DE ORNATU ET VESTIBUS AARONIS, COMMENTARIJ LITTERALIS, ET...

Diego : del Castillo y Artiga

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
9
17 M
26

Digitized by Google

DE ORNATV
ET VESTIBVS
AARONIS,
SIVE

IDEA
PERFECTI SACERDOTIS
ET
HOMINIS CHRISTIANI.

DE ORNATV
ET VESTIBVS
AARONIS,
SIVE
IDEA
PERFECTI SACERDOTIS
E
HOMINIS CHRISTIANI.

Digitized by Google

DE ORNATV
ET VESTIBVS
AARONIS,
COMMENTARII
LITTERALES, ET MORALES
IN CAPUT XXVIII. EXODI.
SIVE
IDEA
PERFECTI SACERDOTIS,
ET
HOMINIS CHRISTIANI.
A DOCTORE
D. DIDACO DEL CASTILLO, ET ARTIGA,

Ex nobiliſsima, primáque Tubalis colonia (Vulgò Tudela Navarre) olim apud Complutenſes Doctore Theologo, Chlamyde Malacitana condecorato; primario liberálium artium publico Profeſſore, & ſacræ Theologiæ ſæpè publico Regenti: nunc in alma Abulenſi Eccleſia ſacræ Scripturæ Canonico Magiſtrali, ſanctæ Inquiſitionis fidei Cenſore; tandem Carthaginenſis primo: deinde Truxillenſis [illegible] in partibus Indiarum Antiſtite.

Additi ſunt Indices; Concionum; Illationum Moralium; Litterarum [illegible] quæſtionum; Locorum S. Scripturæ, & Rerum notabilium.

ANTVERPIÆ,
APUD JOANNEM BAPTISTAM VERDUSSEN. M. DC. LXXXI.
Cum Gratia & Privilegio.

DE ORNATV
ET VESTIBVS
AARONIS
COMMENTARII
LITTERALES, ET MORALES
IN CAPUT XXVIII. EXODI
IDEA
PERFECTI SACERDOTIS,
HOMINIS CHRISTIANI.

REVERENDO ADMODVM

AMPLISSIMOQUE

DOMINO

D. MACARIO SIMEOMO

SACRÆ THEOLOGIÆ LICENTIATO

CELEBERRIMÆ ECCLESIÆ

S. MICHAELIS ANTVERPIÆ

SACRI AC CANONICI

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS

ABBATI DIGNISSIMO,

Pontificalibus infulis recèns decorato.

QVid longo sermone virum celebrare Laborem ;
Est HEROS *uno nomine sat celebris.*
Nomina nam quærant inopes sibi plura ; sed uno
Nomine contentus continet omne bonum.
O nomen felix ! ô faustum nominis omen,
Quod valet exequias ante beare virum.
Fare, age, Musa cui tam pleno Copia cornu
Fundit opes, quem sors nominis æqua beet.
Mille viros inter, NORBERTI *candidus Ordo*
Quos fovet, iste unus, Tu SIMEOMO, *vires*
Vnus es, agnosco, MACARIUS, *iste beatus*
Vnus es, Abbatis nomine non quòd Ovas ;
Abbas es, tantum superas sed nomine nomen :
Abbas ut sieres, qui benè dignus eras.

Μακάριος. Beatus.

Applaudit

Amplissimæ Dominationis Tuæ.

Devotissimus Cliens

IACOBUS POIGNANT

Gallus Sacerdos.

CEN-

CENSVRA

DOCTORIS DON ANDREÆ GIRON, MAXIMI Sancti Salvatoris apud Salmanticenses Ovetensis Collegij Chlamyde insigniti, Physicorum Cathedræ moderatoris, in alma atque illustrissima Segoviensi Ecclesia Canonici Scripturarum interpretis, & nunc in Celeberrima Sanctissimaque Ecclesia Abulensi Canonici Magistralis.

OPus inscriptum *De Ornatu & vestibus Aaronis, sive Commentaria in Caput vigesimum octavum Exodi*, Auctore perdocto admodumque sapienti D. DIDACO DEL CASTILLO & ARTIGA, in Complutensi Academia Doctoratus gradu, Infulaque Malacitonsi condecorato, primario Philosophiæ professore, & nunc in nostra Alma Abulensi Ecclesia Canonico sacræ Scripturæ adscripto, ex commissione Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini, D. Ioseph de Argaez ejusdem sanctæ Ecclesiæ Antistitis, à Regiis Consiliis, ex amussim vidi, voluptate perlegi, & tota cura examinavi Opus sane egregium, pium, eruditum, integrum, suisque numeris absolutum; in quo ingenij acumen, eruditionis vires, affluens doctrina, breves & copiosæ divitiæ, & sedulitas attenta, & dictionis sententiosa elegantia ad invicem concertant, & ad Auctoris gloriam maximè inter se fœderantur. In illo quod correctioni obnoxium, nihil; quod in Ecclesiæ & sacræ Scripturæ candidatorum utilitatem cedat, plurimum reperi. Quin imo summoperè nobis gratulamur, nostri fuisse laboris illi, prælo primum aditum aperire, siquidem luci datum, lucem & ipsum quàm maximam Ecclesiæ Dei daturum, non dubitamus. *Felix intentio* (ut verbis utar Cassiodori. *Laudanda sedulitas manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, Salutem mortalibus tacitum dare, & contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoq; pugnare.* In ipso enim præter speciosam & locupletissimam Locorum sacræ Scripturæ, & SS. Patrum supellectilem, (qua opulentissimè abundat) & claritas invenitur, & cum claritate subtilitas & profunditas admirabiliter connectitur. Ita sibimetipsis artificiosa hàrmonia consonat omnia, ut non solum decies (ut alibi dixit Flaco) sed etiam centies repetita placebunt. *Habent hæc distributa præconium, conjuncta miraculum.* Nihil non grande, nihil non doctum retroactis sæculis est excogitatum, quod ad hujus operis armaturam & ornamentum operosa industria non advocet; ad quod nullæ non reseravit utriusque eruditionis chartophylacia; ita ut in illo omnia poma nova & vetera inveniantur sic dilucidè intercisa; ut totum novum, totum vetus dicere possis. Stylus planus, doctus, dulcis, & sententiosè facilis, nec parcus, nec prodigus. Parata copia sermonum ad quamcumque partem convertit ingenium. Modò humilibus suaviter blanditur; modò superborum colla seria verbositate confringit: modò virtutum glorioſa certamina laudans ad ipsarum amorem provocat: modò peccata pravosque mores accusans, illorum detestationem prædicat. Et ubicumq; se confert, exempla dulcissima varietate permiscet. *Nescit inde aliquid nasci mediocre, tot probati, quot geniti, & quod difficile provenit, electa frequentia.* Ejus verba selecta, concinnitas grata, majestas excelsa, oratio sic compta, ut nec sordida, nec unguentata: non plena fuco lenocitante, quæ (ut Sidonius loquitur) paginas impleat, & causam cassat; sed nervosa, matura, & valida, quæ mentem vincat, & veritatem doceat. *Mores ille, non verba composuit, & animis scripsit ista, non auribus.* Ita antiquorum Philosophorum contexuit elogia, ut quod illis provida impertivit natura, providè & in ipso coadunasse videatur. Adeò ut quod de Claudiano Mamerto, Sidonius Apollinaris scripsit,

Lib. 1. de Divin. lect. c. 30.

Cassiod. ubi suprà.

Cassiod. l. 3. variar. ep. 6.

Sen. lib. 10. ep. 75.

scripsit, de illo ausim sine tædio prædicare. *Sentit ut Pythagoras, dividit ut Socrates, explicat ut Plato, implicat ut Aristoteles, ut Demosthenes irascitur, vernat ut Hortensius, incitat ut Curio, suadet ut Cato, persuadet ut Tullius.* Ita priscos Patres (tanquam prima sacræ paginæ elementa) est imitatus, ac illis est addictus, ut jota unum, aut unum apicem ab eis non prætermittat. Quin potius hoc opus aureum defæcatis Scripturæ & sanctorum Patrum medullis est plenum, ut quoquò te vertas & oculos conjicias, illorum concatenatam seriem repereris. Imo sic est illorum enixus sententiis & placitis, quæ adeo ubertim ebibit, reverenter haurit, colligit profundè, coacervat ornato, ornat erudito, sedulò expendit, fideliter propinat, dilucidè explanat, ut ab ipsorum attramento opus exaratum videatur. Ita illorum spiritum inducit, ut cum eodem Sidonio repetere non erubescam. *Iam si ad sacros Sanctos Patres, pro comparatione veniatur; instruit ut Hieronymus, destruit ut Lactantius, adstruit ut Augustinus, attollitur ut Hilarius, ut Basilius corripit, ut Gregorius consolatur, ut Eusebius narrat, ut Eucherius solicitat, ut Paulinus provocat, ut Ambrosius perseverat* Et tu ad cujus manus editum hoc opus pervenerit, en tibi, in ornatu Aaronis, Sacerdotem undequaque perfectum, à sordibus absolutum, & omnium virtutum diademate ornatum. Sed quid mirum! debitis sic lineamentis sciat depingere, qui opere implet, quod atramento docet. Vir enim iste clarissimus semper mansuetus, ad miserationem pronus, sermone jucundus, in increpando placidus, in pauperes misericors, ab omnibus agnoscitur. Nec alium sanè esse decebat nostræ Abulensis Ecclesiæ Canonicum, qui nitidiori luce debet præfulgere. Uberius dicerem, si Panegyristam agerem, non Censorem. *Ede quamplurimum, quam celerrimè, unde & tuo nomini celebritas, & nostris temporibus claritas, & studiosis omnibus pariatur utilitas.* Illicò liber præla fatiget: ut sit Biblicæ litteraturæ dives thesaurus, Christianæ veritatis politica eruditio, virtutum asylum, & vitiorum effugium. Sic seriò reor, sic firmiter judico, Salvo, &c. In hac Abulensi Civitat. Idibus Septembris, Anno Christiano 1652.

Lib. 4. ep. 3.

Ubi suprà.

Seneca.

Doctor Don ANDREAS GIRON.

DOn Ioseph de Argaiz por la gracia de Dios, y de la sancta Sede Apostolica Obispo de Avila del Consejo de su Mag. &c. Por la presente en la forma que podemos y debemos, damos licencia para que se pueda imprimir, y imprima un libro intitulado, *de Ornatu, & Vestibus Aaronis, in caput vigesimum Octavum Exodi.* Compuesto por el D. DIEGO DEL CASTILLO Y ARTIGA, Canonigo Magistral de sagrada Escritura en nuestra sancta Yglesia, attento que esta visto, examinado, y aprovado por el D D. ANDREZ XIRON Canonigo Magistral de pulpito en ella, à quien le cometimos. Dada en la Ciudad de Avila en diez y seis dias del Mes de Septembre de mil seiscientos y cinquenta y dos Años.

IOSEPH *Obispo de Avila.*

Por mandado de su Señoria,
VICENTE DE ALVAREZ.

Licentia Ordinarij.

ANTONIUS de NEUFVILLE, Presbyter, S. Iusti Abbas, & Vicarius Generalis in spiritualibus & temporalibus Sedis Archiepiscopatus Lugdunensis: Opus inscriptum, *de Ornatu, & Vestibus Aaronis, sive Commentary litterales & morales in Caput vigesimum octavum Exodi*, à Doctore D. DIDACO DEL CASTILLO, & ARTIGA, &c. à Theologis approbatum; ut in lucem edatur facultatem concedo: Lugduni die 14. Novembris 1654.

ANT. DE NEUFVILLE.

APPRO-

APPROBATIO.

Opus hoc, cujus inscriptio est, de Ornatu & Vestibus Aaronis, sive Commentarij litterales & morales in Caput vigesimum octavum Exodi, *Auctore* D. D. Didaco del Castillo et Artiga *Doctore Theologo, & in almâ Abulensi Ecclesiâ sacræ Scripturæ Canonico Magistrali &c. spero eodem successu, eodemq; & fructu & plausu tertium proditurum in lucem, quibus prodiit primum & secundum; dignissimum etenim Opus est sæpiùs & variis in locis edi, ut ab omnibus possit legi ad omnium utilitatem & instructionem, nempe Sacerdotum & Laïcorum, nobilium & ignobilium, Superiorum, & subditorum. Nihil deinde in Opere hoc invenire est, quod adversatur aut Dei Ecclesiæ, aut fidei Christianæ, aut in bonis moribus institutioni veræ. Datum Antverpiæ* 17. *Maij* 1663.

Joannes de Capua Canonicus Theologalis in Eccl. Cath. Antverp. Lib. Censor.

REGII PRIVILEGII SUMMA.

Philippi IV. Hispaniarum, Indiarum, &c. Regis Catholici & Belgarum Principis, Privilegio Engelberto Gymnico concesso, omnibus aliis Typographis & Bibliopolis interdicitur ne quis Opus *De Ornatu & Vestibus Aaronis &c.* Auctore D. D. Didaco del Castillo & Artiga, intra decem annos typis excudat, aut alibi impressum venale in Belgio habeat, qui secus fecerit librorum amissione, & triginta florenorum Rhenensium pro quolibet libro mulcta plectetur, ut pluribus autographo Privilegij explicatur, dato Bruxellis die 6. Iulij, 1662.

Signat.

LOYENS.

Dictus Engelbertus Gymnicus cessit jus suum supradicti Privilegij Hieronymo & Joan. Bapt. Verdussen, Actum Antverpiæ 6. Octob. 1670.

IN-

INDEX
ILLATIONVM
MORALIVM,

quæ in hoc Volumine continentur.

Versus I.

1. ECCLESIASTICI, & secularis Principis unitas prospera Reipublica, & utilia annuntiat. pag. 7.
2. Ad fastigium dignitatis, non consanguinitatis, sed meritorum gradibus est ascendendum. pag. 9.
3. Merendi gloria præstantior est felicitate consequendi: imò hæc felicitas in meritis, non in consecutione consistit. 10.
4. Parentum gloria transfunditur in filios. p. 13.
5. Quid non obtinebit filius pro debitis parentum satisfaciens? 15.
6. Filius paternos mores non imitans, adulterinus, & non germanus reputatur. 16.
7. Qui splendorem sanguinis consequitur in nascendo, sciat teneri esse gloriosum in operando. pag. 17.
8. Ad virtutis culmen non subitò, sed pedetentim est ascendendum. 18.
9. Honores personas quærant; non quærantur à personis. 20.
10. Adest Deus, ubi concordi charitatis vinculo vinciuntur voluntates. 22.
11. Dedecori vertitur Principi, si tantum sibi sit, & subditorum utilitati non consulat. 24.
12. Sciat, qui in culmine dignitatis sedet, quòd sicut omnibus antecedit in dominio, sic & omnibus præstare tenetur in virtute. p. 25.
13. Qui Deo vacat, nec vilem pulverem, nec subtilem aërem verum terrenarum, præsumat admittere. 27.
14. Malorum societas, quem afficit, inficit. 29.
15. Prava societas, sic quem afficit, inficit, ut si possibile esset, vel ipsum Deum macularet. 30.
16. Affabilitas Principis obedientiam subditorum captat, & eos in servitutem redigit voluntariam. 31.
17. Supremum dominium inferiorum consortio indiget coadjuvari. 33.

Versus II.

18. Prælatorum exemplum etiam rationis carentia, & insensibilia ad ejus imitationem movet. 36.
19. Qui per viam incedit virtutis, caret, ne aliqua spolietur: nam qui una caret, omnibus carere putatur. 38.
20. Qualis est exterior corporis ornatus, tale debet esse interius cordis indumentum. 39.
21. Certum præmuntium excidij regni est, si Ecclesiæ à Regibus usurpentur. 40.
22. Splendor subitaneus suspicionem generat, si à quo habuerit originem ignoretur. 42.
23. Solus Deus in judicio verax: homines falsitati sunt obnoxij in judicando. 44.
24. Humanus visus ad videndum, quod indecorum est, perspicax; ad quod illustre cæcus. pagina 46.
25. Quod in alijs lucet phantasticum putamus; quod turpificat, tanquam verum credimus. pag. 47.
26. Qui virtutem celat, in tuto collocat; qui eam manifestat, penitus amittit. 48.
27. Præsul, & qui splendore dignitatis fulget, subditorum potiùs utilitati studeat, quàm propriæ. 49.

Versus III.

28. Divini sermonis annuntiator verba non tam ex ore, quàm ex corde proferat. 52.
29. Est perillustre liberalitatis insigne quando petitionem antecedit beneficium. 53.
30. Divinitatis excellentia in beneficiorum largitate nitidè elucescit. 54.
31. Vbi primum Deus à benefaciendo cessat, quasi mortuus esse videtur. 55.
32. Quanta reverentia exhibenda sit Sacerdotibus; docet ipse Christus. 57.
33. Sacerdos, ut sacro Altaris ministerio inserviat, ne vel umbra, aut peccati signo dedecoretur. 58.
34. Quanta animi putitate ad venerandum Eucharistia Sacramentum accedendum sit. pagina 60.
35. Ad sacram synaxim tanquam in Dei judicio judicandi; ad subeundam mortem; vel ad Dei fruitionem perventuri, accedere debemus. 61.
36. Qui Deo consecratur, totum se ei tradat, omni alterius rei cura neglecta. 62.
37. Devotus animus ita in Dei se tradat servitutem,

Index Illationum moralium.

tem, ut non solùm seipsum, sed omnes sensus à tanto obsequio retrahi, non permittat. pag. 63.

Versus IV. & V.

38. Rectè vivere, vera vita est: Deo non vivere, non est vita vivens, sed vita mortua. 72.

39. Otiosè vivere, non est vita, sed mortis simulachrum aut ferè in nihilo esse. 73.

40. Regentis manus, munerum maculis ne sordescant. 74.

41. Praesul munera accipiens principatum amittit, qui illa spernit sanctus est, & justus. 76.

42. Qui patientia ornatur est verus Dominus: impatiens autem à dominandi solio deponitur. pag. 78.

43. Patientia creditor amor: & amoris patientia mutuâ adstringuntur obligatione. 80.

44. Vera sapientia est, quae in consortio divinae claritatis reperitur. 81.

45. Generosus amor agrè fert, ab amato, vel minimâ dividi distantiâ. 83.

46. Illustre amoris stemma liberali comprobatur largitate. 85.

47. Ubi divinus amor praestat exordium, semper incrementis ad culmen ascenditur. 86.

48. Qui amoris incendium occultare intentat, difficillimam assumit provinciam. 87.

49. Nulla est difficultas, ubi spei adest lenocinium. pag. 88.

50. Vilescunt temporalia, si aeternis comparentur. pag. 90.

51. Laboriosa vita aquare videtur ipsam gloriam. pag. 91.

52. Patienter injurias sustinere, est Christianè sumere vindictam de offensore. 93.

53. Infecti sanguinis est indicium, injuriarum sumere vindictam. 94.

54. Prabere se vindicem injuriarum, est apertè ostendere Deitatis non esse participem. 96.

55. Praelatus, & Rector, tanta vita claritate splendeat, ut coram hominibus ejus luceat sanctitas vix imaginem admittat peccati; & quodammodo appareat inculpabilis. pagina 97.

56. In Sacerdotis purpura Crux Christi praesignabatur, ut in ea regale Sacerdotium ostenderetur. 99.

57. Vel remotum Crucis lineamentum victoriam reportat de inimicis. 100.

58. Pretiosum Crucis lignum est felix & divinum vitae auspicium. 102.

59. In cruce ignominia ostendit Christus suae gloriae celsitudinem. 103.

60. Crucis splendor etiam resurrectionis Christi illustrat gloriam. 105.

61. Pro omnibus est effusus Christi Domini sanguis pretiosissimus. 106.

62. Amor erga Deum, quasi inseparabilem socium amorem erga proximum comitatur. pagina. 108.

63. Praesul nimis regidus subditorum animos exulcerat; nimis benignus dissoluit: sic & severus, & lenis. 109.

64. Angelicam transcendit naturam, qui gemma ornatur virginitatis. 111.

65. Virginitas nos vindicat à mortalitatis, & corruptionis injuria. 112.

66. Quanta virtute pulcherrimum virginitatis lilium divinum alliciat affectum. 113.

Versus VI. & VII. & VIII.

67. Tanta est laborantium dignitas, ut vel ipse Deus cum eis aequivocari non respuat. 120.

68. Fulgeat priùs operibus divini Verbi annuntiator, quàm in verba prorumpat. 121.

69. Inceptum opus usque ad consummationem perducere, magnam Deo laetitiam, & jucunditatem affert. 122.

70. Nunquam à bonis operibus est cessandum. pagina 124.

71. Humana felicitas imminentis adversitatis est vaticinium. 125.

72. Calamitas, & adversa fortuna viam sternit felicitati. 127.

73. Commendatur concordia inter divini altaris ministros. 128.

74. Miranda res est, cùm aliquis in fastigio divinitatis constitutus abjecta recordatur originis. 131.

Versus XIV.

75. Corona, si splendet, aggravat; onerat, si honorat, 138.

76. Praesul subditos suos velut gemmas pretiosas debet aestimare. 140.

77. Semper Praelatus subditorum commodis debet consulere: & adhuc cum vita dispendio ab hac cura non debet abduci. 141.

78. Punitur Antistes, qui ministerium suum non adimplet. 142.

79. Honorifico plausu dignus est, à quo aliqua res sumpsit exordium. 144.

80. Divina benignitas majori honore afficere solet, lugentes sua peccata, quam justos nulla peccatorum sorde maculatos. 145.

81. Sola virtutis prosapia viri probati est genus clarissimum. 147.

82. Virtutum splendoribus fulgere tenentur, qui majorum praclara stemmata hareditarunt. pag. 148.

83. Si ascendere cupis, opus est, ut descendas; sic enim videberis, quasi super caput Dei elevari. 150.

84. Quod praelatum, & Antistitem feciisse vident, id sibi omnes faciendum esse putant. pagina 151.

85. Timenda est vel minima peccandi occasio, pagina 153.

86. Nemo id, quod non est, usurpet, si quod est, conservare desiderat, qui ad altiora quàm valet, aspirat, infeliciter corruet. pagina 154.

87. Qui dependet ab alio, semper illius, cujus favore indiget, cognoscere studet voluntatem, ne contra eam aliquid efficiat, quod largitoris animum avertat. 156.

88. Dei Filius post carnis assumptionem benignior, & liberalior apparet. 158.

89. Ut Deum in Eucharistia latentem hospitari possis, nullum ejus mandatum praetermittas. pag. 160.

90. Qui

Index Illationum moralium.

90. *Qui accipit beneficia semper gratum', semperque memorem beneficij se prabere tenetur.* pag. 161.

91. *Quanto onere prematur, qui beneficium ab aliquo recepit.* 163.

92. *Ingrati animi turpitudinem quanto odio Deus prosequatur.* 164.

93. *Quanti Deus faciat supplicum preces.* 166.

94. *Rubore suffunditur Deus, cùm negat, qua ab eo postulamus.* 168.

95. *Egenorum miseria voces sunt, qua divinam excitant largitatem.* 169.

96. *Laboriosa vita divini amoris est judex.* 170.

97. *Calamitates, & labores divina Legis memoriam excitant, & ad ejus observationem inducunt etiam dissolutissimos homines: imò ipsum damonem ad confitendum Deum compellunt.* 172.

98. *Divina largitas aliquando negat, qua postulamus, ut ubundantiùs, qua differt, concedat,* pag. 173.

99. *Defensione non indiget, quem conscientia securitas defendit.* 175.

100. *Quot fructus ferat animorum unitas, & concordia.* 176.

101. *Sic Deus amat conformitatis amantes, ut ab eis videatur, quasi ejus cor auferri.* pagina 178.

102. *Animorum unio est veluti quadam divinitatis effigies.* 179.

103. *Tenetur Praful etiam proprio dispendio subditorum utilitati consulere.* 180.

Versus XV. & XVI.

104. *Divini Verbi praecones luceant, & ardeant, vocibus opera conjungentes.* 182.

105. *Iudex nisi strictiore examine premisso, & certam delictorum habens notitiam, injustè procedet ad puniendum.* 184

106. *Iudex cùm condemnat, ostendat, quod justitia, non potestas punit.* 185.

107. *Mortis sedula, & continua recordatio vita est felicissimum auspicium.* 186.

108. *Qui familiari contemplatione mortis conservat memoriam, superat mortem: etiam damonem devincit, & mittit in exilium.* pag. 188.

109. *Salutifera mortis recordatio Deum vocat in Ducem: Dei vices supplet: eaque divina utitur potentia, ut peccatorem ad tramitem revocet justitia.* 189.

110. *Utilissima est extremi judicij recordatio in cujuscunque rei, etiam excellentissima exordio.* 190.

111. *Iudicij extremi etiam somniata memoria formidabilis.* 191.

112. *Qua rationi non sunt consentanea retractari debent, tametsi a viro egregio fuerint, inceptа.* 192.

113. *Ineptum est ad regimen, qui litterarum caret ornamento.* 193.

114. *Tanto conatu prosequamur inepta, ac si tunc ea daremus exordium.* 195.

115. *Parum est virtutis luces ostendere, si in corde non adest ignis, qui illas emittat, ac foveat.* pag. 196.

116. *Perfectus Iudex à personis faciem avertit; & solùm secundùm juris regulam judicat.* pagina 197.

Versus XVII.

117. *Peccatoris conatus est, peccatum abscondere; sed peccati propensio est; manifestum se facere.* 204.

118. *Mirabile est, si iniquorum consortium pios, & religiosos viros non pervertat,* 206.

119. *Aliquando viri sancti exterius pravitatem affectant, ut hypocrisim fugiant.* 207.

120. *Praful stabili sit animo, ut nullo metu turbetur.* 208.

121. *Elatum, & tumentem animum abjectissimis medijs solet Deus punire.* 209.

122. *Magna res est, honoris sublimitatem abjecti principij temperare memoria.* 211.

123. *Maxima lucra, & ubertimos fructus invicta patientia confert.* 213.

134. *Reprehenduntur magi, arioli, divini, malefici, incantatores, & qui pythones consulunt, & omne genus superstitionis.* 215.

125. *Sancti Philippi Apostoli, cui Sardius correspondet, quadam encomia.* 217.

126. *Majora sunt beneficia, quibus nos inimici injurijs obstringunt, illis, quibus amici obsequijs nos obligant.* 219.

127. *Qui diligit inimicum efficitur Filius Dei.* pagina 221.

128. *Deum habet vindicem injuriarum qui patienter tolerat injurias.* 223.

129. *Beati Matthai Apostoli, & Evangelista, cui topazius correspondebat, quadam elogia.* pagina 224.

130. *Doctor, praful, & Concionator docendo reprehendat, & reprehendendo doceat.* pagina 229.

131. *Majorum exemplum valde efficax.* 230.

132. *Prodigium est, si paternos mores non imitantur filij.* 231.

133. *Difficile est vincere peccandi consuetudinem,* pag. 232.

134. *Divina exigitur virtus ad consuetudinem aliquam devincendam.* 233.

135. *Sacerdotalem, & regiam dignitatem devenustat luxuriantis animi vita turpis.* pagina 234.

136. *Sacerdotum studium sit, lites & discordias Reipublica sedare, & omnium animos in concordiam redigere.* 236.

137. *Magnanimi pectoris virtus in adversis, & secundis rebus stabilis perseverat.* pagina 237.

137. *Subditorum crimina Praſuli imputantur,* pagina 238.

139. *Divinus sermo magnè terrere damones assicit, & fugat.* 240.

140. *Tam tener, & delicatus est virginitatis flos, ut vel tenui libidinis afflatu ejus candor marcescat.* 241.

141. *Mira inter Eucharistiam, & castitatem concordia.* 242.

142. *De Beato Ioanne Evangelista, cui smaragdus correspondebat, quadam elogia.* pagina 243.

Index Illationum moralium.

Versus XVIII.

143. *In quanto honore, & pretio debeant esse parentes apud filios.* 247.

144. *Quàm felix est, qui à Deo non distat, & quam infelix, qui à tanto bono est longè dissitus.* 248.

145. *Peccatorum gemitus magna est tempestivitas ad Eucharistiam suscipiendam.* pagina 251.

146. *Eucharistia omnium bonorum est compendium* pag. 253.

147. *Magna liberalitatis indicium est, beneficia conferre, & manum abscondere: hinc ingeniosa liberalitatis Eucharistica ostenditur.* pagina 255.

148. *Regnum majestatem ostentat Christus in Eucharistia.* 256.

149. *Non videtur credibile, aliquem ita verecundiæ fines transiisse; ut ad sacram synaxim indignè, petulanter, & irreverenter accedat.* 257.

150. *Integrum tribunal concitat contra se, qui indignè suscipit Eucharistiam.* 259.

151. *Majori reverentia venerari desiderat Christus in Eucharistia latitans, quam extra ipsam apparens.* 260.

152. *Eucharistia luxuriam exterminat: castitas provenit, & subsequitur Eucharistiam.* pagina 262.

153. *De Beato Andrea, cui carbunculus correspondebat, quadam elogia.* 263.

154. *Quam maturo consilio teneatur Iudex proferre sententiam. & quàm sedulò habere in conspectu crimina, ut ea damnet.* 265.

155. *Munerum acceptio à strenuo judice quanto studio fugienda sit.* 267.

156. *Dei vicinitas omnem pellit timorem, & magnam ingerit fortitudinem.* 268.

157. *Non parva, sed magna; illustria, non obscura insectatur livor.* 270.

158. *Felicem se putat invidus, etiamsi propria infelicitate prospera aliorum impediat.* pagina 271.

159. *Lividus eo, cui invidet, semper est minor; tametsi regio fulgeat diademate.* 272.

160. *Livore infectus, & diaboli germen, & diabolo pejor,* 273.

161. *Inter conjuges una sit anima, una voluntas, unaque respiratio.* 374.

162. *De Beato Paulo, cui correspondebat saphyrus, quadam elogia.* 275.

163. *Dei misericordia, nec ejus præscribit justitia; nec divina justitia aufert misericordiam; sed inseparabiliter comitantur.* pagina 279.

164. *Sic timenda est justitia divina, ut quæratur misericordia: & sic de divina misericordia confidendum, ut non contemnatur justitia.* pag. 280.

165. *Deus ex se habet parcere & misereri; ex nobis punire, & flagellare.* 282.

166. *Deus dum punit velut rubore suffunditur,* pag. 283.

167. *De patre nostro beatissimo Petro, cui jaspis correspondebat, quadam elogia.* 284.

Versus XIX.

168. *Prælatorum præsentia, & visus multa subditis commoda afferunt.* 289.

169. *Abjectos, & contemptibiles potentibus, & divitibus præferre, est commendabilis animi excellentia.* 290.

170. *Aliquot eleëmosyna excellentia.* 291.

171. *Divinum tribunal velut corrumpitur eleëmosynis, & divinus Iudex eis ex justo fit misericors.* 292.

172. *Ipsum Deum alit, quod pauperibus erogatur.* pag. 293.

173. *Magna lucra proveniunt ex eleëmosyna.* 294.

174. *Non quod fuit pœnitens, sed quod est, oportet attendere.* 295.

175. *Amici simulati exitiales sunt: plus nocent, quàm inimici manifesti.* 295.

176. *Absentia Dei voluntaria fructuosam ejusdem promittit præsentiam.* 297.

177. *De B. Symone, cui Lygurius correspondebat, quadam elogia.* 298.

178. *Nec honor sine meritis; nec merita debent esse sine honore.* 300.

179. *Maledica lingua expenduntur damna.* 302.

180. *Adhuc detractoris lingua damna expenduntur.* 303.

181. *Severo judicio perversa plectitur lingua: ipsa contra seipsam tela jactat, ut sui ipsius sit severior tortor.* 305.

182. *De B. Thadæo Apostolo, cui correspondebat Achates, quadam elogia.* 306.

183. *Quot ex ebrietate damna proveniant.* 307.

184. *Præcedentis illationis thema prosequitur.* pagina 308.

185. *Quam aliena à ministro altaris sit ebrietas, & quot incommodis obnoxia.* 309.

186. *Gloria hujus sæculi, brevis, & ficta: vita hominis cum morte confunditur.* pagina 311.

187. *Quem tenet præmii, & mercedis spes, nullis parcit laboribus. sin autem in minimis succumbit, & deficit.* 312.

188. *De Beato Apostolo Matthia, cui amethystus correspondebat, quadam elogia.* pagina 313.

Versus XX.

189. *Ut felicitatem vincas, propriæ memor esto infelicitatis.* 315.

190. *In hac vita de divina misericordia est sperandum; quia in alia solùm superest divina justitia.* 317.

191. *Humana vita quod periculis sit obnoxia,* pagina 318.

192. *De B. Bartholomæo, cui chrysolitus correspondebat, quadam elogia.* 319.

193. *Qui bono publico consulit, omnibus debet anteferri in dignitate, & excellentia.* 320.

194. *Si natura gratia cooperetur, uberem, & felicem fructum percipiet.* 321.

195. *Humanum judicium falsitati obnoxium.* pagina 323.

196. *De B. Iacobo Zebedæi, cui onychinus correspondebat, quadam elogia.* 324.

197. *De B. Iacobo Alphæi, seu minori quadam elogia.* 326.

198. *Qui*

Index Illationum moralium.

198. *Qui jejunat, in eminentiori loco sedet; Angelicam imitatur naturam, & ipsi Deo videtur assimilari.* 328.

199. *Spes venia, peccatorum dolor, & eorum confessio Deo reconciliant peccatorem.* 330.

200. *Ignominiis, calamitatibus, & laboribus patienter toleratis gloriosum nomen acquiritur.* 331.

201. *Christo Domino pati gloriosum est, inglorium carere passionis acerbitate.* 332.

202. *De Beato Apostolo Thoma, cui Beryllus correspondebat, quædam elogia.* 333.

Versus XXI. usque ad XXVIII.

203. *Facile viventes defunctorum memoriam amittunt.* 335.

204. *Defectus proximi non sunt detegendi, ne ex eorum publicatione proventus spiritualis consequatur.* pag. 338.

205. *Sacerdotum defectus operiendi sunt, non evulgandi.* 339.

206. *Ubi adest amor, aut voluntas, difficillima haud difficulter exequuntur, amara dulcia videntur, & terribilia suavissima reputantur.* 341.

Versus XXIX.

207. *Præsul ex suo munere tenetur beneficia subdita elargiri.* 344.

208. *Præbere Deo benefaciendi occasionem, est sua deitatis renovare memoriam.* 345.

209. *Orationis efficacitas expenditur.* 345.

210. *Tanti Deus facit supplicum preces, ut quod ipse libenter offert, ne deroget orationi, postulari deficeret.* 347.

Versus XXX.

211. *Veritas obumbrari potest, extingui non potest.* 353.

212. *Non docet secundùm veritatem, qui non operatur quod docet.* 355.

213. *Quanta obligatione constringatur Doctor ad veritatem; quantaque excellentia polleat, si veritatem annuntiat.* 356.

214. *Non inceptio, sed consummatio digna laude existit.* 358.

215. *Solius intellectus sapientia non est sapientia, sed calliditas: nam intellectu & corde est intelligendum.* 359.

216. *Prudentia, & scientia polleat qui regimen suscipit animarum.* 360.

217. *Immunitas Deiparæ à peccato originali stabilitur.* 361.

218. *Originalis Mariæ puritas, ex eo, quod ejus conceptio Deo opifici tribuatur, maximè ostenditur.* 363.

219. *Eadem puritas originalis ex matris titulo comprobatur.* 364.

220. *Si Maria communi parentum labe esset infecta, indecens Mater Dei haberetur.* 365.

221. *Si originalis culpa Mariam infecisset; præsumeret peccatum etiam infecisse Christum.* pag. 366.

222. *Maria, quia Virgo, absque peccati originalis labe concepta.* 368.

223. *Maria, quia universalis benefica originalis culpa expers.* 369.

224. *Maria imperium ab originali labe ejus liberat conceptionem.* 371.

225. *Idem ex Angelorum, & protoparentum gratia, in qua conditi sunt manifestè deducitur.* 373.

226. *Peccati originalis umbra aut suspicio in Maria conceptione non apparet.* 374.

227. *Maria parentum non contraxit peccatum: nam sic concepta, ac si ab illis non duceret originem.* 376.

228. *Sacerdotes à negotiis sæcularibus vacare debent.* 377.

Versus XXXI. usque ad XXXV.

229. *Sacerdotij dignitas divinitatis gerit vices, eamque quodammodo imitatur.* 379.

230. *Sacerdos, homo cùm sit, humanam, imò Angelicam excedit naturam.* 380.

231. *Sacerdos totus cælestis, & ab hujus sæculi rebus abstractus esse tenetur.* pag. 383.

232. *Index ex æquo partium jura ex proprio munere tenetur respicere, non autem affectu, vel sanguinis amore.* 384.

233. *Fugiat virgo hominum conspectum, si desiderat custodire virginitatem.* 385.

234. *Perseverantia Deo placet, inconstantia displicet.* 386.

235. *Ignominiosum est, declinare à via, quæ ducit ad vitam.* 387.

236. *Fugit pericula, qui prudenter præcavet.* 389.

237. *Sacerdotum dignitas Regum superat majestatem.* 390.

238. *Pacis diademate coronetur, qui pacis per Sacerdotium ministerio fungitur.* 391.

239. *Sacerdotum lingua ad benorandum, non ad detrahendum concessa.* 392.

240. *Humilis abjectio magnes est beneficiorum Dei.* 392.

241. *Pulvis, in quem homo revertendus est, non injuriis, sed favori est tribuendus.* 394.

242. *Cineris recordatio mentem illuminat, & oculos aperit.* 396.

Versus XXXVI. & XXXVII.

243. *Divinitas Christi mirificè splendet ex crucis ignominia.* 399.

244. *Falsum numen alienum est à gloria crucis.* pag. 402.

245. *Trinitatis Hypostases crucis specimen libenter amplectuntur; & exinde quanta sit excellentia crucis monstratur.* pagina 403.

246. *Christus post mortem, & post crucem majori cultu revereri vult, quam si crucem non esset perpessus.* 405.

247. *Christi liberalitas nitidioribus radijs fulget ex cruce.* 407.

248. *Eucharistiæ, & crucis expenditur connexio* pag. 408.

249. *Crux sicut Eucharistia, mors est malis, vita bonis.* 410.

250. *Christus in cruce gloriam sub specie injuriæ; & in Eucharistia æterna bona sub velamine temporalium elargitur, ut eo ingenio ad æterna nos alliciat.* pagina 411.

251. *In cruce, & in Eucharistia gloria merendi,*

D. DIDACO DE COVARRVBIAS

HOMILIA

DE

TRIBVLATIONE

IN QVA DE VITA, ET MORTE

CHRISTIANA

ET DE

VARIIS MORTIS

GENERIBVS

DECLARANTVR

REVERENDO ADMODVM

AMPLISSIMOQUE

DOMINO

D. MACARIO SIMEOMO

SACRÆ THEOLOGIÆ LICENTIATO

CELEBERRIMÆ ECCLESIÆ

S. MICHAELIS ANTVERPIÆ

SACRI AC CANONICI

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS

ABBATI DIGNISSIMO,

Pontificalibus infulis recèns decorato.

QVid longo sermone virum celebrare Laborem ;
Est HEROS *uno nomine sat celebris.*
Nomina nam quarant inopes sibi plura ; sed uno
Nomine contentus continet omne bonum.
O nomen felix ! ô faustum nominis omen,
Quod valet exequias ante beare virum.
Fare, age, Musa cui tam pleno Copia cornu
Fundit opes, quem sors nominis aqua beet.
Mille viros inter, NORBERTI *candidus Ordo*
Quos fovet, iste unus, Tu SIMEOMO, *vires*
Vnus es, agnosco, MACARIUS, *iste beatus* Μακάριος. Beatus.
Vnus es, Abbatis nomine non quod Ovas ;
Abbas es, tantum superas sed nomine nomen :
Abbas ut sieres, qui benè dignus eras.

Applaudit

Amplissimæ Dominationis Tuæ.

Devotissimus Cliens

IACOBUS POIGNANT

Gallus Sacerdos.

CEN-

CENSVRA

DOCTORIS DON ANDREÆ GIRON, MAXIMI Sancti Salvatoris apud Salmanticenses Ovetensis Collegij Chlamyde insigniti, Physicorum Cathedræ moderatoris, in alma atque illustrissima Segoviensi Ecclesia Canonici Scripturarum interpretis, & nunc in Celeberrima Sanctissimaque Ecclesia Abulensi Canonici Magistralis.

Opus inscriptum *De Ornatu & vestibus Aaronis, sive Commentaria in Caput vigesimum octavum Exodi*, Auctore perdocto admodumque sapienti D. DIDACO DEL CASTILLO & ARTIGA, in Complutensi Academia Doctoratus gradu, Infulaque Malacitonsi condecorato, primario Philosophiæ professore, & nunc in nostra Alma Abulensi Ecclesia Canonico sacræ Scripturæ adscripto, ex commissione Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini, D. Ioseph de Argaez ejusdem sanctæ Ecclesiæ Antistitis, à Regiis Consiliis, ex amussim vidi, voluptate perlegi, & tota cura examinavi Opus sanc egregium, pium, eruditum, integrum, suisque numeris absolutum; in quo ingenij acumen, eruditionis vires, affluens doctrina, breves & copiosæ divitiæ, & sedulitas attenta, & dictionis sententiosa elegantia ad invicem concertant, & ad Auctoris gloriam maximè inter se fœderantur. In illo quod correctioni obnoxium, nihil; quod in Ecclesiæ & sacræ Scripturæ candidatorum utilitatem cedat, plurimum reperi. Quin imo sumbroperè nobis gratulamur, nostri fuisse laboris ilsi, prælo primum aditum aperire, siquidem luci datum, lucem & ipsum quàm maximam Ecclesiæ Dei daturum, non dubitamus. *Felix intentio* (ut verbis utar Cassiodori. *Laudanda sedulitas manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, Salutem mortalibus tacitum dare, & contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoq; pugnare.* In ipso enim præter speciosam & locupletissimam Locorum sacræ Scripturæ, & SS. Patrum supellectilem, (qua opulentissimè abundat) & claritas invenitur, & cum claritate subtilitas & profunditas admirabiliter connectitur. Ita sibimetipsis artificiosa hàrmonia consonat omnia, ut non solum decies (ut alibi dixit Flaco) sed etiam centies repetita placebunt. *Habent hæc distributa præconium, conjuncta miraculum.* Nihil non grande, nihil non doctum retroactis sæculis est excogitatum, quod ad hujus operis armaturam & ornamentum operosa industria non advocet; ad quod nulla non reseravit utriusque eruditionis chartophylacia; ita ut in illo omnia poma nova & vetera inveniantur sic dilucidè intercisa; ut totum novum, totum vetus dicere possis. Stylus planus, doctus, dulcis, & sententiosè facilis, nec parcus, nec prodigus. Parata copia sermonum ad quamcumque partem convertit ingenium. Modò humilibus suaviter blanditur; modò superborum colla serta verbositate confringit: modò virtutum glorioſa certamina laudans ad ipsarum amorem provocat: modò peccata pravosque mores accusans, illorum detestationem prædicat. Et ubicumq; se confert, exempla dulcissima varietate permiscet. *Nescit inde aliquid nasci mediocre. tot probati, quot geniti, & quod difficile provenit, electa frequentia.* Ejus verba selecta, concinnitas grata, majestas excelsa, oratio sic compta, ut nec sordida, nec unguentata: non plena fuco lenocitante, quæ (ut Sidonius loquitur) paginas impleat, & causam cassat; sed nervosa, matura, & valida, quæ mentem vincat, & veritatem doceat. *Mores ille, non verba compòsuit, & animis scripsit ista, non auribus.* Ita antiquorum Philosophorum contexuit elogia, ut quod illis provida impertivit natura, providè & in ipso coadunasse videatur. Adeò ut quod de Claudiano Mamerto, Sidonius Apollinaris scripsit,

Lib. 1. de Divin. lect. c. 30.

Cassiod. ubi suprà.

Cassiod. l. 3. variar. ep. 6.

Sen. lib. 10. ep. 75.

scripsit, de illo ausim sine tædio prædicare. *Sentit ut Pythagoras, dividit ut Socrates, explicat ut Plato, implicat ut Aristoteles, ut Demosthenes irascitur, vernat ut Hortensius, incitat ut Curio, suadet ut Cato, persuadet ut Tullius.* Ita priscos Patres (tanquam prima sacræ paginæ elementa) est imitatus, ac illis est addictus, ut jota unum, aut unum apicem ab eis non prætermittat. Quin potius hoc opus aureum defæcatis Scripturæ & sanctorum Patrum medullis est plenum, ut quoquò te vertas & oculos conjicias, illorum concatenatam seriem repereris. Imo sic est illorum enixus sententiis & placitis, quæ adeo ubertim ebibit, reverenter haurit, colligit profundè, coacervat ornato, ornat erudito, sedulò expendit, fideliter propinat, dilucidè explanat, ut ab iplorum attramento opus exaratum videatur. Ita illorum spiritum inducit, ut cum eodem Sidonio repetere non erubescam. *Iam si ad sacros Sanctos Patres, pro comparatione veniatur;* Ubi suprà. *instruit ut Hieronymus, destruit ut Lactantius, adstruit ut Augustinus, attollitur ut Hilarius, ut Basilius corripit, ut Gregorius consolatur, ut Eusebius narrat, ut Eucherius solicitat, ut Paulinus provocat, ut Ambrosius perseverat* Et tu ad cujus manus editum hoc opus pervenerit, en tibi, in ornatu Aaronis, Sacerdotem undequaque perfectum, à sordibus absolutum, & omnium virtutum diademate ornatum. Sed quid mirum! debitis sic lineamentis sciat depingere, qui opere implet, quod atramento docet. Vir enim iste clarissimus semper mansuetus, ad miserationem pronus, sermone jucundus, in increpando placidus, in pauperes misericors, ab omnibus agnoscitur. Nec alium sanè esse decebat nostræ Abulensis Ecclesiæ Canonicum, qui nitidiori luce debet præfulgere. Uberius dicerem, si Panegyristam agerem, non Censorem. *Ede quamplurimum, quam celerrimè, unde & tuo nomini celebritas, & nostris temporibus claritas, & studiosis omnibus pariatur utilitas.* Illicò liber præla fatiget: ut sit Biblicæ litteraturæ dives thesaurus, Christianæ veritatis politica eruditio, virtutum asylum, & vitiorum effugium. Sic seriò reor, sic firmiter judico, Salvo, &c. In hac Abulensi Civitat. Idibus Septembris, Anno Christiano 1652. Lib. 4. ep. 3. Seneca.

Doctor Don ANDREAS GIRON.

DOn Ioseph de Argaiz por la gracia de Dios, y de la sancta Sede Apostolica Obispo de Avila del Consejo de su Mag. &c. Por la presente en la forma que podemos y debemos, damos licencia para que se pueda imprimir, y imprima un libro intitulado, *de Ornatu, & Vestibus Aaronis, in caput vigesimum Octavum Exodi.* Compuesto por el D. DIEGO DEL CASTILLO Y ARTIGA, Canonigo Magistral de sagrada Escritura en nuestra sancta Yglesia, attento que esta visto, examinado, y aprovado por el D D. ANDREZ XIRON Canonigo Magistral de pulpito en ella, à quien le cometimos. Dada en la Ciudad de Avila en diez y seis dias del Mes de Septembre de mil seiscientos y cinquenta y dos Años.

IOSEPH *Obispo de Avila.*

Por mandado de su Señoria,
VICENTE DE ALVAREZ.

Licentia Ordinarij.

ANTONIUS de NEUFVILLE, Presbyter, S. Iusti Abbas, & Vicarius Generalis in spiritualibus & temporalibus Sedis Archiepiscopatus Lugdunensis: Opus inscriptum, *de Ornatu, & Vestibus Aaronis, sive Commentary litterales & morales in Caput vigesimum octavum Exodi*, à Doctore D. DIDACO DEL CASTILLO, & ARTIGA, &c. à Theologis approbatum; ut in lucem edatur facultatem concedo: Lugduni die 14. Novembris 1654.

ANT. DE NEUFVILLE.

APPRO-

APPROBATIO.

Opus hoc, cujus inscriptio est, de Ornatu & Vestibus Aaronis, sive Commentarij litterales & morales in Caput vigesimum octavum Exodi, *Auctore* D. D. DIDACO DEL CASTILLO ET ARTIGA *Doctore Theologo, & in almâ Abulensi Ecclesiâ sacræ Scripturæ Canonico Magistrali &c. spero eodem successu, eodemq; & fructu & plausu tertium proditurum in lucem, quibus prodiit primum & secundum; dignissimum etenim Opus est sæpiùs & variis in locis edi, ut ab omnibus possit legi ad omnium utilitatem & institutionem, nempe Sacerdotum & Laïcorum, nobilium & ignobilium, Superiorum, & subditorum. Nihil deinde in Opere hoc invenire est, quod adversatur aut Dei Ecclesiæ, aut fidei Christianæ, aut in bonis moribus institutioni veræ. Datum Antverpiæ* 17. *Maij* 1663.

JOANNES DE CAPUA Canonicus Theologalis in Eccl. Cath. Antverp. Lib. Censor.

REGII PRIVILEGII SUMMA.

PHILIPPI IV. Hispaniarum, Indiarum, &c. Regis Catholici & Belgarum Principis, Privilegio ENGELBERTO GYMNICO concesso, omnibus aliis Typographis & Bibliopolis interdicitur ne quis Opus *De Ornatu & Vestibus Aaronis &c.* Auctore D. D. DIDACO DEL CASTILLO & ARTIGA, intra decem annos typis excudat, aut alibi impressum venale in Belgio habeat, qui secus fecerit librorum amissione, & triginta florenorum Rhenensium pro quolibet libro mulcta plectetur, ut pluribus autographo Privilegij explicatur, dato Bruxellis die 6. Iulij, 1662.

Signat. LOYENS.

Dictus ENGELBERTUS GYMNICUS cessit jus suum supradicti Privilegij HIERONYMO & JOAN. BAPT. VERDUSSEN, Actum Antverpiæ 6. Octob. 1670.

IN-

INDEX
ILLATIONVM
MORALIVM,

quæ in hoc Volumine continentur.

Versus I.

1. ECclesiastici, & secularis Principis unitas prospera Reipublica, & utilis annuntiat. pag. 7.
2. Ad fastigium dignitatis, non consanguinitatis, sed meritorum gradibus est ascendendum. pag. 9.
3. Merendi gloria praestantior est felicitate consequendi: imò haec felicitas in meritis, non in consecutione consistit. 10.
4. Parentum gloria transfunditur in filios. p. 13.
5. Quid non obtinebit filius pro debitis parentum satisfaciens? 15.
6. Filius paternos mores non imitans, adulterinus, & non germanus reputatur. 16.
7. Qui splendorem sanguinis consequitur in nascendo, sciat teneri esse gloriosum in operando. pag. 17.
8. Ad virtutis culmen non subitò, sed pedetentim est ascendendum. 18.
9. Honores personas quarunt; non quarantur à personis. 20.
10. Adest Deus, ubi concordi charitatis vinculo vinciuntur voluntates. 22.
11. Dedecori vertitur Principi, si tantum sibi sit, & subditorum utilitati non consulat. 24.
12. Sciat, qui in culmine dignitatis sedet, quòd sicut omnibus antecedit in dominio, sic & omnibus praestare tenetur in virtute. p. 25.
13. Qui Deo vacat, nec vilem pulverem, nec subtilem aërem verum terrenarum, praesumat admittere. 27.
14. Malorum societas, quem afficit, inficit. 29.
15. Prava societas, sic quem afficit, inficit, ut si possibile esset, vel ipsum Deum macularet. 30.
16. Affabilitas Principis obedientiam subditorum captat, & eos in servitutem redigit voluntariam. 31.
17. Supremum dominium inferiorum consortio indiget coadjuvari. 33.

Versus II.

18. Praelatorum exemplum etiam rationis carentia, & insensibilia ad ejus imitationem movet. 36.
19. Qui per viam incedit virtutis, caveat, ne aliqua spolietur: nam qui una caret, omnibus cavere putatur. 38.
20. Qualis est exterior corporis ornatus, tale debet esse interius cordis indumentum. 39.
21. Certum praenuntium excidij regni est, si Ecclesia à Regibus usurpentur. 40.
22. Splendor subitaneus suspicionem generat, si à quo habuerit originem ignoretur. 42.
23. Solus Deus in judicio verax: homines falsitati sunt obnoxij in judicando. 44.
24. Humanus visus ad videndum, quod indecorum est, perspicax; ad quod illustre casus. pagina 46.
25. Quod in alijs lucet phantasticum putamus; quod turpificat, tanquam verum credimus. pag. 47.
26. Qui virtutem celat, in tuto collocat; qui eam manifestat, penitus amittit. 48.
27. Praesul, & qui splendore dignitatis fulget, subditorum potius utilitati studeat, quam propria. 49.

Versus III.

28. Divini sermonis annuntiator verba non tam ex ore, quam ex corde proferat. 52.
29. Est perillustre liberalitatis insigne quando petitionem antecedit beneficium. 53.
30. Divinitatis excellentia in beneficiorum largitate nitidè elucescit. 54.
31. Vbi primum Deus à benefaciendo cessat, quasi mortuus esse videtur. 55.
32. Quanta reverentia exhibenda sit Sacerdotibus; docet ipse Christus. 57.
33. Sacerdos, ut sacro Altaris ministerio inserviat, ne vel umbra, aut peccati signo dedecoretur. 58.
34. Quanta animi puritate ad venerandum Eucharistia Sacramentum accedendum sit. pagina 60.
35. Ad sacram synaxim tanquam in Dei judicio judicandi; ad subeundam mortem; vel ad Dei fruitionem perventuri, accedere debemus. 61.
36. Qui Deo consecratur, totum se ei tradat, omni alterius rei cura neglecta. 62.
37. Devotus animus ita in Dei se tradat servitu-

Index Illationum moralium.

tem, ut non solùm seipsum, sed omnes sensus à tanto obsequio retrahi, non permittat. pag. 63.

Versus IV. & V.

38. Rectè vivere, vera vita est: Deo non vivere, non est vita vivens. sed vita mortua. 72.

39. Otiosè vivere, non est vita, sed mortis simulachrum aut ferè in nihilo esse. 73.

40. Regentis manus munerum maculis ne sordescant. 74.

41. Praesul munera accipiens principatum amittit, qui illa spernit sanctus est, & justus. 76.

42. Qui patientia ornatur est verus Dominus: impatiens autem à dominandi solio deponitur. pag. 78.

43. Patientia creditor amor: & amoris patientia mutuâ adstringuntur obligatione. 80.

44. Vera sapientia est, quae in consortio divinae claritatis reperitur. 81.

45. Generosus amor agrè fert, ab amato, vel minimâ dividi distantiâ. 83.

46. Illustre amoris stemma liberali comprobatur largitate. 85.

47. Ubi divinus amor praestat exordium, semper incrementis ad culmen ascenditur. 86.

48. Qui amoris incendium occultare intentat, difficillimam assumit provinciam. 87.

49. Nulla est difficultas, ubi spei adest lenocinium. pag. 88.

50. Vilescunt temporalia, si aeternis comparentur. pag. 90.

51. Laboriosa vita aquare videtur ipsam gloriam. pag. 91.

52. Patienter injurias sustinere, est Christianè sumere vindictam de offensore. 93.

53. Infecti sanguinis est indicium, injuriarum sumere vindictam. 94.

54. Prabere se vindicem injuriarum, est apertè ostendere Deitatis non esse participem. 96.

55. Praelatus, & Rector, tanta vitae claritate splendeat, ut coram hominibus ejus luceat sanctitas vix imaginem admittat peccati; & quodammodo appareat inculpabilis. pagina 97.

56. In Sacerdotis purpura Crux Christi praesignabatur, ut in ea regale Sacerdotium ostenderetur. 99.

57. Vel remotum Crucis lineamentum victoriam reportat de inimicis. 100.

58. Pretiosum Crucis lignum est felix, & divinum vitae auspicium. 102.

59. In cruce ignominia ostendit Christus suae gloriae celsitudinem. 103.

60. Crucis splendor etiam resurrectionis Christi illustrat gloriam. 105.

61. Pro omnibus est effusus Christi Domini sanguis pretiosissimus. 106.

62. Amor erga Deum, quasi inseparabilem socium amorem erga proximum comitatur. pagina. 108.

63. Praesul nimis regidus subditorum animos exulcerat; nimis benignus dissolvit: sic & severus, & lenis. 109.

64. Angelicam transcendit naturam, qui gemma ornatur virginitatis. 111.

65. Virginitas nos vindicat à mortalitatis, & corruptionis injuria. 112.

66. Quanta virtute pulcherrimum virginitatis lilium divinum alliciat affectum. 113.

Versus VI. & VII. & VIII.

67. Tanta est laborantium dignitas, ut vel ipse Deus cum eis aequivocari non respuat. 120.

68. Fulgeat priùs operibus divini Verbi annuntiator, quàm in verba prorumpat. 121.

69. Inceptum opus usque ad consummationem perducere, magnam Deo laetitiam, & jucunditatem affert. 122.

70. Nunquam à bonis operibus est cessandum. pagina 124.

71. Humana felicitas imminentis adversitatis est vaticinium. 125.

72. Calamitas, & adversa fortuna viam sternit felicitati. 127.

73. Commendatur concordia inter divini altaris ministros. 128.

74. Miranda res est, cùm aliquis in fastigio divinitatis constitutus abjecta recordatur originis. 131.

Versus XIV.

75. Corona, si splendet, aggravat; onerat, si honorat, 138.

76. Praesul subditos suos velut gemmas pretiosas debet aestimare. 140.

77. Semper Praelatus subditorum commodis debet consulere: & adhuc cum vita dispendio ab hac cura non debet abduci. 141.

78. Punitur Antistes, qui ministerium suum non adimplet. 142.

79. Honorifico plausu dignus est, à quo aliqua res sumpsit exordium. 144.

80. Divina benignitas majori honore afficere solet, lugentes sua peccata, quam justos nulla peccatorum sorde maculatos. 145.

81. Sola virtutis prosapia viri probati est genus clarissimum. 147.

82. Virtutum splenderibus fulgere tenentur, qui majorum praclara stemmata hareditarunt. pag. 148.

83. Si ascendere cupis, opus est, ut descendas; sic enim videberis, quasi super caput Dei elevari. 150.

84. Quod praelatum, & Antistitem feciße vident, id sibi omnes faciendum esse putant. pagina 151.

85. Timenda est vel minima peccandi occasio, pagina 153.

86. Nemo id, quod non est, usurpet, si quod est, conservare desiderat, qui ad altiora quàm valet, aspirat, infeliciter corruet. pagina 154.

87. Qui dependet ab alio, semper illius, cujus favore indiget, cognoscere studet voluntatem, ne contra eam aliquid efficiat, quod largitoris animum avertat. 156.

88. Dei Filius post carnis assumptionem benignior, & liberalior apparet. 158.

89. Ut Deum in Eucharistia latentem hospitari possis, nullum ejus mandatum praetermittas. pag. 160.

90. Qui

Index Illationum moralium.

90. *Qui accipit beneficia semper gratum', semperque memorem beneficij se præbere tenetur.* pag. 161.

91. *Quanto onere prematur, qui beneficium ab aliquo recepit.* 163.

92. *Ingrati animi turpitudinem quanto odio Deus prosequatur.* 164.

93. *Quanti Deus faciat supplicum preces.* 166.

94. *Rubore suffunditur Deus, cùm negat, quæ ab eo postulamus.* 168.

95. *Egenorum miseria voces sunt, quæ divinam excitant largitatem.* 169.

96. *Laboriosa vita divini amoris est judex.* 170.

97. *Calamitates, & labores divina Legis memoriam excitant, & ad ejus observationem inducunt etiam dissolutissimos homines: imò ipsum damonem ad confitendum Deum compellunt.* 172.

98. *Divina largitas aliquando negat, quæ postulamus, ut ubundantiùs, quæ differt, concedat,* pag. 173.

99. *Defensione non indiget, quem conscientiæ securitas defendit.* 175.

100. *Quot fructus ferat animorum unitas, & concordia.* 176.

101. *Sic Deus amat confœderatis amantes, ut ab eis videatur, quasi ejus cor auferri.* pagina 178.

102. *Animorum unio est veluti quædam divinitatis effigies.* 179.

103. *Tenetur Præsul etiam proprio dispendio subditorum utilitati consulere.* 180.

Versus XV. & XVI.

104. *Divini Verbi præcones luceant, & ardeant, vocibus opera conjungentes.* 182.

105. *Judex nisi strictiore examine præmisso, & certam delictorum habens notitiam, injustè procedat ad puniendum.* 184

106. *Judex cùm condemnat, offendat, quod justitia, non potest as punit.* 185,

107. *Mortis sedula, & continua recordatio vitæ est felicissimum auspicium.* 186.

108. *Qui familiari contemplatione mortis conservat memoriam, superat mortem: etiam damonem devincit, & mittit in exilium.* pag. 188.

109. *Salutifera mortis recordatio Deum vocat in Ducem: Dei vices supplet: eaque divina utitur potentia, ut peccatorem ad tramitem revocet justitia.* 189.

110. *Utilissima est extremi judicij recordatio in cujuscumque rei, etiam excellentissima exordio.* 190.

111. *Judicij extremi etiam somniata memoria formidabilis.* 191.

112. *Quæ rationi non sunt consentanea retractari debent, tametsi à viro egregio fuerint, inceptæ.* 192.

113. *Ineptus est ad regimen, qui litterarum caret ornamento.* 193.

114. *Tanto conatu prosequamur ineptias, ac si tunc eu darenius exordium.* 195,

115. *Parum est virtutis luces ostendere, si in corde non adest ignis, qui illas emittat, ac foveat.* pag. 196.

116. *Perfectus Judex à personis faciem avertit; & solùm secundùm juris regulam judicat.* pagina 197.

Versus XVII.

117. *Peccatoris conatus est, peccatum abscondere; sed peccati propensio est; manifestum se facere.* 204.

118. *Mirabile est, si iniquorum consortium pios, & religiosos viros non pervertat,* 206.

119. *Aliquando viri sancti exterius pravitatem affectant, ut hypocrisim fugiant.* 207.

120. *Præsul stabili sit animo, ut nullo metu turbetur.* 208.

121. *Elatum, & tumentem animum abjectissimis modis solet Deus punire.* 209.

122. *Magna res est, honoris sublimitatem abjecti principij temperare memoria.* 211.

123. *Maxima lucra, & ubertimos fructus invicta patientia confert.* 213.

134. *Reprehenduntur magi, arioli, divini, malefici, incantatores, & qui pythones consulunt, & omne genus superstitionis.* 215.

125. *Sancti Philippi Apostoli, cui Sardius correspondet, quædam encomia.* 217.

126. *Majora sunt beneficia, quibus nos inimici injuriis obstringunt, illis, quibus amici obsequiis nos obligant.* 219.

127. *Qui diligit inimicum efficitur Filius Dei.* pagina 221.

128. *Deum habet vindicem injuriarum qui patienter tolerat injurias.* 223.

129. *Beati Matthæi Apostoli, & Evangelistæ, cui topazius correspondebat, quædam elogia.* pagina 224.

130. *Doctor, præsul, & Concionator docendo reprehendat, & reprehendendo doceat.* pagina 229.

131. *Majorum exemplum valde efficax.* 230.

132. *Prodigium est, si paternos mores non imitantur filij.* 231.

133. *Difficile est vincere peccandi consuetudinem,* pag. 232.

134. *Divina exigitur virtus ad consuetudinem aliquam devincendam.* 233.

135. *Sacerdotalem, & regiam dignitatem devenustat luxuriantis animi vita turpis.* pagina 234.

136. *Sacerdotum studium sit, lites & discordias Reipublicæ sedare, & omnium animos in concordiam redigere.* 236.

137. *Magnanimi pectoris virtus in adversis, & secundis rebus stabilis perseverat.* pagina 237.

137. *Subditorum crimina Præsuli imputantur,* pagina 238.

139. *Divinus sermo magno terrore damones asscit, & fugat.* 240.

140. *Tam tener, & delicatus est virginitatis flos, ut vel tenui libidinis afflatu ejus candor marcescat.* 241.

141. *Mira inter Eucharistiam, & castitatem concordia.* 242.

142. *De Beato Ioanne Evangelista, cui smaragdus correspondebat, quædam elogia.* pagina 243.

Index Illationum moralium.

Versus XVIII.

143. *In quanto honore, & pretio debeant esse parentes apud filios.* 247.

144. *Quàm felix est, qui à Deo non distat, & quam infelix, qui à tanto bono est longè distitus.* 248.

145. *Peccatorum gemitus magna est tempestivitas ad Eucharistiam suscipiendam.* pagina 251.

146. *Eucharistia omnium bonorum est compendium* pag. 253.

147. *Magna liberalitatis indicium est, beneficia conferre, & manum abscondere: hinc ingenium liberalitatis Eucharistica ostenditur.* pagina 255.

148. *Reginam majestatem ostentat Christus in Eucharistia.* 256.

149. *Non videtur credibile, aliquem ita verecundiæ fines transiisse; ut ad sacram synaxim indignè, pertulanter, & irreverenter accedat.* 257.

150. *Integrum tribunal concitat contra se, qui indignè suscipit Eucharistiam.* 259.

151. *Majori reverentia venerati desiderat Christus in Eucharistia latitans, quam extra ipsam apparens.* 260.

152. *Eucharistia luxuriam exterminat castitas prævenit, & subsequitur Eucharistiam.* pagina 262.

153. *De Beato Andrea, cui carbunculus correspondebat, quadam elogia.* 263.

154. *Quam maturo consilio teneatur Iudex proferre sententiam, & quàm sedulò habere in conspectu crimina, ut ea damnet.* 265.

155. *Munerum acceptio à strenuo judice quanto studio fugienda sit.* 267.

156. *Dei vicinitas omnem pellit timorem, & magnam ingerit fortitudinem.* 268.

157. *Non parva, sed magna; illustria, non obscura insectatur livor.* 270.

158. *Felicem se putat invidus, etiamsi propria infelicitate prospera aliorum impediat.* pagina 271.

159. *Lividus eo, cui invidet, semper est minor; tametsi regio fulgeat diademate.* 272.

160. *Livore infectus, & diaboli germen, & diabolo pejor,* 273.

161. *Inter conjuges una sit anima, una voluntas, unaque respiratio.* 374.

162. *De Beato Paulo, cui correspondebat saphyrus, quadam elogia.* 275.

163. *Dei misericordia, nec ejus præscribit justitia; nec divina justitia aufert misericordiam; sed inseparabiliter comitantur.* pagina 279.

164. *Sic timenda est justitia divina, ut quæratur misericordia: & sic de divina misericordia confidendum, ut non contemnatur justitia.* pag. 280.

165. *Deus ex se habet parcere & misereri; ex nobis punire, & flagellare.* 282.

166. *Deus dum punit velut rubore suffunditur,* pag. 283.

167. *De patre nostro beatissimo Petro, cui jaspis correspondebat, quadam elogia.* 284.

Versus XIX.

168. *Prælatorum præsentia, & visus multa subditis commoda afferunt.* 289.

169. *Abjectos, & contemptibiles potentibus, & divitibus præferre, est commendabilis animi excellentia.* 290.

170. *Aliquot eleëmosyna excellentia.* 291.

171. *Divinum tribunal velut corrumpitur eleëmosynis, & divinus Iudex eis ex justo fit misericors.* 292.

172. *Ipsum Deum alit, quod pauperibus erogatur.* pag. 293.

173. *Magna lucra proveniunt ex eleëmosyna.* 294.

174. *Non quod fuit pœnitens, sed quod est, oportet attendere.* 295.

175. *Amici simulati exitiales sunt: plus nocent, quàm inimici manifesti.* 295.

176. *Absentia Dei voluntaria fructuosam ejusdem promittit præsentiam.* 297.

177. *De B. Symone, cui Lygurius correspondebat, quadam elogia.* 298.

178. *Nec honor sine meritis; nec merita debent esse sine honore.* 300.

179. *Maledica lingua expenduntur damna.* 302.

180. *Adhuc detractoris lingua damna expenduntur.* 303.

181. *Severo judicio perversa plectitur lingua: ipsa contra seipsam tela jactat, ut sui ipsius sit severior tortor.* 305.

182. *De B. Thadæo Apostolo, cui correspondebat Achates, quadam elogia.* 306.

183. *Quot ex ebrietate damna proveniant.* 307.

184. *Præcedentis illationis thema prosequitur.* pagina 308.

185. *Quam aliena à ministro altaris sit ebrietas, & quot incommodis obnoxia.* 309.

186. *Gloria hujus sæculi, brevis, & ficta: vita hominis cum morte confunditur.* pagina 311.

187. *Quem tenet præmii, & mercedis spes, nullis parcit laboribus. sin autem in minimis succumbit, & deficit.* 312.

188. *De Beato Apostolo Matthia, cui amethystus correspondebat, quadam elogia.* pagina 313.

Versus XX.

189. *Vt felicitatem vincas, propriæ memor esto infelicitatis.* 315.

190. *In hac vita de divina misericordia est sperandum; quia in alia solùm superest divina justitia.* 317.

191. *Humana vita quod periculis sit obnoxia,* pagina 318.

192. *De B. Bartholomæo, cui chrysolitus correspondebat, quadam elogia.* 319.

193. *Qui bene publice consulit, omnibus debet anteferri in dignitate, & excellentia.* 320.

194. *Si natura gratia cooperetur, uberem, & felicem fructum percipiet.* 321.

195. *Humanum judicium falsitati obnoxium.* pagina 323.

196. *De B. Iacobo Zebedæi, cui onychinus correspondebat, quadam elogia.* 324.

197. *De B. Iacobo Alphæi, seu minori quadam elogia.* 326.

198. *Qui*

Index Illationum moralium.

198. *Qui jejunat, in eminentiori loco sedet; Angelicam imitatur naturam, & ipsi Deo videtur assimilari.* 328.

199. *Spes venia, peccatorum dolor, & eorum confessio Deo reconciliant peccatorem.* 330.

200. *Ignominiis, calamitatibus, & laberibus patienter toleratis gloriosum nomen acquiritur.* 331.

201. *Christo Domino pati gloriosum est, inglorium carere passionis acerbitate.* 332.

202. *De Beato Apostolo Thoma, cui Beryllus correspondebat, quadam elogia.* 333.

Versus xxi. usque ad xxviii.

203. *Facile viventes defunctorum memoriam amittunt.* 335.

204. *Defectus proximi non sunt detegendi, ne ex eorum publicatione proventus spiritualis consequatur.* pag. 338.

205. *Sacerdotum defectus operiendi sunt, non evulgandi.* 339.

206. *Ubi adest amor, aut voluntas, difficillima haud difficulter exequuntur, amara dulcia videntur, & terribilia suavissima reputantur.* 341.

Versus xxix.

207. *Praesul ex suo munere tenetur beneficia subdita elargiri.* 344.

208. *Prabere Deo benefaciendi occasionem, est sua deitatis renovare memoriam.* 345.

209. *Orationis efficacitas expenditur.* 345.

210. *Tanti Deus facit supplicum preces, ut quod ipse libenter offert, ne deroget orationi, postulari deficeret.* 347.

Versus xxx.

211. *Veritas obumbrari potest, extingui non potest.* 353.

212. *Non docet secundùm veritatem, qui non operatur quod docet.* 355.

213. *Quanta obligatione constringatur Doctor ad veritatem; quantaque excellentia polleat, si veritatem annuntiat.* 356.

214. *Non inceptio, sed consummatio digna laude existit.* 358.

215. *Solius intellectus sapientia non est sapientia, sed calliditas: nam intellectu & corde est intelligendum.* 359.

216. *Prudentia, & scientia polleat qui regimen suscipit animarum.* 360.

217. *Immunitas Deipara à peccato originali stabilitur.* 361.

218. *Originalis Maria puritas, ex eo, quod ejus conceptio Deo opifici tribuatur, maximè ostenditur.* 363.

219. *Eadem puritas originalis ex matris titulo comprobatur.* 364.

220. *Si Maria communi parentum labe esset infecta, indecens Mater Dei haberetur.* 365.

221. *Si originalis culpa Mariam infecisset; praesumeret peccatum etiam infeciisse Christum.* pag. 366.

222. *Maria, quia Virgo, absque peccati originalis labe concepta.* 368.

223. *Maria, quia universalis benefica originalis culpa expers.* 369.

224. *Maria imperium ab originali labe ejus liberat conceptionem.* 271.

225. *Idem ex Angelorum, & protoparentum gratia, in qua conditi sunt manifestè deducitur.* 373.

226. *Peccati originalis umbra, aut suspicio in Maria conceptione non apparet.* 374.

227. *Maria parentum non contraxit peccatum: nam sic concepta, ac si ab illis non duceret originem.* 376.

228. *Sacerdotes à negotiis saecularibus vacare debent.* 377.

Versus xxxi. usque ad xxxv.

229. *Sacerdotij dignitas divinitatis gerit vices, eamque quodammodo imitatur.* 379.

230. *Sacerdos, homo cùm sit, humanam, imò Angelicam excedit naturam.* 380.

231. *Sacerdos totus caelestis, & ab hujus saeculi rebus abstractus esse tenetur.* pag. 383.

232. *Iudex ex aequo partium jura ex proprio munere tenetur respicere, non autem affectu, vel sanguinis amore.* 384.

233. *Fugiat virgo hominum conspectum, si desiderat custodire virginitatem.* 385.

234. *Perseverantia Deo placet, inconstantia displicet.* 386.

235. *Ignominiosum est, declinare à via, quae ducit ad vitam.* 387.

236. *Fugit pericula, qui prudenter praecavet.* 389.

237. *Sacerdotum dignitas Regum superat majestatem.* 390.

238. *Pacis diademate coronetur, qui pacis per Sacerdotium ministerio fungitur.* 391.

239. *Sacerdotum lingua ad benorandum, non ad detrahendum concessa.* 392.

240. *Humilis abjectio magnes est beneficiorum Dei.* 392.

241. *Pulvis, in quem homo revertendus est, non injuria, sed favori est tribuendus.* 394.

242. *Cineris recordatio mentem illuminat, & oculos aperit.* 396.

Versus xxxvi. & xxxvii.

243. *Divinitas Christi mirificè splendet ex crucis ignominia.* 399.

244. *Falsum numen alienum est à gloria crucis.* pag. 402.

245. *Trinitatis Hypostases crucis specimen libenter amplectuntur; & exinde quanta sit excellentia crucis monstratur.* pagina 403.

246. *Christus post mortem, & post crucem majori cultu revereri vult, quam si crucem non esset perpessus.* 405.

247. *Christi liberalitas nitidioribus radijs fulget ex cruce.* 407.

248. *Eucharistia, & crucis expenditur connexio* pag. 408.

249. *Crux sicut Eucharistia, mors est malis, vita bonis.* 410.

250. *Christus in cruce gloriam sub specie injuriae; & in Eucharistia aeterna bona sub velamine temporalium elargitur, ut eo ingenio ad aeterna nos alliciat.* pagina 411.

251. *In cruce, & in Eucharistia gloria mereñ-*

di, & felicitas comparandi connectuntur, ut sic hominem completè felicitarent. pagina. 413.
252. Deus Vnus, Deus Trinus, & Vnus sacris testimoniis comprobatur. 415.
253. Incomprehensibilitas summoperè extollit mysterium sanctissima Trinitatis. 417.
254. Sub Trinitatis umbra omnis veritas firma consistit: ad Trinitatis conspectum omne fugit mendacium. 418.
255. Sanctissimi nominis Iesu aliqua annumerantur excellentia. 420.
256. Quam proficuum sit sanctissimum, & sacratissimum nomen Iesu, ostenditur. pagina 422.
257. Maria liber, in quo Sanctum Domino scriptum fuit, ab originali labe libera. pag. 423.
258. Maria non solum in gratia, sed in gloria concepta. 426.
259. Maria nativitas felicissimum auspicium fuit nativitatis Christi. p. 427.
260. Deipara eximia dignitas ostenditur. 429.
261. Quanti Deus hanc laminam Mariam faciat, expenditur. 432.
262. Christus, qua Maria Filius, crevisse videtur in celsitudine, & sanctitate. 434.
263. Sine Deo, aut Maria Maria laudes nequeunt decantari. 436.
264. Maria erga genus humanum beneficentia expenditur. 437.
265. Maria gloria omnium creaturarum beatitatem excedit: & cum ea gloria Angelorum comparata gloria non apparet. 439.
266. Nobilitas sine virtutum stemmatibus obscuritas potius quàm nobilitas dicenda est. pag. 442.
267. Nobilium peccata reprehenduntur, nam exaggeratur delictum ex delinquentis prærogativa. 445.
268. Labores, & calamitates beneficiorum Dei sunt pignora. 446.
269. Timore, reverentia, & sanctitate accedendum est ad sacram Eucharistiam. 448.
270. Si Christum sumere & manducare desideras, alterius rei desiderio non es divertendus. 450.
271. Expenduntur damna, qua patitur, qui indignè suscipit Eucharistiam. 451.

Versus XXXVIII.

272. Subditorum crimina Præsulem inficiunt. pag. 454.
273. Summa infelicitas est, haurire venenum, unde alij invenerunt alimentum proficuum. pag. 455.
274. Ad Mariæ præsentiam iratus contra homines Deus penitus placatur. 457.

Versus XXXIX. & XL.

275. Sacerdotij decus est album castitatis lilium pag. 461.
276. Castitas omnium virtutum fundamentum, & vita spiritualis principium. 462.
277. Antistes plenus sit oculis, ut subditis benefaciat, 464.

Versus XLI.

278. Sacerdos Deo totus tradendus est neglecta temporalium rerum cura. 466.
279. Ecclesiis, & ministris alijs dona conferenda sunt, non extrahenda ab eis. 467.
280. Ingenui sunt Ecclesiarum ministri; ac proinde immunes ab omni genere tributorum. pag. 468.
281. Ecclesiarum bona ab Ecclesiis non sunt extrahenda, nec ad profanos usus applicanda. pag. 469.
282. Paupertas magnam vim habet, ut animum à recto tramite avertat. 471.

Versus XLII. & XLIII.

283. Sacerdotum castitas secura, fortis, ita ut vel minima suspicioni non subjaceat. 474.
284. Tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet. 476.
285. Périt, quicumque peccat: quia peccatum est mors. 477.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM LITTERALIVM,

quæ in hoc Opere explicantur.

Versus I.

1. VTRUM simul Moyses, & Aaron functi fuerint summo Sacerdotio, pag. 5.
2. *Vtrum Nadab, Abihu, Eleazar, & Ithamar filij Aaron summum Sacerdotium fuerint consecuti ?* 6.
3. *Quando à Deo fuerit præceptum Sacerdotalis ornatus : & quamdiu Aaron in Pontificatu vixit ?* 6.

Versus II.

4. *An summi Sacerdotis ornatus tanta præfulgeret majestate, ut animos intuentium ad sui reverentiam excitaret ?* 35.

Versus III.

5. *An Beseel, & Oliab sapientia à Deo infusa, vel humano labore acquisita Aaronicas vestes fabricaverint ?* 51.
6. *Quid per Aaronicas vestes sit intelligendum in præsenti ?* 52.

Versus IV.

7. *Quibus vestibus summus Sacerdos, & quibus inferiores Sacerdotes induerentur.* 65.
8. *Quo tempore, & quibus in locis fas erat Pontifici, vestibus uti sacris ?* 66.

Versus VI.

9. *An superhumerale, vel Ephod vacuitatem quandam haberet contra pectus Pontificis, in qua inseretur Rationale ?* 115.
10. *Quidnam in præsenti intelligendum sit per Ephod ?* 116.
11. *Vtrum Ephod esset genus ornamenti pro solis Pontificibus consecratum ?* 116.
12. *An Ephod vel superhumerale manicas habuerit ?* 118.
13. *Cui ex nostris sacris ornamentis correspondeat Ephod ?* 118.

Versus VII.

14. *Vtrum duæ illæ oræ superhumeralis, quæ in utroque latere summitatum colligabantur, junctæ fuerint in humeris ; vel in inferiori parte, hoc est, in lateribus, quæ balteo cingebantur ?* 118.

Versus IX. & X.

15. *Quinam fuerint illi duo lapides, in quibus sculpenda erant nomina filiorum Israel ?* 132.
16. *An in his lapidibus sculpta fuerint nomina filiorum Israel, vel eorum stemmata, aut trophæa.* 133.
17. *An nomen Levi tertij filij Iacob, & nomina Ephraim, & Manasses filiorum Ioseph fuerint sculpta in his lapidibus ?* 135.

Versus XIV.

18. *An ista catenula essent insita in superhumerali, vel an essent in supremis angulis Rationalis, ut uterque ornatus inter se connecteretur ?* 138.

Versus XVII.

19. *Num in gemmis vires, & virtutes reperiantur innatæ ad peculiares effectus producendos ?* pag. 200.
20. *An insit in gemmis naturalis virtus ad dæmones effugandos ?* 201.
21. *Vtrum lapides pretiosi relati, cap. 28. Ezechielis : & cap. 21. Apocalypsis sint idem cum relatis, cap. 28. Exod.* 202.

Versus XXIX.

22. *Vtrum calix, in quo Dominus noster Iesus Christus consecravit, fuerit ex Achate formatus,* 300.

Versus XXX.

23. *Quid per doctrinam, & veritatem ; aut per* Urim, *&* Thumim *intelligendum sit,* 348.
24. *Quomodo* Urim, & Thumim *fuerint in Pectorali exarata,* 352.
25. *De usu* Urim, *&* Thumim *apud Hebræos.* 352

Versus XXXI. usque ad XXXV.

26. *Quot fuerint mala punica, & tintinnabula, quæ alternatim disposita Lymbum hujus tunicæ ambibant,* 379.
27. *An malogranata tunica fuerint ex auro contexta : & tintinnabula illis coloribus picturata,* 380.

Versus XXXVI. & XXXVII.

28. *De forma, & figura hujus laminæ aureæ.* 398.
29. *Quid per* sanctum Domino, *quod in lamina erat exaratum significetur,* 398.

Versus XXXIX. & XL.

30. *An in præsenti sermo sit de tunica linea, vel hyacinthina,* 458.
31. *De forma tunicæ byssinæ.* 459.
32. *Quanam forma constaret tiara byssina,* 459.
33. *An tiara hæc corona ornaretur ; & quales essent coronæ,* 459.
34. *An fuerit duplex tiara : & quod discrimen inter utramque versatur,* 460.
35. *An idem genus baltei fuerit commune Pontifici, & aliis Sacerdotibus,* 460.

Versus XLII. & XLIII.

36. *An fœminalia inter vestes sacras annumeranda sint,* 473.
37. *An Aaron fuerit usus in ministerio Pontificio caligis, & calceamentis,* 473.
38. *An lex de ornatu Sacerdotum fuerit sempiterna ?* 474.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

quæ in hoc volumine explicantur.

V. Versum. N. Numerum. P. Paginam denotant.

Genesis.

Cap. 1. n. 2. IN principio creavit Deus cœlum; & terram vers. 3. num. 14. pag. 54. vers. 16. numer. 39. pag. 190.

2 Terra autem erat inanis, & vacua, v. 3. nu. 19. p. 55. v. 35. n. 29.

3 Spiritus Domini ferebatur super aquas. V. Y. num. 96. p. 30. v. 5. n. 68. p. 86. & 74. p. 87. & 178. p. 113. v. 20. n. 67. p. 328. v. 30. n. 77. p. 363. & 84. p. 365. v. 37. n. 63 p. 416.

5 Dixitque Deus: fiat lux. Et facta est lux. v. 3. n. 8. p. 52. v. 14. n. 185. p. 175.

4 Et vidit Deus lucem, quod esset bona. v. 1. n. 71. p. 23. & n. 90. p. 29. v. 2. n. 37. p. 44. v. 3. n. 8. p. 52. v. 14. n. 185. p. 175. v. 17. n. 34. p. 207. v. 20. n. 67. p. 328. v. 30. n. 56.

5 Factum est vespere & mane dies unus. v. 1 n. 106. p. 33. v. 16. n. 59. p. 195. v. 18. n. 169. p. 235.

6 Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. v. 30. n. 54. p. 358. & n. 121. p. 377.

9 Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt in locum unum, & appareat arida. v. 20. n. 83. pag. 332. v. 29. n. 10. p. 344. v. 30. n. 54. p. 358.

11 Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum, &c. v. 2. n. 31. pag. 42. v. 5. n. 119. p. 98. v. 8. n. 44. p. 124. v. 20. num. 42. p. 322.

14 Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem, ac noctem. v. 1. n. 90. p. 29.

16 Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei: luminare minus, ut præesset nocti. vers. 1. n. 73. p. 24. v. 2. n. 8. p. 36. v. 5. n. 119 p. 98. v. 18. n. 89. p. 267 v 30 num. 125 p. 377. v. 35. n. 28. p. 38-. & n 40. p. 384. v. 20. n. 34. p 320.

20 Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram. v. 5. n. 67. p. 86. & n 173. p. 113.

24 Producat terra animam viventem in genere suo. v. 2 n. 31. p. 42.

26 Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, &c. v. 1. n. 110. p. 32 v. 5. n. 28. p. 76. v. 30. n. 65. p. 361. & n 102. p. 371 v. 35. num. 49. p. 389. vers. 37. n. 22. p. 403. & 58. p. 414. & 64. pag. 416.

Et præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, &c. v. 30. n. 65 p. 361.

27 Et creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam. vers. 6. nu. 179. p. 123. v. 14. n. 198. p 179 v. 1. n. 80. p. 26.

31. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona v 30. n 56. p. 359

Cap. 2. n. 2. Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat. v. 8 n. 37. p. 122. v. 37. n. 54. p. 412. v. 14. n. 127. p. 161.

7 Formavit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ. ver. 5. numer. 177. p. 113 v. 14 n. 72. pag. 147. v. 18. n. 118. p. 274. v. 20. n. 5. p. 315. v. 30. n. 95. p. 369. vers. 35. n. 74. p. 394.

8 Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formaverat. v. 35. n. 74. p. 394.

15 Tulit Deus hominem & posuit eum in paradiso. v. 18. num. 18. pag. 250. v. 20. n. 39. p. 321. v. 35. n. 51. pag. 387.

17 Ex omni ligno paradisi comede. De ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas. In quocunque die comederis ex eo; morte morieris. v. 3. n. 49. p. 63. v. 5. n. 11. p. 72. v. 18. n. 119. p. 274 v. 20. n. 46.

18 Non est bonum hominem esse solum, &c. v. 14. n. 162. p. 169. & n. 199 p 173.

21 Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, &c. v. 14. n. 72. p. 147. n. 203. p. 180. v. 16. n. 232 p. 186. v. 17. n. 61. p. 213.

23 Hoc nunc os ex ossibus meis, &c. v. 14. n. 199. p. 179.

24 Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ. v. 18. n. 118. p. 274.

Cap. 3. n. 1. Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus.... Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno, vers. 30. n. 60. p. 359. v. 19. n. 78. p. 304. v. 16. n 65. p. 196.

4 Nequaquam moriemini. v. 16. n. 37. p. 190. v. 19. n. 78. p 304. & n. 81. p. 305.

5 Scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, &c. v. 1. n. 50. p. 63. v. 14. n. 164. p. 155. v. 19. n. 78. p. 304. & num. 81. pag. 305.

Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum. vers. 17. n. 93. p 222.

6 Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, &c. v. 20. n. 47. p. 323.

Tulitque de fructu illius deditque viro suo, &c. v. 5. n. 28. pag. 77. v. 14. n. 97. p. 153.

Index locorum Sacræ Scripturæ.

7 Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos consuerunt folia ficus, &c. v.17.n.27.p.205.

9 Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei: ubi es? v.18. n.145. p.279. v.38. n.8. p.454. v.43. num.27.pag.477.

10 Vocem tuam audivi in paradiso, & timui, eo quòd nudus essem. v.14.n.117. p.158.

12 Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. v.14.n.58. p.143.

14 Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ. v.19.n.81.p.305.

16 In dolore paries filios. v.30.n.94 p.368.

17. Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno ex quo præceperam tibi; ne comederes: maledicta terra in opere tuo, &c. v.14.n.58. p.143. v.18.n.120.p.275. v.30. n.99. p.370. vers.37.num.170. pag.447.

20 Pulvis es, & in pulverem reverteris, v. 16.n.22. p.186.

Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Hevam: eo quòd mater esset cunctorum viventium, v. 16. n.23.pag.186.

21 Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, v.30.n.117. p.376.

22 Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, &c. v.14.n.105.p.155.

23 Emisit eum Dominus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua assumptus est, v. 5. nu.28. p.77. & n.36 p.79.

24 Et collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem, &c. vers. 5.n.46.p 82. v.18.n.146.p.280.

Cap. 4. n.4. Abel obtulit de primogenitis gregis sui, v.18.n 123.p.276.

Et respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, &c.v.8.n.63.p.129.

8 Cumque essent in agro consurrexit Cain adversùs fratrem suum Abel, & interfecit eum. v. 5.n.99. p.93. v.17.n.99.p.223.

9 Ubi est Abel frater tuus? v.37. n.173.p.447.

10 Sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra, v.5. n.105.p.95.

Cap. 6.n.2. Videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchræ, &c. v.37.n.168.p.446.

5 Videns autem Deus, quòd multa malitia hominum esset in terra, &c. v.17.n.32.p.206.

9 Noe vir justus, atque perfectus in generationibus suis, cum Deo ambulavit, vers. 17. nu. 32. p.206. v 17. n.124.p.276.

12 Omnis quippe caro corruperat viam suam. v.17. n.32.pag.206.

Cap.7.n.1. Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam: te enim vidi justum coram me in generatione hac, v.1.n.103.p.33.

7 Delebo hominem, quem creavi, v.2.n.1.p.35.

17 Et inclusit eum Dominus deforis, v.1 n. 103. p. 33.

Cap.8.n.1. Recordatus autem Deus Noë, &c. v.29. n.2.pag 343.

13 Aperiens Noë tectum arcæ aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terræ, v. 5.num.86. p. 90.

Cap.9.n.2. Et terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, &c. v.37.n.58 p.414.

15 Recordabor fœderis mei, v.29.n.2.p.343.

Cap.12.n 1. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, &c. v. 18. n.125. p. 276. v. 19. n. 61. p 300.

7 Qui ædificavit altare Domino, qui apparuerat ei, v.14.n.134.p.163.

Cap.13.n 2. Erat autem dives valde in possessione auri & argenti, v 19.n.61 p 300.

16 Faciamque semen tuum sicut pulverem terræ, vers 35. num 76 pag 395.

Cap.14.n.14. Cum audisset Abraham captum videlicet Loth fratrem suum, numeravit expeditos, vers.5.num.129.pag 101.

Cap 15.n 5. Suspice cœlum, & numera stellas, si potes: sic erit semen tuum, v.35.n.76.p.395.

Cap.16. n.8. Agar ancilla Sarai, unde venis? & quo vadis? v.33 n 44.p 388.

Cap.17. n 10. Hoc est pactum meum,...circumcidetur ex vobis omne masculinum, v 30.n.113. p. 374.

Cap. 18.n.1. Apparuit ei Dominus in convalle Mambre, &c. v.18.n.161.p.282.

2 Et cum levasset oculos apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, vers.20. n.69.p.329 v.18. n.160 pag 283.

3 Et adoravit in terram, & dixit, Domine, &c. v. 37. num.66.pag.416.

5 Requiescite sub arbore, v.37.n 77.p.419.

Ibid. Fac ut locutus es. v.3 n.46.p.62.

8 Cumque comedissent dixerunt, &c vers.20.n 69. pag 329.

Ibid. Tulit quoque butyrum, & lac, & vitulum, quem coxerat, & posuit coram eis, v.37.n 42. p.409.

10 Habebit filium Sara tua, v 35.n.33.p 385.

17 Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum? v.16 n. 50.p 193.

20 Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, v.17.n.30.p.307. v 19.n.14.p.291. v.16.n 50.p.192.

33 Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham: & ille reversus est in locum suum, vers.14 num 155.pag.168.

Cap.19 n.1. Venerunt duo Angeli Sodomam vespere, &c v.18.n.160 & 161.p.283.

17 Salva animam tuam: noli respicére post tergum, v.35.num.43 pag.387.

26 Respicienſque uxor eius post se, versa est in statuam salis, v,35.n.43. p.387.

29 Cum subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus est Abraham, v.29.n.2.p.343.

Cap.21.n.17. Exaudivit autem Dominus vocem pueri, v.14.n.161 p.169.

Cap.22.n.2. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, &c. v.5.n.24.p.75. & v.17. n.62. p.214.

5 Die autem tertio elevatis oculis vidit locum procul, v 37.n.74.p.418.

6 Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignem, & gladium, v.41.n.5 p.466.

10 Extendit manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium, v.3.n.13 p.53.

12 Non extendas manum tuam super puerum. v.14. n 164.p.169.

18 Benedicentur in semine tuo omnes gentes. v.18. n 71.pag.263.

Cap.24.n 65. At illa tollens citò pallium suum cooperuit se, v 17.n.174.p 241.

Cap.25. n.22. Collidebantur in utero, v 14.n.191. p.176.

23 Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, &c. v.14.n.191.p.176. v.35.num 13 p 380.

25 Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu v.14 n.191.p.176 v.25 n.73.p.394.

Cap.26.n. 15 Omnes puteos quos foderant servi patris illius Abraham illo tempore obstruxerunt implentes humo, v.18 n 107 p.271.

16 Recede à nobis, quoniam potentior es nobis valde, v 18.n.114.p.273.

Cap.27.n.28. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini, vers.1. n.57 p.19 v 5.n.69.p.87.

Cap. 28 n 12. Vidit in somnis scalam stantem super terram, &c. v.8. n.45. p 124. v.37. n.49. p 411

13 Et Dominum innixum scalæ, v 2.n.16.p 39.

Cap 30.n.25. Nato autem Ioseph dixit socero suo: dimitte me, ut revertar in patriam meam, vers 30. n.103.p.371. v.5.n 87 p.90.

Cap.32 n.25. Qui cum videret, quod eum superare non posset, tetigit nervum eius, & statim emarcuit, v.1. n.97 p 31. v.14. n.168 p.170. v 18.n.14 pag.294.

Index locorum

26 Dimitte me, jam enim ascendit aurora, v.1 n 97. p 31 v.14 nu 156 p.168. v.18. n.14. p.249. vers 37.n 105 pag 428.

28 Si contra Deum fortis fuisti. quanto magis contra homines prævalebis. v.1 n 97.p 31.

29 Et benedixit ei in eodem loco, v. 14. n. 168. p. 190.

Cap 33. n.13. Nosti Domine quod parvulos habeam teneros,& oves, & boves fœtas mecum, v.17. n 38 pag 268.

Cap 35. n.4. Dederunt ergo ei omnes Deos alienos quos habebant, &c. v.21. n.4 p.335. v.37. n.77.p.419.

Cap. 37.n. 2 Accusavitque fratres apud patrem crimine pessimo, v 17.n.35.p.207.

3 Fecitque ei tunicam polymitam, &c. v.2 nu.20. p.39. v 19 n.62. p.301.

4 Videntes autem fratres eius, quod à patre plus cunctis filiis amaretur,&c.v 18 n.102 p.270.

9 Vidit per somnium quasi Solem,& Lunam,& Stellas undecim adorare me, v.1.n.29 p.10.

10 Quid sibi vult hoc somnium, quod vidisti, Num ego & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram? v.18.n 8 p.248.

15 Invenitque eum vir errantem in agro,& interrogavit,&c v.1 n 93 p.30.

20 Venite occidamus eum, v 20 n 84. p.312.

21 Audiens autem hoc Ruben nitebatur liberare eum, v 17.n 36.p.207.

28 Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus extrahentes eum de cisterna vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis, v.37.n.42.p.409.

Cap 38 n.27. Instante autem partu apparuerunt gemini in utero,&c.v 18 n.28. p.253.

28 Protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, v 35 n 45 p 388.

29 Illo vero retrahente manum, egressus est alter, v.18 n.88 p.267.

30 Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum, v 35 n.45.pag 388.

Cap 39.n.8 Qui nequaquam acquiescens operi nefario dixit ad eam,&c v.17 n 148 p 235.

11 Accidit autem quadam die. ut intraret Ioseph domum,&c.v.14.n.187.p 175

12 Qui relicto in manu eius pallio, fugit. &c. vers.1 n 92.v.17.n 172.

14 & 15 Et introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me, ut coiret mecum.... Reliquit pallium, &c. v. 17. n. 28. p.205..

16 In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendebat marito.v.16 n 66 p 197.

Cap.42. n.36. Absque liberis me esse feciſtis, vers.1. n 47.pag.16.

38 Non descendet filius meus vobiscum, v.41 n.29. p 472

Cap.43. n.12. Si sic necesse est, facite, quod vultis, v 41 num 29 pag.472.

31 Rursusque lota facie egressus continuit se, v.18. n.138 pag.277.

Cap.45.n 4. Ego sum ait, Ioseph frater vester, quem vendidistis in Ægyptum,v.8.n.68.p.131.v 20. n 62 pag 327.

Cap.47. n.26. Ex eo tempore usque in præsentem diem in universa terra Ægypti regibus quinta pars solvitur. . . . absque terra sacerdotali, v.41 n 16 p.468.

Cap.48.n.21. En ego morior. & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum, vers.5 num 81.pag 89.

Cap.49.n.3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea. & principium doloris mei, v.37. n.167. p.446.

10 Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. vers 18. num.19 pag 251

18 Salutare tuum expectabo Domine, v.18. n.71. p 263.

20 Asser pinguis panis eius. & præbebit delicias regibus.v 29.n 4.p 343.

23 Sed exasperaverunt,& obiurgati sunt, invideruntque illi habentes iacula, v.19 n.66. p.302.

24 Nephtali cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis, v.29.n.4.p 343.

Cap. 50. n.17. Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur. ut hæc tibi verbis illius diceremus, &c.v.30.num 89.p.367.

19 Quibus auditis flevit Ioseph. ibid.

Exodus.

Cap.1. n.7. Filij Israël creverunt, & quasi germinantes,&c.v 5 n.1 9.p 107.v 8 n 56 p 127.

12 Quanto opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, v.20.n.80. p.331.

13 Et affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant, v.19 n.117 p.313

22 Præcepit ergo Pharao omni populo suo dicens: quidquid masculini sexus natum fuerit, in fluvium proiicite. v.17.n 26 p 204.

Cap.2.n.3. Videns eum elegantem abscondit tribus mensibus. Cumque iam celare non posset, sumpsit fiscellam,&c v.2 n.53.p.48.

10 Quem illa adoptavit in locum filij, vocavitque nomen eius Moyses. v.1.n 49 p.17.

Cap.3.n.2. Apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi.& videbat quod rubus arderet, & non comburereturr, vers.5. n 98 p. 93. & n 110. p 96. v.14. num.86. pag.150. v.35. n.66.p.392 v.37. n.100. p.426. v.38.n.23. p.457.

5 Solve calceamentum de pedibus tuis, &c.vers.1. n. 87. pag. 28. vers.17. n.126. p.230. v.18. n.61.p.261.v 37.n.123 p 433.

12 Ego ero tecum, v.18 n.97.p 269.

14 Ego sum, qui sum Sic dices filiis Israël: qui est, misit me ad vos, v.3.n.18 p.55.

15 Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, &c. v.3. n.18. p 55. v 37. n.65. pag. 416. & n. 174. p 448.

19 Ego scio, quod non dimittet vos rex Ægypti, ut eatis nisi per manum validam, v.16. n. 13. p.184

Cap.4.n.3. Proiecit eam Moyses, & versa est in colubrum, v.5.n.163 p.110.v.16.n 71.p.198. v.17 n 128,p.213.v 37 n 47.p.410.

4 Et tenuit versaque est in virgam, v.30. num. 39. p.354.

6 Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis, v.5.n.18.p 74. v.20. n.6. p.316. v.14.n 59 pag 144.

10 Obsecro Domine. non sum eloquens ab heri, & nudius tertius, &c. vers. 16. n. 54. p. 194. v 30.n.49 p.357.& n.62 p.360.

12 Ego ero in ore tuo: docebo te, quid loquaris, vers.16. num.54. pag 194.

13 Obsecro, Domine, mitte quem missurus es. ibid.

25 Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filii sui, v.16.n.72.p 198.

Cap.5.n.1. Dimitte populum, ut sacrificet mihi in deserto, v.30 n.124.p.377.

2 Quis est Dominus, ut audiam vocem eius, & dimittam Israël? v.14.n.176 p.172.

Cap.7. n.1. Ecce constitui te Deum Pharaonis, v.14. n.115 p.157.

10 Tulit Aaron virgam coram Pharaone, & servis eius, quæ versa est in colubrum. vers.1. n.18. p.7.v.8. n.69.p.131.v.17. n.138.p.233.

12 Sed devoravit virga Aaron virgas eorum, vers.1. n.18.p.7.v.37.n.47.p.410.

15 Et virgam, quæ conversa est in draconem tolles in manu tua.v 30 n.30.p 354.

20 Elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone,& servis eius, quæ versa est in sanguinem.v.17.n.26.p 205 v.37.n.48.p.411.

22 Fecerunique similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis.v.38.n.13.p.455.

Cap.8.n.8 Orate Dominum, ut auferat ranas à me, & à populo meo, & dimittam populum, &c. vers 14.n 176 p.173.

Cap.9.n.11. Nec poterant malefici stare coram Moyse propter

propter ulcera,&c.v.17.n.72.p.216.
23 & 24 Pluitque Dominus grandinem ſuper terram Ægypti, & grando & ignis mixta pariter ferebantur,v.14.n.171. p.171.
Cap.10.n.22.Extenditque Moyſes manum in cœlum, & factæ ſunt tenebræ horribiles,v.38.n.15.
Cap.12 n.2. Menſis iſte vobis principium menſium anni,v.5. n.12.p.72.
8 Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus,v.18. n.65. p.263.
11 Renes veſtros accingetis, verſ.17. n.178.p.242. v.18.n.66.p.262.
13 Et videbo ſanguinem, & tranſibo vos, verſ.38. n.20.p.457.
Cap.13.n.29. Tulit quoque Moyſes oſſa Ioſeph ſecum,v.16.n.34.p.189.
21 Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, verſ. 14. n.92.pa.152.v.16.n 34.p.189.
Cap.14.n.21. Cumque extendiſſet Moyſes manum ſuper mare,diviſa eſt aqua,v.37.n.46.p.410.
15 Quid clamas ad me; v.29.n.19.p.346.
22 Ingreſſi ſunt filii Iſrael per medium ſicci maris, erat enim aqua quaſi murus, &c. v.37.n.46. p.410.
28 Reverſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, v. 18. n.150.p.281.v.37.n.46.p.410.
Cap.15 n.9. Perſequar, & comprehendam, & dividam ſpolia.... interficiet eos manus mea, verſ.41.n.24.pag 471.
25 Quod cum miſiſſet in aquas, in dulcedinem verſæ ſunt,v.14.n.91.p.152.
Cap.16.n.4. Ecce ego pluam vobis panes de cœlo, &c.v.14.n.110.p.156.
13 Mane quoque ros jacuisper circuitum caſtrorum, v.37.n.188.p.451.
21 Quia Sabbathum eſt Domini, non invenietur hodie in agro,v.20.n.12.p.317.
29 Videte,quod Dominus dederit vobis Sabbathum, & propter hoc die ſexta tribuit vobis cibos duplices,v.20.n.12.p.317.
34 Poſuitque illud Aaron in tabernaculo reſervandum,v 14.n.133 p.162.
Cap.17.n.1 Igitur profecta eſt omnis multitudo filiorum Iſrael de deſerto. Sin per manſiones ſuas, &c v.8 n.52.p.126 v.14.n 92 p.152.
6 En ego ſtabo ibi coram te ſupra petram Oreb &c. v.18.n.94 p.268.
11 Cumque levaret Moyſes manus, vincebat Iſraël: ſin autem paululum remiſiſſet ſuperabat Amalec. v.5. n.131. p.101. & n. 150 p.107. verſ.8 n.39.p.123.v.37.n.13 p.400.& n.20. p.402.
12 Et factum eſt,ut manus illius non laſſatentur uſque ad occaſum ſolis. Fugavitque Ioſue Amalec. verſ.1.n 19.pag.8.
Cap.19 n.4. Vos ipſi vidiſtis, quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos ſuper alas aquilarum.&c.v.2.n.58.p 50.v 14 n.41 p.139.
12 Cavete ne aſcendatis in montem, &c. verſ. 14. n.119.pag 159.
18 Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, v.37. n.107,p.428.v.38.n.23.p.457.
20 Deſcenditque Dominus ſuper montem Sinai in ipſo montis vertice, & vocavit Moyſem in cacumen eius,&c.v.2 n 9.p 26.
Cap.20 n.5 Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes,v.3.n 53.p.64.
18 Cunctus autem populus videbat voces, & lampades. & ſonitum buccinæ,montemq; fumantē, v 3 n 9 p.52.
21 Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram,v 18.n.5.pag.247.
25 Si altare lapideum feceris mihi non ædificabis illud de ſectis lapidibus: ſi enim levaveris cultrum ſuper eo polluetur,v.8.n.64.p.130.
26 Non aſcendes per gradus ad altare meum,ne revelatur turpitudo tua, v.28. n.16. p.339. v. 43. n.20.p.476.
Cap.24.n.10. Et viderunt Deum Iſrael, & ſub pedibus ejus quaſi opus lapidis ſaphyrini, v.18. n.77 p.265.
19 Non coques hædum in lacte matris ſuæ, v.2.n.1. p.35.
Cap.25.n.1. Hæc ſunt, quæ accipere debetis: aurum & argentum,& æs,hyacinthum. & purpuram, coccumque bis tinctum, &c. v.17. n. 122. p.219.
11 Facies ſupra cŏronam auream per circuitum.v.37. n.154.p.442.
18 Duoſque Cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi;v.37 n.154.p.442.
19 & 20 Cherubinus ſit in latere uno, & alter in altero. Vtrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas,v.8.n.62.p.129.
Cap.27.n.21. Vſque mane luceat coram Domino, v.29.n.5.p 343.
Cap.28. n. 12. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum, verſ.10.nu 24.pag.136.
21 Cælabuntur ſinguli lapides nominibus ſingulorum,&c.v.10 n.9.p.133.
35 Et veſtietur ea Aaron in officio miniſterii ſui, ut audiatur ſonitus, quando ingreditur, & egreditur ſanctuarium, v.4 n. 15.p. 69. v.43.n.5. p.473.
38 Portabitque Aaron iniquitates eorum, verſ.10. num.24 p 136.v.41.n 12.p.467.
Cap.29. n.22. Tolles adipem de ariete, & caudam, verſ 8.n.38.p 123
Cap.30.n.7 Et adolebit incenſum ſuper eo Aaron ſuave fragrans mane,v.4 n.2.p.66.
8 Vret thymiama ſempiternum coram Domino, v.29.n.5.p.343.
19 Et miſſa aqua lavabunt in ea Aaron, & filii eius manus,&c.v.4.n.2.p.66.
30 Aaron,& filios eius unges, & ſanctificabis eos, ut ſacerdotio fungantur.v.35.n.17. p.382.
31 Filii quoque Iſrael dices: hoc oleum unctionis ſanctum erit mihi, ibid.
32 Caro hominis non ungetur ex eo, ibid.
Cap.31.n.3, Et implevi ſpiritu Dei,ſapientia,& intelligentia, & ſcientia in omni opere, v.3. n.5. p.52.
18 Deditque Dominus completis huiuſcemodi ſermonibus in monte Sinai duas tabulas teſtimonij lapideas ſcriptas digito Dei, v 37. n. 97. p.425.
Cap.32.n 1. Fac nobis Deos, qui nos præcedant, v.37.n.62.p.415.
4 Formavit opere fuſorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem,verſ.5.num.111.pag.51.
Ibid. Hi ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti, v.37.n.62.p.415.
6 Surgenteſque mane obtulerunt holocauſta, & hoſtias pacificas, & ſedit populus manducare, & bibere,v.19 n.91.p.308.n 98.p.308.& 309.
9 & 10. Cerno,quod populus iſte duræ cervicis ſit. Dimitte me,ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos,v.18.n.97 p.269.
11 Moyſes autem orabat Dominum Deum dicens: cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum tuum? v.1.n.108.p.34.
15 Et reverſus eſt Moyſes de monte portans duas tabulas teſtimonii in manu ſua, verſ.17.n.164. p.239.v.37.n.97.p.425.
19 Iratuſque valde projecit de manu tabulas, & confregit eas,v.1.n 108.p.34.v.19.n.91.p.308.
20 Arripieſque vitulum, quem fecerant combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem, quem ſparſit in aquam, & dedit ex eo porum filiis Iſrael, v.3.n 35.pag 59.
Cap.33.n.18. Oſtende mihi gloriam tuam, verſ.1. n.85.p.27.v.5 n.92.p.91.v.37.n.70 p.417.
19 Ego oſtendam omne bonum tibi,v 5.n.92.p.91.
20 Non poteris videre faciem meam,v 5.n.92.p.91. v.37.n.70.p.417.

22 Ponam te in foramine petræ. & protegam dextera mea, v.1.n.85 p 27.v 18.n.13.p.249.
23 Et videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris, v.5.n.92.p.91.
Cap.34 n.1. Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, &c. v.30.n.85. p.366. v 37. n.97. p.425.
24 Dominus zelotes nomen eius, Deus est æmulator, v.3.n.52 p.64.
28 Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat, quod cornuta esset facies eius, v.5.n.60 p.85.& 115. p.97. v.18. n. 13. p. 249. v. 14. n. 120. p.159.
Ibid. Et scripsit in tabulis verba fœderis decem, v 37 n.97.p.425.
30 & 31. Videntes eum Aaron, & filij Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere, &c. v.2. num 45.pag.47.
34 & 35. Posuit velamen super faciem suam.... Sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos, v.1.n.74 p 24.
35 Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille, &c v.2 n 45 p.47.
Cap.35. n. 27. Principes verò obtulerunt lapides Onychinos, & gemmas ad Superhumerale, & Rationale, v.41.n.11.p.467.
Cap.39.n.25 & 26. Fecerunt tunicas byssinas opere textili Aaron, & filij ejus: & mitras cum coronulis suis ex byssо, v 40.n 9 p.459.
27 Fœminalia quoque linea byssina, v.43.n 1.p.472
28 Cingulum verò de byssо retorta hyacintho, purpura, &c v 40 n.15.p.460
Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini implevit illud, v.30.n 55 p 358.

Leviticus.

Cap.9. n. 9. Detractaque pelle.... adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum, & suavem odorem Domino, v 41.n 7.p.466.
36 Fontes verò, & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit, v 30 n.97.p.369.
Cap.4.n.3. Si sacerdos, qui unctus est, peccaverit.... Offeret vitulum, &c.v 38.n 7.p.454
13 Si omnis turba Israel ignoraverit.... Offeret pro peccato suo vitulum, v.38.n 7.p.454.
Cap 8. n.3. Et congregabis omnem cœtum ad ostium tabernaculi, &c. v.1 n.35.p.9.
7 Cumque lavisset eos, vestivit Pontificem subucula linea, &c. v.18.n.21 p 251.
8 Quod astringens cingulo aptavit Rationali, in quo erat doctrina, & veritas, v 30 n.10 p.349.
Cap.10.n.2. Egressus ignis à Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino, vers 19. n.103.p.310.v.37.n.196 p.453.
8 Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis, &c v.19.n.104.p.310.
Cap.11.n.13. Hæc sunt, quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: aquilam, &c. v.35.num 26.pag.384
Cap.16. n.4. Tunica linea vestietur, fœminalibus lineis verenda celabit. Accingetur zona linea: Cidarim lineam imponet capiti, &c. v.4.n.13. p 68.
13 Ut positis super ignem aromatibus, nebula, eorum, & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur, v.17. n.165. p.239.
Cap.19. n.16. Non augurabimini, nec observabitis somnia, v.17.n.67.p.215.
31 Non declinabitis ad Magos, &c. v. 17. n. 67. p.215.
Cap.20.n.3. Qui dederit de semine suo Moloch, v.2. n.1.pag 35.
6. Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, v.17.n 70 p.216.
27 Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriatur, lapidibus obruent eos, &c. v.17.n.71.p 216.
Cap.21.n.10. Vestimenta sua non scindet, vers. 2. n.27.pag 41.
12 Neque egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini: quia oleum sanctæ unctionis est super eum, v.35.n.24.p.383.
13 Virginem ducet uxorem, v. o n.19.p.461.
17 Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius: si cœcus fuerit, &c. v.16.n.55.p.194 v.35.n 50 p.390.
Cap.22.n.22. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, v.35.n.62.p.92.
Cap.23.n.27. Decimo die mensis hujus septimus dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: afferetis animas vestras in eo, & offeretur holocaustum domino, v.4.n.14.p.69.
Cap.24. n.12. Miserunt eum in carcerem, donec noscent, quid juberet Dominus, v.16.n.19 p.185

Numeri.

Cap.1.n.1. Tribum Levi noli numerare, nec pones summam eorum cum filiis Israël, v.10. n.8. v.41 n.15.pag.468.
Cap.2.n.2. Singuli per turmas, signa, atque vexilla, & domus, & cognationes suarum, v.10. n.8. p.133.
Cap.4.n.6. Applica tribum Levi, v 10 n.28.p.136.
12 Ego tuli Levitas à filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque Levitæ mei, v.1. n.30. p.11. v.41. n.15. p.468.
Cap.5.n.9. Omnes quoque primitiæ, quas offerent filii Israël, ad sacerdotem pertinent, &c. v.14. n.112 pag.157.
Cap.8.n.6. Tolle Levitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos, &c. v.4.n.3.p.66.
24 Hæc est lex Levitarum à viginti quinque annis, & supra ingredientur, ut ministrent in tabernaculo, &c v.4.n.5.p.66.
Cap.11.n.1. Interea ortum est murmur quasi dolentium pro labore contra Dominum. Quod cum audisset Dominus iratus est, &c. v.14.n.145. p.165.
5 In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, &c.v.17. n.137.p.233.
9 Cumque descenderet nocte supra castra, ros, descendebat pariter, & Manna, v.18 n.23 p.252.
16 Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti, quod seues sint, &c. v.2. n.39. p.45.
Cap.12.n.7.& 8. At non talis servis meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, v.1. n 25.p.13.
Cap.16.n 41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysem, & Aaron, &c. v.5.n.94.p.92.
45 Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos, v.14.n.52.p.142.
48 Et stans inter mortuos, & viventes pro populo deprecatus est, & plaga cessavit. ibidem.
Cap.17.n.8. Invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, &c.v.30.n.119 p 376.
Cap.18 n.1. Tu, & filii tui, & domus patris tui portabitis iniquitatem sanctuarij, v 38 n.1.p.453.
7 Tu autem & filii tui custodite sacerdotium vestrum: omnia quæ ad cultum altaris pertinent, v.4.n 2 pag 65.
Cap.21.n.5. Anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo, v 17.n.137. p.235.
6 Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, v.19 n.80.p 305.
Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet, v.37. n 19. p.402, & 52 p.411.
Cap.22 n.6. Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est, &c v.19.n.68.p 302.
28 Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est, &c. v.17.n.49.p.210.

Cap.23.n.20.& 21. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob,&c.v.17.n 68.& n.69.p 215. & 216.

Cap. 24. n. 17. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel. vers.37.n.104.p.427.& n.133. p. 436.

Cap. 25. n. 13 Ecce do ei pacem fœderis mei,& erit tam ipsi, quam semini eius pactum sacerdotij, &c. v.14. n 56 p.143.v.40.n 22.p.462.

8 Atrepro pugione ingressus est post illum Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos, &c. v.40.n.22. p. 462.

Cap. 26 n.11. Et factum est grande miraculum, ut Core pereunte, filij ejus non perirent, v. 17. n. 134.pag.232.

62 non sunt recensiti inter filios Israël, nec eis cum cæteris data est possessio,v. 1 n 83 p 27.

Cap.27.n.16. & 17. Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui possit super multitudinem hanc,&c v 1.n 23.p 9

18 Tolle Iosue filium Num virum,in quo est Spiritus Dei,v.1. n 24.p.9.

Cap.31.n.49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne quidem unus defuit. Ob hanc causam offerimus,&c. v.3.n.53.p 64.

Deuteronomium.

Cap.1.n.16. Quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus, &c v 16 n 69 p 198.

Cap.4. n.24. Dominus Deus tuus ignis consumens est,v.5.n 122 p 99 v 37.n.107.p.428.

Cap. 15. n 17. Serviat tibi usque in æternum, v.43. n.10.p.474.

Cap.16. n.19. Non accipies personam, nec munera, &c v.18.n.87 p 264.

Cap.18. n 9 Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, &c.v.17.n.67. p.215.

Cap.25. n 5. Cum habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, &c v 20. n.59 p 326.

Cap 32. n.32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, &c. v.19 n.99 p 309.

33 Fel draconum vinum eorum. ibid.

35 Mea est ulno, & ego retribuam eis, v.17.n.97. p. 223.

Cap. 33. n. 12. Benjamin amantissimus Domini,&c. v.29.n.4.p 343.

18 Lætare Zabulon in exitu tuo; & Issachar in tabernaculis tuis,v.29 n.4.p 343.

23 Nephtali dixit: Nephtali abundantia perfruetur,& plenus erit benedictionibus, vers.5.num.89. pag 90.

24 Benedictus in latitudine Gad: benedictus in filiis Aser,v.29 n 4.p 343.

Cap.34. n.5. Mortuus est ibi Moyses servus Domini in terra Moab jubente Domino: & sepelivit eum,v.40. n.21.p 462.

6 Et non cognovit homo sepulchrum ejus usque in præsentem diem, v. 37. n. 191. p. 245. v 37. n 13.p.399.

Iosuë.

Cap 1. n 3. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedum vestrorum, vobis tradam, v. 1. n.64 p 21.

Cap. 3. n. 16. Steterunt aquæ descendentes in loco uno,&c, v.14.n.118.p.158.v.17 n 55.p 212. vers. 18 n. 98 pag. 269. vers. 37. num.178. pag. 449.

17 Sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, v.1.n.81.p 26.

Cap.4. n.2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollant de medio Iordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotis duodecim durissimos lapides, &c, v.18.n 36. p.255.v.35.n.54 p.390.

7 Idcirco positi sunt lapides isti in monimentum filiorum Israël usque in sempiternum, vers.18. num 36. pag.255.

9 Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alveo, ibid

Cap. 5. n. 2. Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundò filios Israël,&c. v 3.n.39 p 60.

10 Fecerunt Phase quarta decima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, vers. 3. n.39. pag. 60

Cap. 7. n 26. Congregaverunt super eum, acervum magnum lapidum, &c.v.17.n.71.p.216.

Cap. 8. n. 6. Huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro,&c.v.29 n.5 p.343.

Cap.9 n.23. Itaque sub maledictione eritis,& non deficiet de stirpe vestra ligna cedens, aquasque comportans in domum Dei mei. v.4.n.4 p.66.

Cap 13.n.33. Tribui autem Levi non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio ejus v 35 n.23.p 383

Cap. 24.n 1. Steterunt in conspectu Domini v.29.n.5. pag. 343.

Iudices.

Cap.3.n.15. Qui utraque manu pro dextera utebatur, v 5 n 118 p 98

Cap. 6. num. 37 Ponam hoc vellus in area, v.6.n.6. pag 116.

Cap.7.n.6 Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os projiciente lamberant aquas trecenti viri, &c. v.8 n.34.p 122

7 Et ait Dominus ad Gedeon: in trecentis viris, qui lamberunt aquas liberabo vos, & tradam in manu tua Madian,v.5.n.130.p.101

17 Quodcumque me facere videritis, hoc facite, &c. v.17.n 127 p.230.

20 Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, &c.v.35. num.81.p.396

Cap.8.n.27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra, v.6 n 5 p 116.

Cap 17. n 4 & 5. Tulit ducentos argenteos. & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile, &c. v 6.n.5.p 116.

I. *Regum.*

Cap.1.n 11. Et votum vovit dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ,&c dabo,eum Domino.&c.v 3 n 13.p 53

13 Porro Anna loquebatur in corde suo,&c. vers 29. n.19.p.346.

14 Usquequo ebria eris. Digere paulisper vinum,quo madet, &c. v.19 n 101.p.309 nu.20.& n 45. pag.323.

Cap 2.n.2. Non est sanctus,ut est Dominus,neque enim est alius extra te, &c v.5.n.30 p.77.

18 Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, &c. v.4. n.10. p 68. v 6. n.8. p.116.& n 15. pag 118.

25 Si peccaverit vir in virum placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo,v.18 n.56 p 360

28 Elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem.v.1.n 2.p 5

35 Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, v.6.num.23. pag 117.

Cap 4.n 7 Timuerunt Philisthiim dicentes: venit Deus in castra, v 29 n 5.p 343.v 37 n.106.p.428.

10 Pugnaverunt ergo Philistiim, & cæsus est Israël.. & arca Dei capta est,v 38 n.25.p 458.

18 Cum ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum.v.14 n 56 p 143.

Cap.5. n 5. Caput autem Dagon, & duæ palmæ ejus abscissæ erant, v.37 n.18 p 402.

Cap 9.n.9 Ecce vir Dei est in civitate hac,vir nobilis, v 14.n 76 p.148.

Cap.10.n.2. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem,&c. v 16.n 40.p.190.

23 Stetit in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero, & sursum, v.30 n.109. p 373. v.40 n.32.p.464.v.5.n 13.p 73.

24 Certe videris, quem elegit Dominus quoniam non est similis illi in omni populo.vers.30. n.109. pag 374.

Cap 12. n 7. Nunc ergo state ut judicio contendam adversus vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini.

Cap. 14 n.2 Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato.v.35.n.55.p.390.

Cap.15.num.3. Nunc ergo vade, & percute Amalec, &c.v.35.n.27.p.384.

23 Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex, ibidem.

24 Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, &c.v 20.n.77.p.331.

27 Apprehendit summitatem pallii ejus, quæ scissa est. &c.v 2.n.26.p.41.

33 Et in frusta concidit eum,v.17.n 129.p. 231.

Cap.16.n.3. Et vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi, quid facias, & unges quemcumque monstravero tibi,v.19.n 124.p.314.

39 Non possum sic incedere, quia usum non habeo, &c v.19.n.63.p.301.

Cap.17.n.40. Et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus,&c v.5.n.132.p.102.

49 Tulit unum lapidem, & fundâ jecit, &c.vers.5. n 132 p 102.v 17.n.169 p.240.

58 De qua progenie es ô adolescens, &c.v.2. n.43. pag.40.

Cap.18.n 4. Spoliavit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam David, v.19 n.102. p 309.v 20.num.45.pag.323.

10 David autem spallebat manu sua sicut per singulos dies. Tenebatque Saul lanceam, &c. v.18. n.106.p.271.& n.112.pag.272.

11 Tenebatque Saul lanceam, &c. Et timuit Saul David, eo quòd Dominus esset cum eo, v.17. num.100.pag.224.

Cap. 19. num.24. Spoliavit etiam ipse se vestimentis suis,& prophetavit cum cæteris coram Samuele,v.30 num.107 pag.373.

Cap.20. n.30. Fili mulieris virum ultrò rapientis: numquid ignoro, quia diligis filium Isai? &c. vers.1.num.48 pag.16.

Cap.21. num.4. Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri maxime a mulieribus,v.17.n.146 p.235. v.18.n.64.p.262.v 43.n.15.p.475.

5 Sanctificata via in vasis,v.43.n 24.p.476.

6 Dedit ei sacerdos sanctificatum panem, &c.v.2. n.25.pag 41.

28 Et portaret Ephod,v.6.n.5 p.116.

Cap.22. num.18. Et trucidavit in die illa octoginta, quinque viros vestitos Ephod lineo, v.6.n.8.& 15 p.119.& 126.

Cap.23.n 6. Consuluit Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, vers.30.num.28.pag.352.

9 Applica Ephod. Et ait David, Domine Deus Israel, v.30.n.28.p.352.

10 Applica ad me Ephod: & applicuit Abiatar, ibid.

Cap.27. n. 11 Erit mihi servus sempiternus, v.43. n 10.pag.474.

2. *Regum.*

Cap. 5. n 23. Non ascendes, sed gyra post tergum eorum & venies ad eos,&c.v.30.n.32. p.353.

Cap.6.n 14 Accinctus Ephod lineo, v.6.n.15 p 118.

Cap.12. n.13. Peccavi Domino: dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris,v.20.n.77.p.331.

Cap 15.n 23.Rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron.&c.v.19 n.45.p.297.

Cap.16 n.10. Dimitte eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei,ut malediceret David,vers. 3. num 101.p 94.

Cap.18.n.9. Bonum apporto nuncium, Domine mi rex, judicavit enim pro te Dominus hodie, &c. v.17.num.101.pag.224.

17 Tulerunt Absalon, & projecerunt eum in saltu in foveam grandem, & comportaverunt super eum acervum lapidum,v.17.n.71.p.216.

Cap.21.n.2. Porro Gabaonitæ non erant de filiis Israël, sed reliquiæ Amorrhæorum, v.5.n.101. p.95.

6 Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino,v. 5.n.113.p.97.

Cap.23.n.15. O si quis daret potum aquæ de cisterna quæ est in Bethlehem juxta portam, vers.17. n.127.pag.230.

3. *Regum.*

Cap.2.n.26. Equidem vir mortis est, sed hodie te non interficiam,quia portasti arcam Domini, v.38. num.24.pag.457.

Cap.7. 2 n.23. Fecit quoque mare fusile. Et stabat super duodecim boves,v.14.n.39.p.139. v.17. n.163 pag.238.

26 Duo millia baros capiebat, ibidem.

Cap.9.n.1. & 2. Factum est autem cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini,&c.v.30. n.55.pag 358.

Cap.17.n.21. Expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus,v.5.n.134.p.102.v.37. n.23 pag.403.

Cap.18.n.36 Dominus Deus Abraham, &c. cecidit ignis Domini, & voravit holocaustum, &c. v.37.num.14.pag.400.

4. *Regum.*

Cap.2.n.9. Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus, v 2 num 54.p.49

10 Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar à te, erit tibi, quod petisti,v.19. num.44 p 297.

11 Ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque: & ascendit Elias per turbinem in cœlum,vers.2.num.10.pag 37.

12 Pater mi, currus Israel, & auriga ejus,v.2 n.54. p.49.v.14.n 40.p.139.

13 Et Elevavit palliũ Eliæ, quod ceciderat ei, v.14 n.19.p.7.

14 Ubi est Deus Eliæ? v.29. n.25.p.347.

15 Percussitque aquas,& divisæ sunt huc, atque illuc, &c.v 29 n.25.p.347.

Cap 3.n.11. Estne hîc Propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? v.37.n.14.p.400.

Cap.4.n 31. Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculũ super faciẽ pueri, & non erat, neque vox,neque sensus,v.17.n.193 p.246.

34 Ascendit, & incubuit super puerum,posuitque os suum super os ejus,&c.v.16.n.27 p.187.

35 Reversus ambulabat in domo, &c.ibid.

Cap.5.n 5 Qui cum profectus esset,& tulisset secum decem talenta argenti, &c. vers.18.num.90. p.267

9 Venit ergo Naaman cum equis, & curribus, & stetit ad ostium Elisæi, ibid.

16 Vivit Dominus ante quem sto,quia non accipiam, eùmque vim faceret penitus non acquievit, v 18.n 91 p.268

17 Obsecro concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra, &c. v.37. n.181. p 449.

Cap.6.n.3. Veni ergo,& tu cum servis tuis. Respondit: ego veniam, &c. v.19.n 8.p.289.

31 Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisæi filij Saphat super ipsum hodie, v 16 n.52.pag.193.

32 Ecce enim sonitus pedum Domini ejus post eum v.16 num 51.pag 193.

Cap.7.num.6. Dominus sonitum audire fecerat in castris Syriæ currum, & equorum,& exercitus plurimi,v.17.n.50.p.210.

Cap.8.n.9.Ivit igitur Hazael in occursum ejus habens secum munera,v.18.n.92.p.268.

Cap.9.n.7. Unxi te in regem super populum Domini Israel,

Israël, & percuties domum Achab, &c. v.38. n 9 p.455.
Cap.10.n.25. Factum est autem cum completum esset holocaustum, præcepit Iehu militibus, &c. vers.18.num.84.p.266.
Cap.13. num. 21. Quod cum tetigisset ossa Elisæi, revixit homo, & stetit super pedes suos, v.16. n.27.p.187.
Cap.17. n.13. Testificatus est Dominus, & in Iuda per manum omnium Prophetarum, v.30. n.44.p.356.
Cap.18. n.5. Itaque post eum non fuit similis ei, &c. v.14.n.62.p.144.
15 In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas abesi, quas ipse affixerat & dedit eas regi Assyriorum, vers. 41. num.21. p.470.
Cap.20. num.10. Facile est umbram crescere decem lineis, nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum, v.8 n 70 p.151.v.17.n.143 p.234.
11 Invocavit itaque Isaias Propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, &c. v.2. num.8. p 36.
Cap.24 n.13. Protulit inde thesauros domus Domini, &c.v.41 n.19.p 469.

1. *Paralipomenon.*

Cap.6. n 49. Aaron vero, & filii ejus adolebant incensum super altare holocaustorum, &c.v.4. n.2.p.66.
Cap.21.n.12. Elige, quod volueris: aut tribus annis famem: aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, &c v.1.n.75.p.24.
17 Nonne ego sum, qui jussi, ut numeraretur populus? ego peccavi, ego, qui malum feci? iste grex quid commeruit. ibid.

2. *Paralipomenon.*

Cap.2.n 18. Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, v 37.n.162. p.444.
Cap.4. n.5. Capiebatque tria Millia metretas, v.14. n.39 pag.139.
Cap.5. n.12 Filii, & fratres eorum vestiti byssinis, vers.4.num.10 pag 68.
Cap.24 n.15. Senuit autem Joiadas plenus dierum, & mortuus est.... sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, &c. vers.37. num.161. p 444.

Ex 1. Esdræ.

Cap 2.n.63. Et dixit Athersatha eis, ut non comederent de sancta sanctorum, donec resurgeret sacerdos doctus, & perfectus, v.30.n 28 p.382.

Ex Tobia.

Cap.12.n.15. Ego sum Raphael unus ex septem, qui stamus ante Deum, v.35.n.19.p.382.

Ex Esther.

Cap.15. nu.12. & 13. Quid habes Esther? ego sum frater tuus: noli metuere: non morieris: non enim pro te, sed omnibus hæc lex constituta est, v.30 n 98.pag.370.
Cap.6.n.10. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardocheo, v.41.n.23 p.471.

Ex Iob.

Cap.1.n.1. Vir erat in terra Hus nomine Iob, v.17. n.53.pag 207.
3 Eratque vir ille magnus inter Orientales, v.14. n.73.pag.147.
5 Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos, & sanctificabat illos, &c. v.19.n.9. p 290
7 Unde venis? v.18.n.145.p.279.
12 Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam, v.18.n.121.pag.275.
20 Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, v.17. n.157.p 237.
21 Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum, v.37 n 169.p.446.
Cap.2.num.6 Ecce in manu tua est: verumtamen animam illius serva, v 18.n.121.p 275.
7 & 8. Egressus igitur Sathan à facie Domini percussit Iob ulcere pessimo à planta pedis, &c. v.17 n.48 pag 210.
9 Adhuc tu permanes in simplicitate tua, &c.v.8. n.50.p.125.v.16.n.31.p 188
10 Quasi una de stultis mulieribus locuta es, si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? v 8 n.50.p 125.
Cap.3.n.2. Pereat dies, in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo, vers.1. n.91 p 29.v.20.n.15 p.318.
Cap.5.n.2. Virum verè stultum interfecit iracundia: & parvulum occidit invidia, v.18.num.111. p.272.
Cap.6.n.6. Animæ enim esurienti etiam amara dulcia esse videntur, v.28.n.22 p.341.
Cap 7. n.1. Militia est vita hominis super terram, vers.20.num.17.pag.218.
Cap.10 n.8. Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plasmaverunt me, &c v.37.n.95.p 425.
Cap.18 n 8. Immisit in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat, v.17.n.139 p 233.
Cap.19. n 2 Usquequò affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus, v.38 n.12.p.455.
Cap 25.num.5. Stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus, v.43.n 11 p 474.
Cap 29 n.18. Dicebam, in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies, v.16.n.26 p.187.
Cap 31. n 1. Pepigi fœdus cum oculis meis ut ne cogitarem quidem de virgine, v.14.n.96 p.153.
Cap 40.n 11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico, &c.v.4 n.2.p.473.
Cap.41.n.24. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, v.17.n.11.p.201.

Ex Psalmis.

Psalm.2. n.9. Reges eos in virga ferrea, v.30.n.66. p 361.
10 Erudimini, qui judicatis terram, v.18. num.82. p.265.
Psalm.4 nu.3. Fili hominum usquequò gravi corde, &c.v.14.n.79 p.148.
Psalm.9. n.17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus, &c.v 14.n 151.p.167.
Psalm.15 n 1. Conserva me, Domine, quoniam speravi in te; dixi Domino, Deus meus es tu, &c.v.14. n.114 p 157.
Psalm 16. num.9. Sub umbra alarum tuarum protege me.v.32 n 40.p.409.& n.114 p 430.
Psalm 21. n.10. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ, &c. v.37 n.122.p.433.
Ibid. n.21. Erue à framea Deus animam meam, vers.20. n.90.p.353.
Psalm.22 n 1. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, &c.v.29.n.8.p.244.
Ibid.n.4. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt, v. 37.n 47 p.410.
Psalm 23. n 1. Domini est terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, &c v 20 n.83.p.332.
Psalm.32, n 7. Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos. v.43 n 24 p.476.
Psalm 33,n.16. Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, v 14.n.150 p.167.
Psalm.35 n.12. Non veniat mihi pes superbiæ, v.14. n.107 p 156
Psalm 36. nu.18. Novit Dominus Dies immaculatorum, &c.v.5 n 21.p 75.
Ibid.n.25. Iunior fui, etenim senui, & non vidi justum derelictum, v.37.n.156.p.442.
Psalm.39. n 9. In capite libri scriptum est de me, vers.37.num.93.pag 424.
Psal.40.n.10. Et enim homo pacis meæ, in quo speravi,

qui edebat panes meos, &c. v. 28. num 51. p.158.
Pſalm.43. n 21. Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, etſi extendimus manus noſtras ad Deum alienum, v.37 n.20.p.402.
Pſalm 44.nu.2 Lingua mea calamus ſcribe velociter ſcribentis, v.3.n.10.p.53.
Ibid. nu.3. & 4. Speciosus forma præ filiis hominum, v.16 n.8.p.183 v.17.n 122.p.229.
Ibid. num. 10. Aſtitit regina è dextris tuis v.37. n.150.pag.441.
Pſalm.47 n 1. Magnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri, &c.v 37.n.130.p 435.
Pſalm 48. n. 13. Homo cum in honore eſſet non intellexit, &c.v.14.n.105.p.155.
Ibid. n.18. Quia cum interierit non ſumet omnia, &c.v.2.n.3.p 35.
Pſalm.50.n.5. Tibi ſoli peccavi. & malum coram te feci, v 18.n 15.p.250 v.20.n.88 p.333.
Pſalm.56.n.5. Filij hominum dentes eorum arma, & ſagittæ, & linguæ, &c.v.19 n.69.p 302.
Pſalm 66.n.7 Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus, v 5.n.43 p.81
Pſalm 67.nu.21. Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſi &c v.16.n.9 p 183
Ibid. n.3. Sicut deficit fumus deficiant, &c. v.14. n.103 pag 154.
Pſalm 71.n.6 Deſcendet ſicut pluvia in vellus, v.30. n.82.p.364 v 37 n 129 p 435
Ibid. nu.8 Et dominabitur à mari uſque ad mare, &c v.37 n 160 p.444
Pſalm.72.n.9. Poſuerunt in cælum os ſuum, & lingua, &c.v.19 n.75.p.303.
Pſalm.75 n.1 Notus in Iudæa Deus: in Iſraël magnum nomen ejus, &c v.1 n.68.p.22
Pſalm 66.n.20 In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, &c.v.18.n.35.p.255
Pſalm 77.n.14. Et deduxit eos in nube diei, &c.v.14. num 92.pag.152.
Ibid.n.24. Et panè cœli dedit eis. v.37 n 191 p.458.
Ibid.n.25. Panem angelorum manducavit homo. v.17.n.178.p.242.v 37.n.191.p.451.
Ibid.n 66.& 67. Et repulit tabernaculum Ioſeph.. ſed elegit tribum Iuda.v.14.n.63 p.145.
Ibid.n.70. Et elegit David ſervum ſuum, &c.v.17. n.54 pag.212.
Ibid.n 72. Et pavit eos in innocentia cordis ſui, & in intellectibus, &c.v 30.n.4 p.355.
Pſalm.80 n 1. & 2 Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate Deo Iacob, ſumite pſalmum, & date tympanum, &c.v 2.n.14.p 38.
Ibid nu 17. Cibavit eos ex adipe frumenti, & de petra melle, &c v.28 n.23.p 341.
Pſalm.87. n.10. Tota die expandi ad te manus meas, v.5.num.150 p.107.
Pſalm 88.nu.16 Beatus populus, qui ſcit jubilationem, v.14.n.201 p 179.
Pſalm.90 n.10. Quoniam tu es, Domine, ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum, v.5. n.80. p.89.
Pſalm.91.n 13. Iuſtus ut palma florebit, v.16 n.25. p.187.
Pſalm 93. n.1. Deus ultionum Dominus, Deus ultionum liberè egit, v.18.n 82.p.265.
Pſalm.96.n 3. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu, &c v.5 n.112 p 97.
Pſalm.98.n.6. Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus ejus, v.1.n.4 p.5 v 8.n.9 p 117.
Pſalm.100. n.5. Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar, v.19.n.83.p.306.
Pſalm.103. n.3. Extendens cœlum ſicut pellem, v.20. n.18 p.318.
Pſalm.104.n 37. Et non erat in tribubus eorum infirmus, v.19.n 96.p.309.
Pſalm.105. n 3. Beati qui cuſtodiunt judicium & faciunt juſtitiam, v.2 n.13.p.38.
Ibid n.10. Et converterunt gloriam Dei in ſimilitudinem vituli, &c.v.10.n 15.p.134.
Pſalm.108. n.7. Oratio ejus fiat in peccatum, v.29. n.16.pag.343.
Pſalm.109. Dixit Dominus Domino meo, ſedè à dextris meis, v.35.n.15 p 381
Ibid. num 3. Virg m virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, &c.v 30.n.66.p.361.
Ibid.nu.5 Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, v 35.n 15.p.381. & n.58.pag.391.
Ibid n.8 De torrente in via bibet propterea, &c. verſ 1, num.66 p.21.
Pſalm.111 n.1. Beatus vir, qui timet Dominum, v 14. num 201.p 180.
Pſalm.113. n.3. Mare vidit, & fugit, Iordanis converſus eſt retrorſum, v 14.n.118 p.158.
Ibid n.4 Simulachra gentium argentum, & aurum, &c v.14 n.92.p.152.v.19.n.92 p 308.
Ibid. n.5. Quid eſt tibi mare, quod fugiſti, & tu Iordanis, &c.v.17 n.55.p 212.
Pſalm 118. n 29 Viam iniquitatis amove à me, &c. v 17.n 144 p 234.
Ibid.n.63. Bonus es tu, & in bonitate tua doce me, &c.v.1.n.101.p.32.
Ibid.n.73. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me, &c v.37. n.96.p.425.
Ibid.n 96. Omnis conſummationis vidi finem: latum mandatum tuum, v.19.n 114 p.312.
Ibid.n.105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c. v.35.num 47.pag.389.
Ibid.n.109 Anima mea in manibus tuis ſemper, v.19. num.17 pag 291.
Ibid.n 127 Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazion, v 17.n.81.p.218.
Pſalm.127.n 2. Labores manuum tuarum, quia manducabis, &c v.5.n 93 p.92.
Pſalm 129.n.7 Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa, &c v.5.n.62 p.85.
Pſalm.138. n.9 Sacerdotes tui induantur juſtitiam, &c. v.2.n.17.p 39.
Pſalm.140.n.2. Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum, v.37.n.20.p 402.
Pſalm.141. n.5. Conſiderabam ad dexteram, & videbã, & non erat, qui cognoſceret me, v.38 n.21.
Pſalm.148. nu 4. Et aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen Domini, v.1.n.82.p.27.
Ibid.n.7. Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyſſi, ibid.

Ex Proverbiis.

Cap.8. n.17. Ego diligentes me diligo, verſ.18.n.87. pag.267.
Ibid. nu 22. Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, v 30.n.76.p.363.
Cap.17. nu.6. Gloria filiorum patres eorum, v.10. n 22.pag.135.
Ibid.n.15. Qui juſtificat impium, & qui condemnat juſtum abominabilis eſt uterque apud Deum, v.18.n.87.p.267.
Cap 20.n.10. Pondus, & pondus, menſura, & menſura, utrumque abominabile eſt apud Deum, v.16 n.73.pag.199.
Cap.23. nu. 1. Quando ſederis, ut comedas cum principe diligenter attende, &c v.3.n.44.p.61.
Cap.27.n.7. Anima ſaturata calcabit favum: & anima eſuriens etiam amarum pro dulci ſumet, v.28. n.22 pag 341.

Eccleſiaſtices.

Cap.1. n.11. Non eſt priorum memoria, verſ. 21. num.3.pag.335.

Ex Canticis.

Cap.1.n.3. Oleum effuſum nomen tuum, v.5. n.61. p.81.v.29 n.17.p.346.v.37.n.37.p.408.
Ibid.n.4 Introduxit me rex in cellaria ſua, verſ. 18. n 45 p.257.v 37.n.162 p.441.
Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloravit me ſol, v.19.n.34 p 295.
7 Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, &c.v.14.n.125 p.160.v.16.n.61.p.196.v.37. n.43 pag.409.

8 Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres! v.14. n.125.p.160.
11 Murenulas aureas faciemus tibi, &c. v.28.n.26. p.342.v.5.n.149.p 109.
16 Ecce tu pulchra es amica mea,v 2.n.21.p 40.
Cap. 2. n. 1. & 2. Ego flos campi, v.37.n.149. p.411.
Sicut malum inter ligna sylvarum sic dilectus meus, v.18 n.44.p.257.
3 Sub umbra illius, quem desiderabam, sedi, v.5. n 70.pag.87.
5 Fulcite me floribus, stipate me malis, &c. v.5. n.52.pag.83.
6 Læva ejus sub capite meo, & dextera ipsius amplexabitur me, v.5.n.88 p 90. v.18 n.162. p.284.v.37.n.41.p.409.v.38.n.22.p 437.
12 Vox turturis audita est in terra nostra, vers. 1. n.70 pag.28.
14 Columba mea, in foraminibus petræ,v.20 n.97. p.334.
16 Dilectus meus mihi, & ego illi, &c.v.17.n.179. p.241.v 37 n.137 p 334.
Cap 3.n.2. Surgam, & circuibo civitatem: per vicos, & plateas,&c.v.35.n.36.p.386
6 Quæ est ista,quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, &c. vers 37.n.161.p 426.n. 107. p 428 & num 151.p.441.
11 Egredimini & videte,filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, v.37.n.24.p 403.
Cap.4.n.1. Quam pulchra es amica mea, v.5. n.53 p 83.
3 Sicut vitta coccinea labia tua, v. 37.n. 182. p.449.
4 Sicut turris David collum tuum : mille clypei pendent ex ea,v.35.n.32.p 385.
7 Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.v 14.n.195.p 178.v.5 n.53.p.83.
8 Veni de libano sponsa mea,veni,veni coronaberis, &c.v 2. n.24. p.40. v 30.n.122 p.377.v.5. n.53.p.83.
9 Vulnerasti cor meum, &c. v.3.n.54.p.64.v.5. n 181.p 114 v.14 n 195.p.178.
11 Favus distillans labia tua sponsa, &c.v.17.n.135. p.231.v.30.n.120.p 377.
12 Hortus conclusus fons signatus,v.30.n 74.p.363. v.37.n.148.p.440.
Cap.5. num. 1. Veni in hortum meum soror mea sponsa, v.2 n 24.p.40.
2 Aperi mihi soror mea,columba mea, v.1,n.70. p 23.v.30.n 92 p 368. v.35.n.36.p.386.
12 Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, v.40.n 33.p 465.
14 Manus illius tornatiles plenæ hyacinthis, v.18. n.81.pag.265.
Cap.6.n.9. Quæ est ista,quæ progreditur quasi aurora, &c. vers.30. n.106. p.372 & n. 111. p. 374. v.37. n.99. pag.426 & num.144. & n. 153. p.441.
12 Revertere Sunamitis, revertere, ut intueamur te, v.37.n.149.p.440.
Cap.7. n 1. Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis,&c.v.29.n.7.p 344.
5 Caput tuum ut carmelus, & comæ capitis tui sicut purpura,&c.v.5.n 15.p.71.
7 Statura tua assimilata est palmæ, v. 39.n. 58. p 387.
Cap.8.n.6. Pone me ut signaculum super cor tuum, v.37.n 40 p.409.

Ex Sapientia.

Cap 1.n.7 Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis,v.5 n.74 p 88.
Cap 2. n 23. Invidia diaboli mors introivit, &c.v.18. num.114.p.273.
Cap.3. n.6. Tanquam aurum in fornace probavit illos v.5 n.38 p.79.
Cap 7.n.26. Candor lucis æternæ,&c.v.1.n.37.p.14.
Cap.11.n.5. Pœnas passi sunt inimici illorum à defectione potus, &c.v.38.n.14.p.456.
Cap.18. n.24. In veste poderis, quam habebat,totus erat orbis terrarum : & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta : & magnificentia tua in diademate capitis, &c. vers.10.n.10. p.134. v.37.n.4 & 6.p.308 & n. 9 p. 399. & in principio hujus operis in significatione ornatus.

Ex Ecclesiastico.

Cap.1. n.9 Ipse creavit illam in Spiritu sancto, v.30. num.77.p.363.
Cap.7. n.6. Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates,v.17.n.41.p.208.
Cap.24.n.5. Ego ex ore altissimi prodivi.v.37.n.148. p 440.
12 Tunc præcepit, & dixit mihi creator omnium,&c. v.30. n.77. p 363. & num 110. p.376.v 37. n.113.pag 410.
18 Quasi plantatio rosæ in Jericho,v.30.n.118. p.376.
Cap.27. n.12. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol, &c v.5.n.49. v.30.n.105.p.378.v 35. num 40 pag 387.
Cap 28.n.21. Plaga linguæ comminuit ossa, v. 19. n.71 pag 303.
22 Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi, qui interierunt per linguam suam, v 19.n.67. p.302.
Cap.43 num.10. Beatificavit illum in gloria, v.2. num.4 pag.35
Cap.44. humer.16. Non est inventus similis illi, &c. vers.1.
19 Enoch placuit Deo,& translatus est, &c.v.2.n.19. p 36
Cap.45 n.13. Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis,&c.v.10.n.19.p.135.
14 Corona aurea super mitram ejus, &c.v.37.n.4.& 9. pag.399.
Cap.48. n.4. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis : & quis potest similiter sic gloriari ? v.17. n.112.pag.127.
Cap.50. num. 12. In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum,v.2.n.4.p 35.
Cap. 51.num 26. Manus meas extendi in altum,v.17. num.20,pag.402.

Ex Isaia.

Cap.1.num 18. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur, &c v.5 n.7.p.72.
26 Posthac vocaberis civitas justi,v 1.n.33 p.13.
Cap.2. num.2 Mons Domini in vertice montium, vers 37 num.147.p.439.
Cap.3. n 7. Non sum medicus,& in domo mea non est panis,&c.v.29 n.7.p.344.
Cap. 5. num. 11. Væ, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam,v.19.n.90.p.307.
23 Væ qui judicatis impium pro muneribus, v.18. n.87.pag.267.
Cap.6.num.1. Et ea, quæ sub ipso erant, replebant templum.v.14.n.88.p 151.
2 Seraphim stabant super illud : sex alæ uni, &c.v.5. n.20.p 74 & n 41.& p 80.&.n.77.p.88.v.35. n.19.p.382 v.37.n.24 p.403.
9 Audite audientes, & nolite intelligere, &c. v.37. n.71.pag.417.
Cap.7.num.14 Et vocabitur nomen ejus Emmanuel, v.1.num.33.pag.12.
Cap.9.n 6. Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis,& factus est principatus super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus admirabilis,&c. vers 1.n.33 p.12.v.5. n.121. p.99.v.37.n.71. p.417.
Cap.11 num.1. Egredietur virga de radice Jesse. &c. v.5.n.164.p.110.v.14.n.63.p.145.v.30.n.66. p.361.n.71.p.362. & n.142.p.374. & n.120. p.376.v 35. n.72.p.394 v.37. n 101 p.426. & n.108. & 199. & 127.p.428.& 429.

Cap 14 à num 12. Quomodo cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: in cœlum conscendam, &c. v. 5. n. 37. p. 79. & n. 47. p. 82. v. 14. n 57. p 143. & nu. 106. p. 155. v. 17 n. 48 p. 210. v. 19. n. 78. p. 304. v. 37. n. 176 p 448.

Cap. 16. num. 1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, v. 1 n. 101. p 12.

Cap. 19 num. 1 Ecce Dominus ascendet super nubem levem, v. 37. n. 129 p 435.

Cap. 25 num 10. Triturabitur sub eo Moab, vers. 2. n. 1 pag. 35

Cap. 28. n. 21 Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus, sicut in valle Gabaon iratcetur: ut faciat opus suum. &c. v. 18. n. 158. p. 283.

Cap. 30. num. 18. Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri, &c. v. 18 n. 144. p. 279.

Cap. 37. n 16 Domine exercituum, Deus Israël, qui sedes super Cherubim, v 8. n. 62. p. 129.

Cap. 48. num. 11 Gloriam meam alteri non dabo, vers. 10. num. 15. pag 134.

Cap. 51 n. 21 Ideirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino. v 19 n. 93 p. 108.

Cap. 52 n. 11. Mundamini, qui fertis vasa Domini, v. 43. n. 11. & n. 13. p 474.

Cap. 55. n 1. Omnes sitientes venite ad aquas, v. 16. n. 70. pag 198.

Cap. 56. n. 10. Canes muti non valentes latrare, &c. v 30 num 47. pag 357.

Cap. 58. n. 1. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. &c. v 8. n 32 p. 121.

Cap. 63. n. 3. Torcular calcavi solus, v. 30. n. 100. p. 370.

5 Circumspexi, & non erat auxiliator, ibid.

Cap. 64. n. 1. Vtinam dirumperes cælos, & descenderes. v. 18. n. 71. p. 263.

Cap. 65. num. 2. Expandi manus meas tota die ad populum, &c. v. 37. n. 20 p 402.

24 Antequam clament, ego exaudiam, &c. vers. 14. n. 151. pag 167.

Ex Ieremia.

Cap. 1. n. 1. Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo, &c. v. 18 n. 147. p 280.

5 Priusquam te formatem in utero novi te, &c. v. 5. n. 15. pag. 73.

6 & 7. Aaa. Domine Deus: ecce nescio loqui: quia puer ego sum. &c v. 5. n. 15. pag. 73.

Cap 12. n. 12. Gladius Domini devoravit ab extremo terræ, &c. v. 16. n. 46. p. 191.

Cap. 23. num. 24. Numquid non cœlum, & terram ego impleo? v. 19 n. 13. p. 345.

Cap. 31. n. 15. Vox in Rhama audita est, ploratus, & ululatus multus, &c. v 43. n. 31. p. 478.

33 Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde, &c. v. 14 n. 119 p 159 v. 28 n. 25 p. 342.

Cap. 42. n. 11. Vobiscum sum, ut salvos vos faciam, &c. v. 29 n. 13. p. 345.

Ex Threnis.

Cap. 4 n. 1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus. &c. v. 35. n. 22. p. 383.

Ex Baruch.

Cap. 1. n. 24. O Israël magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus! &c. v. 35. n. 60. p. 391.

Ex Ezechiele.

Cap. 1. n. 8. Et manus hominis sub pennis eorum, &c. v. 18. num. 40. p 256.

16 Quasi rota in medio rotæ, v 1. n 69 p 22.

17 Per quatuor partes earum ibant, & non revertebantur, v 8 n. 40 p. 123.

18 Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum, &c. v. 35 n. 82. p. 398. v. 40. n. 29 p 464.

20 Spiritus vitæ erat in rotis, v. 1 n. 69. p. 22. v. 8. n. 40. pag. 123.

26 Quasi aspectus lapidis sapphyri similitudo throni, v. 18. num. 81. p. 265.

Cap. 4. n. 1. Et tu fili hominis sume tibi laterem, & pones coram te, v. 14. n. 51. p. 141. v. 19. n. 7. p. 289.

Cap. 9. n. 6. Et à sanctuario meo incipite, v. 3. n. 36. p. 59.

7 Inquinate domus Israël, & Iuda magna est nimis valde, v 16. n. 18 p. 185.

Cap. 24. n. 18. Mortua est uxor mea vespere, feci que manè sicut præceperat. v. 40. n. 25. p. 463.

Cap. 28. n. 12. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, &c. v. 37. n. 166. p. 446.

13 Omnis lapis pretiosus operimentum tuum? sardius, &c. v. 17. n. 13. p. 202.

16 Peccasti, & ejeci te de monte Dei, v. 37. n. 166. p. 446.

Cap. 37. à n. 9. A quatuor ventis veni Spiritus, & insufflа super interfectos istos, &c. v. 5. n. 134. p. 103.

Cap. 46. num. 9. Et cum introibit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingredietur per portam aquilonis, &c. v. 8. n. 46. p. 124.

Ex Daniele.

Cap. 3. num. 9. Rex in æternum vive, vers. 43. num. 10. pag. 474.

92 Ego video quatuor viros solutos, &c. vers. 20. n. 68. p. 329.

Cap. 5. n. 2. Præcepit ergo rex jam temulentus, ut afferrentur aurea vasa, &c. v. 41. n. 20. p. 470.

5 In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis, &c. v. 30. n. 50. p. 452.

7 Quicunque legerit scripturam hanc, &c. vers. 5. n 6. pag. 71.

à num. 25. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est. &c.

Cap. 7. num. 9. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, v. 16. n. 47. p. 192.

10 Millia millium ministrabant ei, & decies centena, &c. vers. 29. numer. 14. pag. 345. vers. 35. n. 19. pag 382.

15 Horruit spiritus meus, & ego Daniel territus sum, &c. v. 16. n. 47. p. 192.

Cap. 14. n. 5. Nonne videtur tibi, esse Bel vivens Deus? &c. v. 35. n. 83 p. 396.

6 Ne erres rex, iste est enim intrinsecus luteus, &c. ibid.

13 Præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, &c ibid.

21 Tradidit Bel in potestatem Danielis, &c. ibid.

Ex Osea.

Cap. 3. n. 4. Quia dies multos sedebunt filij Israël sine rege, & sine principe, v. 30. n. 8. p. 349.

Cap. 4 n. 9. Et erit sicut populus, sic sacerdos, v. 30. n 126 p. 379. v. 35. n. 24 p. 383.

Cap. 8. n. 6. Misericordiam volo, & non sacrificium, v 19. n. 22. p. 292.

Cap. 11 n. 2. Ex Ægypto vocavi filium meum. vers. 14. n. 196. p. 178.

Ex Ioele.

Cap. 1 n. 5. Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine. vers. 19. num. 90. p. 307. n. 93. p. 308.

Ex Iona.

Cap. 3. n. 4. Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur, v 19. n. 23. p. 293.

Ex Michæa.

Cap. 3. n. 9. Audite hoc, principes domus Iacob, & judices, ... qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis, &c. v. 5. n. 29. p. 77.

12 Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, &c. ibid.

Cap. 7.

Cap.7.n.8. Dominus lux mea est, v.1. n.37.p.14.

Ex Sophonia.

Cap.1. à n.14. Iuxta est dies domini magnus, juxta est, & velox nimis: vox Domini amara tribulabitur ibi fortis, &c. v.16.n.46.p.191.

Ex Zacharia.

Cap.9.n 9. Noli timere, filia Sion: ecce rex tuus venit, v.17.n.44 p.209

17 Quid bonum ejus nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines, v.18.n.62.p.262.

Cap.11.n. 17. O pastor, & idolum derelinquens gregem! gladius super brachium ejus, &c v.16. n.15.p.184.

Ex Malachia.

Cap.1.n.8. Si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est, v.35.n.26 p.384.

Cap.2.n.6. In pace, & in æquitate ambulavit mecum, &c v.35.n.59.p.391.

7 Labia sacerdotis custodiunt scientiam, &c.v.35. n.63.p.393.v.40.n.20.

I. Machabæorum.

Cap.4. n 44 & 45. Et cogitavit de altari holocaustorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret, & incidit illis bonum consilium, ut destruerent illud, &c.v.30.n.86.p.366.

47 Acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificavetunt altare novum, &c. ibid.

Cap.10 n 20. Audivimus de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es, ut sis amicus nostri, &c. v.5.n.6 pag.71.

Ex Matthæo.

Cap.1.n.1. Liber generationis Iesu Christi, v.17.n.95. p.223. vers. 30. nu. 117. p.376. v.35.n.14. p 381.v.37.n.92.p.223.

Iudas autem genuit Phares, & Zaram, v.6. n. 41. p.123.

6 Iesse autem genuit David regem: David autem rex genuit Salomonem, v.20. n.53. p 325. v.28.n 12 pag 339.

16 De qua natus est Iesus, &c.vers.37.n 110.p 429. & n.119.p.438.

20 Quod enim in ea natum est, de Spiritu S est, v.37. n.98.p.436

Cap 2.n 1 Cum natus esset Iesus in Bethlehem, &c. vers 14.num 165 pag 170

2 Ubi est, qui natus est rex Iudæorum, v.14.n.117. pag.158.

9 Ecce stella, quam viderant in Oriente antecedebat eos, v 19.n 31 p 294.v 1.n 59 p.19.

12 Responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, &c.v.19.n.31.p.294.

13 Surge, accipe puerum, & matrem ejus, & fuge, &c. v 5. num. 143 pag 105. v.30. n. 88 p. 366. v.37.n.177.pag.448.

14 Qui consurgens accepit puerum, & matrem ejus, & fugit, v.14.n.169.p 171.

17 Vox in Rhama audita est, ploratus &c. v.37. n 59.pag 414.

Cap.3.n 4. Esca autem ejus erat locustæ, &c, v 2 n.70. pag.329.

11 Fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare, v 35.n 21 p 382

Sine modò, sic enim decet nos implere omnem justitiam v.16.n.10.p 183.

16 Et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, &c.v.5.n.68.p.86 v 16.n.7 p.182 v.37. n.29.pag.405.

Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, v.2 n.53.p.18 v 14 n.64.p.145. v 30. n.37.p.354.v.37.n 29 p 405.n.75.p.419.

Cap.4.n.1. Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo, v.3. n.53 p.18,

3 Et accedens tentator dixit: Si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant, v.14.n.164.p.169.& n.177.p.173.v.41.n.26 p.471.

6 Si Filius Dei es, mitte te deorsum, v.14.n.164. p.169.

8 Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraveris me, ibid.

Cap 5.n 12. Vos estis sal terræ, v.3.n.7.p.52.

14 Vos estis lux mundi, v.1.n 77.p.25.

19 Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur, &c.v.8.n 31.p.121.

39 Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi, &c v.5.n 100.p 94.

44 Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, &c.v.17 n 65.p.215.

45 Qui solem suum oriri facit super justos, & injustos, v.5 n.21 p.75 v.37 n 143.

Cap 6. n 6. Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum, &c. v 29.n 16 p 345.

7 & 8 Orantes autem nolite multum loqui, &c. ibid.

9 Pater noster, qui es in cœlis, &c. v.1.n 54.p.18. v 3.n.20.p.55.v.14 n.81.p 149.

19 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, &c. v 28 num.13 pag 339.

21 Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, v.43. n 24.pag 476.

22 Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit, v 17.num.130 pag.231.

23 Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum, &c ibid

Cap.7.n.14. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, vers 3.nu 55.p 65.v.19.n.114. p 331.v.28 n.25. p.341.

Cap.8.n.20. Vulpes foveas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis, &c. v.1. n. 43. p.15.

21 Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum, &c, ibid

27 Porro homines mirati sunt dicentes: qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei? vers. 37. num 157.pag.443.

28 Cum venisset trans fretum in regionem Genasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, &c.v.18.n 16 p 230 v.19.n.76.p 304.

29 Quid nobis, & tibi Iesu Fili Dei? v.14. n. 177. p.175 v.16.n 32.p 189.

31 Adjuro te per Deum ne me torqueas, v.19.n 77. p 304.

Cap.9.n.2. Confide fili, remittuntur tibi peccata, v.17. num 92.pag 222.

9 Vidit hominem sedentem in telonio, &c.v.17. n. 104. p.224. & n. 105. p.225.v. 28. n. 12. p.339.

10 Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani, v.17.n.111 p 226.

Cap.10.n 9. Nolite possidere aurum, neque argentum, &c.v.14.n.163 p.169

14 Quicunque non receperit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate excutite pulverem de pedibus vestris, v.1 n.86. p.28. v.19.n.21.p 272

15 Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, &c v.39.n.21 p.292.

Cap.11.n. 10. Hic est enim de quo scriptum est: ecce ego mitto angelum meum, v.20.n.53.p.324.

25 Confiteor tibi Pater, Domine cœli, & terræ, &c. v.1.n.102.p 32.

27 Nemo novit Filium nisi Pater, &c. v.37. n.136. p.437.

28 Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis & ego reficiam vos, v.14. n.170.p.171.v.28. n.25 pag.341.

29 Tollite jugum meum super vos, v. 14. n. 170. p 171.v.28.n.25.p.341.

30 Jugum meum suave est, & onus meum leve, v 28. num.25.pag.341.

Cap.12. n. 1. In illo tempore abiit Iesus per sata sabbatho: discipuli autem esurientes, &c.v.41. n.27.p.471.

24 Pharisæi autem audientes dixerunt: hic non ejicit

dæmones nisi in Belzebub, &c.v.18. n.117. p.274.
32 Quicunque dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum S. non remittetur ei, v. 14. n.146. p.165.
48 Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? v.30. num.83. p.365.
Cap.14. n 15. Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius, &c. v.29. n.24. p.347. v.41. n.28. pag 472.
19 Et cum jussisset, turbam discumbere super fœnum acceptis quinque panibus, &c. v 2. n.34. p.43. v.14. n.126 p.161. v.19. n.29 p 294.
20 Et tulerunt reliquias duodecim cophinos, &c. vers 14 num.137 pag 161.
22 Statim compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam, &c. v.5. n.57 p.84.
25 Venit ad eos ambulans super mare...turbati sunt dicentes: quia phantasma, est, v.2. n.48. p.48. v 18. n.177. p 386.
29 Et descendens Petrus de navicula ambulabat super aquâ, &c. v.29. n.18. p.346.
30 Videns ventum validum timuit, &c. v.18. n.174. p.286
Cap.15 n.28. O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis, v 29. n.17. p.346.
Cap.16. n.15. Vos autem, quem me esse dicitis? v.37. n.157 & n.159. p.444.
16 Tu es Christus Filius Dei vivi, &c. vers.1. n.31. p.12. v.18. n.166 p 284. v.17 n 185 pag. 244. vers.14 num.80. pag.149.
17 Beatus es Simon Barjona, &c. v.18. n.73. p.206. n.166. & n.167. p.284. & n.173 p.286.
18 Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. vers.14. n.42. p. 140. & n. 80. p. 149. v. 18. n. 166. p.284 & n.168. p.285. & n 173. p.286.
19 Quodcunque ligaveris super terram, &c. v.18. n.175. pag 286.
20 Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus, v.37. n. 159. p.443.
22 Absit à te, Domine, non erit tibi hoc, vers.18. num.180. pag 287.
23 Vade post me Sathana: scandalum es mihi, vers.5. n.142. p.105. v.18. n.180. p.287.
Cap.17. n 2. Transfiguratus est ante eos, vers.19. num.115 pag 312.
3 Apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes, v.30. n 40. p.355.
4 Domine bonum est nos hic esse: si vis faciamus tria tabernacula, v. 30. n. 58. p 354. v. 18. n.178 p.287.
5 Hic est Filius meus dilectus, &c. v. 17. n. 91 p.221.
16 Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum, v.37. n 89. p.423.
17 O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? ibid
26 Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, &c. ibid.
Cap. 18. n. 16 Ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum, v 37. n.37 p.408.
18 Quæcunque alligaveritis super terram, &c. v.35. n.20. pag 382.
19 Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo, vers 14 num 192. pag.177.
Cap 19. n.21. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperi, &c. v.2 n.14. p.38.
28 Cum sederit Filius hominis, sedebitis & vos, v.35. num 19. pag 382.
Cap.20. n.18. Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur... & tertia die resurget, v.37 n.76 p.419.
21 Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, &c. v.18. n.171 p.285.
22 Nescitis, quid petatis, ibid.
Cap 21. n.5. Dicite filiæ Sion ecce rex tuus veni... ... n.44. p.209.
8 & 9. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via, &c. v.30. n 45. p 356.
19 Numquam ex te fructus nascatur: & aresecta est ficulnea. v 5 n 165 p.110.
21 Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed etsi monti huic dixeritis, &c v.17. n 191. p.245.
Cap.22 n.12. Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem, &c. v 18 n 54 p.259. & n.85. p.266 v.37. n 195 p.452
13 Tunc dixit rex ministris, ligatis manibus, & pedibus eius, &c. v 18. n.85 p.266.
30 In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli in cœlo. v 19. n.118. pag 312. v. 5. n 168. p. 111.
32 Non est Deus mortuorum, sed viventium, v.21. num.6 pag.336.
Cap.23 n.34 Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, &c v. 19. n.53 p.299.
Cap 24. n.27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usque in Occidentem: ita erit adventus filii hominis. v 17. n.121. p 229.
36 De die autem illa, vel hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus pater, vers.1. n.76. p.25. v 30. num.90. pag 367.
Cap.25. n.5. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, &c. v.14. n.98. p.158.
12 Nescio vos. v.2. n.15. p.38.
33 Et statuet oves à dextris suis, hædos autem à sinistris, v 18. n 157. p.283.
34 Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: venite benedicti Patris mei, v 5 n.118. p.98.
35 Esurivi, & dedistis mihi manducare, &c. vers.8. nu.26 p.120. v.19 n 25 p.293.
40 Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis, v.8. n. 26. p. 120. v.19. n 31. p.290. & n.31 p 294.
41 & 42. Discedite à me maledicti in ignem æternum, v.1. n.102. p.32. v.5. n 118 p 98.
Cap.26 n.7. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis, &c. v.14. n.87 p.150.
15 At illi constituerunt ei triginta argenteos, v.37. n.34. pag.407.
24 Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur, v.18 n 50 p.258.
29 Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem, &c. v.18. n.49 p.258.
35 Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, v.18. n.179 p 387. v.2 n 40. p.45.
38 Tristis est anima mea usque ad mortem, v.3. n. 43. p.61. v.4. n.42 p 81. & ibid n. 140. p.104. v.16 n 48. p.192. v 20. n.16 p 318.
39 Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste, v.18 n.77. p.264. v 5. n.140. p 104.
40 Non potuistis una hora vigilare mecum, &c. v.18. n.10. p 248.
45 Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora. &c. v.18. n.11 p.249.
48 Quemcumque osculatus fuero ipse est, v.18. n.152. pag.281.
50 Amice ad quid venisti? v.18. n. 50. p 258. v.5. n 142. pag.105.
51 Exemit gladium, & percutiens servum principis, &c. v.17. n.42 p.209
55 Quotidie apud vos sedebam in templo, & non me tenuistis, v.17. n.167 p.240.
Cap.27. n.4. & 5. Et projectis argenteis in templo recessit, &c. v.17. n.25. p 204.
5 Peccavi tradens sanguinem justum, ibid
7 Consilio autem inito emerunt ex illis agrum, &c. v.5. n 155. p. 108.
12 Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, &c. v.14 n 188. p.176.
17 Quem vultis dimittam vobis: Barrabam, an Iesum? v.17. n.45. p.209.
24 Innocens ego sum à sanguine justi hujus, ibid.
29 Et plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus, &c. v.3. n. 117. p.98. v.18. n. 55. p.220. & n.96. p.269. v.38. n.10 p 455.

31 Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum clamydem, &c. v.3. n.34 p.58. v.5 n.116.p.98.& n.124.p.100.
34 Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum, &c v.3 n.51.p.63.
37 Hic est Iesus Rex Iudæorum, v.1. n.20.p.8 & n.66.p 22.v.20.n.35.p.321 v.5.n 117 p.98. & nu.123.p 100.v.37.n.88 p.422.& n.125. p.434.
40 Si filius Dei es descende de cruce, v.37. n 26. p.404.
42 Si rex Israël est, descendat nunc de cruce, & credimus ei,v.2 n.59.p.50 v 5.n.124. p.100.
45 A sexta hora tenebræ factæ sunt super universam terram,v.18 n.7.p.247.
46 Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? v.17.n.91.p 221.& n.154 p.236.v.5.n.42.& 43.p 81 v 37 n.17.p.401 & 118.p.442.
51 Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum,v.2.n.27.p.42.
Ibid. Terra mota est.&c.v.5.n.63.p 85.
52 Et monumenta aperta sunt.&c.v.5.n 137.p.103.
57 Cum autem serò factum esset,venit quidam homo dives ab Arimathia,v.18.n.29 p 253.
59 Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda,&c.v 37 n.189 p 451.
Cap 28 n.1. Vespere autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi.&c v.8 n 59 p.128.
2 Ecce terræ motus factus est magnus,v 37.n.179. p.449.
3 Erat autē aspectus ejus sicut fulgur, &c.v.2.n.22. p 40.
19 Data est mihi omnis potestas in cœlo,& in terra, v.5.n.125.p 110.v 37 n 32.p.406.
Ibid. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti,v.37 n.63 p.416.

Ex Marco.

Cap.16.n.22.Et stupebant super doctrina ejus.Erat enim docens quasi potestatē habens,& nō sicut scribæ,v.14.n.113 p.157.v.10.n.48.p.357.
Cap.2. n.14. Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium,v 17.n.104.p.224.
Cap.5.n.6.Videns Iesum a longè cucurrit,& adoravit eum,& clamans voce magna dixit quid mihi,& tibi Iesu fili Dei altissimi?v.14.n.177. p.173.
9 Quod tibi nomen est? v.16 n.14.p.184.
12 Et deprecabantur eum spiritus immundi dicentes: mitte nos in porcos,v 14.n.144 p 165
13 Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos,ibid.
Cap.6.n.5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, &c.v 14.n.143.p.164.
16 Quem ego decollavi Ioannem, hic surrexit à mortuis, v.8 nn.29.p 121.v 17.n.29.p.206. & n.147.p.235.v.20.n.82.p.332.
Cap.8 n.25. Si quis vult me sequi, deneget semetipsum,& tollat crucem suam,& sequatur me,v.1. n.102 p 32.
30 Et comminatus est eis,ne cui dicerent deillo,v.37. n.16.p.401.
31 Cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati,&c.v.37.n.16.p.401.
Cap.9.n.6. Non sciebat, quid diceret.v 30.n.38. p.354.
23 Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. .. adjuva incredulitatē meam,v.17.n 39.p.208.
Cap.11. n.13. Cumque vidisset à longè ficum habentem folia.venit,&c.v 5.n.165 p.110.
Cap.12.n.29. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,&c.v.5 n.160.p.19.
Cap.13 n.31. De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo,neque filius, nisi Pater, vers.3. n.26.p.23. v.14 n.158. p.168.v.30. n 90 p.367.
Cap.14.n.3 Venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi,& fracto alabastro effudit super caput ejus,v.1 n.60 p.20.
8 Simite illam, v.19.n.18.p.292.
44 Quemcumque osculatus fuero ipse est, &c. v.19. n.38.pag.296.
45 Osculatus est eum.Ait illi,&c.
Cap.15.n.2.Interrogatus eum Pilatus: Tu es rex Iudæorum: Tu dicis, vers.5.n.35.p.79.v.14. n 204.p.180.v.18.n.43.p.256.
17 Et induunt eum purpura.& imponunt ei plectentes spineam coronam,v.5 n 3.p 70.
19 Et percutiebant caput ejus arundine, v.18.n.96. p.269.
33 Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei, v 20.n.75.p.330.
46 Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum,involvit in sindone,v.37 n.184 p.450.
Cap.16 n 2. Cum transisset Sabbathum, valde manè, orto jam sole,v 8.n.59.p.128
6 Nolite expavescere.Iesum quæritis Nazarenum crucifixum:surrexit,non est hic,&c.v.5.n.145. p.106.
7 Ite,& dicite discipulis ejus, & Petro,v.18.n.170. p 285.

Ex Luca.

Cap.1. n 6. Erant ambo justi ante Deum, &c.v.1. n.36.p.13.v.16.n 63.p.196.
13 Uxor tua Elisabeth pariet tibi filiū,&c. v.20.n.7. p.316.
18 Et ecce eris tacens, & non poteris loqui,&c.ibid. v.8.n.52.p.126.& 57 p.127.v.20.n.7.p.316.
22 Et permansit mutus,v.8 n.52.p.126.v.20.n.81. p 331.
26 Missus est Angelus Gabriel,&c.v 37.n.183.p.429. & n 134.p 436.
Ibid. Ave gratia plena, Dominus tecum, &c.v.37. n.134.p 436.v.30.n 73.p.362.& n.93.p 368. v 3 n 41.p.60.
29 Turbata est in sermone ejus,v.35.n.34.p.386. v.37.n.180.p.449.
30 Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Deum, v 18.n.95.p.269.v.30. n 81.p.364.
31 Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Iesum,v 1.n.33 p.12.
32 Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, v.37.num.128 pag 434.
34 Quomodo fiet istud,quoniam virum non cognosco, v.2. n.32. p.43.v.5. n.180. p.114. v.37. n.14.p.400.
35 Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi,v.2.n 32.p.43.v 30.n 73. p.362.& n.116. p.375. v.37.n.107. p.428.& n.114.p.430.
Ibid. Ideoque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei,v.37 n.128.p.434
36 Ecce Elisabeta cognata tua: & ipsa concepit, &c. v.37.n.141.p 438.
38 Ecce ancilla Domini,fiat mihi secundum verbum tuum. v.14 n.138. p.163. v 17.n.56.p.112. v.29.n.22.p 347.
41 Exultavit infans in utero ejus.v 14 n.82 p.149.
Ibid. Et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth, & exclamavit,&c v.37.n.135.p.436.
42 Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui,v.17.n 132.& n.135 p 436.
44 Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis,&c v.1.n.26 p.10.
Magnificat anima mea Dominū:& exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.v 37. n 142.p.438.
49 Quia fecit mihi magna,qui potens est,v.37 n.138. p.437.
56 Mansit Maria cum illa quasi mensibus tribus, &c. v.35.num 35 p.386.
59 Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum,&c.v.14.n.74.p 148
67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto, & prophetavit dicen.v.8 n.57.p.127.
76 Tu puer Propheta altissimi vocaberis, &c. v.1. n.52 p.17.
80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, &c.ibid.

Index locorum

Cap. 2. à n. 10. Nolite timere: Ecce enim evangelizo vobis gaudium, &c. v. 14. n. 117. p. 158.

12 Invenietis infantem pannis involutum, &c. v. 30. num. 113. pag 374.

14 Transeamus usque in Bethlehem, &c. v. 14. n. 117. p. 168.

Ibid. Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus, v. 35. n 78 p. 395 v 5. n. 48 p. 82.

21 Et vocatum est nomen ejus Iesus, &c v. 1. n. 33. p. 12. v. 37. n. 79. p. 420.

Ibid. Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Iesus, &c. v. 37 n. 88. p. 423

22 Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi. v. 37. n. 146. p. 439.

25 Ecce homo erat in Ierusalem cui nomen Simeon, v. 20 n 38 p. 321.

34 Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem, &c. v 15. n. 44. p. 191

Cap. 3. n. 16. Ego quidem aqua Baptizo vos: venit autem fortior me, cujus non sum dignus solvere, &c v. 14 n. 104. p 155.

22 Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba, v. 1. n 70. p 22.

à n. 22 usque ad 28. Qui fuit Adam, qui fuit Dei, v 35. n. 14. p 381.

Cap 5. n. 25. Post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi, &c v 17. n 104 p. 224.

Cap 6 n 36. Estote ergo misericordes sicut & pater vester, &c. v. 19. n. 19 p. 292.

37 Dimitte, & dimittemini, &c. 17. n 92. p 222.

Cap. 7. n 15. Adolescens tibi dico, surge: & resedit, qui erat mortuus, v. 5. n. 136 p 103.

37 Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, v. 20. num. 8. pag. 316.

38 Stans retro secus pedes ejus, lachrymis cœpit rigare, &c. v. 1 n. 60. p 20. v. 14 n 87. p. 150.

39 Hic si esset Propheta sciret utique, quæ & qualis est mulier, v. 16. n. 67 p. 197. v. 17 n. 98. p 223.

44 Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, &c. v. 16. n. 67. p. 197.

47 Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, v. 20. n. 8. p. 316.

49 Quis est hic, qui peccata dimittit? v. 17. n 92. p. 222.

Cap. 8. n 28. Quid mihi, & tibi, Iesu fili Dei altissimi? Obsecro te, ne me torqueas, v 14. n 177. p. 173. v 18. num. 117 pag. 274.

44 Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus, &c. v. 29 n. 17. p. 346 v. 40 n. 31. p 464

Cap 9 n. 30. & 31. Ecce duo viri loquebantur cum illo. & dicebant excessum, &c. v. 19 n. 108. p. 311.

31 Erant autem Moyses, & Elias visi in majestate, v. 14. n. 120. p. 159. v. 19. n. 115. p. 312. v. 20. n 71. p. 329.

33 Nesciens quid diceret, v. 18. n 178. p. 287.

35 Hic est filius meus dilectus: ipsum audite, v. 20. n 72 pag 330.

46 Intravit cogitatio in eos, quis eorum major esset, v. 18. n. 101. p. 270.

60 Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, &c. v. 14. n. 99. pag 154.

62 Nemo mittens manum suam ad aratrum, &c. v. 17. n. 57. p. 212.

Cap. 10. num. 3 Ite. Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos, v. 30 n. 51. p. 358.

4 Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, v. 35. n. 48 p 389.

5 Neminem per viam salutaveritis: in quamcumque domum, &c. v. 35. n. 39 p 387.

41 Martha, Martha solicita es, & turbaris, &c. vers 37. n. 187. p. 450.

42 Porrò unum est necessarium, Maria optimam partem elegit, ibid. v 14. n. 152 p. 167.

Cap. 11. n. 3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, v. 1. n 38 p. 14.

27 Beatus venter, qui te portavit, &c. v. 8 n. 47. p 125.

28 Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, &c. ibid.

Cap. 12. n. 33. Vendite, quæ possideris, & date eleemosynam, &c. v. 14. n 111 p 156.

35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ, &c. v. 14. n. 186 p. 175. v. 40. n. 26. p. 463.

49 Ignem veni mittere in terram, &c. vers. 5. n 48. p. 82. v. 35. n. 78. p. 395.

Cap. 15 n. 4. Dimittit nonaginta novem in deserto, v. 37. n 151. p. 441.

5 Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos, v 14 num. 48 pag. 140.

6 Congratulamini mihi, quia inveni ovem, &c. vers. 43 num. 30 p. 478.

7 Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, &c. v 14. num. 69 pag. 146.

17 In se reversus dixit: quanti mercenarii, &c. v. 17. n 63 p. 214 v 43 n 29 p. 477.

18 Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccavi, v. 16. n. 60 p. 195.

19 Fac me sicut unum de mercenariis tuis, vers. 16. n. 60. pag. 195.

21 Pater peccavi in cœlum, & coram te, vers. 18. n. 25. pag 252.

22 Cito proferte stolam primam, & induite illum, &c. vers. 1. n. 87 p. 28. v. 18. n. 25. p. 252. v. 14. n. 67. pag. 145.

à n. 29. Ecce tot annis servio tibi, &c. v. 14 n. 67. p 145.

Cap. 16 n. 8. Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua, v 30. n. 59 p. 359.

19 Induebatur purpura, & bysso, vers. 5. n. 8 p. 72. v. 19 n 12 p 290. & n 107 p. 311.

20 Qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, &c. v 41. n. 25. p. 471.

22 Factum est, ut moreretur mendicus, & portaretur, &c. v. 19. n. 13. p. 291. v. 37. n. 172 p. 447.

23 Elevans autem oculos suos cum esset in tormentis, &c. v. 38. n. 16. p. 456.

24 Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, &c. v 5 n. 71. p. 81. v. 17 n. 86 p 220. v. 18. n. 105. p. 271. v. 19. n. 40. p. 296. & n. 82. p. 305. v. 20. n. 13. p. 317.

25 Fili accepisti bona in vita tua. v. 16 n 20. p. 186.

27 Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei, v. 19. n. 40. p 296.

Cap. 17. n. 6. Si haberetis fidem sicut granum sinapis, &c. v. 17. n. 192. p. 246.

Cap 19 n 8. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, v. 19 n. 26. p 293. & n. 30. p. 294.

39 Magister increpa discipulos tuos: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. v. 30 n. 45. p. 356.

Cap. 21. nu. 18. Et capillus de capite vestro non peribit, v. 19 n. 115. p 312.

19 In patientia vestra possidebitis animas vestras, v. 17. n. 60 p. 213.

25 Erant signa in Sole, & Luna, & Stellis, vers. 16. n 43. pag. 191.

27 Tunc videbunt filium hominis venientem in nube, &c. v 8. n. 70. p. 132.

Cap. 22. n. 3. Percussit unus ex illis servum principis, &c. v. 5. n. 19. p. 74.

12 Ipse ostendet vobis cœnaculum magnum, & stratum, &c v. 18. n. 58. p. 261.

15 Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, v. 18 n. 30 p. 252.

35 Quando misi vos sine sacculo, &c. numquid aliquid defuit vobis? v. 14. n. 163 p. 169.

40 Orate, ne intretis in tentationem. Et ipse avulsus est ab eis, quantum jactus est lapidis, v. 5. n. 56. p. 84.

44 Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, v. 5. n. 5. p 84. & n 106. p. 95.

48 Iuda, osculo filium hominis tradis? v. 19. n. 39. p. 296.

56 Et hic cum illo erat, v. 18. n. 182. p. 288.

57 Mulier, non novi illum, v. 43. n. 28. p. 477. v. 18. n. 182. pag. 288.

58 Et poſt puſillum alius videns eum, dixit: & tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non ſum, verſ 41. c 28. p. 477. v 18. n. 182. p. 288.

61 Et converſus Ieſus Dominus reſpexit Petrum, verſ 20. num 40. pag 322.

62 Et egreſſus foras flevit amarè, ibid.

Cap. 23. n. 2. Cœperunt autem illum accuſare dicentes Hunc invenimus ſubvertentem gentem noſtram, &c v. 14. n. 188. p. 176.

26 Apprehenderunt Simonem quemdam Cyrinenſem, &c. v 20 n. 41. p. 322.

33 Ibi crucifixerunt eum & latrones, unum à dextris, &c v. 16 n. 42. p. 191.

34 Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt, v. 17. n. 91. p 221. v. 2. n 11. p. 37. v. 20. n. 62. p 327.

38 Erat autem, & ſuperſcriptio ſcripta cum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic eſt rex Iudæorum, v 5 n. 154. p. 108 v. 1. n. 6. p. 22.

42 & 43. Hodie mecum eris in paradiſo, verſ. 18. n 18. p. 250. & n. 38. p. 255. v. 20. n. 75. p. 330. & 87 p 332. v. 29. n 9. p. 344. v. 37. n 38. p. 480. verſ. 5. n. 122 p 99 v. 14 n. 53. pag. 142. & 68. pag 146 & n 121. p. 159 v. 2, num. 60. p. 50.

44 Tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, &c. obſcuratus eſt ſol, verſ. 2. num. 11 pag 37. verſ. 18. n 71. p. 247. & n. 37. & 38. p. 155.

46 Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens expiravit, v. 1. n 44 p. 16. v. 37. n 158 p. 443.

50 Ecce vir nomine Ioſeph, qui erat decurio, vir bonus, & juſtus, &c v. 18 n. 29 p. 253.

53 Et poſuit eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat, verſ. 17. n. 177 p 242. v 37 n. 189. p. 451.

Cap. 24. n. 1. Valde diluculo. &c. v. 8 n. 59. p. 128.

11 Viſa ſunt ante illos ſicut deliramenta verba iſta? &c. v. 20. n. 95 p 334.

25 & 26. O ſtulti, & tardi corde ad credendum, &c. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? &c. v. 5 n. 147. p. 106

28 Ipſe finxit ſe longius ire Et coegerunt illum, &c. v. 14 num. 182. pag. 174.

29 Mane nobiſcum, Domine, quoniam adveſperaſcit, &c. v. 29 n 23 p. 347.

37 & 38. Conturbati verò, & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre. &c v. 20. n 95 p 334.

41 Adhuc illis non credentibus, &c. ibid.

Ex Ioanne.

Cap. 1. n. 1. In principio erat verbũ, &c. v 37. n 118. p. 431.

3 Sine ipſo factum eſt nihil.

6 & 7. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioã Hic venit in teſtimoniũ, &c. v. 2. n. 38. p 44.

9 Erat lux vera, quæ illuminat, &c. v. 1. n. 37. p 14. v. 35. num. 67 pag. 393.

21 Non ſum ego Chriſtus, v 17 n 113 p 217.

27 Cujus non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam, &c. v 14. n. 84. p. 160.

29 & 30 Ecce agnus Dei. . . . Hic eſt, de quo dixi: Poſt me venit, &c. v. 1. n. 26 p. 10. v 18. n 166. p. 284.

33 Super quem videris ſpiritum deſcendentem, &c. v. 16. num. 7. pag. 183

41 Invenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dicit ei: Invenimus Meſſiam, &c. v. 18 n 72. p. 263.

42 Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, v. 18. num 165 p. 284

44 Et invenit Philippum, & dicit ei, ſequere me, verſ 17. num 74. p. 217.

45 Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, invenimus Ieſum, ibid.

Ibid. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? v. 17. n. 79. pag 218.

Cap. 2. n. 4. Quid mihi, & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea, v. 3. n 15. p. 54.

7 Implete hydrias aqua, &c. v 2. n. 33. p. 43.

9 Ut autem guſtavit architrichinus aquam vinum factam, &c v 18. n. 24. p 252.

Cap. 3. n. 5. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, &c. v. 5. n. 54. p. 83. & n. 64. p. 86. v. 18. n. 22. p. 250. v. 30. n. 84. p. 365

14 Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, &c. v 17. num. 159 pag 238.

Cap. 5. n. 14. Ecce ſanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat, v. 14. n. 131. p. 162.

Ibid. Quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanũ. v. 37. n. 86. p. 422.

35 Ille erat lucerna ardens, & lucens, v 17. n. 120. p. 229.

Cap. 6. n. 13. Colligite, quæ ſuperaverunt fragmenta, &c. v 14. n. 137. p. 163.

15 Ieſus ergo cum cognoviſſet, quia venturi eſſent ut raperent eum, &c. v. 5. n. 35 p. 79. & n. 126. p. 100. verſ 14. n. 204. p 180. v 18. n 43. p. 256. v. 20. n. 35. p. 221. v. 30. n. 45 p. 356. v. 38. n. 6. p. 454.

37 Si quis ſitit veniat ad me, & bibat, v. 16. n. 70. p. 198.

48 Patres veſtri manducaverunt Manna in deſerto, &c v 37. n 191 p. 451.

49 Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſiquis, &c. ibid.

55 Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus, v. 17. n. 176. p. 242. v. 18. n. 67 p 262. v. 37. n. 56. pag. 413.

56 In me manet, & ego in eo, v. 14. n. 127. p. 161. v 37. num 183. pag. 449.

58 Qui manducat hunc panem, vivet in æternum, v 37. num 191. pag. 452.

Cap. 8 n. 12. Ego ſum lux mundi, v. 1. n. 77. p. 25.

20 Hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophilacio, &c. v. 17. num. 167 pag 240.

34 Omnis, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati, v. 43. num. 22. pag 476.

Cap. 9. n 4. Me oportet operari opera ejus, qui miſit me, donec dies eſt, Venit nox, quando nemo poteſt operari, v. 20. n. 11 p. 317.

5 Quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi, v. 20. num 11. pag 317.

6 Expuit in terram, & fecit ex ſputo, & linivit, &c. v. 16. num. 56. pag 189.

Cap 10. n. 9. Ego ſum oſtium. v. 3. n. 55. p. 65.

Cap. 11. n. 3. Domine, ecce quem amas infirmatur, verſ. 14 num 172. pag 171.

4 Infirmitas hæc non eſt ad mortem, v. 18. n. 181. p 287.

5 Diligebat autem Ieſus Martham, & ſororem ejus Mariam, & Lazarum, v. 14. n. 172. p. 171.

27 Tu es Chriſtus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti, v. 18. n 166. p. 284.

29 Illa autem ut audivit, ſurgit cito, & venit ad eum. v 14 n 8. p. 139.

34 Ubi poſuiſtis eum? v. 21 n. 5. p. 336.

36 Et lachrymarus eſt Ieſus, v. 20. n 19 p. 318.

37 Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur? v. 1 n. 61. p. 20 v. 16 n 33. p. 189.

39 Tollite lapidem. Dicit ei Martha. Domine jam fœtet, v. 17. n. 142. p. 235

41 & 42. Ieſus autem, elevatis ſurſum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, &c v 20 n. 61 p. 327.

44 Lazare, veni foras. Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus pedes, &c v. 1. n. 61. v. 14. n 2. 9. p. 164. & n. 180 p. 174 v. 2. n. 50. p. 48.

Ibid. Solvite eum, & ſinite abire, v 2 n 44. p. 46.

Cap. 12. n. 1. & 2. Ieſus autem ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, &c verſ 18. num. 48. pag. 257.

5 Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum eſt egenis? v 19. n. 18. p. 292.

7 Sine illam ibid.

10 Cogitaverunt autem principes ſacerdotum, ut Lazarum interficerent, v. 20. n 20 p 319

23 Venit hora, ut clarificetur filius hominis, verſ 17. n. 158. pag. 103.

27 Nunc

Index locorum

27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? ibid.
Ibid. Pater salvifica me ex hac hora. ibid.
28 Pater clarifica nomen tuum: clarificavi, & iterum clarificabo, v.5.n 141 p.104.v.37.n 25.
31 Nunc judicium est mundi; nunc princeps hujus mundi, &c. v.16 n.41 p.190.
32 Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, v.17.n.153 p.236.v.37.n 55.
Cap 13.n.2. Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas, v 37.n 103 p 452.
5 Misit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum. v 3 n 29 p.57.
Ibid. Et extergere linteo, quo erat præcinctus, v.28. num.17. pag 345.
23 Erat ergo recumbens unus ex discipulis suis in sinu Jesu, &c. v.17 n 184.p.243 & n.188.p 244.
26 Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. &c. v 28.n 20 v.37.n.194.p.452.
27 Post buccellam panis tunc introivit in eum Sathanas, v.37. n.193.p.452.
30 Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo, v.37.n.192.p.450.
Cap. 14 n 6 Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me, v.3 n 55.p 65.
8 Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis, v.17.n 75 p.217.
9 Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? ibid.
12 Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet. & majora, v.37.n.80
14 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, &c. v.17.n.151.p.236.v.37.n.171.p.447.v.8.n.61 pag 229.
30 Venit enim princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus, &c. v.5.n.158.p.109.
Cap.15.n.5. Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, v 18. n.17.p 250
13 Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. v 17 n.87 p.220.
16 Majorem hac dilectione nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis, ibid.
Cap 16.n 4. Hæc locutus sum vobis; ut cum venerit hora reminiscamini, quia ego dixi vobis. Hæc ab initio non dixi. &c.v.5 n.95.p 92.
7 Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, &c v.19 n 46 p.298
Cap.17.n.11. Pater sancte, serva eos in nomine meo, quos dedisti mihi ut sint & unum, sicut & nos. v.14.num 200 p.179.
Cap.18 n 4 Quem quæritis? v.5.n 126.p.154.
6 Ego sum. Ut ergo dixit eis: ego sum, abierunt retrorsum. &c. v.17. n.168 p.240.
8 Si me quæritis, sinite hos abire, vers.28.num 18. pag 340.
16 Discipulus ille erat notus Pontifici, vers.17.n 37. pag 208.
20 Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis, & doctrina ejus, v 28.n.11 p.318.
21 Ego palam locutus sum mundo. &c. ibid.
23 Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c. v 3 n 30.p.58.
25 Negavit ille, & dixit non sum, v.18.n 182 p.258.
Cap.19.n.1. Et milites plectentes coronam de spinis, &c. cap 14. n 86.p.150.
14 Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum, v 37.n 184. & n 185. pag 430.
17 Et bajulans sibi crucem, exivit in eum, &c. v.20. n 41 p 322.
18 Crucifixerunt eum, & cum eo duos alios, &c. v.5. n.154.p 108.
20 Jesus Nazarenus rex Judæorum, v.1. n.33. p.12. v 3.n 31. p.58.
24 Erat enim tunica inconsutilis, &c. vers.8.num.61. pag.129.
25 Stabant juxta crucem Jesu mater ejus, &c. vers.30. n.100.p.370.v 37.n 145.p.439.
26 & 27 Cum vidisset Jesus matrem, & discipulum stantem.... Mulier ecce filius tuus, &c. vers.1. n 39.p 14. & n.44 p 24.v.5 n.175 p 112.v.17. n.185. & n.186. p 244 v.18. n.6. & 7. p. 247. v.10 n.32.p.372.v.37.n.121 p 432.
28 Sciens Jesus, quia omnia jam consummata sunt.... dixit, sitio, v.1.n.44 p 15.v 2.n.61.p 50.
29 Illi autem spongiam plenam aceto, &c. v.3.n.31. pap. 63.
30 Consummatum est, & inclinato capite, &c. vers 3. n 25.p.56 v.5.n 117.p 98 & n.123.p 100 v 37 n.88.p 422. & n.158 v.1 n.44. p 15. & n.66. p.28 v.14 n 157 p 168.
34 Unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua, v.5 n 54. p.83 & num.64. p.86.v.18.num.22.p.251.v.24.n 196. p. 178.
Cap.20.n 1. Cum adhuc tenebræ essent, vers.8 n.59. pag 128.
11 Maria autem stabat ad monumentum foris plorans, v.18 n 32.p.254.
13 Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. v.18.n.52.p.254.
15 Conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem, &c. v.14.n 181 p.174.
17 Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad Patrem meum, v.18.n.60.p.261.v.37.n.33.p 406.
23 Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. v.35.n.12 p.380.
25 Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, &c. v 20.n 93 p.334
27 Deinde dixit Thomæ: infer digitum tuum huc, &c. v.20. n.89 p.333.n 93 & 96.p.334.
28 Dominus meus, & Deus meus, v.20.n.97 p 334.
Cap.21 n 15. Tu scis, Domine, quia amo te, v.2.n.49. pag 45.
Ibid. Simon Joannis diligis me plus his? v.18.n.172. pag. 285.
Ibid. Tu scis Domine quia amo te Pasce agnos meos, ibid
19 Sequere me, v 2.n.7.p.36.
20 Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, &c. vers.14. n 132.p.162.v.17. n 184. pag 243.
23 Exiit sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur, &c.v.5.n 174.p.113.

Ex actis Apostolorum.

Cap.1 n.2. Cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, vers.14.num 193. p 177.
26 Et dederunt sortes eis: & cecidit sors super Mathiam, v.19.n.120 p.213 & n 124.p 324
Cap.2. num 2. Et apparuerunt dispertitæ linguæ tanquam ignis, sedique supra singulos eorum, v 16. num.7. p.182. & n.56. p.194. v.18. n.39. p 256.
4. Repleti sunt omnes Spiritu sancto. & cœperunt loqui. v.5 n 76 p.88.
15 Non sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit, &c. v.18.n 39.p.256.
43 Multa quoque prodigia, & signa per Apostolos fiebant, v.37.n 76.p.422.
Cap. 3. n. 6. In nomine Jesu Christi Nazareni surge, &c. ibid.
Cap.4.n.12. Nec aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, v.37. n.83.p.421.
34 Nec enim quis egens erat inter illos., vers.14. num.13. p....
Cap.7.n.22. Et eruditus est Moyses omnis sapientia Ægyptiorum, &c. v.30. n.49. p.357. & n. 62. p.360. & n.67. p.361.
58 Et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, v.18, n.137.p.277.
59 Lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem Domine Jesu, suscipe spiritum meum, v.17.n.78 p.219. & n.94.p.222.
60. Positus autem genibus, clamavit voce magna dicens,

cens. Domine, ne statuas illis hoc peccatum, v.17.n 94 p 222.v 20 n.62.p.327.

Ibid. Et cum hoc dixisset obdormivit in Domino,v,17 n.94.p.222.

Cap. 8 n. 7. Multi enim eorum,qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant, Vers.17 num.78.p 218.

17 Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum,v.37 n 30.p.405.

Cap.9.n 4. Saule, Saule quid me persequeris ? v. 18. n 138 pag.278.

6 Domine,quid me vis facere?v.41.n 6 p 446.

8 Surrexit autem Saulus de terra apertisque oculis nihil videbat, v.14. n 175. p. 172. v. 41 n 6. p 466

15 Vas electionis iste mihi est.v 18.n.141.p.278.

Cap.12.n.2 Occidit autem Iacobum fratrem Joannis gladio,v. 20. n 52.p 324.

9. Et exiens sequebatur eum.... existimabat autem se visum videre.&c.v.2.n.49 p 47.

11. Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum,&c.v.2.n 49 p.47.

Cap 13.n.21. Postulaverunt regem,& dedit illis Saul. &c v.5.n.13 p.75.

Ex epistola ad Romanos.

Cap 2 n.5.Secundùm autem duritiem tuam,& impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, &c.vers 18. num 151 p.g.281.

Cap.8. n.17. Si autem filij, & hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, v.3 n.26.p.57.

Cap. 9. n. 3. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, vers.17.n 88.p 220 v.18.n.133.p.277. & n.139 p 278.

Cap. 14. n 8. Sive vivimus, sive morimur, Dei sumus, v.21.num.6. pag.336.

Ex epist. 1. ad Corinthios.

Cap 3. n.18. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens, v.30.n 61. pag 360.

Cap. 4. n. 5. Itaque nolite ante tempus judicare, &c. v 20 num.44.p.323.

17 Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, v.8.nu. 185. p. 277.

Cap 6 n 11. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis,&c.v.37.n 85.p.423.

Cap. 10 n. 4. Petra autem erat Christus, v. 1. n. 30. p.121.v.14 n.80.p.149.v 18.n 173 p 286.

Cap.11.num 23. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem,v.37.n.185.p.450.

29 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat,v.3.n.45.p.62.

29 Quicumque enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit, v.18 n.53. p.259 & n.66.p 262.

Cap. 13. n. 4 Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur,&c.v.5.n.34.p 78.

Cap.15 n.23. Et primitiæ dormientum, v.5. n 137. pag.103.

Ex 2. ad Corinthios.

Cap.1 n.4. Deus totius consolationis, qui consolatur nos,&c.v.18.n.72.p.264

8 Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra.... supra modum gravati sumus, ita ut tæderet nos,etiam vivere,v 5.n 82 p 89.

Cap.3.num.2. Epistola nostra estis vos scripta in cordibus nostris,v.14.n.47 p.140.

7 Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ, v.14.n.75 p.148

29 Si autem vos Christi : ergo semen Abrahæ estis, &c. ibid.

Cap.4.n.6. Ipse illuxit in cordibus nostris,v.18.n.141 p. 278.

17 Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ,&c.v.37.n.53 p 412.

Cap.5 n.14. Charitas enim Christi urget nos : æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt, v.14. n.140.p.164.

Cap.2.n.20. Æmulor enim vos Dei æmulatione, v.18. num.141. pag 278.

Ex epistola ad Galatas.

Cap.1. num.19. Alium autem Apostolum vidi neminem : nisi Iacobum fratrem Domini, vers.20. n 59 p 326.

Cap 2 num.20 Vivo autem,jam non ego : vivit verò in me Christus,v.18.n.135 p 277.v.37.n.186. p.450.

Ex epistola ad Ephesios.

Cap.5. n.1. Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi v 18.n 135 p.277.

2 Tradidit semetipsum pro nobis oblationem,& hostiam,&c.v.1.n 20 p.20.

3 Fornicatio,& omnis immunditia, aut avaritia non nominetur in vobis,v 43.n.14.p.475.

Ex epistola ad Philippenses.

Cap,2 n.6.& 7. Hoc enim sentite in vobis,quod & in Christo Iesu : qui cum in forma Dei esset non rapinam, &c. v.3 n.23,p.56.

8 Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem,v 1.n 66.p.21.

9 Propter quod, & Deus exaltavit illum : & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, v.1. n.34.p.13.& n.66.p.21 v.37.n.81.p 421.

Cap.3 n.8. Arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,v 5.n.83.p 89.

20 Nostra conversatio in cœlis est,v.18.n.141.p.278

Cap.4 n.7 Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum custodiat corda vestra, & intelligentias vestras, v.28.n.24 p.341.

Ex Epistola 1. ad Timotheum.

Cap.2 n.15 Mulier salvabitur per filiorum generationem,si permanserit in fide,dilectione,& sanctificatione cum sobrietate,v 40 n.27 p 463.

Cap. 3. n. 2. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse,&c.v.17.n.149.p 235.

C. 5.n.23. Noli adhuc aquam bibere,sed modico vino utere propter stomachum tuum, &c. v. 19. n.105.p.310.

Ex Epistola 2. ad Timotheum.

Cap.4. n.8. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ,v.1.n.34.p.13.

Ex Epistola ad Titum.

Cap.2.n.10.& 11. Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,&c.v.40.n.27.p.463.

Ex Epistola ad Hebræos.

Cap. 1. n. 13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando,sede a dextris meis.v.37.n.150 p 441.

Cap.2.n.16.Nusquam Angelos apprehendit, sed semẽ

Index locorum Sacræ Scripturæ.

Abrahæ apprehendit, verſ. 1. n. 63. p. 21. v. 35. n. 75. p 395 v. 37. n. 28. p. 405.

Cap. 5. n 1. Omnis namque Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, v 37 n. 57. p. 413.

Cap. 9. n. 3. & 4 Poſt velamentum autem ſecundum tabernaculum, quod dicitur ſancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, &c. v. 14. n 124. pag. 160 n. 133. p. 162.

Cap. 11. n 4 Fide plurimam hoſtiam Abel, quam Cain obtulit Deo v 1. n 42. p. 15.

Cap. 12 n 24. Acceſſiſtis ad teſtamenti novi mediatorem Ieſum, & ſanguinis aſperſionem multo melius loquentem, quam Abel, v. 5. n. 106 p. 95.

Ex epiſtola Iacobi.

Cap 1. n. 13. Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, &c. v 1. n. 37 p. 14

17 Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, v 1. n. 96. p. 31.

26 Si quis autem putat, ſe religioſum eſſe, non refrænans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum: hujus vana eſt religio, v. 35. n. 64. p. 392.

Cap. 3. n. 6. Lingua ignis eſt, univerſitas iniquitatis, &c. v. 19. n. 72. p. 303.

Ex Epiſtola 1. *Petri.*

Cap. 1. n. 12. In quem deſiderant Angeli proſpicere, v. 1. num. 32. p. 12.

Ex Epiſtola Ioannis 1.

Cap. 3. n. 2. Scimus, quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt, v. 14. n. 201. p 180.

Cap. 4. n 20. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit: mendax eſt, &c v. 5 n. 157. pag 108.

Cap. 5. n. 7. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, v. 37. n. 63. pag 416.

21 Filioli cuſtodite vos à ſimulachris, v. 14. n. 100. pag. 179.

Ex Apocalypſi.

Cap. 1. n. 5 Primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ, v. 5. n 137. p 103. v. 8 n. 28 p 120.

16 Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem, & de ore ejus gladius, &c. v. 5. n. 25. p. 76. v. 18. n. 83. pag 265.

Cap. 2. n. 17. Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum ſcriptum, v. 37. n 51. p. 405.

Cap. 4. n. 4. Et in capitibus eorum coronæ aureæ, v. 35. n. 68. p. 393.

6 Et in medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia plena oculis ante & retro, verſ. 17. n. 37. pag. 212 v. 40. n. 30. p 464.

8 Et quatuor animalia ſingula eorum habebant alas ſenas, v. 14. n. 85 p. 150 v. 40 n. 30 p. 464.

Ibid. Et requiem non habebant die, ac nocte dicentia Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. v. 35. n 68. p. 393. v 37. n 54 p. 412.

Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum, &c. v. 35. n. 68. p. 393.

Cap. 5. n. 1. Vidi in dextera ſedentis ſupra thronum librum ſcriptum intus & foris, v. 37. n. 136. pag. 437

3 Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum, &c. v. 37. n. 136. p. 437

Cap. 7. n. 7. & 8. Ex tribu Levi duodecim millia ſignati: ex tribu Joſeph, &c. v. 10. n 26 p 136.

13. & 14. Hi ſunt, qui venerunt de magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt in ſanguine agni, v. 8. n 28 p. 112.

Cap. 12. n. 1. Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta ſole, &c. v. 30 n. 105. p 372 v. 37. n 143 p. 438.

3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo: & ecce draco magnus rufus &c. v 30. n 105 p 372.

14 Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum, v. 37 n. 151. p 441.

Cap. 14 num 1 Habentes nomen ejus, & nomen Patris in frontibus ſuis, v. 37. n 174. p 448.

3 Et nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, &c. v. 5. n. 179. p. 114. v. 17. n. 173 p. 241.

4 Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, Virgines enim ſunt, v. 17. n 173. p. 241.

Cap. 17. n 15. Aquæ quas vidiſti, ubi meretrix ſedet: populi ſunt & gentes & linguæ, v. 5. n. 54. p. 84. v. 30. num 121. p. 377.

Cap. 21. n. 2 Vidi civitatem ſanctam Jeruſalem novam deſcendentem de cœlo, &c. v. 2. n. 24 p. 40. v. 37 num 102 pag. 427.

18 Et erat ſtructura muri ejus ex lapide Iaſpide, v 18. num 165 p 284.

19 Fundamentum primũ Jaſpis, &c. v 17. n 13 p 202.

27 Non introibit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, verſ. 3. num. 46. p. 62.

Cap. 22. n. 1. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, &c. v. 18 n 20. p. 251.

FINIS.

INDEX

INDEX CONCIONATORIVS.

AMPLISSIMUS IN OMNES DOMINICAS,

Et Festa totius Anni, ac Ferias Quadragesimæ.

V. Versum. N. Numerum. I. Illationem. P. Paginam indicant.

Dominica Prima Adventus.

Erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis, &c. Lucæ 21. Obscurantur cœli luminaria, cùm Christus venit ad judicandum: quia tunc puniturus est peccatores Deus enim cùm punit, tenebras quærit, velut rubore suffusus, eò quod puniat, vers. 18 n. 109. illat. 166. per totam, pag 283. Ideo etiam venit in nube, velut eâ coopertus; quia ad puniendum venit.

Erunt signa, &c. Prædicitur Solis, Lunæ, & Stellarum obscuritas: ut exinde homo illius diei pericula præcavens, fugiat. Nam pericula fugit, qui prudenter præcavet, vers 35 num. 46. illat. 236. per totam, pag. 389.

Erunt signa, &c. Judicium incipit Christus à fulgentioribus cœli ut rectitudo tanti tribunalis appareat, in quo non illustria, aut præclara naturæ, sed solùm merita attenduntur, & quod justum est judicatur, v. 16 n 69 illat. 116. per totam, p 197.

Erunt signa in Sole, &c. Item judicium incipit à Sole, Luna, & Stellis, ut ostendat, teneri Iudicem ex æquo partium jura respicere, non affectu; & sanguinis amore, v 35. n. 26. illat 232. per totam, pag 384.

Erunt signa in Sole, & Luna, &c. Item, judicium ab eis incipit, quæ in omnia influunt, ut ostenderet, nihil ab eis recepisse, & ideo justam proferre sententiam. Hìc plura contra Judices munera accipientes. Vide, *Iudices.*

Erunt signa, &c. His signis nos prævenit tremenda illius diei memoria, ut vitam revocemus à peccatis: Ecce quomodo, adhuc cùm Deus punit, comitem habet suam misericordiam, v. 18. n. 144 illat. 163. per totam, p 270.

Et in terris pressura gentium, &c. Timor extremi judicij omnia creata turbat, quia ejus memoria formidabilis: & efficax ad non peccandum, v. 16. n. 46. illat. 111. pag. 191.

Item memoria judicij est pœdagogus pietatis, v. 16. num. 38 illat 110. pag 190. ubi de hac memoria plura, & selecta, & ibidem usque ad numerum quadragesimum.

Vel somniata hujus diei memoria viro etiam sancto formidabilis, vers. 16. num. 46. illat. 111. per totam, pag 191.

Sic timendum hoc tribunal, ut speremus de divina misericordia, v. 20. n. 10 ill 190. per totam, p 317.

Cum potestate magna. Hinc tanti Judicis justitia maximè splendet, ex eo quòd cum potestate magna venit ad judicandum. Nam Judex, qui nullius rei metu turbatur, justam sententiam profert, v. 17. num. 41. illat. 120. per totam, p. 208.

Dominica II.

Cùm audisset Ioannes, in vinculis, &c. Ex Matthæo. cap. 11. In carcere, & inter sceleratos audit Ioannes opera Christi, & mittit duos ex Discipulis suis, ut quærant Christum. Hinc sanctitas Baptistæ maximè elucescit, siquidem infectus non fuit à malorum consortio: cùm prava societas, inficiat, quem afficit, vers. 1. n. 89. illat. 14. per totam, pag. 29.

Item, cùm vel ipse Deus, cui prorsus repugnat malorum contagium, ex eorum consortio videatur infici, v. 1. n. 95. illat. 15. per totam, pag. 30.

Cùm audisset Ioannes in vinculis: Quærit Christum: quia labores, & calamitates viam felicitati aperiunt, vers. 8. numer. 54. illation. 72. per totam, pagina, 127.

Permittitur Joannes esse in vinculis, quia à Deo dilectissimus: nam labores divini amoris sunt index, v. 14. n 167. illat. 94. per totam, p. 170.

Quid mirum, quòd Joannes in vinculis quærat Deum: cùm Pharao, & dæmon ipse si laboribus affigantur, Deum quærunt? vers. 15. num. 167. & n. 177. illat. 97. p. 172. & 173.

Vix, Joannes in vinculis audivit opera Christi, cùm misit duos ex Discipulis suis, velut impatiens, quòd vinculis detineretur, & eum coram omnibus prædicare, non posset. Erat Christi vox, & Præcursor, & suo muneri desiderabat satisfacere, qui antequam nasceretur illud adimpleverat, vers. 1. n. 53. & v. 14. n. 82. illat. 82. pag. 149.

Item: quia, nemo est, quod est, usque dum suo muneri satisfacit, v. 37 n. 160. p. 444.

Cæci, vident, &c. Interrogantibus Discipulis Joannis: Tu es qui venturus est, an alium expectamus? Non dixit Christus expresè, ego sum; *sed cæci vident, &c.*

Index locorum

Cap 14 à num 12. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: in cœlum conscendam, &c. v.5. n.37. p.79. & n.47.p.82.v.14 n 57 p 143 & nu.106 p 154. v.17 n. 48 p.210. v.19. n.78. p.304. v.37. n.176 p 448.

Cap. 16.num. 1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, v. 1 n.101.p.12.

Cap.19 num.1 Ecce Dominus ascendet super nubem levem, v.37.n.129.p 435.

Cap.25 num 10. Triturabitur sub eo Moab, vers.2. n.1 pag.35

Cap.28. n.21 Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus, sicut in valle Gabaon iratcetur: ut faciat opus suum. &c v.18.n 158.p.283.

Cap.30.num.18. Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri, &c.v.18 n 144.p.279.

Cap.37.n 16 Domine exercituum, Deus Israel, qui sedes super Cherubim, v 8.n.62.p.129.

Cap.48. num. 11 Gloriam meam alteri non dabo, vers.10.num.15.pag 134.

Cap.51 n.21 Idcirco audi hoc pauperula, & ebria non à vino. v 19 n.93.p.208.

Cap.52 n.11. Mundamini, qui fertis vasa Domini, v.43.n.11.& n.13.p 474.

Cap.55.n 1. Omnes sitientes venite ad aquas, v.16. n.70.pag 198.

Cap.56.n.10. Canes muti non valentes latrare, &c. v 30 num 47.pag 357.

Cap.58. n.1. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. &c.v 8.n 32 p 121.

Cap.63. n.3. Torcular calcavi solus, v.30. n.100. p.370.

5 Circumspexi, & non erat auxiliator, ibid.

Cap.64. n.1. Vtinam dirumperes cælos, & descenderes, v.18.n 71.p.263.

Cap.65. num.2. Expandi manus meas tota die ad populum, &c. v.37.n.20 p 402.

24 Antequam clament, ego exaudiam, &c. vers.14. n.151.pag 167.

Ex Ieremia.

Cap.1. n.1. Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo, &c.v.18.n.147.p.280.

5 Priusquam te formarem in utero novi te, &c.v.5. n.15.pag.73.

6 & 7. Aaa. Domine Deus: ecce nescio loqui: quia puer ego sum. &c v.5.n.15.pag.73.

Cap 12.n.12. Gladius Domini devoravit ab extremo terræ, &c.v.16.n.46.p.198.

Cap.23.num.24. Numquid non cœlum, & terram ego impleo? v.29.n.13.p.345.

Cap.31.n.15. Vox in Rhama audita est, ploratus, & ululatus multus, &c.v.43.n.31.p.478.

33 Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde, &c v.14 n.119 p 159 v.28 n.25 p.342.

Cap.42.n.11. Vobiscum sum, ut salvos vos faciam, &c.v.29.n.13.p.345.

Ex Threnis.

Cap.4.n.1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, &c.v.35.n.22.p.383.

Ex Baruch.

Cap.1.n.24. O Israël magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus! &c.v.35.n.60.p.391.

Ex Ezechiele.

Cap. 1.n.8. Et manus hominis sub pennis eorum, &c. v. 18.num.40.p 256.

16 Quasi rota in medio rotæ.v 3.n 69 p 22.

17 Per quatuor partes earum ibant, & non revertebantur, v 8 n.40.p.123.

18 Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum, &c.v.35.n.82.p.398.v.40.n.29 p 464.

20 Spiritus vitæ erat in rotis, v.1 n.69.p.22.v.8.n.40. pag.123.

26 Quasi aspectus lapidis sapphyri similitudo throni, v.18.num.81.p.265.

Cap.4. n.1. Et tu fili hominis sume tibi lateres, & pones coram te, v.14.n.51. p.141. v.19.n.7. p.289.

Cap.9.n.6. Et à sanctuario meo incipite, v.5. n.36. p.59.

7 Iniquitas domus Israel, & Iuda magna est nimis valde, v.16.n.18.p.185.

Cap.24. n.18. Mortua est uxor mea vespere, feciqua mane sicut præceperat. v.40.n.25.p.463.

Cap.28. n.12. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, &c.v.37.n.166.p.446.

13 Omnis lapis pretiosus operimentum tuum? sardius, &c.v.17.n.13.p.202.

16 Peccasti. & ejeci te de monte Dei, v.37.n.166. p.446.

Cap.37. à n.9. A quatuor ventis veni Spiritus, & insufflа super interfectos istos, &c. v.5. n.134. p.103.

Cap.46.num.9. Et cum intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingreditur per portam aquilonis, &c.v.8. n.46. p.124.

Ex Daniele.

Cap.3.num.9. Rex in æternum vive, vers.43.num.10. pag.474.

92 Ego video quatuor viros solutos, &c. vers.20. n.68 p 329

Cap.5.n.2 Præcepit ergo rex jam temulentus ut afferrentur aurea vasa, &c. v.41.n.20.p.470.

5 In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis, &c.v.30.n.50.p.357.

7 Quicunque legerit scripturam hanc, &c. vers.5. n 6.pag.71.

à num 25. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est. &c.

Cap.7.num.9. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, v.16.n.47.p.192.

10 Millia millium ministrabant ei, & decies centena, &c.vers.29.numer.14.pag.345. vers.35.n.19. pag 382.

15 Horruit spiritus meus, & ego Daniel territus sum, &c.v.16.n.47.p 192.

Cap.14. n.5. Nonne videtur tibi, esse Bel vivens Deus? &c.v.35.n.83 p.396.

6 Ne erres rex, iste est enim intrinsecus luteus, &c. ibid.

13 Præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, &c ibid.

21 Tradidit Bel in potestatem Danielis, &c. ibid.

Ex Oseæ.

Cap.3.n.4. Quia dies multos sedebunt filij Israël sine rege, & sine principe, v.30. n.8.p.349.

Cap.4 n.9. Et erit sicut populus, sic sacerdos. v.30. n 126 p.379.v.35.n.24 p 383.

Cap.5.n.6. Misericordiam volo, & non sacrificium, v 19.n.22.p.292.

Cap.11.n.2. Ex Ægypto vocavi filium meum. vers.14. n.196.p.178.

Ex Ioele.

Cap.1.n.5. Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine. vers.19. num.90.p.307.n.93.p.308.

Ex Iona.

Cap.3.n.4. Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur, v 19.n.23.p.293.

Ex Michæa.

Cap.3.n 9. Audite hoc, principes domus Iacob, & judices, ... qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis, &c.v.5.n.29.p 77.

12 Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, &c. ibid.

Cap.7.n.8. Dominus lux mea est, v.1. n.37.p 14.

Ex Sophonia.

Cap.1. à n.14. Juxta est dies domini magnus, juxta est, & velox nimis: vox Domini amara tribulabitur ibi fortis, &c. v.16.n.46.p.191.

Ex Zacharia.

Cap.9.n 9. Noli timere, filia Sion: ecce rex tuus venit, v.17.n.44 p.209

17 Quid bonum ejus nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines, v.28.n.62.p.262.

Cap.11.n. 17. O pastor, & idolum derelinquens gregem! gladius super brachium ejus, &c v.16. n.15.p.184.

Ex Malachia.

Cap.1.n.8. Si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est, v.35.n.26 p.384.

Cap.2.n.6. In pace, & in æquitate ambulavit mecum, &c v.35.n.59.p.391.

7 Labia sacerdotis custodiunt scientiam, &c.v.35. n.63.p.393.v.40.n.20.

I. Machabæorum.

Cap.4 n 44 & 45. Et cogitavit de altari holocaustorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret, & incidit illis bonum consilium, ut destruerent illud, &c.v.50.n.86.p.366.

47 Acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificavere unt altare novum, &c.ibid.

Cap.10 n 20. Audivimus de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es, ut sis amicus nostri, &c. v.5.n.6 pag.71.

Ex Matthæo.

Cap.1.n.1. Liber generationis Iesu Christi, v.17.n.95. p.223. vers. 30. nu. 117. p. 376. v.35. n. 14. p 381. v.37.n.92.p.223.

Iudas autem genuit Phares, & Zaram, v.8. n. 41. p.123.

6 Iesse autem genuit David regem: David autem rex genuit Salomonem, v.20. n.53. p 325. v.28.n 12 pag.339.

16 De qua natus est Iesus, &c. vers. 37.n 110.p 429. & n.119.p .432.

20 Quod enim in ea natum est, de Spiritu S. est. v.37. n.98 p.436

Cap 2.n 1 Cum natus esset Iesus in Bethlehem, &c. vers 14.num 165 pag 170

2 Ubi est, qui natus est rex Iudæorum, v.14.n.117. pag.158.

9 Ecce stella, quam viderant in Oriente antecedebat eos, v 19.n 31 p 294. v.1.n.59 p.19.

12 Responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, &c.v.19.n.31.p.294.

13 Surge, accipe puerum, & matrem ejus, & fuge, &c. v 5. num. 143 pag 105. v.30. n. 88 p. 366. v.37.n.177.pag.448.

14 Qui consurgens accepit puerum, & matrem ejus, & fugit, v.14.n.169.p 171.

17 Vox in Rhama audita est, ploratus &c. v.37. n 59.pag 414.

Cap.3.n 4. Esca autem ejus erat locustæ, &c, v 2 n.70. pag.329.

11 Fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare, v 35.n 21 p 382

Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam v.16.n. 10 p 183.

16 Et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, &c.v.5.n.68.p.86 v.16.n.7 p.182 v.37. n.29 pag.405.

Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, v.1 n.53.p 18 v 14 n.64. p.145. v 30. n.37.p.354.v.37.n 29 p 405.n 75.p.419.

Cap.4.n.1. Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo, v.1. n.53 p.18.

3 Et accedens tentator dixit: si Filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant, v.14.n.164.p.169.& n.177.p.173.v.41.n.26 p.471.

6 Si Filius Dei es, mitte te deorsum, v.14.n.164. p.169.

8 Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraveris me, ibid.

Cap 5.n 12. Vos estis sal terræ, v.3.n.7.p.52.

14 Vos estis lux mundi, v.1.n 77.p.25.

19 Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur, &c.v.8 n 31.p.121.

39 Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi, &c v.5.n.100.p 94.

44 Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, &c.v.17 n 65 p.219.

45 Qui solem suum oriri facit super justos, & injustos, v.5 n.21 p 75 v.37 n 143.

Cap 6. n 6. Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum. &c. v 29.n 16 p 345.

7 & 8 Orantes autem nolite multum loqui, &c. ibid.

9 Pater noster, qui es in cœlis, &c. v.1.n 54.p.18. v 3 n.20.p.55.v.14 n.81.p 149.

19 Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, &c. v.28 num.13 pag 339.

21 Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, v.43. n 24.pag 476.

22 Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit, v 17.num.130 pag.231.

23 Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum, &c ibid.

Cap.7.n.14. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, vers 3.nu 55 p 65.v.19.n.114. p 331.v.28 n.25. p.341.

Cap.8.n.20. Vulpes foveas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis, &c. v.1. n. 43. p.15.

21 Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum, &c.ibid

27 Porro homines mirati sunt dicentes: qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei? vers. 37. num 157.pag.443.

28 Cum venisset trans fretum in regionem Genasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, &c.v.18.n 16 p 250 v.19.n.76.p 304.

29 Quid nobis, & tibi Iesu Fili Dei? v.14. n. 177. p.173 v.16.n 32.p 189.

31 Adjuro te per Deum ne me torqueas, v.19.n 77. p 304.

Cap.9.n.2. Confide fili, remittuntur tibi peccata, v.17. num 92.pag 222.

9 Vidit hominem sedentem in telonio, &c.v.17. n 104. p.224 & n. 105. p.225.v 28. n. 12. p.339.

10 Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani, v.17.n.121 p 226.

Cap.10.n 9. Nolite possidere aurum, neque argentum, &c.v.14.n.163 p.169

14 Quicunque non receperit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris, v.1 n.86. p.28. v.19.n.21.p 272

15 Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, &c v.39.n.21 p.292.

Cap.11.n. 10. Hic est enim de quo scriptum est: ecce ego mitto angelum meum, v.20.n.51.p.324.

25 Confiteor tibi Pater, Domine cœli, & terræ, &c. v.1.n.102.p 32.

27 Nemo novit Filium nisi Pater, &c. v.37. n.136. p.437.

28 Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis & ego reficiam vos, v.14. n.176.p.171.v.28. n.25 pag.341.

29 Tollite jugum meum super vos, v.14. n. 170. p 171, v.28.n.25.p.141.

30 Jugum meum suave est, & onus meum leve, v 28, num.25.pag.341.

Cap.12. n. 1. In illo tempore abiit Iesus per sata sabbatho: discipuli autem esurientes, &c.v.41. n.27.p.471.

24 Pharisæi autem audientes dixerunt: hic non ejicit

dæmones nisi in Belzebub, &c. v. 18. n. 117. p. 274.
32 Quicunque dixerit verbum contra filium hominis remitterur ei: qui autem dixerit contra Spiritum S. non remittetur ei, v. 14. n. 146. p. 163.
48 Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? v. 30. num. 83. p. 365.
Cap. 14. n 15. Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius, &c. v. 29. n. 24. p. 347. v. 41. n. 28 pag. 472.
19 Et cum jussisset, turbam discumbere super fœnum acceptis quinque panibus, &c. v 2. n. 34. p. 43. v. 14. n. 126 p. 161. v. 19. n. 29 p. 294.
20 Et tulerunt reliquias duodecim cophinos, &c. vers. 14 num. 137 pag 161.
22 Statim compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam, &c. v. 5. n. 57. p. 84.
25 Venit ad eos ambulans super mare, turbati sunt dicentes: quia phantasma, est, v. 2. n. 48. p. 48. v 18. n. 177. p 386.
29 Et descendens Petrus de navicula ambulabat super aquâ, &c. v. 29. n. 18. p. 346.
30 Videns ventum validum timuit, &c. v. 18. n. 174. p. 286
Cap. 15 n. 28. O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis, v 29. n. 17. p. 346.
Cap. 16. n. 15. Vos autem, quem me esse dicitis? v. 37. n. 157 & n. 159. p. 444.
16 Tu es Christus Filius Dei vivi, &c. vers. 1. n. 31. p. 12. v. 18. n. 166 p 284. v. 17 n. 185. pag. 244. vers. 14 num. 80. pag. 149.
17 Beatus es Simon Barjona, &c. v. 18. n. 73. p. 206. n. 166. & n. 167. p. 284. & n. 173 p. 286.
18 Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. vers. 14. n. 42. p. 140. & n. 80. p. 149. v. 18. n. 166. p. 284 & n. 168. p. 285. & n 173 p. 286.
19 Quodcunque ligaveris super terram, &c. v. 18. n. 175. pag 286.
20 Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus, v. 37. n. 159. p. 443.
22 Absit à te, Domine, non erit tibi hoc, vers. 18. num. 180. pag 287.
23 Vade post me Sathana: scandalum es mihi, vers. 5. n. 142. p. 105. v. 18. n. 180 p. 287.
Cap. 17. n 2. Transfiguratus est ante eos, vers. 19. num. 115 pag 312.
3 Apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes, v. 30. n 40. p. 355.
4 Domine bonum est nos hic esse: si vis faciamus tria tabernacula, v. 30. n. 38. p 354. v. 18. n. 178 p. 287.
5 Hic est Filius meus dilectus, &c. v. 17. n. 91 p. 221.
16 Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum, v. 37. n 89. p. 423.
17 O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? ibid
26 Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, &c. ibid.
Cap. 18. n. 16 Ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum, v 37. n. 37 p 408.
18 Quæcunque alligaveritis super terram, &c. v. 35. n. 20. pag 382.
19 Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, vers. 14. num 192. pag. 177.
Cap 19. n. 21. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperi, &c. v. 2 n. 14. p. 38.
28 Cum sederit Filius hominis, sedebitis & vos, v. 35. num 19. pag 382.
Cap. 20. n 18. Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur. . . & tertia die resurget. v. 37. n. 76 p. 419.
21 Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, &c. v. 18. n. 171 p. 285.
22 Nescitis, quid petatis, ibid.
Cap. 21. n. 5. Dicite filiæ Sion ecce rex tuus venit, v. 17. n. 44. p. 209.
8 & 9. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via, &c. v. 30. n 45 p 356.
19 Numquam ex te fructus nascatur: & arefacta est ficulnea v 5 n 165 p. 110.
21 Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed etsi monti huic dixeritis, &c. v. 17. n 191. p. 245.
Cap. 22 n. 12. Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem, &c. v 18 n. 54 p. 259. & n. 85. p. 266 v. 37. n 195 p. 452
13 Tunc dixit rex ministris, ligatis manibus, & pedibus eius, &c. v 18. n. 85 p. 266.
30 In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli in cœlo. v 19. n. 111. pag 312. v. 5. n 168. p. 111.
32 Non est Deus mortuorum, sed viventium, v 21. num. 6 pag 336.
Cap. 23 n 34 Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, &c v. 19. n. 53 p. 299.
Cap 24. n. 27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usque in Occidentem: ita erit adventus filii hominis, v. 17. n. 121. p. 229.
36 De die autem illa, vel hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus pater, vers. 1. n. 76. p. 25. v 30. num. 90. pag 367.
Cap. 25. n. 5. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, &c. v. 14. n. 98. p. 158.
12 Nescio vos. v. 2. n. 15. p. 38.
33 Et statuet oves à dextris suis, hædos autem à sinistris. v 18. n 157. p. 283.
34 Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: venite benedicti Patris mei, v 5 n. 118. p. 98.
35 Esurivi, & dedistis mihi manducare, &c. vers. 8. num. 26 p. 120. v. 19. n 25 p. 293.
40 Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis, v. 8 n. 26 p. 120. v. 19. n 11. p. 290. & n. 31 p 294.
41 & 42. Discedite à me maledicti in ignem æternum, v. 1. n. 102. p. 32. v. 5. n 118 p 98.
Cap. 26 n. 7. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis, &c v. 14. n. 87 p. 150.
15 At illi constituerunt eis triginta argenteos, v. 37. n. 34. pag. 407.
24 Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur, v 18 n 50 p. 258.
29 Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem, &c. v. 18. n. 49 p. 258.
33 Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, v. 18. n. 179 p 387. v. 2. n 40. p. 45.
38 Tristis est anima mea usque ad mortem, v. 3. n. 43. p. 61. v. 4. n. 42 p 81. & ibid n. 140. p. 104. v. 16 n 48. p. 192. v. 20. n. 16 p 318.
39 Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste, v. 18 n. 77. p. 264. v 5. n. 140. p 104.
40 Non potuistis una hora vigilare mecum, &c. v. 18. n. 10. p 248.
45 Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora. &c. v. 18. n. 11 p. 249.
48 Quemcumque osculatus fuero ipse est, v. 18. n. 152. pag. 281.
50 Amice ad quid venisti? v. 18. n. 50. p 258. v. 5. n 142. pag. 105.
51 Exemit gladium, & percutiens servum principis, &c. v 17. n. 42 p 209
55 Quotidie apud vos sedebam in templo, & non me tenuistis, v. 17. n. 167 p. 240.
Cap. 27. n. 4. & 5. Et projectis argenteis in templo recessit, &c. v. 17. n. 25. p 204.
5 Peccavi tradens sanguinem justum, ibid
7 Consilio autem inito emerunt ex illis agrum, &c. v. 5. n 155. p. 108.
12 Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, &c. v. 14 n. 188. p. 176.
17 Quem vultis dimittam vobis: Barrabam, an Iesum? v. 17. n. 45. p. 209.
24 Innocens ego sum à sanguine justi hujus, ibid.
29 Et plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus, &c. v. 5. n. 117. p. 98. v. 18. n. 55. p. 220. & n. 96. p. 269. v. 38 n. 10 p 455.

31 Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum clamydem, &c. v.3. n.34 p.58. v.5 n.116.p.98. & n.124.p.100.

34 Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum, &c v.3 n.51.p.63.

37 Hic est Iesus Rex Iudæorum, v.1. n.20.p.8 & n 66.p 22.v.20.n.35 p.321 v.5.n 117 p.98. & nu.123.p 100.v.37.n.88 p.422.& n.125. p.434.

40 Si filius Dei es descende de cruce, v.37.n 26. p.404.

42 Si rex Israël est, descendat nunc de cruce, & credimus ei,v.2 n.59.p.50.v 5.n.124. p.100.

45 A sexta hora tenebræ factæ sunt super universam terram,v.18 n.7.p.247.

46 Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? v.17.n 91 p 221.& n.154 p 236.v.5.n.42.& 43.p 81.v 37.n.17.p.401.& 118.p.442.

51 Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum,v.2.n.27.p.42.

Ibid. Terra mota est.&c.v.5.n.63.p 85.

52 Et monumenta aperta sunt.&c.v.5.n 137.p.103.

57 Cum autem serò factum esset,venit quidam homo dives ab Arimathia, v 18 n.29 p 253.

59 Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda,&c.v 37 n.189 p.451.

Cap 28 n.1. Vespere autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi.&c v.8 n 59 p.128.

2 Ecce terræ motus factus est magnus, v 37.n.179. p.449.

3 Erat autē aspectus ejus sicut fulgur, &c.v.2.n.22. p 40.

19 Data est mihi omnis potestas in cœlo,& in terra, v.5.n.125.p 130.v 37.n 32.p.406.

Ibid. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti,v.37.n.63 p.416.

Ex Marco.

Cap.16.n.22.Et stupebant super doctrina ejus. Erat enim docens quasi potestatē habens.& nō sicut scribæ.v.14.n.113 p.157.v.10.n.48.p.357.

Cap.2. n.14. Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium,v 17.n.104.p.224.

Cap.5.n.6.Videns Iesum à longè cucurrit,& adoravit eum,& clamans voce magna dixit quid mihi,& tibi Iesu fili Dei altissimi?v.14.n.177. p.173.

9 Quod tibi nomen est ? v.16 n 14.p 184.

12 Et deprecabantur eum spiritus immundi dicentes: mitte nos in porcos,v 14.n.144 p 165

13 Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos,ibid.

Cap.6. n.5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, &c.v 14.n.143.p.164.

16 Quem ego decollavi Ioannem, hic surrexit à mortuis, v.8 nu.29.p 121.v 17.n.29.p.206. & n.147.p.235.v.20.n.82.p.332.

Cap.8 v.25. Si quis vult me sequi, deneget semetipsum,& tollat crucem suam,& sequatur me,v.1. n.102 p.32.

30 Et comminatus est eis,ne cui dicerent deillo,v.37. n.16.p.401.

31 Cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati,&c.v.37.n.16.p.401.

Cap.9.n.6. Non sciebat, quid diceret. v 30. n.38, p.354.

23 Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. .. adjuva incredulitatē meam,v.17.n.59.p.208.

Cap.11. n.13. Cumque vidisset à longè ficum habentem folia.venit,&c.v.5.n.165 p.110.

Cap.12.n.29. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,&c.v.5 n.160 p.19.

Cap.13 n.31. De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo,neque filius, nisi Pater, vers.1. n.36. p.25.v.14. n.158. p.168.v.30. n 90.p.367.

Cap.14.n.3 Venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi,& fracto alabastro effudit super caput ejus,v.1.n.60 p.20.

8 Sinite illam, v.19.n.18.p.292.

44 Quemcumque osculatus fuero ipse est, &c. v.19. n.38.pag.296.

45 Osculatus est eum,Ait illi,&c.

Cap.15.n.2.Interrogatus eum Pilatus: Tu es rex Iudæorum: Tu dicis, vers.3.n.35.p.79.v.14. n 204.p.180.v.18.n.43.p.256.

17 Et induunt eum purpura.& imponunt ei plectentes spineam coronam,v.5.n.3.p.70.

19 Et percutiebant caput ejus arundine, v.18.n 96. p.269.

33 Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei, v 20.n.75.p.330.

46 Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum,involvit in sindone,v.37 n.184 p.450.

Cap.16.n 2. Cum transisset Sabbatum, valde manè, orto jam sole,v 8.n.59.p.128

6 Nolite expaveſcere:Iesum quæritis Nazarenum crucifixum:surrexit,non est hic,&c.v.5.n.845. p.106.

7 Ite,& dicite discipulis ejus, & Petro, v.18.n.170. p 285.

Ex Luca.

Cap.1.n 6. Erant ambo justi ante Deum, &c.v.2. n.36.p.13.v.16.n 63.p.196.

13 Uxor tua Elisabeth pariet tibi filiū,&c. v.20.n.7. p.316.

18 Et ecce eris tacens, & non poteris loqui,&c.ibid. v.8.n. 52.p.126.& 57 p.127.v.20.n.7.p.316.

22 Et permansit mutus,v.8 n.52.p.126.v.20.n.81. p 331.

26 Missus est Angelus Gabriel,&c.v 37.n.113.p.429. & n.134.p 436.

Ibid Ave gratia plena, Dominus tecum, &c.v.37. n.134.p 436 v.30 n 73.p.362.& n.93.p 368. v 3 n.41.p.60.

29 Turbata est in sermone ejus, v.35.n.34.p.386. v.37.n.180.p.449.

30 Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Deum, v 18.n.95.p.269.v.30. n 81.p.364.

31 Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Iesum,v 1.n.33.p.18.

32 Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, v.37.num.128 pag.434.

34 Quomodo fiet istud,quoniam virum non cognosco, v.2. n.32. p.45.v.5. n.180. p.114. v.37. n.14.p.400.

35 Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi,v.2.n 32.p.43.v 30.n 73. p.362.& n.116. p.375. v.37. n.107 p.428.& n.114.p.430.

Ibid. Ideoque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei,v.37 n.128.p.434

36 Ecce Elisabeta cognata tua: & ipsa concepit, &c. v.37.n.141.p 438.

38 Ecce ancilla Domini,fiat mihi secundum verbum tuum, v.14 n.138. p.163. v 17. n.56,p.112. v.29.n.22.p 347.

41 Exultavit infans in utero ejus,v 14 n.82 p.149.

Ibid. Et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth, & exclamavit,&c.v.37.n.135.p.436.

42 Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui,v.37.n 132.& n.135 p 436.

44 Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis,&c v.1.n.26 p.10.

Magnificat anima mea Dominū:& exultavit spiritus meus in Deo salutari meo,v 37. n 142 p.438.

49 Quia fecit mihi magna,qui potens est,v.37 n.138. p.437.

56 Mansit Maria cum illa quasi mensibus tribus, &c. v.35.num 35 p.386.

59 Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum,&c.v.14.n.74.p 148

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto, & prophetavit dicens,v.8.n.57.p.127.

76 Tu puer Propheta altissimi vocaberis, &c. v.1. n.52 p.17.

80 Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, &c.ibid.

Cap.2.

Index locorum

Cap.2. à n.10. Nolite timere: Ecce enim evangelizo vobis gaudium,&c.v.14.n.117.p.158.

12 Invenietis infantem pannis involutum, &c.v.30. num.113.pag 374.

14 Tranſeamus uſque in Bethlehem,&c.v.14 n.117. p.158.

Ibid. Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hominibus,v.35.n 78 p.395 v 5.n.48 p.82.

21 Et vocatum eſt nomen ejus Ieſus, &c v.1.n.33. p.12.v.37.n.79.p.420.

Ibid. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum eſt nomen ejus Ieſus,&c.v.37 n.88.p.423

22 Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis ejus ſecundum legem Moyſi.v.37.n.146. p.439.

25 Ecce homo erat in Ieruſalem cui nomen Simeon, v.20 n 38 p.321.

34 Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem,&c.v 15.n.44.p.191

Cap.3. n.16. Ego quidem aqua Baptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non ſum dignus ſolvere, &c v.14 n.104.p 155.

22 Et deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba, v.1.n 70.p 22.

à n.22 uſque ad 28. Qui fuit Adam, qui fuit Dei, v 35.n.14.p 381.

Cap 5.n.25 Poſt hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi.&c v 17.n 104 p.224.

Cap 6 n 36. Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater veſter,&c.v.19.n.19 p.292.

37 Dimitte, & dimittemini, &c.17.n.92.p 222.

Cap.7. n 15. Adoleſcens tibi dico: ſurge: & reſedit, qui erat mortuus,v.5.n.136.p.103.

37 Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix,v.20. num.8.pag.316.

38 Stans retro ſecus pedes ejus, lachrymis cœpit rigare,&c.v.1 n.60.p 20.v.14 n 87.p.150.

39 Hic ſi eſſet Propheta ſciret utique, quæ & qualis eſt mulier,v.16.n.67 p.197.v.17 n.98 p 223.

44 Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti, &c.v.16.n.67.p.197.

47 Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum,v.20.n.8.p.316.

49 Quis eſt hic, qui peccata dimittit? v.17. n 92. p.222.

Cap.8. n.28. Quid mihi, & tibi,Ieſu fili Dei altiſſimi? Obſecro te, ne me torqueas, v 14. n 177. p.173.v 18.num.117 pag.274.

44 Acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus, &c.v.29 n.17.p.346.v.40 n.31.p 464

Cap 9. n.30. & 31. Ecce duo viri loquebantur cum illo. . . & dicebant exceſſum, &c.v.19 n.108. p.318.

31 Erant autem Moyſes, & Elias viſi in majeſtate, v.14. n.120. p.159. v.19.n.115.p.312.v.20. n 71.p.329.

33 Neſciens,quid diceret, v.18.n 178.p.287.

35 Hic eſt filius meus dilectus: ipſum audite, v.20. n 72 pag 330.

46 Intravit cogitatio in eos, quis eorum major eſſet, v.18.n.101.p.270.

60 Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos, &c.v.14. n.99.pag 154.

62 Nemo mittens manum ſuam ad aratrum,&c.v.17. n.57.p.212.

Cap.10. num.3 Ite. Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos,v.30 n.51.p.358.

4 Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calceamenta,v.35.n.48.p 389.

5 Neminem per viam ſalutaveritis: in quamcumque domum,&c.v.35.n.39 p 387.

41 Martha, Martha ſolicita es, & turbaris, &c. verſ 37. n.187.p.450.

42 Porrò unum eſt neceſſarium, Maria optimam partem elegit, ibid.v 14.n.152 p.167.

Cap.11.n.3. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,v.1.n 38 p.14.

27 Beatus venter, qui te portavit, &c. v.8 n.47. p 125.

28 Quinimo beati,qui audiunt verbum Dei, &c.ibid.

Cap.12.n.33. Vendite, quæ poſſidetis, & date eleemoſynam,&c.v.14.n 111 p 156.

35 Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ,&c. v.14. n.186 p.175.v.40.n.26.p.463.

49 Ignem veni mittere in terram, &c. verſ.5.n 48. p.82.v.35.n.78.p 395.

Cap.15 n.4. Dimittit nonaginta novem in deſerto, v.17.n 151.p.441.

5 Et cum invenerit eam, imponit in humeros ſuos, v 14.num.48 pag.140.

6 Congratulamini mihi, quia inveni ovem, &c. verſ.43 num.30 p.478.

7 Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, &c.v 14. num.69 pag.146.

17 In ſe reverſus dixit: quanti mercenarii, &c.v.17. n 63 p.214 v.43 n 29 p.477.

18 Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccavi,v.16.n.60 p 195.

19 Fac me ſicut unum de mercenariis tuis, verſ.16. n 60.pag.195.

21 Pater peccavi in cœlum,& coram te,verſ.18.n.25. pag 252.

22 Cito proferte ſtolam primam, & induite illum, &c. verſ.1.n.87 p.28. v.18.n.25.p.252.v.14. n.67.pag.145.

à n.29. Ecce tot annis ſervio tibi, &c. v.14 n.67. p 145.

Cap.16 n.8. Filii hujus ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua,v 30.n.59 p.339.

19 Induebatur purpura, & byſſo, verſ.5. n.8 p.72. v.19 n 12 p 290 & n 107 p 311.

20 Qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, &c. v 41.n.25.p.471.

22 Factum eſt, ut moreretur mendicus,& portaretur, &c.v.19.n.13. p.291.v.37.n.172.p.447.

23 Elevans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis,&c. v.38.n.16.p.456.

24 Pater Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam,&c. v 5 n.71.p.81.v.17 n.86 p.120. v.18.n.105. p.271.v.19.n.40.p.296.& n.82. p.305. v.20. n.13.p.317.

25 Fili accepiſti bona in vita tua.v.16 n 20.p.186.

27 Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei,v.19.n.40.p 296.

Cap.17.n.6. Si haberetis fidem ſicut granum ſinapis, &c.v.17.n.192.p.246.

Cap 19 n 8. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus,v.19 n.26.p 293.& n.30.p.294.

39 Magiſter increpa diſcipulos tuos: Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt. v.30 n.45. p.356.

Cap.21. nu.18. Et capillus de capite veſtro non peribit,v.19.n.115.p 312.

19 In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras, v.17.n.60 p.213.

25 Erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, verſ.16. n 43.pag.191.

27 Tunc videbunt filium hominis venientem in nube, &c. v 8.n.70.p.132.

Cap.22. n.5. Percuſſit unus ex illis ſervum principis, &c.v.5.n.19.p.74.

12 Ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnum, & ſtratum, &c v.18.n.58.p.261.

15 Deſiderio deſideravi hoc paſcha manducare vobiſcum,v.18 n.30 p.252.

35 Quando miſi vos ſine ſacculo, &c. numquid aliquid defuit vobis? v.14.n.163 p.169.

40 Orate,ne intretis in tentationem. Et ipſe avulſus eſt ab eis,quantum jactus eſt lapidis, v.5.n.56. p.84.

44 Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram,v.5.n.5.p 84.& n 106.p.95.

48 Iuda, oſculo filium hominis tradis? v.19. n.39. p.296.

56 Et hic cum illo erat,v.18.n.182.p.288.

57 Mulier, non novi illum,v.43.n.28.p.477.v.18. n.182.pag.288.

58 Et post pusillum alius videns eum, dixit: & tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum, vers. 41. n. 28. p. 477. v. 18. n. 182. p. 288.

61 Et conversus Iesus Dominus respexit Petrum, vers. 20. num. 40. pag. 322.

62 Et egressus foras flevit amarè, ibid.

Cap. 23. n. 2. Cœperunt autem illum accusare dicentes Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, &c. v. 14. n. 188. p. 176.

26 Apprehenderunt Simonem quemdam Cyrinensem, &c. v. 20. n. 41. p. 322.

33 Ibi crucifixerunt eum: & latrones, unum à dextris, &c. v. 16. n. 82. p. 191.

34 Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt, v. 17. n. 91. p. 221. v. 2. n. 11. p. 37. v. 20. n. 62. p. 327.

38 Erat autem, & superscriptio scripta cum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum. v. 5. n. 164. p. 108 v. 1. n. 67. p. 22.

42 & 43. Hodie mecum eris in paradiso, vers. 18. n. 18. p. 250. & n. 38. p. 255. v. 20. n. 75. p. 330. & 87. p. 332. v. 29. n. 9. p. 344. v. 37. n. 38. p. 480. vers. 5. n. 122. p. 99. v. 14. n. 53. pag. 142. & 69. pag. 146. & n. 121. p. 159. v. 2. num. 60. p. 40.

44 Tenebræ factæ sunt super universam terram, &c. obscuratus est sol, vers. 2. num. 11. pag. 37. vers. 18. n. 71. p. 247. & n. 37. & 38. p. 155.

46 Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens expiravit, v. 1. n. 44. p. 16. v. 37. n. 188. p. 443.

50 Ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus, & justus, &c. v. 18. n. 29. p. 243.

53 Et posuit eum in monumento excisso, in quo nondum quisquam positus fuerat, vers. 17. n. 177. p. 242. v. 37. n. 189. p. 451.

Cap. 24. n. 1. Valde diluculo, &c. v. 8. n. 59. p. 128.

11 Visa sunt ante illos sicut deliramenta verba ista? &c. v. 20. n. 95. p. 334.

25 & 26. O stulti, & tardi corde ad credendum, &c. Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? &c. v. 5. n. 147. p. 106.

28 Ipse finxit se longius ire. Et coegerunt illum, &c. v. 14. num. 182. pag. 174.

29 Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit, &c. v. 29. n. 23. p. 347.

37 & 38. Conturbati verò, & conterriti existimabant se spiritum videre, &c. v. 20. n. 95. p. 334.

41 Adhuc illis non credentibus, &c. ibid.

Ex Ioanne.

Cap. 1. n. 1. In principio erat verbum, &c. v. 37. n. 118. p. 431.

3 Sine ipso factum est nihil.

6 & 7. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioan. Hic venit in testimonium, &c. v. 2. n. 38. p. 44.

9 Erat lux vera, quæ illuminat, &c. v. 1. n. 37. p. 14. v. 35. num. 67. pag. 393.

21 Non sum ego Christus, v. 17. n. 113. p. 217.

27 Cujus non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam, &c. v. 14. n. 84. p. 340.

29 & 30 Ecce agnus Dei. . . . Hic est, de quo dixi: Post me venit, &c. v. 1. n. 26. p. 10. v. 18. n. 166. p. 284.

33 Super quem videris spiritum descendentem, &c. v. 16. num. 7. pag. 183.

41 Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam, &c. v. 18. n. 72. p. 263.

42 Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, v. 18. num. 165. p. 284.

44 Et invenit Philippum, & dicit ei, sequere me, vers. 17. num. 74. p. 217.

45 Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Iesum, ibid.

Ibid. A Nazareth potest aliquid boni esse? v. 17. n. 79. pag. 218.

Cap. 2. n. 4. Quid mihi, & tibi est mulier? Nondum venit hora mea, v. 3. n. 15. p. 54.

7 Implete hydrias aquâ, &c. v. 2. n. 33. p. 43.

9 Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, &c. v. 18. n. 24. p. 252.

Cap. 3. n. 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c. v. 5. n. 54. p. 83. & n. 64. p. 86. v. 18. n. 22. p. 250. v. 30. n. 84. p. 365.

14 Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, &c. v. 17. num. 159. pag. 238.

Cap. 5. n. 19. Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat, v. 14. n. 131. p. 162.

Ibid. Quis Iesus esset, qui fecit eum sanum, v. 37. n. 86. p. 422.

35 Ille erat lucerna ardens, & lucens, &c. v. 17. n. 120. p. 229.

Cap. 6. n. 13. Colligite, quæ superaverunt fragmenta, &c. v. 14. n. 137. p. 163.

15 Iesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, &c. v. 5. n. 35. p. 79. & n. 126. p. 100. vers. 14. n. 204. p. 180. v. 18. n. 43. p. 256. v. 20. n. 35. p. 221. v. 30. n. 45. p. 356. v. 38. n. 6. p. 454.

37 Si quis sitit veniat ad me, & bibat, v. 16. n. 70. p. 198.

48 Patres vestri manducaverunt Manna in deserto, &c. v. 37. n. 191. p. 451.

49 Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis, &c. ibid.

55 Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, v. 27. n. 176. p. 242. v. 18. n. 67. p. 262. v. 37. n. 56. pag. 413.

56 In me manet, & ego in eo, v. 14. n. 187. p. 161. v. 37. num. 183. pag. 449.

58 Qui manducat hunc panem, vivet in æternum, v. 37. num. 191. pag. 452.

Cap. 8. n. 12. Ego sum lux mundi, v. 1. n. 77. p. 25.

20 Hæc verba locutus est Iesus in gazophilacio, &c. v. 17. num. 167. pag. 240.

34 Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati, v. 43. num. 22. pag. 476.

Cap. 9. n. 4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est, Venit nox, quando nemo potest operari, v. 20. n. 11. p. 317.

5 Quandiu sum in mundo, lux sum mundi, v. 20. num. 21. pag. 317.

6 Expuit in terram, & fecit ex sputo, & linivit, &c. v. 16. num. 36. pag. 189.

Cap. 10. n. 9. Ego sum ostium. v. 3. n. 55. p. 65.

Cap. 11. n. 3. Domine, ecce quem amas infirmatur, vers. 14. num. 172. pag. 171.

4 Infirmitas hæc non est ad mortem, v. 18. n. 181. p. 287.

5 Diligebat autem Iesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum, v. 14. n. 172. p. 171.

27 Tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti, v. 18. n. 166. p. 284.

29 Illa autem ut audivit, surgit cito, & venit ad eum. v. 14. n. 8. p. 139.

34 Ubi posuistis eum? v. 21. n. 5. p. 336.

36 Et lacrymatus est Iesus, v. 20. n. 19. p. 318.

37 Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur? v. 1. n. 61. p. 20. v. 16. n. 33. p. 189.

39 Tollite lapidem. Dicit ei Martha, Domine jam fœtet, v. 17. n. 142. p. 233.

41 & 42. Iesus autem, elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, &c. v. 20. n. 61. p. 327.

44 Lazare, veni foras. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus pedes, &c. v. 1. n. 61. v. 14. n. 159. p. 164. & n. 180. p. 174. v. 2. n. 50. p. 48.

Ibid. Solvite eum, & sinite abire, v. 2. n. 44. p. 46.

Cap. 12. n. 1. & 2. Iesus autem ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, &c. vers. 18. num. 48. pag. 257.

5 Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis? v. 19. n. 18. p. 292.

7 Sine illam. Ibid.

10 Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut Lazarum interficerent, v. 20. n. 20. p. 319.

23 Venit hora, ut clarificetur filius hominis, vers. 35. n. 138. pag. 103.

27 Nunc

27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? ibid.
Ibid. Pater salvifica me ex hac hora. ibid
28 Pater clarifica nomen tuum: clarificavi, & iterum clarificabo, v.5.n 141 p.104.v.37.n 25.
31 Nunc judicium est mundi; nunc princeps hujus mundi, &c. v.16 n.41 p.190.
32 Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, v.17.n.153 p.236.v.37.n 55.
Cap 13.n.2. Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas, v 37.n 103 p 452.
5 Misit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum. v 3 n 29.p.57.
Ibid. Et extergere linteo, quo erat præcinctus, v.28. num.17. pag 345.
23 Erat ergo recumbens unus ex discipulis suis in sinu Jesu, &c. v.17 n 184.p.243. & n.188.p 244.
26 Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. &c. v 28.n 20 v.37.n.194.p.452.
27 Post buccellam panis tunc introivit in eum Sathanas, v.37. n.193.p.452.
30 Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo, v.37.n.192.p.450.
Cap 14 n 6 Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me, v 1 n 55.p 65.
8 Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis, v.17.n 75 p.217.
9 Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? ibid.
12 Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora, v.37.n.80
14 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, &c. v.17 n.151.p 236.v.37.n.171.p.447.v.8.n.61 pag 229.
30 Venit enim princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus, &c. v.5.n.158.p.109.
Cap.15.n.5. Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, v 18. n.17.p 250
13 Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. v 17 n 87 p.229.
16 Majorem hac dilexione nemo habet. quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis, ibid.
Cap 16.n 4. Hæc locutus sum vobis; ut cum venerit hora reminiscamini, quia ego dixi vobis. Hæc ab initio non dixi. &c. v 5 n.95.p 98.
7 Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, &c v.19 n 46 p.298
Cap.17 n.11. Pater sancte, serva eos in nomine meo, quos dedisti mihi ut sint & unum, sicut & nos. v 14.num 200 p 179.
Cap.18 n 4 Quem quæritis? v.5.n 126.p.154.
6 Ego sum. Ut ergo dixit eis: ego sum, abierunt retrorsum, &c. v 17 n.168 p 240.
8 Si me quæritis, sinite hos abire, vers.28.num 18. pag 340.
16 Discipulus ille erat notus Pontifici, vers.17.n 37. pag 208.
20 Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis, & doctrina ejus, v 28.n.11 p.318.
21 Ego palam locutus sum mundo, &c. ibid.
23 Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c. v 3 n 30.p.58.
25 Negavit ille, & dixit non sum, v.18.n 182 p.288.
Cap.19.n.1. Et milites plectentes coronam de spinis, &c. cap 14. n.86.p.150.
14 Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum, v 37.n 184. & n 185. pag 450.
17 Et bajulans sibi crucem, exivit in eum, &c. v.20. n 41 p 322.
18 Crucifixerunt eum, & cum eo duos alios, &c. v.5. n.154.p 108.
20 Jesus Nazarenus rex Judæorum, v.1. n.33. p.12, v 3.n 31 p 58.
24 Erat enim tunica inconsutilis, &c. vers.8.num.61. pag.129.
25 Stabant juxta crucem Jesu mater ejus, &c. vers.30, n.100.p.370.v 37.n 145.p.439.
26 & 27 Cum vidisset Jesus matrem, & discipulum stantem.... Mulier ecce filius tuus, &c. vers.1. n 39.p 14. & n.44 p 24.v.5 n.175 p.112.v.17. n.185. & n.186. p 244 v.18. n.6. & 7. p. 247. v.20 n.72 p.372.v.37.n.121 p 432.
28 Sciens Jesus, quia omnia jam consummata sunt.... dixit, sitio, v.1.n.44 p 15.v 2.n.61.p 50.
29 Illi autem spongiam plenam aceto, &c. v.3.n.51. pap. 63.
30 Consummatum est. & inclinato capite, &c vers 3. n 25.p.56 v.5.n 117.p.98 & n.123.p 100 v.37 n.88.p 422. & n.158 v.1 n.44. p 15. & n.66. p.21 v.14 n 157 p 168.
34 Unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua, v.9 n 54. p.83 & num.64. p.86.v.18.num.22.p.251.v.14.n 196. p. 178.
Cap.20.n 1. Cum adhuc tenebræ essent, vers.8 n.59. pag 128.
11 Maria autem stabat ad monumentum foris plorans, v.18 n 32.p.254.
13 Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. v.18.n.32.p.254.
15 Conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem, &c. v.14.n.181 p.174.
17 Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad Patrem meum, v.18.n.60.p.261.v.37.n.33.p 406
23 Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. &c. v.35.n 12 p.380.
25 Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, &c. v 20.n 93 p.334
27 Deinde dicit Thomæ: infer digitum tuum huc, &c. v.20 n.89 p 333.n 93 & 96.p.334.
28 Dominus meus, & Deus meus, v.20.n.97 p 334.
Cap.21 n 15. Tu scis, Domine, quia amo te, v.2 n.40. pag 45.
Ibid. Simon Joannis diligis me plus his? v 18.n.172. pag. 283.
Ibid. Tu scis Domine quia amo te Pasce agnos meos, ibid
19 Sequere me, v 2.n.7.p.36.
20 Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, &c. vers.14. n 132.p.162.v.17. n 184. pag 243.
23 Exiit sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur, &c. v.5.n 174.p.113.

Ex actis Apostolorum.

Cap.1 n 1. Cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, vers.14.num 193. p 177.
26 Et dederunt sortes eis: & cecidit sors super Matthiam, v.19.n.120 p.113 & n 124.p 324
Cap.2. num 2. Et apparuerunt dispertitæ linguæ tanquam ignis, sedit que supra singulos eorum, v 16. num.7. p.182. & n.56. p 194. v.18. n 39. p 256.
4 Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui, v.5 n 76.p.88.
15 Non sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit, &c. v.18.n 39.p.256.
43 Multa quoque prodigia, & signa per Apostolos fiebant, v.37.n 76.p.422.
Cap. 3. n. 6. In nomine Jesu Christi Nazareni surge, &c. ibid.
Cap.4.n.12. Nec aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, v.37. n.83.p.421.
34 Nec enim quis egens erat inter illos, vers.14. num 13. p....
Cap.7.n.22. Et eruditus est Moyses omnis sapientia Ægyptiorum, &c. v.30. n.49.p. 357. & n. 62. p.360. & n.67. p.361.
58 Et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, v.18, n.137.p.277.
59 Lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem Domine Jesu, suscipe spiritum meum, v.17.n.78 p.219. & n.94.p.222.
60. Positis autem genibus, clamavit voce magna dicens,

cens. Domine, ne statuas illis hoc peccatum, v.17.n 94 p 222.v 20.n.62.p.327.

Ibid. Et cum hoc dixisset obdormivit in Domino,v,17 n.94.p.222.

Cap. 8 n. 7. Multi enim eorum,qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant, Vers. 17 num 78.p 218.

17 Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum,v.37 n 30.p.405.

Cap.9.n 4. Saule, Saule quid me persequeris ? v. 18. n 138 pag.278.

6 Domine,quid me vis facere?v.41.n 6 p 446.

8 Surrexit autem Saulus de terra apertisque oculis nihil videbat, v.14. n 175. p.172. v.41 n 6. p 466

15 Vas electionis iste mihi est,v 18.n.141 p.278.

Cap.12.n 2 Occidit autem Iacobum fratrem Joannis gladio,v. 20. n 52.p 324.

9 Et exiens sequebatur eum... existimabat autem se visum videre.&c.v.2.n.49 p 47.

11 Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum,&c.v.2.n 49 p.47.

Cap 13.n.21. Postulaverunt regem,& dedit illis Saul, &c v.5.n.13 p.75.

Ex epistola ad Romanos.

Cap 2 n.5.Secundùm autem duritiem tuam,& impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, &c.vers 18. num.151 pag.281.

Cap.8. n.17. Si autem filij, & hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. v.3 n.26.p.57.

Cap. 9 n. 3. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, vers.17.n 88.p 220 v.18.n.133.p.277. & n.139 p 278.

Cap.14. n 8. Sive vivimus, sive morimur,Dei sumus, v.21.num.6. pag.336.

Ex epist. 1. ad Corinthios.

Cap 3. n.18. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo,stultus fiat,ut sit sapiens,v.30.n 61. pag 360.

Cap. 4. n. 5. Itaque nolite ante tempus judicare, &c. v 20 num.44.p.323.

17 Imitatores mei estote, sicut & ego Christi,v.8.nu. 185. p. 277.

Cap 6 n 11. Et hæc quidem fuistis:sed abluti estis, sed sanctificati estis,&c v. 37.n 85.p.423.

Cap. 10 n. 4. Petra autem erat Christus, v. 1. n 30. p.121.v.14 n.80.p.149.v 18.n 173.p 286.

Cap.11.num 23. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem,v.37.n.185.p.450.

29 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat,v.3 n.45 p.62.

29 Quicumque enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit, v.18 n.53. p.259.& n.66.p 262.

Cap. 13.n. 4. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur,&c.v.5.n 34.p 78.

Cap.15 n.23. Et primitiæ dormientum, v.5. n 137. pag.103.

Ex 2. ad Corinthios.

Cap.1 n.4. Deus totius consolationis, qui consolatur nos,&c.v.18.n.72.p.264

8 Non enim volumus ignorare vos, fratres,de tribulatione nostra.... supra modum gravati sumus, ita ut tæderet nos,etiam vivere,v 5.n 82 p 89.

Cap.3.num.2. Epistola nostra estis vos scripta in cordibus nostris,v.14.n.47 p.140.

7 Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii sunt filij Abrahæ, v 14 n.75 p.148

29 Si autem vos Christi : ergo semen Abrahæ estis, &c. ibid.

Cap.4.n.6. Ipse illuxit in cordibus nostris.v.18.n.141 p. 278.

17 Id enim quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ,&c.v.37.n.53 p 412.

Cap.5 n.14. Charitas enim Christi urget nos : æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt, v.14. n.140 p.164.

Cap.2.n.20. Æmulor enim vos Dei æmulatione, v.18. num.141. pag 278.

Ex epistola ad Galatas.

Cap.1. num.19. Alium autem Apostolum vidi neminem : nisi Iacobum fratrem Domini, vers.20. n 59 p 326.

Cap 2 num.20 Vivo autem,jam non ego : vivit verò in me Christus,v.18.n.135 p 277.v.37.n.186. p.450.

Ex epistola ad Ephesios.

Cap.5. n.1. Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi.v 18.n 135 p.277.

2 Tradidit semetipsum pro nobis oblationem,& hostiam,&c.v.1.n 20 p.20.

3 Fornicatio,& omnis immunditia, aut avaritia non nominetur in vobis,v 43.n.14.p.475.

Ex epistola ad Philippenses.

Cap.2 n.6.& 7. Hoc enim sentite in vobis,quod & in Christo Iesu : qui cum in forma Dei esset non rapinam, &c. v.3 n.23.p.56.

8 Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem,v 1.n.66.p.21.

9 Propter quod, & Deus exaltavit illum : & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, v.8. n.34.p.13.& n.66.p.21 v.37.n.81.p 421.

Cap.3 n.8. Arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,v 5.n.83 p 89.

20 Nostra conversatio in cœlis est,v. 18.n.141.p.278

Cap.4 n.7 Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum custodiat corda vestra, & intelligentias vestras. v.28.n.24 p.341.

Ex Epistola 1. ad Timotheum.

Cap.2.n.15.Mulier salvabitur per filiorum generationem,si permanserit in fide,dilectione,& sanctificatione cum sobrietate,v 40 n.27.p 463.

Cap. 3. n. 2. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse,&c.v.17.n.149.p 235.

C. 5.n.23.Noli adhuc aquam bibere,sed modico vino utere propter stomachum tuum, &c. v. 19. n.105.p.310.

Ex Epistola 2. ad Timotheum.

Cap.4. n.8. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ,v.1.n.34.p.13.

Ex Epistola ad Titum.

Cap.2.n.10.& 11. Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,&c.v.40.n.27.p.463.

Ex Epistola ad Hebræos.

Cap. 1. n. 13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando,sede a dextris meis.v.37.n.150 p 441.

Cap.2.n.16.Nusquam Angelos apprehendit, sed semẽ

Index locorum Sacræ Scripturæ.

Abrahæ apprehendit, vers. 1. n. 63. p. 21. v. 35. n. 75 p 395 v. 37. n. 28 p. 405.

Cap. 5. n 1. Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, v 37 n. 57. p. 413.

Cap. 9. n. 3. & 4 Post velamentum autem secundum tabernaculum, quod dicitur sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, &c. v. 14. n 124. pag. 160 n. 133. p. 162.

Cap. 11. n. 4 Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo v. 1. n 42. p. 15.

Cap. 12 n 24. Accessistis ad testamenti novi mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem multo melius loquentem, quam Abel. v. 5. n. 106 p. 95.

Ex epistola Iacobi.

Cap 1. n. 13. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, &c. v 1. n. 37 p. 14

17 Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, v. 1. n. 96. p. 31.

26 Si quis autem putat, se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum: hujus vana est religio, v. 35. n. 64. p. 392.

Cap. 3. n. 6. Lingua ignis est, universitas iniquitatis, &c. v. 19. n. 72. p. 303.

Ex Epistola 1. *Petri.*

Cap. 1. n. 12. In quem desiderant Angeli prospicere, v. 1. num. 32. p. 12.

Ex Epistola Ioannis 1.

Cap. 3. n. 2. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, v. 14. n. 201. p 180.

Cap. 4. n 20. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit: mendax est, &c v. 5 n. 157. pag 108.

Cap. 5. n. 7. Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, v. 37. n. 63. pag 416.

21 Filioli custodite vos à simulachris, v. 14. n. 100. pag. 179.

Ex Apocalypsi.

Cap. 1. n. 5 Primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ, v. 5. n 137. p. 103. v. 8 n. 28 p 120.

16 Et habebat in dextera sua stellas septem, & de ore ejus gladius, &c. v. 5. n. 25. p. 76. v. 18. n. 83. pag 265.

Cap. 2. n. 17. Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum scriptum, v. 37. n 51. p. 405.

Cap. 4. n. 4. Et in capitibus eorum coronæ aureæ, v 35. n. 68. p. 393.

6 Et in medio sedis, & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro, vers. 17. n. 37. pag. 212 v. 40. n. 30. p 464.

8 Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas, v. 14. n. 85 p. 150 v. 40 n. 30 p. 464.

Ibid. Et requiem non habebant die, ac nocte dicentia Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. v. 35. n. 68. p. 393. v 37. n 54 p. 412.

Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, &c. v. 35. n. 68. p. 393.

Cap. 5. n. 1. Vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris, v. 37. n. 136. pag 437

3 Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, &c. v. 37. n. 136. p. 437

Cap. 7. n. 7. & 8. Ex tribu Levi duodecim millia signati: ex tribu Joseph, &c. v. 10. n 26 p 136.

13. & 14. Hi sunt, qui venerunt de magna tribulatione, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt in sanguine agni, v. 8. n 28 p. 112.

Cap. 12. n. 1. Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta sole, &c. v. 30 n. 105. p 372 v. 37. n 143 p. 438.

3 Et visum est aliud signum in cœlo: & ecce draco magnus rufus &c. v 30. n. 105 p 372.

14 Datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum, v. 37 n. 151. p 441.

Cap. 14 num 1 Habentes nomen ejus, & nomen Patris in frontibus suis, v. 37. n 174. p 448.

3 Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, &c. v. 5. n. 179. p. 114. v. 17. n. 173 p. 241.

4 Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, Virgines enim sunt, v. 17. n 173. p. 241.

Cap. 17. n. 15. Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet: populi sunt & gentes & linguæ, v. 5. n. 54. p. 84. v. 30. num 121. p. 377.

Cap. 21. n. 2 Vidi civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cœlo, &c. v. 2. n. 24 p. 40. v. 37 num 102 pag. 427.

18 Et erat structura muri ejus ex lapide Iaspide, v 18. num 165 p 284.

19 Fundamentum primum Jaspis, &c. v 17. n 13 p 202.

27 Non introibit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, vers. 3. num. 46. p. 62.

Cap. 22. n. 1. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, &c. v. 18 n 20. p. 251.

FINIS.

INDEX

INDEX CONCIONATORIVS.

AMPLISSIMUS IN OMNES DOMINICAS,

Et Festa totius Anni, ac Ferias Quadragesimæ.

V. Versum. N. Numerum. I. Illationem. P. Paginam indicant.

Dominica Prima Adventus.

Erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis, &c. Lucæ 21. Obscurantur cœli luminaria, cùm Christus venit ad judicandum: quia tunc puniturus est peccatores Deus enim cùm punit, tenebras quærit, velut rubore suffusus, eò quod puniat, vers. 18. n. 159. illat. 166. per totam, pag 283. Ideo etiam venit in nube, velut eâ coopertus; quia ad puniendum venit.

Erunt signa, &c. Prædicitur Solis, Lunæ, & Stellarum obscuritas: ut exinde homo illius diei pericula prævidens, fugiat. Nam pericula fugit, qui prudenter præcavet, vers. 35 num. 46. illat. 236. per totam, pag. 389.

Erunt signa, &c. Judicium incipit Christus à fulgentioribus cœli ut rectitudo tanti tribunalis appareat, in quo non illustria, aut præclara naturæ, sed solùm merita attenduntur, & quod justum est judicatur, v. 16 n 69 illat. 116 per totam, p 197.

Erunt signa in Sole, &c. Item judicium incipit à Sole, Luna, & Stellis, ut ostendat, teneri Iudicem ex æquo partium jura respicere, non affectu; & sanguinis amore, v 35. n. 26. illat 232. per totam, pag 384.

Erunt signa in Sole, & Luna, &c. Item, judicium ab eis incipit, quæ in omnia influunt, ut ostenderet, nihil ab eis recepisse, & ideo justam proferre sententiam. Hic plura contra Judices munera accipientes. Vide, *Iudices.*

Erunt signa, &c. His signis nos prævenit tremenda illius diei memoria, ut vitam revocemus à peccatis: Ecce quomodo, adhuc cùm Deus punit, comitem habet suam misericordiam, v. 18. n. 144 illat. 163. per totam, p 270.

Et in terrâ pressura gentium, &c. Timor extremi judicij omnia creata turbat, quia ejus memoria formidabilis: & efficax ad non peccandum, v. 16. n. 46. illat. 111. pag. 191.

Item memoria judicij est pædagogus pietatis, v. 16. num. 38 illat 110. pag 190. ubi de hac memoria plura, & selecta, & ibidem usque ad numerum quadragesimum.

Vel somniata hujus diei memoria viro etiam sancto formidabilis, vers. 16. num. 46. illat. 111. per totam, pag 191.

Sic timendum hoc tribunal, ut speremus de divina misericordia. v. 20. n. 10 ill 190. per totam, p 317.

Cum potestate magna. Hinc tanti Judicis justitia maximè splendet, ex eo quòd cum potestate magna venit ad judicandum. Nam Judex, qui nullius rei metu turbatur, justam sententiam profert, v. 17. num. 41. illat. 120. per totam, p. 208.

Dominica II.

Cùm audisset Ioannes, in vinculis, &c. Ex Matthæo, cap. 11. In carcere, & inter sceleratos audit Ioannes opera Christi, & mittit duos ex Discipulis suis, ut quærant Christum. Hinc sanctitas Baptistæ maximè elucescit, siquidem infectus non fuit à malorum consortio: cùm prava societas, inficiat, quem afficit, vers. 1. n. 89. illat. 14. per totam, pag. 29.

Item, cùm vel ipse Deus, cui prorsùs repugnat malorum contagium, ex eorum consortio videatur infici, v. 1. n. 95. illat. 15. per totam, pag. 30.

Cùm audisset Ioannes in vinculis: Quærit Christum: quia labores, & calamitates viam felicitati aperiunt, vers. 8. numer. 54. illation. 72. per totam, pagina, 127.

Permittitur Joannes esse in vinculis, quia à Deo dilectissimus: nam labores divini amoris sunt index, v. 14. n 167. illat. 94. per totam, p. 170.

Quid mirum, quòd Joannes in vinculis quærat Deum: cùm Pharao, & dæmon ipse si laboribus affligantur, Deum quærunt? vers. 15. num. 167. & n. 177. illat. 97. p. 172. & 173.

Vix. Joannes in vinculis audivit opera Christi, cùm misit duos ex Discipulis suis, velut impatiens, quòd vinculis detineretur, & eum coram omnibus prædicare, non posset. Erat Christi vox, & Præcursor, & suo muneri desiderabat satisfacere, qui antequam nasceretur illud adimpleverat, vers. 1. p. 53. & v. 14. n. 82. illat. 82. pag. 149.

Item: quia, nemo est, quod est, usque dum suo muneri satisfacit. v. 37 n. 160. p. 444.

Cæci, vident, &c. Interrogantibus Discipulis Joannis: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Non dixit Christus expresse, ego sum, *sed cæci vident, &c.*

Opera sua in medium protulit. Et meritò: quia, secundum operum qualitatem, qualitas, & nobilitas censenda est, v.37 n.160.& 161.p.444.

Dominica III.

Miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes, & Levitas ad Ioannem, ut interrogarent eum: Tu quis es? Ex Ioan.cap 1. Livore, vel metu laborantes Iudæi miserunt Sacerdotes, & Levitas; non desiderio inveniendi Christum. Hinc maxima calamitas, & infelicitas: nam cùm Sacerdotes sunt sicut populus, Reipublicæ est excidium, v.30.n.126.p.378. v.35. n.24 p 383.

Sacerdotes, & Levitas misertus ad Ioannem Iudæi, ut pallio Sacerdotii invidiæ venenum celarent. Grave damnum? Nam malitia injusti sub sanctitatis velamine non est occultanda, v.2 n.19. & 20, illat.20. p.39 & v.16.n.65.& 66 p 115.

Et confessus est, quia non sum ego Christus. Magna humilitas Ioannis: non vult, quod non est, ut habeat, quod est, v.14 n.104.illat.86.p.155.

Ioanni offerebatur divinitas ab his Sacerdotibus: noluit eam admittere: quia qui ultra suam sphæram volare desiderat, miserabiliter corruet, v.14. n 162. illation.86.per totam,p.154.

Ut vincat Ioannes ambitionem, negat se esse Prophetam: cùm tamen verè esset Propheta, & plus quàm Propheta. Aliquando sancti peccatores se ostendunt, ut fugiant hypocrisim, v.17.n.37.il. 119. per totam,p.207.

Ego vox clamantis, &c. Ioannes vocem se appellat, non tantum, quia vox erat æterni Verbi, sed etiam ut ostenderet, nihil, aut parum esse. Vox namque quid est nisi aër sonans. Ideo tantùs est Ioannes; quia tantùm se humiliavit. Nam descensus gradus est, non descensus, v.14. à n.84. usque ad 88.il.83. p.150.

Cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti. Propter honorem Christi humiliatur Ioannes: Meritò in summum exaltatur, v.35.n.66. illat.240.per totam,p.392.

Multa respondet Ioannes, ut à se abigat honores, & dignitatem; quia alios regere est opus molestissimum, v 14 n.37 illat.75.p 138.

Et plus quam vacare jejuniis, & pœnitentiis, ibid. n.38.& n.50.illat.77.p 141.

Ioannem in deserto habitantem pellibus vestitum quærunt honores: & meritò; quia honores fugiunt insectantes, & insectantur fugientes, vers.1.n.65. illat.9.per totam,p.21.

Dominica IV.

Præsidente Pontio Pilato Iudææ, Tetrarcha autem Galilææ Herode, &c. Ex Luc. cap.3. Divisum erat regnum Iudæorum: inde ejus excidium. In quolibet regno desiderabilis est concordia, & discordia detestanda, vers.14 num.190. illat.100. per totam,p.176.

Omnes isti ad Principatum ascenderunt pecuniis, non meritorum gradibus: Hinc regni excidium, v.3. n.27 illat.41.per totam,p.76.

Factum est verbum Domini super Ioannem, &c. Factum dicitur verbum Domini, non prolatum; quia qui verbum Domini annuntiat, prius illud facere tenetur, quàm proferre, v 8 num.31.illat.68.per totam, p.121.

In deserto. Ideo verbum Domini factum super eum, quia Ioannes independens erat à Principibus, & Sacerdotibus. Hinc ejus doctrina fuit admirabilis, v.30.n.48.pag.357.

Venit in omnem regionem Iordanis, &c. Subierat Ioannes Doctoris munus; & ideo non quiescit, omnia loca requirit, ut vitia reprehendat, vers.40. n.30. p.464.

Prædicans Baptismum pœnitentiæ. Ioanni committitur prædicatio pœnitentiæ: quia habitabat in deserto pellibus vestitus, locustis alitus, ut suo exemplo omnes ad bonam frugem reduceret; nam bonum Doctoris exemplum etiam bruta, & insensibilia movebit ad ejus imitationem, v.2.n.6.il.18. per totam,p.36.

Cùm Ioannes prædicabat, Præsules relati in hoc Evangelio scelerati erant, quid mirum, quòd subditi etiam peccatores essent. Nam prodigium esset, non sequi vestigia Prælatorum, v.17. n.125. illat.131. per totam,p.230.

In Nativitate Domini.

Exiit Edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis Ex Luc.cap.2. Nascitur Christus, cùm describitur universus orbis: ut denotetur, non pro solis Hebræis, sed pro omnibus nasci, vers.5.n.148. illat.61.per totam,pag 106.

Exiit Edictum. Cùm omnes describuntur ad solvenda tributa nascitur Christus, ut hominibus tributarius fiat, quia non sibi, sed hominibus nascebatur, v.3. n.73.illat.11.per totam, p.24. Alias sibi contumeliosus esset.

Peperit Filium suum primogenitum. Christus dicitur Mariæ, ut sic etiam esset noster. Quia quod Mariæ est, nostrum est, v.37.n.142.p.438.

Et pannis eum involvit. Tunc jam pati incipiebat Deus homo; quia manus ligatas habens specimen illiberalis habebat, cujus propensio, & stemma est, beneficia extensa manu elargiri, v.3. n.17. illat.30. per totam. pag.54 & vers.3. num.22. illat 31.per totam,p.55.

Et reclinavit eum in præsepio In præsepio jacet Deus homo. O mira dignatio Majestatis! Qui in principio erat apud Patrem, factus homo jacet in præsepio, ut hominibus benefaciat, nullam abjectionem recusat, quia factus homo benignior, & liberalior apparet, v.14.n.116.illat.88.per totam,p.158.

Item jacet in præsepio, ut homines per peccatum in bruta conversos lucrifaceret. Nostræ inclinationi accommodatur, ut nobis benefaciat, vers 37.n.50. illat.250.per totam,pag.411.

Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos. Nato Domino claritas Dei circumfulsit Pastores, ut Solis justitiæ pignus certum haberent. Nam cùm Deus primum beneficium præstat ad majora se obligat, v.5.n.66.illat.47. per totam,p.86.

Et timuerunt timore magno. Timuerunt Pastores timore magno. Sed cur timent? Quia natus est Salvator mundi, in quo summum recipiebant beneficium: ne fortè pro eo debitas gratias non rependerent. Nam beneficium est lex quædam, quæ ad gratitudinem obligat, v.14.n.129.illat.90.p.161.& n.133 & n 136.illat.91.per totam,p.163.

Ecce Evangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator. Gaudium magnum est subditis in periculis existentibus, cum Prælul eadem pericula subit, v.1.n.103.il.16. pag.33.

Item gaudium magnum: quia habent Præsulem, qui eorum utilitati, potius quàm propriæ consulat, v 2. n.57.illat.27.per totam.p.49.

Subitò facta est multitudo Militiæ cœlestis. Ad quid? Ut testimonium præberent de nativitate Salvatoris: quasi homo ineptus sit ad testificandum de Deo, nisi fuerit à Deo missus, v.2.n.38.illat.23.p.44.

Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus. Mirificè consonant hæc. In cœlo datur Deo gloria, cùm Christus nascitur, & in terra pax hominibus. An quia pax æquetur gloriæ? Quid mirum cùm pax vices gerat Christi. v.17.n.152.illat.136.p.226.

Item, in Nativitate Domini.

In principio erat Verbum, & Verbum caro factum est. Ioan.1. Sed quid infinita divinitatis celsitudo cum abiectione nostræ carnis? Quid æternitas cum tempore? Aut quid impassibilitas cum passione?

Abjectio

Abjectio ista nihil divinitati derogavit. Nam ex eo quòd suam, celsitudinem humiliavit, verum Deum se ostendit. Quia humilitas exprimit omnipotentiam, quæ soli Deo competit, vers. 35. num. 69. pag. 393.

Item passibilitas Christi ejus divinitatem declarat. Nam patientia à Deo sumpsit originem. v. 5. n. 32. illat 42 p. 78.

Regnum, & dominium Christi ostendit. ibid.

Patiendi gloria sedem secundam habet post æternam generationem. v. 5. n. 141 illat. 59. p. 104

Patiens indiget declarari homo, ne supra naturam existimetur, v. 17. n. 64. illat 123. p. 214.

Patientia transfert in Filium Dei, ibid n 65.

Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre Nota, Joannem non referre gloriam Christi quasi æterni Filij Dei, usque dum retulit, Verbum nostram assumpsisse naturam. Vidit in sinu Patris, & tunc appellavit Verbum; non tamen appellavit Filium, nec gloriam Filij expressit. Quare? Quia Verbum caro factum ex Maria Virgine: quasi ex ea quid divinum habuit Christus. Quo sensu? v. 5. n. 170 illat. 64 p. 111.

Item, quia Christus, ut Mariæ Filius creviſſe videtur in celsitudine, & sanctitate, v. 37. n. 127 illat. 261. per totam, p. 434.

Item Joannes gloriam Verbi quasi unigeniti à Patre expressit post nostræ naturæ assumptionem; quia passibilem naturam jam habebat, gloriæ crucis capacem. Christus enim sine gloria crucis noluit agnosci ut Deus, vers. 37. n. 14. & 16 p. 400. & 401. Vide *Crux*.

In Circumcisione Domini.

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur Puer. Ex Luc. cap. 2. Circumciditur Christus, ut observetur lex, quia legis gloria est ejus observantia; nam superfluit lex, si subditorum desit obedientia, v. 1. n. 108. illat. 17 p. 34.

Item circumciditur, non quia remedio circumcisionis indigeret summa sanctitas, sed ut legem honoraret. Nam honor legis ex sanctitate imperantis, vers. 5. n. 115. illat. 55. pag 97.

Tenellus, & Puer circumciditur Deus homo; quia lex observanda est etiam Principis dispendio, vers. 14. n 205. illat. 103 p 181

Item legem observat, ut cæteri eam observent; nam quando Præsul legem adimplet, subditi eam libenter amplectuntur, v. 16 n. 72 illat 116. p 198.

Item, circumciditur anxius effundendi sanguinem, v 5. n. 42. illat 43. p. 81.

Et ibid n 140. illat 59 p. 104.

Et v 20 n 80 illat. 201 per totam, p. 332.

Vocatum est nomen Jesu. Vide *Nomen Jesu*: & invenies plura.

In Epiphania Domini.

Cùm natus esset Jesus in Bethleem Juda in diebus Herodis Ex Matth. c. 2 Cur in diebus Herodis impij nascitur Salvator? Quia populus tùc oppressus magnas patiebatur angustias: & necessitas magna viva vox est ad excitandam divinam largitatem. v. 14. n. 160. illat. 95. per totam, p. 169

Ecce Magi ab Oriente venerunt Jerosolymam dicentes, &c. Nato nostro Salvatore Stella Magos illustravit, & statim Christum requirunt; quia cum Deus præstat favorem, tenetur homo diligentiam adhibere, v 20. n. 38 illat 194 per totam, p 321

Ecce Magi. Deo nato Reges festinant ad adorandum. Sed cur Magi? Nobiles & Reges erant. Nobilis cæteris præstare tenetur in virtute. & in Deo quærendo. v. 1 n 79 illat 12 per totam, p 25.

Ecce Magi. Reges erant. & Magi, hoc est, sapientes appellantur; quia ineptus est ad regimen, qui literarum caret ornamento, v. 16. n. 53. illat. 113. per totam, p 193.

Et v. 30 n. 64. illat. 216. per totam, p. 360.

Ecce Magi. Reges testimonium perhibent de Christo nato, & verum est; eorum testimonium; quia mendacium à viro nobili alienum. v. 30. n. 89. p. 367.

Ecce Magi Tres erant, ut veritas trium testimonio esset inconcussa: In quo umbra fuit sanctissimæ Trinitatis, in cujus præsentia perit omne mendacium; & omnis veritas manet stabilis, & firma, v 37. n 73. illat 254. per totam, p. 408.

Ubi est qui natus est Rex Judæorum? In conspectu Herodis alium Regem inquirunt intrepidè. Quid mirum? Habebant Deum in se; & qui Deum secum habet trepidare nescit. v 18. n. 94. & 97. & 98 illat. 146. p 268 & 269.

Vidimus Stellam ejus. An Deus solùm habet hanc Stellam, qui omnium Stellarum est Author, & Dominus? Profectò, hanc Stellam suam solum reputat, quia hominum deserviebat saluti: nam quod illi non deserunt, suum non reputat. v 18. n 157. & n 158 illat 165 p. 283.

Vidimus Stellam ejus. Cur Stellâ, & non Sole, qui fulgentioribus multò radiis corruscat, vocantur Magi? Quia ad culmen virtutis non subitò, sed pedetentim est ascendendum, v. 1. n. 56. illat. 8 per totam, pag. 18.

Audiens autem Herodes turbatus est. Hinc maximè constat iniquitas Herodis; nam Præsul nullius rei metu turbari debet; v. 17. n 41. illat. 120 per totam, p. 208.

Herodes turbatus est. Tyrannus Rex turbatur. Timor iste ex mala conscientia, qua regnum possidebat, oritur. Nam quem conscientiæ securitas defendit, defensione alia non indiget, v. 14. n. 184. illat 99. pag 175.

Herodes turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo. Regi tyranno populus adulatur; vel turbatur verè: quia ad regis exemplum totus populus operatur, vers. 37 num. 155 illat. 266. per totam, pag. 442. Vide, *Exemplum*.

Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi sciscitabatur, &c Consilium quærit Herodes: in hoc prudenter se gessit; nam quodlibet negotium prævio consilio est aggrediendum, v. 35. n. 46. illat. 236. per totam, p. 389.

Tunc Herodes clam vocatis magis, &c Sciebat ex Scripturis in Bethleem nasciturum Christum. & clam vocat Magos Sed cur clam, & nō apertè? Quia mentiebatur, promittens adoraturum Christum. Quasi rubore suffusus, quia mentiebatur; nam veritas Principis est corona, v. 30. n. 47 p 357.

Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria Matre ejus, & procidentes adoraverunt eum. An adoraverunt, quia Christus simul cum sanctissima Matre majori cultu reverenti desiderat? Ita est, vers 37. num. 123 p 433.

Et apertis thesauris suis obtulerunt ei aurum, &c. Regum est Deum pauperem, aliàs divitem, ditare; Ecclesiis, & Ministris dona conferre, non auferre, v. 41. num. 10. & per totam p. 467.

Dominica in Septuagesima.

Simile est regnum cœlorum homini patrifamiliæ, &c. Ex Matthæo, cap. 20. Totus cœli splendor similis perhibetur Patrisfamilias, Regi, Principi, aut Prælato, qui suorum curam gerit Nam cœlestis est Præsul qui suum munus adimplet, & nemo est quod est, usque dum sic facit, v. 37. n. 160. p. 444.

Exiit primo mane conducere operarios. &c. Primo mane exit hic Paterfamilias. Magna cura est aliis imperare: nam corona si gemmis fulget, & caput honorat, etiam onerat, vers 14 n. 37 illat 73. per totam. p. 128.

Conducere operarios in vineam suam Nullus est Princeps, qui subditorum non indigeat juvamine; ob hoc hic pater operarios quærit, v 1. n. 105. illat 17. per totam, pag 33.

Hinc discant, æstimare subditos, vers 14. n. 45. illat. 76. per totam, p. 140.

Conventione autem facta cum operariis ex denario

diurno, misit eos in vineam suam. Libenter laborarunt in vinea, certa præmij spe, quæ sudorem tergit. Nam præmij spes nullis parcit laboribus, v. 19. num. 113. illat 187. per totam, p. 312.

Sicut sine spe præmij, vel minima, difficilia sunt, ibid. per totam.

Vidit alios stantes in foro otiosos. Stabant isti velut staruæ lapideæ. Nam qui nihil agit, non vivit, vers. 5 n 17. illation 39 per totam, p 74.

Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes. Fere jam dies terminabatur, & mittit hos operarios hic cœlestis Pater, ut ostendat, quòd in hac vita operandum est, nam in alia solum est tempus retributionis, v 20. n. 10 illat. 190. per totam, p. 317.

Quod expressit hoc Evangelium cùm ait: *Cùm serò factum esset, &c.* Ubi Paterfamilias agit de retributione laboris.

Voca operarios, & redde illis mercedem incipiens à novissimis usque ad primos Sed cur à novissimis incipit? Quia labor non ex tempore, sed ex opere censendus, v. 5. n. 15. illat. 38 p 74.

Item novissimi præponuntur primis ex mente Cajetani: *Quia significatur per hunc ordinem gratiam præponi justitiæ in conspectu Dei. Nam gratia in novissimis, justitia in primis exercebatur.* Quia Deus ex se habet, & nobis benefacere; ex nobis punire nos, v. 18. n. 154. illation. 165 per totam, p. 282.

Acceperunt singulos denarios Tam novissimi, quàm primi acceperunt, quod merebantur. Hinc felices eos judico. Nam consequi quod meremur est completa felicitas, v. 37 n. 57 illat. 251 per totam, p. 413.

Accipientes murmurabant adversùs Patremfamilias. Non quia mercedem retinebat, sed quia novissimis dedit singulos denarios. Invidia laborabant: Sic parva videtur eorum merces, quia etiam datur novissimis. Nam invido aliena prosperitas supplicium est, & parum ei videtur, si felix sit, nisi alter sit infelix, v. 18. n. 104. & 105 & 106. illat 158. p. 271.

Murmurabant adversùs Patrem. Lingua detractoris nemini parcit, nec ipsi Deo, vers. 19. n. 80 p. 305. Vid. *Lingua.*

Dominica in Sexagesima.

Exiit, qui seminat, seminare semen suum Ex Luc. cap. 8. Si seminat, quomodo, aut ad quid exiit seminare semen suum? Quia hic est sermo de verbo Dei. Concionator ergo priùs seminat, quàm seminet, quia operibus docere debet, quod postea verbis annuntiat, vers. 8. num 31. illation. 68. per totam, pag. 121

Exiit, qui seminat seminare semen suum. Extensa manu semina spargit: sic Seminator cœlestis beneficia impertitur, quia in beneficiorum largitate ejus natura innotescit, v 3 n. 17. illat 30. per totam, p 54.

Exiit, qui seminat seminare, &c. Agricola confidenter semen projicit in terram sperans uberrimos fructus: & multoties victui proprio demit, ut seminet: quia ubi adest lenocinium spei, nulla est difficultas, vers. 5. num. 79. illation. 49. per totam, pag. 88. Qui firmam spem habent æternorum, nulli labori parcunt.

Semen suum Id est, Verbum cœleste Hoc appellat, *suum.* Quia Concionator, & sapiens cœlestia, est verè sapiens: qui namque sæcularia sapit, non est sapiens, sed callidus, vers. 30. nu. 59 p. 359. & n 60. & 61. pag. 360.

Aliud cecidit. Cur cecidit semen? Quia ascendit in manum seminantis, & quia ascendere cupit, opus est ut descendat, v. 14 n. 84. illat. 83 p. 150.

Et dum seminat aliud cecidit. Granum projicit sator, sed ut fructificet: sic Deus multoties negat, ut concedat largiùs, projicit à se, ut amplectatur tenetiùs, v. 14. n. 179 illat 98. p. 173.

Aliud cecidit secus viam, & conculcatum est. Damnum hujus seminis ex publicitate viæ provenit; damnum virtutis ex publicitate etiam. Nam virtus occulta secura est, manifestata periculosa, v. 2. n. 52. illat. 26. per totam, p. 48.

Aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cœli comederunt illud. Id est; quia hoc semen non cecidit in loco sibi debito conculcatum est: sic qui dignitatem consequitur non sibi debitam, despicitur, nam honor debet non esse absque meritis, vers. 19. num. 60. illation. 178. per totam, pag. 300.

Aliud cecidit secus viam. Non dicit; *cecidit in via*, sed *secus viam.* Parum distat: esse in via periculi, perinde est, ac in periculo esse. Nam qui in periculo cadendi est, prope est, ut cadat, vers 8 n. 45. illat. 70. pag. 124.

Timenda est vel minima peccandi occasio, vers. 14. num. 95 illat. 85. per totam. p 153.

Occasionis via nec aspicienda est, v. 17. n. 57. illat. 122. pag. 112

Aliud cecidit secus viam, & conculcatum est Proprium est hominum conculcare cadentem: abjectos tamen præponere excelsis eximia virtus est, vers. 19. n. 10. illation 169 per totam, p. 290.

Aliud cecidit supra petram, & natum aruit. Cur natum aruit? Quia petra locus est vomeris impatiens. Non enim potest divinum semen fructificare in loco, à quo abest patientia. Nam patientia felicitati viam aperit, v. 8. n 55. illat. 72 per totam, p. 127. Invicta patientia uberrimos fructus confert, v. 17. num 59. illat. 123 per totam, p 213.

Et natum aruit Magna infelicitas! Incipere, & non perficere. Nam ignominiosum est, declinare à via, quæ ducit ad vitam, v. 35 n. 43. illat 235. per totam, pag. 387.

Aliud cecidit inter spinas, & simul exorta spina suffocaverunt illud Electum granum ab spinis suffocatur. Quid mirum? Imo mirabile esset, si iniquorum consortium pios, & religiosos viros non pervertat, v 17. n 32. illat 118 per totam, p 206.

Et simul exorta spina suffocaverunt illud Intentum dæmonis est, admiscere bonum cum malo, ut pervertat bonum, v 3. n. 50. illat. 36. p. 65.

Et simul exorta spina suffocaverunt illud Nota hujus terræ ingratitudinem. Accepit bonum semen, & reddidit spinas. Turpe vitium est ingratitudo, v. 14. num. 142. illat 92. per totam, p. 164. Ubi plura de ingratitudine.

Aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Bona terra est, quæ semini cooperatur, ut ferat fructum: sic & nos divinis beneficiis cooperemur; v. 8. n. 44. illat. 70 p 124 v 20. n. 38. illat. 194. per totam, pag 321.

Dominica in Quinquagesima.

Assumpsit Jesus duodecim Discipulos suos, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, &c. Ex Luc. c 18 Injurias, quas passurus erat, revocat in memoriam, quia quando illuditur, & irridetur, coronatur ut rex, quia patientia coronatur, v. 4. n. 33. & 35. p 78. & 79.

Item, ut patiendi pro nobis declararet anxietudinem, v 5 n. 42. illat. 43. p 80

Derelictum à Patre se prædicavit in cruce, quia patiendi opportunitas terminabatur, ibid

Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, &c. Apud Matthæum, cap. 20. dicitur, quod, *secretò*, hæc dixit Discipulis. Insuper refertur, quod. *Tradetur Principibus Sacerdotum, &c.* Ubi duo notanda judico. Primum: secretò hæc Christum prænuntiasse: Secundum, non explicuisse, à quo esset tradendus. Sed cur sic se gessit Dominus. Quia à Juda Sacerdote & Sacerdotum Principibus tradendus erat. Christus enim maximè studet in occultandis Sacerdotum defectibus, v. 28. n. 21 p. 339. & 17. & 18 & 19. & 20 p 340.

Tradetur gentibus. Ait Lucas. Matthæus refert: *Tradetur Principibus Sacerdotum.* Utrumque verum: sed erubescendum, & plorandum. Nam summa calamitas Reipublicæ est, quando sunt Sacerdotes sicut populus, v 30 n. 126. p. 378. & v. 35. n. 24. p 383

Tradetur enim gentibus. Tacet tamen à Juda tradendum,

dendum; quia Eucharistiam susceperturus erat. Ne tantum nefas videretur incredibile. Nam Christum indignè suscipere, vix credi potest, v. 18. n. 47. illat. 149 per totam, p. 275.

Et illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &c. Compendium suæ passionis cùm refert Christus, ascendere dicit: *Ecce ascendimus.* O magna vis amoris! Quæ amara dulcia, abjecta sublimia, & terribilia efficit suavia. vers. 28. num. 22. illat. 206. per totam, pag. 341.

Et ipsi nihil horum intellexerunt. Quia existimabant, crucem Deo indignam. Verè nihil intellexerunt. Nam Christus in Cruce verum Deum se ostendit, v. 37. n. 12. illat. 263. per totam. pag. 399. & v. 37. n. 18. illat. 264. per totam, p. 402.

Item de eadem Dominica, & in Festo quadrag. Horarum.

Ecce ascendimus Jerosolymam, &c. Caro mea verè est cibus. Joan. 6 Passionis, & Eucharistiæ connectitur festivitas. Quia crucis, & Eucharistiæ magna est connexio, v. 5. n. 40. illat. 43 p. 80.

Item, connectuntur hæ duæ festivitates: quia Christus in cruce patientiam ostendit, in Eucharistia amorem. An amor patientiæ est creditor, vel patientia amoris? Utrumque verum. Amor debet patientiæ, & patientia amori: sic Eucharistia debet crucis anxietudinem patiendi; & crux debet Eucharistiæ amoris dulcedinem, v. 5. n. 39. illat. 43. per totam, pag. 80.

Item injuriæ crucis conjunguntur cum felicissima Eucharistiæ possessione: ut in utroque mysterio conjungantur, & felicitas. in cruce Christus meruit nostram redemptionem; in Eucharistia confert, quidquid habet. Ut ergo possessio Eucharistiæ sit felicissima ornatur gloria crucis, quæ meritorum habet ornamentum; ut sic sit completa felicitas. Nam possidere felicitatem, etiam summam sine meritorum ornatu, stendi tribuit occasionem, v. 37. n. 57 illat. 251. per totam, p. 413.

Item in hoc festo Crux, & Eucharistia conjunguntur, ut nostrum desiderium adimpleatur. Summa annexietate cadues desideramus, & relicto bono malum concupiscimus. Quid Christus, ut nostros capiat affectus? Sub specie terrenorum cœlestia præbet, hoc est, sub specie panis, & vini corpus, & sanguinem suum, & quidquid habet confert, ut sic veraciter nos fallat propria veritate: Item sub injuriis crucis gloriam proponit, ut nostrum desiderium ad apparenti malo allectum æternum bonum inveniat. Nam sic erga se male affectus est homo, ut indigeat, proponi bonum, sub specie mali, gloriæ sub figura pœnæ, & æternum sub velamine temporalis, vers. 37. num. 50. illat. 250. per totam, pag. 411.

Huc advoca verba S. Leonis, serm. 8. de Passione post medium sic dicentis: *Crux tua omnium est causa gratiarum: per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte.* Item, crux, & Eucharistia in effectibus mutuo sibi correspondent. Nam crux, sicut Eucharistia mors est malis, vita bonis, vers. 37. n. 45. illat. 249 per totam, pag. 410.

Feria IV. Cinerum.

Cùm jejunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c. Ex Matthæo, c. 6. *Memento homo, quia pulvis es, &c.* Quid est quod Ecclesia nostros defectus in medium adducit, & hypocritarum fallaciam manifestat? Illud, cognitione nostri fugiamus superbiam, & nos ipsos fateamur pulverem etiam in fastigio majoris dignitatis, & caveamus fraudem hypocrisis. Quia non sunt deregendi defectus nisi ex eorum publicatione proveniat fructus spiritualis, v. 28. n. 9. illat. 204. per totam, p. 338.

Memento homo. Jugis memoria pulveris, in quem homo convertendus est, vitæ felicissimum auspicium, v. 16. n. 22. illat. 107 per totam, p. 186.

Favori potiùs quàm pœnæ tribuendum est, quod homo in cineres resolvi possit, v. 16. n. 22. illat. 107. p. 186. & v. 35. n. 71. illat. 241. per totam, p. 394.

Memento homo. Memoria cineris, & abjecti principij vincit superbiam felicitatis, v. 20. n. 4. illat. 189. per totam. pag. 315.

Memento homo. Cinis pignus beneficiorum Dei, v. 35. n. 72. p. 394.

Qui pulverem ignorat, benedictionem Dei ignorabit, ibid. n. 73. p. 394.

Corpus hominis quia pulvis quodammodo animæ præfertur, ibid. n. 74.

Tota diaboli miseria est, quia non est pulvis, ibid. n. 75. p. 395.

Memento homo. Qui se pulverem considerat, fulget, sicut stella, v. 45. n. 76.

Item ab æternis flammis liberatur. ibid n. 77. p. 395.

Memento homo. Cineris recordatio mentem illuminat, oculos aperit, & vincit inimicos, v. 35. n. 80. illat. 242. per totam, p. 396.

Feria VI.

Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, &c. Ex Matthæo, cap 5. Amor inimicorum præstantior est amicorum amore, v. 17. n. 87. illat. 126. p. 220.

Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Injuriarum remissio est Christiana vindicta de inimicis, v. 5. n. 99. illat. 52 per totam, p. 93.

Orate pro persequentibus Satius est, injuriam pati, quam inferre, ibid. n. 100.

Injuriarum vindicta infecti sanguinis est indicium, v. 5. n. 103. illat 53. per totam, p. 94.

Injuriarum vindicta à Christiano aliena; quia indicat, earum vindicem à Deo esse longè dissitum, vers 5. n. 108. illat. 54. per totam, p 96.

Orate pro persequentibus. Quia pro injuria gratiæ sunt referendæ, v. 17. n 84. illat 126. per totam, p 219

Qui patienter tolerat injurias, Deum habet vindicem earum, ibid. n. 96 illat. 128. per totam, p 223.

Item dignus est regno, ibid. n. 100.

Orate pro persequentibus Qui injuriam irrogat diaboli est minister: ideoque miserandus, v. 17. n 102. illat. 128. pag 224.

Ut sitis Filij Patris vestri, qui in cœlis est. Qui diligit inimicos, & injurias remittit Filius Dei constituitur, v. 17. n 84. illat. 126. per totam, p 219. & n. 90. illat. 127 per totam, p. 221.

Imo quodammodo pater ipsius Dei videtur, ibidem, n. 95. p 223.

Dominica I. in Quadragesima.

Ductus est Jesus in desertum à spiritu, ut tentaretur à diabolo. Ex Matthæo, cap 4. Laudatus fuerat Christus à Joanne; prædicatus Filius ab æterno Patre, *& tunc*, ducitur in desertum, ut tentetur. Cur tunc, & non antea: Quia tunc jam agnoscebatur ut Filius Dei, (tametsi diabolo tantum mysterium celaretur,) erudiebantur homines: nam qui splendorem sanguinis consecutus est in nascendo, tenetur gloriosus esse in operando, v. 1 n. 51. illat. 7. per totam, p. 17.

Ut tentaretur. Ad quid Christus tentari permittitur? Ut ejus gloria, & fortitudo magis elucescat; siquidem esuriens, & non esuriens idem semper fuit tentationibus non succumbens. Nam magnanimus, & fortis æquo animo in adversis, & prosperis permanet inconcussus, v. 17. n. 156. illat. 187. per totam, p. 237.

Ut tentaretur Item tentari permittitur, ut compatiatur nostri cum tentationibus nos viderit agitari Nam Præsul, qui suorum experitur incommoda, eorum miseretur, v. 14. n. 116 illat. 88 p. 158.

Et cùm jejunasset, &c. Jejunium reveritus dæmon,

non fuit ausus tentare Christum, usque dum vidit esurientem. v. 41. n 26 p. 471.

Hic applica, si placet plura de jejunio. Vide, *Jejunium*.

Esuriit. Et accedens tentator. Quia dæmon vidit esurientem Christum, accessit ad tentandum. Vide, quam stultus fuerit dæmon; nam potiùs quia viderat esurientem, cum tentare non debuerat. Nam necessitas viva vox est ad divinam largitatem excitandam, vers. 14. num. 160. illat. 95. per totam, pag. 169.

Rursus, quia necessitas non est occasio ad deserendum Deum: quia, ubi humana desunt, divina succurrunt, ibidem, n 164. & 165.

Esuriit. Et accedens tentator. More humano judicavit dæmon, Christum esurientem ejus voluntati cessurum, quia regna mundi ei promisit. Nam inter homines, qui ab aliquo dependet, ejus voluntatem inquirit, non tolùm ut ei semper placeat, & gratus sit, verumetiam ei obediat, antequam imperet, vers 14. num. 109 illat. 87. p. 156.

Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant At cur panes ex lapidibus fieri desideravit inimicus? Quia Dominum viderat esurientem: Non dixit ei: fac panes, & comede: sed fac panes, sibi persuasum habens consensurum tentationi comedendi, si in conspectu haberet panem: nam qui in occasione, vel in periculo cadendi est, prope est, ut cadat, v 8. n. 45 illat. 70. p. 124.

Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. In hoc certamine victus fuit dæmon; quia Christus divinum sermonem in medium adduxit. Nam divinus sermo dæmones terret, & vincit, v. 17 n 167 illat. 139 per totam, p. 240.

Statuit eum supra pinnaculum templi, & dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Subitò statuit dæmon Christum supra pinnaculum: non ut honoraret, sed ut dejiceret: nam subito, ad honores ascendere, suspectum est, v 2. n. 30 illat. 22 per totam, p. 42.

Item, quia videbatur non ascendisse meritis in tantam celsitudinem, sed dæmonis juvamine: & sic ascendere indecorum est, vers. 19. num. 60. illat. 178. per totam, pag 300

Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Erras dæmon. Nam si Filium Dei esse suspicaris; cur persuades, ut descendat? Non prorsus ineptè, quasi sic diceret dæmon. Si iste est Filius, mittet se deorsum, ut se humiliet; nam humilitas ei non potest displicere Ubi plura de humilitate Vide *Humilitas*.

Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. In imagine bona temporalia propositi dæmon Quid mirum? Cum brevia, & ficta sint, v 19. n. 106. illat. 186 per totam, p 311.

Ideo Lucas dicit: *In momento temporis*, ut brevitatem eorum explicaret

Ostendit ei omnia regna mundi. Sed contempsit ea Christus, qui æterna largiebatur; nam bona temporalia vilescunt æternis comparata, v. 5. n 85. illat. 50. per totam, pag. 90.

Si, cadens adoraveris me. Superbus superbiæ assuetus adorari cupio. O quam difficulter vincitur peccandi consuetudo! vers. 17. num. 136. illat. 133. per totam, pag. 233.

Et n. 141. illat. 134. per totam, p. 233.

Trinam tentationem tribus sacræ Paginæ testimoniis vicit Christus Quid mirum? Nam divinus sermo dæmones terret, & fugat, v. 17. num. 167. illat. 139. per totam. pag. 240.

Feria IV. Dominica I.

Volumus, à te signum videre Ex Matthæo, cap. 12. Pharisæi volunt signa, ut ea desiderant. Reprehenduntur, quia pervertunt ordinem. Prius namque, intelgendum est, & postea volendum O quam frequens est apud homines velle prius, & postea intelligere. Multoties intellectu volumus, & voluntate intelligimus, quod reprehensione dignum est, v. 28. n. 24. pag. 341.

Magister volumus. Cur magistrum appellant, & hoc honore afficiunt, quem odio mortali prosequebantur? quam dolosè? ut eorum magister, & Præsul constitutus, iplorum criminibus inficeretur, nam subditorum crimina Præsulem inficiunt, v. 14. n. 39. & 47. illat. 76. p 140.

Et v. 38 n. 6. illat 75. p. 139 per totam.

Signum videre. Ad quid isti signum desiderant, si paulò antea viderant, dæmonem omnipotenter expulsum? Quare Pharisæi oculis non credunt? Quia patrare miracula, & dæmonem expellere opus erat lucidissimum: & visus humanus cæcutit ad id quod lucet, qui ad indecorum & obscurum lynceus est, v. 2. n. 42 illat. 24. per totam, p. 46.

Magister, volumus. Magistrum vocant; & volunt, ut eis obtemperet (id denotat illud, *volumus*) meritò reprehenduntur. Nam iniqua res est, quod discipuli magistro servi domino, & subditi imperent Præsuli. Hoc enim principatus jacturam annuntiat. v. 14. n. 58. illat. 78. p. 143.

Generatio prava, & adultera. Cur pacatissimus Dominus tam alpere eos reprehendit? Abulensis ibidem, quæstione 90 & Maldonatus: quia cum isti maximè gloriarentur quòd essent Abrahæ filij, eum minime imitabantur: & filius, qui paternos mores non imitatur, reputatur adulterinus, v. 1. n. 46. ill. 6. per totam, p. 16

Et v. 14. n. 75 illat 81 p. 148.

Vers. 37. n. 156. p. 442 & 443.

Item, quia à præclaris progenitoribus ducentes originem, tenebantur operari præclarè. v. 1. n. 51. illat. 7. per totam, p. 17.

Et v. 14. n. 78. illat 82 per totam, p 148

Generatio prava, & adultera. Quia cum de hæreditaria nobilitate gloriarentur, vitiis scatebant: nobilis autem virtutem non amplectens ignominiosus est, v. 14. n 79 illat. 82 p. 148.

Item, quia vera nobilitas ex moribus cognoscitur, v 37. n. 155. pag 442.

Et num 159. pag 443.

Item, quia non est nobilis, qui non operatur ut nobilis, v. 37 n. 160. & 161. 164. p. 444. & 445.

Generatio prava, & adultera. Chrysostomus homilia 44. *Generationem malam nuncupavit, tum quia semper ingrati benefactoribus extiterunt; tum quia susceptis beneficiis, quod extremæ vitiositatis est, ad malignitatem excitantur.* Advoca huc multa contra ingratos.

Vide, *Ingrati.*

Generatio prava. Apud Lucam 11. n 29. *Generatio nequam.* Per antonomasiam dicitur generatio mala, & nequam. Cur? D Antonius de Padua serm in hac feria, ait ideo dici, quia invida erat; & meritò: nam invidus diaboli germen est, & diabolo peior, vers. 18. num 115. illation. 160 per totam, p 273. Vide, *Invidia.*

Feria IV. Dominica I.

Jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, &c. Ex Joanne cap. 5. & cur jacebat multitudo languentium? & quare homo ille triginta, & octo annos habuit in infirmitate sua? Quia spectabant adventum angeli moventis aquas, ut curarentur. Nullam adhibebant diligentiam præter istam, ut à suis lavarentur peccatis. Meritò angelus requiritur, qui à tanto morbo eos liberet: ubi nota, hominem illum non fuisse curatum ab angelo, sed ab ipso Christo, quia confidebat in divina misericordia jacens in infirmitate sua (hoc est, in suis peccatis) divinam non veritus justitiam. Propter hoc tot annis jacuit in grabato, & infirmitate: quia de divina misericordia confidebat, ut in suis jaceret peccatis. Nam licet in Dei misericordia sperandum sit: tamen sic timenda est divina justitia, ut quæratur misericordia: & sic de divina misericordia confidendum, ut non contemnatur divina justitia, v. 18. n. 149. illat. 104. per totam, p. 280.

In infirmitate sua. Cur sua? per hanc infirmitatem pecca-

peccatum intelligitur ; & propter illud plectebatur. Dicitur ergo , *sua infirmitas* , quia ex isto homine proveniebat causa infirmitatis,& peccati pœna,non ex Deo:nam Deus ex se benefacere habet , ex nobis punire,vers.18.n.134.illat.165.per totam , p.282.

Hunc cùm vidisset Iesus. Felix habuit auspicium hic homo : Nam tametsi à Deo solum videatur , salutis potest esse certus , quia cùm primum præstat beneficium , pignus tribuit ad plura , v.5.n.66. illat.47. per totam.p.86.

Hunc cùm vidisset Iesus Peccatorem hominem respexit Christus; quia tametsi tam longa infirmitate puniret;vix punit, quin comitem habeat misericordiam, v.18.n.144.illat.163.per totam.p.279.

Item quia sic misericors est, ut eodem calamo,quo scribit sententiam in hominem,deleat,ibid.n.147.

Vis sanus fieri ? Superflua videtur interrogatio,sed non est:sic sanctus Thomas ibidem,lect.1. *Vis sanus fieri; non quasi ignorans , quam satis constare poterat , quod sanus fieri volebat , sed ut excitet desiderium infirmi.* Id explicuit Cajetanus. *Non ut cognoscat voluntatem infirmi,sed ut excitet eum ad aliqualiter petendum opem ab ipso , ut vel sic disponatur ad perceptionem beneficii.* Desiderabat Christus huic infirmo salutem conferre , sed hanc desiderat,postulari;quia sic præces æstimat , ut concedere velit rogatus, quòd aliàs erat concessurus,vers.14.num.182.& 183.illat.98. p.174.

Ex Cajetano , ut vidimus , petitio infirmi dispositio est ad perceptionem beneficii, quia tanti Deus facit supplicum preces , ut si aliquando negat quod petimus,velut rubore suffusus faciem abscondat,v.14. n.154.illat.94.per totam.p.168.

Vis sanus fieri ? Nullus est peccator ita contra se malè affectus , ut salutem non velit;at vellet , quòd Deus eum à culpa liberaret ipso non cooperante. Hic efficacitet non desiderat salutem ; nam opus est , ut homo adhibeat diligentiam ex parte sui,cùm Deus præstat favorem,vers.20.n.38.illat.194.per totam, p.321.

Domine hominem non habeo. Non videtur apta responsio ; quia Christus scisciatur , si vult sanus fieri. Aptissimè respondit : nam dicens hoc apertè explicuit omni auxilio humano carere,& consequenter divinum petiit auxilium:nam adest Deus,cui homo non erat , qui adesset , v.14. n.160. illat.95. per totam,p.169.

Tolle grabatum tuum , & ambula. Et cur Christus imperat , ut hic homo portet grabatum, vel lectulum? Ne habeat causam redeundi in piscinam,ubi habuit infirmitatem : nam qui à culpa surrexit , vel minimam peccandi occasionem amputare debet,ne iterum relabatur,v.14.n.95.il.85.per totam,p.158.

Et v.17.n.57.illat.122.p.212.

Tolle grabatum tuum,& ambula Cur oneratur grabato, si sanus factus est , ut tanti beneficii non sit oblitus, & ut denotetur,quantum onus in se suscipiat , qui beneficium accipit,v.14.n.136.illat.91.per totam, p.163.

Dominica II. in Quadragesima.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum,&c. Ex Matthæo, cap.17. Cur non vocavit , sed assumpsit ? Quia assumere est velut gestare , Hæc enim est Præsulis cura , hoc onus : nam corona si splender,aggravat; oncrat . si honorat, v.14.n.37.illat.75. per totam, p.138.

Petrum , Iacobum,& Ioannem. Cur non assumpsit omnes? Ne ascenderet Iudas tantæ gloriæ indignus:nam dignitas non debet consequi absque meritis, v.19. n.60 illat.178.per totam , p.300.

Item ne ascenderet Iudas , & tantam gloriam obtenebraret. Nam malorum societas,quem afficit,inficit, v.1.n.89.illat.14.per totam,p.29.

Vel ipsum Deum prorsus incapacem perversionis malorum contubernium videtur inficere , v.1.n.95. illat.15.per totam,p.30.

Medius adest Christus inter bonos , & malos,ne illi ab istis inficiantur,v.1.n.98.illat.15.p.31.

Mirabile est,si iniquorum contubernium pios, & religiosos viros non pervertat,v.17.n.32.illat.118.per totam,pag.206.

Malorum societas etiam sacra inficit, vers.38.num.2. pag.253.

Et duxit eos in montem excelsum. Summa alacritate cacumen montis ascenderunt. Et cur,asperitas ascensus illis molesta non fuit ? Quia Christus Rex , & Magister ducebat eos. Exemplum enim Præsulis efficacissimum est:illo etiam bruta,& insensibilia ad ejus imitationem excitantur , vers.2. n.6 illat.18. per totam, p.56.

Et v.17.n.125.& per totam,p.220.

Prodigium est majorum exempla non imitari , v.17. n.133.illat.132.per totam,p.321.

Et transfiguratus est ante eos. Et cur Christus cùm gloriosus fulget,dicitur transfigurari. Potiùs transfigurari videtur , cùm splendoribus caret : nam cùm anima ejus sanctissima ab instanti suæ conceptionis beatitudinis gloria frueretur , debito connaturali ejus corpori debebatur hæc gloriosa claritas. Ita sanè. Ergo tunc transfiguratur , cùm caret hac gloria. Nihilominùs dicendum est transfigurari,cum corpus ejus extitit gloriosum ; quia cùm ad patiendum in nostra natura Verbum descenderat , & cum gloriosus apparuit , esset impassibilis pro tunc,ideo dicitur transfigurari. Nam Christus contumeliosus sibi videtur , cùm pati nequit , v.5. n.139.illat.59. pag. 103.

Item , quia Christo gloriosum est pati,inglorium carere acerbitate passionis , vers.20.n.86.illat.201.per totam,p.332.

Et apparuerunt Moyses , & Elias. Tres Discipuli gloriam Thaboris vident,& insuper adducuntur Moyses,& Elias. Ad quid ? Ut testimonium præbeant de tanta gloria,tot testes vocantur. Homo enim quod lucet phantasma putat , quod obscurum est,ut verum credit ; ideo ad illud credendum testibus indiget.v.2.n.47 illat.25.per totam.p.47.

Moyses , & Elias cum eo loquentes. Quid loquebantur cũ Christo? Explicuit Luc.cap.9.n.31.*Erant autem, Moyses , & Elias visi in majestate & dicebant excessum ejus quem completurus erat in Hierusalem :* quod in sententia nostri Abulensi, in c. 17. Matth.quæst.57. Intelligendum est de amoris excessu ; nempe , de ejus morte. Sed cur cùm ejus corpus gloriosum erat , ut proinde impassibile , tunc Christus de sua passione , & morte recordatur ? Quia licèt pro tunc esset impassibilis,natus fuerat passibilis. Recordatur ergo suæ passibilitatis cùm existit impassibilis eruditens nos, ut in sublimitate honoris abjecti principij non simus obliti : nam qui in sublimitate abjectam originem recognoscit, miraculosus est,vers.8. n.67.illat.74 per totam,p.131.

Et v.17.n.52. illat.122.per totam,p.211.

Item recordatur passibilitatis, cùm impassibilis existit Christus,ut nos erudiret ad felicitatem vincendam ; quia præsentis felicitatis tumor temperatur præteritæ abjectionis memoria,vers.14.num.51.illat.77. pag 141.

Faciamus hic tria tabernacula. Noluit domus ibi fabricare,sed tabernacula,quæ sunt habitacula transitoria : ut intelligamus gloriam possessam in hoc mundo transitoriam esse,v.19 n.106.illat.186. per totam,pag.311.

Ob hanc causam existimarem , apparuisse Christum inter Moysem mortuum , & Eliam vivum, hoc est, inter *esse* & *non esse* ; ut intelligamus gloriam in hac vita possessam ita proximam esse vitæ, ac morti.

Tria tabernacula. Erras , Petre, (ait Divus Hieronymus.) *Nolli tria tabernacula quærere,cum unum sit tabernaculum Evangelij.* Error enim est , Sacerdotem discordias disseminare,cujus officium est,pacem & concordiam fovere,v.8.n.60.illat.73.p.128.

Et v.35.n.56.illat.238.per totam. p.394.

Ecce ascendimus Ierosolymam.&c Huc advoca,quæ dicta sunt in Dominica Quinquagesimæ.

Tunc accessit ad Iesum Mater filiorum Zebedæi cum filiis suis adorans.& petens aliquid ab eo: Ex Matthæo, cap. 20. Adorm, quis petit. O quot fiunt in-

justè

justè propter dependentiam? Solus ille operatur justè, qui non dependet, v. 14. n. 111. illat 87. p 156.

Deus, si per impossibile, bonus non esset, quia à nemine dependet, operaretur justè: ideo summè sanctus, quia recipiendi, & dependendi incapax, v 5. n 30. illat. 41. p. 77.

Dependens, si justè operatur, & liberè efficit, quod rationi cõsonat, omnibus dignus est dominari, v. 17. n. 160 illation. 137. pag 238.

Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Jesus dixit: Nescitis, quid petatis. Sed cur nesciunt, quod petunt? Quia unus voluit, sedere ad dexteram, quæ misericordiam, & lenitatem significat: alter ad sinistram, quæ justitiam denotat. Unus voluit esse totus misericors, & lenis: alter totus justus, & non misericors. Nesciunt ergo quid petant: Nam Præsul nec nimis rigidus, nec nimis lenis debet esse: sed medius pro opportunitate, v. 5. n. 162. illat. 63. per totam, p. 109.

Nescitis quid petatis. Mater petit, & filij reprehenduntur, quia matris error filios inficit, v. 19. n. 102. & v. 30. n. 89. p 367.

Item, quia filij persuaserunt matri, ut peteret. Qui persuadet rem injustam, etiam si remota causa sit, punitur, v 30 n 99 p. 370.

Nescitis quid petatis. Quia sine meritis ad fastigium dignitatis ascendere, insitia est: quia sine meritorum ornamento honores acquirere, indecorum est. Sic Sanctus Thomas, ibidem. *Nescitis, quia de præmio contenditis sine merito præcedente,* v 1. n. 28. p 10. & v. 18. n 43. illat. 148. p 256. & vers. 19 n. 60. illat. 178. per totam, pag 300.

Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei possumus, Calicem quidem meum bibetis Sanctus Thomas, ibidem. sic ait. *Ideo considerare debetis, quod ad præmium non venitur nisi per meritum: ideo volo vos primo examinare, si potestis pati: Unde dicit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Ubi nota: Quòd licet hi discipuli prompto animo se obtulerint ad merendum, tamen non eis promisit præmium, imo dixit: *Non est meum dare vobis.* Sed cur, si de meritis sunt soliciti, non promittit Christus præmium, Quia sat eis erat, meritis ornari. Nam meritorum dignitas felicior consecutione præmii, vers. 1. num 28 illat. 3. per totam, pag. 10.

Item, quia merendi excellentia ipsam gloriam felicitat, v. 37 n. 19 p. 414.

Potestis bibere calicem Inquirit Christus à Discipulis, an pati possent? Ad labores excitat eos Christus, cùm Discipuli sint soliciti de consecutione Regni, quia vita laboriosa ipsam gloriam æquare videtur, v. 5. n 91. illation. 51 per totam, p. 91.

Item, quia labores ipsius Christi sunt Vicarii, ibid. num. 95.

Item, quia tanta est laborantium dignitas, ut vel ipse Deus, cum eis æquivocari non respuat, vers 8. n 25. illation 67. per totam, p. 120.

Item, quia labores viam aperiunt felicitati, v. 8. n. 35. illation. 72. per totam, p. 127.

Item, quia laboribus ad regnum ascenditur, v. 20. n 84. pag 332.

Item, quia labores æternorum bonorum calculi, vers 37 n 53. p. 412.

Feria IV. Dominicæ II.

Homo erat Paterfamilias, qui plantavit vineam. Ex Matthæo, c 21. Hic sermo est de Deo, & Ecclesiâ. Cur Deus dicitur Pater, & non Dominus vineæ? Quia velut Pater fideles tractat, leniter, & affectuosè, Princeps erat, sed Patris nomine gaudet, ut sic suos alliciat ad serviendum: nam affabilitas Principis in servitutem voluntariam suos redigit, v. 1 n. 99. illat. 16. per totam, p. 31.

Plantavit vineam. Deus sibi adscribit principium Ecclesiæ, & meritò, cùm ipsius Author sit: ut ei debitus honor exhibeatur. Nam honorifico plausu dignus est, à quo res aliqua sumpsit exordium, v. 5. n. 134. p 102

Et v. 14. n. 61. illat. 79. per totam, p. 144.

Qui alicui rei dedit initium non est cum cæteris computandus, v. 18. n. 169. p. 285.

Item, solus videtur, tametsi sequantur alii, v. 20. n. 53. p. 324.

Et sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, &c. Quid debuit facere vineæ suæ, & non fecit? Incepit, quia plantavit, perfecit, quia sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim. Nam incipere; & non perficere, non esset laude dignum, v. 30. n. 53. illat. 214 per totam p. 358.

Qui viam virtutis incipit amplecti, non deserat usque dum perveniat ad desideratam patriam: hoc enim Patrisfamilias Deo magnam lætitiam affert, v. 8. n. 36 illat. 69. per totam, p. 123.

Vide, *Perseverantia.*

Et locavit eam Agricolis. Postquam Deus plantavit vineam, & perfecit eam, locavit Agricolis. Sed cur Agricolis, & non aliis? Ut in ea laborarent Deus plantat præbens sanctas inspirationes; homo eis cooperari tenetur, vers 20. num. 38. illat. 194. per totam, pagin. 321.

Et peregrè profectus est. Hinc jam imminent, quot flagitia agricolæ commiserunt, percutiendo, lapidando, & occidendo servos, & filium Patrisfamilias: Nam felix est qui à Deo non distat; infelix qui distat, v. 18. n. 10. illat 144. per totam, p 248.

Agricolæ apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, &c. Misit alios servos: & fecerunt similiter: Misit ad eos filium suum: Venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus. Avaritia persuasit eis tantum flagitium. Putarunt hoc medio hæreditatem consequi, & amiserunt hæreditatem. Grave malum est avaritia. Vide *Avaritia.*

Misit ad eos filium suum. Cur pater misit filium, cùm sciret, istos agricolas occidisse servos? Ut exactius examen faceret de tanto crimine. Non quia illud ignoraret, sed ut instrueret Iudices, non nisi ex actissimo examine præmisso ferendam esse sententiam, v. 16 n. 12. illat. 105. per totam, p 184.

Et apprehensum eum, ejecerunt extra vineam, & occiderunt. Cur non occiderunt eum intra vineam? Ne tantum scelus à suis servis sciretur. Nota, agricolarum intentum fuisse crimen istud occultare, & illud patrarunt in via, ut neminem lateret Peccatores eisdem mediis, quibus peccata occultare desiderant, manifestant, v. 14. num. 103. p. 154.

Et v. 17. n. 24. illat. 117. per totam, p 204.

Dominica III. in Quadragesima.

Erat Jesus ejiciens dæmonium: & illud erat mutum. Ex Luc. c. 11. Conatum Christi in dæmone ejiciendo denotat illud verbum *erat*; quia dæmon jamdiu possederat miserum illum hominem. Nam vincere consuetudinem maximum miraculum est, vers. 8. num 70 p. 131.

Divina virtus exigitur ad vincendam consuetudinem, v. 17. n. 141 illat. 134 per totam, p 233.

Et illud erat mutum. Sed quî fieri potest, ut dæmon linguâ carens mutus sit? Mutus est, qui linguam habens, usum loquelæ amisit propter organi distemperiem. Ergo dæmon non potest dici mutus. Sed quam aptè? Nam si dæmon ut mutus sit linguam requirit, sat ei est detractoris hominis lingua; quia hujus lingua potiùs dæmonis, quàm hominis est. Nam quod dæmon per se non audet lingua detractoris audet, vers. 19. n. 78. illat. 80. pag. 304. Vide *plura*, Verbo, *Lingua.*

Et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus Hic jam homo dicitur mutus Et quid locutus est? Glossa Moral. Theophyl. Remig Asserunt, hunc hominem grato animo laudes Christo decantasse. Vide verbum *Gratitudo.*

Locutus est mutus Loquitur, & mutus dicitur; Apud homines semper peccator habetur, qui semel peccator

peccator fuit, ideo etiam dum loquitur mutus dicitur: apud Deum qui pœnitentiam egit peccatorum alius est à priori, v. 19 n. 34 p. 295.

Injuriosum est pœnitentibus præcedentis vitæ cineres imponere, v 19 n. 34. p. 295.

Locutus est mutus Non erubescit loqui, qui mutus fuerat. Non erubescat peccator agere pœnitentiam, v. 20. n. 74. p. 330.

Quid requirat vera pœnitentia? Ibid

In Beelzebub Principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Magnum sacrilegium: imo magna blasphemia! Christum magum, & incantatorem faciunt, ut negans Filium Dei, nam magiæ vacare, idem est, ac idolis exhibere cultum. v. 17. n 67. p 215. Vide *Magi*. Ubi plura, ut detestabile hoc vitium carpas.

In Beelzebub, &c. Hoc dixerunt Pharisæi ardentes invidia contra Christum. Vide, *Invidia*.

Feria IV. Dominicæ III.

Quare Discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Ex Matth c. 14. Non dixerunt Pharisæi: Cur tu transgrederis, sed quare Discipuli tui: ut acrius eum calumnientur: nam Discipulorum, & subditorum defectus Præsuli, & Magistro imputantur, vers. 14. num. 39. p. 139. & 47. p. 140.

Et v 17. n 162. illat. 138. per totam, p. 199.

Et v. 38 n. 6 per totam, p. 454.

Item, ut notarent doctrinam Christi. Sed Christus eam defendit, v. 28 n. 11. p. 338.

Non enim lavant manus suas, cùm panem manducant. Pharisæi invidebant Christo, & ut eum calumniarent, Discipulos eius accusant, & sub zelo religionis malitiam, & invidiam tegunt. Grave malum; nam velamen justitiæ, & sanctitatis, non debet esse injustitiæ velamen, v. 2 n 19. & 20. p 39.

Et v. 16 n 65. & 66. p. 196 197.

Item sub zelo religionis calumniando Discipulos Christi, in eum tela dirigebant. Plus nocet hypocrita, quia inimicus est occultus, & amicus simulatus, quàm peccator, & inimicus manifestus, v. 19 n. 37. illat. 175. per totam, pag. 295.

Non enim lavant manus, cùm panem manducant. Ecce delictum. Discipuli non lavabant manus, hoc est, fugiebant, exterius manifestare sanctitatem cordis, ne serperet hypocrisis, solent enim justi, exterius peccatores se ostendere, ut fugiant hypocrisim, v. 17. n 37. illat. 119. per totam, p. 207.

Item, non lavabant manus, ut occultarent sanctitatem; nam virtus dum occulta, manet intemerata; si in lucem prodit, in profundo vanitatis submergitur, v 2. 53. & 54. & 65. p. 48. & 49

Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? His verbis Christus Pharisæos reprehendit; non tamen imposituræ respondit. Quare discipulos non excusat? Quia bona eorum vita defendebat: & defensione non indiget, quem conscientiæ securitas defendit, v. 14. n. 184. illat 99. per totam, p. 175.

Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem: & qui maledixerit patri, &c. Pharisæi solliciti erant de manuum munditia; & hoc præceptum violabant. O quanta iniquitas! Nam filij lege naturæ, & Dei tenentur parentibus honorem exhibere, vers. 1. n. 41. illat. 5 per totam, p 15.

Et v. 18. n. 5. illat. 145. per totam, p. 247

Quid divinum est, filios pietatem erga parentes exercere, ibid. num. 7.

Filij, nec in somnis, obliviscantur honoris erga parentes debiti, ibid. n. 8. p. 248.

Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me Non est vera doctrina, quæ operum, & sanæ intentionis est expers, v 30. n. 46. p 356.

Doctrina non in tiara, sed in corde Pontificis: quia in eo veram doctrinam desiderabat Deus, ibid. num. 63. p 360.

Feria IV. Dominicæ III.

Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Ex Joan. cap. 4. Fatigatus Jesus requiem sumebat sedens juxta fontem. Et cur juxta aquas requiem sumit? Ut indicaret, felicitatem hujus vitæ transitoriam esse, & infelicitatis vaticinium, v. 8. n 49. illat. 71. per totam, p. 125.

Item sedet juxta aquam, in qua nihil firmum, totum periculis obnoxium; sic hujus vitæ voluptas multis subjacet periculis, v. 20. n 15. illat 191 per totam, pag 318.

Fatigatus ex itinere. Fatigatur Christus, ut mulierem peccatricem lucrifaciat; quia plus nostram salutem, quàm suum levamen desiderabat, v. 2. n. 61 p 50.

Et quia Præsul proprio dispendio commodis subditorum debet consulere, v 14. n. 50. illat. 77. per totam, pag. 141.

Et n 203. & 205. illat. 103. p 180.

Fatigatus ex itinere sedebat sic. Quomodo *sic*? Sicut accessit ad fontem. Ergo cùm fatigatus veniret ex itinere, fatigatus sedebat Augustin. tract 15. in Joan. *Invenimus Jesum fortem, & infirmum. Fortem quia in principio erat Verbum: infirmum, quia Verbum caro factum est. Sic ergo infirmus Jesus ab itinere fatigatus sedebat super fontem.* Sed cur adhuc sedens est fatigatus? Ne videatur requiescere, quia sedet, & otio vacare; nam sic jam mortuus videretur, v 5. n. 17 illat. 39. per totam, p. 74.

Item, quia pati Christo glorioſum est, inglorium à laboribus feriari, v. 20 n 86 illat 201. per tot p. 332.

Hora erat quasi sexta. Id est, cùm Sol maximè lucet Et cur in tanta claritate venit? Quia ad opus eximium exercendum, nempe, ad convertendam peccatricem. Et qui bene agit quærit lucem, qui malè, fugit, v. 14. num. 186 p. 175.

Hora quasi sexta. Cùm Sol maximè lucet; quia ad misericordiam exercendam: & quod in Deo maximè fulget est misericordia, v. 18. n. 83. p 266.

Item, quia cùm misereatur in die; cùm punit in nocte venit, v. 18. n. 159 illat. 166. per totam, p 283.

Da mihi bibere: Dixit Jesus mulieri Samaritanæ. Cur ab ea aquam petit, cùm eam desiderabat, attrahere? Facilius multò eam alliceret, si aliquid ei conferret, quàm petendo. O immensa bonitas! Ut illi aquam vitæ æternæ daret, venit in puteum: tamen ab ea aquam vult accipere, ut non solùm misericors, sed etiam obligatus tot bona huic mulieri conferat. Nam qui beneficium recipit, debitor dantis constituitur, v. 14. n. 119. ill. 90 p. 161.

Beneficium quædam lex est, quæ ad gratitudinem obligat: ideo lex & manna simul asservabantur, ibid. n. 133. p. 162.

Beneficium etiamsi mica sit panis, vel guttula aquæ aggravabant suscipientem, ibid. n. 137. p. 163.

Quomodo tu Judæus cum sis, &c. Judæi ita Samaritanos despiciebant, ut vel loquelam eis negarent: at Christus non est acceptor personarum; tum quia Rex, & Præsul cor debet habere unum, & divisum erga subditos, v. 14. num. 47. pag 140.

Nobiles, & ignobiles æstimare, ibid. n. 49.

Item, quia Christus pro omnibus moriturus erat, vers. 5 n. 149. illat 61. per totam. p. 106.

Discipuli autem abierunt in civitatem. Notanter hoc advertit Ioannes, ut exprimeret Christum mansisse solùm cum muliere; quia ejus peccata erat revelaturus, & ne apud Discipulos eam infamaret. In hoc docet, defectus non esse deregendos præsertim cùm ex eorum publicitate nullus sequitur spiritualis fructus, vers. 28. n. 9. illat. 204. per totam, p. 338.

Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam. Velut rogat Christus, ut petat mulier, ut concedat Desiderabat aquam vivam dare ei, & ob hoc ut petat, proponit. Deus namque tanti nostras æstimat preces, ut postulari desideret, quod decrevit concedere, v. 29. n. 21 illat. 210. per totam, p. 347.

Dedisset

Dedisset tibi aquam vivam. Ipse, qui à muliere petiit aquam, nunc aquam vivam promittit, pluris faciens dare, quàm accipere; pascere, quàm pasci, rogari, quam petere, v 14 n.152 p.167.

Vade voca virum tuum. Petierat mulier aquam vivam, quam Christus ei promiserat. Sciebat Dominus meretricem esse, sed ut leniter eam tanaret, vocare jubet virum, invitans ad dicendum: *virum non habeo*; ut Christus responderet: *Quinque enim viros habuisti: & nunc quem habes, non est tuus vir.* Vide Christi mansuetudinem: docendo reprehendit, & reprehendendo docet, v. 17 n.120 illat.130. per totam, p 229.

Domine, ut video, Propheta es tu. Cognovit esse Prophetam, & verum Doctorem, quia cùm ab ea fatigatus aquam petit, aperit peccata, & reprehendit, etiamsi aquam neget: nam sic docens, v. l tanquam independens, admirabilis est, v 30.n.48 p.357.

Ego sum, qui loquor tecum. Annuntiaverat Christus Samaritanæ multa, & salubertima: ipsa tamen expectabat Messiam, ut vera annuntiaret: tunc Jesus dixit ei: *Ego sum. &c.* O mulier summè felix! Deum hominem alloquentem habes. Hæc est summa felicitas: Nam felix est, qui à Deo non distat; infelix, qui distat, v.18. num. 10. illat.144. per totam, p 248.

Rabbi manduca. &c. Tametsi Christus aquam petierit, non legimus, bibisse: & licèt discipuli cibos attulissent, non comedit; quia Deo lucrum, benefacere, v 20.n 11. p.317 & v 29.n.14.p 345.

Item ut doceat, Præsules subditorum utilitati consulere debere, potiùs quàm propriæ, v 2 n. 37. per totam, p.49.

Dominica IV. in Quadragesima.

Unde ememus panes, ut manducent hi? Ex Ioan. c. 6. Poterat Christus producere panes ex nihilo; & tamen voluit à Philippo emi, emptos accepit, & gratias egit, & distribuit discumbentibus. Chrysost. hom. 50. in Matt. *Propter quid autem non facis panes ex nihilo, quibus turbam pascat?* respondet: *ut ostendat, quia ipse est, qui fructus tradidit.* Hoc est, ut cum viderint homines quinque panibus tantam multitudinem saturatam, sciant, panes à Deo multiplicatos fuisse; nam subitò ex quinque panibus quinque millia hominum saturati, si unde tantus victus provenerit ignoraretur, suspectus esset; sic subitaneus splendor suspectus est; & subitanea virtus parum tuta, si non cognoscatur, unde provenerit. vers 3. n 30. illat 22. per totam, p.42.

Unde ememus panes, &c. Nemo rogat pro turba, ut subveniat ei, quia cupiebat suam liberalitatem prorsus ostendere; nam perillustre liberalitatis insigne est, conferre beneficium ante petitionem, v.3.n.11 illat. 29 per totam, p.53.

Unde ememus panes, &c. Consilium videtur petere, qui omnia sciebat: ut erudiat etiam cordatissimos, in quolibet negotio non superfluere consilium, v.35. num.46 illation.236. per totam, p.389.

Unde ememus panes. &c. Cur à Philippo, & non à Iuda. qui loculos habebat? quia fur erat, & pecuniæ amicus. Qui enim recipiendi est anxius, ineptus est, ut aliorum habeat curam, v.18 num.87. illat.155. p. r totam. p.267.

Unde ememus panes, &c. Non petit turba, & tamen Christus curat de ejus cibatione, quia eius vidit necessitatem. Nam indigentia vox viva est, quæ Dei favorem solicitat, v.14. numero 164. & 165 p.169.

Accepit ergo Iesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus. Priùs gratias Patri agit Christus, quàm miraculum patret, sed cur ante receptionem beneficii gratum se ostendit? quia gratus animus pro sola beneficii promissione gratias rependit, ibid. n.134 p.162.

Distribuit discumbentibus. Matth. 14. num. 19. ait: *Acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum, benedixit, & fregit, & dedit discipulis.* Vide, cur multiplicantur, sic Hieronymus: *Frangente autem Domino seminarium fit ciborum: si enim fuissent integri, & non in frusta discerpti, & non divisi in multiplicem segetem, tantam multitudinem alere non poterant.* Multiplicantur panes, & pisces: quia dividuntur; & ex mente Hieronymi; si non essent divisi, non multiplicarentur. Docemur in hoc ad elargiendam eleemosynam. Vis bona multiplicare? divide illa; ale pauperes, v. 19.n 28. illat.173. per totam, p.294. Vide *Eleëmosyna.*

Et dedit discipulis: ex Matt. sed cur dedit discipulis? Chrysost hom.9. in Matth. *Cùm ergo accepisset panes, dedit discipulis suis honoratiores in hac re ipsos constituens: nec id solum, verumetiam ut ministri rerum facti ne dubitarent, nec obliviscerentur ejus miraculi, quia manus sua attestarentur.* Propter duo Christus dedit panes discipulis Primum, ut eos honoratiores redderet. Curat enim Dominus de honore sacerdotum, v.3. num.28 illat. 32. per totam, p.57. secundum: ne dubitarent de miraculo, quia distribuendo panes, saltem quoad hoc partem habebant aliquam in miraculo, & sic magni illud facerent, nec ejus obliviscerentur; nam illud in quo homo aliquam partem habet, vel cujus auctor est, magnificit, v.37 n.94.p.442.

Feria IV. Dominicæ IV.

Prætereiens Iesus vidit hominem cæcum à nativitate. Ex Ioan c.9. vidit Iesus cæcum: exinde bonum auspicium cæco fuit; nam visus Dei affectum indicabat erga cæcum, v.14.n.150 p.167.

Præteritus Iesus vidit cæcum. Adhuc præteriens curam illius cæci egit, ut ei benefacerer, quia Dei natura innotescit in largitate beneficiorum, v. 3. n. 17. illat 30 per totam, p.54.

Item quia ubi primum à benefaciendo cessat, quasi mortuus esse videtur, v.3 n.22. illat.31. per totam p 55.

Vidit hominem cæcum. Bonus princeps nunquam à subditis oculos avertat, nam subditus melior fit si adsit præsentia præsulis, v.14.n.51.p.141. Item, tantâ cura eos semper habeat ante oculos, ut nisi ad aspiciendum Deum à subditis non avertat visum, ibid. n. 44. p. 143. Præsulis visus utilissimus subditis, v 19. n 6. illat. 168. per totam, pag 289. Præsul plenus oculis, ut benefaciat subditis, v.40.n.29. illat. 277. per totam, p 464.

Vidit hominem cæcum: abjectum, & humilem. Non rapuit ejus oculos tumor Pharitæorum, sed miseria hujus cæci, quia bonus Præsul abjectos, & pauperculos potentibus præponit, v.19.n 11 p.290.

Quis peccavit hic, aut parentes ejus? Interrogarunt discipuli. Erronea opinio est ista ait Ammonius. Nam labores, & calamitates multoties mittit Deus ad maiorem gloriam suam; nam laborantium honoratur patientia, v.37.n.174 p.447.

Item quia labores beneficiorum Dei sunt pignora, vers. 37.n.169. & per totam, p.445.

Item quia calamitates sunt pax à Christo collata, ibid. n. 171. Vide *Labores.*

Quis peccavit. Putabant discipuli propter hujus hominis, aut parentum peccata mulctatum cæcitate, Iudicium humanum falsitati obnoxium, v.2 n.37. illat 23. per totam, p 44 & v.24 illat.94. per totam, p. 323.

Quis peccavit hic, an parentes ejus? vel cæcum, vel parentes peccasse putant discipuli. Fallebantur id ex Christi responso constat. *Neque hic peccavit, neque parentes ejus.* Facile hoc responso reprehendit Christus discipulos, & eos docet, ne contra proximum facile loquantur; nam lingua sacerdotum non ad detrahendum, sed ad honorandum concessa, v.35.n.62. illat.39 per totam, p 392

Item, ut contra detrahentes prædices: vide, *Lingua & elige*

Sed ut manifestentur opera Dei in illo. Opus Dei appellat Iesus misericordiam quam erga cæcum exercebat,

hæc, quia misericordia proprium Dei attributum, vers. 18. n. 154. illat. 156 per totam, p. 282. vide, *Misericordia.*

Hæc cum dixisset exspuit in terram. .. & linivit lutum super oculos ejus. Vide liberalitatem Christi: nihil petierat cæcus, & nullis præmissis precibus Christus visum concessit, quia perillustre liberalitatis insigne est, beneficia conferre ante petitionem, v. 3. n. 12 illat. 29 per totam, p. 53. Id expressit Rupertus l. 9. *Notaniam, quod lux mundi non expectavit, ut clamaret talequid dicens; miserere mei Marc.* c. 10 *n.* 48 *sed ultro naturæ indigenti ferè accommodavit, & gratuito beneficio tacenti subvenit; nam hoc ad opera Dei manifestantia pertinuit.*

Et linivit lutum super oculos ejus. Luto Christus oculos cæci aperuit; nec mirum luto aperiri oculos; nam luti, & pulveris recordatio mentem illuminat, oculos aperit, & inimicos vincit, v. 35. n. 80. illat. 242. per totam, p. 396.

Vade, & lava. Cur Christus per se solum non aperuit oculos cæci, sed postquam linivit luto, jubet, ut laver; quia vult hominem adhibere diligentiam, cum ipse præstat favorem, v. 20. n. 38. illat. 194 per totam, p. 321.

Alii dicebant, quia hic est: alii autem nequaquam. Omnes cæcum, & mendicum cognoscebant, videntem non omnes cognoscent. Mirum tamen fuit, quod aliqui videntem recognoscerent, nam homo lynceus est ad videndum defectum proximi, cæcus ad id quod decorum est, vers. 2. n. 42. illat. 24. per totam, p. 46.

Vocaverunt parentes ejus qui viderat. Ad quid vocaverunt parentes? ut cæcum jam illuminatum pervertirent, ne fateretur veritatem, sed parentes dixerunt: *Scimus, quia hic est filius noster; & quia cæcus natus est, &c.* O magna vis veritatis, obumbrari potest veritas, extingui non potest, vers. 30 n. 36. illat. 221. per totam, p. 353.

Da gloriam Deo: cæco dixerunt Pharisæi, cum ipsi Deo gloriam non darent: sub specie religionis, a religione eum abducere conantur. Vide *Hypocrisis.*

Audivit autem Jesus, quia ejecerunt eum foras, &c. Propter Christum patiebatur iste: ideoque a Christo tot cumulatur beneficiis; quia invicta patientia ubertimos fructus confert, v. 17. n. 59. illat. 123. Vide *Patientia.*

Feria VI. Dominicæ IV.

Erat quidam languens Lazarus, &c. Ex Joan. cap. 11. Hic agitur de suscitatione Lazari: ubi nota prius curasse Christum cæcum à nativitate, quàm Lazarum revocaret ad vitam; non solùm ut ostenderet, omnium gerere curam pauperum, & divitum, verumetiam pauperes divitibus præponendos: hæc enim est gloriosa excellentia Prælatis, v. 19. n. 11. pag. 290.

Ecce quem amas infirmatur. Cur permittit Christus infirmari dilectum? quid mirum, cùm tanta sit laborantium dignitas, ut vel ipse Deus cum eis æquivocari non respuat, vers. 8. num. 25 illat. 67. per totam, pag. 120.

Item quia labores, & infirmitates beneficiorum Dei sunt pignora. v. 14. n. 167. illat. 96. per totam, p. 171.

Laboriosa vita divini amoris index, vers. 14. n. 167. illat. 96 pag. 170.

Ecce quem amas, infirmatur. Non petunt hæ sorores fratris salutem, sed tolum proponunt Christo infirmitatem, ejus voluntati relinquentes; quia per orationem solùm quod expedit, est postulandum, vers. 14 n. 148. p. 166.

Item, quia sine voce auditur, & exauditur oratio, v. 29. n. 19 Brevi sermone orant hæ sorores; quia oratio non verborum abundantia, sed recta intentione debet fieri, v. 29. n. 16. p. 345.

Ecce quem amas infirmatur: non dicunt, Domine, veni, & sana, sed solùm necessitatem proponunt; quia necessitas viva vox est ad excitandam divinam largitatem, v. 14. n. 100. illat. 95. per totam, p. 169.

Infirmitas hæc non est ad mortem. Non mittit Deus infirmitates, & labores, ut homo succumbat, sed ut emendetur, nam labores, & calamitates viam felicitati aperiunt, v. 8. n. 55 illat. 72 per totam, p. 127.

Item, quia labores durissimum peccatorem, imo ipsum dæmonem obligant ad reverendum Deum, v. 14. n. 176 & 177 p. 172 & 173.

Infirmitas hæc non est ad mortem. Sed qui hoc verum sit, cum mortuus fuerit Lazarus? quia celeriter illum suscitaturus erat. Christus, & qui celeriter ab aliquo dari no liberatur, videtur non incidisse in illud, v. 18 n. 182 pag. 288.

Ubi posuistis eum. De sepulchro interrogat, non quia ignoret, sed ut nos reprehendat, qui defunctorum facile obliviscimur, vers. 21. n. 5. p. 336 per totam, illat. 203 p. 325.

Et lachrymatus est Jesus. Non tristatur Christus cùm amicus Lazarus moritur, sed gaudet: & lachrymatus est, cùm ad vitam revocat, quia virâ hæc multis periculis subjacet, vers. 20. n. 25. illat. 191. per totam, p. 318.

Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, facere, ut hic non moreretur? Increduli Judæi etiam præsente mortuo calumniabantur Christum. O quanta infelicitas! nam infelix reputandus est ille, qui memoria mortis à malitiæ tramite non avertitur, v. 16. n. 33 p. 188.

Tollite lapidem dicit ei Martha, Domine, jam fœtet. Et cur lapis tollendus; & quid intererat, quòd fœtidus esset defunctus; cùm Christus esset omnipotens? designatur consuetudo inveterata, ad quam devincendam requiritur tota Dei omnipotentia, v. 17. n. 141. illat. 134 per totam, p. 233.

Tollite lapidem. Cur à circumstantibus lapis amovendus, cùm posset Christus sine hoc patrare miraculum? ut sibi videantur aliquam in illo habere partem, & ob hoc illud respiciant, ut suum; nam illud quod facimus maximi habemus, vers. 37. n. 94. pag. 424. per totam, illat. 257 pag. 423.

Et statim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus pedes, &c. Primò jussit Christus, lapidem amoveri: deinde Lazarum vocat: tandem prodiit mortuus ligatus. Ad quid hæc? ut non subito crederent Judæi, sed paulatim; sic ad virtutem ascendere oportet, vers. 1. num. 56. illat. 8. per totam, p. 18.

Ligatus pedes. Et cur ligatus? quia vitæ acceperat beneficium: gratitudinem tuam ostendit, simulque beneficia ligare, & comprehendere recipientem, v. 14. n. 139 illat. 91. per totam p. 163.

Qui fuerat mortuus. Et cur permisit mori, si suscitaturus erat; quia Deus aliquando negat salutem ut conferat vitam, v. 14. n. 130 illat. 98. per totam, p. 173.

Ligatus pedes. Ut crederetur vivus, nam ut homines manifestent horrores Lazari, prædicabunt miraculum, v. 2 n. 50. illat. 25. per totam, p. 47.

Solvite eum Propter eamdem rationem, vers. 2 n. 50. pag. 48.

Feria V. in Quadragesima.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Ex Joan. c. 8. Vitam suam exponit Christus coram inimicis suis, ut arguant, si possent de peccato, invidi erant, & non arguerunt, quia in eo peccatum non erat, si enim esset, ipsum peccatum vociferaretur; nam peccatum natura est, & propensio se manifestare, vers. 17. num. 24. illat. 117. per totam, p. 204.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Dixit confidenter Christus: securitas bonæ conscientiæ firmissimum propugnaculum, vers. 35. n. 46. illat. 236. per totam, p. 389.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Dices: Pharisæi multoties eum arguebant, imputantes blasphemiam, seductionem, violationem legis, & alia, sed respondent Maldonatus hic, & alii; *arguere* hic sonare, *convincere.* Multi calumniantur de aliquo peccato, qui tamen non convincunt, quia falsò illi imputatur. Multoties actiones calumniatur, quæ ex recto fine procedunt. Quâ ob rē nō debemus, temerè judi-

care operâ proximi, scientes, quòd humanum judicium sæpè bonum reputat malum, & malum bonum, vers 2. num 57 illat. 23. per totam, p. 44. & vers. 20. n 44. illat. 195. per totam.

Quis ex vobis arguet me de peccato? nimis videtur audere Christus cùm sanctitatem, & innocentiam suam Pharisæorum linguis exponit. Nam lingua maledica omnes virtutes contendit maculare, v. 19. num 74 p 303.

Non solum vivos, sed etiam beatitate fruentes inflammat. ibid n 75. Item nec ipsi Deo parcit, ibid. num. 80 pag. 305.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Invitis Pharisæis suam innocentiam exponit Christus; nimia videtur audere: quia vel lucis pulchritudo, si hominibus invidis committitur, periclitatur invidia obscurante, vers 2. num 30. illat. 23. p 44.

Item quia invidia non parva, sed magna, illustria non obscura infectatur, v. 18. n. 100 illat. 157. p. 270.

Si veritatem dico vobis: quare non creditis mihi. Ideo illi non credunt, quia veritatem odio prosequuntur: nam veritas sic amara est injustis, ut vel ejus vocem abhorreant: ideo Herodes Joannem decolavit; quia veritatis vox. v. 8 n. 29. p. 121.

Si veritatem dico vobis, &c. Veritas odio habetur à peccatoribus, at veritas semper vincit: quis obumbrari potest, extingui non potest, v. 30. n 36. illat. 211. per totam, p 353.

Si veritatem dico vobis, &c. Qui sine veritate intelligit, non bene intelligit, v. 30 n. 58. illat 215. per totam, 359. Ideo Pharisæi, & Scribæ non sunt inter sapientes reputandi, utpote aberrantes à veritate. Vide *Veritas*.

Si veritatem dico vobis. Non credebant veritati, sed eam opprimebant, quod infame omnino est, v. 30. n. 63. p. 360

Si veritatem dico vobis, &c. Prius ostendit Christus, se omni prorsus carere peccato; & exinde munus docendi exaltat: nam doctor, & divini Verbi præco tenetur prius operibus fulgere, quàm divinum Verbum annuncier, v. 18. n. 31. illat. 68 per totam. pag 121 v. 16. n. 6. illat. 104 per totam, p. 182.

Rursus: quia non docet secundùm veritatem, qui non operatur, quod docet, v. 30. n. 42. illat. 212. p. 355.

Si veritatem dico vobis, &c. Veritatem prædicabat Christus potentioribus Israel. Magna, & rara virtus, vers 30 num. 48. pag 357.

Item, quia elegantissimus concionator, si regem, aut potentissimum est reprehensurus, loquelam, & vocem amittit, ibid. n. 49.

Item, quia horum vitia reprehendit SS. Trinitatis est organum, & interpres, ibid. n. 50.

Si veritatem dico vobis. Christus veritatem annuntiabat, tametsi amara esset Pharisæis, & Scribis, & propter hoc eorum odium concitaret: quia bonus concionator tenetur ad veritatem annuntiandam adhuc cum dispendio vitæ, v 30 n. 51. p. 358.

Si veritatem dico vobis. Ostendit Christus suam innocentiam, & statim annuntiat veritatem: quia ad annuntiandam veritatem innocentia agni requiritur. ibid. n. 51.

Si veritatem dico vobis Doctor veritatem annuntians excellentior est omni lapide pretioso. ibid n. 52.

Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo. Duplici nota ab his inuritur Christus: & in vita. cum dicitur, *dæmonium habes:* & in splendore sanguinis: defendit innocentiam vitæ, dicens, ego dæmonium non habeo, calumniam contra sanguinem non rejicit: quia apud Deum vera nobilitas sola virtutis prosapia. v. 14. n. 71. illat. 81. per totam, pag. 147. vers. 37. num. 163. & 164. pag. 449. & 450.

Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum. Non dixit: Ego non sum Samaritanus, quod apud Hebræos valde ignominiosum erat, sed glorifico Patrem meum: quia secundùm operationum qualitatem, qualitas. & nobilitas censenda est, vers. 37. num. 160. & 161. p. 444.

Feria IV. Dominicæ V.

Facta sunt encænia in Jerosolymis. Ex Joan. cap. 10. Ad celebrandam templi renovationem venit Jerosolymam Jesus. O quantum gaudet Dominus de honore suis templis exhibito? Hinc urget eorum immunitas. Caveant reges, ne bona Ecclesiarum usurpent; nam hoc facere excidium regni annuntiat, v. 2. n. 24. illat. 23. per totam, p. 40. Vide *Ecclesia*. Vide Sacerdotes.

Facta sunt encænia. Celebrabatur templi renovatio facta a Juda Machabæo, eo quod ab Antiocho esset prophanatum. Recolitur etiam Judæ magnificentia, qua templum illud mundavit, exornavit, ditavit. Et merito ut discant reges templa ditare, eis munera, & donaria conferre, non auferre earum bona, & thesauros, si prospera in suis regnis desiderant: nam hæc cum fiunt omnia abundant in regno, & nemo indiget. v. 42. n. 13. Vide *Ecclesia*.

Facta sunt encænia. Animæ renovatio festum est Christi: quia perseverare usque in finem animam renovando bonis operibus summoperè Deo placet, vers. 30. num. 55. & 56. & 57. p. 358. & 359. Vide *Perseverantia*.

Item animæ renovatio per pœnitentiam festum est Christi. ideo magis honorare solet pœnitentes, quam innocentes. v. 14. n. 66. illat. 80. per totam, p. 145.

Et ambulabat Jesus in templo Venit Jesus ad celebrandum hoc festum: & deliciosè in templo assistit, quia Deus ibi specialiter est, ubi religiosè colitur, v. 12. n. 30. p. 167. & v. 36. n. 2. p. 357.

In porticu Salomonis Et cur dicitur porticu Salomonis cum diruptus fuerit à Chaldæis, & à Neemia, & Esdra re ædificatus: & postea à Juda renovatur? certè, quia Salomon fuit primus, qui templum illud ædificavit, & primus in aliquo genere virtutum dignus est æterna fama, vers. 5. n. 134. p. 102. v. 14. n. 61. illat. 79. per totam, p. 144. v. 18. n. 169. p. 285. v. 20. n. 53. p. 324.

In porticu Salomonis. Ubi sedere solent pauperes: docens, quod apud Deum pluris pauperes, quam divites habentur, v. 19. n. 10. illat. 169. per totam, p. 291.

Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus dic nobis palam. Simulant Pharisæi desiderium sequendi Christum, & cum eo amicitiam ineundi, ut sic dolo teneant. Grave malum: nam falsi amici plus nocent quam inimici manifesti. v. 19. n. 37. illat. 175 per totam, p. 295.

Item simulant, quia hypocritæ: falsa sanctitas, quæ exterius lucens non ardet in corde, v. 16. n. 63. illat. 115. per totam, p. 196.

Quousque animam nostram tollis? Augustin. & Glossa: *Non veritatem desiderant, sed calumniam præparant*, ut Christum injuriis afficiant, sed cur quæruntur? quia calumniatores sunt. Injuria namque magis nocet offendenti, quam offenso: nam satius est injuriam pati, quàm inferre, vers. 5. num. 100. p. 94. Miserandus injuriator; quia diaboli sagittarius, vers. 17. n. 102. p. 224.

Multa opera ostendi vobis ex Patre meo: propter quod eorum ejus me lapidatis? Christus in memoriam Pharisæorum beneficia sua: quia ingratis recordanda sunt beneficia, ut rubore suffundantur: sic fecit Deus filiis Israel, vers. 14. n. 41. p. 139. Vide *Ingrati*.

Si non facio opera Patris mei: nolite credere mihi. Et meritò: quia filius paternos mores non imitans adulterinus reputatur, v. 1. n. 46. illat. 56. per tot. p. 16.

Feria VI. Dominicæ V.

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium adversus Jesum, Ex Jo. c. 11. Summi sacerdotes, & Pharisæi adversùs Deum congregantur; & qui cum potiori jure tenebantur honorare, ejus necem machinantur: ab amicis probra accipere summa calamitas, v. 38. n. 12. & 13. p. 455.

Colle-

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi, &c. Sacerdotes, & religiosi contra Iesum congregantur, ut decretum judicetur, religiosum, impietatem sub religionis velamine detegentes. Grave malum: nam velamen sanctitatis, & justitiæ non debet esse injustitiæ, & sanctitatis velamen, vers. 16. num. 65. & 66. pag. 196. & 197.

Collegerunt, &c. Religiosi erant, & simulabant odium, & invidiam contra Jesum sub zelo religionis: hypocrita amicus simulatus, plus nocet, quam inimicus manifestus, v. 9. n. 37. illat. 175. per totam. p. 295.

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium. Ut decretum apud populares admitteretur, siquidem maturo consilio à multis peritis, & religiosis viris resolutum; in quo indicabant non potestate, sed ratione sancitum: nam judex justitia non potestate debet punire, vers. 16. num. 17. illat. 106. per totam, p. 185.

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium. Ut ab eis decretum omnes amplectantur, nam quod prælatum fecisse vident subditi, id sibi omnes faciendum putant, v. 14. n. 90. illat. 84. per totam. p. 151.

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium adversus Iesum? Sed cur adversus Iesum, qui tot miracula patrarat, & tot bona in regno fecerat docendo, sanando, &c. Quia improbi præsules, & principes solent obsequia molestiis, exilijs, & morte remunerare, vers. 17. num. 100. p. 224.

Quid facimus; quia hic homo multa signa facit. Propter signa volunt illi è medio tollere Christum, obcæcati erant, quia invidi. Quis talia cogitaret? quinimo propter signa, & doctrinam Christum æstimare debebant. At invidus felicem se putat; si adhuc propria infelicitate aliorum felicitates impediat, vers. 18. num. 104. illat. 158. per totam, pag. 271. Item, quia invidia mentem obcæcat, vers. 20. n. 20. pag. 319.

Si dimittimus eum sic omnes credent in eum. Non curant de salute populi, imo eam impediunt, ut propriæ consulant utilitati. Quod mali Præsules sic faciunt magno cum dedecore suo: nam dedecus est Præsuli, si tantum sibi, & non subditis consulat, vers. 14. num. 50. illat. 77 pag 141.

Et venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. Timent Pontifices, & Pharisæi, ne deponantur à dignitate; & ob hoc divinum medicum conantur interficere, qui omnibus medelam offerebat. sic mali Præsules propriam utilitatem publicæ anteponunt, nam boni adhuc cum propriæ vitæ dispendio commodis subditorum consulunt, vers. 14. n. 50. illat 77. per totam. p 141.

Venient Romani, & tollent, &c. Timent deponi à dignitate, & ideo Jesum condemnant: nam præsul timidus, & damnabit justum, & absolvet reum, vel contra ipsum Deum feret sententiam, ne deponatur, vers. 17. num 45. p. 209.

Venient Romani, & tollent, &c. Jesum condemnant, ne deponantur: nam ille solus operatur justè, qui non dependet, v. 14 n. 111. p. 156.

Vos nescitis quidquam: nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo: & non tota gens pereat: Hoc dixit Caiphas cum esset Pontifex illius anni: præsidebat in consilio, & magnæ auctoritatis erat. Nota malitiam Pontificis: suam voluntatem depravatam expressit interficiendi Christum, ut reliqui, qui inferiores, & ab eo dependentes assentirentur, ut eventus probavit: nam qui dependet ab aliquo, ejus voluntatem inquirit, ut ei semper placeat, & gratus sit, vers. 14. numer. 109. illat 87. pag. 156.

Expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo. Christus pro omnibus mortuus est, non solum pro populo Judæorum, v. 5. n. 148 illat 61. per totam. p 106.

Vos autem nescitis quidquam. Ignorantia in gubernatoribus grave malum reipublicæ, vers. 16. num. 57 p. 194. Item ineptus est ad regimen, qui litterarum caret ornamento, vers 16. n. 43. illat. 113. per totam, p 193. Præsul scientia, & prudentia polleat, v 30 n. 64 illat. 216 per totam, p. 360.

Vos autem nescitis quidquam. Dicebat Caiphas, qui supremus erat in concilio. Ecce Pontificis superbiam consiliarios collegit, & insaniæ eos nocat, ut tanquam oraculum verba ejus accipiant, & velut idolum sapientiæ venerentur, sic superbia principis insolescit, ut ambiat adorari sicut idolum, vers. 16. n. 15. pag 157.

Hoc autem à se ipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit. Cur Prophetavit Caiphas? vel cur veritas in ore hominis pessimi reperitur? quia potentissima res est veritas, ita ut peremte pro labore non intereat. v. 30. n. 40. p. 355.

Dominica in Palmis.

Invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea. Ex Matth. cap 31 Discipuli Christi asinam & pullum solvunt, quia sacerdotes peccatores absolvunt a peccatis, & bene peccator per brutum designatur: quia homo per peccatum in arborem, & in brutum transformatur, v. 14. n. 105 p. 155. Nec solum homo in brutum transformatur per peccatum, sed in nihil redigitur, vers 5. n. 21. p 75. & vers. 43. num. 29.

Dicite quia Dominus his opus habet. Si Dominus, quomodo illis habet opus? quia nullus est princeps, qui subditorum consortio non indigeat coadjuvari, vers. 1. num. 105. illat 17. per totam. p. 33.

Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, &c. Populo, & non sibi est rex, aut præsul, vers 1. n. 73. illat 2. per totam, pag 24. Item, quia rex subditorum utilitati studere debet potius quam propriæ, vers. 2. num 57. illat 27. per totam, pag. 48. Adhuc cum propriæ vitæ dispendio commodis subditorum consulat, vers 14 n. 50. illat. 77. per totam, pag 141. & ibid num. 203. pag 180.

Mansuetus Quasi, princeps affabiliter tractans, in voluntariam servitutem redigit, v 1. n. 99 illat. 16. per totam, pag. 31.

Mansuetus. Præsul nec nimis rigidus, nec nimis lenis; sed medius pro opportunitate, v.... n. 162 illat. 63. per totam, pag. 109.

Mansuetus. Præsul nimis rigidus in discrimine est violare justitiam, v. 16. n 15. p 184.

Venit tibi mansuetus. Præsul pro suis injurias patiens fulgentissima redimitur corona. v. 18. n. 43 p. 256.

Venit tibi. Rex cum bono publico, & non sibi consulit, dignus est imperio, v. 20 n 77. p 331.

Sedens super asinam, & pullum Et cur non super Cherubim aut saltem super equum ut sic triumphus gloriosior esset? quia respexit asinæ humilitatem, ob eam homo præfertur angelis, v. 35. n 67 p 393.

Straverunt vestimenta sua in via. Alij autem cædebant ramos, &c. Vestimenta sua offert turba, & ramos cædit ut Christo præster obsequium, & laudet ejus gloriam: totum quod habebat, obtulit: quia Deo in omnibus placendum est, ut dignè laudetur, vers. 2. num. 14 p 38.

Straverunt vestimenta sua. Renuntiavit turba bonis sæcularibus ut Christo præstaret obsequium: nam Deo male inservit, qui negotiis sæcularibus est irretitus, vers 20 n. 121. p 377.

Hosanna Filio David, &c. Summo applausu suscipitur Christus, qui post paucos dies opprobriis plenus crucifigendus erat Proh humana felicitas imminentis adversitatis est vaticinium: v 8. n 49. illat 71. per totam, p. 125 Bona tempora imaginaria, v. 5. n 85. illat. 50. p. 90 Brevia, & ficta, v 19 n. 106. illat. 186. per totam, p. 311. in hac vita nulla firmitas, vers. 8. n. 45. p. 124. & 52. p. 126 Humana vita multis periculis obnoxia, v 20. n. 15 illat. 191. per totam. p. 318.

Hosanna Filio David. Nobilissimum avum turba revocat in memoriam: an ut bene agat Christus? quia nobilis quadam necessitate constringitur, ne à majorum probitate degeneret, v. 14. n. 78. illat. 82 per totam, pag. 148.

Feria V. in Cœna Domini.

Sciens Iesus, quia venit hora ejus. Et cur dicitur hora ejus tempus acerbissimum passionis? quia Christo

glorioſum eſt pati, inglorium carere paſſionis acerbitate, v.20.n.86.illat.201.per totam, p.332.

Quia venit hora ejus. Probroſa paſſio hora ejus dicitur: quia amore ſaucius patiebatur: quia ubi adeſt amor tormenta admittuntur, ut deliciæ, v.5.n.39.illat.43. pag.80.

Item, quia ubi adeſt amor, difficilia faciliora, amara dulcia, terribilia ſuaviſſima reputantur, verſ.28.num.22. per totam.

Hora ejus. Quia hominibus benefacit: nam illuſtre amoris ſtemma liberalitas, v.5. n.59.illat.46.per totam, pag.84.

Item, principum ſtemma liberalitas, & v.29.n.7.& per totam, v.18.n.42.illat.148.p.136.

Hora ejus. Horam, in qua benefacit nobis ſuam appellat, non ſic in qua nos punit, ſic manum dexteram ſuam appellat, non ſic ſiniſtram, verſ.18. n.137.illat.151. p.260. Item, quia Deus ex ſe habet benefacere. Item, quia Deus pluris æſtimat, paſcere, quam paſci, dare, quam accipere, v.14.n.152.p.167. Item, quia Deus ex ſe habet miſereri; ex nobis punire, verſ.18.n.154. illat.165.per totam.p.282.

Hora ejus Chriſtus erat rex: & regis hora eſt cum munus ſuum adimplet etiam propriæ vitæ diſpendio, verſ. 14. num. 50. illat. 77. per totam, p. 141. Item punitur præſul, qui miniſterium ſuum non adimplet, verſ.14. n. 55. illation. 78. per totam.p.142. & ibid. num.103.p.180.

Sciens Ieſus, quia venit hora ejus. Erat rex, & omnia, quæ ad regendos ſubditos oportebant, ſciebat: nam ineptus eſt ad regimen animarum, qui ſcientiæ caret ornamento, v.16.n.53. illat.113.per totam, p.193. Item, quia, ad regendum providè, & abſque defectu Dei ſapientia requiritur, ibid. n.55. Item, quia ſumma calamitas reipublicæ eſt, imperium habere gubernatorem, ibid. numer. 57. Item, Præſul ſcientia, & prudentia polleat, verſ.30.num.64.illat.216. per totam, pag.360.

Vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. Liberalitatem ſuam erga homines oſtendit Chriſtus: quia appropinquabat hora, ut tranſiret ex hoc mundo ad Patrem; ne viderentur ejus amor marceſcere propter ejus abſentiam; nam generoſus amor rei amatæ non patitur abſentiam, verſ 5.num.51.illat.45. & per totam, pag. 83. Item, quia abſentia amoris noverca, verſ.19. num.46.p.298.

Cum dilexiſſet ſuos in finem dilexit eos. Cum dilexiſſet, dilexit; hoc eſt: dilexit, quia dilexit: nam divina beneficia, quantumvis ſæpe ex Dei liberalitate procedant, multoties nobis benefacit, quia incepit benefacere, v.5.n.66.illat.49.per totam.p.86.

Cum dilexiſſet, &c. Mira conſonantia eſt inter Chriſti paſſionem, & ejus amorem: nam amoris patientia creditor; & amor creditor patientiæ, verſ.5.n.39.illat.43 per totam.pag.80.

In finem dilexit eos. Chryſoſtom. Leontius Theophylacti. & Euthym. *in finem*, id eſt, *cum omni perfectione, & conſummatione*, ſed in quo hæc conſummatio amoris? quia pro hominibus patiebatur; nam perfectus amor pro dilectis patitur, v.8.n.26.& 27.p.120.

In finem, id eſt, uſque ad finem: ideo moritur Chriſtus; quia ultra non poterat tranſgredi amor, Chriſtus enim cum donat, quidquid habet, aut facit quidquid poteſt, moritur.v.3.n.22.illat.31.per totam.p.55.

ieſus Ieſus, quia omnia dedit Pater. Intra dicitur: ſciebat, quiſnam eſſet, &c. Oſtendit Chriſtus omnia ſcire; quia Præſul ſcientia pollere debet. Vide ſupra, *cæpit lavare pedes, &c* Chryſoſt. Mihi videtur primum proditoris laviſſe pedes. Cur non incepit à Petro? cur non à Ioanne? cur à proditore? quia plus indigebat, quam alij: Deus namque majori occurrit neceſſitati, verſ.14. n.160.illat.95.per totam.p.169.

Et extergere linteo, quo erat præcinctus. Cur pedes diſcipulorum terſit linteo, quo erat præcinctus? quia in illo immunditiæ pedum ſacerdotû recipiendæ erant, & ut illorum defectus, etiam leves occultaret; nam Chriſtus ſummum ſtudium adhibuit in occultandis defectibus ſacerdotum, verſ.28. n.11 p.338. n.17.18.19. & 20. pag.340.

Non lavabis mihi pedes in æternum: ſi non lavero tè, non habebis partem mecum Auguſtinus: *amore, & timore perturbatus plus expavit, Chriſtum ſibi negari, quam uſque ad ſuos pedes humiliari.* Summam infelicitatem judicavit Petrus, ſibi negari Chriſtum, & meritò; quia infelix eſt, qui à Deo diſtat.v.18 n.10. illat.144.per totam.p.248. Sine Dei præſentia homo in ſtatu innocentiæ miſeriis eſt obnoxius cum illa latro ſecurus, ibid.n.18.p.250.

Exemplum enim dedi vobis, &c Prælatorum exemplum efficaciſſimum, v.2.n.6.illat.18.per totam.p.36.v.14. n.90.illat.84.per totam.p.151.v.17.n.125.illat.131. per totam.p.230.

Feria II. in Paſchate.

Duo ex diſcipulis Ieſu ibant ipſa die, &c. Ex Luca c. 24. Fugiunt iſti diſcipuli à Chriſto jam reſuſcitato, & fugientes quærit Chriſtus, ut eis ſuam miſericordiam impertiatur; & meritò cum gloriam ſuæ reſurrectionis illis vult oſtendere miſericordia utitur; quia quod in Deo fulget, eſt miſericordia, v.18.n.83.p.265.

Duo ex diſcipulis, &c. Concordia horum diſcipulorum Chriſtum accerſivit, ut eos quæreret, quia ubi concordia reſidet, Deus adeſt, v.1.n.68.illat.10.per totam, pag.22.

Ipſi loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant.... & ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. Loquebantur de paſſione & cruce, & tunc fugientes diſcipulos quærit Chriſtus, ut eis fidem reſurrectionis ingerat; quia gloria reſurrectionis à cruce, v.5.n.144. illat.per totam.p.105.

Quæ ſunt hi ſermones, quos confertis, &c. An Chriſtus ignorabat, quæ inter ſe loquebantur? ſed delectat, multoties audire crucis ignominiam, quia ipſa eſt gloria Chriſti, v.5.n.92. p.90. ibid. n.131. & per tot, & quia in cruce oſtendit ſuæ gloriæ celſitudinem, v.5. n.138. illat.59 per totam.p.103. Item, quia ſine crucis gloria noluit in hac vita poſſidere gloriam in corpore. Crux gloria Chriſti, v.20.n.87.p.332.

De Ieſu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens in opere, & ſermone. Prius referunt, Chriſtum potentem opere quam ſermone: & meritò, quia eximius doctor prius opera patrare, quam verba proferre debet, v. 8. n.31.illat.68. per totam.p.121.

Et quomodo tradiderunt eum ſummi ſacerdotes; &c. Prius referunt Chriſti innocentiam, & deinde injuſtam traditionem ſacerdotum; ut conſtaret non juſtitia, ſed poteſtate id feciſſe: ſic judices iniqui judicant; nam recti non poteſtate, ſed juſtitia puniunt, v.16.n.17.illat. 106.per totam.p.185.

Tradiderûnt eum ſummi ſacerdotes Relata Chriſti innocentia auctores tanti ſceleris referuntur ſummi ſacerdotes, ut delicti gravitas innoteſcat, quia ubi ſublimior eſt prærogativa, major eſt culpa, v.37.n.166.illat.per totam.p.445.

Nos autem ſperabamus, &c. Ideo fugiunt, quia Chriſti reſurrectionem ſperabant, & nondum viderant; nam ſine ſpe etiam minima difficilia ſunt, v.19.n.113.illat 187.per totam.p.312.

O ſtulti, & tardi corde ad credendum! &c. Sciebat Chriſtus hos diſcipulos deſperatos fugere, & nihilominus eos interrogat, ut deſperationem verbis ſuis explicent, quâ explicita eos reprehendit: ut ſciant judices ceriam delicti ſcientiam requiri ad puniendum, ut judicium ſit juſtum, verſ.16. num. 12. illat. 105. per totam, pag.184.

Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Paſſione in gloriam intravit; imo vulneribus crucis Chriſtus intravit in gloriam reſurrectionis (quod denotat illud, *& ita intrare in gloriam ſuam*, id eſt, ſtigmatibus) quia ejus humanitas opprobriis plena cum gloria æquivocatur, verſ.5.n.92. p.91. Item contumelioſus ſibi viſus fuit Chriſtus in utero matris, quia gloria crucis differebatur, verſ.5.n.140. p.104. Item in Ægyptum fugit, ne gloria crucis careret, ibid.n.143. Item, reſurrectio ejus illuſtratur gloria crucis, ibid, n.144. per totam.

Festa totius Anni, ac Ferias Quadrag.

Ipse finxit se longius ire. Et cur finxit se longius ire? ut audiret, *mane nobiscum Domine.* Magni facit supplicum preces, v.14. n.148. illat.93. per totam, p.166. Item, quia aliquando negat, quod postulamus, ut abundantius quæ differt concedat, item ut precibus concedat, quod alias non erat concessurus, v.14.n.182. & 183. p.174.

In Litaniis majoribus.

Et si ille perseveraverit pulsans, &c Ex Luca c.11. Litaniæ institutæ sunt in Ecclesia ad petendum à Deo suffragia, intercessione sanctorum, nam orationis perseverantia omnia consequitur, vers.29. num. 17. pag.346.

Obtinebit communis oratio, quidquid petierit, vers.14. n.192.p.177.

Petite, & dabitur vobis, &c. Non gratis accipit, qui precibus consequitur beneficium, v.3.n.12.p.52.

Ideo Deus magni facit supplicum preces, v.14.n.148. illation.91. per totam, p.166.

Petite, & dabitur vobis. Orationis efficacia cœlestia penetrat, v.29.n.16.p.345.

Petite, & dabitur vobis. Deus rogatus vult concedere, quod alias non erat concessurus, v.14.n.182.& 183. p.174. v.29.n.21. illat.210. per totam, p.347.

Petite, & dabitur vobis. Si Deus daturus est, ad quid exorari desiderat, cum major sit liberalitas conferre beneficium nullis præmissis precibus? quia aliquando parcus videri vult, ne orationi deroget, vers.29.n.24. & 25. p.347.

Quis ex vobis patrem petit panem: nunquid lapidem dabit illi &c. Solum postulandum est à Deo, quod nobis expedit, v.14.n.148.p.166.

Nam, qui à Deo mala postulat, malì Deum facit auctorem, v.14.n.192.p.177.

Quis ex vobis patrem petit panem, &c. Quasi diceret: semper accipietis, si quod postulatis expedit: nam si Deus aliquando negat, quod postulamus, velut rubore suffunditur & faciem abscondit, quia id negat. v.14. num. 154. illat.94. per totam, pag.168. Vide, *Oratio.*

In Ascensione Domini.

Exprobravit incredulitatem eorum. Ex Marc. cap. 16. Reprehendit Christus incredulitatem discipulorum, cum in cœlum est ascensurus, quia etiam tunc munus doctoris habebat, cujus est, & docèdo reprehendere, & reprehendendo docere, vers.17.n.120.ill.130. per totam, pag.229.

Increpantur doctores, qui vitia non reprehendunt, v.30. n.47.p.357.

Exprobravit incredulitatem eorum. Christus discipulos tanquam filios diligebat, & nihilominus eos reprehendit: sic parentes filios etiam dilectissimos reprehendant severè, quando oportet; alias graviter plectentur parentes, v.14.n.58.p.143.

Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Post reprehensionem concedit Christus discipulis altissimam dignitatem prædicandi Evangelium. Quis hoc putaret? Christus enim severus & lenis, sic Prælatus sit: nam nimis rigidus in discrimine est violandi justitiam, v.16.n.15.p.184. sit & severus, & lenis, ibid.n.17.

Signa autem eos, qui credideriut, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia ejicient, &c. Nam fides requiritur ad patranda miracula, v.17.n.192.p.245.

Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Propria virtute Christus ascendit in cœlum. Hæc absentia tolamen præbuit discipulis: nam præsentia voluntaria Dei ejusdem fructuosam promittit præsentiam, v.19.n.43 illat.176. per totam, p.297.

Postquam locutus est eis assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Christus ascendit in cœlos ut assistat vultui Dei pro nobis, & sit noster mediator. An Christus ut sacerdos ingressus est cœlum? audi Ferum in illud Matthæi; *liber generationis Jesu Christi*, dicentem ut sacerdos ingressus est cœlum, ut assistat vultui Dei pro nobis: quia si Christus apud Patrem aliquo esset honorandus, præter id, quod habet à Patre, sacerdotio honorandus esset, v.35.n.14.p.381.

Item, quia sacerdotij dignitas divinitatis gerit vices eamque quodammodo imitatur, v.35.n.11. illat.219. per totam, p.380.

Assumptus est in cœlum, &c. Ascendit in cœlum, quia descendit: nam descensus gradus est, non ascensus, v.14. n.84.85.86.87.& 88.p.150.& 151.

Item, quia idem est propter Deum humiliari, & exaltari usque ad summum, v.35.n.68.p.393.

Item, quia humilis videtur gaudere Dei omnipotentia, ibid.num.69.

In Die Pentecostes.

Quia de hoc festo diversimodè concionatur: nam in quibusdam Ecclesiis prima die; in secunda in aliis & in aliis in tertia, longum esset tria Evangelia adducere; quare vide in indice rerum, *Verbum*, Spiritus sanctus, & accommoda singulis diebus.

In Festo SS. Trinitatis.

Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Matth. ultimo. Christus de sua potestate ad benefaciendum gloriatur; quia ejus divinitas maxime innotescit in beneficiorũ largitate, v.3.n.17. illat.30. per totam, p.54.

Data est mihi omnis potestas. Deus ostenditur: nam *Deus* beneficæ potentiæ nomen est, v.3.n.22.p.55.

Beneficentiam ostendit: nam in Deo quidquid communicari potest perfectionem includit, secus, quod nequit communicari, nequit concipi, etiamsi divinum sit, v.3.n.24.p.56.

Data est mihi omnis potestas. Omnem potestatem sibi traditam ostendit Christus, ut independentiã ostendat, & summam rectitudinem in operando, v.14. n.114. pag.157.

Data est mihi omnis potestas. Ad benefaciendum: nam Deo benefaciendi præbere occasionem, est, suæ divinitatis renovare memoriam, v.29.n.12. illat.208. per totam, p.345.

Euntes ergo docete omnes gentes. Nota illationem: ex eo quod habeat omnem potestatem in cœlo, & in terra infert quasi per legitimam consequentiam: ergo docete omnes gentes, sed quænam est connexio inter omnipotentiam, & beneficentiam erga nos? maxima. Imo plures viderunt æstimare nomen benefactoris, quam Dei, v.3.n.18.p.54.

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hic jam splendet Trinitatis mysterium: nimo illud prædicari jubet ut sacris his veritas Evangelica credatur: quia sub Trinitatis umbra omnis Veritas firma consistit, & ad ejus conspectum omne fugit mendacium, v.37.n.73. illat.264. per totam, p.418.

Pater semper generat Filium, Pater & Filius semper spirant Spiritum sanctum, in hoc mysterio docentur fideles, perseverandum esse in via salutis, si Deo lætitiam afferre desideramus, vers.8. n.36. illat. 69. per totam, pag.122.

Item ut doceamur, tantò prosequendum esse, ac si nunc insiperemus, v.36.n.58. illat.114. per totam, p.195.

Quemadmodum Pater eodem modo generat Filium, & uterque spirant Spiritum sanctum.

Vide Perseverantia.

Item, si plura cupias de hoc mysterio. *Vide* Trinitas.

De sacrosancto Corporis Christi Festo.

Caro mea verè est cibus, &c. Ex Ioan. c.6. Corpus & sanguinem suum nobis Christus præbet in Eucharistia; insuper & quidquid Deus est; & tamen tot præstat beneficia sub speciebus panis, & vini occulta, ut sic magis, ac magis suam erga nos liberalitatem ostendat

dat : quia summa liberalitas est beneficium conferre, & manus abscondere, quæ largiuntur illud, v. 18. n.34. illat. 147. per totam, p.256.

Caro mea verè est cibus. &c Eucharistia maximum beneficium, quia illud contulit Christus nullis præmissis precibus : & perillustre liberalitatis insigne est, beneficium ante preces conferre, v.3.n.12. illat.29. per totam. p.58.

Caro mea verè est cibus, &c. Eucharistia omnium bonorum compendium, v.18. n.27. illat.146. per totam, pag. 253.

Item Eucharistia videtur beatitati addere beatitatem, ibidem, n.30. & 31. p.353.

Caro mea verè est cibus. &c Quidquid Christus habet confert in Eucharistia : quia Christus in ea verus rex, v.18.n.42. illat.148. per totam. p.256.

Caro mea verè est cibus, &c Christus in Eucharistia bona æterna sub specie temporalium confert. Quo ingenio? v.37. n.60. illat.240. per totam, p.411.

Caro mea verè est cibus, &c. In Eucharistia caro Christi separata à sanguine significatur, ut in ea suæ passionis recoleretur memoria, sed ad quid passio, & crux commemoratur in Eucharistia? ut in ea gloria merendi, & comparandi felicitas conjungerentur, & esset completa felicitas, vers. 17. num. 57. illat. 251. per totam, pag. 413.

Caro mea verè est cibus, &c. Quomodo caro Christi vivi cibus potest esse hominis, cùm nullus homo nutriatur ex viventi, sed ex non viventi? quia ibi Christus est mortuus in representatione, & vivus in realitate : sic homo fit vivus in realitate, & mortuus in representatione : nam ex homine vivus, & mortuo nutritur Christus in Eucharistia. Quo ingenio? vers. 37. n.183. pag.449.

Ad Eucharistiam accede sine desiderio alterius rei : mortuus rebus hujus sæculi, v.37. n.185. illat.270. per totam, p.450.

Si plura hujus mysterij cupias, vide indicem rerum, verbo : *Eucharistia.*

Sequuntur aliquot Conciones peculiarium Festorum.

De Circumcisione, & Epiphania Domini.

In Conversione S. Pauli.

Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Ex Matth. c.19. Paulus vix vocem Iesu Christi, quem persequebatur, audivit, cum dixit, Domine, *quid me vis facere.* Act.9. sic omnia reliquit, & secutus fuit Christum : nã vera conversio exigit peccatorum retractionem cum proposito de cætero non peccandi, spem veniæ, & delictorum confessionem, v.20. n.74. illat.194. per totam, p.330. totum hoc in Paulo, vers. 18. num. 138. pag.277.

Reliquimus omnia. Ex persecutore fit eximius Evangelij annuntiator : verè omnia, quæ Christo adversabantur reliquit, & secutus est Christum, in quo rara Christi erga Paulum relucet misericordia, vers. 17. num. 108. pag.226.

Reliquimus omnia. Sic Paulus præterita reliquit, ut nec primitivum nomen Saulli in eo permanserit. Quare? quia Paulus totus erat Christi, vers. 18. num. 136. pag.277.

Item, quia qui verè convertitur, & Deo traditur, nec tenuem pulverem, nec subtilem aërem rerum terrenarũ debet admittere, vers. 1. num. 84. illat. 13. per totam. pag.27.

Nec levem visum ad terrena convertat, sed totum se Deo tradat, v.3.n.52. illat.37.p.66. per totam.

Reliquimus omnia. Nomen etiam Saulli reliquit, & accepit Pauli. Nam verè pœnitens, vix ille videtur, qui præcesserat in peccati statu, v.19. n.35. p.295.

Reliquimus omnia Sic Paulus conversus fuit, ut ejus conversio lachrimas Christi terserit, v.18. n.138. p.277. Vide *Paulus.*

In purificatione B. Mariæ Virg.

Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundùm legem Moysis Ex Luca cap.2. B. Virgo non comprehendeba ut hac lege, quæ solum obligabat fœminas, quæ susceptο semine conceperant : & nihilominus legem observavit, ac si esset comprehensa : quia tunc lex Moysis non erat abrogata, & legis gloria ex ejus observantia : nam superfluit lex, si subditorum desit obedientia. v.1. n.108. p.34.

Item quia Maria erat regina legem observavit : quia quando Præsul leges observat, subditi eas libenter amplectuntur, v 16 n.72 p.198.

Item quia lex servenda est etiam cum dispendio principis, v 14 n.205 p.181.

Dies purgationis Mariæ, &c. Quisquis Mariam videret, legem purificationis adimplere putaret esse immundam, sed fallebatur, quia cœlo purior est mater Dei, voluit tamen hanc notam pati, licet immeritò, ut nobis proficeret : filium suum offerens pro nobis : quia malunt videri immunda, quam non proficua nobis, vers. 37. n 146 pag.439.

Item, quia sic nobis patrocinari desiderat, etiamsi ejus suprema dignitas Deiparæ in hominum opinione periclitetur, ibid n 145.

De patrocinio Mariæ erga nos agitur, v.30. à n.96. usque ad 100 p 369. & v 37 à n 139. usque ad n. 146. pag 437

Item, Maria Christum obligat, ut aspiciat peccatores, & eorum misereatur, v.39 n 41. p.457.

Maria Dei manus ligat, ne homines puniat, ibid.n 22.

Sine Maria Deus terribilis, cum ea mansuetus, & lenis, ibid n 23

Maria liberat à maximo discrimine, ibid.n.24

Mariæ devoti securi à periculis, ibid

Ut Mariæ patrocinium prosit nobis, debemus auferre divinæ indignationis causam, ibid n.25.

Maria ut domina accedit ad Dei tribunal, non solum rogans, sed imperans. ibid.n.25.

De S. Scholastica.

Simile est regnum cælorum decem virginibus, &c. Ex Matt cap 25. Beata Scholasti a S Benedicti soror, ab Imperatore duxit originem, & ex nobilissimis parentibus orta, sanguinis splendori bonorum operum ornatum adjunxit, quibus nobilitatem virginitatis illustravit : nam nobilis ex proprio munere tenetur splendori sanguinis ornatum addere virtutum. v.1.n.51. illat.7. per totam. p 17.

Virginitas angelicam transcendit naturam, v.5.n.167. illat.64.p.111. & ejus patria est in cœlis, ibid

Unde scholastica non solum sanguine nobilis, sed prosapia virtutis, quæ est vera nobilitas, v.14 n.71 illat.81. per totam. p 147.

Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Ideo illæ fatuæ, quia bonorum operum, & præcipuè Charitatis oleum non habuerunt, sic noster Tostatus, q 43. & 47. ad hæc verba : *ideo autem ponit parabolam hanc in virginum persona, ut ostendat, quod licet virginitas magnum quid sit ; tamen si aboperibus misericordiæ sit deserta, cum adulteris foras ejicietur?* nobilis namque virtutem non amplectens ignominiosus est, v.14 n.79. p.149. v.37. n.165. illat.267. per totam. p 445.

Et quinque prudentes. Ex his fuit Scholastica, quia munus tantæ nobilitatis adimplevit. Bonifacius Simonetal 4. ep 20 apud Yepes in historia S Benedicti, refert Benedictum, & Scholasticam fuisse gemellos, & adhuc in utero matris existentes alternasse divinas laudes. Verè prudens virgo, & verè nobilis, quæ ante nativi-

tatem

tatem restè operari incepit. An sanctificata in utero matris? Cajetanus explicans illud Lucæ c. 1 n 41. *Exultavit infans in utero ejus*: ait *Hæc siquidem sanctificatio causa fuit, quod saltaret* Saltibus laudavit Deum Joannes: vocibus Scholastica. Ergo si in illo saltus argumentum fuere sanctitatis, in ista ejusdem videtur argumentum.

In columbæ specie, anima Scholasticæ volavit in cœlum, sic Greg Mag. sic & Beda, Scholastica ascendit in cœlum sub columbæ specie, quæ fuit forma in qua descendit Spiritus S. in Jordanem vide, quomodo honorat sponsus sponsam, cur Spiritus descendit in columbæ specie? ut natura Spiritus S. declararetur. Quomodo? v 37. n. 28. p 405.

Accommoda Scholasticæ Abulensis inquirit, q. 87 in c. 3. Matth. Quid factum fuit de columba in qua descendit Spiritus Sanctus? (quæ verè columba fuit, & creata à Deo, ut tanto ministerio deserviret secundum Tertull lib. de carne Christi, Augustinum lib de agone Christiano c. 22 in 1. 3. S. Thom. 3. q. 39. art. 7.) Respondet noster Tostatus: *Si verò dicatur, quod illa columba fuisset à Deo non ante creata ad istud misterium implendum potuerat dici de ea sicut de columba naturaliter genita, scilicet quod rediret versus arcam, usque quo disparet: & postea transferretur ad aliam partem terræ, ubi de ea non constaret hominibus*, sed ad quid hæc columba reservabatur? putarem, ut in ea Scholastica in cœlum ascenderet Ecce quomodo Spiritus sanctus suam sponsam honoravit.

Ossa Scholasticæ occulta multis sæculis requievere: at Deus ea manifestavit Aygulfo monacho montis Cassini radio quodam lucis descendente de cœlo. Hoc signo acceptavit Deus Abelis sacrificium, ut scribit Cyril Alexand lib 2 in genesim, & Theodoc. v. 8. n 63 p. 129

Fumo in cœlum directo approbavit Deus hoc sacrificium: sic refert Leo Hostiensis lib. 2 c. 48. §. 2. Deum secundò ossa nostræ sanctæ manifestasse quæ secundò occulta fuere Hoc signo cives cœlestes admirabantur Mariam ascendentem in cœlum, v. 37. num. 101 p 426. & 107. p 428 & 151. p. 441.

Eodem signo quo Maria manifestatur angelis; ossa Scholasticæ panduntur hominibus; item hoc signo etiam Baptistæ reliquiæ repertæ sunt, sic D. Cyprianus de revelatione capitis B. Joan Baptistæ dixisse Deum quibusdam peregrinis asserit: *Ite ad palatium Herodis, qui quondam hic fuit perfidus princeps, introeuntes perspicite diligenter, & ubi fumum de terra ascendentem videritis, fodientes ibi caput Jo. Baptistæ incunctanter invenietis.*

Ossa S. Scholasticæ, & fratris sui Benedicti simul inventa fuere, sed ita confusa, ut dignosci non posset, quænam essent Scholasticæ, quænam Benedicti. Tunc duo cadavera in conspectu illorum ponuntur, unum puellæ; alterum pueri applicantur ossis Scholasticæ, & revocat ad vitam non puerum, sed puellam (sic refert Yepes in suo Chronico tom. 2 fol. 257.) Hoc signo distincta fuerunt ossa Scholasticæ ab ossibus Benedicti. Hæc virgo prudens adhuc mortua refugit pueri contractum: sic tenera est virginitatis flos, ut vel tenui libidinis aura marcescat, vers. 17 n. 171. illat. 140 per totam, p. 241. sic scrupulosa est virginitas, ut nec virginum vestes maculari permittat libidinis nota, ibid, num. 172. & 173.

De sancto Matthia Apostolo.

Vide *Matthias*: & accommoda.

De sancto Joseph, sanctissimæ Mariæ sponso

Cum esset desponsata Mater, Jesu Maria, Joseph. Ex Matthæo c. 1 S. Thom. ad c. 1. Matth. explicatis verbis asserit, inter Mariam, & Joseph intervenisse verum matrimonium. Rursus ait fuisse sacramentum: *quia indivisibilis animarum conjunctio.* Maxima excellentia B. Josephi quod virtute matrimonij habuerit sibi conjunctam sponsæ Mariæ animam: imo ob hoc eandem animam, affectum, & voluntatem habuerunt ambo, vers 1. n. 29 illat. 3 p. 11. v. 18. illat. 161. per totam, p. 274.

Ex his plures B. Josephi excellentiæ deducuntur. Electus fuit ut sol v 1. n. 29 p 11.

Joseph habitus fuit pater Christi, ideo pater putativus dicitur. Ergo honoratus ab ipso Christo: nam filij tenentur honorare parentes, v. 1. n 41. & sequent. illat. 5 p 15.

Christus dum habitus fuit ut filius B Josephi, tenebatur mores ejus imitari (tantus erat Josephus!) ne adulterinus haberetur: nam filius mores patereos non imitans adulterinus reputatur v. 1 n 46. illat. 6. per totam. pag 16

Tantus erat Joseph, ut posset putari Christus (si ut homo tolum discurreret (id sibi licere, quòd à Josepho fieri videret, vers. 14. num 90. illat. 84 per totam, pag. 151.

Joseph autem cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Et cur voluit dimittere Mariam? quia prægnantem videt, & causam ignorabat. Considerabat castissimus sponsus sponsam suam cœlo puriorem esse: ex alio capite matrem eam videbat: venerans ergo sponsam voluit occultè eam dimittere, velut se indignum putans tali consorte. & quid mirum, quod Joseph Mariam revereretur, justus cum esset, cum etiam ab ecclestis fuerit venerata, v. 1. n 39 p. 14. v 8. n. 64 p. 130

Joseph autem cum esset justus, & nollet eam traducere, &c. Videbat Joseph sponsam prægnantem & noluit eam traducere; potiùs judicans mysterium esse, quam crimen. Videbat maternitatis signa, sed puritatem Mariæ defendebat, erat justus, & ideo visui non credidit, sed puritati Mariæ Nam humanus visus falsitati est obnoxius, v 2. n. 39. p 48. v. 20 n. 48. pag 324.

In Annunciatione B. Mariæ Virg.

Missus est Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth ad Virginem, &c. Ex Luca c 1. Virgo eligitur, ut mater Dei sit: quia virginitas summopere arrisit Deum, v. 5. n. 176. illat 64 per totam, pag 123.

Ad virginem, &c. Quia sine virginitate Maria Dei mater non esset, ibid. n. 180.

Ad Virginem. Quia virginitas aufert divinum cor, ibid. n. 181. p 114.

Ad Virginem. Quia in Maria nulla major excellentia post maternitatem Dei, quàm virginitas, v. 5. n. 170. pag. 111.

Ad Virginem. Quia ex matre virgine quid divinum habuit Filius Dei. Quo sensu? ibid.

Ad Virginem. Quia Mariæ virginitas nostræ redemptioni deservit. Quomodo? ibid.

Ad Virginem. Quia maternitas, & virginitas in Maria inseparabiles, v 18 n 67 p. 262.

Ad Virginem Quia Maria est ipsa virginitas, aut persona virginitatis. Quo sensu? v 30 n 95 p. 369.

Ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, &c. Et cur dicitur, quod virgo fuerit desponsata viro? quia futura erat mater Filij Dei: ut exinde constet, Virginem ad tantam dignitatem evectam non esse Deum, sic Athanasius epistola ad Epictetum: *Gabriel verò ad illam legatur, neque simpliciter ad quamvis Virginem, sed ad Virginem desponsatam viro, ut ex sponso ostenderet, Mariam verò hominem esse.* Eximia Deiparæ dignitas expenditur, v. 37. n. 112 illat. 260. per totam, p. 429. & ibid. p. 426. intentum propositum probatur

Ave gratia plena Dominus tecum. Inaudita usque tunc fuit hæc salutatio apud homines., v. 37 n. 134 pag. 436 Maria, quia mater Dei, secum habuit Spiritum Sanctum, v. 30 n. 73 p. 362.

Ejus cum audisset turbata est. Et cur turbatur Maria? quia angelum vidit in juvenis specie: vel si non vidit, quia hominis audivit vocem, v 35 n 34 p. 386.

Item, quia fuga à conſpectu hominum eſt virginitatis cuſtodia, v. 35. n 31. illat. 233. per totam, p. 385.

Ecce concipies in utero, & paries filium, &c. Annuntiat angelus Mariæ eximiam dignitatem matris Dei, ex hac laudes Mariæ inchoandæ ſunt, v. 37. n. 112. pag. 429.

Propter hanc dignitatem Mariæ Chriſtus eſt debitor, ſecus æterni Patris propter filiationem æternam. Quomodo, v 30. n. 117. p. 376.

Tanta eſt dignitas matris Dei, ut cùm Chriſtus matrem commendavit, poſſit ſuam divinitatem explicandam committere, ibid n. 118.

Tanti fuam matrem fecit, ut ceſſerit prædicari Deus, ut Mariæ haberetur, ibid. num. 119.

Imo ob hoc opprobria, & mortem ſuſtulit, ibid. n 120.

Pluris æſtimavit Chriſtus matri præbere ſolatium, quam ſibi met afferre ſolamen, ibid n 121 p 377.

Violentum fuit Chriſto a Maria ſeparari, tametſi Pater æternus eum ſuſcipiat, v. 37. n. 122. p 433

Chriſtus ſimul cum matre majorem, quam cum ſolus exiſtit, exigit reverentiam, ibid n. 123.

Maria coronavit Chriſtum, quando eum genuit, ibid. n 124.

Eſtimo tanto à ſu ſanctiſſima Madre, que la eſtimo ſobre ſus ojos, ibid. & n 125 p 434.

Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco Non dubitavit Maria, ſed qualitatem myſterij quæſivit: quia honor ſubitaneus ſolet eſſe ſuſpectus, v. 2. n. 30. illat. 22. per totam, p. 42.

Quomodo fiet iſtud, &c. Quia ſine virginitate Maria Dei mater non eſſet, v. 5. n 180. p. 114.

Quomodo fiet iſtud. Virginitas ſcrupuloſa eſt: nam ſeipſam timet Virgo, v. 35. n. 34 & 35. p. 386.

Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Sine virginitatis præjudicio Maria dignitatem matris Dei admiſit. Chryſoſtomus hom. 46. ſuper Geneſ. *Atqui propter hoc ipſum fiet, quoniam virum non cognoſcis, nam ſi cognoſceres virum, non fuiſſes habita digna, ut hoc myſterio ſervires.* Vide, quæ diximus de virginitate in principio hujus concionis.

Ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum vocabitur Filius Dei. Dixerat ſupra Gabriel: *Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur.* Et cur magnus dicitur; & ſanctus Filius Dei, cùm ſit homo? Quia Chriſtus, ut Filius Mariæ creviſſe videtur in celſitudine, & ſanctitate, v. 37. n. 127. illat. 262. per totam, pag. 434.

Item, qua Mariæ Filius Chriſtus ſanctus, ibidem, n. 131. & 132. pag 435.

Ecce Ancilla Domini, &c. Et cur Mater Chriſti Regina Cœli dicitur Ancilla? ex gratitudine tanti beneficij, v. 14. n. 138. p. 163

Ecce Ancilla Domini. Maria in ſumma dignitate ſummè humilis, v. 17. n. 56 q. 212.

Fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Præſtat Maria ſuum conſenſum, alias non fieret incarnatio Verbi, v. 37. num. 117 pag. 431.

Fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Suum conſenſum præbet Maria; tamen hæc verba orantis ſunt, quaſi diceret: O, Domine, fiat mihi ſecundùm verbum tuum! ut oratione perficeretur myſterium incarnationis, v 29. n. 22. p. 347.

In Feſto S. Marci Evangeliſtæ.

Vide ſupra ſermonem de Litaniis in ſermonibus de tempore.

In Feſto ſanctorum Apoſtolorum Philippi, & Iacobi.

Vide indicem rerum. Verbo, *Philippus*, & *Iacobus Alphæus.*

De S. Secundo Martyre, & primo Epiſcopo Abulenſi.

Ego ſum vitis vera, vos palmites. Ex Ioan. c. 15 Sanctus Secundus Beati Iacobi Zebedæi Diſcipulus ab ipſoque baptizatus conjicitur Abulæ natus: ſecutus Magiſtrum poſt ejus paſſionem venit Romam; inde à Petro, & Paulo miſſus in Hiſpaniam Abulæ Evangelium prædicavit, plantavit Eccleſiam Abulenſem, & ſanguine ſuo rigavit. Vere vitis vera, quæ fœcundiſſimos palmites produxit ſanctos Vincentium, Sabinam, & Chriſtetam, & illam nunquam ſatis pro meritis celebratam Thereſiam Ieſu. Item venerabilem, & doctiſſimum virum Alphonſum Toſtatum, & alios innumeros hujus vitis Secundi palmites. Secundus nomine, ſed primus in hac diœceſi. Exinde ejus laudes intonandæ ſunt: nam honorifico plauſu dignus eſt, à quo aliqua res ſumpſit exordium. verſ. 5. n. 134. p 102. & v. 14. n. 61. illat. 79. per totam. p 144.

Ego ſum vitis vera. S. Thomas, ibid. *Eſt ergo vitis vera ſecundùm quod eſt caput Eccleſiæ.* Quæ verba licet de Chriſto Domino dicta ſint, Beato Secundo accommodantur, qui Fidem Chriſti plantavit in hac Diœceſi. Hinc ſecundus ſine primo, & ſine ſecundo fuit: nam qui rem aliquam incepit, non eſt cum cæteris computandus, v. 18 n. 169. p 285.

Item, quia, qui rem aliquam incepit, ſolus videtur, tametſi alij ſequantur, v 20 n. 53. p. 324

Ego ſum vitis vera. Sanctus Secundus, etiam dicitur vitis vera; quia ſicut vitis tota ſe tradidit palmitibus, ſic beatus Secundus. Hugo Cardinalis ibidem: *Secunda ratio quare dicitur vitis, eſt abundantia ſuæ liberalitatis. Vitis enim totum dat palmitis, & nihil ab eo recepit: ſic Chriſtus dat nobis gratia humorem, & nihil recipit à nobis.* Sic B. Secundus dedit nobis gratiam Evangelij, & nihil recepit à nobis: nam eximius Præſul debet eſſe ſicut Sol, qui in omnia influens in ſeipſum non influit, v 1. n. 73. illat. 2. p. 24 per totam.

Item, quia non ſibi, ſed ovibus conſulebat, v. 2. n. 57. per totam, p 49.

Item, quia præſulis manus munerum maculis ſordeſcere non debent, v. 5. n. 23. illat. 46. per totam, p. 75.

Vitis vera. Quia B. Secundus diſpendio vitæ ſuæ influebat in ſuos palmites, docendo, conſolando, confortando, &c. Sic bonus Paſtor ovium commodis debet conſulere v. 14. n. 50. illat 77. per totam, p. 141. & ibid n. 203. pag. 180.

Ego ſum vita vera Quia B Secundus totus erat ovibus, liberalitas enim Paſtoris Eccleſiaſtici eſt ſtemma, v. 18 n. 42. p. 256. & v. 29. n. 7. illat. 207. per totam, pag. 344.

Reliquiæ B Secundi in Eccleſia Abulenſi honorificè in ſuo aſſervantur: In quo eximius amor noſtri Patroni clarè nitet: Voluit, quod nos ſemper in ejus conſpectu eſſemus, ut exinde uberrimos fructus ab hac vite perciperemus, nam cum Præſul ſuos videt, multa commoda ſequuntur, v. 19. n. 7. illat. 207. per totam, pag. 344.

Reliquiæ B. Secundi ſunt pretioſiſſimus theſaurus Eccleſiæ Abulenſis. In exitu Iſraël de Ægypto; *Tulit quoque Moyſes oſſa Ioſeph ſecum.* Exod. 13. n. 19. Non tulit aurum, argentum, gemmas, &c. Hæc alij Hebræi tulerunt, at Moyſes oſſibus Joſeph contentus maximum aſportabat theſaurum: quia Joſeph in illa regione pater Hebræorum fuit, & plantavit illic familias Iſraël. Hoc confirmat, Ambroſius in exhortatione ad virgines de Martyrum reliquiis inventis. *Condant alij aurum, & argentum, ac de latentibus eruant venis: legant preſtioſa monilium ſecta: temporalis ille theſaurus eſt, & ſæpè habentibus perniciоſus. Nos legimus Martyrum claves, & multos quidem: & plura fuerunt vulnera, quàm membra, &c. Collegimus ſanguinem triumphalem, & crucis membra.* B. Secundi reliquiæ tranſlatæ fuerunt à DD. Hieronymo Manriquez de Lara Epiſcopo Abulenſi, & gene-

& generali Inquisitore in Ecclesiam Matricem, quæ civitatis Abulensis est asylum, & arx, ut eam defenderet, & nobiles cives ad perpetuam excitarent gratitudinem. Mortuus est Joseph ; *Et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto* Genes. 50. num. 25. Mortuus etiam fuit Iacob in Ægypto · *Et portantes eum in terram Chanaan, sepelierunt eum, &c.* Genes. 50. n 13. Et cur ossa Ioseph fuerunt sepulta in Ægypto ? Lyra, ibidem. *Una de causis, quare ossa Ioseph remanserunt in Ægypto fuit, ut per ejus sepulchrum memoria beneficiorum ejus apud Ægyptios diutius maneret, & sic populus Israel mitius tractaretur.* Ad defensionem, & gratitudinem Hebræorum ossa Ioseph remanserunt in Ægypto : at eadem ossa beati Secundi in Ecclesia Matrice, & Arce Abulensi.

In inventione S. Crucis.

Vide plura de cruce in indice rerum: verbo : *Crux.*

In Nativit. B. Ioannis Baptistæ.

Vide : *Ioannes Baptista.*

In Festo sanctorum Apostolorum. Petri, & Pauli.

Quem dicunt homines, esse filium hominis. Ex Matth. cap. 16. Variant homines in cognoscendo Christum. Iudicium humanum falsitati est obnoxium, v. 2. n. 37. illat. 23 per totam, p. 44. & v. 20 n. 44. illat. 195. per totam, p. 323.

Hinc, non est temerè proferendum judicium, v. 20 n 47. ibidem.

De beato Petro vide plura verbo, *Petrus:* & accommoda. Item de beato Paulo. Verbo, *Paulus.*

In Visitatione B. Mariæ Virginis.

Exurgens Maria abiit in montana cum festinatione. Ex Luca, cap 1. Vix Maria filium Dei concepit cum abiit in domum Zachariæ ad salutandam Elizabeth. Sed ad quid hæc salutatio cum tanta festinatione? Ut sanctificaret Ioannem, & Elizabetha repleretur Spiritu sancto. Hîc expende propensionem beneficam Mariæ : Vide supra sermonem in Purificatione Mariæ, ubi plura de Mariæ patrocinio, & beneficentia

Et exultavit infans in utero ejus Exultatio hæc sanctificatio fuit à peccato originali, in quo Ioannes fuerat conceptus : quia ubi Maria adest, fugit peccatum originale, v. 30. n 105. p. 378.

Vide plura de conceptione Mariæ, *verb Maria Benedicta tu inter mulieres* ; Quia mater Dei. Eximia dignitas Deiparæ expenditur, v. 37. n. 112. & per totam.

Magnificat anima mea Dominum. Et quomodo Maria Deū magnificare potuit ? Quia Christus, qua Mariæ Filius creviſſe videtur in celsitudine, & sanctitate, v. 37. n. 127. illat. 262. per totam, p 434.

De S. Maria Magdalena.

Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix. Ex Luca, cap. 7. Ad quid Cum Magdalena sancta est, peccatorum ejus fit recordatio? Quia ad eximiam sanctitatem evecta: infelicitatis præteritæ fit mentio cùm sancta est ut doceamur quod ad vincendā felicitatem prodest infelicitatis præteritæ memoria, v. 20 n. 4. illat. 189. per totam, p. 311.

Ecce mulier, qua erat in civitate peccatrix. Non est dedecus Magdalenæ fuisse peccatricem, cùm est exemplum pœnitentiæ; imò totum hoc eam maximè extollit: quia Deus solet magis honorare pœnitentes, quam innocentes, vers. 14. n 66. illat 80. per totam, pag. 145.

Quæ erat. Magdalena non est, quod erat, sed quod est, nempe à Christo dilecta, ab Angelis honorata, &c. Quia per pœnitentiam sic altera est, ut vix videtur illa quæ fuit, v 19. n. 15. p. 293.

Vide plura verbo, *Magdalena.*

De S. Iacobo Zebedæi.

Vide concionem feriæ 4. Dominicæ secundæ Quadragesimæ.

Vide plura de hoc Apostolo verb. *Iacobus Zebedæi.*

De S. Anna Matre B. V. Mariæ.

Simile est Regnum Cœlorum thesauro abscondito &c. Ex Matth. c. 13. Hic thesaurus est B. Anna abscondita, quia sterilis fuit & postea fœcunda : nam infelicitas viam sternit felicitati, v. 8. num. 55. illat. 72. per totam, p. 127.

Infelicitas sterilitatis Annæ via fuit ad felicitatem habendi tantam prolem. Damas. orat. 1. de nativitate. Virg. Intelligit de S. Anna verba illa Isaiæ, c. 54. n. 1. *Lauda sterilis, quæ non paris, &c* dicens : *Lætare Anna sterilis quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis. Quoniam ex filia tua filius natus est nobis, & vocatur nomen ejus magni consilij, hoc est, salutis totius mundi Angelus.* Ad lætitiam vocatur Anna, quia sterilis : nam sterilitas pignus fuit tantæ prolis.

Magna patientia S. Anna sustulit sterilitatis opprobria. An patientia Annæ ex charitate erga Deum ; vel charitas ex patientia dimanavit ? Nam patientiæ & charitatis mutua est correspondentia, vers. 17. n. 34. pag. 207.

Per patientiam meruit habere Margaritam Mariam : quia patientia fabricatur corona beatitudinis, ibid. num. 38. & n. 62. & 63. p. 213.

Patientia uberrimos fructus confert, vers. 17. n. 39. illat. 123. per totam, p. 213. Vide, *Patientia.*

Sterilitas Annæ negotiavit tantam fœcunditatem. *Terra autem erat inanis & vacua.* Gen. 1. n. 2. Postea fuit fœcundissima : *Et protulit terra herbam virentem*, ibid. n. 12. Vide quomodo ex terræ sterilitate orta est fœcunditas. Ad rem S. Anton Florent. tom. 2. bibl virg. c. 4. de concept. Mariæ, §. 2. *Terra convenienter significat Annam... Terra autem erat inanis, & vacua : quia Anna erat sterilis & infœcunda, ut majus inde appareret miraculum, & magnificentia ex fœcunditate sibi collata.*

Sara fuit sterilis, etiam Anna Samuëlis mater: quia Annam nostram obumbrabant, ut hujus fœcunditas crederetur ex sterilitate. Ob hoc asserit Tertull. l. 3. contra Marc. cap. 18. Tot Crucis præcessisse figuras, ne tantum mysterium videretur incredibile.

Sterilitas Annæ, cui successit fœcunditas sibi, nobis, & Deo profuit: quia tantam filiam habet, quæ omnium est patrocinium. Vide serm. de purific. Mariæ. Item Deo proficua, v. 30. n. 96. illat. 223. p. 369.

Thesauro abscondito: Pretiosissimus thesaurus est Anna: nam neque intelligi absque Maria, & Christo. Damasc. orat. de nativit. virg. *Salute te Maria, dulcissimum Annæ pignus.* Et cur non dixit : salvo te, Mater Dei ? quia dicens. Mariam esse Annæ pignus, explicuit Mariam, esse Matrem Dei: quia inter Annam, Mariam, & Christum est maxima connexio. Idem Damasc. ibid *Omnis creatura unà epulatur, ac sacra Anna sacerrimum Rationale laudibus prosequatur.* Anna dicitur Rationale sacerrimum. Rationale significavit Christum, & Mariam, vers. 36. num. 69. pag. 369

Item Rationale habebat Stellam, & adamantem, quæ Mariam significabant, v. 30. n. 69. ibid.

Omnia inseparabilia erant à Rationali. Ergo quisquis videret Rationale, videret etiam Stellam, adamantem, & summum Sacerdotem. Ergo similiter, qui Annam contemplatur, quæ Rationale sacerrimum est, contemplatur Mariam Stellam Iacobi, & gemmam, & Christum summum Sacerdotem.

In Festo

Index Concionat. in Dominicas,

In Festo transfigurat. Domini.

Vide sermonem Dominicæ 2. Quadragesimæ.

In Assumpt. B. Mariæ Virginis.

Intravit Iesus in quoddam Castellum, &c. Allegoricè verba intelliguntur de ingressu Jesu Christi in sacratissimum uterum Mariæ semper Virginis. Sed ad quid hujus ingressus fit mentio; quando Maria ascendit in Cœlum? Ut intelligamus quanta sit Mariæ gloria; tanta est qualem decebat habere, quæ Deum genuit. Vide plura de celsitudine gloriæ Mariæ, v. 37. à n. 147. ad n. 154. p. 439.

De S. Bernardo.

Vos estis sal terræ: vos estis lux mundi. Ex Matth. c. 5. Chrysost. homil. 15. in Matth. *Vos estis sal terræ: per quod ostenditur, quàm necessario illa præcipiat. Non enim pro vestra tantummodo salute, sed pro universo orbe vobis certamen erit.* Præsul cum bono publico, & non sibi consulit, dignus est prælatura, vers. 20. num. 31. illat. 194. per totam. p. 321.

Quidquid Bernardus operatus est propter bonum publicum fecit: applica ejus vitam.

Bernardus orabat ante Christum crucifixum temerè plorans: Christus crucem dimittens amplexatus est Bernardum. Propter Judæos promittentes ei credere si descenderet de cruce, eam non dimisit: Matth. 27. n. 42. Propter Bernardum ut illum consolaretur, dimisit crucem plurìs habens Bernardi solamen, quàm populi infidelis fidem. Exod. 34. n. 30. Gloriosus, & resplendens in facie descendit Moyses de monte. Rabbi Salomon apud Abulens. ibid. q. 25. putavit: *Ideo factum hoc fuisse; quia Dominus posuit manum suam super oculos ejus: & ex eo contactu facies ejus resplenduit.* Chrysolog. serm. 166. hunc splendorem describens ait: *Ut totius divinitatis mutaretur in gloriam, & adhuc in nostri corporis obscuro toto fulgeret lumine Deitatis.* Quid in nostro casu non acciperet Bernardus, quem non tantum manus Domini tetigit in facie, sed totus Domibus amplexatus est.

Ex his amplexibus Bernardus victor extitit; nam Dei propinquitas prævalere facit hominem contra Deum, v. 18. n. 97. & 98. p. 269.

In his amplexibus Bernardus præfertur Magdalenæ. Audierat hæc: *Noli me tangere.* Ioan. 20. & Bernardum amplexatur Christus. Christus crucem propter Bernardum dimisit; imo non dimisit: nam in Bernardo crucem invenit; quia secutus Christum portabat crucem. Hìc plura de pœnitentia, & mortificatione nostri Sancti Item in eo crucem invenit Christus, quia Bernardus adunavit Ecclesiam schismatibus divisam; adunare enim effectus crucis est, juxta illud: ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum.

Ex his amplexibus Bernardus videtur Christus; & Christus videtur Bernardus. Expende Bernardum lactatum à Virgine Maria, Christo dictum fuit: *Beatus venter qui te portavit, & ubera, quæ suxisti.* Luc. 11. n. 29. Sed quid venter cum uberibus? Glossa & Hugo Cardinalis. *Quia ex eodem fonte procedit semen ad gignendos pueros, & lac ad nutriendos: id est, ex carne Matris.* Guillielm. Cant. 4. n. 5. *Sicut non decebat Matrem Verbi etiam alios parere, ita nec Matrem Verbi aliis sacra illa ubera admovere. Proinde sicut materna viscera sibi sanctificaret, quibus unicus portaretur: sic etiam sibi sanctificavit ubera quibus unicus aleretur: ideo dictum est: beatus venter, qui te portavit, & ubera quæ suxisti.* Et tamen Bernardus horum uberum gustavit dulcedinem. Ergo videtur Christus, aut Christus videtur Bernardus.

De S. Bartholomæo Apostolo.

Vide: *Bartholomæus.*

De S. Augustino Ecclesiæ Doctore.

Vos estis sal terræ: vos estis lux mundi, Matth. 5. Augustinus lucens intellectu, & ardens voluntate munus adimplevit Doctoris eximij, vers. 5. n. 46. 47. & 49. p. 81. & 82. v. 16. n. 6. illat. 104. per totam. p. 182.

Non potest civitas abscondi supra montem posita. Augustinus fugiebat dignitates: quæritur tamen à S. Valerio, & aliis Episcopis, ut accipiat Episcopatum Hipponensem: Nam honores insectantur fugientes, & fugiunt insectantes, vers. 1. num. 63. illat. 9. per totam. pag. 20.

Ex humilitate recusabat Augustinus Episcopatum; ex humilitate etiam acceptavit illum, quia ab Episcopis Aphricæ jubebatur. Magna res! Moyses, Exod. 3. num. 11. ex humilitate recusabat Ducatum populi. *Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem?* Exod. 4. num. 10. *Obsecro, Domine non sum eloquens?* Tandem, quia Deus illi jussit, acceptavit. Greg. 1. p. Pastor. c. 7. hæc expendens ait: *Moyses utrumque miro opere explevit: qui præesse tanta multitudini, & noluit & obedivit. Superbus enim fortasse esset, si ducatum plebis innumeræ sine trepidatione susciperet: & rursum superbus existeret, si auctoris imperio obedire recusaret. Ubique ergo humilis; ubique subjectus.* Accommoda.

Si sal evanuerit, in quo salietur? His verbis ostendit Christus, quàm difficile sit. Doctorem errantem in viam veritatis reducere. Difficillimum est convincere Doctorem suæ falsitatis: at eximius Doctor Augustinus non sic: ipse retractavit sententias, in quibus visum sibi fuit errasse, scribens libros Retractationum. Nam qui videt errasse, æquum est, ut desistat ab inceptis, vers. 16. n. 59. illat. 112. per totam. pag. 192.

Hoc est maximum quod sic Doctoris Prædixerat Ionas subversionem Ninivis: egerunt Ninivitæ pœnitentiam, & Deus indulsit illis: *Et afflictus est Ionas afflictione magna.* Ionas 4. n. 1. Et loquitur ad Deum: *Et nunc Domine, tolle quæso animam meam à me: quia melior est mihi mors, quàm vita.* Et cur sic affligitur Propheta? Quia quod dixerat cassum vider. Subierat munus Doctoris, & sensit amare, quod dixerat notaretur falsitatis, ut explicat Basilius Seleucus orat. 12. *Et ego falsificus æstimabor.* Non sic Augustinus, qui multas retractavit sententias. Expende.

Item, libros confessionum suarum scripsit, sua peccata pandens; ut divinam misericordiam extolleret: sic divino æstuabat amore, ut gloriam Dei quæreret propriæ opinionis dispendio. David hoc fecit, sed in genere dicebat Psalm. 50. Tibi soli peccavi Paul. 1. ad Cor. 15. n 9. *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Sed non tanta specialitate peccata sua explicuit sicut Augustinus. de quo ait. Thom à Villan concione 2. *Vixisse licet magnus in virtutibus suis, certè mihi sublimis etiam apparet in peccatis suis.* Quid plura?

In Nativitate B. Mariæ Virginis.

De qua natus est Iesus, &c. Et cur quando Ecclesia celebrat Mariæ nativitatem fit mentio, quod ex ea natus est Jesus? Quid nativitas Christi cum nativitate Mariæ? Ut constet, quod quando Maria nascitur, videtur jam nasci Christum: tanta est inter utrumque connexio vers. 37. à num. 104. usque ad num 108 p. 427.

De qua natus est Iesus. S. Thom ibid. *Non dixit Deus, sed Iesus, quod est nomen hominis.* Voluit Christus exprimere esse Mariæ Filium: & ut Mariæ Filius haberetur,

haberetur, cessit prædicari Deus, vers. 37. n. 119. & 120. pag. 432.

Item quia superfluum esset dicere, de qua natus est: quia à Maria nonnisi Deus nasci poterat, ibid. num. 131. & 132 p. 435.

Vide plurima verbo: *Maria*: & elige.

In Exaltatione S. Crucis.

Vide: *Crux.*

De S. Matthæo Apostolo.

Vide: *Matthæus.*

De S. Francisco.

Confiteor tibi Pater, Domine, cœli, & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Matt. 11. Magnus est Franciscus coram Deo, quia coram se abjectissimus: nam abjectio gradus est & ascensus, v. 14. n. 84. & 85. & 87. p. 150.

Humana natura Angelicæ præfertur; quia humillima inter creaturas intellectuales, v. 35. n. 67. p. 393.

Et revelasti ea parvulis. Nam humilitas magnos est beneficiorũ Dei, v. 35. n. 66. illat. 260. & per totam. p. 392.

Abscondisti sapientibus. Id est, hujus sæculi, qui non sunt verè sapientes: nam stultus est, qui malè vivit, etiamsi sapientissimus sit, v. 16. n. 6. p. 182.

Sapientia, & bonitas res magna: sapientia sine bonitate falsitas. v. 30. n. 42. illat. 212. per totam. p. 355.

Abscondisti sapientibus. Et cur sapientibus hæc abscondunturs: Quia sapientia horum non est sapientia, sed calliditas, vel dolus, v. 30. n. 59. & 60. & 61. p. 359. & 360.

Item, quia sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum, ibid. n. 62.

Et revelasti ea parvulis. Franciscus fuit humillimus: ideo à Deo afficitur maximo honore: in quodam Capitulo generali in civitate Abulensi celebrato prædicans S. Antonius Paduensis, apparuit S. Franciscus supra titulum Christi crucifixi benedicens filios suos. Hic (liceat sic loqui) Christus elevavit Franciscum propter ejus eximiam humilitatem supra caput suum. Sic Deus honorat humiles, ut ponat supra suum caput, v. 14. n. 86. 87. & 88. p. 150. & 151.

Et revelasti ea parvulis. Hic expende singularissimum honorem, quo insignivit Christus servum suum Franciscum, imprimens in eo stigmata suæ passionis. Ubi nota, Franciscum solum accepisse stigmata, quæ Christus recepit in cruce, non vero vulnera flagellorum, & spinarum. Cùm illis, & non cum istis resurrexit Christus, ut gloriam resurrectionis illustraret, v. 5. n. 146. p. 106. Quia in cruce illa recepit; ut honoraret magis suum servum.

Item, in stigmatibus recepit Franciscus sigillum SS. Trinitatis: quia vulnera crucis recepit, v. 47. n. 22. p. 403. Æquum enim erat, ut Franciscus, qui crucem tanto ardore portabat, crucis stemmatibus honoraretur.

Franciscus imago est Christi: quia vulnera ejus habet. Vide *Crux*, & accomoda.

De S. Matre Theresia.

Simile est regnum cœlorum decem virginibus. Magna excellentia est virginitas, ejus patria cœlum est, cognata est Angelis. Vide, *Virginitas.*

Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Theresia virgo prudentissima, mater virginum; in quo similis videtur Christo, qui familiam virginum instituit in terris, ut in eis haberet Angelos, v. 5. n. 167 pag. 111.

Virginitas Theresiæ cor à Christo abstulit; ideo Dominus Seraphinum misit, qui telo cor Theresiæ vulneraret, & raperet; quasi cor Theresiæ esset in Christo, & cor Christi in Theresia: fatebatur enim ipsa à Seraphino velut rapi cor, v. 5. n. 181. p. 114.

Clavo Christus subarrhavit Theresiam in sponsam. Et cur clavo, & non cruce, aut lancea, aut corona spinea? Ut denotaret, quod clavis affixus fuit firmiter cruci; sic etiam cordi Theresiæ, quam sponsam declarabat? Quasi unum esset cor utriusque. Sponsus namque & sponsa unum cor, una vita, unus affectus, v. 17. n. 174. p. 241. & v. 18. n. 118. illat. 261. per totam. p. 275.

Theresia Jesu dictatus denotaret, totam esse Christi: nam impositio nominis dominium testatur, vers. 18. n. 136. pag. 277.

Cùm Eucharistiam acciperet in Dominica Palmarum, visum fuit Theresiæ os & palatum madefieri sanguine Christi, ac si tunc Dominus illum funderet: Theresia tunc magno gaudio superfusa est, cui Christus dixit, filia, ego sanguinem fudi magnis doloribus: tu autem illo fruetis magna lætitia. Tanto ardore erga Theresiam flagrabat Christus, ut propter eam, si opus esset, iterum sanguinem funderet. v. 20. n. 96. p. 334.

Item, speciali modo Christus fuit Theresiæ, quam aliis, quia Theresia virgo cibus etiam Christi latentis in Eucharistia, v. 17. n. 179. p. 242.

Theresiæ singularissimum encomium, quod virgo cum sit mater fuerit filiorum, & filiarum. Item, docere permissa est. Et quid non singulare in ea, cum virgo fuerit prudentissima?

Beata virgo Maria ei apparuit, & allocuta est eam, cum moniales Incarnationis Abulæ curam accipiebat. Hic multa de Mariæ patrocinio. Vide, *Maria.*

De SS. Apostolis Simone, & Juda.

Vide, *Simon.* *Vide, Thadæus.*

In Festo omnium sanctorum.

Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. c. 5. Regnum cœlorum dicitur esse pauperum, quia ipsum merebantur, non quia jam haberent: & etiam Beati appellantur: quia felicitas merendi maior est, quàm felicitas consequendi, v. 1. n. 28. ill. 3. per totam. p. 10.

Beati pauperes, &c. Agitur de præmio meritorum, & ideo dicuntur beati, quia consequi quod meretur est completa felicitas, v. 37. n. 57. illat. 413. per totam. p. 413.

Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Terræ possessio promittitur mitibus, nam affabilitas, & mansuetudo Principis subditos redigit in voluntariam servitutem, v. 1. n. 99. illat. 16. per totam. p. 31.

Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Infelicitas viam aperit felicitati, v. 8. n. 55. illat. 72. per tot. p. 127.

Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur Justitiam sitit, & qui bene operatur, etiamsi dependeat: hic dignus est imperio, v. 17. n. 160 pag. 238.

Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hic plura de eleemosyna. Vide, *Eleemosyna.*

Beati mundo corde; quoniam ipsi Deum videbunt. Mundo corde sunt sancti. Et mundo corde sunt, qui non retinent aliud in corde, quàm verbis explicant. v. 30. n. 63. pag. 360.

Beati pacifici; quoniam filij Dei vocabuntur. De his solis dicitur: quoniam filij Dei vocabuntur, quia pax est Dei hæreditas, v. 17. n. 152. p. 236.

Concordia non solum unum beat sicut timor, vel sicut aliæ virtutes, quæ beant plures; sed totum populum beatum reddit, v. 14. n. 201. p. 179.

Vide, *Concordia.*

Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hic multa de patientia.

Vide, *Patientia.*

Beati estis cum maledixerunt vobis homines, &c. Qui patienter tolerat injurias, Deum habet vindicem earum, v. 17. n. 96. illat. 128. p. 223.

Vide, *Injuria: & patientia.*

Gaudete, & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlo. Nulla est difficultas, ubi adest spes præmij, v. 5. n. 79. illat. 49. per totam. p. 88.

Spes præmij nullis parcit laboribus, ibid. num. 83. & v. 19. n. 113. illat. 187. per totam. p. 312.

Gaudete, & exultate, &c. Quia merita non debent esse sine honore, v. 19. n. 60. illat. 178. per totam. p. 300.

Gaudete, & exultate, &c. Gaudium hoc est, non quia mercedem copiosam in terris sperant, sed in cœlis: nã

bona

bona temporalia vilescunt, si cum æternis comparentur, v.5.n.85.illat.50.per totam,p.90.

De S. Andrea Apostolo.

Vide, *Andreas.*

De S. Francisco Xaverio.

Sint lumbi vestri præcincti, &c. Luc.12. Sic præcingi debet, qui Deo dedicatur, ut nec tenuem pulverem, aut subtilem aërem rerum terrenarum admittat, vers. 1. n.84.illat.13. per totam, p.27. & v.3.n.52.illat.37. per totam,p.63.

Sic Xaverius se præcinxit paternam domum deserens, &c.

Sint lumbi vestri præcincti, &c. Communiter Patres, & Doctores hic per hoc cingulum custodiam castitatis intelligunt, & ob hoc in manibus Discipulorum desiderat Christus Lucernas ardentes, vel ut textus Græcus habet: *Lucerna ardentes*, id est, quod sint lucernæ ardentes, ut custodiant castitatem. Sed ad quid tanta cura? Quia castitas est principium vitæ spiritualis, & omnium virtutum fundamentum, vers.40. n.24.illat. 276.per totam,p.462.

Quis celebrare potest Xaverij castimoniam; qui non solum vigilans castitatem custodivit, sed dormiens. Scitum est, Xaverio in somnis turpem occurrisse cogitatum, eumque vicisse sudore sanguineo cum adhuc esset in somnis. Vigilabat utique, cùm dormiebat, quia castorum somnium vigilia est: Casta sponsa dicebat. Cant.5. n.2. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Puer Samuel castus erat, & in somnis vocem audivit. 1. Reg.c.3. Ambrosius epist.60. ad Anysium: *Semper Sanctorum somnium operatorium est: juxta illud: Ego dormio, & cor meum vigilat.* Tantam custodiam exigit castitas!

Expende amplius. Sudore sanguineo madefit Xaverius, eo quod in somniis ei occurrit turpis cogitatio. Et cur? Quia tanta castitate fulgebat, ut necesse fuerit, sanguinem mittere, ne Angelus putaretur. Accipe Chrysost.tom.5. de virg.sub finem. *Quæso, quæso, re differebant ab Angelis Elias, Elisæus, & Ioannes veri virginitatis amatores? Nulla. Nisi quod mortali natura constabant. Nam cætera si quis diligenter inquirat: hi nihilominus affecti reperientur, quam beata illa mentes.* Nam castitas Angelos facit, v.5. n.167.p.111.& v.40.n.27.p.463.

Vide, *Castitas, Virginitas.*

Ob eximiam castitatem Xaverius præfertur ad Indiatum Apostolatum; sicut Ioseph propter eam duarum tribuum parens, & caput fuit, v.17.n.145.illat.135.per totam,p.234.

Et Lucernæ ardentes in manibus vestris. Lucernæ ardentes in manibus perseverantiam in operando designant. Tanto conatu Xavier munus suum prosequebatur, ac si tunc inciperet, v.16.n.58.illat.114. p.195.

Vide, *Perseverantia.*

Et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, & si forte Eucharistia festum Xaverij honoret. Castitatis & Eucharistiæ consonantia, v.17.n.176.illat. 141.per totam,p.242.

Ad suscipiendam Eucharistiam tantam puritatem habe, ac si judicandus esses tunc, vers.3.n.44.& 45.p.61. & 62.

Præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Cùm Xavier patitur in India; imago Christi crucifixi sudore sanguineo madefit in Navarra. Pro Xaverio fecit Christus in sua imagine, quod fecerat in proprio corpore sentiens totius Ecclesiæ persecutionem,v.5.n.106.p.95.

Sic S.Prosper lib.sententiarum Augustini,sent.68. & in Catena S. Thomæ ad cap. 22. Lucæ.

De immaculata Conceptione B. Mariæ Virginis.

Vide, *Maria.* v.30.n.69.p.161.& v.35.n.72.& v.37. num.91.usque ad n.102.

De S. Thoma Apostolo.

Vide, *Thomas.*

De S. Ioanne Evangelista.

Vide, *Ioannes Evangelista.*

De Bulla S. Cruciatæ.

Quando Præsul Ecclesiasticus, & Princeps, sæcularia uniuntur, nihil infaustum evenit in Regno, sed omnia prospere, v.1.n.17.illat.per totam,p.7.

Rex Catholicus petit quotannis hujus Bullæ concessionem; & summus Pontifex illam concedit ad debellandos Fidei hostes: hinc felicissimus progressus.

Nitidius fulgent gemmæ tiaræ, aut coronæ, cum Pontifex aut Rex subditorum utilitati studens, proprio muneri satisfacit, v.37.n.160.p.444. & v.14.n.54.p.142

Hinc Regis Catholici, & Pontificis fulgent gemmæ; illius, quia petit concessionem Bullæ ad debellandos infideles, hujus quia illam concedit.

Milites hujus belli sub clypeo crucis militant, ideoque cruciati dicti, quia per crucem victoria consequitur de inimicis, v.5.n.128.illat.57.per totam,p.100.

Crux defendit nos, v.37.n.40.p.409.

Alia Bulla dicitur compositionis. Per illam concedit Pontifex quomodo facienda est restitutio cum ignoratur Dominus rei ablatæ. Non crescunt bona propria si aliena non restituantur. Aquæ non produxerunt reptile, & volatile usque diem quintum: quia terra sub eis latebat velut usurpata. Ob hoc etiam reprobavit Deus sacrificium Cain, teste Ambrosio lib.1. de Abel. & Cain, c.7. *Duplex culpa: una, quod post dies obtulit. Ecce retentio injusta. Altera quod nonex primis fructibus. Sacrificium autem & celeritate commendatur, & gratia. Iudas projectis argenteis in templo recessit, laqueo se suspendit.* Matth.27.num.4.

Prius restituit, quod injustè acceperat, & retinebat. Ergo pejor Juda est in hoc, qui non restituit.

Alia est Bulla defunctorum. In hoc etiam utriusque Principis splendet erga suos cura, & non quomodolibet, sed rara: Nam defunctorum difficultes recordamur, v.21.n.3.illat.203.per totam, p.335.

Alia bulla est lacticiniorum. Prohibitio lactis rerum temporalium renunciationem significet. Ob hoc antiquitus ablactatio infantium festivè celebrata. Prohibuit ergo Pontifex Sacerdotibus lacticinia in Quadragesima ut exhortarentur ad vitam perfectissimam. Item eadem in hac Bulla Sacerdotibus sæcularibus concedit, ut ad cœlestia animos elevent. Lac enim in Scriptura affectum cœlestium significari, juxta illud Isaiæ 55. n.1. *Emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum, & lac.* In prohibitione ergo, & concessione lacticiniorum intimatur Sacerdoti, ut totus sit cœlestis, v.35.n.26.p.383. Vide *Sacerdos.*

D E-

DE ORNATV ET VESTIBVS AARONIS. OPERIS PERIOKA.

SUMMI Pontificis veteris Testamenti ornatum, & vestes aggredimur explicare; sed *ad hæc exponenda* (inquit Origenes Homil.6. in Leviticum) *Non humani ingenij viribus nitendum est, sed orationibus, & precibus ad Deum fusis.* His obarmatus, immensum mysteriorum pelagus tranandum suscipio: sed de his omnibus dicere, nec eorum magnitudo, nec ingenioli mei permittit tenuitas. Liceat tamen ex ingentibus campis paucos floſculos legere, & non quantum ager exuberat; sed quantum odoratui sufficiat, carpere. Deus igitur, qui nostri obsequij non est indigus; tabernaculo, & atrio circumfuso, & omni propè sacra eius supellectili descripta, ad eiusdem tabernaculi, & templi Ministros, & sacrorum Antistites exornandos, ac si tanto indigeret cultu, speciale adhibuit studium. Nam qui primo homini, & eius uxori, non dedignatus est, zonas pelliceas suis ipse manibus conficere; eò etiam descendit, ut Sacerdotibus suis conficiendarum vestium rationem distinctè tradiderit. Primus ergo Aaronis ornatus femoralia fuerunt ex byssо contexta: quibus talaris tunica ex eadem materia succedebat; hyacinthina altera illi superposita non ita oblonga; è cuius fimbria miro artificio pendebant mala punica totidem aureis tintinnabulis permixta. Super has Ephod, aut superhumerale, materia & operis artificio longè alias vestes superans, induebat Sacerdos: nam ex auro in fila deducto contextum erat ex subtegmine cocci, hyacinthi, & purpuræ cum stamine byssino; qui omnes colores inter se mira varietate dispositi totum opus mirabili pulchritudine decorabant. Radiabat insuper hîc ornatus ex utroque latere in parte superiori duabus gemmis, in quibus duodecim filiorum Iacob nomina erant incisa; sena in dextero, & sena in sinistro juxta ordinem nativitatis eorum: ex uncinis deinde, qui sub utraque gemma latebant, versus pectus Pontificis duæ catenulæ floribus aureis immixtæ, ut elegantia artificis cum materiæ dignitate certaret, pendebant, quibus rationale, seu pectorale ex eadem materia, eodemque artificio contextum superhumerali adjungebatur, duodecim item gemmis coruscans, *Sardio*, scilicet, *Topazio, Smaragdo; Carbunculo, Sapphyro, Iaspide; Ligurio, Achate, Ametisto; Chrysolito, Onychino, & Beryllo*, in quibus etiam erant incisa eodem ordine duodecim Patriarcharum nomina. Ex inferiori parte rationalis duæ aliæ catenulæ materia, & artificio superioribus æquales pendebant: quibus non minori firmitate cingulo adstringebatur duabus vittis hyacinthinis. Aderant tandem huic ornatui in lateribus dextero, & sinistro, vel tenui lamina utrimque extensa; vel filiis aureis scripta hæc nomina, *Vrim*, & *Thummim*, id est, *doctrina, & veritas*. Paulò inferiùs cingebatur balteo opere Phrygionico ex relatis coloribus variegato. Duplici tiara caput ornabatur; altera ex byssо, hyacinthina altera: ex hac, quæ illi erat superposita

Origen.

lamina aurea Dei sanctitate, & nomine inscripta pendebat imminens fronti Pontificis. Hoc ornatu, & his vestibus venerabilis apparebat Aaron. De his præsens nobis est institutum.

Ornatus Aaronis allegorica significatio.

Philonis sententia

PHilo Hebræus lib.3.de vita Moysis disertis verbis asserit, totum amictum Pontificis, totius mundi imaginem referre,& partes,singularum partium. Incipiensque à tunica talari (quam totam putat hyacinthinam) ait, naturam aëris exprimere. Quia sicut aër nigricat, & quodammodo talaris est , à lunari orbe protensus usque terræ terminos. Hæc tunica flores habebat, mala punica,& tintinnabula. Flores terram significant, in qua omnia florent, & germinant. Mala punica aquam denotant, dicta à fluendo juxta Græcam etymologiam. Tintinnabula,horum elementorum concentum, & congruentiam exprimunt. Nam nec terra sine aqua,nec aqua sine terra generationi sufficit. Sicut enim ima talaris tunicæ fimbria mala punica,flores,& tintinnabula sunt; sic horum significata , aqua , scilicet & terra infimam mundi regionem sunt sortita.Per duos smaragdos superhumeralis,non Solem,& Lunam, (ut alij putant) sed duo hemisphæria,quæ paria sunt,sicut hæ duæ gemmæ neutro crescente, decrescentéve,secus quàm in Luna,intelligit Philo; probatque ex ipso smaragdi colore, quem cæli similem habere aspectum putat. Unde factum est (inquit) ut utraque gemma sex sculperetur nominibus : quia utrumque hemisphærium diviso signifero circulo sex signa complectitur.Duodecim gemmæ discolores pectoralis,vel rationalis,ternæ distributæ in quatuor ordines, ipsum signiferum circulum significant. Nam & hîc in quatuor partes æternis signis constantes dividitur, atque ita horas anni conficit, Ver, Æstatem , Autumnum , Hyemen. Nec abhorret ab hac significatione (inquit Philo) varietas colorum in gemmis,ita ut nullus ex his sit alteri similis.Nam & circuli signa suum quoque colorem efficiunt in terris,aquis,& aëre horumque accidentibus,atque etiam in animalium stirpiumque generibus omnibus.Ultimò tandem concludit his verbis. *In hunc modum ornatus Pontifex ad sacra mittitur, ut quoties ritu patrio vota facturus est pro populo , totum mundum secum introducat sub figuris , quas gestat : aërem in stola; aquam in malis punicis ; terram in floribus ; ignem in cocco; cælũ in epomide, duobusque smaragdis referentibus totidem hemisphæria sculptura senorum signorum. Item in rationali pectus ornante quatuor ternarum gemmarum ordinibus , quod rationis cuncta dispensantis repræsentat speciem. Necessarium enim erat, ut sacerdos supplicaturus Patri Omnipotenti, advocatum adhiberet perfectissimum eius Filium, ad impetrandam erratorum veniam, & uberem in posterum gratiam.* Idem docuit lib.2.de Monarchia in medio dicens : *Est & tertium huius sacræ vestis mysterium non prætereundem silentio. Nam alij Sacerdotes tantùm pro familiaribus amicis , civibusque solent rem divinam facere : at Iudæorum Pontifex , non solùm pro toto humano genere , verumetiam pro naturæ partibus, terra , aqua , aëre , igne precatur , & agit gratias : quippe qui existimat mundum (ut re vera est) suam patriam , solitus supplicationibus ei reddere propitium parentem, conditorémque suum.*

Sententia D.Hier. & aliorum.

Divus Hieronymus epistola 128. ad Fabiolam, in multis Philoni consentit, dissentiens in aliis.Ait enim purpuratus Doctor,quatuor colores ornatus Pontificij ad quatuor elementa referri, ex quibus universa subsistunt. Nam byssus terræ deputatur; quia ex terra gignitur: Purpura mari,quia ex eius cocheolis tingitur : Hyacinthus aëri propter coloris similitudinem : Coccus igni, & ætheri. Deinde asserit,primum indumentum lineum,terram significare; secundùm hyacinthinum, demonstrare aërem : & mala punica , & tintinnabula in inferioribus posita,fulgura,tonitruaque indicare ; seu terræ,aquæ,& omnium elementorum inter se consonantiam. Supradicti colores auro intexti, id significare volunt, quòd vitalis calor, & divini sensus providentia , universa penetret. Per superhumerale,& duos lapides, vel smaragdinos, vel onychinos, qui desuper sunt, & utrumque humerum tegunt,duo hemysphæria interpretatur ;

tatur; quorum aliud ſuper terram, aliud ſub terra ſit; ſive Solem, & Lunam, quæ deſuper rutilant. Per zonam, qua Sacerdotis pectus arctatur, & linea tunica, id eſt terra, conſtringitur, Oceanum intelligit; per Rationale in medio poſitum, terram, quæ inſtar puncti, licèt omnia in ſe habeat, tamen à cunctis vallatur elementis: per duodecim lapides, vel duodecim menſes, vel Zodiacum. Per cidarim, & vittam hyacinthinam, quæ ſuper omnia erant cœlum demonſtrari: & per laminam auream, quæ in fronte Pontificis inſcriptum nomen Dei portabat, univerſa, quæ ſubter ſunt, Dei arbitrio gubernari, autumat. His ergo verbis concludit Hieronymus. *Inſtum ergo erat, ſicut ſuprà ex parte diximus, ut Pontifex Dei creaturarum omnium typum portans in veſtibus ſuis, indicaret, cuncta indigere miſericordia Dei: & cùm ſacrificaret ei, expiaretur univerſalis conditio, ut non pro liberis, ac parentibus, & propinquis, ſed pro cuncta creatura, & voce, & habitu precaretur.* Idem docuerat Ioſephus lib.3. Antiq. cap.11. in fine. Conſentiunt S. Thomas 1. 2. q.102. q.5. art.10. Beda lib.3. de Tabernaculo, cap.10. Rupertus in Exodum, cap.21. Guillielmus Durandus in ſuo Rationali, lib.3. c 19. Barradas tom.2. in Evangel. lib.3. c.50. Ribera de veſtibus ſacerdotalibus, c.9. Pineda lib.2. Monarchiæ Eccleſiaſticæ, c.25. §.3. Martinus Stephanus in compendio Salomonis, cap.37. Quibus omnibus adde Origenem Homil.13. in Exodum.

Ioſephus S.Thom. Beda. Rupert. Durand. Barrad. Ribera. Pineda. Martin. Stephan. Origen.

Hæc doctrina robur ſibi vendicat ex illo Sapientiæ 18.num.24. Ubi de ſummo Sacerdote loquens ait: *In veſte poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum: & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius ſculpta.* Ubi Gloſſa ordinaria, & Lyranus; Menochius, & Tirinus in Biblia Magna ad præfata verba, per veſtem poderis totum Pontificis ornatum intelligunt per ſynecdochem, in quo totus terrarum orbis erat adumbratus. Qui Auctores ferè eiſdem verbis, ac Philo, & Hieronymus veſtes Pontificis explicarunt, hæc verba exponunt.

Sap.18. n.24. Gloſſa Ordinar. Lyranus. Menoch. Tirinus.

Textus Sacer Capitis xxviij. Exodi.

1. *Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis ſuis de mediò filiorum Iſraël, ut Sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.*
2. *Facieſq; veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.*
3. *Et loqueris cunctis ſapientibus corde, quos replevi ſpiritu prudentiæ, ut faciant veſtes Aaron, in quibus ſanctificatus miniſtret mihi.*
4. *Hæc autem erunt veſtimenta, quæ facient: Rationale, & ſuperhumerale, tunicam & lineam ſtrictam, & cidarim, & balteum. Facient veſtimenta ſancta fratri tuo Aaron, & filiis eius, ut Sacerdotio fungantur mihi.*
5. *Accipientq; aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumq; bis tinctum, & byſſum.*
6. *Facient autem ſuperhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo, retorta, opere polymito.*
7. *Duas oras junctas habebit in utroque latere ſummitatum, ut in unum redeant.*
8. *Ipſa quoque textura, & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, & byſſo retorta.*
9. *Sumeſque duos lapides Onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſraël.*
10. *Sex nomina in lapide uno, & ſex reliqua in altero juxta ordinem nativitatis eorum.*
11. *Opere ſculptoris, & calatura gemmarij, ſculpes eos nominibus filiorum Iſraël, incluſos auro, atque circumdatos.*
12. *Et pones in utroque latere ſuperhumeralis memoriale filiis Iſraël. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum ob recordationem.*
13. *Facies & uncinos ex auro.*
14. *Et duas catenulas ex auro puriſſimo ſibi invicem cohærentes, quas inſeres uncinis.*
15. *Rationale quoque judicij facies opere polymito juxta texturarum ſuperhumeralis; ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta.*

16. *Quadrangulum erit & duplex: menſuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine.*
17. *Poneſque in eo quatuor ordines lapidum. In primo verſu erit lapis ſardius, & topazius, & ſmaragdus.*
18. *In ſecundo Carbunculus, & ſapphirus, & Iaſpis.*
19. *In tertio ligurius, achates, & amethyſtus.*
20. *In quarto Chryſolitus, onichynus, & berillus: incluſi auro erunt per ordines ſuos.*
21. *Habebuntque nomina filiorum Iſraël: duodecim nominibus celabuntur, ſinguli lapides nominibus ſingulorum per duodecim tribus.*
22. *Facies in Rationali catenas ſibi invicem cohærentes ex auro puriſſimo.*
23. *Et duos annulos aureos, quos pones in utraque Rationalis ſummitate.*
24. *Catenaſque aureas junges annulis, qui ſunt in marginibus eius.*
25. *Et ipſarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere ſuperhumeralis, quod Rationale reſpicit.*
26. *Facies & duos annulos aureos, quos pones in ſummitatibus Rationalis, in oris, quæ è regione ſunt ſuperhumeralis, & poſteriora eius aſpiciunt.*
27. *Necnon & alios duos annulos aureos, qui ponendi ſunt in utroque latere ſuperhumeralis deorſum, quod reſpicit contra faciem juncturæ inferioris, ut aptari poſſit cum ſuperhumerali.*
28. *Et ſtringatur Rationale annulis ſuis cum annulis ſuperhumeralis vitta hyacinthina: ut maneat junctura fabrefacta, & à ſe invicem Rationale, & ſuperhumerale nequeant ſeparari.*
29. *Portabitque Aaron nomina filiorum Iſraël in Rationali judicij ſuper pectus ſuum, quando ingredietur ſanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.*
30. *Pones autem in Rationali judicij doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino: & geſtabit judicium filiorum Iſraël in pectore ſuo in conſpectu Domini ſemper.*
31. *Facies & tunicam ſuperhumeralis totam hyacinthinam.*
32. *In cuius medio ſuprà erit capitium, & ora per gyrum eius textilis, ſicut fieri ſolet in extremis veſtium partibus, ne facilè rumpatur.*
33. *Deorſum verò ad pedes eiuſdem tunicæ, per circuitum quaſi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis.*
34. *Ita ut tintinnabulum ſit aurum, & malum punicum: rurſumque tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum.*
35. *Et veſtietur ea Aaron in officio miniſterij, ut audiatur ſonitus quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conſpectu Domini, & non moriatur.*
36. *Facies & laminam de auro puriſſimo: in qua ſculpes opere celatoris, ſanctum Domino.*
37. *Ligabiſque eam vitta hyacinthina, & erit ſuper tiaram.*
38. *Imminens fronti Pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & ſanctificaverunt filij Iſraël in cunctis muneribus; & donariis ſuis. Erit autem lamina ſemper in fronte eius, ut placatus ſit eis Dominus.*
39. *Stringeſque tunicam byſſo, & tiaram byſſinam facies, & balteum opere plumarij.*
40. *Porrò filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos, ac tiaras in gloriam, & decorem.*
41. *Veſtieſque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo. Et cunctorum conſecrabis manus, ſanctificabiſque illos, ut Sacerdotio fungantur mihi.*
42. *Facies & fœminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis ſuæ à renibus uſque ad femora.*
43. *Et utentur eis Aaron, & filij eius quando ingredientur tabernaculum teſtimonij, vel quando appropinquant ad altare, ut miniſtrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum ſempiternum erit Aaron, & ſemini eius poſt eum.*

Versus I. Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut Sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. Hebr. Oleaster. Lira.

APPLICA *quoque ad te.* Deus loquitur ad Moysem. In Hebræo (ut notat Oleaster in præsenti) legitur: *Appropinqua.* Septuaginta legere: *Et tu adhuc ad te fratrem tuum.* Lira. *Applica scilicet ad divinum cultum per consecrationem in Sacerdotium.* Nam huic ministerio Aaroni præparatur ornatus. *Ad te*, id est, ad Moysem. *Fratrem tuum Aaron:* erat enim Aaron frater Moysis nativitate prior, quorum parentes fuére Amram, & Iochabed de tribu Levi, ut constat Numeror. 26. n. 59. *Cum filiis suis:* sermo est de filiis Aaron ex uxore eius Elisabet. *De medio filiorum Israël*, id est de consortio: vel ut Septuaginta habent, *De filiis Israël*, ita ut essent segregati à reliquis Israëlitis, qui sæcularibus negotiis erant intenti, ut toto animo Dei cultui vacarent, ut hîc notat noster Abulens. quæst. 2. *Ut Sacerdotio fungantur mihi:* id est, (ut ibidem Tostatus) ut sacrificia offerant, & alias functiones exerceant: quod expressit Paraphrasis Chaldaïca, ita legens: *Ut ministrent coram me.* Tandem signat futuros Sacerdotes, *Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.* Aaron erat pater; reliqui filij: ille ad summum Sacerdotium vocatus; isti inter Sacerdotes annumerati. Ex tribu ergo Levitica, & ex familia Aaronis Sacerdotes eliguntur; cuius rei rationem exhibet Angelicus Doctor S. Thomas 1. 2. quæst. 102. ar-

Abulens.

S. Thom. ticulo quinto ad decimum, cùm ait: *Propter hoc etiam* (scilicet ad removendum contemptum ministrorum) *institutum fuit, ut non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia secundùm generis successionem, ut ex hoc clariores, & nobiliores haberentur.*

QUÆSTIO PRIMA Litteralis.

Vtrùm simul Moyses, & Aaron functi fuerint summo Sacerdotio?

2. NOn desunt rationes, quibus negativa pars fulciatur. Prima est; quia absque dubio Aaron Dei fuit summus Sacerdos, Ergo ut tanta dignitas pro meritis eluceſceret, singularitate debuit exornari. Vilescit namque munus, si ad plures extendatur; & glorioſius est, si contrahatur ad unum: Cùm igitur summum Sacerdotium fulgentissima esset dignitas, in uno tantùm debuit constitui. Hac de causa Soli tribui Leviticæ concessum fuit, imò non toti sed Aaronicæ familiæ, ut dicitur 1. Reg. c. 2. n. 28. *Et elegi*

1 Reg. c. 2.

eum ex omnibus tribubus Israël mihi in Sacerdotem. Vel ut Septuaginta in Bibliis Sixtianis transferunt: *Ex omnibus sceptris*, hoc est, ex omnibus principibus Israël. Ergo maior esset dignitas Aaronis, si ipse solus fungeretur Sacerdotio. Moyses ergo non fuit maximus Sacerdos.

3. Secunda ratio, quæ pro hac sententia militat, est: quia Levit. 21. n. 10. summus Sacerdos dicitur, *Maximus inter fratres*: & ex divina institutione ad primogenitos Aaronis spectabat: ut maximos natu qui non poterant esse duo: imò lege ipsa sancita erat in Pontificatu singularitas. Ergo solus Aaron fuit summus Sacerdos, cui post mortem eius in pontificatu successit Eleazar, ut constat Numeror. 20. n. 27. & sequentibus. Et Levitici 6. n. 22. filius post mortem patris succedebat in munus eius. Ergo Moyses, & Aaron simul non possent fungi Sacerdotio. Roboratur hoc ipsum; quia tametsi plures essent Sacerdotes, summus cæteris præcellebat, cuius consecratio diversa erat à consecratione inferiorum Sacerdotum Levit. 8. num. 7. & ornatus, & functiones valde distinctæ, ut patet Exod. 28. & 29. Cùm ergo summus esset singularis societatem alterius minimè admittebat.

4. His non obstantibus, Moysem simul cum Aarone fratre suo potitum fuisse summo Sacerdotio, ferè omnium Patrum Ecclesiæ consensu comprobatur. Ita sentiunt Divus Hieronimus lib. 1. contra Iovinianum. Divus Augustinus in Psalm. 98. & q. 27. in Levitic. Nazianz. orat 6. sub initium. Philo Hebræus lib. 3. de Moyse ad finem. Dionysius Areopag. de Hierarchia Eccle siast. c. 5. Leo magnus epist. 88. & alij innumeri. Adest pro hac thesi solidum testimonium ex Psalm. 98. n. 6. ubi sic dicitur: *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius.* Id est, Sacerdotes eius, ut ibidem explicat doctissimus Genebrardus asserens esse Hebraismum; seu ut ex Hebræo transfert Ioan. Campesius: *Moyses & Aaron è Sacerdotum eius ordine.* Vel ut etiam idem Author in sua Paraphrasi: *Moyses & Aaron in Sacerdotes eius.* Deinde, quia Levitic. 8. dicitur, Moysem executioni mandasse, quæ ei Deus jusserat Exodi 28. & 29. circa ornatum, & consecrationem Aaronis, & filiorum eius ad ministerium Sacerdotale. Ergo fuit summus Sacerdos. Nam consecrare Aaronem, & filios eius in Sacerdotes, non posset absque infulis Sacerdotalibus.

Hieron. Augusti. Nazian. Philo. Dionys. Areop. Leo Magn. Psal. 98. Genebr. Ioan. Champ.

5. Præterea Moysem spoliatum non fuisse nec dignitate, nec functionibus Sacerdotij illis quadraginta annis, quibus in deserto rexit populum Israël, docent Rabbi Ionathas, Rabbi Ioſe, Rabbi Iosua, Rabbi Berechia, & Abbem Ezara Moysem vocat Sacerdotum Sacerdotem. Et meritò: quia quæstiones, & controversias populi definiebat; offerebat Deo munera, & immolabat. Fœdus sanxit sanguine Exodi 24. n. 6. Oblationes duodecim principum in tabernaculum, & in altare excipiebat, Numer. 7. Ex quibus omnibus luce meridiana clarius constat Moysem simul cum Aarone habuisse dignitatem Pontificiam.

Rabbini.

6. Nec mireris, Moysem, & Aaronem simul fuisse summos Sacerdotes; cùm 2. Reg. 15. n. 35. & 1. Paral. 24. n. 3. Id testetur sacra Pagina de Sadoc,

& Abiathar. Quod divina dispensatione factum non est dubitandum: licet ex lege ordinaria singularis existeret Pontifex. Ex quo fit satis primo, & secundo argumento asserti negativi.

Quæstio II.
Litteralis.

Vtrùm Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar filij Aaron summum Sacerdotium fuerint consecuti?

7. Apertè constat Levit. 10. num. 2. Nadab, & Abiu filios Aaron non fuisse consecutos summum Sacerdotium. Nam ut ibidem refertur, cùm ignem alienum, seu prophanum super altare offerrent; & hostias, quas Moyses non prædixerat (ut inquit Iosephr. l. 3. Antiq. cap. 12.) super aram imposuissent, subitò concremati sunt magno impetu super eos igne veniente & pectora, faciesque eorum inflammante, ita ut nullus valuisset extinguere: quos postea jubente Moyse, & Aaron duo filij superstites sepelierunt extra castra honore congruo, cum magno fletu populi. De his ergo non est præsens controversia, sed de Eleazaro, & Ithamar.

8. Non est dubium, Eleazarum Aaronis filium functum fuisse summo Sacerdotio. Sic 1. Paral. cap. 6. n. 4. annumeratur inter summos Sacerdotes: & juxta supputationem ibi factam, primus Sacerdos fuit Aaron: secundus Eleazar: tertius Phinees filius Eleazari: quartus Abisue filius Phinees: quintus Bocci filius Abisue: sextus Ozi filius Bocci. In translatum fuit Sacerdotium à familia Eleazari primogeniti ad familiam Ithamaris eius fratris natu minoris ut refert Iosephus lib. 5. antiq. cap. ult. quia posteri Eleazari exciderunt ab avita sanctitate, & in suo munere fuerunt pigri. Quod tametsi non referat scriptura, communiter ex Hebræis docent interpretes. Constat ergo apertè Eleazarum successisse Aaroni in summo Sacerdotio.

Iosephus

9. Non minùs est certum, Ithamarem non fuisse perfunctum summi Sacerdotis dignitate. Nam ut diximus numero præcedenti, sex fuerunt Pontifices per seriem Eleazari, supputando ab Aaron usque ad Ozi. Si tamen est vera sententia Abulensis ad c. 6. primi Paralib. q. 30. quæ asserit, Zaraim filium Ozi, & Majaroth filium Zaraim fuisse etiam summos Sacerdotes; constabit apertè per octo continuas generationes permansisse Sacerdotium in familia Eleazari, & inde postea translatum ad familiam Ithamaris. Fuit ergo Ithamar à gloria summi Sacerdotij exclusus, quamvis ex eius familia plures fuerint Pontificatū consecuti.

10. Examinandum hîc restat, quomodo verificari possint hæc verba: *Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut Sacerdotio fungantur mihi:* Si inter filios Aaron solus Eleazarus fuit summus Sacerdos? Sed hoc litigium facilè sedatur, si dicamus filios Aaron, non Pontifices, sed inferiores fuisse Sacerdotes, dum solum excipias Eleazarum, qui à Sacerdotio in Pontificatum ascendit. Quando enim Deus imperavit Moysi, ut ad se applicaret Aaron, & filios suos ad functionem sacerdotalem, filiis non Pontificiam sed sacerdotalem dignitatem assignavit, ut patet Exodi 28. num. 40. ubi diversæ vestes, & honorabilior ornatus Aaroni. quàm filiis præparantur pro varietate muneris, & dignitatis, ut ibi dicemus.

Quæstio III.
Litteralis.

Quando à Deo præceptus fuit Sacerdotalis ornatus, & quamdiu Aaron in Pontificatu vixit?

11. Non est facilè investigare, quo tempore Deus præcepit Moysi Aaronis ornatum; cùm de hoc nihil determinatè referat Scriptura: verùm ut conjici potest, factum arbitror anno ab orbe condito bis millesimo quingentesimo quadragesimo quarto; ab egressu Israël de Ægypto anno primo, mense tertio, qui dicebatur *sinuam* ferè nostro Maio correspondens. Ita deduci videtur ex Saliano in annalibus in præfato anno, qui Moysi fuit octuagesimus primus; in quo ab hoc Authore ex professo agitur de hoc ornatu, & eius institutione: Unde mihi verisimile est, tunc à Deo fuisse institutum.

Salianus.

12. Circa tempus, quo Aaron Pontificatu frueretur, aliqua est inter glossantes controversia. Nam Ioannes de la Haye tom. 1. Bibliæ Magnæ in Chronico sacro, cap. 42. in prima classe Pontificum, asserit Aaronem Mosaycæ legis primum Pontificem, jubente Deo initiatum esse à Moyse initio anni secundi exitus Israelitarum ex Ægypto, Exod. 29. Levitici 9. tenuisseque Pontificatum per annos 38. & menses quatuor. Nam mortuus est quadragesimo anno exitus ex Ægypto, prima die mensis quinti, Numeror. 33. n. 38. & Eleazar eodem die sufficitur parenti, ibidem, & Numeror. 20. num. 25. & Deut. 10. n. 6.

Senten. Ioan. de la Haye.

13. Prædicta sententia magna ex parte videtur convenire cum sententia Rabbi Salomonis citati ab Abulensi c. 9. q. 1. in c. 9. Levit. quæ asserit, in prima die mensis primi anni secundi exitus de Ægypto incœpisse ministrare Sacerdotes. Hæc opinio vires accipit ex eo, quòd oblatio principum duodecim tribuum Israël cœpit de primo mensis primi anni secundi egressionis ex Ægypto, quia incœpit eodem die, quo erectum est tabernaculum, ut constat Numer. c. 7. n. 1. & 2. Iste tamen dies erat primus anni secundi exitus de Ægypto, ut habetur Exod. 40. n. 18. Sed quando illi Principes incœperunt oblationes, videtur, quòd Aaron jam esset consecratus, aliàs non posset offerre sacrificia, quæ Principes obtulerunt. Ergo in prima die præfati mensis primi obtulit sacrificia. Ex hoc fit, Aaronem consecratum fuisse in prima die mensis primi anni secundi. Si id esset verum, etiam vera esset supputatio annorum Sacerdotij Aaronis, quam affert Ioannes de la Haye.

Senten. Rabbi Salomonis.

14. Noster Abulensis loco citato, & Salianus anno mundi 2583. n. 31. asserunt, Aaronem consecratum fuisse à Moyse anno secundo egressionis

Senten. Abulens. & Salian.

ex

ex Ægypto mense primo octava die mensis. Hinc infert Salianus, Aaronem vixisse in Pontificatu An. triginta & octo, mens. tres, dies viginti duos. Nam ut constat Numer. 33. n. 38. mortuus est anno quadragesimo egressionis, mense quinto prima die mensis, Unde perspicuè dicta summa colligitur. Discrepat ergo hæc supputatio ab illa, quam de la Haye refert octo diebus, quia hîc à prima die mensis primi anni secundi egressionis computat consecrationem Aaronis; Salianus verò à die octava.

15. Verumenimverò enervare oportet Rabbi Salomonis fundamentũ, quod perdoctè oppugnat noster Tostatus ibidem. Quia ut patet Levitici 8. n. 3. consecratio Aaronis, & filiorum eius facta fuit ad ostium tabernaculi: unde manifestè liquet fabricatum jam fuisse tabernaculum. Item eodem cap. n. 33. Dei præcepto Aaron, & filij eius septem diebus manserunt intra tabernaculum usque ad diem, quo completum fuit tempus consecrationis. Ergo consecratio Aaronis non fuit completa prima die mensis primi, consequentia tenet: quia ut constat Exod 4. hac die perfectum fuit tabernaculum: sed post tabernaculi complementum septem diebus in illo mansit Aaron, ut consecratio eius adimpleretur: Ergo ab octava die, & non à prima supputanda venit eius consecratio, quia in illa fuit perfecta, & completa.

16. Restat solùm argumento Rabbi Salomonis satisfacere. Respondeo ergo cum nostro Abulensi loco citato, quòd quamvis principes tribuum à prima die mensis primi incœperint offerre sacrificia, ex hoc non convincitur, quòd sacerdotes ea obtulerint in ipsa die. Nam poterant offerri à Moyse tunc Pontificis munus exercente & suscipiente jura sacerdotalia, ut ex cap. 29. Exod. & ex cap. 8. Levitici, cum tunc nec Aaron, nec filij eius essent consecrati.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO I.

Ecclesiastici, & secularis principis unitas prospera Reipublicæ, & utilia annuntiat.

17. OCulata experientia docet, ex inimica discordia ferè infinita damna procreari. Ex ea enim lites, bella, & homicidia in Republica dimanant. Econtra verò ex unitate, & animorum nexu summa tranquillitas provenit; cessant lites, vitantur odia, extinguuntur bella, quæ homicidia pariunt, & amabili pace præterita damna in civium profectum convertuntur. Magna ergo utilitas ex concordia: sed maior sine dubio quando inter utriusque fori primates, inter principem, inquam, Ecclesiasticum, & sæcularem adest mutuus amor, & indissolubilis charitas.

18. Pro libertate publica Iacobææ stirpis, quæ amaro jugo, & dura servitute opprimebatur, apud Ægyptios, clementissimus Deus ad Pharaonem misit legatos Moysem, & Aaron: qui aulam regiam ingressi, & coram rege constituti, non verborum ambagibus, nec floscul is Rethoricis adulantes, ut solent aulici, sed inusitatis portentis crudelem tyrannidem reprehendebant, optatam Hebræorum libertatem persuadentes. *Tulit Aaron* (inquit sacer textus Exod. 7. n. 10.) *virgam coram Pharaone, & servis eius, qua versa est in colubrum.* Exod. 7. Miratur rex impius, vocat sapientes, & maleficos regni; ut inter eos, qui dæmones invocabant, & Aaronem Dei ministrum esset certamen. Obsequentes regi venerunt Magi, projicientesque singuli virgas suas, versæ sunt in dracones. Sed O mirabilis Dei virtus! Nam serpens, seu virga Aaronis in eum commutatus, omnes illos serpentes arte Magica formatos absorbuit: *sed devoravit virga Aaron virgas eorum.* Ibid. n. 12. Ibidem. num. 12. Non possum non mirari, cùm audio, virgam Aaron, sola cum esset, & Ægyptiorum virgæ multæ, contra istas prævalere. Nec minori admiratione dignum existimo, quod extera virga intra aulam regis ineat certamen cum virgis aulicis, ubi aderant Pharao, & optimates regni, qui, ut regi præstarent lenocinium, patriis virgis non negarent auxilium, ut Aaronicæ victoriam, & triumphum impedirent. Quare ergo Aaronis virga non solùm expectat in arena, verumetiam superat Ægyptiacas? Nisi me propria fallit cogitatio, ex Moysis, & Aaronis unitate orta fuit victoriæ felicitas. Moyses enim princeps, & dux erat gentis Israëliticæ, & sacerdotum sacerdos: sic eum vocitavit Nazianzenus orat. 6. *Moyses principum princeps, & sacerdotum sacerdos:* Aaron Pontifex summus destinatus: ille princeps sæcularis; hic Ecclesiasticus antistes: vel in Moyse regia, & sacerdotalis dignitas præfulgebat, ut ex Nazianzeno vidimus. Quia ergo ibi uterque præsul, Ecclesiasticus, & sæcularis concordi animorum voluntate, & fraterno affectu certamen illud subibat: ideo Aaronis virga, quæ utrique fratri erat communis, & indivisa; quamvis sola, prævalet contra multas, & victoria, & triumpho coronatur. Adsint hostes, & furentibus animis ruinam minentur; adsint bellatores fortes, & strenui; adsint contra pusillum gregem armatorum phalanges; si tamen reges, & sacerdotes pro tuendis regnis vinculo charitatis sint conjuncti, absque dubio pauci contra plures, infirmi contra fortes, & debiles contra armatos desideratam, & gloriosam victoriam reportabunt. Nazian.

Favet huic thesi victoria illa, quam filij Israël ab Amalec reportarunt Obviam occurrerat Amalec populo Dei in Raphidim, ubi castra fixerant Israelitæ: at Moyses pervigil suorum agens negotium, duci Iosue jussit, ut robustiores seligat, & militiæ in omnibus ordine servato viriliter, & confidenter aggrediatur hostes. His ita præordinatis cacumen montis ascendit Moyses Aarone & Hur comitantibus, ut illinc non armis, sed precibus hostes devincant. Tunc Iosue, prout urgebat necessitas; robustiores selegit, duces nominavit, munera distribuit, peritè acies instruxit, ac tandem divino auxilio potiùs, quàm suis viribus fretus, jussit bellica canere, & bellum committi. Mirabile erat; quàm viriliter ex utrique acie pugnabatur: at victoriæ felicitas, sic ex Moysis pendebat arbitrio, ut, quamdiu religiosè versus cœlum manus levabat, vinceret Israel; sin au- 19.

tem paululùm remittebat, superasset Amalec. Quę cùm attento animo aspexissent Aaron, & Hur, sustentabant manus eius ex utraque parte. *Et fa-*
Exod. 17 *ctum est* (inquit sacer textus Exod. 17. n. 12. & 13.) *ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. Fugavitque Iosuè Amalec, & populum eius in ore gladij.* Iamjam ob oculos se offert examinanda quæstio. Cur, inquiro, dum Moyses in vertice montis constitutus manus versus cœlum levaret, hostes vincebat Iosuè; & quando lassatus eas contrahebat, superabat Amalec? Quid enim elevatio manuum Moysis cum victoria, ut hæc ex illa dependeat ita feliciter, ut ex turmis, & phalangibus Israeliticis, nec unus quidem periisset miles, cum ex Amalecitis propè infiniti perière, si credimus Iosepho lib. 3. Antiq. c. 2. di-
Ioseph. centi: *Nemo ergo Hebræorum mortuus est: hostium verò tanti, quantos nec numero comprehendi, possibile est?* Verùm, ut dubio satisfaciam, circumstantias facti oportet examinare. Nónne refert sacer textus, Aaronem, & Hur manus Moysis sustentasse, dum bellum committeretur? Nónne etiam narrat, Moysem duci Iosue dixisse, se ascensurum in montem, Deum deprecandi causâ, simulque Dei virgam habiturum in sua manu? Quod absque dubio fideliter adimplevit: imo addit Cajetanus ad hunc locũ. virgam inter utram-
Cajet. que manum tenuisse, dicens: *Et quia virgam Dei Moyses in manu tenebat, non irrationabiliter creditur, quòd manus elevatas habebat, sicque inter utramque volam virgam teneret extensis manibus versus cœlum.* Accipe jam dubij solutionem. Ideo ergo dum manus sursum elevabat Moyses, vincebat Iosuë: quia tunc Aaron sacer antistes fraterno amplexu Moysi sæculari principi erat unitus, ut manus sustentaret. Tum insuper, quia elevante Moyse manus versus cœlum aderat virga inter utramque volam. Cùm ergo Aaronis virga indistincta esset prorsus à virga Moysis, ut expressis verbis docuit August. in quæstionibus in
August. Exod. quæst. 64. dicens: *Nunc ergo virga Dei dicitur, quæ priùs dicta est virga Aaron, postea verò virga Moysis:* Et in ea utriusque brachij Ecclesiastici & sæcularis designaretur unitas, & animorum concordia: Quid mirum, quòd elevante eam Moyse vincat Iosuë ita feliciter, ut nec tyronem militem amittat? Nam ubi uterque præsul Ecclesiasticus, scilicet, & sæcularis charitatis vinculo, & societate cordiali conjunguntur, omnia erunt prospera, nihil infaustum eveniet.

20. Parum esset hoc, si in glorioſissimo triumpho adversùs dæmonem, mortem, & peccatum, sacerdotalis & regiæ dignitatis non esset consortium. De Christo Domino divino oraculo prædicatur, verum fuisse sacerdotem. Sic regius Psaltes.
Psal 109 ad Hebr. Concil. Ephes. & Trident. Psal. 109. n. 5. & Paulus in epist. ad Hebr. à c. 5. usque ad 10. & definitur in Concil. Ephes. can. 10. & in Trid. sess 22. can. 1. & 2. Similiter summi sacerdotis unus subiens in ara crucis seipsũ obtulisse, innumeris Patrum testimoniis possem
Ambrof. Fulgent. comprobare, sufficiant duo pro mille. Ambr. l. 3. de fide, cap. 5. & Fulgentius de fide ad Petrum, c. 2. Ille sic ait de Christo loquens: *Idem sacerdos, idem & hostia, sacerdotium tamen, & sacrificiũ humanæ conditionis officium est.* Ille: *solus sacerdos sacrificium, & templum, & hæc omnia Deus secundum rationem servi?* Nec hoc silentio prætermisit Paulus, cùm ad Ephes. 5. n. 2. dicat: *Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorẽ suavitatis.* Quæ testimonia de Christo Domino ut homine, ut satis constat, intelligenda sunt. Insuper eum fuisse regem indubitatũ est apud Catholicos, firmaturque pluribus scripturæ locis. Micheæ 5. Ierem. 23. Matth. 27. Lucæ 19. Marc. 11. & alibi. Similiter in cruce regnasse Christũ, ostendunt Patres ex titulo in summitate crucis affixo: *Hic est Iesus Rex Iudæorum.* Matth. 27. n. 37. Sic Ambrol. l. 10. in c. 23. Lucæ Chrysost. Homil. 48. in Ioan. Hieron. in cap. 27. Matth. August. in Ps. 57. & in præfatione Ps. 58. Id etiam clarè intonat Ecclesia, licèt lugubri voce in hymno Dominicæ Passionis. Constat ergo ex his, Christum Dominum in cruce pendentem, tum sacerdotis, tũ regis fulsisse diademate. Nunc examinandum superest, cur in cruce Christus sacerdotalem cum regia conjunxerit dignitatem? Ingeniosè & devotè nodum solvit Augustinus lib. 1. de consensu Evangelist. c. 3. dicens: *secundùm hominem Christus & rex, & sacerdos effectus est: ut esset, ad interpellandum pro nobis, mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus.* Sed adhuc alia insurgit difficultas ex verbis Augustini. Si enim dixisset, Christum sacerdotis habere dignitatem, ut pro nobis interpellaret; acquiescerem: at ad hoc regiam etiam dignitatem requiri, difficultate non caret. Nam sacerdotis officium est mediare inter Deum, & homines; regis autem neutiquam. Cur ergo Augustinus tenet, Christum in cruce utramque conjunxisse dignitatem, ut mediator existeret? Quia Christus in cruce salutem hominum consummabat, mediator Dei, & hominum existens in quantum homo: ideo regia, & sacerdotali dignitate fulsit in cruce, ut redemptionis felicitas ex utriusque dignitatis unione resultaret: *Rex, & sacerdos effectus est; ut esset, ad interpellandum pro nobis mediator.* Vide, quàm potens sit hæc Ecclesiastici brachij, & sæcularis conjunctio; siquidem ad mundi reparationem, & ad interpellandum pro nobis, ea usus fuerit Christus, ne hominum redemptioni hæc deficeret excellentia. Quam etiam agnovit Augustinus lib. 2. de consensu Evangelist. in ipsa carne Christi, dum ait: *Firmissimè tenendum est, carnem Christi ex utroque genere propagatam, & regum, scilicet, & sacerdotum.* Quod ita à Deo dispositum putarem; tum quia illam Christus in cruce erat oblaturus; tum etiam quia in Augustissimo Eucharistiæ Sacramento in animarum admoniam erat concessurus. Voluit igitur in utroque sacrificio, cruento scilicet crucis, & incruento Eucharistiæ, Ecclesiastici, & sæcularis status concordiam exprimere; ut utrumque mysterium hùius unionis gloria potiretur.

Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis; jubet Deus servo suo Moysi. Sed cur Moysi Aaronem applicari imperat? Sat esset eum vocare, & consecrare in sacerdotem: ad quid ergo approximationem requirit, & propinquitatem, ut legitur ex Hebræo? Perdoctè satis Oleaster hîc dubium excitat; & solvit, *Ad quid* Oleaster.

21.

Domine (inquit) *ducis fratrem constituis sacerdotem?* Ecce dubium: solutionem expecta. *Turbari solet Ecclesia, & maximè respublica Christiana, cùm intra principes, & sacerdotes non convenit; & vice versa videmus, concordiam in populo summam, cùm inter reges, & sacerdotes fuerit pax: qua de causa voluit Deus, ex germanis alterum ducem, alterum verò summum facere sacerdotem. Omni enim tempore, quo Ioas rex secutus est consilia Iojada summi sacerdotis, optimè præfuit; cùm verò ab eo recessit, defecit, & regnum eius maximè turbatum est.* Ex unione ergo sacerdotis, & principis sæcularis commoda; ex discordia, damna proveniunt.

ILLATIO II.

Ad dignitatis fastigium non consanguinitatis, sed meritorum gradibus est ascendendum.

22. OMnes desiderant magistratus, & dignitates, non tamen omnes eis digni sunt. Qui patrem habet præsulem, aut proconsulem, tametsi meritorum ornatu prorsus careat, sicut patriæ hæreditatis, sic dignitatis se putat heredem. Sed proh dolor! sic paternus amor fallit istorum patres, ut non solùm eos, indigni cùm sint, dignos dignitatum judicent, imo solo titulo consanguinitatis omnibus antecellere. Ob hoc in bello milites non strenui, & qui nec bellica audierunt, ducatum consequuntur, in pace indocti Episcopatus; & qui vix ob insciti am gubernari possunt, gubernatores creantur peritorum. Faxit Deus, ut non sic contingat in Republica Christiana, sed quòd præmia quærant promerentes, repellantur indigni, & probatos gradibus meritorum, non consanguinitatis favore ad culmen dignitatum, videamus, ascendere.

23. Mirabilis extitit Moyses de hoc sæculo recessurus, cùm Deum oraret, ut populo ducem pro eo sufficeret. Numer. 27. n. 16. & 17. *Prouideat* (inquit) *Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc: & possit exire, & intrare ante eos, & educere eos, vel introducere, ne sit populus Domini sicut ovis absque Pastore.* Quid agis Moyses? (exclamat Origenes Homil. 22. in Numeros.) Numquid non tibi sunt filij Gerson, & Eleazar? Aut si hos tanto muneri judicas ineptos; filios habet Aaron frater tuus, quos posses constituere duces populi: cur eos non eligis, sed à Deo summis precibus petis idoneum tanti muneris successorem? Numquid non poteras filium, vel obvium in populi principem designare? Forsan non posset, cùm justus esset, vel non fecit, ne serperet suspicio, ad tantam dignitatem ascendisse non meritorum gradibus, sed paterno affectu, vel favore sanguinis adjutos. Prudenter ergo Moyses, cùm de subrogando duce curam gerit, non sibi reservat electionem, sed totam Dei remittit judicio, ut idoneus, & non ineptus sufficiatur; ut instruamur, ad dignitatum fastigia non favoris, aut consanguinitatis scalis, sed meritorum gradibus ascendendum. Accipe Origen. Adamantium elegantissimè omnia confirmantẽ. *Discant Ecclesiarum principes successores sibi non eos, qui consanguinitatis genere jũcti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur, testamento signare: neque hereditarium tradere Ecclesiæ principatum, sed referre ad judicium Dei: & non eligere illum, quem humanus commendat affectus, sed Dei judicio totum de successoris electione permittere.* Si Moyses namque filium, vel consanguineum ad culmen tantæ dignitatis erigeret, suspectus redderetur, an eligeret, vel sanguinis affectu, vel ambitione successionis honorificæ attractus: ut ergo ab omni suspicione sit alienus, nec filium, aut consanguineum eligat, sed in re tanta totum electionis negotium Deo remittat; ut si fortè ex eis fuerit electus non precibus, aut favori, sed meritis tribuatur electi.

Deo, ut vidimus, remiserat Moyses novi prin- 24.
cipis electionem. Quid inde? *Dixitque Dominus* Num. 27
ad eum: tolle Iosue filium Nun virum, in quo est Spiritus Dei, &c. Numero 27. n. 18. Non vacat mysterio, Deum elegisse Iosuam, ut populi ducatum teneat. At cur Iosuë, qui à tribu Ephraim ducebat originem, sufficitur in populi principatu? Numquid in tribu Levi non erat, qui posset subrogari pro Moyse? Cur ex alia tribu eligitur, & non ex Levitica? Ut constaret, non consanguinitatis affectu, sed meritorum excellentiâ deferendam esse dignitatem. Præclarè hoc expendit. D. Isidorus l. 2. de Ecclesiasticis officiis c. 5. in tom. 1. Auctuar. Bibl. ult. Patrum dicens. *Alij* Isidorus.
successores filios, vel parentes faciunt, & conantur posteris præsulatus relinquere dignitatem: cum hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Iesum de alia tribu elegit, ut sciremus principatum in populo non sanguini deferendum esse, sed vitæ meritis. Hæc electio & æquitatem Moysis, & Iosue merita commendat: illam, quia non elegit consanguineum; istam, quia cùm esset ex alia tribu Iosuë suis meritis ad tantam ascendit dignitatem.

Nec minùs caret mysterio, quod Deus impe- 25.
rasset Moysi, congregare populum Israel ad ostiũ tabernaculi, cùm Aaron, & filij eius erant consecrandi, ut refertur Levit. 8. à n. 3. *Et congregabis* Levit. 8.
omnem cœtum ad ostiũ tabernaculi. Fecitque Moyses, ut Dominus imperaverat. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi, ait: iste est sermo, quem jussit dominus fieri. Statimque obtulit Aaron, & filios eius. Cumque lavisset eos, vestivit Pontificem, &c. Duo notatu digna refert sacer textus. Primum: jussisse Deum populum congregari ad ostium tabernaculi. Secundũ: Moysem expressis verbis dixisse à Deo fuisse ordinatam Aaronis, & filiorum eius electionem. Sed cur Moyses congregat populum, & in conspectu eius alta voce prædicat, Aaronem, & filios eius electos fuisse à Deo, ut sacerdotio fungerentur? Ideo ita factum puto; quia Aaron frater erat Moysis, & filij consanguinei. Meritò ergo, ut omnem suspicionem relegaret, congregato populo profert expressis verbis, ita à Deo fuisse constitutũ: ne hæc electio favori, aut sanguini, & non meritis tribueretur. Favet Origen. Homil. 6. in Levit. dum ait: *Licet* Origen.
ergo Dominus de constituendo Pontifice præcepisset, & Dominus elegisset, tamẽ convocatur & synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote, & præsentia populi, ut sciant omnes, & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior,

dior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotiũ, & hoc adstante populo, nequa post modum retractatio cuique, nequa scrupulus resideret. Ita suspecta est electio consanguinei, ut ind geat Dei approbari ordinatione. Propterea ergo Moyses consecrationem Aaronis, & filiorum eius in medium profert, ut cunctus populus intelligat, non humano affectu commendari, sed Dei judicio, qui solùm respicit dignitatem meritorum.

26. Non ob aliam rationem Ioannes ille, qui præcursor Domini, & æterni verbi meruit appellari vox, cùm à sacerdotibus, & Levitis interrogatur, an esset Christus, confessus est, non esse Christum, imo neque dignum eius corrigiam solvere calceamenti? & vocis munus adimplens, altera die videns JESUM clamavit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat. Et ego nesciebam.* Ioan. 1. n. 29. & 30. Hæc verba ultima, *Et ego nesciebam*, difficultate plena sunt. Nam Luc. 1. n. 44. cùm regina cœlorum salutaret Elisabetham; Baptista mater sic Mariam alloquitur. *Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.* Gaudium hoc Ioannis inde provenit, quia divinitus anticipato rationis usu præcursor suum agnovit auctorem. Ita sentiunt Hieron. in dialogo adversùs Luciferinianos. Auctor operis imperfecti Homil. 27. Ambrol. l. 4. de fide c. 4. & in Comment. in hunc locum Origen. Homil. 10. in Lucam. Cyril. Hierosol. Cath. 3. Irenæus lib. 13. c. 18. Chrysost. Homil. de Ioanne Baptist. Maximus Homil. 1. de nativitate Baptistæ Chrysol. serm. 84. Bernard. de nativit. Ioan. Theophylact. & Euthym. in Comment. Si ergo Ioannes adhuc in utero existens Christum agnovit, & præ gaudio huius notitiæ exultavit alacriter; quomodo nunc ait, non cognovisse Christum? Insuper: si Ioannes tot encomiis Christi dignitatem prædicat: qui fieri posset, ut ignoraret, quem toties recognoverat? Cajetan. ad cap. primum Ioannis verba illa, *Ego nesciebam*, sic explicat: *id est non cognoscebam ipsum sensibiliter.* Nam quamvis superna revelatione Ioannes adhuc in utero existens, & priusquam lucem, lucis cognovisset auctorem; tamen illum sensibiliter ignorabat, quia ut inquit S. Thom. ibidem, Ioannes in deserto à pueritia sua conversatus est, & cum ad desertum secessisset, Christi familiaritatem non habuit. Verùm adhuc aliud dubium superest disquirendũ. Cur Baptista cùm testimoniũ perhibet de Christo, & summis laudibus eius dignitatem extollit, prædicans eum esse agnum peccata mundi remittentem, ante ipsum factum, & ab Spiritu sancto in specie columbæ descendente filium Dei declaratum; tunc semel, atque iterum eum ignorasse confitetur, *& ego nesciebam?* Fallor, si id non fecit, ut testimonium, quod exhibebat de Christo ab omni calumnia, & suspicione liberaret. Nam si Ioannes cùm tot præclara prædicabat de Christo, si illum sciviſſet, posset aliquis (licèt immeritò) suspicari, non propter Christi merita, sed ob speciale sanguinis vinculum, & fidelem amicitiæ familiaritatem eius celebrare excellentias: Unde eximia dignitas Christi non veritate, sed affectu videretur celebrari. Ne ergo rem tam absurdam vel malitiam cogitare posset; affirmet, Ioannes, cùm Christi magnalia dicit, illum nesciviſſe, ut in omnium corde firmetur, non commendari à Ioannè affectu, & sanguine conjuncto, sed à Ioanne prędicatore veritatis. Confirmet hoc Rupert. c. 22. in lib. 1. Reg. dicens, *Hoc nempe ad puritatem veri testimonij plurimum valet, quia videlicet tibi in eligendo favoru, vel gratia humana suspicio nulla subesse potest, ubi ipsa, cui favor, aut gratia impendatur, persona, necdum cognita est.* Rectè ergo Ioannes nescire Christum affirmat, cùm eius celebrat Deitatem, & tam præclara exhibet testimonia, ut de illis nec minima possit esse suspicio. Ignoret similiter, qui celebrat, nesciat personam, qui favorem impendit, & solùm merita sciat, si justè, & cordatè desiderat eligere. Rupert.

27. Dei præcepto constringitur Moyses ad consecrandos Aaron, & filios eius: *Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum &c.* Cur Deus hoc Moysis non remittit voluntati? Videtur mihi, consuluiſſe Deum honori Moysis, & Aaronis; illius, ut eligentis; huius, ut electi. Nam si Moyses ex se, & non ex Dei præcepto fratrem Aaron, & filios eius per consecrationem ad divinum cultum applicaret, suspecta esset electio. Ne ergo Moysis integritas, & Aaronis dignitas obscurentur; imperet Deus Moysi, ut fratrem, & consobrinos ad tantam dignitatem extollat, ut exinde pateat justitia Moysis, & Aaronis merita splendescant. Quæ enim Dei præcepto aguntur, non favori, aut consanguinitati eligentis tribui possunt, sed meritorum dignitati. Præclarè Beda hæc expendens lib. 3. de tabernaculo c. 2. *Hos est eos, qui sacerdotio functuri sunt, de medio filiorum Israël ad Moysem applicari, præsules, ac Doctores sanctæ Ecclesiæ communem vitam electorum singulari meritu culmine transcendere, & familiari inspectione, quid lex generaliter omnibus electis, quid verò paucis perfectionibus specialiter loquatur attendere: ut altiori excellentia meritorum ad altiora possint præmia pervenire.* Quibus verbis apertè docet, non affectu, non sanguine, sed excellentia meritorum ad dignitatum fastigium ascendendum. Beda.

ILLATIO III.

Merendi gloria præstantior est felicitate consequendi: Imo hæc felicitas in meritis, non in consecutione consistit.

28. HOnores consequi sine meritorum ornatu, plus affert dedecoris, quàm gloriæ. Aptissimè hoc docuerat Salvianus libr. 2. contra avaritiam, & lib. 3. de providentia in principio. *Quid est enim aliud*, inquit, *principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoru titulu sine homine? Aut quid est dignitas indigno nisi ornamentum in luto.* Econtrà verò adsint merita, & honores desint, & sat erit merendi gloria. Hinc non semel cogitabam (parcant tot Philosophi, qui contrarium tenent) pretiosam honoris suppellectilem non esse sitam in honorante (ut vulgò circumfertur) nec in honorato, hoc est, in eo, qui honorem consequitur, sed in merente. Pulchrè hoc innuit Angelicus Doctor 1. 2. quæst. 2. art. 2. Salvian.

S. Thom. art. 2. in corpore dicens: *Honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam: & ita est signum, & testimonium quoddam illius excellentiæ, quæ est in honorato.* Non ergo est honor, sed decus, si desit dignitas suscipienti. Nam consequi honorem, multoties ex calliditate, aut fortuna pendet consequentis, non ex eius meritis: at promereri honorem, tametsi infelicitatis contra merita coniuret, ut consecutio impediatur, merendi gloriam non tollit. Nam vel ipsa invidia, quę omnia corrodit, dignitatem meritorum laudat, quæ si præmia videret, non laudaret. Præstantior ergo est merendi gloria, quàm consequendi felicitas. Unde honor non in felicitate possidentis, sed in meritorum ornatu constituendus est.

20. Vidit Ioseph clausis oculis, quia somnians, vidit, à cœli luminaribus adorari. *Sui per somnium quasi Solem & Lunam, & Stellas undecim adorare me.* Genes. 37 num. 9. Divus Augustinus ser-

Gen. 37. August. mone 81. de tempore expressè asserit, in Iosepho non fuisse hoc somnium verificatum. Quia si per Solem Iacob, & per Lunam Rachel intelligamus, cùm hæc iam è vita discesserit, quî fieri posset, ut Filium adoraret? Quare concludit hic Doctor, de Christo Domino intelligendum fore, quando victor furiexit è tumulo, & vitam resurgendo reparavit. Tunc Maria cœlorum Regina, pulchra ut Luna, & castissimus eius sponsus Beatus Ioseph ut Sol electus, qui (ut docent D. Augustin. D. Ambrosius, Divus Cyprianus, & alij) adhuc in vivis agebat, & undecim Apostoli ut stellæ fulgentes Christum adoraverunt. Idem quod Augustinus, tenet Glossa Moralis ad præfata verba. Caietanus ibidem, & alij quam plurimi Interpretes, per Solem Iacobum, per Lunam Rachelen, & per Stellas undecim, totidem fratres Iosephi intelligunt. Caietanus verò sic ait: *Quoad visionem verò somnij possumus suspicari, quòd Rachel esset tunc gravida: & sic vidit patrem, & matrem, & fratres adorare se.* Vel si mavis, dicito cum Chrysost. Homilia. 66. in Gen. in Ægypto Iosephum adoratum à Iacobo, in quo amoris vita adhuc vivebat Rachel: vel cum Ruperto lib. 9. in Gen. c. 6. Tunc adorasse Iacob, cum eius filij incurvati pro illo adoraverunt, ut constat Gen. 44. n. 26. Verùm quidquid sit de hoc, parum interest, quòd somnium perfectè in Ioseph non fuisset adimpletũ, cùm ei sufficeret adorationẽ promeruisse: quare ad alĩ difficultatem, quæ nostro serviet instituto, gradum faciamus. Ea est: cur Ioseph cùm somniat, à fratribus adorari, non fratres, sed stellas inspexit; & cùm somnium verificatur, non stellas, sed humiles, & miseros Pastores? Quid enim est, quòd in phantasiæ fictione veneretur Ioseph à fratribus, ut stellis; & in Ægypto non ab stellis, sed à mendicis Pastoribus adoretur? Ubi nam sunt radij, quibus in somnio ut stellæ fulgebãt fratres Ioseph; aut quomodo in Ægypto fulgorem amiserunt; In Canaan quando pauper, & patriæ subiectus potestati ab Stellis adoratur: & in Ægypto quando dives, & totius regni præses ab humilibus Pastoribus? Quæ fuit tantæ diversitatis causa? Quia cùm Ioseph somniat à fratribus adorari, omnibus præstabat in ornamento virtutum, ac proinde erat dignus fraterno cultu, & imperio regni. Videat ergo non homines, sed stellas adorantes. Quando autem feliciter in Ægypto præsulis ornabatur purpura (licèt dignè primatum fuerit consequutus) possessionis gaudebat felicitate. Quid ergo mirum, quod in Canaan ab stellis, in Ægypto à Pastoribus adoretur; si illic solùm meritis fulgebat, hîc possessione fruebatur? Quia licèt bene meritæ dignitatis possessio non posset Iosephi virtutes obtenebrare: nescio quid splendidius habeant merita, quæ præmio carent, supra possessionem meritis decoratam. Ideo ergo Ioseph, cùm meretur, & non possidet, vidit stellas se adorare; quando adoratione fruitur, non stellas, sed Pastores miserrimos intuetur; ut assignet tantum esse discrimen inter gloriam meritorum, & possidendi felicitatem, quantum versatur inter stellas radiantes, & rusticanos Pastores.

Numerorum 3. n. 12. Locutus est Dominus ad Moysem dicens: *Ego tuli Levitas à filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntq; Levitæ mei.* Eodem modo loquitur ibid. n. 41. & 45. Orig. Homil. 3. in Numeros notavit, Levitas assumi pro primogenitis, cùm tamen, ut refertur Genes. c. 24. Levi non fuerit primogenitus Israël. Nam primus fuit Ruben, secundus Simeon, tertius Levi. Quomodo ergo Levitæ, qui natura non sunt primogeniti, in primogenitos assumuntur? An quia Deus contra primogenitorum jus, primogeniti dignitatem à tribu Ruben transferret in Leviticam? Ablit. Cur ergo Levi præfertur Ruben, & filiis huius reiectis, illius successores assumũtur? Certè, quia apud Deum non illi primogeniti habentur, qui corporea nativitate præcedunt, sed ii, quos propositio mentis inspecto Deus ipse in ordinem primitivorum, judicat assumendos. Filij enim Levi quamvis nativitatis ordine non essent primogeniti, eorum tamen meritis inspectis iure optimo primatus erant digni. Quid ergo mirum, quòd in primogenitos assumantur, etsi secundùm corpoream nativitatem primogeniti non fuerint? Filij autem Ruben secundùm carnem primogeniti erant; at apud Deum non digni tanta dignitate. Quid novum si principatum amittant? Illi quantumvis nativitate novissimi, spectata ratione meritorum erant primi: gaudeant igitur gloria principatus, etsi primatum secundùm nativitatem non habuerint. Hi felicitate nascendi primogenitorum decus obtinuerunt, non tamen hanc dignitatem egregiis factis, & meritis ornavere: perdant igitur merendi desidia consequendi felicitatem. Ex quibus apertè constat, felicitatem non in possessione, sed in meritorum magnitudine collocandam, Origeni, ubi suprà, debemus hoc acumen, *Filii ergo Levi primogeniti quidem nũ sunt secundùm carnem, sed pro primogenitis assumuntur; ut sit amplius aliquid pro primogenito assumi, quàm primogenitum nasci.* Qui primogenitus nascitur, nativitatis jure principatum consequitur, non meretur: qui verò assumitur, meretur, non nascitur. Ergo amplius est pro primogenito assumi, quàm primogenitum nasci: quia promerendi gloria absque dubio felicitatem superat consequendi.

30. Num. 3.

Origenes

Præ-

31. Prædicat Petrus divinitate Christi quando de illo varia dicebant varij. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Matt. 16. n. 17. cui statim dixit Iesus: *Beatus es Symon Bariona: quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc Petrã ædificabo Ecclesiam meam.* Duo hîc oportet examinare. Primum est: Cur Christus Petrum appellat beatum, si æterna fruitione nondum gaudet? Secundum est: Cur nomine præclaro Petræ eum illustrans (nomẽ enim Christi Petra est. juxta illud 1. ad Cor. 10. n. 4. *Petra autem erat Christus*) & promittens ei, supra eius firmitatem Ecclesiæ fundamenta constituenda: *ædificabo Ecclesiam meam:* cur statim non ædificat, & Petro Ecclesiæ curam non committit? Si omnia hæc promittit, Christus remunerans tantam confessionem: cur differt Petro Pontificis dignitatem? Quia quando Petrus falsas hominum opiniones confutavit; quę circa personam Christi vulgò circumferebantur, alta voce intonuit, *Tu es Christus filius Dei vivi:* qua confessione honorem Petræ, Pontificis dignitatem dignè promeritus est. Sat igitur est Petro merendi gloria, quamvis ei desit felicitas comparandi. Meritò ergo Christus absque suæ liberalitatis præiudicio Petro tiaram promittit Ecclesiæ, & statim eam non confert: quia cùm Petrus tantæ dignitatis dignus esset, non deest possessio, ubi superfunt merita. Propter hanc causam beatus prædicatur; *beatus es Symon Bariona:* nam licet semper in laborioso peregrinantis stadio militet, & in viatoris desiderio persistat, nomine beati insignitus est, quia meritis beatitudine cõdignis ornabatur. Hoc explicuit Cyrillus Hierosolim. Cathe. 11. de Petri confessione loquẽs. *Qui itaque agnovit dominum Iesum Christũ cum Deo; fit particeps eius beatitudinis.* Sed quî fieri potest, ut Petrus adhuc in via, particeps fiat beatitudinis. Quia eximia illa cõfessione meruit beatitarẽ: sic Abulensis, q. 61. in c. 16. Matt. *Accipiẽdo propriè beatum, vocat eum beatum, quia pro confessione fidei, debetur æterna beatitudo.* Optimè ergo Petrus beatus prędicatur, tametsi non fruatur beatitudine, cũ beatitudinis meritis ornetur.

Cyril. Hierosolim.

32. Addimus insuper, tantam esse merendi dignitatem, ut vel ipsa beatitas meritorum agonibus cõsecuta glorioſior sit, quam si absque meritorum ornatu consequeretur. Quis enim usquam dubitavit, adultorum beatitudinem multò excellentiorem esse infantium, cum baptismatis gratia decedentium, beatitate? Adultis namque gloria corona est, & hæreditas: parvulis verò hæreditas, non corona. Ad summum parvulorũ gloria corona dici potest meritorum Christi, non infantium, cũm ex hac vita decesserint, priusquã ad statum merendi perveniſſent. Excellentior ergo gloria, est, qua adulti perfruuntur, beatitate, qua potiũtur parvuli. Ob hoc Apost. 2. ad Tim. 4. n. 8. gloriam suam coronã appellavit, *In reliquo reposita mihi est corona justitiæ*, ut coronæ excellẽtia potiretur. Vides jam, qualiter gloria, meritorum ornamento decoretur. Sed adhuc audi Petrum in 1. epist. c. 1. n. 12. de Angelis Spiritum sanctum intuentibus loquentem: *In quem desiderant Angeli prospicere.* Quantùm hæc verba interpretum tollerint ingenia, neminem latet. Nam Angeli æterna felicitate perfruentes, æternum Deum intuentur: quomodo ergo quem vident, desiderant prospicere? Aut quî fieri potest, ut in æterna beatitudine, quæ totum animum satiat, alicuius rei anxietas admittatur? Varia dixêre varij. At omnium venia, dicerem, Angelos divini vultus desiderare prospectum, ut in gloria aliquo modo meritorum existeret ornatus. Non quia superni illi spiritus in patria jam degentes ipsam gloriam, qua fruuntur, promereantur (scio enim ad merita statum viatoris prærequiri) sed ut suis desideriis, quibus divini vultus intuitionem desiderant, merentium significent anxietates, ut sic quodammodo in patria felicitati summæ, dignitatem (saltem in specie) adjungant meritorum. Tanta enim est merendi dignitas, ut vel in gloria existentes Angeli aliquo modo meritorum desiderent ornatum.

1. ad Cor. 10.

Hebr. 1.

2. ad Tim. 4.

1. Pet. 1.

33. Parum hoc: hoc ipsum dicere, tantam esse meritorum dignitatem, ut non solùm præstantior sit possessione etiam illius, quod meretur: verumetiam, quod æternus Dei filius videatur pluris facere cognomen, quod meritis acquisivit, quàm illud, quod accepit æterna generatione. De ipso dictum est Isaiæ 7. num. 14. *Et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Divus Matthæus cap. 1. num. 23. & 24. dilertis verbis affirmat, hoc oraculum in Christo fuisse adimpletum: quia Emmanuel interpretatur nobiscum Deus, id est Deus, & homo. Si tamen nomen, quo Christus Dominus insignitus fuit, inquiramus, inveniemus illud apud Lucam cap. 1. num. 31. ubi sic Angelus ad Mariam: *Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Idem nomen Christo inditum fuisse testatur idem Evangelista cap. 2. num. 21. *Et vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.* Idem docuit Matth. cap. 1. n. 20. & 21. Hoc etiam nomen in vexillo crucis erat scriptum. Joan. 19. num. 20. *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Hoc fuit præclarissimum nomen, quo Christus vocabatur, antequam conciperetur in utero, in toto vitæ decursu, in cruce, insuper & cum in cælos elevatus est: & nunquam in novo testamento invenitur Emmanuelis nomine fuisse appellatum. Nam licèt hoc nomen, *Emmanuel*, reperiatur apud Matthæum cap. 1. n. 22. est, quia refert testimonium Isaiæ. Hinc grave dubium insurgit. Qui fieri possit, ut nomine ab Isaia prædicto Christus nõ vocetur; ut Prophetę oraculum verum esset? Ergo Emmanuelis nomine debuit vocari Christus: quod tamen factum nunquam legimus. Doctissimus Pater Ioannes Maldonatus in c. 1. Matth. num. 21. difficultati occurrit ex sentẽtia Justini Martyris, Tertulliani, Chrysostomi, Lactantij & aliorum, dicens, Prophetam prædixisse Christum nomine Emmanuelis vocandum, ut exprimeret, futurũ esse, quod significatur hoc nomine, nempe Deum, & hominem; non tamen voluisse exprimere ipsum nomen, quo vocandus erat. Quod satis perdoctè ostendit ex frequenti scripturæ stylo; nam etiam Isaias 9 num. 6. de Christo prædicat: *Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius,*

Isaia. 7.

Lucæ. 1.

Lucæ. 2.

Matth. 1.

Ioan. 19.

Maldonat.

Isaiæ. 9.

liarius, *Deus*, *fortis*, *Pater futuri sæculi*, *princeps pacis*. Et tamen non habuit tot nomina, sed res per ipsa significatas. Sicut etiam idem Propheta, cap. 1. numer. 26. Hierusalem alloquens ait: *Posthæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis*, cùm numquam Hierusalem his nominibus fuerit insignita. Hæc adduxi ut litteræ rigori satisfacerem. Verùm ad nostram thesim confirmandam alia supereſt non contemnenda ratio. Dico igitur, æternum Verbum hominem factum Emmanuëlis nomine non vocatum, sed Sacratissimo IESU; quia Emmanuël explicat Dei excellentiam; IESUS verò merendi dignitatem. Quod sic explico Emmanuël, nobiscum Deus interpretatur: id est, Deus, & homo. Neutro nomine explicantur merita. Quia Christus non habuit Deitatem ex meritis, sed ex vi æternæ generationis. Debita enim erat divina natura Filio Dei naturali. Rursus ex vi unionis hypostaticæ habuit naturam humanam, quam unionem nullatenus habuit ratione meritorum, quia merendi principium non cadit sub merita. Ergo si hoc nomen Emmanuël Deum, & hominem significat, aut Deum in recto, & hominem in obliquo, nullo modo exprimit meritorum dignitatem. Econtrà verò hoc nomen, IESUS, hominum Salvatorem, & Redemptorem significat: Ergo explicat merendi dignitatem: Quia Christus Dominus sui pretiosissimi sanguinis & meritorum pretio nos redemit. En ergo tibi, cur Christus IESU nomine, & non Emmanuëlis voluit appellari, quamvis infinitam Dei designet excellentiam: quia illud erat nomen Redemptoris, in quo merendi dignitas erat imbibita. Ex quibus omnibus satis liquet, quoad externum cognomen, pluris Christum facere nomen merita notans, quàm divinam excellentiam prædicans.

Isaiæ. 1.

34. ad Philipp. 2.

Haud difficile erit ex Apostolo ad Philipp. 2. numer. 9. Hoc ipsum confirmare: nam de Christo Domino loquens, & de eius nomine, quod morte sua acquisivit, sic ait: *Et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* Origenes homilia 1. in Iosue. Et Bernardus serm. 1. & 2. de Circumcisione Domini, putant, hoc nomen super omne nomen esse nomen IESU. Sed quî nomen IESU, quod Christum, ut Redemptorem significat, excellentissimum esse potest: cùm ineffabile nomen, *Iehouah*, ob suam excellentiam, nefas esset, ab aliquo proferri, nisi à summo Sacerdote? Ergo excelsius est hoc nomen, quod arcanum divinæ naturæ significat; quàm illud, quod Christum prædicat Redemptorem. Verùm si dicta recolamus, firmiter stabit sententia Origenis, & Bernardi, hanc supereminentiam Sacratissimo nomini IESU tribuentium Christus Dominus in quantùm homo non redemit, labores, ignominias, & mortem passus, tametsi horum operum valor à Persona Verbi huiusmodi opera significante provenerit. Ergo in quantùm homo, nos redemit, quia ut talis exspiravit in Cruce, ut nostram salutem consummaret. Ergo in quantùm homo meruit. Cùm igitur Redemptoris nomen meritorum includat dignitatem, & redimendi munus nomine IESU significetur: hinc est, cur Apostolus hoc Sacratissimum nomen super omne nomen appellet. Nam licèt nomen *Iehouah* divinæ naturæ arcanum designet, cùm tamen in eo nec minima meritorum ratio splendeat, non ita id extollit Paulus, sicut nomen IESU, cui supereminentiam adscribit. Bernardum accipe sermone secundo de Circumcisione, nomini IESU assignans significatum, *Salvator vocatur, quod videlicet ex hac jam cœperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinem fundens*, Id est, vocatur IESUS, quia effuso sanguine nos redemit, & suis meritis nostram est operatus salutem. Meritò ergo hoc nomen quod meritorum Christi exprimit excellentiam, omnium est præstantissimum.

Bernard.

35. Aaroni, & filiis eius, non Moysi, nec eius proli Deus commisit Sacerdotium, & vestes sacras præparavit, ut ex nostro textu constat: *Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.* Cur Moysi tantum munus non committitur? An quia non esset fidelis in executione mandatorum Dei? Absit. Cùm de illo ipse Deus testetur: *At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est.* Numeror. 12. numero 7. & 8. Quare ergo si Moyses erat Sacerdos, ut vidimus quæst. 1. numer. 4. divina ordinatione Aaroni, & filiis eius Sacerdotium committitur, & sacerdotalis ornatus præparatur? Anastasius Nissenus quæstione trigesima octava, his verbis solvit dubium: *Moyses non fuit unctus oleo: non gestavit vestem sacerdotalem, sed Sacerdotes induit: ut discas, quòd ei, qui est secundùm Deum perfectus, ei ornamentum sufficit virtutis.* Moyses excellentioribus meritis fulgebat, ac proinde dignus erat Sacerdotio, quamvis exercitio continuo illius non gauderet. Sat ergo illi fuit, ornamentum habere virtutis, & Sacerdotium promereri, etsi infulis non ornaretur Sacerdotalibus. Ob hoc igitur ornatus, & Sacerdotium non Moysi, sed Aaroni committitur: quia Moyses absque dubio majori meritorum, & virtutum, quàm Aaron fulgebat excellentia, & ubi merita præcellunt, superfluit possessionis felicitas.

Num. 12.

Anastas. Nissen.

ILLATIO IV.

Parentum gloria transfunditur in filios.

36. FIlij imaginem Patris repræsentant: & pater in filiis simulachrum sui posteritati tradit. Ecce causam ob quam patres de hæreditate instituenda tot curis, & laboribus sunt soliciti. Si pater bona acquirit, filiis recondit, si gloriam, si honorem, filiis legat, & hæreditario jure in filios transfundit. Summis laudibus Baptistæ parentum sanctitas, & virtutes celebrantur à Luca c. 1. n. 6. *erant justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela.* Sed cur Sanctus Lucas cùm de Ioanne est tractaturus, sermoni dedit exordium parentum ipsius Ioannis commendans virtutes? D. Ambrosius ibidem sic respondet. *Qua alia*

Lucæ. 1. n. 6.

Ambros.

intentio Sancti Evangelistæ, nisi ut Sanctus Ioannes Baptista nobilitetur parentibus? Aliquid amplius hoc explicuit Cajetanus ad præfata Verba dicens: *Vt ex justis parentibus velut hereditario jure Ioannes Baptista sanctus nascatur.* Ita conjuncti parentibus sunt filij, ut eorum excellentia, & nobilitas transcendat usque ad istos. Cajet.

37. De Patre illo, qui lucem inaccessibilem habitat, sæpissimè clamitat Scriptura, lucem esse. Sic Sapientiæ 7. n.26. *Candor lucis æterna*, dicitur filius. Unde si filius candor est lucis, pater lux est, cuius filius candor. Item Michææ 7.n 8. *Dominus lux mea est.* Et Iacobi in epistola capite primo, numero decimo tertio. Pater luminum appellatur: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.* De Filio etiam testatur Ioannes cap.1. num.9. non solùm esse lucem, sed veram lucem: *Erat lux vera*, inquit, *quæ illuminat*, &c. Quis jam non cupiet scire: cur cùm toties in sacra Pagina de æterno Patre prædicetur, esse lucem, esse veram lucem subticeatur; cùm tamen de Filio æterno, non solùm quòd sit lux, sed lux vera publicetur? An quia pater non sit vera lux? Absit. Est enim lux æterna, & lux vera. Cur ergo cùm hoc ita sit certum, ut dubitari non liceat, de Filio solùm, quòd sit lux vera, de Patre autem, quòd sit tantùm lux, prædicatur: Divus Epiphanius in Ancoratu in principio, sic respondet: *Si enim, qui ex ipso genitus est genuinus Filius, lux vera est; Filij genitor citra ambiguitatem lux vera est ipse, qui genuit ipsum sine principio, & sine tempore lucem veram.* Superfluum esset de Patre Deo referre, quod sit lux vera, quando id prædicatur de Filio. Nam si Filius lux vera est, etiam Pater lux vera est. Quia cùm Filius procedat à Patre lux de luce: per inenarrabilem illam generationem Pater lucem communicat Filio, nec Filius aliam lucem habet, quàm à Patre communicatam. Ergo vera lux est Filius, quia Pater est vera lux. Rectè ergo intulit Epiphanius ex eo quòd Filius vera lux prædicetur, Patrem veram esse lucem, qui genuit sine principio, & sine tempore lucem veram. Vides quomodo Pater suam lucem communicet Filio, & Filius suam lucem habeat à Patre? Sit ergo vera lux Filius, sit etiam vera lux Pater, nam Patris, & Filij eamdem lucem profitemur. Sap.7. Mich.7. Iacobi 1. Ioan.1. Epiphan.

38. In oratione dominica à Christo Domino instructi, sic inter alia Patrem Deum oramus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Luc. 11. num. 3. Quid est, da nobis panem nostrum? Hunc panem æternus Pater nobis de cælo præstat quotidie: ergo suum est, non nostrum. Quomodo ergo nostrum appellamus panem, quem nobis gratuitò, & liberaliter donat? Quod absque debito datur, dantis est, non accipientis, præsertim dum illius possessione non potitur. Immeritò ergo panem nostrum appellamus, quem gratis postulamus concedi. Sed vide quanto jure eum sic nominemus. Quia panis hic quotidianus Dei est, sed patris nostri. Sic enim orationi Dominicæ damus exordium: *Pater noster, qui est in cælis.* Si igitur nostri Patris est panis, meritò hunc panem nostrum appellamus. Nam ita paterna bona filiorum reputantur, ut nihil sit in patris possessione, quod in filiorum utilitatem non redundet. Meritò ergo illum panem nostrum vocitamus, quamvis à patre nobis liberaliter donetur, cùm eius simus filij. Quia quæ patris sunt, filiorum propria existimantur. Luc. 11.

Juxta Crucem Iesu constanter afflicta stabat Mater Virgo ad quam cùm pendens è Cruce, converteretur Iesus, quanti Matrem faceret, manifestè explicuit, siquidem in illo puncto Matrem solam respexit, & quasi sui immemor, & dolorum oblitus, maternam egit curam. Id refert Ioannes cap. 19. n.26. & 27. *Cùm vidisset ergo Iesus Matrem, & Discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo: Ecce mater tua.* Arnoldus Carnotens. tract. de laudibus Mariæ admiratione plenus exclamat. Quid est, Domini, quòd vulnerato capite, manibus, & pedibus confossis, in ultimis cùm esses, quasi tui, & dolorum immemor, ad Matrem convertaris, & Ioanni virgini Virginem Matrem commendes? Cur tam sollicitus Matris, quando tui videris: Devotè, & eleganter respondit Arnoldus. *Honoratur*, inquit, *etiam affatu familiarissimo; & licèt brevis fuerit sermo, intimatus tamen est debitus affectus, & expressa singularis dilectio. Mulier*, inquit, *ecce filius tuus. Præsens erat Ioannes, cui dicitur, ecce mater tua. Non est passus Christus, ut Iudaica rabies in Sanctuarium suum prophanam mitteret manum, vel aliqua infestatione violaretur illud Templum Spiritus Sancti.* Sed nunc mihi liceat replicare Arnoldo. Si tunc Christus pendebat è Cruce extensis brachiis; manibus, & pedibus confossis: si permisit, ut sacrilega rabies Iudæorum in templum corporis sui manum mitteret prophanam; cur tantâ cura circa Matrem intentus, eam Ioanni commendavit, ne rabies Iudaïca temerario ausu aliquid contra Sacratissimam Matrem intentare præsumeret? Quando sui est velut oblitus, Matris recordatur? Non curat de propriis injuriis vitandis, & de maternis curat? Ita sanè. Quia pluris habet, servare honorem Matris intactum, quàm ignominias, & probra Iudaicæ ingratitudinis effugere: quasi parvipenderet in se tot opprobria, & contumelias sustinere, dum maternus honor esset illæsus. Sciebat enim, genitricis honorem, ad ipsum refundendum, ob hoc de illo curat, ut proprij avidus honoris. Quid ergo mirum si Christus curam sui velut emitteret de pectore, quando circa Matrem solicitudo in animo eius erat infixa: cùm Matrem ab audacia Iudæorum illæsam servare, ad proprium quæstum, & utilitatem pertinere; judicavit. Ioan.19. Arnold. Carnot.

Ad fastigium dignitatis applicatur Aaron, sed cum filiis suis. Ad quid applicantur filij, si solus Pater summo Sacerdotio est functurus? Ut satisfaciamus litteræ, possumus respondere: ideo applicari filios, ut tametsi non summo Sacerdotio fungerentur, Sed ad rem nostram respondeo, ideo filios Aaronis accersiri, ut honore Patris afficiantur. Nam ut pulchrè dixit Cassiodorus libro tertio variarum, epistola

40.

Cassiod. epistola sexta, *Origo ipsa jam gloria est:* id est, Patrem nobilem, & summis honoribus sublimatum habere, est perfrui gloria originis. Sic enim Patris gloria transfunditur in filios, ut quantumvis Pater honoris dignitate solus gaudeat, naturali cursu traducitur in filios. Nam filiorum gloria patres eorum.

ILLATIO V.

Quid non obtinebit filius pro debitis parentem satisfaciens?

41. NAturali pondere paternus honor in filiorum gloriam propendet: indeque in filiis naturale consurgit debitum de honore parentibus exhibendo. Qui hoc munus implet, Deo obedientiam, parentibus debitum obsequium impertitur, & suiipsius agit negotium. At non solum filij erga parentes hoc præstare debent, sed ita pro eorum debitis satistacere, ut pro eis solutionem offerant, ac si propria debita compensarent. Si hoc præstes, etli primogenitus non sis, habebis primatum in paterna domo, digous eris, ut à Deo non sejungaris; & tandem nihil tibi supererit, nisi animam tradere in manus æterni Patris. Probemus singula.

42. Summis laudibus excellentiam fidei celebrans Apostolus, & testimonium, quod per eam consequuti sunt Sancti, inductione probans, virorum illustrium, qui ab exordio mundi præcesserunt, seriem incipit ab Abel, ad Hebr. 11. n. 4. dicens: *Vide plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo.* Sed cur Paulus hanc virorum illustrium seriem ab Abel, & non ab Adam incepit, qui Iustorum hominum fuit primus? Si dicas: quia conversus ad arborem, aversus fuerat à Deo: culpam flevit, & caput, & origo totius generis humani permansit. Quare ergo Paulus non ab Adamo, sed ab Abel, exordiū dedit narrationi? Quia Abel inter omnes Adæ filios primus fuit, qui proprio sanguine fuso, & quando exhalavit spiritum, primi parentis pœnam exsolvit. Peccatum enim Adami consequebatur mors: nam primi parentes, eo ipso, quòd peccarunt, morti fuerunt obnoxij. Hoc debitum primus solvit Abel. Æquum ergo fuit, quòd filius, qui vita propria debitum à patre contractum solvit primus, ferat primas in serie, & narratione Iustorum. Aureo Constantinop. ori debemus cogitatum. *Ergo Abel* (inquit Chrysost. hom. 22. in c. 11. ad Hebræos,) *& rectè obtulit, & rectè divisit: sed pro hu quam retributionem accepit?* Expende, quæ sequuntur. *Interemptus est morte fraterna, & condemnationem, quam pater pro peccato commeruit, hanc ipse primus excepit.* Abel primus sustulit mortem, quam eius pater pro peccato commeruit: primus debitum protoparentis exolvit: sit ergo primus inter illustres Adami filios. Nam jure primatus debetur filio, etiamsi minor sit in paterna domo, qui patris debitum exsolvit.

ad Hebr. 11.

Chrys.

43. Non tantùm filius, qui debita parentis persolvit, dignus existit, inter reliquos fratres habendi primatum, sed etiam ut à Dei latere minimè separetur. Ad rem adest testimonium apum Mæthæum cap. 8. à n. 19. Ubi Christus Dominus reiecit scribam promittentem secuturum eum, quocumque iviſſet: Discipulum verò ad sepeliendum parentem pietatis causâ euntem, non permisit à suo latere separari. Sic enim Scribæ respondit; *Vulpes foveas habent, & volucres cali nidos: Filios autem hominis non habet ubi caput reclinet.* De Discipulo sic refertur: *Alius autem de Discipulis ait illi Domini, permitte me, primùm ire, & sepelire Patrem meum. Iesus autem ait illi: sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Vide, qualiter Christus Scribam rejicrat, & admittat Discipulum. Sed cur si Scriba ultro se offerat, à Iesu consortio repellitur; & Discipulus, qui à Christi societate vult secedere, vi præcepti detinetur, ut sequatur Christum, *sequere me?* Si Discipulus invitè videtur Christum sequi, & Scriba ultro se offert sequelæ: cur iste repulsam patitur, & ille admittitur? Ad primum respondet Cajetanus ibidem dicens: *Responsio hæc accusat animum Scribæ: ex eo enim, quòd responsio non congruit oblationi, intelligimus, quòd non congruit animo eius.* Simulato animo, & hypocrysi Scriba se obtulit: meritò ergo repellitur. Sed ad rem nostram respondet D. Augustinus sermone sexto de Verbis Domini: Ideo Discipulum collegam sui admisisse Christum, quia vidit eum pium erga parentem: *Domine permitte me primùm ire, & sepelire patrem meum.* Meritò ergo Dominus, quem sic viderat officiosum ad excercendam pietatem erga patrem, vi præcepti constringit, ut à latere suo non recedat; quia sic parentem, cupiebat honorare. *Accipe* Augustin. *Piè quidem excusavit, & ideo dignior, cuius excusatio removeretur, vocatio firmaretur.* Satis profundè, ut assolet, respondet Augustinus. Vidit Christus Discipulum affectantem pietatem erga parentem: sufficiens videbatur exculatio, ut à latere Christi discederet. Nam quæ maior excogitari potest causa, quàm ob sepeliendum parentem, à quo vitam acceperat? Christus verò tantæ pietatis debitorem se constituit, & ex ea occasionem sumpsit, firmius vocandi Discipulum, & eum retinendi, ita ut à se nunquam separaretur: *Ideo dignior cuius excusatio removeretur, & vocatio firmaretur.* Sic enim Christus pium erga parentes obsequium remuneratur.

Matth. 8. à n. 19.

Cajet.

August.

44. Tandem ut hanc pietatem erga parentes commendemus, dicimus, quòd securè Filius, qui paternæ pietatis curam habuit, emittere potest spiritum: nam æterni Patris manus eum recipient. In ligno pendebat, damnorum ligni reparator, tot injuriis, & vulneribus plenus, ut quodlibet posset, eum vita privare. Tunc igitur, tunc ad Sanctissimam Matrem, quam in corde habebat, vultum convertens, dilecto Discipulo eam commendavit. *Cùm vidisset Iesus Matrem, & Discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier ecce Filius tuus,* &c. Ioan. 19. num. 26. Nota, quæ statim refert Evangelista. *Postea sciens Iesus, quia omnia jam consummata sunt, ut consummaretur Scriptura dixit: Sitio.* Ibidem. num. 28. Tandem libato aceto cùm dixisset: *Consummatum est: Inclinato capite tradidit spiritum.* D. Lucas cap. 23. n. 46. referens

Ioan. 19. n. 26.

Luc. 23. ultima Christi, ait, quòd voce magna clamavit: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, exspiravit.* Adverte miram utriusque Evangelistæ consonantiam. Ioannes solùm narrat, tradidisse Spiritum: Lucas in manus paternas commendasse, refert: non oppositæ docent, cùm illa traditio, & hæc commendatio idem significent. Redeo ad Ioannem. Cur Pathmeus vates, cùm narrasset, Christum Dominum dilecto Discipulo sacratissimam Matrem commendasse, tunc refert, omnia consummasse, & inclinato capite Spiritum in paternas manus tradidisse? Quia ob hoc, quòd erga Matrem observantissimum affectum, & piam curam ostendit in Cruce, omnia consummata sunt, & nihil ei supererat, nisi in æterni Patris manus Spiritum tradere. Nam ita Deo grata est erga parentes pietas, ut qui illam exercet, omnia consummasse videatur, & possit sperare confidenter, in æterni Patris manus Spiritum traditurum. Patronum habemus Divum Ambrosium libr. 10. epistolarum, epistola 79. in fine. Expendens hanc Christi erga Matrem curam. *Hoc ergo*, inquit, *testamentum Filij est de matris integritate, hæc Maria locuples integri pudoris hæreditas, hic totius finis consummationis. Denique hoc dixit, & emisit spiritum, consummans omne mysterium bono fine pietatis.* Vix Christus Matrem dilecto Discipulo commendavit, cùm dixit: *Consummatum est: Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Quia ubi præcessit erga parentem tanta pietas, omnia consummata sunt; etiam nihil ei restabat, nisi tradere Spiritum in manus æterni Patris. *Denique hoc dixit, & emisit Spiritum, consummans omne mysterium bono fine pietatis.*

Ambros.

45. Aaronem cum filiis suis ad Moysem Deus jussit applicari; non tantùm ut filij patris honore gaudeant, sed etiam ut illos instruat, ab exhibitione debitæ curæ erga parentes nunquam cessaturos. Hoc enim est debitum naturale: hoc etiam divina Lex præcipit, & ratio dictat: hoc ipse præstitit Christus.

ILLATIO VI.

Filius paternos mores non imitans, adulterinus, & non germanus reputatur.

46. NOn solùm filij parentum signis à natura signantur frequenter, vidimus filios paterna habere delineamenta, ut imaginem exprimant parentum, (verùm ita eorum mores in filiorum animis inseruntur, ut similes eliciant actiones. Ob hoc præcavere tenentur parentes, ne vitiorum maculis inficiantur: quia absque dubio his notabuntur & filij. Filiorum Schola paterni sunt mores: si in bonum propendeant, bonis moribus instruentur; sin autem eorum erunt imitatores filij. Hinc infertur, quòd filij, qui ab hoc quasi innato gymnasio discedunt, non germani, sed adulterini reputentur.

47. Quando filij Iacob dilectum Beniamin in Ægyptum ducebant, ut Symeonem fratrem, qui ibi tenebatur in vinculis, liberarent; eorum pater tactus dolore cordis, quia putaret, se nunquam visurum Beniamin; lachrymis, & suspiriis verba miscens, dixit eis: *Absque liberis me esse fecistis.* Genes. 42. numer. 36. Quid ais Patriarcha sancte! Numquid, etsi pereat Beniamin, decem non supersunt tibi filij? Cur quando eum in Ægyptum mittis, videris jam filiis orbatus? Decem adhuc filios habes, licèt non redeat Beniamin, cur ergo te judicas sine liberis? Pro libertate Symeonis mittis dilectum filium Beniamin. Ergo Symeonem judicas filium. Deinde? si Ruben; si Levi; si cæteri apud Ægyptios manerent in vinculis, non minori affectu ac pro libertate Symeonis, dilectum mitteres filium: Cur ergo dicis absque liberis me esse fecistis, si tibi decem adhuc sunt filij? Viderat Iacob decem illos filios plurimis vitiis irreticos, avaritia, invidia & aliis. Et quid si parricidium sciret Ioseph, & à fratribus traditum Ismaëlitis? Quia igitur eos paternarum virtutum vidit expertes, degeneres putavit esse naturæ. Iacob justus erat, decem filij peccatores: meritò ergo non judicat filios, quos imitatores patris non agnovit. Suspicabatur Iacob Iosephum fratrum periisse malitiâ (sic docuit Rupertus lib. 9. super Genesim, cap. 2.) & in Beniamin, qui erat uterinus frater Ioseph, paternus refocillabatur animus: hi duo filij cùm paternarum virtutum essent imitatores, verè judicantur filij, sed inimici reputantur. Quid ergo mirum, si Iacob orbatus Iosepho, & Beniamino sine liberis se judicet, quantumvis tot liberis sit circumdatus; cùm illi duo paternas imitarentur virtutes, secus alij decem? Id insinuavit Chrysostomus homil. 64. in Genesim, cùm dixit: *Videns enim tantum eorum liberorum se circumstantem, absque filiis se esse putavit, quia illo privatus erat.* Dilectis filiis Iosepho, & Beniamino orbatus erat Iacob, & ob hanc causam sine liberis se putat, tametsi alios decem haberet filios, quia isti mores eius non imitabantur, illi verò ut germani filij non solùm naturam, sed mores paternos acceperunt.

Rupert.

Chryf.

48. Mortali odio Rex Saül prosequebatur David videm, quem ut perderet, falsa crimina illi imponebat: è contra verò Ionathas Regis filius magno erga Davidem amore flagrabat, & frequenter coram Rege eum extra culpam ponebat. Factum est quodam die cùm Saül celebrasset convivium, & abfuisset David, Regique interroganti, cur David non adesset, respondisset Ionathas, accersitum à quodam fratre suo causa celebrandi sacrificium iviſſe in civitatem suam; tunc contra Ionatham irato animo respondit Rex. *Fili mulierù virum ultro rapientis: numquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ?* 1. Regum 20. numero. 30. Caietanus ad hunc locum pro illis verbis: *Fili mulieris virum ultro rapientis*, legit ex Hebræo; *Fili tortificantis rebellis.* Quod sic explicat purpuratus Doctor: *Matrem appellat facientem torsum, quod contra rectum. Ignominiosè nominatur mater Ionathæ*

1. Reg. 20. n. 30

Cajet.

re

rebellis marito adulterij probro. Sed cur mater Ionathæ adulterij nota stimulatur à marito? Aut cur Rex una voce honorem deturpat regium; Reginam culpat, & strenuum filium adulterini nota inurit? Quid in propria inspexit uxore, ut filium tanto dedecore deturparet? In Regina nihil malæ suspicionis invenit: verùm quia Ionathas Davidem diligeret, quem Saül odio prosequebatur mortifero, ob hoc quòd patrem non imitaretur, Ionatham adulterini filij notavit infamia. Præclarè hoc explicuit eminentissimus Caietanus. *Vt Ionatham* (inquit) *tamquam ex matre contrahentem crimen rebellionis ad patrem, filiumque suum adulterinum, non germanum significet: utpotè non imitantem patrem, sed matrem, dum Davidi favet.* Vidit Saül Ionatham filium diligentem Davidem, quem ipse odio prosequebatur; & hoc suspicioni contra Reginam dedit exordium, putans non esse filium germanum, sed adulterio conceptum, qui paternos mores non imitaretur. Nam ita paterni mores filiorum animis inseruntur, ut si aliquando filius patrem non imitetur, non ex matrimonio procreatus, sed adulterinus habeatur. Hispanè dicimus: *No es hijo de su padre*

49. Hinc est: quod si fortè contingat, filium paternos mores non imitari, nemo sit, qui hoc non miretur, ac si rem præter ordinem naturæ, & miraculosam inspiceret. In communi illo Hebræorum infantium naufragio, quo prius mortem bibebant, quàm lac sugerent maternum, infantulus Moyses inter undas Nili fluctuabat, in scirpea fiscella inclusus. Tunc Pharaonis filia, cùm descenderet, ut lavaretur in flumine, & fiscellam vidisset, misit unam è famulabus suis, & allatam aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, eius miserta est; extraxit è flumine, velut è tumulo, & casu quodam propriæ matri dedit, ut
Exod. 2. illum nutriret, nutritum accepit, & adoptavit in filium: *Quem illa adoptavit in locum filij, vocavitque nomen eius Moyses, dicens, quia de aqua tuli eum.* Exodi. 2. n. 10. Divus August. libro de locutionibus super Exodum attentè considerans filiam Pharaonis in ripa Nili, & inter eius brachia
August. vagientem Moysem, admiratione plenus exclamat: *Novum miraculum; genus fecit misericordiæ parricida filia.* Sed in quo miraculum? An quòd fiscella à fluminis undis non absorberetur, vel in tanto discrimine non submergeretur infans? Mirabile hoc erat. At Augustini ingeniũ hoc nõ stupet, sed quòd filia Pharaonis qui diro edicto Hebreorum infantulos suffocabat in flumine, tenerum Moysem extraheret ex undis, traderet nutrici, adultum reciperet, & post tot pietates adoptaret in filium. Prodigiosa res est, & omni admiratione digna, quòd tyranni patris filia, qui execrabili odio prosequebatur Hebræos, à paternis moribus desciscens pietatis auxilium infantulo præberet Hebræo: *Novum miraculum; genus fecit misericordiæ parricida filia.* Tanta enim est vis in parentum operibus, ut filios attrahant ad sui imitationem; ut si aliquando filius paternos mores non imitetur, velut novum miraculum omnium mentes in magnam rapiat admirationem.

Moyses Aaronem fratrem cum filiis suis ad se jubetur applicare. Sed cur non solùm Aaron, sed cum filiis suis accersitur? Ut patrem in Sacerdotii culmine videant elevatum, ac perinde virtutum ornatu fulgentem, & eius virtutes imitentur: exindeque effecti imitatores paternarum virtutum probentur germani, & non adulterini filij. 50.

ILLATIO VII.

Qui splendorem sanguinis consequitur in nascendo, sciat teneri esse gloriosum in operando.

MAgni faciunt homines à præclaris parentibus ducere originem, gloriosa stemmata possidere, & præclaro sanguine purpurari. Et meritò. Sed utinam quemadmodum de progenitoribus illustribus gloriamur, sic de præclaris facinoribus gloriaremur. Proh dolor! De stemmatibus gentilitiis, de sanguinis puritate, de ortu, & origine gloriamur, & oblita, ne dicam spreta obligatione sanguinis, spernimus etiam egregias operationes. Quid igitur erit, ut nobilis sanguis pretioso emblemate illustretur? Sciat, qui nobilitatis stemmata hæreditavit, quod sicut splendorem sanguinis consecutus fuit in nascendo, tenetur gloriosus esse in operando. 51.

Impletum est tempus, ut nasceretur Baptista, prodit in lucem: Quod cùm audissent cognati, & vicini eius congratulabantur Elisabethæ. Mira profectò in hac nativitate evenerunt: vicini absque invidia congratulantur, infantis pater, qui loquelam amiserat, cum voce Verbi vocem recuperat, & plenus Spiritu Sancto prophetat, & ad infantulum, ac si intelligeret, loquitur. 52.
Tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim Lucæ 1.
ante faciem Domini parare vias eius. Lucæ 1. num. 76. num. 76.
Quid inde? Post pauca addit Sacer Evangelista. *Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israël.* Ibidem num. 80. Nativitatem Ioannis tot miraculis illustrem legimus, non lactationem eius, imò Sacer textus post nativitatem, fugam in desertum commemorat. Ita sentit, & explicat Origenes homilia. 9. in Lucam. Dignum est, ut expendamus: cur Ioannes tanta cum festinatione paternis deliciis orbatus in asperam solitudinem secessit? Ibi tegumen eius cameli pellis fuit pellicea etiam zona præcinctum: esca locustæ, & mel sylvestre ut refert Matthæus cap. 3. num. 4 Ad quid in tenera ætate hic magnus puer eduliis rusticis, & inusitatis nutritur, & cibis delicatissimis paternæ domus privatur, tam citò fugiens in eremum? Cur domini non maner, maternisque amplexibus non fruitur; sed parentes, cognatos, amicos, & ius hæreditarium relinquit, festinanter in desertum secedens? Non immeritò, nec temerè respondet Origenes superè datus. *Dignè igitur fuit: qui sic conceptus, & natus fuerat, non expectavit, ut à patre nutriretur usque ad diem ostensionis suæ Israël, sed recessit,* Ibid. num. 80. Origen.

fugiens tumultum urbium, populi frequentiam, viciniam civitatum, & abiit in deserta, ubi purior aër erat, & cælum apertius, & familiarior Deus. Natus fuerat Joan. Sanctus ex parentibus Sanctis, & illustribus: nativitas eius gaudium, & admiratio fuit multis. Hoc cùm sciret Joannes, omni mora depositâ, à paternæ domus blandimentis recedens, in solitudinem fugit, ubi cœlestem vitam agebat, orationi, jejuniis, pœnitentiæ, & omnium virtutum exercitio vacans; ut sic eius opera nativitatis splendori, & parentum nobilitati responderent. Indecoram enim putaret Joannes suam nativitatem, si cùm primùm posset, gloriosum suæ originis stemma mirabili ora suarum virtutum non illustraret. Non expectavit, ut à parentibus nutriretur; sed cùm anticipatum usum rationis haberet (ut tenent Origenes, Ambrosius, Beda, & alij apud Maldonatum ad hunc locum) statim cùm potuit, abiit in deserta, iniunctam sibi obligationem judicans operandi præclarè, quia habuerat illustrem sanguinis originem.

53. Inter Iordanis undas baptizatur Iesus à Ioanne: vix enim de aqua ascenderat cùm aperti sunt cœli, descendit Spiritus Sanctus in specie Columbæ & æterni Patris vox auditur è cœlo dicentis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Matt. 3. n. 17. & statim c. 4. num. 1. prosequitur idem Evangelista dicens: *Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.* Sed cur Christus Dominus contra diabolum in desertum ascendit tunc quando in Iordane baptizatus est, & Pater Deus intonuit, hic est Filius meus dilectus? Et quare in ipso die, quando triplici congressu victus fuit Sathanas, & rubore suffusus in fugam se convertit; tunc Christus animum applicuit ad celebre illud miraculum, quo aquam in vinum convertit in nuptiis Cana Galileæ, ut refert Ioan. c. 2. Et cur distulit mirabiliter operari usque ad Baptismum, descensionem Spiritus Sancti, & manifestationem Patris in nube loquentis: *Hic est Filius meus dilectus?* Acutè respõdet Chrysologus sermone 160. Ideo Christum tunc dedisse initium signorum; quia tunc æternus Pater absque velamine, & clara voce æternum Filium Christum demonstravit. Cùm igitur jam Christus videret æternæ suæ filiationis publicam Maiestatem, animum ad opera præclara adduxit, sibi putans manifestatâ tantæ generationis excellentiâ incumbere, egregia facinora patrare. Accipe Chrysologum omnia dicentem. *Hodie Christus initium dat signorum cælestium, dum convertit aquas in vinum: ut quem Pater voce Filium probarat, ipse se Deum virtutibus approbaret.* Usque tunc, quamvis Christus Dominus ante Luciferum genitus, ignorabatur tamen divinæ generationis Sacramentum, & purus homo habebatur, qui in principio erat Deus. Quid ergo mirum, quod omnipotentiæ radios occultasset, & mirabilia suspenderet? At semel paterna voce revelata eius origine, qua lumen de lumine procedit, sibi visum est expedire, statim manus ad operandum applicare, pugnando cum dæmone, ipsumque vincendo, & aquam in vinum transmutando, ut sic munus Filij tanti Patris adimpleret. Nam qui generosa origine illustratur, constrictus nascitur operibus egregiis inservire. Antequam Christus Filius Dei nosceretur, nullum fecerat signum; quia tunc eius divinitas erat sub velamine occulta: at ubi primùm paterna vox eam declaravit; tunc certamen aggreditur, & mirabilia patrat, *ut quem Pater voce Filium probarat, ipse se Deum virtutibus approbaret.*

Matth. 3. n. 17.

Matth. 4. n. 1.

Chrysol.

54. Cùm Christus Dominus instrueret Discipulos ad orandum, sic Dominicam instituit orationem; *Pater noster qui es in cælis*, &c. Matt. 6. n. 9. Cur si hæc oratio tendebat in Deum, discipulis jussit, aut ipsum appellarent Patrem? Aut quare non incipiunt dicentes: *Deus noster, qui es in cælis?* Antiquis Patriarchis sub nomine Dei innotuerat Deus: cur à nobis, cognomento Patris nominari dignatur, & hoc titulo desiderat exorari. Ut Deum agnoscentes Patrem, hinc nos constringat ad egregia opera patranda. Perbellè Venantius Honoratus Pictavienſis homilia de oratione Dominica cùm dixit: *Quisquis ergo Patrem illum appellat, sicut decet Filium, sic vitam suam immaculatè dispenset.* Voluit Christus, à nobis Deum appellari Patrem, ut tanti cognominis non immemores, sicut Filij tanti Patris operemur. Hęc enim est filiorum à parentibus illustribus obligatio, ut quos natura fecit illustres in origine; ipsi se exhibeant illustriores in operibus. Aaron cum filiis suis applicatur ad Moysem. Sed ad quid applicantur Filij? Ut videant Patrem ad excellam Sacerdotij dignitatem evectum, indeque intelligant quàm heroicè debeant operari. Nam hoc ipso, quòd viderint parentem tanta dignitate fulgentem, debitum recognoscent suæ obligationis, ut tantæ filiationis non obliti, suo muneri satisfaciant, & paterni sanguinis splendorem illustribus operibus confirment.

Matth. 6. n. 9.

Venantius Honor.

55.

ILLATIO VIII.

Ad virtutis culmen non subitò, sed pedetentim est ascendendum.

56. Vitia relinquere, & virtutem amplecti, regalis est via, quæ ducit ad vitam. Qui vitiis inservit, infaustè moritur, qui virtutem colit, alacriter vivit. Sequamur ergo virtutem, amemus vitam, detestemur mortem. Si per viam virtutis graderis; noli mœstus esse. Si una die ad virtutis perfectionem non veneris, noli contristari; imo lætare, si quotidie in eius progressu proficias, tametsi ad culmen non pervenias. Scito, suspectam esse virtutem, quæ crescit subitò. Nam videre hodie miraculis coruscantem, quem heri deditum vitiis aspiciebas, non ex Dei favore, sed ex diaboli fallacia, credendum est provenire. Deus enim, etsi affluenter divinæ gratiæ rore corda nostra fœcundet, paulatim fructus matureſcere desiderat. Non abnuo, Deum, qui in Sanctis suis mirabilis existit, multoties perditissimos peccatores subitò in Sanctissimos transmutasse; ut Paulum, Magdalenam, & alios, quibus non rorem, sed torrentem gratiæ præstitit: at frequenter non subitò, sed pedetentim, & gradatim ad culmen virtutis, & perfectionis ducit. Oculis enim infirmis, ut lucem valeant percipere, sensim lux est concedenda,

da, ne inimica fiat ex ſodali. Debilem ſtomachum, ſi cibum craſſum adhibeas ei, deteriorem reddes, calorem abſumes. Non aliter in virtute. Si heri peccaſti, hodieque ad virtutis ſummitatem conaris aſcendere, præcipitem provocas deſcenſum. Aſcende ergo gradatim: nam ſubitò aſcendenti imminet periculum.

57. Ab hoc diſcrimine liberum deſiderabat Iacobum pater eius Iſaac, cùm ei impartiebatur
Gen. 27. benedictionem: *Det tibi Deus* (inquit) *de rore cœli, & depinguedine terræ, abundantiam frumenti, & vini.* Geneſ. 27. num. 28. Miror Iſaacum, quando tanta benedictione ditat filium, non dixiſſe, det tibi Deus de pluvia cœli magnam copiam frumenti, & vini; ſed tantum de rore cœli, craſſæ & fœcundæ terræ non ſufficit ros, qui vix eius irrigat ſuperficiem, ſed pluviâ magnâ eſt illi opus. Ergo aptiùs benediceret Iſaac, ſi dixiſſet: Det tibi Deus de pluvia magna cœli abundantiam frumenti, & vini; quàm cùm dixit, det tibi Deus de rore cœli frumenti copiam, & ubertatem vini. Cur ergo rorem, & non pluviam filio ſuo deſiderat Iſaac?
Philo. Hebr. Philo Hebræus lib. de migratione Abraham in medio occurrit dubio dicens: *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ. Ac ſi dicat: primum continuâ te intelligibili cœleſtique irriget pluvia, non larga, ut inundet, ſed ſenſim, leniterque modo roris deſcendente, ut proſit. Deinde ſenſibiles terrenaſque divitias largiatur uberes, depulſa contraria paupertate animæ, eiuſque partium.* Non pluviâ, ſed rore cœli agrum Jacobi fœcundati deſiderabat Iſaac: quia ros ſenſim, & leniter deſcendens, terræque imbibitus uberem eam reddit: pluvia autem ſi larga ſit, terram inundat, radices avellit, defraudat ſpes, ac tandem perceptionem fructuum, & proventus tollit. Cùm igitur lenitate roris terra fructificet, quæ pluviæ inundatione, & largitate redditur ſterilis: meritò Iſaac Iacobo non pluviam largam, ſed rorem deſideravit. Pluvia ſubitò terra irrigatur, & præ nimia humiditate vis eius nativa opprimitur; rore ſenſim humorem fugit, quo fœcunda exiſtens, uberes parit fructus. Non aliter humani cordis terra ſi inundatione irrigetur, forſan reddetur ſterilis. Sed quid, ut proventus uberes ferat? Adſit cœleſtis pluvia, ut ros, non ut pluvia larga: *Continuâ te intelligibili, cœleſtique irriget pluvia, non larga, ut inundet, ſed ſenſim, leniterque modo roris deſcendente, ut proſit.* Ac ſi diceret: ſubitò aſcendere, periculoſum eſt, pedetentim verò ſecurum. Et licet in via virtutis inceſſanter ſit progrediendum, ſubitus tamen aſcenſus non eſt deſiderandus. Propter hoc Iſaac filio ſuo benedicens ubertatem de rore, qui leniter deſcendit, non de pluvia, quæ inundat, deliderabat. Sciebat enim prudentiſſimus ſenex, ad culmen ſupernæ benedictionis non extentis alis, ſed gradibus laborioſis aſcendendum fore.

58. Quadraginta & duabus ſtationibus peregrinati ſunt filij Iſraël ex Ramaſſe uſque ad terram promiſſionis, ut refert Numeror. 33. ſed ad quid filij Iacob tot manſionibus detinentur? Cur brevi itinere eos non perduxit Deus ad terram promiſſam; Vix egreſſi fuerant ex Ramaſſe, cùm caſtra metati ſunt in ſocoth, inde venerunt in Etham &c. ut tandem deſideratam terram obtinerent. Quare ergo ad finem ſuæ profectionis non celeriter pervenerunt? Origenes Homil. 27. in Numeros in his figuraliter intelligit, converſionem animæ ad Deum, & averſionem à creaturis. Ait enim, per Ægyptum, hanc vitam, vel ſtatum miſerum culpæ; per familias Iacob, animas; per terram promiſſam, gloriam, vel culmen virtutis, & perfectionis intelligi, per manſiones profectum in virtute, vel certamina cum inimicis indicari. Meritò ergo tot manſionibus filij Iſraël in terram promiſſam perducuntur, ne ſubitò ad tantam felicitatem aſcenderent; ut ex hoc pateat ad gloriam, vel ad virtutum conſummationem non ſubitò, ſed per manſiones eſſe aſcendendum. *Antequam* (inquit Origenes) *ad perfectum veniat, in eremo habitat, ubi ſcilicet exerceatur in præceptis domini, & ubi fides eius per tentationes probetur, ubi cùm vicerit unam tentationem, & fides eius in ea fuerit probata, inde venit ad aliam, & quaſi de una manſione ad alteram tranſit ... Et impletur in his illud, quod ſcriptum eſt: ibunt de virtute in virtutem, uſque quo perveniant ad ultimum, imo ad ſummum gradum virtutum, & tranſeatur flumen Dei, ac promiſſa ſuſcipiatur hæreditas.* Non ſtatim poſt exitum de Ægypto terram deſideratam poſſederunt Iſraëlitæ, ſed poſt tot manſiones, & diverſas victorias contra Moabitas, Madianitas, & alios, ut ex hoc inſtruamur, quòd ſi perfectionem vitæ, & exinde ſummam felicitatem obtinere deſideramus, indeſinenter in variis virtutibus exerceamur, euntes de una in aliam, uſque quoad ultimam perveniamus: non ſubitò aſcendentes, ſed de virtute in virtutem.

59. Stella duce, uſque ad Bethehemiticam porticum, in qua Deum infantem invenerunt, ab Oriente perlongum iter aſſumpſerunt Magi. *Et ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, uſque dum ſtaret ſuprà, ubi erat puer.* Matth. 2. num. 9. Valde mirandum, quod Deus miniſterio ſtellæ reges illos attrahat ad ſe, Cur Domine, non Lunæ, nec Soli, ſed ſtellæ regum tribuis ducatum? Promptiori animo accingerentur ad iter, ſi magni jubaris luce ducerentur ad te: cur ſtellæ radiis ab oculis eorum tenebras pellis, cùm luminaris maximi, & brevius, & efficacius pellerentur? profundè ſatis reſpondet Chryſologus ſerm. 87. dicens:
Matth. 2. n. 9.
Chryſol. *Hinc eſt, quòd & ad Magos adhuc noctis incolas, & totis obſtupeſcentes oculis, tenuiter micans ſtella aſſuefacit ad lucem, & gradatim pertrahit ad ipſum fontem luminis; & dierum.* Quod eſt dicere ſi Magos ſolaribus radiis verus ſol ad ſe duceret, tanti jubaris luce eorum oculi, utpote tenebris aſſuefacti, obcæcarentur. Ducat ergo eos ſtella, ut remiſſæ lucis percipientes radios, ſolis percipere valeant lucem. In Magis (quis dubitat?) quærentium Chriſtum exprimebatur imago. Qui ergo Chriſtum invenire deſiderant, indefeſsè quærant, & invenient. Non præſumant ſubitò tantam lucem

inſpicere: videant primùm ſtellam eius, hoc eſt, in principio converſionis; videant in progreſſu virtutis; videant & ſupra ipſũ Ieſum, hoc eſt, quando propinqui ſunt ſaluti, ut paulatim & ſenſim luce ſtellæ percepta ad perennem radiorum fontem valeant pervenire. Nam ſi ſubitò ad lucem Solis acceſſiſſent, forſan obcęcarentur, fortaſſis lux iniuria eſſet, non favor. Ut ergo placido lumine noctis tenebras expelleret Chriſtus, non Luna, non Sole, ſed Stella tenuiter micante ducit ad Solem. Sic in virtutis progreſſu procedendum eſt: virtutem indefeſsè deſideremus, & amplectamur paulatim, ſed continuò ad eam properantes, ut ad eius culmen valeamus pervenire, & in eo perſiſtere ſecuri.

60. Apud Lucam cap. 7. num. 38. Non parum religioſam invenies Magdalenam erga pedes Ieſu: ſtans retrò ſecus pedes Domini lachrymarum torrente eos rigabat, capitis ſui capillis tergebat, & oſculabatur, & pretioſo ungebat unguento.

Lucæ. 7. num. 38. *Stans retro ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & unguento ungebat.* Apud Marcum cap. 14. num. 3 Non minùs devotam

Marc. 14 num. 3. invenies erga Chriſti caput: ſic enim legimus: *Venit mulier habens alabaſtrum unguenti nardi ſpicati pretioſi, & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput eius.* Liceat nunc expendere: cur Magdalena apud Phariſæum obſequium illud tantùm præſtitit pedibus Ieſu: apud Symonem Leproſum verò dominico capiti id præbuit? Cordatior exiſteret hæc fœmina, ſi priùs caput ungeret Ieſu, & deinde pedes. Cur ergo unctionis obſequium à pedibus, & non à capite ſumpſit exordium? Quia tunc Magdalena viam ingrediebatur virtutis, quando apud Phariſæum Chriſtum quæſivit. Meritò ergo à Chriſti pedibus incepit, ut inde ad caput eius, valeret aſcendere. Nam cùm Magdalena tunc converteretur ad Deum, non ſubitò ad caput, ſed prona ad pedes iudicavit inde eſſe aſcendendum. Id

Drogo Hoſt. breviter notavit Drogo Hoſtienſ. de Sacramento Dominicæ paſſionis, cùm dixit: *Quid memorem de ſepulturæ officio, quod prævenit* (loquitur de Magdalena) *De pedibus aſcendens ad unctionem capitis.* Hoc nos inſtruxit exemplo ſpeculum illud pœnitentiæ, ut pedetentim, licet continuò, in via virtutis laboremus, incipientes à pedibus, ſi ad caput Domini deſideramus pervenire: hoc eſt, quòd ſi ad culmen perfectionis tendimus, incipiamus à minimo, ut inde ad ſummum perveniamus.

61. Tandem Chriſti Domini exemplo hoc confirmare haudquaquam erit operoſum. Suſcitaturus Lazarum venit in Bethaniam; acceſſit ad monumentum; removeri lapidem juſſit; deinde vocavit Lazarum, & reſurrexit, & ligatis manibus, & pedibus exiit foras. Ioan. 11. à numero 39. *Tollite lapidem: tulerunt lapidem:*

Ioan. 11. num. 39. *Lazare veni foras. Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus pedes, & manus inſtitis, &c.* Divus Ambroſius lib. 1. Hexameron. cap. 7. Rem hanc expendens, quæſivit, cur Chriſtus Dominus tot præmiſit, ut Lazarum revocaret

D. Amb. ad vitam? Audi ipſum. *Nonne poterat removere lapidem, qui poterat mortuum ſuſcitare? Et qui potuit defuncto vitam reddere, non potuit nexus ſolvere vinculorum? Cui vinctis pedibus greſſum dedit, huic non potuit ruptis vinculis inceſſum reddere?* En dubium. Expecta ſolutionem. *Sed utique advertimus, quod voluit, primò demonſtrare mortuum, ut oculis ſuis crederent: deinde reſuſcitare; tertiò iubere, ut ipſi vincula funeris ſolverent, ut inter iſta fides infunderetur infidelibus, & per gradus quoſdam credulitas naſceretur.* Hæc Ambroſius. Increduli Iudæi, qui tunc venerant Bethaniam ſorores Lazari conſolandi gratiâ de Chriſti potentia dubitarunt dicentes: *Non poterat hic, qui* Ioan. 11. num. 37. *aperuit oculos cæci, facere, ut hic non moreretur?* Ioan. 11. num. 37. Quid ergo fecit Chriſtus, ut in eorum animis fides infunderetur? Tot præmiſit, ut per gradus quoſdam credulitas naſceretur: ne ſubito, ſed pedetentim ex infidelibus redderentur fideles.

Applica ad te Aaron, &c. Deus imperat Moyſi. 62. Noſter Abulenſis quæſt. 2. in cap. 28. Exodi, inquirit; cur non dixit Deus, applica ad me, ſed applica ad te? Si Aaron functurus eſt Sacerdotio, aptius eſſet ad Deum applicari, ut ex eius conſortio ad tantam dignitatem redderetur dignus. Cur non ad Deum, ſed ad Moyſem jubetur applicari? Reſpondet Toſtatus. *Quia cùm Deo* Abulenſ. *miniſtrare deberet, opertebat, ut conſecraretur, & veſtibus Pontificalibus indueretur. Iſta autem conferebat Moyſes, qui erat ut ordinator, & conſecrator Aaron, & filiorum eius, & veſtes ei Sacerdotales tribuit.* Quod eſt dicere: Ideo oportuit Aaronem, & filios eius ad Moyſem applicari, ut eos ſacro indueret ornatu, & conſecraret Sacerdotii unguento, ut ſic ad Deum poſſent accedere, & familiari ſermone cum Deo loqui. Voluit ergo Deus, Sacerdotes ſuos ad Moyſem priùs applicari, ut exinde veſtibus ornati, & oleo ſacro uncti ad Deum paulatim, & pedetentim accederent. Ad ſanctitatis culmen ſubitò aſcendere, non ſemper eſt tutum: paulatim, & ſenſim, periculo vacat.

ILLATIO IX.

Honores perſonas quærant; non quærantur à perſonis.

QUi honores petit ambitionis, & indignitatis eſt ſuſpectus; qui verò dignitates contemnit, abſque dubio earum comprobatur dignus, & à nota ambitionis liberatur. Hinc eſt, cur ſæpe honores inſectantur fugientes, inſectantes fugiunt. Meritò D. Bernardus lib. 4. de conſideratione ad Eugenium, ſuadebat ei, ut non aſſumeret ad dignitates illas petentes, ſed renuentes: *Itaque non volentes*, inquit, *neque* Bernard. *currentes aſſumito; ſed cunctantes, ſed renuentes.* Quia æquum eſt, ut dignus honorem fugiat, ſicut quòd dignum honores quærant. Quare quibus honores diſtribuendi munus incumbit, nullum locum, latebras nullas omittant, ut dignos honoribus inveniant.

Moritur Moyſes jubente Domino: & loquitur Dominus ad Ioſuë dicens: *Omnem lo-* 64. *cum, quem calcaverit veſtigium pedum veſtrorum,* Ioſue. 1. num. 3. *vobis*

Origen. *vobis tradam.* Iosuè 1.n.3. Origenes homil.1. in Iosuè sic legit. *Omnis locus, quemcumque subdiderit vestigiis pedum vestrorum, vester erit.* Magna hîc Deus promittit Israëlitis; terram scilicet lacte, & melle manantem: sed promittendi modus, ni fallor, minuit promissionem. Quid enim est, omnem locum, quem vestigia Hebræorum calcaverint ab eis tore possidendum? An Deus solùm promittit portionem illam terræ, in qua filij Israël vestigia imprimerent? si hoc ita esset, parvo districtu fruerentur. Nam licet multitudo copiosa nimis esset; qui posset, calcare totam illam terram? Aut esset exclusa ab eorum possessione, quam pedibus non protererent: Quis ita promissionem tantam obscurabit? Quid ergo sibi vult Deus, cùm promittit: omnem locum, quem calcaverit vestigium pedum vestrorum vobis tradam? Certè idem fuit ac si diceret: omnem terram, quam vestigiis pedum vestrorum subjiciendo, parvi habueritis, possidebitis. Nam ad bona terrena possidenda, efficacissimum medium est, ea contemnere. In hoc instruimur, ad fugiendos honores, ut nos sequantur. Si enim eos non quæramus, quæremur ab eis.

65. Ad Heb. 2. n. 16. Chrysost. Ad Hebræos 2.n.16. verbi celebrans incarnationem ait Apostolus: *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* D. Chrysostomus Homil.3. ad hunc locum inquirit: *Quid autem est, quod dixit, apprehendit? Ille*, inquit, *non apprehendit naturam Angelorum sed nostram. Quare non dixit, suscepit, sed isto verbo usus est, apprehendit?* Si dicas, ideò naturam humanam apprehendisse, quia ad Dei imaginem fuerat condita: etiam natura Angelica ad Dei imaginem fuerat creata, & sublimiori modo, quàm humana. Cur ergo humanam apprehendit illâ relictâ? Omissis variis rationibus Theologorum, ad rem respondeo; idcirco, quia natura Angelica (quamvis non tota) effræno appetitu, & temerario ausu ad divinam sedem conspiravit, & super astra Dei exaltare solium suum concupivit: natura humana humilitatem, & vilitatem propriæ originis recognoscens, non solùm ad divinam sedem non conspiravit, verùm quamplurimi, ut Abraham, & multi ex eius progenie, suam vilitatem cognoscentes, divinum consortium recusabant, & veluti fugientes à tanta celsitudine, ac si possent, à Dei conspectu abscondebantur. En ergo tibi, quare rejecta Angelica, humana natura apprehendatur; & quare hæc assumptio nostræ naturæ dicatur potiùs apprehensio, quàm susceptio. Quia ergo Angeli superbè sedem suam supra divinum solium exaltare cupiebant: homines verò è contrà pulverem, & cinerem se confitebantur: ideò nusquam Deus Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Angeli enim, qui temerarium illud commiserunt flagitium ambitione pleni, & insolenti conatu divinam altitudinem prensabant: homines verò præ nimia humilitate à tanta celsitudine fugiebant. Quid ergo mirum, quòd Deus non Angelos, sed Abrahæ semen apprehenderit? Nam qui dignitatem ardenter, & ambitiosè desiderat, meritò ab illa rejicitur; qui verò fugit ab ea, jure illam consequitur. Non longè abest ab isto cogitatu citatus Chrysostomus, cùm prosequitur. *Ex metaphora insequentium eos, qui averti sunt, & omnia facientium, ut fugientes occupent, & ut resilientes apprehendere valeant. Aufugientem quippe ab ipso naturam humanam, & procul aufugientem (eramus autem longè profugi) insecutus apprehendit.* Fugerat homo (non solùm per culpam, hoc modo etiam Angelus fuerat profugus) à divinitate aufugerat: è contra Angelus immoderato affectu superbiens illam appetebat. Quid inde? Naturam Angelicam rejicit Deus, & apprehendit humanam: ostendens, non apprehendere tantam dignitatem; qui illam insectantur, sed qui ab ea fugiunt: *aufugientem quippe ab ipso naturam humanam, insecutus apprehendit.* Efficacius enim medium ad consequendum honorem est, ab illo fugere, & illum non appetere. Si ita facias, quæret te honor, quantumvis in occultissimis latebris sis reconditus.

66. Ad Philip. 2. *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod, & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod est super omne nomen:* de Christo Domino prædicavit Paulus ad Philippenses 2. à num.8. ubi Christi exaltationem secundùm carnem propter passionem, & mortem ostendit. Nam illa verba: *Propter quod, & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen.* Ita denotant secundùm expositionem communem Patrum. Ita Chrysostomus homil.7. August. tract. 104. in Ioannem, S. Thomas, Primasius. Beda, & alij in commentario ad hunc locum. Nec mirum Christum Dominum ad tantum honorem fuisse evectum, cùm se humiliaverit inenarrabili obedientia usque ad probra, contumelias, & mortem crucis. Fugit ab honoribus, & abjectionem quæsivit: meritò ergo est exaltatus, & nomen, quod est super omne nomen acquisivit. Hoc viderat regius vates cum Psal.109. num.8. cecinit: *De torrente in via bibet: propterea exaltavit caput.* Sed quid est hoc? Respondet Augustinus ibidem: *Quia ergo de torrente in via bibit, propterea exaltavit caput: id est, quia humiliatus est, & factus est subditus usque ad mortem, mortem autem crucis: propterea eum exaltavit à mortuis, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen.* Hoc modo id explicant communiter interpretes ibidem. Liceat insuper inquirere, qualiter Christus de torrente suæ passionis biberit, ut inde cognoscamus capitis eius exaltationem. Nam si exaltavit caput, necesse fuit illud inclinasse. Quando ergo inclinavit caput? Id refert Ioannes cap.19. num.30. *Et inclinato capite tradidit spiritum.* Inclinavit ergo caput, ut mortem biberet de torrente injuriarum, & dolorum. Meritò ergo caput exaltavit, & obtinuit nomen, quod est super omne nomen. Placet tamen hanc rem altiùs expendere, & examinare hoc quæsito: Quare Christus, cùm caput inclinavit, ut è torrente passionis mortem biberet; meruit exaltare caput, & honoris diademate coronari? Quid habet meriti capitis humiliatio, quando Spiritum exhalabat, ut coronâ caput redimeretur? Quia caput inclinans honorem, & regiam dignitatem

Chrysost. August. S. Thom. Primas. Beda.

Psal.109 num. 8. August.

Ioan.19. num.30.

tem recusavit. Quod sic explico. Supra Christi caput in cruce pendentis inscriptio tituli hæc
Matt. 27. n. 37. Luc. 23. n. 39. erat: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Matth. 27. n. 37. vel secundùm Luc. 23. n. 39. *Hic est Rex Iudæorum.* Tribus characteribus Hebraicis, Græcis, & Latinis Christum Regem ostendebat inscriptio. Quid ad hæc Christus? Inclinato capite tradidit spiritum, quasi avertens illud ab honore regio, velut dicens, regnum recuso, coronam depono, fugio maiestatem, de torrente bibo probra, passionem, & mortem. Meritò ergo caput exaltavit, & regia corona redimitus nomen, quod est super omne nomen acquisivit; nomen scilicet gloriæ, honoris, & maiestatis; quia subditus usque ad mortem factus, honorem regis fugiebat. Hanc rationem exhibuit Drogo Hostiensis lib. de Sacramento Dominicæ passionis
Drogo Hostien. dicens. *Data est tibi Domine Iesu omnis potestas in cœlo, & in terra, rex magne, rex virtutum: quia factus es obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Ecce qualiter Dominus quia per obedientiam mortis fugit imperij maiestatem, dedit illi Deus regnum magnum, & principem fecit illum. Quid est hoc, nisi ostendere, quòd honores inlectantur fugientes? In Dei namque politica honores quærunt personas, personæ verò honorem non quærunt.

67. Dei præcepto Aaron applicatur ad Moysem: *Applica quoque ad te Aaronem,* &c. Ad quid accersitur Aaron? Ut sacerdotio fungatur coram Domino. Vide, quomodo Aaron non quærit sacerdotium, sed ab hoc quæritur. Forsan si Aaron sacerdotij avidus illud quæreret, nunquam consequeretur? Obtinuit, quia non petiit, & quæ-
Stephan. Cantuar. ritur, quia dignus existebat. Perbellè Stephanus Cantuariensis apud Godofridum c. 9 lib. 1. Regum ubi sic ait. *Prælatus debet postulari, non se ingerere, ut sit vocatus tamquam Aaron.* Nam qui postulat principatum, aut dignitatem, indignitatis est suspectus: quia dum negotiationi confidit, diffidit meritis. Egregius vir non postulat, imo imperio constrictus principatum accepta, ut neminem lateat, quæsitum fuisse non quærentem.

ILLATIO X.

Adest Deus, ubi concordi charitatis vinculo vinciuntur voluntates.

68. DEus unus est, non solùm, quia immutabilis, & idem semper est, sed quia indivisus, & non duplex. Unitate ergo habet esse à se, & non ab alio, cùm ab ipso cætera. Infinitus est, quia à se; & à se, quia unus. Finge duos deos, & neuter erit infinitus. Necessariò enim unus ab altero penderet. Deus ergo unitati quasi debet gloriam infinitatis. Ergo pretiosa est unitas, quæ nostro modo concipiendi Deum unum constituit (parcant Scholastici) sicut infinitas infinitum. Hinc est, cur Deus, qui unitate est Deus, erga concordes speciali quodam affectu feratur, tamquam ad imagines suæ celsitudinis: & licet in rebus omnibus per immensitatem sit, at ubi animorum est concordia, specialiter adest per affectum. Eleganter hoc confirmavit D. Hieron. ex Psal. 75. n. 1. *Notus in Iudæa Deus: in Israël magnum nomen eius. Et factus est in pace locus eius.* Psal. 75. Quæ verba expendens maximus doctor sic ait: *In Hebræo habet: & factum est in Salem umbraculum eius. Videte, quid dicat secundùm tropologiam, non est umbraculum Domini, nisi ubi pax est. Vbi zelus, atque discordia, ibi non est protector Deus. Dicamus & secundùm septuaginta: locus Dei non est, nisi in anima, quæ pacem habet. Quæ ergo anima non habet pacem, sciat se non esse locum Dei. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Hæc est salvatoris hæreditas.* Ita unionis, & pacis Deus amicus est, ut solùm ibi protector sit, ubi animorum adest concordia. Ibi ponit umbraculum, & requiescit. Hieron.

Vidit Ezechiel atram nubem à vento Aquilonari vehementer agitatam, in cuius medio splendidus visebatur currus, quaternis rotis altitudinis horrendæ, ignitis, & vita præditis. Quaterni juvenes currum circumstabant, singuli quaternis faciebus, & quaternis alis, D. Hieronymus in hunc locum huius currus rotas considerans asserit, tanta unione fuisse colligatas, ut quantumvis essent quatuor, una videretur. Insuper rotarum aspectus, & opus earum erat quasi visio maris, & aspectus earum quasi sit rota in medio rotæ. Tandem inquit Propheta: *Spiritus enim vitæ erat in rotis.* Ezechiel. 1. n. 20. Valde notandum est, quòd Spiritus vitæ sedem habeat in rotis. Sed quisnam est hic Spiritus vitæ; & cur in rotis sedem constituit? D. Hieronymus citatus per Spiritum vitæ Spiritum Sanctum intelligit. Hinc urget secunda pars quæsiti: cur scilicet divinus Spiritus rotas sibi in sedem elegit: Quia circumferentia maioris rotæ, quasi quodam amplexu minorem continebat rotam. Ambæ erant concentricæ, id est, unum centrum, & quasi unum cor habentes, & unaquæque alteri conjuncta. Sic Hieronymus. *Aspectus earum erat, quasi rota in rota: ut non unam rotam crederes, sed alterum alteri copulatam.* Marito ergo Spiritus Sanctus in rotis sedem constituit, quas tanta unione vidit conjunctas. Insuper istæ rotæ maximam cum animalibus habebant concordiam. Nam cùm animalia ambulabant, movebantur & rotæ: si illa elevarentur è terra, similiter & istæ. Quid ergo mirum, si Spiritus Sanctus sit in rotis? *Ista ergo rota* (concludit Hieronymus) *in quibus erat Spiritus vita, omnia ordine faciunt, atque mensura: habentque cum animalibus concordiam sequentes ea, & per ea Spiritum Sanctum: imo medius prætermissu Sancti Spiritus societate gaudentes.* Rotæ quatuor erant, sed unaquæque in medio sui velut in corde rotam habebat inclusam (sic sacer textus ibidem n. 16. *Quasi rota in medio rota*) in quo rotarum concordia summoperè exprimebatur. Ergo jure optimo in eis sedes Spiritus vitæ, & thronus Spiritus Sancti constituitur. Quia ubi cordium unitas adest, & animarum concordia, Dei præsentia deesse non poterat. Hieron. Ezech. 1. Ezech. 1.

70. Baptizatus Jesus inter fluenta Iordanis: & *descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Lucæ 3. num. 22. Sed cur non descendit Spiritus Sanctus in aquillæ specie Lucæ 3. n. 22.

quæ

quæ omnium avium nuncupatur regina? Divus Cyprianus de unitate Eccleſiæ in ſactum judicavit, quia columba animal manſuetum eſt; & pacis amicum. *Idcirco* (inquit) *& in columba venit Spiritus Sanctus. Simplex animal, & latum eſt, non felle amarum, non morſibus ſævum, non unguium laceratione violentum.* Aquila verò avium regiam maieſtatem deturpans, vivit ex rapina, injurias vindicat, ſævâ morſibus, & unguium laceratione violenta. Meritò ergo Spiritus Sanctus non in aquilæ ſpecie, ſed columbæ deſcendit. Sed adhuc urgeo: cur non deſcendit in turture, de qua canebat ſponſa Cant. 2. n. 12. *Vox turturis audita eſt in terra noſtra?* Origen. hom. 2. in Cantic. reſpondet: *Idcirco non turtur; ſed columba venit, & inter nos propter hominum multitudinem converſatur.* Turtur ſemper ſola, & ſponſi lugubri planctu mortem deplorans, fugit conſortium, ſolitudinem amat, ſocietatem cum aliis ſpernit. *Columba* (inquit Chryſoſtomus Homil. 26. in Geneſ.) *animal eſt mite, & noſtra familiaritate gaudens.* Ob hoc à cœleſti ſponſo ſub nomine columbæ ſponſa quæritur Cant. 5. n. 2. *Aperi mihi ſoror mea, columba mea.* Quaſi Deus roget animam, & ultro illi ſe offerat, quæ columbæ pacem imitatur. Richardus de S. Victore apud Godefridum ad c. 15. Geneſ. hanc cauſam præbuit, ob quam tanto honore afficiatur columba, ut ſedes Spiritus Sancti fuerit electa. *Columba* (inquit) *gregatim volat, & ex eo formam dilectionis oſtentat, quæ corda ſemper conciliat, & in unam pacis concordiam ligat.* Sed rem hanc profundiùs explicuit Tertullianus lib. de Baptiſmo cap. 8. dicens: *Quemadodum enim poſt aquas diluvij, quibus iniquitas antiqua purgata eſt: poſt baptiſmum (ut ita dixerim) mundi pacem cœleſtis iræ præco columba terris annunciavit, emiſſa ex arca, & cum olea reverſa, ſignum etiam apud nationes pacis prætenditur. Eadem diſpoſitione ſpiritualis effectus terra, id eſt, carni noſtræ emergenti de lavacro, poſt vetera delicta, columba Sancti Spiritus advolat, pacem Dei afferens, emiſſa de cœlis, ubi Eccleſia eſt arca figurata.* Ecce ex mente Tertulliani, ideo columba præ cæteris avibus eligitur, & Spiritus Sancti conſtituitur ſedes; quia olim diluvio jam ſedato, altera columba ab arca emiſſa, olivæ ramum virentibus foliis portans ad arcam reverſa eſt, pacem inter Deum, & homines annuntians. Quia ergo columba pacis eſt avida, unionis amica, & injuriarum oblita, in ſpecie eius deſcendit Spiritus Sanctus; ut omnibus innoteſcat, concordiam & pacem Spiritus Sancti gratam eſſe ſedem.

Cyprian. Cant. 2. n. 22. Origen. Chryſoſt Cant. 5. n. 2. Richard. de S. Victor. Tertull.

71. Nec ſolùm animorum concordia Deum allicit ad ſe; verumetiam ipſe Deus, qui ab omni creatura dignus eſt laudari, eorum, quæ unita ſunt ſpecialis ſit encomiaſtes. In rerum exordio, vix Deus lucem produxerat, cùm eam laudat: *Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona.* Geneſ. 1. n. 3. ſegregavit aquas ab aquis, & eas, quæ ſub cælo ſunt, in unum congregavit locum: *Et vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Ibid. n. 10. Dei imperio protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen juxta genus ſuum: *Et vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Ibid. num. 12. Solem, Lunam, & Stellas in ſigna temporum produxit: *Et vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Ibidem num. 18. Idem protulit, cùm animalia terræ, & maris produxit ibid. num. 21. & 25. &c. Creatiſque rebus omnibus, ait ſacer textus: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Ibidem num. 31. Miraberis forſan, ſi ſtylum ſacri textus expendas. Nam quid eſt, quod quando Deus ſingula produxit, ſolùm eſtimavit ut bona; *Vidit Deus quòd eſſet bonum*, toties repetens: at rebus omnibus jam creatis, non tantum ut bona, ſed ut valde bona laudavit, *Et erant valde bona?* Hoc notaverat Auguſtinus libro decimo tertio confeſſionum, capite vigeſimo octavo cùm dixit. *Septies numeravi, ſcriptum eſſe, te vidiſſe, quia bonum eſt, quod feciſti, & hoc octavum eſt, quia vidiſti omnia, quæ feciſti, & ecce non ſolum bona ſed etiam valde bona, tamquam ſimul bona.* Numquid Deus rebus jam creatis novam addidit perfectionem, ut quæ antea ſolùm bonæ æſtimabantur, nunc æſtimentur ut optimæ? Si hoc enim eſſet, procul dubio è divinis manibus non prodiiſſent perfectæ, quod nullatenus eſt dicendum. Ergo ſi conſummato rerum opificio valde bonæ extiterunt, etiam cùm producebantur. Cur ergo poſtea ut valde bonæ laudantur, cùm antea ut bonæ tantùm celebrentur? Audi Auguſtinum reſpondentem. *Nam ſingula*, (inquit) *tantùm bona erant, ſimul autem omnia, & bona, & valde bona.* Ac ſi diceret: cùm Deus ſeorſim ſingula producebat, bona erant (è manibus Dei quid niſi bonum prodire poterat) Attamen conſummata rerum creatione valde bona ſunt omnia, quia ſimul ſunt; hoc eſt, mirabili concentu univerſi componebant pulchritudinem. Quia ergo Deus cum ſingulas res crearet, tametſi non diſcordes, unitas non vidit, tantum bonæ ſibi viſæ ſunt, cùm rebus omnibus jam creatis, naturæ mirabili concordia, eas videret unitas, quas antea ut bonas, nunc ut valde bonas approbavit, quaſi ex unitate earum creſceret perfectio. Vide ergo Deum creaturarum non ſolùm encomiaſtem, ſed eas ſummis laudibus extollentem, cùm earum collectionem vidit: ut exinde colligas, quanti apud Deum ſit diſtinctorum unio.

Geneſ. 1. num. 3. Ibidem. n. 10. Ibidem. num. 12. Ibidem num. 18. Ibidem num. 21. Ibidem num. 31. Auguſt.

Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum. Cur Aaron non jubetur expreſsè ad Deum applicari, ſed ad Moyſem? Quia hæc applicatio Aaronis ad Moyſem, utriuſque fratris denotabat concordiam. Nam ut diximus num. 1. ex Oleaſtro in Hebræo legitur, *Appropinqua.* Si ergo Moyſes: & Aaron veræ fraternitatis & charitatis vinculis conjunguntur, ſuperfluum eſſet, exprimere, Aaronem ad Deum applicari: quia quando cordium adeſt unitas firma, proculdubio ad Deum adeſt conjunctio. Tanti enim Deus facit animorum concordiam, ut cùm primùm illam viderit, ibi alacriter conſtituat ſuam ſedem. 72.

ILLATIO XI.

Dedecori vertitur Principi, si tantùm sibi sit, & subditorum utilitati non consulat.

73. NOn sibi Princeps Reipublicæ fulget imperio: non sibi in sublimi potestatis sede constituitur; sed ut regat, ut soletur, ut succurrat. Hanc curam quibusdam Episcopis commendabat Bernardus epist. 229. cùm dixit: *Ad hoc vos Deus in summitate posuit, ut tanto maiori Ecclesiæ suæ utilitati vivatis, quanto in ea maiori authoritate præestis.* Ac si diceret; Præsul, seu Episcopus non sibi, sed Ecclesiæ utilitati eligitur. Ob hoc non absurdum erit, si dicamus, Præsulem Solis imitari debere proprietates, qui quamvis dispensatione liberali in corpora sublunaria influat: ipse tamen in seipsum non influit: vel si placeat, Soli Præpositum, vel Rectorem comparamus; quia sicut sol luminis sui radios ab infantili ætate, & in suo ortu omnibus communicat, sic Gubernator, & Princeps nihil lucidum, splendidum nihil habere debet, quod subditorum non cedat utilitati. In exordio rerum, *Fecit Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei; luminare minus, ut præesset nocti.* Genes. 1. n. 16. Quid in Sole præter lucem ita fulget ob quod vix è nihilo emergit, cùm ei Deus diei imperium concedit? Aut quæ Lunæ fuit excellentia, ut noctis tenebras velut Regina illuminaret? Ni fallor, quia non sibi solùm; sed inferioribus lucem habent. Radiat Sol in se; sed nobis: fulget Luna; sed ut nobis inter noctis caliginem præstet lucem, & viam aperiat. Neutrum sibi Soli gaudet lucis pulchritudine. Non ergo immeritò Soli diei, & Lunæ noctis adscribitur imperium.

Bernard.

Genes. 1.

74. Ex Dei consortio fidelissimi amici eius Moysis facies radiabat, tanta radiorum copia, ut timerent filij Israel vultum ad eum convertere: At Moyses ut tantum timorem ab illis procul pelleret, & Dei mandata intimaret, velamine in facie superpositio tegebat lucem, & facilis præbebatur, ut cum eo possent agere. *Posuit velamen super faciem suam ..... sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.* Exod. 34. n. 34. & 35. Quid est, quod Moyses locuturus ad populum faciem velamine regit? Et cur filij Israël magno timore perterriti ad eum non audent accedere, nisi faciem cooperiat? An eius fugiunt consortium, quia fratris lumen nolunt videre: & ad eum accedunt velamine superpositio, quia malunt, non lucida, sed obscura videre in fratre, in proximo, in concive? Forsan ob hoc. Nam sic aliena lux aliorum oculos offendit, ut malint ad obscuram, quam ad radiantem faciem appropinquare. Sed ad rem respondebis, si dicas; ideo Moysem radiantem vultum velamine illo abscondisse, quia cùm totius populi esset Princeps, dedecori sibi vertendum putavit, lumine illo radiantissimo perfrui in vultu, cùm subditorum facies illo careret. Fulgor ille Moysem non populum illustrabat. Ob hoc abscondit, & velamine faciem obtegit, quasi rubore suffunderetur, claritate gaudere, qua sibi subditus populus non frueretur. Quasi intra se diceret: Ego qui huius populi præpositus existo, solus tanta claritate fruor, quando mei subditi illius sunt expertes? Ego radiorum dives, cùm meis adest caligo? Non sic Moyses, inquit, non sic, tege velamine faciem tuam, velut verecundia affectus, quòd ipse lucem habeas, qua carent tui Israëlitæ. O prudens Princeps! O Dux strenue, quanto honore hoc facto dignus existis! Sic enim populum attrahes, cùm tibi Soli non sis, sed omnibus: cùm non tibi Soli maiestatem desideres, sed subditis. Quid aliud populi indicabat timor? Nam fulgentem fugiebant Moysem, non radiantem quærebant. Fulgens sibi Soli fulgebat; ideo non solùm ab eo fugit populus, sed & oculos avertit, quasi non admittens Præsulem, qui totum fulgorem sibi adscribit, nihil claritatis subditis communicans. Nec irrationabiliter fugiunt à Præsule, qui sibi totus est splendidus, & micans. Econtrà verò, cum velamine superpositio, & velut radios renuncians, quia eis subditi carent, quæritur à populo: nam Princeps, qui lucere contemnit, si populus luce caret, dignus est à populo acclamari.

Exod. 34

75. Miserè deliquit David contra Dei sanctionem numerans populum Israeliticum: iratusque Dominus misit ad eum Gad Prophetam dicentem: *Elige quod voluerit: aut tribus annis famem: aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere, aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra, & angelum Domini interficere in universis finibus Israël.* 1. Paralipom. 21. n. 12. optione data respondit David: *Ex omni parte me angustiæ premunt: sed melius mihi est ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes eius, quàm in manus hominum.* Ibidem n. 13. Pestilentiam elegit David, quam misit Deus in Israel, & ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. Ibidem, n. 14. D. Ambrosius in Psalmum 37. miratur Davidem elegisse pestilentiam. Nam quæ maior strages populo poterat evenire, quàm cladis septuginta millium virorum, si fames, aut hostium eligeretur incursus? Cur ergo David pestilentiam elegit? Si dicas; quia pestis à Deo infligebatur, cuius multæ sunt miserationes: etiam fames, & bella tunc à Deo infligerentur terræ intemperie, & hominum incursione. Ergo eadem ratio militabat, ut ex tribus propositis malis quodlibet eligeret, cùm eodem modo divinæ miserationis posset expectare favorem. Cur ergo pestilentiam elegit? Quia si fame populus opprimeretur, Regi nullatenus deesset alimonia; & similiter si bello Regnum devastaretur, Regi posset adesse recursus, ut in fugam se committeret, quantumvis totus caderet populus: at in damno communi, & æquali pestilentiæ, pari discrimini subjacebat populus, & Rex; nam à peste nec purpura, nec diadema defendit. Elegit ergo potiùs pestilentiam, quàm famem, & bella; quia in his pereunte populo, poterat non perire; at in illa simul cum populo commune patiebatur periculum. Grassante enim peste

1. Paral. 21. n. 12

Ibidem n. 13.

ne

nemini parcit discrimen, Rex, & populus eidem subjacent periculo. Noluit ergo David nec famem, nec bella eligere, sed communem pestilentiæ stragem: ne in tanto dispendio populum sibi commissum derelinquere videretur, imò potiùs voluit pro illo non solùm deprecari, sed vitâ offerre, ut constat ex præfato textu num. 17. cùm

3. paralip. n. 17. dixit: *Nònne ego sum, qui jussi, ut numeraretur populus? Ego peccavi, ego qui malũ feci: iste grex quid commeruit? Domine Deus meus vertatur obsecro manus tua in me, & in domum Patris mei, populus autem tuus non percutiatur.* Voluit ergo, ut ipse potiùs pro populo terreretur, quàm populum in tanto fuisse discrimine. Sed accipe Ambrosiũ rem

Ambros. hanc acutè expendentem. *Suam fugam non popposcit propter illud, quia Propheta pro populo deprecari poterat, sicut factũ est.* Quod est dicere: Si David famem eligeret, quantumvis populus opprimeretur inedia, Regi non deficeret cibus: ob hanc etiã causam nec bella elegit: facilè enim Rex belli periculum posset fugere, etiã suo exercitu pereunte; at in communi pestilentiæ strage sicut populus, ita & Rex æquali subjacebat discrimini, imò voluit in se commune adire periculum, ne periclitaretur populi salus, indecorum sibi putavit David vita perfrui, quando totus populus peribat.

76. Sermonem utilem texuerat Christus coram Discipulis de die illo terribili universalis judicij, & de signis, quæ illum erant præcessura. Quæ cùm audissent Discipuli, certam hujus diei cognoscere desiderant durationem, quibus sic occurrit Dominus:

Matt. 24. n. 36. *De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli Cœlorum, nisi solus Pater.* Matthæi 24. num. 36. Difficilius est, quod apud

Marc. 13. n. 31. Marcum legimus c. 13. num. 31. *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater.* O bone Deus, quid ais? Consubstantialis es Patri, & hoc ignoras? Quid blasphemo ore audebit Arrius? Quid petulanter non excogitabit Eunomius? Sed eorum fœtida ora

August. Hieron. Hilar. obserarunt præcipua Ecclesiæ lumina. Augustinus 1. de Trinitate, cap. 12. Hieronymus & Hilarius in Catena S. Thomæ ad hæc verba varias expositiones afferentes. Legito Maldonatum doctissimum si plura scire desideras. Origenes in præfata catena relatus sic præsentem difficultatem

Origin. solvit. *Donec Ecclesia, quæ est corpus Christi, nescit diem illum, & horam, tamdiu nec ipse Filius dicitur, diem illum, & horam scire.* Sed quid interest, quod Ecclesia diem illum ignoret ut ob hoc putet Adamantius, Christum dicere eumdem diem ignorare? Christus, qui æterno Patri consubstantialis est, eamdemque Deitatem, & sapientiam habet, ut diem illum præcognoscat, non dependet ab Ecclesia, ut pater. Quia sicut independens in essentia, sic in cognitione. Cur ergo Origenes asseruit, Christũ illum diem ignorare, quia Ecclesiæ subterfugiebat notitiam? Satis profundè id cogitavit Origenes. Nam cùm Christus totiùs Ecclesiæ Præsul existeret, indecorum sibi putavit, certi illius diei incertam manifestare durationem, & scientiam ostendere se habere, quando Ecclesia, cujus caput erat, illum ignorabat: ne cognitionis excellentia videretur perfrui, qua nõ fruebatur Ecclesia. Christus enim (quis dubitare potest?) Certò & infallibiliter terribilem diem illum cognoscebat: attamẽ quia ab Ecclesia ignoratur, quando sit futurus, ideo se ignorare dicit, ne videatur sibi soli sapiens, & non Ecclesiæ, cujus caput existit.

77. Matth. 5. num. 14. Discipulos suos Christus vocat lucem: *Vos estis lux mundi.* Sed cur Domine, lucis cognomen, quod tuum est, juxta illud

Matth. 5. n. 14. Joann. 8. n. 12. Joannis cap. 8. num. 12. *Ego sum lux mundi,* Discipulis concedis? Chromatius Aquileiensis in cap. 5. Matthæi sic dubium solvit. *Nam cùm ipse lucem mundi se esse professus sit, tamen etiam Discipulos suos hoc nomine voluit nuncupare, non auferens sibi, quod suum est lumen, sed largiens: quia lumen verum, & æternum, quod suum est, sine aliquo detrimento propria naturæ largitur.* Chromatius Aquileiens. Christus absque dubio lux mundi est, & illuminat omnem venientem in mundum; & quia lux mundi est, hoc nomine Discipulos suos nuncupari voluit. Nota causalem. Quia lux Christus est, lux etiam sunt Discipuli; quod est dicere; ideo eos lucem appellat, quia ipse, qui eorum caput est, lux vera est, ne lucis pulchritudine videatur gaudere, qua carerent discipuli. Nam cùm Prælul non sibi soli sit, sed subditis, quod suum est, sine detrimento, imò cùm magna laude largitur.

78. *Applica ad te Aaronem fratrem tuum cum filiis suis.* Ad quid cum filiis applicatur Aaron? Sat enim erat, Aaronem solum applicare, qui solus functurus erat summo Sacerdotio: Cur etiam filij applicandi sunt? Quia quamvis filij non fruerentur summo Sacerdotio vivente Aarone, tamen Sacerdotes minores destinabantur. Ut ergo modo, quo possent, tanta fulgerent dignitate, quando Pater ad Sacerdotium vocatur, vocantur & filij, ne pater putet sibi soli tantam præparari dignitatem. Nã cùm Aaron summo gauderet Sacerdotio, æquum erat, & rationi consentaneum, ut tantæ excellentiæ filij non essent expertes. Ille enim Præsul erat, illi subditi. In eo ergo instruebantur Prælati, ut non sibi, sed subditis, ad dignitatis fastigium ascenderent. Nam prælationis excellentiâ fulgere, & subditorum utilitati non consulere ignominiosissimum genus est imperandi.

ILLATIO. XII.

Sciat, qui in culmine dignitatis sedet, quòd sicut omnibus antecedit in dominio, sic in omnibus præstare tenetur in virtute.

79. TRitum est axioma Philosophorum, *Unumquodque esse propter operari.* Quod licèt à plerisque de innata propensione, qua unaquæque causâ proportionatam sibi operationem elicere desiderat, intelligatur; tot virorum veniâ, aliter ad mores explicare non erubescam. Unusquisque ergo est propter suam operationem: id est, unusquisque secundùm quod est, debet operari. Nam ita operatio, & essentia sibi mutuo cor-

respondent; ut non solùm quis suæ naturæ, juxta innatam propensionem, proportionatas operationes teneatur elicere, sed etiam claritati generis, & muneris celsitudini condignas actiones proportionare. Unde non demiramur sedentem in abiecto, & vili loco parva efficere, quamvis aliquoties, ut vilitatem dissimulet ad egregia aspiret, & efficiat præclara. Cæterùm si quis in sublimi sede constitutus, aut perillustri genere ortus vilia exerceret, non immeritò miraremur. Tenetur namque unusquisque juxta illud quod est, elicere operationes, & sicut alios excedit in ortu, & dignitate, sic & in operibus antecellere. Optimè Salvianus lib. 2. contra avaritiam, sacerdotum exemplo ad egregia facinora nobiles, & præclaros invitat. Salvian. *Ministri* (inquit) *& sacerdotes, & Clerici, exemplo esse omnibus debent, & utique tantò antistare cæteris omnibus devotione, quantò antistant omnibus dignitate. Nihil enim est turpius, quàm excellentem esse quemlibet culmine, & despicabilem vilitate.... Et ideo cunctos, qui sacri altaris suggestu eminent, tantum excellere oportet merito, quantum gradu*, Id ipsum docuit Sanctus Petrus Damianus opusculo vigesimo quinto de dignitate sacerdotij, cùm dixit: Petr. Dam. *Solicitè considerandum est, ut quem ad obtinendas Ecclesiastici culminis insulas summi sacerdotij sublimitas elevat, celsitudo quoque laudabilis, & ardua conversationis attollat: & sicut per accepta dignitatis sublime fastigium cæteris eminet, sic eum præ cæteris vita sit pereminens, & spiritualium morum splendor exornet.*

80. Ad hominis creationem, quasi ineuntes consilium, tres divinæ personæ dixerunt: Genes. 1. n. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Genes. 1. num. vigesimo sexto & statim num. vigesimo septimo consultò refert sacer textus: Ibid. n. 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam: ad imaginem Dei creavit illum.* Tertullianus cap. 5. de resurrectione carnis notavit subtiliter scripturæ stylum. Cur Deus (inquirit) in hominis creatione, & voci operationem addidit, & hanc trina repetitione explicuit? *Faciamus*, inquit sacer textus; *creavit*, addidit; & tandem, *ad imaginem Dei creavit illum.* In creatione cæli, & terræ semel posuit sacer scriptor, *creavit*, cùm Ibid. n. 1. dixit: *In principio creavit Deus cælum, & terram:* In creatione lucis sat fuit solum *fiat*, ut pulchritudo radians existeret, *fiat lux, & facta est lux*: similiter, *fiat firmamentum*, dixit, *& fecit Deus firmamentum*: tandem in nullius rei creatione auditur actionis trina repetitio, nisi quando formandus est homo. Insuper notat Tertullianus omnia solo verbo produxisse, hominem verò è limo plasmavit, deinde spiravit in faciem eius spiraculum vitæ, voci actionem, & linguæ manus adjungens. Cur ergo Deus, qui solo verbo hominem ex nihilo poterat extrahere, voci actionem, & manum linguæ super addidit? Et cur, ter repetiit scriptor sacer, *creavit*, cùm in altarum rerum productione, aut semel aut bis, nunquam ter verbum, *creavit*, sit additum? Paschasius li. 1. de Spiritu Sancto cap. 5. sic respondet. Paschas. *Et dixit Deus, faciamus hominem. Quid est aliud, nisi quia substantia unitatis loquitur, & potentia Trinitatis operatur? Perspice, quomodo trina vice nomen Dei in creatione hominis nuncupatur.* Sed adhuc urgeo: cur in hominis creatione tanti mysterij prægetur indicium? Respondeat Tertullianus citatus. *Faciamus enim hominem ante præmisit: & amplius manu propter prælationem, ne universitati comparetur.* Tertull. Creabatur homo, ut totius universi gauderet imperio. Quid ergo mirum, quod diverso, & excellentiori modo à Deo producatur in regem, ut sic disceret, tantam dignitatem operibus exornare, cùm multiplicata operatione à Deo produceretur? Creata omnia homine minora erant, ideo Dei jussu, & sola vocis potestate creantur: at homo ut omnium Dominus, à Domino structus est, ut esset Dominus. Adsit ergo multiplex operatio, ut in tanta dignitate constitutus dilcat, celsitudini opera egregia adjungere. Audi Tertullianum. *Et finxit*, inquit, *Deus hominem. Magna sine dubio differentia ratio, pro conditione scilicet rerum. Minora enim, quæ fiebant, eo cui fiebant. Siquidem homini fiebant, cui mox à Deo addicta sunt. Meritò igitur ut famula, jussu, & imperio, & sola vocabuli potestate universa processerant. Contrà homo, ut Dominus eorum, in hoc ab ipso Deo structus est, ut Dominus esse posset, dum fit à Domino.* Cùm homo, ut præcellet orbi crearetur, universa autem, ut hominis deservirent famulatui; conveniens erat, ut scripturæ variaretur stylus. Dicat igitur sacer scriptor, cùm aliarum refert creationem, jussu, & imperio, & sola vocabuli potestate processisse: at cùm hominis narrat conditionem, non solùm vocem, & Dei imperium, sed trinam operationem referat, ut suæ creationis non immemor homo, operum addat excellentiam. Qui namque præclarè ortus agnoscitur; aut in fastigio dignitatis elucet, sicut cæteris antistat in officio, antistare debet in operibus.

81. Cùm Hebræorum populus Jordanis undis impediretur, ne flumen traiiceret; Dei jussu, sacerdotes, qui arcam fœderis in humeris portabant, & populum præcedebant, ingressi sunt Jordanem. Vix sacerdotum pedes aqua tinguntur, cùm arcam, & sacerdotes reverentur undæ, & instar montis intumescentes steterunt. Dividitur flumen, & apparuit via sine aquarum impedimento: *Et sacerdotes* (inquit sacer textus Josuë tertio numero decimo septimo,) *qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti. Omnisque populus per arentem alveum transibat.* Josue 3. n. 17. Quid est, quod sacerdotes sunt primi, qui fluminis per undas ingrediuntur, & novissimi, qui eas deserunt? Et cur si populum præcedebant, non pergunt ultra, ut eorum exemplo confidenter populus flumen transmearet? Quia cùm sacerdotes insulis sacerdotalibus ornarentur; æquum erat, ut aliquid excellentius efficerent, quàm populus. Oportebat enim, ut primi Jordanis transitum aggrederentur, quo populo facilis esset transgressus; & ultimi egrederentur è flumine, ut præstantius opus exercentes suo muneri satisfacerent. Qui namque dignitatis fulgent excellentia, in operibus tenentur antecellere.

Creata

82. Creata omnia ad Dei laudes decantandas invitat regius vates. Psalm. 148. numer. 4. Sic supernis aquis tantæ obligationis intimat obligationem: *Et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.* Numquid aquæ sunt supra cœlos? Non pauci affirmant, quasdam supra cœlos, quasdam infra eos Deum collocasse, cùm firmamentum ad eas dividendas legamus produxisse. Hoc posito examinandum superest: cur Rex Propheta supernas aquas priùs invitat ad Dei laudes celebrandas, quàm eas, quæ in terræ meatibus, aut supra dorsum eius, aut quiescunt, aut hilari motu scaturiunt? Aut quid in supernis vidit aquis, ut eis priùs Dei gloriam enarrandi intimaret obligationem? Stephanus Cantuariensis apud Godofridum ad capitulum primum Geneseos allegoricè solvit nodum. Per firmamentum Ecclesiam suprà firmam petram fundatam intelligit; per aquas supra cœlos existentes, Prælatos & Principes per aquas terræ emitentes, subditos non dubitat designari. Invitat ergo David supernas aquas, ut incessabili laude, divinum celebrent nomen, (non quia inferiores ab hac excludat obligatione, cùm eas postea ad divinas laudes decantandas etiam invitet, numero septimo, dicens: *Laudate Dominum de terra dracones, & omnes abyssi.*) Sed ut supernis, hoc est, prælatis, & in dignitate constitutis intimaret, potiori jure constringi ad Deum summis laudibus efferendum. Quasi diceret: aquæ tam infernæ, quàm supernæ laudare Deum tenentur: Attamen supernæ, utpotè Principes, & Prælatos designantes, potiori jure constringuntur quàm infernæ. *Et divisit aquas ab aquis* (inquit Cantuariens.) *Ecclesia est firmamentum, quasi in bono confirmata, quæ habet aquas Superiores, id est, Prælatos, & inferiores, id est, subditos. Et divisit aquas ab aquis: quia vita Prælatorum longè debet esse à vita subditorum.* Æquum enim est, ut qui eminentiori gaudent loco, fulgentioribus ornentur operibus, ut sic excellentiori dignitati sublimiora opera correspondeant.

Psal. 148. n. 4.

Ibid. n. 7.

Steph. Cant.

83. De medio filiorum Israël segregatur Aaron cum filiis suis, ut Sacerdotio fungerentur. Ad quid ergo est ista segregatio? Ut qui ad sacerdotalem dignitatem fuerant evecti, sublimius quàm cæteri operarentur. De filiis Aaron, & Levitis refertur Numerorum 26. numero sexagesimo secundo, non fuisse cum cæteris Israëlitis annumeratos, nec cum eis obtinuisse possessionem. *Non sunt recensiti inter filios Israël, nec eis cum cæteris data possessio est.* At cur Levitæ inter filios Israël non recensentur & à possessione terræ excluduntur? Origenes Homilia vigesima prima in Numer. his verbis rationem affert. *Sunt aliqui in istis, qui conditione sortis supereminent, & omnino nec adducuntur ad sortem, omnes Levitæ, id est, omnes, qui intentè, & indesinenter permanent in ministerio Dei, & pervigiles in servitio eius excubias gerunt, sortes inter cæteros non accipiunt.* Quod est dicere: ideò Sacerdotes, & Levitæ ad terræ sortem non adducuntur; quia conditione sortis supereminent, hoc est, quia ad tantam dignitatem evecti, ut in ministerio Dei permanerent, & pervigiles in ejus servitio existerent, non sicut cæteri terrenis curis, sed tanto ministerio, ut Dei ministri vacarent. Non igitur fuerunt excluſi à terræ sortitione, nisi ut intelligerent, Sacerdotum, & Ministrorum Dei curam sublimiorem esse debere, quàm illorum, qui popularibus vacabant negotiis. Præclarè id explicuit Divus Hieronymus epistola ad Titum, capite secundo. *Nec solùm Episcopi, Presbyteri, & Diaconi curent magnopere, ut cunctum populum, cui præsident, conversatione, & sermone præcedant: verum & inferiorum gradus exorcista.* Idem dixit Sanctus Laurentius Justinianus de complanctu Ecclesiæ. *Debet prorsus omnium illorum vita omnium magisterium esse fidelium, atque sanctitatis speculum.* Tandem ad nostrum verum Glossa Moralis totum corroborat assumptum. *Ideo* (inquit) *præcipitur Moysi, ut applicet ad se fratrem suum cum filiis de medio filiorum Israël ad fugendum Sacerdotio coram Domino: Necesse est enim, ut qui ad majorem gradum promovendi sunt, majori mentis industria sese ad legem Dei applicent, id est, divinorum mandatorum observationem.* Videat ergo Sacerdos, & Præsul intelligat, non solùm à populo segregari, ut gloria dignitatis fulgeat, sed præcipuè ut splendeat operationis excellentia.

Num. 26 n. 62.

Origen.

Hieron.

Laur. Iustin.

Gloss. Moral.

ILLATIO XIII.

Qui Deo vacat, nec vilem pulverem, nec subtilem aërem rerum terrenarum præsumat admittere.

84. Dei infinita bonitas sicut propriæ, ita creatæ voluntatis adæquatum objectum facilè comprobatur. Ipsa omnis est plenitudo dulcedinis; ipsa omnium bonorum aggregatum, ut clarè vita nostrum desiderium satiet, feliciterque spectata semper (licèt sine anxietate) desideretur possideri. Hinc in rationali creatura oritur innata illa propensio videndi Deum: hinc etiam obligatio insurgit, ipsum amandi. Voluntatem ergo à tanti objecti amore retrahere, incuria, & vitium reputabitur. O bone Deus! Quis te diligeret quantùm potest! Aut quis tui arderet amore, quantùm debet! Ex te enim venit, & velle, & diligere: da utrumque, ut nihil præter te quæramus, siquidem in te quidquid appetibile est, invenimus. Quæramus ergo summam hanc dulcedinem, & eam tanto prosequamur amore, ut nullius creati flagremus desiderio.

85. Prudenti, licèt magna fiducia, fidelissimus ille Dei amicus Moyses Deum exorabat, dicens: *Ostende mihi gloriam tuam.* Exodi trigesimo tertio, numero decimo octavo, cui Deus respondit: *Non videbit me homo, & vivet*, ibidem, num. 21. Sed quia propriè, & specialiter placuisti mihi: *Ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec transeam.* Vel ut ex Hebræo legitur: *ponam te in caverna rupis.* Cajetanus ad hæc verba præsius legit, dum ait: *Per foramen rupis*

Exod. 33 n. 18. Ibid. n. 21

Hebr.

Cajetan.

pis introductus tunc divino miraculo in concavum rupis. Ac si diceret; ita angustum erat foramen, in quod Deus Moysem introduxit, ut illud non posset capere, nisi divino miraculo introduceretur, quo ita contiguus manst rupis concavo, ut nec subtilissimus aër ingredi posset. Sed ad quid Deus in tam angusto loco Moysem collocavit? Aut cur concavitati rupis adæquatur, ita ut subtilis aër ingredi, aut egredi non valeret, quando Dei gloria transiret? Ideo factum puta, ut Moysis erga Deum ardentissimus amor innotesceret. Moyses namque gratiam coram Deo invenerat, hoc est, placebat Deo propriè, & specialiter, quia ex toto corde, & ex tota anima sua Deum diligebat. Cùm igitur Moyses tanto ardore erga Deum æstuaret; æquum erat, ut cum Dei gloria transiret, in angusto rupis concavo poneretur, ita ut nec subtilissimus aër illuc posset ingredi, ne cum tanto amore, vel tenuem auram admitteret in consortium. Nam ut pulchrè annotavit Richardus de Sancto Victore libro quarto contemplationis, capite decimo quarto. *Amor singularis consortem non recipit, socium non admittit.* Singulariter Moyses Deum diligebat: ergo vel tenuis auræ consortium tenebatur respuere. Meritò ergo tenet Cajetanus, divino miraculo introductum fuisse in concavum rupis, ut contiguitas ejus ad petram innotesceat, & vel tenuis auræ motum non admisisse, neminem lateat. Qui enim divini amoris ardet calore, ita totus debet esse Deo, ut nec tenuem aërem admittat, quo ardor ille frigescat.

Richard. de S. Victor.

86. Quid dicam, tenuem aërem non admittere debere divinæ bonitatis amatorem; Despicabilem pulverem nec conculcare licet, ne aliquid terrenum cum divino amore compati videatur. *Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris:* Dicebat Christus Discipulis Matthæi 10. numero decimo quarto, cùm eos misit ad verba salutis annuntianda. Cajetanus hic peracutè hanc Salvatoris nimiam prænotavit diligentiam. Nam quid interest, quod Discipuli excutiant, vel non excutiant, vel non excutiant pulverem, qui casu quodam pedibus adhæserat in illa civitate, quæ divinum Verbum noluit suscipere? Eia Domine: dedecet enim nobile, & magnificum cor, parvæ, & vilissimæ rei tantam curam habere? Cur ergo jubes Discipulis, ut pulverem de pedibus excutiant? Perbellè, inquit Cajetanus. Nam Discipuli Deum diligebant, & ex toto corde illius infinitæ, & incomprehensibilis bonitatis amore flagrabant: gens verò illa, quæ eos recusabat excipere, & Evangelium respuebat, idololatriæ, & superstitionis caligine erat sepulta; Dei nominis inimica, & à veritate aliena. Jure ergo prohibentur discipuli, vel tenuissimum pulverem ex illa civitate auferre: nam sic Deus zelotypia suos respicit amatores, ut vel despicabilem pulverem ex inimica terra, & ex solo ingrato secum reportare prohibeat, ne vel in pulvere communicent cum infidelibus. *Ad testificandum,* (inquit perdoctus Cardinalis) *tali signo, quod nihil commune relinquitur vobis cum eis.* Pulvis ille, licèt casu quodam Discipulorum pedibus adhæserat, erat tamen ex infideli, & Dei inimica terra assumptus: Discipuli autem Christum diligebant. Ut ergo Dei intelligerent amatores, nec casu quodam aliquid divino amori contrarium eis permitti, jubentur Discipuli pulverem excutere, ne vel illo tanti amoris excellentia reddatur suspecta. Deus enim Deus zelotes est, & in se diligentibus, nec pulverem ex inimica terra admittit.

Matt. 10. n. 14.

Cajetan.

87. Hoc apertè monstravit, cùm prodigum illum benevolis suscepit amplexibus. Experientiis, & miseriis plenus rediit ille in paternam domum; & qui audacter substantiæ partem, quæ ei contigerat, postulavit à patre, ea dissipata, patris desiderabat servitutem. Vix iter aggreditur, cùm videtur à patre, qui motus misericordia occurrit illi, & promeritam reprehensionem amplexibus commutans, cecidit super collum ejus, & osculatus est eum. Tunc filius tantæ benevolentiæ non ingratus, profusis lachrymis dicebat, peccavi in cœlum, & coram te, non sum dignus vocari filius tuus. Quid ad hæc pater? Servis suis imperavit, dicens: *Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus.* Lucæ 15. numero vigesimo secundo. Expende, quæso, providam hujus patris curam. Nec mireris eum de indumentis filij fuisse solicitum. Nudus enim venerat, quare pium, & necessarium erat, operire eum indumentis. Deinde manum ejus annulo exornare, reconciliationis erat indicium: nec hoc est rarum apud piissimum patrem. Quod videtur autem inusitatum, est, tantâ curâ pedibus calceamenta postulasse. Nam non me latet, eumdem patrem, cum in ardenti, licèt incombusto rubo appareret, Moysi ad illum appropinquanti præcepisse, pedes exuere calceamentis, ut ad tanti mysterij accederet oraculum, Exodi tertio numero quinto: *Solve calceamentum de pedibus tuis.* Cur igitur in præsenti, idem pater, in pedes filij cum tanta festinatione jubet dare calceamenta? Acutè Chrysologus sermone tertio dubio satisfacit. *Ne vel in pede* (inquit) *remaneret deformitas nuditatis.* Quod est dicere: cùm prodigus sulpiritis plenus pœnitentiæ voce dixit, *Peccavi in cœlum, & coram te,* ad pristinam patris gratiam, & amicitiam reversus fuerat: insuper clemens pater filium recipiebat amplexibus, & inter utrumque mutuus ardebat amor. Meritò ergo pater filium, quem amantem viderat, non solùm annulo exornari, & stola indui, sed & calceamenta pedibus jusserat præparari; ne vel in pede tenuissimi pulveris immunditia anteactæ vitæ maneret. Pedibus terram patri inimicam, retigerat: ne ergo vel in digito pedis aliquid sit terrenum, & paternæ amicitiæ oppositum, pedes calceari jussit. Nam sic Deus sui amatores ab hujus sæculi curis expeditos prævenit, ut nec pulverem tangere, pedis extremitati permittat; ne ob hoc terreno-

Luc. 15. n. 22.

Exod. 3. n. 5.

Chrysol.

rum

rum affectu à tanto amore aliquantulum divagentur.

88. De medio filiorum Israël Aaronem segregari jusserat Dominus. At quid intererat, ut cum reliquis habitaret? Audi nostrum Abulensem in capite vigesimo octavo Exodi quæstione se-
Abulens. cunda. *Filij Israël* (inquit,) *erant homines deditî curis mundanis, scilicet quòd quilibet suis insistebat negotiis; voluit autem aliquos segregare, qui non suis negotiis intenderent: sed cultum Dei solùm principaliter exercerent; & isti fuerunt Aaron, & filij ejus, qui de medio populi ablati sunt, ne talia essent studia sua fient popularia.* Vide, quomodo Aaron, & filij ejus à reliquis segregantur, ne sæcularibus inserviant negotiis, sed Soli Deo vacent, ut sic expeditius, & honestiùs fungerentur tanto ministerio. Nam cùm Dei infinita bonitas totum desiderium creatæ voluntatis expleat; æquum est, ut qui Deo consecratur, nullius negotij cura divagetur. Sint igitur Sacerdotes à curis sæcularibus abstracti, ut sic soli Deo præbeant gloriam, & honorem; & affectum & voluntatem non dimidient, alius objecti admittentes consortium. Qui namque divino obsequio emancipatur, Soli Deo inservire debet, aliarum rerum curâ contemptâ.

ILLATIO. XIV.

Malorum societas, quem afficit, inficit.

89. QUot incommoda ex malorum societate proveniant, & quot mala ex eorum pullulent consortio, ita oculata docet experientia, ut id nullatenus indigeat probatione. Nam multi, qui in via virtutis, & veritatis incedebant, aberrarunt ab ea, mores amicorum pravos imitantes, & eorum consiliis acquiescentes. Ob hoc satis disertè docebat Seneca Epistola undecima à falsis amicis, & vitiis deditis fore fugiendum majori studio, quàm à cibis exitiali confectis
Seneca. veneno. *Ante circumspiciendum est cum quibus edas, & bibas, quàm quid edas, & bibas.* Timenda ergo est malorum societas, ne boni pervertantur: & execrandum est illorum consortium, ne perfecti, vel prævaricentur, vel refrigescant.

90. Creata adhuc erant in exordio tenebrarum caligine cooperta: Dixit autem Deus, fiat lux,
Genes. 1. n. 4. & facta est lux: *Et vidit Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem à tenebris.* Genesis 1. numero quarto. Hæc in prima die. In quarta iterum solicitus est Deus de divisione lucis,
Ibid. n. 14. & tenebrarum, cùm dixit: *Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem, ac noctem.* Ibidem numero decimo quarto Rupertus in hunc locum sic ingeniosè dubitat.
Rupertus *Quid necesse erat, ut luminaria dividerent diem, ac noctem, sive lucem, ac tenebras? Imò quomodo dividerent, quod jam Deus diviserat, & nemo rursus confuderat?* Si Deus in die prima inter lucem & tenebras jam posuerat divortium: ad quid Sol, & Luna creantur, ut diem dividerent à nocte, & lucem à tenebris separarent? An quia diei, & nocti confusionis imminebat periculum? Non negarem. Sed à quonam ista confusio erat inferenda? Certè non ab alio, quàm à tenebrarum consortio. Dies, & nox vicina sunt, & inter utramque nihil mediat: Unde diei cum nocte maximum confusionis imminebat periculum. Quia ergo proximitas noctis posset diei communicare caliginem, non semel tantùm Deus lucem divisit à tenebris, sed luminare majus creavit, quod diei defenderet claritatem. Quasi non sat esset, semel lucem à tenebris separare, ni Solis custodiâ protegeretur. Theofridus Abbas de Sanctorum reliquiis in secundo tomo Bibliothecæ veterum Patrum, per hanc divisionem lucis, & tenebrarum, sedulam curam, quæ adhibenda est ut Peccatorum fugiamus societatem, intelligit. *Distantiâ*, Theofrid. inquit, *quippe grandi divisit Deus lucem a tenebris, id est, pios ab impiis.* Tam exitiale contagium ex malorum provenit consortio; ut quasi non sufficeret semel lucem, & tenebras, bonos & malos separare, iterum inter eos posuit divortium, ne impiorum pestis ad pios transfundatur.

Separatam lucem audivimus à tenebris, 91.
non semel sed iterum, atque iterum, ne lucis pulchritudo pateretur discrimen à tenebrarum consortio. Vide nunc: An hæc separatio vindicaverit lucem à tanto discrimine; ut exinde colligas, quanto studio fugienda sit malorum societas. *Pereat dies, in qua* Iob. 3. *natus sum, & nox, in qua dictum est: conceptus est homo:* Clamabat Iob capite tertio, numero secundo, sine patientiæ præjudicio. Origenes libro tertio in Iob subtiliter inquirit. *Porrò quando natus es, ô Beate Iob? Per diem,* Origen. *an per noctem? Si in die natus es, nocti quid irasceris? Sed si in nocte natus es, diem cur maledicis?* Argumentum Origenis nemini non videbitur efficax. Nam si in die prodiit ex utero, absque jure noctem maledicit. Si è contra, in nocte materna deseruit viscera, dies maledictionis erat indigna. Ergo diem, vel noctem execretur, non utrumque. Cur ergo contra noctem, & diem simul irascitur? Ingeniosè respondet Adamantius. *Vbi dies illic, & nox: & quod diei, hoc etiam nocti. Ob hoc ergo, quia unum sunt dies, ac nox, cum diei malediceret, nocti non pepercit.* Quid illustrius? Vicinitas diei cum nocte, in causa fuit, ut illius maledictio istam comprehenderet. Demus Jobum in die natum: Hoc sat est, ut maledicatur nox. Demus è converso, Jobum in nocte prodiisse in lucem: Hoc sufficeret, ut & dies execretur: quia ubi dies, illic & nox. Inseparabilitas ergo, & diuturna conjunctio noctis, & diei, inseparabilem utrique maledictionem præstitit. Sed adhuc expende illud. *Ob hoc ergo, quia unum sunt dies, ac nox, cum diei malediceret, nocti non pepercit.* Hoc videtur difficile. Nam dies, & nox distincta sunt: aliàs, qui potuissent à Deo separari in exordio? Quomodo ergo Origenes aperto ore diem, & noctem unum appellat? Non propter identitatem, sed propter consortium. Ex diuturna societate diei cum nocte

provenit, ut idem reputentur. Quid ergo mirum, si sanctus Job, diem, in qua natus est, maledicens, nocti non parcat, licèt in ea non produsset ex utero? Quia etsi dies, & nox mutuò pugnent inter se: immediata tamen copulantur conjunctione. Societas ergo inseparabilis à die in noctem maledictionem transtulit, & quasi unum effecit noctem, & diem; lucem, & tenebras: justos, & impios.

92. Gen. 39. n. 12. Ob hoc juvenis ille castitatis exemplar lasciscientis dominæ fugit attactum. *Qui relicto in manu ejus pallio, fugit, & egressus est foras.* Genes. 39. num. 12. Sed cur Joseph cùm pallium sensit apprehendi, violenter è manibus fœminæ non extraxit, sed reliquit? Divus Ambrosius libro de Josepho, capite 5. Ideo factum putavit, ne si pallium servaret, in eo lasciviæ occultaretur venenum, & castissimum animum juvenis inficeret. *Contagium enim indicavit, si diutiùs moraretur; ne per manus adultera libidinis incentiva transirent.* Reliquit pallium Joseph, quia adulteræ attactu infectum putavit; timens, ne libidinis incentiva per pallium lasciviæ fœminæ manibus pollutum transfunderentur in cor. Ita adulteræ fugiebat societatem, ut de remotissimo attactu vereretur.

Ambros.

93. Et quid dicam, ex pravæ societatis attactu vitiorum communicari contagium? Audeo dicere pravorum consortium ita inficere, & communicare contagium, ut tametsi illorum solum adsit desiderium, hoc sufficiat infectioni. Per colles, & valles pio affectu fratres quærebat Joseph, & non inveniebat, *Invenitque eum vir errantem in agro, & interrogavit, quid quæreret?* Genesis 37. num. 15. Sed cur Joseph à recta via declinans errabat in agro? Divus Ambrosius libro de Joseph, capite tertio respondet: *Non immeritò errabat, qui quærebat errantes.* Sed adhuc urgeo. Joseph quamvis errantes quæreret fratres, eorum mores non imitabatur. Insuper, non quærebat eos, ut in eorum vitiis communicaret, sed ut portaret alimoniam, in paternam domum iterum reversurus. Cur ergo Ambrosius, causam errandi Joseph studio quærendi fratres errantes attribuit? Quia vel studium pium associandi errantibus, sat est ad errandum. Fratres Joseph perditissimi erant, & dissolutis moribus à paterna declinabant virtute: Joseph autem apud patrem educatus imitabatur paternos mores, & tamen quia errantes fratres quærebat, errabat in agro. Nam pravorum societas, non solùm sibi proximos inficit, sed etiam longè dissitos; imò & eam ex bono fine quærentem.

Gen. 37. n. 15.

Ambros.

94. Septuaginta. De medio filiorum Israël, hoc est, de consortio eorum; *vel de filiis Israël*, ut legunt Septuaginta, Aaronem cum filiis suis segregare, jubetur Moyses. Sed cur Aaron, & filij ejus à reliquis separantur? Ut mores populi non imitarentur Sacerdotes. Nam ut ex nostro Abulensi retulimus præcedenti illatione, numero octogesimo octavo. *De medio populi ablati sunt, ne talia essent studia sua, sicut populares.* Populus ille sæcularibus negotiis erat distractus: ne ergo altaris ministri populi moribus inficerentur, meritò segregantur. Nam ita moribus illorum, qui nobiscum habitant, & conversantur, adhæremus; ut si malitia sint infecti, tamquam pestis mortifera nos inficiat. Quamobrem fugere oportet ab illorum consortio, ne similes in moribus reddamur, quibus communicamus in convictu.

Abulens.

ILLATIO XV.

Prava societas, sic quem afficit, inficit, ut si possibile esset, vel ipsum Deum macularet.

95. DEus Optimus Maximus ita malitiæ est expers, ut repugnet ei execrabilis deformitas peccati. Bonorum auctor est, malorum neutiquam. Hoc ex infinita ejus bonitate provenit, cui ex se competit juxta rationem operari; cum efficere aliquid contra eam, ex omni capite repugnet. Unde quantumvis Deum ad materiale peccati concurrere asseramus, nec peccati malitia maculatur, nec peccatorum inficitur consortio. Sicut enim infinita lux non potest obscurari tenebrarum caligine; sic nec bonitas infinita malitiæ admittere permixtionem. Hæc vera sunt: attamen si Deus posset aliquam indecentiam pati, ex prava societate id eveniret. Ut exinde colligas, quid in nobis malorum faciet consortium, quando vel ipsum Deum, (quod prorsus est impossibile) videatur inficere.

96. Genes. 1. n. 2. In primo rerum exordio, *spiritus Domini ferebatur super aquas.* Gen. 1. num. 2. Non desunt, qui existiment, hìc per spiritum, aëris elementum, quod naturalem situm habet super aquas, intelligi. Patres verò tam Græci, quàm Latini, non de aëre, sed de Spiritu Sancto tertia in Trinitate Persona præfata verba accipiunt. Verùm quamvis communi Patrum adhæream sententiæ haud facilè possum explicare, quomodo Spiritus Sanctus, cùm Deus sit, ferri posset super aquas? Nam Deum moveri ex triplici capite repugnat. Primò: quia localiter moveri, est de loco in locum transmutari. Hoc in Deo, qui immensus est, omnia replens loca, & à nullo comprehensus, reperiri nequit. Secundò: quia motus, teste Philosopho, 3. Physicorum capite tertio. *Est actus entis in potentia, secundùm quod in potentia.* Id est, actus activi, & passivi; quod actionem & passionem denotat. Deus enim, etsi prima causa, & summum agens sit, imò semper agat; pati non potest. Quia purus actus, omnis receptionis est incapax. Nam licèt Verbum strictissimo vinculo unionis hypostaticæ sibi humanitatem unierit, non tamen eam recepit, ut perdocti Theologi tenent, distinctionem unionis, & receptionis agnoscentes. Quam præclarè explicuit Complutensis Primarius Magister meus, imò tot Doctorum Magister, Joannes Salius Martinius lib. 1. Physicorum, quæst. 3. circa secundum, & tertium. Tandem tertiò: quia motus essentialiter includit mutationem, quæ à Deo prorsus relegan-

Ariſt.

Salius.

da est,

est, ut inquit D. Jacobus in sua Epistol. cap.
Iacobus. 1. num. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Ex his ergo tribus constat, Deo receptionem, mutationem, & motum repugnare. Si hæc ita sunt: Quomodo de Spiritu Sancto prædicatur, in exordio ambulasse super aquas; *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas?* Albinus Flaccus Alcuinus in qua stio. in Genes. interrogatione 29. in 3. tom. Bibl. vet. Patr. sic
Albinus. inquirit, *Quid est Spiritus Domini ferebatur super aquas?* Respondet. *Non per vagationem, sed potestate, & regentis imperio ad formandum, vel vivificandum informem materiam, qua hoc loco, aqua nomine significatur.* Negat hic auctor motum, & vagationem Spiritui Sancto: attamen moveri super aquas non negat, quia imperio, aut potestate ad informandum, vel vivificandum, eis insidebat. Sed adhuc urgeo. Cur si Spiritus Sanctus moveri nequit, ei attribuitur motus, ex eo, quòd aquis insederit? Fallor, si hoc non provenit ex aquarum consortio. Elementum aquæ ex sua nativa propensione fluidum est, facileque hinc inde transmutatur. Quia ergo Spiritus Sanctus in aquis sedem constituit, super eas ferri, & transmutari videtur. Non quia super eas moveretur (hoc enim immensitati ejus repugnat) sed ut pateat, quàm efficax sit substantiæ mobilis consortium; cùm Spiritui Sancto immobili mobilitatem attribuat, ex eo, quòd cum aquis habuerit societatem. Ut exinde noscas quanto studio fugienda sit imperfectorum communicatio, siquidem ob eam Spiritui Sancto infinitè perfecto mutationis, & motus imperfectio (ac si esset possibilis) adscribitur.

97. In specie juvenis cum Iacobo luctabatur. Deus, qui cùm videret, quòd eum superare non
Gen. 32. n. 26. posset viribus, precibus intentat devincere. *Dimitte me* (inquit Deus Genes. 32. num. 26.) *jam enim ascendit aurora.* Cui respondit Iacob. *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* O bone Deus! luctaris cum homine, & superaris ab eo? Homini inermi, debili, fugitivo, timore paventi occurris; & ab eo peris, ut te dimittat, & certamen deponat! Iacob solus est in stadio: quomodo à te victoriam reportat? Ubi est Domine, tui roboris præstantia? Ubi est tui animi fortitudo? Homo vilis, exiguus pulvis prævalet contra omnipotentem? Unde tibi tanta provenit imbecillitas, ut supereris ab homine? Sic enim fassus est ipse Dominus cùm Iacobo nomen mutavit; cùm dixit: *Si contra Dominum fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis.* Ibid. num. 28. &
Ibidem n. 28. explicuerat sacer textus num. 25. *Qui cùm videret quòd eum superare non posset, tetigit nervum ejus, & statim emercuit.* Cedit Dominus servo, & Deus vincitur ab homine, quia cum eo luctabatur. Luctæ certamen brachiorum innexionem includit, & hostili amplexu luctantes inserti, victoriam reportare contendunt. Cùm igitur Dominus luctaretur cum Iacobo, uterque alterius amplexibus tenebatur. Quia ergo Deus homini imbecillo inhæsit in lucta, ex hominis imbecillitate didicit, ab homine vinci. Vel dicito: Ideo Iacobum contra Deum prævaluisse, quia Deus, vel specie tenus, humanam induit naturam. Ex consortio ergo imbecillis naturæ, licèt apparentis, omnipotentis apparuit imbecillitas. Vincitur ergo Deus, vel quia naturæ superabili adjungitur in luctamine: vel quia ejusdem naturæ inducit speciem. Cavenda ergo est imperfectorum societas: quia si Deus ab eorum consortio videtur imbecillitatem mutuare, quid erit in nobis?

In sede majestatis Christus Dominus univer- 98.
sam hominum judicans naturam, & operum exigens rationem, sic contra impios proferet sententiam. *Discedite à me maledicti in ignem* Matt. 25.
æternum. Matth. 25. num. 41. cur non dixit, *ite maledicti*, sed apposuit, *discedite?* Et quare tanto studio eos à se rejicit, ut discessus non eorum relinquat arbitrio, sed imperio, & vi à se propellet? Fortassis, quia à dextris justi, à sinistris impij collocandi sunt. Ne ergo illi istorum inficiantur contagio, vix inter utrosque medius adest Christus, cùm justos separat ab injustis. Sit ita. Verùm altiùs rem explicare contendam. Dico ergo: ideò tanta cum festinatione Christum à se, impios rejicere, non quia ab eorum peste infici vereretur, sed quasi ostendens, hoc vereri, ob nostram eruditionem, ut malorum fugiamus consortium. Ac si diceret: Discedite à me improbi, quia à sinistris collocati, sinistras ostenditis operationes. Discedite à me, hoc est, ne mihi appropinquetis, qui in vita tot mala perpetrastis. Discedite à me, ne mihi videamini assistere: nam vestrum consortium respuo. Quia licèt à vestro contagio sim immunis, effugere contendo vel minimum vestræ societatis signum. Sic insinuavit Origenes homil. 34. in Matth. di-
Origen. cens: *Propter hoc tolletur ab eis, & qui sibi videbantur assistere ei, audientes discedite a me, ut qui modò vel videntur esse ante eum, postea nec videantur.* Improbi dum à sinistris Christo assistunt, videntur cum Christo communicare, & Christus cum illis habere consortium: sed ne postea videatur reprobis associari, quasi violenter illos repellit, dicens, *discedite à me*, relegans vel minimam suspicionem, quæ oriri poterat ex illorum societate. Nam sic malorum sodalitas inficit, quos afficit, ut vel ipse Christus videatur vereri, ne homines putent, ab eorum infici societate. Meritò ergo violenter illos repellit, ut vanam hominum suspicionem tolleret, & simul ostenderet, quanto studio impiorum contubernium sit fugiendum. Ob hoc etiam Deus Aaronem, & ejus filios à consortio filiorum Israël jussit segregari: ne qui Dei consecrabantur obsequiis, curis, & negotiis sæcularibus vacarent, quibus irretitus erat populus. Facilè enim communicamus in moribus, si in convictu communicamus.

ILLATIO XVI.

Affabilitas principis obedientiam subditorum captat, & eos in servitutem redigit voluntariam.

QUanti momenti sit principis, aut præsu- 99.
lis affabilitas ad subditorum captandam obedientiam, nullus ignorat. *Frequenter* (in-

Cassiod. quit Cassiodorus lib. 1. varia. Epist. 45.) *quod arma explere nequeunt, oblectamenta suavitatis imponunt.* Efficacissima sunt principis verba: si suavitatis sint plena, eis subditorum emitur animus & affectus. Mirum est, quod Clemens Alexandrinus refert lib. 6. stromatum cap. 2. de Alexandro. Hic cùm decem Gymnosophystas captos duceret, singulis singulas quæstiones dis-
Clemens Alexand. solvendas proposuit, quarum sexta fuit. *Quanam ratione fieri posset, ut quis maximè diligeretur?* Cui Indus satisfecit, dicens: *Si cùm sit potentissimus, non fuerit terribilis.* Digna profectò tantò auditore responsio! Sic ego (principes alloquor, prælatos moneo, præsules exoro) si omnium voluntates ad se allicere desiderant, ne cùm fuerint potentissimi, sint terribiles, sed laudabili, & justa floreant affabilitate, sic subditorum obedientiam captabunt, & eos velut in servitutem voluntariam redigent.

100. Ad hominis plasmationem velut consilium
Genes. 1. n. 26. inientes tres divinæ personæ dixerunt: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Genes. 1. num. 26. Tertullianus lib. 2. adversùs Marcio. cap. 4. notavit acutè: cur Deus non dixit, fiat homo ad similitudinem, & imaginem nostram? In productione lucis, *fiat lux*, sat fuit, ut pulchritudo lucis existeret, & micantibus radiis adhuc inter tenebrarum caliginem fulgeret. Vix etiam Deus protulit, fiat firmamentum in medio aquarum, cùm expansio illa cœli aquarum divisionem interjecit. Tandem, hoc solo verbo, *fiat*, rebus dedit exordium, & existentiam. Si ergo Dei sermo tanta efficacia pollet, ut vix prolatus ex nihilo cuncta extraheret; cur ad hominis formationem, non, *fiat*, sed, *faciamus*, addixit? Audi Tertullianum.
Tertull. *Eam quoque* (loquitur de imagine & similitudine Dei qui est homo) *benitas, & quidem operatior operata est, non imperiali verbo, sed familiari manu, etiam verbo blandiente præmisso, faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Quod est dicere: Ideo divina bonitas, non imperiali verbo, sicut in aliarum rerum creatione; sed familiari manu, hoc est, plasmatione, & quasi manibus alliciens, hominem produxit, quia inter creata solus homo capax erat obedientiæ. Nam licèt omnia Dei pareant imperio, tamen in expertibus rationis propria, & rigorosa non invenitur obedientia. Ut ergo Deus ad suum obsequium liberum hominẽ alliceret, non imperiali verbo, *fiat*, sed suavi, & familiari attactu produxit, ut hoc artificio ad sui obedientiam captaret. Docens in hoc, cum ingenuis, & ratione præditis, non vi, aut imperiali voce agendum, sed blandienti sermone, & familiari manu. Docebatur insuper homo, qui futurus erat totius orbis princeps, ut blanditiis ageret cum subditis, si eorum optabat dominium.

101. Ob hoc regius vates, cùm Deum supremum
Psal. 118. n. 68. legislatorem alloquitur, sic canebat Psalm. 118. num. 68. *Bonus es tu, & in bonitate tua doce me justificationes tuas.* D. Augustinus lect. 4. de
D. Aug. verbis Apostoli sic legit: *suavis es, Domine, & in tua suavitate doce me justitias tuas.* Miror, Augustinum vocasse Deum suavem, quem bonum appellat David. An Dei bonitas cum ejus suavitate confundenda erit? Ita sanè. Loquebatur enim cum Deo imperante, & legem docente. (hoc enim denotat, *doce me justificationes tuas*: nam hîc justificatio sumitur pro lege) Ait, ergo, David: tu Domine, qui bonus es, doce me in tua bonitate legem tuam: vel tu Domine, qui suavis es, doce me in tua suavitate tuas justitias; quasi idem reputans in legislatore, & principe esse suavem, ac bonum. Nam princeps si bonus est, confidenter imperat, & si suavis subditorum animos ad suæ legis observationem constringit. Sit igitur superior, & præsul, & bonus, & suavis: bonus, ut nemo dubitet de justitia mandati; suavis, ut inferiorum capiat obedientiam. Hanc suavitatem optabat Isaias cap. 16. num. 1. cùm summis precibus salvatorem Isaiæ 16. nostrum postulabat: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ.* Sic exponunt Hieronym. D. Hieron. Thom. Lyran. Hugo. Vatablus. Menochius, & D. Thomas Tirinus. Sed cur Propheta si dominatorem postulat Christum, agnum desiderat? Quid agnus Lyran. cum dominatore? Perbellè postulat agnum, cui Hugo omnis terra erat subjuganda. Agnus enim mitis- Vatab. simum est animal: ut ergo ostenderet, imperij Menoch. suavitatem multùm valere ad omnium animos Tirinus. attrahendos; dominatoris majestati mansuetudinem agni adjunxit, ut discant præsules potiùs suavitate, quàm imperio obedientiam fore captandam. Hoc eleganter explicuit Ambrosius lib. 5. Hexamer. cap. 21. apum exemplo. *Apibus autem rex natura claris formatur insignibus, ut magnitudine corporis præstet, & specie: tum (quod in rege præcipuum est) morum mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, tamen eo non utitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ, non scripta litteris, sed impressa moribus, ut leniores sint ad puniẽdum, qui maxima potestate potiuntur.* Sufficit gaudenti potestate, posse punire, ut leges serventur. Nam non semper expedit, uti potestate, & imperij rigore. Sæpe enim oblectamentis ad obedientiæ jugum reducuntur subditi, quos potestatis violentia nõn reduceret. Apum regina à natura prædita est mansuetudine: habet aculeum, sed nõ eo utitur ad pungendum, & hac suavitate omne examen ad sui reducit obedientiam. Ambros.

102. Grato animo, ut moris erat, sic Christus Pa-
Matt. 11. n. 25. trem alloquitur: *Confiteor tibi Pater, Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Matth. 11. num. 25. Cur priùs patrem quàm Dominum vocavit; cùm simul sit Dominus, & Pater? Ut ostenderet, quòd ut aliquis sit Dominus, priùs debet esse pater. Hoc est dicere: sit pater, qui Dominus esse desiderat. Pater Clementer, & suaviter agit cum filiis, & amore potiùs, quàm timore ad sui redigit obedientiam. Sit ergo pater, qui Dominus, & erit Dominus. Quid aliud idem Dominus denotavit. Marc. 8. num. 35. cùm dixit? *Si*
Marc. 8. n. 35. *quis vult me sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Cur Domine non dicis: jubeo, ut me sequamini, & crucem tollatis, sed hoc nostro remittis arbitrio? Victor Antiochenus ad hæc verba nostrum con-
Victor. Antioch. firmat intentum his verbis: *Non dicit: & si*

vos

vos non voluerit is, ego nihilominus, pati vos volo? sed quomodo? Si quis vult me sequi. Quasi dicat: ad bona, & honesta provoco, non ad mala, & odiosa: nec quemquam huc compello, sed amicè tantùm invito. Hac autem dicens, magis attrahit. Qui enim vim affert, decorum non servat: qui autem auditori libertatem facit, validius allicit. Delinitio enim, & obsequium quavis violentia fortiora sunt. Quid clarius.

103. Tandem, imperantis affabilitas ita subditorum attrahit voluntates; ut non dubitent, libertate neglecta, voluntariam servitutem, & perlongam incarcerationem ultro amplecti. Fabricam arcæ, in qua viventium servaretur seminarium, Deus imperat Noëmo: quia inveteratam peccatis terram abluere decreverat, ulciscente diluvio. Diligenter Patriarcha præceptum Domini executioni mandavit: arcaque consummata, in eam ex omnibus mundis animantibus septena & septena, masculum & fœminam; totidemque de volatilibus cœli: de immundis verò duo, & duo, masculum, & fœminam inclusit. Quid inde? *Et inclusit eum Dominus deforis.* Genes. 7. num. 17. Ecce jam Noë cum filiis suis intra arcæ ambitum includitur. Sed cur, Patriarcha sancte, cum feris, cum brutis libenti animo in tam angusto carcere detruderis? Quid tibi cum leone, cum equo, cum serpentibus, cum brutis; ut cum eis hilari voluntate, & ultroneè vitam degas? Fortè sanctus Noë commune cum brutis non dedignatur habitaculum, quia omnibus commune erat discrimen, patienter ferens brutorum societatem, quando propter rationis præditos irrationabilia erant in tanto discrimine constituta. Bene. Sed adhuc instо. Cur Noë arcam non clausit, sed Dominus eam deforis inclusit? Et cur intra arcæ claustrum detinetur libenter, cùm non solùm eam Deus inclusit, verùm & clavem reportavit? Si ex arbitrio Noëmi operire arcam, vel claudere penderet, non mirarer, ultro intra eius ambitum detineri: at intra arcam concludi, quando Deus eam obseravit, nescio quomodo Noëmus sustinere potuit? Quid est sancte Patriarcha, quòd intra tabularum angustias, & undarum discrimina libenti animo te detinet? Quid, quòd in hanc voluntariam captivitatem te valuit recludere? Non aliud, nisi quòd Deus cum Noëmo leniter & honorificè alloquebatur, ut constat ex eodem cap. 7. num. 1. *Dixitque Dominus ad eum: ingredere tu, & omnis domus tua in arcam: te enim vidi justum coram me in generatione hac.* Quid ergo mirum, quod Noë alacriter Deo obtemperet, & voluntariam arcæ captivitatem sustineat; si Deus cum eo leniter, & honorificè colloquitur? Chrysologus serm. 147. aureis verbis mentem nostram confirmat, dicens: *Noè novi sæculi vocat parentem, blando sermone compellat, dat familiarem fiduciã. piè de præsentibus instituit, consolatur per gratiam de futuris, & jam non jussit, sed participato labore una in arca claudit totius sæculi partum, ut societatis amor timorem servitutis auferret, & servaretur amore communi, quod fuerat communi labore salvatum.* Expende illud: *Blando sermone compellat, &c.* Nescio quid habet efficacitatis sermo lenis ad amicos conciliandos; ut si præsul familiariter, & honorificè agat cum subditis, eos in servitutem voluntariam redigit, & difficilia, & in maximo discrimine constituta libenti animo facit amplecti. Concluditur Noë intra ambitum arcæ, sed blando sermone: obseratur deforis arca, & veluti reus humanorum criminum cum brutis degere compellitur humani generis seminarium, sed leni verbo, & honorifica voce. Quid novum, si alacri animo, & voluntaria detentione intra arcæ claustrum detineatur? Quia cùm præsul suaviter imperat, ipsa imperij lenitas absque dubio obedientiam captat, & executionem convincit.

Genes. 7. n. 17.

Genes. 7. n. 1.

Chrysol.

104. Aaron cum filiis suis Dei imperio ad Moysem applicatur, ut infulis sacerdotalibus ornetur. Sed ad quid Pontifex cum sacerdotibus minoribus est applicandus? Profectò, ut eos blando sermone, & familiari manu alliciat ad obediéntiam mandatorum. Summus sacerdos inferiorum erat præsul: ut ergo istorum obedientiam capter, simul applicetur cum eis, ut exinde etiam discat, cum inferioribus leniter esse agendum. Nam superior, qui nimis rigidè subditos alloquitur, longè relegat eorum obedientiam; qui verò erga eos est affabilis, suavissimo captivitatis jugo, & voluntariæ servituti subjicit.

ILLATIO XVII.

Supremum dominium inferiorum consortio indiget coadiuvari.

105. QUi regia, vel imperatoria fulget dignitate in suprema dominij celsitudine est constitutus: attamen nec purpura, nec diadema regio micarent splendore, si subditorum deficeret comitatus. Nemo cùm ad tantam majestatem evehitur, arroganter præsumat, subditorum non egere suffragiis. Solus rex supremus, & dominantium Dominus creatis non indiget adjuvari: principes autem, creati, & creatarum rerum, & inferiorum ornatu sunt egeni. Imo (si placet) supremus ille rex, qui omnibus dominantibus imperat, dominio proximo, & formali non gaudebat, usque dum ex nihilo res creatas protulit in lucem, quibus suum intimare posset imperium. Domini dignitas, & servi abjectio mutuò se respiciunt, & correlata sunt. Hæc si desit, evanuit illa. Hinc quamplures docti, in Deo Domini dignitatem, & creatoris excellentiam pro formali extrinsecam denominationem autumant. Nec enim sine servo Dominus, nec Domini dignitas consistit sine servitute. Si hoc attentè terreni principes pensitarent, subditorum humilitatem nunquam despicerent. Recognoscant ergo subditos, tamquam supremæ dignitatis conservatores: quia sicut nec magnum intelligi potest sine parvo; ita nec superior sine inferiori potest reperiri.

106. Vix temporis mentionem fecit textus sacer, cùm temporis brevitate tempori finem imposuit, dicens: *Factum est vespere, & manè dies unus.* Genes. 1. num. 5. Cur non dixit, dies prima, sed dies una? in hac die supremus opi-

Genes. 1. n. 5.

fex

sex cœlum expanderet, terram condiderat, lucis candorem in lucem protulerat, & à tenebrarum caligine separaverat: quid huic diei defuit, ut prima vocaretur? Rursus: hæc dies Dei operibus dedit exordium, cùm in ea Deus tanti opificij lineas ductaret primas: cur ergo una, & non prima nuncuparur? Nulla præter hanc præxtitit dies. Ergo prima fuit: cur vocatur una? Origenes homil. 1. in Genesim dubium proponit, & Origen. solvit his verbis. *Non dixit dies prima, sed dixit, dies una. Quia tempus nondum erat, antequam esset mundus. Tempus autem esse incipit ex consequentibus diebus. Secunda namque dies, & tertia dies, & quarta, & reliqua omnes tempus incipiunt designare.* Quod est dicere: Quia usque tunc nondum aderat secunda dies, prima esse non poterat. Prior enim à posteriori nomen accipit. Defuit dies posterior: quare nec prior adesse potuit. Nam si primam diem non subsequeretur secunda unius diei, non primæ gauderet nomine. Adventus secundæ, primæ dedit excellentiam. Hoc est dicere: secunda dies est veluti inferior primæ, & prima, utpote inter reliquas primas ferens, velut superior reputatur. Caret ergo dies illa, in qua Deus rebus dedit exordium, primatus honore, quia ei defuit, respectu cujus prior existeret. Nam ubi non est secunda, prima non valet existere, nec superior, si desit inferior. Similiter non invenitur imperare, si imperari non inveniatur: quia superioris, & præsulis dominium inferiorum consensu adjuvari indiget.

107. Ex corpore, & anima; ex carne, & spiritu resultat homo. Quantùm verò anima excedat corpus, & illius prædicat substantia, & origo confirmat. Est enim anima spiritus sicut Angeli principium vitæ, intellectionis, sensationis, motionis; hominis præcipua pars constitutiva, morti non obnoxia, & insuper à solo Deo per creationem producta. Corpus autem corruptibile, limus, pulvis, sine vita, & omnis vitalis operationis expers, secundùm se consideratum. Hæc omnibus certa. Sed quamvis anima tot ornetur excellentiis, sine consortio corporis, nec meretur gloriam, nec ad salutem proficit æternam, ut profunde notavit Tertullianus cap. 8. de resurrectione Tertull. carnis dicens: *Adeò caro salutis est cardo, de qua cum anima Deo allegitur, ipsa est, quæ efficit, ut anima allegi possit. Sed & caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Caro signatur, ut anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur. Caro corpore, & sanguine Christi vescitur, ut & anima Deo saginetur. Non possum ergo separari in mercede, quas opera coniungit.* Pulchrè intulit Septimius ex consortio carnis cum anima, illius resurrectionem. Sed quid est, quòd anima carnis juvamine tantoperè indigeat, ut caro salutis animæ cardo vocitetur à Tertulliano? Et qui ipsa caro præstare potest, ut anima allegi possit, aut conjungi Deo? Anima Angelorum cognata, & quæ à solo Deo valet produci, carnis consortio indiget, ut salutem valeat adipisci? Ipsa, natura suâ, & independens à corpore: non ignorat Philosophus, si ergo anima naturali jure ad sui conservationem corporis suffragia non exigit: quare ut æterna beatitate córonetur, carnis, & corporis operibus adjuvatur? Profectò non ex alio capite, nisi quia anima corpore est præstantior, illius rector, & domina. Cùm igitur corporis præsul sit anima: quid mirum, quòd ad gloriam, vel pœnam promerendam corporis sibi subditi adjuvetur suffragio? Nam hic, qui in dignitate, & dominio constituti sunt, subditorum indigent juvamine, ut anima dominatrix corporis cùm sit, nequeat Dei conjunctionem promereri sine corporis adjutorio. Discant hinc, qui imperij, & gubernationis majestate tument, se sibi non sufficere, sed rursus inferiorum suffragijs indigere.

Perfide filij Israël, consentiente, & cooperante, aut saltem non prohibente Aarone ad conflatilem vitulum Dei cultum transtulerunt. 108. Quod cùm à longè inspexisset Moyses, Dei zelo accensus, tabulas testimonij, quas portabat in manu, iratus confregit. Exod. 32. num. 19. *Iratusque valde projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis.* Non sic se gessit Moyses, cùm Deus illi referret furorem contra populum ob eamdem vituli consecrationem; sed summis precibus illum orabat, ut dimitteret populum. *Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: cur, Domine, iracscitur furor tuus contra populum tuum?* Ibid. num. 11. Sed cur Moyses non iracscitur contra populum, cùm à Deo narratur sacrilegium, imo potius pro eo deprecatur: cùm autem illum adorantem, vitulum vidit tabulas legis confregit? Quia tunc non judicis, sed mediatoris munus gerebat: at cùm choros vidit adorantium, cùm legis tabulas teneret in manu, judicis habebat officium. Meritò ergo cùm vidit sacrilegium, iracscitur, non cùm audivit, distinguens munera mediatoris, & judicis. Sit ita. Iracscatur Moyses zelo zelans honorem Dei. Hoc non debet in fidelissimo amico Dei qualis erat Moyses, peregrinum putari: attamen tabulas legis cõfringere, prorsus erat à populo legem subtrahere. Ad quid Moyses sine lege populum manere desiderat? Puniat tanti sacrilegij fontes, legem autem non doleat tabularum contractione. Cur ergo, sancte Moyses, accensus ira tabulas contringis? Audi Brunonem apud Godofridum ad hunc locum. *Iracscitur Moyses* (inquit) *& frangit tabulas, Populus peccat, lex destruitur.* Peccaverat populus, & à Deo aversus ad vitulum sacrilege se converterat. Merito ergo confracta fuit lex: Nam deficiente populo lex superfluit: *Populus peccat, lex destruitur.* Lex imperabat, defuerunt, qui legi debitum præstarent obsequium: deficiat lex, si deficit obedientia. Nam legis gloria ex obedientia pendet subditorum. Cordatè ergo Moyses tabulas fregit, cedens imperium, dominium renuntians, & apertè exprimens malè imperium constitui, si desit subjectio. Nam dominantis majestas obscura est, non fulget absque subditorum ornatu. Exod. 32 n. 19. Ibidem n. 11. Bruno.

Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis, &c. Ad quid non solùm Aaronem Pontificum maximum Moysi Deus applicari jussit, sed etiam cum filiis suis, hoc est, cum inferiorum sacerdotum collegio? Ut Aaronis 109.

gloria

gloria fulgeat nitidiùs & clariùs eluceſcat. Nam parum eſſet, Aaronem in ſuprema Pontificatus ſede collocari, ſi ſubditorum ornatu privaretur. Ad quid ergo eſſet dominium ſine ſubditis? Profectò titulus ſine re potiùs dedecus, quàm ſplendorem affert.

Vers. II. Facieſque veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. FACIESQUE *veſtem ſanctam*, id eſt, veſtes ſanctas. Sæpe namque in ſcriptura ſacra ſingularis numerus ſumitur pro plurali. Sic Geneſis 7. num. 7. dicitur: *Delebo hominem, quem creavi*, id eſt, homines. Levit. 20. num. 3. *Qui dederit de ſemine ſuo Moloch.* Ubi per hoc idolum ſic nuncupatum, omnia intelliguntur idola. Exod. 24. num. 19. *Non coques hædum in lacte matris ſuæ.* Per hædum, etiam alia animalia coqui prohibentur in lacte. Et Eſaias. 25, num. 10. dicit. *Triturabitur ſub eo Moab*, Id eſt, quilibet hoſtis ſub Moabitarum nomine comprehenſus. In his omnibus, ut patet, ſingularis numerus ſumitur pro plurali. Quapropter Montanus, Oleaſter, & alij, *Facies veſtes*, legerunt. Unde hic nomine veſtis non denotatur aliquod ſpeciale indumentum, ſed totus ſacerdotalis ornatus, quo utebatur Aaron, & poſt eum ſummi Sacerdotes.

Gen. 7. n. 7.

Levit. 20 n. 3. Exod 24 n. 19.

Iſaiæ 25. n. 10.

Montan Oleaſter.

2. Sancta dicitur veſtis Sacerdotis, vel ſecundùm Oleaſtrum, & Montanum, *Veſtis ſanctitatis*, quia oleo erat conſecranda, Dei cultui inſerviens, & à prophanis uſibus remota, atque à ſolis ſanctis, id eſt, ſacerdotibus Deo ſanctificatis, id eſt, conſecratis, in loco ſancto uſurpanda. Sic explicat Cornelius à Lapide in hunc locum.

Cornel.

3. *In gloriam, & decorem.* Poteſt hîc per gloriam intelligi cultus undequaque refulgens, in quo exponi divites ſolent ad publicum ſpectaculum, juxta illud Pſalmi 48. num. 18. *Quia cùm interierit* (dives) *non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius.* Oleaſter legit; *ad gravitatem, & pulchritudinem.* Emmanuel Sa: *Ad ſplendorem, & ornatum.* Ut ſummus ſacerdos (notat Abulenſ. hic quæſt. 2.) appareret honorabilis, & eius miniſterium plurimi apud populum haberetur. Quod etiam docuerat angelicus Doctor S. Thomas 1. 2. quæſt. 1. 2. art. 5. ad 10. ſic de ſummo ſacerdote veteris teſtamenti, & eius ornatu ſcribens. *Ad hoc autem, quod in reverentia haberetur, adhibebatur ei ſpecialis ornatus veſtium, ſpecialis conſecratio, &c.* Nam ſi Aaron veſtibus communibus miniſtraret Deo, non pluris haberetur miniſtratio ſacra, quàm prophana.

Pſal. 48. num. 18.

Oleaſter. Sa.

Abulenſ.

S. Thom.

QUÆSTIO IV.

Litteralis.

An ſummi ſacerdotis ornatus tanta præfulgeret maieſtate, ut animos intuentium ad ſui reverentiam excitaret?

QUanto ſplendore, quantaque maieſtate ſummi ſacerdotis ornatus fulgeret, facilè conſtat ex dictis ante verſum primum, cùm de eius allegorica ſignificatione pauca prælibavimus. Præter illa, hunc addimus, tantam fuiſſe huius ornatus excellentiam, ut frequentiſſimè in ſacra pagina maximis encomiis celebretur. De Aarone ſic dicitur Eccleſiaſt. 43. num. 10. *Beatificavit illum in gloria.* Seu ut ex Græco poteſt legi: *Beatificavit illum in veſte ſacerdotali.* Quaſi ab hoc ornatu mutuaretur ſplendor beatorum dotibus perſimilis. Hinc eſt, quòd Eccleſiaſt. 50. num. 12. de Symone ſummo Pontifice Oniæ filio dicatur: *In aſcenſu altaris ſancti, gloriam dedit ſanctitatis amictum.* Id eſt adeò glorioſus erat ſacerdotalis ornatus, ut gloriam ipſi altari conferret. Ob hoc Lyranus in cap. 16. Levit. aſſerit, in die expiationis, quæ ſemel in anno fiebat, ſummum ſacerdotem ingredi ſanctuarium, non ſine ſanguine (ut conſtat ex 9. num. 7. ad Hebræos) & depoſuiſſe Pontificalem ornatum, reſervatis ſolùm veſtibus etiam propriis inferiorum ſacerdotum, ut conſtat Levit. 16. quia auguſtiſſimus Pontificis ornatus non congruebat lugubri ingreſſui per pœnitentiam, qualis erat ille ad expiationem peccatorum: quamvis eâ factâ, ut ſacrificium perageretur, aureis, & Pontificalibus ornamentis induerètur. Accipe Lyrani verba. *Quia miniſterium expiationis, quod præceſſerat, debebat fieri cum humilitate, ſed conſummatio ſacrificij cum ſolemnitate.* Id ipſum docuerat Rabbi Salomon apud Lyranum, licèt ob aliam cauſam. Audi ipſum. *Cùm veſtibus lineis intrabat Sanctum Sanctorum, ne miniſter eſſet ſicut Deus.* Hoc eſt dicere: ita præclarus erat ornatus Pontificis, ut eum redderet quaſi parem Deo.

4.

Eccl. 43. num 10.

Eccl. 50. n. 12.

Lyran.

Rabbi. Salom.

Cùm ergo ornatus Pontificis tanta fulgeret gloria, & maieſtate, facile erit creditu, quod de Alexandro Magno refert Joſephus lib. 11. Antiq. cap. 8. & noſter Abulenſis hîc quæſt. 13. ex Gualtero Alexandreidis lib. 3. de Alexandro magno, quàm hiſtoriam putat ita certam Toſtatus, ut eam ſolidiſſimam veritatem appellaverit. Cùm ergo invictus Macedo hoſtili impetu, & ſævienti animo ad propugnandam Jeroſolimam acceſſiſſet eique occurreret Jaddus Dei ſummus ſacerdos veſtibus Pontificalibus ornatus (quod non abſque Dei conſilio, & diſpenſatione factum, teſtatur idem Joſephus: prohibitum namque erat, extra tabernaculum ſacris uti ornamentis (tantam majeſtatem in illo inſpexit imperator, ut irâ penitus extinctâ, & furore pacato, pronus in terram adoraret, quem bellaturus acceſſerat, teſtatus

5.

Joſephus Gualter. Abulenſ.

in

in eo ornatu aliquid habitu humano augustius perspexisse, quo ad Pontificem adorandum cogeretur. Caulam tam subitæ novitatis refert Iosephus, quæ an vera sit, alsorum committo examini. Ea est. Nã cùm adhuc Alexander in civitate Dio Macedoniæ constitutus esset, & secum cogitasset, an posset Asiam subjugare: in somniis apparuit summus sacerdos huiusmodi habitu ornatus, felices exitus prædicens, & contra Persarum regem promittens victoriam. Quem cùm aspexisset Alexander, præteritæ promissionis nõ oblitus, & probationem nocturnam intuens, salutavit, arbitrans divino juvamine vicisse Darium, & solvisse Persarum virtutem. Exinde ad templum ascendit, sacrificium Deo vero obtulit secundùm sacerdotis ostensionem; & sacerdotum principi, & reliquis sacerdotibus munificè multa donavit. Ut exinde colligas, quantus esset illius Pontificis ornatus, cùm solus eius conspectus ethnicum, & furentem regem, & in sanctam civitatem sævientem ita placasset, ut non solùm civibus pacem; sed reverentiam, & donaria exhiberet sacerdotibus.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO XVIII.

Prælatorum exemplum etiam ratione carentia, & insensibilia, ad eius imitationem movet.

6. PRæsulis vita non solùm nitidum est speculum, in quo subditi velut in exemplari vivido intuentur; sed etiam est lex, aut jus quoddam obligans eos, ut prælati moribus conformentur. Quinimo non sic humanos sensus edicta regum valent inflectere, ac vita regentis subditorum mentes allicit ad eius imitationem, ob hoc Claudianus accinit.

Claudian. *Scilicet in vulgus manant exempla regentum.*

Nam sicut aqua è perspicuo fonte manans tingitur vicina terra, sic regentum exempla manant in vulgus, hoc est, subditorum animos tingunt. Valerius Max. Quid aliud veteres indicabant, (teste Valerio Max. lib. 2. tit. de institutis antiquis) cùm in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant; nisi ut ad ea imitanda virtutem juvenum alacriorem redderent? Magna igitur est vitæ præsulum efficacitas siquidem non solùm homines, verumetiam bruta, & insensibilia ad eius opera imitanda tanto exemplo moventur.

7. Quantùm apud subditos valeat regentis exemplum satis ostendit Christus, qui (ut refert Joannes cap. 21. num. 19.) postquam Petrum interrogasset, an eum diligeret, & trina amoris confessione ternariam negationem magistri Ecclesiæ Petra compensasset, meruit à Christo audire: Ioan. 21. n. 19. *sequere me.* Sed cur Dominus soli Petro, & non aliis discipulis intimavit sequelam? An quia Petrus, & non alij, Christum erat secuturus? Absit. Si ergo alij erant secuturi: cur eis etiam hoc non intimavit mandatum? Quia cùm Petrus omnium discipulorum esset apex, superfluum putavit Dominus, hujusmodi imponere præceptum. Nam si Petrus omnium Apostolorum rector Christum indefesso animo sequeretur, absque dubio reliqui Apostoli eum sequi non dubitarent. Tantam enim vim habent regentium opera apud subditos, ut pro comperto haberet Dominus, omnes discipulos eum secuturos, si solus Petrus amplecteretur sequelam. Mens est, ni fallor Hugonis Cardinalis ad hunc locum. Hugo Card. *Sequere me: id est, me imitare in procuratione gregis, te dimitto, ut sis loco mei, ut sis vicarius, & imitator meus.* Vide rationem, ob quam soli Petro, & non aliis, Christus Dominus sequelam sui mandaverit. Quia cùm Petrus esset vicarius Christi, & totius Ecclesiæ rector, fas erat, Petrum Christi amplecti sequelam, ut reliqui ad eius imitationem eamdem viam aggrederentur.

8. Nec solùm rector ad sui imitationem subditos ratione præditos excitat; verumetiam gubernantis exemplo adhuc insensibilia capitis actiones imitantur. Decem lineis versus Orientem solem fecit Isaias repedare, ut Ezechiam regem divinæ promissionis redderet securum. 4. Reg. 20. n. 11. *Invocavit itaque Isaias Propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus jam ascenderat in horologio Achaz decem gradibus.* 4. Reg. 20. n. 11. Noster Abulensis ibid. q. 33. inquirit: Utrum repedante sole decem lineis versus Orientem, retrocesserint etiam reliqui planetæ? Affirmativè respondet his verbis. *Dicendum ergo, quòd omnes cœli moti sunt ab Occidente in Orientem cũ ipso sole.* Abulens. Quod non dubitat comprobare miraculo illo miraculo, scilicet quando ad nutum Iosue stetit sol in medio cæli. Utroque enim varias rationes adducit, quibus suam roborat sententiam. Verùm præter eas, aliâ confirmare possumus, cælos, astra, & planetas stetisse, cùm sol imperio Josue stetit: & nunc simul cum sole repedasse, cùm Isaiæ oratione retrocessit. Quia cùm sol diei teneat imperium: *Luminare maius, ut præesset diei* dicitur Gen. 1. n. 16. Gen. 1. n. 16. imo inter astra velut eorũ rex diademate lucis coronatus fulgeat: non est mirum, si stante, aut repedante sole, inferiora astra stent, vel retrocedant. Nam ita illius, qui præsidet, exemplũ ad sui imitationẽ movet: ut astra omnia, ex eo quòd solis subiacent imperio, ad solis motum moveantur & sistant, dum stat, aut movetur luminosus præsul.

In montem Sinai flammis, fulguribus, & tonitruis terribilem, & nubis densissimæ coopertum caligine Dei imperio Moyses ascendit. Exod. 19. num. 20. *Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice, & vocavit Moysem in cacumen eius. Quò cùm ascendisset,* &c. Exod. 19 n. 20. Non possum non mirari. Moysis fiduciam, ne dicam, audaciam. Quomodo ignis, & fulgurum non terretur aspectu, sed intrepidus per fulgura, & flammas montis ingreditur? Posset aliquis respondere, quòd ita Dei amore, & obedientia ardebat, ut omnia contemneret discrimina. Rursus alio modo: quia Deum quærebat: qui autem Dei flagrat desiderio, nihil timet. Bene. Sed adhuc mirandum restat. Quomodo nec fulguribus incenditur, nec flammis

flammis consumitur? Fulgur tanto impetu, tantaque subtilitate cremat, ut vix sui ingressus relinquat vestigium. Unde ergo tam benevolus erga Moysem, ut nec tunicæ pilum ausus fuerit comburere? Basilius Magnus hom. 1. de jejunio dubium sic solvit. *Moysem cognovimus per jejunium penetrasse montem. Neque enim id ausus fuisset fumante montis cacumine, neque sustinuisset ingredi in nubem, nisi fuisset obarmatus jejunio.* Sed nondum difficultas evacuatur. Nam quid Moysi præstare potuit jejunium, ut tanta fiducia fumantem montem aggrederetur? Pulchrè, & profundè Basilius totam hanc Moysis fortitudinem jejunio attribuit: siquidem illo extingui videbatur insatiabilis ignis, & fulgurum voracitas. Nam Moysis jejunantis exemplo, qui totius populi erat gubernator, ignis, & fulgura didicerunt jejunium. Vidit hoc elementum (liceat sic loqui) præsulis jejunantis exemplum, & ab eo quasi motum adamavit jejunium, & nativam voracitatem obliviscens, nec pilum Mosaycæ tunicæ consumpsit. Perbellè ergo Basilius jejunio Moysis eius attribuit fortitudineme, idemq; erga Moysem urbanitatem.

Basilius.

10. Idem fermè sancto Prophetæ Eliæ contigit, cùm igneo curru raperetur in cœlum. 4. Regum 2. num. 11. *Ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque: & ascendit Elias per turbinem in cœlum.* Mirareris, si inspiceres Sanctum Eliam inter igneas rotas, & equos flammigeros illæsum ad superos transportari. Quænam vis activum ignis repressit impetum, ut veneraretur Prophetam? Vix aurum in ignem projicitur, cùm audacter ignis pretiosum contemnens metallum calefacit, liquefacit calefactum, & liquidum tandem consumit. Quid ergo est in Elia, quod reveretur ignis? Aut cur non comburit nec pelliceam vestem? Augustinus serm. 2. in Dominica 1. Quadragesimæ ad rem nostram hanc suppeditavit solutionem. *Sancto Elia jejunanti* (inquit) *etiam elementa famulata sunt.* Brevi calamo nostrum delineavit conceptum. Sed quid sibi vult Aurelius cùm ait: *Sancto Elia jejunanti etiam elementa famulata sunt?* Aut quid Eliæ jejunium cum elementorum famulatu? Audi rationem. Elias ut vir Dei, & Propheta docebat populum, publicam agebat personam, cùm Prophetarum esset parens, & rector: insuper tot titulis insignitus jejunabat. Quid ergo mirum, si voracitas ignis, licèt insensibilis, à præsule jejunante jejunare discat, & doctrinam quam à Moyse didicerat, proprium suæ activitatis impetum reprimens, exerceat cum Elia? Tanta enim est rectoris jejunantis efficacitas, ut insensibilis ignis suam voracitatem convertat in jejunium, & lucentibus flammis jejunanti Prophetæ famuletur.

4. Reg. 2. num. 11.

Augustin.

11. Ad hæc: intuere Christum in cruce pendentem, & æternum Patrem pro crucifixoribus exorantem. Lucæ 23. n. 34. *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Paucis interjectis, idem refert Evangelista num. 44. quod, *Tenebræ factæ sunt super universam terram, & obscuratus est sol.* Speciale dubium mihi se offert. Cur sol non statim ac vidit Christum pendentem in cruce, manibus pedibusque confossis, turpi diademate coronatum, ab amicis relictum, & opprobriis plenum, tenebras quærit deposita radiorum cæsarie? Si lucis radios abscondit, creatoris mortem lugens, à quo tanti luminis acceperat pulchritudinem: cur expectavit, ut Christus pro persecutoribus exoraret, ut se, & totam terram tenebrosa caligine operiret? Dicam, quod jamdiu cogitaveram. Vidit sol Christum injurias dimittentem, quærentemque inimicos, non ut persequeretur, sed ut veniam impetraret. Vidit affectuosè clamantem: *Pater dimitte illis.* Quid inde sol? Obscuratus est, quasi tenebras amplectens inimicas, tanto excitatus exemplo. Nam cùm Christus in cruce regalibus stemmatibus esset insignitus (hoc exprimebant crucis inscriptio, & spinarum diadema) & regis ingenuitate immemor injuriarum, pro inimicisque orans charitatis affectu amplecteretur inimicos: hoc cùm aspiceret sol supremi regis velut imitans exemplum, tenebras quærit, & obscuratus est amicabili consortio eas amplectens. Quasi rubore suffunderetur sol, si supremi regis amantis inimicos contemneret exemplum, & tenebras sibi inimicas non quæreret, & amplecteretur. Tanta enim efficacitate præsulis movet exemplum, ut eo vel insensibilia, & rationis carentia excitentur ad sui imitationem.

Luc. 23. num. 34. Ibidem. num. 44.

12. *Faciesque vestem sanctam Aaron.* Cur non dixit: Facies vestem Aaron, & filiis suis? Hi namque etiam functuri erant sacerdotio, & ornandi his vestibus, tametsi non omnibus. Quare ergo Aaronis filiis non præparantur vestes? Quia sat erat, patrem his vestibus ornari, ut etiam filij hac gloria decorarentur. Nam, ut inquit Glossa Ordinaria hîc ex Beda lib. 3. tabernaculo de cap. 3. *Vestes sanctæ Aaron, quas illi Moyses fecit, opera sunt justitiæ, & sanctitatis, quæ scriptura sacra legis rectoribus habenda commendat, quorum in Christo exempla imitanda ostendit.* Cùm ergo per hanc vestem præsulis, & rectoris justitia, & sanctitas designentur; meritò soli Aaroni adscribitur, & superfluum esset etiam eius filiis assignari. Quia si rector, & gubernator floreat sanctitate, absque dubio subditi, & inferiores ea florebunt. Nam ita potens est regentis sanctitas, & probatæ vitæ exemplum, ut subditi hoc exemplari moveantur; ut non solùm homines, sed etiam insensibilia concitentur ad sua opera imitanda. Totum nostri thematis propositum concluſit Hugo Carensis in Psalm. 131. dum agens de ornatu Aaronis dixit. *Sapientia* 18. *dicitur, quòd in veste poderis, quam habebat sacerdos, erat descriptus universus orbis: quia omnes debent invenire in vita sacerdotum, quid valeant, & debeant imitari.* Qualiter universus orbis descriptus fuerit in ornatu Pontificis, satis superque diximus in principio huius operis, cùm de eius allegorica significatione ageremus. Nunc restat examinandum: an rectè intulerit Hugo Carensis; ideo universum orbem descriptum fuisse in ornatu Pontificis, quia omnes debent in vita sacerdotis invenire, quid valeant, & debeant imitari? Cœlum, astra, elementa, &

Gloss. Ordinar. Beda.

Hugo Carensis.

creata omnia descripta erant in ornatu Aaronis; an quia hæc imitari possent sacerdotis vitam? Ita sanè. Quia quantumvis insensibilia sunt, excitari possunt sacerdotis exemplo. Hæc enim est vis, & efficacitas exempli prælulis, ut insensibilia, & rationis expertia, eo moveantur, & excitentur ad huiusmodi opera patranda.

ILLATIO XIX.

Qui per viam incedit virtutis, curet, ne aliqua spolietur: nam qui una caret, omnibus carere putatur.

13. PUlcherrima res est virtus: imo ipsa pulchritudo. Species, aut forma symetriam partium, & colorum harmoniam exposcit. Fœmina, quæ albore pollet, si rubore careat, haud pulchra existimatur: nec quamvis colorum fulgeat harmonia, si partium proportione fuerit destituta, speciosa habetur. Et partium proportione, & colorum symetria coalescit pulchritudo. A corporis pulchritudine ad animæ speciositatem idem argumentum formo. Virtus pulchritudo est animæ. Ergo ut anima reddatur speciosa, concentum, & harmoniam requirit virtutum. Studeat ergo, qui per viam virtutis incedit, ne aliqua spolietur: quia qui una caret, omnibus carere putatur. Doctrina est expressa Angelici Doctoris. 1. 2. quæst. 65. art. 1. Cajetani ibidem. Conradi & plurium Thomistarum. Id docuerat Magister in 3. dist. 36. c. 1. & 2. Alexander. 4. p. quæst. 65. memb. 3. art. 3. sed accipe D. Hieronymum Comment. in cap. 65. Isaiæ. In principio explicans illa verba Psal. 105. *Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore.* Dicentem: *Ut justè, quod justum est prosequantur, quanquam nomine justitiæ omnis mihi videatur significari virtus: quod qui unam justitiam fecerit, cunctas virtutes implesse dicatur: quæ se invicem sequuntur, & sibi hærent: ita ut qui unam habuerit, omnes habeat, & qui una caruerit, cunctis careat*, Quid illustrius? Beatus est qui custodit judicium, & facit iustitiam in omni tempore: id est, qui omnium virtutum ornatur pulchritudine tamquam beatus laudari potest: qui verò unam habens reliquis spoliatur, non meretur laudari, nam perinde est, ac si omnibus careret.

S. Thom. Cajetan. Magister. Conrad. Alexand. Hieron. Psal. 105

14. Cupiens David laudari Deum non solùm vocibus, sed etiam musicis instrumentis, sic populum exhortabatur ad Dei laudes decantandas Psal. 80. n. 1. & 2. *Exultate Deo adjutori nostro: jubilate Deo Iacob. Sumite Psalmum, & date tympanum: psalterium jucundum cum cithara.* Quid sibi vult David cum ultra Psalmum, etiam requirit instrumenta? Numquid, rex sancte, Psalmus, in quo magnalia Dei continentur, divinæ celebritati non sufficit? Quare desideras tympanum, psalterium, & citharam? In Psalmo Dei laudes continentur. Ergo sufficit Psalmus; præsertim cùm instrumenta, quamvis hilaritatem excitent, auditum recreent, & animum suspendant, non tamen Dei laudes intonant. Cur ergo tantam de his instrumentis curam geris. Non abs re, imo satis attentè. Nam Psalterium, ut docet Genebrardus ad hunc Psalmum ex B. Hieronymo, est instrumentum duodecim chordas continens: cithara decem amplectens: quæ ita inter se consonare debent, ut si una dissonet, perinde est, ac si omnes dissonarent. Cupiens ergo David fidelium animos ad Dei celebritatem excitare, non contentus Psalmo, hæc instrumenta requirit, quasi dicens: non sat est vocibus Deo jubilare, sed ulteriùs instrumenta requiro ad divinas laudes decantandas, hoc est, corda omnium virtutum ornamentis condecorata, quæ velut Psalterium, & cithara chordarum exigunt consonantiam, sic omnium virtutum habeant concentum. Sic Bernardus libr. 1. de consideratione ad Eugenium c. 8. *Ibi etiam advertere tibi est, suavißimũ quemdam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera.* Cor hominis, quædam cithara est, cuius decem chordæ (id est, decem præcepta) sic inter se consonare debent, ut nulla ab alia dissonet aliàs spiritualis concentus, & harmonia divinis non placebit auribus, imo nec erit concentus, sed dissonantia. Sonat in te chorda castitatis: sonent etiam chordæ justitiæ, & misericordiæ. Pulsas chordam infimam humilitatis: pulsa etiam supremam charitatis chordam. Nam quid tibi prodest, castitatem indefesso animo custodire, si odium, & iram retines? Quid humilitatem amare, si ebrietate tumes. Cor tuum quædam cithara est, in quo si virtutis chorda aliqua dissonat, totus cessat concentus. Eleganter D. Ambros. in cap. 4. Apocalips. expendens verba illa Christi Domini Matth. 19. n. 21. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me*: sic ait: *Quid enim prodest substantiam relinquere, si iram, odium, ebrietatem, invidiam, superbiam, vanam gloriam, cateraque vitia, quæ occidunt animam à mente sua non abjiciat? Non enim prodest, arborem conscendere, ut leonem evadat, si serpentem in sinu gestet, cuius veneno pereat.* Adsit ergo in anima virtutum admirabilis consonantia: nam sicut in cithara temperatæ chordæ efficiunt concentum, dissonæ autem destruunt harmoniam: sic cordis, & animæ concentus ex harmonia omnium virtutum integratur.

Hieron. Genebr. Bernard. Matt. 19. n. 21. Matt. 19. D. Amb.

15. Felices fuerunt illæ quinque virgines, quæ accensis lampadibus expectaverunt sponsum, & cum eo intraverunt ad nuptias: infelices verò aliæ quinque fatuæ, quæ ferè extinctis lucernis exierunt obviam sponso, & propter suam desidiam meruerunt audire repulsam. *Nescio vos.* Matth. 25. num. 12. Miror, Deum (qui sponsi nomine communiter intelligitur) sic has virgines contemnere. Nam etsi fatuæ, & imprudentes sint, tamen prætiosâ virginitatis gemmâ fulgent, quæ Deum accersivit à cœlo. Cur nunc Deus, qui tanti fecit semper virginitatem, virgines contemnit, & eis januam cælestis palatij fortissimis seris claudit? Audi Origenem homil. 1. in Leviticum respondentem. *Virgines quidem fuerunt, & castitatem corporis servaverunt, oleum autem charitatis, & pacis, & reliquarum virtutum in vasis suis condere nescie-*

Matt. 25. n. 12. Origen.

nescierunt, & idcirco exclusa sunt à thalamo sponsi: Magni Deus facit virginitatem. Quis dubitat? Nam magnum est in corpore vivere, & cognatam Angelis vitam degere: sed quia fatuæ (quamvis virgines) aliarum virtutum caruerunt ornamento, quasi parvi faciens virginitatem Deus, januam eis clausit, indicans, quàm parum valeat virginitas, si desit consortium cæterarum virtutum. Imitetur quis in castitate, & justitia Angelicos choros, ita ut cælos transcendat: si justitia, humilitate, misericordia erga pauperes, & aliarum virtutum ornamento careat, quid illi prodest.

16. Vidit Jacob in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: *Et Dominum innixum scalæ* Genes. 28. n. 13. D. Ambrosius in c. 4. Apocal. putavit per lapidem Jacobi capiti suppositum Christum intelligi: *Per lapidem Christus intelligitur.* In utraque ergo extremitate scalæ aderat Deus. Sed cur? Idem Ambrosius ibidem respondet. *Duo namque ligna scalæ maiora, quæ sunt ex utraque parte, atque ab inferioribus ad superiora eriguntur, duo præcepta charitatis designant. Per gradus verò, qui in transversum, ex utraque parte ijs duobus lignis inseruntur, cætera virtutes designantur. Et sicut duo ligna nisi à gradibus, & gradus nisi à duobus lignis contineri non possunt: ita & charitas sine cæteris virtutibus, & cætera virtutes sine charitate esse non possunt.* Ita virtutes inter se connectuntur, ut charitas, quæ omnium est regina sine cæteris esse non valeat. Nam sicut neque scala confici potest duobus illis lignis, sed indiget gradibus transversis, ut per eam ascendi possit: sic in ascensu spirituali, si adesset charitas (quod puto difficile) sine ornamento cæterarum virtutum, neutiquam ad gloriam pateret ascensus. Adfuit ergo Deus in utraque extremitate scalæ, explicans quantùm sibi omnium virtutum complaceat concentus, & harmonia.

17. *Faciesque vestem sanctam Aaron.* Montanus & Oleaster, *vestes sanctas*, legerunt. Sed cur, ubi noster textus legit, vestem: hi, *vestes*, vertunt? profectò, quia homo justus non solùm debet ornari unius virtutis indumento, sed omnium virtutum decorari pulchritudine. Quapropter idem est, Aaronem vestem sanctam indui, ac vestibus sanctis exornari. Nam per hanc vestem absque dubio intelligitur sanctitas, & justitia, juxta illud Psal. 131. n. 9. *Sacerdotes tui induantur justitiam.* Ut ergo donotaretur, non sat esse unica exornari virtute, non immeritò ubi sacer textus vestem sanctam legit, Montanus, & Oleaster transtulere vestes: quia una virtus ab alia non est separabilis.

ILLATIO XX.

Qualis est exterior corporis ornatus, tale debet esse interius cordis indumentum.

18. FIngit, & malè fingit, qui alia ostendit in vultu, & alia tenet in animo. Vultus namque intentionis, & cogitatus est index. Sic Tertullianus c. 15. de resurrectione carnis, *Voluter* (inquit) *aliquid in anima, vultus operatur indicium: facies intentionum omnium speculum est.* Malè ergo fingit, qui bene fingere putat. Fallit, sed fallitur. Alius est à se, cùm aliud teneat in mente, quàm ostendit in facie. Idem prorsus contingit ei qui aliena utitur veste, ut propter illam maiori afficiatur honore. Fallit, mentitur, histrio est; non ille, quem repræsentat. Sicut ergo vultus cordis, affectibus correspondere debet, sic & ornatus vitæ, & dignitati correspondeat.

De sancto Enoch dicitur Ecclesiast. 44. n. 16. 19. *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.* In eundem locum translatus est etiam Elias, ut cum Enocho in magna spiritus, & carnis quiete viveret sine peccato, sine novo merito, sine concupiscentia, sine morbo, sine corruptione, sine ærumna, sine mœrore, quousque ad finem mundi adversùs Antichristum redeant, & mortis debitum solvant. Ita Tertull. lib. de resurrect. carn. c. 58. Augustinus lib. 2. de peccato originali c. 13. & lib. 1. de peccatorum meritis cap. 3. Ruperr. lib. 3. de Trinit. c. 33. Suar. in 3. p. S. Thom. tom. 2. q. 59. disp. 55. sect. 1. sed nota, referre sacrum textum, Eliam projecisse pallium Elisæo, cùm curru, & equis igneis raperetur in cœlum. *Et levavit pallium Eliæ, quod ciderat ei,* 4. Reg. 2. n. 13. jamjam dubium præ oculis se offert: cur Elias pallium projecit, cùm flammigero curru rapitur per aëra: Enoch autem integro ornatu defertur in paradisum? Forsan etiam pallium haberet Enoch: cur illud non reliquit ad suæ posteritatis solatium? Disparitatem apertam inveniemus, si utriusque translationis perpendimus circumstantias. Præcipua ad præsens institutum est, quam tradidit Abulensis quæst. 5. ad c. 5. Genes. ibi enim hanc reddit rationem, ob quam Enoch non visus est transferri, sicut Elias: *Quia* (inquit Tostatus) *fortè nullus erat tunc dignus videre eum transferri, sicut vidit Elisæus Eliam, quia sanctus vir erat.* Ex mente ergo nostri Tostati, tempore Enoch nullus præter ipsum erat justus: cùm autem Elias translatus est, Elisæus vir sanctus erat. Hinc ad nostrum thema deduco rationem, quæ dubiũ solvit. Ideo igitur Enoch pallium non dimisit, cùm raperetur in paradisum; secus autem Elias: quia Enoch non habuit socium justum, cui tantum pignus relinqueret, sicut Elias, qui habebat Elisæum virum sanctum, & probatæ vitæ. Sed adhuc inquiro: cur ad recipiendum pallium Enoch, requiritur vir justus? Quia cùm Enoch esset amicus Dei, & cum Deo ambulasset, æquum erat, ut illo pallio, nonnisi justus operiretur: ne qui hujusmodi haberet operimentum, exteriùs appareret justus, cùm interiùs esset peccator. Cùm autem Elias raperetur in Cœlum & tunc Elisæus adesset vir justus, & sanctus; meritò huic pallium dimisit: nam si exteriùs sanctus apparebat, utpotè pallio justi coopertus, sanctus etiam erat interiùs, Utrumque, ni fallor, fuit dispositum, ut exterioritas ornatus vitæ, & dignitati correspondaret; ne aliud interiùs esset, & aliud appareret exteriùs.

Ecclesiast. 44. num. 16. Tertull. Eccl. 44. August. Rupert. Suarez. 4. Reg. 2. num. 13. Abulens.

Iosephum diligebat Iacob præ cæteris filiis, & in tanti amoris signum tunicam polymitam, 20.

& variegatam fecit ei, ut pulchrior, & elegantior
Gen. 37. num. 3. Ambros. omnibus appareret. *Fecitque ei tunicam polymitam.* Genes. 37. n. 3. D. Ambros. lib. 1. de Ioseph c. 2. sic inquirit. *Quid ergo? Reprehendendus Iacob, quia præferebat unum cæteris?* Absit. *Sed nec libertatem* (prosequitur) *possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis resecare debemus studium plus placendi. Denique & Iacob illum plus amabat, in quo maiora virtutum insignia prævidebat.* Inordinatus amor parentum erga filios reprehendendus est: tunc scilicet, cùm eos diligunt, quos reprehendere tenebantur. At illos præferre in quibus maiora virtutum sunt insignia, æquum est. Iustè ergo Iacob diligebat Iosephum. Sed inquirendum restat: cur Ioseph præ cæteris fratribus ornatur à patre tunica polymita, & variegata? Cur non Ruben primogenitus? Cur non Symeon, aut Levi? Cur non cæteri: Respondet Ambrosius. *Meritoque variam tunicam fecit ei, quo significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum.* Facile esset Iacobo viro honorato, & diviti singulas singulis polymitas tunicas elargiri: Verùm quia tunicæ varietas diversorum virtutum erat insigne, quibus solus inter fratres præfulgebat Ioseph; ideo ei solùm hunc præparavit amictum. Nam si cæteri filij polymita veste induerentur, exteriùs ostenderent virtutum insignia, cùm tamen interiùs omninò illis carerent, quod totis viribus fugere intendebat Iacob, ne pectus sceleribus plenum virtutum insignibus operiretur. Dedecet enim externè virtutum radios emittere, & internè peccatorum tenebris obscurari.

21. Pulchritudine sponsæ captus cœlestis ille sponsus, non semel, sed iterùm atque iterùm decorem eius celebrat, dicens: *Ecce tu pulchra es amica mea; ecce tu pulchra es.* Cant. 1. n. 16. sed cur, O sponse sancte, bis pulchram appellas sponsam? Sat est semel de eius pulchritudine exhibere testimonium, qui nec falli potes, nec mentiri. Quare ergo repetita voce, quasi una non contentus, sponsæ pervulgas pulchritudinem? Philo Carpathius ad præfata verba sic respondet. *Duplici laude celebrat sponsa pulchritudinẽ cùm dicit. Ecce tu pulchra es, &c. ut non modò extrinsecùs eam formosam esse ostendat, verùm & intrinsecùs decoratam.* Non superfluè cœlestis sponsus duplicato elogio decorem, & formam dilectæ amanter celebravit; sed ut indicaret perfectam esse eius pulchritudinem: & non contentus formositate externa, ad internam appellavit, repetita voce: *Pulchra es.* Parum putans exteriùs pulchram apparere, si internè desit pulchritudo. Nam vilescit externa formositas, si decor animæ deficiat.

Cant. 1. n. 16.

Philonis Carpath.

22. Angelus ille, qui Magdalenæ apparuit, sedens super Christi sepulchrum satis ostendit exterioris vestis, & animi conformitatem. De illo sic Matthæus cap. 28. n. 3. *Erat autem aspectus eius sicut fulgur; & vestimentum eius sicut nix.* Dubitare libet: cur hic Angelus non purpurea, sed candida apparuit veste? Purpurâ ornatus maiorem ostenderet maiestatem: siquidem purpura splendoris regalis est insigne. Cur ergo non purpura, sed candore se induit? Drogo Hostiensis lib. 1. de Sacramento Dominicæ passionis sic dubium solvit. *Quid autem per candorem nivis, & vestimentorum speciem, nisi corporis nostri frigida, & mundissima castitas signatur, quæ præsidenti in se angelicæ claritati simili, & testimonium præbet, & obsequium?* Frigiditas nivis, & albor vestis castitatis angelicæ est indicium: ut ergo exterior vestis interiori candori correspondeat, quo fulget Angelus? non purpura, sed veste candida appareat exteriùs; ne diversa sint quæ insunt internè, & externè apparent.

Matt. 28. n. 3.

Drogo Hostien.

Faciesque vestem sanctam Aaron. Cur Aaronis ornatus sanctus dicitur? Aaron, ut dicitur Exod. 29. multis cæremoniis consecrabatur in sacerdotem: ad quid insuper eius vestes sanctificantur: Quia voluit Deus, internè, & externè sanctum esse sacerdotem. Sic S. Ivo Episcopus Carnotensis serm. de significatione indumentorum sacerdotalium. *Sicut bona domus* (inquit) *in ipso vestibulo agnoscitur: sic sacerdos cultu sacrarum vestium ostendit exteriùs qualis apud se esse debeat interius.* Eamdem fermè rationem nobis reddidit Abulens. hîc quæst. 1. *Accepit tamen* (ait) *sacras vestes convenientes huic ministerio, quæ etiam conformes significationes ministrii gerunt; id est, ut tales ministri esse debeant, quales per vestes significantur.* Summoperè enim Deo displicet, intima cordis ab externis operibus dissonare.

23.

S. Ivo Carnot.

Abulens.

ILLATIO XXI.

Certum prænuncium excidij regni est, si Ecclesiæ bona à regibus usurpentur.

Quanto amore Christus Dominus prosequatur Ecclesiam, facilè agnoscet, qui Cantica legerit Canticorum. Quod autem Ecclesia sit sponsa Christi, multis possem confirmare: sic eam appellavit Cant. 4. num. 8. *Veni de Libano sponsa mea.* Et c. 5. n. 1. *Veni in hortum meum soror mea sponsa.* Quæ verba D. Bern. ser. 69. in Cant. de Ecclesia non dubitat intelligere, dum ait. *Quid sponsa, nisi congregatio justorum: quid ipsa nisi generatio quærentium Dominum?* Probat insuper ex illo Apocal. 21. n. 2. *Vidi sanctam civitatem Ierusalem novam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Idem docent Glossa super Psal. 40. ad illa verba, *numquid qui dormit*, &c. & August. lib. de Symbolo. Res hæc usque adeo certa, ut dubitari nequeat. Hinc apertè colligitur, nefas esse regibus ad bona Ecclesiæ manus extendere, apprehendere ea, & convertere ad prophanos usus. Hinc etiam regnorum excidia, subversiones civitatum, civium perturbationes, & neces sequuntur justo Dei judicio: quia dilectæ sponsæ bona arripiuntur, & contra omne jus eius vulneratur immunitas.

24.

Cant. 4. num. 8. Cant. 5. n. 1. Bernard.

Apoc. 21 n. 2.

Glossa August.

Consilio principis Ionathæ fugerat David à domo Saül, & venit in Nobe, ubi morabatur Pontifex Abimelech. Is cùm videret Davidem obstupuit, eo quòd venisset solus ad eum. Necessitate ergo compulsus David panem petiit à sacerdote: cui respondit Abimelech, non habeo laicos panes, sed tantùm panem sanctum. Ad hæc David tacitè respondens, panem sanctum.

25.

ctum petivit. Et ait sacer textus. 1. Reg. 21. n. 6.
1 Reg. 21 num. 6. *Dedit ei sacerdos sanctificatum panem, neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi.* Ex alimonia accepta occasionem sumpsit David petendi etiam arma à sacerdote. Cumque illic solùm esset gladius Goliath involutus pallio post Ephod, dixit sacerdos, si istum vis tollere, tolle, & ait David, ibidem n. 9. *Non est huic alter similis, da mihi eum.* Vix accepit David de manu sacerdotis panes sanctos, & gladium cinxit Philistæi, cùm fugiens venit ad Achim regem Gethæorum, ibique captum à servis Achis perduxerunt ad regem, in cuius conspectu cùm David magno timore esset perterritus, insaniam finxit, ut liber evaderet: sic refertur ibidem n. 10. usque ad finem capitis. Inde David abiit, & fugit in speluncam Odollam: hinc descendit in Maspha c. 22. Ex Maspha venit in terram Iuda, & ubique Saülis timens insidias profugus errabat. Multa pertulit David ab illa die, qua recessit ab Abimelech. Sed placet inquirere; quænam fuit causa, ob quam David à Nobe discesserit, cùm ibi Pontificis umbraculo, & protegi, & occultari posset? Insuper quid fecerat David, ut tot malis afficeretur; tum in manus incidens Gethæorum, insaniam fingens, ut ab eis liber evaderet; tùm timore perterritus hinc illuc fugiens, quasi nullibi esset securus? Nullam infelicitatis, & timoris aptiorem causam invenio, nisi quia panes sanctos, & solis sacerdotibus dicatos accepit, & gladium Goliath, qui Deo fuerat oblatus in tantæ victoriæ monimentum, accinxit. Sed adhuc instо. David non sustulit panes, nec gladium, sed à sacerdote compulsus necessitate, & timore perterritus accepit. Ergo non ob hoc omnia sinistrè eveniunt Davidi. Crede mihi tanta infelicitas Davidis non aliundè potuit provenire, nisi quia ad bona sacra, & Deo deputata (quamvis indignus) manus extendisset. Vide gladium Goliath, quo superbum illud caput fuerat amputatum, non ad victoriam, & triumphum, sed ad fugam, & ignominiam Davidis deservire. Vide etiam panes illos sanctos, quibus alendi erant sacerdotes, Davidi profugo non alimoniam, sed famem attulisse. Non aliter regibus contingit, qui quantumvis necessitate oppressi bona sacerdotum & Ecclesiæ usurpant. Timeant ergo divinam ultionem: nam res sacras usurpare, Ecclesiis, & sacerdotibus gabellas imponere, ab eis tributa exigere, non solùm periculosum est, sed excidij regni certissimum prænuncium.

Ibidem num. 9.

26. Avarus, & infidelis contra divinam sanctionem pepercit Saül, post victoriam contra Amalec obtentam, eorum regi Agag: Oves, arietes, armenta, & omnia, quæ pulchra erant, noluit disperdere sicut præceperat Dominus, solùm enim, quod erat inutile, demolitus est. Tunc iratus Dominus misit Samuelem, qui relatis tot beneficiis à Deo acceptis, futura mala prædiceret, & eum ingratitudinis, & inobedientiæ argueret. Saül se excusare cœpit, & Prophetam exorare, ut pro eo ad Deum preces effunderet: quibus non assentiens Samuel conversus est, ut abiret. At Saül, ut detinere posset eum, inquit sacer textus. 1. Reg. 15. n. 27. *Apprehendit summitatem pallii eius, quæ scissa est, & ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, tradidit illud proximo tuo meliori te.* Quid enim tibi vult, quod Samuel non annuntiaverit Saüli regni jacturam, excidium, usque dum apprehendit Saül, & scidit pallium Prophetę? Si Deus mittebat Samuelem, ut regem increparet, & ei intimaret, regnum fuisse traditum alteri meliori: cur in ipso discessu, & non antea tot mala prædixit, & ad hoc scissionem vestis Samuelis expectavit. Caietanus ad hunc locum acutè hanc reddit rationem. *Interpretatus est Samuel* (inquit) *scißionem sui pallij signum esse scißionis regni à Saüle decreta à Deo.* Sed quid habet scissio pallij Samuelis cum scissione regni Saülis; ut illa sit istius velut quædam Prophetia? Ni fallor, maxima inter utrumque est connexio. Nam si rex, quamvis inconsultò manū extendens, ut prophetā detineret, palliū Samuelis scidit: (in quo usurpatio sacrarum rerum figurabatur) meritò intulit sap. ētissimus Cardinalis ex illa scissione translatum fuisse regnum à Saüle ad alium meliorem regē. Nam ita ex bonorum Ecclesiæ, & sacerdotū apprehensione jactura regis infertur: ut Samuel Saülis, & regni ruinā subticeret, usque dum sacerdotalem vestem vidit scissam.

1 Reg. 15 num. 27.

Cajetan.

27. Apud Caïpham tenebatur Christus, quem cùm audiret sacerdos esse filium Dei confitentem; furore correptus vestem sacerdotalem scidit. *Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua.* Matt. 26. Num. 65. Matt. 26. n. 65. Sed cur impius ille sacerdos vestimenta scidit? Origen. homil. 3. in Iob. respondet dupliciter. Primò fuisse in signum acerbissimi doloris, quem ex responsione Christi verum Dei filium se confitentis mutuaverat. Frequentissimè enim in sacra pagina vestis scissione magnus dolor significatur. Sic Ruben Gen. 37. n. 29. quando fratrem Ioseph non invenit in cisterna, dolore captus vestes scidit: sic etiam Iacob ibid. n. 34. cùm eiusdem Iosephi tunicam agnovisset, & alibi pluries. Secundò & ad rem nostram respondit Origenes his verbis. *Scidit ultimus in lege Iudæorum princeps sacerdotum cùm adversùs Dominum blasphemiam quæreret: ex quo Iudæorum sacerdotium, & omnis Iudæorum legis ritus conscissus, atque distractus penitus interiit.* Itaque in sententia Origenis, Caïpham vestes sacerdotales scidisse, signum fuit conscissionis, rituum finis, & subversionis totius populi. Ac si diceret: si vestes sacræ Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum bona, quæ jure divino, naturali, & Ecclesiastico prohibita sunt apprehendi, à regibus, & Dynastis usurpentur, & ad usus prophanos scindantur: timeant, ne sacerdotium penitus intereat, & totius populi sequatur excidium; sicut ex scissione vestium Caïphæ jacturam sacerdotii, & Iudaici populi subversionem non incongruè inferebat Adamantius: *Ex quo Iudæorum sacerdotium, & omnis Iudæorum ritus conscissus atque distractus penitus interiit.* Necabs re putarem secutus Origenem, ideo in veteri testamento Levit. 21. n. 10. illicitum fuisse sacerdoti vestes suas scindere, dum de eo dicit: *Vestimenta sua non scindet*: quia sacerdotalium vestium scissione, hoc est, earum usurpatione ad

Matt 26. Num. 65

Origen.

Levit. 21 num. 10.

usus prophanos, ruina imminebat sacerdotij, & excidium regni. Non aliter si reges Ecclesiæ supellectilem usurpent, deerit sacerdotium, & regni
Ambros. jactura non deficiet. D. Ambros. lib. de Ioseph.
Matt 27. c. 3 expendens verba illa Matth. 27. n. 51. *Et ecce*
n 51. *velum templi scissum est in duas partes, à summo usque deorsum.* Sic ait. *Et velum templi scissum est, & prophanata mysteria, ut esse nudatum populum salutaribus indumentis, divisum regnũ talibus manifestaretur insignibus destruẽdum.* Quasi diceret. Scitlio illa velti Ecclesiasticorum bonorum divisionẽ in duas partes, in sacros, & prophanos usus denotabat, & populum consequenter nudatum esse salutaribus indumentis, & divisum regnum, atque destruendum. Nam cùm Ecclesiastica bona, quæ Deo consecrata sunt, à regibus ob quamlibet necessitatem usurpantur, manifestè prænuntiant regni subversionem.

28. Multis historiis huius thematis veritatem possum confirmare: sed præ aliis semper in memoria retinenda est celebris illa confessio Alexii Commeni quondam Græcorum imperatoris, ut discant reges, & principes res Ecclesiasticas ve-
Tabula nerari, & à bonis Ecclesiæ manus avertere. Refer-
aurea. tur hæc historia 3. tom. Bibl. vet. Patr. in rescripto, vel oratione, quæ *tabula aurea* nuncupatur, digna ut in omnium regum cordibus sculperetur stylo ferreo, vel adamantino; ne tam audaciter in res sacras manus extenderent. Hic igitur Alexius cùm primùm imperatoriæ dignitatis fastigium conscendisset, & in summam rerum angustiam esset adductus, statuit sacra divinaque Dinodia contingere, quod certè facinus in plerisque sacris Ecclesiis fuit admissum, nec sacrorum donariorum pauca in publicos cesserunt usus. Quid inde? Quodcunque moliebatur rex, in eius despectum, vel in regni contumeliam eveniebat. Hinc cogitare cœpit imperator, disquirere, & investigare, quidnam hoc esset, quod tantam Dei iram concitasset? Qui cum viris divino spiritu afflatis de hac re consilium iniret, certior factus est, satis esse causæ, quod prophanis manibus sacra, & veneranda Ecclesiarum vasa contrectasset. Quapropter operæ pretium illi visum est, & futurum mali impetum reprimere, ne ullo in posterum tempore inter Christiani nominis principes irrepat, & præteritis, quoad eius fieri posset, præsens afferre remedium. Quamobrem coram Deo, & hominibus imperatoria maiestas prolapsa fatetur, veniamque delictis, quæ temerè admisit, ex intimis animi adytis postulat: seque omnia, quæ sui sunt imperii divino numini mancipaturum, eaque viribus imperatoriis denuo restituturum pollicetur, quæ in hodiernum usque diem ab Ecclesiis Deo sacris ablata in publicos usus malè versa sunt; si modò, quæ orbem universum exagitat, procella desævierit, imperioque status melior fuerit restitutus. Quare in posterum tum sibi, tum post se futuris Christiani dogmatis principibus *Aurea bulla* legem non minus observandam imponit, quam si à Deo ipso dictaretur: *Ne quis posthac sacra temerè contrectet, etiamsi vel Cadmea necessitas urgeat, ne manus impuras sacris rebus injiciat, ne prophana ex divinis Dinodia fiant, dum in publicos usus circumferuntur.* Quam legis observationem, ut firmitate sanciat, multis maledictionibus confirmat contra prædicti statuti violatores, & humiliter, & reverenter Deum rogat, ut iram suam avertat. Ex hac historia, & ex pluribus, quas possem referre, manifestè constat, imminere jacturam regibus, qui ad sacra bona manus extendunt. Utinam sicut aliis exemplis utuntur ad ea usurpanda, his terrerentur, ne tale facinus committerent.

Facieſq; vestem sanctam Aaron. Ad quid vestis sanctæ? Quia solùm sacro ministerio debet inservire, & nullus nisi sacerdos hanc vestem induere. Sic explicuit Tostatus hîc q. 2. dicens. *Ad solum autem sanctum ministerium vestes istæ applicari* Abulens. *debebant, & nullus hominum eis indui, nisi qui sacerdos esset, & ad ministrandum procederet.* Tantam igitur reverentiam Deus rebus sacris exhiberi voluit, ut nefas esset laicis eas in publicos, & prophanos usus convertere. In quo Iacobeæ stirpis agebatur negotium, ne magnam jacturam pateretur. Nam ad bona sacra manus extendere, ea usurpare, & in prophanos usus convertere, absque dubio regni annuntiat excidium. 29.

ILLATIO XXII.

Splendor subitaneus suspicionem generat, si à quo habuerit originem, ignoretur.

QUod rarum est, admirationem parit; sicut quod subitaneum suspicionem. Hinc est, quod hi is quem heri vix decenter vestitum videbamus, hodie sericam vestem induat, non sit liber à suspicione. Eleganter D. Bernardus serm. 2. de verbis Isaiæ ornatum subitum reprehendebat. *Quid eis invides (* inquit *) qui de ope-* Bernard. *ribus vermium, & murium pellibus ingloriam planè gloriam mendicare non erubescunt, cultu indigno viris interdicto, & mulieribus, semetipsos deshonestantes, potiùs quàm ornantes?* Indignus ergo cultus est, & obscurus splendor, cuius ignoratur origo: suspectus etiam ascensus illius, qui subitò è pulvere ad fastigium dignitatis ascendit: nam caret suspicione improvisum divitiarum incrementum: imo subitus virtutis splendor purgari debet, ut suspicione careat. Quid ergo, ut omnis relegetur suspicio? Cognoscatur, unde habuerit ortum splendor; quibus mediis consecuta sit dignitas, & erit ab omni suspicione aliena, si origo fuerit illustris, & honesta. 30.

Invisibilis, inculta, & omni ornatu vacua erat terra in exordio rerum, usque dum audivit à Domino: *Germinet terra herbam virentem, &* Genes. 1. *facientem semen, lignum pomiferum faciens fru-* num. 11. *ctum juxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Genes. 1. n. 11. Cur tam solerter notat scriptura. Deum dixisse: *Germinet terra*, &c. Et ibidem num. 24. *Producat terra ani-* Ibidem. *mam viventem in genere suo*, &c. Sat enim esset, num. 24. referre, terram germinasse herbam, & lignum pomiferum produxisse. Cur repetita voce, id à Deo prolatum, sacer textus commemorat? Tertullianus adversùm Hermogenem 31.

nem c. 22. dubium hoc tam de terra, quàm de aliis rebus tunc à Deo productis peracutè solvit. Quia cùm terra ex nihilo in lucem ante lucem edita esset, statimque ornanda pulchritudine, & varietate florum; arborum opacitate; diversitate animalium, cùm tamen in sui exordio inanis, invisibilis, & inculta existeret, absque dubio ex tam subita mutatione contra eius ornatū, & pulchritudinem sinistra posset suboriri suspicio. Ut igitur terræ ornatus persistat illæsus, & ab omni suspicione immunis, operæ pretium duxit Sacer Scriptor, palam exponere Dei imperio terræ advenisse tantam pulchritudinem. Accipe doctissimum Africanum sic dicentem: *Quanquam posimus, unde illas prolatas existimare, dum ne ex nihilo, jam enim facta erant quadam, ex quibus prolata videri possent: si tantam curam instructionis nostræ insumpsit Spiritus Sanctus, ut sciremus, quid unde processerit.* Magna profectò futura erat, aspectuique grata herbæ viriditas, florum varietas, & pulchritudo, brutorum diversitas delectabilis: quæ omnia terram ex incompolita ornatam, ex invisibili spectabilem, ex inani plenam subita mutatione reddebant. Ne ergo ob hanc mutationem sinistræ suspicioni locus sit; mira instructione, unde tantus ornatus terræ venerit, Spiritus Sanctus declaravit, dicens; *germinet terra herbam virentem.* Nam ita suspicioni obnoxius est novus splendor, ut ad eam relegandam, opus sit, exprimere, unde habuerit exordium.

Tertull.

32. Læta, admirabili, & inaudita salutatione Gabriel Archangelus salutavit Mariam, & Dei Filij Matrem annuntiat, & veneratur; Ad quæ Beatissima Virgo respondit humiliter: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Lucæ 1. n. 34. Iamdiu hæc interrogatio Mariæ ingeniolum meum torsit. Plura pluries dixi. Cur ergo, Virgo Beatissima, à Gabriele quæris: *Quomodo fiet istud?* Quæris solùm, an sciscitaris? Quærit, & sciscitatur. Nam ab Angelo didicisse tantum mysterium concors Sanctorum Patrum est consensus. Dubitas, an quæris? Quærit, non dubitat. Sed cur quæris, & ais? *Quomodo fiet istud?* Divus Ambrosius in hunc locum dubio respondit: *Etenim cum dixit, quomodo fiet istud, non de effectu dubitavit, sed qualitatem ipsius quæsivit effectus.* Quam ergo qualitatem in effectu quæsis Virgo Sacra? Si more nostro respondendum est, qualitatem mysterii indagare cœpit, quando dixit: quomodo fiet istud? Ac si Hispanè diceremus: *Desseò calificar el misterio.* In nostra Hispania cùm generis, & sanguinis scrutinium fit, præstito juramento interrogantur testes de sanguinis puritate; & generis splendore, & tanto rigore procedit examen, ut usque ad primum fontem, à quo candidatus traxit originem, fiat indago; ne vel minima suspicio circa sanguinis puritatem, & splendorem, etiam invidia mordente, possit suboriri. Sic enim sanguinis qualitas omnibus manet perspicua, & etiam dicimus: *Bien calificado queda el linage.* His ita prælibatis, quibus satis laudabiliter utimur Iberi, mentem Ambrosii sic explico. Cùm enim ait, Beatissimam Virginem non dubitasse de effectu, sed effectus quæsivisse qualitatem; perinde est, ac si dixisset, investigasse Mariam, unde, & à quo tantum mysterium duxisset originem. Nam, cùm Virginem concipere, & ad Dei Maternitatem ascendere eximia esset dignitas (quid enim altius, & excellentius excogitari potest, quàm quod Virgo intemerata manens Deum, & hominem concipiat?) & futuris sæculis admirabile Sacramentum; cordatè Beatissima Virgo mysterij qualitatem quæsivit, ut audiret ab Angelo: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi:* & effectus qualitas neminem lateret. Sic enim qui audirent, Mariam subitò ad tantæ dignitatis fastigium elevatam, scirent etiam Authore Spiritu Sancto patratum fuisse tantum mysterium; & omnis mala suspicio prorsus esset relegata. Nam sic apud homines malè olet subitanea gloria, & excellentia; ut vel ipsa Virgo Sole purior qualitatem tanti mysterii studeat ostentare, ne suspicioni, vel angusta semita aperiatur.

Ambros.

Luc. 1. n. 34.

Lucæ 1. n. 33.

Hoc studium non solùm in Matre Virgine, sed in eius, & æterni Patris Filio manifestè apparuit, cùm in Cana Galileæ aquam transmutavit in vinum. Aqua hydrias impleri jussit, ut hoc patraret miraculum. *Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua, & impleverunt eas usque ad summum.* Ioan. 2. num. 7. Hugo Cardinalis ad hæc verba sic ait; *Quare non fecit signum ante impletionem? Mirabilius enim esset ipsum vinum ex non entibus facere, quàm qualitatem commutare.* Cui quæsito sic respondet. *Etsi mirabilius esset de nihilo vinum creare, non tamen ita credibile.* Sed examinemus Hugonis responsum. Quare credibilius est miraculum, aqua conversa in vinum, quàm si vinum ex nihilo crearetur, cùm mirabilius esset, de nihilo vinum creare? Quia si vinum produceretur ex nihilo, origo, à qua dimanaret, ignoraretur, ac proinde suspicione posset notari miraculum. At aquæ in vinum conversio manifestè indicabat, vinum de novo productum ab aqua, qua impletæ fuerant hydriæ, originem duxisse. Ecce ergo ob quod, etsi mirabilius esset de nihilo vinum creare, non tamen ita credibile: quia hoc modo eius non cognosceretur origo. Videre enim subitaneam vini productionem, & originem, à qua provenerit, ignorare non omninò à suspicione purgaretur. Meritò ergo Christus aqua hydrias impleri jussit, ut subiectum, ex quo productum fuit vinum, cognosceretur, ut sic liberum ab omni suspicione, & credibilius esset miraculum.

Ioan. 2. n. 7.

Hugo Cardin.

33.

Haud difficilè hoc ipsum confirmabitur, si expendamus attentè eiusdem Domini liberalem munificentiam, qua quinque panibus, & duobus piscibus innumeram turbam saturavit in deserto. Sic enim ait Matthæus cap. 14. num. 19. *Et cùm iussisset, turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit Discipulis panes, Discipuli autem turbis: & manducaverunt omnes & saturati sunt.* Quinque millia virorum exceptis mulieribus, & parvulis innumeris comederunt. Ibidem, num. 21. Divus Chrysostomus homilia 50. in Matth. & in Catena Sancti Thomæ

34.

Matt. 14. n. 19.

Chryſoſt. S. Thom. ad hunc locum inquirit: *Propter quid autem non facit panes ex nihilo, quibus turbam paſcat?* Nam maius miraculum eſſet panes ex nihilo producere, quàm jam productos multiplicare. Illud creationis includit excellentiam Soli Deo reſervatam: iſtud tametſi miraculoſum, inferioris tamen ordinis, quàm creatio. Cur ergo panes, & piſces non produxit ex nihilo, ſed ex allatis ibi multiplicavit? Ingeniosè reſpondet Chryſoſtomus: *Vt oſtendat, quia ipſe eſt, qui fructus tradidit.* Sed adhuc reſtat examinandum, unde collegit Chryſoſtomus, Chriſtum Dominum tanti miraculi Authorem extitiſſe, ex eo quòd non ex nihilo, ſed ex præſuppoſitis panibus, & piſcibus eos multiplicaſſet ad ſatiandam turbam? Putarem ego, efficaciori argumento Chriſtum huius miraculi probari Authorem, ſi ex nihilo panes produxiſſet. Cur ergo putavit Chryſoſtomus, Chriſtum huius mirandi ſe oſtendiſſe Authorem, ex eo quòd panes præceſſerint, & piſces huic prodigio ſervirent? Quam optimè. Nam ſi Chriſtus ex nihilo panes, & piſces produxiſſet, tam ſubitam alimoniam admirantes turbæ, forſan ſuſpicarentur à Deo non dimanaſſe. Ut ergo Chriſtus oſtenderet, ipſum eam tradidiſſe, accipiat panes, & pisces; aſpiciat in cœlum; benedicat eos, frangat, & tradat Diſcipulis, qui poſtea porrigant turbis, ut apertè principium tanti miraculi omnibus innoteſcat, & omnis mala ſuſpicio relegetur. Nam videre quinque panes, & duos piſces, qui ad ſummum totidem viris alendis ſufficerent: multiplicatos mirabiliter uſque ad ſaturitatem quinque millium virorum: ſi unde multiplicati eſſent ignoraretur, ſuſpicari poſſet, an à Deo patratum fuiſſet illud miraculum. Ne ergo in eo ſiniſtra ſuboriatur ſuſpicio; ſed Chriſtus huius mirandi Author comprobetur, non ex nihilo, ſed ex panibus hanc produxit alimoniam. Nam ſic in ſubitis mutationibus ſuſpectus eſt quilibet ſplendor, ſi unde dimanaverint, ignoretur, ut vel ipſe Chriſtus in ſuis operibus originem ſtudeat patefacere.

35. *In gloriam, & decorem* Aaroni præparatur ornatus, non arbitrio humano, ſed divina juſſione. Sed cur tantâ curâ ipſe Deus exprimit hunc ornatum eſſe glorioſum? Quia cùm in eo tanta fulgeret maieſtas, ut totius orbis varietas, & parentum magnalia eſſent deſcripta; Aaroniſque dignitatem excelſam hic demonſtraret amictus: ne populus cùm Aaronem communibus veſtibus exutum, & Sacerdotalibus ornatum inſpiceret, ob tam ſubitam mutationem malè de illo ſentiret, meritò Deus huius ornatus ſe præbuit Authorem, & eum arbitrio Moyſis non reliquit, ſed glorioſum oſtendit. Nam ſicut fulgentiſſima veſtis, ſi unde proceſſerit, ignoretur, non ornat, ſed dehoneſtat geſtantem: ſic illa, cuius origo clara omnibus innoteſcit, cedit abſque dubio in gloriam, & honorem.

ILLATIO. XXIII.

Solus Deus in judicio verax: homines falſitati ſunt obnoxij in judicando.

SUpremum ens ſicut in eſſentia eſt indefectibile, ita & in judicio veraciſſimum. Deus enim nec falli poteſt, nec fallere. Non illud, quia ſummè ſapiens: non iſtud, quia ſummè bonus. Homines è contra, cùm in eſſentia ſint caduci, in judicando nimis errant. Finge tibi hominem ſapientiſſimum, & omni eruditione ornatum; is limitata fruitur ſapientia. Finge etiam eumdem præditum bonitate, & virtutum ornamento fulgentem, intra creaturæ tamen limites coarctatur. Sicut ergo Deus, ob infinitam ſapientiam, & bonitatem ſine limite, nec falli poteſt, nec falleret ſic homo propter limitatam fallere, & falli poteſt. Hinc eſt, quòd homo ſæpè falſum judicat verum, & verum falſum. Quamobrem judicio humano non multùm eſt fidendum, ſolumque Dei aſſerto credere eſt neceſſarium. 36.

Geneſis 1. num. 4. Lucis approbatio ſic exprimitur: *Et vidit Deus lucem quod eſſet bona, & divisit lucem à tenebris.* Hugo de Sancto Victore apud Godofridum ad præfata verba hoc dubium excitavit. *Si cætera opera ſua in luce vidit, ſi eſſent bona: in qua luce vidit lucem, ſi eſſet bona? Nihil enim ſine luce videri poteſt: ſed nec tenebræ ſine luce videntur: quantò magis lux non videtur ſine luce.* Hic Author poſtquam lucem increatam à creata diſtinxiſſet? in illa pulchritudinem, & nitorem creatæ lucis videre, oportere docuit. *Hæc ipſa lux* (de increata loquitur) *qua, & nos videre oportet omnem lucem, ſi bona eſt.* Sed inquiro: Cur Hugo nimis nimiè ad ſupernam lucem increatam creatæ lucis remittit teſtimonium? Lux hæc corporea, & materialis ſolo ſui aſpectu nativam pulchritudinem oſtendit. Nam ſat eſt, illam videri, ut omnibus amabilis, & omnibus pulchra comprobetur. Ad quid ergo divinæ lucis teſtimonium poſtulavit Hugo? Quia etſi pulchra, etſi omnibus ſpectabilis lux exiſtat? ſi tamen de eius pulchritudine, & nitore humanum judicium proferendum ſit, facilè circa lucem aberraret. Poſſet enim ſplendor lucis pati diſcrimen, ſi humanæ ſententiæ ſubjaceret. Ut igitur firma, & conſtans lucis creatæ forma lucidiſſima irrefragabili teſtimonio comprobetur, non ad humanum judicium falſitati obnoxium, ſed ad divinum teſtimonium ſummæ veracitatis azylum recurrendum eſt. 37. Geneſ. 1. num. 4. Hugo de S. Victor.

Vidiſti, ad creatæ lucis teſtimonium ipſius Dei requiri judicium? Vide nunc etiam requiri ad teſtificandum de increata luce, ne humani judicii fallibilitas circa infallibilem lucem patiatur errorem. De Verbi præcurſore, ſic alter Ioannes capite 1. numero ſexto teſtatur: *Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine.* Sed quænam eſt hæc lux, de qua Ioannes perhibuit teſtimonium? Concors 38. Ioan 1. num. 6.

Pa-

Patrum, & interpretum sententia est, hîc per lucem Christum Dominum intelligi qui candor est lucis æternæ. Si ergo Christus lucem inaccessibilem inhabitat, & lucis æternæ candor est: ad quid Ioannis testimonium? Ioannes homo erat. Ineptè ergo testificaretur de Deo. Nam inferius esset testimonium re testificata. Cur ergo missus est Ioannes, ut testimonium perhiberet de lumine? Indiget-ne humano testimonio lux illa, quæ in seipsa, & per seipsam splendens illuminat omnem venientem in hunc mundum? Cajetanus ad præfata verba sic dubium solvit, postquam dixisset, officium Ioannis fuisse testificari de luce. *Quocirca ad hoc Ioannes testatus est de luce, ut lux haberetur lux, crederetur lux, ut transmitteret homines ad lucem, per quam omnes instruerentur in Fide, per quam omnes ducerentur ad credendum.* Lux illa infinita, & inaccessibilis, velut indiguit testimonio Ioannis, ut crederetur lux: in quo non parva excellentia Baptistæ apparuit, cùm Deus, qui nullius est indigus, videtur testimonio Ioannis indigere. Sed adhuc examinandum restat: cur si Ioannes testificaturus est de luce, missus à Deo prædicatur? Doctissimus P. Maldonatus hîc respondet: *Nempe etsi Ioannes homo erat, tamen, quia testis à Deo missus fuerat, eius testimonium non humanum, sed divinum erat.* Sed tandem inquiro; cur ad testificandum de luce illa infinita non humanum, sed divinum requiritur testimonium? Quia cùm humanum fallitati obnoxium sit, ineptum est ad testificandum. Et quamvis pulchritudo increatæ lucis periclitari non possit ob tenuitatem humani testimonij: tamen prævidens Deus, ne in hominum opinione pateretur discrimen, Ioannes mittitur à suprema veritate instructus; ut testimonium eius, etsi ab homine, non humanum, sed divinum esset.

Cajet.

Maldon.

39. Humanum judicium à Deo instruendum, ut certam possit ferre sententiam, ipse nos instruit, cùm servum Moysem alloquitur, ut eligat viros, quibus populi regimen committi possit. Numerorum 11. n. 16. *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti, quod Senes populi sint, ac Magistri: & Ducesves ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam, & loquar tibi,* &c. Origen. homil. 3. in Genes. parum ante medium inquirit: cur Deus jusserit Moysi, ut eligat senes quos senes esse noviset; Numquid ex vultu quisnam esset presbyter, aut senex non appareret? Quare ergo Deus Moysis judicio commisit, ut inter veros senes discernat? Aut cur non reputantur Presbyteri quos cæteri homines venerantur Senes, sed quos Moyses agnovit? Respondet Adamantius. *Quid ergo soli Moysi tanto, ac tali Prophetæ specialis ista mandatur inspectio, ut eligantur, non quos cæteri homines norunt, non quos imperitum vulgus agnoscit, sed quos Propheta Deo plenus elegerit?* Quasi diceret: non omnes, qui apparent Presbyteri sunt senes, quantumvis eorum capita canorum albedine exteriùs redimita videantur, si juvenum opera, & mores imitantur, vel interiori prudentia carent. Quis ergo de eorum maturitate judicare potest? Moyses, aut alius Prophetа, qui Deo plenus existat. Per quod ostendit, quòd non imperiti vulgi cognitioni, sed soli Deo, vel spiritum propheticum habenti verum tanti negotij scrutinium remittatur. Nam ita falsitati subest humana cognitio, ut plura, vel ferè omnia aliter judicet, quàm sint; quare divinum oraculum consulendum, in quo nec fallaciæ umbra reperitur.

Num. 11. n. 16.

Origen.

40. Confidenter Petrus loquebatur ad Christum: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Matth. 26. num. 36. Adimplevit-ne promissum Ecclesiæ petra? Neutiquam: sed ter miserè negavit Magistrum, sicut ab eo prædictum erat. Huius rei rationem exhibuit Augustinus sermone primo in vigilia Petri, & Pauli dicens: *Quia Deus erat Christus, homo autem Petrus, impleta est Scriptura. Ego dixi in pavore meo, omnis homo mendax. Dicit autem Apostolus: quoniam Deus verax, omnis autem homo mendax. Verax Christus, mendax Petrus.* Petrus fretus suo judicio promisit, non adimplevit. Quid mirum? Erat mendax, quia homo. At quod Christus prædixerat, ad unguem est adimpletum. Quid miraris? Erat verax, quia homo & Deus. Quî ergo Petri judicio abesset falsitas, si judicavit ut homo? Attende ipsum de amoris excellentia interrogatum à Christo. Ter Dominus Petrum interrogat, an eius ardeat amore? Totidemque respondit Petrus: *Tu scis Domine, quia amo te.* Ioan. 21. à num. 15. usque ad 17. Cur Petrus, qui in se amoris Christi experiebatur incendium, non dixit confidenter: *Domine amo te:* sed amoris veritatem Christi remisit cognitioni? Quia sciebat jam, quàm parum fidendum sit humano judicio. Nam cùm tunc promisisset animam pro Christo positurum, quod ut sibi videbatur haud difficilè existimabat; & postea ter negasset Magistrum; propriæ imbecillitatis non oblitus didicit, jam suo non credere judicio, ideoque nunc de amoris excellentia ferre sententiam, Christo commisit. Pulchrè Aurelius verbis aureis omnia concluſit. *Veraciter respondebat. Hoc enim respondebat, quod in corde suo videbat. Quando autem dixerat, animam meam pro te ponam, de futuro voluit præsumere viribus. Omnis autem homo qualis sit, tunc cùm loquitur fortè scit, qualis crastino futurus sit, quis scit? Quod autem dico, tu scis: quod hic video in corde meo, vides, & tu.* Summa certitudine Christo Domino respondit Petrus: quia sui amoris Deum judicem constituit, dicens: *tu scis Domine, quia amo te.* Nam si aliquando Petrus suo fretus judicio confidenter promisit, animam positurum pro Christo, & ab ancilla illusus ter Dominum negavit; nunc damno proprio jam cautior factus est, ut non propriæ fideret sententiæ, sed divino judicio sui amoris remitteret certitudinem. Hoc enim modo verax fuit Petrus, nec à veritate poterat aberrare.

Matt. 26. num. 30.

August.

Ioan. 21. num. 15.

August.

41. *Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo.* Deus ipse hunc ornatum appellat Sanctum. Sed sanctitatis nomen non à Moyse, nec ab Aarone, sed à Deo sacerdotalibus imponitur ornamentis? Quia Moyses, & Aaron, etiamsi Dei amici, homines tamen erant; ac proinde obnoxij

obnoxij falsitati. Ne igitur controversia esset de sanctitate huius ornatus: ipse Deus, cui subesse fallum non potest, vestes appellavit Sanctas.

ILLATIO XXIV.

Humanus visus ad videndum, quod indecorum est, perspicax, ad quod illustre, cæcus.

42. POtentia visiva colorem, vel lucem ut proprium attingit obiectum: tenebrarum caliginem, utpotè extra latitudinem obiecti, non videt. Tenebræ (ut certa tenet Philosophia) sunt non entia: non ens non attingitur à sensu: ergo tenebræ non videntur. Cùm ergo potentiæ visivæ obiectum color sit, aut lux: humanus visus in id, quod lucet, & quod pulchrum est magis propendet, si eius innata propensio non patiatur vim, quàm in obscurum, & deforme. Sed proh dolor! Malignitas nostra pervertit ordinem, jura commutat. Summâ perspicacia videt indecorum, & cæcutit ad lucidum.

43. Post victoriam partam contra Philistæum in aulam regiam ab Abner introducitur David gloria, & spoliis plenus. Adstat igitur strenuus miles habens caput Philistæi in manu sua coram Saüle, qui sic ad Davidem loquitur. *De qua progenie es, ô adolescens? Dixitque David: filius servi tui Isai Bethlehemitæ ego sum.* 1. Reg. 17. n. 58. Non possum non mirari Saülis oblivionem. Ignorabat ne Rex, quisnam esset ille adolescens, qui gigantem superans abstulerat opprobrium, & terrorem Israël. Minimè: Nam paulò antea refertur, cap. 16. à numero 18. quòd cùm Saül ab spiritu nequam torqueretur, & certior factus fuisset à quodam aulico, quòd adesset illic David Isai Bethlehemitæ filius, iuvenis fortissimus robore, & bellicosus: prudens in verbis, pulcher in vultu, & quod pluris haberi debet, Dei amicus, strenuè psallens, accersiri jussit, qui cùm in conspectu regis adesset, invenit gratiam coram Saüle, ab eoque diligeretur nimis, & factus esset eius armiger, &c. Hæc cùm certa sint; quomodo Saül ignorare posset Davidem, quando partâ victoriâ caput Philistæi trophæum certaminis ferebat in manu, & interrogaret eum: *De qua progenie es, ô adolescens:* Quomodo, ô Saül, tam citò adversâ memoria Davidis obruis obsequia? Nonne iste, cùm exagitabaris ab spiritu nequam, cithara, & voce tibi præstabat levamen, ut refertur. 1. Regum. 16. num. 23.? Adverte, ô Rex, vitio tibi vertendum. Nam beneficiorum oblivio dedecet non solùm Regem, sed privatum hominem. Agnosce ergo Davidem, ne nota ingratitudinis inuraris. Cur ergo eum ignoras? Lyranus putavit, Saülem Davidis, indagasse stirpem, quia cùm filiam illi collocandam promiserat, scrutinium de genere Davidis facere cupiebat. Non placet mihi Lyrani solutio: quia Regis filia non erat præmium sanguinis, sed facinoris. 1. Regum. 17. numero. 25. Aliter respondet Caietanus. Asserit enim ignorasse Saülem Davidem, quando victor in conspectu Regis apparuit: quia cùm apud Regem psallentis, & armigeri fruebatur functione, puer erat David, at cùm victoriam reportavit, erat adolescens. Nec hoc sacro textui consonare potest. Nam cùm primum David stetit coram Rege fortissimus, bellicosus, & prudens ab illo aulico refertur. 1. Regum 16. num. 18. Quomodo ergo esset puer, qui his dotibus erat præditus? Quapropter aliâ viâ dubio occurrendum existimo. Accipe jam mentem meam. Ideo ergo Saül non cognoscebat Davidem victoriam reportantem, cùm habuisset familiarem, & domesticum, quia tunc videbat eum manubiis plenum post illud egregium facinus. Domesticus enim erat ante victoriam, Regi psallebat, & officio armigeri fungebatur: nunc satis notus erat Saüli. Quia hæc non illustria erant, sed obscura. At post victoriam partam à Philistæo, cùm glorioſus ad Regis conspectum veniret David, ignorat eum Rex, nec illius vultus recordatur, & quasi illum nunquam vidisset, interrogat, ex qua progenie ducat originem, quasi non haberet oculos ad tantum facinus videndum. O mortalis conditio! Pellibus indutus, & pastoritia pera humiliter ornatus, cùm in aulam Regiam ingreditur David, domesticus fit Regis, satis notus, & dilectus nimis: cùm autem ablato Israëlis opprobrio glorioſus redivit è certamine, ignoratur omninò. Quid est hoc? nisi quòd humanus visus, quem pastorem videre lætabatur, victorem fastidit intueri: & cum sit perspicax ad infima, & obscura; ad illustria, & sublimia cæcus existit?

1. Reg. 17 n. 58.

Lyran.

Cajet.

Ligatus pedibus, & manibus Lazarus surrexit è funere. Tunc Iesus dixit Iudæis (de illis explicat Maldonatus ad hunc locum) *Solvite eum, & finite abire.* Ioan. 11. num. 44. Quid est, quod Christus Lazarum excitaturus non jussit ante miraculum solvere eum, ut expeditius posset incedere, & exire de monumento? Ad quid, bone Iesu, Iudæis præcipis Lazarum vivum solvere, & adhuc mortuum solvere non permittis? Eligius Noviomensis Homil. 11. reddit rationem. *Ecce* (inquit) *illum jam viventem Discipuli solvunt, quem resuscitaverat mortuum! Si enim Discipuli Lazarum mortuum solverent, fœtorem magis ostenderent, quàm virtutem.* Quanto acumine? ac si diceret: ita homines quod inglorium est apertis oculis intuentur, & publicare studeant; ut si Discipuli (de illis; & non de Iudæis hoc præceptum intelligit Eligius) Lazarum solverent, priusquam esset revocatus ad vitam, fœtorem olfacerent, & mortis pallorem cernerent. Unde licèt postea, evanescentibus horroribus mortis, intuerentur eum vitæ pulchritudine gaudere, fœtoris potiùs, & horroris, quàm nitoris vitæ recordarentur. Et qui oculos habuerant ad videndum mortis horrores, non haberent ad videndam vitæ pulchritudinem. Ne igitur ad ignominiam lyncæi, & ad nitorem lippi sint discipuli, aut Iudæi; non mortuum, sed jam vivum Lazarum solvunt, ut etiam manibus eum contrectantes, credant tactui, quod forsan visui denegarent.

44. Maldonat. Ioan. 11. num. 44.

Eligius.

Quàm fulgens, quàm nitidus descendebat Moyses

45.

Moyses de monte, manibus legem tenens. Ignorans tamen, quod cornuta esset facies eius ex consortio Dei. Et meritò tot radiis Moyses præfulgebat, si legem Dei in manibus portabat, hoc est, cum eam prompto animo non dubitabat executioni mandare (Præsul namque legem adimplens splendore dignus existit) sed quid tunc? *Videntes eum Aaron, & filij Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere. Vocatique ab eo reversi sunt tam Aaron, quam Principes Synagoga.* Exod. 34. n. 30. & 31. Cumque Moyses Aaronem fratres, & Principes fugientes conspexisset, velamine super faciem posito fulgentes radios celabat, non extinguebat. Hoc modo loquebatur ad filios Israël omnia, quæ sibi Dominus imperaverat, & filij Israël eum intuebantur libenter. *Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus velamine faciem suam, si quando loquebatur ad eos.* Ibidem, n. 35. Quid est, quod descendente Moyse micantibus radiis, luces spargente, aerem illustrante, populus imo eius fratres Aaron terga verteret, nec illum valet intueri: & velamine super faciem posito, & quando nullus nitebat splendor, hilari aspectu omnes in eum desiderent conspicere? Profectò non est aliud, nisi quòd velamine superposito Moyses obscurus, & sine splendore manebat: & eo ablato conspicuus, & micans. Quid ergo mirum, quòd eum intueantur, cùm apparet sine splendore, & ad eum intuendum, cùm præfulgens est, oculos non habeant? Nam humanus visus obscurum videt, non quod lucidum est. Non longè abest Origenes Homil. 12. in Exodum dicens: *Glorificata est facies Moysis, sed non poterant intendere in faciem vultus eius filij Israël, non poterat intendere populus Synagoga.* Non poterat populus, quasi oculis careret, videre glorificatã Moysis faciem. Nec solùm hæc impotentia oculos abstulit à populo, sed à fratre Aarone: cùm tamen omnes aquilinis oculis in faciem eius aspicerent velamine superposito, & quando occultabatur splendor. Quia alienum splendorem non solùm extranei, sed nec fratres desiderant intueri, imò nec possunt qui tamen, ut umbras, & quod obscurum est videant, lynceos habent oculos.

Exod. 34 num. 30.

Ibidem n. 35.

Origen.

46. Summi Sacerdotis ornatum Sanctum vocavit Deus: *Facies vestem sanctam Aaron in gloriam, & decorem.* Cur Deus Moysi non remisit sanctitatis, & pulchritudinis ostensionem, sed ipsemet declarat? Non quia Moyses, Dei fidelis servus, id non præstaret: sed ut humanam propensionem manifestet, quæ cùm ad illustre cæca, & inepta sit, ad tenebrosum, & indecorum videndum aptissima, & oculata.

ILLATIO XXV.

Quod in aliis lucet phantasticum putamus; quod turpificat, tamquam verum credimus.

47. SAtis probavimus illatione præcedenti, humanum visum cæcutire ad alienam gloriam, perspicacissimumque esse ad indecorum, & obscurum. Nunc ostendere placet, tantam habere propensionem ad obscurandas aliorum excellentias, ut si forsan aliquam videre, contingat; non veram, & realem, sed chimericam, & phantasticam existimet: è contrà verò quod deturpat, non fictitium, & apparens, sed verum, & existens cogitet.

48. Usque ad saturitatem Christus Dominus quinque millia virorum quinque panibus, & duobus piscibus aluerat in solitudine. Quid inde? Iussit Discipulos ascendere in naviculam, ut præcedant eum trans fretum, donec turbas dimitteret. Vix ergo vela ventis dederunt, cùm navicula exorta tempestate, & tumentibus undis jactabatur. Sed, O bone Deus, quanto studio tuorum recordaris! Audi Matthæum cap. 14. num. 25. *Quarta autem vigilia nocti, venit ad eos ambulans super mare. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt dicentes: quia phantasma est.* Sed quærere oportet ab Apostolis: cur Christum ambulantem per salum sicut per solum phantasma, & non verum hominem existimant? Quia ambulare super mare etiam fluctibus compositis mirabile erat, & multò mirabilius turgentibus undis, & sæviente procella. Sic enim homines caligatis oculis alienum splendorem intuentur; ut siquem miraculis ornatum, meritis micantem, & illustrem operibus conspiciant, non verum hominem, sed phantasticum existiment. Habeo patronum Hugonem Cardinalem ad hunc locum. *A visu* (inquit) *non cognoverunt eum, propter noctem, & hyemem, & mirabilem incessum.* Expende hæc ultima verba. *Et mirabilem incessum.* Noctis tenebrosa obscuritas, & hyemalis densitas aeris visum Discipulorum obtenebravit, ne Christum ambulantem super undas intuerentur: sed præcipuè admirabilis incessus super aquas eorum visum caligavit putantium phantasma, quod verum erat. Nam sic aliorum excellentiam lippis, & infectis oculis prospicimus; ut quando illam non possumus abnuere, saltem non veram, sed apparentem publicemus.

Matt. 14. n. 25.

Hugo Cardin.

49. Vinctus cætenis Petrus servabatur in carcere: cumque in tanto esset discrimine, utpotè producendus populo, in ipsa nocte, in qua producturus eum esset Herodes, dormiebat vel à curis oppressus, vel ut notat Menochius in Biblia Magna, securè quiescens confidens in divina providentia. Tunc Angelus Domini astitit lumine circumfusus, qui excitavit Petrum, & eduxit de carcere. Quid tunc putaret Petrus? Audi sacrum Oraculum, Actor. 12. num. 9. *Et exiens sequebatur eum, & nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre:* id est, ut inquit Interlinealis: *Non putabat fieri, sed ostendi imaginariè.* Tanta erat impotentia evadendi è carcere præ fortitudine eius, & militum custodia, ut rem gestam somnium imaginasset Petrus, inquit Lyranus ibidem. Sed audi Petrum in se reversum, & in tuto collocatum. *Nunc scio verè* (inquit) *quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me è manu Herodis, & de omni expectatione*

Menoch.

Act. 12.

Interlin.

Lyranus.

Act. 12.

tione plebis Iudæorum. Sed cur Petrus, qui Angelum luce circumfusum viderat, & audierat dicentem: *Surge velociter, & sequere me*, &c. Somnium, vel phantasma existimavit; cùm autem Angelus ab eo discessit, verè scivit ab Angelo Dei fuisse liberatum? Quid est, ô Petre, quod cùm Angelus tecum loquitur, & illum sequeris, expeditumque te vides à catenis, & custodibus, putas hoc esse phantasticum, & apparens: & cùm Angelus discedit, certò illum agnoscis? Profectò, non ob aliud dicerem, nisi quia quando Angelus eum adjuvavit, ut è carcere egrederetur, totus erat luce circumfusus. Quod enim lucidum est humano visui apparens, & phantasticum videtur. At verò cùm Angelus à Petro discessit, evanuerunt fulgor & luces, & solùm noctis obscuritas, & caligo mansit. Quid ergo mirum, quod Petrus hoc sciat, & verum esse sibi persuadeat: *Nunc scio verè*, &c.? Nam ita humanus visus ad illustre, & lucidum cæcutit, ut si illud videre, accidat, non verum, sed imaginarium putet: è contrà verò si obscurum, & tenebrosum attingat, verum, & reale existimet.

50. Ioan. 11 num. 44. Vix Christus vocis imperio mortuum Lazarum vocavit, cùm *statim prodiit, qui fuerat mortuus ligatus pedes, & manus institis.* Ioan. 11. num. 44. Cur Lazarus in sepulchro mortis insulas non reliquit? Expeditiùs enim è monumento exiret, si priùs fuisset dissolutus. Quare ergo prodiit compeditus? Pulchrè Basilius Seleucus orat. 4. in his Lazari institis nodum dissolvit: *Exivit ergo Lazarus* (inquit,) *sed compeditus, ne res phantasma esse putaretur.* Sed adhuc urgeo. Unde colligit Basilius, ideo Lazarum non existimari phantasma, quia è tumulo exivit compeditus? Accipe Basilij acumen. Quia si turba Lazarum, quem quatriduanum clauserat monumentum, tam subitò ad vocem Salvatoris, sine mortis fasciis, vivum conspiceret, non verè vivum, sed apparentem, & phantasticum cogitaret. Ne ergo detur ambiguitati locus, & Lazari resurrectio videatur suspecta, prodeat ligatus manibus, & pedibus compeditus, ut videns mortis insignia, credat verum hominem, quem sepulchri horrores comitantur. Forsan si Lazarus sine mortis fasciis egrederetur è tumulo, crederetur phantasma; nec humanus visus in eum valeret intueri. Ut igitur & vivus putetur, & in eum humanus visus prospiciat, non deponat Lazarus mortis insignia, quæ eum potiùs horribilem, quàm conspicuum reddunt, nam ut hos horrores veros esse ostendat humana conditio, verum, & non phantasticum putabit hominem, quem videt. Ita proni sumus ad ostendendum quod deturpat, ut non crederemus illustre, nisi cum obscuro conspiciamus conjunctum.

Basil. Seleuc.

51. *Facies vestem sanctam Aaron.* Cur Deus ipse ostendit, sanctum fore Sacerdotalem ornatum? Quia cùm paulò post Pontifex tanta maiestate ornatus, undequaque fulgens radiantibus gemmis, & oleo sacro delibutus in conspectu populi esset præsentandus, opus fuit divino testimonio, ne phantasticus, sed verus ille putaretur amictus. Sic enim nemini, de illo dubitare liceret: alias sub controversia posset esse, an verus esset, vel apparens. Nam ita sumus propensi ad obtenebrandum, & ad illustrandum ignavi; ita cæci ad videndum illustre, & lyncei ad intuendum obscurum: ut ne quod fulgens est, putemus phantasticum, opus sit irrefragabili Dei testimonio verum, & non apparens attestantis.

ILLATIO XXVI.

Qui virtutem celat, in tuto collocat; qui eam manifestat, penitus amittit.

52. MAgna res est virtus, sed multis periculis obnoxia. Nulla est, quæ careat hoste; imò plures cum duobus hostibus prælium committunt. Charitati, quæ omnium virtutum est Regina odium opponitur; spei desperatio; fidei infidelitas. Virtutibus moralibus, non unicus tantum hostis, sed duo contrariantur. Sic liberalitati avaritia, & prodigalitas; fortitudini timor, & audacia opponuntur. Quibus ergo propugnaculis, defendemus virtutem, & à tot hostibus conservabimus illæsam? Profectò illam celantes. Est enim virtus sicut pulchritudo: imo ipsa est species, & decor animæ. Sicut enim fœmina, quæ suam ostentat pulchritudinem, in magna pericula eam offert, quam si occultaret, servaret indemnem; sic virtutibus floret, si eas occultat, conservat, si prodit, perdit.

53. Exod. 2. num. 2. Crudeli edicto impiissimus Pharao cunctam Iacobi stirpem desideravit delere, imperans, ut quidquid masculini sexus natum fuisset, projiceretur in flumen. Hæc feritas exequebatur ad unguem, & vix Hebræorum pueri videbant lucem, cùm in aquis submersi lucem amittebant. Urgente hac tyrannide natus est Moyses, nimis elegans, ut magis maternum cor feriret eius pulchritudo tanto nata dispendio. *Et videns* (inquit Sacer textus Exod. 2. n. 2. & 3.) *eum elegantem abscondit tribus mensibus. Cumque jam celare non posset, sumpsit fiscellam scirpeam, & linivit eam bitumine, ac pice, posuitque intus infantulum, & exposuit eum in arcto ripa fluminis.* Notatu dignum est; matrem Moysis ipsum abscondisse tribus mensibus, in quibus tutus à periculis, & tyrannide Ægyptiorum commune puerorum non patiebatur naufragium: at cùm primùm mater eum intentat manifestare, statim de fiscella curat, & nullo impellente tortore inclusum in ea puerum undis committit, & morti. O mulier imperita! O impia mater quid agis? Expecta carnificem, & ne propriis manibus, quem in tuis visceribus genuisti, audeas interficere. Cur tam celeriter de nece infantis cogitas, quem ipse Pharao, forsan pulchritudine eius allectus, libenter dimitteret: Si viscera materna non te detinent, non te ad pietatem alliciunt, parce eius pulchritudini. Quid amplius à tyranno expectare posses, quàm dilecti pignoris mortem crudelem? Sicut tribus mensibus valuisti puerum defendere, valebis & ultra: cur discrimini exponis, ex quo evidens non potest

test dubitare naufragium ? Peracutè Origenes homilia secunda in Exodum nostram thesim confirmat. *Denique refert scriptura*, inquit, *quod de Tribu Levi, quadam genuit masculum, & videns infantem esse elegantem occultavit eum mensibus tribus. Vide si non propterea nobis præcipitur, ne bonos actus in publico geramus, ne justitiam nostram coram hominibus faciamus ; sed clauso ostio oremus Patrem in occulto, & quod facit dextera nostra, nesciat sinistra. Nisi enim in occulto fuerit, diripietur, ab Ægyptio invadetur, in flumen jactabitur, undis, & fluctibus submergetur.* Satis eleganter, & utiliter. Dum occulta fuit Moysis pulchritudo, ab undis Nili libera extitit ; at cùm primùm in lucem prodit, pericula invenit, & ex periculis tot damna, ut vel eius mater tortoris sortita officium, eum morti traderet. Non aliter contingit in spiritu. Dum celatur virtus, eius pulchritudo manet intemerata : at si in lucem prodeat, in profundo vanitatis pelago tumidis submergetur undis.

Origen.

54. 4. Reg. 2. 9. Elisæus largus in petendo duplicatum ab Elia postulabat spiritum, dicens : *Obsecro, ut fiat in me duplex spiritus tuus.* quarto Regum secundo, numero nono, cui assentiens Elias duplicatum promisit spiritum, si ab ipso videretur ascendens in cœlum. Paulò post cùm Eliseus videret Eliam per turbinem in cœlum ascendentem flammigeris equis, & igneo curru, incessanter clamabat : *Pater mi, currus Israël, & auriga eius.* Ibidem, numero duodecimo : Quasi diceret ; Pater mi, ubi est ille spiritus duplex tuus, quem mihi promiseras ? sic enim non solùm orphanum, sed illusum me derelinquis ? His angebatur doloribus fidelis discipulus tanti absentia Magistri, & tunc Eliæ pallium cecidit, & levavit illud. Theofridus Abbas sermone de veneratione Sanctorum non dubitat asserere in hoc Eliæ pallio, eius accepisse Spiritum Eliseum. *Elia pallium*, inquit, *Eliseo duplicavit Spiritum.* Non satis capio, quomodo in Eliæ pallio duplicatum acciperet spiritum Eliseus. Quid enim pallium Prophetæ cum eius spiritu ? Illud fragilis erat pellis ; iste ipsa fuit fortitudo, qua non solùm in faciem restitit Jezabeli, sed tot falsos Prophetas superavit. Cur ergo hic spiritus quasi pallio involutus communicatur Discipulo ; Galfridus ad hunc locum apud Godofridum Tilmanum, & Rabbi Salomon apud Lyran. putarunt duplicem Eliæ spiritum impletum fuisse in signorum exhibitione, quòd duplo in illis ab Elia Eliseus effulsit. Accepit ergo Eliseus duplicatum spiritum Eliæ pallio tectum, & involutum ; quia cùm in illo spiritu virtus ad patranda miracula ei communicaretur, oportebat, celatam esse, & non manifestam. Marcescit enim virtus, si prodit in lucem ; quæ si obtegitur immarcessibilis perseverat. Aptissimè ergo Elias duplicatam virtutem pallio involutam præstitit Eliseo, quo illam obtenebrare posset, ut sic constans permaneret. Sciebat namque Elias, jugulare virtutem, qui illam manifestat, & conservare, qui occultat : quapropter, ut Elisei virtus illæsa duraret, pallium suum reliquit, ut in illo celaretur.

Ibidem. num. 12.

Theofrid

Galfrid. Rabbini. Salom.

Quàm strenuè invicta illa fœmina Judith Assyrios uno victo Holoferne superavit phalanges. Sed quibus armis tantum certamen intentat inire ? Quibus ? Audi Chromatium Aquileiensem in caput quintum Matthæi : *Sanctissima Iudith*, (inquit,) *cùm magno mœrore pro populo esset afflicta, post solemnitatem triduanam jejunij, capite uncto, & lota facie, ita interna afflictionis tristitiam texit ; ut simulato gaudio lætari hostibus videretur : ac si demum per lætitiam vultus jejunium texit, & ab hoste triumphum victoriæ reportavit.* Judith cùm Bethuliam patriam obsessam ab Assyriis videret, intelligeretque Oziam promisisse traditurum illam quinque dierum curriculo transacto, eleganti prudentia carpsit Principes, & post longum sermonem, ut eos ad veram pœnitentiam excitaret, & ad vivam spem desideratæ libertatis, ingressa est, & induens se cilicio posuit cinerem super caput suum ; & prosternens se Domino clamabat ad Dominum. Tandem, ut egregium facinus, quod sibi proposuerat executioni mandaret, exuit se vestimentis viduitatis suæ, & lavit corpus suum, & induens se vestimentis suæ jucunditatis processit ad portam civitatis, & pervenit ad Assyriorum castra, captaque fuit ab Exploratoribus Holophernis, & adducta ad eum : & ut multa omittam caput eius amputavit ; quo facto Bethulia ab obsidione libera, & victrix Judithæ pudor superavit Assyrios. Ubi adverte, non solùm jejuniis, oratione, & pœnitentia hostes superasse, sed quia simulato gaudio læta hostibus videretur, & per lætitiam vultus jejunium, & pœnitentiam tegebat. Virtus namque si ostentatur, vincitur, quæ si celetur, absque dubio vincit. 55.

Chrom. Aquil.

Faciesque vestem sanctam Aaron, Velut Montanus, & Oleaster legunt, *Vestes sanctitatis.* Ubi nota, Deum, non Moysem, neque Aaronem sanctitatem huius ornatus in publicum adduxisse. Sed cur Deus solus curat de sanctitatis vestium ostensione ? Quia sanctitas à Deo debet ostendi, ut debito luceat splendore ; si enim ab habente illam ostenderetur, marcescret : cùm autem à Deo declaratur, fulget. 56

Montan. Oleaster.

ILLATIO XXVII.

Præsul : & qui splendore dignitatis fulget, subditorum potiùs utilitati studeat, quàm propriæ.

NOn solùm (ut illatione undecima,) indecorum est Principi alicuius excellentiæ claritate ornari, si eam inferiores non participant : sed etiam ignominiosum esset, & perfectum Gubernatorem dedeceret maximè, si propriis consuleret splendoribus, subditorum utilitati, & commodis supersedens. Quamobrem, qui splendore dignitatis fulget, ex proprio munere tenetur, subditorum utilitati potiùs studere, quàm propriæ. 57.

pare, quæ hominum deserviret lavacro. Sic enim ut verus Rex hominum consulebat saluti, ut etiam patiens sitim, ne suorum aquam videretur bibere, myrratum vinum elegit, potiùs quàm ex aqua ad humanum lavacrum reservata, vel minimam guttam usurparet. Fallor, si hoc non voluit Arnoldus Carnotens. citatus. *Profluentibus*, inquit, *de sacro latere aquis viventibus, & emanantibus de fonte uberi largis liquoribus, Christus sitire se perhibet; & ipse mundum irrigans, & fœcundans de ariditate causatur.* Tanti Christus nostram habuit salutem, ut propriæ commoditati cesserit, ut salvos faceret homines. Sitim in cruce patitur, & quamvis latices haberet in pectore, aquam non hausit, putans dedecori vertendum maiestati, qua in cruce fulgebat, si aquam humanæ saluti destinatam converteret in propriam utilitatem. Ob hoc de ariditate causatur, mundum irrigans, & fœcundans; pluris faciens subditorum commoda, quàm sua. Hæc enim est Præsulis, & Rectoris obligatio, inferiorum scilicet utilitati providere, etiamsi propria impediantur emolumenta.

Arnold. Carnot.

62. *Faciesque vestem sanctam Aaron.* Non Moysi, sed Aaroni Deus sanctum ornatum in gloriam, & decorem præparavit. At cur Deus Moysi, non sibi, sed præparari vestem imperat? Ni fallor, quia Moyses totius populi Princeps erat, Aaron autem quamvis postea in Sacerdotem consecrandus, tamen tunc Moysi erat subditus. Ut igitur in Moyse Rectores instruantur, non sibi, sed Aaroni præparet ornatum, hoc est, magis de subditorum utilitate curet, quàm de propria.

Vers. III. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi Spiritu Prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. ET *loquêris cunctis sapientibus corde.* Ut Sacerdotalis perficiatur ornatus, Moysi jubet Deus, ut cunctis sapientibus corde loquatur: id est peritis artificibus, ut explicat Emmanuel Sa, Cornelius à Lapide hîc, per sapientes corde, intelligit artifices peritos, ut sunt sartores, Phrygiones, gemmarij, &c. ut patet capite trigesimo sexto, numero primo. Hi sunt Beseleel, & Ooliab, de quibus Exodi trigesimo quinto, numero trigesimo. Noster Abulensis eosdem intellexit per hos sapientes, & alios etiam, qui his tamquam Magistris peritioribus subserviebant. Beseleel enim fuit Princeps omnium operum tabernaculi, & atrij, sive in auro, sive in argento, sive in lignis, aut ære, aut purpura, byssо, & in omnibus, quæ affabrè poterant excogitari, & fuit de Tribu Iuda, cui associatus fuit Ooliab de Tribu Dan. Ab his omnia, quæ fuerant in Tabernaculo, & in atrio, & in vestibus, & ornatu Aaronis fuerunt fabrefacta, ut constat, Exodi 31. à numero secundo, & trigesimo quinto à numero trigesimo. Ex mente ergo Tostati hîc per sapientes corde præcipuè intelligendi sunt Beseleel, & Ooliab, & deinde alij artifices, qui horum exequebantur mandata.

Sa. Cornel.

Quos replevi Spiritu prudentiæ. Septuaginta legerunt: *Spiritu Sapientiæ, & sensu.* Id est, ut notat Tostatus, habitu artis practico, ut scirent quomodo prædicta erant fabricanda, & disponenda: quamvis iste habitus practicus hic specialiter fuerit infusus ad ornatum Aaronis conficiendum. Nec mireris, si Tostatus per spiritum intelligat habitum practicum: nam etiam spiritus significat artem ipsam, quatenus applicatur ad opus, quæ quia motiva est dicitur spiritus; sicut etiam dicimus Spiritum Prophetiæ impetum illum, aut lumen transiens, quo commovetur, aut illustratur prophera. 2. Septuag.

Vt faciant vestes Aaron. Non est ita intelligendum, quasi solùm ad hoc fuerit hic spiritus concessus; cùm etiam ad omnia illa, quæ facta fuerant in tabernaculo, & in atrio, fuerit infusus, ut constat ex citatis locis Exodi trigesimo primo, & trigesimo quinto. *In quibus sanctificatus*; id est, *consecratus*, ut explicant Lyra, & Sa. *Ministret mihi.* Quia ante consecrationem non Aaron, sed Moyses ministrabat, ut constat ex capite sequenti. Illustravit ergo Deus mentes Ooliab, & Beseleel, ut Pontificis ornatum conficerent, ut sic reverenter Pontifex Deo ministraret. 3. Lira. Sa.

QUÆSTIO V.

Litteralis.

An Beseleel, & Ooliab sapientia à Deo infusa, vel humano labore acquisita Aaronicas vestes fabricaverint?

OLeaster in præsenti asserit, Deum his multas artes fabriles infudisse. Huius asserti fundamentum est, quia in ipso textu dicitur: *Quos replevi Spiritu Sapientiæ.* Ergo antea non fuerant repleti. Dixisset enim; quibus addidi Spiritum Sapientiæ; vel artem auxi, ut vestes Aaronicas conficerent. 4. Oleaster.

Mihi autem magis placet nostri Tostati sententia quæst. 2. citata asserentis, præter scientiam naturalem, & acquisitam, qua Beseleel, & Ooliab pollebant ad arte-facta conficienda, Deum insuper eis Spiritum Sapientiæ, & prudentiæ contulisse, ut vestes Aaronicas fa- 5. Abulens.

Lyranus. Exod. 31. n. 3. bricarent. Hoc ipsum docuit Lyran. ad illa verba Exodi 31. num. 3. *Et implevi Spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere.* Ubi sermonem esse de Beseleel, & de eius scientia tam acquisita, quàm infusa, non dubitat: quia omne donum, sive acquisitum, sive infusum à Deo est. Ex quo satisfit fundamento Oleastri. Nam licèt in nostro textu, Deus repleviſſe dicatur hos sapientes scientia, & prudentia; non abs re hoc de acquisita, & infusa poterit intelligi. Quod ex aliqua congruentia deduci potest. Nam cùm Beseleel, & Ooliab jam aliqualiter essent artifices illis potiùs quàm aliis Deus infundere voluit hunc spiritum, velut aptioribus ad opera tabernaculi fabricanda, & vestes Aaronis conficiendas.

QUÆSTIO VI.
Litteralis.

Quid per Aaronicas vestes sit intelligendum in præsenti?

6. Abulens. NOdum solvit noster Abulensis quæstione quarta sub hac distinctione. Nam si propriè loquamur, nomine vestium solùm tunica linea, tunica Hyacinthina, & superhumerale possunt intelligi: si autem latè præter has plures supersunt. Nam rationale, lamina, Mitra Hyacinthina, Cidaris, Baltheus, & femoralia vestium nomine comprehendi possunt. Aptiùs tamen judico, hæc ornatus nomine, quàm vestium nominanda. Utraque tunica ornabat, & induebat summum Sacerdotem. Id ipsum præstabat superhumerale: reliqua verò ornabant, non induebant. Quare cùm hîc Sacer textus ait: *Vt faciant vestes Aaron:* intelligendum judico tam de vestibus rigorosis, quàm de ornatu, ut versu sequenti manifestè constat, in quo sub vestium nomine præfata annumerantur, quia omnia ad summi Sacerdotis ornatum pertinebant. Sic Damascenus oratione secunda de nativitate

Damasc. Virginis, loquens de Tribu Levitica: *Quarum alteri longè ante Sacerdotij poder, & divinum Ephod, & Mitra, & sanctificationis lamina, & doctrina Rationale, præsignandi videlicet maioris Sacerdotij gratia tradita fuerant.*

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO XXVIII.

Divini sermonis annunciator verba non tam ex ore, quàm ex corde proferat.

7. DOctoris munus magnum est: honore simul, & onere afficitur, qui docentis gaudet dignitate. Sali, & luci Ecclesiæ Magistros, & Doctores Christus comparavit: Matth. 5. num. 13. *Vos estis sal terræ. Vos estis lux mundi.* Matth. 5. n. 13. Luci propter verba: sali propter opera. Hoc enim est Doctoris munus: loqui, & operari. Nam nec lingua sine manibus, nec verba sine operibus valent Doctorem constituere. Utrumque ita conjungi oportet, quò sermo Dei in prætio sit: nam si verba ab operibus disiungas, non Dei sermo, sed prophana videbitur cantilena. Studeat ergo, qui divini Verbi præco existit, ut vox operibus correspondeat.

8. Inter omnia creata primas tulit lux in divina approbatione. Constat apertè ex Genes. 1. n. 4. *Et vidit Deus lucem quòd esset bona.* Magnum profectò testimonium eius pulchritudinis est, divina approbatione sigillari! Sed quid in luce vidit supremus opifex, ut eam tanto honore afficeret? Cur non cœlum in creatione primum, & Sedes eius excelsa? Cur non terra scabellum pedum eius? Cur non aqua, quæ Sancti Spiritus erat vehiculum, divina approbatione commendantur ante lucem? Lux quarta refertur creatura, & tamen priùs à Deo laudatur quàm cælum; priùs honoratur quàm terra; priùs celebritate gaudet, quàm aqua. Meritò. Quia Deus in lucis creatione primam vocem emisit, dicens: *Fiat lux, & facta est lux.* Ibidem, num. 3. Divinam vocem secuta est lucis operatio; nec ab effectu vox ipsa dissentiebat, sed id ipsũ quod voce protulerat, operatus est Deus. At quando ipse cœlum, terram, & aquam è nihilo extraxit nullum verbum protulit, sed pro suæ voluntatis nutu extra causas prodierunt ista (Ubi etsi opus adfuit, vox defuit) non sic in productione lucis, in qua utrumque mirificè fuit conjunctum, imò ibi fuit, ubi primùm vocem comitabatur operatio. En ergo causam, cur Deus lucem cæteris in commendatione prætulit. Adest D. Ambrosius lib. 1. Hexameron, cap. 9. *Fiat*, inquit, *lux. Plena vox luminis non dispositionis apparatum significat, sed operationis resplendet effectu. Natura opifex lucem locutus est, & creavit.* In lucis productione loquitur Deus, & operatur; divinum adfuit Verbum, sed non absque opere; dixit, quod faciebat, & quod in ore habebat, transferebat ad manus, in quo docentis præsignabatur munus. Meritò igitur lux ante alia divinam consecuta fuit commendationem. Genes. 1. num. 4. Ibidem. n. 3. Ambros.

9. Cùm Deus in summitate Sinaï legem traderet, ut eam Moyses populo Hebræorum intimaret: ait Sacer textus Exod. 20. n. 18 *Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem.* D. Ambrosius in Proœmio ad Evangelium Lucæ, subtiliter inquirit: quî fieri posset, ut populus vocem oculis conspiceret: Vox auditu, non visione percipitur: audi Ambrosium. Vox, inquit, *non videtur, sed auditur. Vox enim quid est, nisi sonus, qui non oculis cernitur, sed aure percipitur?* Cui dubio statim satisfacit his verbis: *Verum altissimo ingenio voluit declarare Moyses; quia vox videtur Dei.* Sed adhuc insto, ut mentem Ambrosij aperiam. Cur Dei vox visu percipienda est? Non mihi alia se offert ratio, nisi quia divina est. Sermo namque Dei, hoc debet peculiariter habere, ut simul audiri, & videri queat. Hoc est divinus sermo ita proferri debet, ut quod dicit, efficiat. Videtur enim vox divina, cùm Exod. 20. num. 18. D. Amb.

à lo-

à loquente exequitur, quod loquitur: nam ratione vocis auditu, ratione operationis visu percipitur sermo Dei. Si naturam vocis spectes, pertinet ad auditum; si autem Doctoris munus attendas, ad visum. Utrumque sensum sermo Dei postulat.

10. Quam ad rem regius vates cecinit Psalmo quadragesimo quarto, numero secundo, ubi linguam suam calamo velociter scribentis comparavit, dum ait: *Lingua mea calamus Scriba velociter scribentis.* Sed quid calamus cum lingua? Lingua vocem profert, ut conceptum explicet: calamus tametsi conceptum exprimat, non loquitur. An in hoc similes sunt lingua, & calamus; sunt profectò. Sed Angelicus Doctor Sanctus Thomas ad hunc locum rem altiùs explicuit. *Propria operatio,* inquit, *designatur, cùm dicit, lingua mea calamus Scriba. Quasi dicat, quod ipse est lingua mea. Est etiam calamus Scriba. In Sacra Scriptura operationes Metaphoricè designantur per instrumenta, vel membra, quæ sunt operationum principia, & sic per linguam & calamum operatio Dei designatur conveniens lingua, & calamo.* Sic mentem explico Sancti Thomæ. Non totum David calamo linguam suam contulit, cùm dicit, lingua mea calamus; sed ipsam linguam calamum appellans, consonantiam inter voces, & opera eius explicuit. Lingua instrumentum est locutionis: & sic per linguam non impropriè ipsam vocem intelliges. Calamus operationes significat: nam calamus sine manu ad nihil deservit, adiutus tamen illa formatcharacteres, fit Scriptura, & mentis conceptus exprimuntur. Est ergo calamus simul cum manu lingua Davidis: hoc est, vox simul & operatio: *Quasi dicat; quod ipse est lingua mea*: parvi putans linguam, quæ calamus non est scribentis, id est, cui operatio non adiungitur: propria operatio designatur, cùm dicit, lingua mea calamus Scribæ. Nam cùm in lingua Davidis Doctorum voces præsignentur, rectè calamus appellatur scribentis velociter: quia sicut calamus, cùm scribit, operationem elicit; ita docentis lingua, ut ministerium suum impleat, voci debet operationes adiungere.

Psal. 44. n. 2.

S. Thom.

11. *Et tu loqueris cunctis sapientibus corde.* Septuaginta: *sapientibus mente.* Et qui sunt hi sapientes corde, ad quos locutus est Moyses? Glossa Ordinaria hîc: *Sapientes corde, quos ad faciendas vestes replevit Deus spiritu prudentiæ. Prophetæ sunt, & Apostoli, & cæteri Doctores, qui quomodo Sacerdotes debeant vivere, & altari ministrare, facto, & verbo ostendunt.* Non sat est, quibuslibet sapientibus loqui. Sunt enim multi exteriùs solùm sapientes, non intrinsecùs, hoc est, verbis, non factis. His non est locuturus Moyses, sed illis, qui vocibus operationes addunt. Hi sunt Doctores perfecti; hi sapientes corde, & mente, quia verbo, & exemplo docent.

Septuaginta.

Glossa Ord.

ILLATIO. XXIX.

Est perillustre liberalitatis insigne, quando petitioni antecedit beneficium.

B Eneficia liberali manu conferre est cordis magnanimitas: nō omnes, qui ea largiuntur, liberalitatis ornantur gloria: fœnerant quam plures, non dant, quia in ipsa donatione attento animo de remuneratione cogitant. Sic ferè semper inter homines contingit: pauci, aut ferè nulli inter privatos homines inveniuntur, qui cùm largiuntur, maiora accipere non desiderent. Hi absque dubio à liberalitate sunt extranei. Alij beneficia conferunt, sed ita tardè, & precum importunitate impulsi, ut deturpent beneficia, cùm benefaciunt. In his defuit liberalitas, & accipienti onus gratitudinis non imponitur. *Non tulit gratis,* (inquit Seneca lib. 2. beneficiorum, cap. 1.) *qui cum rogasset accipit. Quoniā quidem, ut maioribus nostris visum est, nulla res cariùs constat, quàm quæ precibus empta est.* Quapropter magnum est (ni fallor) liberalitatis insigne, non solùm absque spe retributionis, sed ante preces beneficia conferre. 12.

Seneca.

Tentavit Deus Abraham, & Isaacum filium dilectissimum jugulandum expostulat à parente. Quid inde Abraham? *Extendit q; manum, arripuit gladium, ut immolaret filium suum.* Gen. 22. numero decimo. Transeamus hinc ad caput primum lib. 1. Reg. ubi de Anna Elcanæ uxore sic dicitur, num. 11. *Et votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ: & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederis q; servæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius.* Nunc mihi hoc dubium se offert; an scilicet Abraham quando hilari, & obedienti animo filium obtulit, reddens eum Deo, à quo acceperat, fuerit liberalior, quàm Anna Samuelis mater? Pro Abrahamo adest non contemnenda ratio: quia non quomodolibet filium obtulit, sed jugulandum, imo (ut communiter sentiunt Patres) intentione jugulavit: Anna dedit filium, non mactandum, sed ut Deo in tabernaculo deserviret. Ergo majus quid præstitit Abraham, quàm Anna. Non abnuo. Nam Abraham in oblatione filii, licèt constanter afflictus, manum extendit, ut propriam vitam in filio jugularet. Anna autem nec filium mactare intendit, nec dolorem passa est in eius promissione. Sed quamvis hæc ita sint, munificentiorem Annam existimo, quàm Abrahamum. Quia si iste filium offerebat, id non à se præstitit, sed quia eum Deus postulaverat: illa verò Deo non postulante obtulit. Ergo liberalior fuit Anna filium ante petitionem offerens, quàm Abraham, qui filium rogatus dedit. Discrimen hoc attigit Chrysostom. serm. 24. in Epist. ad Ephes. ubi loquens de Abrahamo, & Anna, sic ait: *Ipsa erat Abrahæ filia. Ille postquam petitus erat filium suum dedit. Ista verò, etiam ante petitionem dedit.* Abraham læto animo, hilari facie, & obedientia prompta filium mactabat: at post Dei petitionem. Anna autem 13.

Gen. 22. n. 10.

1 Reg. 1. Num. 11.

Chrysost.

tem filium non petitùm obtulit Deo. Ergo quamvis oblationem Annæ Abrahami sacrificio inferiorem putemus, tamen in modo offerendi liberaliorem existimamus. Nam donum, quod præit petitionibus, absque dubio maioris liberalitatis est indicium.

14. Genesis primo, numero primo, sic sacer textus. *In principio creavit Deus cælum, & terram.* Magna lis est inter Doctores: an fuerint Angeli creati in ipso prorsus instanti, in quo Deus cœlum ex nihilo produxit? Origen. Theodoretus. Severianus, Cassianus, Basilius, Nazianzenus, Chrysost. Hilarius, Hieronymus, Ambrosius, Isidorus, & alij apud Salianum in apparatu ad Annales, capite septimo, asserunt Angelos creatione cœlum antecessisse. Reliqui Patres, & Catholici contrarium sentiunt tamquam definitum in cap. *firmiter*, de summa Trinitate, & Fide Catholica in Concilio Lateranēli, quamvis aliqui hanc definitionem exponant, ne tantorum virorum sententia videatur damnata: sed facta hypothesi, quòd angelicæ naturæ in eodem instanti, quo cœlum, fuerint creatæ, alia insurgit dubitatio: cur, videlicet, Deus Angelos simul produxit cum cœlo? An quia spiritus determinatum locum exigerent? Non sic existimandum est; cùm Angeli non sint in loco, nec moveantur localiter, nisi ratione corporum assumptorum, ut sentit S. Thom. 1. p. quæst. 51. art. 3. ad tertium. Si ergo Angeli locum non expostulant, cur simultanea creatione cum cœlo sunt producti? Quia si Angeli priusquam cœlum crearentur, suspicari quis posset, Angelorum precibus cœlum fuisse creatum, & deinde totam hanc mundi pulchritudinem. Voluit enim Deus in orbis opificio suam liberalitatem ostentare, innuens, quòd non precibus allectus tantam rerum machinam produxisset, sed solùm suæ bonitatis abysso. Divus Basilius Seleucus oratione duodecima, tantum benefactorem admirans, id eleganter notavit. *Quid hac loquar? Angelorum turba suo* esse *privata erant; solus enim Deus erat, Deus ipsius esse fons, vitæ thesaurus, ortus non indigens bonitate scatens, Hic ea, quæ non sunt, vocat, non rogatus, non supplicatione invitatus, non existentibus dat existere.* Expende hæc ultima verba: *Non rogatus, non supplicatione invitatus*, &c. Quasi dicat: Deus velut ambiens suæ liberalitatis maiorem ostensionem, non præmisit Angelorum existentiam ante cœli, & universi orbis creationem; ne angelicis precibus reliqua produxisse quis suspicaretur: sed non supplicatione invitatus non existentibus dat existere, ut maius suæ beneficentiæ præstaret præconium. Nam licèt creasse mundum precibus allectum magnæ liberalitatis esset specimen; maius proculdubio fuit, nulla supplicatione præmissa, illum produxisse.

Genes. 1. num. 1.

S. Thom.

Basil. Seleuc.

15. Deficiente vino in nuptiis Cana Galileæ Mater Virgo piissima Filio suo illius convivii proposuit defectum. Cui respondit Iesus: *Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.* O Domine, sic dilectissimæ respondes Matri? Mulierem vocas, quam matrem intra omnes mulieres à diebus æternitatis præparasti? Multa dixere multi: sed ad rem præsentem profundè satis respondet Chrysostomus homilia vigesima in Ioannem, dicens: *Alia præterea causa afferri potest, non minus necessaria, ne qua suspicio oriretur.* Brevi linteo magnum delineavit conceptum. Aperiamus illum. Sed priùs interrogemus Chrysostomum. Undenam oriretur suspicio in tanto miraculo; si Iesus Matris precibus acquiesceret? Virgo Mater tantùm proposuit indigentiam vini, non petiit supplementum: Unde ergo suspicionis causam in miraculo agnovit Constantinop. Antistes? Ni fallor, quia, si Christus Virginis precibus assentiretur, & vini suppleret indigentiam; ut Matris vota adimpleret, absque dubio illis tribueretur miraculum. Cupiebat munificentissimus Dominus convivii indigentiæ occurrere vini supplemento: Insuper (ut testatur Ioan. ibidem, numero undecimo,) hoc erat primum signum, quod fecit, ut suam gloriam, & largitatem ostenderet. Audiens igitur Matrem vini defectum proponentem; existimavit petentem, & orantem, ut dignaretur supplere tantam indigentiam. Ecce cur mulierem appellat: *Quid mihi, & tibi est mulier?* Ut videatur tantum miraculum patrare, non Mariæ precibus (quamvis illis fuerit motus, sed propria liberalitate. Duriùs ergo quàm solebat Matrem appellat mulierem, ut à primo signo omnem relegaret suspicionem, & omnibus constaret, non precibus obtentum, sed liberalitate donatum. Non quia Domino preces displiceant (placent utique & præcipuè dilectissimæ Matris,) sed quia suæ munificentiæ manifestare intendebat thesaurum, qui glorioſiùs ostenditur, cùm beneficia preces antevertunt.

Ioan 2. num. 4.

Chrysost.

Sapientes illos Beseleel, & Ooliab Deus ostentat repleviſſe Spiritu Sapientiæ, dicens: *Quos replevi Spiritu Prudentia.* Non dixit ad Moysem; quos ut replerem à me postulasti; sed quos replevi, te, & illis nescientibus. Sed cur nullam precum fecit mentionem? Profectò, ut maiorem erga hos sapientes, & Sacerdotis ornatum munificentiam ostenderet. Nam beneficium, quod preces antecedit, illustrat largientis liberalitatem. 16.

ILLATIO XXX.

Divinitatis excellentia in beneficiorum largitate nitidè eluceſcit,

DEi substantia à nulla creatura valet comprehendi? Cherubini in conspectu tantæ maiestatis cæcutiunt. Magnum divinæ essentiæ attributum est incomprehensibilitas, & Deus, qui à nemine, à seipso solo comprehenditur. Hæc cùm ita sint certa, assero, divinam naturam non comprehendi, sed innotescere, & maximè in beneficiorum largitione. 17.

Exflammanti rubo ad Moysem loquitur Dominus, & ei Pharaonis commisit legationem, & libertatis Hebræorum negotium. Timet Moyses, tum officij difficultatem, tum populi præcavens incredulitatem, & duritiam, præci- 18.

puè

puè si mittentis nomen interrogent. Quibus Dominus plenè satisfacit, dicens: *Ego sum, qui sum.* Exod. 3. num. 14. *Ait: sic dices filiis Israël: qui est, misit me ad vos.* Exod. 3. n. 14. Et statim n. 15. ac si non satis nomē suum explicuisset, prosequitur. Ibidem num. 15. *Hæc dices filiis Israël. Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale in generatione, & generationem.* Sed cur bone Deus, si Moysi nomen tuum ineffabile demonstraveras, totius esse fontem significans, à quo omnia sunt, & à nemine ipse dependes; servorum tuorum te prædicas Deum? Tuum esse absolutum est, & à creaturis independens: cur ex illis te prębes noscendum? Et quod maiori admiratione est dignum, memoriale tuum in sempiternum ex hoc cognomine assumis? Et tu, ô Moyses, si Dei magnum nomen audisti, quid amplius desideras? D. Petrus Damianus serm. in nativitate Salvatoris sic utrumque dubium solvit. Petr. Dam. *Perterritus Moyses inextricabilis authoritate vocabuli, ac si diceret. Hoc excedit intellectum meum, non possum capere, nisi effundatur, audit à maiestate: ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Vides effusionem?* Ac si diceret: Moyses insufficiens erat, ut illud nomen, *Ego sum, qui sum*, utpote naturæ incomprehensibilis, intelligeret, excedítque humanum captum divinitatis arcanum. Ut ergo servus Domini excellentiam agnosceret, alio adiuvatur nomine, non naturam Dei significante, sed effusionem, sed gratiam & largitatem. Illud namque nomen, *Ego sum, qui sum*, naturam divinam explicat: hoc, nempe, *Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob*, gratiarum effusionem. Quid ergo mirum, si Moyses ex hoc nomine Deum agnoscat, quem ex illo intelligere non valebat? Et quid miraris, si Deus benefacientis cognomen assumat in sempiternum, quasi proprio nomine relicto; cùm ex beneficiorum largitate omnibus innotescat?

19. *In principio creavit Deus cœlum, & terram. Terra autem erat inanis, & vacua.* Genes. 1. num. 2. Genes. 1. num. 2. Chrysostomus homil. 2. in Genes. sic dubitat. Chrysost. *Cuius gratia, dic quæso, cœlum clarum, & absolutum creavit: terram autem informem effecit?* Audi responsum. *Quoniam ipsa est nutrix, & mater nostra, & ex ea facti sumus, ac educamur, ipsaque nostra patria est, & commune sepulchrum, reditus enim noster ad eam est, & innumeris per eam bonis fruimur.* Expende quæ sequuntur. *Ideo, ut ne homines ob usu necessitatem, plusquam dignum est, eam venerentur, ostendit primum rudem, & absque forma: Ut ne beneficia terræ, telluris natura imputes: sed ei tribuas, qui illam ex nihilo, ut esset, creavit: propter hoc ait. Terra autem erat inanis, & inculta.* Quæ sic explico. Sic supremus artifex ad benefaciendum propendet, vel sic divinitatis est proprium beneficia conferre, ut ex eis satis divina natura cognoscatur. Cùm ergo terra tot beneficia in homines distribuat: mater enim nostra est; ipsa nos nutrit vivos, & mortuos non deserit, quia est commune sepulchrū: & ut uno dicam verbo, cùm per eam innumeris fruamur bonis, in quorum largitione divinitatis apparet insigne; meritò terram rudem, incultam, invisibilē, & inanem in sui productione prædicat scriptura, ne ipsa Deus existimetur, à qua tot erga homines dimanant beneficia. *Ideo, ut ne homines ob usu necessitatem, plusquam dignum est, eam venerentur, ostendit primùm rudem & absque forma:* Ut deformitas ipsa divinitatis suspicionem, quæ ex beneficiorum largitione oriebatur, penitus aboleat, & tanta beneficia soli Deo tribuantur, qui illam ex nihilo creavit.

Hortatur Christus Dominus suos, ut breviter, cum fiducia, & ex toto corde ad Deum preces mittant, non in multiloquio sicut faciunt Ethnici putantes sic facilius exaudiri, & normam orandi tradidit eis in oratione Dominica, Matth. 6. n. 9. his verbis: *Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum.* Matt. 6. n. 9. Venantius Honoratus Pictavensis Homilia de oratione Dominica hanc excitat quæstionem. Venantius Pictav. *Vigilanter considerandum est* (inquit) *quid in hoc vocabulo admonitio divina significat, dicēdo: sanctificetur nomen tuum? Numquid invenitur superior, à quo Pater sanctificari valeat?* Cui dubio satisfacit his verbis. *Sed sanctificetur, id est, benedicatur nomen tuum incessanter omnibus linguis, universis in locis, cuius donare hoc ipsum, quod respiramus, & vivimus.* Quid est dicere: Pater ille cœlestis à nemine potest sanctificari, cùm ipse totius sanctitatis sit origo, & omnia sanctificet: sed sanctificatur, & benedicitur nomen eius omnibus linguis, cùm beneficia largitur. Hoc est nomen eius, ut sanctum ab omnibus celebratur, & omnibus innotescit, cùm bonorum suorum thesaurum in homines diffundit. Nam ita est divinæ naturæ ad benefaciendum propensio, ut eius nomen sanctificari judicetur, cùm favores impertit, & beneficia largitur: & qui in se sanctus est, & à nemine valet sanctificari, hoc ipso quòd munera distribuit, benedicitur, & quasi sanctificatur. 20.

Hos sapientes Beseleel, & Ooliab repleviſſe spiritu sapientiæ, & prudentiæ ad conficiendum Pontificis ornatum non contemnit Deus, imo velut suæ naturæ insigne assumit, dicens: *quos replevi*, &c. Quia ita Dei est, beneficia liberaliter largiri, ut ipse munerem se prædicet auctorem: & Divinitas aliàs incomprehensibilis, ex bonorum largitione omnibus eluceſcit, à nullo non benedicitur, & ab omnibus sanctificatur. 21.

ILLATIO XXXI.

Vbi primum Deus à benefaciendo cessat, quasi mortuus esse videtur.

DIvinitatis insigne consistere in beneficiorum largitate satis probatum manet præcedenti discursu. Nunc Deo dante altiùs expendam hanc divinam propensionem ad effundendas illius infiniti thesauri divitias. Philo Hebræus lib. de somniis, Deum à benefaciendo nomen sortiri, affirmat, dicens: *Cæterum beneficæ potentiæ Deus nomen est.* Et ibidem: *ipsa natura Dei est dare.* Si ergo in donatione consistit divinæ naturæ prædicatum: profectò cùm 22. Philo Hebræus.

Deus à donis ceſſat, ſuum eſſe videtur finiri. Nam licèt in Deo libera ſit voluntas ad beneficia conferenda: ſi tamen omnia contulit (loquamur pro noſtrò modulo) vel ab eis ceſſat, videtur jam vita deſtitutus, & divinitatem amiſiſſe.

23. Adſit pro nobis Doctoris gentium patrocinium ad Philip. 2. n. 6. ubi loquens de Chriſto Domino, ait: *Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo,* Textus Græcus pro illis; *Exinanivit:* legit, *evacuavit.* & Tertullianus *exhauſit.* Quam difficilis ſit huius loci intelligentia, qui Patres, & Interpretes legerit, latebitur. Quia cùm divinum Verbũ coæquale, & conſubſtantiale Patri, ſit in ſeipſo magnum, infinitum, & æternum, quî fieri poteſt, ut ſeipſum exinanierit, evacuarit, & exhauſerit per humanæ carnis aſſumptionem? Quomodo fons ille totius eſſe ſeipſum exinanivit factus homo, qui in principio erat Verbum? Chryſoſt. Theophylact. Theodoretus, Oecumenius ad hûc locum aſſerunt, quòd cùm æternum verbum noſtram aſſumpſit, naturam exinaniri dicitur, quia luces illas inacceſſibiles, quas apud Patrem habitat, quaſi obtenebravit humanitatis aſſumptione. Amplectuntur hunc ſenſum, Divus Ambroſius Epiſt. 47. ad Irenæum. D. Auguſt. Epiſt. 120. & tract. 17. & 55. in Ioan. D. Gregor. lib. 2. Moral. c. 16. Tertull. lib. adverſus Marcionem cap. 20. Cyrill. Alexand. lib. de recta fide ad reginas. S. Thomas ad hunc locum, Caietanus jentaculo 11. ad hæc verba, & alii, & ſi ab his Patribus inquiro cur Verbi incarnationem exinanitionem appellant? Uno ore reſpondent: Quia Verbum Patri conſubſtantiale, & Spiritui Sancto coæquale, ut humanum genus à captivitate peccati liberum redderet deſcendit ad infima noſtra; & qui Deus erat in principio, factus eſt in tempore homo; qui impaſſibilis, paſſibilis; temporalis, qui æternus humanam naturam mutuans è tempore, qui præſtat temporibus æternitatem. Veneror expoſitionem. Sed magis ad rem noſtram eſt, quam præbuit Dionyſius Alexandrinus Epiſt. contra Paulum Samoſatenum. Ait itaque hic Doctor, hanc exinanitionem fuiſſe dexteræ excelſi inſigne. *Hæc exinanitio* (inquit) *dexteræ excelſi.* Sed inveſtigare liber, Unde collegit Dionyſius, hanc exinanitionem monimentum fuiſſe dexteræ excelſi? Quid exinanitio cum Deo, qui in ſeipſo infinitus eſt, & immenſus? Aut quomodo evacuari poteſt, qui omnia replet? Quomodo exhauriri fons perennis totius eſſe? Quàm acutè Dionyſius nodum ſolvit, his verbis: *Itaque exinanitio non mutationem ipſius ſignificat, abſit hoc. Sed per exinanitionem eius, quam nobis donavit, qui ſeipſum exinanivit.* Quod eſt dicere: Verbum nullam paſſus fuit mutationem (quia in ipſo nec eſt viciſſitudinis obumbratio) quando noſtram naturam aſſumpſit; tamen quia per humanæ naturæ unionem, ei totum divitiarum ſuarum impertivit theſaurum, ita ut nihil divinitatis reſervaverit, totum quod habebat eſt largitus, ita ut jam amplius nihil poſſet conferre; exinaniri, evacuari, & exhauriri dicitur. Nam Deus ita liberalitatis titulo honoratur, ut ſi ſemel omnes ſuæ largitatis thelauros præſtitit (ut contingit in hoc ineffabili myſterio) exinaniri dicatur, & evacuari, quia donans omne quod habebat, nihil jam ei reſtat ad donandum.

Ad Philip. 2. à num. 6.

Text. Græcus. Tertull.

Chryſoſt. Theoph. Oecum.

Ambroſ. Auguſt. Gregor. Tertull. Cyrill. Alex. S. Thom. Cajet.

Dion. Alex.

24. Diſputant Theologi: An cõceptus ille Paternitatis, in divinis, prout præciſus à natura (& idem diſputant de aliis relationibus) importet aliquam perfectionem? Quidam affirmant; quidam negant: ex his eſt ſubtilis Doctor Durand. Capreolus, & alii. Nam licèt æternus Pater ſummè perfectus ſit, hæc perfectio ei competit, quà Deus, non quà Pater, prout formaliter virtualiter, vel ex natura rei Patris conceptus diſtinguitur à Deitate ſecundùm diverſos modos opinandi in Theologia. Suppono tamquam probabilem hanc ſententiam, licèt contrariam ſequutus fuerim pro cathedra, & relictis ſcholaſticorum rationibus prout ad mores attinet inquiro. Quid obſtare poteſt, ut Pater, quà Pater, perfectionem imbibat? Varia reſpondent Theologi; ſed ad noſtrum inſtitutum dico. Ideo Paternitatem præciſivè loquendo non importare perfectionem in divinis, quia implicat, communicari Paternitas. Sola enim Deitas & attributa communicantur in divinis. Sit ergo perfectionum pelagus. Cùm igitur Paternitas communicari nequeat; meritò ſub illo precioſiſſimo cõcepto perfectionem excludit. In Deo namque quod communicari non poteſt, ſub eo conceptu, quo donari nequit, non intelligitur perfectum. Igitur cùm conceptus Patris, ſolius Patris ſit, & non filij, aut Spiritus ſancti, aliàs tres divinæ confunderentur perſonæ, quas (teſte Athanaſio) confundere non licet, & quod ad intra communicatur, ſit ſola divinitas & attributa; hinc eſt, quòd ipſa ſola ſit perfectiſſima. Vide ergo qualiter ex negatione communicationis Pater, qui quà Deus, eſt infinitè perfectus, quà Pater, quia Paternitas, quæ illum in ratione Patris conſtituit, non valet communicari, perfectus non concipitur.

25. Libaverat Chriſtus in cruce ſitiens æcetum felle permixtum, & dixit: *Conſummatum eſt. Et inclinato capite tradidit ſpiritum.* Ioan. 19. num. 30. Multa circa hanc dominici capitis inclinationem ſcripſere Patres, quæ ſuis locis Deo dante referemus: nunc quæ ad præſens ſpectant inſtitutum dicamus. Cur quæſo, patientiſſime Deus, vix è cruce clamas, conſummatum eſt; cùm ſtatim caput inclinans emittis ſpiritum? Et tu Evangeliſta dilecte, quam inveniſti connexionem inter hanc vocem, conſummatum eſt, & emiſſionem ſpiritus, ut unam, & alteram clauſulam connectens, diceres: *Conſummatum eſt. Et inclinato capite emiſit ſpiritum?* Profectò eventus ipſe meum explicat cogitatum. Vidit Chriſtus poſt libatum acetum nihil jam ſupereſſe ad generis humani remedium. Ideo enim conſummatum eſt, clamavit è cruce, quaſi dicens: Omnia prædicta à Prophetis adimpleta ſunt; omnia quæ pati oportebat pro ſalute hominum ſum perpeſſus; omnia conſummata ſunt; nihil jam reſtat

Ioan. 19. num. 30.

restat nisi mors. Inclinat ergo caput mortem vocans? quia præstitit, quidquid præstare poterat. Audi Augustinum tract.119. in Ioan. & in Catena S. Thomæ ad hunc locum tanti cogitatus auctorem. *Quia nihil remanserat* (inquit) *quod antequam moreretur, fieri oporteret. Vnde sequitur (& inclinato capite tradidit spiritum) peractis omnibus, quæ ut peragerentur, expectabat, tamquam ille, qui potestatem habet ponendi animam suam, & iterum resumendi eam.* Obtulerat jam Christus in ara crucis suum sacratissimum corpus, suum pretiosissimum sanguinem in quo non mediocre pretium, sed infinitum, ut æterno Patri pro peccatis hominum satisfaceret, exhibuit: dederat quantùm potuit, & maius pretium non valebat conferre, quia infinitum non est maius alio. Quid tunc Christus Dominus? *Consummatum est*, exclamat, *& inclinato capite emisit spiritum.* Ac si diceret: omnia tum largitus, quibus humana salus indigebat; imo nec amplius efficere, aut conferre possum. Si ergo jam omnia dedi, superfluit vita, veniat mors: quasi se jam reputans mortuum, quia suæ largitatis thesauros effudit: *His omnibus peractis, quæ, ut peragerentur, expectabat, inclinato capite tradidit spiritum.*

August. S.Thom.

26. Admonet Apostolus Romanos, cap.8. n.17. non esse filios servitutis, sed adoptionis Dei & prosequitur: *Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* quàm summa felicitas est dignitas huius filiationis, quæ jus præbet ad gloriam tamquam ad hæreditatem! S.Bruno hoc dubium excitavit ad hunc locum: *Quomodo sumus hæredes Dei, si decessus facit hæredem morte decessoris?* Deus enim qui vita est per essentiam mori, ut Deus, non potest. Ergo non sumus Dei hæredes: quia, *hæreditas* (ut habetur, leg. *Nihil*, ff. de verborum significatione) *Nihil aliud est, quàm successio in universum jus, quod defunctus habuit.* Quomodo hæredes sumus Dei; aut qui gloria tamquam hæreditate perfruemur, si Deo mori repugnat? Profundè satis respondet Bruno dicens: *Tunc Deus nobis moritur in æterna beatitudine.* Sed ut mihi videtur, multò difficilior resurgit dubitatio. Deus namque in æterna beatitate non solum vivens, sed est ipsa vita æterna beatos glorificans in perpetuũ. Quomodo ergo Deus moritur in æterna beatitudine? Habes jam nodum: expecta solutionem. Deus non moritur in æterna beatitudine, imo est ipsa vita æterna: sed quia beati in patria intuentur quidquid in Deo formaliter existit, & totum Deum possident vi visionis beatificæ, Deus videtur quasi mortuus. Quidquid Deus habet communicat beatis in æterna illa felicitate; & sic beati divinis perfruuntur thesauris, ut nihil sit divinum, quod non possideant, imo Deus nihil amplius possit elargiri, cùm cuilibet beato se totum præbeat videndum, & possidendum: en ergo causa cur à Brunone dicatur mortuus Deus in æterna beatitudine, quia totum quod habet, confert, in suprema illa felicitate. Tanti Deus æstimat benefacere; ut si propter nimium erga homines amorem pelagus illud divinitatis, & perfectionis elargiatur, mori videatur à Brunone.

Rom.8. num.17.

Bruno.

Iam non miror Deum benefactoris titulum tanti facere cùm ad Moysem de illis sapientibus ait: *Quos replevit spiritu prudentiæ.* Nam cùm, *Deus*, ut nomen beneficæ potentiæ, ostentat, se illius beneficij fuisse auctorem, ut ex eius beneficentia Divinitas comprobetur, taliter, quòd si à benefaciendo cesset, videtur velut suum esse amittere (quod implicat) ut sit quasi mortuus, & exinanitus. 27.

ILLATIO XXXII.

Quanta reverentia exhibenda sit sacerdotibus, docet ipse Christus.

QUanti habenda sit sacerdotalis dignitas, dictat ipsa naturalis ratio. Hinc adhuc apud Barbaros idololatras, qui tam turpiter cultum supremo creatori debitum ad falsa simulachra transferebant, suis prophanis sacerdotibus honorem exhibentes, numina placasse putabant. Quid autem erga veros, & sacros sacerdotes veri Dei ministros præstandum sit; summi sacerdotis Christi schola prædicat, & eius exemplo confirmare contendam. 28.

Adsit pro huius thesis robore eximium illud humilitatis exemplum, cùm Christus Dominus in supremæ nocte cænæ tanti amoris incendium erga suos ostendit, augustissimum Eucharistiæ Sacramentum instituens, & discipulos ad sacerdotalis dignitatis culmen elevans qui ut tanti muneris honorem declararet; *Misit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorũ.* Ioan.13. n.5. Quid agis bone Deus? Creator omnium, & redemptor, ut quid piscatorum pedes abluis? Quid in tanta abiectione desideras, nisi servili functione supremum dominium, quo gaudes obtenebrare? Sat erat Apostolos in sacerdotes consecrasse, Eucharistiam eis porrexisse: ad quid ergo eorum pedes lavare vis? Quid tantæ humilitatis fuit incitamentum? Ni fallor; in hoc Christi lavacro magna erga sacerdotes præfulget reverentia. Voluit ergo Christus discipulorum pedes abluendo, eos super suas manus colloçare, ut omnibus innotesceret, quanti æstimet sacerdotes; & quantus eis honor exhibendus sit. Quando Dominus Iesus pedes eorum abluebat, modò suis sacratissimis manibus pedes attrectabat; modò plantis eorum manus supponebat; indicans, tantam esse dignitatem sacerdotum, ut vel ipse Christus super manus suas portare eos non dedignetur. *Tanto estima Christo à los sacerdotes, que lleva sobre sus palmas.* Et quid dicendum, si Iudas primus recubuisset, ut eum lavaret (ut docet Chrysostom. homil.69. in Ioan. & communiter Patres Græci) portavit etiam eum Christus super manus suas? Absque dubio traditorem hoc honore affecit, propter sacerdotium. Nam vel ipse Iudas, quà sacerdos est, honoratur à Domino. 29. Ioan.13. n.5.

Audacter, temerariè, & sacrilegè servus Pontificis alapa percussit Iesum. Hic Angeli stupuerunt, humana corda tremunt, hebet intellectus, aufugit auditus? Sed quid huic scelerato responderet Iesus? Notavit Ioannes cap.18. 30.

cap.18. n.23. nam sic respondisse testatur: *Si*
Ioan.18. num.23. *malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem benè, quid me cædis?* Sed quid intererat, quòd Iesus Pontificem illum acriter reprehenderet, aut durè contra illum loqueretur, si quidem Caiphas (ut testatur Iosephus apud Maldonatum in cap.3. Lucæ num.2.) à Romanis magnis largitionibus obtinuit sacerdotium, & erat illegitimus Pontifex ergo dignus erat ut contumeliosè tractaretur à Christo. Et tamen ipse Dominus ostendit, nihil contra Caipham fuisse locutum, adhuc cùm alapam recepisset. Quare ergo sic patienter se gessit Dominus? D.Cyprian. Epist.65. ad Rogatianum, sic respondet. *Quæ omnia ab eo* (id est, à Christo Domino) *ideo facta sunt humiliter, & patienter, ut nos humilitatis, atque patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitimè, & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes, ipse talis extitit.* Quasi dicat? Ita Christus Dominus ostendit, contra illum perfidum sacerdotem nihil fuisse contumeliosè locutum, ne sacerdoti etiam falsò videatur detrahere honorem: quanta reverentia desiderabit, veros sacerdotes affici? Vides jam quanta sit sacerdotij dignitas, ut propter eam Iudas, & Caiphas, inter sacerdotes pessimi, ab ipso Christo honorentur.

31. Tandem tanti Christus habuit sacerdotium,
Ioan.19. num.19. ut ipsum supra caput suum imponat *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*, erat titulus affixus supra crucem Ioan.19. n.19. sed cur supra Christi caput affigitur hic titulus D.Ambrosius ad cap.22.
Ambros. Lucæ, reddit rationem, dicens: *Meritò supra crucem titulus, quia non humani corporis, sed divinæ potestatis est regnum quod habet Christus.* Regnum Christi non erat de hoc mundo: quamvis super omnes reges haberet imperium adhuc in quantum homo, quia ut sic est filius Dei naturalis. Rex erat in quantum homo; quia unctus unguento lætitiæ, hoc est, ipsa Divinitate, qua humanitas illa sanctificatur. Nam Christus unctum significat. Ita tenent Theologi non ignobiles. Antoninus 3.p. tit.3. c.2. Waldens. lib.2.
Anton. Walden. Molina. Suarez. Vasquez Hurtad. doctrinæ fidei c. 76. Molina tom.1. de justitia tract.2. disp.28. Suar. disp.48. Vasquez disp.87. Ragusa disput.25. Gaspar Hurtado disput.19. dist. 10. qui omnes non dubitant appellare Christum regem habentem temporalem regiam jurisdictionem. Hurtado & alij ex Vasquez hanc dignitatem Christo ut homini concedunt ratione unionis hypostaticæ, & sanctificationis provenientis à Deitate, qua tamquam forma humanitas Christi sanctificatur, ut docuerunt Cyrillus lib. posteriori de recta fide ad Reginas cap.
Cyril. Nazian. Elias Cretens. German. Damasc. Dionys. Alexand. Clemens Roman. *de eo, quod Christus:* Nazianzenus orat.4. Elias Cretensis in oratione 1. Nazianzeni. Garmanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum. Damascen. orat.2. de B. Mariæ nativitate. Dionysius Alexand. in Epist. contra Paulum Samosatenum. Et Clemens Romanus lib.8. constit. Apostolic. cap.46. Propter hanc eamdem rationem Christo Domino sacerdotium perpetuum concedere non dubitant Medina, & Suar. 3.p. quæst.22. art.5. Vasquez disput.85. sed clarius Hurtado disput.19. dif.3. Ecce quomodo eodem titulo, quo regiam potestatem habuit dignitate sacerdotali est insignitus, nempe ratione Deitatis sanctificantis eius humanitatem. Redeo nunc ad Ambrosium dicentem: *Meritò supra crucem titulus, quia non humani corporis, sed divinæ potestatis est regnum.* Ac si diceret: quia Christus in quantum homo habet regnum ab illa unctione, quia in sacerdotem est unctus: ideo supra crucem habebat titulum, ut sic poneret supra caput, sacerdotalis dignitatis insigne. Tanto desiderat honore affici sacerdotes, ut titulum repræsentans dignitatem sacerdotalem supra proprium caput constituat.

Spiritu prudentiæ replevit Deus Beseleel, & 32.
Ooliab, ut faciant vestes Aaroni. Sed ad quid Deus tantam curam gerit in harum vestium artificio? Respondet noster Tostatus hîc quæst.2. hoc modo. *Ista vestis erat, ut ipse Aaron appareret pulcher in ea, & honorabilis. Et ista est causa generalis, id est, ut Aaron appareret sic nimis reverendus.* Cupiebat Deus sacerdoti reverentiam à populo exhiberi, & ob id tantam curam adhibuit circa eius vestes, & ornatum. Nam tanta est sacerdotum dignitas, ut vel ipse Deus illorum honoris curam gerat. Abulens.

ILLATIO XXXIII.

Sacerdos, ut sacro altaris ministerio inserviat, ne vel umbra, aut peccati signo dedecoretur.

SAcerdotes homines sunt, sed non homi- 33.
num, sed Dei sunt homines. Hinc summo studio Deo vacare debent, & non irretiri rebus sæcularibus, quæ animum si non penitus à Deo deviant, saltem refrigerant. Ob hoc Philo Hebræus lib. *quòd Deus sit immutabilis*, sic sacerdotes instruit. *Dei verò homines sacerdotes, & Prophetæ sunt, quorum maior est dignitas, quàm ut se misceant humanæ reipublicæ, & mundi cives sint*, id est: tanta est sacerdotum dignitas, ut Dei homines appellentur. Quapropter nullis curis sæcularibus debent se admiscere; Verùm nec illis, quæ specimen peccati præ se ferunt. Huc spectat consilium illud Athanasij in exhortatione ad Monachos: *Omne quod fingi potest* (inquit) *tamquam posse credi caveamus, nec tantùm nobis fides facti, sed possibilitas relegenda mendacij est.* Non sat est, sacerdotem mundum habere animum, tutamque conscientiam, sed etiam possibilitas mendacij relegenda est, ut nec vel minimum signum culpam implicans præbeatur; vel ipsa peccati umbra sacerdotalem obscuret splendorem. Philo Hebr. Athanas.

De Christo Domino sic refert Matth. c.27. 34.
num.31. *Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem, & induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt eum, ut crucifigerent.* Miror sanè Iudæorum dementiam! si in prætorio milites Christum illudebant, quia rex Iudæorum fuerat appellatus; & hoc ei crimen Scribæ, & Sacerdotes obiecerant, quod sibi imperium in populum Israëliticum usurparet; & ut eum ignominiosè illuderent nudatum pristinis vestibus induunt chlamydem coccineam, qua reges veteres utebantur; & pro Matt.27. n.31.

diademate

diademate imponunt ei spineam coronam, & pro sceptro calamum, vel arundinem, & tandem quasi regem adorant: cur exuerunt eum chlamydem coccineam, cùm ducunt ad crucifigendum? Major sine dubio esset illusio, si publicè, & in conspectu populi regiam gestaret vestem. In prætorio namque solùm coram militibus rex ille verus illudebatur; & in via, & in monte coram omni populo irrideretur. Si ergo propter irrisionem regalibus induitur insignibus; quare his exuitur, cùm bajulat crucem, & ornatur propriis? Altissimo Dei consilio id factum puto. Ducebatur ad montem, in quo cruci affixus simul victima existens, & sacerdos, Patri seipsum erat oblaturus. Insuper chlamys illa coccinea peccatorum præferebat insigne cùm igitur in cruce functurus esset officio sacerdotis; non fuit passus indutus peccatorum veste perduci ad tantum munus exercendum, sed pristinas, hoc est, innocentiæ suæ vestes induit, ne vel minima peccatorum umbra in chlamyde designata sacerdotij dignitas deturparetur. Adest patronus hujus cogitatus D. Hieronymus ad hæc verba Matthæi in caten. S. Thomæ. *Notandum autem* (inquit) *quod quando flagellatur Iesus, & conspuitur non habet propria vestimenta; sed ea, quæ propter peccata nostra sumpserat: cùm autem crucifigitur, & illusionis pompam præterierit, tunc pristinas vestes recipit, & proprium assumit ornatum.* Hæc est mens Hieronymi: Cùm Dominus Iesus illuditur in prætorio, exuitur propriis vestimentis; cùm autem ad crucifigendum ducitur, pristinas vestes, hoc est, proprias, & innocentiæ suæ induit: quia in prætorio sacerdotis munus non exercebat, in cruce verò sacrificium offerens sacerdotem se coram omni populo prædicabat. Exuatur ergo crucem ascendens illa chlamyde coccinea, quæ peccatorum erat insigne, ne cùm exisit sacerdos, vel levi signo, aut umbra tenui peccatoris tanta dignitas obscuretur.

Hieron.

35. Insipiens populus Hebræorum sacrilegè aureum vitulum erexit in Deum. Vidit Moyses populi sacrilegium, & iratus valdè combussit vitulum, contrivit eum, & filiis Israël dedit in potum. *Arripiensque vitulum, quem fecerant, combussit, & contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël.* Exod. 32. n. 20. Noster Abulens. hîc quæst. 31. quærit: Quare Moyses filiis Israël dedit aquam mixtam cineribus vituli? Et respondet: *Vt aliquod signum in bibentibus appareret.* Rursus inquirit; quodnam esset tale signum? Refert sententiam Rabbi Abraham Abenezra asserentis esse quamdam ægritudinem, in quam incurrebant, quæ manifestabat delinquentes in vituli adoratione, innocentes autem tali morbo nullo modo affici, tenet. Quemadmodum de aqua zelotypiæ dicitur numer. 5. Huic sententiæ aliam adjungit Tostatus aliorum asserentium, *Quòd isti qui deliquerant insigniebantur barbis aureis cuiuscunque coloris barba antea fuissent*, &c. Tandem ibidem quæst. 32. in dubium vocat: an scilicet summus Pontifex Aaron biberit de illa aqua, in qua vituli combusti cinis erat aspersus? Cui quæsito his verbis satisfacit: *Dicendum ergo, quòd ipse Aaron, & omnes Levitæ sicut cæteri de Israël biberunt: tamen non fuit inventum illis signum aliquod sceleris ex potu illo.* Sed cur quæso in Aarone, & Levitis nullum apparuit signum, cùm hi maiori pœna essent digni scelus illud non impedientes? Aaron namque utpotè summus Pontifex, & reliqui Levitæ, populum à tanto flagitio tenebantur avertere. Ergo æquũ erat, ut propter hoc tali signo notarentur. Quare ergo illo non inuruntur? Ne sacerdotij dignitas, & Levitarum ordo notorietate peccati infamaretur. Si enim Aaron, & Levitæ insimularentur illo signo, indigni prorsus essent tanti muneris exercendi. Audi iterum Tostatum. *Item si Aaron bibisset de aqua, & apparuisset in eo signum sceleris, sive esset infirmitas, sive color deaurata barba, & occisus non fuisset, infamis inter alios remansisset, qui non manebant notati de hoc crimine, & sic nunquam fuisset assumptus ad summum sacerdotium, in quo requirebatur homo mundissimus, ab omni infamia immunis. Sed assumptus fuit in summum sacerdotium. Ergo non apparuit in eo signum sceleris, quod in cæteris apparebat.* Verum est, Aaronem idololatriæ consensisse, quia ut populo blandiretur, vitulum conflatilem formavit, & per hoc satis superque apud omnem cœtum eius peccatũ erat notum; sed quamvis hoc ita fuerit, noluit Deus illo signo peccatũ Aaronis publicè demonstrare, dignitatem sacerdotalem velut venerans, ne in sacerdote tanti flagitij vel minimum appareret signũ.

Exod. 32 num. 20.

Abulens.

Tantis flagitiis domus Israël dominum ad iracundiam irritavit, ut eius misericordiam commutaret in justitiam. Sex viris ultionem remittens Deus, generali edicto jubet, ut transeuntes per mediam Ierosolymam, solùm parcant signo Thau insignitis, reliquos autem interficiant usque ad interfectionem: & ut amplius eius justitia splendeat, ultionem à sanctuario exordiri imperat. *Et à sanctuario meo incipite.* Ezechiel. c. 9. n. 6. D. Hieronymus ad hunc locum sic ait, *Et à sanctuario meo incipite: sive ut septuaginta transtulerunt: id est, & à sanctis meis incipite. Vel sacerdotes significat, qui versabantur in templo, & adorabant idola: Vel eos, qui pro sacerdotij merito sancti vocabantur in populo.* Miraberis B. Hieronymum per sanctuarium sacerdotes idololatriæ deditos intelligere. Si templum illud abominationibus profanabant sacerdotes, Deo verò cultum abnegantes; quomodo per eos intelligitur sanctuarium; vel si septuaginta interpretum sequamur translationem; qui sancti appellari poterunt, qui tot idololatriis templum sanctum Dei polluerant? Et si ab his incipienda est ultio, quomodo vocantur sancti? Sanctos punire divinam dedecet justitiam. Ergo vel non appellentur sancti, vel maneant impuniti. O bone Deus, quanto studio agis pro honore sacerdotum! Sancti appellantur quamvis idololatriæ dediti, ne sacerdotium maculetur, si eorum crimina detegantur. Nam ita Deus honori sacerdotali studet, ut adhuc quando eos ob vitam sceleratam severissimè & justissimè punit, sanctitatis pallio eos tegit, ne causam publicet punitionis sacerdotum; quasi magis desiderans nimis severum apparere, & sanctos punire

36.

Ezech. 9. num. 6. Hieron.

punire, quàm sacerdotum crimina detegere, Vocantur ergo sancti, quamvis criminosi, non quia culpæ essent expertes, sed quia sacerdotes : *Qui pro sacerdotij merito sancti vocantur in populo*; ne vel umbrâ peccati sacerdotum tanta dignitas obtenebretur.

37. Pretioso ornatu, & vestibus religiosis indui Pontificem desiderat Deus, ut sanctificatus ministret ei. *In quibus sanctificatus ministret mihi. Id est* (inquit Abulensis quæst. 4. in fine) *Deo applicitus*: Ut ex tali applicatione, & cultui Dei consecratione etiam exteriùs sanctificatus appareat. Tantam enim curam agit Deus sacerdotum, ut non solùm sanctitatis internæ dedecore eos ornari desideret : verumetiam splendore externo præfulgere cupiat : ne qui altaris ministerio inserviunt, criminis umbra dedecorentur.

Abulens.

ILLATIO XXXIV.

Quanta animi puritate ad venerandum Eucharistiæ Sacramentum accedendum sit.

38. MAgno beneficio magna debetur gratitudo. Ergo maximo summa. Nam quanto reliquis antecellit beneficium, tanto illius memoria in animo accipientis grata recordatione versari debet. Ob hoc Symmachus lib. 7. Ep. 52. dicebat : *Officia tua revera æquare non possum : spondeo tamen nunquam me cultu mentis, & affectione cessurum.* Quot beneficia Christus Dominus in inenarrabili Eucharistiæ Sacramento cumulaverit, Conc. Trident. sessione 13. c. 2. narrat, cùm de hoc Augustissimo mysterio agens in hæc verba prorumpit. *Ergo salvator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem Sacramentum hoc instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum.* Quid ergo pro tantis beneficiis sumus reddituri ? Profectò non aliud possumus, nisi nunquam nos cultu mentis, & affectione cessuros, accedentes ad hoc saluberrimum convivium, magna animi puritate, absque peccatorum sordibus, & ipsum Christum in nobis habentes, promittamus firmiter, mansuros in Christo.

Symmac.

Trident.

39. Transierant filij Israël per Jordanem sicco pede sicut per arentem alveum stupentibus undis ad præsentiam arcæ : & tunc sic fatur Dominus ad Iosuam : *Fac tibi cultros lapideos, & circumcide filios Israël in colle præputiorum*, Quid inde ? *Fecerunt Phase quarta decima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho.* Quare non celebratur Pascha ab Israëlitis ante transitum Jordanis, nec ante circumcisionem ? & cur Pascha circumcisioni succedit ? Quia Phase illud Christum Dominum in Eucharistia latentem figurabat : circumcisio, & transitus per Jordanem siccis, & mundis pedibus expiationem à peccatis. Dignè ergo celebratur Pascha, hoc est, reverenter accipitur Eucharistia, cùm anima maculata peccatorum sordibus in alveo cordis culpas tergit lachrymarum fluentis, & superfluitatibus circumcisis munda ad tantum Sacramentum accedit. Sic Origenes homil. 5. in Josue. *Vides ergo, quia nemo immundus facit Pascha ; nemo incircumcisus, sicut Apostolus interpretatur, dicens : Pascha nostrum immolatus est Christus.*

Iosue 5. num 2. Ibidem. n. 10.

Origen.

D. Gaudentius tract. 7. dubitavit ingeniosè : cur Deus Mannę pabulum distulit filius Israel usque dum profecti sunt de Ægypto ? Imò si Iosepho l. 3. antiq. c. 1. fides est adhibenda, rem altiùs exaggerat asserens Mannę ferculum non accepisse Israelitas, donec quęcunq; portabant ex Ægypto penitus consumpserunt. Quod satis sacro textui consonum est. Nam Exod. 16. refertur, famem ita dirè oppressisse Iacobeas familias, ut putarent jamjam vitam exhalandam in solitudine ; & qualiter libenter venderent libertatem, ut à famis oppressione liberarentur. Suo quæsito respondet Gaudentius rem hanc in debitam reverentiã Eucharistiæ adumbratæ in Manna religiosè transferens. *Cùm verò, inquit, exieris de Ægypto huius mundi actu, vel corpore : Manna pabulo manducabis, panem cœli accipiens.* Quali diceret : ut dignè, & reverenter ad Eucharistiã accedamus, relinquenda est Ægyptus, hoc est, peccatorum conventus, & distractionis occasio. Devotè satis Gaudentius Sed adhuc superest examinare Iosephi assertum. Cur putavit (inquiro) Israëlitas prorsus omnes cibos consumpsisse ? Dixi jam in sacro textu sufficiens esse fundamentum huius asserti : sed mysterium oportet indagare. Cur Deus, qui tot mirabilibus præmissis populum è dura Ægypti servitute in manu forti, & brachio excelso eduxit, in tantam angustiam passus est incidere, ut omne pabulũ, quod ex Ægypto asportaverant, penitus consumeretur ? Quam aptè Hugo Card. ad c. 13. Ioan. reseravit arcanum ! *Datum est eis Manna, inquit, per quod corpus Domini significatur : & dicitur, quod non habuerunt Manna, quousque defecit farina, quam asportaverant de Ægypto, id est, peccatum.* Tanta puritate ad sacrosanctum altaris Sacramentum est accedendum, ut nec minutissimus culpæ pulvis (de gravi loquor) adesse debeat in anima suscipientis. Ideo tota farina, quam ex Ægypto asportaverant filij Israel defecit omninò, antequam acciperent Manna : quia istud Christi Domini corpus præsignabat ; illa peccatũ. Quod est dicere : usque dum à mortalibus mundemur per pœnitentiam, non licet ad sacram mensam accedere. Nam si in Manna huius Sacramenti umbra hoc exegit Deus : quantâ cum puritate ad tantum Sacramentum debemus accedere ?

40. Gaudent. Ioseph.

Gaudent.

Hugo Cardin.

41. Maximum huius puritatis exemplum in Deipara purissima præbet Lucas cap. 1. n. 29. Mittitur Gabriel ad Mariam felicissima annunciaturus, & ad eam ingrediens, sic exordiritur salutationem. *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Miratur Chrysologus serm. 143. & tanti arcani perterritus reverentia, acuit intellectum, & ex verbis angelicis consequentiam infert. *Missus est Angelus à Deo*, (vocis aureæ sunt verba) *& quid dicit ? Dominus tecum. Ergo erat cum Virgine, qui Virginem miserat ?* Erat sanè. Si ergo erat Deus cum Maria, ad quid ex supernis mittitur Archangelus ? Cùm Rex, Ducem, Marchionem, vel Comitem alteri Regi legat, ex eo est, quia procul ab eo distat. Nam si noctu, diuque inter duos reges familiarissimus esset sermo,

Lucæ. 1. num. 29.

Chrysol.

superflua

superflua esset unius ad alterum legatio. Quis hoc dubitet? cum præsentia regis nuncij non indigeat adiutorio. Cur ergo Deus mittit Archangelum ad Mariam, si à felicissimo suæ conceptionis momento candore gratiæ & gloriæ erat ornata; & prælervata à communi clade? Iam jam Deus erat in Maria, ut testatur Gabriel: ad quid ergo mittitur? Vel omittatur legatio, vel Dei reticeatur præsentia, & divina habitatio cum Maria. Si Mariæ sanctitate, & pulchritudine allectus (ô bone Deus) in sinu Patris manens, descendis è cœlo, quin ab eo tis absens, pulchrius, & splendidius cœlum quærens in terra virginea, dicito salutationem, & excusabis legatum. Cur si eum mittis, præcurrens ei, jam es cum Maria, ut fatetur ipse? *Ave gratia plena: Dominus tecum?* Aut si Mariam in matrem prælegisti, quis de eius sanctitate, & gratiæ plenitudine poterit ambigere? Quare ergo Angelus rem satis perspicuam intonat voce clara dicens, gratia plena? Eventus ipse offert solutionem. Missus est Gabriel, ut salutaret Mariam, & tanti mysterii faceret certiorem, simulque ei annuntiaret ex ipsa fore nascituram, qui produxit ipsam. Sic apertè Lucas ibid. n. 31. *Concipies in utero, & paries filium. & vocabis nomen eius Iesum: hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur.* Susceptura Deum præmonet. Ecce ergo, cur Angelus Mariam gratiæ plenam prædicat. Quia in ventris hospitio acceptura erat Dominum: & en etiam tibi, quare Dominus jam adest cum Virgine, cùm ab Angelo salutatur. In quo docemur, ad suscipiendum Deum, requiri, ut Deus ipse præexistat in nobis, qui præcessit in Maria ipsum susceptura. Breviter, & profundè Chrysol. citatus prætata sensit, & illustravit. *Ergo erat cum Virgine*, ait, *qui ad virginem miserat. Præcessit nuncium suum Deus.* Quasi dicat, Quia Maria Deum erat susceptura, præcessit nuntium suum Deus; ut Deo jam existente in Maria, suum generaret auctorem, & in suis visceribus clauderet, quem cœli capere non possant. Docemur igitur per hoc, ad dignam sacræ synaxis susceptionem, debere in nobis Deum præexistere per gratiam, ita ut Deus sit in nobis prævia dispositio ad ipsum Deum sanctè, & reverenter suscipiendum.

Luc. 1. n. 31.

42. Hoc oratu Deus ostendebat sanctificatum fuisse Pontificem, ut decenter, & religiosè in tabernaculo deserviret: in quo non solùm sacerdotum commendavit reverentiam, qua sacrificium offerre debent, sed etiam populares exhortatur, ut tali ministerio debitum cultum exhibeant. *Etiam* (inquit Abulensis quæst. 1.) *ut ipsi vulgares talium reverentiâ admoniti, ipsum quod gerebatur, ministerium honorarent.* Sed cur tantus honor huic ministerio erat exhibendus? Ni fallor, quia in eo præsignabatur sacrificium Eucharisticum. Qui erat intra tabernaculum, quod non obumbraret Eucharistiam? Longum esset hoc probare. Simus ergo grati tanto beneficio: & quamvis nulla ex parte nostri possit esse gratitudo, quæ æquare valeat beneficiorum Eucharistiæ magnitudinem; tamen divino auxilio adiuti reverenter ad tantum convivium accedamus, ne datorem respuentes, ipsum beneficium afficiamus irritum.

Abulens.

ILLATIO XXXV.

Ad sacram synaxim tamquam in Dei judicio judicandi; vel ad subeundam mortem; vel ad Dei fruitionem perventuri, accedere debemus.

QUanti momenti sit in mortis periodo habere animi puritatem, nullus, qui de divina justitia, & benignitate bene sentiat, audebit dubitare. Ex morte enim æternitas vel in gloriam, vel in pœnam pendet. Tremendum instans, & incertum, cùm exitum ignoremus: certum, cùm credamus inevitabile! Iob hoc Drogo Hostiensis lib. de Sacramento dominicæ passionis explicans illa verba Matt. 26. n. 38. *Tristis est anima mea usque ad mortem*, ait: *Anima tristis est, quæ expectat mortis tribulationem: quis enim sciat, utrum ad sinistram, an ad dexteram eat? Quis enim sciat, quomodo respondeat ad arguentem se, quando judex sicut parturiens loquitur?* Propter hoc Isaias Abbas oratione 9. dicebat: *Ita vive, ut si diem agas quotidie ultimum, & non peccabis.* Aurea sanè verba, quæ in nostris cordibus sculpi, & nunquam aboleri, necesse erat! Tremendum inquam, est mortis momentum, quod sequitur Dei judicium; & post judicium, aut gehenna æterna, aut requies in sempiternum duratura. Quis Dei judicium non timet? Quis mortem non formidat? Quis scit, an ad dexteram, vel ad sinistram sit collocandus? Undique metus, suspiciones undique molestant. Quis animum suum non præparat, si mortis agitetur cogitatione; ut ad Dei hæreditatem perveniat? Non aliter oportet ad Eucharistiam accedere, ac si diem ultimum ageremus (& quasi in Dei judicio judicandi, & gloriam consequuturi. Singula gradatim confirmemus.

43. Matt 26. num. 38. Drogo Hostiens. Isaias Abbas.

Proverb. 23. num. 1. dicitur. *Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende, quæ apposita sunt ante faciem tuam: & statue cultrum in gutture tuo.* Caietanus hunc locum explicans sic ait. *Ponet multitudinem cultrorum circa gutturtuum, hoc est, considerabis te tamquam positum sub multitudine gladiorum imminentium gutturi tuo.* Sed vir sapiens comedentem cum principe admonet, ut se veluti sub multitudine gladiorum imminentium constitutum consideret, tamquam vitam agentem, & morti obnoxium? Præsentia principis timorem pellit. Ergo qui cum principe recubat in magna videtur esse securitate. Quare ergo statuendus est gladius in gutture comedentis cum principe; aut cur recubans cum illo se debet considerare, quasi statim jugulandus foret? Fortassis hæc admonitio fit, ut pericula, quibus obsidentur aulici, & qui proprius principibus adstant, explicentur. Sed aliam huius dubii expositionem nobis dedit Lyra. ibidem, dicens: *Vt comedas cum principe, id est, in mensa principis.* Sed adhuc instio: cur tanta cura mensæ principis sit adhibenda? Aut quæ est hæc mensa potentis, quæ tantam præparationem exigat in comedente, ac si multitudinem gladiorum gutturi suo imminentium perspiceret? D. August. tract. 46. in Ioannem per hanc mensam intelligit

44. Proverb. 23. n. 1. Cajetan.

ferculum Eucharisticum. Ecce jam reseratum arcanum. Cupiebat sapiens animos instruere ad dignam Eucharistiæ receptionem. Sicut enim capitali supplicio addictus, dum illud intuetur, animum præparat, ut feliciter migret è vita, magni faciens momentum mortis, à quo æternitas pœnæ, aut gloriæ pendet; ita qui ad sacram synaxim accedit, non minori cura se debet præparare. *Mensa potentis* (inquit Aurelius) *qua sit, nostis, ubi est corpus, & sanguis Christi: qui accedit ad talem mensam præparet talia. Quid est, præparet talia? Quomodo ipse pro nobis animam posuit, sic & nos debemus ad ædificandam plebem, ad asserendam fidem animas nostras pro fratribus ponere.* Puritas ergo desiderata in moriente, in conviva potentis, hoc est, in suscipiente Eucharistiam debet reperiri, ut ad mensam tanti principis possit accedere. August.

45. Mortem sequitur tremendum Dei judicium. Quare non solùm morientis puritate ad Eucharistiam debet homo accedere, sed ut rationem de suis operibus redditurus. Fallor si Apostolus Paulus 1. ad Corinth. 11. num. 26. rem hanc non tetigit dicens: *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Quid est: *mortem Domini annuntiabitis donec veniat?* Angelicus Doctor hæc verba exponens, sic ait. *donec veniat, id est, usque ad ultimum eius adventum: in quo datur intelligi, quod hic ritus Ecclesia non cessabit usque ad finem mundi.* Sed propius ad rem nostram accedit Hieronymus ad præfata verba Apostoli. *Donec veniat. Tamdiu memoria opus est, donec ipse venire dignetur.* Quod est dicere: quotiescunque sacramentum Eucharistiæ sumimus, mortem Domini annunciamus, ut tanto beneficio non respondeamus ingrati, sed tamquam vitam agentes, sumamus sacram synaxim; & veluti severum judicem expectantes timore, & reverentia ad illam accipiendam accedamus, memoria semper retinentes illius æquissimi tribunalis rectitudinem. 1. ad cor. 11. n. 26. S. Thom. Hieron.

46. Tandem post mortem, & judicium, in quo sententia lata est, vel mors æterna, vel fruitio Dei in perpetuum duratura subsequitur. Accede ergo ad sacram Eucharistiam ita ab omni sorde mortali mundus, ut beari dignus existas, & summa illa felicitate, quæ in visione clara Dei consistit, gaudere, & in sempiternum perfrui valeas. Non enim assero ad dignam Eucharistiæ susceptionem tantam puritatem requiri, quantam ad fruitionem beatitudinis. Absit hoc. Nam scio, peccata levia non impedire dignam susceptionem tanti Sacramenti, quæ tamen cœlorum ianuam occludunt, ut dicitur Apoc. 21. n. 27. de cœlesti illa Hierusalem: *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium.* Quæ verba tam de gravibus, quàm de levibus culpis intelligenda sunt: utraque enim regni cœlorum impediunt ingressum. Assero igitur ad recubandum cum Domino tantam dignitatem requiri, quantam, ut aliquis dignus sit visione Dei. Apparuit Deus Abrahamo sedenti in ostio tabernaculi sui in convalle Mambre: summis precibus Patriarcha Deum exorat, ne transeat servum suum, sed maneat apud eum, requiescat sub umbra arboris, laventur pedes eius, & comedat buccellam panis, &c. Cui Deus acquiescens dixit: *Fac ut locutus es.* Gen. 18. n. 5. si inquiras cur tanta familiaritate apud servum dignatus sit manere Dominus, & ab illo pasci se permittat? Puto id magno Dei consilio eventum. Sed audi Origenem homil. 4. in Gen. rem hanc sedulò expendentem. *Mambre in nostra lingua*, inquit, *interpretatur visio, sive perspicacia. Vides, qui, & qualis est locus in quo Dominus potest habere convivium. Delectavit eum visio & perspicacia Abrahæ. Erat enim mundus corde, ut posset videre Deum. In tali ergo loco, & in tali corde potest Dominus cum Angelis suis habere convivium.* Deliciosè Dominus cum Abrahamo epulabatur, quia erat mundus corde, ut pollet videre Deum, & in tali corde potest Dominus cum Angelis suis habere convivium. Sed quid habet visio Dei cum illo convivio, ut ex cordis candore colligat Adamantius dignitatem Abrahami ad intuendum Deum? Convivium illud teste Isidoro Hispalensi in quæstion. in Genes. c. 14. Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum prænotabat, nam sic ait de vitulo saginato, quem Deo obtulit Abraham in isto convivio: *iste autem vitulus tener saginatus Domini Iesu Christi est corpus.* Ostendit ergo Origenes, ita mundum fuisse Abrahamum ad accumbendum cum Deo, ut eius beatifica visione perfrui posset. Ex hoc collige ad dignam Eucharistiæ susceptionem tantam requiri dignitatem, sicut ad Deum intuendũ prærequiritur. Sic, sic Deus dignè hospitatur, & in corde mundo cum Angelis suis celebret convivium. Habes ergo, quanto timore, & reverentia ad tantum Sacramentum accedendum sit. Gen. 18. num. 5. Origen. Isidorus. 47.

Ob hoc Deus Pontificem suum sacris vestibus ornatum in ministerio altaris desiderabat, ut sanctificatus ministraret ei. *In quibus sanctificatus ministret mihi.* Quibus docemur ad Sacrosanctum altare, nefas esse, sine puritate cordis, & animæ munditia accedere. Nam si ad illud quod nostrum præsignabat, Deus requirebat sanctitatem in ministrante; ad Eucharisticum, in quo non vitulorum sanguis, sed immaculati agni, qui peccata mundi abstersit, immolatur corpus, & sanguis, quanto animi decore est accedendum? Profectò tanta puritate, ac si accedens esset moribundus, aut quasi strictissimo Dei judicio judicandus; & tandem ut dignus sit beari, & summa illa felicitate perfrui.

ILLATIO. XXXVI.

Qui Deo consecratur, totum se ei tradat, omni alterius rei curâ neglecta.

48. QUam miserè errat, qui Dei consecratur cultui, si temporalium rerum laqueis irretiatur. Deo obsequia pura, immixta debent exhiberi: nam eius immensæ bonitati magnopere displicet, si apparens bonum terrenarum rerum summo illius bonitatis pelago admisceamus. Exscribam verba Origenis homil. 24. super Numeros,

Origen. Numeros, rem hanc altius explicantis. *Sancti enim dicuntur illi, qui se voverunt Deo. Vnde & aries (verbi causa) si vovetur Deo Sanctus appellatur, quem tonderi ad communes usus non licet. Sed & vitulus si devotus fuerit Deo, Sanctus nihilominus appellatur, nec licet eum jungi in opus commune. Ex his ergo colligamus, quid est, hominem seipsum vovere Deo? Si te voveris Deo, imitandus tibi est vitulus quem non licet, humanis operibus deservire, nihil facere, quod ad homines, & ad praesentem pertineat vitam: sed quidquid ad animam pertinet, & ad divini cultus observantiam, hoc agendum, & cogitandum tibi est.* Pulchra, & non prolixa verba, quæ semper religiosos, & Deo consecratos oporteret in animo retinere.

49. Primo parenti vix in lucem edito prohibuit Deus esum ligni scientiæ boni, & mali. Gen. 2. n. 17. *Ex omni ligno paradisi comede. De ligno autem scientiæ boni, & mali, ne comedas.* Si ex omni ligno fructum carpere licebat, & etiam ex ligno vitæ (ut ait Lyra. ad hunc locum) cur excipitur arbor scientiæ? Quid in hac arbore vidit Deus; ob quod Adamo illius esum non permittat? Quid speciosius, & melius hac arbore: quare igitur interdicitur hæc sola? S. Thomas in c. 2. Gen. putat, hoc præceptum homini fuisse impositum, quia tenebatur homo statim divino cultui mancipari. *Fuerunt*, inquit, *data ista praecepta statim, quia non erat ratio differendi, & debuit ad Dei cultum statim ordinari.* Sed rursus rogo: si homo ex ligno scientiæ comederet, an aliquid adversùs talem ordinationem committeret, si abesset præceptum? Ni fallor, ex ipso effectu, quem huius arboris fructus ferebat, potest colligi responsio. Arbor hæc boni, & mali præbebat scientiam, in quo effectu, ut patet, bonitatis, & malitiæ erat admixtio, quæ non congruebat viro Deo consecrato, & ex toto animo intento, qualis fuit Adamus in illo statu felicissimo innocentiæ. Ideo ergo huius ligni fructus interdicitur, quia in eo boni, & mali scientia coniungebatur. Ut igitur in homine ad divinum cultum ordinatum huiusmodi permixtio exterminetur; meritò arboris scientiæ prohibetur cibus, ne in eo, qui Dei se dedicavit obsequiis, vel mali reperiatur notitia.

Genes. 2. Num. 17. S. Thom.

50. Sciebat callidus ille serpens, quantùm Deo displicet boni, & mali consortium, quando mulieri persuasit huius arboris esum. Sic illi dixit: *Aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij scientes bonum, & malum.* Genes. 3. n. 5. Non ita callidè ut cupiebat dæmon, videtur rem istam agere. Si mulierem in fraudem deducere desiderat; cur eam mali recordatione perturbat? Facilius eam deciperet, si solius boni mentionem faceret. Quare ergo scientiam boni, & mali promisit? Deinde; cur boni scientiam spondet, si ad malum adducere nititur mulierem? Ignoret bonum, ut solùm ad malum convertatur, & deleatur ex eius memoria vel minima notitia boni, ne aliquando bonitatis suavitate allecta, malum deserat, bonum inquirat. Quare (ô deceptor generis humani) boni scientiam promittis, cùm mali scholam in visceribus mulieris totis viribus desideras fundare? Devotè Galfridus apud Tilmanum ad caput tertium Gen. *Ad scientiam boni, & mali*, inquit, *nos provocat inimicus: licèt malit nos malum semper, & malum vel malum, & prius nosse, videlicet malis initiis peiores progressus, pessimum finem dare. Alioquin si bona nobis omnimodè dissuadere non potest, prima esse maluerit, etiam in hoc ipso ad exitum vitæ pergens, & calcaneo magis insidians.* O fera calliditas serpentis! Bonum promittit, ut ad malum alliciat. Mallet si posset ad pessima homines falsis blanditiis pellicere, & omninò à via bonitatis retrahere; sed quando aliter ei quam sperabat, ea, quæ cogitavit procedunt, bonum malo admiscet, ut per mali admixtionem ipsum bonum corrumpat. Habes hinc dæmonem non libenter mulieri scientiam boni promisisse, sed ut scientiam mali daret, putans boni notitiam nihil profecturam, si cognitionem mali comitaretur. Ita hæc boni, & mali permixtio Deo displicet, ut fera illa pessima bonum suadere non timeat, si bono malum videat consociandum. Econtra Deus ita in bono placet, ut si bonum malo permisceri intueatur, illud reputet non bonum, sed malum; & quod aliàs summoperè placebat, propter mali consortium incipiat displicere. Galfrid.

Christo Domino in cruce sitienti vas aceto plenum propinarunt iniquitatis ministri. Ioan. decimo nono, numero vigesimo nono. *Illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes obtulerunt ori eius.* Matth. vigesimo septimo numero trigesimo quarto sic exponit rem hanc: *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset noluit bibere.* Mirabile est Christum in cruce sitientem gustasse vinum, & non bibisse. Sitienti nulla est amara potio: bibito, Domine, si non ut vincas sitim, saltem ut palatum refrigeres. Quare renuis bibere, libans potum? D. Ambros. in cap. 23. Lucæ quæstionem dissolvit putans; ideo Dominum labia à vino avertisse, quia erat cum felle mixtum, in quo bonitatis, & malitiæ admixtio præsignabatur. *Acetum* (inquit Mediolanensis antistes) *bibitur, vinum cum felle mixtum non bibitur? non quia fel, sed quia admixta vino amaritudines recusantur.* Plus Domino quàm fel displicet, fellis & vini admixtio: hoc est, boni & mali consortium plus displicet, quàm malum. 51. Ioan. 19. num. 29. Matt. 27. n. 34. Ambros.

Sanctificatur Aaron sanctarum vestium ornatu, ut altaris exerceret ministerium: *In quibus sanctificatus ministret mihi.* Seu ut Lyra. & Sa legunt: *Vt consecratus ministret mihi.* Septuagin. *Ad sanctuarium*: quasi divino cultui addictus. A capite usque ad pedes ornatur Pontifex, ut sciat, qui Dei consecratur altari, totum se Deo consecrandum; & sæcularium rerum curis sibi non licere deservire. 52. Lyra. Sa. Septuag.

ILLATIO XXXVII.

Devotus animus ita in Dei se tradat servitutem, ut non solùm seipsum, sed & omnes sensus à tanto obsequio retrahi non permittat.

PLuries in sacro eloquio inter alia Deus zelatoris cognomine insignitur. Sic Exod. 20. 53.

Exod. 20 num. 5. num. 5. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes.* Ex Exodo trigesimo quarto numero decimo quarto. *Dominus zelotes nomen eius, Deus est emulator.* Lyra ad caput vigesimum Exodi hoc attributum, propter amorem, quo Deus filios Israël prosequebatur, assumptum putat. *Zelus*, inquit, *propriè significat amorem viri ad uxorem, in qua non patitur alium communicare, & hoc modo dicitur Deus zelotes, quia non vult, quod homo fornicetur cum Diis alienis per idololatriam.* Sed Origenes homil. 8. in Exod. circa finem, assignato discrimine inter animam, quæ prostituta est dæmonibus, & habet plures amatores, ut intrent ad eam, modò spiritus fornicationis, modò avaritia, modò superbiæ, & alios, & à suis amatoribus nullam patitur zelotypiam, & inter animam à Deo dilectam, sic de ista loquitur. *Si verò coniuncta fuerit viro legitimo, id est Christo*, (inquit apud Glossam c. 20. Exodi) *etiamsi aliquando fuerit peccatrix, ultra eam peccare non patitur, nec ferre potest, ut alludat Adulteris, excitat super eam zelus eius, & defendit coniugij castitatem. Si autem viderit eam temerantem coniugij jura, & occasionem quærere peccãdi, dat ei libellum repudii.* Quasi diceret: Tanto amore erga animas ipsi dicatas ardet Deus, ut in eis quidquid avertere ab ipso potest, penitus exterminet; aliàs zelotypia accensus tamquam temeratis dat eis libellum repudii. Quamobrem anima, quæ Dei cultui consecratur, ut placitum Deo præstet obsequium, totam se ita tradere studeat, ut omnes sensus, nec levem visum, nec capillum capitis ad terrenarum rerum curam divertere audeat.

Lyran. Origen.

53. Victoriâ partâ contra Madianitas principes exercitus Israël pretiosam supellectilem ex prædâ captam obtulerunt Moysi dicentes: *Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne unus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli, quod in præda auri potuimus invenire, periscelides, & armillas, annulos, & dextralia, ac murenulas, ut deprecetur pro nobis Dominum.* Num. 31. n. 49. Quibus acceptis Moyses, & Eleazarus intulerunt ea in tabernaculum testimonii. Sed cur duces populi omnem suppellectilem obtulerunt, quæ capitis, colli, gutturis, manuum, digitorum, & aurium erat ornamentum? Speciosè Origen. homil. 20. in Numeros respondet, ideo id factum, quia munera illa summo Deo offerebantur. *Isti sunt*, inquit, *qui auri plurimum pugnando ceperunt, & omne aurum, atque omne ornamentum sive capitis, sive brachiorum, sive etiam digitorum, id est, quidquid in intellectibus, quidquid in operibus habent Deo offerunt.* Per istos duces, & bellatores, qui Deo aureas manubias offerebant, viri Deo dicati præsignabantur. Ut ergo apertè constet, qualiter Deo offerri, & consecrari deberent, non solùm annulos, qui ad digitos ornandos; nec tantùm dextralia, quæ ad brachia; aut murenulas, quæ ad aures, videntur spectare: sed insuper omnem ornatum capitis, & intellectus in Dei cultum consecrandum fore. Quasi nihil sit, vel levis imaginatio, in viris Deo devotis, quod ipsi non consecretur. Nihil, quod sæcularium rerum curis videatur deservire.

Num. 31 num. 49. Origen.

Saucius amore sponsæ vocibus cordis amoris vulnera celebrat sponsus, & languens, & penè excors ex oculorum vel etiam minimo, & furtivo aspectu eius, & ab uno crine ad collum fluctuante inflictum vulnus exponebat Cantic. quarto numero nono dicens: *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, Vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.* Sed cur sponsus tantæ pulchritudinis sponsæ oblitus, in uno oculo, & in uno crine se saucium manifestat? Speciosam valdè, & totam pulchram sponsam prædicaverat, ibidem numero septimo: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Si ergo tota speciosa est: cur ex uno oculorum eius emissam sagittam intima cordis vulnerasse, & animam ex uno crine pendentem, vel quasi in eo æreis vinctam compedibus amatoriis verbis prædicat? Si cum primum vidit amasiam in profundum incidit amorem: cur vel levi unius oculi aspectu vulnerari, & non ab utroque oculo collimante puella pulchris infixum sagittis excordiatum non se dubitat patefacere? Cur non ab ambobus oculis, sed ab uno tantùm vulnerari dicitur? An quia alter oculus non esset pulcher, aut lippitudinis dedecore afficeretur? Absit hoc, cùm tota prædicetur pulchra. Cur ergo ab uno oculo, & non ab ambobus vulnus infligitur? Et quare in uno crine vulneratur, si in totam cæsariem solis radios suspicabatur transmissos? Tota coma arcus erat, & pharetra. Ergo non ab uno crine sed ab omnibus vulnerari, & quasi sagittis confodi, sibi videbatur sponsus. Cur ergo ab uno crine, & non à tota coma vulnerari, & excordiari dicit? Profectò non ob id sponsus in uno oculorum, & in uno crine sponsæ vulneratum se prædicat; quia alter oculus pulchrior sit altero; aut ille crinis maiori gaudeat speciositate (deformitas enim esset, si sponsæ oculi essent inæquales in pulchritudine, aut si crines omnes non æqualiter amasii præcordia vulnerarent) sed quia oculorum munus ita indiscretum erat, ut nec furtivo aspectu ad alia præter sponsum tenderent. Duo erant oculi sponsæ æquali perfectione, & pulchritudine ditati, sed ita intenti in sponsum, ut non duo, sed unus videretur. Sicut enim contingit sagittario, qui ut directius scopum attingat, unum claudit oculum: sic sponsus pulcherrimæ sponsæ dotes celebrans, se vulneratum dicit in uno oculorum eius, quasi dicat: sic cor meum tibi feriendum posuisti, O dilecta, sicque in directum sagittas collineasti, quasi altero oculo clauso omnem aberrandi occasionem amoveres, ut solùm in me conspiceres, ad omnia alia nec vel minimum visum distrahendo. Non aliter in uno crine vulnerari dicitur; hoc est, omnes in tænia illaqueati, videtur unus solius sponsi obsequio destinatus. Sic sic anima Deo dicata, Dei amasia obsequium præstare debet, ut nec furtivum aspectum, nec subtilissimum pilum habere desideret, quem Deo sponso firmiter non devoveat. Audi Anselmum ad hunc locum proclamantem. *Vulnerasti, dico, in uno oculorum, id est: quia uniuntur in me unà conspiciendo, & inquirendo illi, qui sunt in te*

54. Cant. 4. num. 9. Ibidem num. 7. Anselm.

oculi,

oculi, & similiter illi, qui sunt crines tui, Sponsa duos æquali prædítos pulchritudine habebat oculos, sed ita in Deum intentos, ut unà conspicerent, ad nulla alia visum convertentes. Similiter & plures habebat crines, sed in unum collectos, & religatos, ita ut nullus esset, qui Dei obsequio non esset devotus. Quis jam mirabitur, sponsum ab uno oculo, & ab uno crine sponsæ vulnerari? Nam ita delectatur Deus, cùm conspicit, animam eius obsequio mancipatam, omni terrenarum rerum cura immunem, & soli ipsi deservientem, ut se vulneribus plenum, & amoris sagittis confossum prædicare non erubescat.

55. Hanc esse viam regalem, quæ ducit ad Christum, non tacuit ipse, cùm per Matthæum c. 7. n. 14. clamitet. *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam.* Sed cur porta illa, quæ ad vitam ducit perangusta dicitur, & via, quæ tendit ad eam prædicatur arcta: D. Gregor. in catena S. Thomæ ad hunc locum satis aptè dubium absolvit, cùm ait: *Satis angustum est omnia prætermittere, unum solùm Deum diligere, prospera non ambire, adversa non timere.* Pulchrè sanè. Sed videamus, quænam sit hæc via? Quænam hæc porta? Et quænam hæc vita, ad quam tot angustiis perveniendum est? Explicuit Ioan. c. 10. n. 9. de Christo Domino, *Ego sum ostium.* & cap. 14. n. 6. *Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* Iam non miror angustam esse portam, & arctam viam, quæ ducit ad Christum. Nam sic solùs Christus diligendus est, ut nullius rei cura sæcularis tam ingenuo amori permittatur admisceri. Ad rē D. Gaudentius tract. 18. *Quoniam verò arcta, & angusta via est, qua ducit ad vitam; onerates divitiarum terrestrium facibus ingredi per illam non capit.* Omni cura terrestrium delpecta diligendus est Christus: meritò ergo arcta est via, quæ ducit ad eum, ut animus diligentis, & Deo devotus non sit ad alia distractus, sed totus in tanti amoris flamma combustus, purgatus ab omni terreno affectu, transformetur in Deum.

Matth. 7. num. 14.

Gregor.

Ioan. 10. num. 9. Ioan. 14. num. 6.

Gaudentius.

56. *In quibus sanctificatus ministret mihi.* Quasi dicat. Sacerdos, vel animus Deo devotus sic debet sanctificari, & Dei consecrari obsequio, ut totus sit Deo, ita ut non solùm seipsum in Dei se tradat obsequium, verum omnes sensus, cogitatus, & opera in divinam redigat servitutem.

Vers. IV. Hæc autem erunt vestimenta, quæ facient: Rationale, & superhumerale, tunicam & lineam strictam, Cidarim, & baltheum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron, & filius eius, ut sacerdotio fungantur mihi.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. HUc usque sacer textus vestes, & ornatum Aaronis universim; & confusè proposuerat in hoc versu jam speciatim annumerat, sed non omnes, nec secundùm ordinem, quo induebantur ab eis, sed secundùm excellentiam eorum. Nam ordo induendi talis erat, ut notavit noster Abulens. q. 5. c. 28. Exodi. Primò cùm sacerdos ad quodlibet accedebat ministerium, lotis manibus, & pedibus induebat femoralia, ut constat Exod. 29. & 30. secundò induebat tunicam lineam byssinam. Tertiò, si erat Pontifex ornabatur tunica hyacinthina habente mala punica, & tintinabula in extremitate per gyrum. Quartò superhumerali, & Rationali judicii, & inter hos ornatus nullus ordo erat prioritatis, cùm essent catenulis colligati. Sextò baltheo se cingebat Pontifex. Septimò redimiebatur Cidari. Octavò super Cidarim Tiara, seu mitra Pontificalis imponebatur. Nonò super frontem Pontificis pendebat lamina aurea. Si autem esset minor sacerdos, lotis manibus, & pedibus juxta magni sacerdotis exemplum induebat femoralia: deinde supra vestes suas communes tunicam strictam lineam byssinam. Tertiò cingebatur baltheo. Quartò imponebatur capiti Cidaris, vel Mitra linea. Ex quibus apertè constat factum textum non servasse ordinem prioritatis, sed excellentię, quando in hoc versu agit de vestibus. De his sigillatim infrà nobis tractandum est, quare hîc supervacaneum esset de illis instituere sermonem, agemus tamen in genere aliqua notatu digna quæstionibus sequentibus.

Abulens. Ordo inter vestes, & ornatum Aaronis.

QUÆSTIO VII.
Litteralis.

Quibus vestibus summus sacerdos, & quibus inferiores sacerdotes induerentur.

OPeræ prætium duxi, ut faciliùs quæstionem dissolvamus, assignare discrimen inter Pontificem, & inferiores sacerdotes veteris Testamenti, Levitas, Nathinæos, Nazaræos, scribas, & Pharisæos. Pontifex ergo erat summus sacerdos de familia Aaronis, & tribu Levi: inferiores sacerdotes similiter de eadem tribu, & familia. Ut constat ex nostro capite vigesimo octavo Exodi: & ex capite decimo octavo numero septimo Numerorum, ubi sic Dominus dixit ad Aaronem. *Tu autem, & filii tui custodite sacerdotium vestrum: & omnia, quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur.* Secundùm Abulensem quæst. 3. ad præfata verba, & Riberam lib. 3. de sacerdotibus, & vestibus sacerdotalibus cap. 3. quinque erant ministeria sacerdotum. Primum immolatio sacrificiorum, quæ fiebat extra tabernaculum in ipso atrio tabernaculi, & post templi fabricam in atrio sacerdotum. Secundum erat oblatio panum propositionis super mensam quæ sita erat in exteriori parte tabernaculi ad latus septentrionale, ut patet Exod. 26. num. 34. Tertium

2.

Num. 18 num. 7.

Munera Pontificatus & sacerdotum.

tium erat compositio lucernarum in candelabro, quod erat in eadem parte tabernaculi ad latus Meridianum contra mensam propositionis. Ibid. num. 35. Quartum oblatio Thymiamatis in altari aureo, quod erat ante Sancta Sanctorum, & fiebat quotidie, manè, & vespere. Exod. 30. num. 7. & 8. Ubi nota cum Ribera loco citato, quod quamvis sacer textus ibid. n. 7. dicat: *Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans manè:* Ex quo colligi videtur, hoc solum Pontifici, & non inferioribus licuisse sacerdotibus: hîc per Aaronem etiam minores sacerdotes possunt intelligi, cùm paulò post sacer textus num. 19. dicat: *Et missa aqua lavabunt in ea Aaron, & filij eius manus suas, ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo Thymiama domino, ne fortè moriantur.* Et 1. Paralipom. cap. 6. num. 49. dicitur: *Aaron verò & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare Thymiamatis in omne opus Sancti Sanctorum.* Quintum ministerium erat introire in Sancta Sanctorum ad aspergendum sanguinem hirci. Hoc solum erat proprium Pontificis, reliqua etiam minorum sacerdotum. Intrabat enim summus Pontifex solus, & semel in anno in die expiationis, quæ fiebat decima die mensis septimi, ut habetur Levit. 16. num. 29. Porrò tam Pontifex quàm minores sacerdotes immolabant vitulam rufam extra castra. Numer. 19. & leprosos mundabant. Levitic. decimo tertio & decimoquarto. Hæc solis sacerdotibus licebant.

Exod. 30 num. 7

Ibidem. num. 19.

1. Paral. 6 num. 49.

3. Tota tribus Levi erat Deo consecrata, ut in tabernaculo, & templo ministraret. Constat ex cap. 3. & 4. Numeror. Deinde fuit divisa in duos ordines: alterum sacerdotalem, in quo tam summus sacerdos, quàm minores continentur; & alterum purè Leviticum. Illum jam diximus maioribus cæremoniis initiari solitum, & sacrificiis peragendis destinari: hunc minoribus consecrari ritibus, & inferioribus tabernaculi, & templi ministeriis exerceri, ut patet ex cap. 18. Numer. & ex Abulensi ibidem & quæst. 10. in cap. 23. lib. 4. Regum, in qua refert omnes differentias sacerdotum veteris legis. Primus igitur ordo solùm ad Aaronem, & ad filios eius pertinebat; secundus ad reliquam tribum Leviticam. Munus Levitarum exprimitur cap. 8. Numer. num. 24. his verbis. *Hæc est lex Levitarum: à viginti quinque annis, & suprà ingredientur, ut ministrent in tabernaculo fœderis. Cùm quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt, eruntq; ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant, quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non facient.* Lyra. hîc dubio occurrit, dicens: tunc ingrediebantur ad dicendum officia, sed trigesimo anno instituebantur ministri, vel repellebantur, ut dictum est suprà. Id est, in cap. 4. Numeror. Ita etiam Abulens. in hunc locum, quæst. 3. Ribera lib. 3. de sacerdotibus c. 1. Barradas lib. 3. c. 54. Quæ autem fuerint Levitarum functiones apertè ex c. 4. Numer. constat. Custodiebant vasa tabernaculi, portabant illud, quando movebatur, cortinas atrij, velum, quod erat in introitu, & omnia, quæ ad altare pertinebant, funiculos, & vasa ministeriis, tabulas tabernaculi, vestes eius, columnas, ac bases earum, & omnem eius suppellectilem, secùdùm ministerium diversarum familiarum. Illicitum tamen erat illis videre aut tangere vasa, & reliqua, ut habetur Numer. 4. n. 20. Sed involuta accipiebant, custodiebant, & portabant. Initiatio Levitarum refertur. 8. Numer. num. 6. his verbis: *Tolle Levitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos juxta hunc ritum; Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ, cumq; laverint vestimenta sua, & mundati fuerint,* &c. Per aquam lustrationis intelligitur illa, cui cineres vaccæ rufæ pro peccatis combustæ infundebantur, & aspergebantur, qui erant immundi, ut mundarentur. Numer. 19. His consecrabantur Levitæ ut tabernaculo, & sacerdotibus deservirent, ex quo apertè constat discrimen inter ipsos, & sacerdotes.

Levitarũ munus.

Num. 8. num. 24.

Num. 8. num. 6.

4. Nathin. & eorum munera.

Alij erant templi ministri sacerdotibus & Levitis inferiores de Gabaonitarum genere juxta cognomen à Iosue illis impositum cap. 9. num. 23. & 29. Quibus onus erat cædendi ligna, & portandi aquam in ministerium tabernaculi, ut ibid. num. 23. dicitur de his: *Itaque sub maledictione eritis; & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei.* Hi appellabantur Nathinæi à verbo, *natham*, hoc est, *donare?* quasi donati ad prædicta ministeria exercenda in pœnam fallaciæ, quam struxerant. Quare D. Ambros. lib. 3. officiorum cap. 10. dixit: *Mulctavit eos Iosue villioris obsequio ministerij: clementior sententia, sed diuturnior.* Aliqui putant his Nathinæis, seu donatis, qui in tabernaculo serviebant, respondere nunc in ordinibus regularium eos, qui donati, seu conversi appellantur, & temporalibus in religione ministeriis funguntur. Hugo de Sancto Victore lib. de Sacramento altaris cap. 5. D. Isidorus lib. 2. de officiis Ecclesiasticis cap. 10. Rabanus lib. 1. de institutione Clericorum cap. 8. & auctor Epistolæ ad Rusticum Narbonensem quæ est. 13. tom. 9. cap. de 4. gradu Ecclesiæ, putant in Ecclesia, & in novo testamento ordinem subdiaconatus respondere Nathinæis, qui in templo humiliter servientes esse dicebantur, ex quorum ordine censent fuisse Nathanaëlem, eo quòd ut constat ex 1. Esdræ cap. 8. Nathinæi erant ministri domus Domini, imo dicuntur dati à Davide ad ministeria Levitarum. Idem docuit Isidorus lib. 8. etymologiarum cap. 12. quod est de Clericis: refertur ad litteram liber ille de divinis officiis Isidori in Concilio Aquisgranensi. 1. sub Ludovico Imperatore, & idem ex ipso desumpserunt Rabanus loco citato. Magister in. 4. dist. 24. *cap. Quintus est.* Et Gratianus canone, *Cleros* dist. 21. §. *Hypodiaconis.* & Beda in illud 1. Esdræ c. 2. *Numerus virorum.* Horum autem sententiam, quod attinet ad comparationem hypodiaconorum cum Nathinæis sequitur Michaël de Medina. lib. 1. de continentia cap. 40. quia in sacro eloquio Nathinæi semper juncti Levitis nominentur, quasi ipsis

Iosue. 9. num. 32.

Ambros.

proximè

proximè in templo ministrarent, & oblationes à populo susciperent, sicut etiam nunc Subdiaconi. Sed Medinæ opinionem difficilem putat quoad dictam comparationem Subdiaconorum cum Nathinæis Pater Gabriel Vasquez 3. part. disput. 236. c. 3. n. 35. Quia ut notavit Lyranus in c. 1. Esdræ, Nathinæi erant, qui serviebant ad deferendam aquam, ligna, & alia necessaria pro ministerio Levitarum. Idem tenet Ioannes Turrecremata in Canonem, *Cleros* 21. distinct. §. *ad sextum*, n. 62. Et hac ratione non potuerunt esse ministri intra ipsum templum, sicut erant janitores & cantores, Quod multis probat Vasquez loco citato. Quare ministerium Nathinæorum erat, quod notat Lyranus, id est, erant servi, & mancipia sacra ad prædicta opera inferiora.

5. Nazaræi & eorum ministerium.

Inter templi ministros annumerantur ab Innocentio libro 1. de sacro Altaris mysterio, capite sexto, Nazaræi, imò inter minores Sacerdotes eos refert. Sed ut perdoctè notat Ribera loc. cit. cap. 4. minimè Nazaræi ad Sacerdotes pertinebant, neque ad Tribum Levi, cùm ex quacunque Tribu esse possent, sicut Samson, qui erat ex Tribu Dan, & fuit Nazaræus Iudic. 13. Nazaræus idem, quod separatus, segregatus, coronatus, à verbo, *Nazar*, hoc est, *separare*. Undè nomen, *Nezer*, significat separationem, consecrationem, & coronam. Horum antiquitas multas annorum centurias ante ingressum in terram promissionis floruit, ut putavit Oleaster ductus ex eo, quòd Iacob Genes. 49. num. 26. Iosephum appellaverit Nazaræum. Alij in deserto cum ipsa lege institutos autumant. Nazaræi igitur se totos in divinum cultum mancipabant. Et hoc erat votum cæteris excellentius, & per anthonomasiam magnum dicebatur, ut patet Numer. 6. num. 2. *Vir, sive mulier cùm fecerint votum, ut sanctificentur*, &c. Ubi Septuaginta transferunt. *Cùm magnum voverint votum.* Cuius appellationis rationem reddens Philo Hebræus libro de sacrificiis ait: *Nazaræus seipsum dedicat: ideo magnum hoc votum, appellatur. Nihil enim quisquam possidet seipso pretiosius, qua possessione tunc ceditur.* Sed si plura cupias de Nazaræis legito doctissimum P. Franciscum de Mendoza in lib. 1. Regum, c. 1. n. 11. annotat. 10. circa litteram, sect. 1. per totam, ut Nazaræorum leges latè, sed non infructuosè asserit. Prima lex erat, ut à vino, & ab omni re cum vino cognationem habente abstinerent, ex 6. Numeror. à num. 3. Secunda lex, ut ab omni funerea contage procul essent: ne tangerent, ne aspicerent, ne appropinquarent ad mortuos, etiam in primo gradu coniunctissimos. Numeror. 6. à n. 6. Tertia lex traditur ibid. n. 5. Ut Nazaræi intonsi essent, & novacula super capita eorum non transiret. An verò hoc de sola cæsarie, quæ est capitis coma, vel etiam de barba intelligendum sit, ibi littera non exprimitur. Quarta, & ultima lex eos obligabat ad quædam sacrificia: semel quando contingebat polluì Nazaræum; & iterum quando Nazaræus absolvebatur.

Num. 6. num. 2.

Septuag.

Philo Hebr.

Nazaræorum leges.

6. Scribæ, & Pharisæi, & eorum officia.

Scribæ, & Pharisæi non debent inter Sacerdotes annumerari, nec inter ministros templi, quoniam ex omni Tribu esse poterant. Hi erant ad Scripturam interpretandam, populumque erudiendum instituti, Pharisæi dicti sunt à verbo, *pharats*, per *tsade*, hoc est *dividere*, quod se à reliquis tamquam justos ab iniustis separarent. Vel à verbo, *pharas*, per *semech*, quia gloriarentur clavem ad aperiendas Scripturas habere. Scribæ erant modestiores, quod cùm sapientes dicerentur, ut testatur Divus Hieronymus epist. 151. ad Algasiam, quæst. 10. tamen ipsi, si verum refert eorum quidam, *thalmidem*, hoc est, discentes potiùs quàm scientes dici maluerint. Nihilominùs ipsi evanuerunt in cogitationibus suis. Legisperiti appellantur Scribæ ex officio docendi populum. Qui multa desideret legat Patrem Franciscum Ribera loco citato, capite quarto: nobis, prout ad præsens attinet institutum, sat est, horum munera aperuisse, ut Pontificis, & Sacerdotum constet excellentia.

7. His prænotatis, dicendum primò existimo; quasdam esse vestes Pontifici, & Sacerdotibus communes. Hæ sunt quatuor, nempe, femoralia aut fœminalia, quæ induebant lotis manibus, & pedibus: tunica linea byssina: deinde baltheus: & tandem cidaris aut mitra. Hoc manifestè constat ex hoc cap. 28. num. 40. & ibidem Interlinealis, & Lyra. Docuerat id Iosephus lib. 3. antiq; cap. 8. Sic etiam tenent Divus Hieronymus tom. 3. epist. 128. ad Fabiolam, Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 102. art. 5. ad decimum, Arnoldus Carnotensis tract. de ultimis verbis Domini, Abulensis hîc quæst. 5. Ribera lib. 3. c. 9. Christophorus de Castro in Sapient. cap. 18. num. 3. & communiter interpretes.

8. Secundò dicendum puto, Aaronem, & in Pontificatu eius successores præter præfatas vestes usos fuisse aliis sibi propriis in ministerio altaris. Induebatur summus Sacerdos tunica hyacinthina talari habente per gyrum in extrema parte ad pedes mala punica, & tintinnabula: supra hanc induebat Ephod, vel superhumerale, cui adiunctum, quibusdam catenulis aureis erat Rationale septimum ornamentum. Octavo loco, licet super tunicam talarem erat balthæus (an verò sit à primo distinctus suo loco dicemus,) Deindè ornabatur cidari, vel tiara. Ultimò è tiara pendebat lamina aurea vittis hyacinthinis ligata, in qua erat scriptum Nomen Dei ineffabile, ut totam pulchritudinem Sacerdotis summi Dei vocabulum coronaret, & protegeret, ut notavit Hieronymus citatus.

9. Tertiò, Dicendum est, nullam fuisse Levitis vestem sacram, ad sui muneris exercendas functiones. Has enim habere solis Sacerdotibus fuit concessum. Hoc mihi certum videtur. Quia si ad ministerium Levitarum esset aliquis ornatus specialis & Sacer, signaretur ab Scriptura, sicut vestes Pontificis, & Sacerdotum designantur in hoc cap. 28. & numer. 8. ubi de Levitarum agitur initiatione, nec verbum de vestibus habetur, nec eas indui præcipitur, sicut sancita est lex de vestibus Sacerdotum in eorum consecratione Exod. 29. Ergo signum evidens est, Levitas pro suo munere exercendo nullas habuisse vestes.

10. Contra hoc assertum opponi potest, quod 1. Reg. 2. n. 18. dicitur: *Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo.* Et quod 2. Paralip. c. 5. n. 12. refertur de Levitis. *Filii, & fratres eorum vestiti byssinis.* Et Iosephus lib. 8. antiquitatum, c. 3. Refert Salomonem Levitis ex bysso stolas ducenta millia fabricasse. *Item*, inquit. *stolas Levitarum hymnos canentium, ex bysso ducenta millia.* Ergo Levitis aliqua erat specialis vestis ad suum munus exercendum: aliàs frustra tot præparentur stolæ. Hæc solum specimem difficultatis præseferunt; re tamen penitus examinata, nec umbra difficultatis remanebit. Nam ad illud, quod dicitur de Samuële respondere licet, vel Samuelem inter summos Sacerdotes annumerandum fore; multorum Patrum testimonio roboratur: aut indutum fuisse illud Ephod lineum, non quia Levitico ministerio esset consecratum, sed uti etiam laicis erat permissum, quemadmodum de Davide dicitur 2. Regum 6. n. 14. qui totis viribus saltabat ante Dominum accinctus Ephod lineo, & tamen David nec Sacerdos erat, nec Levita. Nec præfata verba Paralipom. nos urgent. Nam licèt ibi, vestiti tunicis byssinis referantur Levitæ, huiusmodi vestes non erãt consecratæ, nec eis fuerunt concessæ, quà Levitis, sed quia aliquam functionem exercebant in templo, sicut laicis permittebantur, quoquo modo in templo deservirent, ut perdoctè docet Ribera lib. 3. c. 5. & 10.

1 Reg. 2. n. 18.

2 Paral. 5 num. 12.

Iosephus.

11. Iosephus libro sexto de bello Iudaico, capite sexto, præter annumeratas vestes Sacerdotis summi, aliam refert, quam ipse ambitiosam vocat. Hanc induebat Pontifex cùm extra tabernaculum moraretur, ut adhuc extra illud inter reliquos esset notus. Quod mihi satis congruum videtur; præsertim cùm litteræ nostri textus non opponatur: & insuper satis credibile sit. Nam in lege Evangelica Clerici, & Episcopi præter sacras vestes, quibus dum sacrificia offerunt, ornantur, aliis utuntur honestis, ut à laicis discernantur in habitu, & vestibus. Deinde, quia ut Divus Hieronymus in citata Epistola ad Fabiolam asserit, Iosepho, qui erat de genere Sacerdotum, & ocularis testis (nam eius ætate adhuc extabat templum, & Titus, & Vespasianus nondum Hierosolymam subverterant) multum fidendum est. Iosepho consentit Abulensis hîc quæstione secunda in principio, forsan ductus authoritate Hieronymi: quamvis Rabbi Salomon, & alij Doctores Hebræi litteram sequentes novem tantum vestes agnoscant. Sed hoc dissidium facilè sedatur: nam Sacer textus solùm vestimenta sacra refert, Iosephus autem præter hæc usuale, quod Pontifex extra tabernaculum gestabat, addidit. Sanctus Thomas 1. 2. quæst. 102. art. 5. ad decimum, affirmat tantùm octo Pontificis ornamenta. Sed hoc forsan fuit, quia putaret, Cidarim Sacerdotum, & Pontificis uniformem fuisse in utrisque, licet in tiara Sacerdotum nec essent vittæ hyacinthinæ, quibus stricta lamina aurea pendebat in fronte Pontificis. Sed horum examen fiet, cùm de singulis agemus speciatim, nunc solùm assero, secundùm diversam supputationem plures, aut pauciores esse vestes assignandas. Nam si duplex est baltheus, aut non simplex Cidaris, plures vestes invenientur; sin autẽ, constans erit sentẽtia Sancti Thomæ. Sed hoc latiùs suis locis dicemus.

QUÆSTIO VIII.
Litteralis.

Quo tempore, & quibus in locis fas erat Pontifici, vestibus uti sacris.

12. Descriptio tabernaculi.

FUnctiones Pontificis in ministerio Sacerdotali intra ambitum tabernaculi exercebantur, & post templi consecrationem intra illud. In tabernaculo erat atrium discoopertum, in quo situm erat altare holocaustorum, nempe quædam ara ex lignis sethim constructa jussu Dei sacras Hostias offerendi causâ, quinque cubitis longa, ac totidem lata, hoc est, quadrata superiori, & inferiori ex parte; alta tamen tribus cubitis, quo Sacerdos ministrans pertingere commodè posset. Exod. 27. n. 1. & Exod. 40. n. 28. Intra tabernaculum posita erat ara Thymiamatis, sive incensi ex lignis sethim cubito longa, & lata: duobus cubitis alta; auro omnino obducta, circumornata in coronæ modum, ansis adiunctis aureis, per quas vectes inferrentur cedrini auro obducti, ut constat Exod. 40. numero vigesimo quinto, in Aquilonari parte mensa collocobatur, quæ panes Sanctos propositionis continebat. Exod. 25. à numero vigesimo tertio. In Meridiana erat candelabrum ex auro purissimo habens lucernas septem. Ibidem. Intra aditum tabernaculi erat arca fœderis, & ante illam oppendebatur velum interius, & hic locus dicebatur, *Sancta Sanctorum*. Ante velum locum habebat altare thymiamatis, & hic locus dicebatur, *Sanctuarium*, ut patet Exod. 26. num. 33.

13. His prælibatis, dicendum puto cum nostro Abulensi, quæstione 11. & 13. in cap. 28. Exodi, Summum Pontificem cum semel in anno in die expiationis Sancta Sanctorum ingrediebatur, non esse ornatum vestibus pretiosis, scilicet, superhumerali, rationali, tunica hyacinthina, lamina aurea, & mitra hyacinthina; sed solum semoralibus, tunica linea stricta, cingulo, & cidari linea. Deducitur apertè hæc sententia ex Levitic. 16. numero quarto. *Tunica linea vestietur, fœminalibus lineis verenda celabit. Accingetur zona linea: Cidarim lineam imponet capiti. Hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis, cùm lotus fuerit, induetur.* Idem docet Lyranus ad caput decimum sextum Levitici, ad illa verba: *Cùm portaverit.* Et Rabbi Salomon apud ipsum. Pater Franciscus Mendoza in lib. 1. Regum, capite secundo, numero vigesimo octavo in expositione litteræ, numero nono. Ratio, qua isti Doctores ducuntur, est, Quia augustissimus ille ornatus non congruebat lugubri ingressui per pœnitentiam, qualis erat pro expiandis

Levit 16. num. 4.

peccatis;

peccatis; postea verò sacrificium peracturus, Pontificium ornatum resumebat, ut constat ex eodem capite decimo sexto Levitici, numero vigesimo quarto, ut illius sacrificij celebritas ostenderetur.

14. Quòd si opponas ritum Ecclesiæ, quæ in celebrioribus festis pretiosioribus utitur ornamentis, & cùm Sacerdos ad sacratiora loca accedit sacratiori induitur ornatu: sed cùm Pontifex ingrediebatur *Sancta Sanctorum*, ad sacratiorem tabernaculi locum accedebat; Ergo Pontificiis vestibus, quæ sacratiores erant, tenebatur uti. Occurrit Abulensis loco citato. Nam vel per celebriorem solemnitatem intelligitur illa, quæ alacrior est, & maius gaudium significat, & magna animi hilaritate celebratur, & sic pretiosioribus vestibus uti debet: vel intelligitur dies festus alicuius maximi beneficij gratiam significans; & tunc si causa sit mœroris, & tristitiæ, non est celebrandus augustissimo ornamento. Sic Catholica Ecclesia diem Parasceve summa tristitia celebrat, cùm Redemptor noster Dominus Iesus Christus in ara Crucis seipsum pro nobis obtulit sacrificium, & mortuus est, ut nobis vitam conferret, & ianuam Paradisi aperiret, quæ ob peccatum fuerat occlusa. Augustiori ornatu utitur Ecclesia in festo nativitatis Domini, quàm in die Parasceve: & tamen maius beneficium nobis contulit in cruce, quàm in præsepio. In hoc namque
Gregor. disponebat nostram reparationem, in illa redemptionem consummavit, ob hoc Gregorius Magnus in benedictione cerei Paschalis dixit: *Nihil nobis nasci profuit: nisi redimi profuisset.* Ergo in maxima festivitate non utitur Ecclesia pretioso ornatu, sed tristi, & lugubri. Iure ergo in die expiationis, cùm esset mœroris, & planctus, quando orabat pro suis, & populi peccatis, non utebatur Pontifex vestibus pretiosis, sed depositis Pontificali pompâ afflictionem populi denotabat, ut dicitur Levitic. 16. numer. 29. & 31. & capite 23.
Levit. 23 num. 27. num. 27. *Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur Sanctus: affligetis animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino.* In aliis solemnitatibus designantibus lætitiam, ut in festo azymorum propter memoriam magni beneficij eductionis Israël è dura Pharaonis servitute; & in celebritate Pentecostes in recordationem legis datæ, & in aliis iure optimo Pontifex pretioso ornabatur amictu: non sic in die expiationis, in quo corda præparabantur ad pœnitentiam.

15. Opponi potest secundò: Quòd in die expiationis rogabat Summus Sacerdos pro suis, & populi peccatis. Ergo tenebatur proponere nomina Patriarcharum, & filiorum Israël. Sed hæc nomina erant in Ephod, & Rationali exarata. Ergo his indutus ingrediebatur *in Sancta Sanctorum*. Respondet Abulensis locis citatis, non ex eo quòd nomina filiorum Israël fuerint sculpta in lapidibus Ephod, & Rationalis ob recordationem, sequi summum Pontificem his indutum ingredi *in Sancta Sanctorum*. Quia etiam duodecim panes mensæ propositionis offerebantur coram Domino in memoriam duodecim Tribuum Israël, ut patet Levitic. 24. à n. 5. Et tamen mensa illa non erat intra *Sancta Sanctorum*, sed in Sanctuario, ut diximus. Ergo ex eo quòd Pontifex nomina filiorum Israël gestaret sculpta in lapidibus Ephod, & Rationalis, non exinde sequitur, quod his indutus teneretur ingredi in die expiationis *in Sancta Sanctorum*. Ornabatur ergo Summus Sacerdos pretiosis vestibus coram Domino, id est, coram altari holocaustorum, & coram altari thymiamatis, nō verò quando ingrediebatur propitiatorium, aut Sancta Sanctorum. Nam quamvis tria ministeria, quæ extra propitiatorium in parte exteriori tabernaculi exercebantur, nempe adolere incensum in altari thymiamatis, lucernas accendere, & panes propositionis, vel auferre, vel proponere pertinerent tam ad Pontificem, quàm ad minores Sacerdotes; ut docet noster Tostatus ad caput decimum septimum Deuteronomii; tamen Summus Sacerdos vestibus pretiosis ornatus has exercebat functiones, ut patet ex nostro textu num. 35. *Et vestietur ea Aaron in officio ministerij,* Exod. 28 num. 35. *ut audiatur sonitus quãdo ingreditur, & egreditur Sanctuarium.* Ubi absque dubio est sermo de tunica hyacinthina, quæ propria erat Pontificis.

16. Adverte, non abs re Abulensem putasse quæst. 13. in c. 28. Exod. Summum Sacerdotem proprias induisse vestes sacras, non solum intra Sanctuarium, verumetiam quando in altari holocaustorum, quod erat extra tabernaculum in parte exteriori atrii ministrabat. Nam licet Sacer textus verbis nuper citatis solùm dicat eis uti intra Sanctuarium, ob hoc tamen non negatur, his vestibus fieri ministrationem holocaustorum: in quo maxima decentia, & honor magnus erga Sacerdotem, & ministrationem illam commendabatur. Popularibus namque intra tabernaculum ingredi nefas erat: unde si Sacerdos in altari holocaustorum pretiosis vestibus non ornaretur nec populares admirarentur illum ornatum, nec illam administrationem magni facerent. Si autem Sacerdos augustissimo illo ornatu condecoratus altari holocaustorum deserviret, cùm populus intueretur per cortinas reticulatas, ministerium, & Sacerdotem magni haberent. Ita Abulensis quæstione citata, & quæst. 9. & 10. ad c. 16. Levitici. Quando autem Summus Sacerdos ministrabat in tabernaculo exteriori, sive in Sanctuario incendendo thymiama, & aspergendo sanguinem super altare thymiamatis, non ornabatur vestibus pretiosis: ut patet Exod. 30. & clarius Levitic. 16. Similiter his carebat, quando intrabat ad velandum arcam, altare thymiamatum, & mensam propositionis cum vasis suis, quando movendum erat tabernaculum; quia tunc simul ingrediebatur cum Sacerdotibus minoribus, ut constat Numer. cap. 4. & cum vestibus vulgaribus, quia ministratio hæc non erat sacerdotalis, quamvis ad Sacerdotes spectaret, ut inquit Aubulensis quæst. 13. relata. Sed obiicies ad probandum Pontificem usum fuisse vestibus sacris extra tabernaculum: quia Numeror. 10. num. 25. sic à Domino præscribitur Moysi: *Tolle Aaron, & filium eius cum eo in montem Or. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum*

filium

filium eius, *Aaron colligitur*, &c. Ergo Aaron ascendit in montem cum vestibus sacris. Salianus respondet anno 2583. num. 30. id factum ex divina ordinatione; aliàs non liceret.

Vers. V. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. AGit Sacer textus in præsenti de materia, ex qua vestes sacræ erant conficiendæ. *Accipientq;*, &c. Non hæc annumerantur, quia quodlibet ornamentum constaret ex his omnibus; sed quia nullum erat futurum, quod ex aliquo, vel aliquibus non constaret. Pretiosa erat omnis materia, quæ ad ornatum Sacerdotis præparabatur, ut inquit Beda lib. 3. de tabernaculo, c. 3. Beda. *Cuncta fiunt ex auro pretiosisque coloribus, quia nihil vile, ac sordidum in Sacerdotis opere, aut ore debet apparere. Sed cuncta, quæ agit; universa, quæ loquitur; omnia, quæ cogitat, & coram hominibus præclara, & in conspectu æterni arbitri oportet esse gloriosa.* Primò, *aurum*, annumeratur. Hic non accipitur pro illo pretiosissimo metallo, nec hyacinthus pro gemma, nec purpura pro illo pisce, qui est ex genere concharum habens in faucibus liquorem tingendis lanis maximè expetitum; sed pro filis ex auro, & aliis colore hyacinthino, & purpureo tinctis, ut insinuat Divus Hieronymus in epistolam ad Fabiolam, ubi loquens de Ephod Pontificis, ait, fuisse contextum ex quatuor coloribus, id est, ex hyacinthino, byssino, coccineo, & purpureo. Et Abulensis hîc quæst. 2. expressè affirmat, Ephod ex filis auri, & coloris hyacinthini, purpurei, & coccinei, simulque byssini fuisse contextum. Idem docuit Ribera lib. 1. de templi fabrica. c. 9. & lib. 3. de vestibus sacerdotalibus, cap. 5. & alij quamplurimi. Hæc sententia maximo nititur fundamento. Nam infrà numero octavo, ubi legit vulgata; Exod. 28 num. 8. *Ipsa quoque textura, & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto, & byssi retorta:* Septuaginta verterent Septuag. *Erit ex auro, & hyacintho, & purpura, & coccino filato, & byssi retorta.* Et cap. 29. Exod. num. 2. & 3. Exod. 39 n. 2. & 3. ubi Sacer textus narrat, vestes Aaronis fuisse perfectas, sicut præceperat Dominus, dicitur: *Fecit igitur superhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto, & byssi retorta opere polymitario. Inciditq; bracteas aureas, & extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine.* Translatio Chaldaic. in cap. 39. Exodi apud Biblia Regia. Transl. Cald. *Extenderuntque bracteas aureas, & inciderunt fila, ut facerent in medio hyacinthi, & in medio purpuræ, & coccino, & byssi retorta.* Et ratio non contemnenda id suadet. Nam omnia hæc sapientes illi ad Ephod, & Rationalis fabricam assumebant, quæ nisi in fila extensa nullo modo possent deservire.

Hyacinthum. Hic non accipitur pro gemma; aut pretioso illo lapide, sed pro colore hyacinthino. At quid hyacinthinus, & qualis color? Huius nominis, & flores; & gemmæ sunt, & potest ambigi an ab utrisque hyacinthinus color sit in vestibus derivatus? Sed ab utroque dicendum. Nam gemmæ color à floris colore dictus est, quia priùs, & magis noti flores, quàm gemmæ, cùm hæ ut videantur, & splendeant, artis industria indigeant, illos ipsa natura patefaciat. Volunt plerique hyacinthinum colorem violaceo correspondere, mediumque esse inter purpureum, & cœlestem, & secundùm Arias Montanum Hispanè dici, *Cardena*. hoc si ita esset, difficulter hyacinthus differret à purpura, quæ secundùm istos violacei coloris est. Ioannes Hieronymus Sopranis digressione prima de re vestiaria Iudæorum, §. 9. putat, rem hanc satis esse incertam, sed probabilissimum esse hyacinthinum colorem esse, quem nunc dicimus *azurro thruschino*. Hispanè, *azur turquesado*. Movetur primò, quòd Patres hunc colorem aëri sereno deputant: in quo cùm serenus est, is qui azurrus est mirè resplender. Secundò quia diserte Cassiodorus hyacinthinum colorem dixit, esse cæruleum, *Hyacinthinus lapis*, inquit, *est aërei coloris, hoc est cærulei: nam aëris color cæruleus*. Hoc ipsum vult Gregorius cœlestem colorem hyacinthinum appellans, in quo ipso morales expositiones fundat de appetitione rerum cœlestium, quas adumbrari vult colore hyacinthi. Tertiò, quia hoc pacto constat apertè quomodo quatuor isti colores sint inter se distincti, quòd parum liquet, si hyacinthinum violaceum dicamus. Rem adhuc puto incertam, præsertim si ex flore dignoscendus est color. Nam sæpe vidi diversorum colorum flores, quos hyacinthos appellamus. Sed in re incerta, illud est sentiendum, quod magis accedit veritati, & ad præsens institutum, & ad hos colores distinguendos deservire potest. 2. Quid color hyacinthinus Sopran. Cassiod.

Et purpuram: Sed quid per purpuram? Color purpureus. Hic color appellatur purpura à pisce, *Purpura* dictus, à quo extrahebatur incisâ venâ in faucibus existente. Sed audi Plinium apud Sopranem loco citato §. 7. Plin. *Purpura florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis faucibus habent: liquoris hic est minimi in candida vena: unde pretiosus ille bibitur nigrantis rosa colore sublucens, reliquum corpus sterile. Vivas capere contendunt; quia cum vita succum eum evomunt. Et maioribus quidem Purpuris, detracta concha auferunt; minores trapetis frangunt; ita demum rorem eum excipientes Tyrij.* Huius tinctura inventionem queritur Scaliger transcribi Herculi, (cum Græcorum fuerit propria) cuius canis Purpura demorsa, cum flore huius coloris hero se obtulit spectaculo admirationis hærenti. Sed sive Hercules, sive alius primus invenerit, certum est in Tyro eam tinctura, vel primùm cœptam, vel cum gloria propagatam. Ioannes Eusebius Nierembergius vir omni eruditione præclarus in sua curiosa Philosophia lib. 1. c. 1. asserit jam non reperiri purpuram, qua regales vestes tingebantur, & cuius li- 3. Quid purpura?

liquore olim scribebant imperatores in maiestatis indictum, ut refert hic Author eodem lib. c. 12.

4. Ex origine purpuræ, quàm ex Plinio retulimus, variæ appellationes ab antiquis purpuræ tributæ sunt. Primò dicta est, *conchylium*; unde, & *conchyliata vestes*, quia ex pisce, concha tecto detracta. Nam licèt teste Plinio ex aliis conchyliis succus etiam nobilis exprimatur lanæ tingendæ; quia tamen inter omnia præstantior est purpura, antonomasticè *conchyliata vestes* hoc genere tinctura intelliguntur. Secundò dicta fuit *Tyria*, quia in Tyro per eximios artifices, aut cœpta, aut semper cum gloria propagata. Tertiò dicta est *Sydonia*, quia Tyrus ex Sydona deducta. Quartò dicta *Phœnicia*, quia Tyrus, & Sydon in regione eius nominis. Quintò appellata, *murex*, quia hic liquor à pisce extrahitur.

Appellationes purpuræ

5. Difficilius est aperire, cuius coloris sit purpura, aut cui colori nostro correspondeat. Seneca varias purpuræ differentias adducit, penes diversum eius ortum. *Purpura*, inquit, *non in unum modum exit: interest quantum macerata sit, crassius medicamentum, an aquatius traxerit, sæpius mersa sit, an excocta, an semel tincta.* Constat ergo purpuræ varium fuisse colorem ex varia ratione tincturæ, & etiam exprimendi liquoris. *Ex tinctura*, alia purpura erat dilutior, semel tantùm tincta; alia perfectior sæpius mersa, aut bis tincta. *Ex liquore*, quia qui purus exibat, sine dubio præstabat aliis, qui conchis, & baccinis simul infractis, & maceratis exprimebantur. Vitruvius lib. 7. cap. 13. aliam diversitatem agnovit purpuræ ex Solis cursu. *Et in Ponto*, inquit, *& Gallia ad Septentrionem atrum ex purpuris legi; inter Septentrionem, & Occidentem lucidum, ad Æquinoctialem Orientem, & Occidẽtem violaceum; in Meridianis regionibus rubrum.* Constat ergo ex his, purpuram non unius coloris fuisse, sed multiplicis prout rubor in ea variè temperabatur. Præcipuus autem color purpuræ, & qui præ cæteris probabatur antiquis, erat (ut ait Plinius) qualis est rosæ cum luce nigrantis, qui rubor est sine ambiguitate purpureus. Sensere etiam Arias Montanus in descriptione vestimentorum sacerdotalium in principio, quem colorem Gremesinum appellat, sive Carmesinum, Sopranis digressione 1. §. 7. Deindè si hic color aliquid nigroris imbiberet, violaceum reddebat: unde apud antiquos duæ fuerunt purpuræ; rubra, & nigra, & sub hac violacea continebatur, non quod utraque non rubra, sed quod altera cum rubore plurimum nigredinis cum luce tamen habebat. Ambrosius Calepinus verbo, *Purpura*, notat cum aliis quos sequitur Sopranis, tantam fuisse veteribus commendationem purpuræ; ut in eius honorem, quæcunque pulchra appellare volebant, ea purpura dicerent, iuxta illud Virgilij 1. Georgic.

Purpuræ color. Seneca.

Vitruv.

Virgil. *Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.*

Ubi purpureos appellat capillos, quos laudare volebat, non quod ruberent, quia hic color haud nimium probatur in crinibus, sed quod idem sit purpureum, quod pulchrum. Ob hoc sponsus Cantic. 7. num. 5. commendare cùm vellet capillos sponsæ, purpuræ illos comparavit, dicens: *Caput tuum ut Carmelus, & coma capitis sicut purpura Regis vincta canalibus.* Ubi purpureos dixit capillos, non quod rubri, nam is color in coma non admodum probabatur antiquis, ut diximus? Undè illud est Martialis; Cantic. 7 num. 5.

Martialis *Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus,*
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus est.

Constat ergo ex dictis purpureum appellari quidquid pulchrum, ita ut omne quod in suo genere venustum est, ea venustate, quæ ipsum decet, etiamsi candidum, & flavum, purpureum dicatur. Hoc sensu Albinovanus nivem purpuream dixit.

Albinov. *Purpurea sub nive terra latet.*

Id est, sub pulchra nive. Sic etiam Horatius olores purpureos appellavit:

Horatius *Tempestivus in domo*
Paulli, purpureis ales oloribus.
Commessabere maximi.

6. Examinare restat, quorum purpura fuerit propria? Non licèt dubitare propriam fuisse Regum, & eorum, quos illi extollere, & præ aliis honorare vellent. Sic Balthasar, cap. 5. Danielis, num. 7. *Quicunque legerit Scripturam hanc, & interpretationem eius manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem aureum habebit in collo* & Alexander Syriæ Rex ad Ionatham Machabæum scribens, ait: *Audivimus de te, quòd vir potens fis viribus, & aptus es, ut fis amicus noster; & nunc constituimus te hodie Summum Sacerdotem gentis, & ut amicus vocaris Regis (& misit ei purpuram & coronam auream.* Erat enim purpura insigne symbolum regiæ amicitiæ. Ob id idem Alexander, cùm venisset ad illum Ionathas Ptolemaide commorantem, *Exuit illum vestimentis eius, & purpura indutum, amicum suum vocari jussit.* Ibidem num. 61. Et Demetrius Simonem item Machabæum, *Fecit amicum suum, jubens, ut operiretur purpura, & auro.* Hinc etiam apud Latinos amici Regum *Purpurati* appellantur. Apud romanos etiam purpura propria Regum fuit, & eorum, qui loco Regum in publicis muneribus successerunt, sic consules purpura ornabantur, similiter Senatores; sed illi semper, hi cùm in curiam veniebant; Alii cum publico nomine sacrificabant; ut refert Plinius lib. 9. cap. 39. Post Magistratus pueris nobilibus concedebatur purpura apud Romanos, ut ibidem Plinius, ut ex purpuræ rubore admonerentur pudoris ingenui, ut dicit Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 6. Præter amictus, & indumenta assumebatur purpura non solùm apud Romanos, sed etiam apud Hebræos ad stragula, aulæa, vela: sed hoc discrimine; quòd apud Romanos ita frequens fuit usus purpuræ, ut etiam apud omnes tricliniaria fierent ex illa: at Hebræi modestiùs usurpabant. Nam Salomon, & eius successores in Regno solùm ad proprium ornatum & in cultum templi leguntur usi. 2. Paralipom. 3. Apud Imperatores tantum invaluit purpuræ usus, ut omnes ea ornarentur: quapropter indignati Principes eò nobilissimæ tinctura gloriam decidisse, adeò sibi propriam fecerunt, ut capitale

Purpuræ usus.

Dan. 5. num 7.

1. Mach. 10 n. 20.

Ibidem. num. 61.

Libro 1. cap. 14. num 36. & 43.

fermè

fermè esset purpuram cogitare, nedum induere; & eo ipso nova moliri, & ad Imperium aspirare crederent, qui purpuram emeret, texeret, haberet. Cuius plura suppetunt exempla apud Ammianum Marcellinum. Ob hoc Sidonius lib. 1. epist. 5. inter crimina maiestatis, habitum purpuratorum ambire, eo tempore fuisse dicitur.

7. *Coccumq; bis tinctum.* A Dioscoride Coccum granum tinctorium dicitur. Frutex est fullonis, cui adhærent grana, ex quibus generantur vermes rubri instar sanguinis, ab Arabibus, *Carmeri*, appellati: unde secundùm alios hinc dicitur ille color Hispanè *Carmesi*. Arbor ex cuius granis hi vermes generantur, dicitur cusculium, Hispanè, *Coscota*. Grano huius fruticis abundat Hispania, teste Plinio cùm ait: *Coccum dicitur in Galatia proveniens: eximium circa Emeritam Lusitaniæ urbem.* Et ut Auctor est Strabo lib. 10. etiam in illa parte, quæ Tudertania dicitur. Coccineus color ex illis granis nomen accepit. Sed qualis fuerit hic color, non est facilè resolvere. Sopranis loco citato colorem coccineum putat, quem nos carmesinum, seu grani dicimus, qui color exuberantiam quandam, aut splendorem ruboris ostendit, granis, ex quibus fit, persimilis. Unde apertè constat discrimen inter purpureum, & coccineum colorem. Purpureus namque (ut diximus numero 5.) similis est rosæ cum luce nigrantis: coccineus rubeus est, sed perlucidus. Quod autem isti colores sint diversi, constat ex pluribus Scripturæ locis; ex eo quod post purpuram, coccum additur. Ut in nostro textu. Et Exod. 25. & 35. & alibi passim. *Bis tinctum.* Quia lana bis vermiculis tingebatur hoc pretiosissimo colore; semel antequam deduceretur in fila; & iterum postquam deducta erat. Huc facit testimonium Isaiæ cap. 1. num. 18. dicentis: *Etsi fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: etsi fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.*

Coccum quid? — Plinius. — Coccineus color. — Isai. 1. num. 18.

8. *Et byssum.* Sed quid per byssum intelligi debeat, dixere varia varij. Suidas verbo *byssus* putavit, fuisse quoddã genus coloris, undè byssina vestis ex hoc colore tincta. Alii pretiosissimam lanam esse volunt; sunt, qui dicant esse lanuginem tenuissimam, & delicatissimam præsentiæ marinę. Aretas vult esse corticem arboris Indicæ, more lini contusum, & ut illud solet, in fila redactum. Sed probabilius est, fuisse lini genus pretiosissimi, tenuissimi, & candidissimi, quod ut refert Plinius circa Elim Achaïæ nascitur; quamvis Iulius Pollux ex India, & Ægypto non dubitet originem trahere. Idque constat ex Ezechiele c. 17. Erat byssi usus apud Hebræos ad ornatum publici, & privati cultus; & sic in vestibus Aaronis, & in usum tabernaculi cortinæ, & tentoria de bysso retorta fieri præcipiuntur. Ut constat Exod. 26. n. 1. & ex nostro textu. Hoc lini genus magni habitum fuit apud veteres, utebanturque illo in deliciis, ut dicitur Luc. 16. n. 19. de illo divite. *Induebatur purpura & bysso.* Non desunt qui putent esse lini genus, quod nunc vocamus: *Olanda*, vel Cambray. Sed contradicit Ioannes Eusebius Nierembergius qui loco citato idem de byssо, ac de purpura dixit nunc non reperiri.

Byssus quid? — Luc. 16. num. 19.

Hyacinthino ergo, & purpũreo, coccineo, & byssino colore constare vestes sacras, summa sapientia Deus disposuerat. In quibus quatuor ut ex Divo Hieronymo diximus in fronte huius operis, quatuor mundi elementa denotabantur: & secundùm alios quatuor anni tempora; ita docuit Cassiodorus lib. 3. epist. 51. *Colores autem*, inquit, *invicem temporum quadrifaria divisione funduntur; prasinus virenti Vere; venetus nubila hyemi; roseus Æstati flammea; albus pruinoso Autumno dicatus est; ut quasi per duodecim signa digrediens, annus integer signaretur. Sic factum, ut natura ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur.* Ex hac significatione non inutilis relucet moralitas, nempè annum totum Deo dicandum, & per annum totam vitam mortalium Dei cultui sacrandam. 9. Cassiod.

EXPOSITIO Ad MORES.

ILLATIO XXXVIII.

Rectè vivere; vera vita est: Deo non vivere, non est vita vivens; sed vita mortua.

PRetiosa est vita, si vivere non desinat: infelix est vita, quæ dum vivit, non respirat. Non omnes, qui vita fruuntur putandi sunt vivere: illi solùm vivunt, qui Deo consecrant vitam. Ob hoc Tertullianus lib. 2. contra Marc. c. 8. *Neque enim*, inquit, *ad vivendum solummodo produxerat hominem, ut non ad rectè vivendum, & in respectu scilicet Dei, legisque eius.* Quasi diceret: Vivere solùm, vivere est; sed misera est vita, quæ tantùm gaudet respiratione. Rectè autem vivere est vera vita, malè verò degere, est vitam agere cadaverosam. Multò clariùs hoc me docuit Cæsarius Arelat. homilia 29. *Solemus*, ait, *annos nostros, & spatia temporum, quibus nunc vivimus, supputare: non te fallat, quicunque ille es, numerus dierum, quos hic relicto corporaliter sæculo consumpsisti. Illum tantum diem vixisse te computa in quo voluntates proprias abnegasti, quem sine ulla regula transgressione duxisti. Illum diem vixisse computa: qui puritatis, & sanctæ meditationis habuit lucem, quem non conversatio tenebrosa mutavit in noctem. Illum, inquam, diem applica ad vitam cuius lucrum venit ad animam tuam.* Pulchra sanè, & utilia verba. 10. Tertull. Cæsarius Arelat.

De ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas, dixerat Deus Adamo: quia, *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Genes. 2. numer. 17. Audacter homo contra Dei præceptum comedit, sed non moritur in ipso die; sed post multorum annorum sæcula. Sed cur statim, vel in ipsa transgressione capitali pœna non mulctatur Adam? Sententia hæc erat: in quocumque die comederis ex eo, morte morieris: cur statim non moritur? Si dixeris statim Adamum decessisse, cùm prævaricatus est, non errabis. Tunc sententia executioni mandata fuit, cùm admisit peccatum. Vivebat Adamus, cùm comedit, non Deo, sed sibi, quia 11. Genes. 2. num. 17.

quia Deo non vivebat. Ergo mortuus est adhuc vivens. *Illum diem vixisse computa*, inquit Cæs. loc. cit. *quem non malitia, non invidia, non superbia contaminavit.* Ergo si Adamum contaminavit superbia, in ipso die, quo regulam est transgressus, prorsus mortuus est, cùm adhuc viveret: quia non est vita computanda illa, quæ discedit à vera vita.

Cæs. Arel.

12. De illo mense, in quo Dominus populum Israëliticum è dura Ægypti servitute eduxerat, dicitur Exod. 12. n. 2. *Mensis iste vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.* Iam dubium auribus insonat: Cur Deus anni supputationem ab illo mense, & non à præcedentibus instituit? Divus Gaudentius rationem pulchram offert tract. 1. his verbis: *Non sunt imputati Israëlitis illi dies, quos consumpserunt in Ægypto: sed quando ingemuerunt ad Dominum conversi ab operibus duris.* Illuc usque Israëlitæ deservierant Ægyptiis in opere vili lateritio, & Deum, ad terrena conversi, ferè ex memoria deposuerant. Toto illo tempore servitutis Pharaonis (in quo figurabatur peccatum) obsequiis erant mancipati. Meritò ergo illi dies excluduntur à vitæ supputatione; quia tunc Deus è memoria eorum penitus deciderat, & vitam non Deo, sed peccatis dedicabāt. Ergo nulla est vita, quæ Deo non deservit. Ab exitu Israël de Ægypto renunciaverunt Pharaoni, & ad Deum conversi, Deo vivebant: jure ergo ab illis diebus anni supputatio sumpsit exordium, quia tunc incipiebant vivere, nam tempus præcedens sub Pharaone, hoc est, sub peccati jugo, non est adscribendum veræ vitæ.

Exod. 12 num. 2.

Gaudent.

13. 1. Reg. 13. n. 1. dicitur de Saüle Israëliticæ gentis primo Rege. *Filius unius anni erat Saül cùm regnare cœpisset: duobus autem annis regnavit super Israël.* Difficilia lunt hęc verba, & in eorum expositione non parum sudavére interpretes. Rabanus Maurus, Strabo & alij de Isbosceth filio Saül ea exponunt. Contra hos militat communis, & receptus Patrum consensus, qui de ipso Saüle hæc verba intelligere contendunt. Ita docent Divus Hieronymus in quæstionibus Hebraicis. Divus August. lib. 7. locutionum in Iudices. Divus Gregorius, Rupertus, Lyranus, Hugo Cardinalis, Abulensis, Caietanus, Carthusianus, & alij ad hæc verba. Adde Theodoretum quæst. 28. Divum Petrum Damianum lib. 2. epist. epist. 20. Hoc sic posito se offert dubium. Quî unius anni poterat esse Saül, cùm primùm clavum regium, & Israëliticum teneret sceptrum, cùm Sacer textus. 1. Reg. 10. n. 23. de eo referat: *Et altior fuit universo populo ab humero, & sursum?* Hanc quæstionem excitavit Divus Anselmus in cap. 3. Lucæ. *Numquid*, inquit, *unum tantummodo ætatis annum habebat, qui ab humero, & sursum altior cunctis erat?* Sed Rupertus ad hunc locum, cap. 10. in fine eam absolvit, dicens: *Non de Isbosceth filio Saül, sed de eodem Saüle dictum est. Sic enim erat innocens, quando regnare capit, sicut filius unius anni est, & in eadem innocentia duobus annis regnasse dicitur.* Translatio Chaldaica legit: *Sicut Filius unius anni, in quo non sunt culpa, Saül erat, quando regnavit.* Abulensis quæst. 1. in cap. 24. lib. 4. Reg. de Saüle sic loquitur: *Ita erat mundus in corde suo, sicut puer unius anni.* Ex dictis aliud relurgit dubium, videlicet; cur duobus annis, & non amplius tenuisse Saülem imperium Israëlis prædicatur: cùm Apostolus Actorum 13. num. 21. dicat apertè loquens de Israëlitis, & Saüle: *Postulaverunt Regem, & dedit illis Saül filium Cis virum de tribu Beniamin annis quadraginta?* Si ergo per quadraginta annorum curriculum imperavit in Israël, quomodo solùm duorum annorum spatio regnasse dicitur? Quia solùm illi dies ad vitam debent applicari, in quibus lucrum venit ad animam, & quos non contaminavit malitia. Saül duobus illis prioribus annis innocens regnabat: transactis illis; tyrannide populum opprimebat, despiciebat Sacerdotes, in Davidem invidia misera tabescebat, & peccatorum maculis erat respersus. Meritò ergo duo priores anni solùm inter regni dies cómputantur, non reliqui. Vita namque vitiis maculata, quamvis per magna temporum spatia transcurrat, non est vita, sed mors; non dies, sed noctes dici debent; at vita innocens, Deo serviens & peccatorum onera detestans, vera vita dicenda est. Vide jam cur inter Saülis dies solùm illi priores annumerantur: quia tantùm isti lucem, non tenebras quærebant; *Et in eadem innocentia duobus annis regnasse dicitur:* reliqui vetò lucem non tenebras quærebant; *Et in eadem innocentia duobus annis regnasse dicitur:* reliqui verò lucem in tenebras commutabant. Excludantur ergo à supputatione vitæ: quia malè vivere, non est vita.

1. Reg. 13 n. 1.

1. Reg. 10 num. 23.

Anselm.

Rupertus

Transl. Chald.

Annotavit Origenes homilia 16. in Iosue in principio, quòd in sacra pagina de solis justis prædicatur longævam egisse vitam. *Sed observa,* inquit, *etiam tu, ô auditor in omni Scriptura si ubi invenire potes appellationem hanc, senior, & plenus dierum, positam super aliquo peccatore.* Sed cur cùm de pluribus peccatoribus legamus longam vitam egisse, de nullo, *plenus dierum*, prædicatur: hoc enim solùm justis attribuitur. Respondet Adamantius. *Etiam ante nos, quidem observantes notarunt in Scripturis, quia Presbyteri, vel Seniores non ex eo appellantur, quod longævam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus, & gravitate vitæ veneranda hac appellatione decorentur.* Quid illustrius? Sed audi ipsum homilia 4. in Psal. 36. ubi ait: *Cùm plurimi ante Abraham sexcentos, & quingentos, ut minimùm trecentos annos vixissent, de nullo illorum dictum est, quia senior, & plenus dierum fuerit, nisi de Abraham tantummodo. Ex quo intelligendum est, quòd non de ætate corporis, sed de maturitate interioris hominis designatum est.* Quasi dies non sint, nec vita, quæ Dei non mancipatur obsequio.

14. Origen.

Ieremiæ cap. 2. num. 5. sic Deus Prophetam alloquitur. *Priusquam te formarem in utero novi te: & antequam exires de vulva sanctificavi te. & Prophetam in gentibus dedi te.* Tanto beneficio non ingratus, sed humilis Ieremias sic Deo respondet: *A, a, a, Domine Deus! ecce nescio loqui; quia puer ego sum.* Cui deus: *Noli dicere puer sum: quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis, & universa quæcunque mandavero tibi loqueris.* Magna profectò dignatio divinæ bonitatis! Sic loquitur

15. Ierem. 2. num. 5.

Ibid. n. 7.

quitur cum servo, sicut amicus cum amico. Sed mirum est, quòd cum Propheta se puerum dicat, Deus illi imperet, ne talia verba proferat: *Noli dicere puer sum.* Magna ni fallor hîc perplexitas invenitur. Deo repugnat mentiri; est enim summè verax, & infinitè bonus. Ergo cùm ait: *Noli dicere puer sum*, verum dicit. Ex alio capite; certum est. Propheta non mentiri, Petulanter enim procederet, si coram cordium scrutatore, vel leve committeret mendacium. Ergo quando ait Ieremias: *Puer ego sum*, verum pronunciat. Si utrumque est verum, quomodo negat Deus, quod asserit Ieremias? Utrumque verum est, ait Origen. homil. 4. in Psalm. 36. Quia Propheta secundùm ætatem juvenis erat, secundùm opera senex, cùm ergo non ex diebus vita, sed ex operibus veniat
Origen. supputanda, juvenis erat, & Presbyter. *Iuvenis ergo erat*, inquit, *secundùm ætatem corporis: sed quoniam Dominus dederat verba sua in ore eius, quibus eradicaret & subverteret, & disperderet, & rursum adificaret, & plantaret, quæ virtus verborum animam eius illuminans, & sanctificans, non tam sinebat esse puerilem; ideo meritò ad eum dicitur: Noli dicere, quia juvenis ego sum.* Non regulatur tempus, aut mensuratur vita ex diebus, sed ex meritis. Vita namque, quæ in mendaciis, in odiis, in adulteriis, &c. Per varias temporum distrahitur ætates, vita apparet: sed mors est, aut vita cadaverosa. Cùm ergo Propheta secundùm ætatẽ esset juvenis, ex meritis autem senex. Ideo utrumque est verum, *Nescio loqui: quia puer ego sum*, & *Noli dicere, puer sum.* Nam vita, quæ Deo deservit, licèt in duratione brevis, secundùm operum dignitatem longæva reputatur.

16. Pretiosas vestes, ornatum pulcherrimum Aaroni, & filiis eius legitimum sempiternum Deus præparavit, hoc est, in perpetuum, ut dicitur in hoc c. n. ult. At quomodo in perpetuum Aaron, qui brevem transegit vitam, his decorabitur ornamentis?
Gregor Quia ut inquit Greg. 2. p. Pastoral. c. 4. *Vestimenta etenim Sacerdotis quid aliud, quàm recta opera debemus accipere? Propheta attestante, qui ait, Sacerdotes tui induantur justitiam.* Si ergo per vestes sacerdotales justitia, & recta opera intelliguntur, ut putavit Gregorius: quamvis Sacerdotum vita brevi claudatur spatio, meritò legitimum sempiternum appellatur; quasi dicat, in perpetuum vivere, qui bonis operibus semper vacat. Nam vita his solùm mensurari debet, non ex longæva duratione; Vita enim vitiis, & immunditiis inserviens, non vita, sed mors, aut cadaverosa vita existimatur.

ILLATIO XXXIX.

Otiosè vivere non est vita, sed mortis simulachrum, aut ferè in nihilo esse.

17. PRosequimur antecedentium appendicem. Quam inutilis res sit otium, nemo est, qui dubitet; & quàm periculosa expressit Divus Ber-
Bernard. nardus lib. 2. de consideratione. *Cavendum est otium*, inquit, *in otio fugiẽda otiositas, mater nugarum, noverca virtutum.* Et Chrysostomus homilia trigesima sexta in Matth. *Omnium vitiorum quasi magistra quædam, atque origo est otiositas.* Et talis otiositas generat morbos, ut hominem sepeliat ante mortem, ut quidam cecinit. Chrysost.

Quid nisi vivi hominis sepulchrum est otium absque litteris?

Non videtur in natura esse, quisquis nihil agit. Meritò ergo otiosam vitam morti assimilamus.

Deo obediens milit Moyses manum in sinum 18.
suum: *Quam cum misisset in sinum* (inquit Sacer textus Exod. 4. num. 6.) *protulit leprosam instar* Exod. 4.
nivis. Tertullianus lib. de resurrect carnis. cap. num. 6.
28. aliter legit, dicens: *Moyses manum in sinum* Tertull.
condit, & emortuam profert. Miror lectionem Tertulliani! Quid lepra cum morte? An quia lepra vitam corrodit, & tandem perimit, leprosam manum appellavit mortuam Septimius? Forsan ita. Sed, ni fallor, profundiorem, sensum habet versio Tertulliana. Idcirco manus existimatur mortua, quia in sinum reconditur, ut ibi quiescens, otio laboraret. Otium enim morbus est lethalis. Meritò ergo à Tertulliano emortua dicitur manus, quam otiosam vidit in sinu quiescentem. Manus ad opus conceditur à natura: ergo dum otio vacat, in sinu, velut in sepulchro sepelitur. Meritò ergo Tertullianus emortuam manum, quam sacer textus leprosam, appellavit, quia in sinu reconditur, ut in otio quiesceret. Nam in otio vivere quid aliud est, quàm viventis urna?

Petulanter milites Christum tenuerant, 19.
quem perfidus assecla osculo prodit: Quid tunc Princeps Apostolorum eruditus in lege, promptus affectu, qui sciebat Phineæ reputatum ad justitiam, quod sacrilegos peremisset? *Percussit unus ex illis servum Principis, & amputavit* Luc. 22.
auriculam eius dexteram. Lucæ 22. n. 5. Quid n. 5.
agis Petre? Si gladium eximis, ut servi punias audaciam; cur non caput abscindis, sed auriculam? Magis enim petulantiam militis plecteres, si eum pugione confoderes: cur in auriculam irasceris? D. Ambros. Comment. in Lucam ad cap. 22. Vulnus hoc in otium auriculæ reducit, dicens: *Aut si Petrus volens percussit aurem, docuit,* Ambros.
quod aurem habere in specie non deberent, quam in ministerio non habebant. Ac si diceret: Petrus aurem abscidit, quia cùm audiendi munus haberet, obturata erat ad salutaria verba percipienda, hoc est, otio deserviens, audire recusabat. Perdit ergo miles aurem, quia auditus perdiderat profectum. Pereat auricula, & non vivat abscissio partis à vivente, absque dubio mors est partis, quæ otio vacans, ab auditione vacare non pigebat. Vides jam otiositatis laborem mortis mercede compensari.

Super solium excelsum, & elevatum vidit 20.
Isaïas Dominum sedentem, tanta majestate micantem, ut ea, quæ sub ipso essent, replerent templum. Quid insuper? *Seraphim sta-* Isaiæ 6.
bant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri. num. 2.
Duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant. Isaiæ texto, numero secundo. Divus Bernardus sermone 4. de verbis Isaiæ dubium hoc excitavit. Si Seraphim stabant, quomodo volabant; aut si volabant, quomodo stare perhibentur?

Statio

Statio maximè adversatur volatui: nam illa quietem, hic motum denotat: motus & quies mutuò se excludunt. Qui ergo fieri potest, ut in idē coincidant eadem duratione? Audi Doctorem mellifluum sic devotè nodum dissolventem.

Bernard. *Credo autem, sic in statione immutabilitatem, sic & in volatu alacritatem promitti, ne videlicet insensibilis quædam, & quasi lapidea stabilitas æstimetur.* Stant Seraphim, & simul extensis alis volant, non involant: hoc est alas movent, volatus exercent, nòn evolant. Hispanè: *Estavan quedos, pero batiendo las alas:* Ad quid? *Ne videlicet insensibilis quædam, & quasi lapidea stabilitas æstimetur.* Hic hæreo. Quasi Seraphini æstimarentur statua lapidea, sine sensu, sine vita, si cùm immensi pelagi celsitudini assistunt, ab operibus vacarent. Nam ita operatio vitæ est index, ut quando operibus succedunt otia, non vita sed mortis, & insensibilitatis appareat simulachrum.

21. Psalm. 36. num. 18. Regius Psaltes canebat:

Psal. 36. n. 18. *Novit Dominus dies immaculatorum: & hæreditas eorum in æternum erit.* Quid est, Deum justorum dies cognoscere? An peccatorum dies ignorat, qui cordium intima summa claritate intuetur? Minimè. Rursus; utrorumque non sunt dies diversi. Nam diem appellamus illam durationem temporis Solis fulgentissimis radiis illustratam, justis, & peccatoribus communem, juxta illud

Matth. 5. n. 45. Matth. 5. num. 45 *Qui Solem suum oriri facit, super justos, & injustos.* Quomodo ergo David Deum Dies immaculatorum cognoscentem accinens; maculatorum dies cognoscere non decantat? Quid in diebus justorum reperit, ut de illis prædicaret, in conspectu divinæ cognitionis semper esse: Et quid in horis maculatorum invenit, ut quasi divinam notitiam subterfugientibus hoc encomium non attribuat? Ita grave visum fuit hoc dubium Adamantio, ut non du-

Origen. bitaret dicere: *Et hoc secundùm litteram nescio, si possit consequenter exponi.* Quapropter ad mores explicatum detorsit (Scio eximios Theologos testimonium relatum de scientia approbationis, qua Deus dies immaculatorum agnoscit, exponere; hac enim scientia maculatorum dies nequit cognoscere, quamvis scientia sua infinita illos cognoscat. Verùm redeamus ad Origenem homil. 3. in Psalm. 36. dicentem: *Videamus, ne fortè unusquisque propriam sibi faciat diem. Et si quando abjicientes mendacium, loquimur veritatem cum proximo nostro, in veritatis die, & veritatis luce versamur. Similiter, & cùm retrahimur nos ab iis, qui oderunt fratres, & in tenebris ambulant, & in dilectione fratrum permanemus, dies nobis facimus charitatis .... & isti sunt dies, quos nosse dicitur, quando cognoscit dies immaculatorum.* Quasi si dies justi, & peccatoris, si durationem attendas idem est: at si secundùm opera consideres diversissimus. Peccator enim diem in noctem commutans, flagitia perpetrans, & divinæ adversans voluntati, nihil efficitur, nam peccatum nihil est, & peccantem in nihilum transformat. Sic Augustinus explicans illa verba Joannis 1.

Joan. 1. August. *Sine ipso factum est nihil*, ait tract. 1. in Joannem. *Peccatum quidem non per ipsum factum est, & manifestum est, quia peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cùm peccant.* Non hoc dixit Aurelius, ut negaret, Deum ad actionem Physicam peccati concurrere: sed loquitur de formali peccati, in quo malitia constituitur, ad quam Deus non concurrit. Est ergo peccatum nihil, quia nihil fiunt homines cùm peccant. Si ergo nihil efficiunt, (quia peccatum nihil) dum aliquid contra rationem perpetrant, & otio bonorum operum student: quid mirum si dies in quibus maculati degunt, divinam cognitionem videantur subterfugere? Non quia Deus peccantium dies ignoret; sed vel quia non cognoscit scientia approbationis; vel quia dies, in quo contra rationem operatur homo, vacat à virtutibus, & otii pigritate in nihilum convertitur. Ecce qualiter otiositatis desidia non solùm mortis sit spectrum, sed etiam otiosum in nihilum transformet.

Non sic Summus Pontifex Aaron tot ornamentis condecoratus; per quæ (ut docuit Greg. illatione præcedenti, n. 16. relatus) bona Sacerdotis opera designantur: non sic otiosus, sed bonorum operum fruge abundans describitur; ut semper vividus, nusquam mortuus, aut in nihilum redactus appareat. 22.

ILLATIO XL.

Regentis manus munerum maculis nè sordescant.

M Agna vi munera pollent: muneribus sæpè, quæ non armis fortissima sternuntur mœnia; vinciuntur corda, & in donantis rediguntur servitutem: justitia item violatur, injustum amplectimur, & munerum pondere in altum levantur indigni vacua statera. Absint dona, & æquum, & justum intemeratum servabitur. Ob hoc Plutarchus Commentario de Iside, & Osiride refert, simulachra Thebis consecrata judicum fuisse manibus mutila, & reddit rationē: *Quod abstinens*, inquit, *& immota sit justitia,* Plutarch. Caveant ergo judicantium manus, ne corrumpantur muneribus, ne donis, quod justum est, non servetur. Quanta elegantia Nazianzenus inter alias sententias, soluta oratione, quod distichis cecinerat, docuit. *Munera faciunt*, inquit, Nazianz. *ut sapientes quoq; viri hallucinentur: atque ut aves laqueo, sic homines auro capiuntur.* Sed accipe ejusdem carmina. 23.

Vel mente cæcat præditos munus benâ
Quod rete avibus est, munus hoc mortalibus.

Caveant ergo Præsules (iterum admoneo) ab his munerum laqueis, ut manibus mundis servent justitiam.

Acceperat Abrahamus in senectute filium, parentum gaudium, populorum spem, magnæ gentis originem; dilectum ut unicum, quòd sero donatum, & quòd in eo sterilitatis damna fuerant relarcita. Quid indè. Divina voce postulatur ad victimam. *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum, &c.* Genesis vigesimo secundo, numero secundo, Festivus, & lætus accersivit Isaac paterna manu 24. Gen. 22. n. 2.

feriendum, & cum duobus pueris unà gradiuntur Sacerdos, & victima: & de Abrahamo tandem dicitur, ibidem num. 6. *Ipse verò portabat in manibus ignem, & gladium.* Miror, patrem gentium utramque manum occupatam habere. Cur in una gladium, & in altera ignem tenet? Ut innoteſcat omnibus, quod ſi Abraham proprio pepercit filio, id fecit ex Dei obedientia, non allectus muneribus, causâ jugulandi filium aſcendebat ad montem; in eoque ſacrificio pater ſimul erat, & Sacerdos (ut Sanctus Zeno Veronenſ. ſermone ſecundo de Abrahamo dixerat: *Nec deeſt ad miniſterium gladius, ut pater eſſet pariter, & Sacerdos.*) Quod eſt dicere: Abraham in filij ſacrificio ſacerdotale munus obibat, & Præſulis, vel Rectoris figuram præferebat. Ut ergo neminem lateat, juſtitiæ æquitatem ſumma manuum puritate ſervaſſe; utramque manum igne, & gladio occupatam oſtendit, ne de tanto viro, & ſevero judice, qui dilecto filio non pepercit, muneribus filium ab ictu gladii liberaſſe ſuſpicari poſſet, utramque manum juſtitiæ inſtrumentis occupatam manifeſtat, quaſi ad munera aſpicienda inutilem.

Ibid. n. 6.

Zeno. Ver

Ibid. n. 6.

25. Vidit Pathmeus Vates filium hominis inter ſeptem candelabra aurea fulgentem, talari tunica ornatum, aurea Zona ad mammillas præcinctum, &c. Et ait Apocalyps. 1. numero decimo ſexto. *Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem & de ore eius gladius utraque parte acutus exibat, & facies eius ſicut Sol in virtute ſua.* Omnia, quæ in hac viſione deſcribit Joannes, omni admiratione ſunt digna: ſed nunc quod meum excitavit ingeniolum, eſt; cur Chriſtus Dominus ſolùm in dextera habet ſtellas, & non in ſiniſtra? Cur illa ſtellarum radiis fulget; iſta verò illis caret? Ni fallor; quia hîc Chriſtus Dominus imaginem judicis protinus ſententiam prolaturi præferebat. Cùm ergo ſola dextera ſit ſcriptura ſententiam, non ineptè tot ſtellarum radiis circumfulget; ut omnibus innoteſcat manum illam non muneribus, ſed cœleſtibus fulgoribus occupari, nihilque habere, quod perturbare poſſit juſtitiam. Richardus Victorinus apud Viegas ad hunc locum inſinuat cogitatum, dicens: *In manu, id eſt, in poteſtate Chriſti dicuntur eſſe, ut ipſo cooperante Eccleſias ſibi commiſſas dignè poſſint gubernare.* Comparat Richardus ſtellis Epiſcopos, & Prælatos, qui in manu Chriſti eſſe dicuntur, ut æquanimiter poſſint gubernare Eccleſias. Habeant ergo Prælati in manibus ſtellas, vel manus mundas ſicut ſtellas, quemadmodum manus Chriſti oſtenduntur, ut eorum puritas pateſcat, utpotè habentium manus à muneribus vacuas, & radiis cœleſtibus ſolùm coruſcantes. Sic juſtitia non errat, ſic indignis præmia non conferuntur; ſic tandem inſontes non punientur, nec liberabuntur nocentes.

Apocal. 1. n. 16.

Richard. Victorin.

26. Miror magnoperè, Deum, qui tanto ſtudio Pontificis, & Sacerdotum prævenit ſapientes inſtruendo, ut exactè illa conficerent; cumque à capite Aaronis uſque ad talos non deſit ornatus, manibus nullum præſcripſiſſe. Capiti aſſignavit tiaram; laminam auream fronti; humeris pretioſos lapides impoſuit, pectus fulgentiſſimo Rationali cuſtodivit; Ephod, ſeu ſuperhumerali tegitur corpus; renes pulcherrimo, & variegato cinguntur baltheo; tandem duplici toga byſſina, & hyacinthina totus ornatur Sacerdos, & apparet venerabilis, cur manus omni ornatu ſunt deſtitutæ? Clemens Alexandrinus difficultatem auxit lib. 5. Stromatum, cùm dixit, *Manus autem, ut opinor, principium eſt humerus.* Si ergo humeri ſunt manuum initia: cur humeri lapidibus onychinis ornantur, manus verò omni carent ornamento? Dices, quia ſat eſt manibus, ornatam & fulgidam habere originem. Bene, ſed melius ad rem noſtram auſculta. Non ornantur manus, ne ſuſpicionis macula onerentur. Humerorum ornatus labori potiùs, quàm cupiditati tribuitur; (lapides enim onychini, etſi honore afficiebant, onerabant Pontificem) manuum ornamentum cupiditati potiùs, quàm ſollicitudini imputaretur. Cùm ergo Deus tot veſtibus, & ornamentis deſideraſſet, illius populi Prælatum juſtum, & venerabilem apparere, manus Sacerdotis ab ornatu excludit, ut nemo, vel levi dubio eas maculare præſumat, videns à muneribus vacuas. Quàm aptè Gregorius Magnus 2. part. Paſtoralis, cap. 2. dum ait: *neceſſe eſt, ut eſſe munda ſtudeat manus, qua diluere aliorum ſordes curat: ne tacta quaque deteriùs inquinet, ſi ſordida in ſe mens lutum tenet.* Ita enim dedecet, Præſulis manus muneribus corrumpi, ut nec levem umbram recipiendi in manibus Pontificis non permiſerit Deus, & ob hoc eas non ornavit.

Clemens Alexand.

Gregor.

ILLATIO XLI.

Præſul munera accipiens, principatum amittit: qui illa ſpernit, ſanctus eſt, & juſtus.

27. QUi clavem tenent Reipublicæ omnibus dominantur, ni manus ad munera extendant: ſin autem, incidunt in miſeram ſervitutem. Non pudet repetere Nazianzeni carmina præcedenti illatione relata.

Vel mente cacat praditos munus bonâ.

Quod rete avibus eſt, munus hoc mortalibus. Naziãz.

Avicula ſimplex liberè volabat antequam laqueorum fallaciis deciperetur; at ſemel irretita miſerâ detinetur captivitate. Non aliter auro, & muneribus capiuntur Rempublicam dominantes. Qui ſemel dona recipiunt, è ſublimi conſulatus ſolio miſerè incidunt in foveam ſervitutis, & deſpectus.

28. Præſulem orbis, etſi de limo terræ, Deus plaſmavit hominem, ab incunabulis regno deſtinabatur. Id oſtendit divinus opifex Gen. 1. num. 26. cùm dixit: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis terræ, omnique reptili, quod movetur in terra.* Vix homo prodit in lucem, cùm Deus liberaliter rerum omnium contulit principatum, ibidem, num. 29. ſub pacto tamen, quod ab unius arboris abſtineret eſca. Sed Proh dolor malè inſtructus, blanditiis ſponſæ allectus, & eius ſuaſionibus acquieſcens

Genes. 1. n. 26.

cent, pomum accepit, comedit, sibi, & posteritati
Ibid. cap. 4. à n. 6. venenum propinavit. *Tulit de fructu illius, deditque viro suo, qui comedit. Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent, se esse nudos: consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.* ibidē, cap. 3. à num. 6. In tantam pauperiem sunt redacti, qui paulò antea orbi dominabantur, ut solum virentia folia haberent, quibus ignominiosam nuditatem operirent: & tandem à Paradiso voluptatis expulsi, in terram velut expositi sunt
Ibid. 3. n. 23. projecti. *Et emisit eum Dominus de Paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua assumptus est.* Ibidem 3. num. 23. O infelix homo, in quot mala pomi cupidiâ devenisti! Sed cur; bone Deus, tanta pœna plectitur homo, quem formaveras? Cur opus tuum ita despicis? Sat sit ei nuditatis verecundia, quam passus est. Suspende, ô Pater piissime, & Pater consolationis, severitatē judicij, ne cadat homo à culmine principatus! Dedecet enim tantam munificentiam, tam citò auferre, quod libenter dederas: Ne ergo deponas eum à totius orbis gubernaculo! Nimis severam pœnam inponis pro unius pomi cupiditate. Non ita est judicandum de divina miseratione, & justitia, cùm præmia ultra condignum, pœnas citra dignitatem culpæ conferat. Hîc namque Deus justum, ut semper profert judicium. Si enim homo orbis præsul constitutus contra Dei legem pomū accepit: quid mirum si principatum amittat, & Paradisi dominatione spolietur? D. Chrysost.
Chrysost. hom. 17. in Genes. rem hanc attigit dicens: *Quoniam, inquit Deus, tam negligens fuisti in observando meo mandato, neque timor te coercuit, neque interminatio calamitatis esum consecutura: sed in tantam malitiam pervenisti, ut neque ab unico hoc ligno, tibi temperaveris, tametsi tot, & tantis tibi frui liceret: ideo maledicta terra in operibus tuis.* Quasi diceret Adamo: meritò regni potestate, & splendore privaris; quia cùm esses omnium Dominus ab unico ligno, non tuo, non abstinuisti, accipiens vetitum pomum. Præsul erat Adam; quare ab alienis debuit abstinere: sed quia cupidus ad non sua manum extendit, regno, & principatu privatur. Caveant ergo Præsules, ne contra Dei statutum, vel minimum pomum recipiant: quia in cupiditatis pœnam à dominationis culmine præcipites miserabiliter ruent.

29. Adversùs Principes, & Judices Israël, qui subvertebant justitiam, terribili, & magna comminatione insurgit Michæas cap. 3. n. 9. *Audite hoc, Principes domus Iacob, & Iudices domus Israël: qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis: qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitate. Principes eius muneribus judicabant, & Sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia divinabant.* Generaliter hic adversus Judices, & Pseudoprophetas, & cōtra Sacerdotes, & eos, qui sibi Dei pollicebantur notitiam, texitur sermo Dei. Arguuntur, quod propter scelera eorum Sion quasi ager aranda sit; & Hierusalem velut acervus lapidū corruitura; & templum illud, quondam nobile, priùs auro, & argento fulgentissimū, in cineres comminuendum. *Propter hoc* (prosequitur Prophera, nu. 12.) *causa vestri, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem, quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum.* Verùm si caulam tantæ ruinæ investigemus (teste Hieronymo ad hunc locum) ea est: *Quòd siquis, inquit, de Principibus videbatur judicare quod erat rectum, vendebat magu sententiā, & muneribus judicabat.* Meritò ergo templa Sion in aratra commutantur, templi majestas collapsa fuit in ultimas ruinas, & Hierusalem in cumulos versa saxorum. Placet & Eliæ Cretensis verba afferre, hoc ipsum expendentis in Commentario orationis primæ Nazianzeni. *Nam & Principes eius in muneribus judicabant, & Sacerdotes mercede respondebant & Prophetæ in pecunia divinabant. Arbitror autem hîc quoque rursum Pseudoprophetarum mentionem fieri, non autem eorum omnino, qui ex legis præscripto sacrificabant, ac veri Sacerdotes erant, verùm quibus hoc in consuetudine positum erat, ut ad hujusmodi dignitates irreperent, ac pecunia sibi gloriam compararent. Neque enim sanctus Propheta, aut verus Sacerdos, hujusmodi delictis animam suam obstringit. Execranda quippe res est, ac Deo maximè invisa, judicium iniquum ac munerum acceptio. Nec verò ullo modo à crimine absunt Prophetæ, aut qui Sacerdotio funguntur, cum mercede sese addicere, in animum inducunt, ut ita demum se ad eos, à quibus adeuntur, verba facturos polliceantur, si pretium, ac munera secum afferant.* Expende quæ sequuntur: *Ob quæ, quidnam futurum, & eventurum sit, ex ipsomet Propheta audiamus, Sion,* inquit, *ut ager arabitur, & celebris illa Hierusalem tamquam pomorum custodia erit: hoc est, pervastata, & subversa.* Vides, quid sibi judices, & Prælati acquirant ex iniqua munerum acceptione. Quid, nisi regni ruinam, & principatus in servitutē commutationem, acceptis pecuniis emunt Præsules, & Principes?

Tandem sicut munerum corruptione Judices, 30.
& Præsules regna devastant, Magistratus amittunt, & quod iniquum est, non dubitant perpetrare: è contrario, qui munera spernunt, regna cōservant, dominatum tenent, & justitiâ florent. Quanta religione Anna illa Elcanæ uxor cùm Samuëlem puerum Deo consecrasset, orabat, dicens: *Non est sanctus, ut est Dominus, neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster.* 1. Reg. 2. n. 2.
Cajet. hæc verba exponens ait: *Non est sanctus sicut Iehovah: hoc est, non est mundus aliquis, sicut fons essendi, quia ipse solus est actus purus, mundus ab omni potentialitate: reliqua enim omnia immunditiæ aliquid habent, eo quòd admixtum habent aliquid potentialitatis.* Rursus illud: *Non est fortis sicut Deus noster,* Legit Cajet. *Non est fortis sicut Heloë noster; ad fortitudinem potestatis manifestè spectat.* Profundiorem sensum habent verba Cajetani, quàm putamus: quamobrem examinare ea oportet, ut ex eorum indagine thesis nostra roboretur. Ecce causalem. Quia Deus, qui totius esse fons existit; est purus actus: ideo inter omnes maxima pollet sanctitate. Homines autem, imo & ipsi Angeli, quia potentialitatem non respuunt, quantavis gaudeant sanctitate, divinam nequeunt coæquare. Sed quid interest, quòd Deus purus actus sit, ut exinde Cajetanus summam Deo tribuat sanctitatem? Quanto acumine id, ni fallor, intulit.

Nam purus actus,(ut ex Theologia didici) omnem potentiam recipiendi excludit: sicut pura potentia (docui in Philosophia) omnem actum spernit. Rectè ergo intulit Cajetanus, non esse Sanctum sicut Deum, non esse Dominum sicut Dominum, neque fortem sicut ipsum, cui vis passiva,& recipiendi repugnat potentialitas. Sancti sunt Angeli, sed valent recipere accidentia: hominum quamplurimi sanctitate florent,sed cũ potentia recipiendi. Ergo non sunt sancti sicut Dominus. Deus noster omnes infinita superat sanctitate:quia purus actus, quia ad recipiendum impotens: *Quia ipse solus est purus actus, mundus ab omni potentialitate.* Deinde Cajetanus non solùm hic Deũ considerat ut Deum,& Dominum, quia mundus est ab omni actu recipiendi; sed ob hoc etiam ipsum ut supremũ judicem proponit. Nam,ut dixi,ubi Sacer textus ait: *Non est fortis sicut Deus noster*,legit Cajetanus:*Non est fortis sicut Heloë noster.* Hæc vox,*Heloë*,judicem significat. Quod est dicere:sanctitatis in essendo,dominandi,& fortitudinis attributa Deo adscribũtur, quia ab omni receptione mundus est. Est ergo Deus excelsus Dominus, integerrimus judex, quia purus actus,& mundus ab omni potentialitate. Cùm ergo homines sanctitatem,imperium, & fortitudinem habeant, & participent ab illo supremo totius esse fonte; absque dubio illi sanctiores,prudentiores,& fortiores erunt,qui divinam recipiendi impotentiam imitantes,munera, quorum capaces existunt per naturam, aspernantur per justitiam.

31. Non manibus (ut diximus præcedenti illatione,n.26.)Deus elegantiam aut ornatũ assignavit, cùm totum ornavit Pontificem:ut exinde manuum ejus munditia,& innocentia à muneribus suscipiendis constet simulque ejus Sacerdotium duraturum, usque dum corrumperetur donis, quod finitum fuit, quando pecuniis comparabatur. Ex hac manuum puritate sanctitas Sacerdotis apparebat, & regni firmabatur potentia. Solus enim sanctus,fortis,& Dominus potest dici,qui à muneribus, quasi impotens,abstiner, in sublimitate principatus sedens.

ILLATIO XLII.

Qui patientia ornatur, est verus Dominus; impatiens autem à dominandi solio deponitur.

32. QUam excellens virtus sit patientia, satis aptè explicuit D. Cypr. serm.3. de bono patientiæ in initio,dũ ait: *Est enim nobis cum Deo virtus ista communis: inde patientia incipit,inde claritas ejus, & dignitas caput sumit. Origo, & magnitudo patientia Deo Authore procedit.* Quid aliud est,cùm Deus, me expectat peccatorum laqueis irretitum, nisi me patienter sustinere,ut tanto instructus exemplo, discam pati,qui tantũ Dominum, sine Magistro didici offendere? Ab ipso Deo processit patientiæ magnitudo, ut exinde manifestè constet illius excellentia. Ergo cùm Deus non dedignetur patientia ornari,cùm sit omnium Dominus: absque dubio patientia dominantis est insigne. Unde,qui illa condecoratur,dum eam habet,imperio est dignus; cùm eam deserit,principatum amittit.

Cyprian.

Priorem partem hujus thesis comprobare licet ex illo impiissimo scelere,quod, abutẽtes patientia Christi perpetrarunt Judæi, nefariis manibus aureo illius capiti coronam spinearn imponentes; & in ludibrium,& irrisionem induen es illũ veste purpurea. Marc.15.n.17 *Et induunt eũ purpurã, & imponunt ei plectentes spinearn coronam,& cœperunt salutare eum: Ave Rex Iudæorũ.* D. Ambr. pie,& eleganter, ut allolet, rem hanc expendens in c.23.Luc. sic ait: *Quod detestabili licèt mentis operentur affectu, honoratũ tamen exitum produnt, cùm pungentes coronant,& illudentes adorant,etsi corde non credunt,quem perimunt,confitentur. Illis defuit boni operis affectus; Deo tamen suus non defuit honor,qui salutatur,ut Rex; coronatur,ut victor,quasi Deus,& Dominus adoratur.* Abstrusa sanè videtur mens Ambrosij. Nam qui fieri potest, ut salutetur,ut Rex;coronetur, ut victor,& adoretur ut Dominus;si illuditur,si despicitur, si irridetur Christus? Rex salutatur submissè,reverenter,& urbanè;victor coronatur gloriosè. Deo religiosè cultus exhibetur. Nullo ex his modis salutatio, cultus, & corona tribuebatur Christo. Quomodo ergo putat Ambrosius,in ipsa irrisione coronari opprobriis, contumeliis salutari, & adorari salivis? Quia tunc Christus,cùm tot injuriis afficeretur,patienter tacẽs,sustinebat libenter. En ergo tibi causam,propter quam, *Deo suus non defuit honor,qui salutatur ut Rex;coronatur ut victor; quasi Deus,& Dominus adoratur.* Nam ita patientia eum ab irrisionibus vindicavit; ut ex contumeliis, & probris ei fabricet pretiosam coronam: quia nullo titulo gloriosiori corona redimitur Rex, & ornatur purpura, quàm cùm condecoratur patientia. 33. Mare.15. n.17. Ambros.

Celebrat Apostolus summis elogiis celsitudinẽ charitatis 1.ad Cor.13.n.4.dicens: *Charitas patiens est,benigna est,charitas non æmulatur,nõ agit perperam,non inflatur. Nõ est ambitiosa,nõ quærit, quæ sua sunt,nõ irritatur,non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert,omnia credit,omnia sperat,omnia sustinet.* Totus est Paulus in commendatione charitatis;& meritò.Sed mihi ansam præbuit inquirendi Pauli stylus. Nam charitatem commendare incepit à patientia,& elogia ejus finivit ab eadem virtute.Primum dixit:*Charitas patiens est.* Deindè: *omnia suffert.* Tandem: *omnia sustinet.* Sed quid patientia cũ charitate? Charitas omnũ est regina virtutum,omnibus imperat;& sine illa quasi sine vita sunt reliquæ virtutes. Quomodo ergo Apostolus,ut charitatẽ extollat, patientiæ utitur argumẽto,& eã velut sufferentiæ ornamẽto cõdecoratã proponit? An quia charitas nequeat sine patiẽtia cõsistere? Regina enim est patientiæ, sicut cæterarũ virtutũ, & sine patientia forsan nõ haberet principatũ. Nã sic hęc virtus Principibus debet esse ingenita,ut si absit,principatũ amittere vereãtur. Ut ergo Apostolus efficaci probaret argumẽto,charitatẽ cæterarũ virtutũ habere dominatũ,totã vim infert ex patientia. Nõ hoc latuit Tertullianũ,qui satis se explicuit libro de patiẽtia,capite duodecimo: *Nã dilectio*,inquit,*summũ* 34. 1. Ad Cor.13. n.4.

fidei

fidei Sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quam Apostolus totis viribus Sancti Spiritus commendat, cujus nisi patientia disciplinis eruditur? Dilectio, inquit, magnanimus est: ita patientiam sumit. Benefica est: malum patientia non facit. Non emulatur: id quidem patientia proprium est. Non protervum sapit. modestiam de patientia traxit. Nō inflatur, non protervit: nō enim ad patientiam pertinet? Nec sua quærit, suffert sua dum alteri prosit, nec incitatur. Caterū quid impatientia reliquisset? Ideo, inquit, dilectio omnia sustinet, omnia tolerat, utique quia patiens. Expende singula, & invenies, charitatem ita in se habere imbibitam patientiam, ut unica virtus existimetur. Quid mirum, quòd charitas cæterarum virtutum sit regina, quæ ex patientia sibi consecravit diadema?

35. Hujus rei non inutilem, nec invenustam confirmationem inveniemus apud Joannem, & Marcum. Ille refert cap. 6. num. 15. quòd cùm turba illa, quinque panibus, & duobus piscibus divinitus satiata, grato animo Christum regem acclamare pensitaret, fugit in solitudinem, purpuram, & coronam spernens. *Iesus autem*, inquit, *cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Non sic regiam majestatem renunciavit, cùm ab iniquo judice quæreretur de regno. Habes apud Marcum. c. 15. num. 2. *Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens ait illi: tu dicis.* Sed cur Dominus coram Pilato se regem confessus est; & cùm populus devoto animo, & grato affectu in solitudine vix cogitat eum in dignitatem regiam levare, fugit in abdita montis? Coram præside iniquo regnum fatetur, & à populo oblatum spernit: quia in eremo plausibili turbæ acclamatione offerentis regnum invitabatur ad purpuram in prætorio impropriis plenus inenarrabilem patientiam exercebat, tanto silentio, ut ipse miraretur Pilatus. Ob hoc ergo in eremo regnum renunciat, & apud Pilatum admittit; quasi aptior locus sit fruendi majestate, dum exercetur patientia, quàm cùm laudibus communis demulcet applausus. Adsit iterum Tertullianus eodem lib. de patien. cap. 3. de Christo loquens: *Despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur. Mira æquanimitatis fides. Qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est. Hinc vel maximè Pharisæi Dominum agnoscere debuistis, patientiam hujusmodi nemo hominum perpetraret.* Christi patientiæ tribuenda est regni confessio apud Pilatum: nec voluit usque tunc, acclamari ut rex; quia ibi coronabatur patientiâ.

Ioan. 6. n. 15.

Matt. 15 n. 2.

36. Accipite jam posterioris thematis confirmationem. Uxoris blanditiis consentiens Adam vetitum fructum comederat, & mortifera fame totam damnavit posteritatem. Quid inde? In pœnam flagitij ejectus est è paradiso, & miseræ adstrictus servituti, qui totius orbis felici potiebatur imperio. Genes. 3. num. 23. *Emisit eum Dominus de Paradiso voluptatis, ut operaretur terrā, de qua assumptus est.* Sed cùm homo tam subitò orbis privatur dominio? Eleganter respondet Zeno Veronensis serm. de patientia. *Denique Adam*, inquit, *in arce cùm esset adhuc paradisi cōstitutus, beatissimusque beati orbis imperio potiretur, tamdiu felix, tamdiu inexterminabilis vixit, quamdiu imperata regalis edicti continuit: at ubi sinistro consensu invidi ex lubricitate serpentis est impatientiam mutuatus, sacraque arbori pomum malè dulce delibavit, lachrymas reperit, dolores & gemitus, spinas, & tribulos sibimet comparavit: ultimoque sudore turbatus posteris hæreditatem ingessit a mortis, quæ homicidium mox peperit, dereliquit.* Accipe sensum in apertam thematis comprobationem. Patienter homo illuc usque arboris sustinuerat interdictum: postea suasoris sponsæ verbis acquiescens, amittens patientiam, arboris interdictæ pomum malè dulce libavit. Meritò ergo privatur Paradiso, ex orbis imperio. Nam qui patientiam frangit, indignus efficitur, ut alios gubernantis splendore moderetur.

Genes. 3. n. 23.

Zeno Veron.

Non ob aliam causam (si credimus Tertulliano lib. de patientia cap. 5.) infelix ille Angelus privatur principatu cœlestium spirituum: & qui matutino fulgebat splendore, obscuratur tenebrarum caligine. Audi Isaiam c. 14. n. 12. eum interrogantem. *Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui manè oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo: in cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinē nubium, similis ero altissimo.* Quæ verba expendens Tertullianus loco citato, impatientiæ Angeli miserum hunc lapsum attribuit. *Quid primum*, inquit, *fuerit ille Angelus perditionis, malus, an impatiens, contemno quærere? Palam cùm sit, impatientiam cum malitia, aut malitiam ab impatientia auspicatam; deinde inter se conspirasse, & individuas in uno patris sinu adolevisse.* Impatientia vulneratus, Angelus ille, qui inter cœlestes phalanges primus fuerat constitutus, impatienter tulit, solium suum infrà astra collocari. Hinc ejus est auspicata malitia, qua præceps ad infernum corruens, ibi misera infelicitate igneo carcere detinetur invitus. Meritò ergo, qui impatienter tulit altissimi celsitudinem, ob suam superbiam impatientem, impatientiæ visceribus conceptam, & ejus uberibus enutritam, astrorum amisit principatū, & in tenebrarū mutatus est principem. Sic enim plectitur impatiens. 37.

Isaiæ 14. n. 12.

Tertull.

Ex auro filato fabricatur harum vestium textura. Non abs re per aurum hîc patientiam, qua ornari debet sacerdos, possumus intelligere. Nam sapientiæ 3. num. 6. per aurum patientes intelliguntur. *Tamquam aurum in fornace probavit illos.* Ubi interlinealis explicat. *Sicut aurum in fornace non uritur, sed probatur, ita martyres nō deficiunt; sed ad gratiam præparantur.* Quare non omisit sacer textus n. 5. *Et invenit illos dignos se.* Id est, prosequitur Interlinealis: *Participatione beatitudinis suæ.* Vide qualiter per patientiam martyribus fabricetur corona beatitudinis regnaturis cū Christo in sempiternum. Qui namque patienter sustinet calumnias, probra, cataštas, & tot tormentorum genera, quæ dira tyrannis adinvenit, ad coronam præparatur, & ad purpuram tingendam sanguine patienter effuso: sicut patientiam amittens, non solum regnum, sed seipsum 38.

Sap. 3. num. 6. interlin.

perdit. Jure ergo ad ornatum Pontificis aurum assignatur, in signum patientiæ, quæ verum ejus Principatum annunciet, firmet, & conservet.

ILLATIO XLIII.

Patientiæ creditor amor: & amoris patientia: mutuâ adstringuntur obligatione.

39. NEscio, an amoris patientia, vel an patientiæ debitor sit amor? Utrimque dubia est solutio. Nam amantis fervidus affectus absque dubio debet rigori patiendi. Ardenter enim amare, & anxietates, & pœnas omittere, tepidi est indicium amoris, imo suspensio ab amore potest reputari. Amare autem, & pro dilecto libenter pœnas amplecti, ardentissimi amoris est argumentum. Ergo amor absque dubio debitor existit anxietatis patiendi. Ex adverso patiendi molestia debet amori. Quia pati pœnam absque amoris solatio, licèt in re patiatur tormentum, tamen impatienter admittitur: at si consortium adsit amoris, ipsæ pœnæ affectui lenocinantur, & quod videbatur tormentum, amplectitur deliciarum specie. Ergo pati ipsum magna obligatione adstringitur amori. Quid ergo dicendum sit, haud facile est. Sed dicamus tantam esse inter amantem, & patientem affinitatem, ut mutuò sibi correspondeant. Debet ergo & amor patientiæ, & patientia amori.

40. Amore erga nos ardebat Jesus, & ut patiendi desiderio præberet lenocinium, corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum sub panis & vini specie liberali manu largitus est: hoc tamen ingenio, ut caro à sanguine separata repræsentetur, crucis cruentum sacrificium in incruento Eucharistiæ præsignans. Angelicus Doctor S. Thom. 3. p. quæst. 81. art. 1. disertis verbis docet, Christum Dominum, cùm Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum instituit, corpus suum, & sanguinem sumpsisse, posteaque discipulis tradidisse sumendum. S. Thom. *Christus ea, quæ aliis observanda instituit, ipse primitus observavit: Unde & ipse prius baptizari voluit, quàm aliis baptismum imponeret, secundùm illud actorum 1. cœpit Jesus facere, & docere. Unde & primò ipse corpus suum, & sanguinem sumpsit, & postea discipulis sumendum tradidit.* Sed cur Dominus corpus, & sanguinem sumpsit? Præter rationem adductam à S. Thoma, alia supereſt non contemnenda, & præsenti instituto maximè deserviens. Voluit ergo Christus corpus suum, & sanguinem sumere, ut patiendi desiderium expleret. Amor, & patiendi rigor certabant. Amor gloriabatur de sublimitate, & magnitudine; siquidem ipse Deum humano operimento tegit, ita ut qui temporibus dabat æternitatem, humanam vitam mutaretur ex tempore. Insuper amor totum Deum præstiterat in convivium. Patiendi desiderium pro salute hominum superati videbatur ab amore. Quid tunc Christus, ut mutua esset victoria inter amorem, & patiendi desiderium? Corpus suum, & sanguinem sumpsit in Sacramento, ut sic quod amor obtulerat velut duplicatum offerret in cruce. Idem corpus, idem sanguis erat: sed patiendi desiderium velut duplicavit: in cruce cruore purpureum; in Eucharistia cum cruore incruentum. Ecce ingenium patientis, & simul amantis. Sanguinem bibit, & corpus sumpsit, ut totum, quod amor ardenter obtulit, patienter offerret duplicatum quodammodo. Nam amor patiendi desiderio debebat corpus, & sanguinem oblatum in cruce: & debitum solvit in Eucharistia, cùm in illa idem corpus, & eumdem sanguinem tradat; imò cùm corpus, & sanguinem, prout latent in Eucharistia, ipse recepisset Christus, dedit amor desiderio patiendi, tantum quantum obtulit in cruce. Ergo & desiderium patiendi debet amori, & amor desiderio patiendi. Illud, quia ab Eucharistia recepit corpus & sanguinem Christi, ut offerret in cruce: iste quia desiderium patiendi fecit, ut offerret in cruce corpus, & sanguinem, quæ latent in Sacramento. O felix certamen in quo vincit amor patiendi desiderium, & ab hoc desiderio vincitur amor.

41. Hoc mutuum debitum, quod intercedit inter patiendi anxietatem, & ardorem amandi explicuit Isaias cap. 6. num. 2. agens de Seraphinis, qui in Dei solio volabant stantes. *Seraphim*, inquit, *stabant super illud: sex ala uni, & sex ala alteri.* Isaiæ 6. n. 2. *Duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.* Sed cur, cùm isti Seraphini, unusquisque senis ornetur alis, non volant alis supremis, nec infimis, sed illis tantùm, quæ à lateribus dimanabant? Quatuor alæ, in quolibet, otiositati deserviunt, & tantùm duæ ministerium suum implent (nec parum est, quod ex sex duæ non omittant suam functionem) Alæ ad volandum institutæ sunt ex sua natura, non ad velandam pulchritudinem faciei, aut pedum brevitatem occultandam: cur ergo non omnibus volant Seraphini, sed tantùm illis, quæ in medio sitæ fuerant, à pectore nascebantur, vel pectori erant proximiores? *Pectus*, (teste Clemente Alexandrino lib. 5. stromatum) *est habitaculum cordis, & animæ.* Clemens Alexand. Volabant ergo Seraphini solùm alis pectori vicinioribus, ut ostenderent, quòd alę laborabant, quæ amoris solio sunt viciniores. Quod est dicere: quia ardentissimo amore flagrant Seraphini, in corde constituto, alis cordi propioribus solùm volant. Nam cùm cor voluntatis sit centrum, ad cordis alas spectabat, & non ad alas capitis, & pedum, volandi suscipere laborem. Sed rem hanc altiùs expendere licet, & fulcire robore non vulgari. Dico ergo, has duas alas, quæ à cordis intimis telis procedebant, teneri ad continuò volandum; quia erant amoris alæ, & in tali exercitio figurabatur ex ipsis, & Seraphinis crucis quoddam simulachrum, quod patiendi erat signum manifestum, ut notavit D. Hieronymus tom. 9. serm. de Nativit. Domini, 30. ubi in universum de omni volatili dicit. *Aves* Hieron. *quoque ipsa quando in sublimiora tolluntur, & pendent per aërem, extensis alis imitantur crucem.* Sed quid interest Seraphinis, ex alis crucem formare, quæ à corde originem ducunt, ut dicamus illis volare, ut formam habeant crucifixorum?

fixorum ? Multum illis refert. Nam, *Seraphim*, ut communi doctorum comprobatur calculo, ardentem amorem præseferunt. Ut ergo Seraphini suo muneri satisfaciant, formam affectant patiendi, figuram ostendentes crucis : *Extensis alis imitantur crucem.* Nam si solùm amarent, & pœnas non paterentur, remissum affectum denotarent. Ut ergo à suspicione tantæ calumniæ sint immunes ; crucis formam repræsentant ; patiuntur saltem in imagine, quò omnibus sit compertum, amoris flammam laborum accendi procellis. Similiterque cordialibus alis crucem figurant, ut patiendi severitas sit delectabilis suavitate amandi. Ecce quomodo & patiendi rigor debet amori, & amoris creditor est rigor patiendi.

42. Pro huius thematis confirmatione magnum textum invenies apud Matthæum cap. 27. num. 46. Ibi proponitur Christus pendens in cruce, manibus, pedibusque confossis, barbaro spinarum diademate redimitus, quæ eius tempora fœdaverunt lancinantes, sic ad Patrem ultimum ferè verbum emittens : *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Omitto horum verborum expositiones Patrum, pro opportunitate traditurus. Duo tamen libet inquirere forsan à præsenti instituto non aliena. Sit primum : cur Dominus, qui ardenti animo tormentorum horum flagrabat desiderio, cùm humanæ salutis adest oportunitas, tunc divina ope se destitutum ostendit? O bone Deus derelictum te manifestas, è cruce pendens, & ad Patrem defers querelas? Nonne quia crux differebatur, tristitiam in horto discipulis manifestasti, dicens : *Tristis est anima mea usque ad mortem* ? Quod Tertullianus lib. de fuga in persecutione cap. 8. satis explicuit cùm dixit : *Professus quidem, & ipse est : animam anxiam usque ad mortẽ*, hoc est, prolixa afficiebatur anxietudine, usque dum pro hominibus pateretur. Quomodo ergo cùm penderes è patibulo, in quo salus hominum erat consummanda ; derelictum à Patre te manifestas, cùm tunc possessione gauderes tui ardentissimi desiderij ? D. Bernardus serm. de Verbis Isaiæ 2. mihi obtulit quædam verba, ex quibus non siniſtrè, quod intendo, confirmabo. *Quasi quadam enim*, inquit, *derelictio fuit, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibitio.* Accipe sensum. Cognovit Christus proximum jam esse ultimum animi deliquium, & præfinitum patiendi tempus adimpleri. Ecce causam querelæ, Impatienter enim ferebat amor, diem præscribere tormentis, quia putabat, fore tempori vertendum, si ab anxietate cessaret patiendi. Ideo ergo de Patre quæritur, & se derelictum pronunciat, ubi in tanta necessitate non fuit exhibitio virtutis ; ut vita non finiretur, & patiendi amplius tribueretur occasio.

Matt. 27. n. 46.

Matt. 26. n. 38. Tertull.

Bernard.

43. Sed antequam discedamus hinc, posterius dubium, quod promisimus, examinare oportet. Tale est : cur Christus non semel, sed bis clamat ad Patrem : *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ?* Sat esset, semel Deum appellare : cur bis Deũ suum vocat ? Non deest, qui putet, geminata illa repetitione? *Deus meus, Deus meus*, Patris, & verbi significari personas (Nec est mirandum, Christum ut hominem de seipso, ut Deo ; & de Patre conqueri) sicut trina Dei repetitione quæ in Psalmo 66. num. 7. habetur : *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*, ut ibidem explicuit Genebrardus tres divinæ hypostases designantur : *Trina repetitio*, inquit, *nominis Dei non caret mysterio sanctissimæ Trinitatis.* Itaque (sic me docet Episcopus Pacensis Academia 21. num. 3. in Judith) hîc Christus in quantùm homo ad Patrem, & ad seipsum, ut verbum deferebat querelas pro tanta derelictione. Hic tanti Doctoris luce instructus inquiram : cur non conqueritur de Spiritu Sancto ? Si Pater namque & verbum Christum ut hominem derelinquunt, etiam Spiritus Sanctus (Actiones enim ad extra tribus personis sunt communes) quare non ad paraclerum querelæ vocem emisit ? Quia Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis, & ex sua characteristica proprietate procedit amor, in quo Pater, & Filius mutuo amore se diligunt, ut docuit Angel. Thomas. 1. part. quæst. 37. art. 2. in corp. *Pater*, inquit, *& Filius diligunt se Spiritu Sancto.* Quia ergo Spiritus Sanctus est ille amor æternus, æquum erat, ut de eo non quereretur Christus, quando patiebatur in cruce. Nã de amore conqueri tunc, quia opportunitatem ei obtulit patiendi, injuriæ verteretur amori : Conqueratur ergo de Patre, & de seipso ut Deo, cùm ut homo crucis pendebat è ligno ; non tamen quæratur de Spiritu Sancto : nam de amore querelam emittere, cùm patiendo erat obnoxius, injuria reputaretur amoris. Sic anxietudo patiendi, & ardor amandi mutuò correspondent ; ut tormentorum prolixitas amoris ardore fiat suavis & patiendi acerbitas allevietur amoris incendio. Vide qualiter amor debeat patientiæ : & patientia sit debitor amoris.

Psal. 66. n. 7.

Genebr.

Zeno.

S Thom.

44. Aurum assumitur ad ornatum Pontificis. Per hoc metallum, ut superiori prædiximus illatione, non inutiliter patientia præsulis denotatur. Insuper per aurum amorem intelligit sanctus Pagninus in sua Isagoge cap. 27. dum ait : *Auri nomine charitas intimatur.* Mirum est sanè, per aurum modò denotari patientiam ; modò charitatem. Quid enim habet charitas cum patientia, ut unius metalli significetur natura ? Profecto nihil aliud puto, quàm quòd charitas, & amor absque patiendi rigore friget, & patientia absque charitate facilè in impatientiam commutatur. Adsint ergo simul in auro sacerdotali, ut patientia debeat charitati pati libenter ; & charitas patientiæ ardenter diligere.

S. Pagninus.

ILLATIO XLIV.

Vera sapientia est, quæ in consortio divinæ charitatis reperitur.

45. QUid prodest homini scientiarum penetrare secreta, si divini amoris careat incendio ? Factus est velut cimbalum tinniens formans sonum, & spiritum non habens. Non enim ministerium suum implet, qui bene intelligit, si ab amore Dei animum suspendat : imò non bene intelligit, nec verè sapiens est, qui

qui inter intellectum, & amorem ponit divortium. Una namque sapientia intellectus simul, & voluntatis indiget juvamine.

46. Genes 3. n. 24. Peccavit miserè primus parens, & ejecit eum Deus è Paradiso: *Et collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.* Gen. 3. nu. 24. tat erat Cherubim sine gladio, ut Paradisum custodiret: Virtus enim Angelica longè superat humanam fortitudinem. Ad quid ergo Paradisi janitor gladium in manu tenet? Si ut homini terrorem incutiat, & januam referet Paradisi, sufficientissimè Cherubim aditum impediret propria virtute gladium vibrans: cur ergo non solùm ense, sed ense flammeo Deus Cherubinum armavit? Philo Hebræus lib. de Cherubim, per flammeum ensem intelligit Dei doctrinam, per Cherubim plenitudine scientiæ ornatum, doctorem divinis mysteriis bene instructum, & inter omnes sapientem, & ad alios docendos aptum: *Sermonis flammeus gladius* (inquit Philo) *Velocissimus enim, & calidus sermo est.* Oportuit ergo, ut gladius Cherubini, non solùm gladius esset, sed & flammeus: quia cùm per illum Dei sermo significetur, non solùm debet splendorem emittere, verùm & ardorem fulgurare. Quasi diceret: ensis Doctoris, hoc est, ejus sapientia non tantùm gladius luce micans splendenti, id est sapientia, verùm & flammeus ut sit oportet, hoc est, charitate accensus, ut apud Deũ, & flammei gladij, & veræ sapientiæ condecoretur honore. Habeat ergo Cherubicus gladius, qui sapientis est scientia lucem simul & ardorem; notitiam, & charitatem, quibus vera sapientia comprobatur. Hic enim est gladius sapientum; & ideo Cherubino, qui scientiæ est plenitudo, tribuitur.

Philo. Hebr.

47. Isaiæ 14. n. 12. Isaias cap. 14. num. 12. sic interrogat Angelum illum infelicem: *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris?* Prophetæ dubio respondet D. Bernardus serm. 3. de verbis Isaiæ dicens: *Vt quid ergo tu, qui manè oriebaris lucifer, & veritate non stetisti, nisi quia Seraphim non fuisti? Seraphim quippe ardens vel lucens interpretatur. Tu verò habuisti miser lucem, sed ardorem nõ habuisti. Bonum tibi erat si ignifer magis esses quàm Lucifer.* Ille Angelus superbè infelix, & infeliciter arrogans primas ferebat inter omnes Angelos, & cives cœlestes, ut docent Tertullianus lib. 2. contra Marc. cap. 10. longè à principio. Chrysostomus. tom. 1 homil. de Adam, & Eva non parum à principio Et homil. de casu primi hominis. Hieronymus. In illud, Job. 40. *Ipse est initium viarum Domini.* Gregor. 4. lib. Moral. cap. 13. aliàs 12. & lib. 9. cap. 2. Auctor. lib. 1. de mirabilibus scripturæ apud Augustinum cap. 2. Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 12. num. 3. Bernard. serm. 1. de adventu S. Thomas 1. p. quæst. 63. art. 7. & communiter Doctores. Eminentissimus, & sapientissimus erat omnium Angelorum, & inter Seraphinos primam sedem tenebat. Cecidit ergo (ut notat Bernardus) quia Seraphini cõtempsit functiones, & de sua sapientia gloriabatur absque amoris exercitio. *Seraphim* incendium significat: quid ergo intererat huic Angelo, suprema potiri intelligentia, si cùm esset Seraphinus, in lateribus Aquilonis, quæ plaga frigidissima est, voluit sedem suam collocare, & ab ardore recedere? Miserè ergo corruit, quia inter scientiam, & ardorem excogitavit divortium. Scientia namque amoris expers absque dubio ducit in præcipitium,

Bernard. Tertull. Chrysost. Hieron. Gregor. August. Isidorus. Bernard. S. Thom.

48. Lucæ 12 n. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?* Dicebat Jesus discipulis suis Lucæ 12. num. 49. Ecce dubium: si Christus ad nos descendit, ut pace feliciter potiremur, ut Angelus pastoribus annunciavit: *Et in terra pax hominibus.* Lucæ 2. num. 14. qui fieri potest, ut terram flammis ardere desideret? Quid terribilius incendio? Ibi omnium est confusio: ibi omnium conturbatio. Quomodo ergo, qui pacem largitur terræ, eam accendere cupit? Pacem desiderat Christus, sed cum igne: hoc est, quietem animæ, sed cum ardore dilectionis. Sed audi Bernardum serm. 3. de verbis Isaiæ dicentem: *Ignem veni mittere in terram Dicas fortasis in igne, ut fervor ei quodammodo substantialior videatur: ipsum potiùs audiamus, quid magis in igne commendet. Ignẽ ait veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? Cognovisti certe quid velit.* Ignem ardentem cupit Christus, non ignem, qui fulgorem tantum emittat: quod est dicere, pacem desiderat inter scientiam, & ardorem. Ignis quando accenditur, lucet, & ardet: hoc erat Christi desiderium, *Ignẽ veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?* vel ut ait, Bernardus: *nisi ut ardeat?* Quod perinde est, ac si diceret: nolo luces, quæ solùm mittant splendorem; hoc enim esset inutile: sed luces desidero, quæ ardentes luceant, & lucentes ardeant. Lux ab igne procedens non solùm micat, sed etiam ardet sic sapientis sapientia sit, splendeat, simul & ardeat. Tandem dicito: ideo Christum, qui pacem terris tribuebat, ignis incendium desiderasse: quia cùm ipse sapientia genita sit, voluit adventum suum annunciare non sine ardoris consortio, nè ab hominibus judicetur sapiens sine ardoris incendio. Quia scientia sine ardore in Dei schola, stultitia potiùs dicenda est, quàm sapientia.

Bernard.

49. Eccles. iast. 27. n. 12. Ecclesiastici 27. num. 12. Spiritus Sanctus assignat discrimen inter sapientem, & stultum; illum soli comparat, hunc lunæ assimilat. *Homo sanctus*, inquit, *in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.* Admirabilis sanè comparatio & nostrum thema maximè corroborans. Sed examinare placet, in quo sapiens soli, & stultus lunæ assimilentur? Profectò quia sanctus fulget in doctrina, & ardet in amore, hoc est intelligit, & amat. Ergo jure optimo solis gerit similitudinem. qui non solùm fulget, sed etiam calefacit, & ardet. Luna micat, fulgorem emittit, sed non calefacit: hæc est stultorũ proprietas. Multi sunt magnis doctrinis eruditi, & quoad nos sapientes, tamen apud Deum sunt stulti, quia lucent, & algent. Non pudet me toties patronum afferre D. Bernardum magnum Doctorem, & charitate ardentissimum, qui serm. 3. citato rem nostram mirificè confirmavit his verbis: *Luna ut ajunt, habet absque fervore splendorem, sed & ipsum mutuatur à sole, ideoque tam frequenter, imò*

imo & semper mutatur, nec unquam in eodem statu permanet. Sic profectò stultus, ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol. Ille inquam stultus, qui in decore suo perdidit sapientiam, id est, qui refriguit in splendore. Quid illustrius? Sunt plures Doctores magno ingenio pollentes, & scientiis omnibus variè instructi, sed in Dei amore hyeme ipsa frigidiores: hi lucent propter scientiam, sed algent ob amoris defectum, sed stulti prorsus sunt, eorumque sapientia stultitia dicitur, & accommodatissimè lunæ comparatur, quæ lucem, & splendorem emittit, sed fervore orbatum. Sunt & alij sapientes, qui sicut sol micant ardore simul, & luce. Hi profectò vera potiuntur sapientia: hi tamquam sol nunquam mutantur, semper permanent. Sic verus Doctor lucet, & ardet, intelligit, & diligit.

50. Per aurum (ut vidimus præmissa illatione ex sanctes Pagnino) charitatis ardor figuratur: si verò consulamus Greg. 2. p. Pastoralis c. 3. inveniemus, per aurum intelligere sapientiæ ornatum, quo decorari debet sacerdos: *In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget: ut in eo intellectus sapientia principaliter emicet.* Et quàm aptè per aurum scientiæ splendor, & charitatis flamma significatur, ut colligamus exinde parum prodesse Doctori habere splendorem scientiæ, si fervore careat charitatis. In utroque vera consistit sapientia: sine amore pro stultitia habetur.

Gregor.

ILLATIO XLV.

Generosus amor ægrè fert amati, vel minima dividi distantia.

41. Difficulter, qui mutuo amore se diligunt, distantia corporum separantur: nec sequestratione corporum affectuum catena rumpitur: tamen si discernantur amantes, velut amentes manent attoniti. Ob hoc Ennodius lib. 3. Epist. 14. dixit: *Quidquid charitate junctum est, quidquid sanguinis catena sociatur, hoc distractum vix respirat per intervalla regionum.* Impatiens est amor, si generosus sit, ut dilecti ferat absentiam: minorque comprobatur si corporum sustineat separationem: nam perfectus ita dilecti gaudet consortio, ut absque illo vix possit respirare.

Ennodius

42. Non leve thematis argumentum inferre licet ex illo animi deliquio, quo sponsa sodales suas convocabat, inter suspiria has tristes emittens voces: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Cant. 2. num. 5. Flores expetit sponsa: an ut eorum pulchritudine, & varietate deliciata inducias tribuat amori? Absit hoc. Iniuriæ enim verteretur sponsæ, si à tanti dilecti amore vix suspenderet animum. Cur ergo floribus desiderat fulciri. Profectò, quia languebat amore, flores expetit, non se vivam, sed mortuam judicans: quasi dicens; amoris tela cor meum transfixerunt; ornate ergo me floribus velut in tumulo collocatam. Fortasse allusit consuetudini, quæ olim viguit apud antiquos (& nunc est apud Hispanos in multis provinciis) exornandi floribus corpora defunctorum, ut cecinit Prudentius.

Cant. 2. num. 5.

Nos tecta fovebimus ossa
Violis, & fronde sequenti
Titulum, & frigida saxa
Liquido spargemus odore.

Prudentius.

Eamdē cōsuetudinē refert D. Hieron. Epist. 26. ad Pamachium, dicens: *Cæteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos.* Emortuam ergo se prædicat sponsa, floresque expetit, tamquam in tumulo jacens. Si autem cur jam se orbatam vita existimat, inquiramus? D. Bernard. serm. 51. in Cant. in absentiam sponsi totam causam reducit, *Post ista omnia, inquit, sponso more suo secedente, illa languere amore se perhibet, id est, pra amore: Qua enim gratiorem fuerat experta præsentiā, eò postmodum absentiam molestiorem sensit; subtractio nempe rei, quam amas, augmentatio desiderij est: & quod ardentiùs desideras, cares agriùs.* Abierat sponsus, & ægrè ferens sponsa sui amatis absentiam, se vocat emortuam, & tamquam jacens in ferculo, flores expetit, veluti in sepulchro condenda, denotans secessus rigorem. Amabat sponsa: *Et amor (inquit Chrysologus serm. 147.) quod amat, non potest non videre.* Imo si aspectus abest, si absentia mediat, jam jam amantis ultimus instat, & urget dies.

Hieron.

Bernard.

Chrysol.

43. Haud parum erga sponsam benevolentiam declaravit sponsus, cùm semel atque iterum eius celebrans pulchritudinem totam appellavit formosam, & sui amoris patefecit incēdium, Cant. 4. n. 1. dicens: *Quam pulchra es amica mea, quàm pulchra es.* Et ibid. n. 7. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Cumque intueretur sponsæ abalienationem, vocibus, suspiriis, & anxietudine plenis eam vocitat, ibid. n. 8. *Veni de Libano, veni, veni coronaberis.* Disquiramus nunc an sponsus tunc sponsæ potiretur consortio? Vel an magna distantia eorum corpora, non animas, divideret? Si rem attentè consideremus non longè erat ab sponsa, nam cum illa loquitur, cùm dicit: *tota pulchra es amica mea.* Ergo non erat absens. Ergo superfluè eius optabat præsentiam. Nam vana esset spes illius, quod possidetur. Cur toties repetit: *Veni, veni, veni de Libano?* Quanta mellifluitate occurrit Bernardus sermon. 29. *Vehementis affectus, ait, argumentum est, quod tertiò vocat.* Ardenter amans, & prudenter timens sponsus vocat sponsam; non quia longè distaret, sed quia aliquantulùm abesset. Propiùs erat illi; at illa quasi se retrahebat, & discedebat ab eo. Hoc ægrè ferens sponsus, non semel, sed iterum, atque iterum, ut accederet, rogabat vehementi affectu, vel parvam distantiam impatienter sustinens.

Cant. 4. num. 1.

Ibid. n. 7

Ibidem. num. 8.

Bernard.

54. Ioan. 19. num. 34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua.* D. Chrysostom. homil. ad Neophytos post medium in 5. tom. invertit ordinem: priùs aquam manasse existimat, deinde sanguinem. *Mortuo enim, ait, Iesu, & adhuc in cruce pendenti, approximavit miles, latus lancea percussit, & exinde aqua fluxit, & sanguis.* Ut mihi videtur sententia Chrysostomi textui non adversatur. Nam Evangelium quid factum fuerit narrat, parum curans de prioritate, aut simultate

Ioan. 19. num. 34.

Chrysost.

tate fluxionis. Verùm quidquid sit de hoc, investigare libet duo inter alia, quæ arcanè continet hoc lateris vulnus. Primùm, quod inquisitione dignum se offert, est: cur Deus, qui pro sua dignatione permisit, à populo Hebræorum tot flagitia committi in filij sui passione; non fuit passus, ut Christus vulnus hoc susciperet in latere, usque dum in Paternas manus tradēs spiritum expiravit? Si lancea adhuc vivens transfigeretur, diriſſimo illo vulnere mereretur: jam verò emortuo, & consummata humani generis redemptione, quid illo meruit? Ergo congruentius esset, Christum percuti lancea, dum viveret, quàm illa transfodi post mortem. Cur non sic, sed post exhalatum spiritum lancea percutitur? Multa multi dixere. Sed accipe rationem ad nostrum institutum non contemnendam. Ideò factum puto: quia exindè aqua erat profluxura, quæ hominū cœtum denotabat,

Apoc. 17 num. 15. juxta illud Apoc. 17. n. 15. *Aqua, quas vidisti, ubi meretrix sedit: populi sunt, & gentes, & lingua.* Cùm ergo aquæ illæ intra pectoris Christi claustrum continerentur inclusæ, per quas homines designantur; non permisit lateris percussionem adhuc vivens, ne aperto latere defluerent aquæ, in quibus conventus hominum designabatur, veritus adhuc in typo ab hominibus separari. Tanto enim ardore erga nos flagrabat, ut vel typicam, & obumbratam fugeret absentiam. Post mortem anima eius ad inferos descendit, & in visceribus terræ habitavit, tunc summo consilio permittitur mucrone diro lanceæ latus aperiri, ut aquæ ex latere fluentis rivuli terram irrigantes, simulque illi se commiscentes, hominum typum deportarent ad terram, in qua anima Christi morabatur, ne vel ad breve tempus abesset ab hominibus, quos in finem dilexerat.

55. Succedat jam aliud dubium ex Chrysostomi sententia ortum, videlicet: cur priùs aqua, quàm sanguis ex Christi latere fluxit? Multa idem homil. citata. Sed accipe mentem nostram. Ideo, quia cum aqua homines denotaret, congruum erat, ut priùs ad terram perveniret, & Christi perfrueretur societate. Nam tanti Christus habuit hominum potiri præsentiâ, ne aliquid derogaretur eius amori; ut videatur sanguini anteponere aquam, ex eo quòd hominum significet conventum. O admirabilis divini amoris excessus! quanta gratitudine esset compensandus.

56. Sed placet adhuc huius rei non omittere venustam confirmationem. Egressus est Dominus in montem olivarum, ut ad Patrem preces emitteret; secuti sunt eum discipuli, quos non solùm, ut tentationem evincant, sed ne vel in illam intrent hortatur ad preces Lucæ 22. n. 40.

Luc. 22. n. 40. *Et cum pervenisset ad locum dixit illis: orate, ne intretis in tentationem. Et ipse avulsus est ab eis, quantùm jactus est lapidis,* & paucis interiectis n.

Ibidem. num. 44. 44. prosequitur Evangelista; *Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut gutta sanguinis decurrentis in terram.* Expende, quod Lucas quando refert, Christum Dominum à discipulis separari, adhuc ut Patri preces emitteret, & colloquio confortaretur Angelico, tunc, *avelli*, dicit, quod est quasi violenter, & in-

Tertull. vitus extrahi à societate discipulorum. *Quod avellitur nisi quod inhæret, quod infixum, & innexum est?* Dicebat Tertullianus de carne Christi c. 20. sed cur Christus, si tunc Patrem alloquitur, quia à discipulis separatur, avelli dicitur? Quod discipulorum consortium cum Patris societate? Rursus; si confortatur ab Angelo: cur factus in agonia prolixiùs orat, & sudore sanguineo madefit? Quia amanti violentia infertur, si inter ipsum, & rem dilectam adsit divortium, vel quantùm jactus est lapidis. Drogo Hostiensis lib. 1. de Dominicæ passionis Sacramento rem altiùs expendit coniungens hanc avulsionem cum agonia, & sudore sanguineo, cùm ait: *Avulsus es à nobis quantùm jactus est lapidis, & agonizas prolixiùs, ita ut gutta sanguinis tui decurrant in terram.* Quod est dicere: quia Christus nos ardenter amabat; Cùm à nobis discedit, vel quantùm jactus est lapidis, avellitur, hoc est, violenter separatur, & ob hoc agonizat prolixiùs. Drogo Hostien.

57. Patrato illo miraculo, quo Christus Dominus quinque panibus, & duobus piscibus tantam turbam mirificè usque ad saturitatem aluerat in deserto: *Statim* (inquit Matth. c. 14. n. 22.) *compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.* D. Hieronymus in catena S. Thomę ad hunc locum, nitens illo verbo, *compulit*, expendit, violenter discipulos in naviculam ascendisse: *Sermone ostenditur invitos eos à Domino recessisse.* Sed miror, discipulos qui toto animo Christi obedientiæ vacabant, invitos in naviculam ascendisse! An quia vim passi sunt, in obedientiæ notâ inurentur? Absit hoc à tanto discipulorū obsequio, qui prompto animo Christo Domino obtemperabant. Audi iterum Bethleemiticum Cardinalem, si nodi desideras solutionem. *Sermone ostenditur invitos eos à Domino recessisse, dum amore præceptoris, ne ad punctum quidē temporis ab eo velunt separari.* Nō inobedientiæ, sed discipulorum amori erga suum magistrum vertendum est, quod violenter in naviculam ascendissent. Violentia namque amori infertur, si vel ad punctū temporis à re dilecta separatur. Cùm ergo tranantes tretum (licèt donec dimitteret turbas) Christi privarentur consortio, violentiâ passi sunt, ægrè ferentes à Christi Domini separari cōtubernio. Tepidè aliàs discipuli eū diligerent, si ultrò vela vēntis darent à Domini societate disiuncti. Erant edocti in schola amoris, qui à dilecto, vel ad brevissimū punctum temporis, separari non sustinet. Matt. 14 n. 22. Hieron.

58. Non semel expendi, aurum non ad unicum tantùm ornamentum magni Sacerdotis assumi, imò ad omnium Pontificalium vestium fabricam assignari. Assumitur, ut Ephod, vel superhumerale conficiatur: in Rationalis textura includitur: lapidum utriusque inclusoria ex auro fiebant: catenulæ illæ, quibus inseparabiliter superhumerale, & Rationale sibi invicem cohærebant ex auro erant purissimo: uncinis, & annulis, ut connecterentur catenæ, aurum ministrabat materiam: tunica illa hyacinthina in fimbria per gyrum aureis tintinnabulis, & malis punicis intermixtis ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto ornabatur: baltheus non aliis filis erat contextus: & tandem lamina

illa,

illa, quæ super Tiaram pendebat, ex auro purissimo conficiebatur: nullus tandem erat ornatus Pontificis distinctus à communi veste Sacerdotum inferiorum, cui aurum non deserviret, ut apertè constat ex toto nostro cap. 28. Sed quid habet aurum speciale, ut in omnibus reperiatur ornamentis? Puto ideo esse, quia per illud (ut vidimus illatione 44.) charitatis, & amoris incendium significatur. Meritò ergo aurum omnibus assignatur ornamentis, ut amoris præsentiam comprobaret. Nam sicut aurum in omnibus reperitur, sic amor nescit à dilectis separari: ita ut si aliquo modo divortium interveniat, vis inferatur amori.

ILLATIO XLVI.

Illustre amoris stemma, liberali comprobatur largitate.

59. NOn laborat avaritiâ, qui amoris ardet incendio: amare nescit, qui retrahit à largiendo manus: esto amoris affecta, & munera dispensabis. Amoris miraculum est, avarum transmutare in liberalem: imò amoris perillustre stemma donorum largitate comprobatur.

60. Exod. 34 n. 29. Descendebat Moyses de vertice Sinai fulgentibus radiis micans: *Et ignorabat, quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.* Mirum sanè est, Moysis faciem apparere fulgentem ex consortio Dei, cùm id non de Adamo, qui Dei manibus fuit plasmatus; non de Noëmo totius humani generis conservatore; non de Abrahamo, cui magnarum gentium fuerat promissa posteritas. His omnibus ante Moysem, & post illum aliis Deus apparuerat frequenter, & tamen ex Dei consortio eorum vultus non fulserunt: quare ergo solus Moyses tanto gaudet Abulens. privilegio. Noster Abulensis quæstione 25. in cap. 34. Exod. in specialem amorem, quo Deus præ cæteris Moysem prosequebatur, totam causam reducit. *Deus voluit dare Moysi istam lucem in facie* (ait Tostatus) *in signum specialis amoris, quia Deus diligebat specialiter Moysem super omnes, qui præcesserant eum; ideo dedit ei, quoddam privilegium, quod nulli unquam contulerat. Patet hoc: quia dictum fuit supra præcedenti capite: invenisti gratiam coram Domino, & teipsum novi ex nomine.* Specialis amor, quo Deus Moysem prosequebatur, faciem ejus reddidit micantem. Dilectus fuit à Deo primus parens Adamus: dilectus Noëmus: item & Abraham, sed non sicut Moyses, quem Deus super omnes, qui præcesserant, dilexit. Ideò ergo præ cæteris facies ejus lucis ornatur pulchritudine, qui præ aliis erat dilectus. Nam quò intensior fuerit amoris ardor, tantò excellentius erit beneficium, ex cujus præstantia non incongruè colligitur amoris excellentia.

61. Cant. 1. n. 3. Philo Carpat. Cantic. 1. num. 3. Sic Sponsa ad sponsum: *Oleum effusum nomen tuum.* Alij legere: *Oleum exinanitum nomen tuum.* Philo Carpathius ibidem satis aptè per hoc nomen ardentissimum amorem intelligit: *Hoc est nomen illud effusum,* inquit, *summa charitas, ardentissimus amor creatoris ad creaturam.* Sed cur hoc nomen est amoris insigne? Quia hoc nomen effusum, & exinanitum fuit pro nobis: nam tanta exinaniri liberalitate absque amoris incendio neutiquam cogitari poterat. *Mortalis venerat* (prosequitur Philo) *ut nos redderet immortales; passus est aliquando qui semper est impassibilis, ne nos semper pateremur; descendit ad ima, ut nos tolleret ad suprema, exinanitus est Dominus, ut excellentissimè dominaretur & servus.* Vides quàm aptè sponsi nomine summa charitas, & amor ardentissimus creatoris ad creaturam per effusionem beneficiorum usque ad exinanitionem exprimatur? Quasi intensissimus hujus amoris ardor largitate munerum comprobetur.

62. Psal. 129. n. 7. Petrus Dam. D. Petrus Damianus serm. 1. de exaltatione crucis expendit illa verba Psal. 129. *Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud Deum redemptio.* Ubi postquam dixisset, crucem Domini quadrifaria ratione quatuor mundi climata comprehendere; Jesumque in medio ejus adstantem quadrifaria sui corporis parte distentum, expansis manibus, omnibus ad se ex omni parte venientibus amplissimum misericordiæ sinum ostendere, rationem exhibet, ob quam unda sanguinis de corpore ejus per quinque fontes effluxerit. *Largiter unda sanguinis*, inquit, *de corpore Christi per quinque partes emanavit. Sufficeret ad redemptionem orbis, vel una pretiosissimi sanguinis gutta; sed data est copia, ut virtus diligentis in beneficij redundatione clarescat.* Amore accensus in crucem ascendit Christus: & quamvis nimia guttula divini sanguinis ad orbis sufficeret redemptionem, videbatur amori, quo nos ardenter amabat, remissius agere, si beneficij superabundanti redundatione non probaretur intensior. Nam sicut largiter benefacere, est singulare amoris stemma; majora conferre beneficia, majoris amoris erit indicium: *ut virtus diligenter in beneficij redundatione clarescat.*

63. Matt. 27. n. 31. In morte Christi Domini multa admiratione digna evenerunt & inter alia refert Matthæus; terram innatæ soliditatis oblitam, magno & formidabili motu fuisse agitatam: *Et terra mota est, &c.* hujus terræ fragoris multas assignavêre causas Patres, & interpretes sacri: Vide S. Thomam in sua aurea catena ad hunc locum. Aliam minus vulgarem hujus motionis accipe? Puto ergo (ut alias omittam, quas veneror, & ad diversas theses usurpabo) ideò in Christi passione terram tremuisse, ut patientis Domini erga homines ostenderetur liberalitas, & ex hac ejus colligeremus amorem. Emanaverat largiter per quinque fontes sanguinis unda; & forsan aliqua ejus portio impulsa à gravitate nativa in infima parte pectoris servabatur, undè exire non poterat, ni exhauriretur artificiosè. Ut ergo nihil sanguinis in corpore Christi remaneret, qui pro hominum non effunderetur salute; inusitato fragore terra concutitur, ut illo etiam crux moveretur, & sanguis ille detentus pectoris motione agitatus, per vulnus lateris foras proflueret; quo artificio totum sanguinem pretiosissimum

dedit pro nobis Christus. Quia cum amore languens ascendisset in crucem; si totum pro hominibus sanguinem non offerret, conquereretur amor, videsne aliquam sanguinis portiunculam pro humana salute non oblatam, & effusam. Ut ergo Dominus amori satisfaceret largiter omninò sanguinem fudit, providens quòd terra terribili motu concitaretur; ut sic Sacrosancto corpore concitato, sanguis in abditis pectoris detentus, per lateris januam foras erumpat, simulque se ostendat erga homines liberalem, siquidem pro eis permansit exanguis, & ex ejus largitate amoris comprobetur incendium: *Vt virtus diligentis in beneficij redundatione clarescat.*

94. Ex latere Christi emortui lævo mucrone lanceæ percusso fluxerunt sanguis, & aqua. Joan. 19. n. 34. *Vnus militum lanceâ latus ejus aperuit, & cõtinuò exivit sanguis, & aqua.* O bone Deus! si in cruce amoris ostentas incendium: cur ex latere non solùm sanguis, sed cum aqua exivit, ex manibus autem solùm sanguis profluxit? Te jam mortuo, lateris vulnus infligitur: antequam spiritum emisisses, pedibus manibusque confossis affigeris cruci: quare ex illo aqua simul, & sanguis, & ex his sanguis solus sine aqua dimanavit? Profectò, quia stigma lateris, utpotè cordi vicinius, videbatur charior amoris filia, quàm manuum, & pedum vulnera: *Est enim pectus habitaculum cordis, & anima*, teste Clemente Alexand. lib. 5. stromatum. Ibi amor nascitur, & nutritur: unde non ineptè vulnus amoris proprium appellabimus. Jure ergo optimo ex eo lanceæ latus simul & aqua manavit, quamvis per manuum, & pedum vulnera solus perfluxerit sanguis, quia illud magis propriè erat vulnus amoris, & per amoris stigma voluit Christus ampliùs conferre, quàm per pedum, & manuum vulnera; ut ex liberalissima sanguinis, & aquæ largitione ardentissimus ejus amor erga humanum genus mirabiliter innotesceret.

Joan. 19. n. 34. Clemens. Alexand.

65. Aurum ornabat Pontificem, non semel tantum, sed pluries; non uni ornatui, sed omnibus deserviebat, ut præcedenti illatione numero quinquagesimo octavo, probavimus inductione. Sed cur aurum per omnes Pontificales vestes splendidè transcendebat? Quia per illud amoris exprimebatur imago. Cùm ergo amor ex munificentia clarescat, æquum fuit, ut non semel tantùm, sed pluries deserviret ornatui Pontificis, ut exinde constet amoris excellentia, qui munerum repetita largitate ardens, & generosus commendatur.

ILLATIO XLVIII.

Vbi divinus favor præstat exordium, semper incrementis ad culmen ascenditur.

66. APud homines unius beneficij collatio inducit aliorum negationem. Ita nimis parca est humana conditio, ut exhauriatur unius muneris largitione. E contrà Deus sic liberali manu divitias suas effundit, ut primus favor secundi sit fidejussor. Quam ad rem Ennodius lib. 5. Epistol. 16. *Nesciunt*, inquit, *in foribus hærere, qua cœli auctore tribuuntur: semper incrementis ad culmen ascenditur, ubi supernus favor præstat exordium.* Si à Deo primum accipias favorem, pignus habes secundi, tertij, multorum. Accipito semel, & confidenter spera; vel minimo beneficio multa fore successura. Ennodius.

67. Joann. 3. num. 5. dixit Jesus Nicodemo disquirenti: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quod hîc de Baptismate loqueretur Christus, nulli dubium est. Sed inquirere oportet: cur aqua ad tantum Sacramentum assumitur, & ad vivificandas animas destinatur? Quid spiritualis vita cum aqua habet, ut tantum præstet effectum? Profectò, si nativam aquæ spectemus naturam, nullam habet proportionem (virtute enim Dei ad causandam vitam spiritualem elevatur in baptismo) sed cur tantæ functionis ornatur excellentia? Ni fallor quia in exordio rerum aqua viventia produxit. Genes. 1. num. 20. *Dixit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cæli.* Adest patronus Tertullianus lib. de baptismo cap. 3. dicens: *Ordinato de hinc per elementa mundo cùm incolæ darentur, primis aquis præceptum est animas proferre. Primus liquor quod viveret, edidit, ne mirum sit in baptismo, si aqua animare noverunt.* Quod est dicere: Quia Deus in principio aquis contulerat virtutem, & efficaciam, ad producendas animas multis deinde transactis sæculis ad meliorem vitam producendam eas elevavit. Nec mirum hoc est reputandum, si liberalem Dei expendamus conditionem. Nam cùm aquæ animare cœperint in exordio virtute à Deo concessa, pignus habuerunt ad meliorem vitam præstandam in baptismo.

Joan. 3. n. 5. Genes. 1. n. 20. Tertull.

68. Ad Jordanis undas in specie columbæ descendit Spiritus Sanctus, dum Christus baptizaretur. Matth. 3. num. 16. *Et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.* Inquirere liceat: cur Spiritus Sanctus descenderit super aquas? Quod primò se offert, est, ut Christum manifestaret, dum abluereturin unda; & à Baptista secerneret, ut annotavit Chrysostomus homil. 16. in Joannem: *Cùm alter*, inquit, *baptizaret, alter baptizaretur, ne quis de Ioanne id verbum dictum arbitraretur, venit Spiritus Sanctus, qui hujusmodi amovet dubitationem.* In quo magna Joannis excellentia relucet; siquidem descendit Spiritus Sanctus super Christum, ut discrimen inter ipsum, & Baptistam agnoscatur. Aliter respondet Tertullianus lib. de Baptismo cap. 8. *Tunc ille sanctissimus Spiritus super emundata, & benedicta corpora libens à Patre descendit, super baptismi aquas, tamquam pristinam sedem recognoscens, conquievit.* Expende hæc ultima: *tamquam pristinam sedem recognoscens, conquievit.* Descenderat olim Spiritus Sanctus super aquas, ut refertur Genes. 1. numero 2. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* En ergo caulam, ob quam iterum in Jordane ad illas descenderit: *Tamquam pristinam sedem recognoscens.* Quod est

Matth. 3. n. 16. Chrysost. Tertull. Gen. 1. n. 2.

est dicere: quia Spiritus Sanctus, semel aquas honoravit, ambulans super eas; ideo super eàsdem in Jordane descendit, ut honorem repeteret. Nescit enim Dominus negare incrementa, cui dedit initium.

69. Verùm non solum Dominus gloriatur in magnorum donorum prosecutione, sed etiam vel ex minimis donis ad majora prosequitur.

Gen. 27. n. 28. *Det tibi Deus* (inquit Isaac filium suum Jacobum benedicens, Genes. 27. num. 28.) *de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini.* Sed cur non dixit: det tibi Deus de pluvia cœli, sed de rore? Aptior enim est pluvia quàm ros ad fœcundandam terram, & ad fructuum perceptionem. Ergo uberiori Jacobũ cumularet benedictione Isaac, si diceret: det tibi Deus de pluvia cœli, quàm dicens, det tibi Deus de rore cœli abundantiam frumenti, & vini. Cur ergo pluviam omittit, & roris facit mentionem? Quia altè divinam agnoscebat largitatẽ. Dicit enim Isaac: det tibi Deus rorem, quia si semel rorem præstiterit, absque dubio pluviam uberiorem ministrabit. Nã ubi divinus favor præstat initium, etiamsi à munitissimo rore incipiat, magna proculdubio est largiturus.

70. Non ignorabat cœlestis illa sponsa dilecti sui munificam conditionem, cùm Cantic. 2. num. 3.

Cant. 2. n. 3. Læta dicebat: *Sub umbra illius, quem desiderabam sedi.* Nescio, an hoc remissiori affectui spõtæ vertendum sit? siquidem ardentius esset desiderium, si honestos sponsi amplexus desideraret, quàm ejus umbram concupiscens. Cur umbram desiderasti, O pulcherrima inter filias Hierusalem, si nõ ignoras, totum tibi esse dilectum? Aut cur sub umbra illius quievisse gaudes; si supra dilecti cor recumbere poteras cum delitiis? Cordatè sanè se gerit sponsa: nam cùm delitiarum sponsi flagraret desiderio, sibi persuasa est, totũ sponsum delitiis plenum obtentura, eo quòd illius umbram esset consecuta. Nam sponsus, qui semel ei umbrã concessit, nõ posset negare seipsum. Quanto acumine Origenes homil. 2. in Cantic. expressit hunc cogitatum?

Origen. *Fac igitur*, inquit, *ut possis capere umbrã ejus, & cùm umbra fueris dignus effectus, veniat ad te, ut ita dicam, corpus ejus, ex quo umbra nascitur.* Hoc est dicere: ita Deus alacriter beneficia confert, ut ex primo invitetur ad secũdum, ad plura. Nam qui vel umbram ejus acceperit, persuasum sibi habere potest, totum corpus accepturum.

71. Crudelis adhuc in Lazarum infelix ille dives, imo divitiarum captivus, servus opum, & ipsis censibus cõpeditus dum viveret, & post mortem adhuc dives non censu, sed crimine, nõ substantia, sed reatu, dũ flammis torqueretur, sic clamabat ad Abraham Lucæ 16. nu. 24.

Lucæ 16 n. 24. *Et ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei: & mitte Lazarum, ut intingat extremũ digiti sui in aquã, ut refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flãma.* O miserum! Avare micam negasti, guttulam aquæ pauperi nõ dedisti: avarè etiam guttam petis ad linguæ refrigerium. Pete aquam, nõ guttulam; nam nec rivus satierit ad extinguendam tantam sitim. Cur guttam petis? Acutè sanè D. Ambrosius lib. 6. in Lucam c. 9. Petiit guttam, ut habeat aquam. Hic namque per Abraham Christus Dominus intelligitur. Petere ergo à Christo solam guttam aquæ, fuit, totam petere aquam, quæ sufficeret ad sitim extinguendam. Nam si semel Christus guttam conferret, persuasum sibi habuit dives, totam aquam concessurum, quæ lavare illum posset à cruciatu. Sic enim Deus ex parvis ad maiora procedit beneficia, ut concessione minimi lege suæ liberalitatis adstringatur, ad maiora conferenda. *Christi munera* (inquit Mediolanensis antistes) *parva videntur, sed magna sunt.* Parum videtur petere avarus, sed plusquam videtur, petit. Quia semel à Christo aquæ guttula concessa, constringitur ad concessionem tantæ aquæ, quæ sitim valeat expellere. Parum esset aquæ conferre guttam, sed divinæ largitionis conditione attenta, magnum esset beneficium; nam collatio illius absque dubio esset pignus, ut totam conferret aquam. Ambros.

72. Aurum non solum Ephod, sed reliquis deserviebat Pontificis ornamentis. Quid est, quod aurum non uni duntaxat, sed omni serviebat ornatui! Quia per aurum, inquit D. Gregor. lib. 34. Moral. c. 8. divinæ naturæ claritas designatur: *Auri enim nomine*, inquit, *ipsa intima divinitatis claritas designatur, sicut in Canticorum Canticis sponsi species describitur: Caput eius aurum optimum. Quia verò caput Christi Deus, nil verò est in metallis auro fulgentius, sponsi caput aurum dicitur: quia eius humanitas ex divinitatis suæ nobis claritate principatur.* Cum ergo aurum ad Ephod pulchritudinem esset assignatum, in quo divinæ claritatis tribuebatur specimen, & divinæ munificentiæ præbebatur figura, non abs re aurum superhumerali concessum, reliquo non negatur ornatui, ut exinde cognoscamus, Deum ita in benefaciendo gaudere, ut primo beneficio collato, non in eo sistere, sed ad aliorum largitionem procedere. Gregor.

ILLATIO XLVIII.

Qui amoris incendium occultare intentat, difficillimam assumit provinciam.

73. ARdet in pectore amoris incendium, & flammarum scintillas foras emittit. Aptissimo exemplo hoc explicuit Nazianzenus in carmine lugubri de suæ animæ calamitatibus numero 13.

At velut arentem stipulam cùm tectus in imo Nazian.
Devorat igniculum, protinus ipse micat:
Flamma quidẽ primò tenuis, mox tollitur ingens:
Sic mihi cùm visus ureret ossa decor,
Protinus exeruit sese, cunctisque refulsit,
Vt qui celari non potiùs esset amor.

Difficile sanè est, amoris flammam cælare: nam licèt ardeat in pectore, cunctis refulget, & quo magis occultari contenditur, eò amplius clarescit. Vehementis namque amoris est proprietas sui ipsius esse præconem.

74. Notatu dignum judico, Spiritum Sanctum in exordio rerum primum apparuisse, quàm Patrem, & filium. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Genes. 1. n. 2. Nam licèt ibidem num. 1. Genes. 1. n. 2.

Deum cœlum, & terram creasse inferatur, nullius divinæ personæ specialiter fit mentio; licèt trium saltem implicitè sub *Dei* nomine signatarum fiat recordatio, eisque indivisè orbis tribuatur conditio. Solus ergo Spiritus Sanctus exprimitur proprio nomine, non Pater, nec Filius. Sed quid est; quòd Spiritus Sanctus priùs manifestatur? Pater, Verbum, & Spiritus coæterni sibi sunt, & coæquales: quare ergo solus Spiritus Sanctus super aquas apparet, non autem Verbum, aut Pater? Imo si rem attentiùs examinemus vix sacer textus Spiritum Sanctum super aquas ferri
Ibid.n.3. protulerat, cùm notanter scripsit: *Dixitque Deus: fiat lux, & facta est lux:* Ut clariùs appareat Spiritus Sancti præsentia. O sancte Spiritus animarum consolator, ad quid præ aliis personis apparere dignaris? Fallor, si id non fuit, quia Spiritus Sanctus ex sua characteristica proprietate ut amor procedit à Patre, & Filio. Tale enim est ingeniũ amoris, *Vt qui cælari non potùs esset amor.* Quia ergo Spiritus Sanctus est amor, ad eum spectabat prima inter divinas personas apparitio ut flamma illa inaccessibilis, qua Pater, & Filius mutuo se diligunt amore, amoris jura servaret, se manifestando creaturis. Pater haud difficulter se occultat (vix certam de Patre, & absque controversia habemus apparitionem. Filius quamvis firmiter credamus in carne nostra apparuisse, tamen usque ad annum trigesimũ non dignatus est divulgari: at Spiritus Sanctus, qui ut amor procedit Patris, & Filij, quasi pati nõ sustinens tantũ ardorẽ abscondi, vix adfuerunt creaturæ cùm primus apparuit in mundi exordio, & pluries deinde, ut in Jordane, & in die Pentecost.

95. De eodem Spiritu Sancto dicitur Sapientiæ
Sap.1. num.7. 1. num. 7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarũ, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.* Facilè intelligo, quia credo firmiter, replere Spiritum Sanctum omnia; est enim immensus sicut Pater, & filius: at scientiam vocis habere, diligens petit scrutinium. Quid enim est scientia vocis, ut divino adscribatur spiritui? Lyra. ad hunc locum per eam intelligit notitiã cujuslibet dicti publici, vel occulti. Gillibertus serm. 29. in Cant. apud opera D. Bernardi, de amoris vocibus, quibus ar-
Gilliber. dorẽ suum manifestat; exponit apertè: *Amor mutus non est*, inquit, *usum habet vocis. De Spiritu scriptum est hoc, & bene nostis quanta sit affinitas (si nõ potiùs identitas) charitatis ad Spiritum. Illa continet omnia, quia plenitudo legis est charitas. Spiritus loquitur mysteria, & amatoria planè loquitur .... sonus ejus sensus amoris est, & desiderij vota instar habent vocis.* Spiritus Sanctus (ut diximus) amor est: ideo scientiam vocis habet, & cõtrariam respuit, nempe scientiã silentij. Scientiam vocis dicerem canendi scientiã: qui canit, occultari nequit: sic amor, qui scientiã vocis habet nescit abscondi, vociferatur semper, mutus non est.

96. Hunc effectum præstitit divinus amor, cùm
Act.2.n. 4. discipulos illustravit. *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui.* Actorum 2. n. 4. Sed cur Apostoli hoc ipso, quo repleti sunt Spiritu Sancto loqui cœperunt, imo *& variis linguis?*
Richard. à S.Laur. Richardus de S. Laurentio lib. 1. de laudibus B. Mariæ. Sic ait: *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto. Ecce plenitudo interior. Et cœperunt loqui: ecce redundatio exterior.* Quod est dicere: loquuntur Apostoli; quia acceperunt Spiritum Sanctum. quomodo ergo amor absque vocibus Apostolorũ corda repleret? Propter hoc D. Gregorius hom. 30. in Evang. dixit, Spiritũ Sanctũ igneis linguis descendisse, ut connexionem inter amorẽ, & loquelam ostenderet. *Certè in linguis igneis* (inquit Gregor. Gregorius) *apparuit Spiritus: quia omnes, quos repleverit, ardentes pariter, & loquentes facit.* Ardentes, hoc est, amantes reddiderat discipulos. Quid ergo mirum, quod loquantur variis linguis? Mirabilius potiùs esset, si tacerent, amando. Quia ubi amor est, ibi locutio comes.

Isaiæ 6. num. 2. *Seraphim stabant super illud:* 77.
sex ala uni, & sex alæ alteri: duabus velabant faciẽ Isaiæ 6.
ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant. Sed cur mediis alis volabant Seraphim? D. n. 2.
Bernardus serm. 4. de Verbis Isaiæ hanc exhibet Bernard.
rationem: *Quod si de ipsis quoque Seraphim licet accipere, sic pinge ea, ut aperto capite, & pedibus solùm appareat corpus medium.* Sed cur mediũ corpus apparet? aut quare alis, quæ lateribus correspondent, volatus exercent? Quia hæ cordi sunt proximiores, in quo amoris residet imperium, ut ex Clemente Alexandrino lib. 5. stromat. citato. Clemens
illatione 43. *Pectus est*, inquit, *habitaculum cordis,* Alexand.
& animæ. Extensis alis, quæ à lateribus oriebantur, corpus mediũ, cor, & amoris sedes apparebat. Alis his velut velis delitescret amor coopertus, ni eis volarent Seraphini. Cùm ergo pectoris alæ amoris manciparentur obsequio, ipsi lenocinãtes se expandunt, pectus, & cor detegentes, in quo residebat amoris incendiũ, ut omnibus sit cõpertus. Alæ, quæ capiti, & pedibus respondebantur; nõ serviebant amori: Quid mirum si velandi munus habeant? At quæ è pectore procedebant, cùm essent ministræ amoris, non in velando, sed in detegendo se occupant, ingenio amoris adulantes, qui occultari nescit, & sui manifestatione maximè gloriatur.

Omnibus ornamentis præstat aurum pulchri- 78.
tudinem, & in omnibus micat speciosè. Quia cùm aurum (ut diximus illatione 43. n. 44.) amoris habeat specimen; satis aptè relucet in omnibus ornamentis, ut exinde constet, quàm difficile sit amoris flammam obtegere.

ILLATIO XLIX.

Nulla est difficultas, ubi spei adest lenocinium.

PUlchrè S. Zeno Veronæ antistes hominum 79.
animos erigit ad spẽ, cùm serm. de fide, spe, & charitate sic alloquitur. *Tolle spem, torpet, humani-* Zeno.
tas tota. Tolle spem, artes virtutesq; universa cessa- Ver.
bunt. Quid facit ad litteratorẽ puer, si litterarũ nõ sperat fructum? Quid ratem profundo gurgiti nauta cõmittit, si ei nunquam lucrum, nunquã portus desideratus occurrit? Quid miles, non dicam horridæ hyemis, aut torridæ æstatis injurias, sed seipsum cõtemnit, si gloriæ spem futuræ non gerit? Quid agricola semina spargit, si sudoris sui præmium nõ colligit messem? Quid Christi agnus credit in Christũ, si promissum sibi ab eo perpetuæ felicitatis tempus non

credit

credit venturum? Omnia hæc difficilia planè sunt: at si spei adsit lenocinium, quàm facilè hominum ingenium tot vincit difficultates. Absit spes, & totus torpebit hominum conatus: adsit illa, & nihil laboriosum, nihil adinvenies difficile.

80. Psal. 90. n. 10. Regius vates magna spe animũ erigebat clamans ad Deum: *Quoniam tu es Domine spes mea: altissimum posuisti refugium tuum.* D. Bernardus serm. 9. super Psalmum, *Qui habitat*, exponens præfata verba sic ait. *Tu es Domine spes mea. Fortè amplius aliquid sonat, & sublimius, quod videlicet non modo in eo speret, sed eũ. Cõvenientiùs siquidẽ spes nostra dicitur, quod speramus, quàm in quo speramus.* Acutè sanè, & devotè Bernardus. Sed examinemus connexionem Davidici sermonis. Quid sibi vult Psalmographus, cùm ex eo quòd in Deo speret, seu (ut verbis utar Bernardi) ipsum Deum sibi spem constituat, infert, altissimũ esse Dei asylum? *Quoniã tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum?* Liceret potiùs dicere: Quoniã in loco eminentissimo tuũ asylum constituisti, spes mea marcescit; nõ è contrà; quoniam tu es spes mea, longè à me distat refugium tuũ. Cur ergo altissimũ putat refugiũ, quia Deũ sibi proposuerat spem? Si non solùm in Deo, sed ipsum Deum sperat David, & refugium est ipse Deus: cur longè dissitum proponitur refugium, & inaccessibile præparatur asylũ? Quia cor regis divinæ spei fovebatur blanditiis: & ubi spei adest lenocinium, difficile, & abditũ refugium, quasi in planiori loco collocatũ facile putatur obtentu. En tibi: cur David ex spe distantiã infert refugij: indicans, parũ obesse spei abditũ refugij situm. Libenter enim sperans per abstrusam, & inaccessibilem viam graditur: omnia reputat facilia; & asylum altissimũ tutissimũ habet, ut explicat Genebrardus ad hunc locũ: *Si in Deo*, inquit, *spem, & fiduciã tuam conjicias, habes refugiũ altissimũ, & tutissimum.* Altissimum est Dei refugiũ, attamẽ si spem in Deo collocamus, tutissimum est asylum: feverè animum erigimus, si spes nostra Dominus: facillimo negotio difficultates superamus divina pietate nixi.

Pſal 90. n. 10. Bernard.

Genebr.

81. In fine vitæ, & in limine mortis Jacob sic fatur filium suũ Joseph, Gen. 48. n. 21. *En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terrã patrum vestrorũ.* Sui tristis nuncius Jacob vicinã mortẽ filio prænunciat Joseph, sed cũ levamine reductionis ad terram Canaam. Ad quod solatiũ in tanti patris orbitate infixum in animo filiorũ doloré linire posset, prænuntio redeundi in terrã Canaan? Joseph totius Ægypti clavum tenebat; nutui suæ voluntatis obediebant regni primates, & Dinastæ; post Pharaonẽ erat primus in regno: Insuper fratres Joseph, ut ei jucundum exhiberetur obsequium, ab omnibus etiam potentioribus Ægyptiis honore, & reverentia afficiebantur: deindè terra Ægypti, teste Plinio, nulla est benignior, nullus ager feracior. Ergo nullum solatium in prædictione translationis ad terram Chanaan afflictos filiorum animos erigere valeret, cùm tãto parente conspiciuntur orbati. Quomodo ergo Jacob, ut filiorũ abstergat lachrymas & luctum, prædicit eos in terrã patrum suorum redituros? Quid terra Cananæorum, si Ægypto cõparetur, in qua Joseph potens antistat, & ejus fratres omnibus venerationi sunt D. Chrysost. hom. 62. in Gen. rationem affert his verbis loquens de Jacob. *Prædicit ei (id est Josepho) & suam mortem, & quod redituri sunt ex aliena terra in Canaan, in terram patrũ suorum: & bonam eis spem auget, ita ut expectatione allevientur. Nam spes bona hujus vitæ labores semper minuit.* Prævidit Jacob ejus nepotes multa fore perpessuros in Ægypto sub duro Pharaonis imperio; tum in operis lateritij cõstructione; tũ in tyrannica pressura servitutis. Ut ergo in tantis laboribus cõstitutis, eis magnũ afferret levamen, in terram Cananæorum reditionem prædicit, ut spe illius profectionis armati libenter tyranni regis cruciatus tolerarent. Itaque prædictio illa nõ fuit in solatium orbitatis paternæ, sed exhortatio ad sustinendos labores, imo levamẽ in ipsorum tolerãtia ex expectatione redeũdi ex terra aliena in patriũ solũ proveniebat.

Gen. 48. n. 21.

Chrysost.

82. 2. Ad Cor. 1. n. 8. Paulus referens laborũ acerbitatẽ, quam in Asia perpessus fuerat in Evangelicæ veritatis plantatione, sic ait: *Nõ enim volumus ignorare vos, fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniã supra modum gravati sumus, ita ut taderet nos etiam vivere.* Sed non succubuit Apostolus in tãta animi oppressione. Sed cur Apostolus in tanta pressura non succubuit? Respõdet Greg. l. 8. Moral. c. 7. tædium, & solutiũ Pauli exponens: *Quia ultra modũ*, inquit, *gravati sumus supra virtutem: ita ut taderet nos vivere. Sed quomodo remunerationis linteo sudores tanti laboris tergat ipse denunciat, dicens: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Finẽ itaque operis quasi mercenarius præstolatur, qui dum profectũ remunerationis considerat, vile æstimat, quod penè deficiens, laborat.* Ecce Paulũ, qui in tantis constitutus laboribus penè defecit, ita ut eũ tæderet vivere, futuræ gloriæ spe ita animum erexisse, ut quidquid laboriosum fuerit passus tamquã nihil æstimaret, dum profectum remunerationis considerat.

2. ad cor. 1. n. 8.

Gregor.

83. Idem ad Philip. 3. n. 8. loquens de suis laboribus, & detrimentis ait: *Arbitror ut stercora, ut Christũ lucrifaciã.* D. Bernard. serm. 9. super Psal. *Qui habitat*, loquens pro Paulo loquitur: *Propter te omnia detrimenta feci, & ut stercora arbitror, quoniam tu es Domine spes mea.* Abjectissimum & vilissimum totius orbis se putat Paulus, ut Christum lucrifaciat. Quid mirum, si Christo nititur tamquam spe vera? Nam ut rectè Chrysostomus serm. 12. in Epist. ad Philip. *Spes in tribulatione labores sentire non permittit.*

Ad Philip. 3. n. 8 Bernard.

Chrysost

84. Non solùm ex aureis, sed ex hyacinthinis filis Pontificalium vestium textura ex Dei decreto præparabatur, ut regendi onus suave redderetur cœlestium bonorum spe. Per hyachintum, ut docet Origenes hom. 9. in Exod. cœlestium bonorum designatur spes: *Hyacintho*, inquit, *spes regni cœlorũ conferri potest.* Summus sacerdos filis hyacinthinis spei supernarum rerum specimen ferebat figuratum, ut difficilia quæque in suo munere occurrentia facillimo devinceret negotio. Nam ubi tanti præmij spes adest, omnes difficultates evanescunt: nihil etiam perdifficile, summa cum hilaritate non amplectitur.

Origenes

ILLATIO L.

Vilescunt temporalia si æternis comparentur.

85. TEmporalia bona fallacia sunt: *Omnia imaginaria in sæculo, & nihil veri*, ait Tertullianus cap. 13. de corona militis: æterna verò certa, & infallibilia. Hinc absque dubio istorum excellentia, & illorum apparet vilitas. Sed ne quod temporaneum est, ardenti cupiamus amore, æterna agnoscere oportet, ut vilipendamus temporalia; imo si hæc attentè cõsideremus, omnia præ illis pro nihilo putabimus. Quis enim tam inops mentis sit, ut magnifaciat, quæ subito casu in nihilum rediguntur? Et qui tam immemor sui erit, ut in sempiternum duratura contemnat? Amemus ergo æterna, despiciamus temporalia; indagemus discrimen inter utraque, ut æternorum pretium, & temporalium vilitas innotescat.

Tertull.

86. Imminente diluvio ingressus est Noë cum filiis suis, & animalium caterva in arcam, ut à procellarum liberarentur injuriis. Diluvio jam sedato aperuit Noëmus arcæ fenestram, & misit corvum, & columbam. Hæc cùm non invenisset ubi requiesceret pes ejus, iterum redivit ad arcam. Post septem dies dimisit columbam, quæ ad vesperam venit portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo. Et quamvis intellexit Noë, quòd aquæ jam cessassent super terram; tertiò emisit columbam, quæ non est reversa ad eum. Quid tunc Patriarcha? *Aperiens Noë* (inquit sacer textus Gen. 8. n. 13.) *tectum arcæ, aspexit, viditque, quòd exsiccata esset superficies terræ.* Sed cur Noë, cùm posset, aspicere per fenestram, an terra ab aquarum inundatione esset jam libera, ut exactiori hoc indagaret scrutinio, non per fenestram, sed per arcæ tectum examinavit? Aptior, & commodior esset fenestræ apertio, ut inspiceret, quàm sublatio tecti. Cur ergo fenestræ non fidit, sed tecto? S. Bruno ad hunc locum apud Tilmanum exhibet rationem his verbis: *Quia quantò virtutum gradibus altius quilibet ascenderit, tantò magis mundi hujus aquas, adversitatesque despiciens, spem sibi prosperitatis in futurum promittit.* Terræ siccitatem investigabat Noë, & ejus qualitatem cupiens agnoscere, aptiori utitur scrutinio inspiciens per tectum. Nam licèt per fenestram aliquo modo id consequi valeret, non ita aptè, sicut per tectum. Noë enim proximiùs erat cœlo quàm fenestra: ut ergo indicaret Noë abjectionem terrenarum rerum, & supernarum majestatem, & qualiter ex harum cognitione illæ vilescunt, propiùs ad cœlum accedit, tectum arcæ discooperiens, illinc sperans, terræ siccitatem, & vanitatem exactiori, & perfectiori visu conspecturum. Prius voluit cœli pulchritudinem aspicere, ut inde terræ cognosceret deformitatem. Nam qui cœlestia attentis inspicit oculis, terram despicit, & illorum excellentiam terrenorum vilitate cognita facilè discernit.

Genes. 8. n. 39.

Bruno.

87. Mirum sanè fuit, Iacobum, qui tot diebus apud Labanum in Mesopotamia commoratus fuerat, ibique tot ex Lia liberos procreaverat; ubi primùm ex Rachele Josephum filium accepit, à socero suo summis postulat precibus, ut voto redeundi in patriam libenter acquiescat. *Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo: dimitte me, ut revertar in patriam meam, & ad terram meam.* Gen. 30. n. 25. Quid est, quod Iacob tot à Lia liberis susceptis, quasi patriæ oblitus nõ curat de reditu in patriam domũ; & cùm primum Rachel peperit Ioseph, statim soceri expectat consensum ad revertendum in terram Canaan? Stephanus Cantuariensis ad hunc locum apud Tilmanum sic rem hanc exponit. *Quamdiu Lia fœcunda fuit, Iacob non suspirat ad patriam, sed quàm citò de Rachele generat filium, tam citò suspirat ad reditum. Ita & vir justus dum activè laboribus exercetur, ad cœlestem patriam non anhelat. Sed quàm citò se contulit ad contemplationu requiem, & fruitur contemplatione divina; tunc totis mentis affectibus ad superna suspirat. Inde Gregorius: dum considerantur cœlestia, vilescunt terrena.* quasi diceret: Per Liam vita activa, terrenarum rerum negotiis occupata designatur: per Rachelem supernarũ rerum intelligitur contemplatio. Dum illa est fœcunda, & hæc sterilis, sæcularibus curis implicatur animus: at cùm vix in mente cœlestium bonorum surgit cõtemplatio, ad patriã cor emittit suspiria, parvifaciens terrenarum rerum curã.

Gen. 30. n. 25.

Stephan. Cantua.

88. Cant. 2. n. 6. malè saucia sponsa amoris jaculo honestos sponsi amplexus desiderabat, cùm tenerè dicebat: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Infelix, aut deformis videtur Læva sponsi, siquidem sub capite sponsæ quasi pudore correpta, se abscondit. Quid est in Læva, ut præ pudore tenebras petat? Philo Carpath. hæc verba exponens, mentem meam acuit, ut ad nostrum institutum diversarum manuum positionem accomodarem. *Per sinistram*, inquit, *præsentem vitam (ut arbitror) significat: per dexteram verò futuram, quæ propria justorum est.* Ideo ergo Læva sub capite latet, quasi pudore suffulta præ excellentia dexteræ. Et meritò. Nam cùm per sinistram terrenarum rerum cura significetur, quæ præsentis vitæ est negotium; & per dexteram contemplatio cœlestium intelligatur, quæ justorum est ingenium; quasi pudore correpta latet sinistra, & apparere non audet coram dextera. Sic enim in conspectu bonorum cœlestium vilescunt terrena, ut vel sinistram sponsi manum, quia terrenorum est imago, pudeat, non abscondi, cum dextera, quæ cœlestium specimen præfert, sponsæ, hoc est, justorum inservit amplexibus.

Cant. 2. n. 6.

Philo Carpat.

89. Cùm Moyses jam morti esset vicinus tribus Israël benedictionibus cumulavit. Sic Nephtali tribum benedixit. Deuter. 33. n. 23. *Et Nephtali dixit: Nephtali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini.* Sed cur Moyses hãc Tribum benedicens, cùm abundantiam prædiceret, statim plenitudinem cœlestium benedictionum addidit? Ubi est abundantia, est satietas; ubi satietas, nihil concupiscit animus: Si ergo Nephtali perfruetur abundantia, cur de benedictionibus Domini fit mentio? D. Ambros. lib. 3. epist. epistola 10. in fine sic respondet. *Nephtalim satietas accipientium, Nephtalim abundantia significatur*

Deuter. 33. n. 23.

Ambros.

ficatur latina interpretatione, vel dilatatio. Ibi ergo abundãtia ubi facietas. Vbi autem fames cupiditatũ, ibi inexplebilis appetentia, ibi utique paupertas. Sed quia vix ulla rei pecuniariæ, vel mundi hujus cupiditas satietatem habet; ideo addidit: & replebitur benedictione. Promiserat Moyses huic Tribui bonorum magnã abundantiam, sed temporalium, quæ nullatenus desideria valent implere: & ideo Domini addidit benedictiones, hoc est, cœlestium bonorũ possessionem, denotans bona illa nullam afferre satietatẽ, etsi possideantur abundãter, ista verò utpotè vera nostra desideria implere.

90. Dei lege, & decreto color hyacinthinus Pontificali deserviebat ornatui, ut summus Sacerdos terrenarum rerum oblitus, *totum se cœlestem exhibeat, moresque supernos, & divinam exprimat formam, Solique Creatori, mente infixa, individua conversatione adhæreat. Hoc totum complectens tunica hyacinthini colorũ insinuat.* Verba sunt Arnoldi Carnotens. tract. de ultimis verbis Domini. Et paulò inferiùs: *Et ipsi florum colores in hyacintho, ut dictum est, cœleste desiderium.* Sed quare Pontifex cœlesti desiderio induitur? Ut semper superna præ oculis habens, terrena despiciat. Nam qui cœlestia, ut oportet, meditatur, illa absque dubio parvi habere non dubitabit. Talia enim sunt bona semper duratura, ut in eorum conspectu terrena vilescant.

Arnold. Carnot.

ILLATIO LI.

Laboriosa vita æquare videtur ipsam gloriam.

91. LAborum ignorat dignitatem, qui ægrè, & impatiẽter succumbit adversis: maximeque labores æstimaret, si agnosceret, cujus gerunt vices. Nihil sibi perdere videtur, qui fugit calamitates, vel cùm impatienter sustinet vitã laboriosam, quam patitur. Fallitur protectò. Nam si sciret calamitatum valorem, nullam patiendi prætermitteret opportunitatem. Agnosce ergo laborum excellentiã. Audeo, dicere, labores tãta pollere dignitate, ut videãtur æquipollere beatitudini.

92. Exod. 33. num. 18. Sic ad Deum Moyses confidenti animo alloquitur: *Ostende mihi gloriam tuam.* Cui Deus respondit: *Ego ostendam omne bonum tibi.* Ibidem, num. 19. & num. 20. *Non poteris videre faciem meam.* Et tandem n. 23. *Et videbis posteriora mea: faciem autem meam, videre non poteris.* Quid ais, ô bone Deus! si servo Moysi omne bonum manifestare promittis: Qui fieri poterit, ut faciem tuam abscondas? Omne bonum conspicere, est ipsum Deum intueri. Ergo si Moysi Deus omne bonum patenter ostendit, absque dubio faciem non abscondit. Quomodo ergo negat faciem, qui omne bonum promittit? aut negat, quod concedit; aut concedit, quod negat; aut quod concedit abscondit. Rursus si Deus spondet omne bonũ, cur postea dicit: *Posteriora mea videbis?* Quid enim Dei posteriora cum summo bono, quod promittitur? Quid gloria, quæ spondetur cum posterioribus Dei? Summum illud bonum est ipse Deus: in hoc summa felicitas, & æterna beatitas consistit objectivè, & in tanti boni visione felicitas formalis. Ergo videtur Deus non stare promissis, si bonum aliquod negat, aut si faciem abscondit fulgentissimã, & luce inaccessibili ornatam. Hoc quis audeat cogitare? Cùm ergo Deus sit fidelissimus: cur omne bonum cum posterioribus commutat, & faciem negans, concedit posteriora? & dubium augetur, si Septuaginta interpretum amplectamur versionem. Nam pro illis verbis: *Videbis posteriora:* legerunt: *Et tunc videbis, quæ post me.* Ergo cùm antea omne bonum promisisset Deus; postea videtur concedere aliquid à se distinctum. Quid ergo est hoc, quod promittit Deus post se ita excellens, ut nec frangat Deus prioris promissionis fidem, nec Moysi præbeat occasionem deferendi ad Deum querimonias? Glossa interlinealis ad hunc locum, per posteriora Dei præsentiam in carne intelligit. Sed aptius ad nostrum institutum Tertullianus l. 4. contra Marcionem, c. 22. per posteriora Dei, Sacrosanctam Christi humanitatem instar solis fulgentem intelligit, quam intuitus fuit Moyses in montis supercilio coram tribus dilectis, & selectis Discipulis. Audi Tertullianum. *Cùm enim desideraſſet conspectum Domini Moyses, dicens: Si ergo inveni gratiam coram te, manifesta te mihi, ut cognoscenter videam te, eum conspectum desiderans, in quo hominem esset acturus, quod Prophetæ sciebat.... Et rursus Moyses mihi gloriam tuam. Et Dominus similiter de futuro. Ego præcedam in gloria mea. Et reliqua. Et in novissimo, & tunc videbis posteriora mea. Non lumbos nec suras, sed quã desideraverat gloriam in posterioribus temporibus revelandam.* Lege Tertullianum, & ex contextu constabit apertè, Deum in Thaboris vertice adimpleviſſe promissum. Sed quid terga Dei, vel humanitas assumpta habet, propter quod summo bono videatur æquivalere, ita ut hoc spondens Deus, sibi videatur adimplere promissa, eam ostẽdens in monte? Humanitas Christi Domini, licèt infinitè sancta per unionem ad verbum, nõ beat, nec inter illa, quæ ad beatitatem essentialem pertinent, annumeratur. Quomodo ergo pro summo bono promisso subrogatur humanitas in vertice montis conspicienda? Quid humanitas assumpta cum gloria? Si me propria non fefellit cogitatio, aliquid in humanitate Christi Domini relucet, quod æquivocari potest cum gloria. Non aliud, nisi quòd hæc humanitas tot cruciatus, & injurias perpessura esset. Cùm enim Moyses illam in montis supercilio tot radiis fulgentem fuisset intuitus; tunc inter tantæ gloriæ majestatem, conspexerat eam micantem non absque opprobriorum recordatione: *Et dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Hierusalem*, ait Lucas 9. num. 31. seu sicut inquit Chrysostomus homilia 57. in Matth. *Non enim tacebant, sed loquebantur de gloria, quam completurus erat in Hierusalem, de cruce videlicet, & passione.* Ubi apertè laborum pressuram æquivocavit cum gloria. En jam tibi, qualiter Deus Moysi præstitit, quod promiserat. Nam intuenti Christi humanitatem, vel solùm in effigie, tot contumeliis affectam, tot verberibus laceratam, quasi videbatur æquivalere illius summi boni intuitioni. Tanta enim

Exod. 33 n. 18. & seq.

Ibid. n. 33.

Septuag.

Tertull.

Lucæ 9. n. 31.

Chrysost.

majestas in calamitatibus splendet; ut quando Deus summum illud bonum promittit, in quo consistit nostra felicitas, stare non dubitet promissis, si humanitatem ejus cruciatibus afflictam ante oculos proponat, indicans calamitates illas ferè ipsam gloriam exæquare.

93. *Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Psal. 127. n. 2. præcinebat David. Hoc est dicere: Beatus es, quia manducabis labores manuum tuarum. Sanctus Zeno Veronens. sermone in Psal. 127. notavit acutè: quî fieri posset, ut labores manuum comedamus? Nã si rem attentius consideremus, nemo in hac vita labores fructuũ manducat; sed è contra fructibus alitur laborum. Cur ergo David timentibus Deũ labores manuum suarũ manducaturos annunciat? Fructuum proventus ex laboribus; non labores ex segete proveniunt: quomodo ergo, ut Deum timentes beatitatem consequantur, priùs labores fructuum sunt comesturi? Aptissimè Beatus Zeno nodum dissolvit, dicens: *Horum laborum fructus in æternitate est, sed labor hic æternorum fructuum ante comedẽdus est: eo quòd in vita hac corporali anima nostra alenda est per cibum horum laborum, obtinens panem vivum, panem cœlestem ab eo qui dixit: Ego sum Panis vivus de Cœlo.* Quod est dicere: In hac vita, qui persecutionem patitur, qui contumeliis afficitur, rebus adversis alitur (si patienter toleret) labores manducat, sed æternorum fructuum colligit uberrimam segetem. Non quia tunc beatitudine fruatur; sed ob vitã, quam degit laboriosam. Innuens in hoc, tantam inter labores, & gloriam esse affinitatem, ut si gloria est fructus laborum, & fructu alimur in patria, laboribus nutrimur in via. Quasi idem sit, & laboribus vesci in via, ac beatitate in patria perfundi.

Psal. 127. n. 2.

Zeno. Ver.

94. *Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysem & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini: cumque oriretur seditio, & tumultus cresceret, Moyses, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquam ingressi sunt, apparuit gloria Domini.* Num. cap. 16. num. 41. Origenes homilia 9. in Numeros hæc notavit: *Non legimus antea, quia obtexerat nubes tabernaculum, & apparuerat majestas Domini, & receperit intra nubem Moysem, & Aaron, nisi tunc, cùm insurrexit in eos populus, & lapidare eos voluit.* Inquirere placet; cur tunc gloria Dei illis appareat? Audi eumdem Origenem, ibidem. *Quamvis magni sint viri merito Moyses, & Aaron, quamvis animi virtutibus polleant, apparere tamen eis Dei gloria non potuisset, nisi in persecutionibus, in tribulationibus, in periculis, atque in ipsa penè morte jam positu.* Quod est dicere: Apparuit gloria Dei Moysi, & Aaron in tribulationibus, & periculis constitutis, & non antea, quamvis tot virtutum ornatu fulgerent; tum ut denotaretur, quod labores pati, perinde est, ac gloriæ perfrui felicitate: tum etiam, quia cùm essent in tanto dispendio, penè jam à dominio depositi, & in ipsa penè morte; & omnia hæc patienter tolerarent, descendit gloria Domini ad tabernaculum velut affecta zelotypia, ne ipsos tot calamitatibus plenos, cùm essent intra tabernaculum, veneraretur populus sicut ipsam gloriam.

Num. 16. n. 41.

Origen.

Ut prævisione calamitatum aliquid detraheret Christus, prædicit Discipulis incommoda, quæ pro ejus nomine erant perpessuri, & prosequitur, dicens: *Sed hæc locutus sum vobis, ut cùm venerit hora eorum, reminiscamini, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit me.* Ioan. 16. num. 4. Ut mihi videtur potiori titulo, debuit prædicere futuras calamitates, quando cum illis degebat, & conversabatur, ut tanti consortij levamine eas alacriùs, & fortiùs expectarent, quàm cùm jam erat proximus, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem. O bone Deus! Nimis severè videris agere cùm discipulis, siquidem instante jam tuo discessu (teste Augustino tract. 94. in Ioan.) labores, & mortem eis annuncias. Te præsente vix pœnarum affligeret prænuncius eorum animos; te verò discedente, ita ægrè ferent tuam absentiam, ut pœnæ prædictæ, prævisa mors, & calamitates parvi pendendæ sint præ discessu tanti magistri. Si ergo tantoperè tuus discessus eos erat vexaturus: cur prædictionem laborum, persecutionum prænuncium, & mortis comminationem, ad tui transitus horam reservasti? Audi Augustinum loco citato: *Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram, & ego vos consolabar mea corporali præsentia exhibita humanis sensibus vestris, quam parvuli capere poterant.* Sed adhuc intto propositi dubij efficacitate. Si præsentia Domini consolabantur Discipuli, & ut ex Augustino vidimus, ideò futuras non prædixit calamitates, quia tanta præsentia habebant levamen: cur cùm jam Domini instat discessus, eas annunciat? Divus Thomas ad præfata verba Ioan. elect. 1. § ultimo sic respondet: *Sed quod recessurus sum à vobis totum pondus tribulationis remanebit vobis.* Ubi videtur Angelicus exprimere damna, quæ ex Dei absentia proveniunt. Forsan hæc est mens Sancti Thomæ: sed alio modo, & ut mihi videtur, sine violentia ejus verba explano. Dico ergo, Christum Dominum tunc, cùm discessurus erat, Discipulos præmonuisse, & prædixisse calamitates, quas pro ejus confessione erant perpessuri, quia in laboribus, quasi sui eis præbebat vicariatum. Quasi diceret: Venit hora, ut transeam ex hoc mundo ad Patrem, sed vos estote parati, quia venit tempus, ut omnis, qui vos interfecerit, arbitretur, obsequium præstare Deo. Hæc vobis prædico, ut ab omni scandalo sitis immunes, & mei absessus acerbitas in vobis non excitet, vel minimum animi deliquium. Nam quantumvis discedam, calamitates, & pressuræ, quas passuri estis, vicem meam gerent, & mei erunt vicariæ, quæ vobis in tanta absentia præbebunt solatium. O magna dignitas laborum! Quis calamitates ambitiosè non desideret, in quibus Deus tantam subrogavit majestatem?

95. Ioan. 16. n. 4.

Augus.

S. Thom.

Post aurum, & hyacinthum, purpuram addit Deus ad ornatum Pontificis: *Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram.* Sed cur hyacintho additur purpura? Sanctes Pagninus in Isagoge lib. 6. cap. 13. sic ait: *Quid per purpuram*

96. Sanctes Pagn.

puram nisi cruor, aut tolerantia passionum amore regni perpetui exhibita? Significat ergo adjunctio purpuræ ad hyacinthum, tolerantiam laborum ita ad cœlum, per hyacinthum significatum, adjungi, ut eorum manifestetur excellentia. Nam ita in laborum pressura majestas splendet, ut non solùm, qui eos patienter tolerat, cœlo, & gloriæ videatur conjungi, sed etiam cum ipsa gloria, & Dei præsentia æquivocari.

ILLATIO LII.

Patienter injurias sustinere, est Christianè sumere vindictam de offensore.

97. MAgnanimi viri est, non cedere injuriis offensorum, sed alacri, & constanti animo eas tolerare nullâ factâ curâ de vindicta: impatientis autem, ne dicam, vilis, ultorem se præbere, vel de minima injuria, aut imaginaria. Christianus miles nec magnificentiæ deficit, cùm nihil curat de ultione, nec servit impatientiæ cùm vindictæ est solicitus patienter patiendo. Paradoxon videbitur. Sed Christianum accipe artificium. Nam qui patienter sustinet injurias, ipsa calamitatum tolerantia ferit mimicum, ejus illudit sagittas, & Christiano ingenio retorquet contra offensorem. Sanctus Paulinus epist. 2. parum post medium viam nostro discursui aperuit his verbis. *Vicem injuriæ reddere humana ultio est; at inimicum etiam diligere, vindicta cælestis est.* Pulchrè sanè: quia Christiano modo vindicat injurias, qui earum quasi immemor offendenti indulget. Quàm aptè rem hanc attigit Tertullianus lib. de patientia, cap. 8. Accipe etsi longa ejus pretiosa verba. *Omnis injuria,* inquit, *seu lingua, seu manu incussa, cum patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissima duritiæ libratum, & obtusum. Concidet enim ibidem irrita opera, & infructuosa, & nonnunquam repercussum in eum, qui emisit reciproco impetu sæviet.* Nota quæ sequuntur: *Nempe idcirco quis te lædit, ut doleas, quia fructus lædentis in dolore lasi est. Ergo cùm fructum ejus everteris non dolendo, ipse doleat necesse est, amissione fructus sui: tunc tu non modò illæsus ibis, quod etiam solùm tibi sufficit, sed insuper adversarij tui, & frustratione oblectatus, & dolore defensus.* Idem docuit Origenes lib. 3. in Job in principio: *Quemadmodũ,* inquit, *qui ad petram sagittaverit, petra quidem nihil facit, omnes verò sagittas in seipsum convertit: ita nequissimus diabolus, cùm inviolabilem petram Iob, atque incontaminatum sagittaret adamantem, semetipsum vulneravit, ac dejecit, Iob verò nihil fecit.* Sustinendo vicit Job, & injurias à dæmone illatas vindicavit.

Paulinus.

Origen.

98. Exod. 3. num. 2. *Moysi pascenti oves soceri sui, Apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi & videbat, quòd rubus arderet, & non comburetur.* Philo Hebræus lib. de vita Moysis ante medium eleganter hanc visionem descripsit: *Rubus erat frutex spinosus, & invalidus. Is nemine ignem admovente subito incensus est: correptusque totus à radice usque ad cacumen flamma in morem fontis scatente manebat integer, & illæsus, quasi non esset incendij materia, sed ipse ab igne aleretur. E medio promicabat forma quædam pulcherrima nulli visibili similis, divinum simulachrum luce fulgens clarissima, ut suspicari posset Dei esse imaginem.* Mirabile sanè est, quomodo rubus iste ab igne non consumitur, si à radice usque ad cacumen igneo inflammatur profluvio? Et non minùs mirandũ, ignem ardere absque combustibili materia. Quis, quæso, ignem accendit, fovet, & ut in se comburatur, incitat. Non rubus, quia iste non comburitur: aliam non habet approximatam materiam, in quam activitatem suam exerceat, & nativa illa, & ardenti siti convertat in propriam substantiam. Profectò nemo ignem accendit nisi rubus, inquit Philo. *Ecce flamma suaptè natura urens ut lignũ uritur: lignum verò cremabile urit evidenter ignis in modum.* Sed quî fieri potest, ut rubus ignem accendat, si ille non comburitur? Idcirco respondet hic auctor, quia rubus in vicinia ignis non comburitur, igni, ut comburatur præbet occasionem. Conabatur ignis rubum lædere, imo & consumere combustione: at rubus conatum ignis sustinens patienter, hujus elementi conatum contra ignem retorquebat. Quid inde? Solus ignis comburitur ex rubi tolerantia: hoc est: Quia rubus velut contemnit ignis injurias, ignis, qui rubum lædere contendebat, uritur propria combustione. Altè Philo citatus. *Significabat enim,* prosequitur, *ardens rubus oppressos injuria; urens verò ignis oppressores. Quod autem non exurebatur materia, pretendebat, non perituros, qui affligebantur inimicorum violentia, sed conatum eorum fore irritum. Illos verò evasuros incolumes.* Quid illustrius? Rubus patienter sustinens ignis impetum, retundit & in eum retorquens manet illæsus, & ignis comburitur. Non aliter contingit oppressis injuria, & oppressoribus. Nam qui opprobriis afficitur, dum patienter tolerat injurias, quasi repercussæ in eum, qui eas irrogaverat, Christiano ingenio, & artificio justam vindictam insumit de adversariis.

Exod. 3. n. 2.

Philo Hebr.

99. Invidia Caïni fecit, ut mundi tota duobus esset angusta fratribus latitudo; & ipsa Caïn junioris erexit in mortem, ut esse solum, livor zeli faceret, quem primum fecerat lex naturæ. *Cumque essent in agro,* (inquit sacer textus Genes. 4. num. 9.) *consurrexit Caïn adversus fratrem suum Abel, & interfecit eum.* Philo Hebræus libro, *quod deterior potiori insidiari soleat,* sic legit: *& insurrexit Caïn, & occidit seipsum.* Minùs attentè videtur Philo rem hanc considerasse. Nam de Caïn non legimus, seipsum occidisse. Lamech occidit Caïn ut constat Genes. 4. numero 23. Ergo Caïn non interfecit seipsum, sed Abelem. Cur ergo asserit Philo vir aliàs doctus, & non parum in lectione Scripturæ versatus. Caïn seipsum occidisse? Satis aptè. Quia cùm Caïn occidisset Abelem, & hic patienter sustinuerit fratricidium; Caïn parricidali timore perterritus non semel, sed pluries mortem petebat; sicque fratrem interimens, seipsum interficere putavit. *Insurrexit Caïn,* inquit Philo, *&*

Gen 4. n 9. Tertull. Philo Hebr.

occidit

occidit seipsum, non alterum. Et meritò quidem. Anima enim, quæ ex seipsa tollit dogma pium, & virtutis amicum, virtuti est mortua. Itaque Abel, quod vix credas, interemptus vivit. Exemptus enim ex insipientis mente vivit in Deo vitam felicissimã. Attestatur nobis divinũ oraculũ, quod vociferavi eũ, ait disertè, & clamore prodere, qua à malo socio passus est. Alioquin si non amplius erat, quomodo loqui poterat. Cain absque dubio interfecit Abelem, sed nece fratris seipsum interemit, non fratrem. Id est; quia Caïn infectus zeli livore fratrẽ occidit, sibi vitam ademit. Caïn offendebat: Abel erat offensus, sed patienter sustinebat mortem. Meritò ergo ille vivens est interfectus, & hic interemptus vivit. Christianè, ut ita dicam (melius religiosè) tolerantia injuriæ sumpsit ultionem de parricida. Nam si ille offendit, & hic offenditur patienter sustinens injuriam, ipsa patientia vindex est injuriæ, & mors passa contra interentem eam, insurgens parricidam è medio tollit.

100. Docebat Christus veritatis Magister injuriarum indulgentiam & opprobriorum contemptum, & ait Matth. 5. num. 39. *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Sit satis, Domine, semel injuriam pati, simul & remittere: cur præparare maxillam, ut percutiatur secundò, aut consulis, aut præcipis? Sic abutendum est patientia ejus, qui semel passus ignominiam, patienterque remittit, ut insolescat offensor? Non est ita, inquit Tertullianus lib. de patientia, cap. 8. Sed ut percutiens meritas suæ audaciæ pœnas persolvat, & offensus secundam injuriam patienter sustinens, primæ Christianum se præbeat ultorem. *Verberanti te,* inquit, *in faciem,* ait Septimius, *etiam alteram genam obverte. Fatigetur improbitas patientia tua.... Plus improbum cædis sustinendo.* Percussa semel maxilla præbere alteram, est punire audaciam offendentis, non præbere licentiam offensioni: est piè, & religiosè ultionem sumere de injuria. Nam si plus improbum cædibus sustinendo, patienter tolerando injuriam, christianè vindicamus offensam.

Matth. 5. n. 39.

Tertull.

101. Fugerat David à facie Absalon; cumque venisset usque Bahurim, ecce Semei de domo Saül maledicebat David, & mittebat lapides contra eum, & contra universos servos Regis. Tunc Abisai indignatus contra audaciam Semei, à Rege postulat facultatem ad puniendum eum capitis abscissione. Cui respondet David: *Dimitte eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David.* 2. Regum, 16. numero 10. Placet nunc cum Davide loqui. Cur, ô Rex, sustines temerariam audaciam Semei? Æquum erat, ut injuriam regiæ dignitati illatam vindicares, ne alius simili temeritate auderet contra te similia intentare. Cur ergo prohibes validissimo Abisai, punire tantam audaciam; Crimen contra regiam majestatem impunitum relinquere, totius regni detrimentum est. Ergo tenebatur David contra Semei temeritatem suæ potestatis exercere rigorem. Respondet Ambrosius lib. 1. Officiorum, cap. 6. Multò majori pœna mulctavit David audaciam Semei remittens tantam injuriam, vel eam parvi pendens, quàm si rigorosissimè puniret: quia sic intentum Semei offendendi David prorsus frustrabatur. Audi Ambrosium: *Cùm ei conviciaretur Semei filius Gemini, tacebat David & quamvis septus armatis, non retorquebat convicium non ultionem quærebat, eò usque ut dicente sibi Sarvia filio, quòd vindicare eum vellet, non permiserit. Ibat ergo tamquam mutus, & humiliatus, ibat tacens, nec movebatur, cùm vir appellaretur sanguinis, qui erat conscius propriæ mansuetudinis. Non ergo movebatur conviciis, cui abundabat bonorum operum conscientia.* Poterat David, licet fugitivus, septus tamen armatis viris, Semei audaciam punire: at noluit, sed patienter sustinere, judicans hoc modo magis tantam temeritatem plecti. Audias obsecro, Basilij Seleucensis verba concione ultima de Lazari exsuscitatione, infelicitatem offendentium plorantis. *Plorandi inquam* ait, *nunc tempus est. Sed vos, qui injuriam passi estis, me adjuvate. Qui fortunis vestris injustè exuti estis, opem ferte: Lugete, & unà mecum lachrymas fundite. At non tam vos ipsos lugeatis, & deploretis quàm illos: nec enim vos tanta injuria affecerunt, quanta seipsos clade perdiderunt. Vos enim propter injustitiam, quam accepistis, cœleste regnum possessuri estis, illi autem propter iniquum quæstum gehennam. Propter quod longè satiùs est, injuriam pati, quàm inferre.* Quid aptius pro nostra thesi confirmanda?

2. Reg. 16. n. 10.

Ambros.

Basil. Seleuc.

102. Purpura assumitur ad sacrum ornatum Pontificis, in qua, ut præcedenti diximus illatione, laborum, & injuriarum præfigurabatur tolerantia: ut discat Pontifex injurias remittere. Nam qui opprobria remittit, illis honoratur. Porrò si inter homines contumeliis affectus parvi habetur, dum de illis non sumit vindictam (sic eos fallit mundus) tamen apud Deum injurias remittens magno honore afficitur, siquidem Filius Dei sit, & gloriæ suæ hæres: & ne desit religiosa vindicta, præcepit nobis earum patientiam. Sic enim Christiano artificio de oppressoribus ulciscimur.

ILLATIO LIII.

Infecti sanguinis est indicium, injuriarum sumere vindictam.

103. SAtius est bene conqueri posse, quàm malè vindicari. Sic Divus Cyprianus epist. 65. ad Rogatianum Episcopum, respondens litteris, in quibus illum certiorem fecerat de injuriis à quodam Diacono ei illatis: *Et tu quidem honorificè circa nos, & pro solita tua humilitate feciſti, ut malles, de eo nobis conqueri, cùm pro Episcopatus vigore, & cathedræ authoritate haberes potestatem, quàm posses de illo statim vindicari.* Et quid mirum hoc consuleret Christianus Præsul, cum Seneca lib. 2. de ira docuit. *Magni animi est, injurias despicere: ultionis contumeliosissimum genus est.* Quapropter infecti sanguinis indicium erit, injuriarum sumere vindictam.

Cyprian.

Seneca.

104. Injuriosè tractaverat Saül Gabaonitas contra jusiurandum, quod eis præstiterat Josuë, proprio, & successorum nomine, ut constat

Josuë

Josuë 9. Multos occiderat, propter quod ira Domini descendit super Israël 2. Reg. cap. 21. cùm jam David regni teneret clavum, ut summum placaret numen, vocatis Gabaonitis dixit ad eos: quid faciam vobis, & quod erit vestrum piaculum, ut benedicatis hæreditati Domini? Cui responderunt Gabaonitæ contra filios Israël non incendimur ira, sed contra domum Saül, qui nos
2 Reg. 21 n. 6. oppressit iniquè. Quamobrem: *Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino.* Ibidem, numero 6. Animadvertere non desinam, sacrum textum ibidem, num. 2. notanter dixisse,
Ibid. n. 2. cùm de Gabaonitis faceret mentionem: *Porrò Gabaonitæ non erant de filiis Israël, sed reliquiæ Amorrhæorum.* Quasi diceret: Erant vilissimi in populo: Hispanè, *Los malnacidos del pueblo*, quia infecti sanguinis originem trahebant. Quid ergo mirum si tantam curam de ulciscendis injuriis affectarent? Non longè abest Lyra. ab isto cogita-
Lyra. tu dum ibidem ait: *Si Gabaonitæ fuissent de filiis Israël, fuissent magis misericordes, & indulsissent factum Saulis contra eos.* Quod est dicere; Si Gabaonitæ fuissent claris parentibus orti, aut si ex Abrahami genere duxissent originem, penitus deposuissent injuriarum memoriam. Erant Amorrhæi, & nulla parentum laude commendati. Quid multa? Idcircò totis viribus de vindicta erant solliciti: quia vilissimus sanguis eos ad iram provocabat.

105. Livoris zelo infectus Cain apud se de nece fratris agebat, & ut liberiùs intentum parricidiale exequeretur, captiosè innocentem fratrem educit in agrum, cui natura tanti sceleris præsagia meritò germina denegaverat (teste Divo Ambrosio.) Non enim ibi florum varietas jucundum reddebat aspectum; non viridis herba terræ tegebat calvitiem, quia ibi sævus frater contra germanum insurgens mortis firmabat imperium. Denique Cain fratrem interfecit Abelem. Cùmque Deus parricidam interrogasset de fratre, & perfidus frivolam afferret excusationem, sanguinis innocentis clamore manifestè convincitur de
Genes. 4. n. 10. parricidiali piaculo. *Sanguis*, inquit Deus, *fratris tui Abel clamat ad me de terra.* Genes. 4. num. 10. Notanter, ut asserit Ambrosius lib. 2. de Abel.
Ambros. cap. 8. dixit: *Bene vox sanguinis fratris tui clamat, non frater clamat. Hoc innocentia, & gratia germani etiam in ipsa morte servat. Non accusat frater, ne videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non anima ejus, sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti.* Hæreo his ultimis verbis Ambrosij: *Vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti* Non miror Abelem tacere, quia hoc innocentia, & gratia ejus etiam in ipsa morte servabat,) videretur enim parricida, si vel fratrem iniquum accusaret.) Quod notatu dignum existimo, est, quod dicat Ambrosius, sanguinem Abelis effusum accusare fratrem non verò illum, qui intra venarum carcerem fuit detentus. An sanguis inclusus in venis, non erat Abelis cruor? Erat profectò. Cur ergo detentus non clamat, & solùm accusat effusus: quia ille propriè, & purè erat sanguis Abelis nunquam non illustris, & nobilis coram Deo: sanguis autem effusus cùm terræ esset admixtus, jam amiserat puritatem, & venarum splendorem, & quamvis erat Abelis, admixtus tamen erat: Hispanè, *Era sangre mestiça, no limpia, tenia mescla.* Quid ergo mirum, si sanguis jam terræ perfusus clamet; cùm sanguis tacet venarum? Hic enim silet, & injuriæ venit in oblivionem, quia nobilis, quia illustris; ille autem injuriæ ultionem contendit, quia admixtus, quia impurus. Admirabili emphasi verbis Ambrosij, totus cõcluditur cogitatus: *Vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti*; indicans vindictam sumere de injuriis esse argumentum evidens infecti sanguinis.

106. In horto Gethsemani Christus ad Patrem preces fundebat: *Et factus in agonia prolixiùs orabat, & factus est sudor ejus sicut gutta sanguinis decurrentis in terram.* Luc. 22. num. 43. & 44. Quid est, quod Christus Dominus orans ad Patrem tanto efficiatur angore, ut sudore sanguineo madefactus eburneum corpus pulchris ornaret pyropis? Divus Hieronymus libro 2. contra Pelagianos orationis tribuit fervori. Divus Prosper lib. sententiar. sentent. 68. & in catena S. Thom. ad cap. 22. Lucæ, hunc sudorem non tantùm in facie, sed in toto corpore fuisse non dubitat, in quo contra Ecclesiam persecutiones ostendebantur. *Orans etiam sudore sanguineo significabat de corpore suo toto quod est Ecclesia manatura martyria.* Divus Bernardus sermone 3. de passione Dominica, sanguineum, & non aqueum sudorem astruit in Christo, ostendens peccatorum maculas nonnisi Christi sanguine detergendas fore. Alij propter Judæ proditoris infelicem exitum, & jacturam, ita graviter dolet Dominus de amissione Sacerdotis. Sed Rupertus lib. 12. de victoria Verbi, cap. 21. Sudore sanguineo Christum perfusum asserit, ut Hebræorum populo objiceret tanti criminis malitiam, ipsamque apud Patrem deferre, ut tantam ulciscereturque audaciam.
Luc. 22 n. 44.
D. Hier.
Prosper.
Quid ergo est, inquit doctissimus Abbas, *nisi* Rupert.
hemens perfidiæ accusatio, nisi terribilis damnatio populi parricidæ. Et Paschasius in illud ad Hebræos 12. num. 24. *Et sanguinis asperſionem*: ait: Paschas.
perseverat autem hæc increpatio Judæorum usque in hodiernum diem, & sanguis Domini, qui clamat de terra contra eos cum sanguine Abel in terram effusus, non cessat adhuc clamare, nec auferetur ab eis. Et licet Augustinus, Ambrosius, Eucherius, Isidorus apud Lypomanum, ut refert Thena ad Hebræos 12. maximum assignent discrimen inter clamorem sanguinis Domini, & voces cruoris Abelis: nam ille in mente horum Patrum misericordiam, iste petat vindictam. Sic enim explicant verba illa Pauli ad Hebræos 12. numero 24. *Accessistis ad Testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis asperſionem, multò melius loquentem, quàm Abel*, tamen Rupertus, & Paschalius, ut vidimus, vindictæ clamorem Christo non dubitant, adscribere Sequamur nunc horum Authorum Expositionem, nihil benignitati Christi derogantes, & sudoris ejus sanguinei ad rem nostram confirmandam non vulgarem, nec inutilem afferemus rationem. Mens nostra hæc est. Idcircò Christus Dominus illum sudorem emisit, quia prævidit, suum sanguinem semper contra Judæos clamaturum ad Patrem, & vindictam justam de iniquo
Ad Hebr. 12. n. 24.

faci-

facinore petiturum : quasi proprium sanguinem despiciens (loquimur pro nostro modulo) non quia verè contempserit(infinitum enim pretium continebat,) sed videtur illum despicere, ut nos ab affectu vindictæ revocaret, quia ultorem se præbebat injuriarum, illum emittens in terram, ut sub ejus abscondatur superficie : *Et factus est sudor ejus sicut gutta sanguinis decurrentis in terram.* Ita namque infecti sanguinis vindicta est index, ut vel ipse Dominus pretiosissimum suum cruorem, quasi à se abjiciat, quia vindicem de inimicis se præbebat.

107. In colore purpureo ornatui Pontificis deserviente regia majestas,& sanguinis fulgebat splendor, simulque(ut illatione præcedenti notabamus num. 102.) tolerantia injuriarum coruscabat, ut exinde pateat nobilitas sanguinis : & è contrà ex vindicta vilitas,& obscuritas. Nam, ut dixit Augustinus sermone 16. de verbis Domini : *Gloriosum est injurias oblivisci* : & Seneca citatus docuit, *ultionis contumeliosissimum genus est.* Videant nunc homines, qui ut vindictam sumant de inimicis, & mare tranant, & tot peragrant Provincias, quàm fraudulenter vindictæ falso alliciuntur Lenocinio; putantes, sic injuriarum posse detergere maculas. Falluntur certè : nam sic honorem potiùs à claris parentibus derivatum obtenebrant, quàm illustrant. Nam vindicta non clari, sed ignobilis sanguinis est index.

August. Seneca.

ILLATIO LIV.

Præbere se vindicem injuriarum, est apertè ostendere Deitatis non esse participem.

108. QUanti momenti sit injuriarum oblivio,& remissio opprobriorum, satis explicuit Sanctus Thomas 1. part. quæst. 25. art. 3. siquidem ex peccatorum remissione divinam ostendit omnipotentiam. Per hoc, inquit Angelicus Doctor, *ostenditur, Deum summam habere potestatem, quod liberè peccata dimittit.* Et Ecclesia alma Mater, Dominica 10. post Pentecostem canit : *Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas.* Ex indulgentia ergo injuriarum omnibus splendet divina omnipotentia. Ergo divinæ omnipotentiæ quasi sunt participes, qui injuriarum obliviscuntur,& offensoribus parcunt. Ergo à contrario licebit inferre : à divina omnipotentia erunt alieni, & Dei minimè participes censeri debent, qui totis viribus vindicari student.

S. Thom. Ecclesia.

109. Miro ordine, & dispositione suavi Deus creavit elementa, singula nativis qualitatibus corroborans, ut proprias elicerent actiones, & primævam conservarent substantiam. Terræ, dicunt Philosophi, siccitatem in summo præbuit, & propè in summo frigiditatem ; aquæ frigiditatem in summo, & humiditatem propè in summo ; aëri humiditatem in summo, & calorem propè in summo largitus est ; ignem tandem summè calidum, & propè summè condidit siccum. His accidentibus elementa in proprias operationes prorumpunt, & his denique mutuo impetuntur bello,& continuo luctamine. Quanta activitate ignis impetit aquam,& modò victus, modò victor alternante victoria nunquam desistit à bello. Quàm vindex frigidum agit contra calidum, ab ipsoque repatitur. Et sic de aliis. O bone Deus, & infinitè sapiens ! Cur tu, qui summa pace frueris, & illa delectaris ; elementa in primo orbis exordio sibi infesta producis ? Qui pacem ita diligit, bellis perpetuis commovet elementa ? satius esset, si elementa mutua concordia universi studerent conservationi, quàm cõtinuo luctamine sese invicem destruendo : quare ergo Deus mutuam actionem, & repassionem elementis impertivit ? Quia prævidit hominum audaciam,& malitiam, quibus modò terram, modò aquam, tandem ignem, sibi Deos in terris turbulentissimi erroris opinione ficturam. Ut ergo Deus tantum confutaret errorem, mutuam inter elementa pugnam inseruit, ut exinde homines noscerent, carere Deitatis excellentia, quæ continuo bello injuriam illatam conabantur ulcisci. Ita Deo vindictæ furor semper displicuit, ut à divinitatis consortio alienus sit injuriarum vindex.

110. Exod. 3. num. 2. *Apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat quod rubus arderet, & non combureretur.* Philo Hebræus lib. 1. de vita Moysis ante medium eleganter describens hujus visionis miraculum, ait : *E medio promicabat forma quædam pulcherrima nulli visibili similis, divinum simulachrum luce fulgens clarissima, ut suspicari posset Dei esse imaginem.* Sed inquiro : Unde constet apertè Deum in flamma ignis apparuisse ? Dices ex sacro textu id asserente. Fateor, estò sint, qui affirment, non Deum, sed Angelum ejus vicem gerentem apparuisse in rubo. Mihi autem pro comperto habeo Deum ipsum in flamma ignis apparuisse, ex eo quòd inter rubum, & ignem nullum inimicitiæ fuerit dissidium. Ardebat rubus, sed non comburebatur ; exurebatur ignis, sed absque læsione rubi : nec ignis contra rubum, nec rubus contra ignem aliquid moliebatur, sed summa pace,& societate concordi inter se cohærebant. Ergo evidenter infertur ex rubo, & igne dignum divinæ majestatis præparari solium. Favet Augustinus de mirabilibus scripturæ, cap. 16. in 3. tomo. *Servabatur*, inquit, *in utroque natura, igne scilicet, & arbore consideratis, dum & ignis naturaliter de arbore ardet, & arbor ardens igne naturaliter consumitur. Certè in illo rubo non ille ignis arboris inimicus videbatur.* Cessaverat prorsus inter ignem,& rubum mutua illa pugna,& innata ultionis anxietudo. Ergo absque dubio Deus ipse in medio insidet rubi. Ergo à contrario, si inter rubum, & ignem innatum illud perseveraſſet bellum, nullatenus Deus inter rubi flammas appareret.

Exod. 3. n. 2. Philo. Hebr. August.

111. Ægrè ferebat Hebræorum populus tamdiu Moysem in monte cum Deo commorari, quamobrem sacrilegè, & seditiosè contra Aaronem congregatus, ab eo postulat Deos, qui tantæ multitudinis teneant ducatum. Tùnc Aaron acceptis muliebribus supellectilibus, *Formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem.* Exod. 32. num. 4. Divus Ambrosius annotat in

Exod. 32 n. 4.

cap.

cap. 32. Exod. ad Romulum inquirit, cur vitu-
Ambros. lus, & non aliud animal ex auro in ignem pro-
jecto conflatus est? Et respondet. *Quia omnis perfidia similis immanitatis, atque insipientia bestialis sit.* Permisit Deus, ut vitulus potiùs, quàm aliud animal domesticum, & mansuetum conflaretur ex auro : quia vitulus ultionis est simulachrum, & exinde fallam ejus contutaret Deitatem. Vix namque vitulus pungitur, cum feroci animo, & ira bestiali appetit ultionem. Ut ergo populus resipisceret, & errorem retractaret, apparuit idolum in specie vituli ferocissimi, & ad vindictam proni, ut ex ejus propensione inferret, longè esse remotum à Deitate, qui immanissimè, & bestialiter de injuriis sumit ultionem.

112. Psal. 96. n. 3. Deut. 4. n. 24. Psalm. 96. n. 3. Canebat Psalmographus Dei Majestatem ostendens. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Deuteronomij 4. numero 24. de Deo dicitur: *Dominus tuus ignis consumens est.* Non possum non inquirere, si Deus ignis consumens est, & ante Deum præcedit ignis, cujnam horum ignium adesse Deum credemus? Duo sunt ignes: alter præcedit: succedit alter: cui horum exhibendus est cultus divinitatis? Perplexus esset animus conspicientis. Nam si ignis ignem subsequitur, & in uno ex his tegebatur Divinitas, haud facile esset, inter utrumque discernere, aut in quonam ex his esset divina Majestas. Sed si horum ignium effectus attento inspiciamus animo, haud difficulter dignoscetur, an in citeriori, vel ulteriori Deus relideat. De igne, qui ante Deum præcedit, prædicatur vindictam sumere de inimicis: *Et inflammabit in circuitu inimicos ejus.* De altero, qui succedit, hoc non dicitur. Ecce in quonam Deus solium collocaverit. In illo scilicet, qui inimicos comburere non contendit. Pulchrè
Bernard. Bernardus serm. 57. in Cantic. hoc discrimen agnovit dum ait: *Differunt autem quòd is, qui præmittitur ignis, ardorem habet, sed non amorem.* Ignis est Deus, & antè ipsum ignis præcedit: sed ille illuminat, dum peccata nostra consumit, non incendit, non comburit. Quod est dicere: benefacit, non ulciscitur. Ignis, verò, qui ante Deum præcedit, tametsi radios emittat, & illuminet, hoc facit, ut comburat, & ulciscatur. Clariùs Divus
Chrysost. Chrysostomus homilia de tribus pueris. *Ecce Dominus non in auro, sed in flammis ostenditur. Sed quibus flammis? Quæ illuminant, non quæ incendunt.* Ignis duplicem habet effectum: illuminare, scilicet, & comburere. Obindè Dominus Daniel. 3. num. 92 in flammis apparuit, quia flammæ illæ illuminabant, non comburebant pueros. Sic in nostro casu Ignis, in quo divina residebat majestas, splendorem emittebat, & non cremabat, hoc est non ulciscebatur. At ignis, qui ante ipsum præcedebat, ardorem vindictæ habebat, sed non amorem benefaciendi. Ob hoc etiam putarem in die Pentecostes ignitarum linguarum specie Spiritum Sanctum super Apostolos descendisse: quia ignis ille non comburebat, sed illuminabat ardenter. Et quid mirum Deum in tali igne collocasse solium, qui vindictæ est immemor, ac si impetum illum innatum suum contrarium destruendi non haberet?

Per purpuram, qua Pontifex ornabatur, non 113.
ineptè injuriarum remissionem usurpavimus præcedenti num. 10. In purpura etiam regia Majestas splendet. Deus, ut diximus, suam omnipotentiam parcendo, & miserando maximè manifestat. Ornatur ergo Pontifex purpura, ut remittat injurias, & ex earum indulgentia se divinæ Majestatis ostendat participem. Nam sicut qui remittit opprobria, se præbet solium divinitatis; sic injuriarum vindex à consortio illius maximè distat.

ILLATIO LV.

Prælatus & Rector, tanta vitæ claritate splendebat, ut coram hominibus ejus luceat sanctitas: Vix imaginem admittat peccati, & quodammodo appareat inculpabilis.

ARS artium est regimen animarum, teste 114.
Gregorio lib. 1. Pastoral. cap. 1. Sed tota hujus artis Philosophia vitâ nititur regentis. Gregor.
Quapropter Agapitus Diaconus numero 66. tom. 2. Bibl. vet. Patr. hoc discrimen agnovit inter privati, & publici hominis vitam. *Pri-* Agapitus
vati vitium, inquit, *esse assero, patrare prava supplicioque digna, Principi verò culpam non facere, quæ honesta sunt, salutemque pariunt: neque enim malorum abstinentia justificat potentem, sed bonorum editio coronat eumdem: ne igitur malitiâ dumtaxat abstinere cogitet, sed justitiam etiam capescere, contendat.* Quasi dicat: non sat est Principi mala non agere, sed insuper studeat bonis etiam operibus insudare. Quapropter vita Principis ita virtutum gemmis debet ornari, ut coram omnibus pretiosè, & speciosè splendeat; omnis culpæ maculam, imò specimen rejiciat; & si potest fieri, inculpabilis sit. Confirmemus singula.

Descenderat de monte Moyses divina luce 115.
splendens in facie, ita ut totus divinitatis mutaretur in gloriam, & adhuc in nostri corporis obscuro, toto fulgeret lumine Deitas. *Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, te-* Exod. 34.
nebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quòd n. 28.
cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Dei. Sed inquiro: cur Deus tanta liberalitate faciem Moysis micantibus radiis reddidit coruscantem, ut vix eam conspicere auderent filij Israël oppressi tanto lumine? Protectò, quia cuncto populo erat dominaturus, oportuit, ut divinâ fulgeret claritate. Audi Chry- Chrysol.
sologum sermone 166. *Meritò hic talis legem sancire meruit, qui totum, quidquid in homine lex urgere poterat, peramisit.* Ita ex divino colloquio Moyses ab humanis defæcatus extitit, & divino obsequio se tradidit, ut meruisset legem sancire, & populo imperare. Sed adhuc majori eximine eget propolita difficultas. Cur in priori de eodem monte descensu, facies ejus non coruscavit (ut constat Exodi trigesimo secundo.) sicut in posteriori. Idcircò, quia in priori descensu legem Dei non erat promulgaturus,

gaturus, sicut in posteriori, facies ejus lucis radios non emisit. Nam licèt cùm primùm descenderet, tabulas legis scriptas haberet, tamen sacrilego vituli irritatus cultu, eas confregit; at in secundo adventu patenter Dei præcepta ostendit, & promulgavit. Quia ergo cùm secundò descendit, legem sanciebat, & populo erat imperaturus; non immeritò tanta ornatur claritate radiorum, ut ex ea sanctitas præfulgeat imperantis, in quem Divinitatis lumen erat translatum, simulque sit secura obedientia præcepti. Patronum habes nostrum Abulensem in caput trigesimum quartum
Abulens. Exodi, quæstione vigesima quinta. *Item dabat Deus istum fulgorem*, inquit, *ad honorem legis, ut lex illa valde honorata crederetur, cujus minister radios fulgoris de facie emittebat.* Ex quo nostri assumpti evidenter colligitur firmamentum. Nam si ex sanctitate, & luce imperantis, lex ipsa valde honoratur. Ergo ex proprio munere tenetur imperans, tanta fulgere claritate virtutum, ut legem maximo honore valeat afficere.

116. Nec solùm sanctitate, & claritate vitæ, debet Præsul fulgere, ut imperare possit, & subditos ad legis observantiam alliciat; sed ita morum splendore coruscare, ut neque specimen in se peccati admittat. Matth. 27. n. 31. de Christo
Matt. 27. n. 31. Rege refertur: *Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucifigerent.* Sed cur, si in Prætorio purpurea tunica induitur Christus, & Rex Judæorum irrisoriè salutatur; cùm ad crucifigendum ducitur, exuitur chlamyd regia; Si ideo crucis damnatur supplicio, quia Regem se prædicat Judæorum; appareat indutus purpura coram omnium conspectu, ut neminem lateat causa judicij: vel si ob irrisionem purpura ornatur, magis absque dubio illuderetur, si in lucem prodiret tunica regia vestitus. Quare ergo, qui tot injuriis permittitur, tot afficitur probris, non permisit chlamide illa in publicum prodire? Certè quia erat Regis insigne. Ducebatur ad crucem, quæ usque tunc sceleratorum erat supplicium. Ne ergo qui Regis ornabatur insigni, vel in imagine dignus appareat tanto supplicio, exuitur purpura, ut regiæ Majestatis decor maneat illæsus. Ob hoc pulchrè dicebat Ambrosius ad
Ambros. cap. 23. Lucæ: *Denique secundùm Marcum, milites exuerunt eum purpura: quod nec vacat mysterio. Christus enim ascensurus crucem regalia vestimenta deposuit; ut scias quasi hominem passum, non quasi Deum.* Id est, non quasi Regem. Quia si in quantùm homo fuit Rex, ex eo fuit, quia ejus humanitas Deitate erat delibuta, & velut unguento lætitiæ sanctificata. Æquum enim erat summum Imperatorem (licèt in se innocentissimus esset, & omnis culpæ prorsus incapax) nec effigiem habere peccati regiis ornatum vestimentis. Nam qui aliis imperat, & præest, nec speciem criminis debet præseferre. Sic itaque Dominus, qui omnium erat incapax delictorum, quia tamquam reus erat affigendus cruci, libenter deponit vestem purpuream, ne appareat criminosus, quem Præsulem ostendebat ornatus.

117. Hinc, ni fallor, possumus intelligere, cur Christus in cruce pendens, & cùm jamjam in manus paternas commendaret spiritum, inclinato capite spiraverit: Joan. 19. numero trigesimo primo: *Et inclinato capite tradidit spiritum:* ac si regiam recusaret Majestatem. Nam
Joan. 19. n. 31. Matt. 27. n. 38. cùm in cruce tituli esset inscriptio: *Jesus Nazarenus Rex Judæorum.* Matth. 27. numero 38. Et paulò antea in Prætorio spinea redimeretur corona; *Et plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus.* Ibidem, numero 29. Quam
Ibid. n. 29. vel in ipsa cruce servabat: Et cùm tandem penderet è cruce, quæ solis criminosis deputabatur supplicium: caput inclinare gestivit, ut ipsum dimoveret ab inscriptione, qua Rex Judæorum prædicabatur, simulque capitis motu coronam projiceret, ne regiis insignibus ornatus, & personam publicam agens, sceleratorum afficeretur supplicio, & particeps culpæ videretur, qui ab omni delicto erat immunis, & agnus sine macula.

De Aod, vel Aiod judice gentis Israëliticæ 118.
refertur. Judic. 3. num. 15. sinistra caruisse manu: *Qui utraque manu pro dextera utebatur.* Judic. 3. n. 15. Quis usquam vidit hominem roboratum duplici dextera? Hoc tamquam monstrum abhorret natura, quæ alteram dexteram, sinistram alteram omnibus providit, utramque dexteram nulli. Quî ergo fieri poterit, ut Ajod utraque manu pro dextera uteretur, siquidem quælibet diversas habet functiones? Origenes homilia tertia, in librum Judicum nodum solvit his
Origen. verbis: *Ecce qualis est iste, qui suscitatur ad salvandum Israël: nihil habet in se sinistrum, sed utramque manum dexteram habet. Hoc est enim quod dicitur ambidexter. Dignus verò populi Princeps, & Ecclesiæ Judex, quod nihil agat sinistrum.* Per sinistram frequenter in scriptura peccata, & peccatores designantur, ut constat Matth. 25. numero 41. & 42. *Tunc dicet eis, qui à sinistris*
Matt. 25. n. 41. & 42. *erunt, discedite à me maledicti in ignem æternum.* Per dexteram, justi, & amici Dei intelliguntur, ut ibidem, numero trigesimo quarto: *Tunc dicet*
Ibid. n. 34. *Rex his, qui à dextris ejus erunt: venite benedicti Patris mei.* Ambidexter ergo proponitur Ajod, non quia læva careret, sed quia in omnibus rectus, & justus, nihil sinistrum habens, hoc est, nullius criminis labe maculatus, utpotè à Deo præscriptus ad regimen Israel. Nec tacuit hoc Hieronymus in Psalm. 90. ad illa verba: *Cadent à latere tuo, &c.* Ubi cùm plura de dextera, & sinistra mystice commemorasset, & justis omne negaret sinistrum, sic concludit, *Denique ille*
Hieron. *Ajod, qui inscribitur in libro Judicum, propterea duas dexteras habere dicitur, quia justus erat.* Justus ergo debet in omnibus esse qui alios judicaturus est: non quia sit impeccabilis, sed quia tanta debet ornari sanctitate, ut omnibus ambidexter appareat, ac si impeccabilis existeret.

Triduana luce, inquit Deus Genes. 1. n. 11. 119.
Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum: Quatriduana autem pelagus lucis in Solem, Lunam, & Stellas dissectum, & distributum tamquam in rivulos
Genes. 1. n. 11.

tem-

Ibid. n. 16. temperatè fudit, ibidem, numero 16. *Fecitque Deus duo luminaria magna : luminare majus, ut præesset diei : luminare minus, ut præesset nocti : & Stellas :* In quinta luce pisces, & volatilia : in sexta animantia produxit. Divus Athanasius Athanas. quæst. 85. in Genes. inquirit. *Quare plantas quidem ante luminaria creavit Deus, animalia verò post :* Sic respondet. *Propterea quòd plantæ sunt inanimatæ, & non habent oculos, suntque ante luminaria creatæ.* Sed quid intererat quod plantæ inanimatæ essent, & oculis carerent, ut ante Solem, & Lunam crearentur ? Dicerem, animalia potiùs, utpotè oculis prædita ante luminaria creari debuisse tamquam Solis radios expectantia. Quomodo Athanasius, ideo plantas ante luminaria creatas asserit, quia oculis carent, & post illa animalia in lucem prodita, quia oculis ornabantur : Satis profundè. Quarta die lucem illam sparsam concrevit Deus, & contraxit ad globum, in quo Sol creatus splendet. Sententia est enim Magistri Bedæ, sancti Thomæ, Bonaventuræ, Hugonis, Lyrani, Abulensis Catherini, & multorum recentiorum, qui Dionysium de divinis nominibus, prima parte, capite quarto sequuntur, die quarta Deum non Solem, Lunam, & Stellas quoad substantiam creasse, sed quoad formarum qualitates, & influendi virtutes. Prima die Sol fuit productus nomine lucis, sed laxis splendoris habenis, absque methodo, & temperantia clarebat : post quartum diem regulari motu, & alta virtute influebat in hæc corpora, & dierum fruebatur imperio. Ideo ergo plantæ, quæ oculis carent, & insensibiles sunt ante luminaria fuerunt creatæ, ne lucem illam, quæ postea in globum contracta diei erat Præsul futura, inordinato motu, & absque methodo vagari conspicerent. Nam sic Præsulem dedecet quælibet imperfectio ; ut ex eo quòd Sol dierum erat habiturus principatum, & tribus diebus irregulari motu incessurus erat ; noluit Deus animantia producere, usque dum accordi motu incederet : ne in Præsule dierum, vel motum inordinatum conspicerent.

120. In veste Pontificis auro, & hyacintho adhibetur purpura, & hujus rei rationem reddens Divus Gregorius sic ait : secunda parte Pastoralis, capite secundo : Gregor. *Auro quoque & hyacintho purpura permiscetur : ut videlicet Sacerdotale cor, cum summa, quæ prædicat, sperat, in semetipso suggestiones vitiorum reprimat : eisque velut ex regia potestate contradicat : quatenus nobilitatem semper intima regenerationis aspiciat, & cœlestis Regni sibi habitum moribus defendat. De hac quippe nobilitate spiritus per Petrum dicitur. Vos autem genus electum : regale Sacerdotium.* Tenetur Rex, & Præsul vitiorum suggestiones ita reprimere, ut omnibus vitæ claritate appareat conspicuus, sicut decet eum, qui purpura ornatur, & infulis cingitur Sacerdotij.

ILLATIO LVI.

In sacerdotis purpura crux Christi præsignabatur, ut in ea regale Sacerdotium ostenderetur.

QUanti Christus Dominus fecerit crucem, non tacuit Isaias, cum Prophetiæ oculis eum recenter natum prævidisset, ait capite nono, numero sexto : *Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius.* Seu ut legerunt Septuaginta : *Cuius principatus super humerum ejus.* Divus Hieronymus ad hunc locum prætata verba de cruce, quam Christus portavit, non dubitat intellegere. *Nunc dicit factum illius principatum super humerum ejus,* inquit Hieronymus, *quia crucem suam ipse portavit.* Cui communiter Patres, & Interpretes assentiuntur. Sed non possum non mirari, Christum recenter natum, & tenerrimum prævideri à Propheta jam crucis onus portantem ! Ad quid Domine ab incunabulis crucem portas, cùm adhuc longa tibi restet via, ut illi affigaris ? Non dubito illa verba *Parvulus natus est nobis,* cohærere cum illis, *& factus est principatus super humerum ejus* : non quia cùm primum fuisset natus bajulasset crucem, sed quia illam erat perpessurus, & quantùm in se erat ab illo instanti eam portaret. Tantò crucis flagrabat desiderio. Verùm alto consilio, jam crucem portans proponitur à Propheta, ut regia Majestate ornatus prænunciaretur. Cupiebat Propheta regnum Christi prænunciare, quod feliciter consecutus fuit, ex eo quod Christum proponeret crucifixum. Audi Drogonem Hostiensem de Sacramento dominicæ passionis dicentem : *Qui erubescit crucem tuam, erubescit gloriam tuam, nihil autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Crux gloria tua est, crux imperium tuum est, ecce imperium tuum super humerum tuum, portas portantem te. Qui portat crucem tuam, portat gloriam tuam; portat te, portantem autem te, tu portas super humerum tuum, quia imperium tuum super humerum tuum.* Ecce qualiter ex crucis ignominia, Christi splendebat majestas cùm vix natus, & in præsepio jacens crucem affectat, ut suum regnum & principatum innotescat apud omnes. Isaiæ 9. n. 6. Septuag. Hieron. Drogon. Hostiens.

122. Felix ille latro ad Christum clamabat è cruce simul in cruce pendentem : *Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Luc. 23. numero 43. Divus Augustinus sermone 130. de tempore insolitam, & subitam latronis petitionem expendens, sic ait : *Dicito mihi latro regnum petens, quid in eo vides, ex quo petis ?* Adverte, ô latro, illum, quem auxiliarem vocas, opprobrium hominum, & plebis abjectionem reputari. Quare ergo regnum ab eo petis ? Nam etsi sanguinis purpura à planta pedis usque ad capitis verticem eum conspicis indutum ; afflictum potiùs, quàm Regem, & injuriatum, quàm illustrem debes attendere. Ex quo ergo regnum ejus intulisti ? Perbellè respondet Augustinus : *Crux ipsa regni insigne est, & propter eam Regem appello, quia* Luc. 23. n. 43. D. Aug.

video crucifixum. Crux ipsa radios emittebat, in quibus Christi regnum caracteribus lucis legebatur apertè. Sed rursus examinare libet: cur non petit latro, ut à cruce ipsum Christus deponat, vel à tormentorum angoribus liberet, sed solùm, ut memoriam ejus in regno suo conservet? Si tot, ô latro, cruciatus pateris pendens in cruce; cur regnum petis, & non tormentorum levamen? Cordatè satis petit, ait Drogo Hostiensis loco citato: *Non vult de cruce deponi, sed in regno Christi reponi.* Quasi dicat: Quid aliud est, latronem à Domino regnum petere, quàm novum in regno situm desiderare. Non petebat novum regnum, sed reponi in regno Christi. Nam si peteret, ut è cruce deponeretur, inconsequenter regnum expostulasset, cùm in ea tanti regni solium, & majestas consistat.

Drog. Host.

123. Ioan. 19. numero 31. Christus Dominus in cruce pendens? *Inclinato capite tradidit spiritum.* Multa dixere multi de hac capitis humiliatione, quæ suis locis dedimus, & dabimus. Nunc ad rem præsentem, ideo id fecisse credimus, ut ostenderet, crucem sufficere ad tantæ majestatis ostensionem. Quod sic explico. Erat in cruce titulus, qui Christum Regem prædicabat: *Iesus Nazarenus Rex Iudaorum.* Matth. 27. n. 38. Inclinavit ergo caput, ut motu illo coronam projiceret, & Regis titulum recusaret; quasi dicens, ut Regis fruar splendore, sufficit mihi crux, & superfluit corona, & Regis publica inscriptio.

Ioan. 19. n. 31.

Matt. 27. n. 38.

124. Purpurea veste indutus illuditur Christus apud Pilatum Matth. 27. n. 31. *Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum, ut crucifigerent.* Sed cur Christus cùm ad crucifigendum ducitur, exuitur purpura, & propriis induitur vestimentis? Quando in Præsidis domo flagellatur Jesus, & colaphis cæditur, & sputis conspuitur, induitur regali purpura: cùm autem ad crucifigendum ducitur, ea exuitur: quia crucem deferens superfluit purpura, & ornamentum regale. Ita namque ex crucis illustri injuria Christi deducitur principatus, ut vix hujus sacri ligni radiet insigne, cùm manifestè demonstret ejus glorioſum imperium. D. Bernard. serm. 1. in die Paschæ apertè totum conceptum confirmavit, expendens verba illa, quæ Christo insultantes proferebant Judæi: *Si rex Israël est descendat de cruce,* Matth. 27. n. 42. *O stulti* (inquit Bernard.) *Imò quia Rex Israël est, titulum regni non deserat, virgam imperij non deponat, cujus imperium super humerum ejus.* Quia nullo meliori tituli Christus suum commendabat imperium, quàm cùm pendebat è cruce.

Matt. 27. n. 31.

Matt. 27. n. 42. Bernard.

125. Post passionis injurias, & resurrectionis gloriam, cùm jamjam ad thronum suæ Majestatis esset Christus ascensurus, potentiam suam ostentat, dicens discipulis: *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Matth. 28. n. 18. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus oratione in exaltatione crucis inquirit: cur Christus usque tunc tantam potentiam silentio presserit, tacueritque tantam gloriam, & potestatem, quæ maximè illum commendaret? Quia nondum crucis patibulo fuerat affixus (respondet Germanus) in quo mortem debellans, & suos captivos redimens, invicti Regis obtinuit imperium. Audi ipsum. *Rex in thronum regalem crucis conscendit, ut Princeps mundi extra suum imperium ejiciatur, & ut tyrannus pedibus subjiciatur, ut non amplius mundi Princeps appelletur, Christo jam crucifixo, qui ait: Data est mihi omnis potestas, &c.* Usque dum Christus crucem ascendit potentiæ gloriam noluit manifestare, at post crucis passionem, cœli, & terræ clavum tenere, non erubescit ostendere, indicans, crucem esse tanti solium imperij.

Matt. 28. n. 18.

German.

Cogitante turba illa quinque satiata panibus, & duobus piscibus, de Christi diademate aufugit in montem: *Iesus ergo cùm cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Ioan. 6. num. 15. Non sic aufugit Jesus, in horto cum esset, sed expectavit milites, qui ad eum venerant comprehendendum, dicens: *Quem quaritis?* Ioan. 18. n. 4. Sed cur Christus fugit, cùm à turba in deserto grato animo præparabatur diadema; cùm autem milites à falso instigati discipulo, ut animam ejus perdant, sedulò quærunt, non solùm non aufugit, sed se propriis manifestat verbis? Respondet D. Greg. lib. 1. Pastor. c. 3. *Rex fieri noluit: ad crucis verò patibulum sponte pervenit. Oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis appetit.* Quod est dicere; Ideo Christus in horto non fugit, quia apprehendebatur ad crucē, è qua erat regnaturus: in deserto regnum præparabatur, tamen sine crucis imperio. Meritò ergo in deserto recusavit coronam absque crucis gemma oblatam, & in horto ultro se tradidit in manus inimicorum, sciens in cruce mirificè regnaturum. Noluit ergo regnare absque crucis glorioſa ignominia, in qua solium majestatis, & celsitudinis thronum collocavit.

126.

Ioan. 6. n. 15.

Ioan. 18. n. 4.

Gregor.

Venerabilis Beda lib. 3. de tabernaculo, cap. 4. per *Purpuram* Pontificali deservientem ornamento Christi crucem intelligit, dum ait: *Quamvis purpureo colore possit ipsa effusio sanguinis pro Christo, vel diversarum tolerantia pressurarum intelligi. Ipsa enim est crux, quam sequentes Dominum quotidie ferre jubentur.* At cur crucis figura ornatui Pontificis serviebat? Profectò ut majestatis regiæ splendore fulgeret Pontifex, & ostenderetur regale Sacerdotium. Quia cùm Christi crux principatus sit insigne, & ejus imperij non dubia comprobatio: meritò ut summus Sacerdos, qui Christi erat figura, suam ostenderet potestatem, crucis honoratur insigni, ut de ejus authoritate nemo ausus sit dubitare.

127. Beda.

ILLATIO LVII.

Vel remotum crucis lineamentum, victoriam reportat de inimicis.

128. NOn solùm crux imperij Christi est insigne, verumetiam populi Christiani præsidium munitissimum. Vel solo crucis signo terror incutitur inimicis, & victoria de illis reportatur. Tertullianus in Apologia adversùs Gentes cap. 16. Hanc victricem crucis virtutem ostendens, sic ait, ipsas Gentes alloquens:

Dixi-

Tertull. *Diximus originem Deorum vestrorum à plastis de cruce induci. Sed & victorias adoratis, cùm in trophæis cruces intestina sint trophæorum. Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa curat, signa omnibus Diis præponit. Omnes illi imaginum suggestus insignes monilia crucium sunt. Sypara illa vexillorum, & Cantabrorum stola crucium sunt.* Pamelius ita illud; *Victorias adoratis.* Pamelius
Sic exponit. *Trophæa vestra victricia non tantùm simplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur.* Quod & numismate quodam antiquo Romanorum confirmat, in quo crucifixi erat effigies sculpta. Vides ergo qualiter Romani ignoranter cùm victorias celebrabant, crucis effigies proponebant in trophæis; quasi non possent victorias sine cruce decantare.

229. Nunciata fuerat Abrahamo consobrini Loth captivitas ex bello inito cum Sodomitis, Gomorrhæis, & aliis regibus proveniens. *Quod cùm audisset Abraham, captum videlicet Loth fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem, & octo, & persecutus est eos usque Dam: & divisis sociis irruit super eos nocte, percussitque eos, & persecutus est eos usque Hoba, & Phœnicem, quæ est ad lævam Damasci. Reduxitque omnem substantiam illius, mulieres quoque, & populum.* Gen. 14. à n. 14.
Genesis 14. à numero 14. Miror sanè Abrahamum virum prudentem, & benè providum solis trecentis, decem & octo viris quatuor invasisse Reges, victoria parta fortiores, militum numero, & armis potentissimos, & in re militari strenuos! Et quod majori admiratione dignum existimo, est, illos superasse, in fugam conjecisse, & tandem ab eis reportasse victoriam captâ magnâ prædâ, simulque Loth, & omnem ejus suppellectilem in pristinam libertatem restituisse. At si Paschasium audimus in præfatione in libro de Spiritu Sancto, omnis cessabit admiratio. *Ideo*, inquit, *Sacrum numerum diximus, quod trecenti mera supputatione Græca, signum crucis: decem & octo verò Iesu adorandum nomen ostendunt. In hoc ergo numero, atque mysterio, in quo & sanctus Abraham de innumeris gentibus triumphavit.* Paschas.
Ergo prudenter, & confidenter se gessit Abraham cùm viriliter in hostes irruit. Nam licèt trecenti vernaculi præ multitudine inimicorum parva videretur cohors; tamen quia in isto numero crucis obumbrabatur vexillum secundùm Græcam supputationem (Græci namque hunc numerum littera *Thau* T. ostendunt, quæ crucis habet similitudinem) prudenti fiducia hostes invasit, & felici exitu eorum acies profligavit. Nam ubi sacrosanctæ Crucis, vel remota adest effigies absque dubio ab hostibus reportabitur victoria.

230. Hac doctrina non malè instructus Gedeon, nec progenitoris Abrahami oblitus victoriæ, trecentis viris Madianitas superavit, ut refertur Judicum sexto, numero septimo. *Et ait Dominus ad Gedeon: in trecentis viris, qui lamberunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian.* Judic. 6. num. 7.
Sed cur in trecentis viris; Mysterium aperuit Augustinus sermone centesimo octavo de tempore dicens: *Gedeon, fratres charissimi, typum gessit Domini Salvatoris. Et quia trecenti secundùm Græcum computum crucem faciunt, ita nunc Gedeon in trecentis viris Iudæorum populum de crudelissimis gentibus eripuit, quomodo postea Christus totum genus humanum de potestate diaboli liberavit.* Et paulò antea clarius id exprellerat. *Elegit*, inquit, *trecentos viros ad prælium, ut ostenderet, non in numero multitudinis, sed in Sacramento crucis mundum ab incursu gravium hostium liberandum. Trecenti enim in Græca Thau, T. similitudinem crucis ostendunt.* Gedeon Christi Domini typum gerebat, qui trecentis viris profligavit Madianitas, in quorum numero sanctæ Crucis designabatur imago, ut ostenderet non aliter Christum Dominum suos debellaturum inimicos. Tanta in hoc sacrosancto ligno micat fortitudo, ut vel ipse Christus ad diabolum superandum, & homines redimendos, hoc signo videatur indigus. Augusti.

Pugnabat contra Amalech Dux ille populi Israël Josuë, & cùm jam ex utraque parte prælium committeretur, alternante victoria, modò vincebat Josuë, modò superabat Amalech: at hæc belli vicissitudo ex diversa manuum Moysis positione dependebat, testante sacro eloquio Exodi decimo septimo, numero undecimo: *Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalech.* Communiter hîc Patres, & interpretes crucis ligno, cujus formam Moyses extensis manibus præferebat, victoriæ, triumphum ascribunt. Sic Tertullianus libro tertio contra Marcionem, capite decimo octavo, Ambrosius sermone sexagesimo quinto, & alij quamplurimi. Sed ille libro contra Judæos, capite decimo, profundius rem hanc non dedignatur examinare. *Iam verò Moyses*, inquit, *quid utique tunc tantùm cùm Iesu adversùs Amalech præliabatur extensis manibus orabat residens: quando in rebus tam attonitis magis utique gentibus positis, & manibus cadentibus pectus, & facie humi volutata orationem commendare voluisset?* Quid enim est, quod Josuë, ut superet inimicos crucis firmatur præsidio? non miror, cruci, vel in effigie remota, quam extensis brachiis Moyses delineabat in monte, victoriæ triumphum attribui. Sed aliud postulat inquisitio Tertulliani. Cur ergo Moyses residens, & non percutiens pectus, genibus flexis, nec facie humi volutata preces effudit, ut belli felix exitus esset? Respondet Tertullianus ibidem, *Nisi quia illic ubi nomen Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque adversùs diabolum, crucis habitus quoque erat necessarius, per quam Iesus victoriam esset velaturus.* Quod est dicere: Quando Josuë contra Amalecitas præliabatur, Christi Domini contra diabolum præsignabatur bellum. Josuë namquè nostri Jesu, & Salvatoris erat effigies. Quid ergo mirum, si tunc crucis non defuerit figura? Ex quo constat apertè, quod sicut quondam Josuë crucis indiguit umbraculo, ut viriliter hostes profligraret; sic in Domini pugna crucis lignum necessarium erat, per quod victoriam de inimicis reportaret. Ecce quomodo vel ipse Christus crucis utitur adjutorio, ut 131. Exod. 17 n. 11. Tertull. Tertull.

ſuperet inimicos, & glorioſo triumphi afficiatur honore.

132. 1. Reg. 17. num. 40. Adoleſcens David contra Philiſthæum terrorem, & opprobrium Iſraël ſingulare promittit certamen, non in clypeo, & lancea, ſed in funda, & baculo paſtorali. *Et tulit baculum ſuum, quem ſemper habebat in manibus: & elegit ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente, & miſit eos in peram paſtoralem: & fundam manu tulit: & proceſſit adverſus Philiſthæum.* Tunc Goliath arrogans, & ſuperbus deſpexit Davidem: at adoleſcens non ſtupet gigantis ferocitate; ſed ſuperbiæ, & arrogantiæ ejus illudens, feſtinanter miſit manum in peram ſuam: *Tulit unum lapidem, & funda jecit, & circumducens percuſſit Philiſthæum in fronte: & infixus eſt lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem ſuam ſuper terram.* Ibidem, numero 49. Quid eſt, quòd David non expavit coram Philiſthæo armato; & baculo, & funda, non clypeo, & lancea ad certamen progreditur, & tandem lapide proſternit ſuperbum, & arrogantem? Ni fallor, quia David cùm lapidem miſit, & fundam circumduxit, crucis formavit figuram. Ex cruce ergo Davidis victoria, & Philiſthæi dejectio dimanavit. Galfridus apud Tilmanum ad hunc locum attigit cogitatum dicens: *Etſi limpidiſſimum lapidem vix videres: mihi, inquit, abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc jam lapide Goliath in fronte percutitur, dum ad crucis prædicationem converſus proſternitur inimicus. Nam & ipſa, qua circumvolvitur funda Evangelij nobis innuit prædicationem.* Expende illa verba: *Hoc jam lapide Goliath in fronte percutitur.* At quando cruce percuſſus fuit Philiſthæus? Tunc ſcilicet, quando fundam circumducens David, illum percuſſit in fronte, cruce feriit: quia licèt lapide fuerit percuſſus, lapis ille cruce mittebatur ſignatus. Nam cùm fundam circumvolveret, perfectam in aëre delineavit crucem. Meritò ergo ſolo ictu lapidis victus proſternitur Gigas, ut Davidis victoria adſcribatur cruci. Accipe nunc ad rem, & ad mores applicationem. Per David Chriſtus Dominus intelligitur; per Goliath diabolus figuratur; per Philiſthæos peccata. Docemur ergo Chriſtum Dominum cruci affixum diabolum profligaſſe, peccata ſubmerſiſſe, & per crucem præclaram reportaſſe victoriam; & nos, crucem Domini ſi amplectamur, diabolum eſſe victuros. Propter hoc etiam, purpura, quæ crucis (ut ex Beda præcedenti illatione diximus num. 127.) ferebat imaginem, Pontificis inſervit ornatui: ut ſummus Sacerdos victoriam reportet de inimicis, vitia proſternens, & peccata jugulans.

1. Reg. 17. n. 40.

Ibid. n. 49.

Galfrid.

ILLATIO LVIII.

Pretioſum crucis lignum eſt felix, & divinum vitæ auſpicium.

133. IN hoc Eccleſiæ viridario arbor meliorem vitam ferens, quàm illam, quam tribuebat arbor in Paradiſo Edem plantata, ſpecioſiſſimè fulget. Id explicuit Drogo Hoſtienſis libro de Sacramento Dominicæ paſſionis, ubi ait: *Quis ergo amplius crucem timeat? In cruce enim pendet omnis fructus vitæ, quia ipſa eſt arbor vitæ, quæ eſt in medio Paradiſi.* Ex cruce omnes vitam accipimus ſpiritualem; in ea redempti ſumus, & per eam velut per viâ regiam ad vitâ ſine fine duraturam ducimur. Nemini dubium eſt; vitæ lignum in medio Paradiſi ſitum crucis noſtræ fuiſſe lineamentum. Hoc communi Patrum comprobatur calculo, & meritò, cùm Chriſtus in cruce pendens liberali largitate omnibus vitam impertiverit. Eſt ergo Chriſti crux vitæ præſagium, & deſtructionis mortis feliciſſimum auſpicium. Rufinus (ut refert eruditiſſimus Pater Ioannes Euſebius Nierembergius de origine ſcripturæ lib. 4. cap. 16.) ait, apud Ægyptios crucem fuiſſe litteram hieroglyphicam vitæ indicem. Apud Latinos quoque, & Græcos damnandis à judice præfigebatur. *O thita*, liberandis *T. Thau*, ut conſtat ex Aſconio, Rufino, Socrate, & Sozomeno apud eumdem Euſebium, qui addit ex Patre Salmeron in caput vigeſimum quartum Matthæi numero trigeſimo, Beatos omnes in cœleſti patria pro frontibus inſigniendos cruce, quaſi teſſerâ Chriſti Domini, qua teſtentur ipſius Chriſti cruci affixi merito ſalutem ſe conſecutos, & in cœlis regnare.

Drog. Hoſt.

Rufinus. Euſeb. Nier.

134. Hoc ipſum ex ſacra Pagina non erit operoſum confirmare. Adſit Elias quando Sareptanæ viduæ filium revocavit ad vitam. *Expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus revertatur obſecro anima pueri hujus in viſcera ejus. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ: & reverſa eſt anima pueri intra eum, & revixit*, tertio Regum, decimo ſeptimo, à numero vigeſimo primo. Cajetanus ad hunc locum notanter advertit: *Hic eſt primus mortuus, qui ab initio mundi reſuſcitatus eſt.* Non vacat myſterio, quòd cùm primum vita de morte triumphavit, hoc ritu Elias puerum exciteret à mortuis. Quid enim relucet in expanſione Eliæ, ut ex ipſa vitæ contra mortem triumphus inciperet? Proculdubio; quia cùm propheta manus expandens menſus eſt ſuper puerum, apertam crucis effigiem delineabat, & Chriſti Domini in cruce pendentis præferebat figuram. Id explicuit Gillibertus apud Tilmanum ad præſentem locum agens de hoc puero, cui Elias vitam reſtituit, & de illo: quem excitavit Eliſeus. *Ille* (id eſt Elias) *expandit ſe ſuper mortuum: iſte*, id eſt Eliſæus, *incurvavit. Vnus in utroque Chriſtus.* Meritò ergo expanſione Eliæ puer revocatur ad vitam, ut exinde conſtet, vel crucis lineamento vitam reſtitui. Nam etſi mors peccati ſynthoma tyrannico imperio ſubjugaverat vitam; ubi primùs de morte erat oſtendendus triumphus, jure optimo crucis condecoratur vexillo, ut ſacratiſſimi ligni vitalis virtus eſſet conſpicua. Nam ubi crucis, vel umbra parva relucet, livore mortis proſtrato, vitæ triumphabit alacritas.

3. Reg. 17 à n. 21.

Cajetan.

135. Pro hujus thematis majori confirmatione famoſa eſt illa viſio Ezechielis, & omnium Eccleſiarum Chriſti lectione celebrata. (Ut ibidem ait Hieronymus) Educitur Propheta à Domino in campum ſpatioſum repletum humanis oſſibus

propter

propter temporis vetustatem aridis, siccisque vehementer, & nihil in se humoris habentibus. Tunc interrogatur à Domino Propheta; an existimasset, ossa illa posse vivere? Respondit: Domine Deus tu nosti, qui plenam habes scientiam futurorum. Dixitque iterũ Dominus ad eum: Vaticinare super ossa hæc, & dices ad ea: ossa arida audite Verbum Domini. Tunc ossa cum aliis ossibus nervorum vinculis colligantur, deinde implentur carnibus, & desuper ob pulchritudinẽ extenditur cutis, quæ nudarum carnium cooperiat fœditatem; Jacebant humana corpora sine vita, quapropter Propheta iterum vaticinatur dicens: *Hæc dicit Dominus Deus: à quatuor ventis veni Spiritus: & insuffla super interfectos istos, & reviviscant. Et prophetavi, sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea Spiritus, steteruntq; super pedes suos exercitus grandis nimis valde.* Quid est quòd Propheta, ut corpora illa reviviscant, vocat Spiritum à quatuor ventis, id est, à quatuor mundi plagis? Numquid Deus unico vento non poterat cadavera illa suscitare? Poterat certè. Cur ergo à quatuor ventis, vel à quatuor mundi plagis venire spiritum desiderat? Sacramentum crucis, ni fallor, latet in hoc vaticinio. Nam si mundi plagas attentè consideremus, crucem non possumus non invenire. Ab Oriente in Occasum ducitur quædam linea: ab Aquilone ad Austrum protenditur alia: hæ duæ lineæ cùm protrahuntur, in medio copulantur, & sic formant perfectam crucis effigiem. Id explicuit apertè Hieronymus in Comment. ad c. 15. Marci, his verbis: *Species crucis, quid est, nisi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulget; Arcton dextra tenet; Auster in læva consistit; Occidens sub plantis firmatur.* Ex his jam haud difficile erit, quæsitum solvere. Idcircò Deus, ut ossibus vitam restitueret, à quatuor ventis, vel à quatuor mundi plagis Spiritum insufflare jubet, ut quadruplici illa insufflatione, perfecta crux formaretur, & per crucem ad vitam revocarentur cadavera. Ex quo manifestè constat, crucis effigiem non solùm vitæ fuisse præsagium, sed verum, & Sacrosanctum instrumentum.

Ezech. 37. n. 9.

Hieron.

136. Juxta civitatem Naim erat Jesus, cùm defunctus adolescens filius unius cuiusdam viduæ, ac proindè viduitatis eius dilectissimum solatium efferebatur ad sepeliendum. Vix Christus matrem lachrymantem conspexit, cùm misericordia motus adolescentis vitæ solatur spe, Tunc accedens tetigit loculum, vel feretrum, & ait: *Adolescens, tibi dico Surge. Et resedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.* Lucæ 7. num. 15. D. Ambros. lib. 5. in Lucam tanti miraculi reddens rationem in hæc verba prorumpit. *Spem resurgendi habebat, quia ferebatur in ligno. Quod etsi nobis ante non prodierat, tamen posteaquam Jesus id tetigit, proficere cœpit ad vitam: ut esset indicio salutem populo per crucis patibulum referendam.* Usque dum Christus feretrum suo sacravit contactu, resurrectionis defuncti spem non dederat matri; ac postquam id tetigit Jesus, proficere cœpit ad vitam. Sed cur nunc, & non antea? Quia post Christi contactum lignum feretri crucis induerat effigiem, & ubi sacrati ligni adest forma, non dubia spes resurgendi creditur: *Quod etsi nobis ante non prodierat, tamen posteaquam Jesus id tetigit, proficere cœpit ad vitam,* &c.

Luc. 7. n. 15.

Ambros.

137. Matth. 27. num. 52. *Et monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* Christo in cruce pendente aperiuntur sepulchra, ita Hieronymus, & Beda apud Maldonatum ad hunc locum, licèt hi Patres asserant, hos sanctos, non nisi post resurrectionem Christi resurrexisse, quod valdè consonum est rationi, quia Christus est *primogenitus mortuorum* Apocal. 1. num. 5. *Et primitiæ dormientium.* 1. Corinth. 15. num. 23. Sed cur sepulchra aperiuntur Christo adhuc in cruce pendente, si vitam non erant consecuturi isti sancti usque ad Christi resurrectionem? Profectò ut à cruce haberent jam vitæ fœlix auspicium, cùm referata essent marmora. Ita Arnoldus Carnotensis tract. de septem ultimis verbis Domini. *Petra quoque,* inquit, *scissa sunt, & sepulchra referata; quia hæc consummatio, & lapideis cordibus aperit spiritualem intellectum; & ad eos, qui mortui erant in peccato, vitalem revocat spiritum.* Non solùm vitæ corporalis crux Domini felix fuit auspicium, ut his Sanctis in Domino quiescentibus, sed etiam illis, qui mortui erant per peccatum, vitalem revocat spiritum. Ob hoc purpura ornabatur Sacerdos, in qua Christi vexillum suo sanguine purpuratum præsignabatur, ut propriæ vitæ esset securus, & quam Christus Dominus consummatis meritis daturus erat in cruce, quando sacerdotis munus exercens in ara crucis simul fuit sacerdos, & oblatio.

Matt. 27. n. 52.

Apoc. 1. n. 5.

1. Cor. 15. n. 23.

Arnold. Carnot.

ILLATIO LIX.

In crucis ignominia ostendit Christus suæ gloriæ celsitudinem.

138. ILlustris est ignominia crucis, & præclarum est hujus sacrati ligni opprobrium, siquidem ex illo Christus omnibus ostendit suæ gloriæ celsitudinem. Dicebat ipse Ioan. 12. num. 23. *Venit hora, ut clarificetur filius hominis.* Ubi Cardinalis Hugo sic ait: *Ut clarificetur, id est, ut patiatur, & crucifigatur. Crucem enim gloriam appellat.* Tanti passionem, & crucem fecit Dominus, ut licèt conspuendus, flagellandus, crucifigendus esset, horarium tormentorum vocet spatium, & claritatis appellet præconem, quia in cruce omnia fuerant consummanda, quæ ad nostram reparationem spectarent.

Ioan. 12. n. 23. Hugo Card.

139. Jamjam ferè Dominus in passionis versabatur angustiis, cùm dicebat discipulis: *Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam?* Ioan. 12. num. 27. Et conversus ad Patrem suum dicit ibidem: *Pater salvifica me ex hac hora.* Magnum est inter sacros interpretes dissidium circa horum verborum intelligentiam. Nam cùm Christus dixisset discipulis, passionis suæ tempus jam instare, eosque hortatus fuisset, ut tanti magistri exemplo non recusarent tormenta, videbatur res ipsa postulare, ut qui alios ad oppetendam mortem hortabatur, nullam mortis

Ioan. 12. n. 27.

ostenderet formidinem, sed veluti egregius, ut erat, dux interito & erecto animo ante omnes ad mortem graderetur. Quomodo ergo nunc tantum ostendit timorem vel ad solam mortis
Augusti. memoriam? D. Augustinus tract. 52. in Ioan. respondet, Christum Dominum non sua, sed nostra persona timuisse, id est, infirmitatem, & timorem à nobis in se, firmitatem verò, & fortitudinem à se in nobis transtulisse, timuisséque,
Theod. Herac. ne mortem nos timeremus. Theodorus Heracleotes asserit, non timuisse mortem, sed turbatum fuisse, aut propter Judæorum incredulitatem, aut propter discipulorum alienationem,
Cyrill. Alex. quam prævidebat. Cyrillus Alexandrin. dixit,
Athanas. hæc locutum fuisse Christum, ut ostenderet se
Chrysost. verum hominem esse. Idem sentit Athanasius
Theod. in catena Græca ad hunc locum. Chrysost.
Mopsuest Theodoretus Mopsuestienss, Leontius, &
Leontius Theophylactus apud Maldonatum, ideo turba-
Theoph. ri Christum autumant, ne dicerent discipuli, quos ad oppetendam mortem hortatus fuerat, facilè illi esse, utpotè doloris experti; alios ad mortem hortari. Ut ergo hujusmodi cogitatio ab eorum cordibus relegaretur, hominum cæterorum more ostendit se mortem exhorrescere, sed ut Patri obediens comprobaretur, non recusare; ut eodem modo etiamsi mortem maximè perhorrescant, cùm Dei gloria postulaverit, forti & strenuo animo appetant. *Et quid dicam?* in-
Maldon. quit Maldonatus. *Vox est hominis præ animi perturbatione consilij inopis, non quòd Christus inops consilij fuerit, sed quòd ea ratione tristitiæ, turbationisque magnitudinem ostendere voluerit.* Sequentia verba: *Pater salvifica me ex hac hora:* putant Leontius, & Theophylactus legenda esse per interrogationem, ac si diceret Christus? *Quid dicam? An ut me liberes ab hac hora?* Minimè. Quod sequentia verba satis explicant: *Sed propterea veni in hanc horam.* Sed cur si vel sola mortis mentione tantam adimi patitur turbationem, non vult Christus mortem recusare? Cur non postulat à Patre, ut eum à morte liberet? Quia si mortem non pateretur, cùm hanc secundùm divinæ voluntatis decretum in cruce erat perpessurus; ne si gloria crucis defraudaret, mortem appetit, non recusat. Erat enim in crucis honoribus fruendis (ut ita dicam) nimis ambitiosus, quia
Drogo Hostiens. gloria ejus est crux: *Crux gloria tua est*, dixit Drogo Hostiensis de Sacramento Dominicæ passionis. Ergo libenter se in omnes cruciatus daret, vitamque profunderet, ut crucis gloria frueretur.

140. Matth. 26. num. 38. sic Christus discipulis
Matt. 26. n. 38. eum in horto comitantibus ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* O bone Jesu? Numquid, non descendisti in hunc mundum, ut morte tua nos liberares captivos tyrannico diaboli jugo miserè detentos? Ita sanè. Si ergo tua te vicit clementia, ut pro nobis crudelem patereris mortem: cur tristitia afficeris, cùm jam eam proximam intueris? Tristitia hæc (inquit Tertullianus lib. de patientiâ cap. 8.) potius est moriendi desiderium, quàm recusandi mortem: *Professus quidem est ipse* (loquitur de Christo Domino) *animam anxiam usque ad mortem.* Quod est dicere; anxius Christus est, usque dùm
Tertull. in cruce pendens emittat spiritum: tunc, tunc desiderium suum adimplevit, & cessavit anxietudo, cùm animam posuit pro hominum salute. Sed cur tanta moriendi afficitur anxietate? quia tunc ut migraret è vita crucifigendus erat, Anxietas ergo moriendi, & tristitia, quia mors differebatur, ex crucis dimanabat desiderio, ut tanti ligni consequeretur gloriam. Favet huic cogitatui Cardinalis Hugo in c. 28. Matth. explicans illa Christi verba num. 39. *Pater mi, si*
Matt. 26. n. 39. *possibile est, transeat à me calix iste*, dicens, *Non*
Hugo Card. *orat, ut non veniat, sed ut transeat.* Quasi diceret: non recusat Christus mortem, imo eam desiderat, sed vult ut transeat, ût prædicetur gloriosus, quia crucifixus. Hujus desiderij ita ardebat incendio, ut ausus fuerit dicere Tertullianus lib. de patientiâ c. 3. contumeliosum sibi esse Christum, & martyrio affici in utero Virginis, quia gloria crucis differebatur. *Nasci se Deus in utero*
Tertull. *patitur, & expectat, natus adolescere sustinet, & adultus non gestit agnosci, sed contumeliosius insuper sibi est.* Quid ais Africane doctissime? Deus in utero virginis patitur, & natus sustinet adolescere, & adultus non gestit agnosci, qui contumeliosus sibi est? Cur hæc profers? Quia in utero Virginis pati crucem non poterat, quamvis in illo velut in thalamo suo requieverit, patitur, crucem expectans, insuper propter eamdem rationem contumeliosus sibi est, quia gloria crucis videbatur orbatus: at in cruce pendens, ibi gloriosus existit.

Sed thema nostrum altiùs libet confirmare: 140.
Cùm Christus mente devolveret suæ passionis cruciatus, turbationemque animi exponere, sic ad Patrem alloquitur: *Pater clarifica nomen tuum.* Ioan. 12. n. 28.
Ioan. 12. num. 28. Tunc audire meruit de cœlo: *Clarificavi, & iterum clarificabo.* Quæ verba, ut ibidem notat Maldonatus cum communi Doctorum expositione, de Christo Domino intelligenda sunt? quasi dicat æternus Pater: *Clarifi-*
Maldonat. *cavi te, & iterum clarificabo te.* Non est facilè aperire, de qua clarificatione præterita, vel de qua futura præsens sermo sit. Communiter Patres Latini primam clarificationem de æterna intelligunt generatione, qua filius procedit splendor, & imago patris: secundam de claritate, qua Christus in ligno crucis pendens clarificandus erat. Ita expresè Rupertus lib. 10. qui postquam de æterna egerat clarificatione, de secunda sic
Rupert. ait: *Et iterum clarificabo*, inquit, *& ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium corporis Ecclesiæ primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliari in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt.* Sed adhuc restat difficultas: quia cùm (ut diximus) prima clarificatio æternam generationem; secunda gloriam, & nominis exaltationem per crucem obtentam significet; videtur secunda clarificatio coæquare primam. Nam vox illa, *iterum*, hoc videtur sonare. Hoc autem quis audebit dicere? Verùm quantumvis clarificatio illa æternæ generationis clarificationem crucis

superet

superet infinitè; nescio an post illam supersit alia; quæ hujus pretiosi ligni claritatem valeat superare. Nam etsi Christus infinita gloria prætulserit æternæ generationis, cùm in cruce pendebat hujus infinitæ gloriæ lumen ostendit, siquidem ab omnibus creaturis Deus fuit prædicatus. Meritò ergo crucis splendor claritatis æternæ successor proponitur, indicans post illam, istum splendere. Expresè hoc innuit Cyrillus Hierosolymitanus Cath. 13. exponens verba præfata Ioannis 12. nu. 23. *Venit hora, ut clarificetur filius hominis*, & disquirens, quî fieri posset, ut Christus glorificetur, cùm jam glorificatus esset ante mundi con-
Cyrill. Hierosol. stitutionem. Sic respondet. *Non quòd priùs non haberet gloriam; glorificatus enim erat gloria ante mundi constitutionem: sed glorificabatur tamquam Deus semper. Nunc verò glorificatus est, patientia ferens coronam.* Quasi diceret: ante mundi exordium glorificatus fuit Christus, sed gloria Deitatis: nunc autem alia gloria illustratur, nempe gloria patiendi in cruce. Ecce qualiter ex mente Cyrilli post illam gloriam inaccessibilem & æternam, nulla alia supereſt major, quàm gloria sacri patibuli.

142. Ob insignem illam confessionem, qua B. Petrus Christum Dominum æterni Patris æternum filium fuerat confessus, summis laudibus extollitur à Christo & efficitur Ecclesiæ caput, & fundamentum: sed cùm paulò post audiret Christum dicentem se multa pati oportere, & Petrus opprobria & mortem tanto Domino in-
Matt. 16. v. 22. & 23. digna judicaret dicens, *absit à te Domine; non erit tibi hoc*, aspera verba meruit audire. Matth. 16. num. 22. & 23. *Vade post me Sathana: scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Basilius Seleucensis orat. 31. in
Basil. Seleuc. illud, *Ecce ascendimus Hierosolimam*, sic ad Christum loquitur. *Verùm quæ hæc asperitas verborum, Domine? Quæ hæc formidanda in Petrum increpatio? Modo audivit, beatus es Simon Bar-Iona, & nunc Sathanam vocas Apostolum? en Iudas venditionem molitur, eadem facit, contra te cum Iudæis compositionem transigit: non tamen increpatur? Vidisti, ô Domine, cum militibus, & armis, & fustibus invadentem, nec dixisti; vade post me Sathana.* Acutè argumentatur Basilius. Adderem ego: ad Petrum, Domine, vade post me Sathana: ad Ju-
Matt. 26. v. 50. dam proditorem, *Amice ad quid venisti?* Matth. 26. num. 50. Cur Iudam amicum, Petrum Sathanam, & adversarium vocas? Nec mireris, obsecro, cùm Petrus à cruce, contenderet revocare magistrum, Iudas autem proderet ad crucifigendum. Nam tanti Christus fecit gloriam crucis, ut vel proditorem vocaret amicum, quia pendendi in patibulo præbebat ei opportunitatem.

143. Matth. 2. n. 13. Sic Angelus ad Ioseph: *Sur-*
Matth. 2. n. 13. *ge accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum.* Petrus Chrysologus serm. 150. admi-
Chrysol. ratione plenus, ait. *Si pietatis esse diximus, quòd natus est Christus, Christus quòd fugisse legitur, quid dicemus?* Et paucis interjectis prosequitur. *Si rerum refugium fugit, auxilium latescit omnium, si formidat fortitudo cunctorũ, si se universorum defensio non defendat, quare humana notatur fuga, arguitur trepidatio, formido culpatur, & ista, fratres, esto facta sint, quare litteris mandantur, quare referuntur in libris, quare recitantur sæculis, quare quotidianis lectionibus innotescunt, quare omnes panduntur in gentes? Numquid, ut divinum timorem lingua, locus, ætas, tempus universa cognoscant?* Aurea sanè verba. Devotius se gessisset Evangelista, si Christi fugam taceret, referret constantiam: si virtutes loqueretur, sileret timores: fortia aperiret, infirma reticeret: adversa deleret, prædicaret victorias, quo & hostium frangere ausus posset, & sociorum excitare virtutem. Quare ergo fugam futuris commendat sæculis, & scribit ad sempiternam memoriam; Respondet Chrysologus. *Deus quando fugit hominem Sacramenti est, non pavoris.* Sed quodnam Sacramentum in fuga Christi obumbratur? Fallor, si hîc crucis non fulget mysterium. Si Christus namque in Ægyptum non ausugisset, in illo grege lactentium infantium forsan adhuc tenerrimus mactaretur, & mors ejus casui, non voluntati, infirmitati, non virtuti, necessitati, non potestati tribueretur: & sic innocentiæ fuisset præmium, majestatis non fuisset gloria, nec triumphus crucis. Fugit ergo Jesus non pavore perterritus, sed crucis honoris vel ambitiosus (ut ita dicam) ut pendens in illa, & sibi gloriam, & nobis afferret remedium. E contrà diabolus auxiliarem crucem nobis contendebat auferre, ut nobis remedium, & Christo gloriam adimeret. Audi Chrysologum. *Ideo*, inquit, *movebat Iudæos* (id est diabolus) *instigabat Herodem, ut Christi suspectam sibi præveniret infantiam: Vt futura virtutis ejus anticiparet insignia: ut peremptorium sibi nobis victoriosissimum vexillum crucis callidus machinator auferret.* Meritò ergo ausugit Christus, ut diaboli illuderet conatus. Nam etsi primo aspectu Christi fuga videatur ex humanæ fragilitatis conditione provenire, potiùs fuit fortitudinis indiciũ, quàm timoris, imo fuit crucis gloriâ perfruendi cupiditas. Tanta enim in cruce splendet majestas, ut propter eam Christus fugere non dedignetur. Quid ergo mirum, si Pontifex ornetur purpura, in qua (ut diximus) crucis præsignabatur vexillum, Christi majestas, & gloria, ut tanto honore non careat summus sacerdos, qui æterni sacerdotis præferebat imaginem?

ILLATIO LX.

Crucis splendor etiam resurrectionis Christi illustrat gloriam.

144. Mirificè extollit crucis excellentiam Cyrillus Hierosolim. Cat. 13. dum ait: *Gloriatio sanè Ecclesiæ Catholicæ est omnis Christi actio: gloriatio gloriationum est crux.* Si ergo
Cyrill. Hierosol. gloriarum gloria est hoc Sacrosanctum vexillum, non immeritò ex hac gloriatione Christi resurgentis inferretur gloriatio. Ita asseruit D. Athanasius de incarnatione Verbi, expendens, cur ignominiosam crucis mortem elegerit sibi Christus, & non aliam honestiorem? Huic quæsito respondet; ut trophæum resurrectionis dependeret à cruce. *Genus illud moriendi*, inquit, *quod illi pro sua opinione, ut ignominiosam mortem intulere, ea conversa est in tro-*
Athanas. *phæum*

phæum devicta mortis. Expende hoc ultimum: *ea conversa est in trophæum devicta mortis.* Quando unum convertitur in aliud, illud quod producitur per conversionem ex illo fit quod convertitur. Cùm ergo ex mente Athanasij crucis ignominia conversa sit in resurrectionis trophæum, ex cruce absque dubio dependet gloria resurrectionis.

145. Valde mane piæ illæ mulieres venerunt ad monumentum, in quo corpus Jesu jacuerat sepultum; vident sepulchri lapidem revolutum, quare sine obice in illud introierunt, ibique juvenem stolâ candida conspicientes obstupuerunt. Tunc Angelus ait illis: *Nolite expaveſcere: Jesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic: Ecce locus ubi posuerunt eum.* Marci 16. n.6. Cyrillus Hierosolim. Cat. 13. citata sic hunc alloquitur Angelum: *Non potuisti dicere, ô Angele, scio, quem quæritis meum Dominum?* Poterat lanè: sed voluit addere, *Crucifixum*: ut resurrectioni indubitata fides adhiberetur. Descenderat Angelus, ut mulieres certiores faceret de Christi glorioſa resurrectione: Ut ergo tantæ gloriæ majestas haud difficile crederetur, quem tunc Angelus prædicat glorioſum, proponit antea crucifixum, quò non solum resurrexisse credatur, sed ex cruce clarescat gloria resurrectionis. Audi Cyrillum: *Sed confidenter dixit; scio quòd crucifixum. Corona enim est crux, & non ignominia.* Confidenter Angelus de cruce mentionem facit, cùm Christum resurrexisse prædicat: quia crux Christi corona est. Ergo cùm crux sit corona, & Christus in resurrectione triumpharet, crux proculdubio tunc magis enituit, quàm resurrectio. Nam triumphalis corona in triumphi apparatu omnia illustrat, & commendat. Si ergo crux coronabat Christum triumphatorem, ipsum triumphum absque dubio illustravit.

Marci 16 n. 6.

Cyrill. Hieroſol.

146. Celebris est quæstio inter Doctores; cur Christus Dominus cùm propria virtute sese revocavit ad vitam, clavorum, & lanceæ vulnera conservavit, & ea inter gloriæ resurgentis radios manifestare dignatur? Chrysostomus in catena S. Thomæ ad cap. 20. Ioannis, fuit auctor dubij.

Chryſoſt. *Dignum autem est quærere,* inquit, *qualiter corpus incorruptibile typos habebat clavorum?* Accepisti dubium; audi responsum ab eodem: *sed ne tumultueris, confusionis enim erat, ut discerent quoniam ipse erat, qui crucifixus fuerat.* Quod est dicere: ut nullum resurrectionis Christi supereſſet dubium, clavorum, & lanceæ stigmatibus conservatis se restituit ad vitam, ut exinde gloriam resurrectionis dignoscamus. Nam tantam ex crucis ignominia gloriam obtinuit, ut redivivus gloriâ patibuli resurrectionis triumphum cumulaverit, ut ex illa quodammodo iste fulgeret. Sed placet adhuc dubio Chrysostomi aliud adjicere. Cur Christus clavorum, & lanceæ vulneribus, non verberum, aut spinarum plagis insignitus surrexit è tumulo? Ni fallor, quia extra crucem flagellis cæsus, & sentibus redimitus fuerat, eorum plagas penitus abrasit, quasi ad redivivi triumphum minimè conducentes. Si enim in cruce eas suscepisset, absque dubio non essent deletæ, ut gloriam resurrectionis condecorarent. Ideo ergo abrasæ fuerunt, quia in prætorio, non in cruce susceptæ: ut exinde constet, crucis vexillum illustriorem fecisse triumphum resurrectionis.

147. Lucæ 24. num. 25. & 26. reprehendens Christus incredulitatem illorum discipulorum, qui propter injurias crucis dubitabant de resurrectione magistri, sic ait. *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.* In his verbis duo mihi se offerunt examinanda. Considero primò; Christum mitissimum acriter increpasse discipulos propter eorum incredulitatem. Et quamvis incredulitas sufficiens causa sit ad excitandam divinam iracundiam: puto hanc incredulitatem reprehendere, quia ex crucis ignominiis sumebant argumentum discipuli ad confirmandum dubium de resurrectione. Meritò ergo Christus iraſcitur contra eos, & stultitiæ notâ eos inurit; cùm potius ex cruce inferre deberent gloriam resurrectionis, quod satis ex contextu verborum liquet apertè. Nam cùm eos notaret stultitiæ, ad hominem (ut dicunt Dialectici) argumentatur dicens: *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam:* Secundùm quod examinandum restat, majorem præ se fert difficultatem. Nam quî potest intelligi, Christum pressuras, & opprobria crucis patientem, in gloriam suam intrasse? Hoc enim denotant verba præfata: *Nonne hæc oportuit pati Christum, &c.* Si diceret Christus per probra, & ignominias crucis meruisse gloriâ, & exaltationem nominis, facile esset creditu, & intellectu; at oportuisse pati, & ita in gloriam intrare, videtur difficile. Numquid Domine patiens in gloriam intrasti? Vel gloria resurrectionis secum compatitur pressurarum molestias? Minimè. Quare ergo dicis, oportuisse te pati, & ita intrare in gloriam tuam? Quia tanti Christus, in cruce pati, æstimavit, ut ignominias, & opprobria crucis reputaverit gloriam. Verum est, cum gloria resurrectionis opprobria crucis non posse compoui (quis enim cum statu impassibili, qualē Christus post resurrectionem habuit, passibilitatem admittet:) at quia crucis injuriæ resurrectioni dederunt splendorem; meritò denotat quasi patientem intravisse in gloriam, ut excellentia crucis commendetur, quæ vel ipsam gloriam resurgētis valuit illustrare. Cùm ergo gloria Christi resurgentis à cruce mendicet splendorem, non abs re in Pontificis purpura delineatur vexillum (ut ex Beda notavimus illatione 56.) quo Dei sacerdos in omnibus appareat fulgentissimus.

Lucæ 24 n. 25. & 26.

147.

ILLATIO LXI.

Pro omnibus est effusus Christi Domini sanguis pretiosissimus.

148. NEc Christo voluntas, nec ejus pretiosissimo sanguini defuit valor, ut pro omnibus satisfaceret, & pro omnibus funderetur: nam voluntas fuit prompta, & valor sanguinis infinitus. Id expressit Augustinus tract. 92. in

in Joan. circa medium. *Christi enim sanguis*, inquit, *sic in remissionem peccatorum omnium fusus est, ut ipsum etiam peccatum posset dolere, quo fusus est.*

149. Exod. 1. n. 6. Origen. Mortuo Joseph, & universis fratribus ejus, *Filij Israël creverunt, & quasi germinantes multiplicati sunt: ac roborati nimis repleverunt terram.* Exod. 1. num. 6. Origenes homil. 1. in Exodum advertit acutè. *Donec viveret Ioseph non refertur, quòd multiplicati fuerint filij Israël, nec aliquid omnino in his de augmentis, & numerositate memoratur.* Sed cur, post mortem Joseph, & cùm nondum viveret, similia referuntur? Idem Adamantius hoc ad mysterium sanguinis, & mortis Christi transtulit his verbis. *Antequam moreretur noster Ioseph, ille qui distractus est triginta argenteis ab uno ex fratribus suis Iuda, valde pauci erant filij Israël. Cùm verò pro omnibus gustavit mortẽ, per quam destruxit eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, multiplicatus est fidelium populus, & diffusi sunt filij Israel, & multiplicavit eos terra, & creverunt nimis valde. Nisi enim (sicut ipse dixit) cecidisset granum frumenti in terrã, & mortuum fuisset, non utique fructum hunc plurimum totius orbis terra Ecclesia attuliisset.* Ex fructu ergo, quem Ecclesia sanguine Christi rigata continuò fert in toto terrarum orbe, universalis effusio sanguinis Christi mirificè comprobatur.

150. Exod. 17. n. 11. Psal. 87. n. 10. Hieron. De Moyse legimus (Exod. 17. numer. 11.) manus suas levasse in cœlum, dum Josue prælium iniret contra Amalech: *Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel.* De Christo Domino dicitur Psal. 87. num. 10. *Tota die expandi ad te manus meas*, &c. id est, ut ibidem explicat Hieronymus, *Extensus in cruce.* Sed cur de Moyse levasse manus scribitur, de Christo verò non solùm levasse, sed extendisse narratur? Origenes homil. 11. in Exodum dubium excitavit, & solvit. *Moyses quidem elevat manus, non extendit, Iesus autem, qui universum orbem terræ exaltavit in cruce complexurus erat brachiis suis, dicit, extendi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.* Discrimen in eo est, quòd Moyses pro solis Israelitis preces mittebat ad Deum; quare sat erat manus levare: at Christus Dominus pro omnibus patiebatur in cruce. Ergo non immeritò non solùm manus levavit, sed extendit, ut universas gentes suis brachiis complecteretur, & pro omnibus sacratissimum sanguinem suum effunderet.

Origen.

151. Augustin. Divus Augustinus sermon. 130. de tempore inquirit; cur Christus, qui simul erat sacerdos, & sacrificium, ut nos reconciliaret cum Deo (teste Paulo ad Hebræos 9.) voluit sacrificium offerre nõ in templo, nec in plateis, sed extra civitatem, & in communi conspectu, Respondet Aurelius: *Ideo non sub tegmine, neque in templo Iudæorum, ut non subtraberent sacrificium salutare Iudæi. Nempe existimes pro illa tantùm gente hanc hostiã offerri.* Si Christus in templo pro nobis seipsum offerret in sacrificium, forsan putarent Judæi pro ipsis solis oblatum, non pro gentibus. Ut ergo universalem profectum, quem humano generi conferebat, ostenderet, non in templo, non in plateis, non in vicis, sed extra civitatem, imò in medio terræ, operatus est salutem, ut nemo à fructu sui sanguinis excluderetur. Quod expressit idem Augustinus: *propterea*, inquit, *extra civitatem, & extra muros, ut intelligas, quoniam communis est hostia pro humano genere oblata.*

152. Epiphan. Mirabile est, quod ait D. Epiphanius lib. 1. tom. 3. hæresi 46. cui subscribunt plures Doctores, videlicet Christum ibi crucifixum, ubi protoparens Adam fuerat humatus. *Quapropter*, inquit, *etiam mirari licet de eo, qui novit, velut etiam in libris reperimus, Dominum nostrum Iesum Christum in Golgotha crucifixum esse, & non alibi, quàm ubi corpus Adam jacebat.* Supponamus assertum, & indagemus mysterium. Cur supra corpus Adami crucifigitur Christus? Non id tacuit Epiphanius: *In quo* (videlicet Cranio, vel Calvariæ loco, quia in illo primi hominis Calvaria inventa est, ut notat idem Constantiensis antistes) *Crucifixus Dominus noster Iesus Christus per aquam, & sanguinem, qui fluxit ab ipso per compunctum ipsius latus, in ænigmate salutem nostram ostendit, ab initio massa primi Patris reliquias respergere, auspicatus, quo etiam nobis ostenderet respersionem sanguinis ipsius, ad mundationem nostra inquinationis, & animæ pœnitentis, & in exemplum rigationis, ac purificationis sordium peccatorum nostrorum factã esse: effusam videlicet aquam superjacentem sub loco, & sepultum, in spem ipsius, & nostram, qui ex ipso geniti sumus.* Emphatica sunt verba Epiphanij, & ni fallor non absque acumine rem nostram indicant. Ideò ait, ubi crucifixum fuisse Christum, ubi noster primus parens fuerat humatus, ut per aquam, & sanguinem, qui fluxit è latere Domini, primi parentis respergerentur reliquiæ, & sic in ænigmate salutem nostram ostenderet. Sed quî fieri poterat, ut ex ossium Adami respersione, sordium peccatorũ nostrorũ fieret purificatio? Si omnium hominũ reliquiæ ibi essent sepultæ, non mirarer: at ex sola primi parentis ossium rigatione, non videtur omnium peccatorum sordes per Christi sanguinem expiari. Proculdubio tanti mysterij ænigma luce clarius dissolvitur. Nam tanto sanguine aspersis reliquiis humani generis etiam coccinea lavantur delicta. Sic meam mentem aperio. Adami ossa, utpote primi parentis, & humani generis fontis, si semel Christi pretioso sanguine aspergantur, pomi noxialis liberantur damno: & sicut in eo omnes maledictionem incurrimus, quando ficus lacte se, & nos omnes denigravit; sic ablutio capitis nostræ ablutionis erat auspicium. Ergo non inconsultò nec absque mysterio, supra primi parentis reliquias crucifigitur Christus, ut per lateris fontem sanguis decurrens perveniat ad terram, & illo madentia protoparentis ossa mundentur, simulque nostra abluantur delicta. *Effusam videlicet aquam superiacentem sub loco, & sepultum, in spem ipsius, & nostram, qui ex ipso geniti sumus.* Ecce jam solutum ænigma. Rigatur corpus Adami sanguine Christi, ut ex hoc prodesse omnibus, ostendatur.

153. Vix à cruce, & ab hoc monte abscedere possum: utinam saperem, & intelligerem, & crucem

crucem Domini portarem! Inter duos latrones innocentissimum agnum Christum Dominum
Ioan. 19. n. 18. refert Ioannes cap 19. num. 18. Crucifixum. *Crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc, & hinc, medium autem Iesum.* O bone Jesu! Quousque populus iste tua aburetur patientia? Cur inter iniquos pateris computari, qui summa sanctitas es, & innocentia? Arnoldus Carnotens. tract. de
Arnold. Carnot. septem verbis in cruce ad illa verba: *Pater ignosce*, respondet acutè latis. & devotè: *Christus expansis manibus, elevatāque leva, & dextera inter latrones se medium exhibebat, volebat intelligi, commune esse illud beneficium, & non solùm bonis, sed & impiis, quod agebatur proficere.* Quid illustrius; Ecce qualiter Christi sanguis pro omnibus, tam pro bonis, quàm pro impiis sit effusus.

154. Supra crucem Domini infixus titulus eminebat Scriptus Græcè, Hebraicè, & Latinè; ut
Lucæ 23 n. 38. testatur Lucas cap. 23. num. 38. *Erat autem, & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est Rex Iudæorum.* Sed cur variis linguis hic titulus erat scriptus? Ut ostenderetur, Christum pro omnibus sanguinem fundere, cùm linguis omnium prædicatur salvator. Expressit hoc idem Arnoldus loco citato dicens. *Crucem autem* (loquitur de Christo
Arnold. Carnot. Domino) *superhumerale sacrificium oblaturus pro populo humeris imposuit: & plaga sanguinis loco Rationalis; non solùm intra se duodecim filiorum Israël nomina concluserunt, sed & totius generis humani opus illud complexum est naturam, sicut & infixus capiti titulus continebat scriptus Græcè, Hebraicè, & Latinè.* Proponit Arnoldus Christum Dominum summum sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech ornatum superhumerali crucis, & Rationali sui sanguinis non solùm continentem in se duodecim tribus, sicut Rationale Aaronis, sed universum genus hominum; quod denotabat inscriptio illa crucis linguis Latinis, Græcis, & Hebraicis: ut constet apertè non solùm sanguinem pro uno populo, sed pro universis hominibus effusum.

155. Triginta argenteis, quibus Christus appretiatus fuerat, projectis à Juda in templo emerunt principes sacerdotum agrum ad humanda cadavera peregrinorum. Matth. 27. num. 7.
Matt. 27. n. 7. *Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum.* August. serm. 128. de tempore, miratur, non tam Judam pecuniam restituisse, quàm Pharisæos non recluisse in loculos, sed ex ea agrum comparasse, in quo peregrinorum cadavera collocentur. Ubinam est, Juda, tuæ cupiditatis insatiabilis sitis? Pecuniam projicis, pro qua sæculorum pretium tradidisti? Et vos, ô Pharisæi, cur peregrinorum curam agitis qui peregrinum Deum interfecistis? Nodum
August. extricat Augustinus? *Quod quidem*, inquit, *divina providentia Dei factum puto, ut pretium salvatoris non peccatoribus sumptum præbeat, sed peregrinis requiem subministret: non sacrilegis sit ad luxum, sed defunctis sit ad sepulchrum. Vt jam exinde Christus, & vivos sanguinis passione redimat, & mortuos pretiosa possessione suscipiat.* Quod est dicere: tanta in Christi sanguine erat efficacia, ut non solùm bonis, sed etiam malis, non solùm vivis, sed etiam defunctis profuisse testetur, cùm ex sanguinis pretio emitur ager in peregrinorum sepulturam.

Quatuor colores, scilicet, byssinus, hyacinthi- 156.
nus, purpureus, & coccineus, deputantur ad vestes sacerdotales contexendas. Sed cur ex his coloribus tantus ornatus præparatur; Byssus terræ deputatur: nam ex terra gignitur. Purpura mari: quia ex ejus cochleolis tingitur. Hyacinthus aëri; propter coloris similitudinem. Coccus igni, & ætheri. Non enim vacat mysterio, quòd hujusmodi vestibus quatuor elementa repræsentantibus induatur Pontifex. Quia cùm Christum Dominum præseferret, oportuit, ut denotaret universitatem rerum, quo indicaretur, Christum summum sacerdotem pro omnibus se obtulisse, & sanguinem suum pretiosissimum fudisse in ara crucis: Hoc innuit Hieronymus epistol. 128. ad
Hieron. Fabiolam cùm dixit: *Quia justum est, ut Pontifex creatoris non solùm pro Israël, sed & pro universo mundo roget, siquidem ex terra, aqua, aëre, & igne mundus iste consistit, & hæc elementa sunt omnium.*

ILLATIO LXII.

Amor erga Deum, quasi inseparabilem socium amorem erga proximum comitatur.

MEntitur, qui dicit, Deum diligere, cùm 157.
proximum odio prosequitur detestabili. Nam quî fieri potest, ut quis diligat prototypum, si typum abominatur? Mendacium committit in amore erga Deum, qui amoris est expers erga proximum. Sunt isti affectus individui Socij, semperque unus comitatur alterum. Id explicuit Joan. epist. 1. c. 4. n. 20. *Si quis*
1. Ioan. c. 4. n. 20. *dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit; mendax est. Qui enim non diligit, quem videt: Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* S. Zeno Veronensis sermon. de fide, spe, & charitate. Expendens cur Deus hominem condiderit ad
Zeno. Veron. imaginem, & similitudinem suam, sic ait: *Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam fecit, ut contemplatione imaginis pateremur reverentiam veritatis in ea, quæ res conditione demissa est, ut si quid mali, vel boni cuipiam fecerimus, Deo feciße videamur, propter quod non immeritò Ioannes peculiaris arcanorum Domini consultor constanter edicit. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, non potest diligere. Decertemus igitur, fratres, inter nos mutui amoris æmulatione gloriosa: imaginemque Dei dignissimè venerando, declaremus, quid ipsi veritati debeamus, scientes quoniam si quis imaginem læserit, in exitium sua anima incitat veritatem.* Amorem fingit erga Deum, qui odio prosequitur fratrem: nam odisse imaginem, alienum est à veritatis amore. Conditur ergo homo divinæ substantiæ

imago

imago; ut quando quis divini amoris flamma videatur accensus, imaginem quoque prosequatur amore. Ita indivisè amor erga proximum amorem erga Deum comitatur, ut sicut honor imaginis à prototypi non separatur honore, sic nec erga Deum amor à dilectione proximi separetur, nec è contra proximi dilectio à Dei amore dividatur.

158. Ioan. 14. num. 30. dixit Jesus discipulis suis: *Venit enim princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem. Et sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio. Surgite, eamus hinc.* Loquitur hîc Christus de certamine, quod erat inituru cum dæmone principe hujus mundi, & quomodo in se nullum habet peccatum, ac proindè sua morte eum debellaturus, nam pœnalitates Christi arma sunt contrà diabolum. Sed nota, Christum ostendere, se diligere Patrem, quia mandatum ejus observat. At videamus, quænam sit connexio inter dilectionem Christi erga Patrem & mandati ejus observationem? Cajetanus hæc expendens, ait: *Magna est mundi utilitas nosse, quod Iesus diligit Patrem.* Sed quæ utilitas mundi potest adesse in eo, quòd Christus diligat Patrem? Quia ex amore erga Patrem, amor, quo Christus nos diligebat, manifestè colligitur. Quî enim posset Christus erga Patrem amorem ostendere nostro prætermisso? Quod satis innuit illis verbis: *Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Mandatum hoc erat patiendi, & moriendi pro hominum salute. Ecce amor erga nos. Meritò ergo amorem erga Patrem comprobat ex nostra dilectione; quasi dicens; diligo Patrem, & homines amore prosequor, quia mandatum suum moriendi adimpleo. Rectè ergo intulit Cajetanus nostram utilitatem ex amore, quo Christus Patrem suum diligebat: quia ista dilectio Christi erga Patrem infert amorem erga nos, velut inseparabilem socium.

Ioan. 14. n. 30. Cajet.

159. Cant. 1. num. 11. Sic cœlestis sponsus fatur dilectam: *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* Aurea monilia promittit sponsus amasiæ cum variis notis argenti, ut notavit Philo Carpathiorum antistes. Sed cur si aurea argenteis guttulis notantur? Estnè argentum auro metallorũ principe splendidius, aut pretiosius? Minimè. Ergo guttulæ argenteæ aurea monilia potiùs devenustabunt, quàm pulchriora reddent. Cur ergo auro argentum superadjicitur? Aptissimè. Nã per aurum dilectio erga Deum; per argentum erga proximum amor denotatur. Pulchrum ornatum præstarent aurea monilia, sed pulchriorem si aurum denotetur argento: ac si dicas: si amori erga Deum addatur charitas erga proximum pulcherrimus apparebit ornatus. Vel si placet, dicitò: cùm erga Deum amor dilectionis erga proximum semper sit fidelissimus comes; meritò auro illum designanti argentum hanc ostendens superimponitur, ut utriusque inseparabile vinculum ostendatur. *His ornamentis* (prosequitur idem Philo) *opus est sponsæ, ut dilecta sit & chara sponso suo Christo Iesu, cui neque amor proximi sine amore sui, neque sine amore proximi satis placere potest. Vtrumque igitur sancta anima rectè amet, oportet; ut supradicta ornamenta digna sit accipere.* Non bene diligit, qui Deum amore, proximum autem odio prosequitur. Nam sancta anima non solùm auro, sed argento ornatur: hoc est, Dei, & proximi ardere debet amore.

Cant. 1. n. 11. Philo Carpat.

Cùm quidam scriba à Christo Domino inquireret, quodnam in lege esset primum mandatum, sic ei respondet Jesus. Marci 12. à nu. 29. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundum mandatum simile est illi, diliges proximum tuum tamquam teipsum.* Dubitare hoc: cur si scriba de primo sciscitatur mandato; Christus non tantùm de primo, sed de secundo eum certiorem facit? Scriba solum de primo quærit non de secundo: quare ergo Christus de utroque respondet? An quia utrumque requiritur ad dubij solutionem? Ita sanè. Audi Victorem Antiochenum ad hunc locum. *De uno itaque, hoc est, de primo tantùm interrogatus, alterum circa quod primum incolume consistere non valet, reticendum non putavit. Neque enim vera est illa dilectio, quæ proximi dilectionem consociatam non habet.* De primo mandato inquirit scriba; at Christus etiã secundum ostendit, ut pateat, nec primum divelli à secundo, nec hoc ab illo sejungi. Nam sicut nec primum dici potest, cui non succedit secundum, nec secundum, cui primum non anteceßit: sic nec vera erga Deum dici potest dilectio, cui erga proximum amor non adjungitur, nec è contrà verus erga proximum erit affectus, si erga Deum non associetur amori. Ita strictè uterque vincitur amor, ut mutua societate conjunctus alter ab alterutro non debeat separari.

160. Marci 12 num 29. Victor. Antioch.

Ex cocco bis tincto, hoc est, ex filis coccineis bis tinctis Pontificis texebatur ornatus. At cur coccum bis tinctum exigitur? Arnoldus Carnotens. tract. de sexto, & septimo verbo Domini in cruce nodum solvit his verbis. *In cocco bis tincto inflammatum in Dilectione Dei, & proximi pia mentis ostendit affectum.* Idem dixerat Gregorius Magnus, libro 2. in Ezechiel. homil. 16. *Quid namque per coccum nisi charitas designatur, qua semper flamma amoris accenditur? Sed coccus bis tingitur, non solùm amore Dei, sed etiam proximi nostra charitas inflammatur.* Quasi prima cocci tinctio non sufficeret; secunda additur, ut amoris erga Deum, & proximum ostendatur sodalitas indivisa.

161. Arnold. Carnot. Gregor.

ILLATIO LXIII.

Præsul nimis rigidus subditorum animos exulcerat: nimis benignus dissolvit. Sit, & severus, & lenis.

PResentis thematis auctor est D. Gregorius 2. p. Pastoralis cap. 6. *Curandum quippe est,* inquit, *ut rectorem subditis, & matrem pietas & patrem exhibeat disciplina. Atque in hac solicita circumspectione providendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. Nam,*

162. Gregor.

ſicut in libris Moralibus diximus, diſciplina, vel miſericordia multùm deſtruitur, ſi una ſine altera teneatur. Sed erga ſubditos ſuos ineſſe rectoribus debet, & juſtè conſolans miſericordia, & piè ſeviès diſciplina. Erga quoſdam debet rector non ſolùm leniter ſe gerere, imò & honores affluenter diſpenſare: erga alios jus poteſtatis aperire, & contra peccata Dei honoris zelo acriter pugnare. Debet ergo, nec nimia ſeveritate ſubditorum animos exulcerare, nec lenitate corrumpendi mores occaſionem præbere. Sit ergo & ſeverus, & levis, prout opportunitas poſtulaverit.

163. Mittitur à Deo Moyſes ad Pharaonem, & ad filios Iſraël, & cùm legationem timeret paſtor, ut ejus animus ſedaretur, jubet ei Deus, virgam, quam tenebat in manu in terram projicere. *Projecit eam Moyſes, & verſa eſt in colubrũ, ita ut fugeret Moyſes. Dixitque Dominus: extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, verſaque eſt in virgam,* Exod 4. nu. 3. Quid eſt; quo virga modò convertitur in ſerpentem; modò ſerpente in virgam tranſmutatur? Fallor, ſi in hoc perfecti præſulis munus non deſcribitur. *Quid per virgam niſi Dei correctio?* Inquit Bruno apud Tilmanum ad hunc locum. Eſt ergo ſerpens, quæ priùs virga, ut præſulem admoneat, & virgæ, & draconis imitetur officia. Virgæ, ut ſuſtentet, ut ſoletur; draconis, ut mordeat, ut caſtiget. *Quia qui incorrigibiles exiſtunt* (proſequitur Bruno) *tandem divinæ ultionis iram, & indignationem ſuper ſe ſævientem ſentiunt. Undè reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. Sic igitur divina correctio aliis eſt virga, aliis draco, alios miſericorditer caſtigat, alios inſatiabiliter percutit.* Non aliter præſules ſe gerant erga ſubditos: ſuaviter erga bonos, acriter in malos.

Exod. 4. n. 3.

Bruno.

164. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice ejus aſcendet.* Clamabat Iſaias cap. 11. n. 1. Cur hæc virga dum egredi dicitur, virgæ nomen conſervat, & cùm aſcendit floris retinet nomen. Dubium hoc ſolvit Origenes hom. 9. in Numeros. Per hanc virgam Chriſtum regem regum intelligit his verbis; *In quo nec hoc ipſum videtur otioſum, quod exire dicitur virga, & flos aſcendere. Sic ergo qui verberibus indiget, exit ad eum virga, qui autem proficit ad juſtitiam aſcendit in florem.* Profectò ſingularis eſt explicatio Adamantij. Chriſtus idem ipſe eſt, ſed aliis flos oſtenditur pro qualitate meritorum Sceleſtos in virga ferrea regit, ut à peccatis avertat: timoratos, & bonos ſuaviſſimi, & fragrantiſſimi floris pulchritudine allicit ad virtutem. Erat enim peritiſſimus gubernator: quid mirum ſi virgæ, & floris; rigoris, & lenitatis ſpecimen præferat.

Iſaiæ 11. n. 1.

Origen.

165. Triumphali pompa, quali nullus antea excipitur in Hieroſolymis Ieſus: ab omnibus ſalutatur, ut rex; acclamatur, ut princeps. Quid inde? Veſpertina luce pergit in Bethaniam ſacro diſcipulorum comitatus collegio: cumque ſequenti die ab ea exiret, magna premebatur inedia. Tunc ſic Marcus c. 11. n. 13. *Cumque vidiſſet à longè ficum habentem folia, venit ſi quid forte inveniret in ea. Et cùm veniſſet ad eam, nihil invenit præter folia. Non enim erat tempus ficorum. Et reſpondens dixit ei: jam non amplius in æternum ex te fructum quiſquam manducet.* Amplius rem hanc explicuit Matthæus cap. 21. num. 19. *Numquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum. Et aresacta eſt continò ficulnea.* Quid enim mali fecerat ficulnea, ut tanta pœna plecteretur? Si quia tunc orbata erat ficubus uſque ad ariditatem mulctatur: nondum ficorum advenerat opportunitas. Cur ergo, mitiſſimè Jeſu, aresacta eſt ficulnea? Victor Antiochenus ad præfata verba Marci pulchram huic quæſito exhibuit reſponſionem. *Propter diſcipulos,* inquit, *hoc fecit. Poſtea quam enim ubique beneficia præſtiterat, nullum autem puniverat, conſentaneum erat, ut aliquod quandoque punientis virtutis ſpecimen ederet.* Accipe horum verborum emphaſim explicatam. Cùm Chriſtus Dominus (ut præcedentibus capitibus refert Marcus) tot miranda patraverit; cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis loquelam reſtituens; dæmonia è corporibus pellens; ſanitatem reddens infirmis; ad vitam revocans mortuos; paucis panibus, & piſciculis quinque hominum millia uſque ad ſaturitatem cibans, & alia innumera beneficia conferens, quæ erga homines beneficum & mitem prædicabant; ſibi viſum fuit, poſt triumphalem ingreſſum, poſt regis acclamationem punire ficulneam, ut non ſolùm beneficus, & manſuetus appareret, ſed etiam punientis virtutis ſpecimen declararet. Dedecet enim regem, ſemper clementia, nunquam uti juſtitia. Cupiens ergo Chriſtus inſtruere præſules, & rectores, & regalis officij oſtendere perfectionem; qui antea mitem, beneficum, & liberalem ſe oſtenderat, poſtea punitoris functionem non dedignatur, ut in omnibus præfecturæ ſatisfaciat officio, lenitati rigorem adjungens, & manſuetudini ſeveritatem aſſocians.

Matt. 21. n. 19.

Victor Antioch.

166. Fila coccinea bis tincta ad ſacerdotis, Dei juſſu, præparantur ornatum: *Coccumque bis tinctum.* Vel ut legit Origenes homil. 13. in Exodum: *Coccum duplicatum.* Ad quid ergo bis tingitur coccus, aut duplicatur, quod de aliis filis huic ornatui ſervientibus non legitur? Reſpondet Origenes ibidem: *Color iſte (ut diximus) ignis indicat elementum. Ignis autem duplicem habet virtutem, unam qua illuminat; aliam, qua incendit.* Inter omnia elementa ignis tenet principatum, & ſuperiorem occupat locum: quamobrem duplici pollet virtute; illuminandi una, incendendi altera: in quo, ni fallor, perfecti præſulis obumbratur officium. Illuminat perfectus ſubditos, cùm eos cumulat beneficiis. (Lux enim inter maxima naturæ dona meritò annumeratur) incendit dum punit, comburit, dum caſtigat. Duplicatum ergo ad ornatum Pontificis præparabatur coccum, eum admonens, ut erga bonos leniter, in criminoſos ſe gerat acriter. Totum hoc Bedæ fulcitur teſtimonio lib. 3. de Tabernac. cap. 4. ubi ſic loquitur de cocco bis tincto. *Fortaſſe bis tinctum fieri, præceptum eſt, quod ignis duplicem habere vim ſoleat, urendi, ſcilicet, & lucendi; cujus naturam imitari præſulem in verbo nimirum doctrinæ ſalutaris oportet: ut & lucem videlicet deſiderantibus aperiat, & ru-*

Origen.

Beda.

& rubiginem peccatorum in contemptoribus curet increpando comburere. Hoc est exacti prælatis munus : hæc excellentissimi antistitis cura non contemnenda.

ILLATIO LXIV.

Angelicam transcendit naturam, qui gemma ornatur virginitatis.

167. PErlongum esset Patrum recensere testimonia, quæ nostram thesim confirmant, dilucidiora adducam, ut hujus virtutis eluceat splendor. Chrysologus serm. 145. eam expressis verbis asseruit. *Semper est Angelis*, inquit, *cognata virginitas: in carne prater carnem vivere, non terrena vita est, sed cœlestis. Et si vultu scire, Angelicam gloriam acquirere, majus est, quàm habere : esse Angelum, felicitatis est, virginem esse virtutis.* Chrysol. Ambros. *Virginitas enim hoc obtinet viribus, quod habet Angelus ex natura.* D. Ambros. lib. 1. de virginibus inquit : *in cœlo patria est castitatis : hîc advena ; ibi incola.* Et rursus : *Castitas enim Angelos facit, qui eam servavit Angelus est, qui perdidit diabolus.* Divus Hieronymus epist. 22. cap. 9. Virginitatem his verbis extollit : *Statim ut filius Dei ingressus est super terram novam sibi familiam instituit, ut qui ab Angelis adorabatur in cœlo, haberet Angelos & in terris.* Hieron.

168. Saducæis interrogantibus, cujus in resurrectione mulier illa fuisset, quæ septem viris in matrimonium fuerat conjuncta, respondit Iesus. Matth. 22. num. 30. *In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Miratur Chrysostomus relatus à S. Thoma in caten. ad hunc locum. *Notandum verò*, inquit, *quòd cùm de jejuniis, & eleëmosynis, cæterisque virtutibus spiritualibus locutus fuit, nunquam Angelorum similitudinem introduxit, nisi cùm de absolutione à coitu loqueretur.* Meritò hoc advertit Chrysostomus : sed audi orationem quam subinfert. *Quoniam sicut omnes actus carnales opera sunt animalium, præcipuè tamen actus libidinus; sic omnes virtutes sunt res Angelica, præcipuè tamen castitas, per quam vincitur natura virtutibus.* In resurrectione ergo futuri sumus sicut Angeli in cœlo, quia castitatis luce fulgebimus, carnis illecebris jam orbati. Ob hoc Divus Cyprianus de disciplina, & habitu virginum, eas exhortans, ut virginitatis lilium servarent immarcescibile, dicebat : *Cùm casta perseveratis, & virgines, Angelis Dei estis æquales.* Tertullianus lib. 1. ad uxorem cap. 4. non solùm virgines in cœlo Angelis similes esse, sed adhuc in terra degentes inter angelicas turmas annumerari : *In terris non nubendo de familia Angelica deputantur.* Sed D. Hieronymus lib. 1. adversùs Jovinianum cap. 21. idem docuit : *In resurrectione mortuorum, non nubent, nec nubentur, sed similes erunt Angelis. Quod alij postea in cœlis futuri sunt, hoc virgines in terra esse cœperunt.* Magna profectò hujus virtutis excellentia, liquidem terrenos homines transformat in Angelos, & cœlestis curiæ inter cives adscribit. Chrysost. Cyprian. Tertull. Hieron.

169. Genes. 1. n. 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam.* Sed quid est, hominem ad imaginem, & similitudinem Dei fuisse creatum ? Quidam respondent, similitudinem hanc consistere in eo, quòd homo intellectu, & voluntate præditus existat. Alij, quia in gratia & amicitia Dei, quæ divinæ naturæ est participatio. Sixtus Papa III. in 5. tom. Bibl. vet. Patr. lib de castitate parum à principio, cùm dixisset virginitatem extollens, virtutem Deo dignam esse, pro virginitate pugnans sic ait: *Parum ergo bonum putas hominem sicut à primordio factus est, Dei similitudinem etiam in corporis integritate servare, & tanta majestatis simile aliquid habere perpetuum : Dicit enim scriptura : & fecit Dominus hominem ad imaginem, & similitudinem suam. Non immeritò : incorruptum enim eum fecerat, qui propria postmodum est voluntate corruptus.* Ex mente ergo hujus Pontificis, ideo homo ad imaginem Dei factus est, quia virgo, & incorruptus fuit creatus: Ut exinde colligas, virginitatis candorem non tantùm nos Angelis coæquare, sed similes Deo reddere. Sixtus Papa.

170. S. Zeno Veronens. sermone de continentia sic de Beata Virgine loquitur. *Cæterum illa fuit virgo post connubium, virgo post conceptum, virgo post filium. Denique si esset aliquid virginitate melius, Dei filius hoc magis potuerat suæ matri præstare, cui præstitit, ut divinæ virginitatis honore polleret.* Per maternitatem beata Maria similis Deo extitit, id etiam obtinuit per virginitatem: nec major excellentia potuit Mariæ conferri à Deo, si maternitatem excipias, quàm virginitas, qua Deo assimilatur. Hujus excellentiæ cupidum æternum, & incommutabile Verbum ex virgine matre nasci dignatus est ; ne ejus in mundum ingressui hæc excellentia deficeret. Innuit hoc Cyrillus Alexandrinus lib. 8. contra Julianum cùm dixit loquens de Dei, & virginis filio : *Oportebat enim talem ejus fieri partum secundùm carnem, inquam, & ex muliere, ut habeat, divinum quiddam ingressus ejus in mundum, & ostensio.* Dixerat paulò antea, Verbum accepisse corpus ex sancta Virgine, novo, & mirabili modo, & ultra naturæ leges, ut haberet (prosequitur) divinum quiddam ingressus ejus in mundum. Sed ; Quo pergis, Cyrille, an incommutabile verbum si ex corrupta nasceretur, ut potuit ingressus ejus in mundum non esset divinus? Esset utique. Cur ergo assumas ex virgine sancta novo, & mirabili modo corpus assumpsisse, ut quid divinum haberet ejus ingressus in mundum ? Quia quantumvis Dei Verbum in se sit divinum ; ex eo quòd ex matre nascatur virgine aliquid habere videtur divinum. Ita similis est Deo virginitas, ut ex virgine carnem assumere, quid divinum existimetur. Zeno. Veron. Cyrill. Alex.

171. Byssinus color exigitur, Dei imperio, ad ornatum Aaronis : *& Byssum :* per quem teste Berengosio cap. 5. in 2. tom. Bib. vet. Patr. loquente de Joseph, virginitatis, & castimoniæ intelligitur lilium. *Per Byssum*, inquit, *caro virginea significatur.* Ad quid ergo byssus additur ad sacerdotis ornatum ? Ut sacerdos, qui dignitate, & ministerio angelicam transcendit naturam : in Bereng.

vita, in moribus, & in habitu, castè, & sobriè vivens (& si fieri posset, virginitatis florem conservans) statum angelicum æmuletur; tantoque glorioſius ornabitur castitate, quantò possidetur feliciùs: Ideoque pretiosior est in hominibus, quàm in Angelis; quod labore, & meritis acquiritur, pluris æstimari debet, quàm quod fruitur per naturam.

ILLATIO LXV.

Virginitas nos vindicat à mortalitatis, & corruptionis injuria.

172. SUspecta mendacij est apud aliquos narratio, quæ de Phœnice à plurimis prædicatur: dubitarem, & ego forsan, ni tot Sanctorum Patrum testimoniis ad nostræ Catholicæ fidei Præcipua mysteria comprobanda, fulcitam viderem. Phœnicis exemplo, qui semetipsum lubenter funerans renovat natali fine decedens atque succedens. Tertullianus lib. de resurrect. carn. c. 13. Zeno Veronenſ. serm. de Resurrectione. Cyrillus Hierosolim. Cat. 18. de resurrect. D. Ambros. lib. 5. c. 23. Hexamer. & lib. de fide Resurrectionis. D. Epiphan. in Ancoratu. & in Physiolog. c. 11. Rufinus in symbolo in 3. tom. operum D. Cypriani, ut resurrectionem carnis confirment, & demonstrent. Consentiunt Nazianz. in carminibus de præceptis ad virgines, Lactantius, Cyprianus in expositione Symboli, Beda lib. 2. de expositione in Job. Ex prophanis antiquis affirmant Plinius lib. 10. c. 2. Ovidius lib. 5. Metamorpho. Oppianus in Excutico, & alicubi, Euripides, Lucretius in sectis, & interpres Pindari: Ex nuperis quàmplurimi, qui omnes uno ore pronunciant Phœnicem unum in Ægypto, vel Arabia huic vicina, quingentorum annorum vitam agentem. Longiùs protraheret si horum auctorum elegantissima afferrem verba; placet tamen S. Zenonis in medium producere. *Phœnix*, inquit, *avis illa pretiosa, resurrectionis evidenter nos edocet jura: quæ nobilitatem generis sui non à parentibus accipit, nõ liberis tradit: Ipsa sibi est uterque sexus, ipsa omnis affectus, ipsa genus, ipsa finis, ipsa principium: nõ ex coitu nascitur, non invita, non imprudens moritur, sed cùm maturi lethi tempus advenerit, à semetipsa invitatis sacris ignibus libentissimè concrematur: sepulchrum nidus, illi favilla nutrices, denique post monumentum festo velut exultat in tumulo, non umbra, sed veritas; non imago, sed Phœnix non alia, sed quamvis melior alia, tamen prior ipsa.* Quid pulchrius? Duo præcipuè narrantur de Phœnice: Vita singularis sine alterius consortio; & monstruosa posteritas de favilla, & cinere. Mirum, si verum, credibile tamen tantorũ virorum testimoniis comprobatum. In hoc alite plura latent mysteria, ob quorum adumbrationẽ Deus omnipotens summo consilio, & providentia illum produxit. Examinemus ergo, quod ad nostri thematis confirmationem conducit. Quid enim est, quòd in mediis flammis moriens Phœnix æternam vitam, sui quasi superstes adipiscatur securus? Verè moritur suis sepultus cineribus: quomodo ergo temporis tam celeri cursu resurgit è tumulo? Adumbravit Zeno hujus nodi solutionem, dicens: *Non ex coitu nascitur.* Sed expressiùs Ambros. in Psalm. 118. dum ait: *Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo surgit rego sibi avis superstes.* Phœnix, quæ singulariter vivit, nescit libidinem, coitum ignorat, & quasi colit virginitatem. Ecce cur sibi est succedens, & ex morte vitam nanciscitur. Virginitas namque vel in ipsa morte vitæ est, auspicium, ad vitam revocat, & mortalitatis injurias vindicat. Ob hoc D. Petrus Damianus serm. de assumptione, sic de beata loquitur Virgine: *Caro virginis ex Adam sumpta maculas Adæ non admisit, sed singularis continentiæ puritas in candorem lucis æternæ, conversa est.* Quasi ex virginitate velut Phœnix, tamen sine cinerum damno, in lucis æternæ candorem fuerit conversa. Ne mireris, nos beatam Virginem Phœnici comparare, cum D. Cyprianus in expositione Symboli, Phœnicis exemplo immaculatum Mariæ partum, & intemeratam virginitatem comprobaverit. *Quid mirum*, inquit, *videtur, si virgo conciperet, cùm Orientis avem, quam Phœnicem vocant, in tantùm fine coniuge nasci, vel renasci constet, ut semper una sit, & semper sibi ipsa, vel nascendo, vel renascendo succedat.* Phœnix ergo est Maria, quæ sine viro genuit Deum integra permanens, & illibata. Quid ergo mirum, si in lucis æternæ convertatur candorem, si injurias mortis ignoret, etiam dum moritur, & ad immortalitatis thronum assumatur, dum resurgit.

Tertull. Zeno. Cyrill. Hierosol. Ambros. Epiphan. Rufinus. Nazianz. Lactant. Cyprian. Beda. Plinius. Ovidius. Oppian. Euripid. Zeno. Veron. Ambros. Cyprian.

173. Primæva vitæ auspicia aquarum resonaverunt in gurgite, cum in rerum primordio aquis sic Deus imperavit: *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cœli.* Genes. 1. num. 20. Notatu dignum est, vitæ vocem in aquis resonasse priusquam in terra. Inter undas primordia vitæ distinguimus, & respirantium audimus incunabula: Illuc usque cœli opificium, terræ fabricam, & ejus picturatam varietate florum, & arborum amœnitate pulchritudinem suprèmus fecerat opifex; viventium tamen nec minima fuerat recordatio, & vitæ nomen ignotum erat, & inauditum; usque dum venit ad aquas, ex quibus animalia ducunt originem. Pisces enim præ cæteris animantibus vitæ functionibus sunt ditati. Nec vacat mysterio. Ideo ergo puto, in piscibus vitam exordium sumpsisse, quia pisces (teste Aristotele lib. 2. de hist. animal. c. 13) coitum ignorant. *Piscium*, inquit, *nulli cervix, nulli manus, aut pedes, nulli testes, nulli mamma. Sed mamma cæteris quoque negata est omnibus, quæ animal nequeant generare.* Et D. Ambros. lib. 5. Hexamer. cap. 3. sic de piscibus loquitur. *Nesciunt igitur alienigena pisces, aut adulterina contagia.* Unde secundùm mentem Ambrosij saltem castimoniam quasi conjugalem servant. Vide ergo, qualiter pisces, qui nesciunt coitum, virginitatis florem obumbrant: Vide etiam quare ab eis vitalis spiritus sumpsit exordium; quia in ipsis continentiæ figurabatur sublimitas. Nullibi enim securius vitæ reperitur auspicium, quàm ubi lilium virginitatis suavissimum mittit odorem. Gen. 1. n. 20. Aristot. Ambros.

Ioan.

174. Ioan. 21. num. 23. de seipso subobscurè loquens testatur, loquelam versari inter discipulos à mortis censu dilectum discipulum esse immunem. *Exiit*, inquit, *sermo inter fratres, quòd discipulus ille non moritur.* Sed quonam fundamento in talem suspicionem devenerunt discipuli? Absque illo minùs æquè veritatis prænones rem illuc usque inauditam prædicassent: credendum ergo est, maximo niti fundamento. Unde ergo Ioannem à communi mortis debito absolutum putarunt? Profectò non aliunde, quàm ex virginitatis decore. Non quia Ioannes nunquam vitam cum morte esset commutaturus (mortuus enim fuit) sed quia cum virginitatis flore candesceret, mori illi non erat discessus, sed velut dormitio. Id expressit D. Hieron. lib. 1. contra Jovinianum, dicens: *Ex hoc ostenditur virginitatem non mori, sed manere cum Christo, & dormitionem ejus transitum esse, non mortem.* Qui virginitate ornatur, cùm ex hac vita discedit mori videtur (moritur utique) sed mors illa dormitio potiùs est dicenda, quàm mors. Ita namque virginitati vita conjungitur, & tam celeri cursu in via mortis virgo percurrit, ut somniare mortem potiùs, quàm ebibere putetur. Meritò ergo Ioannes à communi censu existimatur exemptus, cùm virginitatis fulgeret ingenuitate.

Ioan. 21. n. 23. Hieron.

175. In extremo vitæ Spiritu constitutus sic Christus ad matrem virginem alloquitur: *Mulier, ecce filius tuus.* Ioan. 19. n. 26. Non possum non mirari, Christum Dominum ad dilectissimam matrem tam tepidum misisse verbum. O Domine! matrem veneraris, & mulierem appellas? Cur matrem renuis appellare, quam filiali colis honore? Cessabit admiratio, si rem hanc expendamus penitiùs, jamjam Christus fermè vitam cum morte commutabat: & ille, qui simul Deus est, & homo, moriebatur ut homo, qui ut Deus, est vita, & cui mori repugnat: Naturæ humanæ, quam de virgine assumpserat, debitum exolvebat. Mulierem ergo vocat, & matrem non appellat, quia cùm in Maria matris dignitas vix sine virginitatis honore percipi valeat: si matrem vocaret, virginitatis non taceret honorem. Cùm ergo virginis filium discedere è vita videatur difficile, non appellat matrem, ut taceat virginem: ut exinde innotescat, quòd si morti est obnoxius, non est ut virginis filius, sed ut mulieris, & quà humanam habet naturam. Nam ex illo respectu, quo Mariam ut virginem respiciebat, quasi mortis esset incapax, mori non poterat. Appellat ergo mulierem, quam matrem reverebatur; ne virginitatis maternæ clypeo protectus mortem evaderet. Ita namque virginitati perennis vita debetur, ut vel ipsa mors timeat accedere, quò puritatis lilium mittit odorem. Virginitatis ergo florem mulieris cælat vocabulo, quasi permittens morti falcis lethalem sectionem.

Ioan. 19. n. 26.

ILLATIO LXVI.

Quanta virtute pulcherrimum virginitatis lilium divinum alliciat affectum.

126. Ambros.

PResentis thematis arduitatem præsensit Ambrosius, cùm virginitatem odoratus lib. de virginibus in hæc verba prorumpit. *Quis autem humano eam posset ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra usum natura sit? E cœlo accersivit, quod imitaretur in terris.* Si ergo in tantæ virtutis majestate vox silet, visus caligat, timet intellectus: quomodo divini affectus ardorem erga hanc virtutem tentamus exponere? Sed difficultas rei ipsa difficultate superatur. Nam virginitatis sublimitas, Dei erga eam manifestat affectum. Quî fieri potest, ut Deum non alliciat, quæ supra naturæ leges conservatur intacta?

177. Genes. 2. num. 7.

De limo terræ formavit hominem supremus opifex, vitæ tamen expertem licèt mirabili partium structurâ concinnatum. Vidit opificium; *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Genes. 2. num. 7. Glossa interlinealis hîc, per hoc spiraculum vitæ corporis vitam intelligit: *Totum quidem corpus animavit.* Glossa Moralis id exponit de vita gratiæ: *Factus est homo*, inquit, *in animam viventem, scilicet vita gratia, quæ perfectio est naturalis vitæ.* O quantus est Deus in animando limo? Sed quid in illo vidit, ut utramque vitam uno tribueret anhelitu in faciem ejus inspirans? Ingeniosissimè Tertullianus de carne Christi cap. 17. causam ostendit, dicens: *Virgo erat adhuc terra nondum operè cõpressa, nondum sementi subacta: ex ea hominem factum accipimus à Deo in animã vivam.* Vilis, & tenuis erat limus ille, sed ex terra virginea nondum aratro perstricta, nec vomere lacerata. En tibi causam, ob quam in eum supremus Dominus vitam inspiravit. Vel dicito, quasi virginitatis allectum odore emisisse spiritũ, reddidisseque hominem in animam vivam, & Deitatis participem, & velut vitâ Dei viventem.

Gloss. Inter. Gloss. Moral. Tertull.

178. Genes. 1. n. 2.

Non alia de causa super aquarum undas superferebatur Spiritus Sanctus in exordio rerum, ut decantatur Genes. 1. n. 2. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Sed quid in salo, ut ex eo Spiritus Domini vehiculum constitueret? & cur super undas, & non super alia elementa: Quia (ut præcedenti illatione n. 173. ex Philosopho notabamus) ex aquis pisces sine maris, & fœminæ congressu abundè pullulant. Meritò ergo super aquas Spiritus Domini refertur circumferri, sub quibus viventia concubitum ignorantes quasi virginitatem colunt. Sic Cassiodorus lib. 8. variar. epist. 6. *Currit aqua virgo sub delectatione purissima*, & Aristophanes in Cereal. *Pulchra & virginea fluenta.* Vel umbra namque virginei pudoris allicitur Spiritus Sanctus.

Supra mentem Sion viderat Ioannes agnum stantem, & cum eo centum & quadraginta quatuor millia divinas laudes canentia. Mirabile hoc: sed mirabilius, quod se-

quitur: *Et nemo poterat*, inquit, *dicere Canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui exempti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; Virgines enim sunt.* Apocal. Decimo quarto numero tertio. Non miror ista centum quadraginta quatuor millia divinas laudes intonare. Quod meum ingeniolum malè torsit, est; cur illis solis divina cantilena tribuitur, & quod magis est, Christi redemptio? Insuper adhuc urget difficultas; quia totum hoc solis virginibus adaptatur, siquidem dicitur: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt*, Numquid Virgines tantùm redemptæ sunt à Domino, cùm non sit, qui se abscondat à cruore ejus? Aut qui virginitatem colunt tantùm digni sunt divinas laudes decantare? Quid de Apostolis, qui post connubia secuti sunt Christum? Quid de Martyribus, qui matrimonio adhuc persistente pro Christo sanguinem fuderunt? Quid de Doctoribus? An hi excludendi sunt à redemptione; Ablit, cùm copiosa sit apud Christum redemptio, & omnes comprehendat. Quomodo ergo inter redemptos sanguine agni solùm annumerantur virgines? Respondet Bruno apud Tilmanum ad cap. 2. Genes. expendens mutuum amorem inter uxorem, & virum, & nativam virorum propensionem, ut mulieribus velut co-

Bruno. stis adherere cupiant, sic ait: *Cujus amoris appetitum, qui divinitus in se adjuti vincere queunt; quasi contra propriam naturam dimicando vicerunt, & meritò cæteris præferuntur.* Quod est dicere: non excludit Ioannes à pretio divinæ redemptionis eos, qui sacro se dedicarunt connubio, cùm solùm inter emptos è terra annumerat virgines. Quis enim conjuges ita damnabit, ut non redemptos audeat asserere? Sed de solis virginibus ita loquitur; non quia solùm sint redempti, sed quia cæteris sint Prælati: quia carnis illecebras divinitus adjuti superarunt. Voluit ergo ostendere Pathmeus vates, quando solùm inter redemptos virgines supputavit, non alios excludendos fore à redemptione; sed tanti Deũ facere virginitatem, ut solùm virginum videatur recordari, cùm innumeræ redemptorum multitudinis manifestat chorum. Sic enim virgines diligit Deus: sic virginitatis complacet in flore, ut pr› ipsis solùm sanguinem videatur fudisse, non quia cæteri excludantur à tanto beneficio.

180. Et quid mirum, virginitatis lilium redemptorum caracterem demonstrare, cùm redemptionis mysterium virginitati debeamus? Mittitur Gabriel ad virginem salutandam, quæ cùm de maternitatis gloria certior fieret, virginitatis

Lucæ 1. n. 34. non amittendæ anxia, quærit ab Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Lucæ primo numero trigesimo quarto. Chrysostom. homil. quadragesima nona super Genes. sic pro

Chrysost. Gabriele respondet: *Atqui propter hoc ipsum fiet, quoniam virum non cognoscis. Nam si cognosceres virum non fuisses habita digna, ut huic mysterio servires.* Idem docuit Hesychius Hierosolimita-

Hesych. Hierosol. nus. Explicans illud Lucæ 1. *Spiritus Sanctus superveniet in te, &c.* ubi sic ait; *Hoc est; si cognosceres virum, non pareres Deum, cui visum est ex te propter te citra corruptionem servi formam sumere: nunquam fieres instrumentum incarnationis ejus, qui omnia produxit. Verùm quia munda es à concubitu nuptiali; quia templum incorruptum, & tabernaculum ab omni sorde liberum conservasti: & Pater hospitatur apud te, & Spiritus Sanctus obumbrat, & assumpta carne unigenitus ex te nascitur:* Quid clarius? Ecce qualiter propter Mariæ puritatem immarcescibilem, & virgineum ejus candorem, ex ipsa nascitur Verbum: Igitur Mariæ Virginitati Sacrosanctum incarnationis debemus arcanum. Quid ergo mirum, si pro solis virginibus (ut numero præcedenti notabamus) redemptio facta videatur?

Sed adhuc rem hanc altiùs contemplari libet. 181.
Dico tandem; Virginitati candorem ita divinum allicere affectum, ut vitam, & cor Dei auferat non invitè. Accinit hoc cœlestis sponsus malè saucius ab uno crine sponsæ. Cantic. 4. numero nono. *Vulnerasti*, inquit, *soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.* Ex Hebræo legitur: *Abstulisti cor meum, soror mea sponsa, abstulisti cor meum una torque colli tui.* Septuaginta legere: *Cor abstulisti nobis, soror mea sponsa, cor abstulisti nobis uno ex oculis tuis, in uno ornamento cervicum tuarum.* Sacer textus vulneratum prædicat sponsum in uno crine sponsæ: Hebraica translatio, & septuaginta interpretum versio non solùm saucium, sed excordatum, & velut sine vita præ nimio, & ardentissimo amore, exponunt. Sed cur sponsus tanto ardet amore, ut ab uno crine sponsæ excordatum se prædicet? Aut quid isto crine vidit, quod ei vitam, & cor auferre posset? Ni fallor, totum hoc virgineo sponsæ candori tribuendum est. Apud antiquos inhonestis feminis prohibitum erat, ligatos habere capillos. Ovidius se excusat, licentiosè scripsisse, quia non ad pudicas feminas, sed inhonestas scribebat.

Cant. 2. n. 9. Hebr. Septuag.

Scripsimus hæc illis, quarum non vitta pudicos Ovidius.
Contingit crines, nec stola longa pedes.

Fœminarum autem honestarum insigne erat, crinibus non solutis, sed in tenia carceratis ornari. Igitur sponsus ideo ab uno crine sponsæ non solùm vulneratum, sed excordatum se prædicat; quia sponsæ crines non soluti pendebant, sed velut incarcerati in tenia, ut mos erat apud virgines, & honestas feminas. Hoc forsan denotavit Hebraica translatio dum legit: *Abstulisti cor meum una torque colli tui.* Et septuaginta cùm legêre: *In uno ornamento cervicum tuarum.* Quod est dicere: ita capilli sponsæ in tenia erant religati, ut pulchrum & honestum formarent ornamentum, quali virgines, & honestæ feminæ uti solent. Vulnerari ergo ab uno crine, perinde est, ac virginitate, & pudicitia sponsæ.

Vers. VI. Facient autem superhumerale de auro, & hyacintho, & purpurâ, coccoque bis tincto, & byssо retortâ opere polymito.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. N præcedentibus egerat sacer textus de materia, ex quibus sacræ vestes erant conficiendæ: nunc eamdem repetit, cùm de textura superhumeralis sermonem instituit. *Facient autem*: id est, Sapientes illi, nempe Beseleel, & Ooliab à Deo ad tantum opus instructi. *Superhumerale.* Non servat sacer historiographus in annumerandis vestibus ordinem, quo ipsas induebat Sacerdos, ut diximus versu, 4. n. 1. incipit à superhumerali, quia erat opus speciosissimum arte summa confectum includens in se Rationale, seu Pectorale. Dicitur Hebraïcè, *Ephod*, & derivatur ab *Aphad*, quod est cingere, ut notarunt Oleaster ad hunc locum, & Arias Montanus in descriptione vestimentorum Aaronis; hic putat rectiùs ab ambiendo sic dictum: quia ambiebat humeros, tergum, & pectus: unde Latinus noster Interpres superhumerale transtulit. Alij antiqui *scapulare* dixerunt. Hos fortassis secutus fuit Sixtus Senensis lib. 3. tract. de Aaronis ornatu cum ait: Ephod, vel superhumerale esse elegans palliolum absque manicis in modum monastici scapularij sine cuculla habens humeralia duo, hoc est, constans duabus partibus æqualibus, quarum una tergus, altera pectus ad umbilicum usque tegit, in qua circa medium pectus lacuna quædam vacua relinquitur ad Rationalis susceptionem. Hæc Senensis.

Oleaster. Arias Montan.

Sixtus Senens.

2. Materia hujus ornatus erat aurum, hyacinthus, purpurâ, coccusque bis tinctus, & byssus retortâ. Aurum erat extensum in bracteis (Hispanè? *O juclas de oro*) intextum his coloribus *opere polymito*, vel Phrygionico, vel ut ait translatio Sanctes Pagnini ex Hebræo, *opere cogitantis*, id est, ingenioſi artificis, vel variegatoris; ut solent rapita, inquit Emmanuël Sa. vel opere plumario. Audi Divum Hieronymum epistola 128. ad Fabiolam sic loquentem de filis, quibus superhumerale erat contextum: *Auri lamina, id est, bractea mira tenuitate tenduntur, ex quibus facta fila torquentur cum sub tegmine trium colorum hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum stamine byssino, & efficitur palliolum mira pulchritudinis, perstringens fulgore oculos in modum caracallarum, sed absque cuculla. Contra pectus nihil contextum est, & locus futuro Pectorali relictus.* Philo Hebræus lib. 2. de Monarchia in medio constanter tenet superhumerale fuisse ad modum thoracis, his verbis. *Huic* (id est, tunicæ hyacinthinæ) *superinduitur textum pectorale thoracis specie quo cœlum subindicatur.* Ubi Ephod vocat Pectorale, quia hoc in illo includebatur, & inseparabile erat ab eo.

Sanctes Pagn.

Sa.

Hieron.

Philo Hebr.

Quare sic prosequitur: *Nam duo smaragdi pretiosissimi eminent in summis humeris.* Quæ apertè de Ephod sunt intelligenda: quia Rationale non tegebat humeros, sed pectus Sacerdotis: tum etiam quia smaragdi, vel lapides onychini supra Ephod fulgebant in humeris lumini Pontificis.

QUÆSTIO IX.

Litteralis.

An superhumerale, vel Ephod vacuitatem quandam haberet contra pectus Pontificis, in qua insereretur Rationale.

3. Salianus.

IAcobus Salianus vir omni eruditione clarissimus in suis annalibus anno mundi 2544. Moysis 81. num. 327. Vacuitatem, vel lacunam, quam adstruit Sixtus Senensis citatus numero præcedenti, acriter impugnat his verbis: Verum hanc inanitatem non diffitebor, mihi non parum esse suspectam. Primò, quia scripturæ non est. Deinde, quia unius Josephi est. Nam Philo tam in libris de vita Moysis, quàm de Monarchia, in quibus de Rationali agit, nullum planè de ista lacuna verbum fecit: nullum Hieronymus in epistola ad Fabiolam, cùm hoc argumentum ex professo tractaret, nullum Septuaginta, aut Chaldæus Paraphrastes: nullum quod sciam alius quisquam de Scriptoribus antiquis. Quæ si à divino præcepto, atque authoritate graviùm Scriptorum consentientium, quæ utraque Josepho desunt, discesserimus, quid causæ, aut rationis idoneæ afferri potest, ut tam pretiosa vestis præter decorem, & sine utilitate perforaretur ad pectus, ut deinde gemmato operculo clauderetur? Quid in hac fenestra commodi; quid in clausa detrimenti? Hæc Salianus.

4. Hieron.

Verùm hæc sententia verbis Hieronymi nuperculè citatis apertè rejicitur: Nam de superhumerali loquens, sic concludit: *Contra pectus nihil contextum est, & locus futuro Rationali relictus.* Quæ verba apertè indicant hanc vacuitatem. Nam si illa non esset, maxima deformitas ex defectu artificiosissimæ texturæ appareret in pectore Sacerdotis, antequam adaptaretur Rationale. Rursus, quomodo locus futuro Rationali esset relictus, si ista vacuitas ibi non esset? Ex mente ergo Hieronymi, satis deducitur Senensis sententia. Deinde quia teste eodem Hieronymo, in his magna fides exhibenda est Josepho, & ejus unicum testimonium firmissimum est fundamentum. Docuit etiam Glossa interlinealis ad hunc locum. Noster Tostatus quæstione 12. in c. 28. Exodi. Nec urget; quod in sacro eloquio de hac lacuna nulla fiat mentio, ut suspecta sit. Nam multa in scriptura non exprimuntur, vel quia non est necessarium, vel ut interpretum exerceantur ingenia. Ob hoc, *Urim, & Thumim*

Josephus

Glossa Interl. Abulens. Sixt. Senens.

significatum non exprimitur in scriptura, & alia innumera. Argumentum enim negativum minùs efficax semper visum est Interpretibus Scripturæ. Tandem Senensis sententia roboratur ex eo, quod admissa hac vacuitate Rationale firmiùs adaptaretur pectori Sacerdotis. Nam ut infrà dicemus, vittis hyacinthinis ligabatur quatuor annulis superhumeralis positis in totidem angulis ejusdem; unde inseparabile erat Rationale à Pectorali. Sed res hæc minoris momenti est, quàm aliæ, quæ nos vocant.

Quæstio X.
Litteralis.

Quidnam in presenti intelligendum sit per Ephod.

5. Mirum est, quàm variè circa Ephod senserint Authores. Augustinus quæst. 46. ex veteri Testamento refert, aliquos putasse fuisse quoddam armariolum, quo sacerdotes utebantur ad inquirenda oracula: idque deduxisse ex illo 1. Reg. cap. 2. num. 28. ubi dicitur: *Et portaret Ephod coram me*: ubi nõ dicitur, induent Ephod. Ergo signum est, non fuisse genus aliquod vestimenti. Aliis (ut refert Hieronymus epistola 130. ad Marcellam) visum fuit esse thuribulum: quamvis pro hac opinione nullum jaciat fundamentum. Aliis erat simulachrum (ut narrat idem Hieronymus loco nuper citato, & Augustinus quæstione 41. in Judices,) idque ex duplici scripturæ loco conjiciebant. Alter extat 8. Judicum num. 27. Ubi dicitur Gedeonem partâ victortâ contra Madian ex mille septingentis auri siclis absque ornamentis, & monilibus, & veste purpurea, quibus Reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum fecisse Ephod. *Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israël in eo, & factum est Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam.* Ergo illud Ephod erat simulachrum, aut idolum. Consecutio patet. Primò: quia in unam vestem tanta summa auri expendi non poterat. Secundò: quia dicitur Gedeon statuisse illud Ephod quasi ex solido auro rigidum, ita ut positum stare posset. Tertiò: quia dicitur omnem Israël fornicatum fuisse, seu idololatrasse in eo tamquam in simulachro, cui detulerunt cultum, & honorem idololatriæ. Alter locus est ex eodem lib. Judicum, cap. 17. numero 4. & 5. ubi dicitur Micham ex auro, quod à sua matre acceperat, fecisse Ephod opere conflatorio, cùm dicatur illa pecunia tradita argentario, ut faceret sculptile. *Tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile, atque conflatile, quod fuit in domo Micha. Qui ædiculam quoque in ea Deo separavit, & fecit Ephod; & Theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola.*

August. — 1. Reg. 2. n. 28. — D. Hier. — Judic. 8. n. 27. — Judic. 17 n. 4. & 5.

6. Omnes prætatæ sententiæ facilè rejiciuntur. Et in primis illa, quæ asserebat Ephod esse armarioli genus, fictitia est. Nam quamvis in locis relatis, Ephod dicatur portari à Sacerdotibus, ob hoc tamen non probatur à vestis, & ornatus ratione esse alienum. Nam hoc etiam vestibus maximè convenit, & præcipuè inter Hispanos dici solet: *Trahe un vico vestido.* Deinde quia Ephod expressè appellatur vestis. 1. Regum, 22. numero 18. cùm Doeg Idumæus irruit in Sacerdotes jussu Saülis: *Et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo.* Deinde secunda sententia de thuribulo, sicut sine fundamento inducitur, ita sine ullo argumento rejicienda est: Restat nunc testimoniis scripturæ satisfacere. Ad primum desumptum ex 8. cap. Judicum, respondeo cum Augustino citato, Magistro historiæ, Serario, quæst. 15. & Patre Francisco de Mendoza in lib. 1. Regum, cap. 2. num. 18. in expositione litteræ, numero 5. ibi non referri Gedeonem totam illam summam consumpsisse in uno Ephod conficiendo: aut si totam expendit pro Ephod posse intelligi omnem ornatum sacerdotalem, & sacrorum Rituum apparatum, sumendo partem præcipuam pro toto. Quasi Gedeon in gratiarum actionem pro victoria divinitus accepta totam tabernaculi suppellectilem conficiendam curasset. Ad illud verò, quòd dicitur Ephod positum fuisse, ut staret, quasi auro solido sic obrigescerat, respondet Mendoza citatus, nihil probare. Quia statuere, aut ponere, ut est in Hebræo non solùm dicitur de rebus solidis, & rigidis, sed etiam de flexibilibus. Ut Judicum 6. num. 37. dicitur de vellere, quod Gedeon posuit in area; *Ponam hoc vellus lanæ in area.* Deinde illud, quod dicitur, totum populum idololatrasse in Ephod, non convincit illud esse simulachrum, sed esse vestimentum, cui insanus populus, qui alia viliora pro Deo venerabatur, tribuit cultum, & honorem, ut notat Augustinus. Ad ultimum ex cap. 17. Judic. deductum, facilè respondet Hieronymus ubi suprà: quia ut sacer textus expressè dicit, maximum erat discrimen inter Ephod, & sculptile; siquidem ait: *Et fecit Ephod, & Theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola.*

D. Aug. Magist. histor. Mendoz. — Judic. 6. n. 37.

7. Ex his apertè constat, superhumerale, seu Ephod vestem speciosissimam fuisse ad gloriam, & decorem Pontificis, arte summa confictam ex bracteis aureis, & filis hyacinthinis, purpureis, coccineis, & bysso retorta admirabili modo contextis, ut suprà diximus in expositione litteræ.

Quæstio XI.
Litteralis.

Vtrùm Ephod esset genus ornamenti pro solis Pontificibus consecratum?

8. Vidimus jam in præcedentibus, Ephod esse indumenti genus. Nunc restat examinare, an fuerit solis Pontificibus dedicatum? Prima

Prima dubitandi ratio desumitur ex 1. Regum. 2. num. 18. ubi de Samuële dicitur: *Samuel autem ministrabat ante faciem Domini: puer accinctus Ephod lineo.* Sed Samuel non fuit summus Sacerdos. Ergo Ephod non fuit solis Pontificibus dedicatum. Minor fulcitur præclarissimorum Interpretum testimoniis: & quod majoris ponderis est, firmo sacræ Paginæ videtur niti fundamento. Agamus nunc Patrum telis, & Interpretum: nam postea sacro clypeo dimicandum erit.

1. Reg. 2. n. 18.

9. Adest Clemens Alexandr. lib. 1. stromatum, num. 11. qui docet Samuëlem mortuum fuisse, cùm Abimelech infulis ornabatur Pontificis. Ergo Samuel Pontificio caruit splendore. Aliàs contra divinam sanctionem duo simul essent Pontifices. Accedit Hieronymus lib. 1. adversùs Jovinianum ante medium, ubi ait: *Nescendum, quod Samuel Levita, non Sacerdos, non Pontifex fuerit.* Id ipsum tenuit Augustin. (si ipse est Author quæstionum veteris Testamenti,) nam quæstione 4. asserit, esse ignorantiam, imò errorem eorum opinionem, qui putant, Samuëlem fuisse Sacerdotem. Probat etiam ex Psal. 98. n. 6. ubi dicitur: *Moyses, & Aaron in Sacerdotibus ejus: & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.* Ubi David expressè separavit Sacerdotalē dignitatem à Levitica; & illam Moysi, & Aaroni tribuit, istam verò adscripsit Samueli. Deinde quia Elcana pater Samuelis non fuit Sacerdos, sed adscendebat in templum statutis diebus ad offerendum per Sacerdotes. Tum etiam, quia habebat duas uxores, quod non erat licitum Sacerdotibus, quamvis aliis hominibus fas esset: Ergo Samuel ejus filius non gaudebat honore sacerdotali. Insuper quia Sacerdos ex Sacerdote oriebatur. Id ipsum sentit Josephus lib. 5. antiquit. aliàs in principio, lib. 6. qui Elcanam patrem Samuëlis Levitam fuisse testatur, ac proinde & ipsum Samuelem.

Clemens. Alexand.

Hieron. August.

Psal. 98. n. 6.

10. Efficax ratio id ipsum confirmat. Nam omnes Sacerdotes de familia Aaronis ducebant originem, & extra illam nemini fas erat fungi Sacerdotio. Ut patet Exod. 29. à numero 4. Levitic. 8. à num. 2. Numerorum 3. num. 10. & Numeror. 18. num. 1. & 7. & 1. Paralipom. 23. num. 13. & 2. Paralipom. 26. num. 18. & ad Hebræos 5. num. 4. & cap. 7. num. 13. & 14. Sed Samuel non erat de familia Aaron: quia 1. Paralipom. 6. num. 33. ubi annumerantur primogenitores Samuëlis usque ad Levi nunquam Aaronis fit mentio. Samuel enim descendebat à Levi & ejus filio Caath non per hujus primogenitum Amram patrem Aaronis, sed per secundogenitum Isaar patrem Core. Ergo Samuël non fuit Sacerdos, cùm ab Aarone non duxerit Originem. Sic tenent S. Thom. in cap. 7. epist. ad Hebræos, lect. 3. Arboreus lib. 17. Theosophiæ, c. 4. & communiter Interpretes in librum Regum, Rabanus, Beda, Dionysius, Hugo Cardinalis, Lyra, Abulensis, Cajetanus, & interpretes etiam in Psalm. 98. Cantapetrensis lib. 1. Hypothyp. cap. 13. Genebr. lib. 1. Chronolog. anno mundi 2901. Sabellicus, & alij.

S. Thom. Arboreus Raban. Beda. Dionys. Hugo Card Lyra. Abulens. Cajetan. Cantapetr. Genebr.

11. Contrariæ sententiæ, nimirum Samuëlem Pontificia fulcisse dignitate, non desunt quamplurimi, & non vulgares, nec ignobiles patroni. Ita sentit Divus Ignatius Martyr, Episcopus Antiochenus, epistola 6. ad Magnesianos, Divus Cyprianus in epist. ad Rogatianum, Divus Chrysostomus homilia de Anna, Divus Hieronymus expresè in epistola 1. ad Corinthios, cap. 1. sub initium, Augustinus lib. 17. de civitate, cap. 4. & Psalm. 98. & in lib. 2. Retract. cap. 43. docet Samuelem fuisse de filiis Aaron, qui omnes erant Sacerdotes, & retractat se, quod lib. 17. de civitate, cap. 5. oppositum asseruit. Et eodem lib. Retractat. cap. 55. Divus Ambrosius sermone 18. in Psalm. 118. Divus Bernardus in suis sententiis ait: *Tres in Sacerdotio assumuntur: Moyses, & Aaron, & Samuel.* Severus Sulpit. lib. 1. sacræ historiæ, tom. 7. Bibl. 2. editionis, Beda in lib. 2. Regum, cap. 5. Divus Prosper Aquitanus de promissionibus, & prædictionibus, p. 2. cap. 24. Vualfridus de rebus Ecclesiasticis, cap. 12. Divus Gregorius Nazianzenus oratione 40. Cyrillus Alexandr. in collectaneis ex lib. 1. Regum, Divus Isidorus lib. 1. Regum, cap. 1. Divus Anselmus in 1. ad Timoth. 3. num. 3. Nicephorus lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 4. & alij quamplurimi.

Ignatius. Cyprian. Chrysost. Hieron. August. Ambros. Bernard. Sever. Sulp. Beda. Prosper. Vualfrid. Nazian. Cyrill Alexand. Isidorus. Anselmus Niceph.

12. Ratione non infirma fulciri potest hæc sententia. Quia in veteri Lege soli sacerdoti fas erat offerre sacrificia. Sed Samuel illa obtulit. Ergo Sacerdotij dignitate fuit ornatus. Major patet. Nam divina lex sanciebat, ut Aaron, & filij ejus initiarentur obeundo Sacerdotio, ut patet Exodi 29. Levit. 8. à n. 2. Numer. 3. n. 10. Et hoc ultimo loco capitali pœna damnatur ille, qui, cùm non sit sacerdos sacerdotale munus usurpaverit. Unde Core, qui non erat Sacerdos, & sacrificare tentaverat, repentina morte luit suam temeritatē. Numer. 16. num. 31. Saül quoque Regnum amisit, quia cùm Sacerdotis dignitate non gauderet, Sacerdotio se ingessit. 1. Regum. 13. à num. 9. Ozias quia voluit adolere incensum, quod ad Sacerdotes pertinebat, lepra percussus, non solùm à templo, sed etiam ab urbe coactus est exulare. 2. Paralipom. 26. à num. 16. Ergo munus sacrificandi solius Sacerdotis erat proprium. Minorem, scilicet, Samuelem sacrificium obtulisse sic probo ex 1. Reg. 1. n. 9. ubi apertè dicitur, sacrificium obtulisse: ergo fuit sacerdos.

13. Confirmatur ulterius: quia Samuel successit Heli, ut docet Augustinus lib. 17. de civitate, cap. 5. Sed Heli habuit potestatem Pontificiam, & judiciariam. Ergo utramque habuit Samuel: præsertim cùm non appareat ad quem dignitas Pontificia translata sit. Non ad filios Heli, quia nullus parenti supervixit, & quamvis ex nepotibus superstes fuit Achitob, tamen cùm Heli exhalavit spiritum, non habebat parem ætatem summo Sacerdotio. Deinde, quia Samuel gestabat Ephod, quæ erat vestis sacerdotalis secundùm Theodoretum, & Procopium: & à Nazianzeno orat 40. *Stola sacerdotalis* appellatur. Tandem roboratur: quia 1. Regum, cap. 2. n. 35. ait Deus: *Suscitabo Sacerdotem fidelem.* Quod Hieron. & August. ad litteram de Samuele intelligunt, & spiritualiter de Christo Domino. Hæ sunt acies, quæ pro utraque parte militant pro Samuelis Sacerdotio.

1. Reg. 2. n. 35.

Ni-

14. Nihilominùs tamen diſſidium hoc haud difficulter ſedari poteſt, ſi dicamus, Samuelem non fuiſſe Sacerdotem de familia Aaronis, fuiſſe tamen ex divino privilegio. Nam Deus ſicut Aaronem ſummo ornavit Sacerdotio, poterat etiam Samuelem. In hoc nulla repugnantia apparet, & id ſuadet efficax ratio. Quia quando Samuel ſacrificium obtulit, nulla fuit mulctatus reprehenſione. Ergo nullam commiſit culpam. Signum ergo eſt, ex divina diſpenſatione ſacrificaſſe tamquam Sacerdotem: quamvis fuerit extraneus à familia Aaronis.

15. Ex præjactis manifeſtè colligitur, Ephod, quod dicitur geſtaſſe Samuelem fuiſſe Sacerdotale; In ſententia verò, quæ negat Samuelis Sacerdotium, dicendum eſt, illud Ephod non eſſe ſacerdotale, ſed aliud minoribus Sacerdotibus, & Levitis, imò & laicis commune. Sacerdotes minores uſos fuiſſe Ephod, conſtat ex 1. Regum, 22. num. 18. ubi de Doeg Idumæo dicitur? *Et trucidavit octoginta & quinque viros veſtitos Ephod lineo.* De Levitis patet, quia Samuel, ut dicitur. 1. Regum, 2. n. 18. *Erat accinctus Ephod lineo.* De laicis tandem, quia ſaltem quando in divino obſequio aliquo modo occupabantur, accingebantur Ephod, ut 2. Regum, 6. n. 14. narratur de David, qui ſaltavit coram Arca Domini, *Accinctus Ephod lineo.* Magnum diſcrimen verſabatur inter utrumque Ephod. Nam Pontificale erat polymitum ex auro, hyacintho, purpura, cocco, & byſſo mira varietate contextum, ut patet ex noſtro verſu 6. Aliud Ephod erat ſimplex, candidum, ac lineum. Ita Auguſtinus quæſt. 46. ex veteri Teſtam. & quæſt. 41. in Judices. Divus Hieronymus epiſtola 128. ad Fabiolam, & 130. ad Marcellam, Arnoldus Carnotenſ. tract. de ultimis Chriſti verbis, Rupert. lib. 4. in Exod. c. 21. Magiſter hiſtoriæ in Exod. c. 64. Angel. Lyra, Abulenſis, & alij ad hunc locum. Azor, lib. 6. inſtit. c. 42. Quamvis de Ephod Samuelis nõ deſint, qui affirment fuiſſe Pontificale, eo quòd ille fuerit Sacerdos dignitate, & officio ex privilegio Dei. Ita ſentit Theodoretus ad 1. Reg. c. 2. quæſt. 8. Procopius ejus aſſecla. Putarem ego, Ephod lineum, quo laïci accingebantur ſaltem in forma diſtinctũ eſſe ab Ephod, quo minores Sacerdotes erant accincti. Hoc mihi videtur, rationi maximè fuiſſe conſonum: ne eodem habitu, & ornatu miniſtrarent Sacerdotes, & laïci.

1. Reg. 22 n. 28. — 1. Reg. 2. n. 18. — 2. Reg. 6. n. 14. — D. Aug. — D. Hier. — Arnold. Rupert. — Magiſter. — Angel. Lyra. — Abulenſ. — Theod. Procop.

Quæstio XII.
Litteralis.

An Ephod, vel ſuperhumerale manicas habuerit?

16. Ioſephus lib. 3. antiquit. c. 9. affirmativam partem tuetur. Joſepho aſſentiuntur Ribera de veſtibus ſacerdotalibus: & Barradas lib. 3. cap. 44. in 2. tomo.

17. D. Hieronymus nuſquam manicarum meminit, dum agit de Ephod, Abulenſis expreſsè negat, quem ſequuntur Sixtus Senenſis, & alij quamplurimi. Confirmant hoc: quia vulgares antiquæ ſummi Sacerdotis picturæ ſine manicis oſtenduntur. Ergo ſignum eſt Ephod illis caruiſſe. Et confirmatur, quia Ephod erat ornatus, quo accinctus ſummus Sacerdos offerebat ſacrificia. Sed ſi Ephod manicas haberet, non ita eſſet expeditus Sacerdos ad hæc munera, ac ſine illis. Ergo illis caruit.

Hieron. Abulenſ. Sixt. Senenſ. — Ioſephus Ribera. Barrad.

Quæstio XIII.
Litteralis.

Qui ex noſtris ſacris ornamentis correſpondebat Ephod?

18. Albinus Flaccus Alcuinus de divinis Officiis, cap. *De ſingulis veſtibus*, in 1. tom. Auctuar. Bibl. vet. Patr. poſt deſcriptionem ſuperhumeralis veteris Teſtamenti, ſic ait: *Habent etiam nunc miniſtri Eccleſiæ Chriſti ſuperhumerale, quod amictum vocamus, quando ad altare miniſtrant.* Idem docuit Author Gemmæ animæ in eodem tom. c. 201. *Hinc*, inquit, *humerale, quod in lege Ephod, apud nos amictum dicitur, ſibi imponit, & illo caput, & collum, & humeros (unde & humerale dicitur) cooperit, & in pectore copulatum duabus vittis ad mammillas cingit per humerale, quod capiti imponitur.* Aſſentiuntur Guillielmus Durandus lib. 3. c. 19. num. 5. Gabr. in expoſitione Canonis Miſſæ, lect. 12. in principio.

Albin. Flacc. — Gemma Animæ.

Verſ. VII. Duas oras junctas habebit in utroque latere ſummitatum, ut in unum rodeant.

19. Roſequitur ſacer textus deſcriptionem Ephod, aut ſuperhumeralis, de cujus forma præcedenti verſu actum eſt. Hujus ornamenti oras conjungi Dominus præcipiebat in utroque latere ſummitatum, ita artificioſè, & politè colligatas, ut non duæ, ſed una viderentur. Quî autem id fieret, quæſtione ſequenti examinamus.

Quæstio XIV.
Litteralis.

Vtrum duæ illæ oræ ſuperhumeralis, quæ in utroque latere ſummitatum colligabantur, junctæ fuerint in humeris; vel in inferiori parte, hoc eſt, in lateribus, quæ balteo cingebantur?

20. Mira eſt Gloſſantium varietas in exponenda hac ſuperhumeralis adaptatione. Oleaſter in præſenti aſſerit, duas partes ſuperhumeralis, ſcilicet anteriorem, & poſteriorem conjungi

Oleaſter.

ungi in humeris. Quod putat hic Author exprimi in sacro textu, dum dicitur: *Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum.* Summitas partem superiorem significat. Sic summitatem montis cacumen ejus appellamus. Ergo in humeris Pontificis oræ istæ conjungebantur.

21. Deindè Oleastri sententia fulciri potest, quia in hoc capite vigesimo octavo, numero duodecimo, cùm sacer textus ageret de lapidibus illis onychinis, quos Pontifex super utrumque humerum portabat, per utrumque latus superhumeralis humeros intelligit, ut ex ipso patet: *Et pones in utroque latere superhumeralis memoriale filiis Israël.* Ubi, ut constat apertè per *utrumque latus* humerali intelliguntur. Nec id tacuerunt Septuginta. Nam ubi editio Vulgata legit: *In utroque latere*: Septuaginta legere: *Superhumeros superhumeralu.* Ergo in parte superiori ejus istæ oræ colligabantur. Accedit, quod docuerat Cajetanus ibidem, nempe hujusmodi oras, vel extremitates habuisse superhumerale tam in humeris, quàm in lateribus. Quia ubi sacer textus ait: *Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatũ, ut in unum redeant:* Juxta Hebræum legitur: *Duæ oræ in humero junctæ erunt sibi ad duas extremitates*: Et Paraphrastes Chaldaica legit: *Duo humerali conjuncti erant ei, in duobus lateribus ejus conjungentur.* Ergo in humeris Pontificis oræ illæ erant colligatæ.

Septuag. Cajet. Hebr. Paraphr. Chalda.

22. Noster Abulensis hîc quæstione nona, aliter de his oris opinatur; nempe superhumeralis in parte superiori oras non conjungi, nec Pontificem habuisse oras in humeris, quæ colligari possent, sed talem nexum orarum fieri in parte inferiori superhumeralis juxta zonam, vel balteum. Pendebat enim Ephod ex utraque parte à tergo scilicet, & à fronte: in anteriori parte duæ pendebant oræ; totidemque in posteriori: illæ istis conjungebantur condylis per foramina, quæ erant in qualibet extremitate utriusque lateris dextri, scilicet, & sinistri. Hoc modo aptissimè Pontifex induebat, Ephod, & exuebat illud. Ergo superfluè oræ desiderarentur in humeris. Nec Oleastri argumentum id convincit. Nam, ut optimè Tostatus, per summitates non partes supremæ, sed extremitates denotantur. Quod verum existimo, & manifestè ex translatione ex Hebræo Sanctes Pagnini deducitur: quia ubi Vulgata legit, *Summitates*: transtulit Pagninus, *Extremitates*, ut vidimus. At illud pro sententia Cajetani adductum ex Paraphrasi Chaldaica facilè respondetur; per illos duos humerulos anteriorem, & posteriorem partem superhumeralis intelligi, sumpta denominatione à superhumerali, vel Ephod, quòd integrabant. Quamobrem mihi placet Abulensis sententia, nempe oras, vel extremitates illas anteriores cum posterioribus in utroque latere dextro, & sinistro condylis colligatas extitisse juxta zonam, vel balteum Pontificis.

Abulens.

Vers. VIII. Ipsa quoque textura, & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpurâ, coccoque bis tincto, & byssо retortâ.

EXPOSITIO LITTERÆ.

On tacet sacer textus superhumeralis speciosissimum artificium. *Ipsa quoque textura, & cuncta operis varietas.* Verba hæc duplicem possunt habere sensum. Vel indicant, totum Ephod fuisse contextum opere polymito, & variegato. Hoc enim sonat illud; *Cuncta operis varietas.* Vel de solis extremitatibus intelligendum est: quasi diceret; cuncta extremitatum varietas erit ex auro, *&c.* Utroque modo id exponit Abulensis hîc quæstione nona. Nam ex iisdem filis, ex quibus erat contextum superhumerale, oræ, aut extremitates texebantur. Discrimen tamen erit, quod in oris nulla erat imago facta, sed solùm textura; at in superhumerali erant aliquæ figuræ, non animalium, aut corporum cœlestium, ne Hebræi, qui proni erant ad idololatriam, occasionem sumerent illius; sed vel florum, vel aliarum rerum, ita ut superhumerale speciosum, & aspectu delectabile appareret. Hoc artificium, ut explicat Arias Montanus in descriptione sanctorum vestimentorum, erat varietas quædam ingenio, aut arte inventa, ut Maurica, seu Arabica, vel Phrygionica, ut cogitare solent seu Pictores: & ideò in Hebræo dictum est, *Opus cogitantis*, quod nostra Vulgata appellat, *Opus polymitum.* 23.

Abulens. Arias Montan.

Hac textura circumscribebatur superhumerale, tum propter ejus ornatum, tum etiam propter vestis firmitatem, ut nunc Hispani utuntur in vestibus: *Ponen un galon de oro alcanto, con que se guarneze el vestido, y queda firme la orilla.* Non aliter ornabatur Ephod per circuitum. Quamvis Oleaster sequutus Hebræam translationem per texturam balteum intelligat. Nam ubi Vulgata habet: *Ipsa quoque textura*, &c. Ex Hebræo legitur: *Et balthеus superhumeralis.* Sed meo judicio hîc non de balteo, quo Pontifex cingebatur, sed de illis oris, & toto superhumerali sermo proponitur. Forsan balteus legitur pro oris, quia sicut balteo cingitur, sic oris totum circumscribitur superhumerale. Ex officio enim cingendi non immeritò oræ illæ baltei nomine insigniuntur. Nam de balteo hîc ibs re ageretur, cùm de illo infrà numero trigesimo nono, agat sacer textus: quare Oleaster immaturè de eo præfata verba exponit. 24.

Oleaster.

EXPO-

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO LXVII.

Tanta est laborantium dignitas, ut vel ipse Deus cum eis æquivocari non respuat.

25. LAborantium dignitas, & excellentia necunde satis valet exprimi. Beatitudinem æmulatur; & si in hac ærumnosa vita felicitas completa reperiri posset, in ipsis ærumnis, & laboribus invenienda foret, Hinc est, quod Deus, qui in seipso Beatus extitit, quasi zelans laborantium dignitatem, non solùm naturam passibilem assumpsit, in qua tempestatem procellosam laborum sustineret, sed velut tantæ excellentiæ ambitiosus cum laborantibus æquivocari desiderat.

26. Prædicit Christus multa, quæ dicturus est, cùm omnes judicandi ante ejus tremendum tribunal surrecturi sumus, & inter alia sic electis locuturum pronunciat, Matth. 25. n. 35. *Esurivi, & dedisti mihi manducare; sitivi, & dedisti mihi bibere: hospes eram, & collegisti me.* Audient electi, & Domini verba non callentes (ut notat Maldonatus ibidem) scisitabuntur à Domino; quando te vidimus esurientem? Quod est dicere: nos nunquam te pavimus, nec famis, aut sitis sublevavimus miseriam. Quomodo ergo tibi à nobis cibum, & potum ministratum recordaris? Id expressit Christus, num. 40. *Amen dico vobis, quamdiu fecisti uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecisti.* Hic communi plausu Interpretes per fratres minimos Domini pauperes intelligunt. Verùm hæc communis expositio mihi non leve excitavit dubium. Cur scilicet, Christus Dominus sitiisse, & esuriisse affirmat, cùm pauperes sitim, & famem patiuntur? Si Christus in dextera Patris residens impassibilitatis gaudet honore; quomodo famis, sitis, nuditatis, aut infirmitatis potest affici molestiis; Ante gloriam resurgentis poterat sanè nostræ naturæ sustinere passiones: at postquam vitam hominum resurgendo reparavit, immunis est prorsus ab hujusmodi affectibus. Quare ergo famem, & sitim sustinuisse dicitur, qui à passibilitate erat alienus. Ni fallor, ideò pauperum esuriem, & afflictorum sitim propriam appellat, dicens: *Esurivi, & sitivi*, ut erga afflictos, & pauperes suam ostenderet charitatem, & laborandi anxietudinem declararet, simulque quanti laborantium dignitatem faceret, exponeret. Voluit ergo cùm jam laborum esset incapax, & resurrectionis gloria, & beatitatis dotibus ornatus, suorum passiones, & ærumnas sibi adscribere, veluti saucius zelo patientium. Tanti namque facit laborantium gloriam, ut cum illis pati, cùm glorioſus est, non respuat ostendere, vel cum illis æquivocari, ut in illis patiatur, quod in se non poterat. Speciosè Chrysologus sermone 14. rem attigit. *Dixisse sufficerat, dedisti mihi potum: sed præmittis; esurivi, sitivi: quia parvus fuisset amor pauperis, quod pauperem suscepisset, nisi & passiones pauperis suscepisset: & certè verus amor nonnisi passionibus probatur. Verus amor est, fecisse suas angustias angustias.* Dicitur Christus pauperum angustias sustinere, non quia revera eas patiatur; sed ut erga afflictos suum amorem ostendat. Pati dicitur desiderio, & in illis pati, ut cum illis æquivocetur, qui à sua gloria pati impediebatur.

Matt. 25. n. 35.

Ibid. n. 40.

Chrysol.

27. Vidit Joannes turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & linguis coagmentatam, stantem ante thronum Dei in conspectu Agni stolis albis ornatam, &c. Post hæc unus de senioribus interrogavit Joannem, dicens: *Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & unde venerunt?* Apocalypsis 7. numero 13. Cui respondit dilectus Evangelista: *Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.* Ibidē, numero 14. In primis, non est mihi difficile, sanguinem Agni etsi purpureum dealbare posse: quia cùm hoc de Christi cruore intelligatur, non dubito, animas nostras dealbasse suo sanguine pretiosissimo nobis promerendo auxilia gratiæ, & gloriam. Quod meum occupavit ingeniolum, est 1 quomodo hi, qui venerunt de magna tribulatione (hoc est, *Exeuntes de mundo per martyrium*, ut explicuit Lyra. ibidem) lavare poterant stolas suas in sanguine Agni; Nam si isti perpessi sunt martyrium, proprio sanguine eas laverunt, cùm in confessione veræ fidei illum effuderunt viriliter. Ergo non in sanguine Agni, qui effusus non fuit, quando isti subierunt martyrium. Quare ergo Ioannes refert, stolas istas in cruore Agni dealbatas, cùm proprio sanguine interfectorum fuerint aspersæ? An quia utrumque sanguinem interfectorum, & Agni inter se confundat? Vel an quia Agnus, qui est Christus Dominus suorum Martyrum sanguinem proprium reputet? Certè tanti Agnus suorum passiones videtur estimare, ut effusionem sanguinis eorum reputet velut proprij cruoris effusionem. Non tacuit hoc Lyranus loco citato: *Ideo meritò dicitur sanguis Agni, quia est sanguis membrorum ipsius, in quibus dicit, se perſecutionem pati, Actorum 9. Saule, Saule quid me persequeris?* Patitur Christus cùm ejus membra persecutionem patiuntur: quia ita ardenter nos diligit, ut nobiscum pati, affectet. Sanguis ejus effunditur, cùm fidelium sanguine irrigatur Ecclesia; non quia ejus sanguis propriè effundatur, sed quia nostrum sanguinem proprium reputat. Patitur ergo non in se, sed in suis, martyrij gloriam desiderans. Nam tanta est patiendi pro Christo dignitas, ut inter ejus sanguinem, & Martyrum admittat æqui vocum, sanguinem proprium appellans, qui ex venis fluxit Justorum.

Apoc. 7. n. 13. & 14.

Lyra.

Lyran.

28. Promigenitus mortuorum, dicitur Christus Apocalyps. 1. numero 5. *Primogenitus mortuorum, & Princeps Regum terræ.* Divus Ambrosius ad hunc locum diligenter inquirit: *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicitur, cùm ipse in fine temporum sit natus, adventumque ejus innumerabilis multitudo hominum præcesserit?* Priùs occisus fuit Abel, & primus mo-

Apocal. 1. n. 5.

Ambros.

moriendi solvit vectigal. Tot sæculis mors Adami, Noëmi secessus; Abrahami sepulchrum, & innumerabilium transitus præcessere. Quomodo ergo Christus est mortuorum primogenitus? Duplicato responso solvit dubium Mediolanensis Antistes. En tibi primum: *Sed primogenitus propriè mortuorum ponitur: sicut primos in populo eos vocamus, qui non ætate, sed honore, & dignitate cæteros antecellunt.* En etiam secundum ad rem nostram: *Primogenitus ergo mortuorum Christus est; quia ipse est primus, & caput omnium Electorum suorum.* Altius rem explicuit Ambrosius. Sed audi ejus, ni fallor, mentem. Verum est, Abelem injustam mortem subiisse, cum manu parricidali Caïn insurrexit contra eum, antequam Christus tamquam verus Sacerdos vitam pro nobis in aræ crucis obtulit Patri. Verum est etiá Prophetarum plures violenter ex hac vita migrasse ante Christi adventum: Tamen quia Christus Electorum suorum caput erat, dicitur primogenitus mortuorum, non quia antè omnes fuerit mortuus, sed quià cùm sui torquerentur cruciatibus, usque dum vitam & spiritum exhalarent, in illis membris tamquam caput compatiebatur, commori simul cum illis dicitur. Nam etsi ante ejus adventum esset impassibilis, cum suis pati affectabat, quamdam æquivocationem patiendi sustinens; ne hac gloria, & excellentia careret.

29. Audivit Herodes Christi miracula, & ait: *Quem ego decollavi Ioannem, hic surrexit à mortuis.* Marc. 6. num. 16. O rex tyranne, quantùm distas à veritate, qui ne veritatem audires, ejus vocem decollasti! Sed videamus nunc: quid habet Ioannes cum Christo, ut impiissimus Rex auditis Christi mirandis Joannem à mortuis surrexisse putaret? Si vocis cum verbo attendit similitudinem consideret etiam infinitum esse discrimen. Nam illa, etsi Verbi infiniti vox, finitis clauditur terminis: hoc verò infinitæ perfectionis continet thesaurum. Cur ergo Herodes Joannem confundit cum Christo, vocem cũ verbo, Stellam cum Sole. Peracutè respondit Chrysologus serm. 172. *Verum dicit: nam sicut in Christo sui resurgunt, ita in suis ipse patitur Christus: & sicut honor capitis ad membra pertendit, ita membrorum pœna ad dolorem capitis, ad capitis redundat iniuriam.* Quod est dicere. Joannes injustè mortem propter pudicitiæ tutelam est perpessus: liliumque illud Carmeli candidum proprio cruore in rosam purpuream conversum martirij semitas præconibus Evangelicis aperiebat: Cùm enim Christus, suorum labores maximi æstimans, in suis pati non dedignetur, patiebatur in Joanne. Ergo verum dixit Herodes: *Quem ego decollavi Ioannem, hic surrexit à mortuis.* Non quia Christũ cum Joanne liceat confundere; sed quia patientis Joannis gloriam zelans illius æquivocum admittit. Tanto honore labores sunt apud Deum, ut qui patienter, & tranquillo animo propter ipsum illos perpetitur, quasi alter homo cum illo compati non recuset.

30. Inter summi Pontificis ornamenta primum annumeratur Ephod, vel superhumerale: *Facient autem superhumerale, &c.* Et tamen si ordinem, quo eis induebatur summus Sacerdos inspiciamus, femoralia primum locum obtinebant. Nam, ut ait Abulensis hîc, q. 5. Sacerdos lotis manibus priùs induebat femoralia. Quare hîc sacer textus à superhumerali sacrarum vestium incipit narrationem, præsertim cùm Ephod quarto, vel quinto loco induceretur? Beda lib. 3. de tabern. c. 4. ideo tactũ putat, quia per superhumerale lustorũ labores designantur. *Quoniam*, inquit, *in humeris onera portare solemus, quid per superhumerale Pontificis, nisi labores bonorum operum, quæ jugiter coram Domino ferre debet, ostendũtur?* Ex eo solùm, quòd Ephod laborantium, & afflictorum præferebat effigiem, omnibus in narratione anteponitur ornamentis. Quid mirum, cùm tanta sit eorum excellentia, ut vel Deus ipse illam desideret.

Abulens.

Beda.

ILLATIO LXVIII.

Fulgeat priùs operibus divini Verbi annunciator; quàm in verba prorumpat.

DOctoris munus, & divini verbi præconis officium verbis, & exemplo comprobatur. De his Matth. 5. num. 19. *Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno Cælorũ.* Ubi Cromatius Aquileiensis: *Hunc magnum futurum Dominus ostendit in Regno cœlorum. Quapropter non solùm verbis operandũ est, sed & factis: nec ut doceas tantùm, sed ut, quod docueris, faciat.* De hoc satis superque egimus suprà illatione 28. Nunc autem non solùm exigimus simultatẽ vocis, & operis in divini Verbi præcone, aut quòd exemplo confirmet, quæ verbis annunciat, sed ut bona ejus opera antecedant doctrinam. 31.

Matth. 5. n. 19.

Cromat.

Clamare fortiter, & instar tubæ exaltare vocem, peccata redarguere, & scelera Israël, Deus præcepit Isaiæ: dicens: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Isaiæ 58. num. 1. Sed cur Deus non præcepit Prophetæ, ut tamquam leo rugiret, aut tonitrui formidabili strepitu populum concuteret, sed tamquam tuba clamare imperatur? Quid tuba cum populi reprehensione, ut voce tubæ reprehendi populũ, Deus desideret. Forsan allusio sit ad illam tubam extremi diei, cujus sonitu omnes resurgemus; ut tremendi judicij memoria populus vacaret à vitiis. Vel si mavis, dicito; quia per tubam hostium invasio denotabatur, ut timore hostilitatis concussus populus corriperetur. Sit ita. Sed ad rem nostram confirmandam nõ inutilis in hoc latet cogitatus. Nam cùm tubicen canit tuba; priùs eam manibus applicat labiis; unde manuum functioni succedit oris flatus, quibus adjutus mittit clãgorem. Ecce ob quod Prophetæ præcipitur, quasi tubam clamare; hoc est, exercere munus tubicinis, qui priùs ministerio manuum utitur, quàm oris, id est, operum, quàm vocis: in quo divini Verbi præconis officium satis ostenditur, qui velut tubicen veritatis priùs manibus, hoc est operibus; deinde afflatu, id est, voce, & sermone proficiat, ut divinum Verbum audientium in cordibus inseratur. 32.

Isaiæ 58. n. 1.

33. Propter hoc Apostolus 2. ad Timothæum, 4. numero quinto: Sic illum exhortabatur;
2 ad Tim. 4. n 5. *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ.* Sed quid Paulus suo Timotheo annunciat, cùm eum præparat ad opus Evangelistæ? An præmonet ut Evangelium scribat, quo gloriosum Evangelistæ nomen acquirat? Neutiquam. Opus enim Evangelistæ (teste Divo Anselmo ad hunc locum) Evangelici præconis munus significat. *Opus fac Evangelistæ*, inquit, *id est, Evangelici Prædicatoris. Opus enim Evangelistæ est bene vivere, & bene dicere: moribus, & verbis subditos instruere.* Expende Anselmum ad munus Prædicatoris perfectam vitam priùs exigere, & deinde sanam doctrinam: *Opus enim Evangelistæ est, bene vivere, & bene docere.* Quia ad munus Evangelistæ subeundum, operum splendor doctrinæ lucem debet antecedere. Doce mysteria; revela arcana; Abdita, & salutaria legis annuntia; si moribus non fulgeas heroicis, nõ adimpleviſti opus Evangelistæ. Bene vive, ut bene doceas: fulge operibus sanctis, ut sanctam possis prædicare doctrinam, & Evangelistæ consequaris functionem.
Anselmus

24. Pugnaturus Gedeon contra Madian erat omnis populus cum eo. Deus autem, qui nullius vim infert voluntati, spontaneos cupiebat bellatores: quamobrem Gedeoni imperat, ut voce clara loquatur ad populum, & admoneat, ut revertãtur formidolosi. Quibus auditis recesserunt viginti duo millia virorum, perseverantibus tantùm decem millibus. Tunc Deus iterum ad Gedeonem: adhuc multus populus est; duc eos ad aquas, & ibi probabo illos, & ostendam tibi, qui fuerint apti ad bellum, qui verò reversuri sunt. Cumque populus ad aquas descendisset, iterum dixit Dominus ad Gedeon: qui lingua lamberint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt. Et inquit sacer textus
Judic. 7. n. 6. Judicum septimo, numero sexto: *Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os projiciente lamberant aquas, trecenti viri. Et ait Dominus ad Gedeon, in trecentis viris, qui lamberunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian.* Hinc non leve dubium resurgit: cur Deus ad debellandos Madianitas judicavit ineptos, qui ad undas prostrati sitis extinxére anxietatem? Et quid in illis trecentis, qui manu ad os aquam admovebant, inspexit, ut ad congressum tamquam aptiores eligeret? Origenes homilia nona, in Iudices ob id factum putat, quia priùs manuum ministerio, quàm oris functione fuerunt usi.
Origen. *Sed & quod dicit, eos manu, vel lingua aquam lambere, non absque Sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptum: scilicet, quod manu, & lingua operari debent milites Christi, hoc est opere, & verbo: quia qui docet, & facit, hic magnus vocabitur in regno Cœlorum.* Quod est dicere: Illi, qui ministrante manu, velut in vase aquam ori propinabant, Doctorum, & Divini Verbi præconum præsignabant officium, in quibus priùs operum efficacia, quàm oris exercitium splendebat. Meritò ergo isti ad debellandos Madianitas, hoc est, peccatores, & peccata, eliguntur ut aptiores: In quo innuebantur idonei Evangelij ministri, qui antequam verba forment in gutture, quibus hostes devincant, hoc est, vitia conterant, bonorum operum exemplo, & manuum adjutorio se præparant. Sic enim vincit Christus, sic etiam ejus milites victoriam de inimicis reportant.

Ad ornatum Pontificis etiamsi in ordine 35.
quartum teneret locum superhumerale, præponitur Ephod omnibus indumentis, imò & Ra- Hieron.
tionali (quod teste Hieronymo epistola ad Fabiolam primas ferebat) quia ut notavit Origenes homilia quarta in Leviticum per Ephod opera, per Rationale sapientiam: ut ostenderetur, ministrum Dei priùs fulgere operibus debere, quàm doctrinæ splendoribus. *Non ante logion, &* Origen.
postea superhumerale: (inquit Adamantius,) *quia non ante sapientia, quàm opere: sed priùs opera haberi debent, & postea quarenda sapientia est.* Hoc est, minister Evangelij priùs se cingat virtutibus, & deinde doceat: sicut Aaron priùs se cingebat Ephod & deinceps Rationali ornabatur.

Quæstio LXIX.

Incæptum opus ad consummationem perducere, magnam Deo lætitiam, & jucunditatem affert.

INcipere cursum, & in medio sistere, aut fragilitati, aut inconstantiæ verteretur: perficere 36.
incœptum, magnanimi est, & perseverantis animi. Solùm in malo non debet homo perseverare, & vix in alio habet constantiam. Sed proh dolor, ibi perseverat, ubi non deberet! Virtutis via in principio difficilis videtur, & aspera. Sed, ô bone Deus, qui tuam semel degustavit dulcedinem, suavem, & tutam judicat, & sentit! Quot bonis se privant, qui faciem retrò vertentes à bono opere desistunt! Et quot lucra acquirunt, qui per virtutis tramitem incessanter incedunt? Imò etsi aliud lucrum non haberent nisi oblectamentum divinæ bonitatis, esset inæstimabile lucrum. Non Deo, qui bonorum nostrorum minimè indiget, sed nobis tot acquirimus bona: & tamen cum in bono constanter perseveramus, Deo non parvam afferimus lætitiam.

Genes. 2. n. 2. sic dicitur; *Complevitque Deus* 37.
die septimo opus suum, quod fecerat, & requievit Genes. 2.
die septimo ab universo opere, quod patrarat. Hæc n. 2.
ultima verba: *& requievit die septimo, &c.* Si primo aspectu intelligantur, aliquam præ se ferunt difficultatem. Nam quî fieri potest, ut Deus, qui absque labore mundi opificium creavit, post consummatam ejus fabricam requiem sumpsisse dicatur? Divus Gaudentius tractatu decimo, difficultatem sedavit, dicens:
Cautè loquitur scriptura divina non absolutè di- Gaudent.
cens, requieviſſe Deum ab operibus suis, quæ caperat Deus facere. Non omnipotentem, & imperio sermonis cuncta facientem laborasse existimes, cum requieviſſe, & cessasse describitur, cùm & alia voluntati sua placita operari non desinat: sicut testatur in Evangelio Dominus

Iesus

Jesu dicens: Pater meus usque modò operatur, & ego operor. Sed adhuc nodus difficultatis solutionem expectat. Si in Deo labor non fuit, cùm mundi in lucem pulchram varietatem protulit; quomodo die septimo dicitur requievisse? Ubi defuit labor, frustrà ponitur requies; nam hæc illi succedit ut præmium. Ergo si Deus non laboravit, non est planum, requievisse. Utrique dubio occurrit Gaudentius dum sic prosequitur. *Requies igitur Dei non laboris remedium, sed cœptorum finis est operum; siquidem postquam perfecit mundum, opus suum regere non desistit.* Requievit Deus die septimo; quia in illo inceptis operibus ultimam manum posuit; & quia post hoc, opus suum regere non desistit. Quod est dicere: Quia Deus in suis operibus constanter perseveravit, usque dum perfectionem haberet: ideò requievisse dicitur, etiamsi non laborasset. Quasi vel ipse Deus ex sua perseverantia in operando requiem, & lætitiam caperet: vel quasi divina sit requies, & lætitia in operibus incessanter persistere.

38. Sacerdoti oblaturo arietem in holocaustum jussit Deus, offerre adipem, & caudam victimæ Exod. 29 n. 22. Exod. 29. num. 22. *Tolles adipem de ariete, & caudam.* Sic placitum erat coram Deo sacrificiū. Divus Gregorius lib. 1. moral. c. 40. inquirit: cur Deus sic totum offerri jubet arietem, ut etiam caudam includat? Cauda res parvi momenti erat, ut illam omittere, vel offerre, parum interesset. Ad quid ergo Deus caudam requirit in sacrificiis? Gregor. Audi Gregorium. *Per Moysem caudam hostiæ in altari offerre præcipimur, ut videlicet omne bonum quod incipimus, etiam perseveranti fine cōpleamus.* Cauda arietis offerri jubebatur, quia per illam operis finis designabatur. Quod est dicere: Deo non placet opus imperfectum, sed consummatum; non inceptum, sed usque ad finem perductum. Gregorio assentitur apertè S. Eligius Eligius. tom. 2. Bibl. vet. Patr. homil. 11. *Præcepto legis,* inquit, *cauda hostiæ in sacrificio jubebatur offerri: in cauda quippe finis est corporis, & ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debitum perducit actionis.*

39. Pugnaturus Josuë contra Amalech, Moyses, & Aaron cacumen montis ascendunt, ut pro pugnantibus preces effunderent: nec eos decepit fiducia, siquidem cùm Moyses in cœlum manus attollebat, victoriam reportabat Josuë, sin autem brachia comprimeret, vincebant alienigenæ. Exod. 17 n. 11. *Cumque levaret Moyses* (inquit sacer textus Exod. 17. num. 11.) *manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalech.* Sed cur dum Moyses manus in cœlum levabat, hostes superabat Israël, si autem eas paululùm contrahebat, vincebatur ab Amalech? Quid enim habet victoria cum elevatione manuum Moysis; ut ex diversa earum positione contrarij exitus provenirent? D. Cyprianus cap. 8. de exhortatione Martyrum affert solutionem his verbis: Cyprian. *Nec vincere adversarium potuit, nisi postquam stabilis in signo allevatis jugiter manibus perseveravit.* Ac si diceret: cùm Aaron paululum manus contrahebat, superabat Amalech, ex eo solùm quòd à manuum elevatione desisteret, & illam orandi formam remitteret aliquantulùm, in quo levitatis, & inconstantiæ aliquo modo notabatur. At cùm jugiter manus attollebat, vincebat Israël, quia tunc constanter in opere incœpto perstillebat. Ecce causam, propter quam Deus Moysi sic oranti alacriter conferebat victoriam, complacens in ejus perseverantia: & ob quam etiam cùm Moyses formam illam religiosam orandi interrumpebat, expugnabantur Israëlitæ: quia vel per brevem temporis moram à bono opere cessare, maximè Deo displicet.

Absit huic themati Ezechielis currus, in quo 40. post multa refert Propheta, quòd, *Spiritus enim* Ezech. 1. *vitæ erat in rotis*, Ezechielis primo, numero vi- n. 20. gesimo, Divus Hieronymus ad hunc locum per hunc spiritum, illum, qui à Patre, & Filio procedit, intelligit. Sed cur in rotis Spiritus Sanctus sedem suæ Majestatis constituit? Quid Spiritus Dei, qui summa firmitas est cum inconstantia, & volubilitate rotæ? Aut quid in rotis vidit, ob quod in eis suæ specialis præsentiæ solum statueret? Videamus nunc quid de illis referat sacer textus, & exinde colligemus rationem. *Per quatuor partes earum ibant, & non revertebantur,* Ibid. num. 17. *cùm ambularent.* Ibidem, numero decimo septimo. Per quod absque dubio jugis perseverantia, qua rotæ volvebantur exprimitur. En ergo causam, ob quam Spiritus sanctus insidet rotis, & sua præsentia tot favoribus cumulat, ostendens his, qui in bono jugiter perseverant, summoperè delectari.

In Christi genealogia gemelli fratres illi 41. annumerantur Phares, & Zaram. Matthæi primo, numero tertio: *Judas autem genuit Phares,* Matth. 1. *& Zaram de Thamar.* Cajetanus ibidem peracutè notavit prudentiam Evangelistæ (ut ipse ait) in referendis Judæ filiis, & in tacendo Esaü filio Isaac. De isto solùm refert Jacobum: *Isaac autem genuit Jacob:* Et tamen Esaü, & Jacob ambo gemelli fuerunt, sicut Phares, & Zaram. Cur ergo isti ambo referuntur, secus illi? Subtiliter respondet perdoctus Cardinalis: *Ideo memi-* Gaudent. *nit non solius Phares (qui sufficeret ad genealogiam) sed etiam Zaram eodem partu congeniti, ut intelligamus differentiam inter hos eodem partu genitos, & Jacob, ac Esaü unico quoque partu genitos: quòd isti ambo in Dei populo permanserunt, illorum autem alter tantùm.* Jacob in populo Dei permansit; Esaü autem à populo segregatus Idumæorum fuit Pater, alium constituens populum, & gentem moribus dissimilem, imò penitus oppositam Jacobeæ stirpi. Cùm ergo Esaü patrios mores relinqueret, & aberraret à Dei populo, absque dubio inconstantiæ laborabat vertigine. Zaram autem, tametsi ex eo Christus secundùm carnem non ducat Originem: tamen in populo Dei permansit jugiter perseverans. Meritò ergo tanto honore afficitur Zaram, & in Christi annumeratur genealogia; & absque injuria excluditur Esaü, ut inde pateat quantùm Deus in bono perseverantibus perfruatur; quot eis dona conferat, quod signum divinæ lætitiæ est; & è contra quàm molestè ferat, & quantùm si displiceat, alios à bono retrocedere.

42. Duas superhumeralis extremitates in utroque latere summitatum conjungi, Deus jubebat: *Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant.* Sed bone Deus, cur orarum colligationis & nexus tantam curam agis? Quid refert quòd istæ extremitates colligantur, vel non? Bruno apud Tilmanum ad præfata verba sic respondet: *Duas oras junctas habebit. In qua re nihil aliud significari putamus: nisi ut tota vita nostra sic in bonis operibus continuetur, ut & principio finis concordet, & bonum quod cœpimus usque in finem non relinquamus. Duæ namque oræ in unum redeunt. Dum prima, & ultima vita nostra in boni perseveratione conveniunt.* Bruno. Hac in boni perseverantia fulgebat vita Sacerdotis: sic Pontifex coram Deo erat spectabilis, sic etiam divinam alliciebat beneficentiam, ut bonis suæ largitatis populum ditaret. Tanta namque afficitur Deus alacritate in boni perseverantia, ut Sacerdos absque illa proculdubio Deo esset molestus; cum illa maximè gratus.

ILLATIO LXX.

Nunquam à bonis operibus est cessandum.

43. FErvor in operando maximè juvat ad operis perfectionem. Qui quotidie operatur, tandem indefessi laboris consequitur præmium, & desiderium suum adimplet. Non sat est, & rectè incipere; si à bono opere manum, & animum retrahas: sic labora, ac si tunc inciperes, si magnos exindè desideras profectus. Ob hoc cordatè satis Faustus Lirinensis sermone unico dicebat: *ille bene proficit, ille bene consummat, qui quotidie sic agit, quasi semper incipiat.* Fauſt. Lirin. Habeto fervorem incipientis, & nunquam otio laborabis cessantis; sic operare, ut nunquam cesses ab operando.

44. Hanc continuam operandi ansam explicuit Deus, cùm terræ adhuc operationis experti clarè jussit: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Genesis primo, numero undecimo. Non inutiliter quæretur: cur si terræ germinandi herbam, lignáque pomifera producendi præceptum imponitur, semen proferre etiam imperatur? Sat enim esset, herbâ virescere, floribus ornari, & lignis pomiferis esse consitam, quibus primæva illa deformitas in admirabilem pulchritudinem commutaretur. Ad quid ergo semen in herbis, & in surculis exigitur? Si solius divinæ vocis imperio terra quasi nativæ ruditatis oblita, graminis ornatur spe, surculorum, & fructuum gaudet profectu: cur supremus opifex de ferendo semine tantam agit curam? Si ut terra fructificet: sat erit vel nutus divinæ voluntatis. Quare ergo & semina producere, & asservare jubetur? Primò, ut terra divino favori germinandi non ingrata, aut segnis, cooperaretur studiosa: erudiens nos, ut divina bóna, hoc est, vocationes, & auxilia non respuamus, sed comitemur. Secundò ad nostrum institutum respondet Adamantius homilia prima in genelim, dicens: *Non solùm jubet terra, proferre herbam fœni, sed & semen proferre, ut semper possit fructum afferre.* Origen. Ut terra non semel herbam, & fructus producat, sed iterum, atque iterum, imò semper incessanter possit fructificare, in exordio de semine producendo intimatur præceptum, ut nunquam ab operando desistat, semperque in producendo perseveret stabilis.

45. Per illam scalam, quam adhuc dormiens vidit Jacob, Angeli ascendebant, & descendebant. Genesis vigesimo octavo, numero duodecimo: *Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens Cœlum. Angelos quoque Dei ascendentes per eam.* Gen. 28. n. 12. Divus Bernardus apud Tilmanum ad præfata verba Genesis, acumine, & devotione notavit, hos Angelos ascendentes, & descendentes nunquam in scala sedisse, aut in ea sistentes ascensionis, & descensionis interrupisse exercitium. Multa, ut mihi videtur, satis utilia ad id cogitandum consideravit Bernardus. Primum: quia dum per fragilem incedebant scalam, in cadendi periculo erant velut constituti: & qui in tanto erant constituti discrimine, si non cadunt, propè sunt, ut cadant. *Non est, stare omnino inquit in pendulo fragilis scala.* Bernard. Secundò respondet mellifluus Abbas per hanc scalam mortalem vitam significari, in qua omnia sunt tenui pendentia filo. Quare stultum esset in varietate hujus vitæ quærere firmitatem. *Neque in incerto mortalis vita quidquam in eodem statu permanet. Non habemus hic manentem civitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus, aut Ascendas necesse est, aut descendas. Si attendas stare; ruas necesse est.* Tandem ad præsens institutum respondet, per hos Angelos: Justos, & Deo obsequentes designari. Cùm enim Dei mancipantur obsequio, nunquam sistere, semper in ascensu, & descensu versari debent. Nam qui Deo incipit deservire, & non progreditur, regreditur absque dubio. *Minime quidem bonus*, inquit, *qui melior esse non vult. Et ubi incipis nolle fieri melior, ibi desinis esse bonus.* Quid illustrius? Expende.

46. Ezechielis quadragesimo sexto, numero nono, dicitur: *Et cùm intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ Meridianæ: porro, qui ingreditur per viam portæ Meridianæ egrediatur per viam portæ Aquilonis: non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed è regione illius egredietur.* Ezechiel. 46. n. 9. Sed quæres: cur qui templum ingrediebatur, ut Deo vota persolveret, aut solemnitates celebraret, peracto jam sacrificio, aut solutis jam votis, per aliam portam egredi juberetur? Sanctus Nilus libro Ascetico mysterium exponens, sic ait: *Lex verò, quæ præcipit, ut ingressus in templum, postquam vota persolverit, per aliam portam egrediatur* S. Nilus,

tur, quo rectum iter facias, & non vertatur retrò; quid aliud indicat, nisi continuam, & rectam ad virtutem ducentem viam non esse dubitationum diverticulo interrumpendam. Nihil clarius? Sed audi divum Hieronymum in præfata verba Ezechielis. *Et cùm intrabit populus, &c. Quod non solùm his præcipitur, qui egrediuntur de Sodoma, & dicitur eis: Ne respicias retrorsum: neque illis, qui manum mittunt ad aratrum, ut non respiciant ea, quæ post tergum sunt: sed in domo quoque Domini constitutis jubetur, ne post terga respiciant, & revertantur ad egena, & infirma elementa, & incipientes spiritu, carne consummentur: sed ut de spiritualibus quoque ad majora procedant.* Vide quanti momenti sit, in bono perseverare; & semper bonorum operum incrementis supernorum thesauros immarcessibiles lucrifacere. Retrò ne faciem convertas, aut manum ne mittas ad aratrum, si in statuam salis, sicut uxori Loth infeliciter contigit, commutari non vis; aut ineptus, ut in Regno Dei Christo fruendi.

Hieron.

47. Miranda plurima Christus patraverat, & salutis verba protulerat, ut nos ad æternam vitam revocaret. His omnibus fœmina tunc adstans, vocem extollens, dixit: *Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ suxisti.* Lucæ undecimo, numero vigesimo septimo, cui statim Christus respondit: *Quin imo, beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Ubi notanter advertit Cajetanus, Christum per particulam illam, *quin imo*, non negare, verè dictum, beatum ventrem, & beata ubera sanctissimæ Mariæ; sed potioris beatitatis adjecit rationem, nempe, ex divini Verbi auditu, & executione. Utrumque in beata Virgine splenduit eximiè; quia beata fuit, quà Mater, & quà audiens, & exequens divinam vocem, & Legem. Quare prædictis verbis Christus potiùs extollit venerabilem Matrem, quàm deprimit. Audi Cajetanum: *Itaque magis commendata est beata Virgo (in genere tamen) per hæc Filij verba, quàm fuerat in specie commendata per verba mulieris: quoniam verbis Iesu laudata est ex parte animæ, in verbis verò mulieris laudata est ex parte corporis.* Ut exinde intelligas, tanti Christum sanctissimam fecisse Matrem, ut cùm videatur (si verborum cortex consideretur) eam postponere, certum sit, eam extollere, & omnibus præponere. Ad rem tamen nostram, notat idem Cardinalis, Christum non eos efferre laudibus, qui audierunt, & custodierunt verbum Dei, sed eos, qui audiunt, & custodiunt. Nam qui audierunt, & custodierunt Verbum Dei, possunt nunc nec audire, nec custodire; vel forsan non audiunt, nec custodiunt: at qui de facto audiunt, & custodiunt absque dubio pro tunc in bono perseverant. Isti ergo digni sunt utpotè perseverantes, ut divinis laudibus celebrentur. *In qua commendatione* (prosequitur Cajetanus) *adverte, quòd non dicit, qui audierunt, sed qui audiunt, & custodiunt: ut intelligamus solos perseverantes audiendo & custodiendo esse Beatos.* Quasi parum esset Verbum Dei audisse, & custodisse, si in hoc lubenti animo non persistimus.

Luc. 11. n. 27.

Ibid. n. 28.

Cajetan.

Hanc animi constantiam, & in bono stabile propositum commendat Deus, cùm ait in nostro textu: *Duas oras junctas habebit, &c.* Quia teste Brunone: *Duæ namque oræ in unum redeunt: dum prima, & ultima vita nostra in boni perseveratione conveniunt.* Hoc perseverantiæ ornatu, & superhumerale speciosum, & Pontifex æstimabilis apparebat. 48.

ILLATIO LXXI.

Humana felicitas imminentis adversitatis est vaticinium.

QUanto ardore, quantâ animi cupiditate temporalia appetimus: quis non videt: Quid non patiatur homo, ut divitias acquirat, aut honores consequatur? Æquora tranat, & fragili ligno fidens, usque ad orbis fines permeat, & abditissimas mundi plagas ductus cupiditate salutat, ut onustus divitiis in patriam desideratam redeat. Sed pròh dolor? Nobismetipsis nostrum mentitur desiderium. Nam cùm bonorum copiâ, honorum sublimitate, felicitatum lætitia omnes superare videmur: tunc in magno dispendio sumus: tunc discrimina imminent, & ipsa prosperitas vaticinatur adversitatem. Ob hoc Tertullianus libro de animâ, cap. 37. animam rationalem afferit spiritum, & negat accretionis esse capacem, quia decretionis judicat expertem. *Cæterum*, inquit, *animam substantiâ crescere, negandum est, ne etiam decrescere substantiâ dicatur, atque ita defectura credatur.* Ex augmento infert Septimius decretionem. Et meo judicio, efficacissimum formavit argumentum. Nam ita se mutuo respiciunt incrementum, & diminutio: ut ex illo ista certissimè inferatur. Qui enim augeri potest, in diminutionis est viâ. Ergo qui crescit, parum à decretione distat. Cùm igitur anima respuat augmentum in sua substantiâ, decretionis prorsus est incapax. Hinc qui in alto sedet, videat, ne cadat. Nam altitudo, & casus, felicitas, & adversitas se inseparabiliter comitantur, & mutuas alternant vicissitudines. 49. Tertull.

In sterquilinio sedebat patientissimus Job, vestitus ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem capitis, nudus jacebat inter Orientales opulentissimus; sed patientiæ scuto tectus adversarij jacula sustinendo frangebat. Non sic erat patiens ejus uxor, siquidem eum ad maledicendum Deo provocabat, dicens: *Adhuc tu permanes in simplicitate tua; Benedic Deo, & morere.* Job secundo, numero nono: Hæc ultima per Ironiam dicta, ut habet translatio ex Hebr. Sanctes Pagnin. & Vetabl. *Maledic Deo & morere:* & Septuaginta: *Dicito aliquod verbum in Dominum, & morere:* Cui fortis, & invictus Athleta respondit ibidem: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Non satis firmum primo aspectu videtur Jobi argumentum: Nam ex bonorum susceptione 50. Iob. 2. n. 9. Hebr. Septuag. Ibid. n. 10.

infert solamen ad sustinendas ærumnas. Qui vitam degit felicem, divitiarum opulentia suavem, honorum obsequiis celebratam: si alternante fortuna succedat adversitas, majori absque dubio afficietur dolore orbatus felici illa possessione, quam si nunquam ea possedisset. Minùs enim infelix reputatur, qui semper infelix fuit, quàm qui aliquando felix adversitatis experitur rigorem. Ergo minùs bene inferebat Job, cùm tot afficeretur miseriis, tot mala sustinenda fore, quia tot bona de manu Dei accepisset, cùm sola memoria tantæ jacturæ, velut tortor crudelis invictum animum torqueret. Cur ergo Job uxori suæ respondet, patienter calamitates sufferendas esse, quia filios, divitias, & pretiosam suppellectilem de manu Dei recepissent? Origenes libro secundo in Job pro ipso respondet: *Si enim bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus? Vbi enim fuerint lætitiæ, illic etiam tribulationis expectatio: ubi jucunditas, illic etiam miseria sperantur.* Tanta inter lætitiam, & tribulationem est connexio, ut ex illa velut ex præmissis certis, & evidentibus ista consequatur. Rectè ergo intulit Job; miserias fore sustinendas, si jucunditates præcessere. Quod est dicere: ubi adest prosperitas, non deest infelicitatis vaticinium: nam si felicitas præcessit, qui fieri poterat, ut non sequeretur adversitas? Ergo vel non recipienda jucunditas, vel speranda tristitia. Rectè ergo intulit Job ex possessione felicitatis, laborum sufferentiam.

Origen.

51. Philo Hebræus libro secundo allegoriarum notavit Isaacum non casu, & absque mysterio duxisse uxorem nomine Rebeccam. Nam Isaac *Risus* interpretatur: Rebecca significat, *Tolerantiam.* Rectè igitur risui copulatur tribulationum patientia; ut intelligamus, lætitiam, & luctum; felicitatem, & miseriam in eadem domo tamquam conjuges habitare. *Is est Isaac* (inquit Philo) *qui risus interpretatur, quem convenit ludere cum tolerantia, Rebecca ab Hebræis nominata.*

Philo Hebr.

52. Zachariæ in templo incensum offerenti Domino filium promittit Gabriel adhuc in utero Spiritu sancto repletum, divini Verbi, præconem, & ante faciem ejus præcedentem in virtute, & spiritu Eliæ, ut vias Domini præpararet Angelicis verbis parum fidens Sacerdos, senectutem suam, & conjugis sterilitatem opposuit. Cui respondit Angelus. *Ego sum Gabriel, qui adsto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi Evangelizare. Et Ecce eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.* Lucæ 1. num. 19. & 20. *Et permansit mutus.* Ibidem, numer. 22. Notatu dignum est, Zachariam non mulctari oculorum orbitate, vel auditus, aut alius sensus, aut membri privatione, sed solum usu linguæ, & permansit mutus! Bone Deus! Si Joannem Verbi æterni vocem Zachariæ promittis: cur pater vocis vocem amittit? Si ob incredulitatem punitur, careat prole, quam non credidit susceptorus, non functione linguæ: vel si prolem est susceptorus, annunciet lingua cordis felicitatem, ne silentio tanti filij diminuatur felicitas. Cur ergo mulctatur voce, cùm filium Christi vocem recipit? Forsan Zachariæ lingua internæ incredulitati, eam exprimens, aliquo modo deservierat (æquum enim fuit, ut quæ crimini cooperata erat, pœnæ particeps esset,) sed ad rem respondet Chrysologus serm. 88. *Zacharias*; inquit, *dum postulata promeretur, incurrit, condemnatur, munera ipsa cùm suscipit: qui vocem, cùm vocem percipit, tunc amittit.* Hæreo his ultimis verbis: *Condemnatur, munera ipsa cùm suscipit: qui vocem, cùm vocem percipit, tunc amittit.* Si munera recipit, cur condemnatur? Et si vocem percipit, cur eam amittit? Quid est, ô Ravennas, Zachariam voce mulctari, tunc, in illo prorsus instanti, in quo percipit vocem? Aut si vocem accipit, quomodo in eodem tunc, vocem amittit? Habitus, & privatio, docet Philosophia, mutuò se excludunt. Quî fieri potest, ut in eodem tunc simul coexistant? Quia si Zacharias accipiens vocem Verbi Joannem, nimis se existimabat felicem? vocem propriam amittens se haberet miserum, & cognosceret magnæ felicitatis miseriam esse indivisum comitem: siquidem accipiens Joannem divini Verbi vocem, & multorum gaudium, propriæ vocis, & loquelæ privationem tamquam afflictam recipiebat. Sic semper in altiori hujus vitæ felicitate contingit, quæ via regalis est infelicitati.

Chrysol.

53. Exod. 17. num. 1. sic sacer textus: *Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin, per mansiones suas juxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo.* Ubi vulgata editio legit. *Mansiones*: Pagninus ex Hebræo vertit, *Profectiones.* Cajetanus ibidem ait: *Parvi refert, quod in Hebræo motiones significantur*, Lectio ex Hebræo magnam mihi ingessit difficultatem, sed multò majorem Cajetanus, cùm asserit, parvi referri, *motiones* legere pro *mansionibus.* Et dum attentiùs considero, difficilior apparet. Mansio enim situm in loco, & quietem significat: profectio, aut motio de loco ad locum denotat mutationem. Quomodo ergo ubi sacer textus posuit, *mansiones*, legerunt Hebr. & Cajetanus, *motiones*, aut *profectiones*? Hæc enim contraria videntur. Quis inter motum, & quietem, privativam, aut contrariam oppositionem ignorat: Ergo multum interest, *inter mansiones*, aut *motiones.* Sed quàm subtiliter Cajetanus, parvi referre utroque modo legere existimavit. Proficiscebatur populus à solitudine Sin in terram Chanaam lacte, & melle manantem, in qua profligatis hostibus, deliciis illius Soli erat fruiturus. Cùm ergo ille populus temporalem peteret felicitatem; parum refert pro, *mansiones*, ponere, *motiones*: ut exinde noscamus, in hac vita quietem esse motum, mansiones profectiones, & quod firmius & felicius apparet, hoc mobilius esse, & infelicius.

Exod. 17. num. 1.

Sanct. Pagnin. Cajetan.

54. Nec omittendam judico Divi Bernardi considerationem serm. 2. in Dominica Palmarum. Ibi mellifluus Doctor expendit, celeberrimum comitatum, & inauditam acclamationem, qua Christi regnum à civibus Hierosolymitanis cele-

Matt. 21. n. 9. celebrabatur dicentibus : *Hozanna Filio David, hozanna in altissimis.* Matth. 21. n. 9. Confert hunc triumphum cum tragœdia crucis, & ait. Bernard. *Ab eodem populo, in eodem loco, & ipso tempore paucissimis diebus interpositis, primò cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est.* Sed quid mirum ? Celebritas illa regem acclamabat Christum, & prædicabat felicem. Ex illa ergo felicitate, & acclamatione securitas opprobriorum, & vicinitas inferebatur passionis. In illo triumpho vestibus via sternitur triumphatori, & virentibus ramis, vernantibusque floribus ejus celebratur introitus : at omnia hæc ærumnarum, & tribulationum erant prælagium. Nam cùm primùm præcisos ramos conlidero, quid aliud præ oculis se offert, nisi expeditus truncus, ut ex eo crux efformetur ? Quid sparsi flores promittunt, nisi coronam spineam, qua ignominiosè caput illud aureum redimiatur ? Si vestibus via sternitur, ut gloriosè triumphet, suis exuetur, ut ponatur in cruce. O quàm aptè idem Bernardus citatus ! *Quàm dissimiles rami virentes, & crux ; flores, & spina. Cui priùs sternebantur vestimenta aliena, ecce suis exuitur, & sors mittitur super ea.* Quid est hoc Non aliud, quàm exhortatio, ut mundi gloriam aspernemur, cui annexa est infamia, & improperium : fugiamus ab ejus felicitatibus, quæ adversitatum imminentium sunt certissimum vaticinium.

54. Duas superhumeralis oras Deus jubet conjungi in utroque latere, ut in unum redeant. Per has extremitates Interlinealis prospera intelligit, & adversa. Ad quid ergo istæ duæ oræ conjungebantur ? Ut exinde agnoscamus, felicitatem sic calamitatem inferre, ut non solùm velut comites associentur, sed ita comitari, ut quasi felicem esse, idem sit prorsus, ac ærumnis, & miseriis abundare.

ILLATIO LXXII.

Calamitas, & adversa fortuna viam sternit felicitati.

55. PRæcedenti illatione contra felicitatem pugnavimus, ut nec in honore, nec in divitiis, nec in aliquo creato habeamus fiduciam : nunc pro infelicitate pugnandum est, ne temerè infelix desperet. Alternant enim res suas vices, & quos hodie in culmine majestatis aspicimus, cras fortè in fimo videbimus abjectionis : è converso etiam, quos nunc in pulvere videmus sedentes, subitò conspicimus ad culmen gloriæ ascendisse Quamobrem putabam ego ; infelicem esse, qui semper extitit felix ; nec ego solus ; dixerat etiam Demetr. Cinic. Demetrius Cinicus : *Nihil infelicius*, inquit, *est eo, cui nihil in vita accidit adversi.* Unde felicior est, qui semper infelix fuit, quàm semper felix. Iste namque quantumvis felicitatibus fruatur, possidet eas cum anxietate, & timore amittendi : ille verò ærumnis, & laboribus assuetus infelicitates contemnit, felicitatis, & novæ fortuæ spe recreatus. Ergo felicius patitur infelix adversæ fortunæ severitatem, quàm fruitur semper felix in sua prosperitate. Nam ille non timet, felicitates amittere, & earum possessionem expectat : iste quando eas possidet, est in maximo periculo eas amittendi. Quantò ergo jucundius est, sperare aliquod bonum, quàm ejusdem timere orbitatem : tanto felicior est, qui sperat illius possessionem, quàm qui illa gaudet cum tanto periculo. Ob hoc dicebat Ennodius satis cordatè : *Possessio est malignus propriæ felicitatis interpres.* Quia felicitas infelicitatis est vaticinium : sicut è contrà adversa fortuna auspicium felicitatis. Unde cùm Deus aliquem laboribus, & ærumnis afficit, intendit eas in felicitates permutare : & cùm bonum aliquod differt, est eo animo, ut præstantius concedat. Ergo erit felicitas infelicitatibus affici, & aliquo bono privari, siquidem excellentius speratur, & per hoc via sternitur felicitati. Ennodius.

Mortuo Joseph ita creverunt filij Israël, ut 56. quasi germinantes replerent terram, ut refertur Exod. 1. n. 6. *Joseph autem in Ægypto erat. Quo mortuo, & universis fratribus ejus, omnique cognatione illa : filij Israël creverunt, & quasi germinantes multiplicati sunt : ac roborati, nimis impleverunt terram.* Hæc verba expendens Origenes homil. 1. in Exodum ait : *Donec viveret Joseph non refertur, quòd multiplicati fuerint filij Israel, nec aliquid omnino in his de augmentis, & numerositate memoratur.* Acutè satis hoc notavit Origenes : sed videamus, cur dum Joseph viveret, numerositas, & potentia Israëliticæ gentis non refertur ? Ni fallor : quia vivente Joseph, & in Ægypto imperante feliciter, & tutè vitam agebant Hebræi, at eo mortuo tanto patrono orbati, miserè lateris, & luti servituti mancipabantur. Quia igitur tunc deliciis affluebant, & imperantis germani fulgebant honore, simulque totius regni urbanitatis obsequiis venerabantur, tacet sacer textus innumerabilem eorum multitudinem. At cùm fratris privantur tutela, & lamentabilem, & miserrimam vitam degunt, crescit populus, & veluti germinans replet terram, & illa infelicitate numerositatis augmentum consequitur. Vide qualiter per adversitatem via prosperitati aperitur ; nam licèt vivente Joseph populus augeretur, tamen non refertur ejus augmentum, usque dum in sinistras infelicitatis manus incidit. Exod. 1. n. 6. Origen.

Zachariæ incredulitatem vocis & loquelæ privatione mulctavit Angelus, dicens : *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur tempore.* Lucæ 1. num. 20. Post multos dies, jam in lucem edito Joanne, cùm cognati, & vicini convenirent, ut illi nomen imponerent, locutus est Zacharias, infantisque nomen explicuit, *Et repletus est Spiritu Sancto, prophetavit dicens. Benedictus Dominus Deus Israel, &c.* Eligius Noviomensis homil. 2. miratur, Zachariam non solùm accepisse vocem, sed cum loquela etiam Prophætiæ donum. Zacharias vocem solam amisit : sat ergo erit ei, si vocem recuperet. Cur ergo Deus cum voce etiam Prophetiæ elargitur spiritum, & Zachariam replet Spiritu Sancto ? Quia muti infelicitatem patiebatur (quæ major posset esse infelicitas, quàm filium Luc. 1. n. 20. Ibid. n. 67.

habere Joannem, & in corde reconditam esse hanc felicitatem absque eo quòd eam manifestaret? (Igitur quia Zacharias afflictus erat illa infelicitate, tot felicitatibus viam aperuit, *Zacharias Sacerdos* (inquit Eligius) *pater ejus olim mutus etiam cum loquela Prophetiæ gratiam accepit.* Defectu vocis miser videbatur Zacharias, (erat sanè) quia vel ineptus, vel fastidiosus omnibus est mutus. Attamen ipse patienter pœnam sustinens, qui dubiùs illam incurrerat, ab ea solvi non dubitabat. Quid indè? Muti infelicitate non solum vocem, sed donum consequitur prophetandi. Hinc docemur, patienter adversitates, & labores sustinere: si enim eos patienter toleramus, non solùm levamen eorum, verùm per eos superabundantem ubertatem felicitatum consequemur. Eligius.

58. Hanc rerum vicissitudinem eleganter Veronensis Zeno sermon. de resurrectione nobis exemplo solis morientis, & renascentis depinxit. *Sol*, inquit, *quotidie nascitur: eademque die, qua nascitur, moritur: nec tamen instantis finis forte terretur, suos ut repigret cursus: ut horas, ac momenta producat: ut saltem paulò diutiùs diei sui demoretur in vita, sed fidelis semper, semper intrepidus ad sepulchrum noctis cognata contendit, sciens in ipso se habere, quod vivit. Denique adimitur ei ortus, si ei auferatur occasus.* Celer ille motus, quo sol ab Oriente tendit in Occasum, quid est, nisi novorum anxietudo radiorum? Non terretur tenebris, cùm vergit ad occasum, sciens in ipso noctis feretro habere, quod vivat. Sed quî fieri potest, ut sol velut sepultus in tenebris noctis suo interitu novam acquirat lucem? Quia si sol non occideret, nec denuò posset oriri: *Adimitur ei ortus, si ei auferatur Occasus.* Quasi ex noctis injuria splendidiores acquirat radios. Idem expresserat Tertullianus lib. de resurrect. c. 12. qui postquam elegantissimè Occasum solis, ejusque orientem descripsisset, sic scribit: *Mira ratio: de fraudatrice servatrix: ut reddat, intercipit: ut custodiat, perdit: ut integret, vitiat: ut etiam ampliet, priùs decoquit. Siquidem uberiora, & cultiora restituit, quàm exterminavit. Revera fœnore interitu, & iniuria usura, & lucro damno, semel dixerim, universa conditio recidiva est.* Et statim. *Omnia in statum redeunt, cùm abscesserint: omnia incipiunt, cùm desierint.* Ex injuria noctis dies renascitur, & ex brumali rigore vernalis oritur pulchritudo. Quid est hoc? Quod omnia in statum redeunt, cùm abscesserint. Natura ut reddat, intercipit, perdit, ut custodiat, vitiat, ut integret. Usura est injuria, & damnum lucrum. In his docet natura ex miseriâ felicitatem, pulchritudinem ex deformitate; & integritatem ex jacturâ cum lucro provenire. Zeno. Ver. Tertull.

59. Felix illa peccatrix, & altera Maria vespere Sabbathi venerunt videre sepulchrum. Matthæi 28. num. 1. *Vespere autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum.* Apud Marcum 16. num. 2. legimus: *Cùm transiisset Sabbathum.... Valde manè orto jam sole.* Lucas 24. n. 1. asserit, hoc evenisse, *Valde diluculò.* Joannes tandem testificatur, venisse manè, *Cùm adhuc tenebræ essent.* Matt. 28. n. 1. Marc. 16. n. 2. Luc. 24. n. 1. Ioan. 20.

Hæc si primo aspectu inspiciantur, dissidere videntur: imò & Matthæus sibi repugnare. Nam cùm priùs dixisset, mulieres vespere Sabbathi venisse ad sepulchrum, statim addit, *quæ lucescit in prima Sabbathi*, indicans matutinum fuisse tempus. Ob hæc & alia, quæ adducit Maldonatus ad cap. 28. Matth. hîc locus difficillimus est apud omnes. Qui plura, & Evangelistarum concordiam desideret, adeat Maldonatum, ex quo ad litteræ intelligentiam multa, & utilia discet. Ad nostrum institutum respondet Petrus Ravennas serm. 74. satis profundè his verbis: *Vespera mater noctis parturit diem, radiat de novitate mysterium, anhelat creatori suo servire, non tempori.* Quid ais, vox aurea? Si vespera obscuritatis est mater, quomodo potest diem parturire, qui jubaris alitur radiis? Vesper diem terminat, non inchoat; tenebrescit vesper, non lucescit, nec in auroram vertitur, quia lucis ignorat ortum. Quî ergo vespera diei extitit mater? Fateor vesperam umbrarum & caliginis esse matrem: sed haud nego diei quoque & lucis genitricem. Lux enim diurna ex noctis injuria nascitur. Ergo rectè Chrysologus vesperam noctis matrem, diem affirmat parturire. Quia diei pulchritudo noctis deformitati succedit. Igitur perbellè Matthæus mulieres illas vespere ad monumentum venisse, cùm jam dies lucescit, narrat: *Vespere autem Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi:* Marcus, *valde manè, orto jam sole*: Lucas, *Valde diluculò*: & Joannes, *cùm adhuc tenebræ essent*: qui si vespere mulieres ad monumentum venerunt: cùm vespera mater noctis diem parturiat, ferè idem est, vespere venisse, quàm cùm dies lucescit, aut cùm sol suis radiis fulgentissimis montes inaurat, valles fœcundat, ac rebus restituit colorem, & pulchritudinem. Nam sic ex adversitate oriri solet felicitas, ut infelix, eo quòd talis sit, in magnam prosperitatis spem ingredi non dubitet, imò ferè eam possidere judicet. Argumento sunt contrariæ noctis, & diei alternantes vicissitudines; hyemis, & æstatis indefectibiles successiones; arida arborum nuditas, & earum opacitas nemorosa. Sic sic variant eventus, sic mutuò adversitas, & felicitas alternant. Meritò ergo in Pontificis Ephod duæ oræ connectebantur, ita ut in unam redirent; Quia (ut docet Interlinealis ad hunc locum) per oram dexteram prospera; per sinistram adversa significantur. In quo docemur, nec prosperis superbire, nec adversis desperare; sed volubilem illorum veteri mutationem, & istorum sperare felicem adventum. Chrysol.

ILLATIO LXXIII.

Commendatur concordia inter divini altaris ministros.

60. DEsiderabilis est concordia: nam teste Sallustio, *Concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.* Amens est, qui eam non amat, qui non quærit, qui non solicitat. Omnibus est salubris, sicut discordia pestifera. Sallustius.

Ergo

Ergo qui primi sunt in republica totis viribus contendere debent, ut omnes cordiali se invicem charitate vinciantur: licèt hoc præcipuè primatibus Ecclesiasticis, sacerdotibus, & divino altari servientibus incumbere, non est dubium. Sic enim oblationes, & sacrificia, laudes & cantica Deo placent, cui summoperè displicent, si discordibus animis, & abjecta unitate offerantur.

Psal. 147. n. 1. Quàm scitè David Psalm. 147. num. 1. ad divinas laudes concinendas invitabat Hierusalem, & Sion, dicens: *Lauda Hierusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.* Et rationem adducit: *Quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, &c.* Si ergo Hierusalem (quæ civitas pacis interpretatur) cives suos habet concordes, & in ejus finibus Deus posuit pacem; meritò ad Dei laudes decantandas invitatur. Quia divinæ laudes, & Psalmodia ab illis, ut par est, solùm decantantur, qui colligantur vinculis concordiæ, & charitatis.

61. Joan. 14. num. 27. Cùm jam Christus Dominus proximam intueretur mortem, hoc legatum

Joan. 14. n. 27. suis discipulis legavit: *Pacem meam relinquo vobis; pacem meam do vobis.* Bone Deus! an solis discipulis pacem relinquis, qui pro omnibus crucem subire dignatus es? An innumerabilem fidelium multitudinem, quæ post eos te secutura est, & crucem tuam bajulabit, excludis à pace? Minimè. Sed quia discipuli sacerdotali oleo erant insigniti, eis pacem relinquit; non quia cæteros excludat, sed ut doceat, altaris ministros præcipuè in pacis unitate perseverare debere, ut suo muneri satisfaciant. Pulchrè D. Cyprianus de

Cyprian. unitate Ecclesiæ: *Hanc nobis hæreditatem Christus dedit: dona omnia sua pollicitationis, & præmia in pacis conservatione promisit.* Quasi diceret: sicut providus filius paternam conservat hæreditatem; sic sacerdotes, & Dei altaris ministri pacem debent conservare, est enim pax hæreditas sacerdotum, semper servanda, dissipanda nunquam.

62. Cherubinos illos, qui utrumque latus propitiatorij tegebant, voluit Deus tali arte disponi, ut alas expandentes, & operientes propitiatorium mutuò se respicerent. Exod. 25. numer. 19.

Exod. 25 n. 19. & 20. & 20. *Cherubinus fit in latere uno, & alter in altero. Vtrumque latus propitiatorij tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca.* Isaias capite 37. numer. 16. sic

Isaiæ 37. n. 16. Deum alloquitur: *Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ.* Hic alludit Propheta ad Cherubinos propitiatorij, super quos Deus solium suum præparaverat. Sed cur Deus in Cherubinis majestatis suæ thronum constituit? Ni fallor eorum concordia id fecit. Alæ enim unius, alis alterius, qui è fronte erat, conjungebantur, & sic totum operiebant propitiatorium. Sic Abulensis explicat quæst. 20. in cap. 25. Exodi. Præterea isti Cherubim mutuò se respiciebant. Nam

Abulens. ubi Vulgata ait: *Respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium.* Pagninus ex Hebræo

Pagninus legit: *Et facies eorum erit altera contra alteram ad propitiatorium erit facies Cherubim.* Et Sep-

Septuag. tuag. *Et facies eorum ad se invicem, in propitiatorium erunt vultus eorum.* Per hanc positionem Cherubinorum mutuò se respicientium, amor mutuus denotabatur. Nam qui alicui negat vultum, ex eo est, quia cor ejus distat ab eo, teste

Chrysost. Chrysostomo homil. 66. in Joannem: *Quos odio habemus*, inquit, *nec vocem quidem audire, nec vultum eorum videre æquo animo patimur.* Igitur, ideo Deus Cherubinorum solio insidet: quia amicabili alarum conjunctione, & oculorum mutuo respectu amoris vinculum denotabant. Nec id tacuit Augustinus quæst. 105. In exodum loquens de Cherubinis: *Ideo* inquit, *duo sunt, ut*

August. *societatem charitatis commendent. Ideo pennis suis propitiatorium obumbrant, quia Deo non sibi tribuunt pennas suas, id est, Deum honorant virtutibus, quibus præstant.* Isti Cherubim invicem se attendunt, quia consonant inter se; mutuò se respiciunt, quia mutuò se prosequuntur amore: nec ab eo impediuntur, ex eo quòd ad propitiatorium sint intenti: imò propitiatorio inserviunt, quia alarum concordia, & oculorum consonantia charitatis commendant societatem. At, qui sunt isti Cherubini? Non incongruè per eos, sacerdotes, & altaris ministros intelligemus, qui Cherubinorum sapientiam imitantes, doctrina, & exemplo doceant. Hi propitiatorio Dei assistunt; & verbis consecrationis sub accidentibus panis, & vini Deum Sacramentaliter, velut sub alis, recondunt. Quomodo ergo Deus inter sacerdotes deliciabitur? Certè, si Cherubinorum exemplo mutuò se respiciant, & charitatis alis amicabiliter conjuncti reciprocam habeant dilectionem, & mira animorum concordia rixas, & scissuras detestentur.

63. Obtulit Caïn de fructibus terræ munera Domino: Abel quoque obtulit munera, sed de primogenitis gregis sui, & adipibus eorum. Attende differentiam. *Et respexit Dominus ad Abel,* Genes. 4. n. 4. *& ad munera ejus. Ad Caïn autem, & ad munera illius non respexit.* Genes. 4. num. 4. Paraphrasis Chaldaica legit: *Et suscepit Dominus cum beneplacito Abel, & munus ejus. Caïn autem, & munus ejus non suscepit cum beneplacito.* Hoc Dei beneplacitum erga Abelem, & munus ejus explicuit lectio Theodotionis, his verbis: *Et inflammavit* Theod. *Dominus super Abel, & super sacrificium ejus. Super Caïn verò, & super sacrificium ejus non inflammavit.* Approbavit Deus hostiam Abelis flamma de cœlo demissa, sicut legimus in sacra pagina alia sacrificia fuisse hoc signo approbata. Nam Eliæ hostiæ igne cœlesti præferuntur sacrificiis mystarum Baalis. 3. Reg. 18. Gedeonis. Judic. 6. Manue Judic. 13. Davidis. 1. Paralip. 21. Salomonis, 2. Paralip. 7. Nehemiæ. 2. Machab. 1. Moysis, & Aaronis Levit. 9. Vel ut alij volunt, Deus Abelis approbavit sacrificium, directo in cœlum fumo, aut fœcunditate suarum ovium, sicut Caïni hostiam reprobavit sterilitate frugum, Si tamen caulam, ob quam Deus placido aspectu, & sereno vultu Abelis respexit sacrificium, secus autem Caïni, inquiras? Multæ se offerunt rationes non contemnendæ. Prima: quia Caïn obtulit munera, & non se, in

quo

quo sceleſtus fuit, negans ſe omnia donanti. Non enim noſtra ſine nobis quærit Deus, qui licèt nobis non indigeat, ſi nos Dei non ſumus, nec ipſe Deus noſter erit. Sine affectu dona mortua ſunt: nam donorum anima in donantis animo conſiſtit. Abelis victima animata fuit; cum affectu obtulit, & ſe potiùs quàm ſua. Argumento eſt, quòd Abel de primogenitis ſuis, quæ animantia ſunt: Cain verò de fructibus terræ, qui mortui ſunt, & ſine ſenſu. Secunda ratio eſt: quia Cain ſine delectu obtulit, non meliora, non primitias, fructuum; priùs invidus Deo quàm fratri fuit: at victima Abelis eximia, ſelecta. Diſplicuit meritò Deo victima Caïn, quæ nec ipſi placuit offerenti. Aliam ad noſtrum inſtitutum adducit rationem Chromatius Aquileienſis in c. 5. Matthæi. Rejecit igitur Deus victimam Caïn, & Abelis hoſtiam approbavit: *Quia Abel pura, ac ſimplici mente munera Domino afferebat? Caïn verò iram adversùs fratrem tenebat in corde. Quapropter ſi volumus muneribus noſtris Deo placere, excludere iracundiam de corde debemus, interficere malitiam contra fratrem ſuſceptam, tenere verò pacem fraternam, ſervare charitatem, diligere unanimitatem, cuſtodire concordiam, ut placare Dominum mereamur.* Abel pacificus, & concordiam amans offerebat ſacrificia: Caïn invidus omnia perver-tens, zizania, rixas, & ſeditiones amabat. Ambo victimas offerebant, & præfigurabant in altari miniſtrantes. Acceptat ergo Deus Abelis hoſtiam, & Caïni rejecit, quia ille pacificus, iſte ſeditioſus, & pacis inimicus erat. Hinc diſcere poſſunt altaris miniſtri, ſi ſuperno numini placere deſiderant, non ſervare iracundiam, non pacem interrumpere, ſed ſummam ſervare concordiam.

Chrom. Aquileie.

64. Ob hoc jubebat Deus Moyſi Exod. 20. n. 25. *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus: ſi enim levaveris cultrum ſuper eo polluetur.* Sed cur Deus cùm permittit altare lapideum, prohibet de ſectis lapidibus fabricari? Et cur pollui putabitur, ſi cultrum, aut gladium (ut legit Paraphaſis Chaldaica) ſuper illud levaretur. Occurrit Gloſſa Interlinealis ibidem per lapides diviſos ſchiſmata, & diviſiones intelligens: *Id eſt*, inquit, *non per hæreſim, & ſchiſmata Deum coles.* Per elevationem cultri, vel gladij etiamſi ſacrificandi actio denotetur, poſſumus etiam intelligere ſeditiones, & diſcordias. Pollui ergo altare, minatur Deus, cùm altare eſt diviſum, hoc eſt, cùm ejus miniſtri, & ſacerdotes vinculum fraternitatis rumpentes inter ſe ſunt diviſi.

Exod. 20 num. 25.

Gloſſ. Inter.

65. Chriſto jam crucifixo, milites veſtimenta ejus in quatuor partes diviſerunt: de tunica verò inconſutili ſic refert Ioannes c. 19. n. 24. *Erat autem tunica inconſutilis deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem. Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cujus ſit, &c.* Aliæ Domini veſtes ſciſſæ fuerunt à militibus, tunica verò inconſutilis non fuit ſciſſa, ſed ſortita. Sed quænam fuerit hæc tunica non ſatis conſtat. Maldonatus in cap. 27. Matthæi num. 36. conjectura aliqua ductus, putat veroſimile, tunicam fuiſſe eam, quæ poſt interulam (ſic eâ tamen Chriſtus utebatur) corpori ſacratiſſimo proximè adhærebat: cæteras veſtes arbitratur, & ſuperiorem togam, cujus loco purpura Chriſtum milites induerant Matthæi 27. num. 28. & caligas cæteraque indumenta, quibus tenues etiam homines uti ſolebant. Euthymius ad hunc locum Matthæi vetuſtiorem opinionem refert, & approbat, aſſerentem tunicam illam inconſutilem à matre Virgine Chriſto adhuc puero factam fuiſſe, ſortitamque & non diviſam, quia beatiſſimæ Virginis erat pignus. Non diſſentior. Nam beata Virgo etiam ſceleſtis veneration eſt. Audi tamen aliam rationem à B. Cypriano adductam tract. de unitate Eccleſiæ: *Hoc unitatis Sacramentum, hoc vinculum concordiæ inſeparabiliter cohærentis oſtenditur; quando in Evangelio tunica Domini Ieſu Chriſti non dividitur omninò, nec ſcinditur, ſed ſortientibus de veſte Chriſti, quis ipſam potiùs induceret, integra veſtis accipitur, & incorrupta, atque individua tunica poſſidetur.* Sed adhuc examinandum ſupereſt, cur Chriſtus paſſus eſt, cæteras partiri veſtes, non tamen permiſit tunicæ inconſutilis ſciſſionem? Profectò, ut ſacerdotes moneret ad concordiæ vinculum ſervandum. Tunica illa inconſutilis ſacratior erat, quia proximior ſacratiſſimo corpori Chriſti adhærebat, demonſtrabat ſacerdotum ornatum, & dignitatem: reliquæ veſtes ſæcularium conventum ſignificabant, qui licèt ad Chriſtum tamquam ad caput fidelium pertineat, non tamen illa excellentia, qua ſacerdotes, quibus Chriſtus interiùs induitur. Docens ergo quantâ animi concordiâ ejus miniſtri teneantur ſe diligere, non permittit in tunica, quæ ſacerdotes repræſentat, ſciſſuram, cùm in cæteris veſtibus, quæ laicos denotant, permittit, ut exinde ſciant ſacerdotes, quod tametſi inter laicos ſciſſuræ ſint, & rixæ, inter ipſos ſumma debet eſſe pacis tranquillitas. Perbellè Cyprianus proſequitur. *Poſſidere non poteſt indumentum Chriſti, qui ſcindit, & dividit Eccleſiam Chriſti.* Deceret ergo ſacerdotum dignitatem rixarum, & contentionum tumultus. Nefas eſt his qui Chriſti ornantur indumentis ſeminarium eſſe ſeditionum. Indignè ſacerdotij fungitur dignitate, qui ſchiſmatum faces incendit. E contrà verò, qui pacem ſeminat, qui omnia revocat ad concordiam, dignus eſt qui veſtes Chriſti induat, & altaris ſacri exerceat functiones.

Euthym.

Cyprian.

Ioan. 19. n. 24.

Maldonatus.

In ſuperhumerali Pontificis duæ oræ ita conjungebantur, ut in unum redirent. Ad quid ergo tanta connexio, & unitas? Gloſſa Interlin. ibidem. *Vt concorditer Deo ſerviant.* Ubi abſque dubio animorum unitas, quam ſacerdotes inter ſe ſervare debent, commendatur. Væ illis, qui vincula charitatis rumpentes, Eccleſiam lacerant ſeditionibus! Quàm indignè cruentis manibus incruentum offerunt ſacrificium! ſibi enim ſunt offenſi, cùm reliquis diſcordiæ intendunt offendicula. 66.

ILLATIO LXXIV.

Miranda res, cùm aliquis in fastigio dignitatis constitutus, abjectæ recordatur originis.

67. TUmescit animus, cùm quis de abjectis principiis evehitur ad fastigium dignitatis. Hæ non magnanimi, sed insolentis est conditio: nam generoso animo præditus ex culmine sedis, affabilitatem ediscit. Quàm ornatè S. Zeno Veronensis serm. de patientia, nobilem Josephi ingenuitatem probat his verbis. *Patiens Ioseph invenitur, è pascuo cum à fratribus rapitur: patiens cùm in puteum demittitur; patiens dura cum hasta distrahitur: patiens in carcere: in regno patientior: patientissimus desideratos cùm fratres agnosceret.* Expende, quæ sequuntur. *Et ubi jactantia se non potest continere, positus in honore continuit.* Quasi majoris esset virtutis, à felicitate imperij non vinci, & in honore positus contineri, quàm tot adversa viriliter tolerasse. Jure miratur Veronensis antistes, & tamquam miraculum nobis proponit Josephum ad excelsam dignitatis sedem elatum ex misera abjecti hominis servitute. Nam miranda res est, si aliquis ad altissimum honoris gradum evectus conditionis abjectæ repetat memoriam.

Zeno. Ver.

68. Fratribus cum Benjamin redeuntibus in Ægyptum, post convivium lautum, & tritici liberalem dispensationem, postque illam scyphi argentei fictionem, non valens se jam ultrà continere, dixit illis Joseph: *Ego sum, ait, Ioseph frater vester, quem vendidistis in Ægyptum.* Gen. 45. num. 4. Ad quid Joseph addidit: *quem vendidistis in Ægyptum*; cùm sat esset dicere, *Ego sum Ioseph frater vester*? Non ut timorem incuteret eis, siquidem statim ait; *nolite timere, &c.* Quare ergo venditionem revocat in memoriam; Profectò, ut animi ostenderet celsitudinem, abjectæ servitutis mentionem facit, cùm in excelso Archipræsulis Ægypti sederet solio. Cùm honoris, & principatus jactantia certamen inibat Joseph. Ex una acie pugnabat dignitatis sublimitas; ex alia magnanimitas præsulis. Et cùm acriter decertarent; virtus Joseph victoriam reportavit superatâ jactantiâ: *Et ubi jactantia se non potest continere, positus in honore continuit:* servitutem vilem revocans in memoriam, cum gloria præsulis decoratur. O virum verè mirandum, quem secunda fortuna arrogantiæ fluctibus agitare non potuit!

Gen. 45. num. 4.

69. Coram Pharaone projecit Aaron virgam, quæ statim in serpentem versa est. Exod. 7. num. 10. *Tulit Aaron virgam coram Pharaone, & servis eius, quæ versa est in colubrum.* Translatio ex Hebræo Pagnini legit: *Proiecit Aaron virgam.* Communiter per hanc virgam Pontificis baculus pastoralis intelligitur; vel aliqua dignitas eximia, aut potestas judiciaria designatur. Sed cur Aaron, cùm stupendum illud patravit miraculum, virgam projecit, & non tenuit in manu? Quia Aaron virgam in manu tenens ambitiosum præsulem designabat dignitate tumentem, & de principatu sollicitum: at Aaron virgam in terram projiciens præpositum modestum, de se humiliter sentientem, & habentem præ oculis sua incunabula, denotabat. Sic Stephanus Cantuariensis Apud Tilmanum. *Nam virgam in terram proiicere, est potestatem judiciariam ad terram deflectere.* Hoc est, virgam in terram projicere, est eam ad terram mittere, ut cognoscat ab illa duxisse originem, quando imperium, & potestatem repræsentat. Quid ergo mirum, si Aaron, virgam projiciens, miraculum patravit, quod non patraret, eam in manu tenens? Quia illic ambitiosi præsulis imago de culmine dignitatis gloriabatur: hîc non superbiens, sed abjecti principij non oblitus erat. Miraculum fuit, virgam in colubrum mutari: at hæc mirabilis conversio ex alio majori pendebat prodigio, nempe ex proprij principij, & terrenæ originis memoria. Ita rarò, & præter communem usum homines, dum celsitudine gaudent, sua recognoscunt incunabula; ut si aliquis tempora præterita, & originis abjectæ principium in memoriam revocet, cùm principatu, aut dignitate fruitur, miraculum possit acclamari.

Exod. 7. n. 10.

Pagn.

Stephan. Cantuar.

70. Ægrotanti Ezechiæ annunciavit Isaias mortem imminentem: contristatus est rex, & vultum ad parietem convertens oravit Dominum confidenter, & flevit fletu magno. Cumque jam egrederetur Isaias mediam partem atrij, Dei jussu iterum ingreditur ad regem, & annunciavit post tertiam lucem, lætum ascensurum in templum, & vitam habiturum, quindecim annorum spatio. Lætatur rex, sed vitæ anxius, & propriæ felicitatis dubius, signum exigit à Propheta, quo de vita possit esse securus. Cui sic respondet Isaias: *Vis, ut ascendat umbra decem lineis: an ut revertatur totidem gradibus*? 4. Reg. 20. num. 9. Et dixit Ezechias: *Facile est, umbram crescere decem lineis, nec hoc volo, ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus. Invocavitque Isaias Propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus jam ascenderat in horologio Achaz retrorsum decem gradibus.* Noluit Ezechias, ut in solario (de hoc horologio D. Hieronymus ad cap. 39. Isaiæ præfata verba intelligit) linea illa, quæ horam designabat, decem gradibus curreret versus Occasum. Hoc haud difficile putavit rex: nam sine miraculo homo vel ipsum solem facilè obtenebrabit. Dignum tamen admiratione est, postulasse Ezechiam, umbram illam horologij decem gradibus versus Orientem retrocedere: quia hoc erat majus prodigium. Sic in Glossa Ordinaria, & apud Eucherium legimus ad hunc locum. *Quod rex maluit, quia maioris poterat esse miraculi, si sol contrarium suo mori cursum ageret, quàm si consueto processu incedens, tametsi super terras elatus ad Orientem quasi secundi diei mane nulla interveniente nocte facturus advolaret.* Sed nescio, an bene peteret Ezechias. Nam si majus desiderabat prodigium, id non fuit consecutus in umbræ retrocessu. Quia sicut est contra solis regularissimum motum, gradum revocare; sic & illum præter consuetum ordinem agere festinanter. In sole enim nihil est novum absque miraculo. Sive sistat in medio

4. Reg. 20. n. 9.

Hieron.

Glossa Ordinar.

Euchet.

curſus

curſus,ut Joſuë 10.v.13.refertur; ſive regrediatur,ut hic, ſive curſum acceleret, miraculoſa res eſt, quia & rarò & præter præſcriptum regulariſſimi motus ordinem. In quo igitur majus miraculum agnovit Ezechias,ſi Sol decem repedaſſet lineas,quàm ſi eaſdem versùs Occaſum celeri motu curreret? Profectò;quia cùm ſol tunc ferè tangeret punctum Meridianum (erat enim hora decima ſecundùm Dionyſ. Areopag. in epiſt. ad Polycarpum ante medium,& refertur à Lyra. ad hunc locum) & fulgentiſſimis micaret radiis, ſimulque lucis,& diei teneret imperium; tunc ad Orientem repedare, velut nativitatis ſuæ recognoſcens originem; proculdubio maximum eſt omnium miraculorum, quæ fieri poſſent in ſole. Miranda res fuit, quando ſol imperio Joſuë ſtetit in medio cœli:Mirandum etiam eſſet, celerrimo curſu nativi ſui motus regularitatem oblitus decem percurrere horas: ſed multò mirabilius, eaſdem revocare. Quia hoc regreſſu velut oculos revertebat ad Orientem,ubi inter Auroræ brachia adverſantibus tenebris non ita lucens ortus fuerat.Ecce majus miraculum:recognoſcere ſuæ nativitatis principium.

Dionyſ. Areop.

71. Præmiſſis ſignis terribilibus Chriſtus Dominus univerſaliter univerſos judicaturus eſt homines: *Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magnâ,& majeſtate.* Lucæ 21. num.27.Cæſarius Arelat.hom.27.hoc excitavit dubium,dicens? *Quòd ſi quæras quomodo veniet?* Reſpondet ipſe: *In illo utique corpore, quod pro noſtra ſalute ſuſceptum, pro noſtra abſolutione natum, & pro noſtrorum vulnerum medicina lancea, claviſque confixum eſt. Tantò graviora erunt humana delicta; quantò maiora ſe oſtenderint divina beneficia.... Illa utique clavorum ſigna bonis ſalutaria, malis terribilia, quæ uſque in diem judicij non delentur.* Ob terrorem malorum,qui tot beneficia temerè contempſerunt: & ob bonorum ſalutem, qui divinæ largitati non ingrati auxilia Dei non reſpuerunt, putat Cæſarius, Chriſtum cum clavorum,& lanceæ vulneribus ad tremendum illud tribunal deſcenſurum. Sed ad rem præſentem alia mihi ſe offert non contemnenda ratio. Puto igitur cum ſtigmatibus venturũ, quia cùm Lucas, tunc eum cum poteſtate & majeſtate nobis proponat in ſolio nubis ſedentem;vulnera uſque in illum diem ſervavit,ut in ſtatu impaſſibili paſſibilitatis injurias oſtendat non dedignari. Quid mirum, ſi Chriſtus revocet in memoriam cum in gloria reſidet immortalis, angelorumque magno comitatu judicaturus deſcendit, mortalitatis præteritæ conditionem? Erat enim ſimul Deus,& homo. At purus homo ita rarò aut ferè nunquam abjectionis antecedentis recordatur, ut ſi aliquando ejus memoriam excitet, cùm ſedet in culmine majeſtatis prodigium admirabile exiſtimetur.

Lucæ 21 n. 27.

Cæſar. Arelat.

72. Duæ oræ ſuperhumeralis, quæ ante, & retrò pendebant, in utroque latere ſacerdotis jungebantur. *Ut principio finis concordet,* inquit Bruno apud Tilmanum ad hæc verba Exodi. Quod eſt dicere. Quando Pontifex, præſul aut conſul in culmine dignitatis ſedet, jungat partem anteriorem, hoc eſt, ſplendorem dignitatis, poſteriori, id eſt ſuo principio. Non ſuperbiat ad principatum evectus, ſed ſuæ originis primordia conſideret, ut cæteris; quibus præeſt, placido vultu venerabilis appareat.Sic apud omnes magni habebitur: ſic miraculoſus erit. Eſt enim prodigium admiratione dignum,in faſtigio principatus,aut dignitatis, incunabulorum non oblivi ſci.

Bruno.

Verſ. IX. Sumeſque duos lapides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſraël.

Verſ. X. Sex nomina in lapide uno,& ſex reliqua in altero,juxta ordinem nativitatis eorum.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. PRoſequitur ſacer textus ſuperhumeralis fabricam & ornatum, dicens: *Sumesque duos lapides Onychinos.* Loquitur Deus cum Moyſe, eique jubet accipere duos lapides Onychinos. Quinam ſint hi lapides,poſteà videbimus. *Et ſculpes in eis nomina filiorum Iſraël.* Non quia Moyſes propria manu cælaturus eſſet hæc nomina; ſed quia imperaturus erat eorum ſculpturam Beſeleel,& Ooliab artificibus, quos Deus repleverat ſpiritu ſapientiæ, ut diximus verſu 3. ſæpe enim in ſcriptura jubenti imputantur actiones exequentium: quare iſti erant ſculpturi,non Moyſes,qui ſolum jubebat.

QUÆSTIO XV.

Litteralis.

Quinam fuerint illi duo lapides,in quibus ſculpenda erant nomina filiorum Iſraël.

2. DIvus Hieronymus epiſt. 128. ad Fabiolam hujus dubij anſam dedit propter verſionũ varietatem,quam ibi adducit. *In utroque humero,* inquit, *habet ſingulos lapides,clauſos,& adſtrictos auro,qui Hebraicè dicuntur,* Soom: *ab Aquila,& Symmacho, & Theodotione Onychini; à Septuaginta ſmaragdi transferuntur: Ioſephus ſardonicas vocat,cum Hebræo Aquila conſentiens:ut vel colorẽ lapidum,vel patriam demonſtraret.* Hæ verſiones plures habent Patronos. Nam præter Septuaginta,qui hos lapides affirmant fuiſſe ſmaragdos, adſunt Philo Hebræ. lib.3. de Monarchiâ. Clemens Alexandrin. lib.5. ſtromatum. Sixtus Senenſ. lib. 2. Bibliot. verbo, *Pontificalis*, Chaldaica, & Arabica interpretatio (ſi credimus Montano in deſcriptione Sanctorum veſtimentorum) dicunt, fuiſſe beryllos. Ioſepho aſſerenti, fuiſſe ſardonyces, conſentit Salianus.

Hieron.

Septuag. Philo Clemens Alex. Sixtus. Senenſ. Chalda. Arabica. Ioſephus Salianus.

anno

anno mundi 2544. num. 522. forsan quia putaret, Sardonycnem Onychino lapidi correspondere. Ut dicemus infra q. 21. litterali.

3. His non obstantibus firmiter tenendum est, has gemmas, quibus sacerdos humeros subjiciebat, fuisse Onychinos, non sardonyches (nisi ejusdem generis sint) smaragdos, nec beryllos.

Vulgata editio. Hieron. Chaldaic. S. Thom. Abulens. Hæc conclusio manifestè patet ex sacro oraculo hujus capitis 28. n. 9. & ex c. 39. Exod. n. 39. Consentit D. Hieronymus epist. citata. Translatio Chaldaica ibidem apud Bibl. regiam, & Hebraica ibid. S. Thomas 1. 2. q. 102. art. 5. ad 10. Abulens. ad cap. 28. Exod. q. 10. & alij quàmplurimi. Quod etiam apertè confirmatur ex manifesto discrimine inter Onychinum lapidem, & smaragdum, & beryllum (nam de sardonyche alia est ratio, ut videbimus quæst. 21. citata) Smaragdus enim viridissimo, sardius rubræ terræ persimilis, vario beryllus gaudet colore (ut infra vers. 17. & 20. dicemus) Onychinus autem humano ungui persimilem habet colorem, ut cùm de hac gemma agamus, latè probabitur ex Glossa Interlineali, Hugone, Abulensi, & aliis. Deinde firmiori ratione hoc ipsum probemus. Quia sacer textus in hoc cap. 28. num. 17. lapides, qui in rationali Pontificis fulgebant, referens; in primo ordine ut constat numer. 17. tamquam distinctos lapides sardium, & smaragdum annumerat; & in quarto distinguit Onychinum à beryllo, ut patet ibid. num. 20. Ergo magna diversitas versatur inter istas gemmas: quare eas confundere non oportet. Cùm ergo vulgata editio, cui firmiter standum est, lapides, quos Pontifex portabat super humeros, Onychinos affirmet de hac re jam non licèt dubitare.

4. Josephus libro tertio antiq. capite nono asserit ex his lapillis, quos Pontifex in humeris gestabat, micare alterum, quoties litatum esset, eum scilicet, qui dextrum humerum occupabat? tantumque fulgorem emisisse, ut procul etiam intuentibus conspiceretur: idque præter naturam suam, & consuetudinem. Asserit insuper idem auctor, hunc fulgorem desisse in secundo templo ducentis annis antequam hoc scriberet, irato Deo propter legum suarum transgressionem. Sed an hoc verum sit, aliorum remitto judicio.

Josephus

5. *Sex nomina in lapide uno, & sex reliqua in altero juxta ordinem nativitatu eorum.* In præfatis gemmis Onychinis sculpi jubebat Deus omnia nomina filiorum Israël. Ubi adverte cum Abulensi hîc quæst. 10. & Cajetano ad hunc locum, filios Israël non accipi in præsenti, sicut in aliis scripturæ locis, pro universa multitudine Hebræorum, sed pro duodecim filiis Jacob, à quibus originem duxerunt Israëlitæ. Nam ut bene notat Tostatus, impossibile esset, sculpere totam congregationem Israëlitarum in decem millibus onychinis, quamvis istæ essent non parvæ magnitudinis, ut suspicantur Abulensis & Cajetanus.

Abulens. Cajet.

6. *Sex nomina in lapide uno.* Id est, in Onychino, qui dexterum humerum Pontificis ornaturus erat, sculpes, hoc est, aperies. Nam scriptura in lapide, vel metallo apertura dicitur: Hispanè, *gravar.* In hoc ergo lapide sex nomina filiorum Jacob erant scripta triplici ordine, bina in qualibet serie, ut notat Abulens. quæstione decima, in prima serie sculpta erant nomina, *Ruben* primogeniti Jacob; deinde *Simeon*: In secunda serie alia duo nomina, *Levi*, Iscilicet, & *Judæ*: & isti erant quatuor filij Iacob ex Lia ut constat Genes. 29. à n. 31. In tertia serie supponebantur alia duo nomina, *Dan*, & *Nephtali*, qui fuerunt filij Balæ uxoris Iacob, & ancillæ Rachelis; quia iste fuerat ordo nativitatis eorum, ut patet Genesis trigesimo numero sexto & octavo. In altero lapide cui humerus subjacebat sinister totidem erant series nominum. In prima cælata erant nomina *Gaad*, & *Asser*, duo filij Zelphæ ancillæ Liæ. Genesis trigesimo numero decimo. In secunda nomina *Issachar*, & *Zabulon* filij Liæ. Ibidem numero decimo octavo & vigesimo. In tertia tandem filij Rachel, *Ioseph*, & *Benjamin*. Genesis 35. numero 18. Abulens.

Quæstio XVI.

Litteralis.

An in his lapidibus sculpta fuerint nomina filiorum Israël, vel eorum stemmata aut trophæa.

PRæsens controversia procedit de lapidibus Onychinis, quos Pontifex super humeros gestabat, an scilicet nomina filiorum Israël, vel eorum stemmata, vel trophæa fuerint sculpta? Et quod in præsenti asserimus de his, dictum puta de duodecim gemmis, quæ sacrum ornabant Rationale. 7.

Prima sententia asserit, in his lapidibus non propria nomina Patriarcharum, sed eorum stemmata, & trophæa fuisse sculpta. Ita docuit Hieronymus à Prado in 1. visionem Ezechielis sect. 2. & alij. Probatur 1. Quia quando filij Israël per suas tribus fuerunt distributi, unaquæque ducem, & vexillum ferebat, & in vexillo stemmata, & ejus nobilitatis insignia, ut constat Numer. 2. num. 2. his verbis: *Singuli per turmas signa, atque vexilla, & domus, & cognationum suarum castra metabantur filij Israel per gyrum tabernaculi fœderis.* Ubi Hebræi hæc verba exponentes asserunt, trophea, & vexilla correspondere coloribus, quibus lapides Rationalis fulgebant, juxta distributionem tribuum. Sic inquiunt, insignia tribus Judæ, cujus ducatum gerebat Naason, in viridi spatio erant depicta, in ejus clypeo; quia in Rationali Pontificis Smaragdus, juxta hos auctores, Judæ tribui correspondebat. Insuper aliæ tribus quarum nomina in rubris lapidibus erant sculpta, vexilla rubra ferebant, propter eamdem rationem. 8. Prado. Num. 2. n. 2.

Secunda ratio pro hac sententia desumitur ex illo Exod. 28. n. 21. ubi, loquens sacer textus de lapidibus Rationalis, dicitur: *Calabuntur singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.* Ubi ex Hebræo legitur: *Sculpes eos* 9. Exod. 28. n. 21. Hebræo.

sculptura sigilli secundùm nomen suum. Chaldaic.

Chaldaic. *Sculpes eos sculptura distincta, sicut sculptura annuli vel sigilij.* Sed sculpi sculptura sigilli non est proprium nominum, sed stemmatum gentilitiorum, præsertim juxtà Hebraicam translationem *sculptura sigilli.* Nam in sigillo non cælantur nomina, sed stemmata, ut leo, Aquila, & similia. Ergo in his lapidibus non erant nomina sculpta, sed stemmata. Deinde quia in Hebræo nõ dicitur, *Describes nomen*, sed, *sculpes eos sculptura sigilli juxta nomen.* Non igitur nomen Juda signatè descriptum erat, sed illius insigne, nempe *leo*, in bello ab illa tribu gestatum: sicut Danitæ Aquilam præferebant; Ephraimitæ bovem; Rubenitæ caput humanum. Insuper, quia nomina non dicuntur sculpi, sed scribi, si propriè loquendum sit. Imagines autem, quæ in lapidibus sculpuntur, cælari dicuntur. Ergo cùm in vulgata jubeantur nomina cælari, non debet id intelligi de nominibus per singulas litteras inscriptione, sed de stemmatis artificiosa sculptura. Notum enim est, insignia, & stemmata gentilitia, nomina quoque dici eorum qui illis utuntur.

10. Tertiò, quia Sapient. 18. num. 24. disertè dicitur Patriarcharum magnalia in his lapidibus

Sap. 18. num. 24. fuisse descripta. *Parentum*, inquit, *magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta.* Sed nomina nudè sumpta non sunt magnalia. Quis dicat Cæsaris magnalia in ære, vel marmore cælari, cùm nudum Cæsaris nomen per suas litteras illis inciditur? Ergo dicendum est, sculpta fuisse lapidibus, quæ Patriarchæ gloriosè gesserunt. Et confirmatur: quia ubi legit nostra vulgata, *magnalia*: Græcè est; *Doxa* nempe gloriæ, quæ sunt stemmata glorioſa, arma, vel argumenta nobilitatis singulorum; quia ducta ab aliquo insigni facinore, aut virtute, qua quis aliis antecellit.

11. Secunda sententia, & quæ mihi videtur magis consona sacro textui est, quæ defendit, nomina ipsa Patriarcharum incisa fuisse opere cælatoris tam in duobus lapidibus Onychinis, quàm in duodecim Pectoralis, vel Rationalis. Tenent

Josephus hanc sententiam Josephus lib. 3. antiq. cap. 8. cui ut oculari testi maximè fidendum est. D.

Hieron. Hieronymus epist. 128. ad Fabiolam, supponit

August. Augustinus q. 115. in Exod. Abulensis, qui insu-

Abulens. per addit, hæc nomina postquam cælata, & sculpta fuerunt coloribus distinctis à colore lapidum, ut apertiùs legi possent, esse depicta in ipsis cælaturis. Cornelius à Lapide ad hunc locum Barra-

Cornel. Berradas Ribera. Sigonius Sopranis das lib. 3. cap. 44. Ribera de vestibus cap. 10. Sigonius lib. 5. c. 2. Sopranis digressione 1. de re vestiaria Judæorum §. 8. circa finem: & alij innumeri.

12. Confirmatur nostra sententia expressis verbis nostri textus num. 9. ubi dicitur: *& sculpes in eis nomina filiorum Israel.* Et num. 10. *sex nomina in lapide uno.* Et num. 12. *Portabitque Aaron nomina eorum, &c.* Et num. 21. *habebuntque nomina filiorum Israel: duodecim nominibus celabuntur singuli lapides nominibus singulorum.* Sed verba scripturæ sacræ, ut sonant accipienda sunt, quando ex tali acceptione nihil sequitur contra fidem orthodoxam. Ergo cùm præfatis testimoniis nomina jubeantur sculpi, & ex hoc nihil contra fidem sequatur, absque dubio sentiendum est, nomina fuisse sculpta. Accedit testimonium Josephi disertis verbis hoc ipsum affirmans. *Hi* Josephus (loquitur de lapidibus) *sculpta sunt Iacobi filiorum nomina literis vernaculis lingua nostratis.*

13. Restat nunc adversariorum tela, quibus nostram sententiam impugnabant, confringere. Ad illud, quod dicitur de signis in vexillis positis facilè respondetur, hoc non pugnare cum nostra sententia, etiamsi verum esset, quod dicunt Hebræi. Nam quid obest, quòd in vexillis unaquæque tribus stemmata depicta gestasset, ut exinde alia dignosceretur, nostræ sententiæ asserenti nomina Patriarcharum sculpta fuisse in lapidibus? Quis non videat nihil contra nos ex prima ratione inferri.

14. Nec versiones Hebraica, & Chaldaica pugnant contra nos. Nam illud, *sculptura sigilli*, cui initiatur secũda ratio, nihil aliud vult significare, quàm nomina Patriarcharum in lapidibus incidenda opera cælatoris; ad eum modum, quo sigilla solent. Quare *sculptura sigilli*, non est referendum ad notam sculptam, sed ad modum insculpendi. Hoc patet ex infrà discendis vers. 36. ubi de lamina aurea dicitur: *Facies laminam auream, in qua sculpes opere cælatoris sanctum Domino.* In Hebræo pro illo, *opere cælatoris*, legitur, *sculptura sigilli.* Quod est dicere, ut sigilla solent cælari, sculpes in lamina aurea sanctum Domino. Aliàs in lamina essent stemmata, aut imagines, quod est absurdum. Nam in illa solum Sacrosanctum Dei nomen tetragrammaton quatuor litteris exaratũ splendebat, ut ex antiquioribus Patribus dicemus vers. 36. citato. Sic respondent Lyra. Abulens. Vatablus. Cornelius à Lapide, Sopranis & alij.

15. Ad locum sapientiæ respondet Cornelius citatus, per *magnalia* intelligi glorioſa, & magnifica nomina Patriarcharum, nam eodem modo prosequitur sapiens, magnificentiam Dei, id est, magnificum Dei nomen Tetragrammaton *Iehovah* fuisse scriptum in diademate Pontificis. Nam (addit Sopranis) in consueta scripturæ phrasi, nomen alicujus gloriosè vulgatum gloria illius appellatur. Unde illud Psalm. 105. n. 10. *Et converterunt gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fœnum*, sic explicat: id est, nomen Dei vitulo attribuerunt. Et similiter illud Isaiæ 48. n. 11. *Gloriam meam alteri non dabo.* Id est, non permittam, ut alij præter me Dij appellentur. Et tandem illud hymni Angelici, quod canit Ecclesia: *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam*: id est, propter nomen tuum nobis manifestatum.

Sopran. Psal. 105 n. 10. Isaiæ 48. n. 11.

Quæstio XVII.

Litteralis.

An nomen Levi tertij filij Iacob, & nomina Ephraim, & manasses filiorum Ioseph fuerint sculpta in his lapidibus.

16. Præsens controversia procedit circà nomen Levi tertij filij Jacob ex Lia, & circa nomina

nomina Joseph, & filiorum ejus Ephraim, & Manasses, an scilicet sculpta fuerint in lapidibus Onychinis? (Et idem judica de gemmis Rationalis,) vel an nomen Levi, & Joseph fuerint substracta, & pro eis subrogata nomina Ephraim & Manasses?

17. Ribera lib. 3. de vestibus sacerdotalibus c. 11. & Cornelius à Lapide hîc num. 9. & 10. expressè negant in lapidibus Onychinis superhumeralis, & in duodecim Rationalis fuisse sculpta nomina Levi, & Joseph, sed eorum loco, asserunt, subrogata fuisse nomina Ephraim, & Manasses, ita tamen ut Ephraim, qui minor erat natu, esset prælatus, sicut fuerat à Jacobo Genes. 48. à n. 13. & ibid. n. 5. quia cum inter filios Iacobi fuerint reputati, debebant sculpi eorum nomina, & consequenter excluså nomina Levi, & Ioseph. Quia Ioseph nomen in duobus filiis erat scriptum: siquidem pater in filiis honorabatur. Et Levi nomen sufficientissimè in representatione Aaronis, & aliorum Pontificum illi succedentium emicabat. Ergo Levi, & Ioseph nomina superfluè in lapidibus essent sculpta. Ergo subrogata pro eis nomina Ephraim, & Manasses.

Ribera. Cornel.

18. Hoc ipsum confirmatur: quia Ephraim, & Manasses ut constat Josue 16. & 17. & 18. inter duodecim tribus annumerantur. Et Josephus lib. 3. antiq. cap. 11. excludit ab hac supputatione Levi, & Joseph dicens: *Pro Levi autem elegit inter auctores tribuum Manassem Iosephi filium, & Ephraim pro Iosepho.* Et hoc rationabiliter videtur factum. Quia in Onychinis, & in Rationali duodecim tribuum nomina erant scripta ob recordationem, id est, ut rogaret Pontifex pro remissione peccatorum eorum, quorum nomina scripta erant in lapidibus. Sed ad hoc summus sacerdos minimè indigebat recordatione tribus Levi, ex qua ducebat originem, quia nec sui, nec propriæ tribus non pateretur oblivionem. Ergo nomen Levi non erat scriptum in lapidibus. Deindè hoc ipsum probatur de nomine Joseph: quia Joseph, quando populus sortes accipiebat, non fuit annumeratus, sicut Levi; sed pro eis Ephraim, Manasses referuntur. Ergo istorum, & non illorum nomina erant sculpta in gemmis superhumeralis, & Rationalis.

Josephus

19. Tertiò roboratur hæc sententia; quia in illis lapidibus sculpi debebant tribuum nomina, ut constat Ecclesiast. 45. num. 13. de stolâ Aaronis, hoc est, de superhumerali, vel Rationali, aut de utroque propter summam conjunctionem eorum, ubi sic dicitur: *Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarij sculptis in memoriam secundùm numerum tribuum Israel.* Sed Levi, & Joseph non fuerunt annumerati in supputatione duodecim tribuum, ut constat Numeror. 18. & 34. & Deuteronom. 18. & pro eis referuntur Ephraim, & Manasses. Ergo horum nomina, & non illorum erant sculpta.

Eccl. 45. n. 13.

20. His non obstantibus communis sententia est: nomina tam Levi, quàm Josephi in Onychinis superhumeralis, & in lapidibus Rationalis sculpta fuisse. Ita docent Abulens. hîc quæst. 10. Arias Montanus in descriptione Sanctorum vestimentorum, Barradas lib. 3. cap. 45. Lorinus in cap. 18. Sapientiæ, à n. 24. Salianus in annalibus anno mundi 2544. Moylis, 81. & communiter interpretes. Probabatur ex nostro vers. 9. ubi dicitur: *Sumes duos lapides Onychines, & sculpes in eis nomina filiorum Israel.* Et vers. 21. agens de duodecim lapidibus Rationalis ait sacer textus: *Habebuntque nomina filiorum Israel: duodecim nominibus celabuntur.* In utroque loco filiorum Jacob, non tribuum fit mentio. Deinde ibidem vers. 10. hoc ordine sculpi nomina jussit Deus: *Iuxta ordinem nativitatis eorum.* Quæ de propriis filiis Jacob, non de tribubus valent intelligi. Filij enim solùm possunt ordinem servare in nascendo, non tribus, Ergo nomina filiorum, & non tribuum erant scripta in lapidibus pretiosis. Ergo Levi, & Josephi nomina, qui erant proprij filij Jacob, non autem Ephraim, & Manasses, qui nepotes erant.

Abulens. Montan. Barrad. Lorinus. Salianus.

21. Quòd si aliquis respondeat, ut huic rationi satisfaciat, sufficere nomina Ephraim, & Manasses fuisse incisa in gemmis, & inter eos posse servari nativitatis ordinem, quia pro filiis Jacob reputati sunt. Contra hoc instat ratio: quia Levi, & Joseph antiquitate, & nativitate Ephraim, & Manassem præcedebant. Ergo potiori jure Levi, & Josephi nomina deberent incidi, quàm nomina Ephraim, & Manasses. Insuper quia minùs æquum esset, filios excludere, & nepotes eligere. Ergo loco illorum, non debent isti subrogari, nec istorum nomina sculpi.

22. Ad hæc si dicamus, nomina Levi, & Josephi incisa in gemmis, nulla tribus excluditur: si asserimus, non fuisse sculpta, excluditur nobilissima tribus Levi. Ergo credendum est, utramque fuisse incisam in gemmis. Quòd autem nulla tribus excludatur, si Levi, & Josephi tribus essent sculptæ, perspicuum est. Quia si aliquæ tribus excluderentur, maximè illæ Ephraim, & Manasses: at istæ nomine Joseph comprehenduntur absque dubio, juxta illud Prov. 17. n. 6. *Gloria filiorum patres eorum.* Ergo non essent excluse cùm in parente Josepho continerentur. Sed tribus Levi nullo alio modo intelligi posset. Ne ergo hæc tribus excludatur, dicendum est, nomen Levi fuisse incisum in gemmis. Insuper adde, Pontificem in pectore, & in humeris gestasse nomina illorum pro quibus orabat. Sed ex his erat tribus Levi. Ergo ejus nomen erat utrobique incisum. Tandem: quia Deut. 27. n. 12. & 13. ubi referuntur duodecim tribus Israël, Levi, & Joseph annumerantur, non autem Ephraim, & Manasses. Ergo illi, & non isti erant sculpti in gemmis.

Prov. 17. n. 6.

23. Restat ad allata pro sententia Riberæ respondere. Fatemur, Ephraim, & Manassem à Jacobo in filios adoptatos. Ex hoc tamen non infertur naturales filios excludendos esse à gemmarum honore, ut adoptivi illius excellentiæ sint participes, hoc enim nimis esset severum. Præsertim cùm Tribum Leviticam ad Sacerdotium Deus elegisset; & Josephum, ut Jacobo patri, & fratribus præberet annonam. Nam licèt in filiis honorari posset Joseph (potiori honore afficitur propria sui nominis cælatura, quàm filiorum.

rum. Ad illud etiam, quod afferebatur, scilicet Aaronis præsentiâ sufficienter Leviticam Tribum divino proponi conspectui, ut illius recordaretur, & sua ei beneficia impertiret, respondendum puto, ob hanc eamdem rationem Levi nomen inciſum fuiſſe in gemmis Sacerdotis. Quoniam in Tribu Levi erat functio Sacerdotalis: & Sacerdos ſummus in ſpiritualibus totius populi curam habebat (erat hoc onus angelicis humeris formidandum) obindeque ſpectaliſſimo indigebat auxilio. Ergo neceſſe fuit, ut prætor Pontificis præſentiam cum cæteris filiis Jacob divino conſpectui præſentaretur in cælatura gemmarum.

24. Ad illud quod in confirmationem adducitur, reſpondemus cum noſtro Abulenſi q. 10. relata, & Barrada citato, nempe duobus modis numerari potuiſſe Tribus Iſraël. Primò, cùm de bello hæreditateque terræ promiſſionis, & aliis hujuſmodi agitur. Et hoc modo non annumeratur Levi inter Tribus Iſraël. Secundò, cùm ſermo habetur alicuius boni ſpiritualis, quòd à Deo conſequendum erat. Et hoc modo Tribus Levitica inter alias Iſraël ſupputabatur. Cùm igitur nomina filiorum Iſraël ſculpebantur in gemmis Pontificis, id non erat ad poſſeſſionem terræ acquirendam, aut alia ſæcularia munia, ſed ut eſſet memoria eorum coram Domino, ut dicitur infrà, verſ. 12. *Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum ob recordationem.* Hoc eſt; ut inquit Toſtatus, rogabat pro remiſſione peccatorum filiorum iſtorum, quorum nomina in utroque humero geſtabat ſculpta: ut patet infrà verſ. 38. ubi dicitur: *Portabitque Aaron iniquitates eorum.* Ob hanc cauſam (ut patet Levitic. 24. num. 5.) in menſa propoſitionis duodecim panes ſingulis Sabbathis offerebantur in memoriam duodecim filiorum Jacob inter quos erat Levi. Ne ergo fateamur Leviticam Tribum à communi oratione excommunicatam; aſſerendum exiſtimo, abſque dubio ſimul cum Tribu Joſeph ſculptam fuiſſe ſecundùm ordinem nativitatis, ſcilicet Leviticam in tertio numero, & Joſephi in penultimo.

Exod. 28 n. 12.

Exod. 28 n. 38.

25. Ad Joſephum reſpondemus fuiſſe locutum de ſucceſſione Tribuum Ephraim, & manaſſe in ſortibus patris Joſephi, & Leviticæ Tribus reſpectu poſſeſſionis terræ promiſſæ. Nam cum Tribus levi illius ſortis eſſet expers (erat enim Dei hæreditas. Numer. 18. & 34. & Deuter. 18.) computantur filij Joſeph, qui duas ſortes acceperunt inter Tribus Iſraël. At non loquitur Joſephus de ſupputatione Tribuum in ordine ad ſpiritualia dona. Hoc enim modo numeraſſet Levi, & Joſeph, & in hoc tacitè Ephraim, & Manaſſem.

26. Ultimo argumento pro Riberæ ſententia ſatisfacies, ſi dicas, Tribum in duplici ſignificatione uſurpari poſſe. Vel pro illa gente, quæ habebat unam ſortem ſeparatam ab aliis; & hoc modo Levi, & Joſeph non conſtituerunt diſtinctas Tribus in Iſraël. Vel poteſt accipi Tribus pro multitudine unius ſtirpis, ut Apoc. 7. n. 7. & 8. dicitur: *Ex Tribu Levi duodecim millia ſignati. Ex Tribu Ioſeph duodecim millia ſignati.* Hic abſque dubio Tribus pro genere, & in aliis ſcripturæ locis, in quibus Leviticæ gentis multitudo Tribus appellatur. Ut Numer. 1. n. 49. *Tribum Levi noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filiis Iſraël.* Et Num. 3. n. 6. *Applica Tribum Levi.* Num. 17. n. 3. & Deut. 10. n. 8.

Apoc. 7. n. 7. & 8.

Num. 1. n. 49. Num. 3. n. 6.

Verſ. XI. Opere ſculptoris, & cælatura gemmarij ſculpes eos nominibus filiorum Iſraël incluſos auro, atque circumdatos.

EXPOSITIO LITTERÆ.

27. OPERE *ſculptoris, & cælatura gemmarij.* Abulenſ. q. 10 citata, per hæc verba aperturam, & cavationem in lapidibus Onychinis, quæ opere ſculptoris fit vel in lapide, vel in ligno, vel in metallo, & inſuper picturam, vel emblema, colore rubro, aut atro factum, ut litteræ clariùs legi poſſent, intelligit. Oleaſt. hîc legit: *Opere fabricatoris aperturis ſigilli aperies ambos lapides.* Mont. *Opere artificis lapidis apertionibus ſigilli aperies ambos lapides.* Pagn. & Vatabl. *Opere ſapientis, ſculpturis ſigilli ſculpes ambos lapides.* Alij teſte Lyppomano: *Et qui ſigilli calaturas facit, ſive ſigna calat, ſculpet duos illos lapides.* Quaſi dicant iſtæ verſiones; Nomina duodecim filiorum Iſraël ſculpi debent in duabus gemmis Onychinis, ſicut ſtemmata aperiri ſolent in ſigillis. Vide, quæ diximus verſ. 10. n. 14.

Abulenſ. Oleaſter. Montan. Pagnin. Vatabl. Lyppom.

28. *Incluſos auro, atque circumdatos:* id eſt, Lapides iſti includantur, aut circumdentur auro, quemadmodum alij lapides includi ſolent in annulis, ſeu pala annuli, ut explicant Cajet. & Pagnin, Oleaſter legit: *Circumdatos incluſoriis auri.* Montanus. *Occellaturis auri circumdatos.* Rabbi Sahadrach apud Oleaſtrum, & alij: *Oculis circumdatos.* Non diſſentiunt iſtæ verſiones. Nam locus, in quo gemma inſeritur, incluſorium, pala, & oculus poteſt dici: quaſi lapis ſit incluſus in oculo auri, vel in palæna verbum, *Sabaſt*, teſte Oleaſtro ſignificat anguſtiam, incluſionem, ut patet 2. Reg. 1. n. 9. ubi dicit Saül: *Sta ſuper me, & interfice me, quoniam tenent me anguſtiæ*, in Hebræo pro anguſtia, *Sabaſt* ponitur: id eſt, anguſtia, incluſio, coarctatio. Sic lapides incluſi erant, & coarctati in oculis, palis, aut incluſoriis aureis.

Cajet. Pagn. Oleaſter. Montan. Rabbi Sahadra.

Verſ. XII. Et pones in utroque latere ſuperhumeralis memoriale filiis Iſraël, portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum, ob recordationem.

EXPOSITIO LITTERÆ.

29. ET *pones in utroque latere ſuperhumeralis:* locus aſſignatur, in quo iſti lapides debe-

rent

rent collocari, hoc est super humeros; unus lapis in humero dextero, & alter in sinistro. *Memoriale filiis Israël*: id est: In his lapidibus (qui à Montano lapides recordationis, à Pagnino lapides memoriæ appellantur) incisa erant nomina filiorum Israël. Vocanturque lapides memoriæ, quoniam ad memoriam sacerdotis reducebant Tribus Israël, ut pro eis oraret, quando ingrediebatur ad ministrandum Domino. Per figuram methonimiam isti lapides dicuntur memoriale: hoc enim potiori modo nomina scripta significabant, sed accipitur continens pro contento. Erant autem, ut inquit Cajetanus in præsenti, hæc nomina memoriale pro filiis Israël, non ad memoriam gloriæ, hoc est, ut Israëlitæ de clara Patriarcharum stirpe gloriarentur, sed ad memoriam suffragij, ut sacerdos ingrediens ad ministrandum, sic Deum oraret: tibi Domine commendo Tribum Ruben, Tribum Simeonis, &c.

30. *Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum.* Verba hæc non solùm intelligenda sunt de Aarone, sed etiam de aliis summis sacerdotibus ei succedentibus in munere & dignitate Pontificali: nam hîc *Aaron* non ad personam, sed ad dignitatem referendum est. Coram Domino: quia cùm ministrabat, portabat superhumerale, in quo erant lapides Onychini cum nominibus filiorum Jacob. Ea namque, quæ fiebant in altari holocaustorum, in quo erat ministratio; coram Domino dicebantur fieri, ut patet Exodi vigesimo nono, numero undecimo aut coram arca testimonij, quia super eam inter Cherubim loquebatur Deus. Exodi 25. num. 22. & 30. num. 8. & Numer. 7. n. 3. sicut etiam ea, quæ fiebant in altari thimiamatum, teste Abulens. q. 10. relata. Nam etsi Deus propter suam immensitatem omni loco sit præsens, specialiùs dicitur adesse, ubi ei aliquis cultus exhibetur. Ergo cùm in altari holocaustorum ministrarentur sacrificia: Et intra Sancta Sanctorum Deus loqueretur sacerdoti, & in Altari thymiamatum adoleretur boni odoris thymiama, specialiter his locis dicitur assistere.

31. *Ob recordationem*: Nomina filiorum Israël sculpta gestabat Pontifex in lapidibus Onychinis ob recordationem. Proindeque à Pagnino, *Lapides memoriæ*; à Montano *Lapides recordationis* appellantur. Duplicem possunt habere sensum præfata verba: *Ob recordationem*: vel Dei, vel Aaronis. Abulensis hîc q. 11. ait, lapides istos non posse divinam excitare recordationem. Quia cùm Deus nullius rei sit oblitus, cùm omnia sint in divini intellectus acie præsentia, nullius rei potest recordari. Nam solùm illa sub reminiscentiam cadunt, quæ temporum successione intelliguntur: Deus autem omnia ab æterno præscivit. Nihilominus voluit Deus quasi suam excitare memoriam ne gens illa rudis putaret, verum Deum, quem colebant, esse sicut simulachra gentium, quæ non vivunt, & omni sensu carent, ut dicitur Psalm. 113. & insuper ut stimulo divinæ recordationis per propositionem horum lapidum Hebræorum affectus ad divinam spem excitarentur, cultum illi exhibentes. Et tandem ut intelligeret populus, Deum illorum velle recordari, cùm jusserit poni illa signa in humeris Pontificis.

Pagninus Montan.

Vers. XIII. Facies, & uncinos, ex auro.

EXPOSITIO LITTERÆ.

32. FACIES, *& uncinos ex auro*: Pagninus: *Facies palas aureas*. Septuag. *Facies aspidicas ex auro puro*. Alius Septuag. Scholiast. *Facies clypeos*. August. q. 113. in Exodum utramque versionem amplectitur his verbis: *Aspidicas in veste sacerdotali, quas dicas, utrum scutulas, quæ à scuto Latinè appellantur, quia & Græci scutum aspida appellant. An verò aspidicas propter diligentem colligantiam dicit ab aspide serpente, sicut etiam murenula appellantur.* Attentitur August. Greg. Nissenus in lib. de vita Moysis post initium dicens: *Ex his lapidibus ad interiorem partem scuta quadã pendebant.* Vatablus. *Facies & fibulas aureas.* Eugubinus: *Facies calaturas, texturas.* Montanus: *Et facies occellationes.* Oleaster. *Facies palas, aut incluſoria.* Cajet. *Facies opus funis.* Miranda est sanè legentium varietas: non miror tamen, quòd ubi nostra vulgata legit *uncinos*: legant Septuaginta *aspidicas*, Vatab. *fibulas*; Cajet. *opus funis*, quia omnia hæc suo modo ligandi sonant instrumentum. Ad hoc enim munus præparabantur, ut statim dicemus. Solùm admiratione dignum videtur, Vatablum *fibulas*, & Eugubinum *calaturas*, seu *texturas*; Oleastrum *palas*, aut *incluſoria* legisse. Sed mirari desinam, si uncinorum muneris non obliviscar. *Uncinus* namque (ut inquit Tostatus q. 11. citata) diminutivum est ab *unco* ducens originem. Est enim instrumentum recurvum ad aliquid comprehendendum, & tenendũ. Hoc fibulis convenire posse quis dubitet? *Calatura* hîc aut *incluſoria*, metaphoricè, ni fallor, accipi possunt. *Pala* enim *incluſorium*, *calatura*, aut *occellatio* locum illum, in quo gemmæ in annulis inseruntur, & includuntur opere artificis gemmarij, significant: sed propter similitudinem ad ea, quæ aliquid includunt in aliquo circulo, vel instar circuli translatæ sunt ad significandũ illa, quæ hoc munus præstant. Quapropter si munus uncinorum spectemus, in eamdem significationẽ in præsenti coincidunt. *Uncini, aspidicæ pala, calaturæ, occellationes, aut incluſoria*, omnia hęc diligentem significant modum colligandi.

Pagninus. Septuag. August. Gregor. Nissen. Vatabl. Eugubin. Montan. Oleaster. Cajet. Abulens.

Vers. XIV. Et duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohærentes, quas inseres uncinis.

EXPOSITIO LITTERÆ.

33. ET *duas catenulas, &c.* Ex præfatis num. precedenti uncinis, duę aureæ catenulæ immixtæ floribus floribus aureis, ut elegantia artificum

cum materiæ dignitate certaret pendebant, una ex uno, & ex altero altera, ut Rationale, quod in pectore gestabat sacerdos, superhumerali esset firmiter colligatum, ita ut separari non possent. Hæ catenulæ uncinis inferebantur superhumeralis, & deinde ligabantur zonulis angustis hyacinthinis, inquit Tostatus, & constabit infrà vers. 28. Insuper in duobus angulis superioribus Rationalis, duo erant annuli, quibus vittis etiam hyacinthinis colligabantur catenulæ: ex parte verò inferiori Rationalis duæ vittæ hyacinthinæ pendebant versùs balthæum, vel aliæ duæ catenulæ vittis hyacinthinis colligatæ, ut dicemus infrà num. 26. & sequentibus.

34. Abulens. *Sibi invicem cohærentes:* haud facilia hæc verba videntur. Abulensis hîc quæst. 11. ait, has catenulas non sibi invicem cohærere, ita ut catenula, quæ ab humero dextro pendebat, cohæret catenulæ humeri sinistri: inutilis esset talis connexio. Nam superhumerale per eas conjungi non posset Rationali. Dicuntur ergo sibi invicem cohærere: quia catena accipitur pro quolibet circulo catenulæ: ac si dicat: omnes circuli unius catenulæ sibi invicem cohærent, ex quibus catenula formatur in significatione propria, quæ inseri debebat uncino suo, dextera dextero, & sinistro sinistra. Salianus in annalibus anno mundi 2544. ex Cyrillo lib. 11 de adoratione post initium asserit, duas dici catenulas, quia à summo humero ad pectus descenderent, ibique ad annulum Rationalis insertæ, redirent ad locum, ex quo descenderant, ibique uncinis, qui erant in palis Sardonicharum affixi, adhærescerent. Id etiam confirmat, quia ubi Vulgata habet, & duos annulos aureos, quos pones in utraque Rationalis summitate, catenasque aureas junges annulis; in Chaldæo est; *Inseres*, vel, *trajicies*, ita ut redirent ad uncinos superhumeralis.

Salianus.

QUÆSTIO XVIII. Litteralis.

An istæ catenulæ essent insitæ in superhumerali; vel an essent in supremis angulis Rationalis, ut uterque ornatus inter se connecteretur.

35. Beda. BEda lib. 3. de Tabernaculo cap. 3. asserit has catenulas non esse in superhumerali, sed in Rationali, connecti tamen uncinis superhumeralis; qui solùm in eo erant, & non in Rationali: videtur consentire Cajetanus hîc, qui secutus Hebraicam lectionem per *uncinos* legit *palas*, & etiam asserit, fuisse laminas aureas perforatas in similitudinem palarum hinc inde, ut per foramina catenulæ aureæ immitti possent, non in similitudinem exiguorum circulorum, quibus communiter utimur ad jungendas extremitates vestium laqueolo, per frequentes circulos immisso; sed esse in similitudinem palarum perforatarum ad majorem decorem: sicque has catenulas, quæ erant ad modum funis (ut ipse ajt) ac si Hispanè diceremus: *Un cordoncillo de oro de martillo*, facilè immitti per foramina palarum posse illaqueando.

Cajetan.

Abulensis quæst. 11. citata asserit, duas distinctas esse catenulas. Nam ex utroque angulo superhumeralis pendebant versùs pectus, & connectebantur ad invicem catenulis Rationalis eis correspondentibus, ita ut in utraque parte ex duabus catenulis una fieret, & ex duabus aliis altera, qua concatenatione superhumerale non poterat distiungi à Rationali, nec è contrà. Hæc sententia probari potest ex nostro textu, vers. 14. in quo de his catenulis dicitur. *Facies uncinos ex auro, & duas catenulas auri purissimi sibi invicem cohærentes.* Ex quibus verbis superhumerale catenas habuisse, quæ versùs pectus sacerdotis penderet aperte colligitur. Insuper cùm ibidem sacer textus vers. 24. sermonem haberet de Rationali, sic ait: *catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus*; id est Rationalis, ut patet. Et versu 25. dicitur: *Et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis, quod Rationale respicit.* Ergo in Rationali etiam erant catenulæ, quibus superhumerali firmiter connectebatur. Ne ergo dicamus quatuor esse catenulas, quibus superhumerale, & Rationale sibi invicem cohærebant; dicendum putat Tostatus, catenulam, quæ ab humero dextro sacerdotis pendebat versùs pectus, sibi correspondenti catenulæ Rationalis connecti, ita ut ex ambabus una fieret; & catenulam, quæ à sinistro humero similiter. Res est satis incerta. Quod firmum puto, est; superhumerale, & Rationale conjungi; & in obscuris, & abditis non est plus temporis terendum.

36.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO LXXV.

Corona, si splendet, aggravat: onerat, si honorat.

37. GRaviſſima res eſt majeſtas imperij, & principatus ſplendor nimis eſt oneroſus. Nitidior corona, & gemmis micantior ſicut honori, ſic moleſtiæ inſervit. Laboribus, & moleſtiis miſer ſervitutis abundat ſtatus; non ab his eſt immunis (crede mihi) dominandi honor. Præclarè Antigonus rex ſuum hæredem reprehendens, quia inſolenter propter parentis imperium intumeſcebat (ut refert Ælianus lib. 2. variar. hiſtor. cap. 2.) ſic ait: *An ignoras, ô fili, regnum noſtrum non eſſe aliud, niſi ſplendidam ſervitutem?* Honorata ſervitus eſt regnum, & illuſtris ſubjectio principatus. Regis corona conflatur ex auro metallorum omnium graviſſimo; ut à ſplendore imperandi vix regendi moleſtiæ poſſint percipi diſtinctæ. Hinc non caſu admonentur Prælati, & in faſtigium dignitatis evecti, ne à dominandi ſplendore ſubditorum curam ſeparent.

Ælianus.

Sciant

Sciant Reges coronarum gemmas fulgentissimas, cùm tempora honorant, humeros onerare; & cùm micantibus radiis fulgent, curarum gravissima onera imponere.

38. Repetito examine amorem Petri erga Christum inquirit Dominus, non quia illum ignorasset, sed ut cognoscat mundus amoris Petri excellentiam; digneque Ecclesię principatum obtinere: *Pasce oves meas.* Joan. 21. num. 18. Chrysostomus lib. 2. de Sacerdotio, in tom. 5. notanter advertit: audi ipsum: *Illi quidem* (id est, Christo,) *licebat verbis hujusmodi Petrum affari: si me amas, Petre, jejunia exerce, super nudam humum dormi, vigila continenter, injuria præsit patrocinare; orphanis patrem te exhibe, viduæ item te maritorum loco habeant. Nunc verò prætermissis omnibus his, quidnam ille ait? Pasce oves meas.* Sed cur hęc, quæ satis difficilia sunt, Petro non imperat, in tam ardentis amoris comprobationem? His satis apertè amoris Petri erga Christum excellentia nota apud omnes esset. Quare ergo hęc omnia omittit, & ovium curam, & regimen suis humeris imponit? Respondet Chrysostomus: *Nam quæ modò à me dicta sunt, ea complures etiã ex subditis præstare facile possunt, non viri solùm, sed etiam fœmina. At cùm de Ecclesiæ præfectura, de credenda huic, vel illi tam multarum animarũ cura agitur: universa quidem muliebris natura functionis istius moli, ac magnitudini cedat oportet, itemque & bona virorum pars.* Ex acrioribus, & difficilioribus operibus manifestatur magna vis amoris: hoc attendens Christus Beato Petro, ut ejus erga ipsum amorem commendaret, non præcepit jejunia, non alia opera pœnalia, sed curam, & præfecturam animarum; ut ostenderet, molestius opus esse, aliorum regimini vacare, quàm jejuniis, & pœnitentiis. Si ergo præfectura potiri opus est tam molestum: igitur quantò honorat, tantò onerat regimen aliorum.

Joan. 21. n. 18.

Chrysost.

39. Mare facile inter mirabilia Salomonis templi annumeratur: de illo sic dicitur. 3. Reg. 7. à num. 23. *Fecit quoque mare fusile.... & stabat super duodecim boves, è quibus tres respiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem: & tres ad Orientem: & mare super eos desuper erat.* Sanctus Nilus libro ascetico? per duodecim boves Præsules, Rectores, & quoscumque clavem tenentes intelligit. De his enim loquitur expresè in antecedentibus, cùm sic prosequitur. *Boves autem sub pelvi declarant eos, qui subeunt onus eiusmodi* (hoc est dominandi pondus) *nihil respuere, aut aversari debere, sed & onera, & sordes inferiorum perferre, quoad fine periculo fieri posset.* Sordes subditorum Rectori, & Præsuli imputari non dubito; at quæ ratio Nilum in hunc cogitatum impulit, videamus. Quid in pelvi illa ænea, ut ei boves, qui Prælatorum typum gerebant, colla subjicerent? Sed audi. Magna hujus vasis erat capacitas: nam de eo dicitur, 3. Regum 7. num. 26. *Duo millia batos capiebat.* Et 2. Paralipom. 4. num. 5. *Capiebatque tria millia metretas.* Hispanè (ut docet Martinus Stephanus in compendio Salomonis,) *Cabia este vaso, dicho por su capacidad mar de bronze, 80437. arrobas y media de agua.* Quare non absurdè, continere illud multarum aquarum copiam, diceremus. Per aquas, ut constat Apocalypsis 17. num. 15. populi, & linguæ intelliguntur. Subjacent ergo illi duodecim boves, in quibus primates designantur, ut constet apertè Præsules, & Præpositos, non solùm sordes, & peccata subditorum supra se habere (quæ in illo vase levabantur,) sed ipsos subditos in aquis significatos tamquam opera gravissima portare. Vide qualiter eum splendore dominij onus gravissimum conjungitur.

3. Reg. 7. à n. 23.

S. Nilus.

3. Reg. 7.

40. Elia in cœlum per turbinem ascendente, sic Elisæus clamabat: *Pater mi, Pater mi: currus Israël, & auriga ejus.* 4. Regum 2. num. 12. Jam, jam præ oculis dubium se offert. Si Elias est currus Israël, quî fieri potest, ut aurigæ gaudeat functione? Aurigæ, & currus diversa, imò oppositа habent munia; illi regunt, isti portant, & reguntur. Elias ergo aut deferat onera, aut rectoris munus exerceat. Cur ergo utrumque; Occurrit Drogo Hostiens. de Sacram. pass. & brevi calamo dissolvit tricas, dicens: *Currus Israël, & auriga ejus: portas, & Regis: sustines, & gubernas.* Quod est dicere: Elias doctrinæ baculo Israelem regebat, quando ab impiis Regibus totus ferè populus pravis moribus pervertebatur. Sit ergo rector, & auriga, qui effrenatos homines Verbi Dei habenis quasi in chamo, & freno constringat. Sit etiam & currus, quia auriga. Rector namque officium currus habet. Currus ad onera portanda construitur: sic rector, & præfectura gaudens. Nam qui gubernat, si splendet dominantis honore, molestam sarcinam portat.

4. Reg. 2. n. 12.

Drogo Hostiens.

41. Translatis tribus mensibus à die egressionis filiorum Israel de Ægypto, vocavit Deus Moysem, & hęc filiis Jacob præcepit annunciare: *Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi.* Exod. 19. num. 4. Præterita beneficia in memoriam revocat Deus, ne populus oblivioni deditus, maculetur nota ingratitudinis. Septuaginta legere: *Assumpsi vos tamquã super alas aquilarum.* Paraphrasis Chaldaica: *Et portavi vos quasi super alas aquilæ.* Quod est, dicere: sicut solet aquila pullos suos quando in superiora tollitur, & pendet per aërem, super alas portare: sic Deus deferre dicitur filios Israël. Sed bone Deus! Quid vis ostendere, cùm aquilarum curis confers tuum erga populum studium? Pierius lib. 19. verbo *Aquila*, asserit, aquilam regum diademata præsignare. Quapropter apud antiquos apparitio aquilæ imperij erat auspicium (ut illatione 27. num. 58. ex eodem authore retulimus) Deus igitur non respuit cum aquilis comparari, quando è dura Pharaonis servitute gentem liberat Israëliticam, & eam velut aquila super humeros portat; quia tunc regiam dignitatem ostendebat: docens Reges, & Prælatos erudiens, ut non in unguibus instar aliarum avium subditos, sed super alas, ut aquila regia, portent. Perbellè Lyppomanus ad præfata verba: *Commemorat se portasse, quasi in humeris populum, & bajulasse ex Ægypto more aquilarum gestantium dorso, & alis pullos*

Exod. 19 n. 4.

Septuag.

Chaldaic

Pierius.

ſuos, præter morem aliarum avium, quæ illos unguibus, quò volunt, portant. Sciant ergo Prælati diſcant præpoſiti non in unguibus, ſed ſupra dorſum, & alas ſubditos bajulare, hoc eſt, non eorum bona uſurpando, ſed eorum utilitati conſulendo; æquum enim eſt, ut qui dominandi gemmis ſplendent, dominatorum oneribus ſubjaceant; illoſque regendo portent, & bajulando regant.

42. Ob inſignem, & inauditam illam confeſſionem, ſic ad Petrum affatur Chriſtus: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, Matth. 16. n. 18. Divus Auguſtinus ſerm. 29. de Sanctis expendit Chriſti promiſſionem dicens: *Solus Petrus inter Apoſtolos meruit audire: Amen dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Dignus certè, qui ædificandus in domo Dei populus lapis eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clavis ad Regnum.* Sed miror Auguſtinum, Petrum, ſuper quem Chriſtus Eccleſiam fundaturum promittebat, columnam, ſuſtentaculum, & clavem appellaſſe. Quid columna cum ſceptro? Quid ſuſtentaculum cum clave? Quia ſermo erat de ſupremo Eccleſiæ regimine: & ubi de principatu, & præfectura agitur inſeparabiliter conjunguntur ſceptri ſplendor cum officio columnæ, quæ ſupra ſe magnam portat, & ſuſtentat molem.

Matt. 16. n. 18. Auguſt.

43. —Magni Pontificis exemplo haud difficulter thema noſtrum confirmabitur. *Sumes duos lapides onychinos*, inquit ſacer textus, *& ſculpes in eis nomina filiorum Iſrael.* Sed ad quid hæc nomina erant ſculpenda in his lapidibus? Sacer textus reſpondet: *Et portabit Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum.* Sed adhuc urgeo: Ad quid Aaron hæc nomina ſuper utrumque humerum erat portaturus in lapidibus pretioſis? ut exinde ſciamus à fulgenti dominandi honore, portandi ſubditos ſuper humeros onus non ſejungi. Micabant gemmæ illæ, ſed in ipſo ſplendore ſubditorum nomina ſculpta, & in humeris collocata onus graviſſimum imperandi oſtendebant. Micat corona, tempora cingit honore; ſed graviter onerat redimitum, imponens ſuper humeros curam ſubditorum. Gloſſa Moralis ad hunc locum: *Superhumerale per quod intelligitur, quòd Pontifex debet infirmitates ſubditorum ſupportare: dicente Apoſtolo ad Hebræos 5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur.* Idem docuit Arnoldus Carnotenſis tractatu de ultimis verbis Domini: *Itaque in ſuperhumerali Pontificis hoc debet intelligi, quomodo in portandis fratrum oneribus officium illud incumbat, ut proprijs humeris ovem perditam ad ovile reportent.* Idem docuit Oleaſter in expoſitione moralis hujus capitis vigeſimi octavi Exodi.

Gloſſa Moral.

Arnold. Carnot.

ILLATIO LXXVI.

Præſul ſubditos ſuos velut gemmas pretioſas debet æſtimare.

45. DIvus Hieronymus epiſtola ſecunda quæ eſt ad Nepotianum cum Epiſcopis loquens ſic ait: *Honorent Clericos quaſi Clericos, & ipſis à Clericis quaſi Epiſcopis honor deferatur. Scitum eſt illud oratoris Domini: cur ergo, inquit, te habeam ut Principem, cùm tu non me habeas, ut Senatorem.* Æſtimare debent Præſules ſubditos, quos habent, non ſolùm ut ab ipſis honor deferatur, ſed quia hæc obligatio ex ipſo munere imperandi naſcitur.

Levitic. 11. num. 13. & Deut. 14. num. 12. prohibuit Deus aquilam, & velut animal immundũ reprobavit. Sed cur Deus avium reginam computavit inter animalia immunda? Aut quid eſt in aquila quod Deo diſplicere poſſit? Radulphus Flaviacenſis lib. 8. in Levitic. cap. 3. præſenti dubio reſpondet: *Aquila, quæ inter cæteras aves altiora volando petere ſolet, ſuperbiam exprimit potentium, de quibus ſcriptum eſt: poſuerunt in cœlũ os ſuum, & lingua eorum tranſivit in terra.* Reprobat Deus aquilam, quia cùm regina eſſet avium in alta petens, omnia deſpicit: in qua potentes ſubditos ſuos contemnentes repræſentantur. Meritò ergo à Deo reprobatur: & meritò Reges & Præſules, qui proprios ſubditos contemplerint, reprobabuntur, cùm proprio muneri ſubditos æſtimandi reſpuant ſatisfacere.

46. Radulp.

Non ſic Paulus, 2. ad Corinthios, cap. 3. nu. 2. cùm eos alloquitur: *Epiſtola noſtra eſtis vos ſcripta in cordibus noſtris.* Sed cur Corinthios vocat epiſtolam ſuam? Quid Corinthij cum epiſtola? Multæ ſe offerunt rationes. Prima, quia ſicut epiſtola ab aliquo ſcripta ſi elegantiam, aut errores contineat, auctori tribuuntur: Sic Corinthij, quorum Præſul erat Paulus, & quos verbo, & opere regebat; ſi in via virtutis proficiebant, aut ab illa aberrabant, Paulo hoc tribuebatur, velut authori epiſtolæ. Secunda ratio eſt: Dicitur epiſtola ſcripta, *In cordibus noſtris*: non quia Paulus plura haberet corda, unum cor ſolùm habebat: nam licèt unum cor diviti, aliud pauperi videretur habere; tamen omnibus tribuebat ſuum cor: bonis benignum cor, malis acre præſtabat, & velut dividens cor pro qualitate meritorum, plura videbatur habere corda. Tandem ad rem noſtram; Corinthios propriam appellat epiſtolam in ſuo corde ſcriptam; ut quanti eos faciat, declararet; ſiquidem eos habebat in corde. Cùm ergo cor vitæ ſedes ſit & ſenſibilior totius corporis pars; voluit oſtendere Paulus, cùm Corinthios in corde ſcriptos pronunciat, tanti eos facere, ut non ſolùm habeat in præcordiis; ſed quòd illos offendere, eſt, ac ſi intima cordis ſui læderentur. Quid mirum? erat Præſul eorum.

47. 2. ad cor. n. 2.

Ovem perditam invenit cœleſtis Paſtor, & gaudens ſuper humeros ſuos impoſuit: *Et cùm invenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens.* Luc. 15. numero 5. Sed ad quid iſte Paſtor ſuper humeros ovem deperditam geſtat? Sat eſſet, eam in ovile reducere: cur collum illi ſupponit? Pulchrè Oleaſter in expoſitione morali ad cap. 28. Exod. *Audiant hoc Pontifices, audiant Sacerdotes, quali animo ferre oves ſuas debeant, ſuper humeros infirmas portare. Audiant quid paſtor ille Evangelicus perdita ex grege fecerit ovi. Super humeros, inquit, ſuos impoſuit gaudens, amicos, & vicinos convocavit*

48. Lucæ 15. n. 5.

Oleaſter.

cavit ad gaudium inventa pecudis. Ovem super humeros portabat cœlestis Pastor, ut quanti illam faceret ostenderet, siquidem ei collum summittit, eam velut supra caput portat. In hoc docebat Præsules, & Rectores ad suorum subditorum æstimationem; ut eos tanti faciant, ut supra capita propria imponant.

49. Ob hoc Dei jussu summus sacerdos in lapidibus Onychinis; quos in humeris portabat, nomina filiorum Israël erant sculpta; ut intelligeret, debere subditos æstimare veluti gemmas, & lapides pretiosos. Sic Oleaster ibi in expositione ad mores: *In lapidibus autem pretiosis adumbratum cerne, quàm pretiosa debeant esse nomina ovium apud Antistitem.* Ubi adverte in his duabus gemmis superhumeralis, & in duodecim Rationalis sculpta fuisse hæc nomina; non solùm, ut Superior, & Præsul, in humeris debere subditos portare, intelligat; sed etiam, ut sciat, illos tanti facere, quanti solent homines æstimare, quæ in pectore, & in corde habent, in quo erant duodecim gemmæ Pectoralis. Insuper nota: in his lapidibus sculpta fuisse non solùm nomina filiorum Jacob ex uxoribus dominabus genitorum; sed etiam eorum nomina, qui ex ancillis fuerunt procreati; ut denotaretur, quòd Præsul nobiles, & ignobiles æstimare debet. Audi Arnoldum Carnotensem tractatu de septem verbis Domini: *Quod autem sex nomina in sinistra parte erant, & sex in dextera in lapidibus Onychinis sculpta; illud est, quòd ad conscriptionem hæreditatis superna pertinent, non tantùm, qui probati perfectique videntur, sed etiam qui minoris æstimationis habentur: quia imperfectum nostrum non abjicis divina perfectio, & calamum quassatum non conteris, & linum fumigans non extinguis. Amplexatur quidem dextera ejus eos, qui digni sunt promoveri ad oscula: sed & læva ejus supponitur eorum capitibus, quos imbecillitatis vertigo inclinat, nec patitur Lapsos omnino collidi, quos corruentes excipit, & piam manum inclinatis supponit.* Nobiles, & ignobiles, magnos, & abjectos, omnes subditos debet Præsul æstimare velut gemmas, & lapides pretiosos. Expende cætera, quæ hîc Arnoldus tangit, & ex eis multa ad diversa themata poteris accomodare.

Oleaster.

Arnold. Carnot.

ILLATIO LXXVII.

Semper Prælatus subditorum commodis debet consulere: & adhuc cum vitæ dispendio ab hac cura non debet abduci.

50. PRælatorum curam molestissimam eleganter descripsit sanctus Nilus libro Ascetico, dicens: *Hominibus enim præesse res est omnium maximè laboriosa. Nam qui animalibus rationis expertibus imperant, ac omnibus in rebus reperiunt obedientiã: ideòque semper illis prosperè cedit imperium. Qui verò homines gubernant, & regunt propter morum diversitatem rationisque solertiam, provinciam difficilem experiuntur. Quam qui suscipiunt, necesse est, ut se tamquam ad laboriosum certamen instruant: ut & omnium infirmitates magna cum patientia ferant, & qua illos propter ignorantiam latent, æquo animo doceant.* Prælati munus res est omnium maximè laboriosa; difficilis provincia, periculosum certamen. Quapropter qui prælaturæ ornatur officio multis curis, & solicitudinibus angitur: & ut tanti oneris promissionem adimpleat, toto animo de subditorum rebus debet cogitare, & ab hac sollicitudine nec mortis pallidæ metu debet exsolvi.

S. Nilus.

51. Geometrica arte (ut inquit Hieronymus in caput quartum Ezechielis) jubetur Propheta totam Hierusalem depingere in latere; ipsumque depictum laterem proponi in conspectu Prophetæ, ut deinde magnam, & molestam adversùs eam depingat obsidionem. *Et tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo civitatem Hierusalem.* Ezechielis 4. num. 1. Ad quid Deus in angusto latere magnæ civitatis effigiem exprimi deliderat? Divus Hieronymus loco citato, præfata verba de urbis captivitate sub Rege Sedechia intelligit, cujus anno undecimo, & Rex, & civitas capta fuerunt. Insuper addit, fuisse quamdam sugillationem Israëli, quod in luto, & latere servierit Pharaoni, ut abjectionis præteritæ memoria præsens temperaretur felicitas. Tandem, ut urbs, quæ putabatur firma, & inexpugnabilis, fragilissimo lateri comparata, qui ad tactum aquæ statim dissolvitur, in sua non confideret superbia (omnia enim in hac vita, etsi fortissima mœnia sint, fragilitati subjacent.) Aliam ad rem sanctus Nilus citatus rationem adducit: *Quibus verbis*, inquit, *declarat opus esse, ut Magister ex luto discipulos faciat templum Dei. Præclarum est illud: & pones illud ante faciem tuam. Sic enim discipulus celeriter melior fit, si in Magistri conspectu semper versetur.* Quod perinde est ac si diceret: Jussit Deus Prophetam, in latere totam urbem describere, & ante oculos habere, ut omnium civium negotia sedulò ageret. Si enim subditus in conspectu Prælati, vel discipulus in conspectu Magistri versetur, celeriter fit melior. Ut igitur sedulitatem gubernantis, quæ in Propheta designabatur, commendaret; præ oculis laterem, in quo tota civitas erat depicta, habere Deus jubebat, innuens, quòd sicut illius, quod ante oculos habemus, aut rarò, aut nunquam obliviscimur: sic Prælatus, sic regens subditorum semper vivam memoriam teneat.

Ezech. 4. n. 1.

52. Tanta sedulitate bonus Præsul subditorum negotia tenentur agere; ut si opus fuerit, adhuc cum vitæ dispendio suorum saluti consulat. Hujus thesis veritas Aaronis exemplo confirmabitur. Invidiæ veneno infecti Core, Dathan, & Abiron, aliique ducenti, & quinquaginta proceres Synagogæ surrexerunt contra Moysem; & Aaron. Quid inde? Dirupta est terra, & aperiens os suum, devoravit rebelles cum tabernaculis suis, & universa substantia eorum. Numer. 16. num. 31. 32. & 33. Quis in tanto prodigio timorem posset excutere? At insipiens populus, quem nec damnum aliorum cautiorem reddidit, sequenti die divisus in circulos dente maledico Moysem, & Aaronem carpebat. Ex detractione contra Præsules orta

fuit

fuit seditio, ita ut ambos compelleret fratres ad tabernaculum fœderis velut ad firmissimum azylum confugere. Vix ingressi, cùm ira Dei descendit in populum, & combussit ignis magnam partem rebellium. Tunc Aaron, qui licèt offensus amoris flamma ardebat ergo suos, incendij flammis non perterritus deprecans Deum stabat inter mortuos, & viventes, thymiamata
Num. 16 n. 48. offerens: Numer. 16. num. 48. *Et stans inter mortuos, & viventes pro populo deprecatus est, & plaga cessavit.* Miror sanè, Aaronem à Deo præmonitum, ut à perduellis populi consortio procul abesset, quia eum erat deleturus (ut constat ibidem,
Ibid. n. 45. num. 45. *Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo.*) In medio eorum vita, & morte alternante, precabundum existere? Quis nisi temerarius, periculi conscius, discrimina quærat; Quomodo ergo Aaron inter nefarios, inter punitos, inter mortuos, & viventes Deum deprecans stabilis perseverat, & cum tanto discrimine vastatoris Angeli se objicit iracundiæ? Quia Aaron dignitate Pontificia ornatus illius populi tenebat clavum. Tanta enim sedulitas Prælato incumbit in suorum salutem, ut si oportuerit pro liberandis suis vitam cum morte commutare, id recusare non debeat. Quàm aptè Origenes homilia 9. in Numer. propositam rem expendit. *Intuere*, inquit, *stantem Pontificem, & objectione quadam sui viventes à mortuis dirimentem, virtutem verò repropitiationis ejus, & incensi mysterium erubuisse Angelum vastatorem, & in hoc mortem quidem finitam, vitam verò reparatam.* Expende illud: *Et objectione quadam sui viventes à mortuis dirimentem.* Quod est dicere: Ut suos à mortis periculo dirimeret, seipsum vastatori Angelo objecit, ut priùs in eo iracundiæ gladium cruentaret, quàm suos permitteret interire. Nec incassum preces effudit; siquidem Angelus repropitiationis virtutem veritus incendium extinxit, & plaga cessavit. Habent enim Angeli in summo honore Prælatos, quos conspicient sui muneris non oblitos: satisque Aaron suo muneri satisfecit, propriam vitam exponens, ut populum à morte crueret ultrice.

52. Felix ille latro à Domino crucifixo Regnum non dubitat postulare: *Domine memento mei,*
Lucæ 23 n. 43. *cùm veneris in regnum tuum.* Lucæ 23. num. 43. Sed dicito mi latro: quid in eo vides, tu tanta fiducia regnum petas? Confixum clavis vides; conspicis flagellatum; crudeli, & vili spinarum diademate redimitum intueris; illusum, consputumque attendis: quomodo eum Regem appellas, qui hominum est opprobrium, & abjectio plebis? Quia pro communi hominum salute, & ut nos omnes à mortis vinculis, & à diaboli dura servitute liberaret, tot blasphemias, tot injurias, crudelem, & probrosam mortem sustinebat. Eleganter, ut assolet Chrysostomus homilia de latrone, & cruce in die Parasceve in tomo 3. rem
Chrysost. hanc confirmat dicens: *Imperatorum est, pro omnibus mori, & Regis optimi pro communi utilitate nunquam recusare supplicium. Ipse dixit; quia Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis.* Cognovit latro mirabiliter Christum Regnum. Nam quamvis crucis opprobrium, flagellorum injuria, illusio diadematis; salivarum execrabilis aspersio vilem, & abjectum pronunciabant: at vitam pro communi hominum reparatione ponere, Regis perillustre erat insigne. Hoc vidimus in Aarone, qui typus erat Christi: & vidimus in ipso prototypo. Ex his docentur Præsules quanta cura erga gregem sibi commissum vigilare debent: quanta animi promptitudine illius utilitati consulere, ut si opus fuerit pro suis vitam ponere, non renuant. Sic Moyses de libro vitæ deleri; sic Paulus anathema esse pro fratribus non recusabat.

Stylo ferreo, & non atramento scripta nomina portabat Pontifex in lapidibus pretiosis; 54. ut semper suos retineret in memoria. Sic Ivo Carnotensis de rebus Ecclesiasticis, sermone de significatione vestium Sacerdotalium in tom. 1. Auctuarij Bibl. vet. Patr. *Ideo*, inquit, *illa nomina* Ivo Carnot. *in lapidibus scribuntur, quia quod in lapide sculpitur, vix aut nunquam oboletur.* Sed rem hanc magis explicuit Oleaster ad cap. 28. Exodi. *Adverte*, ait, *non atramento, sed stylo ferreo nomina filiorum Israel super lapides inscribi, ut noverit divinus Sacerdos, nullam oblivionem debere delere memoriam ovium suarum apud Deum.* Insuper addit: propter hanc causam præfata nomina, quæ in humeris portabat, etiam in lapidibus Rationalis, quod supra pectus pendebat, sculpta gestasse, ut quocumque se verteret Sacerdos, semper ea ob oculos haberet. Nam si ad dexteram respiciebat, videbat suos in humero dextro scriptos: idem si sinistram conspiceret, in sinistro. Si versùs terram tenderet, necessariò pectus, & pectorale videbat; & in eo etiam eadem nomina scripta legebat; solùm versùs Cœlum poterat aspicere, quando oculos à subditis avertebat: in quo manifestè denotabatur, Prælatum semper ob oculos habere subditos debere; & quòd, si aliquando ab eis oculos avertere contingat, solùm cælum possit aspicere. Optimè Oleaster: *Quia fortè ad latera* Oleaster. *nomina habens dissimularet: voluit ea Deus etiam super pectus habere, ut quocumque se verteret*, id est Sacerdos *semper ea ob oculos haberet. Vbi sunt, qui vixosis, & contentiosis disputationibus Antistitem à suis ovibus auferre conantur, & ovibus suis perpetuò abesse posse affirmant?* Meritò ergo diximus, Prælatum, & Antistitem nullum tempus consumere debere, in quo subditorum utilitati non studeat; etiamsi dispendium vitæ immineat, ut tanti muneris adimpleat obligationem.

ILLATIO LXXVIII.

Punitur Antistes, qui ministerium suum non adimplet.

55. LAborioſam rem, & spinis curarum plenam assumere probavimus præcedenti illatione, qui dominandi gravissimum onus humeris suis imponunt. Nunc non solùm laboriosam, sed periculis maximè obnoxiam assumere provinciam, est ostendendum. Præclaro exemplo id explicuit Nazianzenus oratione 1. dicens: *Quemadmodum in sublime,* Nazian. *& pendulo fune gradientibus in hanc, vel illam*

partem deflectere, minimè tutum est, nec etiam parva inclinatio parvum periculum affert; verùm eorum salus in æquilibrio posita est: ad eumdem quoque modum utramvis in partem quispiam, sive ob vitæ improbitatem, sive ob imperitiam propenderit, haud leve periculum, tum ipsi, tum iis, quibus præest, imminet, ne in peccatum prolabantur. Quid illustrius? Caveant ergo Præsules, ne ob incuriam in pericula incidant, quæ tam ipsis, quàm iis, qui eorum subjiciuntur ditioni imminent. Severè enim punit Deus desides Prælatos, & veluti tanti muneris indignos spoliat dignitate.

56. Probrosa fuga Israëlis, ruina magna in populo, immatura mors Ophni, & Phinees, tandem arcæ fœderis captivitas annunciantur Heli. Quid indè? *Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, & fracto cervicibus mortuus est.* 1. Regum 4. numero 18. Amisit ergo Heli miserè vitam, & Sacerdotium. Non sic Phinees Sacerdotis Eleazari filius, qui cùm virum Israëlitam illicitè agere cum muliere Madianitide videret, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione confodit eos: propter quod facinus Deus ei concessit Sacerdotium. Numer. 25. num. 13. *Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini ejus pactum Sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israel.* Si rationem disparitatis desideres, audi Eligium Novionensem homilia 7. *Hoc potest etiam tradi, quòd Heli Sacerdos, qui non corripuit filios, morte mulctatus est; ipsi quoque filij ejus mortui sunt, & arca Dei capta est; & hoc Sacerdotio posteritas ejus privata est, Phinees è contrà, quia zelo Dei accensus fornicarios peremit, Sacerdotio voce Domini functus est in æternum.* Audierat Heli, filios suos carnes subripere, quæ Deo libabantur; & dormire cum mulieribus, quas ad ostium tabernaculi observabant; non tamen eos acriter reprehenderat, sed leniter, ut constat 1. Regum 2. numer. 23. Impunitos ergo reliquit filios, magis honorans eos, quàm Deum, permittens illis, comedere primitias omnis sacrificij Israël. Phinees autem filius sacerdotis zelo zelatus est honorem Dei, & interfecit fornicarios. Ergo meritò hic ad fastigium Sacerdotij fuit evectus, & ille tanto honore privatus. Phinees nondum Sacerdos munus implevit Sacerdotis: Heli Sacerdotalibus infulis condecoratus, nec patrisfamilias ministerium implevit. Quid mirum, Phinees dignè consequi, quod Heli indignè possidebat?

1. Reg. 4. n. 18.

Num. 25 n. 13.

Eligium Nov.

57. Isaias cap. 14. à num. 12. sic infelicem, etsi supremum Angelum interrogat: *Quomodo cecidisti de cœlo, qui manè oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo: in cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, & sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis.* Videtur Propheta hujus casus causam in peccatum Angelicum reducere. Sed quænam fuerit supremi Angeli malitia? Variant Theologi, non est hujus loci hanc examinare? Divus Bernardus de verbis Isaiæ inter alia putat; ideo Angelum principatum cæterorum amisisse, quia sui muneris oblitus ministerium suum non adimplevit. Audi ipsum, & comprehendes conceptum. *Vt quid ergo*, inquit, *tu, qui manè oriebaris Lucifer in veritate non stetisti, nisi quia Seraphim non fuisti? Seraphim quippe ardens vel incendens interpretatur. Tu verò habuisti miser lucem, sed ardorem non habuisti. Bonum erat tibi si ignifer magis esses, quàm Lucifer: nec tam immoderato appetitu lucendi, ut eras frigidus, ipse frigidam quoque eligeres regionem.* Quod est dicere: Lucifer ille infelix, qui à primo suæ creationis instanti tot à Deo naturæ, & gratiæ dotibus fuit ornatus, & cæterorum Angelorum obtinuit principatum, sui malè conscius tantorum beneficiorum sprevit authorem. Qui in cœlo fuerat creatus, & Empyrei civis in cœlum conscendere desiderat. Astra calcabat, & super ea exaltare solium suum præsumebat. Instar avari putabat non habere quod habet. In lateribus Aquilonis sedere intentat superbus: nescio an malè providus. Erat enim Seraphim, & tenebatur ardenter amare, & frigidam desiderabat regionem. Si ergo Lucifer, quem Deus tanto affecit honore, ut Seraphinorum esset Princeps, quo tenebatur, incendio amoris flagrare, Aquilonares brumas insipienter desiderat; absque dubio ab obligatione sui officij declinavit. Ecce quomodo corruit. Quia Seraphim non fuit, sed ardorem despexit, Aquilonarem sedem desiderans. Meritò ergo à tanta præfectura deponitur, & à culmine principatus dejicitur; quia sui officij munus non adimplevit.

Isaiæ 14. à n. 12.

Bernard.

58. Peccavit homo in paradiso voluptatis constitutus, & uxoris blanditiis non dissentiens seipsum, & posteros capitali pœna damnavit. Quid inde? Vocavit Deus Adam, (latebat enim inter folia ficus, eo quòd nudus esset) at Deus ipsa nuditate convicit eum inobedientiæ. Tunc Adam in mulierem (nescio an in Deum) culpam transferens, se extra culpam ponebat. *Dixitque Adam: mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Genes. 3. num. 12. A muliere inquirit Deus, quare tantum persuaserit flagitium? Illa serpentis fallacia se excusat. Tandem Deus contestata lite, serpente, & muliere damnatis, in hominem sic profert judicium: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes: maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* Eodem, num. 17. Hæreo illis verbis: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, &c.* Si Deus tanta pœna hominem damnaret, quia contra Dei sanctionem vetitum fructum comedisset, non mirarer, (dignus enim erat, ut qui pactum violavit, pœnam pacti incurreret) at hominem ita severè punire, quia audivit vocem uxoris, admiratione dignum est. Adam, & Eva matrimonij indissolubili vinculo erant adstricti: ergo necessum erat, mutuò inter se conversari; nam ad solatium hominis creata fuit mulier. In quo ergo deliquit homo uxoris propriæ audiens vocem, ut propter hoc ab orbis principatu depositus, molestiis addictus, mortalis tandem solvat tributum? Quia Adam, cùm esset totius orbis Præsul, quando audivit uxorem prohibitum cibum persuadentem, acriter

58.

Genes. 3. n. 12.

Ibid. n. 17.

non

non reprehendit eam. Tenebatur homo, qui caput erat mulieris, ejus redarguere cupediam, non ejus allentiri blanditiis. Omisit piger, aut lenis jura Prælati, & vocem uxoris audiens, qui inviolabiliter tenebatur, legem observare, contempsit miserabiliter. Dignus ergo fuit tanta pœnâ, qui nec in se, nec in uxore tantam impedivit culpam. Philo Hebræus lib. 2. allegoriæ, per mentem Adamum; & per sensum Evam allegoricè intelligens totum confirmat cogitatum, his verbis: *Nihil inutilius, quàm audiri sensum ab intellectu, & non è contrà potiùs. Debet enim semper præesse melior, subesse deterior.* Philo Hebr. Mulier jussit Adamo; hic obediebat, qui tenebatur imperare, reprehendere, redarguere. Pervertitur ordo, & homo ab officio Præsulis miserè aberravit. Meritò ergo principatum amisit, & mortalitatis subjacet injuriis; qui in culmine principatus sedens, à tanto munere declinavit.

59. Mittitur Moyses à Deo in Ægyptum: dubitat Moyses de legatione, & timet tam Pharaonis sævitiam, quam populi incredulitatem, tunc Deus, ut timorem à Moyse procul releget, jussit manum in sinum mittere: *Quam cùm misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.* Exod. 4. n. 6. Exod. 4. n. 6. Tertull. Tertullianus hoc de carne Christi sic legit: *Moyses manum in sinum condit, & emortuam profert.* Quid est, quòd Tertullianus manum, quam sacer textus leprosam appellat, emortuam vocat? Hæc divisa sunt. Est verum: tamen emortuam vocat Septimius manum Moysis; quia eam recondidit in sinum velut otiosam, & à munere suo vacantem. Cùm igitur esset manus Moysis gentis Israëliticæ Præsulis, & in Deum Pharaonis constituti, & vacaret à tanto munere: meritò profertur leprosa, aut emortua, ut per hoc indicaretur, quòd manus Præfecti, quæ munus suum non adimplet, lepra inficiat, aut vita spoliari meretur.

60. Filiorum Israël nomina in duobus lapidibus Onychinis sculpta in humeris portabat Sacerdos; rademque in duodecim gemmis Rationalis. Sed ad quid in humeris, & in pectore? Perbellè Oleaster. Oleaster: *Quia fortè ad latera nomina eorum habens, dissimularet: voluit ea etiam super pectus habere, ut quocumque se verteret, semper ea ob oculos haberet.* Omnem occludit Deus excusationem Sacerdoti, ne piger incidat in subditorum incuriam, & ob hanc causam orbetur dignitate Sacerdotij. Portet in humeris ferat & in pectore subditorum nomina, ut quocumque visum inclinet, semper ob oculos habeat sui muneris obligationem, & sic muneri suo cum laude satisfaciens, Pontificis dignitate perfruatur feliciter: sin autem Sacerdotis, Præsulis, & Præfecti amittet honorem.

ILLATIO LXXIX.

Honorifico plausu dignus est, à quo aliqua res sumpsit exordium.

61. DIfficilius fuit semper alicujus rei constituere principium, quàm prosequi rem inceptam. Illud facinus egregium semper fuit: hoc vel vanitas suadet, ne inconstantiæ nota inuratur incipiens, vel politica ratio id non permittit. Hispanè dicimus: *Obra por empeño, ô razon de estado.* Semper ergo gloriosum fuit, & celebritate dignum alicujus rei fundamenta jacuisse. Nec hoc siluit Tertullianus c. 11. de resurrectione carnis, eam manifestè ostendens ex eo, quòd Deus homines fecisset: *Quantò plus est fecisse,* inquit, *quàm refecisse; initium dedisse, quam reddidisse.* Etiam apud Ethnicos magni habiti fuerunt rerum inventores. Hæc gloria primatus. Tertull.

4. Regum, 18. egregia opera Regis Ezechiæ magnis celebrantur encomiis: inter alia numero quinto, sic de eo loquitur sacer textus: *Itaque post eum non fuit similis ei de cunctis Regibus Iuda, sed neque in his, qui ante eum fuerunt.* Nolter Abulensis ibidem, quæst. 19. revocat in dubium, an Ezechias fuerit melior Davide, & Iosia? Adducit rationem dubitandi. Et in primis: *De David,* inquit, *non videtur esse magnum dubium. De Iosia patet infra 23. cùm dicitur, quòd non fuit similis ante eum, nec post eum surrexit similis illi.* Quomodo ergo hic dicitur de Ezechia quòd nō fuerit ei similis in iis, qui eum præcesserunt, nec in iis, qui secuti sunt? Dupliciter respondet Tostatus. Primò ait: Scripturam non dicere de aliquo, ei non esse similem ad excludendum, vel negandum majorem gradum profectionis in alio, sed solùm ad significandam majorem perfectionem secundùm aliquam virtutem specialem. Sic enim ab Ecclesia de quolibet confessore dicitur: *Non est inventus similis illi, qui conservaret legem excelsi.* Ecclesiast. 44. num. 16. & tamen hæc verba de uno solo confessore non possunt intelligi, cùm pluribus adaptentur. Sensus ergo est: circa aliquam virtutem, in qua hic confessor specialiter floruit, non est inventus similis illi. Unusquisque enim circa aliquam virtutem specialiter versabatur, in qua alij non fuerunt ei similes. Secundò ad rem nostram respondet Tostatus; Davidem non destruxisse excelsa, & idololatriam, sicut Ezechias: & in hoc iste absque dubio antecelluit Davidem. Similiter etiam Iosiam excessit: nam quamvis Iosias omnem everterit idololatriam, non sicut Ezechias. Quòd si opponas Ezechiam aliquam, Iosiam omnem idololatriam destruxisse. Ergo in hoc præstitit Iosias Ezechiæ, Respondet Tostatus satis aptè ad rem nostram: *Non fuit Iosias similis Ezechiæ quia licèt Iosias destruxerit omnem idololatriam, quæ erat in terra perfectiùs quàm Ezechias: tamen non fuit ei similis. Quia Ezechias fecit hoc à seipso non habens aliquem priorem, cujus sequeretur exemplum. Iosias autem secutus est exemplum Ezechiæ.* Expende sequentia. *Magna tamen laus est, quòd aliquis fecerit bona, quæ nullus antea fecisset.* Ita gloriosum est primordia rebus præbere, ut ex hoc solùm crescat valor in operibus: minora namque quia prima, excellentiora sunt. Iosias omnem idolorum cultum penitus delevit, & eradicavit in Israël; Ezechias non omnem exterminavit idololatriam: & tamen hic illi præfertur, quia primus, & non aliùs exemplo ductus dissipavit excelsa, & contrivit statuas. 4. Reg. 18. n. 5. Abulens. Eccl. 44. n. 16. Abulens.

Gloriosè magnificavit Dominus Tribum 63. Iuda,

Juda, repulsis tabernaculo Joseph, & Tribu Ephraim, Judę familiam ad sceptrum, & coronam vocavit. Si hęc parva sunt, adjiciam multò majora. Ex radice Jesse flos ille Nazaræorum Christus Patris ęterni, & immaculatę Virginis Marię Filius egressus prędicatur. 7. Utrumque habes divino eloquio firmatum. Illud Psalm. 77. num. 67. & 68. ubi dicitur: *& repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim: sed elegit Tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit.* Istud Isaiæ 11. numer. 1. *Egrietur virga de radice Iesse, & flos de radice ejus ascendet.* Sed cur inter omnes Tribus, Judæ familia tanto cumulatur honore, ut ex ea reges, & omnium supremus Imperator ducat originem? An Levitica Tribus, & familia Aaronis ad Sacerdotij fastigium evecta, non erat tanto digna pignore? An Josephi posteri, tanti avi stemmatibus glorioſi, non merebantur, ut divinum Verbum ex sua stirpe carnem assumeret? Cur ergo Tribus Juda omnibus anteponitur, & ex ea humanam naturam assumpsisse Dei Filius non dedignatur? Ni fallor propter aliquod hujus Tribus facinus egregium. Narrat Lyranus ad cap. 14. Exodi, in illa verba, numero 22. *Divisa est aqua, & ingressi sunt filij Israel*, ex sententia communi Hebræorum, & etiam Catholicorum, Tribum Juda post Moysem ante omnes Tribus ingressam fuisse per divisionem aquarum. *Dicitur communiter ab Hebræis*, inquit Lyra, *& Catholicis, scilicet, quòd filij Israel formidabant intrare mare post Moysem: & tunc Tribus Iuda, quæ erat constantior, primò intravit post Moysem, & aliæ consequenter consecutæ sunt, & quòd Tribus Iuda ibi meruit Regnum.* Ecce quomodo hæc Tribus primatu in ingressu primatum meruit in principatu. Imò non solùm Regnum, sed Regum Regem ex ipsa promeruit nasciturum.

Psal. 77. n. 67. & 68. Isaiæ 11. num. 1. Lyra.

64. Inter fluenta Jordanis baptizatur Jesus: & cœli adamante solidiores ultro, ut suum confiterentur authorem, aperti sunt; Spiritus sanctus in columbæ specie descendit super illum; & tandem æternus Pater voce clara intonuit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Matthæi 3. numero 17. liceat hîc quærere: cur cùm Christus Dominus inter Jordanis fluenta baptizatur, aperiuntur cœli; descendit Spiritus sanctus, & æternus Pater verum suum Filium promulgat: & cùm ex illibata Virgine in porticu Bethleemitico nascitur, non Personæ divinæ, sed Angeli eum Salvatorem annunciant? In præsepio jacens majori indigebat testimonio, ut verus Deus crederetur; quàm inter undas Jordanis: quare ergo hîc à Patre, & Spiritu sancto honoratur, & illic acclamatur à Spiritibus? Occurrit Cajetanus subtiliter, ut assolet, manifestans mysterium. *Quia*, inquit, *Baptismus Christi initium erat officij Christi; ideo exordium tanti officij consecratum est tot mysteriis.* A die nativitatis usque tunc Christus Dominus nondum fuerat cognitus, sed reputabatur sicut unus de populatibus, & muneris, ad quod venerat, nondum clarè aggressus fuerat exordium: ex tunc verò Evangelicæ legis constituebat principium, instituendo Baptismum, quo januæ cœlestes reserarentur: illinc ducitur in desertum à Spiritu sancto, ut jejuniis, vigiliis & orationibus quadraginta dies consumeret, & diabolo superato mirabilia patraret. Cùm igitur Christus à Jordane mirandæ vitæ, & sui muneris clarum præberet exordium: quid mirum non ab Angelis, sed à Patre, & Spiritu sancto raro, & inaudito celebretur applausu? Nam ita illustre est, rem aliquam inchoare, ut qui illius præcipuum se præbet authorem absque dubio honorifico plausu dignus existat.

Matth. 3. n. 17. Cajet.

Duodecim nomina filiorum Jacob erant incisa in lapidibus Onychinis: *Sumes duos lapides Onychinos, &c.* Sed cur nomina Abrahami, Isaaci, & Jacobi non erant inscripta? Principaliores fuerunt hi Patriarchæ, & omni veneratione digniſſimi: cur ergo eorum nomina fuerunt exclusa ab hac honorifica inscriptione: & Jacobi filiorum, qui non ita erant benemeriti (imò plures scelerati) cælatura admissa: Quia filij Jacob primi procrearunt in Ægypto. Ex eis enim populus Israëliticus primùm pro verè Dei cultu dura sub Pharaone servitute affligi cœpit. Meritò ergo cùm Sacerdotes ad populi tutelam ornantur, filiorum Israël nomina gemmarij cælaturâ ornantur in gemmis: quia magnam gloriam merentur, qui alicui negotio præbent initium. 65.

ILLATIO LXXX.

Divina benignitas majori honore afficere solet lugentes sua peccata, quàm justos nulla peccatorum sorde maculatos.

66. SEmper humana malitia manus intendit conferere cum divina misericordia: hæc intentat benefacere; illa divinæ beneficentiæ viam occludere, non desistit. Nec ob hoc Deus misericordiarum Pater, & totius consolationis thesaurus revocat gradum, sed instanter pulsat, & ardenter vocat, januam suæ misericordiæ patefaciens, & animæ ingressum deliderans. O felix hospitium! O anima quanto studio debitas gratias debes rependere pro tanta benignitate. Dole, ut deleas, peccatorum maculas contraxisse. Non te pudeat pœnitere, quæ peccare non erubuisti. *Pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat*, (suadebat Tertullianus libro de pœnitentiâ, capite septimo) *pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari.* Ad tantam dignitatem attolleris, si pœniteat, ut Deus te pluris faciat pœnitentem, quàm habuisset non peccantem. Id expressit Divus Petrus Damianus sermone 56. qui est de sancto Martino, his verbis: *Consuevit enim Deus honorare pœnitentes magis, quàm innocentes: revertentes plus, quàm remanentes: quia devotior est fervidus pœnitens, quàm tepidus innocens; cùm ille materiam, fervoris habeat hîc tepiditatis.* Tertull. Petr. Dam.

67. In se reversus filius ille, qui petulanter, adhuc vivente patre, hæreditatem petierat, & eam luxuriosè vivendo dissipaverat, rediit in paternam domum. Tunc piissimus pater misericordia motus, & velut præteritæ offensæ

oblitus filium manibus trahit, claudit gremio, ligat lacertis, & felici adventu lætus servos vocat, dicens eis: *Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus: & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur; quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est.* Lucæ 15. à num. 22. Non miror, tot pietatis signa in patre pissimo erga redeuntem filium: quod non possum non mirari, est, convivium lautum parari, & in absentia majoris filij, qui semper obediens, semper gratus mansit apud patrem, tanta celebritate juniorem filium recipi. Quomodo ergo primogeniti oblitus; huic tantùm impendit favorem? Senioris absentiam non dolet pater, & junioris adventum celebri convivio, suavi symphonia, & celeri choro celebrat alacriter? Hinc senioris filij querimoniæ amare ortum duxêre, cùm patrem alloquitur ibidem, num. 29. *Ecce tot annis servio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer: sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.* Juste videtur hic filius queri de paterna pietate erga filium ita profligatum, qui procaciter petierat à Patre substantiam, quæ illi contigerat; cùm ipse apud patrem maneus, & nunquam mandatum suum præteriens; tantam nunquam sit expertus largitatem. Hic filius semper obtemperans nunquam à te recessit, ô pater pissime, & continuò tuæ voluntatis fuit assecla: cur ergo in rebellem filium es singulari studio & benevolentia, cùm erga tuæ obedientiæ cultorem eximium tua gratia videatur extincta? Sed mirari desinam, si hujus parabolæ me non subterfugiat arcanum. Communiter dicitur, per seniorem filium, justum & Dei amicum designari, per juniorem, verò, qui beneficiorum Dei oblitus infaustè à sua gratia recessit, tamen peccata sua dolens, ad meliorem frugem confugiens, in Dei domo receptum peccatorem conversum denotari. En ergo tibi: cur Deus tot redeunti filio sparsit beneficia, cùm erga in domo paterna semper manentem videatur contraxisse manum. Ille enim peccatorem pœnitentem designabat; iste animam semper apud Deum gratiam præseferebat. Ut ergo Deus quanto afficiatur gaudio, cùm peccator convertitur, ostentet; adventum flagitiosi filij, conversi tamen, convivio, symphonia, & choris celebrat, & vitulum occidit saginatum, cùm pro obedienti filio nec hædum occidisset, magis lætus de regressu illius, quàm de hujus obedientia. Præclarè Tertullian. lib. de pœnit. c. 8. rem hanc expendit: *Deus scilicet*, inquit, *tam pater nemo, tam pius nemo: Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris recipit. Quia rediisti, magis de regressu tuo, quàm de alterius sobrietate lætatur.* Expende obsecro prælata verba, *Magis de regressu tuo, quàm de alterius sobrietate lætatur.* Quid est hoc? Quasi dicat: magis Deo placet conversio peccatoris, quàm obedientia justi.

Luc. 15. n. 22.

Ibid. n. 29.

Tertull.

68. Vidit ille latro ad exitum vitæ jam vocatus patientis dòmini tolerantiam, & divino inspiratus afflatu sic ad Jesum dicebat: *Domine memento mei, cùm veneris in Regnum tuum.* Lucæ 23. numero 43. Cui sine mora Christus respondit: *Hodie mecum eris in paradiso.* Cyrill. Hierosol. cap. 13. raptus in magnam admirationem exclamat dicens: *O ingentem, & inenarrabilem gratiam! Nondum Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur: Nondum Moyses, & Prophetæ, etiam latro iniquus ingreditur.* Jure optimo miratur Cyrillus: nam si Abraham fidelium pater; si Moyses fidelissimus servus Dei; si Patriarcharum, & Prophetarum Chori nondum sunt ingressi in paradisum, quomodo latro iniquus ingreditur? Digniores fuerunt illi, quàm iste. Ergo ante illum meruerunt ingredi. Cur ergo illi tot sæculis à die obitus in tantæ felicitatis expectatione manserunt, & latro celeri cursu, ne dicam volatu, à cruce in paradisum pervenit? Audi Cyrillum sic prosequentem: *Admiratus est etiam Paulus dicens, ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia.* Latro fuerat ille, non inficior, & paulò antea in cruce pendens, cum alio latrone, Christo improperabat. Matth. 27. num. 44. tamen ut Lucas refert cap. 23. num. 40. in se reversus alterius latronis reprehendebat blasphemias, & Christi innocentiæ præco propriam accusabat nequitiam, divinam implorans misericordiam: &, ut uno verbo dicam, ex peccatore pœnitens factus memoriam ausus est petere, qui in Regno non audebat petere domicilium. Ecce, cur Patriarchis, & Prophetis prætertur: quia ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia; ubi abundavit nequitia, superabundavit & celeris pœnitentia.

Luc. 23. n. 43.

Cyrill. Hierosol.

69 Matth. 18. num. 12. & Luc. 15. num. 4. Scitam deperditæ ovis parabolam Discipulis proponebat Christus. Erat quidam Pastor habens gregem centum ovium: ex his una, aut herbæ cupedia, aut florum admirans varietatem, recessit à grege: tandem inter frutices perdita, Pastoris, & gregis immemor, luporum periculis mansit exposita. O infelix ovis, quàm carè emisti herbam pascuorum! Sed non nimis infelix: nam sedulus Pastor, errantis ovis flagrans remedio, ubi primùm deperditæ pecudis miseriam agnovit, diligenter inquirit mansionem ejus. Ascendit in montem, descendit ad vallem, fruticum folia revolvit, & denique ovem deperditam inveniens, gaudens super humeros imposuit, convocans amicos, & vicinos, ut illi congratulentur, quia ovem invenit, quæ perierat. Tunc sic prosequitur Christus: *Dico vobis, quòd ita gaudium erit in Cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem Justis, qui non indigent pœnitentia.* Luc. 15. num. 7. Per oves nonaginta Angelicam naturam intelligunt Interlineal. & Cajet. ad hunc locum, per desertum cœlum, & per pecudem perditam naturam humanam. Hoc prælibato dubium se offert: quomodo cœlestis ille Pastor homines Angelis præposuit, in cœlo istos relinquens, ut illos lucrifaceret? Aut qui fieri potest, ut in cœlo majus sit gaudium super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem Justis, qui pœnitentia

Luc. 15. num. 7.

non

non indigent? An pluris facit Deus peccatorem conversum, quàm Justos, qui nunquam peccatorum sordibus suam vitam macularunt? Respondet Glossa Ordinaria ad præfata verba Lucæ:

Gloss. Ord. *Dicit ergo majus gaudium in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem Justos, qui non indigent pœnitentiâ. Quia ut quotidie experimur, qui illicita non commiserunt, & in rebus licitis sæpè sibi usum præbent, ad cœlestia, anxiè non anhelant. Et quia securi sunt, ad bona agenda pigri remanent. E contrà autem peccator plerumque facit. Majus ergo gaudium de eo, quàm de stante Justo, uti Dux in prælio, plus eum militem diligit, qui post fugam reversus hostem fortiter premit, quàm eum, qui nunquam fugit, nec unquam fortiter egit.* Deperditam ovem cœlestis ille Pastor super humeros portat; quia ovis illa, quamvis aberravit, tamen pœnitens reversa est in caulam. Alias oves, quæ justos designabant, nunquam super humeros portavit, nec de firmitate earum tantum gaudium accepit, quantum de regressu ovis deperditæ: ut exinde noscamus pluris pœnitentes facere, quàm Justos, qui pœnitentia non indigent.

70. Filiorum Jacob nomina in lapidibus onychinis sculpi Deus jubebat, exclusis nominibus Abraham, Isaac & Jacob: quia ex illis, si Josephum, & Benjamin fortè excipias, nullum invenies à peccatorum maculis purgatum. Ruben ut constat Genes. 35. num. 22. & 49. num. 4. ascendit in cubile patris sui, & maculavit stratum ejus dormiens cum Bala concubina Jacob. Simeon, & Levi ut patet Genesis 34. num. 25. in ultionem stupri Dinæ urbem Regis Sichem depopulati sunt, &c. Et furor eorum maledicitur à Jacob. Genes. 49. n. 7. Judas incestum commisit cum Thamar. Genesis 38. n. 16. & sic de plerisque, & ad minùs omnes præter Benjamin traditioni Joseph consenserunt vendentes eum Ismaëlitis. Genes. 37. à num. 26. Abraham autem Isaac, & Jacob justi semper, semper divinis obtemperabant mandatis: illi etsi scelerati fuerunt, pœnitentiam agentes doluerunt Josephum tradidisse. Quid ergo mirum si Abrahamo, Isaaco, & Jacobo, eorum filij præponantur? Nam licèt hi fuerint peccatores, tamen egerunt pœnitentiam. Meritò ergo in gemmis Sacerdotis horum nomina cælantur, exclusis nominibus Abrahami, Isaaci, & Jacobi, qui pœnitentiâ non eguerunt.

ILLATIO LXXXI.

Sola virtutis prosapia, viri probati est genus clarissimum.

71. QUanti homines faciant præclaram avorum nobilitatem: quantique æstiment gentilitia stemmata in foribus pendere, nemini dubium est. Sed hæc nobilitatem solùm probant humanam, quæ sanguinis fulget claritate: at animarum nobilitas virtutum illustratur insignibus. Id agnovit Seneca dum dixit:

Seneca. *Nec altus inclytum titulis genus, sed clara virtus.* Sed melius Divus Ambrosius libro de Noë, & arca utramque nobilitatem distinxit, his verbis:

Ambros. *Probati viri genus virtutis prosapia est: quia sicut hominum genus homines, ita animarum genus virtutes sunt. Etenim familia hominum splendore generis nobilitantur, animarum autem gratia clarificatur splendore virtutis.* Quid prodest homini præclara majorum origo, si improbitate vitæ avorum gesta deturpet? Quid stemmata? Quid vexilla? Quid coronæ, si vitiis mancipatus teneatur misera servitute? Esto virtutis studiosus, & veram consecutus es ingenuitatem, præclaram habes prosapiam.

De limo terræ, & extra paradisum olim Deus 72.
hominem condiderat: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ.* Genesis 2. n. 7. Hebraic. *E pulvere terræ legit.* Septuaginta: *Et finxit Deus hominem pulverem de terra.* Idem legit Paraph. Chaldaic. Chrysostomus: *De tenuissimo, ac vilissimo pulvere.* Et Procopius: *De parte inutili, ac superflua.* Hæc fuit primi hominis origo: non sic uxoris ejus, quæ mater est viventium; sed ex ipso Adamo in paradisum voluptatis translato, Gen. 2. n. 21. & 22. *Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem.* Clariora fuerunt absque dubio mulieris incunabula, quàm hominis. Hic namque è pulvere tenuissimo, ac vilissimo, & extra paradisum sumpsit originem: illa ex hominis costa, & inter delicias paradisi formata. At licèt mulier nobiliorem haberet ortum, tamen viri subjiciebatur imperio. Non leve hinc dubium resurgit: cur Eva, quæ illustriori, quàm Adam claruit origine, ejus subjicitur potestati? Ortus ingenuitati quasi ex justitia jus imperandi debetur. Quomodo ergo, qui obscuriorem, ne dicam vilem, habuit originem, præfertur mulieri in nascendo clariori? D. Ambros. lib. de parad. c. 4. non casu, sed ineffabili Dei consilio id factum putat, dicens:

Gen. 2. n. 7. Septuag. Chaldaic Chrysos. Procop. Genes. 2. n. 21. & 22. Ambros.

Adverte, quia extra paradisum vir factus est, & mulier intra paradisum; ut scias, quòd non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam sibi comparat. Denique extra paradisum factus, hoc est, in inferiori loco, vir melior invenitur: & illa, quæ in meliori loco, hoc est, in paradiso facta est, inferior reperitur. Mulier enim prior decepta est, & virum ipsa decepit. Homo absque dubio, etsi in ortu ignobilis virtute clarior erat muliere. Hæc nobilior, sed citiùs gratiam perdidit, quàm ille, quem decepit suadens esum pomi. Meritò ergo homo, qui illustriori ornabatur virtute, mulieri præfertur, & super eam obtinuit dominium: Ut exinde noscas, apud Deum non claritatem generis, & ortus, sed virtutum prosapiam magni haberi. Hæc est vera nobilitas, & illa nisi probatis moribus exornetur, probrosa erit, & obscura.

Maximus erat Job inter omnes Orientales. 73.
Eratque vir ille magnus inter Orientales. Job primo, numero tertio, Hebræa ex Vatablo legit: *Maximus omnium Orientalium.* Septuaginta; *Nobiles inter eos, qui à Solis ortu.* Origenes libro primo in Job rem explicuit, dicens *De genere optimo ex partibus Orientis: tãquã si diceret, omnibus, qui sunt in partibus Orientis generosior, atq; melior*

Job. 1. n. 3. Hebraïc. Septuag. Origen.

fuit, nobilior, hic atque sublimior erat. Si autem quæras: quomodo Job ex genere optimo, cùm ex Adam, & Eva, qui per inobedientiam sunt prævaricati; & ex Esaü, & ex filiis ejus, qui erant valdè contumelioli duceret originem? Ruben primogenitus Jacob; Simeon, & Levi filij Israël non dicuntur de genere optimo; & Job ex impiis, nempe ex filiis Esaü qui ex prolapia Edom ducebant originem, ortus est, hoc titulo condecoratur? Respondet Origenes loco citato: *De genere optimo dicitur Iob ex sanctitate, ex justitia, ex pietate, ex fide, ex misericordia, ex Dei cultura, ex vero animo, ex corde puro, ex bonis cogitationibus. Ex istis ergo omnibus bene natus dicitur Iob, ex istis omnibus generosior esse reputatur, quasi in Dei familiaritate, quasi in Dei clientela, tamquam, qui Deo fuerit affinis, propter animam veram, & fidem; atque justitiam integram.* Non ex carnali generatione, non ex majorum præclaris gestis, & gentilitiis stemmatibus, non ex pereunte generositate Jobus ex genere optimo dicitur (hæc namque apud Deum non magni habentur) sed nobilissimum eum reddiderunt opera veritatis, & sanctitatis officium. Quia ergo Iob omnibus refulsit virtutibus; ideo nobilissimus refertur, tametsi ex impiis, & contumeliosis parentibus originem traxerit. E contrà Ruben, & fratres ejus quamvis majorum præclaris facinoribus ditati; quia scelerati fuerunt, nobiles non narrantur: ut agnoscas virtutis stemma solum esse clarissimum, ingenuitatis, & nobilitatis indicium.

Origen.

74. Titus Bostrensis in cap. 1. Luc. ad illa verba, num. 59. *Et factum est: in die octavo venerunt circumcidere puerum, &c.* Sic inquirit: *Cur lege sancitum erat, ne ulli omnino infanti ante susceptam circumcisionem nomen imponeretur?* Audi responsum: *Quia par erat, ut per signaculum quod Deus præceperat, hoc est, per circumcisionem primò omnium in Dei populum censerentur, ac tunc demum humano nomine insignirentur.* Quod est dicere: priùs infans Dei nobilitate ornabatur, hoc est, divina gratia per circumcisionem collata, qua Dei filius constituebatur; & deinde avorum nominibus, & stemmatibus ornabatur. Creata enim nobilitas parvi pendenda est, si divinæ amicitiæ sit expers. Quod satis Deus explicuit, cùm in lege præcepit, circumcisionem præmitti, antequam infantibus nomen imponeretur; ut unusquisque magis de ingenuitate virtutis, quàm de nobilitate avorum gloriaretur.

Luc. 1. n. 59. Titus Bostrens.

75. Reprehenderat Apostolus Paulus Galatas, eo quòd cùm Evangelium recepissent; iterum ad Judaïsmum redierint, & ait illis capite tertio, numero septimo: *Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ.* Fideles ergo ex mente Pauli tantùm filij Abrahæ. At hoc videtur difficile. Nam multi credunt qui ab Abrahamo non ducunt originem: & multi ab eo descendunt, qui Deo non credunt. Quomodo ergo solùm qui ex fide nascuntur, sunt filij Abrahæ? Quia qui Abrahami fidem non imitantur quamvis ab eo ducant originem, ejus nobilitatem non accipiunt. Id explicuit Paulus ibidem, numero vigesimo nono: *Si autem vos Christi ergo semen Abrahæ estis, secundùm promissionem hæredes.* Nota connexionem consequentiæ. Ex eo quòd aliquis sit Christi, infert Apostolus, condecoratum esse Abrahami nobilitate: quasi dicat, qui Christi non est, tametsi ab Abrahamo secundùm sanguinem descendat, non debet Abrahæ filius reputari: sicut è contrà, qui Christi servus est, & ejus servat mandata, etsi ab Abrahamo non ducat originem secundùm promissionem hæres est nobilitatis Abrahami.

ad Gal. 3. n. 7.

Ibid. n. 29.

1. Regum 9. numero 6. de Samuële dicitur, quòd erat vir nobilis: *Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis.* Divus Gregorius ibidem sic ait: *Nobilis dicitur, qui superna conversatione conspicuus est, & de mundana vita rusticitate nihil habet.* Ac si diceret: non tam dicitur Samuel nobilis, quia à præclaris parentibus ortus, quàm quia justitia, & sanctitate fulgebat. Hæc enim est vera nobilitas. 76.

1. Reg. 9. n. 6.

Nomina filiorum Israël in gemmis fuerunt sculpta; non quia ab Abrahamo, Isaaco, & Jacobo ducebant originem, sed ob id, quòd licèt antea prævaricati fuerint, postea in se reversi, consecuti fuerunt justitiæ, & amicitiæ Dei candorem. Nobiliores fuerunt propriis virtutibus, quàm stemmatibus majorum. Parum enim illis esset, ex tam præclara stirpe oriri, si propriis gestis nobilitatem sanguinis non exornassent; ut præclarè docuit Cæsarius Arelatensis homil. 4. dicens: *Quid prodest, quòd liber est in natura, qui servus est conscientia? Videmus nos extrinsecùs generis claritate sublimes, & intrinsecus mentis infirmitate degeneres*: Ergo vera nobilitas non avorum stemmatibus, sed virtutum illustratur insignibus. 77.

Cæsar. Arelat.

ILLATIO LXXXII.

Virtutum splendoribus fulgere tenentur, qui majorum præclara stemmata hæreditarunt.

78. QUicumque suis majoribus dignum se præbere desiderat, sciat, quòd omni studio, & observantia virtutem colere tenetur. Pulchrè Divus Hieronymus: *Nihil aliud video in nobilitate appetendum, nisi quòd nobiles quadam necessitate constringuntur, ne ab antiquorum probitate degenerent.* Majorum stemmata, & insignia non ideò appetenda sunt, quia apud homines magni penduntur, sed quia habentes ea, quadam necessitate constringunt ad viam virtutis amplectendam.

Hieron.

79. Non ob aliam causam regius Psaltes hominum vitia redarguebat Psalm. 4. numer. 3. dicens: *Filij hominum usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Hebraic. legit: *Filij inclyti: filij nobiles, usquequo gravi corde?* Chaldaic. *Usquequo honor meus ad vituperiũ.* Septuaginta: *Usquequo inclyti mei ignominiosè diligitis vanitatem.* Aquila, & Symmachus: *Usquequo glorioſi mei, seu gloria mea.* Vatablus: *Usquequo Potentes, ac principes.* Si Vulgatum sequamur textum, contra omnes peccatores acriter

Psalm. 4. n. 3.

Hebraici. Chald. Septuag.

Aquila, & Symmac. Vatabl.

in

invehitur David: si autem aliorum amplectamur versiones, solùm nobiles reprehendit. Sed cur nobiles tanta reprehensione dignos existimavit? Vel cur si eos nobiles, glorioſos, honorem, vel gloriam suam appellat, ex hoc ipso eos redarguit? Quis quando aliquem vituperat, honore, & gloria eum exornat? quomodo ergo David cùm eos increpat, inclytos, nobiles, & honoratos appellat?

Eusb. Bene Eusebius: *Glorioſos enim ad deteriora prolabentes ſuggillat ſermo.* Quod est dicere: In memoriam eorum nobilitatem revocat, ut eos quasi quadam necessitate constringat, ut vitia deserant, virtutes colant, & ad bonam frugem se convertant: alioquin ipsa nobilitas vituperium est, & honor hereditarius in ignominiam convertitur: *Vsquequo honor meus ad vituperium: usquequo inclyti mei ignominioſè diligitis vanitatem.* Nullo enim efficaciori argumento eos reducere potuit, quàm hæreditariæ nobilitatis memoriâ. Sic enim nobiles virtutem colere tenêtur, ut ipsa nobilitas compellat eos ad deserenda vitia, & viam virtutis sectandam.

80. Confessione mirabili, & à Patre luminum collata Apostolorum apex, totius Ecclesiæ caput, & firmissima petra Petrus Christum Dominum

Matt. 16. n. 16. confitetur filium Dei: *Respondens Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi.* Matthæi 16. n. 16. Tunc Dominus magnificiens Petri confessionem, Beatum eum appellat, & Ecclesiæ tradidit

Ibidem. n. 18. principatum. Ibidem, num. 18. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Hæreo in illa causali: *Quia tu es Petrus, &c.* An quia Petrus est petra, ei committitur Ecclesiæ principatus? Quid enim habet Petrus cum fundamento Ecclesiæ; aut quid Pontificatus sublimitas cum Petri cognomine? Non ergo hæc causalis videtur certa. Sed accipe sensum argumenti, & non hæsitabis amplius. Petrus, & Petra idem prorsus sonant: mutat Christus Petri nomen, & qui antea Simon dicebatur, nunc Petrum appellat, & super eum fundaturus Ecclesiam promittit; ut cognomine Petri condecoratus Apostolus, operetur juxta nominis excellentiam. Petræ nomen Christo Domino Paulus accommodavit. 1. ad Corinthios 10. n. 4. dicens:

1. ad cor. 10 n. 4. *Petra autem erat Christus.* Et hoc nomen Christi proprium transfertur ad honorandum Petrum, ut habeat consortium in nomine, qui operis consortium habet, ut ait Augustinus sermone 2. in

August. cathedra Sancti Petri dicens: *Rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis.* Quod est dicere: gaudeat Petrus Christi cognomine, siquidem elevatur ad opus fundandi, & regendi Ecclesiam, quod est opus proprium Christi: ut habens in nomine affinitatem, habeat in operatione similitudinem. Infert ergo Christus, ex eo quòd Petrus sit petra super eum fundandam Ecclesiam: quia ex tanti nominis excellentia, quasi infallibili connexione sequitur, Petrum teneri à tanta nobilitate, quam ex nomine accepit, quo velut affinis videtur Christi, non esse degenerem.

81. Matthæi 6. num. 9. sic Christus Discipulos

Matth. 6. num. 9. instruit, ut breviter, & efficaciter orent: *Sic ergo orabitis. Pater noſter, qui es in cælis, &c.* Sed cur si Deus collaturus est beneficia, non instruit Discipulos Christus, ut orationem exordiantur dicentes: *Deus noſter qui es in Cælis*, siquidem ut Deus confert auxilia, & beneficia? non ut Pater? Quare ergo Patris nomine præmisso vult Christus, ut incipiat oratio? Fortè, ut piissimi paterni nominis memoria facilius beneficia largiatur: nam multum valent filiorum preces apud Patrem. Sit ita. Verùm aliam ad nostrum institutum non contemnendam rationem adducit Chromatius Aquileiensis concione in cap. 5. Matthæi: *Quia igitur tanti muneris*, inquit, *gratiam consecuti sumus, ut non solùm ſervi, ſed etiam filij efficeremur; quasi filij Dei agere, & conversari debemus: ut id nos esse, quòd dicimur, ſpirituali actu probemus, ſecundùm quod Ioannes in epistola ait: qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia nativitas Dei custodit illum, & diabolus non tangit illum.* Ideo ergo Christus Discipulos ad orationem instruens, Deum invocare Patrem exhortatur, ut cujus Patris sint filij agnoscant, & tantæ filiationis non immemores suis operibus id, quod sunt manifestè comprobent. Nam hujus filiationis recordatio est obligatio strictissima, quæ eos constringit ad operandum, ut decet tanti patris filios. Unde, qui nobiles nascuntur, tantùm debent sanguinis generositati, ut ad virtutem colendam (etsi abesset præceptum) jure propriæ, & ingenuæ nativitatis obligentur. Chrom. Aquileie.

82. Visitavit Maria Elizabeth, *& exultavit infans in utero ejus.* Lucæ 1. numer. 41. Chryso- Luc. 1. n. 41. stomus citatus apud Metaphrastem mense Julio ait, hanc Joannis exultationem adhuc in utero materno existentis fuisse quamdam impatientiam sanctam, eo quòd ibi detineretur; vel clamorem, & voces, quas mittebat, ut illinc Christum Dominum annunciaret. Sed ad quid istæ voces, quæ immaturæ videntur? Vel quæ esse potest hujus impatientiæ causa? Nondum, ô Joannes, extra ventrem vita frueris, & jam desideras Christum prædicare? Egredere, & tunc illum annunciabis: quare ergo impatiens vociferaris illa exultatione? Audi Chry- Chryſoſt. sostomum nomine Joannis respondentem: *Video Dominum, qui natura impoſuit terminos, & non expecto tempus naſcendi: novem menſium tempus mihi non est hic neceſſarium, in me est enim, qui est æternus, egrediar ex hoc tenebroſo tabernaculo, rerum mirabilium compendioſam prædicabo cognitionem.* Nota quæ sequuntur. *Sum ſignum: ſignificabo Christi adventum. Sum tuba, proferam Filij Dei in carne diſpenſationem.* Quod est dicere: impatiens erat Joannes intra maternum uterum, & illinc voces emittebat: quia Verbi æterni esset vox, ex proprio munere tantæ nobilitatis tenebatur illum prædicare. Quòd si intra uterum matris perfectè non poterat, eo modo, quo ei permittebatur, præstitit: ne tanta nobilitate non solùm parentum, sed dignitatis tubæ, & vocis æterni Verbi, condecoratus, si munus suum non adimpleret, existimaretur degener.

83. Ob hanc causam Aaron Patriarcharum nomina inter sacrificia semper in humeris, & in pectore portabat incisa in lapidibus. Adest

Beda. Beda lib. 5. de Tabernaculo, cap. 4. *ut idem populus*, inquit, *scripta in veste Præsulis sui patrum nomina videns, curaret sedulò, ne ab illorum meritis desciscens, ad errorum contagia declinaret, Ad hoc enim valet, ut dictum est: & pones in utroque latere superhumeralis memoriale filiis Israël.* Proponitur avorum nobilitas, ut ex ea excitentur nepotes ad virtutem sectandam, & ad egregria facinora patranda. Est enim hæreditaria nobilitas strictissima ad bene operandum obligatio.

ILLATIO LXXXIII.

Si ascendere cupis, opus est, ut descendas; sic enim videberis quasi super caput Dei elevari.

84. CHrysostomus homilia tertia in Matthæum Baptistæ humilitatem miratus, cùm de Christo loquens dixerat: *Cujus non sum dignus, ut solvam eius corrigiam calceamenti*, Ioan. 1. num. 27. Sic ait: *Minimum de se sensisse tam magnum est, quàm maximas res fecisse: quod si non adsit, nec illa potuerunt esse laudabiles.* Baptista nullum patravit miraculum; tamen quia indignum se judicavit ad solvendam corrigiam calceamenti Christi, cùm esset maior inter natos mulierum, (ut explicat Augustinus) idem est; ac maximas res fecisse: quia ad culmen miraculorum ascendit, qui ad profundum humilitatis se demisit. Ad tantam celsitudinem, qui se humiliat, elevatur, ut quo magis se demittit, eo altiùs attollatur gloriosè. Ob hoc Augustinus dicebat de verbis Domini? *Omnes delectat celsitudo, sed humilitas gradus est quid tendis pedem ultra te? Cadere vis, non ascendere. A gradu incipe, & ascendisti.*

Ioan. 1. n. 17. Chrysost.

Augustin.

85. Refert Joannes Apocal. 4. num. 8. illa quatuor animalia, quæ erant in circuitu sedis, &c. & ait: *Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas in circuitu, & intus plena sunt oculis.* Sed cur tot alæ singulis animalibus conceduntur? Divus Ambrosius ad hunc locum tenet per has viginti quatuor alas quatuor animalium, totidem sedilia seniorum, qui erant in circuitu throni intelligi: *Senas verò alas*, inquit, *quatuor animalium si simul iunxeris, viginti quatuor invenies. Videntur ergo mihi eamdem significationem habere, quam & viginti quatuor sedilia.* Hoc haud facilè videtur. Nam quî per animalium alas idem potest designari, quod per sedilia seniorum? Alæ enim ad volatum destinatæ sunt, non ad sedendum: è contra sedilia ad sedendum, non ad volandum præparata: quomodo ergo Ambrosius alas confundit cum sedilibus? Audi iterum ipsum, & mentem eius intelliges: *Sedilia hæc*, inquit, *cùm semper terra hæreant, eos qui in eis requiescunt, ad terram aliquantulum incurvant. Ala verò, eos quibus innexa sunt, ad excelsa sublevant.* Sed multò minùs rem nunc capio. Quia si ex mente Ambrosii sedilia eos qui in eis requiescunt ad terram aliquantulum dimittunt, & alæ ad excelsa attollunt quomodo alæ idem significare possunt, quod sedilia? Diversa munia alæ, & sedilia habent: non ergo confundendæ sunt alæ cum sedilibus. Quâ aptè concludit Mediolanensis Antistes: *Sed hæc sedilia Patribus novi Testamenti in alas conversa sunt: quia libros veteris Testamẽti spiritualiter intelligẽtes per eorum doctrinam ad cælestia quotidie sublevantur.* Ac si dicat: quia sedilia in terram incurvant Seniores, ac si alæ essent, reputantur; siquidem eos ad cælestia sublevant. Hoc est: Sedilia eos humiliant, cùm ad terrã incurvant, non ergo mirũ, quòd in altum elevent. Nam in Dei schola idem est, se demittere in terram colendo humilitatem, ac ad sublimiora exaltari. Rectè ergo Ambrosius alarum ministerium cum sedilium munere confundit: quia quãtùm sedilia deprimũt, tantùm attollunt alæ. Descensio namque gradus est, non descensus.

Apoc. 4. num. 8.

Ambros.

Super spinosum rubum ardentem; sed non combustum apparuit Dominus Moysi: Exod. 3. n. 2. *Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat, quòd rubus arderet, & non comburetur.* Sentibus plenus totus erat thronus, in quo Deus Moysi dignatus est apparere; & tapetũ pedum suorum non floribus variegatum, sed vepribus, & spinis abundabat. Faciamus hinc gradum ad cap. 19. Joannis, in eo n. 1 Sic dicitur: *Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius.* O bone Deus satis ostendis, quanti facias vepres, & spinas! Nam cùm gloriosus in flamma ignis apparuisti Moysi solium tuum vepribus ornasti: cùm te ludibrio lædunt Judæi, sibilis insectantes, & tuum contemnentes regnum, spinis passus es coronari. Illic sentes sub pedibus; hîc super caput elevas. Cur ergo spinas, quæ in illo throno sub tuis pedibus jacebant, nunc super caput tuum imponi sustines? Ni fallor: quia illius rubi spinæ sub divini Verbi pedibus volvebantur; ideo idem verbum jam caro factum in tanto honore eas habuit, ut supra caput suum imponi permiserit. Quia si vepres illæ, cùm æternum Verbum Moysi apparere dignatus est, velut humiliorem quærentes locum, sub divinis pedibus volvebantur, tantùm eis Verbum honorem præstitit, ut proprio capiti, non vereatur imponere. Est enim humilitas quidam gradus ad summam celsitudinem ascendendam: sic qui se humiliat non descendit, sed ascendit in summum: quapropter si ascendendi flagras desiderio, à descensu animum ne avertas, & ascendes.

86. Exod. 3. Num. 2. Ioan. 19. Num. 1.

87. De peccatrice illa, postea tamen feliciter pœnitenti refert Lucas capite septimo, numero trigesimo octavo, quòd ad pedes Christi prolapsa rigavit eos, rigatos terserit capillis capitis sui, osculata est, & unxit: *Stans retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento unguebat.* Hæc facta sunt cùm apud Pharisæum discumbebat Christus: Quæ apud Simonem Leprosum, habes Matth. 26. num. 7. *Cùm autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.* Quæ verba utrobique de eadem Magdalena, quæ fuerat in civitate peccatrix, intelligunt

Luc. 7. num. 38. Matt. 26. num. 7.

Chry-

Chrysost. Leontius Theoph.

Chrysostm. homil. 81. in Matth. & 61. in Joan. Leontius, & Theophylact. in cap. 11. Joan. Ad hæc: non fuisse idem factum, quod refert Lucas, & quod Matthæus narrat, sed diversis temporibus accidisse: nam illud longè antè passionem Christi, hoc jam imminente passione, sentire Ambros. in cap. 7. Lucæ. Augustinus lib. 2. de consensu Evangel. c. 69. & Beda ad cap. 26. Matth. His præjactis est dubium: cur Magdalena, cùm Christus apud leprosum discumberet, caput eius unxit, & apud Phærisæum non caput, sed solùm pedes? Apud hunc pudore suffusa retrò stabat, ut pedes ungeret; apud illum erecto, & confirmato animo caput unxit. Quare ergo, quæ apud Pharisæum ungere caput non est ausa, apud leprosum caput non dubitavit perungere? Quia hæc mulier, ut apud Phærisæum pedes ungeret Christi, manus ad inferiora demisit, in quo Magdalenæ humilitatis profunditas emicabat: quapropter manus, quas, ut ad pedes accederent Domini, judicabat indignas, Christus supra caput suum elevavit. Drogo Hostien. de passione Domini utrumque Magdalenæ factum expendens in ejusmodi me impulit cogitatum: *Quod memorem*, inquit, *de sepultura officio, quod provenit? De pedibus ascendens ad unctionem capitis.* Ac si diceret: Quia Magdalena manus suas ad pedes Domini demisit; ab unctione pedum ad capitis unctionem ascendit, hoc est, manus eius Christus supra caput suum sublimavit. Vide jam manus, quæ humilitate, & rubore vix ad pedes accedere audebant, honorificè ad caput sublevatas. Nec aliter possent ad tantam celsitudinem scandere, nisi sese usque ad Christi vestigia humiliter demitterèt. Quamobrem S. Paulinus epistol. 4. ad Sulpitium exemplo Magdalenæ nos admonet, dicens: *Pedibus ergo Christi oscula casta figamus, ut mereamur à pedibus in caput surgere.* Quod est dicere: magnus esse vis? Desideras ascendere? Cogita priùs de fundamento humilitatis: cogitatione descende ad infimiora; hoc est, teipsum abjice: & quantùm te demiseris, tantùm in altiora sublevaberis.

Ambrol. Auguit. Beda.

Drogo Hostiens.

Paulinus.

88. Super solium excelsum, & elevatum viderat Deum Isaias: Seraphini stabant super illud, unus senas habebat alas, sicut alter, & ambo in divinis laudibus decantandis non otiosi. De his quæ sub throno erant, sic ait Propheta cap. 6. num. 1. *Et ea, quæ sub ipso erant replebant templum* Pagninus *Ex* Hebræo legit: *Et fimbria eius replebant templum.* Satis controversum est: sub quo erant ea, quibus templum replebatur: an sub Deo vel sub throno? Nam illud, sub ipso, ad utrumque referri potest, nisi sequamur Pagninum: quia fimbria propriè denotat alicujus vestis oram. Sint igitur ea, quæ replebant templum, vel sub Deo, vel sub throno: vel fimbriæ divinæ vestis, qua tunc ornatus apparuit, repleant templum: quidquid sit de hoc non impedit aliud dubium. Nam quî fieri posset, ut illa, quæ erant sub throno, templum replerent? Quia si totum replent templum, & thronus est intra illud, etiam thronus illis replebitur. Insuper: cùm Deus sederet in solio, videtur etiam supra ipsum Deum fimbrias Dei, vel quæ sub Deo, aut sub throno erant, collocari. Quia si iis templum repletur, à pavimento usque ad fornices & tecta erat necesse totum illis occupari. Ergo à fortiori ea & supra thronum, & supra ipsum Deum situm haberent. Quod omnibus difficillimum videtur. Quid ergo in negotio tam abdito dicendum est? D. Bernardus serm. 2. de Verbis Isaiæ rem hanc faciliorem reddit: nam per illa, quæ sub Deo, aut throno erant, intelligit humilitatem colentes, eos videlicet, qui de se ita humiliter sentiunt, ut vix se judicent dignum divinorum pedum tapetum; non sicut superbus ille Angelus, qui super astra solium suum exaltare tentavit, & superbia sua regnum illud turbans, concullit muros, & prostravit in parte, & parte non modica. Audi Bernardum: *Et ea, quæ sub ipso erant replebant templum: Ut manifestè intelligas, non eam altitudinem commendari, quæ extollitur adversùs eum, sed eos in templo, sive in solio fore, qui sub eo sunt, alios quidem excelsos stabilitate solida, alios ex imo levatos miseratione divina.* Hoc est dicere: Quia humiles tanta humilitate demiserunt se, ut vix Dei fimbriam attingere, vel sub eius pedibus esse, reverenter, & religiosè non auderent, divinam majestatem venerantes: idcirco templum replebant, supra ejus fornices, & tecta locum habentes, ita ut supra ipsum Deum viderentur collocari: *Sed eos in templo, sive in solio fore, qui sub eo sunt.* Tanti pendit Deus humilium abjectionem, ut eos à pedibus sublevet ad caput: imo super hoc imponere non dedignetur.

Isaiæ. 6. num. 1. Pagninus

Bernard.

Filiorum Israel nomina incisa erant in humeris, & pectore sacerdotis, & excluſa nomina Abrahami, Isaaci, & Jacobi. Sed cur? Acutè Cajetanus ad cap. 28. Exod. *Non sunt sculpta in eis nomina Patriarcharum Abrahæ, Isaac, & Iacob. Si enim de memoria gloriæ esset sermo, Patriarcharum nomina essent sculpēda: sed quia de memoria suffragij agitur, ideo nomina filiorum Israël in memoriam suffragij pro universis tribubus sculpta sunt.* Portabat sacerdos hæc nomina tam in humeris, quàm in pectore, ut suffragium à Deo pro populo assequeretur: ne ergo de Patriarcharum origine gloriatentur Israëlitæ, cùm in Deum preces effundebant, omittitur gloria Patriarcharū Abrahami, Isaaci, & Jacobi, ut cum humilitate, & animorum abjectione Deum exorarent. Sic enim illustriores evaderent absque dubio. Quia quò magis se abjicerent, eò ad sublimiora attollerentur. Tanti enim humilium Deus facit humilitatem, ut qui ex toto corde, & religioso animo se parvi pender, eum supra caput suum videatur sublevare.

89.

Cajet.

ILLATIO LXXXIV.

Quod prælatum, & antistitem feciſſe vident; id ſibi omnes faciendum putant.

90. Reipublicæ specula sunt prælati, & in eos subditi intentos, & defixos habent oculos

los, & quidquid in eis vident, imitandum judicant. Hieron. Aptissimè D. Hieronymus in epist. ad Heliodorum: *Domus Episcopi & conversatio quasi in speculo posita, magistra est publica disciplina: quidquid fecerit, id sibi omnes faciendum putant.* Chrysost. Ob hoc etiam Chrysostomus hom. 10. ad Hebræos sic ait de Prælatis loquens: *Eum, qui regendos alios suscepit, tanta decet gloria virtutis excellere, ut instar solis, cæteros velut stellarum iniculos in sui fulgore obscures; debet hujusmodi vitam habere immaculatam, atque compositam, ut omnes in illum, & in ejus vitam veluti in exemplar aliquod excellens intueantur.* Speculum, & exemplar cæterorum est antistes: quare tanta vitæ claritate tenetur reliquos antecedere, sicut sol præstat stellis, ne ob prælati vitæ turpitudinem subditi in eadem scelera prolabantur. Ita namque prælatorum facta subditorum animos excitant; ut ii sibi faciendum non dubitent, quod antistitem fecisse vident.

91. Post transitum maris rubri, & trium dierum itinere peracto per desertum Sur sitis molestiis oppressi venerunt in Mara filij Israël, nec tamen poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amaræ. Cumque siti penè essent enecti murmuraverunt contra Moysem: at ille divina fretus benignitate clamavit ad Dominum, ut populum à tanta liberaret molestia: cui Dominus ostendit lignum, ut eo in aquas immerso amaritudinem in dulcedinem commutaret. Exod. 15 n. 25. *Ostendit ei lignum: quod cùm misisset in aquas, in dulcedinem versa sunt.* Exod. 15. num. 25. Si tamen quæras; cur immissione hujus ligni aquarum amaritudo versa sit in dulcedinem? Respondet Stephanus Cantuarien. apud Godofridum ad hunc locum, ideircò factum, quia per istud lignum crucis sacratissimum signabatur, cui affixus Christus passionis suæ amaritudinem, uti præclarum, & dulcem calicem potavit. Videntes ergo filij Israël, vel hujus exemplaris umbram, aquas, quas paulò antea nec libare audebant propter amaritudinem, ebibere non recusant, quamvis earum dulcedinem ignorarent, ante oculos habentes Christum affixum cruci, & in ea regali diademate redimitum, & (licèt in figura) passionis suæ calicem amarum libenter potantem tamquam dulcem. Stephan Cant. Audi Stephanum ad mores præfata verba detorquens: *Si tu inveneris aquas Marach: id est; si pœnitentia tibi videtur amara: respice lignum crucis: reduc in memoriam beneficium passionis, & sic tibi omnis tribulatio dulcis fiet.* Quod est dicere: si tibi pœnitentiæ austeritas, felle, & amaritudine plena videatur, memor esto amaritudinis dominicæ passionis, & pœnitentiæ rigor fiet suavis: quia ibi conspicies Christum omnium regem clavis confixum, spinarum ignominioso, & crudeli diademate coronatum, flagellatum, consputum, & virum dolorum. Ita namque efficax præsulis est exemplar ad ejus sequenda vestigia, ut quod ab eo factum conspexerint, non dubitent, etsi difficillimum imitari.

92. Exod. 17. num. 1. refertur transitus filiorum Israël à deserto Sin in solitudinem Raphidim: Exod. 17 n. 1. *Igitur profecta est omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas juxta sermonem Domini.* Cajetanus ad hunc locum notanter advertit, fuisse specialem hunc Dei loquendi modum: *Et cùm multifariam*, inquit, *multisque modis loquatur Deus, modus loquendi in proposito erat ipse motus columnæ. Per quietem siquidem columnæ dicebat Deus populo, ut quiesceret: per motum autem, & iter columnæ, dicebat, ut moveretur, & sequerentur columnam.* Cajetan. Jure optimo hîc loquendi modus specialissimus visus fuit Cajetano: sed nescio, an fuerit aptus, ut populus divinam intelligeret jussionem. Quid in illa columna splendebat, ut ad motum ejus moveretur populus, & quiesceret, dum staret? Hoc eloquium perdifficile videtur: sed profunda satis est cogitatio Cajetani. Columna illa vel Angelum, vel Dominum continebat, juxta illud Exod. 13. num. 21. *Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: ut dux esset itineris utroque tempore.* Exod. 13 n. 21. Et Psalm. 77. num. 14. *Et deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.* Psal. 77. num. 14. Itaque Deus, vel Angelus ejus loco, qui populum ducebat, movebat illas columnas, vel ejus nutu sistebant: unde columnarum motus vel quies ducentis & regentis populum erat actio. Cùm igitur Israëlitæ conspicerent motum, vel quietem columnæ, inferebant ducem antistitem, & præsulem eorum vel quiescere, vel moveri. Ecce quomodo Deus annunciabat populo per columnæ motum profectionem ejus, & per quietem ejusdem populi mansionem. Quia ita efficax est ad subditorum animos movendos quodcumque factum antistitis; ut ad excitandos Israëlitas, ad motum vel mansionem, omni eloquentia secluſa, & prolatione verborum, sat fuerit motus, vel quies columnæ, in qua populi regens residebat. Meritò ergo dixit Cajetanus, motum columnæ fuisse specialem modum, quo Deus cum populo loquebatur; & ego addo, efficacissimum fuisse? quia non verbo, sed exemplo loquebatur.

93. Insultabat David idolis gentium, & ut ea clarius sugillaret, simulque ad omnipotentis Dei cultum excitaret populum Israëliticum, canebat Psalm. 113. num. 4. *Simulachra gentium argentum, & aurum opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur, &c.* Psal. 113. num. 4. Sed cur non dixit: simulachra gentium ferrum, aut æs, siquidem ex his metallis forsan alicubi erant fabricata? Aut cur non lapidea, cùm multa fuisse marmorea nemini dubium est? Quare igitur aurea, vel argentea simulachra, vel idola refert David? S. Gaudentius tract. 9. sic ait: *Studio tacuit cæteras viliores materias metallorum, ut in pretiosis multo magis damnaret, & vilia.* Gaudent. Quod est dicere: cùm superior, aut princeps ob vitæ & morum corruptionem à Deo reprobatur, subditus absque dubio, qui eum imitatus fuerit, & in similia prolapsus scelera etiam damnatur. Bene. Sed ob aliam causam putò Davidem non revocare in memoriam lignea, lapides, ferrea, aut alia gentium idola, sed solùm argentea, & aurea. Quia cùm horum meminisset, & apud gentes esse simulachra argentea, & aurea memorasset, superfluum sibi videbatur aliorum metallorum inferioris, & vilioris materiæ facere mentionem

tionem, est enim aurum omnium metallorum pretiosissimum, & velut princeps, argentum quasi regina. Ergo cùm David increpans gentium idola, aurea, & argentea referat; etiam videtur suggillare, & referre alia ex inferiori materia fabricata: supponens tamquam certum, quòd si aurum omnium metallorum princeps suppeditavit materiam ad fabricam idolorum, cætera metalla absque dubio ministrarunt. Nam sic apud subditos magni habetur quodcumque superioris factum, ut quod iste fecerit, non dubitent imitari.

94. Tam in humeris quàm in pectore portabat Aaron nomina filiorum Israël in gemmis incisa; ut ipse, & populus Patriarcharum memoria ad eorum imitanda facinora egregia excitarentur. Beda. Sic Beda lib. 3. de tabernaculo c. 4. *Aaron* inquit, *nomina Patriarcharum inter sacrificia semper in humeris, sicut & in pectore portabat: videlicet ut ipse fidem, vitamque Patriarcharum meminisset imitari.... Et auditoribus suis semper cœlestia, sive sua, sive Patrum exempla, quæ sequantur proponat.* Idem docuit Arnoldus Carnotens. tract. de verb. Domini. Sed ad quid ob oculos Patriarcharum gesta proponebat sacerdos? Ut ea populus sequeretur. Scit enim Deus quantùm valeant majorum exempla; ut subditorum alliciant voluntates ad sui imitationem.

ILLATIO LXXXV.

Timenda est, vel minima peccandi occasio.

95. PEriculosa res est, periculorum non timere fallaciam. Maximè periclitatur, qui minùs præcavet; sicut qui damna veretur, firmam securitatem consequitur. Perbellè Tertullianus Tertull. libro de cultu femin. cap. 2. ait? *Qui præsumit, minùs veretur, minùs præcavit, plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est: præsumptio impedimentum timoris.* Magna ei imminet calamitas, qui periculis credit: hoc summum damnum est, & lucrum maximum mente attenta omnia discrimina præcavere, & incertam sperare fortunam. Quàm aptè prosequitur Septimius: *Vtilius ergo, si speremus, nos posse delinquere: sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus. Qui securus agit, non est solicitus, non possidet tutam, & firmam securitatem. At qui solicitus est, is verè poterit esse securus.* Præcavenda ergo sunt non solùm incerta discrimina; sed magno studio vel minima periclitandi materia fugienda est, ne à firma securitate in gravissima damna prolabamur.

96. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Dicebat Job cap. 31. num. 1. Iob. 31. n. 1. Septuag. Septuag. ibid. *Fœdus posui oculis meis, & non intelligam super virginem.* Hoc est: clausi oculos; virginem non aspexi, & nec minima cogitatio de virgine mihi se obtulit. Nam qui visum impedit, januas occludit, ut in intellectum nec minima subrepat cogitatio. Qui levia non timet, in graviora incidit absque dubio. Rectè hoc explicuit Glossa ibidem. *Visum*, inquit, *sequitur cogitatio, cogitationem delectatio; delectationem consensus, consensum opus: opus consuetudo; consuetudinem necessitas, necessitatem desperatio; desperationem damnatio.* Quis ex celeri visu tot consequi mala cogitaret? Parvi interesse videtur, alicujus objecti aspicere pulchritudinem: at in brevi oculorum valculo lethale venenum animæ propinatur. Nam quod vidit oculus, cogitat intellectus, appetit voluntas, consequitur, & delectatur; ac tandem consummatur opus. Ex quo peccandi consuetudo, quæ velut altera natura insurgit, ducit ad gehennam. En ergo tibi, quomodo ex aspectu levi gravissima insurrexerunt damna. Prudenter ergo Sanctus Job visum avertebat à virgine, ne ex visu in tot prolaberetur discrimina, simulque nos erudiebat, ut nec levissimæ peccandi fidamus occasioni.

97. Incauta prima mulier prohibitæ arboris aspexit pulchritudinem; & vix folia viridantia oculos ejus rapuerunt, cùm ad fructum desiderium fuit excitatum. Quid inde? *Et tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.* Genes. 3. num. 6. D. Bernard. apud Godofridum ad cap. 3. Genes. mulierem alloquens sic eam interrogat: *O Eva quid tam intentè tuam mortem intueris? Quid spectare libet, quod manducare non licet?* Cur O incauta femina attento animo illius arboris intueris pulchritudinem, sub cujus foliis tuæ mortis latitat venenum? Aut quomodo aspectus ejus te delectare potest, cujus fruitione morieris absque dubio? Introducit Bernardus Evam respondentem (& est id, quod frequenter peccator respondere solet, ut vel culpam tegat, vel excuset) *Oculos quidem intendo, nō manum.* Ego (ait mulier) solùm arboris pulchritudinem intueor, non percipio fructum; mihi Deus non prohibuit visum, sed esum: *Non est interdictum ne videam, sed ne comedam.* O mulier, væ tibi! Propè est, ut comedas, si vides: nam si ad prohibitum applicans visum, propè est, ut desideres, quod intueris. *Et si culpa non est* (concludit Bernard.) *culpa tamen indicium est. Nisi mens se minus curiosè servaret; tua curiositas tempus vacuum non haberet.* Sic infeliciter contigit, nam tulit de fructu arboris, & comedit. Ergo quia mulier nimis præsumens incautè vidit arboris pulchritudinem, miserè prohibitum fructum concupivit, & tandem concupitum comedit, deditque viro suo, qui & comedit, totam suam posteritatem, & se capitali pœna condemnans. Vide, quot damna ex incauto, & levi visu pullularint. Si enim mulier visum cohiberet, fructum non desideraret, nec illo vesceretur.

Genes. 3. num. 6. Bernard.

98. De virginibus fatuis sic refert Matthæus cap. 25. numero 5. *Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, & dormierunt.* Sed cur si somno fuerunt consopitæ, refertur earum dormitatio? Sat esset narrare, quòd dormierant: nam si dormisse fuit culpa, in ea includitur dormitatio, quæ est velut libatio ad somnum. Quare ergo & somnus, & dormitatio referuntur? Cajetanus ad hunc locum respondet magno acumine: *Dormitando incurrerunt dormitionem expectantes sponsum.* Ac si diceret: Ideo facer Evangelista cùm dormitionem, Matt. 25. n. 5. Cajetan.

refert

refert, dormitationem non tacet, ut innueret, ex dormitatione somnum provenisse. Parum videbatur, dormitare virgines, cùm expectabant sponsum: at ex dormitatione in profundissimam dormitionem sunt prolapsæ; & exinde lucernæ sunt extinctæ, repulsam passæ sunt, & à nuptiis exclusæ. Certè si non dormitassent, non dormirent. Timenda ergo est, vel minima oculorum incuria, ne ex illa grave peccatorum somnium consequatur.

99. Jubet Christus cuidam discipulo, ut ipsum sequatur; excusatur discipulus, eo quòd iret ad sepeliendum patrem: sed Dominus majoris ponderis judicans ejus sequi vestigia, sic respondit: Lucæ 9. n. 60. *Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.* Lucæ 9. num. 60. Nimis dura, ne dicam crudelis videtur hæc responsio: nam si filius ille pietate erga parentem motus, eum sepelire cupiebat: cur Christus, qui parentes præceperat honorare, discipulum à paterno funere revocat, ad quod etiam extranei, ut defunctum honorent, convocabantur? Christus pietatem filij erga parentem impedit? Hoc alienum à Dei pietate videtur. Sed Isaias Abbas orat. Isaias Abbas. 21. admirationem extinxit his verbis: *Ideo venienti ad se, dicentique sequar te Domine; sed permitte, ut priùs disponam ea, quæ in domo mea sunt, prohibuit: quoniam si ea vidisset, cor ejus iterum ad illa declinasset.* Prohibuit ergo Christus discipulo jam ad ejus sequelam parato in paternam domum redire, non prohibuit pietatem erga parentem, nisi ne videnti ea, quæ relinquebat, eorum alliceretur amore, & ab incœpto opere desisteret. Ita enim periculosum est ea, quæ animum à virtutis via retrahebant, intueri, ut vel visum eorum non permittat Christus adhuc sub tantæ pietatis prætextu: quia vel minimæ occasioni, quæ à virtute potest avertere, præcludenda est via, etiam si vel celer visus sit.

100. Joannis 1. cap. 5. numer. 21. sic scribebat: *Filioli custodite vos à simulachris.* Sed cur non 1. Ioan. 5 n. 21. dixit: fugite idololatriam, sed simulachra? Tertullian. de corona militis cap. 10. sic respondet: Tertull. *Filioli, inquit, custodite vos ab idolis, non jam ab idololatria quasi ab officio, sed ab idolis, id est, ab ipsa effigie eorum.* Quasi dicat: non solum fugienda est idololatria, sed etiam simulachrum, cui cultus per eam exhibetur. Nam siquis videret idolum, in maximo discrimine esset idololatriæ. Visus avertendus est à simulachris; ne per visum desiderium idololatriæ irrepat in animam.

101. Notatu dignum est, neque in Ephod, neque in gemmis ejus alicujus astri, aut animalis effigiem, promisisse Deum sculpi, aut variegari. Ephod opus erat polymitum, & variegatum, ut in littera num. 23. exposuimus: in gemmis incisa erant nomina filiorum Israël, & alicujus rei simulachrum omnino exclusum, rationem hujus exclusionis explicuit Abulens. quæst. 9. in cap. Abulens. 28. Exodi, his verbis: *Operis varietas, id est, superhumerale variatum multis figuris, sed non figuris animalium, aut corporum cœlestium? Quia sic moveri possent ad idololatriam omnes Iudæi videntes.* Non permisit Deus in Ephod spectra, aut simulachra depingi, nec in gemmis sculpi, ut viam occluderet idololatriæ populo in eam satis propenso: nam eorum aspectu forsan Judæi ad ipsorum cultum excitarentur. Ita vel minima peccandi occasio periculis est obnoxia, ut vel celerrimus oculorum motus timendus sit: quare vel levissima peccandi via occludenda est, ne in gravem peccati ruinam nos perducat.

ILLATIO LXXXVI.

Nemo id, quod non est, usurpet, si quod est, conservare desiderat: Qui ad altiora, quàm valet, aspirat, infeliciter corruet.

QUi superbè ultrà suam Sphæram aliquid desiderat; primo aspectu magnanimus apparet, sed revera non est. Ob hoc dicebat Augustinus serm. 22. de nativit. Domini: *Est enim superbia non magnitudo, sed tumor. Quod autem tumet, videtur magnum, sed non est sanum.* Immoderati, & insolentis animi est conditio, suprà se extolli, & altiora desiderare: magnanimi verò non excellentia, & quæ ipsum superant, sed sibi proportionata quærere. Tumescit, qui plus, quàm par est de se præsumens, ad altiora contendit. Magnus videtur, sed non est sanus, quemadmodum ille, qui tumore corporis laborat. Quamobrem, si illud, quod es conservare desideras, ne elato animo usurpes, quod non es; & sic quod es collocabis in tuto. Cave, ne ad altiora, quàm vales, aspires, si non vis infeliciter corruere. 102. Augustin.

Peccatores execrans David sic Deum deprecatur Psalm. 67. num. 3. *Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.* D. Augustin. ad hunc locum inquirit: *Quare fumo comparati sunt?* An quia peccatores tenebrarum operti caligine obscuritatem imitantur fumi? Vel an quia sicut fumus naturaliter in cognitionem ignis facit devenire; sic peccatores signa sunt suorum flagitiorum. Fortè ob hæc fumo comparantur. Sed audi Aurelium: *Quia fumus erigit se, extollit se tamquam in cælum; sed quantò sis superior, tantò facilius evanescis, & disperis.* Fumus hoc ipso, quo ignis accenditur extollit se per aëra, & in cœlum ascendere præsumit: at quò sublimiùs elevatur, eò faciliùs evanescit. Non aliter superbi altiora supra se coronantur, & ambitionis vento turgidi omnem honorem aucupari intentant. Sed væ illis! Nam quò magis in altiora tolluntur, securiùs sibi parant præcipitium. Evanescunt enim sicut fumus, qui, quo magis elevatur, disperit faciliùs. Si namque fumus flammæ proximitate contentus, non tolleretur in aëra, non periret, donec tota ignis resolveretur substantia; sed quia voluit ignis imitari naturam in superna ascendens; meritò immoderato ascensu suum comparavit interitum, ita infeliciter, ut nec suæ audaciæ minimum maneat vestigium. Hoc erat, quod superbis desiderabat David, cùm ait: *Sicut deficit fumus deficiant.* Quod est dicere: plectantur superbi fumi supplicio; evanescant prorsus, ut suæ 103. Psal 67. n. 3. Augustin.

elationis

elationis nec leve maneat vestigium : quia extra suam sphæram ad altiora conantes, non animi præstantia, sed insolentia, quæ supra eos erant appetebant.

104. Formavit Deus hominem ad imaginem suam, gratia, & donis supernaturalibus præditum, cui orbis concesserat principatum, vitamque tranquillam. Sed proh dolor! Fructum arripuit vetitum, æqualem se Deo putans evasurum, si ex eo comederet, sicut serpens mulieri promiserat dicens : *Eritis sicut dij scientes bonum, & malum.* Genes. 3. n. 5. Non sic Baptista : nam judicante populo ipsum esse Messiam, respondit : *Ego quidem aqua baptizo vos : venit autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius.* Lucæ 3. n. 16. Diversimodè de se judicavit Joannes, quàm Adamus : ille vel domini corrigiam calceamentorum solvere se existimavit indignum; hic arrogantia tumens, non dubitavit cum Deo posse conferri. Quid inde ? Adamus divinam delevit imaginem, principatum amisit, miseram vitam, & ærumnis plenam est consecutus : Baptista verò à Christo celebratur, ejus sanctitas, & virtutes extolluntur, ita ut inter natos mulierum eo nullus sit major, omnis sit inferior. Si diversorum eventus cupis rationem, audi Augustinum serm. 4. de nativ. Joan. *Adam lapsus,* inquit, *perdidit, quod erat, quia quod non erat usurpavit.* De Joanne sic loquitur : *Dixerunt homines cùm fallerentur in eo : num forte, hic est Christus ? Respondit ille; quòd non erat maneret, quod erat.* Adam, quæ habebat amisit, quia ad id, quod non habebat insolenti animo, & desiderio superbo contendebat : è contra Joannes, quod non erat recognoscens, fatetur non esse Christum, & mansit quod erat : quia quod non erat, non appetivit.

Genes. 3. n. 5. Luc. 3. n. 16. Augustin.

105. D. Ambros. lib. de Elia, & jejunio expendens verba illa Genes. 3. n. 22. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, scions bonum, & malum :* sic ait. *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis. Irridens utique Deus, non approbans dicit. Hoc est, putabas te similem fore nostri? Sed quia voluisti esse quod non eras, desiisti esse, quod eras : infra te eras, sed dum supra te esse affectas, infra te esse cœpisti.* Sed videamus nunc, quando, aut quomodo primus homo infra se esse cœpit? An quia desiit esse, quod erat? Ita fatetur Ambrosius. Sed quî fieri potuit, ut Adam, quod erat amisisset, si in suo esse permansit ? David Psalm. 48. num. 13. viam mihi aperuit solutionis, cùm de homine in culpam lapso dixit : *Et homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Cùm primùm homo peccavit, ex foliis ficus sibi paravit amictum; sed hic ornatus non placuit Deo; quare fecit Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos. Homo foliis vestitus, non homo, sed arbor apparebat : at tunicis pelliceis indutus, nec homo, nec arbor, sed brutum videbatur : *Comparatus est jumentis, & similis factus est illis.* Et hoc *quia, cùm in honore esset, non intellexit.* Ecce quomodo, quod erat amisit, & habuit, quod non erat, eo quòd appetivit, quod non erat. Homo erat, & homo mansit in naturalibus; sed quia à summo conditore erat aversus, transformatur in arborem, & in brutum.

Genes. 3. num. 22. Ambros. Psal. 48. n. 13.

Exemplo illius infelicis Angeli hoc ipsum confirmabimus. Dicebat in corde suo. *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Isaiæ 14. numer. 13. & 14. Admiratione dignum est, Angelum excellentissimo præditum intellectu, sic ambitione elatum, ut præsumeret, quod vel in hominem mediocris intellectus non veniret, (certè sapientum errores semper infelicitatem magnam prænunciant) in primis omitto hujus Angeli insipientiam, quæ contra Deum voluit conspirare, & ejus æqualitatem superbo animo ambivit. Faciamus gradum ad alias ineptias, quas in ejus immoderato affectu reperimus. In cœlum desideravit conscendere : Hoc absque dubio fuit ineptissimum; cùm adhuc esset in cœlo, & in empyreo creatus. Ergo vel appetit, quod habebat vel aliud : si quod habebat; amentia : si aliud; ergo inferius cœlum desiderabat. Deinde sedere in monte testamenti cupivit, qui erat inferior cœlo; & tandem sedere in lateribus Aquilonis, & super altitudinem nubium. Omnia hæc, si attendamus, ad descensum potiùs quàm ad ascensum ducebant Angelum. Ab empyreo namque, in quo fuit creatus, si ad aliud cœlum præparetur via, descensus est, non ascensus : similiter è cœlo ad montem Aquilonis, & nubium altitudinem, quæ monte isto sunt inferiores (ut de olympo finxit antiquitas, cujus cacumen super omnes nubes erat erectum) ergo si Angeli depravatum desiderium mandaretur executioni, descensus esset, & non ascensus. Nam si ascensurus esset à nubibus ad montem; à monte ad cœlum; à cœlo usque ad empyreum, & hinc usque ad solium Dei : ab inferiori loco ad sublimiorem pergere debuit, & non è contra ab altiori ad inferiorem. Ergo commutavit ordinem. Sed cur Angelus aliàs sapiens, & acutissimo ingenio præditus, cùm ascendere intentat, ita insipiens est, ut eisdem mediis, quæ ad ascensum præparabat, se præcipitem dederit ? D. Bernardus tract. de gradibus humilitatis in primo gradu §. 9. sic respondet : *O Lucifer, qui manè oriebaris, imo non jam Lucifer, sed noctifer, aut etiam mortifer, rectus cursus tuus erat ab Oriente ad Meridiem; & tu præpostero ordine tendis ad Aquilonem ! Quanto magis ad alta festinas, tantò celeriùs ad Occasum declinas.* Tenebatur Angelus ab Oriente tendere ad Meridiem, hoc est à gratia, in qua fuerat conditus ad Meridiem meritorum pervenire : sed invertit ordinem; ad Aquilonem, id est, ad ventos superbiæ, cupiens super astra exaltare solium suum : & quia quod non erat, appetivit, & præpostero ordine tendebat in altum, qua elatione petebat in Aquilonem, declinavit ad Occasum, & perdidit, quod erat. O infelix Lucifer ! Phosphorus pulcherrimus eras : sed quia plus æquo majorem te existimasti, è radiorum centro in tenebrarum abyssum es conversus. Animata eras lux, sed prorsus jam extinctus tenebrarum es opertus

106. Isaiæ 14. n. 13. & 14. Bernard.

tus caligine. Corruisti; quia superbè ambiisti, quod non eras.

107. Pſal. 35. n. 12. Hæc prævidens David petebat à Deo: *Non veniat mihi pes superbiæ.* Psalm. 35. num. 12. Sed cur non dixit, non veniant mihi pedes superbiæ? An quia superbia duos non habeat pedes? Profectò: superbiæ non incongruè unus tantum pes adscribitur; ut exinde noscamus ducere in præcipitium. Qui unum tantùm habet pedem, si ambulare desiderat, non gressus, sed præcipitium exoptat: nam uno pede gradiens, cadat, necesse est. Superbia igitur unum tantum habet pedem; doceamur, eam non amplecti, si casum, & ruinam desideramus fugere. Petebat ergo David à pede superbiæ liberari, ut à casu esset securus.

108. Nomina filiorũ Israël, sex in lapide uno, & sex in altero erant sculpta, juxta ordinem tamen nativitatis eorum. Sed cur hîc ordo in cælatura nominum præscribitur? Ut nemo eorum appetat diversum locum, & situm præter descriptum à natura: & instruamur, nefas esse immoderato animo improportionata nobis appetere. Nam si inter filios Jacób hîc ordo non servaretur, magna inter tribus esset discordia, & contentio pro acquirendo loco in his lapidibus: & forsan putarent Israëlitæ, sibi licere improportionata appetere, ex quo populo maxima immineret ruina.

ILLATIO LXXXVII.

Qui dependet ab alio, semper illius, cujus favore indiget, cognoscere studet voluntatem, ne contra eam aliquid efficiat, quod largitoris animum avertat.

109. QUàm durum est ab aliquo dependere! Quàm violentum præstare obsequium alicui, à quo gratia, aut favor speratur! Et quàm parum est fidendum ob instantem necessitatem obsequentibus! Hi potius inter adulatores, quàm inter verè obsequentes reputandi sunt: nam semper suspectum fuit, quod ultro non exhibetur. Nihilominus homines ita utilitati propriæ sunt intenti, ut si alicujus favore indigeant, ejus voluntatis propositum desiderant intelligere, ne quod ei displicet, vel casu quodam efficiant.

110. Exod. 16 n. 4. Extensâ manu Deus populum Hebræorum Manna de cœlo misso cibaturus promisit, modò ex cœlesti cibo nihil in sequentem diem servaretur: *Dixit autem Dominus ad Moysem: ecce ego pluam vobis panes de cœlo; egrediatur populus, & colligat, quæ sufficiunt per singulos dies: ut tentem eum, utrum ambulet in lege mea, an non.* O bone Deus! tu qui scrutator es cordium, indigesne experimento, ut quod facturus est populus, intuearis, qui ab æterno omnia futura præsentia habuisti in æternitate? Ad quid ergo populus Manna per singulos dies collecturus est, ita ut nefas sit ei in sequentem diem asservari? Quando manus tua benefica nec populi diffidentia contrahitur, sed liberalissimè extenditur, ita ut nullus sit ad quem Mannæ subsidium non perveniat, tunc in sequentem diem asservari vetas? Quàm providè; & quàm Israëliticæ utilitatis anxius! Nam si populus Manna ex uno die servaret in sequentem; forsan sibi fretus subsidio à lege Dei animum averteret. Cupiens igitur Deus, quòd populus legem servaret inviolabiliter, quotidie eis Mannæ ferculum liberalissimè largiebatur, prohibens tamen, aliquid ex eo servare in sequentem diem; ut populus, in vastissimâ degens solitudine, à solo Deo speraret auxilium, & ob hoc ei obtemperaret; ne in tantâ necessitate illis deficeret alimonia, si legem divinam violarent. Audi Philonem Hebræum lib. 2. allegor. sic loquentem: *Sic enim fiet primùm, ut ne simul, & semel exhauriantur immensæ opes gratiarum Dei, sed exundet torrentis in morem. Deinde: ut unusquisque sumpta mensura, qua sufficiat, reliquorum dispensationem permittat Deo. Qui verò vult omnia colligere, desperationem sibi parat; & molestiam maximam, Desperas enim, si nunc tantùm, non etiam in posterum, sperat Deum sibi plaiturum commoda.* Philo Hebr. Prohibuit Deus Manna in sequentem diem reservari, ut quotidie à divina largitate sperarent annonam, & sic Deum non offenderent Israëlitæ, quem tam munificum experiebantur, & à quo dependebant. Fuit hoc divinum stratagema: nam ita humana cupiditas omnia propria metitur utilitate, ut ei, à quo aliquem quæstum sperat, formidet displicere, & semper suo lucro intenta obsequia præstare satagat.

111. Luc. 12. n. 33. Ut Christus discipulorum animos confirmaret, & ne aliquo metu perturbarentur, sic eos alloquitur, Lucæ 12. numer. 33. *Vendite, quæ possidetis, & date eleëmosynam.* Sed cur Dominus omnium bonorum alienationem discipulis suadet: O Domine! serventur apud eos saltem, quæ ad victum necessaria sunt, ne tota suppellectili pauperibus erogata, cogantur statim mendicare: quare ergo omnium suades renuntiationem? Chrysolog. serm. 22. putat, idcircò factum, ut hominibus, à quibus terrena auferri, vel largiri solent, non præstarent obsequium. Nam omni substantia pauperibus erogata, non ab hominibus, sed à Deo sperarent discipuli sibi subveniendum: unde non studerent illis placere, sed Deo, à quo erant recepturi subsidium: *Vendite, quæ possidetis: Non potest dominari omnibus, nisi is, qui propriis non tenetur.* Chrysol. Quia, qui nihil habet, in quo nec damnum pati, nec emolumentum possit accipere ab hominibus, eis non curat placere; summa libertate operatur, & quod rationi consonat exequitur. Quam eleganter Basil. Seleuc. orat. 2. Independentiæ, & indigentiæ voluntaria commoda explicuit. *Etenim*, ait, *qui pecunias contemnit, etiam hic hoc commodo potitur, quòd à supervacaneis curis, inutilibusque solicitudinibus immunis vivat. Sic quaque qui mundi gloriam calcat, eam in hac vita mercedem adipiscitur, ut nulli turpiter serviat; sed vera ubique libertate gaudeat.* Basil. Seleuc. Quanta ab hominibus perpetrentur illicita, ut ei quem auxiliarem habent, non displiceant, quæ nullatenus permitterent, si hac libertate gauderent, vel honores, aut lucra non amarent: Quanta etiam ab aliis impediuntur, quæ potentioribus placent, quia libertate Christiana gauden-

gaudentes nec honores ambiunt, nec temporales quæstus desiderant! Impedit (crede mihi) rationi cõsentanea efficere, ab hominibus dependere: nam qui alicujus indiget ope, absque dubio ab ejus voluntate, sive justa sit, vel iniqua recedere non audet.

112. Numer. 5. num. 9. *Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filij Israël ad sacerdotem pertinent: & quidquid in sanctuariũ offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.* Sed cur Deus vicui sacerdotis providit rerum primitias? Sat enim erat, quod sufficeret congruæ sustentationi elargiri? quare ergo eum Deus tantis rebus abundare permisit? D. Hieronymus Epist. 128. ad Fabiolam reddit rationem: *Primitiæ ciborum, & omnium frugum, atque pomorum offeruntur antistiti: ut habens victum, atque vestitum absque ullo impedimento securus, & liber serviat Domino.* Quod est dicere: Omnibus necessariis abundet antistes, ut ab hominibus independens, quæ Deo grata sunt, exerceat. Dependentia namque ab aliquo mentes turbat, à ratione deviat, & sæpè sæpius illicita obligat perpetrare. Ut ergo sacerdos in omnibus, quæ Deo placent, absque formidine operetur, non solùm necessariis fruatur, sed copiosissimè rebus abundet, rerum omnium percipiens primitias.

Num. 5. n. 9.

Hieron.

113. Mirabantur Judæi, cùm Christus Dominus, qui (ut eis videbatur) erat illiteratus, & imperitus eos doceret, & admirabili modo confunderet. *Et stupebant super doctrina ejus. Erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut scriba.* Marc. 1. num. 22. Sed cur stupebant? Aut quid est, docere cum potestate, & non sicut scribæ? Victor Antiochenus ad hunc locum sic respondet. *Quia non loquebatur ad gratiam, nec ulli prorsus adulabatur; nec auditorum laudes captabat, sed erat sermo ejus in potestate. Hortabatur enim non ad quævis promiscuè, sed ad cœlestia, & animæ salutaria; perfidisque & obstinatis peccatoribus imperterritè supplicia comminabatur.* Stupebant Judæi super Christi doctrinam, quia nihil ad voluntatem audientium; omnia pro veritate loquebatur. Docebat, quasi potestatem habens, hoc est, loquebatur tamquam Dominus, & nullius rei indigus: Non sicut scribæ, qui communem auram ambibant, & potentioribus adulabantur: sed loquebatur secundùm veritatem, & non ad captandam gratiam. Quid ergo, quòd imperterritè crimina argueret Judæorum. Nam qui aliquo indiget, & non solùm ejus blanditur auribus, sed vultus, & nutus inquirit ejus, ne vel in minimo ei displiceat.

Marc. 1. n. 22.

Victor Antioch.

114. Hinc jam diu cogitabam, Deum optimum maximum (data hypothesi impossibili, quòd infinitè bonus non esset) ex eo solum, quod à nemine dependet, non posse aliquid operari sinistrè. Præcisè ratione suæ infinitæ bonitatis Deus nihil contra rationem operari potest: Fateor. Sed demus, per impossibile, Deo defuisse bonitatis attributum, dum tamen omnipotentiam concedimus, de ejus rectitudine in operando nequit dubitari, ex eo quòd independens sit. Nec hoc silentio prætermisit David cum Psalm. 15. num. 1. dicebat: *Conserva me Domine, quoniam speravi in te: dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Dominum appellat Deum suum David, quia nullius est indigus, unde ex independentia, quam Deus habet, colligit David ejus divinitatem, & ex hac operum rectitudinem. Ergo de primo ad ultimum Dei bonitas in operando, ex independentia dignoscitur. Nam si Deus ab aliquo penderet, discrimen pateretur in operando. Pone primum (quod netas esset) & secundum indubitanter ponetur. Tanto enim impetu in obsequium illius, à quo pendemus, animum nostrum attrahit dependentia; ut sive justum, vel iniquum velit, absque dubio ejus blandiemur voluntati. Igitur Deus, quia independens est, Deus, & summè rectus est in suis operibus.

Psal. 15. n. 1.

115. Cùm Deus misit Moysem ad Pharaonem, non constituit eum regem ejus sed Deum Pharaonis constituit, sicut ipse dixit Exod 7. num. 1. *Ecce constitui te Deum Pharaonis.* Sed cur Dominus non constituit eum regem, aut imperatorem, sed Deum. Moyses qui purus erat homo divinitatis non gaudebat excellentia; imo puro homini repugnabat, ea gaudere: Quomodo ergo Deus, cùm eum misit ad Ægyptum, Deum Pharaonis constituit? Non sic loquitur scriptura, ut Moysi divinitatem tribueret, sed ut fortitudinem animi, qua eminabatur Pharaoni, ostenderet: quia sic cum eo loquebatur, ac posset, qui divinam, & independentem potestatem haberet. Audi Abulensem quæst. 1. super cap. 7. Exod. *Vocatur autem Moyses Deus Pharaonis, id est, Dominus Pharaonis, quia tenebat potestatem super eum ad infligendum plagas, & minas, & sic ponit translatio Chaldaica, scilicet, constitui te Dominum sive majorem Pharaonis; vel potest accipi pro Deo figuratè, scilicet, constitui te Deum Pharaonis, id est, non solùm dedi tibi potestatem super eum, ut Dominus tenet super servum suum, sed etiam te fieri Deum ejus, id est, dedit tibi potestatem super eum talem, qualem solus Deus habet, scilicet inferendi plagas, quæ solùm virtute divina infligi possunt.* Constituitur Moyses à Deo Deus Pharaonis, hoc est, Dominus, vel quasi Deus habens potestatem super eum, ut ostenderetur independentia, qua Moyses operabatur plagas infligens in Pharaonem. Solus namque Deus, aut qui Dei potestatem habet, & velut independentiam, hoc præstabit. Quapropter summo Dei consilio sancitum est, ut totus ornatus Pontificis à solo Deo præparetur; & gemmæ illæ in humeris, & non in manibus collocarentur: quia si manuum deservirent ornatui, indigentiam potiùs indicarent sacerdotis, quàm insigne. Cùm ergo Pontifex totius Israëlis constitueretur præsul, meritò ab eo quidquid humanæ dependentiæ specimen præseferebat, relegabatur; ne pondere indigentiæ obstrictus populo potiùs assentaretur, quàm veritati. Sic propriæ utilitatis homines commoda desiderant, ut ei, à quo amplificari posse conspexerint, omni jure postposito, non dubitent acquiescere.

Exod. 7. n. 1.

Abulens.

ILLATIO LXXXVIII.

Dei Filius post carnis assumptionem benignior, & liberalior apparet.

116. NEscio quid habet afflictionum consortium, ut liquis (etiamsi supremum comprehendas Monarcham) semel labores, & indigentiam degustarit subditorum, ex hoc discit, eorum sublevare miseriam. Sic princeps, quem instrumenta bellica non terrent, sed velut suorum clypeus militiæ adest, militum labores experiens, eorum commiseretur, & magnis honoribus militarem curam remuneratur. Non aliter æternum, & incommutabile Verbum omnium regum princeps, & Dominus, post assumptam carnem, nostri miseratione frangitur. Ante humanæ dignationis mysterium Deus erat terribilis, ut vel ejus aspectum formidarent Hebræi: at postquam humanam assumpsit conditionem benignus, & spectabilis apparuit. Ob hoc Paulus ad Hebr. 4. num. 15. eos consolabatur dicens: *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Ubi Angelicus doctor sic ait: *Sciendum est, quòd ly, posse, aliquando importat non nudam potentiam, sed promptitudinem, & aptitudinem Christi ad subveniendum: & hoc, quia scit per experientiam miseriam nostram, quam ut Deus ab æterno scivit per simplicem notitiam.* Psalm. 102. *Misericors est Deus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.*

Ad Heb. 4. n. 15. S. Thom.

117. Vix primus homo exitialis pomi escam degustavit, cùm divinæ vocis perterritus Echo Dei aspectum, licet incassum, fugere conabatur: *Vocem tuam audivi in paradiso, & timui*, dixit Adam. Genes. 3. num. 9. ita post hominis lapsum divina vox terrificè personabat, ut vel ejus Echo timorem incuteret. Non sic cùm æternum verbum nascitur homo, & jacet in præsepio. Cùm enim Angelus ineffabilem ejus ex virgine nativitatem pastoribus annunciaret, procul pulsat timorem à cordibus eorum, dicens: *Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.* Lucæ 2. à numero 10. Quibus auditis, & timore depositio ad fortitudinem, & bonam spem revocati, dixerunt: *Transeamus usque in Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est.* Ibidem numero 15. Mirabile sanè fuit, pastores, qui paulò antea magno afficiebantur timore, vel solo divinæ claritatis aspectu, animos recepisse audientes salvatoris nativitatem. Et quid dicam, pastores? Vix Magi, & idololatræ stellæ radios tantum beneficium muta voce annunciantes perceperunt, cum festinanter longam, perdifficilem, & molestiis plenam susceperunt viam, ut dominantium regem invenirent, & inventum adorarent. Matth. 2. *Vbi est, qui natus est rex Iudæorum?* Sed cur quem Adamus timuit; idololatræ, & Magi non formidarunt? Si primi parentis prævaricatio ei tantum timorem incussit, ut timuerit vel vocem Domini audire: cur idololatris, & Magiæ deditis, dæmonibusque in vanis superstitionibus ministrantibus timor tanti sceleris viam non occlusit? Cur Magi videre non timent, quem tot flagitiis habebant offensum: & Adamus, qui semel, & ab uxore deceptus divinam violavit legem, divinum, præ timore, fugit aspectum, & Dei vocem audire recusat? Fallor, si hoc non provenit ex diversitate divini status. Cùm Adamus tot beneficiis ingratus non sibi parcens, nec posteritati pepercit, divinum contemnens mandatum; æternum Verbum nondum naturam nostram assumpserat. Quid ergo mirum, quòd tunc Deus terrificus esset, & formidabilis maximè peccatoribus? At cùm homo nascitur, quasi discens humanitatem, terrorem deposuit. Hinc pastores, & Magi in altam spem, & fortitudinem excitati, inquirere, & videre, non timent, quem peccator Adam, audire, & conspicere formidabat, judicantes tunc pro tanto beneficio magis lætandum esse, quàm timendum. D. Bernard. sermone 1. de Nativit. Domini. Devotè, ut assolet præfatam rationem adducit his verbis: *Noli fugere, noli timere, non venit cum armis, non puniendum, sed salvandum requirit: & ne fortè dicas etiam nunc: vocem tuam audivi, & abscondi me: ecce infans est, & sine voce. Nam vagientis vox magis miseranda est, quàm timenda.* Divinum Verbum jam caro factum, non ad puniendum, sed ad salvandum advenerat. Cùm ergo homines ad se desiderasset allicere, infans est, & sine voce, ne sicut primus homo, terrore affecti fugiant ejus conspectum. En ergo tibi: cur Magi, & idololatræ etsi eum revereantur, non timeant: quia qui ante assumptionem carnis formidabilis apparebat, post tantum mysterium lenis ostenditur, & mitis.

Lucæ 2. n. 10. Ibid. n. 15. Matth. 2. n. 2. Bernard.

118. Accedentibus arca, & sacerdotibus ad Jordanis ripam, divisa sunt fluenta: quædam cursum celeriter confecerunt; quædam ad instar montis steterunt, arcam & sacerdotes venerantia (discant hinc homines venerari sacerdotes, quos insensibiles undæ docent revereri) *Steterunt aqua descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant.* Josue 3. num. 16. De Jordanis, & rubri maris fuga dicitur Psalm. 113. num. 3. *Mare vidit, & fugit, Iordanis conversus est retrorsum.* Sed cur mare, & Jordanis fugiunt? Procul dubio divinam præsentiam formidabant. Non sic Jordanis cùm Christus inter ejus tingeretur undas Matth. 3. & cùm ambularet super mare Matth. 14. quia nec divisa est aqua, nec timuerunt undæ. Sed cur tunc mare, & Jordanis dividuntur, & fugam arripiunt; & cùm salvator Dominus baptizatur in Jordane, & ambulat super mare terrore depositio undæ non fugiunt? Cyrillus Hierosolim. Cathec. 12. sic respondet: *Venit Christus, ut baptizaretur, & sanctificaret baptisma: venit, ut miracula operaretur, ambulans super aquas maris: quoniam ante carnis assumptionem, mare vidit illum, & fugit; Iordanis est conversus retrorsum. Assumpsit corpus Dominus, ut mare videns sustineret, & Iordanis sine timore illum susciperet.* In Jordane

Josue 3. n. 16. Psal. 113. n. 3. Cyrillus Hierosol.

dane erat arca; in mari rubro columna; in utraque divina repræsentabatur majestas. Quid ergo mirum, quòd aquæ quasi timore perterritæ se in fugam contulerint? Cùm tamen Dominus Jordanis aquas sanctificans, baptizatur in undis; & mirabili incessu per salum quasi per solum ambulat; jam divina majestas, humanæ naturæ assumptione, exuerat terrorem, lenitatem induerat, & celsitudinem dissimulaverat. En ergo; cur aquæ, quæ olim Deum timebant, non perhorrescere, sed venerari didicere, certatim currentes, ut ejus pedes potiùs oscularentur, quàm eorum vestigia fugerent.

119. Mirificè hoc confirmabit assumptum Moysis ad populum admonitio, cùm ad montem ascenderet divinæ legis recipiendæ causa. Exod. 19. numero 12. *Cavete*, inquit, *ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius: omnis enim, qui tetigerit montem morte morietur.* Sed quantò mitiùs cùm legem gratiæ promisit, se gessit Deus, ut constat Jerem. 31. num. 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Nimis scrupulosus videtur Deus legem veterem laturus; siquidem non solùm montis ascensum, in quo legem ferebat, verùm & montis prohibuit attactum: at legem gratiæ promittens suscipientium viscera, & subditorum corda præparavit stylum. Sed cur illic non legem, sed montem, in quo lex ferebatur, attingentibus mors imminebat; & hîc non solùm manibus legem suscipere, sed corda, in quibus ipsa scribatur, desiderat præparari. Chromatius Aquileinsis in cap. 5. Matth. sic respondet: *Quia in lege severitas est, in Evangelio gratia: illic terror incredulo incutitur; hîc credentibus benedictionum manus infunditur.* In lege veteri nondum verbum æternum humanam carnem assumpserat, & sic illic terror incutitur, at in lege gratiæ, cùm jam nostram expertus esset conditionem, mitior apparuit. Quid ergo mirum, si corda hîc ad legis desideret stylum, qui illic nec manuum se permittebat attactui?

120. Huc usque Deum mitiorem post assumptam carnem probavimus: restat nunc alteram nostræ thesis partem confirmare, nempe, munificentiorem, & liberaliorem extitisse. Ex consortio sermonis Dei facies Moysis fulgentissimis radiis apparuit coruscans: *Cumque descendisset Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.* Exod. 34. numero 29. fulgebat Moyses, sed solùm in facie. Non sic diminuitè mittebat fulgores, cùm simul cum Elia Thaboris gloriæ testis adhibetur: ut constat Lucæ 9. numero 31. *Erant autem Moyses, & Elias visi in majestate.* Seu, ut Origenes legit homil. 12. in Exod. *in gloria.* Totus glorioſus, totus splendens apparuit Moyses, cum Christi gloriam intuetur. Audi Adamantium: *Nihil ergo aliud in lege glorioſum habet Moyses, nisi solam faciem: in Evangeliis autem totus glorificatur ex integro.* Hinc liceat inquirere: Cur Moyses, qui cum Deo amicabile habebat colloquium, ex divino consortio solùm coruscabat in facie legem accipiens; in Thabor tamen totus erat glorificatus ex integro? Si in Thabor tot radiis splendet, quia cum Deo habebat consortium, nec hoc illi defuit in summitate Sinai. Unde ergo totus, & ex integro Moyses coruscat in Thabor, & in Sinai solum in facie? Nec id tacuit Origenes, dum sic loquitur de Thabor: *Hic non refertur, quia glorificatus est vultus ejus, sed quia totus apparuit in gloria colloquens cum Iesu.* Quod est dicere: Quia Moyses colloquium habebat cum Jesu, non solùm in facie, sed totus apparuit glorificatus. Sed adhuc irretitum reliquit nodum Adamantius. Nam secundùm plurimorum Doctorum assertum Verbum æternum semper in veteri lege Patriarchis, & Prophetis apparuit: Quare & in Sinai cacumine apparuisse Moysi non est dubitandum. Ergo Moyses in Sinai loquebatur cum Jesu, quia loquebatur cum filio Dei. Quare ergo fulsit solùm in facie in summitate Sinai: in Thabor verò est glorioſus ex integro? Redeo ad rationem Origenis: *Quia colloquebatur cum Iesu.* Jesus namque idem sonat ac Salvator. Utramque Christi naturam divinam scilicet, & humanam Salvatoris, & Redemptoris munus complectitur. Munificentius ergo fuit Verbum cum Moyse in Thabor totum eum reddens splendidum, & fulgentem, cùm in Sinai solùm in facie splendesceret; quia in Thabor Verbi incarnati gaudebat consortio, in Sinai solius Verbi natura humana nondum assumpta.

121. Multoties Deus olim Patriarchis, & Prophetis dignatus est apparere. Apparuit Abrahamo, Isaaco, Iacobo, Moysi, Josue, &c. Sed sicut solus descenderat è cœlo, solus iterum redibat. Non sic in lege gratiæ. Nam in cruce pendens latroni eum confitenti, & memoriam ab eo postulanti, paradisum promisit eadem die possessurum: *Hodie mecum eris in paradiso.* Lucæ 23. numero 43. Sed cur Dominus, qui toties in veteri Testamento Patriarchis, & Prophetis dignatus est apparere, neminem secum reduxit in cœlum, nec in alium locum; & è cruce in paradisum (hoc est in sinum Abrahæ, ut tenet Maldonatus in cap. 27. Matth. num. 44. & plurimorum Patrum auctoritate confirmat) descendit, & secum tulit latronem, ut ait Drogo Host. de passione Domini: *Nec tu Domine solus paradisum introisti.* Cur ergo tantis Patriarchis hæc liberalitatis signa non ostendit, & latroni non solùm quod petierat, concessit, sed secum in paradisum reduxit? An hujus latronis tot Patriarcharum merita superarunt? Absit. Quare igitur Deus liberaliorem se ostendit cum latrone, quàm antiquis patribus? Quia latro eum vidit jam hominem factum: Patriarchæ purum Deum viderunt. Ex hoc ergo, quòd nostram assumpserit naturam, majora largitur beneficia.

Lucæ 23 n. 43. Maldon. Drog. Host. 5

122. Lapis onychinus bis sacerdotem ornabat; in humeris, scilicet, & in pectore; in Superhumerali, & rationali. Si totum ornatum sacerdotis diligenter disquiras, si duodecim pretiosas gemmas apertissimis inspicias oculis, nullam invenies nisi Onychem bis tam mi-

rabili ornatui deservire. Sed cur hæc gemma non semel tantum destinatur ad ornatum Pontificis? Profectò, ut Christi Domini erga genus humanum beneficentia clarescat. Lapis Onychinus unguis humani designat colorem candidum, scilicet, & rubicundum, & in eo altissimum incarnationis Sacramentum obumbrabatur, Sic Arnoldus Carnotensis tractat. de ultim. Christi verbis: *Onyx verò lapis est habens unguis similitudinem, albisque cingentibus zonis igniculos emittit: unde per hunc lapidem, in quo dextrorsum, & sinistrorsum nomina duodecim filiorum Israël sculpi jubentur; rectè intelligimus hanc scripturam pertinere ad Christum, qui in carne assumpta quasi unguem se nobis exhibuit, & operuit multitudinem peccatorum.* Et meritò per Onychem, quæ albedine, & rubore micat, Christus Dominus intelligitur, qui candidus est, & rubicundus; juxta illud sponsæ Cantic. 5. numero 10. *Dilectus meus candidus, & rubicundus.* Id est, Deus, & homo: Candidus per Deitatem; & per humanitatem rubicundus. Ecce cur bis Onychinus lapis Pontificis deserviebat ornatui: ut liberalis Dei hominis erga nos beneficentia ostenderetur. Nam licèt Deus olim suarum divitiarum thesauros hominibus largiretur, liberalior eos velut effudit post assumptionem nostræ naturæ.

Arnold. Carnot.

Cant. 5. n. 10.

ILLATIO LXXXIX.

Vt Deum in Eucharistia latentem hospitari possis, nullum ejus mandatum prætermittas.

123. PEtulanter se gereret, qui apud se principem aliquem excepisset, & domum tanti principis hospitium, sordidam, aut inornatam permitteret. Cederet enim in hospitis contumeliam, & hospitantis procacitas satis esset manifesta si in cubiculo immundo regi præpararetur accubitus. Hinc non immerito princeps accensus ira hospitantem contumeliis, & suppliciis afficeret veluti Domini sui protervum contemptorem. Discamus hinc Christo Domino in Eucharistia latenti hospitium ab omni mortali sorde immune, & virtutum ornamentis condecoratum præbere. Quod feliciter præstabimus, si nullum divinæ legis prætermittamus mandatum.

124. Referens Paulus ad Hebr. 9. Ea, quæ erant in tabernaculo, sic ait numer. 3. & 4. *Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens Manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti.* Non disputo in præsenti: an intra arcam fœderis urna habens Manna, & virga Aaronis continerentur? Exactè hanc rem discutit P. Joannes Eusebius Nieremberg. de origine scripturæ lib. 8. cap. 25. ibi refert auctores utriusque sententiæ. Sive ergo urna continens Manna fuerit intra arcam, sive extra; oportet scisciari: cur urna, in qua continebatur Manna simul cum legis tabulis, & virga Aaronis clauderetur intra arcam; vel cur hæc tanta connexione conjungerentur, ut non separarentur ab arca? Quid enim habet urna Manna continens cum lege, ut simul sint intra arcam? Ni fallor, quia per Manna Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum signabatur? per tabulas legis, ejus meditatio, & adimpletio. Indicabat ergo hæc utriusque conjunctio tantum esse inter Eucharistiam, & divinam legem consortium, ut ad illam suscipiendam, nefas sit, accedere, nisi divinam legem ad unguem observando. Quia ubi adest divinæ legis observatio, ibi corpori Christi dignum præbetur hospitium. Præclarè Origen. homilia decima in Exodum expendens verba Pauli dicebat: *Habeat, & arca testamenti, in qua sint tabulæ legis, ut in lege Dei meditetur die, ac nocte, & memoria ejus arca, & bibliotheca efficiatur librorum Dei. Quia & Propheta, beatos dicit eos, qui memoria tenent mandata ejus, ut faciant ea. Sit intra ipsum urna Manna reposita, intellectus Verbi Dei subtilis, & dulcis.* Qui tametsi loquatur de sacerdote; non immeritò ad omnes, qui sacram synaxim susceperuri sunt verba hæc transferri possunt. Priùs ergo debet esse intra arcam nostri cordis divinæ legis observatio quàm Sacrosanctum Manna Eucharisticum in nostris viscеribus teneamus hospitio.

Aд Hebr. 9. n. 3. & 4.

Origen.

125. Ardenti flagrans amore illa cœlestis sponsa ab sponso inquirebat tantæ dilectionis objectum, non quia proprij amoris curam ignoraret, sed ut ab illo audiret, & sic firmiùs diligeret, & alacriùs suo benevolo perfrueretur studio: *Indica mihi (ait sponsa) quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Cantic. 1. num. 7. cui sponsus: *Si ignoras te, O pulcherrima inter mulieres.* Ibidem num. 8. Nota obiter, satis cordatè sponsam amore Dei sauciam se prædicare, quando sponsi mensam inquirit: ut exinde discamus, nisi amore prævio ad convivium Eucharisticum non esse accedendum. Bene, sed adhuc inquiro: quid sibi vult sponsi responsio: *Si ignoras te, O pulcherrima inter mulieres?* Philo Carpath. ad hæc verba purat adæquatam fuisse sponsi responsionem. Audi ipsum: *Nisi te ipsam noveris pulchram inter mulieres. Nisi intellexeris, inquit, ubi sis, ubi stes, ubi vigeas, ubi vivas; nisi sciveris tua forma gratiam, quam gratis accepisti; abi post calcaneos gregum. Minax oratio, admoniterius sermo, increpativa verba. Vbi enim ignorantia, ibi dedecus, & ignominia.* Non solùm sponsa dilectum quærebat, sed etiam de pascuis, & accubitu scisciabatur. Hoc est de mensa illa cœlesti, qua homines pascit in Eucharistia. Rectè ergo sponsus respondit: nisi te ipsam noveris pulchram inter mulieres; & nisi sciveris tuæ formæ gratiam. Quod est dicere: si pœnitentiæ tabulâ portum obtinuisti, & à peccatorum scopulis (prout humano more potest) sufficienti examine præmisso te liberam judicas, & animæ nitorem per legis observantiam te putas comparasse, sponsum inveniſti, ne timeas ad tantam mensam accedere Pulchrè D. Ambr. lib. de Isaac, & anima. cap. 4.

Cant. 1. num. 7.

Philo Carpat.

Ambros.

cap. 4. hæc Cantic. verba expendens: *Cui respondit verbum Dei. Nisi cognoscas te decora inter mulieres, quæ quereris, quòd relicta sis: nisi te cognoscas, nisi te pœniteat lapsus tui, nisi intentionem devotionis approbes, nisi fides tua, & sinceritas augeatur, querela nihil proderit.*

126. Ut panes in deserto Christus multiplicaret ad tantæ multitudinis saturandam inediam, sic
Matt. 14. n. 19. ait sacer textus, Matth. 14. num. 19. *Acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, &c.* Chrysostom. homil. 50. in cap. 14. Matth. inquirit: cur Dominus ante patrationem tanti miraculi respexit in cœlum, & benedixit; & cùm peccata dimisit, quando paradisum aperuit, & latronem introduxit; quando mortuos velut à somno suscitavit; quando imperavit mari, quando secreta cordium patefecit, & alia miranda patravit, nec oravit, nec tali ritu fuit usus? Sicut enim ad hæc patranda erat omnipotens, ita ad multiplicandos panes: quare ergo patraturus quod minus erat, in cœlum aspexit, panes benedixit, &c. His non prehabitis ad alia majora. Aptissimè respon-
Chrysost. det Chrysostomus dicens: *Quando autem panes multiplicavit, quod multò minùs erat, tunc in cœlum respexit . . . . docens non esse ad mensam accedendum quousque gratias ei agamus, qui cibum nobis præbuit.* Quasi dicat. Hoc miraculum Eucharisticæ largitatis erat umbra. Ideo ergo Dominus aspexit in cœlum panes benedicens, ut ostenderet, quanta cum reverentia ad tanti regis mensam debeamus accedere. Priùs enim in cœlo habeamus animum, & pro tanto beneficio debita persolvamus obsequia, legem ejus observantes, & inde puro corde, & animæ pulchritudine Sacrosanctum cibum poterimus suscipere.

127. Qui sic ad sacram accedit synaxim, dignum Deo præparat habitaculum, in quo velut in centro optatam requiem inveniat. Dei requies anima sancta est. Nam etsi Deus sibi ipsi requies sit e tamen in corde puro, & conscientia munda alaGenes. 2. n. 2. criter requiescit. *Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat: & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.* Genes. 2. num. 2. Petrus Damianus opuscul. 60. cap. 7. inquirit acutè: cur Deus quando cœlum, & terram creavit; quando germinantia terræ produxit; quando luminaria in cœlo constituit, & cuncta in lucem protulit nō dicitur requievisse, & die septimo requiem sumpsisse narratur? Doctissimus purpuraPetr. Dam. tus pulchram affert rationem. *Fecit itaque Deus cælum, & terram, & tamen requievisse non dicitur; fecit germinantia terræ, & luminaria cœli, & requievisse non dicitur; fecit omnia, quæ pascuntur in terris, & quæ moventur in aquis, & in omnibus nunquam legitur requievisse. Sed plasmato ad imaginem suam homine Sabbathum protinus quietis illuxit, & sic humanitatis conditor requievit.* Sed cur plasmato homine requievit Deus, qui in aliarum rerum creatione non dicitur requievisse? Quia hominem fecerat ad imaginem suam, hoc est, in gratia, & sanctitate creaverat, quæ divinæ naturæ est participatio, Quid ergo mirum, si Deus in homine requiem inveniat, in quo cor purum, & sanctitatem agnovit? Est enim anima sancta velut centrum, in quo Deus alacriter requiescit. Rectè ergo diximus cor purum recipiens corpus Christi, non solum decens esse habitaculum tanti regis, sed & ipsi etiam præparare requiem, ut expressè idem Dominus dixit Joan. 6. num. 56. *In me manet, & ego in eo.* Nam Ioan. 6. n. 56. quid est, Christum in homine manere, nisi in homine dignè Eucharistiam suscipiente requiem invenire?

In pectore, & in humeris sacerdotis lapides 128. fulgebant Onychini. Sed ad quid bis Onyx Pontificio deserviebat ornatui? Profectò, quia per istam gemmam Christus Dominus duabus constans naturis in unitate personæ significatur, ut præcedenti illatione num. 122. notabamus. Portabat igitur Pontifex in pectore effigiem Christi, quia jam illam in humeris portavérat. Quod est dicere: Quia sacerdos in humeris, qui operum sunt initium, Domini habebat effigiem, potest in pectore, & in corde eam habere. Nam si sacerdotis opera Christi non adversentur voluntati, sed secundùm divinam regulam patrentur, rectè poterit in pectore eamdem effigiem suscipere: In quo omnes erudimur, qua reverentia, & animæ dispositione ad hospitandum in pectore nostro vitæ auctorem latentem in Eucharistia debeamus accedere, videlicet, ejus legem in humeris portantes, præceptis ejus obedientes, ut sic decens tanto Domino habitaculum præparemus, in quo requiem desideratam inveniat.

ILLATIO XC.

Qui accipit beneficia, semper gratum sempérq; memorem beneficij se præbere tenetur.

129. I*Ngratus est* (inquit Seneca 3. de Benefic. cap. 1.) *qui beneficium dissimulat; ingratus, qui non reddit; ingratissimus omnium, qui oblitus* Seneca. *est.* Ergo qui semper memoriam beneficiorum in animo retinent, gratissimi debent judicari. Unde, qui beneficia se noverint accepisse, semper meritam gratiam pro eis tenentur persolvere. Ob hoc Salvianus lib. 4. ad Ecclesiam Catholicam dicebat: *Ante usum enim, ac munificentiam liberalitatis aliena liber est quispiam beneficiorum fœnore non gravatus: coguntur autem omnes ipsa conscientia sua ad repensationem vicissitudinis, postquam esse cœperunt debitores.* Nam sic qui beneficium accepit gratitudini manet adstrictus, ut semper memor beneficij, nunquam gratitudinis sit immemor, nec animum à gratiarum actione suspendat. Salvian.

Mirabile gratitudinis exemplum narrant Cra- 130. tes Pergamenus, & Stelichorus Poëta, ut refert Crates. Pergam. Stelich. Pierius. Pierius lib. 19. verbo, *Aquila.* Cùm decem & sex messores quemdam è sociis misissent, ut in urna aquam reportaret, reperit is apud fontem serpentem, qui cōplexus aquilam, eam arctissimis spiris implicitam suffocabat. At ille falce messoria armatus, audacter progressus ferro serpentem velut

ſpicam diſſecuit, & aquilam liberam abire permiſit. Cùmque hauſtâ in urnam aquâ rediſſet, ſingulis ſociis poculum miniſtravit: mox cùm ipſe quoque bibere vellet, præſto adfuit aquila, quæ poculum ab ore diſpulit ejectum procul. Factum miratur meſſor, & aquilam, quam proiè noverat, increpat; eamque apud ſocios ingrati animi ream agere meditatur, videt eos, & hîc, & illic concidentes vitam exhalare, unde ſimul, & aquam, quam illi biberant veneno infectam, & ſe periculo ſubductum intellexit, beneficiumque in volucrem optimè collocatum manifeſtiſſimè cognovit. Hæc apud Pierium. Si hæc vera ſunt, docet nos aquila, quanta animi devotione pro acceptis beneficiis debemus gratias rependere, ſiquidem in volucri rationis experte mirum gratitudinis exemplar, & accepti beneficij gratam memoriam inſpicimus. Sed proh dolor! Bruta docent, quod homines agnoſcere renuunt. Tanta eſt beneficij accepti vis, ut vel bruta ad ejus compenſationem velut compellat ad gratias pro ſuo modulo referendas.

131. Invenit Dominus in templo paralyticum, qui triginta, & octo annorum curriculum conſumpſerat in infirmitate ſua, & ait illi: *Ecce ſanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Joan. 5. num. 15. Joan. 5. n. 15. Hîc notari poteſt: quare Dominus peccata præterita non increpat, dicens; multa ſcelera, & ſtagitia commiſiſti, indignus prorſus eras beneficio ſanitatis, & alia hujuſmodi; & ſolum futuris delictis grave comminatur ſupplicium? Si peccata præterita triginta, & octo annorum duratione continua (hoc enim denotat illud: *Habens in infirmitate ſua.* Ibidem.) divinæ miſericordiæ viſcera non impedierunt, ut ei ſalutem conferrent: Cur Chriſtus futura prænonet cavenda dicens: *Noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat?* Aut quid haberent futura flagitia ad excitandam divinam juſtitiam cùm præterita divinam vocarunt miſericordiam? Fallor ſi hoc non dicitur propter ſanitatem acceptam. Ingens erat beneficium, hominem omni humano auxilio deſtitutum, & propter longævam morbi durationem quaſi connaturali aſſuetum infirmitati, in priſtinam ſanitatem reſtituere. Grandis abſque dubio liberalitas, & magnum ex omni parte beneficium. Minaciter ergo terret hunc hominem Chriſtus, ſi deinde inciderit in peccata; quia poſt acceptam ſalutem offendere largitorem, ſine dubio petulans eſſet ingratitudo. Quamobrem, etiam ob oculos beneficium proponit, dicens: *Ecce jam ſanus factus es*: ut in eo vigeat tanti muneris nunquam interitura memoria. Nec id tacuit Divus Cyprianus de diſciplina, & habitu virginum, dicens: *Dat vivendi morem, dat innocentiæ legem, poſtquam contulit ſanitatem; nec habenti liberè, & ſolutò vagari poſtmodum patitur, ſed ipſis potiùs, quibus ſanatus fuerat, mancipato gravius comminatur; quod ſit ſcilicet minor culpa deliquiſſe ante, cùm necdum noſſes diſciplinam Dei, nulla ſit venia ultra delinquere, poſtquam Deum noſſe cœpiſti.* Cyprian. Deum offendiſſe paralyticum ante beneficium ſanitatis, grave fuerat delictum; at poſt acceptam ſalutem eum offendere, divinam eſt excitare juſtitiam. Quia licèt Deo ſerò debitas gratias rependamus, à quo tòt accipimus beneficia, attamen poſt inſignem aliquam liberalitatem repetere peccata, nimia eſt ingratitudo. Obligat enim beneficium non ſolùm non offendere largitorem, ſed ſemper in animo ejus conſervare memoriam.

132. De ſeipſo loquens Pathmeus vates ſic ait capite 21. numero 20. *Converſus Petrus vidit illum diſcipulum, quem diligebat Jeſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus ejus.* Joan. 21. n. 20. Miror Joannem modeſtiæ eximium amatorem, ſic in propriis laudibus occupatum! Arrogantiæ ſpecimen videtur præferre, cùm altiùs præ aliis extollitur. At quis audebit, Evangeliſtam tanta inſimulare calumnia: Si ergo non egit ſuperbè; cur de ſeipſo, dilectum à Chriſto, ipſumque ſequentem, & recumbentem ſuper cor ejus non erubeſcit referre? Et cur aliis hæc, tenuique referenda non commiſit, à quibus abſque ſuſpicionis nota ſecurior eſſet commendatio? Ideo fecit ipſe, non ut ſe extolleret ſupra reliquos diſcipulos proprias referens laudes, ſed ut ſe memorem tot beneficiorum oſtenderet. Accubuerat enim Joannes in cœna ſuper Chriſti pectus, à quo divina ebibit myſteria, quod divini amoris maximum erat indicium. Grato ergo animo Joannes hæc beneficia retulit, indicans ſemper in eo illorum vigere æternam memoriam. Ita enim amabat gratitudinem, ut licèt modeſtiæ terminos videretur excedere, ſeipſum commendans; hanc ſuſpicionem pati non dubitat, ne videatur ingratus, & tot beneficiorum laboraſſe oblivione.

133. Hanc gratam beneficiorum memoriam deſiderabat Deus in populo, cùm Moyſi præcepit, ex Manna implere Gomor, & cuſtodire in futuras generationes. Ut conſtat Exod. 16. numer. 34. ubi dicitur: *Poſuitque illud Aaron in tabernaculo reſervandum.* Exod. 16 n. 34. Et idem refert Paulus ad Hebr. 9. num. 3. & 4. ut diximus in hoc verſ. 14. num. 124. ibi enim notabamus Manna ſimul cum legis tabulis aſſervatum in arca fuiſſe; vel juxta illam in interiori tabernaculo, ſecundùm varias doctorum ſententias. Sed quid ſibi voluit Deus, cùm Manna juxta legem juſſit cuſtodiri? Aut quid habet Manna cum lege, ut Deus illud præceperit, aſſervari in tabernaculo? Profectò, quia Manna eximium fuerat beneficium. Hoc enim pane cœleſti Deus populum eſurientem & anguſtiis famis oppreſſum paverat in deſerto: beneficium enim lex quædam eſt ad gratitudinem obligans. Adſit ergo juxta legem urna continens Manna, ut legis præcepta obſervent Hebræi tanti beneficij obſtricti memoria. Cupiebat Deus, populum totam legem obſervare: ut ergo eum ad totius legis invitaret obſervationem, juxta legem Manna propoſuit, ut tantæ liberalitatis memor populus, divinam legem non contemneret. Nam ita beneficij accepti memoria animum ad gratitudinem excitat, ut vel expertæ liberalitatis recordatio ſufficiat ad beneficium compenſandum, & ad fugiendam ingratitudinem.

134. Nec ſola memoria favoris accepti ad referendas gratias adſtringit. Nam ſi quis ingenuo animo polleat, vel ſola promiſſio beneficij ſat

eſt

est ad gratitudinem excitandam. Exemplum nobis præstitit Abraham. Cùm enim ei Dominus Chananæorum terram promisisset, ut constat Genes. 12. num. 7. tunc Patriarcha Aram construxit, ut grato animo Deum veneraretur: *Qui ædificavit ibi Altare Domino, qui apparuerat ei.* Sed cur Abrahamus tanta cum festinatione Altare Domino consecravit? Quia licèt à Deo solùm acceperat promissionem universalis benedictionis, ut constat ibidem, numero. 3. & possessionis terræ Chananæorum; cùm gratissimus esset, beneficii non expectavit experimentum, ut suam ostenderet gratitudinem. Sic Abulensis quæst. 28. in cap. 12. Genesis: *Et ædificavit ibi altare; istud altare fecit Abraham ad gratias agendas in eo immolando hostias.* Abraham terram illam non possedit, nec ejus posteritas, nisi post annos quadringentos, ut dicitur Genesis 15. num. 13. tamen divina fretus promissione Aram construxit, in qua debitas gratias persolveret. Ingenuo, & grato animo, vel sola promissio sufficit, ut pro ea debitas referat gratiarum actiones.

Gen. 12. num. 7.

Abulens.

135. *Ob recordationem*, summus Sacerdos lapides onychinos portabat in humeris. Ob hoc à Mõtano dicti sunt, *Lapides Recordationis.* Hebraicè, *Lapides memoria*, ut Sacerdos quocunque se verteret, & ornatum illum, & beneficia tum ipsi, tum populo à Deo collata recognosceret, & debitas referret gratias. Nam sic beneficij acceptio animũ recipientis ad gratiarũ actiones adstringit, ut ingratitudo esset maxima, si excideret è memoria.

Montan. Hebraic.

ILLATIO XCI.

Quanto onere prematur, qui beneficium ab aliquo recepit.

136. NOn omnes, qui conferunt beneficia, liberales, & munifici judicandi sunt. Nam sunt plures, qui tametsi gratuitò videantur elargiri, subjectionem accipientium ipsis contendunt emere beneficiis; & qui dona admittunt, cùm aliquid pro acceptis reddunt, emprores imitantur. Elegantiùs multò hoc dixerat Philo Hebr. libro de Cherubim in fine, sic loquens de dantibus, & accipientibus: *Invenies igitur, si omnes consideres, eos quoque vendere, magis quàm donare, qui gratis largiri dicuntur: & quos putamus gratuitò accipere, eos reverà emere. Nam qui dando captant laudem, aut honorem, dum quærunt sibi reddi gratiam specioso donationis nomine venditionem pretexerunt: quando & venditores suarum rerum solent accipere pretium. Qui verò admittentes dona, cogitant reddere, & prima quaque occasione reddunt, idem quod emptores faciunt.* Vendit ergo beneficium, qui largitur; & emit illud, qui accipit. Quapropter non dubitarem asserere, magis efficere, qui accipit, quàm qui donat. Hic namque largiendo, si animo liberali gaudet, operatur juxta suam propensionem, vel si cupido, emit obsequium accipientis: ille verò, tametsi accipiat beneficium, constringitur ad reddendum pro eo, quod accepit. Denique qui largitur liber manet, at qui accepit, accepta rependere tenetur. Nec hoc solùm. Pro minimo munere debet gratias agere. Et ut uno dicam verbo; vel parvum beneficium accipienti gravissimum onus est, manus, & pedes ejus ligat, & quasi in servitutem redigit donantis. Singula confirmare non erit operosum.

Philo Hebr.

137. Sequentem multitudinem famis tyrannide oppressam, quinque panibus, & duobus piscibus aluerat Christus in solitudine. Manducaverunt ergo quasi quinque millia virorum absque feminis, & parvulis, & saturati sunt. Tunc Christus ait Discipulis: *Colligite, quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.* Joan. 6. n. 13. Fecerunt sic Discipuli ut refert Matth. cap. 14. n. 20. *Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.* D. Bernardus serm. 51. in Cantic. inquirit: Cur Christus aliàs munificentissimus, fragmenta, quæ superaverunt, jussit colligere? Si essent panes integri, forsan non miraretur Bernardus: at fragmenta panis tanto studio asservare redolet parcitatem. Hispanè diceremus: *Parecia mucha miga jeria.* Non fuit parcus Dominus, ait Bernardus, sed nimis avidus, quòd Discipuli nec minimi beneficij patiantur oblivionem. Audi ipsum. *Colligere fragmenta, ne pereant, id est, nec minima beneficia oblivisci.* Nihil aliud cõtinet hoc præceptum colligendi fragmenta, nisi desiderium, quòd Discipuli, & omnes, qui à Deo beneficia accipiunt, in magnis, & in parvis gratum animum ostendant, semper ea in memoria retinentes. Non ergo hoc studium parcitati vertendum est (nam qui parcus existeret, qui pro omnibus seipsum contulit?) Sed quia cùm in solitudine liberali manu totam illam multitudinem subita cibasset annona, colligere fragmenta jussit, ut illa præ oculis haberent, & tanti beneficij debitas rependerent gratias. Perbellè Bernardus: Sed propiùs ad nostrum thema accedentes, rem adhuc debemus examinare. *Tulerunt reliquias*, &c. inquit sacer textus. At cur Dominus panis fragmenta super Discipulorum humeros, jussit asportari? Ut ostẽderet, quàm grave onus sit, accipere beneficium; siquidem fragmenta, etsi minutula, dum accepta sint, maximè accipientium animos onerant, & gravant. Non longè ab his distat Victor Antiochenus in cap. 6. Marci, dicens: *Tantam reliquiarum copiam fieri voluit, ut duodecim sporta inde implerentur, quas singulas quoque quò miraculum evidentiùs evaderet, & eorum qui interfuerant sensibus tenaciùs inhæreret, in humeros tolli, & asportari, mandavit.* Sic beneficiorum sarcina accipientes aggravat, ut qui liberalitatem experti sunt, quasi grave onus sibi imponat. Ob hoc ergo Dominus, super Discipulorum humeros fragmentorum sportas jussit asportari, ut recipiendi onus declararetur.

Bernard.

Victor Antioch.

138. Vix Mariam Dominam salutavit Archangelus, & dignitatem Deiparæ omnem captum superantem ei proposuit, sanctúque Spiritus obumbratione tantum mysterium patrandum fore nunciavit, cùm sanctissima respondit Virgo: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.* Lucæ 1. numer. 38. Quid ais, ô Virgo sacrata! Si dignitate Deiparæ ad Reginæ Angelorum solium elevaris: cur purpureum

Luc. 1. num. 38.

amictum, vel ut melius dicam, candidum puritatis, simulque Reginæ insigne abjeciſti nota ſervitutis? Eleganter, & acutè Chryſolog. ſerm. 142. ad rem noſtram reſpondet: *Quæ vocatur ab Angelo Domina, ipſa ſe cognoſcit, & confitetur ancillam: quia devotus animus infulis beneficiorum creſcit ad obſequium.* Acceperat beatiſſima Virgo ſupereminentem ſupra omnes Angelorum Choros Deiparæ dignitatem: & propter hoc ſe confitetur ancillam. Quia licèt divina maternitas tanta excellentia floreat, ut ſupra eam excelſior nequeat excogitari: propter tantum beneficium ancillam ſe vocat Domini. Quia niſi, quæ tantam dignitatem recepit, uſque ad ſervitutem ſe abjiceret, illam non poſſet compenſare, nec pro ea debitam referre gratitudinem. Sic namque beneficij acceptio ad illud compenſandum obſtringit, ut ſi accipientis animus gratus ſit, eum redigat in ſervitutem. Nec hoc ſolum: compedibus, & manicis velut alligant accipientes accepta beneficia.

Chryſol.

139. Hujus veritatis non contemnendam imaginem præſtitit nobis Lazarus excitatus, cum divinæ vocis imperio è monumento vivus ſurrexit. Joan. 11. n. 44. *Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes, & manus inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata.* Joannis 11. numero 44. Si tamen quæras, cur Dominus, cùm juſſit tollere lapidem monumenti, vittas, quibus pedes, & manus Lazari vinciebantur, ſolvere non juſſit, ut expeditior prodiret à monumento vittarum vinculis abſolutus? Vel quare cùm eum ad vitam revocavit, voluit, ut appareret feralibus infulis inſignitus? Dicam, ideo factum, ut Lazarus cùm ſe vivum inſpiceret, vinctum tamen faſciis, quibus jacebat in tumulo, reſurrectionis beneficii non eſſet immemor. Alia adhuc mihi ſe offert ratio. Ligatus ergo prodiit è funere, quia vitam acceperat, ut ſuam gratitudinem oſtenderet, ſimulque beneficia manus, & pedes adſtringere, velut in ſervitutem redigere animum recipientis: *Quia devotus animus infulis beneficiorum creſcit ad obſequium.* Ligant ergo beneficia.

140. *Charitas enim Chriſti urget nos: æſtimantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt.* 2. ad Corinthios 5. numero 14. Difficilis videtur Apoſtoli diſcurſus: nam ex eo, quòd Chriſtus pro omnibus mortuus ſit, infert, omnes mortuos eſſe; cùm exinde potiùs inferatur, omnes vivere, ſiquidem morte ſua noſtram mortem deſtruxit. Ergo meliùs inferret: Chriſtus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes vivunt. Quia morte ſua omnibus vitam promeruit. Divus Gregorius libro primo Paſtor. capite quinto, his verbis dubio ſatisfacit: *Si Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt. Etſi pro omnibus mortuus eſt: ſupereſt, ut qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt.* A Paulo mutuavit Gregorius verba, ut huic dubio ſatisfaceret, Vis ergo illationis eſt. Per Chriſti mortem omnes vitam recepimus. Igitur cùm ipſe mortuus fuerit, ut nobis vitam conaret, jure gratitudinis debemus, & ei noſtram vitam offerre, ita ut nobis jam non vivamus, ſed ei, qui pro nobis mortuus eſt. Nam ſi vixit Chriſtus, ut pro nobis moreretur: æquum eſt, ut nos vivamus Chriſto morientes nobis, & ſic gratiſſimo animo vitam noſtram ei, à quo accepimus, reddemus. Hæc enim eſt tanti beneficii arctiſſima obligatio.

2. Ad cor. 5. num. 14.

Gregor.

Lapides ſuperhumeralis Pontificis, & populi excitabant memoriam, & gratitudinem. Utrumque denotat facer textus in hoc cap. 28. num. 12. ut ibid. diximus n. 31. Sed cur Deus à Sacerdote, & populo tantam exigebat memoriam? Quia Sacerdos eximiam Pontificis dignitatem, & ſpecioſum ornatum, populuſque miniſterio Sacerdotis cumulatiſſima beneficia recipiebant. Meritò ergo ad recordationem vocantur, ut Deo pro tantis beneficiis debitas grates referant, & ejus voluntatem adimpleant. Nam qui alicujus liberalitatem experitur, non ſolùm eam grato animo debet rependere, ſed velut ſervus ligatus infulis beneficii totum ſe tradere in obſequium largitoris. 141.

ILLATIO XCII.

Ingrati animi turpitudinem quanto odio Deus proſequatur,

NIhil apud homines ſeneſcit celeriùs, quàm beneficium, dicebat Diogenes, Dici enim vix poteſt, quanta accepti beneficii apud pleroſque ſit oblivio. Hinc mortalium oritur ingratitudo, quæ turpe vitium eſt, & deteſtabile damnum. Quàm bene Seneca lib. 1. de beneficiis: *Non referre gratiam beneficio, turpe eſt. Per ſe fugienda eſt res, ingratum eſſe.* multa ſibi damna ingratus accumulat; juxta antiquum Proverbium: *Adjutorem ingratus non inveniet.* Parum hoc. Divinas manus velut vincit ingratus, & quæ in omnes effundunt beneficia, ingratis conſtringuntur. Dæmonis centrum eſt ingratus, & divini furoris meretur indignationem. Probemus ſingula. 142. Seneca.

Cùm Marcus per totum caput quintum innumera referret miracula à Chriſto Domino patrata in regione Geraſenorum in 6. capite refert eumdem Dominum in propriam patriam tranſmigraſſe, & ait, numero 5. *Et non poterat ibi virtutem ullam facere: niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit.* Nimis audet Evangeliſta, cùm hæc narrat. Si enim dixiſſet: nolebat ulla ſigna facere, quia non eſt Propheta ſine honore niſi in patria ſua, & in domo ſua; ſuſtinerem utique: at non poſſe ibi virtutem ullam facere, videtur difficillimum. Nam Chriſtus Dominus ſicut in illa regione erat omnipotens, ſic & in patria ſua. Ergo Quemadmodum illic ſigna patravit, & hîc poſſet, ſi vellet & majora efficere. Quare ergo Marcus potentiam Chriſto ad portanda miracula in propria patria videtur abnegare, dicens; *Et non poterat ibi virtutem ullam facere?* Non negat Evangelicus Scriptor Chriſto Domino potentiam, cùm ait, in patria non poſſe ſigna efficere, ſed his verbis ingratitudinem Judæorum increpat, & oſtendit. Talis namque naturæ eſt ingratus, & tanta in eo recipiendi beneficium eſt indignitas, ut vel ipſum Chriſtum 143. Marc. 6. num. 5.

Christum summè beneficum, quasi impotentem reddat, ut ei beneficia conferat. Poterat Christus ubique miracula patrare. Quis hoc dubitat? Poterat immensa elargiri beneficia: at ingratis quasi impotens refertus. Perbellè Victor Antiochenus ad hæc verba: *Et non poterat ibi virtutem ullam facere. Hoc propter eorum duritiam, & incredulitatem dicitur, qui illiusmodi beneficio potituri erant.* Victor Antioch.

Nefas esset vel cogitare, Christo Domino defuisse potentiam ad faciendas virtutes in sua patria: Verùm quia recipientium animi ingratitudinis, & incredulitatis vitio torpebant, id non posse, quod efficere poterat, refertur, ut ostendat, quanto odio prosequatur ingratos. Nam tametsi Christus ex se beneficus, & liberalis sit, (si tamen, qui beneficium est recepturus, pestifero ingratitudinis morbo laborat,) quasi impotens ad benefaciendum ingratis patitur prædicari; ut exinde constet, ingratos velut divinas alligare manus, ut suæ beneficentiæ eis largiatur divitias. Ex ingratitudine igitur, & incredulitate suscipientium in Christi dignitate quædam veluti impotentia ad benefaciendum apparuit.

144. Dæmones illi, qui domicilium habebant in monumentis, & miserum quendam hominem possidebant, cùm à Christo Domino ejiciendos fore pertimescerent, summis precibus eum obsecrabant, ut ab homine transferantur in porcos: *Et deprecabantur eum spiritus immundi dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.* Marc. 5. n. 12. Ibid. n. 13. Marc. 5. numero 12. Quod ita factum est: *Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.* Ibidem, 13. Miror hos dæmones miserabilem appetere societatem. Primum in monumentis habitabant veluti ossa corrodentes, (Quis nisi dæmon defunctorum ossa effoderet, ut eorum defectus patefaceret? Dæmones enim sunt, qui mortuorum ossa corrodunt, & sanguinis, & genealogiarum rotas inflammant:) & dæmonibus crudeliores aliqui homines sunt, qui vel defunctis non parcunt, eorum genera, mores, & vitam in superstitum memoriam revocantes. Nam dæmones etsi in monumentis habitarent, defunctorum tacebant errata; non sic homines, qui scrutantur ossa, ut eorum defectus in lucem prodant: Dæmones ergo à monumentis in porcos transferri desiderabant: *Mitte nos in porcos.* Sed cur potiùs in porcorum gregem, quàm in aliud habitaculum transmitti cupiebant? Author operis imperfecti homilia 17. in Matth. ob ingratitudinem horum animalium id factum putat. *Porci proprium est*, inquit, *in cœno se volutare, nunquam in cœlum aspicere, nec quærere Dominum suum.* Imperf. Immundus dæmon immundum desideravit habitaculum, & ingratus ingratum quæsivit. Est enim porcus ingratitudinis hyerogliphicum. Nam hoc animal semper terrena cupiens, nunquam in cœlum oculos convertit, & supremis Domini oblitus, nec pro creationis beneficio, nec pro conservationis favore debitas refert gratias, quas cætera animalia brutali instinctu videntur referre. Ecce cur dæmones, licèt molestè tulerint, intellectis hominis amittere possessionem, porcorum gregem desiderant habitaculum, & in eo velut in centro quietem habere præsumunt; quia ingratitudinis symbolum. Ergo ingratus dæmonis est centrum; in quo requiem judicat invenire.

145. Huc usque probavimus ingratos divinam impedire liberalitatem, & esse velut dæmonis centrum: nunc probandum restat quanto Deus eos odio prosequatur, Profecti fuerant Israëlitæ de monte Domini itinere trium dierum. Quid inde? *Interea ortum est murmur quasi dolentium pro labore contra Dominum. Quòd cùm audisset Dominus iratus est. Et accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem.* Num. 11 n. 1. Numer. 11. num. 1. Examinare oportet populi delictum, ob quod tam severè à Domino punitur; si quia dolens pro labore quæritur; permissum est dolenti, suspiriis, & quærimoniis levamen aliquod afflictioni præstare. Cur igitur Deus; aliàs summè misericors, ita severè punit flammâ extremam castrorum partem? Apertissimè Salvianus lib. 6. de provid. num: *Laborem quoque se sustinere idem populus ingemuit, & propter hoc plagis cœlestibus verberatur: non quia laboranti gemere non liceat, sed ingratus scilicet fuit gemitus, Dominum quasi autherem immaculati laboris accusans.* Salviani Non propter gemitum punitur populus, sed propter gemitus ingratitudinem. Accusabat Dominum authorem immaculati laboris. Hæc summa fuit ingratitudo. Nam cùm tot à divina largitate accepisset beneficia: nempe, cùm eos Deus à tyrannide Ægyptiorum liberavit; maris undas divisit, ut sicco pede illud trajicerent, & Pharaonis iram effugerent; in deserto pavit, & alia innumera: tunc pro labore trium dierum de Deo ita conqueri, ingratitudinis magnæ erat indicium. Meritò ergo Deus eos acriter punit, extremam castrorum partem flammis consumens.

146. *Quicunque dixerit verbum contra Filium Hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, nec in futuro.* Matth. 12. num. 32. Matthæi 12. numero 32. Pater Maldonatus ad hæc verba asserit, non esse intelligenda de illis hæreticis, qui divinitatem Spiritui sancto negabant: quia certum est, Eunomianos multoties ab Ecclesia admissos, cùm errores retractabant. Quamobrem sequens Augustinum concludit hic author, peccatum in Spiritum sanctum hîc intelligi, peccatum quod contumeliosis verbis contra Deum committitur; quale fuit Pharisæorum, cùm invido, & audaci animo dicebant; Christum in Beelzebub expellere dæmonia. Idē author, loco citato, quinque diversa contra Spiritum sanctum refert genera peccatorum ex sententia D. Augustini. Primum est, impœnitentia finalis: sic Augustinus libro de fide ad Petrum, cap. 3. & libro de vera & falsa pœnitentia, cap. 4. & sermone 11. de Verbis Domini. Secundum peccatū est; non credere in Ecclesia remitti peccata, & contemnere divinam liberalitatem, & pertinaciter in hoc perseverare usq; in finem. Ita Augustinus in Enchirid. cap. 83. Tertium est; cùm aliquis invidiâ contra proximum operatur contra charitatem, post acceptam gratiam Spiritus sancti: Maldon. Augustin.

Idem

Idem Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte. Quartum est; desperatio divinæ misericordiæ. Augustinus in cõmment. inchoatis in epistola ad Romanos. Quintum est; dæmoni attribui opera Spiritus sancti. Augustinus in quæst. ex utroque testamento, quæst. 102. Hinc ortum habuit communis sententia Theologorum distinguentium sex peccatorum differentias contra Spiritum sanctum: nempe impœnitentia finalis, desperatio, obstinatio in malo; impugnatio veritatis, præsumptio: & invidia de charitate proximi. Ita sanctus Thomas ad præfata verba Matthæi, Hugo Cardinalis ibidem, Abulensis quæst. 70. & alij. Hîc Maldonatus per peccatum contra Spiritum sanctum intelligit peccatum Pharisæorum dicentium Christum dæmonia expellere in virtute Beelzebub, & opera Spiritus sancti dæmoni attribuentium. Quod peccatum irremissibile ait Christus, non quia remitti non possit à Deo, cùm verisimile sit ex his qui hæc dicebant, multos fuisse conversos ad Evangeliũ: dicitur tamen irremissibile, quia ex malitia, non ex ignorantia procedebat, & etiam propter difficultatem remittendi, sicut Matth. 19. num 22. de ingressu divitis in Regnum Cœlorum. His prę-jactis obiter, dubium non leve mihi se offert: cur peccatum contra Filium Hominis remissibile est, peccatum verò contra Spiritum sanctum irremissibile judicatur? Si hoc à remissione excluditur, quia est contra Deum, etiam peccatum contra Filium Hominis Christum, est contra Deum. Ergo vel utrumque irremissibile, vel neutrum. Non est facile hujus quæstionis dissolvere nodum. Cajetanus ad cap. 12. Matthæi putat hîc Spiritum sanctum accipi pro Deitate, non pro tertia Trinitatis Persona, & sic peccatum contra Spiritum sanctum, peccatum contra Deum intelligit. Sed adhuc urget proposita difficultas: nam Christus Deus est: ergo peccatum contra Christum etiam erit contra Deum. Ergo irremissibile. Quare ergo peccatum contra Filium Hominis remissibile dicitur? Dupliciter poterant peccare Pharisæi contra Christum: vel putantes esse purum hominem; & sic remissibile erat eorum peccatum: vel blasphemantes virtutem Dei, eamque tribuentes dæmoni, & hoc modo irremissibile erat. Ita exponunt præfati authores. Verùm si sequamur sancti Thomę expositionem, per Spiritum sanctum hîc tertia Trinitatis Persona intelligenda est. Sed cur blasphemia contra Christum, adhuc ut hominem, est remissibilis, irremissibilis verò contra Spiritum sanctum; cùm uterque sit Persona divina; & cùm Christus, adhuc ut homo, blasphematur, est verùm dicere, Deus blasphematur; sicut ex eo quòd Christus in quantùm homo sit passus, est verum dicere, Deus est passus per communicationem idiomatum? Quid agnoscimus in Spiritu sancto, ob quod offensa contra eum sit irremissibilis? Certè, quia Spiritui sancto, per appropriationem, donorum tribuitur largitio. Remissio peccatorum fit in Spiritu sancto; & per ipsum nobis tribuuntur charismatum dona: blasphemare ergo contra Spiritum sanctum est, ejus beneficia contemnere; & ingrato animo pro donis rependere contumelias. Meritò ergo hoc peccatum, quod tantam continet ingratitudinem, remissione caret. Audi sanctum Thomam loco citato in sua catena ex Augustino sic loquentem. *Primum itaque credentium beneficium est, in Spiritu Sancto remissio peccatorum: contra hoc donum gratuitum loquitur cor impœnitens. Ipsa ergo impœnitentia est spiritus blasphemia, qua non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Contra enim Spiritum sanctum, quo peccata dimittuntur, verbum valde malum, sive cogitatione, sive lingua sua dicit, qui secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ.* Ingratus ergo est, qui verbum blasphemię profert contra Spiritum sanctum gratię datorem, & munerum. Meritò ergo peccatum contra Spiritum sanctum irremissibile judicatur; ut denotetur ingratitudinẽ indignam esse venia, & remissione.

S. Thom. Hugo Card. Abulens. Cajetan. S. Thom.

147. Ob recordationem nomina filiorum Israël erant sculpta in utroque latere superhumeralis: Hoc expresserunt amplius Septuaginta, cùm legêre: *Lapides memoriale sunt filiis Israël.* Ut Sacerdos, & populus beneficia divina Patriarchis concessa, à quibus ducebant originem, grato rependerent animo, semper ea in memoria retinentes; ut sic ab ingratitudinis vitio immunes divinam rursus experirentur munificentiam. Ubi nota, Deum ad excitandam Sacerdotis, & populi gratitudinem lapidibus usum fuisse durissimis, ut per eos increparet ingratos, liquidem in lapidibus adest memoria, quando hominibus deficit. Ingrati enim duriores lapide sunt.

Septuag.

ILLATIO XCIII.

Quanti Deus faciat supplicum preces.

148. MUnificentissimum Deum contumeliis afficit, qui de ejus liberalitate dubitare, præsumit: at quamvis Deus natura sua sit beneficus, vult, quæ sibi sunt placita postulari. Non subterfugit hoc Gentilem Socratem apud Valerium Maxim. libro septimo, capite secundo: *Nihil ultra petendum à Diis immortalibus, quàm ut bona tribuerent quoniam ij demum scirent, quid cuique esset utile, nos autem plerumque id votis expetere, quod non impetrasse melius foret.* Multoties homines divitias appetunt, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiscunt, qui parturierunt contemptum, &c. Petendum ergo est, quod Deo placet, & nobis judicat expedire: sic enim oratio nostra Deum delectat magnoperè. Quod pulchro paradigmate explicuit Chrysostomus homil. 13. in cap. 6. Matth. *Sicut thymiama*, inquit, *bene confectum delectat hominem odorantem, sic oratio justi suavis est ante Deum.*

Valer. Maxim. Chrysost.

149. Divina sapientia, quæ prout in Deo est, tot, & tanta molitur, & delineat, summaque voluptate gaudet; extra Deum nullibi reperitur alacrior, aut jucundior, quàm in nobis, dum nos ad sanctè, pièque vivendum regit, & confirmat, ut ipsa gaudio plena satis explicuit, 8. Proverb. num. 31. dicens: *Et deliciæ meæ esse cum filiis hominum.* Sed cur divina sapientia non clamitat in Angelis deliciari? Angeli enim naturâ

Prov. 8. n. 31.

turâ suâ nobiliores, & præstantiores nobis sunt; gratiâ etiam firmiores. Ergo jucundiores delicias in Angelis, quàm in hominibus inveniet. Rursus; in illis nobilitatem, & gloriam suam magis ostentaret, quàm in his: quia Angelos nihil à bonis operibus retardat, imò potiùs omnia, quæ habent, virtutem, & vitam secundùm rationem suadent illis: at in homine, in quo semper cum ratione certamen init appetitus, maxima ad vitium est propensio. Quî ergo fieri potest, ut in eo Deus inveniat delicias? Certè, quia homo à primæva constitutione auxilia à Deo petere, docetur. Ita enim Deo jucunda est hominis deprecatio, ut licèt natura angelica præstantior sit humana; tamen quia ista velut mendica, & periculis obnoxia opem à Deo postulat, magis divina sapientia in homine, quàm in Angelis ostentat, deliciari. Huc spectant verba Divi Bernardi sermone de sancto Martino causam reddentis, ob quam Deus hominem fecerit staturâ procerum. *Nam &*

Bernard. *propterea*, inquit, *rectum fecit hominem, etiam corpore ipso, & os homini sublime dedit, cùm prona utique spectent animantia cætera terram, ut attollens ad sydera vultus, illico suspiret, ubi tam beatâ, & perennem conspicit mansionem.* Quasi dicat: Ideo Deus hominem fecit rectum, & os illi in sublimi loco largitus est, ut semper ad cœlum suspiria mittens, à Deo opem & auxilium petat. En ergo tibi causam, ob quam delicias in filiis hominum habere pronuncîet: quia hominem scilicet ad petendum, exorandum, & deprecandum suam benignitatem erecta forma constituit.

150. Quàm confidenter accinebat David Psal. 33. numero 16. *Oculi Domini super justos, & aures in*

Psal. 33. Num. 16 *preces eorum.* Ita divina benignitas prompta est, ut nostris subveniat necessitatibus, tantique nostras facit preces, ut veluti obediens, aures intentas habeat, & expectantes labiorum nostrorum motus, ut postulata concedat. Eleganter Salvianus libro primo de providentia rem hanc expendit: referam ejus verba, etsi longa, digna ut exponantur. *Vide*, inquit, *qua benignitate agere*

Salvian. *cum suis Deum scriptura dicit. In hoc siquidem quod ait, oculos Domini super justos esse, affectus aspicientis ostenditur. In hoc autem, quod aures in precibus paratas, semper exaudientis largitas demonstratur: quamvis per id, quod dicit divinas aures in precibus semper esse justorum, non audientia tantùm Dei, sed quadam quasi obedientia Dei designetur. Quomodo enim in precibus justorum divinæ aures sint? Quomodo? Nisi, ut semper audiant, nisi ut semper exaudiant, nisi ut promptè audita tribuant, nisi ut illico exaudita concedant. Semper ergo ad audiendas Sanctorum preces paratæ Domini nostri aures, semper attenta sunt.* Quid illustrius?

151. *Antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus ego audiam*: ait Dominus Isaiæ,

Isaiæ 65. n. 24. 65. numero 24 & Psalm. 9. qui. 10. est apud Hebræos, numero 17. *Desiderium pauperum exaudivit Dominus: præparationem cordis eorum*

Psalm. 9. n. 17. *audivit auris tua.* Sed quî fieri potest, ut Deus exaudiat, antequam clament pauperes, & afflicti; & quomodo cordis desiderium auribus valebit percipere? Auditus objectum vox est, aut sonus: & præter hæc nihil potest audiri. Ergo desiderium, aut præparatio cordis extra objectum auditus est. Quomodo ergo Deus hæc ostentat exaudire? Aut quomodo hæc auribus percipere valebit? Quia Deus summa intelligentia non solùm voces percipit, sed antequam formentur in labiis, & à supplicibus proferantur; penetrat subtilissimè cordis desiderium. Sic enim lætatur precibus, ut ante verba desiderium penetrans, velut si vocibus peteremus, nos exaudit, & postulata concedit. *Arbitror*, (inquit Bernardus sermone 9. in Cantic.) *quod interdum nec verba expectat, sed solis cogitationibus advocetur. Denique ait homo, qui inventus est secundùm cor Dei: desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audiat auris tua.* Ex promptitudine ergo, qua Deus nostris subvenit indigentiis, provenit, ut vel desiderium audiat precantium. Preces cordis instar vocis sunt divinis auribus perceptæ. Ita namque deprecari desiderat, ut audiat, quod est extra auditus sphæram. Bernard.

152. Hospitatur Dominus apud Martham, & ut Marthæ quærimonias sedaret, simulque religiosum Mariæ commendaret obsequium, sic illam alloquitur. Lucæ 10. num. 42. *Martha, Martha* Lucæ 10 n. 42. *solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Non increpat hîc Jesus Marthæ solicitudinem: nam pio affectu Christo præparabat hospitium, sed pluris faciens otium, quod in Maria accusabat Martha, dixit: *Maria optimam partem elegit.* Sed quid est, quod in Maria inspexit Dominus, ut meliorem partem prædicat elegisse, quàm Martham? Aut quid est hoc, in quo sorori præstat Maria, ut magis Christo placeat, quàm quod officiosè, & attentè Martha præstabat? Profundè respondet Augustinus sermone 27. de verbis Domini in August. initio. *Intenta*, inquit, *erat Martha, quomodo pasceret Dominum: intenta Maria quomodo pasceretur à Domino.* Officium Mariæ, ex mente Augustini erat, ut pasceretur à Domino, Marthæ solicitudo, quomodo Dominum pasceret: at ex hoc responso potiùs videtur colligi Martham optimam partem elegisse, non Mariam; quia Dominum pascere melius videtur, quàm pasci à Domino. Quarè ergo Augustinus Mariæ ministerium Marthæ prætulit solicitudini, ex eo quòd illa pascitur, hæc pascit? Quàm profundè! Quia Maria, ut pasceretur à Domino, summis precibus eum exorabat, orationi, & contemplationi dedita, ut acciperet: Martha, utpote Dominum hospitans, non petebat, sed donabat. Ut ergo constet, pluris Deum facere justorum preces, quàm ab eisdem obsequia accipere, Mariam optimam partem elegisse affirmat.

153. In lapidibus onychinis filiorum Israël nomina erant sculpta, ut ea portaret Pontifex super utrumque humerum coram Domino, *Ob recordationem*, seu juxta Septuaginta: *Memo-* Septuag. *riale de ipsis*: non quia Deus, cui omnia sunt præsentia, recordatione indigeat, sed ut explicat Cajetanus hîc, *Ad memoriam suffragii,* Cajetan.

ut

ut Sacerdos pro universo populo opem postularet à Domino. Sed ad quid hæc nomina coram Domino proponebãtur, qui nullius patitur oblivionem? Non quia hoc indigeret memoriali, sed ut preces coram ipso effunderentur, & sic præstaret suffragium. Tanti enim supplicium facit preces, ut licèt omnia semper habeat in conspectu, patitur oblivioſus reputari, ut suam benignitatem exoremus.

ILLATIO XCIV.

Rubore suffunditur Deus, cùm negat, quæ ab eo postulamus.

154. EX divina largitate provenit, Deum tanti facere nostras preces; & ex divina etiam munificentia postulata concedere. Unde cùm nostris non assentitur precibus, vel quia postulamus incongrua, vel quia divinæ adversantur voluntati, quasi rubore suffusus faciem abscondit, velut illiberalitatis nota correptus.

155. Sodomorum scelera divinam excitarant justitiam, nec id cælavit Deus Abrahamum: at tunc pius Patriarcha summis precibus divinam implorabat misericordiam dicens: Domine numquid justum perdes cum impio? Si fortè in civitate essent quinquaginta justi, parceres civitati? Cui Deus respondit, parcam. Et quid si quadraginta quinque fuerint, ait iterum Patriarcha? Respondit Deus, non delebo civitatem propter quadraginta quinque justos. Summisè, & humiliter tertiò loquitur Abraham: Et quid si quadraginta? Non percutiam, ait Dominus. Et quid si tantùm inventi fuerint triginta, quartò interrogat? Quid si viginti? quid si decem? Respondit Deus: non interficiam: non delebo. Sed vix hæc dixerat Dominus, cùm terga vertens discessit ab Abrahamo:

Gen. 18. n. 33. *Abiitq; Dominus postquam cessavit loqui ad Abraham: & ille reversus est in locum suum.* Gen. 18. num. 33. Notare libet: cur Deus recessit ab Abrahamo, cùm propter decem justos non deleturus civitatem promiserat? Si Deus repetitas Patriarchæ preces sustinuit, & à quinquaginta justis incipiens, solis decem erat contentus, & propter eos gentem illam non deleret (in quo satis divina pietas splendebat) cur non expectat, ut Abraham iterum preces effundat? & cur à conspectu Patriarchæ festinanter discessit? Quia gradatim Abraham à quinquaginta justis usque ad decem descenderat; etsi Deus ulteriores expectaret preces, descenderet usque ad quinque, & eis non adinventis forsan absolutè postularet, ut parceret civitati. Cùm igitur Deus id non esset concessurus; abiit preces Abrahami prævidens, & quasi pudore correptus se abscondit, quia postulanda erat negaturus. Sic in-

Cajetan. sinuavit Cajetanus ad hunc locum dicens: *Cùm Deus finisset ultimam responsionem, non delebo propter decem, recessit non expectans ulteriores preces.* Tanti Deus facit preces justorum, quòd si aliquando postulanda est negaturus, abit quasi rubore suffusus; quia negat, quod postulatur. Ob hoc ab Abrahamo recessit, velut faciem abscondens, non expectans ulteriores preces. His panè diceremus: *No tiene Dios cara, para negar lo que le pide un amigo.*

156. Non minori festinatione conabatur Deus à Jacobo recedere, cùm luctabatur cum eo. *Dimitte me*, inquit, Deus *jam enim ascendit aurora.* Gen. 32. n. 26. Gen. 32. n. 26. Mirum est à servo detineri Dominum ita fortiter, ut illum oret, ut dimittat: & quòd Deus omnipotens à fragili homine detineatur. Sed quid mirum? Cùm Deus nunquam nos derelinquat, nisi priùs eum dimittamus. Benè. Sed placet in præsenti expendere causam, ob quam Deus à Jacobo petit, ut dimittat. Non eam tacuit Dominus: *Jam enim ascendit aurora*, ait. At quid interest quòd aurora rutilans ascendat, ut ex hoc convincatur Patriarcha ad dimittendum Dominum? Si Deus fortiter, & indefessè tota nocte usque manè luctaverat cum Jacobo: quid est in aurora, ut propter eam petat finiri certamẽ? Petierat Jacob benedictionem à Domino; & propter eam tota luctaverant nocte, quam dominus concedere recusabat; at cùm jam aurea fulgeret roseis aurora capillis, noctem discutiens, & diem reducens, à servo dimitti postulat Dominus, quasi erubescens negare in luce, quod in tenebris negaverat. Idque factum probavit: nam ut constat ibidem, numero 29. Deus Jacob benedixit in eodem loco. Consecutus est ergo Jacob aurora micante, quod totius noctis certamine consequi non valuerat. Quia tametsi Deus tenebrarum in umbris benedictionem negaverat, lucis jam coruscantibus radiis, & adveniente die, eam non audet negare: ne, quia non concedit, quod petitur, suffundatur rubore.

157. Consummaturus humani generis redemptionem Christus Dominus: *Inclinato capite tradidit spiritum.* Joan. 19. num. 31. Nunquam latis hæc capitis inclinatio expenditur à Patribus, & Doctoribus: Dixére plura plurimi: sed ni fallor, noviter expendenda est. Cur ergo Christus traditurus spiritum caput inclinat? Et quare non erecto, & sereno vultu emoritur, ut victoriam, quam reportabat de morte, declararet? Caput inclinans videtur, collum mortis imperio subjicere, quod cum victoria, quam reportavit de morte, non videtur componi: Quare ergo inclinato capite emisit spiritum? Quia manus clavis confossas, & plusquam alligatas habebat, ut munera sua effunderet. Nam licèt in cruce pendens humano generi contulit salutem; ex eo quòd manus alligatas haberet (in quo illiberalitatis erat specimen) caput inclinavit, velut faciem abscondens, quia illic, vel illiberalitatis haberet figuram. Ligatas manus habens impotens videbatur ad conferenda beneficia, quæ peteremus: abscondit ergo faciem caput inclinans, quia negantis præferret speciem.

Joan. 19. n. 31.

158. Hinc est, quòd Christus mavult ignorantis, quod scit, nota inuri, quàm negantis, quod ab eo postulamus. *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in Cœlo, neque Filius Hominis, nisi Pater:* Dicebat Jesus Marc. 13. n. 32. suis Discipulis de die judicii interrogantibus,

Marc 13. n. 32.

tibus. Sed quomodo hæc stare possunt? An Filius Dei ignorat ea, quæ Pater novit? Absit: cùm infinitè sapiens sit, sicut Pater. Cur ergo Christus se excludit ab illius diei cognitione. Multa respondent Theologi: Divus Ambrosius libro quinto de fide, capite octavo: Hanc solu-
Ambros. tionem præstat: *Mavult Dominus*, inquit, *nimio in Discipulos amore propensus, videri ignorare, quod noverat, quàm negare.* Interrogaverant Discipuli à Domino, quando illa, quæ prædixerat, erant eventura: ibidem, numero quarto: Ne ergo videatur Christus negare, quod petitur, nescire fatetur, quod scit; pluris faciens ignorantis nota infimulari, quàm negantis rubore suffundi: *Mavult, videri, ignorare, quod noverat, quàm negare.* Nam ita Deus liberalitatis titulo gaudet, & nostris precibus delectatur, ut, ne videatur negare, quod petitur, patitur eorum, quæ nescit, fateri ignorantiam.

159. *Coram Domino*: id est, coram Arca fœderis, ubi Dominus dabat responsa, portabat Aaron
Cajet. nomina filiorum Israël in lapidibus sculpta, *Ad memoriam suffragij*, ut ait Cajetanus ibidem. Hoc est: ut à Deo opem, & auxilium postularet. Ubi adverte, Deum hoc jussisse Sacerdoti, cupiens, ut coram eo preces effunderet. Ita enim munificus, & liberalis est Deus, ut licèt plura non postulata concedat; si tamen, quæ postulamus, quia minùs congrua sunt, aut ejus voluntati adversa, aliquando neget, faciem abscondit, velut rubore suffusus, & propter hoc in sanctuario, & intra velum preces effundi jubebat, ubi erat absconditus.

ILLATIO XCV.

Egenorum miseriæ voces sunt, quæ divinam excitant largitatem.

160. MOlesta res est paupertas, & durum rebus necessariis indigere. Ex pauperie tamquam ex matre mendicitas oritur, ex hac rubor, & impatientia. At hoc videtur his, qui de paupertate malè sentientes, molestum putant, indigere. Etenim si paupertatis, & indigentiæ thesaurum cognovissent, absque dubio paupertate contenti à rubore mendicitatis liberarentur. Scirent namque ipsam egestatis miseriam, divinam ad succurrendum vocare largitatem.

161. Errante Agar in deserto Bersabee, puer Ismaël ultimum ferè jam exhalabat spiritum siti magna oppressus: tunc mater, ne filij videret finem, abjecit eum subter unam arborem, quæ erat ibi, & intimo animi dolore, recessit ab eo, fletu, & suspiriis cordis anxietudinem manifestans. Quid tunc? *Exaudivit autem Dominus vocem pueri.* Genesis vigesimo primo, numero decimo septimo: Et misit Angelum, qui eam consolaretur, & pueri indigentiæ subveniret. Posset aliquis hîc notare, matrem, non puerum, vocem levasse suspiriis tristem, & lamentabilem: quare ergo sacer textus narrat, vocem pueri, & non matris fuisse exauditam? Puer tacebat, & sola mater vocem levabat: quare ergo Angelus vocem pueri refert exauditam? Perbellè: quia puer si angustiis oppressus fuit ultimum exhalabat spiritum? & quamvis patiens taceret, ipsa patientis indigentia tacitè clamabat ad Deum.

Gen. 21. n. 17.

162. Plasmato jam homine, dixit Dominus Deus: *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adjutorium simile sibi.* Genesis secundo, numero 18. Vide quanto studio Deus hominis negotio provideret. Non sic homo, qui velut sui oblitus, silentij erat cultor eximius, nec à Deo petierat sociam sibi consimilem: at Deus tacente homine, & eo non postulante, providit ei adjutorium. Notavit hoc Tertullianus libro de
Tertull. anima, capite 43. *Ille fons generis Adam ante ebibit soporem, quàm fistit quietem. Ante dormiit, quàm laboravit, imò quàm & edit, imò quàm & profatus est.* Nondum homo verbum aliquod fecerat: nam cùm primùm profatus est, dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Ibidem, numero vigesimo tertio: Ergo Deus homini non loquenti, nec postulanti providebat consortem. Sed cur Deus hominis negotij curam suscipit ipso tacente? Si homo indiget adjutorio, clamet, petat, exoret: quare ergo Deus hominis præoccupans preces, non postulata concedit? Quia etsi taceret homo, clamabat necessitas. Egebat homo adjutorio sibi simili, quo solatium, consortium, & sponsam haberet. Ergo tacente homine egestas clamabat: Ante dormiit, imò quàm profatus est. Supersunt voces, si clamat necessitas.

163. Ferè extremam pauperiem Dominus suadebat Discipulis, cùm Matth. 10. n. 9. dixit: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecu-*
Matt. 10. n. 9. *niam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.* Potestne major excogitari paupertas? Et tamen nihil eis defuit, ut constat Luc. 22. n. 35. ubi idem Dominus dixit eis: *Quando misi vos sine sacculo,*
Luc. 22. num. 35. *& pera, & calceamentis; numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt. Nihil.* Quid est, quod nihil discipulis defuerit, cùm in summam miseriam sint redacti? Sine auro, sine argento, sine pecunia, sine pera, sine calceamentis, & sine virga incedebant Apostoli: & tamen nullius rei eis defuerat subsidium; quia cùm tali rerum inopia premerentur, & quæ ad victum, & vestitum necessaria minimè suppeterent, ipsa horum egestas mutis vocibus clamans divinam invitabat misericordiam. Nec meliori arbitrio Apostoli omnia possiderent, quàm rebus omnibus orbati.

164. Hinc diaboli insciticm, cùm ad tentandum Christum accessit, ridendam judico. Jejunaverat Dominus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & postea esuriit. *Et accedens tentator dixit ei, &c.* Matthæi quarto, numero tertio. Non fuit ausus dæmon tentare Christum usque dum eum vidit esurientem putans à necessitate vincendum. Sic Basilius in catena sancti Thomæ
Basilius. hîc: *Sentiens enim diabolus, quia ubi fames, ibi imbecillitas aggreditur ad tentandum.* Et Chrysologus, sermone undecimo: *Esuriit Christus, ut tentandi materiam diabolus inveniret.* Verùm, etsi
Chrysol.

necessitas gravis magna sit tentandi materia; cùm propter eam fortissima mœnia sternantur: tamen puto à necessitate vinci, vel esse diffidentiam, vel imperitiam. Quapropter hîc dæmon maximè erravit putans victurum Christum, quia esurientem vidit. Nam si bene saperet, ex eo, quòd eum vidit in solitudine fame oppressum, judicaret; ibi, ubi nullum humanum expectabatur auxilium, adfuturum divinum. Probet hoc egregium illud facinus Abrahami, cùm in spem contra spem credens filium immolabat:

Genes. 2. n. 12. *Non extendas manum tuam super puerum, nec facias illi quidquam.* Expendit hæc sanctus Zeno Veronensis sermone de Abraham, & inter alia, quæ de Patriarcha elegantissimè loquitur, sic ait:

Zeno. Ver. *Secura mens, securior manus.* Secura fuit mens Abrahami credens in spem contra spem: sed quomodo securior fuerit manus, cùm filium immolabat, non satis percipio. At si nostri thematis non obliviscamur, pulchra ratio se offert. Nam cum viriliter Patriarcha brachium levavit, ut jugularet puerum, innocens victima omni favore humano erat destituta. Cùm ergo nemo esset in terra, qui illi posset succurrere, cœleste adfuit auxilium. Ergo securior fuit manus Abrahami, cùm ad jugulandum puerum elevatur; quia tunc humanum nullum supererat suffragium. Meritò ergo irridendam, judico, dæmonis insciitiam, cùm ad tentandum Christum aggreditur, ex eo quòd esuriret in deserto, in quo omni humano favore erat destitutus: quia exinde judicare deberet, divinum adfuturum auxilium.

165. Moribundus Jacob Judam benedicens, dicebat. Genesis quadragesimo nono, numero decimo:

Gen. 49. n. 10. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est; & ipse erit expectatio gentium.* Quæ verba de adventu Christi Domini explicat noster Abulensis ad hunc locum, asserens à Juda usque ad Herodem semper in Judæ Tribu fuisse Reges, Principes, & Dynastas, idque certa supputatione confirmat. His ita suppositis, placet quærere: cur statim, ac Reges defuerunt in Juda, natus sit Christus? Nam licèt tunc temporis Herodes regnaret in Jerusalem, (ut constat Matthæi secundo,) non à Juda, sed ab Idumæis ducebat originem, ut idem Tostatus notat ibidem. Quare ergo cùm Herodes cœpit regnare, statim natus est Christus? Aut quid Herodis regnum habet, ut quem tot Patriarcharum, & Prophetarum preces (etsi futurum) habere præsentem non valuerunt; tyranni Regis imperium vagientem in præsepio audiret? Profectò, quia deficiente Duce de Juda populus Hebræorum sub Gentili, & tyrannico jugo molestam habebat oppressionem, & naturalis Regis egebat adjutorio. Tunc clamavit Judaici populi necessitas, & multis clamoribus divinas pulsabat aures. Sed audi Chrysol. serm. 156. ubi dubium excitavit, & solvit, expendens illa verba

Chrysol. Matthæi secundo, numero primo: *Cùm natus esset Iesus in Bethlehem Iuda in diebus Herodis:* Sic ait: *Quid est, quòd tempore Regis nefandi Deus descendit ad terras, miscetur divinitas carni, fit cum terreno corpore cœleste commercium? Quid est, & quando non verus Rex, expulsurus tyrannum, & vindicaturus patriam, instauraturus orbem, libertatem redditurus adveniat?* Respondet Ravennatis lumen: *Herodes refuga gentis Iudaïcæ invasit regnum, libertatem sustulit, prophanavit sancta, confudit ordinem: quidquid disciplina, quidquid cultus est abolevit: meritò ergo genti sanctæ, quia humana desunt, divina succurrunt: & adest Deus ipse, cui homo non erat, qui adesset.* Quid illustrius.

Coram Domino portabat Aaron nomina filiorum Israël, quando populus Hebræorum premebatur angustiis: quia Deo sat erat, populi proponi necessitas, ut celeriter, & libenti animo ei succurreret. Imò quò major angustia, & humana ope magis destituta, eò majori studio adsunt auxilia divina: *Quia humana desunt, divina succurrunt.* Clamat mutis vocibus humana necessitas, & divinam opem solicitat. 166.

ILLATIO XCVI.

Laboriosa vita divini amoris est index.

FAllereтur, qui laboribus, & angustiis oppressus cogitaret, laboriosam vitam odij, & non divinæ dilectionis esse indicem. Hunc reprehendebat Origenes homilia tertia in Exodum his verbis: *Nemo ergo ita inuruditus divina sit disciplina, ut flagella divina perniciem putet, ut verbera Domini pœnalem credat interitum.* Deus namque, quos diligit, flagellat: imò quos flagellat, diligit. Hinc credendum est, labores, & afflictiones computari debere inter divina beneficia. Nam sicut Deus præstito primo beneficio, manet quasi obstrictus ad secundum, imò ad plurima; non aliter obstringitur his, quos laboribus affligit, cœlestia ad elargienda beneficia. 167. Origen.

Contentiosè Jacob tota nocte cum Deo, vel Angelo luctabatur. Ac cùm videret Deus, quòd eum superare non posset: *Tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit.* Genesis trigesimo secundo, numero vigesimo quinto. Post hæc, Deus benedixit Jacobo: ibidem, numero vigesimo nono: *Et benedixit ei in eodem loco.* Magna Deus Patriarchæ promiserat, ut referuntur Genesis vigesimo octavo, numero decimo quarto, & decimo quinto: Et tamen non legimus Jacobum benedictionem Domini consecutum, usque dum cum Deo luctam inivit; imò usque dum nervus femoris ejus emarcuit. Sed quid est, quòd Deus dilecto Jacobo, cui tot, ac tanta promiserat, distulit benedictionem usque ad luctam, & plagam femoris? Quid lucta habuit speciale propter quod Deus in eodem loco, hoc est in arena, in qua luctabatur, dignetur Jacobo benedicere? Occurrit dubio Stephanus Cantuariensis apud Godofridum ad hunc locum dicens: *Iacob debilitatus benedictionem obtinuit* 168. Gen. 32. n. 25. Ibid. n. 29. Stephan. Cant.

sinuli : hoc est, quòd virtus infirmitate perficitur. Ac si diceret : non obtinuit Jacob, nisi in luctu, & in certamine benedictionem divinam ; quia accepto vulnere in fœmore, ejus affligebatur dolore, & infirmi membri angustiatus molestia, vix valebat incedere. Debilitas ergo Jacobi divinam vocavit benedictionem ; ut exinde constet, afflictiones perpeti, non in perniciem patientis, sed in ejus utilitatem, si patienter sustineantur, redundare. Quis enim claudicare videret Jacobum, qui non existimaret à Deo, cum quo certamen inierat, fuisse derelictum, & despectum ? At non sic est : quinimo in ipso vulnere, & claudicatione habuit fidejussorem benedictionis : *Iacob debilitatus benedictionem obtinuit.* Ergo laborum calamitas divinæ beneficentiæ potiùs vertenda est, quàm rigori, siquidem in illa divinus favor fundatur.

169. Vix nascitur Jesus, cùm ab Angelo admonetur Joseph in somnis, ut simul cum puero, & matre ejus fugiat in Ægyptum, impiam Herodis crudelitatem eludens, quam in puerum tyrannus Rex furore accensus præparabat. Quid inde ? *Qui consurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte : & recessit in Ægyptum.* Matthæi secundo, numero decimo quarto. Matth. 2. num. 14. Hujus recessus causam satis indicat sacer textus ibidem, numero decimo tertio, dicens : *Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Sed placet investigare, cur Dominus potiùs in Ægyptum, quàm in aliam regionem vult secedere ? Ægyptiaca regio perfidis, & idololatris superstitionibus erat obnoxia. Insuper divinæ legi adversaria, & Hebræorum genti inimica. Quare ergo Jesus Herodianam fugiens Charibdim, scyllam quærit Ægypti ? Aut quid in Ægypto erat, quod divinum solicitabat adventum, juxta illud Oseæ undecimo, numero secundo : *Ex Ægypto vocavi Filium meum ?* Certè ; quia in Ægypto populus Israëliticus sub tyrannico Pharaonis imperio tot mala fuerat perpessus ; & agni Paschalis occisio, in qua Christi Domini passio fuerat præfigurata, habuit exordium, ut docuit Leo Magnus sermone tertio de Epiphania his verbis : *Nec sine illa regione pararetur singulis Hostia Sacramentum, in qua primum occisione Agni, salutiferum Crucis signum, & Pascha Domini fuerat præformatum.* Ex eo ergo, quòd in Ægypto Jacobeæ familiæ angustiis, & oppressionibus fuerant afflictæ, & Agni Paschalis occisione dolores, & mortem agnovit Dominus figurari, quibus nos redemit ; quasi laboribus, & pœnis allectus in Ægyptum potiùs, quàm in aliam regionem secedere voluit, eam suo adventu honorans, quia sui, & populi laborum fuit habitaculum ; ut ostenderet, labores, & afflictiones divinam allicere dilectionem.

Oseæ 11. n. 2.

Leo Magn.

170. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos*, dicebat Jesus afflictis, & in pressuris constitutis. Matthæi undecimo, numero vigesimo octavo. Ubi Cajetanus notavit, non dixisse : Tollam laborem, seu onus vestrum, sed refocillabo vos. Quinimò statim Dominus ait : *Tollite jugum meum super vos.* Ibidem, numero vigesimo nono. Sed cur ; cùm Dominus ad se vocat afflictos, & laborantes, non solùm eos ab onere non sublevat, sed novum jugum imponit ? Aut quæ refocillatio potest esse, si antiquo onere non sublato, novum superadditur onus ? Absque dubio maximum levamen promittebat. Quia jugum legis Evangelicæ imponens, cui persecutiones, miseriæ, & tribulationes erant annexæ, magnum promittebat solatium. Ut reficiat ergo eos, non tollit onus proprium, sed jugum legis superaddit ; quia si utroque afflicti, & onerati sunt, hoc ipso certam faciunt divinam refectionem. Perbellè Cajetanus. *Non promittit Christus*, inquit, *tollere labores, & malorum onera in hac vita : sed reficere interiori pabulo mentes, animosque hominum venientium ad eum.* Cupiebat Christus reficere ad eum accedentes, & pluribus eos cumulare favoribus ; & ad hoc non tollit labores, non ab oneribus propriis sublevat, sed novum jugum imponit, cui afflictiones annexæ sunt, ut hoc modo majora bona concedat. Ex voluntate ergo benefaciendi, & jugum imponit, & labores, & antiqua non tollit onera.

Ibid. n. 29.

Cajetan.

171. Divino Imperio Moyses obtemperans manum in Cœlum extendit, & subitò densis cooperto nubibus terribilis terræ imminebat tempestas. Horrifico strepitu tonitrua audiuntur ; celeri, & inordinato cursu fulgura discurrebant ; *Pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti. Et grando, & ignis mixta pariter ferebantur.* Exodi nono à numero vigesimo tertio. Mirabile erat, Moysis nutui elementa paruisse, sed mirabilius ni fallor, grandinem simul cum igne descendisse, ut terram Ægypti devastaret, & interficeret animalia. Sed unde inter grandinem, & ignem tanta societas ? Et unde tam pacificum consortium inter calida, & frigida ; humentia, & sicca : Stephanus Cantuariensis, ad hunc locum apud Godofridum, per grandinem labores, per ignem amoris flammam intelligit, ut noscamus, Deum, quos diligit, laboribus cumulare. *Ignis ergo*, inquit, *& grando mixta pariter sunt : quia dum Deus hominem punit ; & signum amoris sui impendit. In igne enim fervor divini amoris exprimitur.* Percussit Deus terram, & animantia Ægypti, ut rebellis Pharao Deum agnosceret, populumque dimitteret Hebræorum. Non ad perniciem percutiebat, sed ad Regis utilitatem, desiderans indurati cordis conversionem. Meritò ergo grandini, in qua labores designantur, admixtus est ignis divini amoris expressio ; ut doceamur, quòd quando Deus nos premit, sui amoris signum impendit.

Exod. 9. n. 23.

Stephan. Cantuar.

172. Refert Joannes capite undecimo Lazari infirmitatem : & cùm ejus eventus historiam texeret, non semel tantùm narrat, Christum Lazarum, & sorores ejus amasse, ut constat ibidem, numero quinto : *Diligebat autem Iesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.* Et numero tertio : *Domine ecce, quem*

Matt. 11. n. 28.

Ioan 11. num. 5. Ibid. n. 3.

quem amas infirmatur. Basilius Seleucus concione de excitat. Lazari in 2. tom. Bibl. vet. Patrum, sic interrogat: *Cur Evangelista historiam hanc texens, tam studiosè commemorat, Mariam dilexisse Iesum, & Iesum vicissim amasse Lazarum, & sorores ejus?* Cui quæsito sic respondet Isauriæ Antistes: *Nimirum, quo hinc intelligas, non ægrè ferendum esse, siqua interdum infirmitas in viros probos, Deoque devotos invaserit. Ecce,* inquit, *quem amas, infirmatur.* Infirmitas Lazari non opponitur dilectioni, qua Christus illum, & sorores ejus prosequebatur; imò ex morbi doloribus, & angustiis Christi comprobabatur dilectio. Si verò dicas: infirmitas Lazari ipsum vita spoliavit, & sorores afflixit. Quî ergo fieri potest, ut hæc signa sint dilectionis? Ex doctrina Basilij facile nodus solvitur: quia quos Deus amore prosequitur, affligit in hac vitâ. Igitur labores, molestiæ, morbi, & alia, quæ in hac lachrymarum valle patimur, divinæ dilectionis efficacissima sunt argumenta.

Basil. Seleuc.

173. Cùm populus Israël erat in aliqua angustia, aut calamitate constitutus, portabat Aaron Patriarcharum nomina in lapidibus pretiosis coram Domino, ut quanti apud Deum haberentur ostenderet, ex eo, quòd tribulationem pateretur. Est enim calamitas à Deo inflicta divinæ dilectionis index & superni favoris argumentum. Meritò ergo afflictorum nomina in gemmis incisa coram Domino præsentantur, ut quanti apud Deum sint, declaretur.

ILLATIO XCVII.

Calamitates, & labores divinæ legis memoriam excitant, & ad ejus observationem inducunt etiam dissolutissimos homines: imò ipsum dæmonem ad confitendum Deum compellunt.

174. QUanti momenti sint labores, & afflictiones, & quos in nobis afferant fructus, in præsentiarum est ostendendum. Vitiorum fugam, & emendationem vitæ debemus ærumnis. Id expressè docuit Salvianus Massilienſis libro sexto de providentia, ubi ait: *Qui corrumpimur rebus prosperis, corrigimur adversis: & quos intemperantes pax longa fecit, turbatio facit esse moderatos.* Quando regnum tranquillitate fruitur, cives deserviunt otio: ex hoc morum perversio, & vitiorum pullulat incrementum. At ubi bella, ubi inimicorum infestationes, ubi adversa succedunt, ipsis adversitatibus corrigimur, ad Deum clamamus, & tot malorum causam, novâ vitâ, studemus deponere. Ob hoc Isaias Abbas oratione vigesima sexta, in secundum tomum Bibliothecæ veterum Patrum dicebat: *Calamitates nobis sunt adjumento ad observanda mandata Dei.* Ergo non debemus conqueri de laboribus, & ærumnis, cùm ex eis vitæ, & morum correctio proveniat. Considera homines perditioni deditos, flagitiis addictos, moribus corruptos, imò ipsum dæmonem obstinatum; si calamitatibus opprimantur, Deum agnoscunt, & reverentur.

Salvian.

Isaias Abbas.

175. Vehementi, & insatiabili ira adversùs Christianos Saulus petebat Damascum, ut si quos inveniſſet, vinctos perduceret in Jerusalem: sed cùm jam propè Damascum esset, voce Domini perterritus, & subitanea luce circumfusus in terram cecidit, &c. Quid inde? *Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damascum. Et erat tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.* Actorum nono, numero octavo. Sed cur Christus, ut ad se Saulum attraheret, eum oculorum lumine privat? Si vas electionis, ut nomen Domini portaret coram Regibus, & filiis Israël, eligitur: cur absque visu, & cæcitate laborans prævenitur à Domino? Venantius Honoratus Pictaviensis homilia de oratione Dominica hanc reddidit rationem. *Beatus Paulus*, inquit, *voluntatem habebat adversùs Christum re verâ, cujus per Ecclesiæ populum devastabat; sed quando redemptor dignatus est, in persecutore suo magis pius esse, quàm justus, ut ad meliora accederet, eum per cæcitatis amaritudinem castigavit, & corporale lumen obduxit, ut ei spirituales oculos aperiret.* Contra Christi asseclas insurrexerat Saulus, qui adversus Stephanum manibus lapidantium, dum eorum vestimenta servabat, non lapidando mittebat lapides. At Dominus Jesus, ut ex persecutore amicum, ex Saulo Paulum, & ex luteo vase chrystallinum, & electum efficeret, eum cæcitate percussit, ut ad meliora accederet, & per cæcitatis amaritudinem oculos spirituales aperiret. Sic enim ex irato mitem, fidelem ex perfido, & ex persecutore eximium Evangelij Dominus fecit præconem. Tanta enim calamitatis est vis, ut effrænem iram persecutoris in Doctoris mansuetudinem valeat convertere.

Act. 9. n. 8.

Venant. Pictav.

176. Sed quid mirum, Saulum in Paulum calamitatum efficacia transformari, & Jesum, quem paulò antea persequebatur, revereri; cùm tyrannus, & impiissimus Pharao, dum secunda ranarum plaga percutitur, verum Deum recognovit? Annunciaverant Moyses, & Aaron huic impio Regi, Dei esse voluntatem, quod populus Israël liberè sacrificia offerret in solitudine. Quibus auditis induratus Pharao sic respondit: *Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Israël? Nescio Dominum, & Israël non dimittam.* Exodi quinto, numero 2. Nec his contentus tyrannus, præfectis operum præcepit, ut graviora Israëlitis onera imponerent, & eos affligerent flagellis, si lateritium non compleverint opus. Sic, & aliter miserum populum affligebant: Deum autem suorum nunquam immemor, durissimum Pharaonis cor plagis pungere, ut populum dimitteret, incœpit. Ministerio Aaronis aquas percussit Ægypti, & in terram, & horribilem sanguinem convertit, ut constat Exodi septimo, numero vigesimo. Deinde manum extendens, in

Exod. 5. n. 2.

fluvios

fluvios, rivos, & paludes, ascenderunt innumerabiles ranæ, quæ universam terram operuerunt
Exod. 8. n. 8. Ægypti. Quid tunc Pharao? *Vocavit autem Pharao Moysem, & Aaron, & dixit eis, Orate Dominum, ut auferat ranas à me, & à populo meo: & dimittam populum, ut sacrificet Domino.* Exodi octavo, numero octavo. Sed cur impius Pharao, qui paulò antea Dominum ignorabat, dicens: *Quis est Dominus, &c.* Postea Dominum recognoscit, à Moyse, & Aarone petens, ut pro eo Dominum exorarent? Unde tam subita mutatio indurato, & pertinaci animo provenit? Non aliundè quàm ex plagis, & calamitatibus, quas patiebatur impius, & scelestus Rex, respondit Origenes homilia tertia in Exodum, his verbis:
Origen. *Ecce Pharao durissimus, tamen proficit verberatus. Ante verbera Dominum nescit, verberatus supplicari pro se Dominum rogat. Est profectus in pœnis, hoc ipsum agnoscere, quod meruerit pœnam. Nescio ergo, ait, Dominum, & Israël non dimittam.* Antequam Pharao plagis verberaretur, Dominum ignorabat, post plagas Dominum confitetur. Quid est hoc? *Est profectus in pœnis.* Damna enim quæ patiebatur, obcœcatos oculos ejus aperuerunt, ut Dominum, quem antea negaverat, vel invitus postea confiteretur. Et quid mirum, durissimum Pharaonem post verbera Deum recognoscere; cùm dæmon obstinatus quando aliquod sibi imminens malum timet, Deum adoret, & recognoscat?

177. Dæmones illi, qui crudeliter miserum illum hominem torquebant, compellentes eum habitare in sepulchris, & monumentis, videntes Jesum clamaverunt ad eum dicentes: *Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei? Veniſti ante tempus perdere nos.*
Matth. 8. num. 29. Matthæi octavo, numero vigesimo nono. Apud Lucam capite octavo, numero vigesimo
Luc. 8. n. 28. octavo, sic legimus: *Quid mihi, & tibi, Iesu Fili Dei altissimi? Obsecro te, ne me torqueas.* Et apud Marcum capite quinto, numero sexto:
Marc. 5. n. 6. *Videns Iesum à longè cucurrit, & adoravit eum, & clamans voce magna dixit: quid mihi, & tibi Iesu Fili Dei altissimi? Adjuro te per Deum, ne me torqueas.* Mirabile est, dæmonem aliàs obstinatum in malo, & qui invidiæ incendio contra suum authorem æstuabat, tanta animi elatione, ut super astra solium suum exaltare præsumeret, nunc Jesum humiliter adorare, & Filium Dei confiteri! Rursus: ut constat Matthæi quarto, numero tertio, ardenter desiderabat
Matth. 4. n. 3. scire, an esset verus Filius Dei, cùm dixit: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Et ibidem, numero sexto, eadem dubitatione hæsi-
Ibid. n. 6. tans repetiit: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Et tandem numero octavo non adorare Dominum Jesum, sed ab eo adorari præsumpsit,
Ibid. n. 8. cùm dixit: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Ex his omnibus libet interrogare: quænam sit causa, ob quam diabolus, qui de Christo Domino malè sentiens, tum ei æquiparari audacter, & temerè præsumebat; tum an esset Filius Dei dubitans, ab eo adorari tentabat; modò apertè eum Altissimi Filium vocat, & adorat humiliter, ut refert Marcus? Fallor, si hoc non fecit dæmon calamitates imminentis timore concussus. Verebatur dæmon, à Christo Domino ex illo misserimo homine, ne expelleretur, quod ei maximum videbatur supplicium, ut ipse dicebat, *Ne me torqueas.* Hanc putabat calamitatem acerbam. Ex eo ergo, quòd pœna, & calamitati erat obnoxius, Christum adorat, & Filium Altissimi confitetur. Quàm pulchrè Origenes homilia tertia in Exodum, dum ait: *Scriptum est enim, quia clamaverunt dæmones ad Dominum, & dixerunt. Quid veniſti ante tempus torquere nos: Scimus te, quis sis. Tu es Filius Dei vivi. Ubi tormenta senserunt; sciunt Dominum.* Tanta est laborum, & calamitatum efficacia, tantaque vel imminentis pœnæ virtus, ut ipsum dæmonem, cui tunc tamquam præsens malum imminebat, compelleret ad confitendum, & adorandum Deum, quem antea, vel ignorabat vel despiciebat. Nam ubi tormenta sensit, Dominum recognovit. Origen.

Concludamus hanc illationem aureis Divi 178. Gregorij verbis, prima parte Pastoralis, capite tertio. Ibi enim egregius Pontifex docet, membra Christi debere fugere favores mundi, terrores minimè timere, pro veritate adversa diligere, & prospera formidando declinare. Audi rationem, quam assignat. *Quia ista*, inquit, *sæpe per tumorem coinquinant; & illa per dolorem purgant: in istis se animus erigit: in illis autem etiam quando se erexerat, sternit. In istis homo se obliviscetur, in illis verò ad sui memoriam nolens etiam coactus revocatur.* Quod Saülis, & Davidis confirmat exemplis, sic prosequens: *Sic Saül, qui indignum se priùs considerans fugerat, mox, ut, Regni gubernacula suscepit, intumuit ..... sic David authorù sui judicio penè in cunctis actibus placent; mox, ut pressura pondere caruit, in tumorem vulnerù erupit, factusque est in morte Uriæ crudeliter rigidus, qui in appetitu fœminæ fuit inviter fluxus.* Hæc Gregorius. Gregor.
Meritò ergo coram Domino filiorum Israël nomina portabat Sacerdos in lapidibus incisa, quando populo aliquod damnum imminebat: & jure optimo isti lapides memoriæ lapides dicuntur; quia in afflictione constitutus nesciret populus suum Creatorem oblivisci, cùm vel induratus Pharao positus in pressura Dominum recognovit, & obstinatus dæmon Christum Dei vivi Filium esse humiliter reveretur.

ILLATIO XCVIII.

Divina largitas aliquando negat, quæ postulamus, ut abundantius, quæ differt, concedat.

QUi beneficium differt, avarus aut pa- 179. rum munificus apparet: at si res expendatur attentiùs, sæpè in dilatione boni

magna liberalitas splendescit. Si quis quando, aut cui non oportet, beneficium conferret absque jure liberalis esset æstimandus. Pensanda sunt in largitione boni, quæ, cui, & quando beneficia conferantur. Ex his rectitudo liberalitatis coalescit. Ergo cùm quis beneficium negat, quia conferre non expedit, injustè avari, aut illiberalis nota insimularetur. Et quid, si negat, ut concedat munificentiùs? Absque dubio munificentissimi ostenderet conditionem. Non aliter Deus; qui tot beneficia hominibus distribuit, aliquando quæ ab eo postulamus, negat, ut abundantius ea conferat.

180. Infirmatur Lazarus, & sorores ejus miserunt ad Dominum quemdam nuncium, qui morbi faceret certiorem, cujus jam erat Dominus certissimus. Quibus auditis mansit Iesus in eodem loco duobus diebus. Moritur Lazarus, & venit Iesus in Bethaniam. Omittamus multa. Accesit ad sepulchrum: *Voce magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, &c.* Ioannis undecimo, numero quadragesimo tertio, & quadragesimo quarto. Sed, ô bone Deus! si Lazarum, & sorores diligebas; cur istis dolorem, mortem illi permittis? Majoris proculdubio esset amoris signum, si morbi extinguens malitiam, mortis laqueum impedires. Sic enim Lazarus mortis, & sepulchri non fuisset passus horrores, nec sorores ejus tot angustiis premerentur. Quare ergo adventum tuum distilusti in Bethaniam, & mortem amici permisisti? Divus Augustinus tractatu 49. in Ioannem longiùs ab initio sic dubio occurrit: *Trans Iordanem scilicet miserunt ad Dominum nunciantes, quòd ægrotaret frater earum, ut dignaretur venire, & eum ab ægritudine liberare. Ille distulit sanare, ut posset resuscitare.* Si in universum adventus Christi consideramus dilationem, forsan putabimus, eam ex animi remissione proveniisse; quia amicum dilectissimum reliquit, ut extingueretur à morbo. At fallimur ita judicantes. Nam si Dominus procrastinavit adventum, non fuit, quia amor erga Lazarum, & sorores langueret, sed ut majus eis impenderet beneficium. Si enim statim, ac infirmitas Lazari ei fuerat annunciata, iter arriperet, sanaret ipsum, sed non revocaret ad vitam. Et quamvis salutis beneficium magnum sit, pretiosior multo est vitæ restauratio. Protraxit ergo adventum, ut majus conferret beneficium: hoc est: ut non tantùm salutem, sed vitam etiam impertiret. Hoc enim est divinæ indolis stratagema: aliquando differre beneficia; ut ampliori manu ea elargiatur.

Ioan. 11. n. 43. Augustin.

181. Magdalenæ ardenter Christum quærenti, apparuit ipse rustico hortulani tectus indumento. Hæc referens Joannes capite vigesimo, numero decimo quinto, sic ait: *Conversa est retrorsum, & vidit Iesum stantem; & non sciebat, quia Iesus est. Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? Quem quæris? Illa existimans, quia hortulanus esset, &c.* Si quæras cur Dominus ita se Magdalenæ occultet, ut nec sui, vel minimum præbeat vestigium? Et cur eam tunc fragili, *Mulier*, vocabulo vocet, dicens: *Mulier, quid ploras?* Forsan existimabis parum diligere Magdalenam, aut non magni eam æstimare; siquidem cùm ab ea ardenter quæritur, dissimulat se rustico hortulani tegumento. Si tamen rem hanc penitiùs consideres, non est remissioni vertendum, quòd se occultet, sed ardentissimo amori, & flagrantissimo desiderio favendi Magdalenæ tribuendum est. Nam priùs se occultavit, ut statim manifestus appareat: appellavitque eam mulierem, ut illico pretioso, & honorabili Mariæ nomine eam condecoraret. Hæc enim est divinæ largitatis ars: negare aliquando beneficia, ut largiora conferat. Pulchrè hoc expressit Drogo Hostiensis de Sacramento Dominicæ passionis. *Occultat se*, inquit, *ut ardentiùs requiratur, & requisitus cum gaudio inveniatur; inventus cum solicitudine teneatur, & tentus non dimittatur, donec in amoris sui cubiculo mansionem facturus introducatur. Hæc arte ludit sapientia in orbe terrarum, & deliciæ ejus esse cum filiis hominum.*

Ioan. 20. n. 15. Drogo Host.

182. Appropinquantibus Emaüs Christo, & illis duobus Discipulis, quibus in via occurrerat Dominus, ut ad Fidei semitas perduceret: *Ipse finxit se longiùs ire. Et coegerunt illum dicentes: mane nobiscum Domine, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.* Lucæ vigesimo quarto, à numero vigesimo octavo. Ad quid ergo Christus his Discipulis se longiùs ire insinuavit, si apud eos mansurum non ignorabat? Aut cur, ab eis discedere simulat, si tam ægrè ferebat eorum præsentiæ desiderium? Divus Bernardus sermone septuagesimo quarto in Cantica putavit, hoc fuisse divinum stratagema, non ut aliò secederet, sed ut avidiùs teneretur, & frueretur alacriùs. *Aliquando*, inquit, *fimulat se longiùs ire, non quia hoc volebat, sed quia volebat audire, mane nobiscum Domine.* Cupiebat Christus apud eos manere, & tamen se longiùs ire simulavit, non quia hoc volebat, sed ut precibus teneretur. Intimavit absentiam, ut præsentiam concederet; & imminet recessu, ut quod negat conferat. O divinæ largitatis semper æstimabile stratagema! O divinæ beneficentiæ nunquam comprehensum studium! O divinæ sapientiæ inscrutabilis ars, qua in orbe terrarum ludit cum hominibus, ut divitiarum suarum thesauros liberaliter conferat, siquidem id ipsum, quod negare videtur, liberaliùs concedit nova arte benefaciendi, ut ejus beneficentiæ confidamus alacriter, etiamsi, quæ postulamus, non conferat.

Lucæ 24 à n. 28. Bernard.

183. Coram Domino super utrumque humerum portabat Aaron incisa in gemmis nomina filiorum Israël. *Ob recordationem.* Abulensis ibidem, quæstione 11. rem hanc sic explicat. *Dicuntur ista*, inquit, *portari in recordationem Dei, scilicet quòd Deus recordaretur illorum, qui ibi scripti erant.* Sed quî intelligi potest, quòd Deus recordetur illorum, quorum nunquam obliviscitur, cùm omnia in acie suæ mentis semper habeat præsentia, antequam fiat.

Abulens.

Recor-

Recordatio supponit oblivionem. Ergo cùm Deus nullius obliviscatur, non valet alicujus recordari. Respondet Tostatus : *Mandat ergo Deus poni istos lapides in memoriam sive recordationem, scilicet, quia licèt ipse nihil recordaretur, cùm omnia oculis ejus præsentia sint, tamen vult, quòd nos occupemur in diversis cultibus ejus secundùm convenientiam affectus nostri.* Quod est dicere : Deus, cujus cognitionem nihil latet, sed omnia in conspectu ejus sunt præsentia, videtur oblivisci ; cum dicitur recordari, non quia alicujus rei oblivionem patiatur, sed ut denotet illam pati, ut nos alliciat per cultum, & orationem ad memoriam ejus excitandum. Simulat oblivionem, ut precibus eum ad recordationem excitemus. Negare insinuat, quod concedere cupit. O divinum stratagema !

ILLATIO XCIX.

Defensione non indiget, quem conscientiæ securitas defendit.

184. SEmper à malis insidiantur boni : nunquam apud flagitiosos, & multis sceleribus contaminatos bene olent viri spectatæ virtutis : quia continuum est bellum inter virtutes, & vitia : & quid mirum, quòd ubi tanta dissimilitudo reperitur, nunquam desit certamen, & dissensio ? At ni fallor, maxima est inæqualitas contentionis : nam scelestus pervertere, obtenebrare, & maculis impuris notare optimos, semper contendit ; bonus autem, & virtutum splendoribus ornatus pessimorum defectus tegere, in viam salutis reducere, & à vitiis retrahere, semper conatur. Ex morum, & consiliorum diversitate tantùm inter utrosque oritur dissidium. Hinc est, quod improbi semper justos timent, & insidiis eos debellare tentant : Justi autem muniti suæ conscientiæ præsidio nihil verentur, nec sua opera ab omnibus conspici formidant ; imo etiamsi calumniarum jaculis agitentur mutuo silentio ab impositis injuriis defenduntur : quia quem conscientiæ securitas defendit, non indiget defensione.

185. In rerum exordio vix sacer textus cœli, & terræ ob oculos proposuit creationem, cùm lucis ortum divino ore productæ, & superna sententia comprobatæ in medium refert. Genes. 1. numero 3. *Dixitque Deus : fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem, quòd esset bona.* Hugo de S. Victor. apud Godofridum ad cap. 1. Genes. notavit : cur Deus ante primi diei consummationem : ante firmamenti fabricam ; ante Solis, Lunæ, & Stellarum radiationem, luci primordia concessit ? Si Sol est Lucis origo, & radiorum pater splendens, cur luci in creatione cessit principatum ? Respondet Hugo : *Incipiens Deus opera sua, ut perficeret primum, fecit lucem, ut cætera omnia postmodum faceret in luce, significavit enim nobis, se non amare opera, quæ in tenebris fiunt ; quoniam mala sunt, quia omnis, qui malè agit, odit lucem.* Ac si dicat : Voluit Deus lucis creationem præmittere productioni Solis, Lunæ, & Stellarum, ut reliqua lucis probarentur testimonio, siquidem non in tenebris, ut mala patrabantur. Nam cùm Deus de suorum operum perfectione certus esset, non tenuit ea in conspectu lucis producere. Quia quod bonum est, calumniari non timet, sed bonitatis scuto calumniantium tela retundit.

Genes. 1. n. 3.

Hugo de S. Victor.

Non ob aliam causam Christus Dominus, 186.
cùm præcinctos desiderabat discipulos, lucernas in manibus deliderabat tenentes, Lucæ 12. numero 35. eos exhortans, dum ait : *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* At cur in manibus portandæ sunt faces ? Aut cur lucernarum radiis illustrandi sunt, cùm lumbos præcingunt ? Chrysol. sermon. 22. per lucernas in manibus opera bona intelligit, dicens : *Et lucernæ ardentes in manibus vestris. Beati, in quorum manibus bonorum operum lucent lucernæ. Sic enim luceat lux vestra, ut videant opera vestra bona.* Cùm ergo per lucernas in manibus politas bona opera designentur ; meritò faces, & luces appetuntur, ut ab omnibus conspiciantur. Nam qui bene operatur, ita in suis operibus securus est, ut nullius timeat calumniam. *Et lucernæ ardentes in manibus vestris* (iterum expendit Ravennas sermon. 24.) *quia semper ad innocentiæ testimonium lucernæ nocturno portantur tempore : & sicut vitiis amica semper sunt tenebræ, ita lucernæ semper inimicæ criminibus : socia semper boni operis sunt lucernæ.* Nocturno tempore expectaturi erant discipuli Domini sui adventum bonis operibus ornati. Ad manifestandum ergo eorum opera digna laudis extitisse, lucernis, & facibus illustrantur ; nam sociæ semper boni operis sunt lucernæ. Non ergo timet tenebrarum injurias, nec noctis insidias, qui bonorum operum tegitur scuto.

Lucæ 12 num. 35

Chrysol.

Ardenti, & impudico amore Putipharis uxor 187.
pulchrum, & castum prosequebatur Josephum ; imo persequebatur molestè lascivis verbis eum ad adulterium provocans : Joseph autem si sui esset juris, aut si servitutis laqueis non teneretur, libentissimè fugeret quotidianam impudicæ fœminæ inhonestam loquelam. In corde suæ dominæ contemnebat amorem ; at cautè, ne ipsa contemptum intelligens, affectum converteret in vindictam, gratum erga Dominum suum animum ostendebat, quo lascivæ jacula retunderet, simulque lascivientis fœminæ reprehenderet animum impudicum. Sed, O præceps occasio, quot honestos animos perturbasti ! *Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret. Et illa apprehensa lacinia vestimenti ejus, diceret, dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio, fugit, & egressus est foras. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam, vocavit ad se homines domus suæ, & ait ad eos. En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis : ingressus est ad me, ut coiret mecum : cumque ego succlamassem, & audisset vocem meam reliquit pallium, quod tenebam, & fugit foras.* Genes. 39. à num. 11. eadem verba inhonesta mulier retulit marito, qui verbis con-

Gen. 39. à n. 11.

jugis nimis credulus iratus est, & Josephum misit in carcerem, in quo vinctus, & clausus in obscuro servabatur ergastulo. Sed videamus nunc: cur Joseph vestimenta reliquit? Si ut adulteræ fugeret lenocinium, & blanditias non auscultaret: certè, Patriarcha sancte, tua vestimenta testes sunt adulterij, cùm eis relictis aufugeres. Fuge, fuge, sed cum pallio. Tolle vestium testimonium, quo licèt falsò usura est impudica. Rursus: cur coram marito tuam innocentiam non defendis, & fœminam non accusas adulterij, sed in tanto dispendio taces? Quia castitatis, & innocentiæ clypeo obarmatus, tacens calumniarum tela frangebat. Quàm aptè Divus Ambros. lib. de Joseph. cap. 5. *illum satis* Ambros. (supple, *dixerim*, inquit lumen Mediolani) *ornatum, satis defensum, cujus vox non audiebatur, & innocentia loquebatur.* Accusabat Josephum adultera, & ipsa magis adulterij sui tentamenta vulgabat, cum ostenderet Hebræum relictis vestibus aufugisse. Ipsa quod debuerat cælare, prodebat, ut compositio crimine perderet innocentem. Quid tunc Joseph? Tacebat utique, & se non defendebat: quia ubi loquitur innocentia, vocis superfluit suffragium.

188. Non dissimiliter Christus Dominus se gessit, cùm apud Pilatum à Judæis tot criminum accusaretur; tacuit, & nihil illis respondit. *Cœperunt autem illum accusare dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum* Lucæ 23 n. 2. *regem esse.* Lucæ 23. num. 2. Sed expressiùs hæc habes apud Matthæum c. 27. num. 12. *Et cum* Matt. 27. n. 12. *accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.* Sed cur Dominus nullam adhibet defensionem, ut accusatores, & crimina invidiæ, & falsitatis convincat? Loquere, Domine, ne fortè tuo silentio inimici tui exaltentur, putantes tua taciturnitate impositam accusationem confirmari. Cur crimina falsa non refellis; & defensionem jure naturæ concessam, ut innocens ab impositis criminibus proberis, non exhibes? Ad rem respondit Ambros. in cap. 23. Ambros. Lucæ. *Accusatur Dominus, & tacet. Et bene tacet, qui defensione non indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit, non refellendo.* Christus Dominus, utpotè summa innocentia, non se defendit etiam accusatus; quia à criminibus vinci non timet, qui criminum prorsus expers est. Multò enim securior erat innocentiæ clypeo, quàm defensione vocali. Tacet ergo, quia defensione non indiget. Nam ubi conscientia secura est, rutissimum adest præsidium.

189. *Facies uncinos ex auro.* Septuag. legere: *Facies aspidiscas ex auro puro.* Alius Septuag. Scholiast. Septuag. *Facies & clypeos.* Quibus consentit Augustinus quæst. 115. in Exodum dum ait: Augusti. *Aspidiscas in veste sacerdotali, quas dicat, utrum scutulas, quæ ab scuto Latinè appellantur, quia & Græci scutum aspida appellant.* Assentitur Augustino Gregor. Nissen. in lib. de vita Moysis Gregor. Nissen. post initium dicens: *Ex lapidibus* (id est, Onychinis) *ad interiorem partem scuta quædam pendebant.* Sed ad quid; Pontificis humeri clypeis adornantur, cùm hæc bellica sint instrumenta, quæ à sacerdotibus sunt aliena, quibus pax semper incumbit conservanda? Si dicas, ideo scuta habuisse Pontificem, ut potentiam, & majestatem ostentaret: cur clypeis telum, aut ensis non associatur? Quia sacerdos non debet uti armis, quæ alios percutiant, sed solùm illis, quibus protectus, & defensus sit. Ex auro puro fabricata fuerunt hæc scuta, in cujus splendore nitidissimo vitæ sacerdotis innocentia radiabat. Sit ergo sacerdos vitæ inculpabilis, & alia non indigebit armatura, quàm clypeo. Id expressit Gregor. Nissen. citatus dum ait. *Quare diligenter* Gregor. Nissen. *nos docet, omnibus Patriarcharum virtutibus animum sacerdotis debere esse ornatum, qui duobus his scutis adversariorum tela repulerit.* Scutis ergo ornabatur Pontifex, ut ostenderet eum, qui sacerdotali puritate fulget, in se habere protectionem, qua illæsus sit à calumniatorum jaculis crudelissimis. Nam sat ei est bonæ conscientiæ securitas, ut in ea tutissimum habeat præsidium, & firmissimam defensionem.

ILLATIO C.

Quot fructus ferat animorum unitas, & concordia.

190. QUanti momenti sit animorum unitas, eleganter scripsit Cassiodorus lib. 1. variar. epist. 1. dicens: *Omni quippe regno desiderabilis de-* Cassiod. *bet esse tranquillitas: in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonorum artium decora mater, hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minimè quæsisse sentitur.* Hæc de terrenis commodis, quæ ex tranquillitate, & concordia oriuntur, videtur testasse Cassiodorus: Verùm si animum erigamus ad cœlestia, quot ex animorum unitate utilitates proveniant, in præsenti nobis est inquirendum. Non fallor, si existimem, concordiam sic divinam allicere voluntatem, ut illa sit velut quoddam divinæ largitatis vadimonium.

191. In ventre Rebeccæ (ut refertur Genes. 25.) vix Esaü; & Jacob primordia vitæ senserunt, cùm contentiosè certantes unusquisque obtinere in paterna domo desiderabat primatum: & priùs ad bellum, quàm ad vitam nati maternum uterum perturbabant rixantes. Non puder verba referre Tertulliani lib. de anima cap. 26. sic de his fratribus loquentis: *Por-* Tertull. *tentosa*, inquit, *forsitan petulantia infantia ante certantis, quàm viventis, ante animosa quàm animata, si tantummodo matrem subsultando turbassent.* Duo fratres certabant, sed in eis duo regna sibi invicem infesta designabantur. *Col-* Gen. 25. n. 22. *lidebantur in utero.* Genes. 25. numero 22. *Duæ* Ibid. n. 23. *gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur: populusque populum superabit, & major serviet minori.* Ibidem numer 25. Quid inde? Instante autem partu apparuerunt gemini in utero. Cumque Esaü primus egrederetur, *protinus*

Ibid. n. 25. *Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu.* Ibid. num. 25. Expendens rem hanc Tertullianus loco citato, sic Iacobum alloquitur: *O infantem, & æmulum, & validum, & olim contentiosum!* Profundiorem sensum, quam prima fronte præseferunt, habent verba Septimij. Ad quorum expositionem, primò expendendum est: cur Tertull. Tertullianus Iacobum appellat æmulum, & validum, si ab eo frater victoriam reportavit, priorque extitit in pulchritudine lucis perfruenda? Pro nativitatis primatu initum fuerat certamen. Ergo cùm primus egressus fuerit Esaü, absque dubio superavit Iacobum. Quomodo ergo asserit Tertullianus, Iacobum in æmulatione fratrem viciisse? Ad hæc. Idipsum expressiùs docuit Origenes homil. 4. in Psalm. 36. Audi ipsum: *Dabo tibi*, inquit, *athletam, qui ante luctatus sit, & vicerit, priùs, quàm inter homines emiserit vagitus: Iacob adhuc intra uterum matris suæ luctatus cum fratre Esau supplantavit eum, & vicit.* Sed hæc quomodo stare possunt? Nam sacer textus manifestè refert Esaü antecessisse Iacobo. Ergo si pro primatu erat contentio, qui primatum obtinuit, absque dubio victor evasit. Quàm profundè uterque locutus est, ex prænotatis constat. victus dicitur Esaü, & vincens Iacob, quamvis ille prior radiorum fruatur claritate, quàm iste: quia Iacob olim contentiosus, ut luctam dissolveret, & certamen finiret, fratri suo cessit, ut primus egrederetur. Nam licèt cùm Esaü egrederetur, plantam ejus tentaret manu tenere Iacobus, non ex inimicitia pedem apprehendit, sed ut obliterato certamine fratrem ad mutuam concordiam, & benevolentiam vocaret. Ex eo ergo, quòd Iacob inimicitiam luctæ dissolvit, meritò ei triumphus adscribitur. Nam qui unitatis, & concordiæ extitit amator, etiam quando superari videtur, consequitur palmam. Olim contentiosus fuerat Iacob, sed nativitatis tempore, conjunctionis & amicitiæ fraternæ vincula optabat; ob idque manum, non pedem quærebat, sed arripuit plantam, manum comprehendere non valens. Ecce, quare victus victor exstitit. Insuper: ob hanc rationem, licèt nativitate posterior in domo paterna obtinuit principatum: *Major serviet minori.* Quia cùm Iacob odium amore commutaret, discordiamque uterinam funditus everteret, fraternam manum quærens in benevolentiæ, & amicitiæ signum: meritò in domo Dei, & Abrahami, licèt posterior natu, præfertur fratri. Nam sic honoratur à Deo, qui discordes animos in firmam reducit unitatem.

192. Concordiæ, & unitatis lucra explicuit Christus, cùm discipulos alloquens, sic ait Matth. 18. Matt. 18. n. 19. numero 19. *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est.* Multa promittit Christus duobus in unitate viventibus, ut explicat Chrysologus serm. 132. dum ait: *Si duo ex vobis convenerint super terram.* Sed videamus, quanta sint, quæ promittit? *De omni re quamcunque petierint, fiet illis.* Quidquid petierint, concedet Pater ille cœlestis, dummodo, quæ à Deo postulantur, eo digna sint, nam qui à Deo mala postulat, Deum, mali judicat, aut sentit auctorem. Sed cur, Christus omnia bona duobus consentientibus promisit. Aptissimè respondet Chrysol. Chrysologus loco citato. *Audisti is*, inquit, *quantùm possit, & prævaleat sancta petitionis assensus: non dixit, illud, aut illud, sed totum se promittit, quidquid unitas postulationis concupierit, præstaturum; cùm dicit: de omni re quamcumque petierint, fiet illis.* Quando duo consentiunt super terram unum habent consensum, unamque voluntatem, indissolubilique student concordiæ. Quid mirum, si ab eorum precibus nihil excludat Christus? Nam sic Deus animorum delectatur consensu, ut unitati in postulando omnia promittat fideliter concedenda.

Nec solùm concordes, quidquid petierint 193. obtinebunt; verùmetiam non postulantes Spiritus Sancti charismata consequentur. Actorum 1. numero 1. sic de adventu Spiritus Sancti dicitur: *Cùm complerentur dies Pentecostes, erant* Actor. 1. à n. 1. *omnes pariter in eodem loco: & factus est repentè de cœlo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertita lingua tamquam ignis, sedítque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.* Multa discipulus Christi largitus est Spiritus Sanctus in die Pentecostes: seipsum invisibiliter in specie visibili ignitarum linguarum; omnia charismatum dona; omnium linguarum sermonem, & in fide, & gratia confirmationem, &c. Sed quare Spiritus Sanctus discipulis non postulantibus, expectantibus tamen ejus adventum, tot beneficia contulit? Respondet Chrysologus loco citato: Chrysol. *Spiritus Sanctus Apostolis in unum congregatis ubertate tota sui fontis illabitur: cujus, ut simul discipuli operirentur adventum Dominica sunt præceptione communiti.* Discipulorum concordia vocavit Spiritum Sanctum: nec solùm vocavit, sed attraxit libenter, ut fluenta gratiarum tota ubertate largiretur. Tacebant ipsi, sed clamabat animorum conformitas, & magnete unitatis attractus, tot eis dona impertivit; non uni solùm, sed singulis, & omnibus. Similiter & Christus Dominus ad hoc venit, ut omnes redintegraret; qui non pro uno, nec ad unum, sed ad omnes, & pro omnibus venit. Et quî fieri poterat, ut opùs eximium redemptionis, unitatis, & concordiæ expers inveniretur? Desiderabilis ergo est animorum consensus; amabilis affectionum unitas, ex qua uberrimi fructus percipiuntur.

Ex palis, seu uncinis superhumeralis duæ 194. catenulæ aureæ dependebant: unaquæque ex suo latere, ut Rationale in pectore pendens Pontificis firmiter superhumerali esset colligatum, ite ut separari non posset. Id explicuit sacer textus, dum ait: *Et duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohærentes, quas inseres uncinis.* Sed ad quid superhumerale, & Rationale tanta vinciuntur firmitate? Poterat enim Rationale supra pectus pendere, quin superhumerali colligaretur? Quare ergo inter se ita firmiter connectuntur? Ut ex amborum concordia venustior, venerabilior, & sacra-

sacratior appareret sacerdotis ornatus: simulque Lapidum splendor, quo Rationale fulgebat, superhumeralis ornatui deserviret; & varietas Ephod, quæ Phrygionico opere laborata, illud reddebat admirabile, & speciosum fulgoribus lapidum Rationalis ornaretur, & pulcherrima appareret. Ex unitate ergo utriusque ornatus pulchritudo resultavit vestimentorum sacerdotis. Nam quî fieri posset, ut tanta Ephod, & Rationale gauderent pulchritudine, tanta fruerentur dignitate, tot micarent splendoribus, si connexione illa firmissima carerent? Concordiæ ergo hæc, & alia multa debentur. Aliâ viâ hoc explicuit Arnoldus Carnotens. tract. de Septem ultimis verbis Domini hanc connexionem superhumeralis, & Rationalis ad utilitatem sacerdotis referens. *Superhumerale*, inquit, *etiam, & Rationale sibi junctis annulis catenarum complexu adinvicem copulantur, ut puri cogitatus in mente sancta, & rationabiles conveniant actiones, & omnia vinculo pacis cohæreant, universamque Pontificis dispositionem Charitatis complexus astringat.* Unitas ergo cogitationum cum operibus bonis sacerdotem venerabilem reddit.

Arnold. Carnot.

ILLATIO CI.

Sic Deus amat conformitatis amantes, ut ab eis videatur, quasi ejus cor auferri.

195. QUanta Deus lætitia, largitate quanta Deus concordiæ amatoribus benefaciat, satis superque illatione præcedenti probavimus: nunc ut altiùs ad unitatis amorem legentium animos accendamus, probandum nobis est, sic à Deo amari conformitatis amantes, ut ab eis suum cor arripi, videatur sustinere. Cœlestis sponsi ardore erga suam amasiam hoc thema confirmare tentabo. Sic amore saucius sponsus amatoria verba cùm sponsa faciebat. Cantic. 4. num. 9. *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum, in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.* Translatio ex Hebr. & Septuaginta sic legere: *Abstulisti cor meum.* Alij: *excordiasti me.* Non miror sponsum amasiæ amore languentem, vulneratum, & penè excordem se prædicare: mirabile semper mihi visum fuit, quòd uno oculorum, & uno crine vulnus hoc in corde sponsi fuerit inflictum. Hoc eodem capite num. 7. Laudaverat sponsam, & eam ex omni parte perfectam, & pulchram prædicaverat, dicens: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*: quare ergo nunc, oculis, & crinibus se vulneratum ostendit? Vel ut meliùs dicam: cur in uno oculorum, & in uno crine se velut excordem fatetur? si ex ambobus oculis vulnus procederet, nihil novi diceret (nam conspectus amantium jaculorum sunt immissiones, quæ cordium intima penetrant) at unius oculi conspectu malè saucium sponsum se profiteri, nova res est. An sponsa uno tantum oculo sponsi vultum conspiciebat? Non ita credam. Cur ergo ex uno, & non ex ambobus jaculum mittitur, quo in corde sponsi vulnus infligatur? Et cur uno crine, & non omnibus, sponsi viscera sagittantur? Divus Anselm. ad hunc locum ex oculorum concordia, & crinium unitate hujus dubij deduxit responsum his verbis: *Vulnerasti, dico in uno oculorum, id est: quia uniuntur in me unà conspiciendo, & inquirendo illi, qui sunt in te oculi, & similiter illi, qui sunt crines tui.* Æquali pulchritudine fruebantur oculi sponsæ: nam uterque, si sponsi amorem examinamus, radiis solaribus antecellit. Et quod de capillis diceret? Nullus erat, à quo sol luces deprehendere non posset. Sic amantes in furorem amatorium rapti loqui solent. Quamvis ergo in oculis, & in crinibus tanta, & mirabilis esset pulchritudo; ab uno oculo, & ab uno crine cor saucium, & ablatum prædicat sponsus; quia licèt oculi duo, munus tamen indivisum habebant; unà conspiciendo ac si unus esset. Similiter crines, quamvis multi, in tenia tanta unione erant colligati, ac si indivisibilis, & insectilis esset crinis. En ergo tibi; cur ab uno oculorum, & ab uno crine cœlestis sponsi cor auferatur; quia indivisum concordes, & indiscretum munus habebant.

Cant. 4. n. 9.

Ibid. n. 7.

Anselmus

196. Jam, jam Christus è cruce pendens spiritum emiserat. Quid inde? *Unus militum lanceâ latus ejus aperuit, & continuò exivit sanguis, & aqua.* Joan. 19. num. 34. Quisnam autem fuerit iste miles, qui latus Domini perforavit, non est facile scitu, cùm eum non explicet scriptura. Drogo Hostiens. de passione Domini, eundem putat, qui tunicam Domini inconsutilem forte acceperat. Audiamus Drogonem, ex cujus verbis, ni fallor, solutionem dubij, & conceptum non contemnendum hauriemus ad nostræ thesis confirmationem. *Quis est ille unus militum*, inquit, *nisi fortè ille, qui tunicam tuam inconsutilem forte accepit: ipsa est nimirum unitas fidelium, qua tibi soli militat.* Miles ille, diro mucrone lanceæ latus Domini perforavit, erat amictus tunica illa inconsutili, in qua fidelium unitas Christo Domino militantium designabatur: *Ipsa est nimirum unitas fidelium, qua sibi soli militat.* Ergo miles iste unitate & concordia fidelium instructus, latus dominicum aperuit, ut per illud vulnus cor Domini subriperet. Nec aliud cor Christi sibi accipit, nisi unitatis amator, & concordiæ solicitus.

Joan. 19. n. 34.

Drog. Host.

197. Catenæ sibi cohærentes superhumerale cum Rationali firmiter colligabant, ita ut separari non possent. Per tantam connexionem horum ornatuum, unitatem filiorum Israël, quorum nomina in gemmis Pectoralis, proculdubio voluit Deus designare. Nam quî fieri posset, quòd Deus unitatis amator, quando Pontifici præparabat ornatum, excludet, quod significabat animorum concordiam, cùm illum ornaret ad ministrandum in altari, & ad alliciendum Deum ad totius populi dilectionem? Certè concordiâ Deus trahitur, & ab ejus visceribus cor divinum arripitur.

ILLATIO CII.

Animorum unio est veluti quædam divinitatis effigies.

198. PRosequimur concordiæ, & unitatis elogia. Tanta excellentia pollet animorum consensio, ut eam habentes quandam divinitatis effigiem videantur exprimere. De limo terræ Deus hominem formaverat. Post hæc, referens sacer textus primi parentis creationem, ait Genes. 1. numero 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit illum. Masculum & feminam creavit eos.* Origenes homil. 1. in Genes. propè finem sic ait: *Dignum videtur hoc loco requirere secundùm litteram: quomodo nondum facta muliere dicit scriptura, masculum, & feminam fecit eos?* Per anticipationem hæc dicta non dubito, ut frequentissimè fit in scriptura. Verùm aliam rationem adduxit Adamantius: *Fortasse, quia omnia, quæ à Deo facta sunt, coniuncta, & compaginata dicuntur, ut Cœlum & Terra; Sol, & Luna. Ita ergo ut ostenderetur, quoniam; & homo Dei opus est, & non sine harmonia, vel competenti conjunctione prolatus est; idcircò præveniens ait: Masculum, & feminam fecit eos.* Non satis calleo mentem Adamantij. Quid enim vult, cùm dicit: ex eo quòd Deus hominem & feminam creasset, hominem Dei opus esse, explicuit? Causalis hæc difficultate non caret. Nam ex eo quòd Deus hominem, & fœminam fecisset, non videtur inferri, hominem Dei opus esse. Quomodo ergo ait Origenes: *Quoniam, & homo Dei opus est, &c.* Si ex eo quòd homo ad imaginem Dei esset creatus, inferret, Deum hominis fuisse supremum artificem; acquiescerem: at ex eo, quòd hominem, & feminam creasset, non satis percipio. Sed quàm profundè Origenes! Quia licèt homo fuisset creatus ad Dei imaginem, & similitudinem, mulieris tamen carebat consortio: sine femina solus existebat, ac proindè cum socia careret, ineptus erat, ut haberet concordiam. Sine concordia homo quamvis à Deo factus, & ejus similitudinis expressio, aliquo modo erat obscura, nec clarè Dei opus comprobabatur. Ut ergo neminem lateat, hominem Dei esse imaginem, & opus; addat insuper, *Masculum & feminam fecit eos*, ut ex competenti conjunctione, & harmonia cum muliere Dei comprobetur opus & imago, siquidem concordiæ amator, & unitatis studiosus.

199. Transtulerat Deus hominem in Paradisum voluptatis, & ait: *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adjutorium simile sibi.* Genes. 2. n. 18. Quid est hoc? Si Deus tulit hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis: ergo bonum est hominem esse solum. Deindè: si Deus eum creavit: ergo bonum est, hominem carere consorte. Quomodo ergo Deus ait: *Non est bonum hominem esse solum?* Quia homo tunc cùm solus existeret, cui in affectu & in animo uniretur, non habebat, ut inquit Gregorius homil. 17. in Evang. *Minùs quàm inter duos haberi charitas non potest.* Et quamvis tunc adhuc divinam imaginem conservaret, juxta quam fuerat conditus; quia tamen carebat concordia, utpotè consortem non habens, cui posset convenire, videbatur carere Dei imagine perfectiori, quæ in affectuum unione vivacissimè exprimitur.

Genes. 1. n. 27. Origen.

200. Hanc divinæ similitudinis imaginem, quæ animorum concordia exprimitur, explicuit Christus orans ad Patrem, cùm dicebat: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos.* Joan. 17. n. 11. S. Thom. lect. 3. in hunc locum hoc dubium proposuit: *Sed contra*, inquit, *ipsi sunt unum secundùm essentiam. Ergo & nos erimus unum per essentiam. Sed hoc non est verum.* Huic objectioni ut satisfaciat Angelicus Doctor, sic prosequitur: *Respondeo dicendum, quod uniuscujusque profectio nihil est aliud, quàm participatio divinæ similitudinis. In tantùm enim sumus boni, in quantùm Deo assimilamur. Unitas ergo nostra in tantùm est perfectiva, in quantùm participat unitatem divinam. Est autem duplex unitas in divinis, scilicet, natura:* Joan. 10. *Ego, & Pater unum sumus; & unitas amoris in Patre, & Filio, quæ est unitas Spiritus. Et utraque est in nobis, non quidem per æquiparationem, sed per similitudinem quandam. Pater enim & Filius sunt ejusdem naturæ numero, nos autem sumus unum in natura secundùm speciem, &c.* Satis perspicuus est sensus Angelici Doctoris: sed expende, quod asserit, scilicet, inter nos esse quandam unitatem, sicut est inter Patrem, & Filium, non quidem per æquiparationem, cùm nos non sumus ejusdem numero naturæ, sed secundùm speciem, & per quandam similitudinem. At examinare oportet, in quo sita sit ista similitudo? Nam quæ proportio similitudinis reperiri potest inter fideles, & illam unitatem, quam Pater, & Filius habent inter se! S. Thomas, ut vidimus, hanc similitudinem exposuit de unitate secundùm speciem. Cajetanus autem ad præfata verba Joannis sancto Thomæ assentiens, hæc verba, *ut sint unum sicut & nos*, de unitate amoris exposuit, dicens: *Sed sunt unum indissolubili vinculo charitatis mutuæ.* Maldonatus ibidem ex plurimorum Patrum consensu, dum ait: *Sed quid est unum esse? Vnum non solùm natura, ut semper fuerant, sed consensu, voluntate, charitate, concordia, & spiritu.* Est ergo sensus petitionis Christi: Pater fac, ut sicut tu, & ego sumus unum vinculo indissolubili mutuæ charitatis, consensu, concordia, & spiritu; fideles hanc servent unitatem. Hoc modo (ut ait Angelicus Doctor) assimilantur fideles Patri, & filio non per æquiparationem (hoc enim repugnat) sed *per similitudinem quandam.* Exprimunt ergo, qui charitatis, & concordiæ vinculo vinciuntur, quandam deitatis similitudinem.

Joan. 17. n. 11. S. Thom. Cajetan. Maldonatus.

201. *Beatus populus, qui scit jubilationem*, cantabat David Psalm 88. numero 16. Non me latet hanc vocem, *jubilatio*, in sacris litteris (ut notat Origenes homil. 7. in Josue) significare clamorem consonum exercitus, quo tempore belli, & congressus omnes unanimiter cohortantur ad certamen. Euthymius ad hunc locum asserit vocem esse victoriæ. Quare ex mente

Psal 88. n. 16. Euthym.

hujus Doctoris sensus est. Beatus ille, qui victoriæ laudes, atque hymnos Deo canere novit, cùm diabolum superaverit. Vel aliter: Beatus est ille, qui adversùs invisibiles inimicos novit jubilare, dum eos vincit. Origenes loco citato aliam horum verborum expositionem adhibet, quæ nostram thesim confirmabit. Ait enim *per jubilationem* quamdam affectuum unitatem, & concordiam designari. Origen. *Mihi videtur*, inquit, *jubilatio indicare quemdam concordiæ, & unitatis affectum*. Singularis sanè mens, sed consona primæ expositioni hujus vocis, *jubilatio*. Nã dato, quod significet clamorem illum exercitus, quo in congressu milites se cohortantur ad prælium, absque dubio unitatem, & consensum explicat. His positis dubium jam ante oculos se offert: Quid est in jubilatione, quòd beatum possit facere populum; ut dicat David, *beatus populus, qui scit jubilationem?* Rursus noto: non dixisse; Beatus populus, qui operatur justitiam; & qui scit mysteria, vel qui Cœli, Terræ, syderum rationem agnovit; sed beatus populus, qui scit jubilationem. Deinde adverto ex Adamantio, quòd tametsi timor Dei beatum faciat, tamen unum tantum hominem, non populum beat, juxta illud Psam. Psal. 111 n. 1. 111. n. 1. *Beatus vir qui timet Dominum*. Et alibi plures beati prædicantur, sicut pauperes spiritu, mansueti, pacifici, vel mundo corde, ut constat Lucæ 6. à n. 20. at à jubilatione tota populi multitudo beata prædicatur. Cur ergo jubilatio beatam reddit totam populi multitudinem, & timor Domini unum virum, & aliæ virtutes licèt plures viros reddant beatos, non tamen populum? Respondet Origenes, hoc elogium jubilationi solum adscribi, quia denotat concordiam, & affectuum unitatem. Origen. *Si verò*, inquit, *tanta fuerit beatitudo, ut universus populus concors, & unanimis maneat, ut eadem dicant omnes, in eodem sensu, atque in eadem sententia permanentes. Beatus populus, qui scit jubilationem*. Ex his divinæ imaginis expressionem in concordibus elucere video. Nam beatitudo nostra formalis (ut docet S. Thom. 1. 2. q. art. & communiter Theologi) in expressa divinæ essentiæ imagine consistit, seu in visione clara & quidditativa Dei: deducitur- 1. Joan. 3. num. 2. que ex 1. Joan. 3. n. 2. *Scimus, quoniam cùm apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*. Perfectiorem ergo beatitudinem concordiæ, & unitati affectuum adscribimus, quia concordes expressiorem Dei imaginem, & similitudinem repræsentant. Meritò ergo Angelicus Doctor (ut notabamus in præcedenti) ex amoris unitate intulit quandam similitudinem inter homines & Deum; ut apertè constet animorum concordiam sigillo divinæ similitudinis consignari. Ob hoc sacerdos, qui divinæ similitudinis est expressio, & Deum ipsum repræsentat perfectè, in signum concordiæ ornabatur illis caterulis, ut ab omnibus indubitanter tamquam Dei imago veneraretur. Est ergo concordia, & affectuum unitas linteum, in quo divina imago depingitur; est beatitatis expressio, qua ex luteis vasis in divinam similitudinem transformamur.

ILLATIO CIII.

Tenetur præsul etiam proprio dispendio subditorum utilitati consulere.

202. REges & principes, præsules, & Dynastæ tenentur, his, quibus imperant, subsidium, & defensionem præstare: tenentur protegere, quos assumpserunt ad gubernandum, grave onus suis humeris imposuit, qui hominum mores corrigere, ad bonam frugem reducere, & in tranquillitate Rempublicam conservare tenetur ex munere. Si severus est præsul, querimonias excitat, si lenis contemnitur. Difficillima est gubernandi ars; difficillima sanè, & multis periculis obnoxia, & tamen à paucis non appetitur. Sed quid dicam periculis plenam? Pericula despicere debet præsul: imò si subditorum congruit saluti, etiam proprio dispendio suorum utilitati tenetur consulere.

203. Genes. 2. num. 21. & 22. *Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem*. Posset Deus formare mulierem, quin homo illius formationi costam ministraret: posset etiam sine viri dispendio illam ædificare: Quare ergo Deus ad mulierem ædificandam tulit costam de viro? Quia vir futurus erat mulieris caput, rector, & gubernaculum: mulier autem, ut marito obtemperaret creabatur. Ut ergo Deus ostenderet, præsulem, & principem subditorum saluti, etiam proprio dispendio, debere consulere, non ex alia materia, è terra videlicet sicut hominem, sed ex viri costa mulierem ædificavit. Accipe Petrum Damianum rem hanc sic expendentem: *Poterat nempe ad mulierem plasmandam carnem viro detrahere? poterat os, & ossis dispendium immutilato corpore restaurare: sed os tulit, & carnem reddidit. Sic fragilem de virtute formavit*. Expende, quæ sequuntur: *Debilis itaque factus est homo Adam; ut fortis fieret Eva*. Ac si diceret: Debilis factus est Adam mulieris caput & præsul, ut fortis illa fieret, quæ subdita homini creabatur. Genes. 2. n. 21. & 22. Petr. Dam.

204. Paverat Christus in deserto innumeram hominum, & mulierum multitudinem usque ad saturitatem: *Jesus autem cùm cognovisset, quia venturi essent, ut caperent eum, & facerent regem, fugit iterum in montem ipse solus*. Joan. 6. num. 15. Hîc contempsit purpuram, & diadema; non sic apud Pilatum cùm ab eo interrogaretur, an esset rex Judæorum? Ut constat Marc. 15. n. 2. *Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Judæorum? At ille respondens ait illi; tu dicis*. Sed cur Christus in conspectu præsidis regnum fatetur, & à grata multitudine oblatum contempsit? Ni fallor, quia apud Pilatum sui sanguinis, & propriæ vitæ dispendio saluti hominum, quorum habebat imperium, consulebat. In solitudine autem, quamvis numerosam turbam pavisset, nec panis micam consumpsit ex propriis. Meritò ergo apud Pilatum regnum amplectitur, quod in Joan. 6. n. 15. Marc. 15. n. 2.

eremo

eremo contempserat. Regnantis namque munus hoc est, non propria commoda quærere, sed suorum commodis proprio studere dispendio.

205. Rarum, & inauditum hujus veritatis exemplar nobis proponit Beda super illud Proverb: *Statera dolosa* dum lib. 2. sic ait: *Non silebo Zeleucum mirabilem justitiæ regidum custodem, qui cum civitatem Locrensem, cui præerat, lege lata caviſſet, ut qui adulterium commisisset, exocularetur omni miseratione posthabita, deprehenso in hoc crimine filio ejus adolescente, præcepit ut utreque lumine privaretur. Cùmque à plebe civium submissis precibus vegitaretur indulta ob gratiam principis flagitij venia, ad deliberandum paululum spatij captans sibi, & filio unum oculum districtus judex effodit; pium patrem, & severum judicem declamando. Egit itaque censura mirabili, ut sibi, & filio videndi usus superesset, & in ultionem flagitij duo lumina, ut decreverat, cacarentur. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, ac mirabili temperamento se inter misericordem patrem, & justum legislatorem partitus est.* Ex hoc mirabili, & inaudito eventu nostrum thema confirmare non erit operosum. Lex illa lata fuerat, ut adulteria severissimæ pœnæ formidine à nullo committerentur, ex legis observatione pax, & tranquillitas inter cives oriebatur; è contrà ex ejus relaxatione morum perversio, & regni perturbatio. At districtus judex, & legislator nec sibi nec filio indulsit, ut bono publico consuleret. Hoc enim est munus principis: hæc præsulis obligatio, bonum Reipublicæ etiam proprio dispendio conservare.

Beda.

206. In superhumerali Pontificis versùs pectus locus, & apertura Rationali relinquebatur, ut ibi proprium haberet situm, & firmiter dependeret colligatum duabus illis catenulis, quæ ab humeris sacerdotis dependebant. Sed cur rumpitur superhumerale in pectore sacerdotis, ut Rationali relinquatur locus? Profectò, ut ostenderet Deus, quanto studio præsul subditorum commodis teneatur consulere etiam proprio dispendio, si res ita postulaverit. Rationale namque duodecim gemmæ ornabant, & in singulis singula nomina filiorum Israël erant incisa, in quibus totius populi cœtus præfigurabatur. Ut ergo filij Israël, quibus Pontifex præerat, essent in pectore sacerdotis, hoc est, sub ejus tutela, vel in gemmis splenderent, rumpitur superhumerale, vel frangitur Pontificis pectus, denotans, quòd propriis incommodis utilitates deberet acquirere subditis.

Vers. XV. Rationale quoque judicij facies opere polymito juxta texturam superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.

Vers. XVI. Quadrangulum erit, & duplex: mensuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. AGIT jam sacer textus de alio ornamento, nempe, de Rationali, seu Pectorali. Cùm enim egisset de superhumerali, vel Ephod in præcedentibus, de Rationali in præsenti sermone instituit, quia utrumque ex eisdem coloribus, ex eademque materia erat contextum, & catenulis aureis colligatum. Rationale ergo erat quidam ornatus Pontificis certis functionibus deserviens. Hebraïcè dicitur, *Choschbe*, id est, pectorale, à loco cui insidebat, nempe à pectore, ut ait Tostatus hîc Cajetan. Oleast. & Sa. Græcè dicitur, *Logion*, à nobis *Rationale*, ab affectu, quia per ipsum de his, quæ inquirebantur reddebatur ratio, ut patet 1. Regum vigesimo tertio, numero decimo. Ubi refertur Davidem dixisse Abiathar sacerdoti: Applica Ephod, id est, simul cum Rationali, ut revelet mih Dominus; an tradent me Ceilitæ in manus Saül? Applicuitque Abiathar Ephod, & Dominus revelavit, Ceilitas tradituros Davidē. De hoc ornatu sic ait Divus Hieronymus epist. 128. ad Fabiolam: *Septimum vestimentum mensura parvum; sed cunctu supradictis sacratius, Intende; quaso animum, ut qua dicuntur intelligas. Hebraïcè vocatur*, Thoscen: *Græcè* Logion, *nos Rationale possumus appellare, ut ex eo statim nomine scias mysticum esse, quod dicitur, Pannus est brevis ex auro quatuor intextus coloribus, eisdem quibus superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrangulum, ne facilè rumpatur.* Joseph apud Riberam de vestibus sacerdotalibus cap. 11. *Essem* appellat illud.

Abulens. Cajet. Oleaster. Sa. D. Hier. Josephus Ribera.

Judicij. At cur Rationale judicij? Variant interpretes in assignanda ratione. Lyra. ad hunc locum non ob aliud putat, nisi quia in ipso judicabat sacerdos, consulens Dominum, quid esset agendum. Rabbi Abraham Abenezra (ut refert noster Tostatus, & reprobat satis perdoctè, quæstione duodecima ad hunc locum) commentus est, appellari Rationale judicij, quia in illo essent duæ laminæ, una aurea, altera argentea, aut quoddam astrolabium inter utrumque pannum. Alij Hebræi (ut refert idem Abulens. & putat delirium) asserebant, in prædictis laminis scripta fuisse duodecim tribuum nomina, & cum quolibet nomen alicujus stellæ, aut constellationis, aut Angeli: Quæ omnia somnia, & figmenta sunt: Rabbi David apud Oleastrum hîc putavit, vocari

2. Lyra. Rabbi Abraham Alij Hebr. Rabbi David.

cari Rationale judicij, quia ſuper illud eſſent *Vrim*, & *Thumim*, quæ indicabant judicium hominum per illa interrogantium. Sed hoc diſplicet Oleaſtro, quia Rabbi David cum aliis Hebræis putabat in *Thumim* vidiſſe ſacerdotem judicia Dei, quod eſt falſiſſimum. Alij (ut refert ipſe Oleaſter) ita appellari judicarunt, quia dedecebat ſacerdotem, jus dicere in re gravi pectore non ornato Rationali. Alij apud eundem Oleaſtrum: quia portabat Aaron, & ſummus ſacerdos poſt eum judicia, ſeu cauſas ſuper cor ſuum, id eſt, tamquam rem, quæ ſibi maximè cordi eſt, jugiter coram Domino, à quo expectabat reſponſum, & ſententiam. Oleaſter verò putat ob id ita dictum, quia, quoties ſacerdos conſulebat Dominum ſuper judiciis filiorum Iſraël, opus erat, ut haberet Rationale accinctum. Arias Montanus in deſcriptione Sanctorum indumentorum ait dici Rationale judicij, quia hoc ornamentum, à Deo inſtitutum erat, ut inſtrumentum, cujus uſu ſortes divinæ ducerentur, certumque oraculorum petendorum redderetur jus.

Oleaſter. Arias Montan.

3. *Opere polymito:* Onke. *Opere artificis.* Pagninus. *opere Phrygionico.* Beda lib. 3. de tabernaculo capite quinto, *Opere multifario.* Septuaginta: *Opus variegatoris.* Oleaſter. *Opere excogitato.* Montanus: *Opere cogitantis.* Hæ verſiones ferè idem ſignificant. Nam opus *polymitum* dicitur opus multorum colorum: derivatur à *Polys*, quod eſt, *pluralitas*; & *Mitos*, quod eſt *gutta.* Unde opus polymitum eſt idem, ac opus plures guttas habens; id eſt, plures colores. Talis erat veſtis, qua Jacob ſuum ornavit Joſephum. Geneſis trigeſimo ſeptimo. Veſtis Phrygiana dicebatur illa, quam acu varietate colorum picturabant Phrygiones. Ob hoc forſan opus cogitantis à Montano dicitur varietas Rationalis; quia quæ acu picturantur, magna attentione fiunt. Erat ergo Rationale polymitum, variegatum, multis coloribus contextum, & fortaſſis ſuper texturam acu artificis cogitantis picturatum.

Onke. Pagn. Beda. Septuag. Oleaſter Montan.

4. *Iuxta texturam ſuperhumeralis.* Onke: *Iuxta opus Ephod* Septuag. *Secundùm numerum ſuperhumeralis facies illud.* Idem docuit Pagninus. Paraphr. Chaldaic. *vix opus ſuperhumeralis facies illud.* Quod eſt, dicere: Rationale conſtabat ex eadem materia, & erat contextum ex eiſdem coloribus ac ſuperhumerale, ut apertè liquet ex ſequentibus. *Ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta,* id eſt, ex horum filis, ut latè diximus ſupra verſu 5. in expoſitione litteræ per totam.

5. *Quadrangulum erit, & duplex: menſuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine.* Agit hîc ſacer textus de figura, & forma hujus ornamenti. Abulenſ. hîc quæſtione duodecima ait eſſe unius palmi in latitudine, & alterius in longitudine, ita ut formaret figuram quadratam. Oleaſter docet, quòd tametſi in textu dicatur Rationale eſſe palmaris longitudinis & latitudinis; vox tamen, *Zereth* non ſolùm ſignificat palmarem menſuram, ſed etiam ſemicubitum: ex quo colligit, quòd menſura unius palmi non poterat operire totum cor, & pectus. Idem docet Montanus citatus, quatenus ait, vocem, *Zereth* ſignificare tres palmos, aut ſemicubitum. Expoſitio horum Doctorum minus apta videtur: nam ſi Rationale ſemicubitale eſſet tam in longitudine, quàm in latitudine, non ornaret ſacerdotem, ſed oneraret, nec pectus ſolùm, ſed ſcapulas poſſet attingere, & obtegere. Quapropter noſtri Abulenſis mihi maximè placet ſententia. Nam, ut perdoctè docet Joannes Hieronymus Sopranis digreſſione prima de re veſtiaria Judæorum §. 7. explicans figuram Rationalis, quamvis Latinis palmus & quatuor ſit, & duodecim digitorum, hîc abſque dubio ultimus accipiendus eſt; quia vox, *Zereth* propriè duodecim digitorum menſuram ſignificat. Proſequitur textus: *Duplex.* Non ſolum palmare erat Rationale, ſed duplex, id eſt, geminum. Paraphraſis Chald. & Pagninus legere: *Duplicatum.* Sed quomodo Rationale duplex erat? Expedita reſponſio eſt. Nam erat duplicatâ tela confectum, ut ſunt aliæ veſtes ſuffartæ ad firmitatem, quæ maximè in Rationali requirebatur, ne gemmarum, & auri pondere diſtrumperetur. Sic Abulenſis quæſt. citata. Aliam rationem adducit Rabbi Salomon citatus à Toſtato, ſcilicet, ut inter illas duas plicaturas nomen Dei Tetragrammaton poneretur. Sed hoc infrà verſic. 30. In expoſitione litteræ.

Oleaſter. Montan. Abulenſ. Sopran. Paraphr. Chald Pag unus

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CIV.

Divini verbi præcones luceant, & ardeant, vocibus opera conjungentes.

6. QUanta debeant virtute fulgere, qui munus docendi alios ſuſceperunt, piè, & eleganter admonuit Ambroſ. in cap. 4 Apocalyp. dum ait: *A pietate ad ſcientiæ ſpiritum conſcenditur. Nam quamvis videatur aliquis ſcientiam poſſidere, ſtultus eſt, ſi malè vivit. Quid enim ſtultius quam timorem Dei à mente abjicere, vitiis deſervire? Scientia verò maxima eſt, vitia deſerere atque ad Deum tota mente converti.* Ob hoc Bernardus ſermon. de nativit. Joannis Baptiſtæ expendens illud; *Erat lucerna ardens, & lucens*: ait. *Eſt enim tantùm lucere vanum; tantùm ardere parum: ardere, & lucere perfectum*, Luceant ergo divini Verbi præcones, ſed cum ardore. Divina myſteria annuncient, ad virtutes amplectendas animos incitent, vitia reprehendant, ſed vocibus bonorum operum exempla præmittant. Hæc eſt Evangelici miniſtri perfectio; hoc munus.

Ambroſ. Bernard.

7. Aquarum fluenta lavabat Chriſtus, non tamen ipſe ab aquis mundabatur, cùm in Jordane à Joanne baptizaretur. Quid tunc? *Et vidit Spiritũ Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.* Matth. 3. numero decimo ſexto. Non ſic ſuper diſcipulos deſcendit in cænaculo, ſed ſub ignitis linguis, ut refertur Actor. 2. num. 3. *Et apparuerunt illis diſpertita lingua tamquam ignis, ſeditque ſuper ſingulos eorum.* Si inquiras: cur Spiritus Sanctus deſcendit ſuper Apoſtolos velut in linguas igneas diviſus? Reſpondet Oecumenius

Matth. 3. n. 16. Actor. 2. n. 3.

Oecumenius ibidem : *Lingua opus erat, quæ Dei dona declararet, ac illustraret, quæ in modum ignis universa repugnantia corriperet* : Si rursus instes : cur in Jordane sub columbæ specie, in die autem Pentecostes instar ignis descendit? Attende divini Spiritus munia, & dissolves nodum. Illic descendit, ut soli Joanni Christum ostenderet, sicut Baptistæ promissum fuerat, Joan. 1. numero 33. Joan 1. num. 33. *Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, &c.* Hîc ut doceret Apostolos, & reliquos instrueret, descendebat. Quid ergo mirum si in Jordane, ubi præconis non gaudebat officio in columbæ specie, in cœnaculo autem instar ignis descendisset, cùm hîc docentis munere fungeretur. Subjiciam œcumenium sic loquentem : *Considera verò quod apud Joannem, ut ab uno homine cognosceretur, in modum columba videtur, descendens super caput Christi : quando autem multitudinem totam converti oportebat, tamquam ignis.* Meritò ergo in cœnaculo, ubi magistri gaudebat functione sub igne descendit, ut ostendat lucem, & ardorem, quibus fulgere, & ardere tenentur doctores Evangelici.

8. Vix regius vates de Christo prædicaverat Psal. 44. n. 3. Psalm. 44. numero 3. *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* : cùm subjungit : *Accingere gladio super femur tuum potentissime.* Sed quid labiorum gratia, vultus decor, & speciositas cum gladio, & bello? Si Christus Dominus blandus sermone, mille gratiis plenus proponitur : cur ad bellum ense præcinctum desiderabat David? Robustos non pulchros, minaces & verbis terribiles militaris strepitus reddit homines. Si ergo Christus invitatur ad bellum, non forma speciosum, nec verbis mitem, sed terribili aspectu, & verbis formidabilem describat Propheta. Quare ergo militarem ornatum componit cum corporis pulchritudine. Difficultas hæc ingenium torsit Tertulliani lib. Tertull. adversùs Judæos cap. 9. sic dicentis: *Tempestivus decore super filios hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Valde autem absurdum est, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestivitate deceris, & labiorum gratia blandiebatur, de quo subjungens dicebat : extende, prosperare, & regna. Et adjecit: propter lenitatem, & justitiam tuam. Quis ensem accingit, & non contraria lenitati, & justitiæ exercet?* Sed ex ipso Septimio hauriemus tanti dubij solutionem. Ait enim hîc à Davide describi Christum munus eximij Doctoris exercentem. Ensis enim, quo ipse proponitur accinctus, sermo divinus est ex utraque parte acutus, id est, duobus testamentis legis antiquæ, & novæ. Ergo cùm Christus Dominus, Doctor eximius, imo ipsa sapientia, labiorum, & verborum gratiis plenus, paratus ad bellum prædicatur; idem est, ac dicere, verbis, & operibus docendi ministerium adimpleviſſe. Quia non solùm rethoricis floſculis sermonem ornatum proferens, sed ense accinctus, spolia Damasci, & omnium gentium accepit. Accipe ipsum Tertullianum paulò inferiùs suam mentem præter morem explanantem. *Licuit ergo & Christo Dei in Psalmis sine bellicis rebus ense sermonis Dei præcingi figurato, cui prædicta tempestivitas congruat cum gratia labiorum, quo tunc cingebatur super femur apud David, quando venturus in terras ex Dei Patris decreto nunciabatur.* Non oppolita docuit regius Psaltes, sed inter se valde consona, nimirum gratiam labiorum, & ensem paratum. Nam si per utrumque (ut docuit Septimius) divini verbi annuntiabantur præcones, gratiam labiorum, hoc est, verba; & ensem, id est, opera, inter se inseparabili nexu copulari admonentur.

Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi, & Aaron; canebat David Psalm. 67. n. 21. 9. statim ob oculos se offert dubium : cùm manus Moysis distincta fuerit ab Aaronis manu ; cur populus in manu utriusque, & non in manibus, dicitur deductus? Homil. 27. in num. Origenes ait, per Moysem legem, sapientiam, & doctrinam; per Aaronem, qui offerendi sacrificia gaudebat honore, opera designari. Una ergo describitur manus utriusque fratris, ut exinde cognoscas docendi, & operandi munia ita inseparabiliter conjungi, ut sicut unica est actio, quæ ab una provenit manu, sic doctrina, & operatio res unica tantùm existimetur. Audi Adamantium : *Et ideo utraque manus necessaria de Ægypto exeuntibus, ut inveniatur in eis, non solùm fidei, & scientiæ, sed & actuum, operumque perfectio : & tamen utraque hæ non sunt duæ manus sed una. In manu Moysi, & Aaron eduxit eos Dominus, & non in manibus Moysi, & Aaron. Unum enim opus utriusque manus est, atque una perfectionis expletio.* Non duas manus, sed unam (licèt revera duæ sint) Moysi, & Aaron adscribit Propheta, ut inseparabilem nexum inter dicendi Moysis, & operandi Aaronis munus intelligamus. In illo verba; in isto opera designantur : Meritò ergo non duas manus, sed unam velut indivisam, & inseparatam regius Psaltes commemorat. Origen.

Ex hac verborum, & operum connexione 10. pullulat in divini verbi præconibus quasi quoddam justitiæ jus doctorem astringens, ut executioni mandet ea, quæ docet. Baptistæ renuenti Christum baptizare, sic ipse Dominus ait. Matthæi. 3. numero decimo quinto : *Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Sed quæ Matth. 3. n. 15. justitia adimpletur ex eo quòd Joannes agnum immaculatum abluat; aut ex eo quòd non abluat, quæ justitia violatur? Profectò; quia Christus Dominus baptisma, quod tunc instituebat, postea erat docturus. Voluit ergo à Joanne baptizari, ut doctrinæ ejus operatio responderet. Sic enim omnem adimplebat justitiam. In quo ostendit, quòd sicut doctor, qui quod docet, executioni non mandat, jus docentis violat; sic qui, quod annunciat, exequitur, justitiam adimplet, & inviolatam servat. Ex quo manifestè infertur doctorem quasi ex justitia teneri ad exequendum, quod docet. Perbellè Chromatius Aquileiensis in cap. Matth. *Non ergo sui causâ*, inquit, *baptizari Dominus venit, sed causâ nostri, ut impleret omnem justitiam. Justum est enim, ut quod, quis docet alterum, facere prius incipiat. Quia igitur magister, & Dominus humani generis, venerat,* Chrom. Aquileiens.

exemplo suo docere voluit, quod esset faciendum, ut discipuli magistrum, servi Dominum sequerentur. Baptizatur ergo Jesus, ut docendi jus inviolabiliter servet exequendo scilicet, quod aliis faciendum proponit: quasi ex justitia magisterij jure teneatur docens exercere, quod docet.

11. Post Ephod, seu superhumerale annumeratur Rationale, seu Pectorale inter sacras vestes. Sed cur ita? Respondet D. Hieronymus epistol. 128. ad Fabiolam: *Non priùs Rationale, & sic superhumerale: sed ante superhumerale, & deinceps Rationale. Primum faciamus, & sic doceamus, ne doctrinæ authoritas casu operibus destruatur.* Si ergo doctrina casus operibus destruitur, si doctor non exequitur, quod docet: ergo ut doctrinæ servetur authoritas, quasi ex justitia tenetur doctor, quod docet executioni mandare.

D. Hier.

ILLATIO CV.

Judex nisi strictiori examine præmisso, & certam delictorum habens notitiam, injustè procedit ad puniendum.

12. Gregor. *Aliquando subjectorum vitia* (inquit S. Gregorius 2. part. Pastoral. cap. 10.) *prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulantur judicanda: aliquando, & apertè cognita maturè toleranda; aliquando verò subtiliter, & occultè perscrutanda; aliquando leniter arguenda; aliquando autem vehementer increpanda.* Singula probat S. Pontifex, magnam judicem, & rectorem admonens prudentiam, ne si immaturè vulnera scindantur, deteriùs inferveſcant. Nam si cum tempore medicamenta non conveniant, proculdubio medendi officium redditur inutile. Utinam totum Gregorij præfatum caput à rectoribus, & præsulibus legeretur, & ejus doctrinam semper præ oculis haberent! Certè multa in republica faciliùs corrigerentur, quæ ob præsulum imperitiam crescunt post increpationem. Post multa sic prosequitur Gregorius: *Nonnulla autem sunt vehementer increpanda, ut cùm culpa ab authore non cognoscitur, quanti sit ponderis ab increpantis ore sentiatur.* In omnibus his absque dubio examen culparum, & delictorum notitiam supponit in rectoribus. Sive enim dissimulent, sive tolerent, sive increpent, aut puniant, diligens culparum requiritur scrutinium, nec solùm diligens, sed certum, & si fas est dicere, perfectius, quàm infallibile, ut puniendi rigor ex criminum certa, & indubitata probatione justus probetur, & sanctus.

Gregor.

13. Exod. 3. n. 19. Quando piissimus Deus Moysem, & Aaronem ad Ægyptiorum regem misit, ut populum Hebræorum dimitteret liberum, sic eos alloquitur: *Ego scio, quòd non dimittet vos rex Ægypti, ut eatis, nisi per manum validam.* Exod. 3. num. 19. Si ergo Deus certa, & infallibili penetrabat scientia, Pharaonem non dimissurum populum, nisi per manum validam, hoc est, multis miraculis, & plagis punitum: cur non statim plagarum verberibus illum flagellat, sed misericordia saucius tot præmissis signis cor illud induratum emollire conatur? Si puniturus est rebellem illum animum, & certo in præscientiæ suæ speculo intuetur, non dimissurum populum, cur expectat Deus, Pharaonicam duritiem compleri operum nequitia? Aptè Theodoretus quæst. 8. in Exod. rationem reddit his verbis: *Verùm cùm Deus bonus sit, non vult punire ex sola præscientia, sed spectat operum consummationem: & ita in omnibus ostendit, quod justè puniat.* Divina præscientia nihil certius, infallibilius nihil: & tamen Deus licèt suâ præscientiâ intueatur Pharaonici cordis rebellionem, & duritiem obstinatam, non punit eum; usque dum opere compleverit nequitiam. Non quia diffidat suæ præscientiæ, sed ut admoneat rectores, & judices instruat, ne quacumque notitia, sed crimine completo, & perfectè cognito ad puniendum procedant. Caveant ergo judices, & præsules, ne ab æmulatoribus, & invidis criminum accipiant notitiam: sic enim incertum, imò injustum ferrent judicium. Si fieri potest, vel ipsa crimina propriis oculis intueantur, priusquam supplicio condemnent, exemplum Dei imitantes, qui Pharaonis duritiem certò cognoscens, eum punire distulit, usque dum velut oculos ejus crimina habuit: ne si eum puniret ante redargutionem, & delictorum intuitum, crudelis & injustus videretur. Sic Theodoretus citatus: *Nam si punivisset, antequam redarguisset, crudelis utique visus esset, & iniquus.*

Theod.

14. Marc. 5. n. 9. Priusquam Christus Dominus miserum dæmonem de misera illius hominis possessione depelleret, teste Marco cap. 5. num. 9. Sic dæmonem interrogabat: *Quod tibi nomen est?* An Christus iniqui possessoris ignorabat nomen? Absit. Si ergo sciebat; cur illud exquirit? Occurrit Chrysologus sermone decimo septimo dicens: *Interrogat, non ignorat, sed implet judicem: servat ordinem cognitoris, nomen interrogat, ut de conditione] disputet, judicet de reatu, addicat de crimine, Deum se esse, data sententia perdemonstrat.* Interrogat ergo, non quia ignorat; sed ut judicis munus adimpleat. Dæmonem erat judicaturus, & à misero illo homine expulsurus: Ideo ergo interrogat, ut cognito crimine eum exterminet à corpore. Ad quid ergo tantum scrutinium, si Christus nec dæmonem, nec crimen ignorabat? Quia implet judicem, servatque ordinem cognitoris. Nam licèt Deus sit, qui judicium est prolaturus, & dæmon, cui imponenda sit pœna, vult ipse Deus ostendere, satis cognitam habere causam, non ignotum habere crimen, ut inter homines eadem methodus servetur, antequam ferant sententiam.

Chrysol.

15. Zach. 11. n. 17. Temeritatis, incuriæ, & si placet, injustitiæ arguebat Propheta Zacharias præsules Israël, cùm capite undecimo numero decimo septimo dicebat: *O pastor, & idolum derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus.* Reprehendit Propheta tyrannidem Antichristi (ut aliqui volunt) quod adorari volet, sicut idolum; & simul

simul arguit superbiam præsulum, qui ita venerari ambiunt, sicut idola. Sic explicat D. Hieronymus apud Trinum, ad prætata verba in Bibl. Magna, & consonat translatio nova Vatabli, qui ita legit: *Pastor idolum*, quasi unum esset. Sic enim superbit arrogantia præsulum, ut sicut Dij velint adorari, sed ad sequentia verba Prophetæ faciamus gradum. Quid est; præsules portare gladium super brachium, & super oculos portare, ut ob hoc tam severè & acriter reprehendantur. S. Nilus libro Ascetico respondet, ideo factum; quia judex gladium non super brachium, hoc est, non in manu, sed super femur accinctum debet portare, ut attentè consideret, quando oporteat illum educere, ut exequatur supplicium. Nam qui in manu ensem habet, antequam consideret, quid oporteat facere, solet vulnus inferre. Hoc etiam est super oculos gladium habere: cæcutiunt enim oculi splendore gladij; unde necesse est, quòd judex gladium in manu tenens, temerè procedat, aut velut cæcutiens proferat judicium, & pœnam indebitam imponat. Meritò ergo judices, & præsules Isræl
S. Nilus. reprehenduntur. Audi Sanctum Nilum: *Etenim nec facere, nec videre quidquam possunt, qui gladium non super femur, sed super brachium alligant. Super femur gladium gerunt, qui adversus propria vitia rationis aciem stringunt. Super brachia verò, qui ad puniendа aliorum peccata sunt promptiores.* Caveant ergo præsules, & judices cùm sententiam sunt prolaturi, ne gladium super oculos, & super brachium portent: quia sic & justum punient, & iniquum absolvent.

16. Rationale judicij dicitur ornatus ille, in quo præcipua nomina filiorum Israël erant sculpta in totidem gemmis. Sed cur Rationale judicij dicebatur? Quia Pontifex tenebatur quemquam judicare non ex abrupto; sed subtili, & certo examine præmisso, unicuique reddens, aut pœnam, aut præmium prout operum varietas po-
Gregor. stulaverit. Hanc rationem me docuit Gregorius Magnus in secundam partem Pastoralis capite secundo dicens: *Debet rector semper subtili examine bona, malaque discernere; & qua, vel quibus, quando, vel qualiter congruant, studiosè cogitare.*

ILLATIO CVI.

Judex cùm condemnat, ostendat, quòd justitia, non potestas punit.

17. NEc sola clementia, nec solus rigor sat est strenuo gubernatori. Utrumque oportet servari, prout res, de qua agitur postulaverit. Nimis severus Judex etiam insontes vellet condemnare; nimis lenis sontes etiam absolvet. Sit ergo severus, & mitis, sed in utroque justus. Severitas judicis multoties justitiæ opponitur: quare nimis rigidus, imo & lenis cùm aliquem condemnat, curet ostendere, non punire potestate sed justitia.

Cùm populus Israëliticus propter atrocissima crimina capitali supplicio plecteretur, sic Deus ad Ezechielem alloquitur capite nono numero nono. *Iniquitas domus Israël, & Juda magna est nimis valde: & repleta est terra sanguinibus, & civitas repleta est aversione.* Ad quid Deus iniquitatis populi magnitudinem tam expressis, & repitiris verbis explicat, dicens: *Magna est nimis valde?* Divus Hieronymus ibidem putat sic dictum, ut cognoscatur, Deus eos tanto supplicio mulctasse, quia peccati gravitas minorem pœnam non exigebat. *Videns Dominus* (inquit Doctor Maximus) Hieron. *Prophetam suum flere populum, & admirari indignationis magnitudinem, reddit causas, non ut ille putabat injusti, vel excedentis modum supplicij, sed meritæ, justæque sententiæ. Iniquitas, inquit, decem tribuum Israël, & duarum tribuum Juda magna est, & non solùm magna, sed magna nimis, nec hoc dixisse sufficit, sed repetit valde; ut pro magnitudine iniquitatis magnitudo supplicij fiat.* Satisfacere cupiens Deus, Prophetæ querimoniis, eo quod tam vehementer in populum animadverteret, respondit: *Iniquitas Israël magna est nimis valde:* Ostendens magnitudinem supplicij, & pœnæ, magnitudini iniquitatis respondere. Nam ita dedecet principem nimis esse severum, ut licèt justè puniat, oporteat causas reddere, ob quas severè, & vehementer in aliquem animadvertat.

18. Ezechiel. 9. n. 9.

19. Ad manus venerant in castris quidam Israëlita, & quidam Ægyptius; cumque iste blasphemasset nomen Domini, delatus est apud Moysem. Tunc sic sacer textus Levitic. vigesimo quarto, à numero 12. *Miseruntque eum in carcerem; donec nossent, quid juberet Dominus. Qui locutus est ad Moysem dicens: educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt manus suas super caput ejus & lapidet eum populus universus.* Miror lanè Moysen, qui satis Ægyptij habebat comprobatum crimen, misisse blasphemum in carcerem, & Dei expectasse judicium. Quid ergo expectas sacer legislator: aut cur blasphemo differs supplicium? Obruatur lapidibus tanti delicti reus. Cur in ergastula mittis: & sententiam Dei expectas? Aptè satis Salvianus Massilien. libro primo de providentiâ. *Primùm enim*, inquit, *qui peccaverat comprehensus* Salvian. *est. Secundò quasi ad tribunal adductus. Tertiò accusatus, deinde in carcerem missus. Postremò cœlestis judicij authoritate punitus; porrò autem non punitus tantùm, sed punitus sub testimonio, ut damnare scilicet videretur reum justitia, non potestas.* Mitissimus erat Moyses; attamen illi crimini magnum respondebat supplicium. Voluit ergo divinum expectare responsum, ut non potestas, sed justitia damnare videretur. Puniendi maximam habebat Moyses potestatem; sed Deo inconsulto, & crimine satis noto noluit misero illi pœnam tantam infligere, ut videret populus universus, non puniendi sævitia, sed criminis magnitudine tantum apponi supplicium.

Levit. 24 à n. 12.

20. Infelix ille dives, imo divitiarum captivus,

servus opum, & qui in hac vita purpura, byſſo, delicatis veſtibus, epuliſque blandis ferrea nutriebat viſcera; poſt mortem inferni vernula, pœnarum ſoboles, & extremum gehennæ mancipium, à ſancto Abrahamo Lazarum pauperem, quem contempſerat, poſtulat, ut extremo digiti ſui aqua infuſo refrigeret illius linguam: cui Patergentium ſic reſpondit: *Fili, accepiſti bona in vita tua.* Lucæ 16. num. 24. Merito hic Chryſologus miratur ſerm. 123. Abrahamum vocare filium, quem Dei videbat inimicum, & infer-
Lucæ 16 num 24.
Chryſol. ſum, æterniſque ſuppliciis mancipatum. Si negat genus, qui paterna non facit opera: cur crudelem divitem mitiſſimus, & piiſſimus pater filium non dedignatur vocare? *Voco filium* (inquit Ravennatis lumen) *ut intelligas judicij eſſe, quod pateris, non furoris.* Quid illuſtrius? Sanctus Abraham (in quo Deus judicans figuratur) æternis cruciatibus divitem illum deſtinaverat: & licèt de integerrimo judice nec minima dubitatio poſſet ſuboriri, quòd juſtè judicaverit, tamen vel imaginariæ ſuſpicioni occurrens, damnatum illum filium appellat, ut manifeſtè conſtet, gravitate ſui criminis tanto ſupplicio addici, cùm à patre nequiverit abſolvi. In quo (ni fallor) univerſalem omnibus dedit ſatisfactionem, oſtendens, quòd cùm filium condemnaverit, juſtitiâ & propter crimina, non furore, aut poteſtate punivit.

21. Hic ornatus appellatur Rationale judicij; ut Pontifex, præſul, & rector admoneantur juxta rationem ferre ſententiam. Inſuper è gemmis fulgores mittebantur, clementiam denotantes, & juſtitiam. Unde quando præſul à pietate diſcedit, capitali ſententia aliquem damnans, fulgere oportet in pectore, ut oſtendat ſecundùm rationem, & intentionem rectam judicaſſe, illudque ſupplicium non furoris eſſe, ſed juſtitiæ.

ILLATIO CVII.

Mortis ſedula, & continua recordatio, vitæ eſt felicißimum auſpicium.

22. QUis, cùm primum cadaver hominis videt diſtenſis cruribus, manibus, & brachiis decidentibus, ſpumantibus labiis, obſcuris oculis, pallido vultu, & præteritæ vitæ prorſus expers, imo nec illius leve veſtigium, naturali metu non contriſtetur, conſiderans, ſibi poſt breve tempus idem eventurum? Sed O homo, triſtitia, quæ te affligit, vertatur in gaudium! Fœnus eſt interitus, damnum vita eſt; ſi à tua memoria nunquam diſcedat mortis contemplatio. Nam hæc felix noſtri finis recordatio, vitæ eſt fauſtiſſimum auſpicium. Ob hoc D. Bernardus expendens verba illa Dei hominem damnantis Geneſ. 3. num. 20. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*: ſic homines tanta pœna afflictos conſolatur, ſermone de ſancto Martino: *Gravis equidem ſententia, ſed non ſine grandi miſericordiæ temperamento. Dura admodum, ſed ſi merita penſes, indulgentiæ plena.* Sed ô melliflue Doctor, dicito nobis, in quo, cùm homo morti addicitur hoc grandis miſericordiæ temperamentum, & benignam inveniemus indulgentiam? In quo divinus favor, cùm in terram reſolvitur homo, de qua fuerat plaſmatus? Audi Bernardum: *Terræ addictus es, factus es terra, ut ipſa tibi ſit patria, quæ materia fuit.* Sed adhuc cautari poſſimus. Quid nobis, quod ipſa terra ſit patria, quæ materia fuit? Magnum abſque dubio beneficium in hac ſententia deliteſcit. Nam ſi attentè conſideremus patriam noſtram fore terram, hoc eſt, in terram poſt mortem reſolvendos, inde vitam poſſumus auſpicari, ſicut limus ille, ex quo plaſmatus fuit homo, vitam accepit, cùm Deus in eum ſpiraculum vitæ emiſit. Mens ergo Bernardi eſt, non rigidam, ſed indulgentiæ plenam Deum tuliſſe in homines ſententiam, cum in pulveres & cineres condemnavit: quia exinde promiſit vitæ ſpiraculum, ſi tantæ ſententiæ non fuerint oblivioſi, & certæ reſolutionis memoriam non amiſerint.

Somnum immiſit Deus in Adam, ut ex ejus coſta matrem viventium Evam efformaret: *Immiſit ergo dominus Deus ſoporem in Adam: cumque obdormiſſet, tulit unam de coſtis ejus, & replevit carnem pro ea. Et ædificavit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem.* Geneſ. 2. numero 21. Sed cur Deus ex homine ſomno conſopito, & ex ejus coſta mulierem ædificare voluit? Quare; non ex carne, aut ex homine ſoluto à ſomno, & in vigilia conſtituto? Puto, quia os mortis eſt ſpolium: ſomnus interitus ſimulachrum. Quapropter ab Hebræis appellatus fuit ſomnus una ex Septuaginta partibus mortis; à Græcis myſteria parva mortis: à Tertulliano mortis ſpeculum: à Virgilio morti affinis; à Seneca mortis frater: Plutarchus lib. 5. de placitis cap. 24. eamdem faciem mortuum, & dormientem habere dixit: obindeque Epaminondas (ut refert Bruſonius lib. 6. cap. 8.) cùm quempiam è vigilibus ſomno oppreſſum offendiſſet, gladio eum transfixit. Objurgatus autem ob tantam ſeveritatem; talem, inquit, reliqui qualem inveni. Senſit ergo Imperator belliciſſimus hominem ſomno oppreſſum, ac mortuum in eadem eſſe ſorte, ac conditione. Vides ergo Adamum dormientem mortis exprimere effigiem; & coſtam ſepulchri ſpolium demonſtrare. Nunc aliud dubium reſurgit. Cur ex mortis ſimulachro Eva producitur, quæ mater viventium eſt futura; (*Hoc enim ſonat nomen Evæ*, ut dicitur Geneſis tertio numero vigeſimo: *Et vocavit Adam nomen uxoris ſuæ, Heva: eo quòd mater eſſet cunctorum viventium.*) Ex hoc ipſo, quod cunctorum viventium futura erat mater, ex mortis ſimulachro fuit formata: quia necunde melius quàm ex mortis imagine vitæ mater reſurgit. Sic Tertullianus libro de anima, capite quadrageſimo tertio, hæc expendens dicebat, *Proponit tibi corpus amica vi ſoporis eliſum; blanda quietis neceſſitate proſtratum, immobile ſitu, quale ante vitâ jacuit, & quale poſt vitam jacebit: ut teſtationẽ plaſticæ, & ſepultura expectans animâ nõdum*

23. Geneſ. 2. à n. 21.

Hebræis. Græci. Tertull. Virgil. Seneca. Plutarch. Epaminondas. Bruſon.

Geneſ. 3. n. 20.

Tertull.

Geneſ. 3. n. 20.
Bernard.

dum collatam, & quasi jam exceptam. Ex Adamo somno oppresso, velut ex Adamo in sepulchro jacente; & ejus osse quasi sepulturæ fructu Evam formare, placuit divino consilio; ut indubitato jure mater diceretur viventium, quæ à mortis imagine sumpserat exordium: indicans mortis recordationem ad omnium ducere vitam. Utinam ipsa suæ recordaretur originis! Protectò; non mortem sibi, viro, & posteris ministrasset.

24. Expendebat Chrysologus sermone 131. cur Deus, qui poterat homines ad vitam sine fine perducere, voluit, eos priùs mortem ebibere? Chrysol. Audi ipsum: *Sed dico; qui potuit auferre mortem: quare hominem voluit transire per mortem?* Majus absque dubio beneficium videretur, absque mortis pensione vitam conferre, quàm vitam præbere per interitus tramitem: cur ergo ad vitam via aperitur per mortem? Certè; ut certitudo mortis ad vitam felicem ducat, dum sui palloris homines deterrens mœstitia, vitam non morte, sed vita dignam agere, admoneat. *Illa* (id est mors prosequitur Chrysologus,) *& vitam dedit, & homini mortem venire prædixit: & homo plus gnarus vitæ erit sibi cautior, erit plus gratus auctori.* Quod est dicere: homo si certò cognoscat vitam cum morte commutandam, erit cautior in vita, erit plus gratus authori, contra ejus beneplacitum nihil operans. Ergo liberalior fuit Deus, cùm vitam contulit per mortem, quàm si vitam absque morte conferret: Quia conferens vitam per mortem; qui vitam desideraret, mortem per quam erat transiturus ad vitam consideraret, ut hac felici meditatione vitam absque dubio consequeretur.

25. Nescio, an vitæ ambitiosus mortem appeteret. S. Job. cap. 29. num. 18. Job. 29. n. 18. *Dicebamque in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.* Quid ais, patientiæ inconcussum exemplar? Ab infelicitate videris turbari. Quæ est tua illatio; aut quam vides connexionem inter mortem, & vitam, ut ex morte colligas vitæ, & dierum augmentum? Potest-ne excogitari major oppositio, quàm inter vitam, & mortem? Qui vivit, *est*; mortuus, *non est*: qui ergo ex morte vitam infers? Aut cur palmæ dies expectas ex morte? Attende, quæso Iobi Philosophiam. Ubi Vulgata editio habet: *Et sicut palma multiplicabo dies:* Hebræo. Ex Hebræo legitur: *Et sicut Phœnix multiplicabo dies.* Consentit Tertullianus de resurrectione carnis, capite 12. & 13. ubi exponens Psal. 91. n. 13. illud Psal. 91. num 13. *Iustus, ut palma florebit:* Legit, *Iustus ut Phœnix florebit.* Scitum est namque, quòd supra illatione 65. numero 1. de hoc alite tot Patrum testimoniis roborabimus, omissis aliis accipe ex Tertulliano, cap. 13. Tertull. relato: *Illum dico alitem Orientis peculiarem de singularitate famosum, de posteritate monstruosum. qui semetipsum lubenter funerans, renovat, natali fine decedens atque succedens iterum Phœnix. Ubi jam nemo, iterum ipse: qui non jam alius idem.* Ideo ergo sanctus Iob in nidulo suo moriturus dicebat: hincque dies, ut Phœnix acceptu-Vatabl. rus, (vel ut transtulit Vatablus *Sicut arena*, id est innumerabiles,) quia ex sepulchro, ex cinere, ex favilla novam, & sine fine vitam expectabat, sicut accidit Phœnici, quæ seipsam funerans, renovat, meliori vita sibi ipsi succedens. Nam qui vita fruens tantam mortis habet memoriam, ac si vita defunctus esset; meritò judicat, dies longævos, & instar arenæ innumerabiles accepturum.

Ignitis equis, & curru flammigero Elias cùm 26. in cœlum raperetur, pallium demisit, in quo, secundùm communem Doctorum plausum, Elisæo discipulo duplicem spiritum legavit. Unus pro mille sufficiat noster Abulensis quæstione 23. in cap. 2. lib. 4. Regum, asserens ad hoc pallium illud fuisse missum, ut miracula patraret Elisæus. *Quarta causa*, inquit, *fuit ad operationem* Abulens. *miraculorum: nam Elias operabatur miracula per illud pallium, ut declaratum est suprà: Elisæus autem operaturus erat miracula, sicut Elias.* Sed liceat inquirere: cur huic pallio tanta miraculorum virtus fuit concessa, ut ad ejus contactum undæ Jordanis dividerentur, & fortassis mortui ad vitam revocati, quod ex doctrina Tostati haud difficulter infertur? Putarem: quia hoc pallium pellis erat animalis emortui. Sic docet Chrysostomus homilia secunda ad populum, dicens: *Elias nempe melotem Discipulo reliquit,* Chrysost. In melote mortis expressa proponebatur effigies. Accepit ergo Elisæus in pallio, quod mortis erat recordatio, virtutem, & efficaciam patrandi miracula, & revocandi iterum mortuos ad vitam.

Hinc non erit operosum, nec inutile probare, 27. majori vi pollere defunctum, quia nostri finis proponit memoriam, quàm ipsum, dum vita fungebatur. Redeat Elisæus puerum illius viduæ ad vitam revocaturus; Ut refertur 4. Regum, cap. 4. à num. 34. *Ascendit, & incubuit super puerum, posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incurvavit se super puerum, & calefacta est caro pueri.* Deinde, ut opus inceptum consummaret: *Reversus, deambulabat in domo, semel* Ibid. n. *hùc, atque illùc: & ascendit, & incubuit super eum,* 35. *& oscitavit puer septies, aperuitque oculos, &c.* Hæc vivente Elisæo. Eodem lib. 4. Regum, cap. 13. numero 21. Refertur de quodam defuncto, quod cecidit in sepulchrum Elisæi, vel solo cadaveris Prophetæ contactu, statim vitam recuperasse: *Quod cùm tetigisset ossa Elisæi, revixit* Ibid. cap. *homo, & stetit super pedes suos.* Sed hic non leve 13. n. 21. dubium insurgit, nempe, quare Elisæus dum viveret, nullum non movit lapidem, ut puerum illum viduæ à mortis faucibus liberaret: qui licèt consecutus fuit, quod desiderabat, tamen post magnum studium, & orationem: at cùm frigidum jacebat cadaver vix tangitur ab alio cadavere, cùm hoc statim revocatur ad vitam? Cur faciliùs Elisæus mortuus mortuum ab inferis revocat ad vivos, qui tam difficulter dum viveret, alium defunctum ad vitam perduxit? Theodosridus de Sanctorum reliquiis in tomo 2. Bibliothecæ veterum Patrum, sic respondet: *Ossa* Theodo- *Elisæi vitam dederunt mortuo, mortuum de mortis* fridus. *solvebant periculo. Post mortem ergo carnis Sancti Dei melius vivunt, quorum hic ossa in tot miraculis vivunt.* Quasi dicat: miretur nemo,

quòd Elisæus dum jacet in tumulo faciliùs ad vitam revocet defunctum, quàm dum viveret cùm puerum illum viduæ resuscitare tentavit. In sepulchro namque mortis erat spectrum, & nostri finis imago. Quid ergo mirum, si defunctus faciliùs à defuncto, quàm à vivo revocetur ad vitam? Nam ubi mortis viget recordatio haud difficilè vita reperitur. Recogita, contemplare finem vitæ, & divini judicij severum tribunal; & facilè invenies vitam, resurges à culpâ.

28. Non impropriè Pontificis Pectorale dicitur, *Rationale judicij*. Sic enim appellatur ad ostendendum quantum oporteat judicij, & mortis non abolere memoriam. Quamobrem Clemens Alexandr. lib. 5. stromatum dicebat: *Jam verò Rationale, Prophetiam, quæ per verbum clamat, & prædicat, & futurum judicium significat.* In hoc Pectorali, quod judicij dicitur (ut infrà constabit versu vigesimo primo) nomina filiorum Israël erant sculpta, hoc est, duodecim Patriarcharum, qui jam diu è vita præsenti migraverant; ut Sacerdos, & populus mortis, & Dei tremendi judicij semper retinerent memoriam: ille in pectore, id est, in visceribus cordis; iste ante oculos mentis, ut sic faciliùs, & certiùs pervenirent ad vitam.

Clemens Alexand.

ILLATIO CVIII.

Qui familiari contemplatione, mortis conservat memoriam, superat mortem: etiam dæmonem devincit, & mittit in exilium.

29. Quam piè (utinam Christianè) Seneca consulebat: *Effice mortem tibi cogitatione familiarem, ut si ita sors tulerit, possis illi obviam exire.* Et epistola 25. *Nihil aquè tibi proficiet ad temperantiam omnium rerum, quàm frequens cogitatio brevis ævi, & hujus incerti, quid facies respice ad mortem.* Qui mortem frequenter meditatur, honores despicit; divitias possidens, ab eis non possidetur, voluptates vincit; imò ipsam mortem superat; dæmonem prosternit, & in exilium mittit.

Seneca.

30. Origenes libro secundo in Job, ipsum in sterquilinio sedentem contemplans, tot ærumnis afflictum, sed minimè superatum, orbatum liberis, spoliatum bonis, ulceribus plenum, vermibus corrodentibus lancinatum, ac tandem è solio in stercora dejectum, sic exclamat: *O beate Job! Quis similis tibi gloriabitur propter justitiam? Mortuus est Abel, sed semel, & celeriter est mortuus: admirabilis verò Job cùm mille mortes sustineret, mortem superavit, mortem vicit, in morte victoriam sumpsit.* Comparet Adamantius Jobi fortitudinem cum Abelis constantia: sed excelluit Job, quia mille mortes sustinens, hoc est, frequenter mortem contemplans, vicit mortem. Abel semel, & celeriter mortuus, priùs mortem sensit, quàm agnosceret; imò potiùs ignoravit, quàm contemplatus est. Ideo ergo mortuus Abel, & à morte superatus. E contrà Job mortis contemplator, sæpè mortem sustinens, & feliciter eam in memoria custodiens, mortem vicit. *Solus ex omnibus antiquis*, prosequitur Origenes, *cùm mortuum semetipsum inspiceret, à morte non trepidavit: non vidit effici mortuos, cùm nimirum vidit semetipsum fieri putredinem, & vermes; sed non adeò ante mortem expavit, sed mortem in fugam vertit cum omnibus ejus argumentis, atque versutiis, & cum iniquis ejus exercitibus.* Sed unde Job tantam sortitus est fortitudinem, ut mortem vincere posset? Quia in sterquilinio sedens mortuum seipsum inspiciebat, vel in vita sepultum. Contemplatio ergo mortis contra ipsam mortem Jobum obarmavit.

Origen.

31. Nec solùm mortem; verùm & ipsum dæmonem, mortis superat contemplatio. Sanctus Paulinus epistola decima expendit, quanta animi gaudeat cœlitudine, qui ita se demittit, ut meditatione pulveris, in quem resolvendus est, se stercus putaverit. *Quam bonum autem, & utile,* inquit, *ad culturam salutis hujusmodi stercus sit, docemur in beato Iob, qui postquam sedit in stercore, tentari destitit. Consumpserat tentatoris invidiam humilitate perfecta, qua faciliùs surgere, quàm dejici potest.* Cùm vidit dæmon Jobum sedentem super acervum stercoris, Jobi timuit humilitatem, nec ausus fuit ulteriùs eum tentationibus aggredi. Sed liceat examinare; an verè dixerit Paulinus de Jobo: *Qui postquam sedit in stercore tentari destitit?* Difficile reddit assertum; quia cap. 2. num. 9. uxor Jobum tentavit dæmonis suggestione incitata adhuc sedentem in sterquilinio, cùm dixit: *Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.* Quæ verba patientissimi viscera transfixerunt. Rursus; ut constat cap. 4. 8. & 11. ab amicis contumeliosa verba audivit. Ergo alperrimè à dæmone, qui per amicorum Iobi ora loquebatur, fuit tentatus. Quomodo ergo Paulinus ait, cessasse Iobi tentationes, postquam sedit in stercore? Sed occurritur; quia mens Paulini est, dæmonem non percussisse Iobum nova aliqua plaga, postquam vidit eum sedentem in sterquilinio. His ita prænotatis, inquiro: Cur dæmon non fuit ausus despectum hominem, vulneratum, vermibus opertum, & ferè mortuum aggredi; cùm tamen eundem divitiis plenum contempserit, sedentem in solio prostraverit in stercus, & cunctis bonis vallatum in tantam reduxerit egestatem, ut testa (quia illi pannus non erat) saniem raderet? Profectò, quia in sterquilinio sedebat, velut in vita sepultus. Nam ubi Vulgata editio legit, sterquilinium in Hebræo correspondet, *Epher*, hoc est, Pulvis, vel, *Cinis*. Et ut satis eruditè notat Ioannes Eusebius Nierembergius de origine scripturæ, lib. 7. c. 24. Vox, *Epher*, significat etiam *Sepulchrum*, quod sibi constructerat ipse Iob, dum adhuc affluere felicitatibus. Ex hoc ergo, quod Iob sederet in sterquilinio, in sepulchro, in pulvere, & cinere tantam animi acquisivit fortitudinem, ut vel ipsum dæmonem terreret, ut deinceps non auderet tentare eum, utpotè mortis obarmatū memoria, & quasi in vita sepultum. Sic enim, sic mortis recordatio dæmonem terret, ut si nostræ resolutionis salutifera adsit memoria, aufugiat ut victus,

Paulinus. Iob. 2. n. 9. Hebræo. Euseb.

qui

qui arrogans præsumebat reportare victoriam.

32. Sed placet rem hanc altiùs expendere. Ita dæmoni formidabilis est memoria, & recordatio mortis, ut vel à longè visa, & casu, & absque attentione ob oculos præsentata, putet se in exi-
Matth. 8. n. 29 lium mitti. *Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei? Venisti ante tempus perdere nos*; clamabant dæmones, vel homines habentes dæmonia, cùm exirent de monumentis. Matth. 8. num. 29. & ibidem, num.
Ibid. n. 31. 31. dicebant: *Si ejicis, mitte nos in gregem porcorum.* Sed inquiro: Unde dæmonibus venit in mentem, Jesum eos ex illis corporibus ejecturum? ni fallor, quia viderunt homines illos exire de monumentis, qui licèt à dæmonibus occupati ibi cadavera, ossa, & hominum cineres contemplati fuerant, omniuḿque exinde incertus, sed inevitabilis exitus fuit propositus. Intulerunt ergo dæmones, sed jam non posse cum hominibus habitare, qui mortis inspexerunt effigiem, ideoque à Christo postulabant, velut exilium metuentes, ut eos in gregem mittat porcorum, pro comperto habentes ab hominibus, vel incautè mortem considerantibus expellendos fore.

33. Hinc inferre liceat; quòd cum memoria mortis ita potens sit, ut dæmones exterminet: infelix reputandus est ille, qui ea à malitiæ tramite non avertitur. Quidam ex Judæis, qui ab Hierosolymis venerant, ut Lazari celebrarent exequias, cùm Christum Dominum defuncti amici sepulchrum interrogantem, & præ amore lachrymas effundentem vidissent, hæc irrisoria protulerunt
Ioan. 11. n. 37. verba. *Non poterat hic, qui aperuit oculos cæcorum, facere, ut hic non moreretur?* Basilius Seleucensis
Basil. Seluc. concio. 2. de Lazari exsuscitatione in 2. tomo Bibliothecæ veterum Patrum sic exclamat: *En isti, nec ipsa quidem præsenti clade, & calamitate, aliquid de sua malitia remittunt.* Jure optimo Basilius, aut miratur, aut deflet Judæorum duritiem, cùm præsente mortuo, nihil de sua malitia deponunt; sed invidiæ venenum evomunt contra Christum ejus illudentes omnipotentiæ. Certè isti obstinati sunt, nec salutis eorum habenda est spes, cùm in mortui conspectu peccare non desinant, & contra Christum linguas suas ut serpentes acuant. Nam mortis memoria felix animis infundit fortitudinem; ipsam superat mortem; dæmonem devincit, & mittit in exilium; & ob hæc Pontifici proponebatur in Pectorali.

ILLATIO CIX.

Salutifera mortis recordatio Deum vocat in Ducem: Dei vices supplet: eaque divina utitur potentia, ut peccatorem ad tramitem revocet justitiæ.

34. DUabus illationibus præcedentibus satis ostendimus, quanti momenti sit mortis recordatio: in præsenti non erit molestum, aliâ viâ id ipsum prosequi. Et in primis, operosum non erit confirmare, Deum ducere illum, qui mortis non deserit memoriam. Exodi 13. numero 21. refert textus Deum Hebræorum populi Ducem se constituisse, cùm eos à dura Pharaonis servitute in brachio excelso eripuisset. *Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut Dux esset itineris utroque tempore.* Sed cur Deus ducatum populi assumit, & qui omnia replet, in columna ignis, & nubis concludi permittitur? Aut quid erat in populo quod ad tantum beneficium divinam alliceret largitatem? Expende, quæ narraverat sacer textus ibidem, num. 19. *Tulit quo-* Ibid. n. 19.
que Moyses ossa Ioseph secum, eo quòd adjurasset filios Israël dicens: visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. Ecce cur Deus populi sumpsit ducatum. Secum ferebant Israëlitæ ossa Joseph; & illius, qui quondam apud Ægyptios clavum tenuerat, cineres aspicientes, humanæ gloriæ finem contemplabantur. Quid ergo mirum, si Deus tamquam Dux populum præcederet? Nam ita felix est mortis recordatio, ut qui eam assiduè meditatur, in omnibus viis suis mereatur Deum habere Ducem.

Et quid mirum si Deum in Ducem vocet 35.
mortis memoria, cùm vel ipsius Dei suppleat vices nostri finis recordatio. Ingeniosè satis notavit Rupertus lib. 6. in Genesim, cap. 35. post Saræ obitum non referri, Deum Abrahamo apparuisse, qui toties antea dignatus fuerat apparere: *Notandum*, inquit, *quia Deus ulteriùs Abraha* Rupert.
apparuisse non legitur. Sed cur Dominus à servo suo discedit post Saræ obitum, cui antea frequentissimè solebat apparere? Nunc quia dilectæ uxoris solatium amisit, majori Dei indigebat solamine: cur, ô bone Deus, à fideli servo discedis? Aut cur ei negas tuæ familiaritatis consortium? Fallor, si hoc non fuit, quia Patriarcha dilectæ conjugis jugiter contemplabatur discessum. Semper ante oculos habebat illius mortuæ sepulchrum, & simulachrum; & ubi mortis nunquam marcescit memoria, superflua videtur Dei apparitio. Tam felix est jugis mortis recordatio, ut vel ipsius Dei absentiam, videatur supplere.

Adhuc urget non contemnenda memoriæ 36.
mortis commendatio: Vel ipse Deus videtur ea indigere, ut peccatorem ad viam revocet justitiæ. Accessit Christus, ut visum quo semper fuerat orbatus, cæco illi liberali & extensa manu largiretur. Quid inde? *Exspuit in terram, & fecit lutum* Ioan 9.
ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus, & dixit n. 6.
ei: Vade lava in natatoria Siloë, quod interpretatur, Missus. Abiit ergo, & lavit, & venit videns. Joan. 9. à numero 6. Sed quare Christus Dei Verbum, & splendor Patris, per quem omnia facta sunt, qui solo verbo, vel suæ voluntatis nutu non solùm visum cæco, sed mortuos poterat ad vitam revocare; luto utitur, ut cæci à nativitate oculos aperiret? Divus Epiphanius tomo 3. lib. 1. hæresi contra Tatianos multas affert rationes, inter alias sic ait: *Nam deficientis partis* Epipham
corrigenda gratiâ hoc fecisse videtur. Sed adhuc urget difficultas. Quia ut diximus, vel solo verbo poterat visus supplere defectum, & oculos aperire: Quare ergo ait Epiphanius, Christum fecisse lutum partis deficientis corrigendæ gratia? An quia divina potentia absque

que luto non posset oculis lucem præstare? Absit. Ad quid ergo lutum, quod si lucentibus oculis apponeretur, obcæcaret potius, quàm illustraret? Ut luto illo primi hominis formationem revocaret in memoriam, finemque ejus in eâdem retineret, & semper contemplaretur. Nam quamvis divinæ potentiæ nutui omnia facilè obediant; tamen si luto utatur, in quo mortis pallida imago exprimitur, facilius suum placitum exequi videbitur. Sit ita: Sed audi aliam rationem. Linivit oculos luto, ut lucem ex illo acciperent. Nam si in luto mortis imago exprimitur, in cæco peccatoris præceps offenditur via. Cæco ergo per lutum oculi impertiuntur; ut per memoriam mortis à via peccatorum revocatus, salutis tramitem inveniat.

37. Non ignorabat dæmon, quanti momenti sit hæc memoria ad evitanda peccata, cùm mulieri persuadens arboris vetitæ esum; eam prorsus abolere tentavit dicens: *Nequaquam moriemini.* Genesis 3. numer. 4. credidit mulier, & prævaricata est. O quanto jure exclamat hîc Basilius Seleucus oratione 3. *Quid ille igitur? Nequaquam moriemini. O sententiam execrabilem, & plenam audacia vocem! Deus mortem transgressoribus statuit, & diabolus vitam contra legem agentibus spondet. Furtim demit mortis terrorem, ut legis munimenta depradetur: pœnam adulterat, quoad legem perfringendam propellat: excluso timore, & pœna sublata contra Deum bellum conflat.* Timor mortis arcebat mulierem, ne ex fructu vetito comederet: dæmon autem ut illam deciperet, furtim demit mortis terrorem. Legem ergo contempsit mulier, quia timorem mortis amisit. Si namque mortis retineret memoriam, & eam timeret, nunquam peccasset. Propter hæc omnia Pectorale illud Rationale judicij dicitur, ut mortem Pontifex semper contemplans tot lucra feliciter acquirat.

Genes. 3. n. 4.

Basil. Seleuc.

ILLATIO CX.

Utilissima est extremi judicij recordatio, in cujuscumque rei, etiam excellentissimæ exordio.

38. Basilius. QUam utilis sit extremi judicij cogitatio, satis explicuit Divus Basilius in cap. 1. Isaiæ ad illa verba ex num. 17. *Quærite judicium*, dicens: *Attenta cogitatio arcanorum nobis formidabilium, quæ in tremendo judicio se offerent, Pædagogus est, ad exercendam pietatem.* Nam sicut Pædagogus primam pueri instruit puericiam; sic tremendi judicij meditatio omnium rerum infantiam, & exordia tamquam Pædagogus regit, & gubernat, & inde felicissima non dubitantur auspicia.

39. Hanc pædagogiam explicuit sacer textus in ipso rerum exordio, dum Genesis 1. num. 1. ait: *In principio creavit Deus cœlum, & terram.* Ex Hebræo legitur: *In principio creavit judex.* Nam licèt in Hebræo sit, *Elohim* pluralis numeri, Cajetanus ad hunc locum putat, hanc vocem *Elohim* carere singulari numero, & juxta morem Hebraïcum significare utrumque numerum secundùm verbum, cui adjungitur. Unde, si numero plurali jungatur significat judices: si autem numero singulari associetur, judicem tantum denotat, ut in præsenti, quia verbo, *Creavit*, adjungitur, & sic reddit hunc sensum: *In principio creavit judex.* Hoc posito; quæri potest: quare Moyses hîc Deum judicem appellavit? Aut quid judicium cum rerum creatione? Respondet doctissimus Cajetanus hîc? *Ut unus, atque idem Deus credatur creator mundi, & judex universorum.* Sed adhuc inquiro. Quid intererat, quod Deus, qui mundi erat supremus opifex, universorum judex crederetur. Ut qui judicem Deum audirent in exordio rerum, intelligerent judicium extremum, & universale, sicque mundus ab infantia tali Pædagogia instructus felicissimum expectaret progressum. Nam tam utilis, & salubris est tremendi judicij recordatio, ut mundus in infantili illa ætate tanto pædagogo instructus, non possit non habere felix auspicium futurorum.

Gen. 1. n. 1. Hebræo.

Cajetan.

40. Nec defuit hæc pædagogia primo Hebræorum Regi, cùm à Samuële unctus fuit, ut esset illius populi gubernaculum coronatum? Sic enim Saüli dixit Propheta, 1. Regum. 10. n. 2. *Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in Principem. Cùm abieris hodie à me, invenies duos viros juxta sepulchrum Rachel.* Sed liceat inquirere: cur Samuël, ut Saül certiorem suis verbis præbeat assensum, dat in signum duos viros juxta sepulchrum Rachelis, potiùs quàm juxta alium locum? Aut quare ad Rachelis tumulum mittit, vix unctum oleo regali? Certè ut in illis ossibus contemplaretur Rachelem ejus matrem (erat enim Saül de Tribu Benjamin filij Rachelis) mortuam, & ante divinum Tribunal accersitam, ibique judicatam, ut exinde tremendi judicij Dei sedulam hauriret contemplationem. Sed adhuc urgeo. Ad quid in ipsa unctione in Regem extremi judicii excitatur memoria? Ut eam retinens Saül felices in Regno haberet progressus. Nulla enim res regnare incipienti majora lucra annunciat, quàm jugis illius severi judicij meditatio: Utinam Saül eam semper in animo retineret: sic neo Regnum, nec salutem animæ amisisset! Confirmat hoc Lyranus ad illa verba Job. cap. 34. n. 15. *Homo in cinerem convertetur*, ubi sic ait: *Antiquitus Imperatore creato, statim quærebatur ab eo quo marmore vellet sepulchrum habere.* Satis cordatè cùm erigebatur Imperator, mortis, & judicij proponebatur memoria, ut exinde felix esset Imperium.

1. Reg. 10. n. 2.

Lyran.

41. Cùm Christus jam esset passioni proximus ait Joan. 12. num. 31. *Nunc judicium est mundi: nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras.* Sanct. Thomas ad hunc locum lectione 5. hæc verba ultima: *Nunc Princeps hujus mundi, &c.* Six exponit: *Per virtutem passionis Christi Princeps hujus mundi ejicietur foràs, quasi per passionem victoriam de diabolo habeat.* Sed quid passionis victoria cum judicio mundi, ut Christus dicat? Nunc judicium est mundi: nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras? Aut quomodo ante passionem, vel in primo adventu Christum mundum existimabimus judicasse, quem potiùs salvasse credimus, sicut ipse testatus,

Joan. 12. n. 31.

S. Thom.

Ioan. 3. n. 17. testatus est, dicens: *Non misit Deus Filium suum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Joan. 3. cap. numero 17. Si ergo Deus non misit Filium suum, ut judicet mundum, sed ut salvet mundum: quare Dei Filius cùm jam esset in limine passionis, dixit: *Nunc judicium est mundi?* Et cur cùm diabolum ejecturus est, judicij memoriam fecit? Fallor si hoc non fuit, ut tremendi judicij memoriam excitaret, ut inde felix dominica passio haberet auspicium. Erat enim Dominus quasi in passionis suæ limine in exordio ergo illius judicij facit mentionem, ut felix, & faustum haberet exordium.

42. Haud longè ab hoc cogitatu distabat Ambrosius in c. 23. Lucæ, cùm Christum meditabatur inter duos latrones crucifixum. Sic enim

Lucæ 23 n. 33. ait Lucas cap. 23. num. 33. *Ibi crucifixerunt eum: & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris.*

Ambrol. Tunc sic Ambrosius: *Denique unus à dextris, & alter à sinistris, quia sic erit in die judicij.* Difficilia videntur primo aspectu verba Ambrosij. Nam quid sibi vult, cùm ait, quòd Christus in die judicij habiturus est unum à dextris, & alterum à sinistris, sicut habuit in cruce? Mens ejus est, per latronem à dextris justos designari, & per latronem à sinistris peccatores. Sit ita. Sed cur in cruce voluit Christus tremendi judicij imaginem exprimere? Et nota Ambrosij causalem: *Denique unus à dextris, & alter à sinistris, quia sic erit in die judicij*: quasi causa patiendi inter duos latrones, dextrum, & sinistrum sit, quia in die judicij sic erit. Quid universale judicium cum cruce? Aut quæ habitudo inter salutem hominum in cruce consummatam, & tremendum tribunal: Profectò: ut redemptioni hominum felix annuntiaretur progressus severum tribunal ob oculos proponitur.

43. Scire sæpè desideravi; cur sancta Mater Ecclesia ab Spiritu sancto edocta antequam primum Christi celebret adventum, secundum tot diebus celebrare instituit? Neminem latet, in prima Dominica adventus agi de extremo judicio: hoc clamat ejus Evangelium desumptum ex 21. cap.

Lucæ 21 num. 25. Lucæ, num. 25. *Erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis.* Post celebritatem secundi adventus succedit solemnitas secundi, hoc est, nativitatis Domini nostri Jesu Christi secundùm carnem. In his prima facie inversus videtur ordo; quia primùs adventus debebat præmitti in solemnitate, & deinceps agi de secundo. Cur ergo alma Mater Ecclesia aliter disposuit? Aut quam habent inter se consonantiam isti duo adventus, ut ad primi celebritatem; secundi præmittatur solemnitas? Certè, quia Christus in primo adventu venit, ut Redemptor; in secundo ut judex. Præmittitur ergo judicis celebritas solemnitati adventus Redemptoris, non solùm, ut per hoc extremi judicij in nobis excitetur memoria, & possimus accipere ut Redemptorem, quem jam antea præmeditati fuimus ut judicem: sed Redemptoris beneficium præmissa memoria judicis quasi habeat felices exitus.

44. Roboret iterum idem Ambrosius libro 2. in cap. 2. Lucæ hujus cogitatus pietatem expendens verba illa Simeonis Sacerdotis ad Beatissimam Virginem Mariam de Jesu loquentis.

Lucæ 2. n. 34. Ambros. Lucæ 2. numer. 34. *Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël*; sic ait: *Ecce Simeon prophetat, in ruinam, & resurrectionem plurimorum venisse Dominum Jesum Christum, ut justorum, iniquorumque merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum judex verus, & justus, aut supplicia decernat, aut præmia.* Sed cur de Christo, cùm adhuc esset in humanæ vitæ limine, prædicit Simeon, judicium universale habiturum? Ut ejus nativitas, & subsequens œconomia felicem haberet progressum. Nam ita efficax est extremi judicij recordatio, ut vel eximium munus redimendi, si ab hac meditatione habeat exordium, felicem, & uberrimum parit fructum.

45. Pectorale illud, quo Pontificis pectus ornabatur, Rationale judicij dictum fuerat. Sed cur, Rationale judicij? Respondet Clemens Alexand. lib. 5. stromat. dicens: *Jam verò Rationale prophetiam, quæ per verbum clamat, & prædicat, & futurum judicium significat.* Sed ad quid tremendi judicij in hoc ornatu exprimitur imago? Quia tunc legalis Sacerdotij instituebatur Ordo, Æquum fuit, ut Pontifex in pectore extremi judicij haberet specimen, sic enim felix spectaret fore Sacerdotium. Sic enim felix est judicij jugis memoria, ut cujuscumque rei etiam excellentissimæ exordium tali recordatione nutritum, haud dubitetur felices habiturum exitus.

ILLATIO CXI.

Judicij extremi etiam somniata memoria formidabilis.

46. QUam utilia sunt verba Sophoniæ, cap. 1. à num. 14. Si nunquam à nostra excidirent memoria! *Juxta est dies Domini*, inquit, *magnus, juxta est, & velox nimis: vox Domini amare, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis, & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ, dies tenebrarū, & caliginis, dies nebulæ, & turbinis: dies tubæ, & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.* Præfata verba exponens Divus Petrus Damianus sic ait lib. 4. epist. 5. *Pensa, dilectissime, extremū diem judicij super corda reproborum, qua asperitate Propheta vidit amarescere, quē tot appellationibus non valuit explicare. Tunc enim sanguineas lachrymas effundentes incipient dicere montibus? Cadite super nos, & collibus operite nos. Tunc non est quoquàm fugere, non est latibulum, ubi se quisquam valeat occultare.* Hujus diei severum rigorem proposuit Jeremias cap. 12. num. 12. di-

Sophon. 1. à n. 14. Petrus Damian. Jerem 12 num. 12. cens: *Gladius Domini devorabit ab extremo terræ usque ad extremum ejus, nō est pax universæ carni.* Audi iterum Damianum opusc. 50. cap. 7. *Gladius enim devorare terram dicitur, & pax universa carni deesse perhibetur: quia quisquis nunc carnaliter conversatur, vel terrena immoderatius ambire convincitur, ultima districtionis, necesse est, gladio perimatur. De quo nimirum gladio per Ezechielem vigesimo primo Dominus dicit: Egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab Austro usque ad Aquilonem, ut sciat omnis caro, quia*

Ezech. 21.

ego

ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua
Amos 9. *irrevocabilem. De hoc utique gladio, & Amos 9. Propheta dicit: in gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt, non appropinquabit, & non veniet super nos malum.* Omitto plura, quibus ultimæ districtionis ob oculos proponitur rigor, ut illius amaritudine hujus mundi falsa dulcedo contemnatur. Nam tantus est extremi judicij terror, ut vel per somnium ejus effigies delineata viro sancto, & fortissimo magnum valeat timorem incutere.

47. Viderat Daniel in somnis hujus strictissimi tribunalis, non unam, aut alteram effigiem, sed & ipsum Dominum in throno igneo sedentem cum
Dan. 7. à n. 9. potestate magna, & multa stante. *Aspiciebam donec throni positi sunt, & Antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix & capilli capitis ejus quasi lana munda. thronus ejus flamma ignis: rota ejus ignis accensus. Fluvius igneus rapidus egrediebatur a facie ejus: millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei judicium sedit, & libri aperti sunt.* Daniel cap. 7. à
Ibid. n. 13. num. 9 & statim num. 13. prosequitur: *Aspiciebam ergo visione noctis: Et ecce cum nubibus cœli quasi Filius Hominis veniebat, & usque ad Antiquum*
Ibidem. n. 15. *dierum pervenit.* Et ibidem, num. 5. *Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in hu, & visiones capitis mei conturbaverunt me.* Sed cur; Propheta tanto terrore afficitur, homnia hæc non realiter, & verè, sed imaginariè tantùm videbat? Somnia sive terribilia, sive deliciis plena sint, dum à vigilia vacamus, terrent, aut delectant; si tamen somnium excutimus, quæ somniata terrebant, contemnimus, & quæ absente vigilia delectabant, vigilantibus sunt exosa. Quomodo ergo Daniel, qui vigilas famelicos leones non horrebat, his visionibus conturbatur? Eia Propheta sancte, quid tim es? Somnia sunt hæc, & cerebri phantasmata iterum te restitue in pristinam fortitudinem? O quàm validè terrebatur? Nam, ut rectè Petrus Damianus lib. 4. epist. cap. 5. Omnia hæc extremi judicij indicabant imaginem. Quamvis ergo visiones illæ Phantasiæ potius spectra quàm effectus essent realiter existentes. (Licèt per istas visiones Deus Danieli loqueretur) tamen quia illius diei terribilis, & strictissimi tribunalis somniabatur Majestas, horruit spiritus Prophetæ, & animi conturbationem est passus.

48. Sed quid mirum Danielis animum conturbaverit vel imaginaria illius diei representatio, si vel ipsius judicis animam terror judicij videatur conturbasse? Venerat Jesus in villam Gethsemani: cumque jam à tribus fidelissimis Discipulis, quantùm jactus est lapidis, vellet discedere, ut
Matt. 26. n. 38. preces ad Patrem mitteret, ait illis: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Matthæi 26. num. 38. Hujus tristitiæ causa variè à pluribus explicatur: Quidam dicunt, ortam fuisse ex dilatione mortis, quia desiderio desiderabat salutem hominum consummare. Alij, quia nondum crucis fruebatur gloria. Alij propter damna Hæbræorũ, quæ à Romanis erant perpessuri in tanti flagitij pœnam. Ego (tantorum Doctorum venia, putarem Christum affectum fuisse tanta tristitia, quia cùm supra dorsum suum omnium hominum peccata assumpsisset, ut pro eis condignam Patri redderet compensationem; quasi redditurus pro omnibus rationem, tribunal illud formidabat. Non quia judicandus esset (ipse enim universorum est judex.) sed quia speciem habebat judicandi. Contristatur ergo, velut scipsum judicem formidans, ipse qui omnium futurus erat judex, ut nos doceret quantùm debemus tribunal illud expavescere. Adest pro hoc cogitatu Drogo Hostiensis lib. 1. de passione dicens: *Anima tristis est, qua expectat mortis tribulationem. Quis enim sciat, utrum ad sinistram, vel ad dexteram eat? Quis enim sciat, quomodo respondeat ad arguentem se, quando judex, sicut parturiens loquitur.* Expendas obtecro hæc ultima verba: *Quis enim sciat quomodo respondeat ad arguentem se quando judex sicut parturiens loquitur.* Quod est dicere; Si Christus, qui omnium judex est, quasi parturiens loquitur, cùm jam jam morti esset vicinus, ex eo solùm quòd in se judicandi haberet depictam imaginem, quantum animi pavorem, quantam animæ tristitiam habere debet, qui ignorat, an sit ad dextram, vel ad sinistram collocandus? Pensemus igitur hujus tribunalis justitiam, hujus judicis severitatem, ut diabolicæ pugnæ molestias valenter vincamus. Ob hoc Rationale judicij ornabat Pontificem, ut repentini, & terribilis adventus Christi meditatio Pontificis animum deterreret, & terrena contemnens, solùm cœlestia non despiceret. Drogo Host.

ILLATIO CXII.

Quæ rationi non sunt consentanea, retractari debent, tametsi à viro egregio fuerint incepta.

49. HUmanum judicium facilè fallitur: quare semper timendum est, an veritatis metam attingat. Hinc indecorum non debet reputari, si aliquem etiam doctissimum videamus retractare sententiam, dum sibi constiterit à veritatis tramite devisse. Contrarium enim potiùs tenacitati, & protervitati, quàm constantiæ tribuendum existimo. Difficile putant homines animum retractare, si semel Verbum suum oppignoraverunt, vel si rem aliquam incœperunt. Ita ego sentirem, dum ratio efficacior contrarium non suaderet: at si manifestè error detegitur, mentis potiùs erit durities, quàm honoris ambitio. Pudeat viam erraticam sequi: ab abstruso, & erroris pleno tramite deviare, semper decorum est.

50. Destructurus Deus Sodomam, noluit servum suum Abraham incendium cælare. Sic enim Dominus ipsum alloquitur: *Dixit itaque* Gen. 18. *Dominus: clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me opere compleverint: an non est ita ut sciam.* Genes. 18. num. 20. Dubium non contemnendum hic excitari potest. Si Deus apertè & infallibiliter non solùm facta, sed Sodomorum internas, & minutissimas cogitationes ab æterno præsciebat, & ob

& ob illorum flagitia, eis jam supplicium paraverat, ut constat ibidem, numero decimo septimo, Deum dixisse: *Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum?* Quomodo statim ait, descendam in Sodomam, ut oculis palpem, quæ de illis fama vulgavit? Cur bone Deus, si obscœna Sodomorum facinora antequam fierent cognoscebas, nunc oculis tuis ea examinare constituis? Aptissimè Cajetanus ad hunc locum respondet: *Humano more loquitur Deus. Hic enim debet esse fructus inquisitionis, ut si non inveniret ita esse, sufficiat ei scire: & non velis benevo gratia (ad demonstrandum, quod non frustra inquisierit, ad quasi tuendam authoritatem) vexare subditos.* Decreverat Deus Sodomitas punire: & ut id executioni mandaret, descendere cupiebat in Sodomam, ut videret, an certum esset, quod de illis audiebatur. Non quia Deus ignoraret turpia illorum facta (nota enim illi erant ab æterno), sed quia humano modo se gerebat; ut doceret homines, & præsertim Judices, Magnates, & Præsules, ut quamvis aliqua decreverint, si postea conspexerint, rationi esse dissentanea, animum retractent. Hoc enim est judicantium vitium frequentissimum. Nam si semel aliquid pronunciarunt, irrevocabile existimant. Voluit ergo Dominus humano modo se gerere, inquirendo, an peccaverint Sodomitæ? ut si aliter inspexisset, illis indulgeret. Hic debet esse fructus inquisitionis (vos alioquor judices) ut si res meliori judicio inspecta aliter appareat, animum retractetis. Multoties in cujuscumque negotij exordio aliquæ apparent rationes, quæ efficaces visæ sunt, & postea urgere non valent; imò aliæ contrarium persuadentes inveniri solent. Cùm hæc ita contingunt, desistere ab incœptis non erit culpabilis varietas, sed laudabilis inconstantia.

Gen. 18. n. 17.

Cajetan.

§ 51. Jurejurando se constrinxit Joram Rex Israël amputaturum caput Elisæi, quia putavit propter eum longa obsidione à Rege Syriæ obsideri Samariam, ita ut præ famis angustia matres propriis visceribus se alentes, filios quos genuerant, & lactaverant impiè comederent. 4. Regum. 6. numero 31. *Et ait rex: hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisæi filij Saphat super ipsum hodie.* Tunc ut immane factum exequeretur, misit nuncium in domum Elisæi, qui caput amputaret Prophetæ. At Rex in se reversus abiit post eum: *Ecce enim sonitus pedum Domini ejus post eum.* Ibidem numero 32. Abulensis ad prætata verba, quæst. 38. inquirit: ad quid Rex Joram tanta festinatione sequutus est nuncium, quem ad decollandum Elisæum miserat? An ut celeriùs mandatum Regis exequeretur? Neutiquam (respondet Tostatus,) imò potiùs, ut non exequeretur. *Hoc autem fecit Joram Rex, quia ex indignatione magna jussit occidi Elisæum. Inde immediatè doluit de injusto mandato, ivit post nuntium suum ad revocandum mandatum, priusquàm ille aliquid exequeretur.* Animadvertit Rex, Elisæum indignum esse tanto supplicio: ne ergo minister decretum Regis exequeretur, & Virum sanctum, & innocentem è medio tolleret, festinanter incessit Rex, ut impediret tantum flagitium. Putaverat Rex ira turbatus, Elisæum fuisse complicem obsidionis Samariæ, ideoque eum capitali damnaverat sententia: at re maturius considerata, & in se reversus doluit de injusto mandato, & celeriter abiit post nuncium, ne tantum nefas exequeretur: Sed quomodo, ô Rex, retractas decretum, & Elisæum absolvis: cùm regale mandatum irrevocabile judicetur? Ita est quando rationi est consentaneum; at si rationi dissonet, revocari debet. Nam tenere firmiter, quod est justum, constantis est animi: at prosequi quod injustum, pertinacis, & obstinatæ intentionis.

4. Reg. 6. n. 31.

Ibid. n. 32.

Abulens.

Rationale judicij portabat in pectore summus Sacerdos. Sed cur hic ornatus Rationale judicij nuncupatur? Respondet Beda libro tertio Tabernaculi, capite quinto, his verbis: *Rationale judicij Sacerdos in pectore ferre præcipitur, quia debet Rector subtili semper examine bona, malaque discernere, & quæ, vel quibus, quando, vel qualiter congruant, studiosè cogitare.* Hortatur Sacerdos in hoc ornatu, quomodo debeat se gerere in proferendis sententiis, & in progressu rerum, discernens, quæ, vel quibus, quando, vel qualiter congruant. *Rationale judicij*: id est, judicium secundùm rationem. Quod est dicere: debent Sacerdotes summi, Judices, & Præsules ita juxta regulas prudentiæ, & justitiæ judicare pensatis attentè omnibus circumstantiis: si tamen his omnibus expensis, quod prius amplectebantur injustũ cognuverint, reprobare, & mutare sententiam. Nam prosequi incœptum ob hoc solum, quòd incœptum sit, tametsi contrarium suadeat, reprehensibilis est tenacitas, & injusta temeritas. Ab incœptis desistere, cùm error apparet, cordatorum est hominum, & justitiam amantium. Ita denique decorum est animum retractare, cùm damna manifestantur, quòd persistere in eo apud cordatos reputetur absurdum.

§ 2.

Beda.

ILLATIO CXIII.

Ineptus est ad regimen, qui litterarum caret ornamento.

§ 3. Gravissimum est gubernationis onus, & prorsus difficillimum: at prudentia, & litteris potest sustineri. Utrumque exigit regimen animarum: at si absit utrumque magna cum temeritate suscipitur. Flebat, ni fallor hoc magnus Gregorius lib. 1. cùm dixit: *Ab imperitu ergo Pastoribus magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate: quoniam ars est artium regimen animarum.* Artem artium vocat regimen animarũ propter difficultatem, quàm continet. Hoc ipsum innuit S. Nilus libro Ascetico his verbis: *Hominibus enim præesse res est omnium maximè laboriosa. Nam qui animalibus rationis expertibus imperant, ea omnibus in rebus reperiunt obedientia, ideoque fere semper illis prosperè cedit imperium. Qui vero homines gubernant, & regunt, propter morum diversitatem, rationisque solertiam, provinciam difficilem experiuntur. Quam, qui suscipiunt, necesse est, ut se tanquam ad laboriosum certamen*

Gregor.

S. Nilus.

instruans, ut & omnium infirmitates magna cum patientia ferant, & quæ illos propter ignorantiam latent, æquo animo doceant. Si ergo, qui animarum regimen suscipiunt, æquo animo alios docere tenentur; imperiti magna cum temeritate sibi tantum onus imponunt.

54. Vocatur Moyses à Deo ad Hebræorum populi ducatum: excusatur ille humilitate propria, & tarditate linguæ vel defectu eloquentiæ: *Obsecro Domine*, (ait Exodi 4. numero 10.) *Non sum eloquens ab heri, & nudiustertius, ex quo loquutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.* Ita imperij, & Ducatus formidabat onus, ut promittente Deo verba: *Ego ero in ore tuo: docebo te, quid loquaris:* Ibidem, numero 12. nondum acquiescens diceret: *Obsecro, Domine, inquit, mitte quem missurus es.* Non miror, Moysem legationis, & Imperij onera recusantem præ nimia humilitate, & formidare Imperij celsitudinem, & populi ducatum, cùm suam agnosceret imperitiam, & linguæ tarditatem (scientia namque & verborum expeditio requiruntur ad regimen animarum, ut sciat præfectus, quid imperare, quid loqui debeat, & quibus verbis subditorum animos ad obedientiam inclinet.) Quod in Moyse dignum hîc existimo admiratione, est, se toties excusare ab imperio divinæ protectionis munitum clypeo (in quo non peccavit mortaliter, ut ait Lyra ad hunc locum, sed solùm venialiter, ut docet noster Tostatus ibidem, quia humilitate, non inobedientia officium recusabat,) sed mirabilius est, post miraculum virgæ, & promissionem divinæ protectionis dixisse: *Obsecro Domine, mitte, quem missurus es.* In quo (ut putant aliqui apud Tostatum ibidem) summum Ducem, id est, Messiam petebat. Sed cur ad legationem Ægypti, & populi ducatum Filij Dei ardebat desiderio? Quia Dei Filius est divina sapientia, per intellectum Patris generatur; sicut Spiritus sanctus, qui est amor, ab utroque procedit per voluntatem. Innuit ergo Moyses, divinam sapientiam requiri ad tantum munus suscipiendum. Nam quis hominum discernere subtili, & justo examine bona, & mala poterit? Quis Reipublicæ utilia commodè providere, quin alicui injuriam irroget? Quis absque affectu, & personarum acceptione judicare? Profectò ad hoc divinam scientiam deliderabat Moyses, & Dei æternum petebat Filium, qui est infinitè sapiens. Vide quanta sapientia pollere debeat, qui Antistitis gravissimum suscipit onus.

Exod. 4. n. 10.

Ibidem. n. 12.

Ibid. n. 13.

Lyra. Abulens.

55. Levitici 21. numero 14. Cæci divina sanctione à dignitate sacerdotali excludebantur: *Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus: si cæcus fuerit, &c.* Sed cur velut irregularis in Lege veteri habebatur, qui utroque lumine esset orbatus? Et cur cæcus à sacerdotali excludebatur honore? Respondet sanctus Thomas 1.2. quæstione 102. art. 5. ad 10. *Nam macula, vel defectus corporales, à quibus debeant Sacerdotes esse immunes significant diversa vitia, & peccata, quibus debent carere. Prohibetur enim esse cæcus: id est: ne sit ignorans.* Excludebantur cæci tanquam irregulares à sacerdotio; quia per corporalem cæcitatem, imperitia mentis designabatur. Cæcus namque ineptus est ad litterarum exercitium: obindeque ignorantiæ nota inuritur. Cùm igitur Sacerdos ex proprio munere regimen suscipiat animarum, & artium artem reducat ad praxim: meritò cæcus, hoc est, ignorans, & imperitus velut irregularis à tanto munere excludebatur. Ad sæcularem œconomiam requiritur litterarum ornatus; sed præcipuè ad Ecclesiasticum regimen, in quo non solùm temporalium rerum, sed spiritualium agitur negotium.

Levit. 21 num. 17.

S. Thom.

56. Ad instruendos, & confirmandos Discipulos ignitarum linguarum velamine descendit Spiritus sanctus: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis.* Actorum 2. numero 3. Liceat inquirere: cur supremus amor sub specie linguæ dignatus est descendere super Christi assecias? Non est quæstio, cur sub igne descenderit? Nam huic quæsito haud difficulter respondeti potest; ideo ita factum, quia ad inflammanda corda Discipulorum descenderat. Solùm nunc desideramus: cur dispertitæ linguæ apparuerunt, sub quibus latebat Spiritus sanctus? Gregorius Magnus lib. 2. Pastoralis. cap. 4. respondit: *Super Pastores primos in linguarum specie Spiritus sanctus insedit: quia nimirum, quos replevit, de se protinus loquentes fecit.* Sed adhuc urgeo: cur Spiritus sanctus Apostolos, quos replevit, de se loquentes fecit? Quia Dominici gregis futuri erant Pastores, & Rectores, susceptureque Ecclesiæ, & animarum regimen. Meritò ergo Spiritus sanctus in linguarum specie apparuit, cùm super primos Pastores insedit, ut opportunè loquendi, & docendi acciperent facultatem. Nam cùm ad animarum regimen, hoc est, ad artium artem ex piscatorum exercitio humili extraherentur, opus erat, ut ab Spiritu sancto instructi, quidquid ad tantum onus exigebatur, acciperent. Quid enim indecorius, quàm tale munus suscipere absque sapientiæ, & litterarum ornatu? Magna ergo est temeritas ab imperitis suscipi magisterium: nam quî docere poterit, & aliorum animas instruere, qui discere non valuit? Hinc existimo, quòd habere Antistitem imperitum, est summa calamitas, quam pati potest Respublica.

Act. 2. n. 3.

Gregor.

57. Quotiescunque populus Israëliticus grave committebat flagitium, subdebatur Gentilis judicis imperio, & patrium amittebat Antistitem, ut constat Judicum, 3. & 5. Sed si rem expendamus politicè, melius esset proprium habere Præsulem, qui acriter populum reprehenderet, severè puniret, & paternè emendaret, quàm Judicem Barbarum, & Gentilem, qui in majora, & graviora scelera populum præcipitaret. Quare ergo Deus suum populum tanto mulctabat supplicio tradens Gentilis Judicis ditioni, & imperio? Ut sic peccatorum populi puniret audaciam, extremam calamitatem ei imponens. Accipe Origenem homilia quarta in Judices. *Servatur nimirum*, inquit, *in his etiam illa observatio, quam in superioribus designavimus, quia pro peccatu populi moritur bonus populi Dux.*

Origen.

Cùm

Cùm enim indigni fuerint effecti, & fecerint malum in conspectu Domini auferetur ab eis homo Dei. Et paulò inferiùs prosequitur: *Tale ergo aliquid intelligamus etiam in Ecclesiis fieri, quia pro meritis populi, aut verbo, aut opere potens à Deo tribuitur Rectór Ecclesiæ: aut si malignum faciat populus in conspectu Domini, talis Ecclesiæ Iudex datur, sub quo famem, & sitim populus patiatur, non famem panis, neque aquæ sitim, sed famem audiendi verbum Domini.* Nulla infelicitas comparari potest cùm illa, quam habet Respublica, quæ Præsulem habet, qui populum satiare non possit doctrina Verbi Dei: Hoc est, dicere: quæ Præsulem, & Rectorem habet indoctum. Obindeque Deus graviter à suo populo offensus, eum Gentili, Barbaro, & Divinæ Legis prorsus ignaro tradebat Præsuli, à quo divinam doctrinam non posset haurire. Hæc est summa calamitas. Non sic Deus cùm summum Sacerdotem sacro ornabat amictu, nempe, Rationali Judicij, in quo; ut notavimus præcedenti illatione numero quinquagesimo secundo ex Beda Scientia, prudentia, & subtile examen ad regimen animarum designatur. Hunc habens antistitem felicissimè conservatur Respublica.

ILLATIO CXIV.

Tanto conatu prosequamur incœpta, ac si tunc eis daremus exordium.

58. LUbenti animo res incœptas prosequi, etsi laboriosum, utile, etsi multoties injucundum, decorum, testatur Bernardus epistola centesima vigesima nona, his verbis: *Absque perseverantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Nutrix est ad meritum, mediatrix ad præmium, furor patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est, cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.* En tibi, quot bona perseverantia largitur: ut indefesso animo viam curras virtutis, & securè præmium comprehendas. Non te deterreat laboriosa via: post spinas rosas invenies; post labores requiem sine fine. Tanto ergo conatu per eam curre, adhuc metam attingas, ac si tunc pedem figeres in stadio.

Bernard.

Genes. 1. n. 5. Creato cœlo, terraque producta, luce jam coruscante, & à tenebris segregata, ait sacer textus Geneseos primo, numero quinto: *Factumque est vespere, & mane dies unus.* Miror sacrum Historiographum, cùm primam diem describit, & ejus refert opificium, à vespere incœpisse ad mane; cùm diversum ordinem observet natura. Dies namque non à vespere, sed à mane sumit exordium: cur ergo sacer textus invertit ordinem, incipiens ab Occasu lucis, & non ab Ortu? Stephanus Cantuariensis ad hunc locum apud Godofridum, venustam reddit rationem, dicens: *Bene post vespere sequitur mane, quia vespere significat perfectionem operis, mane inchoationem: Vnde cùm consummatur homo, tunc incipit.* Exprimebat in hoc sacer textus, quanto conatu virtutis opera, quibus exordium dedimus, prosequi debeamus: per tempus vespertinum perfectionem, & per matutinum inchoationem intelligens. Voluit ergo prius illud, quàm istud assignans, exhortari nos; ut quando aliquod opus incipimus, ita lubenter in vespere, hoc est, prope consummationem operemur, ac si esset in matutino, hoc est in exordio. In principio enim cujuslibet negotij magno servore laboramus: nam ipsius rei initium nec vires minuit, nec desiderium extinguit: si tamen differatur; & vires marcescunt, & tepescit affectus. Ut ergo alacri, & constanti animo pergamus in cœptis, & ab eis nunquam desistamus, imò ac si tunc inciperemus, serena fronte prosequamur, cùm de primo die sacer textus sermonem instituit, ante Ortum refert Occasum; denotans, quòd cùm jam operis finis imminet, tanto conatu, & hilaritate tanta operari debemus, ac si tunc prorumperemus in opus.

Stephan. Cantua.

60. Dissipatis jam bonis, & fame oppressus in se reversus prodigus, & transactæ vitæ pœnitens, de reditu in paternam domum cogitabat. *Surgam*, inquit, *& ibo ad Patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cœlum, & coram te: jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.* Lucæ 15. numero 18. & 19. Sed ô adolescens, quid ais? si tanta spe, tanta fiducia, confidentia tanta, putas patrem viscera non amisisse paterna, licèt tu, quod filij erat, perdidisses; pete, ut te tamquam pœnitentem filium recipiat, non tamquam mercenarium. Cur ergo desideras inter mercenarios patri computari? Profundè Chrysologus sermone secundo, hujus filij aperit intentionem, dicens: *Fac me sicut unum de mercenariis tuis: Vt locatione annua servitus innovetur, ut labore jugi conditio conducta deteratur, ut die toto in opere suspiret misera verna mercedis, ut sit semper venditor sui, nec unquam negare suam valeat servitutem.* Accipe sensum. Qui mercenarius est, locatione annua innovat servitutem, semperque est venditor sui. Cupiens ergo prodigus, paterno obsequio se jugiter mancipari, non inter filios, sed inter mercenarios admitti desiderat, ut nunquam negare valeat suam servitutem. In quo, ni fallor, fervorem, & hilaritatem non discedendi à paterno obsequio satis ostendit, simulque in eo prosecuturum, ac si tunc inciperet, declaravit. Nam qui sicut mercenarius locatur, quotannis, aut quotidie renovat servitutem, & eodem animo singulis diebus, aut annis servire incipit, ac si tunc dedisset exordium. Vult ergo prodigus inter mercenarios computari, ut lubentem, jugem, & perseverantem animum erga patris obsequia declararet: ostendens sic semper ea prosequuturus, ac si tunc daret exordium: *Vt locatione annua servitus innovetur, &c.*

Chrysol.

61. Cant. 1. n. 7. *Indica mihi quem diligit anima mea*, ardenter sponsa alloquebatur sponsum, Canticorum primo, numero septimo: Nescio an satis cordatè hîc se gerat sponsa? Nam si sponsum alloquitur, ipsumque cognoscit: (hoc enim denotat, quod statim dixit: *Vbi pascas, &c.*) cur ab sponso quærit sponsum? An quia alium præter sponsum diligit? Absit. Si igitur, quem quærit sponsa videt; cur dilecto dicit, *Indica mihi, quem diligit anima mea?* O quàm prudens, & fervens! Dilectum quem vidit, quærit; quem tenet, desiderat ita ardenter, ac si ejus non frueretur possessione. Quærit ergo, quod habet, ut gaudium habendi explicet solicitudine inquisitionis. Aptissimè

Philo Carpat. Philo Carpath. ad hunc locum: *Ex ipso igitur, & per ipsum, & in id ipsum sancta anima quærendo pervenit; assequiturque quod avet.* Deum habebat sancta anima, sed quem habebat desiderabat. Ab ipso, & per ipsum in idipsum quærendo pervenit: quia jugiter semper quærebat, ac si non haberet. Sic absque dubio invenitur sponsus: semper nova obsequia; semper quæ sibi placita sunt repetentes, & nunquam à bonis operibus vacantes.

62. Hoc Rationale, quod pectus ornabat Pontificis, quadrangulum erat, & duplex, & mensuram palmi habebat tam in longitudine, quàm in latitudine. Sed cur hoc Pectorale palmare, & quadrangulum erat? Respondet Beda libro tertio de

Beda. tabernaculo, capite quinto, his verbis: *Quod autem mensuram palmi habebat per quadrum conatum indefatigabilem, ac perpetuum piæ intentionis ostendit. Qui enim palmo aliquid metitur, summo utique conamine dispansis digitis manum ostendit, ut possit mensuram quærere plenè, & absque scrupulo dubietatis tenere. Vnde meritò sicut per manum operatio, ita per palmum exprimitur ipsa inflexibilis contentio bona operationis dum suam quisque dexteram in universa, qua valet insignia virtutum dilatare satagit.*

ILLATIO CXV.

Parum est virtutis luces ostendere, si in corde non adest ignis, qui illas emittat, & foveat.

63. Chrysol. *Vbtile malum, secretum virus, venenum latens est hypocrisis: virtutum fucus tinea est sanctitatis. Hypocrisis secura simulat, fallit prospera, curiosa mentitur, & crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum: Ieiunium jejunio perimit, oratione orationem evacuat, misericordiam miseratione prosternit.* Sic Chrysologus sermone sep-

Remig. timo. Divus Remigius in catena sancti Thomæ ad capitulum decimum quintum Matthæi, hypocritam simulatorem appellat; quia aliud opere simulat, & aliud corde gestat. Ex his infertur, parum esse, virtutum luces ostendere, si desit ignis in corde, qui eas emittat, & foveat. Quod est, dicere: animi intentio bonis operibus respondeat, & deceptoriis artibus speciem non sumat virtutum: & bona opera etiam intentioni rectæ consonent, ut quod exteriùs apparet, sit intentionis speculum. Hæc est vera sanctitas; ficta, & simulata, quæ ab hac norma recedit.

64. Lucæ 1. n. 6. Magnis encomiis celebrat Lucas capite 1. numero 6. Joannis Baptistæ parentes: *Erant*, inquit, *justi ambo ante Deum.* Quid est ante Deum habere justitiam? An in hominum conspectu Zacharias, & Elizabeth justi non fuerunt? Absit. Nam tanta pollebant justitia, ut apud homines magnæ, & perfectæ æstimarentur sanctitatis, & virtutis. Cur ergo sacer Scriptor cùm eos laudat, non de justitia apud homines, sed de justitia apud Deum celebrat? Quia apud illos parum est justos esse. Multoties namque simulata est sanctitas, quæ apparet hominibus; at justitia apud Deum vera est, & irrefragabilis, quia non solum exterius lucet, sed in corde ardet. Ut ergo Lucas parentum Joannis certam proponeret sanctitatem ad cordis arcanum confugit, dicens, *Ante Deum*: quasi parum esset exteriùs radiis sanctitatis fulgere, si intrinsecùs ignis deficeret intentionis. Perbellè Titus Bostrensis rem explicuit ad hunc locum dicens, *Iustum esse ante*

Titus Bostrens. *Deum, id demum solida, perfectaque laudis est, qui hominum corda exactè perspecta habet. Etenim secundùm externam faciem multi coram hominibus habentur justi, qui tamen propter latens in pectore venenum non sunt ejusmodi.*

65. Genes. 3. n. 2. Fraudulenter dæmon serpentis voce mulierem alloquitur, dicens: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?* Genesis tertio, numero secundo: Sed cur dæmon, si callidè cupiebat mulierem devincere, & per eam ab homine reportare victoriam, non in columbæ specie animalis mansueti, & valdè amabilis, sed in colubri formidabilis figura tot paravit insidias? Columbam, utpotè animal mansuetum facilius fœmina auscultaret, quàm colubrum. Quare ergo dæmon in tortuoso colubro, & non in columba simplici fœminam tentavit decipere, Hugo de S. Victore ad hunc locum apud Godofridum, sic respondet: *Venit ad hominem in serpente callidus hostis, qui si permissus fuisset, in forma columba venire maluisset: sed hoc vas sibi Spiritus sanctus reservavit; quia profectò dignum non erat, ut spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua postmodum eidem Spiritus sanctus apparere debuisset.* Quod est dicere: Descensurus erat Spiritus sanctus in columbæ specie, cùm Christus Dominus Jordanis erat sanctificaturus fluenta, ut revera cõtigit, testante Matthæo cap. 3. numero decimo sexto: Columba ibi Christi annunciavit justitiam, divinamque ejus contestata est filiationem, ut patet Joan. 1. numero trigesimo. Erat ergo columba sanctitatis index, præconium justitiæ, & divinæ filiationis Christi testis integerrimus. Meritò ergo Deus non permisit dæmoni, suam occultare calliditatem simplicitate columbæ: ne externè appareret mansuetus, qui internè erat sævus, & formidabilis: ne in superficie amabilis, qui dignus erat, ut detestaretur: ne sedes Spiritus sancti diaboli esset domicilium: ne sanctitatis, & gra-

Hugo de S. Victor.

ia

tiæ index cælaret diabolici veneni toxicum: & tandem ne esset virtutis specimen, quod erat vitiorum fomentum. Sic namque Deo displicet, virtutum luces emittere, quando ignis charitatis non ardet in corde, qui illas emittat, & foveat; ut diabolo non permiserit, qui tyrannus, sævus, & crudelis est internè, mansuetudinis, & lenitatis formam habere.

66. Accusabat Putipharis uxor innocentiam Joseph, & pallium ejus asserebat in testem. Genesis trigesimo nono, numero decimo sexto: *In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendebat marito, & ait: Ingressus est ad me servus Hebræus, quem adduxisti, ut illuderet mihi.* Divus Ambrosius libro de Joseph, cap. 5. rem hanc experdens, sic ait: *Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudavit adultera in verecundiam, qua postea latere non potuit. Denique exivit foras, & ipsa adulterij sui tentamenta vulgavit exaltans vocem suam.* Cupiebat adultera, Josephi pallio cælare suum adulterium, sed ipsa, pallio nudavit suam nequitiam; nam cùm castus juvenis vestem relinqueret, fugiebat utique adulteræ tentamenta. Sed cur ait Ambrosius, vestem Josephi accusare adulteræ crimen? Quia pessima fœmina innocentis pallio cupiebat suam cælare nequitiam. Meritò ergo vestis illa fœminæ divulgavit libidinem, ne pallio justi injustæ malitia tegeretur. Volebat adultera, externè apparere casta, cùm lasciviret interiùs: actusèt itaque vestis innocentis luxuriam adulteræ, ne castitatis tegumento cooperiatur tanta lascivia.

Gen. 39. n. 16.

Ambros.

67. Pharisæus ille, apud quem Christus hospitabatur, & à quo magni convivij accipiebat obsequium, durè, & palam reprehenditur à Domino, quia peccatricem illam ad ejus pedes lachrymantem objurgavit. Sic enim ait Dominus Lucæ septimo, numero quadragesimo quarto: *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lachrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem, ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Propter quod dico tibi: remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Vide discrimen inter mulierem, & Pharisæum. Illa lachrymis oculorum peccatorum maculas lavit: iste epulis, & convivio superbiebat. Sed unde quæso tanta provenit diversitas, ut Christus mulieri promitteret remissionem peccatorum, Pharisæum autem reprehenderet? Fortassis, quia linguâ Magdalenam detrectans, contra ipsum Dominum murmurabat, dicens intra se: *Hic si esset Propheta sciret utique, qua, & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Ibidem, numero trigesimo nono. Quasi Magdalenæ honor non posset jacturam pati, quin & Christi fama periclitetur. Sed alio modo respondendum puto, & ad nostri thematis probationem. Ideo ergo reprehenditur Pharisæus, & Magdalena laudatur, quia ille quamvis erga Dominum tot præstaret obsequia, tamen intra se non præstabat; quia non credebat, Christum esse Filium Dei, imò nec Prophetam; convivium que illud potiùs ad vanam gloriam, & superbam ostentationem, quàm ad Christi servitium præparaverat. Magdalena autem timorem excutiens, Pharisaïcam linguam aspernens, ardenter amans tulit alabastrum unguenti, & è corde lachrymarum fluenta exhauriens, oculis commendabat, quod dolebat in corde, & lachrymas, quas effuderat, capillis tergens, iterum resumebat, ut eas ad cor reduceret denuo ploratura: nihilque in ea exteriùs apparuit, quod ex cordis visceribus non dimanaret. Quid ergo mirum, si laudatur pœnitens, cùm tumens reprehenditur Pharisæus? Accipe sanctum Paulinum epistola quarta ad Sulpitium sic affantem: *Magisque justificata est hæc servitio, quàm ille convivio: Pharisæus enim non credebat, ista credebat.* Et statim Pharisæum alloquens sic prosequitur. *Quo te miser Judæe jactabas? In domo tua te peccatrix nostra prævenit, ingressa in labores tuos. Tu enim epulabaris, ut superbires, illa jejunabat, ut serviret.* Si quis videret Pharisæum rogantem Dominum, ut manducaret cum eo, primo aspectu, devoto animo id postulare, cogitaret: externè religiosum apparebat convivium, at in corde ejus erat irreligiosum, siquidem Domino non credebat. Aliter enim res agebatur in corde, quàm apparebat exteriùs: Meritò ergo reprehenditur Pharisæus. Magdalena autem exterius, & interius se gerebat æqualem: nam externas oculorum lachrymas hauriebat ex corde, & amore saucia dilecto Domino offerebat obsequium. Nihil fuit in illa quod à corde, & anima non procederet, nihilque in ea simulatum adfuit. Jure ergo optimo lucrata est labores Pharisæi, & iste reprehenditur, illa laudatur; ut exinde advertas, quàm parui Deus facit virtutis opera, si ab intimis cordis non dimanent.

Luc. 7. n. 44.

Ibid. n. 39.

Paulinus.

Rationale Pontificis non casu erat duplex, hoc est geminum ex duobus pannis ejusdem materiæ compositum, sed summo consilio: ut interiùs, scilicet, lateret eadem operis varietas, & Phrygionica pulchritudo, quæ apparebat exteriùs, denotatur per hoc parum esse Pontifici exteriùs fulgere gemmis, & radios lucis emittere, hoc est, externè virtutum opera perficere, si internè desit in corde devota intentio, & constans animus amplectendæ virtutis. 68.

ILLATIO CXVI.

Perfectus Iudex à personis faciem avertit, & solùm secundùm juris regulam judicat.

MAgnus, ut assolet est Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 12. ubi orbis fabricam expendens, bonitati, & justitiæ Dei tantum opificij gubernaculum attribuit, dicens: *A primordio denique Creator tam bonus, quàm & justus. Pariter utrumque processit. Bonitas ejus operata est mundum, justitia modulata est. Qua etiam tum mundum judicavit ex bono faciendum, quia cum bonitatis consilio judicavit.* 69.

Tertull.

Iustitia opus est, quod inter lucem, & tenebras separatio pronunciata est; inter diem, & noctem; inter cœlum, & terram; inter aquam superiorem, & inferiorem; inter maris cœtum, & aridæ molem; inter luminaria majora, & minora, diurna, atque nocturna, inter marem, & fœminam; inter arborem agnitionis mortis, & vitæ; inter orbem, & paradisum; inter aquigena, & terrigena animalia. Sed cur Septimius orbis opificium præcipuè bonitati, & justitiæ Dei attribuit, & non aliis attributis? An omnipotentia tot rerum pulchram varietatem non condidit? Fecit utique. Quare ergo in primo rerum exordio bonitati, & justitiæ Dei (secundùm mentem Tertulliani) rerum omnium appropriatur factura? Fallor si in hoc exacti Judicis non præsignabatur exemplar. Duo hæc strenuo Judici sunt maximè necessaria. Nam cùm omnia Deus in numero, pondere, & mensura fecisset, in mundi fabrica justitia, & bonitas immeritò essent otiosæ: illa ut distinguens, hoc est, singulis rebus juxta earum naturas propria loca distribuens, hæc ut concipiens diversarum rerum essentias absque affectione. Nec id tacuit idem Tertullianus, cùm prosequitur: *Omnia ut bonitas concepit, ita justitia distinxit.* Quasi diceret: Non sat est Judici bonitas, hoc est, recta intentio: justitia insuper requiritur. Sic à primordio Deus tam bonus, quàm justus proponitur à Tertulliano. Et meritò priùs bonus, quàm justus prædicatur. Nam qui justitiam administrare deliderat, bonitate debet pollere, ut propter justitiam, & bonitatem à personis faciem avertat, & solùm, quod justum est, judicet. Ob hoc ipse Deus jussit Deuteronomij primo, numero decimo sexto. *Quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla distantia erit personarum. Ita parvum audietis, ut magnum, nec accipietis cujusque personam: quia Dei judicium est.* Hoc Deus præstiterat in exordio rerum, cùm lucem separavit à tenebris, cœlum à terra, &c. Et hoc semper præstat.

Deut. 1. n. 16.

70. Ob hoc voce Isaïæ dicebat: *Omnes sitientes venite ad aquas*, capite quinquagesimo quinto numero primo, & Joannis septimo, numero trigesimo septimo: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Omnes vocat. Sed cur omnes vocat, & nullum excipit? Numquid omnes sitientes digni sunt levamine sitis? Crediderim multos indignos fuisse. Quare ergo universaliter dicit: *Omnes sitientes venite ad aquas?* Uverricus ad caput sextum Joannis apud Godofridum sic respondit: *Clamat namque, & dicit: Omnes sitientes venite ad aquas. Ecce personas non accipit: conditiones non discernit: merita non requirit: tantùm sitire quis novit, venire velit.* Voluit Deus ostendere, quòd in distributione suæ largitatis personis non respicit, & ob id omnes vocat: ne si solùm dignos vocaret, putaret aliquis, non ex æquo omnes respicere.

Isaïæ 55. n. 1. Ioan. 7. n. 37. Uverric.

71. Tanta obligatione constringitur in judicio sedens ad servandam justitiam absque affectione ad personas, ut si solum ad eas convertat vultum, videatur jura pervertere. Mirabile fuit, quod Moysi contigit in conspectu Dei super ardentem rubum sedentis. Lægaverat eum Dominus ad Pharaonem, sed Moyses hæsitabat propter imperitiam, & linguæ tarditatem munus acceptare, cui Dominus, ad pellendum timorem, & dubietatem virgam pastoralem, quam in manu tenebat, in terram jussit projicere. Quid inde? *Versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.* Exodi quarto, numero tertio. Sed cur virga in colubrum tortuosum, & formidabilem convertitur, hoc ipso, quo terram tetigit? Quid virga cum colubro; ut ex inanimi, & sicco virgulto animatus serpens oriatur? Stephanus Cantuariensis apud Godofridum ad hunc locum, per virgam Moysis potestatem judicij intelligit; illam in terram projicere, est potestatem judiciariam deflectere ad aspiciendos homines, & personas acceptandas. Convertitur ergo in serpentem virga, cùm Iudex, qui ex munere tenetur servare justitiam, ob munera, ob sanguinis cognationem, ob amorem, vel odium, sinistrè judicat, & contra justitiam jura pervertit. Audi Stephanum: *Virga est potestas judicandi. Virgam in terram projicere, est, potestatem judiciariam ad terrena deflectere. In colubrum vertitur, cùm de potestate peccatum egreditur.* Sed quando de potestate egreditur peccatum? Cùm Iudex non quod justum, sed quod vult, judicat ob peculiarem affectum. Tunc (crede Stephano) virga in colubrum convertitur, & potestas judiciaria transit in draconem, & Hispanè pollemus dicere: *Mas tragará que un dragon, un juez, si está apassionado.* Sit ergo baculus virga, non serpens: vigilet judicans, semper servare justum; timeat, jura pervertere, ne ex judice fiat draco.

Exod. 4. n. 3. Stephan. Cantua.

72. Admiserat Moyses Dei legationem, cumque iter faceret in Ægyptum, occurrit ei Dominus in quodam diversorio, & eum volebat occidere: quod cum vidisset uxor ejus, & inito certamine cum Angelo Moysem ferè jam spiritum exhalare: *Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filij sui, tetigitque pedes ejus, & ait: sponsus sanguinum tu mihi es, & dimisit eum.* Exodi 4. numer. 25. Intellexerat Sephora divinitus inspirata, concitatam fuisse iram Dei, & magnum discrimen subire maritum; unde ut sedaret certamen, festinanter circumcidit puerum, quo facto Angelus Moysi indulsit. Nunc dubitare liceat: cur Deus accensus ira Angelum mittit, qui Moysem constituat in tanto dispendio vitæ? Aut, in quo deliquerat Moyses, ut vellet Angelus eum vita privare? si Deus paulò antea Moysem suum Legatum elegerat, ut admoneret Pharaonem, Deum ipsius constituens; cur tam citò ob filium incircumcisum irascitur contra Moysem, Profectò quia cùm Deus decreto suo filios Israëlis constrinxisset ad signum circumcisionis, & inter eos Moysem elegerat Ducem, & Judicem populi, & ob ejus incuriam, aut forsan ob parentis affectum filium à dolore circumcisionis eximeret, irascitur Deus in eum, & capitali pœna volebat multare: Ut hinc animadvertant Judices, contra leges, & jura non proferenda fore judicia propter sanguinis cognationem. Adest Tertullianus lib. adversùs Judæos. cap. 3. reddens hanc ratio-

Exod. 4. num. 25. Tertull.

rationem: *Nam providens Deus, quòd hanc circumcisionem in signum, non in salutem esset daturus populo Israel, idcirco filium Moysi ducis futuri instigat circumcidi, ut cùm cœpisset per eum populo dare præceptum circumcisionis, non aspernaretur populus videns exemplum istud in ducis filium jam celebratum.* Quasi dicat: æquum erat, ut Moyses, qui constitutus erat à Deo totius populi præsul, filium circumcidens divinam sanctionem executioni mandaret, & quod non incuria, aut parentis affectu eum à dolore redimeret circumcisionis, cùm totum populum ad eam observandam obstringebat. Nam circumciso filio ducis, hoc exemplo totus populus libenter observaret circumcisionis præceptum. Perichitatur ergo Moyses, quia circumcisionis legem ab aliis observari voluit, quando proprium filium ab ea immunem cupiebat, ne doloris pateretur molestiam. Expressiùs rem hanc exposuit noster Tostatus, quæst. 13. ad cap. 4. Exod. ubi hanc causam reddit, ob quam Angelus Dei volebat Moysem occidere: *Quia*, inquit, *non circumciderat filium suum Eliezer tempore debito.... Eliezer natus fuit paulò ante recessum de terra Madian: & quia sciebat Moyses præceptum esse, ut infans dierum octo circumcideretur, ut patet Genes. 17. cap. ex opposito videbatur, quod si tunc Eliezer circumcideretur, cùm pater aggressurus esset iter, & filius cum eo, posset puer periclitari ex effusione sanguinis, & ideo distulit circumcidere.* Et inferiùs prosequitur: *Fuit tamen aliqualis negligentia, quæ erat culpabilis. Quamobrem volebat Deus eum punire, nisi circumcideret; & hoc maximè, quia ipse erat futurus legislator Hebræorum, & tunc mittebatur, ut nuncius Dei.* Nota causalem Tostati: ait enim ideo culpabiliter omisisse Moysem circumcidere puerum, quia erat futurus legislator Hebræorum. Hoc est, quia Moyses futurus erat Hebræorum præsul, debuit non parcere filio, sed legem inviolabiliter observare. Quia ergo parcens filio, & parum curans de lege, sibi non pepercit, ideo in tantum discrimen incidit.

Abulens.

73. Debent judices, præsules, & rectores ex æquo omnes respicere: nam abominabile est apud Deum, legem pervertere, & cognatorum negotia, vel amicorum, in diversa statera ponderare, ac aliorum negotia. Prov. 20. num. 10. *Pondus, & pondus, mensura, & mensura, utrumque abominabile est apud Deum.* Quid habent pondus, & pondus, mensura, & mensura, ut ea Deus tanto prosequatur odio? Divus Gregorius lib. 1. super Ezechiel. homil. 4. sic respondet: *Scimus, quia in negotiatorum duplici pondere, aliud majus, aliud minus est. Nam aliud pondus habent, ad quod pensant sibi, & aliud pondus ad quod pensant proximo. Ad dandum ponderа leviora, ad accipiendum verò gravia præparant. Omnis itaque homo, qui aliter pensat ea, quæ sunt proximi, & aliter ea, quæ sua sunt, pondus, & pondus habet. Utrumque ergo abominabile est apud Deum: quia si sic proximum, ut se diligeret, hunc in bonis sicut se amaret. Et si sic se sicut proximum aspiceret, se in malis sicut priximum judicaret.* Sæpissimè mihi accidit eadem crimina, cùm ab aliis video committi, gravissima, judicare, & à me perpetrata existimare levia; quia habeo pondus aliud mihi, & aliud proximo. Hoc maximè abominabile est apud Deum. Sic ipse testatur eodem ca. 20. n. 23. *Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus: statera dolosa non est bona.* Omnia hæc haud violenter à privatis personis ad publicas, & qui ex munere tenentur rectum judicium ferre, possumus adducere. Nam judices, qui habent pondus, & pondus; mensuram, & mensuram; legem, & legem, ut alio modo suas causas, amicorum, & familiarium, quàm aliorum judicent, absque dubio abominabiles sunt apud Deum. Caveant ergo ne ob amorem, vel odium personas respiciant, cùm judicia proferunt: studeantque semper vultum, & affectum à personis avertere, si proprio muneri cupiunt satisfacere.

Prov. 20. n. 10.

Prov 23.

Gregor.

74. Quadrangulum erat Rationale, quo Pontificis pectus ornabatur. Sed cur, quadrangulari constabat figura? Quia cùm esset Rationale judicij, hoc est, ad judicandum, hac forma constare debuit. Quadrangularis figura omnium firmissima est, & ex utraque parte æqualis. Denotabatur ergo qualiter Pontifex tenebatur ferre judicium, nempe, ex æquo partium jus aspiciens, & absque acceptione personarum. Id explicuit Philo Hebræus lib. 3. de vita Moysis, dum ait: *Voluit autem Rationale illud quadrangulum esse, pulchrè subindicans, oportere rationem, tum naturæ, tum hominis inconcussam esse, ac solidam.* Quod est dicere: non agitetur, nec affectu sanguinis, nec munerum largitionibus corrumpatur judicis animus, sed semper secundùm justitiam operans firmus, & inconcussus persistat. Hoc etiam expressum erat in gemmis Rationalis in quibus nomina filiorum Israël fuerant sculpta, cùm ex æquo ab ipso continerentur: innuens per hoc, præsules, aut judices quantùm est ex æquali animo, & affectu omnes subditos debere amplecti, diversimodè tamen dijudicantes secundùm diversam meritorum qualitatem, nullatenus personas respicientes, sed leges, & jura inviolabiliter observantes.

Philo Hebr.

Vers. XVII. Ponesque in eo quatuor ordines lapidum: in primo erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. RATIONALIS ornatum, & pulchritudinem prosequitur sacer textus, dicens: *Pones in eo quatuor ordines lapidum.* Huic ornatui præter variâ auri, & colorum texturam duodecim gemmæ miro artificio, ordine inhærebant inclusæ, quælibet in singulis palis aureis, quemadmodum in annulis poni solent. In his

nomina duodecim filiorum Israël intisa erant incisione, qualem in antiquis sigillis gemmarum inditam videmus, quæ longè aliorum artificum exemplum superaret. Ita Abulens. hîc. In expositione litteræ ex D. Isidoro. lib. 16. Ethymolog. c. 7. Emanuel Sa ad hunc locum. Ribera de vestibus sacerdotalibus cap. 11. Arias Mont. in descriptione sacrarum vestium, & communiter interpretes.

Isidorus. Abulens. Sa. Ribera. Arias Montan.

2. Cajetanus ad hunc locum assentitur præfatis; sed addit insuper, quatuor istos ordines lapidum ita esse artificiosè dispositos, ut in unaquaque serie essent tantùm tres gemmæ. Cùm igitur tantùm essent quatuor ordines ternarij, & Rationale figura quadrangulari gauderet, affirmat majorem esse distantiam inter lapidem, & lapidem unius ordinis, quàm distantiam inter lapides primi ordinis, & secundi. Quia ab imo usque ad summum erant quatuor lapides; inter dextrum autem & sinistrum tantum erant tres.

Cajetan.

Quæstio XIX.

Litteralis.

Num in gemmis vires, & virtutes reperiantur innatæ ad peculiares effectus producendos?

3. In numeris mirabilibus abundat natura rerum, sed inter hæc gemmæ, & lapides, quos pretiosos vocant, non minimum locum sibi vendicant. Gemmarum origo ex calore solis provenit, qui virtute radiorum in rupibus, & subterraneis eas producit, sicut aurum, argentum, & alia metalla, & tot animalium genera. Est ergo gemmarum causa efficiens prima, & suprema Deus optimus, & creator omnium: secunda sol, instrumentalis ejus calor. Nam licèt aliqui contenderint, crystallum, & beryllum virtute frigoris produci; tamen Doctor Laguna in Dioscoridem lib. 5. cap. de alabastro, & Gaspar de Morales in suo lapidario lib. 1. cap. contrarium probant, & tenent. Causa materialis gemmarum est terra radiis solis purificata, & cum aqua mixta: Formalis est uniuscujusque gemmæ ultimum complementum, aut forma corporea vita carens, innatam propensionem habens ad diversos effectus præstandos juxta diversitatem ejus. Nec alio modo rei abditæ natura explicari valet quàm per effectus, quemadmodum Aristot. lib. 2. de Anima cap. 11. essentiam animæ explicuit, dicens; *Est quo primo vivimus, sentimus, loco movemur, & intelligimus.* Causa finalis gemmarum multiplex potest esse. Nam creatæ fuerunt ad usum Medicinæ: deinde, ut legis veteris sacerdos summus illis ornatus splenderet: Insuper ut Pontifices Evangelici, reges, & proceres ornarentur illis, & ob alios fines.

Aristot.

4. His ita prælibatis vocamus in dubium: An insint gemmis virtutes peculiares ad aliquos effectus? Cajetanus, & Oleaster ad hunc locum contempserunt, duodecim gemmarum pectoralis nomina indagare, & proprietates, eò quòd apud Hebræos gemmarum, animalium, & avium ignota esse cogitarunt.

Cajet. Oleaster.

Sed miror, Cajetanum, & Oleastrum, aliàs viros doctissimos defecisse in hoc, & tractatum gemmarum contempsisse, à tot patribus, & doctoribus approbatum. Nam D. Hieronymus lib. 9. in Ezech. cap. 28. & libro 15. in Isaiam capite 54. Laudat libellum à B. Epiphanio de gemmarum natura, & proprietatibus conscriptum, his verbis: *De natura autem duodecim lapidum aut gemmarum, non est hujus temporis dicere, cùm & Græcorum plurimi scripserint, & Latinorum. E quibus, duos tantùm nominabo, virum sanctæ, & venerabilis memoriæ Episcopum Epiphanium; qui insigne nobis ingenij, & eruditionis suæ reliquit volumen: & Plinium secundum eundem apud Latinos oratorem, & Philosophum; qui in opere pulcherrimo naturalis historiæ tricesimum septimum librum, qui & extremus est, lapidum, atque gemmarum disputatione complevit.* Succedat Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 16. ubi commendat notitiam animalium, lapidum, & herbarum, de quibus in sacra pagina fit mentio, dicens: *Rerum autem ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cùm ignoramus, vel animalium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quæ plerumque in scripturis similitudinis alicujus gratia ponuntur.* Et statim, cùm serpentum naturas explicuisset, prosequitur: *Sic lapidum, sic herbarum, vel quæcunque tenentur radicibus. Nam & carbunculi notitia, quod luceat in tenebris, multa illuminat, etiam obscura librorum, ubicunque propter similitudinem ponitur; & ignorantia beryllii, vel adamantis claudit plerumque intelligentiæ fores.* Omitto aliorum patrum, & auctorum non infimæ notæ quàm plurima non contemnenda testimonia, ne molestus sim, cùm cupio esse gratus; referam tamen loca, ut ad ea remittam lectorem. Agunt de gemmis Divus Isidorus lib. 16. Ethymolog. pluribus cap. Anastasius Nissenus quæst. 38. in 1. tom. Bibl. vet. Patr. Rabbanus lib. 17. de rerum naturis, Plinius lib. 37. naturalis historiæ multis capitibus. Utraq; Glossa ad cap. 28. Exod. Abulens. ibidem. Sixtus Senens. lib. 3. Bibl. & libro 2. verbo *Pontificalis*. Ribera de vestibus sacerdotalibus cap. 11. Barradas tom. 2. lib. 3. à cap. 43. usque ad 51. inclusivè. Arias Montanus lib. de Aaron, & vestibus sacerdotalibus. Pamelius in annotationibus in lib. 2. contra Marcionem num. 64. Martinus Stephanus de templo Salomonis, Bartholomæus Angliæ de proprietatibus gemmarum. Mardobæus Gallus in suo lapidario. Franciscus Ruelus de gemmis, Gaspar de Morales in suo lapidario, qui quàm plurimos citat, qui ex professo de lapidibus pretiosis disputarunt. Non igitur iste tractatus contemnendus est.

Hieron. August. Isidorus. Anastas. Nissen. Rabban. Plinius. Glossa Abulens. Sixt. Senens. Ribera. Berradas Arias Montan. Pamelius Martinus Stephan. Barthol. Angliæ. Mardob. Gallus. Gaspar. de Moral.

5. Ex his haud difficilè erit, respondere quæsito. Primum assertum est: in gemmis, & lapidibus pretiosis reperiri virtutem, & efficacitatem ad effectus mirabiles præstandos, secundùm diversam naturam uniuscujusque gemmæ. Ita disertis verbis docent authores relati, ut apertè constabit, cùm de singulis agemus.

6.

Secun-

7. Secundum assertum est : in gemmis non reperiri hanc virtutem ex diversa constellatione, aut ex distincto stellarum influxu. Ita Joannes Eusebius Nieremberg. in sua Philosophia curiosa, libro tertio, capite quarto, & quinto, in sententia insignium Astronomorum. Et D. Ambrosius lib. 4. Hexameron, cap. 4. Astrologiam reprehendit. Nam quæ connexio potest esse inter cancrum, & achatem ; inter leonem, & topazium, &c. Certè hæc omnia Astrologorum somnia sunt. Nam hæc connexio, vel desumitur à figuris Stellarum, vel à subjectione, quam habet gemma, illi stellæ, quæ in eam influit. Si primum dicas, est superstitiosum : si secundum, incertum, vel falsum, vel saltem fallibile. Primum ; quia figuræ, quas constellationibus attribuunt, sunt imaginariæ non naturales. Ergo non possunt influere naturaliter : quia nostra imaginatio Stellis tribuere non potest novam virtutem ; præsertim, quia hujusmodi figuræ apud diversas nationes diversæ fuerunt. Nam Græci, & Romani diversimodè depinxerunt nobis firmamentum, quàm Indi, & Persæ : ut eruditè probat Joannes Eusebius citatus. Deinde quia sic nostrum arbitrium, Stellas diversis figuris picturans, virtutem illis conferret ad influendum in gemmas. Quod videtur ridiculum.

8. Tertium assertum est ; in gemmis non reperiri virtutem : & efficaciam ad attrahendam voluntatem, hoc enim cum libertate nostri arbitrij pugnat. Nam humana voluntas (teste sancto S. Thom. Thoma prima secundæ, quæst. 6. art. 4. non potest pati violentiam in actibus elicitis ab ipsa. Quapropter, valde miror, viros aliàs doctos gemmis attribuisse virtutem ad excitandum amorem, ad conservandam amicitiam, & ad alios effectus, qui nostræ voluntatis subduntur imperio. In hac re, cùm de gemmarum agitur virtute, summa attentione loquendum est ; ne diabolica serpat superstitio. Solùm eis judico effectus attribuendos fore, qui per naturam fieri non repugnant, à viris sanctis probatos, & qui superstitionem non redolent. Mirabilia sunt in natura : de Ambros. lupo sic scribit Ambrosius lib. 6. hexameron, cap. 3. *Lupus, si priùs hominem viderit, vocem eripit, & despicit eum tamquam victor vocis ablatæ. Idem si se prævisum senserit, deponit ferociam, non potest currere.* Deinde ibidem, sic de Leopardo prosequitur : *Quid dicam, allio homines delectari, & illud ad escam sumere, quod, & leopardus fugit ? Denique sicubi alium aliquis confricandum putaverit, leopardus inde exilit, nec resistit. Cujus venenata fera odorem non potest sustinere id tu pro cibo sumis, & visceribus infundis internis.* Ecce qualiter lupus per virtutem occultam vocem aufert, & allium reprimit leopardum, & fugat ; gemmæ virtutibus occultis pollent, quibus mirabiles effectus præstare possint.

Quæstio XX.

Litteralis.

An insit in gemmis naturalis virtus ad dæmones effugandos ?

Præsens controversia procedit, ex eo quòd 9.
plurimi Authores, qui gemmarum naturas investigarunt, pleno ore asserunt, in quibusdam inesse virtutem, & efficaciam ad dæmones effugandos. Hic ergo operæ pretium examinandum duxi; an tali virtute gemmæ sint præditæ, & quo sensu hoc sit intelligendum, ne, cùm agimus de effugandis dæmonibus, aliqua superstitione doceamus illos advocare.

Prima sententia asserit in gemmis (sicut in 10.
aliis rebus) inesse virtutem physicam, & naturalem ad dæmones expellendos, & effugandos, non è quatuor elementorum compositione pendentem, sed ex tota earum substantia, & ex proprietate à Deo indita in primordio rerum. Ita docent Petrus Gregorius Tolosanus syntagmatis juris lib. 34. c. 22. Franciscus Georgius in problem. Pererius in Genesim cap. 24. nu. 46. Faius in energumenico. Raymundus Lullus, Guido, & Bravus Chamisius apud Maura de incantat. sect. 1. ca. 2. & Martinus del Rio lib. 6. Disp. Magicar. c. 2. sect. 2. qu. 3. qui plures refert Authores, Ratio eorũ est ; quia sicut prævisis morbis Deus Medicas qualitates providit in rebus : ita prævisis diaboli infestationibus contra eas medicamenta præparavit. Rursus quia congruum erat, ut superbissimi spiritus rebus corporeis punirentur.

Petr. Gregor. Francis. Georgius Pererius. Faius. Raym. Lullus. Guido. Bravus Chamis. Laura. Martin. Del Rio.

Secunda Sententia tenet, in rebus corporeis 11.
nullam inesse virtutem ad directè agendum in dæmones, atque adeò nec in gemmis reperiri. Ita S. Thomas citatus à Sanctio in c. 6. Tobiæ, Del Rio loco nuper citato adducens Henricum de Hasia, & Abulensem. Theophylus Raynaudus in Theologia naturali, dist. 2. q. 2. art. 2. n. 53. Joannes Eusebius Nierembergius in Philosophia curiosa, lib. 1. c. 49. Serarius, Menochius, Tirinus, Gordonus, Muden, Fabian. Justinian. Francis. Picus l. 7. de prænot. c. 4 & præ cæteris noster Abulens. in l. 1. Reg. c. 16. q. 40. qui hac ratione, & his verbis hanc sententiam confirmat : *Quia semper*, inquit, *virtus agentis est majoris efficacia, quàm res patiens, alioquin non sequeretur operatio. Sed dæmon est majoris potestatis, quàm quacumque res corporalis, quia dicitur, Iob. 41. Non est potestas super terram, quæ comparetur ei, & intelligitur de dæmone. Ergo non potest aliqua res corporalis in eum agere, vel expellere de corpore.* Idem docet q. 42. & 44.

S. Thom. Del Rio. Henricus Hasia. Abulens. Theoph. Eusb. Serarius. Menoch. Tirinus. Gordon. Muden. Iustinia. Francisc. Picus. Abulens.

Probatur secundò : Quia si gemmæ, aut aliæ res corporeæ haberent efficacitatem physicam ad expellendos dæmones ; vel hoc efficerent immediatè per seipsas, vel per earum qualitates : sed neutro modo id præstare possunt : Ergo tali virtute sunt exutæ. Major huius discursus est certa : nam nullo alio modo sunt operativæ

rativæ substantiæ Minor ostenditur. Quia inter agens,& passum debet esse aliqua proportio: sed inter gemmas,& alia corporea,& dæmones nulla est proportio, cùm illæ sint corporeæ, isti spiritus: Ergo gemmæ,physicè nihil possunt agere in dæmones actione physica, & reali. Ob hanc rationem valde desudant Theologi in assignando modo, quo corporeus gehennæ ignis possit spirituales dæmones torquere. Non ergo in gemmis reperitur virtus physica ad directè dæmones effugandos.

Tertia sententia docet, in gemmis aliquam inesse virtutem, quæ indirectè agat in dæmones hominem infestantes. Eam tenent Parisienses lib. de univers. Carthusianus in cap. 8. Tobiæ. Franciscus Victor. relect. de Magia, quæst. 6. Zacharias Vicecomes d. operis, part. 1. tractatu de remediis corporalibus. Levinus Lemnius lib. de occultis naturæ miraculis. Vallesius cap. 28. sacræ Philosophiæ, Baptista Codroneus, & alij plures,quos citat,& sequitur Del Rio loco citato. Tenet etiam disertis verbis noster Tostatus ubi suprà quæst.44. Serarius, Sanctius, Menochius, Tirinus, Eusebius Nierenberg, Fabian. Justinianus, Theophylus Raynaudus citati pro secunda sententia. Sybillanus decade 3. cap. 8. allegans Turrecrematam, & Lyranum. Item Mengus in flagello dæmonum, c.3. Binsfeldius tract. de confessionibus maleficorum, dub. 3. concluf. 11. & 12. Angelus verbo, *superstitio*, num.6.& alij,quos speciatim referemus,cùm de singulis gemmis agemus. Ratio,qua hæc fulcitur sententia, est, quia dæmon sæpe adjuvatur non bona hominis temperie ad exagitandum illum. Ergo hæc vis,aut impulsus dæmoniacus superari potest virtute naturali,quæ inest gemmis, & aliis medicamentis ad humores temperandos, & mitigandas passiones,ita ut minus subjiciantur actioni dæmonum. Quis enim negabit in gemmis inesse virtutes à natura insitas, & speciale temperamentum, quibus aliarum rerum operationes oppugnare, & devincere possint? Multi enim lapides pretiosi: & herbæ malitiam veneni divincunt,ut experientia docet, cùm ex eis conficitur antidotus. Cùm ergo dæmon multoties hominibus molestiam inferat activa passivis applicans,& hæc per qualitates operentur: sunt in rerum natura (quæ nihil frustrà fecit) alia agentia talibus qualitatibus, & virtute prædita, quæ illa, quibus dæmon utitur, devincant, corrumpendo eorum qualitates, & impediendo ejus operationes. Ejusmodi sunt gemmæ, herbæ,& aliæ substantiæ corporeæ, & hoc est indirectè agere in dæmones, quia eorum operationes frustrant. Hac ratione utitur Abulensis loco citato, q. 44. sic etiam 1. Regum.16. modulatè Davidis cantilenâ levabatur Saül à dæmonis,vexatione (licet ibi supernaturalis virtus interfuerit, ut expressè Abulensis ibi,quæst. 41.) quia tunc Saül affligebatur spiritu melancholico, sed canente Davide refocillabatur, & bene habebat: sic etiam authores non infimæ notæ docent, hanc virtutem reperiri contra dæmones in ruta,thasia, artemisia, hypericon, gemmis, & alijs rebus, ut latè Maura,& Del Rio citati. Ob hæc secundæ, & tertiæ sententiæ libenter assentior: nam prima solùm probat,quod tenet tertia. Hæc generatim dicta sunt, prout ad præsens spectat institutum: qui plura desideret,adeat relatos authores.

Parisienses. Victoria. Zachar. Levinus. Vallesius. Codron. Del Rio. Abulens. Sanctius. Menoch. Tirinus. Euseb. Justinia. Theoph. Sybillan. Turrecr. Lyran. Mengus. Binsfeld. Angelus.

Quæstio XXI.

Litteralis.

Vtrùm lapides pretiosi relati, cap. 28. Ezechielis, & cap. 21. Apocalypsis, sint idem cum relatis capite 28. Exodi.

RAtio dubitandi non contemnenda in præsentiarum est, quia ab Ezechiele cap.28.n. 13. solum novem gemmæ referuntur. Sic enim ait sacer textus: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius,& jaspis, chrysolitus, & onyx,& beryllus: sapphirus,& carbunculus,& smaragdus.* Insuper Exodi 28.à nu.17. usque ad 20. hæ gemmæ annumerantur: *Sardius, topazius, smaragdus,carbunculus, sapphirus, jaspis, ligurius, achates, amethystus, chrysolitus, onychinus, & beryllus.* Tandem Apocalyps.21.num.19.& 20. totidem narrantur,sed aliquot à relatis diversæ. *Fundamentum primum,jaspis: secundum,sapphirus: tertium,Calcedonius: quartum,smaragdus: quintum,sardonyx: sextum,sardius. septimum,chrysolitus: octavum,beryllus: nonum,topazius: decimum, chrysopasus: undecimum, hyacinthus,duodecimum, amethystus.* Ex his liquet à Joanne non referri omnes gemmas Pectoralis, tametsi nonnullas in medium proferat. Nam *calcedonius, sardonyx, chrysopasus,& hyacinthus.* Pontificis pectus non ornabant. Diversæ ergo fuerunt gemmæ Rationalis ab eis, quæ cœlestis Hierusalem fuerunt fundamenta. Deinde vires resumit dubitandi ratio: quia ab Ezechiele, ut vidimus solùm novem referuntur; in cap. 28. Exodi duodecim narrantur. Ergo non omnes gemmæ ab Ezechiele, & à Joanne relatæ fulserunt in pectore Sacerdotis. Sic sentire Andreas Cæsarien. in Apocalypsim, capite 66. & Aretas ibidem, capite 67.

13. Ezech. 28.n.13. Exod. 28 n. 17. Apoc.21 n. 19. & 20. Andreas Cæsar.

His non obstantibus, sit primum assertum: 14.
easdem fuisse gemmas, quibus in pectore micabat Aaron, & quibus fundata fuit Ecclesia Apocalypsis 21. sic non semel asseruit Divus Hieronymus in cap. 28. Ezechielis. Sequitur ipsum Pamelius in annotationibus in lib.2. contra Marcio. Tertulliani numero 64. dicens in Apocal. 21. pro carbunculo, ligurio, achate,& onychino commemoratis Exodi 28. Græcè & Latinè exponi, calcedonius, sardonyx, chrysopasius, & hyacinthus. Idem docuit Alcazar in cap.21.Apocal.notat.27.

Hieron. Pamel. Alcazar.

Tota ergo difficultas hujus asserti sedabitur, si has gemmas relatas à Joanne univocemus cum relatis Exodi 28. Diversitas videtur esse inter calcedonium, sardonycem, chrysopasium, & hyacinthum, quia hæ non obti- 15.

nebant

nebant locum in Rationali, & prima facie, aut sonitu syllabarum considerentur, verum in re pro eisdem debent usurpari. Incipiamus ergo
Andreas Cæsar. Aretas. Alcazar. à *Calcedonio*: hæc gemma eadem est cum carbunculo. Sic Andreas Cæsariensis in Apocalyp. cap. 66. Aretas ibidem capite 67. & Alcazar citatus. Rursus: *Sardonyx* onychino lapidi correspondet. Sic docet Cæsariensis Andreas, quatenus asserit cap. 66. in Apocalypsim, sardonychem unguis humani referre colorem; quod de onychina gemma suo loco dicemus ex Plinio, Hidoro, & Abulensi. Nam, ut optimè notat Alcazar in cap. 21. Apocal. notatione 15. in sacris litteris onyx non distinguitur à sardonyche; quia Job. 28. numero 16. ubi *Sardonychem* legimus, apud
Septuag. Septuaginta *Onyx* reperitur. Et Exod. 28. numero 9. ubi de gemmis in utroque humero Pontificis insertis sermo est, lapides onychini
Josephus assignantur; apud Josephum autem lib. 3. Antiq. capite 8. sardonyca leguntur. Quod confirmat Viegas in cap. 21. Apocal. sect. 3. asserens, sardonychem participare onychis, & sardij naturam, unde dicta est sardonyx. Ex quibus omnibus satis liquet, sardonychem onychis esse speciem. Quare non est mirum quod in sacris litteris species pro genere usurpetur, ut sic sardonyx cœlestis Hierusalem quintum fundamentum onychi Rationalis Pontificij correspondeat.

16. Insuper *Chrysopaso* correspondet Achates
Alcazar. Rationalis. Ita tenet Alcazar citatus notat. 27.
Rueus Nam ut inquit Rueus, Achates probatissimus Leoninæ pelli similis existit: quo etiam colore radiat chrysopatus, ut tenet Andreas Cæsariensis citatus dicens: *Chrysopasus, qui auri colorem*
Andreas Cæsar. *auro ipso altius imbibit*. Fateor, apud nullum authorem, qui de gemmis instituerit tractatum legisse, chrysopasum inter Achates annumerandum; at propter tantam coloris similitudinem eum possumus reducere ad Achatem. Tandem
Epiphan. Hieron. *Hyacinthus* ligurio Rationalis correspondet. Ita D. Epiphanius de 12. lapidibus, & D. Hieronymus epistol. 128. ad Fabiolam. His omnibus satis constat, lapides Rationalis correspondere gemmis cœlestis Hierusalem relatis capite 21. Apocalyp.

17. Restat modò has gemmas cum annumeratis ab Ezechiele cap. 28. concordare. In hoc capite solùm novem referuntur: verùm si rem hanc secundùm stylum Scripturæ Sacræ perpendamus, haud difficile sedabitur hæc lis. Nam tametsi Propheta novem gemmas dumtaxat annumeret, tamen per eas duodecim possumus intelligere.
August. Quia (teste Augustino super Psalmum 86.) duodenarius numerus universitatem quandam significat: unde per duodecim gemmas non absurdè earum universitatem possemus intelligere. Ut ergo denotaret Propheta, diadema regis Tyri (de quo ibi erat sermo) ornari duodecim gemmis Rationalis, earum universitatē præmisit, dicens: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*: ut duodecim designaret. Quod satis superque explicuerunt Septuaginta, siquidem expressè retulerunt omnes gemmas Rationalis eodem ordine ac referuntur Exod. 28. sic enim apud septuaginta legimus Ezechiel. 28. num. 13. *Omni lapide bono*
Septuag. *circumdatus es, sardio, & topazio, & smaragdo, & carbunculo, & sapphiro, & jaspide, & argento, & auro, & ligurio, & Achate, & amethysto, & beryllo, & onychino*. Nec dissentit D. Hieronymus, quatenus per lapides, quibus diadema hujus regis fulgebat, duodecim intelligit Apostolos. Ex his omnibus satis constat, tam in cap. 28. Exodi, quàm in Ezechielis 28. & Apocalypsis 21. de eisdem gemmis haberi sermonem.

Placet antequam hinc discedamus, ut magis 18.
ac magis mysterium duodenarij numeri elucescat, quæstionem quandam à Tertulliano lib. 4. contra Marcio. cap. 13. in medium afferre. Sic
Tertull. inquirit Septimius: *Cur autem duodecim Apostolos elegit, & non alium quemlibet numerum?* Respondet ipse. *Ne & ex hoc meum Christum interpretari possem, non tantùm vocibus Prophetarum; sed & argumentis rerum prædicatum. Hujus enim numeri figuras apud creatorē deprehendo: duodecim fontes Elim: & duodecim gemmas in tunica sacerdotali Aaronis; & duodecim lapides à Iesu de Iordane electos & in arca testamenti conditos; totidem Apostoli portendebantur, proinde, ut fontes, & amnes rigaturi aridum retro, & desertum à notitia orbem nationum, sicut & per Isaiam; ponam in terra inaquosa flumina. Proinde, ut gemma illuminaturi sacram Ecclesiæ vestem, quam induit Christus Pontifex Patris. Proinde, ut lapides, solidi fide, quos de lavacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit.* Idem docuit D. Gregor.
Gregor. Magnus in cap. 38. Iob c. 9. & Andreas Cæsa-
Andreas Cæsar. Aretbas. rien. cap. 66. in Apocal. duodecim Apostolis accommodans duodecim gemmas annumeratas in capite 21. Apocal. quem sequitur Arethas ibidem c. 67. De quibus sacris Apostolis, prout ab his authoribus agitur, instituemus sermonem secundùm accommodationis ordinem. Interim tamen expende, à Tertulliano, Gregorio, Andrea Cæsariensi, & Areta agnosci concordiam inter gemmas Rationalis, & cœlestis Hierusalem.

De gemma sardio.

Duodecim gemmæ Aaronis ornabant Pecto- 19.
rale per quatuor series, & ordines distributæ. *In prima versu*: id est, in prima linea, vel serie tres gemmæ auro inclusæ sibi vendicabant locum, nempe, sardius, topazius, & smaragdus. In sardio nomen Ruben primogeniti Jacob: in topazio Simeonis: in smaragdo Levi erat incisum opere cælatoris. De his tribus gemmis agit sacer textus mentionem in hoc versu 17. & nos ut interpretis, etsi indigni, munus adimpleamus, tam in sensu litterali, quàm morali agemus.

Hæc gemma (teste Bartholomæo Anglico 20.
lib. 16. de proprietatibus gemmarum cap. 89.) Barthol. Anglic.
quamvis sit pretiosa, & pulchra, à multis reputatur novissima inter gemmas. *Sardius*, in Hebræo, *Odē*, dicitur, à verbo, *Adā*, quod significat *rubrū*. Est gemma rubei coloris. Arias Montanus putat, Arias Montan.
nomen accepisse à sanguine cujus colorem refert, essēq; eumdē cū nostro *Rubino*: id probat ex versione Chaldaïca, ubi habetur *Zzamcam*, id est, rubrum,

brum, & maxima proprietate, quia in ea nomen *Ruben* erat sculptum, ut docent D. Isidorus lib. 16. Ethymologiarum cap. 8. Abulens. hîc, Montanus, Sa, Ribera, Cornelius à Lapide & alij. Circa colorem ejus idem tenent Abulens. ex Isidoro loco citato, Bartholomæus Anglicus & alij, à quibus non dissentit Plinius lib. 37. cap. 7. cùm ait, hunc lapidem igneam habere speciem, & transluere, Ribera cap. 11. de vestibus sacerdotalibus, Ruben primogenito Jacob hanc gemmam accommodat, quia priùs igne libidinis accensus ad patris concubinam accedens paternum stratum maculavit, & sicut hic lapis translucet, ita & ejus incestus patri fuit notus, Genes. 35. n. 22.

Isidorus. Abulens. Sa. Ribera. Cornel. Plinius. Ribera.

21. Nomen hujus gemmæ est *Sardius*; quia ut ait Isidorus, Plinius, & alij communiter, à Sardibus reperta sit. Laudatissima circa Babiloniam reperitur: de ea Anastasius Nissenus quæst. 38. ex D. Chrysostomo sic ait: *Lapis sardius, qui est appellatus Babylonius, est quidem igneus, & sanguineus: nascitur in terra Babylonis apud Assyrios, est perspicuus, & vim habet medendi, eo utuntur Medici ad tumores pellendos.* Teste Plinio etiam alibi in locis reperitur, sicut in Paro, & Asso: in India trium generum: inveniuntur etiam & circa Ægyptum, quæ bractea aurea subliniuntur. Tandem refert idem auctor nullam esse inter gemmas, quæ tardius suffuso humore hebetetur, oleoque magis, quàm alio liquore.

Isidorus. Plinius. Anastas. Nissen.

22. Hujus gemmæ virtutes sunt; gaudium accendere, timorem depellere, acuere mentem, audaciam nutrire, & maleficiis resistere. Ita refert Abulensis hîc ex Dioscoride. Has vires ei adscribunt Georgius Agricola lib. 6. de natura fossilium. Plinius citatus, Mardobæus Gallus in suo lapidario, Camilus Leonardus lib. 2. de lapidibus, Pelbarto de Temesuar. in 4. sentent. Gaspar de Morales in suo lapidario lib. 2. capite 6. & Martinus Stephanus in compendio Salomonis capite 37. Andreas Baccius de gemmis capite 2. Circa virtutem hujus gemmæ notat præter dictas Bartholomæus Anglicus citatus, sardium valere contra onychem. Nam Onyx, qui dicitur, quasdam habere nocivas qualitates, non potest eas in præsentia sardij producere ad effectum.

Abulens. Dioscor. Georgius Agricol. Plinius. Mardob. Camilus. Leonard. Pelbarto. Morales. Martinus Stephan. Baccius. Barthol. Anglicus

23. Andreas Cæsariem, in comment. in Apocal. c. 66. prædicta confirmat, & B. Philippo Apostolo hanc gemmam correspondere in fundamentis cœlestis Hierusalem. Audi ejus verba: *Per sardium qui fulgido pellucidoq; colore ignem amulatur, & vim tumores, & vulnera per ferrum inflicta sanandi sortitur, virtutis pulchritudinem Apostoli Philippi designari arbitror.* Idem docuit Arethas in Apocal. cap. 67. dum ait: *Sextus est sardius. Hic fulvo colore prosiliens, Philippum propter ignitum erga Christum affectum demonstrat.*

Andreas Cæsar. Arethas.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CXVII.

Peccatoris conatus est, peccatum abscondere: sed peccati propensio est manifestum se facere.

24. SEmper dæmon cùm incitat ad peccandum, suadere intentat, peccatum ignorandum ab hominibus: at postquam commissum est, velut tuba prædicat. Ob hoc Chromatius Aquilejensis in cap. 5. Matthæi, sic dæmonis callid tatem declarat, ut caveamus eb ejus insidiis: *Ipse suasor, ipse accusator suadet, ut decipiat; accusat, ut damnet.* Suadet peccatum, & post admissum accusat; ecce quomodo decipit. Qui suadebat, accusat; ecce quomodo divulgat. Sed superfluit dæmon: nam ipsum peccatum talis est naturæ, ut, quamvis remotis arbitris patretur, ipsum seipsum palam manifestum faciat.

Chrom. Aquilej.

25. Persuaserat diabolus proditori discipulo, ut traderet filium Dei; avaritia ductus, & cupiditate allectus amoris signum vertit in signum proditionis, ut lateret delictum. Quid inde? Sævit in filium Dei Judæorum invidia, morte turpissima condemnat; & tunc Judas pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus dicens: peccavi tradens sanguinem justum: *Et projectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se suspendit.* Matt. 27. num. 4. & 5. Drogo Hostiensis de Passione Domini, non expendit proditoris collegæ nequitiam, & miserrimam infelicitatem; sed quàm stolidè à sua malitia fuerit captus. Putabat osculo pacis suam simulandam malitiam; (forsan si crederet, suum detegendum peccatum non admitteret proditionem) at admissa semel, patrataque ipsa proditorem declarat. Nam illa verba: *Peccavi tradens sanguinem justum*, non conterentis, sed peccati fuerunt, ut quod clam commiserat, postea neminem lateret. Audi Drogonem: *Projecit eos in templo, & abiens laqueo se suspendit. Iam diu erat quidem quod à Christo recesserat, & avaritiæ laqueo se suspenderat sed quod fecerat in occulto, palam omnibus innotuit.* Quid non fecerat Judas, ut suam celaret nequitiam? Qualem non movit lapidem, ut suum obumbraret flagitium? Melle linito gladio mortale infligebat vulnus, & oris amicabili osculo cordis virus celabat. Sed miserè à propria noxa delusus, *Quod fecerat in occulto, palam omnibus innotuit.* Ea est enim peccati proprietas, ut seipsum prodat, tacentibus omnibus, & loquente nemine.

Matt. 27. n. 4. & 5. Ibid. Drogon. Hostien.

26. Nefario edicto tyrannicè jussit Pharao, Hebræorum infantes masculini generis in Nilum projicere, ut sic latenter absque effusione, omnû sanguinem effunderet, & undarum velamine suam occultaret tyrannidê. Vix in hanc lucem exibat infantulus, cum inter Nili fluenta non lac, sed immaturam fugebat mortem. Exod. 1. n. 22. *Præcepit ergo Pharao omni populo suo dicens: quidquid masculini sexus natû fuerit, in flumen projicite: quidquid*

Exod. 1. n. 22.

quid fœminini reservat: O immane flagitium! O dura feritas! post hæc mittit Deus Moysem ad Ægypti Regem, ut dimitteret populum; sed induratum est cor Pharaonis, & Deo obedire
Exod 7. 20. renuit. Quid inde? Tunc Aaron *Elevans virgam, percussit aquam fluminis coram Pharaone, & servis ejus: quæ versa est in sanguinem.* Sed cur in sanguinem potius quàm in alium liquorem transmutatur aqua? Si ut siti oppressus simul cum tota Ægypto periret Pharao; aut ut invitus dimitteret populum, quem ultro dimittere recusabat; id ipsum sequeretur, si aqua redderetur amara. Quare ergo chrystallina fluenta in horribilem sanguinem convertuntur? Ut immane flagitium, quod commiserat Pharao, infantulos Hebræorum inter undas occidens, ipsæ in sanguinem versæ omnibus patefacerent. Sic docuit Theodoretus,
Theod. quæstione 19. in Exodum: *Fluvius ille*, inquit, *mutatus in sanguinem conqueritur de cæde puerorum per eos commissa.* Aquæ in cruorem horribilem conversæ quærebantur de immanitate Pharaonis, & velut accusantes ejus sævam ferocitatem voces emittebant. Et sicut Abelis sanguis in terram effusus clamabat de terra, Genesis tertio, hoc est, nullo accusante ipsa sanguinis effusio sine voce clamabat: sic in Ægypto aquæ in sanguinem versæ de tyrannide Regis conquerebantur, & flagitium, quod Pharao latenter desiderabat committere undarum umbraculo, ipsæ in sanguinem versæ coram populo divulgabant, quia quicumque cruorem illum potarent, regiam immanitatem sentiebant. Sic explicuit Origenes homilia tertia in Exodum, di-
Origen. cens: *Vt is fluvius, cui Hebræorum parvulos crudeli nece tradiderant autheribus sceleris poculum sanguinis redderet, & cruorem polluti gurgitis, quem parricidali cæde maculaverant, potando sentirent.* Quid illustrius? Maculaverant Ægypti fluminis undas puerorum sanguine immaniter effuso. Meritò ergo in cruorem convertuntur aquæ, ut cùm aquas potarent, sanguine aspersas, quem atrociter effuderant, ipso tantum divulgaretur flagitium.

27. Miserè nostri primi parentes in Paradiso deliquerant, & ait sacer textus: *& aperti sunt*
Genes. 3. n. 7. *oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.* Genesis 3. num. 7. Divus Bernardus apud Godofridum ad hunc locum asserit, hoc ipsum semper contingere animæ peccatrici, quæ persuasa à dæmone in peccatum prolabitur sub spe silentij, & tandem ipsum se prodit. Accipe ejus
Bernard. verba: *Frivolum nimis tegumen quæris anima misera: prorsus inutile tegumentum folia sunt istæ, qua consuis. Operiunt, sed non calefaciunt: celant vulnera, sed non sanant. An diu tegere poterunt? Absit. Fluent certè: & fluent folia. Ad primum vadium Solis siccabuntur, & disperget ea flatus tenuis aura. Nihil enim occultum, quod non reveletur.* Quid altius? Expendit Bernardus protoparentum insciciam, & in eis animæ peccatricis fraudulentam fiduciam. Deliquerunt, & vix in peccatum prolapsi sunt, cùm folia ficus consuerunt, ut propriam tegerent nuditatem, & suum cælarent peccatum. Sed ô frivolum tegumentum? Siquidem culpabilis actio seipsam ostendit, & præco sui facta, velut tonante tuba ad aures omnium pervenit. Foliis virentibus, noxam conabantur cælare. O peccatoris insciciam? Adverte, quæso, quod ad primum Solis radium siccanda sunt folia: & cùm arefacta fuerint, vix tenuis aura insufflabit, cùm disperget ea, & apparebit nuditas. Non te fallat, quod absque testibus peccaturus es, scito, quod peccatum paulisper coram omnibus se divulgabit: nescit abscondi, accusatore non indiget, quia seipsum accusat. Vide qualiter tegumen, quo primi parentes suam operiebant nuditatem, eam aperuit. Nam folia cùm arescunt, statim decidunt; quando decidunt, disperguntur, cùm dispersa detegunt, quæ operiebant. Sic peccatori contingit, qui tametsi totum studium ponat ut peccata tegat, ipsa se detegunt, & in omnium apparent conspectu.

Audisti sæpè Puthipharis uxoris luxuriantem licentiam, cùm Josephi casti cupiebat amplexus. Inverecunda fœmina jam cordis non poterat ardorem cohibere, honestumque juvenem fallacibus verbis, & inhonestis blanditiis provocabat ad opus: at ille castè, & viriliter libidinis tela retundens fugit relicto pallio in manibus lascivientis. Quid inde? Mutatur fœminæ affectus, & ex amore transit in odium; nam vocatis servis ait illis. *Et introduxit virum He-* Gen 39. n. 14. & 15. *braum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me, ut coiret mecum: cumque ego succlamassem, & audiret vocem meam, reliquit pallium, quod tenebam, & fugit foras.* Genes. 39. num. 14. & 15. Eademque retulit marito in argumentum fidei, & ut etiam in Joseph ejus iram concitaret. Sed quam futile fuerit hoc argumentum, rem hanc penitius consideranti patebit. Nam si Joseph luxuriosè Dominam concitaret: ad quid illa apprehendit ejus vestimenta? Nam fugere potiùs teneretur fœmina, si juvenis lasciveret, quàm ejus pallium apprehenderet. Hoc alliciendi erat signum, non fugiendi. Ergo mulier erat lasciva, non juvenis; siquidem iste conferebat se in fugam, illa, ne fugeret Joseph, pallium ejus tenebat. Ergo fallax erat argutia peccatricis. Fallax profectò, & desipiens: nam quo castum juvenem tentabat, lædere, ipsa proprij adulterij tentamenta vulgavit. Accipe Ambrosium lib. de Joseph, cap. 5, insciciam hujus fœminæ expendentem:
Ambros. *Reliquit igitur vestimenta Ioseph, & nudavit adultera inverecundiam, qua postea latere non potuit. Denique exivit foras, & ipsa adulterij sui tentamenta vulgavit, exultans vocem suam; eo quòd relictis vestibus Hebræus aufugerat. Ipsa igitur, quod celare debebat, prodebat, ut composito certamine laderet innocentem.* O vecors fœmina, teiplam jugulas! Nam quo Josephum accusare tentas, ejus aperis innocentiam; & quo tuam conaris cælare malitiam, prodis in conspectu mariti. Et quomodo posset operire peccatum cùm Josephi pallium tollens, ejus patefecit innocentiam? Magna petebas, mulier, si crimen occultare tentabas. Vociferatur peccatum: imò non solùm voces emittit, verùm usque ad cœlos elevat.

29. Utriusque accipe non contemnendam confirmationem. Audierat Herodes miracula Christi Domini, & propria conscientia malè tutus putabat, Baptistam resurrexisse, & accusare infandam decollationem. Aulici autem, ut Regis sedarent animum, non Joannem, sed Eliam esse affirmabant, aut unum ex Prophetis; *Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis surrexit.* Marc. 6. n. 16. Satis imprudenter in hoc se gesserat Rex: nam si putat Christi miracula à Joanne patrari, sat erat dicere: Joannes est, non Elias, aut alius ex Prophetis: cur addit insuper; *Quem ego decollavi Ioannem?* Aut ad quid tantum flagitium revocat in memoriam? Peracutè Chrysologus sermone 172. dubio satisfacit, dicens: *Malevolo quidem & veraci sensu testis ipse criminis sui, assertor sceleris sui, facinoris accusator existit.* Nescit Herodes suum non divulgare delictum: & qui caput Baptistæ amputavit in carcere, ut remotis arbitris tantum scelus committeret; ipse testis, & accusator sui, imò & criminis sui assertor, proprio ore fatetur, *Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis surrexit.* Vide peccatoris, & crudelis Regis illusus conatus: siquidem occultè decollaverat Joannem, ut immane crimen lateret omnes; & tamen vociferante peccato peccantis vocibus seipsum accusat.

Marc. 6. n. 16.

Chrysol.

30. Fallor, si peccati voces non pertingant usque ad ipsum cœlum. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis*, ait Dominus Abrahamo, in convalle Mambre, cùm suæ justitiæ gladium vibraret contra Sodomam, & finitimas civitates. Genesis 18. numero 20. Sed liceat inquirere: qualisnam fuerit clamor iste Sodomorum, & Gomorrhæorum? An, ut divinam compellant misericordiam, usque ad cœlos voces emittunt? Neutiquam. Nam si ad Deum clamarent contriti, exaudiret utique & indulgeret. Ad quid ergo iste clamor multiplicatus est? Ut proprium peccatum proderet, ait Divus Gregorius in Glossa morali libidem. *Peccatum verò cum voce, culpa est in actione. Peccatum verò cum clamore, culpa cum libertate.* Peccatum esse in actione, asserit Gregorius. Quid occultius est in rerum natura actione, media quâ aliquis effectus producitur? Nemo usquam vidit actum, quo calor calefacit, vel alius effectus prodit extra causas. Nam licèt effectus valeat à visu percipi, actio, qua producitur, non valet. Ad summum motum localem inter sensibilia communia annumeramus, quia visu percipitur mobile moveri; at actio, quæ formalitati motus substernitur, à nemine visa fuit. Quomodo ergo docet Gregorius, peccatum esse cum voce, si peccatum est in actione? Audiretur ergo actio, cùm prorsus sit insensibilis. Auditur certè, prout denominationem criminis sortitur. Talis namque naturæ est peccatum, ut actionem insensibilem reddat sensibilem, & audiri, & promulgari possit. Accipe Salvianum Massiliens. lib. 1. de providentia hunc cogitatum expresè confirmantem. *Clamor*, inquit, *Sodomorum, & Gomorrha multiplicatus est. Pulchrè clamorem dixit in se habere peccata. Grandis absque dubio peccantium clamor est, qui à terra ascendit ad cælum.* Quasi dicatur ita peccatum nescit abscondi, ut voces emittat, quæ usque ad cœlum pertingat. Tanto strepitu divulgantur peccata, tametsi clam committantur: ut ipsa actio, in qua peccatum consistit, quæ insensibilis prorsus est, ob rationem, quam induit peccati, percipiatur ab omni sensu.

Gen. 18. n. 20.

Gregor.

In *Sardio* prima gemma Rationalis nomen *Ruben* erat sculptum: Quia cùm Ruben primogenitus Jacob paternum stratum maculasset incestuoso concubitu, & patrem minimè lateret nefaria nequitia; æquum erat, ut illius nomen scriberetur in gemma, quæ nimis esset translucida, & quæ igneam haberet speciem. Quia sicut ignis celari non permittit, ita nec peccatum Ruben occultari potuit. Ea enim est peccati natura & proprietas, ut apud omnes se manifestum faciat. 31.

ILLATIO CXVIII.

Mirabile est, si iniquorum consortium pios, & religiosos viros non pervertat.

NEque enim valde laudabile est, bonum esse cum bonis (inquit Gregor. lib. 1. Moral. cap. 1) *sed bonum esse cum malis. Sicut enim gravioris culpæ est, inter bonos bonum non esse ita immensi est præconij, bonum etiam inter malos extitisse.* Laudabilis est, qui inter bonos rectam, & rationi consentaneam vitam profitetur, sed laudabilior, qui inter malos, & sceleratos vitam non corrumpit. Hoc, ni fallor, explicuit sacer textus cùm de sancto viro Noë dicebat, Gen. 6. num. 9. *Noë vir justus, atque perfectus in generationibus suis cum Deo ambulavit.* Quid est, Noë justum extitisse in generationibus suis, ut singulari celebretur præconio? Aut quales erant generationes Noë? Satis eas explicuit sacra pagina ibid. num. 5. cùm ait: *Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, &c.* Et numer. 12. *Omnis quippe caro corruperat viam suam super terram*: id est, ut exponit Tostatus noster, quæst. 15. *Omnes homines, qui erant in terra, quasi universaliter.* Ecce quomodo homines tunc vivebant, nempe, in vitia & abominationes prolapsi; ut exinde noscas, quales erant generationes in tempore Noë. Tunc solus ipse erat justus, atque perfectus. Meritò ergo laudatur, quia inter malos extitit bonus. Id explicuit Origines homil. 9. in Numeros his verbis: *Denique de Noë scriptum est, quòd esset justus, & perfectus in generatione sua. In quo ostenditur, quòd non ex integro perfectus, sed in generatione perfectus fuerit, & ad comparationem cæterorum justus pronunciatus sit.* Aliquantulùm videtur Origenes sanctitatem Noë diminuere, siquidem asserit, non ex integro esse perfectum: sed meus Abulens. loco citato aliter exponit, ut laudabilior existat. Quia inter omnes de linea Seth nullus inventus fuerit justior: nam quamvis Enoch translatus sit in paradisum, non erat justior Noë. Hæc retuli, ut tanti Patriarchæ sancti-

32. Gregor.

Genes. 6 n. 9.

Ibid. n. 5.

Ibid. n. 12.

Abulens.

Origen.

Abulens.

sanctitatem commendarem. Verùm si Originus admittamus sensum, dicendum est: ideo Noë ab scriptura celebrari tanquam miraculum sanctitatis, quia cùm omnes homines sceleribus, & flagitiis abundarent, ab eorum consortio non corrumpi res erat omni admiratione digna.

33. Propter eandem causam eisdem laudibus effertur sanctus Iob c. 1. num. 1. dum dicitur: *Vir erat in terra Hus nomine Iob.* Sed cur sanctissimi viri laudes incipiunt à regione? Chrysostomus in catena græca ad eundem locum respondet his verbis: *A regione quoque illius ducitur laus; ut id quoque tibi admirationem faciat, quod ex spinis huiusmodi rosa extiterit.* Sed quid sibi vult Chrysostomus cùm sanctum Iob rosam appellat ex spinis ortam? Ipse explicat ibidem dum sic prosequitur: *In primis laudationem intuere, quod tale germen produxerit Hus regio, eiusmodi enim quemdam virum frugi in Arabia reperiri, ubi omnes corrupti erant, ubi nullum non extabat exemplum improbitatis, est admiratione perquam dignum.* Proponitur Iob tamquam gratiæ miraculum, & ut hoc innotescat clarius, à patria laudes incipiunt: *Vir erat in terra Hus.* Nam in hac regione nullum non erat exemplum iniquitatis: solus Iob Deo serviebat. Laudatur ergo, quia inter sceleratos virtutem coleret, quod est valdè mirabile.

Ibid. n. 1.

Chrysost.

34. In rerum exordio: *Vidit Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem à tenebris.* Genesis primo numero quarto. Notatu dignum est, priùs Deum approbasse lucem, quàm eam divideret à tenebris: imo ideo videtur lucem à tenebris separari, quia divina fuit sigillata approbatione. Lux inter tenebras lucens divinum meruit testimonium. Nunc dubium insurgit: An lux à tenebris separata pulchrior non apparuit? Cur velut admixta tenebris tanto laudatur præconio? Quia inter illas suæ pulchritudinis emittebat radios. Micabat etiam à tenebris jam discreta: sed hoc parum erat quod fuit: admiratione valde dignum est, quòd inter tenebras rutilaret, & ab earum non obscuraretur consortio. Ideo ergo lux dicitur divino testimonio comprobari, antequam à tenebris divideretur: quia inter nigrantes tenebrarum umbras splendescere, celebritate & admiratione erat perquam dignum.

Genes. 1. n. 4.

35. De Iosepho dilecto Iacobi filio dicitur solùm, quòd duarum tribuum glorioſus pater extiterit. Sic refertur, Genes. 41. à numero 50. usque ad 52. cap. 46. numero vigesimo & cap. 48. numero 5. hìc narratur Ephraïm & Manasses filios Ioseph, à Iacobo fuisse in filios adoptionis susceptos: sed cur Ioseph tanta ornatur excellentia & fratres ejus ea caruerunt? Nec Ruben primogenitus, nec Levi sacerdotum origo, nec Iudas Messiæ progenitor duarum tribuum extiterunt patres: solus Joseph hac gaudet prærogativa. Sed cur solus Joseph: Quia iste, non solùm in consortio Jacobi, qui sanctus erat, virtutem colebat; sed inter fratres invidia pollentes, & lasciviæ bestiali deditos ab eorum contagio extitit liber, ut denotat accusatio, quam ante paternum tribunal virtutis zelo proposuit. Genesis trigesimo septimo, numero secundo, ubi de Joseph dicitur: *Accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo.* Ubi juxta Interlinealis expositionem: *Quod cum pecoribus miscebantur.* Deinde idem Joseph apud Ægyptios Idololatras, cùm Pharaonis esset præpositus verum Deum colebat, Præponitur ergo, & duarum tribuum pater efficitur, quia inter malos virtutem dilexit, & ab eorum malitia non fuit infectus. Sic Hieronymus Epistola nona ad Salvinam de servandâ viduitate capite secundo: *Ioseph qui in egestate, & in divitiis dedit experimenta virtutum qui & servus, & Dominus docuit animæ libertatem, nonne post Pharaonem regiis ornatus insignibus, sic Deo carus fuit, ut super omnes Patriarchas duarum tribuum pater fieret.* Res valde mirabilis est, inter improbitatis cultores, virtutum ardere desiderio: ob hoc Daniel, & tres pueri, Mardochæus, & Hester laudibus cumulantur. Audi Doctorem maximum sic prosequentem: *Daniel, & tres pueri sic præerant Babyloniæ opibus, & sic erant inter principes civitatis, ut habitu Nabuchodonosor, Deo mente servirent. Mardochæus, & Hester inter purpuram, sericum, & gemmas, superbiam humilitate vicerunt, tantique fuerunt meriti, ut captivi victoribus imperarent.* Non ob aliam causam, quia inter malos bonum esse, immensi est præconij.

Gen. 37. n. 2.

Interl.

Hieron.

In sardio sculptum erat nomen Ruben primogeniti Jacob. De hac gemma scribit Plinius, quod tardiùs suffuso humore hebetatur omnibus gemmis. Sic Ruben, quando ejus fratres de occidendo Joseph agebant, tardius humore pallido invidiæ hebetatus est: nam sic de illo refertur Genesis trigesimo septimo, numero vigesimo primo: *Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat: non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem, sed projicite in cisternam hanc, quæ est in solitudine, manusq; vestras servate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo, &c.* Ex quibus apertè constat Ruben minimè venditioni consensisse. Meritò ergò hujus Patriarchæ nomen in sardio erat incisum, quia hæc gemma ab humore tardiùs hebetatur, nec hujus consortium illam obscurat; sicut nec Ruben fratrem parricidalis invidia intecit, ut Josephi venditioni consentiret: & qui malorum consortio non maculatur magni debet haberi.

36.

Gen. 37. num. 21.

ILLATIO CXIX.

Aliquando viri sancti exteriùs pravitatem affectant ut hypocrisim fugiant.

37. *Fratres fugiendum est virus* (dicebat Chrysolog. sermon. 7. loquens de hypocrisi) *pestilentia cavenda, quæ de remediis creat morbos, conficit de medicina languorem, sanctitatem vertit in crimen, placationem facit reatum, generat de propitiatione discrimen.* Hæc sunt hypocrisis damna, quæ ut viri sanctiores evitent, pravitatem exteriùs affectant. Aufugientibus omnibus discipulis, cùm Jesus comprehensus,

Chrysol.

& ligatus adduceretur in domum Pontificis,
Ioan. 18. n. 15. solùm Petrus, & Joannes secuti sunt eum : *Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius Discipulus : Discipulus autem ille erat notus Pontifici, & introivit cum Iesu in atrium Pontificis.* Ioan. 18. num. 15. Sed ad quid Joannes cùm de seipso testatur, sequutum fuisse Christum, omnibus aufugientibus præter Petrum, refert, quod erat notus Pontifici ? In hoc videtur Evangelista quodammodo suum erga Christum amorem devenustare : nam si iniquo Pontifici amicitiæ vinculo associabatur : quî posset esse assecla Christi ? Taceat ergo Joannes amicum esse Pontificis, cùm tam ardenter à Christi latere nescit separari. Quare ergo refert, cùm Christum fideliter sequitur, esse notum Pontifici ? Pulchrè respondet Divus Chrysostomus homilia 82. ad hunc locum, dicens :
Chrysost. *Animadverte, quomodo propria laudi demit ; ne quis enim diceret, quomodo omnibus aufugientibus ipse ingressus est ? Causam affert, quod esset notus Pontifici ; ne quis se esse sequutum admiraretur, neve id fortitudini adscriberet.* Quasi diceret ; Ideo Joannes de seipso refert, quòd esset notus & familiaris Pontifici ; quia non separari à Christo, & omnibus aufugientibus in atrium ingredi Pontificis, magna res erat : voluit aliquid propriæ laudis adimere, & egregium facinus iniqui Pontificis amicitia devenustare : ut huic, & non amori Magistri attribueretur sequela. Sic posterorum fugiebat applausum : sicque sanctiores suam sanctitatem recondunt.

38. Nec aliter visum est Jacobo post celebrem illam luctam, & contentiosum certamen, quod inierat cum Domino, à quo, tametsi accepit vulnus in femore, victoriam reportavit. Genes. 32. num. 28. Post luctam ergo S. Patriarcha elevans oculos, vidit Esaü quadringentorum militum acie obarmatum : verùm, ut urbanitate iracundi fratris animum sedaret, pronus in terram adoravit septies. Quem cùm videret Esaü, occurrit ei ; & osculis, & amplexibus salutati sunt. Cùmque libenter Jacob omnia fratri offerret, & hic accipere recularet, summis precibus rogat, ut eum socium admittat itineris : cui respondit Ja-
Gen. 33. n. 13. cob : *Nosti Domine mi, quòd parvulos habeam teneros, & oves, & boves fetas mecum : quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.* Genes. 33. num. 13. sed miror Jacobum, qui paulò antea ad pedes Esaü omnia, quæ habebat, ut parvum munusculum obtulerat, causa inveniendi gratiam coram eo, nunc propter pueros, & greges societatem fratris recusare ! Quid interest, quod omnia in nihilum rediguntur, dum à fratre recipiat desideratum obsequium ? Adverte, ô Jacob, suspicari posse Esaü, fictè omnia fuisse oblata. Quare ergo si fratris non admittis consortium, te excusas puerorum teneritate, & prægnantium gravitate ovium ? Videris sanè aut ingrati, aut cupidi morbo laborare : sequere ergo fratrem, ne ingenuo, & liberali animo tuo hanc notam imponas. Vel si non ob hanc causam, sed quia vulnus in lucta acceptum tuos impedit gressus ? cur hoc non revelas fratri ? Aut quare rei familiaris periculo te defendis, siquidem eâ, & cupidi, & ambitiosi notam incurris ? Puto ideo factum, quia si Jacob vulnus revelaret, forsan rogaretur à fratre, ubinam illud recepisset ? Et ne in omnibus videretur inexorabilis, compelleretur dicere à Domino in lucta fuisse inflictum. Ne ergo revelaret Jacob cum Deo inivisse certamen, & tota nocte divinis fruitum amplexibus : maluit cupidi, aut ingrati notam accipere, quàm tantam felicitatem aperire & divina beneficia, quibus fruebatur feliciter, vel proprio fratri detegere. Ea enim est apud perfectiores, & sanctiores viros consuetudo, ne suam revelent sanctitatem, exteriùs seipsos notandi vitiorum imagine, & specie, ut sic tutiùs quam obtinuerunt, fruantur, & ut hypocrisim fugiant, peccatorum simulandi pravitatem.

Rogabat Iesum quidam homo, ut filium, qui 39.
ab infantia malè torquebatur à dæmone, liberaret. Cui respondit Iesus. Marc. 9. n. 23. *Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri lachrymans aiebat ; credo Domine adjuva incredulitatem meam.* Dubium, quod hîc communiter excitari solet, est : quomodo fatetur hic homo habere incredulitatem, quando ait, *Credo Domine* ? Si incredulus : ergo non credit ; aut si credit : ergo non est incredulus. Videtur ergo fateri, quod negat. Beda ad hunc locum sic respondet : *Uno, eodemque tempore is, qui nondum perfectè crediderat, simul & credebat, & incredulus erat.* Eodem modo rem hanc explicat Cajetanus, ibidem : *Fatetur ipsemet semi-fidem suam, & paulatim proficit petendo, ut suppleat Iesus id incredulitatis quod in se recognoscit.* Aliter, sed ad rem nostram, mihi videtur posse responderi. Fatetur ergo homo iste suam incredulitatem, quando credit : ut fidem, quam Christi Domini verbis præstiterat, occultaret incredulitatis specie. Sic, noviter instructus in fide fideles sanctiores imitabatur, qui ut hypocrisim fugiant, ita virtutem & sanctitatem tegunt, ut malint apparere injusti, quàm sancti. Marc. 9. n. 23. Beda. Cajetan.

In Sardio nomen Ruben erat sculptum, Ruben namque quamvis exteriùs videretur particeps parricidij, tamen Ioseph cupiebat liberare : ut patet Geneseos 37. nu. 22. Simulabat consentire parricidio, ut pietatem tegeret, quàm habebat erga Iosephum, ut sic è parricidalibus eorum manibus eriperet. Sic multi exteriùs impij apparent, qui interiùs pietatem exerunt, ne sanctitatem vertant in crimen, & ne de antidoto conficiant venenum. 40.

ILLATIO CXX.

Præsul stabili animo sit, ut nullo metu turbetur.

ANimum præsulis nulla adversa fortùna 41.
turbare debet, si tanto muneri, qui gubernat, desiderat satisfacere. Obinde Ecclesiast. 7. num. 6. dicitur : *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates : ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua.* Præsul ergo æquo, forti & magnifico animo justum servare debet, & nullam rerum vicissitudinem formidare : nam qui Eccles. 7. n. 6.

metu

metu operatur, propè est, ut à justitiæ, & veritatis tramite dilecdat. Sit ergo rector, & gubernator ad omnes casus, qui humanæ vitæ imminent, paratus contra fortunam validus, & armatus, ita ut nullo timore perturbetur.

42. Hanc animi fortitudinem, qua debet ornari præsul explicuit illud Petri. Matth. 26. num. 51. cùm perfidus Iudas cum magna turba gladiis, & fustibus instructa ingreditur in villam Gethsemani, ut traderet Iesum. Quid tunc Petrus? Matt. 26. num. 51. *Eximit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus.* Sed cur Petrus, & non alius tanto exponitur discrimini, ut servi illius, & in eo militum puniret audaciam? Cur Ioannes dilectus tantum facinus non aggrediturur, ut sui amoris præberet indicium: & solus Petrus militum arma non timet, ut defendat magistrum? Unde Petro tam constans animus, ut timorem excutiens, hostium armis non turbaretur? Augustinus sermon. 117. de tempore sic respondet: August. *Quia ipse accepit regni cœlorum claves, & solvendi, ligandique ipse adeptus est potestatem.* Acceperat Petrus ob cœlestem illam confessionem totius Ecclesiæ principatum, & regimen illius suæ promissum fuerat potestati. En ergo tibi; cur Petrus constanti animo hostium occurrit cohorti, immens dedecere prælatum ob armatorum, & potentium metum egregium facinus prætermittere, & non punire insolentium audaciam.

43. Propter hoc ipsum putavit Chrysologus sermon. 78. Petrum præ omnibus discipulis, cùm dominus ad littora maris Tyberiadis se manifestasset discipulis rete pisces capientibus, in undarum se conjecisse discrimina, ut habetur apud Ioan. 21. n. 7. Ioannem cap. 21. num. 7. his verbis: *Simon Petrus cùm audisset, quia Dominus est, tunicâ succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare. Alij autem discipuli navigio venerunt.* Sed cur Petrus per tot pericula tranans portum ingreditur; cùm alij discipuli illum obtinuerunt navigio? Si cæteri aquarum timent discrimina: cur solus Petrus timore nudato tumultuosum solicitat mare? Si flamma amoris, quæ in corde ejus ardebat erga magistrum maris siccabat undas, & tumorem: cur dilectus Ioannes, & amans undarum timore excusso natans etiam non properavit ad littus? Quare Petrus, & non alius? Perbellè Chrysologus: *Ut esset primus in reditu, qui acceperat in ordine principatum.* Tenebatur Petrus etiam per syrtes, & Carybdes portum attingere, & nullatenus timere naufragium, quia omnium principatum acceperat. Si ergo omnium clavum tenebat: quod mirum, quòd ipse solus natans scindat undarum dorsa, non timens maris pericula, sed despiciens? Nam præsulis obligatio, si proprio muneri desiderat satisfacere, est, nulla adversa formidare.

44. De Christo Domino (ut refert Matth. 21. numero 5.) cum magno triumpho Hierusalem ingrediente, prædictum fuerat à Zacharia propheta cap. 9. num. 9. Matt. 21. num. 5. Zachar. 9. n. 9. *Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus venit, &c.* Sic apud Prophetam legimus: *Noli timere filia Sion; ecce rex tuus venit, &c.* Sed cur non dixit: noli timere filia Hierusalem, sed filia Sion? Quia Sion erat arx, aut specula, è qua & tota civitas, & inimicorum cognoscebatur adventus. In hac specula prælati, & judices signabantur. Idem enim sonat, *Episcopus*, quod speculator. Sion ergo, & non urbi dicitur; *Noli timere*: quia prælatos, à quibus omnis pellendus est timor, præsignabat. Audi Drogonem de passione Domini: *Nondum Hierusalem, sed filia Sion, hoc est, specula. Ergo disce speculari; noli timere. quia timor oculum turbat. Hilaris pupilla lucidè speculatur.* Qui speculatur; timere nesciat: nam timor oculorum turbat pupillas. Hoc est dicere; Præsul ignoret timorem, ut possit speculari, & speculata vitia punire. Drogo Hostil.

45. Præsul, qui timet, judex, qui formidat, & justum damnabit, & absolvet reum. Infelix illa gentis Judaïcæ præses Pilatus hujus thesis roborabit assumptum. Iudicaturus Christum supremum omnium judicem sedebat pro tribunali, & à Domino scisciatur; an sit Iudæorum rex? Cui mitissimus respondit Jesus: *Tu dicis.* His auditis Pilatus, tametsi multa falsò Iudæi opponerent contrà Dominum, negare non potuit immaculati agni innocentiam, dicens: *Innocens ego sum à sanguine justi hujus.* Matth. 27. nu. 24. Matt. 27. num. 24. D. Augustinus serm. 121. de tempore miratur, hunc præsulem Christi innocentiæ non ignarum, imo ipsam fatentem dedisse Iudæis optionem, his verbis: *Quem vultis demittam vobis: Barrabam an Iesum? Qui dicitur Christus?* ibidem num. 17. O inique judex! Christi fateris innocentiam, & Barrabæ te non latent delicta: quomodo ergo illum condemnas, & istum absolvis? Non ignoras populi in Christum invidiam, & optionem illis concedis; an Iesus, vel Barrabas dimittendus sit? *O inordinata nequitia judicantis* (inquit Augustinus) *Pronunciat innocentem & eligendi tribuit facultatem.* Quare ergo jura pervertit? Quia populo desiderabat placere, qui Christum cupiebat damnari. Timuit Pilatus, ne scelerati populi gratiam amitteret, & apud Cæsarem accusaretur, quod alium regem Iudæorum permiserat. Quid mirum, si vel filium Dei condemnet, qui hominibus desiderabat placere, ne amitteret principatum? Nam timidus Iudex vel contra ipsum Deum injustam ferret sententiam, ne à dignitatis deponatur fastigio. Ibid. n. 17. August.

46. Sardius (ut diximus numero 22. hujus versus ex Abulensi, Dioscoride, Plinio & aliis) pellit timorem. Ornabatur hac gemma pectus Pontificis, ut timere nesciret, qui populi habebat principatum. Dedecet enim timidum esse præsulem, quia constanti animo debet redarguere peccata.

ILLATIO CXXI.

Elatum, & tumentem animum abjectissimis medius solet Deus punire.

47. SEmper alta petit superbus; humilia numquam non despicit, vel oculos ad ea convertere dedignatur. Pulchrè Augustin. serm. 22. de Nativit. Domini superbiam definivit, dicens:

Augustin. cens: *Est enim superbia non magnitudo, sed tumor. Quod autem tumet, videtur magnum, sed non est sanum.* Tumore laborant superbi: at sicut quod est turgidum, magnum videtur, sed non est sanum; ita superbi magni videntur, sed non sunt. Nam hic eos Deus punit, ut ad eorum pœnam non honorificum theatrum componat, sicut ad nobilium supplicia solet construi, sed abjectissimis mediis insolentis superbiæ punit audaciam.

48. Ingeniosus est Tertullianus lib. de patient. cap. 14. expendens Jobum in sterquilinio sedentem, & diabolum totis viribus contra eum sagittantem, Job. 2. num. 7. & 8. ubi dicitur: *Egressus igitur Sathan a facie Domini percussit Iob ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem ejus, qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.* Rursus considerans minimè à diabolo superari posse, ait Tertullianus: *Quale in illo feretrum Deus diabolo extruxit: quale vexillum de inimico gloriæ tuæ extulit? videbat Deus, dissecabatur diabolus.* Difficilia, vel si mavis, profunda sunt Tertulliani verba. Nam quî potest intelligi, Deum Jobo in sterquilinio sedente diabolo construxisse sepulchrum? quod Deus ex Jobi patientia levaret vexillum, & de dæmone triumphans, plenus trophæis, diabolum insectaretur, sibilisque contemneret, non videtur difficile: at in Jobo diabolo feretrum extruxisse, ut inauditum accipitur. Ad quid ergo Deus diabolo in servo suo funebre construxerat feretrum? Ut inimici superbam puniret audaciam. Arroganti, & elato animo Sathanas, qui contra Deum superbierat inaniter, putabat, Dei servum posse superare inflictis vulneribus; & Dei permissu totis viribus cœpit odij jaculari sagittas: at strenuus athleta ictus sustinebat patienter, & in stercore sedens, non stans, diaboli superabat nequitiam, & in signum victoriæ testâ sanies radebat, quasi adversario dicens, adhuc patienter sustinebo: ecce quomodo super vulnera, quæ inflixisti, nova superadjicio; aggredere ulteriùs, nam priùs tibi tela deficient, quàm mihi desit patientia. Vincebat ergo diabolum vulnerum tolerantia. Quid ergo mirum, quod dicat Septimius; in Jobo Deum diabolo feretrum construxisse? Et quid mirum, quod Deus insultet diabolo super astra solium exaltare cupienti, videns hominem luteum, afflictum, & in sterquilinio sedentem superantem dæmonem? Rideat ergo Deus, elatum Angelum devictum fuisse in sterquilinio, ibique inter stercora superbiam ejus sepultam. Nam sic superbi animi punitur elatio; stercoréque insolescentis superbiæ plectitur audacia: & ille, qui tumens dixerat: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in lateribus Aquilonis similis ero Altissimo.* Isaiæ 14. numero 13. vincitur ab homine abjecto, & contemptibili: sic magnus Athanasius reddens rationem, cur Deus permitteat continuum certamen inter dæmones viribus strenuos, & homines debiles: ait: *Vt hi, qui Deum diligunt, manifesti fierent, diabolus victoria causa est.* Quasi dicat: superbia diaboli causa est, ut homines vincant diabolum. Nam cùm dæmones ob suæ naturæ excellentiam maximè superbiant, ab infirmioribus, & debilioribus creaturis excellentioris vincuntur, ut illorum plectatur superbia.

Iob. 2. n. 7. & 8.

Tertull.

Isaiæ 14. n. 13.

Athanas.

Non aliter Balaam increpatur superbia, cùm maledicturus populum Israëliticum, tutè alinam percutienteu, eo quòd averteretur à via ob metum Angeli, qui evaginato gladio aditum occludebat, asina falsum Prophetam reprehendit, ut 49.
conf. lat Numer. 22. num. 28. *Aperuitque Dominus os asinæ, & loquuta est. Quid feci tibi? Cur percutis me, ecce jam tertio?* Sed cur Deus, (inquirit Origenes homil. 14. in Numeros) ut infidelem increparet Balaam, insipiens brutum elegit? An non poterat Deus mittere ad eum Moysem, qui se verè tantam puniret audaciam, & Magicam ejus artem fallitatis convinceret? Quare ergo brutali ore Magum voluit redarguere? Audi Origenem: *Aperuit os asinæ, ut arguatur per eam Balaam, & muti pecudis vocibus confutetur is, qui divinus videbatur, & sapiens.* Sapientiâ sua inflatus, & Magicis artibus tumens Balaam sibi persuasum habuit, posse Dei populum maledicere; superbiamque contra Deum affectans, populum Dei conabatur destruere. Quid inde? Non à Moyse, non à Propheta, non à sapiente, sed ab stolido bruto tanta confutatur superbia, ut nemînem lateat, quod ad puniendum elatum, & superbientem animum, non magnis, sed abjectis mediis utitur Deus.

Num 22 num. 28.

Origen.

Et quid dicam abjectis mediis. Vel tenuis auræ flatu solet Deus conterere, & elidere superbiam. Mirabile est illud, quod accidit in obsidione Samariæ, cùm fuit obsessa à rege Syriæ Benadab. Invaluerat fames in civitate ex diuturna obsidione, ita ut matres præ famis angustia parricidalibus cibis se nutrirent, siquidem filios, quos genuerant, discerptos in frusta devorabant decoctos, ab eis mutuantes vitam, quibus priùs præstiterant. O nefas inauditum? Tunc Eliæus videns regem afflictum, simulque iratum contra eum, promisit sequenti die tantam fore farinæ copiam in portis Samariæ, ut modius similæ uno statere, duo modij hordei uno etiam statere venundandi forent. Tunc quatuor viri leproli, quos ejecerant extra urbem, ne reliquos cives contaminarent, fame oppressi dixerunt ad invicem: mors nobis undique imminet; si ingredimur civitatem fame morìemur; si hîc manserimus, nec mortis fugimus tela; transfugiamus ergo ad inimicorum castra, forsan misericordia moti, parcent nobis. Tunc inquit sacer textus 4. Reg. 7. à numero 5. *Surrexerunt ergo vespere, ut venirent ad castra Syriæ, cumque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem reperierunt. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: ecce mercede conduxit adversus nos rex Israël reges Hethæorum, & Ægyptiorum, & venerunt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos, & asinos in castris, fugeruntque, animæ tantum suas salvare cupientes.* Noster abulens. hîc, quæst. 16. inquirit: cur Deus, ut Syriorum terreret animos contra Samariam nimis superbientes, & longâ obsidione jam jam urbem

50.

4. Reg. 7. à n. 5.

capere

capere putantes; eorum mentibus equorum, & curruum non intulit species, quibus magnam militum copiam crederent advenisse in civitatis subsidium, ita ut eos aspicerent, sicut fecerat Elisæus, quando juxta Dothaim montem plenum equorum, & curruum igneorum, quibus erat constipatus, & custoditus, ostendit suo ministro, ut ab eo procul pelleret timorem, quem ei incusserant milites Regis Syriæ, ut refertur 4. Regum 6. num. 17. Cur in nostro casu sic non terruit Syros, sed solo equorum, & curruum sonitu? Respondet Tostatus, quia elato animo putabat Benadab, & omnis ejus exercitus urbem fore capiendam, Deoque Israël vires deficere, ut eam è suis manibus liberaret. Ut ergo Deus eorum elideret superbiam, & virtus divina ostenderetur, equos, & currus non ob oculos Syrorum posuit, sed eorum sonitum, qui tenuis auræ flatus erat, fecit audire, ut fragili vento tantam puniret arrogantiam, si namque equorum, & curruum appareret exercitus, honesta esset fuga; at propter eorum sonitum fugam accipere, nullo fulgente clypeo, nulloque milite hastam vibrante, imò nullo viso, turpis erat recessus, & gloriosius supplicium. Audi Abulensem: *Ad puniendum ergo eos pro hoc, & ad ostentionem gloriæ suæ coegit eos sic fugere: nam postea ipsi cognoscerent, quod nullus exercitus venerat super eos, sed solus Deus fugaverat eos: nam tam grave factum non poterat occultari, à quo factum esset: & tunc cognoscerent Syri potestatem Dei Israël.* Non ut tenuis ductibus, aut robustis militibus, non equis armatis, aut falcatis curribus, sed fragili auræ sonitu Syrorum Deus punivit superbiam (Hispanè diceres: *Con un poco de ayre castigo Dios la sobervia de esta gente,*) & ad ostentionem gloriæ suæ coëgit eos sic fugere; ut intelligas, Deum elatos, arrogantes, & superbos, non armis, sed aura tenui punire. Sic fragili virga Pharaonis, & Ægyptiorum elisit superbiam Exod. à cap. 4. ranis, muscis, & similibus, c. 8. ut redargueretur superbia, & divina virtus, & fortitudo illustrior appareat.

Abulens.

51. Sardius Pontificis ornabat pectus. De hac gemma sic ait Anastasius Nyssen. quæst. 38. ex D. Chrysost. *Lapis sardius, qui est appellatus Babylonicus, est quidem igneus, & sanguineus, nascitur in terra Babyloniæ apud Assyrios, est perspicuus, & vim habet medendi, eo utuntur Medici ad tumores tollendos.* Mirabile est, exiguo lapidi tantam Deum contulisse virtutem, ut tollat tumores! Sed quid mirum, cui omnia sunt facillima? Si tamen rem hanc ad mores exponamus, satis congruè hæc gemma in pectore Pontificis radiabat. Nam lapillulo tollitur tumor: aëre subtili conteritur arrogantis animi superbia, & fragili medio ejus eliditur audacia.

Anastas. Nissen.

ILLATIO CXXII.

Magna res est, honoris sublimitatem, abjecti principij temperare memoria.

52. NUllum est genus, nullaque nobilitas apud homines invenitur, imò nec apud Angelos, quæ principium abjectum non habuerit. Recolas, quæso, utriusque naturæ, exordia. Angelos creatione productos, vera fatetur Theologia cum sancto Thoma 1. parte, quæstione 51. art. 2. in corpore: imò ex nihilo factos, ibidem dicitur. Creatio namque est productio rei ex nihilo: ita fatetur Angelicus Doctor 1. part. quæst. 45. art. 1. in corpore. Ecce, Angelos per creationem productos ex non ente, quod nihil est, originem ducere, nemini dubium est. Natura humana ex limo terræ sumpsit exordium. Hoc principium habuit utraque natura. Nobilitas, quæ apud homines & jure optimo tanti habetur, ab ignobilitate cœpit. Fallitur, qui putat, obscurum non habuisse principium. Revoluat avos, proavos, & atavos, & absque dubio inveniet primum, qui egregiis facinoribus nobilitatis dedit stemmata. Hæc retuli, ut nemo plusquàm æquum est, de suis glorietur majoribus, alios parvitaciens, putans se solum habere generis claritatem. Et quid dicam de illo, qui cùm ad culmen dignitatis evehitur, cæteros aspicere dedignatur? Profectò tanti muneris dignitate se prædicat indignum, cùm alios parvipendet. E contrà verò, ut Ennodius ait lib. 4. epist. 7. *Qui fastum in sublimitate castigat, docet se meruisse, quod adeptus est.* Hic verè est magnus, & tanto munere dignus: Hic est admirabilis, si dignitatis sublimitatem abjecti principij temperat recordatione.

S. Thom. Ennodius.

53. Aliquoties animadverti, Moysem in Ægypto tot miracula patrasse, & etiam in deserto, virgâ tamquam instrumento utentem. Eâ Nilum, & omnia flumina in terrum convertit sanguinem, Exodi 7. num. 22. Ipsâ fecit tonitrua, grandinem, & fulgura discurrentia; Exodi 9. num. 23. Non aliâ mare divisit, Exodi 14. num. 21. eâdem aquas maris iterum univit, ut omnem gentem Pharaonis sepeliret in undis, ibidem, num. 27. In Raphidim cùm populus siti opprimeretur, ut adaquaret eum, virgâ rupem percussit, & fluxerunt aquæ, Exodi 17. numero 5. Numerorum 20. numer. 11. Psalmo 77. numer. 15. & 1. ad Corinth. 10. num. 4. Et alia innumera, quæ virgæ ministerio fecit. Sed cur Deus, ut Moyses tot mirabilia patraret, voluit, ut virgæ juvaretur consortio? Quid in hac virgâ erat, ut eâ Moyses haud difficulter mirabilia efficeret? Noster Abulensis quæst. 14. in cap. 2. lib. 4. Regum, virgam hanc eandem putat esse, qua Moyses in deserto Madian, gregem ducebat, & propterea ei ad tot miracula virtutem contulisse. Accipe Tostatum: *Contulit Moysi, quod operaretur miracula cum virga Pastorali, & non cum alia re.* Sed adhuc superest, inquirendum: cur cum virga pastorali, & non alio instrumento miracula patravit? Ideo puto, quia Moyses tenens populi principatum nunquam virgam deseruit, qua pastoritio munere fruens gregem ducebat, revoluens semper in mente humilis Pastoris officium. Quid ergo mirum, si pastoralis virga miraculosum redderet Moysem, eam semper ob oculos habentem, & præteritæ fortunæ non oblitum. Nam qui in culmine dignitatis præteritæ abjectionis recordatur, per omnia existit admirabilis.

Abulens.

54. Non erubuit David, cùm aſcenſum proprium ad regnum refert Pſalm. 77. numero 70. humile Paſtoris officium recordari. *Et elegit David ſervum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ovium, de poſt fœtantes accepit eum.* Quæ verba exponens Euthymius ſic ait; *Vide quomodo verè ac ſimpliciter beatus David narrat, qua ad ſe pertinent, quomodo fateri non erubeſcit, quod Paſtoris nomine nondum dignus erat. Nam, ut minùs idoneus fœtantes oves ſequebatur. Quinimò minora quæque de ſe aſſerere non puduit, & qua majora erant, omiſit, neque vires ſuas commemoravit, quas aut adversùs feras ſæpe oſtendit, aut adversùs Goliath.* Regio oleo inſignitus David, non dedignatur ſua referre principia, dicens: *Et ſuſtulit eum de gregibus ovium*: nec erubuit ſua exercitia narrare; *Et de poſt fœtantes accepit eum*: Fatetur, quod Paſtoris nomine indignus erat, ſiquidem non ducebat oves, ſed poſt eas gradiebatur. Sed cur David ad tantam dignitatem evectus, quæ clariora erant, omiſit, & obſcura, ignobilia, & abjecta commemoravit? Ut ſic regio diademate fiat dignus, & neminem lateat meruiſſe, quod poſſidet, ut dicebat Ennodius: *Qui faſtum in ſublimitate caſtigat, docet ſe meruiſſe, quod adeptus eſt.* Nam ſic eſt regium, honoris ſublimitatem memoriâ abjecti principij temperare; ut nunquam dignior corona extiterit David, quàm cùm in memoriam revocat Paſtoris humile officium.

55. Religione pariter, ac pietate Arca Domini Sacerdotum humeris portabatur, cùm de Sethim venerant ad Iordanem Iſraëlitæ. Vix Sacerdotum pedes aquarum undæ tinxerunt, cùm Arcam, & ſacerdotes reverentes ſteterunt ſupernæ, inferiores autem deſcenderunt in mare. Joſuë 3. numero 16. *Steterunt aqua deſcendentes in loco uno, & adinſtar montis intumeſcentes, &c.* Regius Pſaltes Pſalm. 113. num. 5. Hoc referens prodigium, non ſolùm Iordanis undas, ait, ſtetiſſe, ſed etiam curſum revocaſſe: *Quid eſt tibi mare, inquit, quod fugiſti? Et tu Iordanis, quia converſus es retrorſum?* Sed miror, non mirari Davidem, fluenta Jordanis ſtetiſſe, & adinſtar montis intumeſcentes obſtupuiſſe ad Arcæ præſentiam, ſed ſolum earum regreſſum! An illud non erat mirabile, ſicut iſtud? Quis negabit? Cur ergo miratur regreſſum, dicens; *Et tu Iordanis, quia converſus es retrorſum?* Et non quòd ſteterint intumeſcentes inſtar montis? Contra aquarum curſum erat ſtatio, ſicut & retroceſſio. Ergo utrumque mirabile. Quare ergo miratur David de primo, & non de ſecundo? Quia mirabilior erat regreſſus. Nam aquæ, quæ Superiores erant, ſteterunt: quas verò ſacer textus inferiores appellat ad mare fluentes ſuo curſu finem quærebant. Miratur ergo David non ſolùm aquas ſtetiſſe, ſed quod inſtar cryſtallini montis erectæ, & in tanta celſitudine conſtitutæ, tunc regrediantur, & originem, à qua fluxerint, recognoſcant. Hoc abſque dubio multò mirabilius erat. Pulchrè Divus Ambroſius ſermone 23. hoc innuit: *Et mirum in modum, inquit, illic retrorſum converſus fluvius in originem ſuam revertitur.* Mirabile erat (non negamus) aquarum ſtetiſſe fluenta, ſed multò mirabilius, gradum revocaſſe, & in ſuam originem revertiſſe, quaſi fontale recognoſcentes principium.

56. Mariæ humilitas in ſupremæ dignitatis poſſeſſione, quæ puræ creaturæ poteſt conferri, hoc ipſum confirmavit. Ab Angelo ſalutatur, & Filium Dei prædicitur conceptura. Quid tunc reſponderit Virgo ſacratiſſima? *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* O beata Virgo, quid ais? Non in Domini Ancillam, ſed in matrem, in Angelorum Reginam eligeris à Domino: cur ejus te vocas ancillam. Pulchrè reſpondet Chryſologus ſermone 142. *Qua vocatur ab Angelo Domina, ipſa ſe cognoſcit, & confitetur Ancillam. Quia devotus animus influs beneficiorum creſcit ad obſequium, augetur ad gratiam, non ad arrogantiam profilit, non ad ſuperbiam pertumeſcit.* Quid illuſtrius? Maria enunciatur Domina, ſed ipſa ſe cognoſcit, & confitetur ancillam, & in culmine maximæ dignitatis, & cùm Reginæ Angelorum offertur diadema, tunc abjectæ naturæ fatetur principium. O beata Virgo, quantus tibi eſt honor exhibendus, quæ in conceptione tua ſancta, in nativitate illuſtris, & in toto vitæ progreſſu admirabilis, cùm ad ſummam pervenis dignitatem præ nimia humilitate teipſam confiteris ancillam! Profectò decuit, quòd Maria, quæ tot gratiarũ ornabatur fluctis, & in quã divinæ lucis ingrediebatur abyſſus, hac excellentia gauderet, nimirũ, quod ad tantam dignitatem evecta propriæ naturæ agnoſceret famulatum, dicens; *Ecce Ancilla Domini.*

57. In illo majeſtatis ſolio, in quo Joannes Dominum aquilinis, aut lynceis viderat oculis, inter alia, quæ refert, teſtatur vidiſſe quatuor animalia oculis plena. Apocalyp. 4. nu. 7. *Et in medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia plena oculis ante, & retro.* Admirabilis viſio, & undequaque arcanis plena! Omitto plura alibi daturus: & ſolum nunc ſcire deſidero; cur tot oculis ante & retro hæc animalia illuſtrantur? Si dominus dicit Lucæ 9. num. 62. *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt Regno Dei*: Quomodo hæc animalia plena erant oculis ante, & retro: Aut ad quid retro oculos habebant? Divus Ambroſius ad cap. 4. Apocalyp. rationem reddit, dicens: *Sancti igitur retro oculos habent, quando audientes comminationem Domini dicentis: nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & aſpiciens retro aptus eſt Regno Dei: tota virtute laborant, ne in malis, qua ſe aliquando egiſſe meminerunt, relabantur, quamvis ea ante mentis oculos ad humilitatis ſua cuſtodiam ponere non deſiſtunt.* Duo in his verbis docet Mediolanenſis antiſtes. Primum ſemper præcavendam eſſe præcedentium peccatorum viam, ne ulteriùs in ea relabamur: nam qui oculos ad viam iniquitatis convertit, propè eſt, ut ad peccatum redeat, quo Regno Dei ſit ineptus. Sancti viri aliquando præterita peccata mente revolvunt, non ut iterum in ea incidant, ſed potiùs, ut ea plangant, & deteſtentur. Secundum, quod docet Ambroſius, Sanctos præterita peccata ante oculos proponere ad humilitatis cuſtodiam, & quando in Dei throno ſunt, hoc

hoc est, divina gratia, & aliis donis ornati, tantam celsitudinem temperent, oculos ad præterita convertentes. Sic enim digni existunt ornandi divinum solium, & Deo velut nobiliores assistendi.

58. Sardius (teste Anastasio Nisseno præcedenti illatione, n. 51. citato,) vim habet ad pellendos tumores. Meritò ergo ornabat pectus Sacerdotis ad relegandum tumorem, qui ex tanta dignitate poterat oriri. Sed quomodo celsitudinis, & dignitatis pelleret tumorem? Recordatione abjectæ fortunæ. Sic Aaron tantum temperaret fastigium: sicque omnes fastum castigare debent, contemnentes neminem, omnes afficientes honoribus, ut sic ab omnibus honorentur.

ILLATIO CXXIII.

Maxima lucra, & uberrimos fructus invicta patientia confert.

59. PAtientiæ adjutorio non solùm omnes virtutes, verùm omnium rerum causæ, & elementa indigent, Sic S. Zeno Veronensis sermone de patientia loquitur; *Dubium quippe cùm non sit, spem, fidem, justitiam, humilitatem, castitatem, probitatem, concordiam, charitatem, omnes artes, omnesque virtutes, ipsa quoque elementa ejus constare non posse sine eruditione, vel frano.* Et paulò infrà: *Non virtutes possunt esse virtutes, non perennes elementorum status, non tempora cognata connexione in solemnes reditus commearent; nisi rerum disciplinam conversionemque quasi quædam solicita mater patientia custodiret.* Patientia Solem qui mira claritate alternas mundi metas illustrat, detinet, ne dilectam verecundamque antevertat auroram, & duodenis spatiis, aut momentis horarum æquabiliter se partitur: Lunam quoque instruit curriculo menstruali solemnes suæ ætatis ignes erogare, & sui opificis moderationi deservire. Mare ventis lacessitum, cùm irascitur, quamvis reciproca vicissitudine, nunc pulsantibus cœlum, nunc tequirentibus terram, æstuantibus undique vitreis armatum montibus, violentis undarum sævientium cumulis, toto corpore insaniat, tamen quasi jus terræ cognoscens, ac violare devitans, mira patientia in se frangitur, iisdemque fluctibus, quibus cogitur, retrænatur. Hæc germinantibus pratis, messibus flavis, vitibus curvis, semipallidis olivis felicitatem præstat, & gratiam cùm uniuscujusque temporis fœtus partu crudo in alterius contumeliam impatientia non finit præcipitare. Quid avium diversarum decora commercia, littoreaque. Quid arduis volatibus aëriæ grues? Quid piscium dissimilium cum suis sibi ductoribus gradatæ ætatis innumerabiles cunei? Nònne cùm invitationi temporum parent, solemnisque remigii specioso decursu vel aquas sulcant, vel aëra distinguunt, & patienter veniunt, & patienter excedunt? *Solus homo præceps*, inquit Zeno, *solus impatiens pravis quotidie mobilitatibus gaudet; varietatibus studet: miserum se putat, si ipse sit, nec intelligit, rem dementiæ esse consimilem in statu suo non manere.* Vide, quomodo patientia res omnes moderatur, & regit; Vide etiam, quot lucra, quotque fructus affert. Ergo omnia illâ indigent.

S. Zeno Ver.

Zeno.

60. Pretiosa lucra conferre patientiam, neminem latere potest, qui Christi verba audierit Discipulis suis adversa multa prædicentis. *In patientia vestra*, inquit, *possidebitis animas vestras* Lucæ 21. num. 19. Brevis sententia, sed profunda! Magnum lucrum in hoc invenit Divus Gregorius homilia 35. in Evangelium, dicens: *Per patientiam igitur animas nostras possidemus, quia dum nobismetipsis dominari dicimus, hoc ipsum incipimus possidere, quod sumus. Idcirco autem possessio anima in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium custosque virtutum patientia est. Patientia verò est aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque, qui mala irrogat, nullo dolore morderi.* Impatiens, animam suam videtur non possidere, quia sicut, qui ea caret, non operatur, siquidem seipsum frænare nescit: at qui patientiâ decoratur, ipsum, quod est, verè possidet, quia sibi ipsi dominari discit. Magnum lucrum est, seipsum possidere, & dominum sui existere: nam possessio dominium præstat possidenti. Hoc confert patientia. Satis acutè Cajetanus ad hunc locum præfata Lucæ verba explicuit, dicens: *Eximium documentum possidendi, non agros, non opes, non regna, sed quod maius est omnibus, proprium animum virtute patientiæ.* Ergo lucrum inæstimabile præstat patientia.

Luc. 21. n. 19.

Gregor.

61. Quamvis tantum lucrum patientia conferat, non contrahit manus ab aliorum bonorum largitate; siquidem patientem cumulat divitiis multis. Testis sit protoparens humani generis, cùm ex ejus costa Dominus ædificavit mulierem. *Immisit ergo Deus soporem in Adam; & cum obdormisset, tulit unam de costis eius, & replevit carnem pro ea, & ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.* Gen. 2. num. 21. & 22. Aridum os obtulit homo, vel ut melius dicam, non obtulit, sed Deus abstulit, & tamen pro eo reddidit uxorem pulcherrimam simulque totam orbem, ut suadum doralem, ut sic maritalem agerent vitam. Dulciter hoc cecinit Dracontius in suo Hexameron. tom. 8. Bibl. vet. Patr.

Genes. 2. n. 21. & 22.

Tunc Deus, & Princeps ambos coniunxit in unum.
Et remeat sua costa viro, sua membra recepit:
Accipit & fœnus, cum non sit debitor ullus.
His datur omnis humus, & quidquid iussa creavit,
Aëris, & pelagi fœtus elementa duorum.
Arbitrio commissa manent, his.

Dracont.

Valdè dives homo bonis perfruebatur terrenis; & pulcherrimæ uxoris simul gaudebat solatio. Sed unde homini tot advenerunt divitiæ, & felicitates? Aut cur Adamo totius orbis confertur dominium? An quia costâ contulit? Sed nō ipse dedit: quia Deus abstulit. Quare ergo ejus arbitrio terræ, pelagi, & aeris elementa commissa? Quia patienter tulit illius ossis spolium, nec conquestus fuit de defectu costæ. Patientia lucratus est tot bona, qui impatientia perdidit ea. Audi Zenonē loco citato: *Adā in arce cùm esset adhuc paradisi*

Zeno Ver.

disi constitutus, beatissimusque beati orbis imperio potiretur, tamdiu felix, tamdiu inexterminabilis vixit: quamdiu imperata regalis edicti continuit: at ubi sinistro consensu invidi ex lubricitate serpentis est impatientiam mutuatus, sacraque arboris pomum male dulce delibavit, lachrymas reperit, dolores, & gemitus, spinas, & tribulos sibimet comparavit: ultimoque sudore turbatus posteris hereditatem indigestæ mortis, qua homicidium mox peperit, dereliquit. Idem docuerat Tertullianus libro de patientia, cap. 5. ubi expendens ante impatientiam primum hominem nullam
Tertull. culpam admisisse, sic ait: *Aut quod crimen ante istud impatientiæ admissum homini deputatur? innocens erat, & Deo de proximo amicus, & paradisi colonus. At ubi semel succidit impatientia* (id est, *succubuit*, ut ait Pamelius) *desivit Deo sapere, desivit cœlestia sustinere posse. Exinde homo terræ datus, & ab oculis Dei ejectus facilè usurpari ab impatientia cœpit, in omne, quod Deum offenderet.* Ob hanc etiam causam Angelum tot amisisse bona expresè fatetur, loco citato: *Quid primum fuerit ille Angelus perditionis malus, an impatiens? Contemno quærere: palam cùm sit, impatientiam cum malitia, aut malitiam ab impatientia auspicatam; Deinde inter se conspirasse, & individuas in uno Patris sinu adoleviſſe.* Ecce quomodo Angelus potiebatur cœlestibus, dum servavit patientiam, & cùm primùm rebellionis audacia patientiam dimisit, & impatienter tulit, Christi Domini humanitatem ad dexteram Patris collocandam; & superbè tumens super astra Dei solium exaltare cupivit; tunc omnia amisit, & ejectus à cœlo, inferni carceribus torquetur infelix. Ecce quot bona conferebat patientia, quotque mala impatientia inflixit. Testes nobis sunt Angelus, & homo; uterque principatu potiebatur dum patientiam amarunt.

62. Aliud lucrum patientia confert. Audeo dicere, tanti Deum facere patientiam; ut propter eam conferat patienti, velut ex justitia, quod desiderat. Tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum, Genesis 22. numero 2. *Tolle Filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi.* Mira tentatio, quæ eum aut sacrilegum faceret, si contemneret Deum, aut crudelem, si occideret Filium! Igitur strenuus athleta Isaac sibi dulcissimum Filium, Deo victimam dulciorem contemnit, ut servet, destinat jugulare, ne jugulet, securus illo se non posse displicere facinore, quod Deo gerebatur authore. Exerit ergo gladium Abraham, Isaac, cervicem uno voto, una devotione. Hic lignum, quo cremetur, sibi portat; ille aram struit, & sub tanto humanitatis, imò potiùs ipsius naturæ metu, ambo læti sunt. Soli pietati cedit affectus, pietas Religioni, Religio favet utrisque. Medius stupet gladius nullo impedimento suspensus, mactatione terribili gloriam se
Ibid. n. 12. præstitisse, non crimen. *Abraham, Abraham: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam.* Quid est hoc: Quis impedit holocaustum, & Filium ferè mactatum vivum reddit parenti? Quis, nisi utriusque invicta patientia? Sic Sanctus Zeno, à quo multa (non erubesco) transcripsi elegantissima verba, loco nuper dato:
Zeno. *O novum spectaculum*, inquit, *ac verè Deo dignum in quo diffinire difficile est, utrum sit patientior Sacerdos, an victima! Non percussoris, non percutiendi claudicat color, non membra tremore vibrantur, non demissi, non torvi sunt oculi. Nemo rogat; nemo trepidat, nemo se excusat, nemo turbatur.* Patientia armatus Abraham, & ea cinctus Isaac, amboque læti, ille offerebat, hic offerebatur. In spem contra spem credebat Pater, Filium non amissurum, quem desiderabat habere: & reputatum est ei ad justitiam. Et quomodo ad justitiam reputatum? Quia utrobique patientia. Nam Pater lucratus est Filium patienter offerens: Filius seipsum redemit, patienter ferens oblationem parentis: Et invicta utriusque patientia, invictum utriusque animum coronavit victoria, & vitam prolis desideratam impertivit utrique; ipsamque Deus quasi de justitia debitam alacriter reddit. Tanti apud Deum, tanti habetur patientia, ut reddat de jure, quod desiderat patiens.

Huc pertinet, quod Annæ Samuëlis matri 63.
contigit, cùm à Phenennâ contemneretur, eo quod liberos non haberet. Patienter Anna ferebat Phenennæ injurias, & Dei implorabat auxilium: cumque quadam die Heli Sacerdos Annam orantem coram Arca Domini vidisset, putans temulentam esse, acriter eam reprehendit; cui patienter Anna, & modestè respondit, non ita Domine, sed mulier infelix ego sum. Hanc patientiam admiratus ait Heli ad eam:
Vade in pace: & Deus Israël det tibi petitionem 1. Reg. 1. n. 17. *tuam, quam rogasti eum.* Cajetanus ad hæc verba dubius est: an imprecantis, an Prophetantis fuerint verba Heli? Puto Prophetiam fuisse de Filio futuro. Nam ex Hebræo legitur: *Et Heloë Israël* Hebr. *dabit petitionem tuam.* Id est, judex Israël dabit petitionem tuam. Sed adhuc inquiramus: cur non dicitur Deus Israël, sed Iudex in textu Hebræo? Ad quid *Dei*, ut Iudicis mentio fit? Quia Anna patienter sustinuit ignominiam, quam injustè ei imputavit Heli. Meritò ergo habuit Prophetiam futuræ prolis, quæ placatè tulit injuriam: & jure dicitur Deus Iudex, quando imploratur, ut Annæ votum adimpleat; innuens per hoc, Deum, non ut Deum, hoc est, ut liberalem, sed ut Iudicem, id est, ex justitia teneri patientibus, & læta fronte ferentibus injurias elargiri, quod postulant. Habent ergo patientes in sua patientia velut Prophetiam quandam comparandi quod postulant, & jus quoddam, ut Deus postulata concedat.

Inter Iob, & diabolum committitur præ- 64.
lium: hic totis viribus pugnat; ille dissimulando devincit. Diabolus magnum, & opulentissimum censum uno momento disperdit; cohortemque florentissimam dulcium liberorum atrocissimo impulsu, tectis parietum cum ruina confusis, nimia crudelitate festinus sepelit, antequam jugulet, & quem divitiis spoliaverat magis, magnis vestit ulceribus, quibus insuper vermes immittit edaces. At Iob adversæ partis cunctas vires expectatione placida profligabat. Ob hoc Moyses, ut tantam commendaret

daret patientiam, sic ejus incipit historiam: Iob. 1. n. 1. *Vir erat in terra Hus nomine Iob*, cap. 1. num. 1. Author Catenæ Græcæ sic legit ibidem; *Homo quidam erat in regione Ausitide, cui nomen Iob.* Miratur Chrysostomus in eadem Catena, & ait: Author. Catenæ Græcæ. Chrysost. *Quid sibi vult proœmium, & quid causa fuit, cur sic Scriptor exordiretur?* Accipe ejus responsum satis patientiam commendantem. *Vitam illustrem*, inquit, *explicaturus erat, nostra vivendi ratione longè superiorem. Ne quis igitur certaminum, ac patientiæ spectata magnitudine incredibili, peregrina quædam & non humana eum natura prædituin arbitraretur; naturam primo ponit in conspectu, ut hominis institutum mirere, qui licet natura homo esset unus è multis, virtute tamen multis antecelluit.* Admirabile patientiæ exemplum proponebat Moyses in Jobo; inconcussum animum explicabat, invictum athletam exponebat, qui patientia accinctus tantum profligaverat inimicum. Ne igitur altioris, excellentiorisque naturæ fuisse arbitraretur, hominem eum expresè appellat, dicens: *Homo erat.* Si enim patientia extollit patientem, & velut ab humana extrahit naturam, ut sit opus dicere, hominem esse, qui æquo animo patitur injurias, ne supra quod est, vel excellentioris existimetur naturæ.

65. Et quid mirum, naturam humanam, videatur patiens transcendere, si patientia eum transferat in Filium Dei? Magnum præceptum, utile tamen imposuit Christus Discipulis, & in eis omnibus fidelibus, Matth. 5. num. 44. & 45. *Diligite, inquit, inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos, ut sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* Difficillimo mandato magnum promittitur præmium. Filius Dei efficitur, qui inimicos diligit, eis benefacit, & pro eis preces effundit. De hoc infra annuente Deo dicemus: nunc libet quærere: Quænam sit virtus, quæ tantum patrem acquirat? Posses respondere, dilectionem inimicorum nos elevare ad tantam filiationem. Non abnuo. Sed rursus inquiro: à qua virtute hæc dilectio sumat exordium? Utique à patientia. Audi Tertullianum lib. de patientia, c. 6. expendens præfata verba Matth. 5. n. 44. & 45. Tertull. Matthæi, *Ut sitis filij Patris vestri, qui in Cœlis est*, sic ait: *Vides, quem nobis Patrem patientia acquirat? Hoc principali præcepto universa patientiæ disciplina succincta est, quando ne lingua quidem malefacere concessum est.* Ergo patientiæ adscribit Septimius tantæ filiationis dignitatem. Patientiæ est injurias constanti animo sustinere, & oblivisci, & amore prosequi eum, qui injuriam irrogat. Patientia nobis cœlestem patrem acquirit. Armemur ergo patientia, & ea, velut clypeo protecti inimicorum jacula retundemus; & sic uberrimos fructus metemus cum exultatione.

66. Celebris est Sardij proprietas quam referunt Plinius, & alij à nobis relati in hoc versu, numero 21. nempe, hanc gemmam tardius hebetari suffuso humore, quam alias; quasi illatam injuriam adversi humoris sustinentem; in quo patientiæ non obscurè invenitur exemplar. Hinc non immeritò purarem, hanc gemmam in Rationali primum sibi vendicare locum: tum ut doceret Pontificem, injurias patienter tolerare, tum ut excellentiam ostenderet patientiæ, ex qua fructus uberrimi sanctitatis, & lucra valde utilia colliguntur.

ILLATIO CXXIV.

Reprehenduntur Magi, Arioli, Divini, Malefici, Incantatores, & qui pythones consulunt, & omne genus superstitionis.

QUam perniciosa sit, quantamque pestem in animas intulerit Magia, ut sub una voce comprehendamus ariolos, divinos, maleficos, incantatores, & eos, qui pythones consulunt, satis constabat sacram Paginam evolventi, in qua toties reprehenditur, & prohibetur hoc vitium. Levitic. 19. num. 16. dicitur: *Non augurabimini, nec observabitis somnia.* Et ibidem, num. 31. *Non declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid scisciteinini ut polluamini per eos.* Et Deuteronom. 18. à num. 9. sic Moyses exhortabatur populum Israël: *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignē, aut qui ariolos scisciteur, & observes somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec divinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter ist iusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.* Omnia prohibebat Deus, ne populus si in tanta scelera laberetur, deleret eum Dominus, & terræ promissæ occluderet introitum. Sed proh dolor! Humani generis malignus hostis per omnia Deo adversarius virulentus tantorum malorum disseminavit scandala, ut fidelium animas præstigiis, mendaciis, & superstitionibus illuderet, simulque iram Dei in suum populum concitaret. Nam magicis fallacibus inservire, idem prorsus est, ac simulachris, vel idolis thymiata adolere, & exhibere cultum. 67. Levitic. 19. n. 16. Ibid. n. 31. Deuter. 18. n. 9.

Miserat Balac Moabitarum Rex Magum Balam ad execrandum populum Israël, ut exinde ab eo reporteret victoriam. Sed incassum Magus verborum tela jaceret, siquidem Deus suæ protectionis clypeo populum protegebat. Polt multa prodigiis plena, quæ ei in via acciderant ut refert sacer textus Numer. 22. à num. 21. usque ad 35. & c. 23. Poluit Dominus verbum suum in ore Balam, & maledictionem contra Jacob in benedictionem commutavit in conspectu Balac, dicens: *Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israël. Dominus Deus cum eo est, & clangor victoriæ Regis cum illo.* Expende causalem ob quam Balam non posset non benedicere Jacob: quia, scilicet, non est idolum in Israël. Noster Abulensis in cap. 6. Matthæi tomo 3. quæst. 41. sic legit magnis verbis, & laudibus efferens populum Israël: *Magna laus*, inquit, *fuit Iudæorum vivente Moysē, quia non habuerunt ista genera divinationum, Numerorum 23. Non est auguriam in Iacob, nec divi-* 68. Num 23 n. 20. & 21. Abulens.

divinatio in Iſrael. Perdifficilis videtur lectio Toſtati. Nam quid habet augurium cum ſimulachris, & divinatio cum idolis, ut ibi ſacer textus habet; *Non eſt idolum in Iacob, nec videtur, ſimulachrum in Iſrael*, legat Toſtatus; *non eſt augurium in Iacob, nec divinatio in Iſraël?* Profectò; quaſi idem ſunt idolis, & ſimulachris inſervire, ac Magicis artibus, maleficiis, divinationibus, & auguriis, quæ ope dæmonis perpetrantur, vacare Æquivocatur enim idololatria cum maleficiis, cum auguriis, & ſuperſtitionibus.

69. Rurſus expende iterum Balami verba: *Ad benedicendum adductus ſum, benedictionem prohibere non valeo. Non eſt idolum in Iacob, &c.* ſeu ut Abulenſis citatus: *Non eſt augurium in Iacob, nec divinatio in Iſraël.* Quaſi diceret: Quia in Iſraël non eſt augurium, nec divinatio, non valebat eum maledicere Balam: innuens populum eſſe benedictum, qui Magicarum artium veneno caret peſtifero, ſicut maledictum, qui dæmonum invocatione auguria permittit, & veneficia.

70. Præterea populus, in quo ejuſmodi artes exercentur, non Dei, ſed diaboli eſt vocandus. Si autèm Deus aliquando permittit hæc damna inter fideles, ut credamus eos ad Dei cœtum ſpectare, opus eſt, divino teſtimonio fatente, & confirmante talem populum à Deo recipi tamquam proprium. Levitici vigeſimo, numero ſexto, contra ſectatores artium hujuſmodi hanc pœnam ſtatuit Deus: *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui. Sanctificamini, & eſtote ſancti, quia ego ſum Dominus Deus veſter.* Mortem minatur Deus contra res ejuſmodi perpetrantes: & ſtatim addit: *Sanctificamini, & eſtote ſancti.* Per hoc innuebat, quod ad expiandum tantum flagitium, duplex ſanctitas requiratur. Non quia quilibet gradus gratiæ habitualis non ſit ſufficiens ad maculam tanti criminis delendam, ſed ut oſtenderet magnitudinem, & gravitatem delicti; duplicem, id eſt magnam petiit ſanctitatem. Audi Heſichium Hieroſolymitanum ad hunc locum: *Oſtendens, quia quotquot illos ſecuti ſunt, polluti ſunt, & abominabiles, atque immundi, utpotè qui abominabilibus verbis, & pravis dogmatibus conſenſerunt.* Deinde addidit: *Quia ego ſum Dominus Deus veſter*: Ut oſtenderet, opus eſſe divino teſtimonio declarante, populum hujuſmodi flagitia committentem ad Dei populum ſpectare. Quamobrem, alienum debet eſſe à fidelibus tam execrabile vitium.

Levit. 20 num. 6.

Heſich. Hieroſol.

71. Sed age jam: infame ſepulchrum, quo veneficorum cadavera humabantur, ſatis evulgat tanti ſceleris magnitudinem. Nam ſic legimus in Levitico capite vigeſimo, numero vigeſimo ſeptimo ubi dicitur: *Vir, ſive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit ſpiritus, morte moriatur, lapidibus obruent eos: ſanguis eorum ſit ſuper illos.* Sed cur venefici, & ariolí immiſſis, & acervatis lapidibus erant ſepeliendi? Profectò; in ignominiam flagitioſiſſimi criminis. Nam mos erat apud Hebræos obruendi lapidibus eos, qui aliquod magnum flagitium commiſiſſent; ut de Acham conſtat, Joſuë capite ſeptimo: de Abſalon ſecundo libro Regum, capite decimo octavo. De illo ſic numero vigeſimo ſexto: *Congregaverunt ſuper eum acervum magnum lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem.* De iſto numero decimo ſeptimo: *Tulerunt Abſalon, & projecerunt eum in ſaltu in foveam grandem, & comportaverunt ſuper eum acervum lapidum magnum nimis.* Id ipſum obſervatum fuit apud prophanos, & Gentiles, ut ſatis eruditè refert Pater Joannes Euſebius Nierembergius de origine ſcripturæ, libro tertio; capite octavo. Igitur cadavera lapidibus obruebantur propter magna ſcelera, ut ſepulchrum, quod alias ſervit ad honorem, ſceleratis immiſſis, & acervatis lapidibus eſſet dedecus, & major ignominia. Magis ergo, & veneficis non ſolum ignominioſa infligebatur mors, verum etiam infame præparabatur ſepulchrum.

Levit. 20 num. 27.

Ioſuë. 7. n. 26.

1. Reg. 18 n. 18.

Euſebius

72. Tandem contra veneficos concludamus majori affici pœna Magos, & incantatores, quàm tyrannum Pharaonem, qui indurato corde, & temeraria audacia contra Dei juſſionem detinebat populum in Ægypto. Suffragatur huic themati plaga illa veſicarum turgentium, quibus tota laborabat Ægyptus. Tunc ſic ait ſacer textus de maleficis, & incantatoribus: *Nec poterant malefici ſtare coram Moyſe propter ulcera, quæ illis erant, & in omni terra Ægypti.* Exodi nono, numero undecimo. Sed cur non de Pharaone, ſed de maleficis ſpecialiter dicitur, quod non poterant ſtare coram Moyſe, & quod majori ulcerum dolore affligebantur? Rex enim erat qui populum dimittere recuſabat: quare ergo Rex, ſicut malefici, non torquebatur ulceribus? A Regis arbitrio pendebat populi manumiſſio, non à maleficis. Ergo ille merebatur majori affici dolore. Cur ergo ulcera magis maleficos affligebant, quàm Regem? Noſter Toſtatus rationem reddit his verbis: *Malefici in malitia obſtinati ob hoc contraniti non deſtiterunt: meritò ergo nunc graviora ipſi, quam cæteri ulcera tolerabant, & duriores veſicarum turgentium punctiones. Sentiebant enim malefici, quod dum plus ſtabant coram facie Moyſi acriter cruciabantur, fugerunt ergo à conſpectu ejus.* Quaſi diceret: malefici, & incantatores obſtinati ſemper Magicis artibus nitebantur ſimilia prodigia facere illis, quæ à Moyſe patrabantur, Regem, & Ægyptios decipientes. Ideo ergo turgentioribus, & gravioribus cruciabantur ulceribus, quàm Pharao, qui populum affligebat. Ut exinde agnoſcas, maleficorum crimen ſeverius à Deo puniri, quàm Regis obſtinatam inobedientiam. Cavenda ergo eſt maleficorum mortifera peſtis, quæ in animas ſæviens, corpora etiam dedecore, & doloribus afficit. Nec ob aliam cauſam Sardius (qui ut refertur, maleficiis reſiſtit) in Pectorali primam ſedem obtinebat niſi ut admoneret Pontificem quanto ſtudio, cura quanta hoc venenum peſtiferum à populo relegare tenebatur, ſiquidem ex eo tot damna, & incommoda patitur Reſpublica.

Exod. 9. n. 11.

Abulenſ.

ILLA-

ILLATIO CXXV.

Sancti Philippi Apostoli, cui Sardius correspondet, quædam encomia.

73. ANdreas Cæsariensis in Commentario in Apocalyps. cap. 66. Expresse verbis allerit, Sardio, qui primo loco fulgebat in pectore Sacerdotis, ut constat ex hoc versu 17. Exodi, & sextum erat fundamentum cœlestis Hierusalem, correspondere beato Philippo Apostolo. Andreas Cæsar. Audi eum. *Per Sardium, qui fulvo, pellucidoque colore ignem æmulatur, & vim, tumores, & vulnera per ferrum inflicta sanandi sortitur, virtutis pulchritudinem Apostoli Philippi designari arbitror.* Idem docuit Aretas in Apocalyps. cap. 67. dicens: Aretas. *Sextus est Sardius. Hic fulvo colore prosiliens, Philippum propter ignitum erga Christum affectum demonstrat.* Sed quid Philippus cum Sardio? Recole hujus gemmæ proprietates, & omnes fulgentioribus radiis invenies in Philippo.

74. Prima Sardij virtus est, *Gaudium accendere.* Hoc præstitit Philippus cum audita Christi voce dicentis; *Sequere me.* Ioan. 1. num. 44. statim quæsivit fratrem Nathanaël, quo invento, summo cum gaudio dixit: *Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ; invenimus Iesum filium Ioseph.* Ioan. 1. n. 44. Ibidem num. 45. Non minori lætitia Nathanaël Dominum quæsivit, & invenit. Hunc effectum Cajetanus Beato Philippo tribuit tamquam divini Verbi instrumento: Cajetan. *Perspice,* inquit, *fructiferos Discipulos. Andreas trahit Petrum: Philippus trahit Nathanaëlem.* Ibid. n. 45.

75. In hac sancti Philippi conversione nescio quid magnum splendet, quo caruit Petri, & Andreæ conversio. Chrysost. *Credidit Andreas* (inquit Chrysostomus homilia 22. in cap. 8. Matthæi, in 2. tomo,) *sed præsignante sibi Ioanne, & dicente: Ecce Agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi. Credidit autem Petrus, sed evangelizante sibi de illo Andrea, & dicente; invenimus Messiam. Credidit & Philippus, sed legendo Scripturas, sicut ipse ad Nathanaël dixit, quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Iesum à Nazareth.* Aliquid amplius addidit Chrysost. tom. 3. homil. in cap. 1. Ioannis. *Quare nulla jam jam me admiratio tenet, cur Philippus Christum secutus sit. Andreas enim audito Ioanne, Andrea Petrus, hic nemine sed tantum Christo dicente: sequere me, quamprimum credidit, & secutus, alius factus est Prædicator.* Ubi expendo, Philippum fuisse tertium Christi discipulum. Primus fuit Andreas: secundus Petrus: tertius Philippus, ut manifestè constat Ioan. 1. Item animadverto, excellentiorem fuisse Philippi conversionem: Nam Andreas audito Ioanne? Andreæ ministerio Petrus; Philippus verò tantum Christo dicente. Ergo excellentior fuit vocatio Philippi. Vel solo Christi verbo sequutus est eum, ut expendit noster Tostatus quæst. 37. in cap. 9. Matth. cum dixit: *Ad Philippum non dixit Christus, nisi sequere me.*

76. Contra hoc opponi potest: quia dicens Philippus Christum alloquens: *Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Ioan. 14. numero 8. eum reprehendit Christus his verbis: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovisti me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem,* ibidem num. 9. Non ergo perfecte credebat. Divus Bernardus sermone 32. in Cantica objectionem solvit. Nam cùm dixisset, viros perfectos, & Dei amicos semper habere votum augendi in perfectione virtutis, sic ait: *Hi enim pro fidei magnitudine digni inveniuntur, qui inducantur in omnem plenitudinem: nec est omnino in omnibus apotheca sapientiæ, à quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, vanitatu non conscios. Talis erat Moyses, qui audebat dicere Deo: Inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum. Talis Philippus, qui sibi, & suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi. Talis & Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus, & fossum latus, credere recusabat.... Tales itaque magna audent, quoniam magni sunt, & quæ audent, obtinent.* Et paulò infernus postquam dixit; Moysen consecutum Dei aspicere vultum, prosequitur: *Philippo quoque secundùm petitionem cordis sui ostensus est Pater in Filio meo proculdubio, quod in continenti audivit: Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum, & quia ego in Patre, & Pater in me est.* Ex mente ergo Bernardi, Philippus ex magnanimitate cordis, & ferventi credendi, & proficiendi in fide desiderio æternum Patrem desiderabat videre: quod & Christus ei concessit, nam sui perfecta cognitione Pater cognoscitur æternus. Si ergo meruit, tantam Theologiam edisscere, proculdubio ex magnanimitate cordis sibi, & suis condiscipulis hunc desiderabat profectum. Ioan. 14. n. 8. Bernard. Ibid. n. 7.

77. Sardius *timorem depellit.* Hæc proprietas etiam in Beato Philippo radiat. Constanti enim animo, & divinitus audaci Hebionitarum hæresim reprehendit, qui asserebant, carnem Christi domini non veram; sed phantasticam. Ut refert sanctus Antoninus Florentiæ Archiepiscopus Antonin. prima parte historiæ, titulo 6. capite 11. Rursum cùm à Paganis tentus ad statuam Martis duceretur, ut ei divinum honorem, & cultum exhiberet: eò ut ventum est, draco inusitatæ magnitudinis ex vale statuæ erupit, Ponti ficisque filium, qui ignem ad sacrificium ministrabat, duosque Tribunos, qui Provinciæ præerant, quorum satellites Philippum comprehensum habebant, certo quodam impetu vulneravit, multosque flatu oris in gravem morbum præcipitavit. Philippus tunc omnibus exposuit, si consilium ejus sequi vellent, fore, ut non solum ij, qui draconis flatu in morbum incidissent, convalescerent, verùm etiam ij, qui jam extincti essent, ab inferis excitarentur. Quin etiam se Dei sui nomine draconem, qui eis tam pestifer esset, fugaturum promisit, si Martis statuam dejecissent, & in ejus loco crucem JESU Christi collocassent, quam venerarentur, & colerent. Acquieverunt Philippo, & qui antea ei fuerant infesti, scelerum suorum pœnitentes, Christum verum Deum confessi sunt. Tunc Philippus draconi imperavit Christi nomine, ut eò abiret, ubi nemini nocere posset, & omnes sanati sunt,

& qui mortui fuerant, revocati sunt ad vitam, & timore depulso in Fide Christi roborati sunt.

77. Hæc gemma *mentem acuit*. Virtus hæc etiam congruit Beato Philippo. Nam teste Divo Hieronymo in cap. 3. Marc. sic de nostro Apostolo
Hieron. ait: *Et Philippum, qui est os lampadis, qui illuminare potest, ore, quod corde concepit: Cui dedit Dominus apertionem oris illuminati. Scimus hunc modum locutionis proprium scripturarum esse divinarum, quando Hebræa nomina ad aliquod mysterium significationis sunt posita, quod nunc Dei Evangelista ex Dei persona vehementer affectans*
Abulens. Remig. Cyrill. *interserit.* Id ipsum ex Remigio, & Cyrillo docuit noster Tostatus, quæst. 35. in cap. 10. Matth. his verbis: *Remigius dicit, & Cyrillus, quod Philippus interpretatur, os lampadis, sive lampadarum, quia lumen, quo illuminatus est à Domino, mox invento fratri Nathanaël per officium oris studuit,*
Antonin. *propinare.* Idem docuit sanctus Antoninus citatus: *Philippus interpretatur os lampadis, vel os manuum.* Ex his manifestè patet, huic Apostolo excellentiori modo, quàm Sardio convenire, hoc quod est, acuere mentem, quia fratrem illuminavit, & quia ipsa nominis interpretatio hoc declarat. Sed placet expendere, cur ab Antonino non solum *os lampadis* interpretatur, sed etiam *os manuum?* Quia vocem, & manus habebat, hoc est, quia quod voce prædicabat, confirmabat opere, & exemplo.

78. De Sardio refertur, quod maleficiis resistit. Hoc mirificè fulget in nostro Apostolo, qui Dei virtute tot homines à dæmonum oppressione
Act. 8. n. 7. liberavit; ut constat Actorum 8. numero 7. ubi dicitur: *Multi enim eorum, qui habebant spiritus*
Cyrill Hierosol. *immundos clamantes voce magna exibant.* Cyrillus Hierosolymitan. Catechesi 7 hæc expendens sic ait: *In eadem virtute Spiritus sancti, & Philippus in nomine Christi in civitate Samariæ ejiciebat spiritus immundos magna voce clamantes.*

79. Tandem de hac gemma prædicatur, inter omnes gemmas tardius fususo humore hebetari, in quo patientiæ tribuitur exemplar. Hæc excellentia fulgentissimè splendet in Philippo: de quo sic scribit sanctus Antoninus loco citato. *Et cùm esset annorum octuaginta septem infideles ipsum captum cruci, quàm prædicabat, affixerunt adinstar Magistri sui.* Patientia etiam floruit teste Chrysostomo homilia 19. in cap. 1. Joan. Qui cùm expenderet Philippi studium, quo, viso Domino fratri Nathanaëli ejus annunciavit
Joan. 1. n. 45. adventum, & responsum ab ipso Nathanaële nempe; *A Nazareth potest aliquid boni esse?* In quo modestia prudens Nathanaëlis splenduit, fratrem non acribus, sed blandis verbis reprehendentis; non prætermittens Philippi patientiam fratris objurgationem sustinentis, sic ait: *Nec non & Philippus prudenter quidem non indignatur, non ægrè fert, utpote parum creditus, sed expectat virum, ut ad Christum adducat, & ab ipso principio Apostolum gerit.* Cùm ergo Sardij proprietates clarioribus radiis fulgeant in Philippo, divino consilio tanto Apostolo hæc gemma accommodatur.

De gemma Topazio.

Gemma, quæ topazius dicitur secundo loco 80.
fulgebat in pectore Pontificis. Hebraicè dicitur, *Pitdah* teste Montano, & Oleastro. Circa hujus gemmæ colorem variant auctores. Anastatius Nissenus, quæst. 38. Andreas Cæsariens. Anastas. Nissen. Andreas Cæsar.
c. 66. in Apocalyp. & alij topazio ruborem colorem adscribunt. Ille sic ait: *Topazius est quidem rubeus plusquam lapis carbunculus; nascitur Pazu, qua est urbs India:* Ille sic de topazio loquitur: *Per topazium, qui rubri est coloris, neque carbunculo absimilis, &c.* Montanus viridis esse coloris, Montan. Ribera.
& æmuli smaragdo. Idem docet Ribera libro tertio de vestibus sacerdotalibus, capite undecimo, Dionysius Afer, Orphæus, Theophrastus, Dionys. Afer. Orphæus Theoph.
apud Alcazar in caput vigesimum primum Apocalypsis notatione vigesima quinta, Divus Isidorus libro decimo sexto etymologiæ, capite septimo, hæc scribit: *Topazius ex virenti genere* Isidorus.
est, omnique colore resplendens: inventa primum in Arabia Insula, in qua Troglodyta prædones fame, & tempestate fessi, cùm herbarum radices effoderent, eruerunt. Ita post pauca prosequitur: *est autem amplissima gemmarum, eadem sola nobilium limam sentit.* Plinius libro trigesimo septimo, Plinius.
capite octavo, sic ait: *Egregia etiam nunc topazio gloria est suo virenti genere, & cum reperta est, prælata omnibus. Id accidit in Arabia insula, quæ Chitis vocatur: in qua Troglodytæ prædones cùm diutius fame, & tempestate pressi, herbas radicesque effoderunt, eruerunt topazon.* Et statim caulam reddit, cur sic appelletur: *Topazin enim Troglodytarum lingua significationem habere quærendi.* Idem Plinius ait, topazij fulgorem esse porri succo similem: non quia topazius sit similis succo, qui ex porro extrahitur, sed alicui liquori, cui idem est color, quem folia porri habent. Ita Alcazar.
Alcazar citatus, qui etiam docet ex Ambrosio in Psalmum centesimum decimum octavum, Vicentio, & Berchorio, topazium omnium gemmarum superare claritatem. Abulensis ad caput Abulens.
vigesimum octavum, sic de topazio scribit: *Iste est lapis habens colorem commixtum ex auro, & cæsti, ut ait Isidorus Etymologiarum 16. & ante Solem positus super cæteras gemmas lucet.* Sed in Beato Isidoro, quem præ manibus jam habeo, non certè extat, quod de topazio refert noster Tostatus.

Plinius citatus multa hujus lapidis refert ge- 81.
nera, viliora tamen, & minus lucida. Idem tradit Iubam Mauritaniæ Regem invenisse Insulam Topazon in mari rubro stadiis trecentis abesse nebulosam, & ideo quia quæsita à navigantibus nomen accepit, & inde gemmam, quia in ea reperta, topazij nomen accepisse. Alij, teste ipso Plinio, hunc lapidem in Thebaïda nasci in oppido, quod dicitur, *Alabastrum*, docent: sed pretiosissimus est, qui reperitur in Carmania inter altissimas rupes, & post adamantem durissimus. De eo Augustinus ad illa verba Psalmi 118. *Ideo dilexi mandata tua super aurum, & topazium*, ait esse lapidem valde pretiosum, ubi

Ti-

Titelmanus per topazium omnem lapidem pretiosum intelligit; quasi diceret David. Dilexi mandata tua super aurum, & omnem lapidem pretiosum. Quare Divus Ambrosius ibidem ait Ambros. auro similem esse topazium, maximè cum Solis Georgius Agricola. splendore percutitur. Georgius Agricola asserit, colorem topazij esse auro viridi similem.

82. De hac gemma in annotationibus Andreæ Andr. Baccij cap. 4. de gemmarum naturis refertur. Bacc. Topazium magnitudine cæteras gemmas præ- Juba. cellere. Nam ex eo (teste Juba) Arsinoæ Ptolomæi Philadelphi uxori, quatuor cubitorum sacrata fuit statua. In topazio, (teste Andrea Baccio) quem Neapoli habet Adrianus Guillelmus hæc litteris antiquis Romanis incisa sunt.

Natura deficit.
Fortuna mutatur.
Deus omnia cernit.

83. Huic gemmæ magnæ insunt virtutes: Ana- Anastas. stasius Nissenus loco citato sic de illa scribit: Nissen. *Conducit ad vitia oculorum, & hydromaniæ, si bibatur, & quæ ex unda marina furore corripiuntur.* Abulensis citatus: *Valet contra frenesim, &* Abulens. *morbum lunaticum, ut ait Dioscorides: in hoc erat scriptum nomen Simeon.* Valet contra iram, illam cohibendo, aut sedando, luxuriam reprimit, & Vincent. tristitiam depellit. Sic Vincentius, Berchorius, Berchor. & alij. Insuper Vincentius, Arnoldus, Berchorius, Arnold. Rueus apud Alcazar ubi supra docent, Rueus. topazio attemperari ferventis aquæ ebullitiones, nec eam effervescere pati, quantumvis plurimum admoveatur ignis. Quibus addit Vincentius, *Si supra rem bullientem suspenditur, cessant ampullæ.* Quin etiam Rueus tradit? *Si annulum ex topazio effectum quispiam in manu teneat, posse eum intra ferventis aquæ lebetum manum securè injicere.* Quod an verum sit, non sum expertus, imò nec credibile judico, topazium tanta frigiditate pollere, ut ferventis aquæ calorem devincere possit. Tandem Berchorius, & Vincentius affirmant, topazium esse pulcherrimam gemmarum, & in thesauris Regum nihil pretiosius inveniri, quod videntur dicere propter antiquam de topazio æstimationem, nam teste Plinio cùm repertus est, omnibus gemmis prælatus fuit.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CXXVI.

Majora sunt beneficia, quibus nos inimici injuriis obstringunt, illis, quibus amici obsequiis nos obligant.

84. PAradoxa videbitur propositi thematis assumptum. Nam amici obsequiis nos obligant, & honoribus afficiunt: inimici autem injuriis nos lacerant, contumelijs devenultant. Ergo amicis gratias deferre debemus; inimicis, ad summum sat erit, indulgere. Dispendium ergo erit, inimicis illatas injurias grato animo compensare. Sic judicat mundus, non sic dictat Philosophia Christi, imò & gentilis Senecæ confirmat testimonium de pœnitentia, capite sexto: *Miserum te judico, quod non fuisti miser, transisti* Seneca. *sine adversario vitam.* Miseriæ indicium est, vitam tranlisse absque inimico: obscuræ, & abjectæ virtutis est argumentum, inimicorum telis non agitari. Ergo, si cùm quis inimicorum infestatur invidia, magnæ se comprobat esse virtutis; & cum verbis, aut factis, injuriis afficitur, (patienter si tolerat,) felicem se prædicat: proculdubio gratias debemus referre inimicis, qui nobis tantæ felicitatis opportunitatem tribuerunt. Sic Dorotheus Abbas doctrina, 7. *Initiatus proficere stu-* Doroth. *deat, videbitque debuisse magis sese fratri illi gratias, quàm injurias referre, qui tanta sibi fuerit utilitatis occasio.* Non injuriam, sed gratias referendas esse lædenti docet Dorotheus: quia indulgendi præbuit opportunitatem. Hanc non confert amicus, à quo obsequia, non injurias recipimus. Ergo majori titulo inimicis pro injuriis, quàm amicis pro beneficiis gratias referre debemus: siquidem illi indulgendi opportunitatem nobis præbent, isti non indulgentiæ, sed gratitudinis conferunt occasionem.

Non latuit hujus Philosophiæ excellentia 85. cœlestem illum rubinum, invictum athletam, & primum Christi signiferum, qui Evangelij vexilla suo purpuravit cruore, Stephanum dico, cùm inter lapidum turbines quateretur. Audi sacrum Oraculum Actorum septimo, numero quinquagesimo nono: *Et lapida-* Act. 7. *bant Stephanum invocantem, & dicentem, Do-* n. 59. *mine Iesu, suscipe spiritum meum.* Sic pro se orabat strenuus, & invictus dux. Ausculta qualiter pro lapidantibus preces effunderet: *Positis autem genibus, clamavit voce magna* Ibid. n. *dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* 60. Ibidem, numero sexagesimo: Mirabar jamdiu considerans, Stephanum stantem, & summissa voce orantem pro se: pro lapidantibus autem flexis genibus preces effundentem. (Hoc denotat illud, *Positis autem genibus*, nam tamquam novum, & distinctum superadditur,) & voce magna clamantem, hoc est, majori conatu. Hoc absque dubio admiratione dignum erat: nam sat esset, æquali animo pro inimicis, & pro se preces emittere. Cur ergo Stephanus cùm pro se orat, stat; cùm pro lapidantibus, genuflectit; Profectò; seipsum postponit in precibus lapidantibus; quia injuriis, quas inferebant, non solum ei indulgentiæ præbuerunt opportunitatem, sed orationis. Tantum enim lucrum ex inimicorum indulgentia provenire conspexit; ut propter hoc grato animo, quàm suppliciter potuit, pro persequentibus Deum rogaret, eos vel sibi ipsi anteponens. Perbellè Augustinus sermone primo de sancto Stephano: *Qui stando suum spi-* Augusti. *ritum commendavit Domino: pro illorum delicto flexo genu oravit.* Extollit Aurelius Stephani erga persequentes amorem: quia majori anxietate pro illis, quàm pro se oravit. Sed rem

hinc expressiùs docuit Bernardus sermone de sancto Stephano, cujus cogitatus extitit au-
Bernard. thor: *Positis genibus*, inquit, *quia vera & humili simplicitate pro se orans stat, & erigitur: pro lapidantibus flectit genua. Quis audivit unquam talem? Et quis vidit huic consimilem? Plus dolet persequentium peccatum, quàm sua vulnera: illorum iniquitatem, quàm suam mortem.*
Petrus Damian. Divus Petrus Damianus sermone de sancto Stephano eisdem ferè verbis, quibus Bernardus hoc ipsum confirmat. Vide quomodo ex mente horum Patrum sibi pii strenuus athleta inimicos præposuit, plus dolens eorum peccatum, quàm suam mortem, & eorum iniquitatem, quàm sua vulnera: quia lapidum immissione habuit opportunitatem indulgendi. Ergo si propter hoc non dubitavit Stephanus, seipsum inimicis postponere: proculdubio majori nos constringunt obligatione inimici, cùm nos injuriis afficiunt, quàm amici, qui nobis præstiterunt obsequia.

86. Miser ille avarus, cum flammis torqueretur æternis, refrigerij guttam à patre Abrahamo petebat ardenter, & impetrare non poterat, Lucæ decimo sexto, numero vigesimo quarto:
Luc. 16. num. 24. *Pater Abraham*, inquit infelix, *miserere mei: & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Satis erat avaro (si avaro potest esse satis) permissionem petere, ut aliquis ex hæredibus, quibus opes, quas congregaverat avarè, reliquerat devorandas, non guttam tantum, sed poculum chrystallinum, & frigidum ad sitis propinaret levamen: Cur ergo Lazarum mitti, quem toties epulo impius despexit immaniter, petit ad flammatæ sitis refrigium? Pete, ô miser, aliquem ex sodalibus, ex hæredibus aliquem, non Lazarum injuriatum, non pauperem, quem fame toties; & contumeliis affecisti. Quænam tibi ratio persuasit, ut magis fideres exoso, quàm hæredibus familiaribus? non stultè, sed cordatè satis se gerebat damnatus. Aquæ levamen viribus totis cupiebat, ut linguæ temperaret cruciatus: Videbat hæredes, quibus opulentissimas reliquerat gazas, divitiis plenas; aspiciebat Lazarum affectum injuriis, sed justum, & beatum: quapropter utrorumque tale formabat judicium. Illi ni sint ingrati, & beneficiorum obliti, forsan præstabunt sitis refrigerium. Pendula erat mens: nam sæpe, qui majoribus beneficiis perfruuntur, ingratitudine compensant. Dubitabat ergo de his. De paupere Lazaro nec minimum dubium illi occurrit, ex eo solum, quod eum justum, & beatum existimabat. Putabat ergo majora à Lazaro se accepturum obsequia, ex eo quod toties eum offendisset. Forsan Salvianus libro tertio ad Ecclesiam Catholicam patronus nobis existit, cùm de divite epulone
Salvian. loquitur: *Tangi tunc ab eo desiderat, quem etiam videre antea despexerat.* Quod est dicere; ex eo quod dives pauperculum Lazarum despexerat, ob id desiderat, ab eo contingi, & guttulæ aquæ accipere refrigerium. Nam ea est justorum conditio, ut damna, injurias, & contumelias beneficiis, & obsequiis solvant; Ideoque dives potius expectavit à Lazaro sitis levamen, quàm ab hæredibus, quia injuriis illatis occasionem præbuit indulgendi.

87. Joannis 15. numero 13. suam Discipulis Christus intimans voluntatem, sic ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Nec tacuit ipse hujus eximij amoris excellentiam; nam statim subdit: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Sed ni fallor, adhuc videtur latere præstantioris amoris excellentia. Nam inimicorum amor præstantior est absque dubio amicorum dilectione. Docuerat id Augustinus sermone quinquagesimo nono de tempore, his verbis: *Plus diligendi sunt inimici, quàm amici. Qui enim inimici sunt, corpori adversantur, & animæ præparant æterna præmia; quia carnalia nostra & terrena rapiunt, cœlestia nobis, & spiritualia congregant. Nonne magis diligendus est, quàm odiendus, qui nobis dat æternas opes? Amici verò carnis nostræ præparant æternam mortem.* Succedat Doctor Angelicus 2. quæstione 27. articulo 7. in corpore: ibi enim nostri thematis exquirens veritatem, sic inter utrumque amicorum, & inimicorum amorem constituit discrimen, hunc præponens illi. Audi rationem Angelici: *Quia dilectionis amici potest esse alia ratio, quàm Deus: sed dilectionis inimici solus Deus est ratio.* Cùm ergo dilectionis erga inimicos motiva ratio sit Deus: erga amicos autem possit esse alia ratio, nempe obsequia, beneficia, &c. absque dubio excellentior est inimicorum amor. Si ergo, ut patet, affectus erga inimicos præstat amicorum amori: quomodo Christus, quando proponit Discipulis diligendi præceptum, ait: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis?* Potius enim deberet dicere; ut animam ponat pro inimicis, siquidem erga inimicos dilectio multò præstantior est, ut vidimus ex Thoma, & Augustino, erga amicos dilectione. Eleganter, & acutè Divus Gregorius homilia 27. in Evangelium dubitationi occurrit, cujus verba sunt: *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat qui pro amicis suis. Mori etenim Christum pro inimicis venerat, & tamen posituros pro amicis animam dicebat: ut profectò nobis ostenderet, quia dum diligendo lucrum facere de inimicis possumus, & ipsi amici sunt, qui persequuntur.* Inter amicos reputandi sunt inimici; quia quamvis contumeliis nos detrectent, injuriis nos affligant, opprobriis nos devenustent, cùm tamen magnum lucrum ex amore erga ipsos percipiamus, eos amicos existimare debemus, & ut talibus gratias exhibere. Ergo inimici nostri sunt; imò plus quàm amici, quia dum corpori adversantur, animæ præparant æterna præmia, & dum carnalia nostra, & terrena rapiunt, cœlestia nobis, & spiritualia congregant; at amici carnis nostræ (ut cum Augustino loquar) præparant æternam mortem.

Joan. 15. n. 13. Ibid. n. 16. August. S. Thom. Gregor.

88. Non longè abhinc abest Beatus Paulus, cùm eximium suæ charitatis ardorem explicaret, dixit ad Romanos 9. numero 3. *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.*

Ad Rom. 9. n. 3.

Doctor

Doctor Angelicus ibidem pro illo, *optabam*; legit, *optaverim*, id est, si mihi fuisset permissum, optarem anathema esse pro fratribus meis. Sed quid in hoc loco intelligendum sit per hoc verbum, *anathema*, variant Doctores. Phocius, & Chrysostomus ibidem homilia 16. putarunt. tanto amoris incendio cor Pauli flagrasse, ut prè prodigus propter fratrum salutem cœlestia bona relinqueret: *Optabam ego ipse anathema esse pro Christo. A Cœlorum Regno libens exciderem, & ab illa arcana gloria.* De amissione gratiæ id explicat Oecumenius ibid. *Optat separari à dilectione Dei, ut dilectionem adaugeat.* Sed videre restat pro quibus hæc tanto ardore optaret Apostolus? Augustinus sermone 59. de tempore, ubi Vulgatus textus legit: *Pro fratribus*; legendum putat: *Pro persecutoribus*, hic dicens: *Paulus anathema esse cupit pro persecutoribus.* Mirum est, Augustinum hic legisse, & fratres persecutores appellasse. Sed ne mireris; cum inter fratres (Proh dolor) soleat, vel bonorum cupiditas, vel honoris ambitio, tot lites, & discordias disseminare, ut frater contra fratrem sit infestior hostis: Paulus autem inimicos reputat fratres. His positis, liceat inquirere, cur Paulus pro persecutoribus, si fas esset, gratiam, & gloriam amittere optaret ardenter? Si tanto erga amicos arderet amore, haud esset difficile: at erga persecutores, & inimicos, inauditum videtur, & arduum. Sed quid mirum? Nam hic Paulus strenuus Christi miles in Evangelica Philosophia erat instructus, ut majori conatu, & intentiori affectu persecutoribus bona delideraret, quàm amicis. Quia ab istis commoda, obsequia, & honores; ab illis probra, contumelias, & detractiones sustinebat. Cùm ergo persecutores, & inimici irrogando injurias, Paulo opportunitatem præberent indulgendi, pro his potius, quàm pro illis anathema esse cupiebat, quasi gratias referens pro tanto beneficio. Vide nunc quomodo gratiores erga inimicos, quàm erga amicos justi se exhibent, & perfecti. Falluntur ergo injurias vindicantes, cùm potius pro illis gratias deberent referre, quia ab eis accipiunt indulgendi opportunitatem.

S. Thom. Phocius. Chrysost. Oecum. August.

89. In topazio secunda gemma Pectoralis Simeonis nomen erat sculptum tamquam in antidoto contrà iram, & furorem. Scitum est namque Simeonem propter stuprum sororis Dinæ tanto arsisse furore contra Sichem, & patrem ejus Hemor, & contra omnes masculos civitatis Salem, ut una die interfecerit omnes masculos, ut constat Gen. 34. Rursus, (ut prænotavimus supra num. 83.) topazius virtutem habet ad sedandum iræ phreneticum ardorem. Simeon ergo, qui acriter, & usque ad sanguinis effusionem illatam injuriam vindicavit, in topazio scribitur; ut discat Sacerdos, irâ refrænare, injurias remittere, & propter opportunitatem indulgendi, quam præbuerit, gratiores gratias referre persecutoribus, quàm amicis. Isti namque non remittendi, sed gratificandi opportunitatem offerunt; illi tanti lucri, ut qui injurias remittit in altiori sede videatur collocari, & ad divinam filiationem evehi. Quod sequenti illatione erit perspicuum.

ILLATIO CXXVII.

Qui diligit inimicum, efficitur filius Dei.

GRatias referendas esse inimicis pro contumeliis illatis, satis superque illatione præmissa demonstravimus; quia nobis præbent indulgendi opportunitatem, quæ magni semper habenda est. Nunc ad majora veniamus. Dico ergo ita excellentem esse erga inimicos amorem, & remissionem injuriarum, ut generet filios Dei persecutorum amantes, & inimicis parcentes. Non tacuit hoc sacrum Oraculum Matth. 5. sed audi Augustinum serm. 5. de sancto Stephano: *Per amorem enim hominis inimici efficieris amicus Dei: imò non solùm amicus, sed etiam filius, sicut ipse Dominus dixit: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, ut sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* August.

90.

Transfiguratur Christus in Thaboris vertice coram electis, & dilectis testibus; & suæ gloriæ radios spargens in corpus, vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix, & facies ejus resplendens sicut Sol. E cœlo Pater intonuit dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Matth. 17. num. 5. A Thabor veniamus ad Calvarium; ibique Christum inveniemus clavis confossum, spinis redimitum, immanissimis verberibus flagellatum, conspurcatum, despectum, & à Patre derelictum, sicut ipse conqueritur, Matth. 27. num. 46. dicens: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* O Pater luminum! Cur Christum prædicas Filium in Thabor, quem derelinquis in cruce? Illic apparuit gloriosus, & à Moyse, & Elia veneratur ut Dominus, & ut Deus: in cruce tot contumeliis affectus, plagis tot vulneratus, vix ab amicis agnoscitur. Ergo in cruce testimonio Patris indigebat, non in excelso monte, in quo se ostendebat gloriosum. Quare ergo Pater Deus in Thabor testimonium perhibet de Filio, & in cruce non solum tacet, sed eum derelinquit? Quia in cruce pro persecutoribus exoravit: dicens: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Luc. 23. num. 34. Quia pro inimicis interpellat, paterno in cruce non indiget testimonio, ut verè credatur Filius Dei. In ipsa hora, postquam Christus è cruce pendens pro inimicis, & persecutoribus oravit: Tenebræ factæ sunt in universam terram, usque in horam nonam, & obscuratus est Sol velut tenebratum cupidus, lucis cùm sit parens splendidus, lugubri veste obscuratur Creatoris mortem deplorans: vel ut dixit Athanas. Magn. lib. de incarn. Verbi: *Universa rerum fabrica confitebatur eum, qui in corpore apparebat, & supplicia patiebatur, non hominem simpliciter, sed Dei Filium, ac Salvatorem esse omnium.* Obscuratus est ergo Sol, & elementorum perturbatur concentus, audito illo: *Pater dimitte illis, &c.* ut Christum vere Filium Dei fatentur, qui pro persecutoribus exorabat. Testificabantur ergo insensibiles creaturæ, quæ usque tunc tacuerant, Christum esse Filium Dei, qui tanto erga inimicos ardebat amore.

91.

Matt. 17. num. 5. Matt. 27. n. 46. Luc. 23. n. 34. Athanas.

92. Luc. 6. n. 37. Doroth.

Dimitte, & dimittemini, dicebat Christus Lucæ 6. num. 37. Dorotheus Abbas hæc verba expendens Doctrinâ 14. sic ait: *Videtur enim Deus nobis potestatem dedisse dimittendi peccata inter nos commissa.* Difficilis videtur hæc expositio. Nam qui fieri potest, ut homo si laïcus sit, peccata dimittat, etiamsi remittat injurias, & diligat inimicos? Peccatorum funes dirumpere proprium munus, & potestas est Sacerdotum, qui ut Dei ministri tanta gaudent dignitate: at laici quantumvis diligant inimicos, absolvendi à peccatis potestatem non habent. Quomodo ergo Dorotheus ait, Deum remittentibus injurias quasi dedisse potestatem remittendi peccata inter nos commissa? Et crescit difficultas, quia peccata dimittere, divinæ solum est potestatis. Ob hanc causam, cùm Christus apud Pharisæum hospitaretur, & dixisset Magdalenæ, remittuntur tibi peccata tua, murmurabant discumbentes intra se, & dicebant: *Quis est hic, qui peccata dimittit?* Lucæ 7. numero 49. & Matthæi 9. num. 2. quando dixit paralytico: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua. Quidam de scribis dixerunt intra se, hic blasphemat.* Ergo peccata dimittere solius divinæ potestatis est elogium, aut Sacerdotum Dei, cujus vices feliciter gerunt. Quomodo ergo à Dorotheo asseritur, remittentes injurias peccata inter nos commissa condonare? Accipe sententiæ leporem. Quia injurias dimittere, in tantam dignitatem elevat hominem, ut divina perfruatur filiatione. Cùm ergo, qui filius Dei naturalis est, potestatem habeat peccata dimittendi; & qui inimicos diligens injurias remittit, filius Dei fiat adoptivus, videtur, posse absolvere à peccatis. Non quia à peccatis absolvat, ni sit Sacerdos; sed quia cum injuria nascatur ex peccato, qui illam remittit, peccatum videtur expiare. Si ergo, qui peccata dimittit, se comprobat filium Dei, (ô dignitas Sacerdotum!) qui injurias condonat, quæ tantam connexionem habent cum peccato, videtur habere potestatem peccata dimittendi, non quoad culpam, sed quoad injuriam. Ergo Dei filius comprobatur.

Luc. 7. n. 49. Matth. 9. n. 2.

93. Genes. 3. num. 5.

Quæritur inter Theologos: cur ex tribus Personis Verbum nostram naturam assumpsit? Si ut humani generis repararetur lapsus, & damna solverentur, tantum fuit patratum mysterium: quælibet ex divinis Personis superabundantem pro nobis exhiberet satisfactionem. Cur ergo filius assumpsit nostram naturam? Dixere multa multi, sed ea referre, non est præsentis instituti. Ad nostrum ergo responsum audi. Deliquerat homo à serpente deceptus, putans ad divinam, & incomprehensibilem naturam elevandum fore; *Eritis sicut Dii, scientes bonum, & malum.* Genesis 3. numero 5. in quo directè contra divinum Verbum elevabat vexillum (nam in Verbo divinæ scientiæ thesauri positi sunt,) & Imaginem Dei homo erroganter usurpare præsumpsit. Ergo cùm Verbum sit Imago Patris, contra Dei Filium homo se erigebat superbè. Ut ergo notum sit apud omnes æternum, & incommutabile verbum divina gaudere filiatione, nostram assumpsit naturam, & in ea pro peccato protoparentis nostri satisfecit, & sic æterni Patris Filium se ostentet gloriosè. Nam pro injuria non solum indulgentiam, sed admirabilem, superabundantemque satisfactionem exhibens, absque dubio Filius Dei crederetur. Adest Bernardus sermone primo: *Super missus est*, loquens nomine Christi: *Ecce occasione mei creatura suas Pater amisit, Angelos perdidit multos, homines universos: ergo ut sciant omnes, quod ego diligo Patrem, per me recipiat, quos quodammodo per me amisisse videtur.* Tam homo, quàm Angelus superbe contra Dei Imaginem conspirant. *Similis ero Altissimo*, dixerat Angelus: homo credidit vanè eandem similitudinem possidere posse. Ab utroque divinum Verbum, & Imago Patris, & figura substantiæ ejus extitit injuriatum. Pro peccato ergo hominis satisfecit, nostram naturam assumens, ut amorem erga offendentem ostenderet, & se verum Dei Filium comprobaret apud homines. Tanta excellentiâ gaudet erga inimicos dilectio! Dilige ergo ex his, injurias remittere, & inimicos amare, si ad divinam gratiæ filiationem, & adoptivam Dei similitudinem cupis ascendere, aut elevari desideras. Perbellè Origenes homil. 2. in Psalm. 38. *Si non solum amicis tuis benefacis, sed etiam inimicis reddis bona pro malis sicut Pater cœlestis Solem suum oriri facit super justos, & injustos; imago in te cœlestis est.* Expende hæc ultima verba: *Imago in te cœlestis est.* Imago Dei est æternum Verbum Dei Filius, & figura substantiæ ejus. Eris ergo adoptione gratiæ Dei filius, & imago Patris, si diligas inimicum, & injurias, & detractiones remittas. Origen.

94. Act. 7. n. 59. Act. 7. n. 60. Act. 7. n. 60. August.

Vix sine Beato Stephano hujus perillustre exemplar præsentis thematis possumus concludere assumptum. Cùm lapidantium quateretur furoribus, in cœlum intendens ait: *Domine Jesu, suscipe spiritum meum.* Actor 7. numero 59. & statim nullis interjectis prosequitur invictus Christi miles, & imitator. *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Miror: quia in his non videtur Stephanus recto ordine processisse. Nam prius Dominum deprecatur, ut suum accipiat spiritum, & statim: pro lapidantibus orat: cùm è converso dicere teneretur: Domine ne statuas illis hoc peccatum; & exinde, suscipe spiritum meum. Si prius orasset pro inimicis, confidenter posset dicere; suscipe animam meam, cum inimicorum amori absque dubio tanta retributio correspondaret, ut in sinu Dei anima parcens requiesceret, ut notaverat Augustinus sermone 5. de Beato Stephano expendens illud, *Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino*, Actorum 7. num. 60. his verbis: *Felix somnus, & requies vera. Ecce, quid est requiescere: pro inimicis orare.* Ergo aptiorem servaret stylum, si prius pro inimicis oraret, & statim deprecaretur animæ suæ susceptionem, & requiem. Cur ergo invertit ordinem? Pro hac objectione solvenda multa, nec inutilia se offerunt. Primò: possimus dicere, ideò hoc fecisse Stephanum, ut declararet, non mori, sed quiescere, qui inimicis indulget, & pro eis orat. Secundò: ut ostenderet, non terræ, sed cœlestis

patriæ

patriæ esse incolam, qui diligit inimicos. Tertiò: quia injurias remittere ita magnum est, ut ad hoc non valeat, nisi spiritus in sinu Christi requiescens. Tandem: ut neminem lateret, ita proprium esse filij Dei, injurias remittere, ut Stephanus ad suas condonandas vellet suum Spiritum à Christo Domino possideri, denotans in hoc, Spiritum Christi habere, & filij Dei, qui inimicis indulget, eos diligit, & pro persecutoribus deprecatur.

95. Nec solum amicus, & filius Dei efficitur, qui diligit inimicos: verum etiam ipsius Filij Dei aliquo modo pater nominatur. Non semel tantum, sed sæpè sæpius æternum Verbum dicitur Deus Abraham, Isaac, & Jacob in sacro eloquio, ut constat Exod. 3. num. 6. Exod. 4. num. 5. & alibi. Similiter dicitur Deus David, 4. Reg. 20. num. 5. In Evangelio Christus Dominus filius Abraham & David prædicatur à Matthæo c. 1. num. 1. *Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham*, cap. 9. num. 27. cap. 15. numer. 22. Filius Dei vivi, appellatur, Matth. 16. num. 16. Marc. 5. num. 7. & alibi passim. Sed cur Christus, qui in veteri testamento Deus Abraham, Isaac, & Jacob dicebatur; in Evangelio quamvis filius Dei nuncupetur, non erubescit Abrahami, & Davidis filium appellari, cùm tamen Isaaci, & Iacobi filium nusquam legamus scriptum? Si ex eo quod ab Abrahamo, & Davide ducebat originem: eandem sumpsit ex Isaac, & Iacob. Quare ergo Isaaci, & Iacobi non prædicatur filius, sicut Abrahami, & Davidis? Quia uterque amicitiam amarunt, rixas, & seditiones extinxerunt, & inimicos amore ardenti prosecuti sunt. De Abrahamo dicitur Genes. 13. num. 8. Lotho cessisse, ne inter utrumque esset jurgium, optionem dans, ut eligeret terram, vel ad dexteram, vel ad sinistram. De Davide legimus 2. Reg. 18. num. 5. persecutorem, & parricidam Absalonem ardenter amasse, quando hic feraliter mortem patris machinabatur ambitione regnandi: & cap. 19. num. 33. magno fletu Absalonis infaustum exitum deploravit: & alibi multoties de Davide narratur beneficiis accumulasse inimicos. De Isaac, & Iacobo nihil tale legimus. En tibi ob quam causam Deus, qui olim dicebatur Deus Abraham, Isaac, & Iacob, filius Abraham, & Davidis nuncupetur. Quia ille pacem servare, evitare jurgia totis viribus contendebat, & David ardenter persecutores amabat. Quinimò specialius, & frequentius Christus Dominus Davidis dicitur filius ob insignem erga inimicos amorem, & ob eundem omnibus præfertur in avorum Christi serie. Vide jam nunc iniquicis parcentes, adversarios amantes non solùm ad filiorum Dei elevari dignitatem, verum etiam ipsius filij Dei vocari parentes.

Matth. 1. n. 1.

ILLATIO CXXVIII.

Deum habet vindicem injuriarum, qui patienter tolerat injurias.

96. NUllibi est securus, qui alium offendit: nam ipsa injuria illata offendenti incutit timorem. Ergo felicior est, qui eam patitur, quàm qui eam intulit. Nam ille accepta injuria securè vivit, iste semper timore concutitur. Non hæc prælibavi, ut animos excitem ad vindictam (absit hoc ab omnium fidelium corde) sed ut potius eos revocem à vindicta. Sciat, qui injuriam patitur, supremum habere vindicem, si eam patienter tolerat, & à vindicta desistit.

97. Deuteronom. 32. numero 35. sic Deus suos à vindicta revocat: *Mea est ultio, & ego retribuam eis.* Tertullian. lib. de patientia cap. 10. sic legit: *Vindictam mihi, & ego vindicabo. Id est; patientiam mihi, & ego patientiam remunerabo.* Perdifficilis est lectio Tertulliani; quia patientiam cum vindicta confundere videtur. Quid enim habet patientia cum vindicta, ut confundantur à Tertulliano, cùm potius sibi unaquæque videatur contrariari? Et cur Deus patientiam exoptat, cùm de vindicta instituit sermonem? Profectò: nihil aliud, nisi ut ostendat, constituere se vindicem injuriarum, quæ tolerantur patienter.

Deuter. 32. n. 35. Tertull.

98. Contra Magdalenam murmuravit Pharisæus, simulque contra Christum evomit venenum linguæ. Lucæ 7. nu. 39. dicens. *Hic si esset Propheta, sciret utique quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Et quid mirum, quod Pharisæus detrahat Magdalenæ honori, si discipuli Jesu, si vel ipsa Martha murmurarunt. Illud Matth. 26. n. 8. & aliud Lucæ 10. num. 40. Omnia hæc patienter sustulit Magdalena. Quid inde? Pro ea Pharisæo respondit Christus, & peccatricis amorem commendavit; discipulis dixit bonum opus operatam & Marthæ optimam partem elegisse Mariam. Sed cur Dominus pro ea respondit? Quia patienter toleravit injurias. Sic Bernardus sermon. 3. de Assumptione, dum ait: Vide prærogativam Mariæ, quæ in omni causa Christum habet advocatum. *Indignatur siquidem Pharisæus, conqueritur soror, & discipuli murmurant, ubique Maria tacet, & pro ea loquitur Christus: optimam partem elegit Maria.* Quia Magdalena tacet, hoc est, quia patienter tolerat jurgia, ideo Christum habet advocatum, & optimam partem elegit. Et quæ est hæc optima pars, quam sibi elegit Maria? Facere potius, vel sustinere injurias, quàm vel solo verbo vindicare. Ob hoc ergo Christus Dominus causam ejus agit libenter.

Lucæ 7. n. 39. Bernard.

99. Parricidali impulsu nefarius Caïn contra fratrem insurgit, & occidens eum, morti januam aperuit, ut in hominibus possessionem acciperet. *Cumque essent in agro consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, & interfecit eum.* Genes. 4. nu. 8. D. Ambros. lib. 2. de Abel cap. 8. loquens de agro illo, vel loco, in quo tantum scelus fuerat patratum sic ait: *Locus nudus gignentium eligitur.* Id est, non herbæ tegumento ornatus, non floris varietate pulcher, nec arborum amænitate constitutus; sed nudus, sine herba, sine floribus, sine plantis. At cur infœcunda sterilitate terra illa vegetativo caruit ornatu? Respondeat Ambrosius: *Præsagiens natura tanti sceleris loco germina denegaverat.* Natura ipsa quasi prævidens parricidium, terram, in qua committendum erat, germini-

Genes. 4. n. 8. Ambros.

bus spoliavit, vindicans tantum nefas. Domus in qua crimen læsæ majestatis fuit patratum, demolitur, & solum sale conspergitur in tanti criminis vindictam, ut infœcunditatem à sale mutuans prorsus sit sterilis: non aliter natura, vel Deus supremus gubernator tantum nefas præsagiens, loco, in quo fuit commissum, germina denegavit, vindicans sanguinem justi injustè effusum. Vide, qualem vindicem habeant justi, patienter injurias tolerando!

100. Invaserat spiritus Dei malus Saül, & melancoliæ (ut cum Cajetano sentiam) nimio laborabat affectu: David autem, ut regi aliquod præstaret levamen, psallebat manu sua sicut per singulos dies. Quid inde? *Tenebatque Saül lanceam, & misit eam, putans, quod configere posset David cum pariete, & declinavit David à facie ejus secundo. Et timuit Saül David, eo quod Dominus esset cum eo, & à se recessisset.* 1. Reg. 18. à n. 11. satis ingratè Saül levamen musicæ compensabat Davidi. Non novum, etsi indignum, reges pro obsequiis molestias, exilia, mortem reddere. Sed disquirere oportet; cur rex timebat Davidē: *Et timuit Saül David?* Immiserat Saül contra Davidem lanceam: at iste telum non retorquens, sed injuriam remittens, evasit. Non ergo timuit Saül Davidem hanc offensam vindicaturum, sed Deum vindicem timebat videns Davidem patienter iteratam offensam sustulisse: obidque ad eum transferendum regnum; nam qui parcit, purpura dignus est. Nec id tacuit Cajetanus ibidem, cum dixit: *Non timuit Saül malum inferendum à Davide persona sua, sed privationem successionis in regno inferendam ex eo, quod Deus erat cum Davide.* Fugiebat David, & tamen cor regis formidabat, non à Davide malum aliquod inferendum, sed à Deo; quia vindex justus est illorum, qui injurias tolerant, & remittunt.

1. Reg. 18 à n. 11.

Cajetan.

101. Tyrannicè, & impiè, & parricidali macula fœdus princeps Absalon mortifero animo Davidem patrem insectabatur: fugit rex palatium deserit, & campestria, & montana discurrens confidens in Domino felicem exitum expectabat. Quid inde, ut multa omittam? Accidit, ut occurreret Absalon servis David sedens mulo: cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum, & magnam, adhæsit caput ejus quercui: & illo suspenso inter cœlum, & terram, mulus, cui insedebat pertransivit. Cumque Joab vidisset Absalonem, tulit tres lanceas in manu, & infixit eas in corde Absalonis, & tandem occisus fuit à servis Joab. Chusi diligēter profectus pervenit ad Davidem & ait: *Bonum apporto nuncium, Domine mi rex: judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium, qui surrexerunt contra te.* 2. Reg. 18. n. 9. Sed cur, cum gesta narrat Chusi, Deo tribuit vindictam, quam Joab sumpserat de Absalone? Salvianus Massilien. lib. 2. de provident. Sic respondet. *Eundem* (id est, Davidem) *cum fugasset è regno filius persecutor, judex in brevi Dominus vindicavit. Nec vindicavit tantum, sed cumulatius vindicavit, quam ipse voluit, qui vindicabatur: ut ostenderet scilicet Deus graviorem sibi esse injuriam injusta tolerantium, quàm tolerantibus suam.* Injustè Absalon patrem persequebatur; at iste etsi à regno expulsus semper in corde, in visceribus semper Absalonem tenebat, præcipiens duci, & militibus, servate, & custodite mihi puerum Absalon, hîc num. 5. En tibi causa ob quam Deus vindicavit Davidem: quia illatas à filio injurias patienter sustulit. Merito ergo Deus cumulatius vindicavit Davidem, quàm ipse cupiebat.

2. Reg. 18 à n. 9.

Salvian

Cùm ergo Deus (ut vidimus) judex, & vindex injuriarum constituatur; felicior est, qui eas patienter tolerat, quàm qui eas intulit injustè. Sed audi S. Zenonem Veronen., serm. in Psalm. 28. ut injurias discamus remittere, & inferentibus indulgere. *Omnes humanæ injuriæ*, inquit, *quæ religiosis viris inferuntur, non eosdem habent auctores, quos habent ministros. Executio quidem hominum est, sed diaboli instinctus est.* Et statim prosequitur: *Neque irascendum est hominibus alienæ instigationis operariis: sed potius in his detestandi officij intercessio fœda miseranda est, quod sint vasa diaboli, Sathanæ ministerium, & latrocinantium tela, & alienæ malitiæ, ac nequitiæ paritores.* Id ipsum dixerat Origenes Homil. 3. in Psalm. 36. *Omnes peccatores, in quibus diabolus loquitur sagitta diaboli dici possunt. Si quando ergo te videris, per os peccatoris sagittis diaboli vulnerari, illius quidem miserere, qui se ad hoc opus exhibet diaboli ministrum.* Disce ergo ex his, injurias despicere, remittere opprobria, persecutores diligere, illorumque misereri, qui diabolo infeliciter inserviunt, ut tibi injurias irrogent.

102.

Zeno Ver.

Origen.

ILLATIO CXXIX.

Beati Matthæi Apostoli, & Evangelistæ, cui topazius correspondebat, quædam elogia.

103. Andreas Cæsar.

Andræas Cæsarien. Comment. in Apoc. c. 66. sic de topazio scribit: *Per topazium, qui rubri est coloris, neque carbunculo absimilis, lacteumque liquorem, qui iis opitulari fertur, qui ex oculis laborant, emittit, beatus Matthæus significatus videtur: Nam is divino zelo fuit inflammatus, & sanguine propter Christum fuso dignus est habitus, qui per Evangelium eos, qui corde caecutiebant, illuminaret, modoque genitos fidei lacte potaret.* De eodem Apostolo id ipsum pronunciavit Arethas in Apocalyps. c. 67.

104. Marc. 2. num. 14. Lucæ 5. n. 27. Matth. 9. n. 9.

Matthæus binomius fuit. Levi vocabatur, ut constat, Marc. 2. num. 14. *Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, &c.* Et Lucæ 5. numero 27. *Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi sedentem ad telonium.* Ecce unum nomen. En tibi alterum; *Et cùm transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, &c.* Matth. 9. n. 9. Quæ nomina infra expendemus: hîc advertere non desinam, quod annotavit Anastasius Synaita lib. 8. in Hexameron in fine, ubi comparans quatuor Evangelistas cum totidem fluviis, qui è paradiso voluptatis egrediebantur, de B. Matthæo sic scribit: *Nam Matthæus qui-*

Anastas. Synaita.

dem interpretatur mandatum altissimi. Et paulò infrà prosequitur : *Primus ergo Matthæus, qui dicitur, Physon, quod quidem interpretatur oris alteratio. Nam cum Matthæus scripserit Evangelium sermone Hebraico fuit alteratus, & interpretando transmutatus sermo oris ejus a Luca, & Paulo in vocem Græcam.* Abulensis q. 15. in cap. 2. Genes. de fluvio Physon scribens sic ait : *Physon quasi mutatio oris, quia faciem suam, id est, apparentiam mutat in tribus, scilicet in colore, quia alicubi clarius, alicubi turbidius ; in quantitate, quia alicubi diffusus, alicubi strictus ; & sensu, quia alicubi frigidus, alicubi calidus.* Hæc non incongruè beato Matthæo adaptari possunt : nam cùm turbidus esset tenebris usurarum, clarus apparuit postea cum eas derelinquens secutus est Christum : Cum antea rapinis deditus strictus esset, post vocationem omnia diffundebat, & erogabat : Tandem cum ad telonium sedens algeret erga proximos ; postea divini amoris accensus igne omnes ardenter amabat. Aliam hujus nominis Physon interpretationem adducit noster Tostatus loco relato his verbis : *Vel dicitur Physon, id est abundantia, quia piscibus abundat, vel quia terram per quam transit abundantem facit.* Sic Matthæus innumeros pisces divinæ prædicationis hamo Christo cæpit : & Æthiopiæ regnum abundare fecit Evangelij fœcunditate, obindeque ab Hugone Carensi *Matthæus, id est á Deo donatus* interpretatur ad cap. 9. Matth.

Abulens. Abulens. Abulens. Hugo Carensis.

105. Vidisti num. precedenti à Marco, & Luca Matthæum non hoc nomine, sed Levi cognominari, ab ipso vero proprio nomine. Notavit hoc Victor Antiochenus ad cap. 2. Marci, his verbis : *Et quidem B. Marcus, & Lucas nomen, quod illi familiare erat, primava appellatione obnubunt. At ipse verò Levi dum Evangelij historiam contexit, palam, quæ ad se pertinebant, denuntiat, ait enim : cum transiret Iesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine.* Sed cùr Matthæus proprium exprimit nomen, quando illud obnubunt Marcus, & Lucas ? Respondet idem Victor : *Quò enim medici artem impensius admiretur, suum ipse vulnus aperit.* Voluit Matthæus Christi erga eum misericordiam ostendere : quia quantumvis in iniquitatum fœcibus immersus jaceret, à Domino clementer invitatus, & ardenter vocatus fuerat. Aliam rationem adducit Abulens. q. 35. ad cap. 9. Matth. *Dicendum*, inquit, *quod Matthæus ex humilitate hoc facit, illi autem ex urbanitate. Primum patet, quia Matthæus ex humilitate non vult abscondere ignominiam suam : erat enim publicanus, & quando scripsit hoc, cognoscebatur sub hoc nomine Matthæus, & ita de cætero á toto sæculo agnoscendus erat : illud autem nomen Levi abierat in desuetudinem. Si ergo sub hoc nomine Levi de se loqueretur, cum sic á variis agnosceretur, videretur occultare ignominiam suam. Et ideo Matthæum se nominavit, ut omnes agnoscerent, quod de se loqueretur, scipsum quantum ad priorem statum accusando.* Sed ad quid suam ignominiam explanabat ? Vel cur oblivione non sepelivit vilem telonearij statum ? Quia pluris fecit divinam ostendere largitatem, quàm suos occultare defectus. Referens proprium nomen, & publicani exercitium, cùm jam esset Christi Apostolus, & Evangelista, maximè commendabat divinam misericordiam, quâ à miserrimo statu ad tantam celsitudinem fuerat evecta. Hoc expendens Chrysostom. homil. 14. in Marcum sic ait : *Non quod publicanus sit* (supple, se publicanum appellat) *sed quia de publicano factus sit Apostolus : nomen autem remanet pristinum, ut virtus appareat salvatoris.* Præponit Christi gloriam proprio honori, ut simul quanto amore Christus eum diligeret, & quanto ipsum prosequeretur ostenderet. Victor Antioch. Abulens. Chrysost.

106. Sed quid dicam de nostri Apostoli conversione ? Non mentiar, si miraculosam vocem. Notastine, Matthæi conversionem miraculis fuisse circumseptam ? Lege ejusdem caput 9. & invenies ejus vocationem inter miraculum illud ; quo Dominus paralyticum jacentem in lecto curavit, & mulierem profluvio sanguinis laborantem ; & quod mirabilius est, quando principis filiam resvocavit ad vitã. Sed cur Matthæi conversio inter miracula refertur ? Quia conversi hominis sedentis in telonio, & auctoritate publica furantis grãde miraculum est. Audi Glossam in Catena S. Thom. ad ca. 9. Matt. *Matthæus enim vocationem suam refert inter miracula. Magnum enim miraculum fuit, quod publicanus factus est Apostolus.* Glossa

107. Adhuc restat hujus admirabilis conversionis aperire excellentiam, ut exinde nostri Apostoli sanctitas magis eluceseat. Divus Bernardus Epist. 8. ad Brunonem Colonienscm Episcopum electum, cùm expendisset divinæ gratiæ largitatem, quâ subito à perditionis via ad salutis tramitem non pauci pervenerunt ; sicut felix ille latro, qui è cruce paradisum invenit ; & Magdalena, in qua subitò superabundavit gratia, &c. Matthæi conversionem miratus sic scribit : *Video tamen Matthæum de telonio ad Apostolatus culmen assumptum, sed hoc me rursus conturbat, quod non prius audierit cum cæteris Apostolis suis, ite in orbem universum, prædicate Evangelium omni creaturæ, quàm egerit pœnitentiam, multo tempore, ac labore sequendo dominum ; permanens cum eo in tentationibus suis.* Nota, quæ post hæc scripsit Bernardus : *Sed aliud est celerem adipisci veniam peccatorum : & aliud de ipsis sceleribus ad insulas mox provehi dignitatum.* Magna absque dubio misericordia fuit, Matthæum veniam consequi peccatorum : at de ipsis sceleribus ad Apostolatum extolli, gratiæ fuit prodigium. Hoc admiratur Chrysostom. homil. 14. ex variis Matthæi dum de eo sic scribit : *In profundo malignitatis erat, & usque ad verticem virtutis conscendit, ut nobis ostenderet, neminem debere desperare salutem, quia naturalis malignitas non est.* Magdalenam lego obtinuisse gratiam, latronem paradisum : at illa Christum quæsivit discumbentem in domo Pharisæi ; ille patientiam Domini admiratus eum confessus est. Matthæus autem sedebat in telonio, in usurarum exercitio, in rapacitate. Ecce prodigium magnæ misericordiæ. Vocatur Matthæus, cum divinæ gratiæ obicem ponebat. Rara benignitas, & futuræ sanctitatis non insipiens fiducia. Bernard. Chrysost.

108. Contra Christi affectas iter faciebat Saulus :

Et subito circumfulsit eum lux de cœlo, &c. Actor. 9. num. 3. Vocatur Saulus, & fit Paulus, ut portet nomen Christi coram Gentibus, & regibus, & filiis Israël. Sed quid est, quod Paulus tunc vocatur, cùm accensus ira in Sanctos Dei tendebat in Damascum? Ut exinde virtus vocantis innotesceret. Audi Chrysostomum rem hanc expendentem, & cum Matthæi conferentem vocatione. Hom. 1. 21. in Matthæum, qui cùm prius interrogasset, *Sed cur dixit, in telonio sedisse?* Sic dubium solvit. *Virtutem vocantis voluit ostendere, qui non imposita adhuc fine pravo publicanorum quæstui, è medio malorum ipsum abstraxit; sicut beatum Paulum quoque furentem, ac omni rabie ardentem, & ignem Ecclesiæ inferentem, ad Galatas scribens expressit, cum dicat: Audistis, fratres conversationem in Iudaismo, quia supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam ipsam.* In utraque vocatione maxime splendet divina misericordia: siquidem uterque vocatus est, cum prorsus ea erat indignus. Matthæus adhuc in telonio sedens, & pravis quæstibus deditus: Paulus cùm Ecclesiam persequebatur. Divinam ergo consequi gratiam, cum non solum demeretur propter peccata præcedentia, sed etiam propter præsentia, maximum divinæ largitatis est argumentum. Ex his non vulgarem beati Matthæi excellentiam possumus deducere, nempe Pauli vocationem adinstar sancti publicani factam. Hujus enim vocatio fuit cùm adhuc in telonio sederet; Pauli etiã cùm Ecclesiam persequeretur. Cum ergo in hoc similes existant, & Matthæi illam præcesserit; non immeritò Pauli adinstar Matthæi factam affirmamus.

Actor. 9. n. 3. Chrysost.

109. Miraculosam audisti Matthæi vocationem; accipe etiam non sine miraculo ejus obedientiam, & promptitudinem. De hac scribens noster Tostatus quæst. 37. in cap. 9. Matth. sic ait agens de conversione Petri, Andreæ, Iacobi & Ioannis comparata cum conversione Matthæi: *In Matthæo autem adhuc fuit majus: quia cum sederet in ardoribus avaritiæ lucra terrena captans in telonio, Christo vocante omnia deseruit, qua habebat, & qua habere poterat, & quod majus est, qua habere cupiebat. Nam pro his totum studium erat. Hac autem mox vocatus, quòd subito desereret, miraculum erat, & inter miracula ponendum.*

Abulens.

110. Victor Antiochenus ad cap. 2. Marci expendens illud; *Sequere me*, sic ait: *ille verò* (id est Matthæus) *animæ salutem cæteris omnibus potiorem ducens, cunctis desertis, se totum è vestigio, vocantis nutui, & voluntati mancipat, neque morosa dilatione Christum vocantem contristat.* Ecce animi promptitudinem, & obedientiam. Hanc expendens Abulens. q. 44. in cap. 9. Matt. notat, vix dixisse Christum, *Sequere me*, cùm, *relictis omnibus secutus est eum.* Ex his apertè colligitur, & vocantis virtutem, & promptam sequentis obedientiam. Insuper inquirit: *Quare Matthæus non petivit à Christo licentiam ordinandi rationes suas, & disponendi de rebus suis antequam sequeretur eum?* Huic quæsito sic respondet. *Matthæus noluit hoc petere: tanta enim mutatio fuerat facta in corde ejus, quod hæc omnia contempserat, ita ut nec æstimaret dignum esse advertere ad illa, ad hoc quod disponeret de eis. Vel forte quasi alienatus à mente hæc omnia obliviscebatur: hoc autem Christus facere voluit ad ostendendam potestatem suam, quia vario genere miraculorum divinam in se virtutem Christus ostendebat. Nec erat dubium quin omnes hoc videntes miraculum reputarent. Nam quod ille, qui ante hoc ardenter lucris illicitis inhiabat, subito omnia desereret sui ipsius oblitus, non poterat humanitus fieri, sed divina virtutis erat, qua poterat corda mutare, & ita Christus nunc mutavit cor Matthæi potenter eum ad se trahens, ut ficut ille à cæteris vectigalia accipiebat, ita Christus ab eo ipsum totum acciperet.* Sic dicit Theophylus, *ab accipiente censum à transeuntibus Christus censum accepit, non quidem ejus accipiens pecuniam, sed totaliter eum transferens ad suum consortium.* Chrysologus sermon. 29. sic de nostro Apostolo scribit: *Generosus animus, qui sic ea qua magna putarat, facile & quasi nulla contempsit: apparet illum per ignorantiam lucra ante præsentia conquisisse, à quibus ut se sensit & vidit liberum, sic raptus est ad divina.* Grande miraculum est, non solum terrenis bonis renunciare, sed eorum desiderium non admittere. Hoc nisi generosus animus præstare nequit. Meritò ergo beatum Matthæum à terrenorum desideriis expeditum appellamus prodigiosum; qui sic ea contempsit, quæ magna putarat, quasi nulla essent.

Abulens. Victor Antioch. Chrysol.

Vix ab hac rora Matthæi mutatione possum discedere. Grande convivium Christo paravit, nec soli Domino, sed discipulis, & quod magis est publicanis. *Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes discumbebant cum Iesu, & discipulis ejus.* Matt. 9. num. 10. Sed cur Matthæus hoc præparavit convivium? Chrysol. sermon. 30. respondet his verbis: *Hodierna Evangelica lectio Matthæum publicanum sic in Apostolum commutavit, ut qui erat fraudator pecuniæ, fieret gratia distributor: & de impietatis schola ad pietatis magisterium perveniret, fieretque doctor misericordiæ, qui avaritiæ fuerat institutor.* Pulchra sane ratio: sed audi Glossam ordinariam ad præfata verba Matthæi. *Publicani enim vocantur, qui publicis negotiis implicantur, qua sine peccato vix, aut nunquam possunt tractari, & pulchrum fuit præsagium, quia qui Apostolus, & doctor gentium erat futurus, in prima sua conversione peccantium gregem post se trahit ad salutem, & ut jam proficeret exemplo, quod perficere debebat, & verbo.* Aliam rationem affert Victor Antiochenus citatus cum ait: *Verum ob vocationis beneficium gratum se declarat: nam magno mox convivio in domo sua instructo, tum Christum ipsum, tum cæteros omnes familiaritate conjunctos benignè ad illud invitat. Facit id autem, ne ipse solus beneficium accipiat, sed reliqui omnes, qui vocati ad epulum venerant.* Gratum, & beneficum in convivio se ostendit Matthæus. Gratus fuit erga Christum, & benefícus erga amicos. Idem docuit noster Tostatus quæstione quadragesima octava, in caput nonum Matthæi, qui insuper aliam tradit rationem his verbis: *Matthæus ergo magnum convivium fecit, ut ostenderet se*

111. Matth. 9. n. 10. Chrysol. Gloss. Ord. Victor. Antioch.

majori

majori jucunditate hujus sæculi divitias desetere, quam alius eas assequeretur.

112. Ni fallor, jam oportet, pauca de nostri Apostoli magisterio in medium adducere. Primus fuit Evangelista. Nam cum secutus esset Christum usque ad mortem mansit cùm cæteris Apostolis aliquanto tempore in Judæa: cùm autem iturus esset in Æthiopiam Nubianorum, quæ ei forte prædicationis contigerat, Evangelium Judæis conversis scripsit. Unde ipse primus Evangelium scripsit, Hebræa quidem lingua. Sic tradiderunt Hieron. D. Hieronym. in lib. de scriptor. Ecclesiasticis, In Comment. Isaiæ 6. & Oseæ c. 11. & in Præfatione Evangeliorum ad Damasum Pontificem. Eusebius. Eusebius lib. 3. histor. Ecclesiast. c. 1. Papias antiquissimus apud Eusebium lib. 3. cap. ultimo Origen. Origen. apud Nicephorum lib. 5. cap. 6. Epiphan. Epiphan. hæres 51. Dorotheus in synopsi. Augustinus lib. 1. de consensu Evang. cap. 2. Theophylactus in Matth. Chrysost. homil. 1. in Matth. Abulensis quæst. 36. in c. 9. Matth. Adonis Viennensis in Chronico ætate 6. anno Christi 40. S. Antoninus tit. 6. cap. 12. & alij. Hinc non inepte infero beatum Matthæum excellentissimum esse saltem in eo quod attinet ad munus Evangelistæ. Non est animus aliquid excellentiæ Joannis derogare: nam velut regia aquila ultra ad Patris sinum levavit volatum: solum est sermo de excellentia primatus. De S. Elia sic refertur Eccles. 48. num. 4. *Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari? Qui suscitasti mortuum ab inferis.* Ex quibus haud difficulter colligitur, Eliam inter omnes Prophetas obtinere primatum. Sed hinc resurgit dubium: nam Elisæus plura, & majora patravit miracula. Ergo Elias non est omnium Prophetarum præcipuus. Insuper Elisæum majorem habuisse spiritum quàm Eliam ex eo constat, quod illum duplicatum accepisset. Ergo potiori jure Elisæus maximus omnium Prophetarum videtur. Dubium hoc solvit noster Abulens. quæst. 16. in cap. 2. lib. 4. Reg. his verbis: Abulens. *Elias tamen gloriosior est omnibus Prophetis: quia ipse fuit primus qui suscitavit hominem à mortuis. Ignotum enim erat hoc sæculo ante Eliam, & ideo recte dicitur Eccles. 48. Quis potest tibi similiter gloriari? Qui suscitasti mortuum ab inferis. Id est, fuisti primus, qui eduxisti mortuum ab inferis.* Tota Eliæ excellentia manavit ex primatu: & alta Matthæi prærogativa ex eo quod primus Evangelium litteris commendavit, non obscurè provenit.

113. D. Antoninus Archiepis. Florent. tit. 6. c. 12. Antonin. refert B. Matthæum Egippi Regis Æthiopiæ filium defunctum iterum ad vitam revocasse. Quo facto stupefactus rex omnes primates regni convocavit, ut Matthæum tanquam Deum venerarentur. Cumque aureis coronis redimiti nostro Apostolo, ut vero Deo, sacrificia vellent offerre, his verbis obstitit Matthæus: *Viri fratres quid facitis? Ego Deus non sum, sed servus Domini Iesu Christi.* Expendas quæso, Matthæum Deitatem oblatam renuntiasse. De Baptista nunquam satis celebratur, oblata dignitate Messiæ à Levitis, & sacerdotibus, ut eorum falsa opinio aboleretur, qua putabant eum esse Christum, dixisse: *Non sum ego Christus.* Joan. 1. n. 21. Quæ verba expendens Gregorius homil. 7 in Evang. sic ait. *Negavit plane quod non erat, sed non negavit, quod erat, ut veritatem loquens ejus membrum fieret, cujus sibi nomen fallaciter non usurparet.* Membrum ergo Christi fit Joannes, quia hominem se purum confessus est, cùm Levitæ, & sacerdotes Deum esse putabant. Magna profectò humilitas Joannis Deitatem oblatam recusare. & magna ejus excellentia, quòd Deus putaretur. Perbellè S. Thomas lect. 12. in cap. 1. Joan. art. *Ponitur Joannis responsio. Ideò autem Evangelista ingeminat hoc, quod dicit: & confessus est, ut ostendat humilitatem Joannis; quia licèt esset tantæ authoritatis apud Judæos, ut eum crederent Christum, non tamen honorem sibi non debitum usurpat: Imo confessus est veritatem, quia dicit se non esse Christum.* Totum hoc præstitit Matthæus: nam cùm à rege Ægypto, & à toto regno acclamaretur ut Deus, non tantum honorem, sibi non debitum usurpavit, sed confessus est veritatem dicens: *Ego Deus non sum sed servus Domini Iesu Christi.* Deinde Matthæo ut Deo gentes illæ sacrificia offerre tentabant; quæ à Levitis, & sacerdotibus Baptistæ non fuerunt oblata: in quo absque dubio ex parte offerentium promptior erat animus, & tamen Matthæus religiosè, & viriliter restitit. Ergo quodammodo major fuit Matthæi resistentia, quàm Baptistæ. Nam hìc (juxta communem Patrum sensum) cognita intentione quæsiti, tu quis es? Licèt palam divinitas non offerretur, respondit, non sum Christus; ille autem Deitate oblata expressè, sacrificiisque paratis, prompto animo respondit: *ego non sum Deus.*

Tandem teste Hypolito libello de 12. Apo- 114. stolis, *B. Matthæus est victima virginitatis*; quia, Hypolit. ut refert Cardin. Baron. in annotation. Martyrolog. 21. Septemb. propter Iphigeniæ virginitatem ab Hirtaco rege interfectus est. Cùm Iphigeniam ducere vellet uxorem, Apostolum, cujus opera virginitatis voto illa se obstrinxerat, in eoque constanter persistebat, ad aram sacrum facientem impius rex vita privari jussit. A convivio cœpit Matthæus, & in convivio vitam sanctissimam amisit. A convivio, unquam, cœpit, quod ipse Christo exhibuit; in convivio animam efflavit, quod Christus ipse præbuit. Cùm in ara cum Christo suavissimè epularetur, Christique potaret sanguinem, pro magistro dilectissimo proprium effudit sanguinem. Cumque cœlestem agnum immolaret, pro agno, quem immolabat, immolatus est. Eadem scribit S. Antoninus loco citato. Topazio, ut diximus correspondet Matthæus. Hæc gemma, teste Anastas. Nisseno, Abulensi & aliis, conducit ad oculorum vitia medenda: sic noster Apostolus (ut placet Andreæ Cæsariensi citato num. 103.) per Evangelium eos, qui corde cæcutiebant illuminavit. Topazius etiam valet contra frenesim: sic Matthæus Egippi, & primatum regni frenesim repressit, cùm ei Dei cultum voluerunt exhibere. Topazius iræ cohibet impetum, & efficenè reprimit luxuriã: sic noster Evãgelista virginitatem Iphigeniæ defendens, regis

irati,

irati, sanguine pro ea effuso, iram extinxit, & lascivum animum illulit. Quid plura? Nam si topazius, ut numero 80. ex Isidoro, & Plinio inter prædones inventus est, obindeque huic gemmæ topazij nomen fuit impositum: Matthæus inter prædones publicanos inventus est, & quæstus à Domino: quamobrem aptissimè ea nomen hujus gemmæ accommodare possumus.

De gemma smaragdo.

115. Smaragdus tertium locum sibi vendicavit in pectore sacerdotis; & eundem inter gemmas splendentes obtinet, teste Plinio, Isidoro, & alijs. Audi Isidori verba lib. 16. Ethymo. cap. 7.

Isidorus. *Omnium gemmarum virentium smaragdus principatum habet, cui veteres tertiam post Margaritas, & uniones tribuunt dignitatem.* Hebraicè, *Barachet* dicitur: à *Barach*, quod est fulgurare, seu fulgorem emittere, ortum habet, quia radios emittit instar fulguris, ut consentiunt Montanus de vestibus sacerdot. Et Oleaster ad hunc locum. Hic probat suam mentem ex Psalm. 144. ubi in Hebræo dicitur: *Beroch barach*, id est, *fulgura fulgur.* Et Ezechiel. 1. de igne ejus ediebatur barach, id est, fulgur, seu splendor: quia Deuteronom. 32. accipitur pro splendore, vel acie splendida politi, & terti ferri. Ibi dicitur: *Si acuero Barac*, id est, *aciem gladij mei, seu splendorem, aut fulgur gladij mei.* Hæc Oleaster. Propter hanc significationem fulguris, aut imitationem radiorum ejus, putavit Montanus, esse illam Chrysoliti speciem, quę topazius aureus vocatur, quam narrat Strabo ex Arthemidoro in insula Ophiade reperiri, pellucidam, & splendore auri refulgentem, quanquam quæ propriè Chrysolitus est, fulgur verius referat.

Montan. Oleaster.

116. Communi consensu omnium, qui de hac gemma scripsere, smaragdus viridi radiat colore. Id Plinius his verbis affirmavit lib. 37. c. 5.

Plinius. *Smaragdus vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret.* Glossa interlinealis ad hunc locum viridissimum appellat smaragdum. D. Isidorus lib. 16. Ethymol. c. 7. sic scribit: *Omnium gemmarum virentium smaragdus principatum habet. Smaragdus à nimia viriditate vocatur.* D. Hieron. epist. 128. ad Fabiolam. & epist. 8. de virginitate servanda cap. 5. Abulens. in exposit. litterę. Anastas. Nissenus quæst. 38. Ribera de vestibus Aaronis lib. 3. c. 11. & alij quamplurimi. Noster Abulensis loco relato disertissimis verbis non solum docet smaragdum viridi radiare fulgore super omnes herbas, & lapides prætiosos excellentissimo, sed tanta gaudere viriditate, ut sibi adjuncta eo colore inficiat. Id docuerat Plinius citatus quod non sic intelligendum est, ut sibi apposita intingat, sed (ut optimè explicat Pagninus in Isagoge lib. 8. c. 23.) ita transfucere, ut appareant viriditate affecta.

Interl. Isidorus. Hieron. Abulens. Anastas. Nissen. Ribera. Pagninus

117. Circa virtutes, & proprietates hujus gemmæ multa dixere multi; quæ forsan fabulosa sunt. Abulensis ex Dioscoride sic scribit: *Valet contra morbum caducum, sanguinem fluentem fistit, reddit persuasoria verba, memoriæ confert, visum acuit, valet contra phantasticas illusiones dæmones fugat, ut ait Dioscorides, & in hoc erat nomen Levi.* De hac gemma refert Plinius, esse inter omnes jucundissimam, visuque gratissimam, oculos solum non molestare, imo visum hebetem, aut lassum propter varietatem objectorum ejus aspectu reddi clariorem. Insuper refert, sculpentes, qui nimis laborant propter duritiem in sculptura ejus, ita viridi lenitate mulceri, ut ejus aspectu labor non molestet. Peregrinas impressiones non patitur: nam in luce, in Sole, in umbra, in igne eodem modo mittit & lenem, & suavem splendorem. Idem Plinius, quem sequitur Divus Isidorus, affert, Neronem gladiatorum principem pugnas spectasse per smaragdum. Sic nefarius, & crudelis imperator immanitatem suam augebat, delectamenta præbens oculis, ne cruoris effusione excitarent pietatem. Communiter refertur hunc lapidem rerum venerearum esse impatientem. Quare teste Pierio Valerian. lib. 42. Smaragdus virginitatis est symbolum: quia in patranda re veneri, quod experimento compertum est, si quis hunc lapidem attingat, eum sponte frangit. Hoc ipsum confirmat Gaspar de Morales multorum authoritate, & exemplo à pluribus recepto, nempe quod regis Hungariæ cum uxore rem habentis smaragdus, quem in annulo portabat, in tres divulsus est partes. Sic enim amicitiam cum castitate habet smaragdus, ut vel conjugales abhorreat amplexus. Insuper addit hic auctor, selectissimum, & præstantissimum smaragdum conservare suum splendorem, etiamsi projiciatur in ignem: aliàs erit parvi habendus.

Plinius. Pierius. Morales.

118. Smaragdi colliguntur (teste D. Isidoro) in commissuris saxorum flante Aquilone: tunc enim tellure deoperta intermicant, quia his ventis arenæ maximè moventur. Præstantissimi sunt, qui in Scythia reperiuntur, tum substantiæ puritate, tum viriditatis illecebra. In altissimis montibus, ac in metallis aureis nascuntur: Unde non sine magno negotio, ac discrimine colliguntur propter Gryphos alites ferocissimos in auro nidificantes, & illos defendentes, sed ab Arimaspis (sic dicuntur quidam homines unico in fronte media oculo insigniti) armatis auri, & smaragdorum cupiditate nimia congregantur. Secundam dignitatem sibi vendicant smaragdi Bactriani. Tertiam Ægyptij: quamquam in Britannia majori, quæ nunc dicitur Anglia, non ignobiles reperiantur. Tandem Plinius citatus duodecim hujus gemmæ refert species: sed Judico smaragdum, qui in pectore sacerdotis tertio loco radiabat, fuisse præstantissimum, utpotè à Deo electum ad ornatum Pontificis. Selectissimus est smaragdus, qui viridissimus, lucidissimus, ac purissimus existens, suo virore oculos constanter explet, satiatve; ita ut vicinum aërem quali proprio tinctu inficiat, ut neque soli, neque umbris, seu lucernis cedat, quin potius perpetuo contumaciąque virenti fulgore semper irradiet, sui semper præbeat conspectum, substantia pertinaci, atque durissima. Mirum est, quod de hac gemma refert Andreas Vaccius

Andreas Vaccius.

cap. 5.

cap.5. de gemmar. natur. nempe smaragdum, serpentis oculos diffluere, si diutius intueantur. Nec fabulosum hoc putarem, cùm Divus Ambros.
Ambros. lib.6. Hexam.c.4. in fine dixerit: *Lejuni hominis sputum, si serpens gustaverit, moritur.*

119. Genuæ vas amplum habetur ex smaragdo, pulcherrimum quidem, & pretio carens. Hoc traditione tenent Genuenses esse patinam, seu catinum in quo Christus Dominus panem consecravit. Sic sentiunt Primus Cavilonensis, & Erasmus, Stella, Urreta, & Salmeron, quos citat & sequitur Granados tom. 5. in 3. p. tract. 1. de Eucharist. disp. 6. n. 3. & alij.

Primus Cavilon. Erasmus. Stella. Urreta. Granad.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CXXX.

Doctor, præsul, & concionator docendo reprehendat, & reprehendendo doceat.

120. GRave nimis est docendi, regendi, & concionandi onus: difficilemque assumit sibi provinciam, qui alios docet, dignam tamen magnâ compensatione, si ut debet, tantum munus adimpleat. Duo in primis tenetur non omittere, qui ad tanti muneris ascendit fastigium: videlicet, & docendo reprehendere, & reprehendendo punire. Haud facilè est hoc: nã plurimi principatus clavum, & doctoratus lauream ad lenocinium principum assumunt, & dum vitia tacent, divinũ verbum adulterant, magisterium, & dominium in miseram redigentes servitutẽ. Luceant ergo præsul, & doctor sanctitate vitæ, ut possint quasi fulgur, & lucere doctrinâ, & potestate vitia comburere. De Baptista eximium prædicatur præconiũ,
Ioan. 5. n. 35. dum sic alter Joan. ait c.5.n.35. *Ille erat lucerna ardens, & lucens*: hoc est, lucebat, & sua doctrina comburebat vitia. Quia, ut optimè Bernardus
Bernard. serm. de nativitate Joannis Baptistæ: *Erat lucerna ardens, & lucens: est enim tantum lucere, vanũ: tantum ardere, parum: ardere, & lucere perfectum.* Sit ergo fulgur, sit ignis doctor, præsul, vel concionator, ut sic reprehendat docendo, & reprehendendo doceat. Neminem timeat, qui ab omnibus formidari debet.

121. Seipsum Christus in secundo adventu fulguri
Matt. 24. n. 27. comparavit, Matth. 24. n. 27. *Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit adventus filij hominis.* Sed cur Dominus non Solis, Lunæ, nec Stellarum claritati comparatur; sed terrificæ & formidabilis luci fulguris? Tunc absque dubio cum potestate magna, & majestate veniet: ergo fulgentior, & illustrior esset ejus advẽtus, si fulgeret claritate Solis, splendore Lunæ, aut varietate stellarum. Quare ergo venturum instar fulguris se prædicat? Possem respondere: quia tunc Dominus venturus est, ut strictissimus judex: ideo fulguri comparatur. Origenes tamen alia via respondet homil. 30. in Matth. nempe; quia Christus est Verbum, & æternum Verbum:
Origen. *Christus*, inquit, *Verbum esse, & veritas, & sapientia ostenditur á primo initio creaturæ mundi, usque ad novissimam Apostolorum scripturam.* Quod est dicere: quia divinum erat Verbum, non claritati Solis, non Lunæ aut Stellarum splendori comparatur, sed fulguri ostendens divinum Verbum nõ præstare claritatem quomodolibet, & quæ auditorum mentes demulceat, sed fulminis, quæ audientium animos deterreat, compescat, & castiget. Hoc modo divinũ Verbũ est annunciandũ.

122. Ad fabricam, & ornatum tabernaculi non invitè, sed libenter filij Israel obtulerunt aurum, argentum, æs, hyacinthum, purpuram, coccumque bis tinctum, ut apertè constat Exod. 25. à n. 1.
Exod. 25 à n. 1. *Hæc sunt, quæ accipere debetis: aurum, & argentũ, & æs, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, &c.* Orig. hom. 13. in Exodum pro illo: *Coccumq́; bis tinctum*, sic legit: *Et coccum duplicatum.* Dixerat antea per hyacinthum aërẽ; per purpuram aquam; per byssum terram; & per coccum ignem designari, in quo non pauci, nec infimæ notæ doctores conveniunt. Sic docent
Origen. D. Hieron. epist. 138. ad Fabiolam. Josephus lib.
Hieron. Josephus Beda. Rupert. S. Thom. Durand. Ribera. 3. Antiq. c. 11. in fine. Beda lib. 3. de tabernaculo c. 10. Rupert. in Exod. c. 21. S. Thom. 2. 2. q. 102. art. 10. Guilielm. Duran. in suo Rationali lib. 3. c. 19. Barrad. tom. 2. lib. 3. c. 50. Ribera de vestibus sacerdotalibus à c. 9. & alij. Exinde inquirit Origenes: cur desideratur coccus duplicatus, & alia tametsi simplicia sint, sufficiunt? Respondet Adamantius; quia per coccum ignis designatur, in quo comburendi, & illuminandi duplicata virtus existit. Insuper addit idem Origenes, per ignem, eximium Ecclesiæ significari doctorem. Voluit ergo Deus duplicari coccum, ut sciat doctor, quod si Ecclesiam, hoc est fidelium mentes ædificare cupit, lucere debet, & ardere, illuminare, & comburere. Accipe verba Origenis:
Origen. *Si doctor es, extruis tabernaculum, ædificas Ecclesiã Dei. Dicit ergo ad te Deus, quod ad Ieremiã dixit: ecce dedi verba mea in os tuum, id est, ignem. Si ergo docens, & ædificans Ecclesiam Dei, increpes tantummodo, & arguas, & castiges, & peccata populi exprobres, nihil autẽ consolationis proferas de scripturis divinis, obscurũ nihil explanes, nihil scientia profundioris attingas, nec aliquid intelligentia sacratioris aperias, obtulisti quidem coccum, sed non duplicatum. Ignis enim tuus incendit tantummodo, & non illuminat. Et rursus, si docens mysteria legis aperias, secretorum arcana discutias, peccantem vero non arguas, negligentem non corripias severitatem disciplinæ nõ teneas, obtulisti quidem coccum, sed non duplicatum. Ignis enim tuus tantum illuminat, non accendit. Qui ergo rectè offert, & rectè dividit, coccum offerat duplicatum, ut cum scientiæ lumine igniculum severitatis admisceat.* Hæc Origen. quæ ita perspicua sunt, ut expositione non indigeant: quare illi supersedeo.

123. Depingit regius vates Christum Dominum inter omnes homines pulcherrimum, verborumque elegantia facundissimum, & ait Ps. 44. n. 3.
Psal. 44. n. 3. *Speciosus formâ præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.* Vix hæc protulit cùm addidit:
Ibid. n. 4. *Accingere gladio super femur tuum potentissime.* Ibidem, num. 4. sed cur David cùm Christum Dominum tantâ facundiâ præditum describit, absque ulla intermissione eum deliderat ad bellũ ense præcinctum? Quid ensis cum labiorum gratia? Aut quod belli, & elegantiæ commercium?

Miles nimis loquax, non strenuus, non fortis, sed ignavus, aut debilis reputatur. Quare ergo David Christum ad bellum proponens accinctum ei de labiorum gratia blanditur? Profectò: quia describebat eum doctoris, & præsulis munus exercentem. Accinctus ergo sit ense, eumque minaciter vibret; ut ostendat non verborum gratiâ solùm, quæ demulceat, aut conductitiâ eloquentiâ, quæ delectet, sed ense debere doctorem, animos auditorum ferire. Accipe Tertullianum lib. contra Judæos c. 9. ubi per ensem sermonem divinum
Tertull. intelligit, cujus hæc sunt verba: *Nam Apostolus Ioannes in Apocalypsi ensem describit ex ore Dei prodeuntem bu acutum, præacutum, quem intelligi oportet sermonem divinum duobus testamentis.* Eadem habet lib. 3. contra Marcionem c. 14. sed adhuc instо. Quid est, quòd gladius ille ab ore Christi procedens bis peracutus sermonem divinum designat duobus testamentis fulcitum? Fallor, si in hoc nostri thematis non relucet robur, & confirmatio. Vetus testamentum rigorem, novum, lenitatem continet. In illo Deus, ultionum Deus prædicatur: in isto pater misericordiæ, & Deus totius consolationis dicitur. Est ergo divinus sermo ex utroque testamento acutus, ut per hoc doctoris, & præsulis munus explicetur. Ense ergo præcingitur Christus eximius veritatis prædicator, & elegans labiorum gratiâ; ut præsules, & prædicatores instruat, quòd non solum verbis, sed gladio etiam tenentur regere, & gubernare, hoc est, expandentes lucem doctrinæ, & vitia acriter increpantes.

124. In prima serie gemmarum Pectoralis smaragdus, qui fulgur significat, radiabat; & inter ejus luces micabat nomen Levi. Sed cur hoc nomen erat incisum in gemma, quæ significat fulgur? Quia in Levi præsulum, doctorum, & sacerdotum proponebatur exemplar. Meritò ergo nomen Levi, qui sacerdotum fuit parens scriptum erat in smaragdo, aut in fulgure; ut exinde discerent doctores, sacerdotes, & præsules docere fulgurando, & fulgurare docendo. Absit, absit à Doctore Evangelico mercenaria oratione auditorum animis blandiri. Doceat, & illuminet: comburat animas, eas purgans à vitiorum rubigine.

ILLATIO CXXXI.

Majorum exemplum valde efficax.

125. Ambros. *Sanctorum vitia* (inquit Ambros. lib. de Joseph c. 4.) *cæterùm vivendi norma est.* Regula, qua subditi suas metiuntur actiones, regentium & majorum est vita. Non sic leges, & edicta imperatorum sensus humanos valent inflectere ac dominantium exemplum. Ardua, si à majoribus videantur exerceri, libenti animo, & absque difficultate subditi amplectuntur.

126. Exod. 3. n. 2. Ex spinosa, & invalida frutice Moysem Deus alloquitur. Exod. 3. n. 2. *Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi.* Admiratur pastor, & novitate allectus disquirere cupiebat vilionem,
Ibid. n. 5. & Deus sic ad eum: *Moyses, Moyses.... Ne appropies huc, solve calceamentum de pedibus tuis, &c.* O bone Deus! si studio singulari, & tanta benevolentia te Moysi mirabiliter manifestas: cur ei jubes, ut depositis calceis inter spinas pungentes, & deserti tribulos spinosos discurrat indefessus? An ut religioso cultu locum, quem habitas, veneraretur devotè? Sic dixére quam plurimi. Sed cur hoc ritu potius quam alio locus ille venerandus proponitur? Difficile absq; dubio hoc videretur pastori, quem ex suo munere nunquâ sistere oportebat. Veneretur ergo locum, sed non tanto labore: nam spinarũ punctionibus pedes Moylis sensibilia, tametsi non magna vulnera paterentur. Quare ergo deponenda sunt calceamenta, res ex loci circumstantia minimè facilis, & maximè laboriosa? Expende vilionem, & exinde colliges haud difficile esse præceptum. Apparuerat Deus in rubo, & inter spinas ejus. Opportunè ergo Deus illi calceos deponere imperat, jejunandi eremus tribulis, & vepribus scateat. Nam si Moyses prius Deum dominantium Dominum inter spinas vidit; tanto excitatus exemplo super eas, veluti super purpuras, aut albicantes rosas alacriter ambularet.

Egregium Gedeonis facinus contra Madianitas pugnantis hujus thematis non contemnendâ adducet confirmationẽ. Trecentis viris strenuus, & invictus dux certamen non dubitat inire cum innumeris Madianitis, non suis viribus fretus, sed Dei promissione armatus. Cumque jam propius ad inimicorum castra accessisset, tubas in manibus, & lagenas vacuas, ac lampades intra eas ferrent sui milites, dixit ad eos Gedeon: *Quodcumque me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fecero festinate.* Judicum 7. n. 17. Ingressus est igitur Gedeon, & trecenti viri cum eo, & clangentes buccinis fregerunt lagenas, hostes viriliter aggrediũtur, & tandem victoriã reportant. Non miror Gedeonem invicto animo solis trecentis viris in hostes irruisse, cùm ei prædixisset Deus ibid. n. 7: *In trecentis viris, qui lamberunt aquas, liberabo vos, & tradã in manus tua Madian.* Quod mirabile est, trecẽtos milites absque metu, & animo constanti impetum in hostes innumeros fecisse. Unde ergo eis tanta fiducia? Fortitudo tanta unde? Nam divina promissio eos latebat, quæ Gedeoni soli facta fuit, ut ex textu liquet. Quomodo ergo tantũ facinus aggrediuntur? S. Nilus lib. Ascetico compendiosam tribuit
S. Nilus. rationem: *Hic autem* (loquitur de Gedeone) *opus commune primus aggreditur.* Quod est dicere, Gedeon trecentorum virorum dux primus hostiũ acies irrupit: quid ergo mirum, si ejus milites inimicorum non timeant phalanges, dum vident ducem viriliter eos adoriri. Res satis ardua erat, trecentos innumeram multitudinem non solum devincere, sed invadere: erat postquã conspexerunt Gedeonem ducem hostes aggredi, haud difficulter eum sunt secuti. Non rethoricis verbis strenuus dux eos ad certamen excitavit, sed sui exempli muta, valdissima tamen eloquentia dicens: *Quodcumque me facere videritis, facite.* Hoc enim modo milites vel majora subirent pericula, vel desperata non recusarent certamina.

128. E contra verò si dux exiguo animo sit, milites magnoperè exanimat. Quanti momenti sit ducis excellentia, & animi magnitudo satis

super-

superque ostendit David Israëlitici populi in pace, & in bello rex per omnia cordatissimus, Scitum est egregium ejus facinus, cum urbs Bethleem occuparetur à Philisthæis. Nescio, an siti oppressus, vel an allectus suavitate aquæ cisternæ, invictus rex illam desiderabat, imo & desiderium explicuit, dicens: *O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethleem juxta portam.* 2. Reg. 23. n. 15. Viri tres fortes Israël sitientis regis audierunt verba, cum magna animi præstantia irruperunt castra Philistinorum, & haurientes aquã de cisterna attulerunt ad David. *At ille noluit bibere, sed libavit eam Domino, &c.* Sed cur prudentissimus rex noluit bibere aquam tam ardenter desideratam? Magno consilio id factum putat Ambrosius Apoleg. 1. in David c. 7. Audi ipsum: *Vicit naturam, ut sitiens non biberet, & exemplum de se præbuit, quo omnis exercitus, sitim tolerare disceret.* Sitiebat rex, & ob hoc aquæ explicuit desiderium. Si David aquam biberet, constaret, siti succubuisse, exindeque exercitus forsan siti oppressus regis exemplo etiam siti succumberet. Noluit ergo desideratam aquam bibere, etiam sitibundus, ut suos instrueret ad sitim tolerandam. Sic namque præsulis actiones subditorum animos excitant, ut quod ab eo fieri conspexerint, alacri animo, etiamsi molestum sit imitari non dubitent.

1. Reg. 23. n. 15.

Ambros.

129. Pugnaverat Saül contra Agag regem Amalec, ipsumque comprehendit vivum, & contra Dei mandatum non interfecit. Propter hoc reprehenditur à Samuële, & regni prædicitur spoliatio. Post multa autem, quæ inter utrumque acta fuerunt, Samuël divinæ justitiæ minister interfecit Agag, & cadaver ejus divisit in partes: *Et in frusta concidit eum.* 1. Regum 15. n. 33. Cajetanus ibidem acutè notavit, scriptorem sacrum quid factum fuerit de frustis hujus regis, tacuisse: *Nihilque dicitur de frustis.* At cur, scriptura locum, in quo Agag frusta fuerint injecta, alto prætermittit silentio? Quia cum Agag regio esset diademate redimitus, & prolapsus fuit in idololatriam, & alia scelera. Æquum ergo fuit, ut nefarij cadaveris frusta ignorarentur: ne si locus in quo essent recondita, signaretur, adhuc mortui, & in frusta discerpti ejus memoria aliorum animos ad similia excitaret. Nam ita efficax est regis exemplar, ut vel vita privatus ad ejus moveat imitationem.

1 Reg. 15 n. 33.

Cajetan.

130. Non deest hujus veritatis alia confirmatio ex D. Ambrosij amœnissimo viridario. Nam expendens lib. de dignitate sacerdotali cap. 6. illa verba Matthæi c. 6. n. 22. *Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit:* hic ait: *id est: si Episcopus, qui lumen promeruerit præesse in corpore, simplicitate est sancta, & innocentia decoratus, omnis Ecclesia splendore luminis radiatur.* Rursus ibidem exponens sequentia verba Matthæi eodem cap. num. 23. *Si autem oculus tuus fuerit nequam; totum corpus tuum tenebrosum erit:* Sic prosequitur: *Id est, si Episcopus, qui videbatur corpori subdito lucem præbere, obnubiletur nequitiæ cæcitate quid cætera facient membra, quibus lux ademta est oculorum? id est: quid secularis factura est multitudo, cum voluptatibus illicitis, & actionibus vetitis, ad similem facinorum voraginem Episcopus multitudinem populi prævocaverit, ut nulli jam, jamque illicitum esse videatur, quod ab Episcopo quasi licitum perpetratur.* Quid illustrius? expende singula, ut prælatorum animos instruas, ut semper bona, mala nunquam perpetrent.

Matth. 6. n. 22.

Ambros.

Ibid. n. 23.

Ambros.

Altè expendit Nazianzenus orat. 39. dæmonis calliditatem, qua Gentes deceperat, ut ipsum tamquam Deum adorarent in plantis, in elementis, in astris, in metallis. Sed sua malitia malè contentus hominibus persuasit, ut Iovem, & Venerem lasciviæ parentes; Matrem injuriarum vindicem, & alios, vitiorum abyssum, Deos venerarentur. Ad quid autem dæmon cultum, quem sibi arroganter desiderabat, aliis exhiberi voluit? Audi Nazianzenum: *Ut peccatum non modo crimine careat, sed etiam divinum censeatur, ad ea videlicet, quæ pro Diis adorantur, defensionis causa confugiens.* Otera, & diabolica calliditas! cultum, quem sibi usurpavit, in alios transtulit, ut scelera divina faciens, ab omnibus committerentur tamquam honesta. Nam qui Iovem, ut Deum adoraret, & eum videret lascivientem, absque dubio putaret, lasciviam esse virtutem. Ad sacra ergo confugit dæmon, ut vitia defenderet, & ut putarentur divina. Nec aliud vult, cum prælatos impellit ad injusta. Quia cum ex munere vitia plectere debeant, & virtutem defendere: cum subditus præsulis actiones intuetur, persuasum sibi habet, eas justas esse. Unde majus nocumentum præstat gubernator, si illicita perpetret, quàm totius pòpuli multitudo: quia ille depravatis actionibus illicitum approbat, & veluti justum prædicat.

131. Nazianz.

132. Hinc videre licet, quam aptè in smaragdo Levi nomen erat scriptum. Levi namque sacerdotum, & prælatorum pater extitit: Rursus smaragdus (ut ex Plinio, Hisidoro, & Abulensi vidimus supra n. 16) tanta gaudet viriditate, ut sibi abjuncta colore viridi inficiat. Meritò ergo sacerdotum tribus in smaragdo scribitur, ut sciant sacerdotes (in quibus omnes præsules admonentur) tanta debere animi puritate pollere, ut omnes ad sui provocent imitationem. Nam præsul est omniũ norma. Ergo si à ratione deviat, populi multitudo ejus vestigia sequens à ratione etiam deviabit. Quia jam, nulli illicitum videbitur, quod à præsule, quasi licitum perpetratur.

ILLATIO CXXXII.

Prodigium est, si paternos mores non imitantur filij.

133. LIbenti animo in præsentiarum boni aut mali exempli prælatorum efficaciam prosequar; ut ad illud exhorter, & ab hoc dominantium, parentumque animos avertam. Quod ut exactius præstem, probandum propono: Prodigium esse, si subditi præsulis, aut filij parentum nõ imitentur mores. Nemini non constat miseranda tragœdia uxoris Loth, quæ cùm oculos ad Sodomam convertere, in salis statuam conversa est. Genes. 19. n. 26. *Respicienſque uxor ejus post se, versa est in statuam salis.* Chrysost hom. 44. ad hunc locum legit: *Facta est columna salis.* Pater Joannes de

Gen. 39. n. 16.

Chrysost.

Pinna vir religione, & doctrina præclarus Ethologia 10.n.5.in c.1. Ecclesiast. asserit, sal Symbolum esse æternitatis, ac proinde præfata verba Geneſis: *Versa est in statuam salis*: sic exponit: *id est in simulachrum sempiternum.* Unde statua illa salis, in quam uxor Loth ob suam inobedientiam conversa est (ut tenet noster Abulens. ad hunc locum) aut quia à recta via animum revocabat (ut docet Lyranus ibidem) secundùm Chrysost. columna erat; vel ut Pinna docet, simulachrum sempiternum. Columna apud antiquos aliquando quid insolitum, & præter mores, & usum hominum designabat. Sic Trajanus pro sepulchro columnam cochlidem intrinsecus gradibus perviam ædificavit, quod imperatorum nulli concessum est, ostendens ejus insolitam excellentiam, teste Eutropio, qui sic de Trajano loquitur: *Solus omnium imperatorum intra urbem sepultus est*: (quam verè hoc dixerit hic auctor, viderint alij) *Ossa ejus collocata in aurea urna in foro, quod ædificavit sibi columna ibi posita cujus altitudo centum quadraginta pedes habet.* Columna ergo aliquid rarum, aut insolitum designabat. His ergo prælibatis liceat inquirere, cur in columnam salis uxor Loth conversa sit? An in hoc aliquid insolitum designatur? Non hoc erit, quia retro respexit: cùm id fœminis satis sit usitatum, quæ non solum retro, sed quocumque oculos convertunt. Quare ergo tanquam aliquid rarum, & inusitatum, in salis columnam infelix illa fœmina convertitur? Quia ea retro aspiciente filiæ ejus, quæ simul cum ipsa Sodomâ exierant, oculos ad civitatem nõ converterunt contemnentes maternum infaustum exemplar. Hoc enim dignũ erat, ut non in salis, sed æris, aut marmoris columna futuris sæculis traderetur, tanquam quid inauditum, insolitum, & præter humanum cursum. Nam sic filij proni sunt ad paternos mores imitandos, ut si aliquando aliquis eos non imitetur, quasi miraculum & prodigium proponatur.

Abulens. Lyra. Eutrop.

134. Dathan, & Abiron principes populi surrexerunt contra Moysem, & Aaron in seditione Core: Et aperiens terra os suum devoravit Core morientibus plurimis, quoniam combussit ignis ducentos quadraginta viros: *Et factum est grande miraculum, ut Core pereunte filij ejus non perirent.* Numer. 26. n. 11. sed quale fuit hoc miraculũ ut ab scriptura grande prædicetur? Si ex eo, quod parente mortuo filij non perierint? Quid mirum, cùm isti paternæ non consenserint seditioni? In quo ergo tanti miraculi consistit magnitudo? Cajetanus ad hunc locum duplicem affert rationem: sed omissa priore, quia ad rem nostram non attinet, his verbis posteriorem adducit: *Altera vero manifestat, filios Corach non fuisse complices patris sui: & propterea non fuisse mortuos cum patre, & familia ejus.* Quod perinde est, ac si dicat: filij Core, tametsi pater eorum ambitione, aut invidia deceptus vexillum levasset contra Moysem, & Aaron, ejus seditioni non consenserunt. En ergo miraculum, & non qualecumque, sed grande. Nam filios paternos mores non imitari, miraculum magnum reputatur. Pereunte Core filios non periisse, hoc est, pœnæ non dedisse causam, quia patris contemplerunt exemplar: insolitum est, & inauditum, & absque dubio magnum miraculum..

Num. 26 n. 11. Cajetan.

Cant. 4. n. 11. celestis sponsus sic sponsæ labia celebrabat: *Favus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua.* Miror sponsum favo sponsæ labia comparasse! Quid favus aureus cum labiis purpureis? Rara, & inaudita videtur hæc comparatio. Quid est in favo, propter quod labiis sponsæ similis peritibeatur? Non ignoro, ita factum, ut labiorum dulcedo exponeretur: nam per illa, dulcia verba, & charitatis plena in aures spõsi mittebat sponsa. Hæc cùm vera judicem, aliam nihilominus, & non vulgarem excellentiam in favo invenio. Ea est: favus apum cura, & labore indefesso construitur, & elaboratur, dulcedine plenus, & amaritudinis expers. Apes (ut ita loquar) favi parentes sunt: attamen favus apum nõ imitatur naturam. Apes namque pungentia sunt animalia, & molestiam maximam inferunt cùm pungunt: favus autem dum gustui inservit, exhibet jucunditatem, & delectationem. En ergo tibi rara excellentia favi, parentes non imitatur. Meritò ergo favo labia sponsæ comparantur ob insignem excellentiam, qua à parentum rigore deviatur. Sic enim parentum mores, & proprietates filiis inseruntur; ut filius eos non imitans, tamquam quid rarum, & excellentissimum habeatur apud omnes. Ob hoc Levi nomen erat incisum in smaragdo: quia sacerdos, qui pater omnium debet esse mores suos in populum transfundit (quemadmodum smaragdus appositis juxta viriditatem communicat) tanta vi, & efficacitate, ut si aliquis eos non imitetur, prodigium judicandum sit.

135. Cant. 4. n. 11.

ILLATIO CXXXIII.

Difficile est, vincere peccandi consuetudinem.

136. MUltum laborat animus cùm ab inveterata non bona consuetudine revocatur; quia mos longo tempore confirmatus vim quodammodo obtinet naturæ. Appositissimo exemplo hoc explicuit Dorotheus Abbas Doctrina 11. *Aliud est enim (ut sæpe dixi) evellere parvam herbam, & tenerum, quæ statim extirpatur, & aliud magnã arborem eradicare.* Ablq; magna difficultate potest quis divinæ gratiæ auxilio adjutus animum revocare ab uno, aut altero peccato: at si per longum tempus allectus falcis illecebris peccandi, habenas ad peccata relaxet, summo labore, ac difficultate maxima à prava peccandi consuetudine revocabitur. Ob hoc Faustus Lirinens. serm. unico dicebat: *Si non statim me pœnituit graviter me fuisse præventum, jam de die in diem libentissimè me rapiet ipsa violentia cõsuetudinis, & impetus passionis, ut jam nec delinquere me intelligam, nec peccare me sentiam. Obscurat, atque obruit intellectũ assiduitas delinquendi.* Hanc difficultatem medendi peccatis usu jam receptis exemplo non contemnendo explicuit Origenes homil. 9. in Numeros: *Iam vero, inquit, si accidat, ut in eodem vulnere, vel in eadem fractura iterum, & sæpius quis vulneretur, frequentiusq; frangatur, quanto hoc pœnæ curari, & quãto potest cruciatibus*

Dorotheus. Faustus Liri. Origen.

bus medicari? Quanto autem tempore si tamen potuerit, ad sanitatem perducitur; & vix aliquando ita curabitur, ut vel debilitatem corporis, vel fœditatem cicatricu effugiat. Transi nunc ab exemplo corporu ad animæ vulnera. Anima quoties peccat, toties Vulneratur. Quid illustrius? Caveamus ergo & peccandi fugiamus consuetudinem, quæ difficulter obliteratur, quia quodammodo transit in naturam.

137. Cœlesti pane, & omne delectamentum habente vescebantur Israëlitæ, hoc est, Manna, & tanto beneficio ingrati cepas, & allia Ægypti desiderabant. Numer. 11. n. 5. *In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porique, & cepe, & allia,* & cap. 21. n. 5. Manna cibum suavissimum contemp-
Num. 11. n. 5. serunt, dicentes: *Anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.* Sed cur Manna tastidiunt tanta suavi re confectum, & cepas, & allia desiderant? Manna, ut dicitur Sapient. 16. n. 20. & 21. continebat omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, & juxta comedentis voluntatem sapiebat, ut explicat August. tom. 2. epist. 118. di-
August. cens: *In primo populo unicuique Manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat.* Si ergo Manna erat cœlestis cibus, & Angelorum panis: quomodo terrestrem, & vilem alimoniam desiderabant Hebræi, Chrysost. homil. 3. de pœnitentia dubio satisfacit, tanti erroris in causa fuisse depravatam consuetudinem, quam habuerunt in
Chrysost. Ægypto. *Manna,* inquit, *comedebant Iudæi, & cepas de Ægypto quærebant consuetudine ducti. Tam adeò turpis est res consuetudo pessima, qua non statim potest abjici nec tempore brevi.* Ita difficile est, turpissimam vincere consuetudinem, quòd quia Hebræi in Ægypto assueti erant rusticis, & vilibus alimoniis, à prava consuetudine ceparū, & alliorum attracti, Manna cibum cœlestem & suavitatem omnem continentem contempserunt. Non potuit delicatissimus cibus pessimum illum usum abolere, ut ad cibos viles non converterent appetitum.

138. Exod. 7. n. 10. *Tulit Aaron virgam coram Pharaone & servis ejus, quæ versa est in colubrum.* In-
Exod. 7. n. 10. quiram: cur hæc virga in serpentē potius, quàm in aliam rem convertatur? Si in fulmen horribile verteretur, contremisceret Pharao, & divinam formidaret justitiam: quare ergo in colubrum transmutatur? Putarem ego cum Augustino in quæst. in Exodum q. 64. ad c. 17. Moysis virgam indistictam prorsus esse ab Aaronis baculo. Sic
August. Augustinus disertis verbis: *Nunc ergo virga Dei dicitur, quæ primum dicta est virga Aaron; postea vero virga Moysi.* De virga Moysis dicitur, Exod.
Exod. 4. n. 3. 4. n. 3. *Projecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.* Ecce, cur in colubrum vertitur potius, quàm in rem aliam: quasi antiquam retinens consuetudinem.

139. Mirabiliter Baldad Suhites Iob. c. 18. n. 8. de
Iob. 18. n. 8. impio sic ait: *Immisit in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat.* Quid est, impium pedes misisse in rete, & in maculis ejus ambulare? D. Greg. l. 14. Moral. c. 5. per rete peccatum consuetudine
Gregor. inveteratum intelligit. Accipe ejus verba: *Qui pedes in rete mittit, non cùm voluerit, ejicit; sic qui in peccatis se dejicit, non mox, ut voluerit, surgit. Et qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulando implicat, & cum expedire ad ambulandum nititur, ne ambulet, obligatur.* Vidisti, passerem incautum misisse pedes in rete? Toto conatu illos educere nititur, sed eō magis se implicat. Non aliter peccator: quo magis in rete ambulat peccati, difficilius se expedit; imo impossibilem reddit libertatem. Quod est dicere: quo magis cōsuetudine depravata peccata repetit, magis se implicat in rete peccatorum; & cùm se ad bona opera expedire nititur, ne se expediat obligatur. Fugiamus ergo tam grave damnum; ne difficile, ne dicam impossibile habeamus remedium. Placet verbis aureis Aurelij hanc illationem coronare. Sic ait Augustinus in sermone Dominicæ 4. adventus:
August. *Nolite, fratres mei, contemnere peccata, in quibus fortè consuetudinem jam fecistis. Omne enim peccatum consuetudinis vilescit, & fit homini quasi nullum sit, obduruit jam, dolorem perdidit, & valde putre est. sed pro mortuo computandum est. Quando aliquid pungitur, & dolet, aut sanum est aut est in illo spes aliqua sanitatis. Quando autem tangitur, pungitur, calcatur, nec dolet, pro mortuo habendum, ac de corpore præcidendum.* Quid pulchrius?

140. Si verum est, quod retulimus num. 117. de smaragdo, non inutilem nostris moribus præstabat doctrinam. Smaragdus ergo contra morbum caducum, & inveteratum plurimum valet. Ergo jure optimo in hac gemma nomen Levi sacerdotum parentis erat sculptum. Quia sacerdos, & præsul peccata consuetudinis inveterata, quæ animæ præparant æternam mortem, curare, & præservare debet.

ILLATIO CXXXIV.

Divina exigitur virtus ad consuetudinem aliquam divincendam.

141. EX prælibatis præcedenti illatione satis superque constat, quanta vi polleat perversa peccandi consuetudo: placet nunc, non expendere ejus efficacitatem, & quàm difficulter eradicetur ab anima (de hoc jam egimus) sed rem hanc altius tractare. Asserimus ergo divinam exigi virtutem ad depravatam consuetudinem relegandā. Nam, ut
Basil. D. Basilius docuit in Ps. 1. *Anima enim morbus, ubi vetustuit jam, mali item exercitatio simul atque occalluit diuturnitate: vix ullam admittit medelam, aut certè immedicabilis fit prorsus.* Si ergo peccatum, quod diuturnitate occalluit, est prorsus immedicabile, & nullam admittit medelam; non immeritò divinam desideramus potentiam ad inveteratam peccandi consuetudinem devincendam.

142. Ut amicum Lazarum revocaret ad vitam, Christus Dominus venerat in Bethaniam: cumque multa cum Martha, & ipsa cum Jesu de fratris infirmitate, & morte egissent, locum sepulchri disquirit Dominus, non quia ignorasset, quem nihil latet, sed occasionem tribuens circumstantibus, ut tantum miraculum conspicerent, & ut oculares testes, negare non possent. Igitur cùm ad locum perveniissent monumenti, & lapis esset suo perpositus, ait Dominus: *Tollite lapidem. Dicit ei*
Ioan. 11. n. 39. *Martha soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine jam*

fatet : quatriduanus est enim. Joan. 11. num. 39. Prætermittere non licet: cur Christus Dominus ad Lazari excitationem, lapidem jussit amoveri; cum posset illo etiam superposito, & ad vitam revocare defunctum, & in conspectu omnium palam manifestare viventem? Rursus inquiro: quare Martha quasi parum fidens, fœtidum, & quatriduanum opponit fratrem? Nam, vel credit Christum posse, eum ad vitam revocare, vel secus? Si primum: quid obstabit, quod quatriduanus sit, vel fœtidus? Si secundum: futilem adduxit rationem. Quia si Christo deesset potentia (quod absit) etiamsi tunc spirasset frater, non posset eum ab inferis resuscitare. Quare ergo Martha eum quatriduanum, & fœtidum proponit? Martha adhuc tenera erat in fide (ut ex ejus cum Christo colloquio num. 21. usque ad 28. constat) & non satis Domini fatebatur omnipotentiam. Proponit ergo sepulturæ tempus, & defunctum horroribus, vermibus, & squalori assuetum, divinam desiderans omnipotentiam ad vim, & efficaciam illius consuetudinis devincendam. Sed quid immoror? Vel ipse Christus per omnia potens, ut tantum patret miraculum, lapidem removeri jubet, in quo vis dura consuetudinis designatur: indicans inveteratam, & diuturnam cōsuetudinem, vel divinæ resistere omnipotentiæ. Patronum tanti cogitatus accipe Augustinum super Joannem serm. 44. de verbis Domini tom. 10. rem hanc subtiliter, & ad mores mirabiliter exponentem: *Moles illa impositæ sepulchro ipsa est vis dura consuetudinis, quæ premitur anima nec resurgere, nec respirare permittitur: dictum est autem quatriduanus est. Revera ad istam consuetudinem, de qua loquor, quarto quodam progressu pervenit anima. Prima est enim quasi titillatio delectationis in corde; secunda consensio: tertia factum: quarta consuetudo.* Expende singula, ex quibus fructus uberrimos in auditorum animis poteris recondere.

Augustin.

143. In horologio regis Achaz hujus veritatis aperta luce inveniemus exemplar. Ezechiæ regi promiserat Isaias non solum vitam, sed usque ad quindecim annorum terminum prolongatam. At rex Prophetæ verbis non firmum præbens assensum (vel quia regibus rarò veritas revelatur; vel quia vitæ desiderio propriæ felicitatis diffidebat: Cordati namque facilius adversis quàm secundis rebus credunt (signum petit, ut veritatis certitudine sit securus. Propheta tunc ei hanc dedit optionem. Vis, quod umbra illius horologij ascendat decem lineis, an ut totidem revertatur? Cui rex respondit 4. Reg. 20. num. 10. *Facile est, umbram crescere: neque hoc volo, ut fiat: sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.* Ex his verbis nō leve dubium exurgit. Nam dubitari nequit, miraculosum esse, umbram illius horologij decem horis, aut decem gradibus ascendere. Quia hoc non est aliud, quàm solis motum regularissimum versus Occasum decem horis accelerare. Cùm ergo hoc esset præter ordinem præscriptum à natura, & rarum, mirabile esset absque dubio: sicut statio solis à Iosuë facta, ut admirabilis prædicatur. Quare ergo putavit Ezechias facilius umbram posse ascendere versus Occasum, quàm retrocedere versus Orientem? Utrumque est contra cursum naturalem solis: ergo æque difficile, Cur ergo rex optione data, tanquam mirabilius elegit, solem versus Orientem retrocedere decem horis, non tamen eas versus Occasum accelerare? Quia solem velocius, quàm assolet, Occasus metas attingere, quamvis velocitas esset præter morem; tamen iter non erat inusitatum, cum quotidie in eo radiorum suorum flammantia imprimat vestigia. Hoc enim non erat valde difficile: & præter usitatum morem, imo contra naturalem cursum flammantem illum repedare apparatum difficilius erat, quia in eo præscripta consuetudo devincebatur. Ergo hoc absque dubio mirabilius fuit. Quia vim consuetudinis devincere, non solum miraculum, sed miraculorum valde mirabile debet prædicari. Audi Glossam ad hunc locum.

4. Reg. 20. n. 10.

Gloss.

Quod rex maluit, quia majorū poterat esse miraculi, si Sol contrarium suo mori cursum ageret, quàm si consueto processu incedens. Inveteratam tot sæculis consuetudinem devincebat Sol cursum repedando. Ergo hoc majus miraculum.

144. Ob hoc David sic divinam deprecabatur pietatem, Psalm. 118. num. 29. *Viam iniquitatis amove à me: & de lege tua miserere mei.* Notari oportet non dixisse David, *Iniquitatem amove à me*, sed *viam iniquitatis*. Quare ergo non tam ab iniquitate, quàm ab ejus via separari postulat? D. Ambros. in præfata verba dubium excitavit, & nodi tribuit elegantem solutionem his verbis: *Et pulchrè viam dixit, iniquitatis, non iniquitatem, eo quod non quasi naturalis iniquitas sit nobis, sed Majorum post peccata currentium sit attrita vestigiis. Meritò, quia vulnus grande, ac vetus est, & diu serpens, perfectioris medicinæ remedia deposcit, obsecrans, ut Domini legitima miseratione curetur.* Ac si diceret Ambrosius: Viam iniquitatis à se amoveri deprecabatur David: quia iniquitatis via peccantium attrita vestigiis, consuetudinem inveteratam peccandi designabat. Peccata enim repetita, & assuefacta viam faciunt iniquitatis; quemadmodum via civitatis est, quæ attrita vestigiis itinerantium ducit ad civitatem. Cupiebat ergo David, vitare peccata, sed præcipuè viam iniquitatis, id est, ut ei via peccatorum occluderetur, ne iterum per illam incedens, inveteratam gigneret consuetudinem. Obindeque addit: *Et de lege tua miserere mei*, id est, *legitima miseratione*. Quasi miseratio legitima, & perfectius medicinæ remedium adhibendum sit, ut vetusta, & inveterata mala eradicentur. Nam sicut esset miraculosum viam, quæ ducit ad aliquam civitatem amovere: ita esset mirabile viam iniquitatis, hoc est, peccandi consuetudinem.

Psal. 118. n. 29.

Ambros.

ILLATIO CXXXV.

Sacerdotalem, & regiam dignitatem devenustat luxuriantis animi vita turpis.

145. CArnis turpido abominabile vitium est: vel ipse, qui peccat libidine allectus, nisi amens sit, aut nimis procax, erubescit, tantum peccatum admisisse. Nec ob aliud vitio dediti

tenebras

tenebras diligunt, lucem fugiunt putantes famam & honorem obtenebrare, si ejus fragilitas esset nota. Hæc in privatis hominibus, & secularibus negotiis irretitis. Quid esset, in sacerdotibus, qui ex proprio munere cœlestibus vacare debent? Quid in Rege, aut Proconsule, cui regni, & civium omnium cura commissa est? Certè (quod absit) si aliquis libidini infeliciter deserviret, turpissimam tantæ dignitati tribueret ignominiam; indignusque tanti culminis haberetur. Nam castitatem servans, sibi imperat, quia carnis reprimit stimulum: castitatem, & pudicitiam violans, aliis imperare erubescet. Ergo indignus est, alios regendi, qui ad carnis illecebras inverecundus libidinis laxat habenas.

146. Confugit David tamquam ad sacram anchoram ad Achimelech Sacerdotem, & præ famis angustia panem, aut alium cibum petiit ab eo; 1. Reg. 21 n. 4. cui respondit Sacerdos: *Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum, si mundi sunt pueri maximè à mulieribus.* 1. Reg. 21. nu. 4. Sed cur Sacerdos non de Davidis, sed puerorum inquirit castimonia? Cajetanus ad hunc locum Cajetan. respondet: *Non interrogat de ipso Davide explicitè, sed de iis, qui cum eo erant, honoris gratia.* At cur de Davide non interrogat honoris gratia, an fuerit custoditus à mulieribus? Quia, ut constat, 1. Regum 15. num. 13. jam David fuerat unctus à Samuële in Regem. Mritò ergo Sacerdos de solis pueris, non de Davide, interrogat, an mundi fuerint à mulieribus, in hoc regiam Davidis dignitatem honorans, cùm nec dubitare ausus fuerit de Regis futuri castitate, ne vel levi dubio obscuraret regium diadema.

147. Audierat Herodes miracula Christi Domini, & in animo suo fixit indubitanter: dicens: *Quem* Marc. 6. n. 16. *ego decollavi Ioannem, hic à mortuis surrexit.* Marci 6. num. 16. Flagitium suum profert Rex impius: at sceleris tacet occasionem. Erras, (ô tyranne!) Nam si Joannes surrexit à mortuis, & ut putas, tot miracula patrat, injustè caput ejus pulcherrimum obtruncasti. Quare ergo si tantum netas narrare non erubescis, aliquam ejus non affers excusationem? Aut cur causam non exhibes, ob quam immane illud flagitium commisisti. Audiant Principes Regni, & in civium notitiam veniat, quam tibi causam dedit Baptista, ut ejus amputares caput, quando tu ipse tantum scelus proprio fateris ore. Cur causam taces? Quia nulla extitit, nisi quòd Joannes Herodi dicebat: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Si namque Herodes, ut suam excusaret culpam, causam proferret in medium, ob quam divini Verbi vocem, & præcursorem occidit, ni à veritate deflecteret, diceret absque dubio, ob id fecisse, quia incestuosum, & nefarium reprehendebat adulterium, in quo ipse seipsum turpem, inhonestum, & corporis voluptatibus maximè deditum accusaret. Voluit ergo Rex impius potius tantum crimen inexcusatum relinquere, quàm excusationem exhibendo, libidinosi animi notâ Chrysol. regiam deturpare majestatem. Expressè Chrysologus sermone 173. pro nobis est his verbis: *Quod decollavit Ioannem dicit, quare decollaverit, tacet: ne potestatem regiam tanti facti confunderet turpitudo.* Sed adhuc difficultas crescit, si verba Chrysologi premamus, & penitiùs consideremus. Ex illis enim manifestè colligitur, Herodem non tacuisse homicidium, subticuisse tamen adulterium, ne tanti facti turpitudo potestatem regiam confunderet. Sed, ô Chrysologe, dormitasse videris! Nam homicidium adulterio præstare videtur in malitia: aut saltem non se excedunt specificè, cùm per utrumque violetur justitia. Ergo si adulterium tacuit tyrannus, ne regiam fœdaret majestatem, non minori dedecore eam macularet homicidium. Quare ergo adulterium tacet, & profert homicidium? Teque mentem Chrysologi: Quia indignius putabat Herodes regiam dignitatem libidinis maculari sordibus, quàm sanguinis innocentis rivulis purpuram iterum tyrannicè tingere. Quamvis enim turpe fuit homicidium, turpius judicabat adulterium, & regio diademate indignius.

148. Lascivа, inhonesta, & turpis Puthipharis uxor castissimi Josephi invasit, sed non vicit castimoniam. Inverecunda, non verbis ambiguis, ut præpoliti decebat uxorem, sed expressis, & inhonestis ne suæ libidinis amitteret opportunitatem petulanter dicebat: *Dormi mecum.* Gen. 39. n. 7. cui, ut refert sacer textus ibidem n. 8. proposuit Joseph non sui animi pudicitiam, ne libidinosæ fœminæ flammam accenderet, sed tot à Domino suo beneficia accepta, ut simul tacitè eam reprehenderet, siquidem ingrata fidem violabat mariti. *Qui nequaquam acquiescens operi nefario* Gen. 39. n. 8. *dixit ad eam, &c.* Divus Ambrosius lib. de Joseph, caput 1. pro illis verbis; *Dixit ad eam*, legit: *Et dixit uxori Domini sui.* Notatu dignum est, sacrum textum lascivam fœminam non appellasse dominam, sed contemptibili voce: *Dixit ad eam*; ac si Hispanè diceremus: *La trasò de ella.* At cur non dicitur domina; sed ut legit Ambrosius, *Vxor Domini sui?* Si domini Joseph erat. Quare ergo dominæ titulo non insignitur? Perbellè Ambrosius: *Rectè uxor domini, non ipsa do-* Ambros. *mina dicitur, qua non potuit extorquere, quod voluit imperare. Nam quomodo domina, quæ dominandi non habet affectum, quæ disciplinam domina non tenebat, quæ se vvulis libidinis incentiva præstabat? Ille dominus, qui amantis non excipit faces; qui lenocinantis vincla non sentit.* Quid pulchrius? Lascivam fœminam non dominam, sed uxorem domini vocavit Ambrosius, imò sacer textus contemptibili voce, siquidem, *la trasò de ella.* Nam quæ lasciviens servo præstabit libidinis incentiva, digna fuit, ut dominæ titulo honorifico privaretur. Solus ergo ille est dominus, qui amantis non excipit faces: hic in seipsum habet imperium. Ergo qui inhonestè, & turpiter vivit, non dominus aliorum existit, etsi dominandi fulgeat dignitate; quia suæ libidinis comprobatur servus.

149. Quanta animi pudicitia clarere debeat, qui dominandi suscipit onus, expressit Paulus 1. ad Timoth. 3. numero 2. dicens: *Oportet ergo* 1. ad Tim. 3. num. 2. *Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed suæ*

Domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Vix inveniri poterit Præsul his omnibus ornatus. Nescio, quid putant, qui tantum onus suscipiunt? Divus Ambrosius libro de dignitate Sacerdotali mirificè omnia hæc expendit, legito, dum vacet. Nunc ad rem nostram
Ambros. expendamus attentè cum Ambrosio illud: *Sua domui bene præpositum.* Quid est, Episcopum bene præesse domui suæ? Audi Antistitem Mediolani: *Domui sua bene præesse potest, qui corporis sui servat castitatem.* Sed adhuc crescit dubium. Nam unde tanta connexio inter dominium, & castitatem, ut putet Ambrosius, illum bene præesse, qui castitatem servat in corpore? Prosequar ejus verba, in quibus latitat cogitatus lepor. *Domui, inquit hoc est corpori suo imperioso jure dominetur, ne subdatur ipse corpori suo, & in desiderio luxuria deditus, in præcipitium demergatur; sed potius filios suos suo castitatis exemplo ad pudicitia regulam doceat.* Si Episcopus, si Præsul, si Sacerdos incontaminatam servet castitatem, & sui corporis habet imperium, sibi imperat: & qui sibi imperare novit castitatem servando, etiam aliis præcipere scientiâ comprehendet. At qui violat castitatem, nec sibi legem imponit, nec aliis jubere audebit. Ergo connexa sunt inter se castitas, & imperium. Ergo qui castitate non fulget, dignus est ab imperio deponi, sicut qui dignitatem deturpat.

150. De smaragdo refertur venerearum rerum esse impatientem, & maximam cum castitate habere amicitiam, ut diximus numero 117. In smaragdo Levi nomen erat incisum; quia Levi Sacerdotum fuit parens: in quo innuebatur Sacerdotes, & Præsules candore castitatis ornari debere. Nam quamvis Sacerdos, & Præsul virtutum omnium ornatu clarere debeat ex munere, præcipuè gemmâ castitatis debet radiare. Hæc enim est, quæ tantam exaltat dignitatem: Econtrà verò libido eam obumbrat, & devenustat.

ILLATIO CXXXVI.

Sacerdotum studium sit, lites, & discordias Reipublicæ sedare, & omnium animos in concordiam redigere.

151. UNiversali charitatis præcepto tenentur omnes lites extinguere, & discordias sedare Reipublicæ: sed præcipuè qui altissimo altaris ministerio inserviunt, & sacerdotali dignitate potiuntur. Nam cùm ipsi mediatores sint inter Deum, & homines, non solùm zizania seminare non debent; sed fidelium corda totis viribus in veram pacem, & charitatem redigere.

152. Ascensurus Christus in Cœlum, promissumque Spiritum Sanctum inde missurus, ut suæ absentiæ Discipulis præberet solatium, ait illis:
Ioan 14. n. 27. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Joannis 14. num. 27. Cajetanus hìc sic exponit: *Non dicit, pacem mando vobis, sed legat testamenti jure, dicendo, pacem relinquo vobis*, Hoc est, pacem tamquam hæreditatem relinquit. At cur pax est Apostolorum hæreditas? Quia Sacerdotum patrimonium est pax. Nam sicut hæres ex bonis testamento legatis familiares, & servos alit; ita Apostoli, quos Christus pacis instituerat hæredes, fideles pacis alimoniâ sustentarent. *Nec moriturus Iesus* (prosequitur Cajetanus,) *Patet Apostolorum reliquit illis agros, domos, aut curam propriæ sepulturæ, sed tantummodo pacem: ac si apertius dixisset; quamvis non agros, & hujusmodi temporalia bona, quamvis nec corpus proprium relinquam vobis, sed resumam illud, pacem tamen relinquo vobis.* Prætiosa hæreditas est pax, siquidem bonorum omnium temporalium supplet defectum, imò ipsius corporis Jesu Christi lenit absentiam (hoc enim denotant illa verba: *quamvis nec corpus proprium relinquam vobis, sed resumam illud.*) In pace enim totius testamenti Christi continetur legatum, imò & hæreditas: hìc dixerat Cajetanus: *Relinquitur tamquam pretiosa hæreditas. Hoc est enim testamentum Iesu.* Ideo ergo Apostoli pacis instituuntur hæredes (in quibus omnes Sacerdotes ad tantam vocantur hæreditatem) ut summo studio, omnique diligentia fidelium animos in mutuam gratiam, & concordiam restituant. Nam licèt omnes fideles hoc præstare teneantur; tamen majori jure, & ex officio Sacerdotes veluti pacis hæredes ad hoc tenentur.

Joannis 12. num. 32. Judæis dixerat Christus 153.
Dominus: *Et ego si exaltatus fuero à terra,* Ioan. 12. n. 32.
omnia trahem ad me ipsum. Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus. Manifestum est, ut communiter hìc Patres exponunt, sermonem esse de exaltatione Domini in Cruce: Unde, in illa prædicit Dominus omnia ad se tracturum: id est (ut explicat August. ad hunc locum) ex omni genere hominum, viles, & nobiles; infantes, & adultos; magnos, & parvos. Hinc liceat inquirere: cur Christus Dominus in Cruce, & non in præsepio, aut in alio loco fidelium animos adunari voluit? In præsepio cùm tenellus jacebat infantulus valde amabilis erat: in Cruce, ut malefactor suspensus (innocentissimus cùm esset) verberum plagis lividus, spinarum aculeis lancinatus, & undequaque despectus. Quare ergo in cruce omnium animos adunare, & sibi sicut membra capiti uniri voluit? Quia (ut inquit Chrysostom. tom. 3. homil. de Cruce, & latrone.) *Pascha nostrum pro* Chrysost.
nobis immolatus est Christus, & immolatus in excelsa Cruce Novum altare constitutum est, quia & sacrificium novum, atque omnibus inopinatum: nam & ipse sacrificium fuerat, & Sacerdos. Sacrificium secundùm carnem, Sacerdos secundum spiritum sanctitatis: Voluit ergo Christus in Cruce, homines & sibi, & inter se adunare; quia in Cruce seipsum immolans, Sacerdotis fungebatur officio: innuens per hoc, Sacerdotum studium fore, lites extinguere, discordias sedare, & omnium animos in veram concordiam restituere.

Nisi me propria fallit cogitatio, propter 154.
hanc causam puto Christum Dominum pendentem in Cruce de Patre fuisse conquestum, cùm dixit, Matthæi 27. num. 46. *Deus meus,* Matt. 27.
Deus meus: ut quid dereliquisti me? Difficilia n. 46.
sunt

sunt verba hæc, & quæ moerorum Patrum torserunt ingenia. Multa apud sacros Expositores
Hilar. invenies. Hilarius in Matthæum hujus clamoris causam Verbi à corpore separationi tribuit. Audi ipsum: *Clamor vero ad Deum, corporis vox est recedentis á se Verbi Dei contestata discidium.* Videbatur corpus vereri Verbi separationem, non quia corpus fuerit separatum à Verbo (nam juxta communem axioma Theologorum: *Quod semel assumpsit, nunquam dimisit.*) Sed quia separandum erat ab anima. In triduo namque dissolutæ fuerunt partes: at quælibet Verbo manfit unita. Divus Ambrosius in cap. 23. Lucæ hoc ex-
Ambros. pressit, dum ait: *Clamavit homo divinitatis separatione moriturus.* Hoc est, clamavit humanitas, quia moritura separanda erat à Divinitate. Certum est enim in triduo non manfisse humanitatem: quia nexus ille, quo corpus & anima Christi Domini inter se vinciebantur, fuit dissolutus: tametsi anima, & corpus ineffabili, & inessabili vinculo unionis hypostaticæ verbo manserint unita. Itaque querela illa aut corporis, ut putavit Hilarius, aut totius humanitatis, ut sensit Ambrosius, fuit absque dubio. Sed ob quam causam, aut corpus conqueritur, aut tota humanitas habebat quærimoniam? Hilarius, & Ambrosius dissidio, &
Tertull. separationi animæ à corpore hanc tribuunt querelam: nam mors est carnis, atque animæ separatio teste Tertulliano libro de anima, cap. 52. *Hoc igitur*, inquit, *opus mortis, separationem carnis atque animæ, sepositis quæstionibus factorum, & fortuitorum, bifariam distixit humanos affectus in ordinariam, & extraordinariam formam.* Est ergo mors discordia inter utramque partem, & animæ, & corporis nexus dissolutio. Querebatur ergo Christus in Cruce pendens, & dele à Patre derelictum clamat; quia prospiciebat imminere jam corporis, & animæ unionis dissolutionem. Quia, ut numero præcedenti ex Chrysostomo notabamus, Christus in ara Crucis non solum victima, sed Sacerdos fuit. Prævidit ergo partium humanitatis suæ discordiam, & separationem doluit; & qui nec verbera patiens, nec clavorum crudelem transfixionem sustinens clamaverat, vocem, & querelam emisit, dicens: *Deus meus, Deus meus, at quid dereliquisti me?* Majorem sentit dolorem propter dissolutionem partium, quàm propter injurias, flagella, & clavos. Nam cùm Sacerdotis fungeretur officio discordiam partium appellavit derelictionem: quia Sacerdotis munus est discordias & lites impedire. Studeamus ergo, qui tanta potimur dignitate, non seminare zizania, sed discordes animos, cruentatas voluntates in veram pacem, & unitatem redigere.

155. Inter smaragdi propria refertur virtus ad sistendum sanguinis fluxum. Non fortuitò in hac gemma Levi nomen, qui Sacerdotum erat pater, erat sculptum; sed ut Sacerdotes discerent, tantam imitari virtutem, & sanguinis effusionem evitarent, relegarent discordias, sedarent lites, omnium animas ad verum consensum, & charitatis vinculum restituentes. Tale debet esse munus Sacerdotum, hæc eorum cura, hoc studium.

ILLATIO CXXXVII.

Magnanimi pectoris virtus in adversis, & secundis rebus stabilis perseverat.

156. NOn est magnanimus, qui rerum immutatur successione: egregio, & excellenti animo præditus, sive à prosperis in adversa deveniat, sive ab adversis in prospera, eodem modo stabilis perseverat. Nisi in abjectum, ac pusillum animum non cadit, mutare aspectum, moresque innovare, cùm ab infima in altiorem evehitur fortunam. Similiter nimis angusti, & enervati animi est, cùm infeliciter dejicitur à solio, roboris pati deliquium. Præstantiam enim animi, & excellentiam æqualitas, & constantia tam in adversis, quàm in secundis rebus maximè commendat.

157. Cùm sanctus, & invictus Job tribus sagittis à diabolo sagittaretur, tolerantiæ, ac fidei scuto se protegens, transiit illibatus. Orbatur bobus, ovibus, & asinis, pueris, camelis, & omni suppellectili, & patienter sustulit orbatur liberis, & ait sacer textus: *Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua.* Iobi 1. num. 20. Sed cur sanctus Iob, qui constanti animo, & æquali vultu bonorũ omnium jacturam audiit; cùm de liberorum nece sit certior, vestimenta scidit? Respondet Origenes lib. 1. in Iob his verbis: *Surrexit animo, surrexit fide, surrexit veritatis studio, surrexit ad prælium, surrexit ad virtutem, surrexit ad officium constantiæ.* Et statim postquam dixisset, Syros nudo pectore ad durum prælium venire, & cum furore, & indignatione contra adversarios currere, prosequitur; *Sic itaque admirabilis Iob conscindens vestimenta sua, atque omnia deponens impedimenta, nudus atque audax steterit in spirituale prælium. Aut adhuc conscidit vestimenta sua, sine mora semetipsum ad ipsas præparans plagas, Ecce inquiens dorsum nudum, ecce corpus detectum. Vos flagellate, ego autem sufferam. Vos verberate, ego autem sustinebo.* Non surrexit Iob audita liberorum interfici nece, ut inimicum fugeret, ejus tela formidans, nec scidit vestimenta pusillo animo desperans: sed ut strenuus, & fortis miles præstanti, & excellenti robore surrexit ad prælium, pectus denudans & inimicum ad certamen provocans. Vel semetipsum ad ipsas præparans plagas, ut animi constantiam ostenderet; siquidem adversitas, & tot æruminarum copia præstantem sui animi fortitudinem minimè labefactare potuerunt. Ostendit ergo Iob animi constantiam subitò à prosperis in adversa mutatus, & immutatus cordis servans æqualitatem. Iob. 1. n. 20. Origen.

158. Olympiodorus in catena Græca ad præfata verba Iob; ideo surrexisse affirmat, & vestimenta concidisse sentit, ut ostenderet præ nimio dolore affici maxima tristitia, & tamen animi constantiam non amisisse. Nam si Iob tot rerum jactura, totque charissimorum liberorum pignoribus orbatus acerbitatem animi, quam (etsi patienter) intus patiebatur, vestium scissione non exprimeret, per omnia insensibilis videretur, quo & suæ patientiæ, & constantiæ

stantiæ multum detraheret. Tristitiæ ergo & molestiæ signa præbuit, ut simul patientiam, & animi cellitudinem commendaret. *Neque enim,* Olymp. ait Olympiodorus, *Victoria quia idcirco potitur, quia non patitur, sed ideo, quia cum patitur, animo perfert invicto.* Si Iob in tantis molestus constitutus, nulla doloris præberet signa, insensibilis videretur, nec certaminis triumpho dignus existeret, siquidem absque dolore pati, non est gloriosum: at magna affici acerbitate, & absque patientiæ jactura viriliter mala sustinere, præstantis, & excelsi est animi. Ideo ergo vestimenta scidit, ut dolorem ostendens, animi celsitudinem declararet, invictus existens inter prospera, & adversa. Hæc enim est fortis, & magnanimi conditio, æquo animo, rerum non immutari vicissitudine.

159. Placet, subtiliori calamo rem hanc illustrare. Ioan 3. n. 14. *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.* Joannis 3. nu. 14. Sed in quonam Christus Dominus in Cruce pendens æneo serpenti est assimilatus; In Cruce Christus prædicatur Dei Filius à Centurione. Matthæi 27. num. 54. In Cruce tamquam è solio excelso Rex annunciatur ibidem numero 37. Quomodo ergo, aut in quo, qui tanta fulget majestate æneo serpenti assimilari potuit? Isaias Abbas oratione 25. expendens quanta pro nobis Isaias Abbas. Christus pertulit, sic respondet: *Qui propter nos hæc omnia passus est, neque tamen immutatus est, neque ira commotus in eos, à quibus tot injuriis, & contumeliis, afficiebatur, nihil respondens, sed ad ænei serpentis similitudinem immobilis manens.* Sed adhuc urget dubium. Quid interest, quod Christus in cruce pendens nec immutatus sit, nec commotus, & velut æneus immobilis permaneret; ut inter tot glorias, quas acquisivit in ligno, æneo serpenti similis perhibeatur? Dicerè: quia sicut æneus ille coluber in deserto percussos ab ignitis serpentibus sanabat, ut constat Numerorum 21. num. 9. Ita pius Dominus ab ignito, & callido illo serpente peccatorum morbibus mortiferè vulneratos liberavit. Sit ita. Sed ad rem respondeo. Ideo ergo inter crucis glorias æneo serpenti comparatur; quia æquo animo, constantique robore probra, spinas, clavos, & injurias tolerabat, ac si æneus esset. Hispanè diceremus: *Estuvo tan sufrido, como si fuera de bronze.* Id explicuit Isaïas citatus: *Ad ænei serpentis similitudinem immobilis manens.* Tanti Christus fecit animi constantiam, tanti virtutis fortitudinem, ut quando in Cruce Deus credebatur, & Iudæorum comprobabatur Rex, voluerit æneo assimilari serpenti, ut animi constantiam commendaret.

160. Singulari studio, & benevolentia respexit Deus Josephum filium Jacob, siquidem, quod nulli fratrum ejus concesserat, duarum tribuum Ephraïm, & manasses meruit parens vocari. Gen. 41. n. 50. & cap. 46. n. 20. & c. 48. n. 5. Sed cur Jacob filio Joseph, Deo ita disponente, tantam contulit excellentiam exclusis aliis filiis, qui solùm unius tribus parentes fuerunt appellati? Forsan ob eximium candorem castitatis. Sed Hieronymum audi epistola 9. ad Salvinam de virginitate servanda, c. 2. sic loquentem: *Ioseph, qui in egestate, & in divitiis dedit experimenta virtutum, qui & servus, & dominus docuit animæ* Hieron. *libertatem, nonne post Pharaonem regiis ornatus insignibus, sic Deo carus fuit, ut super omnes Patriarchas duarum tribuum pater fieret.* Joseph animi constantia, & fortitudine omnibus fratribus anteibat, æqualique animo in egestate, & in divitiis; servus, & dominus dedit experimenta virtutum, & docuit animi libertatem non immutatus in prosperis, & adversis. Meritò ergo, qui tanta potiebatur fortitudine cæteris antefertur germanis, ut ipse solus pater, & caput duarum tribuum constitueretur, & in Ægypto post Pharaonem regiis ornaretur insignibus, & non solum Ægyptiis, verum & fratribus imperaret. Nam qui tanto pollebat robore, tamque constanter inter adversa, & prospera se gessit, jure optimo tantam excellentiam fuit consecutus.

Smaragdi perpetuo contumaciq; virenti fulgore semper irridiant: sive sint in tenebris, sive in luce, sive projiciantur in ignem semper splendidi, semper fulgentes & immutati manent, & in eis aliquid sculpere ferè est impossibile, ut supra num. 117. diximus, cùm eorum proprietates notabamus. Insuper in smaragdo Rationalis incisum erat nomen Levi Sacerdotum parentis, ut eos instrueret, & Præsules, & Nobiles, in hisque omnium hominum genera, quanta constantia, & animi æqualitate se debeant gerere sive in ignem adversitatum, & tribulationum projiciantur, sive luce prosperitatis splendeant, ita ut in eis nihil sculpere sit possibile. Qui enim secundis rebus immutatur, aut adversis animi patitur deliquiũ, à magnanimitate discedit: at quem rerum varietas, & successio non elidit, magnanimus, fortis, dignus summis honoribus prædicatur. 161.

ILLATIO CXXXVIII.

Subditorum crimina Præsuli imputantur.

SÆpe in præcedentibus observavimus, quantis periculis sint obnoxij, qui aliorum tenent gubernaculum; nunc, quæ damna sustineant Præsules, placet expendere: si subditi, quorum curam gerunt, in peccata miserabiliter declinent, & eos à vitiorum via in salutarem tramitem virtutis non reducant. Eleganter hoc explicuit Salvianus Massilienses lib. 7. de Providentia. *Potes-* Salvian. *tas quippe magna,* inquit, *& potentissima, qua inhibere scelus maximum potest, quasi probat, debere fieri, si sciens patitur, perpetrari. In cujus enim manu est, ut prohibeat, jubet, si non prohibet admitti.* Subditorum ergo crimina, cùm minime latent Præsulem, si ea non inhibeat, approbare videtur: quare meritò ejus imputantur incuriæ. 162.

Sub mari illo fusili, quod fecerat Salomon, duodecim erant boves ænei 3. Regum 7. à numero 23. *Fecit quoque mare fusile.... & stabat* 3. Reg. 7. *super duodecim boves.* Hoc vas propter ejus ca- n. 23. pacitatem appellatum fuit mare more Hebraïco: nam Hebræi congregationem aquarum mare appellant, ut notat noster Tostatus ad hunc locum. Sanctus Nilus libro Ascætico, per boves, super quos pelvis firmabatur, Præsules 163.

in

intelligit, in quorum humeris onus subditorum
Nilus. conquiescit. *Boves autem sub pelvi declarant eos, qui subeunt onus ejusmodi* (intelligit gubernandi, aut docendi,) *nihil respuere, aut aversari debere, sed & onera, & sordes inferiorum perferre.* Quod puto, non absque mysterio factum. Nam in illo vase Sacerdotes lavabant manus, & pedes, ut dignè sacrificia ad expiationem populi offerrent, in quo ostendebatur, Sacerdotes sordes contraxisse ex peccatis subditorum, quia populares non lavabantur, quando pro eis offerebantur sacrificia, sed solus Sacerdos. Insuper sordes in vase illo manebant. Denotavit ergo Salomon maculas illas, quæ derelictæ fuerant in vase, cui substernebantur boves, (in quibus Præsules, & Antistites signabantur) super istos cadere, eosdemque inficere. Nam cùm crimina subditos maculant, etiam Prælatos inficiunt. Audi sanctum Nilum: *Qui enim aliorum actiones puras est effecturus, ni quin aliquam ipse sordem contrahat, vix fieri potest. Siquidem & pelvis emundans eorum, qui lavantur manum, sordes illorum suscipit.* Tanta cura, tantoque conatu Sacerdos, aut Præsul tenetur subditorum crimina inhibere, ut istorum scelera, si non prohibet, videatur admittere. Quapropter, ut Præsules ad magnam curam subditorum excitaret Salomon, mare illud æneum ob oculos proposuit, super duodecim boves requiescens, in quo sordes, & maculæ populi servabantur, ut advertant Antistites, quod si in populo ob suam incuriam scelera committuntur, super ipsos sunt imponenda.

164. Bis de monte, in quo Moyses cum Deo sermonem familiariter habuerat sicut solet amicus cum amico descendit. De primo descensu sic ait
Exod. 32. n. 15. sacer textus, Exod. 32. num. 15. *Et reversus est Moyses de monte portans duas Tabulas testimonij in manu sua scriptas ex utraque parte, & factas opere Domini.* Gloriosior fuit secundus descensus, siquidem tanta radiorum lucis copia ex Moysis facie oriebatur, ut vix ad eum aspicere auderent
Exod 34 n. 29. Israëlitæ. Exod. 34. nu. 29. *Cumque descenderet Moyses de Monte Sinai tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.* Vel ut ex Hebræo legitur: *Non cognovit, quod resplenduisset cutis faciei ejus*: Septuaginta: *Moyses non sciebat, quia*
Hebræ. Septuag. *glorificatus est aspectus cutis faciei ejus.* Chaldæus:
Chald. *Moyses autem nesciebat, quod multiplicatus esset splendor gloriæ vultus sui.* Abulensis in hæc verba quæstione vigesima-quinta quærit: cur facies Moysis in primo descensu non splenduit, sicut in secundo? Nam si ex consortio sermonis Dei facies ejus resplenduit, cùm secundò descenderet de monte; etiam cùm primum ascendit, cum Deo familiariter fuerat conversatus. Quare ergo in secundo descensu vultus ejus glorificatus appariuit, & non in primo? Respondet noster To-
Abulens. status in fine quæstionis relatæ: *In prima vice cùm Moyses descendit de monte Deus erat iratus populo, quia coluerat vitulum, & tunc actualiter colebant: ergo non debuit eos tunc honorare, sed potiùs pœnis afficere. In secunda autem vice erat Deus reconciliatus populo precibus Moysi, ut patet in isto capite, & præcedenti, & Deuteronomij 9. capitulo. Ergo in secunda vice dare debuit hunc honorem, ut faceret Principem eorum radiis resulgentem.* Ex mente ergo Tostati in primo descensu vultus Moysis non resplenduit, quia populus nefarium illud scelus commiserat, vitulo aureo tribuens cultum. In secundo autem descensu, jam populus Moysis precibus Deo fuerat reconciliatus: unde Moysis aspectus glorificatus fuit. Quid habuit populi crimen, ut à Moyse lucem auferret; & quid populi pœnitentia, & cum Deo reconciliatio, ut Moysis aspectum redderet resulgentem? Quia Moysi tamquam duci populi illius cura fuerat commissa, & quamvis non incuriâ Moysis, (nam jubente Deo in montem ascenderat) populus tantum flagitium commiserat; tamen quia Præsul erat privatur fulgoribus radiorum, non quia existeret culpabilis, sed ob hoc quod populi idolo cultum conferentis gerebat Ducatum. Nam sic subditorum crimina Præsulem inficiunt, ut etiam quando absque ejus incuria perpetrantur, ei videantur imputari.

Semel in anno, ut constat Levitici 16. n. 34. 165.
orabat Sacerdos intra sanctuarium pro expiatione peccatorum totius populi: & quando ingrediebatur, ut ex eodem cap. liquet, num. 12. & 13. periculum mortis ei imminebat, quam ob causam jussit illi Deus, ut sumeret thuribulum de pronis altaris impletum: *Ut positis super ignem* Levitic. 16. n. 13. *aromatibus, nebulâ eorum, & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur.* Sed quid est, quod quamvis Sacerdotes quotidie thymiamata offerrent in altari, eis non imminebat mortis discrimen, & quando Sacerdos semel in anno ingrediebatur in sancta, indiget aromatum vaporibus obumbrari, ut non moriatur? An quia indignè ministrabat? Non ob hoc, cùm à Deo sic esset statutum, cùm tamen alio tempore non liceret ingredi. Propter quid ergo mortis periculum imminet Sacerdoti? Acutè satis Caje-
Cajetan. tanus ad caput primum Lucæ: *In quotidiano enim usu*, inquit, *Sacerdotes adolentes thymiamata non ingrediebantur in velum absolutè, sed in primam partem templi, & ideo non imminebat eis timor moriendi. Sed in festo expiationis ingrediebatur summus Sacerdos in templum absolutè ad expiandum totum templum ab iniquitatibus filiorum Israël, & propterea imminebat ei periculum mortis.* Quod est dicere: quia in die expiationis orabat Sacerdos pro peccatis filiorum Israel, quorum cura ei fuerat commissa; ideo ei periculum mortis imminebat. Nam licèt Sacerdos peccatis eorum non consensisset, si tamen essent peccata in populo, ipsi quoddammodo attribuebantur, & ideo indigebat vaporibus aromatum obumbrari, ne forte è vita decederet propter crimina subditorum. Hoc enim est formidabile onus dominantium: hoc Prælatorum periculum.

Ob hanc rationem nomen Levi in smaragdo 166.
erat scriptum: quia, (ut supra numero 117. diximus;) hæc gemma visum acuit; in quo Sacerdotes, & Præsules instruuntur, ut summo studio subditorum vitas debeant speculari, & scrutari visu acutissimo, ut si in aliquo à recto tramite discesserint, in veram frugem convertantur.

tentur. Ob hanc etiam causam, permulti smaragdo tribuunt, (ut ibidem prænotavimus) verba tribuere persuasoria. Si hoc verum esset (absit omnis superstitio) debent Prælati efficacibus, & persuasoriis verbis, quos vitiorum catenis invenerint compeditos, expedire, à peccatis avertere; & in viam salutarem dirigere; ne subditorum crimina Rectoribus imputentur.

ILLATIO CXXXIX.

Divinus sermo magno terrore dæmones afficit, & fugat.

167. FOrtis est sermo Dei, vivus & efficax, usque ad divisionem animæ pertingit, teste Apostolo ad Hebræos 4. num. 12. Hic dæmones terret, ac fugat. Juda Duce, & diaboli instinctu nefarij milites missi à Principibus Sacerdotum comprehenderunt Jesum, & quem cœli capere non possint, manibus tenetur sacrilegis. Tunc Matt. 26. n. 55. patientissimus Dominus ait ad eos: *Quotidie apud vos sedebam docens in Templo, & non me tenuistis.* Matthæi 26. num. 55. & apud Joannem cap. 8. num. 20. Cùm Dominus severè Scribas, & Pharisæos increpasset, nemo apprehendit eum: Ioan. 8. n. 20. *Hæc verba locutus est Iesus in gazophilacio, docens in Templo, & nemo apprehendit eum.* Sed, cur, si depravatus Scribarum, & Pharisæorum animus totis viribus cupiebat Christum è medio tollere; cùm quotidie in Templo frequentem haberent oportunitatem non sunt ausi comprehendere: & & in horto audacter invadunt, & sacrilegè ligant, & tandem comprehensum in domum Caïphæ ducunt? Ubi est, dæmon, tua calliditas; ubi tua fortitudo? Animos eorum inducis, ut Christum capiant, & ad hoc vires præstas: sed in templo non audes, quod in horto perficis. Quid times in templo; & cur non formidas in horto? Proculdubio dæmon divino sermone fuit perterritus in templo, & ideo ibi exequi non est ausus, quod in horto perfecit. In templo docebat Jesus, & verba proferebat salutaria; in horto autem tacebat. En tibi causam, ob quam dæmon ab eo fugit in templo, & eum in horto non formidat. Adest Origenes homilia 18. in Joan. dum ait: Origen. *Valentiora enim erant verba ejus, his, qui eum apprehendere desiderabant. Ideo si loquitur, non tenetur? si tacet, tunc tenetur. Denique dum Pilatus eum inquirit, dum flagris cædit, tacet; nisi enim taceret, in crucem ex infirmitate sublatus non esset, quandoque infirmitas non inest in eis, quibus verbum loquitur.*

168. Hanc divini sermonis efficaciam satis explicuit ipse vitæ Dominus cum jam proximus morti in solitudinem recessisset Gathsemani; illucque perfidus ille Discipulus cohortem militum duceret, ut innocentissimum comprehenderent Magistrum. Quem quærant, interrogavit Jesus: cumque Jesum Nazarenum respondissent: statim Ioan. 18. n. 6. dixit Jesus: *Ego sum. Ut ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Joan. 18. num. 6. vix Christus Dominus verbum protulit, cùm ejus hostes metu perterriti cecidérunt in terram. Sed quid est, quod armatorum militum frangit animos: & quomodo qui armorum præsidio erant accincti tam subitò animo cadunt? D. Ambr. in c. 22. Lucæ divini serm. robori hanc victoriam tribuit: dicens: *Locutus est, & ceciderunt retrorsum. Ioan. 18. Quo mihi legiones Angelorum? Vox Domini sola plus terret. Hanc ille ad demonstrandum divina Majestatis indicium, qui in pectore Christi recumbebat elegit.* Suo sermone munitus Dominus plus dæmones, & ejus milites terruit, quàm si legiones Angelorum cõvocasset. Domini vox sufficit, ut ponat antiquum hostem, & ejus asseclas Judæos scabellum pedum ejus. Ideo ergo si loquitur non tenetur, comprehenditur si tacet. Vox ergo Domini dæmonem fugat, & ejus milites prosternit. Ambros.

169. In singulare certamen animosus David, non suis viribus, sed divina misericordia fretus paratur contra Goliath Philistinorum Ducem, qui quotidie exprobrabat, & terrebat exercitum Regis Saül. Arroganter Philisthæus illudebat David, & despiciebat eum. At Deus, qui semper superbos dejicit, & humiles exaltat tantam animi fortitudinem Pastori infudit, ut primo lapide Gigantem prosterneret, & tandem prævalens interficeret. 1. Regum 17. numero 49. *Tulitque unum* 1. Reg. 17 n. 49. *lapidem, & funda jecit, & circumducens percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem suam super terram.* Dubium, quod hîc se offert est: quomodo David funda & quinque lapidibus, quos tulerat de torrente, ausus est cum hoste lorica armato, galea protecto, ense præcincto, & statura procero certamen inire? Divus Ambrosius in cap. 6. Apocalypsis nodum solvit. Per quinque lapides quinque libros Moysis intelligit, per David Christũ, & per Goliath diabolum: & prosequitur, *Et sicut* Ambros. *David funda lapidem jecit, & Goliam interfecit: ita Dominus noster Iesus Christus lingua sancta Scripturæ testimonia pertulit, & diabolum superavit.* Ideo David quinque lapidibus, & funda non dubitat cum Golia inire certamen, quia lapides quinque sacram Scripturam designabant, & funda linguam divinum Verbum annuntiantem præferebat. Quid ergo mirum, quod diabolus superetur in Golia præfiguratus? Nam quid magis deterret, & exterminat diabolum, quàm divinum eloquium? Propter hoc Christus Dominus, cùm à dæmone in deserto impetitur, noluit sua potentia uti, ut callidissimum, & audacissimum hostem superaret; sed sacri eloquij testimoniis munitus eum fugavit. Sic Ambrosius loco relato: *Salvator noster scientiam quinque librorum* Ambros. *æqualiter possedit, sed ex uno, id est, Deuteronomij, tria testimonia assumpsit, ex quibus tres tentationes diaboli devicit.* Nulla armatura fortior, quàm sacrum eloquium ad dæmonem effugandum, & devincendum.

170. Smaragdus (ut illatione præmissa, n. 166. notabamus) verba persuasoria præbet: insuper, (si multis credimus) fugat dæmones, & phantasticas illusiones. Si hoc esset verum, non inutilem nostri thematis confirmationem præberet. Nam cùm in hac gemma Levi nomen Sacerdotum parentis esset sculptum, denotabat,

bat, verbo Sacerdotum, divinam doctrinam annuntiantium, persuadere fidelibus, à vitiis faciem avertere, & virtutem indefesso animo colere. Hoc si præstiterint ministri Altaris absque dubio dæmones procul relegabunt. Quia nihil magis eos exterminat, quàm divini eloquij pronuntiatio.

ILLATIO CXL.

Tam tener, & delicatus est virginitatis flos, ut vel tenui libidinis afflatu ejus candor marcescat.

171. FRequenter à Sanctis Patribus candor virginitatis cognomento floris appellatur. Sic Divus Cyprianus, Divus Gregorius, & alij. Sed quid floris fragilitas cum constantia virginitatis? Si è cœlo accersivit, ut vocaretur in terris: cur flori comparanda est, quæ in cœlis habuit incunabula? Quia virginitas, vel cœlestis est flos, vel terræ stella. Sed ad rem respondeo: quia sicut flos æstivo calore deperit, sic virginitatis puritas, quæ flos est, vel tenui libidinosi ardoris flatu marcescit.

172. Invaditur, non vincitur ab adultera Josephi castitas: quia impollutus juvenis libidinis tela retundit, & frangit: instat lasciva, & adinventa opportunitate vi eum provocat ad luxuriam: fugit Joseph, quem ut teneret, pallium apprehendit fœmina: *Qui relicto pallio egressus est foras.* Genes. 39. numero 12. At cur Joseph vestem reliquit, quæ testis posset esse adulterij, & adulteræ crimen operire. Gilbertus Cistercienſis in supplemento operum Divi Bernardi sermone 45. in Cantic. reddit hanc rationem: *Mundi ornamenta velut magna onera fugit Joseph sentiens fomitem.* Sed adhuc instо: In quo Joseph aliàs castissimus, ex eo quod adultera pallium ejus apprehenderet, poterat luxuriantis affectum sentire, aut experire fomitem? Quid aliud esset, si Joseph consentiret tentamentis, aut serviret impudicitiæ? Castitate assuetus non facilè immutaretur à lascivæ fœminæ contactu præsertim remoto per vestis apprehensionem: quomodo ergo asserit Gilbertus, ideò pallium reliquisse Josephum: quia sentiebat fomitem adulterantis fœminæ? Quàm bellè. Quia Joseph tunc non solùm castus, sed & virgo erat. Vestem ergo à fœmina inhonesta attactam dimisit, putans jam infectam veneno luxuriæ, ac proinde virgini non aptam. Quoniam cùm virginitas, pulcher, & tener sit flos, veretur, vel remotum, & longè dissitum luxuriantis animi contactum, pati non sustinens, vel in filiis vestium minimam lasciviæ fœminæ tactionem. Ac si Hispanè diceremus: *No ha de llegar cosa deshonesta aun al pelo de la ropa de quien es virgen, tan escrupulosa es esta virtud.* Meritò ergo Joseph pallium dimisit à lasciva fœmina attactum, judicans indecens esse amictum ad virginem ornandum, qui ab inhonesta fuerat attactus.

Gen. 39. n. 12.

Gilbert.

173. Supra montem Sion viderat Ioannes centum quadraginta quatuor millia habentes nomen Agni, & nomen Patris ejus in frontibus suis, canentes ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & insuper explicans, quinam essent isti quadraginta quatuor millia, sic ait: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt*, Apocalypsis 14. numero 4. Apoc. 14 n. 4. Tertullianus de resurrectione carnis, capite vigesimo septimo: sic legit: *Hi sunt, qui vestimenta sua non coinquinaverunt cum mulieribus, virgines scilicet significans.* Præter rem primo aspectu videtur versio Tertulliani. Nam, quid habet, non coinquinari cum mulieribus, cum hoc quod est, non maculare vestimenta sua cum illis? Si virgines sunt hi, scitum est, à mulieribus abstinuisse: at ex eo quod virgines essent, non coinquinasse vestes suas cum mulieribus, non videtur rectè intulisse Tertullianus. Sed quàm profundè, si attendas virginitatis conditionem. Flos tenerrimus est virginitas, mollis, & delicatus, quolibetque libidinis flatu marcescit. Meritò ergo Septimius, ut hujus pulcherrimi floris explicaret naturam, non solùm virgines à mulierum concubitu proposuit immunes, sed etiam vestes earum tanto candore micare, ut in eis nullam libidinis maculam admitterent. Quia virginitatis stola ita albicare debet, ut qui puritatis flore candescit, nec in vestibus aliquid impurum permittat. Tertulliano succedat Hieronymus epistola octava ad Demetriadem, capite quinto: meo videri apertè nostrum cogitatum confirmans: *Sponsus*, inquit, *pascitur inter lilia, & inter eos, qui vestimenta sua non coinquinaverunt: Virgines enim permanserunt, audieruntque præceptum: candida sint semper vestimenta tua, & quasi author virginitatis, & princeps loquitur confidenter: Ego flos campi, & lilium convallium.* Flos est ipse author virginitatis: lilia sunt virgines: flos est etiam ipsa virginitas. Meritò ergo exigitur, ut qui virginitatem colit, non solum à carnis illecebris abstineat, sed ut toto animo caveat, ne vestimenta maculet carnis fœditate.

Tertull.

Hieron.

174. Ad hæc. Ita tenuis aura libidinis integritatem lædit, ut vel futuri sponsi visus eam videatur deprædari. Viderat eminùs Rebecca futurum sponsum Isaac, quem antea nusquam viderat: Et ait sacer textus Geneſis vigesimo quarto, numero sexagesimo quinto: *At illa tollens cito pallium suum, operuit se.* Percontari liceat: cur tanta cura, & celeritate viso eminùs futuro sponso Rebecca vultum operit; cum hilari, & serena facie ipsum deberet suscipere? An quia ipsum contempsit, vel cum eo sponsari recusabat? Neutiquam. Quare ergo festinanter se operit Rebecca? Et cur cum tanta celeritate negat aspectum, cui tradiderat voluntatem? Tertullianus libro de velandis virginibus, capite undecimo, respondit his verbis: *Desponsata quidem habent exemplum Rebeccæ, quæ tum ad sponsum ignotum adhuc ignota perduceretur, simul ac ipsum cognovit esse quem de longinquo perspexerat, non sustinuit dextera collusiva*

Gen. 24. n. 65.

Tertull.

lustrationem, nec oſculi congreſſionem, nec ſalutationis communicationem, ſed confeſſa, quod ſenſerat, id eſt, ſpiritu nuptam, negavit virginitatem velata. Eminùs viderat futurum ſponſum Rebecca, cum quo nullum fecerat verbum, & tamen ex eo, quod illum viderat, velavit ſe, confeſſa, quod ſpiritu nupta amiſit virginitatem. In præſentiarum notandum judico, quod in ſententia Tertulliani, ut ex ejus verbis apertè conſtat, velamen non virginibus, ſed nuptis erat ornatus: quamvis aliis in locis ſenſerit. (Ut eruditè probat Joannes Sopranius digreſſione prima, §. ſexto,) velamen innuptis, & virginibus proprium fuiſſe. Sed redeamus ad verba Tertulliani, & mentem ejus exponamus. Velamine, ait, confeſſam fuiſſe Rebeccam, & ſpiritu nuptam, & virginitate ſpoliatam. Sed cur, quæſo, hoc in mentem venit Rebeccæ? Virgo enim erat honeſtiſſima: hoc denotat ſacer textus cùm de ea ait ibidem, numero decimo ſexto: *Virgo pulcherrima, & incognita viro.* Quod non eſt vulgare virginis encomium, cùm pulcherrima ſit, viris eſſe incognitam. Quî ergo fieri potuit, ut ſervatam (ſuo videri,) virginitatem amiſiſſet? Non aliunde, quam eo quod eminùs ſponſum inſpexiſſet futurum. Nam, ut opitimè idem Tertullianus: *Vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quàm ſeipſam, etiam fœminarum oculos pati non vult.* Si ergo virginitas fœminarum oculos pati non ſuſtinet: quid mirum, ſi ad futuri ſponſi conſpectum feſtinanter marceſcat. Eſt enim flos pulcherrimus, viola candida, & tenera, quæ vel minima concupiſcentiæ aura flacceſcit. Tertul.

175. Smaragdus (ut numero centeſimo decimo ſeptimo prænotavimus ſupra,) caſtitatis eſt amiciſſimus, & virginitatis ſymbolum: Quare ſiquis in patranda re venerea hanc gemmam attingat, eam ſponte frangit, cùm tamen aliàs ad ſculpendum ſit duriſſima. Sed ſolo attactu patrantis rem veneream ſponte frangitur? Quia virginitatis eſt ſymbolum. Virginalis enim pudor, etſi cœlos tranſcendat, vel tactu impuro marceſcit. Et quid dicam tactu? Subtili viſu animi impuri evaneſcit, & perit.

ILLATIO CXLI.

Mira inter Euchariſtiam, & caſtitatem concordia.

176. IPſa inſtitutio ineffabilis Sacramenti Euchariſtiæ noſtri thematis præbet apertam confirmationem. Corpus, & ſanguinem ſuum nobis Chriſtus confert in hoc altiſſimo Sacramento. Sic enim ait Joan. 6. numero 55. *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Sed cur carnem, & ſanguinem ex vi verborum, non autem animam, divinitatem, aut hypoſtaſim, niſi per concomitantiam nobis dedit in Euchariſtia? Reſpondet Auguſtinus in Pſalm. 98. *De carne Mariæ carnem accepit, & ipſam carnem nobis manducandum dedit.* Et ſermone de aſſumptione Virginis, cap. 5. *Caro Chriſti, caro eſt Mariæ.* Et ſtatim: *Caro Chriſti, quamvis gloriâ reſurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen manſit, quæ ſuſcepta eſt in Maria.* Euſeb. Emiſſen. homilia 1. de nativitate Domini, ait: *Sanguinem quem etiam pro matre obtulit, de ſanguine matris accepit.* Sed rurſus inquiro, cur in Euchariſtia ex vi verborum corpus, & ſanguinem, quæ Mariæ ſanctiſſimæ fuerunt pignora, Chriſtus contulit? Ut oſtenderet, quanta ſit connectio inter Euchariſtiam, & virginitatem. Ex matre virgine corpus, & ſanguinem aſſumpſit: & quia ex matre virgine, hæc nobis contulit, ut ad virginitatem, & caſtitatem alliciat. Joan. 6. n. 55. Auguſt. Euſeb. Emiſ.

177. In ſepulchro novo Chriſti Domini corpus ſepelitur. Lucæ 23. num. 53. *Et poſuit eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.* Sed cur Dominus in monumento, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat ſepelitur? Divus Hieronymus lib. 1. adverſus Jovinianum, cap. 17. explicans verba illa Cantic. 4. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, fons ſignatus,* ſic ait: *Quod clauſum eſt, atque ſignatum ſimilitudinem habet matris domini, matris & virginis. Unde, & in ſepulchro Salvatoris novo, quod in petra puriſſima fuerat exciſum, nec ante, nec poſtea quiſquam poſitus eſt.* In ſepulchro novo in quo nec poſtea quiſquam poſitus eſt, ſepelitur corpus Domini, ut exinde conſtet, ſepulchrum illud fuiſſe virginem. Adhuc inſto: cur ſepulchrum eſt virgo in quo deponitur corpus Domini? Quia ad recipiendum ſacroſanctum illud corpus exigitur virginitas, vel ſaltem caſtitas. Ex Matre Virgine natus fuit Dominus; in ſepulchro Virgine ſepelitur; corpus, & ſanguinem Virginem confert in Euchariſtia: ergo virgines, & caſtos deſiderat ſuſcipientes. Luc. 23. num. 53. Hieron.

178. Inter alios ritus, quos Deus præcepit ſervandos filiis Iſraël, cùm agnum Paſchale erant comeſturi, legimus Exodi 12. num. 11. *Renes veſtros accingatis.* At cur agnum comedentes circa renes ſunt præcingendi? Divus Ambroſius libro de Paradiſo, cap. 3. reſpondet, his verbis, *Lex data eſt Iſraëlitis, cùm eſſent in Ægypto conſtituti, ut ex Ægypto recederent, & ſuccincti lumbos ederent agnum, quod inſigne eſt temperantiæ. Caſtos enim & ſanctificatos oportet Domini Paſcha celebrare.* Si adhuc delideres: Cur à caſtis Paſcha eſt celebrandum? In promptu eſt ſolutio: quia agnus ineffabile Euchariſtiæ Sacramentum præfiguravit, quod niſi à caſtis non dignè celebratur, nec ſumitur. Ob hoc non abre purarem, hoc Sacramentum à Davide Panem Angelorum vocitari, Pſalmo 77. num. 25. dum ait: *Panem Angelorum manducavit homo:* hoc eſt, eorum qui puritate, & caſtitate de Familia Angelica deputantur. His cibus Euchariſticus præparatur. Exod. 12. n. 11. Ambroſ. Pſal. 77. n. 25.

179. Amore languens ſponſa dicebat, Cantic. 2. num. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia.* Tranſlat. ex Hebr. Sanct. Pagnin. ſic legit: *Dilectus meus eſt meus, & ego ſum illius, qui paſcit inter lilia.* Similiter Vatablus. Septuaginta ſic: *Qui paſcit in liliis.* Summa varietas videtur inter has verſiones, ſi cõparentur cũ noſtra Vulgata. Hæc nãq; legit: *Qui paſcitur inter lilia.* Cant. 2. n. 16. Hebræ. Vatabl. Septuag.

Illæ

verterunt : *Qui pascit in liliis.* Hæc videntur opponi. Nam aliud est, pascere; aliud, pasci. Quomodo ergo si cœlestis sponsus pascit, dicitur, pasci? Non immeritò, hæc de sacrosancto Eucharistiæ Sacramento possunt intelligi. Quia in eo Christus pascit, & pascitur. Illud, opiparum convivium nobis præbens: istud, quia anima justa, quæ tantum Sacramentum recipit, Dominum pascit: unde verè potest dicere: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Rursus expendo; Dominum pascere, & pasci in liliis, aut inter lilia. Sed cur non inter rosas, violas, aut alios flores? Quia, cùm hæc de Christo pascente in Eucharistia intelligamus, & aptiora sunt lilia, quàm alij flores. Lilia namque virginitatem, & castitatem significant. Voluit ergo sponsa ostendere, tanti sponsum facere virgines, & castos, ut in ipsis tantum convivium præparet: *Qui pascit in liliis.* Insuper in liliis pascitur, vel inter lilia, hoc est, in castis, vel virginibus: quasi castitas, & virginitas Domini in Eucharistia latentis sit cibus jucundissimus. Vide ergo quanta sit connexio inter hoc Sacramentum, & virgines.

180. Catinus, in quo Christus Dominus panem consecravit (ut supra num. 119. retulimus ex multorum consensu) fuit ex Smaragdo, qui cum castitate maximam init amicitiam: quod non absque mysterio factum putaremus ut exinde, quantam cum castitate Eucharistia habeat connexionem, agnoscamus.

ILLATIO CXLII.

De Beato Ioanne Evangelista, cui Smaragdus correspondebat, quædam encomia.

181. ANdreas Cæsariensis Comment. in Apoc. cap. 66. sic ait de Smaragdo, & Beato Andreas Cæsar. Ioanne Evangelista: *Per Smaragdum, qui viridem colorem sortitur, nec non perspicuitatem, & venustatem ex illo mutuatur, Ioannis Evangelistæ prædicationem insinuari arbitramur. Hic enim animi delectionem ex peccato ortam, divino oleo serenat, excellentique Theologia gratia assiduum fidei vigorem nobis præstat.* Eidem Apostolo hanc Aretas. gemmam accommodat Aretas in Apocalyps. cap. 67. Quamobrem in præsenti pauca de tanto Apostolo prælibabimus, nam ut optimè Divus Petrus Damianus sermone 64. de hoc Apostolo Petr. Damian. loquens: *Qui divina laudis præconia meruit, ad eius dignè collaudanda merita humana lingua fragilitas non assurgit. Ipse quippe eius est laus, qui & illi olim pretium, & nunc factus est præmium.*

182. Idem Petrus Damianus loco citato sic de Petr. Damian. B. Ioanne Evangelista: *Dei os, lingua Spiritus sancti, cedrus Paradisi, lux Ecclesiæ, decus orbis, præco cœli, lumen mundi: sydus hominum, speciem Angelorum, lapis vivus, speculum lucis, logotheta divinitatis, forma fidei, columna cœli, architectus veri tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo. Nam, & Cherubim jure perhibetur, qui scientiæ plenitudinem ex ipso Redemptoris pectore percepisse cognoscitur.*

Nihil non magnum in Ioanne: in ipso namque unita sunt, quæ in aliis videmus dispersa. 183. Ad Ephesios 4. num. 11. refert Paulus militantis Ecclesiæ Hierarchias: *Dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores, & Doctores, ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.* Inter multos hæc munia divisit Christus; quia unus videbatur non posse omnia adimplere. At hæc omnia mirificè reperiuntur in nostro Sancto. Audi Petrum Damianum ser. 64. citato, de nostro Ioanne loquens: *Apostolum siquidem in Epistola: Evangelistam in Evangelio: Prophetam in Apocalypsi. Propheta, inquam, & non qualiscunque, sed mirabilis ad similitudinem alterius Ioannis plusquam Propheta.* B. Petrus fuit Apostolus, sed non fuit Evangelista: B. Marcus fuit Evangelista, sed non Apostolus: B. Laurentius Martyrio coronatus est, sed non doctoratus laurea insignitus: B. Augustinus Doctor eximius, sed Martyrij gloria non fulsit. At noster Ioannes his omnibus fuit ornatus. Fuit ergo Propheta, Apostolus, Evangelista, Martyr, Doctor, Confessor, & Virgo. In Ioanne ergo recapitulantur omnia, quæ in cæteris sunt divisa. Cùm igitur hæc munia Deus inter multos diviserit, ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: id est, ut singuli ministerium suum adimplentes Ecclesiam, quæ Christi corpus est ædificarent; & hæc omnia in Ioanne splendeant: solus Ioannes præstitit, quod omnes vix præstare poterant.

De seipso, licet suppresso nomine, modestiæ, 184. & humilitatis gratia, ait Ioannes c. 21. num. 20. *Conversus Petrus vidit illum Discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius.* Item dixerat cap. 13. num. 23. *Erat ergo recumbens unus ex Discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.* Arnoldus Carnotensis tractatu de septem verbis Domini hæc expendens sic ait: *Discipulus, qui in cœna Domini cervical sibi in pectore Magistri aptaverat.* Mira excellentia! Supra pectus Domini requievit Ioannes, & exinde profundiora hausit mysteria. Audi Bernardum serm. 8. in Cantic. *Hausit Ioannes de sinu Unigeniti, quod de paterno hauserat ille.* Sed qui intelligi potest, Ioannem ex sinu Christi hausisse, quod ipse de paterno hauserat sinu? Unigenitus Deus de sinu patris hausit divinitatem per generationem æternam: Quomodo ergo Ioannes hoc potuit haurire ex sinu Christi? Si mentem calleas Bernardi, dubium evanescet. Meditatur mellifluus, Ioannem supra pectus Domini recumbentem, non solum fruentem tot deliciis, sed etiam profundissima haurientem mysteria, præsertim æternæ generationis. Ob hoc ergo dixit, eidem hausisse Ioannem ex Christi pectore, quod Christus hauserat ex paterno sinu. Ex hoc incommutabile Verbum divinitatem, & hypostasim hausit: hoc ipsum & Ioannes ex pectore Christi accepit cognoscens Christum Verbum simul & Deum; Christo in sinu Patris existenti communicat Pater divinitatem, & attributa, ipsumque ut Verbum generat: Ioanni supra pectus Domini

recumbenti Christus communicavit tanti mysterij notitiam. Ergo idem hausit Ioannes ex sinu Christi quoad cognitionem, quod hauserat Christus ex paterno pectore, quoad esse. Quod expendens Petrus Damianus sermone 63. sic ait: *Ad tantum scilicet gratiæ provectus est privilegium, ut omnem transgrediens creaturam, illuc acie mentis attingeret, quo non Prophetæ, non Patriarchæ, non denique quisquam ab ipso mundi primordio cognoscatur in carne positus aspirasse.*

Petr. Damian.

185. Adversus Divi Petri Damiani assertum posset quis objicere, Beatum Petrum Vicarium Christi, & Ecclesiæ caput confitentem Christum Filium Dei vivi. Matthæi 16. num. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Quod non à seipso, sed revelante Patre locutus est Petrus, ut idem Christus fatetur ibidem, num. 17. Ergo æternæ generationis habere notitiam, non est speciale Ioannis privilegium. Dubio occurrit idem Damianus sermone 63. his verbis: *Planè uterque Discipulus protulit de Sacramento Dominicæ fidei, quanquam profundissimum, atque omninò divinum, utrumque pari modo vires humanæ mentis excedat, nec videatur in excellentiæ dignitate diversum, quod eodem est spiritu dictante prolatum. Illud tamen Beati Ioannis singularitatis locum sibi vindicare conspicitur, quia neque ante illum, neque post illum hoc idem scripsisse, aliquis invenitur.* Ioannes Evangelium suum scripsit, & in eo Verbum Patri consubstantiale prædicavit errores Cerinthi, & Ebionis confutans; quando autem Petrus Christi confessus est divinitatem, varias hominum sententias circà eius personam rejecit, non tamen sicut Ioannes tantum mysterium scripsit. Ecce ergo in quo Ioannes sibi singularitatis locum vindicavit, & singularem obtinuit prærogativam.

Matt. 16. num. 16.

Petr. Damian.

186. Nunquam satis expenditur à sanctis patribus quanto amore à Christo dilectus fuerit Ioannes. *Pendebat Christus in Cruce moriturus, & disposuit testamentum: Patri spiritum, Ecclesiæ corpus, peccatoribus sanguinem, latroni regnum, militibus vestes, Petro Ecclesiam, Apostolis Paracletum: electis charismata liberaliter distribuit: aderat ibi dilectus, quid sibi legaretur expectans. Quid tibi ô dilecte legabo: quid in ultimis dabo tibi? Ecce mater tua: hac omnium, qua possideo charissima, & pretiosissima gemma, hanc tibi trado, hanc dono. Et ad matrem conversus: Mulier, ait, ecce filius tuus. Et ex illa hora accepit eam Discipulus in suam, exultans, & gaudens, quia talem sibi hæreditatem eius Dominus reliquisset.* Ita sanctus Thomas à Villanova sermone de sancto Ioanne Evangelista. Divus Petrus Damianus relata verba Ioannis expendens sermone sexagesimo quarto, sic ait: *Sicut enim dixit Maria, hic est filius tuus, ita dixit Discipulis: Hoc est Corpus meum: & tantus fuit in illis verbis effectus, ut illicò panis ille, quem dabat, Dominicum fieret corpus. Dixit enim, & omnia facta sunt; mandavit & creata sunt. Ex quadam itaque similitudine si dicere audeamus, & Beatus Ioannes non solum filij potitus est nomine, sed propter verba illa Dominica quoddam maius necessitudinis Sacramentum apud Beatam Virginem meruit obtinere.* Nimis videtur audere Damianus, sed piè audet. At sanctus Thomas à Villanova loco citato, cùm dixisset, prædictis verbis impressisse Dominum cordi virgineo amorem quemdam maternum in Ioannem fortiorem, & ardentiorem, quàm soleat matribus natura tribuere; viscera etiam Apostoli reverentiam filialem in virginem inseruisse, prosequitur: *Atque ita sicut dicendo, hoc est corpus meum, verum corpus suum fecit ex azymo: sic etiam dicendo, hic est filius tuus, amore filium fecit ex cognato, non tamen naturâ, sed gratiâ, altiori tamen modo, quàm lex, & adoptio filios efficere queat.* Sed audi Origenem præfatione in Ioannem, sic loquentem: *Mulier ecce filius tuus. Perinde est, ac si dixisset. Ecce hic est Iesus, quem genuisti. Etenim quisquis perfectus est, non amplius vivit ipse, sed in eo vivit Christus. Cumque in ipso vivat Christus, dicitur de eo Mariæ: Ecce Filius tuus Christus.* Nihil exaggeratius! Sed expende verba Adamantij, ut eius mentem calleas. Non intendit suadere Ioannem esse Jesum. Absit hoc: infinitè enim distant inter se. Solùm ergo vult ostendere eximiam Ioannis dignitatem ex eo quod Mariæ factus sit filius. Quasi sic argueret Origenes: Maria unum tantum filium habuit, qui est Jesus Redemptor noster. Sed Ioannes est filius Mariæ. Ergo Ioannes est Jesus genitus à Maria: Non natura, sed dilectione. Quia cùm in Ioanne Christus viveret per amorem: Ioannes non vivebat, sed Christus. Ergo Ioannes per hanc eximiam filiationem videtur esse Jesus; non natura, neque personalitate, sed filiatione Mariæ, & dilectione erga Christum.

S. Thom. à Villan.

Ioan. 19. num. 26.

Ioan. 19. num. 27.

Petr. Damian.

S. Thom. à Villan.

Origen.

187. Adhuc supererat in præfatis verbis aliquid scrutandum: Ioanni dixerat Christus: *Ecce mater tua.* Mariæ; *Mulier ecce filius tuus.* Adverte, prius constituisse Ioannem Mariæ filium, quàm Mariam matrem Ioannis. Non quia filius intelligi possit sine matre (relata enim simul natura sunt,) sicut nec è contrà mater sine filio: sed quia Ioanni virgini virginem matrem commendaturus erat, voluit eum honorare, eum prius filium Mariæ vocans, quàm Mariam matrem Ioannis. Vel dicito ideo ita factum fuisse, quia tanto ardore diligebatur à Christo Ioannes, ut videatur sanctissimæ Matris oblivisci, ut Ioannis haberet memoriam. Non quia matri virgini anteponeretur (absit) sed ut ostenderet dilecti Discipuli sanctitatem.

Ioan. 19. num. 26. & 27.

188. Ausus est Ioannes in cœna ultima supra pectus Domini recumbere: *Erat ergo recumbens unus ex Discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.* Ioannis 13. n. 23. *O miram audaciam!* (exclamat S. Thomas à Villanova loco citato,) *Non audet Baptista sacram Domini verticem contingere: Magdalena cum timore, & tremore pedes tangit, Thomas nisi jussus manum non mittit ad latus: Ioannes dilectus, non jussus, non petita venia, confidenter recumbit super pectus Domini. Amor fecit: hoc est enim supra modum audax dilectio.* Et post pauca subdit: *Non utique sacrum Domini contingere pectus Ioannes auderet, nisi fidu-*

Ioan. 13. n. 23. S. Thom. à Villan. Matth. 3. n. 14. Luc. 7. n. 38. Ioan. 20. num. 27.

fiduciam illi præstaret amor, qui latebat in pectore. His verbis videtur sanctus Thomas præponere Baptistæ nostrum Ioannem. Nam si Baptista ausus non fuit Sacrum contingere verticem: noster Ioannes non jussus, non petita venia confidenter recubuit supra pectus Domini: & hoc fecit amor. Ergo plus videtur Christus dilexisse Ioannem Evangelistam, quàm suum Præcursorem.

189. Aufugientibus omnibus Discipulis in nocte Dominicæ Passionis, solùm Ioannes, & Petrus cum Domino manserunt. Petrum multoties ministri Sathanæ quærendo infestant, Ioannem verò nullus interrogat. Astat in Palatio, astitit in Prætorio, adest etiam patibulo, & coram omnibus lachrymatur, dolet, gemit, & Magistri sui deplorat mortem; & nullus eum interrogat, quid ploras? Nullus criminatur, dicens: Discipulus es, fautor es? Si dicas: quia erat notus Pontifici: hoc omnibus constabat. Quare ergo Petrus interrogatur; secus autem Ioannes? Respondet sanctus Thomas à Villanova loco citato: *Mira utique amoris dispensatio fuit, ut terribilibus Domini sui cruciatibus dilectus adesset, & calicem passionis ad pedem crucis cum dilecto potaret, Christo Domino sic disponente, ut nemo illi obsisteret, nemo contradiceret, ut vel ex hoc Ioannes agnosceret, quia cùm in vita dilexisset illum, in morte amplius dilexit eum.* Cùm ergo solus Ioannes inter omnes Apostolos Christum fuerit comitatus, omnes videtur antecellere.

S. Thom. à Villan.

190. Si autem opponas B. Petrum omnium Apostolorum verticem: audi Arnoldum Carnotensem tractatu de ultimis verbis Domini sic dicentem: *Petro commendatur Ecclesia, tibi* (loquitur cum Ioanne) *Maria: illi: tumultuosa negotia; tibi pacifica, & quieta: illi atria, & vestibulum, & altaria sanguinum; tibi commendantur altare incensi, & sancta Sanctorum. Ad culmen mysterij tui nullus tecum admittitur; solus illi assistis propitiatorio, solus illud vas aureum continens Manna, illud divinæ Legis scrinium Pontifex destinatus observas. Loco filij positus es, & ut vicem in matre suppleas ordinatis; nec abnuit te Mater sancta Vicarium licet imparem, & inferioris tituli; tamen quia sic visum est Filio amplectitur successorem.* Quid illustrius? Videtur ergo in hoc, Ioannem præferri Petro.

Arnold. Carnot.

191. Senex, & plenus dierum Ioannes, cùm jam jam mortis suæ diem adesse cognovisset, convocatis Discipulis, & populo Ephesino, sepulchrum aperiri jubet, & ingressus ibi non quasi moriturus, sed quasi discessurus populum devotissimè alloquitur, salutarem tribuens doctrinam. Et ecce subitò lux de cœlo fulgentissima tumultum circumfulsit, cunctorumque oculos nimio fulgore perstrinxit, quæ cum ibidem aliquantulum permansisset, postmodum cunctis videntibus disparuit, accurrentesque ad tumulum, nihil ibidem invenerunt, nisi scaturiens Manna, quod longo postmodum tempore, ibidem velut ebulliens arena fontium, scaturire visum est. Ita refert sanctus Thomas à Villanova loco citato. Illud quod refertur de Manna, quod è Ioannis sepulchro emanat expendens Petrus Damianus sermone sexagesimo quarto, sic ait: *Veniant igitur omnes nationes gentium, & obstupescant miraculum omnibus ubique sæculis inauditum. Veniant, inquam, & admirantes aspiciant, quia in sepulchro quod proculdubio domus est vermium panis nascitur Angelorum.* Ex hoc non terrenum, sed cœleste videtur beati Ioannis sepulchrum, non solum propter fulgentissimam illam lucem quâ splenduit, sed etiam ex eo quod Manna pane cœlesti scaturiret. Sed priusquam ab ejus discedamus sepulchro placet expendere quod uno ore referunt Divus Antonius prima parte, titulo 6. capite 6. Sanctus Petrus Damianus, & Sanctus Thomas à Villanova, videlicet, corpus beati Ioannis Evangelistæ disparuisse è sepulchro. De corpore Moysis refertur Deuteronomij 34. numero 6. Dei singulari providentia fuisse occultum, quia de eius sepulchro dicitur: *Et non cognovit homo sepulchrum eius usque in præsentem diem.* Lyra ibidem rationem exhibet cur Deus Moysis sepulchrum occultaverit, his verbis. Et non cognovit homo sepulchrum eius. *Quod factum est à Deo, ne Iudæi colerent ipsum propter magnitudinem, & multitudinem signorum.* Ita excellens fuerat Moyses in patrandis miraculis, ut posset vereri Deus, ne populus idololatriæ propensus coleret tanquam Deum: & ideò voluit, quod sepulchrum, in quo Moysis jacebat corpus, hominum cognitionem subterfugeret. Ioannes Evangelista magnitudine, & multitudine miraculorum fuit excellentissimus: doctrina, & sanctitate celeberrimus: Unde, forsan eius corpus disparuit, ne ab Ephesinis ut Deus coleretur. Tanta erat sanctitas nostri Ioannis.

Petr. Damian.

Antonin. Petr. Damian. S. Thom. à Villan.

Deut. 34 num. 6.

Lyra.

192. Verùm, quia diximus, Ioannem in patrandis miraculis fuisse admirabilem, quædam mirabilia referemus. Noster Abulensis quæstione tertia, in cap. 4. libro 4. Regum de nostro Ioanne sic loquitur: *Beatus Ioannes Evangelista cùm haberet quosdam Discipulos, qui jam contristati erant, quia venditis omnibus, quæ possidebant, sequebantur Christum; jussit eis tollere lapides limpidissimos de littore maris, & virgas de arboribus, & convertit lapides in gemmas pretiosissimas, & virgas in aurum purissimum, ut inde emerent divitias magnas, quas pro Christo vendiderant: ut patet in legenda beati Ioannis.* Idem Tostatus quæstione quinquagesima, in caput quartum, libro quarto Regum, sic ait: *In vita beati Ioannis Evangelistæ legitur, quod datum est sibi venenum, & bibit, nec nocuit sibi: & datum est quibusdam judicatis ad mortem, & illico mortui sunt, & præses nolebat credere eis, quæ dicebantur à Ioanne nisi suscitaret illos extinctos veneno, & tunc Ioannes dedit tunicam suam illi Præsidi, ut poneret super mortuos, ut suscitarentur, & illico factum est.* Grande prodigium: grande miraculum! Siquidem fit per manus infidelis. Matthæi vigesimo primo, numero 21. Cùm admirati essent Discipuli, Videntes ficulneam aresactam, dixit eis Iesus:

S. Thom. à Villan.

Matt. 21. n. 21. *Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solùm de ficulnea facietis, sed etsi monti huic dixeritis, tolle, & jacta te in mare, fiet:* & Luc. 17. numero 6. fidem commendavit his verbis: *Si haberetis fidem sicut granum sinapis, & diceretis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mare: obediet vobis.* Ex his ergo constat requiri fidem ad patranda miracula. Quomodo ergo ille Præses infidelis cum esset, ea patravit: cùm nullum peccatum magis repugnet operationi miraculorum, quàm infidelitas, & diffidentia? Quia pallio sancti Ioannis ea patrabantur. Talis enim est noster Evangelista ut per manus infidelis possit patrare miracula.

Luc. 17. n. 6.

193. In hoc facto noster Ioannes absque dubio superat Elisæum. Misit hic Propheta Giezi famulum cum baculo suo, ut suscitaret filium Sunamitis, & ait Sacer textus, 4. Regum 4. numero 31. *Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri, & non erat vox, neque sensus.* Abulensis loco citato inquirit: cur Giezi missus ab Elisæo cùm baculo suo, ut puerum illum revocaret ad vitam, non id præstare potuit: & Præses ille infidelis, cui beatus Ioannes Evangelista pallium suum præstiterat, ut tot homines veneno extinctos suscitaret; vix Ioannis tunicâ eos tetigit, cum devicta fugit mors, & spiritu vitæ fruuntur? Respondet Tostatus: *Quia cùm non esset Elisæus æqualis beato Ioanni Evangelistæ, non concessit Deus, quod Giezi, quem mittebat Elisæus cum baculo suo, posset suscitare mortuum.* Non potuit Elisæi baculus fidelis famuli Giezi ministerio puerum ad vitam revocare: & Ioannis tunica per manus Præsulis infidelis tot homines suscitare potuit: quia Ioannes Elisæum antecelluit.

4. Reg. 4. n. 31.

Abulens.

194. Smaragdus Evangelistæ Ioanni correspondet, ut ex Andrea Cæsariensi, & Areta notabamus num. 181. Insuper Smaragdus, ut ex Pierio advertimus, numero 117. castitatis est amantissimus. Meritò ergo Ioanni adscribitur hæc gemma qui virginitatem semper coluit, cui propter eximiam castitatem Virgo virginum commendata est, & quia admirabili modo beatissimæ Virginis Filius prædicatur. Perbellè Arnoldus Carnotensis tractatu de ultimis verbis Domini. *Unum igitur contubernium Ioannis, & Mariæ virginitate accipit, & unius mori in domo unum integritatis propositum, unam habitationem mutuetur communemque convictum.*

Arnold. Carnot.

Versus XVIII. In secundo: Carbunculus, Sapphyrus, & Iaspis.

De Gemma carbunculo.

1. SEquitur gemmarum Rationalis secundus ordo, vel secunda series, Carbunculus in hac serie primo, in Pectorali quarto gaudebat loco. Carbunculus Hebraïcè dicitur: *Nophech*, ut tradunt Montanus in descriptione sacrarum vestium, & Oleaster ad hunc locum. Ille tamen per *Nophech*, non carbunculum, sed Smaragdum intelligit secundùm Paraphrastem Chaldæum: iste hoc nomen *Nophech*, apud Hebræos ignotam habere significationem, affirmat, quamvis plures carbunculum reddant. Rabbi David in libr. radicum in lexico, esse lapidem nigri coloris, quod etiam refert Montanus citatus, fortassis quia carbunculus ignito, & nimis accenso fulgore irradiet. Divus Hieronymus epistola 128. ad Fabiolam. Abulensis hîc, & communiter Interpretes Vulgatam amplectentes editionem, legunt carbunculum.

Monta. Oleaster. Rabbi David.

Omnium gemmarum ardentium principatum tenent carbunculi; ita dicti, quod igniti sint ut carbones, quorum fulgor nec nocte vincitur. Lucent in tenebris adeo, ut flammas ad oculos vibrent. Ita Plinius libro 37. cap. 7. Interlinealis ad caput 28. Exodi. Divus Isidorus libro 16. Etymolog. capite 14. De hac gemma sic scribit Abulens ad hæc verba capite 28. Exodi: *Carbunculus, qui super alios lapides, ut carbo ignitus irradiat, ita ut tenebras noctis vincat oculos fulgore reverberans, vena lactea cinctus, ut ait Plinius in quo nomen Iudæ scriptum erat.* Quamvis Isidorus loco citato non carbunculo, sed antraciti carbunculo simili venam lacteam tribuat. Sed quia puto antracitem speciem esse carbunculi, parvum videtur hoc dissidium. Mardobæus Gallus in suo lapidario naturam, & proprietates carbunculi explicuit, cùm cecinit:

2. Plinius. Isidorus. Abulens.

Ardentes gemmas superat carbunculus omnes.
Nam, velut ignitus radios iacit undique carbo,
Nominis unde sui causam traxisse videtur,
Lingua, sed Græca, lapis idem dicitur anthrax,
Huius nec tenebræ possunt extinguere lucem,
Quin flammas vibrans oculis nitet aspicientium.

Mardob. Gallus.

Anastasius Nyssenus, quæstione trigesima octava de hac gemma sic scribit: *Carbunculus est forma quidem admodum puniceus; nascitur autem Carthagine urbe Lybiæ, quæ dicitur Aphrica. Dicunt autem eum inveniri non interdiu, sed noctu; nam procul scintillans instar lampadis, aut carbonis, deinde cessat. Dum gestatur, qualibuscumque tectus sit vestibus, splendor eius extra amictum apparet.*

Anastas. Nyssen.

Huius gemmæ plura genera refert Plinius loco relato: secundùm illorum duodenario numero clauduntur. Nonnulli carbunculos maioris perspicuitatis gratia *Carbones*, præcipueque ex his grandiores appellarunt: qui verò colore magis scintillant, vocarunt *Rubinos*: quibus succedunt, *Granatæ*, longè obscuriores, atque minus grato colore, quòd fulgeant, similesque sint mali punici, seu Granati, sic appellatæ: Obscuriores, & exiliores dicuntur. *Rubineti*: qui verò colore rubro, & præludido plus cæteris nitent, carmesinum vulgò dictum colorem fulgore quadamtenus referentes, *Balassij* appellantur, quasi sint palatium, vel arx, unde Rubinus generatur. Teste Plinio carbunculus in marem, & fœminam distinguitur,

3.

stinguitur, pro acriori, aut languidiori ipiorum fulgore: quorum extremus igniculus si in violam exeat, hunc carbunculum Amethystinum cognominat. Qui languidius, & lividius lucent, Æthyopicos, vel Ceraunios appellat. Pretiosissimus Carbunculus non solum regiæ, aut imperatoriæ majestatis, verùm etiam Pontificalis pectoris dignus extitit. Indicus, vel Arabicus aureas guttas continet veluti stellantes Hyadum stellarum & numero, & serie disseminatas. Hæc semper in ejus profunditate non in superficie apparent, teste Plinio ubi supra, cui partim assentitur D. Isidorus, expressè Franciscus Rueus lib. 2. de gemmis cap. 14. Gaspar de Morales in suo lapidario lib. 2. c. 14. & alij. Omnium gemmarum carissimi sunt carbunculi, & eorum eadem est cum reliquis gemmis comparatio, quæ auri ad cætera metalla. Hæc gemma teste Rueo, omnibus virtutibus, quibus aliæ gemmæ præditæ sunt, pollet; quamobrem omnium nobilissima reputatur. A Lybia apud Troglodiras gentes feracissimas, & serpentum carnibus alitas originem ducit fulgentissimus Carbunculus, & omnium pretiosissimus, teste D. Isidoro, qui asserit, quod Iactatus in ignem, ceu mortuus, & languidus compareat: at superfusa aqua carbonibus extinctis è vestigio priori gratia ceu redivivus colore gloriabundus relplender, & exardescit.

4. Carbunculi plures sunt vires, & virtutes, (ut à multis referuntur.) Aërem venerosum, & pestiferum fugat: luxuriam reprimit: sanitatem corporis inducit, ac præservat; malas cogitationes aufert, amicorum lites conciliat, reddit felicem gestantem. Sed plura ex his difficilia, imò falsa videntur. Nam malas cogitationes auferre, voluntates conciliare, & felicem aliquem reddere, non subest gemmæ alicujus virtuti, sed summi Dei providentiæ, qui omnia suaviter gubernat. Verùm ex his proprietatibus multa ad nostros mores valde utilia possumus deducere.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CXLIII.

In quanto honore, & pretio debeant esse parentes apud filios.

5. QUantus parentibus honor exhibendus sit, & ratio naturalis dictat, & divina lex præcipit: Exod. 20. num. 21. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram.* Deuteron. 5. num. 16. Matth. 15. num. 4. & alibi sæpissimè. Itaque de obsequio, & honore parentibus exhibendo non disputamus, sed supponimus. Hoc enim nec animum Gentilem, aut barbarum subterfugit: nec bruta rationis expertia hoc omittunt, Pulchrè Cassiodorus lib. 2. variar. epist. 14. in exemplum pietatis proponit ciconiam, his verbis: *Ciconia redeuntis anni jugiter nunciatrix, ejiciens tristitiam hyemis, lætitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cum parentes eorum pennas senio soquente laxaverint, nec ad proprios cibos quarendos idonei potuerint inveniri, plumis suis genitorum membra frigida refoventes, esca corpora lassa reficiunt: & donec in pristinum vigorem ales grandæva redierit, pia vicissitudine juvenes reddunt, quod à parentibus parvuli susceperunt. Et ideò non immerito longa vita servantur, qui pietatis officia non reliquerunt.* Id ipsum cecinit Alciatus emblemate 30. Exod. 20 n. 21. Cassiod. Alciatus.

Aëreo insignis pietate ciconia nido.
In vestes pullos pignora grata fovet.
Taliaque expectat sibi munera mutua reddi
Auxilio hoc quoties mater egebit anus.
Nec pia spem soboles fallit, sed fessa parentum
Corpora fert humeris, præstat & ore cibos.

Ex his satis liquet, naturam dictare pietatem erga parentes exercendam. Non est præsens thema hoc rationibus confirmare; solummodo noster animus est expendere quanto studio, quantoque conatu id præstandum sit.

6. Adest pro nobis, qui omnibus adest, optimus filius erga optimam matrem curam, studium, & honorem ostendens. Crucifixus pendebat è cruce, cùm sui quasi immemor, matris non amisit memoriam dicens: *Mulier ecce filius tuus.* Ioan. 19. num. 26. Si tamen quæras: cur eam non appellat matrem, sed mulierem? Respondet Cajetanus ibidem: *Non dixit, mater, ne dolorem exaggeraret*, Matris cognomen tenerrimum est absque dubio; si tunc Christus Mariam vocaret matrem, utriusque, & filij & matris exaggeraret dolorem. Sed aliquid profundius verba continent Cajetani. Exaggeratio hæc doloris referri potest ad Christum, & ad Mariam. Quis dubitare potest, Domini creviisse cruciatus, cùm vidit matrem constanter afflictam juxta crucem. Tacuit ergo matris nomen, ne uno verbo utriusque corda transfigeret. Ne ergo Christus dilectissimæ matris augeret dolorē, sibi eum reservavit, matris tacendo cognomē. Sed solum pati cupiebat, & adventitij doloris ex materni tituli recordatione provenientis Mariam dilectissimam esse expertem. Christus ergo tunc eam mulierē appellans apertè ostendit nihil materno honori detraxisse, sed eam prosequi ardentiori affectu, quàm seipsum; siquidē proprio cordi, illo filētio reservavit cruciatus, ne dilectissima mater plures pateretur angustias. Meritò ergo Cajetanus protulit, maternum nomē subticuisse, ne dolorē exaggeraret; hoc est, ne matris augeret dolorē. In quo apertè, ut constat satis probavit Christus, quāti fecerit sanctissimā matrē. Ioan 19. n. 26. Cajetan.

7. Notatu dignum est, à Matthæo, Luca, Marco mirabilia, quæ Christo in cruce pendenti evenerunt, summo studio scriptis mandari. Matth. cap. 27. num. 45. ait: *A sexta hora tenebræ factæ sunt super universam terram, usque ad horam nonam.* Id ipsum refert Marcus cap. 15. num. 33. Nec tacet Lucas cap. 23. num. 44. dicens: *Erat autē fere hora sexta: & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam: & obscuratus est Sol.* Insuper referunt, velū templi in duas partes scissum à summo usque ad deorsum; terram fuisse motam, petras scissas; monumenta aperta; & surrexisse corpora, & venisse in sanctam civitatem, & apparuisse multis, teste Matthæo ibid. num. 51. usque ad 53. & Luca loco relato; Matt. 27. n. 45. Lucæ 23 n. 44.

Hæc omnia, ut inquit Athanasius lib. de incarnat. Verbi, Christum verum Deum fatebantur: Athanas. *Universa rerum fabrica*, inquit, *confitebatur eum, qui in corpore apparebat, & supplicia fatebatur, non hominem simpliciter, sed Dei filium, ac Salvatorem esse omnium.* Joannes autem qui sedulò Christi Domini divinitatem explicandam assumpserat, nihil refert, ut constat cap. 19. Hinc non leve dubium insurgit, videlicet, quare Joannes hæc prætermisit, quibus Christi divinitas maximè eluceseeret; cum sibi, ex munere Deitatem exponere, proposuerat? Quia retulit pium studium, & studiosam pietatem erga matrem Ioan. 19. n. 27. Mariam; dicens: *Mulier ecce filius tuus: deinde dicit discipulo: ecce mater tua.* cap. 19. num. 27. Quibus verbis virginem virgini commendavit, ut communiter sentiunt Sancti Patres, & interpretes. Tanti ergo valoris est, erga matrem in illa hora exercere pietatem, curam, & studium habere, ut ex hoc Joannes commendaret divinitatem Christi, magis quàm si referret illa, quæ ab aliis Evangelistis narrantur. Ni fallor, patronum habemus D. Ambros. in cap. 23. Lucæ dicentem: Ambros. *Dominus pendens in cruce, qui sua pericula contemnebat, pio matrem commendabat affectu. Quod non otiosè Ioannes pluribus prosequutus est. Alij enim mundum descripsere concussum, cœlum tenebris obductum, refugisse solem.* Et post pauca prosequitur: *Solus ergo* (scilicet Joannes) *me docet, quod alij non docuerunt, quemadmodum in cruce positus appellaverit matrem, pluris putans, quod victor suppliciorum, atque pœnarum, victor diaboli, pietatis officia dividebat, quam quòd regnum cœleste donabat.* Hoc est, manifestè dicere: Alij Evangelistæ terrificum illum terræ motum narrent; lapidum concussionem referant, solis obscuritatem non prætermittant, nec mortuorum omittant resurrectionem in testimonium patientis, & ut ejus divinitatem declararent: at Joannes cui divinitatem commendare incumbebat ex munere, solum refert ejus pietatem erga sanctissimam matrem; quia ex hoc magis esse Deum probabat, quàm ex universi inusitata perturbatione. Ita divinum videtur erga parentes obsequium.

8. Ex præmissis satis constat, quantum obsequium filij parentibus exhibere debeant: nunc libet ostendere, hanc curam semper in animis filiorum quasi innatam, à natura insitam esse debere, ut nusquam ab eis, vel in somnis separetur. Somniaverat Joseph fratrum manipulos cultum, & reverentiam exhibere suo manipulo; qui cum patri Jacobo somnium retulisset, nihil ei durum respondit. Somniavit insuper Solem, & Lunam, & Stellas undecim ei flectere genua; quod cum etiam patri narrasset, increpavit eum Gen. 37. n. 10. dicens: *Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?* Notatu dignum est, Jacobum, qui utrumque somnium à Josepho audierat, audito primo eum non increpuisse, secùs autem relatione secundi. Utrumque somnium imperium futurum prænotabat: quare ergo cum primum retulit Joseph, non reprehenditur, & referens secundum graviter succensetur? Quia primum, solum continebat, quod Joseph fratribus erat imperaturus: secundum, quod parentes ejus obsequium erant exhibituri filio. Arguitur ergo de secundo Joseph, quia filij tenentur honorare parentes, & illis obedire, non contra, & tanto studio id præstare debent, ut si filij ab hac cura vel in somnis animum suspendant, aut parentes eis obedire, vel hunc honorem exhibere somniaverint, digni sint magna reprehensione. Sic prænotavit Philo Hebr. lib. de Joseph dicens: *Graviter autem objurgavit filium timens, ne quid ille peccaret. Potest ne, inquit, ut pater, materque, & fratres adoremus te? Nam per Solem patrem, per Lunam matrem, per undecim stellas fratres significare videris. Quod cave, ne unquam in mentem tibi, mi puer, veniat, trade potius oblivioni visiones istas.* Nunquam in mentem venire debet, quod pater filio submittatur. Indeliberatos motus, quales in somnis contingunt, si fieri potest, impedire tenentur filij ne somnient, à parentibus venerari. Quod à natura innatum est omnibus, & lex divina præcipit, est, quod filij magnis honoribus parentes afficiant, non autem, quòd parentes filiis obsequium, & obedientiam præstent. Philo Hebr.

9. In carbunculo, qui inter omnes gemmas radiantes tenet principatum, Judæ nomen erat incisum, ut communiter docent interpretes. At cur in pretiosiori gemma nomen Judæ, qui inter filios Iacob quartum habuerat locum, erat scriptum? Cur non in Carbunculo nomen Rubē, qui erat primogenitus? Si dicas, quia incestuoso concubitu paternum maculavit stratum; ut refertur Gen. 35. n. 22. & cap. 49. num. 4. Levitica tribus, à qua sacerdotes duxerunt originem, digna extitit tanto honore. Quare ergo Iudas omnibus antefertur, & radiantioris gemmæ gaudet cælatura? Quia à Iuda Deus homo secundùm carnem erat nasciturus, providit, avum affici tanto honore: ut hinc nos instrueret ad honorem exhibendum parentibus, & avis.

ILLATIO CXLIV.

Quam felix est, qui à Deo non distat; & quam infelix, qui à tanto bono est longè dissitus.

10. FElix est, & verè felix, qui nunquam à Dei discedit conspectu; hoc est, qui omnia sic agit, ut in regis præsentia decet. Deum quis præsentem habet, cum considerat jugiter, divino semper obtutui adesse. Magna profectò felicitas est, creaturam suo adhærere creatori, ei esse propinquam, vel Dei habere aliquod pignus: sicut summa infelicitas à Deo esse longè dissitam, & remotam.

11. Ter Christus Dominus, postquam Patrem exorasset in horto, invisit discipulos; qui sopore potius quàm curis oppressi, in utramvis aurem dormiebant. In prima vice, sic Petro, quē Ecclesiæ caput elegerat ait Matt. 26. n. 40. *Nō potuistis una hora vigilare mecum? Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem.* Abiit post hæc iterum ad Patrem oraturus: cumque secundò veniret, discipulos invenit arctè, & graviter dormientes, & relictis illis in somno, abiit iterum, ut oraret. Tandem tertiò venit ad discipulos, & ait illis: Matt. 26. n. 40.

Dormite

Ib. n. 45. & 46. *Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus.* Ibid. numero 45. & 46. Difficilia videntur hæc: nam quî fieri potest, ut hæc inter se non disconveniant? Primum dixerat Dominus: *Vigilate, & orate*, deinde: *Dormite, & requiescite.* Quomodo stare potest; quod tandem subest: *Surgite eamus?* Si aliquid temporis præteriisset, haud difficulter hæc componerentur: at simul convocare discipulos ad somnum & quietem, & ad inimicorum occursum, pugnare inter se videntur. Vel somnum capient discipuli, & requiescant, vel vigilent, & inimicis occurrant: nam utrumque non facilè compatitur. Drogo Hostiens. lib. 1. de Sacrament. Dominicæ passionis, his verbis solvit nodum: *Qui enim vigilat in te, suaviter dormit, & filet, & somno suo requiescit.* Verum est, Christum, cum discipulos excitavit, ad somnum, & quietem invitasse: quia vigilare in Christo, est dormire suaviter, & requiem invenire: & iter cum Christo arripere, est, quiete felicissimâ perfrui. Sic Dei vicinitas, & societas opposita conciliat, ut iter sit quies, vigilia somnus, periculũ securitas.

Drogo Hostl.

12. In se reversus imprudens, & audax ille juvenis cognomento prodigus in domum paternam reditum desiderabat, dicebatque: *Surgam. & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccavi in cœlum, & coram te: jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.* Luc. 15. num. 18. & 19. Legito attentè parabolam, & invenies, prodigum, cum paterna limina salutavit, & pius pater ei occurrit, ac inter brachia suscepit solum dixisse: *Pater peccavi in cœlum, & coram te: jam non sum dignus vocari filius tuus.* Ibid. n. 21. omisisse autem illud: *Fac me sicut unum de mercenariis tuis*, Ergo non ex æquo adimplevit quod promiserat. Quare ergo mercenarij dedignatur cognomen, cùm in paternam redivit domum? quia quando mercenarii desiderabat stipendium longè erat disjunctus à patre; cum autem paternæ domus ingressus est atria, benignus pater ei obviam occurrit, salutavit osculo pacis, atque brachiis sùis tenerè suscepit, & ab eo non erat sejunctus. Quod ergo mirum, quod nunc mercenarij respuat vile cognomen? S. Eligius homil. 8. adducit hanc rationem *Cum adhuc longe esset* (inquit) *& patrem non haberet, cupiebat, vel mercenarius esse; at postquam patris osculo meruit honorari, generosissimè jã dedignatur mercenarius esse.* Propinquitas, vel longinquitas prodigi mutavit intentionem, variavit desiderium. Cum longè à Deo distaret, ita infelix erat, ut quamlibet, vel mercenarij admitteret conditionem: at in paternâ domo susceptus, & inter Dei brachia requiescens mercenarij respuit servitutem, non jam se infelicem, & infaustum judicans, sed felicem & beatum.

Luc. 15. num. 18. & 19.

Ibid. n. 21.

Eligius.

Descendit secundò Moyses de monte, cuius vultus tanto corruscabat fulgore, ut in eum intueri, non auderent filij Israël. *Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.* Exod. 34. n. 29. Sed cur non sic fulsit in primo descensu? Rabbi Salomon citatus ab Abulensi quæst. 25. ad præfata verba sic respondit: *Ideo factum hoc fuisse, quia Dominus posuit manum suam super oculos eius ut patet in fine precedentis, capitu, & ex eo contactu facies eius resplenduit.* Dixerat sacer Textus Exodi 33. num. 22. & 23. Sic Deum Moysi promisisse: *Cum transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dexterâ meâ donec transeam, &c.* Ex divinæ manus attactu Moyses tot fulgoribus est ditatus: nam vel contactus divinus sat est, ut quis splendoribus repleatur.

13. Exod. 34 n. 29.

Rabbi Salom.

Exod 33 n. 22. & 23.

Aspice Dominum cum Jacobo luctantem: lo- 14.
lidatur in corpus, provocat ad certamen, non ense, non telis, sed brachiis stringit, & amplectitur. Quid inde? *Qui cum videret, quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris eius, & statim emarcuit:* Genes. 32. num. 25. Insuper ipse Deus velut devictus à Iacobo adhuc vulnerato exorat suppliciter: *Dimitte me jam enim ascendit aurora. Respondit non demittam te, nisi benedixeris mihi.* Ibid. n. 26. Vide Dominum à servo, creatorem à creaturâ superatum, sed unde Iacobo tanta fortitudo, ut devinceret Deum exercituum? Quia strictissimo amplexu Deum inter brachia tenebat, quando cum eo luctabatur: exindeque Iacobo tantæ vires sunt infusæ; ut ipsum Deum posset superare. Pulchrè Chrysologus serm. 147. *Hinc est, quod Iacob fugientem solatur in somno, redeuntem pro certamine provocat, luctatoris constringit amplexu, ut amaret patrem certaminis, non timeret.* Provocat Deus infinitè potens Iacobum ad certamen; timet creatura cum creatore contendere: & tamen si Deum luctatoris constringit amplexu prævalet contra Deum creatura. Nam si Deus infinitè potens Patria cham aggreditur, idem Deus Iacobum defendit, cuius amplexu ita validè munitur, ut Deũ ipsum possit superare. Nec longè abhinc abest Angelicus Doctor ad præfata verba sic scribens: *Angelus seu Deus in specie hominis sibi apparens pacibus, & attractivis manibus, & amplexibus tenebatur à Iacob: dumque fingebat, se omninò velle discedere impellendo se ad recessum, tunc Iacob firmius tenebat, & ad se trahebat, quasi nitens ipsum apud se retinere, usquequo preces, quas pro salvatione sui, & suorum ab Esau sibi porrigebat exaudiret. Et hoc sonant verba, quæ Deus subdit dicens: Dimitte me. Et quod Iacob dicit: non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Qui cùm videret, quod eum superare non posset.* Prævaluit contrà Deum Iacob; finitus contrà infinitum, creatura contrà creatorem: non quia ex se Iacob validior esset quàm Deus: sed quia Dei amplexibus fruens in lucta, divinas accepit vires, ut non solum cùm Deo posset luctari, sed & reportare victoriam. Ita potens est ad Deum approximatio.

Chrysol.

S. Thom.

Premamus adhuc hoc ipsum, ut innotescat 15.
virtus divinæ vicinitatis. Aulim dicere, tantam esse felicitatem à Dei latere non recedere, ut vel peccator, qui se sua culpa reddit infelicem, si in Dei conspectu committat delictum, habeat auspicium felicitatis. Non quia quà peccat felix esse possit; nam summa miseria est peccatum, eo quod summo bono privet, sed quia vicinus est Deo, qui in conspectu Dei committit

committit flagitium. Adsit David, qui pœnitens non erubuit, confiteri peccata, cùm erubuerit committere. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci*, ait Psalm. 50. num. 5. Humiliter veniam postulans à Deo. Si rem hanc penitùs consideremus, videtur David veniam demereri, eo quod delictum commiserit in conspectu Dei. Sic qui in templo, vel in altari, ubi Deus adest specialiter; crimen aliquod committit, magis peccat, vel aggravat delictum ex loci circumstantia, quia coram Deo deliquit: sicut etiam in humanis gravius reputatur flagitium coram rege commissum. Unde ergo venit in mentem Davidis dolentis ob homicidium, & adulterium Uriæ, humiliteréque à Deo petentis veniam, proponere, coram Deo tanta patrasse flagitia? Dubium fuit Origenis homil. 11. in Genesim sic dicentis, *Quid ergo plus habet, qui peccatum coram Deo facit?* Respondet Adamantius: *Illud profectò, quod continuò pœnitet, & dicit peccavi. Qui autem discedit à conspectu Dei, nescit converti, & peccatum pœnitendo purgare. Hoc ergo interest, malum coram Deo facere, & à Dei conspectu discessisse peccantem.* Cordatè satis peccata coram Deo commissa proposuit David, cùm eorum veniam petebat. Quia licet illa committere in conspectu Dei, est aggravare malitiam: nescio quid habet felicitatis coram Deo peccare, quatenus qui delinquit in eius conspectu, victimior est pœnitentiæ: *Continuò pœnitet, & dicit, peccavi.* Ergo aliquo modo felix, qui coram Deo deliquit, cùm saltem corporaliter à Deo non discedat. Meritò ergo David, cum divinam pietatem desiderat, peccasse coram Deo refert: quasi diceret? Infelix ego, O bone Deus, mandatum tuum præterivi, & imperij aburens potestate uxorem alienam rapui, & virum eius occidi: infiuste satis me gessi: sed inter tot infelicitatis procellas, nunquam à tuo conspectu faciem abscondi; sed malum coram te feci. Miserere ergo Domine, miserere mei, ne dicant homines me, qui semper fui juxtà te, pertulisse naufragium.

16. Hanc divinæ proximitatis felicitatem, semper lividus hostis nobis conatur arripere. Confirmavit hoc, quod refert Matth. cap. 8. num. 28. *Cum venisset* (scilicet Jesus) *trans fretum in regionem Gerazenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.* Sed placet, inquirere, in quo consistebat hæc dæmonum sævitia? An quia homines ab eis oblessos inter horribilia mortis spolia, cogebant habitare? Vel an, quia ossa exhumabant, avorum eorum defectus detegentes? Si hæc facerent, sævi nimis essent; nam alicuius generis maculas divulgare, dæmonis est officium, & sævissimi dæmonis. At Chrysol. serm. 16. nostrum confirmans institutum hanc rationem adducit: *Videtis, quia dæmones venientibus ad Christū præclusserant viam, transitum denegarant. Etenim dæmonum ista est cura, ne ad Deum homines possint reditum invenire. Non enim aliter possunt homines possidere, nisi eos ab authoris sui societate subducant.* Sævitia dæmonum (teste Chrysologo) & maxima sævitia erat, quia terrebant homines, ne viam attingerent, quæ ducebat ad Christum, ut sic ab eius societate eos desiungerent, & tot felicitates, quæ ex illa proveniunt, penitùs auferrent. Sciunt enim dæmones quanta ex divino consortio, & proximitate Dei homines lucra faciant. Viam ergo præcludebant, ut homines pervenire non possent ad Christum, & hoc modo miserè possiderentur à diabolo. Nam sicut felicitat animam, divina societate gaudere; sic discedere ab eo in miserum infelicitatum pelagus immergit.

17. Ob hanc causam se Christus viti, nos palmitibus comparat. Ioan. 15. numero 5. *Ego sum, inquit, vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.* Nullum est verbum in præsenti testimonio, quod felicitatem, qua perfruuntur, qui Deo adhærent, & miseriam, qua afficiuntur, qui à Deo discedunt, non explicet. Sed adhuc oportet enucleare huius similitudinis mysterium. Ad quid ergo Christus se viti, & nos palmitibus comparavit? D. Augustinus tract. 81. in Ioan. sub medium reddit rationem his verbis: *Ligna itaque vitis tanto sunt contemptibiliora, si in vite non manserint, quanto gloriosiora, si manserint.* Nota, quæ sequuntur: *Denique sicut de hū etiam per Ezechielem Prophetam Dominus dicit, præcisa nullis agricolarum usibus prosunt, nullis fabrilibus operibus deputantur. Vnum de duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis, si in vite non est, in igne erit.* Quid illustrius? Præclarè ergo Dominus hac similitudine explicuit, quàm periculosum, & infaustum sit, à Deo discedere, & quàm tutum, eius gaudere consortio. Sicut enim palmes dum est in vite, eius vita vegetat, viret, & fructificat; ab ea autem præcisus arescit, & emoritur, & igni destinatur: ita & nos dum adhæremus Christo, eius vita vivimus; sin autem, inutiles reddimur, & igni, & flammæ solum apti.

91. Duos homines legimus in sacra pagina à Deo translatos in Paradisum, sit alter Adam omnium protoparens, ut constat Genes. 2. numero 15. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis.* Alter fuit felix ille latro, cui Christus è cruce dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso.* Lucæ 23. num. 42. Sed quàm disparem illæ translationes exitum habuerint, neminem latet. Nam primus parens malè suasus divinum fregit mandatum, se, & posteros ejecit è Paradiso: at ille latro summam felicitatem invenit. Si rationem desideras, ob quam latro tot lucra inveneri in Paradiso, in quo primus parens tantam est passus jacturam? Audi D. Ambrosium in Psalm. 29. melleo ore efferentem discrimen: *Pulchrè subiunxit, mecum eris in Paradiso. Hoc est; noli timere, ne, & tu cadas de Paradiso, sicut cecidit Adam. Sed audi, quia mecum eris: quo præsente cadere non potes. Ceciderat caro in Paradiso antequam susciperetur à Christo. Non dixerat Adæ, mecum eris quia sciebat esse casurum.* Cùm Christus latroni promisit Paradisum, vereri

poterat

Psal. 50. n. 5.

Origen.

Matth. 8. n. 28.

Chrysol.

Gen. 2. n. 15.

Lucæ 23 n. 42.

Ambros.

poterat latro, ne sibi contingeret, quod Adamo, qui inter tot delicias tantam invenit miseriam: at Christus Dominus, procul fugavit timorem dicens, hodie mecum eris in paradiso. Nam si primus parens in eo fecit jacturam, ex eo fuit, quia Dei non fruebatur præsentia. Abierat enim Deus ab Adamo, quod ex eo mihi constat, quia post hominis lapsum, illum quærit Deus, Genesis 3, n. 8. Quid ergo mirum, si pereat Adã. à quo Deus recesserat? Constat ergo ex his, sine Dei præsentia, hominem adhuc felicissimo innocentiæ statu perfruentem, non esse securum; & cum ea latronem immunem esse à discrimine.

19. Carbunculus inter omnes gemmas tenet primatum, ut notavimus numero secundo: insuper omnium gemmarum gaudet excellentiis, ut advertimus numero tertio: in eoque Patriarchæ Judæ nomen erat sculptum. Sed cur Judæ assignatur gemma virtutibus prædita aliarum gemmarum? Quia à Juda Christus secundùm carnem ducturus erat originem. Habebat enim Judas Christi futuri pignus ex patris Iacobi Prophetia, Genesis 49. numero 10. dicente: *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Felicitavit ergo Judam Christi Domini, vel remota nativitas. Ita efficax est divinum consortium, ut vel à longè valeat omnes felicitates impendere. Adsit Dei societas, vel futura sit: Et sat erit ad omne infaustum exterminandum: absit divinum consortium & bene infinitæ supervenient calamitates.

Gen. 49. 8. 10.

ILLATIO CXLV.

Peccatorum gemitus magna est tempestivitas ad Eucharistiam suscipiendam.

20. PAnis ille cœlestis omnium felicitatum compendium, & in quo Dominus noster Iesus Christus divitiarum suarum thesauros velut effudit; ut nostræ profit utilitati, non melle, aut lacte, sed cordis lachrymis suavescit; gemitibus, & suspiriis præparatur ad esum, ut anima suavissimos ejus percipiat proventus. Viderat Apoc. 22. 2. 1. Ioan. Apocalyps. 22. à num. 1. fluvium aquæ vitæ splendidum tamquam chrystallum, procedentem de Sede Dei, & Agni, & ait: *In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium.* Videamus nunc: quid sibi vult, quod lignum vitæ sit ex utraque parte fluminis? Non vacat mysterio: nam teste Ambrosio ad Ambros. hunc locum: *Hic per unum vitæ lignum, unus Christus designatur, qui est vita cunctorum fidelium.* Non ineptè per hoc lignum Christum in Eucharistia latentem intelligemus duodecim fructus reddentem, id est, semper, & affluenter donantem. Positum etiam refertur hoc lignum vitæ juxta flumen, ut fructum afferret uberrimum. Quod est dicere: Ut Christus in Eucharistia latitans verum lignum vitæ semper nobis tanti Sacramenti beneficia conferat, oportet ut sit in utraque parte fluminis, hoc est, ut irrigemus illum utroque fonte, oculorum rivulis, suspiriis, & lamentis pro nostris peccatis: sic profectò salubberrimos conferet fructus. Nam lachrymæ fertilem nobis reddunt panem Eucharisticum, illis velut conficitur, aut conditur, ut nobis bene vertat.

Mysterio non vacat ritus ille, quo usus fuit 21. Moyses, ut Aaronem fratrem ornatu indueret Pontificis. Levitic. 8. num. 7. ubi dicitur: *Cumque lavisset eos, vestivit Pontificem subucula linea, &c.* Sed cur Pontifex non induitur vestibus sacris nisi lotis manibus, & pedibus? Quia per illum ornatum designabatur Christus Dominus. Ut ergo deno aret, neminem Christum induere præsertim latentem in Eucharistia, ni prius lachrymarum rivuli præcesserint, quibus hic panis cœlestis conditur; meritò ante ornatum lotio præmittitur. Patronum habemus Origenem homil. 6. in Levitic. *Considerate*, inquit, *diligentius ordinem dictorum. Primò lavat, postea induit. Non enim potes indui, nisi ante lotus fueris. Lavamini ergo, & mundi estote, & auferte nequitias ab animo vestris. Nisi enim hoc modo lotus fueris, non poteris induere Dominum Iesum Christum.* In Eucharistia Christum induimus, sumentes corpus, & sanguinem ejus. Oportet ergo, ut prius lavemur, ut dignè tantum induamur ornatum. Levit. 8. num. 7. Origen.

Pungitur Christi latus à milite mucrone diro lanceæ; & hoc referens Ioannes cap. 19. numero 34. ait: *Et continuò exivit sanguis, & aqua.* Chrysostomus homilia ad Neophytos in tomo 5. prius aquam, deinde sanguinem fluxisse, asserit, his verbis: *Mortuo enim Iesu, & adhuc in Cruce pendenti approximavit miles, latus lancea percussit, & exinde aqua fluxit, & sanguis. Unum baptismatis symbolum, aliud Sacramenti: & ideo non ait, exiit sanguis, & aqua, sed exiit aqua primùm, & sanguis: quia prius baptismate diluimur, & postea mysterio dedicamur.* Hoc modo etiam legerat Tertullianus libro de Baptismo, cap. 15. dicens: *Hos duos Baptismos de vulnere perfossi lateris emisit, ut qui in sanguinem ejus crederent, aqua lavarentur: ut qui in aqua lavissent, etiam sanguinem potarent.* Sed cur hi Doctores affirmant, priùs aquam fluxisse, quàm sanguinem è latere Christi? Quia tanta puritas requiritur, ad dignè sumendum calicem Eucharisticum, qualem habet homo, qui ascendit è sacro fonte baptismatis. Quod intelligendum de puritate à mortalibus: nam venialia non pugnant cum gratia, & amicitia Dei. Ad nostrum institutum non erit operosum Tertulliani, & Chrysostomi accommodare sententiam. Prius ergo è latere Christi mortui aqua fluxit, quàm sanguis, ut nobis innotesceret, poculum Eucharistiæ lachrymarum fluentis confici, ut vitam nobis conferat. Divus Ambrosius in Psalm. 41. ad illa verba; *Fuerunt lachryma mea mihi panes, &c.* Nostrum confirmat cogitatum. *Hic panis* (loquitur de Eucharistia,) *ibi vivus, ubi lachrymarum fletus est pœnitentia.* Non quia panis ille cœlestis, qui caro est Christi, vita careat, si desint lachrymæ suscipienti, (vivit utique Chri- 22. Ioan. 19. n. 34. Chrysost. Tertull. Ambros.

stus

ſtus in Euchariſtia, tametſi indignè ſuſcipiatur, ſed quia irreverenter ſumentibus vitam non confert, vita carere videtur. Tanti pitiſſimus Jeſus noſtram vitam facit, ut propriam putet. Unde, ſi nos vita caremus, ſibi, quaſi non vivere, videtur. Vivit ergo hic panis cœleſtis, quando vivunt ſuſcipientes; & quando lachrymæ noſtri cibi ſunt. Ergo lachrymis conditur hic panis ſuperſubſtantialis, & cœleſtis.

23. His favet, quod ſacer textus refert Numer. 11. num. 9. loquens de Manna: *Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra, ros deſcendebat pariter, & Man.* Ex Hebræo legimus: *Deſcendebat ſuper eum Man.* Nota, priùs Deum terram cœlundare rore, ut diſponeretur ſic ad ſuſcipiendum Man. Sed cur Deus erga populum liberaliſſimus, qui non ſolum indigentiæ, ſed & deliciis guſtus conferebat Manna, tanto cibo rorem præmiſit, ut ex Hebræo legitur? Quia Manna, ut omnium patrum probat conſenſus, Euchariſtici panis erat umbraculum, & figura: populus Hebræorum deſignabat ſuſcipientes hoc venerabile Sacramentum. Jure ergo optimo ros præcedebat Manna, ut intelligamus, Euchariſtiæ cibum rore, hoc eſt, lachrymis conditi, ut vitam præſtet æternam. Lachrymis ergo ad tantum diſponimur beneficium: fletibus, & ſuſpiriis pro peccatis commiſſis hic præparatur panis.

Num. 11 n. 9. Hebr.

24. Vinum defuerat in nuptiis, ad quas Chriſtus, & Mater ejus aderant invitati: orat Maria filium, ut illum defectum ſuppleat: ſed ne venerandam Matrem verecundia afficeret, precibus ejus aſſentitur: ſex hydrias aqua juſſit repleri, quam ſtatim convertit in vinum, Joan. 2. numero 9. *Vt autem guſtavit architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat, unde eſſet, miniſtri autem ſciebant, qui hauſerant aquam.* Quid ſibi vult Chriſtus maternis precibus acquieſcens, cùm imperat, hydrias aqua repleri, ut in vinum eam convertat? Poterat tunc vinum ex nihilo producere, ſicut in exordio rerum, omnia ex nihilo creaverat. Cur ergo in præſenti aquam deſiderat in vinum convertendam? Ideo factum puto, quia vinum illud poculum Euchariſticum deſignabat, (ſic communiter ſentire Patres:) Indicavit ergo Chriſtus ex aqua vinum producens, calicem Euchariſticum, aqua, hoc eſt, lachrymarum rivulis ſuaviter præparari, ut ſuſcipienti tribuat vitam æternam. Qui enim fructum tanti Sacramenti deſiderat percipere, præparetur aqua profluente ex intimis cordis: nam eâ hujus ſacroſancti convivij fruetur deliciis.

Joan. 2. n. 9.

25. Nec ſolum lachrymis, & ſuſpiriis cœleſtis Euchariſtiæ cibus conditur, & vivit ad noſtram vitam: verumetiam tanti facit Chriſtus peccatoris converſi lachrymas, & ſuſpiria, ut ipſe Dominus ſe præferat, pœnitenti tantum beneficium conferre. In ſe reverſus, redivit prodigus in domum paternam, & lachrymis madefactus, & ſuſpiriis plenus patri dicebat: *Pater peccavi in cœlum, & coram te.* Lucæ 15. num. 21. Vix clementiſſimus pater converſum, & pœnitentem viderat filium; cùm pietatis memor, & injuriarum oblitus, ait ſervis ſuis. *Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus: & adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus eſt.* Non miror patrem hunc non amiſiſſe pietatem, quantumvis filius obedientiam amiſerit: ſed valdè mirabile eſt, præparaſſe vitulum ad convivium. Si tamen audias Origenem homilia prima in Leviticum, ceſſabit admiratio. *Homo ergo iſte, qui perierat, & inventus eſt, quoniam nihil habuit propria ſubſtantia, quod offerret, cuncta namque dilapidaverat vivendo luxuriosè, invenit iſtum vitulum cœlitus quidem miſſum.* Quod eſt dicere: filio pœnitenti, nullis præmiſſis precibus, libenter pater offert vitulum ſaginatum: quia iſte vitulus illum cœlitus emiſſum deſignabat, nempe, Chriſtum Dominum latentem in Euchariſtia. Quid ergo mirum: ſi pitiſſimus pater filio pœnitenti, & contrito, etiam non rogatus, tantum convivium præparet? Quia pœnitentibus, & ad Deum converſis tantum cibum libentiſſimè Chriſtus confert. O bone Deus, quis tantis affluereret lachrymis, ut dignum tanti hoſpitis eſſe poſſet hoſpitium!

Luc. 15. n. 22. Origen.

26. In carbunculo nomen Judæ Chriſti progenitoris erat inciſum. Hanc gemmam omnium eſſe principem, & pretioſiſſimam, ab omnibus prædicatur, Chriſtumque Dominum animarum cibum in Euchariſtia præſignaſſe credimus, ob magnum ardorem, quem ibi erga homines oſtendit, & ob venam lacteam accidentium, qua & cingitur, & tegitur in altari. Supra enim cùm de carbunculo egimus, prænotavimus numero ſecundo, hanc gemmam vena lactea cingi: quòd non ineptè Chriſto in Euchariſtia latenti maximè quadrat, propter rationem dictam. Quod autem Chriſtus in altari carbunculo comparetur, multorum Patrum poſſem teſtimoniis roborare: unum, aut alterum adducam. De calculo illo, quem refert Iſaïas cap. 6. num. 6. ſeu ut Divus Hieronymus legit, *de carbunculo*, ſic ait Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 14. Carbonem vidit Iſaïas. *Carbo autem non ſimplex lignum, ſed unitum igni: ſic panis communionis non panis ſimplex eſt, ſed unitus divinitati.* Idem docuit Nizetas David in vita Ignatij Conſtantinopolitani: *Divinus panis, velut caleſtis carbo gratia radios ſpargebat.* Ex his dubium inſurgit: cur Judæ nomen ſculpitur in gemma, quæ tantum præfigurabat myſterium? Aut quid Judas Patriarcha cum Euchariſtiæ convivio? Philo Hebræus libro primo Allegoriarum legis aliquantulum à medio, nomen Judæ ſic interpretatur: *Itaque Judas confitentem ſignificat.* Cùm ergo carbunculus denotet Euchariſtiam; & Judæ nomen ſignificet confeſſionem peccatoris: meritò in carbunculo hoc nomen erat inciſum, ut exinde omnibus innoteſceret, quanta ſit connexio inter peccatoris confeſſionem, & ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum. Nam qui dolet de peccatis, qui confitetur crimina, qui conteritur, dignam offert tempeſtivitatem ad tanti Sacramenti percipiendos fructus.

Damaſc. Nizetas David.

ILLATIO CXLVI.

Eucharistia omnium bonorum est compendium.

27. NVnquam Deus multum adhibuit studium, ut parva faceret; imò magna vel ludens fecit, sic hujus opificii varietatem in lucem protulit. Quantam autem curam adhibuerit ad instituendam Eucharistiam, satis superque indicant umbræ, quæ illam præcellere, ne incredibile tantum mysterium videretur. Indicarunt vitæ arbor, sacrificium Melchisedech, Manna cœlestis, panes propositionis, Agnus Paschalis, & alia innumera, quę in sacro eloquio referuntur. Cùm ergo tanto studio benignus Deus hoc obumbraret mysterium, absque dubio magna in eo nobis contulit beneficia, & quid dicã magna? divitiarum suarum est thesaurus. Quia sub speciebus panis, & vini caro, & sãguis Christi latet, quibus divinitas est unita in supposito verbi: ergo adest Verbum, & divinitas. Cumq; divinitas indistincta sit à Patre, & Spiritu sancto; uterque etiam adest. Igitur in Eucharistia totus Deus est: licet ex vi verborum caro, & sanguis Christi; per connexionem autem quicquid Deus est. Monstravit ergo

28. Christus, in hoc sacro convivio omnium felicitatum dari compendiũ: quid aliud denotavit Zaram in utero matris adhuc existens, cùm fratri Phares nascendi tribuit optionem? *Instante autem partu* (inquit sacer Textus Gen. 38. n. 27.) *apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens: Iste egredietur prior. Illo vero retrahente manu egressus est alter.* Non vacat mysterio, Zaram, qui paulò antea cum fratre pro viribus contendebat prioritatem in ortu, ut in domo paterna haberet primatum, atq; propter hoc manum protulit, subitò fratri cessisse, ut prior nasceretur, & apud patrem juribus frueretur primogeniti? cur Zaram, fratre ferè devicto, manum retraxit, jura primogeniti dereliquit, & paternam hæreditatem contempsit? aut cur ligato coccino tot bona & honores repudiavit? quid erat in coccino, quod hujus infantis posset satiare desiderium? profectò, quia ut

Cyril. Alex. docet Cyrillus apud Lippomanum, vitta illa coccinea Christi Domini sanguinem prænotabat. *Coccinum* (inquit) *Dominicum Christi sanguinẽ signat.* Ideo ergo Zaram ambitionis repressit conatum, & qui paulo antea viriliter contendebat cum fratre, ut prior lucis pulchritudine frueretur primogenituræ allectus dominio; vix in vitta coccinea Christi sanguinis in Eucharistico poculo conferendi pignus accepit, cum omnia contemnens, paterna jura fratri dimisit: quasi dicens: tu frater mi esto paternæ domus successor, & hæres; ampla domo, divitiarũ thesauris, pretiosa supellectili truere feliciter, mihi autem sat est coccinum, in quo Eucharistici poculi pignus accipio. Tanta ergo Christus beneficia aggregavit in Eucharistia, ut majora non possit conferre. Quid mirum si vel ejus umbra ambitiosum; & contendentem Zaræ satiaret affectum, sedaret animum?

De illo Iosepho, qui audacter à Pilato petiit corpus Iesu, ait Luc. c. 23. n. 50 *Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus & justus, &c.* Matthæus sic scripsit, c. 27. *Cum autem sero factũ esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa nomine Ioseph.* D. Ambrosius ad Lucæ præfata verba notavit, appellasse Matthæum Iosephum divitem, qui ẽ Lucas justum vocavit. Mira est hæc diversitas; nam inter justũ & divitẽ maximum est discrimẽ. Frequenter enim cui abundanter opes suppetunt, non est bene dives justitia. Quare ergo de isto Iosepho, & quod dives, & quod justus esset, affirmant Evangelistæ? respondet Ambrosius: *Hunc Ioseph justum Lucas dixit, Matthæus divitẽ & meritò dives hoc loco dicitur, ubi corpus suscipit Christi.* Justus erat Ioseph; erat enim discipulus Iesu, nec consenserat consilio, & actibus Iudæorum) dives erat, non quomodolibet, sed omniũ divitiarũ nobilitate clarus, si quidẽ corpus Christi susceperat felicitatẽ omnũ compendiũ: & quia justus erat, suscipiens tantum thesaurũ omnes sibi opes comparavit.

29. Luc. 23. n. 50. Matth. 27. n. 57. Ambros.

Summa illa felicitas beatitudinis omnẽ pellit anxietatem, & omnem sitiat appetitum: est enim summum bonum. Nihilominus cum hac summa felicitate Eucharistiæ compatitur desiderium: nõ quia beatitati desit aliqua felicitas, sed ut tanti Sacramẽti pateat excellentia. Quod sic ostendo. Morti jam proximus, & erga suos charitatem ostendens Redemptor noster cum discipulis discumbens, ut tantũ instituerer Sacramentum, sic ait Lucæ 22. n. 15. *Desiderio desideravi, hoc Pascha manducare vobiscum*, Tertullian, lib. 4. contra Marcion. cap. 4. hic legit: *Concupiscentia concupivi hoc Pascha edere vobiscum.* Vbi Pamelius annotavit, tantũ fuisse Christi desideriũ instituendi Eucharistiã, ut habuerit honestam concupiscentiã. In quo doctus Apher dilucidè explicuit Christi desideriũ. Nam licut, qui bonũ aliquod temporale concupiscit, velut rapitur à suo desiderio; non aliter Christus videbatur rapi à desiderio instituendi hoc Sacramentum. Ex his non leve dubiũ insurgit: quia Redemptor noster à primo suæ conceptionis exordio beatitudinis perfruebatur deliciis, ut communiter docent Theologi cũ sancto Thoma 3. part. quæst. 34. art. 4. quomodo ergo compatitur cum summa illa felicitate, quæ est omniũ bonorũ status aggregatione perfectus, ardentissimũ desideriũ instituendi Eucharistiã? beatitudo omnẽ pellit anxietatẽ, & omnẽ implet appetitũ: quî ergo fieri potest, ut Christus à primo instãti beatus tanto Eucharistiæ ardeat amore? dicam: in tanti mysterii gloriã Verũ est, Christum à primo suæ cõceptionis instanti extitisse beatum divinam essentiam clarè, & quiddicative intuẽdo: similiter est certum, essentiã beatitudinis in hac clara visione sitam esse, & in ea bonorum omnium esse possessionẽ: attamen cum Christus tanto frueretur bono Eucharistiam desiderabat, ut sic bearetur dupliciter; primo modo per beatitatem; secundo per Eucharistiam. Illo totum Deum possidens, isto accipiens quidquid Deus est, S. Thomam habemus patronum 3. p. quæst. 18. art. 1. ad 3.

Luc. 22. n. 15. Tertul.

qui cum docuisset, Christum Dominum in suprema nocte cœnæ Eucharistiam sumpsisse, de eodem Domino sic ait: *Habuit quandam spiritualem delectationem in nova institutione hujus sacramenti: unde ipse dicebat Lucæ 22. desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.* Ecce qualiter Eucharistia sit omnium felicitatum compendium: cum Christus, qui ut homo ab exordio suę cōceptionis beatus extitit, illam desiderat ardēter, ut ex eâ aliquā delectationē accipiat. Quid mirum, cum Eucharistia tanti valoris sit, ac ipsa gloria. De hoc sacramēto canit Ecclesia in ejus festo. *Mens impletur, & fatiatur, & futuræ gloriæ nobis datur pignus.* Quod pro aliquo oppignoratur, saltē tanti debet æstimari, quanti illud, cujus est pignus. Cum igitur hoc sacramentū pignus gloriæ prædicetur, sic animū debet satiare, ac ipsa gloria. Ergo cum hæc sit omnium bonorum compendium, sic hoc cœleste cōvivium. Præclarè hoc explicuit Matth. Episcopus Vormacensis, Homilia de cœna Domini loquens de Eucharistia: *Futuræ jucunditatis amabile præludium, Ecclesiæ militanti cum triumphante suave gluttimum, dum tandem dulcedinem, qua ipsa fruitur sine velamento, illa habet sub sacramento.* Quid illustrius? Mat. Vor.

31. Euf. Nier.

Pater Ioan. Eufeb. Nierenberg. lib. 8. de origine S. scripturę 34. vertit in dubium: an Eucharistia futura sit ęternū pignus novi testamēti? & quamvis hic vir omni eruditione clarissimus aliquas conjecturuncolas referat, quibus apparere possit, hoc admirabile sacramentū nunquā cessaturum, sed in cœlo conservandum in ęternum: tamen in fine capitis relati, non audet rē hanc definire, sed tamquā incertam aut spōte meditatā, aliorum relinquit cēsura taxandā. Prima conjecturuncula (ut ea, quę ibi refert Eusebius in summam redigam) est: quia crux, eo quod nostrę redemptionis fuit instrumentum, servanda est post consummationē sęculi, siquidē Dominum judicaturum præcedet, ut asserunt Hieronymus, Chrysostom. Hilarius, Ephrem, Leo, Theophil. & alii apud eundem auctorem: id ipsum canit Ecclesia in festis S. Crucis dum ait: *Hoc signum crucis erit in cœlo, cum Dominus ad judicandum venerit.* Et addunt aliqui apud Bozium in suo opere de cruce c. extremo, & Francis. Suar. tom. 2. in 3. part. ad quæst. 59. disputatione 57. sectione 2. crucē Domini in æternū servandā esse in cœlo, quod etiam significavit Chrys. homilia de cruce & passione. Ex his hoc formatur argumentū. Quia si crux consummato sęculo servāda est in æternam memoriā, & testimonium dominicæ passionis; idem videtur æquo jure dicendum de Eucharistia, quæ instituta est in memoriam ejusdem passionis filij Dei, & ad testimonium novi testamenti quod per illam ratum, sanctum, & stabilitum habere voluit Deus. Secunda cōjecturuncula est, quia Manna quæ fuit aptissima Eucharistiæ figura, nō solum in deserto usi sunt Israēlitę, sed etiam post ingressum terræ promissionis, quando jam ejus nullus futurus erat usus, id posse derunt: nam Dei jussu in arca, vel juxta arcam asservatū fuit. In quo videtur denotari post usum, & sumptionem hujus Sacramenti in terra promissionis, hoc est, in patria servandā fore memoriam tanti beneficii. Tertia est: quia cùm Christus Dominus gloriosus post resurrectionem duobus discipulis euntibus in Emaus panem fregit, & consecravit, & eisdē impertivit, credibile est, & ipsum Eucharistiam accēpisse. Quod panē ibi consecrasset tenent Aug. Chrys. Theoph. & Beda. Si ergo Christus gloriosus sumpsit Eucharistiam non videtur species illas sacramentales corrupturus. Ergo si nō corrupit, in ęternum conservat: Quod multis nō eruditis placet, & ut refert idem Euseb. quidam è publico suggestu pronunciavit cum multorum plausu nunc in cœlo adorari, & adorandā Eucharistiam in præcordiis corporis Christi, quia glorioſi, transparentis, veluti limpidissimi crystalli, proponi. Hęc ex citato auctore trāscripsi ut constet æqualiter hoc affirmari piè, & reverenter posse. Si plura cupias, legito ipsum. Si hæc vera essent, liceret inferri, tantū sacramentū in cœlesti patria asservari, & asservandū in æternū in beatorū solatiū, qui tanto mysterio, in via præbuerunt assensum & in ipsius Christi gloriam saltem accidentalē. Insuper, quia cum hoc sacramentū omnium bonorū sit compendiū & quasi ęmuletur felicitatē beatitudinis, ne in patria deesset tantum donum, divina consuluit providentia, hoc asservari cōvivium, quasi tanto bono (si fas est dicere) beatitudinē felicitans. Hieron. Chrysost. Hilarius. Ephrem. Leo. Theoph. Bozius. Suares.

32.

His præmissis, quę intellectui offerunt delectamenta, quamvis nō inutiliter ad tanti sacramenti reverentiam possint excitare voluntatē, cōcludamus assumptum superaddentes aliquid ad nostros mores. Summū bonum, ut diximus, in Eucharistia sumimus. Ergo, qui piger ad hanc sacrosanctam mensam renuit accedere, cū se tanta felicitate privet, flere debet, sicut qui aliquam infelicitatem patitur. Quid aliud indicarunt Magdalenæ lacrhymæ, cùm ad Christi sepulchrum ardenter amans staret? his verbis hoc proposuit Ioan. c. 20. n. 11. *Maria autem stabat ad monumentum, foris plorans.* Si tamen ab ea inquiras; cur erupit in lachrymas? respondebit: *quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum.* Conversa igitur est in fletus Magdalena, quia dominicū corpus non invenerat. Sed quid timebat Maria ne Iudæorum rabies sævisset in corpus Domini? forsan hoc verebatur: at Origenes hom. 1. ex variis aliam hujus fletus causam adducit. *Metuebat* (inquit) *ne amor magistri sui in corpore suo frigesceret, si corpus ejus non inveniret, quo viso recalesceret.* Timebat Maria cor suum pigrum, & frigidū fore: quia Magistri corpus non invenerat, ideòq; profusis lachrymis ad monumentū stabat, timens, ne sibi aliquid infaustum contingeret, eoquod dominici corporis solatium non inveniret. Nam cum in corpore Christi omnium bonorum, quę desiderium nostrum possunt implere, adsit compendium: qui tanti thęsauri opportunitatē amittit, lugubri lamentatione, fletuq; mœrenti debet flere passum fuisse tantam jacturam. Hinc vellem excitare omnes ad corpus Domini suscipiēdum, in quo bonorum omnium est summa. Nā quis ita in seipsum sit malè affectus, ne Ioan. 20. n. 11. lib. 2. c. 13. Origenes.

dicam

dicam crudelis, ut ultrò se velit tanta felicitate privare, & magnæ infelicitati se exponere?

33. Carbunculus (ut vidimus n. 3.) non solùm inter omnes gemmas tenet primatum, verumetiam omnium gaudet virtutibus, sed quid est, quod natura providit carbunculum ditatum omnium gemmarum excellentiis? Certè, quia in carbunculo august. Eucharist. figuratur mysterium (ut præced. illat. n. 26. prænotavimus,) in quo omnium felicitatū reperitur compendium.

ILLATIO CXLVII.

Magnæ liberalitatis indicium est; beneficia conferre, & manum abscondere: hinc ingenium liberalitatis Eucharistica ostenditur.

34. PArum est benefacere, si beneficium non conferatur, ita ut ab eo, qui illud accepit, non expectetur recompensatio. Hæc enim est generosi, & munifici animi conditio. Quapropter liberalis existimari non debet, qui ex beneficio externam laudem deliderat, cùm jam aliquam acciperet retributionem. Ob hoc dicebat Ambros. Ambr. l. 1. offic. c. 30. *Perfecta autem est liberalitas, ubi silentio quo tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subvenit.* Ergo beneficia conferre, & abscondere manum, quæ ea largitur, perfectæ liberalitatis est argumentum.

35. Celebrat David pietatem, & liberalitatem Dei erga fugitivum populum Hebræorum, & quomodo gens illa diviso mari, & sicco pede portum attigerit, & accinit Psalm. 76. n. 20. *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur.* Vel ut notat Genebr. ibid. *non cognoscebantur*: futurum usurpans pro præterito; ut mos est apud Hebræos. Sed cur cùm tot mirabilia patravit, nec leve eorum reliquit vestigium; divisum fuit mare, eratq; quasi murus ad dexteram eorum, & lævam ingressi fuerunt Ægyptij; & reversæ sunt aquæ & operuerunt eos, ut refertur Exod. 14. Quare ergo via per quam Israëlitæ ab Ægyptiorum furore liberantur, aperta non mansit, in tanti beneficij simulachrum? respondet Euthym. ib. *& vestigia tua non cognoscentur: quia scilicet mare iterum coniunctum, atq; unitum adeo in se est, ut nulla amplius vestigia apparerent.* Quod est dicere: cùm Deus tot illi populo beneficia largiretur, & tunc præcipuè à Pharaonis tyrannide liberasset, floridum iter in mari aperiens, aquas iterum univit, ut nec leve tantæ munificentiæ appareret vestigium. Quia cùm perfecta sit liberalitas, tegere beneficia, & necessitatibus singulorum subvenire occultè, voluit Deus, qui tunc munificentissimum se ostendebat, vel leve itineris abolere vestigium, ut sic suæ liberalitatis indubitatum conferret argumentum.

Psal. 75. n. 20. Euthym.

36. Si tamen contra hoc opponas, non sic se gessisse Deum, cùm Iordanis divisit fluenta, ut arca simul, & populus transmearet. Nam ut refertur Iosue c. 4 n. 2. sic Deus jussit invicto gubernatori: *elige duodecim viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollant de medio Iordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum; duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.* nec tacet sacer textus, ad quid hujusmodi lapidis essent erigendi, cùm ibidem subdat, n. 7. *Idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel usque in æternum.* Insuper eod. c. n. 9. refertur: *Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alveo, & sunt usque in præsentem diem.* Vbi notat noster Tostatus q. 7. id factum fuisse in memoriam tanti beneficij. Si ergo Deus his titulis ad gratitudinem animos Hebræorum excitabat: immeritò diximus Dei esse conditionē conferendi beneficia ita occultè, ut eorum nec leve appareat vestigium. Fateor Deum nos semper gratos desiderare: cùm tamen nostra gratitudo nobis, non Deo, prosit; in hoc ipso suæ largitatis ostendit affectum. Sed adhuc dicito: lapides inter Iordanis fluenta, & inter tentoria (tametsi in memoriam suorum mirabilium erectos) divinam non prædicasse munificentiam. Quia cùm lapides voce careant, muta instrumenta elegit, ut sine voce ob oculos proponeret beneficium. Ecce quomodo cùm Deus à populo exposcit memoriam, & gratitudinem lapideo silentio operit beneficium. Illo namque signo Hebræorum excitabat memoriam, sed ita tacitus, ut exteri nullatenus intelligerent, quid lapides denotarent. Ergo tunc Deus se ostendit liberalissimum; quia solis Hebræis, quibus liberalissimè subvenerat; hæc signa dedit, ut beneficij memoriam retinerent.

Iosue 4. n. 2. Ibid. n. 7. Ibid. n. 9.

37. Huic divinæ liberalitatis ingenio favet, quod in nostra evenit redemptione. Pendebat Christus è cruce, & cùm jam jam spiritum exhalaret, & paternis commendaret amplexibus, ait Lucas c. 23. n. 44. *& tenebræ factæ sunt super universam terram.* Si tamen animum convertas ad ejusdem Salvatoris nativitatem, invenies, quod tametsi natus fuerit, cùm quietum silentium continerent omnia, & nox in suo cursu medium haberet iter, ut dicitur Sapient. 18. n. 14. ab angelis annuntiatam fuisse pastoribus, & charitate de cœlo missa prædicatam, Lucæ 2. n. 9. ubi dicitur: *& ecce angelus Domini steterit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos.* Quid est, quod in ortu Christi aër solaribus radiis illustratur, & lux de cœlo emissa pastores circumfulsit; cùm autem è cruce pendet Dominus, totus terrarum orbis obscuratur tenebrarum caligine? quia in cruce humanæ salutis consummabat remedium, voluit occultè illud dispensare, ut majori munificentia largiretur. In præsepio, quamvis vel lachrymula Christi totum posset expiare mundum (sine pretio enim pretium habebat infinitum) tamen merita Christi in cruce fuerunt consummata, & usque tunc non acceptabantur à Patre. Quamvis ergo merita ejus ab incunabulis haberent exordiū, in cruce nostra redēptio consummata fuit. Ergo in cruce quidquid nobis præbuit Christus, largitus est. Cùm ergo in cruce pendens tot nos cumularet beneficiis, obscuratus est sol, & tenebrę sunt diffusæ super universam terram, ut inter tenebrosam caligine tantum impenderet beneficium, & suę liberalitatis ingenium ostenderet. Lucæ 23. n. 44. Luc. 2. n. 9.

38. Hanc artificiosam, & beneficam conditionem, qua absque beneficij augmento liberalitatem auget, ostendit Christus latronem illum felicitans. Sic refert Lucas cap. 23. n. 43. & 44. *Hodie mecum eris in paradiso: erat autem ferè hora* Luc. 23. n. 43. & 44.

ra sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram, & obscuratus est sol. Vix Dominus latroni paradisi pollicetur delicias, & ex prædone misero eum sibi amicitia conjunxit; cùm solerter Evangelista nullo interjecto verbo tenebrarum universalem, & inusitatam caliginem ob oculos opponit, & solis affert obscuritatem. Quænam inter hæc reperitur connexio, ut illa connectat Evangelista? profectò, ut magnificam, & uberrimam Christi munificentiam ostenderet. Adest Chrys. in cat. S. Th. ad præfata verba: *attende* (inquit) *celeritatem à cruce in cœlum, à condemnatione in paradisum, ut noveris non ad benevolentiam illius, sed ad clementiam Dominum totum fecisse.* Sed quid est, *totum fecisse?* an quia ubi superabundavit delictũ, superabundavit & gratia? nõ solum ob hoc; sed quia latronem reconcilians, eiq; paradisum promittens, tenebræ effusæ sunt super universam terram, ut exinde singularis, & eximia Christi liberalitas erga latronem omnibus innotesceret, quia occultè tantum beneficium conferebat.

Chrysost.

39. Sub specie linguarum ignitarum descendit Spiritus S. ut Apostolorum corda igne sui amoris accenderet, instrueret, & solidaret. *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, sedit-que supra singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu S.* &c. Act. 2. n. 3. si tamen cupias scire, quo tempore, vel qua hora descendit, & discipulorum mentes illustravit. Idem facer textus satis explicuit. Nam cùm omnes mirarentur, & stuperent discipulos magnalia Dei loquentes variis linguis; quidam irridentes dicebant, musto sunt pleni isti: quibus Petrus respondit: *non sicut vos æstimastis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei* 3. ib. n. 15. Sed cur Spiritus S. qui sub igne descendit obtectus non intempesta nocte, sed sole lucem vibrante, in discipulos supervenit? quia si descenderet, cùm nox obscura terras teneret, ignitæ linguæ sub quibus latebat, splendidiùs micarẽt, & earum fulgor omnibus appareret lucidior: at hora diei tertia radiis illustrata splendorem ignis absque dubio obscuravit. Descendit ergo Spiritus S. nitido die, & jam sole radiis armato, ut ignitæ linguæ minus lucerent, & charismatum dona occultè daret, ut sic suæ liberalitatis commendaret munificentiam, siquidem tot beneficia conferens non solum ipse sub ignis obtegitur velamento, verùm igneum splendorem in luce solis extingueret. Non subterfugit hoc Oecumenium ad præfata verba dicentem: *horâ tertia hæc esse facta non vulgariter intelligendum est: sed quod tunc ignis splendor ostenditur, quando eo neque ad opera utuntur homines, neque ad parandum prandium, quando omnes in foro sunt.* Quando igne homines ad opera non utuntur; quando parum aut nihil lucet; & quando clarus est dies, ignitis linguis descendit Spiritus S. omnia charismata & linguarum dona conferens discipulis, ut sic obscurius ea concederet, & perfectam erga suos ostenderet largitatem.

Act. 2. num. 3.

Ib. n. 15.

Oecum.

40. Mysteriis plenam quatuor animalium similitudinem viderat Ezechiel: & ut multa omittã, sic ait Propheta de homine illo, qui apparuerat: *& manus hominis sub pennis eorum* &c. c. 1. n. 8. D. Greg. Hom. in Ezech. per hunc hominem redemptorem nostrum intelligit. Hinc dubium insurgit, si Christus extensa manu tot bona largitur, cur manus, quibus largo suæ beneficentiæ imbre omnes aspergit, pennis studet obtegere? qui impertit beneficia, brachium extendit, non retrahit: quomodo ergo Christus liberalissimus manus aliàs tornatiles pennarum velamine retrudit? an quia rubore suffunditur benefaciens hominibus? absit. Nam nobis benefacere, est divinitatis stemma. Quare ergo manus abscondit? ut perfectam erga nos liberalitatem ostenderet. Qui enim beneficium confert, & recondit manum, qua benefacit, perfectissimæ liberalitatis gaudet honore. Vt ergo Christus suam erga nos munificentiam ostenderet, manum abscondit, qua tot impertit beneficia, ne tanto benefactori deesset perfectissima liberalitatis conditio.

Ezech. 1. nu. 8.

Venâ lacteâ pretiosissimus cingitur carbunculus, in nocte suæ claritatis radios emittit, in quo, ut diximus præcedẽti illatione n. 33. Christum Dominum sub accidentium velo in Eucharistia latentem intelligimus. Divinus hic carbunculus luxit in nocte, id est, in nocte cœnæ, cùm tantum instituit sacramentum. At cur Dñs post solis occasum, tantum instituit convivium. Vt ejus benefica liberalitas magis ac magis eluceseeret. Ob hoc etiam corpus, & sanguinem suũ, quibus animæ refectionem præparavit, & quidquid in Dei continetur thesauris contulit, non apertè, sed sub velamine dedit: ut scilicet, anima suscipientis tantum beneficiũ experiens, manum non videret largitoris. Nec in ipsa Euchar. solum ipse auctor pietatis hoc liberalitatis observavit artificium, sed etiam in ejus umbris, & figuris. Manna tanti mysterij celebris umbra, non luce clara, sed intempesta nocte in circuitu castrorum diffundebatur. Arca fœderis etiam hujus edulij figura certa, velata, & obtecta semper erat. Quid hoc præsignabat? profectò Christi munificentiã in Euchar. in qua summum confert beneficium, & manum, quia impertit, abscondit sub velamine sacramenti. Hoc ingenio liberalitatem suam confirmat, & se perfectè munificum ostendit.

41.

ILLATIO CXLVIII.

Regiam majestatem ostentat Christus in Eucharistia.

QVanta erga nos munificentia Christus Dominus in Eucharistia liberalis existat, præmissa illatione ostendimus, siquidem tot beneficia conferens manus suas accidentium velamine recondit. Ex his non erit inopportunum deducere, Christũ in ea regiam ostentare majestatem. Regum enim insigne præclarissimum est uberrimo beneficiorum imbre omnes aspergere. Cùm ergo Christus Dominus sub sacramẽto latitans suæ liberalitatis divitias velut effundat, absq; dubio in eo regio diademate redimitus proponitur.

42.

Brevi alimonia Christus in deserto numerosam turbam aluerat; cumque cognovisset ad excelsam, ob id, regis dignitatem evocandum, fugit in montem. Ioannis 6. numer. 15. *Iesus autem cùm cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Vide, qualiter Christus regale contempserit fastigium. Non sic apud Pilatum.

43. Ioannis 6. n. 15.

Nam

Nam cùm iniquus præses ipsum interrogasset; an esset rex Iudæorum, confessus est, non negavit. Marc. 15. n. 2. *& interrogavit eum Pilatus: tu es Rex Iudæorum? at ille respondens ait illi; tu dicis.* Sed cur apud Pilatum regium diadema nõ respuit, qui in solitudine tanto prævens studio fugit in montem, ne à turba efferrur ad summum honorem regis? multa huic quæsito possem respondere. Primò; quia tunc pro suis tot patiebatur injurias: & ille, qui pro suis mala sustinere non recusat, in ipsa perpessione malorum fulgentissima redimitur corona. Secundò: quia si in monte à turba regis honorareturdiademate: videretur non ob meritorum excellentiam, sed ob præstitam alimoniam, ad tantam dignitatem evectus: fugit ergo, ut omnem auferret suspicionem. Vltimò ad rem nostram respondeo, ob id regiam dignitatem in solitudine respuisse, eamque admisisse apud Pilatum: quia quando usque ad saturitatem afflictam turbam aluerat, nondum Eucharistiæ instituerat convivium: at cùm apud Pilatum teneretur, jam cœleste hoc ferculum condiverat. Quid ergo mirũ, si in conspectu præsulis iniqui admittat didema, quod à grata turba suscipere recusavit, cùm jam divinam tunc Eucharistiæ institutionem suscepisset munificentiam? tanto enim jure Christus sub sacris speciebus latitans purpura regis ornatur, ut post tanti sacramenti institutionem, se, vel apud invidos inimicos, fateri regem non erubescat.

44. Cant. 2. num. 2. *Sicut malum inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios*: de suo sponso prædicabat sponsa. Cant. 2. n. 2. Primo aspectu inutilis & impropria videtur hæc similitudo. Nam si sponsa dilectum suum omnibus præferre cupiebat, non malo, sed arbori præstantissimæ debuit eum comparare. Pulchriores, & gratiores in hortis vernant arbores: quare ergo malo potius, quàm aliis comparatur sponsus? an quia malum omnium arborum gaudet imperio, & veluti super omnes regnat. Regnat utique. sed ob quid malo tanta confertur prærogativa? audi Philonem Carpathium ad hunc locum. Philo Carpa. *Malum esui aptum est, & potui: ut ergo mysticam lætitiam designaret, quam ipsi sponsæ clarius est sponsus dicens: accipite, & comedite, hoc est corpus meum; & accipite, & bibite, hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum; propterea malum appellari puto. Tria enim bona malum continet, Esum, per quem significatur corpus Christi; potum, quo significatur salutaris Christi sanguis, & odorem per quem fides exprimitur.* Satis aptè malo comparatur sponsus, ut regia majestas, qua in Eucharistia gaudet, omnibus eluceſcat. Malum enim esum, & potum subministrans, Christum præbentem corpus in cibum, & sanguinem in potum designabat. Meritò ergo malum omnibus antefertur arboribus, quia tanti sacramenti referebat insigne, in quo Christus regio redimitur diademate.

45. Cant. 1. num. 4. Damas. Hoc imperium Christi in Eucharistia celebrabat sponsa Cant. 1. n. 4. cùm dixit: *Introduxit me rex in cellaria sua.* Damascenus orat. 2. de nativitate Virginis legit: *in domum vini.* Sed cur tunc sponsus dicitur rex. Respondet idem Damascenus: *Quod perinde est, ac si diceret introduxit me in domum Ecclesiæ, in qua poculum salutaris lætitiæ Agni sanguine temperatum proponitur.* Ideò ergo sponsus appellatur rex à sponsa: quia domus vini, id est, Ecclesiæ, in qua Christi sanguis proponitur, mentionem faciebat. Ergo Christus regiam ostendit majestatem latens in tanto sacramento.

Inter omnes gemmas radiantes (teste Plinio relato num. 2.) principatum habet carbunculus, nec immeritò (omitto innatum fulgorem, quo omnibus antecellit) cùm sit Eucharistiæ umbraculum. Nam Christus in Eucharistia latens ignitus est carbunculus fidelium mentes inflammans, & illustrans. Tribuitur ergo carbunculo omnium gemmarum principatus, ut intelligamus, Christum munificentissimum in Eucharistia regis regum diademate redimiri. 46.

Illatio CXLIX.

Non videtur credibile, aliquem ita verecũdiæ fines transisse, ut ad sacram synaxim, indignè, petulanter, & irreverenter accedat.

Magna nos Deus constrinxit obligatione post Eucharistiæ cibum, ut grato animo ei debitas referamus gratias. Ingratitudinis nota mereremur inuri, si tanto benefactori non debita solveremus. Debitas ergo gratias reddimus Christo, sic hoc sacramentum sumimus reverenter. Sin autem aliquis (ô quam infelix) peccati lethalis labe denigratus tantum edulium accipere præsumit. magnam ingratitudinis culpam contraheret. Nam non solum datorem contemneret, sed & ipsum respueret beneficium. Hoc enim est turpissimum genus ingratitudinis. Aptissimè Tertullianus l. de patientia c. 3. hanc ingratitudinem increpabat, dicens: *Respuit datorem, cùm datum deserit, negat beneficium, cùm beneficium non honorat.* Quotidie inter homines contra benefactores reperitur ingratitudo; imo beneficiendi causa ingratitudinis est occasio: at contra ipsum beneficium armari, est turpissima ingratitudo. Qui indignè ad Eucharistiam accedit, non solum respuit datorem, sed etiam contemnit beneficium. Hinc inferre liceat, tantam esse ingratitudinem cum peccati labe ad sacram mensam accedere; ut non sit facile creditu, aliquem ita verecundiæ metas transiliisse, ut ad eam indignè, petulanter, & irreverenter accedat. 47. Tertul.

Ioan. 12. num. 1. & 2. *Iesus autem ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus; quẽ suscitavit Iesus. fecerunt ergo ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus autem erat unus ex discumbentibus.* Notavi jam diu, sacrum Evangelistam referre, Lazarum fuisse unum ex discumbentibus, quando Christum hospitẽ narrat apud Marthan. Quid mirum, Lazarum, discubuisse, cùm esset Dominus illius castelli, in quo Christus hospitabatur? id dictabat urbanitas, nã cùm Lazarus esset nobilitate clarus, debebant nõ esse comitatis oblitus, quæ nobilitatis est assecla. Ergo tenebatur discumbere cũ Christo. Quare tam solerti studio id refert Evangelista dicens: *Lazarus autem erat unus ex discumbentibus?* Theo- 48. Ioan. 12. n. 1. & 2.

doretus in catena ſancti Thomæ ad præfata verba aureum annulum obtulit catenæ, quo ſolvatur dubium. *Innuere autem volens*, ait Theodoret. Theod. (non eſt hic author *Theodoretus*, ſed *Theophilact.* Hoc velim monitum hujus operis lectorem: ut intelligat in aurea catena nunquam Theodoretum à divo Thoma afferri, ſed Theophilactum, ſed quia nomen omninò explicatum ideo fefellit & fallit quamplurimos, & in antiquis editionibus erat nomen *Theophili*, non *Theophilacti*, ſed *Theophilactus* eſt nomen ejus, non Theodoretus) *vera reſurrectionis Lazari ſignum, ſubdit: Lazarus autem unus erat ex diſcumbentibus.* Sed unde inferre potuit iſte author, veram, & non phantaſticam fuiſſe Lazari reſurrectionem? aut quam vidit connexionem inter veritatem reſurrectionis, & Lazari diſcubitum? certè, quia in illa menſa Chriſtus epulabatur. Manum enim porrigere in menſam, in qua Chriſtus convivatur, vitalis ſpiritus indicium eſt evidens, cum Chriſto namque diſcumbere, tantam vitalis reſpirationis arguit connexionem, ut vix credi poſſit, vita eſſe orbatum, qui ad dominicam menſam accedit: ingeniosè ergo intulit Theodoretus, verè Lazarum ab inferis ſuſcitatum, quia in menſa Domini diſcumbebat, ſi ergo in eadem menſa cibum materialem aſſumere veræ reſurrectionis eſt ſignum: potiori jure vitæ erit efficax argumentū ad ſacrā illam menſam accedere, in qua non ſolum eſt Chriſtus hilaris conviva, ſed epulum lautum, & ſplendidum ſui ſacroſancti corporis, & ſanguinis inſtituit. Difficile ergo eſt creditu, inveniri aliquem ita petulantem, qui ad tantum convivium mortuus peccato audeat accedere.

49. Matthæi 26. n. 29. dixit Ieſus in nocte cœnæ diſcipulis ſuis: *Non bibam amodò de hoc genimine* Matth. 26. n. 29. *vitis uſq; in diē illū, cùm illum bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.* Per vinum, quod genimen vitis dicitur, ſanguinem Chriſti intelligunt Origenes, Cyprianus, Chryſoſtomus, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus, Beda, Euthym. & Theophylactus relati à Maldonato ad hunc locum. Per regnum Patris, idem auctor cœlum intelligit. Hinc non leve dubium inſurgit. videlicet: quî fieri poſſit, quod Chriſtus cum omnibus diſcipulis, qui illic aderant, bibiturus ſit ſuum ſanguinem in regno Patris; cùm Iudas, qui præſens erat, ab illo regno eſſet excludendus? Gloſſa. Gloſſa ad præfata verba in catena ſancti Thomę expreſsè tenet, relata verba nullatenus proditori fore accommodanda. *Suſtinendo aliorum ſanctorū ſententiam* (ait Gloſſa) *quod, ſcilicet Iudas Sacramenta acceperit à Chriſto, dicendum eſt quod hîc dicit, vobiſcum; ad plures eorum, non ad omnes referendum eſſe.* Cur ergo ſi non ad omnes; loquitur univerſaliter, ita ut Iudam videatur comprehendere? profectò: quia proditor ſacram ſynaxin acceperat. Vt igitur innueret, quàm difficile eſſet creditu, inveniri hominem ita audacem, qui ad tātum convivium peccati mortiferi labe maculatus accederet; cùm Iudas in ſacra menſa accubuiſſet; *bibam vobiſcum*, dixit, quaſi omnes comprehendens, ne Iudas videatur excludi, nec omnibus innoteſceret, perfidum aſſeclàm indignè tantum crementū ſuſcepiſſe. Maluit ergo Dominus notare, omnes fore beandos, quàm Iudæ segere pravitatē indignæ cōmunionis.

Hoplum confirmat ſtylus quo idem Dominus Iuda loquens fuit uſus. De eo antequam Euchariſtiam ſuſciperet, dicebat, Matth. 26. n. 24. *Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.* Hæc prædicebat Iudæ, ut pericula, quæ miſeronminebant, oſtentaret, & à tanto flagitio ejus nimum averteret, Audi quanta lenitate, & dulcedine eundem alloquitur, cùm callidè ingratus famem illam ducebat cohortem: *amice, ad quam venisti*: ibidem, n. 50. Amicum vocat manſuetus Dominus proditorem. Notaſti diverſitatē ſyli? illic Iudā deterret tot mala prædicens: hîc erga illum officioſiſſimus, ac ſi ab eo obſequia ſuſciperet, amicitiæ vinculo in ſuam gratiā deſiderat reſtituere. Quid eſt hoc, bone Deus? prditorem perfidum vocas amicum in ipſo limine proditionis? ſi quæ præceſſerant, expendamus, ceſſabit admiratio. Euchariſticum cibum tametſi indignè, audaciter acceperat: (ut multorum Patrum firmat conſenſus) inſuper; in ſignū prolitionis ſacrilegis labiis oſculo perfido Chriſti naxillam contigerat, in quo indignè accedentem ad ſacram menſam præſignabat ni fallor. Ob uramque ergo rationem vocat amicum, ne cum tanto ſcelere ad ſacrum convivium acceſſiſſe præſumeretur. **50.** Matth. 26. n. 24. Ibid. n. 50.

Operoſum non erit Davidico teſtimonio ſigillare noſtrum aſſumptum, nam Pſalm. 40. n. 10. perſonam Chriſti gerens accinit regius Pſaltes: *Etenim homo pacis mea, in quo ſperavi, qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.* Querebatur Chriſtus de Iuda proditore: ita docent Hieronymus, Magiſter ſententiarum, Titelman. & alij ad hunc locum. Hæc communia ſunt, non ſic quod addit Genebrardus. *Homo pacis mea* (ait) *amicus meus, ſupplantationem. In curſu me ſupplantavit, mihi magnas fecit inſidias, & fraudes, me egregiè fefellit, & circumſcripſit.* Dixerat S. Ambr. in pſalm. 40. *Perſecutoribus deductu me tradidit, & fefellit me, in quo ſperavi.* Siſtamus hîc; quia videtur difficillimum, Iudam poſſe fallere ſummam Chriſti ſapientiam. Nec minuitur difficultas ſi conſulamus verſiones. Nam pro illis verbis: *in quo ſperavi*: Aquila legit: *in quo confiſus eram.* Symachus: *in quo confidebam.* At quomodo hæc inter ſe conſtare poſſunt? quis credet, nefandam Iudæ malitiam potuiſſe fallere ſuperni Verbi ſapientiam? aut qualem in proditore conſtituere ſpem, qui æternitatis ſpecula præſcit, & contemplatur futura? quid ais, ô Domine, Iudæ fidei te committis, præſciens ejus proditionem? quare ergo in eo confidis; aut cur te fefelliſſe pronuntias? Divus Ambroſius loco relato excitavit, & ſolvit dubium, dicens: *Ideo ergo ſperaſſe ſe dicit, quaſi iure præſumpſerit, ut Apoſtolus ſuperiora deponeret, anteriora ſequeretur.* Sed non ſatis, meo videri, ſe explicuit divus Ambroſius, ſi tamen mentem ejus deſideras penetrare, legito, quæ præmiſerat. Ideo ergo ait, Chriſtum in Iuda conſtituiſſe ſpem, non quia illius ignoraſſet proditionem, ſed Pſal. 40. n. 10. Genebr. Ambroſ. Aquila Symachus Ambroſ.

sed ut eum magis gravaret, in quo plurium spei, & fiduciæ habuit. Sic enim nos iustiores habemus querimonias de aliquo, in quo magnam habuimus fiduciam, si postea spem nostram, opinionemq; destituit: Voluit ergo Christus; Iudã constringere fiducia, quam de illo habebat, ut à proditione animum averteret. Sed altius insuper rem hanc explicuit Ambrosius. Ideo ergo in Iuda Christus constituit spem, quia prævidit in suprema nocte cœnæ corpus suum, & sanguinẽ susceperum: quasi putans hominem alitum tanto convivio non posse nefariam committere proditionem. Audi iterum Mediolani antistitem: *Simul ostendit, quanta vis divinæ sanctificationis sit, quæ excludat malitiam, & depravatum emendet ingenium, si forma propositi melioris accedat.* Antonomasticè hîc per *sanctificationem divinam*, Eucharistiæ intelligitur Sacramentum, siquidem illud, *sanctissimum* absque addito vocitamus Hispani, in quo fons, & origo sanctitatis latitat. Nec hoc tacuit Ambrosius: nam per *panes meos*, Eucharistiam intelligit. Mens ergo ejus est; ideo Christum Iudæ proditori fiduciam suam commisisse, quia secum cœlestem illum panem, qui de cœlo descenderat, erat manducaturus. Tanta enim est vis divinæ alimoniæ; ut non obstante præscientia infallibili de proditione discipuli, sperare posset Christus hominem sacram synaxim sumentem non esse proditurum magistrum, sed depravatum emendaturum ingenium. Non quia præscientia sit fallibilis: absit: nec quia aliud præter præscitum eventurum sit; sed ut doceamur, quantum committat flagitiũ, quantamq; ingratitudinẽ perpetret, qui indignè accedit ad tantum convivium, *in quo* (ut cum Trident. Trident. loquar, sect. 13. c. 2.) *divitias divini sui erga homines amoris velut effudit Christus, memoriã faciens mirabilium suorum.* Tam immanis est proditio, tamquam execrabile sacrilegium mortali labe admirabile hoc Sacramentum sumere; ut vel ipse Christus, quasi confideret, Iudam tantũ crimen non commissurum, nec proditurum magistrum. Quod est dicere: si Christus, sicut nos debemus, discurreret, putare posset, Iudam à proditione fore revocandum, quia prævidit sumpturum Eucharistiam. Meritò ergo diximus, creditu esse difficile, aliquem ita petulantem inveniri, qui indignè Christum suscipiat.

52. Sæpè sæpius notavi, & meo videri, omni attentione dignum, quod cùm Christus Dominus corpus in cibum verum, & sanguinem in verum potum promisit, Ioan. 6. n. 55. & cùm tantum Sacramentum instituit, Matth. 26. n. 26. Marc. 14. n. 22. & Lucæ 22. n. 19. non statuit determinatum supplicium indignè suscipientibus. Nam licet Apostolus, 1. ad Corinth. 11. n. 27. dicat, reos esse corporis, & sanguinis Domini: & ibid. n. 29. judicium sibi manducare, & bibere, tamen determinatam pœnam eis non constituit. Reos enim esse corporis, & sanguinis Domini, ut explicat S. Thomas ibid. lect. 7. est contra Christũ peccare. Insuper; manducare judicium, condemnationem denotat, teste eodem doctore Angelico, quod commune est omnibus culpis mortiferis, licet diversimodè pro diversitate peccatorum. Ergo Christus, & ejus Apostolus indignè suscipientibus Eucharistiam determinatum non assignarunt supplicium. Sed cur gravissimo sacrilegio pœna determinata non adscribitur? An quia tantum nefas mansurum est impunitum? Non, si adsit impœnitentia finalis: sed silentio tanti criminis exaggeratur malitia. Omittitur ergo ejus pœna, quia videtur difficile creditu, aliquem sic verecundiæ transilire metas, ut peccati mortiferi conscius audeat ad tantam mensam accedere. Nam si inter Athenienses à Solone (teste Marco Tullio pro Arimino) nullum supplicium fuit excogitatum contra parricidas, eo quod videbatur incredibile, aliquem reperiri posse, qui mortem obtulerit parenti, à quo receperat vitam: sic Eucharistiam indignè sumentibus nullum Christus determinavit supplicium, ut ostenderet, difficulter credendum, aliquem ita fuisse vecordem, qui indignè ad sacram mensam ausus sit accedere.

Illatio CL.

Integrum tribunal concitat contra se, qui indignè suscipit Eucharistiam.

53. Grave facinus, & sceleratum crimen perpetrat, qui peccatorum labe fœdatus dominicum corpus præsumit accipere, Id explicuit Apostolus 1. ad Corinth. 11. n. 29. dicens: *Quicumque enim manducat, & bibit indignè: Iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Angelicus Doctor ad hęc verba per judicium intelligit condemnationem. Si ergo qui indignè ad hanc mensam accedit condemnationem sibi manducat, & bibit; non ineptè dicemus integrum contra se concitare tribunal: Ipse enim suimet judex seipsum condemnat: ipse Christo calamum ministrat, ut condemnationi subscribat: tribunalque contra se parat, à quo vix admittitur appellatio. 1. ad Cor. 11. n. 29.

54. Impudenti, & sceleratо homini, qui ad regis mensam sine nuptiali chlamyde ausus fuit accumbere, dicebat rex ille Matt. 22. n. 12: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Miror regem, cui ex officio incumbebat, delicta reprehendere, & audaciam punire, vocasse amicũ vecordem illum, qui veste inhonesta regalis mẽsæ præsumpsit accubitum. Non reprehendo antistitum lenitatem: hæc enim attrahit corda subditorum; sed nimiam præsulum condemno blanditiem. Contra scelerатos, & rebelles durè se gerat princeps, qui lenis sit erga emendatos. Cur ergo providus iste rex blandè, & nimis humaniter impudentem alloquitur, honorans amici titulo, quando in veste ostendebat venenum, quod latebat in corde? Aut quare eum non reprehendit. Hunc regem esse Christum invitantem ad Eucharistiam; hominemq; illum sine veste nuptiali impudenter discumbentem, animam peccatis fœdam accedentem ad sacram mensam, communis doctorum firmat consensus. Rex ergo illum non reprehendit, ut ostendat tantum commisisse flagitium, ut ejus convictus, & propriæ causæ judex constitutus ipse in seipsum ferat sententiam. Matt. 22. n. 12.

Nam sat erat, delictum ei proponere, ut ipse seipsum damnet. Perbellè cogitavit Cajet. in hunc locum dicens, *Non contumeliosè increpat: non dicit, indigne, præsumptuosè, imprudens, sed amice: non, quomodo ausus es; sed quomodo huc intrasti: proponendo interrogativè factum simplex, ut ipse seipsum damnet.* Proponendo delictum suimet hunc hominem constituit judicē rex ille, & judicium ferre delinquentis commisit arbitrio, ut ipse seipsum condemnet, siquidem ita sacrilegū est ad sacram synaxim accedere indignè, ut nec ipse delinquens seipsū à tanto crīmine absolvat.

55. Illudebant Christo apud Pilatum Iudæi, eo quod ipsorum, qui omnium erat, regem se prædicabat. Irrisorie purpura induitur; spinis pro regio diademate coronatur, & arundinem pro sceptro dexteræ imponunt Matth. 27. n. 29. *& plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius.* Sed, ô perfidi, erratis sine dubio! Nam si arundo sceptrum significat, non in dextera, sed in læva poni debebat. Sceptrum enim lævam regis occupam, dexteram expeditā relinquit ad regia munia exercenda: quare ergo dexteræ arundinem ministratis? D. Hieronymus in catena S. Thomæ ad hunc locum hanc rationem adducit: *Calamum tenebat in manu, ut sacrilegium scriberet Iudæorum.* Quod est dicere: arundo illa non regale sceptrum, sed judicis calamum prænotabat, quo Christus Dominus sacrilegium Iudæorum scribens, contra eos ferret judicium. Arundine namque utebantur antiqui ad consignandum aliquid publicis monimentis. Mens ergo Hieronymi est, Iudæorum mentes ita obcæcatus fuisse, ut inscitè, quia nimia temeritate, & audacia effræni in corpus dominicum ausi fuerant, calamum ministrarent, eumque inter pollicem, & indicem intexuerint, ut statim contra eos scriberet damnationem. Percusserant Iudæi Christi maxillas; pulcherrimam faciem sputis immundis defœdaverant; caput illud aureum spinis lancinaverant, & tandem omnem sævitiam in ejus conj traverant corpus: quid ergo mirum, quod calamum dexteræ imponant, ut contra eos subscribat sententiam? sic namque plectitur, qui Christi corpus tractat irreverenter: sic etiam punietur, qui ipsum indignè in Eucharistia sumit; calamum absque dubio ministrat, ut contra eum ferat sententiam.

56. Leni reprehensione sacerdos Heli filios redarguit divina contemnentes, & sacrificia furantes: proposuit delictum, sed molliter increpavit, gravitatem proposuit criminis, sed inpunitum reliquit flagitium: sic enim dixit. 1. Reg. 2. n. 25. *Si peccaverit vir in virum placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Cajetanus hæc verba expendens sic ait. *Nam sic salvatur distinctio inter peccatum in hominem, & peccatum in Deum: penes hoc, quod peccatum in hominem expiatur per hominem, saltem per iudices facientes repensari homini laso: peccatum autem in Deum non potest per hominem repensari, nisi fortè supplicando. Sed quis inveniturtam Sanctus, tam amicus Dei, ut audeas intercedere in causa contra Deum. Loquitur Heli humano more: tamen invenitur tam amicus humani principis, ut in causa alterius contra principem audeas apud principem intercedere.* Ferè irremissibile visum fuit Cajetano peccatum filiorum Heli, utpotè contra Deum commissum ob rationem adductam. Istorum peccatum ut constat ex citato capite n. 17. erat grande nimis coram Domino, eo quod detrahebant de sacrificio Domini victimas, & holocausta. In hoc peccato irreverentia, audacia, & sacrilegium indignè sumentium Eucharistiam præfigurari existimo: quia illa sacrificia hoc incruentum, & Augustissimum præsignasse, nulli dubium est. Ideo ergo peccatum illud difficulter proponitur expiabile, ut discamus, sacrilegium sumendi indignè Eucharistiam quanta sit difficultate expiandum. Nam si qui aliquem principem affecit injuria, inappellabile committit delictum, & nemo est, qui pro eo audeat interpellare, qui corpus dominicum flagitiosè, & sacrilegè in Eucharistia sumit, crimen committit ab omni miseratione alienum. Non quia expiabile non sit (sanguis enim Christi vel coccinea lavare potest peccata) sed ut delicti innotescat malitia ex ipsa difficultate lavacri. En ergo tibi quantum committit flagitium, qui temerè audax cœlestem istum carbunculum tractat irreverenter. Meritò ergo contra se integrum concitat tribunal, ut tantum crimen non sit impunitum.

ILLATIO CLI.

Majori reverentia venerari desiderat Christus in Eucharistia latitans, quàm extra ipsam apparens.

57. GRato animo debent compensari beneficia: ergo excellentioribus major debet correspondere gratitudo. Incarnationis mysterium, in quo fuit ipsius Dei cum carne commercium; quis dubitat, maximum fuisse beneficium: at Eucharistiæ arcanum tanti mysterij fuit effusio, siquidem per eam Deo totus cibatur homo. Hinc, ni fallor major resurgit obligatio tribuendi majus obsequium (liceat sic loqui) Eucharistiæ quàm incarnationi: non quia majus sit Sacramentum, sed quia in illa impertitur Christus, quod per incarnationem accepit. Vt ergo majori beneficio (saltem quoad modum communicandi) gratiora correspondeant obsequia, vult Christus suo corpori in Eucharistia latenti majorem reverentiam exhiberi, quàm eidem existenti extra ipsam. Hoc probare intendo, ut tanti mysterij reverentia augeatur.

58. Nascitur in stabulo Christus, vixque creator lucis vagit in luce, cum brutorum anhelitu calefit reclinatus in præsepio. O mira dignatio majestatis, & vera humilitatis exaltatio? cujus sedes est cœlum, & astra tapetum pedum ejus, jacet in fœno; insuper esuriit in deserto, & inter bestias degit: tandem ignominiosa morte in cruce emisit spiritum. Vidisti jam, Christum Dominum suo corpori non honores, sed contumelias; non obsequia, sed abjectionem

ctionem præparasse. Videas, quæso, ejus studiũ, ut idem corpus nobis præberet in cibum. Refertur à Luca c. 22. n. 12. cùm enim de institu-
Lucæ 22. n. 12. tione admirabilis Eucharistiæ Sacramenti sermonem texeret, ait tantam curam adhibuisse Christum, ut non ubilibet, sed in loco ornato sacrum præparaverit convivium: *ipse* (inquit) *ostendet vobis cœnaculũ magnum, & stratum: ibi parate.* Sed quid est quod Christus ad nascendum pro nobis non regale palatium, sed stabulum, nõ aurea incunabula, sed præsepe, non byssinas sindones, sed paleas elegerit? Deinde: ut sua morte mundum redimeret, non floridum lectum, sed durum, & ignominiosum lignum optaverit: & cùm sacram instituit Eucharistiam, toto studio, & vigilanti cura discipulos instruxit, ut cœnaculum magnum, & stratum perquirant? An non idem corpus, quod in præsepio jacuerat, Eucharisticis præbet sub accidentibus? Ita est. Quare ergo, ut illic nascereturn non spernit abjectionem loci; & hîc tantam impendit curam, ut in loco pulchrè ornato tantum instituat mysterium? Profectò: quia suo corpori in Eucharistia latenti reverentius desiderabat obsequium, quàm eidem existenti extra ipsam.

59. D. Thomas 3. p. q. 80. art. 4. vocat in dubium: an si quis mortali labe fœdus sumat Eucharistiã, mortale perpetret crimen? Respondet Angelicus, sacrilegij scelere maculari: quia quantum est ex se huic Sacramento imponit notam falsitatis.
Ioan. 6. n. 56. Nam cùm Dominus Ioan. 6. n. 56. dixisset: *qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo:* quod de sumentibus dignè intelligendum est: qui in mortali peccato tantum sumit Sacramentum; quantum est ex se
S. Thom ei falsitatem imponit. Audi S. Thomam: *& ideo manifestum est, quod quicunque hoc Sacramentum cum peccato mortali sumit, falsitatem in hoc Sacramento committit: & ideo incurrit sacrilegium tamquam Sacramenti violator, & propter hoc mortaliter peccat.* Sed ut veritas hujus doctrinæ magis elucescat, idem Aquinas sibi opponit hoc argumentum. Qui corpus Christi passibile, & in propria specie existens, etiam mortali peccato infectus contingebat, nullum committebat flagitium. Ergo nec qui in peccato tantum Sacramentum sumit. Audisti nodum, solutionem accipe ab eodem Doctore. *Ad primum ergo dicendum: quod Christus in propria specie apparens, non exhibebat se tangendum hominibus in signum spiritualis unionis ad ipsum, sicut exhibetur sumendus in Sacramento: & ideo peccatores eum in propria specie tangentes non incurrebant crimen falsitatis circa divina, sicut peccatores sumentes hoc Sacramentum.* Docta, & Theologiæ consona responsio, & tanto Doctore digna! sed adhuc insto. Corpus dominicum tam in propria specie apparens, quàm latens in Eucharistia pretium continebat sine termino: Quare ergo in Eucharistia peccatores arcet ab ejus contactu; cùm non prohiberet peccatoribus attrectare in propria specie? Magdalena peccatrix erat, & tamen Christi pedes lachrymarum lavit fluentis: dubitanti Petro dexteram porrexit, ut è turgentibus undis levaret illæsum, & tamen reprehenditur à Domino. Quare ergo cùm Christus in propria specie existens peccatoribus non prohibuisset attactum, in Eucharistia absconditus peccatoribus non permittit attingi? Quia majori cultu desiderat honorari sub Sacramento latens, quàm extra illud existens. Non quia hîc corpus ejus excellentioris, quàm illic, sit pretij, sed ut tantum commendaret beneficium.

60. Hoc innuit clarius cùm post devictam mortem ad eum accederet Magdalena. Vix pia fœmina dominum, quem paulò antea hortulanum putabat, recognovit, cùm ad ejus pedes prona manibus attrectare desiderat: cui ait Iesus: *Noli me tangere, Nondum enim ascendi ad Patrem meũ.* Ioan. 20. n. 17. Admiratione non caret, sic Chri- Ioan. 20. n. 17.
stum, qui diligentes se diligit, amantem mulierem despexisse. Nónne hæc est illa cui apud Pharisæum, non solum permisit attactum, sed & laudavit obsequium. Lucæ 7. Quare ergo nunc ab ea non permittit contingi? illic erat recenter conversa, & in amoris schola noviter instructa, & tamen Christus non renuit, quod pedes ejus tangeret, oscularetur, & tergeret; ergo potiori jure debuit hîc salvator ardentiora obsequia non prohibere: Quid ergo est, quod Christus negat hîc, quod illic concesserat? Quia jam jam Eucharistiæ instituerat Sacramentum, corpusq; suum, quod toties contingendum permiserat, post tanti Sacramenti institutionem nõ sinit tractari, ostendens majus obsequium corpori & sanguini ejus exhibendum fore postquam delitescebant in Eucharistia.

61. *Solve calceamenta de pedibus tuis* (ait Dominus ad Moysem è throno rubi. Exod. 3. n. 5.) *locus* Exod. 3. n. 5.
enim, in quo stas, terra sancta est: qui tamen cùm eundem Moysem ad montis vocaret cacumen, ut ei legem traderet, nihil tale dixit. Exod. 20. & 33. sed cur Deus in rubo apparens Moysi jussit deponere calceamenta, qui in vertice mõtis laturus legem, nihil curavit de calceamentis? Vtrobique idem erat Deus æterna majestate splendens: quare ergo in rubo desiderat affici majori reverentia, quàm in monte. Theodore- Theod.
tus ad præfata verba sic respondet. *Duas igitur res hoc loco significare mihi videtur. Primo ipsum magu ac magis religiosum ac reverentem his verbis Dominus Moysem reddit: tum etiam tam nunc eruditur, qua ratione sacerdotes in tabernaculo Deo ministrent. Nudis enim pedibus sacerdotale munus obibant.* Quod est, ac si diceret: in rubo apparuit Deus velut Deus velut in throno majestatis, in tabernaculo, vel altari: in monte ut legislator inter fulgura, & tonitrua terribilis. Ideo ergo nudis pedibus accedere Moysem imperavit, ut eum magis ac magis religiosum redderet. Cùm igitur Deus in rubo velut in altari, quod Eucharistiæ erat umbraculum, appareret, non mirũm, quod majorem cultum desideraret. Sic enim in hoc sacramento ardet divinus carbunculus, sicque sub sacris speciebus beneficia confert, ut obinde gratiorem, & religiosiorem animum desideret suscipientium.

ILLATIO CLII.

Eucharistia luxuriam exterminat: castitas prævenit, & subsequitur Eucharistiam.

62. Zachar. 9. n. 17. MAgnum elogium est Eucharistiæ, Virginum esse seminarium. Id accinit Zach. c. 9. n. 17. dicens. *Quid bonum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Quæ verba juxta mentem Hieron. ibid. de hoc admirabili sacramento intelligenda sunt. Eucharistia ergo virgines germinat, nutrit, & alit. Hinc est, quod vel umbra, aut recordatio tanti Sacrimẽti luxuriam exterminat. Quî enim fieri posset, ut cum virginitatis germine compatiatur luxuria?

63. Luxuriosè vivens miser ille prodigus totam substantiam cum meretricibus dissipavit, in tantamq; miseriam dejectus est, ut porcorum pasceret gregem. Quid tunc? *In se reversus dixit: quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus: ego autem hîc fame pereo! surgam, & ibo ad patrem meum*, &c. Lucæ 15. n. 17. Adhuc miser iste porcos pascens turpium cogitationum servabat memoriam. Meretrices jam eum dimiserant, quia omnem substantiam dissipaverat: ac ipse tametsi pauper, meretricum pascebatur blanditiis, dum porcos pascebat. Sed quid est, ô juvenis, quòd in domum patris te reducit, & animum à spurcitiis revocat? Profectò: vel sola recordatio paterni panis, in quo cælestis ille Eucharisticus præsignatur. Luxuriosum juvenem non divitiæ, non vestes auro micantes, sed paternus panis à luxuria revocat, & pristinæ castimoniæ induit stolam. Vide qualiter Eucharistia, vel in umbra tantùm, exterminet libidinem.

Lucæ 15. n. 17.

64. Fugerat David à facie Saül: cumq; venisset in Nobe ubi erat Achimelech summus sacerdos, præ famis angustia petiit à sacerdote panes: cui respondit antistes, non habeo panes laïcos, sed panem sanctum, quem libenter conferam, *si mundi sunt pueri maximè à mulieribus.* 1. Reg. 21. n. 4. omitto hîc plura, quæ in dubium possem revocare. An scilicet peccasset sacerdos panem sanctum offerens laicis? Forsan putavit in extrema illa necessitate etiam immundis illum posse licitè porrigere, ut notat noster Abul. ad hunc locum q. 13. sed quod magis ad nostrum institutum attinet, est cur Achimelech à Davide in tanto dispendio constituto inquirit, an mundi sunt pueri, maximè à mulieribus. Si enim conferret panem sanctum, tametsi immundi essent: cur tam sedulò de munditia à mulieribus curat? Quia panis ille Eucharistiam præsignabat. Et quamvis aliàs sacerdos concessurus esset illum, tamen de munditia à mulieribus est solicitus, ut exinde constet, ad tantum Sacramentum, vel in umbra, sine luxuriæ macula, & cum castitatis munditia accedẽdum fore. Accipe Tostatum nuper adductum. *Sicut hîc specialiter inquisivit Achimelech de immunditia, quæ est à mulieribus? ita & in susceptione dominici corporis observandum est. Non enim merentur carnem supra cælestem degustare, qui turpibus carnis illecebris immorantur.* Quælibet immunditia impediebat comedere licitè de sanctificatis, ut dicitur Levit. 22. tamen hic sacerdos solùm inquisivit de immunditia à mulieribus, ostendens, quòd licet quælibet impediebat accipere panem sanctum, præcipuè quæ à mulierum concubitu contrahitur: ut exinde appareat quantum à mulieribus distare debeat, qui ad conviviũ corporis, & sanguinis Christi est accessurus. Nã tametsi mortalia omnia illicitam reddant ejus susceptionem; nescio quid habet Eucharistia oppositionis cum luxuria, ut velut præcipuè impediat mirabile hoc largitatis beneficium.

1. Reg. 21. n. 4.

Abulens.

Exod. 12. n. 8. sic Deus ad Moysem loquitur, ut populum instrueret ad esum agni, & azymorum: *& edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus.* Sed cur populus esurus est azymos, & agnum cum lactucis agrestibus? Eligius Homil. 24. sic respondet: *lactuca quoque agrestis valde amara est, & in viris luxuriam reprimit: significat autem hoc, ut quando ad corpus Christi, qui & verus agnus est, sumendum accedimus; quamvis de redemptione lætemur, amaritudinem tamquam ex recordatione peccatorum habemus, ut dulcescat ex venia, quod amarescit ex pœnitentia: simulq; refrenata luxuriâ servetur corporis, & cordis munditia: ne forte, quod absit, incurrat aliquis illud damnationis periculum, quod modo nobis ex Apostoli dicto est ostensum, qui manducat, indigne, & bibit indignè iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Quid clarius.

65. Exod. 12. num. 8. Eligius.

Sed antequam hinc discedamus, oportet premere verba Eligii. Videtur enim hic doctor asserere, quod tametsi verba illa Apostoli: *Qui manducat, & bibit indignè*, & c. 1. ad Corint. 11. n. 29. omnes peccatores damnet: specialius tamen vitio luxuriæ fœdatos: quia cùm hujusmodi libidini sint dediti, corporaq; habeant carnalibus spurcitiis fœda, non dijudicant inter sua corpora, & corpus Domini, quod vallatum liliis, virginitatis flore micat, à virgineq; matre in lucem prodiit. Obindeq; (prosequitur hic auctor) Exod. 12. num. 11. ad esum agni, & azymorum, in quibus obumbrabatur Eucharistia, renes accingi jubebat Deus: *Renes vestros accingetis.* Quasi diceret reprimite carnis delectationes, & fugite omne impurum: si Eucharistiæ flagratis desiderio. Audi Eligium: *Renes vestros accingetis: id est, delectationes voluptatis, & carnalium desideriorum fluxa restringamus.* Nullum peccatũ magis abhorret Eucharistia, quàm luxuriantis animæ inquinamentum.

66. 1. ad Cor. 11. n. 29.

Exod. 12. num. 11.

Eligius.

Iam diu, cùm plurimis Eucharisticam conversionem expendens prænotabam, substantiam panis & vini non in animam, nec in divinitatem, nec in personam Christi, sed in corpus & sanguinem ejus fieri. Hoc enim ex vi sua verba efficiunt, & denotavit Ioannes 6. numero 55. apud quẽ Christus dixit: *Caro mea verè est cibus; & sanguis meus verè est potus.* Quæ non pronuntiavit de ejus anima, persona, aut divinitate. Si tamen rationem desideres, Ecclesiæ patres consulito, & apud ipsos invenies ideo ita factum, quia beatissima Maria mater, & virgo corpus, & sanguinem Christo ministraverat. Sic docuit Augustin. in Psal. 98. dicens: *De carne Mariæ carnem accepit, & ipsam carnem nobis manducandam dedit.* Et sermone de assumptione Virginis

67. Ioann. 6. num. 55.

Augustin.

Richard. de S. Laur.

c. 5. ait: *Caro Christi caro est Mariæ.* Et statim *Caro Christi quamvis gloriâ resurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen manet, quæ suscepta est de Maria.* Idem docuit Euseb. Emiss. Homil. 1. de nativitate Domini. *Sanguinem* (inquit) *quem etiam pro mestre obtulit, de sanguine matris accepit.* Accedit etiam Richardus de sancto Laurent. lib. 1. de laudib. Mariæ dicens; *Carne & sanguine reficimur in altari. Caro enim, quæ ibi sumitur, Caro Virginis est, de cujus carne sumpta est portiuncula, de qua artificio Spiritus sancti formatum est Christi corpus.* Ob eximium amorem, quo Christus erga sacratissimam matrem ardebat, corpus, & sanguinem, quæ ab ipsa acceperat, ex vi verborum posuit in Eucharistia; & nobis dedit in cibum. His prælibatis, inquirendum superest: an caro, & sanguis Christi ex vi verborum sint sub speciebus, ut ad Mariã referuntur in quantum matrem, vel in quantum Virginem: Ad ad Mariam ut matrẽ referri non est dubium, ut ex dd. Patribus satis liquet: similiter ad Mariam ut Virginem comparari, nec dubitationi est locus: siquidem ita in Maria Virginitas, & maternitas connexæ sunt, ut vix possint concipi separatæ. Non rarò hæc invenies apud Sanctos Patres. Augustinus in Appendice de diversis Sermon. 25. in fine dixit; *& generans Virginitas Mariæ ab Angelis est hodie collaudata.* Idem docuit Hugo de Sanct. Victor. Sermon. 55. in institutio. Monast. *Beata Maria per florem suæ Virginitatis fructificavit Christum botrum nostræ redemptionis.* Ex mente ergo horum Doctorum Mariæ integritas incomparabilis maternitatẽ Verbi nacta est. Adhuc nunc, si caro, & sanguis Christi quia ex Maria, præcipuè, & ex vi verborum latent sub Sacramento: & Mariam non solum respiciunt ut matrem, sed etiam ut Virginem, ergo Mariæ virginitas tantum prævenit convivium: ut instruamur ad tantum Sacramentũ recipiendum non tantum mentis puritatem prærequiri, sed etiam castitatem illibatam. Quid mirum cum sit frumentum electorum, & vinum germinans virgines? si est pretiosissimus carbunculus luxuriæ reprimens effrenatam libidinem?

August.

Hugo de S. Vict.

Illatio CLIII.

De beato Andrea, cui carbunculus correspondebat, quadam Elogia.

68. Andr. Cæs.

ANdreas Cæsariens. cap. 66. in Apocal. sic ait de carbunculo, & Beato Andrea Apostolo. *Hic lapis* (loquitur de Calcedonio) *Sacerdotali Rationali non inferebatur, sed carbunculus, cujus hoc loco nulla fit mentio. Spectandum est tamen, ne forte Theologus per calcedonium carbunculum designaverit. Sunt enim ejusdem propemodum coloris. Carbunculus autem Beatus Andreas Apostolus votari potest, utpote Spiritus igne luculenter accensus.* Eidem Apostolo hanc gemmam accommodat Aretas capite 67. in Apocalypsim dicens: *Petro carbunculus est Beatus Andreas tamquam in caligine vitæ legalis, & ipse sua luce nactus quæsitum Messiam, & sibi notis significans ac demonstrans.*

Aretas.

Variè Doctores interpretantur hoc nomen *Andreas*. Noster Abulens. ad cap. 3. Matth. tom. 3. quæst. 32. hæc refert: *De Andrea dicunt aliqui, quod vocatur Andreas, id est, virilis, quia secutus est Christum viriliter. Sic dicit Remigius: Andreas interpretatur virilis. Sunt enim apud Latinos à vire derivatur virilis, sic apud Græcos Andreas derivatur ab Andros. Unde virilis dicitur, quia relictis omnibus secutus est Christum, & viriliter in mandatis ejus perseveravit.* In sensu litterali non approbat Tostatus hanc interpretationem: quia hoc nomen, *Andreas*, vel est Hebraicum, vel Syriacum; unde derivatio adducta à Remigio non tenet in sensu litterali. Divus Antoninus titulo sexto capite decimo nono, sic interpretatur prædictum nomen. *Andreas*, inquit, *qui interpretatur decorus, vel respondens, seu virilis.*

69.

Abulens.

Antonin.

De Beato Andrea sic scripsit Divus Gaudentius tractat. in dedicatione Basilicæ Sanctorum 40. Martyrum: *Post hunc* (intelligit Baptistam) *Habemus Andream Beatissimum, primum Joannis ipsius discipulum: deinde Salvatoris, quem priorem Christus Apostolum scribitur elegisse.* Sanctus Petrus Damianus, sermone primo de sancto Andrea sic ait: *Andreas quidem in Apostolici Senatus Catalogo secundus ponitur, qui tamen agnitionem Domini juxta Evangelicam fidem primus invenit.* Elias Cretens. ad orationem 3. Nazianzeni idem asseruit his verbis. *Andreas rursum, qui primus à Christo vocatus est.* Tostatus loco citato numero præcedenti id ipsum concluſit *De Andrea dicendum est, quod iste est primus discipulus, qui ad Christum venisse legitur.* Cum ergo Andreas vocatione, & electione fuerit à Christo omnibus prælatus, non absque mysterio ei correspondet Carbunculus, qui inter omnes gemmas primatum tenet, ut supra numero 2. prænotavimus.

70.

Gaudent.

Pet. Dam.

Elias Cret.

Abulens.

Ex hoc quod Andreas fuerit primus discipulus, qui secutus est Christum, nostri Apostoli felicitas ostenditur. Sed accipe Petrum Damianum loco citato. *Magni certè mysterij bajulus Andreas extitit fratri, qui nimirum cum se reperisse testatus est, quem ab origine mundi omnes sancti cum magno desiderio præstolati sunt, & tamen videre non potuerint. Non hoc præstitum est Patriarchæ Jacob, qui dicebat: salutare tuum expectabo Domine. Non Abrahæ, cui divina sponsio facta est; quod in semine suo hæreditaret omnes gentes. O quanti hæc pretii æstimasses insignis ille Propheta Esaias, si ei ad spectaculum aspirare licuisset! Nimirum cum tanti desiderij ardore succensus flagitaret mediatoris adventum, & tamquam morosæ dilationis impatiens æstuans proclamaret: utinam dirumperes cælos, & descenderes.* Hinc apparet feliciorem fuisse Andream omnibus Patriarchis, & Prophetis, siquidem vidit, & secutus fuit Dominum, quem illi toto animo desideraverant.

71.

Pet. Dam.

Genes. 49. n. 18.

Genes. 22. n. 18.

Esaias.

Andreas primus secutus est Christum, & fratrem Petrum ad ipsum adduxit teste Joanne, capite 1. num. 41. *Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei; invenimus Messiam,*

72.

Joan. 1. 41.

quod

Chryſoſt. *quos ipſe interpretatum Chriſtus, & adduxit eum ad Jesum.* Chryſoſtomus homilia 22. in caput 8. Matthæi ait: *Credidit Andreas, ſed præſignante ſibi Ioanne, ac dicente: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Credidit autem & Petrus, ſed evangelizante ſibi de illo Andrea, & dicente invenimus*

Petr. Damian. *Meſſiam.* Hanc Andreæ erga fratrem Petrum charitatem expendens. Idem Chryſoſtomus in caput 1. Ioannis Homilia 18. hic ſcribit: *Andreas autem cum apud Iesum multa didiciſſet, non abſcondit theſaurum, ſed ad fratrem feſtinavit, accepta bona quamplurimum communicaturus.* Non ſibi ſoli voluit Andreas theſaurum illum, ſed fratri, & aliis communicavit. Audi Petrum Damianum ſermone 1. de ſancto Andrea. *Ecce Andreas inter ipſa novi cyrocinij rudimenta fructificat, & veritatis jam prædicator effigitur, cuius adhuc vix erat auditor. Novus diſcipulus factus non eſt propria ſalute contentus, conſeſ ipulos quærit, ad lucrandos alios fraternus ſe amor extendit. Theſaurum reperit, gaudet aliis protere, furtum deputat, illum ſine conſortibus poſſidere,* Tandem Hugo Cardinalis expendens illud capitis 1. Ioann. *Invenimus Meſſiam*, ſic loquutus eſt: *in quo arguuntur, qui inventa ſua non communicant aliis, & qui non conſolantur deſolatos, cùm ſint ipſi conſolati, ſicut dicitur 2. ad Co-*

2. ad Cor. num. 4. *rinthios 1. Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, ut poſſimus, & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt.* Exemplum dedit beatus Andreas communicandi bona à Deo accepta. Nemo putet ſibi ſoli vivere, aliis etiam debet conſulere: nam qui conſolatur à Deo, tenetur conſolari eos qui in afflictione ſunt. In hoc etiam aſſimulatur carbunculo noſter Apoſtolus: nam ſicut carbunculus lucet in tenebris, & ſedentibus in umbra noctis illuminat: ita beatus Andreas adventum Chriſti beato Petro, & aliis in tenebris ignorantiæ ſedentibus annunciavit.

73. Ex eo quod noſter Apoſtolus beato Petro Chriſtum annunciavetit, ad tantam excellentiam evectus eſt, ut nihil carnis & ſanguinis habere videatur, imò potius Patris æterni vices gerere. Confitetur Petrus, Chriſtum eſſ Filium

Mat. 16. n. 17. Dei vivi; cui reſpondit Chriſtus Matthæi 16. num. 17. *Beatus es Simon Bariona: quia caro, & ſanguis non revelavit tibi ſed Pater meus qui in cœlis eſt.* Duo hic diſquirenda ſe offerunt. Primum quando Pater æternus Petro revelavit æternam Chriſti filiationem? id non referunt Evangeliſtæ: quod non tacuit Ioannes cap. 1. num. 41. eſt beatum Andream annunciaſſe Petro, invenisſe Meſſiam, hoc eſt, Chriſtum Filium Dei vivi. Secundum, quod diſquirendum reſtat, eſt: quomodo caro, & ſanguis beato Petro non revelavit, Chriſtum eſſe Filium Dei; cùm beatus Andreas, teſte Ioanne loco citato, revelaverit? utrumque dubium in gloriam, & honorem noſtri Apoſtoli diſſolvendum eſt: dico ergo, Chriſtum Dominum beato Petro dixiſſe: quod non à carne, & ſanguine divinæ filiationis accepiſſet notitiam; quia licet Pater æternus eam Petro præbuiſſet, id fuit, miniſterio Andreæ, quando illi dixit, invenimus Meſſiam; juxta illud Chry-

Chryſoſt. ſoſtomi numero præcedenti relatum: *Credidit Petrus, ſed evangelizante ſibi de illo Andrea, & dicente, invenimus Meſſiam.* Ergo ad manifeſtandam æternam Chriſti filiationem beatus Andreas æterni Patris gerit vices. Inſuper: ideo beatus Petrus non à carne, & ſanguine tantam accepit notitiam; ut denotetur, Andream, à quo illam accepit, quid excellentius eſſe carne, & ſanguine. Non quia homo non ſit, ſed ex eo quod primus electus fuerit à Chriſto.

De carbunculo ſcribitur, ut prænotavimus 74.
ſupra num. 4. juvare caſtitatem. Hæc excellentia altius fulget in beato Andrea. Primò: quia Sophron. temper floruit lilio caſtitatis, ſic docet Sophronius in 7. tom. Bibl. vet. Patr. his verbis: *Andreas celibem ducens vitam, præcurſoris Domini factus eſt diſcipulus.* Secundò: quia ut refert divus Antonin. Antoninus tit. 6. cap. 9. multa miracula edidit, ut aliquos etiam libidine luxuriæ deditos liberaret, & ad caſtam, & honeſtam vitam reduceret.

Crucis fuit ardentiſſimus amator, & ob 75.
hanc cauſam Egeas Proconſul impius crucem affigi juſſit pro patibulo, ut concors eſt doctorum ſententia. Divus Bernardus ſermone 1 de Bernard. ſancto Andrea ſic ait: *Deſiderabat ſiquidem diſſolvi, & cum Chriſto eſſe, ſed in cruce quam ſemper amaverat. Deſiderabat regnum intrare, ſed per patibulum. Quid enim dicit ille amatæ ſuæ? Per te, inquit me recipiat, qui per te me redemit.* Ex his ſatis conſtat, beatum Andream non ſolùm cruci fuiſſe alligatum, ſed eam ardentiſſimo amore deſideraſſe. Placet tamen his addere elegantiſſima verba Bernardi ſerm. 2. de ſancto Andrea. *Videns ergo* (inquit) *paratam eminus crucem, nequaquam* (ut exigere videtur mortalis infirmitas) *facies eius expalluit, nequaquam ſanguis eius gelatus eſt, non ſtetere comæ, aut vox faucibus hæſit: non contremuit corpus, nec mens turbata eſt, non receſſit, ut aſſolet, intellectus. Ex abundantia cordis os loquitur eſt, & charitas, quæ fervebat in corde, quaſi ſcintillas quaſdam ardentiſſimas emittebat in voce. Quid enim beatus Andreas cum ſibi paratam* (ut dixi) *crucem eminus cerneret, loquebatur? O crux, inquit, diu deſiderata, etiam concupiſcenti animo præparata: ſecurus & gaudens venio ad te, ita ut, & tu exultans ſuſcipias me diſcipulum eius, qui pependit in te; quia amator tuus ſemper fui, & deſideravi amplecti te.* Quid illuſtrius?

Ex hoc ardentiſſimi amore, quo beatus An- 76.
dreas crucem deſiderabat, rem non vulgarem animadvertit Bernardus ſerm. 1. de S. Andrea. Bernard. Accipe ejus verba. *Longè eſt vox iſta ab eo, qui ſuſtinet quidem, ſed optaret omnino, ſi poſſet, non venisſe in hanc horam. Denique (ſi non videor temerarius) longè eſt ab ea voce: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte.* Sed quid ais doctor melliflue? Longè Mat. 26. n. 37. eſt vox Andreæ, qua Crucem ſalutavit, ab ea voce, qua dixit Dominus: tranſeat à me calix iſte? An beatus Andreas ardentiori deſiderio optabat Crucem, quàm Chriſtus deſideravit? Abſit: Quomodo ergo audes dicere, longè eſſe vocem Andreæ? Quia Andreas exemplo Chriſti animum erexit ad deſiderandam Crucem abſq; formidine. Certum eſt, à Chriſto vires accepiſſe robuſtiſſimas, & Andreæ vox fortior ſonat, quàm vox Chriſti, quia Chriſti timore, quo mortem, & Crucem

cem secundum inferiorem portionem recusabat, confortatus est noster Apostolus. Et in hoc sensu verba Bernardi intelligenda sunt.

De gemma Sapphyro.

77. Sapphyrus, Hebraicè, *Sappir*, (ut ait Oleaster) dicitur à radice *Sappar*, eo quod significet, *numerare*. Et fortè appellatur sic, quia est in magna abundantia: quamvis Oleaster putet esse Ialpidē propter varietatem; & multitudinē colorum diversorū lapidū, quam in se continet. Arias Montanus docet, Hebraicè, *zaphir*, dici, & à nobis sapphyrum, essēque gemmam coloris cœlestis. Ita sensere Hieronymus in cap. 3. Aggæi. Abulensis in cap. 28. Exod. in expositione litteræ aliique quamplurimi. Constat hoc apertè Exod. 24. numero 10. ubi dicitur: *Et viderunt Deum Israël, & sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphyrini, & quasi cœlum cùm serenum est.*

Oleaster. Montan. Hieron. Abulens. Exod. 24. n. 10.

78. Nihilominus tamen variant Interpretes circa colorem hujus gemmæ. Anastasius Nyssenus quæst. 38. sic ait: *Sapphyrus autem purpurescit quidem, nascitur autem in India, & Æthiopia. Tritus autem medetur tuberculis si cum Lacte illiniatur locis ulceratis: & lex, quæ Moysi data est in monte apparuisse dicitur in sapphyro.* De hac gemma. Sic scribit Plinius lib. 37. cap. 9. *Sapphyrus enim, & aureis punctis collucet. Cærulea, & sapphyri, raroque cum purpura. Optima apud Medos, nusquam tamen perlucida.* Ferè idem refert Divus Isidorus lib. 16. Etymolog. c. 9. his verbis: *Sapphyrus caruleus est cum pupura, habens pulveres aureos sparsos, apud Medos optimus, nusquam tamen perlucidus.*

Anast. Nyss. Plinius. Isidorus.

79. Hebræi (ut refert Montanus) distinguunt sapphyrorum species per colores: ajunt, quosdam esse albos, eosdemque Adamantes vocari: quosdam verò cæleste referentes colorem inter album, & cæruleum. Saadias sapphyros inter chrystallorum genera collocat. In Homeliariis Hebræorum (narrat idem Montanus) dicitur: Quidam, qui sapphyrum emerat Romæ, constituisse de pacto, si modo periculum fieret: tactumque fuisse periculum gemmæ in incude malleo percussæ, quæ malleo incudeque læsis, tamen illæsa permansit, unde consequitur, adamantem, qui hujusmodi ferri vim superet, sapphyri genus esse.

Heb. tent. Saadias.

80. Verùm sapphyrus, qui pectorale ornabat Pontificis cæleste referebat colorem, ut c. 28. Exod. num. 18. docet Glossa Interlinealis. Abulensis ibidem multa refert de hac gemma. *Sapphyrus*, inquit, *gemma gemmarum dicitur cærulea, & lucida, & cælo similis: habet in medio stellam refulgentem, ut ait Isidorus Etymologia 16. confortat cor, fluxui sanguinis resistit, valet contra timorem, contra venenum, contra antracem, visum confortat. Iste lapis apud antiquos gentilium Deos in magna reverentia fuit, ut sine eo responsa non darent; per hunc Magi mirabilia operantur, educit vinctos de carcere, tollit invidiam, facit victorem, amorem castum diligit. Hæc Dioscorides: in quo nomen Dan scriptum erat.* Hæc Abulensis. In mari rubro pretiosissimus nascitur sapphyrus, qualis esset, qui pectus ornabat Aaronis.

Interlin. Abulens.

81. Cæruleo colore radiate sapphyrum, satis ex dictis liquet. Sed an cum hyacintho gemma confundendus sit propter affinitatem coloris, in dubium verti potest? Ni fallor, sapphyrus distinctus est ab hyacintho, quamvis uterque cæruleo fulgeat colore. Id manifestè deducitur ex illo Cantic. 5. numero 14. *Manus illius tornatiles, plenæ hyacinthis: venter eius eburneus, distinctus sapphyris:* ubi aperta inter utramque gemmam assignatur distinctio. Nam licet hyacinthus, & sapphyrus eodem colore fulgeant, quia ambo cærulei, non tamen eodem modo cùm hyacinthus pelluceat, secus sapphyrus, ut Plinius & Isidorus citati asseruere: quamvis Mardobæus Datilotheca cápite 52. contrarium affirmet, cùm cecinit:

Cant. 5. n. 14.

Mardobæus.

Sapphyri species digitis dignissima regum,
Egregium fulgens, puroque simillima cælo.

In hac re non dubitarem asserere, sapphyrum egregiè fulgere, sed non ita præclarè ut hyacinthum; aliàs perperàm pectus ornaret Pontificis, cùm de aliis gemmis id dubitare in nullius mentem venerit. Insuper, si sapphyrus perlucidus non esset, cùm in pectorali Pontificis inter radiantes gemmas habuisset situm, ejus obscuritas magis innotesceret radiantium lapidum consortio. Ex quo non levis deformitas sacro Rationali resultaret. Ergo perlucidus est sapphyrus, aut à ratione gemmæ & Pectorali exterminandus. Hoc ipsum confirmare libet, ex illo Ezech. 1. numero 26. ubi thronus Dei sapphyro comparatur. *Quasi aspectus lapidis sapphyri similitudo throni.* Quæ verba exponens D. Hieron. ad cap. 54. Isaiæ sic ait: *Ezechielis 1. quoque scriptura commemorat, quod locus in quo thronus Dei sit, sapphyri habeat similitudinem, & gloriam Dei, in hoc colore consistat, qui portat imaginem supercælestis.* Valdè ergo obscurus esset Dei thronus, si sapphyro non fulgenti compararetur, nec satis perlucida ejus exprimeretur majestas, si obscuri sapphyri explicaretur exemplo. Ergo radiis nitidissimis fulget hæc gemma, ut decebat Dei solium, & Pectorale Pontificis.

Ezech. 1. n. 26. D. Hieron.

Illatio CLIV.

Quàm maturo consilio teneatur Iudex proferre sententiam, & quàm sedulò habere in conspectu crimina, ut ea damnet.

82. Ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis: nam judex, qui ignorat, multoties absolvet impium, & condemnabit justum. Quapropter diligenti examine præmisso debet judicium ferre, ne quod justum omittens, injustum proferat. Ob hoc clamabat David Psalm. 2. num. 10. *Erudimini, qui iudicatis terram*: id est, attendite, discite, qui alios judicatis, & regitis; nè temerè sceleratos absolvatis condemnantes innocentes.

Psalm. 2. n. 10.

83. Viderat Ioannes Christum Dominum iudicem vivorum, & mortuorum; & inter alia, quibus ornabatur, sic ait: *Et habebat in dextera sua stellas septem, & de ore eius gladius utraque parte acutus exibat, & facies eius sicut Sol lucet virtute sua.* Apocalyps. 1. numero 16. Dixerat Evangelista, apparuisse Dominum inter candelabra

Apoc. 1. n. 16.

labra lucentia, habentem oculos tanquam flammam ignis, & pedes velut aurichalcum ardentem in camino. Ad quid hæc? Si dicas, ideò fuisse, quia pro tribunali sedebat universaliter mundum judicaturus, & omnium crimina, & pietates disquirens: acquiescam. Æquum enim est, ut, qui judicis gerit munus, sedulò habeat in conspectu illa, circà quæ prolaturus est sententiam. Sed adhuc investigandum supereſt: cur dexteram septem stellis, vel annulo fulgentissimo habebat ornatam, & sinistræ tantum negavit fulgorem? Possem respondere cum Bern. serm. 51. in Cant. Ideò id factum: quia per dexteram misericordiam, & regni promissionem; per lævam comminationem supplicii denotatur; & in Deo quod splendidius fulget est pietas, & misericordia. Bene. Sed ad rem dicendum existimo: Ideò Christum stellas radios mittentes in dextera habere; quia judicantis agebat personam. Dextera subscripturus erat hominum sententiam: meritò ergò ejus dextera fulget stellis, ut non tantùm semel, sed septies consideret, quod prolaturus est. Non quia Christum latere posset, quid homines mererentur, sed ut instrueret judices, nè sententiam, aut judicium proferant temerè, & prætermisso sufficienti examine. Sive enim condemnandum sit, sive absolvendum, opottet, semel, & septies rem accuratè discutere, nè ob incuriam judicantis, justitia pereat innocentis.

84. Postquam Iehu percussérat filios Achab, venit in Samariam, & congregavit omnem populum, & dixit ad eos: Congregate omnes Prophetas Baal, & vocate ad me, nullus sit, qui non veniat, quia sacrificium grande præparo Baal. Venerunt ergò omnes servi idoli, & repletum est templum Baal à summo usquè ad summum. Cumque jam omnes ingressi fuissent templum, & ornati vestibus præsignatis, ut immolarent sacrificia, jussit Iehu cultoribus Baal, ut perquirerent, an inter ipsos esset aliquis de servis Domini? Et cùm nullus esset, præcepit iterum militibus, & ducibus suis, quos elegerat, ut irruerunt super cultores Baal, & occiderent eos, & ait sacer textus 4. Regum 10. num. 25. *Factum est autem cum completum esset holocaustum, præcepit Iehu militibus, & ducibus suis: ingredimini, & percutite eos, nullus evadat. Percussérunt que eos in ore gladii.* Abulensis ad hæc verba, quæst. 33. inquirit: an peccaverit Iehu, cultores Baal invitans ad illicita sacrificia? Huic quæsito negativè respondet. Quia quamvis prima luce videatur, eos ad rem illicitam provocasse, hoc fecit insidiosè (ut ibidem testatur sacer textus num. 19.) ut disperderet cultores Baal, quod Deus approbavit. Ignorabat enim Iehu, quinam essent illius idoli cultores, quos ut planè cognosceret, congregari jussit, ut non temerè, & absque plena probatione criminis eos puniret, & ideò non peccavit Iehu. Audi Tostatum. *Quia Iehu voluit, habere plenissimum testimonium contrà cultores Baal ad occidendos eos..... Ideò volait Iehu, videre prius, an omnes colerent Baal, & postquam vidit hoc, dum fieret holocaustum, habuit plenam probationem, & tunc iussit illos occidi.* Temerè enim se gereret Iehu, si exacto examine prætermisso, & absque aperto testimonio occideret servos Baal. Sic namque haud difficulter posset, veri Dei cultores è medio tollere, cùm permixtim essent cum servis Baal in Samaria. Prudentissimè ergò se gessit Iehu illos in templum Baal congregans, ut victimas immolarent, nè cultores Dei veri interimeret, & falsæ Deitatis absolveret. Nam qui judicium profert exactissimo examine prætermisso, proculdubio in magno periculo versatur absolvendi fontes, omnis culpæ expertes damnandi.

Abulens.

85. Nec solum qui judicantis agit personam prudenti & exacto examine præmisso tenetur ferre judicium, sed ita criminis plenum habere testimonium, ut reum de illo possit redarguere. Matth. 22. num. 12. Rex ille alloquebatur leniter hominem illum, qui regali mensæ indecenter discubuerat: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Miror regis patientiam, & lenitatem! Si homo ille petulanter, & indignè discubuit; cur eum Rex amicabiliter tractat dicens: *Amice* Forsan, quia illum damnaturus erat, ut ibidem constat num. 13 *Tunc dixit Rex ministris ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores.* Iniquum enim est, & metas rationis egreditur, reum contumeliis affici à judice, qui eum damnaturus est. Sat sit pœna imponenda: absit detrectatio, & convitium. Insuper amicum vocat, quamvis crimen sit manifestum, ut sciant judices, non absque tali sceleris probatione judicium ferendum, quæ non sufficiat reum revincere. Utrumque excogitavit Cajetanus. Ibidem: *Nota*, inquit, *prudens Lector, duo. Primum, quod non contumeliosè increpat: non dicit indigne, præsumptuose, imprudens, sed amice: non quomodo ausus es, sed quomodo hùc intrasti? proponendo interrogative factum simplex ut ipsi seipsum damnet. Ad erudienaum nos ut etiam in notorio facto non iudicemus inauditum, & examinemus absque contumelia, absque convitio, cum dilectione hominum, & odio vitiorum.* Non ignorabat Rex ille hominis petulantiam, & scelus; & tamen interrogat, quomodo hùc intrasti? Ut ipse seipsum damnet tanti criminis convictus. Nec eum absolvit Rex, sed tenebris exterioribus addixit ligatis manibus, & pedibus, hoc est, post criminis plenum testimonium, & apertam sceleris probationem tanto destinavit supplicio; in hoc erudiens Principes, & Prælatos, nè temere proferant sententiam.

Matth. 22. n. 10.

Ibid. n. 13.

Cajet.

86. In sapphyro quinta gemma Rationalis nomen *Dan* quinti filii Iacob erat sculptum. *Dan*, judicium, vel judicans interpretatur. Rectè in sapphyro, qui cœlestem colorem refert, nomen judicis inciditur: nam sicut cœlo sereno omnia clarescunt; sic judicantis animus clarere debet, & judicandorum causam patefacere, ut exactissimo examine præmisso insonti dimittat, & reum condemnet. Iudices namque qui absque pleno testimonio criminis, vel damnant, vel absolvunt iniquè judicant,

cant, & in sapphyro, qui cœlum repræsentat, non merentur scribi.

ILLATIO CLV.

Munerum acceptio ab strenuo judice quanto studio fugienda sit.

87. EXecrabile malum, frequentissimeque in scriptura sacra reprehensum, judices muneribus corrumpi, & propter dona deflectere stateram justitiæ. Sic Isai. cap. 5. n. 23. *Væ! qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi auferetis ab eo.* Et Proverb. 17. num. 15. *Qui justificat impium, & qui condemnat justum abominabilis est uterque apud Deum.* Et Deuteronomii 16. numero 19. *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & pervertunt causas justorum.* Sæpè enim Iudices cupiditatis causa, aut differunt, aut pervertunt judicium, nec partium terminantur negotia, quousq; marsupia eorum, qui causantur, exhauriant. Cavenda ergò est judici, velut pestis, munerum acceptio, nè jura pervertant, & justitiam violent.

Isai. 5. n. 23. Proverb. 17. n. 15. Deut. 16. n. 19.

88. Genesis 38. numero 27. Sic de Phare, & Zaram sacra narrat historia. *Instante autem partu apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens: iste egredietur prior. Illo vero retrahente manum, egressus est alter.* Absque dubio Zaram fuit, qui prior brachium extendit, in cujus manu obstetrix vittam ligavit coccineam: & tamen Phares primogeniti jura, & honores est adeptus: ut apertè constat ibidem, num. 30. & Matth. 1. num. 3. Sed cur Zaram, cùm prior manum protulerit, & in ea obstetrix coccineum ligaverit, velut primogenitum declarans, orbatur tanto jure, & Pharas gaudet excellentia primogeniti? Duplex ratio se offert non contemnenda. Prior est: quia Zaram destitit ab incœpta nativitate vittâ coccineâ contentus: qui enim ab incœptis in domo Dei retrocedit, Iacobi hæreditate indignus existit, & ineptus est ut aliis imperet. Posterior ratio est: quia cùm Zaram cum fratre Phare iniret certamen adhuc in utero inclusus pro paterna hæreditate; cui gloriosum imperium erat annexum, & in manu, quam in victoriæ signum protulit, ut vexillum, ligari permisit coccinum; meritò primogenituram amisit. Nondum natus Zaram manum protulit, seu ut in Hebræo habetur; *Manum dedit coccino*: in quo manifestè apparebat, quàm propensus esset ad munera. Ergò ineptus est imperio, qui ab utero matris tantam recipiendi habet propensionem. Iure ergò paternam amisit hæreditatem, & primatum in paterna domo. Vix enim Zaram vittam coccineam ligatam sensit in manu, cùm eam retraxit: ostendens ab exiguo munere potius quàm à fratre contendente devictum. Igitur infans, qui ab utero recipiendi munera dedit specimen, meritò excluditur ab hæreditate, cui Regis imperium erat annexum.

Genes. 38. n. 27. Hebræus.

89. Turpe est, Præsulem non abstinere à muneribus. Sol viventium est Pater; nam herbas, arbores, & bruta producit, lucem, & ardorem terræ impendens: si tamen suis radiis frigidam, & madefactam terram calefacit, ab ea vapores elevat, qui in nubes condensati velut ingrati proprio authori, obtenebrant Solem. Sed cur Sol lucis, & reliquorum pater à nubibus patitur caliginem? Quia cùm Sol diei Præsul à Deo fuerit constitutus, juxtà illud Genes. 1. num. 16. *Luminare majus, ut præesset diei*, & lucido, & radiante diei imperio gaudens à terra velut accepit vapores, ipsi tenebras Soli effundunt, & pulchritudo illa Solis umbrarum funere sepelitur ex tenuissimi vaporis receptione. Non aliter Præsules, Rectores, & Iudices: nam vix à subditis munus accipiunt, cùm tenebras offundunt præfecturæ, & dominandi excellentiam maximo afficiunt dedecore.

Gen. 1. n. 16.

90. Quàm cordatè, & attentè hoc præcavebat Elisæus cùm à Naaman Syro molla falsa exoraretur pro lepræ sanitate. Insatiabili, & molesta lepra laborabat Naaman, nec apud Syrios infestantis morbi inveniebat remedium. Quærit Elisæum virum omni virtute probatum, limina ejus salutat, sed à viro Dei non invisitur, sed per puerum suum, lavari septies inter Iordanis undas instruitur, si à molestissimo morbo sanari cupit. 4. Regum, 5. num. 9. *Venit ergò Naaman cum equis, & curribus, & stetit ad ostium Elisæi: misitque ad eum Elisæus nuncium dicens: vade & lavare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua.* Non satis urbanè videtur se gessisse Elisæus cum Naaman. Principi enim deberet obviam processisse. Hoc dictabat urbanitas: nam per nuncium servum alloqui Principem, cùm dominus parum distat, inurbanitas, & rusticitas videbatur, quæ Naaman ad iram concitavit, ut patet ibid. n. 11. Quare ergò Elisæus vir aliàs Sanctus & Prophera inurbanè se gessit cum Naaman? Comitas virtus est undequaque laudabilis: cur de ea non curat Elisæus, Naaman honorificè tractans, eum salutans, & alloquens; sed per servum respondit? Quia hic Princeps magna munera, ut Elisæo conferret, præparaverat. Audi sacrum textum ibid. n. 5. *Qui cùm profectus esset, & tulisset secum decem talenta argenti, & sex millia aureos, & decem mutatoria vestimentorum.* Ideò ergò Propheta obviam non exivit Naaman, nec eum salutavit, nè crederetur honorificè eum tractasse propter munera, quæ offerebat. Patronum habet hæc cogitatio S. Nilum in lib. Ascetico, sic dicentem, *Venit quondam ad Elisæum dux Naaman Syrus, multaque munera secum attulit. Quid igitur? Prophetarum illi processit obviam? Statimne illi occurrit? An per puerum causam propter quam venerat aperuit, nè ad præsentiam quidem suam illum admittens, nè muneribus, quæ attulerat, eum curasse, videretur.* Ita vel levem suspicionem exterminare cupiebat Elisæus, & in omnium cordibus figere suam integritatem, & aversionem à muneribus, ut nec ad limina domus suæ non exiverit, in quibus erat Naaman, nè vel visu solum munera accipere videretur. Integerrimus namque judex non solum manus muneribus, sed & visum abstinere studeat: Sic enim apud omnes indubitata erit ejus integritas.

4. Reg. 5. n. 9. Ibid. 5. S. Nilus.

91. Prosequamur hujus Principis Syriæ historiam, ex qua leve hujus doctrinæ deduce-

mus argumentum. Septies Naaman in Iordanis fluentis tinxerat lepram, & de aqua penitùs emerſerat mundus. Quid indè? Reverſus ad Eliſæum ſummis precibus poſtulabat, ut munera, quæ ex Syria tulerat, & grato offerebat corde, dignaretur accipere: cui Eliſæus reſpon-
4. Regum. 5. 11, 16. dit, 4. Regum. 5. numero 16. *Vivit Dominus, antè quem ſto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitùs non acquievit.* Sed cur Eliſæus ita extraneè ſe geſſit cum Naaman? Si hoc eſſet antè miraculum non mirarer, nè propter munera videretur patratum: at poſt lepræ munditiem, & ſanationem, nullum exindè eveniret incommodum. Eja, Propheta, accipe ſi non totum, aliquid, nè gratum offerentis animum rubore ſuffundas. Vivit dominus, antè quem ſto, quia non accipiam; ait Eliſæus. Non quia peccaret ſi munera illa reciperet, (ut notat Abulenſis, ibidem, quæſt. 16. & multis confirmat rationibus,) ſed quia quamvis multa liceat, non expediunt. Nam ſi Eliſæus adhuc poſt patratum miraculum, vel parvum munus reciperet, poſſet ſuſpicari, ſanaſſe ſpe futuræ retributionis. Vt ergò omninò tollatur ſuſpicio, ſemper à muneribus manus ſubtrahat, qui cor in muneribus non habet. Qui enim Prophetarum clavum habebat, indignum putavit, vel gratificationis ergò aliquid recipere etiam poſt miraculum. Hanc ra-
Abulenſ. tionem adduxit Toſtatus quæſt. 17. his verbis: *Quia Eliſæus erat Princeps omnium Prophetarum, & pertinebat ad modeſtiam ſuam abſtinere ab iſto munere, ut aliis auferret occaſionem quærendi munera.* Princeps, qui poſt beneficium impenſum; aut judex, qui poſt judicium prolatum munera recipit, ſubit ſuſpicionem de largitione beneficii, & de prolatione ſententiæ: nam munerum ſpe, & gratitudinis hypocriſi animi cupiditatem tegere conatur. Meritò ergò Eliſæus abſtinuit à muneribus Principis Naaman etiam poſt tantum miraculum; nè adhuc titulo gratitudinis munera videretur accipere, qui omnium Prophetarum erat integerrimus Princeps: ut exindè diſcant Principes, & Prælati nullo colore ad munera manus extendere.

92. Nec tantùm Princeps, vel judex ſummo ſtudio à muneribus manus tenetur ſubtrahere, ſed tanta integritate pollere, ut de illo nec minima ſuſpicio ſuboriri poſſit, aut leve dubium excitari; an muneribus ſit corruptus? Gravi, & moleſto morbo laborabat Benadab Rex Syrorum; cumque Eliſæus ingrederetur Damaſcum miſit ad eum Rex Hazaëlem nuncium, ut conſuleret Eliſæum, an liber evaderet ab infirmitate ſua, ſimulque ei offerret magna munera,
4. Regum. 8. n. 9. ut refertur, 4. Regum 8. numero 9. *Ivit igitur Hazaël in occurſum eius, habens ſecum munera, & omnia bona Damaſci, onera quadraginta camelorum.* Iterùm muneribus tentatur Eliſæus, ut ejus integritas magis eluceſcat. Abulenſis quæſt. 18. inquirit: an Eliſæus hæc munera receperit: Sed egregius Doctor reſpondere non dubitat, munera repuliſſe. Sed undè Toſtatus hoc intulit, cùm in ſacro textu nec verbum de hoc referatur? Multas rationes adducit noſter Alphonſus, ut ſuum aſſumptum confirmet. Prima eſt: quia cùm Eliſæus à Naaman Syro (ut numero præcedenti vidimus) nec antè lepræ miraculum, nec poſt illud, aliquid receperit, quamvis Naaman veneraturum Deum Iſraël promiſiſſet; multò minùs à Benadab idololatra ea recepiſſet. Secunda ratio eſt: quia recipere poſt miraculum munera Naaman etiam titulo gratitudinis decens videbatur; at ea à Benadab recipere, quem non erat ſanaturus, rapina videretur. Ergò à Rege nullum munus recepit. Tertia ratio urget: quia ſimoniacus videretur Eliſæus: ſi propter miraculum, aut prophetiam munera acciperet. Quarta, & ultima eſt: quia munera à Benadab oblata erant multò pretioſiora donis Naaman. Cùm ergò Eliſæus ab iſtis non ſolùm manus, ſed oculos averterit, ut Præſulis integerrimi illæſam ſervaret integritatem, potiori jure ab illis manus cohiberet. Quapropter (inquit Toſtatus) ſcriptura non refert, iſta munera repuliſſe, ut certum ſupponens, dubitari non poſſe, virum aliàs juſtum à muneribus abſtinuiſſe. Audi Abulenſem. *Ergò etiam repelle-* Abulenſ.
ret munera Benadab, Scriptura tamen non curavit, facere mentionem de hac repulſione: quia videbatur eſſe quaſi manifeſtum, quod non reciperet ea, cùm noluiſſet recipere munera Naaman.

In ſapphyro nomen *Dan* erat ſculptum, ſculptum quod judicantis, vel Præſulis ferebat ſpeciem. Sapphyrus namque cœleſtem refert colorem. Meritò ergò in cœleſti colore judicantis nomen inciditur, ut inſtruantur Judices, Præſules, & Rectores manus à muneribus retrahere. Sicut enim cœlum, utpotè excellentiori natura præditum, non ſolùm peregrinis non concutitur impreſſionibus, verum etiam à corporibus ſublunaribus nihil recipit; ſic judicantis animus per omnia cœleſtis debet exiſtere, ut nullo metu, nullaque impreſſione concutiatur, nulliſque tandem corrumpatur muneribus. Nam judex immunis à muneribus totus cœleſtis eſt. Et quemadmodùm contrà cœlum nulla inſurgit ſuſpicio, an dona recipiat à ſublunaribus; ſic de judice nullus ſcrupulus, vel incerta opinio an munera accipiat, debet ſuboriri. 93.

Illatio CLVI.

Dei vicinitas omnem pellit timorem, & magnam ingerit fortitudinem.

NIhil timet, qui Deum habet vicinum; formidoloſam vel contrariam rem negligit, qui Dei, vel minimum accepit attactum. Validum hujus veritatis habebis teſtimonium, ſi conſulas cap. 17. Exodi, ibi enim numero 4. refertur Moyſem ſatis timidum propter afflicti, & ſitibundi populi ſeditionem clamaſſe ad Dominum dicens: *Quid faciam populo huic?* Exod. 17. n. 6. *Adhuc paululùm, & lapidabunt me.* Cui Deus reſpondit, ibidem, numero 6. *Ecce ego ſtabo ibi coram te ſuprà petram Oreb: percutieſque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecitque Moyſes coram ſenioribus Iſraël.* Vide jam Moyſem ex formidoloſo tanta animi fortitudine præditum, ut ſeditioſos contemnat. Hic notare placet, 94.

placet, Deum, cùm procul pellebat timorem à servo suo Moyse, non dixisse: *Nè timeas Moyses*: sed: *Ego stabo ibi coram te.* Majori, & excellentiori animi fortitudine quando cum Senioribus Israël inter seditiosos, & ferè jam manus lapidibus occupatas habentes, ut eum lapidarent, versaretur Moyses Dei promissione munitus dicentis, nè timeas rebelles: quare ergò hoc non dixit, sed ego ibi coram te? Nodum solvit Cajetanus ibidem his verbis: *En ego stabo coram te. Demonstrantis est locum, & promittentis propriam præsentiam.* Promittebat Deus servo Moysi suam præsentiam. Ergò superfluum esset, ei pronunciare, nè timeas. Nam qui Dei feliciter vicinitate gaudet, procul à timore distat.

Cajet.

95. Turbationem Mariæ cœlorum Reginæ ut Gabriel pelleret, sic eam alloquitur: *Nè timeas Maria: invenisti gratiam apud Deum*, Lucæ 1. num. 30. Quod est dicere: O Angelorum Domina! Nè timeas, quæ Deum tecum habes per gratiam. Gratia namque divinæ naturæ est felix participatio: & in anima grata, & justa est Deus per gratiam. Meritò ergò Archangelus Mariæ trepidationem exterminat, gratam apud Deum annuncians, & divinæ naturæ participem declarans. Dixerat Chrysol. serm. 142. *Verum est, quia, qui invenit gratiam, nescit timere.* Hoc est; qui Deum secum habet favore gratiæ, non solùm non pertimescit, sed ita à timore distat, ut timere nesciat.

Luc. 1. n. 30.

Chrysol.

96. Ita potens est divinus contactus, ut fragilem, & tenuem arundinem solidam, & stabilem reddat. Matth. 27. num. 29. Judæi perfidi illudentes, & vulnerantes Christum, barbaro diademate caput ejus redimientes, arundinem pro sceptro in ejus posuerunt dextera: *Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius.* Marcus c. 15. n. 19. ait: *Et percutiebant caput eius arundine.* Miratur Ambros. in cap. 23. Lucæ & inquirit: undenam tanta arundini venerit soliditas, ut Christi caput continuò valeat percutere? Arundo ita fragilis est, ut, primo ictu non frangi, res sit admirabilis. Quomodo ergò miseri illi milites caput Christi incessanter percutiebant arundine? Audi Præsulem Mediolani rem hanc allegoricè explicantem. *Arundo quoque, vel secundùm Matthæum, comprehenditur manu eius, ut humana fragilitas, iam non sicut arundo moveatur à vento, sed operibus Christi corroborata firmetur: vel secundùm Marcum, caput eius percutit, ut solidata divinitatis attactu, nostra conditio nutare non possit.* Duplicem ex verbis Ambrosij sensum decerpam, utrumque ad nostrum institutum. Sive enim ut vox, *arundo*, sonat, de ipsa id intelligas; dicam, ideò fragilem arundinem ita solidatam, quia dexteræ Domini habuit attactum: nam divina propinquitas, vel levem arundinem reddet firmissimam. Si tamen per arundinem humanam nostram naturam intelligas, ex infirma stabilem, ex fragili tutam reddit divinus attactus, ut jam nutare non possit.

Matth. 27. n. 29.

Marc. 15. n. 19.

Ambros.

97. Iratus est Dominus in populum, qui gloriam Dei mutavit in similitudinem vituli comedentis fœnum, Moysem alloquitur: *Cerno quod populus iste dura cervicis sit. Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos*, Exod. 32. num. 9. & 10. Omnipotens Deus à famulo suo Moyse postulat, ut in rebellem populum irasci permittat. Vbi est, bone Deus, tua omnipotentia, tua majestas, tuum imperium? A servo Dominus, à creatura Creator permissum postulat, ut populum puniat? Quid aliud servus postularet à Domino? His verbis ita expavit Tertullianus lib. 2. contrà Marcion. cap..... ut ausus sit dicere: *Satis & tunc pusillus Deus in ipsa etiam ferocia sua, cum ob vituli consecrationem efferatus in populum de famulo suo postulat Moyse, fine me, & indignatus ira disperdam illos.* Multum audes Aphricane! Pusillusnè est Deus, qui exercituum Dominus gaudet cognominari? Ita: respondet Tertullianus. Non solùm pusillus est Deus, quia irascitur; sed pusillus est cum Moyse. Sed undè Moysi tanta fortitudo, ut si Deus cum eo comparetur, videatur pusillus? Quia feliciter Moyses Dei fruebatur consortio, juxtà illud Exod. 3. n. 12. *Ego ero tecum*: & ut constat Exod. 32. diu cum Domino fuerat in monte; & cum Domino habebat consortiũ. Quid ergò mirum, si à famulo dominus, à creaturâ creator, ab homine Deus postulet facultatẽ ad plectendum populũ; & pusillus dicatur in ipsa ferocia sua? Quia ex Dei cõsortio ita homo redditur fortis, & strenuus, ut vel ipse Deus appareat pusillus: nõ quia divinas vires excedat homo, sed ut divinę proximitatis declaretur efficacitas.

Exod. 32. n. 9. & 10.

Tertull.

Exod. 3. n. 12.

Vix ad ripas Iordanis pervenere Sacerdotes Arcam Domini ferentes, cùm divisus est fluvius, & aquę superiores velut obstupefactę steterunt, descendentibus inferioribus in mare mortuum. Iosuë 3. n. 15. & 16. *Steterunt aquæ, &c. Quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis, quod nunc vocatur mortuum descenderunt.* Nihil horum legimus, cùm Arcæ Dominus Christus Iesus, ut baptizaretur à Ioanne ejusdem Iordanis consecravit fluenta, Matth. 3. à n. 14. Nam ut ibi refertur, Christus in aqua tinctus, & baptizatus, testimonioque cœlitus delapso à Patre Luminum declaratus filius, &c. aquæ tamen Iordanis nec stupuerunt, nec solidatæ sunt, sed certatim contendebant sacra osculari vestigia. Admiratur Chrysol. & inquirit. *Quid est, quod Iordanis, qui fugit ad præsentiam Arcæ legalis, ad totius Trinitatis præsentiam non refugit?* Sic dubitat serm. 5. de Epiphan. In Iordane quondam Sacerdotes Arcam ferentes vix tetigere fluenta, cùm partim obstupefactus Iordanis; partim se in fugam convertens veneratus est Arcam: at cùm individua, & ineffabilis Trinitas eum sua honoraret præsentia, nec fugit, nec stupuit. Si ibi ob præsentiam Arcæ timuerunt fluenta; quia in ea sibi Deus sedem paraverat: potiori jure hîc ubi non Deitatis umbra, sed ipsa Deitas, & Personarum Trinitas exstitit, obstupere debuerant. Quare ergò nunc Iordanis non refugit, nec stetit, sicut tunc stetit, & fugit? Respondeat Chrysol. loco nuper dato. *Quid est? Quia pietate obsequitur, incipit non timere.* Quod est dicere: habuerat Iordanis legalem illam Arcam, eamque colens tamquam umbram Dei sicca arena Hebræorum populo præbuerat iter. Ex eo enim quod divinæ præsentiæ, vel in umbra tantum potitus est pro-

Iosue 3. n. 15. 16.

98.

Chrysol.

tectione, ita timorem excussit, ut deinceps jam vel ipsum Deum non expaveat, ejusdem Dei munimine protectus. Nam si Deus ob suam sine fine magnitudinem, vel in umbra solùm tanto Iordanem affecit timore, ut sisteret stupidus, & fugeret timidus; ipse Deus, ita à fluentis timorem excussit, & tantam eis fortitudinem (ut ita dicam) ingessit, ut cùm rursus non in umbra, sed verè ea honoraret præsentia, ignorarent pavorem. Sic namque Dei summi proximitas fortitudinem præbet, ut qui ea potitur, vel ipsum Deum timere nesciat, & contrà Deum (liceat sic loqui) eodem Deo armatus prævalere possit. Nam si Deus quà aggreditur timorem incutit, quà præsens pavorem expellit.

99. Sapphyrus, qui coloris cœlestis pulchritudine radiat, cor mirabiliter confortat. Non ob aliam causam (omitto hujus gemmæ innatam virtutem à natura inditam, qua mirificè cor lætitia perfundit,) nisi quia cœlesti fulget colore. Qui enim in cælo cor suum reponit, non modica perfruitur hilaritate. Insuper: Sapphyrus Dei est tapetum, ut constat Exod. 24. n 10. *Et sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphyrini.* Meritò ergò sapphyrus confortandi cor gaudet virtute, cùm divini pedis plantæ deserviat, ejusque perfruatur attactu. Sic namque Dei vicinitas pellit timorem, & animos ad ardua erigit, ut qui ea fruitur, nesciat formidinem.

Illatio CLVII.

Non parva, sed magna; illustria, non obscura insectatur livor.

100. INeptè peccat invidus; desperatè sua jacula mittit; perperam clara turbare contendit; & tamen oculorum fascinatione laborans magna, & illustria insectari non dubitat. O miserum crimen, quod semper cum magnis certamen iniens victum, non victor, manebit prostratum! Plutarch. Mirifico exemplo explicuit Plutarch. in Moral. hoc felicitatis, & invidiæ continuum certamen: *Vbi nullum lumen*, inquit, *ibi nulla umbra; ita ubi nulla felicitas, ibi nulla invidia.* Et S. Maximus serm. 54. in 5. tom. Bibl. vet. Patr. non aliter hujus rei præbuit paradigma. S. Maxim. *Quemadmodùm iter facientes per Solē necessariò comitatur umbra: sic quoque incedentibus per gloriā comes est invidia.* Et iterùm ibid. *In Sole ambulantes necessariò sequitur: in honore, & dignitate viventes invidia comitatur.* Absit dignitas, vel honor, & adsit abjectio, & peribit invidia: è contra verò; esto excellens, & clarus, & hostes obarmabit livor malignus.

101. Vtriusque thematis veritatem haud difficile erit sacro Oraculo confirmare. Illud constat ex illo Luc. 9. n. 46. *Intravit cogitatio in eos* (id est Discipulos) *quis eorum maior esset. At Iesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se, & ait illis qui minor est inter vos omnes, hic maior est.* O mirum stratagema! Discipuli sunt de primatu, & majoritate solliciti, & ambitiosè disquirunt, quisnam inter eos excellentior fuerit: at Dominus elationis telum humilitatis retundit clypeo, dicens: *Qui minor est inter vos omnes, hic maior est.* Sed cur Dominus eorum non respondit desiderio excellentiorem assignans, sed ad minoritatem recurrit? D. Cyprian. de zelo, & livore sic solvit nodum. S. Cyprian. *Idcircò, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, nè quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret; cùm eum Discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset? Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputavit omnem emulationem responso suo, omnem causam, & materiam mordacis invidiæ eruit, abscidit.* Sed adhuc urget difficultas. Vidisti secundùm mentem Cypriani Christi responsum omnem viam invidiæ Discipulis occlusisse, cùm illi in mente revolverent: quisnam inter illos majori gloria splenderet. Respondit Christus: qui ita suum animum abjecisset, ut se minimum inter fratres judicaret. At, qui intelligi potest, humilitatis gladio invidiam amputasse, ut docuit Cyprianus? Quia invidia semper alta petit, despicit humilia. Voluit ergò Dominus, cùm discipuli sunt solliciti de majori eorum, amputare omnem æmulationem, & omnem causam invidiæ, dicens majorē esse, qui minimus est inter ipsos; ut audito nomine minimi, maximum non persequatur invidia. Livor namq; minimorum oblitus sublimia quærit: protegatur ergò maximus nomine minimi, ut à livore sit liber. Sint ergò Christi asseclæ, quia humiles, minimi; ut sic livori præcludatur aditus. Meritò ergò Cyprianus, invidiæ meritum infert ex abjectione, siquidem non pauca, sed magna, non abjecta, sed illustria fascinat invidia.

Alterum nostræ illationis assumptū non erit operosum confirmare. Præ cæteris filiis tenero amore Iacob prosequebatur Ioseph um, quem etiā beneficiis cumulavit præ cæteris. Quid indè? *Videntes autem fratres eius, quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei, quidquam pacificè loqui.* Genes. 37. n. 4. A paterno amore horum fratrum odium sumpsit exordiū. Sed cur filii Iacob hostili odio prosequuntur fratrem? Respondet Tostat. ad hunc locum: *Ista maior dilectio patris præbuit filiis occasionem invidendi: quia invidia à magno bono conspecto, & existimato nascitur.* Sed miror horum fratrum insciam! Nam Iacobi ergà Ioseph um dilectio ergà alios non impediebat amorē. Si ergò pater etiam alios diligebat filios: cur filii Ioseph i macerantur amore? *Quia invidia à magno bono conspecto, & existimato nascitur.* Præferri aspiciebant fratrē tunica variegata, & polymita ornatum, & in domo paterna manentē non arte pastoritia occupatum, sed fruentē parentis delitiis; quæ omnia eximii amoris præbebant testimoniū. Ideò (licet immeritò) invidiæ veneno tumidi fratrē insectantur. Ægrè enim livor fert, vel fratris excellentiam.

102. Genes. 37. n. 4. Abulens.

Ad Summum Pontificiæ dignitatis fastigium evectus Aaron Sapphyro ornatur in pectore, qui contrà invidiam (ut in expositione litteræ præmisimus num. 80.) mirabilem habet efficaciam, ut livoris veneno præpararetur antidotus. Fulgebat Aaron Summi Pontificis dignitate, omnium excellentissimus, si unum Moysem excipias. Hinc lata invidiæ via patebat, quæ semper obscura omittens insectatur illustria. Ornetur ergò sapphyro, ut livoris virus valeat compescere.

103.

Illatio

Illatio CLVIII.

Felicem se putet invidus etiamsi propria infelicitate prosperа aliorum impediat.

104. Salvianus, INvidorum statum, & conditionem eleganter nobis proposuit Salvianus lib. 5. de Provid. dicens: *Cui non prosperitas aliena supplicium est? Qui non bonum alterius malum suum credit? Cui ita sufficit felicitas sua, ut etiam alium velit esse felicem? Novum, & inaestimabile nunc in plurimis malum est: parum alicui est, si ipse sit felix, nisi alter fuerit infelix.* Infelicem se putat invidus quantumvis redundet bonis, si alium videat felicem. Hinc est, (ô miseram, detestabilem, & mortiferam conditionem!) quod invidus propria infelicitate aliorum felicitates tentat impedire, feliciorem se putans aliorum miseriis, quàm prosperitate propria.

105. Æternis flammis ardebat avarus, & jam non divitiis, sed igne compeditus oculos levavit in cœlum, & Lazarum, quem despexerat, vidit in Abrahæ sinu quiescentem, & tunc misera voce clamans ait: *Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Lucæ 16. numero 24. Vt mittat Lazarum petit. O infelix damnati insciitia! Erras, miser, & nescis, quid petas. Melius tibi esset, si ad Abrahæ sinum mitteretis, in eoque simul cum Lazaro requiem felicem assumeres. Quare ergò Lazarum ad te venire desideras! Lazarus in Abrahæ sinu requiescit; tu miser, flammis ardentibus compeditus æternis cruciatibus volutaris. Pete ergò, ut pius pater te in sinu suo recipiat: cur Lazarum vocas ad barathrum, & non petis Abrahæ sinum? Lucæ 16, n. 24.

Chrysol. Pulchrè Chrysologus aureus semper, nunc gemmeus malitiâ divitis aperuit sermone 122. *Quod agit dives non est novelli doloris, sed livoris antiqui: & zelo magis intenditur, quàm gehennâ. Est grave illis malum, est illis incendium non ferendum, quos aliquando habuere contemptui, videre felices. Adhuc divitem malitia non deserit, quem iam possidet pœna: qui non se ad Lazarum duci postulat, sed ad se Lazarum vult deduci.* Dives ille adhuc in Lazarum crudelis, & sævus, eum de gremio ad infernum, de solio sublimi ad profundissimum chaos, ad locum tormentorum de sancta quiete, de tanto silentio Beatorum, ad stridorem vult traducere. Quantò felicius sedem ipse permutasset si de inferno ad gremium, de profundissimo chaos ad solium sublime, de stridore pœnarum ad sanctam quietem, & Beatorum silentium advolasset! At noluit avarus, nè simul cum Lazaro, cui invidebat, tanta felicitate gauderet. Magis urebatur zelo, quàm gehenna: ideoque propriæ cessit felicitati, nè cui invidebat, felicem aspiceret. Ea enim est invidentis animi conditio, ut vel propria infelicitate, ei, cui invidet, calamitates acquirere desideret. Maluit ergò avarus flammis æstuare æternis, modò eisdem crucietur invisus Lazarus, quàm cum eo summa perfrui felicitate.

106. Spiritu maligno (ut sentit Chrysostomus infrà citandus) vel melancholico, (ut explicat Cajetanus) laborabat Saül: David autem tollebat citharam, & pulsabat, & refocillabatur Rex, & levius habebat, recedebatque ab eo spiritus malus. 1. Regum 16. numero 23. sed qualem David dedit retributionem? Audi sacrum Oraculum. 1. Regum 18. numero 10. *David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies. Tenebatq; Saül lanceam, & misit eam, putans, quod configere posset David cum pariete.* Non miror, Saülem ingrato animo Davidis obsequium compensare: nam id frequenter Reges, tametsi à purpura alienum, faciunt. Quod prelsius expendendum puto, est, Saülis delirium. Davidem è medio tollere conatur, à quo non solum levamen ab spiritu nequam, sed vitam dulci, & harmonico accipiebat medicamine. Considera, ô Rex, quod lancea, quam mittis ad configendum Davidem, in te repercussa reciproco impetu sæviet: siquidem à Davidis anhelitu, & suavi concentu salus, & vita tua prorsus dependet. Quare ergò conaris configere, quo ad vitam prospicis indigere? Aut cur in te stultissime sævis cùm ergà te servum benevolum interficere intentas? 1. Reg. 18, n. 10.

Chrysost. Chrysost. homil. 34. in c. 11. epist. 2. ad Corinth. exhibet solutionem, his verbis: *Saul malum daemonem contrà suam animam accersivit, & vocato Medico iterùm invidit. Talem enim faciebat invidia, quòd servatus etiam perire maluit, quàm servatorem glorioſum videre. Quid hac affectione molestius fieret? Non errabit qui illam germen diaboli dixerit.* Invidiæ stimulis agitabatur Saül, eo quod fœminæ Israël magnis encomiis Davidis celebravere victoriam canentes tympanis lætitiæ: percussit Saül mille, & David decem millia, ut refertur 1. Regum 18. num. 7. Ideò ergò in se malè affectus Rex servatorem Davidem conatur occidere, nè videat glorioſum, cui invidebat. Maluit ergò Saül à maligno torqueri spiritu, quàm Davidem vivum conspicere, cujus tabescebat livore. Invidus namque perire sustinet, dum invisum videat, interire.

107. Re familiari satis ampla perfruebatur Isaac apud Palestinos, ob quod adversus eum invidia obarmavit phalanges. Et quid fecit livor? *Omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham illo tempore obstruxerunt implentes humo.* Genes. 26. num. 15. Non solùm puteorum aquas obturbarunt, sed & ipsos puteos humo replentes obstruxerunt. Non sat est invidiæ clara obturbare fluenta, exsiccare semper conatur: sic Palestini fecere, ut greges, & armenta Isaac siti perirent, infaustâ. Sed cur Palestini, qui puteorum Isaac aquis perfruebantur ad usus, tam insanè eis se privare desiderant, puteos terra replentes usque ad putealis ora? Respondet noster Tostatus quæst. 3. in fine ad præfata verba. *Iste est effectus invidiæ, nocere illi, cui invidetur, & in hoc valde gaudent invidi.* Nihil utilitatis, quinimò multum damni Palestinis advenerat ex obstructione puteorum, tamen quia laborabant invidia, & venenatis oculis respiciebant Isaacum, libenter armentorum suorum sitibundam mortem sustinebant, dummodò Isaaci greges siti miserabili perirent.

Genes. 26. n. 15.

Abulens.

108. Translatis in Babyloniam Hebræis, permisit Rex Nabuchodonosor, quod in Iudæa ignobiles habitarent. Hebræi Chaldæis permixti, ut agros colerent, super quos præfecit Godoliam ex minima Hebræorum plebe: quod cùm molestè tulisset Ismaël, indignum putans, virum regia stirpe decoratum, abjecto viro subiacere, occidit Godoliam, & fugit in Ægyptum. 4 Reg. 25. n. 25. & 26. *Factum est autem in mense septimo, venit Ismael filius Nathaniæ filii Elisama de semine regio, & decem viri cum eo: percusseruntque Godoliam, qui & mortuus est: sed & Iudæos, & Chaldæos, qui erant cum eo in Maspha. Consurgensque omnis populus à parvo usque ad Magnum, & principes militum venerunt in Ægyptum timentes Chaldæos.* 4 Regum 25. n. 25. & 26. Non possum à reprehensione, & stultitiæ nota liberare Ismaëlem; siquidem post necem Godoliæ coactus fuit, ut Chaldæorum iram fugeret, transmigrare in Ægyptum. Vtilius illi esset, ni fallor, patrio perfrui solo, quàm ad gentem externam, & Hebræi nominis inimicam confugere. Quare ergò Ismaël occidit Godoliam, cùm ex tali occisione nullum emolumentum, quinimo ingentia damna proveniebant? Noster Tostatus q. 24. in hunc locum sic respondet: *Dici potest, quod fecit propter invidiam: quia Godolias non erat de semine regio: Ismael autem erat de stirpe regali; ideò indignum habebat, quod ille dominaretur in terra, & ipse esset sicut persona privata. Ideò voluit eum occidere, quia invido satis est, quod alteri noceat, etiamsi sibi non prosit, & sic putavit Ismael sibi satis esse, quod occideret Godoliam Principem, etiamsi ipsi non dominaretur.* Ita crudeliter invidia torquet, quem possidet, & ita eum aliena felicitate cruciat, ut vel proprio damno invidus emat invisi calamitosam fortunam. Hinc est, quod quamvis non lateret Ismaëlem ex Godoliæ occisione non assecuturum principatum, sed potiùs periculosum exilium; ut dominio privet Godoliam, quem habebat invisum, fugam, pericula, & damna sustinuit libenter.

Abulens.

109. Hanc invidorum insaniam expendebat Damascenus lib. 3. Parallel. c. 110. qua miserrimus Iudæorum populus vitam sui Creatoris insectabatur. *Qua de causa*, inquit, *Iudæi salutis authorem insectati sunt? Qua de causa invidiam adversus eum conceperunt? Nempè ob miracula. Quænam autem erant hæc miracula? Salus eorum, qui ea opus habebant.* O insensati! Si tot à Christo bona percipitis: cur eum usque ad internecionem insectamini? Ejus morte omnes salutem accepimus: vos autem vestra malitia tanto benefactore carebitis. Imò quia vobis tot beneficia liberali imbre impertitur, in vos ipsos malè affecti tot bonorum authorem è medio tollitis. Cur ita insanitis? Quia livoris agitabantur stimulis. Invidiæ insania usque adeò mentes obcæcat, ut propria commoda postponat invisi calamitatibus. Putat enim invidus se felicem, si inviso damnum inferat; ideoque vel propria jactura haud dubitabit, eum magnis calamitatibus afficere. Ab his defendit sapphyrus sacro Pectorali insertus, & est livoris antidotus.

Damasc.

ILLATIO CLIX.

Lividus eo, cui invidet, semper est minor, tametsi regio fulgeat diademate.

110. Miserum crimen, & vile peccatum committit lividus. Miserum; quia de alieno bono dolens, tristitiam accipit de gaudio invisi: vile; quia se minorem probat eo, cui invidet. Pone tibi ob oculos supremum Regem, si laborat invidia, minor videtur invisо. Nam nemo quod habet invidet, sed quod non habet. Ergò fatetur invidus, esse excellentiorem invisum.

111. Hujus rei præclaram confirmationem præbuit nobis ille patientiæ exemplar S. Iob c. 5. n. 2. dicens: *Virum verè stultum interfecit iracundia: & parvulum occidit invidia.* Non miror, iræ immoderatum affectum stultum hominē interficere: potens enim est ira, vel cordatum virum præcipitem dare: at livorem puerum interficere, admiratione non vacat. Invidia namq; semper altissima petit: quî ergò ad parvulum visum convertit ita fascinantem, ut illum è medio tollat? Parvulo nemo usquam invidet: quare ergò sacrum Oraculum ait: *Parvulum occidit invidia?* Guerric. serm. de Purific. in operibus B. Bernardi solvit quæstionem, dum ait: *Parvulum occidit invidia. In eo enim quod aliquis alicui invidet? minorem se ostendit eo, cui invidet. Sic diabolus invidit primo homini; sic Esau Iacob, & Cain Abel. Hæc invidia parvulū occidit, quia nisi inferior esset, de bono alterius non doleret.* Non dixit Iob, ob id parvulum veneno invidiæ occisum, quia livor infantem occiderit, aut contrà lactentem venenosum dentem acuerit: infans enim ab invidia est immunis, cùm nulla præfulgeat excellentia: sed hoc dixit, ut ostenderet, lividum ita parvi pendendum, sicut parvulum, quia sui livoris vilitate minorem parvulo se prædicat. Nam hoc ipso, quod aliena felicitate angitur, se ostendit eo cui invidet, minorem.

Iob 5. n. 2.

Guerric.

112. Non Reges, nec principes ab isto theoremate excipiuntur, si semel contrà jus regium, & purpuream majestatem in tam vile vitium prolapsi fuerint. Non eos eximit sceptrū, nec servat corona, ut hoc ipso, quod laborāt invidia, se minores, quibus invident confiteantur. Adsit ad rem hanc confirmandā facinus illud Saülis purpura indignū, & à majestate alienum; refertur 1. Reg. 19. n. 9. & 10. *Et factus est spiritus malus in Saül: sedebat autem in domo sua & tenebat lanceā: porrò David psallebat manu sua. Nixusque est Saül configere David lancea in pariete, & declinavit David à facie Saül.* Si causam desideres, ob quam Saül tam ferocem obarmavit iram in Davidem fidelē? Respondet Greg. Magn. in c. 5. Iob c. 33. invidia fuisse concitatum; eo quod Davidis victoria fuerit celebrata à fœminis Israël dicentibus: *Percussit Saul mille, & David decem millia.* 1. Regum. 18. num. 7. Sed quî fieri potuit, ut Rex nō solum Davidis, sed & totius Israël dominus, servo humili invideret? Rex ita se vilem judicat, ut excellentiorem habeat Davidem?

1. Reg. 19. n. 9. & 10.

1. Reg. 18. n. 7.

Ita

Ira est. Nam si semel Saül invidiæ morbo laborat; tametsi regio diademate coronetur, induatur purpura, fulgeat majestate, minorem
Gregor. se putat Davide. Audi Gregorium citatum: *Hinc Saül David subditum, lanceam intorquendo, persequitur; quia quem magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, ultrà se excrescere, expavit. Parvulus itaque est, qui invidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.* Quid clarius?

113. Divitiis plenus sanctus Isaac feliciter vitam degebat in Palæstina. Quid indè? Inviderunt ei Palæstini; puteos Abrahami obstruxerunt humo; & in tantum livor increvit, ut ipse Abimelech illius provinciæ Rex hoc morbo infectus, & personam sui regni agens dixisset Isaaco: *Recede à nobis, quoniam potentior es nobis*
Genes. 26. 16. *valde.* Genesis 26. num. 16. Non possum non hujus Regis infernam demirari. & quàm longè eum polytica ratio subterfugiat, fateri. Nam & ipsi, & regno satis utile erat, Isaacum magna familia ornatum, gregibus, & armentis affluentem habere subditum. Sic absque dubio potentiorem multo se prædicabat Rex, cùm subditum haberet ditissimum, à quo defendi, & suffragari poterat impetentibus hostibus. Ergò ineptè Rex ille tantum virum exterminabat, quia erat potentissimus: nam si Isaac ad hostes Abimelech transmigraret, absque dubio vires adderet hostibus, & Palæstinorum enervaret potentiam. Deindè: Expendo illud: *Recede à nobis, quoniam potentior factus es nobis valde.* Et inquire: cur Rex, cujus ditioni subjacebat Isaac, eum & se, & regno potentiorem existimat? Si tamen attendamus causam, ob quam mittitur in exilium, facilè solvemus dubium. Dives erat nimis, & brevi temporis intervallo omnes divitiis superabat Palæstinos, ita ut ei etiam Rex inviderit. En ergò causa ob quam
Chrysost. judicatur potentior. Pebellè Chrysostomus homilia 52. in cap. 26. Geneseos hoc notavit dicens: *Neque Rex, qui in tanta potestate erat, invidiam continere potuit: sed dicit: Abi à nobis, quia potentior nobis factus es tu. Rex ergò sub cujus potestate tota civitas erat, & habens omnes sub manu sua, peregrino, vago, huc, & illuc migranti dicit: Abi à nobis, quia potentior factus es, quàm nos sumus.* Ita vilis est livor, ut si Regem inficiat, eum servis, & peregrinis constituat abjectiorem. Et quid dicam Regem? Vel supremum Angelum homine abjecto reddit minorem.

114. *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Sapientiæ 2. numero 23 Ergò diabolus,
Sap. 2. n. 23. & non quilibet sed supremus homini invidit. Sed quî fieri potuit, ut Lucifer hominis natura multo præstantior rumperetur invidia? Si erat homine excellentior; cur ei invidet? Quia tametsi diabolus incorporeus, immaterialis, & incorruptibilis; homo luteus, materialis, & corruptioni obnoxius: quamvis dæmon in naturæ doribus multò sublimior homine; eo ipso, quod livore frangitur, inferiorem homine se monstravit. Sic respondet noster Tostatus, quæst. 432. in Genesim circà finem, *Cùm*
Abulens. *enim dæmon esset naturaliter intelligens, & capax beatitudinis, quam non habebat naturaliter, & ex culpa illa privatus fuit, invidit homini, qui licèt esset minor, tamen quia rationalis, erat capax beatitudinis, quam certissimè habiturus erat per obedientiam: & quia diabolus hæc videbat, invidet homini, quia efficiebatur maior eo, in eo, in quo ambo communicare poterant.* Erat abtque dubio homo inferior Angelo in natura: tamen quia vidit dæmon, ab homine acquiri posse beatitudinem, invidit, quod ejus esset capax, non quod eam possideret. Invidum namque non solùm præsens, sed futura invisi felicitas cruciat. Quia ergò hominem lividis oculis prospiciebat dæmon, quamvis natura sublimior, & homine excellentior, visum illi fuit, hominem esse præstantiorem. Hæc enim est invidi infelicitas; hoc lividi tormentum, minorem se inviso judicare. Sapphyro ergò ornatur Sacerdos, ut invidiæ reprimat vires, non solum livoris jacula retundens, sed ut invidentiæ malevolo affectu careat.

Illatio CLX.

Livore infectus, & diaboli germen & diabolo pejor.

DEtestabile malum est invidia, & velut à 115.
diabolo ab ea fugere debemus. Audi Bernardum serm. 34. de modo vivendi. *Homo invidus membrum est diaboli, cujus invidiâ mors introivit in orbem terrarum. Invidia cuncta germina virtutum concremat. Invidia cuncta bona pestifero ardore devorat. Invidia tinea est animæ. Invidia prius nocet sibi, quàm alteri. Invidia prius suum mordet auctorem. Invidia sensum hominis comedit; pectus urit, mentem lacerat, cor hominis quasi quadam pestis pascit.* Et paulò inferius prosequitur. *Nulla virtus est, quæ non habeat contrarium invidiæ malum. Sola miseria caret invidiâ. Quare? Quia nemo invidet misero.* Quid amplius facit dæmon, qui omnes impugnat virtutes? Omnia genera tormentorum ad hominum parat perniciem; omnia hæc invidia. Ergò invidus diaboli est germen.

Primus inter humanos invidiâ infectus fuit 116.
miserrimus ille Caïn, quem diabolus è cathedra pestilentiæ docuit livorem. De eo sic loquitur Tertullianus lib. de carne Christi, c. 17. Tertull.
assignans discrimen inter Mariæ perillustre germen, & Evæ filium. *Crediderat, inquit, Eva serpenti, credidit Maria Gabrieli, quod illa credendo deliquit; hæc credendo delevit. Sed Eva nihil tunc concepit in utero ex diaboli verbo. Imò concepit. Nam exindè ut abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen illi fuit. Enixa est deniq; diabolum fratricidam. Contra Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Israël interemptorem suum salvum quandoq; præstaret.* Mirificè explicuit Septimius discrimen inter Mariam, & Evam; inter Christum, & Caïn. Sed præterire non placet illud, quod de Eva præmisit. *Nam exindè ut abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen illi fuit. Enixa est deniq; diabolũ fratricidã.* Verbo diabolus venenum propinavit invidiæ. Invidiæ namq; malo affectus dæmon decepit mulierem.

Quid

Quid indè? Verbum diaboli ſemen illi fuit, & concepit diabolum fratricidam. Non diabolum naturâ (ut notat Pamelius ibidem) quippè Caïn ab Adamo ducebat originem, ſed dæmonem invidiâ, qua fratrem è medio ſuſtulit: nam livor
Damaſc. cauſa fuit fratricidii. Sic tenet Damaſcenus loquens de Caïn libro tertio Parallelæ, capite 110. *Vidit honorem, quem frater à Deo conſecutus fuerat atque invidia inflammatus eſt, eumque cui honor habitus fuerat, interemit.* Cùm ergò Caïn invidiæ æſtuaret igne; meritò à Tertulliano ex ſemine diaboli proceſſiſſe aſſeritur: quia lividus non impropriè vocari poteſt diaboli filius. 117.

Nec mirum eſt, invidum diaboli germen appellari; cùm aliquando, & ferè ſemper pejor ſit diabolo. Ejecerat Chriſtus dæmonem ex homine viſu, & loquelâ orbato: nam ſemper dæmon multa infligit mala, nunquam uno damno contentus: Econtrà Chriſtus nunquam unicum bonum confert, ſemper innumera bona cumulat. Turbæ tunc in magnam admirationem raptæ ſuſpicabantur; an Chriſtus eſſet filius David? *Phariſæi autem audientes dixerunt: hic non*
Matth 12. n. 24. *ejicit dæmones niſi in Beelzebub Principe dæmoniorum.* Matth. 12. num. 24. Notare oportet, quod tametſi dæmon exturbatur ex homine, quem jamdiu miſerè poſſidebat, non fuit conqueſtus de Chriſto, nec quidquam contrà eum locutus eſt: & Phariſæi cauſam dæmonis agentes convitia in Chriſtum conferebant. Non mirarer, ſi dæmon conquereretur de Chriſto, eo
Luc. 8. n. 28. quod ab illo homine ejiceretur; veluti dæmon ille, quem refert Lucas dicentem, cap. 8. numero 28. *Quid mihi, & tibi eſt Ieſu Fili Dei Altiſſimi? Obſecro, nè me torqueas.* Dæmon appellat Chriſtum; Filium Dei, quem perfidi Phariſæi dæmoniacum pronunciant. Cur ergò dæmon tacet, & ſi loquitur, magnis laudibus effert Chriſtum; Phariſæi autem verborum contumeliis eum afficiunt? Quia iſti livoris veneno infecti pejores ſunt ipſo dæmone. Invidebant Ieſum. Tacet ergo dæmon, nec quidquam contrà Chriſtum proferre audet, ſuperfluum exiſtimans, ubi adeſt invidus, ipſum loqui.
Chryſoſt. Quia invidus, ad detrahendum aptior eſt dæmone. Ex aureis labiis Chryſoſtomi homilia 41. in cap. 12. Matthæi hujus acuminis extraxi gemmam. *Qua ex re*, inquit, *dæmone quoque ipſo magis dolebant: quippè dæmon ab homine citò recedens, ac nihil dicens, fugam arripuit: illi verò*, id eſt Phariſæi, *modò interficiendi agitabant conſilia, modò quoniam illud ſibi non proceſſit, calumniis exiſtimationem hominum de eo retundere conabantur. Tale certè malum invidia eſt, quâ nulla unquam malignitas peior invenitur.* Quid pulchrius? Dæmonem malitiæ authorem conſidera: Nihil eo perverſius poteſt inveniri. At ſi attentè animum eleves, invidum illo invenies pejorem: ſiquidem cùm tacet dæmon, & nihil in Chriſtum audet proferre; invidi Phariſæi eum convitiis, & contumeliis afficiunt. Nam ſuperfluit dæmon, ſi adeſt lividi lingua peſtifera. Vide ergò, qualiter invidus ſit ipſo dæmone pejor. Sapphyro ergò, qui invidiæ eſt pharmacum ornetur Pontifex, ut à livore alienus, livoris tela poſsit infringere.

Illatio CLXI.

Inter conjuges una ſit anima, una voluntas, unaque reſpiratio.

DEo authore in rerum primordio matrimonii vinculum fuit inſtitutum, quod à Chriſto Domino elevatum eſt in Sacramentum. Hominem è limo plaſmaverat partium proportione compoſitum, colorũ ſymetriâ pulchrum, divino anhelitu vividum, donis cœleſtibus ditatum, & ut brevi compendio omnia referam, Dei imagine decorum: & tamen divinæ ſapientiæ viſum fuit, non eſſe bonum hominem eſſe ſolum; ob idque ex ipſo conſopito coſtam tollens ſupremus artifex ædificavit in mulierem, quæ primo parenti conſortium præberet, & ſolatium. Quid tunc Deus? *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una.* Geneſis 2. num. 24. Genel. 2. n. 24. En conjugalis vinculi fortitudo, & maritalis conjunctionis ſoliditas. Notatu dignum eſt; quod plaſmato homine de limo terræ, ut lutum vitâ frueretur ait ſacer textus, quod Deus, *inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ; & factus eſt homo in animam viventem.* Ibidem, numero 7. Ibid. n. 7. Cùm tamen quando ex viro coſtam ſuſtulit, ut mulierem ædificaret, non ſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, ut mulier vitâ fulgeretur. Cur ergò ſacer textus in Evæ formatione non dixit, Deum in faciem ejus ſpiraſſe vitæ ſpiraculum, ſicut de formatione hominis retulit? Quia mulier ad conſortium, & ſolatium hominis formabatur. Futura erat una caro cum homine virtute conjugii. Ergò unus ſpiritus, una vita, unaque reſpiratio utrique erat communis. Cùm igitur de homine ſacer textus dixiſſet, gaudere vitâ, & reſpiratione, ſuperfluum eſſet hoc referre de fœmina ei matrimonio conjuncta. Sic cogitabat Tertullianus lib. Tertull. 2. ad uxorem, capite ultimo ex relatis verbis; *Et erunt duo in carne una*, cùm ait: *Vbi caro una, unus & ſpiritus.* Dixit etiam idem author libro de anima, capite 36. *Cæterùm, & ipſam Dei afflatus animaſſet, ſi non ut carnis, ita & animæ ex Adam tradux fuiſſet in fœmina.* Non quia Phyſicè eadem anima Adæ, & Evæ eſſet communis. Abſit. Nam ſua uterque anima conſtituitur; ſed ut maritalem conjunctionem, & amorem reciprocum inter utrumque explicaret, hoc dixit Tertullianus. Matrimonii lege conjuges fiunt una caro. Ergò una anima, una vita, una reſpiratio utrique communis. Duo ſunt vir, & fœmina: fateor ingenuè. Tametſi duo duobuſque ſpititibus ditati; ut matrimonii ſervent jura, non duabus animis, ſed ac ſi una eſſet; debent eſſe concordes, ita ſe mutuò diligendo, ut amborum amor non ad duos, ſed ad unum referatur.

In paradiſo voluptatis poſuit Deus protoparentem Adamum, præcipiens ei, nè ad lignum ſcientiæ boni, & mali extendat manum, 119.

nec

nec de fructu ejus comedat, dicens: *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Genesis 2. num. 17. Chrysostomus homilia 14. in Genes. secutus translationem Septuaginta interpretum, sic legit: *In quocumque die comederitis morte moriemini.* Ex lectione hac non leve dubium insurgit. Nondum erat mulier ad hominis adjutorium, & solatium fabricata; cum Adamo translato in paradisum hoc preceptum intimavit Deus: quí ergò verificari potest, utrique conjugi vetitam fuisse arborem, pœnamque intimatam? Mulierem nondum extitisse apertè constat; nam post præfata verba ait sacer textus num. 18. *Dixit quoque Dominus Deus: non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.* Quomodo ergò sensit Chrysostomus, Deum utrique illam arborem prohibuisse? Facilè loco citato dubium absolvit Chrysostomus his verbis. *Considera cum aliis etiam hîc benitatem Dei, quanto bonore etiam mulierem prosequatur, qua ex illo formanda erat. Nondum ea enim producta, quasi utrique mandaret, dicebat; nè comederitis ex eo: & quocumque die comederitis morte moriemini: manifestans tam indè ab initio, quod unum sunt vir, & mulier: sicut & Paulus inquit caput mulieris vir.* Quid illustrius? Nondum producta erat fœmina; verùm producenda erat in primi hominis sponsam. Ergò cùm viro Deus præceptum imposuit, fœminam comprehendebat. Hoc enim est jus maritale, ut uterque conjux unum sit; ita se mutuo amore diligentes, ut non duo, sed unum appareant, ac si unicâ anima constarent.

Genes. 2. 8. 7.

Septuag. Chrysost.

Ibid. n. 18.

120. Sed proh dolor! Vidit mulier lignum aspectu pulcherrimum, gustuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit. O misera oculorum facilitas! Quot damna peperisti? mortales jam sunt, qui vita fruebantur immortali; ærumnis, & laboribus operti, qui deliciis affluebant paradisi! Post crimen commissum, contestataque lite, delicto probato hanc in hominem Deus tulit sententiam. *Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Genesis 3. à numero 17. Mulieri autem, tametsi ærumnis, doloribus, & viri subjectioni mancipaverit, non dixit sicut homini: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Quare ergò virum, & non fœminam resolutioni pulveris non addixit, cùm fœmina prævaricationis initium fuerit? Merebatur fœmina, resolvi in cineres, & in eos fuit conversa: & tamen pœnam non audivit, sicut vir. Cur ita? Fallor, si id fœminæ non dicitur, cùm vir tanta pœna mulctatur. Viro, & fœminæ matrimonio conjunctis communis vita, indivisa voluntas, eademque fuerat respiratio: ita docuit Ambrosius lib. 5. Hexamer. cap. 7. dicens: *Duos primum Deus fecit Adam, & Evam, hoc est, virum, & uxorem. Et uxorem de viro, hoc est, de costa Adam: & inspit animos esse in uno spiritu.* Sat ergò fuit virum resolutioni pulveris mancipari, ut eidem fœmina intelligatur mancipata.

Genes. 3. à n. 17.

Ambros.

121. Cùm Deus dæmoni in sanctum Iobum terenti invidam, & rabidam permiserit iram, patientis servi reservavit personam dicens: *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt; tantum in eum nè extendas manum tuam.* Iob. 1. num. 12. Egressusque Satan à facie Domini unico ictu filiis Iobum orbavit, parietum, & lignorum domus, in qua celebrabant fraternale convivium, ruina interfecit, & sepelivit: camelos, boves, innumerabilemque gregem interemit. Omnia hæc patientissime sustulit sanctus Iob, nomen Domini benedicens. Rursusque Deus, ut dæmonem convinceret falsitatis impudenter dicentem, Iobum superandum, si in eum extenderet manum, permisit, ut ossa, & carnem ejus tangeret, & affligeret, dicens: *Ecce in manu tua est: Verumtamen animam illius serva.* Iob 2. n. 6. & percussit eum dæmon à planta pedis usque ad verticem capitis ulcere pessimo. Mirabar jamdiu, dæmonem aliàs sævissimè in Iobum iracentem, interficientem filios, armenta, greges, & omnia auferentem; ergà ejus uxorem tantam (si fas est dicere) pietatem exercuisse, ut nec ejus tangeret vestem. Quare ergò dæmon à tanto crudelitatis excidio Iobi reservavit sponsam: vel eam non interfecit? Certè invitus id fecit; quia divino impediebatur præcepto. Nam cùm Deus tam amplam, ut Iobum percuteret, dæmoni concessit licentiam, patientissimi servi excluſit animam, dicens ei: *Verumtamen animam illius serva.* Hoc est, vitam ejus indemnem, tametsi ærumnis plenam, pauperie afflictã, & abjectione contemptibilem reserva. Cùm ergò Iobi, & uxoris jure matrimonii sit una vita: & à summo Deo contrà Iobi vitam non fuerit concessa permissio; ideò in vitam uxoris non sævit dæmonis persecutio. Tam efficax est amoris conjungalis ardor honestus, ut ex duobus animis, diversisque voluntatibus unam videatur coagmentare. Sapphyro cœlo similis virtus inest, ut amorem honestum conciliet. Hoc si verum esset rectè conjugali amori conveniret. Verè conjugalis amor sapphyrinus, & cœlestis est, si inter conjuges ita versetur mutuò, ut in ipsis una sit anima, una vòluntas, una respiratio.

Iob. 1. n. 12.

Iob. 2. n. 6.

Illatio CLXII.

De Beato Paulo, cui correspondebat sapphyrus, quædam elogia.

122. Andreas Cæsariensis commentar. in Apocalyps. cap. 66. de sapphyro sic loquitur: *Quod hic lapis cœlesti corpori assimiletur, quare colorem quoque cæruleum, quem vulgò lazurum appellant, ex eo fieri, aiunt beatum Paulum significare arbitror; siquidem ad tertium cœlum aliquando raptus, animoque in cœlum iugiter defixus, eò pertrahere studebat, quotquot ipsi parebant.* Eidem Apostolo hanc gemmam accommodant Aretas cap. 67. in Apocalypsim, quam ob rem de Beato Paulo pauca dicere non erubesco. Nam de eo, ut Chrysostomus tom. 3. homilia de laudibus Beati Pauli ait: *Quis ad explicanda virtutum germina sensus, quis ad explicanda ipsius merita sermo sufficiet? Quæ autem*

Andr. Cæsar.

Aretas.

Chrysost.

lingua

lingua laudibus eius invenietur æqualis, cum omnia quæ sunt in hominibus bona, una anima possideat, & ea cuncta plenè, atque cumulatè, quæ non solum hominum sunt, sed quod amplius est Angelorum? Et statim prosequitur. *Unde igitur oportunius laudum eius sumemus exordium? Unde, inquam, incipiemus aliunde, nisi ab hoc ipso primum, ut ostendamus, eum bona omnia possidentem? Sive enim Prophetæ potentius aliquid in se ostenderint, magisque mirabile; sive Patriarchæ; sive Iusti, sive Apostoli; sive Martyres! hæc omnia simul colligens Paulus habet cum tanto cumulo, cum quanto nullus eorum, bonum, quo excellebat, implevit.*

123. Gen. 4. n. 4. Laudatur Abel, eo quod Deo obtulit sacrificium, Genesis 4. num. 4. *Abel obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel.* Sed quanto majus sacrificium obtulit B. Paulus! Audi Chrysost. loco citato. *Abel obtulit sacrificium, & inde laudatur: sed si Pauli hostiam adducamus in medium, quam cælum à terra superior apparebit.* Et rationem affert: *Abel dolo germani percussus cecubuit; atque hinc effectus est clarior: ut ergo innumeras tibi ostendam mortes, tot utique, quot etiam dies beatus iste in prædicatione vixit.* Semel mortuus Abel gloriosus apparuit: at Paulus non semel; sed innumeras mortes pro Christo passus est, cùm quoti lie mortem pateretur. Ergo gloriosior fuit quàm Abel.

Chrysost.

124. Gen. 6. n. 9. Chrysost. De Noë dicitur Genesis 6. num. 9. *Noë vir justus, atque perfectus fuit in generationibus suis:* Et se liberasse cum liberis suis ab universali diluvio: audi, quæ loco citato scribit Chrysostomus. *Noë in generatione sua justus atque perfectus, & solus erat talis cunctis, sed Paulus solus inter omnes talis inventus. Et ille quidem tantummodo legitur se servasse cum liberis: hic autem multo severiore mundi inundante diluvio non arcam coaptando compagibus tabularum, sed epistolas componendo; non duos, vel tres, aut quinque cognatos: sed universum prorsus orbem mergi periclitantem ex mediis fluctibus liberavit.* Ergo Beatus Paulus excellentior fuit, quàm Noë.

125. Gen. 12. n. 1. Chrysost. Genesis 12. num. 1. Abrahamo dixerat Deus: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui*, &c. Audi Chrysost. quid de Paulo dicat loco citato: *Sed quis Paulo possit æquari, qui non modo patriam, cognatos, ac domum, sed seipsum quoque ac mundum reliquit: imò etiam cælum & cælum cæli, & hæc omnia Christum suscipiendo despexit.* Rursus in Abrahamo celebratur, quod Loth consobrinum à quinque Regibus liberasset. Genes. 14. de Paulo sic scribit Chrysost. *Paulus non fratris filium, neq; tres, aut quinque urbes, sed orbem universum de diaboli extorsit manu innumerabilia per singulos dies pericula sustinendo, propriisq; mortibus maximam securitatem comparando.* Deinde quod nunquam satis pro meritis est celebratum in Abrahamo est, quod ad jugulandum filium unigenitum Isaac levaret manum. Genes. 22 in hoc etiam excelluit beatus Paulus. *Caput bonorum*, inquit Chrysostomus *eiusque culmen Philosophia est quod filium voluit immolare: hic quoque inveniemus Paulum primatum tenentem, qui non filium, sed semetipsum ut dixi, millies immolavit.*

Admirabilis fuit Isaac, & virtutum ornatu undequaque fuit spectabilis, sed præcipuè patientiâ, quâ sustulit bona à Palestinis auferri, nè pacis amabile vinculum dissolveretur. Genesis 26. quam rem expendens Chrysost. loco citato sic ait: *At Paulus non puteos cernens lapidibus obrutos, sed proprium corpus; non solum sicut ille dicebat, sed etiam à quibus lapidabatur, in cælum studebat evehere.* Ergo Paulus præstantior fuit quàm Isaac. 126.

Longanimitatem, & patientiam admiratur scriptura in Iacob: sed audi Chrysostomum citatum quid dicat de Beato Paulo. *Et quanam illa est adamantina prorsus anima, quæ Pauli patientiam possit imitari? Neque enim bis septem annorum, sed totius vitæ servitium pro sponsa pertulit Christi, non adustus solùm æstu diei, & noctis gelu, sed tentationes mille perpetiens. Et nunc quidem verberibus, nunc verò lapidibus cæsus, atque collisus, & nunc quidem cum bestiis, modò autem fluctibus pugnans, modo etiam nimia, atque continua reluctans fami, diebus, ac noctibus. & inter certamina ubique resiliens captas oves ex diaboli faucibus extrahebat.* Merito ergo B. Paulus antefertur Iacobo. 127. Chrysost.

Iosephum ejusdem filium etiam antecelluit Paulus. Audi Chrysostomum ibidem. *Sed & Ioseph pudicitiæ virtute decoratus est: at ego vereor ne iam ridiculum sit hinc Paulum velle laudare, qui semetipso mundo crucifigens non solum humanorum corporum pulchritudines, sed etiam omnia, quæ videntur nobis clara, atque decora, ita cernebat, quemadmodum nos favillam, cineremque despicimus.* 128. Chrysost.

Sanctum Iob etiam antecelluit. Sic Chrysostomus ubi suprà. *Stupent certè Iob omnes homines, & valde utique convenienter. Est enim ille athleta mirabilis; & qui Paulum ipsum velut ex adverso possit aspicere, ob patientiam puritatemque vitæ, ob testimonium Dei, propter illam cum diabolo pugnam fortissimam; propter victoriam, quæ pugnam secuta est: at Paulus non morsibus tantum, sed in ipsius intelligibilis os leonis frequenter incurrens, & pugnans adversus tentationes innumeras, omni erat lapide tolerantior: qui non à tribus, aut quatuor amicis, sed à cunctis infidelibus, à falsis fratribus opprobria sustinebat.* 129. Chrysost.

Et quid de Moyse dicam? Respondeat idem Chrysostomus ibidem: *Moysem profectò sed hunc etiam Paulus satis eminenti virtute transcendit, cuius quidem sunt multa alia præclara. Sed caput illius sanctæ animæ, atque fastigium est, quoniam pro Iudæorum salute deleri elegit ex libro vitæ: sed Moyses cum cæteris optavit perire, Paulus præ cæteris. Non enim cum pereuntibus perire voluit, sed ut salvarentur alii, ipse de gloria æternitate decidere. Et ille quidem Pharaoni, hic autem diabolo quotidie repugnabat. Et ille pro una gente; iste verò pro universo orbe certavit, non sudore, sed sanguine vice sudoris undique profluente.* 130. Chrysost.

Præstat etiam Paulus Iosue, & Samueli. Prosequitur Chrysostomus: *Poteram quidem & Iesum Nave, & Samuelem, & alios Prophetas in comparationem vocare: sed ne sermonem faciam longiorem, ad ipsa eorum capita condescendam,* 131. Chrysost.

nam. Cùm enim istis excellentior apparuerit, nulla prorsus de aliis ambigultas relinquetur.

132. Audi quid dicat de Davide Chrysost. ibid. *Quid igitur in David præcipuum reperitur? Procul dubio hospitalitas, atque erga Deum fervens amor. Et quis amplius, imo quis ita, ut anima Pauli hæc utraque complevit?*

Chrys.

133. Elia etiam fuit præstantior Apostolus. Sic Chrysost. prosequitur. *Admirandum autem in Elia ego minimè reor, quia cœlum clausit; quia induxit famem: quia ignem de cœlo sermone complut; sed quia zelavit pro Deo, erat enim in hoc mentis affectu ipso igne vehementior. Sed si Pauli zelum vehementer inspicias tantò eum invenies celsiorem, quantò ille Prophetis cæteris eminebat. Quid enim verbis illis reperiatur æquale, qui glorians Domini zelando dicebat: quoniam optabam ego anathema esse pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem.*

Chrys.

134. Non asserimus B. Paulum fuisse excellentiorem Baptistâ: nam inter natos mulierum non surrexit major Ioanne: sed Chrysost. sequentes vestigia audemus cum illo comparare Apostolum. Sic enim ait loco citato: *Ioannes in cibum locustas, & mel sylvestre sumebat: at Paulus ita in mundi strepitu, quemadmodum ille in eremi quiete versatus est: non quidem pastus locustis, aut melle sylvestri, sed multo hîc victu viliore contentus, ac necessario quidem indigens cibi præ fervore, & studio prædicandi. Verùm illius adversus Herodem apparuit magna constantia, at iste non unum, aut duos, aut tres, sed innumeros in simili positos potestate corripuit, imo longè illo severiores tyrannos.*

135. Sed quid mirum, quod B. Paulus tot excellentiis præstet; cùm in omnibus Christo Domino similis perhibeatur. 1. ad Corint. 4 n. 17. *Imitatores mei estote, sicut & Ego Christi.* Ad Ephesios 5. n. 1. sic eos exhortabatur: *Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi.* Sed cur Paulus cum Corinthios admonet, vult, ut eum imitentur: cùm autem exhortatur Ephesios, Christum desiderat imitari? An quia hos plus diligeret, quàm illos? Nullatenus. Cur ergo variat stylum? Non variat: nam idem est in Paulo dicere: estote imitatores mei, ac dicere, estote Dei imitatores. Quia Paulus perfectus Christi imitator, ita in se ipso Christum exprimebat imitandum; ut idem esset imitari Paulum perfectum imitatorem Christi, ac ipsum Christum imitari. Erat enim Paulus velut imago Christi: unde quando exhortatur Ephesios, ut sint imitatores Christi, non ostendit erga eos ardentiorem amorem, ac quando admonet Corinthios ut eum imitentur; quia imitari Paulum, est imitari Christum. Et quid mirum est hoc? Paulus enim non vivebat in se, sed in Christo: sic ipse dicebat ad Galatas, 2. num. 20. *Vivo autem, iam non ego: vivit verò in me Christus.* Hæc verba expendens Chrysost. tom. 4. serm. 32. in cap. 16. epist. ad Rom. sic ait: *Vivo ego, iam non ego, sed vivit in me Christus. Cor itaque Christi erat cor Pauli, tabulaq; Spiritus Sancti, atque Charitatis volumen.* Si ergo Christi, & Pauli eadem est vita, idemque cor: non est mirũ, si dicamus, Paulum maximè assimilari Christo?

1. ad Cor. 4. n. 17. ad Ephes. 5. n. 1.

ad Gal. 2. n. 20. Chrys.

136. Ob hoc audeo dicere B. Paulum totum esse Christi. Expendit Chrysost. tom. 3. homil. 9. de laudibus Pauli, quare Spiritus sanctus nostro Apostolo primum Sauli nomen mutaverit? Respondet sic: *Quemadmodum Dominus, qui servum mercatus est, ostendere volens se Dominum servi nomen illius immutat: ita & Spiritus sanctus fecit, ubi Paulum captivum accepit vocabulum eius mutavit, ut etiam disceret Paulus se habere Dominum.* Hoc confirmat ex illo Gen. 2. n. 19. ubi dicitur, quod Deus adduxit omnia animalia terræ, & volatilia cœli ut illis nomina imponeret: *& adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea, &c.* Sed cur Adamo committit Deus hanc impositionem nominum? Respondet idem Doctor: *Volens enim Deus docere Adamum, quod eum principem, & Dominum omnium fecisset, adduxit ad eum omnia animalia, ut videret, quid vocaret ea: Quo monstrat, quòd nominum impositio dominium testetur.*

Chrys.

Gen. 2. n. 19.

Chrys.

137. Peccator fuit Paulus & accerrimus Ecclesiæ persecutor, passim hoc suspiriis, & lachrymis idẽ fatetur Apostolus: sed licet fuerit peccator, ad tantam sanctitatem evectus est, ut dicat D. Petrus Damianus opuscul. 35. n. 3. *Fons enim æterna vitæ, velut immensus torrens totum se simul in vas suæ electionis immersit, qui in cæteros Apostolos per longa temporum intervalla sapientiæ suæ fluenta profudit. Quod ergo Petrum Dominus per multa argumenta adhuc mortalis edocuit, hoc totum repentè B. Paulo constitutum iam in gloria paterna maiestatis exhibuit.* Hinc est, quòd Christus ita Paulum dilexit, ut quando ejus refertur persecutionis peccatum illud videatur minuere, Actorum 7. n. 58 de Stephano sic refertur: *& eiicientes eum extra civitatem, lapidabant, & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.* Sed cur tanto studio cùm sacer textus refert Stephani triumphum, narrat testes deposuisse vestes secus pedes Sauli adolescentis? Quare non dixit, secus pedes Sauli, sed addidit, *adolescentis*? D. Ambros. lib. de Ioseph, c. 10. sic respondet, *Ideo adolescentior dicebatur à Christo, ut qui vocabatur ad gratiam, excusaretur à culpa, quod ea lubrica fuisset ætatis.* Ac si diceret: futurus erat Paulus electionis vas ad portandum nomen Domini: dicitur ergo adolescens, ut culpa, quam committebat, minor esset, quia in lubrica ætate patrabatur. Is enim est Paulus, ut Christus, quando refertur Pauli peccatum, velit minuere.

Petr. Dam.

Actor. 7. n. 58.

Ambros.

138. Retulimus Pauli peccatum, æquum est, ut de eius admirabili conversione aliqua dicamus: *Nam in hac memoria* (inquit Bernardus serm. 1. in conversione Sancti Pauli) *& peccator spem veniæ concipit, & provocatur ad pœnitentiam, & qui iam pœnitet perfectæ conversionis accipit formam.* Hæc conversio præterea tersit lachrymas Christi. Vidit Ioseph Fratrem Beniamin; & amore fraternali saucius cùm lachrymas intra cordis claustra non posset continere, ingressus est cubiculum, ut fleret. Tunc sic ait sacer textus Genes. 43. numero 31. *Rursumq; lota facie egressus continuit se.* Divus Ambrosius ubi supra, per Ioseph Christum intelligit, per Benjamin Beatum Paulum, & ait: *Cæcitas Pauli fletus est Christi, Lavit faciem suam ubi lumen ei reparatur amissum. Lavit faciem suam Christus, ubi Baptizatus est Paulus, per quem à pluribus videretur.* Cùm Paulus Ecclesiam

Bernard

Genes. 43. n. 31. Ambros.

Actor. 9.n.4. siam persequebatur velut flens dicebat Christus: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Actor. 9. num 4. at verò quando oculos aperuit, & sacro fonte baptismatis fuit ablutus, lachrymas tersit Christus, faciem suam lavit, ut à Paulo in universo orbe ostenderetur. O mira conversio, quæ ab oculis Christi lachrymas tersit!

139. Placet charitatem Apostoli expendere, tam erga fratres, quàm erga Christum. Audi illam. *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Ad Roman. 9. num. 3. Divus Chrysostomus lib. 4. de sacerdotio hæc verba expendens sic ait: *Certè post tam multa egregia facinora, post innumeras coronas, in gehennam detrudi, & æterno tradi supplicio optavit, ut Iudæos, qui ipsum crebrò tum lapidarant, tum etiam quantum in ipsis erat, interfecerant, servaret, & Christo lucrifaceret. Quis mortalium sic Christum desideravit, si modò desiderium hoc appellandum est, ac non potius aliud quiddam desiderio maius.* Egregium facinus fuit in B. Stephano orare pro inimicis, & persecutoribus: at Beatus Paulus non solùm pro eis rogat, sed æternos cruciatus pateretur, ut Israëlitæ converterentur ad Christum. Adhuc se explicat Chrysostom. lib. 3. de providentia his verbis: *Optabilius mihi erat in gehennam incidere, quàm Israëlitas infideles, & incredulos videre. Hoc enim est: optabam anathema esse à Christo.* Hoc ni fallor est maximum quod sit charitatis Pauli, ad quod nullus Sanctorum legitur attigisse.

Ad Rom. 9.n.3. Chrys.

140. Ad Ephesios 3. numero 1. & ad Philemonem 1. numero 1. sic se appellat Apostolus: *Ego Paulus vinctus Christi Iesu.* Hæc verba expendens Chrysostomus homil. 16. ad populum Antiochenum sic ait: *Magnifica Pauli appellatio, non principatus, & honoris nomen, sed vincula, & catena. Verè magnum, atque splendidum ipsum multa alia faciunt, ut in cœlum rapi tertium; in paradisum deferri, verba audire ineffabilia, sed horum nihil posuit, sed pro omnibus catenam: hæc enim magis quàm illa illustrem reddebat, & splendidum.* Tanto erga Christum, & fideles amore ardebat Paulus, ut pluris faceret, pro eis pati, quàm à Domino tot beneficia accipere. Non dixit: ego Paulus qui in tertium cœlum fui raptus, & delatus in paradisum: non ego qui audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui: sed ego Paulus vinctus Iesu Christi; quia catena illa quam pro Christo patiebatur, illustriorem illum reddebat.

ad Ephe. 3.n.1. ad Phil. 1.n.1. Chrys.

141. Tanden verbis Chrysostomi sermone 18. in caput 9. epistol. ad Roman. concludo, qui de Beato Paulo sic ait: *Est autem eius tanta pulchritudo, ut & Deum illam depradicet. Nam astra quidem cùm fierent admirabantur Angeli: hunc verò Deus ipse admiratus est dicens: vas electionis iste mihi est.* Ex præfatis satis liquet, meritò sapphyrum Beato Paulo accommodari: quia si hæc gemma cœlestem colorem refert, in quo vita cœlestis significatur: quis dubitare potest, Beatum Paulum cœlestem vitam egisse adhuc in terra conversantem, ut ipse dicebat ad Philippens. 3. num. 20. *Nostra conversatio in cœlis est.* Quamobrem à Chrysostomo homil. 22. ad populum Antiochenum de pœnitent. & continentia, appellatus est; *terrestris Angelus & cœlestis homo.* Verè ergo sapphyro pretiosior Paulus. Deinde sapphyrus (ut ex Abulensi retulimus suprà num. 80.) habet in medio stellam fulgentem: sic Paulus Christi Domini fulgoribus micabat, ut ipse testatur 2. ad Corinth. 4. num. 6. *ipse* (id est Christus) *illuxit in cordibus nostris, &c.* De sapphyro etiam narrat, reliistere fluxui sanguinis: quàm aliè hoc præstitit Beatus Paulus pacem, & concordiam amans, & efficaciter persuadens. Valet etiam sapphyrus contra timorem: Quis dubitare potest, beatum Paulum timorem omnem vicisse, cùm Evangelium in toto orbe prædicaverit verbis, & scriptis? Veneno adversatur sapphyrus: Beatus Paulus ut constat actorum 38. viperæ venenum vicit. Sapphyro confortatio visus tribuitur: Quis sicut Paulus lucem dedit cæcis Evangelium annuncians? Sapphyrus tollit invidiam, amorum castum diligit, educit de carcere, & victores reddit. Omnia hæc excellentiori modo præstitit Paulus: nam invidiæ æmulationem Dei opposuit, dicens: *Æmulor enim vos Dei æmulatione* 2. ad Corinth. 11. num. 2. & alibi contra invidiam scribens. Amorum castum dilexit reprehendens fornicationes, & adulteria pluribus in locis, & propriæ carnis stimulos vincens, ut testatur 2. ad Corinth. 12. num. 7. Tandem vinctos peccatorum compedibus eduxit è carcere tenebrarum, suæ doctrinæ radijs illuminans, & ad inaccessibilem Dei veri lucem ducens. Ergo cœlestis sapphyrus fuit B. Paulus.

1. ad Corinth. 4.n.6.

2. ad Corint. 11.n.2.

De gemma Iaspide.

142. Sexta Rationalis gemma erat Iaspis. Oleaster pro Iaspide legit adamantem, secutus radicem nominis Hebraici *Iahalom*, nempe, *Halam*, quod est frangere, aut conterere: satis nota proprietas adamantis, qui inter omnes lapides pretiosos durissimus est; omnes frangens, & conterens. Hanc sententiam teste Rabbi Abraham secutus fuit quidam magnus Rabbinus Hispanus: eandem tenet Arias Montanus, quia *Iahalom*, à conterendo, & percutiendo nomen habet. D. Hieronym. in epistol. 128. ad Fabiolam, Abulensis, & alij, Iaspidem legunt, sicut habetur in sacro textu, in quo scriptum erat nomen *Nephthali*, id est, æquiparatio. Difficile est hujus gemmæ assignare colorem; nam ejus diversæ species in varias diviserunt opinantium sententias. Sic Plinius lib. 37. capite octavo ait de Iaspide, *Viret, & sæpè translucet Iaspis, etiamsi victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurima ferunt eam gentes, smaragdo similem Indi, Cyprii duram, glauco pingui. Persæ aere similem ob id vocatur æëizusa. Talis & Caspia est, cærulea circa Termodoontem amnem; in Phrygia purpurea; in Cappadocia ex purpura cærulea, atque non refulgens. Optima ergo, qua purpura quidquam habet.*

Oleast. Montan. Hieron. Abulen. Plinius.

Secunda, quæ rosa; tertia, quæ smaragdi. Singulis autem Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur Boreas, è cœlo autumnali matutino similis; & hæc erit illa, quæ vocatur Æruginosa, similis est sordæ imitatæ violas. Hæc ille, quem secutus est D. Hieron. ad illud Isaiæ 54. *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos*, &c. ubi ait: *Iaspidis multa sunt genera: alius est smaragdi habens similitudinem; qui reperitur in fontibus Termodoontis, fluminis, & vocatur Gramatias, quo omnia phantasmata fugari autumant. Alius viridior mari, & tinctus quasi floribus: hunc in Phrygia monte Ida, & in profundissimis specubus nasci referunt. Alium verò iuxta Iberos, Hyrcanosq;, & mare Caspium reperiri, & præsertim iuxta lacum Neusim. Est & alius Iaspis nivi, & spumæ maximorum fluctuum similis, & clementer quasi mixto cruore subrutilans.* Hæc Hieronym. D. Isidorus lib. 16. Ethymolog. c. 7. sic scribit: *Iaspis nascitur in multis partibus. Nam in India smaragdo similis invenitur; in Cypro glaucus, & pinguis; in Persia æris instar, in Phrygia purpurea; in Cappadocia ex purpura cærulea, atque non fulgens; Thracia Indico similem mittit, Calidia turbidam.* Anastasius Nizenus q. 38. sic loquitur: *Iaspis autem est smaragdo similis; invenitur autem in ostio fluvij Termodoontis, & Paramasbantij in Cypro: confert autem ad morbum comitialem.* Roëlius lib. 1. de Iapidibus pretiosis novem species Iaspidis annumerat: at quæ viridi radiat colore pretiosior apud omnes reputatur.

Hieron.

Isidorus.

Iaspis igitur, quæ summi sacerdotis ornabat pectus, gemma erat delectabili viriditate perfulgens. Ita explicat Interlinealis ad c. 28. Exod. n. 18. dum ait de lapide: *Obtusi visoris, qui contra phantasmata dicitur opitulari.* Idem sensit Abulens. ibid. Xanctes Pagnin. in Isagoge lib. 9. cap. 8. Viegas in cap. 4. Apoc. sect. 1. n. 1. & sect. 1. n. 3. Ribera de vestibus sacerdotalibus lib. 3. cap. 9. n. 12. Item Abulens. loco cit. Iaspidem hanc, quæ erat in Rationali Pontificis smaragdi viriditati similis, asserit esse venulosam, & tot habere virtutes, quot venas in qua nomen Nephtali erat incisum. Ex his constat apertè, annumerandam inter gemmas Iaspidem illam, quæ viriditate conspicua gaudet. Nam licet vulgò lapides multi coloris appellantur Iaspides, hi largè sic vocantur, quales sunt, quibus nostra abundat Hispania, Italia, & Oranum ferunt. Hujus gemmæ proprietates, si veræ, absque dubio sunt mirabiles. Nam ut refert Gaspar de Morales in suo lapidario lib. 2. cap. 1. & quàm plures citat authores: Iaspis fugit febrim, & hydropisim, visum clarificat, noxia phantasmata expellit, luxuriam cohibet, ac conceptionem negat, & maximè viridis cum venis supra dictis, prægnantibus, seu parturientibus auxiliatur: omnem sanguinis fluxum, undecunque sit, sistere dicitur, & emorroydas curare si in pulverem redigatur.

143

Interlineal. Abulens. Pagninus. Viegas. Ribera.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXIII.

Dei misericordia, nec ejus præscribit justitia; nec divina justitia aufert divinam misericordiam; sed inseparabiliter comitantur.

144

FLagitia nostra divinam excitant justitiam. Punit nos Deus ob nostra crimina, & ob suam benignitatem adhuc cùm nos punit, misericordiæ recordatur. Id innuebat Isaias c. 30. n. 18. *Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri, & ideo exaltabitur parcens vobis, quia Dominus judicij Dominus.* Sed quî fieri potest, quod Deus judicij sit Deus misericordiæ: & quomodo qui judex est exaltabitur parcens? Iustitiæ munus adversari videtur misericordiæ; nam huic competit, indulgere, illi nil impunitum dimittere. Quare ergo dicitur, quia Deus judicij Dominus est, exaltabitur parcens? D. Aug. serm 109. de de tempore præbet solutionem his verbis. *Nec misericordia eius præscribit iustitiæ, nec iustitia eius aufert misericordiam. Misericors & iustus est.* Admirabili modo Deo utrumq; convenit attributũ misericordis, & justi. Nam Deus cùm punit, justitiæ admiscet misericordiam. Ecce qualiter Deus judicij dicitur cùm misericordiæ recordatur. Quasi in Deo justitia sit, misericordiæ non obliviscì.

Isaiæ 30. n. 18.

August.

145

D. Gregorius lib. 2. Moral. c. 4. ingeniosè, & peracutè expendit, Deum diverso modo apostatã Angelum interrogasse, ac protoparentem nostrũ jam folijs ficus coopertum. Ad istum sic alloquitur. Genes. 3. n. 10. *Adam ubi es?* Ad tenebrosum Luciferum his verbis Iob. 1. num. 7. *Unde venis?* sed cur bone Deus varias stylum? Vterque homo, scilicet, & Angelus apostaliæ defecit crimine: Quare ergo non ubi est Angelus quæris; & hominis, quasi nescires, inquiris mansionem? Aptissimè respondet Divus Gregorius, dum ait. *Per hoc quod vocat, signum dat, quia ad pœnitentiam revocat. Per hoc quod inquirit apertè insinuat, quia peccatores iure damnandos ignorat. Satan ergo Dominus non vocat, sed tamen requirit dicens: unde venis? Quia nimirum Deus apostatam spiritum ad pœnitentiam nequaquam revocat, sed vias superbiæ eius nescientem damnat.* Vt hominem puniret, ambulabat Deus, sed ad auram post meridem, velut iracundiæ temperans ardorẽ silento pede, non celeri cursu, ut contra hominem terret judicium procedebat. Insuper hominem vocavit, ut ad pœnitentiam revocaret, & bona recuperaret amissa. Ob id ergo hominem vocavit, Angelum requisivit; blanditiis illum, inquisitione istum; quia hominem puniebat, secus Angelum, qui ab exordio ferè, ęterna pœna plectebatur. Quid ergo mirum hominem ad pœnitentiam vocasse misericorditer, quem divina mulctabat justitia: Totum damnum Angeli apostatæ fuit non puniri à Deo, sed inquiri: nam si à Deo puniretur, misericordiæ frueretur largitate; quia in Deo vix separari potest à misericordia justitia.

Gen. 3. 10. Iob. 1. n. 7.

Gregor.

146. Nec ab hinc distat divinæ in hominem sententiæ minister cùm occludebat ostium paradisi Genes. 3. n. 24. *Eiecitq; Adam: & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.* Versatilem gladium flammas emittens huc, & illuc strenuè Cherubim movebat ante ostium paradisi, ut impossibilis videretur aditus ad vitâ deliciis, & quiete plenam. Si quis divinæ justitiæ ministrum eminus aspiceret, nónne putaret, divinam sic in hominem iratam justitiam, ut nullum divinæ misericordiæ locum relinqueret? Ita sanè. Rupert. Sed audi Rupertum lib. 3. in Genes. c. 32. in eodem Cherubino, & gladio versatili divinæ misericordiæ thesaurum agnoscentem. *Et hîc* (inquit) *ira grandis necessaria nobis misericordiæ societatem non reliquit. Ira namque iusti Dei est, quod ante paradisum flammeum gladium collocavit, misericordia verò, quod eumdem gladium versatilem esse voluit. Gladius versatilis sententia est divini iudicij, qui talis est, ut possit versari, id est, ut non semper eadem districtione hominibus claudat iamdudum paradisi.* Quid pulchrius? Mens Ruperti hæc est. In illo Cherubino ante ostium paradisi gladium flammeum tenente justi Dei ira scintillabat in eodem gladio versatili divinæ misericordiæ splendet thesaurus. Nam licet divina justitia gladium in hominem evaginaverit, ut ei januam occluderet paradisi; divina misericordia ejus inseparabilis comes gladium versatilem fecit, ut aditus pateficeret. Gladius enim cùm versatur, modò hîc, modò illic habet positionem, nec in eodem permanet loco, sed undequaque versatur, ad dexteram aliquando, & rursus ad sinistram: quapropter opus est, ut cùm dexteram partem defendit, sinistram relinquat indefensam, & cùm sinistram occludat, dexteram aperiat. Ergo cùm divina justitia flammeo ense januam occlusit paradisi: divina misericordia, quæ fecit gladium versatilem, eandem januam aperiebat. Vide jam qualiter Deus vix in homines iratsci nesciat, quin suæ misericordiæ recordetur.

147. Insuper non solum divina justitia sociam habet misericordiam, dum punit, verùm dum rigorosam scribit sententiam, ipso calamo, quo judicium fert delet scripturam. *Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino exaratum super latitudinem cordis eorum.* Ierem. 1. n. 1. Gloss. Ordinar. D. Hieron. Lyran. & alij ad hunc locũ præfata verba exponentes, peccatum Iudæorum indelebile intelligunt. Vbi satis superque divinæ justitiæ ira justa declaratur. S. Thom. ibidem per *peccatum* sententiam pro peccato latam exponit: quasi sententia contra Iudæos lata irrevocabilis, & indelebilis sit, quemadmodum est indelebile quod stylo ferreo in adamante exaratur. Sanctes. Pagn. Translatio Sanctes Pagnin. ex Hebræo sic legit: *Peccatum Iehudah scriptum est stylo ferreo, stylo adamantino, sculptum in tabula cordis eorum.* Itaque sententia contra infidelem populum in cordibus eorum sculpta est, ut deleri nequeat, & spe remissionis careat. Quid infelicius misero populo poterat evenire, quàm prorsus indulgentiæ viam occlusam videre? Verùm si rem hanc penitius consideremus, inveniemus apertè, divinæ misericordiæ patefieri januam, & eodem stylo, quo sententia scribitur, ipso prorsus deleri statim. Sic mentem meam explico, ut tantæ misericordiæ largitas eluceſcat. Sententia pro peccato Iudæorum lata stylo ferreo, & stylo adamantino sculpitur, & scindenti calamo exaratur in tabula cordis eorum. Ergo eodem stylo, quo sententia inciditur, eodem prorsus deletur. Nam ferreus, vel adamantinus stylus, ut caracteres formet in cordibus, necessariò scindet corda, in quibus scribit: unde cor stylo percussum sanguinem mittet, ipsoque sanguine quod scribitur, delebitur, & spumanti cruore lutereæ operientur excisæ, ita ut quod fuerat scriptum nequeat legi. Vide qualiter se gerat divina justitia, dum punit: liquidem sententia, quæ indelebilis visa est, deletur, dum scribitur. Exemplo rem hanc illustremus. Si quis in charta, vel in papyro stylo ferreo, vel adamantino scriberet, chartam, vel papyrum proculdubiò scinderet; & scripta potius frangeret, quàm scripturam formaret: unde rectè diceremus, eum non scribere, sed delere. Non dissimili modo philosophamur de Deo, cùm sententiam contra Iudæos profert: sic enim eam scribit, ut scribendo deleat: nam sanguine è cordibus effuso stylo ferreo, & adamantino delebitur. Ecce quomodo cùm Deus punit, misericordiæ non obliviscitur.

148. Iaspis viridi radiat colore, & venulis albis transluicet. Per viriditatem denotatur misericordia; sicut virentia folia à columba in arcam delata denotarunt. Genes. 8. n. 11. Rursus per venulas illas aquæ colorem referentes diluvium intelligunt Augustin. Ticonius, Beda, Primasius & Rupert. apud Viegas cap. 4. Apocal. sect. 2. num. 2. Vnde non caret mysterio, Iaspidem utroque colore radiare viridi, & aqueo, ut in pectore Pontificis utriusque attributi, justitiæ, & misericordiæ divinę declararetur societas; & disceret, punire misericorditur, & misereri justè. Dixerat Arnoldus Carnotens. tractat. de ultim. Verbis Domini, loquens de summo sacerdote. Arnold. Carnot. *Oportet quippe, ut omnia, quæ agit moderatrix ratio, sic disponat, & sic suis locis aptet misericordiam, & iudicium; ut cùm iudicat, severitas non excludat clementiam, & cùm miseretur, iustitiam pietas non relinquat, & sive percutiat, sive parcat à veritatis tramite non recedat.*

Illatio CLXIV.

Sic timenda est justitia divina, ut quæratur misericordia, & sic de divina misericordia confidendum, ut non contemnatur justitia.

149. Temeritatis, & amentiæ nota dignus est, qui divina misericordia abutens irritat divinam justitiam. Quàm insensati, qui infeliciter in peccata prolabuntur, divina misericordia freti? Cæsarius Arelatens. homil. 13. ut tantam evitemus insaniam salubriter consulebat homini in peccatum lapso: *sic timeat* (inquit) Cæsar. Arelat.

iustitiam

iustitiam, ut quærat misericordiam: sic de misericordia confidat, ut tamen iustitiam contremiscat. Nam qui de divina misericordia confidentes peccatorum habenas laxant; divinâ justitiâ in æternum baratrum incident absque dubio. Terribilem appellavit Origenes (lib. 2. in Iob in fine) divinam misericordiam; non ob aliud, nisi quia ex ipsa occasionem sumere peccandi, est misericordiam in justitiam convertere.

150. Insectabatur Pharao populum Israëliticum per medium licci maris fugientem, vidensq; iter inter undas floribus delectabile, ingressus est post eum, cumq; jam omnis exercitus Pharaonis ingressus esset per medium maris; extendit Moyses manum contra mare, & undæ quæ divisæ fuerant, reversæ sunt, & operuerunt fluctibus omnes Ægyptios liberis manentibus Israëlitis: *Reversæq; sunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare: nec unus quidem superfuit ex eis, &c.*

Exod. 14. n. 28. Exod. 14. n. 28. Non possum non in Pharaonem invehi, eumq; temeritatis & amentiæ notâ insimulare. Nam si vidit divisum mare, ut populus Israël ejus rabiem effugeret; cur non animadvertit, Deum qui tantum patrabat mirandum, fore puniturum populum suum persequentes? Qui enim ut populum erueret, aquas diviserat; ut persequentes eum puniret, uniret & undas. Quę tanta te vicit insania (ô Pharao) ut mari te, & cunctum fideres exercitum? Iratum habebas Deum? nec tamen terrebaris! Persuasus fuit impius rex, Deum tunc fore benignum, quem toties expertus fuerat misericordem. Quid aliud expectas, ut tantæ justitiæ rationem agnoscas? Divina misericordia abutebatur tyrannus: obindeq; induratum est cor ejus. Ex benignitate Dei sumpsit occasionem, peccata peccatis adjungendi. Quid ergo mirum, quod ira Dei descenderet ad undas,

Gregor. & aquarum obrueretur sepulchro. Greg. Magn. comment. in lib. Reg. cap. 3. hanc rationem adduxit. *Peccare* (inquit) *& de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitiæ eius exponi est.* O bone Deus. Quoties dicit peccator: *Deus est pater misericordiarum, & Deus totius consolationis*; ut in peccatorum laqueis irretitis perseveret. O miseſera hominum insania! ex divinæ misericordiæ lilio, & infinitæ benignitatis rosa non mel, sed venenum decerpis. Misericordiam cogita, ut spes remedium, non ut committas flagitium. Nam si ut delinquas, divina abutaris misericordia; væ tibi, quia divinam concitas iram, & Pharaonis indurato corde malitiam imitaris.

151. ad Rom. 2. n. 5. Ob hæc Apostolus ad Rom. 2. n. 5. dicebat; *Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicij Dei.* Sed cur dixit Paulus, peccatorem iram thesaurizare, non augere iram? Thesaurus namq; dicitur magna & pretiosa divitiarum copia. Vt ergo Paulus ostendat, eum qui ex divina misericordia peccandi sumit audaciam, grave peccatum committere; non iram augere, sed iram Dei thesaurizare affirmat, hoc est, magnam iram Dei mereri. Accipe Chrysost. Homil. 6. in

Chrysost. Matthæum. *Nam quando ex indulgentia divina nihil lucri retinere volumus, peiora meritò patimur, quod & Paulus aperuit dicens: secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor, iram tibi thesaurizas.* Divinam misericordiam contemnit, qui ea fretus, iterum in peccatum prolabitur; obindeq; iram Dei sibi thesaurizat, hoc est, magnam Dei iram contra se recondit, quæ in die iræ, quando omnia patebunt, irremissibiliter tantam puniet audaciam.

Peccavit Petrus mitissimum negans magistrũ: 152. peccaverunt forsan Ioannes, & Iacobus ambitiosè præcipuas sedes appetentes: peccavit Thomas fidem resurrectioni Christi negans: peccavit Iudas Redemptorem prodens. Si tamen rem attentiùs conlideremus, solus Iudas laqueo suspensus æternam mortem est consequutus, cùm temporalem vitam finivit. At cur Iudas æternis cruciatur suppliciis; Petrus autem, Ioannes, Iacobus, & Thomas à peccatorum laqueis absoluti æternam mortem effugerunt? Ni fallor; quia solus Iudas divina benignitate abutens, insolenter ipsam domini lenitatem assumpsit in signum proditionis. *Quemcumq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum:* dicebat proditor, Matth. 26. n. 48. Cæteri Matth. autem discipuli absq; præjudicio misericordiæ 26. n. 48. divinæ Dei timuerunt justitiam. Habes etiam patronum D. Chrysost. Homil. 84. in Matth. Chrys. *Confidebat enim* (loquitur de Iuda) *in lenitate magistri; qua res maximè confundere illum hominẽ, & omni privare venia sufficit, qui ita mitem atq; mansuetum prodebat magistrum.* Viderat multoties Iudas erga se Christum Dominum benignissimum, & quamvis Christi lenitas eum à tanto flagitio deberet retrahere, audacter tamen exinde occasionem sumpsit prodendi. Ecce causam, ob quam remedio destitutus laqueo mortem æternam acquisivit.

Coram Saule in die coronationis ejus, sic Sa- 153. muël reprehendebat Israëlitas. 1. Reg. 12. n. 7. 1. Reg. *Nunc ergo state, ut iudicio contendam adversùs vos* 12. n. 7. *coram domino de omnibus misericordiis domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris.* Cajetanus Cajetan. ibidem pro illis vobis: *de omnibus misericordiis domini, &c.* ex Hebræo legit: *De omnibus iustitiis Iehovah, quas fecit vobiscum, &c.* Hinc non leve dubium insurgit: cur Cajet. vocat *iustitias*, quas sacer textus appellat *misericordias*? An quia attributum justitiæ cum attributo misericordię confundendum sit? Minimè. Nam licèt in Deo realiter non distinguantur, tamen formaliter concipiuntur distincta. Quare ergo doctissimus purpuratus divinam misericordiam appellat justitiam? Ipse respondet ibid. *Beneficia divina collata & ipsis, & patribus, appellat iustitias summi Dei secundùm effectum: quia reddebant eos debitores secundùm iustitiam Deo. Huiusmodi enim debita sunt materia causæ, quæ proponitur in hoc iudicio.* Quod est dicere: cùm Deus tot Israëlitis contulit beneficia, totidem fuerunt misericordiæ: attamen ingratus populus eorum oblitus misericordias in justitias convertit: quia ex justitia tenebantur, Deo gratias referre, & non offendere summum benefactorem. Qui ergo divinæ misericordiæ ingratus, eam respicit, ex ea occasionem sumens delinquendi, misericordiam facit justitiam.

ILLATIO CLXV.

Deus ex se habet, parcere, & misereri; ex nobis punire, & flagellare.

154. ALternat Deus nobiscum: aliquando nos cumulat beneficiis, interdum durissimis flagellis nos percutit. Si tamen causam hujus vicissitudinis desideres, audi Salvianum Massiliensem, lib 4. de Provident. *Quid queremur* (inquit) *quod agat dur nobiscum Deus? Multo nos duriùs cum Deo agimus, exacerbamus quippe Deum impuritatibus nostris, & ad puniendos nos trahimus invitum. Cumq; eius natura mens Dei, atq; maiestas, ut nulla iracundia passione moveatur; tanta tamen in nobis peccatorum exacerbatio est, ut per nos cogatur irasci. Vim, ut ita dixerim, facimus pietati sua, ac manus quodammodo afferimus misericordia sua. Cumq; eius benignitas sit, ut velit nobis ingiter parcere, cogitur malis nostris scelera, qua admittimus, vindicare.* Quid illustrius. Habet ergo Deus ex se parcere, & misereri; punire, & flagellare ex nobis.

Salvianus.

155. Psal. 93. num. 1. Titelmã. Genebrar. Psal.93.n.1. Regius Psaltes iratum Deum nobis proponens, sic accinit: *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum liberè egit.* Titelman. & Genebrar. ibidem, illud, *liberè egit*, intelligunt de justissimo Dei judicio, quo ita integerrimè peccatores punit, ut nec precibus, nec muneribus ejus justitia corrumpatur, sed ita liberè fert sententiam, ut nõ respiciat personam, sed delictum, aut caulam. Verùm si mea non me fefellit cogitatio, aliter intelligendum puto illud, *liberè egit.* Existimo ergo perinde esse, ac dicere: Deus ultionum est Deus, attamen ex se non habet ulcisci, sed ex nobis. Quod sic explica. Indubitatum est apud Catholicos, Deum non necessariò, sed liberè operari ad extra. In quonam verò consistat formaliter hæc libertas, insuperabilem habet difficultatem apud Theologos. Deus, verbi gratia, liberè decrevit ab æterno orbis opificium. Nam licut habuit decretum fabricæ universi, potuit non habere illud, absque suæ immutabilitatis præjudicio. Nihil enim perfectionis Deo deficeret, ex eo quod talem actum liberum non haberet. Vnde quamplurimi (& non ignobiles Theologi) putant, libertatem divinorum actuum formalissimè loquendo, non imbibere aliquam divinam perfectionem intrinsecam, sed extrinsecam tantùm denominationem à creatis rebus desumptam tamquam ab extrinsecus connotatis: pro materiali tamen dicere divinam essentiam significatam per modum actus vitalis affectionis, vel odii; & sic quamvis potuit adesse, vel abesse actus liber, non deficeret ei aliqua perfectio intrinseca, sed solùm extrinseca denominatio. Sic explicãt isti doctores abditissimam divinæ voluntatis libertatem. Ita Vasquez sensit sapientissimus P. Gabriel Vasquez (quem ferè omnes complutenses sequuntur) 1. p. disput. 80. cap. 2. numero 6. His ita prælibatis redeo ad verba Davidis. *Deus ultionum Dominus; Deus ultionum liberè egit.* Punit Deus sed liberè, hoc est, cum libertate? Perinde est, ac si diceret; ita punit, ut possit non punire. Et ut semel dicam: punire in Deo, formalissimè loquendo, non est intrinseca perfectio, sed actio libera. Nam licet in Deo justitiæ attributum perfectionem intrinsecam includat (est enim indistinctum ab assentia perfecta sine fine) tamen libertas formalis actus punitivi extrinsecam exprimit denominationem pro formali, quæ sive Deo adesset, sive abesset, nullum induceret inconveniens; quia solùm Deo deficerent extrinseca connotata, ex objectis ergo creatis, aut quia in hominibus prævidit futura crimina, decrevit Deus eorum punitionem. Igitur pœna, qua peccatores plectuntur, eorum sceleribus tribuenda est, non pijssimis Dei visceribus.

Vasquez

156. Ex Tertulliano lib. 2. contra Marcio. cap. n. præfatum conceptum non erit operosum confirmare. Expendit Septimius miserum, infelicem, & cunctis ærumnis plenum protoparentum statum, eò sanguineis lachrymis magis lamentabilem, quò felicior præcesserat. Et ut à viro incipiat, cui victus ex omni ligno à gabellis immunis, & alimenta secura erant concessa, in sudore vultus, & in labore panem permitti notat: quem antea de terra in animam viventem; & ad ejus imaginem condiderat Deus; ad terram, & ad mortem destinari advertit: quem, nudus qui ante sine rubore gradiebatur, jam illo suffusũ pelliceis tegi indumentis videt. Fœminam, quæ antea sine tristitia per benedictionem incrementum generis humani audierat; doloribus parere, viro servire, & alijs pœnis mancipari, legit. Insuper terra maledicitur, quæ antea fuerat benedicta: tribulis, & spinis ejus venustas deturpatur, quæ antea herbâ delectabilis, floribus pulchra, & arboribus fructuosa. Tandem exterminantur è paradiso, eisdemque igneo gladio Cherubim viam occludit. O misera vicissitudo! Vnde vobis ex tanta felicitate tot ærumnæ, tot calamitates provenêre? Quis tantam primis parentibus infelicitatem intulit? Deus profectò, & primi parentes. Deus ab illis provocatus; illi ei occasionem, & causam tantæ indignationis præbentes. Nec id fluit Tertullianus postquam hæc omnia expenderat. *Ita prior bonitas Dei secundùm naturam, severitas posterior secundùm causam. Illa ingenita, hac accidens: illa propria, hac accommodata: illa edita, hac adhibita.* Nunquam clarius locutus fuit Tertullianus. Habet ergo Deus ex se hominibus benefacere, & secundùm naturam: severè autem illos punire, non ex se, sed secundùm causam, quam ei offerunt peccatores. Dei proprium est, misereri semper, & parcere; punire autem accidens, & accomodatum. Meritò ergo dicebat David, cùm Deum ultionum dominum prædicabat, liberè egisse: *Deus ultionum Dominus liberè egit*: Nam cùm libertas divinæ voluntatis ex connotatis creatis desumatur, Deum liberè punire, perinde est, ac dicere; Deum non ex se, & secundùm suam naturam infligere pœnam, sed ex nobis, & propter nostra flagitia: benefacere autem, & subvenire ex sese. Vnde ex ingenita pietate, quæ ei secundùm naturam convenit, primo parenti Deus suam imaginem, orbis principatum, paradisi delicias, animi tranquillitatem, & omnium bonorum

Tertul.

cumu-

cumulum, quæ in creaturas conferri poterant, contulit: at è paradisò eum exterminare, morti subjicere, tot destinare erumnis, non ex se Deus, sed propter hominis prævaricationem.

157. In die illa tremenda, & extremo judicio, ut bonos separaret à malis, & justos à peccatoribus disgreget, quasi inter ipsos medius Christus, ne illi istorum inficiantur contagio, bonos à dextris, malos à sinistris collocabit. Rem hanc satis aptè ad nostrum institutum explicuit Matth. cap. 25. Matth. 25. n. 33. n. 33. dicens: *& statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris.* Vbi adverte, appellasse sacrum Evangelistam dexteram Christi suam; non sic sinistram. An quia sinistra manus non sit Christi, sicut dextera? neutiquam. Quare ergo Matthæus dexteram vocat Christi; secus sinistram? divus Bernardus serm. 2. de ascensione, Bernard. discrimen inter utramque Christi manum assignans, sic ait de Christo Domino: *sedet autem ad dexteram habens in dextera misericordiam, in sinistra iudicium: & misericordiam multam nimis, & iudicium multum nimis: in dextera aquam, in sinistra ignem immobiliter tenens.* Itaque secundùm mentem Bernardi, Christi dextera misericordiam denotat, sinistra verò judicium, & justitiam. Dico ergo, Matthæum dexteram Christi suam appellare, secus sinistram; ut denotet, Christum ex se beneficere, misereri, & indulgere; ex nobis punire, & æternis cruciatibus destinare. Meritò ergo Matthæus Christi sinistram, non suam, sed quasi extraneam, absolutè appellat sinistram, ut intelligas manum, qua punit, veluti non suam tractare, sed velut nostram ostendere.

158. Ob hanc causam dicebat Isaias c. 28. n. 21. *Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus, sicut in valle Gabaon iratcetur: ut faciat opus suum, alienum opus eius: ut operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo.* Comminatur Deus in impios, & illusores prophetarum dicens, quod sicut per Davidem percussit Philisthæo in monte Baalphrasim, eos dividens sicut aquam, ob quod dictus est mons divisionum. 2. Reg. 5. num. 20. & quemadmodum in valle Gabaon quando pugnavit Iosue multi ex alienigenis perierunt; sic contra peccatores iratcetur Dominus, ut faciat opus suum, id est, puniendo illos; sed adverte, vix Prophetam dixisse punitionem esse Dei opus, cùm statim addit; *alienum opus eius, & peregrinum*, sed quî potest intelligi, quod punire sit opus Dei, & quod ab eo sit opus peregrinum? Hieron. divus Hieronymus ad hunc locum respondet sic. *Non est enim opus Domini perdere quos creavit, sed facere opus alienum; quod ad crudelitatem magis, quàm ad clementiam pertinet. Rursusque id ipsum aliis verbis repetit, ut operetur opus suum. Non est opus eius punire peccantes, sed peregrinum, & alienum ab eo, ut puniat, qui Salvator est.* Deus punit peccatores: tamen punire non est opus Dei, sed alienum, & peregrinum; quia illi iram Dei accendunt, & faciunt, ut Deus qui ex se habet parcere, & misereri, habeat punire. Audi Lyranum ibidem. Lyran. *Vbi faciat opus suum: id est, vindictam de peccatoribus: quia tamen punire non est sibi proprium, sed magis misereri, & parcere, secundùm quod dicit Ecclesia; Deus cui proprium est misereri semper, & parcere. Punire autem convenit ei per accidens, scilicet propter hominum malitiam; & ideo subditur: alienum opus eius, quod opus puniendi non inest ei ex sua condistione, sed ex malorum transgressione.*

Illatio CLXVI.

Deus dum punit: velut rubore suffunditur.

159. INgenitam Deo esse misericordiam satis superque illatione præcedenti confirmavimus, & puniendi actum per accidens ei convenire, hoc est, ex nostra transgressione præmisimus: sed adhuc divinæ misericordiæ thesaurû aperire placet. Assero igitur, ita Dei proprium esse misereri semper, & parcere, ut dum punit, velut rubore suffundatur.

160. In ipso fervore diei, & cùm sol radiis armatus hauserat medium orbem, tres viri apparuerunt Abrahamo sedenti in ostio tabernaculi sui. Gen. 18. n. 2. *Cumq; elevassent oculos apparuerunt ei tres viri.* Loth verò sedenti in foribus Sodomæ cùm jam sol nitidum abdiderat caput: *venerunt duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus civitatis.* Vtrobique angeli apparuére Abrahamo, & Loth: at illi in ipso fervore diei, & cùm Sol lucet in virtute sua; isti vesperè jam facto. Sed cur, cùm iidem angeli utrique appareât; Abrahamo in meridie, in Sodoma verò cùm jam nox atra terram teneret? divus Gregorius lib. 2. Moral. c. 2. Gregor. sic respondet: *Angeli ad Abraham meridiè veniunt: puniturî autem Sodomam, ad eam vesperè venisse memorantur.* Satis concisè explicuit conceptum. Ad Abraham venerant angeli, ut ei filium innumerabilemque successionem promitterent: ad Sodomam verò, ut eam subverterent. Ecce cur angeli ad Abrahamum in luce, ad Loth, & Sodomam in nocte. Ad Abraham angeli à Deo missi serena facie veniunt; quia beneficia promittebant: ad Sodomam vesperè jam facto & inter noctis umbras, velut rubore suffusi, quia ad puniendum mittebantur. Verebantur angeli faciem detegere, quia deleturi erant civitatem. Deus namque & ejus ministri, cùm puniunt peccatores, quasi rubore afficiuntur, & ideo facies abscondunt.

161. Hoc ipsum notavit Origen. Homil. 4. in Gen. parum à principio, *observa* (inquit) *quod Abraham cum duobus angelis etiam Dominus affuit.* Dixerat & sacer textus. Gen. 18. n. 1. *Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei:* Deinde Gen. 19. n. 1. dicitur: *venerunt q; duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus civitatis:* & tamen non dicitur, Deum cum angelis venisse Sodomâ. Sed ubinam erat Deus? an apud Abraham manens inde angelos misit ad Loth: & si apud illum non mansit: cur cùm venit ad Abrahamum cum angelis & clara luce apparens, loquitur, & à servo fideli tot obsequia accepit; cùm autem angeli venerunt ad Loth, Deus non apparuit, sed adfuit? certè si attentè rem cõsideremus, absolvetur dubium. Abrahamo apparuit, ut beneficiis cumularet, & eum in gentem

magnam faceret: quid ergo mirum, quod tunc Deus appareat? in Sodomam verò mittebat angelos, ut nefandæ civitatis perderet cives: quid novum, quod tunc Deus faciem abscondat, & apparere dedignetur, velut rubore suffusus. Accipe Adamantium sic dicentem: *ad Lot verò duo tantummodo angeli pergunt, & quid dicunt? misit nos Dominus conterere civitatem, & perdere eam; ille ergo suscepit eos, qui perditum darent, non suscepit eum, qui salvares. Abraham verò suscepit & eum, qui salvat, & eos qui perdunt.*

Origen.

162. Non immeritò judico hoc denotasse sponsam dilecti sui amore sauciam, & ejus honestissimos amplexus desiderantem. Cant. 2. n. 5. dicebat: *Lava eum sub capite meo, & dextera ipsius amplexabitur me.* Nota, quàm diversis locis manus sponsi accommodat sponsa: dexteram super humerũ desiderat, sinistram sub capite abscondit. Cur ita? divus Bernardus serm. 51. in Cant. præfata verba exponens ait: *ergo quia per dextrum, & sinistrum adversa solent, & prospera designari: videtur mihi hoc loco intelligi posse, lævam quidem venturi comminationem supplicij, dexteram verò regni promissionem.* Quod est dicere: per sinistram supplicia, & pœnas, per dexteram misericordiam, & regni promissionem designari. Lævam ergo sub capite abscondit sponsus, quasi rubore suffusus, & veluti designans manum quæ punit. At dexteram omnibus super humeros ponit patenter; quia per eam beneficia, & misericordias largitur. Vide ergo quomodo Deus non erubescit, bene facere, quem punire tædet.

Cant. 2. n. 5.

Bernard.

163. Dives ille purpura, & byssо ornatus, epulis, & deliciis nutritus, crudelis tamen in pauperes & cui divitiæ erant, ac si non essent, miseram ex illa felicitate vitam hauriens, curis continuis oppressus, & pauper divitiarum copiâ, non cùm Sol radiantibus radiis orbem illustrat, sed inter tenebrarum caliginem è medio tollitur, & ad tenebrarum æternum pelagus transfertur. Lucæ 12. num. 20. *stulte hac nocte animam tuam repetent à te.* Ac cur dives non in die, sed in nocte punitur? si avaritiæ siti insatiabili divitias colebat, & in pauperem mendicum semper fuit crudelis; cur pœna differtur usque ad absentiam lucis, perbelè divus Gregorius lib. 2. Moral. cap. 2. *Anima quippe, quæ ad tenebras ducitur non in die reperi, sed in nocte memoratur.* Quod est dicere; quia Deus divitem avarum puniebat, velut dedignatur, hoc opus clara luce perficere, obindeque ad noctis tenebras differt supplicium; eas quærens; ut puniat, quasi non audeat in luce punire. O divinæ misericordiæ immensum pelagus? quis sic te æstimaret, ut nunquam divinæ justitiæ offerret occasionem.

Luc. 12. n. 20.

Gregor.

ILLATIO CLXVII.

De patre nostro beatissimo Petro, cui Iaspis correspondebat, quædam elogia.

164. Andr. Cæsar. ANdreas Cæsarienſis comment. in Apoc. c. 66. gemmam Iaspidem beato Petro patri nostro accommodat his verbis: *per Iaspidẽ, qui ad smaragdi similitudinem ad viriditatem tendit, probabile sit, divum Petrum Apostolorum coryphæum significari, ut qui Christi mansuetationem in suo corpore usque portavit, vegetamq́, & vernantem charitatem erga illum semper ostenderit, qui etiam per fervidam fidem ad loca pascua dux nobis extitit.* Aretas in Apocal. cap. 67. idem docuit. Quamobrem hîc pauca de nostro universali parente dicemus. Aretas.

165. Ioan. 1. n. 42. Augustinus. Divus Augustinus ad illud Ioannis 1. n. 42: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus: Magnum quia mutavit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrum autem à petra; petra verò Ecclesia. Ergo in Petri nomine figurata est Ecclesia.* Ob hoc, ni fallor, de civitate illa agni sponsa, quæ Ecclesia, dicitur Apocal. 21. n. 18. *& erat structura muri ejus ex lapide Iaspide.* Si ergo per Iaspidem divus Petrus designatur, ergo civitas illa extructa fuit ex Petro. Ecce quanto jure prædicavit Augustinus, in Petri nomine Ecclesiam figurari. Apocal. 21. n. 18.

166. Matth. 16. n. 16. seqq. Major excellentia, quæ in nostro parente Petro sicut Sol inter stellas fulget, est celebris illa confessio, & nunquam satis pro meritis celebrata, qua Christum Filium Dei vivi confessus est. Matthæi 16. num. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Quid tunc Christus ad Petrum respondit? *beatus es Simon Bar Iona. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claves regni cælorum, &c.* Solus Christus eximiam illam confessionem Petri celebrare potuit. Verùm ut cellitudo illius magis elucescat, placet obiicere, confessionem Petri non fuisse singularem. Nam Baptista, Christum esse Deum, confessus est, (ut constat Ioan. 1. num. 30. (cùm dicit: *ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est, de quo dixi: post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.* Martha quoque eandem confessionem protulit; cùm frater ejus Lazarus defunctus jaceret in sepulchro. *Tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.* Ioan 11. num. 27. Ergo alij præter Petrum confessi sunt Christum esse Filium Dei. Non id abnuo: sed puto Petri confessionem omnes superasse. primò: quia eam protulit, cùm homines in varias divisi erant sententias, & falsò putabant Christum esse Ieremiam, aut Eliam, aut Baptistam, aut alium ex Prophetis. Matthæi 16. num. 14. Secundò: quia Petrus summis laudibus à Christo effertur propter istam confessionem, ut ex relatis verbis, *Beatus es Simon Bar Iona*, satis constat: Baptistæ verò, & Marthæ nihil respondit. Vnde in confessione Petri aliquid excellentius relucet, nempe æterni Patris revelatio expressa, qua Petrus Patris æterni fuit organum. Ioan. 1. n. 30. Ioan. 11. n. 27.

167. Matth. 16. n. 16. Magnam meretedem accepit Petrus pro hac confessione: nam meruit à Christo audire: *beatus es Simon.* Sed quî fieri potest, ut Petrus beatus sit, cùm adhuc viator esset? an comprehensoris, & viatoris simul habuit statum? neutiquam. Adhuc erat in via, nec æternæ beatitatis delicias degustaverat. Verùm tametsi viator esset, nuncupatur beatus: quia propter eximiam illam confessionem beatitudine dignus erat.

Propter

168. Propter eandem confessionem noster Apostolus à Christo Domino appellatur Petrus; *Tu es Petrus, &c.* sed quid est, *tu es Petrus*, divus Hieronymus in catena sancti Thomę ad hunc locum respondet his verbis: *reddit enim Christus Apostolo vicem pro testimonio, quod de se Petrum dixerat: tu es Christus Filius Dei vivi: Dominus autem dixit ei: Beatus es Simon Bar-Iona.* In Petri nomine tanta excellentia splendet; ut ne ejus confessio digna mercede careat, hoc cognomine insignitur. Tantus est Petrus, ut suo vocabulo maximus ostendatur. Noster Abulensis quæst. 13. in c. 10. Matt. in tom. 3. inquirit; cur Christus Dominus Simonem cognominavit Petrum? *ad significandum* (inquit) *excellentiam eius futuram, quia princeps Apostolorum factus est, & summum Pontificatum suscepit. Hoc patet ex nomine, quia vocavit eum Cephas, quod est nomen derivatum à Petra, sicut Petrus in Latino, scilicet, quia sicut petra ponitur, ut fundamentum ædificiorum, ita Petrus fuit ædificij spiritualis Apostolorum, id est, præcipuus inter eos.* Eandem ferè rationem adduxerat Ambrosius tom. 5. serm. 47. *Petra enim dicitur, eo quòd primus in nationibus fidei fundamenta posuerit.*

Matt. 16. n. 18. Hieron. Abulens. Ambr.

169. Primas inter omnes Apostolos Petrus fuit, imò ut noster Tostatus docet tom. 1. in Matth. in prologo 3. quæst. 1. *Ipse fuit primus, qui à Christo vocatus est.* Hanc primatus excellentiam in primò rerum exordio delineatam invenio. Postquam enim sacer textus cœli, & terræ fabricam retulisset, pulcherrimæq; lucis productionem narrasset, sic concludit, *& factum est vespere, & mane dies unus.* Gen. 1. n. 5. Hîc jam urget difficultas: cur dies, in quo rerum incepit exordium, dicitur, *unus*, & non appellatur *primus*? sequens dies secundus dicitur expressè, ibid. n. 8. *Factum est vespere, & mane dies secundus.* Ergo antecedens dies primus debuit nuncupari; nam secundus, absque primo nequit intelligi. Quare ergo primus dies, cùm verè primus sit, unius dicitur, & non primus; divus Ambrosius lib. 2. Hexamer. c. 1. sic respondet. *Excipiendus à cæteris tamquam dies unus: nè conferendus cum cæteris tamquam dies primus est: unde fundamenta rerum omnium posita, & causa esse cœperunt, quibus mundi huius, atque universa visibilis creatura fulta substantia est.* Dies, in quo supremus opifex rebus dedit exordium, non est vocandus primus, quamvis verè primus sit, sed unus; ne cum cæteris conferatur; nam dies præstantior est. Vt hanc ergo excellentiam declaret sacer scriptor, hunc diem, unum appellavit; quasi à cæteris illum separans Si namque primus diceretur cum secundo, tertio, & aliis erat computandus, & conferendus, quod valde ejus excellentiam diminuebat. Dicitur ergo unus, & non primus, ut excipiatur à cæteris, eo quòd in eo rerum fundamenta fuerint posita. Vide igitur quanta sit beatissimi Petri excellentia, cùm primus vocatus fuerit à Christo, & omnium Apostolorum princeps.

Abulens. Gen. 1. n. 5. Ib. n. 8. Ambr.

170. Angelus Domini certiores fecerat mulieres, quæ sepulchrum Christi serutabantur, de resurrectione ejus, & ut eam in lucem proferrent ait illis. *Sed ite, & dicite discipulis eius, & Petro* Marc. 16. n. 7. Quid ais cœlestis annunciator? an Petrus extra Apostolorum collegium annumerandus est? cur li discipulis prædicanda est Christi resurrectio; addis, etiam Petro non tacenda? nónne ipse primus discipulus, & discipulorum fundamentum, & petra? Quare dicis: *dicite discipulis eius, & Petro?* Quia Petrus excipiendus est à cæteris, non quia à collegio Apostolico excludatur, sed quia cæteris excellentior.

Marc. 16. n. 7.

171. Hanc Petri excellentiam verentes filij Zebedæi ambitiosè regni Christi appetierunt primatum, maternis precibus ambitionem celantes, ut constat ex illis verbis. Matthæi 20. num. 21. *Dic, ut sedeant hi duo filij mei unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo.* Matri respondet Christus, vel potius filijs: *nescitis, quid petatis.* ibid. num. 22. sed in quo errarunt filij Zebedæi? dixére multa multi. Chrysostomus tamen ad rem nostram respondet. *Primatum ipsius cathedræ petebant accipere, & quod quidem plus aliis honoris apud Christum habebant, noverant, timebant verò Petrum sibi præferri*, sic in catena sancti Thomæ ibidem. Errarunt isti discipuli primatum cathedræ appetentes; timuerunt, Petrum sibi præferri. En tibi eorum stultitia. Nam Petro æquales esse stultitia vana est: *nescitis quid petatis*, meruerunt audire.

Matt. 20. n. 21. Chrys.

172. Non me latet, posse aliquem obiicere, saltem Ioannem, qui antonomasticè dilectus discipulus Iesu nuncupatur, & qui supra pectus Domini in cœna recubuit, cui cœlorum thesaurum purissimam matrem virginem Mariam custodiendam tradidit, cum Petro posse comparari. Mea intentio non est, sanctorum laudes, & præcipuè Ioannis Evangelistæ, obtenebrare: dicam tamen; quid in hac re dixerint sancti Patres Ecclesiæ. Chrysostomus tom. 2 homil. 51. sic expressè ait. *Nemo enim ita ut Petrus Iesum amabat.* Hoc expressè deducitur ex Ioanne cap. 21. ibid n. 15. sic Christus Petrum interrogavit, *Simon Ioannes diligis me plus his?* cui respondit Petrus: *tu scis, Domine, quia amo te.* ibid. Ob hunc amorem ei exercitium Pontificatus contulit, dicens: *Pasce agnos meos.* Cùm ergo Deus diligentes se diligat. *Ego diligentes me diligo.* Proverb. 8. n. 17. qui ardentiori Deum diligit amore, magis dilectus est. Ergo Petrus, qui plus Deum diligit cæteris discipulis, dilectissimus esse comprobatur. Divus Augustinus tract. 124. in Ioannem, satis profundè, postquam sibi proposuerat, an Ioannes esset omnium Apostolorum dilectissimus; cùm Petrus esset magis diligens? hæsitans respondit alio dubio. *Quis duorum sit melior: utrum qui plus, an qui minus diligit Christum?* respondit Aurelius. *Quis dubitabit respondere, eum, qui plus diligit, esse meliorem?* fuit ergo Petrus omnium discipulorum Christi charissimus (sic Nazianzenus orat. 9. ad Iulianum expressis verbis) quia plus dilexit. Confirmat hoc Origenes homilia 2. in diversos Evangelistas dicens: *nemo nos existimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? quis esset altior Apostolorum illo qui est, & dicitur vertex eorum.* Expressus hoc asseruit Bernardus serm. ad Clerum in Concilio Rhemensi de B. Petro loquens: *præter Deum non est similis ei, nec in cælo, nec in terra*, & serm. 23. in

Ioan. 21. n. 15. Nazian. Origen. Augusti. Bernard.

Canti-

Cantica discrimen posuit inter Petrum, & Ioannem dicens: *Ioannes in pectore: Petrus in sinu Patris. Ioannes in latere charitatis: Petrus in luce veritatis.* In sinu Patris requiescit filius, in eodem requiescit Petrus. Quid excellentius.

173. Petr. Dam. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claves regni cœlorum. &c.* Petrus Damianus serm. 26. hanc Petri excellentiam, & potestatem expendens sic ait: *O quàm potens dignitas, quàm digna potentia! judicat Petrus, & Petri judicia confirmat omnipotens, & est in manu Petri manus altissimi; solus ille efficitur familiaris Christi, qui Petri familiaritatem habuerit.* Tantam Christus Petro contulit potestatem, ut opus sit, fide divina adjuvari, ne colatur, ut Deus. Nam cùm Petrus petræ cognomine honoretur à Christo, qui à Paulo 1. ad Cor. 10. n. 4. dicitur petra: *petra autem erat Christus*: non identitatem inter Christum, & Petrum, sed similitudinem arguit. Hoc non prætermittens Augustinus sermone 2. de Cathedra Petri dixit: *rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis*, potestas Christi translata est ad Petrũ. Quid ergo mirum, si Christi nomine honoretur? nam si Christus est caput Ecclesiæ, caput est etiam Petrus. Si Christi nutu cœlorum patent portæ, etiam ad Petri imperium aperiuntur. Si Christus dimittit peccata, hanc etiam potestatem contulit Petro. Si Christus se humilitavit usque ad mortem crucis; Petrus non solùm subiit crucem, verùm etiam verso ad terram capite crucifixus magistri humilitati addidit speciem humilitatis, ut notavit sanctus Maximus Taurinensis homilia de sancto Petro & Paulo citans Egesippum lib. 3. de excidio urbis Ierosolymitanæ, *Hic est Petrus* (ait Maximus) *qui dum ad crucem tanquam crucifixi discipulus duceretur: verso se poscens corpore crucifigi, passionem non renuit, sed æqualitatem crucis Dominicæ declinavit, ut ostenderet universis admiranda se humilitatis virtutem, novique mysterij disciplinam, & inter tormenta servasse.* Christus per crucem nomen Salvatoris, quod est super omne nomen, acquisivit, ad Philipp. 2. Petrus quid meruit per crucis mortem: petræ & remittentis peccata. Nam quantumvis hoc ministerium omnibus Apostolis fuerit commune; tamen illud habuerunt per Petrum eorum coryphæum, ut notavit Leo Papa, serm. 3. dicens: *& si quid cum eo commune cæteris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit.* Si Christus in cruce pendens agnitus est Deus; Petrus, qui tanta humilitate crucem subijt, Spiritus sancti filius specialiter adoptionis est dictus, nam hoc sonat illud Matth. 16. num. 17. *Beatus es Simon Bar-Iona*, ut Hieronymus explicat ibidem dicens: *ex confessione sortitur vocabulum, quod revelationem ex Spiritu sancto habeat, cujus & filius appellandus sit. Siquidẽ Bar-Iona in nostra lingua sonat filius columbæ:* cùm ergo Christus, & Petrus operis & nominis habeant consortium; non immeritò dixi, tantam Christum B. Petro contulisse excellentiam, ut opus sit, adjuvari fide, ne Petrus habeatur Christus. Auscultа hujus rei confirmationem in tanti parentis gloriam.

2. ad Corint. 10. n. 4.

Augustinus.

Maximus.

Leo.

Matth. 16. n. 17. Hieron.

Videbat Petrus Christum in salo velut per solum ambulantem, & magistri amore saucius, non absque ejus imperio, ambulabat per mare. Quid inde? *videns ventum validum, timuit, & cùm cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine salvum me fac*: Matthæi 14. n. 30. sed cur Christus mergi permisit Petrum, cùm ejus non ignoraret affectum, & ejus imperio ambulare incœperat super aquas? sanctus Maximus Taurinensis ubi suprà hanc rationem reddit. *Ne dum super aquas ambulans Petrus pede intrepido pervenisset ad Christum, Domini forte sui virtutibus æquaretur.* Tantus est Petrus, tantaque ornatus est excellentia; ut si ambulans per mare non incœpisset mergi, fortè domini sui virtutibus videretur æquari. Mergitur ergo, ne putetur Christus. Homo purus est Petrus; verùm cùm in vocabulo, in potestate, & dignitate similis Christo perhibeatur, mergi permittitur, ne colatur, ut Christus. 174.

Matth. 14. n. 30.

Maximus.

Rarum hoc! sed audi aliud mirabilius. Inter alia, quæ Petro propter eximiam illam confessionem contulit Christus, fuit potestas ligandi, & solvendi. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum, & in cælo: & quodcumque solveris super terram erit solutum, & in cælo*, Matthæi 16. n. 19. Cardinalis Petrus Damianus hanc potestatem expendens sic ait ubi suprà. *Adest Petrus, & ad eius arbitrium orbis universitas solvitur, & ligatur, & præcedit Petri sententia sententiam Redemptoris; quia non quod Christus, hoc ligat Petrus, sed quod Petrus hoc ligat Christus. Ipso id ipsum attestante: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælo.* Talis est Petrus, ut ejus judicio, velut pareat Christus. 175.

Matth. 16. n. 19. Petr. Dam.

Hinc possumus quæstionem illam solvere, nempe; cur permittit Deus, Petrum Apostolorum verticem, & cui promiserat Ecclesiæ regimen, negare Christum? ideo puto (omitto alias causas) quia cùm Petrus tot fulgeret excellentijs, & prærogativis, posset aliquis (falleretur tamen) putarè consortiũ cum Christo habuisse in redemptione. Nam cùm ad arbitrium Petri orbis universitas solvatur, & Petri sententia præcedat sententiam Redemptoris; quia non quod Christus hoc ligat Petrus, sed quod Petrus hoc ligat Christus (ut ex Damiano numero præcedenti retulimus) permissus est Petrus, negare Christum, ne coadjuvisse redemptionem existimetur. 176.

Adhuc supereſt, aliam excellentiam Petri patefacere. Talis est Petrus, ut ipse Christus velut indigus Petri, ejus juvatur præsentia ad veritatem suam confirmandam, super mare ambulabat Iesus; discipuli verò phantasma eum putarunt: *Videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt dicentes: quia phantasma est.* Matthæi 14. num. 26. Ambulabat etiam Petrus super aquas, & non putatur phantasma. Noster Tostatus ibid. quæst. 171. inquirit, cur Christus concessit Petro ambulare super aquas? plures rationes adducit, & inter eas, audi quintam. *Quintò & principaliter fuit ad tollendam suspicionem de miraculo suo quantum ad discipulos: nam discipuli timuerunt, dixeruntq; phantasma est, eo quod non putabant, quod homo posset ambulare super aquas: fecit ergo, quod etiam Petrus ambula-* 177.

Matth. 14. n. 26.

Abulen.

bularet coram eo super aquas ad solum imperium eius, & tamen de Petro ablata erat suspicio, quia erat inter eos, & sciebant, quod non erat phantasma, crederent etiam, quod Iesus non erat phantasma. Sed adhuc urgeo, Christúsne indiget, ad suæ præsentiæ veritatem confirmandam præsentia Petri? vel videntes discipuli Petrum super mare ambulantem, non putarent, Christum super undas gradientem esse phantasma? ergo videtur Christus adjuvari à Petro, ut fidem tanti miraculi firmaret. Iuvatur utique ad tollendam suspitionem miraculi. Nam Dominus, qui Petro cōmissurus erat æternæ filiationis manifestationē, voluit etiam committere veræ præsentiæ super aquas fidem. Ergo Petrus Christi honorem vindicavit ambulans super mare, sed adhuc supereſt inquirere, cur Petrus nō existimatur phantasma, sicut Christus? quia voluit Christus ita Petrum exaltare, ut quod in ipso judicabatur apparens, in Petro crederetur ut verum. Cessit Christus honori proprio, ut illo gauderet dilectissimus Petrus.

178. Restat ut tanti parentis non laudes, sed illationem concludamus, eumq; vindicare à quibusdā defectibus, qui contra ejus excellentiam videntur militare, sit prima objectio: quia in Thabor, quando Christi facies, ut sol, resplenduit, & ejus animæ gloria redundavit in corpus; Petrus tanta gloria allectus dixit magistro: *Domine bonum est nos hic esse.* Matthæi 17. n. 4. Ergo hîc Petrus Matth. 17. n. 4. insciti a notari debet: quia si Christus Petri assentiretur petitioni, & in Thabor figeret tabernaculum, non descenderet ad Hierusalem, nec pateretur pro omnibus; unde redemptio nostra impediretur. Difficulter ergo hic defectus excusari potest, præsertim cùm Lucas cap. 9. num. 33. Luc. 9. n. 33. hæc referens de Petro asserat: *Nesciens quid diceret.* Verùm, ut hæc objectio evanescat, audi. Primò: si hîc Petrus aliqua nota dignus est, defenditur, & ab æterno Patre, & à Spiritu sancto. Origin. Nam Origenes homilia 3. in Matth. sensit nubem illam, quæ ibidem discipulos obumbravit, vel esse æternum Patrem, vel Spiritum sanctum: *Qua sit autem nubes lucida nisi fortè virtus paterna,* & statim prosequitur: *forte & Spiritus sanctus est lucida illa nubes obumbrans*: nubes ergo illa formata est, ut si esset defectus in Petro, tegeretur à Patre, & Spiritu sancto. Tertull. Tertullian. lib. 4. contra Marcion. cap. 22. putavit, Petrum fuisse tunc ab extasi ablatum à se, & sic non mirum, quod nesciret quod loquebatur, & hujus assertionem affert his verbis: *In Spiritu enim homo constitutus præsertim cùm gloriam Dei conspicit, vel cùm per ipsum Deus loquitur, necesse est, excidat sensu, obumbratus scilicet virtute divina.* Petrus ergo satis vindicatus est ab hoc defectu.

179. Secunda objectio contra Petrum sic insurgit. Prædicebat Christus Petro in nocte cœnæ ter ipsum negaturum: cui respondit Petrus: *si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Matth. 26. num. 35. Matth. 26. n. 35. Petre, quid est hoc? summæ, & infinitæ sapientiæ contradicis? an quia ignoras, Christum nec posse fallere, nec falli? nequaquam, sciebat enim, & confessus fuerat Christum Dei vivi Filium. Quare ergo cùm ab eo audit trinam negationem, ait: *si oportuerit, me mori tecum, non te negabo?* acutè satis respondit Chryſost, dubium sibi proponens, & solvens, his verbis: *quid est, ô Petre, unde id tibi accidit? ex multo certè amore & multa voluntate.* Divinæ præscientiæ videbatur opponi Petrus; at reverà ei non erat contrarius: quia tacente intellectu loquebatur ejus voluntas, & amor erga Christum. Ab amore ergo hic defectus si esset, foret excusandus. Chryſ.

Tertia contra Petrum opponi potest objectio. 180. Nam cùm Christus patiendi causa vellet iter assumere in Hierusalē, contradixit Petrus dicens: *absit à te Domine: non erit tibi hoc.* Matthæi 16. n. 22. Matth. 16. n. 22. cui Christus respondit: *Vade post me Sathana, scandalum es mihi.* ibid. num. 23. Quis hîc ibid. potest dubitare, Petrum à Christo nō quomodolibet, seb acriter reprehendi? sed pro Petro non debiles Ecclesiæ duces arma sumunt. S. Hilarius Canon. 16. in Matth. disertis verbis dubium hoc Hilar. solvit, *sciens Dominus diabolica artis instinctum, Petro ait: Vade retrò post me, id est, ut exemplum suæ passionis sequatur. In eum verò, per quem opinio hæc suggerebatur, conversus adiecit: Sathana scandalum es mihi.* Idem docuit Chryſostomus serm. 27. Chryſ. Abulens. tom. 4. in Matth. quæst. 111. & q. 113 Abulen. & alij: Christus ergo ad Petrum respiciens dixit: *vade post me*: ac si diceret; tu me sequere ac crucem, secutusq; est eum, siquidem cruci affixus, inverso tamen capite spiritum exhalavit; ut denotaret, versari semper in Christi sequela. Mirabiliter hoc explicuit Chryſostomus ubi suprà his Chryſ. verbis: *& verè post Dominum vadit Petrus, qui ut eum sequeretur ad cœlum, crucem resupinus ascendit.* Idem docuit Augustinus tom. 10. serm. 4. de sancto Petro. *Petrus propriis gressibus proficiscebatur ad Christum, oculisque superiora respiciens beatum spiritum deducebat ad cœlum.* Ergo contra Petrum non protulit Christus, sed potius in ejus favorem illud: *Vade post me.* Illud autem, *scandalum es mihi Sathana*: non contra Petrum, sed contra diabolum, per quem suggerebatur, ut passio Christi impediretur. Ergo ab hac objectione satis immunis est Petrus. Augustin.

Vltima & validissima objectio est: quia Petrus ter negavit Christum. Ergo in hoc saltem videtur inexcusabilis. Fateor ita accidisse: verùm propter hoc non obtenebrantur excellentiæ Petri. Nam quamvis miserè negaverit Christum; ita celeriter surrexit à culpa, ut videatur non cecidisse. De Lazaro languescente dixit Christus. *Infirmitas hæc non est ad mortem.* Ioan. 11. n. 4. & tamen mortuus Ioan. 11. n. 4. est Lazarus. An quia divina sapientia posset falli? absit; sed quia ita celeriter suscitandus erat, ut mortuus fuisse non videretur. Apollinarius ibi Apollin. in catena Corderii ita autumavit dicens: *Non est mirandum, si Lazaro iam animum agente, non ad mortem esse infirmitatem dicat: siquidem ipsi, qui paulò post eum suscitaturus esset, non erat censenda mors illa: quemadmodum mox palam declaravit, non tam mortem, quàm somnum appellando.* Ad rem ergo. Negavit Petrus Christum, vixque negationem terminavit, cùm surgit à culpa. Respexit tunc Christus Petrum, & egressus foras flevit amarè. Igitur ita celeriter surrexit, ut non videatur cecidisse. Sic Leo Papa serm. 9. 181.

de

de passione loquens de beato Petro. *Affuit enim dextera domini* (inquit) *qua labentem te, priusquam decideres, exciperet, & firmitatem standi in ipso cadendi periculo recepisti.*

182. De negatione Petri sic ait Ambrosius in cap.
Ambros. 22. Lucæ. *Error Petri doctrina iustorum est: & titubatio Petri omnium petra est.* Prosequitur Mediolanensis antistes, qui non negans Petri negationem, sed admirans, eum defendit mirabiliter; quia etsi Christum negavit, taliter se gessit, ac si non negasset. Lucæ 22. n. 56. Cuidam
Luc. 22. n. 56. sic de illo asserenti: *& hic cum illo erat*; respon-
ibid. n. 58. dit Petrus: *ô homo non sum.* ibidem n. 58. Divus Ambrosius citatus hæc expendens sic ait: *Verbum æternitatis refugit. Non enim erant, qui esse cœperunt. Hoc est dicere, ille solus erat, qui principio erat: denique ait, non sum, illius est enim esse qui semper est.* Ac si diceret: Petrus quando dixit, quod non erat cum Iesu perinde fuit, ac dicere, quod non erat in principio, quia hæc duratio illi, qui semper est, solùm competit. Vox illa, *erat*, æternitatem sonat, & hoc dixit Petrus, quod non erat: *nam ille solus erat, qui in principio erat.* Igitur in hac negatione videtur Petrus confiteri Christum: quia cùm se ipsum negat, Christum fatetur: sic
Ambros. Ambrosius: *sed tamen negavit ex illis esse, non Christum negavit* ancillæ dicenti, *& hic cum illo erat.* Respondit Petrus: *mulier non novi illum.*
ibid. n. 57. ibid. n. 57. Hîc nescio quomodo Petrus excusari possit Ambrosio: sed audi ipsum, *& benè negavit hominem, quem sciebat esse Deum*, sciebat Petrus, Christum non solum hominem purum, sed & Deum esse: ait ergo non novi hominem purum, sed Deum, & hominem. Videbatur ergo Petrus concedere, quod negabat. Ioannis 18. n.
Ioan. 18. n. 24. 24. quidam dixerunt Petro: numquid, & tu ex discipulis ejus es? *negavit ille, & dixit non sum.* Ambrosius citatus sic ait: *maluit videlicet se negare, quàm Christum, aut quia videbatur negare Christi societatem, utique se negavit.* Sed quî fieri potest, ut verum sit, quod ait Ambrosius, videlicet Petrum maluisse se negare, quàm Christum, cùm fide sancitum sit, Petrum negasse Christum? primò: quia Petrus se negavit, dicens: *non sum*, id est, non sum Petrus, quia nego Christum: nam Petrus ideo dicebat, quia confessus fueram illũ, secundò: quia Petrus tali ingenio negabat magistrum, ut videretur non negare. Hoc modo di-
Ambros. vus Ambrosius Petri excusat negationes; & tandem concludit his verbis. *Error petri doctrina iustorum est: & titubatio Petri nostra est firmitudo, felicius ille cecidit, quàm alii steterunt; felicius cecidit, quem Christus levavit.* Vide ex his, quantus sit Petrus, siquidem, quod alios dedecoraret, magnificat eum. Hæc de nostro parente prælibavimus, Deo dante alibi ejus vitam, & excellentias pro nostro captu scripturi.

Vers. XIX. In tertio: Lygurius Achates, & Amethystus.

De gemma Lygurio, aut lyncurio.

1. SEQUITUR tertia gemmarum series, quæ rationale ornabat. Hæc triplici gemma fulgebat. Prima erat Lygurius: secunda Achates: tertia Amethystus. De singulis nobis agendum est in hoc versu. Lygurius, quæ septimo loco ornabat Pectorale Pontificis, Hebraicè, *Leshem*, teste Montano, & Oleastro appellatur: unde à non- Montan. Oleaster.
nullis Lyncurius dicitur, eo quòd ex lyncis urina, & terra coagmentatur. Sic docuere Aristoteles de mirabilibus c. 8. Plinius lib. 8. c. 38. Divus Isidorus libr. 16. Ethymol. c. 8. Abulensis hîc in expositione litteræ, Solinus lib. de mirabilibus, c. 8. Montanus de vestibus sacerdot. Camilus Leonardus de lapidibus lib. 2. Pierius lib. 11. de Lynce. Carthusianus, & Vatablus ex his, quidam hanc gemmam lyncurium, quidam Lygurium vocitandam docent. Neminem tamen vidi, qui ratione aliqua firma ducatur ad id asserendum, si nominis ethymologiam excludas: nam Lyncurius, quasi lyncis urina, sonat. Sed hæc parvi pendenda sunt, si tot auctorũ secludamus placitum.

Aristoteles Plinius. Abulensis. Montan. Cam. Leonard Pierius. Carthusian. Vatablus.

2. Pater Ribera de vestibus sacerdot. c. 11. expressè docet, hanc gemmam, quæ septimum in Rationali Pontificis occupabat locum, nullatenus Lyncurium, sed Lygurium appellandam. Nam Lyncurius, teste Plinio lib. 37. c. 3. non annumeratur inter gemmas, sed succinum, aut electrum nominatur. *De Lyncurio* (ait Plinius) *proximè dicere cogit auctorum pertinacia: quippe etiamsi non electrum id esset, gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, egesta terra protinus bestia operiente eam, quoniam invideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem scalpig. Ego falsum id totum arbitror, nec visam in ævo nostro gemmam ullam ea appellatione.* Ex quibus verbis satis difficile existimat Ribera lyncurium esse gemmam ex urina lyncis coagmentatam, ita pretiosam, ut inter pulcherrimas, & fulgentissimas Rationalis poneretur. Quamobrem putat, Lygurium vocitandam fore, eo quod à Lyguria duxit originem, esse cujusdam generis carbunculi, cujus meminit Plinius l. 37. c. 7. idem docet Alcazar in c. 21. Apocal. notat. 31.

Ribera. Plinius.

3. Rursus Lyncurium non fuisse gemmam Rationalis, deducitur ex Hieronymo epist. 128. ad Fabiolam, ubi ait. *Satisq; miror, cur hyacinthus pretiosissimus lapis, horum numero non ponatur: nisi forte ipse est alio nomine Lyncurius. Scrutatisq; eos, qui de lapidum, atq; gemmarum scripsere natura, Lyncurium invenire non potui.* In his ultimis verbis nõ denotat Doctor Maximus nihil de lyncurio inventisse, sed nusquam legisse apud aliquem, lyncurium esse gemmam. Nam apud Plinium legeret, absq; dubio, & apud alios lyncurij naturam.

Hieron.

4. Satis inter se pugnant istæ sententiæ: verùm utraque, habet magnæ auctoritatis patro-

nos

nos. Meâ autem parum refert, sive septima gemma Rationalis lyncurius vocitetur ab illis, vel ab istis, cùm in nostra vulgata lygurius appelletur. Verum ex utraque appellatione nonnulla scitu digna, & nostris moribus nõ inutilia deducemus.

5. Circa colorem, quo hæc gemma radiat, non est minor dissensus inter auctores, ac fuit circa Abulens ejus naturam. Nolter Abulensis putans lyncuriũ appellandum fore, ait, radiare colore inter aurum, & argentum medio; paleas attrahere, sicut magnes ferrum; discoloratis prodesse; venenum indicare, & in ea scriptum fuisse nomen *Gad*. si verò lyngurius confundendus sit cum hyacintho (ut putavit divus Hieronymus) aliter dicendum est: nam eodem colore radiat uterque. circa hyacinthi colorem magna etiam est scriptorum varietas. De eo sic scribit Plinius, Plinius. *ille micans in Amethysto fulgor violaceum dilutum est in hyacintho.* Ergo proprius, & nativus hyacinthi color est Solinus. Hieron. violaceus, non cæruleus. Solinus sic ait: *Hyacinthus nitore cæruleo lapis pretiosus.* Divus Hiero- Greg.M. nymus Ezechielis 1. ait, colore cœlesti radiare hyacinthum: quod uterque Gregorius magnus, Greg. Nizen. & Nizenus affirmarunt. Rursus quia tunica Aa- Ioseph. ronis hyacinthina cærulea fuit. Ita Iosephus, Phi- Philo. lo, & Gregorius Nizenus asserunt, & per eam, sive cœlum, sive aëra ob cæruleum colorem figurari. Omnia hæc vera possunt esse, si diversi hyacinthi speciebus diversos colores adscribamus. Nam si ex flore, qui vulgo hyacinthus dicitur, licet sumere argumentum, vidi ego florem hyacinthum album, cæruleum, & violaceum. Solinus. Hæc colorum diversitas non latuit Solinum? nam de hyacintho sic scripsit. *Plerumque aut violaceo dilutior, aut nubilo obducitur, atque albicantius in aquaticum eliquescit.* Rursus: tres sunt species hyacinthi. Prima est rubei coloris, qui pretiosior est cæteris, & carbonibus accensis superpositus magis rubescit. Secunda est crocei coloris, qui in igne obscuratur, & dicitur citrinus. Tertia est cærulæi coloris, nascitur in Æthiopia, & ignê Pervar- non fert. Hyacinthus teste Pervarto de Temes- tus. suar. in 4. sent. significat fidem ascensionis Domini nostri Iesu Christi in cœlum: dat vigorem membris, somnum provocat, & qui illum fert pestilentiâ non inficitur, & tristitiam fugat. Sic Plinius libro 37. capite 9. Serapio 3. quæstione Plinius. Serapio. 8. Solinus capite 42. Georgius Agricola lib. 6. Solinus. de natura fossilium, Camilus Leonardus lib. 2. de G. Agri- lapidibus. Mardobæus Gallus libro de lapidibus cola. pretiosis, & Roelius libro 1. de gemmis tres an- Cam. Leon. numeratas hyacinthi species distinxere. Nec Mardo- omittendum puto, quod de lygurio refert Glossa bæus. interlinealis ad prælata verba Exod. 28. numero Roelius. 19. *Lygurium, qui hyacinthi coloris fertur, & invenitur in renibus bovu.* Hæc sunt, quæ circa septimam gemmam Rationalis scripsere auctores; sed in re tam incerta, alijs certum judicium ferre committo.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXVIII.

Prælatorum præsentia, & visus multa subditis commoda afferunt.

6. IVdicibus, & Prælatis aures geminatas non solùm natura, sed & ipsum judicandi munus contulit, ut eas utrique parti distribuant: non id impugno: puto tamen non solùm auribus, sed etiam oculis Præsulum hoc esse accommodandum. Nam si ad proferendam sententiam duplici auditu indiget judex Prælatus, ut mores depravatos subditorum corrigat, & ad meliorem frugẽ reducat, imò ut certum & prudens judicium ferat non duobus tantùm, sed pluribus, & lynceis oculis indiget, imo ex omni parte occulatus deberet esse. Ergo conspectus Præsulis commoda subditis affert uberrima: nam vitia coercet; ad virtutem excitat, & possibilia præcavet damna.

7. Mirum est, & omni attentione dignum, Deum præcepisse Ezechieli, summa cura, & solerti studio in latere delineare Hierusalem muro circumseptam, turribus præmunitam, civibus plenam, & undequaque gloriosam. *Et tu fili hominis sumi tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo civitatem Hierusalem.* Ezechielis 4. n. 1. Ad quid Ezech Deus tantam in Propheta curam exigit, ut sumat 4. n. 1. laterem in manibus, præ oculis habeat, & lineis summa proportione deductis in brevi charta magnam describat civitatem? sanctus Nilus lib. Ascætico hac contentus est solutione. *Quibus verbis* Nilus. *declarat, opus esse, ut magister ex luto faciat templum Dei. Præclarum & illud. Et pones illum ante faciem tuam. Sic enim discipulus celeriter melior fit, si in magistri conspectu semper versetur.* Missus fuit Propheta à Deo, ut gentem illam doceret, officio magistri, præsulis, & regentis fulgebat. Voluit ergo Deus in latere luteo describens civitatem, non solùm Prophetæ muneris curam intimare, sed quanti momenti sit, prælatum semper subditos ob oculos habere, ut eos ex luto convertat in templum Dei à peccatorum sordibus jam mundatos. Nam ita efficaciter prætulit, aut prælati sancti aspectus subditorum mores emendat; ut quantumvis effigiatos & depictos eos aspiciat, & in frangili latere descriptos, in Dei templum procul dubio convertat.

8. Nescio quid habet hæc prælatorum oculata præsentia ad subditorum animos accendendos, ut prælato prospiciente aggredi non dubitent ardua, & molesta. Iam indies in terra Israël magna fames increverat, consilioque inito filij Prophetarum per diversa collegia in Galgala, & Iericho distributi, ut à fame, velut à peste fugerent ad Iordanis ripam pauperem, religiosamque suppellectilem decreverunt asportare, ibique mansiones, & cellulas ædificare. Verùm ne subita hæc mutatio domicilij aliis videretur immatura, Elisæi etiam translatione propriam honestare cupiebant: quam ob rem unus ex illis sic Prophetam alloquitur. *Veni ergo & tu cum servis tuis. Respondit: ego veniam, & abijt cum eis* 4. Regum 6. numero 3. Sed cur Elisæus 4. Reg. 6. n. 3.

vix à filiis Prophetarum preces audivit, ut cum eis iter perageret; cùm iter aggrediatur. Noster Toletus quæstione secunda ad præfata verba nō est contentus unica solutione. Audi primam. *Hoc concessit Elisæus: quia ipse nolebat evitare laborem.* Nam cùm ipse esset Prophetarum præsul, & subditi transmigratione compulti cæsuri erant arbores ad tabernacula fabricanda, prompto animo labori se obtulit, ut ejus exemplo ardentiùs laborarent. Accipe etiam secundum responsum Abulensis: *& quia sciebat, quod in præsentia eius promptius ædificarent.* Prævidit Elisæus etiam ad ripam Iordanis tamem vigere, & insuper ibi opera laboriosa filiis Prophetarum successura: ideoque eos comitatur, ne succumbant labori. Nam præsulis conspectus ita subditorum animos accendit, ut laboriosa quæque non recusent.

9. Vidimus jam quantæ virtutis Prælatorum aspectus sit; nunc restat ostendere, quanta perspicacitate eorum oculi frui debeant, ut subditorū utilitati consulant. Dico igitur, sic apertos, & perspicaces oculos habere debere Antistites, ut non solum crimina præsentia subditorum, sed vel futura conditionata, aut possibilia arcere, & evitare, quantum possint, studeant. Quam sedulò, & integrè tantæ curæ satisfacere cupiebat sanctissimus, & patientissimus Iob, cùm ejus filii mutuo convivantes fraternum amorem commendabant. *Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos: consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim, ne forte peccaverint filij mei.* Iob. 1. n. 5. Placet inquirere: ad quid Iob sacrificia ista offerebat? an quia illa convivia essent aliena à recta ratione, & indigerent sacrificiis expiari? putarem fuisse licita; cùm in amoris signum essent præparata. Si ergo honesti finis causa celebrantur; cur tanta cura diserissimus pater surgebat diluculo, & holocausta offerebat? ne fortè filii aliquod crimen committerent. In conviviis enim splendidè apponuntur cibi, & ferculorum varietate gulæ relaxantur habenæ; pretiosissimi vini calices non desunt, quo sæpè sæpius incalescente cerebro perturbatur ratio. Hinc injuriosa verba, tumultus, & contentiones oriuntur: quæ præcavens prudentissimus pater orabat pro filiis, ne concordiæ, & benevolentiæ signa, discordiarum & contentionum essent seminaria. Divus Chrysostomus in 5. tom. homilia 45. quæ est de livore, & invidia aliam affert rationem, ea est, tanta filiorum apud Iob cura erat, ut non solum ab eis præsentia crimina desideraret avertere, sed etiam futura, & possibilia. Hoc enim denotant illa verba: *ut fortè peccaverint.* Audi Chrysostomum, *ita filios Iob expiabat: nam qui pro incertis sacrificia offerebat, multò magis certorum pœnas exigebat.* Bonus Præsul, & diligens pater non solum filiorum, aut subditorum peccata certa præcavere debet, sed incerta, qualia sunt futura, aut possibilia: ideoque sanctus Iob sacrificia pro incertis filiorum peccatis offerebat, quantum in se erat, illa impediens. Qui enim gubernatoris, sive domus, sive civitatis, sive provinciæ suis humeris onus imposuit, non solum crimina, quæ actu perpetrantur, corrigere, aut punire debet, sed & quæ committi possunt, impedire, & quasi lynceo pelleret visu, quæ è regione posita sunt, prævidere. Ob id in summi sacerdotis pectore invenio lyncurium, qui ex urina lyncis terræ admixta coagmentatur; ut disceret Pontifex, quod quemadmodum linx objecta è regione posita visus perspicacitate conspicit, sic suorum subditorum mores, non tantum illi, qui neminem latent, sed etiam abditos & possibiles videre, ex suo munere tenetur.

Iob. 1. n. 5.

Chryſ.

Illatio CLXIX.

Abjectos, & contemptibiles potentibus, divitibus præferre, est commendabilis animi excellentia.

10. Nihil apud mundanos paupertate contemptibilius: nam pauper etiam proximo suo invisus est. Dum quis est dives, multos numerat amicos, qui, si egestate sordescat, ab omnibus deseritur, & despicitur. E contra verò abjectos, & contemptibiles æstimare, & potentibus, & divitibus anteferre, magnæ, & omni laude dignæ virtutis est.

11. Purpureo ornatu in sede majestatis sedens universum orbem judicaturus, segregatis bonis à malis, illosque ad æterni regni possessionem vocans, & tantæ felicitatis indicans causam, ob cibum videlicet, & potum, ad famem, & sitim sublevandam oblatos, interrogans, quando eum pavissent, respondet Christus Matthæi vigesimo quinto, numero quadragesimo. *Quamdiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Miratur Cajetanus hæc verba exponens, Christum Dominum regiâ purpura ornatum, cum potestate magna, & claritate in throno excelso sedentem, & universum mundum judicantem pauperculos, & abjectos homines appellasse fratres. Quare, ô rex regum, magnates, & proceres fratres non appellas, & quasi solùm pauperes fraterno vinculo haberes conjunctos, de illis solùm mentionem facis? respondet purpuratus Doctor. *Considera quoque quod quamvis rex in sede majestatis tanta, non dedignatur tamen appellare fratres suos pauperculos suos.* Quia Christus tunc regio splendebat diademate redimitus, obinde pauperculos suos, non divites, non proceres, non reges, non imperatores, fratres appellat. Nam abjectos, & contemptibiles magnifacere, regiæ majestatis est excellentia.

Matth. 25. n. 40.

Cajetan

12. Lucæ 16. numero 19. & 20. *Homo quidam erat dives: & induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendidè, & erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus.* Nota divitis nomen ab Evangelista omissum, pauperis autem, & mendici relatum. Sed cur; suppresso nomine refertur dives; pauper verò, & abiectus proprio nomine insignitus? ut intelligas, pluris Deum facere pauperem, quàm divitem; abjectū, quàm sericis purpuris indutum; humilem, quàm turgentem. Patronum accipe Chrysost. homilia de divite in secundo

Luc. 16. n. 19. & 20.

Chryſ.

tomo

tomo sic dicentem. *Vide misericordiam Dei. Lazarum pauper, quoniam sanctus erat nominatus: iste verò dives & superbus, nec nomine quidem dignus habitus est.* Lacerna pannosa, & lacerata pluris à Deo habetur, quàm purpura, & byssus: ideoque dives contemnitur, & nomen ejus supprimitur; pauper verò nomine insignitur proprio, ut ex nomine ab omnibus cognoscatur.

13. Adhuc placet divitis, & pauperis exitus expendere. *Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ.* Lucæ 16. n. 22. Chrysost. tom. 5. homil. de divite ait: *paradisus pauperis sinus erat Abrahæ.* Audi modò, quibus amplexibus susceptus fuerit dives post mortem. *Mortuus est autem dives, & sepultus est in inferno*, ibidem. Vide, quàm dispar sit utriusq; exitus. Ille in sinu Abrahæ requiescit, iste æternis flammis circumdatur. Quid mirum: si ille pauper, mendicus, contemptibilis, & patiens; iste dives, impius, & superbus?

Lucæ 16. n. 22. Chrys. Lucæ ibid.

14. Vidimus quantâ excellentia polleat, qui divitibus præfert pauperes, cùm omnipotentis Dei naturam imitetur. Nunc restat, idipsum ab inconvenienti confirmare: ut in omnium cordibus firmiter adhæreat pauperum æstimatio. Inconveniens est, regni, aut reipublicæ esse excidium, quando divites, & potentiores opprimunt abjectos & pauperculos. Gen 18. n. 20. *Dixit itaque Dominus: clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis.* Chrysostomus homilia 42. in Genesim legit: *& peccata eorum magna valde.* Sed quænam fuêre hæc peccata, quæ sic graviter iram Dei excitarunt? ad duo genera peccatorum ea reduxit Chrysostomus his verbis: *nam quod clamor Sodomorum & Gommorha multiplicatus est, opinor significare, quod præter infandum illud flagitium, nullâq; venia dignum, alia quoque scelera multa patrabant, insurgentes potentiores contra invalidiores, divitesq; contra pauperes.* Duo flagitia præcipuè committebant illæ gentes. Infandum illud peccatum, quod propter suam malitiam, nomine prorsus careat: Sodomiticum vulgò dicitur à pessima illa gente. Alterum, quo clamor ad cælos multiplicatus est, ut illi homines purirentur, erat, quòd divites insurgebant contra invalidiores, & pauperes opprimebant. Hinc illarum civitatum infelix excidium: nam pauperes opprimere, & in abjectos, & humiles insurgere, reipublicæ, & regnorum subversionem annuntiat, & meretur.

Gen. 18. n. 20. Chrys.

15. Inter lyncurij, aut lygurii proprietates non contemnenda est illa, qua dicitur hæc gemma pollere attrahendi paleas. Non referrur de ea, quod pretiosa attrahit, sed abjectas paleas, quibus non abs re pauperes, & contemptibiles intelligemus: in quo instruebatur sacerdos, ut semper præ oculis pauperum gerat curam, eosque præferat divitibus. Quantum verò hoc præsulis, aut antistitis extollat excellentiam, suis radiis indicabat lygurius.

ILLATIO CLXX.

Aliquot eleëmosynæ referuntur excellentiæ.

16. PAuperum curam commendavimus Illatione præcedenti ducta occasione ex quadam proprietate, aut virtute lyncurii, qua paleas attrahit, auro, aut aliquo pretioso contempto. Ex his libet, pauperum iterum, ut subveniatur, recordari indigentiam, Sed quia hoc præstat eleëmosyna, operæ pretium duxi, aliquot ejus adducere excellentias.

17. Est ergo eleëmosyna largientis anima, & dum extensa manu pauperum occurrit egestati, nuditatem eorum operiens, aut alens vitam, vitam quoque ipse largitor invenit. Hoc ni fallor intendebat David cùm Psalm. 118. n. 109. canebat: *anima mea in manibus meis: & legem tuam non sum oblitus.* Psalm. 118. n. 109. At quid est, propter quod tantâ fiducia accinit David semper animam suâ in manibus suis portare? anima rationalis non solùm manus, verùm exiguam corporis particulam indivisibili nexu, & præsentia informat: cur ergo in manibus, non in capite, in quo præcipuè relident potentiæ, animâ habere, decantat David? divus Petrus Damianus sermone 47. qui primus est de exaltatione crucis præfata verba largienti eleëmosynam accommodat, dum ait: *manus illæ, quæ fundaverunt cælos extensæ sunt in cruce claviſque transverberatæ durissimis, ut manus tuæ extenderentur ad inopem, & dicere posses? anima mea in manibus meis semper.* Ait ergo David, animam suam semper in manibus portare; quia semper manus ad pauperum miseriam sublevandam extendebat. Quasi diceret: anima mea in manibus meis semper, quia manus meæ ad pauperes extenduntur; ac si nulla sui corporis pars viveret, nisi manus quibus eleëmosynam erogabat. Vivebat caput, vitaque fruebantur reliquæ partes, quibus anima suâ informatione assistebat, at in æstimatione Davidis, anima solum in manibus habere habitaculum videbatur, quia ad eleëmosynam elargiendam erant instrumenta, & in eis solum vitam assistere, quæ levamen pauperibus ministrabant. Mira est expositio divi Ambrosii ad præfata verba. Nam ubi vulgata editio legit: *anima mea in manibus meis semper*: legendum putavit divus Ambrosius. *Anima mea in manibus tuis semper.* Difficilis primo aspectu apparet assertio sancti Ambrosii. Nam quid habent manus David, ut cum divinis confundantur, & ubi vulgata legit; *in manibus meis*: legendum putat sanctus Ambrosius; *in manibus tuis.* An quia manus Davidis sint Dei manus: vel quia Davidis anima sit semper in Dei manibus? profectò, utrumque putarem. Nam cùm per manus Davidis eleëmosynæ profunderentur quasi manus Dei sunt, quæ ad pauperes extenduntur. Item: idem prorsus videtur; Davidis animam in suis, ac in Dei manibus esse: quia anima, quæ pauperibus succurrit, in Dei manibus requiescit. Vel dicito, si placet, Deum super ulnas portare animam elargientis eleëmosynam in signum æstimationis. Ac

Psalm. 118. n. 109. Petr. D. Ambros.

si hispanicè dicerem, *lleva Dios en palmas el limosnero, que es la mayor estimacion.*

18. Affectu religioso Magdalena, cùm Dominus apud Simonem Leprosum discumberet, unguento nardi pistici pretiosi unxit caput Iesu, Matth. 26. n. 7. & Marci 14. n. 3. apud Ioan. 12. n. 3. etiam pedes ejus unxisse legitur, & domum impletam fuisse ex odore unguenti. Quod cùm vidisset Iudas indignatione plenus unico verbo in Christum, & Magdalenam pestiferi cordis virus evomuit, hanc prodigalitatis notâ inurens, & Dominum indignum tanti obsequii putans. Ioan. 12. n. 5. *Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis?* dixit Iudas, pietatis velamine invidiam, & impietatem cælans: aut quia ut fur cupiebat pecuniam pauperum rapere. Si Matthæum, & Marcum consulas, murmuratio hæc omnibus discipulis tribuitur, non quia murmurassent, sed quia consortium habebant cum proditore: nam Iudæ prava societas velut infecit reliquos. Ioannes soli Iudæ, cujus fuit indignatio, præfata verba tribuit: nam huic Iesus leniter, & blandè respondit dicens, *sine illam, &c.* ibidem n. 7. quamvis Marcus: *finite illã*, ut consequenter procedat, scripserit. Sanctus Gaudentius tractatu decimo tertio, inquirit: cur Christus, quem non latebat scelerati cordis discipuli malitia, publicè, & seorsim illum non reprehendit, sed in communi dicens: *finite?* audi Gaudentium respondentem. *Quamvis ergo Dominus Iesus conscientia iudex esset, noluit tamen Iudam de occultis eius actibus increpare, ne, quoniam verisimili ratione videbatur locutus, putaretur forsitan iniustè correptus.* Expende illud: *ne, quoniam verisimili ratione videbatur locutus, &c.* Sed quænam est hæc verisimilis ratio, quæ videtur Iudam defendere, ne à Domino sceleratam conscientiam cognoscente reprehendatur? quia dixerat, pretium unguenti egenis dari oportere. Quia ergo Iudas, etsi simulato animo eleëmosynam procuravit, quamvis ipse calumniæ solus reus esset, à reprehensione excusatur, tanta est eleëmosynæ excellentia, ut vel ipsum Iudam redderet à reprehensione exemptum, quamvis illam simulantem: ne correptio videretur injusta, quæ eleëmosynæ largitorem increpabat.

19. Multa, & saluberrima Christus docuerat discipulos, inter quæ hoc erat non omittendum: *estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est.* Lucæ 6. n. 36. Haud facile est adimplere, quod dixit Christus. Nam quî fieri potest, quantacunque misericordia abundent discipuli, ut cœlestis patris æquent misericordiam? aut cur patrem illum cœlestem discipulorum patrem appellat? Damascenus lib. 2. Parallelorum c. 16. item hanc sedat, per misericordiam beneficientiam, aut eleëmosynæ largitionem intelligens. Si ergo eleëmosynam erogamus, patrem absque dubio habemus cœlestem, & ei aliquatenus, si non æquales, similes reddimur. *Estote enim, inquit, misericordes, sicut & pater vester cœlestis misericors est. Una quippe est beneficentia, qua aditum ad divinam cognationem nobis muniat.* Hæc Damascenus, quibus de eleëmosyna nihil illustrius excogitari potest. Nam quid excellentius, quàm ad cognationem divinam elevari?

Ioan. 12. n. 15.

ibid. n. 7. Marc. 14 n. 6.

Gaudēt.

Luc. 6. n. 36.

Damas.

ILLATIO CLXXI.

Divinum tribunal velut corrumpitur eleëmosynis; & divinus iudex eis ex justo fit misericors.

MAgna est eleëmosynæ excellentia, ut præcedenti ostendimus illatione: videre nunc restat, quanta sit ejus efficacitas. Mirum est quod ait Damascenus lib. 2. Parallelorum, capite decimo sexto. *Iudex noster per pauperes corrumpitur. Fac igitur per pauperis manum iudicis posticum pulses. Etenim ille munera sua per eum accipit, ac leges adulterat. Accipit, inquam, atque ex iusto benignus efficitur. Accipit, inquam, & veritati misericordiam anteponit: ac cum peccatorum lance pauperum manum contra perpendit.* Si ergo judex noster per pauperes corrumpitur: ergo eleëmosyna tanta pollet efficacitate, ut sit apud Deum judicem quasi ambitus, & sollicitatio, ut parcat largitati. 20. Damas.

Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Matthæi 10. numero decimo quarto, præceperat Christus suis discipulis. Sed nisi sensum horum verborum medullitus penetremus satis nimius videtur extitisse Christus. Quid inde quod pulverem de illa domo, vel civitate discipuli reportarent? aut ad quid minutulam illam substantiam de pedibus, jubet excutere? divus Hieronymus libro decimo tertio in Ezechielem, capite quadragesimo secundo, putat, obinde Dominum id præcepisse, quia severè civitatem illam judicaturus erat ut constat Matthæi 10. numero 15. ubi ait Dominus: *Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die judicij, quàm illi civitati.* Noluit ergo Dominus, quod discipuli ex illa civitate, à qua repulsi fuissent, vel tenuissimum pulverem reciperent, ne ab ea aliquid recepisse, quod eleëmosynæ speciem haberet, videretur, & severum judicium in benignum, & pium favorem converteret. Accipe divum Hieronymum: *imperat Apostolis, ut quamcumq; ingressi fuerint civitatem, & non susceperint eos, excutiant pedum suorum pulverem: quo scilicet nihil munerum terrenorum ab eis apud se remanere patiantur.* Vlque-dum discipulis præceperat Dominus pulverem de pedibus excutere, severum judicem civitatis illius inhumanæ non se declaravit; quasi effigiem eleëmosynæ in pulveris fortuita acceptione veneratus, aut veritus. Nam ubi Dominus vel effigiatam videt eleëmosynam, punire non audet; imò judicis rigorem in clementiam convertit. 21. Matth. 10. n. 14. ibid. n. 15. Hieron.

Non ob aliam causam Deus per Oseam capite 6. numero 6. dicebat *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Chrysologus sermone 8. hoc desiderium de eleëmosyna explicat. *Humanam* (inquit) *misericordiam petit, ut largiatur divinam. Est enim in cœlis misericordia, ad quam* 22. Oseas 6. n. 6. Chrysol.

per

per terrenas misericordias perveniatur. Hinc insurgit dubium : quare eleëmosynam præponit Deus sacrificiis ? ho ocaultis, & victimis Deus placabatur, & populi consequebatur remissio : quare ergo Dominus deliderat eleëmosynam repullis sacrificiis ? ideo pietatem humanam petit, & egenorum suffragia deliderat Deus, ut suæ justitiæ temperet rigorem. Eleëmosyna enim severam justitiam in benignum favorem convertit. Adsit erga pauperes pietas, & per illam quasi corrumpitur æquissimus judex. Perbellè Chrysologus ibidem : *Dicturus causam in judicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis assume.* Sed quî hoc verificari poterit ? an quia quando adest misericordia, aut eleëmosyna sententiam mutabit immutabilis, & ex justo judice fiet benignus ? ita est, Audi :

23. Ioan. 3. n. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur:* Prædixerat Ionas capite 3. n. 4. civitati magnæ peccatorum Metropoli. Si tamen perquiras eventum, nullam illius civitatis subversionem invenies. Cur ita ? varia dixêre variì : ad rem nostram respondet Chrysologus sermone 7. his Chrysol. verbis ; *qui de patrocinio misericordiæ certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet. Misericordia non solum causam prævenit, antequam cognitorem, sed etiam sententiam revocat, absolvit addictos. Quod Ninivitæ probant, quos iam sententiæ subiectos, pœnæ traditos, ad victimam stantes, mortì deditos, misericordia sic rapuit, sic tenuit, sic prævenit ; ut maluerit Deus deduci sententiam, ne misericordia quid negaret.* Ita efficaces sunt preces, quas mutis vocibus effundit eleëmosyna (hanc vocat Ravennas misericordiam) ut sententiam à Deo jam latam valeat rescindere : *sententiam revocat, absolvit addictos.* Quid dicis vox aurea ? ne ita extollas eleëmosynam, ut divina decreta reprimas, & mutabilitatis notâ inuras, quæ quia æterna, immutabilia sunt ! profunda, ut assolet, est mens Chrysologi. Certum namque est divina decreta mutabilitati non subjacere. Illud de Ninivitis subvertendis, vel comminatorium fuit vel conditionatum, quod ex eventu constat. Mens ergo Ravennatis est, Deum nunquam suum mutare decretum, nam eo modo, quo illud decrevit ab æterno, exequitur in tempore ac si aliquò esset mutandum, maximè misericordiâ, aut eleëmosynâ. Tanta est ejus efficacitas.

Illatio CLXXII.

Ipsum Deum alit, quod pauperibus erogatur.

24. QVàm commendabilis eleëmosyna sit, non satis diceremus plurimis paginis, cùm de ea apud Patres Ecclesiæ innumeras legamus. Verùm, meo videri, ex eo redditur commendabilior, quod tanta polleat virtute, ut quod pauperi erogatur, Deum ipsum alat. Non hoc tacuit Augustinus : nam sermone 5. de verbis Domini Augustinus. sic ait : *quam frontem habes petendo ad Deum tuum, qui non agnoscit patrem tuum ? ille nihil portat, tu nimium oneratus es ; da illi, de eo quod habes, & illum pasce, & pondus minuis.* Nihil est in his verbis notatione indignum : sed expendas, quæso illud : *da illi de eo, quod habes, & illum pascit.* Sed quando pascitur Deus ? quando pauperi & egeno alimentum tribuitur.

Quid aliud indicat aliud Christi Domini apud 25. Matthæum 25. n. 35. *Esurivi & dedistis mihi manducare : sitivi, & dedistis mihi bibere, &c.* Chrysol. Matt. 25. n. 35. sermone decimo quarto peracutè notavit : *Non dixit, esurivit pauper, & dedistis illi manducare : sed esurivi ego, & dedistis manducare mihi.* Cur ita loquitur, redeat Ravennas ibidem, *sibi datum clamat, quod pauper acceperit, se manducare dixit, quod comederit pauper ; quod biberit pauper, sibi testatur infusum.* Quid clarius ? id ipsum ex Damas- Damascenus. cæno lib. 2. Parallelor. cap. 16. confirmare libet. *Quidquid beneficij* (inquit) *atque eleëmosynæ pauperibus impertis, id Christus sibi vendicat. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare : sitivi, & dedistis mihi bibere.* Ergo quod pauperibus erogatur absque dubio alimentum est Christi.

Invitatus Iesus à quodam Pharisæo mansit 26. apud illum, accubuit, & secutum pœnitentis mulieris expectans, quæ lachrymis rigavit pedes ejus. Lucæ 7. etiam Lucæ 9. idem Dominus apud Zachæum excipitur. Laurentius Novarien- Laur. Novar. sis homilia prima sic ait : *apud Zachæum mansit, apud Pharisæum manducavit.* Ecce jam dubium, cur Dominus apud Pharisæum manducavit, & apud Zachæum tantum hospitatur ? in domo Pharisæi verisimile est manducasse, siquidem Lucæ 7. dicitur, accubuisse : in domo Zachæi solum mansisse legitur : quare ergo illic manducasse dicitur, & non hîc ? putarem, quod apud Zachæum, expressè dicitur, cibum sumpsisse. Luc 19. Quia de Zachæo refert Lucas capite decimo n. 8. nono, numero octavo. *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus ; & si quid alicui defraudavi, reddo quadruplum.* Pauperibus consignat Publicanus dimidiam suorum bonorum partem : ergo clarè dicitur comedisse Christum. Nam cùm Zachæus egenis alimoniam distribuit, tunc Christo epulum dedit lautum, & splendidum. *Nam quidquid beneficij aut eleëmosynæ pauperibus impertis, id Christus sibi vendicat,* ait Damascenus. Meritò ergo apud Publicanum non dicitur manducasse Christus ; quia id esset superfluum, quando ibi pauperes alebantur.

Tres viros Abraham alacri animo suscepit 27. hospitio ; angelos, imo ipsum Deum hospitem suscepit. Genes. 18. Chrysostomus conc. 2. de Chrysost. Lazaro rem hanc expendens hospitalitati, & misericordiæ Abrahami erga pauperes, & peregrinos hanc felicitatem attribuit. *Pro foribus sedens* (loquitur de Abraham) *introducebat prætereuntes omnes, & quemadmodum piscator iacto in mari rete piscem quidem attrahit, attrahit autem frequenter & aurum, & margaritas : itidem & hic reti captans homines, piscatur tandem, & angelos.* Divus Ambrosius lib. de Abraham capite Ambros. quinto, non solum Angelos, sed & ipsum Deum hospitatum esse asseruit. *Deinde quî scis* (loquitur cum largiente eleëmosynam) *an Deum suscipias, cùm hospitem putas, Abraham dum peregrinantibus defert hospitium, Deum atque Angelos eius hospitio suscepit.* Sed cur Deus apud Abraham hospitari

permittitur? nihil novum: quia cùm antea in peregrinantibus hospitaretur; voluit hoc in seipso manifestare, ut ostenderet, ipsi elargiri, quod pauperibus largiebatur.

Illatio CLXXIII.

Magna lucra proveniunt ex eleëmosyna.

28. Chrysol. Lucra quæ ex eleëmosyna proveniunt satis prætiosa sunt: ea mirificè explicuit Chrysologus serm. 25. loquens sic de eleëmosyna: *usura mundi centum ad unum: Deus unum accipit ad centum: & tamen homines cum Deo nolunt habere contractum.* Manus comprimere, & eleëmosynam negare, puto provenire ex fidei defectu. Nullus est, si avaritiæ, aut cupiditatis morbo laborat, qui si fieri posset, centum pro uno non desideraret. Hoc præstat eleëmosyna; & tamen homines hanc contemnunt usuram: forsan quia nō credunt hæc lucra ex eleëmosyna provenire.

29. Matth. 14. n. 19. & 20. Numerosa turba Christum sequebatur per desertum cœlesti verbo pasta, sed alimoniæ corporalis egena fames premebatur angustiis. Misertus est Dominus sequentis turbæ, & quinque panibus, & duobus piscibus non solum aluit, sed saturavit: *Acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit, & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis: & manducaverunt omnes, & saturati sunt, & tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum.* O magnum divinæ potentiæ, & liberalitatis insigne! sed cur piissime Deus, panes, & pisces frangis, si ut eos multiplicares ad omnem turbam alendam: hoc superfluum videtur; nam sicut omnia de nihilo fecisti, posses & panes, & pisces multiplicare. Quare ergo eos dividis, & in fragmenta Hieron. dissecas? divus Hieronymus in catena sancti Thomæ ibidem ad nostrum respondet institutum. *Frangente autem Domino* (inquit) *seminarium fit ciborum: si enim fuissent integri, & non in frusta discerpti, & non divisi in multiplicem segetem tantam multitudinem alere non poterant.* Divisit Christus panes, ut distribueret egenis, en tibi causa tanti miraculi. Quod est dicere: quia Christus Dominus panes illos divisit, ideo in multiplicem segetem creverunt. Nam illud, quod discerpitur, ut pauperibus erogetur, augetur absque dubio.

30. Luc. 19. n. 8. Non ignarus hujus efficacitatis eleëmosynæ Zachæus, ille dixit ad Iesum: *Ecce dimidium bonorum meorum, domine, de pauperibus, & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.* Lucæ 19. n. 8. sed quid ais, ô publicane, majori constringeris obligatione restituendi, quàm erogandi eleëmosynam: ad illud te justitiæ jus obligat; ad istud misericordiæ lex: & major est absque dubio illa quàm ista obligatio. Restitue ergo prius, & si restitutione facta, bona tibi supperant, eroga pauperibus. Quare ergo eleëmosynam restitutioni præponis? satis cordate. Desiderabat Zachæus injustè retenta suis creditoribus restituere, imo & reddere quadruplum: ut id obtineret, prius dimidiam bonorum partem pauperibus impertivit, judicans certò ob eleëmosynam bona sua fore multiplicanda, ita ut posset quadruplum restituere. Divus Chrysostomus tomo secundo, sermone de Zachæo id attingit his verbis. *Misericordia reddidit, quod rapina abstulerat, conferunt dona, quod fraudes ademerant. Dona enim pauperum lucra sunt animarum: ut probabile cunctis existeret, malis quæstibus damna, in misericordiæ operibus lucra maxima aggregari.* Elegit Zachæus, ut medium, eleëmosynam ad multiplicanda bona. Nam ita uberes fructus, & prætiosa lucra ex eleëmosyna proveniunt, ut non dubitaverit priùs pauperibus suorum bonorum dimidium impertire Zachæus, sperans sic bona sua multiplicanda, ut quadruplum posset restituere. Chrys.

31. Matth. 2. n. 9. Quando Magi ab oriente venerunt adorare Dominum, ducuntur ab stella: *& ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, &c.* Matth. 2. n. 9. Adorato jam Domino, eique oblatis muneribus: *responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.* Ibidem numero decimo secundo, ibid. n. 12. S. Thom. sanctus Thomas hæc expendens sic ait: *fit hæc responsio per ipsum Dominum, quia nullus alius viam reversionis instituit.* Inquirere libet: cur quando Magi Dominum quærunt, ut adorent, ducuntur ab stella: quando reversuri sunt in regionem suam Deus ipse, & loquitur, eos & ducit per viam? ideo factum puto, quia Magi donis Domino oblatis egestati illius subvenerunt. Iacebat in præsepio Deus infans pauperrimis pannis involutus: Magi ditarunt auro, myrrha & thure, qui omnes ditat. En tibi causa, ob quam ab ipso Deo ducuntur, in misericordiæ eorum præmium. Nam qui Deo egenti succurrit tali mercede dignus est. Qui pauperi subvenit, Deo succurrit, juxta illud Matthæi 25. n. 40. *Quamdiu fecisti uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecisti.* Matth. 25. n. 40. Ergo si ille, qui Deo succurrit, dignus est à Deo comitari & duci, ut patet in Magis: qui pauperi subvenit, & in isto, Deo, dignus est procul dubio tanta mercede.

32. Cæsar. Arelat. Hæc eleëmosynæ lucra egregio explicuit exemplo Cæsarius Arelatensis homilia vigesima quarta his verbis: *Arbor ulmea significat hominem divitem in hoc mundo. Sicut enim arbor illa sublimis est, & amœna, & humida, & tamen fructibus vacua: ita & quicumque dives sæculi hujus quamvis sublimetur honoribus, in multis facultatibus amœnus, & jucundus esse videatur: tamen si ad vitem, id est, ad pauperem Christi eleëmosynarum suarum brachia, quasi ramos piissimos humiliter non expandit, à fructibus æternæ vitæ vacuus remanebit.* Dives ad pauperes manus non extendens, ulmus opaca, & infructuosa est: si tamen viti, id est pauperi sua folia communicet, uberrimi fructus ex eo provenient. Eleëmosyna ergo tantæ virtutis est, ut reddat fructuosam arborem.

Illatio CLXXIV.

Non quod fuit pœnitens, sed quod est, oportet attendere.

33. Quàm crudelis, quàm inhumanus est noster visus: semper quod dehonestare potest videt: quod decens & glorioſum, chimæricum putat: & si aliquis infeliciter quid ignominioſum contraxit, quasi macula illa fuerit indelebilis, ſemper judicat permanere. Peccavit quis; improborũ judicio ſemper erit peccator. O impia, & Neroniana crudelior cenſura! Quaſi nullam vim haberet pœnitentia abſtergendi peccata, ſemper cenſetur peccator, qui peccavit. Fallitur abſque dubio humana malitia nam ſi peccator pœnitentiam egerit, & peccata ejus fuerint ut coccinum, albus erit ut lana munda. Si hoc non eſt verum: Quid de Matthæo, de Magdalena, de Paulo, & aliis pœnitentiæ vivis exemplaribus? Iudica ergo, non quod fuit pœnitens, ſed quod eſt poſt pœnitentiam.

34. Cant. 1. n. 6. S. Thom. Villano. Hoc petebat ſponſa Cantic. 1. num. 6. cùm ſodales alloquitur: *Nolite me conſiderare, quod fuſca ſim, quia decoloravit me ſol.* Quæ verba expendens D. Thom. à Villanov. ſerm. 2. de nativ. Domini, ſic ait: *Nolite me conſiderare quod fuſca ſum, ſed conſiderate etiam quia formoſa ſum: nolite aſpicere idolatria præcedentiũ nigredinem, inſpicite magis ſuccedentiũ fidei eximium decorem.* Id ipſum ſenſerat Philo Carpath. ad præfata verba, cùm dixit; *Nigra, vel fuſca ſum propter delicta; formoſa ob pœnitentiam.* Philo Carp. Origen. Clariùs & antiquiùs id dixerat Origenes homil. 1. in Cant. ubi ſic quærit: *Quærimus autem, quo modo nigra, & ſine candore ſit pulchra?* Reſpondet Adamantius: *Pœnitentiam egit à peccatis, ſpeciem ei largita eſt converſio, & ideo ſpecioſa cantatur.* Anima ad Deum converſa, tametſi ante converſionem, peccatorum nigredine fuſca, & horribilis extiterit, per pœnitentiam ſpecioſa facta eſt. Vult ergo ſponſa, hoc eſt, anima ſancta, dum ſodales alloquitur, ut præſentem pulchritudinem, non præcedentem deformitatem attendant. Injurioſum, & grave nimis eſt, pœnitentibus præcedentis vitæ cineris imponere. Nam ſic per pœnitentiam mundatur anima à peccatis, ut vix eadem appareat, quæ præceſſerat.

35. Ioan. 11. n. 1. Baſil. Seleuc. Conſonat huic cogitatui quædam expenſio Baſilij Seleuc. concione de Lazari exſuſcitatione, qui expendens illa verba Ioan. c. 11. n. 1. *erat autem quidam languens Lazarus à Bethania de caſtello Mariæ, & Marthæ ſororis eius. Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, & terſit pedes eius capillis ſuis:* ait Seleuc. *Mariam hanc non eſſe meretricem illam, cuius apud Lucam fit mentio: Hæc enim alia eſt ab illa.* Sententia Baſilij magnam præſefert difficultatem; quia ut ex verbis Ioannis perſpicuè conſtat; Maria, quæ erat in caſtello Lazari, & Marthæ ſoror, eiſdem ſignis notatur apud Lucam c. 7. Nam utrobique dicitur unxiſſe pedes Ieſu, & exterſiſſe capillis ſuis. Quomodo ergo ait Baſilius. Mariam Lazari ſororem aliam fuiſſe ab illa, quæ apud Lucam memoratur peccatrix in civitate? Audi eundem Seleucum, & depones dubium. *Hæc enim alia eſt ab illa: ſiquidem mulier illa Scortum erat multis flagitiis coopertum; hæc autem honeſta, & ſtudioſa, ut quæ ex inſtituto quodammodo circa Chriſti ſuſceptionem, & miniſterium eſſet occupata. Certum proinde eſt, hanc non fuiſſe illam, ſed alteram illam Chriſtus quoq; ſuſcepit.* Mens Baſilij hæc eſt: in ſubſtantia, & in entitate eadem Maria eſt, quæ à Luca, & Ioanne refertur; ſed quantumvis ſit eadem, eſt diverſa: quia jam diverſis moribus ejus vita fulgebat. Illa erat ſcortum, & civitatis ſcandalum; hæc honeſta, & pœnitens: illa juventutis laqueus; hæc pœnitentium ſpeculum. Ergo eadem eſt, & altera. Quando apud Phariſæum lachrymis cœpit rigare pedes Domini, adhuc erat peccatrix, vel peccatricis habebat ſpeciem, licet jam lachrymis abluiſſet peccata: apud Lazarum pœnitens, & converſa. Ergo alia eſt, etiamſi ſit eadem. Hoc præſtat pœnitentia. Injuſtè ergo quis ob præterita crimina argueret pœnitentem, quem etſi eundem in perſona, in moribus, & in vita alium conſpiceret.

36. Lyncurius diſcoloratis prodeſt, & pulchritudinem vultus, quam ob defectum coloris amiſerant, mira reparatione reſtituit, ita ut lyncurium geſtans colore jam reſtituto alius appareat à priori. Sic pœnitentia ita excellens eſt, ut nitorem gratiæ, quem infeliciter amiſerat anima, reſtituat deformitate peccatorum expulſa. Et ſicut ille, qui antea ex defectu coloris deformis apparebat, eo recuperato, pulcher, & aſpectu dignus apparet: non aliter pœnitens à peccatorum ſordibus ablutus divino aſpectu, & amore dignus exiſtit. Cùm ergo tantam ſortitus eſt pulchritudinem, æquum non erit præcedentis nigredinis excitare memoriam.

Illatio CLXXV.

Amici ſimulati exitiales ſunt, plus nocent quàm inimici manifeſti.

37. Pretioſa gemma eſt amicus. Illi, qui veræ amicitiæ vinculo ligantur, non duo, ſed unus, aut unus duo ſunt. At verum, & fidelem amicum quis inveniet? Longè, & ab ultimis finibus pretium ejus. Non ob hoc nego, veram amicitiam aliquando inter humanos reperiri: quod adſtruo ſolum eſt, difficilem eſſe inventu. Quam prudenter Seneca: *Omnia delibera cum amico, prius tamen de ipſo.* Seneca. Rigoroſum examen præmittendum eſt, an verus ſit amicus, necne? Nam errare circa electionem amici, eſt error ſenſibilis, & irreparabilis. Plures enim ſunt, qui amicitiæ ſpecie vulnera inſanabilia infligunt. Ob hoc dicebat Auguſt. ſerm. 117. de tempore: Auguſt. *Vitiora ſunt vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici.* Amicus piè vulnerat: at inimici oſcula, cùm amicitiam ſimulatam contineant, irremediabile vulnus imponunt. Fugiendus eſt ergo ſimulatus amicus, ut exitialis, & quia plus nocet, quàm inimicus apertus, & manifeſtus.

38. Beneficiis offenſus, & Chriſti blanditiis ingra-

ingratus avarus, & proditor ille infelix discipulus triginta argenteis pretium cœli, & terræ sacrilega manu traditurus promi erat, signo dato ad pactum nefandum dicens: *Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute.* Marc. 14. num. 44. cùm autem veniret dux ille impiorum ad locum, in quo Iesus orabat de more; *Osculatus est eum. At illi manus in eum immiserunt: & tenuerunt eum.* Hoc Iesus expendens Augustinus serm. 120. de tempore, sic exclamat contra Iudam: *O signum sacrilegum! ô placitum fugiendum, ubi ab osculo pacis incipitur bellum, & per pacis indicium pacis rumpitur Sacramentum.* Si Augustinus acriter contra Iudam inveheretur sacrilegii infandi auctorem, non mirarer; quia Dei filium tradebat, à quo innumera acceperat beneficia: at non Iudam, sed signum sacrilegum videtur detestari, dicens: *O signum sacrilegum! &c.* Voca (Doctor egregie) voca sacrilegum ipsum auctorem sacrilegii, siquidem maximum committit sacrilegium. Cur ergo osculum sacrilegum appellas? Quia benevolentiæ, & amicitiæ signum vertit in signum proditionis, & quod pacis erat indicium belli exitialis fit instrumentum. Miror, Augustinum vocare sacrilegium osculi perversionem. Numquid violare amicitiæ jura, est sacrilegium committere? Non id negaret Augustinus in præsenti: at sic loquitur, quia in osculo Iudæ venenum simulatæ amicitiæ propinabatur ab amico simulato tamquam à veneno, & velut à sacrilegio fugiendum est. Ita sacra debent esse amicitiæ jura, ut, illa simulatè frangere, sit velut sacrilegium.

Marci 14 n. 44. Ibid. n. 45 & 46

Augustin.

39. Inimicus Christi erat Iudas, quia pecuniarum erat amicus, attamen hostilitatem cooperiebat amicitiæ & benevolentiæ velamine, cum autem osculo amoris, & amicitiæ magistrum traderet sacrilegus, dixit ei Christus in ipso limine traditionis. *Iuda, osculo filium hominis tradis* Lucæ 22. n. 48. Hæc verba magnam emphasin continent, ut ibidem notat Ambros. *Hoc est amoris pignore vulnus infligis? & Charitatis officio sanguinem fundis? & pacis instrumento mortem irrogas? servus Dominum, discipulus prodis magistrum, electus auctorem?* Ita execrabile est, amicitiâ ad proditionem, charitatis officia ad effundendum sanguinem, & pacis instrumento uti ad mortem, ut vel ipse miretur Christus, cùm à Iuda traditur osculo. Sed cur in admirationem rapitur, qui sacrilegæ proditionis conscius erat? Quia vix credi potest, hominem tanta abundare malitia, ut simulet amicitiam, & eam fingens tantum flagitium committat. Execranda ergo ficta amicitia, eo quod sit peste ad nocendum efficacior.

Lucæ 22 n 48. Ambros.

40. Æternis flammis æstuabat dives, & qui sæpè in Lazarum fuerat inhumanus, ab eo expectabat humanitatem, obindeque dicebat: Lucæ 16. num. 24. *Pater Abraham miserere mei; & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Repulsam passus est dives, sed instat iterum, *Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei.* Ibid. num. 27. Quis hæc audiret à divite, qui non putaret, cum Lazaro jam amicitiam iniisse, ipsiusque consortium velut charissimi amici desiderasse? Mitte ad me Lazarum, pater Abraham, dicebat infelix: tamquam amicum vocat, quem toties tamquam inimicum fugerat. Sed Chrysologus serm. 113. malitiam, & fraudem divitis denudavit. Dives hic non est verus, sed simulatus amicus, & amicitiæ specie, ut plus noceat, venenum pestiferum propinare vult. Audi Ravennatem. *Sub specie pietatis ad pristina vulnera, ad præteritos gemitus Lazarum vult redire, quem prima petitione ad suos devocare non potuit cruciatus. Ante dixit: Mitte ad me. Modò dicit, Mitte ad fratres meos. Dolet, agit infelix, ne videat felicem, quem aliquando putaverat infelicem.* Duplici via intendit avarus Lazarum reddere infelicem; & in utraque inimicitiæ venenum erat absconditum sub pietatis & amicitiæ specie. Primò petit ab Abrahamo, ut ad se mittat Lazarum, non tam ut refrigeret linguam ejus, quàm ut eisdem cruciatibus torqueretur. Secundò: ad suos fratres mitti desiderabat, ut pristinis vulneribus afflictus præteritos gemitus prosequeretur. In utraque petitione amicitiam cum Lazaro simulabat dives, ut duplici ictu ejus felicitatem non solùm vulneraret, sed perderet.

Ibid. n. 27.

Chrysol.

Quàm detestabilis sit simulata amicitia satis expendit Tertullianus lib. de patientia cap. 3. cùm ferè omnia usque ad noctem, in qua Christus tradebatur, retulisset, tunc tamquam egregium facinus, sustinendi simulatum amicum patientiam summoperè extollit. Nasci se Deus in utero matris patitur, & tempus nativitatis expectat: natus adolescere sustinet, & adultus non gestit agnosci, sed contumeliosus sibi est, celans suam divinitatem: à Ioanne servo suo tingitur in Iordanæ: tentatoris permittit congressus in solitudine; & solis verbis repellit: nullum volentem sibi adhærere, non suscepit: nullius mensam, tectumque despexit: non peccatores, non publicanos est aspernatus: non est iratus illi civitati, quæ eum accipere noluerat; imo cùm discipuli tam contumeliosum oppidum igne cœlesti consumere voluissent, increpavit eos: ingratos curavit, & insidiatoribus cessit: & tandem ipse lavandis discipulorum pedibus ministravit. Post hæc sic prosequitur Tertullianus. *Parum hoc, si non etiam proditorem secum habuit, nec constanter denotavit.* Pamelius ad hæc verba. Ly. *denotavit*, id est, *ostendit*, vel *arguit*; explicuit ex D. Cypriano. Sed non possum non inquirere à Septimio: parum est, æternum Verbum Patri consubstantiale se ipsum exinaniisse formam servi accipiens? Parum in utero nasci, natum adolescere, & adultum non agnosci gestire? Parum in Iordane tingi à servo: in deserto dæmonis congressus permittere, & solis verbis repellere? Parum omnes recipere, peccatores & publicanos non aspernari? Parum omnium Dominum civitatem rebellem igne de cœlo misso non evertere; ingratos curare, insidiatoribus cedere, & lavandis discipulorum pedibus, servili, & abjecta humilitate ministrare, si proditorem Iudam secum non haberet? Parum profectò, si Iudam non sustinuisset, qui simulatâ amicitiâ venenum

41.

Tertull.

proditio-

proditionis occultabat. Nam ita detestabilis est simulatus amicus, ut illum sustinere non tolùm egregium facinus, sed omnium maximum sit putandum.

42. Lygurius venenum indicat. Damnum aperire, ut apponatur remedium magnæ virtutis est. Veneno cognito; haud difficile est, antidotum præparare. Simulata amicitia venenum est pestiferum: occultè, & sub benevolentiæ velamine nocet mortiferè. Hoc aperire summa laude dignum. *Gravissimum inimicitiæ genus, esse corde adversarios, & lingua simulatè devotos*, ait Cassiodorus in Psalm. 54. Plus enim nocent, qui amicitiam mentiuntur, quàm qui inimicitiã pandunt. Ab hostibus declaratis facillimo negotio nos defendimus; difficulter ab occultis. Horum venenum non ineptè intelligimus indicare Lygurũ, cùm absolutè de illo referatur, venenũ pandere.

Illatio CLXXVI.

Absentia Dei voluntaria fructuosam ejusdem promittit præsentiam.

43. Si quis in triumphali illo suo ascensionis die Christum Dominum in montem Olivarum, inde in cœlum propria virtute elevari intueretur oculis, vel fidei lynceo, etsi obscuro penetraret obtutu; nónne putaret discessum hunc amori, quem erga nos ostenderat, refragari, quorum consortio deliciari prædicat? Si primo aspectu res consideretur, & ut exterius jacet, expendatur, ita apparet. Sed ô mira Domini benignitas, & nunquam satis laudata pietas! si quidem hac absentia distantias impedit, & vicinitatem consequitur. Sæpè sæpius Deus ob nostra crimina discedit à nobis. Infausta calamitas sanguineis lachrymis plangenda: sed felix planctus, qui Deum alacrem reducit. Cùm autem Deus non ex nobis occasione sumpta, sed voluntariè à nobis discedit, fructuosam, & gratiis plenam promittit præsentiam.

44. Postula quod vis, ut faciam antequam tollar à te, dilecto Eliseo dixerat Elias 4. Reg. 2. n. 10. cui discipulus confidenter respondit: obsecro, ut fiat in me duplex Spiritus tuus. Petitionis difficultatem ut Elias exponeret iterum ait discipulo. Ibid. n. 10. *Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar à te, erit tibi, quod petisti: si autem non videris, non erit.* Non miror magnanimitatem Eliæ in promittendo, Eliseo amplam optionem tribuentis ad petendum, nec discipuli fiduciam audacem in postulando. Nescio quis eorum majori laude sit dignus, ille latam optionem concedens; vel iste rem magnam postulans? Uterque magnanimus, liberalis uterque. Ille, quia largè promisit, iste quia magnificè petiit. Nam qui non renuit magna recipere, licut non est miser in accipiendo, nec erit parcus in dando. Hæc cùm ita sint, totum me rapuit in attentionem Eliæ conditio, ut petitioni acquiescat Eliszi, nempe; *Si videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petisti, &c.* Quid sibi vult Elias Eliszi vitam attentè sollicitans, cùm per aëra igneo curru discurreret, ut duplicatum promittat spiritum? Aut quid est in hoc discessu, quod ex illius intuitu feliciter ditet discipulum? D. Bernard. serm. 3. de ascensione Domini, dubio occurrit, dum dixit. *Nónne tibi videtur Elias ascendentis Domini signare personam, Eliseus verò chorum Apostolicum in ascensione Christi anxiè suspirantem.* Elias itaque Christi abeuntis exprimebat figuram: Eliszus autem collegii Apostolici, in quo omnes præsignantur fideles. Meritò ergo Elias discipulo suæ petitionis felicem promittit eventum, si eum videat per aëra currentem. Nam licet discessu tanti magistri dolore animi esset afflictus; cùm tamen Eliszus illius absentiæ nec minimam præbuisset occasionem, in ea absentia, aut per eam duplicatam accepit virtutem. Cùm ergo discessus ille Eliæ voluntarius spontaneam Christi ab hominibus, non ab illis causatam præsignaret absentiam (ut inquit Bernardus) quid mirum, ut ex eo discipulus acciperet duplicatum spiritum? Nam Dei absentia à seipso, & non à nobis, absque dubio multiplicat beneficia. Bern ard

45. Parricidali crimine à regio throno parentem deponens non erubescebat Absalon regalem purpuram maculare. Sequitur impium principem innumera plebis, & procerum multitudo novi imperii anxia, novique principis mores experiri desiderans. Quæ cùm ad Davidis aures pervenissent, non timens parricidam, propter filii crimen rubore suffusus, exiit è civitate Ethai Gethæo, & qui cum illo erant, comitante Regem in suæ fidelitatis, & amoris indicium, siquidem infelicem, & penè à regno depositum sequebantur. Cùm ergo Rex pertransiret torrentem Cedron, non ad arcem undequaque munitam, sed ad montem Olivarum se confugit custodiendum. 2. Reg. 15. num. 23. *Rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam olivæ, quæ respicit ad desertum.* Non immaturè requireres: cur Sanctus David, cum ab impio Absalone insequebatur, & tantis animi affligebatur angustiis, palatium, & civitatem deserens, in montem Olivarum tamquam ad præmunitum asylum confugerit? Cyrillus Ierosolym. Cath. 2. sic respondet. *Cùm Absalon adversus illum arma cepit: quamvis multæ illi ad fugam viæ paterent: per montes tamen olivárum fugere maluit: firma invocans mente liberatorem illum, qui istinc cœlos ascensurus erat.* Ac si diceret: Davidi quamplurimæ viæ apertæ erant, quibus rebellis filii posset audaciam vitare; tamen Olivarum montem conscendit, putans confidenter, se ibi nulli esse obnoxium periculo; quia exinde Dominus Iesus (quem Spiritu vidit Prophetico) in cœlos erat ascensurus. Sed adhuc inquiro: Quid, quod Christus ex illo loco in cœlum ascensurus esset, ut sic confideret David? Quia cum Dominus exinde non invitus, sed voluntariè discessurus erat, & talis absentia non ob hominum crimina, sed quia nostræ expediebat saluti; meritò confidit David ex fide voluntariæ absentiæ Christi, sibi tot malorum remedium fore donandum. Nam sic Dei spontaneus discessus, & non à nostris peccatis invitatus suæ libera-

litatis

litatis aperit thesaurum, ut absq; dubio quando Deum sic abesse inspicimus à nobis, magnam beneficiorum copiam possimus expectare.

46. Non ob aliam causam Christus Dominus, ut minueret dolorem discipulorum, quem propter ejus discessum conceperant, his verbis, eis præbebat solatium: *Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero paracletus non veniet ad vos.* Ioan. 16. n.7. sed (ô bone Iesu) quî fieri potest, ut discipuli discessus tui levamen accipiant, cùm te ferventissimo prosequantur amore? Amoris noverca dicitur absentia. Quod ergo solatium capient discipuli recessu tanti magistri? Aut quam sympathiam vel connexionem habet Christi absentia cum adventu Spiritus sancti; ut dicat Christus, expedire discipulis in cœlum ascendere, ut mittat Spiritum sanctum? An quia, si non ascenderet, Spiritus paracletus venire non posset? Certè non posset ex vi præsentis decreti. Impediebat-ne Christi apud discipulos præsentia descensum Spiritus Sancti? Neutiquam. Aut Christi inter discipulos mansio, ut eis beneface-ret? Nec unde. Quomodo ergo poterat expedire discipulis, ut Christus super astra ascenderet. D. Bernard. Bern. serm. 3. de ascensione, dubium solvit his verbis: *Et illi quidem illis plorantibus elevatus in cœlum Spiritum sanctum misit, qui affectum eorum, id est, voluntatum mundavit, imo potius alteravit; ut iam magis Dominum velint ascendisse, quàm prius detinuisse voluerant. Impletum est, quod eis prædixerat, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra convertetur in gaudium.* Mœrore confecti erant discipuli, & cordis tristitiam vultus eorum testabatur, quia Christus suum in cœlos ascensum prædixerat. Quid ergo præstitit, ut ab oculis eorum abstergeret lachrymas? *Expedit vobis, ut ego vadam.* Voluntariam proponit absentiam, ut mittat Spiritum sanctum. Si ergo recessus est Spontaneus, absque dubio tanti muneris erit pignus. Quando enim recessus Dei à seipso, & non à nostris flagitiis provenit, semper est beneficijs plenus. Meritò ergo dixit Bernardus: *ut iam magis Dominum velint ascendisse, quàm prius detinuisse voluerant.* O bone Deus, quis ita tui amoris incendio flagraret, ut te ad voluntarios recessus constringeret! Et ô utinam tui semper esset memor, ut nunquam sua ingratitudine tui provocaret absentiam? O immensa bonitas, & inexhausta benignitas! si ades, beneficiis nos cumulas: si recedis sponte, beneficiis nos imples!

47. Si hyacinthum cum Lygurio confundamus (ut putavit Hieron.) hyacinthum in pectore Pontificis radiasse, non dubitabimus, qui, ut vidimus in expositione litteræ n.5. fidem ascensionis Christi Domini præsignabat. Meritò ergo in Pectorali Pontificis hæc gemma nitebat, quæ tantum adumbrabat mysterium, ut exindè felicem redderet sacerdotem, Christi Domini voluntariam in cœlos absentiam præfigurans. Et ob hanc causam, *Gaad* nomen incisum erat in hac gemma: quia *Gaad* felicem significat.

ILLATIO CLXXVII.

De B. Simone, cui Lygurius correspondebat, Apostolo quædam Elogia.

ANdreas Cæsariensis cap. 66. in Apocalyp. de lygurio, seu hyacintho: sic ait. *Hyacinthum, qui cærulei aereiq; coloris speciem per se gerit,* 48. Andr. Cæsar. *ad Simonem tanquam charismatum, & gratiarum Christi relatorem, cœlestemq; prudentiam haud vulgarem sortitum, haud incommodè retuleris.* De eadem gemma sic scribit Aretas c. 67. in Apocalyp. Aretas. *Undecimus est hyacinthus. Hic, qui cærulei coloris est sive aërem referentis, Simon Zelotes assimilatur, figuram quidem gerens continuè errantis turbæ Zelantium, sive amatorum, aut invidorum (ideo etiam veluti aërem ac ventum mentem sequens) attamen per veritatis cognitionem, quanquam serò Zelum ad id, quod optimum est accommodans.* Ex utroq; ergo auctore clarè constat, hyacinthum, seu lygurium repræsentare Beatum Simonem Apostolum.

S. Antonius 1. p. tit. 6. c. 14. de Beato Apostolo Simone sic scripsit. *Simon Cananæus sic dictus à Villa Cana unde erat oriundus.* Noster Abulens. tom. 3. in Matth. ad c. 10. q. 40 multis rationibus ostendit, nostrum Apostolum Simonem non duxisse originem à terra Cananæorum, etsi Cananæus appelletur, inter quas, hanc tanquam firmissimam elegi: *Quia* (inquit Tostatus) *omnes Apostoli Christi erant de Galilæa. Actor. 2. Nónne ecce omnes isti, qui loquuntur Galilæi sunt? Ergo nemo eorum erat Cananæus: quia in Iudæa soli Iudæi habitabant.* Si tamen desideres, cur Cananæus dictus sit? Respondet idem Abulens. citatus. *Dicendum igitur, quod iste Simon Iudæus erat, & erat de provincia Galilæa: vocatur autem Cananæus non à Cananæa, vel à terra Canaan, sed à quodam vico Galilææ nomine Cana, de quo dicitur Ioann. 2. Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: ibi enim Christus convertit aquam in vinum eodem capite, & crediderunt discipuli eius in eum, & tunc fortè iste Simon accessit ad Christum, vel postea, quia sæpè Christus in regione illa prædicabat.* Idem docuit D. Hieronymus ad c. 10. Matt. 49. Anton. Abulens. Hieron.

Idem Simon dicitur Zelotes. Lucæ 6. & Act. 1. Zelotes idem significat quod Cananæus. *Nam Cana in Hebræo idem est, quod zelus Latinè: & sic Cananæus idem est, quod Zelotes, id est, zelum habens.* Hæc Tostatus. Nicephor. lib. 2. c. 40. putavit, Simonem dictum Cananæum, vel Zelotem propter flagrantem amorem erga Christum. Idem Nicephorus existimat lib. 8. c. 30. hunc Apostolum fuisse sponsum in nuptiis, quibus interfuit Christus, quando aquam convertit in vinum. 50. Abulens. Nicephor.

Hic Apostolus teste Abulensi loco citato, qui refert D. Hieronymum, prædicavit in Ægypto Christi Evangelium, postea in Iudæam rediit. Idem docuerunt Euseb. in historia Ecclesiast. & Beda citati à Sancto Antonino ubi supra, qui addit etiam prædicasse in Perside, & innumera patrasse miracula contra dæmones, & Magos. 51. Euseb. Beda.

D. Hieron,

52. Hieron. Divus Hieronymus lib. de vitis illustribus sic scripsit. *Simon Cananæus cognomento Iudas frater Iacobi episcopi, qui & successit illi in episcopatum, post obitum Iacobi cognomento iusti, vixit annos viginti supra centum. Crucifixus autem sub Traiano præfecto, mota persecutione gravi, dormivit.* Duo asserit Hieronymus. Primum est: Beatum Simonem successisse Beato Iacobo in episcopatum Hierosolymitanum. Sic etiam docuerunt Eusebius, & Beda relati à Sancto Antonio, quamvis huic hæc sententia displiceat. Hieronymo consentit noster Tostatus ad caput 24. Matth. quæst. 110. & ad caput decimum quæstione 40. cùm dixisset, Simonem ab Ægypto in Iudæam rediisse, sic prosequitur: *Et Iacobo iusto, qui primus Hierosolymitanæ Ecclesiæ episcopus fuerat, occiso, ex consensu Apostolorum Hierosolymitanus episcopus iste Simon factus.* Secundum, quod docuit Hieronymus, est: Nostrum Apostolum tempore Trajani imperatoris fuisse cruci affixum, cùm centum, & viginti annorum esset. Ita docuerunt etiam Divus Isidorus de obitu Apostolorum, Eusebius & Beda relati à Divo Antonino loco citato, & Abulensis ad caput decimum Matth. quæst. 40. ubi loquens de Sancto Simone, sic ait: *Tempore Traiani imperatoris crucifixus est eodem die, quo Iudas frater Iacobi; licet non eodem loco, neque etiam eodem anno. Ideo eodem die communis amborum solemnitas colitur.*

Abulens. Isidor. Euseb. Beda. Abulens.

53. Matth. 23. n. 34. Abulens. Noster Tostatus expendit peracutè sancti Simonis genus mortis, & locum, in quo eam passus est: unde non vulgaris nostri Apostoli excellentia relucet. Reprehendens Christus acriter scribas, & Pharisæos, sic prosequitur. Matth. 23. n. 34. *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis,* Abulens. ad hæc verba quæstione 250. inquirit *? Qui fuerint, vel crucifixi, vel flagellati?* Nam Prophetia hæc adimpleri debuit, ita ut aliqui ex Apostoli crucifixi essent à Iudæis. Respondet Tostatus. *De crucifixione dicendum, quid non invenitur in sacra Scriptura aliquis de discipulis Christi crucifixus. De Petro planum est, quod non fuerit à Iudæis crucifixus, sed à Romanis. Sed dicendum, quod Simon Cananæus Apostolus crucifixus est in Hierusalem, cùm esset episcopus Hierusalem tempore Traiani imperatoris, ut ait Hieronymus in lib. de illustribus viris. Et ita potest iste dici crucifixus à Iudæis, licèt Atticus consularis Romanus eum crucifixerit; sicut Christus dicitur à Iudæis crucifixus, licèt Pilatus, qui erat Gentilis, eum ad mortem crucis damnaverit.* Ex mente ergo Tostati solus Simon crucifixus fuit à Iudæis, & in eo adimpleta est Christi Prophetia, & ex illis crucifigetis. Vnde non vulgaris nostri Apostoli excellentia nitet: siquidem in Hierusalem, & à Iudæis crucifixus est, sicut Christus dominus.

De Gemma Achate.

54. Octava Rationalis, seu Pectoralis gemma erat Achates. Hebraicè dicitur, *Sebo.* Tempus omnia consumens maximam Achati auctoritatem ademit, non quia minoribus viribus, quàm antiquitùs polleat, sed quia copiosior sit. Ita Plinius lib. 37. capite decimo. Nam sicut solet in rebus humanis elationem, & fastum afferre raritas: sic multitudo, & crebrior familiaritas contemptum parere consuevit. Plinius.

55. Gloss. inter. Plinius. Isidorus. Barradas. Martin. Stepha. Morales. Berchor. Circa hujus gemmæ colorem non est concors auctorum sententia. Glossa interlinealis ad caput 28. Exod. n. 19. sic de Achate ait: *Ab Achate fluvio Siciliæ ubi invenitur: & fertur esse nigri coloris habens candidos in superficie ramos.* Ferè idem docuerat Plinius loco citato. D. Isidorus lib. 16. Ethymolog. caput 11. addit Achatem esse nigrum habentem in se circulos nigros, & albos, junctos, & variatos. Abulens. ad hunc locum asserit, venas habere albas. Idem docent Ribera de vestib. Sacerd. lib. 3. cap. 21. Barradas tom 2. lib. 3. c. 45. Martinus Stephanus in compendio Salomonis c. 57. Gaspar de Morales in suo lapidario lib. 2. c. 16. qui plures refert auctores. Berchorius in suo reductorio morali lib. 10. cap. 42. Oleaster ad hunc locum citat Rabbi Salomonem asserentem colorem hujus gemmæ declinare ad hyacinthum, ad aureum, seu cæruleum putavit Anastasius Nizenus. Arias Montanus de vestibus Sacerdotal. existimat, apud nos *Turquesam* dici. Franciscus Rueus lib. 2. de gemmis caput 16. docet, supervacaneum esse vulgaris Achatis delineationem, & genera scribere: nihilominus arbitratur, pretiosissimas esse perspicuas, & quæ leoninæ pelli similes sunt, vel etiam nigræ albis intersectæ lineis. Apud Indos refert; nasci Achatem vario colore, guttis etiam Phæniceis conspersam. Horum auctorum discordia haud difficulter potest sedari, si dicamus, unumquemque locutum fuisse de diversa specie huius gemmæ. Nam teste Plinio loco citato, hæc gemma plura nomina sortita est ex varietate coloris & imaginis in ea expressæ. Oleaster. Rabbi Salo. Anastas. Nizen. Arias Mont. Rueus.

56. Plinius. Mira sunt; quæ de Achate auctores scripsere. Plinius de eo sic ait: *Reddunt enim species fluminum, nemorum, & iumentorum,* &c. Et lib. 37. cap. 1. scribit, Pyrrhum Epirotarum regem Achatem habuisse (Hispanè *Agata*, ut explicat Hieronymus de Huerta ad præfatum Plinii caput) in qua novem Musæ, & Apollo citharam tenens, spectantur, nulla arte, sed sola naturæ sollertia, ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus; ut Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Id ipsum accinit Mardobæus Gallus. Mardob. Gall.

Rex Pyrrhus dignus gessisse refertur Achatem,
Cuius plena novem signabat pagina Musas,
Et stans in medio cubaram tangebat Apollo,
Natura, non artis opus mirabile dictu.

Barradas loco citato putat, hoc esse mendacium, vel commentum. Verum si credendum est auctoribus, alia difficiliora referunt: de quibus

bus dubitare, maxima esset injuria. Ioannes Eusebius Nierembergius vir omni eruditione clarissimus in sua Philosophia curiosa l. 3. c. 5. refert Venetijs in templo S. Marci Achatem asservari in qua naturaliter hominis imago est delineata. Andreas Baccius de gemmarum natura in annotationibus cap. 10. refert ex Camilo Leonardo, qui viderat Achatem cum septem arboribus in una planitie pictis rem pulcherrimam, & visui gratam: & ex Hieronymo Cardano, qui testatur, tres habuisse Achates varios: unum cum capite Galbæ colore ferrugineo, diluto lineis nigris figuram eam referentibus: alium cum multis oculis albis, ac quali pupilla in medio ferrugineae: tertiam cum effigie ignis ardentis, & fumi cærulei. Nec hoc solius Achates proprium est; nam idem Eusebius citatus ibid. c. 7. refert lapidem Ravennatis, quem examinavit Paulus III. in quo invenit absq; ullius artis beneficio aut industria sacerdotem vestibus sacris ornatum, & sacrificium Missæ celebrantem, & elevantem sacrosanctam hostiam. Item in nostra Hispania propè Numantiam (vulgo Soria) lapides reperiuntur, qui ea parte, qua confringuntur crucis vexillo rubricantur naturaliter. Insuper: non longè a Matrito religiosè, & piè honoratur crucifixi Domini nostri imago in quodam lapide naturali penicillo depicta. Deinde: in territorio vulgo dicto *Clavijo*, in quo B. Iacobus Hispaniarum patronus contra Mauros acerrimè pugnavit, hodie reperiuntur lapides innumeri conchis, & vaculis peregrinorum naturaliter signati, quo ornatu B. Apostolus in illo bello super equum sedens pugnavit. Ita refert idem Eusebius citatus. Vidi ego Agatam, vel Achatem, in quo depicta erat imago B. Mariæ Magdalenæ, & naturali formatione nubem quandam habebat naturalibus maculis coloratam, ita ut ipsam artem pictoriam falleret. In civitate Abulensi litteris, sanctitate, & nobilitate perillustri, vidi etiam (& multis ab hinc annis extat) in templo monialium S. Augustini supra altare præcipuum in ipso pariete lapidibus rusticis constructo, in quodam lapide naturæ penicillo, sed non absq; speciali Dei providentia, imaginem beatissimæ semper virginis Mariæ amplexu suo tenentis suum, & æterni Patris filium. Quæ imago æquali reverentia, & admiratione colitur die quinta Augusti, & ejus festum vulgò dicitur, *de la virgen de la piedra*. Hoc prodigium, non erubesco huc afferre quia quod vidimus, testamur.

Euseb. Nierēb.

Andr. Baccius Camil. Leonard.

57. De hujus gemmæ virtutibus, & proprietatibus multa referuntur, quæ si non sunt superstitiosa, redolent superstitionem: quare ea libenter omitto, Plinius lib. 37. c. 10. asserit, Achatem, & præsertim qui reperitur in Sicilia, valere contra venenum scorpionum, & aranearum. Idem docent Rueus, & Berchorius: & iste de Achate Indico refert, visum fovere, sitim tollere, venenum reprimere, & in ignem positum odorem emittere: esseq; hanc gemmam guttis sanguineis distinctam, & in ea nomen *Asser* fuisse scriptum, quod interpretatur felicitas, vel beatitudo. Tandem de Achate hæc refert Anastas. Nicen. q. 38. *Achates autem est subcærulei coloris: invenitur autem in quoq; in illis Scythiæ regionibus: si feratur autem super frontem avertis dolorem morsus scorpionum, & viperarum.*

Plinius. Rueus. Berchor.

Anast. Nic.

QVÆSTIO XXII.

Litteralis.

Verum calix, in quo Dominus noster Iesus Christus consecravit, fuerit ex Achate formatus?

58. PRima sententia negat. Hanc sequuntur Beda de locis sanctis cap. 2. Baron. tom. 1. anno Christi 34. Scottia lib. 4. de sacrificio Missæ c. 11. n. 26. Granad. tom. 5. in 3. p. tract. 1. de Eucharist. disp. 6. num. 4. & Victorellus in notis ad Emmanuel Sa verbo *Calix*: quia existimant hunc calicem fuisse ex argento. Negat etiam Gabriel. lect. 52. in Canon. lit. C. quia putat fuisse ex stanno. Ratio hujus auctoris est: quia non est credibile, quod Christus, qui suis Apostolis possessionem auri, & argenti interdixit, usus fuerit calice argenteo, vel aureo, sed fortè ex stanno.

Beda. Baron. Scottia. Granad. Victorellus.

59. Secunda sententia probabilior, & tenenda affirmat, illum calicem fuisse ex Achate, seu Calcedonio ignito, & pretioso lapide maximeque rubeo, qui & nunc servatur Valentiæ. Sic tenent Henriquez lib. 9. c. 28. n. 2. Vrreta lib. de rebus Æthiopiæ. c. 11. Fagundez præc. 1. l. 3. c. 21. n. 14. & Molina, tract. 1. de instruct. Sacerdot. c. 14. §. 1. qui & dicit, se illum vidisse Valentiæ, Gavant. p. 2. tit. 1. littera F. & Cartagena hom. 26. de Eucharistia.

Henriq. Vrreta. Fagundez. Molina. Gavant. Cartag.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXXVIII.

Nec honor sine meritis, nec merita debent esse sine honore.

60. HOnor, & meritum mutuò se respiciunt: nec ille potest esse sine isto, aut è converso. Adsint tibi merita; honorem ex consequutus; desint illa, & quantumvis possideas supremum magistratum, tibi, & aliis contumeliosus eris. Ob hoc dicebat Salvianus l. 2. contra avaritiam. *Quid enim aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus sine nomine? Aut quid est dignitas indigno, nisi ornamentum in luto.* Meritorum sublimitas honorat; dignitas absq; meritorum ornamento dedecori domino sæpè fit. Quapropter magistratus, & quævis alia præcelsa dignitas iis, qui meritorum fulgent splendore concedenda est, non illis, qui meritorum carent ornamento.

Salvian.

61. *Egredere de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstravero tibi, faciamq; te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eritq; benedictus*, &c. dixit Dominus ad Abraham Gen. 12. à numero primo stetitque Deus promissis: nam cap. 13. n. 2. de eodem Abrahamo dicitur: *Erat autem dives valde in possessione auri & argenti.* Genes. 14.

Gen 12. à num. Ibid. 3 n. 2.

ab

Ab illis Regibus victoriam reportavit. Gen. 15. num. 4. Et Deus gloriosum hæredem promisit: Et tandem cap. 19. multis cum honoribus decoravit. Sed jam urget dubium: Cur Deus, qui, ut ex familiari colloquio constat, nimis diligebat Abrahamum, & in signum amoris eum beneficiis, & honoribus cumulavit; jubet ei à paterna domo, & parentum deliciis discedere, peregrinumque in terram incognitam permeare? apud Ægyptiosque orbari uxore, ubi amoris, & honoris certamen inire permittit; Et tandem quod apud omnes admiratione dignum existit, filium unigenitum dilectissimum præcipit jugulare?

Salvian. Respondet Salvian. lib. 1. de providentia: *Sed ne hæc tamen, quæ ei data à Domino fuerant, muneris tantùm viderentur fuisse, non meriti; qui lætabatur prosperis, probatur adversis.* Deus in his proprio, & Abrahami consuluit honori. Proprio, ut constaret, non indigno, sed undequaque benemerito tot contulisse beneficia; Abrahami; quia honores à Deo largiti, illius meritis correspondebant. Voluit ergo Deus, quod Abraham tot labores sustineret, ut beneficia, quibus fruebatur non tantùm divinæ largitati, sed illius etiam meritis tribuerentur. Nam in recessu à paterna domo ejus prompta fulgebat obedientia. Quando ab Ægyptio Rege spoliatur uxore, animi constantiam, & fortitudinem ostendit. Et tandem cùm in monte, ut filio immolaret, piè crudelis levavit brachium, suæ fidei, & obedientiæ præclarum, & inauditum exhibuit testimonium. In quibus omnibus manifestè ostendebat Deus, quod si Abrahamo tot contulit beneficia, ideo fuit, quia tantis meritis ornabatur: ut sic dignitatis honori meritorum dignitas respõdeat.

62. Genesis 37. num. 3. Amor Iacobi erga filium Ioseph ostenditur his verbis: *Israël autem diligebat Ioseph super omnes filios; eo quod in senectute genuisset eum: fecitq; ei tunicam polymitam.* D. Ambrosius lib. 1. de Ioseph. c. 2. hanc excitat quæstionem. *Quid ergo? Reprehendendus Iacob, quia præferebat unum cæteris?* Non est reprehensibilis pater, eo quod plus hunc quàm illum diligat. Sed audi Ambrosium. *Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis resecare debemus studium plus placendi.* Vtilissima est specialis benignitas paterni affectus erga hunc potius, quàm illum filium: ea enim non desistunt filii obsequia præstare parentibus: Quare ergo Iacob super omnes filios diligebat Iosephum, & in specialis amoris indicium variegata veste, & tunica polymita eum ornavit? Concludit Mediolanensis decor: *Denique & Iacob illum plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat.* Non fortuitò, speciali affectu dilectus erat Ioseph præ cæteris fratribus à Iacobo; sed quia majori virtutum fulgebat splendore (hoc enim tunica variegata denotabat,) ut ornatus ille, qui dignitatis erat insigne, meritorũ excellentiæ responderet. *Meritoq; variam tunicam fecit ei, quæ significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum.* Hæc Ambrosius.

Gen. 37. n. 3.

Ambr.

63. Quantum dedecoris sit, potiri dignitate absque meritorum ornatu; indicavit David, singulare certamen cum Philisthæo aggressurus. Cùm à Saül regia indueretur armatura, vix pedem movere poterat, qui se expeditum judicabat ad congressum; quamobrem sic affatur Regem. *Non possum sic incedere, quia usum non habeo. Et deposuit ea, & tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus.* 1. Regum 17. num. 39. Hinc faciamus gradum ad ejusdem libri cap. 18. num. 4. in quo refertur, quod Ionathas Princeps diligebat Davidem sicut seipsum: quare in tanti amoris, & benevolentiæ signum: *Spoliavit se Ionathas tunica, qua indutus erat, & dedit eam Davidi; & reliqua vestimenta sua usque ad gladium, & arcum suum; & usque ad baltheum.* Ex his jam dubium apparet; cur David cùm à Saüle regia induitur armatura, sic galea, lorica, & ense se impeditum judicavit, ut vix posset incedere; & ob hoc ea deposuit tamquam sibi inepta: & paulò post cùm à Ionatha cingitur baltheo, vestibus ornatur purpureis, & ense, & arcu munitur, libenter hæc accepit, & incessit alacriter? Procul dubio arma à Rege oblata illustriorem reddebant Davidem, quàm illa, quæ concessit Ionathas, qui licet filius Regis, non tamen diademate redimitus: quare ergo illa deposuit ad bellum se impeditum judicans, & hæc induit se comprobans expeditum? David tunc jam erat oleo regio unctus à Samuele in Regem. Ergo non impropriè regalia indueret insignia. Cur ergo Saülis arma rejecit, & Ionathæ arma, & insignia admisit: Certè: quia quantumvis à Propheta David esset unctus in Regem, arma Saülis deposuit, eo quod ad tantam dignitatem obtinendam nondum meritis ornabatur. Noluit ergo David Saülis indui armatura, ne regiis insignibus appareret indutus, cùm adhuc ad tantam dignitatem, meritis nudus esset: quia dignitatem habere sine meritorum dignitate dedecus est, nó ornatus. Quando autem Ionathas Princeps vestimẽta, gladium, arcum & baltheum dedit Davidi, jam à Philisthæo victoriam reportaverat, quo egregio facinore dignus erat throno, & cõrona Regis. Meritò ergo David nunc insignia Principis accepit, qui tunc Saülis arma recusavit: siquidem opprobrio Israëlis superato eximiis fulgebat meritis. Nam ad fastigium dignitatis ascendere sine meritorum, & virtutum ornatu, deprimi est, non ascendere.

1. Reg. 17. n. 39.

1. Reg. 18. n. 4.

In Achate, qui in Pectorali Pontificis refulgebat, nomen *Asser* octavi filij Iacob, erat inci- 64. sum: sed non absque mysterio, & eruditione nostra. *Asser* enim beatitudinem, & felicitatem significat. Meritò ergo in Achate inciditur, qui variis coloribus nemorum, animalium, & aliarũ rerum fulget, quibus virtutum, & meritorum varietatem non ineptè intelligimus; ut neminem lateat, beatitudinem ob merita fore concedendam. Insuper per hoc indicatur dignitatis fastigium maximè splendescere, quando celsitudini supponuntur merita.

ILLATIO CLXXIX.

Maledica lingua expenduntur damna.

65. CAlamum nunc movemus contra mobilem linguam, cùm aliquoties linguam contra linguam è suggestu acuerimus, ut linguæ venenis antidotum præberemus. Non ferimus linguam in divinis laudibus occupatam, aut de proximi honoribus solicitam, sed illam, quæ toto conatu, ne dicam diabolico, bona tegit, & mala pandit. Periculosa res est lingua. Quam acutè id expendebat Bernardus sermone 17. de modo vivendi, dicens: *Lingua modicum est membrum in corpore hominis, sed tamen si refrænata non fuerit, totum corpus maculat, & corrumpit. Nam sicut modicum fermentum corrumpit totam massam; ita lingua sine freno dominos, & præpositos, æquales, & socios, subjectos, & parvulos scandalizat, & ad irascundiam provocat. Lingua contentiosa, si frænum non habeat, nullus homo cum ea in pace vivere poterit.* Ecce quot damna ex effrænata lingua dimanant. Auscultа insuper eundem mellifluum sermone de triplici custodia, qui cùm prius expendisset, linguam uno motu, unicaque prolatione tria vulnera infligere? primum contra seipsam; secundum contra proximum; tertium contra audientem: nam ipsa suo veneno perit, proximum necat, & eam libenter audientem inficit, non dubitat, ei viperæ cognomen attribuere. *Numquid*, inquit, *non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirum, quæ tam lethaliter tres inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? Profectò, & acutissima, quæ tres penetrat ictu uno.*

Bernard.

65. Iacobus jam morti proximus, ut cum pace, & alacriter ex hac vita decederet, filios suos accersire jussit, ut eos sua impleret benedictone. Cumque Ioseph dilectissimus multa tenerrimi amoris, & paternæ dilectionis signa ostenderet, summis laudibus à parente extollitur, & tandem ait Genes. 49 n. 23. *Sed exasperaverunt, & obturgati sunt, invidentque, illi habentes jacula.* Noster Iosephus ibidem quæst..... Verba hæc intelligenda putavit de fratribus Ioseph, quando livoris veneno infecti jacula in eum jacuerunt. At quando fratres in Iosephum miserunt sagittas? Hoc nunquam in sacra legitur pagina. Sed audi Abulensem. *Habentes jacula, id est, verba dura, & acuta, quæ vocantur jacula: & fuerunt hæc, quando non poterant ei, quidquam pacificè loqui, sed omnia in duritiem convertebant, ut cùm dixerunt. Numquid Rex noster erit? Aut subjiciemur ditioni tuæ?* Verum est, fratres in Iosephum jacula non misisse: at cùm aspera, & dura verba contra eum dirigebant, jaculabantur eum. Quia verba contumeliosa sagittæ sunt acutæ, quæ præcordia confodiunt. Hoc præstat effrænata, & injuriosa lingua. Iirgo sagitta crudelior vocitanda venit.

Genes. 49.n.23.

Abulens.

67. Numerorum 21.n.23. de Sehon Rege Amorrhæorum dicitur, quod, *Percussus fuit in ore gladii.* Et sæpe in sacra Pagina cùm refertur subversio alicujus civitatis aut regni, invenimus hunc modum loquendi. Septuaginta, ubi Vulgata habet, *In ore gladii*, legunt, *In nece gladii*: Septuag. Videndum restat, qua propietate sermonis facer Scriptor os attribuat gladio; & cur Septuaginta os cum morte confundant; ille dicens, *In ore gladii*; isti legentes, *In nece gladii*? Quia lingua maledica, & os contumeliosa verba proferens vulnus insanabile infligunt. Gladio ergo tribuitur os, & mors, ut denotetur, linguam crudeliorem esse, quàm gladium. Gladius ferit, sed cum ore multò crudelius. Quod est dicere: magis ferit lingua, quàm gladius; siquidem quasi non contentus sacer Scriptor ad explicandam subversionem civitatis, vel regni si diceret, *in gladio*, addit, *in ore gladii*, ut sic significaret stragem. Hoc innuit spiritus Sanctus Ecclesiast. 28. n. 22. cùm dixit: *Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi, qui interierunt per linguam suam.* Ac si diceret: Crudelior est lingua quàm gladius, & infelicius interimit, quàm ensis.

Numer. 21.n.23.

Septuag.

Ecclı. 28. n. 22.

68. Audierat Balac Moabitarum Rex omnia, quæ contra Amorrhæos fecerat Israël, & timore perterritus consilium iniit cum Madianitis, ut vocaret Balaam insignem ariolum ad maledicendum populum Dei. Adstat Balaam coram Rege, & eum sic alloquitur Rex. *Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quomodo possim percutere, & ejicere eum de terra mea.* numer. 22. n. 6. Nota: Balac non convocasse Duces, non congregasse milites, non opposuisse aciem fortem, quæ pugnaret contra Israël, sed inermem ariolum Ammonitam. O stulte Rex, tua te fefellit malitia. Si Israëlis timor totum te rapuit; cur non armatas phalanges instruis, ut saltem Regnum tuum defendas, & illustribus Israëlitarum facinoribus finem imponas? Quare ariolum accersis, ut Israëlitis maledicat? Erras, erras: ô Rex? sed non multum errat, ait Origen. homil. 13. super Numer. *Primò ergo omnium*, inquit, *fatendum est, in quibusdam plus posse, & plus valere verba, quam corpora. Quia quod exercitus multarum gentium nequiverit efficere, quod ferro, & armis non posset obtineri, hoc verbis efficitur, & non dico sanctis verbis, sed verbis quibusdam, quæ inter homines habentur, quæ quomodo nominem, nescio.* Loquitur Adamantius de verbis pestiferis, ut ipse statim se explicat. Igitur Balac neglectis armis spem omnem posuit in Balaam, si in Israël verba deferat, & jaculetur maledicta pro telis; putans verbis illius popolum vincere, quem magno exercitu superare non posset. Lingua Balaam pestifera erat. Quid mirum, si Rex plus illi fideret, quàm armis? Quia crudeliùs maledica lingua ferit, & majorem facit stragem, quàm bellatorum exercitus.

Numer. 22. n. 6.

Origen.

69. Quamvis mihi hæc materies latissimum campum suppeditat, finem huic Illationi impono gravissimis Bernardi verbis serm. de triplici custodia expendens illud Psalm. 56. n. 5. *Filii hominum dentes eorum arma, & sagitta, & lingua eorum gladius acutus*: sic ait: *Lingua eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, imò triceps est lingua detractoris. Nec verò ejusmodi linguam ipse etiam mucro, quo dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere vereatur. Fodit enim hæc quoque Christi corpus, & membrum de membro, nec jam examine fodit; sed facit examine fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spina, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit: sex etiam clavis ferreis, quos sanctæ fi-*

Psal. 56 n. 5.

Bernard.

fixisti manibus illis, & pedibus consummatio Iudaica iniquitatis infixit. Hæc Bernardus.

70. Achati virtus inest venenis pestiferis aranearum & scorpionum ictibus contraria. Venenum hoc, cui resistit Achates, non ineptè in sensu morali, venenatæ linguæ detractoris interpretamur. Vipera dicitur, & ferocissima, lingua maledica à Bernardo, ut vidimus suprà numero 65. Si ergo vipera est, veneno abundat planè. Ergo contra linguam detractoris valet Achates, qui omne venenum propulsat. Radiet ergo Pectorale Pontificis hac gemma, ut effrænis linguæ mobilitatem refrænet.

Illatio CLXXX.

Adhuc detractoris linguæ damna expenduntur.

71. Quanta maledicæ linguæ ad malum insit efficacia explicuit Spiritus sanctus. Ecclesiastici 28. num. 21. *Plaga lingua comminuit ossa.* Quæ verba expendens Petrus Damianus serm. 73. ait: *Ecce lingua ossa non habet, & ossa comminuit, quia ipsa per ventosa verba leviter effluit, fortia, atque robusta virtutis nostra facta corrumpit.* Ergo quæ tantæ efficacitatis est, ut molli motu dura comminuat, & leviter verba proferens fortia, & robusta nostræ virtutis facta corrumpit, absque dubio magna damna infert.

Eccl. 28. n. 21.

Petr. Dam.

72. Divus Iacobus in sua epistola, cap. 3. num. 6. linguæ damna describens, ait: *Lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ inflammata à gehenna.* Singula expendere libet, quorum expositione præsentis thesis argumentum illustrabitur. *Lingua ignis est.* At quomodo lingua est ignis? Sanctus Thomas ad hæc verba reddit rationem. *Dicitur ignis propter sui mobilitatem, sive velocitatem, quia utrumque maximè mobile est: vel propter ardorem loquendi, & alios inflammandi.* Parvum membrum est lingua; sed magnæ efficacitatis. Facilis motu est, ideo fræno indiget. Nam si linguæ laxamus habenas, absque dubio præcipites nos aget. Igni ergo comparatur; vel propter ardorem loquendi, vel propter propensionem innatam alios inflammandi. Sicut enim ignis omnia comburere insatiabili appetitu desiderat: ita lingua præceps nemini parcit, omnia appetit exurere. Insuper ignis naturam æmulari dicitur: quia sicut ignis alta semper petit: ita lingua maledica, quos in muneris & dignitatis celsitudine præclarè conspicimus, igne suæ malitiæ exurit, & fumo malignitatis obscurare conatur.

Iacob. 3. n. 6.

73. *Universitas iniquitatis*, dicitur lingua à Beato Iacobo, Translatio Syriaca legit: *Mundus peccati*, Arias Montanus: *Mundus iniquitatis, sic lingua constituitur in membris nostris.* Sed cur lingua iniquitatis dicitur universitas? Quid Academia cum lingua? Profectò quia sicut universitas omnium scientiarum est magistra: in ea enim Theologia sacra, Pontificia, & civilia jura, medendi ars, cantendi, & omnes artes liberales docentur, ob idque universitas aut studium generale dicitur: sic lingua non unum tantùm vitium, sed omnia scelera docet. Ergo iniquitatis magistra meritò vocatur. Si mihi non credis, crede Angelico Doctori ibidem dicenti: *Universitas iniquitatis ipsa est, quia sicut dicit Glossa ferè per ipsam omnia facinora, aut concinantur, ut latrocinia, & stupra, aut patrantur, ut periuria, & falsa testimonia: aut defenduntur, ut cùm quilibet impius excusat malum, quod commisit, simulat bonum, quod non fecit. Vel dicitur universitas iniquitatis, quia per linguam peccat contra Deum blasphemando, & periurando: contra proximum detrahendo, convitiando: contra seipsum iactando: & sic enecat omnia bona.* Meritò ergo lingua universitatis dicitur iniquitatis. Non displicet mihi Montani interpretatio, quando legit *Mundus iniquitatis*: perinde est enim ac si diceret: lingua omnes iniquitates continet; sicut mundus omnia creata amplectitur, Vel dicitur *Mundus iniquitatis*: ut omnem congeriem iniquitatum exponat: sicuti vulgari Hispanæ linguæ idiotismo dici solet, cùm rem aliquam affluentem omnibus rebus explicare volumus: *Ay un mundo de esto.* Sic montanus ut unico verbo comprehenderet linguæ scelera, legit, *Lingua est mundus iniquitatis*: id est: *La lengua es, ò en ella ay un mundo de maldades: todas las maldades contiene.*

Syriac. Transl. Montan.

S. Thom.

74. *Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus.* Verba hæc utrumque comprehendit; & maculam, qua detractor maculatur, & labem, qua alios inquinat. Si procacem linguam habueris, etiamsi corpus affligas abstinentia & silicio, totumque patrimonium pauperibus eroges, & reliquarum virtutum fulgeas splendore, totum teipsum inquinasti propter linguam, omnesque dedecorasti virtutes. Quam aptè Angelicus Doctor ad præfata verba: *Lingua constituitur in membris, id est, inter membra nostra. Quæ maculat totum corpus, id est, totam congeriem bonorum operum, quasi quorundam membrorum, & hoc ad opera iam facta. Sic accipitur corpus, Luc. 11. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.*

S. Thom.

75. *Et inflammat rotam nativitatis nostræ inflammata à gehenna.* Translatio Syriaca habet. *Et incendit series genealogiarum nostrarum, quæ currunt in modum rotarum, & ipsa quoque accenditur igne.* His verbis satis superque perversæ linguæ explicantur facinora. *Inflammat rotam nativitatis nostræ.* Lingua maledica observat origines uniuscuiusque, genealogias indagat, obscura memoriæ mandat, ut incendat series genealogiarum. Hinc linguæ perversitas maximè apparet: nam verbo unico tollit honorem multis generationibus acquisitum. Hoc perverso stratagemate non solum viventes, verùm etiam in pace mortuos inflammat. Series enim genealogiarum parentes, avos, proavos, atavosque includit: hos omnes lingua detractoris inflammat, & comburit. Quid crudelius hac lingua? Quæ non solum quos videt, sed quos nunquam agnovit, & multoties qui summa felicitate gaudent æterno bono fruentes, sua flamma exurit. Hoc innuebat David Psal. 72. n. 9. cùm dixit detractores reprehendens. *Posuerunt in cœlum os suum,*

Transl. Syriac.

Psal. 72. n. 9.

ſuum, & lingua eorum tranſivit in terra. Ex Hebræo legitur: *In cœlum portendunt os ſuum, & per orbem lingua eorum vagatur.* Ioannes Campenſius in ſua paraphraſi: *Eum, qui cœlos habitat ore blaſphemo irritare audent, & lingua illorum virulenta per eos, qui terram incolunt, obambulat.* Chaldaïc. tranſl. apud Genebrardum: *Poſuerunt in Sanctos cœlorum os ſuum, & lingua uſus Sanctos terra.* Ipſe Genebrard. *Laxant in omnes linguam ſuam, nemini parcunt, de rebus omnibus temerè loquuntur.* O maledicta lingua! Tyrannorum imitaris crudelitatem, cùm nec vivis parcis, nec mortuis indulges. Hoc lamentabatur Tertull. in Apolog. c. 36. ſic contra tyrannos loquens. *Nec mortuis parcunt Chriſtiani, quin illos de requie ſepulturæ, de azylo quodam mortis tam alias, tam nec totos avellant, diſſecent, diſtrahant.* Quid aliud præſtat lingua doloſa, & maledica? Meritò ergo inflammatur à gehenna, & ipſa quoque accenditur igne. Dæmonum enim eſt hoc officium, non quorumlibet, ſed ſævorum nimis.

Transl. ex Hebr. Ioan. Camp. Chald. Transl. Genebr. Tertull.

76. Non fortuitò (nihil enim in ſacra Pagina eſt otioſum,) Matth. c. 8. n. 28. dæmones illos, qui duos homines cadaverum ſqualore in monumentis torquebant, crudeliſſimos vocat. *Occurrerunt ei*, inquit, *duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, ſævi nimis, ita ut nemo poſſet tranſire per viam illam.* Sed cur Matthæus hos dæmones vocat crudeliſſimos? Chryſoſtomus tom. 2. homil. 29. in Matth. ante medium hanc rationem attulit. *Per hoc autem quod ſubditur (de monumentis exeuntes) perniciosum dogma imponere volebant, ſcilicet, quod animæ morientium dæmones fiant.* Satis profunda eſt cogitatio Chryſoſtomi. Accipe ejus mentem. Dæmones hi habitabant juxta ſepulchra cadaveribus plena, ut non ſolùm oſſa ibi quieſcentia proponerent in omnium conſpectu, ſed ut pernicioſum dogma ſeminarent, nempe illorum defunctorum animas in demones converti, quo abominabile dedecus, & notabilis infamia illis imponebatur. Ecce propter quid, ſævi nimis dicuntur: quia non ſolùm in homines adhuc vita fruentes, verùm in jam orbatos vita crudeliter ſe gerebant. Hæc eſt nimia ſævitia. Nam quamvis dæmon ſemper crudelis, nunquam non ſit in homines ferus: attamen cùm in cadavera ſævit, immaniſſimus eſt, & ſævus nimis, eis tantam injuriam irrogando. Hoc ipſum præſtat maledicus, cùm ſeries genealogiarum inflammat, defunctis in pace quieſcentibus dedecora tribuens, & maligno ſuæ linguæ gladio, ac ſi viverent, jugulans, vel igne conſumens, ipſo dæmone crudelior. Nam dæmon non dicitur ſævus nimis cùm corpora torquet viventium, ſed cùm mortuorum oſſa exhumat, & cineres incendit.

Matt. 8. n. 28. Chryſ.

77. Vis adhuc clariori luce videre, qualiter hominis lingua ipſo dæmone ſit ſævior? Audi unum ex his dæmonibus ſic alloquentem ad Ieſum. *Adiuro te per Deum, ne me torqueas,* Matth. 8. num. 31. Sed ad quid dæmon Chriſtum dominum adjurat? Ipſe ſe explicat: ne illum torqueat. Numquid dæmon non erat æternis cruciatibus mancipatus! Erat, & eſt. Quale ergo timebat tormentum? Ne eum ex illo homine exturbaret. Ergo non petebat dæmon æternorum cruciatuum levamen; ſed ne eum de hominis poſſeſſione depelleret, quaſi ei eſſet majus tormentum hominem non torquere, quàm à gehenna comburi. Si crudeliter in homines ſæviunt demones! At quibus mediis utitur dæmon, ut ſuum conſequatur intentum? An Chriſto ſe opponere intentat fretus ſuis viribus? Neutiquam. An dolo, vel fraude Chriſti potentiam deludere præſumit? Nec unde. Quo ergo utitur medio? Satis id explicuit Evangeliſta dicens: *Et clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi Ieſu Fili Dei? Adiuro te per Deum, ne me torqueas.* Hominis utitur voce, ut ſuum conſequatur intentum. Sic Chryſol. ſerm. 17. *Ecce diabolus patrona voce hominis hominem petiturus inclamat: & tota membra hoſti ſuo ſuam militant in ruinam.* Hominis linguam dæmon elegit patronam, ut miſera poſſeſſione hominem torqueat, & ab illa non exturbetur. Non reſiſtebat ſuis viribus, non dolo, nec fraude diabolica, ſed hominis voce linguam inſtruendo, ut clamet, ſimulatisq; precibus à Chriſto obtineat manutentionem in miſero. Nam quod ſe ſolo dæmon non audet, patrona lingua præſumit obtinere: ut exinde diſcas, hominis linguam eſſe dæmone pejorem.

Matt. 8. n. 31. Ibid. n. 30. Chryſol.

78. Contra Deum primò detractio temerè auſa fuit, & diabolus fuit detractor. Iterum, atque iterum dæmonem contra Deum fuiſſe locutum invenimus in ſacra Pagina. Primò: cùm ſuæ perfectionis inordinatè amans, & in ſuæ pulchritudinis ſpeculo ſe conſpiciens, ſic contra Deum loquebatur in ſui ſuperbi cordis latibulo. Iſaiæ 14. n. 13. & 14. *Qui dicebas in corde tuo: in cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum; ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: ſimilis ero Altiſſimo.* Hæc blaſphemo ore loquebatur Lucifer; attamen in corde ſuo. Secundò: cùm primam mulierem in Paradiſo alloquitur, dicens: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno Paradiſi?* Geneſ. 3. numero 1. Cui reſpondit incauta mulier: omnium arborum fructus noſtro ſubduntur arbitrio, unius ſolùm arboris Deus nobis prohibuit eſum, ne fortè moriamur. Inſtat dæmon fraudulenter, dicens: *Nequaquam moriemini. Scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum.* Si tamen hîc dæmonis expendamus audaciam, manifeſtum erit, petulantiùs contra Deum locutum, quàm cùm in cœlo ſuperbiæ, invidiæ, vel ingratitudinis agitabatur procellâ. In cœlo namque quantumvis audacter contra Deum dixerit, *In cœlum conſcendam, ſimilis ero Altiſſimo*, quaſi modeſtè videtur loqui, ſiquidem nec Deo fraudem tribuit, nec fallaciæ notam inuſſit: attamen in Paradiſo ſic inverecundiæ, & audaciæ laxavit habenas, ut auſus fuerit dicere mulieri, à Deo fuiſſe deceptam arboris ſcientiæ boni & mali prohibitione, & Deum notare fallitatis, deceptionis, & ambitionis Deitatis. Totam hanc emphaſim blaſphema hæc verba diaboli continebant: *Scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis*, &c. At cur, diabolus in cœlo à ſuperbiæ, invidiæ, vel ingratitudinis vento agitatus loquebatur modeſtiùs, quàm in Paradiſo? Puto, quia in cœlo licèt verba blaſphemiæ loque-

Ifai. 14. n. 13. & 14. Gen. 3. n. 1. Ibid. n. 4. & 5.

quebatur contra Deum, tamen hæc in corde suo dicebat: *Qui dicebat in corde tuo.* Hoc nullius linguæ usus fuit ministerio, quia nondum lingua erat producta: cùm intra sepes Paradisi mulierem fuit allocutus, usus fuit vocis & linguæ humanæ adminiculo. Naim ut refert noster Tostatus Abulens. quæst. 1. in cap. 3. Genes. ex auctore historiæ Scholasticæ: *Serpens ille habuit vultum virgineum, ut magis Evæ complaceret.* Si hoc verum est, necessariò serpens, in quo diabolus loquebatur, linguam humanam saltem apparenter haberet. Hinc ergo diabolo tanta temeritas, & procacitas in mentem venit, ut contra Deum verba proferret audacius in serpente, quàm locutus fuerat in cœlo. Nam quod diabolus de sua obstinata malitia non confidit, nempe Deum deceptoris, & ambitiosi notâ inurere, hoc humanæ linguæ suffragio ausus est aggredi, & temerè assequitur. Attigit Basilius Seleuc. hoc Basil. Seleuc. orat 2. dum ait: *Serpens hominis subiectus erat arbitrio: sic enim factum est, ut linguam diabolo commodaret.* Homo diabolo linguam commodavit apparens in serpente, ut contra Deum loqueretur. Quod est dicere: Id, quod per se dæmon non auderet velut suæ malitiæ diffidens, per commodatam hominis linguam consequi non dubitat.

Illatio CLXXXI.

Severo judicio perversa plectitur lingua: ipsa contra seipsam tela jactat, ut suiipsius sit crudelior tortor.

79. Vidimus perversæ linguæ damna; qualiter contra omnes virus evomat; & ipso diabolo esse crudeliorem: æquum est, ut quæ omnium iniquitatem est mater, & officina non sit impunita: nam si adhuc in hac vita à gehenna inflammatur, in futura æterno igne cõburenda est. Adhuc in hac vita plectitur, & velut ardet inter flammas æternas. Deus enim peccatorum vindictam post mortem frequenter differt, linguæ verò iniquitatem etiam in hac vita punit. Loquax es, & malè loquax, quia linguæ tuæ gladio omnium trucidas honores; at non eris impunitus, siquidem contra tuam famam multæ conjurantur linguæ, ut linguâ puniaris, qui linguâ omnes offendis.

80. Partâ victoria contra Chananæos, urbibus eorum subversis, agrisque devastatis versùs mare rubrum à monte Hor profecti sunt Israëlitæ, ut circuirent terram Edom: cumque aquæ inopia, & sitis affligerentur angustiis, jamque nauscarent super Manna (terrenis enim facilè cœlestis cibus est insipidus) murmuraverunt contra Dominum, & Moysem, (ô quantus error! Dei opera maledico dente carpebant! Sed quid mirũ? Nam lingua perversa, nec ipsi Deo parcit:) Murmuraverunt igitur, quia è dura Ægyptiorum servitute eos in manu forti, & brachio excelso liberaverat. Quid si iterum ad flagella, ad Numer. 21. n. 6. paleas, ad suspiria revocasset? *Quamobrem* (inquit sacer textus Numer. 21. numer. 6. *misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum.* D. Bern. ser. 47. de modo vivendi sic inquirit. Quare à serpentibus perierunt? Cur non aperitur terra, & eos deglutivit, si tantâ blasphemiâ in cœlum posuerunt os suum? *Quare à serpentibus perierunt,* inquit, *nisi quia serpens venenosus est, & omnis, qui murmurat; venenũ diaboli habet in lingua. Unde Iacobus Apostolus: lingua inquietum malum, plena veneno mortifero.* Talionis pœna mulctati sunt Israëlitæ. Linguæ eorum in tantam venerunt audaciam, ut etiam contra Deum murmurarent. Ideo ergo Deus contra eos misit ignitos serpentes, qui linguis suis lethaliter morderent; ut sic contra linguas maledicas ignitæ linguæ conjurarentur. Æquum enim erat, ut eos, qui linguâ offenderant, lingua etiam eos puniret. Bernard.

81. Miserè, & infeliciter protoparentes nostri supremum rerum omnium dominium cum misera servitute commutarunt, divinæ Legis impatientes. Ab utroque inquirit Deus tantæ prævaricationis motivum: uterque se excusat vir fœminæ culpam imponit, serpenti fœmina. Tunc iratus Deus ait ad serpentem. *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia,* Gen. 3. n. 14. *& bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ,* &c. Genesis 3. numero 14. Nota: Serpentem inauditam condemnasse Deum, qui protoparentes nostros prius audivit, quàm damnavit. Cur, ô bone Deus, severi justissimi tui tribunalis mutas stylum: Hominem non condemnas, quin priùs ab illo inquiras; *Quare fecisti hoc?* Nec fœminam mulctas, quin à serpente deceptam ipsa pronuncier: quare ergo inauditam serpentem punis? Puto quia serpens, ut mulierem deciperet, contra Deum linguam armavit maledicam, dicens: *Nequaquam moriemini. Scit enim* Gen. 3. *Deus,* &c. Genesis 3. num. 5. Contra Deum n. 5. murmuravit serpens, honoremque divinum malignâ lingua carpebat, fraudem, & dolum summæ veritati tribuens. Cùm ergo serpens lingua iniqua Dei honorem conaretur detrahere: quid mirum, quod inauditus puniatur. Philo Hebræus libro secundo de allegoriis legis aliquantulùm tetigit cogitatum. *Itaque iure optimo,* inquit, *non permissam respondere execratur* Philo Hebr. *Deus, utpote nullum semen virtutis in se habentem, sed semper ubique scelestam, atque reprehensibilem.* Serpens universitas erat iniquitatis: prima in orbe terrarum pestiferam detrahendi artem invenit & docuit, cum divino honori detraxit, ut mulierem dolo teneret. Nam prima detractio contra Deum fuit, & hæc à serpente. Meritò ergo inaudita plectitur tantâ pœnâ. Nam lingua detrahens secum supplicium trahit: satque est, commisisse detractionem, nec aliud expectandum.

82. Tanta est detrahentis linguæ iniquitas, ut hanc solùm videatur Deus punire in alia vita. *Pater Abraham miserere mei,* (clamabat ille dives,) *Et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Luc. 16. Luc. 16. num. 2.

num. 24. Pete, infelix, pete totius cruciatus levamen? & ne in petendo miseriam, quam in dando habuisti, imiteris. Abrahamum munificentissimum alloqueris, ne illum avaritiæ notâ insimules, aquæ guttulam ab eo petens. Pete ergo secundùm tuam indigentiam. Cur ergo aquam linguæ, & non toti corpori petis? Æternis cruciatibus affligeris: nullaque est in tuo corpore pars, quæ à gehenna non æstuet: quare ergo solius linguæ curam agis? Quia lingua plectebatur pœnâ; ideo aquam linguæ non toti corpori petit, dixit Chrysostomus tom. 2. homilia de divite. *Vide conscientiam peccatoris, non totum audet poscere digitum. Vt refrigeret linguam meam. Multa enim superbè locuta est. Vbi peccatum, ibi pœna.* Nota hæc ultima verba: *Vt refrigeret linguam meam. Multa enim superbè locuta est. Vbi peccatum, ibi pœna.* Miraberis sanè, Chrysost. totum divitis cruciatum linguæ tribuisse, quia lingua deliquerat. An avarus sola lingua peccavit? Nónne manus ejus non solum cibum, sed adhuc micas pauperi negantes impiè, & avarè deliquerunt? Nónne divitis oculi miserum despexerunt? Siti insatiabili divitiarum cor ejus non ardebat? Cur ergo Chrysostomus asserit, aquam petiisse in linguæ refrigerium, quia in ea torquebatur flamma insatiabili? Quia quantumvis multa commisisset flagitia, & omnibus sua pœna correspondaret? lingua nimis deliquerat, convitia & probra in pauperem jaculans. Meritò ergo linguæ cruciatus, & pœna tribuitur: quia ubi lingua invenitur maledica, ipsa sola videtur supplicio digna.

Chryſ.

83. Non prætermisit hoc muto silentio David cùm Psalmo 100. numero 5. accinit: *Detrahentem secretò proximi suo, hunc persequebar.* An hoc dixit Rex, quia solum insectaretur detractorem? Nónne avarem, furem, adulterum, homicidam persequebatur David? Vtique. Omnes enim peccatores insequebatur: sed in detractores ita invehebatur acriter, ut solum hos persequi videretur, ac si non esset aliud peccatum. Perbellè Bernardus serm. 24. in Cantic. Detrahentem, inquit, secretò proximo suo hunc persequebar. *Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem, qua Deus est, & quidem cæteris acrius impugnare, & persequi congoscatur.* Hæc contra linguam prælibavimus, occasione sumpta ex Achate, qui scorpionibus, viperis, cæterisque animalibus venenosis adversatur: Vt Sacerdos intelligat semper contra linguam maledicam ex vi sui muneris habere virtutem, semperque adversari debere detractori.

Pſ. 100. n. 5.

Bernard.

ILLATIO CLXXXII.

De B. Thadæo Apostolo, cui correspondebat Achates quædam elogia.

84. ANdreas Cæsariensis in Apoc. cap. 66. sic scripsit de Chrysopaso, qui confunditur cum Achate. *Chrysopasus, qui auri colorem aurò ipso altius imbibit, Beatum Thadæum, qui Abgaro Regi Edessæ Regnum per aurum, eiusdem autem mortem per præsum designatam prædicavit, significari existimo.* Idem sentit Aretas in Apocalyps. cap. 67. de hoc Apostolo sic scribit sanctus Antoninus 1. part. tit. 6. cap. 14. *Iudas interpretatur confitens, vel gloriosus. Thadæus apprehendens Principem. Et Iudas iste primò post adventum Spiritus sancti prædicavit in Mesopotamia, & Ponto: deinde in Persidem cum Simone profectus est.*

Andr. Cæſar.

Aretas. Anton.

85. Noster Tostatus quæst. 39. ad 10. Matt. sic dixit de hoc Apostolo. *Quæritur de Thadæo quis fuit? Dicendum, quod iste vocatur aliquando Thadæus, ut hîc & Marc. 3. Et aliquando Iudas Iacobi, ut patet Luc. 6. & Actor. 1. Ambo enim erant nomina eiusdem, communius tamen vocatur Iudas, & raro vocatur Thadæus: & vocatur Iudas Iacobi ad differentiam Iudæ proditoris. Dicitur Iudas Iacobi, scilicet, frater Iacobi Alphæi.* Chrysostomus in cap. 9. Matth. homil. 33. aliud nomen exprimit: Sic enim ait: *Erat enim alter Iudas Lebbæus, quem Thadæum vocaverunt, quem Iacobi esse Lucas dixit.* Divus Hieronymus in Comment. ad cap. 10. Matthæi dixit: *Thadæum Apostolum Ecclesiastica tradit historia, missum Edessam ad Abagarum Regem Chosidena, qui ab Evangelista Luca Iudas Iacobi dicitur: & alibi appellatur Lebbæus, quod interpretatur corculum, credendumque est, eum fuisse trinomium: sicut Simon Petrus, & filii Zebedæi, Boanerges ex firmitate, & magnitudine fidei nominati sunt.* Alio modo idem Hieronymus in cap. 3 Marci interpretatur nomen nostri Apostoli, *Thadæus*, inquit, *qui est cordis cultor, qui conservat cor suum omni custodia.* Mūditiâ namque cordis Deus videtur, ut per vitrum mundum forma ostenditur expressa.

Abulenſ.

Chryſ.

86. Divus Hieronymus libro de Viris illustribus, sic scribit de nostro Apostolo. *Iudas frater Iacobi parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, Epistolam reliquit.* Ioannes Eusebius Nierembergius libro duodecimo de origine scripturæ, capite decimo septimo, loquens de Epistola nostri Apostoli, vertit in dubium: An sanctus Petrus ex sancto Iuda Thadæo sententias mutuatus sit? Pro affirmativa citat Patrem Salmeron, Tirinum, & alios: quia Epistola canonica facti Iudæ scripta fuit circiter sexennio ante secundam Epistolam sancti Petri, ubi similes sententiæ reperiuntur, ut probat idem Eusebius: ergo sanctus Petrus aliquas sententias, quas profert in ea secunda epistola à sancto Iuda mutuatus est. Pro negativa stant Baronius, Adamus, Lorinus, Iustinianus, & alii: quia putant, Beatum Petrum oppetiisse mortem antequam sanctus Iudas suam Epistolam scriberet. Sed quid sit de hoc incertum est.

Hieron.

Ioan. Enſeb.

Salmer. Tirinus.

Baronſ. Adam. Lorinus. Iuſtinia.

De Amethysto gemma.

87. In tertia serie gemmarum Rationalis nonum locum tenebat Amethystus, qui Hebraïcè dicitur: *Achlamah*, teste Oleastro, à *Chalam*, quod est somniare, ortum habere videtur. Vnde dicunt Hebræi, semper videre somnia, qui hanc gemmam fert in digito. Sed idem Oleaster timet, hoc esse Hebræorum figmentum. Montanus ferè consentit Oleastro; & ambo putant, similitudinem vituli præseferre. Abulensis in præsenti asserit,

Oleaſter.

Montan.

rit, esse omnium lapidum rubicundissimum, fulgere, & ebrietati contrarium, in quo nomen *Issachar* erat sculptum. Glossa interlinealis, & Epiphanius in libello de duodecimis lapidibus, purpureo, & violaceo radiare fulgore vino rubro simili tenent. Plinius lib. 37. capite 9. Amethystum Indicum cæteris præponit, cujus quinque sunt species. Indicus absolutum purpuræ colorem habet, & inter omnes principatum tenet, ut carbunculus vibrat. Secunda species descendit ad hyacinthos, & gignitur in Arabia. Tertia species colorem vini habet. Quarta ad viciniam chrystalli descendit albicante purpuræ defectu. In Thallo solidissimæ, & vilissimæ reperiuntur. Alias species annumerat Plinius ignotas tamen. Divus Isidorus lib. 16. Ethymolog. cap. 9. sic scribit: *Inter purpureas gemmas principatum amethystus Indicus tenet. Amethystus purpureus est permixto violaceo colore, & quasi rosa nitore lenitèr quasdam flammulas fundens. Alterum eius genus descendit ad hyacinthos. Causam nominis eius afferunt, quia sit quiddam in purpura illius non ex toto igneum, sed vini colorem habens. Est autem sculpturâ facilius genera eius quinque.* Plinio, & Isidoro consentiunt Rueus lib. 1. de gemmis, cap. 11. Martinus Stephanus in compend. Salomonis, cap. 37. Barradas 2. tom. lib. 3. cap. 45. qui Amethysti ethymologiam à voce quadam Græca, quæ Latinè, *Sine vino*, sonat, exponit. Glossa Ordin. ad cap. 21. Apoc. de hac gemma ait: *Amethystus duodecimus purpureus mixto colore violæ, & rosæ, quasdam flammulas de se fundens.* Aliquatenus consentit Ribera lib. 3. de vestibus sacerdotalibus cap. 11. nu. 17. Pelbartus de Temesbar in 4. sentent. ex Nicolao de Lyra, ait Amethystum esse gemmam, quam sanctus Ioseph sanctissimæ Sponsæ Virgini Mariæ, in quodam annulo inclusam contulit, pro firmitate contractus sponsalitii. Accipe ejus verba. *Amethystus fuit in annulo, quo sanctus Ioseph subarrhavit beatam Virginem Mariam sponsam.*

Gloss. interl. Ephiph. Plinius. Isidorus. Rueus. Martin. Step. Barradas. Gloss. Ord. Ribera. Pelbart.

88. Aretas cap. 67. in Apocalyps. Pierius lib. 41. & Barradas citatus asserunt, per Amethystum significari sobrietatem, eo quod hæc gemma contra ebrietatem virtutem habeat, ita ut eam ferens vino non tenetur: De eo sic scribit Anastasius Nyssenus q. 38. *Amethystus quidem est in profundo flammæ similis; invenitur autem in montibus Lybiæ in littore maris.* Radiat ergo amethystus colore triformi: roseo, violaceo, & purpureo.

Aretas. Pierius. Barrad. Greg. Nyss.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXXXIII.

Quot ex ebrietate damna proveniant.

89. *Adversus ebrietatem orationem habere, me piget* (verba sunt Damasceni lib. 2. Parall. cap. 85.) *non quod leve quoddam, ac contemnendum malum ipsa sit: sed quod nullam oratio nostra utilitatem habitura sit.* Ebrietas malum sine medicamine est, nec ob id contra eam acriter pugnare, omittendum judico. Quàm pulchrè Chrysostomus tom. 2. concl. 1. de Lazaro. *Age itaque*, inquit, *& hodie adversus ebrietatem armemus linguam, istámque vitam maledam, ac dissolutam prosternamus: vituperemus istos, qui in ea totis diebus versantur, non ut illos pudefaciamus, sed ut eos à pudendo liberemus: non ut illos traducamus, sed ut ab infami traductione, & à diaboli, hoc est, traductoris manibus eripiantur. Quisquis enim in temulentia totos agit dies; quisquis in delicijs, & ingurgitatione, sub diaboli tyrannide redactus est.* Agamus ergo contra ebrietatem, ejus damna exponentes, ut, si possibile est, ebrij resipiscant, & qui nondum vini experti sunt vires, à tam diro liberentur hoste.

Damasc. Chryst.

Vix dici potest, quàm acerbissimè tulit Isaias Hebræorum temulentiam, cùm tactus dolore cordis intrinsecus exclamavit, cap. 5. num. 11. *Væ, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.* Eosdem reprehendit Ioël, cap. 1. num. 5. his verbis: *Expergiscimini ebrij, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine.* Lamentabile vitium est ebrietas, utpotè contumeliosum, & à ratione alienum. Quàm aptè Bernardus sermone 25. de modo vivendi. *Homo ebrius est ita à seipso alienus, ut nesciat semetipsum. Homo ebrius est ita à seipso alienus, ut nesciat ubi est.* Quis ebrietatis damna potest enumerare? Rationem turbat ebrietas: temulentiâ corporeæ adhuc actiones torpent. Non id siluit Bernardus de ordine vitæ. *Vinum contra potantem facit, quia postquam surrexit, neque pes, neque manus suum officium tenent: omnis eius exhilaratio vertitur in ruinam.* Chrysologus sermone vigesimo sexto, plura ebrietatis compilavit damna, dicens: *Ebrietas cadis mater, parens luxum, furorum genitrix, petulantia deformator magistra: hanc qui habet, non peccatum facit, sed est ipse peccatum. Ebrietas est damon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, invitatus hostis, illecebra honestatis, & pudoris injuria: hanc nullus noverit Christianus.* Nec omittendum judico, quæ contra ebrietatem profert Augustinus tomo nono, sermone unico de sobrietate, & virginitate. *Ebrietas*, inquit, *ab anima injuria incipit, & flagitiorum omnium mater est, culparum materia, radix criminum, origo omnium vitiorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis. Ebrietas temporis amissio, insania voluntaria, ignominiosus languor: mentis sanæ debilitatio, turpitudo morum, dedecus, vita, honestatis infamia, animæ corruptela.* Omnia hæc unico verbo concluſit Chrysostomus homilia 59. in cap. 17. Matth. dicens: *Ebrietas mater, atque origo vitiorum omnium est.* Et tom. 3. homilia 27. in Acta Apostolorum, ebrii infelicitates accumulat his verbis: *Quid enim ebrio turpius? Ridiculus est famulis, ridiculus est inimicis, miserabilis apud amicos, omnium detestatione dignus. Bestia est magis, quàm homo.* Innumera afferre possum sacræ Paginæ, & Patrum testimonia, quibus contra hoc miserabile vitium pugnare possem: verùm ea prætermitto, ut aliqua notatu digna in medium afferam, quibus ebrietatis damna, ut effugiamus, patebunt.

Isaï. 5. n. 11. Ioël. 1. n. 5. Bernard. Chryst. Augustin. Chrysost.

90.

91. Ebrietas ergo capitis est turbatio, sensuum, & intellectus subversio, ita ut ebrius bestia magis, quàm homo appareat. Moysis absentiæ impatiens populus Deos, qui illum ducerent, ab Aarone postulavit: assensit Pontifex populo irriverenti, & sacrilego, & conflatilem vitulum erexit in Deum. Quid inde? *Surgentesq; manè obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Exod. 32. n. 6. Cumque Moyses descendisset de monte, & facinus detestabile conspexisset: *Iratus valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis.* Ibidem numer. 19. Magnum interpretibus facessit negotium: cur Moyses tabulas à Deo acceptas, ejusque digito exaratas iratus valdè confregit? Divus Ambrosius libro de Elia, & jejunio, c. 6. sic respondit. *In superioribus quidem montis lex dabatur Moysi ieiunanti; in inferioribus populo manducanti prævaricatio sacrilega luxu accendebatur epulantium. Quo spectaculo motus fregit tabulas Moyses, indignum iudicans, ut ebrio populo lex daretur. Itaque tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas.* Ex mente ergo Ambrosii ebrietas legem à sacrilego populo avocavit. Assentior. Sed adhuc inquirendum restat: Cur indignum judicavit Moyses, populum ebrium lege potiri? Certè, quia ebrius rationis expers est, sui non est compos. Vt ergo ostenderet, ebrietatem in brutum transmutasse populum; legem ei denegavit, tabulas confringendo, tamquam obedientiæ incapaci.

Exod. 31. n. 6.

Ibid. n. 19.

Ambr.

82. Parum hoc. Insensibilis redditur ebrius suâ temulentia. De idolis, quæ Gentium ebria venerabatur superstitione concinit David, Psal. 113 num. 4. *Simulachra gentium argentum, & aurum opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur, oculos habent, & non videbunt.* &c. Quam inutilia erant hujusmodi simulachra, satis explicuit regius Psaltes; & quàm aliena à divinitate, quibus operatio, & providentia deerat, (Nam Dei bonitas, & immensa sapientia, omnia conservat, gubernat omnia, nihil non respicit.) Non ergo gentium simulachris adscribenda est divinitas, quibus negatur gubernatio, & vitalium operum libertas, imò & usus. Damascenus lib. 2. parallel. cap. 85. his simulachris gentium temulentos & ebrios confert. *Et quid aliud sunt temulenti, inquit, quàm gentium simulachra? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt.* Sicut enim simulachra gentium insensibilia erant, & licet oculis, auribus, aliisque corporeis organis prædita, tamen vitalia munia non poterant exercere: non aliter ebrii, velut simulachra quædam, aut statuæ sensus, & rationis usu carent.

Psalm. 113. n. 4.

Damasc.

93. At quamvis ebrietas sic reddat ebrium, ut sensu, & ratione illum spoliet, quibus ablatis malitia, aut peccatum non habet locum; quia tamen voluntariè amplectitur, vitium est detestabile; imò omnium vitiorum origo, ita ut peccatorum omnium genera ebrietatis nomine comprehendantur. Hoc absque dubio denotavit Ioël, cap. 1. num. 5. *Expergiscemini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perit ab ore vestro.* D. Hieron. ad præfata verba, postquam per ebrietatem animi perturbationem intelligendam docuisset, quàm miserabiliter inebriatur anima, ait: *Evigilate, & expergiscimini, qui ebrij estis: nequaquam vino (ut in solu Septuaginta continetur:) sed omni perturbatione vitiorum.* Itaque ex mente Hieronymi hîc per ebrietatem omnia vitia designantur. Tantum malum est ebrietas, ut eius nomine tota peccatorum congeries maculetur. Ob indeque apud Isaïam invenies, cap. 51. numero 21. Ebrietatem esse, & non à vino: *Idcirco audi hoc pauperula, & ebria non à vino.* Quapropter Chrysostomus tom. 5. oratione 5. adversus Iudæos ait: *Va illis: qui ebrii sunt, & non à vino. Nam quemadmodum vino, sic & alio modo possit aliquis inebriari. Est enim ebrietas in ira, & in absurda concupiscentia, & in avaritia, & in amore gloriæ. Denique in aliis innumeris affectibus. Ebrietas enim nihil aliud est, quàm excedisse à recta ratione, deliratioq; & sanæ mentis privatio. Non solum igitur, qui multum exhausit merum, verum etiam qui alium quempiam morbum alit in animo, vehementer ebrius esse iudicatur.* Quod latè prosequitur Chrysostomus. Ex quibus apertè liquet, ebrietatem ita esse detestabile vitium, ut omnia vitia quasi glorientur ebrietatis cognomine appellari.

Isai. 51. n. 21.

94. Verùm, non solùm ebrietas omnium vitiorum est origo, & sui nominis contumeliâ maculantur omnia; sed ausim dicere felicius (si fieri potest) hominem cum dæmone cohabitare, quàm cum illecebris ignominiosis ebrietatis. Patronum habeo Damascenum loco citato sic dicentem. *Qui dæmonis imperiis agitantur, huius vocem omnes misereantur: qui autem ebrius est, cùm in eadem calamitate sit, tamen nec misericordiam quidem meretur, ut qui cum dæmone ultrò accersito confligat.* Pejoris conditionis est ebrius, quàm dæmoniacus. Hujus omnes miserentur; illius, nullus est, qui miseriam non rideat. Vterque vexatur à dæmone: ebrius à dæmone voluntario, cui ultrò se subiecit, dæmoniacus autem invitus. Ergo infelicior est ebrius, quàm dæmoniacus, siquidem huius omnes misereantur; illius nemo. Meritò ergo Amethysto pectus ornabatur Pontificis, ut contra ebrietatem (cui adversatur hæc gemma, ut vidimus num. 88.) frueretur anthydoro. Oportebat, Pontificem totius populi Præsulem in tantum iniquitatum pelagus non incidere, sed sui esse compotem, ut recto judicio populũ gubernaret.

Damasc.

ILLATIO CLXXXIV.

Præcedentis Illationis thema prosequitur.

95. INnumera damna quæ ex immmoderato usu vini, ebrietateque detestabili proveniunt, mirificè explicuit Ambrosius lib. de Elia, & jejunio, cap. 5. ubi notavit peracutè, Deum populum Israël itineris labore defessum, & oppressum, sitis angustiis non vino, sed aqua ex silice manante refecisse. Audi Mediolan. Antistitem. *Denique dixit Deus: percutiens petram, & exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit: exiet vinum populo. Periculosum enim erat, vinum populo ministrare, quod fortiores ferre vix possent.* Absque

Ambr.

que dubio si vinum ex rupe manaret, Hebræorum vires validius recuperarentur: verùm quia vinum parit ebrietatem litium parentem, intellectus perturbationem, & omnium peccatorum originem, meritò Deus populo aquam, non vinum propinavit.

96. Cum argento, & auro eduxit Deus filios Israël de Ægypto: *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* Psal. 104. num. 37. Et cùm innumera eorum multitudo repleret terram, ex tot millibus solùm Caleb, & Iosuë terram promissionis fuerunt ingressi. Deuteron. 1. num. 36. & 38. Insuper quadraginta annis Manna de cœlo misso cibavit eos Dominus. Exod. 16. num. 35. At si inquiras: cur ex tanta multitudine duo tantum homines in terram promissionis pervenerunt: & quare transacto illo quadraginta annorum curriculo Manna eis fuerit negatum? Audi Ambrosium loco citato cap. 28. damna hæc vini usui immoderato tribuentem. *Quid autem mirum*, inquit, Ambros. *si vino decipiuntur animæ fœminarum, cùm omnes illæ tribus patrum cùm de petra biberent aquam, Manna manducarent, gentes validissimas vincerent, & non erat in his infirmus: vbi vero carnes desiderare cœperunt, & desiderus in Ægyptum convertebantur, nequaquam ex tot millibus hominum in terram promissionis præter duos pervenire potuerunt?* Ergo ex mente Ambrosii omnes illæ tribus dum bibebant aquam, manducabant Manna, & gentes validissimas vincebant: at postquam ad vinum fuerunt conversæ, inde ærumnæ, morbi, rixæ, & tandem cœlesti cibo orbatæ sunt.

97. Ob hanc causam teste Augustino serm. 33. ad fratres in eremo in fine, Eliæ miraculorum virtus ablata fuit. *Eliæ*, inquit, *tandiu miracula fecit, quandiu pane, & aqua refectus est: sed postquam carnes comedit, & vinum bibit in saturitate, miracula non legitur fecisse.* Et, sermone 131. de tempore qui est primus de ebrietate vitanda, Herodis ebrietati infandum scelus decollationis Baptistæ adscribit. *Herodes quoque*, inquit, *ubi nimio vino concaluit, ad unius puellæ saltationem sanctum Ioannem Baptistam interfecit.* Vt exinde discas, quàm grave malum sit ebrietas. Sed audi insuper: non solùm temulentia sacrilegii, sed idololatriæ est mater.

98. Sacrilego perfidiæ crimine populus Israël aureo vitulo divinitatis cultum deferebat: *Surgentesque manè obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Exod. 32. num. 6. Augustinus sermone 131. de tempore citato, hujus perfidiæ delirium ebrietati populi tribuere non dubitat, dum ait: *Populus autem Iudæorum, de quo scriptum est, sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere: postquam vinum plusquam oportebat accepit, idola sibi, phrenetico choros ducere more, diversis saltationibus membra torquere, &c.* Ebrietas ergo populum in tetrum idololatriæ, & perfidiæ pelagus demersit.

99. Perfidiæ venenum, ut explicaret sacer Legislator vino comparavit. Deut. 32. n. 33. *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Dixerat. n. 32. *De vinea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrha: uva eorum uva fellis, & botri amarissimi.* Fructus Sodomæ, & Gomorrhæ infidelitas est. Confert ergo perfidiam vino, & vinum draconum felli, & insanabili aspidum veneno. Sed cur Moyses Sodomæ & Gomorrhæ perfidiam vino contulit; & vinum non solum veneno, sed draconum veneno, & iræ aspidum comparavit? Respondet Ambrosius lib. de Elia, & jejunio, cap. 14. *Meritò Deus per Moysem non solum veneno, sed etiam draconum veneno vinum comparavit, dicens: furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis. Et pulchrè additur insanabilis. Multi enim reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit.* Vinum venenū est insanabile. Multi à serpentibus morsi vitam restaurant; ebrietate autem madefacti, nunquam siccantur. Crescit enim cupiditas vini annorum incremento: quo fit, ut usque ad extremum vitæ ebrii non extinguatur sitis. Insanabilis ergo est ebrietas. Insuper vino comparatur perfidia: quia sicut perfidiæ scelus fons est omnium vitiorum; ebrietas omniū criminum est epilogus, mater & origo. Tandem perfidia confertur cum vino, & per illud explicatur; quia idololatriæ mater est ebrietas. Non subticuit hoc Ambrosius ibidem, c. 12. dicens: *Nam sicut mater fidei continentia: ita perfidia mater ebrietas.* Meritò ergo Amethystus ebrietati oppositus pectus ornabat Pontificis, ut tot damna à summo Antistite relegaret.

Ambr. Ambr.

ILLATIO CLXXXV.

Quàm aliena à ministro altaris sit ebrietas, & quot incommodis obnoxia.

100. QVanto conatu à sacris ministris relegan-da sit ebrietas, aurea voce explicuit Chrysologus serm. 26. dicens: *Ebrietas in alio crimen est, in sacerdote sacrilegium: quia alter animam suam necat vino, Sacerdos spiritum sanctitatis extinguit, dicente Apostolo: spiritum nolite extinguere.* Et rursus ibidem de ebrietate. *Hanc nullus noverit Christianus, nec auditu quidem Sacerdos attingat: ne qui est forma virtutum, vitiorum inde fiat, & inveniatur exemplum.* Igitur cùm in laicis reprehensibilis sit ebrietas, potiori jure in Sacerdotibus.

Chrysol. 1. ad Tim. 5.

101. Anna mater illa Samuëlis cùm à Phenenna probris afficeretur propter sterilitatem, fœcunda meritis, & infœcunda fœtu Deum orabat in corde, movebat tamen labia, ita ut vox vix posset audiri: quam cum Heli Sacerdos aspexisset, temulentam putans, dixit ei. *Vsque quo ebria eris? Digere paulisper vinum, quo madet.* 1. Reg. 1. n. 14. *Respondens Anna: nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinúmque, & omne, quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.* 1. Regum primo, à numero decimo quarto. Notatu dignum est,

est, quod cùm Anna singulis diebus à Phenenna verbis contumeliosis afficeretur, nihil ei responderet: at cùm à Sacerdote temulentiæ notâ inuritur, plenè ei satisfacere nititur. Cur hîc respondet, & ibi tacet? Quia licet verba amaritudinis plena à Phenenna audiret, non ita honorem Annæ maculabant, ac Sacerdotis suspicio, qua eam temulentam judicavit. Dedecet enim honoratam fœminam, vel ebrietatis suspicio. Rursus à tanta macula se totis viribus, & verbis purgare nititur, ne si Deus sua vota adimpleret, filium, quē ante conceptionem jam Deo sacraverat, ut altari deserviret, à temulenta matre originem ducere videretur. Vnde honori potius sacerdotali, quàm proprio puto consuluisse, ne qui futurus erat Sacerdos, vel remotè ebrietatis labe tantam dignitatem macularet. Attigit hoc Ambrosius libro de Elia, & jejunio, capite sexto, ubi expendit, matrem Samsonis à vino abstinuisse.

Ambros. Iudicum 13. numero 4. Et matrem Samuëlis similiter. *Ex quibus duo generati*, inquit, *unus fortissimus, & alius observantissimus, digni se præbuerunt, qui ieiuno gremio foti, & quodam abstinenti effusi utero viderentur.* Putavit Anna dignitatem filii, quem Deo sacraverat maculari, si se à temulentia liberam non ostenderet. Ideo ergo respondit, non vino madeo, sed afflictione effundo coram Domino animam meam; quia se matrem Sacerdotis sperabat, ne vel minima ebrietatis suspicione filii dignitatem dedecoraret. Sic enim aliena à Sacerdote est ebrietas, ut vel minima in matre ejus temulentiæ suspicio Sacerdotales infulas deturpet.

103. Nadab, & Abiud, filii Aaron, eo quod ignem alienum offerrent coram Domino, miserabili morte perierunt. Levitic. 16. numero

Levitic. 16. n. 2. secundo. *Egressusque ignis à Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino.* Hunc exitum miserum expendens Chrysologus sermone citato 26. ait; *Denique Nadab, & Abiud Sacerdotes*

Chrysol. *filii Aaron Sacerdotis dum contaminare externo igne altare præsumunt, ipsius altaris consumuntur incendio: ut sumerent de sacrificio pœnam, qui fecerant de propitiatione peccatum, quod peccatum illis suscitarat ebrietas: nam vini odor odorem fugarat incensi, & ebrietatis ignis flammam provocarat altaris: Vnde quia alienati à vino alienum portaverant ignem, mox divino igne referuntur extincti.* En ergo quali pœna propter ebrietatem plexi sunt isti Sacerdotes. In laicis ebrietas peccatum est: in Sacerdotibus sacrilegium. Nulla major potest esse infelicitas altaris ministro, quàm ebrietas; siquidem sacrificium convertit in pœnam, & in peccatum propitiationem.

Post hanc Sacerdotum mortem, & lamentabile incendium, dixit Dominus ad Aaron

104. Levitici decimo, à numero octavo: *Vinum, &*

Levitic. 10 àn. 8. *omne, quod inebriare potest, non bibetis, tu, & filii tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras: & ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum, & prophanum; inter polluens, & mundum.* Capitis pœna damnatur Sacerdos, qui vinum, aut quod inebriare potest biberet, cùm ingrederetur in tabernaculum testimonii: & propter hoc forsan sensit Chrysologus, ut vidimus numero præcedenti, propter ebrietatem Nadab, & Abiud incendio fuisse consumptos. Sacerdos ebrius quî posset suo muneri satisfacere; Quæ non inferet damna? In quæ non incidet absurda? Minitatur ergo Deus ultimo supplicio, ut tantæ pœnæ metu à temulentiæ crimine arceantur Sacerdotes. Nam qui Deo ex munere vacat, semper attentus, semper compos sui tenetur existere. Sic Hieronymus epistola octogesima tertia: *Sacerdotes*, inquit, *qui ministrant in Templo Dei prohibentur vinum, & siceram bibere, ne in crapula, & ebrietate aggraventur corda eorum, & ut sensus officium exhibens, Deo vigeat semper, & tenuis sit ..... Nisi enim cerebrum sanum fuerit, omnia membra in vitio erunt.* Attende tibi, ô Sacerdos, & tanti muneris dignitatem ignominioso ebrietatis dedecore ne macules. Attende tibi, iterum dico, ne sacrificium convertas in peccatum. Esto tui Dominus, ut Domino, qui te redemit, & ad tantum evexit dignitatis fastigium, possis inservire. Hieron.

Sacerdoti Evangelico permittitur vinum, 105.
sed cum mensura, non quod inebriare potest: at qui perfectus est, etiam urgente necessitate, illud recusat bibere, ne ex parva scintilla magnum insurgat incendium. Hoc significavit Apostolus, 1. ad Timotheum 5. numero 23. commendans sobrietatem Discipuli: *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.* Nota Timothei laudabilem sobrietatem. Nam licet stomachi magno laboraret dolore aquam sumebat in potum, timens vini venenum, quo, ut adhuc moderatè uteretur, Pauli præcepto indiguit, constringi. Hoc exemplo quanto rubore suffundi debent Sacerdotes, qui vinum non in necessitate, sed in dulcedine, non moderatè sed absque mensura, & quod pudet dicere, usque ad temulentiam bibunt. Non sunt contemnenda verba Chrysostomi ibidem. *Audi*, inquit, *quid ad Timotheum dicit Paulus: modico vino utere propter stomachū tuum, & crebras agrotationes tuas. Quod si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis agritudinibus laborans, quousque Magister permisit, vino non utebatur: quam veniam nos consequemur, vino ad ebrietatem sani abutentes.* Ita alienum à Sacerdotibus est vinum, ut nisi urgente necessitate, eo non deberent uti, & tunc moderatè, & præcepto constricti. Pudeat ergo Clericos, immoderatè uti vino, & rubore suffundantur Sacerdotes vino non solum immoderatè abutentes, & usque ad ebrietatem, qui non solum (proh dolor!) se tanto veneno è medio tollunt, verùm & aliis vinum ministrant, usque dum in terram eos prosternant. Quod acriter reprehendebat Augustinus serm. 132. cit. cùm multa adversus ebrios prædicasset. *Et hæc quidem non solum laicis, sed etiam Clericis dicimus: quia quod pejus est, multi sunt etiam majoris Ordinis Clerici, qui cum aliis sobrietatis bonum deberent magis prædicare, non solum hoc non faciunt, sed etiam & se, aliosque inebriare non erubescunt, nec metuunt.* 1. ad Timot. 5. n. 23. Chrys. Auguſt.

Faxit

Faxit Deus, ut tantum nefas altaris ministros non oppugnet, ne morbus insanabilis mortem inferat Sacerdotibus.

Illatio CLXXXVI.

Gloria huius seculi brevis & ficta: Vita hominis cum morte confunditur.

106. Magni æstimant homines, potiri honoribus hujus sæculi; auro, argento, gemmisque abundare, glorioſos, & honoratos apud omnes esse; sed si, quæ sunt hæc, non ignorarent, procul dubio ab hac æstimatione desisterent. Hujus vitæ gloria scena est, qua finita nihil eorum, quæ apparebant in theatro permanet. Pulchrè hoc exemplo mortalium amentiam explicuit Chrysostomus concione 2. de Lazaro in tomo 2. *Quemadmodum enim actores in scena, Regum, ac Ducum personas, item Medicorum, aut Rethorum, sophistarum, ac militum assumentes ingrediuntur, cùm ipsi nihil horum sint: sic sanè in præsenti vita paupertas, ac divitia nihil aliud sunt, quàm persona.* Chryſ.

107. Hoc nobis haud difficile erit probatu ex illo Lucæ 16. numero 19. & 20. *Homo quidam erat dives, & induebatur purpura, & byſſo: & epulabatur quotidie splendidè. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus.* Chrysostomus homilia de divite in 2. tomo rem hanc sic expendit. *Homo quidam erat dives. Propterea dicit, quidam, quia quasi umbra præteriit.* Hoc est *Quidam*, dixit: quasi nullum diceret. Dives erat, ideo *quidam*. Vox namque, *quidam*, interminatè, aut incertè significat, neminem signat. Et verè nullus erat, qui affluebat divitiis, quia quasi umbra prætertit. Splendidè epulabatur, byssi, & purpuræ ornabatur amictu; at hæc omnia sicut umbra transierunt. Luc. 16. n. 19. & 20. Chryſoſt.

Nec solum hujus mundi gloria evanet sicut 108. umbra; verùm ausim dicere, Christi Domini gloriam, quia in hac vita possessam, cum *esse*, & *non esse* vices alternasse. Ascendamus cum Petro, Iosanne, & Iacobo in Thaboris verticem, ibique Christum Dominum amictum lumine sicut vestimento intueamur oculis mentis; profectò undequaque glorioſum corpore & anima inveniemus. Sed qui, ut nobis gloriæ januam aperire venerat, non sibi soli tantæ claritatis thesaurum reservavit, sed Moysem, & Eliam suæ felicitatis fecit participes. *Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, & Elias visi in maiestate: & dicebat excessum eius, quem completurus erat in Hierusalem.* Lucæ 9. numero 30. & 31. Duo mihi se offerunt inquirenda. Alterum est: cur in illo fulgentissimo gloriæ theatro Moyses, & Elias apparuere potius quàm alii ex Patribus antiquis? Alterum cur in tanta maiestate, & gloria constituti loquebantur de excessu Christi? Si mea non me fallit suspicio utriusque dubii responsum confirmat nostrum intentum. Ad primum ergo dicendum puto Moysem, & Eliam apparuisse, ut ostenderent huius mundi gloriam momentaneam, & inter *esse* & *non esse*, alternantem. Quod sic explico, Moyses (etsi sepulchrum ejus ignotum, hac vita defunctus jacebat in pyra, excitatus tamen tunc fuit, ut gloriæ Christi Iudæis perfidis esset testis omni suspicione semota) mortis typum gerebat: Elias curru igneo in paradisum raptus deliciis affluens, mortis huc usque non gustavit angustias, quare vitæ præferebat insigne. Adfuit ergo Christus inter Moysem, & Eliam, hoc est, inter mortem, & vitam cùm gloriæ suæ Oceanum exundavit in corpus: ut exinde noscas Christi corporis gloriam, quia in hac vita ea fruebatur, alternare inter vitam, & mortem, inter *esse*, & *non esse*. Nam hujus vitæ gloria sic defitioni est obnoxia, ut vel Christi gloria in hac vita possessa finem sibi videatur præscribere. Hoc secundo dubio fit satis. Loquebantur de excessu Christi Moyses, & Elias, hoc est, de ejus morte, cùm gloriæ radiis corpus ejus fulgeret in monte, non quia pro tunc passibilis existeret, sed ut gloriæ corporis gloriam adderet Crucis: vel tunc in gloria existenti futuræ mortis additur memoria, ut ostenderetur, gloriam in hac vita possessum cum morte habere commercium. Luc. 9. n. 30. & 31.

Et quid mirum, hujus sæculi gloriam citò 109. evanescere, & splendorem cum fæditate mortis commutare; si vel ipsa vita in hoc mundo cum morte confundit. Vix homo nascitur, cùm mori incipit, & per spatia temporum, quæ percurrit, ad metam temporis celeriter venit. Ob hoc Tertullianus libro de anima, cap. 19. dicebat, omnes in hanc vitam egressos prius lachrymis oculos turbare, quàm lucis pulchritudine fruantur, quasi iam imminentis mortis exequias celebrantes. *Mentior*, inquit, *si non statim infans, ut vitam salutavit, hoc ipsum se testatur, sensisse, atque intellexisse quòd natus est.* Et statim prosequitur: *De prospectu lachrymabilis vitæ quidam angorem incommoderum vocem illam interpretantur.* Et Augustinus lib. 21. de civitate, cap. 14. de prima infantia loquens, sic ait: *Qua quidem, quod non à risu, sed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressa sit, nesciens prophetat quodammodo.* In hujus vitæ limine omnes lachrymas fundimus, non solum ejus ærumnas deplorantes, sed velut proprias celebrantes exequias. Mutuò enim nativitas, & exitus se respiciunt. Tertull. Auguſt.

Appelles, & alii hæretici errore decepti in 110. tantam amentiam sunt prolapsi, ut putarent, Christum Dominum ex stellis carnem sumpsisse: Idque susi sunt confirmare ex eo quod Angeli, qui Abrahamo in convalle Mambre occurrerunt, absque eo quod ex fœmina nascerentur, carnem sumpsere: sic, dicunt, Christum absque nativitate fuisse hominem. Contra hoc delirium acriter pugnat Tertullianus libro de carne Christi, cap. 6. paritatem destruens ratione satis efficaci, quæ nostrum roborat institutum. *Nullus unquam Angelus*, inquit, *ideo descendit, ut crucifigeretur, ut mortem experiretur, ut à morte resuscitaretur. Si nunquam eiusmodi fuit causa Angelorum corporandorum, habes causam, cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideo nec nasci. At verò Christum mori missum, nasci quoque necessariò habuit, ut mori posset.* Tertull.

Non

Non enim mori solet, nisi quod nascitur. Mutuum debitum est inter se nativitati cum mortalitate. Forma moriendi causa nascendi est. Validissimum est argumentum Tertulliani, & disparitas inter Angelos, & Christum est aperta. Christus venerat moriturus, non sic Angeli. Ergo ille nasci debuit, secus isti. Nativitatis, mortis mutuum est debitum: ideoque moritur aliquis, quia natus, & nascitur, ut sit mortuus. Angeli ergo non fuerunt nati, quia non erant morituri: Christus verò ideo natus, quia mori venerat. Ergo in ipsa nativitate, jus acquisivit mors, ut quicumque natus, mortis subderetur imperio. Ergo nostra nativitas, quæ morti tantum jus tribuit, non vitæ, sed mortis dicenda est initium.

Sadducæis, resurrectionem negantibus, & de muliere illa septem fratribus nupta inquirentibus, cui eorum post resurrectionem copulanda, respondit Iesus Matth. 22. n. 30. *In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Nota contra positionem mirabilem. In hac vita nubent, & nubentur: in æterna, nec nubentur, nec nubent; Cur ita? Audi Chrysostomum ad præfata verba in catena sancti Thomæ: *In hoc quidem sæculo, quia morimur, ideo nascimur: quia nascimur ideo uxores ducimus, ut quod moriendo minuitur, nascendo suppleatur. Ibi autem moriendi necessitas tollitur, unde & nascendi causa soluta est.* Post resurrectionem nuptiarum cessabit usus; quia tunc mortis non erunt angustiæ. Nam ideo nunc nuptiæ celebrantur, ut quod moriendo minuitur, per matrimonium ad propagationem generis humani institutum suppleatur. Cùm ergo post resurrectionem jam morti clausa sit janua, nulla erit causa nascendi, ac per consequens nubendi nulla necessitas. Liquet ergo cessare formam nascendi, quia morti occluditur aditus: ut exinde noscas moriendi angustias à nativitate hausisse vigorem. Quis, si hæc consideret, in hac vita suâ constituet fiduciâ, quæ tam citò deficit, ut in ejus exordio celerrimus finis adsit? Si mihi non credis, fide Augustino sermone 49. ad fratres in eremo sic dicenti: *O vita, quæ tantos decipis, de propriis tantos seduxisti, tantos excæcasti! Quæ dum fugis, nihil es, dum videris, umbra es. Dulcis es stultis, & amara sapientibus. Qui te amat, non te cognoscit; qui te contemnunt, ipsi te intelligunt. Timenda es, fugienda es. Va, qui te credunt, beati, qui te contemnunt. Vera non est vita, quam ostendis. Aliis ostendis te longam, ut perdas in finem; alii brevem, ut dum pœnitere volunt, non permittas; alii longam, ut faciant, quod volunt; alii angustam, ut non faciant bonum.* Expende sæpè singula.

111. Matth. 22. n. 30. Chrys. August.

Amethystus teste Divo Isidoro citato numero 87. rosæ imitatur nitorem. Rosa (ut docet Pierius lib. 55.) imbecillitatis vitæ est hieroglyphicum, ac boni momentanei signum. Hinc elegantissimus Poëta, qui rosam (Maroni adscribitur) celebravit, vel deploravit potius repentinam hanc jucunditatis rapinam, ita lamentatur:

112. Isidorus. Pierius.

Mirabar celerem fugitivæ ætate rapinam,
Et dum nascuntur, consenuisse rosas.
Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum
Quas pubescentes iuncta senecta premit.

Roseo ergo amethysti splendore fugebat pectus Pontificis, ut disceret, quod sicut rosæ ætas est una dies; sic quamvis fulgentissima polleat dignitate, & ornatu undequaque auro, & gemmis micante, tam caducus est iste decor, ut ipso die, quo florens, vigensque enituerit, eodem languescat, & defloreat.

ILLATIO CLXXXVII.

Quem tenet præmii, & mercedis spes: nullis parcit laboribus: sin autem, in minimis succumbit, & deficit.

QVid non aggrediuntur homines, si magna præmia proponantur; nullum opus laboriosum putant, ubi spes præmii lenocinatur. Præmiis magnorum etiam virorum animi excitantur. Magna ergo est vis remunerationis, & præmii. E contrà tamen si fructu defraudetur labor, grave nimis est, & malorum omnium probatur extremum. Tunc validissimus deficit, & succumbit. Vtrumque ex sequentibus patebit. 113.

Primum satis significat regius Psaltes. Psalm. 118. num. 96. dum concinit. *Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.* Legem Dei latam appellat David tot præceptis, & cæremoniis plenam, quam Christus Dominus arctam, & angustam vocavit. Matth. 7. n. 14. dicens: *Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam!* Quæ verba teste Maldonato, ibidem de præceptis per viam significatis, & de ingressu in regnum cœlorum per portam designato, intelligenda sunt. Quomodo ergo David mandatum Dei valde latum appellat, quod Christus Dominus arctum, & angustum vocat? Expende verba, quæ dixerat David: *Omnis consummationis vidi finem.* Id est: ut docet Ambrosius ad hæc verba. Vidi Christum Dominum gratiam largientem, & præmia donantem. *Omnis consummationis vidi finem, hoc est, vidi consummati adulterii remissionem, vidi consummata luxuria, atq; lascivia, consummata crudelitatis, atq; sævitia, omnis postremo flagitii per crucem suam delicta donantem.* Vel per consummationem finem suæ vitæ videbat David, ejusque præmium obtinendum (ut ipse fatetur Ambrosius.) Quid ergo mirum, quod arcta, & angusta via præceptorum lata videatur, & valde lata? Nam sic futuri præmii spes secura animum erigit, ut difficilia, & ardua plana videantur, & facilia: Quia remunerationis securitas laborem suavem reddit, præbet solatium. 114. Psalm. 118. n. 96. Matth. 7. n. 14. Maldon. Ambros.

Cum Christus Dominus suæ gloriæ radios ostenderet in Thabor, tres dilecti, & selecti inter cæteros adstiterunt Discipuli. *Et transfiguratus est ante eos.* Matth. 17. n. 2. statimque apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes. *Erant autem Moyses, & Elias visi in Maiestate.* Luc. 9. n. 31. Tertul. lib. 4. contra Marcionem, c. 22. legit: *In consortio claritatis, quod dignationis, & gratiæ exemplum est.* Origenes homilia 12. in Exodum 115. Matth. 17. n. 2. Luc. 9. n. 31. Tertull.

dum expressius loquitur. *Apparuerunt Moyses, & Elias in gloria: hic non refertur, quia glorificatus est vultus eius* (intelligit Moysem) *sed quia totus apparuit in gloria*, & paulò inferius. *Necessariò gavisus est, quia iam non solum vultu glorificatus descendit de monte, sed totus glorificatus ascendit in montem*, id est, toto corpore splendens. Idem de Elia refert Damascenus infra dandus. Hinc non leve insurgit dubium. Quare cùm discipuli ascendissent in montem, ut gloriam Christi conspicerent, tantæ claritatis fuerunt expertes: Moyses verò & Elias feliciter participes? discipuli enim, ut docet Abulensis, quæst. 26. in cap. 17. Matth. quamvis gloriam Thaboris intuebantur, non tamen ea potiti sunt: Moyses verò, & Elias non solum eam inspexerunt, sed ejus fuerunt participes. Quare ergo Christus his eam concessit, & negavit illis. Ut discipulorum animos firmiores redderet ad labores, & ad certamina sustinenda, videndo Moysem, & Eliam tanto honore affectos, tanta claritate fulgentes propter egregia facinora, quæ fecerunt. Audi jam Damascenum orat. de transfiguratione. *Oportebat siquidem ipsis conservorum suorum, & Dei famulorum gloriâ, animiq; fiduciâ conspectâ, Domini benignitatem, atque indulgentiam admirari, atque zelum inde maiorem concipere, & ad suscipienda certamina conformari.* Ob oculos discipulorum mercedem Moysis, & Eliæ præmium, posuit Dominus, ut cùm remuneratos eos conspexissent, ad similia opera excitarentur, remunerationis spe. Nihil enim tantum excitat cunctantem, ac timidum, etiam ad ardua, & difficilia, ac retributionis fiducia & secura mercedis spes.

Origen. Abulens. Damasc.

116. Prædixerat Christus suis discipulis mala, quæ erant perpessuri, & ne ob id animi paterentur deliquium, ait illis, *& capillus de capite vestro non peribit.* Lucæ 21. num. 18. Leve solatium videtur inter tot mala, quod capillus de capite non pereat. Nam si à parentibus, à fratribus, à cognatis, ab amicis tradendi erant discipuli regibus, & synagogis, & futuri erant odio omnibus hominibus; quid levaminis poterat esse, quod capillus non periret? si Dominus eorum animos excitaret dicens, estote parati ad prælia, quia ego vobiscum sum, & pro vobis certamen inibo, confidenter Apostoli tanto præsidio armati hostium tela despicerent: at eos ad tanta, & difficillima, capillorum solùm defensione, parum posset animos roborare. Quid est, in hac capillorum tutela, quod posset discipulos firmiores facere ad tot mala sustinenda? D. Greg. hom. 5. in Evan. putavit in hoc præventos fuisse resurrectionis spe, postquam, non solum omnes capilli erant restituendi, sed eorum corpora, quæ antea lacerata, & discerpta fuerant, iterum ad hanc lucem revocanda, ut gloriæ dotibus perfruerentur, *sed quia dura sunt* (inquit Gregorius) *quæ prædicantur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur: & capillus de capite vestro non peribit*, sed expressius Beda in catena sancti Thomæ ad præfata verba, *capillus de capite discipulorum domini non peribit, quia non solùm fortia facta, vel dicta sanctorum, sed etiam tenuissima cogitatio dignâ mercede donabitur.* Indicare ergo voluit Christus cùm tot mala discipulis prædixit, non carituros laborum mercede, ut spe præmij ardua valde, & difficillima aggrederentur. Quid ergo mirum, si discipuli audacter tyrannorum reprehenderent nequitiam, & eorum tormenta superarent freti divino verbo æqualem, imo superabundantem mercedem promittente. Nam retributionis spe, non solùm debiles, sed & magnanimi, quales erant Apostoli ad egregia facinora excitantur.

Luc. 21. n. 18. Gregor. Beda.

117. Vocat nos jam nostri thematis secundum assumptum, scilicet quod si præmium deficit, omnes animo cadunt, vel ad levia, & facilia peragenda. Vehementer, & amaro animo filij Israël affligebantur ab Ægyptiis, ut constat Exod. 1. num. 13. *Et affligebant illudentes eis. Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terra operibus premebantur.* Sed in quo, inquiro, hæc asperitas vitæ consistebat? nam operi latericio inservire, etsi laboriosum, non erat nimis durum. In quo ergo nimis affligebantur Israëlitæ, ut vita eis videretur amara? Cyrillus Alexandrinus libro de adoratione in spiritu rationem reddit his verbis. *Fructus enim erat intolerabilis savitiei, erumna perpetua in luto & latere, civitates munitis turribus exaltata & in agris palearum congregatio.* Sed quid hæc, ut sacer textus referat, Israelitarum vitam in amaritudinem pervenisse, quia lateribus munichant civitates, & agrorum paleas congregabant; audi iterum Cyrillum, ut dubium absolvas. *Sine mercede* (inquit) *autem hac, & magno sudore, & laboribus perficiebantur.* Laborabant Hebræi, sed absq; præmio, & sine mercede. Ecce amaritudo, nō quia opere latericio, & sudore magno laborarent, turres ædificando, aut civitates muniendo; sed quia sine mercede, & spe retributionis hæc perficiebāt. Durissimus est labor, ubi mercedis non adest lenocinium.

Exod. 1. n. 13. Cyril. Alex.

118. In Amethysto nomen *Issachar*, quod merces, vel præmium interpretatur, erat incisum. Rectè hoc nomen in hac gemma erat sculptum: Amethystus sculpturâ est facilis, si in eo Issachar scribitur: quia ubi adest præmij, vel mercedis spes omnis labor est tolerabilis, & jucundus; sin autem, nullus non molestus: nam sudor laboris tergitur spe præmij.

Illatio CLXXXVIII.

De beato Apostolo Matthia, cui Amethystus correspondebat, quædam elogia.

119. Andr. Cæsar.

Andreas Cæsariensis Comment. in Apocalyp. c. 66. sic ait. *Per Amethystum qui ignis formam spectantibus exhibet, Matthiam significari conjicio, ut qui in linguarum distributione cœlesti igne affatim sit afflatus; & ob inflammatum à Deo, à quo electus erat, serviendi & placendi desiderium, idoneus census, qui in prolapsi Iudæ locum sufficeretur.* Eidem Apostolo hanc gemmam tribuit Aretas c. 67. in Apocalyp.

Vt infelicissimi Iudæ locum duodecimus obtineret discipulus, ait sacer textus Actorum 1. numero vigesimo sexto. *Et dederunt sortes eis: & cecidit sors super Matthiam & annumera-* Act. 1. n. 26.

Gregor. *meratus est cum undecim Apostolis.* Gregorius Magnus libro trigesimo secundo Moralium, capite decimo quinto, cùm dixisset per numerum undecimum significari peccatum, quia ultra decimum (in quo lex continetur) transilire, est legem violare; addit hæc verba: *Hinc in undenario numero remanere Apostolos, Petrus metuens Matthiam duodecimum sorte missa requisivit. Nisi enim signari culpam per undecimum cerneret, implere Apostolorum numerum tam festinè duodenario numero non curaret.* Ex hac doctrina colligi videtur Apostolorum collegium, eo quod in undenario numero post traditionem Iudæ remaneret, quasi suspectum fuisse imperfectionis; quia numerus undecimus culpam significat. Cùm ergo beatus Matthias, quo duodecimus numerus est completus, collegium ab illa suspicione liberaret; huic debent cæteri Apostoli sanctitatis, & perfectionis opinionem.

121. Hieron. Divus Hieronymus libro de viris illustribus de nostro Apostolo sic loquitur. *Matthias cum unus esset è numero septuaginta, electus est in ordinem undecim Apostolorum in locum Iudæ Iscariotæ, qui fuit proditor. In altera Æthyopia ubi est irruptio Apsarij, & Hysbi portus prædicavit Evangelium, cùm essent homines agrestes, & illic dormivit, & illic sepultus est.*

122. Beda Glos. Ordin. Anton. Glossa ordinaria ex Beda ad caput 1. Actorum ad illa verba, *& Matthiam*, Beda ait, *Matthias, qui donatus est; vel donum Dei interpretatur: cui donum Apostolatus à Domino collatum est. Vel Dei parvus interpretatur. Meritò parvi transcenditur ille, qui laude hominum erat iustus.* Sanctus Antoninus 1. part. tit. 6. c. 15. sic loquitur. *Matthias interpretatur donatus Domino, vel humilis seu parvus. Hic ab Apostolis post Christi ascensionem in duodecimum Apostolum loco Iudæ proditoris est electus.*

123. Matthias, ut vidimus numero præcedenti, interpretatur *donum Dei*, vel, *Dei parvus, & humilis*. Propter hoc judico, elevatum fuisse ad Apostolatum. Quid non comparavit humilitas? cùm propter eam beata Virgo Maria supremam matris Dei dignitatem fuerit consecuta. Patronum Bernard. habeo Bernardum, sermone 1. *super missus est*, expendentem discrimen, quod inter humilem, & virginem versatur. *Potest* (inquit) *sine virginitate salvari; sine humilitate non potest. Potest, inquam, placere humilitas quæ virginitatem deplorat amissam: sine humilitate autem (audeo dicere) nec virginis Mariæ placuisset, si igitur Maria humilis non esset, super eam Spiritus sanctus non requievisset. Patet itaque, quia, ut de Spiritu sancto conciperet, sicut ipsa perhibet, respexit humilitatem ancillæ suæ Deus potius quàm virginitatem.* Si ergo Deus respexit humilitatem Mariæ, ut eam ad matris dignitatē elevaret: quid mirum si ego asseram, beatum Matthiam ad fastigium Apostolatus elevatum, quia parvus erat, & humilis?

124. Act. 1. n. 26. Oratione præmissa ut duodecimum Apostolum eligerent discipuli Domini, miserunt sortem: *& cecidit sors suam Matthiam.* Actorum 1. numero vigesimo sexto. Dum deprecantur discipuli, ut sibi gratum eligeret in Apostolum. Nam sors illa à Deo gubernata fuit, ut beatus Matthias eligeretur. In hoc eventu & meritum nostri Apostoli splendet, & Apostolorum justitia: siquidem Ioseph cognomento justus, Iacobi minoris frater, & Christi cognatus non assumitur in Apostolum, sed Matthias. Verè justa fuit hæc electio? quia electores solum Deum præ oculis habebant. Cùm Deus misit Samuelem in domum Isaï, ut ex filijs ejus unum eligeret in regem Saulis successorem, sic loquitur ad Prophetam, primo Regum decimo sexto, numero tertio, *& vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi, quid facias, & unges quemcumque monstravero tibi.* Quomodo posset errare Samuel, si à Deo monstrandus erat eligendus in regem! sed cur non hoc remisit arbitrio Samuelis aliàs viri justi, & amici Dei, sed voluit Deus monstrare eligendum? ut quando Propheta ungeret regem, haberet præ oculis solum Deum demonstrantem, & non eligeret ex filijs Isai eum, qui sibi magis placeret. divus Gregorius ad hæc verba: Gregor. *& unges, quemcunque monstravero tibi*, sic ait, *Ordinatoribus Ecclesiarum in electione aliorum nihil suum relinquitur.* Electio regis Israël res erat magni momenti: & quamvis à Samuele justa electio posset sperari, tamen Deus voluit, eum demonstrare, ut de electi meritis, & dignitate nullum esset dubium: Hoc enim in maximam excellentiam electi redundabat. Quis dubitabit æquè, & justè ab Apostolis futuram electionem duodecimi Apostoli, & tamen ex cæteris discipulis elegerunt Iosephum cognomento justum, & Matthiam, ut ex his duobus Deus eum, qui sibi magis placeret, eligeret. *Et cecidit sors super Matthiam.* In quo & merita nostri Apostoli, & excellentia, qua justum Iosephum transcendebat, maximè relucens, ut ex Beda diximus supra numerum centesimum vigesimum secundum, erat enim noster Apostolus, ut verbis sancti Antonini loco citato concludam, *in lege Domini doctissimus: corpore mundus; animo prudens; in solvendis quæstionibus sacræ scripturæ acutus, in consilio providus, in sermocinatione expeditus.* Meritò ergo à Deo electus est in Apostolum. 1. Reg. 16. n. 3. S. Anton.

Vers. XX. In quarto: Chrysolitus, Onychinus, & Beryllus, inclusi auro erunt per ordines suos.

OMNES duodecim gemmæ inclusæ erant auro: hoc est: erant *in plenitudinibus suis*, ut legit Oleaster, vocans plenitudines lapidum loca, seu palas, quibus includebantur, quę inclusoria erant aurea. Clarius hoc explicuit Cajetanus dum ait: *inclusi in auro*, eo modo, quo lapides figuntur in annulis, sic erant in suis locis, seu inclusoriis aureis. *Per ordines suos*: id est, secundùm præscriptum ordinem, scilicet, primo, Sardus. secundo, Topazius: tertio, Smaragdus, &c. 1. Oleaster.

De gemma Chrysolito.

2. QVarta, & ultima gemmarum series tribus præfatis gemmis radiabat, scilicet chrysolito, onychino, & beryllo, quibus Pectoralis honor, & pulchritudo apud omnes erat spectabilis. Prima hujus ordinis gemma, & in Pectorali decima, est chrysolitus, hebraicè dictus, *tharsis*, ut docent Arias Montanus, Oleaster, & Sa. Ille sic appellari affirmat, sive ex inventore, sive ex loco unde ferebatur, hoc est; ex parte Aphricæ, Carthagine posteà dicta; sive ex maris colore, quem refert, quod Mediterraneum mare, *tharsis* per methonimiam dicatur: nam secundùm divum Isidorum lib. 15. Ethymologiarum cap. 15. & Anastas. Nizenum, quæst. 38. Chrysolitus auro similis est cum maximi coloris similitudine. Id docuerat Plinius lib. 37. cap. 9. quem sequuntur Paraphrastes Hierosolymitanus, & Onkelos. Rabbi David Chimmi apud Oleastrum. Rueus lib. 1. de gemmis cap. 7. qui eleganter de hac gemma sic loquitur. *Selectissimarum India nutrix, quæ quadamtenus cærulea sunt, maxima aqua virorem ita præseferentes, ut aurum in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare.* Chrysoliti Arabiæ ignobiliores dicuntur, eo quod vario colore, ac turbulento luceant. Interlinealis chrysolitum totum aureum affirmat, & multis probat Alcazar in cap. 21. Apocal. vers. 20. notat. 22. Sanctes in Lexico ait colorem Chrysoliti declinare ad colorem hyacinthi, pro quo citat Rabbi David. Hieronymus, & Aquila legunt chrysolitum: Symachus hyacinthum. Septuaginta Ezech. 10. nomen *tharsis*, carbunculum vertunt. Noster Tostatus in expositione litteræ ex beato Isidoro loco citato cap. 14. docet, hanc gemmam nocte igneam, die auream lucem mittere. Verùm divus Isidorus de Chrysopraso, non de Chysolito hoc affirmat, ut legenti constabit. In hoc lapide erat inciſum nomen *Zabulon*, quod interpretatur *habitaculum*.

Montan. Oleast. Sa. Isidorus. Anast. Nizen. Plinius. Paraph. Hieron. Onkel. Rabbi. Dav. Rueus. Interlin. Alcazar. Sanctes. Rabbi Dav. Hieron. Simac. Septuag. Abulens.

3. Mardobæus Gallus lib. de lapidibus, his carminibus expoſuit hujus gemmæ proprietates, sed multæ superstitiosæ sunt; refero, non approbo:

Mard. Gallus.

Auro chrysolitus micat, & scintillat ut ignis,
Iste mari similis referens quosdamque virores.
Esse Phylacterium fixum perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores:
Pertusus setis si traiiciatur aselli
Dæmonas exterret, nec non agitare putatur,
Traiectum lævo dicit hunc gestare lacerta.
Æthyopes legimus nobis hanc mittere gemmam.

Insuper Rueus citatus refert, Chrysolitum asthmaticis respirationem elargiri.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXXXIX.

Vt felicitatem vincas, propria memor esto infelicitatis.

Magna virtutis est, cum felicitate luctari, & magna felicitatis, à felicitate non vinci, ait Augustinus serm. 13. de verbis Domini. Potentissima res est felicitas; sed quem felicem reddit bonorum abundantia, devictum ligat, & in servitutem redigit felicitatum affluentia. Qui certamen init cum propria felicitate magnæ virtutis est; at qui felicitatis tela frangit, insignis est fortitudinis, præcellentis roboris, & non vulgaris virtutis. Sed quis de felicitate victoriam reportavit? profectò: quia propriæ infelicitatis non fit immemor. Sola præteritæ adversitatis memoria de magna felicitate triumphabit glorioſe. 4. August.

Mirabar jam diu, Deum in primo illo rerum exordio, sexta die ultimam, sed præstantissimam inter visibiles creaturam, hominem produxisse, honoribus plenum, divitiis affluentem; irrationalium præsulem; vita immortali præditum, ni peccaret; imaginem, & similitudinem divinam referentem; omniquè tandem felicitate felicem. Insuper mirabar, hanc perfectissimam creaturam sincroniam fuisse imperfectioribus, & magis noxiis animantibus, teste Augustino lib. imperf. de Genes. ad lit. tandem notabam sacrum textum expressè hujus hominis originem aperuisse his verbis. *Formavit igitur Deus hominem de limo terræ.* Genes. 2. num. 7. ex hebræo legimus: *de pulvere terræ.* Hoc est: eum è pulvere terræ ad tantam evexit dignitatem. Hispanè dicimus: *le levantò del polvo de la tierra.* Chrysostomus *de tenuissimo, ac vilissimo.* Et Procopius *de parte inutili, ac superflua.* En tibi, unde formatus est homo, qui totius orbis habebat clavem, & imperium, qui Dei imaginem præferebat, &c. Admirationis meæ origo fuit: cur Deus hominem, quem ad tantæ dignitatis fastigium elevabat, plasmavit è limo terræ, aut ex vilissimo, & tenuissimo pulvere? deinde: cur inter immunda, noxia, imperfecta, & abjecta animalia habuit incunabula, qui, ut præsit omnibus, producebatur? ô bone Deus! quis comprehendere tuos sensus valet? quem tui producis imaginem, tuæque gloriæ hæredem, universi Dominum, vili, & abjecta origine permittis deturpari? optimè. audi Chrysostomum homilia 12. in Genesim. *Ne ignorando homo quomodo constitutus sit, magnus sibi videatur, & præscriptos sibi limites transeat.* Quod est dicere: creaverat Deus hominem tam in bonis gratiæ, quàm naturæ undequaque felicem, sed ea parte qua corporeus ex abjecto solo, ex vilissimo pulvere, ex limo terræ duxit originem, & inter serpentes venenosos habuit incunabula: refert ergo sacer textus humanæ creaturæ principium, ut cùm se homo in tanto dignitatis fastigio elevatum conspexerit, felicitatis inauditæ vigorem, non solùm temperet, sed devincat abjectæ originis memoriâ, & terrenæ vilitatis infelicitate fœdatus deprimat sublimitatis potentiam. 5. Gen. 2. n. 7. Hebræ. Chrysost. Procop. Chrysost.

6. Quid aliud admonere Deus volebat; cùm Moysem mittebat in Ægyptum? excusabat se Moyses, non reluctebat divino mandato, cùm divini imperii vices erat susceperturus (malè enim imperare scirret, qui inobedientiæ esset assuetus) tarditatem linguæ proponit: at Deus, ut ad tantum munus idoneum ostenderet, & convinceret, ait illi: *Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cùm misisset in sinum protulit leprosam instar nivis.* Exod. 4. num. 6. Hoc miraculum nunquam sanctis pro meritis celebratur. Sed liceat inquirere: cur Deus manum Moysis lepra inficì permittit? Theodoretus respondet quæstione 10. in Exod. his verbis. *Dextera Moysis, quæ admiranda in Ægypto perpetratura erat, cùm prius fuisset leprosa, divinis miraculis inservivit & elementa mutavit. Quæ res Moysem etiam admonuit, non superbire debere, sed agnoscere naturam cum recordatione dexteræ leprâ prius infectæ.* Feliciter Moyses contra Pharaonem dexterâ erat elevaturus, regis puniens duritiam, & tyranni potentia, ac si nihil esset, ducis Dei imperio subdenda erat. Insuper miracula, quæ Moyses erat patraturus felicem eum tamquam Dei vices habentem prædicatura erant. Voluit ergo Deus manum Moysis, quæ tot miranda erat effectura, leprâ inficere, ut cum tantæ potestatis usu contra regem frueretur, recordatione dexteræ leprâ prius infectæ felicitatem potestatis temperaret. Nam magna felicitas absque infelicitatis adminiculo validissimum animum perturbat, ac devincit.

7. Lucæ 1. à n. 13. Lucæ 1. à num. decimo tertio, sic Gabriel Zachariam alloquitur: *Uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem, & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino, & vinum, & siceram non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.* Omni felicitate plenum prædicit angelus Ioannem; felicemq; undequaq; prædicat Zachariam tanti filii parentem in ætate jam mortua. Felicitate conturbatus est Zacharias, & ancipiti cura distractus angelum ausus fuit interrogare: unde hoc sciam: ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis. ibid. n. 18 Cui confestim respondit angelus. *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis.* Ibidem, numero decimo octavo. Nota, quod angelus ob Zachariæ incredulitatem promissa non negat, imo repromittit; sed usum adimit vocis. Sed cur, si Zacharias in verbis angeli pignus accipit filii, qui æterni Verbi futurus erat vox; tunc vocem amisit? si ejus curiosa incredulitas mulctatur; cur in lingua, non in oculis, aut aliorum sensuum privatione non plectitur? severius plecteretur absque dubio, si utroque lumine privaretur. cur ergo linguæ orbatur exercitio, aut vocis mulctatur silentio? aptè respondet Chrysologus rem hanc expendens serm. 88. *Dum postulata* (inquit) *promeretur, incurrit, condemnatur, munera ipsa cum suscipit, qui vocem, cùm vocem percipit, tunc amittit.* Profundè sanè! accipe ejus mentem. Receperat Zacharias filium undequaque magnum (cùm magnus esset coram Domino) æterni Verbi vocem; absque livore vicini ejus, & cognati Ioannis celebraturi erant adventum: unde non posset non felix esse felicissimi filii parens. Amisit ergo vocem Zacharias, cùm æterni verbi vocem recipiebat, ut propriæ vocis orbitate felicitatem recipiendi tantum filium temperaret. Nam si hujus felicitatis promissio sic animũ Zachariæ perturbavit, ut in incredulitatis Caribdi submergeretur: quid tantæ felicitatis possessio non efficeret, in infelicitate silentii involuntarii coerceretur.

8. Summis laudibus Lucas capite septimo, Magdalenam extollit, cùm refert, Christum Dominum apud Pharisæum accubuisse. Lachrymis rigavit pedes Iesu, & capillis tersit capitis sui; pretiosissimis unguentis unxit eos, &c. quibus à Christo meruit, audire: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, ibidem numero 47. si attentè expendas hanc Domini erga Magdalenam celebritatem, invenies admixtum habere vituperium. *Remittuntur ei* (inquit) *peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ergo cùm Magdalenæ amantis celebratur ardor, ejusdem recordatur delinquentis error. Deinde expressius proposuerat hoc ipsum Evangelista, ibidem numero trigesimo septimo, cùm dixit: *Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix.* Ad quid, si mulieris egregia facinora, & ardentissimi amoris excessus referuntur, transactæ vitæ peccatis plenæ mentio fit? putarem: quia cùm Magdalena ad tantum sanctitatis, & amoris erga Christum perveniisset culmen, oportuit præteritorum criminum iterare memoriam, ut tanta felicitas præteritæ infelicitatis temperaretur gravamine. Sancta nunc est, & amasia cœlestis sponsi, at fuit in civitate peccatrix, & juventutis scandalum. Ardentissimo amore Christum dilexit; at multa ei peccata suus dimisit amasius. Tantæ ergo felicitati multorum peccatorum adjunxit memoriam, ne ab ipsa felicitate vinceretur felicitas.

Lucæ 7. n. 47. Ibid. n. 37.

9. Chrysolitus aureo, & cæruleo colore micabat in rationali; & cum auri spendore fulgeret, aquæ maximæ præferebat speciem, ut vidimus numero secundo, & tertio. At quid aurum cum mari? aurum pretiosissimum, & solidissimum metallorum: maris aqua inconstans, inquieta, & nunquam in eodem statu permanens. Cur ergo in hac gemma auri, & aquæ marinæ adunantur colores? quia per aurum felicitatem (felicem enim se putat, qui auro abundat) per maris aquam, quæ impellentibus ventis hinc inde transmutatur, non ineptè infelicitatem intelligimus, siquidem in mari crebriora pericula, & certissima experimur infortunia. Meritò ergo in Chrysolito aurum, & mare; felicitas, & adversitas unico adunantur nitore, ut pectus ornent Pontificis, ut exinde sciat, cùm se ob tantæ dignitatis culmen felicem aspiciat, felicitatis vigorem infelicitatis jactura temperare.

Illatio CLXXXX.

In hac vita de divina misericordia est sperandum, quia in alia solum superest divina justitia.

10. Divina justitia, & divina misericordia vel uti quadam conformitate sortes diviserunt. In hac vita degentibus favet misericordia: post illam sola justitia gaudet imperio. Quod est dicere: dum hac vita fruimur divinæ misericordiæ sumus capaces: post mortem verò loco misericordiæ subrogatur justitia. Quapropter dicebat Seneca. Seneca lib. de brevitate vitæ; cap. 7. *Vivere, tota vita discendum est; & quod magis fortasse mirabere, tota vita discendum est mori.* Sententia non gentili, sed christiano doctore digna! Tota vita discendum est vivere, quia in ea divinæ misericordiæ thesauro frui possumus: post mortem autem divina justitia juxta nostrorum operum qualitatem, vel præmio, vel pœnâ nos remunerat.

11. Ioannis 9. numero 4. *Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest operari*: ait Iesus cæco à nativitate, Ioan. 9. n. 4. volens ei visum præbere. Se oportere, ait Dominus, cæci oculos aperire: quia benefacere hominibus, Christo Domino lucrum videtur. Hoc haud difficile judico. Difficilius est, quod subdit: *venit nox, quando nemo potest operari.* Quid est, in nocte ab operibus vacandum? an quia occumbente sole nemo possit, contra otium militare, & operibus studere? necundè sanè. Sed ut explicet quod usq; ad vitæ finem merendi ex divina misericordia, & gratiæ largitate datur facultas: & quod adveniente morte justitiæ tantum concediOrigen. tur locus. Aptè Origenes homilia 3. in Psal. 36. dum ait. *Et hoc dicit de illo tempore, quod erit post hoc sæculum, tempore quo unusquisque pro meritis suis recipiet pœnas. Tunc ergo dicit, noctem illam futuram, cùm iam nemo potest operari aliquid, sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis, qua hic positus operatus est.* Homo dum vivit in hoc sæculo divina fruitur misericordia: in alio sola aderit divina justiibid. n. 5. tia, ut remuneret, vel puniat. Ob hoc ipse Dominus ibidem, num. 5. ait: *quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* An quia Christus apud Patrem lucis amitteret radios, quibus illuminet mundum, qui omnem in hunc mundum venientem illuminat? absit. Sed ut ostenderet quod si in hac vita degentibus lucis, & misericordiæ communicat splendorem, tamen cùm vitam eum morte commutaverint, ipse, qui lux est nunc, ut illuminet, tunc erit fulmen, ut comburat.

12. Non ob aliam causam puto, Moysem populum Israeliticum constrinxisse præcepto, ut Manna non colligeret in sabbatho, sed externa die duplicatum cibum asservaret. Exod. 16. n. Exod. 16. num. 29. 29. *Videte, quod Dominus dederit vobis sabbathum, & propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices.* Si desideres rationem ob quam Moyses asservasse Manna præceperit? eam invenies eodem caIbid. n. 21. pite, numero vigesimo primo, nempe quia in sabbatho Manna non erat è cœlo descensurum: *quia sabbathum est Domini, non invenietur hodie in agro.* Sed cur in die sabbathi illis deerat Manna? quia sabbathum Domini erat. At urgebis: quare dies sabbathi cum collectione cœlestis alimoniæ opponi intelligitur? quia Domini erat. Dies Domini dies justitiæ est, & judicii, sic illam diem appellat Paulus 1. ad Corinthios 5. numero 5. 2. ad Corinthios 1. numero 14. ad Philip. 2. numer. 16. 1. ad Thessalon. 5. numero 2. & 3. capite 2. numero 2. Igitur, quia sabbatum erat dies Domini, non pluit illis Manna, in quo divinæ miserationis largitas splendebat, ut ostenderet quod in die judicii, vel postquam ex hac vita migraverimus, non datur locus misericordiæ, sed justitiæ. Aliam actionem, sed huic similem possem adducere, cur in sabbatho illis non descendebat Manna? quia dies erat Domini: hoc est; quia dies illa ab operibus feriata erat, & destinata requiei: vel ut Deo vacaret populus, in quo beatitudinis requies figurabatur, & operandi non erat dies, sed fruendi fructu operationum. Sic exposuit Balduinus apud Godofridum in cap. Balduini. 16. Exod. *In vita enim futura* (inquit) *tempus erit comedendi, non colligendi. Quicumque enim hîc colligit, labores manuum tuarum illic manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Rectè adiungitur: *non invenietur hodie in agro: quia post hanc vitam non licebit operari.* Quantum oporteat dum sumus in hoc sæculo ab operibus bonis non vacare, satis ostendit divinũ præceptum de colligendo Manna, sed diebus sabbatho præcurrentibus permissum erat populo illud colligere, & die illo proximiori sabbatho in diem sequentem asservare: quia in sabbatho requies erat populo, in quo apertè altera vita figurabatur, quando jam operandi, aut merendi non datur locus, sed unusquè quod transacto tempore collegit, positurus esta Igitur in hac vita operandum est, ut in alia divina justitia misericordiæ fructus coronet.

13. Æternis flammis æstuabatur dives, & qui sævus in Lazarum mendicum fuerat, Abrahamum cupiebat misericordem. *Pater Abraham miserere mei*, dicebat infelix apud Lucam 16. numero Lucæ 16. n. 24. 24. Divus Chrysostomus tomo 2. homilia de Chrysost. divite sic ait, avarum alloquens: *frustra agis pœnitentiam in loco, ubi non est pœnitentiæ locus. Tormentate cogunt agere pœnitentiam, non mentis affectus.* Meritò Chrysostomus avaro insultat, eo quod pœnitentiam agit post hanc vitam, quando pœnitentiæ non est locus. Dum hac communi fruebatur luce pauperem despiciebat indignum putans, vulnera inspicere qui vulnerum vocibus occludebat aures: at cùm æterni cruciatus gehennâ ureretur, ad pœnitentiæ asylum confugit insolenter. Erras stultè! frustra agis pœnitentiam in loco, ubi non est locus pœnitentiæ. Frustra misericordiæ speras levamen, ubi solum est strictissimi judicis severum tribunal. Docemur ergo his, ut dum lucem habemus, lucis non supersedeamus operibus, ne cùm nox supervenerit, principis tenebrarum simus consortes.

14. Chrysolitus in die aureum refert colorem, in nocte igneo splendore micat, ut vidimus, num. 2. ex Isidoro, & Abulensi. Aureus color

misericordiam, & amorem præsefert; igneus nitor justitiæ reddit specimen. Radiat ergo Chrysolitus aureo splendore in die, & in nocte igneo: ut discamus, in die, hoc est, in vita bonis operibus à divina misericordia elargitis abundare, quibus in nocte, id est post mortem divinæ justitiæ igneum, & terribilem nitorem effugiamus.

Illatio CXCI.

Humana vita quot periculis sit obnoxia.

15. Pretiosum apud omnes mortales est, vita fungi; at si hujus vitæ advertissent discrimina, dissolvi cuperent, & esse cum Christo. Non ignorabat patientissimus Iob hujus vitæ pericula, cùm dixit. *Pereat dies, in qua natus sum.* Iob. 3. n. 2. sic legit Origenes, *Maledictus dies ille, in quo natus sum.* Sed cur patientiæ exemplar nativitatis suæ diem execratur. Forsan, ut denotaret, acerbissimo dolore affici, ne insensibilis haberetur inter tot infelicitatis procellas, & sic patientiæ gloriam derogaret. Nam si non quereretur, putaret aliquis, sensu carere tot plagis circumdatum. Execratur ergo propriæ nativitatis exordium, ut se demonstraret afflictum, qui constantẽ, & patientem per omnia se prædicabat. Optimè, Sed adhuc urgeo. Cur Iob mortis diem non execratur, qui nativitatis horæ imprecatur malum? Respondet Origenes lib. 3. in Iob. *Non maledicitur dies mortis, neque dies finis, neque dies exitus de hoc sæculo. Est namque consummatio, & requies, & dolorum omnium transitus, ac depositio.* Maledicitur in hunc mundum ingressus, non autem de hoc sæculo transmigratio: quia ille infantem tot periculis, & ærumnis objicit; illa omnium est depositio, omnium indemnitas.

Iob. 3. n. 2. Origen.

Origen.

16. Hujus vitæ pericula satis ostendit dominus cùm tribus dilectissimis discipulis dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Matth. 26. numero 38. Sed ô bone Iesu! Cur mœrore conficeris, qui cælorum es lætitia sempiterna? An afficeris tristitia, mortis timens naufragium? Absit. Quomodo ergo, qui vita est, mortis timeret dolorem? Cur ergo tristaris? Audi S. Zenonem Veronensem sermone de resurrectione, præfata verba expendentem. *Quod dictum non tam timentis, quàm exultantis, ac docentis est. Vtique: non enim quidquam timere poterat, qui mortuos excitabat: qui potestatem habet ponendi animam suam, & iterum resumendi eam, sed ut doceret, quoniam qui vivit in hoc mundo semper in tribulatione, semper iustus in pœna est.* Tristatur ergo Dominus, non quia imminentis mortis timeret acerbitatem, sed quia exitus ex hac vita differebatur, quo à tot ærumnis liber existeret. Quia morte pro nobis perpessa hujus vitæ angustiæ consequebantur terminum. Tristitiam patitur, quia tardat mors: quasi durior morte sit hæc vita.

Matth. 26. n. 38.

Zeno Ver.

17. Militia res est incerta, multis obnoxia periculis, & ipsa victoria parta periclitatur in portu, non aliter nostra vita. Si mihi non credis, credito Beato Iobo dicenti cap. 7. numerò 1. *Militia est vita hominis super terram.* At cur vita nostra militari congressui comparatur. Quia sicut in bello omnia incertitudini subjacent, & alternante fortuna, qui modò victores, statim conspiciuntur devicti; sic in vita humana nulla est securitas diuturna. Quam aptè Isaias Abbas orat. 23. *Militia est vita hominis super terram. Sive vigilemus, sive dormiamus, non cessat nos adversarius oppugnare. Qui in stadio pugnat, si prudens est, ante victoriam præconium non canit.* Quis dubitat, valde periculosum esse, cum hostibus certamen inire? Et quis non timet belli exitum dubium? Solus imprudens, & temerarius. Ergo temerarium erit nostræ militiæ eventum non formidare, & frequentia non timere periculosa.

Isaias Abb.

18. Hinc non vulgaritet intelligere possumus illud Psalm. 103. num. 3. ubi de cælo loquens Regius Propheta sic ait. *Extendens cælum sicut pellem,* Quid enim habet pellis cum cælo, & cadaveris spolium cum incorruptibilitate cælestis substantiæ? Ni fallor, cùm David cælum cum pelle confert, illud quasi quoddam tentorium cogitabat inferiores orbes universamque terram complectens. Tentorium namque præsertim ex pellibus, militare habitaculum referebat apud antiquos. Vnde illud: *sub pellibus agere,* militiæ delervire, denotabat. Ex his intelliges illud Hieronymi ad Heliodorum epist. 1. *Quid facis in paterna domo delicate miles? Vbi vallum? Vbi fossa? Vbi hyems acta sub pellibus?* David ergo cælum sicut quoddam tentorium pelliceum appellat, ut omnia sub illo contenta militari exercitio inservire, denotaret. Ergo quando nos omnes cælum circumdat, & comprehendit, sub illo tamquam sub tentorio militari vitam nostram, quæ militia est, explicare voluit. Si ergo militia est hominis vita, adhuc cælo contegimur: docemur, quàm parum sit fidendum hujus vitæ suffragiis, siquidem adhuc cæli tentorio protecti, in ipsa protectione militiæ adumbrantur pericula.

Psalm. 103. n. 3.

Hieron.

19. Amoris lachrymas effudit Iesus, non cùm emoritur Lazarus, sed cùm ad hanc vitam est revocandus: *Et lachrymatus est Iesus.* Ioannes 11. numer. 35. si rem hanc penitius expendas, affectus commutasse Christum invenies erga amicum Lazarum. Non tristatur Iesus, nec ejus mutatur vultus emortuo Lazaro: sed cùm eum à mortis horroribus, & sepulchri fœtore liberat, vitæque restituit, tristitiâ afficitur, & lachrymis sui doloris manifestat angustiam. Videris, ô Domine, amicitiæ violasse jura. Quis orbatus amico ejus non deplorat absentiam; & quis non alacri vultu, & corde pleno lætitiæ non exciperet, quem putabat amissum? Quare ergo Christus, cùm Lazarum vitæ restituit, in lachrymas solvitur, & ejus translitum serena facie manifestat discipulis? Profectò: quia cùm Lazarus vitam cum morte commutavit, finem imposuit hujus vitæ miseriis: cùm autem ad hanc lucem est revocatus, iterum hujus vitæ scopulis erat obnoxius. Quid ergo mirum, si nunc amicum Lazarum deploret tot expositum periculis.

Ioannis 11. 35.

Adest

20. Adest jam Lazarus vitæ restitutus, depositisque institis, solutisque manibus omnibus erat mirabilis, & propter ipsum multi credebant in Iesum. Sed, ô vita hominis, quot periculis subjaces! Vix ad vitam est revocatus, cùm principes sacerdotum invidiâ obcæcati illum cogitabant interficere, ut credentium cessaret fides (quasi non posset iterum ad vitalem auram revocare, qui eum semel è faucibus mortis eripuerat? ait Augustinus ibid.) sic mentem obcæcat invidia.

Ioan. 12. n. 10. *Cogitaverunt autem* (inquit Ioan. cap. 12. num. 10.) *principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum:* Vix Lazarus lucis gaudebat usurâ, cùm principes sacerdotum ejus vitæ parabant insidias. Quid est hoc? Perbellè Chrysologus serm. 66. circa finem. *Quasi ad hoc desideratus*

Chrysol. *advenerit, ut iterata mortis pericula sustineret.* Videtur non ad aliud Lazarum vitam recuperasse, quâ ut discrimina mortis iterum subiret. Et verè; cùm hac vita fungi, non sit aliud, quàm mortis subjacere periculis; & securior jaceret in sepulchro dum mortis fœtebat horrore, quàm dum vitæ communi fruebatur luce.

Zabulon, nomen sculptum erat in Chrysolito,
21. quod non vacat mysterio. *Zabulon*, enim interpretatur habitaculum: Chrysolitus licet aureo splendore fulgeat, aquæ marinæ etiam nitore radiat. Accipe exinde moralitatem. Hujus vitę habitaculum auro videtur simile (quid enim vita pretiosius?) Sed aquæ maris habet similitudinem. Mari quid magis inconstans, aut periculis obnoxium? In eo scopuli, via incerta, & cum afflantibus ventis per id feliciùs tranatur, tumescentibus undis subito insurgit tempestas, qua navis, vel periclitatur, vel submergitur. Meritò ergo *Zabulon*, in gemma auri, & maris similitudinem referenti erat incisũ, ut quot periculis hujus vitæ habitaculum sit obnoxium, ostenderetur.

Illatio CXCII.

De B. Bartholomæo, cui Chrysolitus correspondebat, quædam elogia.

22. ANdreas Cæsarien. in Comment. in Apocalyp. c. 66. sic scribit. *Per Chrysolitum,*

Andreas Cæsar. *qui rutilante splendore aurum refert, beatus fortè Bartholomæus adumbratur; siquidem divina prædicatio, pretiosæque virtutum suppellex hunc admodum mirificè illustravit.* Aretas in Apocal. c. 67. sic ait

Aretas. de hoc Apostolo. *Pretioso Chrysolito Bartholomæus assimilatur, resplendens, & hic aureo virtutum splendore: non tamen sic ut in modum auri liquefiat adversitatibus, sed magis lapidea firmitate stabilem distans prædicationem.*

23. Omnia admiratione digna sunt in hoc Apostolo. De eo sic Hieronymus lib. de viris illustrib. *Bartholomæus Apostolus Indiæ iis, qui dicuntur*

Hieron. *fortunati, prædicavit Evangelium Christi, & Evangelium, quod est secundùm Matthæum ei tradidit. Dormivit autem Albanopoli oppido maioris Armeniæ.*

Idem Hieronymus in cap. 3. Marci sic ait. 24.
Bartholomæus, qui filius est suspendentis aquas. Et Hieron.
quis est filius suspendentis aquas, nisi qui dixit: & mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem? Petrus Damian. serm. 42. eodem modo ac Hieronymus nomen nostri Apostoli interpretatur, dicens: *Unde & Bartholomæus (quod utique syrum nomen est, non Hebræum) interpretatur filius suspendentis aquas.* Ex hac interpretatione magnum nostri Apostoli relucet elogium. Repete verba Hieronymi. *Et quis est filius suspendentis aquas, nisi qui dixit: & mandabo nubibus meis*, &c. Igitur filius suspendentis aquas est filius Dei. Erit ne Bartholomæus Filius Dei? Non naturâ, sed gratia. Et quamvis omnes justi Filii Dei sint per adoptionem, noster Apostolus speciali prærogativa gaudet hoc titulo.

De eo idem Damianus loco citato sic loquitur. 25.
Beatus Bartholomæus insignis est, atque conspicuus, qui quodam præsigio futurorum hujus mystici Petrus Dam.
vocabuli titulo cernitur insignitus. Nam cum dicitur filius suspendentis aquas, dicitur proculdubio Filius Dei, non quidem naturalis generationis origine, sed propensionis gratia dignitate. Erat enim verè Dei templum, cœlestis gratia sanctuarium, arca fœderis, tabernaculum testimonii. Nam sicut arca illa legalis ex imputribilibus lignis Sethim mystica fuerat arte composita, auro quoque purissimo resplendebat intus, & extrinsecus mundata; ita vir iste mirabilis, qui spem suam in æternitate posuerat, & exterius radiabat imitandæ vitæ splendore, & intrinsecus prælucebat divina sapientiæ claritate.

Sed controversum est, quisnam fuerit noster Apostolus? An fuerit Nathanael? Rupert. 26.
in cap. 1. Ioannes asserit Bartholomæum esse Ruper Iansen. Montan.
Nathanael. Hæc sententia placuit Iansenio, Montano, & aliis: eamque deducunt, ex eo quod Nathanael sit nomen proprium, Bartholomæus autem à parente desumptum; quasi Bartholomæus idem sonet, ac filius Tolmæi; sicut Barjona filius Ionæ; conjicitur etiam, quia Bartholomæus in enumeratione Apostolorum cum Philippo conjungitur. Matthæi 10. Lucæ 6. & Marc. 3. & ratio esse videtur quia Nathanael simul cum Philippo est vocatus. Ergo ex conjunctione vocationis, & annumerationis cum Philippo, colligitur Bartholomæum esse Nathanael. Augustinus, & alii ne- Augustin.
gant. Quia hic Apostolus semper appellatus fuit hoc nomine, *Bartholomæus*, & nunquam vocatus fuit *Nathanael*. Ergo diversæ fuerunt personæ: nam si esset eadem, Ioannes cap. 21. n. 2. dixisset, Nathanael, qui dicitur Bartholomæus; sicut dixit loquens de sancto Thoma, qui dicitur Dydimus: ergo signum est nostrum Apostolum distinctum fuisse à Nathanaele. Nec valet contra hoc, quod Nathanael vocatus fuerit cum Petro, Andrea, & Philippo, ut exinde colligatur fuisse Apostolum, & alium non posse intelligi nisi Bartholomæum: quia ut dicitur Marc. 3. num. 13. Christus, *ascendens* Marc. 3.
in montem vocavit ad se, quos voluit ipse. Noluit eli- n. 13.
gere in numerum duodecimũ Nathanaelem, sed Bartholomæum, quamvis ille vocatus fuerat.

Sanctus Antoninus 1. part. tit. 6. cap. 12. 27.

misericordiam, & amorem præsefert; igneus nitor justitiæ reddit specimen. Radiat ergo Chrysolitus aureo splendore in die, & in nocte igneo: ut discamus, in die, hoc est, in vita bonis operibus à divina misericordia elargitis abundare, quibus in nocte, id est post mortem divinæ justitiæ igneum, & terribilem nitorem effugiamus.

Illatio CXCI.

Humana vita quot periculis sit obnoxia.

15. Pretiosum apud omnes mortales est, vita fungi; at si hujus vitæ advertissent discrimina, dissolvi cuperent, & esse cum Christo. Non ignorabat patientissimus Iob hujus vitæ pericula, cùm dixit. *Pereat dies, in qua natus sum.* Iob. 3. n. 2. Iob. 3. n. 2. sic legit Origenes, *Maledictus dies ille, in quo natus sum.* Origen. Sed cur patientiæ exemplar nativitatis suæ diem execratur. Forsan, ut denotaret, acerbissimo dolore affici, ne insensibilis haberetur inter tot infelicitatis procellas, & sic patientiæ gloriam derogaret. Nam si non quereretur, putaret aliquis, sensu carere tot plagis circumdatum. Execratur ergo propriæ nativitatis exordium, ut se demonstraret afflictum, qui constantẽ, & patientem per omnia se prædicabat. Optimè, Sed adhuc urgeo. Cur Iob mortis diem non execratur, qui nativitatis horæ imprecatur malum? Respondet Origenes lib. 3. in Iob. *Non maledicitur dies mortis, neque dies finis, neque dies exitus de hoc sæculo. Est namque consummatio, & requies, & dolorum omnium transitus, ac depositio.* Maledicitur in hunc mundum ingressus, non autem de hoc sæculo transmigratio: quia ille infantem tot periculis, & ærumnis objicit; illa omnium est depositio, omnium indemnitas.

16. Hujus vitæ pericula satis ostendit dominus cùm tribus dilectissimis discipulis dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Matth. 26. numero 38. Matth. 26. n. 38. Sed ô bone Iesu! Cur mœrore conficeris, qui cælorum es lætitia sempiterna? An afficeris tristitia, mortis timens naufragium? Absit. Quomodo ergo, qui vita est, mortis timeret dolorem? Cur ergo tristaris? Audi S. Zenonem Veronensem sermone de resurrectione, præfata verba expendentem. *Quod dictum non tam timentis, quàm exultantis, ac docentis est. Vtique: non enim quidquam timere poterat, qui mortuos excitabat: qui potestatem habet ponendi animam suam, & iterum resumendi eam, sed ut doceret, quoniam qui vivit in hoc mundo semper in tribulationes, semper iustus in pœna est.* Zeno Ver. Tristatur ergo Dominus, non quia imminentis mortis timeret acerbitatem, sed quia exitus ex hac vita differebatur, quo à tot ærumnis liber existeret. Quia morte pro nobis perpessa hujus vitæ angustiæ consequebantur terminum. Tristitiam patitur, quia tardat mors: quasi durior morte sit hæc vita.

17. Militia res est incerta, multis obnoxia periculis, & ipsa victoria parta periclitatur in portu, non aliter nostra vita. Si mihi non credis, credito Beato Iobo dicenti cap. 7. numerò 1. *Militia est vita hominis super terram.* At cur vita nostra militari congressui comparatur. Quia sicut in bello omnia incertitudini subjacent, & alternante fortuna, qui modò victores, statim conspiciuntur devicti; sic in vita humana nulla est securitas diuturna. Quam aptè Isaias Abbas orat. 23. Isaias Abb. *Militia est vita hominis super terram. Sive vigilemus, sive dormiamus, non cessat nos adversarius oppugnare. Qui in stadio pugnat, si prudens est, ante victoriam præconium non canit.* Quis dubitat, valde periculosum esse, cum hostibus certamen inire? Et quis non timet belli exitum dubium? Solus imprudens, & temerarius. Ergo temerarium erit nostræ militiæ eventum non formidare, & frequentia non timere periculosa.

18. Hinc non vulgariter intelligere possumus illud Psalm. 103. num. 3. ubi de cælo loquens Regius Propheta sic ait. *Extendens cælum sicut pellem,* Psalm. 103. n. 3. Quid enim habet pellis cum cælo, & cadaveris spolium cum incorruptibilitate cælestis substantiæ? Ni fallor, cùm David cælum cum pelle confert, illud quasi quoddam tentorium cogitabat inferiores orbes universamque terram complectens. Tentorium namque præsertim ex pellibus, militare habitaculum referebat apud antiquos. Vnde illud: *sub pellibus agere,* militiæ deservire, denotabat. Ex his intelliges illud Hieronymi ad Heliodorum epist. 1. Hieron. *Quid facis in paterna domo delicate miles? Vbi vallum? Vbi fossa? Vbi hyems acta sub pellibus?* David ergo cælum sicut quoddam tentorium pelliceum appellat, ut omnia sub illo contenta militari exercitio inservire, denotaret. Ergo quando nos omnes cælum circumdat, & comprehendit, sub illo tamquam sub tentorio militari vitam nostram, quæ militia est, explicare voluit. Si ergo militia est hominis vita, adhuc cælo contegimur: docemur, quàm parum sit fidendum hujus vitæ suffragiis, siquidem adhuc cæli tentorio protecti, in ipsa protectione militiæ adumbrantur pericula.

19. Amoris lachrymas effudit Iesus, non cùm emoritur Lazarus, sed cùm ad hanc vitam est revocandus: *Et lachrymatus est Iesus.* Ioannis 11. 35. Ioannes 11. numer. 35. si rem hanc penitius expendas, affectus commutasse Christum invenies erga amicum Lazarum. Non tristatur Iesus, nec ejus mutatur vultus emortuo Lazaro: sed cùm eum à mortis horroribus, & sepulchri fœtore liberat, vitæque restituit, tristitiâ afficitur, & lachrymis sui doloris manifestat angustiam. Videris, ô Domine, amicitiæ violasse jura. Quis orbatus amico ejus non deplorat absentiam; & quis non alacri vultu, & corde pleno lætitiæ non exciperet, quem putabat amissum? Quare ergo Christus, cùm Lazarum vitæ restituit, in lachrymas solvitur, & ejus transitum serena facie manifestat discipulis? Profectò: quia cùm Lazarus vitam cum morte commutavit, finem imposuit hujus vitæ miseriis: cùm autem ad hanc lucem est revocatus, iterum hujus vitæ scopulis erat obnoxius. Quid ergo mirum, si nunc amicum Lazarum deploret tot expositum periculis.

Adest

20. Adest jam Lazarus vitæ restitutus, depositisque institis, solutisque manibus omnibus erat mirabilis, & propter ipsum multi credebant in Iesum. Sed, ô vita hominis, quot periculis subjaces! Vix ad vitam est revocatus, cùm principes sacerdotum invidiâ obcæcati illum cogitabant interficere, ut credentium cessaret fides (quasi non posset iterum ad vitalem auram revocare, qui eum semel è faucibus mortis eripuerat? ait Augustinus ibid.) sic mentem obcæcat invidia.

Ioan. 12. n. 10. *Cogitaverunt autem* (inquit Ioan. cap. 12. num. 10.) *principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum:* Vix Lazarus lucis gaudebat usurâ, cùm principes sacerdotum ejus vitæ parabant insidias. Quid est hoc? Perbellè Chrysologus serm. 66. circa finem. *Quasi ad hoc desideratus*

Chrysol. *advenerit, ut iteratæ mortis pericula sustineret.* Videtur non ad aliud Lazarum vitam recuperasse, quâ ut discrimina mortis iterum subiret. Et verè; cùm hac vita fungi, non sit aliud, quàm mortis subjacere periculis; & securior jaceret in sepulchro dum mortis fœtebat horrore, quàm dum vitæ communi fruebatur luce.

Zabulon, nomen sculptum erat in Chrysolito,

21. quod non vacat mysterio. *Zabulon*, enim interpretatur habitaculum: Chrysolitus licet aureo splendore fulgeat, aquæ marinæ etiam nitore radiat. Accipe exinde moralitatem. Hujus vitę habitaculum auro videtur simile (quid enim vita pretiosius?) Sed aquæ maris habet similitudinem. Mari quid magis inconstans, aut periculis obnoxium? In eo scopuli, via incerta, & cum afflantibus ventis per id feliciùs tranatur, tumescentibus undis subito insurgit tempestas, qua navis, vel periclitatur, vel submergitur. Meritò ergo *Zabulon*, in gemma auri, & maris similitudinem referenti erat incisū, ut quot periculis hujus vitæ habitaculum sit obnoxium, ostenderetur.

ILLATIO CXCII.

De B. Bartholomæo, cui Chrysolitus correspondebat, quædam elogia.

22. ANdreas Cæsariens. in Comment. in Apocalyp. c. 66. sic scribit. *Per Chrysolitum,*

Andreas Cæsar. *qui rutilante splendore aurum refert, beatus fortè Bartholomæus adumbratur; siquidem divina prædicatio, pretiosaq; virtutum suppellex hunc admodum mirificè illustravit.* Aretas in Apocal. c. 67. sic ait

Aretas. de hoc Apostolo. *Pretioso Chrysolito Bartholomæum assimilatur, resplendens, & hic aureo virtutum splendore: non tamen sic ut in modum auri liquefiat adversitatibus, sed magis lapidea firmitate stabilem distans prædicationem.*

23. Omnia admiratione digna sunt in hoc Apostolo. De eo sic Hieronymus lib. de viris illustrib. *Bartholomæus Apostolus Indiæ in, qui dicuntur*

Hieron. *fortunati, prædicavit Evangelium Christi, & Evangelium, quod est secundùm Matthæum ei tradidit. Dormivit autem Albanopoli oppido maximo Armeniæ.*

Idem Hieronymus in cap. 3. Marci sic ait. 24.
Bartholomæus, qui filius est suspendentis aquas. Et Hieron.
quis est filius suspendentis aquas, nisi qui dixit: & mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem? Petrus Damian. serm. 42. eodem modo ac Hieronymus nomen nostri Apostoli interpretatur, dicens: *Unde & Bartholomæus (quod utique syrum nomen est, non Hebraum) interpretatur filius suspendentis aquas.* Ex hac interpretatione magnum nostri Apostoli relucet elogium. Repete verba Hieronymi. *Et quis est filius suspendentis aquas, nisi qui dixit: & mandabo nubibus meis,* &c. Igitur filius suspendentis aquas est filius Dei. Erit ne Bartholomæus Filius Dei? Non naturâ, sed gratia. Et quamvis omnes justi Filii Dei sint per adoptionem, noster Apostolus speciali prærogativa gaudet hoc titulo.

De eo idem Damianus loco citato sic loquitur. 25.
Beatus Bartholomæus insignis est, atque conspicuus, qui quodam præsigio futurorum hujus mystici Petrus Dam.
vocabuli titulo cernitur insignitus. Nam cum dicitur filius suspendentis aquas, dicitur proculdubio Filius Dei, non quidem naturalis generationis origine, sed propensionis gratia dignatus. Erat enim verè Dei templum, cœlestis gratiæ sanctuarium, arca fœderis, tabernaculum testimonii. Nam sicut arca illa legalis ex imputribilibus lignis Sethim mystica fuerat arte composita, auro quoque purissimo resplendebat intus, & extrinsecus inaurata; ita vir iste mirabilis, qui spem suam in æternitate posuerat, & exterius radiabat imitandæ vitæ splendore, & intrinsecus prælucebat divinæ sapientiæ claritate.

Sed controversum est, quisnam fuerit noster Apostolus? An fuerit Nathanael? Rupert. 26.
Ruper
in cap. 1. Ioannes asserit Bartholomæum esse Ianseni.
Nathanael. Hæc sententia placuit Iansenio, Montan.
Montano, & aliis: eamque deducunt, ex eo quod Nathanael sit nomen proprium, Bartholomæus autem à parente desumptum; quasi Bartholomæus idem sonet, ac filius Tolmæi; sicut Barjona filius Ionæ; conjicitur etiam, quia Bartholomæus in enumeratione Apostolorum cum Philippo conjungitur. Matthæi 10. Lucæ 6. & Marc. 3. & ratio esse videtur quia Nathanael simul cum Philippo est vocatus. Ergo ex conjunctione vocationis, & annumerationis cum Philippo, colligitur Bartholomæum esse Nathanael. Augustinus, & alii ne- Augustin.
gant. Quia hic Apostolus semper appellatus fuit hoc nomine, *Bartholomæus*, & nunquam vocatus fuit *Nathanael*. Ergo diversæ fuerunt personæ: nam si esset eadem, Ioannes cap. 21. n. 2. dixisset, Nathanael, qui dicitur Bartholomæus; sicut dixit loquens de sancto Thoma, qui dicitur Dydimus: ergo signum est nostrum Apostolum distinctum fuisse à Nathanaele. Nec valet contra hoc, quod Nathanael vocatus fuerit cum Petro, Andrea, & Philippo, ut exinde colligatur fuisse Apostolum, & alium non posse intelligi nisi Bartholomæum: quia ut dicitur Marc. 3. num. 13. Christus, *ascendens* Marc. 3.
in montem vocavit ad se, quos voluit ipse. Noluit eli- n. 13.
gere in numerum duodecimū Nathanaelem, sed Bartholomæum, quamvis ille vocatus fuerat.

Sanctus Antoninus 1. part. tit. 6. cap. 12. 27.

postquam magna miracula nostri Apostoli retulisset, specialiter comminuendo idola, loquens de ejus martyrio sic ait. *De morte ejus varia est opinio: nam beatus Dorotheus dicit, quod Bartholomæus in Albano civitate magna Armeniæ crucifixus est capite deorsum. Beatus verò Theodoretus dicit, quod fuit excoriatus. Ab aliis asseritur, quod fuerit decollatus. Quæ ita possent concordari, quod primò excoriatus; exinde crucifixus; demum nondum mortuus decapitatus.* Hæc S. Antoninus. Anton.

De gemma onychina.

28. Vndecima gemma Pectoralis erat onychinus, vel onyx. Hæc, ut refert Montanus lib. de vestibus Aaronis, secundùm perpetuam Chaldæorum interpretationem, dicitur beryllus. Nam Chaldaicè *Burla* dicitur lapis onychynus. In quo sensu accipi potest, Septuaginta interpretum translatio: nam secundùm ipsos, pro onychino ponitur beryllus, & pro beryllo onychinus. Sic legimus apud septuaginta: *& ordo quartus Chrysolitus, & beryllus, & onychinus.* Quod non ob aliam rationem existimo, nisi quia cùm onychini lapidis sint quam plurimæ species diversas proprietates, & distinctos colores includentes, forsan inter has computatur beryllus. Vnde non est mirum à Septuaginta poni beryllum pro onychino, & è converso onychinum pro beryllo. Oleaster, & Montanus asserunt Hebraicè hunc lapidem dici, *Soham*, quam vocem ferè omnes onychinum vertunt. Montan. Septuag.

29. Circa hujus gemmæ colorem (relictis variis speciebus, quas refert Plinius lib. 37. cap. 6.) ferè omnium auctorum est concors sententia, esse similem unguis humani. Nam onyx Græcè unguis est latinè. *Vnde* (ait Glossa inter. cap. 28. Exod.) *Onychynus lapis, qui humani unguis habet colorem.* Idem docet Isidorus lib. 16. Ethym. cap. 8. ubi sic ait. *Onyx appellata, quod habet in se permixtum candorem in similitudinem unguis humani. Hæc India, vel Arabia gignit, distans autem invicem. Nam indica igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabica autem nigra est cum candidis zonis: genera eius quinque.* Id docuerat Plinius ubi supra Abulensis ad hæc verba. Nam licet Onychinũ asserat, esse lapidem igneum venis cingentibus albis, non dissentit ab eo, quod dixerat, quæst. 10. ad c. 28. Exodi; scilicet habere colorem unguis humani, id est, rubeum cum albo mixtum. Ribera, Barradas, Martinus Stephanus in compendio Salom. c. 37. & ferè omnes communiter, licet Georgius Venetus lib. de harmonia mundi tom. 3. cant. 2. cap. 6. teneat, lapidem onychium circa centrum, terreum, in superficie autem saphyreum esse. Glossa interlin. Isidorus. Plinius. Abulens. Ribera. Barrad. Mart. Stephan. Georg Venet.

30. Iosephus lib. 3. Antiq. c. 8. & lib. 6. de bello. c. 6. putavit, gemmas illas, quas sacer textus refert humeris Pontificis impositas, Exod. 28. n. 9. & vocat onychinas, fuisse sardonychas. Sed circa hoc disputatum est supra. vers. 17. quæst. 21. litterali.

31. In onyche erat scriptum nomẽ *Iosephi*. Insuper addit Abulensis ibidem hanc gemmam habere specularem formam, & in ea imagines eversas sicut in speculis concavis videri, ut patet, si perspiciantur in perspectiva. Abulens.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXXXXIII.

Qui bono publico consulit, omnibus debet anteferri in dignitate, & honoris excellentia.

DIvinum quid est, omnium utilitati consulere, & communitatis, aut regni causam agere. Nullus est, qui propriis commodis non studeat: hæc omnium hominum cura? hæc perpetua mortalium solicitudo. Non sic Deus optimus maximus qui omnium indefesso affectu, & immensa providentia curam gerit. Ergo hoc divinum est: illud humanum. Hinc est, quod si aliquando inter homines invenitur aliquis, qui propriæ commoditati cedat, & communi consulat, magni habetur apud omnes, veluti divinæ propensionis imitator. Hic dignus est imperio, dignus honore. Nam sicut omnes antecellit in virtute, omnibus anteferri debet in honoris excellentia, & dignitate. 32.

Apud Romanos clari homines, togati, aut armati Reipublicæ profuissent, solum laudabantur publicè post mortem, ne tanto honore nisi dignus afficeretur. Fœminis id nusquam fuit permissum (ut refert Plutarchus in Camillo) usque dum civitas bello oppressa magna auri inopia laboraret, mulieres sponte ex condicto mundum muliebrem contulerunt: utex illo conflato publica res juveretur. Ob quod senatus sanxit, ut quidquid tunc liberaliter obtulerant, meliori reipublicæ tempore persolveretur: præterea autem in gratiam accepti muneris, ut defunctæ perindè publicè laudarentur, ut viri solebant. Quod quam prudenter sit factum, patet. Quia maximè laude digna est fœmina, quæ ob publicam causam neglexit illud, propter quod appetit ipsa magis laudari, quod est formæ bonum, & pulchritudo, quam tunc maximè sibi negligere videtur, cùm cultum, & ornamenta abjicit, quibus forma juvatur. 33. Plutarc.

Sed confirmemus nostrum thema sacri oraculi testimoniis. *Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti.* Genes. 1. num. 16. dicitur cùm de Exordio Solis, & Lunæ fit sermo. At cur sol diei tenet imperium, & noctis adscribitur lunæ? an quia lucidius inter astra micant? forsan ob hoc. Sed divus Ambrosius lib. 4. Hexameron cap. 6. aliam rationem affert, nempe, quia non sibi consulunt, sed universo: non illuminant inæqualiter, sed ex æquo omnibus propriæ lucis radios communicant, & propter hujus universitatis commoda incessanter longissimum iter agunt, iterumque indefessè repetunt. *Quæ* (loquitur Ambrosius de Sole, & Luna) *in quacumque parte fuerint cœli, illuminant omnia, & æquè spectantur à cunctis, ut tamquam suis tantum regionibus immorari, & sibi tantum adesse, atque lucere singuli populi credant, cum similiter luceant universis, ut nemo his propiorem alium, quam ipse est, arbitretur.* Exemplum 34. Gen. 1. 1. 16. Ambros.

plùm magnitudinis eorum evidens, quod omnibus hominibus orbis lunæ idem videtur. Nam etsi interdum augeatur lumen eius atque minuatur, tamen eadem nocte, qualis mihi apparet, talis, & omnibus. Motus solis, & lunæ semper regularissimus omnibus prodest, nemini non communicatur eorum splendor, uterque universalem causam omnium agunt, non sibi, sed omnibus prosunt: vide ergo quanto jure sol diei, & luna noctis gaudet imperio, cùm non unius, aut plurium, sed omnium sublunariũ creaturarum conservationi studeant.

35. Matth. 27. n. 37. Ioannis 6. n. 15. Super caput Christi pendentis in cruce scriptum erat: *hic est Iesus Rex Iudæorum.* Matthæi 27. num. 37. Permittit Christus, appendi titulum, qui regnum suum publicè prædicaret. Permisit ergo regis cognomen. Non sic invenies apud Ioannem cap. 6. num. 15. ubi dicitur: *Iesus ergo cùm cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Iam ob oculos se offert dubium. Cur Christus in cruce pendens regni admittit inscriptionem; & in solitudine, quando usque ad saturitatem turbas pavit, regnum recusat, & fugit? puto, quia in deserto non omnibus, licet multis, benefecit. Quinque millia hominum erant, præter mulieres, & parvulos, quo numero, ut apertum est, non comprehendebatur omnium hominum multitudo. In cruce autem pro omnibus pretiosissimum sanguinem effundebat, omnium redemptionem perficiens. Cùm igitur in crucis patibulo universalem causam humani generis ageret: & in deserto, licet plurimorum, non tamen omnium consuleret inediæ, hinc est, quod in cruce regnum admittit, quod in solitudine respuit. Nam qui omnium consulit utilitati, dignus est, ut regio diademate coronetur.

36. Luc. 2. n. 25. Insuper: non solum dignus est, qui causam universalem agit, purpurâ, & corona; sed Spiritus sancti dono prædicatur. Meritò Simeonis præconia celebrantur apud Lucam cap. 2. num. 25. cùm Christus Dominus in templo præsentaretur. *Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus, & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.* Non mirarer, si Evangelista prædicaret Simeonem sanctum, erat enim sanctus, & timens Deum. At cur dicitur Spiritus sancti habitaculum: *& Spiritus sanctus erat cum eo?* Quia expectabat consolationem Israël, nempe, Christum Dominum, non sibi soli, sed & omni populo, Eligius Noviomens. homilia 2. hanc nobis rationem contulit. *Qui excreverat in tantum iustitiæ culmen* (loquitur de sancto Simeone) *ut non iam solummodo suam, sed etiam totius populi Israelis quæreret salutem, & adventu Christi expectaret consolationem.* Tam rarum est universalem procurare salutem, & omnium negotium agere, ut sanctus Simeon obinde Spiritus sancti habitaculum prædicetur, quia Christum expectabat, qui non tantum ei, sed & omnibus collaturus erat remedium, & meritò, qui negotium agit commune, Spiritus sancti gaudet consortio. Eligius.

37. In lapide onychino incisum erat nomen, *Ioseph.* Hoc ipsum nomen etiam erat cælatum in gemma onychina superhumeralis, ut constat hîc vers. 9. Vbi adverte nullius filii Iacob nomini fuisse concessum, ut bis in onychino scriberetur. Insuper nota, duos lapides onychinos habuisse duodecim filiorum Iacob nomina sculpta: & lapidem, qui omnibus assignatur, in eo nomina Patriarcharum scriberentur, postea solius Ioseph nomini adscribi in Pectorali Pontificis. Cur ita? an quia Ioseph solus pro omnibus sufficiat? sufficit utique. Non solum ob hoc? sed ut reliquis fratribus præferatur. Ioseph namque non semel, atque iterum suorum fratrum studuit saluti, sed & parentis saturavit inediam. Constat illud Genes. 37. à n. 13. istud Genes. 42. à n. 19. & c. 45. à n. 17. Insuper totam Ægyptum ab universali fame liberavit, Genes. 42. in his omnibus non sibi soli, sed omnibus, videlicet regno, quod ei fuerat commissũ, & toti Iacobeæ familiæ consulebat. Quid ergo mirum, quod soli Iosepho conferatur, quod omnibus fuerat concessum? omniũ nomina, & Iosephi nomen in lapidibus onychinis superhumeralis erant incisa, & quasi solus esset Ioseph, in Pectorali scribitur onychina gemma? ut apud omnes esset notum, Iosephũ cæteris præferri in honore, quia sedulò omniũ egerat curam, & negotium. Nam qui universali saluti consulit, in excellentia, & dignitate debet anteferri.

ILLATIO CLXXXXIV.

Si natura gratiæ cooperetur, uberem, & felicem fructum percipiet.

38. Divinam liberalitatem nunquam satis pro meritis celebrabimus: jam supra nonnulla prælibavimus de divina largitate. Verùm, ut semper ejus erga nos beneficia habeamus ob oculos, ne tanti benefactoris simus immemores, attento animo illa considerare oportet. Multa à Deo in ingratitudinis vitium, memoriam nostram abstulerit, fatebimur accepisse. A Deo sumus in hanc lucem editi; redempti suo pretiosissimo sanguine; tot gratiarum auxiliis ditati, ut gratiam remissionis peccatorum consequamur, qua jus ad æternã hæreditatem acquirimus. O bone Deus! quid retribuemus tibi pro omnibus, quæ aperta manu nobis contulisti? verùm quamvis divina largitas tot nos cumulet beneficiis; tamen non semper ipse solus vult nostrã operari salutem, sed ulterius cooperationẽ nostram desiderat. Æquum enim est, ut quando Deus offert favorem, nos tanto benefactori non ingrati adhibeamus studium, diligentiam, & cooperationem.

39. Gen. 2. n. 15. Huc respiciebat divinum illud erga protoparentem nostrum beneficium, cùm vix è tenuissimo, & vilissimo pulvere formatum transtulit ad paradisum, ut eum custodiret. Gen. 2. numero 15. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum.* Sanctus Thomas ad hunc locum ingeniosissimè inquirit: *sed quid oportebat, custodire illum locum, cùm nullus esset violentus invasor?* rursus; vestigia sequens Angelici doctoris, urgeo dubium. Quid oportebat, ab homine illum locum custodiri, etiamsi S. Thom. esset

ciſet violentus invaſor, cùm Dei cuſtodiâ protegebatur? audi Aquinatem. *Poteſt dici, quod licet Deus locum illum ſufficienter coſtodiret, & nunc etiam cuſtodiat: decens tamen fuit, quod aliqua eius cuſtodia hominis committeretur, quandiu ibi ſtaret. Vide qualibet incommoda, qua poterant, vel ab avibus vel ab aliis animalibus, vel etiam à damonibus contingere, poterant per hominem removeri, vel impediri.* Deus paradiſi erat tutelaris: verùm homini ejus commiſit cuſtodiam. Nam cùm homo Dei ſingulari beneficio in paradiſi delicias fuerat tranſlatus, æquum erat, ut tanti benefacientis largitati cooperaretur, id ipſum cuſtodiens, quod à Deo fuerat elargitum. Hoc enim eſt, deſiderium Dei, ut favori, quem præſtat, diligentia ſuccedat humana.

40. Negaverat Petrus, ille Apoſtolorum apex, Chriſtum, quem Filium naturalem, & æterni Patris coæternum fuerat confeſſus. Quid tunc, & Luc. 22. num. 61. *converſus Ieſus Dominus reſpexit Petrum, & egreſſus foras, flevit amarè.* Lucæ 22. num. 61. & 62. Drogo & 62. Hoſtienſ. de ſacrament. domi. paſſionis inquirit: *nunquid non etiam prius reſpiciebat? etiam.* Si ergo Ieſus Petrum reſpiciebat antea: cur Petrus non flevit ſtatim? an quia viſus Ieſu fuerit efficacior poſt trinam Petri negationem, ut ad fletus, & ſuſpiria excitaret? minimè. Vt quid ergo per priorem intuitum eum à negatione non revocavit; & poſt ultimam negationem quali domini oculari jaculo ſaucius egreſſus foras flevit amarè? Drog. Hoſt. accipe Drogonem rem hanc ſic expendentem. *Sed Petrus reſpicientem ſe Chriſtum non reſpiciebat, quia velatam faciem habebat: unde benè alius Evangeliſta; & recordatus eſt, inquit, Petrus: recordatus Petri, reſpectus fuit Chriſti. Ergo cùm peccatorum flendo recordaris à Chriſto videris, imò ſublato velamine Chriſtum vides.* Cum Petrus negare magiſtrum cœperat, videbatur à Chriſto; attamen Chriſtus non videbatur à Petro. Hinc tota Petri infelicitas! nam ſi Petrus reſpicientem Chriſtum reſpiceret, non negaret. Velatam faciem habebat, & velut cæcus erat, quia infidelitatis cæcitate oculos clauſit, ut ſuum non videret auctorem. Negavit tertiò: & ſtatim galli voce tremefactus recordatus eſt verbi Domini, aperuit oculos, & vidit videntem Chriſtum, & egreſſ s foras flevit amarè. Ecce felicitatis Petri felix auſpicium. Vidit, cùm à Chriſto videretur, & Chriſtum reſpicientem reſpexit, cooperatus eſt ſuæ cooperationis auctori, non deſpexit conſpectum, & ideo remedium invenit.

41. Aſpice Chriſtum Dominum flagellatum, & corona ſpinarum redimitum crucem graviſſimam bajulantem verſus Calvariæ locum, ſic refert Ioan. cap. 19. num. 17. & *bajulans ſibi crucem, exivit in eum, qui dicitur Calvaria, locum.* Ioannes 19. n. 17. Amplius hoc explicuit Lucas cap. 23. num. 26. Luc. 23. n. 26. *& cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrinenſem venientem de villa: & impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum.* Idipſum invenies apud Matthæum cap. 27. num. 32. Primo aſpectu apparet Matthæum, & Lucam diſſidere à Ioanne. Hic enim refert, Chriſtum portaſſe crucem; illi Simonem eam bajulaſſe. An in hoc eſt diſſidium inter Evangeliſtas? minimè profectò: nam utrumque factum eſt. Accipe magnum Athanaſium fidei Clypeum, de paſſione, & cruce parum à medio, dicentem. *Non enim Ioannes contraria ſcribit reliquis Evangeliſtis, ſed utrumque in eo factum eſt. Nam & ſibi Dominus crucem portavit, eandemq́, & ipſe homo Simon tulit: cùm igitur contra diabolum trophæum bajularet, principio quidem ſuam ſibi crucem ferebat. Vtrò enim ad mortem tendebat, ac rurſus eandem geſtavit Simon homo, ut omnibus innoteſceret Dominum non ſuam mortem, ſed hominum obire.* Athanaſ. magn. Ex his liceat mihi, quoddam excitare dubium. Cur Chriſtus Dominus permiſit crucem, quæ noſtræ redemptionis præcipuum fuit inſtrumentum, à Simone geſtari? video Chriſtum apud Gethſemani illo egregio facinore Petri, cum amore erga ſuum magiſtrum flagrans, animoſè gladium eximens contra armatam cohortem, & ſervi auriculam amputans, gladii opera maledixiſſe zelo zelantem, ne alius appareat ſanguis, quando ipſe ſuum pretioſiſſimum pro ſalute omnium effundebat, ut emphaticè denotavit Tertullianus lib. de patientia cap. 3. cùm Tertull. dixit: *Patientia Domini in Malcho vulnerata eſt, & gladii opera maledixit.* Ob hanc cauſam ibi à ſuis adverſariis petivit, cùm permiſit comprehendi, ut ſodales, & diſcipulos non tenerent, ne aliquis præſumeret, eos hominum cooperatos eſſe redemptioni; ut eleganter advertit Ambroſius in Ambroſ. Pſalm. 61. dicens nomine Chriſti. *Satis eſt vobis habere quem quæritis; non quæro conſortem in paſſionibus, quia ad ſalutem adjutore non egeo.* Quare ergo Chriſtus, qui in horto ſibi ſoli paſſionis gloriam voluit adſcribi; cùm in altitudinem ſuæ paſſionis venit, homini permittit, crucis portare trophæum? quia crux præcipuum erat noſtræ redemptionis inſtrumentum. In ea enim Dominus dæmonem affixit, & delevit chirographum noſtræ damnationis; & tandem in ea noſtræ ſalutis conſummavit remedium. Ibi enim nobis meruit auxilia, dona, gratiam, & beatitudinem. Cùm ergo Chriſtus tot nobis in cruce pendens obtuliſſet beneficia; æquum fuit, ut unus homo, qui omnium vices repræſentabat, eandem crucem bajularet, ut beneficiis, quæ Chriſtus conferebat, quod ad ipſos attinet cooperarentur homines.

Hoc conſtringi debito homines ex beneficiis acceptis à Deo, etiam inſenſibiliũ exemplo oſtendit ipſe creator omnium, cùm dixit: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram.* Geneſ. 1. num. 11. ſat fuiſſet, germinare terram virentem herbam, qua velut tegumento, vel fructuum ornaretur ſpe. Non parum eſſet arbores producere fructibus oneratas: cur etiam ſemina præcipitur aſſervare? ſi ut fœcunda fructificet, reſpondeas; dicam tibi, ad hoc ſatis eſſe divinam juſſionem. Nam ſicut terra ſermonem Domini audiens, ſtatim germinavit? repetita voce germinare non deſinet. Quare ergo Deus imperium non repetit, ſed ſemina aſſervare, imperat terræ, ut deinceps fructificet? certè, ut ex natura inſenſibili hauriamus doctrinam divinis beneficiis cooperandi. Nam ſi terra, cùm ſenſu careat, ſemina ſervat, ut herbam, & plantas poſſit propagare, Gen. 1. n. 11. 42.

virtuti

virtuti germinandi à Deo collatæ cooperans: cur homo intellectu præditus beneficiis à Deo liberaliter elargitis non cooperabitur? profectò: quia propriæ felicitatis est prodigus, vel ut melius dicam avarus, cùm bonis, quæ possidet, frui nescit. Cooperemur ergo divinæ gratiæ, ne tantam liberalitatem cassam reddamus.

43. Hoc ipsum in onyce Pectoralis doceri videmur. In hac gemma nomen *Ioseph* erat incisum. *Ioseph*: Dei augmentum interpretatur. Onychinus lapis, qui unguis humani radiat colore non ineptè designat nostram naturam. Connectuntur ergo nomen Ioseph, & onyx, ut discas Dei beneficia augeri, si tanto largitori nostra respondeat natura.

Illatio CLXXXV.

Humanum judicium falsitati obnoxium.

44. Præceps labitur, qui immaturè profert judicium. Nihil periculosius versatur inter homines, quàm aliorum actiones taxare: & nihil frequentius est apud illos, quàm in aliena opera celeriter ferre censuram. Non sic cordati, & 1.ad Cor. 4.n. 5. prudentes: sed res maturius considerantes, cum formidine sententiam proferunt. Nec mirum, cùm nostrum judicium falsitati, & fallaciæ sit obnoxium. Obindè Apostolus 1. ad Corinthios 4. num. 5. eos admonebat dicens. *Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.* At cur Apostolus Corinthios admonet, ut judicia differant, usque in diem judicii? ne assueta facilitate judicandi bonos confundamus cum reprobis. Tunc cordium abscondita patebunt: & quos nunc dignos laude existimamus, vituperio dignos inveniemus. Hæc fuit mens Ambrosij ad Ambr. hunc locum. *Hoc dicit, quia in die judicij nihil occultũ erit eorum, quæ gesta, aut cogitata sunt, & simplicitas &, hypocrisis illic apparebit: ut qui despectus habebatur, fortè appareat dignus; & qui aliquid esse putabatur, inveniatur reprobus. Omnia enim nuda erunt in die judicij, & tũc laus erit bene agenti, vel cogitãti.*

45. Hoc periculum errandi in judicando indicarunt verba sacerdotis Heli Annam objurgantis. Affligebatur Anna non tam de sterilitate, quàm de sterilitatis opprobriis quotidie à Phenenna auditis: ascendit in templum, & effundens animam suam coram Domino, votum vovit consecrandi in Dei obsequium filium, si obtineret. Vidit eam Heli moventem labia, & verba minimè proferentem, & temulentam putavit, quapropter his verbis velut quodam jaculo honestæ fœminæ, & viri nobilis uxoris, qualis erat Elcana (teste Cajetano ibidem) afflictum cor transfixit. 1.Reg.c. 1. n. 14. *Vsquequo ebria eris? digere paulisper vinum, quo madet.* 1. Reg. cap. 1. n. 14. Quid ignominiosius contra nobilem fœminam excogitare posset Heli? ebrietas enim dedecet vel fœminam vulgarem, & infimæ notæ. Quare ergo Heli Annam tanta affecit contumelia? aut undè potuit suspicare temulentam esse? si ex eo quod labia movebat, & vox non perveniebat ad aures Heli: cur non existimavit, eam vacare orationi, vel nimia tristitia afflictam de levamine pœnæ esse sollicitam? Cajetanus ibid. sic respondet, *humana enim usus est coniectura.* Dicerem potius inhumanam fuisse conjecturam, siquidem ignominiosum defectum illi tribuit. Sed aptissimè explicuit hoc Cajetanus, viderat Heli annam labia moventem, & vocem non formantem, & in ea ebrietatis effectum consideravit, cùm esset orationis infatigabilis fervor: judicavit sicut homo: quid ergo mirum, si à veritate deviet, & orationem ebrietatem judicet? sic enim judicium nostrum obnoxium est falsitati, ut sæpè sæpius à veritate aberrans, quod bonum est, malum judicet. Cajetan.

46. Gen. 2. num. 17. Conceditur à Deo homini generalis facultas comedendi ex omni arbore paradisi, excepto ligno scientiæ boni, & mali. Gen. 2. n. 17. *De ligno scientiæ boni, & mali, ne comedas*, sed cur hoc lignum interdicitur. Expedire homini videbatur, gustare poma hujus arboris, ut exindè bonum discerneret à malo. Quare ergo à fructu scientiæ abstinere hominem vult Deus? ut denotaret, quàm facilè fallitur humanum judicium. Homines ferè semper confundunt bonum cum malo: & è converso: ineptum ergo judicans Deus hominem, ut bonum à malo discernat, ei fru- Ambr. ctum scientiæ boni, & mali prohibuit. Mens fuit Ambrosij lib. de paradiso, cap. 11. dicentis: *Ergo quia scivit, infirmum te esse ad iudicandum, voluit obedientem esse mandato, ideo præceptum posuit.* Sed proh dolor! nam homo, quia Deo judicatus est infirmus ad judicandum, facilis est, ut ferat judicium. Hinc multoties innocens nocentis pœnâ mulctatur: & vitiis plenus viro studioso antefertur. Quapropter judico oportere, in quolibet negotio, in quolibet negotio non ex his, quæ exterius apparent, ferre judicium; sed diligenti examine præmisso proferre sententiam.

47. Duobus oculis primæ matris ploramus celeritatem judicii, quod fecit circa arborem scientiæ, & fructum ejus. *Vidit igitur mulier, quod bonum, esset lignum ad vescẽdum, & pulchrum oculis aspectuq; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* Genes. 3. num. 6. Foliis, & externa pulchritudine decepta fuit mulier: nam inter folia, serpentis venenum latebat, si rigoroso scrutinio folia examinasset, fructumque perpendisset, & divinæ legis non esset immemor, tam præceps judicium in favorem arboris non proferret, & nos tot ærumnis non damnasset. Ad quid mirum? judicium humanum secuta, & divini oblita, utile, & jucundum, quod noxium, & amarum, judicavit. Gra- Ambr. viter id expendit Ambrosius lib. de paradiso, cap. 13. his verbis. *Infirma auctor iudicij, quæ de eo, quod non gustaverat, iudicabat. Et ideo non facile, nisi id quod diligentius pertractavimus, quod interiori probaverimus affectu, videtur ad opus aliquod esse sumendum.* Non est temerè proferendum judicium, sed res exacto, & rigoroso examine inquirenda est; ne quod malum est, bonum esse existimemus. Si mulier rigorosum adhiberet examen, non falleretur, arboris pulchritudine omisit scrutinium, & in flagitium incidit. Crede mihi: visui non semper est credendum: sed

oportet examinare; quod oculis conſpicimus, ne fallitati ſubjiciamus.

48. Onyx (teſte noſtro Abulenſi) ſpecularis eſt, reſque repræſentat inverſas. Eſtne cui frequentius fidamus quàm ſpeculo: in eo ſic clarè intuemur, ut intra ipſius cavitatem appareat nos exiſtere: & tamen inverſo ordine objecti format imaginem. Cùm ſpeculum nobis opponitur, in eoque intuemur, imago, quæ in ſpeculo apparet, tametſi noſtri ſit ſpectrum, oculus ſiniſter dextro correſpondet, & è converſo dexter ſiniſtro, ut patet. Eandem repræſentationem circa reliquas partes invenies, ſi conſideres. Speculum ergo etiamſi objectum repræſentet, non ita certè, ut non invertat ordinem. Onyx adhuc habet aliud: nam licet ſpecularis ſit, invertit objecta, caput verſus terram, & pedes verſus cœlum repræſentat: ut exinde diſcamus non facile fidendum eſſe oculis, qui ſæpiſſimè falluntur, & inducunt in intellectum cauſam fallaciæ.

ILLATIO CLXXXVI.

De beato Iacobo Zebedæi, cui onyc hinus correſpondebat, quædam elogia.

49. ANdreas Cæſarienſ. c. 66. in Apocalypſ. ſic ſcribit de ſardonyce, vel onyce. *Per hunc humani unguis colorem cum quadam perſpicuitate, & claritate exprimentem Iacobum denotari, probabile credimus: quandoquidem unus hic ante omnes alios propter Chriſtum corporis mortem ſuſtinuit, quæ unguis ſuo colore delineat.* Aretas c. 67. in Apocalyp. ferè idem repetit de ſardonyce, vel onyce ſcribens. *Per quem Iacobum Zebedæi deſignari credimus. Quemadmodum enim hic lapis ſanguineum refert colorem; ita quoque & hic ſanctus inchoata, ſplendida, & candida, ac divina prædicatione, curſu per ſanguinem peracto in modum magiſtri ſui Chriſti ad cœleſtem & perpetuæ vitæ quietem, plenamque lumine tranſmittitur.*

Andr. Cæſar.

Aretas.

50. Sanctus Antoninus 1. part. tit. 6. c. 7. ſic ait de noſtro Apoſtolo, & Hiſpaniarum patrono. *Iacobus Apoſtolus germanus Ioannis Evangeliſtæ dicitur Iacobus maior, eo quod prius altero Iacobo fuit vocatus ad Apoſtolatum. Fuit autem ſatis Chriſto familiaris & cum Petro & Ioanne ad ſecretiora admiſſus, ut patet in transfiguratione; in reſuſcitatione filiæ archiſynagogi facta à Chriſto; in expreſſione in horto ſui intenſi doloris ex paſſione imminente.* In proſperis & adverſis; in gloria, & in paſſione verus ſocius, & amicus Chriſti fuit beatus Iacobus. Hunc videtur aſpexiſſe Bernardus cum lib. de ordine vitæ ſic verum amicum deſcribebat. *Magnum enim huius vita ſolatium eſt, ut habeas, cui pectus tuum aperias: cum quo arcana participes: cui commictas ſecreta cordis tui: ut ames & ſequaris eum, qui tibi paternâ pietate in triſtibus compatiatur, in perſecutionibus adhortetur, & in proſperis gratuletur.* Verè Chriſti ſolatium fuit Iacobus, qui ut verus, & fidelis amicus in proſperis, & adverſis Chriſti fuit aſſecla.

50. Antoni.

Bernard.

51. Divus Hieronymus lib. de viris illuſtribus, ſic ſcripſit. *Iacobus Zebedæi filius duodecim tribubus, quæ erant in diſperſione, omnibus prædicavit Evangelium Domini noſtri Ieſu Chriſti. Interfectus eſt autem gladio ab Herode Tetrarcha Iudæorum.* Ecce noſtri Apoſtoli prædicatio: de ea ſic ſcribit Sanctus Antoninus loco citato. *Hic igitur poſt adventum Spiritus ſancti ad Hiſpaniam acceſſit ad prædicandum, & cùm videret gentem illam agreſtem doctrinam eius non accipere; nam tantum novem, vel ſecundùm alios, tantum duos ad fidem convertit, illos duos ſecum ducens reverſus eſt Hieroſolymam.* In noſtra Hiſpania non ſolum beatus Iacobus Evangelium Ieſu Chriſti prædicavit, ſed etiam myſterium immaculatæ conceptionis ſemper Virginis Mariæ. Ita Marcus Maximus citatus à Ferdinando de Salazar tomo de conceptione c. 35. §. 2. in quodam hymno de beata Maria *del pilar*, in quo ſic cecinit:

Antoni.

Marc. Maxim.

Oſtendit illi ſe hilarem,
Suoque natalitio.
Conceptionis aurea
Templo manent encomia.
Conceptionis hunc diem
Iacobus Hiſpanos docet,
Et prædicat, ceu cæteri
Ab omni labe liberam.
Hinc mos habet principium
Hunc celebrandi ingiter
Populis Iberis diem,
Qui durat uſque hodie.

52. Redimus ad mortem noſtri Apoſtoli. Gladio occiſum ab Herode nulli dubium eſt, cùm id conſtet Actor. 12. n. 2. quam mortem ſic explicat Antoninus citatus. *Qui ſententiâ Herodis decapitatus eſt (ut dicitur) die, qua & Chriſtus incarnatus & paſſus eſt anno uno integro revolato. Quod etiam tangit Lucas in actibus Apoſtolorum dicens: occidit autem Herodes Iacobum fratrem Ioannis gladio, Actorum* 12. Quis non miretur gratum animum noſtri Apoſtoli eodem die, quo vitam à ſuo redemptore accepit, ſuo reddidit redemptori: & eodem die naſcitur in cœlis, quo Chriſtus natus fuit in utero virginis; & in ara crucis vivum ſacrificium ſe obtulit æterno Patri.

52. Antoni.

Act. 12. n. 2.

53. Beatus Iacobus fuit primus inter omnes Apoſtolos, qui mortem ſubiit pro Chriſto, ſic teſtatur Chryſoſtom. hom. in Marcum: ibi enim quærit, cur in Thabor in reſuſcitatione filiæ Archiſynagogi, & in horto, ubi factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrētis in terrā; Chriſtus elegit Iacobum, & Petrum? & reſpondet. *Eligitur Petrus ſuper quem fundata eſt Eccleſia: & Iacobus, qui primus de Apoſtolis martyrio coronatus eſt: & Ioannes, qui virginitatis eſt exordium.* Anton. citatus ſic loquitur de noſtro Apoſtolo. *Primus etiam omnium Apoſtolorum vocatus eſt per martyriū ad regnum cœlorum.* Primus in paſſione fuit primus in gloria. Ex eo quod beatus Apoſtolus in paſſione fuerit primus, quodam excellentiori modo cæteros Apoſtolos in hoc ſuperavit: ipſe ſolus videtur martyr, tametſi alij martyrij palmam fuerint adepti. Matth. 1. n. 6. dicitur. *Ieſſe autem genuit David regem. David autem rex genuit Salomonē.* De Davide ſolo dicitur in Chriſti genealogia, quod ſit rex. Numquid Salomon, & alij, qui annumerantur in ea, reges non fuerunt? fuerint utique. Quare ergo

53. Chryſ.

Matth. 1. n. 6.

Davi-

Davidi tantum regis adscribitur majestas, & non aliis, cùm tamen eam habuerint? Cajetanus ibidem peracutè respondit. *David primus rex in genealogia salvatoris fuit, propterea Evangelista descripsit ipsum regem.* Salomon, & alij quamplurimi, qui annumerantur in genealogia Iesu Christi reges fuerunt, sed post Davidem. Hic autem fuit primus, qui Christi genealogiam corona, & purpura honoravit. Meritò ergo solus David describitur rex, quia primus, & omnium honorem, qui post illum fuerunt, sibi ratione primatus accepit. Ad rem ergo nostram. Beatus Iacobus fuit primus, qui se Christo martyrio consecravit inter omnes Apostolos. Ergo hic solus martyr appellandus est. Non quia cæteri martyrium non subierunt, sed quia post Iacobum. Tota gloria martyrij Apostolorum Beato Iacobo adscribenda videtur, ex eo, quod fuerit primus in passione: sicut celsitudo tota regum Iuda Davidi adscribitur, ex eo quod fuerit primus in majestate.

Cajetan.

54. Hieron.

Divus Hieronymus in cap. 3. Marci sic scribit de nostro Apostolo. *Iacobus alter, cui colluctatio non est adversus carnem, & sanguinem, sed adversus spirituales nequitias.* Non solum noster Apostolus luctabatur adversus spirituales nequitias, cùm dæmones exterminabat, ut quando Hermogenem Magum avertit à diabolico pacto, & ad fidem convertit, sed etiam quando in nostra Hispania toties adversus Mauros pugnavit visibiliter apparens, & præcipuè in bello de *Clavijo*, ut fideles Hispanos ab spirituali nequitia, & dura Maurorum servitute liberaret.

55. Anton.

Nec omittendam judico specialissimam, & frequentissimam devotionem, quam erga beatum Apostolum Iacobum omnes Christi fideles habent ex universo orbe concurrentes ad visitandum corpus ejus, quod Compostellæ piè, & religiosè colitur. Sed audi Antoninum loco sæpè citato hujus devotionis, & peregrinationis rationem exhibentem. *Stupenda autem exitit devotio infusa fidelium mentibus in visitando limina eius: quam etiam statutum Ecclesia ita firmavit, ut nullus in huiusmodi vota citra sedem Apostolicam valeat dispensare. Et quod minus cæteris Apostolis illi in vita collatum fuit honoris, & gloriæ à fidelibus propter brevitatem eius, hoc quasi divina munificentia suppleverit post mortem, eius plusquam Apostolorum visitatio, & honoratio reliquiis.*

56. Isidorus. Alphonsus Rex. Heleca Cæsaraug. Flavius Luc.

Magnum elogium esset nostri Apostoli, si epistola Canonica, quæ B. Iacobi nomine circumfertur, à Iacobo majori scriptam probemus. Affirmavit B. Isidorus in libro de ortu, & obitu Patrum cap. 71. ubi hæc habet: *Iacobus filius Zebedæi Frater Ioannis, duodecim tribubus, qua sunt in dispersione gentium, scripsit, atque Hispania occidentalium locorum gentibus Evangelium prædicavit, & in occasu mundi lucem prædicationis infudit.* Alphonsus Rex Castellæ cognomento sapiens idem censuit ipsis Sancti Isidori verbis usus in libro Thesauri cap. 7. Heleca Episcopus Cæsaraugustanus in additionibus suis ad Marcum Maximum idem docuit. Ante hos Flavius Lucius ad annum 37. Luitprandus Ticinensis Itali in Chronico æra 856. Bernardus, & Iulianus Toletan. Hispanis auctoribus suffragantur Syri, ut constat ex Syriaca inscriptione huic epistolæ simul cum aliis Canonicis præfixa, & invenitur apud Witmanstadium, & recitatur à Serario in Prologomenis Biblicis, Prologomeno 3. peculiari in hanc epistolam, habetque in hunc modum. *In nomine Domini nostri Iesu Meschia figillamus tres epistolas, Iacobi, Petri, Ioannis. Isti sunt, qui testes fuerunt super revelatione Domini nostri, quando immutavit seipsum coram oculis ipsorum in monte Thabor.* Ex hoc testimonio apertè constat Iacobum Zebedæi scripsisse Epistolam Canonicam; quia hic, & non Iacobus minor, adfuit in transfiguratione Domini, ut constat Matth. 17. Facit ad hæc: quod notavit rectè Franciscus Vivarius; quod S. Clemens Papa in 2. epistola, quam scribit ad Iacobum Fratrem Domini, & Hierosolymorum episcopum in confirmationem doctrinæ suæ affert verba illa capitis 4. epistolæ Iacobi: *Humiliamini in conspectu domini, & exaltavit vos. Nolite, detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex: unus est legislator, & iudex: qui potest perdere, & liberare. Tu autem quis es, qui iudicas proximum?* Tam longam epistolæ periodum in medium adducit, cùm ad illum scribit. Ergo si ejus Apostoli esset absque dubio præmitteret, ipsum rectè dixisse? *Humiliamini, &c.* Et tamen nihil tale dixit, quinimo affert sententiam illam quasi Scripturam sacram alterius auctoris. Rursus quia hæc epistola fuit scripta Hebræis, qui erant in dispersione, quibus Iacobus Zebedæi prædicaverat Evangelium. Ergo illa epistola non fuit Iacobi minoris. Patet consecutio: quia mos erat apud Apostolos, illas gentes, quibus prædicaverant, epistolis confirmare in doctrina: nec unus ad gentes, quibus non prædicaverat, scripsit, ne falcem in alterius messem mittere videretur. Cùm igitur Iacobus minor Hierosolymorum fuerit episcopus, & gentibus non prædicaverit, nec Hebræis in dispersione habitantibus; & Iacobus major eis annuntiaverit Evangelium; consequitur Iacobum Zebedæi hanc scripsisse epistolam, & non Iacobum minorem. Quod autem Iacobus minor dispersis Hebræis non prædicaverit sed solum civibus Hierosolymitanis, expressè docuerunt Sophronius de scriptoribus Ecclesiastic. Dorotheæus in Synopsi titul. de duodecim Apostolis. Isidorus ubi supra. Et Iulianus in Chronico anni 66. qui omnes Iacobo Zebedæi prædicationem Hebræorum in dispersione habitantium tribuunt; nullus autem vel leviter Iacobo minori.

Luitpr. Bernard. Tolet. Iulian. Syri.

Inscript. Syriaca.

Clem. Papa.

Sophro. Dorot. Isidorus. Iulianus.

57. Concil. Trid.

Contra prædictam doctrinam opponi solet Concilium Tridentinum, quod clarè vocat auctorem Epistolæ Canonicæ Iacobum Fratrem Domini. Sed Iacobus Alphæi, seu minor, dictus est Frater Domini. ergo hujus est illa epistola, & non Iacobi majoris.

ris. Verùm ab hac objectione facilè expedimur, si dicamus, etiam Iacobum majorem fuisse vocatum Fratrem Domini, quod testatur Iulianus presbyter; imo addit sub eodem nomine celebratum in Hispania Festum Translationis ipsius trigesima die Decembris. Nec mirum cùm Iacobus, & Ioannes Filij Zebedæi in Evangelio nuncupentur Fratres Domini, ut constat ex Matthæi 12. ex Marci tertio, ex Lucæ 8. id est, cognati, ut communiter explicant Patres, Hieronymus contra Helvidium, Beda. Et expressius Chrysostomus homil. 5. in cap. 1. Matth. Concilium ergo Tridentinum solùm intendit definire, epistolam illam esse sacram Scripturam; cujus autem Iacobi fuerit, an majoris, vel minoris, non erat ejus instituti, neque de hoc Concilium laboravit. Vbi autem Sacros libros, & eorum auctores ex professo recēset, nempe sessione 4. Can. 1. nihil aliud ait, quam hanc epistolam esse Iacobi Apostoli, neutrum certò designans.

Hieron. Beda. Chryſ. Concil. Trid.

Illatio CXCVII.

De Beato Iacobo Alphæi, seu minore quædam elogia.

58. SEcundùm attributionem duodecim lapidum factam ab Andrea Cæsariensi, & Areta, Beatus Iacobus minor exclusus manet: verùm ne quando de cæteris Apostolis pauca prælibavimus, tantus Apostolus omittatur, ejus quædam elogia inferere, justum duximus. Iacobus ergo Alphæi, sic interpretatur juxta D. Hieron. in c. 3. Marci: *Iacobum Alphæi, id est, doctum, vel milleſimum, cujus à latere cadunt mille, & decem millia à dextris ejus.*

D. Hier.

59. Divus Paulus ad Galat. 1. numero 19. nostrum Apostolum appellat Fratrem Domini, his verbis: *Alium autem Apostolorum vidi neminem: nisi Iacobum Fratrem Domini.* Sed quomodo intelligendum est, quod Iacobus fuerit Frater Domini? Divus Hieronymus ibidem sic respondet. *Propter egregios mores, & incomparabilem fidem, sapientiamq; non modicam Frater dictus est Domini, & quod primus ei Ecclesiæ præfuerit, quæ prima in Christum credens ex Iudæis fuerat congregata.* Duas causas adducit Hieronymus, ob quas Iacobus dictus fuerit Frater Domini. Prima; ob egregios mores, & sanctitatem: secunda; quia ei commendata fuit prima Ecclesia, nempe Hierosolymitana. Et postquam dixisset alios etiam Apostolos vocari Fratres Domini ut constat Ioann. 2. numero 12. & alibi. Sic prosequitur: *Sed præcipuè hic frater dicitur. Et quomodo Iob, & cæteri Patriarchæ dicti sunt quidem famuli Dei: sed quasi egregium quiddam Moyses habuit, ut scriberetur de eo, sed non sicut Moyses famulus meus: sic & Beatus Iacobus specialiter Frater Domini (ut ante diximus) appellatus est.* Tandem in caput. 13. Matth. rejiciens aliquos errores dicentium Beatum Iosephum habuisse filios ex alia uxore, sic ait: *Nos autem sicut in libro, quem contra Helvidium scripsimus, continetur, Fratres Domini non Filios Ioseph, sed consobrinos Salvatoris, Maria libros intelligimus matertera Domini, quæ esse dicitur mater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ.* Hanc Mariam Cleophæ dicit esse, Sanctus Antoninus 1. part. titul. 6. cap. 8. Divus Bernardus lib. 3. de consideratione cap. 8. sic scribit. *Iacobus qui videbatur columna Ecclesiæ unâ cum cæteris est Hierosolyma, Petro vnitati cedens. Pulchrè verò ibi positus est suscita e semen defuncti fratris, ubi occisus est ille. Nam dictus est Frater Domini.* Alluſit Bernardus ad legem latam de suscitatione seminis defuncto fratre sine liberis Deuteron. cap. 25. num. 5. ubi sic dicitur: *Cum habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, &c.* Ait ergo Bernardus Beato Iacobo, qui dicebatur Frater Christi, commissam fuisse Ecclesiam Hierosolymitanam, ut mortuo ibi Domino, fideles propagaret. Adde Chrysostom. ad Galatas 1. ad illa verba alium Apostolum non vidi: *nisi Iacobum Fratrem Domini*, dicentem: *Sed vide, quanto cum honore, & hunc nominavit. Non enim simpliciter dixit Iacobum, sed magnificum illud elogium addidit: Fratrem Domini .... At qui nec frater erat Domini iuxta carnem, sed esse putabatur.* Tandem S. Ignatius (esse S. Antonino ubi supra) sic ait. *Similis iustum est apud te ad Hierosolyma partes volo accedere, ut videam illum Venerabilem Iacobum, quem dicunt Christo similimum facie, vita, & modo conversationis, ac si eiusdem uteri frater esset gemellus: quem, ut referunt, si videro, ipsum Iesum vivebo secundùm omnia corporis lineamenta.* Propter hanc similitudinem posset etiam dici frater Domini noster Apostolus.

Antonf. Bernard. Deut 25. num 5. Chryſ. Ignatius Anton.

Duobus aliis modis vocatus fuit hic Apostolus. Primò Iacobus minor: secundò cognomento justus. Dictus fuit minor, *respectu Iacobi majoris*: (ait Antoninus citatus) *non quoad meritum, vel sanctitatem, sed quoad vocationem ad Apostolatum, quia vocatus est post alium Iacobum.* Quoad aliud attributum sic scripsit B. Hieronymus ad Galatas 1. *hic Iacobus Episcopus Hierosolymorum primus fuit, cognomento iustus, vir tanta sanctitatis, & rumoris in populo, ut fimbriam vestimenti eius certatim cuperent attingere.* Quasi per anthonomasiam vocatus est justus. Idem lib. de viris illustribus citans Hegesippum, cui videtur assentiri, habet in hunc modum. *Hegesippus vicinus Apostolicorum temporum in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans, ait: suscepit Ecclesiam Hierosolymæ post Apostolos Frater Domini Iacobus cognomento iustus. Multi siquidem Iacobi vocabantur, Hic de utero matris Sanctus fuit, vinum, & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec unctus unguento, nec vsus balneo.* Idem invenies apud Eusebium lib. 1. Historiæ Ecclesiastic. cap. 23.

60. Antoni. Hieron. Hegeſippus. Hieron.

Sanctitas, & Iustitia hujus Apostoli maximè enituit, in frequenti, & perseveranti oratione. De hoc sic Scripsit Chrysost. homil. 5. in

61. Chryſ.

in Matthæum. *Tam fuit Iacobus admirabilis, ut Episcopatum primus acciperet. Aiunt autem genua eius obduruisse callo, tantamque in eo fuisse carnis incuriam, ut adhuc viventis omnia ferè membra moreruntur, atque assiduitate orationis, ingiq; ad pavimentum prostratione corporis, frontem quoque eius callo similiter obductam., ut nihil ferè à cameli genibus, si duritiem spectes discreparet.* Hîc multa de oratione, & perseverantia se offerebant satis utilia; verùm quia de his locis suis agitur, unum tantum adducam, ut ex oratione beatus Iacobus frater Domini comprobetur. Suscitaturus Lazarum ita certus oravit Christus ad Patrem, ut gratias ageret, priusquam quod petebat, consequeretur: *Iesus autem elevatis sursum oculis dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.* Ioan. 11. n. 41. & 42. Ioannis 11. n. 41. & 42. Sed unde infertur, quod Iesus ex eo quod ad Patrem oraret, crederetur Filius Dei? orare inferioris est, filius Dei æqualis est Patri: ergo non colligitur ex eo, quod Christus oraverit, quod sit Filius Dei. Quomodo ergo dicit, oravisse, ut credat populus missum fuisse à Patre Christum? divus Hilarius 10. de Trinitate sub finem tantam excellentiam tribuit orationi, ut ex ea tamquam ex præmissa certa manifestetur Christus missus à Deo. Oravit Christus nobis non sibi: ecce quomodo declaratur Filius Dei. *Nobis itaq; oravit, ne filium ignoraretur, & cum sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum nostræ fidei loquebatur, non inops ergo tanti auxilij est, sed nos summi inopes doctrinæ.* Beatus Iacobus tantâ frequentia orabat, (ut refert Chrysostomus) ut ex ipsa oratione Filius Dei esset non naturali origine, sed adoptione, & sanctitate; unde germanus Christi appellari meruit.

Illarius

61. Hieron.

Divus Hieronymus lib. de viris illustribus citans Iosephum lib. 20. Antiquit. ait, quod Ananus Pontifex, eo quod noster Apostolus negare noluit Christum, *lapidari iussit: qui cum præcipitatus de pinna templi confractis cruribus adhuc semivivus tollens ad cœlum manus diceret: Domine ignosce eis, quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste, quo uda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Iosephus tanta eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter eius necem creditum sit, subversam esse Hierosolymam.* Circa hæc multa etiam possem expendere; ut oratione nostrum Apostolum finisse vitam, quam oratione nutrierat. Certum enim est unumquemque sic terminare vitam, sicut vixit. Sed non judico omittendum illud Iacobi, præcipitatus de pinna templi elevans ad cœlum manus dixit: *Domine, ignosce illis, quod enim faciunt, nesciunt.* In hoc facto non solum considero, Beatum Iacobum orare pro persequentibus, & injuriam remittere, sed etiam offensam excusare, quod est amoris inimicorum subtilissimus primor. Huc expectat illud Iosephi cum se apud Ægyptum fratribus manifestavit. *Ego sum, ait, Ioseph frater vester quem vendidistis in Ægyptum: Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos.* Genes. 45. num. 4. & 5. Gen. 45. n. 4 & 5. Divus Ambrosius libro de Ioseph capite duodecimo, peracutè notavit ejus stylum; & quod quando fratribus se manifestat, dicat: ego sum frater vester Ioseph, quem vendidistis in Ægyptum nolite pavere. Hoc magnum est, fateor. Quod dignum omni consideratione est, quod sequitur, *pro salute autem vestra misit me Deus ante vos.* In hoc videtur Ioseph excusare fratrum venditionem, nam non ipsis eam tribuit, sed Dei permissioni, ut eis præberet alimoniam, & domicilium apud Ægyptios præpararet. Sed cur excusat Ioseph fratres à venditione? si eis remitteret offensam, & benefaceret, non multum mirarer: at excusare fratrum impietatem, amplius est, & rarum. Quare ergo eam excusat? quia voluit Ioseph non solum injuriam, & impietatem remittere; verumetiam ostendere offensam non fuisse, siquidem divinâ providentia fuit dispositum: ut venderetur in Ægyptum ad sublevandam fratrum indigentiam. Amare offendentem, ei benefacere, injuriam remittere; magnum est: at excusare offensam, & offensum eam negare; maximum. Divus Ambrosius citatus hunc primorem nobis præbuit his verbis: *Quàm pia fraternitas, quàm dulcis germanitas ut etiam parricidale excusetur admissum, dicens, divina illud providentia fuisse, non impietatis humanæ: quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, sed à Domino missus sit ad vitam.* Hoc ipsum fecit Iosephi prototypus Christus Iesus cùm Iudæorum culpam sacrilegam ab ignorantia excusavit dicens: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.* Lucæ 23. n. trigesimo quarto, quod expendens divus Ambrosius loco citato sic prosequitur, *quid aliud habet illa Domini nostri Iesu Christi, qui fratres omnes pietate superavit, in cruce positi intercessio pro plebe dicentis: Pater ignosce illis, non enim sciunt, quid faciunt.* Beatus Iacobus Christum imitatus eandem fecit orationem: non solum remisit injuriam, & pro persequentibus deprecatus est; sed etiam excusavit offensam. Hoc est majus, & ingeniosius artificium indulgendi injurias, & diligendi inimicos. Beatus Stephanus cùm lapidaretur à Iudæis sic dominum deprecabatur pro persequentibus: *Domine Iesu ne statuas illis hoc peccatum.* Actorum 7. n. 60. Pro persecutoribus exorabat; at non negavit peccatum persequentium: Ioseph, Christus, & Iacobus non solum pro persequentibus exorarunt, verumetiam excusarunt offensam, ut faciliùs remitteretur. Si autem Stephanus omni laude est dignus, quia oravit pro persequentibus, licet eorum culpam non excusavit, imo potius proposuit, ut remitteretur, dicens, *ne statuas illis hoc peccatum:* quid dicemus de beato Iacobo? quòd in diligendis inimicis Stephanum quodammodo superavit.

Ambros.

Luc. 23. n. 34. Ambr.

Act. 7. n. 60.

De gemma Beryllo.

63. Arias Mont.

Beryllus duodecima gemma Pectoralis secundùm Ariam Montanum dicitur Hebraicè, *Ioseph*, hoc est, jaspis; quem etiam putat esse margaritam, nam in illo sæculo hoc nomen jaspidi erat tributum; forsan quia Glossa interli-

terlinealis hîc ait, beryllum non posse sculpi, & aquati co radiare colore, Onkelos vocat Pantheram, nomine omninò laspidi conveniente. Nam Panthera est animal pictam habens pellem, & macularum elegantiâ cæteras feras alliciens: juxta illud Ovidij 3. Metam.

Ovidius. *Pictarumq; iacent fera corpora Pantherarum.*

Color totius pellis hujus animalis præter maculas fulvus est, & jaspides sunt maculosæ, & fulvæ, & orientales sunt omnium optimæ, & pulcherrimæ: nam quamvis iaspis gemma viridi radiet fulgore, ut diximus supra cùm de ea egimus; tamen quæ erat in Pectorali, fulvam fuisse sentit Montanus, quia sic indicat nomen Pantheræ à Chaldæo expressum. Oleaster consentit Montano quatenus putat beryllum esse jaspidem. Divus Isidorus lib. 16. Ethymol. c. 7. hæc habet: *Beryllus in Indiâ gignitur gentis suæ lingua nomen habens, viriditate simili smaragdo, sed cum pallore. Politur autem ab Indis in sexangulas formas, ut beluudo coloris repercusso angulorum excitetur. Aliter politus non habet fulgorem. Genera eius novem.* Idem sentit Abulensis. Franciscus Rueus lib. 1. de gemmis c. 8. ait: *Berylloruin India parens est, ita ut varò alibi oriantur, est autem beryllus ma ex virentibus, lucidisq; gemmis. Probatissima sunt, quæ limpidi maris virorem proximè referunt.* Plinius lib. 37. c. 5. quem sequitur Ribera de vestibus sacerdotalibus, c. 11. beryllum viridem affirmat, & optimũ reperiri in India, cujus octo refert species. Idem senserunt Gaspar de Morales in suo lapidario lib. 2. c. 8. & Martinus Stephanus in Compendio Salomonis cap. 37. in beryllo nomen Benjamin erat sculptum.

Oleaster. Isidorus. Abulens. Rueus. Plinius. Ribera. Morales. Marc. Steph.

64. Alcazar in Apocal. c. 21. vers. 20. notat. 23. ait, viriditatem berylloruin esse glaucam. Qui multis explicat hujus coloris speciem. Asserit enim esse viridem albicantem, qualis reperitur in foliis olivæ, & salicis, quorum viriditas claritate diluitur. Hæc gemma olim magni habita fuit à regibus. Nam Quintus Curtius lib. 9. affirmat sceptrum aureum, quod Alexandro Sophite dono dedit, beryllis fuisse distinctum, & regis Porsenæ berylli meminit Augustus in epistola ad Mæcenatem.

Alcazar. Quint. Curt.

65. Hæc gemma maximè auxiliatur oculis humentibus, ructibus, suspirijs jecinoris quoque malis illius, ex aqua dilutum, infusionem splasarij vocant. Ita Abulensis ex Dioscoride. Berchorius in suo reductorio morali lib. 10. c. 51. de beryllo ait, esse lapidem indicum Smaragdo similem in virore, & pallidum, qui quanto pallidior, tanto melior secundùm Dioscoridem, & non habet fulgorem nisi scindatur, & ideo ab Indis in sex angulos præparatur.

Abulens. Dioscor. Berchor.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CLXXXVIII.

Qui jejunat, in eminentiori loco sedet; angelicam imitatur naturam, & ipsi Deo videtur assimilari.

IEjunij excellentias paucis verbis clausit Ambrosius l. de Elia, & jejunio c. 3. si brevi linea tantæ virtutis possunt explicare elogia. *Quid enim est ieiunium* (inquit) *nisi vita imago cœlestis? ieiunium refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis.* Ex his quædam expendenda sunt nobis in hac illatione. 66. Ambros.

Primò: jejunium est imago vitæ cœlestis: tum quia jejunans vicinus est cœlo: tum quia vitam, & naturam imitatur angelicam. In primo rerum exordio summus opifex elementa creavit singulis singula loca accomodans, in quibus velut in centro quiescerent naturaliter. Terræ humillimus locus est signatus: secundo loco, & si turgentibus undis turbatur aqua, naturaliter quiescit; aër tertium locum occupat; in eminentiori loco, & cœlo viciniori ignis habet habitaculũ, sic primo cœlo contiguus, ut inter ea nec subtilissimus mediet aër. Considerabam sæpius divinæ providentiæ arcanũ, & opprimebar à gloria, & ab ejus incomprehensibili sapientia. Tamen inquirebã reverenter; quam ob causam Deus ignis elemento supremum locum, & cœlo viciniorem assignaverit? terræ eminentior videbatur deberi locus, siquidem in ea nasciturus erat Christus, qui simul Deus, & homo est. Ob hanc rationem putavit Anastasius Synaita, priusquam cœlum syderibus, Lunâ, & Sole, ornatam herbâ, floribus, & plantis fuisse terram. Si tamen terræ eminentior non assignatur locus: cur aquæ præfertur ignis, cùm ab ipso exordio rerum unda fuerit Spiritus sancti vectaculum: juxta illud Gen. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: & post tot sæcula in regenerationis lavacrum elevata? aër etiam hoc jure non videtur carere, siquidem divinus amor cognomen hujus elementi assumit. Spiritus Domini ferebatur super aquas: nam per ly, *Spiritus*, non pauci aëris elementum intelligunt. Cur ergo ignis tanta gaudet prærogativa, ut ei supremus locus inter omnia assignetur elementa? insuper usque dum ignis suæ lucis radiis illustravit omnia, divina caruerunt benedictione: at productâ luce Dei incepit benedictio Genes. 1. n. 4. *& vidit Deus lucem quod esset bona.* Nam in sententia multorum, ignis, & lux in principio eadem fuit indivisibilis entitas. Ita Cyrillus lib. 2. contra Iulianum. Gregorius Nyssenus in Hexameron. Damascenus lib. 2. de fide, cap. 7. Hugo de S. Vict. in c. 6. P. Mariana in c. 1. Gen. & alij. Ignis ergo inter creata primus Dei obtinuit benedictionem. Quid ergo habet ignis, ob quod Deus non solum cæteris præfert elementis, sed vel ipsi cœlo in benedictione? Ni fallor: quia ignis, qui ex se voracissimum est elementum, omniaque in se cupit convertere, & insatiabili sui omnium rerum sitit materi-

67. Anast. Syn. Gen. 1. n. 2. Gen. 1. n. 4. Cyrillus. Greg. Nissen. Damas. Hug. de S. Vict. Mariana.

teriam; tamen in sua sphæra nihil comburit, nihil vorat, sed velut servat jejunium. Adhibeo huius veritatis in testes primùm cœlum, & aërem, quorum superficiebus contiguus est ignis. Cœlum namque, & aër nullam ab igne patiuntur lęsionem, non comburuntur, nec devorantur. Est ergo illic ignis, quasi jejunij conscius, jejunus. En ergo tibi, quare supremo loco gaudet, & primus divina benedictione fruitur. Non abnuo ignem materiam sibi appositam consumere frequenter, ac in propriam convertere substantiam: at hoc solum est extra suam sphæram, & à proprio centro extractus; qui tamen in sua sphæra semper jejunat, quod in alijs elementis non reperitur. Aqua enim adhuc in suo centro partim terræ, partim aëris subtrahit portionem; similiter & terra aquæ fugit substantiam, & aëris inspirat spiritum: aër etiam utriusque elementi aufert quod potest; & continuâ suarum qualitatum pugna mutuò se defraudant in substantia, adhuc cùm existunt in suis centris. Solus ignis nihil consumit, in sua sphæra semper jejunus. Meritò ergo cæteris elementis antefertur.

68. Nec ineptè existimarem ob hoc Deum in igne suam collocasse sedem. Daniel. 3. n. 92. stupefactus Nabuchodonosor, fornacem illam Babylonis videns, in quam tres Hebræos juvenes miserat, dixit optimatibus suis. *Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis & nihil corruptionis in eis, & species quarti similis filio Dei.* Admirari videtur rex non tam de indemnitate puerorum, quàm de quarto viro, qui inter flammas ambulabat, cùm soluti tres misisset in fornacem. At quisnam esset iste quartus vir? speciem cùm haberet similem Filio Dei, vel esset angelus, seu ut alij volunt, ipse filius Dei. Rursus, si inquiras: cur æternum Dei verbum descendit in flammam? putarem quia ignis ille puerorum jejunantium exemplo edoctus didicit jejunare, cùm eorum nec tenuem, & subtilem capillum consumpsit, sic Basilius Magnus homilia de jejunio, *neque ignis vel pilos eorum ausus est attingere, eo quod ieiunio essent alti.* Jejunavit ignis voracem impetum reprimens: idcirco Dei Filius in igne apparuit. Quid ergo mirum, si hoc elementum inter cætera supremâ sede gaudeat, si jejunat? & quid mirabile, si ipse Deus appareat inter flãmas, si jejunio servientes jejunâtes juvenes servavere?

Daniel. 3. n. 92.

Basil. Mag.

69. Adhuc pergo, ut jejunij excellentiam amplius explicem. Dico ergo, jejunantem angelicam imitari naturam. Tres Angeli ad Abrahæ tabernaculum accessere, alacri & benevolo animo excepit eos Patriarcha: at sacer textus eos non vocat angelos, sed viros: *Cùm elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum.* Gen. 18. n. 2. sed cur angeli cum Abrahamo apparent, non angelorum, sed virorum manifestantur specie? respondet Tertullianus de resurrectione carnis c. 62. *Quia & angeli aliquando tamquam homines fuerunt, edendo, & bibendo, & pedes lavacro porrigendo. Humanam enim induerant superficiem salva intus substantia propria.* Angeli ergo viri sunt reputati, quia comederunt, & biberunt: nec id tacuit sacer textus ibid. n. 8. *cumque comedissent: dixerunt ad eum; ubi est Sara uxor tua?* cùm

Gen. 18. n. 2.

Tertul.

Ibid. n. 8.

igitur angeli cibo fuerunt aliti, jejunium, quæ virtus est angelica, fregerunt: quid ergo mirum, si cùm sint angeli, reputentur homines aliquid sumentes in cibum? nam angeli cibis utentes videntur homines; sicut homines, qui à cibo abstinent, videntur angeli. Audi Tertullianum sic prosequentem. *Igitur si angeli facti tamquam homines in eadem substantia spiritus carnalem contractionem susceperunt: cur non & homines facti tamquam angeli in eadem substantia carnis spiritualem subeant dispositionem, non magis solemnibus carnis obnoxii sub angelico indumento, quàm angeli tunc solemnibus spiritibus sub humano.* Angeli apud Abrahamum solemnitates spiritus non servarunt, quia comederunt: quæ res à spiritu prorsus aliena est, sed ab hominibus nõ aliena. Quid ergo mirum si cùm sint angeli, homines appareant, solemnitates hominum servantes? ergo homines, qui jejunio vacant, & à cibo abstinentes solemnitates carnis non servant, sed angelorum inserviunt solemnitatibus, cùm sint homines angeli reputantur. Tertull.

Verùm, ne hanc secundam Tertullianicæ illationis partem relinquam improbatam, audi, summis laudibus sanctitatem Baptistæ celebrat Christus, & post plura ait: *hic est enim, de quo scriptum est* (Malachiæ 3.) *ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Matth. 11. num. 10. estne Ioannes homo, an angelus? absque dubio est homo. Cur ergo à Christo dicitur angelus? certè non naturâ, sed vitâ. Jejunabat Ioannes; & insuper cibo hominum non utebatur: *esca autem eius erat locusta, & mel sylvestre.* Matth. 3. num. 4. Meritò ergo cognomento angelico honoratur, qui in servando jejunio transcendit hominum naturam. Accipe præclarum hujus veritatis Ambrosij testimonium lib. de Elia, & jejunio cap. 3. *Denique in deserto, & ille vacavit ieiunio. Esca autem eius erat locusta, & mel sylvestre, & ideo qui vitæ humanæ possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo sed angelus æstimatus est. De ipso legimus: etiam plusquam Propheta. Hic est, de quo scriptum est: ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* **70.** Matt. 11. n. 10. Matth. 3. n. 4.

71. Adhuc restat altius explicare jejunii excellentiam, & celsitudinem. Dicam in tantæ virtutis encomium, quod jejunans Deo videtur assimilari. Transfigurato Domino astiterunt Moyses, & Elias in Thabor. Quam rem explicans Lucas capite nono, numero trigesimo primo, dixit: *erant autem Moyses, & Elias visi in maiestate*, alij legerunt: *visi in gloria.* Tertullianus libro quarto contra Marcionem, capite vigesimo secundo, vertit: *in consortio claritatis, quod dignationis, & gratiæ exemplum est.* Aliquid amplius addidit Origenes hom. 12. in Exod. *Apparuerunt* (inquit) *Moyses, & Elias in gloria: hîc non refertur quia glorificatus est vultus eius* (Moysis intellige) *sed quia totus apparebat in gloria.* Et statim prosequitur: *necessariò gravius est, quia iam non solùm vultu glorificatus descendit de monte, sed totus glorificatus ascendit ad montem.* At si oculos in altum tollas, & Thaborem radiantem aspicias, præter Christum Lucæ 9. n. 31. Tertul. Origen.

Moyſem,& Eliam,tres invenies diſcipulos, Petrum,Iacobum,& Ioannem, tamen non fulgentes lucis claritate, ut ex ſacro textu ſatis colligitur,& expreſsè notat noſter Abulenſis, q. 26. in c. 17. Matth. Nam quantumvis Chriſtus eos aſſumpſit in montem, gloriæ permittit intuitum, non fruitionem. Hinc non levis inſurgit quæſtio: cur Dominus Moyſi , & Eliæ claritatem ſuæ gloriæ diſtribuit,& hanc negavit diſcipulis? Petro Eccleſiæ vertici , & omnium Apoſtolorum antiſtiti,dilectiſſimo Ioanni,& Iacobo fideli,qui inter omnes Apoſtolos calicem Domini bibere meruit primus,gloriæ negatur fruitio,& Eliæ,& Moyſi affluenter conceditur?& jure optimo, reſpondet Hieronymus comment. in Pſalm. quia uterque quadraginta dierum jejunio ſe conſecravit. *Ob ieiuniorum conſortia Moyſem , & Eliam transfiguratus in monte ſecum oſtendit in gloria.* At quid intererat , quod Moyſes , & Elias quadraginta diebus jejunaſſent,ut Chriſti transfigurati fierent participes gloriæ & quaſi ſimiles ei? puto: quia tanta eſt jejunantis dignitas,ut eum reddat quaſi ſimilem Chriſto gloriâ fulgenti. Æquum enim fuit, ut qui in jejunio quadraginta dierum ſimiles Chriſto fuerant,qui tot diebus jejunavit, Matth. 4. in gloria quoque ſimilis apparerent.

Hieron.

72. Hinc ni fallor, poſſumus intelligere:cur æternus Pater Chriſtum prædicavit æternum filium, voce clara dicens: *hic eſt filius meus dilectus:ipſum audite* Lucæ 9.n. 35. Ni fallor, qui cùm Chriſtus medius eſſet inter Moyſem,& Eliam ; & unuſquiſque quadraginta dierum ſpatio abſtinuit à cibo ; & ex alio capite apparuerunt in gloria : ad tollendam ambiguitatem ob excellentiam jeiunij explicuit Pater æternus, & expreſsè deſignavit, quinam ex illis tribus eſſet Chriſtus. Tanta enim eſt jejunii excellentia, ut videatur neceſſe, quod Pater expreſsè ſignet:cùm Chriſtus eſt inter jejunantes, quinam ex illis eſt filius æternus, & ſibi conſubſtantialis.

Luc. 9. n. 35.

73. Beryllus duodecima gemma Rationalis vire radiat,ſed pallore admixto:& ut docent communiter , & diximus n. 65. quanto plus pallet, tanto pluris æſtimatur. Per hos colores (teſte Berchorio lib. 1. Moral. ſuper c. 28. Exod.) jejunium & abſtinentiæ ſobrietas intelligitur. Ieiunii repræſentatio adhuc gemmis auget pretium: & ideo beryllus,qui in extremitate pallet,majori pretio comparatur : & ſi dicerem, quia jejunii fert ſpeciem, non fallerer. Quid ergo mirum, quod cibi ſobrietas jejunantem ad tantam elevet dignitatem,ſi gemmis vel ejus remota ſignificatio majorem tribuit æſtimationem?

Berchor.

ILLATIO CLXXXXIX.

Spes veniæ , peccatorum dolor , & eorum confeſsio Deo reconciliant peccatorem.

74. æſar. Arelat. E *Rubeſcimus* (ait Cæſarius Arelatenſ. homil. 13. *modò parvo tempore pœnitentiam agere,& non timemus ſine ullo termino æterna ſupplicia ſuſtinere. O infelix homo, de ipſo vulnere non erubeſcis, & ligaturam vulneris erubeſcis ? peccatum vulnus eſt , pœnitentia ligatura vulneris eſt.* Ad pœnitentiam præſens illatio vocat omnes peccatores. Pœnitentia eſt malorum præteritorum planctus, & plangendorum non admiſſio. Vera pœnitentia tria includit. Primum eſt, peccatorum retractatio , cum propoſito firmiſſimo de cætero non peccandi,cui accedit dolor,vel eſt imbibitus. Secundum eſt ſpes veniæ. Tertium eſt delictorum confeſſio. Hæc ſi habeas veram pœnitentiam conſequutus es , cui reſtat ad ejus integritatem pœnæ ſatisfactio.

75. Chriſto Domino pro nobis in cruce pendenti duo convitiabantur latrones,qui aderant crucifixi. Marc. 15. num. 33. *& qui cum eo crucifixi erant convitiabantur ei.* Sed alter,ille ſcilicet,qui à dextris erat , Chriſti patientiam admiratus alterum reprehendit , & præterea retractans opprobria converſus ad Ieſum ait : *Domine memento mei cum veneris in regnum tuum , & dixit illi Ieſus: amen dico tibi : hodie mecum eris in paradiſo.* Divus Auguſtinus ſerm. 130. de tempore notavit miram hujus latronis ſagacitatem. Nam primò ſuam retractavit malitiam ; reprehendit ſocium, & Chriſti confeſſus eſt innocentiam. His peractis non regnum,ſed memoriam,ſed recordationem Chriſti poſtulat. Nec incaſſum preces fudit, ſiquidem regni promiſſionem eſt adeptus. At cur tam celerem obtinuit promiſſionem , & januam paradiſi, uſque tunc clauſam , meruit aperiri : quia verè pœnitens ſuam retractavit malitiam ; confeſſus fuit culpam ; & fretus veniâ exoravit. Accipe Auguſtinum : *confeſſus eſt , & paradiſum aperuit : confeſſus eſt, & tantæ fiducia robur accepit , ut de latrocinio regnum depoſceret.* Fuit verè pœnitens : quid mirum ſi quod poſtulaverat,obtineret? id ipſum ſenſit Chryſoſtomus homilia de latrone , & cruce in die Paraſceves in tom. 3. *Non eſt auſus dicere , memento mei,niſi confeſſione peccati ſarcinam remiſiſſet. Inſpice quantum præſtat confeſsio , confeſſus eſt , & paradiſum patefecit , & totam confeſſus fiduciam meruit , ut regnum poſt latrocinium poſtularet.* Hoc eſt dicere, quia latro confeſſus fuit cum dolore ſuam culpam , & veniæ habuit fiduciam, & in poſterum non peccandi præmiſit propoſitum, veniam eſt conſecutus,& ex latrocinio in regnum meruit transferri.

Marc. 15. n. 33.

Luc. 23. n. 42. & 43.

Auguſt.

Chryſoſt.

76. Pœnitentis veri exemplum adeſt nobis prodigus ille , cùm in ſe reverſus , ſuſpiriiſque commotus paternæ domus reditum deſiderabat : deſiderio ſucceſſit executio : *& ſurgens venit ad patrem ſuum. Cùm autem longè eſſet, vidit illum pater ipſius ; & miſericordiâ motus eſt , & accurrens cecidit ſuper collum eius : & oſculatus eſt eum.* Lucæ 15. num. 20. & 21. Nota : quantâ fiducia prodigus putat excipiendum eſſe à patre , inſuper adverte paterna viſcera , ſiquidem illum , cum adhuc longè eſſet, vidit pater. Nec prætermittas conſiderare , quanta animi alacritate eum excepit venerabilis ſenex , multa ei conferens beneficia , ſtolam primam , annulum , &c. ſed cur pater filium in eum nimis audacem non repulit ? quia verè pœnitens redierat, cum ſpe veniæ dixit, vadam ad patrem meum : cum dolore retractans peccatum confeſſus eſt , dicens : *Pater , peccavi in cœlum , & coram te : iam non ſum dignus vocare filius*

Luc. 15. n. 20. & 21.

ibid. n.21. *lius tuus*, ibid. n.21. & in lignū veri doloris transactæ vitæ firmiter proposuit, sicut mercenarius patri inservire: tandem omnia, quę ad veram pœnitentiam desiderantur, adhibuit. Meritò ergo paternis gaudet amplexibus, & veniam est consequutus.

77. Peccaverat Saul, quia victoriâ parta contra Amalech, regi Agag pepercit, & armenta, greges, vestes, &c. non dispersit, sicut præceperat illi Dominus. Reprehenditur à Samuele, & commemoratis omnibus beneficijs, quæ à Deo acceperat, & ingratitudinem ob oculos proponens, prędixit ei, amissurum regnum. Tunc Saul ait ad Samuelem: *peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.* 1. Reg. 15. n. 24. Deus autem Saulis pœnitentiam non acceptavit, ut constat ex c. 16. n. 1. Repulsus fuit ergo Saül à facie Domini, & regno, & vita miserè fuit orbatus, successit illi David, qui captus pulchritudine uxoris Uriæ, honore, & vita simul spoliavit maritum. Misit Deus Nathan Prophetam ad Davidem, reprehendit eum, & multa damna prædixit: & ait tunc David: *peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, nō morieris.* 2. Reg. 12. n. 13. At cur Deus admisit pœnitentiam Davidis; Saulis autē repulit pœnitentiam? ambo reges erant, & propriis peccatis maximum detrimentum subditis intulere: sed si ambo peccaverant, ambo doluerant. Quare ergo Davidi Deus indulsit, Saulem autem non admisit? fortè quia Saül contra regiam auctoritatē, populi & non rationis vocem secutus fuit. Rex enim imperare, quod justum est, tenetur: non obedire populo præsertim rem injustam proponenti. David licet peccavit enormiter adulterio addens homicidium, tamen in tantum flagitium incidit à pulchritudine allectus. Sed ad rem nostram Cæsarius Arelatens. hom. 29. respondit his verbis: *non sufficit summis labiis dicere: peccavi, parce, & remitte. Et Saül dicebat, peccavi: sed non obtinuit illam veniam, quam David una pœnitentia voce promeruerit, & hoc quare? quia confessionem illam nudam magis, quàm veri gemitūs exprimebat, exprimebat.* Saül confessus fuit peccatum; sed solum exteriùs, non cordis dolore. Ergo pœnitentia ficta. David autem gemitibus, & suspiriis ab intimo cordis ducentibus originem, & cum spe veniæ. Ergo non ficta sed vera fuit pœnitentia Davidis, siquidem dolorem, propositumque non peccandi, confessionem, & spem inclusit.

1. Reg. 15. n. 24.

1. Reg. 12. n. 13.

Cæsar. Arelat.

78. Beryllus, si eum moraliter consideres, quidquid ad veram, & perfectam pœnitentiam exigitur, apprimè declarat. Viridi cum pallore admixto colore radiat hæc gemma, in eaque exaratum erat nomen *Beniamin*, quod interpretatur, *filius doloris*. Colore viridi neminem latet, fiduciam, & spem designari: pallore marcerationem, & pœnitentiam. Hucusque non satis exprimebatur pœnitentiæ perfectio. Quid insuper restabat? dolor, sculpatur ergo in beryllo nomen Benjamin, qui doloris fuit filius, ut completæ pœnitentiæ ratio exprimatur. Præterea nota: non casu ultimam gemmam Pectoralis designasse pœnitentiam; sed ut doceamur, pœnitentia, contritione, & dolore peccatorum hanc vitam fore terminandam; quemadmodum Pectorale beryllo, qui pœnitentiam significat, terminatur.

Illatio CC.

Ignominiis, calamitatibus, & laboribus patienter toleratis gloriosum nomen acquiritur.

79. INfelix videtur, qui laboribus, & infortuniis opprimitur; sed si laborum, & pressurarum virtutem agnosceret, non infelicem se judicaret, sed felicissimum. Quantò enim aqua deprimitur, tantò altior elevatur; & nisi descendisset nullatenus ascendisset. Causa ergo ascensus descensus est. Steph. Cantuariensis ad c. 1. Genes. apud Godofrid. notat curiosè, quod quando cete ludit cum undis, tempestatis est signum. Sed cur ita? respondet ipse: *cete gaudet in tempestate, & sancti in tribulatione.* Cete piscium est princeps, & maris velut tenet imperium: gaudet in tempestate, quia ab ea non demergitur, sed tumentibus undis ejus apparet potestas. Non aliter justus, qui tribulationum undas devincit, cùm earum insurgit tempestas, gaudet, quia in ea effulget sicut sol, qui clarior apparet post nebulam. Tribulatio ergo clariorem reddit oppressum.

Stephan. Cantuariensis.

80. Usque ad amaritudinem filij Israël opprimebantur in Ægypto; quia eos Deus quasi germinantes multiplicabat: & ait sacer textus Exod. 1. n. 12. *Quantoq; opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant, oderantq; filios Israël Ægyptii.* Mirabile est, quàm vanè Ægyptii filios Israël oppressione, oneribus, & laboribus minuere contendebāt: sed his potius augebatur numerus; & mediis quibus conabantur extinguere Israëlitas, gloriosè, & fortiter crescebant. Quod acutè notavit S. Cyprianus in exhortatione martyrum, c. 10. dicens: *in Exodo declarat scriptura divina, pressuris multiplicari nos potius, & augere dicens: quanto eos deprimebant, tanto plures fiebant, & invalescebant magis.* Hæc est laborum, & pressurarum excellentia: nam qui laboribus videntur abjecti, ipsis gloriosè exaltantur, si æquo animo, & patienti tolerent.

Exod. 1. n. 12.

81. Amisit vocem Zacharias Baptistæ pater, cùm tanti filij promittitur genitor: *& permansit mutus.* Lucæ 1. numero 22. Chrysologus serm. 86. quo solet acumine, sic rem hanc expendit: *Zacharias ipse, quod tacet, non est pœna, sed signum: non est terrena debilitas, sed cœleste secretum: Deus, qui loqui dat, tacere facit: & imperat silentium, qui inserit verbum.* At videamus nunc, quale sit hoc mysterium? profectò arcanum gloriæ plenum. Silentio premebatur Zacharias, & corde lætitiâ pleno, gloriosæ prolis promissione gaudium in corde repositum explicare non valebat. Quæ enim major molestia, quàm lætitiam cordis, quæ exterius expressa sumit augmentum, interius recondere, & non explicare? at in hoc est mysterium, & cœleste secretum: nempe quod Zacharias, qui silentio videbatur mulctatus, filium accipiat, qui verbi æterni sit

Luc. 1. n. 22. Chrysol.

vox. Cùm tacet pater, filium accipit vocem; & cùm vocem propriam amisit, vocem æterni verbi recipit; filiumque glorioſum abſcondit in preſſura ſilentij. Tacet patienter, & gloriam vocis meretur. Ergo felicius tacet nunc, quàm antea loquebatur: ſiquidem ſuo ſilentio vocem glorioſam genuit.

81. Audierat Herodes Chriſti miracula, & neſcio qua ratione ductus, ſuſpicatus eſt, à Ioanne ſuſcitato hujuſmodi fieri prodigia, & ob hoc dixit in hunc modum: *quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis ſurrexit*, Marc. 6. n. 16. At, unde hæc ſuſpicio in mentem Herodis potuit venire, ut Chriſtum miracula patrantem putaret Ioannem excitatum? Ioannes dum vixit, nullum fecit miraculum: nec hoc latuit Herodem. Cur ergo putat Ioannem glorioſum mirabilibus poſt mortem, cùm in vita nullum fecit prodigium? quàm Auguſt. aptè reſpondet Auguſtin *Vide quàm magna ſit virtus paſſionis: qui vivus miraculum non fecerat, poſt mortem fortiter perpeſſam dignus, qui tanta ſigna faceret, exiſtimabatur ab Herode.* Expertus fuerat Herodes Ioannis tollerantiam, nam cervicem gladio alacri, humili, & conſtanti animo obtulit. Hinc ſuſpicatus eſt, à mortuis ſurrexiſſe, & miraculorum gloria micare. Tanta enim eſt virtus paſſionis, ut Ioannes, qui cùm hanc mortalem auram hauriret, miraculorum gloriâ non ſplendebat, poſt mortem perpeſſam glorioſus ſit judicatus ſignis ab Herode.

83. Hinc intelliges primo aſpectu difficilia verba Pſal. 23. n. 1. Davidis in Pſalmo 23. n. 1. decantantis: *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & univerſi, qui habitant in eo. Quia ipſe ſuper maria fundavit eum.* Tertullianus lib. adverſus Hermogenem c. 29. ſic legit: *Domini eſt terra: & plenitudo eius, orbis terra, & omnes, qui habitant in illa. Ipſe ſuper maria fundavit eam, & ſuper flumina præparavit eam.* Ex mente ergo Tertulliani maria, & flumina terræ ſubjicient, & terra in æquoris tumido dorſo conquieſcit. Sed hoc videtur difficillimum: nam Gen. 1. n. 9. conſtat apertè, terrâ aquis fuiſſe opertam in exordio rerum, obindeque à multis dicta eſt *invisibilis*, ubi vulgata legit, *inanis*, uſque dum congregatis aquis in locum unum apparuit; *congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt in unum locum, & appareat arida.* Ergo aquæ operiebant terram, non è contra terra obtegebat aquas. Quomodo ergo inquit David, terram ſuper aquas fuiſſe fundatam? Tertullianus ibid. reſpondet: *ſegregatis enim aquis in cavatiorem ſinum emicantior facta eſt arida, quæ antebac aquis tegebatur. Exinde itaq; & viſibilis efficitur dicente Deo: congregentur aquæ in congregationem unam, & videatur arida.* In principio latebat terra ſub aquis, & illis obtecta opprimebatur: deinde divino imperio congregatis aquis in locum unum apparuit terra eis ſupereminens, & undequaque viſibilis. Quia ergo terra aquarum gravitate premebatur, & velut patienter ſuſtinebat illam naturalem moleſtiam, & dedecus, quo inviſibilis reddebatur: ideo Deus terram jam emicantiorem factam ſuper maria fundavit, & propter iſtam preſſuram eminentior, & ſpectabilior apparuit: *micantior facta eſt arida, quæ antebac aquis tegebatur.*

Hæc preſſurarum moleſtia viam plenam ſternit ad regium ſplendorem: Divus Chryſoſtomus tom. 2. concion. de Laz. ro expendens verba illa fratrum Ioſeph parricidali voce dicentiũ: *venite occidamus eum, &c.* Geneſ. 37. n. 20. ſic ait: *venite inquiunt, occidamus eum, & videamus, quid ſint illius ſomnia. Etenim niſi ſtruxiſſent inſidias, niſi dolos texuiſſent, & impudens illud conſilium concinaſſent, nequaquam cognoviſſent vim illorum ſomniorum. Non enim perinde magnum erat, Ioſeph, ſi nihil acerbi paſſus eſſet, conſcendere thronum Ægypti, & tot obſtaculis diſcuſſis hunc eundem aſſequi ſplendorem. Niſi enim illi ſtruxiſſent inſidias, non vendidiſſent eum in Ægyptum. Niſi in Ægyptum non vendidiſſent, non adamatus fuiſſet ab hera, ſi non fuiſſet adamatus ab hera, non fuiſſet conjectus in carcerem, non interpretatus fuiſſet ſomnia, non regnum illud fuiſſet aſſecutus, ſi non fuiſſet regnum conſecutus, non vendidiſſent illi commercaturi frumentum, nec adoraſſent. Itaque quoniam occiderunt illum, ob hoc maximè intellexerunt illius ſomnia.* Scalis ergo laborum gradatim ad faſtigium tantæ dignitatis aſcendit. 84. Gen. 37. n. 20. Chryſoſ.

Beryllus niſi ſcindatur non lucet: ob id ab Indis in ſexangulas formas politur, ut hebetudo coloris repercuſſione angulorum excitetur, & ſic politus mittat fulgorem. In hac gemma laborantium exhibetur verum exemplar. Iuſti namque niſi laboribus, calumnijs, & infortunijs poliantur, virtutis radios non emittunt, laboribus autem perpoliti ad glorioſæ dignitatis faſtigium evehuntur. Plus fulſit Stephanus lapidibus incluſis in capite, quàm ſi multis gemmis eſſet ornatus: & plus Laurentius ſuper craticulam poſitus radiavit, quàm ignis ille, quo æſtuabat. 85.

Illatio CCI.

Chriſto Domino, pati, glorioſum eſt: inglorium carere paſſionis acerbitate.

GLoriam patiendi velut quadam ambitione deſiderat Chriſtus. Hinc eſt ratio ob quam voluit crucem aſcendere in conſpectu Hieruſalem omnibus ſpectantibus, ſoleque radiante, tametſi poſtea tenebrarum caligine obſcuratus creatoris mortem deflevit: & hinc eſt cur Chriſtus victor è tumulo ſurgens noctis affectavit ſilentium, nulloque conſpiciente ſepulchralia deponens, ornamenta iterũ vitæ ſe reſtituit. Illud; quia glorioſum putavit, in altitudinem paſſionis ſuę venire: iſtud; quia cùm impaſſibilis reſurgeret, inglorium judicavit, carere paſſionis acerbitate. 86.

Conſidera felicem illum latronẽ in cruce pendentem, quanta cum fiducia exoravit Chriſtum dicens: *Domine memento mei cùm veneris in regnum tuum* Lucæ 23. n. 42. Quid dicis latro? nunc patiendi eſt tempus, non regnandi: nunc Chriſtum vides clavis confoſſum, ſpinis redimitum, flagellis arctum; vulneratum à planta pedis uſque ad verticẽ capitis: quare ergo regni ſui, id eſt gloriæ mentionem facis? ſatis cordatè, & prudenter ſe geſſit latro. Quia ita glorioſum Chriſto fuit pro nobis pati, ut exiſtimaret, idem eſſe vacare doloLuc. 23. n. 42. 87.

loci

loribus, ac regnare gloriosè. Nam si ut ait D. Hieronymus epist. ad Hedibiam cap. 9. *Gloria Salvatoris passibulum triumphantis est*: & Christo Domino in gloria existenti aptè loqueretur de gloria: non ineptè latro Christo è cruce pendenti, & inter passionis angustias jam animam exhalanti, regnum, & gloriam proponit. Quia tunc glorioso truebatur triumpho, dum perferebat acerbitates patiendi.

88. Divinam exoptans misericordiam David culpam suam confitetur dicens: *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm judicaris*. Psalm. 50. numero quinto, divus Gaudentius tractatu duodecimo, observavit acutè: quî fieri potest, ut Deus vincat, cùm judicatur? sic respondet. *Sanctus Propheta David ad eam personam loquitur; ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm judicaris: licet autem hic versus, & alio sensu possit intelligi, hunc tamen satis congruit: nam Dominus Jesus in passione sua judicatur, & vincit; moritur, & triumphat.* Quid illustrius? judicatur Christus, & judicatur injustè, sed tunc vincit, tunc triumphat quia passionis sentit dolorem. Qui triumphat, cum gloria incedit: ergo cùm Christus in passione judicatur, vincit; & cum moritur triumphat, & absque dubio gloria, & honore coronatur.

Psal. 50. n. 5. Gaudentius.

89. Pergo ad secundam nostri thematis partem, videlicet, inglorium Christo videri, à passionis acerbitatibus seriari. Audierat Thomas Christi resurrectionem, & hælitans dicit non credam nisi videro in manibus, & pedibus, ejus clavorum fixuram, &c. Transactis octo diebus erant discipuli in unum congregati, & Thomas erat cum illis, venitque Jesus, & clausis januis stetit in medio eorum, dicens pax vobis: *Deinde dicit Thomæ: infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Ioannis 20. num. vigesimo septimo. Hic textus mysteriis est plenus. Omitto multa suis locis danda, & solum inquiro: cur Dominus, ut hujus discipuli depelleret incredulitatem, jubet ei, manum mittere per lateris vulnus, non autem per clavorum scissuram, quibus manus erant perforatæ? Apostolum Thomam non tetigisse manuum, & pedum vulnera, sed vidisse tantùm; sensit Eusebius Emissenus quam sententiam probabilem putarent Augustinus, & Beda apud Maldonatum ad præfata verba: quia Christus Thomæ tantùm dixit, vide manus meas; non dixit tange: è contra verò, vulnus lateris tangere, & examinare jussit non videre. Quare ergo voluit Christus, omissis vulneribus manuum, & pedum, lateris vulnus manu discipuli, velut quodam mucrone lanceæ iterum aperiri? putarem, ideo factum; quia cùm Christus lateris vulnus recepisset, postquam spiravit, illudque absque dolore pateretur: quamvis è tumulo resurgeret impassibilis, voluit illo examine Thomæ reddere specimen patiendi, ut sic quodammodo, quod in isto vulnere defuit, resarciret. Manuum, & pedum vulnera adhuc vivens exceperat, & fuerat passus in illis; quare iterum non permisit, digitis Thomæ terebrari: cùm autem lancea Christi jam emortui latus perfodisset, & vulnus absque dolore contulisset: jam ad vitam revocatus permittit, ut ab hoc discipulo examinetur, & in illud manum mittat, ut sic impassibiliter patiatur; ne illud vulnus absque dolore latum à patiendi gloria sit alienum.

Joan. 20. n. 27.

90. *Erue à framea Deus animam meam*: personam Christi agens dicebat David. Psalmo 21. numero vigesimo primo. At quæ est illa framea, à qua Christus liberari desiderabat? Pater Lorinus ad hæc verba sic exponit: *Possumus accipere deprecationem istam (erue à framea Deus animam meam) nè vulnus lateris infligeretur.* Ex hac expositione aliud dubium insurgit, nempe: cur Christus Dominus qui toto animo pro nobis pati desiderabat, à Patre suo petit, ut à lancea militis liberetur, & crucis non refugit ignominiam? quia lanceâ non vivus, sed post mortem erat vulnerandus, & recepturus vulnus, sed absque dolore. Meritò ergo Christus lanceam reculat, quæ non erat auctura gloriam passionis: quasi inglorium putans, vulnus illud absque dolore recipere. Nam sic Dominus Jesus pro nobis erat anxius patiendi, ut refugiat vulnus doloris expers. Ob hanc causam suspicor, lanceam, quæ latus Christi perforavit, ab Ecclesia dici crudelem in hymno passionis, quando canit; *quo vulneratus insuper mucrone diro lancea*. Nam tametsi ferrum illud dirum posset appellari, eo quod immane vulnus inflixit (crudelitatis enim metas excedit, in cadaver sævire) tamen ideo mucronem dirum funestè canit Ecclesia, quia insensibile Christi latus perforavit. Quasi dirum sit Christo passionis anxietate carere. E contrà verò alibi de cruce, & clavis cecinit sancta Ecclesia dicens: *Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sustinet*: quia in cruce manibus, pedibusque transfixis simul Christus sensit injuriam, & dolorem: lanceâ verò licet injuriam sit passus, dolorem non sensit. Redemptor ergo noster à cruce, & clavis non desiderat liberari, quia dolorem patiens ibi & injuriam, nostram consummavit redemptionem: at lancea cùm jam esset consummata nostra redemptio, nihil nobis meruit, nec sensit dolorem. Refugit ergo lanceæ cuspide latus aperiri, quia vulnus illud dolorem non attulit, nec patiendi sensit molestiam; crucis verò exoptavit ascensum, quia in ea dolorum invenit plenitudinem. Psalm. 21. n. 21. Lorinus.

Illatio CCII.

De beato Apostolo Thoma, cui beryllus correspondebat, quædam elogia.

91. Andr. Cæsar. Andreas Cæsariensis Comment. in Apoc. c. 66. sic de beryllo loquitur: *Per hunc marini aëris que colorem mutantem, & ad hyacinthum accedentem, admirabilem Thomam significare, verisimile sit: quippe qui longâ per mare peregrinatione usq; ad Indos pervenit ut ad procurandam illorum populorum salutem à Deo missus.* Aretas eidē Apostolo hanc gemmam accommodat, c. 67. in Apocal.

92. Aretas. Divus Hieronymus lib. de viris illustribus, sic ait: *Thomas Apostolus, quemadmodum traditum est nobis, Parthis, & Medis, & Persis, & Garamen-*

Garamantibus, & Hircanis, & Bactris, & Magis praedicavit Evangelium Domini. Dormivit in civitate Calamina; quæ est India. Idem Hieronymus in cap. 3. Marci sic scripsit: *Thomas, qui est abyssus* &c. Divus Antoninus 1. part. tit. 6. c. 10. hæc habet: *Thomas, qui & dicitur Dydimus, interpretatur abyssus, vel geminus, & ideo abyssus geminus, quia confessus geminam in Christo naturam, scilicet humanitatem, & abyssum divinitatis dicens, Dominus meus, & Deus meus.*

Anton.

93. Contra nostri Apostoli excellentiam opponi potest quòd de resurrectione Domini dubitavit. Ioannis 20. numero vigesimo quinto, ubi, referentibus discipulis Christi resurrectionem, dixit: *Nisi videro in manibus eius fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam.* in eodem capite, numero vigesimo septimo, reprehenditur à Christo dicente: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis.* Verùm ut nostri Apostoli sanctitas, & excellentia magis eluceſcat, referam quædam notatu digna ex Patribus decerpta. Divus Gregorius homilia decima sexta in Evangelia reddens rationem, ob quam Deus permisit hæsitationem Thomæ, quòd vulnera tangeret Christi, & post hæc ejus crederet resurrectionem; sic respondet: *Non hoc casu, sed divina dispensatione gestum est. Egit namque miro modo superna clementia, ut discipulus ille dubitans, dum in magistro sua vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Plus enim nobis Thomæ infidelitas ad fidem, quàm fides credentium discipulorum profuit: quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita, in fide solidatur.*

Ioan. 20. n. 25.

ibid. n. 27.

Gregor.

94. Divus Bernardus sermone secundo, super Missus est, inquirit: cur Gabriel missus fuit ad virginem desponsatam? respondet sic: *sicut ergo Thomas dubitando constantissimus factus est dominicæ confessor resurrectionis: ita & Ioseph Mariam sibi desponsando, eius conversationem in tempore custodia studiosius comprobando, factus est pudicitia fidelissimus testis. Pulchra utriusque rei convenientia: & dubitatio Thomæ, & desponsatio Mariæ. Poterant quidem similis erroris laqueum nobis inicere, fides videlicet in illo: castitatis in illa: veritatem in suspicionē adducere: sed valde prudenter, & piè factum est per contrarium, ut unde metuebatur suspicio, firma sit certitudo. Nam & de filij resurrectione cuius quidem ego (qui infirmus sum) crediderim Thomæ dubitanti, & palpanti, quàm Cephæ audienti & credenti: & de matris continentia facilius sponso eius custodienti, & experienti, quàm ipsi quoque Virgini de sola sua conscientia se defendenti.* Eandem rationem adduxerat Gregorius ubi supra.

Bernard.

95. Dubitavit Thomas? verùm si hæsitatio hæc ejus excellentiam obscuraret, etiam alij Apostoli hæsitarunt. Nam lucæ 24. numero trigesimo septimo, quando Christus apparuit undecim discipulis: *conturbati verò, & conterriti existimabant se spiritum videre, & dixit eis: quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, palpate, & videte, &c.* Rursus ibidem, numero undecimo, quando Mariæ undecim Apostolis annunciarunt Christi resurrectionem: *visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis.* Deinde Apostoli adhuc palpantes, & videntes manus, & pedes Domini loquentis cum eis, non crediderunt, ut habetur expresè ibidem, numero quadragesimo primo, ubi dicitur: *adhuc illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, &c.* Ex his apertè constat, majorem fuisse incredulitatem discipulorum quàm Thomæ: nam hic non credidit discipulis narrantibus vidisse Christum: illi autem vel ipsi Christo loquenti non credebant, sed putabant phantasma. Ergo si incredulitas Thomæ, ejus obscuraret excellentiam, potiori jure aliorum incredulitas, Thomas namque discipulis noluit credere, non Christo, quem Dominum, & Deum confessus est. Minor ergo fuit incredulitas Thomæ, quàm aliorum discipulorum. Nam cæteri adhuc tangentes, & palpantes Dominum non crediderunt, usque dum manducavit cum illis: Thomas autem vix Christum tetigit cùm dixit: *Dominus meus, & Deus meus.*

Luc. 24. n. 37.

ibid. n. 41.

96. Referentibus alijs Apostolis Christi resurrectionem respondit Thomas, non credam nisi videro, &c. Christus autem ut ejus vinceret incredulitatem apparens ei post dies octo dixit Thomæ: *infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meum,* Chrysostomus ibi, homilia 86. sic loquitur: *Tu autem cùm discipulum non credentem videas, considera Domini clementiam, quomodo pro una etiam anima vulnera sua ostendit, & ut unum salvum faceret apparuit.* Ex his verbis colligitur, pro solo Thoma, ut eum roboraret in fide, apparuisse Christum. Propter eandem rationem apparuit alijs discipulis. Ergo pro solo Thoma fecit idem, quod fecerat pro cæteris.

Ioan. 20. n. 27. Chrysost.

97. Tetigit Thomas vulnera Christi, & dixit: *Dominus meus, & Deus meus.* Ioannis 20. n. 28. Cajetanus ibidem, ait: *& hic est solus textus in universis Evangelistis, in quo Iesus in carne appellatus est Deus.* Magna hinc apparet excellentia nostri Apostoli; siquidem fuit solus, qui Christum appellaverit Deum. Tetigit Thomas vulnera Christi, & fidem invenit. Bernardus sermone 61. in Cant. expendens illa verba: *columba mea in foraminibus petræ.* Cant. 2. num. 41. sic ait: *Alius hunc locum ita exposuit, foramina petræ vulnera Christi interpretans. Rectè omnino? num petra Christus. Bona foramina, quæ fidem astruunt resurrectionis, & Christi divinitatis. Dominus meus (inquis) & Deus meus. Unde hoc reportatum oraculum nisi ex foraminibus petræ? in his passer invenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos. In his se columba tutatur, & circumvolantem intrepida intuetur accipitrem.* Captus fuerat Thomas ab accipitre infidelitate: sed ut primum ad foramina Christi confugit, fidem invenit, & requievit tutus. Noluit credere resurrectionem Domini: sed in foraminibus Christi requiescens non solùm fidem resurrectionis invenit, sed etiam Christum Dominum, & Deum confessus est. Audi Petrum Damianum sermone quadragesimo primo de

Ioan. 20. n. 28. Cajetan.

Cant. 2. n. 14. Bernard.

Petr. Dam.

sancto

sancto Thoma Apostolo sic loquentem: *cuius digitum magister saltim est mundi, qui principali quadam dignitate verè discendus est index, quia veritatem dominica carnis ignorantibus indicavit. Hic enim beatus Apostolus certitudinem nobis sua dubietate providit, & dum scrutatur vulnera salvatoris, evertit errores, atque versutias hæretica pravitatis. Palpat enim veritatem carnis, & intelligit omnipotentiam Deitatis. Dominum, inquit, meus & Deus meus.* Quæsivit Thomas resurrectionem Christi, & ejus invenit divinitatem.

Vers. XXI. Habebuntque nomina filiorum Israël: duodecim nominibus cœlabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.

1. HABEBUNTQUE *nomina filiorum Israël*: sermo est de duodecim gemmis relatis quatuor versibus præcedentibus: & non est sensus, quod in singulis lapidibus omnia nomina Patriarcharum essent sculpta, aut cœlata; sed quod in primo lapide exaratum esset nomen *Ruben* primogeniti Iacob: in secundo nomen Simeon secundi filij, & hoc ordine usque ad ultimum. Noster Abulensis hîc satis aptè advertit, Abulens. non præscribi à sacro textu ordinem servandum inter nomina filiorum Israël, sed inter lapides: quia ordo inter nomina servandus jam erat præscriptus in superiori cœlatura lapidum onychinorum superhumeralis. Idem docet Oleaster, qui Oleaster. ita legit: *lapides erunt iuxta nomina filiorum Israël*: id est, quot sunt nomina filiorum Israël, tot erunt lapides, quia in quolibet unum nomen erat sculptum. Septuaginta id amplius expressêrunt Septuag. legentes: *& lapides sint ex nominibus filiorum Israël, duodecim secundùm nomina eorum.* Hoc est sint duodecim lapides sicut duodecim sunt nomina filiorum Israël.

2. *Et duodecim nominibus cœlabuntur*: Noster Abulens. Abulensis hîc notat: cœlari, idem esse, quod pingere cœlaturam. Nam prius in lapidibus sculpebantur nomina, ut fit in apertione sigilli (quod Septuag. explicuerunt Septuaginta dum legunt: *sculptura sigillorum.*) Deinde cœlaturæ illæ implebantur quodam colore distincto ab ipsa gemma, ita ut litteræ posset distinctè, & facilius percipi. *Singuli lapides nominibus singulorum*: id est: in primo, nempè Sardio nomen Ruben: in secundo, scilicet, topazio nomen Symeon, & sic de cæteris. *Per duodecim tribus*, non intelligitur hîc per, *tribus*, congregatio multorum descendentium à Iacob, qui aliquam sortem habuerunt in terra promissionis; nam hoc modo familia Levi non esset tribus, quia nullam sortem habuit in terra: sed accipitur, *tribus*, pro congregatione descendentium ab aliquo filio Iacob, & hoc sensu familia Levi non excluditur à ratione tribus, ut diximus, vers. 9. quæst. 17. num.

EXPOSITIO AD MORES

ILLATIO CCIII.

Facile viventes defunctorum memoriam amittunt.

VIventium solent viventes, tametsi ab eis magna acceperint beneficia, facillimè oblivisci, prælertim si beneficia cessarunt: at mortuorum non solum viventes obliviscuntur; verùm etiam memoriam amittunt. *Non est priorum memoria*: ait Ecclesiastes capite primo, numero undecimo, ubi adverte: non dici priorum esse Eccles. oblivionem, sed non esse memoriam. Diversa 1. n. 11. sunt hæc ni fallor. Oblivio namque non est defectus potentiæ, sed actualis recordationis: nam multoties obliviscimur alicujus objecti, etiam si ejus species in memoria potentia non aboleantur: perseverat tunc potentia, & species residenti in ea; at oblivio est, quia non est actualis recordatio, si autem memoria penitùs periret, potentia omninò esset extincta. Quando ergo Spiritus sanctus asserit, priorum non esse memoriam, hoc est defunctorum, qui ante nos fuerunt, non solum denotat oblivionem, sed quasi expirasse, & extinctam fuisse potentiam memoriam apud viventes. Tanta præteritorum est oblivio, ut possimus intelligere defunctorum nullam mansisse memoriam. Ob hoc sanctus Nilus in libro Ascetico dicebat: *Quod in terra defossum est, & à sensu remotum, tempore ipso deletur è memoria.* Nilus.

3. Iter susceperat in Bethel magnus ille Iacob, ut ibi Deum adoraret: sed ut feliciter ei omnia evenirent in itinere, & sacratius, & religiosius altare erigeret, jussit uxoribus, & servis suis, ut idola, quæ furati erant à Laban abjicerent, & in conspectu ejus apponerent. Quî namque Deo placere posset obsequium, ubi adhuc erat idololatriæ occasio? *Dederunt ergo ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum, at ille infodit eas subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.* Genesis trigesimo quinto, numero quarto, sanctus Bruno apud Godofridum Gen. 35? ad hunc locum quæsivit acutè: cur Iacob servo- n. 4. rum idola sepelire potius, quàm comburere voluit? si ut omnino eorum cultus superstitiosus, & sacrilegus deleretur; multò meliùs irreligionem illam relegaret, si voracibus flammis comburerentur idolo, & in cineres resoluta spargerentur per aëra. Ad quid ergo ea sepelivit, si eorum cupit delere memoriam? satis cordatè, & prudenter se gessit Iacob. Quia hoc ipso quod idola sepelisset, à servis, & uxoribus tamquam si mortua fuissent, haberentur; unde haud difficulter eorum deleretur memoria. Sic namque homines adhuc dilectos parentes, claros amicos; & eos, quos ardenti prosequebantur amore, si ex hac vita fuerint translati, solent ex memoria deponere; ut si idola velut defuncta, quia sepulta, viderint, aut apprehendant, nunquam ea in memoriam revocabunt: *Iacob autem* (inquit Bruno) *& Deo & inaures terræ infodit, ut & mortui intelligantur.* Nam si mortui intelliguntur, memoria eorum peribit.

Quatriduana

5. Quatriduana jam luce sine luce Lazari corpus conditum erat in sepulchro, cùm Christus venerat in Bethaniam, ut eum divinæ vocis imperio revocaret ad vitam: & post multa, quæ cum Maria, & Martha fuisset locutus, ac si nesciret se-
Ioan. 11. num. 34. pulchrum inquirit, dicens: *ubi posuistis eum?* Iosannis undecimo, numero trigesimo quarto, sepulchrum scisciteris Domine, cui omnia, etiam cordis secreta patent! quare ergo defuncti tumulus jam horribilis tuam videtur subterfugere cognitionem? aut cur inquiris, ubi sit languiS. Thom. dum amici cadaver? Angelicus Doctor lect. 6. ad hunc locum expressè asserit, Christum non ignorasse locum illum, sed interrogasse, ac si non sciret, ut hoc modo nostram reprehenderet oblivionem, qua vel charissimos, si defuncti sint, è memoria solemus abjicere. *Ideo Dominus* (inquit Angelicus) *hoc innuens ad modum nescientis se habuit, cum & ipsi hoc nesciamus. Sic ergo ponitur Domini interrogatio.* Procul dubio Christus etiam in quantum homo claram sepulchri habebat notitiam, in quo amici cadaver jacebat humatum: at quia ex hac migraverat vita, quasi ignorans inquirit: *ubi posuistis eum?* ut denotaret, tantam esse apud homines defunctorum oblivionem, ut vel ipse Christus defuncti Lazari ignorare videatur sepulchrum, quia homo erat: *ad modum nescientis se habuit, cùm & ipsi hoc nesciamus.*

6. Saducæi, qui negabant resurrectionem, cupiebant in sermone capere Iesum, quibus inter alia respondit, Matthæi vigesimo secundo, num.
Matth. 22 n. 31. & 32. trigesimo primo, & trigesimo secundo. *De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis: ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? non est Deus mortuorum, sed viventium.* Difficillima sunt primo aspectu hæc verba: nam quî fieri potest, quod Deus sit Deus Abraham, Isaac, & Iacob, qui tot anteactis sæculis ex hac vita migravere, & non sit Deus mortuorum? si Abraham, Isaac, & Iacob mortui sunt, & eorum Deus est Deus. Ergo mortuorum est Deus. Quomodo ergo Christus ait, Deum non esse Deum mortuorum, sed viventium? verùm, qui velit comprehendere vim hujus argumenti, quo usus fuit Christus, legat Angelicum Doctorem ad præfata verba. Ad rem ergo nostram insto iterum. Si Deus est Deus istorum Patriarcharum, qui jam dudum mortui sunt: quî intelligi potest, non esse Deum mortuorum? adhuc replicat Angelicus Doctor; quia mortui Dei sunt, præsertim dicente Apostoad Rom. 14. n. 8. lo ad Rom. 14. n. 8. *Sive vivimus, sive morimur, Dei sumus.* Quomodo ergo Deus prædicatur Deus viventium, & non mortuorum? quia cùm Deus sua ineffabili providentia omnium curam gerat, nullus respectu Dei est mortuus, sed omnes respicit (non sicut homines respiciunt defunctos) sed ac si viverent, omnium apud Deum perseverat memoria. Ergo non sunt reputandi velut mortui, quorum non est delera memoria, etiamsi ex hac vita migraverint. Apud homines autem, cùm parentes, amici, benefactores spiritum exhalarunt, vel cum sepulti terrâ sunt cooperti, penitus eorum memoria perit. Revoca in memoriam sanctum Nilum supra datum,
Nilus. dicentem sic: *quod in terra defossum est, & à sensu remotum, tempore ipso deletur etiam è memoria.* Dicitur ergo Deus viventium, & non dicitur Deus mortuorum, non quia non sit omnium Deus, sed quia mortuos ita præsentes habet, ac si viverent.

Patriarcharum, qui jam diu requiescebant, nomina sculpta erant in duodecim gemmis Rationalis: eademque in duobus onychinis superhumeralis. At cur eorum erat geminata cœlatura? nam sat videbatur esse, quod in onychinis, aut in gemmis Pectoralis essent cœlata. Ideo factum puto; quia nomina hæc significabant Patriarchas jam diu defunctos, & humatos. Repetuntur ergo hæc nomina, ne tantorum virorum deleatur memoria. Nam sic contra defunctos humana prævalet oblivio, ut necessaria sit duplicata gemmarum recordatio. Insuper addo, ideo in humeris, & in pectore Pontificis hæc nomina fuisse incisa, ut quocunque se verteret sacerdos, ea ob oculos haberet, & recordaretur Patriarcharum. Hoc denotavit sacer textus cùm air, numero nono, exarata fuisse hæc nomina, *ob recordationem*, scilicet sacerdotis: & illud infra numero vigesimo nono, *ut memoriale essent filiis Israël*; ne Patriarchæ, quia defuncti, & sepulti, à memoria sacerdotis, & populi sint alieni.

Vers. xxij. Facies in Rationali catenas sibi invicem coherentes ex auro purissimo.

Vers. xxiij. Et duos annulos aureos, quos pones in utraque Rationalis summitate.

Vers. xxiv. Catenasque aureas junges annulis qui sunt in marginibus ejus.

Vers. xxv. Et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroq; latere superhumeralis, quod Rationale respicit.

Vers. xxvj. Facies & duos annulos aureos, quod pones in summitatibus Rationalis, in oris, quæ è regione sunt superhumeralis, & posteriora ejus aspiciunt.

Vers.

Vers. xxvij. Nec non, & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem junctura inferioris, ut aptari possit cum superhumerali.

Vers. xxviij. Et stringatur Rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, & à se invicem Rationale, & superhumerale nequeant separari.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. SVPRA versu 14. quæst 18. litterali, egimus de catenis aureis, quibus superhumerale, & Rationale connectebantur inter se, ita ut seiungi non possent: nunc agit sacer textus de catenis aureis, quibus etiam coniuncta sint superhumerale, & Rationale ex parte inferiori, nam de illis, quibus connectebantur ex parte superiori, jam egerat versu 14. Quapropter ne actum ageret sacer textus, dicendum est, diversas esse has catenas ab illis. Explicemus igitur litteram.

2. *Facies in Rationali catenas sibi invicem cohærentes.* Noster Abulensis ait distinctas esse has catenas ab illis, quæ pendebant ab Ephod, vel à superhumerali. Quia catena, inquit, accipitur etiam pro quolibet annulo catenulæ. Vnde sacer textus hîc solùm intendit, quod annuli, ita sibi cohærent, ut efforment unam catenam totalem in uno latere? alii annuli connexi inter se alterã catenam in altero latere: & ex parte superiori vel in angulis superioribus Rationalis cõnectebãtur illis annulis, quos refert sacer textus n. 23. dicens: *Et duos annulos aureos* (supple facies) *quos pones in utraque Rationalis summitate:* Ita ut tenerent firmiter Rationale. Ratio Tostati est, quia aliàs, vel istæ, vel illæ catenæ essent superfluæ, cùm una tantùm sufficeret. Id ipsum tenuerant Lyranus, & Sà in hunc locum.

Abulens. Lyra. Sa.

3. Cajetanus juxta Hebræum sic legit, *Et facies super Pectorale catenas terminationis: opus funis ex auro mundo.* Quamobrem asserit totum Pectorale circumdatũ fuisse his catenis: ac si Hispanè diceremus: *Tenia el Pectoral un galon de oro finissimo al canto.* Et quia istæ catenæ totũ Pectorale terminabant, ab officio dicũtur catenæ terminationis.

Cajetan.

4. Oleaster ibidem putat, per catenas hîc intelligi flores, vel Lymbum Pectoralis. Hispanè: *Carcadura.* Eo quod Pectorale erat circum septũ Lymbo, aut catena, & in angulis superioribus terminabatur quibusdam flosculis aureis.

Oleaster.

5. *Et duos annulos aureos, quos pones in utraque Rationalis summitate.* Isti annuli erant in angulis superioribus Rationalis (id enim significat summitas, ut tenet Sa,) quibus connectebantur illæ catenæ, quod satis explicat sacer texus numero 24. dicens: *Catenas aureas inget annulis, qui sunt in marginibus eius.* Id est, circuli ultimi catenarum erunt connexi uncinis, qui erant in superhumerali, & procedebant ex lapidibus onychinis in ipso superhumerali insitis, & locatis, ut sic Rationale ex parte superiori esset connexum super humerali his duabus catenis; Ex parte autem inferiori Rationalis colligabantur istæ catenæ duabus vittis hyacinthinis annulis Rationalis.

6. *Facies duos annulos aureos*, &c. Isti annuli distincti sunt à supradictis; quia illi erant in angulis superioribus Rationalis, & in eis duæ illæ catenę inserebantur: Isti verò ad ligandum duas vittas hyacinthinas, quæ per alios duos annulos Rationalis immittebantur, ut Rationale, & superhumerale disiungi non possent. Ex quibus colligit Abulensis distinctos fuisse à superioribus. Quod ut plenius explicemus, notandum est ex nostro Tostato, in quatuor angulis, vel summitatibus Rationalis totidem fuisse annulos aureos, & in Ephod in illa cavitate, vel lacuna, in qua erat collocandũ Pectorale, correspondere etiam alios quatuor annulos aureos quibus omnibus colligatis vittis hyacinthinis inseparabile ab Ephod reddebatur Rationale. Præter istam colligationem erat alia illarum duarum catenarum, quæ procedebant ex utroque latere superhumeralis versus pectorale, & connectebantur duobus annulis, qui erant in angulis superioribus Rationalis, quæ omnia manifestè declarat littera vers. 26. dum ait: *Facies & duos annulos aureos; quos pones in summitatibus Rationalis*: id est, in extremitatibus, vel in angulis. Ita exponit Emmanuel Sà: *In oris, quæ è regione sunt superhumeralis*: id est, Sicut ponuntur duo annuli in partibus superioribus Rationalis, ita debent etiam poni in partibus superhumerialis ei correspondentibus. *Et posteriora eius respiciunt.* Sensus est. In superhumerali erant duæ medietates. Altera pendebat ex parte posteriori usque ad zonam, & infra: hæc dicebatur posterior: altera ex parte anteriori eadem longitudine, in hac erat lacuna, aut cavitas illa tegenda Rationali. In oris igitur superhumeralis, quæ erãt ex parte anteriori affuti firmiter erãt quatuor annuli, quibus totidem in Rationali annuli correspondebant, & ligabantur vittis hyacinthinis annulis superhumeralis, ut nullo modo disiungi possent superhumerale, & Rationale.

Abulens.

7. Hoc mirificè confirmat quod sequitur ex versu 27. ubi dicitur: *Nec non & alios duos annulos aureos qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum*: id est, in utroque latere illius concavitatis superhumeralis supra quam locandum erat Rationale. Vel si mavis, ista possent intelligi de duobus annulis, qui erant in inferioribus angulis Rationalis, ut Rationale, & superhumerale adaptarentur inter se. Quod non obscurè infertur ex sequentibus, ubi dicitur: *Quod respicit contra faciem iunctura inferioris.* Nam istud relativum, *quod*, refert

utrumque latus: ita ut essent duo annuli in utroque latere, in uno unus annulus, & alter in altero. *Contra faciem iunctura inferioris*: id est, contra junctura inferiorem. Duplex erat junctura. Altera inferior: superior altera, & in his duobus colligabantur superhumerale, & Rationale. Illa erat versus Zonam: ista secundùm partem superiorem.

8. *Et stringatur Rationale annulis sub cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina*: id est, firmiter ligetur Rationale per quatuor annulos, qui erant in quatuor angulis ejus, cum annulis superhumeralis correspondentibus totidem Rationalis *Vitta hyacinthina*: id est, funiculis factis de hyacintho, qui mittebantur per annulos superhumeralis, & Rationalis: licet Iosephus lib. 6. de bello Iudaico. c. 6. circa finem asserat, vittas, quibus vinciebatur Rationale fuisse quinq; coloribus variatas, nempe, auri, purpuræ, byssi, cocci, & hyacinthi. *Vt maneat iunctura fabrefacta*, &c. hoc est: Vt junctura superior, & inferior tali artificio sint dispositæ, ut nihil indecens, & imperfectum appareat, sed ita firmiter Rationale, & superhumerale conjungantur, ut separari nequeãt. Quapropter cùm in sacra Pagina legimus, aliquẽ accepisse Ephod Pontificale, intelligitur etiam simul cum Rationali, ut constat. 1. Regum 23. Quando David dixit ad Sacerdotem Abiathar: *Applica Ephod*, &c. id est, Superhumerale: & cùm hoc esset ad consulendum Deum (ut patet ibi) & veritas, doctrina, & judicium, propter quæ applicabatur Ephod, non essent in superhumerali, sed in Rationali, (ut dicemus infrà v. 30.) cùm de Ephod fit mentio, comprehenditur etiam Rationale. Tanta erat inter utrumque connexio.

Ioseph.

1. Reg. 23.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCIV.

Defectus proximi non sunt detegendi, ni ex eorum publicatione proventus spiritualis consequatur.

9. FRuctuosum forsan videbitur, detegere aliorum defectus: at nisi opportunè detegantur, tam longè abest, ut fructum afferat, quod potius nocere solet. Operire aliorum peccata sæpè eis occasionem ruinæ offert: eo enim insolentiores fiunt peccatores, qui si admonerentur, vel reprehenderentur acriter, forsan desisterent à peccatis. Haud facilè est, in his tegendis, vel aperiendis prudenter se gerere: nam aliquando silentio reprehenditur crimen, quod reprehensione clara insolesceret: aliquando objurgatione publica felici sepelitur sepulchro. Quæ ergo norma servanda in detegendis, vel aperiendis defectibus? Certè, nullàm aptiorem existimo, quàm, si ex publicitate profectus spiritualis speretur, sin autem silentii busto defectus sepeliantur.

10. Malè suasus Adam contra Dei sanctionem prohibitum fructum gustaverat, & qui deliciis Paradisi affluebat, miseriis, sudoribus, & angustiis miserè mancipatur: deletaque Dei imagine, quam Deus in eo pinxerat, damnatur in resolutionem pulveris. Satis latè agit sacer textus de primi hominis origine; & quod è limo terræ sit formatus, & in terram iterum resolvendus: Genesis 3. n. 19. Non sic se gessit Isaïas primi Angelorum coriphei referens ruinam. Nã c. 14. n. 12. & sequentibus, cùm ejus casum narraret, causam tamen ejus satis involutè refert, cùm adhuc inter Theologos sit controversum; quale fuerit primi Angeli crimen. Iosuper Angeli originem silentio prætermittit. Posset enim dicere, ex nihilo factum, utpote, per creationem productum, quæ rei ex nihilo est productio. Hinc jam dubium ob oculos se offert: cur Moyses primi hominis defectus expressè refert, nempe, vilem è limo terræ originem; piaculũ miserabile; esum pomi, &c. Et primi Angeli crimen, & casum tacet, & usque ad Isaïæ tempora silentii pyrâ sepelitur? Primo aspectu vilior origo est *nihil*, è cujus incunabulis creatus fuit Angelus, quàm limus ille, ex quo formatus est homo: quare ergo hominis origo semel atque iterum refertur Gen. 2. n. 7. & Gen. 3. n. 19. Si propter crimen admissum: Nemo dubitare potest, Angeli flagitium hominis excedere culpam. Nam homo fragilitate cecidit; Angelus malitiâ. Vt quid ergo Angeli peccatum non refertur à Moyse, & cùm ab Isaïa narratur, dicitur in confuso, origine ejus omissa; hominis autem culpa ante omnium oculos propalatur, simulque originis ignobilitas bis in publicum adducitur, Augustinus, seu auctor mirabilium Scripturæ lib. c. 2. his verbis nobis præstitit solutionem. *Angelicum vulnus verus Medicus indicare noluit, dum curare non destinavit. Peccatum verò hominis profertur; ipsum namque quandoque promereri veniam non desperatur.* Quod est, dicere: quia Angelus sic infeliciter cecidit, ut à suo lapsu nunquam erigendus sit, sed obstinatâ malitiâ semper in suo crimine est permansurus, oportuit, ejus scelus non patefacere: homo autem, licet miserè incidit in peccatum, tamen de sua miseria in pristinam amicitiæ Dei felicitatem restituendus erat. Ille cùm suos audiret defectus, despecta admonitione, obstinandus, non erat emendandus: iste propriæ originis vilitate cognita, & de miseria, & peccato dolens reparationem erat quæsiturus. Quia ergo hominis sperabatur remedium, quod Angeli desperabatur: ideo hominis referuntur defectus, Angeli vero silentio sepeliuntur.

Augustin.

Ligatus crudelissimis funibus, qui vinculis charitatis tentus tendebat ad crucem, adducitur Iesus, & præsentatur apud Pontificem. Ioan. 18. numero 20. *Pontifex ergo interrogavit Iesum de Discipulis, & de doctrina eius.* Cui respondit Iesus; *Ego palàm locutus sum mundo: ego semper docui in Synagoga, & templo.* Satis emphatica sunt hæc Christi verba. Suæ doctrinæ honori consuluit Dominus, dum dixit: *Palam locutus sum mundo.* &c. In ejus commendationem loquuntur muti, quibus loquelam restituit; videntes cæci, & luce amica fruentes clamant; innumeraque miracula ejus puritatem comprobant. Hæc cùm neminem lateant, quare me interrogatis de doctrina? ait Do-

11. Ioan. 18 n. 20.

Dominus. Sistamus, hîc, sed non sine admiratione, & Christum interrogemus, sed procul à malitia Pontificis. O dulcissime Iesu! Quare cùm te Pontifex de Discipulis simul, & doctrina interrogat, omissa priori parte, pro doctrina solum respondes? An quia Discipulorum es oblitus? Neutiquam. Scio enim, quanto erga eos ardebas amore: unde, nec putare licet, quod eorum memoriam deposuisses, quos firmiter habebas in corde. Quare ergo pro Discipulis non respondes, & solùm defensionem exhibes doctrinæ? Profectò: priorem quæsiti partem omisit, non quia Discipuli ex ejus memoria, exciderint, sed quia si de illis loqueretur, iterum interrogatus, ubinam essent? cogeretur dicere, omnes aufugisse relicto Magistro, quod illis satis indecorum esset. Noluit ergo Christus Discipulorum detegere timorem, & inconstantiam. Quod consultò fecit: primò, quia Sacerdotes erāt: secundò, quia divulgatis illorum defectibus, nihil erat emolumenti spiritualis secuturum. Vnde docemur, defectus proximi evulgandos non fore, cùm solùm dedecus, non utilitas spiritualis sequitur.

12. Matth. 1. n. 6. Matth. 9. n. 9. Humanæ generationis Christi seriem referens Matth. c. 1. n. 6. sic ait: *David autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ.* Idem Evangelista narrans felicem suam conversionem sic scribit c. 9. n. 9. & 10. *Et cùm transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, Et ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.* Miror, sacrum Evangelistam matrem Salomonis reticuisse, & supresso nomine signasse dicendo: *Ex ea, quæ fuit Vriæ*; & de se loquentem pleno ore nomen suum expressisse, quasi non erubesceret ex telonio fraudum officina ad Christi collegium fuisse evectum. Cur nomen Bethsabee silentio prætermittit, cùm proprium numen clarè exponit? Noster Abulens. ad præfata verba Matt. c. 1. q. 16. sic respondet ex aliorum sententia: Abulens. *Factum est ad excusationem infamiæ: quia si poneretur nomen Bethsabee, videbatur magis infamari.* Si Evangelista uxoris Vriæ, quæ mater extitit Salomonis, nomen exprimeret, Bethsabee fama lædi videretur expressiùs, cùm ibi aliquo modo præteriti adulterii (licet tacitè) fieret commemoratio, cujus evulgatio delicti, nulli prodesse poterat; at Matthæi nominis expressio, cùm de ejus agitur conversione, omnibus affert utilitatem, siquidem nullus, quantumvis peccatis irretitus, erit divinæ diffidens misericordiæ, audiens Matthæum avaritiæ, & illiciti lucri laqueis implicitum à tot vinculis absolutum, & ad Dei gratiam admissum. Quia ergo ex expressione nominis Matthæi magni & uberes fructus spirituales proveniebant, secus verò ex publicitate nominis Bethsabee, ideo illud exprimitur, hoc tacetur.

13. Matth. 6. n. 19. Chrysol. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo, & tinea demolitur, ubi fures effodiunt, & furantur*: ait Dominus Matth. 6. n. 19. Bonorum temporalium defectus detegit Christus, ut ab eis animos avocemus. Sic exponit Chrysolog. serm. 22. his verbis: *Plus consilio patris agit quàm dominatus: inter insidias latronum, & tinearum morsus, quare tua recondas, obiurgat: pervigiles noctes, dies auxios, solicita tempora, ne tibi ipse facias, commoneris.* Sed cur harum rerum defectus aperit Christus? Vt res temporales notet, & eas cognoscentes aspernemur. Verùm quia nobis occurrit Evangelium, quod sancta Ecclesia canit in die cinerum, expendere hanc sacram cæremoniam non erit ineptum. *Memento homo* (omnibus intimat) *quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Ad quid originem, & finem nostrum ob omnium oculos ponit; Vt patefactis nostris defectibus, ambitionem, & superbiam abjiciamus. Nostrum profectū intendit Ecclesia, nô dedecus, cùm nos fragilem pulverē, terrā vilem, cinerem frigidum, & tavillā nigram prædicat, ut ex cognitione propria nobis uberrimi fructus spirituales proveniāt.

14. Quatuor annulis totidem vittis hyacinthinis superhumerali colligabatur Rationale, ita firmiter ut separari non possent: & tali artificio Rationale lacunæ, & cavitati superhumeralis aptabatur, ut non duo, sed unus appareret ornatus. Sed cur tanto studio hæc jussit Deus adaptari? Quia cùm cavitas illa esset in Ephod, qua minus pulchrum apparebat, voluit Deus defectum illum operire Rationali, ne hujusmodi defectus ab aliquo videretur. Deus enim celari desiderat defectus, quorum publicatione nulla animabus sequitur utilitas: qui tamen eos manifestat, ex quorum manifestatione fructus provenit spiritualis. Quia ergo, si cavitatis defectus, qui erat in superhumerali, videretur, nullus proventus resultabat animabus, sed deformitas huic ornatui; ideo tanto studio cooperuit Rationali illam cavitatem superhumeralis.

Illatio CCV.

Sacerdotum defectus operiendi sunt, non evulgandi.

15. Proximorum detegere defectus pernicioſum est, nisi cùm manifestationi utilitas spiritualis succedit, (ut præcedenti illatione probavimus,) aliàs periclitaretur charitas erga proximum. Sacerdotum verò revelare peccata tantum excidium in rempublicam infert, ut nemo non sit, qui peccandi sibi non præsumat facultatem, Sacerdotum si audiat crimina. Insuper: Sacerdotali dignitati irrogatur injuria, cùm Sacerdotum defectus evulgantur. Quis enim negare potest, Sacerdotum dignitatem devenustari, si eorum culpas aliquis manifestet? Vtrique occurrit ille Maximus Imperator Constantinus (ut refertur in jure cap. *Scripturis*, distinct. 96.) cùm satis piè dixit: *Si viderem peccantem Sacerdotem, chlamyde operirem, ne videretur.* Digna sanè tanti Principis sententia? discant hinc sæculares, frænare linguas, quas in Sacerdotum mores acuunt, ut vel levia crimina adducant in publicum: dediscant etiam pessimam consuetudinem deponere infamandi Dei ministros; & maximi Imperatoris exemplo instruantur, eorum occultare defectus. Const. Imper.

16. Huic curę non semel, sed sæpè Deus studuit, nam Exod. 20. num. 26. sic Sacerdoti jubebat, *Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua.* Sacerdotis hîc Deus con-

consuluit puritati. At quid intererat, quod sacerdos per gradus ascenderet, vel non ascenderet ad altare? Aut quæ est hæc turpitudo, quam Deus in
Oleaster. sacerdote abscondere conatur? Oleaster hîc respondet sic: *Ne nuditas turpitudo tua, seu reveletur, scilicet his, qui infernus sunt. Aut ne te cadere contingat, & sic nuditas tua reveletur.* Prohibebatur sacerdoti ascensus per gradus: ne aliquo modo nuditas ejus revelaretur. Forsan sacerdotis pedes sandaliis tegebantur, & nudi versus partem superiorem erant; unde si per gradus ascenderet, facillimè ejus nuditas videri posset. Noluit ergo Deus, ut vel minima sacerdotis nuditas videretur à populo, ne minimus defectus, vel levis indecentia ejus appareret. Nam sic sacerdotii honori consuluit, ut adhuc, quod leviter dehonestare posset, procul à sacerdotibus relegarit Deus.

17. Ioan. 13. n. 4. & 5. Vt Christus discipulorum pedes lavaret: *Surgit è cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.* Ioan. 13. n. 4. & 5. O quàm potens est vis amoris! Christum Dominum, splendorem Patris, eiq; consubstantialem è sinu ejus traxit in terram, & usq; ad pedes peccatorum dejecit amor. Sed hujus Christi erga nos amoris aliqua expendamus. Verùm quis amorem infinitum finitè poterit expendere? Nunc nō meam excitat attentionem Domini humilitas, siquidē ut eam nos suo exemplo doceret, descendit ad nos. Non quod vestimenta deponat: nam consequens erat ad voluntatem lavandi pedes discipulorum, spoliari sē saltem pallio, vel tunica exteriori, ut suum exequeretur desiderium. Quod notare non præmittam, est: cur Dominus linteo se præcinxit, & eodem adhuc præcincto, post lotionem,
Origen. discipulorum pedes exterserit? Origen. in catena S. Thom. ad præfata verba sic respondet. *Vt immunditiam pedum discipulorum susciperet in proprium corpus, per linteū, quo solo præcinctus manebat.* Profunda satis est hæc responsio. Sed adhuc difficultas urget. Ad quid Dominus pedum discipulorum immunditiam suscipere voluit in propriū corpus per linteum? Profectò, ut pedum immunditiam linteo operiret, & eam in proprium corpus suscipiens penitus lavaret. Quia cùm jam jam discipuli ad sacerdotii dignitatem essent valde proximi, toto conatu studuit Dominus, eorum eclare immunditiam, ne hi defectus, utpotè sacerdotum, apparerent postea. Hinc est, quare post hanc functionem nusquā hujus lintei fit mentio in Evangelio, & cur ignoratur, quid de eo factū sit, an evanuisset, vel servaretur. Calix, quo Christus Dominus in ea nocte celebravit, Valentiæ, aut Genuæ, aut apud Venetos (ut alii volunt) asservatur: at de linteo vel fama ignorat. Quid mirum, si linteo Dominus discipulorum pedes exterserit, in quo pedum aliqua permanserit immunditia? Nam ita Dominus sacerdotum honori consuluit, ut vel levem eorum defectum, aut immunditiam sic occultet, & quasi non præcessisset, ab omnium oculis longè removeat.

18. Ioan. 18. n. 8. Comprehenditur Iesus duce Iuda à Iudæis: tunc sic Dominus perfidos orans inimicos, dixit eis. *Si me quæritis, sinite hos abire.* Ioan. 18. n. 8. cur Dominus discipulorum petit libertatē? Aut quare eis tribuit optionem, ut abire possint? Dixêre varia varii. Ad rem respondeo: ideo id fecisse Dominum, ut discipulorum timidam fugam occultaret. Nam qui viderent eos, magistro comprehenso, fecessisse, absque dubio id tribuerent timori. Ne ergo hac nota insimularentur discipuli; aperta voce Dominus à comprehensoribus petit, ut eos liberè dimittant abire, ut cùm eos Iudęi aspiciant sine magistro, intelligant ejus voluntatem implere, qui in horto dixerat: *sinite hos abire.* Erant jam tunc sacerdotes: ob iuque eorum fugam pietatis, & obedientiæ velo tegere cupiebat; ne eorum defectus ederentur in lucem.

19. At quid dicendum, si fuerit sacerdos pessimus, & omnium scelerum genere infeliciter maculatus: detegendíne sunt ejus defectus? Dicam tanta reverentia tractandum esse sacerdotium, ut propter honorem ejus, adhuc iniqui sacerdotis defectus non sint evulgandi. Quod Christi Domini exemplo haud difficulter erit roborandum. Quis pejor, infidelior, ingratior Iuda proditore? Sed qualiter Dominus se gessit cum eo & ut ejus proditionem occultaret, constat Mat. 20. n. 18. *Et filius hominis tradetur.* Eisdem verbis: Marc. 10. n. 38. & Lucæ 18. num. 32. & alibi ubi nota, nunquam manifestari Iudam auctorem proditionis. Quod ideo factum puto, ne quia futurus erat sacerdos, ejus defectus revelarentur. Matth. 20. n. 18.

20. Dixerat Christus, quod tradendus erat à discipulo, quibus auditis hæsitabant discipuli, quisnam eorum esset ita infelix, qui traderet magistrum? Dominus autem Ioanni interroganti sic respondit: *Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ.... Et dicit ei Iesus: quod facis, fac citius. Hoc autem nemo scivit discumbentiū ad quid dixerit ei.* Ioan. 13. à n. 26. usque ad 28. Vide quanto secreto locutus fuit Dominus, & quàm abditè proditionis Iudæ dederit signum Ioanni: nam quamtumvis discipuli discumbentes audierint verba ad Iudam delata, tamen eorū sensum non intellexerunt. At cur Christus soli Ioanni, & huic latenter proditionis Iudæ signum dedit? Et quare Iudam alloquens ænigmate proditionem declaravit? Aptissimè, ut assolet, respondit S. Thomas in c. 18. Gen. dicens. *Deus est valde difficilis ad publicanda occulta crimina nostra; sicut vix secretè soli Ioanni voluit subinnuere Iudam proditorem.* Iudas avarus erat, infidelis, proditor magistri, & dignus non solùm publica reprehensione, sed etiam supplicio æterno: attamen quia sacerdotali Chrismate insignitus, ejus crimina vix secretè soli Ioanni manifestat Dominus. En ergo tibi causam, ob quam scelus ejus non fuit evulgatum, usque dum ipse in horto osculo magistrum tradidit, & publicè coram principibus sacerdotum, & senioribus dixit: *Peccavi tradens sanguinem iustum.* Matth. 27. n. 4. Defectus ergo sacerdotum etiam pessimorum occultandi sunt, ne si producantur in lucem, tanti muneris splendor, criminum obscuritate tenebrescat. Ioan. 13. à n. 26. usque ad 28. S. Thom. Matth. 27. n. 4.

21. Quatuor vittis hyacinthinis firmiter colligabatur Rationale superhumerali: & ita inter se aptabatur uterque ornatus, ut nullatenus foramen, cavitas, vel lacuna superhumeralis videri

videri posset enam Rationale tegebat illam aperturam, (ut ita loquar) sed ad quid tanta cura, ne videatur defectus ille superhumeralis? Quia erat in pectore sacerdotis, & aliquo modo in eum redundabat. Sic enim indecenter ornatus Sacerdos appareret. Voluit ergo Deus occultare illam cavitatem, ne adhuc defectus levis, & externus Sacerdotis divulgetur. Insuper nec vacat mysterio; Rationali, quod duodecim gemmis, in quibus nomina filiorũ Israël sulpta erant, radiabat, tegeretur hic defectus superhumeralis: ut hinc discant subditi tegere defectus Prælati, vel Sacerdotis. Ad subditos spectat Prælatorum occultare defectus, (si qui fuerint) sic gemmæ, quæ subditorum radiabant nominibus, Pontificalis ornatus celabant defectum.

Illatio CCVI.

Vbi adest amor aut voluntas, difficillima haud difficulter exequuntur; amara dulcia videntur, & terribilia suavissima reputantur.

22. VOluntas humana sic dominantis utitur imperio, ut potentis more, quæ ei placent alacriter amplectatur, quæ verò displicent fugiat. Nihil voluntas appetit nisi sub ratione boni, honesti, utilis, vel delectabilis. Objectum, in quo aliquid horum non apparet, refugit, non amat; at si ut bonum ei proponatur, sive verum sit, vel apparens haud difficulter prosequitur: Adsit voluntas circa aliquod negocium, & nihil videbitur difficile, nihil amarum, omnia cum voluptate exequentur. Ob hoc docebat Tertullianus libro de spectaculis, c. 15. *Si cessat affectus nulla est voluptas.* Et Ambrosius lib. 5. Hexamer. cap. 15. *Necessitas enim, quæ invito imponit obsequium, affert plerumq; fastidium. Nihil est tam facile, quin habeat difficultatem, quod facias invitus.* Adsit, voluptas non deerit. Quapropter dicebat Iob cap. 6. n. 6. *Anima enim esurienti etiam amara dulcia esse videntur.* Et Proverb. 27. n. 7. *Anima saturata calcabit favum; & anima esurians etiam amarum pro dulci sumet.* Quæ verba expendens Chrysostomus tom. 5. homilia 2. reducit in diversas voluntatis affectiones. *Quia* inquit, *voluptas non ciborum apparatu, sed in comedentium affectu sita est.* Ita cæca est voluntas, ut si amarum proponatur ut dulce, toto conatu appetat, & è contra si dulce, ut amarum, fugiat. Denique quod appetit, sive sit bonum reale, vel apparens, hoc desiderat.

Tertul. Ambr.

Iob. 6. n 6.

Prov. 27. n. 7.

Chrysost.

23. Psalmo 80. num. 17. de speciali & admirabili providentia, qua Deus populum Israëliticum saturavit in deserto, sic dicitur: *Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra melle saturavit eos.* Divus Chrysostomus ubi supra hoc dubium excitavit: *Hoc nusquam in scriptura lectum est, quod mel de petra Moyses eduxerit, sed ubique fluvios, & aquas: & frigida fluenta.* Si ergo Moyses nunquam mel eduxit de petra; quomodo sacer Psaltes id refert. Respondet os aureum satis accommodatè. *Postquam enim sitientes, & ind. gentiâ defatigati frigidioribus aquis inciderant, ex potu voluptatem asserere volens, mel aquam appellavit: non tamquam mutatâ in mel natura, sed viventium dispositione fluenta illa jucundiora faciente. Vidisti, quomodo & potum suavem sitientium affectio reddere consuevit?* In deserto populus sitis affligebatur molestiis, ob idque aquam ardenter desiderabat. En ergo tibi causam, ob quam aqua dicitur mel. Voluntas aquam desiderans, eam affectu mutavit in mel. Non quia aquæ substantia transmutaretur in mel; sed quia viventiũ dispositio fluenta illa jucundiora faciebat. Hæc enim est voluntatis propensio, ut quod ardenter desiderat, affectione in melius transmutet.

Psal. 80. n. 17.

Chrysost.

Ob hoc Apostolus ad Philippens. 4. n. 7. dicebat: *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras, in Christo Iesu Domino nostro.* O Doctor optime, & Gentium lumen, quid ais? Si pacem tranquillam Dei Philippensibus desideras; cur eam prius in cordibus eorum, & deinde in intelligentiis residere exoptas? Adsit Dei pax prius in intellectu, à quo ducitur voluntas, & hinc in corda transferatur, ut semper malum fugiant, & sectentur bonum: quare ergo prius in corde, & postea in intellectu? Respondet sanctus Thomas ad præfata verba: *Custodiat corda vestra, id est, affectus vestros, ut in nullo declinetis à bono.* Quasi diceret; Voluntas humana sic in quod desiderat propendet; ut quod amat semper reputet melius, & semper alacriter exequatur. Vt ergo divinæ pacis singulare bonum nos omnes custodiret, prius voluntatis, & cordis arcem præoccupare cupit Apostolus, ut ea obtenta totum hominem custodiat. Nam si voluntas semel divinam pacem diligat, absque dubio in intellectum, & cæteras potentias hanc tranquillitatem, diffundet. Si homo juxta præscriptum ordinem à natura operaretur, ab intellectu duci, & gubernari, non à voluntate deberet: at humana conditio rectum pervertit ordinem. Nam vult intelligi ab intellectu, quod desideratur à voluntate, quasi intellectu velit, & voluntate intelligat. Hoc præstat voluntas quia domina, & potens, in nulloque patitur, suo desiderio refragari. Cupit ergo Apostolus divinam pacem per prius in cordibus, & in affectibus Philippensium residere; pro comperto habens, quod si hæc tranquillitas eorum affectus præoccupet, reliquas potentias obtenturas pacem. Nam ubi voluntas, vel affectus in aliquid propendet, omnia reddit suavia; nihil est difficile.

24. Ad Phil. 4. n. 7.

S. Thom.

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: ait Dominus Matth. 11. num. 28. & ut facilius hunc accessum persuadeat, sic prosequitur. *Tollite iugum meum super vos:* Difficilia hæc videntur. Nam si Christus suorum onera alleviare desiderat, quomodo ait; *Tollite iugum meum super vos:* Iugum hoc, legis erat obligatio. Est ne gravior sarcina quàm intimatio imperii? Quare ergo Dominus cùm onerum promittit levamen, gravius onus imponit, legis jugo colla submittere exhortans? Pulchrè respondet Bernardus epist. 11. ad Carthusienses. *Tollite*, inquit, *iugum meum super vos. Ac si diceret. Non impono invitis, sed vos tollite, si vultis. Alioquin non requiem, sed laborem invenietis animabus vestris. Bona itaque lex charitas,*

25. Matth. 11. n. 28. Ibid. n. 29.

Bernard.

tis, & suavis. Quando Dominus dixit, *tollite jugum meum super vos*, eorum, qui jugum legis erant portaturi, remisit voluntati, ut illud ultrò, & non invitè tollerent. Nam si voluntariè huic jugo colla submittunt, absque dubio non grave, sed leve videbitur. Huic simile est, quod sequitur ibidem n. 30. *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Sed quomodo hoc potest stare cum illo Matth. 7. n. 14. *Angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam?* Occurrit Chrysost. tom. 2. homil. 3. de Lazaro, qui dubium proponit, & solvit his verbis. *Quomodo igitur dixerit aliquis, dictum est illud; jugum meum suave est, & onus meum leve? Nam si angusta est via, & aspera, quomodo rursus eam levem, facilemq; vocat? Illud quidem dictum est propter naturam afflictionum, hoc verò propter spontaneam voluntatem adeuntium. Nam fieri potest, ut quod natura est intolerabile, fiat leve, si cum alacritate animi suscipiamus.* Quid illustrius? Hoc ipsum ex Propheta Ieremia possumus confirmare. Nam c. 31. n. 33. de lege Evangelica sermonem instituens (ut ad hunc locum docent S. Thomas, Lyra, & alii) quæ non in tabulis lapideis, sed in cordibus scripta fuit, quando Spiritus sanctus descendit super Apostolos, sic ait. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Cùm ergo lex Christi scripta fuerit in cordibus fidelium, & Spiritus sancti adventu, qui amor est, exarata in visceribus credentium: quid mirum, quod hæc lex onus leve, & jugum suave existimetur. Hoc enim præstat voluntas, nam quod diligit, aut in corde habet, non grave, sed jucundum reputat.

Matt. 11. n. 30. Matth. 7. n. 14. Chrysost. S. Thom Lyra. Ieremiæ 31. n. 33.

26. Hoc indicare voluit sponsus amasiam alloquens, & monilia promittens. Cant. 1. n. 11. dum ait: *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* Ex Hebræo legitur: *Cum punctis argenteis.* Apud Septuaginta: *Cum distinctionibus argenti.* In Vatablo: *Cum clavis argenteis.* Philo Carpth. *Cum varijs notis argenti.* Verùm si hæc monilia juxta argentariam artem consideremus, non satis aptè videntur disposita. Nam aurea cùm sint, non indigent argenteis notis variegari. Aurum quod pretiosius est non debet argento tegi: nam juxta artis elegantiam argentum supponitur auro, aurum verò non tegitur argento. Quomodo ergo sponsus promittit murenulas aureas cum vermibus, notis, punctis, aut clavis argenteis? Ni fallor, quia per aurum amor, & charitas intelligitur; per vermes, notas, puncta, & clavos ex argento, labores, & afflictiones denotantur. Supponitur ergo aurum argento, hoc est, aurum patitur argentari, ut intelligatur, quod ubi adest amor labores & tribulationes suaviter amplectimur. Expressius adhuc dico: est dicere, quod si super cor amore ardenti flagrans, etiamsi clavi figantur; si illud vermes aut serpentes mordeant; si undequaque stigmatibus vulneretur; & sæviissima tormentorum genera patiatur, alacriter tolerabit. Martyribus pro fide Christi decertantibus præfata verba Philo Carpathius ibidē præclarè accommodavit, dicens, *Imitandi sunt martyres, qui ut fidem Christi splendidiorem facerent, & conservarent nulla pœnarum genera quantumvis sævissima extimuerunt. Nam quod de martyribus intelligat, vide notas argenti, seu puncta, sive stigmata esse opposita post aurum: quæ quidem stigmata, ac notæ flagella, ac tormenta pro Christo Iesu passa apertissimè declarant.* Post aurum, id est, post amorem, puncta, stigmata, tormenta, & flagella apponuntur, ut sic suaviora reddantur, & perpetiantur alacrius. Ardebant martyres flammis divini amoris: quid mirum illusisse tormentis? Adsit (crede mihi) voluntas, & amoris incendium; & omnia etsi durissima, & difficillima, facilia reddentur, & suavia.

Phil. Car.

Quid aliud denotarunt vittæ illæ hyacinthinæ, quibus superhumerale, & Rationale firmiter colligabantur, nisi propositi thematis doctrinam? Ex parte superiori duabus catenis, quæ procedebant ex lapidibus Onychinis, in quibus exarata erant nomina filiorum Israël, & totidem vittis hyacinthinis colligabatur superhumerale Rationali; ut denotaretur, quod licet onus grave sit aliis præesse, & imperate periculosum, si tamen subditi sint in pectore, vel in corde (quod apertè denotabant gemmæ Rationalis in quibus eadem nomina erant sculpta) erit suave jugum: erat ergo Rationale etiam superhumerali colligatum tot vittis, & uncinis ut onus portandi super humeros in lapidibus Onychinis filios Israël, suave, & leve redderetur. Nam ubi adest amor omnia levia sunt. **17.**

Vers. xxix. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in Rationali judicij super pectus suum, quando ingredietur sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.

EXPOSITIO LITTERÆ.

PORTABITQVE *Aaron nomina filiorum Israël.* Quando Aaron ornatu sacro indutus ingrediebatur sanctuarium ad ministrandum in eo, portabat nomina filiorum Israël sculpta in gemmis Rationalis judicij, sic dictum, eo quod per applicationem ejus Deus consulebatur, & responsa dabat. *Super pectus suum*: nam hic erat locus Rationalis, quia ponebatur super illud foramen superhumeralis, quod erat in pectore. *Sanctuarium* erat prima pars tabernaculi, quæ vocabatur tabernaculum exterius, eratque ante Sancta Sanctorum, ut supra vers. 4. quæst. 8. num.... satis superque explicatum manet. **1.**

Memoriale coram Domino. Hoc referendum est ad Deum, & non ad Pontificem. Nam hoc memoriale, nempe nomina filiorum Israël in conspectu Domini ponebantur, ut Deus ipsorum recordaretur. Non quia Deus patiatur oblivionem; sed loquitur scriptura more humano, ut in ea frequentissimum est. Sic Gen. 8. n. 1. **2.**

Gen. 8. n. 1. Gen. 9. n. 15. Gen. 19. n. 29. *Recordatus Deus Noë*, Gen. 9. n. 15. *Recordabor fœderis mei.* Et Gen. 19. n. 29. *Cùm subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus est Abrahæ.* Et alibi passim. Quæ verba in sensu exposito intelligenda sunt.

3. Aliqui putant hoc memoriale referendum esse ad Pontificem. Quod non abnuam, si tale memoriale sit in pectore sacerdotis ad excitandam ejus memoriam, ut oraret pro subditis. Attamen si tale memoriale deserviret, ut sacerdos illorum Patriarcharum, quorum nomina erant sculpta in gemmis Rationalis imitaretur exempla, id difficile judicat Abulensis hîc quæst. 13. quia cùm plures ex his multa & gravissima scelera commiserint, horum memoria potius destrueret, quàm ædificaret sanctitatem Pontificis. Rursus; quia si tale memoriale ob memoriam Patriarcharum poneretur, potiori jure nomina Abraham, Isaac, & Iacob, qui coram Deo fuerunt grati, debuerant sculpi in Rationali. Horum enim exempla multò utiliora, & efficaciora essent. Ergo sacerdos non portabat nomina filiorum Iacob in Rationali, ut eorum sequeretur exempla.

4. Nihilominus tamen possumus suspicari Patriarcharum nomina in pectore gestasse sacerdotem, non ut in omnibus eorum exempla imitaretur, sed in factis egregiis, sanctis, & honestis. Nullus enim fuit, qui aliquod bonum opus non patraret. Nam *Ruben*, licet igne libidinis accensus paternum thorum maculaverit, ut constat Genes. 35. & quamvis à parricidio Iosephi non fuerit immunis; tamen charitatem in corde servabat, & eum incolumem patri restituere cupiebat, Gen. 37. Quid dicam de Simeone, qui sanguinea vindicta (ut constat Genes. 34.) stuprum Dinæ sororis in ore gladii vindicavit? Tamen in hoc sacerdoti exemplum proponebatur imitandi maximam fortitudinem, ita ut ob nullam causam cederet timori. In *Levi*, qui sacerdotum fuit pater, & cui nulla sors contigit in terra promissionis, ut patet Num. 18. & 34. & Deuteron. 18. satis instruebantur sacerdotes, ut rebus temporalibus non vacarent. *Iudæ*, in quo potestas regia, & fortitudo splendebat, quæ usque ad Christum quadam ratione mansit, significavit fortitudinem, qua sacerdos pollere debet ad defensionem populi, & ad profligandas vitia. *Dan*, qui catulus leonis dicitur Deuteron. 33. n. 23. etiam fortitudinem magnam præseferebat, qua urbem Lais tribus ejus combussit. *Nephtali* exemplar fuit sacerdoti, ut ad populum verba pulchritudinis haberet, juxta illud Genes. 49. n. 21. *Nephtali cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.* *Gad* sanctitatem, qua sacerdos fulgere debet, repræsentabat: *Benedictus in latitudine Gad.* Deut. 33. n. 24. *Asser* demonstrabat charitatem, & copiam bonorum spiritualium in bonis terræ indicatam, juxta illud Gen. 49. n. 20. *Asser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus.* Et Deut. 33. n. 24. *Benedictus in filiis Asser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum.* *Issachar* varietatem virtutum denotabat; & sanctitatem tribus ejus, quæ cùm esset inter peccatores candorem non amisit, & peccatores ad justitiam vocavit. Deuteron. 33. n. 18. *Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis, populos vocabunt ad montem, ibi immolabunt victimas iustitiæ.* *Zabulon* Idem significabat. *Ioseph* omni virtute ornatus erat: castimonia, patientia, charitate erga fratres, & parentem, &c. *Beniamin* cumulum virtutum habuit, juxta illud Deut. 33. num. 12. *Et Beniamin amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in talamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.* Liquet ergo ex his Patriarcharum nomina in gemmis Rationalis incisa memoriale fuisse, ut sacerdotis excitarent memoriam ad eorum virtutes imitandas. Nihilominus tamen nostri Abulensis explicatio maximè congruit textui, nempe, hoc memoriale ad Deum esse referendum, ut eo ostenso per sacerdotem Deus suæ gentis recordaretur, & cùm Dei sit proprium misereri semper, & parcere, populo indulgeret, & conferret beneficia.

Gen. 49. n. 21. Deut. 33. n. 24. Gen. 49. n. 20. Deut. 33. n. 24. Deut. 33. n. 18. Deut. 33. n. 12.

Coram Domino. (Vsitata phrasis) id est, coram arca. Sic Exod. 27. n. 21. de candelabro dicitur: *Vsque mane luceat coram Domino*: id est, coram arca. Eodem sensu de summo sacerdote dicitur Exod. 30. n. 8. *Vret thymiama sempiternum coram Domino.* Similiter Iosue. 8. n. 6. divisurus terram ait: *Huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem.* Quæ sortes coram arca ductæ sunt, ut omnis tolleretur suspicio ab illis sortibus, quæ tam sacro in loco mitterentur. Et Iosue 24. n. 1. *Filii Israël steterunt in conspectu Domini.* Hoc est, in conspectu arcæ. Frequentissimum enim est in scriptura arcam fœderis pro ipso Deo usurpari: ut 1. Reg. 4. n. 7. *Timuerunt Philisthim dicentes: venit Deus in castra:* & tamen arca venerat. Lege patrem Mendoza virum omnigena eruditione clarum ad præfata verba Regum in expositione litteræ n. 2. qui alios non infimæ notæ auctores citat. Constat ergo sacerdotem adducere hoc memoriale *coram Domino*, id est, coram arca; non quia hoc ornatu ingrederetur in Sancta Sanctorum (ut probavimus supra vers. 3. quæst. 8. num....) sed quia ingrediebatur sanctuarium, quod immediatè aderat præcipuæ parti tabernaculi, quæ dicebatur *Sancta Sanctorum.*

5. Exod. 27. n. 21. Exod. 30. n. 8. Iosue 8. n. 6. Iosue 24. n. 1. 1. Reg. 4. n. 7.

In æternum. Hic duplex potest esse sensus. Primus; ita ut hæc particula *in æternum* referatur ad memoriale. Secundus, ad verbum illud, *portabit.* Si hoc modo intelligatur, sensus est: Aaron portabit ista nomina super pectus suum semper in memoriale coram Domino. Hanc indicat Abulensis quæst. 13. citata esse magis litteræ genuinam expositionem. Præceptum namque erat sacerdoti summo, ut quotiescumque ingrederetur sanctuarium ad ministrandum, gestaret ista nomina in pectore. Alio modo potest hoc explicari, nempe, quod particula illa *in æternum* referatur ad memoriale. Est sensus, hoc erit memoriale æternum, quia Deus semper intuens has gemmas recordaretur filiorum Israël.

6.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCVII.

Præsul ex suo munere tenetur beneficia subditis elargiri

7. REgale stemma beneficiorum largitate coronatur. Regnat immeritò qui sibi, & non subditis acquirit. Regis munus, & gubernantis officium ex officio tenetur conferre beneficia? Vnde in principis diademate nulla gemma ita splendet, ac in ejus manibus liberalitas. Ob hoc apud Isaïam invenies, c. 3. n. 7. *Non sum Medicus, & in domo mea non est panis neque vestimentum: nolite constituere me Principem populi.* Septuaginta legere: *Non ero tuus Princeps.* Indignum se judicat ad principatum, quia pane, quo alios cibare, & vestimento, quo alios operire posset, careret. Sic Divus Hieronymus ad præfata verba: *Considerans paupertatem, & imbecillitatem suam indignum se esse delato honore testatur, nec posse mederi vitiis, id est, curare languentes, esurientibus cibum tribuere, vestire nudos; qui ipse, se sustentare vix valeat.* Vnde regere, & dare pro eodem usurpatur, id innuebat Sponsus Cant. 7. n. 1. Amaliæ honestè incedentis celebrans calceamenta, cùm dixit: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis.* Ex Græco legitur: *Filia munifici, & sponte dantis.* Quasi non sit aliud, diademate regio coronari, & liberalitatis thesauros effundere.

Isai. 3. n. 7. Septuag.

Hieron.

Cant. 7. n. 1.

8. Quàm cordatè canebat David, Psalm. 22. n. 1. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocavit.* Chrysol. sermone sexto, *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit: in loco viridi ibi me collocavit.* Sanctes Pagninus; *Dominus pascit me, non deficiam: in tugurio germinu accubare faciet me.* Quid sibi volunt Chrysologus, & Pagninus cùm pro eo, quod in Vulgata habemus: *Regit*, legerunt; *Pascit?* Omitto sequentia verba alibi expendenda, & ad præsens institutum respondeo, hæc miram habere consonantiam. Nam idem est, regere, & pascere. Sic enim Principi ex proprio munere competit, suos alere, eisq; beneficia conferre ac regere, & regali diademate redimiri.

Psal. 22. n. 1. Chrysol. Sanct. Pagn.

9. Hanc regiam munificentiam, & ex regnandi munere decoram obligationem satis percalluit felix ille latro cùm Christum è patibulo suspensum exorans dicebat: *Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Lucæ vigesimo tertio, numero quadragesimo secundo. Crucifixum vidit, & Regem appellavit (de hoc jam alibi diximus.) Nunc inquirendum superest: cur non dixit latro: Domine memento mei, cùm veneris in gloriam tuam, sed in regnum tuum? Profectò, satis sapienter. Sciebat Dimas Regi à prima purpura, & ex proprio munere incumbere, beneficia elargiri; non minusque regiam condecorari majestatem aureo, & gemmato diademate, quàm beneficiorum largitate. Insuper propriæ utilitatis valdè cupidus medium efficacius elegit, ut id, quod desiderabat, consequeretur, nempe in Christi memoriam revocans ejus regiam dignitatem, ut ex tantæ majestatis memoria constringeretur ei postulata concedere. Nam ita regiæ purpuræ ex proprio munere competit benefacere, & beneficia impertire; ut sibi persuasum haberet latro, Christum non negaturum, quod sub tantæ dignitatis patrocinio postulabat.

Luc. 23. n. 42.

10. Aquarum molem super terram dispersam in unum locum jussit Deus congregari. Genesis 1. n. 9. *Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt in locum unum, & appareat arida.* Hugo de sancto Victore apud Godefridum ad præfata verba hoc dubium excitavit: *Hoc mirum videtur, quod aquæ, quæ sub cœlo sunt congregentur in loco uno, & illæ quæ sunt super cœlum non congregentur, sed relinquantur expansæ, quasi quod coarctari nolint, vel colligi.* Iure miratur hic auctor. Sed adhuc urgere restat: Vnde superioribus aquis tanta provenerit reluctantia, ut coarctari, aut colligi non permittant, inferioribus verò non insit, ut in unum congregentur locum? Respondet idem Hugo: *Iam videmus, quare aquæ istæ non debuerunt colligi, & in unum coarctari; quoniam charitas amplificanda est semper, & dilatanda, & quanto latius expanditur, tanto celsius sublimatur.* Benè. Sed alio modo ad rem nostram judico respondendum. Ideo ergo Superiores aquæ in unum locum non congregantur, sed per totum cœlum expansæ sunt, quia eminentiorem locum occupant, in quibus Ecclesiæ Præsules designantur, qui in hoc Ecclesiæ militantis cælo primam sedem obtinent: inferiores aquæ coarctatæ sunt ad unum locum, eo quod in eis subditi, & inferiores figurantur. Dixit Stephanus Cantuariensis apud eundem Godefridum ibidem. *Ecclesia est firmamentum, quasi in bono confirmata, quæ habet aquas superiores, id est, Prælatos; & inferiores, id est, subditos.* Innuebat ergo Deus, cùm supernis aquis non jussit in unum locum congregari, sed eas per totum cœlum statuit diffundi: Præsules non solum cura, & solicitudine ubique debere existere, ut subditorum morbos curent, & eorum necessitatibus subveniant; verumetiam, ut non restringantur ad unum, vel ad plures, sed omnibus benefaciant. Nam sic ex proprio munere Prælatis incumbit, beneficia elargiri, & munera diffundere; ut velut aquæ cœlestes non coarctentur, sed expansæ sint, ut absque limite beneficia conferant.

Gen. 1. n. 9.

Hugo de S. Vict.

11. Filiorum Iacob nomina duodecim gemmis sculpta, aut cælata portabat Aaron in pectore, quando ingrediebatur sanctuarium, ut essent ipsi memoriale coram Domino; hoc est, ut coram Deo pro omnibus preces effunderet. Vbi nota: hoc memoriale pectori Pontificis tot catenulis esse annexum. Per quod ostenditur, quod sicut Pontifici ex suo munere competit sacrato illo, & pulchro ornatu condecorari, sic & deprecari pro subditis, & eis beneficia elargiri. Memoriale hoc Sacerdotis excitabat memoriam, ne subditorum oblitus à benefaciendo vacaret.

Illatio CCVIII.

Præbere Deo benefaciendi occasionem, est suæ Deitatis renovare memoriam.

12. Philo Hebr. Deus *non venditor est*, (inquit Philo Hebræus libro de Cherubin in fine,) *æquum pretium rebus suis statuens, sed donator omnium, perennes gratiarum fontes profundens, nullam permutationem cupiens.* Deus summa liberalitate divitiarum suarum thesauros largitur, nullam à nobis expectans permutationem. *Nam neque ipse indiget*, prosequitur Philo, *nec quisquam unus potest accepta repēdere.* Liberalis est Deus, & toto rigore liberalis, cùm receptionis incapax prorsus existat. At cur Deo recipere, repugnat. Profectò, quia est Deus. Liberalitas ergo innata est Deo. Ergo qui Deum annunciat, liberalem prædicat. Vnde, divinæ liberalitati offerre occasionem benefaciendi, idem prorsus erit, ac suæ Deitatis renovare memoriam.

13. Ier. 23. n. 24. Ieremiæ 23. n. 24. sic Deus. *Numquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus.* At quomodo Deus omnia occupat loca, & nullum prætermittit spatium? Ratione immensitatis, respondet Theologus. Vbique est, quia immensus. Scitum est enim, immensitatem à divina essentia non distingui: Et licet hæc certa sint, tamen ipse Dominus satis explicat, qualiter omnia repleat. Ier. 42. n. 11. Ieremiæ 42. n. 11. dum dixit: *Vobiscum sum, ut salvos vos faciam, & eruam de manu eius.* Vtraque verba expendit Salvianus libro secundo de providentia his verbis: *Numquid non cœlum, & terram ego impleo? Cur autem cuncta impleat, ipse declarat. Quia vobiscum sum, inquit, ut salvos faciam vos. Ecce enim non modò regimen suum Dominus, & implectionem, sed etiam vim, ac beneficiū ipsius adimplectionis ostendit. Hunc enim modum in se habet divinitatis implectio, ut salvet ea, quæ adimplentur.* Ac si diceret; hoc enim est, Deum cœlum, & terram implere, ac eis munera, ac beneficia elargiri. Ex his nostri thematis non levem confirmationem deduco. Deus, quia Deus est, immensè omnia implet. Omnia implere, teste Salviano, est omnibus benefacere. Ergo quia Deus est, nullum à suę beneficæ virtutis calore excludit. Ergo pro eodem in Deo usurpari debet, Deitatis, & beneficētiæ ratio: & quemadmodum ab eo separari nequit immensitas, ita nec liberalitas. Hoc ni fallor S. Thom. est, quod intendit sanctus Thomas 1. part. quæst. 8. art. 1. dum asserit. Deum existere in rebus per operationem, id est, per operationem munificam, & liberalem. Iure ergo optimo dicemus; eum qui in Deo ad benefaciendum excitat memoriam (loquor pro nostro modulo) suæ Deitatis conferre memoriale.

14. Dan. 7. n. 10. Hinc est, quod quando Deus nobis confert beneficia, videntur sibi ea prodesse, quasi habeat suum esse in benefaciendo constitutum. *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia astabant ei*, Daniel. 7. num. 10. sed inquiro quodnam est hoc ministerium, quod Angeli Deo præstant? Sanctes Pagninus in Isagoge, lib. 9. cap. 11. sic respondet: *Aliud namque est ministrare, aliud astare, quia ij administrant Deo, qui ad nos nunciando exeunt: astant verò, qui sic contemplatione intima perfruuntur, ut ad explenda foras opera nimirè mittantur.* Nota: hunc auctorem asserere, Angelos, qui ad nos mittuntur, ministrare Deo: Angelos verò, qui illius summi boni contemplatione intima detinentur, Deo assistere; non ministrare. Hoc primo aspectu videtur difficile. Nam quî potest intelligi, Angelos, qui ad nos mittuntur, Deo ministrare? Dicerem ego potiori jure illos, qui assistunt, ministrare Deo; secus eos, qui mittuntur ad nos. Sed perbellè Pagninus. Nam Angeli, qui ad nos mittuntur, ad nostram exeunt utilitatem, nempe, ut nos custodiant, & ut nobis tamquam Dei legati benefaciant. En ergo causam ob quam Deo dicantur ministrare. Quia cùm Deitatis stemma singulare sit hominibus benefacere, indeque Deus gloriosus prædicetur: Angeli, qui in benefaciendo hominibus occupantur, Deo ministrare dicuntur. Quasi idem reputet Deus sibi obsequia præstari, ac hominibus beneficia conferri. Sanct. Pag.

15. Gemmarum series, quibus pectus Pontificis nominibus filiorum Israël radiabat, memoriale erat coram Domino, non solum ut Aaronis memoriam excitarent ad effundendas preces pro populo: sed aliqualiter; ut ipsum Deum suæ Deitatis memorem redderent, & sic eis innumera conferret beneficia. Nam ita Dei liberalis beneficentia cum Deo convertitur, ut perinde sit, Deo suæ Deitatis memoriam excitare: ac ad benefaciendum, quasi eum constringere.

Illatio CCIX.

Orationis efficacitas expenditur.

16. Orationis virtus, & efficacitas sacram Paginam evolventi satis aperta est. Verùm in in re tam clara aliqua notatu digna placet prælibare. Orat in terra homo, & Deus audit in cœlo, precesque humilium superna empyrei claustra penetrant. Sciat homo petere, si postulata consequi desiderat; at orationis scientiam non terrenus Magister, sed cælestis docuit. Matth. 6. n. 6. *Tu autem cùm oraveris*, inquit Christus, *intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Hypocrisim fugiat; qui Deum orat: nam secreta debet esse oratio, non captans inanem auram, sic enim oratio fiet in peccatum, quæ est hominis maledicti misera infelicitas, juxta illud Psalmi 108. num. 7. *Oratio eius fiat in peccatum.* Deinde prosequitur Christus, Matthæi. 6. num. 7. & 8. *Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt, putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim Pater vester, quid opus sit vobis antequam petatis eum.* Hinc D. Chrysostomus homilia 9. in Matthæum altè orationis fructus hoc dubio explicuit. *Etsi, inquit, ille novit, quo indigeamus: cuius tandem rei gratia nos oportet orare?* Respondet? *Vt scilicet Deum*

Matth. 6. n. 6. Psal. 108. n. 7. Matth. 6. n. 7. & 8. Chrysost.

Deum non doceat, sed inflectat; ut familiarius efficiatur interpellationis frequentiâ; ut humilierius orando, ut peccatorum tuorum sæpè recorderis, Qui Deum orat, familiaris ejus efficitur; qui oratione vacat, immensam illam majestatem contemplans, propriam recognoscit vilitatem, & fit humilis; contemplationi deditus peccatorum suorum recordatur; tandemque orando Deum inflectit, ut exaudiat. Magna ergo est vis orationis, siquidem Deum non solùm post ipsam; sed ipsum Deum post seipsum trahere valet.

17. Cant. 1. n. 3. *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum.* Can. 1. n. 3. Amore saucia loquebatur ad sponsum sponsa. Philo Carpath. ad hæc verba sic legit: *Propterea adolescentulæ dilexerunt te, atque traxerunt te post te.* Philo Carp. Difficilis videtur lectio Philonis. Nam quî fieri potest, ut sponsus vadat post se? Sponsam post sponsum currere haud difficile judico. Ipsa enim sponsi suavitate allecta post illum cursuram promittit, dum ab eo trahatur: at sponsum post sese à dilectis trahi, difficile videtur. Quomodo ergo inquit Philo: *Propterea adolescentulæ dilexerunt te, atque traxerunt te post te?* Ipse Philo duplici exemplo suam mentem explicat. Primum est desumptum ex Matthæi 15. num. 22. & Marc. 7. num. 25. ubi mulier Chananæa summis precibus Christum rogabat, ut filiam suam malè à diabolo torsam liberaret. Audierat Christus Chananitidis preces, tamen quasi non audiret, nullum ei verbum respondit: perseverabat mulier clamans ad Christum, & patitur repulsam: nec ob id à precibus desistit, sed incessanter sequitur eum, cui tandem respondens Iesus, ait illi. *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.* Matth. cap. 15. Matth. 15. n. 28. numero 28. Alterum exemplum est desumptum ex cap. 5. Marci, & ex cap. 8. Lucæ num. 44. ubi refertur alia mulier per duodennium fluxu sanguinis laborans, quæ *accessit retrò* (intellige ad Iesum) *& tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus eius.* Lucæ 8. num. 44. Quæ expendens idem Philo citatus sic ait: *Amba ergo Iesum à tergo traxerunt hæ duæ adolescentulæ, ipsius vim, atq; potestatem supplices deprecantes, & ex fidei robore infirmo quoque corpore remedia salutaria ab eodem pietatis fonte hauserunt.* Philo Carp. Quod est dicere: Præterierat jam Christus utramque fœminam: Chananæa orat & repellitur: perseverat constanter, & Christum jam transeuntem non solùm detinet, sed precibus attrahit. Altera mulier, cùm Christus jam præteriisset, (hoc sonat illud: *accessit retrò*) humiliter, & fideliter deprecàs, fimbriâ vestimẽti Christi tetigit, & Christum prætereuntem retrorsum fecit convertere; & precibus quasi post se attraxit. Quid ergo mirũ si sponsa & ejus sodales sponsũ etiam prætereuntẽ attraherent; cùm precibus veris, fidelibus, & continuis Deum deprecarentur? Nam oratio assidua, & fervida velut magnes est, quæ cœlestem hunc Spõsum atrahit.

18. Tam efficax est justi deprecatio apud Deum, ut si aliquis ab ipso peteret gloriæ dotes, libentissimè concederet. Noster Abulensis quæstione vigesima sexta, in caput decimum septimum Matthæi inquirit: cur Christus Dominus beato Petro claritatis dotem non concessit in Thabor, sicut in mari concesserat agilitatem, ut posset per salum sicut per solum ambulare, Matthæi decimo quarto, numero vigesimo nono. *Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Iesum?* Matth. 14. n. 29. Si dicas ob id Christum Petro claritatem negasse in monte, quia hoc privilegium est corporis glorioſi: etiam agilitas inter beatitatis dotes numeratur. Ergo sicut hanc Christus Petro contulit in mari: posset & illam concedere in monte. Quare ergo negat claritatem, & agilitatem concedit? Respondet Tostatus? *Quia Petrus petivit à Christo, quod concederet ei ambulare super aquas veniendo ad se, supra capite decimo quarto; Et illa fuit causa potissima concedendi ei, quod ambularet super aquas? Hic (scilicet in Thabor,) nihil petivit horum; ideo non datum est ei, neque alteri transfigurato.* Abulens. Ac si diceret? Si Petrus sicut petiit agilitatem in mari, peteret claritatem in monte, absque dubio illam concederet Christus. Non petiit, & ideo ei non est data. Ita efficax est orationis virtus, ut potens sit in hac vita consequi, quod Deus confert in alia.

19. Nec hoc solum: sine voce auditur, & exauditur oratio. Exod. 14. num. 15. ait Deus ad Moysem: *Quid clamas ad me?* Exod. 14. n. 15. Chrysostomus homilia 19. in Matthæum, in 2. tomo, putavit, tunc Moysem etsi probris à populo affectum, & minantibus Ægyptiis mortis periculis obnoxium, ad Deum non clamasse (idque ex contextu apertè constat,) Quare ergo Dominus ait: ad Moysem: *Quid clamas ad me?* Chrysost. Audi Chrysostomum: *Moyses dolebat: cùmque tacens oraret, audiebatur, & propterea ad illum dixit Deus: Quid clamas ad me? Anna quoque cùm vocem nullam prorsùm emitteret, omnia tamen, quæ voluit impetravit: quia scilicet sola, & tota mente clamabat.* Orantis cor sine voce voces emittit. Nullam formaverat Moyses, & tamen à Deo audiebatur, ac si clamaret. Non mirarer, si diceret sacer textus, Deum preces Moysis exaudisse è corde emissas: at velut voces audire, explicat orationis efficaciam, siquidem sine voce vocis præstat effectum. Eundem præstitit Annæ oratio. 1. Regum, cap. 1. num. 13. ubi dicitur: *Porrò Anna loquebatur in corde suo, tantumq; labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur.* 1. Reg. 1. n. 13. Et quia clamabat in corde tacitè orando, exaudita est, & omnia, quæ voluit, impetravit.

20. Cùm Pontifex ingrediebatur sanctuarium Ephod, & Rationali erat amictus, duodecim nomina filiorum Israël in totidem gemmis sculpta portabat coram Domino, ut Deus populo subveniret. Vbi nota: quod licet Deus juberet, Sacerdotem hujusmodi nomina portare, ut essent memoriale coram ipso, tamen non jussit in illa functione aliquid postulare, sed solùm religiosè & devotè proponere nomina filiorum Israël, ut propositione tacita, Deus moveretur ad subveniendum populo. Cur ita? Quia Sacerdos oraturus ingrediebatur sanctuarium. Si ergo orabat Sacerdos, & in conspe-

conspectu Domini proponebat nomina Patriarcharum, ut eorum filiis Deus beneficeret, quamvis illæ preces voce carerent, exaudiebantur à Deo. Ea enim est orationis, & precum efficacitas, ut sine voce, ac si vocem emitterent, clament, & exaudiantur.

Illatio CCX.

Tanti Deus facit supplicum preces, ut quod ipse libenter offert, ne deroget orationi, postulari desideret.

21. Bernard. Divus Bernardus in floribus cap. 160. de oratione, & homilia 4. super Missus est, pulchrè expendit, quanti Deus faciat supplicum preces, his verbis: *Nemo orat, nisi quod credit, & sperat. Vult autem à se requiri Deus, etiam quod pollicetur. Et ideo fortè multa, quæ dare disposuit, prius pollicetur, ut ex promissione devotio excitetur: sicq; quod gratis daturus erat, devota oratio promereatur.* Deus dare desiderat, & tamen idipsum, quod promiserat, postulari vult: ut habeat oratio meritum, ubi adest divinæ largitatis promissio.

22. Audierat Maria ab Angelo, quod absque virginei pudoris præjudicio Dei Filium erat paritura, & suæ obedientiæ, & humilitatis præbens insignia, ait: *Ecce Ancilla Domini fiat mihi secundùm verbum tuum.* Lucæ 1. n. 38. Divus Bernardus homilia 4. citata asserit, per illud verbum, *fiat*, non solum consensum Mariæ, sed ingens desiderium, & supplices preces ejus denotari, ut tantum mysterium perficeretur in ea. *Nihil obstat intelligi*, (inquit Bernardus,) *fiat, esse verbum orantis. Nemo quippe orat, nisi quod credit, & sperat.* Ex his dubitare licebat: cur si Maria ab Angelo salutata audit apertè, generaturam Altissimi Filium, idque non propria auctoritate, sed à Deo missus annunciabat Archangelus: Maria deprecatur, ut fiat tantum mysterium? Quare petis Regina cœli, quod Dei nuncius palàm tibi offert? Aut quid proderunt tuæ preces, ubi adest tam aperta oblatio? Quia vult Deus exorari, ut id quod liberaliter largitur, intuitu orationis obtineatur, & in executione tanti mysterii adsit orationis excellentia. *Vult autè à se requiri Deus, quod pollicetur.* (Prosequitur mellifluus,) *Et ideo fortè multa, quæ dare disposuit, prius pollicetur, ut ex promissione devotio excitetur*, &c. Maria ergo id ipsum, quod liberaliter à Deo offertur, exorat; tum ut Deo noviter placeat, & apud ipsum mereatur; tum ut divinæ largitati præstet obsequium petendi, quod ipsa offert.

Luc. 1. n. 38. Bernard.

23. Discipulis euntibus in Emaus occurrit Christus in via; cumq; multa de seipso ignotus, & habitu peregrini simulatus loqueretur, finxit se longius ire cadente jam Sole, & surgentibus umbris; illi autem coëgerunt illum dicentes: *Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit, & inclinata est iam dies. Et intravit cum illis.* Luc. 24. n. 29. Non est dubium, quod Christus volebat non dimittere Discipulos: Quare ergo finxit, se longius ire? Divus Bernardus sermone 74. in Cantic. sic respondet: *Aliquando simulat se longiùs ire, non quia hoc volebat; sed volebat audire, mane nobiscum Domine, quoniam advesperascit.* Simulatio illa Christi orta fuit ex desiderio manendi cum Discipulis. Nam ea patefacta excitavit Discipulorum animos, ut orarent, ne eos præteriret. Ecce quomodo Christus Dominus id ipsum, quod dare desiderat, vult, ut ab eo postulemus.

Luc. 24. n. 29. Bernard.

24. Nec solùm simulat Deus, negare illud quod dat, ut sic virtute precum illud obtineamus; sed etiam aliquando permittit, parcum, & improvidum reputari, ut precibus concedat, quod negare videbatur. Huc spectat miranda illa divinæ largitatis alimonia, qua Christus Dominus quinque millia hominum usque ad saturitatem aluit in deserto; ubi quamvis Christo satis nota esset illius multitudinis indigentia, voluit, ut per Discipulos patefieret. Matth. 14. n. 15. *Vespere autem facto accesserunt ad eum Discipuli eius dicentes: desertus locus est, & hora iam præteriit: dimitte turbas, ut euntes in castella emãt sibi escas.* At dices: cur Christus, si noverat turbam illam inediæ angustiis laborare, ei non succurit, usque dum accesserunt Discipuli, & postularunt, ut dimitteret turbas, ad emendas sibi escas? Divus Chrysostomus in catena sancti Thomæ ad hunc locum nodum sic solvit: *Cibaturus quidem eos, Dominus expectat, rogari.* Brevi calamo totum conceptum amplexus est. Hæc enim est mens Chrysostomi. Sciebat Christus (nemo dubitat) turbam illam famis molestiis affligi: desiderabat insuper, ejus necessitati subvenire, at rogari expectabat, ut sciamus inde, Deum precibus velle obtineri, quod liberaliter desiderabat elargiri.

Matth. 14. n. 15. Chrysost.

25. Duplicatũ spiritum pallio Eliæ involutum receperat Elisæus, qui cùm Iordanis ripam salutaret, imitans Magistrum, pallio Eliæ percussit aquas, & non sunt divisæ: tunc Elisæus clamans, ait: *Vbi est Deus Elia?* 4. Regum 2. n. 14. Persistit Elisæus, & ait sacer textus ibidem. n. 15. *Percussisq; aquas, & divisa sunt huc, atque illuc, & transiit Elisæus.* Noster Abulensis ibidem, quæst. 18. sic inquirit: *Quare prima vice, qua Elisæus percussit aquas pallio, non fuerunt divisæ*, Et sic respondet quæsito. *Ideo, ut compelleretur orare ad Dominum, non fuerunt divisæ in prima vice.* Si Deus cùm primùm Elisæus suo pallio Iordanis aquas percussit, eas divideret, sicut fecerat cum Elia 4. Regum. 2. n. 8. non exclamaret Elisæus dicens: *Vbi est Deus Elia*; quibus verbis (teste Abulensi) preces effudit, ut Deus aquas divideret. Ideo ergo Deus distulit Elisæo fluminis divisionem, non quia vellet illam negare, sed ut compelleret Prophetam ad orandum, ut sic quod liberaliter desiderabat concedere, intuitu precum largiretur. Sæpè enim Deus rogari desiderat, quod largiri cupit. Ob hoc memoriale gemmarum in pectore Sacerdotis pendebat, cùm ingrediebatur sanctuarium; ut tacitè preces effunderet coram Domino Patriarcharum nomina proponens. Nam quantumvis Deus summam curam haberet subveniendi populo: tamen gemmarum illa-

4. Reg. 2. n. 14. Ibid. n. 15. Abulens.

rum

rum (in quibus nomina filiorum Iacob erant sculpta) recordatione quasi obstringi voluit ad subveniendas populi necessitates , veluti desiderans rogari , ut concederet , quod elargiri cupiebat.

Vers. xxx. Pones autem in Rationali judicij doctrinam , & veritatem , quæ erunt in Pectore Aaron , quando ingredietur coram Domino : & gestabit judicium filiorum Israël in pectore suo in conspectu Domini semper.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. PRÆFATA verba expositorum ingenia maximè torserunt ; quapropter in eorum expositione in varias sententias divisi sunt : Nam ubi Vulgata editio habet : *Pones autem in Rationali iudicii doctrinam, & veritatem* ; Translatio ex Hebræo Sanctes Pagnini legit : *Et pones in Pectorali iudicii Vrim , & Thumim.* Septuaginta transtulere : *Et impones super rationale iudicii demonstrationem , & veritatem.* Paraphrasis Chaldaica : *Pones in Rationale iudicii Vrim, & Thumim.* Philo Hebræus lib. quæst. legit: *Claritatem, & veritatem.* Augustinus quæst. 137. in Exodum, & Chrysostomus adversus Iudæos oratione 3. sequuntur translationem Septuaginta Interpretum. Arias Montanus de vestibus Aaronis legendum putat : *Haurim, & Hathumin, id est, inflammationes , illuminationesque , & perfectiones, atque simplicitates.*

Hebræa. Chald. Sanctes Pagnin. Septuag. August. Chrysost. Arias Mont.

2. *Quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino.* Id est , doctrina , & veritas fuerunt super pectus Aaron : nam Rationale super pectus pendebat : ergo ibidem etiam doctrina, & veritas. *Quando ingredietur coram Domino* : id est, in tabernaculum primum : nam in sancta sanctorum nunquam ingrediebatur his vestibus , ut supra versu 4. quæst. 8. Quando ingrediebatur in tabernaculum primum , hoc est , in sanctuarium , dicebatur stare coram Domino ; quia ibi Deus specialiter colebatur : & ibi Deus specialiter assistit, ubi specialiter colitur.

3. *Et gestabit iudicium filiorum Israël* : id est: Rationale judicij per quod judicabantur quæstiones filiorum Israël. *In pectore suo* : id est, suprà pectus suum; unde hic ornatus ab Hebræis dictus fuit Pectorale. *In conspectu Domini* ; id est, intra tabernaculum : non tamen in omni loco tabernaculi, quia Pontifex in sancta sanctorum non introibat indutus Rationali , & superhumerali. *Semper* ; non denotat in omni tempore absolutè, sed semper cùm ingressus fuerit in tabernaculum primum, tenebatur portare doctrinam, & veritatem.

QUÆSTIO XXIII. Litteralis.

Quid per doctrinam , & veritatem , aut per Vrim , & Thumim sit intelligendum?

DIfficillima res est , quam scrutamur: sic judicavit Augustinus quæst. 117. in Exodum. Cajetanus negat hactenus quemquam , quid illa sit, explicasse. Rabbini fatentur summam esse apud suos harum rerum ignorantiam. Verùm , ut clarius procedamus in re abditissima , certa ab incertis separanda sunt. Indubitatum debet esse ; *Doctrinam & veritatem* esse veram interpretationem illarum vocum *Vrim* , & *Thumim* : nam licet istæ voces diversimodè explicentur, tenenda est editio Vulgata. Hoc indubitatum est, non sic quæ sit propria ethymologia. *Vrim, & Thumim* : ac proinde liberum est ab una, vel altera radice Hebræa has voces deducere. 4. August. Cajet. Rabbini.

Sunt , qui existimant , *Vrim* ortum ducere à *Iara*, quod est, *docere* ; & *Thumim* ab *Amam*, quod est, *credidit*, aut nota asseverantis: ac proinde nostrum interpretem vertisse, *Vrim*, id est, *doctrinam*; & *Thumim* , id est , *veritatem.* Ita docuere Bellarm. lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 3. Alij, *Vrim* ab *Or* deducunt , quod est , *Lux :* & quia omnis doctrina lux est , per *Vrim* , quod est ad verbum, *Luces & illuminationes* , doctrinam legerunt : *Thumim* à *Thamam* , quod est perficere, complere, integrare: ob idque nostrum Interpretem sequendo magis sensum , quàm verba , pro *Thumim* vertisse *veritatem*: nam quod perfectum, & completum est, verum appellamus. Ita aliqui apud Martinum del Rio lib. 4. disquis. Magic. cap. 1. quæst. 2. sect. 1. Sopranis disgress. 1. de re vestiaria Iudæorum. §. 9. Cornel. à Lapide ad præfata verba Exodi. 5. Bellarm. M. del Rio. Sopranis. Cornel.

Alii tandem, quid per *Vrim* , & *Thumim* explicari possit, fatentur ignorare , retinent tamen hæc nomina invariata , & pro doctrina , & veritate legunt, *Vrim* & *Thumim.* Ita Cajetanus, & Lypomannus ibidem. 6.

Huc usque de nominibus *Vrim* , & *Thumim* egimus : nunc agamus jam de re. In hac quæstione mira est glossantium varietas: nec miror, cùm res sit abditissima. Prima ergo sententia tenet : per doctrinam, & veritatem intelligi quasdam laminas , quæ ponebantur in plicatura Rationalis, & rei eventum exponebant. Quod fieri hoc modo , dicebant. Sacerdos scribebat in papiro quæstionem , & ponebat inter illas laminas , adjunctaque oratione , solutionem quæstionis inscriptam in illa charta inveniebat. Ita Rabbi Salomon , & Rabbi Abraham Abenezra , ut refert noster Abulensis hîc quæst. 15. Hanc sententiam quæst. sequenti refellemus. 7.

Alij (ut refert Ioannes Haye ad cap. 28. Exodi , num. 30.) per *Vrim & Thumim* , intelligunt idola quædam , aut simulachra , quibus futura 8.

futura prænunciabantur. Idque probant ex Osea cap. 3. n. 4. ubi cùm filiis Israël extremam vastitatem usque ad Christum duraturam comminaretur, dicitur: *Quia dies multos sedebunt filii Israël sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Theraphim.* Vnde inferunt nomen *Theraphim* conjunctum Ephod Rationale judicii, vel aliquid aliud pertinens ad illud significare, scilicet, *Vrim, & Thumim*, quæ erant in Rationali. Confirmant hoc, quia apud Septuaginta Interpretes Exod. 28. & aliàs ubi ea nomina inveniuntur, legitur: *manifestatio, aut perspicuitas, & veritas*, & idem Septuaginta in loco Oseæ nuper relato pro *Theraphim* legerunt *manifestationes*: volentes intelligere per *Theraphim* idem quod per *Vrim* & *Thumim*, quibus futura manifestabantur. *Theraphim* enim ut docent Saa, Menochius, & alii, erant imagunculæ, seu idola, quæ interrogata respondebant voce manifesta. Quia ergo Deus voluit populum illum ablactare, & à ritibus gentium, & dæmonum cultu suaviter avocare, sicut reliquit eis tam varia sacrificiorum genera, quæ prius dæmoni exhibebantur, & postea Deo præstabantur; ita modos illos admirandos, quibus dæmones se hominibus admirabiles ostendebant, prædicendo futura, & occulta revelando, conservavit Israëlitis; sed per Deum ipsum & in illius honorem hujusmodi erant oracula, sortes, omina, ostenta, & visa Prophetica, & in his numerantur *Theraphim*, pro quibus dedit *Vrim & Thumim*, sed medio summo sacerdote, ut occasio plebi ignoranti removeretur utendi idolis, & ea colendi. Erant ergo juxta istos auctores duo parvula simulachra affabrè facta, vel Dei manu, quæ ferebat sacerdos inter plicas Rationalis, & quoties aliquid erat interrogandum efferebat, & per illa Deus, vel angelus nomine Dei clarè, & perspicuè quid agendum, quidve non, respondebat, & propter sermonis perspicuitatem, quo manifestabantur responsa, & propter veritatem dicti, aut promissi certo complendi, unum dicebatur *Vrim*, hoc est, illuminationes, & perspicuitates; & alterum *Thumim*, id est, consummationes, completiones, & veritates, quo de responso complendo certiores redderent interrogantes. Dum autem Pontifex ea idolula ostendebat, verisimile est, ea micare, aut coruscare solita ad captandam populi attentionem, & ad ingerendam admirationem, ut populus Deo per devotionem conjungeretur tamquam tantorum miraculorum auctori.

Osea 3. n. 4.

Saa. Menoc.

9. Haye.

Hanc sententiam rejicit idem Haye loco citato his verbis, sed quis dixit, *Vrim & Thumim* substituta à Deo loco *Theraphim* ex illa auctoritate Oseæ? nam sermo est in eo de his, quæ ad falsum Deorum cultum pertinebant. Per *Vrim* autem & *Thumim* Deum consultum, & per ea respondere solitum, quis nescit? tum, cùm populus ad idololatriam propensissimus fuisset, si hæc duo fuissēt simulachra, quibus oracula à Deo dabantur, sanè illa credidisset quædam numina, quibus adorationem latriæ exhibuisset: sic enim falsis simulachris, quæ ab ipso colebantur, edebat sua dæmon oracula, & responsa.

10. Josephus Abulens. Lyran. Lyppom. Ribera. Oleaster. Mar. del Rio Mendoz.

Secunda sententia asserit per *Vrim & Thumim* nihil aliud intelligi, quàm duodecim lapides Rationalis, sic sensit Josephus libro 3. Antiq. capite 12. qui cùm dixisset, sardonycem, qui dexterum Pontificis ornabat humerum luces emittere in signū, quod adesset Deus sacrificiis, qui splendor adventitius erat sardonyci, addit tanquam mirabilius quod sequitur. *Per duodecim verò lapides, quos supra pectus Pontifex in Ephim fatos, id est, in Rationali portat, victoriam pugnaturis Deus pranunciabat. Tantus enim splendor fulgebat in eis, cùm nondum exercitus moveretur, ut omni fieret multitudini manifestum, eorum auxilio adesse Deum. Vnde Graci, qui nostras solemnitates honorant, eo quod nihil in his contradicere valeant, Ephim Rationale vocant. Cessavit itaque & Ephim, & sardonyx splendescere annis ducentis antequam ego hac scriberem, cum Deus molestè ferret transgressiones legum*, Josepho assentitur noster Tostatus, quæstione 16. dum ait: *id autem, quod dicit Josephus, scilicet quod emicabat fulgor ex illis lapidibus ad indicanda dubia multum consonat litteræ Hebraicæ, qua dicit Vrim & Thumim, id est, luces, & integritates, scilicet quod ab illis lapidibus luces fundebantur.* Idem docuerunt Lyranus, Lyppomanus ibidem, Ribera de vestibus Aaronis lib. 3. cap. 12. Oleaster hîc, Martinus del Rio loco citato, Mendoza tom. 1. Reg. c. 2. n. 36. annotat. 24. circa litteram, sect. 4. numero 25. & alii quatenus asserunt per duodecim lapides Deum prospera vel sinistra populo prænunciasse. Probant primò hanc sententiam ex eo quod Levit. 8. numero 8. ubi Pontifex suo ornatu Pontificio vestitur nulla duodecim gemmarum fit mentio, sine quibus ornatum Pontificalem non haberet sacerdos, sed loco earum ponebatur doctrina, & veritas. Nam loquens sacer textus de superhumerali sic ait: *quod astringens cingulo aptavit Rationali, in quo erat doctrina & veritas*, in Hebræo est: *Vrim, & Thumim*. Ergo ex eo est, quia per *Vrim* & *Thumim* duodecim gemmæ intelligebantur. Quæ quia perlucidæ, & refulgentes erant, dictæ sunt non solum splendidæ, & lucentes, sed splendores, & illuminationes, *Vrim*: & quoniam selectissimæ, integerrimæ, & perfectissimæ ex illis generibus gemmarum, non solùm perfectæ, sed perfectiones, *Thumim* nuncupatæ fuēre; ea emphasi, qua solent Hebræi, & Latini abstracta pro concretis usurpare.

Levit. 8. n. 8.

11. Ribera.

Secunda ratio, qua præcedens sententia fulcitur est desumpta ex cap. 35. Exod. ubi narrat scriptura executioni mandatum, quidquid Deus circa ornatum & vestes Pontificis fieri, Moysi Deus præceperat: & tamen nihil de *Vrim* & *Thumim* scriptum est. Ergo ex eo fuit, quia duodecim gemmis Rationalis comprehendebantur. Huic rationi nititur Ribera.

12. Oleaster.

Oleaster licet huic sententiæ consentiat, alia ratione eam confirmat. Quia *Vrim* est plurale, cujus singulare est, *Vr*, quod ignem significat, flammam, seu lucē. Vnde *Vrim* significat ignes, flammas, seu luces, aut illuminationes, quæ mirificè duodecim gemmis aptantur. Per *Thumim* intelligit perfectiones, & completiones à *Thamam* quod est perficere: quod multis probat. Vnde concludit, per *Thumim* nihil aliud

intelligi, quàm completum numerum lapidum, seu loca impleta lapidibus: ac si diceret facer textus: dabis ad Pectorale judicii, seu admonitionis *Haurim*, id est, splendores, seu lucentes, aut flammantes lapides: perfectiones, seu completiones lapidum, aut completos, & perfectos lapides. Confirmat hoc, quia Exod. 25. numer. 7. hujusmodi lapides juxta Hebræum vocantur, *Midum*, id est, lapides plenitudinum, seu completionis, quia complerent totum Pectorale. ergo *Vrim*, & *Thumim* non est quid distinctum à duodecim lapidibus Pectoralis. Hæc sententia impugnabitur infra in prima conclusione.

13. Cajetanus hîc aliquo modo huic sententiæ assentitur, quatenus asserit, per *Vrim & Thumim* non intelligi aliud, quàm accommodationē quadā Pectoralis pectori Aaronis; ut *Vrim*, id est, ut luces clarè possunt videri, ut nullo tegmine, nullâ rugâ pars ejus aliqua lateat, aut obtenebretur: & *Thumim*, hoc est, perfectiones, ut totum Rationale, & quælibet ejus pars disponatur ita rectè, & commensuratè relativè ad brachia, barbam, catenas, laqueos, & baltheum, &c. ut clarè pateat absque aliqua ruga, aut tegmine. Sententiæ Cajetani non assentior, ex eo quod Rationale erat jam catenulis, vittis hyacinthinis, & annulis aptatum superhumerali, quando Deus iussit Moysi, ut poneret in Rationali doctrinam, & veritatem. Ergo *Vrim & Thumim* aliud indicabant.

Cajetan.

14. Succedat tertia sententia, quam (ut testantur Lyranus, & Eugubinus hîc) tenuit Rabbi Salomon affirmans his nominibus, *Vrim & Thumim* Dei nomen Tetragrammaton atqui ineffabile יהוה *Iehovah* pro quo *Adonai* significari. Hanc interpretationem sequitur Eugubinus citatus: quam sic refert, & explicat vatablus, intra Pectorale erat scriptura quædam, quæ complectebatur nomen Dei Tetragrammaton יהוה quæ dicebatur *Vrim & Thumim*. Hoc autem nomen יהוה *Iehovah* Trinitatis mysterium continet, ut veteres Iudæi qui Christum præcesserunt dixêre in suis traditionibus. Nam per י *iod* intelligitur Pater, qui est principium & origo omnium rerum. Per ה *he* Filius per quem omnia, quæ facta sunt esse cœperunt. Per ו *vau* quæ est conjunctio copulativa, intelligitur Spiritus sanctus, qui est amor, & nexus utriusque, & ab utroque procedit. Geminatur autem ה *he* propter duplicem naturam, quæ est in Christo. Per primum ה *he* natura divina intelligitur: per ה *he* postremum natura humana. Hoc nomem יהוה *Iehovah* dicebatur ab Hebræis *semmephoras*, id est nomen expositum seu declaratum. Exponebatur ab eis per nomen duodecim literarum. *Abben, ve Ruachbacados.* Hoc est, Pater, Filius, & Spiritus S. Item per nomen quadraginta literarum. *Ab Elohim, ben, Elohim Ruachbacados Elohim, selo sabe echadbe seloſaph*, id est, Pater Deus est: Filius Deus est: Spiritus S. Deus est: tres in uno; id est, in una substantia, unus, id est, una essentia in tribus. Hæc autem scriptura nominis Dei יהוה dicebatur, *Vrim & Thumim*, id est, illuminationes, & perfectiones, quod ex hujus Trinitatis intellectu mens illuminetur, & perficiatur. Hæc ferè ex Rabbi Salomone, ita Vatablus, ut refert Barradas tomo secundo, libro tertio, cap. 46.

Rab. Sal. Eugebin. Vatabl.

15. Quarta opinio docet, *Vrim & Thumim* fuisse opus ex incognitâ materia, non hominum artificio, sed divinitùs elaboratum, & datum Moysi, vel eo tempore, quo lex, & tabulæ datæ fuerunt, vel eo, quo perfectus fuit ornatus sacerdotis, ita sensit Montanus in lib. de vestibus Aaronis. Idem docuerat Severianus in Catena Græca, dum hæc expendens sic exscripsit. *Rectè, inquit, impones, non autem facies, perinde ac de aliis iubetur. Non enim hæc pertinent ad artificium aliquod; sed neque Dominus admonuit, quibus doctrina hæc, & veritas conficienda erat.* Quod etiam expendit Montanus: nam de aliis ornamentis ait facer textus: *& fecerunt, & inscripserunt, & inciderunt*, &c. in hoc verò legitur rei arcanæ commemoratione: *& pones*, &c. sive ut est in Hebræo, *& dabu in Rationali indicii Vrim & Thumim*, & Levitic. 8. n. 8. *dedit ad Rationale Vrim, & Thumim*, id est, indidit ad Rationale. Ergo *Vrim & Thumim* inserebantur inter utramque partem Rationalis, ibidemque servata pectori hærebant sacerdotis, indeque proferebantur quoties divinum responsum petendum erat. Materia *Vrim & Thumim* ignoratur, sicut illorum lapidum, qui à Deo Moysi dati fuerunt primitùs; & illius ignis, qui prima Aaronis procurantis sacra corripuit, quem etiam per totos Septuaginta annos à Ieremia absconditum perduravisse auctores tradunt. Nihilominus Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 10. & Forerius super caput 24. Isaiæ vers. 15. existimant duos esse lapillos ad eum finem à Deo datos, & comparatos, ut futura prænunciarent, qui inserebantur intra plicas Rationalis, & inde efferebantur ad interrogandū Deū.

Montan. Sever. Levit. 8. n. 8. Isidor. Pelusiot. Forerius.

16. Quinta sententia asserit, *Vrim & Thumim* fuisse adamantem, qui cùm Pontifex ingrederetur in sancta sanctorum, si populus peccato pollutus esset, nigrescebat, si verò Deus illum punire decrevisset, sanguineo colore radiabat; sin autem albescebat ut nix, atque tempore Zachariæ patris Baptistæ insigniter splenduisse. Ita docuerunt Ephiphanius, Anastasius Nizenus, quæstione trigesima Octava in sacram scripturam. Guillelmus Durandus in Rationali libro tertio, capite decimo nono, Cassanæus 1. part. consil. 3. Huc accedere potest, quod docuit Procopius in Deuteron. 33. *Inter duodecim lapides in Pectorali positos erat claritas & veritas per alios duos lapides repræsentata.*

Epiphan. Anastas. Nizen. Guilelm. Duran. Cassan. Procop.

17. Divus Augustinus quæstione centesima decima septima in Exodum hanc sententiam, & Iosephi relatam, numero decimo his verbis rejicit: *Fabulantur quidam* (loquitur de demonstratione, & veritate Rationalis) *lapidem fuisse cuius color sive ad adversa, sive ad prospera mutaretur, quando sacerdos intrabat in sancta: & hoc esse, quod ait, & afferet Aaron iudicia filiorum Israël super pectus suum: ostendens videlicet in illa demonstratione, & veritate, quid de illis iudicaverit Dominus; quanquam possit intelligi demonstrationem, & veritatem litteræ impositam super logion.*

Augustin.

Solum

18. Solum superest; ut nostram mentem aperiamus. Dico ergo primò, doctrinam, & veritatem; *Vrim, & Thumim* esse quid distinctum à duodecim gemmis Rationalis. Hanc sententiam quodammodo insinuat Augustinus loco proximè citato, dum ait: *quamquam posset intelligi demonstrationem, & veritatem litteris impositam super lapidem.* Si ergo doctrina & veritas litteris impositæ erant: ergo & distinctæ à duodecim gemmis. Expressè est pro nobis Procopius citatus, n. 16. asserens esse duas gemmas à duodecim distinctas: his adde Isidorum Pelusiotam citatum, n. 15. & Anastasium Nizenum relatum n. 16. & alios asserentes fuisse adamantem. Expressiùs Cyril. in expositione symboli Nizeni, ubi sic ait: *In pectore summi sacerdotis fuere lapides duodecim, in quorum medio figuratum erat manifestatio, & veritas, duo iterum alii lapides. Cæterum per hos duodecim Apostolorum chorus anigmaticè demonstrabatur, quasi in circulo Emanuelem, qui est manifestatio, & veritas cingens.* Favent etiam Philo lib. 3. de vita Moysis. Rupertus, Hugo Cardinalis, & Victorinus hîc. Radulphus lib. 6. in Levit. c. 1. D. Hieron. epist. 128. ad Fabiolam. Gregorius 2. part. Pastoral. c. 2. Rabanus, & Cornel. à lapide hîc. Alcazar in Apocal. 11. notat. 7. Bellarmin. lib. 4 de Pontifice c. 3. Sopranis digressione 1. §. 9. & alii quamplurimi. Ratione confirmatur hoc placitum; Quia postquam Deus jussit poni in Rationali judicii duodecim lapides pretiosos, poni etiam statuit doctrinam & veritatem; *Vrim, & Thumim.* Ergo ideo fuit, quia aliquid distinctum erat à duodecim gemmis: aliàs esset inanis repetitio.

August. Procop. Isidorius Pelusiot. Anast. Nizen. Cyrillus. Philo. Rupert. Hugo Card. Hugo de S. Victor. Radulp. Hieron. Gregor. Raban. Corn. à lapide. Alcazar. Bellarm. Sopran.

19. Vidit Ribera hujus rationis efficaciam, & eam enervare conatur, dicens Deum præcepisse prius poni in Rationali judicii illas duodecim gemmas nominibus Patriarcharum fulgentes: sed deinde multis interpositis idem repetiit, non quia *Vrim, & Thumim* essent distincta, sed ut ostenderet, qua virtute pollerent: ac si diceret: jussi, ut in Rationali poneres duodecim gemmas, nunc jubeo, ut in eodem ponas *Vrim, & Thumim*, ut ex eo rerum futurarum prædictiones petas, & scias, poni hos lapides, ut per illos futura, & agenda vos doceam, quoties oportuerit.

Ribera.

20. Hæc solutio mihi non probatur. Primò: quia si esset vera, sacer textus potius diceret: *in Rationali judicii invenies doctrinam, & veritatem, aut oracula, aut signa ad futura prænoscenda; quam pones in Rationali judicii doctrinam, veritatem.* Illo namque modo expressius significaretur munus duodecim lapidum. Deinde: quia verbum illud, *pones*, vel ut est in Hebræo, *dabis*, denotat actionem ponendi, non cognoscendi, ut per se patet. Ergo per doctrinam, & veritatem non intelliguntur duodecim gemmæ Rationalis secundùm munus demonstrandi futura, sed aliquid distinctum. Præterea: quia particula illa, *autem*, cùm dicitur: *pones autem*, &c. apertè significat hîc aliquid novum, & distinctum à præcedenti, nempe à fabrica duodecim gemmarum.

21. Dico secundò: doctrinam, vel *Vrim*; & veritatem, vel *Thumim* in Rationali posita, nihil aliud fuisse, quàm ipsa nomina *Vrim, & Thumim*, litteris exarata: ac si diceret Deus: inscribes in Rationali hæc duo nomina; *doctrina, & veritas: Vrim, & Thumim:* quemadmodum in tiara Pontificis inscripta fuerunt duo verba: *sanctum Domino*, ut patet infra vers. 36. Hanc sententiam tenet Augustinus citatus, num. 17. Cyrillus relatus, numero 18. Salianus in annalibus anno mundi 2544. Moysis 81. Cornelius à lapide citatus, qui pro se allegat omnes auctores, qui primam nostram conclusionem defendunt. Haye hîc, & alii. Ratione roboratur hæc sententia: quia hic est planus, & simplicissimus verborum scripturæ sensus quæ vix alium patitur. Nam si Moyses descripserat jam duodecim gemmas Rationalis: quorsum paulò post easdem sub obscuris nominibus *Vrim, & Thumim* inculcaret.

August. Cyrillus. Salianus. Cornel. Haye.

22. Solum superest præcipuis rationibus adversariorum satisfacere. Ad testimonium Iosephi relatum numero decimo, respondemus cùm Augustino quæstione 117. citata, fabulosum esse, & esto demus Iosepho, duodecim lapides fulgores, & luces emisisse, significasseque belli futurum eventum, aut in aliqua re id accidisse; non exinde sequitur, *Vrim, & Thumim* fuisse duodecim gemmas Rationalis. Nam Iosephus non nominat lapides illos radiantes *Vrim, & Thumim*: sicut neque abnuit, *Vrim, & Thumim* inscripta fuisse in Rationali. Rectè enim inter se cohærere potest, *Vrim, & Thumim* inscribi ut indices miraculi, seu oraculi, quod per lapides, eorumque fulgorem dabatur,

23. Ad primam rationem à Ribera adductam, n. 11. nempe quod Levit. 8. n. 8. cùm de ornatu, & vestibus Pontificis esset sermo, nulla fit mentio duodecim gemmarum; quia *Vrim, & Thumim*, annumerantur, quasi pro eodem usurpentur: & ad secundam pro eodem Ribera, scilicet, quod Exod. 39. cùm ornatus, & vestes Pontificis referantur, nihil de *Vrim, & Thumim* sit scriptum, quia cùm duodecim gemmæ annumerentur, superfluum esset ea assignare: respondeo, ideo vice versa in his locis agi de duodecim gemmis, & de *Vrim, & Thumim*, non quia idem essent; sed quia sæpè in sacra pagina quædã referuntur, quædam omittuntur. Nam multa, quæ in uno loco subticentur, supplentur in alio. Sic Exod. 37. n. 24. agitur de ponderè candelabri: & ibid. n. 29. de compositione olei, & thymiamatis: Exod. 38. n. 6. de modo inscriptionis nominum in lapidibus onychinis: Exod. 36. n. 33. de veste medio: Exod. 39. num. 27. de coronulis mitræ: Exod. 38. num. 8. de speculis mulierum, ex quibus factum est labium æneum: simili modo Levit. 8. n. 8. refertur *Vrim, & Thumim*, & subticentur duodecim gemmæ, quæ Exodi 39. n. 10. explicantur. Apparet ergo ex his Riberæ rationes infirmas esse: quia quod in uno loco subticetur, suppletur in alio.

24. Sed rogabis: quî fieri posset, ut in Rationali parvæ quantitatis essent duodecim gemmæ, & insuper ista nomina *Vrim, & Thumim*? respondeo cum Cornelio à lapide citato, hoc non fuisse difficile: quia Rationale tam in latitudine, quàm in longitudine erat palmaris, vel habebat spithamam, id est, mensuram palmi. Ergo multò plures lapides capere posset.

Qvæstio XXIV. Litteralis.

Quomodo Vrim, & Thumim fuerint in Pectorali exarata.

25. Bellarm. BEllarminus lib. 4. de Pontifice cap. 3. putavit scripta fuisse *Vrim, & Thumim* litteris aureis in medio Rationalis. Quia cùm hoc esset in latitudine palmi satis spatii suppetebat, ut inter gemmas, quæ erant instar avellanæ majoris, possent depingi.

26. Cornel. Haye. Cyrillus. Cornelius à Lapide, & Haye citati asserunt, depicta fuisse in ipso Rationali inter lapides opere Phrygionico, vel acu elaborata, Cyrillus relatus insinuavit inscriptas fuisse in duobus lapidibus distinctis à duodecim gemmis.

27. Salianus. Salianus autem in annalibus anno mundi 2544. Moysis 81. num. 543. putat hæc nomina scripta fuisse in lateribus potius dextero, & sinistro, quàm in superiori, vel inferiori parte Rationalis. Nam cùm rationale esset æquilaterum, ordo rectus minus occupabat spatii, quàm perpendicularis. In illo quippe terni erant lapides duntaxat; in hoc quaterni. In uno itaque latere scriptum erat, *Vrim*, in altero *Thumim*. Idque vel in tenui lamina utrimque extensa, vel sine lamina opere plumario litteræ filis aureis scribi potuerunt. Hac figura suam mentem explicat Salianus.

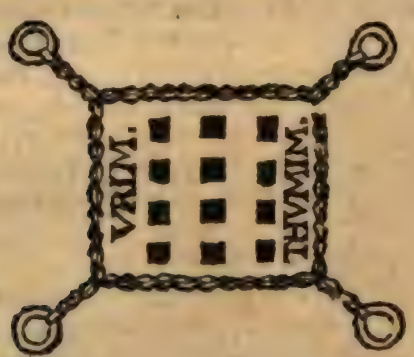

Res hæc satis incerta est, sed mihi verisimilis videtur Saliana sententia.

Qvæstio XXV. Litteralis.

De usu Vrim, & Thumim apud Hebræos.

28. NVlli quantumvis in scriptura parum versato in dubio est, *Vrim & Thumim* usum deserviisse ad oracula monstranda. Hoc pluribus testimoniis sacræ paginæ possem demonstrare, sed placet aliqua in medium adducere. Sit primum ex illo, 1. Reg. cap 23. n. 10, in quo refertur quod cùm David resciviisset, Saulem ei clam præparare malum, dixit ad Abiathar sacerdotem. *Applica Ephod.* (loquitur de Ephod, cui conjunctum erat Rationale, in quo erat doctrina, & veritas) *& ait David, Domine Deus Israël, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me. Si tradent me Ceilitæ in manus eius? & si descendet Saul, sicut audivit servus tuus: & ait Dominus: descendet, tradent,* ubi apertè per applicationē Ephod modo explicato David expectavit responsum, & Deus dedit oraculum, & ibidem cap. 30. num. 7. *Applica ad me Ephod: & applicuit Abiathar Ephod ad David: & consuluit David Dominum, dicens persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? dixit ei Dominus, persequere absque dubio enim comprehendes eos, & excutiens prædam.* Itē Saul pugnaturus cōtra Philistæos, *consuluit Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per Prophetas* 1. Reg. 28. n. 6. & ubi sacer textus habet: *neq; per sacerdotes*, legitur ex Hebræo: *neq; per Vrim.* Eodem modo invenitur apud Esdr. 1. c. 2. n. 63. *& dixit Athersatha eis, ut non comederent de sancta sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus, atque perfectus.* In Hebræo est: *ut non comederent de sancta sanctorum, donec surgeret sacerdos cum Vrim, & Thumim.* Id est, donec surgeret Pontifex, qui per Rationale, & *Vrim*, doceretur, perfectèq; intelligeret à Deo, an illi quorū incerta erat genealogia, habendi essent sacerdotes, necne? ulus ergo *Vrim, & Thumim*, ut ex præfatis testimoniis constat, erat ad divina oracula in rebus agendis obtinenda: ut optimè explicat Salianus citatus quæst. præcedēti, non quia per *Vrim, & Thumim* tamquā per instrumentum, sed tamquā per causā moralem, vel conditionem sine qua nō fieret hoc genus revelationis, quæ tamē aliquādo non fiebat, ut patet 1. Reg. 28. n. 6.

Ibid 56. num. 7

Ibid. n. 28 n. 6.

1. Esd. 2. n. 9.

29. Rabbini. Difficultas ergo in præsenti est, quo ligno per applicationem *Vrim, & Thumim* Deus oracula pādebat: res est incerta. Rabbini ut vidimus q. 23. n. 4. putarunt id factum fuisse ministerio laminarum positarum in rationali: in illis asserebant proponi dubium, & in eisdem postea reperiri responsum: sed absque fundamento, ut assolent, cōfingunt hoc Rabbini rejicitúrque à nostro Abul. 1. Reg. 23. q. 7. quia istæ laminæ non fuerunt descriptæ à Moyse: necesse enim erat, ut Moyses doceret, qualiter illas fieri oporteret: alias posteri nescirent modum, quo formandæ erant, & quæ litteræ in eis scribendæ. De his nec vestigium est in sacra pagina. Ergo absque dubio est commentum Rabbinorum.

30. Ioseph. Anast. Nizen. Procop. Iosephus (ut vidimus quæst. 23. n. 10.) Procopius, Anastasius Nizenus (eadem quæst. 21. num. 18. relati) rationem hujus oraculi gemmarū splendoribus attribuunt. Verùm quia specialis est modus opinandi Anastasii Nizeni, quæst 38. placet ejus verba referri, qui loquens de Rationali, sic ait. *In medio quidem habebat tanquā auream stellam, ex utraque autem eius parte duos smaragdos, quibus erant inscripta duodecim tribus Israël: in medio autem duorum smaragdorum adamantem. Quando ergo sacerdos erat Deum scisciturus de aliquo capite: alligabat ipsum in superhumerali in medio pectoris, & imponebat subter manus suas, & inveniebatur expansa in palmis suis tamquam pyxidula; & aspiciens ad Ephod, Deum sciscitabatur: statim autem fulgurabat adamas, & lucis eiaculantes emittebat radios, si autem Deo non placebat, manibus*

1. Reg. 23. n. 10.

nebat lapis in suo ordine: si autem erat populum gladio tradituru, fiebat sanguinolentus: sin autem mortiferum erat eventurum, fiebat niger. Sententiam Iosephi fabulosam judicavit Augustinus, quæst. 117. in Exod. ut vidimus quæst. 23. num. 17. & impugnat Abulensis 1. Regum. 23 quæst. 7. & quæst. 15. in cap. 28. Exod. Bellarminus, lib. 4. de summo Pontifice, cap. 3. Item eam refello: quia ut diximus in hac quæst. num. 28. David quando Deum consuluit per Abiathar, ut apertè constat ex scriptura, verbis, & non scriptis consulebat, ergo splendore gemmarum Deus non dabat responsa, sed verbis, ut ex testimoniis relatis constat.

Salianus in annal. anno mundi 2544. Moysis
31. 81. acriter pugnat contra sententiam Iosephi,
Salianus. eamque commentum putat, & meritò. Quia fulgoris gemmarum nullum est exemplum, nullus in tota scriptura locus in quo hujus mirabilis fulgoris fiat mentio. Imò nec ipse Iosephus ullum protulit exemplum, in quo praxis hujusmodi fulgoris proderetur. Incredibile enim videtur, rem tam illustris prodigii, tamque ordinariam, ac penè quotidianam, si vera esset, nullo exemplo, nullo verbo tot sæculis prædicatam fuisse, sed opponit sibi ipse Salianus divum Chrysostomum orat. 3. contra Iudæos in tom. 5. celebrantem hunc gemmarum fulgorem futura prædicentem. Respondet tamen Chrysostomum Iudæos suis orgere telis, & pro vero sumere, quod adversarii dictitant, sive id verum, sive falsum sit. Non enim sentiebat, quod ipsi, sed ad hominem contra eos arguebat; quod non est inusitatum apud sanctos patres, cùm adversus hæreticos disputabant.

32. Rursus: quia vel hic fulgor fuit necessarius ad cognitionem alicujus rei, vel ipsi Deo, vel sacerdoti respondenti. Non primum: quia sive post studiosam hominum de subjecto negotio consultationem interrogaretur Dominus, sive sortitio aliqua fieret, ut significat Hugo de S. Victore, sive interrogaretur in charta, ut putarunt Rabbini; sive Pontifex cum Ephod, & Rationali gemmato post debitas preces viva voce Domino interrogata proponeret; nihil corruscatione opus fuit, aut usus, ut per se patet. Neque ad respondendum: quia plerisque interrogationibus non poterat satisfieri simplici affirmatione, & negatione, sed pluribus, & diversis verbis opus erat, quibus iste fulgor nullo modo satisfacere poterat, ut docet Serarius quæst. 28. & in cap. 9. Iosue lib. 4. c. 1. quæst. 2. & patet in responsione Davidi facta quærenti, an contra Philistæos ascensurus
2. Reg. 5. num. 23. esset. 2. Reg. 5. n. 13. *Non ascendes, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos x adverso pyrorum, & cùm audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutias castra Philistim.* Quæ lapidum radiis hæc tam multa, tam nova, tam improvisa loqui non poterant. Sed respondebit aliquis, fulgoribus lapidum denotari responsum, quando affirmatione, vel negatione, exprimendum erat; secus autem cùm opus erat multis verbis, ut in præfato loco 2. Reg. sed contra est. Nam quid, si Deus respondere nollet, ut Sauli quærenti, an persecuturus esset Philistæos. 1. Reg. 14. n. 17. quo discrimine lapidum agnoici poterat, an negaret, rem esse faciendam, an planè nihil responderet? quapropter figmentum putamus fulgore lapidum Deum prædixisse futura. Unde non solum sententia Iosephi rejecta est, sed etiam Anastasii Nizeni.

Sit ergo prima conclusio communis inter DD. 33.
sacerdotem post debitas preces indutum ornatu, & vestibus sacerdotalibus viva voce propositas interrogata, exspectasseque à Deo responsionem. Ita sentiunt Lyran. Oleaster, & Cornel. hîc. Abul. ubi supra, Mart. del Rio. lib. 4. disq. Magica. c. 1. q. 2. sect. 1. confirmatur hoc placitum ex præfatis testimoniis, 1. Reg. 23. & 30. relatis supra, n. 28. ex quibus apertè constat, Davidem per Abiathar viva voce Deum consuluisse. Lyranus. Oleaster. Cornel. Abulens. Mar. del Rio.

Secunda conclusio est, Deum ad interrogata 34.
per Pontificem ornatum, & indutum vestibus sacris respondisse per *Vrim, & Thumim*, hoc est, per sacerdotem sic ornatum. Quod factum fuisse ministerio alicujus angeli, putant Barradas tom. Barrad.
2. lib. 3. c. 46. & aliqui, quos suppresso nomine citat noster Abul. hic. q. 15. ubi expresè affirmat, Abulens.
responsum dare viva voce. Martin. del-Rio citatus, & Sopranis de re vestiaria Iudæorum digressione 1. §. 9. existimant, Dominum responsa, quæ consulentibus reddebat, sacerdoti suggessisse. Quod del Rio lumini prophetico à Deo infuso tribui, non judicat absurdum. Idipsum tenet Ribera lib. 3. de vestibus sacerdotalibus. c. 12. n. 9. Corn. à lapide hîc explicat causâ (quam historicam, & litteralem ipse appellat) ob quam Deus responsa daret per sacerdotem summum Rationali, & *Vrim* indutum; scilicet, ut sacerdotii dignitas, commendaretur populo, ex eo quod videret Pontificem edoceri à Deo de futuris eventis, & vice Dei oracula fundere. Mart. del Rio. Sopranis. Cornel. Ribera.

Sed rogabis: ad quod tempus hoc oraculũ per- 35.
severaverit? Iosephus lib. 3 antiq. c. 9. usque ad tempus Machabæorũ, aut proximè eis succedentiũ asserit, sed communior sententia Hebræorum tenet, tunc cessasse *Vrim, & Thumim*, cùm destructum fuit templum Salomonis, sed circa hoc vide Galatin. lib. 4. c. 9. Genebrard. in chronolog. ad an. 3638. & Salianum, & anno 2544. Iosephi.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCXI.

Veritas obumbrari potest, extingui non potest.

POtentissima res est veritas, ideo multas à 36.
mendacio patitur insidias; sed tetris nebulis sæpè circumdata suæ pulchritudinis radios spargit, & tenebras vincit. Quid nitidius sole? Pater est lucis, & tamen aliquando ecclypsis patitur deliquium, inoffenso lumine nativo. Audaci nube abscondi potest; at flamma illa lucens nec nubium obscuritate, nec imbrium profluvio extingui valet: nam radiis terebrans nubem, vaporem resolvit. Non aliter veritas nebulas, quas invidia maligna spargit,

reducit in nihilum. *Quod enim à Deo eſt* (ait Tertullianus libro de anima, caput 41. agens de bono animæ) *non tam extinguitur, quàm obumbratur. Poteſt enim obumbrari, quia non eſt Deus, extingui non poteſt, quia à Deo eſt.* Solet invidia juſtorum virtutes obtenebrare, at eas extinguere non poteſt. Quod non ineptè veritati creatæ accommodare poſſumus. Veritas creata obumbrari poteſt, quia non eſt Deus: extingui tamen non poteſt, quia à Deo eſt. Deus eam conſervat, qui aliquando permittit eam obſcurari, ut clarius poſtea depoſitis tenebris eluceſcat. Tertull.

37. Inter Iordanis undas ſiſtebat Chriſtus, ut eas potius lavaret, quàm lavaretur ab eis: tunc æterni Patris vox intonuit dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.* Matth. 3. n. 17. Divus Cyprianus de baptiſmo Chriſti præfata verba exponens, nótanter exclamat. *Hucuſque Domine ſancte Pater non audivimus te loquentem, qui multifariam olim patribus locutus es in Prophetis. Teipſum non ita ante hoc tempus locutum audivimus, ut perſonaliter tibi aſſignetur locutio, quam proferres. Hanc vocem à paternitate tua delatam, non eſt, qui ambigat: non eſt, qui ſibi hoc verbum audeat arrogare, non eſt in cæleſtibus, qui dominum Ieſum audeat filium nominare.* Miratur Cyprianus Deum patrem uſque dum ſuum Verbum in noſtra natura in Iordanis undis vidit, tacuiſſe, & ejus æternam filiationem non proclamaſſe. Nunc ſic inquiro: cur æternus Pater conſubſtantialem ſibi Chriſtum, æternumque ſuum filium appellat in Iordane? tacuiſti, ô Pater luminum, uſque tunc: cur in Iordane clara voce intonaſt *hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*? profectò, ut per divinam filiationem omnibus innoteſceret Chriſti ſanctitas, & innocentia. Viderat æternus Pater Chriſtum Dominum undis Iordanis tingi, & ac ſi maculâ peccati ſorderet, lavari in Baptiſmo: immunis erat ab omni peccato; tamen illo lavacro ſpeciem peccatoris præſeferebat. Quid tunc Pater velut impatiens, quod filii innocentia ab hominibus (licet falsò) judicari poſſet indigens baptiſmo? exclamat dicens, hîc eſt Filius meus dilectus, ut exinde neminem lateret, Chriſtum omnis peccati fuiſſe prorſus incapacem. Veritas innocentiæ Chriſti undarum tenebris obſcurabatur: ne ergo tanta veritas ſepeliretur in undis, exclamat Pater dicens, hic eſt Filius meus, ut potius aquam lavari ſanctitate Chriſti, quàm lavare intelligatur ſacroſanctum corpus, ut Cardinalis Damianus ſermone 2. de beato Ioanne notavit his verbis. *Iordanis unda magis eſt lota, quàm lavit.* Pater ergo, qui uſque tunc tacuerat, vocem emittit, ne tanta veritas homines ſubterfugiat. Item Spiritus Sanctus, qui veritatis ſpiritus eſt, in columbæ ſpecie deſcendit, ut ſuſpicio, quam homines de Chriſti innocentia habere poſſent ex lavacro pœnitentiæ, penitus aboleatur. Deus enim, qui aliquando permittit, veritati tenebras obduci, non ſinit, eam penitus extingui. Matth. 3. n. 17. Cyprian. Petrus Damian.

38. Matthæi 17. numero 4. Petrus contemplans in monte Chriſti claritatem, ait. *Domine bonum eſt nos hîc eſſe: ſi vis, faciamus hîc tria tabernacula: tibi unum, & Moyſi unum, & Eliæ unum.* Vbi notavit Marcus cap. 9. n. 6. quod Petrus, *non ſciebat, quid diceret.* Sed videamus, in quo erravit Petrus, ut inſcitię notetur à Marco? Petrus namque ſibi noluit conſtruere tabernaculum, ſed Chriſto, Moyſi, & Eliæ. In quo ergo erravit? Origenes homilia 6. in Levitic. hanc cauſam adducit. *Petrus cùm vellet eis tria facere tabernacula, imperitia notatur, tamquam qui neſciret, quid diceret. Legi enim, & Prophetis, & Evangelio non tria, ſed unum eſt tabernaculum, quod eſt Eccleſia Dei.* Per Moyſem lex, per Eliam Prophetæ, per Chriſtum Evangelium deſignabatur. Notatur ergo Petrus imperitiæ; quia legem, & Prophetas ſeparare voluit ab Evangelio. Sed adhuc urgeo, quid intererat, quod à lege, & Prophetis ſeparetur Chriſtus? non parum. Nam ſi inter legem, & Prophetas, & Chriſtum eſſet diſſidium, hoc eſt, ſi cum Chriſto, & Evangelio non concordarent; cùm Chriſtus ſit ſuprema, & infallibilis veritas, periclitaretur, quam docuerant lex, & prophetæ, utpote ſeparata à prima veritate. Ne ergo legis, & Prophetarum veritas pateretur diſcrimen, denegat Chriſtus tabernaculorum diviſionem, & Petrus eam deſiderans arguitur inſcitiæ, ut veritas legis, & Prophetarum inconcuſſa perſiſtat. Hoc innuit idem Origenes relato loco dum ait. *Moyſes, & Elias ſimul cum ipſo apparuerunt in gloria; ut ſciat, quia lex, & Prophetæ, & Evangelia in unum ſemper conveniunt, & in una gloria permanent.* Cùm Chriſtus non veniſſet ſolvere legem, ſed adimplere: ſi lex, & Prophetæ: Moyſes, & Elias ſepararentur à Chriſto; Iudæorũ calumnia, qua Chriſtum contra legem docere, malitia, & invidia ducti putabant, firmaretur. Conabantur Chriſti doctrinam obtenebrare: ut ergo Chriſtus eos convincat falſitatis, & malitiam eorum aperiat, adſit in gloria cum Moyſe, & Elia, ut innoteſcat, quod Deus, qui permiſit Chriſti veritatem calumniarum nebulis offendi, extingui nunquam permittet. Marcus 9. n. 6. Origen. Origen.

39. Projecerat Moyſes, jubente Domino, in terram virgam, quam manu tenebat, & verſa eſt in colubrum. Mirabile hoc; ſed mirabilius, quod ſequitur: *& tenuit* (intellige ſerpentem) *verſaque eſt in virgam.* Exod. 4. n. 4. Nota hujus virgæ varias transformationes. Nam convertitur in colubrum; & iterum ex ſerpente in virgam tranſmutatur. Cur ita? ut oſtendat Deus verâ eſſe virgam, quæ verſa fuerat in ſerpentem: quaſi non patiens, quod virgæ natura ſerpentinum includat venenũ. Expendamus amplius virgæ Moyſis virtutem, ut exinde fortitudinem veritatis explicemus. Certamen iniit hæc virga in conſpectu Pharaonis cum virgis Magorum ejus. Projecit Aaron virgam, & verſa eſt in colubrum: ſimiliter incantatores ſuas virgas projecerunt in terrã, & verſæ ſunt in dracones; at virga Aaron devoravit virgas eorum, quæ rurſus cõverſa eſt in virgam, ut conſtat exod. 7. n. 15. ubi dicitur, *& virgam qua converſa eſt in draconem, tolles in manu tua.* Vbi notatu dignum eſt, virgam Aaronis priſtinam recuperaſſe naturam, ſecus autem Magorum virgas: nam illa cùm adhuc ſerpens eſſet iſtas devoravit. Origenes hom. 13. in Numeros Exod. 4. num. 4. Exod. 7. num. 15.

expen-

expendit; cur incantatorum Virgæ, quæ versæ fuerant in dracones, in hoc statu devoratæ sunt, & iterum in virgas non sunt conversæ? Origen. Respondet Adamantius. *Potuit ex virga* (loquitur de dæmone cujus juvamine malefici Pharaonis virgas suas in dracones converterunt) *facere serpentem, virgam verò reddere ex serpente non potuit: & ideo consumuntur omnes ex ea virga, quæ Dei virtute versa fuerat in serpentem. Postea verò per divinam virtutem naturæ suæ redditur, ut naturæ Dominum fateretur.* Quod est dicere: potuerunt incantatores, ut instrumenta mendacii, arte Magica virgas in dracones mutare; at non valuerunt dracones iterum in virgas convertere: hoc enim solum virtute divina fit. Nam si illi virtute dæmonis, & cooperante mendacio virgarum naturam transmutarunt, quid mirum, quod non possent & eis veram restituere naturam? Multi sunt, qui affirmant, dracones illos, in quos versæ fuerunt Magorum virgæ, non veros, sed apparentes fuisse. Sic Nissenus. Prosper 1. part. de promiss. cap. 15. Iustinus in quæstion. Orthodox. quæstion. 26. Rupert. Tertull. Tertullian. libro de anima, ubi ait. *Solent dæmones phantasmata præstare, & corpora fingere, quibus exteriores oculos circumveniunt: sed Moysis veritas, mendacium eorum devoravit.* Devorati ergo sunt dracones, quia fictitii, & ab auctore mendacii apparenter formati: at virga Aaronis verè à Moyse versa fuit in colubrum virtute Dei, à quo omnis veritas dimanat. Prævaluit ergo hæc contra illas, & pristinam naturam recepit, ut veritas Moysis, quæ Magorum incantationibus, & præstigiis apud eosdem mendacii patiebatur speciem, cùm similiter virgas convertissent in serpentes, postea cùm non valerent serpentes convertere in virgas, fallitatem Magorum superaret. Deus enim, qui permisit veritatem Moysis obscurari, non permisit extingui: ideo ejus virga incantatorum virgas vicit; ut apertè constaret discrimen inter utrasque virgas, & inter veritatem & mendacium.

40. Adhuc pro veritate pugnans dicendum existimo, tantam esse veritatis vim, ut pereuntibus dicentibus vera, non intereat veritas. *Apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.* Matth. Matth. 17. numero 3. sed cur hi potius quàm alii ex 17. n. 3. antiquis? Vt ostenderet Christus, quod licet Moyses jam vitæ curriculum peregisset; & Elias in locum longè dissitum translatus; veritates, quas docuerant miram cum Evangelio habere consonantiam, & semper persistere. Tanta enim est veritatis virtus, ut semper vivat, etiam dicente mortuo, vel translato; semper vincat; & si obscurari possit, extingui non valeat.

41. Doctrina, & veritas Rationalis ornabat pulchritudinem: *Ponet in Rationali iudicii doctrinam, & veritatem.* Sed cui doctrinæ veritas adjungitur? ut doctrina ex consortio veritatis inconcussa maneat. Obscuratur sæpè doctrina argutiis, & Sophistarum nebulis: extingueretur enim, ni veritatem haberet sociam. Veritas ergo est, quæ doctrinam defendit, & ornat. Pulchrè hoc dixit Isidor. Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 64. *Veritas omnibus artibus, & disciplinis ornamentum affert, quæ si absit, omni ornatu, & elegantia carent doctrinæ.* Meritò ergo in Rationali veritati associatur doctrina, ut hæc non pereat, tanto fulcita patrocinio. Adsit veritas, & secura est doctrina: desit veritas, & doctrina peribit.

Illatio CCXII.

Non docet secundùm veritatem, qui non operatur, quod docet.

42. Mentitur, qui aliud in corde retinet, aliud exprimit voce. Intelligere unum, & aliud proferre, mendacium est: nam mentiri, est contra, mentem ire. Est etiam mendacium in operibus, sicut in verbis. Opere enim mentitur, qui aliud quàm intelligit, operatur. Ergo qui docet bonum, & mali est auctor, opere ipso mentitur: qui autem operatur quod docet, verax est; nam opera doctrinæ correspondent. Veteres (ut refert Pierius lib. 54) veritatem pingebant Pierius. quasi malum Persicum, cui folium unum adhærebat. Pomum enim Persicum simile est cordi: folium hujus arboris simile est linguæ. Denotabant in hoc, quod sicut pomo folium adhæret: ita cordi adhæreat lingua, & vita; idque tantum proferat sermone, & operibus, quod continetur in corde, non aliud quippiam falsum, & mentitum.

43. Quàm verax Deus undequàque sed in dicendo, & dirigendo populum, David explicuit Psal. Psalm. 77. num. 72. Prædicaverat numero præcedenti, 77. n. 72. se electum fuisse à Deo; & sublatum de gregibus ovium, & de post fœtantes acceptum, ut pasceret, & regeret populum Israël, & subdit, *Et pavit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Euthymius ibidem legit? *Et in intelligentiis manuum suarum.* Sed inquiro? manúsne habent intellectum, vel gaudent intelligentiâ? Manus tangit, non intelligit. Quomodo ergo concinit David deduxisse populum in intellectibus manuum suarum; Euthymius Euthym. citatus sic respondet. *Per manuum intelligentias ipsas actiones intelligit ratione dispositas, quibus summa cum providentia populum dirigebat.* Verum est, manus non intelligere, tamen quodam modo gaudent intellectu, dum, quod ratio dictat, exequuntur. Nam manus, quæ executioni mandant aliud, quàm dictat intellectus, intelligentia carent. Intellectus, & manus mutuò debent sibi correspondere: ita ut sicut intellectus est in manibus dirigens earum actiones, manus in intellectu sint, ut actiones & intellectus inseparabili societate copulentur, sic enim veritas erit in intelligendo, mendaciumque aberit in operando. Nam intelligere unum, & aliud operari, non est veritas, nec in intelligendo, nec in operando. Ob hoc dicebat S. Laurentius Iustinianus lib. de casto connubio, cap. 14. *Res quidem sancta scientia est,* Laurent. Iustian. *si diligendo operatur, quod novit. Per se enim non sufficit; non solam scientiam à Domino popposcit Propheta, sed bonitatem, & scientiam dosce me.*

Est ergo bonitas, & scientia idem quod veritas, & doctrina.

44. 4. Reg. 27. refert sacer textus filiorum Israël ingratitudinem: nam cùm eos Deus eruisset è dura Pharaonis servitute, & sicco pede divisò mari transmeassent: deindeque cœlesti alimonia aluisset, terræque promissionis urbes subjugasset eis; aliaque innumera beneficia contulisset; Deos coluerunt Gentium ædificantes sibi excelsa in cunctis urbibus suis, & statuas, & luculos in omni colle sublimi, & alia plena abomi-
4. Reg. 17. n. 13. natione. Quid tunc? *Testificatus est Dominus in Israël* (ibidem num. 13.) *& in Iuda per manum omnium Prophetarum, & videntium dicens: Revertimini à viis vestris pessimis, & custodite præcepta mea, & cæremonias iuxta omnem legem, quam præcepi patribus vestris, & sicut misi ad vos in manu servorum meorum Prophetarum.* Bis repetit sacer textus, Deum suum populum admonuisse per manum Prophetarum. Sed quomodo facta fuit admonitio per manum Prophetarum? Noster Abu-
Abulens. lens. ad hæc verba, quæst. 7. sic respondit: *Dicitur per manum, id est, per os Prophetarum, quia per manum non fit admonitio.* At responsio Tostati difficilius reddit dubium. Nam qua ratione ductus, putare potuit, per manum os Prophetarum intelligi. Quàm profundè! Quia Prophetæ docebant populum: unde Doctoris manus quasi indistincta ab ore reputatur, dum id, quod isto docet, illâ exercet. Fidelissimum est doctoris munus, quare quod ore docet, opere tenetur adimplere. Meritò ergo docet Abulensis per manus Prophetarum ora intelligi, ut quàm fideliter, quàm veraciter muneri suo satisfecerint, ostendat, siquidem ita docebant, ut operarentur, & ita operabantur, ut docerent.

45. Quàm sonora sit hæc vocum, & operum harmonia, & quàm gratè divinis auribus moduletur, satis superque ostendit Christus cum triumphali pompa ingressus est Ierosolymam. Matth. 21. num. 8. & 9. *Plurima autem turba*
Matt. 21. n. 8. & 9. *straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via: turba autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David.* Id ipsum refert Marcus cap. 11. nu. 8. & quàm lætoanimo Christus istam acclamationem susciperet, explicuit Lucas cap. 19. num. 39. ubi cùm quidam
Luc. 19. num. 39. Pharisæi livoris veneno infecti petiissent: *Magister increpa discipulos tuos.* Ait illis Dominus: *Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Vide qualiter Christus Dominus hîc non solum non respuit regis acclamationem, verumetiam maximi habuit. Non sic se gessit Iesus cùm in monte, stupente natura, quinque panibus, & duobus piscibus innumerâ saturavit multitudinem. Nam cùm illæ turbæ, beneficii tanti non immemores, Christum non solùm acclamatione, sed diademate superposito vellent rapere in regem;
Ioannis 6. n. 15. *fugit iterum in montem ipse solus.* Ioan. 6. num. 15. Ex his jam dubium non leve se offert. Inquiro: cur Christus illic tanti fecit regis acclamationem in totius civitatis conspectu; hîc autem in solitudine constitutus oblatam coronam spernit, & fugit in solitudinem interiorem? Si in civibus Ierosolymæ vidit acclamationem, & affectum, etiam prævidit in turbis jam saturatis. Quare ergo illorum admisit applausum, istarum verò vel cogitationes fugit? Certè quia illi depositis palliis, ramisque scissis viam sternebant, qua Christus iter erat peracturus, clamantes simul, *Hosanna Filio David:* in quo vocibus, & acclamationi manuum exercitium sociabatur: in monte verò desiderio, & affectui diademate regio illum coronandi opera non succesere. Quid ergo mirum, si civium Ierusalem suscipiat affectum, & magnificiat acclamationem; secus autem desiderium saturatæ turbæ? Accipe Drogonem Ho- Drogon. Hostiens.
stiensem rem altè considerantem, & quod nobis oporteat facere consulentem. *Sterne in via* (inquit) *ramos olivarum, ut opera misericordiæ pedibus eius accommodes: accipe frondes palmarum, ut triumphes de principibus tenebrarum. Nihil in te resideat, quod in occursum Iesu non prodeat, quia nec ungula in Ægypto Pharaoni relinquenda est. Manus, & cor lingua concinant.* Expende hæc ultima: *Manus, & cor lingua concinant.* Quasi parum esset, si Ierosolymæ cives, & discipuli voce tantum clamarent, Hosanna Filio David; si vocibus opera non adjungerent. Si adest linguæ, & cordis harmonia verè laudatur Christus, sin autem mendosè ejus triumphus decantaretur.

Pones in Rationali iudicii doctrinam, & veritatem. In Hebræo est: *Vrim, & Thumim.* Pro *Vrim* legit Montanus: *inflammationes, & perfectiones:* & pro *Thumin*; *illuminationes, & simplicitates.* Sed quid doctrina cum inflammationibus, & perfectionibus? Aut quid veritas cum illuminationibus, & simplicitatibus? Meo videri hæc omnia rectè consonant. Pulchrè enim doctrina dicitur perfectio, & inflammatio: veritas illuminatio, aut simplicitas. Inflammare proprium est ignis, qui omnium elementorum est maximè operativus. Doctrina ignis est, hoc denotat, *Vrim*, id est, ignes. Veritas dicitur simplicitas? & ut in summam redigam totum cogitatum, est dicere: quod vera doctrina debet esse in igne, in operatione, in simplicitate, & veritate cordis. Nam vera doctrina non est, quæ operum, & sanæ intentionis est expers. Dixe- Philo. Hebr.
rat Philo Hebræus lib. 3. de vita Moysis reddens rationem ob quam hæ duæ virtutes doctrina, & veritas tribuantur Rationali: *Decet enim mentem nullum mendacium admittere, orationem autem expeditè veritatem proferre, declaratéque. Nulla tamen est sermonis utilitas, si ab hoc discrepent opera.* Ob hoc ubi nostra vulgatio habet: *Pones in Rationali, &c.* Chaldaicè legit: *Pones in corde.* Et meritò: quia cor requiritur ad veritatem doctrinæ: id explicuit S. Ber- Bernard. Senens.
nardin. Senens. Dominica 22. post Pentecost. cap. 3. artic. 1. dicens. *Veritas operis requirit, quod homo non tantum sit verax in verbo, sed etiam quod sit verus, & rectus in facto, non solum diligat, intendat, ac veritatem doceat; sed necesse est, quod eam opere adimpleat: nec sit de his, quibus Matth. 23. Dominus ait, dicunt enim, & non faciunt:* Tandem hoc etiam explicuit Cornelius à Lapide Cornel.
hîc dum ait: *Secundò eum deberi habere Thumim,*

46. Hebræ. Montan.

id est,

id est, veritatem, tum in corde, tum in ore, tum maximè in vita puta integritatem, & perfectionem vitæ, hanc enim significat Thumim. Sicut enim os cordi, ita viatori, & corde respondere debet: perinde ac Verbum Dei (quæ æterna est veritas) est imago Patris; sic hominis Verbum, & vita debet esse imago cordis, in quo gignitur, ita ut indicet, ac repræsentet, quod in corde est, non aliud quippiam fallax, ac diversum. Quid clarius.

ILLATIO CCXIII.

Quanta obligatione constringatur doctor ad veritatem docendam, quantaque excellentia polleat, si veritatem annunciat.

47. PRincipis dadema veritas est. Ob hanc Mamertinus Iulianum extollit in actis Mamert. Grat. dicens: *Mira est in principe nostro mentis linguæque concordia, non modò humilis, & parvi animi, sed servile vitium scit esse mendacium.* Si ergo veritas ornamentum est principis sæcularis, multò potiori jure doctoris Evangelici: nam munus ejus est veritatem annunciare, & propter eam, si necesse fuerit, subire martyrium. Doctor enim aut concionator tacens muneri suo non satisfacit. Hoc silentium increpabat Isaias Isaias 56. n. 10. cap. 56. numero 10. dum dixit: *Canes muti, non valentes latrare; videntes vana, dormientes, & amantes somnia.* At cur prædicatores, & doctores canibus comparantur? Apertissimè Ambros. Ambros. lib. 6. Hexa. c. 4. *Quid autem de canibus loquar, quibus insitum est naturâ quadam referre gratiam, & solicitas excubias pro dominorum salute prætendere. Unde ad immemores beneficii, atque ignavos clamat scriptura: canes muti, nescientes latrare pro domino, noverint sua tecta defendere. Unde, & tu disce, vocem tuam exercere pro Christo, quando ovile Ecclesiæ incursant lupi graves. Disce in ore tuo verbum tenere, ne quasi mutus canis commissam tibi fidei custodiam, quodam prævaricationis silentio deseruisse videaris.* Quibus verbis satis ostendit Ambrosius quanta doctor constrictus sit obligatione ad veritatem annuntiandam, ne silentio prætereiens, quæ docere oportet, non doctor, aut prædicator, sed mercenarius videatur.

48. Christus Dominus æterna sapientia, doctorumque omnium magister Evangelici doctoris munus exercens apud Capharnaum, quid à doctore, & concionatore in docendo, & prædicando observari debeat, docuit suo exemplo. *Et stupebant super doctrina eius. Erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scribæ.* Marc. 1. n. Marcus 1. n. 22. 22. Notatu dignum est, doctrinam Christi celebrari, imò audientium mentes in magnum stuporem rapere; ex eo quod doceret quasi potestatem habens, quasi dominus doctrinæ, & non sicut scribæ. Quid enim sibi vult Evangelista cùm Christo tribuit potestatem & imperium ad docendum? Et cur eum excludit à modo docendi scribarum? Victor Antiochenus ad præfata Victor Antioc. verba Marci rem explicuit, sic sibi obiiciens & respondens. *Stupebant super doctrina eius. Cur stupebant? Quia non loquebatur ad gratiam, nec auditorum laudes captabat, sed erat sermo eius in potestate. Hortabatur enim non ad quævis promiscuè, sed ad cælestia, & anima salutaria, perfidisq; & obstinatis peccatoribus imperterritè supplicia comminabatur.* Christi Domini stylus in docendo laudatur, quia cum potestate, hoc est, quasi suæ doctrinæ Dominus, & non ad laudes, & ad gratiam auditorum docebat, sed ut virtutes extolleret, & vitia acriter reprehenderet. Non sic scribæ, sed ad audientium aures demulcendas, & ut adulatores vitia dissimulâtes: non docebant tamquam potestatem habentes, sed ut miserè subditi, & dependentes. Ecce discrimen inter doctrinam Christi, & eorum. Qui enim docendi, & prædicandi munus desiderat adimplere, Christum imitetur, cælestia, & animæ salubria doceat, ob Dei honorem, non ut aurum captet, & sic veritatem annunciabit.

Sed quis est hic, & laudabimus eum? Quis 49. regi, principi, vel potenti veritatem audebit annunciare? Lingua torpet, eloquentia deficit, & verba in ipsis labiis non solùm algent, sed emoriuntur. Huc spectat illud effugium Moysis, cùm Exod. 4. n. 10. à Deo mitteretur ad Pharaonem. *Obsecro, Domine* (dicebat exod. 4. num. 10.) *non sum eloquens ab heri, & nudius tertius: & ex quo locutus es ad servum tuum impeditioris, & tardioris linguæ sum.* Quid ais, ô Moyses? Doctus es; & omni Ægyptiorum sapientia polles. Cur ergo te ignarum, & ineloquentem prædicas? De te sacræ vocis dicitur te- Actor. 7. n. 22. stimonio, Actor. 7. num. 22. *Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum: & erat potens in verbis, & operibus suis.* Cur ergo coram Deo te insipientem, & impeditæ linguæ fateris? Insuper noto, verba illa Moysis; *& ex quo locutus est ad servum tuum impeditioris, & tardioris linguæ sum.* Vnde tam citò Moyses loquelæ, & elegantiæ habuit impedimentem, ut propter hoc recusset legationem? Profectò; non aliunde nisi quia mittebatur ad regem potentissimum, & tyrannum. Id enim sonat: *ex quo locutus es ad servum tuum impeditioris & tardioris linguæ sum.* Hoc est: ex ipso instanti, quo me Pharaonem alloqui jussisti, & ejus tyrannidem reprehendere, non sum eloquens, sed impeditioris, & tardioris linguæ. Antea potens eram in verbis, & operibus: nunc, si regem sum reprehensurus, loquelam amisi. Vide, qualiter vox faucibus adhæreat, nec labiorum limina audeat salutare, si regis, aut potentis sit vitia increpatura.

Sed quanto difficilius est, regibus, & po- 50. tentibus veritatem annuntiare, & vitia eorum reprehendere, tanto excellentius exaltat annuntiatorem. Omni admiratione dignus extitit Daniel regi Balthasari summa animi fortitudine veram, licet amaram illius scripturæ interpretationem offerens. Sacrilego ausu impius rex vasa sacra in prophanos usus converterat. Quid inde: *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ.* Daniel. 5. num. 5. conturbatus est rex, & vultus ejus immutatus est, cogitationesque ejus conturbabant eum. Tunc vocatur Daniel Daniel.

ut regi Scripturæ afferat solutionem: accersitus venit, acriter regem reprehendit, legit Scripturam, & ait: *Hæc est autem Scriptura, quæ digesta est: Mane, Thecel, Phares. Et hæc est interpretatio sermonis: Mane, numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. Thecel, appensus es in statera, & inventus es minus habens. Phares, divisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis*, ibidem à num. 25. usque ad 28. Nimis audet Daniel! nec timet tot adversa regi perfido annunciare. Sed unde Danieli tanta fortitudo? certè non aliundè, nisi quia totius Trinitatis erat organum, & vox. Sic Glossa Moralis ibidem, *Scribens est Deus pater: manus Filius, nam per Filium omnia operatur, Ioan. 1. omnia per ipsum facta sunt. Digiti Spiritus sanctus.* Tota Trinitas contra impium regem sententiam tulerat: unde Daniel trium divinarum personarum fuit interpres? per eumque tamquam per vocale organum loquebantur: hinc Propheta tanto perfruitur robore ut regem non solùm increpare, sed adverso prædicere ausus fuerit. Nam qui regibus, & potentibus veritatem annunciant, non qualitercunque munus suum adimplent, sed divinæ Trinitatis sunt voces, & organa. Non ob aliam causam tot honoribus sublimatus fuit à rege Daniel ut ibidem constat n.... nisi quia ei veritatem annunciavit.

Ibid. an. 25. usque ad 28.

Gloss. Moral.

51. Nec solum propter tantam dignitatem tenetur doctor veritatem docere, sed quia ex vi sui muneris tanta constringitur obligatione, ut si necesse fuerit, vitam offerre debet, ut tanto muneri satisfaciat. Quando dominus mittebat discipulos ad prædicandum, ait illis: *Ite Ecce ego mitto vos, sicut agnos inter lupos.* Lucæ 10. num. 3. Si Christus eos mitteret solum sicut agnos, non mirarer: agni siquidem requiritur innocentia ad divinum verbum annunciandum, veritatemque prædicandam: at cur inter lupos? si sunt agni; ergo indigni, ut à lupis lacerentur. Quare ergo Christus agnos luporum commisit ferocitati? Perbellè Cajetanus ad hæc verba: *Parum erat, mittere sicut agnos: sed addendo in medio luporum, declaravit, quod vorandos eos destinabat. Et verè præparatos ad martyrium oportet esse eos, qui à Christo mittuntur ad prædicandum*; Quando Christus discipulos tamquam agnos inter lupos misit, eos admonuit ad pericula subeunda; & ne mortis timore veritatem sepeliant, à tyrannis sicut agnos à lupis devorandos prædicit; ut exinde intelligant, ob nullam causam, quantumvis ob vitam conservandam, à suo munere desistere, nec veritatem cælare debere.

Lucæ 10. n. 3.

Cajetan.

52. Post tot gemmas undequaque pretiosas, & undequaque fulgentes, quæ Rationale mira, pulchra, & divite varietate exornabant, doctrina & veritas superadditur. Cur ita? Quia veritas in docendo omnem excedit lapidem pretiosum. Ideo ergo veritas & doctrina non in abscondito ponebantur: sed inter micantes gemmas, ut sacerdotem redderent augustum & per omnia principem, & antistitem. Dixerat Philo Hebr. de judice his verbis: *Quid enim in vita est aquè pretiosum, ac veritas? Quam vates sacer inscripsit loco sacratissimo ea parte postis pontificis, ubi est principalis vis animæ, ut sacerdotem per hoc ornamentum augustiorem faceret.*

Phil. Hebr.

ILLATIO CCXIV.

Non inceptio, sed consummatio digna laude existit.

53. NOn pauci totis viribus, & animo indefesso viam veritatis, & virtutis aggrediuntur, sed paulatim in dies deficiunt, & ab inceptis animum avertunt. Idem (ut experientia docet) contingit in quolibet negotio, vel propter rei difficultatem, vel propter operantis inconstantiam. Frustratur labor, si in ipso exordio licetur sudor, & otii lenitate allectus quis ab incæpto opere desistat. Quamobrem laude non est dignus, qui alicui rei dat exordium, sed qui consummat, & perficit.

54. Concluserat supremus opifex diei primæ opificium, & prosequens ad secundæ extructuram dixit: *Fiat firmamentum in medio aquarum, ut dividat aquas ab aquis.* Genes. 1. num. 6 Considera hujus diei fabricam, non tamen invenies divina benedictione comprobatam, sicut de luce legitur ibid. numero 4. *& vidit Deus lucem, quod esset bona.* Hinc commune excitatur dubium: Cur Deus secundam diem à sua excluserit approbatione? An quia ei hujus diei opera displicerent? Absit. Quare ergo secunda dies benedictione divina non comprobatur? multa dixêre multi alibi prænotanda: nunc puto, idcirco fuisse, quia Deus opus ad quod excaverat firmamentum in secunda die non complevit. Firmamentum excavavit, ut divideret aquas ab aquis: idque non præstitit perfectè usque ad tertiam diem, ut constat ex illo Genes. 2. n. 9. cùm de tertia die est sermo: *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum, & appareat arida.* Nam quantumvis ut constat ibid. n. 7. divisio aquarum, quæ sub cælo sunt, à supernis fuerit consummata; tamè non ita perfectè, ac quando aquæ, quæ erant sub firmamento, in unum locum congregatæ sunt. Ob hoc dixit sacer textus: *& vidit Deus, quòd esset bonum?* Quod non dixerat in productione secundæ diei, denotans, quòd tunc non erat, quia non erat completa aquarum divisio, & collocatio. In secunda die, firmamento interposito, utrasque aquas inferiores, & superiores divisit Deus, eisque locum assignavit, sed inferiores in die tertia constituit in suo loco, in qua hoc complevit. En ergo tibi; quare secunda dies benedictione caruit: quia tunc nondum erat consummata aquarum divisio, ad quam faciendam creatum fuit firmamentum.

Genes. 1. n. 6.

Ibid. n. 4.

Genes. 1. n. 9.

55. Hujus thesis veritatem duplici testimonio ferè in unum coincidenti possumus confirmare. Primum sit ex Exodo cap. 40. num. 32. ubi agitur de fabrica tabernaculi. *Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini implevit illud.* Secundum est. Ex 3. Reg. 9. num. 1. & 2. *Factum est autem, cùm perfecisset Salomon ædificium domus Domini, & ædificium, & omne quod optaverat, & voluerat facere, apparuit ei Dominus secundò, sicut apparuerat in Gabaon.* Sed cur gloria

Exod. 40. n. 32.

3. Reg. 9. n. 1.

tia Domini non implevit tabernaculum usque tunc? Nec Deus Salomoni apparuit cùm tot, & tantis expensis, undequaque vocatis artificibus templum ædificaret? Isaïas Abbas orat. 8. in 2. tom. Bibl. Vet. Patr. responsum exhibit. *Tabernaculum* (inquit) *non obumbravit Deus, quoad imperfectum fuit, sed cum esset absolutum, tunc illud obumbravit. Sic & templum nebula non obumbravit, quandiu illi quidquam defuit: at ubi perfectum fuit, oblata sunt holocausta, & odoratus est Deus odorem suavitatis.* Isaïas Abbas.

Cùm Moyses tabernaculum, & Salomon templum construebant, & ornabant, absque dubio faciebant opus coram Deo gratum: tamen tunc illis Deus non apparuit, usque dum utrumque opus fuit completum, & consummatum: in quo indicatur apertè, quantum Deo placeat boni operis consummatio, & quod usq; tunc non est divina præsentia, & approbatione dignũ. Placet Deo, quodlibet virtutis opus, non abnuo; sed signum approbationis non exhibet, nec divino approbatur conspectu nisi consummata fuerit virtus. Tunc servis suis apparet, eos deliciis ditans, utpotè, quia perfecti sunt in sanctitate, & justitia. Placet etiam virtutis initium; sed quia ab hac via multi recedunt, non exordia, sed consummationem approbat.

56. Vis hoc manifestiori luce conspicere? Attende, quæso, qualiter se Deus gessit, cùm singula singulis diebus producebat in exordio. Nullus est dies, in quo (si secundum excipias) non referat sacer textus: *& vidit Deus, quod esset bonum.* Genes. 1. n. 10. n. 13. n. 19. n. 21. & 25. Consummatisque jam rebus audi sacrum oraculum, ibid. n. 31. *Vidit quoque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et factum est vespere, & mane dies sextus.* Felicissimus fuit hic dies, siquidem in eo omnia creata non solum laudantur, sed eximio Dei approbantur præconio: *Erant valde bona.* Sed unde rebus omnibus tanta advenit approbatio, ut quæ antea tanquam bona laudabantur, nunc ut optima celebrentur? Certè non aliunde nisi quia sexto die consummata fuerat rerum universitas, & nihil creandum restabat. Meritò ergo ubi orbis completur opificium, & adest creationis perfectio, summis laudibus universa extolluntur; ut exinde colligas, quod quantumvis opus sit eximium, & Deo in exordio placeat, tamen in fine, & cùm consummatur, & perficitur, summoperè placet: unde quod in ipso limine operationis approbat ut bonum, in consummatione optimum prædicat. Virtutis initium bonum est: Deo placet; at sanctum propositum consummare, & usque ad felicem exitum perducere, valde bonum. Genes. 1. n. 4. ibid. n. 31.

57. *Urim & Thumim*, Rationalis, secundùm Montanum, illuminationes, & perfectiones sonant, quorum fabrica (teste eodem auctore) à Deo fuit elaborata, ipsique maximè grata, & placens. Nec mirum, quod Deo placeat, quod non solum est perfectum, sed ipsa perfectio. Nam perfectum opus, & undequaque consummatum non potest non placere Deo, ejusque approbatione celebrari. Obindeque non immeritò hoc opus Deo tribuitur.

Illatio CCXV.

Solius intellectus sapientia non est sapientia, sed calliditas: nam intellectu, & corde est intelligendum.

58. Vulgò reputantur sapientes, qui ad agenda negotia prudentes sunt, & prompti, summaque expeditione de rebus sæcularibus agunt. Non damno homines miro acumine intellectus pollentes, dum ingenium rebus honestis applicent; eos solum reprehendo qui tantum intellectu utuntur ad concinnanda mendacia, & ad lites injustas defendendas. Hi, meo videri, quanto acutius intelligunt, prorsus intellectu carent. Quod sic ostendo. Objectum intellectus, secundùm communem Philosophorum plausum est, *Verum.* Ergo intellectus, qui totis viribus falsum conatur persuadere, ab intelligendo deviat, & quo magis videtur intelligere, eo minus intelligit. Dissensu *falsum* intelligitur; quia falsitatem refugit intellectus: assensu *verum* cognoscitur; quia intellectus amplectitur veritatem, & in ea solum conquiescit, teste Aristotele; nam in falso peregrinatur. Ergo qui mendacia quærit, ut omnes decipiat, errat circa objectum intellectus. Non ergo bene intelligit, sed fallit. Igitur iste dicendus non est intelligens, sed callidus, & seductor.

59. Hoc discrimen satis superque nobis Christus aperuit Lucæ. 16. num. 8. cùm dixit: *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.* Id est: filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis, & veritatis apud vulgus: hoc sonat illud, *in generatione sua.* Id est, apud illos similes, non apud peritos, ut verè sapientes, qui filii lucis sunt. Sed quæ, & qualis est prudentia filiorum hujus sæculi? Noster Tostatus, q. 98. in cap. 25. Matth. sic rem explicuit. *Filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua, id est, astutiores: quia prudentia filiorum sæculi non est prudentia, sed dolus.* Ac si diceret: filii hujus sæculi falsa inquirunt, eaque persuadent ut cæteros decipiant: prudentiores videntur, sed non sunt: imò nec intelligentes censeri debent, utpotè à vero aberrantes, sed callidi & astuti. Intellectu solum intelligunt, non corde. O misera hominum conditio! Lucæ 16. n. 8. Abulens.

60. De serpente qui suo veneno Adamum, & ejus posteros infecit, sic ait sacer scriptor, Genes. 3. n. 1. *Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ quæ fecerat Dominus Deus.* D. Ambros. lib. de Paradiso ad cap. 3. Genes. legit. *Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum, quæ erant super terram, quas fecit Dominus Deus.* Hinc contra dicta insurgit difficultas. Ergo calliditas & sapientia idem sunt; siquidem ubi sacer textus serpentem vocat callidum, Ambrosius appellat sapientem. Malè ergo diximus, sapientiam non esse confundendam cum astutia. Verùm idem Ambrosius, ex quo objectionem deduximus, ministravit nobis solutionem nodi. Audi ipsum. *Cùm dicit, sapientiorem serpentem, intelligit, quem loquatur,* Genes. 3. n. 1. Ambr.

loquatur, id est, illum adversariũ nostrum, qui tamen habet huius sapientiam mundi. Sed & voluptas, atq; delectatio bene sapiens dicitur, quia huius carnis appellatur sapientia, sicut habes: quia sapientia carnis inimica est Deo. Et ad inquirenda delectationum genera astuti sunt, qui appetentes sunt voluptatum. Quasi dicat: non appello sapientiorem serpentẽ; quia sapientia polleat; sed quia in ipso illum, qui loquebatur, nempe dæmonem considero: potius enim serpens callidus dicendus est, quàm sapiens: aut si sapiens est vocitandus, non quia vera sapientia gaudeat, sed quia instar diaboli sapiens est. Ex quo patet, sapientes hujus sæculi, qui diaboli sectatores sunt, non verè sapientes, sed callidos fore censendos. Hæc non est sapientia vocanda, sed calliditas.

61. Primæ ad Corint. 3. n. 18. ait Paulus. *Siquis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.* Ac si diceret: sæculi sapientiæ obliviscatur, qui Dei desiderat sapientiam, S. Salvianus lib. 6. de providentia præfata verba sic explicat. *Hoc est dicere: si quis vult esse sapiens, fit bonus; quia nemo, verè sapiens, nisi verè bonus.* Inutilata videtur hæc expositio. Nam Apostolus ait, quod, qui sapiens videtur, ut sit sapiens, fiat stultus: *Stultus fiat, ut sit sapiens.* Salvianus autem dicit: *si quis vult esse sapiens, sit bonus.* Quare ergo Salvianus bonum appellat, quem Paulus stultum? Pollere sapientia, qui bonitate gaudet, satis intelligo: nam ille solum bene sapit, qui bonus est; malus autem quamtumvis omni abundet eruditione insipiens est. Hoc non est difficile intellectu: at Salvianum vocare bonum, quem Paulus appellat stultum, haud facilè apparet. Verùm si mundi audiamus stylum, cessavit difficultas. Mundus namque virtute præditos stultos vocat, & velut insipientes contemnit: eos autem, qui omni malitiæ genere abundant, intelligentes, & peritos veneratur. Ergo qui bonus est, apud mundanos stultus judicatur: Vnde rectè Paulo consonat Salvianus; nam idem est bonus apud Deum, ac stultus apud mundanos.

1. ad Cor. 3. n. 18.

Salvian.

62. *Eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & operibus suis.* Actor. 7. n. 22. si tamen vocem Moysis auscultemus, de seipso ait, omni sapientia & verborum elegantia fuisse destitutum, Exod. 4. n. 10. *Ait Moyses: obsecro, domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius: & ex quo locutus es ad servum tuum impeditioris, & tardioris linguæ sum.* Sed quæres: quî hæc inter se possint conciliari? Stephanus de Moyse prædicat, omni sapientia Ægyptiorum, & verborum elegantia fuisse præditum: ipse de seipso dicit, sermonis ornatum ignorare: quis horum veritatem annunciat? Vterque absque dubio. Nam sapientia, & elegantia verborum, quam Moysi tribuit Stephanus, non erat spiritualis, sed hujus mundi: hoc modo explicant Ægyptiorum sapientiam Tirinus in Bibl. Magna ad c. 2. Exod. & Cornelius ibidem: sapientia autem, aut elegantia, quam sibi negabat Moyses, non hujus mundi, sed spiritualis erat ad docendum populum Hebræorum, & Pharaonem reprehendendum. Quid ergo mirum, si Moyses sibi neget sapientiam, & eum Stephanus prædicet

Act. 7. n. 22.

Exod. 4. n. 10.

sapiente in? Nam sapientia spiritus, quæ Dei est sapientia, distincta est prorsus à sapientia mundi, imò ei opposita. Sapiẽtia mundi, si cum illa comparetur, stultitia potius est dicenda, quia non è corde, sed à solo dimanet intellectu: illa vera sapientia est, quia ab intellectu, & à corde ducit originem. Pulchrè hoc discrimen assignavit D. Ambros. lib. 2. de Abraham c. 10. dicens. *Alia est sapientia spiritualis, alia sapientia huius mundi. Ideo autem Ægyptia scribitur, quia Philosophica eruditio abundavit in Ægypto. Deniq; Moyses eruditus erat omni sapientia Ægyptiorum, sed abiecit eam, præferens Ægypti thesaurũ opprobriũ Christi. Nam si illam iudicasset alicuius momenti esse sapientiam, nõ utique dixisset: precor, domine, non sum eloquens ante hesternam, & nudius tertiam diem, neque ex quo cœpisti loqui servo tuo: gracili enim locutione, & tardiori lingua ego sum. Deniq; quasi inerudito respondetur ei, quod erudiretur à Domino: ego aperiam os tuum, & instruam te quod debeas loqui.* Quid illustrius? Moyses dicitur sapiens, & stultus. Illud secundùm sapientiam hujus mundi, quæ non est vera sapientia, sed calliditas fundata fallacibus doctrinis: istud, quia usque dum eruditus fuit sapientia Dei, quæ vera sapientia est, indignè vocaretur sapiens.

Ambr.

63. Doctrinam, & veritatem poni jussit Deus in Rationali judicii. At cur Deus hæc jussit? Cajetanus hîc secundùm Hebræum: *Pones doctrinam, & veritatem super cor Aaronis.* Hac expositione crescit difficultas. Nam locus doctrinæ, & veritatis est intellectus, non cor. Ergo aptius essent doctrina, & veritas in tiara Pontificis, quæ ejus ornabat caput, quod sedes est intellectus. Quare ergo non in capite, sed in corde jubentur collocari? Putarem, ut denotetur, non quamlibet doctrinam, quæ ab intellectu procedit, fuisse dignam doctrinæ cognomine, sed quæ etiam à corde dimanat. Item non debet reputari vera doctrina, quæ hujus mundi sapientia est, sed quæ ducit ad cælestem patriam. Pulchrè Arnoldus Carnotens. tract. de septem ultimis verbis loquens de Rationali. *In primis diligenter attendendum est, quod qui hac veste induitur, in qua litteræ, doctrina, & veritas impressa est, consecratum doctrinæ, & veritati pectus suum intelligat: neque debere sæcularibus negotiis, & actionibus, & lucris occupari? sed doctrinam fidei exemplo, & moribus indicare: quia omnino insanæ est abuti ratione, & corrumpere doctrinam, & circumventionibus, vel technis opprimere veritatem.* Doctrina enim non potest non ab intellectu procedere, ut per se patet: at si ab eo, & non à corde ducat originem, quantavis verborum exprimatur elegantia, non vera sed falsa dicenda est.

Arnold. Carn.

ILLATIO CCXVI.

Prudentia & scientia polleat, qui regimen suscipit animarum.

64. IN superioribus, illatione 113. satis superque probavimus ineptum esse ad regimen animarum, qui litterarum, & doctrinæ caret ornamento: nunc confirmare intendimus, litteris, & prudentia ornatum dignè assumi ad regiminis

gîminis celsitudinem. Quàm aptè Seneca. *Reges, ac principes mente alios supra pollere, ac iudicio reliquis præstare debent: Ideo enim caput, quod mentis, ac iudicij sedes est, redimitur.* Caput regis diademate coronatur, quod est præcipuum regis insigne; quia in capite residet intellectus: per hoc ostenditur, in rege præcipuè considerandum fore intellectum. Nam Rex, aut Prælatus litteraturâ carens, non rex verus, sed scænæ videtur, at prudentiâ & scientiâ pollens justè purpurâ condecoratur, & redimitur coronâ.

Seneca.

65. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Ait Deus Genesis 1. n. 26. Duo hîc disquirenda sunt. Primum: quare Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam creavit? Secundum: Quid per hoc denotare voluit. Primo quæsito occurrit sacer textus dum prosequitur: *Et præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs universæ terræ, omnique reptili, quod movetur in terra: & creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit illum.* Quasi diceret: Ideo Deus ad imaginem, & similitudinem suam fecit hominem, quia totius orbis creabatur præsul, & rex. Secundo dubio sic satisfacio. Homo creatus fuit ad imaginem, & similitudinem Dei, hoc est, capax intelligendi. Quia cùm eum ad regendum destinaverat, operæ pretium duxit, eum intellectu, & prudentia ornare; insuper rerum omnium cognitione, vt expeditiùs regimen exerceret. Perbellè Iunillius ad præfata verba. *Et præsit piscibus maris. Quia nimirum in hoc maximè factus est homo ad imaginem Dei, in quo irrationabilibus animantibus antecellit, capax videlicet rationis conditus, per quam, & creata quæque in mundo rectè gubernare posset.* Quia cùm Deus hominem ad mundi regimen crearet, opus fuit, ut ad sui imaginem, & similitudinem eum produceret, hoc est, ad intelligendum idoneum, rerumque omnium creatarum scientiâ imbutum, vt sic creata rectè gubernare posset. Æquum enim est, ut qui vel bruta est recturus, acumine polleat intellectûs, & scientiarum ornatu fulgeat, vt sic corona rutilet scientiarum radiis, potiùs quàm gemmarum splendoribus.

Genes. 1. n. 26.

Genes. 1. n. 26.

Iunillius.

66. De virgâ illâ ex radice Iesse ortâ, jam tunc oriûda, sic divini Spiritus verbis prædicebat Isaias c. 11. n. 1. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ, & intellectûs; spiritus consilij, & fortitudinis; spiritus scientiæ, & pietatis.* Nota; Prophetam semel tantùm virgam, semelque florẽ; ter verò intellectûs nominasse asseclas, nempe sapientiâ, scientiâ, & consiliũ. At cur sacer vates cùm hujus virgæ & floris prædixit excellentiam; tam sedulò meminit intellectûs, scientiæ, sapientiæ, & cõsilij; & hæc omnia permanenter insedisse in virgâ, vel in flore pronunciat? Virga seu flos Christum Dominum denotabat, ut expressè fatentur Chrysost. tom. 2. hom. 30. in c. 12. Matth. Ambros. serm. 54. & lib. 3. officior. c. 14. Clemẽs Alexadr. lib. 1. Pedago. cap. 7. Origen. in Ieremiam c. 2. & in cap. 17. Num. homil. 17. Rursus per virgam imperium intelligitur. Ob hoc olim Deus, ut Moysis imperium solidaret, virgam cummutavit in serpentem, & hunc in virgam iterum restituit. Hoc sonat illud Psalmi 2. n. 9. *Reges eos in virga ferrea*, & Psal. 109. n. 3. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion dominare in medio inimicorum tuorum.* Et alibi sæpè. Itaque nomine virgæ & floris hîc à Propheta secundùm horum patrum consensum Christus Dominus potestate regiâ præditus intelligitur. Meritò ergò ipse præscribitur ornatus spiritu intellectûs, sapientiæ, scientiæ, & consilij, quia regis nomine insignitus prædicebatur: in quo apertè ostenditur, quot dotibus ornatus debet existere, qui aliorum regimen suscipit.

Isaias 11. num. 1.

Chrysost. Ambros. Clem. Alexand. Origen.

Psalm. 2 num. 9. Psalm. 109. n. 3.

67. Actor. 7. n. 21. & 22. de Moyse loquens Stephanus sic ait: *Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum: & erat potens in verbis, & operibus.* Fluctuabat infans inter undas Nili, quem cùm videret filia regis, ferè jam naufragium patientem, liberavit, adoptavit in filium, & erudivit omni sapientiâ Ægyptiorum. Non mirarer, si Pharaonis filia infantis allecta pulchritudine, eum ab undarum procellis erexisset, & adoptasset in filium: ac cur tantam impendit curam, vt omni eruditretur Ægyptiorum sapientiâ! Profectò, quia eum ut filium diligebat, & adoptabat, quo innuebat, in principem enutriri. Iure ergo tantâ curâ instruitur, qui ad regiam coronam nutriebatur. Patronum habeo Ambros. lib. 1. Hexam. c. 2. *Moyses vtique ille*, inquit, *eruditus in omni sapientiâ Ægyptiorum, quem de flumine collectum filia Pharaonis, ut filium dilexit, & subsidijs regalibus fultum, omnibus sæcularis prudentiæ disciplinis informari, atque instrui designavit.* Ac si diceret: quia filia Pharaonis Moysem in filium adoptaverat, ex qua adoptatione jus quoddam habebat ad regnum, vel saltem assumebatur in principem; idcirco omnibus sæcularis prudentiæ disciplinis informari, & instrui designavit. Et fortassis ob id etiam à Deo in populi ducatum eligitur; quia jam eum prudentem & doctum adinvenit. Ad gubernandum namque non quilibet est aptus, sed qui scientiâ & doctrinâ pollet.

Actor. 7. n. 21. & 22.

Ambros.

68. In Rationali Pontificis, seu in ejus pectore doctrina, & veritas erant, & fulgentioribus radiis super duodecim gemmas emicabant: ut sciret sacerdos, qui alios erat recturus, quòd licèt aliis virtutibus ornari debet; præcipuè doctrinâ, & veritate, ut alios doceat eruditè, & gubernet prudenter. Sic D. Hier. lib. 2. in Malachiam c. 2. *Idcirco*, inquit, *in sacerdotis pectore Rationale est, & in Rationali doctrina, & veritas ponitur: vt discamus sacerdotem doctum esse debere, & præconem dominicæ veritatis.* Sacerdos, aut Pontifex consecrabatur ad regimen animarum; & ob hoc doctrinam, & veritatem gestat in pectore: ut sciamus, non fore assumendum ad tantum munus, nisi qui polleat doctrinâ & sapientiâ quâ alios possit instruere.

Hieron.

ILLATIO CCXVII.

Immunitas Deiparæ à peccato originali stabilitur.

69. OPtatus mihi jam adest dies (O beatissima Virgo Mater!) in quo tuas laudes possim

celebrare. Sed quid de te dicam pauper ingenio (ut cum Augustino exclamem) cùm de te quidquid dicam, minor laus sit, quàm dignitas tua meretur? Suscipe affectum (Regina Cœli) & esto mihi ductrix, quę Stella maris diceris, & cùm tuarum gratiarum immensum pelagus trananandum suscipio, ducito ad portum, in eo etiam pelagus inveniam. Pauca sum dicturus: Verùm de te, quis plura valeat dicere, quin semper plurima addenda supersint? Ergo à tua immaculata Conceptione exordiri non erubesco, & quæ tibi felicissimum dedit exordium, sit & mihi certum patrocinium. Sed ne hîc extra rem de beatissima Maria agere, alicui fortè videatur, afferam D. Anselmi carmina in Psalt. Virg. p. 3. pro conclusione salutationis B. Mariam gemmam singularem Rationalis decantantis his versibus.

Anselm.

Ave gemma singularis
Habens scripta mysteria
In æterni Pontificis
Rationali posita.
Ave sola virginitas,
Cuius Deus fœcunditas
Nostrum superhumerale
Divina fit ex virtute.

Anselmus (ni fallor) præter duodecim illas gemmas, aliam singularem concedit Rationali, forsan adamantem, ut putavit Anastasius Nissenus relatus quæst 25. n. 30. Gemma illa Mariam repræsentabat: imò & ipsum Rationale obumbrabat Mariam. Rationale quadrangulare erat, quæ figura stabilitatem designat; in quo Marianæ gratiæ firmitas, & soliditas præsignabatur. Insuper hæc gemma singularis inclusa erat auro: ita Maria tota fuit inclusa auro charitatis, & gratiæ, ut in ea nullum instans excogitari possit sine gratia, & charitate. Ex quo satis aptè colligo puritatem, & sanctitatem Mariæ in sua conceptione pro eâ; aliqua hîc expendere summoperè placet.

Ex sterili matre Anna nomine concipitur Maria, precibus, & votis parentum. Sed quid est,
70. quod ex matre Anna concipitur? Non vacat mysterio, Mariæ matrem Annæ nomine insigniri. Anna enim gratiam significat. In visceribus ergo Annæ Maria concipitur, ut nihil sit in Mariæ conceptione, quod gratiæ suavitatem non expiret. Sic Damascenus libro 4. de fide
Damasc. Orthodoxa cap 15. *Itaque gratia (nam hoc sonat Anna vocabulum) dominam parit (id enim Maria nomine significatur) verè etiam rerum conditarum domina facta est, cùm creatoris mater extitit.* Concipitur Maria in visceribus Annæ, ac si in visceribus gratiæ conciperetur. Et quid mirum, cùm Maria crearetur à Deo, ut mater ejus esset.

Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Isai. 11. n. 1. D. Bern. serm. 2.
71. *Super missus est*, sic ait: *In hoc tamen Isaia testi-*
Isaias 11. num. 1. Bernard. *monio florem filium, virgam intellige matrem.* Nunc inquiro: cur potiùs Maria ex radice Iesse egressura prædicitur, quàm ex radice, vel stirpe Abrahami, Isaaci, Iacobi, Davidis; aut aliorum à quibus duxit orginem? Certè, quia *Iesse* juxta Hebræum significat munus, donum, vel gratiam. Cùm igitur Propheta de Conceptione Mariæ ageret, quæ est primus ejus egressus; meritò à Iesse, omissis aliis Patriarchis, prædicat ducere originem, ut ostenderet à gratia sumpsisse exordium.

Nec solùm Maria in luce, & candore gratiæ vitam accepit, imò potiùs tantâ ornata fuit 72.
gratiâ in sua conceptione, ut conceptio Mariæ videatur conceptio gratię. Gratissima erit hæc propositio, si aliquo testimonio roboretur. Adest Ioannes cap. 19. numero 27. referens verba illa Christi Domini è cruce pendentis, & ad eundem Ioannem sic affantis: *Ecce mater tua:* Ioan. 19. n. 27. *& ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* D. Ambrosius in exhortatione ad virgines, ingenio, & devotione inquirit. *Quæ sua habebat Ioannes, qui mundana, & sæcularia non habebat?* Nec reliquit quæsitum indecisum Ambrosius, nam sic respondet. *Quæ ergo habebat sua, nisi ea, quæ à* Ambros. *Christo acceperat? Bonus verbi sapientiæq; possessor bonus receptor gratiæ.* Quod est dicere: Ioannes, qui Domini sequens vestigia omnia reliquerat temporalia, solum bona illa possidebat, quæ acceperat à Christo, nempe bona gratiæ: inter hæc numerat Ambrosius Mariam, cùm ait, Ioannem eam in sua recepisse. Nam si Ioanni nulla nisi bona gratiæ erant; cùm ipse in sua bona Mariam recepisset, absque dubio inter bona gratiæ Maria est annumeranda. Maria ergo tanta gratia fuit ornata, ut videatur esse ipsa gratia. Ergo non ineptè dicerem, Mariam concipi, perinde esse, ac si gratia conciperetur. Pia sanè cogitatio, & Mariæ, & servis ejus satis grata. Nam si Damascenus oration. 1. de Nativitate Virginis eam gratiæ fœtum appellavit, & meritò: quid mirum, si ego Mariam appellem gratiam. Non erubesco trita Damasceni verba exscribere, & aliis altè satis expensa, siquidem rem nostram apertè confirmant. *Quoniam itaque* Damasc. *futurum erat*, inquit, *ut Dei genetrix, ac virgo ex Anna oriretur, natura gratia fœtum antevertere minimè causa est: verùm tantisper expectavit, dum gratia fructum suum produxisset.* Ex mente ergo Damasceni, Maria fructus fuit gratiæ: ex Ambrosio, ut videmus, inter dona gratiæ computatur. Liceat ergo dicere, Mariam fructum, & donum gratiæ concipi, perinde esse, ac gratiam produci. Maria ergò in sua conceptione à labe originali immunis fuit.

Hoc denotavit Gabriel, cùm ad Mariam 73.
missus ait: *Ave gratia plena Dominus tecum.* Lucæ 1. numer. 28. D. Bernardus sermon. 2. de Lucæ 1. num. 28. Nativitate Domini dixit: *Archangelus non ait: Ave Maria replenda, sed plena. Non, Dominus* Bernard. *veniet in te, sed Dominus tecum, quia inde totam eam sibi rapuerat Spiritus Sanctus, & cœlestibus insignierat ornamentis.* Hæreo in illo: *Totam eam sibi rapuerat Spiritus Sanctus*, &c. Quid est, totam Mariam sibi rapuisse Spiritum Sanctum? Hoc est, ad initio usque ad finem totam Mariam sibi consecravit Spiritus Sanctus. Nullum fuit instans in Maria, in quo eam Spiritus Sanctus non possideret. Idem roborare placet ex aliis ejusdem Archangeli verbis. Audierat ab eo beatissima Virgo dignitatem matris, & respondit ei: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non co-* Ibidem *gnosco?* Ibidem n. 34. cui respondit Angelus: n. 34.

Spiritus

Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ibid. num. 35. sed inde scire potuit Gabriel Spiritum Sanctum superventurum in Mariam? Angelus enim ad hoc fuit missus, ut solùm Mariam tanti mysterij certiorem faceret: à quo ergo didicit Spiritum Sanctum descensurum in ipsam? Profectò, quia eam, ut matrem Dei salutabat, à Spiritu Sancto non judicabat dissitam. Concipitur Maria, ut Deum gigneret: ergò Spiritus Sanctus erat cum ea. Ibid. n. 35.

74. Cant. 4. num. 12. ait sponsus: *Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus.* Quæ verba Deiparæ conceptionem immaculatam prædicant: nam Rupert. lib. 7. in Ioan. hæc Mariæ attribuit, quæ undequaque circumsepta Spiritus Sancti gratiâ, fuit hortus conclusus, ne venenum serpentis eam inficeret. Insuper fons signatus prædicatur Maria: seu ut Gregorius Nissenus legit ad hæc verba: *Fons signatus, perinde est, ac si dicas: custoditus.* Utroque modo puritas Marianæ conceptionis patebit, si priùs examinemus: cur dicitur fons, & quo sigillo signatus, aut custoditus? Sigillatus fuit hic fõs Dei sigillo, hoc est, Dei imagine, gratiâ nempe, quę divinitatis est imago, utpotè participatio illius: custoditus ergo fuit Spiritus Sancti clypeo. Ergo quando Maria est fons, signata fuit, & custodita divinâ gratiâ. Sed rursus inquiro: Quãdo Maria fuit fons? Quãdo cõcipiebatur, & in illo primo instanti sui esse: tunc solùm fuit fons. Quod sic explico. E terrâ emanat aqua, & hilari motu per gramina currit: nõ dicitur fõs cùm rigat herbas, & flores, sed cùm primò incipit scaturire: hæc prima origo aquæ ab omnibus appellatur fons, cursus aquæ dicitur rivulus, vel fluvius. Maria ergo, quę à sponso cœlesti prędicatur fons, fons fuit in sua conceptione, cùm primùm fuit, & in illo suę vitę primo instanti: deinde fluvius (parùm hoc) mare, & pelagus gratiarum, & pietatis. Dicitur ergo fons signatus, vel custoditus, ut intelligamus Mariam fontem in primo sui esse exordio signatam fuisse divinâ gratiâ, & clypeo Dei custoditam. Cant. 4. n. 12. Rupert. Gregor. Nissen.

Illatio CCXVIII.

Originalis Mariæ puritas, ex eo, quòd ejus conceptio Deo opifici tribuatur, maximè ostenditur.

75. DVo in præsenti illatione statuenda sunt. Primum: Mariæ conceptionem Deo fore tribuendam. Secundum: exinde ab originali labe fuisse immunem. Deo tribuitur Mariæ conceptio, non quia absque sanctissimorum parentum Ioachimi, & Annæ concursu fuerit genita; sed quia ita in sua Conceptione Dei genitrix Virgo tot gratiarum privilegiis fuit ornata, ut gratiæ potiùs ejus generatio (sicut ex Damasceno illatione præcedente n. 72.) tribuenda sit, quàm naturæ. Est ergo Maria naturæ, & gratiæ effectus; sed præcipuè gratiæ, quàm naturæ. Meritò ergo Deo ut supernaturali opifici Mariæ conceptio tribuitur. Hoc expressit B. Bernardus serm. de Beata Maria dum dixit. *Arca quoque testamenti typum tenet Dei genitricis: illam fecit Beseleel, istam condidit Emmanuel.* Et ibidem adducens discrimen inter fœderis arcam & Mariam, quę Manna illud cæleste miro claudit ordine, ait: *Beseleel ergo cum socio arcam testamenti fabricavit, sancta quoque Trinitas Virginem sibi sanctificavit, ac templum sanctissimum consecravit, hospitiumq́; mundissimum sibi præparavit: thalamum quoque, de quo sponsus prodiret filius hominum speciosus ad publicum procederet, decenter præordinavit.* Quæ verba undequaque originalem munditiam Marianæ conceptionis prædicant: ut denotant illa: *Sanctificavit, consecravit, præparavit, præordinavit.* Ex quibus apertè constat, Mariam non solùm à Deo conditam, sed etiam ex hoc immunem ab originali macula. Bernard.

Proverb. 8. n. 22. de Beata Virgine dicitur. *Dominus possedit me in initio viarum suarum.* Septuag. legere: *Dominus creavit me initium viarum suarum.* Quod de Virgine matre intelligit Ecclesia in festo Conceptionis. Ergo Maria fuit opus Dei. Nec ob aliam causam in Christi genealogia à Matthæo non recensentur Mariæ parentes, nisi ut Maria potiùs ad Deum, ut factorem suum, quàm ad proprios parentes referatur. Hoc expressit B. Brigitta lib. 1. revelationum c. 9. cùm ei dixit B. Virgo. *Ioachimus, & Anna ex charitate divina, & ex verbo Angeli convenerunt carne, non ex concupiscentia aliqua voluptatis, sed contra suam voluntatem ex divina dilectione, & sic ex semine eorum per divinam charitatem caro mea compaginata est.* D. Bernard. serm. 2. *super missus est,* id expressit, dicens: *Factor hominum, ut homo fieret nasciturus de homine talem sibi ex omnibus debuit eligere, imò condere matrem, qualem & se decere sciebat, & sibi noverat placituram.* Meo videri, nihil expressiùs potest pro hoc mysterio allegari. Nam ex mente Bernardi debuit Deus non solùm eligere, sed condere matrem, qualem & se decere, & sibi noverat placituram: ergo & à Deo condita, & absque labe concepta. 76. Prov. 8. n. 22. Septuag. Brigitta. Bernard.

Eccles. 1. n. 8. & 9. dicitur. *Vnus est altissimus creator omnipotens, & rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius, & dominans Deus. Ipse creavit illam in Spiritu Sancto.* Et ibid. c. 24. n. 12. *Tunc præcepit, & dixit mihi creator omnium, & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo.* Neminẽ latet hæc Mariæ ab Ecclesia, & Patribus accommodari. Ergo Mariæ creatio, seu cõceptio Deo tribuẽda est. Nam licet omniũ Deus sit auctor, & opifex supremus; Mariæ tamen speciali modo, quod apertè innuit illud: *& qui creavit me.* Nam postquam Deum supremam omnium causam, & factorem prædicasset, statim addidit: *& qui creavit me,* ut ostenderet, ipsam à Deo fuisse speciali modo, non absque parentum concursu, sed absque hæreditate maculæ originalis. Ideò ergo eam à congerie creaturarum segregavit Spiritus Sanctus, ut non sicut cætera sua naturæ individua, sed ut speciale Dei opificium concipi, denotaret. Nam quando omnes vitam naturæ accipimus, priùs veluti respiramus morte peccati: Maria autem è contra priùs aurâ gratiæ respiravit, quàm naturæ vitam reciperet. Quid mirum, cùm esset speciale Dei opificium, 77. Eccles. 1. n. 8. & 9. Ibid. 24. n. 12.

79. Pulcherrimæ naturæ productio, lucis inquam, hanc theſim confirmavit. Sic enim dicitur. Gen. 1. n. 2. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Dixitq; Deus fiat lux, & facta eſt lux.* Mirum ſanè eſt, & notatu dignum Spiritum Sanctum (de eo hæc communiter intelliguntur) aquarum vehiculum ſibi præparaſſe ante lucis productionem. Cur ſi tunc adhuc tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, Spiritus Sanctus ſuper aquas inſedit? Si ut honoraret aquarum elementũ; exſpectet lucem, ut ejus radiis velut auratæ undæ fulgeant: cur quando aqua apparet horribilis tenebrarum injuriâ, tunc ſuper eam inſedit Spiritus Sanctus? D. Ambr. lib. 1. Hexam. c. 9. hanc adduxit rationem. *Et Spiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas. Et dixit Deus: fiat lux. Meritò præmiſſus eſt Spiritus Dei, ubi divina incipere debebat operatio.* Quod eſt dicere: lux fuit prima creatura, cujus Deus ſpeciali modo prædicatur auctor. Nam quamvis cœlum, & terram luci præmiſerit, ut ex ſacro textu apertè liquet, lucis tamen pulchritudinem loquẽdo produxit: non ſic cælum & terram (ſaltem non refertur Deum locutum in eorum productione) ob hoc ergo lucis creatio prima vocitatur ab Ambroſio. Præmiſſus itaque fuit Spiritus Sanctus ante lucis operationem, quia lux erat prima operatio Dei, & ſpeciali modo loquendo ſcilicet, producebat. Fuit ergo lux, non prima in duratione, ſed in excellentia, & pulchritudine, & ob hoc prima, hoc eſt, præcipua inter viſibilia nominatur. Meritò ergo præmittitur Spiritus Sanctus, quaſi expectans creaturam, quæ inter viſibilia tenet primatum. Hinc non leve Marianæ conceptionis, & ejus puritatis ſumitur argumentum. Luci, quia prima creaturâ ſpeciali modo producta à Deo, præmittitur Spiritus Sanctus: ne vel inſtans habeat lux, in quo tanti numinis careat præſentia, & favore. Æquum enim erat ut Dei operi ſpecialiſſimo divinus Spiritus preſto adeſſet. Maria, ut vidimus à Deo creata ſpecialiſſimo modo. Ergo divini Spiritus gratia præventa. Deinde: lux, quia inter creaturas pulcherrima tanto perfruitur favore in primo inſtanti: ergo Maria, quæ illuminatrix ſicut lux interpretatur, hac gratia gaudet in primo ſui eſſe momento. Pulchrius enim Dei genetrix cœlos, terram, hominesque illuſtrat, quàm lux. Ergo ſi hæc ob ſuam pulchritudinem, quam ſpargit, prævenitur Spiritûs Sancti præſentia: quanto potiori jure Maria, per quam condita ſunt omnia, & illuminata, hoc gaudere debet privilegio. Tandem, ſi putas, ob id factum, quia lux mater ſolis futura erat, Maria ipſius ſolis auctorem genuit. Ex his omnibus apertè conſtat, beatam Mariam, quæ divinum fuit opificium principale, tanta à Deo ornatam fuiſſe gratia in primo inſtanti, ut ſicut lux, antequam fieret à Spiritu Sancto fuerit præventa. Meritò ergo ob hoc eam ab originali labe immunem prædicamus.

Genes. 1. num. 2.

Ambroſ.

80. In *Vrim*, & *Thumim* apertè myſterium puriſſimæ Marianæ conceptionis præſignabatur. Nam gemma illa *Vrim*, & *Thumim* ſignificata repræſẽtabat Mariam (ut illatione præcedenti n. 69. ex Anſelmo vidimus) Rurſus ex Montano, ut expoſitum manet in hoc verſu 30. n. 15. hæc gemma à Deo fuit creata: ex quo non ineptè deducitur, Mariam à Deo fuiſſe productam. Ergo verè Deus eam poſſedit in conceptione, non diabolus. Ergo abſque communi nota concepta.

Illatio CCXIX.

Eadem puritas originalis ex matris titulo comprobatur.

81. TAnta prærogativa in Maria, ut ipſa ſola inter purè creaturas abſque primi parẽtis labe fuerit concepta, non aliundè, quàm ex præcelſa matris Dei dignitate provenire poteſt. Nam ſi Mariam decet in conceptione puritas; non minus decebat, Chriſtum matrem ſuam ab originali culpa præſervare. Hoc abſque dubio exprimere voluit Archangelus dum Mariam ſalutans dixit: *Ne timeas Maria, inveniſti gratiam apud Deum,* Lucæ 1. num. 30. Sed inquiramus, quam gratiam Maria invenit? Nam ſi invenit gratiam, perdidiſſe illam, videtur denotari. Solum enim invenitur, quod erat perditum. Dicemúſne, Mariam gratiam amiſiſſe? Abſit. Imò ex verbis Archangeli, ni fallor, contrarium haurire poſſumus ſenſum. Non enim dixit, gratiam inveniſſe Mariam, ſed è contra Mariam inveniſſe gratiam. Unde ſi quod erat perditum invenitur; Maria gratiam amiſſam invenit, nempe gratiam? quam amiſimus in Adam. Atqui gratia, quam amiſimus in Adamo, fuit gratia, & juſtitia originalis. Ergo hanc prædicat Gabriel, Mariam inveniſſe. Adeſt pro nobis Albertus Magnus ſermone 1. de annunciatione. *Inveniſti gratiam*, inquit, *non creaſti, ut Deus; non rapuiſti, ut Angelus; non perdidiſti, ut Adam; non emiſti, ut Simon Magus; non abſcondiſti, ut infidelis doctor, ſed reſtituiſti potius.* Expende illud: *Non perdidiſti, ut Adam.* Quod ſi conjungas cum illo: *inveniſti gratiam*: abſque dubio colliges, Mariam inveniſſe gratiam, quam nobis perdidit Adam. Cum ergo hæc ſit juſtitia, & gratia originalis: Maria proculdubio hac fuit ornata: ergo abſque labe primi parentis concepta. Sed quorſum Gabriel cum Mariam ſalutat, etiam in ipſo æterni Verbi incarnationis limine, mentionem facit illius feliciſſimi inſtantis, in quo concepta fuit in ſplendoribus gratiæ? Quænam eſt connexio inter Conceptionem Mariæ, & Verbi divini incarnationem? Certè, ut exinde pateat, Chriſto Domino interfuiſſe, ſuam matrem eſſe conceptam abſque labe primi parentis. Cùm enim Dei filius cœpit eſſe Mariæ, oſtendere voluit dignitatem matris ſuæ: ut conſtet natum ex matre ab omni culpa immuni: quia glorioſum fuit Chriſto ex matre munda ab omni peccato, ducere originem.

Lucæ 1. num. 13.

Albert. Mag.

82. Hanc ſuæ matris excellentiam, prærogativámve ore Davidico explicuit Deus cùm de Filii ſui incarnatione agens dixit Pſal. 71. n. 6. *Deſcendet ſicut pluvia in vellus.* Verbum divinum fuiſſe hanc pluviam, ejuſque ſacratiſſimam matrem hoc vellus, nemini dubium eſt, & communi patrum calculo comprobatur. Hinc liceat inquirere: cur regius vates cùm de Incarnatione

Pſal. 71. num. 6.

carnatione æterni Verbi sermonem instituit, sanctissimam ejus genitricem velleris nomine appellat? S. Amadæus hom. 3. sic nodum solvit, *Vellus, cùm sit de carne, excrescit extra carnem, & carnis passiones ignorat.* Ac si diceret: Vellus ab ariete, vel ove ducit originem; & tamen nec aries, nec ovis est, sed vellus, hoc est, alterius naturæ: carnem ut matrem agnoscit; attamen carnis passiones ignorat, in quo non parva velleris excellentia relucet, nempe, quod tametsi à bruto ducat originem, est absque brutalitatis contagio. Ad rem ergo. Mariam velleri confert David divinum Verbum in suis sacratissimis visceribus hospitãtem, ut in die Incarnationis maternæ conceptionis puritatem redigat in memoriam. Quod velleris exemplo mirificè explicuit. Nam licut vellus, cùm sit de carne, excrescit extra carnem, & carnis passiones ignorat: ita Dei genitrix, quæ tanquam pulcherrimum, & candidum vellus Deum ipsum corporavit, & in quam pluvia illa fœcunda Verbi descendit; quamvis ab Adam, & tot progenitoribus lachrymabili culpa infectis ducat originẽ; ita longè à culpa extitit, ac si ab illis non descenderet, vel ac si alterius esset naturæ. Ergo cùm regius Psaltes Mariam appellat vellus, purissimã ejus conceptionem prædicavit. At instabis: cur David æterni Verbi incarnationem prædicens, suæ genetricis intemeratã conceptionem in medium attulit? Ut exinde noscas, Christo Domino honori, & utilitati vertendum, matrem habere tanta sanctitate nobilem, quæ nec per minimum instans culpæ vilitate fœdaretur. Ergo Maria, quia mater Dei, ab originali culpa fuit immunis.

Amad.

83. Ex matris dignitate (ut vidimus) hanc excellentiam fatemur in Maria dimanasse: nam si Dei Verbũ primos parentes nostros in gratia, & sanctitate condidit, potiori jure matri suæ debuit impendere, quod aliis curavit elargiendum. Adest pro nobis locus Matth. 12. num. 48. *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Respondit Christus, cùm diceretur ei, matrẽ, & fratres foris expectare. His Verbis primo aspectu videtur Christum minus attentè se habere cum matre, sed non sic visum fuit Chrysost. tom. 3. homil. 20. in Ioannem, cùm diceret. *Quæ est mater mea, & fratres mei? Non quod matrem contemneret. Absit. sed ut maximè utilitati consuleret, neque occasionem daret, ut quispiam de seipso abiectum coniectaretur: nam si aliorum curam habebat, & digna se opinione illos imbuere molliebatur, longè magis id in matre curasset. Cum enim consentaneum sit Mariam, utpote matrem priores sibi partes vindicasse.* Contendit Chrysost. ostendere, Mariam nullatenus repulsam fuisse à filio, & ad hoc confirmandum tale deprompsit argumentum, Christus Dominus aliorum curam habuit. Ergo longè melius hoc circa matrem præstitit. Et deinde hoc confirmat: quia consentaneum est, Mariam, utpotè matrem, priores sibi partes vindicasse. Ex aureo Chrysost. ore subsume tibi argumentum ad rem nostram: Dei filius primos parentes in gratia, justitia, & sanctitate produxit. Ergo potiori jure hoc erga matrem suam curavit. Consentaneum enim erat, ut non negaret matri, quod aliis concesserat.

Matt. 12. n. 48.

Chrysost.

84. Non semel expendi, Spiritum Sanctum in rerum primordio aquæ elementum sibi in vehiculũ consecrasse: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Gen. 1. n. 2. Ubi notanter adverte, prius nominari Spiritum sanctum, quàm aquarum nomen auresciat. Vnde ergo aquis tanta advenit excellentia, ut inter creata in tanti numinis assumatur vehiculum? Caret cœlum stellarum radiis; terra adhuc informis, invisibilis & incomposita non vernat florum pulchritudine, fructuum ubertate, & viridi arborum ornatu: aër tenebrarum densitate tristitiam ostendit, & solus liquor vectaculum Deo subjicebat! Cur, nec per minimum instans, aqua Dei præsentia caret? Aptissimè Leo Papa serm. 5. de nativitate Domini. *Originem,* inquit, *quam sumpsit in utero virginis posuit in fonte baptismatis. Dedit aquæ, quod dedit matri. Virtus enim altissimi, & obumbratio Spiritus Sancti, qua fecit, ut Maria pareret salvatorem, eadem fecit, ut regeneret unda credentem.* Id ipsum dixit Cæsarius Arelatensis homil. 5. his verbis. *Ecce nunc peregrinantibus naturæ legibus, innumeræ per omnem terram multitudines de solo sinu fontis, tanquam partu virginis procreantur. Gaudeat Christi Ecclesia, quæ ad similitudinem beatæ Mariæ Sancto Spiritu operante ditatur, & mater divinæ prolis efficitur.* Horum Patrum intentum, ut ex eorum verbis perspicuè patet, est demonstrare, aquam ad similitudinem Mariæ operante Spiritu Sancto matrem effici divinæ prolis. Dixerat hoc Christus Nicodemo, Ioan. 3. n. 5. *Amen, Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Ex fonte ergo baptismatis prægnante fœcunditate Spiritus Sancti renascuntur filii Dei, non natura, sed gratia. Ex Maria, & Spiritu Sancto natus est filius Dei naturalis. Vtraque ergo habet prolem divinam: aqua adoptivam: Maria naturalem. Ecce nunc, quare nec solum instans permittitur, quo Spiritus Sancti careat præsentia: quia per baptisma filios Dei adoptivos paritura erat. Si ergo aqua, quia mater filiorum Dei erat futura, in primo instanti divini Spiritus ditatur favore: quanto potiori jure Virgo mater, quæ mirante natura suum genuit genitorem, filium Dei naturalem, in primo instanti debuit Spiritus Sancti ornari muneribus? Consentaneum enim erat, (teste Chrysostomo) Mariam, utpote matrem priores, & potiores sibi partes vindicasse. Dicamus ergo beatissimam Mariã tot gratiis ornatam fuisse productam, ut nullatenus in conceptione fuerit maculata. Nam quæ, ut mater Dei esset, concipiebatur, ob omni labe debet existimari aliena, ut decebat, quæ paritura erat Deum.

Genes. 1. num. 2.

Leo.

Cæsar. Arelat.

Ioannis 3. n. 5.

Illatio CCXX.

Si Maria communi primorum parentum labe esset infecta, indecens mater Dei haberetur.

85. NOn solum Mariam absque labe primi parentis conceptam, sed fœtum gratiæ, ut Dei genitricem decebat, huc usque probavimus: nunc hoc ipsum placet ostendere, ex eo quod, si ejus conceptio culpæ originalis maculâ fœdaretur, haberetur indecens mater Dei. Cùm Moy-

ſes populum adorantem vitulum aureum conſpexiſſet, cõfregit tabulas legis ad radicem montis, ſibi perſuaſum habens, mandata Dei à populo contemnenda, qui Deum ipſum iam contempſerat. Exod. 32. num. 19. Occiſis triginta millibus placatus eſt Dominus ib. n. 29. & ſequentibus. Exod. 34. n. 1. Tandẽ c. 34. n. 1. Sic Dominus loquitur ad Moyſem. *Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorũ, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregiſti.* Sed cur Deus præcepit Moyſi, præcidere duas tabulas lapideas inſtar priorum? Si ut iterum ſcribãtur in eis mandata legis; haud difficulter potuit Deus Moyſem ab hac cura eximere priorum fragmenta coniungendo. Poterat enim Deus ita priores tabulas in priſtinum ſtatum reſtituere, & ſolidare, abſque eo quod earum unio à viſu perſpicaciſſimo poſſet percipi. Cur ergo alias tabulas requirit? Aptiſſimè noſter Toſtatus q. 3. in c. 34. Exod. *Quaſi dicat: Oportet, quod nunc ſcribam ego alias tabulas; quia tu fregiſti tabulas primas continentes præcepta decem.* Sed unde colligit Abulenſis oportuiſſe alias tabulas præcidere, quia Deus in eis ſcripturus erat legem; Profectò, quia Moyſes primas tabulas confregerat. Indecens enim putavit Deus in tabulis, quæ confractionis iniuriã paſſæ fuerant, tametſi poſtea ſummo artificio ſolidarentur, legis præcepta, & verba ſua ſcribere. Quia, etſi partium unio non appareret, & ita conſolidatæ exiſterent, ac ſi confractæ non fuiſſent; tamen paſſas fuiſſe illud damnum, Deus nõ poſſet impedire. Vult ergo Deus, quod tabulæ, in quibus verbũ ſuum, & præcepta ſcribenda erant, ita immunes ſint ab omni iactura; ut confractas fuiſſe, indecens reputet, ut in eis verbum ſuum ſcribatur. Hinc ad præſens thema operoſum non erit deducere argumentum. Maria tabula eſt, non lapidea quomodolibet, ſed pretioſiſſima ſuper omnem lapidem pretioſum, in qua æternus Pater æternũ Verbum ſcripſit, cùm naturam noſtram aſſumpſit Filius. Ergo tabula indecens eſſet, ut in ea tanta exararetur ſcriptura, ſi primi parentis paſſa fuiſſet injuriam. Nam, ſi tabulæ illæ, quia à Moyſe confractæ, inutiles fuere, ut Deus in eis iterũ ſuam legem ſcriberet, etiamſi ſummo primore, & artificio eſſent conſolidatæ; quia confractas fuiſſe, nec ipſe Deus poſſet impedire: ſi Maria ſemel, vel per ſolum inſtans, originalis culpæ ictu fracta eſſet, quantumvis poſtea gratiis, & privilegiis à Deo ornaretur; vulnerata fuiſſe, contraxiſſeque maculã, ſemper perſiſteret. Hoc ergo indecẽtia eſſet, ut Maria præcelſa dignitate Deiparæ gauderet.

86. Victoria parta cõtra Liſiam Iudas ille Machabæorum ſplendor, cogitavit reædificare templũ, ſanctaque mundare, & ait ſacer textus 1. Machabæor. c. 4. n. 44. & 45. 1. Mach. 4. n. 44. & 45. *Et cogitavit de altari holocauſtorum, quod prophanatũ erat, quid de eo faceret. Et incidit in illis conſiliũ bonum, ut deſtruerent illud: ne fortè illis eſſet in opprobrium, quia contaminaverũt illud gentes, & demoliti ſunt illud.* Et ſtatim n. 47. Ib. n. 47. *Et acceperunt lapides integros ſecundùm legem, & ædificaverunt altare novum ſecundùm illud, quod fuit prius.* Duo (ut conſtat) à Iuda facta ſunt in hoc caſu. Primum: altare antiquum redegit in pulverem: ſecundum: aliud altare conſtruxit. Altare antiquum demolitus eſt Iudas (quod approbat ſacer textus dicens: *Et incidit in illo bonum conſilium*) quia contaminaverunt illud gentes, indecens judicans, ut Deo vero deſerviret, quod falſis numinibus fuerat oblatum. Sed cur hoc altare eſſet indecens ad exhibendum cultum Deo vero, ſi ſacris ritibus mudaretur à contaminatione gentium? Illis iam eſſet reconciliatum, ut divino cultui deſerviret: ergo tunc iam non eſſet in opprobrium Iudæ, & populo. Quare ergo demolitur? Quia quantumvis altare illud mundaretur cæremoniis ſacris; non aboleretur contaminatum fuiſſe, & pollutum à gentibus falſis ſuperſtitionibus. Meritò ergo aliud altare novum ſubrogatur purum, incontaminatũ, & mundum: nam altare, quod Deo deſervire debet, ut in eo illi exhibeatur cultus, debet eſſe mundum non ſolum à macula præſenti, verumetiam à contractione omnis maculæ. Maria eſt hoc altare. Sic Andreas Cretenſ. orat. 2. de nativit. circa finem. *Maria eſt altare, in quo agnus Chriſtus vivum ſacrificium ſpiritualiter offertur.* Sic etiam Abbas Celenſis c. 21. & paſſim alij. Ergo non fuit contaminata primorum parentum peccato. Aliàs enim indicens eſſet altare, ſi infœlicis maculæ contraheret immunditiam. Nam quantumvis deinceps gratiæ privilegiis ornaretur, verum eſt, quod mundaretur à culpa, at hoc, quod eſt, eam contraxiſſe, nunquam aboleretur, & hoc maximè indecens eſſet, ut Deum gigneret. Quia ſi contaminatum fuiſſe, obſtavit altari holocauſtorum, ut in eo Deo exhiberetur cultus; potiori jure obſtaſſet Mariæ, quæ multò ſacratius altare eſt, ut filij Dei eſſet mater.

Abulenſ. Andreas Cretenſ.

Illatio CCXXI.

Si Originalis culpa Mariam infeciſſet; præſumeret peccatum etiam infeciſſe Chriſtum.

87. QUàm aliena originalis culpa à Maria ſit, quamque indecens eſſet, matrem Dei maculatam fuiſſe infauſta illa primi parentis labe, ex hoc apertè conſtabit; quia ſi Maria à prima prævaricatione non eſſet immunis, ſed veneno ſerpentis infecta, ſuperbè præſumeret culpa ipſum Chriſtum tãtæ matris filium infeciſſe. Tanta inter matrem, & filium eſt cõnexio, imò identitas, ut verbis utar Petri Damiani ſerm. 1. de nativit. Virginis, cùm dixit: *Habitat Deus in Virgine, habitat cum illa, cum qua unius naturæ habet identitatem.* Non quia perſona Chriſti ſit perſona Mariæ, Abſit, ſed quia Maria carnem, & ſanguinem dedit Chriſto. Dico ergo, quod ſi caro Mariæ contraheret Adami culpam, ſuperbè præſumeret peccatum infeciſſe Chriſtum omnis peccati prorſus incapacem. Petr. Dam.

88. Illuſus à Magis Herodes, irâ, & invidiâ accenſus Regem verum Iudæorum adhuc infantem formidabat, & ſolicitè ad perdendum quærebat, ne regni injuſtam poſſeſſionem amitteret. Quid inde? Apparuit Angelus in ſomnis ſanctiſſimo Mariæ ſponſo Joſeph, & dixit illi: *Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in* Matth. 2. num. 14.

in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Matth. 2. num. 13. liceat hîc quærere. Cur si Herodes Iesum infantem quęrebat, & non matrem, admonetur Ioseph ab Angelo, ut secum ferat in Ægyptum Filium, & matrem? Tota tyranni Regis solicitudo erat interficiendi Christum, non occidendi Mariam: nam illum formidabat, & è medio tollere cupiebat, vel regni ambitione, vel timore tyrannidis, non matrem: quare ergo Iosepho præcipitur, ut simul cum Maria fugiat in Ægyptum? Certè quia cùm Herodis furor Christum quæreret, ut interficeret, eo non adinvento, si matrem invenisset, furorem, & rabiē in eam converteret, judicans idem esse matrem, ac filium interficere. Fugiant ergo ambo, ne in matre Rex impius audeat complere: quod cupiebat in filio. Ad rem nunc. Si originalis culpa Mariam maculasset, auderet præsumere (superbè satis) etiam Christum infecisse. Sic enim Christi, & Mariæ communis est honor, eadem est gloria: inter utrumq; tanta est connexio, imò & naturæ identitas (ut cum Damiano loquar) quod contenta esset culpa, si Mariam maculasset, putans, aliquo modo Christum, in matre infecisse.

89. Ob hoc putarem, quod si Maria in peccato originis cōcepta fuisset, Christus Dominus, ut pietati filii satisfaceret, teneretur lachrymas fundere ob tantam matris infelicitatem. Quid enim ægrius ferret filius erga matrem devotus, quā eam videre labe ignominiæ infectam. Mortuo Iacob fratres Ioseph, timore correpti, sic ad castissimum Præsulem sunt locuti. Gen. 50. à n. 17. *Pater tuus præcepit nobis antequā moreretur, ut hæc tibi verba illum diceremus. Obsecro, ut obliviscaris sceleris fratū tuorum, & peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt in te: Nos quoque oramus ut servo Dei Patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis flevit Ioseph.* Examinemus hujus Patriarchæ lachrymas. Cur, ô vir strenue, lachrymas fundis, qui quondam mira fortitudine pulchritudinem ad cupidinem te allicientem superasti? Hîc multa se offerunt dicenda. Flevit Ioseph, quia ejus fratres, cùm essent orti ex perillustri Iacobi genere petulanter mentiebantur; verba illa à Patre animam iam agente commendata fixerunt, ut notavit Lyranus ad præfata verba, ubi nobiles reprehendit à veritate aberrantes, & amplectentes mendacia. Flevit etiam, quia putavere fratres, Iosephum vindicaturum præteritam injuriam proditionis; quo dedecorabatur virtus, & nobilitas Iosephi. Nam vindictam sumere de injuriis, ignominiosissimum genus est; idque de viro ingenuo suspicari lachrymabile prorsus. Tandem ad rem præsentem respondeo: ideo fleviſſe, quia cùm fratres Ioseph redigerent in memoriā proditionem illam Ismaëlitis factam, Iacobum parentem tanti flagitii complicem fecerunt dicentes: *Nos quoque oramus, ut servo Dei Patris tui dimittas iniquitatem hanc.* Quid ergo mirum, quod Ioseph lachrymas effundat: *Quibus auditis flevit Ioseph*: Cùm audit, patrem fraterna proditione à fratribus maculari? Alienus fuit Iacob à tanto crimine: attamen quia audivit à fratribus falsum flagitium attribui, lachrymas fundit Ioseph, adhuc falsum in patre crimen deplorans. Nam quî fieri posset, Iacobum contraxisse culpam, & Iosephum filium ex ea dedecore non affici? Si ergo Ioseph vel mentitum crimen à fratribus parenti impositum deploret: quas lachrymas Christus non effunderet, si Maria, quæ est decor, & stella Iacob, mortifera illa culpa originis esset infecta, veritus ne culpa matris in filium transfundi putaretur.

Adhuc altiorem volatum sumit discursus. Ausim dicere: quod si Maria originis labe esset infecta, videretur indicari, ipsum Christum absque gratia conceptum. Non dico Christum originis peccatum contraxisse. Absit hoc. Scio enim naturam humanā Christi in sensu composito unionis hypostaticæ peccandi fuisse incapacem: quia ab eo instanti in quo humanitas unita fuit divinitati in suppositō verbi, omnis culpa repugnavit ei. Hæc vera sunt, attamen si Maria originali culpa fuisset maculata: Christus Dominus videretur indicare in sua conceptione caruisse gratia, & sanctitate. Multa Christus prædixerat signa Discipulis suis diem illum, in quo universis hominibus positurus est rationem præcedentia: Discipuli autem illius tremendi diei desiderabant, certam, & statutam durationem scire. Quibus sic respōdit Dominus: *De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cœlorum, nisi solus Pater.* Matt. 24. n. 36. Aliquid amplius addidit Marc. c. 13. n. 31. Quo difficiliorem reddit hunc textum, dicens: *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque Filius hominis, nisi Pater.* Hæc verba multum torsit Patrum, & Expositorum ingenia. Quia Christum consubstantialem Patri fatemur. Ergo ita sapiens sicut Pater: imò ambo sunt ipsa & eadem sapientia. Quomodo ergo ignorare potest Filius, quod Pater non ignorat: Multa dixere Patres, & Interpretes circa hujus textus explicationem suis locis opportunè referenda. Ad rem nostram respondit Origenes in Catena S. Thomæ ibid. his verbis: *Donec Ecclesia, quæ est corpus Christi nescit diem illum, & horam, tandiu nec ipse Filius dicitur, diem illum, & horam scire.* Quod est dicere: Christus dicitur, diem illum ignorare; quia ejus Ecclesia eum ignorat. Sed quid referre poterat, quod Ecclesiæ cognitionem subterfugeret illa dies, ut dicat Origenes, ideo Christum indicasse, se illum diem ignorasse; quia eum ignorabat Ecclesia? Quid dicet blasphemus Arius? Quid perfidus Eunomius æqualitatem cum Patre Filio abnegantes? Cur igitur, bone Deus, illius diei notitiam, quam habes negas? Quia Ecclesia Christi dilecta sponsa illum diem ignorat. Tanti enim Christus facit Ecclesiam, ut quia illa ignorat illum diem, insinuat, & ipsum ignorare. Hinc jam non erit operosum argumentum deducere ad præfati thematis confirmationē. Nam sicut Christi infinitæ bonitati repugnat peccati malitia; ita ejus infinitæ scientiæ implicat ignorantia. Ergo sicut Christus velut cedens scientiæ, cū certò sciret diem judicii, insinuat, eum ignorare, quia ejus sponsa Ecclesia illū ignorabat: si Maria Mater Christi, & sanctior ipsâ Ecclesiâ (imò infinitè omnes Ecclesiæ Sanctos excedens, ut ait Damas. orat. 1. de dormit. Virg. his verbis: *Infinitum*

90.

Matt. 24. n. 36.

Marc. 13. n. 31.

Origen.

Damas.

tum Dei servorum, ac Matris discrimen,) in illo primo instanti suæ conceptionis gratiæ, & sanctitatis careret ornatu; ipse Christus videretur teneri, etiam inlinuare, illo caruisse. Aliàs enim ardentius diligeret Ecclesiam, quàm Matrem: siquidem ob Ecclesiæ amorem veluti cessit cognitioni, quam habebat, indicans non habere.

Illatio CCXXII.

Maria, quia Virgo, absque peccati originalis labe concepta.

91. Maria Dei genetrix non solum semper Virgo corpore, sed etiam animâ prædicatur à Damasc. Damasc. l. 4. de fide orthod. c. 15. his verbis: *In domo Dei plantata, atque per spiritum saginata, & instar oliva fragifera virtutem omnium domicilium efficitur, ut qua videlicet ab omni huiusce vitæ, & carnis concupiscentia mentem abstraxisset, atque ita Virginem unà cum corpore animam conservasset, ut eam decebat, quæ Deum sinu suo exceptura erat.* Idẽ Ambros. expressit Ambros. lib. 2. de virginib. *Quid nobilius Dei Matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? Quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generavit?* Et statim addidit: *Virgo erat non solum corpore, sed etiam mente.* Idem docuit Bernar- Bernard. dus serm. 2. *Super missus est*, dicens: *Missus est Angelus ad Virginem, Virginem carne, Virginem mente.* Augusti. Augusti. docuerat libro de sancta virginitate, c. 5. cùm dixit: *Sola ergo Maria & spiritu, & corpore, & mater, & virgo.* Hæc testimonia, ni fallor, vidit Ioannes Gerson sermone de conceptione ex Gerson. quibus hanc consequentiam intulit: *Aliàs non Virgo mente si peccato originali corrupta.* Examinare placet efficaciam hujus consequentiæ. Intulit hic Doctor, Mariam non fuisse virginem mente, si peccato originali esset corrupta. Duplex est virginitas. Altera est corporis: scilicet, qua quis se immunem à venereis servavit cum proposito non amittendi integritatem corporalem. Sic sanctus Thomas explicuit 2. 2. quæst. 152. art. 2. ad S. Thom. 1. *Homines*, inquit, *ex sua nativitate habent id, quod est materiale in virginitate, scilicet integritatem carnis immunem ab experimento venereorum. Non tamẽ habent id quod est formale in virginitate, ut scilicet habeant propositum servandi integritatem propter Deum: & ex hoc habet rationem virtutis.* Altera est virginitas animæ, scilicet sic puram conservare animam, ut nec levis culpæ aura hic flos marcescat. Hinc iam mentem sanctorum Patrum attribuentium Mariæ utramque virginitatem satis calleo; Gersonisque argumentum expono. Sicut Maria in suo corpore nullam maculam admisit, quæ ejus corporalem integritatem violaret; sic in ejus sanctissima anima tanta adfuit integritas, ut nihil contra animæ virginitatem reperiretur. Nullatenus ergo mente extitisset Virgo, si originalis culpæ maculâ fuisset violata; sicut nec virgo corpore, si venerei motus admitteret corruptelam. Si ergo animæ virginitas, & integritas, vel levi culpa marcescit: originali labe potiori jure tolleretur è medio. Maria ergo; quia virgo mente, concepta sine peccato;

Hanc mentis integritatem satis explicuit ille cœlestis sponsus, cùm amasiam Mariam alloquitur. Cant. 5. n. 2. *Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea.* Tribus amoris nominibus sponsam honorat, eo quod originali, veniali, & mortali culpa careat. Sed quod expendo est: cur cùm eam vocat, postulat, ut sibi soli cordis ianuam aperiat? Quia sponsi sponsa tam cautã, & castam vitã agebat, ut nisi sponso, & satis cognito ianuã nõ aperiret. Erat quippe virgo non solum corpore, sed etiam mente. Quid mirum, si solum sponsum, & non alium admittat intra cordis affectus? Aptè Ambros. lib. de Isaac. c. 6. *Aperi*, inquit, *mihi; sed extraneis claude. Aperi ergo mihi, noli aperiri adversario, neque locum des diabolo.* Nam virgo non solum corpore, sed etiam mente soli Deo cordis ianuam aperit. Ergo Maria flore utriusque virginitatis vernans solum Deum intra cordis intima admisit. Non ergo fuit ab adversario possessa.

92. Cant. 5. num. 2. Ambros.

Et quid dicam: jamjam Mariæ, hoc est, primum illud suæ creationis momentum, diabolo occlusum fuisse? Audeam dicere, nec Angelum Domini sine Dei præsentia Mariæ vestibulum salutasse: *Ave gratia plena, Dominus tecum*: Dixit Gabriel Mariam summa reverentia salutans. Luc. 1. n. 28. Quæ verba expendens Chrysol. serm. 143. sic intulit: *Ergo erat cum Virgine, qui ad Virginem miserat.* Erat sane: hoc denotat illud: *Dominus tecum.* Imò addit Ravennas: *Præcessit Nuncii suum Deus.* Priùs cum Virgine sacratissima erat Deus, quàm Gabriel legationis functionem inchoaret. Hinc dubium: cur Deus omni mora secluſa, & omni cura adhibita Angelicum ingressum ad Virginem prævenit sua præsentia? Profectò: quia Angelus ad Virginem corpore, & Virginem mente mittebatur: quasi nõ pateretur Deus ut vel per solum instans Angelus sua natura purus Mariam alloqueretur, quin jam Deus esset cum illa. Sic sic Deus Mariæ puritatem zelat, ut non permittat Angelorum cum ea habere colloquium, absque eo quòd ipse Deus iam in ea habitet. Si ergo Deus maternæ puritatis ita fuit solicitus, ut nec Angelum cum Maria colloqui permittat, quin & Angelum præcedat: quî intelligi potest, adhuc per unum instans Virginem Matrem à dæmone possessam, & culpa corruptam?

93. Lucæ 1. num. 28. Chrysol.

In dolore paries filios. Evæ prædixit Deus in pœnam suæ prævaricationis. Gen. 3. n. 16. Hæc sententia omnes fœminas comprehendit, si unam Mariam excipias: quia ipsa sola sine exemplo virginitatis flore servato filium concepit, & peperit. Sic sensere Nicetas lib. 2. thesauri, c. 31. Nicetas. Gaudent. serm. 9. Aponius lib. 4. in Cantic. Leo serm. 3. de nativ. Christi. Bonavent. in Amator. Leo. Amadæus homil. 13. de laudibus virg. Nissenus homil. 13. in Cant. Omnes isti Mariam doloris ignorasse molestias in partu fatentur, quia Virgo concepit, Virgo peperit, Virgo post partum permãsit. Sed audi Petrum Damian. homil. 46. de Petrus nativ. Virg. ubi sic ait.: *Non secutus est dolor partum, quia non præcessit libido conceptum. Dictum namque fuerat Evæ: in dolore paries filios. Quæ sententia in aliis matribus viguit, in Maria modum sui iuris amisit.* Ergo si dolor in partu, & jus in omnes fœminas acquisitũ, in Maria non viguit; quia absque

94. Genes. 3. num. 16. Aponius. Bonav. Amad. Nissen. Damian.

absq; præjudicio pudoris, & virginitatẽ immarcessibilem & incontaminatã servans florem Nazaræorum Christum dedit sæculo: absque dubio propter virginitatem à primæ fœminæ sententia libera extitit. Ergo Maria, quia virgo primam maculam non contraxit.

95. Aspice hominis formationẽ, & invenies in ea hujus thematis verum simulachrum. *Formavit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animã viventem.* Gen. 2. n. 7. At quænam fuit hæc vita, qua limus ille vixit? Interlin. ibid. de hac vita qua vivimus, intelligit Lyranus sic: *Et inspiravit ad ostendendũ, quod anima hominis est ab extrinseco per divinam creationem, & infusionem, quia simul à Deo creatur, & corpori infunditur.* Glossa moralis aliter explicuit: Factus est homo in animam viventem: scilicet vita gratiæ, quæ perfectio est naturalis vitæ. Itaque Deus luto non solum animam infudit, qua naturali vita frueretur, sed homini perfectiorem vitam, gratiæ scilicet, liberaliter contulit. Hinc dubium insurgit: quare ergo Deus limum vilem honorat, cùm ex eo Adamum plasmavit, ut non solum naturalem, sed gratiæ vitam tribuat? Perbellè respõdet Tertull. lib. de incarn. Christi. c. 17. *Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum sementi subacta: ex ea hominem factum accipimus à Deo in animam vivam.* Quod est dicere: tanto honore Deus terrã affecit, quia vomeris non sensit injuriam, aut ligonis ignoravit molestiam: erat enim virgo adhuc terra, ex qua formavit Adamum. Ideo ergo corpus illud terreum, adhuc vitæ expers divina respiratione animatur, potiturque non solum naturali vita, sed gratiâ prædita informatur anima, quia virgo erat terra, ex qua illud finxit Deus; ne per unum solũ instans terra virginitatem servans vita sine gratia fruatur. Integritati ergo debet terra hominis, quod supernaturali vita ornetur. Si ergo primus parens, quia ex virgine terra plasmatus, anima viva, hoc est, gratia prædita perfruitur in exordio: Maria Domina nostra, & pia mater, quæ non solùm corpore, & animo virgo extitit, sed fuit ipsa virginitas, aut persona virginitatis (ut cum Damasceno loquar orat. 2. de nativ. Mariæ, col. 13.) quia sicut hypostasis puritatis virginitatẽ sustentavit. Vel si profundius intelligas Damascenum; Maria dicitur virginitatis persona, quia sicut in ea nullum potest instans excogitari, in quo non intelligatur persona; ita nullum apprehendi potest momentum, in quo non consideretur Virgo. Propter ejus perpetuam integritatem nullum fuit in ea instans, in quo vitâ gratiæ non respiraret. Ergo ex perpetua virginitate corporis, & mentis à Maria Virgine non solum actualis venialis, vel mortalis, sed originalis etiam culpa relegenda est. Totum hoc petit puritas Mariæ ut disertis verbis docuit Angelicus Doctor S. Thom. in 1. dist. 44. art. 3. ad 3. ubi sic ait: *Puritas intenditur per recessum à contrario, & ideo potest aliquid creatum inveniri, quo nihil purius esse potest in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit, & talis fuit puritas Beatæ Virginis, quæ peccato originali, & actuali immunis fuit.* Quid clarius.

Genes. 2. n. 7.

Interlin. Lyran. Glossa. Moral.

Tertull.

Thomas.

ILLATIO CCXXIII.

Maria, quia universalis benefica, originalis culpæ expers.

MAriæ beneficentiam nemo non experitur. 96. Audi Bernardum serm. 2. *Super missus est,* sic dicentem: *Ad Virginem sicut ad Medicum, sicut ad arcanum Dei, sicut ad rerum causam respiciunt, & qui in cælo sunt, & qui in terra, & qui inferno habitant, & qui nos præcesserunt, & nos qui sumus & qui sequuntur.*

Bernard.

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Illi, qui in cælo sunt, ut restaurentur; & qui in inferno, ut eripiantur, & qui nos præcesserunt, ut Prophetæ fideles inveniantur, & qui sequuntur, ut glorificentur. Rursus idem Bernardus sermone 98. prosequitur. *De plenitudine Mariæ accipiunt universi: captivus redemptionem; æger curationem, tristis consolationem; peccator veniam; Angelus lætitiam; denique tota Trinitas gloriam, Filij persona humanæ carnis substantiam, ut non sit, qui se abscondat à calore eius.* Cyrillus Alexand. homilia 6. contra Nestorium dixit: *Per te, ô Virgo, Trinitas sanctificatur:* hoc est, per Mariam ab hominibus ut sancta colitur Trinitas. Et German. Constantinopol. de Zona virg. sic de Maria loquitur: *Propterea patrocinium tuum maius est, quàm intelligentiâ apprehendi possit.* Quod nostrum captum superat infinitum est, & incomprehensibile. Hoc divinitatis encomiũ singulare Germanus Mariæ tribuit patronicio. Quid mirum, si Angelis, Filio Dei, & totæ Trinitati aliquid tribuit Maria, ut dixit Bernardus? Ex hac ergo beneficentia immunis fuit ab originali labe.

Cyrillus Alexa.

German. Const.

Levi. 11. Sanctione divina erat statutũ, ut qui 97. morticinia tangeret, tanquam immundus excluderetur à Tabernaculo, populique ei negaretur consortium usque dum ab illa ablueretur immũditia. Hæc lex sic stricta erat, ut non solum viros, & fœminas cõprehenderet; verùm etiam vestes, vasa, cibos, & alia, si semel contractui morticiniorum deservissent. Cùm hęc ita universaliter sanxisset Deus, solam aquam excepit, quæ horum contactu non polluebatur, ut constat ibid. n. 36. *Fontes verò, & cisterna, & omnis aquarum congregatio munda erit.* Nam Abulensis. ibid. q. 16. inquirit: cur Deus fontes, cisternas, omnemque aquarum congregationem excipit ab hac lege: cùm Sacerdos, etiam summus si morticinia tangebat, hac lege comprehẽdebatur, polluebatur, & velut irregularis suspendebatur à functione sacerdotali? Sic dubium solvit Tostatus. *Dicendum est ergo, quod causa huius fuit ex quadam necessitate. Nam si fortè aqua viderentur esse pollutæ non possent homines inde bibere. Decuit ergo, ut non permitteretur idem in fontibus, & congregationibus aquarum, quod in aliis, qua tangerentur à cadaveribus, quia non consistebat eadem necessitas in aliis rebus, sicut in fontibus, cæterisque aquarum cõgregationibus.* Quod est dicere: quia aqua erat benefica universalis; & ejus solatio, & juvamine homines indigent ad conservandam vitam; non comprehenditur in lege universali morticinorum: hoc est dicere: non comprehenditur lege universali,

Levi. 1. n. 36.

Abulens.

cui

cui ex officio competit omnibus benefacere. Maria ergo, cujus patrocinio indigemus omnes; de cujus plenitudine accipiunt universi; quia universalis benefica non fuit comprehensa lege universali peccati originalis contrahendi.

98. Exemplo Estheris hoc ipsum confirmare placet: Pia Regina ingressa est in aulam regiam, cùm instabat lex, qua præcepit Assuerus, quod si aliquis non vocatus ab eo, sive vir, sive mulier in atrium interius Regis intraret, absque ulla cunctatione interficeretur. Quid tunc Rex videns Reginam? Sermone blando, vultu hilari eam alloquitur: *Quid habes Esther? ego sum frater tuus: noli metuere: non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.* Vbi Emanuel Sa. *Pro alijs*: legit: Menochius ibidem: *Pro omnibus*, id est, pro omnibus Regi, & Reginæ subditis intelligit. Sed cur Esther ab edicto immunis, & à lege, quæ omnibus Hebræis imminebat, exempta? Quia pro universo populo Hebræorum in mortis discrimine existente Regem exorabat. Ibidem, cap. 7. quæ namque omnibus intendit remedium; imò ab universali, & imminenti liberat periculo, illo non comprehenditur. Totum hoc transfert doctissimus & piissimus Canisius ad Beatam Virginem Mariam, lib. 1. cap. 2. de Deipara dicens: *Hæc est illustris illa Esther, delicia Regis æterni, abscondita, & custodita, incredibilique pulchritudinis fœmina, præ alijs omnibus electa Regina, & summo Regi summè grata: quæ toti populo ad depellendum triste mortis decretum singularem gratiam impetrat, atque conservat.* Maria Dei misericordiæ Mater damna humano generi imminentia depellere nitens, veluti illustrior Esther cœlorũ Regem in nos iratum precibus demulcet, rigoremque ejus in clementiam convertit: pro omnibus exorat: & nemo est, qui per eam à periculis non fit liber. Ergo sicut Esther à communi periculo fuit immunis, cùm pro universo populo deprecatur, legeque universali non comprehenditur: ita sanctissima Deipara, cujus nemo est, qui non experiatur auxilium, à communi damno propter Adami transgressionem imminenti prorsus fuit libera. Æquum enim erat, ut quæ omnibus parabat remedium, non solùm non experiretur damnum, imò nec incideret in periculum.

Esther. c. 15. n. 12. & 13. Sa. Menoch. Canisius.

99. *Maledicta terra in opere tuo*, &c. ait Dominus Adamo, prævaricationem ejus plectens. Genesis 3. numero 17. Quæ verba expendens Alcuinus quæst. 10. in Genesim sic inquirit: *Quare Creator in Adæ maledicto terra maledixit, & non aquis*: Audi ab eodem responsum. *Quia de terra fructu contra mandatum Dei manducavit homo, non de aqua bibit.* Remotissima peccati causa fuit terra arborem illam producens, quæ primis parentibus causam obtulit delinquendi, & tamen maledictione divina plectitur. Sed attende aliam rationem, quam ad rem nostram obtulit idem Alcuinus, ob quam aqua non fuit maledicta. Hæc est: *Et quod prædestinavit Deus abluere peccatum in aquis, quod de fructu terra contraxit homo.* Propter duo ergo Deus aquæ non maledixit. Primò, quia de illâ non bibit homo contra Dei mandatum. Secundò: quia per eam tamquam per instrumentum peccatum erat abluturus: in quo beneficentia universalis aquæ erga genus humanum satis apparuit. Meritò ergo aqua Adæ maledictione non comprehenditur, quæ ipsius maledictum erat abluturæ. Venio ad Mariam, quæ excellentius instrumentum fuit nostræ Redemptionis; siquidem ipsum Redemptorem nobis genuit. Ergo potiori jure Maria sub Adæ maledicto non comprehenditur; quia ut universalis benefica sanguinem, quo Christus nos abluere, eidem contulit.

Genes 3. n. 17. Alcuin.

100. Pro nostro themate est, quod de Beata Virgine testatur Ioan. c. 19. n. 25. cùm ait: *Stabant iuxta Crucem Iesu Mater eius, & soror Matris eius.* Si consulas Ambrosium, ab eo disces, ideo Mariam juxta Crucem stare, ut pro salute nostra, si opus esset animam poneret. Sic ipse in Catenâ sancti Thomæ: *Aula regalis etiam sua morte putabat, se aliquid publico adiuturam muneri.* Vnde communi calculo à sanctis Patribus Maria titulo corredemptricis honoratur: non quia pro nobis posset de condigno satisfacere (scio enim hoc non posse præstare puram creaturã quantavis gratiâ præditam) sed quia impetrabat nostram salutem. Solus enim Christus nos redemit, & solus pro omnibus satisfecit, sicut ipse dixerat Isaiæ 63. n. 3. *Torcular calcavi solus*: & n. 5. *Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsivi, & non fuit, qui adiuvaret.* Vt explicat idem Ambros. lib. de instit. virg. c. 7. & epist. 82. illud Psalmi 87. *Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.* Verùm quia Maria tanto erga genus humanum amore flagrabat, impetrabat nostram redemptionẽ stans juxta Crucem. Ob hanc causam eam appellavit Hieronymus in epistola de assumptione, salutis hominum auctricem: Augustinus sermone 17. de nativitate, meriti auctricem vocat: Anselmus, hominũ reparatricem: Irenæus libro tertio contra hæreses, cap. 38. causam salutis generis humani: Bernardus sermone secundo de assumptione, totius generis humani mediatricem. Accedunt his Fulgentius in sermone de laudibus Mariæ. Anselmus de excellẽtia virginit. c. 9. Petrus Damianus serm. 1. de annunc. Andreas Ierosol. in orat. de dormitione virg. Richard. Victor. c. 26. in Cant. qui omnes uno ore Mariam nostræ salutis causam prædicant? En ergo tibi, ad quid stabat juxta Crucem. Verumenimverò quamvis hoc verbum: *stabat*; commune sit in hoc loco Deiparæ, & aliis fœminis, quæ ibi referũtur: rectè sentiunt Catholici Scriptores, eam non solum pedibus, ut aliæ fœminæ, sed maximè animo stetisse stabilem, immotam, & infractam. Sic Ambr. de instit. Virg. c. 7. & epist. 82. Estius, & Tirinus ad præfata verba Ioan. Srabat ergò Maria, & sola stabat, quia sola nõ patiebatur animi deliquium. Et cur sola Maria stat immota, & infracta cùm totus orbis passione Christi concutitur? Cœlum obducitur nubibus; sol tenebris obcæcatur; terra nativæ quietis oblita commovetur; mare fremit, universaque creatura deliquium patitur; & sola Mater Virgo stat, & permanet inconcussa. Cur sic? Perbellè Ambr. epist. 28. cit. circa fin. *Maria*

Ioan. 19. n. 25. Ambros. Isaias 63. num. 3. Ibid. n. 5. Hieron. Augusti. Anselm. Irenæus. Bernard. Fulgent. Damian. Andreas. Ierosol. Richard.

nec minor quàm Matrem Christi decebat: fugientibus Apostolis antè crucem stabat, & piùs spectabat oculis Filij vulnera: quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortassè quia cognoverat per filij mortem mundi redemptionem, aulæ regali etiam suâ morte putabat se aliquid publico adiuturam muneri. Pulchra sanè verba. Mundus totus turbatur, universaque concutitur creatura, & sola Maria stat, *quia expectabat mundi salutem.* Ergò in conturbatione illa universali creaturarũ Maria sola constanti animo stabat, quia hominum expectabat, coadjuvabat, & deprecabatur redemptionẽ. Si ergo Dei genetrix Virgo juxta crucem universale faciebat negotium: quid mirum, quod sola ab universali turbatione sit immunis. Ergo propter hanc universalem beneficentiam universali, & infelici illa peccati originalis turbatione non comprehenditur. Hoc verbum *stare*, significat statum justitiæ originalis; sic Greg. Magn. lib. 3. moral. c. 2. ad illa verba: *Donec revertarũ in terram*, sic ait: *Sic primus homo conditus fuit, ut manente illo decederent tempora, nec cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrentibus, quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Stabat tantò robustiùs, quanto semper stanti ardentiùs inhærebat. At ubi vetitum contigit, mox offenso Creatore cœpit ire cum tempore, statu videlicet immortalitatis amisso, cursus eum mortalitatis absorbuit. Et dum à iuventute ad senium, à senio traheretur ad mortem, transeundo didicit, stando quid fuit.* Ecce quomodo ex mente Greg. *stare* denotat felicissimum statum justitiæ originalis. Stabat ergo Maria juxta Crucem, quãdo universa turbatur creatura, in signum suæ justitiæ originalis, & quòd in sua conceptione stetit, & non incidit in turbationem Adæ.

Ambros.

Gregor.

ILLATIO CCXXIV.

Mariæ imperium ab originali labe ejus liberat conceptionem.

101. QVanto splendore fulgere, quantaq; claritate ornari debeat, qui regia amictus est purpura, & regali corona redimitus, satis superq; à nobis ostensum est suprà illat. 55. Ibi enim probavimus regiam majestatẽ omni prorsus maculæ suspicione esse liberam. Hinc Mariæ immunitatem ab originali labe, non erit operosum confirmare. Nulli dubium est, Deiparam Virginem, ex eo quod Deũ genuit, omnium creaturarum extitisse Reginam. Sic expresêre communiter Patres: dabo unum & alterum. Audi Athanas. serm. de SS. Deipara, dicentem: *Quia ipse est Rex, & Dominus* (intellige Christũ) *qua eum genuit, Regina, & Domina verè censetur.* Idẽ docuit Damas. lib. 4. de fide, c. 15. *Verè enim rerũ omniũ conditarum Domina effecta est, cùm Creatoris Mater extitit.* Ergo Matris Dei dignitatem consequitur omniũ creaturarum imperiũ. Juxta mentem Chrysol. serm. 144. nullum est excogitabile instans in Maria, in quo non intelligatur sui conditoris Mater. *Maria*, inquit, *Mater vocatur, & quando non Maria Mater.* Ergo nullum excogitari potest momentum, in quo regia purpura non ornetur. Ergo ob hoc absque communi labe concepta.

Athanas.

Damasc.

102. Accipe totum Deum occupatum, ac deditum, ut hominem conderet. *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, & similitudinẽ nostram*: Gen. 1. n. 26. Si tamen causam desideres, ob quam totus occupatur Deus in hominis conditione, eumq; ex limo formans, ad imaginem, & similitudinẽ suam producit, ibidem invenies. *Et præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis universæ terræ, omniq; reptili, quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum.* Quod est dicere: Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam condidit: hoc est, in gratia, in justitia, & sanctitate, ut explicant Interlinealis ibidem, & alii quamplurimi: quia ei orbis ab initio suæ conditionis concedebat imperium. Vbi attentè considera Dei curam in ostensione regiæ majestatis. Ter expressit sacer Textus, hominem ad imaginem Dei factum, ut constat ex præfatis verbis: ter repetit hominem in gratia, & justitia conditum. Sed cur toties hæc hominis primæva felicitas, quæ summæ felicitatis est pignus, hominũ notitiæ traditur? Quia Deus condiderat hominẽ, ut omnibus, præesset creaturis. Æquum enim erat, ne majestas macularetur, ut nullũ esset instans, in quo Dei imagine non frueretur. Ter ergo primus parens prædicatur imago Dei, ut omnes temporis differẽtias ejus sanctitas amplectatur, vel ut copia sanctitatis exprimeretur triplici appellatione. Ter namq; Sanctus sanctissimum indicant, juxta Hebraïsmum in c. 6. Isaïæ in illo seraphico Trisagio. Nec hoc mireris; plus audet Lippom. ibid. cùm ait: *Vides ergo, quomodo beneficiis suis velut obruere Deus hominem, antequam conderet.* Id est: quia Deus hominem erat conditurus; ut orbis clavum teneret, imago Dei prævenitur. In quo indicatur, tãti Deum facere majestatem regiam, ut antequam sit, ornet eam beneficiis, & veluti obruat suis donis.

Gen. 1. n. 26.

Lippom.

103. Nec solùm majestas regia cùm in lucem est prodita, omnẽ repellit maculam, diviniſque obarmata gratiis secura procedit: verùm etiã, vel à lõgè spectata, præcavet omne, quod maculæ, aut notæ obnoxiũ est. Mirificè huic cõsonat doctrinæ Jacobi studiũ cùm Josephi filii gauderet natali. Gen. 30. n. 25. *Nato autẽ Joseph, dixit Jacob socero suo: dimitte me, ut revertar in patriã meã, & ad terrã meã.* Si tamẽ causã desideres, ob quã Jacob de regressu in patriã non curat, usque dum Joseph extra uterũ Rachelis fruitur luce communi, non est facilè assignare. Nam Jacob decẽ genuerat filios, priùs quàm Joseph prodiret in lucẽ, & tamẽ nullus eum, ut reverteretur in patriã, impellit; & solus Joseph vix terrã salutans, & miseræ vitæ ingressum adhuc flens, tacitè suadet reditum in Chnaan. Quid enim, ô Jacob, in infantulo recenter natovides, ob quod à socero petis permissum, ut in patriam redeas? Natis Ruben, Simeon, Levi, &c. non venit in mentem Jacob desiderium revertendi in patriam; & nato Joseph Chananæam suspirat regionem. Quid est hoc? Aptissimè ad rem nostram respondit Isaïas Abb. orat 6, dicens: *Postquam vidit Joseph, reverti voluit ad parentes suos? cum utique sibi eum natum aspexisset, qui Rex foret inter fratres suos.* Viderat Jacob in Josepho recenter nato, divinã illustratus luce, quædam signa purpuræ regiæ, quã ornandus

Gen. 30. n. 25.

Isaïas Abbas

102. erat,

erat apud Ægyptum. Hinc Iacobi desiderium in terram Chanaan sumpsit exordium. Sed adhuc instō. Quid, quod Ioseph apud Pharaonem regio redimiendus diademate, vt Iacob viso Ioseph tanta anxietudine desideraret redire in paternam domum? Profectò, quia Mesopotamia, in qua tunc habebat domicilium, idololatriæ, & superstitionibus inserviebat. Cùm igitur certò sciret Iacob filium Ioseph regali ornandum purpurâ, & maiestate Regis potiturum apud Ægyptios; cordatè satis, & providenter cùm primùm aspexit infantem, desiderat in Chanaan proficisci, & dimittere solū tot vitiis infectū, ne vel per instans in ea deget infans, quem expectat regnum, & subjaceat periculo perversionis. Nam sic majestas dedecoratur culpâ, ut vel à longè spectata laboret scrupulo, ne ei aliqua macula contingat.

104. Ex his jam haud difficile erit sanctissimæ Deiparæ purissimam conceptionem deducere, prout decet cælorum, & omnium creaturarum Reginam. Quod sic ostendo. Nam si majestas regia, & universalis tot radijs gratiarum fulget, vt antè sui durationem, velut sua imagine & similitudine sigillaverit Deus, ut vidimus in Adamo; & ita maculari abhorret, ut adhuc per instans mansionē in terra periculis obnoxiam fugiat, ut Iacobi studium ostendit in regressu ad terram Chanaan, ne infans gentis Mesopotamiæ periculis subjaceret; quia currentibus annis apud Ægyptios redimiendus erat regio diademate: ergo cùm B. Virgo Maria omnium creaturarum fruatur imperio; ne hujus universalis imperii maculetur purpura, nec per solum instans peccati labe fuit infecta: imò sicut Adam, potiori jure antequam conciperetur, Dei imagine fuit præventa, & divinâ similitudine sigillata. Hoc intendebat Damascenus orat. 1. de nativitate Virginis tritis illis verbis, sed nunquam satis pro meritis expensis, loquens de conceptione Mariæ, ubi cùm gratiæ, & naturæ pium certamen describeret super Deiparæ formatione post multa pretiosa verba, sic ait: *Natura tantisper expectavit, donec gratia fœtum suum produxisset.* Damasc. Quibus verbis manifestè asserit cōceptionem Mariæ simul, hoc est, in eadem duratione à gratia & natura processisse; attamen in prioritate naturæ gratiam antecessisse, & sic Mariæ conceptio prius gratiæ tribuitur, quàm naturæ. Maria ergo non solùm in primordio suæ conceptionis, quia Regina est omnium creaturarum, caruit labe culpæ originalis, verùm etiam antequam conciperetur, gratiâ & sanctitate intelligitur præventa.

105. Videamus insuper qualiter Maria omniū Domina, libera extiterit in suo primordio à communi peccato, quia omnium Regina. Favet nobis visio illa celebris Ioan. Apoc. 12. n. 1. *Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarū duodecim.* Apocal. 12. n. 1. Verba hæc undequaque Mariæ puritatem in conceptione explicant. Expendamus singula: *Signum magnum apparuit in cœlo:* quia Maria tota cœlestis est, ut potè fœtus gratiæ, ut præmisimus n. præced. *Mulier amicta Sole:* id est undequaque radians Solis pulchritudine, amore, scilicet, & ardore charitatis, ut communiter exponunt Interpretes. Ergo si undequaque lucet, & undequaq; ardet, nullo modo peccati tenebris obscuratur, nec Aquilone culpæ alget. *Et Luna sub pedibus eius.* Per Lunā Bernardus ibi intelligit culpā, iuxta illud, *Stultus ut Luna mutatur.* Eccles. 27. n. 12. Sub pedibus Mariæ culpa calcata, & devicta iacet. Eccl. 27. n. 12. *In capite eius corona stellarum duodecim*, Regio diademate stellarum ornatur caput, non ut illis fulgeat, sed ut eis fulgorem impertiat, ait Bernardus his verbis: *Dignum planè stellis coronari caput, quod & ipsis longè clarius micans ornet eas, quàm ornetur ab eis.* Bernard. Per has stellas Rupertus duodecim tribus intelligit: alii Angelos, sic Gerson super *Magnificat.* Alphabet. 82. litt. Q. &. R. Et quid mirum quod Maria caput suum hominibus, & Angelis ornet; tum ut eos reddat fulgētiores; tum ut denotet Reginæ munus adimplere, subditos honorans? Non enim dedecet majestatē regiam plurimi habere subditos, dedecori autem verteretur dignitati regiæ, si eos parvipenderet, aut opprimeret. Apocal. 12. n. 3. Post hoc aliud signum refert Ioan. ibid. num. 3. *Et visum est aliud signum in cœlo. Et ecce draco magnus rufus habens capita septem, & cornua decem, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram, & stetit ante mulierem.* Communiter Patres, & Interpretes per hunc draconē dæmonē intelligunt. Hāc facta hypothesi, sic inquiro. Et in primis haud mihi difficile est, nec novum, Mariam tantā cum dracone oppositionem habere, sicut hujus Reginæ ornatu ostenditur, nam Maria stellas habet in capite, draco in caudâ: illa pietate ornatur, hoc denotant radij Solis; ille crudelitate, & sævitiâ; *draco rufus*, ait Primasius, *id est, cruentus, & savus:* Primas. Quod notatu dignum existimo, est, quod quādo Ioan. refert hæc duo signa; priùs describit Mariā totius cœli claritate fulgētē, & undequaq; radiis solaribus circumseptā, ita ut in eā nullus supersit tenebris locus; & postea cruētū draconē describit. Cur non apparuit prius quà mulier, aut cur non simul? Quia cùm hæc mulier typus esset Mariæ cœlorum, & creaturarū Reginæ; & draco dæmonem denotaret, serpentem pestiferum, qui protoparentes decipiens, totum humanum genus culpæ veneno infecit; oportuit, ut Maria totius cæli claritate priùs fulgeret, quàm dæmoni veniret in mentem, quòd posset eam inquinare macula peccati. Quī enim posset Angelorum & hominum Regina tot lucibus ornata & præfulgens à tenebrarum Principe obscurari?

106. Cantic. 6. num. 9. Angeli admirantes Mariæ conceptionem se ad invicem interrogabant hoc modo. *Qua est ista, qua progreditur quasi aurora consurgens; pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Cant. 6. n. 9. Non miror, Mariam auroræ çomparari. Scio enim munus auroræ gessisse annunciando Christum Solem justitiæ: vel quia sicut aurora tenebras pellit, & mundo in umbrarum obscuritate jacente, radiante aurorâ distinguitur specierum diversa varietas: sic Maria Solis justitiæ aurora tenebras peccatorum expulit, & Christi adventum annunciavit. Insuper aurora dicitur Maria in sua conceptione; quia sicut aurora inter tenebras noctis oritur, nec ab eis iniuriam patitur; non

aliter

aliter Maria à tot parentibus in peccati calligine concepris, & in umbra mortis formatis, lucet sicut aurora tenebrarum peccati expers. Quod mihi videtur maximè expendendum, est: cur lunæ, & soli comparetur Maria dum concipitur? dicã: quia sicut hæc cœli luminaria magna in primordio suæ creationis luce fuerunt ornata: sic Dei genetrix in primo suæ conceptionis momento gratiæ splendore fulsit. Sed adhuc ad rem nostram superest ratio, videlicet; quia sicut sol, & luna temporum gaudent principatu: sol namque diei sceptrum tenet, & luna noctis, ut ex 1. Gen. n. 16. apertè constat; idcirco ab exordio suæ creationis lucis micarunt splendore. Maria ergo in ingressu vitæ, soli & lunæ confertur, ut apertè constet, quod sicut sol, & luna à primo instanti luce splendidissima enituerunt, quia temporis habebant principatum, & ad hunc honorem à Deo producta, sic Deipara beatissima, quæ à Deo fuit condita, ut regina cœli, & omniũ creaturarũ existeret, in suo exordio sanctitatis luce enituit, libera prorsus à tenebrarum culpæ originalis injuria. Habuit ergo Maria in conceptione diei, & noctis imperium: illius fulgens, sicut sol: istius micans, sicut luna noctis tenebras pellens.

107. Tandem existimo, quod si Maria in illo primo instanti suæ conceptionis gratiæ ornatu nudata esset, in eo immeritò diceretur regina omnium creaturarum. Nam perinde esset, tunc Mariam existere, ac si non esset concepta. 1. Reg. 19. n. 24. Cùm Saul malo animo interficiendi Davidem venisset in Ramatha: *Spoliavit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetavit cum cæteris coram Samuele.* Angelomus ad hæc verba sic ait: *Quæstio magna hîc oritur, cùm in præcedentibus legatur, & non vidit Samuel Saulem usque in diem mortis suæ, & hîc prophetasse coram Samuele dicatur.* Respondet idem Angelomus. *Non vidit indutũ habitu regio, quo indutus erat, ideoq; dictum est: non vidit eum usque in diem mortis suæ, subauditur, indutum habitu regio.* Verum est, ut constat. 1. Reg. c. 15. n. 35. Samuelẽ non vidisse Saulem usque ad diem mortis suæ: & etiam est verum, Saulem prophetasse coram Samuele: quia quando Samuel vidit Saulem prophetantem, carebat ornatu regio. Videre autem regem regiis insignibus spoliatum, perinde est, ac eum non videre. Hinc sume tibi argumentum, ut reginæ cœli adstruas puritatem conceptionis. Nam si Maria in primo illo instanti, in quo jam omnium creaturarum regina intelligitur, quia in ipso Dei mater, (ut deduximus ex Chrysol. n. 101.) ornatu regio, hoc est, purpura charitatis careret, perinde esset, eam concipi, ac non concipi. Reginam enim videre (sicut retulimus de Saule) habitu regio spoliatam, non est videre reginam: imò si tunc peccati labe esset sordida, dæmonisque subjaceret servituti: quis eam angelorum reginã appellaret? Esset, & non esset pro tunc, quod manifestam includit repugnantiam. Dicendum ergo est, Deiparam virginem Mariam, ex tunc ab omni culpæ labe immunem fuisse, quia regina extitit omnium creaturarum: aliàs concepta esset, & non concepta; regina, & non regina.

1. Reg. 19. n. 24.

Angelomus.

Illatio CCXXV.

Idem ex Angelorum, & protoparentum gratia in qua conditi sunt, manifestè deducitur.

108. NEmini dubium est, Angelos à Deo fuisse conditos in sanctitate, & gratia. Sic sentiunt communiter Patres, & Theologi. Basil. in illud Psalm. 32. *& spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Damascen. lib. 2. de fide, cap. 3. Hieron. in priora verba Oseæ, 3. c. & illud Iob. 4. *Et in angelis suis reperit pravitatem,* August. lib. 12. de civit. c. 9. Greg. l. 32. Moral. c. 18. aliàs 25. circa finem, & alij. Ex Theologis S. Thom. Cajet. & recentiores Thomistæ, 1. p. q. 62. art. 3. Albert. 2. p. summæ, tract. 4. q. 18. memb. 1. Durand. in 2. dist. 4. q. 2. Capreol. q. 1. art. 3. ad 1. contra 5. conclusionem. Vasquez 1. p. disp. 227. c. 2. & plurimi alii. Similiter de primis parentibus testantur iidem Patres, & Doctores, in gratia, justitia, & sanctitate fuisse conditos, quod nonnulli Theologi de fide esse putant ex Concil. Trident. sess. 5. in decreto de peccato originali. Id ipsum docuere Dionys. c. 3. de Ecclesiastica Hierarch. Irenæus lib. 1 3. contra hæreses c. 37. explicans quid sit, fuisse productum hominem ad imaginem Dei. Et clarius lib. 5. c. 20. Chrysost. Homil. 8. & 9. in Gen. Cyrill. l. 1. in Ioan. c. 9. & l. 2. c. 3. & l. 11. c. 25. & l. 12. c. 56. & lib. de adoratione, & spiritu. Ambr. l. 6. Hexam. c. 7. explicans imaginem secundùm quam factus est homo. August. l. 14. de civit. c. 11. & 17. & lib. 13. c. 19. Et Prosper responsione 8. ad capitula Gallorum. Ex his formo argumentum. Angeli, & primi parentes fuerunt in gratia constituti, & conditi. Ergo Dei genitrix, quæ eorum fuit regina ab instanti ipso conceptionis fuit in gratia condita, & concepta. Nec solum hoc deducitur ex præfato imperio, verùm etiam excellentiori gratia præditam fuisse in illo instanti, quàm angeli, & protoparentes fuerunt ornati. Nam si hi in gratia conditi, Mariam utriusque naturæ reginam in exordio maculatam inspicerent, gloriarentur puriorem habuisse originem, & insultarent ei peccati labe sordidæ. Ne ergo servi reginam tantam despiciant, dicendum judico, ex imperio, quod Maria habet super Angelos, & protoparentes, inferri nõ solum à peccato originali immunem, verùm etiam in sua conceptione multò excellentiori gratia eos excedere. Nam regina in excellentiis, nobilitate, & gratiis servos debet excellere. Vide quæ dicta sunt illatione 12. & insuper audi.

Basil. Damasc. Hieron. August. Gregor. S. Thom. Cajet. Albert. Durand. Capreol. Vasquez

Dionys. Irenæus. Cyrillus. Chrysost. Ambros. Prosper.

109. De primo illo Hebræorum rege, quem Deus elegit, Saule scilicet, refertur. 1. Reg. 10. num. 23. quod, *Stetit in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero, & sursum.* Non casu Saulis statura celebratur: si tamen causam desideras, audi glossam Moral. Ibid. *Altior fuit universo populo: per quod significatur supereminentia virtutis, qua debet esse in promoto.* Elegerat Deus Saulem in Regem: ut ostenderet ergo, qualiter Rex debet universum populum excedere, de eo dicitur, quod fuit altior universo populo ab humero, & sursum; innuens per

1. Reg. 10. n. 13.

Glossa mor.

hoc, quod nullus ex populo coæquatur regi. Hoc apertè explicuit Samuel num. 24. ibid cùm dixit:
Ibid. n. 24. *Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non est similis illi in omni populo.* Noster Abul. ibid. q. 24. circa finem, ex corporis statura, qua reliquos præcellebat, sumit argumentum, ut excessum ejus probet in virtutibus, quia à Deo fuerat electus in
Abulens. regem, dicens. *Et sicut arguebat Samuel de magnitudine Saulis super alios, ita etiam arguebat, quod non esset ei aliquis similis quantum ad alias perfectiones spirituales: nam modicum proficiebat corpore cæteros excellere, nisi simul & bonitate præstaret* Itaque rex virtutibus, gratiis, & animi nobilitate cæteros debet antevertere. Ergo Angelorum, & hominum regina in gratia, & animæ nobilitate eos debet excedere. Propter hæc dicebat ille sapientissimus
Idiota. Idiota lib. 6. Mariam alloquens: *Sanctorum omnium privilegia, O Virgo, omnia habes in te congesta: nemo æqualis est tibi, nemo major te nisi Deus.* Ergo Maria, quæ in sua conceptione supergressa est omnes creaturas, non solum gratiâ, ut Angeli, & protoparentes nostri, habuit, sed
Bernard. etiam sublimiori sanctitate fuit ornata. Sic Bernardus, serm. de privileg. Ioan. Baptistæ de B. Maria loquens. *Ipsa maternis circumsepta viscera sublimioris sanctificationis genere mundata sit, utpotè sanctuarium illud in quo Deus, & Dei filius carnem fuerat susceptura.*

110. Ecclesiast. 24. n. 12. dicebat Maria: *Dixit mihi creator omnium, & qui creavit me.* Nota stylum.
Eccl. 12. n. 24. Deus dicitur creator omnium, & Mariæ. Numquid Maria supputanda est extra numerum creatarum rerum? Absit. Nam licet omnium in gratia, & dignitate sit excellentissima, tamen non est Deus, sed creatura. Ergo sat erat dicere: *Dixit mihi creator omnium*, cùm intra sphæram creaturarum comprehendatur. Quare ergo addidit, *& qui creavit me?* Quia sermo erat de creatione Mariæ, & de illo felicissimo instanti, in quo omnium creaturarum concipiebatur regina. Perbellè ergo dictum est, nec ulla redundat littera: *creator omnium, & qui creavit me*: ut intelligas, quod licet Maria Deus non sit (est enim pura creatura) cùm tamen à sui exordio omnium creaturarum regina extiterit, ejus conceptio, & creatio non est similis in donis, & gratiis cæterarum conceptioni. Nam quamvis Angeli in cœlo & primi parentes in paradiso à primo instanti vita gratiæ respiraverint, tamen non sine discrimine amittendi eam. Maria autem non solum in primo instanti abundantiori gratia fuit prædita, verùm etiam in ea fuit confirmata, ita ut nequaquam eam posset amittere. Hoc indicavit Bernardus verbis jam datis, cùm dixit; *Sublimioris sanctificationis genere mundata sit.* Nam si hoc de majori gratiæ intensione intelligas, parum esset. Intensio enim gratiæ non constituit aliud genus gratiæ, nec ad sublimiorem naturam elevat, sed intra eamdem conservans reddit efficaciorem. Cùm ergo gratiæ sublimitas, qua ornata fuit Maria in sua conceptione, non fuerit gratia unionis, restat ut sit stabilitas, aut confirmatio in gratia. Nam si Angeli, qui superbiam luciferi contempserunt, in sequenti instanti fuerunt firmati in gratia; & Apostoli in die Pentecostes per adventum Spiritus sancti similiter in ea roborati: ut eorum reginæ aliquid amplius concedamus, dicendum judico, in primo instanti hoc dono fuisse ornatam. Æquum enim erat, ut hominum, & Angelorum regina in primo instanti sublimiori genere gratiæ ornaretur, quàm ejus servi.

111. Cant. 6. n. 9. Soli, Lunæ, & Auroræ comparatur Maria in sua conceptione. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens: pulchra ut luna, electa ut sol.* Sed nota attentè, stellis non comparari. Cur ergo istis Dei genetrix non confertur? Radiis solis micat, lunæ nitet luce; cur non radiat stellarum splendore, ut sic totam cœli includeret claritatem? Respondet Galfridus apud
Galfrid. Godofridum in cap. 24. num. his verbis: *Quæ sola solem iustitiæ genuit, non humanas tantum, sed angelicas stellas supergressa est.* Ratio ob quam stellis non confertur Maria, est; quia stellæ utramque naturam angelicam, & humanam denotant; & Dei genitrix utramque excellit in donis, in gratia, in claritate, & luce. Ergo cùm utraque natura in gratia, & sanctitate fuerit condita: Maria, quæ utramque naturam est supergressa, utpotè mater Dei, & omnium creaturarum regina, tanta gratia, tot privilegiis ornata fuit in conceptione, ut non solum sancta tunc extiterit, sed sublimioris sanctitatis genere sancta, nempe, ut nullatenus eampossent amittere.

ILLATIO CCXXVI.

Peccati originalis umbra, aut suspicio in Mariæ Conceptione non apparet.

112. BEatissimam Virginem Deiparam ab originali labe exemptam hucusque ostendimus: nunc restat probandum, in tantæ matris conceptione nec umbram, aut suspicionem primæ culpæ reperiri. *Egredietur virga de radice Iesse*, concinit Isaias c. 11. n. 1. cur non dixit egredietur arbor? Ut ab egressu Maria penitùs omnem
Isaias. 11 n. 1. umbram originalis culpæ intelligamus exterminari. In arbore prævaricati sunt primi parentes: dicitur ergo Maria dum egreditur, & concipitur virga, non arbor, ut nec nominetenus ad caulam primi peccati dicat analogiam. Ob hoc Petrus
Petrus Dam. Damian. Sermone de Annunciatione dicebat: *Germinat ergo virga Iesse de tortuosa radice generis humani, & de Patriarcharum arbore in altitudinem erumpens omnem ignorat nodositatem, foliorum tenebras nescit.* Expende illud: *foliorum tenebras nescit.* Quid est Mariam nescire tenebras foliorum? Puto, denotasse, non solum Mariam peccati originalis labe caruisse in conceptione, sed etiam umbram peccati ignorasse. Arboris foliis, in qua prævaricati fuerunt primi parentes, fecerunt sibi perizomata, & operuerunt se, nudati, gratia, foliis peccati. Hæc folia ignoravit Maria, quorum umbrâ nunquam fuit cooperta.

113. Nato Christo Salvatore nostro, ait Angelus pastoribus: *invenietis infantem pannis involutum,*

Luc. 2. n. 12. Bernard. *& positum in præsepio*, Luc. 2. n. 12. D. Bernardus serm. 3. de natali Domini devotè hæc considerans, miratur Mariæ, & Ioseph inopiam, & ait: *& cùm esset tanta necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem.* Cur miraris melliflue Doctor? vel cur ibi nulla pellium fit mentio, aut illis infans Deus non obvolvitur, sed pannis mundissimis? ideo tunc Verbum infans pellibus non involvitur, quia pelles primorum parentum à paradiso

Gen. 3. n. 21. fuerunt ornatus, juxta illud Gen. 3. n. 21. *Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos.* Cùm pelles parentum nuditatem operuerint, ineptæ erant, ut eis involveretur Christus, ne ubi aderat Maria originalis culpæ esset recordatio: ut sciamus Mariam non solùm fuisse immunem à peccato Adami, verùm etiam ab ejus umbra, & memoria. Hoc denotavit satis emphaticè Bernard. loco cit. *Primus Adam pelliceis vestitur tunicis, pannis secundus obvolvitur.* Quod est dicere: primus Adam pelliceis utitur tunicis in signum suæ nuditatis, & prævaricationis: secundus verò non pellibus, sed pannis obvolvitur, ne ubi aderat Maria, vel minima primi delicti sit recordatio.

114. Notatu dignum est, & jamdiu notavi, Mariam, quam Christus tanti fecit, abfuisse à cœnaculo, in quo Christus augustissimum Eucharistiæ sacramentum instituit. Adfuerunt discipuli, & Maria abfuit. O bone Deus! quî compatitur tantus erga matrem amor, & ejus ab institutione tanti sacramenti exclusio? in illa nocte sub panis, & vini speciebus corporis & sanguinis tui hominibus præparasti convivium, & secun-

August. Euseb. Emiss. Rich. de S Laur. dùm mentem Augustini in Psalm. 98. Euseb. Emisseni hom. de nativit. Domini. Richar. de S. Laurentio lib. 1. de laudibus Mariæ, & aliorum, carnem, & sanguinem, quem ex Maria assumpsisti nobis ministras sub illis speciebus. Cur ergo matrem à tanto honore, & tanta celebritate excludis? neminem legi, qui asserat Mariam tunc huic institutioni adfuisse. Cur ergo abest? quia in gratia concepta; dicerem, sed adhuc urget major difficultas. Numquid Eucharistiæ institutio oppositionem habet cum conceptione Mariæ, ut dicamus, ideo illius institutioni non adfuisse Mariam, quia in splendoribus gratiæ fuit concepta? absit, imò mirificè consonant hæc duo. Nam si hoc ineffabile sacramentum fuit præsignatum in Manna, sic & Maria; & sicut de illo prædicatur de cœlo descendisse, idem

Ambros. de B. Virgine asseruit Ambros. in Psal. 21. dicens: *ipsam Mariam Manna dixerim: quia est subtilis, & splendida, suavis, & virgo, qua velut cælitus venienti cunctis Ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit.* Insuper arca fœderis, quæ typum Eucharistiæ gessit, Mariæ etiam umbra fuit, & sic de aliis. Hæc ergo cùm ita sint, & inter Mariam, & Eucharistiam sit consanguinitatis cognatio: cur cùm Christus Eucharistiam instituit, non adest Maria? iterum dico, quia fuit in gratia, & sanctitate concepta: non quia Eucharistia oppositionem habeat cum conceptione Mariæ; sed quia cùm Christus in cœnaculo illo pedes discipulorũ lavit, & hac functione, ut sensit Ambros. l. 3. de sacramentis c. 1. peccati originalis abluit venenũ; consultò Christus ad tanti sacramenti institutionem dilectissimam matrem non vocavit, ne adesset Maria, ubi de peccati originalis agebatur antidoto. Audi Ambros. *Quia Adam supplantatus à diabolo est, & venenum ei effusum est supra pedes, ideo lavas pedes, ut in ea parte in qua insidiatus est serpens manus subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non posset. Lavas ergo pedes, ut lavas venena serpentis.* In discipulis adhuc erat venenum illud paradisi, quod Christus lavit pedes discipulorum abluens: idcirco Maria tunc adfuit? ne de illa suspicari possit, etiam fuisse ablutam. Tanto studio Dei Filius maternæ conceptionis puritatem curavit, ut non permiserit Mariam adesse tunc, quando discipulos à veneno serpentis abluebat; quia illic de peccato originali destruendo, & in aliis existente agebatur.

Ambros.

Non me latet, contra istum cogitatum objici 115. posse: ergo eodem modo debuit Christus matrem virginem prohibere ablui in fonte baptismatis, siquidem baptismus etiam lavat venenum serpentis, imò ad id est institutus, & tamen scimus Mariam sacro fonte fuisse tinctam, & secun-

Euthym. dùm mentem Euthymii in c. 3. Ioannis, ab ipso Christo baptizatam. Malè ergo præmisimus, ideo Mariam Eucharistiæ institutioni non adfuisse, quia tunc Christus discipulorum abluebat pedes, ut eo lavacro peccatum originale deleret. Verùm facillimo negotio huic satisfaciam objectioni, si dixero, Mariam baptismali fonte tinctam fuisse, non ut originalis macula abstergeretur (non contraxit eam) sed ut suo exemplo nos ad suscipiendum baptisma invitaret; vel ut hoc sacramentum augmentũ gratiæ susciperet. Ergo potiori jure existimandum est, baptismum Mariæ peccati originalis non fuisse indicium, sed augmenti gratiæ, & sanctitatis. Unde quod in aliis peccati originis esset umbra; in Maria hæc umbra inveniri non potest: nam in ea si qua umbra est, solum est umbra lucis, & Spiritus sancti splendor.

Salutat angelus Mariam, & ei dignitatẽ Dei- 116. paræ proponit: turbatur regina cœli, & respondit: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? cui angelus satisfacit dicens: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Luc. 1. n. 35. si tamen desideres scire, quænam Luc. 1. sit hæc altissimi virtus, qua Maria erat obum- n. 35. brandа? respondit Greg. Niz. ad c. 5. Cant. n. 10. Gregor. his verbis. *Altissimi potestas, quasi quadã nubes vir-* Nazian. *ginitatem ipsam umbrans: fax nuptialis Spiritus S. splendor.* Itaq; Maria obumbrari dicitur Spiritûs S. splendore. sed quî potest intelligi splendorem Spiritus S. umbram fuisse Mariæ? umbra namq; secundùm rectam Philosophiam lucis est carentia, & privatio. Non ergo lux, & splendor Spiritus S. potest esse umbra Mariæ. Potest sanè: quia Maria gaudet tanta excellentia, ut si in ea est aliquid, quod videatur umbra, sit ipsa lux, & splendor Spiritus sancti, & sic quamvis in baptismatis susceptione apparebat aliqua peccati originalis umbra; ita ab hac suspicione libera extitit Maria, ut baptisma in ea potius denotaret gratiæ & sanctitatis augmentum, quàm expulsionẽ peccati. Ergo quod in aliis adumbraret pecca-

tum, in Maria gratiam designabat.

117. Matth. Christi Domini genealogiam secundùm carnem referens, sic incipit: *liber generationis Iesu Christi, Filii David, Filii Abraham.* Vulgare dubium hîc controverti solet: cur Abraham, qui multis sæculis antecessit David, postponitur in Christi genealogia? omissis variis responsionibus, dicam, quod ad præsens institutum attinet. Abrahamo jusserat Deus in pacti, & fœderis signum, ut omne masculinum circumcideret, iuxta illud Gen. 17. n. 10. & 11. *Hoc est pactũ meũ, quod observabitis inter me, & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me, & vos.* Insuper circumcisio peccati originalis erat remedium in masculis, sive hoc esset ex opere operantis, ut docuit S. Thom. 3. p. q 62. art. 6. & q. 70. art. 4. & alii quamplurimi: sive hoc esset ex opere operato, ut docuerũt Scotus in 4. dist. 1. q. 6. & alii. Præponitur ergo David Abrahamo antiquiori in Christi genealogia, & Mariæ: ne cùm agitur de ejus exordio, ab eo sumat initium vitæ, qui peccati originis sumpsit remedium; & ne in initio generationis Mariæ, vel distans memoria originalis labis inveniri possit. Incepit etiam à Davide regia purpura candens, in qua divinæ charitatis splẽdebat insigne, ut ab ea credamus fuisse Mariæ exordiũ.

Matth. 1. n. 2. Gen. 17. n. 10. & 11. S. Thom. Scotus.

ILLATIO CCXXVII.

Maria parentum non contraxit peccatum: nam sic concepta, ac si ab illis non duceret originem.

118. DEi genitrix virgo Maria ab Adamo duxit originem: attamen culpæ originalis venenum, quod totam Adæ posteritatem infecit, Mariæ non fuit ausus tangere conceptionem. Nam sic concepta fuit, ac si à primo parente originem non duxisset. Eccles. 24. Maria dum concipitur rosæ comparatur, *& quasi plantatio rosæ in Iericho*, n. 18. At dices: rosa spinis est circumsepta: malè ergo Deiparæ conceptio rosæ confertur, sed ut nodum solvas, hanc veritatemque confirmes, dabo tibi unum, & alterum patronum. Primus sit Cælius Sedulius lib. 2. operis Paschalis sic concinens.

Eccles. 24. n. 18. Cælius. Sedul.

Et velut è spinis mollis rosa surgit acutis.
Nil quod lædat habens, matremq; obscurat honore:
Sic Eva de stirpe sacra veniente Maria.
Virginis antiqua facinus nova virgo parit:

Anonymus. Idipsum docuit Anonymus Pater in Rythmo de laudibus Virginis, tom. 3. Bibl. vet. Patrum ubi canit.

Rosa floret inter spinas, vincit nubes matutinas
roris tecta pallio,
Sed non ladit spina rosam, sic nec mentem virginosam peccati contagio.
Hæc est rosa princeps florum.
Quam depinxit auctor lucis, ex colore suæ crucis,
qui colorat omnia.

Mariæ conceptio rosæ comparatur pulchritudini, & aptissimè: nam quemadmodum rosa ab stipite spinis pleno originem trahit: ipsa tamen mollis, & suavis est, omnesq; flores excedit pulchritudine, & fragrantia, ac si spinas parentes non haberet: sic Maria de stirpe Adami veniens spinis scatente peccati, micans charitatis, & gratiæ ardore, & pulchritudine in sua conceptione purpurata fuit, ac si à parentibus culpa infectis non duxisset originem.

119. In virga Aaronis, quæ fronduerat, hujus mysterii non obscuram spectare possumus umbram; & præsentis thematis confirmationem apertam. Refertur Num. 17. n. 8. ubi dicitur. *Sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt.* Noster Abulensis ad hunc locum q. 11. inquirit: an Aaronis virga fuerit ex amygdalo, vel ex alia arbore? huic quæsito respondet his verbis: *sed potius videtur è contrario, quia illa virga erat de alia arbore, & ut totaliter supernaturaliter fieri apparet, fructus alterius generis produxit.* Miraculum esset absque dubio, germinasse virgã Aaron, etiamsi ex amygdalo excisa esset, cùm jam diuturna ariditate virtutem amisisset germinandi: sed multò majus miraculũ, cùm esset ex alia arbore folia, & fructus amygdali produxisse; & ob hanc rationẽ putavit Tostatus virgam istam non ex amygdalo, sed ex alia planta fuisse excisam. Virga ergo Aaron licèt fronduerit foliis amygdali, diversæ arboris erat germen: & folia hæc dissimilia fuêre foliis stipitis. Hinc nostrum theorema confirmamus. Nam nemo dubitat, hanc virgam designasse Mariã (sic sensere communiter Patres.) Habuit ergo virga Aaronis folia, sed non stipitis, ut intelligamus virgam nostram Mariam, quam divinus Aaron elegit in matrem, non habuisse folia primi parentis. Non abnuo ab Adamo duxisse originem, sed foliis arboris paradisi obtectam, quæ culpam originis repræsentant, inficior. Folia quæ protoparens induit, ut suam operiret nuditatem, omnes posteros miserè obtexerunt: Maria autem aliis foliis ornabatur in conceptione, nempe foliis gratiæ, & Spiritus S. umbraculo. Tandem, ut omnem conceptum amplectamur; sic hæc virga cœlestis à foliis Adæ fuit immunis, ac si ab ejus stipite non duceret originem: quemadmodũ virga Aaronis, quia Mariam repræsentabat, folia suæ stipitis contempsit, & aliis alterius naturæ ornata fuit. Quod autem virga Aaronis non solum typus extiterit Mariæ, sed etiam ejus immaculatæ conceptionis expresè testatur B. Brigitta l. 6. c. 55. dixisseque B. Virginem. *Aurea hora fuit conceptio mea, nam tunc incepit principium salutis hominum, & tenebræ quasi festinabant in lucem, Deus namq; singulare quodam & à sæculo absconditum facere voluit in opere suo, quemadmodũ fecit in virga arida florescente*, quibus verbis totus cõceptus roboratur.

Num. 17. n. 8. Abulens. Brigitta.

120. Vix cùm de Mariæ purissima conceptione agimus, obliviscì possumus illius virgæ Isaiæ: ait enim sic celebre illud vaticinium c. 11. n. 1. *Egredietur virga de radice Iesse*, celebrat Propheta virginis conceptionẽ in egressu hujus virgæ, & emphaticè eam magnis extollit encomiis. At quæ excellentia in hoc egressu involvitur, ut toties eam revocemus in memoriam? Eam explicuit Bernardus serm. 2. de nativitate Domini his verbis. *Germinat igitur virga Iesse de tortuosa radice*

Isai. 11. n. 1. Bernard.

ra lice generū humani, & patriarcharum arbore, & in altitudinem, & rectitudinem erumpens omnem ignorat nodositatem, filiorum tenebras nescit, &c. Quod dignum admiratione in hujus virgę egressu invenit Bernardus, id fuit, quod Maria procedens de tortuosa radice generis humani, sit recta, sturpis ignorans nodositatem, filiorum tenebras nescions, & in ejus egressu sancta, & lucēs, ac si alterius esset naturæ, tametsi ejus parentes
Andræ. miserabili tenebrarum nocte concipiantur. Ob hoc Maria comparatur velleri, quia ut diximus illatione. 219. n. 82. *Vellus cum sit de carne, excrescit extra carnem, & carnis passiones ignorat*, ex Amadæo Homil. 3. vide ibi. Nec ob aliam causam favo distillanti comparantur labia Mariæ juxta
Cant. 4. n. 11. illud Cant. 4. n. 11. *Favus distillans labia tua sponsa.* Quia sicut favus ab apibus fabricatus, & ab eis ducens originem, apum ignorat naturam: nam istæ aculeis mordent, favus autem dulcis est, & suavis, in quo manifestè apparet nihil obesse dulcedini favi habuisse matrem mordentem: sic Maria quantumvis à parentibus originali labe maculatis, ab eis non inficitur, quia favus est, & quantum ad hoc ac si alterius esset naturæ.

121. De aquarum inconstantia soliditatem firmamenti extraxit Deus, Gen. 1. n. 6. *Fiat firmamentum in medio aquarum.* D. Ambr. l. 2. Hexam. c. 2.
Gen. 1. n. 6.
Ambros. movet hanc quæstionem. *Si naturam elementorum consideres, quomodo inter aquas solidatum est firmamentum? Illa profluunt, illud constringitur: illa currunt, hoc manet.... Quomodo iubet, quod sit secundùm elementorum rationem esse contrarium?* Respondet ipse. *Sed cùm sermo eius ortus naturæ sit, iure usurpat dare legem naturæ, qui originem dedit.* Ex aqua, quæ fluida, & inconstans est, tanquam ex matre Deus condidit firmamentum solidum, & stabile. Nec mirum, cùm sermo ejus naturæ sit origo: omnia namque sermone, & verbo Dei creata sunt. Potens enim est sermo ejus ex natura inconstanti constans firmamentum solidare. In hoc, meo videri, manifestè apparet Marianæ conceptionis specimen. Nam sicut ex natura inconstanti & fluida, qualis est aqua, Deus condidit firmamentum permanens, & stabile, ac si ex ea originem non traxisset: ita Dei genitrix, quæ multò excellentius, & firmius firmamentum est, fuit concepta non in inconstantia parentum suorū, sed ita stabilis, & constans, ac si ab eis non esset genita, vel ac si alterius esset naturæ. Aptissimè
Bernard. Bernard. serm. 3. in *Salve regina*, hoc dixit. *Omnibus firmamentu tu firmius firmamentū. O virgo, quæ Dominum concepisti, peperisti, & non defecisti.* Nota hoc: *nō defecisti.* Defecerunt aquę, id est,
Apoc. 17. n. 15. omnis Adæ posteritas (juxta illud Apocal. 17. n. 15. *Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ.*) pomi veneno mortifero: attamen Maria, quæ omnibus firmamentis firmius est firmamentum, num quam defecit, nec super eam sedit peccatum.

122. *Veni de Libano, veni, veni coronaberis de capite Amana, de cubilibus draconum, de collibus pardorum.* Cantic. 4. n. 8. Ter vocatur Maria à cælesti
Cant. 4. n. 8. sponso, & trinam coronam ei promittit, in quibus triplex victoria declaratur, contra peccatum originale, mortale, & veniale, à quibus omnibus libera extitit. De Libano dicitur venire Maria, hoc est, à candore. In Libano semper nix perleverat; ideo Libanus dealbatio dicitur. Maria semper fuit alba candore gratiæ, Et cur dealbata venit de cubilibus pardorum, & de collibus draconum? Quia originem trahens à parentibus peccato originis infectis, qui dracones, & pardi sunt propter culpam ab Adamo derivatam, ipsa fuit alba, & absque maculis eorum, ac si ab illis non duceret originem.

Illatio CCXXVIII.

Sacerdotes à negotiis sæcularibus vacare debent.

PHilo Hebræus lib. quod Deus sit immutabilis sic de sacerdotibus loquitur: *Dei verò homines Sacerdotes, & Prophetæ sunt, quorum maior est dignitas, quàm ut se misceant humanæ reipublicæ, & mundi cives sint.* Sacerdos & qui Deo est consecratus non est civis hujus mundi, sed est civis sanctorum, & domesticus Dei: quare oportet Sacerdotem tantæ dignitatis esse memorem, & negotiis sæcularibus non vacare. **123.** Phil. Hebr.

Hæc dicit Dominus Deus Israël (ait Moyses ad Pharaonem Exod. 5. n. 1.) *Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto.* Orig. hom. 3. in Exodū dubitavit, cur Deus populum Hebræorum sacrificia offerre in Ægypto non permisit? Respondet Adamantius, *Non vult Moyses, ut populus in Ægypto serviat Domino, sed ut exeat in desertum, & ibi serviat Domino. Hoc est, sine dubio ostendit, quia donec quis in tenebris sæcularibus manet, & in negotiorum obscuritate versatur, non potest servire Domino. Non enim potest duobus Dominis servire, non potest Domino servire, & Mammonæ; exeundum igitur nobis est de Ægypto, relinquendus est mundus, si voluerimus Domino servire. Relinquendus autem dico non loco, sed animo: non itinere proficiscendo, sed fide proficiendo.* Prohibuit ergo Deus populo suo in Ægypto offerre sacrificia; quia sacrificare est munus Sacerdotis, & illic erat populus irretitus negotiis sæcularibus, & palearum oneribus oppressus, & qui in negotiorum obscuritate versatur, Deo vacare non potest. Quî fieri poterit, ut Sacerdos, qui Deo servire debet ex munere, & dignitate, negotiationibus non turbetur? **124.** Exod. 5. n. 1. Origen.

Gen. 1. n. 16. *Fecitq; Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti*: Si inquiras: cur sol, qui est luminare majus diei coarctatur jurisdictione, & nocti suos negat radios? Respondet Ailredus apud Gotfridum, ibi idcircò factum, quia per solem diei præsulem designantur Episcopi, Sacerdotes, & Dei ministri, qui in Ecclesia velut in cœlo constituti, & divino cultui dicati, sicut sol debent emittere doctrinæ & sanctitatis fulgorem: per lunam reges, & principes sæculares, qui negotiationibus, litibus, bellis vacantes, sicut in noctis tenebris vitam transigunt. Negatur ergo luminari magno noctis imperium, ut intelligant Dei ministri, utpotè Deo **125.** Gen. 1. n. 16.

consecrati, à sæcularibus negotiis abstinere debere. Nam sicut contra naturam esset, si sol noctis frueretur imperio: sic contra institutum sacerdotale, si sacerdotes rebus sæcularibus se ingerant; sicut etiam è contra si laici agere Ecclesiastica præsumant. Audi Ailredum. *Luminare maius sacerdotium, ut præsit diei, id est, spiritualibus: luminare minus regnum, ut præsit nocti, id est, sæcularibus. Contra naturam proinde est, si sol noctis, si præsit luna diei, si princeps ad spiritualia se ingerat; si sacerdos sæcularium negotiorum tenebris conscientiæ suæ serenum obnubilet.* Diem vertit in noctem sacerdos negotiorum sæcularium studiosus: & noctem in diem mutat laicus in spiritualia manus extendens? utrumq; monstruosum, & horribile.

Ailerdus.

126. Ambobus oculis hanc sacerdotum perversionem, & sacerdotii dedecus deflebat Oseas cap. 4. n. 9. cùm prævidens damna imminentia Ierusalem dixit velut gravius damnum annuncians: *& erit sicut populus, sic sacerdos.* Sed in quo impletum est hoc vaticinium? aut quando sacerdotes cum populo confunduntur? divus Gregorius 2. part. Pastoralis cap. 7. sic respondet: *sacerdos quippe est ut populus, quando ea agit in, qui spirituali officio fungitur, quæ illi nimirum faciunt, qui adhuc de studiis carnalibus iudicantur.* Summa infelicitas Reipublicæ, vel regni est, quando sacerdotes cum laicis confunduntur: tunc, scilicet, cùm illi, sicut isti de rebus sæcularibus agunt, negotiationibus vacantes, cupiditatibus irretiti.

Oseæ 4. n. 9.

Gregor.

127. Hoc damnum præcavebat, Deus, cùm ornatum Pontificis disponens, jussit servo suo Moysi: *Ponens in Rationali iudicij doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron*, juxta venerabilis Bedæ expositionem lib. 5. de tabern. c. 3. dicentis: *ideo doctrina, & veritas in rationali iudicij est impressa, ut eadem veste indutus meminisset se studio doctrinæ, & veritatis inquirendæ, non autem curandæ, rimandisque sæcularibus negotiis in sacerdotium fuisse consecratum.*

Beda.

Vers. xxxj. Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam.

Vers. xxxij. In cujus medio supra erit capitium, & ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur.

Vers. xxxiij. Deorsum verò ad pedes ejusdem tunicæ per circuitum quasi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis.

Vers. xxxiv. Ita ut tinnabulum sit aureum, & malum punicum: rursumque tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum.

Vers. xxxv. Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus, quando ingreditur, & egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. TErtia vestis quam hîc refert sacer textus, erat tunica talaris, & hyacinthina. Dicitur; *superhumeralis*, quia illi supponebatur immediatè, sic Beda lib. 3. de tabernaculo cap. 6. *Tunicam dicit superhumeralis, cuius pars non minima superhumerali tegebatur.* Hæc tunica erat propria Pontificis; non communis aliis sacerdotibus usque ad talos pertingens; proindeque talarem appellant Septuaginta. Divus Augustinus q. 118. in Exod. divus Hieronymus Epist. 128. ad Fabiolam. Clemens Alexan. lib. 5. Strom. Prosper de promissione, c. 3. part. 2. Beda loco citato. Abulensis hîc quæst. 16. Lorinus in c. 18. sapientiæ Cornelius à lapide hîc. Sopranis de re vestiaria Iudæorum §. 4. digressione 1. & communiter interpretes. *Totam hyacinthinam*, id est, ex colore hyacinthino, sive violaceo cum cæruleo suaviter mixto; ita sentiunt auctores citati unanimi consensu.

Beda.

Septuag. Augustin. Hieron. Clem. Alex. Prosper. Beda. Abulens. Lorinus. Corn. à lapide. Sopran.

2. Circa materiam hujus ornatus variant interpretes. Nam Cajetanus hîc putavit, fuisse sericam. Ribera, Cornelius, & Sopranis locis citatis laneam existimant. Circa formam etiam est controversia: an habuerit manicas? negat Josephus, quamvis pro parte affirmante citetur ab Abulensi hîc quæst. 16. tamen in eo non potui id invenire, nec in lib. 6. de bello Iudaico cap. 6. versus finem: nec in lib. 3. antiq. c. 9. ubi de vestibus Aaronis sermonem instituit: imò hîc contrarium videtur insinuare, nam cùm de hac tunica loqueretur, ait: ad collum tantùm habere sectionem, non è latere, sed in longum fissam à pectore ad medias scapulas, & vittam ei consutam, ne ejus aperitio posset turpiter apparere: & his præmissis statim subdit: *similiter & unde manus egrediuntur apertum est.* Ergo ex mente Josephi cùm nulla manicarum ibi fiat mentio, apertè constat, tunicam hyacinthinam manicis caruisse: & Abulensis id Josepho tribuit aliquâ mendosa translatione Josephi deceptus, ut notat Ribera de vestibus sacerdotalibus lib. 3. c. 9. Divus Hieronymus loco citato, Sixtus Senens. lib. 4. Ribera de ornatu Pontificis Aaronis, Cornelius, & Sopranis relati manicatam fuisse hanc tunicam affirmant, sed meo videri in re incerta sententiæ Josephi standum est. Ita sentiunt Ribera loco citato, Berradas tom. 2. lib. 3. cap. Arias Montanus in descriptione sanctarum vestium, & alii.

Cajetan. Ribera. Cornel. Sopran. Ioseph. Hieron. Sixt. Senens. Cornel. Sopran. Ribera. Barrad. Arias Mont.

3. *In cuius medio supra erit capitium.* In Hebræo est: *& erit os capitis eius in medio eius.* Menochius legit: *& erit os capitis*, id est, apertura seu foramen in summo, per quod caput transmittatur. Ita exponunt Augustinus, Hieronymus, Cornelius, & alii. *Et ora per gyrum eius textilis*, id est, fimbria, vel limbus hujus aperturæ, seu capitii latera erant textilia, id est, facta non acu, sed opere textili firmans per circuitum, ne rumperentur. In Hebræo est: *sicut limbus loricæ erit ei, ne rumpatur.* Hoc est, tanta firmitate erat, ac si limbus esset loricæ.

Hebr. Menoch.

4. Ad extremas oras habebat hæc tunica tintinnabula aurea, & malogranata admirabili textura ex hyacinthi, purpuræ, cocciqúe bis tincti filis contexta miro artificio elaborata, ita ut naturam eorum imitaretur artifex. Philo Hebræus lib. 3. de vita Moysis, flores adjungit inter tintinnabula, & malogranata, per suas vices insertos, sed eorum non meminit scriptura. *Quasi mala pecunia*, ponitur vox, *quasi*, quia non erant vera, & naturalia mala pecunia, sed artificiosè contexta. Ubi nota, quod quando sacer textus agit de tintinnabulis omittit particulam, *quasi*: quia erant vera tintinnabula.

5. Verùm quia n. 1. diximus hanc tunicam fuisse talarem, explicare oportet, quomodo hoc intelligendum sit: nam Cajetanus hîc putavit; minus rationi quadrare hoc ut malogranata, & & tintinnabula percuterent pedes Pontificis: quapropter dixit: *ideo vestis ista non erat tam longa, quamvis de termino longitudinis nihil sit scriptū.* Lorinus in cap. 18. Sapient. ait, quod quamvis talaris dicatur, non ideo tam demissam, ac longam fuisse, ut aliam interiorem tunicam, nisi prout comprehendebat tintinnabula, & malogranata, Salianus ann. mundi 2544. Moysis 81. ait, dici posse talarem, id est, oblongam, & valde demissam comparatione Ephod, quod tam breve erat, ut non multum ultra zonam descenderet, sic Iosephi tunica talaris dicitur Gen. 37. in editione vulgata, & ab Aquila, quam tamē aliquanto breviorem, & viæ non incommodam possumus accipere. Illa autem vestis poderis in lib. Sapientiæ c. 18. n. 24. ad utramque tunicam tam byssinam, quàm hyacinthinam pertinet, ut ibi notat Iansenius idemque de Ecclesiastico 45. n. 10. dici potest, ut Riberæ lib. 3. de templo, cap. 9. & Saliano placet.

Cajetan. Lorinus. Salian. Iansen. Ribera. Salianus.

6. *Et vestietur ea Aaron in officio ministerij sui.* Id est: hac tunica utetur Aaron, & ejus successores in sacerdotio, quia hoc non ad Aaronis personā solùm, sed ad dignitatem spectabat, *in officio ministerij sui.* Hoc est quando ministrare debet: sed non in omni administratione; quia extra sanctuarium (accipiendo illud pro toto tabernaculo) non utebatur Pontifex hoc ornatu, nec ei erat licitum, uti eo ad prophanos usus, ita Abulensis hîc quæst. 16. & diximus supra quæst. 8. litterali. *Ut audiatur sonitus, quando ingreditur: & egreditur sanctuarium*, id est, pendebant tintinnabula è fimbria tunicæ hyacinthinæ, ut cùm Pontifex ingreditur, & egreditur sanctuarium, non intret, aut egrediatur cum silentio, sed audiatur tintinnabulorum sonitus, ita Origenes homilia 9. in Exod. Abulensis quæst. 17. & Cajetanus: & addit Cornelius hîc, audiri sonitum tintinnabulorum in egressu, & ingressu Pontificis, disposuisse Deum, ad excitandum in eo, & in populo reverentiam Deo debitam.

Abulens.

In conspectu Domini. Aliqui putant, hæc verba intelligi de ingressu, & egressu in sancta sanctorum, quos rejicit Abulensis loco citato: quia Pontifex quando ingrediebatur in sancta sanctorum, solum ornabatur vestibus lineis communibus etiam minoribus sacerdotibus, non autem Pontificalibus, ut diximus suprà, quæst. 8. Noster Abulensis quæst. 17. cum aliis autumat, Pontificem portasse ista tintinnabula, quando ingrediebatur sanctuarium, veluti ad januam tabernaculi clamans, ut non introiret hospite non vocato, sicut contingit, quando aliquis ad domum aliquam accedit, prius clamat ad januam, sed hoc mihi non placet. Primò: quia Deus non indiget tali cæremonia: tum quia omnia sunt perspicua in oculis ejus: tum etiam, quia non eget aliquo signo, ut celet quod agebat, sicut hominibus contingit, in quorum domibus clamamus ad januam, ut Domini illarum, si oportuerit, desistant à negotiis, in quibus erant occupati. Secundò: quia etiam tintinnabula sonabant, quando sacerdos egrediebatur de sanctuario, ut pateret in littera, & tunc non urgebat causa adducta ab Abulensi. Quare mihi persuasum habeo, ista tintinnabula pendere, ut illorum sonitu sacerdos reverenter ingrederetur, & egrederetur. Nam sonitus eorum animum sacerdotis excitabat ad maximam Dei reverentiam, & populum ad cultum Deo exhibendum. *Et non moriatur*: quasi diceret, si aliter fecerit morietur propter inobedientiam. Emanuel Saa hîc explicat: *me puniente si aliter faciat.*

7.

Saa.

Quæstio XXVI.
Litteralis.

Quot fuerint mala punica, & tintinnabula, quæ alternatim disposita limbum hujus tunicæ ambibant.

8. PLurima fuisse malogranata, & tintinnabula, quæ oram, vel limbum hujus tunicæ ambibant, constat Ecclesiast. 45. n. 10. & alternatim fuisse disposita ex nostro textu, vers. 34. Quot autem fuerint, incertum est. Clemens Alexandr. lib. 5. stromat. trecenta, & sexaginta sex tintinnabula concedit, & consequenter tot malogranata. Prosper de promissionibus Dei, part. 2. c. 3. quinquaginta fatetur. Iustinus in Triphon apud Saa ad hunc locum, ait, fuisse duodecim in figuram duodecim Apostolorum. Guillielmus Durand. in Rational. divin. offic. lib. 3. cap. 19. octoginta tintinnabula, & totidem malogranata admittit. Idem docet Chassanæus 1. part. de gloria mundi, concluf. 3.

Clem. Alex. Prosper. Iustinus.

9. Quamvis circa eorum numerum nihil in sacro oraculo determinatum sit, tamen communis sententia tenet, septuaginta & duo fuisse tintinnabula, & totidem mala punica, sic sen-

Hieron. Isidor. Sixt. Senens. Cornel. Sopran. Hierõn. August. Epiphan Pereyra. Mendoz.

fere divus Hieron. epist. 128. ad Fabiolam, Divus Isidorus l. 1. Ethymolog. c. 2. & lib. 19. c. 21. Sixtus Senensis in Biblio. de ornatu Pontificis. lib. 3. Cornelius, Sopranis, & communiter Interpretes. Si tamen desideres rationem, ob quam sub hoc numero potius, quàm sub alio contineantur, ea est: quia ex eodem Hieronymo in c. 26. Matt. Augustino l. de civitate c. 3. Epiphanio in Panario sub initium, & aliis quos citat Pereyra t. 2. in Gen. l. 16. disp. 10. & Mendoza tom. 1. Reg. l. 1. c. 2. n. 10. annotat. 15. circa litteram sect. 1. n. 26. totidem dicuntur fuisse genera linguarum, in quas homines in confusione turris Babel dissipati abierunt. Nec sine magno mysterio: ut intelligeremus, nullam fore in toto orbe nationem, quam non esset Evangelicæ doctrinæ vox pervagatura, & magna ex parte ad Ecclesiæ gremium adducturа.

Quæstio XXVII.

Litteralis.

An malogranata tunicæ fuerint ex auro contexta: & tintinnabula illis coloribus picturata?

10. DUbitandi ratio est: quia in littera vers. 34. legitur: *ita ut tintinnabulum sit aureum, & malum punicum.* Ex quo videtur inferri aurea etiam fuisse malogranata, sicut tintinnabula. Divus Hieronymus epist. 128. citata. Abulensis, Cajetanus hîc, & alij respondent, malogranata non fuisse aurea, sed mentẽ sacræ scripturæ fuisse, quod post tintinnabulum aureum sequatur malum punicum contextum coloribus relatis in littera. Imò addit Hieronymus, mala punica filis aureis non constare: quia ista eisdem coloribus constabant, quibus cingulum Pontificis, de quo sic ait: *textum est autem sub tegmine cocci, purpuræ, hyacinthi, & stamine byssino ob decorem, & fortitudinem.* Cùm ergo ex mente Hieronymi cingulum careret auro, consequenter dicendum est, malogranata ex filis auri non fuisse contexta. Tintinnabula aurea erant, ut expressè refertur in littera, non autem coloribus relatis picturata, nam colores claritatem sonitus impedirent, potius quàm juvarent.

Hieron.

Expositio ad mores.

Illatio CCXIX.

Sacerdotii dignitas divinitatis gerit vices, eamque quodam modo imitatur.

11. Bernard. SAcerdotum culmen, & dignitatem eleganter expressit Divus Bernardus. serm. in cœna Domini dicens. *O præclara, ô reverenda potestas vestra! certè non est potestas post Deum, sicut potestas vestra. Forsitan scire vultis, & audire delectat apertius, quanam sit ista potestas, cui nihil in cœlo, vel in terra valeat comparari. Ad quod ego: consecrare videlicet corpus, & sanguinem Domini, super potestate vestra, super tam insigni spectaculo, super tam solemni dignitatis vestræ privilegio stupet cœlum, miratur terra, contremiscit homo, reverentur plurimum angelorum celsitudo.* Quid illustrius: verùm sub umbra tantorum verborum aliqua pro parvitate nostri ingenii encomia hujus præcellæ dignitatis placet in medium adducere.

12. Mirabile, & omni notatione dignum semper mihi fuit visum, Christum Dominum post crucis ignominiam, & passionis acerbitatẽ, hic discipulos allocutum. Ioan. 20. n. 23. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Potestatem remittendi peccata Christus contulit discipulis. Quis audivit usquam tale? hæc potestas soli Deo à natura inest: cur ergo hominibus conceditur, angelis semper negata? profectò: quia jam sacerdotali fulgebant dignitate, quoad consecrandi munus; ideo eos super angelicas Hierarchias extulit Dominus, eisdem suam conferens potestatẽ. Pulchra sunt verba Chrysostomi l. 3. de sacerdotio in tom. 5. hoc ipsũ expendentis. *Etenim quidnam hoc esse dicas, nisi omnium rerum cœlestium potestatem illa à Deo concessam? quorumcumque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quanam obsecro potestas hac una major esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit, caterum ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo Filio illis traditam, nam quasi iam in cœlum translati, ac supra humanã naturam positi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum ipsum perducti sunt. Quid multa?* expendit Chrysostomus, Christum in Apostolos, & per eos in sacerdotes eandem potestatem à Patre sibi traditam, transtulisse. Potestas, quam Deus Pater Filio tradidit, Filium apertè Deum demonstrat. Ergo si hanc Christus concessit discipulis, videtur inferri, sacerdotes Deos appellandos. Nonnulli patres Deorum cognomen sacerdotibus accommodari non renuunt. Id explicuit mirificè Gregorius Magnus in registro epist. lib. 4. c. 75. dicens: *nam in divina eloquia aliquando sacerdotes Dii vocantur. Nam & per Moysem de eo, qui ad iuramentum ducendus est, dicitur: applica illum ad Deos, id est, sacerdotes, & rursum scriptum est: Diis non detrahes; scilicet sacerdotibus.*

Ioan. 20. n. 23.

Chrysost.

Gregor.

13. Hoc ipsum innuit sacer textus dicens, quod quando Rebecca signa matris in se sensit, & passa fuit magnæ molestiæ dolorem, cùm duo parvuli, quos habebat in utero, in ventris palæstra jugiter decertabant. *Perrexitq; ut consuleret Dominum. Qui respondens ait: duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur: populusq; populum superabit, & major serviet minori.* Chrysostomus homil. 5. in Genes. tom. 1. distertis verbis profert, Rebeccam non Dominum, sed sacerdotem consuluisse, ipsumque dedisse responsum. Hinc instat dubium: quî fieri potest, ut cùm sacer textus, Rebeccam dominum consuluisse affirmat, Chrysostomus asserat, non à Deo, sed à sacerdote oraculum accepisse? numquid sacerdos pro Deo usurpandus est? satis opportunè dubio occurrit idem Chrysostomus ibidem. *Vide* (inquit) *quanta, & tunc erat sacerdotum dignitas. Nusquam enim dicit, quod sacerdos ei respon-*

Gen. 25. n. 22. & 23.

Chrysost.

de-

ponderit, sed postquam dixit: abiit, ut consuleret Dominum, subiecit: & dixit Dominus ei, nempe, per sacerdotem. Sacerdos dabat oraculum, & tamen Deum respondisse asseritur: quasi æquivocetur dignitas sacerdotis cum divinitate. Vide quanta & tunc erat sacerdotum dignitas! quantò perfectius hoc in sacerdotibus Evangelii certum sit, satis apertè manifestant verba nostrorum sacerdotũ, dum sacra celebrant, & à peccatorum vinculis absolvunt. *Hoc est corpus meum*, profert sacerdos, cùm consecrat: quæ, ut patet, non possunt verificari de corpore sacerdotis, sed de Christi Domini corpore. *Ego te absolvo à peccatis tuis*, dicit, cùm nodos & vincula peccatorum solvit; & tamen Deus est, qui absolvit, vel sacerdos nomine Dei. Quid est hoc: nisi quod sacerdos gerens Dei vices, cum ipso Deo æquivocatur?

14. Hujus altissimæ dignitatis non vulgarem excellentiam apertè ostendent nobis Matthæus, & Lucas Christi genealogiã recẽsentes: ille, ut regis à Davide, & Abrahamo, iste ut sacerdotis à Iordane usque ad Deum. Matthæus sic fuit exorsus: *liber generationis Iesu Christi Filii David, Filii Abraham.* Lucas autem à Iordanis undis cùm super aquas æternus Pater intonuit: hic est Filius meus dilectus; & super eum in columbæ specie descendit Spiritus sanctus; deinde per longam seriem ascendens ad ipsum Deum pervenit, dicens: *qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Sic Christi, ut sacerdotis terminavit genealogium, c. 3. à n. 22. usque ad 28. valde diversa est Evangelistarum supputatio, ut apertè constat. Verùm ex ipsa diversitate quãta sit sacerdotum dignitas, non erit operosum ostendere, si quoddam dubiolum proponamus; ut hæc cellitudo magis eluceſcat. Inquiro ergo: cur Matthæus à Davide, & Abrahamo descendit usque ad Ioseph virum Mariæ: & Lucas à Iordanis undis, à Patris testimonio, à testificatione Spiritus sancti ascendit gradatim usq; ad Adam non peccati reum, sed justum, & Dei amicum: *qui fuit Adam, qui fuit Dei?* Matth. descendens narrat Christi genealogiam: Lucas ascendens eam refert. Cur ita? divus Augustin. tom. 4. l. 2. quæst. quæstione 83. acutissimè ad rem nostram respondit his verbis. *Lucas verò alius Evangelista, quoniam & ipse generationem Domini, quæ secundùm carnem est, sed in sacerdotali persona explicandam suscepit, ad quam personam pertinet mundatio, & abolitio peccatorum, non à principio libri, sicut Matthæus, sed ab illo loco ubi baptizatus est Iesus, ubi peccatorum nostrorum mundationem præfiguravit, incipit parentum eius originem gradatim prosequi, neq; deorsum versus, sicut ille, qui eum ad susceptionem peccatorum tamquam descendentem ostendebat, sed sursum versus tamquam is, qui eum post abolitionem peccatorum tamquam ascendentem designabat.* Quod est dicere: ideo Matth. Christi genealogiam à Davide, & Abrahamo incepit, quia eum ut regẽ ostendebat, & in se omnium peccata susciptentẽ, ut pro eis Patri Deo satisfaceret, Lucas autem, quia Christum Dominum ut sacerdotem ostentabat, à Patris testimonio, manifestatione Spiritus sancti, & Iordanis undis, quibus ipse Christus virtutem gratiæ conferendæ dedit, baptismum instituens, incepit genealogiam, ipsamq; usq; ad Adam, qui fuit Dei, protendit; ut innueret, dignitatem sacerdotalem habuisse originem à Deo gratiæ, & sanctitatis fonte, ipsumque Deum respicere, ut terminum. Ex quibus apertè liquet, quantum dignitatis sacerdotalis regiam excedat majestatem, liquidem inter Deum, à quo sumpsit exordium, & Deum, in quem terminatur, videmus eam concludi.

Matth. 1 n. 1.

Luc. 3. à n. 22. usque ad 28.

Augustin.

Sed age jam, vis videre, quanta excellentia polleat sacerdotalis dignitas? ausim dicere: Verbum divinum, cùm Dei Filius prædicatur, quasi honorari titulo sacerdotis. Adest huic cogitatui Psal. 109. n. 1. qui cùm æternum Filium Patri consubstantialem prædicaret, dicens: *dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis* (hoc enim denotant hæc verba secundùm mentem Augustini ibidem) statim eum annunciat dicens: *tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech*, ibid. n. 5. Miror Davidem totum in prædicando Dei Filio occupatum, & in exponenda suprema illa majestate solicitum, quasi à ré intenta alienum, ipsum Verbum prædicare sacerdotem! Quid enim habet æterna illa generatio cum sacerdotio? Davidis intentum erat celebrare Christi æternam generationem, non autem extollere ejus sacerdotium: quare ergo toto animo se divertit Propheta, & cùm de Christo ut Deo instituit sermonem, illum ut sacerdotem annunciat? Christus ut homo sacerdotio est functus, non ut Deus, teste eodem Augustino loco citato sic dicente: *nam secundùm id, quod natus est de Patre Deus apud Deum, coæternus gignenti, non sacerdos: sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam, quam pro nobis obtulit & nobis acceptam.* Cur ergo David cùm de Christo agit ut Deo, illum prædicat sacerdotem, dicens: *tu es sacerdos in æternum*? idem Augustinus ibidem nobis tribuit solutionem cùm dixit. *Iste ergo Dominus, qui est à dextris, de quo iurasti, & cui iurasti dicens: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech; ipse utiq; Christus dominus à dextris tuis.* Quod est dicere: considera Christum in sinu Patris quiescentem, coæternum, & consubstantialem ei, & sedentem in throno majestatis immensæ: hunc ipsum Dominum sacerdotem affirmo. Non quia ut Deus sacerdos sit; hoc enim habet ut homo: sed ut constet, ipsum Christum apud Patrem existentem non dedignari de sacerdotio: imò quodammodo honorari tanta dignitate. Nam si aliquo honorandus est apud Patrem, præter id, quod ut Deus habet, procul dubio dignitate sacerdotis est.

Psal. 109 n. 1.

ibid. n. 5.

Augustin.

15.

16. Tunica superhumeralis tota hyacinthino fulgebat colore, cœlestisque erat undequaque, ut sacerdotem totum prædicaret cœlestem, & quid mirum: cùm sacerdotalis dignitas vices gerat divinitatis, inceperit à Deo, & in Deum fuerit terminata?

Illatio CCXXX.

Sacerdos homo cùm sit, humanam, imò angelicam excedit naturam.

17. HOminibus non angelis Deus commisit sacerdotium: nec mirum homines angelis prætulisse, quia nusquam angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. Ergo sacerdotes homines sunt: sunt utique: attamen si tantæ dignitatis celsitudinem attendamus, sacerdos homo cùm sit, plus est quàm homo, & superior angelis est censendus. Utrumque probandum nobis est in præsentiarum. Primum ergo, nempe sacerdotes plusquam homines reputari, tametsi homines sint, ostendit illud, quod Dominus jussit Moysi Exod. 30. n. 30. 31. & 32. in consecratione Aaronis & filiorum ejus, ubi dicitur: *Aaron, & filios ejus unges, & sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque Israël dices: hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras, caro hominis non ungetur ex eo.* Oppositа videtur continere hæc littera. Nam ex uno capite jubet Deus, Aaronem, filios ejus oleo sancto deliniri: ex alio cap. prohibet, carnem hominis ungi ex eo. Ergo vel Aaron non est ungendus, vel non habet carnem. Elias Cretensis in Apolog. Nazianz. orat. 1. ad illa verba: *nec unctionis oleum*, respondit. *Quod autem ait caro hominis non ungetur ex eo, hinc nimirum illud indicat, sacerdotale genus supra hominem esse velut Christi particeps, qui supra res reconditas est.* Quasi dicat: verum est, Aaron, & filios ejus humana constare natura, sed quia sacerdotii fulgebant dignitate, plusquam homines reputantur. Quapropter cùm dicitur: hominis carnem oleo sancto non ungendam, sub hoc præcepto sacerdotes non comprehenduntur, quia sacerdotale genus supra hominem intelligitur.

Exod. 30. n 30. 31. & 32.

Elias Cret.

18. Nec solum sacerdotii dignitas hominem supra hominem elevat, verùm etiam angelicæ naturæ reddit similem. Gen. 18. n. 10. angelica voce Isaaci successio promittitur Abrahamo. Samsonis quoque nativitas eadem voce promittitur. Iudicum 13. n. 3 Præcursoris Baptistæ Gabrielis ore profertur exordium, Lucæ 1. num. 13. At Samuelis Prophetæ non angelico, sed sacerdotali annunciatur oraculo 1. Reg. num. 17. Quid sibi vult tanta differentia? Samuel futurus erat Propheta magnus, fidelis Dei servus, integerrimus judex: ergo dignus extitit angelico prænuncio: quare non sic, sed sacerdotali voce prædicitur? putarem, non minori oraculo Samuelis nativitatem annunciari, quàm Isaaci, Samsonis, & Baptistæ. Quia si hi angelica voce prædicuntur, ille sacerdotis oraculo: nec minoris excellentiæ est sacerdotale oraculum quàm angelicum. Dignus utique fuit Samuel angelica voce prænunciari; verùm cùm sacerdotis prædicitur oraculo, nihil Samueli derogatur, quia idem prorsus videntur angelus, & sacerdos. Quid aliud indicat scriptura cùm toties angelos vocat sacerdotes? sic appellantur Malach. 2. n. 7. & alibi. Sic etiam à Patribus communi consensu vocitantur Chrysostomus homilia 2. in c. 1. epist. 2. ad Timot. Augustinus serm. 36. ad fratres in eremo. Gregorius in registro epist. lib. 9. c. 75. Elias Cretensis Apologet. Nazianz. oratione prima ad illa verba: *nunc autem divini.* Remigius Altisiodorens. in cap. 2. Malach. & alii.

Chrysost. August. Gregor. Elias. Creten. Remig.

19. Parum hoc, ipsos angelos superant sacerdotes. De angelis sæpissimè in sacro eloquio legimus adstare in conspectu Domini, non sedere. Sic Seraphim apud Isaiam, c. 6. n. 2. *Seraphim stabant super illud*, etiam Danielis 7. n. 10. *Centena millia assistebant ei.* Tobiæ 12. n. 15. *Ego sum Raphael angelus unus ex septem, qui stamus ante Deum.* Stant ergo angeli tamquam servi in conspectu Domini, obinde ille superbus, qui in monte testamenti malè cupiebat sedere, miserè se præcipitavit in barathrum. Isaiæ 14. n. 15. Non sic de Apostolis legimus: nam Matt. 19. n. 28. sic promisit Christus discipulis suis: *cùm sederit Filius hominis, sedebitis & vos super sedes 12. judicantes 12. tribus Israël.* Vbi nota non solùm Christum promisisse discipulis ipsos sessuros, sed judicaturos. Sed undè tantus honor Apostolis, ut sedeant cum Christo angelis adstantibus? certè, nõ aliundè nisi quia sacerdotali gaudebant dignitate. Hoc absque dubio innuebat Cajetanus ad præfata verba cùm dixit: *Ecce præmium dignitatis, & honoris gloriosa sessio, eritis participes gloriæ meæ, in tantum, quod me sedente in majestate, vos non stabitis, sed vos quoque sedebitis*, & statim subjungit: *dignitati adjungit officium, ut in dignitate sedendi, & in officio judicii assimilentur Christo*, sedent discipuli tamquam judices adstantibus angelis: quia quibus vices suas Christus commiserat in sacerdotio, præ angelis honores suos communicavit, ex quibus clarè constat, pluris Christum habere sacerdotes, quàm angelos.

Isa. 6. n. 2. Dan. 7. n. 10. Tob. 12. n. 15.

Matt. 19. n. 28.

Cajet.

20. Hoc expressit Christus Matth. 18. n. 18. cùm dixit discipulis. *Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata, & in cœlo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio tom. 5. expendit hanc potestatem his verbis: *Etenim, qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, ut ea, quæ in cœlis sunt, dispensent: in datum est, ut potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis, neque archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est: quæcunque alligaveritis in terra, erunt alligata, & in cœlo.* Ex quibus verbis sic formo argumentum. Discipulis, quia sacerdotes erant, & nõ angelis, dixit Christus ligandi, & solvendi facultatem. Ergo pluris Christus facit sacerdotes, quàm angelos.

Matt. 18. n. 18

Chrysost.

21. Quàm altè ille Verbi æterni præcursor Ioannes extulit hanc dignitatem cùm de Christo loquens dixit? *fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare.* Matthæi 3. numero 11. Rupertus in hunc locum per calceamenta hæc Christi Apostolos intelligit. *Ioannes ita judicando, ita non quæ sua sunt, sed quæ aliorum erant considerando & superiores sibi futuros Apostolos arbitrando, regulam custodiebat sanctæ & veræ humilitatis semet ipsum deprimens, tamquam minor esset omnibus illis.* Ioannes, quo non surrexit

Matth. 3. n. 11. Rupert.

texit major inter natos mulierum (imò ut dixit Augustinus sermone 2. de Ioanne Baptista tomo 10. *quisquis de muliere natus est, inferior est Ioanne*) sibi futuros superiores arbitrabatur Apostolos, sed unde hoc in mentem Ioannis venit? quia futuri erant sacerdotes quibus in tanta dignitate non communicavit Ioannes. Hanc ergo dignitatem venerabatur Baptista, cùm se indignum portandi calceamenta Christi prædicavit: quia per illa Apostolos intelligebat sacerdotali stola potituros. Tanti sacerdotium Evangelii fecit Baptista!

Augustinus

ILLATIO CCXXXI.

Sacerdos totus cœlestis, & ab hujus sæculi rebus abstractus esse tenetur.

22. TAm miserè cupiditatis flamma hominum corda incendit, ut à laicis acquirendi cupiditas (proh dolor!) in altaris ministros sit translata. Quis non doleat, sacerdotes, qui Deo tantũ vacare debent, à negotiis sæcularibus, & frequẽter ab illicitis negotiationibus, non vacare? ob hoc dicebat Augustinus serm. 37. ad fratres in eremo: *omne lucrum remotum à presbyteris esse debet: nam non sæculi, sed eorum, qui Dei sunt, negotiatores sumus.* Hoc ambobus oculis defl:bat Ieremias, suspiriis, & lachrymis miscens verba Threnor. 4. n. 1. cùm dixit: *quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite platearum?* Paschasius Ratbertus lib. 4. in lamentationes Ieremiæ in principio, præfata verba de sacerdotibus negotia sæcularia tractantibus intelligit. *Per aurum namq; obscuratum* (inquit) *reprobam electorum, seu sacerdotum Dei in diversis ordinibus deplorat vitam, quondam per gloriam virtutum claram: nunc verò per actiones infimas, & negotia sæculi obscuratam: ac proinde color optimus fertur immutatus, quia ille sanctitatis nostræ habitus per terrena, & abiecta præsentis vitæ opera ad ignominiam despectionis venit,* & inferiùs prosequitur: *quid ergo putas sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum dispersi, nisi sacerdotes Christi, & ministri altaris, & etiam monachorũ sancta, & Deo consecrata societas,* sacerdotũ vita cum Deo vacat, aurum optimum est, pulcherrima, & aspectu omnium dignissima: at si negotiis sæculi irretita sit, obscuratur, & omnibus videtur contemptibilis, & deformis, si sacerdos per plateas & nundinas vagetur negotiationis, gratia perinde est, ac si lapides pretiosi, qui Dei templi ornant, dispersi essent per plateas, ut ab omnibus conculcarentur. Hoc deplorat Propheta, & meritò: nam sic esse dispersos ministros altaris fletus excitat, & suspiria vocat.

Augustinus

Threnor 4. n. 1.

Pasch. Ratb.

23. Cùm Deus promissionis terram divideret inter tribus, Leviticam excluſit. Iosue 13. nnm. 33. *Tribui autem Levi non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio eius, ut locutus est illi,* satis superq; explicat sacrum eloquium rationem ob quam Deus Leviticam tribum in distributione terræ non admisit, nempe, quia Deus est ejus possessio. Verùm ex ea Sulpitius Severus Archiepiscopus Bituricensis l. 1. sacræ historiæ aliquas colligit. *Viginti, & novem regna* (ait) *imperio Hebræorum subiecta: quorum terra per undecim tribus viritim distributa est. Levitis enim in sacerdotium assumptis nulla portio data, quo liberius servirent Deo, equidem hoc exemplum non tacitus prætericrim, legendumq; ministris Ecclesiarum libenter ingesserim, etenim præcepti huius non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur: tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido velut tabes incessit: inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emũt, venduntq;, quæstui per omnia studẽt.* Patet ergo Leviticã tribũ, ex qua sacerdotii dignitas sũpsit exordium; ideo nullã sortitã fuisse portionẽ, ut semper præ oculis haberet, Dei esse hæreditatẽ, ut semper à terrenis desideriis cohiberet affectum.

Iosue 13. n. 33.

Sulpiti. Severus.

De summo sacerdote dicitur Levit. 21. n. 12. *Neque egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis super eum est.* Noster Abulensis ibid. quæst. 22. asserit non prohiberi sacerdoti, ne usquam è sanctuario egrederetur, sed quod sacerdos, si esset in sanctuario eo tempore, quo aliquis moreretur, non egrederetur exinde ad plangendum. Petrus Damianus opusculo 25. de dignitate sacerdotis cap. 1. aliam adducit rationẽ nostro themati satis aptam, cùm dixit: *de sanctis enim sacerdos egreditur, cùm neglectis animarum curis per desideria terrena vagatur. De sanctis egreditur cùm ecclesiastica disciplina postposita transeuntium causarũ negotiis immoderatius implicatur. Vbi mox aptè subiũgitur: ne polluat sanctuarium meum. Sanctuariũ quippe polluitur, cùm sacerdos quilibet per terrena desideria sparsus, causisq; sæcularibus dissolutus sacrosanctis altaribus audacter assistere nõ veretur; cùm videlicet sit, quod per Prophetã dicitur: & erit sicut populus sic sacerdos.* Quid clarius

24. Lev. 21. n. 12. Abulens. Petrus Damian.

Hoc absque dubio explicuit sacer scriptor in nostro textu, dum tunica tota hyacinthina indutum proponit Pontificem. *Facies, & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam.* Sed cur tota hęc tunica hyacinthino fulgebat colore? Albinus Flacus Alcuinus l. de divinis officijs c. de singulis vestibus hanc rationem reddit: *Tunica tota hyacinthina, qua aëreo refulgebat colore cœlestẽ designat conversationem: qua tota erat hyacinthina: quia sacerdos nihil debet curare terrenum: nemo enim, ait, Apostolus militãs Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit.* Abulens. hîc quæst. 22. licet Alcuini tangat rationẽ, aliquid aliud superaddit. *Sacerdos magnus* (inquit) *totus hyacinthinus erat tam in capite, quàm in reliquo corpore, quia hyacinthus est color cœlestis, sacerdos autem magnus totus cœlestis esse debebat. In capite autem, quia omnes cogitationes suæ de rebus cœlestibus esse debent, ita ut totũ desiderium sit in bona æterna. In corpore autem, quia in omnibus operationibus tota vita habitudine appetere debebat, quod solam vitam æternam desiderabat; & inter cæteros quasi quoddam exemplar cœlestis vitæ, atque futuræ beatitudinis sit, ita ut illud Apostoli dicere possit; cupio dissolvi & esse cum Christo. ad Colossenses secundo capite.* Expende ex his cum Tostato, sacerdotem non solum hyacinthino colore in corpore ornari, sed eodem in capite fulgere, ut sciat sacerdos, à pedibus usque ad caput debere esse totum cœlestem;

25. Oseæ 4. n. 9. Alcuinus Abulens.

nec solùm opera, verumetiam cogitationes ad æternam beatitudinem dirigere, ita ut tota ejus vita cœleste spiret desiderium. Dedecet ergo sacerdotem, qui cæteris vitæ cœlestis exemplar debet esse ex munere, negotiis terrenis implicari.

ILLATIO CCXXXII.

Judex ex æquo partium jura ex proprio munere tenetur respicere, non autem affectu, vel sanguinis amore.

26 DOminandi, & judicandi potestas, quia divinas gerit vices, non debet muneribus corrumpi, precibus flecti, sanguine, aut affectione violari, sed semper recta omnium negotia ex æquo respicere. Iudex namque qui in ferenda sententia, vel personam attendit, vel muneribus corrumpitur, vel sanguine, aut amicitia flectitur, curvam reddit justitiæ virgam, & Deo summoperè displicet. Notatu dignum est, aquilam, quæ vulgo ætheris princeps, & avium regina vocitatur, sæpè in divinis litteris damnatam, & ejus esum interdictum, ut constat Levitici undecimo, numero decimo tertio, ubi dicitur: *hæc sunt, quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: aquilam, &c.* Sed cur aquila inter immundas aves censetur, quæ regiâ inter volucres ornatur coronâ? Aldrovandus libro primo Ornithologiæ observat, aquilam inæqualibus, & discoloribus constare pedibus, dextro sinistrum superante. Pedum autem vitium sæpè damnat scriptura. Sic Levitic. vigesimo primo, num. decimo octavo, arcetur claudus, ne offerat panes Deo: & Deuteron. decimo quinto, numero vigesimo primo, prohibetur claudum animal immolari: & Malachiæ capite primo, numero octavo, dicitur? *Si offeratis claudum, & languidum; nónne malum est?* sed cur divina lege claudum immolari, & minister claudus prohibetur altari deservire? Quia claudus inæqualibus incedit passibus, cùm discurrit, modò in hanc partem, modò in illam inclinatur, & non ex æquo omnia respicit. Meritò ergo à divino arcentur altari. Ob hanc etiam causam aquila quamvis inter volucres sceptrum, & coronam teneat, à Deo reprobatur; quia regina cùm sit discoloribus, & inæqualibus constet pedibus. Damnatur ergo in aquila inæqualitas, ut in regibus, & prælatis condemnetur.

Lev. 11. n. 13.

Malac. 1. n. 8.

27. Infaustè satis Saul triumphavit de Amalech: victoria ejus versa est in ruinâ; nam vincens regè à propria cupiditate est victus. Pugnavit strenuè, vicit gloriosè, apprehendit Agag Amalechitarum regem vivum, omne autem vulgus interfecit in ore gladii. Pepercit ergo Saul Agag regi optimis gregibus ovium, & armentorum; & universa, quæ pulchra, & pretiosa erant, noluit disperdere; vilia verò demolitus est. Quid felicius primo aspectu evenire poterat Sauli? sed audi Samuelem sic ad eum loquentem primo Regum decimo quinto, numero vigesimo tertio. *Pro eo ergo, quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis rex.* Videamus nunc quomodo Saul verba Domini abjecit? sed rei eventus satis declarat regis inobedientiam, sic enim Dominus præceperat Sauli ibidem, numero tertio. *Nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire universa eius: non parcens ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice à viro usque ad mulierē, & parvulum, atque lactantem, bovem, & ovem, camelum, & asinum.* Ex quibus satis constat, Saulem Dei non obtemperasse mandato, estne dejectus à solio, quia divinum violavit præceptum? absolutè, & in universum hanc causam assignat sacer scriptor, dum ait: *pro eo quod abiecisti sermonem Domini, &c.* Verùm, ni fallor etiam exprimitur causa particularis. Nam Saul missus fuerat, ad pugnandum contra Amalech, & ex vi sui muneris tenebatur Domini adimplere mandatum, nempe interficiendi omnes, parcendi nemini, bona non concupiscendi: non sic fecit, sed sibi non parcens, regi Agag pepercit, sua perdens, aliena usurpavit, regem absolvit populum interficiens. O inique judex, claudus es! non passibus æquis ducis exercens officium: regem dimittis, quem cum populo tenebaris occidere: personam accipis, & mandatum Dei spernis: meritò ergo regnandi spoliaris corona. Nam qui regnandi, aut judicandi onus suis imponit humeris constringitur æquo animo jura partium, non personas, dignitates, aut bona respicere.

1. Reg. 15. n. 23.

ibid. n. 3.

28. Hæc æqualitas solem, & lunam luminaria magna constituit. *Fecitq; Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti.* Genesis primo, numero decimo sexto, sed cur solem Deus diei constituit præsulem, & lunæ dedit noctis imperium? Divus Ambrosius libro quarto, Hexamer. capite sexto, hanc excellentiam non tribuit solis, & lunæ pulchritudini, sed quia æqualiter omnes illuminant. *Quæ in quacumque parte fuerint cœli, illuminant omnia, & æquè expectantur à cunctis, ut ea tanquam sui tantum regionibus immorari, & sibi tantum adesse, atque lucere singuli populi credant, cum similiter luceant universis, ut nemo bis propiorem alium, quàm ipse, arbitretur.* Sol, & luna æqualiter radios emittunt: & non aliter pauperem, & abjectum, quàm divitem, & sublimem illuminant. Meritò ergo eis concessum fuit imperium.

Gen. 1. n. 16.

Ambros.

29. Conditarum rerum exordium narrans Moyses, terram, & aquam sic describit. Genesis primo, numero primo. *In principio creavit Deus cœlum, & terram: terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Non miror, Moysem terram describere vacuam, inordinatam, incultam, & invisibilem: erat utique aquarum humiditate cooperta; eamque impietatis posset arguere, siquidem noluit eum adhuc infantulum occultare, tradens undarum procellis. Quod admiratione dignum est, Moysem aquam, inter cujus undas velut inter materna brachia asylum invenit, tenebrarum horrore opacam, & obscuram proponere. Posset namque aquarum injuriam subticere, ne piæ matri videretur ingratus, primordialem ejus defectum pandens: deberet rursus oblivioni non tradere, ab aqua nomen

Gen. 1. n. 1.

acce-

accepisse; siquidem *Moyses* interpretatus *eductus ab aqua.* Exod. 2. num. 10. Quare ergo aquis non parcens earum tenebrosam caliginem retulit? Quia Moyses divinę justitiæ erat minister. Nam si terræ referens defectus, aquarum taceret obscuritatem, videretur partialis, & aquis indulsisse, quia ab eis in communi illo Hebræorum infantum naufragio fuerat protectus, in quo integritas Moysis non parum obscuraretur. Ne ergo de tanto judice id suspicari possit, aquarum defectus refert, ut neminem lateat, æquo animo, terram, quæ in eum impia mater fuit, & aquam, à qua vitam mutuavit, respexit.

30. Hanc animi integritatem, qua judices tenentur sententiam proferre, & subditorum causas prospicere, satis indicabat hyacinthinæ tunicæ ornatus, dum de ea dicitur: *In cuius medio supra erit capitium.* Hoc est (ut ex Menochio diximus, n. 3.) erit os capitis, vel apertura, aut foramen in summo, per quod caput transmittatur. Quod indicabat, caput, id est, qui regimen tenet semper debere esse in medio, ut omnes ex æquo respiciat: hæc enim est obligatio gubernantis.

ILLATIO CCXXXIII.

Fugiat virgo hominum conspectum si desiderat custodire virginitatem.

31. VIrginitatis, seu castitatis lilium facillimè marcescit: vel tenuis impuræ cogitationis aura illud detruncat. Quid dicam auram? Desiderium videndi, & videndæ florem virginitatis devenustat. Accipe Tertullianum cap. 2. de velandis virginibus reprehendentem abusum, qui jam jam in virgines irrepserat, detegendi capita, cùm in templa veniebant ad sacra. Tertull. *Nam illæ*, inquit, *consuetudinē, qua virgines negat, dum ostendit, nemo probasset, nisi aliquæ tales, quales virgines ipsa. Tales enim oculi volent virginem visam, quales habet virgo, quæ videri volet. Invicem se eadem oculorum genera desiderant. Eiusdem libidinis est, videri & videre.* Et in eodem libro in fine capitis tertii sic ait: *Omnis publicatio virginis bona stupri passio est.... O sacrilega manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt! Quid pejus aliquis persecutor feciisset si hoc à virgine electum cognovisset? Denudasti puellam à capite, & tota iam virgo sibi non est, alia facta est.* Quibus verbis satis ostendit Septimius, quàm cautè virgo hominum debet fugere conspectum, ne à lascivientibus oculis patiatur stuprum. Nec solum hoc: sed ipsa etiam visum cohibere debet, ne aliquem videat, qui possit hunc pulcherrimum florem decerpere: quia ejusdem libidinis est profectò videndi, & videndæ desiderium.

32. Hanc cœlestis Sponsæ circumspectionem, & sedulam curam summis laudibus extollebat Sponsus. Cant. 4. n. 4. dicens: *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis multis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Non est vulgare encomium, quo Sponsus Amasiæ suæ celebrat collum, id est, obedientiam per collum significatam, eo quod sit collum, quod jugo supponitur, ut docent Origenes, Theodoretus, Bernardus, & alii apud Tirinum in Bibl. magna. Alii per collum intelligunt totius corporis habitum excelsum, erectum, & firmum, ita Menochius ibidem. Digna enim erat Sponsæ obedientia tanta celebritate: quare non miror Sponsum collum Sponsæ comparare cum eburnea turre David. Hoc non miror: quod meum torquet ingeniolum, est; cur turri undequaque munitæ innumeris clypeis comparetur? Turrim clypeis muniri, quibus hostium incursibus posset resistere, & sagittarum cuspides retundere, docet ars militaris: at quid hæc cum collo Sponsæ? Communiter Interpretes per hos clypeos, gemmas, & uniones, quæ velut scuta è collo Sponsæ pendebant, & micabant intelligunt. Voluit ergo significare Sponsus cùm collum Sponsæ Davidicæ turri comparavit; quod sicut illa erecta, constans, rotunda, fortis, spoliis, & armis instructa; sic Sponsæ collum erat erectum, procerum, eburneum, gemmis, & unionibus ornatum velut quibusdam scutulis. Sed in hac similitudine adhuc invenio rationem nostro instituto aptissimam. Dico ergo collum Sponsæ clypeis ornatum celebrari, ut significetur, quanto studio cœlestis Sponsa suam pudicitiam, & castitatem custodiebat. Quod sic explico. Clypei namque corpus defendunt ab adversarii læsione, & defendunt occultando, protegendo: hoc enim est scutorum officium. Ait ergo Sponsus, è collo Sponsæ mille pendere clypeos, ut significet, tanta cura sponsam occultam esse, ac si mille clypeis obtegeretur. Insuper: hos clypeos vocat omnem armaturam fortium. Sed cur scuta dicitur omnis armatura? Alia enim sunt amorum genera, ut lancea, gladius, arcus, sagitta: quare ergo clypeis omnis armatura tribuitur? Attende, quorum dicitur armatura? Fortium, robustorum, virginum, quæ continuò à carnis rebellione victoriam reportant. Merito ergò dicitur clypeos omnis armatura: quia solis clypeis vincunt virgines, hoc est occultando se & omnium aspectus fugiendo.

Origen. Theod. Bernard. Tirinus. Menoch.

33. Hujus thematis exemplum, & confirmationem nobis præbuit Sara, cùm apud Abrahamum conjugem Angeli hospitarentur. Audivit ipsa adhuc cancellis tabernaculi occulta: *Habebit filium Sara uxor tua.* Gen. 18. num. 10. Sanctus Epiphanius in Ancoratu notanter advertit, Saram numquam coram Angelis adfuisse, nec eis pro tanta promissione egisse gratias: in quo videtur nobilissimam fœminam ingratitudinis notâ suam obscurasse nobilitatem. Cur ergo foras non egreditur, & tantum beneficium debita gratiarum actione non recompensat? Propter castitatem servandam respondet Epiphanius. *Risit Sara, qua intus erat, & vult sic ostendere ipsius castitatem, qua exemplum est earum, qua in veritate pietatem exercere volunt: quo ubi susceperint peregrinos propriis quidem laboribus inserviant, verùm propter verecundiam, & castitatem faciem suam viris ne ostendant.* Nec Gen. 18. n. 10. Epiphan.

urbanitatis, nec gratitudinis jura violavit Sara Angelis pro tanta promissione debitas gratias non retribuens; siquidem propter verecundiam, & castitatem faciem suam ab Angelis abscondit. Sed adhuc urgeo. Quî suspicari posset Sara, suam perichtari castitatem, tametsi Angelicis se offerret obtutibus? Certè: quia eos in specie virorum conspiciebat: & quæ perfectè servat castitatem, vel de Angelis, si ut homines appareant, debet formidare.

34. Quàm sine periculo, hoc castitatis, & virginitatis periculum nos docuit beatissima Virgo salutata ab Angelo: *Turbata est in sermone eius:* Lucæ 1. n. 29. Si causam hujus turbationis inquiras, reddit Ambrosius lib. 2. de virginibus hanc turbationem expendens: *Denique & Gabriel eam, ubi revisere solebat, invenit, & Angelum Maria quasi viri specie mota trepidavit, quasi non incognitum audito nomine recognovit. Ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in Angelo, ut cognoscas aures religiosas, oculos verecundos.* Maria frequentissimè conversabatur cum Gabriele in specie angelica loquente, non in specie viri. Vidit eum? Non vidit, sed audivit vocem hominis, & turbata est, & quæ angelum non peregrinaretur audire, virum expavit: ut cognoscas aures religiosas, quæ vocem humanam fugiunt; oculos verecundos, qui speciem viri videre metuunt. Sed cur Maria sic timet? Cur turbatur, quæ suæ virginitatis non timebat jacturam? Verum est, Mariæ virginitatem nunquam potuisse periclitari, sed turbationem passa est, ut quantum discriminis secum afferat viri cum virgine conversatio admoneret, & exinde discerent virgines non solùm vocem, sed viri aspectum fugere. Idem Ambrosius lib. 2. in Lucam ita explicuit his verbis: *Trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri.* Et Tertullianus de velandis virginibus, cap. *Vera, & tota, & pura virginitas nihil magis timet, quàm semetipsam, etiam fœminarum oculos pati non vult.* Virginis studium debet esse, ita abscondi, ut nec fœmineos oculos pati possit. Sic virginitatis lilium candescit; sic custoditur.

Luc. 1. n. 29. Ambros. Ambrosius Tertull.

35. Visitavit Maria Elizabetham uxorem Zachariæ, & Baptistæ matrem, & ait sacer textus. Luc. 1. n. 56. *Mansit Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam.* Quamvis plures Doctores affirment, Baptistam recenter natum inter brachia Mariæ requievisse, & virginitatis donum ex eisdem infantulo fuisse communicatum, ut docet Barnardus sermone quodam de privilegiis B. Ioannis Baptistæ, & Bonaventura tom. 6. c. 30. meditationum: tamen Titus Bostrensis ad præfata verba existimavit, Mariam in domum suam rediisse paulò ante Ioannis nativitatem. Si tamen ab eodem Tito causam hujus reditus desideres, eam tibi offert his verbis: *Rediit autem, quia circa Elizabethis partum magna hominum multitudo ad Zachariæ ædes confluxura erat: Virgo autem sanctissima virgineo quodam pudore tenta hominum conspectum declinabat.* Tanto studio sacratissima Virgo suam custodiebat virginitatem, ut quia prævidit, in Elizabethæ partu cognatorum, & amicorum Zachariæ multitudinem congregandam, declinandi causa hominum aspectum, rediit in domum suam. Quo facto satis erudivit virgines, ut omnium etiam cognatorum fugiant intuitum, si florem pudicitiæ, & virginitatis conservare desiderant.

Luc. 1. n. 56. Bernard. Bonav. Tit. Bost.

Nescio, an hujus documenti memor esset sponsa, cùm ardentissimo amore quærebat Sponsum. Cantic. 3. n. 2. dicens: *Surgam, & circuibo civitatem: per vicos, & plateas quæram, quem diligit anima mea. Quæsivi illum, & non inveni.* Cumque non inveniret, amore impatiens inquirendi repetiit studium. Miror sanè, Sponsum, qui diligentes se diligit, quærentes se non quærere, imò abscondi ab oculis eorum! Quæ ergo fuit causa, ut Sponsa dilectum non inveniret? Divus Hieronymus epistola 22. ad Eustochium, c. 11. Nullam aliam causam, quàm quia Sponsa cùm esset Virgo per plateas, ubi frequentes hominum concursus adsunt, inquirebat Sponsum. *Nolo, te, inquit, quærere sponsum per plateas: nolo, te circumire angulos civitatis, dicas licet: surgam, & circuibo civitatem, & in foro, & in plateis quæram, quem dilexit anima mea: & interroges: num quem dilexit anima mea, vidisti? Nemo tibi respondere dignabitur. Sponsus in plateis non potest inveniri.* Monebat Hieronymus Eustochium virginem, ut suæ pudicitiæ curam maximam haberet, præcipuè se in lucem non ederet, nec publica loca circumiret; idque Sponsæ cœlestis exemplo confirmabat. Hæc namq; amore languens quærebat Sponsum, non tamen inveniebat; quia eum per loca publica quærebat, forum, scilicet, & plateas, ubi plurium pateret obtutibus: & Sponsus ibi non potest inveniri. Voluit ergo ostendere Hieronymus, quod tametsi Virgo amore Sponsi saucia ipsum quærat, non inveniet, si eum inquirat extra domum, & in publicum exiens. Sit Sponsa abscondita, & à Sponso quæretur. Quid aliud indicavit ipse. Cantic. 5. n. 2. cùm dixit? *Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.* Hîc quæritur Sponsa à Sponso: quia intra domûs angulos erat clausa. Hoc summoperè placet Sponso: & hoc etiam tuta est virginitas.

36. Cant. 3. n. 2. Hieron.

Talarem tunicam induebat Pontifex colore hyacinthino fulgentem. Ut quid ergo usque ad talos hæc tunica? Ut byssinam, & strictam penitus obtegeret. Tunica stricta hyacinthinæ supponebatur: illâ (ut infrà versu trigesimo nono, numero vigesimo tertio dicemus) significabatur castitas, vel virginitas. Est ergo talaris tunica hyacinthina, ut illam operiat: indicans, castitatem, vel virginitatem tutam esse, si occulta sit.

37.

ILLATIO CCXXXIV.

Perseverantia Deo placet; Inconstantia displicet.

38. Incipere bonum, felicitatis auspicium est: at pertistere in bono, felicitatis est possessio. Qui bonum, quod incepit prosequitur, summis laudi-

Cant. 7. n. 7. laudibus à Deo celebratur. *Statura tua assimilata est palmæ:* ait cælestis sponsus suæ amatæ celebrans venustam corporis structuram. Cant. 7. num. 7. Sed cur sponsus corporis sponsæ pulchram conformationem palmæ comparavit? An ut ejus significaret proceritatem? Forsan ob hoc. Ambros. Verùm D. Ambros. lib. 3. Hexamer. c. 17. aliam agnovit causam, cùm dixit: *Palma autem virens semper manet, conservatione, & diuturnitate, non immutatione foliorum. Nam quæ primò germinaverit folia, ea sine ulla substitutionis successione conservat. Imitare ergo eam, ô homo, ut dicatur tibi: statura tua simili facta est palmæ.* Non comparavit sponsus sponsæ corporis structuram cupresso, quæ semper virens pyramidem pulchram format: non cedro quæ in Libano supra cæteras arbores exaltatur, sed palmæ. Quia tametsi nunquam viriditatem amittat cupressus, eam conservat varia mutatione foliorum; & marcescentibus foliis alia succedunt, eadem apparent, sed non sunt ipsa. Cedrus quamvis omnibus palmis sit supereminens Aquilonis injuria foliis spoliatur, nec est constans ejus amœnitas: sola palma invariata suam conservat nativam viriditatem: Nam quæ primò germinavit folia ea sine ulla substitutionis successione conservat. Vide ergo causam, ob quam statura sponsæ palmæ comparatur; non tam ut ejus proceritatem, quàm ut ejus constantiam celebraret sponsus. Perseverabat sponsa in amasii amore; ideo assimilata est palmæ, & à sponso celebratur, indicans, quantùm Deo placeat, qui firmo animo in ejus amore perseverat.

39. Luc 10. n. 4. & 5. *Neminem per viam salutaveritis: in quamcumque domum intraveritis, primum dicite, pax huic domui*: Dicebat Iesus Discipulis, cùm eos mitteret ad prædicandum, Luc. 10. n. 4. & 5. Nunc vellem Christum interrogare: cur Discipulis prohibet aliquem in via salutare, & permisit, ut cùm apud aliquem hospitentur, (imò præcepit,) dicere in ingressu illius domus, pax huic domui? Si sub nomine pacis (ut notavit Cajet. ibid.) Cajetan. omnis boni imprecatur adventus: cur tanto bono privat iter agentes, eis hanc salutationem negans? Ingeniosè & subtiliter respondet citatus Cardinalis. *Prohibuit salutationes vanas: præcepit ante omnia in ingressu domûs salutare: utpote congruum loco, & hospitibus.* Quod est dicere: Ideo Christus salutare aliquem in via prohibuit, quia hoc vanum est, & absque fructu, nam id obiter fit: at hospites salutare, apud quos detinendi erant Discipuli, congruum est tempori, loco, & hospitibus; quia perseveranter in illa domo erant permansuri. Ut ergo Christus ostenderet, quantum illi placeat perseverantia in bono, Discipulis præcepit, ut cùm alicujus domus limina salutarent, dominis etiam apud quos honorificè, & liberaliter erant excipiendi, pacem annuntiarent, quod est quoddam genus salutationis; quia ibi permansuri erant; qui tamen eisdem salutationes in via prohibuit, ut inconstantiam in bono reprobaret. Nam quid interest, inchoare bonum, si inceptum non prosequitur?

40. Gen. 1. n. 16. Genes. 1. n. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei; luminare minus, ut præesset nocti.* Id est: fecit Solem in potestatem diei, & Lunam in potestatem noctis. Inquiro: cur Luna, quæ paulò antea luminare magnum dicebatur, post luminare minus dicitur? Et cur Sol semper retinet excellentiam magni luminaris? Profectò: quia Sol semper eodem modo lucis radios emittit: Luna verò nunquam in eodem statu permanet, sed menstruis defectionibus extenuatur, modò amputato circulo, modò toto corpore illuminato satiatur. En ergo causam, cur Sol luminare maius dicitur, quia semper idem perseverat: Luna nunquam eadem apparet, semper mutatur. Meritò ergo hæc majoritatem amisit, conservavit ille. Ob hoc dicitur Ecclesiastici 27. n. 12. *Homo sanctus in sapientia manet sicut Sol: nam stultus sicut Luna mutatur.* Eccles. 27. n. 12. Vbi satis ostendit sacer textus per Solem animũ firmum; per Lunam inconstantem designat.

41. Creaverat Deus hominem extra paradisum, sed ut illius nemoris frueretur dilectis: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum.* Gen. 2. num. 15. Gen. 2. n. 15. Nota, duo ab homine Deum exigere Operationem: ecce unum. Custodiam: ecce alterum. Sed cur Deus, qui hominem, ut operaretur in paradisum transtulit, insuper custodiam ab eo exegit? D. Ambros. lib. de paradiso, c. 4. red- Ambros. dit rationem his verbis: *Non idem est, operari, & custodire. In opere enim quidam virtutis processus est, in custodia quædam consummatio operis deprehenditur, eo quod quasi consummata custodiat. Hæc duo ab homine requiruntur, ut & operibus nova quærat, & parta custodiat.* Operari in paradiso, hoc est, virtutum actiones elicere, bonum est: sed non sufficit hoc: insuper requiritur harum virtutum custodia, id est, consummatio, & usque in finem perseverantia. Sine hac Deo placere non potest virtutis inceptio: *Hæc duo ab homine requiruntur*, &c.

42. Talaris tunica cœlesti micans colore ornabat Pontificem. Sed cur talaris hæc tunica? Beda libro tertio de tabernaculo, capite sexto: Id ita fuisse dispositum, respondit, ad significandum in bonis operibus constantem animum usque ad finem vitæ. *Item tunica talari Sacerdos toto hyacinthina vestitur, ut admoneatur opus cœleste non inchoandum tantummodo, verumetiam usque ad finem vitæ in eo esse perseverandum omnibus, qui salvi esse voluerint.* Beda. Parum esset, hanc tunicam cœlesti fulgere colore, & ea Pontificem ornari, qua virtutum opera significantur, si non talos usq; pertingeret, hoc est, si extremam partem Pontificis, vitæ ejus videlicet extremum. Sic enim iste ornatus Deo placebat: quia in bono perseverantiã denotabat.

ILLATIO CCXXXV.

Ignominiosum est, declinare à via, quæ ducit ad vitam.

43. SOlent humani, si aliquid intentant, ab eo non retrocedere, ne in honore lædantur, quasi ignominiosum putantes semel ab intento resilire. Quàm multa efficiunt propter ratio-

nem ſtatus contra ſtatum rationis, quia ſemel inceperunt? Solent enim dicere: hoc proſequimur, non quia juſtum, ſed quia incepimus. Sic res mundanas agunt: utinam ſic agerent negotium ſalutis, & ſalvationis, & qui ſemel viam veritatis, & virtutis invenerunt, eodem conatu incepta proſequerentur! Perſuadere deſidero mortalibus, non minus ignominiæ vertendum, ſi à divinis deliſtant, quàm putant ignominioſum, cùm humana jam incepta deſerunt. Favet huic cogitatui infelicis illius fœminæ uxoris Loth eventus ignominioſus, quæ ſimul cum marito, & filiabus Sodomitarum incendium fugiens, animum in Sodoma relinquebat: reſpexit retrò, ut miſeram videret civitatem, & miſerrima transformatione in ſtatuam ſalis eſt commutata,

Gen. 19. n. 26. Gen. 19. n. 26. *Reſpicienſq́, uxor eius poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis.* Si cauſam hujus pœnæ inquiras, eam ſatis explicuit divinum Oraculum: nam ibidem, num. 17. dictum eſt Lotho ab Angelo:

Gen. 19. n. 17. *Salva animam tuam: noli reſpicere poſt tergum.* Propter tranſgreſſionem hujus mandati mulctata eſt uxoris Loth vana curioſitas. Sanctus Nilus libro Aſcetico inconſtantiæ hujus fœminæ, & omnium, qui viam iniquitatis relinquunt, & ad bonam frugem refugientes, parum perſtiterunt in ſancto propoſito, & iterum ad præterita vitia

Nilus. redeunt, attribuit. *Nihil prodeſt*, inquit, *mundo renuntiaſſe, niſi in propoſito perſeveres, ſed finas te retrahi, & terga vertas rationi, ac ſemper ad ea, quæ reliquiſti te convertens, tuum erga illa ſtudium declares: uxor Loth, quæ reſpiciens retrò ſtetit exemplum inobedientibus, converſa, ut nunc eſt, in ſtatuam ſalis.* Sed adhuc ſupereſt inquirendum: cur potius in ſalis ſtatuam, quàm in aliûs materiæ fuerit tranſmutata? Sale quaſdam urbes irâ victorum legimus ſeminatas, ut Iudicum, cap. 9. n. 45. Factum eſt in civitate Sichem: & Divus

Hieron. Hieronymus lib. 1. comment. in cap. 5. Matthæi refert, ut nullum in ipſa germen oriretur, ſterilitatiſque adderetur ignominia. Deinde: cùm aliquis crimen læſæ majeſtatis committit, præter capitalem pœnam, qua plectitur, domus ejus demolitur, & ſale ſeminatur in ignominiam delinquentis, & aliorum exemplum. Ut docent

Geneſius. Bernardinus Gomeſius Miedes in commentariis de ſale, lib. 2. n. 43. Pegna in directorio inquiſitorum 3. part. §. *Illud hîc addiderim.* Parladorius lib. 1. rerum quotidianarum, cap. 21. per totum. Converſa igitur fuit uxor Loth in ſalis ſtatuam, quia relicta peccatorum via, & virtutis tramitem ſequens, reſpexit retrorſum, hoc eſt, ad præteritam vitam; ut ſignificetur per hoc tanta ignominia affici, qui à virtutis tramite diſceſſit, & iterum miſerè in priſtina vitia rediit, ac ſi committeret crimen læſæ majeſtatis.

44. Gen. 16. n. 8. Fugientem Agar ancillam Abrahæ ſic alloquitur Angelus in deſerto: *Agar, ancilla Saraï unde venis? Et quò vadis?* Geneſ. 16. num. 8. Cui reſpondit Agar: *A facie Saraï dominæ meæ ego fugio.* Nota, hanc ancillam diminutè Angelo reſpondiſſe. Nam duo ab ea quæſivit Angelus, videlicet, quò tenderet, & unde veniret: ſolum enim reſpondit, fugere iram dominæ ſuæ. Si tamen quæras; cur non dixit, fugere à domo Abrahami, & in Ægyptum tendere? Reſpondet Lippomanus ibidem, ideo id tacuiſſe, quia indignum putavit, domum ſanctam deſerere, qualis erat Abrahami, & ad Ægyptios idololatras redire. *Erubuit*, inquit, *confiteri, à domo ſanctæ viri, probataq́, domine ad Ægyptios rurſus redire idololatras.* Servitutis nota ſignata erat Agar; & tamen rubore ſuffunditur, quia domum ſanctam deſerebat, & in terram idololatriæ, & ſuperſtitionibus ſubjectam migrabat: pudebat fateri à virtute ad vitia, à fide ad infidelitatem remeare: judicavit infamiam ab incepto bono deſiſtere; quaſi vilius hoc eſſet, quàm nota ſervitutis inuri. O utinam, nos qui tanto pretio æſtimamus honorem, propter honorem ſaltem perſeveraremus in bono!

Lippomanus.

45. Nec ſolum ignominioſum eſt ab incepto bono deſiſtere: verum etiam, qui vices alternat, nec perſeverat in bono, dignus eſt, amittere maximum principatum. Expende, quæſo, certamen illud inter Phares, & Zaram fratres gemellos. Certabant ambo non tam pro prima luce, quàm pro Iudæ principatu, & imperio glorioſo. Zaram vel fortior, vel callidior adhuc in utero exiſtens, *Protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum dicens, iſte egredietur prior. Illo verò retrahente manum, egreſſus eſt alter.* Geneſ. 38. n. 28. & 29. Ex divino eloquio ſatis conſtat: Zaram ligato coccino manum retraxiſſe, & fratri Phares permiſiſſe, ut luce primus frueretur, & paternam hæreditatem obineret: *Poſtea egreſſus eſt frater eius, in cuius erat manu coccinum, quem appellavit Zaram.* Ibidem, num. 30. Phares ergo, quia nativitate prior, & paternam domum hæreditatis jure poſſedit, & in Chriſti genealogia meruit recenſeri ut nobilis domini progenitor. Matth. 1. num. 3. Hinc non levis reſurgit difficultas, videlicet: cur Zaram, qui ex prolatione manus, & coccino ligato jus ad primogenituram Iudæ videbatur acquiſiviſſe, (ut nec obſtetricem latuit dicentem: *Iſte egredietur prior,*) excluditur ab hæreditate paterna, & à Chriſti genealogia, & pro eo ſubſtituitur Phares? Si dicas, quia Phares natus fuit prior: hoc de Zara videtur potiori jure dicendum; ſiquidem primus protulit manum. Ergo Zaræ, & non Phares debebatur hæreditas, & paterna nobilitas. Verùm quis dubitet, jure optimo exhæredem fuiſſe Zaram, & Prælatum Phares, cùm à Deo ſic diſpoſitum credamus? Sed cur Zaram exhæredatur? Quis cognovit ſenſum Domini? Verùm ad mores multa ſe offerunt, & ad noſtrum inſtitutum audi rationem, quam jamdiu cogitavi. Quia Zaram è materno utero egredi nitens, & manum proferens, ab inceptis deſtitit retrahendo manum, & fratrem egredi permittens. Certabant ambo pro hæreditate paterna: benè incepit Zaram manum oſtendens, & abſque dubio hæreditatem obineret, ſi proſequeretur inceptum: deleruit intentum, & quod quærebat amiſit. Meritò ergo tot bonis, & honore privatur. Quî namque poſſet fieri, ut progenitor eſſet Chriſti, qui inconſtantiæ maculabatur ignominia, antequam prodiret in lucem? Phares autem perſeveravit ſemper: dignus ergo

Gen. 38. num. 28. & 29.

Ibid. n. 30.

fuit

fuit tanta dignitate. Ex his ergo collige quanti momenti sit, permanere in bono; & quàm parum interlit, benè incipere, si malè desinas. Hoc satis aptè doceris in tunica hyacinthina Pontificis: talaris erat, & colore cœlesti fulgens: ut scias opus cœleste non tantum inchoandum, sed perficiendum fore: usque ad pedes erat protensa, id est, usque ad finem; ut usque ad illum in bono opere perseveres. Sic Petrus Damianus opusc. 25. cap. 2. de dignitate Sacerdotii reddens rationem, ob quam talaris esset tunica hæc, & in ora miro opere ornata, cùm dixit: *Pes est corporis terminus: quid per hoc nisi boni operis designatur extremum? Numirum, ut omne bonum, quod incipimus, perseveranter etiam usque ad felicem terminum perducamus.*

Petr. Dam.

Illatio CCXXXVI.

Fugit pericula, qui prudenter præcavet.

46. Temeritati potius, quàm fortitudini tribuendum est, si quis rem aliquam aggreditur absque periculorum diligenti examine. Multa intendimus cæco quodam impetu, quæ si exacto consilio, & animadversione expenderemus, liberaremur à multis damnis, quæ deinceps vix valemus fugere. Cordati animi sollicitudo est, prævidere pejora, & incommoda vitare. Ob hoc dicebat Tertullianus libro de cultu fœminarum, c. 2. *Qui præsumit, minus veretur, minus præcavet, plus periclitatur. Tumor fundamentum salutis est: præsumptio impedimentum timoris.* Esto ergo nimis prœcavens, si periclitari nô desideras.

Tertull.

47. Pericula timens, & evitare cupiens, cordatè satis petebat David, pedes ejus divini Verbi lumine illustrari, dum dixit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Psalm. 118. num. 105. Miror, prudentem Regem, & in rebus gravissimis versatum petere à Deo, divina voce pedes illustrari. Non mirarer, si hanc lucem auribus exoptaret. Aures namque divino eloquio fœcundæ altam, utilem, & spiritualem pariunt cognitionem: at pedes nec vocem percipiunt, nec cognitionem adjuvant: quare ergo David divinam petit vocem ad illustrandos pedes? Exorari non desiderat, qui incongrua petit: non valent pedes vocem percipere, (hoc enim auribus tantùm concessit natura.) Ergo minus aptè petebat David divinum eloquium, ut eo tanquam lucerna illustrarentur pedes. Si lucem postularet, qua ductoribus oculis dirigeret gressus suos, cordata & laudabilis esset oratio: at vocem desiderare pedibus, deprecatio videtur inutilis. Verùm, si petitionis penetremus sensum satis cordatè petit, ait Divus Bonaventura ad præfata verba: nam David non desiderabat divinas voces pedibus immediatè, sed auribus, quibus anima ejus instructa, & admonita effugeret pericula, detineret pedes, ne inciderent in damna. *Pedibus*, inquit, *providere debemus, ne inquinentur: ne illaqueentur; ne subvertantur; sed puri, & firmi serventur.* Accipe emphasim verborum Bonaventuræ expressam. Pedibus utimur ad omnia negotia peragenda: pedibus hîc illuc transmutamur, ut consequamur, quod semel in animo proposuimus: pedibus carens omni negotiationi judicatur ineptus: tandem pedes aptissima sunt instrumenta, ut in omni negotio felix adsit exitus. Ecce jam, quare regius Psaltes pedibus verba, quæ salutaria consilia præbeant, & pericula caveant, expostulabat: non quia pedes voces percipiant, sed quia mente divino eloquio instructa, & periculorum, quæ imminent, præventa, facillimo negotio pedes in viam salutis diriguntur. Quod est dicere: si animus meus fuerit præventus, & admonitus; pericula, quibus pedes offendi sæpissimè contingit, haud difficulter effugientur.

Psal. 118 n. 105.

Bonav.

48. Quàm inoffenso pede, & secura via procedat, qui attentè, & prudenter futura damna præcavet, satis ostendit Christus Dominus Discipulos suos mittens ad annuntiandum Evangelium, dum dixit illis: *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta.* Lucæ 10. num. 4. Sed cur Dominus, quando eis sacculum & peram negat, calceamenta saltem non permisit? longum, & asperum iter aggrediuntur spinis consitum, & calculis plenum: quare ergo nudis pedibus sunt incessuri? Quia eos mittebat Christus ad prædicandam Fidem, & propagandum Evangelium. Ideo ergo absque calceamentis eos mittit, ut ad tantum negotium prudentiores, & cautiores redderet. Nam sic incedentes aliquando lapillulis offendentur, aliquando etiam pungentur spinis, doloremque sentientes, deinde considerabunt, ubi fugiant pedes, & simul instruentur ad præcavenda discrimina, periculaque fugienda.

Luc. 10. n. 4.

49. Quàm utilis, quamque conveniens in omni negotio sit hæc attenta consideratio satis innuit Deus, cùm in primordio rerum ad hominis accessit formationem, siquidem velut inito consilio inter divinas Personas dixit: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Genes. 1. num. 26. O rem admirandam! Sol creatur nulla deliberatione præcedente (loquor pro nostro modulo,) eodemque pacto cœlum, quibus nulla corporea & inanimis creatura æquatur: & in sola hominis formatione Creator velut consideratione prævia accedit! Cur ita? Ut hominem instrueret, qui ad Dei imaginem creabatur, ne inconsideratè, & despectis agendi negotii circumstantiis operaretur, Prodest D. Gregor. lib. 9. moral. c. 36. dicens: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: neque ut aqua volatilia, sic terra hominem protulit: sed priusquam faceret, faciamus, dicitur, ut videlicet, quia rationalis natura condebatur, quasi cum consilio facta videretur.* Quamvis Deus omnia in sapientia creaverit, tamen ad hominis structuram quasi consilium iniit, quia creaturam rationalem condebat divinæ naturæ imagine præsignatam. Quod est dicere: Ideo Deus quasi cum consilio hominem fecit, ut hominem, qui Dei imaginem præseferebat, instrueret, omnia cum consilio exacto, & matura consideratione operari. Sic enim ageret ut rationalis creatura, & summi Dei imago.

Gen. 1. n. 26.

Gregor.

50. Cæcus arcebatur divina Lege à ministerio altaris. Levit. 21. num. 18. *Nec accedet ad ministerium eius, si cæcus fuerit.* Sed cur Deus orbatum oculis à Sacerdotio excludit? ad sacrificia animæ requiritur perfectio; corporis pulchritudo si desit, nullius est momenti: quare ergo cæcum in ministerio altaris Deus nō admisit. Nō ob aliud, nisi quia ad tantum ministerium homo prudens, & cordatus exigitur, qui res maturè consideret: cæcus autem absque consideratione ambulat, nec prævidere potest pericula; & æquo animo in foveam se immittit, ac si per viam planam ambularet. Sit ergo ineptus ad Sacerdotium, qui sic inconsideratè procedit. D. Greg. 1. p. Pastor. c. 11. id dixit: *Cæcus est, qui supernæ contemplationis lumen ignorat, qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum veram lucem nequaquam diligendo conspicit, quò gressus operis porrigat nescit.* Sacerdos creabatur ad institutionem populi: si cæcus esset, malè alios dirigeret: nam ducatus cæci præcipitium est. Quî alios ducet, qui ducere se non valet? Meritò ergo à Sacerdotio excluditur, qui pericula nequit præcavere.

Lev. 21. n. 18. Greg.

51. Hyacinthinæ tunicæ erat superius orificium, per quod Sacerdos immittebat caput, idque Limbo firmissimo adinstar loricæ antiquæ muniebatur, ne facilè rūperetur. Sed cur tanta adhibetur cura in hoc orificio muniendo? Satis id indicavit sacer textus cùm dixit: *Ne facile rumpatur.* In quo docemur, prævenire pericula, si ea evitare desideramus. Nam damnum, quod prævenitur, haud difficulter vitatur: & prudenti, & maturæ meditationi felix exitus succedit.

ILLATIO CCXXXVII.

Sacerdotum dignitas Regum superat majestatem.

52. NVlli dubium est de rebus nostræ Fidei benè sentienti, Sacerdotales infulas Regum diademata superare: verùm quia potentia Reges tumidos fecit; contra elatos, & superbos Monarchas, qui se pluris faciunt, quàm Sacerdotes, militandum est. Id expressit D. Ambros. lib de dignitate sacerdotali, cap. 2. sacerdotalem dignitatem cum regia conferens, his verbis: *Si Regum fulgori compares, & Principum diademati longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem comparetur, quippe cùm videas Regum colla, & Principum submitti genibus Sacerdotum, & exosculari eorū dexteris, orationibus eorum credent se communiri.* Id ipsum docuit Bernardus sermone ad Pastores in Synodo, dum ait: *Quantam dignitatem contulit vobis Dominus? Quanta est prærogativa ordinis vestri? Prætulit vos Deus Regibus, & Imperatoribus, prætulit ordinem vestrum omnibus ordinibus.* Et in lib. testamentorum Patriarcharum in 5. tom. Bibliothecæ veterum Patrum, Iudas in suo testamento differentiam inter ipsum, & fratrem Levi assignavit dicens: *Mihi dedit Dominus Regnū, & illi Sacerdotium, & subiecit Regnum Sacerdotio. Mihi dedit, quæ in terra, illi, quæ sunt in cœlis. Vt supereminet cœlum terra, ita supereminet Dei Sacerdotium regno, quod est in terra.*

Ambros. Testam. Iudæ.

53. Nihil magis tritum in sacro eloquio, quàm Reges à Prophetis, & Sacerdotibus unctos fuisse: sic Samuel unxit Saülem, 1. Reg. cap. 10. n. 1. Idem & Davidem ibid. c. 16. n. 13. Salomonem unxerit Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, 3. Reg. 1. n. 45. Quid plura referam? Verùm inquirere liceat, cur Deus cùm aliquem ad regiam elevabat dignitatem, ungi disposuit per manus Sacerdotum? Posset enim Deus, quem vellet regio diademate redimire unctionis ritu prætermisso: quare ergo hanc non omisit cæremoniam? Chrysost. tom. 1. homilia 4. de verbis Isaiæ respondet, ideo hoc ita dispositum, ut Rex Sacerdoti caput submittat, & sacerdotalis dignitatis supra Regiam ostendat excellentiam. *Propterea*, inquit, *Rex caput submittit manus Sacerdotis, & ubiq; in veteri Scriptura Sacerdotes ungebant Reges.*

Chrysost.

54. Non leve hujus excellentiæ signum indicavit illud præceptum, quando Deus jussit Iosue eligere ex singulis tribubus duodecim viros ad tollendos è medio Iordanis totidem lapides, quos portarent super humeros, eo quod à Sacerdotibus calcati fuerant. Iosue 4. n. 2. *Elige duodecim viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollant de medio Iordanis alveo, ubi steterunt pedes Sacerdotum duodecim durissimos lapides*: & ibid. n. 9. Fecerunt ergo filii Israël sicut præcepit eis Iosue. Principes populi lapides, quos Sacerdotes pedibus conculcarunt, super humeros portant. Quid hoc significat? Certè Sacerdotum dignitatem, sic Principum excellere principatum, ut quod Dei ministri pedibus conterunt, super humeros portare debent Principes.

Iosue 4. n. 2.

55. Nec hoc mirum est; quia Regum supremus ornatus est infimus Sacerdotum: & quod inter Sacerdotis pedes atteritur Reges super caput imponunt, ut illo coronentur. 1. Reg. c. 14. n. 2. de Saüle dicitur: *Porrò Saül morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato.* Sub hac arbore velut sub papilione erat Saül, ut ibi quiescere posset. Sed cur hanc arborem, potius quàm aliam, cùm tot ibi essent, elegit Rex? Putarem quia fructu onusta erat, & ut malogranata super caput imponeret. Sed ad quid tantum studium? Super caput Regis solum quiescit corona, illa ornatur ut Rex: quid malogranata cum diademate, vel corona? Vt sic Saül ostenderet, Sacerdotis infima Regum suprema excellere. E tunica hyacinthina qua speciosè ornabatur Sacerdos malogranata pendebant, fimbriaque ejus illis erat circumdata, Exod. 28. n. 34. Hæc in Sacerdotis ornatu infimum locum obtinebant: ut ergo indicaret Saül, quanti æstimandi sunt Sacerdotes, quantamq; excellentiam sacerdotalis dignitas obtineat, imò quantum Sacerdotium excedat dignitatem regiam, sub malogranato morabatur, ut fructum ejus super caput poneret, quem Sacerdos habebat in pedibus, & sic honoratissimum haberet diadema, si Sacerdotis infimo coronaretur ornatu. Alia ratio excogitari potest huic affinis. Malogranatum (teste Gregorio 2. parte Pastoralis, cap. 4. Beda, & Ambrosio libro 7. in Lucam, cap. 13.) optimum Regis typum gerit: quia dum suam in granis purpuram, & suam in cortice coronam præfert, nihil potius, quàm

1. Reg. 14. n. 2.

Regem

Regem coronatum, purpuratumque adumbrat. Ornabatur ergo sacerdotis tunicæ fimbria malogranatis, ut ostenderetur, reges vix posse usque ad fimbriam sacerdotum pertingere, superius non posse.

Illatio CCXXXVIII.

Pacis diademate coronetur, qui pacis per sacerdotium ministerio fungitur.

56. Quàm procul à sacerdotum animis debeant esse rixæ, & discordiæ verba, ipsorum munus latis ostendit. Mediatores enim sunt inter Deum, & homines; ima summis conciliant; & divinum numen peccatis offensum sacrificiis placant. Qui ergo ex proprio munere homines Deo conciliant, si hominum corda discordare efficiunt, procul dubio contra suum munus operantur. Tenentur ergo sacerdotalibus infulis redimiti fidelium corda non dividere, jurgia non seminare, sed ex multis cordibus per unitatem, & pacem unum cor, & unum animum constituere.

57. Ad Heb. 5. n. 1. & 2. *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum; ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circundatus est infirmitate.* Ad Hebræos 5. num. 1. & 2. Quid est, Pontificem assumptum ex hominibus pro hominibus constitui in his, quæ sunt ad Deum? An quia Pontifex non sit homo? Minimè. Homo est sacerdos, qui Deum interpellat: verùm in quantum sacerdos, quasi homo non esset, pro hominibus constituitur ad interpellandum. Quod est dicere: homines ex se jurgia seminant, discordias nutriunt, lites alunt; at sacerdos, qui ex suo munere humanam transcendit naturam, concordiam, & pacem fovere tenetur. Sic explicat Elias Cretensis in Apologetic. Nazianzeni orat. 1. ad illa verba, *vix porrò*, cùm dixisset, sacerdotes inter Deum, & homines esse mediatores. *Quod quidem sacerdotis munus est: quemadmodum liquet in Epistola ad Hebræos, in qua divinus Apostolus ait: omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ ad Deum sunt, ut offerat dona, & sacrificia pro populi ignorantiis. Hanc autem vocem fortassè idcirco posuit, non quod dubitaret, quia hoc sacerdotis munus sit, verum ut falsos, & hæreticos sacerdotes perstringeret, qui non modò hominum mediatores, ac reconciliatores apud Deum non erant, verùm contra, per ea, quæ dicebantur: Deum ipsis inimicum, atque hostem reddebant.* Elias Cretens. Quasi sic argueret Cretensis: ex proprio munere tenentur sacerdotes, homines Deo reconciliare, & pro populi ignorantiis intercedere, divinumque numen sacrificiis placare. Ergo ex proprio munere tenentur, evitare jurgia, & impedire discordias, quibus Dei, & hominum dissolvitur amicitia. Nam sacerdos discordiarum amator non solùm fidelium corda dilacerat, verùm infulas, quibus redimitur, disrumpit.

58. Nec hoc siluit regius vates, Prophetico spiritu Christi sacerdotium prædicens, cùm cecinit, Psalmo 109. numer. 5. *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.* Divus Hieronymus in Psalm. 75. sic inquirit. *Non dixit secundùm ordinem Aaron, sed Melchisedech. Quid voluit dicere: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech?* Aaron typum gessit Christi Domini: quare ergo David Christi sacerdotium referens, fuisse secundùm ordinem Melchisedech affirmat, & non secundùm ordinem Aaronis? Audi eundem Hieronymum nodum dissolventem: *Aaron* (inquit Doctor maximus) *victimas obtulit: Aaron hostiarum sanguinem fudit. Melchisedech nihil horum fecit, sed tantummodo panem, & vinum obtulit. Hoc fecit Melchisedech, & propterea dicitur secundùm ordinem Melchisedech.* Sed examinare placet Hieronymi rationem, ea est. Ideo Christus non dicitur sacerdos secundùm ordinem Aaronis, sed secundùm ordinem Melchisedech, quia Aaron hostiarum sanguinem fudit, secus Melchisedech. Sed quid impedit, fudisse Aaronē victimarum sanguinem, ut Christus esset sacerdos secundùm ordinem Aaron? Victimæ illæ, quibus tunc divina placabatur majestas, typum gerebant, incruentæ victimæ, & sacrosanctæ, quam nunc offerunt sacerdotes Christi: quid ergo obstare poterat illa victimarum effusio sanguinis, ut Christus esset sacerdos secundùm ordinem Aaronis? Quàm profunda est cogitatio Hieronymi. Aaron cùm sacrificia offerebat, mactabat animalia, sanguinem effundebat, cruoreque hostiarum manus ejus tingebantur, quæ omnia discordiarum, & litium erant insignia, siquidem dividebat victimas. Meritò ergo Christus Aaronis sacerdotium non admilit. E contra Melchisedech rex Salem, vel rex pacis sanguinem non effudit, sed panem, & vinum obtulit, per omnia pacem ostendens. Iure ergo optimo Christus sacerdos dicitur secundùm ordinem Melchisedech, ut exindè sciant sacerdotes ejus ex proprio munere teneri ad fugiendas discordias, & inquirendam pacem. Psalm. 109. n. 5. Hieron.

59. Malach. 2. n. 6. De Levi sacerdotum parente dicitur Malachiæ 2. num. 6. *In pace, & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.* Duo notanda hîc præmitto. Primum: laudari Levi, quia pacificus. Secundum: quia multos ab iniquitate avertit. Et meo videri, secundum fecit; quia diligebat pacem. Qui enim in pace ambulat, viam occludit iniquitati. Sed cur de Levitica tribu tanta prædicantur à Propheta? Remigius Altisiodorens. Ibidem sic respondet: *Ex persona Levi ore divino laudati describitur officium sacerdotis, & qualis esse debeat.* Remig. Altisiod. Et post multa, quibus sacerdotii celebrat dignitatem, prosequitur. *In pace, & in æquitate ambulavit mecum, quo & ipse pacem haberet, & cæteros pacificaret.* Quasi sacerdotum munus non sit solum pacem in se ipsis habere, sed etiam discordes in concordiam redigere. Hoc si fecerit sacerdos, cum Deo ambulat: sin aliter, muneri suo minimè satisfacit.

60. Baruc. 3. n. 24. Proponit Baruch Israëlitico populo magnitudinem Domus Dei, hoc est, Ecclesiæ amplum palatium, & ait cap. 3. à num. 24. *O Israël, quàm magna est Domus Dei, & ingens locus possessionis ejus! Magnum est, & non habet finem,*

excelsus, & immensus. Ibi fuerunt gigantes, nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt. Sed cur Deus gigantes à domo
Ambros. sua, vel ab Ecclesia exclusit? D. Ambros. lib. de Abel, & Cain c. 5. sic respondit: *Non hos eligit Deus. Et meritò non elegit: quia prælium, non pacem sciebant. Et ideo tu pacem disce, ut eligaris à Deo.* Magni erant gigantes illi, statura proceri, & apud omnes nationes famosi: sed quia non paci, sed bellis studebant, ideo, ut dominicæ domui inservirent habiti sunt inepti. Disce hinc ô sacerdos, qui domui Dei inservis, & in altari ministras, pacem diligere, fidelium animos pacare, non discordiarum incendia fovere, & insufflare.

61. Ex fimbria tunicæ hyacinthinæ pendebant mala Punica, per quæ (teste Gregorio Magno in Glossa) unitas fidelium designatur, Et rectè; nam malum Punicum mira, & summa unitate tot grana continet, & munit sub cortice. Quam ob rem non ineptè per id fidelium concordia exprimitur. Sed notatu dignum est, Pontificem undequaq; unitatem, & pacem spirasse in suo ornatu. Nam onychini lapides, in quibus nomina filiorum Israël erant sculta, eorũ præsignabant unionem: Superhumeralis oræ invicem connexæ; quid nisi unitatem designabant? Catenulæ, quibus firmiter supernè, & infernè Rationale alligabatur, nónne erant insigne concordiæ? Tandẽ mala Punica pacem prædicabant. At cur tot pacis insignibus ornatur sacerdos? Vt exinde colligas, sacerdotes semper ex proprio munere ad pacem teneri: & quemadmodum illis ex proprio officio hic conveniebat ornatus, sic etiam pacem convenire. Nec ob aliud putes, inter mala Punica aurea pendere tintinnabula, nisi, ut exinde constet, sacerdotem pacis, & unitatis studiosum voces aureas proferre, quas Deus exaudiens innumera conferat beneficia.

Illatio CCXXXIX.

Sacerdotum lingua ad honorandum, non ad detrahendum concessa.

62. Vix inter humanos reperitur aliquis, qui linguæ possit reprimere motus: vel cordatissimus aliquando linguæ non valet sedare velocitatem. Verùm qui linguę non potest legem imponere, ut taceat, laxet habenas, ut de omnibus benè loquatur. Quod si id omnibus videtur difficile, saltem ministris altaris debet esse inviolabile. Hoc innuebat præceptum illud Levitic. cap. 22. num. 22 ubi de animali, quod à sacro altari arceri debebat, dicitur: *Si cæcum fuerit; si fractum; si*
Levit. 22 n. 22. *cicatricem habens.* Vbi Septuaginta: *si lingua fractum.* Tanquam pollutum, & sacrificio indignum censebatur brutum, si lingua fractum probaretur. Sed cur Deus ab altari rejicit victimam, quæ linguam haberet scissam? Elias Cretens. in Apolog. Nazianzeni orat. 1. putat hoc præceptum non solum ad victimam referendum, sed etiam ad ipsum sacerdotem, qui eam immolabat. *Lingua autem sectum eum appellat, qui rectè loqui nescit.* Quando Deus animal lingua fractum à sacrificiis exclusit, non solum victimam reprobabat scissam linguam habentem, sed etiam ministrum lingua laborantem maledica, qua omnium honorem, & famam frangit: indicans, indignum esse sacerdotio, qui proximi laceraret honorem. Sit sacerdos præditus lingua, ea tamen quæ doceat, quæ honoret, non quæ detrahat.

63. Magnis encomiis tribum Leviticam extollit Malachias cap. 2. & post multa sic ait n. 7 *Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Nota causalem: quia sacerdos est Angelus Domini, labia ejus custodiunt scientiam, & lex requiritur ex ore ejus. Sed quidnam est, legem requiri ex ore sacerdotis, & labia ejus custodire scientiam? Lex enim Dei est, fratri non detrahere, alienum honorem servare illæsum, neminem verbis jaculari: hanc scientiam custodiunt sacerdotis labia, & in eis invenitur adimpletio legis, quia Angelus Domini est: hoc est: sicut Angelus contra neminem loquitur, imò omnium defendit honores, sic sacerdos, ut Angelicum impleat ministerium, nullius sit detractor, & sic in ore ejus requiretur lex. Malachi. 2. n. 7.

64. *Siquis autem putat, se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum: huius vana est religio.* Iacobi c. 1. n. 26. Religiosum non esse, ait Iacobus, quantumvis Deo per vota se dedicaverit, qui linguæ suæ laxat habenas. Sed quî hoc fieri possit? An maledicus à religione expellitur linguæ perversitate? Certè, nec Dei minister putandus, nec religioni dicatus censendus est, qui lingua omnium honores vulnerat. Sic Bernardus serm. 17. ad quamdam religiosam. Iacobi. c. 1. n. 26. Bernard. *Igitur linguam tuam refrana, & erit religiosa: quia si eam non refrenaveris, religiosa non erit. Sed si forsitan mihi non credis, audi Iacobum Apostolum discentem: Siquis putat, se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio.* Proh dolor! Quot sunt sacerdotes, & religiosi, aliàs probatæ vitæ, qui tamen linguam suam refrænare nesciunt! Hi profectò indignè sacerdotes, & religiosi appellantur. Sacerdotum enim, & ministrorum Dei dignitas, non patitur linguæ fracturam, qua honores maculentur, & disrumpantur.

65. Tintinnabula aurea è tunica pendebant Pontificis, quibus totus vocalis erat sacerdos. Sed cur aurea tintinnabula? Vt intelligas sacerdotem vocem auream, non ferream, hoc est, vocem, quæ honoret, non quæ feriat, prolaturum.

Illatio CCXL.

Humilis abjectio magnes est beneficiorum Dei.

66. Abjectos, & humiles despicit mundus, qui superbia alitur, & honori vani aura nutritur: non sic Deus, non sic, sed vilem pulverem tanti facit, ut abjectio divinæ beneficentiæ

tiæ sit magnes. Moysem Deus alloquitur, ut libertatem à misera servitute Iacobeæ stirpi largiretur; & cui Cherubim solium construunt, qui etiam ad Patris dexteram sedet, insidet in rubo.

Exod. 3. n. 2. *Apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi.* Exod. 3. num. 2. At cur elatas cedros non elegit, quibus elideret superbiam Pharaonis, sed abjectũ rubum? Cur non palmam, qua contra Ægyptios indicaret victoriam? Profectò: quia rubus arbuscula est, quæ velut humi reptans ab omnibus concutitur. Rubi vilitas tanto eam decoravit honore, ut in ea Deus solium constituere dignaretur. Deus enim humilia respicit, despicit elata: ob hoc non cedros, non palmas, sed rubum elegit.

67. Volatu aquilino, aut lynceo acumine discipulus ille, qui è Christi pectore tot ebibit mysteria, paterni pectoris meditatur arcanum, in quo divinæ sapientiæ thesaurum invenit Verbum æternum, de quo post multa sic ait c. 1. n. 9. Ioan. 1. n. 9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Sed cur Verbum æternum lux hominum, & non Angelorum perhibetur? Angeli quippe spiritus purissimi potiori jure à Verbo illuminari deberent, siquidem in cœlesti regno ei inserviunt, & assistunt. Quare ergo Ioannes non prædicas Verbum lucem Angelorum, sed hominum? Quæsitum solvit acumen Cajetani ibidem dicentis. Cajetan. *Describit autem supremam lucem intelligibilem per hoc quod lux hominum potius, quàm per hoc, quod est lux Angelorum; quia homo infima est creatura inter omnes creaturas intellectum habentes.* Si angelicam naturam consideres, absque dubio humanâ multò præstantiorem invenies. Utraque intellectu pollet; utramque Verbum illuminat: & licet Angeli divini Verbi lucem participent, tamen Ioannes id solum prædicat hominum lucem: *Erat lux hominum:* quia homines inter creaturas intellectu præditas infimum continent locum. Abjectio humilis, quam homines habemus per naturam, iter præbuit, ut præstantiores essemus ad gratiam, & præ Angelis majori afficeremur honore.

68. De illis viginti quatuor senioribus, qui sedebant in circuitu throni Apocalyps. 4. num. 4. Apoc. 4 n. 4. refertur, coronis aureis habuisse tempora redimita: *Et in capitibus eorum corona aurea.* Insuper Ibid. n. 8. ibid. num. 8. Quatuor animalia describuntur incessanter canentia cantica, & laudes Deo: *Et requiem non habebant die, ac nocte dicentia Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. Tandem num. 9. & 10. Ibid. n. 9. & 10. sic de senioribus refertur: *Et cùm darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum: procidebant viginti & quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum.* Ex his omnibus non leve, aut contemnendum dubium insurgit: Videlicet, quî hæc inter se constare possint; cùm dicat Ioannes, hos seniores coronis aureis redimitos, & quod dum animalia Trisagium illud canebant, presbyteri deponebant coronas ante thronum? Nullum est instans intelligibile, in quo cessarent animalia à divinis laudibus: at dum laudes intonant Angeli per animalia designati, seniores coronas mittunt ante thronum: ergo nullum est instans assignabile, in quo seniores coronas capitibus haberent superpositas. Quomodo ergo refert Evangelista: *Et in capitibus eorum corona aurea?* Quàm aptè si rem profundè consideres! Quid intendebât viginti & quatuor seniores cùm ante thronum mittebant coronas suas? Quid aliud quàm sedentis in throno divinam revereri majestatem, & propriam vilitatem recognoscere: usque ad terram se humiliabant, & in pavimento mittebant coronas. Quid ergo mirum, quod coronas, quas usque ad terram demittunt, super capitum verticis reponant? Nam sic Deus propter sui amorem abjectum extollit; ut quia coronæ illæ capita relinquentes seniorum, & culmina dignitatis renuntiantes abjectionem terræ quærebant tunc, tunc supra capita eorum elevantur. Nam idem est, eas abjicere in Dei cultum, & reverentiam, ac eas supra veneranda capita seniorum elevare. Meritò ergo dixit Evangelista has coronas, & capita seniorum ornare, & throni in pavimento demitti: quia idem est, propter Deum humiliari, ac exaltari usque ad summum. Verè dicito, si placet, idem esse coronas illas demittere seniores, ac eosdem coronari: quia qui humilitate propter Dei obsequium abjicit se, diademate regio redimitur. Rectè ergo stat, semper seniores coronas in capitibus habere, & sedere ante thronum, cum eo quod statim refert Ioannes, nempe, quod procidebant ante sedentem in throno, & mittebant coronas suas: quia idem est propter Deum coronam abjicere, ac coronari; idem sedere in circuitu throni, ac humiliari. Quod ut uno verbo comprehendam, est dicere: sic Deus humiles honorat, ut voluntaria, & spontanea abjectio regio æquivaleat diademati.

69. Adhuc expendenda est hæc abjectionis propter Deum dignitas. Dico pro coronide hujus thesis, humilem ad tantam evehi dignitatem, ut videatur, omnipotentia, aut infinitate perfrui. Celebris est inter Theologos, & Philosophos quæstio: an scilicet pura creatura possit ex nihilo aliquid producere? Quod est idem, ac quærere, an valeat aliquid creare? Omnes negativam amplectuntur partem duce Doctore Angelico 1. p. quæst. 45. art. 5. ad 3. fruere ratione D. Thomæ *Quia nulla creatura habet simpliciter potentiam infinitam, sicut nequit esse infinitum: relinquitur, quod nulla creatura possit creare.* Itaque ex mente S. Thomæ & omnium Theologorum, producere aliquid ex nihilo, quod est creare, infinitatis, & omnipotentiæ est argumentum. Si autem humilis, & voluntariè abjectus aliquid ex nihilo produceret, nónne ei quodammodo infinitas, & omnipotentia attribuenda esset? Ostendo primum, ut exinde colligamus secundum. Nam qui vera humilitate se abjicit, se ut nihil despicit. Humilis corde cognitione propria sit nihil; & cùm nihil se fecit, ex hoc nihilo aliquid facit, imò multum, & magnum: nam ex nihilo quod factus est, rem ita magnam producit, quam Deus ardentissimo amore prosequitur. S. Thom.

sequitur, & cui innúmera confert bona. Ergo humilis corde ex nihilo aliquid producit. Cũ igitur efficere aliquid ex nihilo omnipotentiæ, & infinitatis sit argumentum, consequitur apertè, humilem, & propter Deum abjectum, qui ex nihilo aliquid producit, quodammodo infinitate, & omnipotentia perfrui. Esto ego humilis, ut honoreris; abjice te ipsum propter Deum, & videberis omnipotens.

70. Mirabilis erat tunicæ hyacinthinæ limbus; ex eo aurea tintinnabula, & mala Punica variis coloribus artificiosè contexta pendebant. At cur fimbria pretiosiori, quàm tunica constabat materia? Dicerem: quia fimbria humiliorem habebat locum. Qui enim humiliter abjicitur pretiosus est in conspectu Domini. illam ergo tunicæ partem, quæ terræ erat proximior, aut quam pedibus inculcabat sacerdos, celebri ornatu Deus honoravit, quia humiles corde repræsentabat: ostendens per hoc voluntariam abjectionem suorum beneficiorum esse magnetem.

Illatio CCXLI.

Pulvis, in quem homo revertendus est, non injuriæ, sed favori est tribuendus.

71. Qui contra protoparentes nostros sententiam illam, qua Deus eos pulveri mancipavit, audiret, qui non putaret, severum fuisse judicium? Verùm si rem attentius examinemus, procul dubio in ea inveniemus, divinam ostentari misericordiam, hominique ad plurima beneficia januam aperiri. Sic D. Bernardus apud Godofridum ad cap. 3. Geneſis. *Gravis equidem sententia,* inquit, *sed non sine grandi misericordiæ temperamento.* Sed in quo, melli flue Doctor, misericordiæ aperitur via? Respondet ibi. *Terra addictus es, factus es terra, ut ipsa tibi sit patria, quæ materia fuit.* Itaque homo in pulvere, cui addictus est, patriam invenit. In patria homo summam requiẽ, & perpetuam felicitatem inveniet: estne hæc felicitas in pulvere? Non est in eo summa illa visio, quæ beat hominem; at est via ad illam, & pignus beneficiorum Dei.

Bernard.

42. Celebris est, non tamen satis pro meritis celebrata illius virgæ descriptio tradita ab Isaia c. 11. n. 1. *Egredietur,* inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet,* &c. Non miror, virgam de radice Iesse pullulasse: sed mirabile admodum est, florem de radice erupisse. Admiraretur natura, quæ non radici, sed ramis flores concessit. Quare ergo Propheta florem non ramis, sed radici adscribit? Muta stylum (vates sacer) vel revoca ordinem naturæ! Flos tametsi à radice vegetet, non tamen in radice distendit folia: ut quid ergo radicem floridam appellas? Magnum Sacramentum continet hoc vaticinium. Virga Mariæ, & flos Christi præferebant figuram, ut communis Patrum docet consensus. Radix virgæ Christi decoratur flore, ut initium Mariæ semper cum Deo fuisse, defendas: & exindè purissimam ejus conceptionem adstruas. Verùm revertamur ad nostræ thesis intentum. Cur in radice flos? Quia radix semper in humo sepulta, & à terra nunquam extranea humorem fugit; semperque cum pulvere amicabilem vitam agit: cæteræ arboris partes à terra fugiunt, elatisque ramis extenduntur per aëra. Idcirco in radice hujus mirabilis virgæ nascitur flos, ut radix honoretur, quæ pulveris, & terræ memoriam retinet, & consortium. Flos (teste Ambrosio l. 2. de Spiritu S. c. 5.) divini Spiritus designabat favorem. Accipe ejus verba: *Opus spiritus flos radicis est. Ille, inquam flos, de quo bene est prophetatum: exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Radix Iesse Patriarcha familia Iudæorum, virga Maria, flos Maria Christus.* In radice ergo virgæ flos nascitur Christum præfigurans, non in ramis virgæ, aut inter ejus folia, ut favorem suum elargiatur: quia radix dum vegetat, nunquam separatur à terra, semper cum pulvere servat pactum: folia extensa per aëra velut nutriuntur, & saginãtur aura. Quid mirum, si flos sit in radice, & non in foliis? Hoc enim est dicere, Christum florem beneficia sua impertire non foliis aut ramis vanitatis aura nutritis, sed radici cum pulvere indivisam vitam degenti, id est, homini se pulverẽ consideranti.

Isai 11. n. 1.

Ambros.

73. Rebeccæ in utero colluctabantur duo illi fratres Esau, & Iacob: tristatur mater futuræ inter fratres discordiæ præsaga: instat partûs tempus, & Esau egreditur prior. Quid inde? *Et protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu.* Vix nascitur Esau, cùm Iacob celeri cursu fratris plantam tenebat. Sed ad quid, si jam Esau primus adeptus est lucis usuram, certamen erat pro majoratu Isaac; nec Iacob destitit à lucta, tametsi Esau prior lucis pulchritudine frueretur; imò putavit, si plantam ejus teneret, excluſurum à paterna hæreditate. Sed quî hoc fieri posset? Dicam. Plantam fratris tenebat, ne ea terram attingeret, & pulveris gauderet beneficio, & sic à paterno majoratu excluderet. Hæreditas Isaaci beneficiorum Dei erat compendium, & in ea Deus pluviam benedictionum effuderat. Voluit ergo Iacob tenens plantam fratris pulveris contactum impedire, ut eum tanta benedictione orbaret. Quasi diceret Iacob: frater meus Esau, non fortior, sed callidor, paternam mihi arripuit hereditatem, quæ beneficiorum Dei est epilogus: sed impediens eum, ne terram tangat, hæreditatem mihi vindicabo: ignoret Esau pulverem: ut beneficiorum Dei non sit particeps. Sic enim pulveris recordatio animam ditat, sicque Deus cineris memoriæ beneficia sua ligavit, ut qui eam amiserit, prorsus sit extraneus à divina domo. Ergo satis prudenter in hac re se gessit Iacob, fratrem à contactu cinerum avertens, ut sic à paterna domo excluderet. Nam qui pulverem ignorat in quem resolvendus est, divinam etiam benedictionem ignorabit.

Gen. 25. n. 25.

74. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Genes. 2. num. 7. Hunc hominem transtulit in paradisum. *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio: in quo posuit hominem, quem formaverat.* Tertullian. lib. 1. contra Marcio. cap. 24. sic inquirit: *Factus est homo in animam vivam. Quæ?* Et respondet:

Gen. 2. n. 7. Ibid. n. 8. Tertull.

pondet: *Utique qui de limo. Et posuit Deus hominem in paradiso: quod finxit, non quod flavit; qui caro nunc, non qui anima.* Ex mente ergo Septimii, hîc homo accipitur pro corpore, quod Deus suis manibus plasmavit è limo: hanc statuam luteam inspirando animavit; in ejus formatione totus Deus fuit occupatus; & deditus; & hoc corpus in paradisum voluptatis transtulit. Ecce jam dubium: quare Deus cum tanto animæ præjudicio, & velut ejus dignitati derogans, tot favores corpori impendit? Nónne anima principalis, & constitutiva hominis pars est? Nónne vitæ principium, potentiarum radix, ita nobilis ut Angelis sit cognata? Quomodo ergo Deus videtur corpus animæ prætulisse: *quod finxit, non quod, flavit?* Quia hominis corpus formavit Deus, *de limo terræ*, vel juxta Hebræum, *de pulvere terræ.* Erat hominis corpus terreum, & luteum. Quia ergo Deus vidit in corpore humano pulverem, ex quo fuit plasmatum, idcirco tot favores ei concessit. Vilitas pulveris velut constrinxit Deum, ut quodammodo corpus animæ præponeret. Meritò ergo dixit Bernardus citatus num. 71. maximum beneficium fuisse, Deum pulveri addixisse hominem; siquidem in eo dedit fidejussorem suorum beneficiorum.

75. Ad Heb. 2. n. 16. *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* Ad Hebr. 2. n. 16. Id est, nunquam, vel nequaquam naturam Angelicam hypostaticè univit sibi Dei Filius, sed humanam, ut passim sancti Patres, & Interpretes. Sed undè hominibus tanta felicitas, Angelis autem infelicitas tanta, ut cùm utraque natura sui auctoris oblita suum opificem dereliquerit, homines Deus delegerit redimendos, secus Angelos? Et cur naturam apprehendit humanam, non angelicam: cùm illa fragilis; ista constans: illa corpus; hæc spiritus? Certè, quia cùm Angelus spiritûs privilegio gaudeat, cineris spernit memoriam, nec timet in pulverem resolvendum: at natura humana, licet spiritu constet, & constituatur, corporis habet sarcinam; pulveri addicta est, in terram est convertenda. En tibi rationem, ob quam natura humana Angelicæ præfertur, & summo, & inenarrabili unionis hypostaticæ beneficio honoratur, quia lutea est, & apta ut reducatur in pulverem. Hanc rationem tribuit Bernardus in declamationibus, totamque diaboli miseriam, & damnationem perpetuam reducit, ex eo quod in cineres non sit resolvendus: Bernard. *Miser ille Angelus*, inquit, *de terra sumptus non est, nec in terram aliquando rediturus: propterea non habet donec, sed ignis ei præparatur æternus.* Quid illustrius?

76. Gen 13. n. 16. Ibid. 15. n. 5. *Faciam, semen tuum sicut pulverem terræ*: promisit Deus Abrahamo Genes. 13. n. 16. Deinde cap. 15. n. 5. iterum promisit ei: *Suspice cælum, & numera stellas si potes: & dixit ei: Sic erit semen tuum.* Vidisti jam Abrahæ successores in prima promissione pulveri terræ comparari, in secunda stellis: at quî hæc constare possunt? Quid stella cum pulvere, cùm inter pulverem, & stellam tanta distantia sit, ac inter terram, & cœlum? Quare, si Deus Abrahæ posteros pulveri comparavit, postea cum stellis contulit? Ob eandem rationem: ac si diceret Deus; ideo Abrahæ posteri sunt stellæ; quia prius fuerunt pulvis. Vis esse stella? Esto prius pulvis: considera te pulverem, & in stellam transmutaberis. Recognosce tuam originem; & quod è terra formatus es, & in terram convertendus, & non solum eris stella, sed ab æternis flammis ita securus sicut stellæ.

77. Sæpius consideravi activitatem ignis; omnia consumit, & in se cõvertit. Duę substantię ab hac voracitate sunt immunes: Cœlum, & cinis. Cœlum tametsi sphæræ ignis sit contiguum, nullam ab igne patitur injuriam; nec ignis consumit cœlum, nec in se convertit. Parum hoc: nam cœlum supereminet igni: Quid mirum quod ab inferiori non lædatur? Magis mirabile est quod cœlum, quia superius, inferiorem ignem non consumat. In sublunaribus omnia consumuntur ab igne, quia corpora inferiora sunt. Aurum, argentum, gemmæ, ferrum, metalla omnia, &c. ab igne consumuntur: solus cinis, in quem ignis resolvitur liber est à tanta activitate. Sic notavit noster Abulens. in c. 5. Leuit. q. 5. *Cinis comburi non potest*, inquit, *sicut in igne nostro videmus, qui licet ligna comburat, cinerem tamen comburere nullatenus valet.* Abulens. Sed cur cinis tanto gaudet privilegio? Non miror, cœlum à contiguo igne injuriam non pati, cùm peregrinatum impressionis prorsus sit incapax per naturam: at cinerem tantam habere immunitatem, ut ab igne nequeat consumi; unde provenit. In promptu est ratio Philosophica; quia ignis resolvitur in cinerem; ideo cinis ab igne consumitur. Verùm ad nostros mores suppetit alia ratio. Dico ergo: ideo cinerem esse immunem ab ignis activitate, ut intelligamus, quod si homo in sua æstimatione fit cinis, liber existit ab æterni ignis voraci & molesta flamma. Cùm ergo cinis in hoc cœlo æqualis existat: etiam dicere licebit, hominem, qui se cinerem cogitat, cœlo esse similem, & æqualem. Hinc intelliges, quid intendat sancta mater Ecclesia cùm nostri finis repetit memoriam, dicens: *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* In fronte nobis cineres figit non ad contumeliam, sed ad honorem, & salutem. Intendit ergo nos cineribus ab æterno igne liberare. Adsit jugis memoria cineris, & continua nostræ in cineres mutationis meditatio, & absque dubio ab æterno igne liberabimur.

78. Hoc pharmacum ad salutem, & contra æternum ignem remedium satis explicuit Christus cùm Lucæ 12. n. 49. dicebat. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?* Lucæ 12. n. 49. Sed ô mitissime Iesu, quid ais? Vix adhuc infans requieseis in præsepio, cùm pacem terræ prædicant Angeli dicentes: *Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus.* Lucæ 2. n. 14. Ergo venis mittere pacem, & non ignem. Quomodo ergo dicis: *Ignem veni mittere in terram?* Chrysol. serm. 164. aurea voce respondit his verbis: *Ignem mittit primùm maximus magister in terram, & quidquid naturalis squalefecerat luxus, quidquid arefecerat brumalis rigor, artifex depurgat, & consumit incendio: quatenus sola exhausta ieiunio ipso suo cinere saginata pinguescerent, & post diuturnam duritiem* Chrysol.

titiem tenera redderentur, & mollia. Artificioso benefaciendi modo utitur Christus, cùm terræ parat incendium. Injuria terræ videtur incendium: at si rem attentè consideres, maximum in eo splendet beneficium. Nam in ipso cinere, in quem ignis resolvitur, beneficiorum Dei compendium includitur. Igne calefit terra, comburitur, & cineribus saginatur. Ergo tam longè abest, quod hoc incendium terræ sit injuria, ut potius judicet Chrysolog. in eo summum contineri beneficium. O benefica cineris memoria! Utinam, mortales tui nunquam essemus obliti; quanta felicitate frueremur! Nam pulveris recordatio beneficiorum Dei est fidejussio.

79. Hoc sonant hyacinthinæ tunicæ tintinnabula; hoc mala Punica artificiosè contexta, & summa pulchritudine variegata prædicant; hoc etiam vocitat fimbriæ artificialis ornatus. Sed cur in limbo tunicæ studium tantum artificis? Cur in textura tunicæ artis primor non ostenditur? Quia limbus usque ad talos pertingens pulveris erat receptaculum, utpotè terræ vicinior. Ut ergo Deus ostenderet, quanti apud se habeat pulverem, limbum tunicæ ornat miro artificis ingenio, quia pulvere incineratur. Constat ergo ex his, quod licet homo ex pulvere sit plasmatus, & in pulverem resolvendus, non est injuria naturæ, sed divinæ largitatis vadimonium.

ILLATIO CCXLII.

Cineris recordatio mentem illuminat, & oculos aperit.

80. MOrtis consideratio frequens, & jugis cineris memoria, in quem resolvendus es, usque adeò proficua erit, ut non tantùm te à via peccatorum ad virtutis tramitem reducat, ut oratione 9. docuit Isaias Abbas dicens: *Ita vive, ut si diem agas quotidie ultimum, & non peccabis*: Verùm etiam, ut perfectius ab errore animum revoces, & à tuis passionibus reportes victoriam, erit maximè auxiliatrix: tuam mentem illustrabit, & tuos oculos à cæcitatis vindicabit injuria. Isaias Abbas.

81. Trecentos viros ducebat Gedeon pugnaturus contra Madian, Amalec, & omnes Orientales, armatos non ferro, sed tubis, lagenasque habentes, in quibus lampades erant inclusæ. Quid inde? *Cumq; per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaveruntq; gladius Domini, & Gedeonis.* Iudic. 7. n. 20. fugatisque Madianitis glorioſam Gedeon comparavit victoriam. Trecenti tantùm sunt milites Gedeonis, & tamen innumerabiles hostes converterunt in fugam. Si tamen hujus præclaræ victoriæ causam delideres, quamvis eam facer textus Dei gladio tribuat, non dubitabo Gedeonis stratagemati, luciique lampadum intempesta nocte radianti adscribere, sic divino numine disponente. Nam ut ibid. n. 21. constat, cùm milites hydrias confregissent, & lumina radiassent, inimicorum castra turbata sunt, & vociferantes, & ululantes fugerunt. Ergo tribuenda est hæc victoria tum buccinarum sono, tum lampadum splendori. Ita sanè. Sed notanter adverte, hydriarum confractione statim lucem apparuisse inter noctis caliginem, exindeque gravem metum Madianitis incussum, ita ut terga vertentes mutua se cæde trucidarent. Quid enim habet hydriarum confractio cum victoria, & triumpho; ut eo ipso, quo confringuntur hydriæ, fugiant inimici, & Gedeon victoria perfruatur? An quia Madianitæ, qui tenebrarum principi, sacrilego idololatriæ cultu, erant mancipati, lucis radios sustinere non possent? Forsan ob hoc fugerunt: semper enim peccati, & dæmonis servis lucis splendor exosus fuit. Aliam rationem adducit ad nostrũ institutum Isaias Abbas orat. 17. his verbis: *Nisi Gedeon hydrias confregisset, non aspexisset lampadum splendorem: itidem homo nisi corpus contempserit, divinitatis lumen non intuebitur.* Quod est dicere; Gedeon vicit innumeram Medianitarum multitudinem, quia hydrias confregit, & lumen apparuit. Connexa erant hæc: lagenæ istæ testaceæ erant: ergo ex pulvere fictæ: unde hoc ipso, quo fuerunt confractæ, fuerunt reductæ in pulverem. Ecce cur lux apparuit, qua fugaret hostes Gedeon: quia ubi adest pulvis, lucis non prohibetur usura, tametsi resistat noctis, & tenebrarum caligo: nec deesse potest felix victoriæ eventus ubi cinis adest in patrocinium. Dicam expressius. Vbi cineris, & pulveris adest præsentia, illuminatur mens, & oculi lucis veritatis fruuntur beneficio; vincuntur hostes qui militant adversus animam, & victoriæ succedit corona. Isaias Abbas. Indicũ 7. n. 20.

82. Ezechiel. 1. n. 18. describens Propheta illius celeberrimi currus rotas sic ait. *Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum quatuor.* Id est, tota ratarum circumferentia plena erat oculis. Septuaginta sic legere: *Dorsa eorum plena erant oculis.* Difficilis primo aspectu videtur hæc translatio: nam quî potest intelligi, rotas habere dorsa? Verùm non ineptè in rotis dorsa invenerunt Septuaginta. Per rotarum dorsa intelligerem partem illam rotarum, quæ terræ, nitens totam circumferentiæ sustinet molem, cùm successivo motu circumvolvitur rota, aut cùm quiescit. Sicut enim dorsa onus sustinent, sic pars illa infima rotarum, super quam tota circumferentia gravitat, non omninò impropriè dorsum appellaretur. Hæc quantum ad istam versionem. Sed adhuc restat difficultas examinanda, videlicet: cur sacer textus rotas has per circuitum oculis plenas refert, & Septuaginta oculatas solum in parte illa infima, quæ terram tangit, admittunt? Verùm hoc dissidium facilè sedatur: quia cùm rotæ illæ continuo, & successivo motu gyrarent, nulla est in eis pars excogitabilis, quæ aliquando terram non tangeret. Si ergo pars illa, cui tota rotæ machina nitebatur, plena erat oculis, & nulla est in rotis pars excogitabilis, quæ motus successione totam rotam non sustentaret: consequens est, omnem earum circumferentiam oculis esse plenam. At cur pars illa; quæ per terram gyrabat oculorum luminibus illustratur? Vel cur non etiam tota rota intra circumferentiam Ezech. 1. n. 18. Sept. mag.

hoc

hoc gaudet beneficio? quia pars illa utpotè infima, & cui cæteræ nitebantur, tangebat terram, & volutabatur in pulvere. Tanta enim vis in pulvere inest, ut quia rotarum circumferentiæ incineratæ erant, gaudebant oculorum luminibus. Vel dicito, si placet; ex pulvere oculos accepisse; quibus Deum, qui in ipsis erat, posset intueri; igitur pulvis præstat vires ad intuendum Deum. Vis, ô homo, in hac vita in Deum figere obtutum? cõsidera te ex pulvere formatum, & in eum convertendum; & oculos accipies, quibus possis Deum intueri. Nec enim tibi negabit Deus visum, quê rotis concessit: quinimò nõ solùm tibi hoc præstabit; verumetiam veram cognitionem, ut Deo vero cultum exhibeas.

83. Errore decepti putabant Babylonii idolum Bel Deum esse viventem, eo quòd quotidie pinguibus epulis saginaretur ad victũ: sic judicavit rex Dan. 14. n. 5. Cyrus cùm dixit Prophetæ Danieli capite decimo quarto, numero quinto. *Nonne videtur tibi esse Bel vivens Deus tuus non vides quanta comedat, & bibat quotidie?* O miser rex! falleris. Quia non est Deitatis argumentum, quod quotidie comedat, & bibat Bel: nam verus Deus non comedit, sed jejunat. Verùm Daniel noluit uti privilegio, aut excellentia jejunii, ut regis sententiam improbaret, sed ad hominem arguit contra eam dicens. Ibid. n. 6. *Ne erres rex, iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus æreus, nec comedit aliquando*, ibidem, numero sexto. Nam quî fieri posset, ut Bel quadraginti oves quotidiana voracitate deglutiret, & sex vini amphoris crapula luxuriãte maderet? quapropter (rex, crede mihi, ait Propheta) sacerdotes Bel callida voracitate, & avaritia oblatas dapes numini rapiunt: nam per subterranea repentes cibos idolo appositos furantur. Hac fallacia, & regem, & populum prædonum turba sacerdotum seducebat. Sed quid, ut furtum panderetur? *Præcepit Daniel puero suo, & attulerunt cinerem, & cribravit* Ib. n. 13. *per totum templum coram rege*. ibidem, numero decimo tertio, sed ad quid cinere templi pavimentum respergitur? quia nocte veniebant sacerdotes, & uxores, & filii eorum, & comedebant omnia. Sequenti die venit rex cum Daniele, & vidit vestigia in cinere impressa, cognovitque dolum, & interfecit sacerdotes, & uxores, & filios eorum. Expende nunc: deceptus erat rex, & ac si clausos haberet oculos, non videbat sacerdotum fallaciam, sed quid ut oculos aperiret, & vinceret dolum? utitur cinere, & in eo clarè fraudem aspexit sacerdotum. Hæc enim est potentia cineris, ut vel deceptum regem, & qui non facile admoneri permittit, valeat illuminare. Nec solum adfuit admonitio: nam videns Cyrus, se illusum fuisse à sacerdotibus; *Tradidit Bel in potestatem* Ib. n. 21. *Danielis, qui subvertit eum, & templum eius*, ibidem, numero vigesimo primo, unde ergo numini, & templo tanta ruina; & unde regi idololatræ tanta cognitio, ut falsæ Deitatis agnosceret mendacium? necunde quàm ex cinere, qui totum templi pavimentum aspersit, exinde regios oculos delinivit, ut mentitam Deitatem contemneret, & templum ejus desolaret. Ecce quomodo pulvis non obcæcat, sed aperit oculos, & idololatrã à falsæ Deitatis revocat cultu.

Fimbria hyachintinæ tunicæ tintinnabulis ornabatur: sed mirum est limbum hujus tunicæ eorum sonitu tinnire. At cur infima pars hujus ornatus est vocalis? Origenes humilia 9. in Exod. Origen. circa finem hanc reddit rationem. *Hæc tintinnabula, quæ semper sonare debent, in extremo vestimenti sunt posita, idcirco credo, ut de extremis temporibus, & de fine mundi nunquã sileas: sed inde semper sones, inde disputes, & loquaris, secundùm eum, qui dixit: memor esto novissimorum tuorum, & non peccabis.* Illa tintinnabula in extremitate tunicæ pendentia, vitæ nostræ annuntiabant finem, pulverisque resolutionem tam sacerdoti summo, quàm populo prædicabant. Quid mirum quod ad eorũ sonitũ attenderet Pontifex, & seipsum, tametsi in tantæ dignitatis fastigio constitutum humiliaret, & sui principij cognosceret vilitatem. Nam si cymbali pulsatio etiam dormientem excitat; multò melius pulveris memoria, & cineris recordatio. 84.

Vers. xxvj. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, sanctum Domino.

Vers. xxxvij. Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram imminens fronti Pontificis.

EXPOSITIO LITTERÆ.

QUARTUM ornamentũ, quo summi sacerdotis fulgebat majestas, erat lamina aurea, ut in hoc versu apertè explicuit sacer textus, dicẽs: *facies & laminam de auro purissimo.* His verbis apertè materia hujus ornatus exprimitur: forma tamen subticetur, de qua quæstione sequenti. 1.

In qua sculpes opere cælatoris. Abulens. ubi infra distinguit duo: cælare; & sculpere. Illud (inquit) est cavare, vel radere: illud est, superlinire, vel pingere. Utrumque in lamina factum existimat. Nam prius aperiebãtur litteræ, & deinde colore rubro, vel alio liniebãtur cavaturæ, ut litteræ clarè, & distinctè percipi possent: ac si Hispanè diceremus: *Despues de abiertas las letras en la lamina, se daba el colorido con esmalte, para q; se pudiesen leer.* Idẽ docuit Tostatus de litteris, quibus cælata fuerunt in gemmis nomina filiorũ Israël: & hoc mihi videtur maximè congruum, aliàs, etiamsi litteræ essent apertæ in lamina, vix legi possent, si colorẽ aliquẽ, quo apertura illa adimpleretur, secludas. Scriptura huius laminæ hæc erat: *Sanctũ Domino.* In Hebræo est *sãctitas Domini, vel Domino.* Ita Oleast. & alij quos suppresso nomine citat Saa, quãvis ipse legat sicut editio vulgata quasi dicat: *sanctus est Dominus, sãctè q;; colẽdus.* Abulens. asserit his litteris 2. Abulens. Heb. Oleaster. Saa. Abulens.

teris ſecundùm idioma Hebraicum ita dici: *Cod es la Adonai.* id eſt: *ſanctitas ad Dominum.* Cajetanus: *ſanctitas iehovah,* Huic conſentiunt Menochius, & Cornelius à lapide ibi, ſed quid per iſtã ſanctitatẽ intelligatur dicemus quæſt. 29. ſequẽti.

3. Abulenſ. *Ligabiſque eam vitta hyacinthina:* ſermo eſt de eadem lamina. Noſter Toſtatus ait hanc laminã habuiſſe in duabus extremitatibus, quę erãt verſus aures ſacerdotis, duo foramina, per quæ immittebatur vitta hyacinthina, qua ſtringebatur, ne Septuag. caderet: hoc eſt, ut Septuaginta legunt: *in hyacinthino retorto,* id eſt: colligabatur lamina tiarę Põtificis funiculo coloris cæleſtis, qui hyacinthinus dicitur, *& erit ſuper tiarã*: intelligitur de tiara Põtificali, nõ de cidari, quę communis erat, tũ Pontificibus, tum etiã ſacerdotibus inferioribus. Cidaris enim erat linea, & rotunda ad modum caſſidis: ut Guill. Durand. Chaſſan. volunt Guillielmus Durãdus lib. 3. c. 19. & Chaſſan. in catalogo gloriæ mundi. 1. parte, concluſione 3. quamvis divus Hieronym. epiſtola 128. ad Fabiolam contrarium teneat dicens: *hæc* (id eſt lamina) *ſuper pileolum lineum & commune omnium ſacerdotum, in Pontifice plus additur, ut in fronte vitta hyacinthina conſtringatur, &c.* Putavit ergo doctor maximus, tiaram, & cidarim non diſtinIoſephus Barrad. gui. Contrarium ſenſerunt Ioſephus, & Barradas, ille lib. 3. antiquit. c. 8. iſte tomo 2. lib. 3. c. 46. Tiara Pontificalis, ſecundùm Abulenſ. erat hyacinthina: ſecundùm Ioſephum lib. 3. antiq. c. 11. ex hyacintho variata, & circumdata aurea corona tribus ordinibus facta: & ſecundùm Durandum, & Chaſſanæũ in acutum procedens habens circulum aureum cum malogranatis, & floribus; ex qua pendebat lamina aurea, quod apertè denotat ſacer textus, dum proſequitur: *inminens fronti Pontificu,* vel ut Septuaginta: *& erit ſuper fronte Aaron*: id eſt, ita pendens ante faciem mitræ, aut tiaræ, ut frontem Aaron operiat, taliter, ut oculi ejus expediti ſint ad eliciendam viſionem, ſic exOrigen. plicuit Origenes homilia 6. in Leviticum cùm dixit: *& impoſuit mitram ſuper caput eius, & poſuit ſuper mitram ante faciem ejus laminam auream ſanctificatam, ſanctam, ſicut præceperat Dominus Moyſi.*

Qvæstio XXVIII.

Litteralis.

De forma, & figura hujus laminæ aureæ.

4. QUantumvis circa materiam hujus laminæ nulla ſit apud interpretes controverſia, utpote explicita in ſacro textu: tamẽ circa ejus formam, & figuram non eſt parvum diſſidium inter eos. Nam Philo Hebræus libro 3. de vita Moyſis Philo Hebr. aſſerit, figuram hujus laminæ fuiſſe inſtar coronæ, his verbis: *ad hæc lamina aurea quaſi corona, &c.* Nititur hujus auctoris ſententia teſtimoniis ſcripturæ. Primum ſit Eccleſiaſtici 45. n. 14. ubi de Eccleſi. 45. n. 14. hac lamina dicitur: *corona aurea ſuper mitram eius impreſſa ſigno ſanctitatis, & gloria honoris.* Secundum teſtimonium eſt Sapientia 18. n. vigeſimo quarto. *Magnificentia tua in diademate capitis illius ſcripta erat.* Vide qualiter lamina illa, in qua ſcripta erat magnificentia Dei, dicitur corona, vel diadema. Sap. 18. n. 24.

Cajetanus cenſuit, incertam eſſe figuram hujus laminæ. Oleaſter ad hæc verba, ait, laminam Hebraicè dici, *ſis.* Quod verbũ varias apud Hebræos habet ſignificationes. Nam ſecundùm quoſdam dictio, *ſis,* ſignificat *lammam:* ſecundùm alios, *florem,* & *alam?* & verbum *ſiſit* fimbriã veſtimenti, & cincinnum capitis: quare propter hanc varietatem, hæſitat hic auctor, quid intelligi debeat in hoc loco. Quãvis aſſerat, ſignificari, aut intelligi poſſe per vocem, *ſis,* & *ſiſit* alam, vel aliquid ſubtile, aut limbum, marginem, ſeu terminum cujuſcumque rei. Concludit ergo hic auctor intelligi poſſe, florem, aut aliquid quod in marginibus poni ſolet, aut laminam ſicut eſt in vulgato. 5. Cajetan. Oleaſt.

Noſter Abulenſis hîc quæſtione 17. putavit, hanc laminam fuiſſe ad modum ſemicirculi cooperientis ab aure ad aurem, & pervenientis per frontem, latam quaſi duorum digitorum opere malleatorio ſubtiliter extenſam ne nimio põdere capiti eſſet moleſta. Sic etiam docuerunt Durandus, & Chaſſanæus citati, Viegas in c. 4. Apocal. ſectione 10. Nullam tamen in his auctoribus inveni rationem, qua ſuum placitum confirment, licet ſit magis commune: poſſet tamen deduci, ex eo, quod ſacer textus dicat, hanc laminam pendere ſuper frontem Pontificis: nam ſi rotunda eſſet, ut putavit Philo, & ad modum coronæ, cingeret totum caput, & non indigeret ligari vitta hyacinthina. Inſuper deduci hoc poteſt ex illo Eccl. 45. n. 14. & Sap. 18. n. 24. ubi hæc lamina dicitur corona & diadema: non quia totum caput cingeret, ſed quia velut corona ejus tẽpora redimiebat, hoc eſt, dimidiata corona erat, quæ ſacerdotem coronabat, & in forma, aut figura dimidię lunæ. 6. Abulenſ.

Qvæstio XXIX.

Litteralis.

Quid per, ſanctum Domino, *quod in lamina erat exaratum, ſignificetur.*

DIvus Hieronymus epiſtola 128. ad Fabiolam: & libro 2. in Ezechiel capite 6. ſenſit hac inſcriptione, *ſanctum Domino,* intelligendum eſſe, nomen ſanctum à Græcis tetragammaton: ab Hebræis יהוה *iehovah* dictum. Ita Ioſephus, lib. 3. antiquit. c. 11. Philo Hebræus lib. 3. de vita Moyſis, Auguſt. quæſtione 120. in Exodum, Beda lib. de tabernac. cap. 7. Lyra. hîc. Petrus Damian. opuſculo 25. cap. 3. Bachiarius de recipiendis lapſis epiſtola ad Ianuarium in 3. tomo Biblioth. vet. Petrus Guillielmus Durandus in Rationali lib. 3. cap. 19. Chaſſanæus in catalogo gloriæ mundi conc. 3. Sixtus Senenſis libro 2. Biblioth. verbo, Pontificalis. Ribera de veſtibus ſacerdotalibus lib. 3. c. 14. 7. Hieron. Ioſephus Philo Hebr. Auguſt. Beda. Petrus Damian. Lyra. Bachiar. Guill. Durand. Chaſſan. Sixtus Senenſ. Ribera.

Placet

8. Placet hîc referre verba Philonis loco citato. Philon. Heb. *Ad hæc* (inquit) *lamina aurea quasi corona insculpta erat quatuor litteris nominis illius, quod solis auribus linguamq; sapientia purgatis fas est audire, nominariq; in sacris, præterea nemini; id Theologi aiunt esse tetragrammaton, fortasse quod significet plures numeros, unum, duo, tria quatuor. Quaternioni enim insunt omnia, punctum, linea, superficies, soliditas,* &c. & paucis interpolitis prosequitur: *eam laminam mitra sustinebat, ne caput attingeret, superimpositæ erat cidaris, quo insigni reges Orientis malunt uti, quàm diademate.* Audisti Hebræum, accipe Hieron. Hieronymum loco citato: *ectava* (inquit) *est lamina aurea: id est, fis Zahab, in qua scriptum est nomen Dei hebraicis quatuor litteris,* ' iod, ה he, ו vau, ה be. *Quod apud illos ineffabile nuncupatur.* De nomine *iehovah* cùm essem Compluti, consului sapientissimum patrem Gasparem Sanctium virum tum virtute, tum eruditione præclarum, & dixit mihi, continere plurima mysteria. Nam in illis quatuor litteris ineffabile arcanum sanctissimæ Trinitatis obumbratum explicuit Gaspar Sanct. ex Divo Isidoro. Idipsum refert Estius in Bibliotheca magna ad cap. 28. Exod. nam littera prima *iod*, Patrem designat tanquam principium reliquorum omnium: secunda, *he*, Filium per quem cœpit esse omnis creatura: tertia, *vau*, quæ Hebræis est conjunctio copulativa, significat Spiritum sanctum, qui est amor, & nexus Patris, & Filii, ab utroque procedentem: quarto autem loco repetita littera *he*, quæ secundo loco posita fuit, & designabat personam Filij, etiam designat eiusdem naturam humanam. Vide quæ dicta sunt suprà vers. 30. numero 14. Estius.

9. Sed adhuc examinandum restat an solum nomen, *tetragrammaton*, illis quatuor litteris contentum incisum fuerit in lamina, an etiam dictio, *kodesech*, id est, *sanctitas*, vel, *sanctum*: ut dicitur in text. & Ex. 39. nu. 29. Hoc dubium invenio excitatum à Barradas t. 2. l. 3. c. 46. Iosephus solius nominis Dei meminit, nempe nominis *tetragrammaton*, verùm hoc dissidium facilè componitur. Nam utrumque sculptum erat, ut tenet La Haye hîc: quia noluit Deus absq; præfatione sanctitatis suum nomen proferri, ut quanto cum honore, ac reverentia proferendum, tractandumque sit, doceat. Quò spectant illa verba Eccles. 45. n. 14. Ecclesiastici cap. 45. num. 14. *Corona aurea super mitram eius impressa signo sanctitatis, & gloria honoris*, id est, lamina expressa signo, vel sigillo, quoniam sanctum Dei nomen incisum habuit. Idem denotatur Sapientiæ 18. numero 24. Sap. 18. n. 24. *Magnificentia tua in diademate capitis illius scripta erat*, id est, nomen Dei ibi erat sculptum.

10. Superest adhuc alia quæstio: cur videlicet, *sanctum Domino*, vel *sanctitas Domini* sculpatur cum nomine ineffabili *tetragrammaton*, triplicem causam assignat Cornelius à lapide ibi. Prima est; ut scias Deum non solum esse sanctum sed ipsam sanctitatem. Deus enim sanctissimus est, & ipsa sanctitas Deo propria, & essentialis, ut scias, eum à te coli oportere sanctis actibus, & sacrificiis. Secunda causa est: ut nomen Dei coronet Pontificis pulchritudinem, & protegat majestatem, ut inquit Hieronymus. Tertia; ut Pontifex Corn. à lapide. esset typus Christi, cujus nomen in fronte gerit, ideoque instar Christi portet omnes omninò iniquitates, etiam in ipsa oblatione commissas, easque expiet invocato nomine Dei.

Sed controverti adhuc potest: an per nomen *iehovah*, quod in lamina erat incisum, sanctissimum, & dulcissimum nomen Iesu posset intelligi? Arnoldus Carnotensis tractatu de ultimis verbis Domini in primo tomo Bibl. vet. Patr. sic ait: *Pro lamina aurea in qua nomen Dei sculptum erat, lignum cervici supereminens, in quo Pilatus, pro Beseleel, conscripserat nomen, quo nihil in cœlo, vel in terra sanctius, nihil potentius, nihil mirabilius: Iesus Nazarenus rex Iudæorum.* Ex quibus verbis apertè constat nomen illud tetragrammaton indicasse sanctissimum nomen Iesu. Idem docuerunt Iacobus Valentinus Episcopus Christopolitanus. Paulus Burgensis Exod. 3. & alij, ut refert Galatinus libro tertio, capite vigesimo. Refragatur tamen Barradas tomo primo, libro nono, capite tertio, in principio, sed prior sententia est satis devota. 11. Arnold. Carnot.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCLXIII.

Divinitas Christi mirificè splendet ex crucis ignominia.

PEtrus Damianus opusculo 25. capite tertio, mysterium crucis laminâ illâ aureâ, quæ frontê coronabat Pontificis, figurari cognovit, cùm dixit. *Idipsum signabat* (loquitur de vexillo crucis) *lamina illa aurea, quam summus sacerdos in gloriam, & decorem gerebat in capite; cui videlicet nomen Domini tetragrammaton erat inscriptum, sicut enim quatuor illic erant litteræ, ita nihilominus quatuor sunt crucis coronæ quadrifidi orbis partes amplectentia. Hanc sacerdos portabat in gloriam, & decorem.* Glorioſum ergo vel umbra crucis reddebat sacerdotem. Nemini dubium est, Aaronem egisse personam Christi Domini. Portabat ergo sacerdos laminam hanc in fronte, quæ crucem præsignabat, ut Christum præfigurans existeret glorioſus, & divinitatis exprimeret imaginem: obindeque laminæ sanctum Domini conjungitur; quia lamina crucem designans Christi, eius divinitatis erat indicium. Crucis namque ignominia Christum prædicat Deum. 12. Petrus Dam.

Deuteronom. 34. numero 6. urna, quæ Moysis cineres continebat, dicitur hominum subterfugisse cognitionem. *Non cognovit homo sepulchrum eius usque in præsentem diem.* Non parum laborant interpretes in aperienda causa, ob quam Deus Moysis occultarit sepulchrũ. Dixere multa multi. Lyra. ad præfata verba hanc rationem exhibuit: *& non cognovit homo sepulchrum eius: quod factum est, ne Iudæi colerent ipsum tanquã Deum propter multitudinem signorum.* Eximia est Lyranî ratio, si eam quibusdam dubiis elucidemus. Quænam signa fecit Moyses, quæ ipsum divinitatis 13. Deut. 34. n. 6. Lyra.

consortem prædicare possent? nónne studio, & providentia Iosephi tamem futuram prædicentis Ægyptus tota, alta universali annona, egestatis molestiam superavit? imperio Iosue solaris globus stetit immotus, donec Gabaonitas devinceret. Iosue 10. num. 13. Elias ignem avocavit è cælo 3. Reg. 18. n. 38. Sareptanæ viduæ filium emortuum revocavit ad vitam, res usque tunc inaudita 3. Reg. 17. n. 23. Quid de Elisæo dicam? Iordanis undas divisit, & sicco pede transmigravit in Iericho 4. Reg. 2. n. 14. Puerum vitæ restituit, ibidem, cap. 4. num. 35. Naaman Syrum mundavit à lepra, ibid. cap. 5. n. 14. aliaque innumera fecit prodigia: & tamen horum sepulchra apud Hebræos nota fuerunt: quare ergo Moysis sepulchrum occultum fuit? si propter signa, ut putavit Lyranus, ne Iudæi ad idololatriam proni, ei divinitatem tribuerent, qui dum vixit, tot patravit miracula: cur Iosephi, Iosue, Eliæ, Elisæi & aliorum sepulchra ante omnium oculos proposita, cùm non minora mirabilia fecerint? aut quid speciale in Moyse splenduit, ob quod Iudæi auderent ei divinitatem tribuere? dicam. Duo inter multa præstitit Moyses virgæ adminiculo, in qua crucis obumbrabatur insigne, ut patet Exodi à c. 7. usque ad c. 14. Rursus ibid. c. 17. n. 11. cùm populus dubio certamine contra Amalec dimicaret; Moyses elevatis manibus in monte orans, non armis, sed oratione dimicabat, & vincebat: *cumque levaret Moyses manus vincebat Israël: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec*: qui ut placet Tertulliano lib. 3. adversus Marcio. cap. 18. Christi Domini pro nobis pendentis è cruce gerebat effigiem: audi Africanum rationem reddentem huius miraculi. *Quia illic ubi nomen Domini Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque adversus diabolum, crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Iesus victoriam esset relaturus*, idipsum expressit Ambros. serm. 56. cùm dicit: *hoc etiam exemplo* (loquitur de cruce) *Moyses sanctus cùm contra Amalec bellum gereret, non armis, non ferro, sed elevatu ad Deum manibus superavit.* Quia ergo Moyses elevatis manibus in monte Christum præfigurans è cruce pendentem, devicit adversarios; ideo sepulchrum eius fuit tanto studio occultum, ne Iudæi eum colerent tanquam Deum: quia ita crucis injuria divinitatis mittit splendorem, ut ex eo, quod Moyses extensis brachiis in vertice montis Christi Domini pendentis è cruce præferebat insigne, visum fuerit Lyrano, convenienter satis eius sepulchrum ab omnium oculis fuisse semotum, ne velut Deus coleretur. Ioseph autem, Elias, Elisæus, & alij quantumvis magna patraverint, eorum tamen sepulchra omnibus fuerunt proposita, quia in eis nullum fuerat idololatriæ periculum: non enim crucifixi figuram prætulerunt: at Moysis ossa divino cultu forsan venerarentur Hebræi, quia crucifixi in monte personam agens adversarios Dei superavit, & pro salute populi in monte apparuit crucifixus.

Exod. 17. n. 11.

Tertull.

Ambros.

14. Ut verum Deum, cui sacrum exhibebat cultum probaret Elias coram Achab rege Israël, falsumque numen esse Baal, quod impius rex colebat, proposuit regi, ut accersirentur falsi numinis Prophetæ, ut holocaustis super duobus altaribus propositis, unusquisque suum Deum invocaret, & Deus qui per ignem exaudiret cælitus missum, ut verus Deus coleretur: cuncto populo placuit arbitrium, clamaverunt Prophetæ Baal: non tamen exaudivit eos. Tunc Elias refecit altare Domini, quod demolitum furat, in circuitu altaris fecit aquæductum (vel ut Rabbi Salomon sensit: *fecit in circuitu altaris fossam quinquaginta cubitos patentem*) fusisque quatuor hydris aquæ super holocaustum, & super ligna, currebant aquę circum altare, & fossa aquæductus repleta est. Tunc Elias sic Dominum exoravit: *Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel ostende hodie, quia tu es Deus Israël, & ego servus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. Exaudi me Domine, exaudi me, ut discat populus iste, quia tu es Deus meus, & tu convertisti cor eorum iterum. Cecidit autem ignis Domini, & voravit holocaustum, & ligna, & lapides pulverem quoque & aquam quæ erat in aquæductu lambens.* Quo facto omnis populus Deum Eliæ verum numen confessus est ibidem, numero trigesimo nono. Hinc non leve resurgit dubium. Quî fieri potuit, ut quatur hydrus aquæ ter repetitis (ut ait sacer textus ibidem, numero trigesimo quarto) fossa aquæductus impleretur, præsertim si esset (sicut tenet Rabbi Salomon, cui non videtur Lyra dissentire) ducentorũ cubitorum in circuitu, quia quodlibet latus habebat quinquaginta cubitus? Lyra ex mente Rabbi Salomonis, id miraculosè factum, respondit: *Quia Elias discipulus effundendo hydriam suam, effudit aliam partem eius à casu super manus Elia, & tunc aqua fluere cœperunt de digitis eius miraculosè, sicut de fontibus abundantibus: & per hoc fossatum fuit repletum.* Hoc idem confirmat ex illo, 4. Reg. c. 30. n. 11. ubi dicitur, quod cùm tres reges, videlicet rex Iuda, & rex Israel, & rex Edom pergerent per desertum Idumeæ, & siti oppressi perirent, dixit Iosaphat rex Iuda: *estne hîc Propheta Domini, ut deprecemur dominum per eum? & respondit unus de servis regis Israël: est hîc Elisæus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Elia.* Quæ verba sic Lyra ex Rabbi Salomon explicat: *Quasi dicat, iste est aptissimus ad quærendum signum aquæ; quia per effusionem aquæ de manu sua factum fuit miraculum in multiplicatione aquæ modo predicto.* Sed adhuc superest dubitandum: an posset Elias alia via aquam multiplicare, quin per manus eius transiret? posset sanè divino favore adjutus. Quare ergo per manus multiplicavit? dico primò: quia ad multiplicanda bona non sat est magnos habuisse proventus; sed ulteriùs requiritur, quod dominus illorum conscius sit, & suis manibus contrectet, & teneat: nam licet ministri tanta polleant fidelitate, ac Elisæus, requiritur Domini ratio, imò & eius manus, ut bona non diminuantur. Adhuc adderem: aquam ab Elia multiplicatam, quia minister eius, nec guttam tetigit. Heu! quot divitiæ dissipantur, quia plures manus eas contrectant: unusquisque per cujus manus transeunt, sibi aliquid usurpat: unde nec thesauri regij sufficiunt. Verùm ad rem nostram respondeo secundò:

Rabbi Salom.

1. Reg. 18. à n. 36. usque ad 38.

Lyra.

4. Reg. 30. n. 11.

Lyra.

id

idcircò æquam fuiſſe multiplicatam prius per manus Eliæ currendo, quia cùm Propheta dexteram poneret ſupra ſiniſtrã, veram crucem efformabat. Sed ad quid in hoc miraculo introducitur crux? quia de vero Deo agebatur. Cælitus tunc emiſſus fuit ignis, qui Eliæ combuſſit holocauſta, & quo ſigno Deus verus fuit cognitus, & falſus contemptus. Quaſi malè Deus verus cognoſceretur, ſi crucis abeſſet vexillum.

15. Naſcitur Chriſtus, & vix naſcitur, cùm iacet in præſepio, admonentur paſtores angelicis vocibus, & claritate cælitus miſſa. Lucæ 2. numero 9. ſtella micante docentur Magi. Matth. 2. numero 2. utrobique lux divini Verbi eſt præco. Faciamus gradum à præſepio ad montem, in quo pendebat è ligno, & videbimus tunc terram opertam tenebrarum caligine: ſolem lucis parentem obſcuritatis iniuria cæcum: ſic refert Lucas cap. 23. numero 44. *& tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, & obſcuratus eſt ſol.* Liceat hîc dubitare, ut veritatem aperiamus. Primo aſpectu videtur immutatus ordo: nam ſi Chriſtus tenebris eſt operiendus, adſint in præſepio, quia tunc adhuc iacet ignotus: luces verò & angelicæ voces ſerventur ad manifeſtandum eum in cruce pendentem. Hîc, Domine, ubi potatus es felle, verberatus flagris, clavis confoſſus, ſpinis coronatus, & pendes è ligno, hîc quamvis adiutore non eges ad ſalutem hominum; opportunè tamen adſtarent angeli, qui te à tantis probris vindicarent, & ſolutis vocibus te Deum confiterentur. Adſint etiam lumina, quæ mutis radiis lucem inacceſſibilem, quam inhabitas oſtendant. Cur in monte tenebræ, & in præſepio luces? cur in nativitate angeli; & in morte hoſtes perfidi principis tenebrarum miniſtri? profectò: quia in præſepio Chriſtus trophæo crucis non fulgebat; & in monte perfruebatur ignominia crucis: & quem lignum crucis Deum commendat, non indiget lucis teſtimonio, aut angelorum commendatione: nam tenebræ illæ, quæ univerſam terram operiunt caligine, patientem in ligno Filium Dei manifeſtant, ſic Athanaſius Magnus de incarnatione Verbi. *Neque vel ipſum mundum in ſilentio eſſe voluit, ſed quod mirum eſt, in morte, vel potius in trophæo de morte excitato (crucem intelligo) univerſa verum fabrica confitebatur eum, qui in corpore apparebat, & ſupplicia patiebatur, non hominem ſimpliciter, ſed Dei Filium, ac ſalvatorem eſſe omnium. Nam & ſol ſe avertebat, terra quatiebatur, diſrumpebantur montes, omnes metu ac pavore contrahebantur. Hæc omnia eum, qui in cruce erat, Chriſtum Deum eſſe declarabant, ac verũ naturã eius ancillam eſſe pavore ſuo conteſtantem Domini ſui præſentiã.* Siluerunt creaturæ, nec Chriſtum Dominum ediderunt auctorem, uſque dum ipſum in cruce conſpexerũt pendentem: tunc verò ſilentij compedibus diſſolutis omnes conteſtabantur ſuum pati creatorẽ: quia viderunt è cruce pendẽtẽ. Ex ea ergo Chriſti ſplendere cœpit divinitas.

16. Quæſierat à diſcipulis Chriſtus, quonam modo apud homines de ipſo circumferretur opinio? referunt diſcipuli varias hominum ſententias erroris, & falſitatis non vacuas. Petrus autem Apoſtolorum vertex cælitus admonitus hominum confutans falſum iudicium, Chriſtum verum Deum, Patriq́ue conſubſtantialem confeſſus eſt. Quid tunc Chriſtus? *cœpit docere eos, quoniam oportet, Filium hominis pati multa, & reprobari à ſenioribus, & à ſummis ſacerdotibus & ſcribis, & occidi.* Marci 8. n. 31. O Domine Ieſu, quid ais? Petrus te verum Deum prædicat impaſſibilem, Dei vivi Filium. Ergo mortis expertem, & perpetuæ vitæ ſocium. Quare ergo tunc paſſionis, & mortis appetis ignominias? aut quid divinitas cum paſſione? Victor Antiochenus ibidem ſic reſpondit. *Poſteaquam divinitatis ſuæ ſenſum illis impreſſit, doctrinam de cruce, & paſſione mox ſubiungit.* Acumine eſt plena Victoris ſententia; ſed rigoroſo ſcrutinio eſt examinanda. Ait ergo iſte doctor, poſt manifeſtationem ſuæ divinitatis ſtatim Chriſtum doctrinam de cruce, & paſſione ſubjunxiſſe; Ad quid; an quia divinitas viam ſternit ad crucem? certè divinitatis cruci præſtitit honorem. Verùm talis eſt crucis excellentia, ut ipſa divinitas diſponere videatur ad crucem, ſed ad rem dico: ideo Chriſtũ poſt abſciſſum velum ſuæ divinitatis, & cùm jam Petrus Deum fuerat confeſſus, ſtatim texuiſſe ſermonem de cruce, ut facilius eius divinitas crederetur. Quia cùm crucis patibulum divinitatem oſtendat; cùm divinitatis ſit ſermo, crucis inſeritur doctrina, tum ut firmo animo ab omnibus eius divinitas credatur; tum etiam denotans, quod abſque cruce nolebat Deus prædicari. Hoc ipſum confirmat, quod paulò antea Petro eius divinitatem confitente dixerat ibidem, numero trigeſimo, *& comminatus eſt eis, ne cui dicerent de illo:* Sed uſquequò, Domine, ſilentio tantæ veritatis comprimendi ſunt diſcipuli? uſquedûm paſſionis, & crucis pelagus tranaverit. Quaſi nollet Chriſtus antequàm è crucis penderet patibulo, Dei Filium prędicari, ne aſſenſus divinitatis apud homines periclitaretur, ſi crucis radiis non fulgeret. Quod optimè explicuit angelicus Doctor ibidem dum ait: *Volebat enim interim ſuam gloriã occultare.* Id eſt: noluit, Deum prædicari, uſque dum crucis ſubiret ignominiã.

Audi Dominum, & accipe Chriſtum Deo Patri colloquentem: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* Matthæi vigeſimo ſeptimo, numero quadrageſimo ſexto, ſed cur Chriſtus, qui ſemper in ſinu Patris erat, derelictus conqueritur? aliqui autumant, ideo id feciſſe, ut ſuam humilitatem oſtenderet. Sanctus Hilarius in catena S. Thomæ; ut ſe hominem prædicaret, qui iam ſe Deum latroni oſtenderat promittens paradiſum: *Habes in conquerente ad mortem* (ait ſanctus Hilarius) *relictum eſſe, quia homo eſt. Habes eum, qui moritur profitentem, ſe in paradiſo regnare, quia Deus eſt.* Origenes etiam in catena S. Thomæ putavit, querelam hanc propoſuiſſe propterea, quòd tenebræ denſa caligine tunc terram occultabant: in quibus Iudæorum meditabatur tenebras. Tanti enim populum illum faciebat, ut propter eorum damna, derelictus à Patre quereretur. Alij aliter præſenti dubio reſpondent. Putarem ego: Chriſtum hîc non querimoniam, ſed verba myſteriis plena protuliſſe.

17.

Luc. 23. n. 44.

Athanaſ.

Marc. 8. n. 31.

Victor Antioc.

Ib. n. 36.

S. Thom.

Matt. 27. n. 46.

Hilarius.

Origen.

Hoc, ut mihi videtur denotat illud: *Clamavit Iesu voce magna dicens, Deus meus, &c.* ut notavit Origenes, sed admittamus, Christum querelas ad Patrem non detulisse: quis negare potest, ab eo fuisse derelictum? sic Bernardus serm. 5. de verbis Isaiæ. *Dicere ne audebimus quod aliquando fuerit sine Patre? nemo id præsumeret, si non prior ipse dixisset: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* At in quo fuit derelictus à Patre? idem Bernardus ibidem. *Quasi quadam enim ibi derelictio fuerit, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibitio, nulla ostensio maiestatis.* Itaque ex mente melliflui, non queritur Christus, quia absque Patre esset, sed quia ab eo derelictus: hoc est, quia æternus Pater tunc non ostenderet suam majestatem, & illum genuisse in splendoribus sanctitatis. At cur Pater tunc manifestè Filium non declaravit, ut sic ludibria adversariorum in adversarios retorqueret? certè, quia tunc superflua esset divinæ filiationis expressio, ubi Christus pendebat è cruce. Ipsa enim crux Deum manifestabat pendentem ex ipsa. Rectè ergo diximus, voces has non ad querelas, sed ad mysterium formatas: quia si quatenus se delictum ostendit, se hominem manifestat, quia pendebat è cruce, verum se Deum prædicabat.

Bernard.

Illatio CCLXIV.

Falsum numen alienum est à gloria crucis.

18. EX ignominia gloriosa crucis, probavimus illatione præcedenti, divinitatem Christi, nunc restat probandũ numen falsum indignum esse excellentia crucis. Capta fuit arca à Philistæis, & asportata in templum Dagonis: bis invenerunt sacerdotes illius falsæ deitatis Dagonem jacentem super terram: sed audi sacrum oraculum 1. Reg. 5. n. 4. *Invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ eius abscissæ erant super limen. Porrò Dagon solus truncus remanserat, &c.*

1. Reg. c. 5. n. 4.

Isidorus. Divus Isidorus ibid. reddens rationem ob quam Dagon remansit truncus manibus & capite amputatis. sic ait. *In manibus Dagon præcisis opus idololatriæ amputatum, & in capite eius diaboli superbia præcisa significabatur.* Sed cur Hispalensis Antistes judicavit in capite Dagonis superbiam præcisam, & in manibus opus idololatriæ amputatũ? ut mihi videtur mens Isidori fuit: in capite Dagonis eius superbiam præcisam, & in manibus idololatriam amputatam: quia idolum illud sine capite, & brachiis crucis figuram habere non poterat. Ecce quomodo amputata est superbia, & idololatria: quia sine cruce malè coleretur Dagon: nam sine cruce apertè ostendebatur falsitas illius. Quomodo ergo verus Deus esset, in quo crucis saltem non splendebat imago? meritò asseruit Isidorus in brachiis amputatam esse idololatriam; quia sine brachiis carebat forma crucis, & sine hac non poterat apparere Deus. Ergo indignus, ut ei exhiberetur cultus. Ergo amputata idololatria.

19. Peccavit Israel murmurans contra Dominum: quamobrem immisit Dominus in populum igneos serpentes, quorum morsu moriebantur Israëlitæ, ut pœna culpæ corresponderet, & qui malè loquendo deliquerant, malo morsu plecterentur. Quid inde? flevit populus peccatum: & tunc Dominus ait Moysi. *Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo; qui percussus aspexerit eum, vivet.* Numer. 21. num. 8. Tertullianus lib. contra Iudæos cap. 10 sic inquirit: *Moyses post interdictam omnis res similitudinem, cur æneum serpentem ligno impositum, pendentis habitu in spectaculum Israëli salutare proposuit, eo tempore, quo à serpentibus post idololatriam exterminabãtur?* huic quæsito respondet perdoctè his verbis. *Nisi quod hic dominicam crucem intendebat, qua serpens diabolus publicabatur, & laso cuilibet ab huiusmodi colubris, id est angelis eius, à delictorum peccatis ad Christi crucis sacramenta intento, salus efficiebatur.* Nota Septimii responsum, prohibuerat Moyses omnia simulachra, ne populus idololatriæ pronus falsum coleret numen: & tamen serpentem æneum huic populo proposuit, non veritus periculum idololatriæ; eo quòd in illo spectaculo crucis insigne repræsentabat. Sed quid, quod ibi figuram crucis ante populum proponeret, ut non esset periculum idololatriæ? satis ingeniosè cogitavit Tertullianus: quia ad præsentiam crucis divinitas falsa non poterat consistere. Pronus erat populus ad falsos Deos colendos; & ob id omnia ei simulachra fuerunt prohibita: attamen in præsenti nullum erat periculum idololatriæ, quia ubi adest crux falsum numen abest.

Num. 21. n. 8. Tertull.

Si oblitus fuimus nomen Dei nostri, & si extendimus manus nostras ad Deum alienum: nónne Deus requiret ista? dicebat David Psalm. 43. n. 21. Duo reprehendit Propheta: oblivionem Dei, & extendere manus ad Deum alienum. Primum nempe oblivisci nominis Dei, & ei negare cultum, dignum est magna reprehensione: at extendere manus ad Deos alienos, quam deformitatem habet? an per hoc denotatur offerre munera idolis? forsan hoc: quod absq; dubio magna reprehensione dignum est. Verùm, ni fallor, præter hoc aliquid amplius, & execrabilius significavit David. Execrabile crimen est, falso numini exhibere cultũ, at ad eum extendere manus magis execrabile. Quia per hoc ei attribuitur crux, quæ vero Deo solùm debet tribui. Nulli dubium est, per manus extensionem in sacris litteris gloriosam ignominiam crucis denotari. Sic communiter intelligunt Patres, & Interpretes illud Exod. 17. n. 11. de sancto Moyse: *cumq; levaret Moyses manus, &c.* sic etiam illud Psal. 140. n. 2. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Eccles. 51. n. 26. *Manus meas extendi in altum,* & Isaiæ 65. n. 2. *Expandi manus meas tota die ad populum incredulum,* & alibi. Ait ergo David maximum esse crimen, ad Deos alienos manus extendere: quia est illis crucem offerre, quæ soli Deo congruit; & eos veros prædicare, falli cùm sint, ex eo quòd crucis ornarentur ignominia.

20. Psal. 43. n. 21. Exod. 17. n. 11. Psal. 140. n. 2. Eccl. 51. n. 26. Isaiæ 65. n. 2.

ILLATIO CCXLV.

Trinitatis hypoſtaſes crucis ſpecimen libenter amplectuntur: & exinde quanta ſit excellentia crucis monſtratur.

21. LAmina aurea, quæ frontem ornabat Pontificis (ut illatione 243. vidimus ex Damiano) in qua ſanctum nomen erat inciſum, crucis erat effigies. Idipſum docuit Beda lib. 3. de tabernaculo c. 7. ubi de ſancto nomine in ea exarato ſic. ait Beda. *Significat autem profeßionis noſtræ fiduciam, quam in fronte portamus dicente Apoſtolo: mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti*, & rurſus idem venerabilis pater ibidem, *& benè quatuor litteris idem nomen Domini in fronte Pontificis erat ſcriptum: propter videlicet ſignificantiam totidem partium dominicæ crucis, quam in fronte portaturi eramus. Hoc eſt: ſupremam, dextram, lævam, & infimam.* Inſuper (ut in hoc verſu, n. 8. vidimus) nomen tetragrammatō ſanctiſſimæ Triados præſignabat myſterium, ſed notatu dignum eſt, in hac lamina utriuſque ſacramenti Trinitatis, & crucis arcanum obumbrari. Quid Trinitas cum patibulo crucis? ibi gloria infinita, individua majeſtas: hîc contumeliæ innumeræ injuriosa opprobria. Quomodo ergo in ſacro nomine *Iehovah* Trinitas ineffabilis, & crucis patibulum obumbrari poſſent? an quia Trinitas capax ſit crucis? abſit. Nequeunt enim divinæ hypoſtaſes, quâ tales, injuriis, & opprobriis dehoneſtari? verùm quantumvis hoc ſit fidei orthodoxæ conſonum: tanta eſt crucis excellentia, ut divinæ hypoſtaſes quodammodo crucis figuram amplectantur.

22. Id obumbratum invenio in primi hominis formatione, & nomenclatura. Inquiramus ejus originem. Expreſſit eam ſacer textus. Gen. 2. n. 7. his verbis: *formavit Deus hominem de limo terræ.* Audis de limo terræ formatum Adam, ſi tamen conſulas Auguſt. tract. 9. ſuper Ioann. Cyprianum in tract. de Sina, & Sion, & Bedam in Commentariis ſuper Ioannem, invenies eos uno ore aſſerentes, Ethymologiam hujus nominis, *Adam*, deducere, ex eo quòd fictus fuit à Deo ex terra, quæ aſſumpta fuit ex quatuor mundi cardinibus; qui quatuor litteris ejuſdem nominis comprehenduntur. Nam, A, Græcè ſignificat Orientem: D, Occaſum: aliud A, Septentrionem: & M, Meridiem. Hanc nominis interpretationem Sybilla in 2. lib. Oraculorum his carminibus expreſſit.

Genes. 2. num. 7. Auguſt. Cyprian. Beda. Sybilla.

Nimirum Deus is finxit Tetragrammaton Adam,
Qui primus fictus eſt, & qui nomine complet,
Ortumq́, Occaſum, Auſtrum, Boreamq́, rigentem.

In hujus nominis Ethymologia crucem deſcriptam agnoſco. Nam ab Oriente in occaſum lineam rectam duci, non difficulter percipitur: rurſus ab Auſtro uſque ad Septentrionem aliam lineam protendi facilè agnoſcitur, & utramque lineam crucem formare, nemo inficias ibit; cum per medium copulentur, & ſtatim protendantur verſus peripheriam mundi, igitur in nomine Adam figuram crucis Deus expreſſit. Ulterius in ejuſdem primi parentis creatione ſanctiſſimæ Trinitatis obumbratur myſterium. Dixit enim Deus: *faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtrā*, Geneſ. 1. n. 26. ubi per verbum, *faciamus*, multi Patres, Trinitatem divinarum perſonarum, non dubitant intelligere. Sed cur in primo parente Triados, & crucis imprimitur imago? & cur cùm Trinitatis opus profertur in lucem, ei nomen imponitur, quod crucem ſignificet? dicerem: quòd divinæ hypoſtaſes, velut crucis anxiæ, cùm in ſeipſis eam non poſſent ſuſcipere, in imagine, hoc eſt, in homine voluerunt imprimere, ut oſtenderent, quanto erga crucem amore flagrarent, & crucem Trinitatis ſanctiſſimæ eſſe ſigillum. Geneſ. 1. num. 26.

23. Quantum obſequium divinis perſonis exhibeatur, ſingulas ſuam crucem accommodādo ſaltem in imagine, & repræſentatione ſatis innuit illud miraculum, quod patravit Elias, cùm puerum mortuum revocavit ad vitam. Attende ſigni prēludium. *Expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus*, 3. Reg. 17. n. 21. in hac cæremonia, ut apertè conſtat, crucis formavit effigiem Elias. Homo enim extenſis brachiis crucis exprimit imaginē, ſic ſenſit Auguſt. ſerm. 3. de annunciat. in Bibliot. virginali loquēs de Eliſæo, qui eadem cęremonia uſus fuerat. *Hoc ſacramento crucis ſanctus Eliſæus Sunamitis filium os ori, manus ſuas manibus eius applicans orando ſuſcitavit, & vivum matri reſtituit.* Sed adhuc reſtat examinandum: cur tribus vicibus hoc ritu uſus fuit Propheta? Gilibertus, apud Tilmanum ad hunc locum, nodum extricavit dicens: *ideo tribus metitur vicibus, ut Trinitatis cognitionem conferat, & dividat menſuram fidei.* Dixerat hic auctor, Eliam Chriſti egiſſe perſonam, cum extēſis brachiis menſus eſt ſuper puerum: quia crucifixum repræſentabat. Metitur ergo tribus vicibus formam exhibēs crucis, ut myſterium Trinitatis declararet. At quomodo tantum exprimeret arcanum? profectò: ſingulis perſonis ſuam crucem præſtabat. His namq; myſterium tantum obumbrabatur. Vel dicito: fuiſſe ter illa cæremonia uſū, ut ſic à tribus perſonis exaudiretur: quia ſingulis ſuam crucem offerebat. Nam quemadmodum, qui alicui præſtat obſequium dignus eſt ab illo exaudiri: ſic putavit Elias à tribus perſonis exaudiendum fore, ſi ſingulis crucem accommodaret. 3. Reg. 17. n. 21. Auguſt. Gilibert.

24. Sed ut noſtri thematis propoſitio roboretur, ſigillatim in unaquaque perſona erga crucem amor oſtēndus eſt, incipiamus à Patre, & ipſum quodammodo crucis ſtemmate ornatum inveniemus: non quia paſſus ſit in cruce (abſit Patripaſſianorum error) ſed cum hominibus dignatus eſt apparere, ut ſuam oſtenderet majeſtatem, crucis vexillum affixit in throno. Hujus intēti invenies rationem, ſi thronum illud ſeraphicum contempleris. *Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex ala uni, & ſex ala alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum, & dicebant: ſanctus, ſanctus, ſanctus, &c.* Iſaias c. 6. n. 2. & 3. ſed liceat inquirere: quiſnam eſt, qui ſedebat in throno? Iſai. 6. n. 8. & 3.

Athanaſ. expreſsè docuit Propheta, eſſe Dominum. An Pater, aut Filius, aut Spiritus ſanctus? Athanaſius Magnus de communi eſſentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, titulo, declaratio, ſanctam Trinitatem ſedere in throno excelſo putavit. Idipſum Paſchaſ. ſenſit Paſchaſius lib. 1. de Spiritu ſancto, cap. 6. in 9. tom. Bibl. vet Patr. idque ratione non contemnenda confirmat. Nec id ſilentio prætereunt Cherubini, cùm Triſagium illud intonant in laudem tanti myſterij dicentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Sed alius nodus diſſolvendus reſtat: inquiro cur divina Trinitas in throno inſidet: & cur Seraphini Triſagio illo declarant tantum myſterium? utrique dubio ſatisfacies, ſi dicas, ita factum, quia Seraphini tam alis, quibus faciem & pedes tegebant, quàm illis, quibus volabant ſtantes, crucis formabant effigiem. Expreſſit hoc Rabban. Rabbanus Theutonicus in opere in laudem ſanctæ crucis cùm cecinit:

Signa crucis Chriſti eſt Seraphim, cæleſtia monſtrant,
Pennarum, atque ſitu hæc cuncta ſacrata probant.

Ecce cogitatum. Quia Seraphim crucis habebant effigiem, tam cùm volabant; quia extenſis alis imitabantur crucem: quàm etiam cùm faciem velabant; nam alarum pennis ſuper faciem, & pedibus poſitis crucis etiam exprimebant figuram: ideo Triſagio illo Trinitatem prædicant perſonarum, ut quaſi ſcuto crucis muniti tantum myſterium valeant prædicare. Inſuper divinæ perſonæ in throno Seraphico ſedent: quia undequaque ſeraphini crucem efformant. Allectæ ergo divinæ hypoſtaſes lenocinio crucis, quærunt ſeraphinos, ſuper quos ſolium conſtituant, ſi tamen, ut plures ſentiunt, ſolus æternus Pater inſidebat in throno; dicito: idcircò ſeraphinorum ſedem elegiſſe, in quibus tot cruces apparebant. Vnuſquiſque tres, ni fallor, cruces effigiabat. Alis, quibus faciem tegebat, primam: pectoris alas extendens, ſecundam: tandem illis, quibus pedes tegebat; tertiam. Ergo ſive tres hypoſtaſes divinæ, ſive Pater ſolum inſiderent in throno, ideo ſeraphinorum humeris ſolium figunt; quia tot crucibus erant inſigniti. Tanta ſacrati ligni erat excellentia, & gloria tanta, ut divinæ hypoſtaſes quodammodo crucis flagrent deſiderio.

Iam morti proximus Chriſtus, ut ſe verum
25. hominem oſtenderet, cumque diſcipulo ad patiendam mortem exhortaretur, ſic æternum Pa-
Ioan. 12. n. 28. trem alloquitur: *Pater clarifica nomen tuum*, Ioan. 12. num. 28. quaſi diceret: Pater ſancte in cujus ſinu gaudio æterno requieſco, clarifica nomen tuum, ita ut apud omnes gentes veneretur: cui ſtatim reſpondit Pater è cœlo: *& clarificavi te, & iterum clarificabo*, ibid. num. 29. Verùm, ſi Pa-
Ib. n. 29. tris reſponſum attentius conſideremus, non videtur Chriſti precibus aſſentiri. Nam Chriſtus Patrem exorat, ut nomen ſuum manifeſtet gloriosè, ita ut nulla ſit orbis regio, apud quam non ſplendeat præclarè: quare ergo dicit; *& iterum clarificabo*? an quia paterni nominis gloria Filio communicat claritatem? non abnuo, ſed, ni fallor, Filij preces, & Patris reſpõſio aliud intendebant.

Audi Chryſoſtomum in catena ſancti Thomæ Chryſoſ. ad præfata verba. *Non dico, eripe me ex hac hora, ſed contrarium dico, clarifica nomen tuum, oſtendit enim, quoniam pro veritate moritur, gloriam Dei hoc vocans, & hoc evenit: futurum enim erat, ut poſt crucem converteretur orbis terrarum, & cognoſceret nomen Dei, & coleret, non ſolum Patris, ſed etiam Filij.* Quando Chriſtus Patrem exorans, ſui nominis petiit claritatem, mortem non recuſabat; imò eam petebat; quia in cruce gloriam paterni nominis invenire non dubitabat. Crux namque divinum nomen per totum orbem diſperſit, prædicavit gloriosè, apud omnes nationes divulgavit. Meritò ergo Pater Deus cùm Filium exaudit, ait, iterum clarificabo: quia per crucẽ Filij Pater ipſe clarificatur: *ut poſt crucem converteretur orbis, & cognoſceret nomen Dei, & coleret non ſolum Patrem, ſed etiam Filij.* Eſt ergo crux ſic ſplendens, ut vel ipſe Pater æternus per ipſam clarificetur.

Vidiſti Patrem, velut crucis anxium, crucis 26.
non dedignari figuram: vide nunc quanti Filius fecerit crucem. Ficto animo ſic Iudæi perfidi Domino crucifixo fidem promittebant, dummodo crucem deſereret, *ſi Filius Dei es, deſcende de cruce.* Matth. 27. num. 40. O ſtulti, defeciſtis Matt. 27. n. 40.
ſcrutantes ſcrutinio! ô quàm obcæcati caligatis, ſiquidem divinitatis radios: quos lignum ſacrum emittit, non valetis percipere! videte ipſam vitam mortem exſpectantem, ut deſtruat moriendo, & inclinato capite glorioſum ſumat de morte triumphum. Deus eſt, qui pendet è cruce clavis confoſſus. Fallitur veſtra ſpes, ſi putatis, deſerturum crucem, ut eius divinitatem confiteamini: quia tanti æſtimat gloriam crucifixi, ut cedat veſtram acclamationem, ne contempta cruce Deus eſſe videatur. Aptiſſimè Athanaſius magnus in Athanaſ.
Evangelia de paſſione, & cruce hunc cogitatum explicuit, dicens: *Neque deſcendendo de cruce voluit Filius Dei agnoſci, ſed ex eo quod in cruce permaneret.* Noluit Chriſtus crucem deſerere, quantumvis perfidus populus fidem promittat: quia non vult ſine cruce, ut Filius Dei venerari, ſed quid ais bone Ieſu, qui animarũ ſalutem ſitiebas anxiè; quomodo populi contradicentis conditionem non admittis? an quia ficta promiſſione pactum offerebant? forſan ob hoc. At Athanaſius id ita factum ob crucis gloriam putavit: *neque deſcendendo de cruce, &c.* in quo innuebat, pluris feciſſe gloriã crucis, quàm à populo venerari ut Deum.

Ingeniosè expendit Tertullianus capit. 6. de 27.
reſurrectione carnis, hominem ex limo fictum, Tertull.
& in eius ſtructura totum Deum occupatum, ac deditum, & poſt multa ait. *Ita limus ille iam tunc imaginem inducens Chriſti futuri in carne, non tantum Dei opus erat, ſed & pignus.* Quod eſt dicere: quia limus ille fuit Imago Chriſti futuri, non tantum Dei opus erat, ſed & pignus. Hæreo in his: *ſed & pignus.* At quomodo Adami corpus adhuc exanime Chriſti futuri fuit pignus? aut cur Dei Filius ſuæ Incarnationis in limo Adami promiſit myſterium? dicam: conſidera hominis ſtatuam iacentem in terra, capite erecto velut exſpectante divinum inſpiraculum: rurſus, à capite uſque ad pollices pedum lineam protractam: inſuper, ex humeris

brachia

brachia pendentia conspice: vel ut melius dicam, extensa, & jacentia super gramina: si hæc attentè
Anast. Synait. consideres, ni fueris cæcus, crucem in hominis statua delineatam videbis. Ita expressit Anastas. Synaita lib. 1. Anagog. contempl. in Genesim dicens: *Homo ad formam crucis figuratam habet imaginem, ut qui sit ad imaginem Christi crucifixi.* En ergo tibi rationem ob quam, Deus totus se occupat in hominis formatione, & suę Incarnationis pignus exhibuit: quia Christi futuri crucifixi induebat imaginem. Non me latet æternum Verbum carnis assumpsisse naturam, ut pro carnis defectibus plenè, imò superabundanter satisfaceret: hic enim fuit scopus motivus Incarnationis: attamen impulsivus, ni fallor, crucis fuit desiderium. Tanta enim hujus pretiosi ligni est lux splendens, ut vel ejus umbra, quam in protoparentis statua Verbum divinum conspexit, illud allicuerit, ut naturâ crucis capacem assumeret, Probemus hoc.

28. Hoc absque dubio expressit Paulus, cùm expendens summum illud ergagenus humanum
ad Hebr. 2. n. 16. beneficium Incarnationis Verbi, dicebat ad Hebræos 2. n. 16. *Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* At cur Dei Filius relicta, & velut contempta natura angelica, humanam assumere dignatus est? cecidit homo à felici illo statu, in quo fuerat conditus: similiter angelus non stetit: quare ergo homo præfertur angelo; cùm utrumque peccati deliquium à Dei amicitia reddidit extraneum? varia sancti Patres, & interpretes respondent. Omitto plurima alibi danda, & do tibi primariũ illum Complutensum Theo-
Tena. logum Ludovicum Tena ad præfata verba reddentem hanc rationem: *Quia natura angelica non est capax passionis, & mortis, sicut est natura humana.* Ac si diceret: ideo humana natura præfertur angelicæ & hypostaticè unitur à Verbo, quia capax erat subeundi tormentum crucis; secùs autem angelica, quæ corporis expers patiendi est immunis, si Dei Filius, & incommutabile Verbũ naturam uniret angelicam, nequaquã crucis splendore frueretur; at in natura nostra pati, & crucifigi potuit. Meritò ergo humana natura antefertur angelicæ, ut in ea Verbum trophæo crucis gauderet.

29. Hactenus de divinis personis in genere, & de Patre, & filio sigillatim egimus, ostendentes, quanto studio crucis affectent opprobrium: restat nunc hoc idem de Spiritu sancto confirmare. Adest ad hoc satis tritum testimonium apud
Matth. 3. n. 17. Matth. c. 3. n. 17. qui cùm ageret de Christi baptismate inter alia admiranda sic ait: *& ecce aperti sunt cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.* Magno acumine,
Tertull. ut assolet, quæsivit Tertullianus: cur Spiritus sanctus in columbæ specie dignatus est descendere super Christũ? quid est in columba, ob quod divinus amor eam elegit, ut sub illius velamine descenderet super Christum? audi eundem Tertullianum lib. de Bapt. cap. 8. *Columba figurâ delapsus in Dominum, ut natura Spiritus S. declararetur.* Sed adhuc restat nodus dissolvendus. Nam quî fieri potest, ut per columbam Spiritûs S. natura exprimeretur? Septimii mentem sic explico, certissimum est, Spiritum S. nec passionem, nec crucem subiturum, hęc enim soli Filio Dei, ut homini, servabantur. Cùm ergo videret Spiritus S. nunquam se crucis injuriis subjiciendum fore, elegit columbã, in qua descenderet in Iordanem, ut sic modo, quo posset, in seipso crucis haberet effigiem. Columba namque sicut & cæteræ aves cùm volant, crucẽ efformant, ut dicebat Hieron. Hieron. serm. 30. de nat. Domin. in tom. 9. *Aves* (inquit) *quoque ipsa quãto in sublimiora tolluntur & pendent per aërem, extensis alis imitantur crucem.* Columba, in qua descendit Spiritus S. ut notavit Andreas Andreas Cretensis Cretens. in orat. de amputatione capitis Baptistæ, sẽper volavit adhuc sedens super caput Christi, *quid dicũ?* (reprehendit Herodẽ) *das caput, quod vel ipsi reverentur angeli? das illud caput, super quod, cùm Verbum baptizaretur, Spiritus in specie columbæ sedens volavit.* Volabat ergo hæc columba adhuc sedens, ut extensis alis semper imitaretur crucem. Cùm ergo in illa columba sanctissimæ crucis delinearetur figura, ait Tertull. in ipsa Spiritûs S. naturam explicari, & hujus personæ divinę per crucem ostendi majestatem. Quid ergo mirum, quod divinus amor columbam eligat, in qua tantam aptitudinem invenit ad formandam crucem.

Notavi, sæpissimè in sacro eloquio referri, Spiritum S. conferri per manuum impositionem, sic **30.**
Actor. 8. n. 17. de Petro, & Ioan. dicitur: *tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritũ S.* Act. 8. n. 17. ibid. & c. 9. n. 17. & c. 19. n. 6. *& cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus S.* & alibi, sed cur Spiritus S. communicatur per manus impositionem? aut quid habet manus impositio cum adventu Spiritus S. ut per eã inviterur? ingeniosè, & profundè hoc notavit Tertull. loc. cit. dicens: *debine manus imponitur per benedictionem advocans, & invitans Spiritum S.* Quod perindè est, ac si dicat: ideo Spiritus S. per impositionem manũs communicatur; quia cùm imponitur manus fit benedictio, hoc est, manu in aëre formatur crux, & iterum reperitur, cùm dextera sinistræ imponitur. Quid ergo mirum, quod tanto signo invitatus divinus amor celeriter veniat, veluti crucis anxius. Habes ergo jam divinam Trinitatem crucis radiis illustrari; obindeque à tribus personis, eo modo quo dici potest, desiderari crucem.

ILLATIO CCXLVI.

Christus post mortem, & post crucem majori cultu revereri vult, quàm si crucem non esset perpessus.

OPportunam huic thesi præbet occasionem **31.**
divinum nomen, quod in lamina aurea cælatum erat. *Facies & laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere calatoris sanctum Domino,* si tamen consulas caput 2. Apoc. nu. 17. in-
Apoc. 2. n. 17. venies idem nomen scriptum in gemma splendore albo radiante, forsan in adamante pretiosissimo: *dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum scriptum.* Nomen in nostra lamina incisum, ut multorum testimoniis confirmavimus suprà num. 8. erat nomen *Tetragrammaton:* nomen Dei ineffabile. Non obscurè, si

attentè

attentè legatur, insinuat Beda libro 3. de tabernaculo, hoc nomen esse ineffabile, & dulcissimum Iesu. Idem nomen refertur à Ioanne loco citato in adamante scriptum: *& in calculo nomen novum scriptum:* Seu ut Glossa Ordinaria ad prætata verba refert, altius, & excellentius in Christi corpore scriptum quinque stigmatum pyropis. *Scriptum* (inquit) *quinque litteris, id est, quinque vulneribus, cum quibus ostensum fuit corpus eius in cruce.* Ex his non contemnenda quæstio excitatur examinanda. Cur nomẽ Iesu in lamina aurea fuit incisum, & postea velut excellentiori papyro in adamante, velut sentit Glossa, in ipso corpore Christi traditur scriptum? Pretiosa erat lamina aurea; non abnuo: at multo pretiosior charta est adamas, & omnium pretiosissima corpus Christi. Quare ergo olim in auro; postea in adamante idem nomen scribitur? expendas, quæso, quo atramento hoc nomen refertur scriptum à Ioanne. Id expressit Glossa: *scriptum quinque litteris, id est, quinque vulneribus, cum quibus ostensum fuit corpus eius in cruce.* Hoc est, cjus sanguine. Meritò ergo pretiosior stylus nunc, quàm olim huic nomini præparatur: quia nunc scribebatur in cruce. Quamvis autem idem esset nomen Iesu: tamen quia nunc erat nomen Dei pendentis è cruce, pluris voluit haberi, quàm tunc. Vide ergo quomodo ex cruce velut crevit nomen ineffabile, siquidem tunc in auro opere cælatoris, nunc in gemma, & in corporis domini adamante purpureo colore nostras maculas abstergente scriptum proponitur. Et quid mirum, quod Dei nomen ex cruce clarius micet, & pluris æstimetur; si ipse Dominus ex tunc majori cultu revereri velit, quàm antea quod cruci affigeretur.

Glossa Ordin.

32. Cùm primùm post resurrectionem discipulis apparuit Iesus, suæ potentiæ ostendit plenitudinem dicens: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*, &c. Matthæi ultimo capit. numero 19. At cur Dominus hujus potestatis excellentiam non manifestavit ante mortem, sed post illam? Congruè satis cognitione hujus potestatis instruerentur discipuli, ut inter passionis angustias non desererent magistrum, nec inimicorum ejus ferocitatem formidarent. Quare ergo usque ad præfatum tempus hanc potestatem silentio premit? Opportunè satis respondet Beda in catena S. Thomæ ad cap. 12. Lucæ his verbis: *Nam ante venerabilem crucem, & eius resurrectionem à mortuis, in sola Iudæa fiebat mentio prædicationis, & miraculorum ipsius, postquam autem principem vitæ insanientes occiderunt, tunc Apostolis præcepit dicens: euntes docete omnes gentes.* Ante mortem, & resurrectionem, imo ante venerabilem crucem noluit Christus suæ potestatis ostendere plenitudinem, nec discipulos mittere ad illustrandas gentes suæ doctrinæ radiis: non quia ante crucem eandem potestatem non haberet; sed quia sibi visum fuit post crucem aliquo modo crevisse in potestate, & majestate. Celare voluit omnipotentiam, usque dum crucis pateretur iniurias, & victor è tumulo resurgeret: non quia antea non esset omnipotens, sed quia per crucem velut aucta fuit eius omnipotentia, saltem quoad manifestationem. Ob hanc causam post crucem misit discipulos, ad omnes gentes docendas, & prædicationis alimoniâ cibandas: quia post crucem facilius gentes Evangelium reciperent. Nam licet idem esset Dominus, post ligni injurias velut crevit in majestate. Confirmat expressius hunc cogitatum Germanus Constantin. Patriarcha oratione in exaltatione crucis his verbis. *Rex in Thronum regale crucis conscendit, ut Princeps mundi extra suum imperium eiiciatur, & ut tyrannus pedibus subiiciatur ut non amplius mundi princeps appelletur, Christo iam crucifixo, qui ait, data est mihi omnis potestas, &c.*

Matt. ult. n. 19.

Beda.

German.

33. Resurgit Christus, & Magdalenæ quærenti apparet: attamen cùm illa osculari ejus pedes voluisset, repulsam patitur à Christi dicente: *Noli me tangere.* Ioan. 20. n. 17. O quàm severè videtur Christus agere cum amasia sua Magdalena! Domine, ipsa est, quæ apud Pharisæũ tuos pedes osculabatur, & nunc amoris tui incendio ardens requisivit sepulchrum, & ardenter quærebat te: cur eam repellis à tactu, quam apud Simonem admisisti ad obsequium? Deinde, tu idem es: quare ergo eam repellis? Apud Pharisæum adhuc peccatrix accessit, licet ibi tui amoris telo saucia veniam fuerit consecuta, & tamen pedes ei concessisti. Ergo potiori jure nunc, cùm ardenter sancta te quærens invenit, debes concedere pedes. Quomodo ei dicis: *Noli me tangere?* Quia apud Pharisæum nondum Dominus crucem ascenderat: at cum iuxta sepulchrum eum invenit Magdalena, jam crucis subierat ignominiam. Ut ergo ostenderet Christus, ex cruce velut suam majestatem crevisse, negat Mariæ osculorum obsequium, & contactus cultum, cui ante crucem permiserat. Accipe Chrysost. in catena S. Thomæ ib. *Volebat hæc mulier* (inquit) *adhuc cum Christo esse, sicut & ante passionem, & præ gaudio nihil magnum excogitabat, quamvis caro Christi multo melior facta fuerit resurgendo. Ab hac ergo intelligentia eam abducens dixit: noli me tangere, ut cum multa reverentia ei loqueretur.* Putabat Magadalena sic cum Christo acturam post resurrectionem, *sicut & ante passionem*, & præ gaudio velut turbata non agnovit gloriam Christi crevisse, & eius carnem meliorem factam fuisse resurgendo. Quid tunc Christus? Ait illi: *Noli me tangere*: observantiorem cultum, & reverentiam requirens, quam cùm esset apud Pharisæum; eo quod nunc iam ascenderat crucem, & contractis mortis vinculis resurrexerat è tumulo. Hoc explicuit mirificè Ambrosius ad capit. 23. Lucæ, expendens hæc verba: *Noli me tangere*: & hanc exhibet rationem. *Quia non omnes possunt tangere resurgentem, quem tetigerunt in hac vita, & corpore commorantem.* At hoc videtur difficile. Nam in utraque duratione, ante resurrectionem, & post illam, est idem Christus, idemque Dominus. Ergo cui licuit tangere eum in hac vita commorantem, licebit & tangere resurgentem. Aut quid Mediolani antistes ita excellens vidit in Christo post resurrectionem propter quod sit exceptus à tactu? Meò videri, nihil aliud, nisi crucem

Ioan. 20. n. 17.

Chrysost.

Ambros.

propter

Propter eam non potest Dominum tãgere resurgentem, qui tetigit ipsum in hac vita commorantem. Nam ex cruce sic Dominus clarificatus, ut non solum videatur crevisse in majestate, & gloria, verumetiam majorem cultum sibi post illam petat adscribi.

34. Idem Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto c. 18. eleganter expendit, bis Christum sub hasta positum à Iudæis: semel in typo, & semel in veritate. In typo, cùm Ioseph à fratribus venditur Ismaëlitis viginti argenteis, Gen. 37. n. 28. *Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna vendiderunt eum Ismaëlitis viginti argenteis.* In veritate, perfidus ille discipulus tradidit triginta argenteis. Matt. 26. n. 15. *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? At illi constituerunt ei triginta argẽteos.* Expende nunc cum Ambros. utriusque venditionis diversitatem. Christus in figura, & in typo sub hasta ponitur, & viginti apretiatur argenteis; in veritate triginta venditur denariis: Cur veritas typo non correspõdet? Audi Ambros. *Viginti aureis emunt Ismaëlitæ, triginta Iudæi. Nec hîc figura mediocris. Ad sacrilegiũ perfidi largiores sunt, quàm ad salutem fideles sunt. Utriusq; tamen contractus considerari convenit qualitatẽ. Viginti aurei pretium servitutis, triginta aurei crucis sunt.* Quod est dicere: Utrobique Christus venditur. In Ioseph typicè, in seipso verè. Utrobiq; idem est Christus, licet diversimodè cõsideratus: attamen quia in veritate existens, vendebatur, ut cruci affigeretur, & in typo, ut redigeretur in servitutem: in veritate, vẽditur majori pretio, quàm in typo. Nam licet veritas debeat correspondere figuræ: quia in veritate vendebatur ad crucem, propter excellentiã crucis crevit pretium: *Viginti aurei pretium servitutis, triginta aurei crucis sunt.* Quasi ex cruce videtur auctus Christus, saltem in manifestatione majestatis. Nõ sunt hîc omittenda verba Ambros. serm. 6. ubi sic loquitur. *Post injurias crucis Deus Pater recipit Filium, & occursu quodam pietatis ascendentem illum gremio molliori complectitur.* Difficilis admodum est Ambros. sed preme illud: *gremio molliori complectitur.* An blanditiæ Patris creverunt, & teneritudo amoris suavior erga Filium; quia ex crucis contumeliis ascendit? Certè, quasi delicatius gremium videtur à Patre Filio præparari, eo quod crucem ascenderat durissimam. Ab æterno Filius in sinu Patris tranquilla, & delicioſa quiete recumbebat; & delitiæ, quibus à Patre complectebatur augeri nequibant: Verùm, cùm ascendentem illum post crucis injurias intuetur, ei delicatius gremium videtur præparare. Quid ergo mirum, quod Christus reverentiorem cultum exigat post crucem, quàm ante illam? Et quid mirum, si nomen ejus post crucem exaretur in adamante, cùm ante illam inciſum fuerit in lamina? Crux enim tantã Christo prębuit majestatem.

Illatio CCXLVII.

Christi liberalitas nitidioribus radiis fulsit ex cruce.

MEritò ingratitudinis notâ inureretur, qui Christi negaret liberalitatem erga homines: negare enim beneficium, pessimum est ingratitudinis genus. Sed ubinam nobis Christus contulit beneficia? Certè, in ligno crucis, in quo nostram consummavit salutem. Quamvis enim in decursu suæ vitæ tot opera egregia, quæ patravit: vel ut altius dicam, lachrymula quam recenter natus instillavit ex oculis, sat essent nostræ saluti, utpotè valore infinito ornata; tamen ex vi præsentis decreti usque ad crucem consummata non fuerunt, quoad effectũ nostræ redemptionis. In cruce ergo suæ liberalitatis thesauros aperuit. Aspice sacramẽta, quæ perenniter gratiæ fluenta producunt; à cruce valorem, & efficaciam sumpsere: quia Christi merita usque ad crucem non fuerunt consummata. Ex cruce ergo tota nostra salus: & ex ea Christi liberalitas confitenda. Devotè satis hoc explicuit Petrus Damianus serm. 62. dum dixit: *scio, quia dulce vobis est, in principio erat Verbum; dulcius, Verbum caro factum, dulciùs unum, Verbum in cruce suspensum.* Verbum in principio, id est, ante omnia, sibi erat: Verbum caro factum, nobis erat proficuum; at Verbum in cruce suspensum nobis dulcissimum? quia in eâ suæ largitatis effudit thesauros. 35. Petrus Damian.

Nec nos deserit idem Cardinalis Damianus: nam sermone 47. qui primus est de exaltatione crucis, expendens; cur Christus se permiserit crucis ignominiis? Respondet, ideo factum, ut suæ liberalitatis ostenderet propensione m *Manus illa* (inquit) *quæ fundaverunt cœlos extensa sunt in cruce, claviſque transverberata duriſſimis, ut manus tua extenderentur ad inopem, & dicere posses anima mea in manibus meis semper.* Sed non satis calleo mentem Damiani. Ait enim, ideo manus Christi confossas clavis in cruce fuisse extensas, ut manus nostræ extenderentur ad pauperem. At quæ connexio inveniri potest inter manus Christi extensas in cruce, & manus nostras; ut illarum exemplo has extẽderemus ad inopem? Profectò, summa connexio. Ostendit Damian. Christum è cruce pendentem: ejusque manus extensas, insuper & clavis durissimis confossas, ut tibi patefaceret Deum liberalissimum, cujus exemplo etiã & tu manus tuas extenderes ad pauperem. Aspice Dominum crucifixum, ejusque manus extensas intuere, & considera, quanto ardore te expectat extensis brachiis, ut intra sua viscera te recipiat. Quid amantius? liberalius quid? Adhuc ejus manus inquire: & invenies eas transverberatas, tum ut in eis beneficia non retineat, sed per clavorum foramina ad te perveniant: tum etiam, ut si fortè velit eas claudere, vel comprimere, per eadem foramina beneficia, & dona relabantur, quasi non valeat ea retinere. Tanta in cruce fulsit liberalitate, ut audeam dicere (pia me excuset exaggeratio) Christum 36. Petrus Damian.

illic

illic nescisse retinere dona. Hoc exemplo nos invitat Damianus ad eleëmosynam erogandam. Ergò rectè consonant inter se ejus verba. Nam tam liberali studio egenis est succurrendum, ac si haberemus manus tenebratas, & in eis nihil possemus retinere. Avarus non solum cor, sed thesauros, & manus claudit, pauperem potius perire desiderans, quàm manus referare: verè laborat chiragra; nam si manus haberet confossas, quantumvis eas comprimeret, forsan per foramina aliquid erogaret. Non sic Christus: nam ut suæ liberalitatis tribueret efficax argumentum, confossas habet manus, ut exindè constet, nihil in eis posse retineri, vel abscondi.

37. Cantic. 1. n. 3. Non ignorabat cælestis sponsa sui amasii liberalitatem cùm accinit. Cant. 1. n. 3. *Oleum effusum nomen tuum.* Aponius ibidem legit: *unguentum effusum nomen tuum.* Ac si diceret sponsa: tanta liberalitate fulget meus sponsus, ut vel ejus nomen sicut oleum diffundatur; vel sicut unguentum dum diffunditur, nemini ejus negetur fragrantia. Si autem quæras, quando hujusmodi oleum omnibus præbuit lenitatem, aut quando tale unguentum omnia perfudit odore? Respondet Aponius. idem Aponius his verbis: *Introducto autem unius veri Dei nomine per incarnationis mysterium recondito in corporeo vasculo: quo fracto clavorum, & lanceæ ictibus odore eius notitiæ omnis fetor diabolicæ doctrinæ de toto mundo abstersus est. Et illud magnum nomen, quod in solo populo Israël erat notum, per chrismatis unctionem nunc quasi effuso vase unguenti in domo, tota domus repletur odore.* Ex verbis Aponii nostræ thesis non obscuram deducemus confirmationem. Olim Deus solum in Psal. 75. num. 1. Iudæa erat notus. Psalm. 75. n. 1. ab ipsisq; Iudæis veneratus, eisdemque eximia beneficia extensis manibus distribuebat: at postquam vas illud humanum, quod Verbum assumpsit, clavis, & lancea fuit confractum, tanta liberalitate refulsit, ut universo orbi gratiæ suæ dona liberaliter distribuerit. Eximium beneficium fuit Verbum æternum nostræ mortalitatis assumpsisse miserias: attamen tunc adhuc ejus nomen in vasculo corporeo erat reconditum: at confracto vase in cruce clavis, & lancea, tunc divini olei liberalitas, & pretiosissimi unguenti odor omnium præparabatur saluti. Ecce quomodo Christus in ligno suam liberalitatem ostenderit, cùm nemo sit, qui tantæ liberalitatis beneficia non experiatur, si velit.

38. Luc. 23. num. 42. Memoriam è cruce pendens petit à Christo latro. Luc. 23. n. 42. *Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Cui statim Christus respondit: *Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.* Miratur Chrysost. Homil. 2. de cruce & latrone in 3. tomo. Et jure optimo in maximam rapitur admirationem: quia & si diligenter revolvas utrumque testamentum, neminem invenies, ante hunc latronem, repromissionem meruisse paradisi: non Abraham, non Isaac, non Iacob, non Moysem, non Prophetas, non Apostolos. Gen. 12. Deus vocavit Abraham dicens: exi de terra tua & de cognatione tua; non tamen ei promisit paradisum, sed veni in terram quam monstravero tibi. Isaac, qui typum Christi gerebat, & Iacob, qui cum ipso Deo colluctatus est, & Moyses, qui legem accepit, & audivit alias promissiones: nullus tamen ante latronem paradisi repromissionem audivit. Hinc non erit inutile, quærere: cur à Domino latroni ante tales viros tanta promissio facta est? Profectò, quia latro opportunè petiit, nempe non cùm Christus loqueretur è cœlo, sicut Abrahamo, & aliis: nec sicut Isaiæ in gloria; nec sicut Ezechieli super Cherubim sedens; nec sicut Moysi de medio rubi, nec tandem sicut aliis Prophetis, sed è cruce pendens. Audi Chrysost. *Iste ergo* (id est latro) *vidit salvatorem non super throno regali, non adorari in templo, non loquentem de cœlis, non per angelos disponentem: sed in pœna sociatum latroni videt in tormentis, & tamquam in gloria adorat.* Expende, quæ sequuntur. *Videt in cruce, & rogat, quasi in cœlis sedentem: vidit condemnatum, & regem invocat, dicens: Domine, memento mei cùm veneris in regnum tuum.* Ecce mens Chrysost. Ideo in repromissione paradisi tot viris meritorum dignitate præclaris præfertur latro, quia opportunè petiit, tunc scilicet, cùm Dominus pendebat è cruce, *videt in cruce, & rogat.* Tunc enim erat maxima opportunitas petendi: quia in crucem ascenderat Dominus, ut suæ largitatis aperiret thesauros. Nemo tunc nisi latro aliquid à Christo petiit, ideòque plus, quàm petebat adeptus est, quia cùm largitas Christi demonstraretur in cruce; benefaciendo latroni, quod Christus desiderabat invenit. Meritò ergo summus sacerdos laminam auream; quæ typus erat crucis, portabat in fronte, ut sic disceret, omnibus benefacere. Chrysost.

ILLATIO CCXLVIII.

Eucharistiæ, & crucis expenditur connexio.

39. NOmen illud, *Tetragrammaton*, incisũ in lamina crucis erat typus, ut vidimus ex Petro Damiano relato supra n. 12. At hæc Eucharistiæ etiam præferebat figuram. Nam in sacro textu legimus: *sanctũ Domino*: pro quo est in Hebræo *sanctuas Domini*, in abstracto significata: quod est idem ac dicere: *sanctissimum Domini.* Nam cùm Hebræi careant superlativo, sæpè utuntur aut abstracto, aut concreto triplicato, ut superlativum exprimant. Sit dicere ter, *sanctus, sanctus, sanctus*, idem est, ac dicere *Sanctissimus.* Abstractus item superlativum explicat. Sic Hispani, ut rem maximè albam explicemus, dicimus: *Es tan blanco, que es la misma blancura.* Non dissimiliter putarem in præsenti, per sanctitatem Domini Sanctissimũ Domini posse intelligi. At quis Catholicus cùm audit *Sanctissimum* absolutè, & per anthonomasiam, non intelligit Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum, in quo latet ipsa Sanctitas Domini? Erat ergo in lamina illa sub nomine *Iehovah* Crux, & Eucharistia obumbratę, ut exinde colligas, quãta inter utrumq; mysteriũ sit connexio, & sympathia. In Euch. Christus verus agnus immolatur; item etiã in cruce: diverso tamẽ modo. Nã in cruce effuso ejus cruore roseo:

in

in Eucharistia in exemplo, & in imagine (ut loquitur Angelicus doctor S. Thomas 3. p. quæst. 73. artic. 1. in corpore) repræsentativa passionis ejus. Vide ergo, quanta sit inter utrumque Sacramentum connexio.

40. Hoc confirmare sacris testimoniis non erit operosum. Advoca huc purpurati vatis preces Dominum deprecantis Psalm. 16. n. 9. *Sub umbra alarum tuarum protege me: à facie eorum, qui me afflixerunt.* Securitatem exoptans David, ad umbram alarum Dei tanquam ad firmissimum asylum confugit. At, prudentissime rex, si desideras latebris non hærere, & ab inimicorum insidiis vitam agere tutam, pete sicut sponsa petebat, Cant. 8 n. 6. *Pone me, ut signaculum super cor tuum:* in eo adversariorum tela velut in arce positus retundere valebis. Quare ergo alarum umbram desideras, ut ab inimicis eruaris? Cordatè satis petit, respondet Ambr. lib. 4. Hexamer. cap. 5. quia sub alis Domini, hoc est, crucis & Eucharistiæ clypeo protegebatur: *Sub umbra alarum tuarum protege me.* (ait Mediolani lumen) *Vmbra quidem, quia corporis est: umbra, quia crucis.* Mysteriis plena sunt verba Ambrosii. Verùm ut tanti Doctoris possis libare ambrosiam, perge mecum. Finge tibi Deum ex utroque latere præditum alis; & ecce Davidis intentum. Cupiebat rex alarum Dei umbraculo operiri, quia ut Deus suis alis eum protegeret, extendere eas, necessè erat, qua formâ crucis figuram delineabat, ut de avibus cecinit etiam S. Paulinus epist. 42. dicens:

Psal. 16. n. 9.
Cant. 8. n. 6.
Ambros.
Paulin.

Vtraque regni cœlitum mysteria
Multa loquuntur alites:
Sacrum potentiùs explicant instar crucis
Suspensa pennis corpora.

Ergo Davidis scopus. Volebat sub Dei alis abscondi, judicans ab inimicis sic fore securum: quia in crucis arce muniebatur, simulque Christi corporis defendebatur munimine. Nunc intelliges Ambrosium dicentem: *Vmbra quidem, quia corpus est; umbra quia crucis.* Vbi adverte Davidem vix invenire posse crucis præsidium sine Christi corporis adminiculo. Ex quo haud difficile erit agnoscere inter crucem, & Eucharistiam indissolubilem nexum.

41. Hanc protectionem utriusque mysterii anxiè desiderabat sponsa Cant. 2. n. 6. cœlestis sponsi honestos inhians amplexus, dum dicebat: *Lava eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* At cur tanto ardore desiderat hos amplexus? Apertius sui amoris præberet insigne, si obviam exiens sponso, complexu suo diu eum teneret teneriùs: cur è contra ipsa amplexari desiderabat? Quia sic crucis, & Eucharistiæ habebat imaginem. Crucis: quia cùm sponsus eam amplecteretur, necessariò brachia extendebat: Eucharistiæ etiam habebat specimen, nam cœlestis sponsi fruebatur corpore. Ecce sponsæ desiderii scopus: crucis, & Eucharistiæ æstuabat desiderio, & sic fruens favore crucis, etiam corporis Domini amplexu frui debebat.

Cant. 2. n. 6.

42. Hujus nexus, quo inseparabiliter crux, & Eucharistia connectuntur, non semel sacrum oraculum facit memoriam. Celeberrimum extat Gen. 18. quando Dominus apud Abrahamum hospitaretur. Tanti hospitis alacritate perfusus sanctus Patriarcha angustum judicavit tabernaculũ; quamobrem mensam sternit sub umbra cujusdã quercus, quæ in convalle Mambre radices extenderat: sic desertis verbis Augustinus serm. 70. de tempore, & noster Tostatus ad c. 18. Geneseos. Præcipuum hujus convivii ferculum vitulus saginatus lenocinium erat gustui. *Tulit quoque butyrum, & lac, & vitulum, quem coxerat, & posuit coram eis.* Ibid. n. 8. Inquiro: cur si tam officiosè Patriarcha tantum hospitem desiderabat tractare, jussit, mensam sterni sub illius arboris umbra? Si procul abessent à tabernaculo, tolerari posset, & umbra illius quercus esset desiderabilis, præsertim cùm referat sacer textus eum accedisse in ipso fervore diei: tunc enim aliquo perfrui umbraculo, quod solaribus radiis resisteret, non esset injucundum: sed æstimabile videretur, at cùm juxta tabernaculum essent, in quo majori magnificentia tantus hospes posset excipi, nescio ob quem finem sic disposuit Abraham. D. Isidorus in quæstionibus in Gen. c. 14. nobis aperit mysterium, & solvit nodum, his verbis *Iste autem vitulus tener saginatus Domini Iesu Christi est corpus. Hic est vitulus Domini, qui propter salutem credentium ad arborem crucis est immolatus.* Et statim addit: *Sub arbore eos sedisse, passionis Dominicæ erat signum.* Nec inurbanus, nec improvidus fuit Abraham, cùm Deus apud eum hospitaretur, eo quod triclinium sternit sub umbra quercus, & non intra ambitum tabernaculi: quia vitulus ille, qui præcipuum ferculum erat convivii, Christi corporis in Eucharistia latentis typum gerebat. Quercus itidem, sub cujus umbra mensa à solaribus radiis erat immunis, crucis præsignabat lignum: in quo innuebatur; non solum cibum Eucharisticum saporem recepisse à cruce, verùm etiam vix Eucharistiam sine cruce posse consecrari.

Augustin. Abulens. Gen. 18. n. 8.
Isidorus.

Expressit hoc, ni fallor cœlestis sponsa cùm Dei amore saucia dicebat, Cant. 1. num. 7. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Sed ad quid quærit sponsa meridianam quietem sponsi, & locum, in quo pascit? Aut quid denotat illud, *Vbi pascas, ubi cubes in meridie?* Philo Carpath. ibid. rem hanc sic explicat. *Hoc est: de hora sua nocu, quam passionem vocat, quando ab hora sexta ad nonam usque tenebræ factæ sunt super universam terram.* Sed adhuc urget difficultas: nam tametsi Christus in cruce requiem invenit, utpote alacri animo eam ascendit, ut nos à peccati jugo liberaret; in cruce nullum nobis præbuit alimentum. Quî ergo Philo non dubitavit asserere, in cruce Christum requievisse, & hominum famem saturasse? Nos putavit in Eucharistia, cùm corpus in edulium, sanguinem in potum nobis dedit. Ergo melius diceretur, recubuisse in cruce, pavisse in Eucharistia. Cur iste auctor, utrumque in cruce præstitisse, asseruit? Aptissimè. Quia crux, & Eucharistiæ cibus ita connectuntur, ut idem sit cruci tribuere hominum alimoniam, ac Eucharistiæ designare.

43. Cant. 1. n. 7.
Philo Carpath.

Pane de cœlo præstito non solum alimo-

niam, sed indulgentiam Deus populo Hebræorũ præbuit in deserto, ut constat Exod. 16. n. 14. Numer. 11. n. 7. Psalm. 77. n. 24. Sapient. 16. n. 20. & Ioan. 6. num. 31. Hoc expendens Iosephus l. 2. antiq. c. 1. refert rem non vulgarem: audi eum. *Dum Moyses precabundus palmas attollit, vos de cælo delabuur, qui cùm manibus concreviſſet, ſuſpicatus ille à Deo dimitti, deguſtat, ac mox deguſtatam aliis offert, ut experti crederent.* Duo de Manna refert Moyses; imò multa non inutilia docet, si vera sunt, quæ narrat. Prius Moyses rorem in manibus recipiebat, & in eis concrescens fiebat Manna, quia quod minister accipit ad utilitatem Reipublicæ, & pauperum miseriam sublevandam, dummodo apud se non retineat illud, sed eroget, crescit, & fit Manna, id est, omnibus, & ad plura deservit. Rursus: denotatur per hoc, munditia manuum Moysis: quia tametsi totius populi alimẽtum reciperet, nihil ejus manibus adhæsit: & propter hoc putarem etiam ex rore crevisse in Manna. Sed ad rem nostram examinemus sententiam Iosephi. Inquiro: cur Deus, cùm tribuit populo tanta largitate alimoniam, vult, ut Moyses precabundus brachia extendat, & palmas attollat versus cœlum? Dicam Manna, ut communiter Patres sentiunt, Eucharistiæ præcessit typus: insuper Moyses brachia extendens versus cœlum, & palmas attollens crucis ostentabat insigne: in quo apertè innuebat, Eucharistiæ convivium cum ligno crucis sic connecti, ut vel in umbra & figura, ab illo nequeat separari. Nec ob aliud asseruit Guillielmus Durandus in suo Rationali in explicatione divinorum officiorum c. 46. Sacerdotes toties in Missa ante, & post consecrationem crucis signa formare: ubi etiam notat, Canonem Missæ à cruce exordium habere: audi ejus verba. *Te igitur clementiſſime Pater, &c. Incipit à littera T. tau, quæ in modum crucis effecta eſt, quoniam per Chriſti paſſionem hæc in cruce ſunt completa, habentq; ſuam efficaciam.* Consonat etiam quod refert Iustinus martyr in dialogo cum Triphone, & Apolog. 2. ut refert Suarez tom. 2. in 3. p. quæst. 46. artic. 4. in comment. in fine, nempe agnum illum typicum ab Hebræis veru ligneo instar crucis formato ad ignem versari. Liquet ergo ex his quanta inter crucem, & Eucharistiam sit connexio.

Ioseph.

Guill. Durand.

Iustinus. Suarez.

ILLATIO CCXLIX.

Crux, sicut Eucharistia, mors est malis, vita bonis.

45. EUcharistia, & crux non solum connexæ sunt (ut vidimus præcedenti illatione) sed etiam in suis affectibus patrandis valde similes. De Eucharistia canit Ecclesia: *Mors eſt malis, vita bonis: vide paris ſumptionis quàm ſit diſpar exitus.* idem de cruce non temerè affirmare possumus. Hoc innuebat Drogo Hostiensis lib. 1. de Sacramento Dominicæ passionis, cùm dixit: *Crux impiis formidoloſa; piis autem ſuper omnia ligna paradiſi gratioſa eſt.* Formidolosa est impiis, quia mortem; gratiosa justis, quia vitam annunciat.

Eccles.

Drogo Host.

Verumque effectum eleganter explicuit Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa cap. 12. expendens quanta benignitate mare rubrum excepit Hebræos, siquidem in eo viam sine impedimento, & campum germinantem invenerunt, & Ægyptii miseram infelicitatem, ut refertur, Exod. 14. Undequaque fugitivus populus circumseptus erat; hinc ab Ægyptiis persequentibus; illinc ab undis præcludentibus viam: clamat tunc Moyses ad Deum, exauditur, & à supremo numine instructus virga percutiens aquas, divisit mare, & apparuit iter floribus, & amœnitate plenum. *Cumq; extendiſſet Moyſes manum ſuper mare, abſtulit illud Dominus, flante vento vehementi, & urente tota nocte, & vertit in ſiccum: diviſaq; eſt aqua.* Exod. 14. num. 22. Ecce mirabile: audi eventum. *Ingreſſi ſunt filii Iſrael per medium ſicci maris, erat enim aqua quaſi murus à dextera eorum, & læva.* Ibi num. 22. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos. Quid inde? *Reverſæq; ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare: nec unus quidem ſuperfuit ex eis.* Vide, quàm dispar sit exitus: filii Israël ingressi per medium ficci maris, siccoque pede transmeantes portum securum invenerunt: at Ægyptii è contra in mari submersi sunt. Cur ita? Cruci hæc attribuit Damascenus citatus dicens. *Idem etiam indicarunt, & virga Moſaica in crucis figuram efformata, ac mare ferions, atque Iſraëli ſalutem afferens, ac contrà Pharaonem aquis mergens.* Crux ipsa in virga Moysis effigiata diversos patravit affectus: nam Israëlitis fuit causa salutis; Ægyptiis autem perditionis. Expressius docuit id Origines homil. 3. in Psalm. 36. his verbis: *Quemadmodum ad rubrum mare venerunt Hebræi: venerunt & Ægyptii. Sed Hebræi quidem tranſierunt mare rubrum, Ægyptii autem demerſi ſunt in ipſo. Hoc modo nos ſiquidem Ægyptij ſumus, & ſequimur Pharaonem diabolum, præceptis eius obedientes, demergemur. Si autem ſumus Hebræi, & ſanguine agni immaculati ſumus redempti, ſi non portamus nobiſcum fermentum nequitiæ, erit aqua murus dextra, lævaq;.* Hæbræis, hoc est, illis qui Deo serviebant, virga illa præstitit salutem, & securitatem: Ægyptiis verò, hoc est, impiis vertitur in damnum, & mittit in profundum.

46.

Exod. 14. n. 21.

Ibid. n. 22.

Ibid. n. 28.

Damasc.

Origen.

Expende amplius hujus virgæ vicissitudines, si crucis effectus explorare desideras. Non semel hæc virga in serpentem transmutata legitur. Nam Exod. 4. num. 3. de ea dicitur: *Proiecit, & verſa eſt in colubrum.* Exod. 7. n. 10. Idem præstitit Aaron coram Pharaone: *Tulit Aaron virgam coram Pharaone, & ſervis eius, quæ verſa eſt in colubrum.* Et ibid. n. 12. cùm malefici, & incantatores Ægypti virgas suas convertissent in dracones: *Devoravit virga Aaron virgas eorum.* Ecce quomodo hęc virga modò est coluber, modò virga. Contra Ægyptios serpens, qui devoret in manu Moysis, & Aaronis baculus, qui sustentet, & consoletur; juxta illud Psal. 22. n. 4. *Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Sed cur hæc virga alternat has vicissitudines, & Moysi, & Aaroni præbet solatium; Ægyptiis verò

47.

Exod. 4. n. 3.

Ibid 7. n. 10.

Ibid. n. 12.

Psal. 22. n. 4.

verò terrorem, & pœnam? Quia in crucis figuram efformata erat, ut vidimus ex Damasceno numero præcedenti. Ægyptiis terrorem incussit, utpotè vitiorum pelago submersis: Moysi verò, & Aaroni Dei sacerdotibus solatium, & tutelam præstitit. Quid aliud præstat crux? Iustis bona largitur, impiis verò terrorem, & mortem incutit.

48. Nec prætermittendi sunt duo alii effectus hujus virgæ inter se satis oppositi. Plectebatur plagis Pharaonis durities. Prima fuit, quando Aaron ministerio virgæ fluenta Nili convertit in sanguinem. Exod. 7. n. 20. *Et Elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone, & servis ejus, quæ versa est in sanguinem.* Hac virga adjutus à Nilo usque ad desertum Raphidim proficiscere, ibiq; Israëliticum populum invenies siti oppressum, & contra Moysem objurgantem: sed Dominus servum suum consolabatur his verbis, *Antecede populum & sume tecum de senioribus Israël, & virgam, qua percussisti fluvium, tolle in manu tua, & vade. Et ego stabo ibi coram te supra petram Horeb: percutiesque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israël.* Ecce quomodo virga, quæ in Ægypto aquam convertit in sanguinem, in deserto aquam hausit ex rupe. Quis cùm Moysem videret petram virga percutientem, aquam speraret ex silice? Quis non timeret cruorem exhauriendum ex rupe? At si attentè consideraret, virgam esse crucis figuram, aquæ spem non amitteret, quamvis apud Ægyptios aquam in sanguinem convertisse, recordaretur. Aut quid mirum fuit, virgam Hebræis, Dei populo electo aquam ministrasse quæ Ægyptiis sanguinem propinavit?

Exod. 7. n. 20.

Exod. 17 n. 6. & 7.

49. Lapidem pro pulvinari stravit Iacob, & itinere fatigatus dormiebat. *Vidit, in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam.* Notanter expende Angelos contrario motu ascendere, & descendere per scalam. At quinam sunt isti Angeli, qui descendunt, & ascendunt? Eadem est scala, & tamen aliis præbet ascensum, descensum aliis. Qui ascendunt, Dominum inveniunt innixum scalæ, ac proinde felices sunt: qui descendunt, discedunt à Deo. Proh quàm infausti! Quare ergo eadem scala ascendentibus summam parat felicitatem; descendentibus summam miseriam? Divus Hieronymus tom. 7. in Psalm. 91. hanc reddit rationem: *Ego puto, crucem salvatoris istam esse scalam, quam Iacob vidit. In ista scala, hoc est, cruce, descendunt Iudæi, & conscendunt Gentiles.* Quasi diceret: Quia scala ista crucis gerebat figuram, diversos præstat effectus: nam Angelis descendentibus, hoc est, Iudæis, utpote à Deo recedentibus, fuit scandalum: Angelis autem Deum quærentibus, hoc est, Gentilibus, via regalis est, quæ ducit ad supernam illam felicitatem. Est ergo Crux bonis gratiosa, formidolosa malis.

Gen. 18. n. 12.

Hieron.

Illatio CCL.

Christus in cruce gloriam sub specie injuriæ; & in Eucharistia æterna bona sub velamine temporalium elargitur, ut eo ingenio ad æterna nos alliciat.

50. Semper querimur, quia desideria nostra non adimplentur, nunquam tamen de nobis conquerimur, qui desideriis obices apponimus. Pauci sunt qui benè desiderant, cùm multi desideriis variis ardeant. Et cur paucos appello! Omnes pravis desideriis afficimur.

51. Hanc nobis protoparentes reliquerunt hæreditatem, cùm Dei mandato non obsequentes contra seipsos, & totam posteritatem iniquo arserunt desiderio. Viderunt arborem fructu pulcherrimo onustam, & cùm perpetuæ vitæ sibi putavère comparare durationem, mortis improvidæ infelicitate perierunt: cùm felicitatem desiderabant, miseriam summam adepti sunt: quia à recto desiderio aberraruut ineptè. At quisnam tot damna humano generi contulit? Protectò, Angeli mali invidia, qui iniquo desiderio à culmine suæ conditionis miserè in barathrum præcipitatus est, sibi persuasum habens hominem etiam præcipitio daturum, si contra regulam à Deo præscriptam desideraret. Sed Proh dolor! Parentes nostros fefellit homicida ille, & sub pomi pulchritudine venenum eis, & nobis propinavit. Cecidit homo, qui cùm pulvereus esset, in pulverem redactus, pulvere Dei imaginem abolevit, quam Deus in eo obsignaverat. Videns ergo Deus hominem miserè à propriis illudi desideriis, quippe semper bonum fugiens malum desiderat, disponit amore nostro saucius bonum sub specie mali homini proponere, ut sic velut à propria felicitate deceptus consequatur bonum, cùm malum conatur attrahere. In arbore, & esca putans omne bonum invenire, omne malum adeptus est. Quid tunc Deus? Vt hominem in integrum restitueret, aliam arborem ei proposuit pretiosiori fructu affluentem, per quam à tot damnis immunis omnium bonorum inveniat compendium. Nam si homo ab incunabulis pronus est ad malum inquirendum; optimè Deus sub mali specie bonum homini proponit, ut eo ingenio hominem restauret.

52. Serpentes igneos olim misit Deus in populum, ut linguæ noxa, linguæ supplicio mulctaretur. Conteritur populus, orat Moyses, cui Deus dedit oraculum. *Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet.* Num. 21. n. 8. Mirum sanè remedium! Visus aspidis, æneique serpentis medetur aspidis morsui. Sed quî fieri potest, ut sanet visus, quod rabidus dens momordit? Incognitus in Psalm. 106. In serpente æneo æternum Verbum delitescere asserit, Incog. dum dixit; *Verbum, quod Deus misit, fuit serpens æneus, quem fieri præcepit. Salvavit ergo eos de interitionibus eorum, id est, à morsibus: quia abstulit serpentes, quibus illi percussi moriebantur, ac percussos ad mortem intuitu serpentis sanavit.*

Numer. 21. n. 8.

Mirum pharmacum! Vel in Christum intuitus à morte liberat. Sed adhuc urgeo. Cur sub serpentis figura delitescit Verbum suos spectatores sanaturum? Aut quis in id intuitum figere audebit serpentina effigie obumbratum? Depone, Deus clementissime serpentis larvam, ut salutis avidi ad te accedant. Cur ad sanandum plagæ uteris effigie? Profectò, quia medicinam oculi conficiebant serpentem æneum aspicientes. A serpentibus ignitis percussi deperibant Hebræi; serpentis ergo simulachro sanitatem, & remediũ adscripsit Deus, illorum hominum percallens propensionem. Serpentes ignitos fugiunt, quia nocent: serpentem æneum quærent, non quia medelam offert, sed quia nocentium serpentum refert imaginem. Summa ergo arte Deus eorum providit necessitati; nempe remedium tribuens, sub imagine illius, qui damnum intulerat, ut sic homines feliciter decepti ab ipsa medela remedium inveniant damni.

53. 2. Ad Cor. 4. n. 17. totus est Paulus in exhortando Corinthios, & in eis omnes fideles Ecclesiæ, ut constanti animo, & alacri vultu ærumnas, miserias, & labores hujus vitæ patiantur propter beatitatem: verùm ut eorum animos erigat ad æterna bona appetenda sic eos alloquitur. *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* O Corinthii (ait Paulus) Corona mea, non ignoro, vobis vitam hanc molestam esse, utpote ærumnis, & calamitatibus plenam, tum in vita, tum in bonis, tum in honore: nec obinde animi patiamini deliquium, cùm majora multò pro his vos expectent bona. Momentaneum est, quod toleratis nunc; æternum, quod speratis: pennis levius, & capillis subtilius debetis reputare, quæ sustinetis, si gloriæ quam speratis, comparetur. Estne majus lucrum, & usura utilior, quàm temporali, & momentaneo labore requiem æternam lucrari? Quis his auditis non excitatur ad patientiam? Quis labores jugi studio non quærit: Quis stadium refugit, & spernit arenam? Putabisne, tibi parvum lucrum comparare, cùm ærumnas hujus vitæ patienter toleras, nisi deceptus? minimè. Nam si rem attentè consideres; ærumnæ, labores, infortunia calculi sunt æternæ vitæ, & bonorum, quæ Deus diligentibus se præparavit. Putabis etiam parum perdere, cùm labores contemnens, eos toleras impatiens? Deciperis, gloriam amittis, cujus labores sunt calculi. Ideoque (ait Apostolus) Corinthii, magni facite labores; quia illis emitis gloriam: Magnum hîc afflictis Paulus præbet solatium, sed animadversione dignum est, quod quando Apostolus Corinthiorum animos ad spem erigit, & ad supernorum bonorum excitat desideria, gloriam appellat onus æternum: *æternum gloriæ pondus.* Seu ut est in Syriaco: *Infinitum gloriæ pondus.* Vel ut Magister sententiarum ibidem legit: *Immensum gloriæ pondus.* Peregrinus videtur hic sermo Pauli: præsertim quia cùm de laboribus loquitur, eos appellat leves, momentaneos, & eis gloriam contra ponens, gravem, & incomparabilem vocat: *Æternum gloriæ pondus.* Quid ais Doctor Gentium? Videris gloriæ ignorare naturam. Nónne gloria est illa summa felicitas, & requies illa felix, qua Dei electi fruuntur, divinum vultum intuentes revelata facie, & ut est in se? Ita sanè. Ergo gloria nulli molesta potest excogitari. Quomodo ergo Paulus gloriam appellat æternum pondus? Nec doctissimus Cajetanus evacuavit difficultatem; imò eam auxit, hæc verba Pauli expendens, dum dixit: *Metaphora coactus est Paulus uti.* Sed ad quid ista metaphora? Ut Corinthios alliceret ad gloriæ desiderium. Verùm si amplius mentem Cajetani examinemus, violenta videbitur ejus expositio: quia gloria omnium nostrarum actionum est finis, desideriorum nostrorum centrum, curarum nostrarum quies, solamen malorum, cui hujus vitæ miseriarum plenæ committimus levamen. Ergo gloria nullam molestiam continet. Quomodo ergo Apostolus eam appellat æternum pondus? Fateor, (& in hoc nulli dubio locus relinquitur) bona illa æterna, quibus beati fruuntur in æterna beatitudine, & quæ, dum in hac vita degimus, desideramus, summam esse animæ quietem, quia continent summum bonum, quo fruuntur beati sine anxietudine, & sine timore amittendi illud: sed quia scopus Apostoli erat, nos allicere ad tanti boni desiderium, qui tanta propensione malum amplectimur; sibi visum fuit, expedire hanc gloriam, felicitatem hanc, quæ est omnium bonorum compendium, sub specie ponderis, & molestiæ proponere; quia si sic discurreret: si hominibus sub specie boni gloriam proponeret, quæ corona est laborum, & sub specie gloriæ, respuerent illam, quia malunt suam infelicitatem. Quid ergo agam, ut tantum bonum admittant (inquit Paulus) & labores mei, & solicitudo assidua, quibus salutẽ hominum procuro, non frustrentur? Nihil aptius quàm hanc gloriã appellare molestiam, & hanc dulcedinem ineffabilem sub specie oneris proponere, ut sic velut à propria felicitate decepti, eam desiderent, & putantes malum prosequi, consequantur bonum.

2. Ad Cor. 4. n. 17.

Syriac. Magist. sent.

Cajet.

54. Mirum est, quod refert Ioannes Apocal. 4. num. 8. de illis quatuor animalibus, quæ stabant ante thronum Dei, *Requiem non habebant die, ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Multi, & non infimæ notæ interpretes per hæc animalia quatuor Angelos magis præcipuos, quibus Deus fidelium, & Ecclesiæ curam commisit intelligunt. Ita Tirinus ad hæc verba, & Menochius ad cap. 1. Ezechiel. Alii, inter quos annumero Hieronymum, Rupertum, Richardum, & plures alios, asserunt hæc animalia esse Cherubinos, quos vidit Ezechiel. Hinc non leve dubium resurgit. Nam si hæc animalia significabant Cherubinos, ergo fruebantur visione clara Dei, vel summa felicitate. Quomodo ergo Ioannes asserit, requiem non habere die, ac nocte? Labores, ærumnæ, anxietates temporalis vitæ sunt proventus, quæ est, aut continua tentatio, aut diuturna militia: in patria nihil horum est, sed summa quies, & possessio summi boni: ergo illi

Apoc. 4. n. 8.

Tirinus. Menoch. Hieron. Rupert. Richard.

illi Cherubim non erant inquieti. Quid Ioannes contrarium asserit? Non me latet præfata verba Ioannis sonare secundùm sensum litteralem, incessantem celebritatem divinarum laudum, ut Ambrosius, & Augustinus etiam in illo celebratissimo hymno explicuêre dicentes: *Tibi Cherubim, & Seraphim incessabili voce proclamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Unde requiem non habere die, ac nocte, idem est, quod incessanter illo Trisagio Dei majestatem celebrare. Sic exponit Estius ibidem in Biblia magna. Item in phrasi scripturæ, *requiescere*, sonat, ab aliquo opere feriari; unde de summo opifice dicitur: *Requievit die septimo ab omni opere, quod patrarat.* Genes. 2. num. 2. Hæc si litteræ rigorem inspicias: attamen ad mores non erit violentum, per ly, *requiem non habebant*, inquietudinem intelligere. Sed adhuc superest enodandum; cur gloria, & summa felicitas sub hoc attributo describatur à Ioanne? quia hominibus eam appetendam proponebat. Vt ergo eos invitaret, ad ejusdem efficacissimum desiderium, sub nomine sollicitudinis, & curæ eam proponit, sciens homines ardenti desiderio, & flagrante studio ea, quæ anxietatem inferunt desiderare. Sic enim veraciter, & piè homines decipiebat, ut eo stratagemate æternam tranquillitatem acquirerent, putantes temporalem inquietudinem comparare. Ita insipidum est desiderium nostrum, ut necesarium sit, æterna sub specie caduci, & temporalis; & bonum sub mali velamine obtegere, ut appetantur.

August. Ambros. Estius. Gen. 2. n. 2.

55. In crucis ligno hæc expressa videntur: Audi Dominum Iudæos alloquentem. *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahàm ad me ipsum.* Ioan. 12. num. 32. Id est: cùm ego in cruce brachia extendero, omnia mihi conciliabo. Sed, O bone Iesu! Quî omnia trahes ad te pendens è cruce, velut è supplicio? Aut quomodo te Deum fatebuntur homines si ignominiosa morte vitalem exhalas spiritum? Quos à te homines expectabunt honores, si te contumeliis, & opprobriis spectant plenum? Quam vitam, si te animum agere, & mittere spiritum conspiciunt? O quanto ingenio Christus vota, & desideria nostra aucupari vult? Nos frequenter, vel ferè semper, non optimum, vel quod non expedit desideramus, imò sæpius nostrum fallitur desiderium. Multoties toto conatu, & indefessis viribus aliquid cupimus, quod si consequeremur forsan nos duceret in ruinam, & præcipitium. Fallitur ergo sæpè sæpius desiderium nostrum, nam regulariter non appetimus honestum, sed delectabile: unde necessarium est, quod malum sub apparenti, & fictitia bonitate desideremus, & è contra bonum, ac si esset malum, refugiamus; & sic malum posse videre contingit, cùm ardemus boni desiderio. Hæc cùm Christus ante oculos haberet, in crucis ligno nobis bonum sub mali specie, honorem sub ignominiæ velamine, & vitam sub mortis horrore proposuit: ut videns homo in cruce mala, ignominias, & mortem, & desiderans illud quod præbet crux, inveniat honorem, vitam, & bona. Perbellè notavit hæc Leo magnus sermon. 8. de passione Domini post medium: *Crux tua*, inquit, *omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte.* Offert in cruce Christus inter infirmitatem virtutem, inter opprobria honores, vitam inter mortis suspiria. Quid in cruce apparet est mors, opprobrium, deliquium, ut hæc nostra desideria alliciant, & inopina felicitate vitam, virtutem, & gloriam consequamur.

55. Ioan. 12. n. 32.

Leo Mag.

56. Hoc ingenio etiam nobis Eucharistiæ elargitur gazas. Ibi enim nobis corpus suum in cibum, & sanguinem in potum liberali, & extensa manu impertitur, ut æterna vita fruamur. Insuper suammet vitam communicat: Itidem animam, divinitatem, attributa, & perfectiones, & ut uno dicam verbo, quidquid Deus habet. Sed bone Deus; cur absque velamine, & revelata facie hæc bona non elargiris, ut ea homines, tanti lucri anxii, inquirant diligentius? Satis providè hæc dispositi. Oportuit namque ut omnia hæc sub mysterio, & Sacramento, sub velamine inquam specierum distribueret Christus, ut sic homo à sua felicitate deceptus sub specie panis æterna bona reciperet. Panis videtur, sed panis non est, sed corpus Domini: *Caro mea verè est cibus.* &c. Ioan. 6. n. 55. si visum consulas, vinum apparet, quod in calice bibitur: attamen sanguis est Christi, non vinum: *Et Sanguis meus verè est potus*: in specie panis, & vini Corpus, & sanguinem suum, & quidquid Deus est, nobis confert Christus. Scit enim Christus, quantum in boni profecutione, ab illa arbore paradisi homines aberrant; æterna bona ideo sub habitu temporalium dispositi elargiri, ut homo ardentius ea desideret. Fruere verbis Gregorii Magni. homil. 36. in Evangelia: *Sed si adhuc carnales estis, carnales adhuc epulas inquiritis. Ecce ipsa carnales epulæ in spirituale vobis alimentum conversa sunt. Ad abstergendum namque mentis nostræ fastidium in cœna Dei ille vobis singularis agnus est occisus.* Liquet ergo Christum tam in cruce quàm in Eucharistia honorem sub specie ignominiæ, divitias, & bona sub velamine paupertatis, & vitam sub horrore mortis liberaliter impartiri, ut sic homo propriæ felicitatis ignarus, cùm prosequitur temporale, inveniat sempiternum.

Ioan. 6. n. 55.

Gregor. Magn.

ILLATIO CCLI.

In cruce, & in Eucharistia gloria merendi, & felicitas comparandi connectuntur, ut sic hominem completè felicitarent.

57. IN lamina aurea summi sacerdotis crucis, & Eucharistiæ typus exprimebatur, non casu, sed summo consilio factum judico: ideo scilicet, ut merendi excellentia comitaretur comparandi felicitatem. Quod sic explico. Inenarrabilia sunt beneficia, quæ Christus nobis in cruce contulit. In ea diaboli servitute nos eripuit; & affluentem auxiliorum copiam promeruit, quibus possemus per singulas occasio-

casiones operari, & æternam consequi salutem, nisi sic infeliciter simus prodigi ut respuamus tanta beneficia: & ut uno verbo dicam, in cruce nobis meruit gratiam, & gloriam. Præterea: si bona, quibus nos cumulat in Eucharistia, consideremus, maxima etiam inveniemus beneficia: In hoc ineffabili Sacramento, corpus, sanguinem, animam, divinitatem, & quidquid Deus est, nobis Christus confert. Notavi sæpiùs; In sacra pagina vix crucis umbram referri, quin etiam Eucharistiæ referatur typus. Aspice lignum vitæ in paradiso germinans, & in eo crucis invenies umbram; invenies etiam fructum vitæ tribuere, ut Eucharistiæ cibum designaret. Intuere Seraphinos Isaiæ, & in eorum alis effigiatam videbis crucem supra thronum positam, in quo Dei altare figurabatur, ubi verus agnus offertur. Cherubinos arcæ non obliviscaris, & in alarum eorum nexu crucis videbis figuram, qui cùm supra propitiatorium haberent situm, Eucharistiæ præsignabant mysterium. E contra etiam vix in veteri testamento Eucharistia præsignatur sine consortio crucis figuratæ. Agnus ille tanti Sacramenti celebris umbra in veru instar crucis torrebatur. Manna cœlestis hujus cibi præludium, prius per Moysis brachia instar crucis elevata, & extensa conferebatur, ut diximus in hoc versu num. 44. Tandem Christus, ut hoc Sacramentum institueret panem benedixit: Matth. 26. num. 26. & non immeritò hæc benedictio facta fuit formata cruce in aëre, ut ad ejus exemplum oblata benedicunt sacerdotes, &c. Quid ergo denotat tanta connexio inter crucem, & Eucharistiam? Certè, voluit Christus connectere merendi excellentiam, quam in cruce fuit consecutus cum felicitate possidendi tot & tanta beneficia in hoc admirabili Sacramento. In brevi illo circulo specierum latet thesaurus omnium gazarum Dei: at earum meritum in ligno crucis consummatum fuit. Ut ergo Christus, nos, qui cibo Eucharistico fruimur, completè, & perfectè felicitaret; merendi excellentiam, quam consummavit in cruce, Eucharistiæ thesauro adjunxit, ut summæ huic felicitati, adderet meriti excellentiam, & sic ipsam felicitatem felicitaret.

58. Gen. 1. n. 26. Adamum creavit Deus, ut totius orbis teneret imperium: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris; & volatilibus cæli, omnique reptili, quod movetur in terra.* Genes. 1. num. 26. Prius diademate regio redimitur Adam, quàm vita fruatur. In eodem Throno constituitur à Deo Noëmus, ut docet Ambros. lib. de Noë, & arca cap. 24. exponens illa verba Genes. 9. num. 2. *Et terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli.* Vbi sic Ambrosius: *Supra terrena omnia constituit eum Deus* (loquitur de Noë) *sicut & illum ad imaginem Dei factum.* Vide quomodo ex mente Ambrosii eodem imperio potitum fuisse Noëmum, sicut Adamum. Perge, & inquire: Utrum Adami imperium præponendum sit regno Noëmi. Pro Adami corona suffragari videtur felix ille status innocentiæ, quo fruebatur in paradiso. Nam ibi tranquillam vitam habebat deliciis plenam, molestiis immunem. Illic dominabatur ratio, & passiones carnis velut compeditæ, aut sepultæ contra rationem non audebant concitare bellum. Omnibus his caruit Noëmi imperium. Ergo felicius fuit regnum Adami. Verùm si rem hanc profundius consideremus, & verba Ambrosii expendamus medullitus, absque dubio pro imperio Noëmi ferenda est sententia. Aures præbe iterum Ambrosio inter utrumque regnum discernentem: *Ille* (id est Adamus) *qui ita generatus est, ut nihil terreno deberet contagio: iste* (id est Noë) *qui & in periculis fuerat approbatus, & examinatus in passionibus, & repertus, quod in confusione non fuisset obnoxius passioni.* Quasi diceret: non abnuo, Adamum in illo felicissimo statu potitum imperio ab omni perturbatione libero: in quo hostes, nec belli insidiæ ejus turbabant animum; sed summa tranquillitate fruebatur. At Noëmi regnum à periculis sumpsit exordium, discrimina fecerunt illi coronam; denique cùm omnis caro corruperat viam suam, solus Noë justus, fidelis, & timens Deum probabatur. Ipse divinæ fidens misericordiæ arcam construxit, quæ fuit viventium seminarium, & securus se commisit universali inundationi. Propter hæc egregia facinora, & singulares virtutes ad regni fastigium evectus fuit. Adamus autem non acquisivit regnum egregiis facinoribus, sed in illo conditus est à Deo, & coronam hæreditatis titulo, non dignitate meritorum acquisivit. Ergo glorioſius, & excellentius imperium obtinuit Noë, quàm Adam: nam Noëmi purpura, non fuit hæreditatis colore tincta, sed meritorum sanguine purpurata: Imperium enim, ad quod meritorum gradibus ascenditur, excellentissimum judicatur.

59. Non adhuc sistit discursus. Ausim dicere, ipsam gloriam, quæ summi boni possessio est, & summa felicitas, si absque meritorum ornamento acquiratur, lachrymas, & planctum excitare. Adest Matthæus cap. 2. num. 17. prodigium illud pulchritudinis Rachelem introducens, quæ Iacobi honestum meruit amorem, plorantem sanctorum infantum ab Herode impio occisorum immaturam mortem. *Vox in Rhama audita est, ploratus, & ululatus multus; Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.* Omitto varias expositiones litterales hujus textus; & hæreo illis verbis: *Et noluit consolari, quia non sunt.* Rachel omne solatium excludit, nec lachrymas vult abstergere ab oculis suis, quia infantes illos prius gladius invenit, quàm vita. Dicerem tamen (salva pace tantorum virorum, qui ploratum, & ululatum Rachelis approbant) maternum affectum excusans, cùm non sit mirum matrem tot filiorum intempestam mortem plorare, Rachelem maximum solatii habuisse motivum, ut à lachrymis oculos, & cor à suspiriis abstergeret; siquidem cùm gladii senserunt infantes crudelitatem, & vitam cum morte commutarunt, divina, & summa felicitate beatitudinis ditati fuerunt. Quid enim intererat, temporalem vitam amittere, si acquirebant æternam? Prudentiorem, & fortiorem multò se præbuit mater illa Machabæorum

Matth. 2. n. 17.

Ibid. 9. n. 2. Ambros.

dum

dum septem filios, ab iniquo tyranno videret trucidari, impia pietate, & animositate eos ad martyrium excitabat, futuri præmii spe vitam temporalem contemnens. Quare ergo excluso solatio se affligebat Rachel? Opportunè satis re-
Hieron. spondit Hieronymus ad præfata verba in catena sancti Thomæ: *Se consolari nollet de hu, quos scivit esse victuros; ut sensus sit: Noluit consolari de hoc, quod non essent*: Quam ob causam putatis, inquit Doctor maximus, solatio clausit januam Rachel in sanctorum Infantium nece? Quia vix lucis habuerunt usuram, cùm velut nascentes rosæ à rustica manu decerptæ ab impio tyranno trucidati sunt: & quia Herodes impiè crudelis tot incunabula aspergit sanguine impediens eos adolescere, ne adulti certarent viriliter, & gloriosè coronarentur meritorum diademate: *se consolari nollet de his, quos scivit esse victuros.* Discurrebat Rachel, quod si illi infantes viverent, velut fortissimi athletæ mundi vanitates essent despecturi, & reportaturi victoriam à carnis illecebris, tyrannorum crudelitatem illudentes, ac tandem morientes mererentur consequi vitam æternam, quam, eo quod, libertate caruerint, quando mortem sunt perpessi, non meruerunt. En ergo tibi causa, ob quam plorat, & ululat Rachel, omne solatium excludens: quia licet infantes illi vita fruantur æterna, tamen non meruerunt tantam felicitatem possidere. Indicavit ergo suis lachrymis Rachel, quod perfrui gloria non ornata meritorum gemmis (quantumvis quomodolibet possessa sit summum gaudium, & suprema felicitas) flendi tribuit occasionem. Tanta est meritorum excellentia, ut vel ipsa summa felicitas, si absint merita, videatur lachrymabilis, & ab omni solatio aliena.

60. Vidisti jam, excellentiam merendi felicitare ipsam gloriæ felicitatem, cùm gloria sine meritis acquisita flendi tribuat occasionem. Crux ergo cum Eucharistia connectitur, & hæc illius gaudet consortio: quia felix possessio merendi gloriam comitatur. In Cruce namque gloria merendi sita est; in Eucharistia verò consequendi felicitas. Quinimò in laudem tanti Sacramenti addo utramque felicitatem in ipso contineri. Video te jam hujus veritatis expectare robur. Audi. In augustissimo Eucharistiæ Sacramento carnem nobis in cibum, & in potum sanguinem inaudita liberalitate tribuit Christus: insuper animam, Deitatem, & quidquid divino continetur thesauro. Hinc facile infero, dignè suscipientem Eucharistiam, tot bona, & delicias possidere, quot beati in superna patria perfruuntur. At si hoc attentè consideres, maximum discrimen invenies. Nam in patria Sancti suam beatitatem essentialem augere minimè possunt, nec se feliciores reddere, utpotè jam extracti à statu merendi: (quia hic status viatorum solùm est,) quia qui recipit dignè Eucharistiam, quidquid Deus habet possidet, deinde augmentum gratiæ, & incrementum gloriæ promeretur. In quo dignè suscipiens Eucharistiam ipsos beatos excedit. Ergo videtur, Eucharistiam quodammodo esse ipsa gloria excellentiorem. Nam licet in patria meritorum adsit corona, merendi ampliorem coronam non est facultas: at in hoc Sacramento, si dignè accedis, non solum præmium invenies, sed etiam ipsam dignitatē merendi. Quia quantumvis ipsa suscepione, qua liberè, & dignè accedis ad tantum Sacramentum, reverà beatitudinem formalem, quæ in visione clara Dei consistit, non consequaris, tamen beatitudinem objectivam consequeris. Igitur cùm quis dignè, hoc est, in gratia, & amicitia Dei accedit ad tantum Sacramentum suscipiendum, perfectè suam felicitatem consequitur, siquidem felicem possessionem cum meritorum excellentia connectit.

Illatio CCLII.

Deus Vnus; Deus Trinus, & Vnus sacris testimoniis comprobatur.

61. REm perdifficilem aggredimur explicandam, altissimum, scilicet, mysterium Trinitatis individuæ & sanctæ, omnes vires creatas longè superans. Nemo novit Patrem nisi Filius, vel cui dignatus est revelare: nemo tantum arcanum cognoscere valet, etiamsi supremos Angelos comprehendas, qui inter creaturas intellectu præditas tenent primatum. Omnes obmutescent, si ab illis percunctēris: & tanti mysterii majestate oppressi vix de tanta celsitudine aliquid poterunt indicare, si suis viribus nitantur. Ob hoc Chrysostomus homilia 1. in Ioan. ante medium, tractans illud Ioan. 1. n. 18. *Deum nemo vidit unquam*: de Angelis loquens dicebat: *sed si eos percunctaberis, nihil ab eis de Dei substantia audies, sed tantum gloria in excelsis Deo.* Si ergo supremæ illæ intelligentiæ vix audent tantum mysterium proferre: cur nos difficilem hanc assumimus provinciam? Verùm ambulantes per fidem apertam viam invenimus ad tantum mysterium, non scrutandum, sed comprobandum. Ioan. 1. n. 18. Chrysost.

62. Credimus ergo unum personaliter Trinum, & Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate veneramur. Quàm benè Bernardus l. 5. de consideratione ante medium, *Dicamus unum*, inquit, *sed non ad confusionem Trinitatis; dicamus tres, sed non ad præiudicium Vnitatis.* Nulla major unitas excogitari potest, quàm unitas Trinitatis: *Inter omnia* (prosequitur mellifluus,) *quæ rectè unū dicūtur, arcem tenet Vnitas Trinitatis.* Est ergo Deus unus, & Trinus; unus in Essentia: Trinus in personis. Ostendamus nunc Dei unitatē, ut hinc Gentilium falsam Deorum catervā confutemus. *Fac nobis Deos, qui nos præcedant*: audacter, & sacrilegè Hebræi dixerunt Aaroni, cùm Moyses moram faceret in vertice montis. Exod. 32. num. 1. Succubuit Aaron precibus, vel minis populi, & postulat ab eo inaures, & colles aureos, mittensque in ignem opere fusorio formavit vitulum conflatilem. Quid inde? Dixerunt filii Israël: *Hi sunt Dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Ibidem, num. 4. Attende Israëlitarum delirium, unicum vident vitulum, & eum plures vocant Deos. Aptius dicerent (tametsi errore decepti,) hic est Deus tuus Israël, qui te eduxit de terra Ægypti: at Bernard. Exod. 32. n. 1. Ibid. n. 4.

vitulum unum appellare plures Deos, nescio quo fine? Errantes errant, dum adorant vitulum; & cùm eum Deos appellant, errorem detegunt. Deus namque tametsi in personis Trinus, in Deitate est unus: nam verus Deus nō est, qui alterius Deitatis admittit consortium. Permisit ergo Deus, Hebræos, quos infelix Ægyptiacæ idololatriæ memoria deceperat, vitulum pluraliter Deos appellare, ut ipsi, qui vitulum colebant, & verso polite adorabant, illo cultu ostenderent, ementitam Deitatem revereri dum pluralitatem divinitatis ei ascribunt. Adest Hieronymus in c. 3. Danielis cùm dixit: *Hanc autem dico Scripturæ sanctæ consuetudinem, ut unum idolum appellet pluraliter, ut est illud in Exodo de vitulo.* Argumentum numinis falsi est Deitatis pluralitas: ob hoc in sacro eloquio Gentilium Dii appellantur pluraliter. Permisit ergo Deus, Hebræos, vitulum, quem sacrilegè adorabant, Deos appellare, ut exinde constet illius numinis falsitas. Nam Deus verus unitate gaudet in essentia, qui Trinitatem amat in Personis.

Hieron.

63. Vis, ut ostendam Personarum divinarum Trinitatem? Ducente fide hujus mysterii, prout in via sumus, sic præsto. Ex novo Testamento expressa nobis suppetunt testimonia. Contestatur Iordanis; nam ibi æternus Pater Filium agnovit, & ostendit; Spiritus sanctus in columbæ descendit specie. Matthæi ultimo, n. 19. *Baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti;* & 1. Ioan. c. 5. n. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* Et alibi passim. Ex veteri Testamento non ita expressè depromere possumus hoc mysterium sicut ex Novo: Verùm sanctorum Patrum aliqua congeremus testimonia, quæ explicant ea, quæ tanti mysterii in veteri Testamento contenta sunt. Suffragatur Ambrosius lib. 1. hexameron, c. 8. ad illa verba Gen. 1. num. 2. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: dicens: *Quem, etsi aliqui pro aëre accipiant: aliqui pro spiritu, quo spiramus, & carpimus auræ hujus vitalis spiritum: nos tamen cum Sanctorum, & fidelium sententia congruentes, Spiritum sanctum accipimus, ut in constitutione mundi operatio Trinitatis eluceat. Præmisso enim, quod in principio fecit Deus cœlum, & terrā, id est, in Christo fecit Deus, vel Filius Dei fecit, vel per Filium Deus fecit, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: supererat plenitudo operationis in spiritu, sicut scriptum est: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Quid clarius?

Matth. ult. n. 19.

1. Ioan. c. 5. n. 7.

Gen. 1. n. 2. Ambros.

64. Eandem veritatem confirmat Cardinalis Petrus Damianus opusculo 2. Antilogo contra Iudæos, ex illo Genesis 1. num. 26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: Sic Iudæos increpans; *Dic igitur, ô Iudæe, qui dum Trinitatem negas, & unitatem consequenter ignoras, si Deus, ut asseris, unus est in Persona, cui dixit faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrā? Nam si una esset in Deitate Persona, non diceret, faciamus, sed faciam. Si tres sunt substantiæ, non diceret singulariter, ad imaginem nostram, sed potius imagines nostras. Dum igitur, faciamus, asserat trinum, imaginem nostram, declaret unum, constat evidentissimè, Deum essentialiter unum, tribus constare Personis.* Hæc usque adeò perspicua sunt, ut non egeant expensione.

Gen. 1. n. 26. Petrus Dam.

Exod. 3. n. 15. Sic Deus de seipso ad Moysem loquitur: *Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob misit me ad vos.* Idem Damianus loco relato sic inquirit: *Quid est enim, quod se trium solummodo patrum Deum esse commemorat, & non etiam cæterorum? Numquid non etiam Deus Enoch? Numquid non Deus Noë, & aliorum innumerabilium Iustorum? Quid est, inquam, quod prætermissis aliis patribus trium se virorum solummodo Deum vocat, nisi ut se, qui unus est in substantia, trinum esse in Personis ostendat?* Idem docet de illo Trisagio Seraphinorum Isaiæ, cap. 6. *Ut enim Personarum Trinitas monstraretur, tertiò Sanctus dicitur, sed ut, unam esse substantiam appareat, non Domini sabaoth, sed Dominus esse perhibetur.* Id ipsum docuerant Augustinus libro de fide, cap. 1. Nicetas orat. 38. Nazianzeni, qui magnum etiam refert Athanasium.

65. Exod. 3. n. 15. Damian.

Genesis 18. num. 3. Abrahamo sedenti in convalle Mambre: *Apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adoravit in terram; & dixit, Domini si inveni gratiam in oculis tuis.* &c. Sed quid est, quod videns tres, unum tantum adorat, & appellat Dominum? Numquid in uno solo, cui tribuit dominium, aliqua fulgebat excellentia, quæ Patriarcham manuduceret, ut in eo majestatē recognosceret? Augustinus in tom. 10. feria 5. post primam Dominicam Quadragesimæ sermone. 1. sic respondet: *Tribus ergo occurrit Abraham, & unum adorat. In eo autem, quod tres vidit, sicut iam dictum est, Trinitatis mysterium intellexit. Quod autem quasi unum adoravit, in tribus personis unum Deum esse cognovit.*

66. Gen. 18. n. 3. Augustin.

Mysterium hoc ex Paulo ostendit Nazianzenus oratione 24. in fine, ubi notat, Apostolum indiscriminatim tres divinas hypostases referre absque ordine. Nam 1. ad Corinth. 12. latè agit de donorum, & gratiarum distributione, eamque Spiritui sancto attribuit à numero 4. & sequentibus: & ibidem, num. 3. Iesum, & Spiritum sanctum numerat, Patris nulla facta mentione. Ad Roman. 8. num. 1. agit de Christo Iesu, & num. 9. de Spiritu sancto, & num. 32. Patrem, & Filium commemorat, & num. 34. solum Christum refert, & passim alibi variè, & absque ordine de divinis Personis sermonem instituit, ut videre est apud Elium Cretensem ad præfatam orationem Nazianzeni. Sed cur eximius Theologus Paulus Filium ante Patrem nominat, & Spiritum sanctum ante Patrem, & Filium? An quia eum lateret originis ordo, quo pater Filium, & uterque Spiritum sanctum præcedit? Minimè respondet Nazianzenus, sed ut divinarum Personarum æqualitatem in natura ostenderet. Audi doctissimum Græcum. *Cum Paulo de rebus divinis dicere, cum illo, inquam, ad tertium cœlum evecto, qui nonnunquam tres Personas connumerat, idque variè, nec nominum ordine ser-*

67. Nazianz.

tate, ſed eandem perſonam nunc prænumerans, nunc connumerans, nunc ſubnumerans (quorſum hoc? Nempe ut naturæ æqualitatem oſtendat,) nonnunquam etiam trium, interdum duorum, aut unius mentionem facit: tanquam videlicet reliquæ Perſonæ ſimul ſequantur. Patrem origine Filium, & utrumque Spiritum ſanctum præcedere, Theologorum tenet conſenſus: cum hac tamen prioritate rectè compatitur ſimultas durationis, & coæternitas Perſonarum: verùm Apoſtolus ſine ordine divinas refert hypoſtaſes, ut earum æqualitatem oſtenderet. Eis enim (ut ait Athanaſius) una eſt divinitas, æqualis gloria, & coæterno majeſtas.

68. In nomine Tetragrammaton inciſo in aurea lamina, (ut diximus n. 8.) inſcrutabile Triados arcanum (ut ex probatis auctoribus expoſuimus) obumbrabatur. Nomẽ namq; illud *Iehovah*, יהוה quatuor literis Hebraïcis continetur: quibus pater, Filius, & Spiritus ſanctus, unus Deus omnipotens, immenſus, & æternus, &c. Hoc ergo nomine ornabatur Pontifex, ut tanti myſterii emblemate ejus caput cingeretur; ſimulque denotaret Dei majeſtatem ſupremam. Notavit hoc Arnold. Carnot. tractatu de ſeptẽ ultimis verbis Domini dicens: *In Superioribus quidem hoc nomen ponitur, ut quidquid undique eſt, quantumcumque ſit, ſe cognoſcat inferius: & ſi quid habet candidum, ſi quid conſpicuum ad illud nomen referat, unde accepit, illique excellentiæ devotus aſcribat.* Quidquid eſt, Deo eſt inferius, & à Deo accipit, quidquid eſt: ob hanc cauſam nomen Dei portabat Aaron ſuper frontem.

Arnol. Carn.

ILLATIO CCLIII.

Incomprehenſibilitas ſummoperè extollit myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis.

69. VNus eſt Deus, unus, & trinus (ut fide inſtructi credimus) verùm quàm reconditum ſit hoc myſterium, nemo dubitat. Quis comprehendere valet, Patrem diſtinctum à Filio in hypoſtaſi habere ſummam identitatem in eſſentia? Aut quis percipere poteſt, Filium à Patre, & ab utroque Spiritum ſanctum procedere, & ejuſdem eſſe numero naturæ? Solus ille, qui ſummè ſapiens eſt, comprehendere ſe poteſt: ſolus ille, qui verax eſt infinitè tantum arcanum hominibus credendum propoſuit, ut captivantes intellectum in obſequium fidei tanto myſterio præbeamus aſſenſum: nec ex eo quod noſtrum captum ſuperat, eſt negandus aſſenſus; imò ob hoc facilius eſt concedendus. Nam ea eſt ſupremi, & incomprehenſibilis Dei excellentia, ut à creatura nequeat comprehendi. Ob hoc dicebat Zeno Veronenſis ſerm. de fide, ſpe, & charitate: *Negat quodammodo Deum, quiſquis rationibus humanis Deum metiri conatur.* Et de altiſſimo Trinitatis arcano dicebat Auguſtinus libro de Speculo, cap. 19. tom. 9. *O myſterium ineffabile, & præ cæteris intellectu difficile! Reliqua ſane Sacramenta, quæ tenentur in Eccleſia tua, Domine, ſtupenda ſunt, & veneranda, ſed iſtud tui Sacramentum præcellit univerſa.* Ubi nota cum Aurelio excellentiam hujus myſterii ſupra univerſa Eccleſiæ Sacramenta ex difficultate intellectus, & incomprehenſibilitate provenire. Prius enim dixerat, myſterium præ cæteris intellectu difficile: exindeq; intulit, hoc Sacramentum univerſa præcellere.

Zeno. Auguſt.

70. Hanc incomprehenſibilitatis excellentiam tanti Deus facit, ut quantumvis ſervorum ſuorũ ardeat amore, ei cedat; ne aliquo modo appareat à creatura comprehendi. Sicut ſolet amicus cum amico, olim Deus cum ſervo ſuo Moyſe deliciabatur fabella. Rogat Deum Moyſes amicitia fretus, & ait: *Oſtende mihi gloriam tuam.* Exod. 33. n. 18. Cui reſpondit Dominus: *Non poteris videre faciem meam.* Ibidem, n. 20. Ubi non ſolum negavit Deus, quod poſtulabat Moyſes, ſed impoſſibile eſſe manifeſtavit. Hæc admiratione digna ſunt: nam videtur Deus amicitiæ jura violare. Familiariter Deus loquebatur cum Moyſe: ſed hoc quî fieri poteſt abſque mutua, & reciproca utriuſque communicatione? Si ergo Deus Moyſem diligit ut amicum: cur faciem ſuam ei abſcondit? Verum eſt, dedecere amicum, cùm poteſt, amico faciem obtegere: at ubi amicitiæ, & amoris, quo Deus Moyſem proſequebatur, cum ejus incomprehenſibilitate eſt certamen, vincit incomprehenſibilitas. Mavult Deus amicitiæ jura non ſervare, tametſi Moyſes querulus exiſtat, quàm ſuam gloriam homini in hac vita degenti oſtendere. At cur Deus ſuam faciem ſatagit abſcondere, & amico Moyſi tantum negat ſolatium? Quia ſi faciem detegeret, eſſentiam patefaceret, qua viſa hypoſtaſes tres nequiret abſcondere. Ne ergo divina Trinitas in hac vita ſpectaretur, & tanti myſterii plena, & perfecta haberetur intuitio, quamvis amicitiæ videatur deficere, ſuam gloriam ſedulò celat. Sic Deus tanti arcani occultare deſiderat excellentiam. Exod. 33. n. 18. Ibid. n. 20.

71. Ex his diſce, tanto myſterio te ſubjicere, & intellectum captivum ad aſſentiendũ offerre: Credere te deſiderat Deus, qui ſcrutatorẽ prohibet. Super ſolium excelſum, & elevatum ſedens Deus ſe permiſit Iſaïæ obtutui; undique apparebat divina majeſtas; & Seraphinorum inceſſabili voce proclamantium, Sanctus, Sanctus, Sanctus, audiebatur hermonia. Quid tunc? Dixit Deus: *Vade, & dices populo huic: audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere.* Iſaïæ 6. n. 9. mira hæc; imò pugnantia inter ſe videntur. Nam ſi Propheta, quæ viderat annunciaturus erat è ſuggeſtu, ad quid, ut audiat invitat populum, ſi quæ ei annunciantur non eſt intellecturus? Fruſtrà immutantur aures, ſi intellectui miniſtraturæ non ſunt ſpeciem objecti auditi. Deinde: cur ad videndum provocat, quod ſubterfugit cognitionem? Moleſtum nimis eſt, videre, quod intellectu non percipitur; & inutile, quod intellectui non deſervit, audire. Quare ergo Deus miſit Prophetam ad annunciandum populo, quod tametſi audiat, non intelliget; & quod licet videat, non cognoſcet? Certè, quia Seraphinos inter ſe alternantes audierat inceſſanter dicentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus ſabaoth;* Iſaïæ 6. n. 9.

In hoc Trisagio Personarum Trinitas per *ter Sanctus*, & Essentiæ unitas per semel *Deus* ostendebatur: Hoc erat Propheta annunciaturus populo. Meritò ergo cùm tantum mysterium annunciatur; invitatur populus ad audiendum sine intelligentia, & ad videndum sine cognitione; ut exinde discat, hoc arcanum credere, & pertimescat scrutari. Illud saluberrimum est; istud temerarium, & periculosum. Perbellè S. Thom. à Villanova conc. 1. de Trinitate: *Nam cùm Isaias Propheta Dominum sedentem super solium excelsum, & elevatum vidisset, & Seraphim clamantia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum audisset, protinus dictum est ei: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere, & vide visionem, & nolite cognoscere: ac si diceretur mundo: Nolite, mortales, hoc scrutari mysterium: hoc nolite sapere, nolite intelligere: audite audientes, & solum credite: nam hoc vobis proderit ad salutem: credere enim pietatis est, velle sapere temeritatis. Unde Bernardus: scrutari Trinitatem summa perversitas est; credere Trinitatem salus animarum est, videre Trinitatem summa felicitas est.* Quid illustrius?

S. Thom. à Vill.

72. In illo nomine *Iehovah*, quod in lamina aurea incisum erat, sanctissimæ Trinitatis mysterium obumbrabatur, (ut vidimus suprà n. 8.) Ineffabile erat apud Hebræos hoc nomen, quod solis auribus, linguæque sapientia purgatis fas erat, audire, nominareque in sacris nemini: (ut ex Philone notavimus numero eodem 8.) sed cur hoc nomen linguæ non permittitur; cùm nomen *Adonai*, & alia Dei attributa permittantur? Profectò: quia in illo sanctissimæ Trinitatis arcanum designabatur. Ineffabile ergo erat hoc nomen, ut Trinitatis incomprehensibilitas cognosceretur. Insuper: ideò in lamina, quæ super frontem pendebat, hoc nomen incisum putarem, ut supra oculos, hoc est, supra id, quod videri, aut intelligi potest, haberetur. Nec unde melius ejus incomprehensibilitas ostentari poterat. Beda lib. 3. de tabernaculo, cap. 7. rationem reddens, ob quam nomen Tetragrammaton, in quo Trinitatis arcanum obumbrabatur, dictum sit ineffabile, ait: *Non quia dici non potest, sed quia definiri sensu, & intellectu creatura non potest.* Idem docuit Arnoldus Carnotens. tract. de septem verbis, dicens: *Hoc nomen Tetragrammaton, id est, quatuor litterarum eras, scilicet.* יהוה *cuius interpretatio lingua Hebraica, ineffabile sonat: non quia dici non possit, sed quia (ut dictum est supra,) sicut est, nec capi humano sensu possit, nec definiri.*

Beda.

Arnol. Carn.

Illatio CCLIV.

Sub Trinitatis umbra omnis veritas firma consistit, ad Trinitatis conspectum omne fugit mendacium.

73. Nulla est creatura, quæ à Deo Trino, & Vno non dependeat, à quo veritatis, & existentiæ beneficium accepit. Hoc enim discrimen inter supremum opificem, & creata agnoverunt Theologi: ut Deus à se sit, creaturæ à Deo. In formali conceptu creaturæ imbibitur dependentia à Creatore: Ergo creaturæ ex se dependent à Deo. Quare esse, & existere creaturę ab illo supereminenti esse Dei sumpsit exordium; in eo fundatur, & est. Cùm ergo operationes ad extra tribus personis pro indiviso competant, à tribus dependemus, & esse extra causas accipimus, & in tribus nostræ existentiæ beneficium fundatur. Insuper cùm res, sicut se habent in esse, sic se habeant in veritate, (ut docent Philosophi,) sicut esse creatum à Trinitate dependet, sic & omnis veritas creata. Unde omnis veritas à Trinitate ducit originem, & nulla est, quæ sub Trinitatis umbra periclitetur. Ob hoc dicebat Augustinus tract. 36. in Ioan. cap. 8. expendens: cur veritas innocentiæ Sulannæ à lascivientium seniorum falsitate, si non victa, vincita fuit? Quia ibi solum duorum testium adfuit testimonium, falsitas revelata fuit; in ore duorum mendacium sæpè reperitur: in trino tamen testimonio veritas fulget. Hoc denotavit Dominus Matth. 18. num. 16. qui ut firmum testimonium commendaret, quasi duorum non esset sufficiens, trium addidit contestationem: *Ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum.* Nunc audi Augustinum? *Per hoc mysterium, Trinitas commendata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis. Vis habere bonam causam? Habeto tres testes, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.*

Matt. 18. n. 16. August.

74. Immolaturus Filium impavidus, & obediens pergebat Abraham: *Die autem tertio elevatis oculis vidit locum procul, dixitq; ad pueros suos: expectate hîc cum asino: ego autem, & puer illuc usque properantes postquam adoraverimus revertemur ad vos*, Genesis. 22. numero 5. Divus Augustinus sermone 72. de tempore, sic Abrahamum alloquitur: *Quid est quod dicis, beate Abraham? Ad immolandum Filium vadis, & dicis cum Filio reverteris? si eum in holocaustum obtuleris, utique tecum redire non poterit.* Sed audi ipsum pro Abraham respondentem: *Potuit respondere beatus Abraham: verum dico, & offero Filium, & cum filio revertar ad vos. Tanta est fides mea, ut credam, quod ille, qui mihi eum de matris sterilis utero dignatus est dare, possit etiam eum mortuum suscitare, & ideo verum dico, quia cùm adoraverimus, revertemur ad vos.* Sed unde sibi persuasit Abraham filium mortuum iterum ad vitam revocandum? An ex divina promissione, quia dixerat Deus, in Isaac omnes gentes benedicendas fore? Haud dubium est, fide iterum generasse filium, ut expressè docet Aurelius: verùm aliam rationem insinuat Chrysostomus homilia in illud Pauli: *Cùm autem subiecti fuerint ei*: Vbi hanc rationem expendens sic ait: *Ambulavit Abraham tres dies, & tres noctes, ut simul mysterium monstraret: sic enim quasi à morte viventem accepit Isaac.* Mens Chrysostomi est. In trium dierum spatio iter illud peregerat Abraham, in quibus hujus mysterii veritas, licet obscurè, delineabatur: promittit ergo se iterum reversum cum filio, non quia ejus animus

Gen. 22. n. 5. August.

Chrysost.

titubaret, aut filium cogitaret à sacrificio retrahere, sed firmiter Deo satagens obedire, quasi dicens: Immolaturus sum filium, attamen verè possum promittere, post exhibitum Deo cultum cum eo reversurum, siquidem jam tertia lux mihi apparuit, in quo numero divinæ Tryados arcanum aliqualiter revelabatur. Promisit ergo sub umbra veritatis tanti mysterii, ne sit cassa promissio. Ex Trinitatis arcano quasi à morte viventem accepit Isaac, ne, sub tanti mysterii umbra, videatur Patriarchæ falsa promissio. Imò adderem: sic promisisse Abraham, quia Trinitatis umbra illic aderat in ternario numero designata: quasi diceret; in conspectu tanti mysterii, in quo suprema veritas velut in sede majestatis est, nullus datur locus mendacio: Ergo securè possum (inquit Abraham) promittere, me cum filio reversurum: nam tametsi jugulandus est, Deus qui eum de matris sterilis utero dignatus est mihi dare, poterit eum iterum revocare ad vitam, ne in propatulo sanctissimæ Trinitatis adhuc in umbra, mendacium in promissis audeat apparere.

75. Tribus testimoniis Christi divinitas sancita legitur, ex quibus integrum, & validum argumentum formatur. Primum fuit adoratio Magorum. Matthæi secundo capite. Secundum, paterna vox, quæ in Iordane intonuit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Matthæi tertio, numero decimo septimo. Tertium fuit, cùm Christus in Cana Galileæ aquam in vinum transmutavit. Ioannis secundo, numero nono. Audi Chrysologum sermone 160. *Tribus autem modis hodie Christi Deitas est probata: Magorum munere: Patris testimonio: Aquæ mutatione in vinum.* Sed ad quid tanta veritas triplici confirmatur testimonio: Magorum adoratio satis superque Christi divinitatem ostendebat: siquidem stella duce à remotis plagis pervenerunt Reges fallitati idololatriæ inservientes, jam studio inveniendæ veritatis. Quæ enim major confirmatio Verbi infantis, & divinitatis in eo occultæ, quàm quod homines idolis dediti, & astrorum motibus vacantes, infantem pauperrimum adorarent, ut Deum, ut Regem, & ut hominem? Sed si hoc non sufficit testimonium, adfuit secundum: vel si hæc non satis, additum fuit tertium. Pater, ut vidimus, æternam Christi generationem testificatur. Ergo non liceret dubitare post tantum testimonium. Christum ei esse consubstantialem. Ergo superfluunt alia testimonia. Quare igitur tribus his modis Christi divinitas comprobatur? Respondet Ravennas: *Quia tribus stare omne verbum Scripturæ firmavit auctoritas, dicendo: in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum:* Sat erat Patris contestatio, ut omnes firmo animo Christi divinitatem crederemus. Hoc enim testimonium omnia superat diplomata: nihilominus alia duo superadduntur, ut Trina illa contestatione appareat aliqua umbra Trinitatis, in qua est veritatis perpetua stabilitas.

Matth. 3. n. 17.

Chrysol.

76. Passionis suæ injurias prædicit Christus Apostolis. Matth. 20. n. 18. dicens: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, &c: & tertia die resurget:* Sed cur tertiam diem, & non quartam, aut secundam assignat suæ resurrectionis terminum? Ideo factum putavit Chrysost. homilia 35. in cap. 22. Matth. quia per triduum Trinitatis designabatur arcanum. *Prima dies, in quit, Pater: Secunda Filius.... consequenter, & Spiritus sanctus tertia dies est: quoniam his tribus illuminantur corda credentium. In quibus ergo trium istorum scientia fuerint consummata, in eis veritatis verbum resurgit, & vivit, & operatur.* Sed adhuc non quiescit animus. Cur cùm de Christi resurrectione agitur. Trinitatis fit mentio? Quia cùm Christus Discipulis prædixerat passurus tot injurias, & tandem Crucis opprobria, & mortem ignominiis plenam, difficillima eis videretur resurrectio. Quid tunc Christus, ut in eorum animis firmam fidem firmaret resurrectionis? Tertia die post mortem promittit eam; ut intuentes in illo triduo Trinitatis effigiem, non dubitarent de certitudine promissionis. Sic enim Trinitatis mysterium est credendum, ut non solùm de eo dubitare non liceat, verumetiam in omnium animis tanquam certum firmandum sit, sub umbra tanti mysterii omnem sigillari veritatem.

Matth. 20. n. 18.

Chrysost.

77. Aram Deo ædificaturus Iacob in Bethel familiam suam ab idolis expurgat, quæ à Mesopotamia asportabantur, & confracta, ac liquefacta, infodit, aut sepelivit sub terebinthum, vel quercum (utroque modo legitur ex Hebræo.) *Dederunt ergo ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum; at ille infodit eas subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.* Genes. 35. num. 4. Sed cur Iacob idola sepelivit subter quercum, aut terebinthum? Nónne potuit ea infodere, aut humare in lato, & spatioso campo? Posset utique. Ut quid subter quercum ea sepelivit? Arias Montanus putavit, quercum istam eandem esse, sub cujus umbra Iacobi avus Abraham mensam sternit, ut Deum hospitem cibaret. Genes. 18. num. 5. *Requiescite sub arbore.* Ut sentiunt Augustinus serm. 70. de tempore Abulens. & alii. Tunc Abraham pietate & religione plenus Deum suscepit hospitem. Sed adhuc inquiro: nónne tunc Patriarcha tres cùm vidisset unum adoravit? quo facto sanctissimæ Trinitatis adumbravit arcanum, (ut ex August. vidimus num. 66.) ita sanè. Accipe jam intentum Iacobi. Ideo judico subter quercum idola sepelisse, quia sub eadem arbore Trinitatis mysterium suo avo Abrahamo fuerat revelatum: indicans hoc facto, non posse idololatriæ mendacium consistere, ubi sanctissimæ Trinitatis veritas fuerat adumbrata. Tanta enim est hujus veritatis vis, ut non solùm in ea omnis firmetur veritas; verumetiam ut nec apparere audeat mendacium. Vtrumque ostendit Christus Matthæi ultimo, numero 19. Discipulos mittens ad veritatem Evangelicam annunciandam dicens: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

Gen. 35. n. 4.

Gen. 18. n. 5.

Matth. ult. n. 19.

Sed

Sed cur in nomine ſolius Chriſti non annunciatur Evangelium, ſed in nomine trium Perſonarum? Vt ſub ſigillo Trinitatis veritas Evangelii eſſet plauſibilior,& facilior creditu. Non quia ob hoc aliquid ſummæ auctoritati, & veracitati Chriſti detrahatur. Abſit. Sed quia cùm in Trinitate omnis veritatis ſtabilitas ſit, voluit Chriſtus, ut ſub tanti myſterii protectione Evangelium annunciaretur, ut ejus veritas crederetur ab omnibus. Inſuper, cùm gentes ad fidem converſæ, idolis & diaboli fallaciæ renunciabant, oportuit inſtrui tanto myſterio, ut falſitas idolorum rubore plena, demolita & liquefacta (ſicut idola, quæ infodit Iacob,) ſepeliretur. Meritò ergo ſummus Sacerdos hujus myſterii emblema in illo nomine *Iehovah* figuratum portabat in capite, in quo reſidet intellectus, ut ſemper veritati, mendacio nunquam vacaret. Dedeceret eum, qui tanti arcani ferebat umbram mendacio inſervire,& veritatem fugere.

Illatio CCLV.

Sanctiſſimi nominis Ieſu aliquæ annumerantur excellentiæ.

78. Dulciſſimi, & Sanctiſſimi nominis Ieſu explicationem aggredimur, & aliquas ejus excellentias pro noſtra devotione,& ingenii tetenuitate annumerabimus. Verùm quis tanti nominis valebit, vel primam proferre litteram? Referam tamen aliqua ex ſanctorum Patrum viridario decerpta. Adſit Auguſtinus tomo decimo, libro de Aſſumptione Beatæ Mariæ, capite quarto dicens: *Vocabulum Ieſu glorioſum, omni ornatu, cultuq́, dignißimum, nomen quod eſt ſuper omne nomen, non decuit ab hominibus appellari, neque ab eis efferri in mundum, ſed ab excellentiori quadam melioriq́, natura.* Auguſt. Tantum eſt hoc ſacratiſſimum nomen, ut non ab homine quantumvis juſto, ſed ab Angelo fuerit prænunciatum. Audi Bernardum in quodam ſermone in cœna Domini? *Verè dulcis eſt in nomine. Dulce enim nomen, & ſuave Ieſus, conſecratum ab æterno, nunciatum ab Angelo, Prophetatum Salomonis oraculo, qui ait, oleum effuſum nomen tuum. Non autem nomen aliud eſt, in quo ſalvari oporteat. Ipſe enim ſalus eſt, qui ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Bernard. Petrus Damianus ferè hoc ipſum dixit ſermone ſexageſimo primo: *Vocabulum Ieſu, ſicut Origenis lingua nobilior definivit dulce, & glorioſum, omni adoratu cultuq́, dignißimum, quod non prius ab hominibus decuit efferri in mundum, ſed à quadam ſublimiori excellentioriq́, natura. omnes quippe Prophetæ nomen iſtud, aut neſcierunt, aut penitus tacuerunt, & reſervata eſt prærogativa dignitas Archangelo Gabrieli, qui ſancto ore ſanctißimæ Virgini illud primum evolvit.* Petrus Damian. Si tamen deſideres ſcire cauſam, ob quam hoc nomen non ab hominibus, ſed ab Angelo, qui Filii Dei annunciavit incarnationem, fuit prius prænunciatum? Reſpondet Ambroſius in caput primum epiſtolæ ad Romanos, ad illa verba: *Paulus ſervus Ieſu Chriſti*, ſic ita à Deo proviſum, quia hoc nomen, *Ieſus*, ſignificat Chriſtum, modò in quantum Deum, modò in quantum hominem. Audi Ambroſium: *Quotieſcumque Scriptura, aut Ieſum dicit, aut Chriſtum, aliquando Deum, aliquando hominem ſignificat, ſicut hoc loco inter cætera, & Unus, inquit, Dominus Ieſus per quem omnia, quod utique ad Dei Filium pertinet iuxta quod Deus eſt. Et alio loco, Ieſus autem, inquit, proficiebat ætate, & ſapientia, quod utique homini competit.* Ambroſ. Cùm ergo hoc ſacratiſſimum nomen ſignificet Chriſtum, tam ſecundùm quod Deus eſt, quàm ſecundùm quod homo: meritò Archangelo Gabrieli, qui myſterium incarnationis Beatæ Mariæ Virgini, & Matri annunciaturus erat, pretioſum Ieſu nomen annunciandum committitur.

79. Verùm quantumvis Gabriel hujus nominis fuerit præco, non tamen ab ipſo fuit inditum, aut inventum. Circumciditur Ieſus, & ait Lucas capite ſecundo, numero vigeſimo primo: *Vocatum eſt nomen eius Ieſus, quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in utero conciperetur.* Luc. 2. n. 21. Notanter dicitur, vocatum eſt nomen, non impoſitum; ut ſcias hoc nomen ab Angelo nunciatum, non inditum. Sic Bernardus hujus ſacratiſſimi nominis amantiſſimus, ſermone ſecundo de Circumciſione. *Vocatum plane non impoſitum: nempe hoc ei nomen eſt ab æterno. A natura propria habet, ut ſit Salvator: innatum eſt ei nomen hoc, non inditum ab humana, vel Angelica creatura.* Bernard. Quaſi dicat: ita excellens eſt hoc nomen, ut nulla creatura valeat illud imponere: ab æterno inditum eſt Filio Dei, quamvis in tempore fuerit ab Angelo promulgatum.

80. Ad tantam ſublimitatem, & celſitudinem hoc nomen evexit Chriſtus, ut prolatione ejus majora, & magis ſtupenda prodigia patrarentur, quàm ipſius Chriſti attactu, & oratione. Ioannis decimo quarto, numero duodecimo: Cùm Chriſtus jam mortis ſimina ſalutaret, ait Diſcipulis: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet.* Ioan. 14. n. 12. Baſilius Seleucus concluſione ſecunda, de Lazari exſuſcitatione inquirit: *Et quanam maiora: Quæ? Sola illorum umbra mortuos in vitam revocabant. Et quidem Chriſti virtus hac ratione illuſtrior evadebat.* Sed cur Chriſti virtus his portentis nitidioribus radiis emicabat? Nónne ad vitam revocans Lazarum; cæcis lumina reſtituens: ejiciens dæmonia, & alia innumera mirabilia patrans ſatis ejus radiabat virtùs? Cur Seleucus putavit, Chriſti virtutem illuſtriorem evadere, ſi ejus fideles majora patrarent miracula? Audi ipſum. Baſil. Seleuc. *Nec enim ita illuſtre, & admirabile erat, Chriſtum Dominum in vivis adhuc agentem miraculorum patrandorum gloria clarere, ac alios ipſo iam per mortem è medio ſublato maiora in nomine eius patrare potuiſſe, quàm ipſe patrarat unquam. Hæc enim indubitatißima reſurrectionis illius demonſtratio erat.* multa hîc congerit Baſilius notatu digna. Primum: magis

gis fulgere Christum post mortem miraculorum gloria, quàm ante illam: quia discipuli ejus majora miracula patrabant; ac exinde virtus clarior apparebat, siquidem eo jam mortuo, non leve fidei erat argumentum, mirabiliora facere. Insuper hanc virtutem suis contulit Dominus, ut in nomine ejus hæc patrarent, ostendens sui nominis excellentiam, cujus invocatione majora faciebât miracula, quàm ipse fecit dum viveret: in quo videtur Christus sibi potentiâ detraxisse, ut nomen suum honoraret. Tandem nota, ex his formasse Basilium efficacem demonstrationē resurrectionis Christi. Quapropter de primò ad ultimum nomini Iesu adscribenda est fides resurrectionis. Nam si miracula in nomine Iesu patrata ideo majora fuêre, quàm ea, quæ ipse fecerat Christus, quia tanti nominis invocatione fiebant, & hæc erat indubitatissima resurrectionis ejus demonstratio. Ergo Christi resurgentis fides sanctissimo nomini Iesu venit adscribenda.

81. Vix in hoc sacratissimo nomine est aliquid non sublime, imo nomen super omne nomen à Paulo prædicatur ad Philippenses, 2. n. 9. & 10. ubi sic de Christo ultro mortem, & ignominiam crucis patiente ait; *Propter quod, & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Sed quale nomen? Profectò: nomen Iesu, & Salvatoris. In cruce enim nostram consummavit salutem. Ergo in ea nomen Iesu, salvatoris, & redemptoris honoravit. At quid est nomen super omne nomen? D. Ambrosius lib. 10. in Lucam ad illa verba *dixit autem ad illos*: excellentiā nominis Iesu sic exponit. *Dando autem nomen, quod est super omne nomen, non plus dedit, quàm habuit, sed totum, quod habuit dedit.* In eo ergo nomine ab æterno Patre impositio non solum Filio excellentius nomen dedit, sed etiam totum quod habuit. Nimis audet Ambrosius. Nam Pater divinitatē habet. Dicemúsne, cum hoc nomine Christo Patrem communicasse Deitatem, quam per æternam generationem accepit Filius. Ita sensit Bernardus datus in hac illationem. 78. cùm dixit: *Dulce enim nomen & suave Iesu, consecratum ab æterno*, &c. Meritò hoc nomen dicitur super omne nomen.

Ad Philipp. 2. n. 9. & 10.

Ambrol.

Bernard.

82. Alia de causa possumus excogitare hoc nomen omnia excellere nomina, & ab Apostolo nomen super omne nomen appellari, nempe, quia in illo omnia Dei nomina recapitulantur. Isaias hoc de Christo protulit vaticinium. *Parvulus enim natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis*, c. 9. n. 6. Quàm devotè, & acutè dubitavit Bernard. dulcissimum Iesu nomen inquirens serm. 2. de circumcisione cùm dixit. *Magna quidem nomina. Sed ubi est nomen, quòd est super omne nomen Iesu, in quo omne genu flectatur?* Multa Christi nomina annumeravit Propheta; at excellentius, & sublimius prætermisit. Cur, ô vates sacer, nomen Iesu, quod est super omne nomen non refers? Respondet mellifluus: *Fortè in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodammodo, & effusum.* Quasi diceret: omisit Propheta nomen Iesu, quia in his omnibus invenitur: nam omnia hæc nomina unum nomen *Iesum* efficiunt. Cùm enim illa omnia Christum magnum ostenderent, & omni perfectione ditatum; solum nomē Iesu brevi compendio Christum ex omni parte commendat Deum, & hominem, ut ex Ambrosio notavimus suprà n. 78. Meritò hoc nomen super omne nomen prædicatur, cùm in ipso quidquid alia annunciant, quinque litteris ostendat.

Is. 9. n. 6.

Bernard.

83. Succedat alia hujus excellentiæ confirmatio. Ausim dicere, hoc nomen *Iesu*, excellentius esse quàm nomen Deus. Patronum advoco meum Abulens. Adest meus antistes, qui c. 20. Exod. quæst. 6. in fine, cùm probasset nefas esse nomen Iesu in vanum assumere, sic ait: *Imò magis peccatum est, accipere istud nomen Iesu, in vanum, quàm nomen istud Deus. Et ratio est, quia Ecclesia communis, & laudabilis consuetudo magis honorat istud nomen Iesus, quàm istud nomen Deus: unde audito isto nomine, Iesus, devoti fideles aut caput inclinant, aut genu flectunt: sed audito isto nomine Deus non flectimus genua, nec capita inclinamus. Qui ergo contra hoc offendit dehonorando, magis peccat, quàm si dehonoraret illud nomen Deus. Quare maior est reverentia est hoc nomen Iesu, quàm istud nomen Deus.* Multis probat Tostatus ibid. quæst. 7. *Iesus*, nomen præferendū esse nomini *Deus*. Primò: quia illud à tota Trinitate Christo fuit inditum ob singularem ejus excellentiam, & obedientiam. Ad Philippen. 2. Insuper: quia Act. 4. n. 12. dicitur: *Nec aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Quod sic ostendit Abulensis. *Nam istud nomen Deus licet nomen magnum sit, non est tamen nomen, in quo salvamur, ut patet: quia multi invocant Deum, & tamen pereunt; quia Sarraceni Deum invocant, Iudæi Deum invocant, cætera quoque gentes; sed solu Christianis salus exorta est invocantibus istud nomen Iesu.* Vltimò confirmat suam mentem; quia hoc nomen *Deus*, creatoris explicat excellentiam: at nomen *Iesus* redemptoris, & salvatoris prærogativam. Quantò ergo majus beneficium est redemptio quàm creatio, tantò excellentius est nomen *Iesus* quàm *Deus*.

Abulens.

Actor. 4. num. 12.

Abulens.

84. In lamina aurea erat incisum hoc nomen *Iesus*: nam nomen illud Tetragrammaton, *Iehovah* dulcissimum, & sacratissimum nomen Iesu præferebat, ut vidimus suprà n. 11. ex Arnoldo Carnot. tract. de ultimis verbis Domini; accipe eundem ibidem: *In fronte verò hoc nomen Pontifex gerit, quod utique est super omne nomen, cui omne genu flectitur; de quo in Apocalypsi legitur Ioannis, quod cum agno stabant super montem Sion centum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis.* Nomen Iesu signat iustos, & electos: quid mirum quod hoc nomen signaret etiam Pontificem? Ferebat illud tandem Aaron in fronte, ut tanta majestas hujus sacratissimi nominis fulgentissimè radiaret, & excellentiam sic per omnia nomina ostenderet.

Arnold. Carnot.

ILLATIO CCLVI.

Quàm proficuum sit sanctissimum, & sacratissimum nomen Iesus, ostenditur.

85. HOc nomen sacratissimum *Iesu* fidelium est scutum, in eo consistit nostra salus, & nemo est, qui se abscondat à calore ejus. Audi hujus nominis significatum à Cyrillo Cyrill. Ierosol. Ierosolymitano catecheli. 10. *Iesu itaque apud Hebraos significat salvatorem; in lingua Graca medicum sonat, quandoquidem & corporum medicus est, & animarum curator.* Explicuerat hoc ipsum Origenes Homil. 1. in Cantic. dicens: *Oleum effusum nomen tuum propheticum sacramentum est. Tantummodo nomen Iesu venit in mundum & unguentum prædicatur effusum.* Nomen hoc unguentum dicitur, quia medicina est; effusum prædicatur, quia omnibus proficit ad medelam. 1. ad Cor. 6. n. 11. Hoc innuebat Apostolus. 1. ad Corint. 6. num. 11. ubi cùm eorum vitia numeraſſet, sic ait: *Et hæc quidem fuistis: sed ablati estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi.* Sed cur Apostolus non dixit, Corinthios justificationis gratiam consequutos per Christum, aut in Christo, ut sæpissimè assolet, sed in nomine D. nostri Iesu Christi; Christus est, qui iustificat, non Christi nomen. Ergo cultiori stylo diceret, ablutos, sanctificatos, & justificatos esse Corinthios per Christum, aut in Christo, quàm in ejus nomine. Augustinus serm. 14. de verbis Apostoli, sic solvit quæstionem. *In nomine Domini nostri Iesu Christi, Non enim est aliud nomen sub cœlo, in quo oportet salvos fieri omnes pusillos cum magnis. Si autem salvos fieri oportet nos in hoc nomine, sine hoc nomine proculdubio nec salus erit, quæ sine Christo promittitur parvulis.* Christus est, qui nos redemit, & in quo, & per quem consequimur salutem; tamen Apostolus, & Augustinus Christi nomini, hoc est, nomini Iesu eam attribuunt, ut exinde constet, nomen Iesu præstare salutem.

86. Expresserat hoc homo ille, quem Christus reddiderat sanum superata triginta annorum infirmitate, cùm interrogantibus Iudæis, quisnam Ioannes 5. n. 15. eum restituisset saluti; Respondit: *Quia Iesus esset, qui fecit eum sanum.* Ioan. 5. n. 15. sed cur homo ille Christū potius nomine Iesu appellavit, quàm Gaudēt. aliis, quibus vulgò nominabatur, ut fabri filius, vel Davidis? Respondet Gaudentius tract. 11. *Sciebat enim, sciebat, utpote Hebræus nomen Iesu ex virtute descendere sanitatis. Salvator siquidem dicitur Iesus, sicut declarat angelus, cùm per somnium de Christi loquitur ad Ioseph. Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. Ille, inquit, me sanum fecit, cuius & nomen salus est.* Christus hunc hominem sanitati restituit, & tamen speciali vocabulo Christum nominat, nimirum Iesu nomine, non solum ut Christum auctorem suæ salutis exprimeret, verùm etiam, ut eum nomine salutifero nominaret. Iesus salvatorem significat, nomini etiam tribuit sanitatem, ut sanctissimi nominis explanaret virtutem. Si diceret, ille homo, qui filius Davidis, aut Iosephi vulgò cognominatur, me à tam diuturna liberavit infirmitate, suæ salutis exprimeret auctorem: sed aliud intendit grato animo pro tanto beneficio edere in lucem, nempe nomen istud salutiferum, in quo salus hominis consistit: *ille, inquit, me sanum fecit cuius & nomen salus est.* Vel dicito, si placet, ideo Iesum appellasse Christum, ut tanti nominis patrocinio omnipotentiam Christi ostenderet, quæ in diutinæ infirmitatis curatione maximè enituit: quasi indigeret à tanto nomine adjuvari, ut apud homines innotesceret.

87. Forsan miratus eris, quia dixi, nomen Iesus divinam omnipotentiam patrocinari, ut apud homines pateret infinita virtus Christi. Verùm, ut deponas scrupulum, consule Evangelium, & nullum invenies signum à Christo patratum, quin ipse appelletur Iesus. Initium dedit Iesus in Cana Galilææ. Ioan. 2. Ecce sacratissimum nomē. Revocat Lazarum ad vitam, Iesu etiam nomen adest: *aut Iesu, tollite lapidem.* Ioannes 11. numero 39. & ne molestus sim, alia omitto miranda à Christo patrata, in quibus nomen Iesus splenduit sicut sol. Consule etiam Apostolorum acta, & invenies cap. 3. num. 6. beatum Petrum in nomine Iesu claudo ex utero matris suæ restituisse pedes, dum dixit: *In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula.* Ubi jam diu notabam, hoc fuisse primum miraculum ab Apostolis patratum, ut bonum auspicium haberet prædicatio Evangelii, cum admirabilis nominis Iesu invocatione fides nostra confirmabatur. Nam quamvis in eisdem actibus capit. 2. numero 43. dicatur: *Multa quoque prodigia, & signa per Apostolos fiebant*; nostro asserto non contradicit: quia vel in præfato capite 2. referuntur per anticipationem, ut frequens scripturæ stylus docet; vel confusè referuntur. Quod expresè primum narratur, est præfatum de claudo ab utero, ut apertè constabit ex sacro eloquio. In nomine ergo Iesu fides nostra promulgari, & confirmari cœpit, ut sic felix haberet propagationis initium.

Actor. 3. n. 6.

Act. 2. n. 43.

88. Et quid mirum, si fides nostra tanti nominis protectione muniatur, cùm ipse Christus hoc nomine insignitus suæ divinitatis defenderit celsitudinem, & suæ sanctitatis, & innocentiæ nitidissimos radios emiserit. Vis ut probem? Meditare ipsum legis auctorem quasi comprehensum lege circumcisionis gladii scissioni summissum effundendi suum sanguinem desiderio. Lucæ 2. num. 21. *Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur.* Non miror, quod cùm circumciditur Christus vocetur Iesus: tunc enim suum sanguinem effundendi avidus pro humani generis salute, dignè salvatoris gaudet cognomine. Quod notatu dignum existimo est, Evangelistam addidisse hoc nomen ab angelo fuisse prænunciatum antequam conciperetur in

Lucæ 2. n. 21.

utero

utero. Ad quid illa prænunciatio revocatur in memoriam? Vt, non casu, sed magno mysterio tale nomen imponi notaretur. Circumcisio in peccati medelam fuit instituta; unde peccatori nota inurebatur, tali remedio indigo: hac (licet falsissimè) notari Christum, posset aliquis præsumere. Quid ut à tanta liberaretur calumnia, quia sua innocentia, & sanctitate omnes sanctificat? Sit illi nomen Iesus, annunciatum ab Angelo, prius quàm conciperetur in utero: ut exindè pateat, nomen hoc cælitus derivatum ad vindicandam circumcisi divinitatem, & innocentiam, quam ritus ille videbatur obtenebrare. Do tibi Bernardum sermone 1. de circumsione sic dicentem. *Circumcisio veritatem susceptæ probat humanitatis; & nomen, quod est super omne nomen gloriam indicat majestatis. Circumciditur tanquam verus Abrahæ filius: Iesus vocatur tanquam filius Dei. Cælitus siquidem nomen Evangelista testatur.* Circumciditur Christus, & eo ritu peccatoris induit speciem, quam ut aboleat, vocatur Iesus, ut hoc nomen gloriam indicet majestatis. Nam si ex eo quod circumcisionis legi subjici voluit, remedio legis apparebat indigus; supremo illo nomine cælitus dato comprobabatur Dei filius, ac proinde prorsus incapax omnis peccati. Tantum, & tale est hoc sacratissimum nomen, ut vel ipsum Dei filium defendat à peccati calumnia, sicut in cruce defendit à mortis rigore. Vt hoc indicaret, judico, inclinasse caput; cùm emisit spiritum. *Et inclinato capite tradidit spiritum.* Ioannes 19. numero 3. super caput ejus hæc inscriptio erat imposita: *Hic est Iesus Nazarenus rex Iudæorum.* Timebat mors accedere ad eum, quem nomen Iesu defendebat. Quid tunc Christus, ut mori posset, & nos redimeret? Caput inclinat, & à suo nomine segregat, ut mortem vocaret, quæ cum tanto nomine non audebat inire certamen. Quid ergo mirum, quod admirabile nomen defendat à morte, quem à culpæ suspicione vindicavit.

Bernard.

Ioan. 19. n. 30.

Matt. 27. n. 37.

89. Hinc est, quod dubitare de hujus nominis benefica virtute injuriosum est Christo. Orabat eum pro filio suo quidam homo, eo quod vexaretur à dæmone, & flexis dicebat genibus: obsecro, Domine, ut puerum istum eruas à tanto damno: *Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.* Matth. 17. num. 16. Irascitur Dominus aliàs mansuetissimus, & ait: *O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequò patiar vos?* Ibid. num. 17. O mitissime Iesu, cur iraseeris contra turbam? Aut ubinam est tua mansuetudo, qua dicebas, discite à me, quia mitis sum, & humilis corde? Cur nunc ardens irâ verba opprobriis plena jacularis? Meritò: respondet Chrysologus serm. 51. *Hoc est dicere, esse diabolum qui Christo non crederet: esse dæmonem qui parvi posset Christi nominis habere virtutem. Discipuli non suo, sed Christi nomine dæmones de obsessis corporibus effugabant. Quod ergo dæmon discipulis imperantibus non cedebat, iste ad infirmitatem Christi nominis, non discipulorum trahebat ad culpam.* Irascitur ergo Christus, & summo jure acriter reprehendit hunc hominem; quia putavit, Iesu nomen infirmum ad dæmones effugandos. Dominus ergo, qui in eremo diaboli sustinuit audaciam, & blando sermone repulit: & qui contra Martham de ejus potentia dubitantem non est iratus; tamen contra istum irascitur; quia de nominis ejus dubitabat virtute. Sustinet, Sustinet ergo Christus patienter de sua potentia dubium, sui nominis impotentiam non sustinet

Matt. 17. n. 16.

Ib. n. 17.

Chrysol.

In eminentissima parte Pontificis, hoc est, supra frontem, pendebat lamina aurea, in qua Dei nomen, vel Iesu, exaratum erat; ut velut in specula videret omnium necessitates, & illis subveniret, & cuncta sanctificaret. Audi Bedam lib. 3. de tabernaculo c. 7. sic dicentem. *Lamina aurea in fronte Pontificis, in qua sanctum Domino, vel sanctum Domini (ut in sequentibus dicitur) sculptum est, sacratius est cæteris indumentis, quia sicut divina potentia ab omnibus creaturis supereminet, ita oportet, ut nomen eius cæterum Pontificis ornatum transcendat, & velut cuncta sanctificans eximiam sedem teneat.* 90.

Beda.

Illatio CCLVII.

Maria liber, in quo sanctum Domino scriptum fuit, ab Originali labe libera.

D. Anselmus in conclusione salutationum citatus in Biblia virginali per laminam auream Mariam intelligit: sic accinit. 91.

Ave lamina aurea,
In te ipsa circumscripta
Nomen propitiabile,
Quod est indicibile.

Anselm.

Idem docuit S. Thomas à Villanova concione prima de nativitate virginis. Lamina illa, quæ Aaronem ornabat ex auro purissimo extensa fuit opere malleatorio, non arte fusili; ut indicaretur, in ea nullam terræ fuisse scoriam, nec alterius metalli admistionem, sed totam auream; ac proinde non indiguisse fornacis examine, aut separatione. Quis non videat, hæc aptissimè adaptari Mariæ sanctissimæ quæ ex auro purissimo charitatis conflata tota aurea, & absque nostri metalli sordibus concepta fuit, ut sanctum sanctorum in ea scriberetur. Hinc argumentum sumere non dubito ad confirmandam ejus purissimam conceptionem. Ex auro purissimo jussit Deus laminam fieri, in qua sanctum Domini sculperetur. Beda libro 3. de tabernaculo capit. 7. sic ait de lamina illa. *Lamina aurea in fronte Pontificis, in qua sanctum Domino, vel sanctum Domini sculptum est, sacratius est cæteris indumentis.* Sacratior erat lamina, & ex auro purissimo confecta, omnem mistionem aut terræ aut alterius metalli ab ea Deus prorsus relegavit, qui tamen cùm Ephod, & Rationalis fabricam præcepisset, non aurum solum, sed byssum, hyacinthum, purpuram coccumque bis tinctum requisivit, quorum fila mirabili textura connexa opus polymitum efficerent. Ubi nota, in his ornamentis Deum non solum non contempsisse mixtionem, imò

S. Thom. à Villan.

Beda.

Exod. 28. n. 6. sedulò præcepisse ut constat ex hoc capit. 28. numero 6. ubi dicitur: *Facient autem superhumerale de auro & hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto, & byssо retorta opere polymito.* Ubi legere Septuaginta: *Opus contextum variegatoris:* Septuag. at cùm laminæ fabricam præcepit, ex auro purissimo extendi jussit. Ut quid ergo Deus alterius materiæ excludit mixtionem in lamina, cùm eam in Ephod, & Rationali admittat? Certè: quia in lamina sanctum Domini, hoc est, Iesu filii Dei nomen erat celandum, ut vidimus duabus illationibus præcedentibus. Quia ergo Iesu Christi nomen scribendum erat in lamina, providit Deus, ut ex auro absque scoria, vel alterius metalli admixtione conficeretur. Si ergo Deus tanta cura providit puritatem in lamina illa, ut apta charta esset ad tanti nominis susciendos caracteres, quam in nostrâ excellentiori lamina Mariâ non desideraret, in qua non mortuo stylo nomen, sed ipsum Verbum æternum scribendum erat; Fuit ergo hæc lamina auro purissimo purior, absque primi parentis sorde concepta, & à terræ maledicto immunis.

92. Huic laminæ, in qua scriptum erat sanctum Domini, mirificè consonat liber ille à Matthæo relatus cap. 1. num. 1. *liber generationis Iesu Christi*, &c. Nam liber iste, præterquam quod Ecclesia sancta beatissimę Virgini tribuit, Cardinalis Hugo ad cap. 23. Ecclesiast. expressit dicens: *Beata virgo, quæ est liber vitæ, liber grandis, liber generationis Matthæi.* Est ergo Maria liber, in quo divinum Verbum humanis caracteribus, sed non opere humano, sed virtute Spiritus sancti, fuit scriptum. Ergo non infecta peccati originalis labe. Quis enim credet, laminam ab omni sorde, & scoria puram, ut sanctum nomen scriberetur, tanta cura præpari; & vivam laminam matrem virginem primi parentis atramento maculatam fuisse? Dicamus ergo Mariam in sua conceptione noxialis pomi acerbitatem ignorasse; quia liber, charta, aut lamina erat, in qua sanctitas Verbi erat scribenda.

Matth. 1. n. 1. Hugo Cardin.

93. Gloriosè æternum Verbum Davidis organo præcinebat Psalm. 39. numero 9. *In capite libri scriptum est de me.* Quid est in capite libri Verbum fuisse scriptum? Hebraïca translatio id expressit, dum dixit: *In prima pagina scriptum est de me.* Hoc est in principio libri scriptus erat Dei filius. At quid est, quod in primo folio, aut ejus periodo divini Verbi magnalia sint scripta? Certè: si Maria non esset hic liber, aut hæc charta, in qua Verbum fuisset scriptum, hæsitarem utique: at cùm ipsa sit liber, & liber grandis, ut vidimus num. præcedenti, facilè suæ conceptionis puritas demonstratur. Nam Verbum æternum fuisse scriptum in principio hujus libri perinde est, ac promulgare, primam paginam hujus libri sibi Verbum consecrasse, ut in illa scribi posset. Ergo prima pagina, hoc est, primum instans hujus libri, pura, munda, & immaculata fuit, ut in ea tanta scriptura posset exarari. Ergo Maria, quæ liber est, in cujus prima pagina Verbum æternum fuit scriptum, in primo instanti, non dæmoni, sed Filio Dei æterno inservivit.

Psalm. 39. n. 9. Hebraic.

Cùm Mariam librum audis, ejus inquire auctorem. Iam tibi dedi suprà illatione 218. Marianam conceptionem ab originali labe immunem, eo quod supremo tribuitur opifici. Nunc ejusdem libri eundem auctorem recognosce, ut exinde, quàm pura in sua conceptione extiterit mater virgo, asseras, & defendas. Pacianus epistola tertia ad Symphronianum disertè, & verè dixit: *Nullus artifex opera sua despicit, nec vilia sibi putat esse, quæ fecit. Et unde pro peccatoribus passum putas fuisse Christum, nisi quod perdere noluit, quidquid ipse formavit.* Hæc est omnium artificum conditio, hoc studium, magni sua opera semper facere. Cùm ergo Marianus liber divinum habeat auctorem, credendum est illum non despexisse, nec permisisse primam paginam obliterari primorum parentum inobedientiæ atramento. Malè suasus pomum momordit Adam, venenum sibi, & toxicum posteris propinans: dignus erat, ut statim Deus capitis pœna mulctaret eum, quem vitæ sic prodigum reperit; at mortem illi distulit, ut pœnitentia doleret admissum, & lachrymis deleret scelus. Sed ô justissime judex! Cur non è medio tollis hominem, cui prædixeras: In quocumque die comederitis ex eo morte moriemini? Iam adest dies infelix, in quo infaustè comedit homo. Ergo reus est mortis. Non vivat, qui nec Deo, nec sibi vitam æstimavit. Cur vitam differs (ô vindex sancte?) & per tot sæculorum spatia respirare permittis? Quia Deus totus occupatus, & deditus ut (inquit Tertullianus) hominis structuræ, limum illum plasmaverat suis manibus: *& nullus artifex opera sua despicit nec vilia sibi putat esse, quæ fecit.* Piaculum accusabat protoparentem nostrum & mortem, qua dignus erat, exequi petebat: at dolebat Deum, limum vix exsiccatum confringere, quem suis manibus formaverat. Clamabat justitia; sed homo, quà divini artificis opificium se defendebat, ne periret: & forsan Deus defendebat hominem, veluti dicens, se nolle perdere opus manuum suarum. Sed jam objectio clamat. Angelus nequam à Domino prodit in lucem, Dei fuit opus homine excellentius tam infitis prædicatis, quàm privilegiis gratuitis. Quare ergo angelum æterna morte interemit? Homo redemptus est moriente ipsâ vitâ Christo, & pro eo pretiosum effundente cruorem: & angelo nullum adest remedium! Si homo reparationis est capax, quia Deum habet auctorem, ut dixit Pacianus; *& unde pro peccatoribus passum putas fuisse Christum, nisi quod perdere noluit, quidquid ipse formavit:* Id ipsum habet angelus nequam. Cur ergo ei omnis salutis spes erepta est. Multa Theologi ut quæsito satisfaciant, excogitarunt, omitto ea, ut præsenti instituto deserviam; & singularem tibi rationem offero; superbè inflatus præsumpsit lucifer in cœlum conscendere, & coæquare altissimi majestatem, & cum Deo æquale habere consortium. Sic superbiæ alas extendens creatoris præsumpsit

94. Pacian.

pſit excellentiam, & ſe extrahere à linea, & ſphæra creaturæ. Meritò ergo periit abſque recuperationis ſpe: quia cùm in creatoris conſpiravit dignitatem, dedignatus eſt Dependentiam creaturæ, & recuſavit eſſe Dei opificium, à quo tot donis fuerat conditus, & ornatus. Non ſic homo, non ſic, ſed Deum opificem recognoſcens, veniam ab eo petiit. En ergo tibi cauſam ob quam homo reparatus fuit; ſecus angelus: quia Deum recognovit auctorem; iſte negavit Dei fuiſſe opificium.

95. Humilius, & ſapientius multò quàm angelus, ſe geſſit Iobus in illa calamitatum procella, cùm querulus redarguebat Deum dicens capite decimo, numero octavo. *Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plaſmaverunt me totum in circuitu: & sic repentè præcipitas me?* in ſterquilinio ſedebat Iob plenus ulceribus, vermibus ſcatens, pure, & ſanie coopertus, amicis exoſus, uxori offenſus, & tandem omni plaga circumdatus; patienter tamen ad Deum mittebat querelas, non tam de ſua calamitate conquerens, quàm de Dei oblivione (ut ita loquar) circumveniens eum, eo quòd ſuarum manuum opus videbatur deſpicere. Sic Gregorius magnus ſemper libro nono Moralium, capite trigeſimo ſexto. *Manus tuæ, Domine* (inquit) *fecerunt me, & plaſmaverunt me totum in circuitu, & ſic repentè præcipitas me? as ſi apertè dicat: cur tanta vilitate deſpicis, quem cum tanta dignitate condidiſti? & quem ratione rebus cæteris præfers, cur ex dolore ſupponis?* ſi aliquando homini licet, de Deo conqueri, maxime cùm ſuum opus ita deſerit, ac illius non eſſet creatura. Ob hoc querebatur Iob, & plaſmationem ſuam velut revocat in Dei memoriam; ut ceſſet jam plaga, ubi plaſmatis adeſt recordatio.

Iob. 10. n. 8.

Gregor.

96. Ex Iobi ſchola didicit David divinam implorare largitatem ad obſervanda legis mandata. *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me: da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua.* Pſalmo centeſimo decimo octavo, numero ſeptuageſimo tertio; Nota Davidis ſtylum, non exorat, ſed petit, dixerat: *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me*; ut ſe totum Dei opus exprimeret, & ſecundùm animam per creationem; & ſecundùm corpus per plaſmationem, & ex hoc quaſi habens Deum debitorem ſibi, ait: *Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua*: id eſt, da mihi cognitionem, qua mandata tua adimplere valeam. O purpurate vates! adverte, quod etſi glorieris te à Deo plaſmatum fuiſſe, cognitio, quam petis ad ſervanda mandata Dei, non eſt debita, ſed gratuita. Cur ergo eam petis, ac ſi tibi ex juſtitia deberetur, dicens; da mihi intellectum, &c. Preces effunde, inſtanter ora, & te exaudiet Deus. Cur ſic petis, ac ſi non gratiam, ſed debitum poſtularet? quia manibus Dei ſum plaſmatus, reſponderet David. Ex eo ergo, quod opus Dei ſe humiliter proponit, quaſi obſtrinxit divinam largitatem, ad concedendum, quod poſtulabat. Habes Ambroſium apud magiſtrum ſententiarum in hæc verba rem hanc acutè expendentem. *Notandum quippe, quod magna commendationis uſus eſt exordio, cùm opus Dei ſe eſſe dicit, ſed utramque ſui naturam, quò facilius circa operis ſui gratiam favor inclinetur auctoris, & grandis etiam hominis prærogativa monſtraretur. Pretioſum quippe opus Dei eſt homo. De aliis namque operibus legitur: dixit, & facta ſunt: hominem verò manibus figuravit, quaſi ſtudioſius operans in hominis creatione, de qua quaſi quodam conſilio ante tractat, quàm fiat, & ſpecialis horratus præceſſit: faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Quid illuſtrius?

Pſ. 118. n. 73.

Ambroſ.

97. Quanto affectu, æſtimatione quanta unuſquiſque opus ſuum præ oculis habeat, ſatis ſuperque monſtravit Deus, cùm ſervo præcepit Moyſi novas ſibi dolare tabulas, ſicut priores, quas confregerat zelo Dei accenſus ob ſacrilegum vituli piaculum. *Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum.* Exodi trigeſimo quarto, numero primo, & rurſus ibidem, numero vigeſimo octavo de Moyſe dicitur: *& ſcripſit in tabulis verba fœderis decem.* Ecce quomodo Deus Moyſi tabularum dolationem, & ſcripturam commiſit, ſi autem qualiter Deus circa tabulas, quas confregerat Moyſes, ſe geſſerit inquiras, ſatis id explicuit ſacer textus Exodi trigeſimo ſecundo, numero decimo quinto, & decimo ſexto; his verbis, *& reverſus eſt Moyſes de monte portans duas tabulas teſtimonii in manu ſua, ſcriptas ex utraque parte, & factas opere Domini: ſcriptura quoque Dei erat ſculpta in tabulis.* Vide diverſitatem inter utraſque tabulas: priores manu Dei fuerunt exaratæ, & divino opere diſpoſitæ, & politæ, ut conſtat etiam Exodi trigeſimo primo, numero decimo octavo, ubi dicitur: *Deditq; Dominus, completis huiuſcemodi ſermonibus, in monte Synai, duas tabulas æſtimonii lapideas, ſcriptas digito Dei:* poſteriores verò cura, & labore Moyſis dolatæ, & ſcriptæ. Ad quid ergo Deus, qui priores tabulas non ſolum perpolitiſſimè limavit, ſed in eis etiam mandata legis ſcripſit: poſteriorum autem laborem, & ſcripturam commiſit Moyſi? ſi ut legis in eis ſcriptæ honori Deus conſuleret, primas diſpoſuit tabulas, & digito ſuo ſcripſit, eadem ratio militat pro ſecundis, ſiquidem eadem lex in eis erat exaranda: cur ergo ſtudio Moyſis, & manibus ſecundas commiſit, ut dolaret, & ſcriberet? puto, ideo ſic diſpoſitum, ne has, ſicut priores confringeret. Nam cùm poſteriores labore & induſtria Moyſes elaboravit, & propria manu in eis legis præcepta ſcripſit, velut ingenii, & proprii operis partus eas æſtimabit, nec patietur confringi, ne opus ſuum deſpicere videretur. Quamvis enim priores non minori affectu indemnes à confractionis diſpendio cuſtodire debuiſſet, utpotè à Deo ſcriptas; neſcio quid habet opus proprium, ut pluris æſtimetur, quàm alienum, ſumma ergo arte uſus eſt Deus, ne Moyſes, iterum legis tabulas confringeret, Moyſi præcipiens, ut ipſe eas exornaret, & ſcriberet, ut ſic cuſtodiret tanquam proprias, & illæſas ſervaret. Ex his jam haud difficul-

97.

Exod. 34. n. 1. Ib. n. 28.

Exodi. 32. num. 15. & 16.

Exod. 31. n. 18.

ter noſtri thematis adducemus confirmationẽ. Maria opus Dei eſt: ergo magni apud Deum habita in ipſo conceptionis exordio. Inſuper Virgo mater liber magnus eſt ab illo inſtanti, in quo divinum Verbum humanis characteribus à Spiritu ſancto ſcriptum. Ergo abſque litura, & Adami confractione; ſi enim nullus eſt artifex, qui proprium opus deſpiciat: ergo ſupremus marianum opificiũ, quod in matrem condidit, non deſpexit tanta vilitate, ut dæmonis permiſerit ſervituti: ſed ut auctoris hujus libri auctoritas exigebat, tum à communi labe præſervavit immunem.

ILLATIO CCLVIII.

Maria non ſolum in gratia, ſed in gloria concepta.

98. IN hoc ſæculo, in quo conceptionis marianæ myſterium univerſali Eccleſiæ celebritate colitur; tot doctorum ſuffragio confirmatur, tam ſcripturæ, quàm Patrum teſtimoniis validiſſimis, & fidelium tantum crevit devotio, parum mihi videretur, ſi matrem Dei in illo primo inſtanti ornatam gratia defenderem. Altius privilegium ſuæ genetrici conceſſit Deus, nempe viſionem claram, & intuitivam ſui in conceptione: hoc eſt dicere: Maria non ſolum in gratia fuit concepta; ſed & in gloria. Ita tenent graviſſimi Theologi Complutenſes, inter quos ſolum annumero ſapientiſſimum Ferdinandum de Salazar ſanctæ, & ſupremæ Inquiſitionis conſiliarium, tomo de conceptione, c. 32. num. 47. & ſequentibus. Item Hieronymus de Guevara, Didacus Pinto Ramirez tomo de conceptione, & ferè omnes Neoterici. Rationes ſcholaſticas adducere, eſt præter noſtrum inſtitutum, quapropter eas omitto, & concionatoris ſtylo hoc thema aliis argumentis præter relata ab his auctoribus confirmare contendam. Adeſt protocapellanus Mariæ ſanctæ Ildephonſus libro de parturitione Virginis. *Dies* (inquit) *in qua inchoata eſt Maria Nativitas, beata pronunciatur, & colitur religioſè ſatis.* Per nativitatem inchoatam intelligit Toletanus Antiſtes conceptionem Mariæ, ſciebat ſanctus doctor ſecundùm phraſim ſcripturæ conceptionem dici nativitatem, juxta illud Matthæi. 1. n. 20. *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt:* & tamen nondum Chriſtus editus erat in lucem: ergo perinde eſt, ac ſi diceret; quod in ea conceptum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Prima nativitas conceptio dicitur: ſecunda ortus, aut lucis uſura. Inchoatam nativitatem Mariæ appellat Ildephonſus conceptionem ejus; quaſi tunc inceperit naſci expectans conſummatam nativitatem, nempe egreſſum ab utero materno. Illam beatam vocavit: ergo quia Maria dum concipiebatur, gloriæ radiis eſſet perfuſa.

Salazar. Guevar. Pinto. Ildeph. Matth. 1. n. 20.

99. *Qua eſt iſta, que progreditur, quaſi aurora conſurgens*; admiratione pleni cœleſtes incolæ decantabant Cant. 6. n. 9. D. Ambroſ. 4. Hexamer. c. 8. ad medium ſic legit: *Quanam hæc eſt proſpiciens tanquam diluculum.* Iſta eſt Maria ſolis juſtitiæ mater, ſed hæreo tranſlationi Ambroſii. Cur Mariæ, dum concipitur, viſus conceditur? aut in quem vix concepta apertis oculis tendit? in Deum erat intenta, & Dei viſione fruebatur. Ergo tunc videns deſcribitur, ut gloriolâ in ſua conceptione prædicetur. Quod ſic explico, viſio Dei per anthonomaſiam à Theologis nuncupatur illa, qua clarè Deum intuemur & beamur. Maria ergo in conceptione proſpiciens aſſeritur, aut viſione Dei ditata, ut beata intelligatur.

Cant. 6. n. 9. Ambroſ.

Si non credis, Mariam in gloria conceptam, accede ad rubum, quem ignis occupat, non incendit; illuminat, non comburit: Moyſem conſule, & tibi aperiet myſterium. *Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat, quod rubus arderet, & non comburetur.* Exod. 3. n. 2. ardere rubum perinde eſt, ac illuminari: ſic explicat Cornelius à lapide, Eſtius, Menochius & alii. Sed cur rubus circumſeptus ab igne non comburitur, ſed illuſtratur? ignis ex ſua nativa vi lucem, & calorem producit: illâ illuminat; hoc comburit. Quare ergo rubo intra ejus ſphæram exiſtenti lucem communicat, & negat calorem, ne ſequatur combuſtio? ex æquo ignis in lucem, & combuſtionem propendet: & tamen rubi nec leve folium conſumpſit, omnia ejus folia perlucidè illuſtrans. Cur ita? quia rubus ille Mariam præſignabat (ut communis eſt Patrum conſenſus; imò ut Eccleſia docet) ut ergo hoc prodigio denotaretur, non ſolum Mariam à primo ſuæ vitæ inſtanti ad ultimam periodum Spiritus ſancti luce fulſiſſe, à radice uſque ad cacumen rubi ignis inſtar fontis ſcaturiebat: at comburendi ſitim depoſuit, & illuminandi ſolum retinuit actionem, ut beatiſſimam virginem à radice, hoc eſt, à conceptione, uſque ad cacumen, id eſt, uſque ad aſſumptionem glorioſam ignis luce potitam abſque combuſtionis injuria, ut in illa, ſicut in iſta gloriæ luce videretur amicta. Vis ut probem iſtum cogitatum? audi Ambroſ. lib. 4. Hexamer. cap. 3. ignis munia diſtribuentem in die retributionis. *In retributionibus quoque meritorum colligimus dividi ignis naturam; ut alios illuminet, alios exuret: illuminet juſtos, exuret impios.* In extrema illa die ignis ſuo creatori inſerviens ſua munia dividet: luce velut gloriæ amictu juſtos operiet; reprobis, & impiis combuſtionem ſervabit. Flamma gehennæ urit; non lucet teſte Baſilio: at ignis juſtorum, & beatitudine fruentium lucet, ſed non urit, eſt ergo ſignum gloriæ, & beatitatis fulgere inter flammas, & non comburi. Rubus ergo ſignum gloriæ erat, quia fulgebat circumſepta flammis. Ardebat à radice, vel in radice (Philonem conſule) & non comburebatur, ut in radice gloriæ habeat ſpecimen. Maria ergo rubi prototypus lucet in radice, & ignis non conſumitur flammis, ut in conceptione, quæ vitæ radix eſt, gloriæ radiis circumfuſa oſtenderetur.

100. Exod. 3. n. 2. Ambroſ.

Virga floribus vernans eſt Maria: Iſaiæ undecimo, numero 1. aromatum virga ab angelis ſalutatur, dum eorum humeris pergit in cælum. Ab illo ſic: *Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice eius aſcendet:* ab iſtis. *Qua eſt iſta, que aſcendit de deſerto ſicut virgula fumi ex aromatibus*, &c. Cant. 3. numero ſexto, ſed

101. Cant. 6. n. 9.

sed cur utrobique virgæ titulo nuncupatur Maria suavem, & aromaticum suffitum exhalans? quare cùm concipitur virga? (de ejus conceptione tum gravissimis expositoribus intelligo vaticinium Isaiæ) & cur virga etiam, cùm in cœlum evehitur? ut inter primam, & ultimam vitæ periodum admirabilem concentum, & harmoniam agnoscamus. Quod est idem, ac dicere: Maria in primo suæ vitæ instanti fuit beata, sicut in ultimo. Hanc consonantiam inter conceptionem Mariæ, & ejus assumptionem in cœlum explicuit Ildephonsus dicens: *Ideo quasi virgula fumi, quia ipsa est virga illa de radice Iesse.* Virgæ titulo veneratur ab angelis virgo mater in assumptione; quia hoc cognomine in conceptione annumerata fuerat ab Isaia; ut ultimum Marianæ vitæ instans primo conformaretur, & primum ultimo non esset dissimile. Ergo sicut in assumptione beatitatem obtinuit, in conceptione eandem comparaverat.

102. Apocalypsis duodecimo, numer. 2. vates ille Pathmeus Mariam è cœlo descendentem refert juxta mentem divi Augustini, Ruperti, & Bernardi. *Vidi civitatem sanctam Ierusalem novam descendentem de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Iam urget difficultas: quî fieri possit, ut Deipara è cœlo descendere intelligatur? Dei Filius è regali sede illa descendit, secus ejus genitrix: quomodo ergo diximus, Mariam cujus typum hæc civitas præferebat, è cœlo descendisse. Divus Augustinus lib. vigesimo de civitate cap. decimoseptimo, sic dubium solvit. *De cœlo descendere ista civitas dicitur, quoniam cœlestis est gratia, quâ Deus eam fecit.* Sed adhuc restat alius nodus solvendus, estne aliqua gratia, quę è cœlo non descenderit? gratia enim donum Dei est: ergo è sursum descendit. Cùm ergo hanc habere gratiam omnibus justis sit commune: quare D. Augustinus asseruit, Mariam è cœlo descendisse; quia gratia, qua Deus eam fecit, erat cœlestis? alii responderunt, ideo Mariæ gratiam cœlestem ab Augustino nuncupari ad ostendendam puritatem suę conceptionis, sit ita. Quod amplius explico. Omnis gratia à cœlo ducit originem, hoc est, ab auctore gratiæ, qui est in cœlo: inde translata est in terram; tamen aliquid speciale invenio in gratia illa, qua ornata fuit mater virgo, ut cœlestis appelletur. Dicitur ergo cœlestis hæc gratia; quia sic eam habuit Maria, sicut cœlestes angeli eam obtinuêre. At quomodo angeli gratiam fuerunt consecuti? in ipso suæ creationis exordio: sic D. Augustinus: *Deus erat simul condens naturam, & largiens gratiam.* Vt igitur denotaretur in Virginis beatissimæ conceptione eundem stylum Deum servasse, ac in creatione angelorum, gratia, qua primum illud instans ornabatur, dicitur cœlestis, ut non prius Mariam à natura formatam, quàm à gratia intelligeres. Perbellè, sed ad rem nostram dicito: ideo hanc gratiam cœlestem nuncupari; ut Mariam in gloria conceptam asseramus. Duplex videtur gratia cœlestis: una hominibus in terra degentibus, & in culpam lapsis; altera est, quæ consummata dicitur, & hæc est gloria. Hæc quæ perfectè cœlestis est tum origine, tum quia in cœlo potitur, Mariam exornavit in prima suæ conceptionis periodo; ut exinde noscas Deiparam virginem tunc beatam fuisse, quia descendit è cœlo, & quia cœlestem gratiam obtinuit. Meritò ergo è cœlo descendisse prædicatur: quia Deus eam cùm fecit, ornavit cœlesti gratia, consummata, inquam, quæ gloria, & beatitas est.

Laminam auream vitta hyacinthina tiaræ Pontificis in utroque extremo constrictam sacerdoti suo præparavit Deus: *ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram imminens fronti Pontificis.* Quid mirum sanctum Domini in ea cælari, si Mariæ typus extitit? verùm placet inquirere: cur hæc lamina in utraque extremitate vitta hyacinthina ligabatur tiaræ Pontificis? quia hyacinthus cœlestem colorem refert. Ut ergo denotaretur, Mariam in utroque vitæ termino, in exordio, scilicet, & fine, cœlestem vitam habuisse, & quod sicut in ultimo quando amoris divini jaculo saucia emisit Spiritum, protinus lumine perfusa beatitatem obtinuit; sic etiam in primo beatificæ visionis summam felicitatem comparavit, ut sic utrumque extremum mutuò sese respiciat. Ob hoc Andreas Cretensis sermone de assumptione Mariæ utramque periodum mirabilem appellavit, & comparavit ex æquo, dicens: *Maria in hunc mundum ingressus, simul & postremus eius discessus plenus est miraculo, nec humanæ mentis acumine potest comprehendi.* Vtrumque Mariæ instans primum, & ultimum coruscat prodigiis, humanæ mentis acumen excedit, & quantum vis se elevet intellectus, comprehendere non valebit. Mutuo se respiciunt. Ergo sicut in ultimo gloriæ radiis emicuit, sic in primo beatitatis luce resplenduit. 103.

ILLATIO CCLIX.

Mariæ nativitas felicissimum auspicium fuit nativitatis Christi.

Mariæ nativitas (inquit Damascenus oratione 3. de nativitate Mariæ) *festorum antecambulo, mysterii Christi præludium*, inter nativitatem Mariæ, & Christi natalitium tanta est connexio, ut Mariam nasci, sit ortus Christi vadimonium, & quid mirum, cum Maria quasi aurora consurgens ex utero materno progrediatur, solis justitiæ annunciet adventum? accipe Petrũ Damianum sermone quarto, qui est de assumptione Virginis. *Nata Virgine surrexit aurora; quia Maria veri prævia luminis nativitate sua mane clarissimum serenavit.* Hoc sensu idem purpuratus vaticinium illud Numer. vigesimo quarto, numero decimo septimo. *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel*: vel ut Septuaginta legêre: *& consurget homo de Israel*; intelligit, ut inter Mariam, & Christum exprimeret connexionem dicens sermone quadragesimo sexto, qui est tertius de nativitate Virginis. *Hodie apparuit stella mundo, per quam sol iustitiæ illuxit mundo. Illa videlicet, de qua per Prophetam dicitur:* 104. Damasc. Petrus Damasc. Nu. 24. n. 17.

Orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo de Iſraël. Vix Balaam ſtellam illam, quæ Mariam præſignabat, annunciavit, cùm ſtatim Deum hominem prædixit. Quis enim homo ex ſtella ortus legitur, niſi Chriſtus, qui ſolis cognomine decoratur? ſicut namque matutina ſtella materialis jubaris indicat ſplendorem: ſic Maria ſtella multò ſplendidior, Chriſti, qui ſol juſtitæ eſt, annunciat adventum.

105. Gen. 32. n. 24. Adſit Iacobi ſæpè decantata lucta: *& ecce vir luctabatur cum eo uſque mane.* Gen. 32. n. 24. Ubi multi patres Deum colluctatorem adſtruunt. Mutuò ſeſe uterque contorquet, ſed dubia eſt victoria. Urget Deus, premitur Iacob, ſed reſiſtit fortiter, & tandem vicit Patriarcha. Quid tunc Deus? *dimitte me* (ait) *iam enim aſcendit aurora.* Ib. n. 26. ibid. 32. numero 26. Adventum auroræ proponit Deus, ut Iacob vacet à lucta, ſed ô bone Deus! permitte me tuiſmet actionibus redarguere te, uſque mane certamen inis cum ſervo, & eum ſuperare non vales: *qui cùm videret, quod eum ſuperare non poſſet.* ibid. numero 25. Non ergo efficaciter ſuades, ut à certamine ceſſet, quin victoriam à te reportet. Cur ergo auroræ adventu luctæ finem imponere contendis? aut quid demonſtrat aurora, ut Iacob deſiſtas à lucta? profectò: quia certabat Iacob cum Verbo, ut carnem aſſumeret in remedium humani generis, at Verbum repugnabat pugili, quia nondum plenitudo temporis advenerat. Iterum inſtabat Iacob, & premebat amplexibus. At tunc Deus quaſi à Iacobo victus rogat, ut dimittat eum, veluti concedens, quod poſtulabat Patriarcha, dicens, dimitte me, quia jam aſcendit aurora. Quaſi diceret: auroram ſolis matrem conſidera jam aſcendentem, in qua matris Virginis, quæ verum ſolem eſt paritura, pignus tibi offero: & cùm Mariæ umbram tibi oſtendo, eſto certus, quod veſtram naturam aſſumam. Prodeſt doctus Ailgrin. Ailgrinus, Cant. 6. n. 9. *Iacob luctante cum angelo ſancti Patres deſignantur, qui luctantes cum Domino precibus, & lachrimis extorquere, & obtinere à Domini incarnationem Filii ſui tali inſtantia velut quadam victoria nitebantur, ſed eorum cœtui reſpondetur à Domino: dimitte me: iam enim aſcendit aurora. Ceſſet inſtantia veſtri luctaminis: quia iam lux naſcitur, videlicet beata Virgo, qua vobis pariet verum ſolem.* Vmbra adventus Mariæ ab oculis ſanctorum lacrymas Deus abſtergit: quia in ea ſui adventus dederat pignus.

106. Glorioſam ab Iſraël Philiſtæi reportaverunt victoriam: cùmque Hebræi inirent conſilium, ut honorem perditum vindicarent; arcam fœderis Domini in caſtra deferre decreverunt; ſolemniſque cultu, & clamore grandi eam ſuſcipientes in medio caſtrorum collocarunt. Audierunt Philiſtæi Iſraëlis lætitiam, & celebritatem 1. Reg. 4. n. 7. adventus ejus, & ait ſacer textus, 1. Reg. 4. nu. 7. *Timuerunt dicentes: venit Deus in caſtra, & ingemuerunt dicentes: væ nobis.* Ambobus oculis Philiſtæi ſuam deplorabant fortunam, quia Deus Hebræorum venerat dimicaturus pro eis, ſed eiâ, Philiſtæi, erigite animum! heri enim victoriam reportaſtis contra Iſraël cur hodie timetis? *quia venit Deus in caſtra,* ſed ô timidi! advertite, quod Deus non venit, ſed arca: *cumq; veniſſet arca fœderis Domini in caſtra, vociferatus eſt omnis Iſrael clamore grandi & perſonuit terra,* ibid. n. 5. Ibid. n. 5. Ergo nulla vobis eſt occaſio, ut tot gemitibus veſtram deploretis jacturam. Deponite timorem, ſiquidem non Deus, ſed arca venit in caſtra Hebræorum. Cur vos judicatis, veniſſe Deum in caſtra? ô quàm diſertè diſcurrebant Philiſtæi, tametſi non penitus callebant myſterium. Nónne arca venerat in caſtra, in qua ſecundùm Eccleſiæ, & Patrum communem conſenſum, Maria figurabatur? Ergo ſatis cordatè Philiſtæi, quantumvis barbari, intulerunt, Deum veniſſe in caſtra, cùm arcæ intellexerunt adventum. Quia cùm arca virginis matris typus eſſet; vel umbra Mariæ ita certò promittit Dei præſentiam, ut perſuaſum fuerit Philiſtæis, idem eſſe, Iſraëlitas arcam fœderis intuliſſe in caſtra, ac Dei potiri ſuffragio. Tanta eſt inter Mariam, & Chriſtum connexio: ut (licet ignoranter) putarent, idem eſſe, protegi umbra Mariæ, ac Dei tutamine defendi.

107. Nativitatem virginis admirantes cælites ſe invicem interrogabant hoc modo: *quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrha, & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii.* Cant. 3. n. 6, ſed quid eſt, Mariam naſci ſicut virgulam fumi, vel ſicut fumi evaporationē, ut legit Symmachus? ſi Maria in ortu auroræ excedit pulchritudinem, & radios, cur tunc ab angelis celebratur ſicut virgula fumi, quæ quamvis ex aromatibus confecta, tamē fumi non exuit naturam, & ab obſcuritatis non purgatur injuria, quæ à Mariæ ortu prorſus eſt releganda? ſemel tantum in Maria umbram legimus, nempe in die incarnationis: *& virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Lucæ 1. n. 35. At hæc umbra juxta Gregorium Niſſenum fuit ipſa lux Spiritus S. *Altiſſimi poteſtas* (inquit ad c. 5. Cant. n. 10.) *quaſi quadam nubes virginitatem ipſam inumbrans, ſax nuptialis; Spiritus S. ſplendor.* Si ergo Maria non admittit nec umbræ obſcuritatem: cur virgula fumi prædicatur, dum naſcitur? ideo puto factum; ut oſtenderent angeli, Mariæ ortum ſignum naturale, & evidens extitiſſe Chriſti, quod ſic explico. Deus ignis dicitur Deuteronom. 4. nu. 24. *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt.* & Exod. 19. num. 18. in ſpecie ignis deſcendit in montem Synai: *Totus autem mons Sinai fumabat, eo quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne.* Itaque Deus modò ſub igne latet; modò ignem ſe prædicat. Collige ergo ex his, ſummo jure Mariam in ſuo ortu fumi virgam prædicari ab angelis; ut oſtenderent, quod ſicut fumus evidenter, & naturaliter ignem oſtendit, aut cum eo connectitur: ſic Mariæ ortus, qui virgulæ fumo ex aromatibus confecto comparatur, Dei, qui ignis eſt, ut ſub igne latere aſſolet, ſignum evidens, & naturale extitit. Cyrillus Alexandrinus in collectaneis ſuper Exod. cap. 17. attento animo & apertis oculis fumum ex cacumine Synai exhalatum expendens, & aſpiciens, ſic ait: *Fumus autem facile innuebat arcanum divinæ naturæ.* Sed in quo, fumus obſcuritate niger, divinam naturam, quæ lux eſt, facilè exprimere potuit? optimè, quia Deus ignis

Lucæ 1. n. 35. Gregor. Niſſen. Deut. 4. n. 24. Exodi 19. n. 18. Cyrill. Alexād.

con-

consumens est, & fumus ignis naturale signum. Maria ut virgula fumi nascitur virtutum, ac perfectionum suffitum exhalans; ut Dei qui ignis consumens est, signum existat naturale, sicut ergo fumus ab igne separari nequit, & in illius nos ducit cognitionem: sic Maria dum nascitur velut cum Deo connexa, Dei exprimit naturam.

108. Isaiæ 11. num. 1. Petrus Damian. Celeberrimum illud vaticinium Isaiæ cap. undecimo, numero primo. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*, expendens Petrus Damian. serm. quadragesimo sexto, expressè asserit in beatissimæ Virginis natalitio adimpletum. *Hodie* (inquit) *impleta est Prophetia illa, quam eximius Prophetarum Isaias quasi praco factus ad adventum regina mundi magna voce clamabat, dicens: egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Difficilia videntur Damiani verba. Nam tametsi in Mariæ ortu Isaiæ vaticinium quantum ad illud: *egredietur virga de radice Iesse*, fuerit adimpletum: quantum ad ultimum, nempe; *& flos de radice eius ascendet*, in nativitate Virginis adimpleri non potest: quia, ut communis Patrũ tenet consensus, flos ille Christum designabat, & neminem latet, in nativitate Virginis nondum fuisse natum Christum. Quare ergo Petrus Damianus constanter asserit, in Mariæ ortu impletam fuisse hanc Prophetiam? quia cùm Maria sit signum naturale Christi, tanta connexio est inter Filium, & matrem, ut quando mater nascitur, videatur Christus jam ortus. Nam quemadmodum aurora solis est vadimonium; sic Maria, quæ quasi aurora nascitur naturaliter designat solem justitiæ Christum: & sicut fumus existentiam, & ardorem ignis promittit; sic Maria, quæ cùm nascitur, fumi virgulæ, vel vapori assimilatur, Filii Dei, qui igneo ardore homines prosequitur, ostendit, & certò promittit incarnationem. Aptissimè ergo Petrus Damianus in nativitate virginis Christum jam natum refert, non quia natus tunc fuerit, sed quia Mariæ ortus ita connexus fuit cum Christi nativitate; ut nata Maria certam spem haberi debeat de Christo nascituro.

109. Damasc. Sed adhuc expendenda sunt præfata verba Isaiæ: *egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Petrus Damascenus oratione secunda de nativitate Mariæ ait: *egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quod quidem citra ullam dubitationem ad Christum, & Virginem refertur. Germen enim propriè David est, virga procul dubio Maria, flos autem Christus accipitur.* Sed quænam est connexio inter virgam, & florem; ut è radice virgæ florem ascendere prædicetur? quia Virgo est virga, & Christus flos. Dicitur ergo à radice virgæ flos ascendere, ut à nativitate Mariæ Christi felix accipiatur auspicium.

110. Matth. 1. n. 16. Ni fallor hoc intendit Ecclesia sancta cùm in Virginis natalitio Christi refert genealogiam, quam tandem concludit. *De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.* Matthæi primo, numero decimo sexto, nativitatem Christi secundùm carnem Ecclesia revocat in memoriam fidelium, cùm Virginis natalitium summis laudibus celebrat, sed ad quid, si tunc non est dies natalis Domini, sed Mariæ, nativitatis Christi recordatur Ecclesia? quia nasci Mariam, ferè est idem, ac nasci Christum. Nam cùm nativitas beatissimæ Virginis sit mysterii Christi præludium, nata Virgine, de ortu Christi sic certi possumus esse, ac si eum jam natum videremus. Tanta est inter Christum, & Mariam connexio, seu identitas (ut ait Petrus Damianus sermone primo; de nativitate Virginis ubi ait: *Habitat in Virgine Deus, habitat cum illa, cum qua unius naturæ habet identitatem:* non quia Christus, & Maria sint eadem persona, aut natura, absit, sed quia ex ea carnem assumpsit quam semper retinuit) ut nativitas Virginis Christi videatur ortus. Petrus Damiani

111. In lamina aurea, & ejus inscriptione mirabili stylo hæc connexio legitur adumbrata: *Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere calatoris sanctum Domino.* Vix laminæ præcipitur fabrica, cùm nulla clausula interposita jubetur in ea sanctum Domini celari. Sed cur? quia lamina Mariam; sanctum Domini Christum designabat. Ecce utriusque connexio: nec valet lamina in lucem exire, quin sanctum Domini innotescat. Sanctus Laurent. Iustinianus sermone de nativitate Virginis ob hoc dixit: *In ortu eius lætati sunt cæli, decantaverunt angeli laudes Deo, promulgata est pax, humanæ speciei capit aboleri opprobrium, atque fugatis tenebris, qua totum occupaverant orbem, radios suos rutilans aurora perfudit, solis quippe iustitiæ utrumque irradiata fulgore placidum in se aspicientibus præbebat affectum.* Laurent. Iustin.

ILLATIO CCLX.

Deiparæ eximia dignitas expenditur.

112. Basilius Seleuc. PLacet de Mariæ maternitate pauca expendere, quia, ut defertè docet Basilius Seleucus oratione prima. *Inde laudanda Deiparæ initium facere deliberatum est, unde ipsa Deipara est, & Deipara appellatur.* Hinc tota Mariæ celsitudo, quia Deum genuit. Dignitatem hanc respiciebat Epiphanius in oratione de laudibus Virginis cum dixit: *solo Deo excepto cunctis superior excellentissima Virgo.* Epiphan. Idem protulit Andreas Cretensis tractatu de assumptione. *O virgo, quæ solo Deo excepto cunctis superior extitisti!* Andr. Cretens. Quinimò, si fas est dicere; tanta est dignitas Deiparæ, ut Maria ex vi hujus dignitatis Deus ipse videatur, ita ut necessè sit, exprimere, ipsam non esse Deum, sed puram creaturam, quæ Deum valuit gignere.

113. Lucæ 1. n. 26. Mittitur Gabriel ad Mariam: audi Lucam capite primo, numero vigesimo sexto. *Missus est angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilea, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo David.* Nota: quod inserit Lucas, ut referat legationem: nempe quod mittitur angelus ad Virginem desponsatam viro, cui nomen Ioseph. Cur sponsi nomen exprimitur, cùm Mariæ refertur maternitas; cùm fide sancitum sit, Mariam sine tactu pudoris inventam fuisse Salvatoris matrem, ad quid refertur

sponsus

ſponſus, cùm mariti ignoret licentiam? perbellè ſanctus Athanaſius epiſtola ad Epictetum rationem reddit his verbis. *Gabriel porrò ad illam legatur, neque ſimpliciter ad quamvis virginem, ſed virginem deſponſatam viro: ut ex ſponſo oſtenderet Mariam verè hominem eſſe.* Feliciter annunciabatur Maria Dei mater; generaturaque quem ipſam fecerat: ne igitur ad tantam dignitatem evecta ipſa Deus crederetur, nomen ſponſi in medium adducitur, ut exinde pateat, eam quæ viro matrimonio eſt conjuncta, Deum non eſſe, ſed puram creaturam: *ut ex ſponſo oſtenderet Mariam verè hominem eſſe.* Tanta eſt Deiparæ dignitas, ut videatur, Deum adhibuiſſe ſtudium, ne mater ejus ſupra creaturam exiſtimetur.

Athanaſ.

Ne diſcedas obſecro à ſalutatione angelica, annunciatur Maria Dei mater; & reſpondit virgo non dubia de oraculo, ſed inquirens myſterium: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Lucæ primo, numero trigeſimo quarto, cui dixit angelus: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi*, ibidem, numero trigeſimo quinto. Mira reſponſio, & myſterio plena, non miror, Spiritum ſanctum ſupervenire in Mariam, cùm ad Dei matris dignitatem evehitur: decens enim erat, quod gratia, & ſpiritu ſancto repleretur in mente, quæ Deum concipiebat in utero. Quod diſcuſſione, & animadverſione dignum judico eſt, quid denotet illud: *virtus altiſſimi obumbrabit tibi*? idcirco factum intelligo, ut Deus altiſſimus prædicetur. Quia cùm tunc Maria matris Dei dignitatem accipiebat: veluti verebatur Deus, ne mater eius judicetur, divinam coæquare naturam: & ideo non caſu, ſed ſummo conſilio Deus altiſſimus prædicatur, id eſt, non ſolum altior omni creatura, ſed etiam Maria matre. Alta eſt Dei genetrix, & profundiſſimam divinæ ſapientiæ penetravit abyſſum; attamen non eſt Deus: nam Deus altior eſt, imò altiſſimus: ſi Maria ergo tanta dignitate gaudet, ut quantum ſine perſonali unione creaturæ conditio patitur luci inacceſſibili videatur immerſa: cur obumbratur altiſſimi virtute? Chryſologus ſermone centeſimo quadrageſimo ſecundo, nodum ſolvit dicens: *obumbrat Dei virtus, ne portatura Deum, fragilitas humana ſuccumbat.* Id eſt: tanta eſt dignitas Deiparæ, ut natura humana ſuccumberet, ni Dei virtute protegeretur Umbra, ſi ſacrum conſulamus eloquium, protectionem deſignat, juxta illud Pſalmi 16. numero 9. *Sub umbra alarum tuarum protege me*, & alibi paſſim. Verùm cum his non diſſentiar, ad rem noſtram exiſtimo, ideo Mariam altiſſimi virtute obumbrari, ut quanta ſit matris Dei dignitas oſtendatur. Vmbra velut Deus operit Mariam, ne ejus dignitas, & ſuper omnes creaturas excellentia noſceretur. Sic Bernardus ſermone 4. in Pſalmum, *qui habitat*, dum dixit: *obumbratio Maria facta eſt à Spiritu ſancto ad celandum videlicet incomprehenſibile ſacramentum.* Quaſi diceret: Deus obumbrat Mariam, cùm mater ejus efficitur, velut ſuſpicans, aut verens, ne ab hominibus, ut divina hypoſtaſis veneraretur.

114.

Lucæ 1. num. 34.

Ib. n. 35.

Chryſol.

Pſal. 19. n. 9.

Hinc non erit vanum dicere, opus fuiſſe, Mariam creaturam expreſsè prædicari, ne haberetur ut Deus. Adeſt celebris textus Eccleſiaſtici 24. numero 12. *Dixit mihi creator omnium, & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo.* Quæ verba Mariæ accommodat alma mater Eccleſia, demirare ſtylum: nam cùm prius Deum omnium creatorem nuncupaſſet, ſtatim addit; *& qui creavit me*, ſuperfluum enim videtur ſecundum, ſi præceſſit primum. In illa namque univerſali, *Creator omnium*, quidquid intra creaturarum ſphæram continetur, exprimitur. Ergo ſuperfluit dicere, *& qui creavit me*, ſiquidem Maria non eſt extra creaturarum ambitum. Ergo in illa univerſali continetur. Quare ergo tanto ſtudio, prolata univerſali, additur, *& qui creavit me*? ut Mariam creatam nō dubites; exindeq; firmiter credas, illam nō eſſe Deum. Nā cùm Maria Deum genuerit, & ipſum, qui illam fecerat, produxerit, ſupra creaturā videbatur. Præcavet ergo Deus, ne in errorem dilabamur, & propter hoc eam expreſsè appellat creaturam, quaſi non ſat eſſet, ſe omnium creatorem oſtendere, ni Mariam creaturam ſpecialiter expreſſiſſet, ut ea Deus non æſtimetur. Tanta eſt Dei genitrix, ut ſit opus divino oraculo eam creaturam, & non Deum atteſtante. Hoc, admiratione raptus explicuit Athenienſis Theologus Dionyſius in epiſtola ad beatum Paulum de beatiſſima virgine Maria loquens. *Teſtor, qui aderat in Virgine, Deum, ſi tua divina concepta non me docuiſſent, illam verum Deum credidiſſem.*

115.

Eccl. 24. n. 12.

Dionyſ. Areop.

Vis, ut amplius Mariæ celſitudinem explicem, auſim dicere, tantam fuiſſe Mariam, ut poſſit compati, Dei filium à Maria genitum prædicari; non tamen à gratia fuiſſe productum. Hoc eſt: potuit Chriſtus Dei Patris, & Mariæ eſſe Filius; non tamen potuit eſſe gratiæ Filius. Gratiam excluſit Chriſtus, ut ejus mater eſſet; & Mariam admiſit, ut mater ejus eſſet, & diceretur. Attende animo, & hujus aſſerti videbis apodixim. Chriſtus adhuc in quantum homo ex vi illius nexus hypoſtatici Dei naturali filiatione gaudet, quia ejus humanitas, vel eſt ſancta hypoſtaſi Verbi, vel divina natura, vel utraque. Inſuper adhuc in quantum homo adoptionis reſpuit injuriam, ne extraneus à Deo putaretur. Id expreſſit Concil. Francfordienſe in ſuo ſacro ſyllabo dum dixit: *unitas perſonæ, quæ eſt in Dei Filio, & Filio virginis adoptionis tollit iniuriam.* Divus Auguſtinus libro de Trinitate, & unitate Dei capite undecimo, perdoctè diſcrimen aſſignat inter filios Dei. Iuſti, & qui feliciter gratiam conſequuti ſunt, Dei ſunt filii, ſed non natura; ſed gratia, adoptione, & affectu: Chriſtus autem, qui in quantum Deus genitus eſt à Patre in ſplendoribus ſanctorum, in quantum homo non eſt filius adoptivus, ſed naturalis; non affectu, ſed natura. Audi Aurelium, *ſunt iſti* (id eſt homines juſti) *filii gratiâ: ille* (id eſt Chriſtus) *naturâ: in his participatio divinitatis, in illo plenitudo.* Chriſtus ergo reſpuit adoptivam filiationem, quia non gratia, ſed natura eſt filius. Ergo non eſt filius gratiæ. Nam filii gratiæ adoptivi ſunt, & non naturales,

116.

Concil. Francf.

Auguſt.

ſed

sed Christus, qui gratiæ, & adoptionis filiationem non voluit admittere (hæc enim cùm unione hypostatica repugnat) Mariæ filius verè fuit. Ergo in Maria majorem excellentiam invenit ut ejus mater esset, quàm in ipsa gratia: siquidem Christus potuit Patris æterni, & Virginis esse Filius; qui Patris ingeniti, & gratiæ esse Filius non potuit.

117. Amplius vellem, & subtiliori calamo Mariannæ maternitatis dignitatem exponere. Putabam jam diu, plus Mariæ debuisse Christum cùm humanam naturam ei communicavit, quàm æterno Patri cùm divinam. Non quia humana natura divinam excedat. Quis hoc, vel somniare præsumeret? sed debitorem matri Christum adstruo, quem tamen Patri debitorem nego. Quod sic ostendo, Matri gratias pro humanitate rependere tenetur Christus; Patri autem gratias agere pro divinitate non debet. Ergo ex eo est, quia matris est debitor; secus Patris. Secundò idipsum confirmo: nam Pater æterna generatione Filium generat, ei communicans essentiam, & attributa, & præter paternitatem, omnia, quæ Deus est: attamen sic quod absolutum est communicat Filio, ut Patri non sit liberum, sed necessarium ea communicare. Ita docet sanctus Thomas 1. parte quæst. 41. art. 2. & communiter Theologi. Ergo non fuit liberale donum: nam liberalis actio spontaneam, & liberam voluntatem supponit in datore. Cùm ergo Pater Verbum æternum non gignat liberè, sed necessariò, manifestum fit, non esse donum, communicare Filio Deitatem & attributa. Ob hoc Gaudentius tract. 19. dixit, de æterno Filio loquens: *non utique ei donatur, ut Deus sit:* non quia Filius à Patre Deitatem non accipiat; sed quia non eam liberè Pater communicat: nam ad rationem doni, ex parte dantis exigitur libertas. Unde non magis Filio oportet accipere à Patre divinitatem, quàm Patri, eam communicare Filio. Nam si Pater (per locum ab intrinseco) non generaret Filium, nec ei communicaret Deitatem, non esset Filius; ac
Gaudēt. per consequens neque Pater. Ergo utriusque commune est negotium. Ergo si Pater non potest non Filium generare, & generatione ei tribuit, quod debetur; à ratione doni, & beneficii rigorosi exsuditur hæc communicatio. Si ergo non est beneficium, neque ex parte Filii instabit obligatio gratitudinis. Hæc ad intra in æterna generatione Verbi. Expendamus nunc quæ in generatione temporali Christi evenerunt. Mater virgo Verbum genuit in quantum hominem, non tamen necessariò, sed liberè. Nam si Maria, ut potuit, consensum suum non præberet, Ver-
Bernard. bum non fieret caro, id expressit Bernardus homilia 4. *super missus est.* sic Mariam alloquens. *Ecce offertur tibi pretium salutis nostræ, statim liberabimur, si consentis .... Hoc supplicat à te, ô pia virgo, flebilis Adam cum misera sobole sua exul de paradiso; hoc Abraham, hoc David: Hoc cæteri flagitant sancti patres, patres scilicet tui, qui & ipsi habitant in regione umbræ mortis. Hoc totus mundus tuis genibus provolutus expectat ... Da virgo responsum festinanter. O domina responde Verbum, quod terra, quod inferi, quod expectant & superi. ipse quoque omnium rex, & Dominus quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat, & responsionis assensum: in qua nimirum proposuit salvare mundum.* Liberè ergo Mariæ suum præstitit consensum, & liberè Dominum corporavit. Ergo Deus debet Mariæ, quod homo sit. Perbellè sanctus Metho- Method.
dius de purificatione virginis. *Euge* (loquitur cum Maria) *qua debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur: Deo enim universi debemus, tibi autem etiam ille debet,* si ergo Deus Mariæ debet humanitatem, quam habet: pro illa tenebitur gratias rependere. Collige ex his Christū plus debuisse matri, quia humanam naturam ei dedit, quàm Patri, eo quod divinam communicaverit. Nam qui dat, quod tenetur conferre, suo muneri satisfacit: attamen nulla ei debetur gratitudo. Qui verò, quod negare posset, confert, & animum liberalem ostendit, & accipienti imponit obligationem gratitudinis. Cùm ergo Pater Deus per æternam generationem communicet Verbo, quod debet communicare; imò & quod sibi convenit, ut sit Pater; Maria verò liberum præstans consensum, liberaliter Verbo humanitatem præbuerit, apertè infertur, Christum debuisse matri grato animo respondere propter humanam naturam, Patri non item propter divinam.

Notasne rem, meo videri, non contemnen- 118.
dam? Quid enim est, nullum Evangelistam, præter Ioannem æternam retulisse generationē? Matthæus exorsus est à temporali Christi generatione: ab eadē Lucas: Marcus à baptismate, & prædicatione: solus Ioannes velut aquila regalis alas extendens usq; ad Patris sinum volavit, & à divinitate exordiens contra Ebionē, & Cerinthū protulit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ioan. 1. num. 1.* Quid Ioannes
est in Ioanne, aut in quo eminentior est cæteris 1. n. 1.
Evangelistis, ut à Divinitate Christi suum Evangelium incipiat? aptissimè respondit Petrus Damianus serm. 63. *Nec mirum* (ait) *si redemptor* Petrus Damian.
noster beato Ioanni vicem suam ad declarandum divinitatis mysterium delegavit, quem & ad custodiendam venerabilem matrem suam perpetuam videlicet virginem, quasi alterum filium sui loco supposuit. Quia, Christus è cruce Ioanni matrem virginem commendavit; idcirco divinitatem suam delegavit declarandam, innuens, quod cui matrem custodiendam commisit, poterat divinitatis mysterium declarandum committere. Tanti enim Mariam fecit, ut cui matrem fidit, divinitatem suam fidere non recuset, sed adhuc urgeo. Quid Maria cum divinitate? quamvis enim Deipara omnes creaturas in sanctitate excellat, limitata gaudet sanctitate: Deitas verò sancta est infinitè, vel ut melius dicam, sanctitas est infinita. Ergo nimis audet Damianus, dum ait, Ioanni Christum divinitatis mysterium commisisse, quia ei matrem virginem commendarat, sed quàm piè D. Cardinalis Mariæ excellentiam explicuit asserens, posse dilecto fidere discipulo divinitatem, cui dilectissimam matrem confiderat. Quasi sic discurreret Christus: post me, & Deitatem meam, mater mea in gratia, & dignitate omnes transcendit creaturas: ergo possum divinitatem meam explicandam committere, cui ma-

tris

ris delegavi custodiam, ut exinde neminem lateat, quanta sit genitricis celsitudo, & excellentia. Studium, quo Deus laminam Pontificis jussit fabricari, satis apertè indicat Dei genitricis excellentiam. De auro purissimo conficitur, ut in ea sanctum Domino sculpatur. Tota aurea est Maria; & à terreno defęcatain quinamento Dei cura elarata: quia in ea sanctum sanctorum scribendum erat.

Illatio CCLXI.

Quanti Deus hanc laminam Mariam faciat, exponitur.

119. QUanta sit Deiparæ dignitas, & excellentia, vidimus illatione præmissa: nunc quanti eam Deus faciat, restat expendendum. Sanctus Thomas in cap. 1. Matthæi exponens verba illa: *De qua natus est Iesus*: notanter advertit, non dixisse Matthæum, ex Maria natum fuisse Deum, sed Iesum. *Natus est Iesus* (inquit Thomas) *non dicit Deus, sed Iesus.* Videtur diminutè satis processisse Evangelistam: nam deberet dicere, Deum ex Maria ortum. Nam si ex Maria natus est Iesus: & hic est Deus: ergo ex Maria natus est Deus. Quare ergo silętio prætermittit Matthęus Deum ex Maria fuisse natum, & solum profert: *De qua natus est Iesus*? audi Thomam. *Non dicit, Deus, sed Iesus, quod est nomen hominis.* O quàm profundè! accipe sensum. Matthæus Christi ut hominis genealogiam referebat, ob idq; ; à tot Patriarchis, regibus & progenitoribus nobilitate præclaris eum deduxit. Meritò cùm generationis Christi terminat lineam, eum vocat Iesum: *De qua natus est Iesus*, hoc est Salvator, & Redemptor, quia in quantum homo nos redemit crudelem mortem patiens. Nam licet operum Christi valor non ab humanitate, sed à verbi hypostasi, ut à principio dignificāte provenerit, tamen in quantum homo nostram promeruit salutem, & ut sic, nos à diaboli captivitate liberavit. Voluit ergo Christus Iesu nomine vocari ab Evangelista, quia Iesus est nomen hominis, ut ostenderet, quanti humanitatem faciat, quam ex Maria accepit. Desiderat, hominem prædicari, ut se Mariæ filium ostendat. Nam sic eximiè matrem æstimabat, ut velut cedat, prædicari divinum, ut humanus agnoscatur, & Filius Mariæ demonstretur.

Matt. 1. num. 16. S. Thom.

120. Affricani Phœnicis August. serm. 35. de sanctis expendentis humilitatem, & patientiā Christi hoc ipsum placet confirmare: audi verba ejus omni animadversione digna. *Post multas assumptæ carnis iniurias, & ad ultimum verberatus flagriis, potatus fellis, affixus patibulo; ut te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo monstravit.* Mirabile est, & omnem captum superat, æternum Verbum, Dei Patris Filium, eique consubstantiale nostram naturam assumpsisse? quis tantum prodigium non admiratur, & reveretur arcanum? quis magni non faciat tantam dignationem? sed perge, & mirabiliora invenies. Hoc idem Verbum factum homo mortalitatis subiit conditionem, opprobriis se subjecit; sputis immundis conspui permisit; illudi purpura, sentibus coronari, flagellorum crudeli tempestate cædi, & tandem infami supplicio clavis confodi, patienter sustinuit. Sed cur, ô mitis leo, tener agnicule, tot sustines injurias, & sacrilega opprobria fers? ut his verum se hominem ostenderet, & Mariæ Filium prædicaret. Sed ô bone Deus! quis te Deum fatebitur tot injuriis affectum, & è cruce pendentem? aut quî potest, percipi, Deum, qui seipso vivit, mortis posse subjici imperio? ergo videbatur Christus in passione, & morte divinitatis opinonem amittere. Cur tantam igitur patitur jacturam? ut Mariæ se verum Filium demonstraret. Quia tanti æstimat Mariç filiationem: ut licet in hominum opinione vertatur in dubium, an Deus sit; mavult virginem matrem ostendere, quàm hominibus ut Deus venerari, fidens, quod si homines eum semel Mariæ Filium agnoscant, verum Deum fore veneraturos.

August.

Crucem ascenderat, ut charitatis suæ ardorem erga homines ostenderet, vitam cum sanguine fundens. Quid tunc Christus? *cùm vidisset ergo Iesu matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: mulier, ecce Filius tuus. Deinde dicit discipulo: ecce mater tua.* Ioan. 19. n. 26. Arnoldus Carnoten. tract. de laudibus Mariæ, hoc studium Christi erga matrem expendens, sic ait: *Quasi sui immemor ad matrem de cruce convertitur, & colloquitur intimans, quanti apud eum meriti esset, & gratiæ, quam solam in illo puncto respiceret, cùm iam capite vulnerato, fossu manibus, & pedibus in ultimis esset.* Quasi pluris æstimaret, matri præbere solatium, quàm sibimet afferre solamen, sui obliviscitur, & matris recordatur. Vide quanti eam habebat: Cajetanus ad præfata verba Ioannis notavit; Christum vocasse Mariam mulierem, non matrem, ne tenero matris vocabulo materna viscera transfigeret; quasi sibimet totum dolorem reservans. Non dixit, mater, *ne dolorem exaggeraret.* Vel alio sensu exponi potest Cajetanus, dolor Christi intendebatur, ex eo quod videret matrem dolentem. Silentio ergo prætermittit matris nomen, ut ostenderet, potius matris dolore affligi quàm proprio; sed adhuc inquirendum restat: cur Christus, cùm publicam, & communem causam agit, velut sui intenti oblitus, matris curæ totum tradidit animum, dicens: *ecce mater tua: ecce Filius tuus.* Iam, Domine, ferè jam tuæ passionis hora completur: jam Spiritum emittis, & redemptio nostra consummatur: inclinà caput, ut cōpleta morte consummetur redemptio. Ecce jam ardentissimi tui desiderii, quo moriendi pro nobis æstuabas, adest occasio: cur animam retines intra corporis claustra, conversus ad matrem? emitte Spiritum, ut morte tua omnes respiremus: ne differas mori, ne nostrum retardetur remedium. Vt mundum redimeres à sinu Patris descendisti: cur detineris matrem virginem virgini discipulo commendans? perbellè Ambrosius cap. 7. de institut. virgin. *testatur* (inquit) *de cruce Dominus Iesus & paulisper publicam differt salutem, ne matrem inhonoram relinquat.* Quasi dicat: humani generis differebat redemptionem, & ad matrem, & discipulum convertitur, illam huic commendans, ne eam inhonoram relinquat: quasi pluris æstimans,

121.

Ioann. 19. n. 26. Arnold. Carnot.

Cajetan.

Ambros.

matris

Matris honori consulere, quàm totius humani generis redemptioni, siquidem hanc diff. rt paulisper, ut Mater cum honore persistat. Quare non ineptè, sed satis piè dicetur, pluris Matrem æstimasse Christum, quàm totius humani generis salutem.

122. Altius expendendum est, quanti Deus Mariam faciat. Audi Davidem in persona Christi sic Patri Deo quærelas offerentem, eo quod ipsum dereliquisset in patibulo. *Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ. In te proiectus sum ex utero.* Psalm. 21. n. 10. Psalm. 21. num. 10. Queritur Christus, eo quod derelictus sit à Patre; & quanto jure conqueritur, ostendit. Tertullianus de carne Christi, c. 20. præfata verba expendens sic ait, *Accipe Christum, & audi Dominum Patri Deo colloquentem. Quia tu es, qui avulsisti me ex utero matris meæ. Ecce unum. Et spes mea ab uberibus matris meæ, super te proiectus sum ex vulva. Ecce aliud.* Tertull. Duo proponit Christus æterno Patri, cùm de ipso queritur. Primum: illum reconvenit, cur tot ignominiis Filium permiserit, cùm violenter eum extraxerit ab utero semper Virgineo: hoc sonat illud, *Avulsisti me*: nam eradicare vi, & magna violentia significat, *Avello*. Secundum est: in ipso totam suam constituisse spem: *Spes mea ab uberibus matris meæ.* Sed placet contra Tertullianum objicere. Cur ais, Afer ingeniose, Christum passum violentiam, cùm Pater eum extraxit ab utero virgineo, *Avulsisti me ex utero*? Si ipse Pater vix natum super palmas manuum defert Christum (sic explicat Genebrardus ibid. Geneb. illa verba: *In te proiectus sum ex utero*, id est: *Super manus tuas prodiens ex utero.*) Quid felicius, aut gloriosius, quàm super Patris æterni manus asferri? Hoc magnæ æstimationis est signum: idcirco Hispani dicimus: *Lo estima tanto, que lo lleva en palmas.* Ergo cùm Christus ab utero matris egrediens super paternas manus requiescat, minus aptè videtur de Patre conqueri, aut eum reconvenire. Aut quî potest intelligi, avulsum fuisse ab utero matris violenter; si statim, ac prodit ex utero, Pater eum super manus suas suscepit? Hîc Mariæ devotio, si audacter cogitavero, me excusabit. Visum fuit Christo pati violentiam, cùm ex materno, & virgineo extrahebatur utero, in quo velut in tabernaculo requiescebat: non quia pluris habeat matrem, quàm Patrem Deum, (Absit,) sed quia videbatur dolere, à maternis visceribus sejungi. Quia cùm Christus maternum uterum elegisset tabernaculum, in quo requiesceret; cùm ab illo extrahitur, velut extra centrum violentiam pati insinuat, quantumvis manus paternæ illũ suscipiant. Non longè abest Tertullianus loco citato: *Avulsisti, inquit, ex utero. Quid avellitur, nisi quod inhæret, quod infixum, & innexum est ei, à quo, ut auferatur, avellitur? Si non adhæsit utero, quomodo avulsum est:* Tam stricto vinculo Christus Mariæ erat innexus; & in illo virgineo utero liliis vallato tot fruebatur deliciis, ut licet in lucẽ prodiens super paternas manus suscipiatur, violẽtiã, videatur pati, eò quod à matre separabatur nõ quia Patri prẽponat matrẽ; sed quia videatur insinuare, pluris facere in materno utero, quã super patris palmas requiescere.

Non quiescit animus, nec erga Beatissimam Virginem Mariam contenta videtur devotio. Tanti eam Filius fecit, ut licet sibi semper debeatur cultus, si cum matre adest quantumvis in typo, & in figura, majorem reverentiam exigit, quàm si mater abesset. *In flamma ignis de medio rubi* 123. *æternum Verbũ Moysi dignatus est apparere: in magnam admirationem rapitur Pastor, & visionem examinare desiderans, propius accedere tentat, sed compeditus est oraculo sic jubente. Moyses, Moyses: ne appropies huc, solve calceamentũ de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Exod. 3. num. 5. Hîc supponunt Eusebius, Rupertus, Hugo, & Cajetanus apud Tirinum in Bibl. Magna ad præfata verba, quod cùm Deus Moysi calceos deponere jussit, perinde fuit, ac ei præcipere, ut reglione, cultu, & veneratione accederet. Et inde infert idem Tirinus, invaluisse morem apud Hebræos, (& ex eis alii receperunt,) in vestibulo Templi calceis se exuendi: & apud Christianos olim in Æthiopia viguisse, asserunt Iosephus, Theodoretus, Procopius, Hermippus, & alii apud Tirinum loco citato. Itaque in signum reverentiæ Moysi calceamenta deponere jussit Deus, ut timore, & veneratione propiùs ad rubum accederet, & mandata Dei perciperet. Hinc ascende mente usque ad cacumen Sinai, & videbis (ut Exodi 19. 20. 32. constat,) quod licet Deus toties Moysi apparuisset, & cum eo familiari colloquio, sicut amicus solet cum amico, populi negotia ageret, nunquam invenies, Deum servo suo præcepisse, pedes exuere calceis. Unde non leve insurgit dubium. Quia, si calceamenta deponere, cultus, & Religionis exhibebat signum, ut (diximus,) & idem Deus in rubo, & in vertice Sinai colloquebatur cum Moyse; cur cùm è rubo loquitur, cultum ei præcepit & religionem exegit; quam non postulavit, cùm in cacumine montis apparere dignatur? Utrobique idem est Deus. Ergo idem cultus, & veneratio ei debetur. Quare ergo in rubo majori cultu venerari, quàm in monte, desiderat Deus? Quia Deus in medio rubi apparens divinum Verbum intra semper Virginis Mariæ claustra, cujus rubus erat typus, præsignabat, Ut ergo quanti Dei Filius sacratissimam Matrem faceret, ostenderet; majorem cultum in rubo existens exegit, quàm in vertice montis quando legem populo sanciebat: quia rubus typus erat Mariæ, & ubi Maria adhuc figuratè est præsens, majori reverentia venerari vult Deus, quàm si ea abesset. In montis vertice quamvis tonitrua, fulgura, & ignis Dei majestatem trẽmendam exprimerent; illic tamen Deus erat sine Matre. Quid ergo mirum quod tremendus apparens, & quod ritum deponendi calceos nõ intimet in signum venerationis, & cultus? At cùm in rubo divinitatis fulgeret celsitudo, saltem in typo aderat Maria: meritò ergo religiosior cultus, ferventior devotio, & sacratior reverentia exigitur. Quia ubi Verbum Matris gaudet consortio, majorem petit reverentiam, etsi in figura, & in umbra Mater sit, quàm si solus esset.

Tandem existimo, ut quanti Verbum æter- 124.

num ſuam Matrem fecerit intelligas: *Que la eſtimò ſobre ſus ojos, y la puſo ſobre ſu cabeça*: Quæ eſt major æſtimatio, quæ excogitari poteſt. Invitabat cœleſtis illa ſponſa ſodales ſuos, (hoc eſt Eccleſiæ Fideles,) ut Chriſtum Dominum Salomonem pacificum redimitum diademate, ſeu corona, qua Mater ejus coronavit eum viderent.

Cantic. 3. n. 11. *Egredimini, & videte, Filiæ Sion, Regem Salomonem, in diademate, quo coronavit eum Mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Cantic. 3. n. 11. Athanaſius, Ambroſius libro de inſtitutione virginum, cap. 16. Bernardus ſermone ſecundo de Epiphania. Philo Carpath. & alii, per hanc coronam humanam naturam, quam æternum Verbũ ſibi univit, intelligunt. Sed cur humanitas, quam ex Maria Verbum aſſumpſit, vocatur corona Ieſu Chriſti? Quia ex Maria aſſumpſit. Audi Ambroſium citatum ſic dicentem: *Beatus eſt Mariæ uterus, qui tantum Dominum coronavit, quando formavit; coronavit eum, quando generavit.* Regalia inſignia ſunt purpura, ſceptrum, corona. Hæc majeſtatem regiam demonſtrant: ſed corona præcipuè Regem oſtendit: ob id à Regibus in tantam celſitudinem evehitur, & ſupra ſua capita imponitur. Coronæ igitur Chriſti humanitas comparatur, quam ex Maria Verbum aſſumpſit, ut exinde conſtet, tanti feciſſe portionem, quam ex Matre accepit, ut eam velut coronam regiam imponat ſuper caput ſuum.

Athanaſ. Ambroſ. Bernard. Philo Carpat.

125. Matth. 27. n. 37. Super caput Chriſti in ligno pendentis hæc erat inſcriptio: *Hic eſt Ieſus Rex Iudæorum.* Matthæi vigeſimo ſeptimo, numero trigeſimo ſeptimo. Sed cur hæc inſcriptio in ſummitate Crucis eminebat, & altior erat ipſo capite Chriſti? Aliqui autumant, quia illic ſacroſanctum Ieſu nomen erat ſcriptum; ut oſtenderetur quanti Chriſtus ſuum nomen faceret, cùm illud haberet ſupra caput ſuum. Sed adhuc urgeo: cur tanti Chriſtus ſuum nomen æſtimat? Quia *Ieſus*, ut communiter ſentiunt Patres, Salvatorẽ, & Redemptorem deſignat, & eſt nomen hominis, ut ex ſancto Thoma diximus ſupra numero 119. Cùm ergo Chriſtus in quantum homo nos redemerit, & à ſervitute diaboli eripuerit: hoc præſtitit in quantum Filius Mariæ. Poſuit ſuper caput ſuum nomen Ieſu, quia ſignificabat Chriſtum in quantum Filium Mariæ: ut intelligeremus omnes, non ſolum coronari velut regio diademate humanitate, quam ex Maria accepit, ſed illam ſupra oculos, & caput portare in ſignum æſtimationis.

126. Totum hoc expreſſit lamina illa aurea imminens ſuper frontem Pontificis: lamina iſta præſignabat Mariam: Pontifex Chriſti typum gerebat. Super frontem ergo Pontificis pendebat lamina, ſeu corona, ut quanti Chriſtus hanc laminam Mariam haberet, denotaret, cùm eam ſuper oculos, & caput ſuum poſuit.

ILLATIO CCLXII.

Chriſtus, quà Mariæ Filius creviſſe videtur in celſitudine, & ſanctitate.

127. HUjus illationis theſis eſt probare, Chriſtum quà Mariæ Filium creviſſe in celſitudine, & ſanctitate. Non quia Deus, qui infinitus eſt, ſit capax ſuſcipiendi augmentum quà Deus: ſed quia eo modo, quo potuit, crevit in celſitudine, & ſanctitate propter Mariam: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Iſai. 11. n. 1. Communiter Patres, & Interpretes per virgam Mariam: & per florem Chriſtum intelligunt. Non miror, quod Maria in egreſſu, & in conceptione nuncupetur virga: quia ut aptiſſimè ſanctus Amadæus homilia prima de laudibus Virginis: *Virga dicitur, utpote gratioſa, & recta.* Quod in præſenti notare libet, eſt: cur Propheta florem iſtum Chriſtum à radice virgæ aſcenſurum prædicavit? Chriſtus, qui Deus eſt, & Patri conſubſtantialis; quî poterit aſcendere, cùm aſcenſus à minori ad majorem dignitatem ſit evectio? Dicerem, & meritò, æternum Verbum, cùm pro nobis deſcendit è cœlis, & in auguſtiſſimo Marię contubernio carnem aſſumpſit, exinaniiſſe ſemetipſum, ſuamq; majeſtatem evacuaſſe: quomodo ergo prædicat Iſaias, aſcenſurum: *Et flos de radice eius aſcendet?* Verum eſt, deſcendiſſe Verbum divinum, cùm humanam aſſumpſit naturam: at deſcenſus iſte aſcenſus eſt. Deus, ut Deus ultra ſuam infinitam celſitudinem progredi non poterat. Infinita enim, & immenſa majeſtas negat augmentum celſitudinis. Quomodo ergo aſcendere Deus poterit? Deſcendat in Mariæ uterum, & hoc deſcenſu valebit aſcendere. Si Deus homo, & ſic homo erit Deus: & cùm homo ad Dei aſcenderit dignitatem, meritò dicemus Chriſtum ad tantam celſitudinem aſcendiſſe, ut non valeat ultra aſcendere. Ecce quod Deus purè Deus conſequi non poterat, nempe aſcendere: per Mariam fuit conſecutus. Ergo videtur ex materna origine creviſſe in celſitudine, & majeſtate.

Amad. Iſai. 11. num. 1.

Amad.

128. Luc. 1. num. 32. Bernard. *Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur.* Lucæ 1. n. 32. Bernardus homilia 3. *Supermiſſus eſt*, quæſivit: *Sed quare hic erit, & non potius eſt magnus, qui ſemper, & æqualiter magnus, non habet, quo creſcat, nec maior poſt conceptum futurus ſit, quàm ante vel ſit, vel erit? An fortè propterea dixerit, erit, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus ſit? Bene ergo hic erit magnus, Magnus Homo, magnus Doctor, magnus Propheta.* Subtiliter ſatis Mellifluus nodum ligavit, & ſolvit: ſed paulò inferius aliquid amplius ſe explicuit, cùm loquens cum Maria dixit: *Magnificet ergo anima tua Dominum, quia hic erit magnus, & Filius altiſſimi vocabitur.* Quod eſt dicere: quamvis Deus in ſe magnus infinitè reſpuat augmentum magnitudinis: tu, ô Beatiſſima Virgo, cùm conceperis, illum magnificabis; & ex te creſcet, qui incrementum non valet admittere.

Eccl

129. Isaias 19. num. 1. *Ecce Dominus ascendet super nubem levem.* Isaias 19. numero 1. Hîc communiter patres, & Interpretes per hanc nubem intelligunt humanitatem, quam sibi Verbum univit: vel Mariam Matrem ejus nubem pulcherrimam, in qua Solis justitiæ radij immersi sunt. Hinc non est inutile quærere: cur Dei Filius cùm fit homo, & Mariæ claustrum ingreditur dicitur ascendere: *Ecce Dominus ascendet?* Regius Vates de hos ingressu loquens cecinit Psalmo 71. Psal. 71. num. 6. numero 6. *Descendet sicut pluvia in vellus.* Si ergo Verbum, ut fieret homo descendit: quomodo ait Isaias ascensurum? Ascensus, & descensus pugnant inter se. Igitur si Verbum descendit, ut fieret homo, non ascendit. Verùm, ni fallor, hîc puto, idem esse ascensum, & descensum. Nam hi Prophetæ loquuntur de incarnatione Verbi in Mariæ semper Virginis utero: unde judico ascensum, esse descensum. Descendit Verbum de cœlis, ut nostram naturam assumeret, & invenit superius, & excellentius cœlum, cùm ad terram descendit, nempe Virginem Matrem: & ex hoc quod Mariæ Filius factus sit, tantam celsitudinem acquisivit, ut in eo descensus fuerit ascensus, Ecce quomodo æternum, & incommutabile Verbum, ex eo quod Mariæ filius est, quodammodò creviſſe in majestate, & celsitudine videatur:

130. Psal 47. num. 1. Hoc absque dubio indicavit David Psalmo 47. num. 1. Cùm summam Dei magnitudinem celebrabat dicens: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in Monte sancto ejus.* In civitate sua, ait Regius Vates, fulgere Dei majestatem, & celsitudinem. An Deus extra hanc civitatem non est magnus, & magnus nimis; qui semper, & ubique infinitè magnus est? Est utique semper & ubique magnus infinitè. Quare ergo ait David. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei nostri?* Richard de S. Laurent. Richardus de sancto Laurentio aperuit mysterium, dicens: *Licet magnus Dominus in omni creatura sit, tamen nominatum dicitur magnus, & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, quæ est Maria.* Sic lib. 2. de laudibus virgin. partic. 1. Magnus absque dubio est Dominus in omnibus creaturis: magnus in Angelis, Archangelis, Cherubinis, Seraphinis, &c. Magnus item in hominibus, & præcipuè in justis: magnus in cœlis, & elementis: at in Virgine Matre magnus nimis. Non quia in Maria creverit majestas illa infinita, quæ prorsus incapax est augmenti: sed quia in Maria magis illa celsitudo, & majestas resplenduit, quàm in cæteris creaturis. Hoc sensu dicimus Verbum ex Maria creviſſe, scilicet, quoad manifestationem tantæ majestatis.

131. Salmer. Toletus. Maldon. Barradas Nec solum divina celsitudo incrementum sumere videtur ex Maria: verùm etiam sanctitas Christi ex Matre quodammodo crescere videtur. Non pauci Theologi, & Expositores sacri hujus temporis asserunt, naturam humanam Christi duplici titulo sanctam, præcipuè ab unione hypostatica: deinde à Maria Matre. Ita Salmeron in cap. 1. Lucæ, tom. 3. tract. 8. ad medium. Cardinalis Toletus in c. 1. Lucæ, Maldonatus, Barradas, & alii quos citat, & sequitur Pinto Ramirez tomo de conceptione, numero 1532. Sed placet eminentissimi Toleti in caput. 3. ucę verba afferre, hęc sunt: *Christus sanctus est e ventre Matris, & in eodem sanctus conceptus, & conceptio sancta: ita ut etiamsi gratiam ex unione non habuisset, eam obtinuisset ex vi suæ conceptionis.* Habuit ergo Christus quandam sanctitatem, quia Mariæ Filius: hoc sonat illud: *Eam obtinuisse ex vi suæ conceptionis.* Confirmatur hoc assertum ex verbis Gabrielis sic ad Mariam dicentis: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Lucæ 1. numero 35. quasi ideo sanctus sit Christus, quia ex Maria conceptus. Bernardum accipe homil. 4. *Super missus est*, dicentem: *Attende, quæso, quàm reverenter dixerit: quod nascetur ex te sanctum. Si diceret sancta Caro, vel sanctus Homo, vel sanctus Infans, quidquid tale poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinitè sanctum, quia quidquid illud sit, quod Virgo genuit Sanctum procul dubio, ac singulariter Sanctum fuit & per Spiritus sanctificationem, & per Verbi assumptionem.* Ubi insinuare videtur Bernardus, Christum, quia genitus est à Maria, Sanctum singulariter fuisse. Nam ex Maria (teste eodem Bernardo ibidem, serm. 2.) solus Deus nasci poterat. *Porro*, inquit, *Deum hujusmodi decebat nativitas, quæ nonnisi de Virgine nasceretur: talis congruebat, & Virgini partus, ut non pareret nisi Deum.* Si ergo non decebat Virginem parere nisi Deum: meritò cùm ex Maria nascitur Christus sanctus singulariter, & indefinitè prædicatur. Sed videndum restat; quænam sit hæc singularitas sanctitatis? An quia unione hypostatica Sanctus, quæ in ipso singulariter reperitur? Non abnuo: quia Christus unctus est oleo lætitiæ præ omnibus hominibus. Sed in gloriam Beatissimæ Virginis Deiparæ dicerem: ideo Christum singulariter Sanctum; quia si ab unione non esset Sanctus, à sanctitate Matris Sanctus diceretur: quod sanctitatis genus in solo Christo potest reperiri. Pinto; Toletus. Lucæ 1. num. 35. Bernard.

132. Lucæ 1. num. 42. Visitat Maria cognatam Elisabeth, quæ repleta Spiritu sancto exclamans dixit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Lucæ 1. num. 42. Quid mirum fructum fuisse benedictum, cùm beatus sit venter, qui illum portabat, ut dixit quædam mulier. Lucæ 11. num. 27. Sed nota stylum Elizabethæ. Fructum ventris vocat Mariæ Filium. Cultiori vocabulo appellaret Filium ventris, quàm fructum. Cur ergo peregrina voce usa est. Si de aliqua arbore esset sermo propria esset locutio: nam arbor fructum producit: at beata Virgo Filium genuit, non fructum. Ergo impropriè Christus fructus nuncupatur. Nam sicut non propriè arboris fructum Filium diceremus, cùm Filius imaginem Patris exprimat, quam in fructu non videmus impressam: sic impropriè etiam Filium appellaremus fructum. Quare ergo Christus Mariæ dicitur fructus? An quia Virgo est virga de radice Iesse, ut toties diximus, & virga fructum producit? Non ineptè, hoc putaremus, ut exinde constat, Christum à Maria genitum,

quemadmodum à virga fructus producitur. Sed aliquid profundius latet in hoc cognomine, *fructus*. Ex arbore gignitur fructus; si illa commendabilis est, iste ex illa commendatur; ab eaque fugit suavitatem, & vitam; & tandem qualis arbor talis fructus. Ut ergo Elizabeth ostenderet, ex Matre sancta, & benedicta Christum sanctum, & benedictum, & ut ex ea sanctum esse, eum vocat fructum. Sanctus ergo dicitur Christus, quia ex Matre sancta, in quantum homo; qui aliàs in quantum Deus sanctus erat per naturam. Richardus de sancto Laurentio libro primo, capite septimo, totum hoc expressit, cùm dixit: *Congruè appellatur Christus fructus: quia sicut fructus bonus arborem vel terram, de qua nascitur commendabilem reddit: sic & Christus Virginem gloriosam, de qua tota benedicta totus est natus benedictus.* Quid illustrius?

Richard. de S. Laurent.

133. Numer. 24. num. 17. celebris extat Prophetia: *Orietur Stella ex Iacob.* Petrus Damianus sermone de Epiphania per Stellam Mariam intelligit: *Stella in terra*, inquit, *Virgo Maria: Sol in præsepio, Christus noster.* Sed cùr Maria Stella dicitur, cùm ex Iacob ducat originem? Stella cœlestis est; Iacob terrenus. Quî potest fieri, ut Stella oriatur ex Iacob? Vocatur Dei genitrix Stella, ut Christus, qui ut ab æterno Patre procedit, lux est, & lumen de lumine; ut à Matre genitus Stella ex Iacob, lucis etiam accipiat claritatem. Lux est Christus, quia Filius Patris consubstantialis, qui lumen est. Sit ergo Maria Stella, ut Christus, qua ejus Filius lux etiam nuncupetur. Mirabiliter Beda præfata verba expendens conceptum nostrum explicuit dicens: *Stella ex Iacob: id est, Maria. Stella in cœlo fixa est, & exit claritas ab illa: sic ex Maria claritas, id est, Christus ortus est.* Si argumentum Bedæ rectè concludit, probat Christum, quia hominem lucem esse ex Maria. Sicut enimà Stella claritas dimanat: sic ex Maria claritas Christus ortus est. Ergo Maria, quæ velut Stella in se lucet, lumen etiam produxit Christum. Ergo ut Filius Mariæ lux est. Sic Prosper libro Epigrammat. de Incarnatione Verbi, parte 3. in 5. tom. Bibl. Marianum uterum lucem appellavit, ex eo quod lumen produxisse asseruit sic accinens:

Num. 24. num 17. Petrus Damian.

Beda.

Prosper.

Hinc Verbum carni insertum, carnemq; recipiens,
Nec se confundit corpore, nec geminat.
Sic naturam hominis, virtutis augente superna,
Esset ut in utero lumine lumen homo.

Expende hæc ultima verba: *Esset ut in utero lumine lumen homo.* Christus per æternam generationem lumen de lumine procedit; Sanctus de Sancto: per temporalem de utero lumine lumen homo, de Matre benedicta fructus benedictus? & de Genitrice sancta Filius sanctus. Hoc innuebat aurea lamina, dum in ea, *Sanctum Domino:* vel ut ex Hebræo legitur; *Sanctitas Domini* scribebatur. Sed cur in lamina Sanctum Domino, vel sanctitas cœlabatur, potius quàm alia Dei excellentia? Quia lamina hæc Mariam præsignabat Scriptura Iesu nomen præferebat, (ut diximus in expositione litteræ numero undecimo,) quod Christi hominis est nomen. Dicitur ergo Sanctum, ut intelligatur Sanctum, quia in lamina excisum: Quemadmodum dixit Gabriel Mariæ: *Quod ex te nascetur Sanctum vocabitur Filius Dei.* Ergo Christus sanctus est, quà Mariæ Filius.

ILLATIO CCLXIII.

Sine Deo, aut Maria Mariæ laudes nequeunt decantari.

134. DIvus Ildephonsus sermone secundo de nativitate Virginis stupore, & veneratione correptus timet, Mariæ pelagus gratiarum laudibus tranare: quare sic ait: *Sed quid dicam pauper ingenio cùm de te quidquid dicam, minus profectò est, quàm dignitas tua meretur; Si Matrem gentium te vocem, præcellis: si formam Dei appellem digna existis: si nutricem cœlestis panis te vocitem, lactis dulcedine replet. Lacta eum, qui talem fecit te, ut ipse fieret in te: qui tibi munus fœcunditatis attulit conceptus, & decus virginitatis non abstulit natus.* Idem expressit Petrus Damianus sermone secundo de nativitate Mariæ cùm ait: *Nullus ergo humanus sermo in laude eius invenitur idoneus, de qua mediator Dei, & hominum cognoscitur incarnatus. Impar est illi omne humana lingua præconium, qua de intemerata carnis sua visceribus cibum nobis protulit animarum, illum videlicet, qui de semetipso perhibet dicens: ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi, si quis ex hoc pane manducaverit, vivet in æternum.* Difficile ergo est de Maria instituere sermonem, & ejus laudes decantare, cùm impar sit illi omne linguæ humanæ præconium. Ex Deo ergo venit, ut aliquis homo, imò Angelus ejus sit sufficiens præco, & laudum buccinator. Summis laudibus Gabriel Mariæ prædicat excellentiam: *Ave gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.* Lucæ primo, numero vigesimo sexto. Quid audes Gabriel? Angelorum Reginam laudibus extollere intentas, & rara, & inaudita profers? *Ave*, dixisti: quomodo nullus alius antea salutatus fuerat. Deinde: *Dominus tecum*, addidisti: singularis Mariæ prærogativa est, sicut benedictam in mulieribus prædicari. Unde tibi, ô Gabriel! hæc tam rara, & singularia, nulli antea dicta, inspirata sunt? Recole, à quo missus sit Angelus, & admirari desines. *Missus est Angelus Gabriel à Deo*, &c. Lucæ primo, numero vigesimo sexto. Quid ergo mirum, quod Gabriel Mariæ laudes decantare sciat. Si ipse suis viribus nitens Mariæ præconia vellet referre, submergeretur utique ab ejus gratiarum pelago. Mittitur ergo à Deo, ut idoneus Mariæ laudum decantator sit: ut exinde constet, non naturæ viribus, quamtumvis Angelicis, sed gratiæ Dei tribuendum fore, quod aliquis Marianas laudes possit intonare.

Ildeph.

Petrus Damian.

Lucæ r. num. 26.

Ibidem.

135. Salutat Maria consanguineam Elizabetham, & ait sacer textus Lucæ 1. numero 41. & se

Luc. 1. n. 41. & 42. sequentibus: *Et repleta est Spiritu sancto Elizabeth: & exclamavit voce magna & dixit: benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Non mirarer, si Lucas referret, Elizabetham ex Mariæ consortio fuisse ditatam donis Spiritus sancti, cùm Matrem Dei benignè, & reverenter susceperat: quod notatu dignum existimo, est; prius referre Lucam, repletam Spiritu sancto fuisse Elizabetham, quàm incipiat Mariæ præconia decantare. Sic ait: *Repleta est Spiritu sancto Elizabeth: & exclamavit voce magna*, &c. Cur hîc Spiritus sancti præsentia? Ut posset Elizabet Marianam dignitatem dignis laudibus intonaret ex quo apertè constat sine Spiritus sancti juvamine; Mariæ laudes decantari non posse.

136. Librum magnum mysteriis plenum vidit Ioann. Apoc. 5. n. 1. *Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus, & foris, signatum sigillis septem.* Et statim, n. 3. ait: *Et nemo poterat, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, nec videre eum.* Quisnam est iste liber tot sigillis signatus? Et quænam sunt hæc mysteria, quæ Angelorum, & hominum superant captum? Richardus de sancto Laurentio libro duodecimo de laudibus Mariæ, sic respondet: *Maria est liber, quem vidit Ioannes Apocalypsis 5. in dextra sedentis in throno signatum sigillis septem.... Et nota; quod Ioannes flebat multùm, quia nullus inventus est solvere signacula libri, nisi solus Agnus: quia nemo novit Matrem nisi Filius & cui voluerit Filius revelare: sicut Christus dicit de Patre Matt. 11. n. 27.* Meritò Richardus per istum librum Mariam intelligit, quæ semper in dextera Dei fuit: quia in Maria nihil est sinistrum, id est, nulla culpa. Septem sigillis præscribitur signata, id est, septum donis Spiritus sancti insignita nemo poterat sigilla reserare, nisi solus Deus: quia nemo novit Matrem nisi Filius, aut cui voluerit Filius Matris excellentiam, & dignitatem revelare. His satis superque Richardus ostenderat, ad Mariæ laudes decantandas divinam requiri illustrationem. Sed nota illa: *Sicut Christus dicit de Patre, Matthæi 11. numero 27. neque Patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Difficilia videntur hæc. Nam quid mirum, si æternus Pater lateat omnes præter Filium, aut eos, quibus dignatus est revelare? Hoc enim commendat divinam incomprehensibilitatem, & ineffabilem Dei naturam. At sic Mariæ dignitatem, & excellentiam latere, cùm tale asserit, nimis audere videtur Richardus. Sed quàm perbellè! Nam tanta est Mariæ dignitas, totque Spiritus sancti gratiis ditata est, ut quodammodo ineffabilis videatur. Quia si Pater Deus cognitionem omnium subterfugit; lucem inaccessibilem habitat, & abyssum infinitæ perfectionis habet; & sic non est mirum, à nemine cognosci, nisi cui Filius eum revelaverit: Maria gratiæ abyssus prædicatur à Damasceno oratione secunda de dormitione Mariæ: *Vita thesaurus, gratiæ abyssus.* Ergo Maria, quæ gratiæ abyssus nuncupatur, incomprehensibilis videtur aliquo modo. Quid ergo mirum, si ad celebrandas ejus laudes divina requiratur illustratio, quemadmodum (servata tamen proportione,) ad Patris æterni cognitionem?

Apoc. 5. num. 1. Ibid. n. 3. Rich. de S. Laur. Matt. 11. n. 27. Damasc.

137. Nec mireris Mariæ encomia decantari non posse, quin divina adsit illustratio, cùm ipsamet suam celsitudinem vix valeat comprehendere. Læto animo nec tristi voce Maria felicitatem suam explicuit dicens: Cant. 2. numero 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Explica ô Beata Virgo, quid tu dilecto; & quid dilectus tibi? Ne tantam felicitatem silentio prætermittas: dicito, quæ, & quanta dignitas tua sit. Cur eam occultas? Quia tanta est dignitas, & excellentia Mariæ, ut videatur, quod ipsamet non valet explicare, quanta sit. Audi Richardum citatum, libro 5. de laudibus Mariæ: *Quid autem sit illi dilectus, quid illa dilecto non dicit: quia id tantum est, quod ad illud explicandum verba deficiunt, & istud inscrutabile est viatori, quia credere præcipimur, discutere prohibemur, sicut dicit Ambrosius.* Quod Maria est Deo, aut Deus est Mariæ, ipsa non explicare quia ad id explicandum verba viatoris non sufficiunt.

Cant. 2. num. 16. Rich. de S. Laur.

138. *Quia fecit mihi magna, qui potens est:* Respondit Maria æstimans gratulationem Elizabethæ. Lucæ 1. numero 49. Sed cur, ô benedicta inter mulieres, non explicas, quæ sint hæc magna? Dicito à Gabriele salutatam, & vocitatam plenam gratia, Altissimi virtute obumbratam, ut Dei Filium conciperes: cur tantam celsitudinem tacens, confusè dicis: *Quia fecit mihi magna, qui potens est?* Quia vix Mariæ suppetunt verba ad suam magnitudinem prædicandam. Devotè sanctus Thomas Valentinus sermone tertio de nativitate Virginis hoc asseruit: *Excedit intellectum, & loquelam Virginis magnitudo, non modò nostram, imò fortè & suam. Fecit, inquit, mihi magna qui potens est. Sed quàm magna? Nescio an ipsamet valeat comprehendere suam magnitudinem.* Mariana excellentiæ omnem creatam superant magnitudinem, & eloquentiam; vires humanas excedunt: & ideo ipsamet Virgo de seipsa audet loqui, quasi non valens comprehendere suam celsitudinem. Si laminam aùream, quam in fronte portabat Sacerdos, attentè consideres, invenies in ea sanctum, & ineffabile nomen Dei cœlatum. Sed ad quid Dei incomprehensibile nomen in lamina? Ut celsitudinem Mariæ in lamina præsignatam aliquatenus incomprehensibilem intelligas. Ex consortio ineffabilis nominis quodammodò ineffabilis erat lamina: sic ex Verbi æterni contubernio aliquatenus ineffabilis Maria. O pulchra Virgo, ille solus, qui ex te genitus est, tuam valet comprehendere magnitudinem.

Lucæ 1. num. 49. S. Thom. Valent.

ILLATIO CCLXIV.

Maria erga genus humanum beneficentia expenditur.

139. MAria tota est benefica: ipsa nos liberat à periculis; & per eam dona largiuntur. *Inventa Virgine Maria* (dicebat ille sapien

Idiota. Idiota in prologo ad contemplationem de Virgine) *invenitur omne bonum.* Nec Iudices, hoc tantum dixisse propter Mariæ excellentiam, sed etiam, quia omnibus est proficua. Id explicuit Germanus Patriarcha homilia de zona Virginis cùm dixit: *Quis post tuum Filium curam*
German. *gerit generis humani sicut tu? Quis ita nos defendit in nostris afflictionibus? Quis ita in supplicationibus à Deo, pugnat pro peccatoribus.* Quamobrem expendere oportet nostræ Dominæ beneficam propensionem.

140. Cantic. 2. n. 1. Philo Carp. Cantic. 2. numero 1. sic cœlestis sponsa: *Ego Flos campi.* De illa (quamvis alii de Sponso) hæc verba intelligit Philo Carpat. Ibid. dicens: *Tanquam iam grata facta, & accepta Sponso, dum in illius versatur amplexu, & cultu mandatorum, Florem campi seipsam appellat..* Sed cur Sponsa non flori excultissimi horti, sed campi alacriter comparatur? Quia flos horti non omnibus, sed quibus vult Dominus illius, communicatur: at campi flos cùm sepibus vallata non sit, nemini fragrantiam denegat, omnibus virtutem, & aspectum concedit. Sponsa ergo quę Mariæ gerebat personam, campi florem se prędicat, ut cœlestis Reginæ erga omnes beneficam naturam ostenderet.

141. Lucę 1. num 38. Sed altius rem hanc explicare libet. Audi Angelum salutantem Mariam: *Ecce Elizabeth cognata tua: & ipsa concepit Filium in senectute sua. Et hic mensis sextus est illi, qua vocatur sterilis.* Luc. 1. num. 38. Bernardus homil. 4. *Super missus est.* Sic inquirit: *Quid fuit necesse etiam huius sterilis Virginis nunciare conceptum?* An quia Virgo Beata de mysterio erat dubia? Absit; Nam si Maria dubitaret, plecteretur, sicut de Zacharia legimus, amisisse loquelam, quia dubium admisit. Cur ergo si Maria certa est de oraculo, conceptûs Elizabeth fit certior? *Ideo* (prosequitur Mellifluus,) *sterilis cognata Virgini nunciatur, ut dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cu-*
Bernard. *muletur.* Perge, & Bernardi discute rationem. Ait enim, ideo Mariæ annnunciari conceptum Elizabeth, ut gaudium addatur gaudio. Si tantum diceret: ut miraculum miraculo adderetur, quiesceret animus: at gaudio concipiendi Filium Dei, quo perfusa est Maria, addi gaudium conceptus Elizabeth, parum esset, ut Angelicam legationen occuparet, & relato primo, secundum diceretur. Aut quî fieri posset, ut gaudium concipiendi Dei Filium, quod omne superat gaudium, augeretur cognatę sterilis conceptu? Satis profundè id excogitavit Bernardus. Quia quamvis Maria summa lætitia perfrueretur in corde felici illo nuncio concipiendi Deum: audito conceptu cognatę gaudio illi superadditur gaudium. Talis est enim Reginæ cœli propensio ad benefaciendum omnibus, ut quotiescumque aliis audit communicari bonum; gaudium, ejus, quo ex dignitate Matris perfruitur, ex aliena felicitate augeatur.

142. Luc. 1. n. 46. & 47. Cajetan. Et quid mirum, quod Maria cognatę felicitate lætetur, quam omnium salus summoperè delectat: *Magnificat anima mea Dominum: & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* Luc. 1. num. 46. & 47. Cajetanus ibid. legit: *In Deo salutari: id est, in Deo Salvatore.* Forsan hanc expositionem desumpsit ex Syriaco, in quo legimus: *In Deo Servatore meo.* Sed cur Maria non lætatur in Deo, ut Deus: sed in Deo Salvatore? Deus, ut Deus est summum gaudium, summaque felicitas. Regina cœli lætare in Deo omnipotenti, qui in te magna, & inaudita fecit: cur in Deo salutari exultas? Quia Deus salutaris, vel servator omnium consulit saluti. Ideo ergo in Deo ut salutari lætatur Maria, ut indicet, in salute omnium exultare. Deus enim, quâ Deus, à se existit: quâ omnipotens potest omnia: quâ intelligens omnia penetrat: at quâ Salvator saluti hominum providet. In hoc ergo lætatur Maria. Cajetanum accipe, cujus totus est conceptus. *Quamvis enim,* inquit, *Deus, ex quo mundum condidit, semper fuerit Salvator; officium tamen salvandi personaliter, tunc assumpsit, cùm caro factus est; & propterea hoc speciali modo Salvator significatur. Et verè in Deo Salvatore Spiritus B. Virginis exultavit, quia exultavit in Deo incarnato, Salvatore autem non huius, vel illius, sed mundi.* Non exultavit spiritus Marię in Deo solo Deo, sed in Deo salutari. Deus namque, ut Deus, quid absolutum est: at Deus salutaris quid relatum, & nostram utilitatẽ respiciens. Maria ergo avida salutis omnium in Deo salutari exultat, hoc est, quatenus ad nostram utilitatẽ refertur; non hujus, vel illius hominis, sed totius mũdi. Ubi expende: Mariam in Deo salutari exultare, prout nostræ consulit utilitati. Quamvis enim in Deo abyssus sit perfectionis, in quo possit gaudere: tamen in Deo Salvatore nimis gaudet, (hoc sonat, *exultavit*, secundùm Cajetanum,) quia Deus salutaris, & servator non solum bonus in se, sed nobis etiam est bonus. Adhuc sequere Cajetanũ. Pergit ipse expendens, particulam, *Meo*, & ait: *Meo, possessionem significat Salvatoris tanquam proprii.* Quid ais perdocte purpurate? Si Maria gaudet de Deo totius universi Salvatore; cur modò asseris, particulã, *Meo*, denotare fuisse Salvatorẽ Mariæ? An Deus Mariam solam servavit, & reliquam humanam naturam omisit? Minimè. Ergo non solius Mariæ, sed omniũ Salvator est Deus. Cur ergo dicis, ly *Meo*, denotare Mariam possidere Salvatorem tanquã proprium? Ingeniosè respondet Cajetanus: *Verè enim meus, inquit Maria: quoniam totum corpus eius, mediãte quo salvat mundũ, meũ est.* Quid subtilius? In Deo salvatore, qui Mariæ est, lætatur ipsa, imò exultat; quia ejus. Nõ dicit omniũ; quia si Marię est, omnium est. Est ergo Deus Salvator Mariæ, & omnium; Mariæ, quia suus est: omnium quia Marię. Nam Maria non sibi soli, sed omnibus est.

143. Apocal. 12. n. 1. Matth. 5. n. 45. Maria omnium est, omnibus sub venit, nemini negat suum patrocinium. Demirare signum illud magnum, quod miratus est Ioannes. Apocal. 12. num. 1. *Signum magnum*, inquit, *apparuit in cœlo, mulier amicta Sole.* Sed cur hæc mulier Solis ornatur pulchritudine? Ut universalem ejus beneficentiam declararet. Nam sicut Sol nemini negat lucis suæ radios, juxta illud Matthæi 5. num. 45. *Qui solem suum oriri facit, super bonos, & malos*: Sic Maria, quæ Sole exhibetur amicta, indicetur nemini suum negare patrocinium, omnibus prodesse, nullum non sub hoc solari tegumento protegere.

Hoc

Bernard. Hoc expressit Bernardus de verbis Apocal. *Ea est*, (Mariam intelligit) *quæ velut alterum solem indutt sibi. Quemadmodum enim ille super bonos, & malos indifferenter oritur; sic ipsa quoque prætenta non discutis meritis; sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam præbet; omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur affectu.*

144. Cant. 6. num. 9. Nec solum omnibus Maria subvenit, sed in omni tempore, & per singulas occasiones. De ea dicitur Cantic. 6. num. 9. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol?* Cur Maria auroræ, & Lunæ similis exhibetur, cùm Soli comparatur? Vbi adest Sol; Luna non lucet, aurora non comparet: ergo minus aptè cùm Soli comparatur; auroræ, & Lunæ confertur. Sed quàm perbellè. Exprimitur apertè universale Mariæ patrocinium, quæ non solùm omnibus, ut Sol in die, sed mane ut aurora, & nocte ut Luna suffragatur. Aut non solùm justis, qui fulgent sicut Sol, sed jam ad pœnitentiam se præparantibus, imo & peccatoribus in nocte culpæ sedentibus proficua est, ut resipiscant. Accipe Innocentium Papam serm. 2. de Innocēt. Assumptione. *Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergo sacet in nocte culpa respiciat Lunam, deprecetur Mariam: qui ad diluculum pœnitentiæ surgit, respiciat auroram, deprecetur Mariam.*

Subtiliori calamo explicandum est Mariæ erga homines patrocinium. De ipsa refert Ioan. 145. Ioan. 19. num. 25. 10. n. 25. *Stabat iuxta crucem Iesu mater eius.* D. Ambrosius de obitu Valentiniani animositatem Ambros. Mariæ expendens dicebat: *Stabat & sancta Maria iuxta crucem filii: flentem lego, flentem non lego. Vnde dixit ei filium: Mulier ecce filius tuus.* Siccis occulis stabat Maria, & quia lachrimas in corde stagnabat, quas oculis non concesserat, mulierem appellat eam Christus. Sed cur, ô pia mater, & intacta Virgo oculis lachrymas non permittis? Filium clavis confossum, sentibus redimitum, flagris verberatum, & contumeliis plenum intueris: cur lachrymas non effundis? Cur stas constanter afflicta? In corde tuo clavos, spinas & verbera sustines, quibus filium conspicis afflictum: quomodo tantum occultas dolorem, ut nec per oculos evaporari permittas. Attende, ô Virgo, matris dedecere affectum in morte filii, & præcipuè dilectissimi, suspiria, & ululatus omittere. Effunde lachrymas, ne qui te sereno vultu conspiciat, putet, non matrem, sed assectam esse patientis in cruce. Ioannes ambobus oculis deflet mortem magistri: Magdalena quoque cordialis ardoris ostendit incendium oculis madefactis, quare ergo tu, quæ plus sentis, quia plus diligis, non deploras. Ad rem idem Ambros. in cap. 23. Lucæ. *Sed nec Maria* Ambros. *minor, quàm ut Matrem Christi decebat, fugientibus Apostolis, ante crucem stabat, & pius spectabat oculis filii vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem.* Cùm Maria stabat juxta crucem, piis oculis spectabat vulnera filii, & non deflebat; quia expectabat mundi salutem. In corde amara pœna afficiebatur, & tamen in fletus non prorupit, quia per mortem filii mundi expectabat redemptionem. Tanta erga nos Maria ardebat charitate, ut alacri vultu, & serenis oculis spectaret vulnera filii: eo quod sanguine, qui ex illis manabat, cognosceret, nos ablui. Quamvis enim exterius matris periclitaretur opinio, quia filium morientem non flebat: omnia postponit, ut hominibus proficua, & erga eos hilaris benefica ostendatur.

Puritatis, & munditiæ exemplar Maria purificationis legi se submittit: *Et postquam impleti* 146. *sunt dies purgationis eius secundùm legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini.* Lucæ 2. num. Lucæ 2. num. 22. 22. Cur Maria legalem ritum purificationis adimplet, cùm sub illa lege non fuerit comprehensa? Purior Angelis erat Maria: ergo purificari non indiget. Quare ergo purificatur? Bernard. serm. 7. in parvis sermonibus ait: *Illa purificatur,* Bernard. *præbens exemplum pœnitentibus; ut à commissis per pœnitentiam purificemur.* Aliam rationem, sed non alienam à nostro instituto affert Gofridus Abbas serm. de purificatione, dicens; *Cùm beatissima* Gofrid. *virgo, licet non ignorasset, quis esset, quem genuisset; expectavit tamen diem purgationis, & occultavit filii Deitatem: nam si Christi incarnatio fuisset nota diabolo, nec Christus pro nobis moreretur, nec fieret nostra redemptio.* Quasi diceret. Ideo beatissima Virgo purificationis legi se submisit, & cùm esset ipsa puritate mundior apparere immunda dignatur, ut sic diabolum celaretur incarnationis Verbi mysterium; ne si tanti arcanū pateret, diabolus impediret remediū humani generis, Christi mortem impediens. Quia si Maria ab illo legali ritu se prædicaret immunem; teneretur exprimere causam immunitatis, scilicet, quod erat Dei mater: Unde diabolus Christum esse Deum manifestè cognosceret, & mortem ejus impediret, ne genus humanum ab ejus servitute liberaretur. Maria ergo tantum occultavit arcanum; purgationis opinionem patiens, ut homines sub misera peccati, & dæmonis servitute oppressos emanciparet, quasi nostram salutem suo honori præferens. Maluit pia mater videri immunda, quàm nō proficua. In fronte Pontificis pendebat lamina, quæ præsignabat Mariam: ut per eam ostenderetur beatissimam virginem omnes aspicere, omniumque desiderare conspectum, ut ab ea petant auxilium, & petitum obtineant, & ab omnibus benefica veneretur.

Illatio CCLXV.

Mariæ gloria omnium creaturarum beatitatem excedit: & cum ea gloria Angelorum comparata, gloria non apparet.

DAmascenus orat. 1. de dormitione Mariæ 147. expendens celsitudinem gloriæ, qua gaudet Maria, sic ait cum ea loquens: *Non* Damasc. *enim ut Elias in cœlum ascendisti, non ut Paulus ad tertium usque cœlum subvecta es: Verùm usque ad regium filii tui thronum pervenisti per spi-*

cuè, enm, ac latè conſpiciens, & cum magna, & inenarrabili quadam libertate, Angelis, atque omnibus mundo ſublimioribus virtutibus arcana quadam, atque omni dicendi facultate ſuperio latitia, Patriarchis ſempiterna oblectatio, perennis Prophetis exultatio, mundo benedictio, rebus omnibus ſanctificatio, laborantibus requies, mœſtis conſolatio, agrotantibus medicina, tempeſtate tactatu portus, peccantibus venia, iis, qui in mœrore verſantur blandum ſolatium, omnibus poſcentibus promptum ſubſidium. Quid amplius de Chriſto Domino ad Patris dexteram ſedente dici poſſet? Sed expende illa: *Verum uſque ad regium filii tui thronum pervenisti.* In throno Dei ſedet Maria? Audi Gregorium Magnum

Iſa. 2. n. 2. libro 1. Reg. cap. 1. exponens illud Iſaiæ 2. numero 2. *Mons domus Domini in vertice montium,*

Gregor. ait: *An non mons ſublimis Maria, qua ut ad conceptionem æterni Verbi pertingeret meritorum verticem ſupra omnes Angelorum choros uſque ad ſolium Dei tatis evexit.* Idem ſentit Hieronimus ſermon. de

Hieron. aſſumptione Virginis dum dixit: *Hæc eſt dies, in qua uſque ad thronis celſitudinem intemerata mater virgo proceſſit, atque in regni ſolio ſublimus poſt Chriſtum gloriosa reſedit.* Plus audet Petrus Da-

Petrus Damian. mianus ſermon. de Aſſumptione Virginis. *Sublimis eſt iſta dies,* inquit, *& ſplendidiore ſole refulgurans, in qua Virgo regalis ad thronum Dei Patris evehitur, & in ipſius Trinitatis ſede repoſita, naturam etiam Angelicam ſolicitat ad videndum.* Idem docuit Bernardinus Senenſis. tom. 1 ſermon. 61.

Bernard. Senenſ. artic. 3. cap. 3. accommodans coronam, quam rex Aſſuerus impoſuit reginæ Eſther, Mariæ ſemper virgini, ſic ait: *Iſtud eſt diadema ſpeciei, & gloriæ corona, qua Virgo ſuper Angelos coronatur, intra Trinitatis gloriam ipſa ſola amplius ſit evecta, ac plus ſanctiſſimæ Trinitatis diligat gloriam, captat, ſentiat, ac fruatur, quàm omnis alia pura creatura ſimul ſumpta: de cuius gloria poſt filium participant univerſi.* Anſelmus cap. 8. de B. Maria in tom.

Anſelm. 2. Bibliot. Virgin. habet hæc verba. *Immenſitatem quippe gratiæ, & gloriæ, & felicitatis tuæ conſiderare cupienti ſenſus deficit, lingua fatiſcit.* Nota: Anſelmum appellare immenſam gloriam Mariæ. Quod immenſum, totum occupat locum: hoc ſolius Dei eſt attributum. Quî Mariæ gloria dicitur immenſa? Reſpondet idem Doctor loquens de die Aſſumptionis Mariæ: *Dies enim illa non ſolum te, domina, ineffabiliter ſublimavit, ſed cœlum ipſum, quod penetraſti, nec non cuncta, quæ in eo ſunt, nova, & ineffabili gloria decoravit.* Tanta eſt Mariæ gloria, ut vel ipſos beatos decoraverit gloria, non eſſentiali, quæ in viſione clara Dei conſiſtit, ſed ſaltem accidentiali.

148. His teſtimoniis clarè conſtat Mariam ſemper Virginem evectam fuiſſe uſque ad Dei ſolium, & in ipſius Trinitatis ſede repoſitam; tandem immenſam eſſe ejus gloriam, & beatorum beatitudinem decoraſſe. Nunc ſingula aliquo lepore confirmare placet. *Ego ex ore altiſſimi prodivi,* læta canebat Maria Eccleſiaſt. 24. numero 5. Quàm

Eccleſ. 24. n. 5. præclara ſit ejus origo, ſatis ipſa explicuit, cùm inter divina labia habuerit exordium, multò felicius quàm Adam: hic namque licet ab ore Dei vitæ ſpiraculum accepit, proprio ore ſumpſit venenum. Meritò ergo gloriatur Maria, Dei labia incunabula ejus fuiſſe; ut exinde conſtet, quàm munda fuerit in tuo exordio; & conceptionis ejus puritas. Verùm ut hoc teſtimonio ſuæ gloriæ etiam celſitudinem aperiam, id explico. Deſcendit ergo Maria ex ore Dei, qui tunc altiſſimus deſideravit nuncupari, ut oſtenderet apertè à quanta celſitudine deſcendiſſet mater ejus. Ob hoc dixit Auguſtinus ſermone de Auguſt. aſſumptione: *Altior cœlo eſt, de qua loquimur, abyſſo profundior, cui laudes dicere conamur.* Undè intero, Mariam ad tantam celſitudinem aſcendiſſe, cùm in gloriæ regno coronatur, quantam habuit, cùm deſcendit. Si ergo in exordio ex ore altiſſimi providit; æquum erat, ut in aſcenſu ad tantam celſitudinem eveheretur. Hinc cum novitate intelligo: cur Maria Cant. 4. numero 12. *Fons ſignatus*, dicitur. At cur fonti confertur, aut Cant. 4. num. 12. aquæ inconſtantiæ comparatur? Perbellè: Nam ſi fontis conſideres propenſionem, invenies eamdem aſcendere altitudinem, quam reliquerat, cùm deſcendit. Conſidera aquam naturali pondere altiſſimam rupem dimittere, & nativitatem ſuam oblivi ſci: ſi tamen eam intra alicujus conductus carcerem concludas, quaſi internæ gravitatis exuem propenſionem, exultans aſcendit ad tantam altitudinem, quantam reliquerat in origine. Vt ergo quanta ſit celſitudo Marianæ gloriæ exprimeretur, fons dicitur, hoc eſt, aquæ naturam imitans, ut exindè innoteſcat, Mariam ad tantam celſitudinem exaltatam in cœlo, quantam reliquerat, dum deſcendit in terram. Ergo cùm ex ore altiſſimi proceſſiſſet, ad eandem altitudinem debuit elevari. Audi Petrum Damianum ſermone de Petrus Damian. Aſſumptione. *Super hunc nititur* (id eſt, Chriſtum) *mater illa felicior, & in aureo reclinatorio divinæ majeſtatis incumbens intra ſponſi, imo ſui ſui brachia requieſcit.* Ad tantam gloriæ celſitudinem evecta eſt Maria, ut intra filii ſui brachia requieſcat. Ergo aſcendit ad tantam altitudinem cùm coronatur in gloria, quantam reliquerat, cùm deſcendit in terram. Quis enim poteſt dubitare, Chriſtum ad ſummam gloriæ celſitudinem evectum? Non aſſero, Mariam æquali gloria potiri cum Chriſto; ſed requieviſſe in gloria inter filii brachia: unde cùm Chriſtus ſit rex gloriæ; Mariam, quæ felici amplexu inter ejus requieſcit brachia, non immeritò gloriæ Chriſti ſceptrum appellarem. Quid mirum, ſi Maria eſt fons, quæ ex ore altiſſimi prodivit, elevari in morte ad tantam celſitudinem, quantam dimiſerat in deſcenſu?

Non quieſcit tanimus, nec devotio. Tanta eſt 149. Mariæ gloria, ut videatur, felicitare Angelos exiſtentes in gloria. *Revertere, revertere Sunamitis, revertere, ut intueamur te:* ſummis precibus Ma- Cant. 6. num. 12. riam exorabant Angeli. Cantic. 6. n. 12. Sed ad quid Angeli deſiderant vultum Mariæ conſpicere? Ipſi in conſpectu Dei aſtant, divinumq; lumē facie ad faciem conſpiciunt, ſumma illa felicitate gaudentes: quare Mariæ pulchritudinem deſiderant intueri? Nunquid felicitas, qua fruuntur ſumma non eſt? Aut non ſatiat omne deſiderium? Vtique. Si ergo beatitate felices ſunt, quæ eſt omnium bonorum ſtatus aggregatione perfectus

ctus, & in divinæ pulchritudinis visione consistit; ad quid Mariæ vultum desiderant?

Alanus. Alanus ad hunc locum Angelorum personam agens sic respondit: *Reverere: ut intueamur te: quia sicut in facum filii tui desideramus prospicere: sic in specie, & pulchritudine tua vultus defigere volumus, & luce vultus tui illustrari.* Quasi diceret: æterna illa felicitate, qua Deum clarè intuentes beati felicitantur, fruebantur Angeli, quando Mariæ gloriam desiderabant conspicere, ut vultus ejus luce illustrarentur: non quia illorum gloria essentialiter, & intensivè augeretur ex tali prospectu, sed ut accidentaliter, & extensivè incrementum reciperet. Talis namque est, & tanta Mariæ gloria, ut vel Angeli ipsi æterna gloria fruentes, illam desiderent intueri, ut aliquo modo gloriæ, qua fruuntur, addant incrementum, & visa hac quodammodo satiati conquiescant noviter in gloria. Hoc denotavit

Thom. à Villan. S. Thomas à Villanova sermone 1. de annunciatione cùm dixit. *Angelos, & homines ex tua pulchritudine satiasti Maria.*

150. Et quid mirum? Cùm Mariæ gloria Christi beatitati videatur similis. Summis laudibus Apostolus ad Hebræos 1. gloriam Christi extollens tandem concludit num. 13. dicens. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis*, &c. Ex hoc confessu colligit Ambrosius sermon. 60. æqualitatem Patris, & Filii. *Licèt enim dignitatis gradus non sit, ubi plenitudo divinitatis est: tamen ideo ad dexteram sedet Filius, non quo præferatur, sed ne inferior esse credatur.*

Ad Heb. 1. n. 13.

Ambros.

Chrysos. Et Chrysostom. homil. 66. in Matthæum expendens inscitiam matris filiorum Zebedæi ait? *Inaccessibilis quippè sedes est illa non hominibus dico solùm, sed Angelis, sed Archangelis, cæterisque virtutibus. Quod quasi præcipuum unigeniti privilegium Paulus posuit dicens, ad quem autem Angelorum dixit unquam: sede à dextris meis.* Erravit mater filiorum Zebedæi; quia à Christo petiit, quòd unus ad dexteram, alius ad sinistram sederet, in quo æqualitatem confessus postulavit: nam ad dexteram Dei sedere æterni Filii præcipuum est privilegium. At hoc aliquo modo Mariæ in cœlum ascendenti communicatum est. Audi Davidem

Psal. 44. num. 10. Psalmo 44. n. 10. Canentem: *Astitit regina à dextris tuis.* Sic Athanasius Episcopus Alexandrinus

Athanas. serm. de Deipara cùm dixit: *Nunc scilicet adest regina à dextris tuis.* Idem docent alij Patres. Si ergo à dextris Dei sedere æqualitatem cum Deo denotat: quid dicemus, cùm Mariam audimus, in regno gloriæ filii dextera gaudere? An quod filio sit æqualis? Absit. Nam licèt Maria Angelorum, & hominum superet sanctitatem, tamen non est Deus, sed pura creatura. Gaudet ergo filij dextera, ut denotetur, superna beatitate infra Deum omnimoda gloria perfrui. Ob hoc sapientissimus Franciscus Suarez tom. 2. in 3. disput. 21. sect. 4. ait, Mariam in gloria, post Christum, singularem constituere chorum, infra quem omnes sancti constituti sunt.

151. Age jam, & Mariæ gloriam expende. Ausim dicere tantam esse gloriam Mariæ, ut Angeli, qui beatitate æterna perfruuntur, genitricis Dei gloriam contemplantes, videantur non esse in gloria. Non quia cælites beatitudine careant, cùm Maria gloria perfunditur: sed quia tanta est Virginis gloria, ut si cum ea comparetur beatorum gloria, gloria non appareat. *Qua est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi*, decantabant Angeli Maria in cœlum ascendente. Cantic. 3. numero 6. Non desunt, qui hîc deserti nomine intelligant empyreum. Hoc nomine appellatur Lucæ 15. numero 4. cùm de illo cœlesti pastore dicitur: *Dimittit nonaginta novem in deserto*: id est Angelos in cælo, ut ovem deperditam, naturam humanam restauraret. Nec aliter Apocalyp. 12. num. 14. de forti illa muliere dicitur. *Data sunt mulieri ala duæ aquilæ magnæ; ut volaret in desertum.* Id est, in cœlum. Hinc non leve dubium insurgit: cur Angeli cœlum desertum appellant, cùm Maria cœleste illud palatium ingreditur; præsertim cùm sit Angelicis, & humanis civibus ornatum? Eremus dicitur brutorum patria, non intelligentium commercium: si ergo cœlum Angeli & homines inhabitant meritorum corona ornati; cur deserti nomine vocatur? An quia Angeli, & homines, qui illius civitatis habent incolatum, æterna claritate non fruuntur? Minimè. Quare ergo? Quia esto beati sint, & clarè, & intuitivè divinam pulchritudinem intueantur, beatitate, & gloria sint felices: quasi à cœlo extorres, & ab æterna felicitate, dum Maria cœlum ingreditur, non quia sine gloria sint, sed quia eorum felicitas, aut gloria Mariæ gloriæ comparata, non videatur felicitas. Tanta majestate Maria ingressa est in gloriam: tantusque est excessus beatitudinis, qua Maria perfruitur cœlo, ut Angeli existentes in gloria eam admirantes, propriam non existimant gloriam. Meritò ergo tunc deserti nomine appellatur cœlum: nam si eremus est solitudo: sola videtur Maria gloria perfundi: quia in illo gradu, in quo fruitur gloria, sola est Maria. Ergo velut in deserto: *Qua est ista, qua ascendit per desertum?*

Apocal. 12. n. 14.

Luc. 15. num. 4.

Cant. 3. num. 6.

152. Hanc summam felicitatem celebrat Maria, eam beatis, & cœlestibus civibus annuncians, Cant. 1. n. 4. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Id est, in gloriam. Ecce jam dubium. An Maria sola ingressa est in gloriam? Ibi non sunt Angeli, & homines, qui meritis, laboribus, & proprio cruore pro Deo effuso emerunt ipsam gloriam? Ita sanè. Quomodo ergo Maria gloriatur, quod in gloriam ingressa sit? Origenes homil. 1. in Cant. auget difficultatem, dicens: *Introduxit me rex in cubiculum suum: plures foris remanent, in cubiculum sola ingreditur sponsa, ut videat thesauros absconditos, & tenebrosos, renuntietq; iuvenculis.* Quid ais Adamanti? Angeli, & homines in lumine Dei lumen incomprehensibile vident; & divinitatis nullum beatorum latet arcanum; omnesque intrarunt in gaudium Domini: cur Mariam solam ingredi asseris? Quia in tantam gloriæ celsitudinem evecta est; ut tametsi beati gloria fruantur, eorum beatitas non videatur gloria Marianæ comparata, eo quod sola gloria Mariæ videatur felicitas. Et hoc sensu extra gloriam videntur esse beati, cùm Maria intrat in gloriam: *Plures foris remanent, in cubiculum sola ingreditur.*

Cant. 1. num. 4.

Origen.

153. Cant. 6. num. 9. Petrus Damian.

Cantic. 6. num. 9. *Electa ut Sol.* Prædicatur Maria, non solùm dum concipitur, aut oritur, sed cùm coronatur in gloria. Petrus Damianus sermon. de Assumptione admiratione plenus, quòd Maria comparetur soli, ait. *Attende similitudinem, qua nulla in rebus potest esse sublimior. Nihil enim habuit spiritus in visibilibus creaturis excellentius, cui excellentiam Virginis compararet.* Liceat mihi sub Damiani umbra, hujus similitudinis examinare excellentiam. Cur Maria soli comparatur? An quia quemadmodum sol omnia astra superat pulchritudine, & claritate, sic Mariæ sanctitas, & gloria omnium Sanctorum excedit gratiam, & gloriam? Forsan hoc intendebat doctissimus purpuratus. Sed ut mihi videtur, profundiorem mentem in ejus verbis invenio. *Sol lucidius incandescens, ita syderum, & Luna rapuit positionem, ut sint, quasi non sint, & videri non possint.* Vidisti noctem iniuria tenebrarum conceptam, caliginis horrore procreatam, sed lucentibus astris, Lunaque ministrante lumen aliquatenus lucidam, & claritate fulgentem? Appareat aurora; videbis tenebras fugere, umbras repedare, Stellarum, & Lunæ lumen remitti: tandem oritur Sol, radios spargit, & absconduntur Luna, & Stellæ, vel fugiunt, ne mutuati luminis claritate penitus orbentur: & sic syderum, & Lunę rapit positionem, ut sint quasi non sint. In hoc, ni fallor, majestas Solis maximè elucet; cùm in ejus præsentia Lunæ, & Stellarum lumen velut extinguitur, ut sit, quasi non sit. His præjactis facilè comprehendes; cur Maria cùm cœlestem curiam ingreditur, Soli conferatur. *Electa ut Sol.* Perinde est, ac si diceretur: sicut in Solis conspectu Lunæ & Stellarum claritas apparere non audet; & quantumvis corpora lucida sint, non lucent, cùm Sol radios suos spargit: sic Maria, quæ in ingressu gloriæ fulsit ut Sol beatos omnes velut obscurat, ut ipsi tametsi glorię non amittant candorem, quo verè perfruuntur; à Mariæ gloria ita obscurantur, ut videantur, non esse in beatitudine. Damiani est totus discursus. Verba ejus accipe. *Similiter & virga Iesse veri prævia luminis in illa inaccessibili luce perlucens, sic utrorumque spirituum habebat dignitatem, ut in comparatione virginis nec possint, nec debeant apparere.* Quid illustrius?

154. Exod. 25. n. 11. Ib. n. 18.

Exod. 25. n. 11. fabricam arcæ precepit Deus, & inter alia dixit: *Facies supra coronam auream per circuitum.* In quo apertè ostenditur, voluisse Deum, arcam corona redimiri: in eodem cap. num. 18. sic legitur: *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi:* quibus Deus non assignavit coronam. Sed quid est, quòd Deus arcam voluit coronari, secus autem Cherubinos? Cherub sonat scientiæ plenitudinem: corona potestatis, & imperii est indicium: ergo aptè Cherubinis adscriberetur corona; siquidem imperium, & potestas sapientiæ non adversantur. Quare ergo non cherubinis, sed arcæ corona adscribitur. Profectò, quia arca typum gerebat Mariæ, in qua Manna cœleste divini Verbi fuit inclusum: Cherubim sanctorum agmina præsignabant. Ut ergo constet, non solùm Maria gloriam omnium Sanctorum beatitatem superare; sed comparatione illius videri non esse in gloria, meritò sancti cùm æterno adstant propitiatorio sine corona proponuntur, qua sola gaudet eorum regina: quasi sola ipsa sit in gloria. Ob hoc dicebat Lyra. in hunc locum: *Cæteri Sancti, etiam supremi Angeli sunt in cœlis sicut Dei ministri, ipsa verò sicut cœlorum regina.* Sed abhuc urgeo: gloria est corona Sanctorum, qui contra principem hujus mundi, aëreas potestates fortiter dimicarunt. Ergo ex justitia eis debetur corona. Quomodo ergo diximus, eâ in cœlis non gaudere beatos, & tantùm Marię illam adscribimus? Nemini dubium est, beatos in patria perfrui beatitudine tanquam corona, attamen illis coronam imperij denegamus, qua sola cœlorum regina gaudet. Unde tanta gloria perfusa est, ut quantumvis beati meritorum corona fruantur in patria, tamen, eos sine corona concipimus, non quia meritorum careant præmio, sed quia illorum gloria, si Mariæ beatitati conferatur, nec gloria videatur, nec corona. Hanc celsitudinem gloriæ beatissimæ Virginis designabat lamina vitta hyacinthina fronti Pontificis ligata. Hyacinthus enim cœlestem colorem refert, in quo æterna beatitudo designatur. Evehitur ergo hæc lamina Mariæ usque ad Dei thronum, ut illic gloria, & majestate perfruatur, ut decebat matrem Dei, & cœlorum reginam.

Lyra.

ILLATIO CCLXVI.

Nobilitas sine virtutum stemmatibus, obscuritas potius, quàm nobilitas dicenda est.

155. Gaudēt.

VERA nobilitas (inquit Gaudentius tract. 15. *non subsistit ex divitiis, sed cognoscitur in moribus.* Ille verè nobilis est, qui virtutum condecoratur ornamento, tametsi ab ignotis parentibus ducat originem: è contrà verò, cùm quis vitiis laxavit habenas, etsi à regibus, & imperatoribus glorietur descendere, regia stemmata deturpat. Quàm bene Faustus Lirinensis serm. unico: *Non bene ingenuus appellatur, qui misera vitiorum servitute deprimitur.* Ad hæc aptissimè Agapetus Diaconus n. 4. Omnia ad præsens institutum complectens dixit: *Majorum nobilitate ne quis delectetur: limum enim habent omnes generis auctorem, & qui purpura, byssoque turgent, & qui paupertate, & adversa valetudine affliguntur, tam qui diademate redimiti sunt, quàm qui per cubicula excubant: ne igitur lutulentam iactemus genus, sed morum integritate gloriemur.* Non genus per longam, & illustrem majorum seriem nobilitatem commendat, sed virtutum laudabilis ornatus. Hic si adsit, splendet nobilitas; si desit obscuratur.

Faustus Lirinens. Agapet.

156. Psal. 36. num. 25.

Psalm. 36. numero 25. præcinebat David. *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius, quærens panem.* Non mirarer si Psalmographus diceret: justum semper à Deo protectum, & nunquam divino patrocinio destitutum: at filium justi indigum non fuisse, nec panem mendicasse, primo aspectu videtur perdifficile. Nam Genes. 25. num. 32.

legi-

legitur; Esaü Isaaci filius fame oppressus fratri Iacobo pro edulio primogenita vendidisse: ergo semen justi quæsivit panem. Quomodo ergo ait David, se non vidisse semen justi quærens panem. Quia licèt Esau patrem habuerit Isaac justum; paternos mores non imitans, imo perversos habens, à paterna indole erat extraneus, quasi non esset filius Isaaci. Mendicavit ergo Esau, & panem quæsivit, quia tametsi ab origine Abrahami, & Isaaci descendisset, nec patris, nec avi fulgebat virtutibus. Meritò ergo describitur mendicus, nec semen habetur justi, qui justitiam contempserat. Id explicuit Origenes hom. 5. in Psalm. 36. dicens: *Et quid autem semen justi dignum est, putare, nisi discipulum justi, qui susceptо ab eo Verbi Dei semine ad vitam generat æternam.* Ille est verè filius, & ingenitæ nobilitatis hæres, qui paternos mores imitatur. Cùm ergo Esau à rectis vestigiis patris deviaret, quasi non esset filius justi mendicat indigus, & nobilitatem obscurat avorum. Ob hoc Ismaelitæ, & Sarraceni, qui ab Ismaele Abrahæ filio; & Idumææ, qui ab Esau ejusdem Abrahæ pronepote ducebant originem, nunquam Hebræo cognomine appellati sunt, quod vel Heber patrem, vel Abraham designabat; quia pravis moribus, superstitionibus, & idololatriis erant intecti, quibus avorum suorum præclarum nomen deturparunt.

Origen.

157. In naviculam ascendit Christus discipulis ejus comitantibus: & ecce crispantur undæ, undique ventis afflantibus, & mare commovetur, ita ut navicula operiretur fluctibus: clamant omnes ad Christum, & ejus implorant auxilium, & excitatus à somno (dormiebat enim Christus) imperat mari, & ventis, & facta est tranquillitas magna. *Porro homines mirati sunt dicentes: qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?* Matth. 8. n. 27. D. Hieronymus ibidem sic ait: *Non discipuli, sed nautæ, & ceteri, qui in navi erant mirabantur. Sin autem quis contentiosè voluerit, eos, qui mirabantur fuisse discipulos: respondebimus rectè homines appellatos, qui necdum noverant potentiam Salvatoris.* Duo asserit Doctor maximus. Primum non admiratos fuisse discipulos, sed nautas. Nam si discipuli essent, diceret Evangelista: *Porro discipuli mirati sunt.* Sicut idem Matth. cap. 16. n. 15. referens, Christum interrogasse discipulos: quem dicunt homines, esse filium hominis, relatis hominum sententiis, ait: *Vos autem, quem me esse, dicitis?* Velut discipulos segregans ab hominibus. Alterum, quod ait Hieronymus, est, quod dato, quòd discipuli admirarentur visa maris tranquillitate, rectè appellarentur homines. Sed cur homines, & non discipuli dicerentur? Aut cur splendore discipulatus privarentur, & communi hominum insignirentur cognomine? Quia salvatoris potentiam nondum noverant. Hoc est, quia admirantes, dubitabant de Christi potentia, & nobilitatem discipulorum Christi deturpabant. Unde meritò, non vocarentur discipuli, sed homines dicerentur; quia acceptam nobilitatem Apostolatus non custodiebant scuto fidei muniti.

Matth. 8. num. 27.

Hieron.

Matth. 8. n. 27.

158. Accipe hujus thesis non vulgare robur. Conqueritur Christus è cruce pendens, & Patrem sic alloquitur: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Matthæi 27. n. 46. Si Patrem alloquitur, cur Deum, & non Patrem vocat? Derelictus exclamat, & livori furentium inimicorum expositus: ergo faciliùs à Patre obtineret auxilium, si genitorem vocaret, quàm Deum appellans. Quare ergo non vocat Patrem, sed Deũ? Quia cùm è cruce penderet, quæ sceleratorum erat supplicium; ex eo solùm quòd cum iniquis fuerat reputatus, & peccatoris habebat speciem, cùm tamen esset sanctitas infinita, noluit Patrem, paterno vocabulo invocato, accersire adjutorem, quasi non audens vocare Patrem, cum supplicio velut peccator esset affixus. Nobilitatem æternæ generationis abscondit, eo quòd peccatoris haberet imaginem. Nam sic nobilitas, vel præclarissima, vitiorum maculis deturpatur; Ut Christus ipse, qui peccandi caruit potestate, vel sola peccatoris specie exteriùs tantum maculatus in falsa Iudæorum opinione, nobilitatem, qua à diebus æternitatis fruebatur, nominare non audeat, paternum petens auxilium. Sed video jam doctum objectantem, Christum è patibulo pendentem sic Patrem allocutum. *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Lucæ 23. numero 46. Perpetràm ergo diximus, Christum patris nomen subticuisse, quia pendebat è cruce. Sed nota, quàm consonè dictum est. Vix præfata verba retulit Lucas cùm statim addidit. *Et hæc dicens expiravit.* Si Ioannem c. 19. n. 30. recolas, invenies Christum expirasse cùm primum prophetiæ adimpletæ fuerunt. *Cùm ergo Iesus accepisset acetum, dixit: consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.* In quo apertè Christus se declaravit mundi Salvatorem; siquidem morte sua nostrum consummavit remedium. Meritò ergo hîc Patrem expresè vocat: quia pro peccatis omnium satisfaciens, omnes redimebat, quod opus personæ tantum divinæ convenire poterat. Si ergo Christus cùm jamjam ultimum ageret spiritum, hominum consummabat remedium, erecta fronte poterat Patrem appellare Deum, quia opus Filii Dei efficiebat: cùm autem se à Deo derelictum edidit, quamvis è cruce penderet, aliquid temporis intermissum est, usque dum compleret redemptionem, & in cruce expiraret, ut liquidò constat ex Matthæo capit. 27. numer. 46. & 47. & 48. & ex Marco 15. num. 36. qui referunt, Christum felle potatum, & illusum à prætereuntibus, & post multa alia tradidisse spiritum. Quid ergo mirum quod ante ista quando conqueritur, non appellet Patrem, sed Deum; quia tunc injuriosè patiebatur, ac si sons esset. At cùm spiritum commendat, Patrem vocat, indicans, injustè pati, & suam innocentiam aperiens, aliàs animam Patri non commendasset. Hic quasi non audet, Patrem nominare, & ideo Deum appellat, quia pendebat è supplicio. hîc Patrem dicere non erubescit, quia nostram consummabat redemptionem, quod solius Dei opus erat.

Matth. 27. n. 46.

Lucæ 23. num. 46.

Ibidem.

Ioann. 19. n. 30.

159. Divina voce, licèt humano organo articulata, Petrus divinitatem edidit Christi, filium Dei vivi fatetur, quem humani vix hominem æstima-

æstimabant: *Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus.* Matth. 16. numero 20. Coram discipulis fatetur Petrus Christi divinitatem ab ipso Domino invitatus: *Vos autem, quem me esse dicitis?* Et id ipsum, quod confitendum desideraverat, præcepit silentio premi, & sepeliri. Permitte, Domine, ut neminem lateat æterna Filiatio; sint discipuli tuæ divinitatis præcones, annuncietur orbi æternæ generationis arcanum, ut ab omnibus summo honore, & religiosa reverentia afficiaris. Cur tantam cellitudinem occultare desideras? Aptissimè Hieronymus epistol. de vera circuncisione in tom. 9. hanc rationem exhibuit: *Nam mavult, se inventum esse, quàm proditum; ut virtus sua illum, non favor manifestaret alienus.* Noluit Christus, tunc à discipulis Deum annunciari, usque dum ejus opera manifestarent ipsum. Nam si discipuli divinitatem ejus in lucem proferrent, suspecta videretur illa celebritas; quia ab assecl is honorari, favor potiùs quàm meritorum dignitas videbatur. At post miracula multa, post passionem dirissimam, & crucem ignominiosam, reservavit silentium, & tacendi disrupit præceptum, imo annunciandi ejus divinitatem omni creaturæ, legem imposuit. Quasi adesset jam opportunitas divinam nobilitatem, quam habebat, pandendi: quia tot opera patraverat, quibus ejus ingenuitas firmiter crederetur. Ita nobilitas nobilium virtutibus illustratur, ut æterna illa, qua Christus à Patre procedit, desideret operum stemmatibus radiare.

Matth. 16. n. 20.

Hieron.

160. Magnalia Christi in Salomonis persona decantabat David Psalmo 71. & inter alia intonuit numer. 8. dicens. *Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Quæ verba Salomoni nequeunt convenire, quia totius orbis non obtinuit imperium: quare Augustinus lib. 17. de civitate Dei c. 8 sub medium de Christo intelligenda defendit. *Quod in Christo*, inquit, *videmus impleri. A flumine quippe dominandi sumpsit exordium, ubi baptizatus à Ioanne, eodem monstrante cœpit agnosci, à discipulis, qui eum non solùm magistrum, verùm etiam Dominum appellaverunt.* Sed quî potest intelligi regnum Christi à Iordane sumpsisse exordium? Rex erat, adhuc ut homo, ex vi unionis hypostaticæ ab initio suæ Conceptionis. Cur ergo ait Augustinus à flumine regnum accepisse, & à discipulis ut regem veneratum? Quia quantumvis esset rex ab incunabulis (ut Magi prædicarunt Matth. 2. num. 2. *Vbi est, qui natus est rex Iudæorum*) à Iordane putavit Augustinus ejus regnum incœpisse, quia tunc ut rex cœpit operari. Illic enim baptismatis Sacramentum instituit, ut plurimorum doctorum tenet consensus: illicque hominum utilitati publicæ, (quod proprium regis munus est) consuluit. Meritò ergo, quantumvis à suæ conceptionis exordio regale sceptrum obtinuerit, à flumine dominandi sumpsit exordium: quia illic regis opera patrare cœpit. Nam sic ab operibus etiam regiæ nobilitatis pendet splendor, ut vel ipse Christus, qui innata pollebat illa nobilitate, & velut naturali induebatur purpura, non agnosceretur rex, nisi operibus rege supremo dignis sui imperii dedisset exordium.

Pſal. 71. num. 8.

Augustſt.

Matth. 2. n. 2.

Opera ipsa, si fuerint, ut regiam decet majestatem, reges ad regale thronum extollunt; sin autem deprimunt, & deponunt à regia majestate: imò qui opera rege digna fecit; etsi regia non fulgeat dignitate regis honore afficitur. 2. Paralipomen. 24. numero 15. & 16. refertur Iojadam honore regio sepultum: *Senuit autem Ioiada plenus dierum, & mortuus est, cùm esset centum triginta annorum: sepelierunt que eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israël, & cum domo eius.* Si tamen desideres scire, quodnam bonum fecerat Iojadas, ob quod inter Reges sepeliri meruit, explicat noster Abulensis libro 4. Reg. capite 11. quæst. 6. dicens: *Sic enim fuit de Ioiada summo sacerdote, qui unxit Ioas in regem: ideo ipse sepultus est in sepulchris regum Iuda: quia restituit regnum regibus Iuda.* Quid amplius posset efficere Iojadas si regni teneret sceptrum, quàm regnum restituere ferè jam desolatum? Templi etiam restaurator fuit, quod penè subversum erat. Ergo dignus extitit, ut cum regibus sepeliretur, & honoratur regio funere. Nam licèt secundùm Hebræorum morem cum regibus solùm reges sepelirentur; & Iojadas regio diademate non fuisset redimitus, sepultus tamen est cum eis, quia perfecti regis fulsit operibus. Amplius hoc explicuit idem Tostatus ibidem quæst. 14. *Ob hoc*, inquit, *omnes de stirpe David nimis gratulati sunt, quia sepelierunt Ioiadam in sepulchris regum Iuda, & in hoc fecerunt eum æqualem regibus, scilicet quia ipse restituerat regnum domui David.* 2. *Paral. p.* 24. Ad dignitatem regiam evectus est Iojadas honore sepulchri: at ipse ea prius fungebatur, tametsi rex non esset; quia regum opera patrabat. Aliter regibus suis moribus purpuram fædantibus contigit: siquidem à regum contubernio post mortem excluſi sunt ob eorum scelera. Sic rex Ozias, ut constat 4. Reg. 15. & 2. Paral. 26. n. 21. Sic Ioram 2. Paralip. 21. num. 19. & 20. Idem refertur de Ioas ibidem cap. 25. num. 25. Nec aliud de Manasses ibid 33. numero 20. de Achas idem cap. 28. num. 27. Ecce omnes isti purpura regali fulgebant, & tamen cum regibus non habuere sepulchra: ad Iojadas qui regiam non habuit dignitatem, regio honore fruitur in funere; quia regiè vixerat, illi ut viles, & abjecti. Meritò ergo honore regum privantur in morte, qui sibi nescierunt in vita dominari. Huc advoca Cæsarii Arelatens. verba aurea, nobiles & potiori jure reprehendentis. *A quo quis vincitur, sicut & Apostolus testatur, ejus & servus est. Iste obtemperat iniustitiæ, ille iræ; iste superbiæ, ille savitiæ; iste malitiæ, ille iracundiæ; iste avaritiæ, ille luxuriæ. Nescio, quomodo se inter hæc ingenuum dicere audeat, quem tot Domini in partes suas distrahunt? Quid prodest, quod liber est in natura, qui servus est in conscientia? Videmus nos extrinsecùs generis claritate sublimes, intrinsecùs mentis infirmitate degeneres.* Quid illustrius, & utilius?

161.

2. Paral. 24. n. 15.

Abulenſ.

Cæſarii Arelat.

Temerario ausu Ozias rex in Iuda adolere incensum præsumpsit sacerdotale munus usurpans: tunc forti animo summus sacerdos

162.

Aza-

Azarias regi obsistens dixit: *nō est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron.* 2. Paralip. 2. num. decimo octavo. 2. Paral. n. 18.

Chrysost. Chrysostomus hom. 5. de verbis Isaiæ in primo tomo sic quærit: *quid igitur dicit sacerdos? non licet tibi Ozia adolere incensum Domino*, sed cur non dixit non licet tibi, ô rex, sed regia dignitate suppressa Oziam solum appellavit? respondet os aureum. *Non appellavit eum regem, neque titulo principatus appellavit, propterea quòd ipse praveniens seipse dignitate deiecerat.* Quasi diceret: ideo à sacerdote sine principatu appellatur Ozias: quia ipse jam se prius regia dignitate privaverat, cùm enorme sacrilegium illud in mente conceperat. Ita namque obscuratur nobilitas à peccatorum caligine, ut vel regia majestas si peccatis sit debita non fulgeat. Cum Ozia ergo locutus fuit Azarias ac si cum privato homine loqueretur, quia indignus jam erat, ut regia veneratione tractaretur.

163. Nobilitas ergo non ex diademate regio, aut sanguinis claritate judicanda est, sed ex moribus, & virtutibus. Esto à regibus ducas originem, parum hoc: etiamsi ab ore Dei vitam accipias, non ex origine, sed ex tuis operibus es laudandus. Quis nobilior protoparente nostro Adamo totius humani generis fonte? ad imaginem Dei creatus, ex divino ore vitam ebibit: orbis regimen tenuit, & quod pretiosius est, in gratia, & sanctitate fuit conditus. Potest ne clarior excogitari nobilitas? minimè, si tamen ejus creationē attentè consideres, non invenies à Deo fuisse laudatum. Id peracutè notavit Ambros. c. 3. de

Ambros. instit. virgin. ubi sic ait. *Nam cùm omnia opera sua laudaverit Deus, cœlum, terram, maria, nectem, & diem, quod ista proficerent ad usum laboris, illa ad fructum quietis, laudaverit feras bestiasque ad hominem ventum est, solus non videtur esse laudatus, propter quem omnia generata sunt*, sed cur homo à Deo laudibus non extollitur, cùm omnia propter hominem facta sunt, & bestiæ vilissimæ laudatæ fuerint? respondet Ambrosius. *Quæ igitur causa, est, nisi fortè ea, quia in specie sunt, homo in occulto.* Hoc est: reliqua laudantur: quia bona sunt, & apparent: homo autem multoties apparet bonus, interips tamen latet venenum malitiæ. In hoc instruimur, judicium non ferre secundùm quod exterius demonstratur. Perbellè, sed ad rem aliam rationem affert Ambrosius dicens: *homo igitur mihi non tam vultu, quàm affectu admirandus emineat, atque excellat: ut in his laudetur, in quibus etiam Deus prophetico iudicio laudatur, de quo scriptum est: terribilis in consilio super filios hominum: cuius opera coram Deo luceant, qui bona iugibus operibus facta contexat.* Exclusit Deus hominem à suis laudibus, quamvis inter visibilia omni nobilitate illustrissimus esset; quia, cùm eum creasset ratione præditum, & libero arbitrio ditatum, ut suis operibus ingenitæ nobilitati responderet; expectavit Deus, ut digna laude patraret facinora, in hoc apertè innuebat, neminem fore laudandum à nobilitate, ab origine, à præclara stirpe, sed à moribus, & à virtutibus. Nam ille verè ingenuus est, qui virtuti inservit, aliq; creaturæ præter externam speciem, & pulchritudinem, benè operandi carebant facultate: cùm igitur ab eis Deus non expectaret opera laude digna, statim ut earum vidit venustatem illas laudavit: at homo, qui virtutibus, & moribus ornari poterat, laudari differtur, usque dum ornetur egregiis facinoribus. Vide quàm parvi ponderis sit apud Deum hæreditaria nobilitas, si careat ornamento virtutum.

164. Pontificis frons Dei nomine in lamina excisa fulgebat velut præclarissimo stemmate; ut exinde disceret operari, semper habebat ob oculos suæ nobilitatis insigne, ut ex eo intelligeret, sibi incumbere operari; sicut decebat tantam nobilitatem. Quid enim illi prodessent nobiles sacerdotii infulæ, si moribus vitæ immundæ deturparentur? aut quid prodest nobilissimo viro majorum longa, & præclara series, si operibus turpibus dehonestatur? profectò sicut nobilitas sanguinis præclaris moribus fulget, & ornatur pretiosius; sic absque virtutum stemmatibus obscuritas est, & non nobilitas. Item hoc ostendebatur in lamina, in qua Dei nomen erat scriptum, ne nomen quod est nobilitas à sanctitate separaretur; nam nobilitas sine sanctitate non lucet. Aug. August. q. 120. in Exod. pro illo quod habetur in vulgata: facies laminam de auro purissimo, legit: *facies laminam auream puram, & formabis in eadem formatione sanctitatem Domini.* Estne idem, fieri laminam ex auro purissimo, & esse puram? est sanè. Quia sicut non sufficit ex præclara stirpe ducere originem, si nobilitate præditus, virtutibus est orbatus. Non sat erat lamina, aut corona redimiri Pontificem, si in illa sanctitas Domini non esset sculpta: sicut non sat est regia fulgere majestate, si virtutum desit splendor.

ILLATIO CCLXVIII.

Nobilium peccata reprehenduntur; nam exaggeratur delictum ex delinquentis prærogativa.

165. QUo majori quis fulget dignitate; majori constringitur obligatione, illa non deturpandi moribus indignis. Privatus homo tenetur rectè vivere: nobilis verò perfectæ vitæ lucidissimum esse exemplar. Disertissimè hoc explicuit Salv. l. 4. de providentia dicens: *an meliores sumus barbaris iam videbimus; certè quod non est dubium, meliores esse debemus, ex hoc utiq; deteriores sumus, si meliores non sumus, quia meliores esse debemus. Criminosior enim culpa est, ubi honestior status: si honoratior persona peccantis, peccati quoque maior invidia,* & paulò inferius: *ubi sublimior est prærogativa, maior est culpa*, sed proh dolor! jam minor est culpa, ubi sublimior est prærogativa.

Salvian.

166. Ezechiel 28. num. 12. supremi, & infelicis angeli describitur dignitas, & pulchritudo: *tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti; omnis lapis pretiosus operimentum tuum.* Vix tanta dignitate, & honore tanto refertur ornatus Lucifer, cùm dicitur, ibid. n. 16. *peccasti, & eieci te de monte Dei*, sed cur, ô Propheta, angeli refers felicitatem, si narraturus es ruinam? an ut ex memoria pristinæ felicitatis, ejus augeas dolorem?

Ezech. 28. n. 12.

Ibid. n. 16.

lorem? miserere infelicis & sat ei sit tormentorum suorum diuturnitas, & miserabilis commutatio; siquidem ex lucis splendore translatus est in tenebrarum abyssum? cur ergo, cùm casum ejus refers, revocas in memoriã dignitatis amissę felicitatem? ut exinde ejus innotescat malitia: quia cùm Dei similitudinis esset signaculum, creaturarum nobilior, & angelorum princeps, Dei principatum ambivit superbus. Crescit enim culpa ex dignitate peccantis: & ob id dignitas ejus aperitur, ut malitiæ excessus explicetur. Desideráne hujus cogitatus confirmationem? recordare protoparentis nostri lapsus, invidia diaboli deceptus homo in pomo corruptioni obnoxio vitam, & divinitatẽ ambivit ineptè: *eritis sicut Dij.* Gen. 3. n. 5. & cùm divinitatem appetiit, divinitatis sit expers, qua dono gratiæ fruebatur feliciter. Ecce utriusq; naturæ angelicæ, & humanæ principes à culmine, in quo conditi fuerant, in miserrimam delapsi infelicitatem. Uterq; gratiam amisit; at solus homo ei restituitur divina misericordia, sed cur homo, & non angelus, in pristinam amicitiam Dei admittitur? multa respondent Theologi, August. tract. 110. in Ioannem putavit, ideo factum esse, quia angelus præstantiori constabat natura, quàm homo. Debuit ergo ille, qui nobilior erat firmior stare, quàm homo, qui erat deterior. Ex majori præstantia delinquentis crevit gravitas delicti.

Gen. 3. n. 5.

August. Accipe Augustinum: *cùm noverimus bonorum omnium creatorem reparandis angelis malis nihil gratiæ contulisse: cur non potius intelligimus, quod tanto damnabilior eorum iudicata sit culpa, quanto erat natura sublimior? tantò enim minus quàm nos peccare debuerunt, quantò meliores nobis fuerunt.* Quamvis hominis culpa æquaret angelicam, majori pœna hæc, quàm illa, plectenda erat, utpotè ab excellentiori natura patrata: crescit enim crimen ex delinquentis dignitate: quia ubi sublimior est prærogativa, major est culpa.

167. Moribundus Iacob filios suos accersiri jubet, ut eis benedictionem impertiret, & ventura annunciaret. Quod ut impleret, à primogenito incipiens ait: *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio, effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratũ eius.* Gen. 49. n. 3. Genes. 49. n. 3. miror, Iacobum virum prudentem, & provectæ ætatis tot encomiis laudare Ruben, cùm infandum refert incestum. Cur, ô Patriarcha, Ruben filium extollis, vocans primogenitum, fortitudinem tuam, priorem in donis, & majorem in imperio, si omnia hæc, quæ nobilitatem ejus super omnes fratres exprimebant, statim obtenebras nefarii concubitus memoria? aut si explicare temerariam ejus audaciam contendis, qua cubile tuum ascendit, & stratum tuum maculavit (ut refert Genesis trigesimo tertio) cur non prætermittis tuum esse primogenitum, qui indignus est tuus vocari filius, imo tuæ domus decorem esse fateris? Origenes hom. 17. in Genesim dubium absolvit his verbis, Ruben, inquit: *primogenitus meus, virtus mea, & initium filiorum meorum, durus in conversatione, durus, & temerarius contumelias irrogasti. Tanquam aqua non fervescas. Ascendisti enim super cubile patris tui. Tu polluisti thorum, ubi ascendisti; incestus historia neminem latet, quomodo Ruben concubinam patris ferbuerit flamma libidinis, & paternum maculaverit thorum.* Expende, quæ sequuntur, *sed qui in initio laudis ei aliquid videtur adscribere dicens: tu virtus mea: idcirco fit, ut gravius notetur in crimine, qui cùm virtus patris haberetur, & initium filiorum, nescit servare reverentiam patri,* laudatur ergo Ruben, & ejus nobilitas, & eminentia super omnes fratres refertur, ut acrius ejus crimen reprehendatur, qui tantò melior cæteris debuit esse in moribus, quantò excellentior erat in dignitate.

Origen.

Gen. 6. n. 2. dicitur: *videntes filii Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant,* communiter patres, & interpretes (ut refert Tirinus ibid. in Biblia magna) per filios Dei intelligunt filios Seth, eo quod apud illos Dei cultus perseverabat: per filias hominum descendentes à Caino, eo quòd tantum curabant de terrenis rebus, sed cur filii Seth vocantur filii Dei, cùm refertur, quod propter eorum scelera, latrocinia, & libidines, misit Deus diluvium super universam terram. Respõdit Chrysostomus in Psalm. 4. dicens: *Dei filios vocavit eos, qui ex viris bonis nati fuerant, & Dei honorem perceperant, deinde mutati erant, & evaserant deteriores, & suum honorem perdiderant, ut enim magis amplificaret eorum reprehensionem, eorum honorem revocavit in memoriam, maximum esse crimen ostendens, quod cùm tales essent, & exorti ex talibus ad tantam se præcipitassent improbitatem.* Auget delicti gravitatem delinquentis personæ dignitas, aut excellentia: ideo ergo filii Seth, qui exorti ex nobilibus erant parentibus, filii Dei vocantur; ut exinde acrius reprehenderentur. Nam crimen, quod in gregariis simplex videretur, in ingenuis & nobilibus maximè notatur. Vt ergo summus sacerdos caveat incurrere hanc notam, Dei nomen in lamina aurea excisum portabat, quæ super frontem pendebat, ut semper ob oculos haberet suæ dignitatis excellentiam, & sic animum ab illicitis averteret.

168. Gen. 6. n. 2.

Chrysost.

ILLATIO CCLXVIII.

Labores, & calamitates beneficiorum Dei sunt pignora.

169. FAllitur, quisquis impatienter affligitur, cum laboribus flagellatur: calamitates desiderandæ, non fugiendæ sunt: quia eis beneficiorum Dei pignus acquiritur. Non ignorabat S. Iobus hoc laborum ingenium, cùm auditis infaustis nunciis, qui omnium bonorum jacturam, & filiorum præmaturam mortem annunciabant, non minus viriliter, quàm religiosè dixit. *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Iob. 1. n. 22. quæ verba exponens Chrysost. in catena Græca ait: *estq; illud admiratione perquam dignum, quod tum Deo gratias agat, ne quidquam de mentis constantia remittat, cùm se à Deo spoliari animadvertit.* Miratur Chrysost. Iobum Deo gratias referre pro tanta calamitate. Quid aliud efficit?

Iob. 1. n. 22.

Chrysost.

ſi ceret, ſi poſſeſſis bonis alia multa adderet? filij improviſa morte pereunt, armenta, & greges deprædantur: & pro his gratulabundus Iob Deo reddit gratias, & benedicit? gratiæ pro beneficiis impenduntur, non pro calamitatibus, aut laboribus: cur ergo Iob pro his gratus oſtenditur? quàm cordatè ſe geſſit ſanctus Patriarcha calamitates judicans beneficia, ſi ergo pro beneficiis gratiæ reddendæ ſunt: prudenter ſatis ſe geſſit Iob, tunc cum calamitatibus circumſeptus erat, Deo gratias agens.

170. Gen. 3. n. 13. *Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes ex eo cunctis diebus vitæ tuæ.* Gen. 3. n. 13. dixit Deus protoparenti noſtro lethali culpa interempto D. Ambroſ. Ambr. l. de paradiſo c. ult. ſic ait. *Conſidera, quia non eſt maledictus homo; ſed maledictus eſt ſerpens*, ſed, ô D. optime! quid ais? ſi Deus terram maledixit, ut ex ea in laboribus (ſeu ſicut legit idem Ambroſius, *in triſtitia*) homo fructus percipiat: nónne etiam terræ maledicto homo comprehẽditur? ergo maledictus eſt homo. Negat Ambroſius: quia Adamum laboribus, ærumnis triſtitia, & calamitatibus cumulari à Deo, benedictio potius eſt dicenda, quàm maledictio. Hoc confirmat expendens beneficia, quæ Deus contulit Hebræis, & pœnas Ægyptiis irrogatas. Egreſſi ſunt filij Iſrael de Ægypto: mare, quod viam occludere videbatur; diviſum eſt in duas partes, & viâ floribus ſtratam obtulit: ſicco pede tranſmearunt filij Iſrael: deinde pane de cœlo miſſo ſaturati ſunt, &c. E contra verò Ægyptij Hebræos perſequentes in mari ſubmerſi ſunt, undeq; mors, & feretrũ illis fuerunt. Quænam tam diſparis exitus cauſa extitit? reſpondet Ambroſ. ibid. *Hebræi, qui ingemiſcebant in laboribus Ægypti, iuſtorum gratiam conſequuti ſunt, & quia panem in triſtitia manducaverunt, eſca donati ſunt ſpirituali. Ægyptij verò, quia talia opera cum exultatione celebrabant, regi deteſtabili ſervientes, nullam veniam ſunt adepti.* Oneribus, & laboribus opprimebantur Hebræi, ingemiſcebãtq; operi lateritio inſervientes: ob hoc eos Deus tot beneficiis cumulavit, labores enim divinam alliciunt largitatem, & ſunt velut fidejuſſores beneficiorum Dei. Ergo dum Adamus laboribus, ærumnis, & ſudoribus addicitur, maledictione nõ plectitur, ſiquidẽ in illis quod dã beneficiorũ Dei pignus accepit.

171. Ioan. 14. n. 27. Ut Chriſtus ſuis diſcipulis præberet ſolatium, qui de tanti magiſtri abſentia contriſtabantur, ait illis. Ioan. 13. n. 27. *Pacem reliquo vobis, pacẽ meam do vobis: non quomodo mundus dat do vobis*, ſed ut videamus qualitatem promiſſionis Chriſti, examinare oportet, quid interſit inter pacem, quam Chriſtus offert, & inter illam quam mundus cõcedit? id præſtitit ſubtiliter Cajetanus ibid. dicens: Cajet. *Modus, quo mundus dat pacem, eſt exterius, & tranquillè ſe habendo verbis, & factis. Dat enim mundus (hoc eſt, communis hominum curſus) pacem, imprecando, conveniendo, non ladendo, & reliqua huiuſmodi interiora ſervando: Ieſus autem non ſic dat pacem: nam dat interius operando in animis hominum: dat exterius tollendo vitam propriam, & res, filios, uxorem, & demum propriam vitam ſingulorum, quibus dat. Ecce modus dandi pacem contrarius modo, quo mundus dat pacem*, ſed ex differentia aſſignata ſtatim præ oculis ſe offert dubium. Nã pax, quam Chriſtus promittit mundi paci contrariam, quid aliud eſt, quàm tribulatio, & anguſtia; filiorum, & uxoris orbatio; bonorũ, & vitæ amiſſio? hanc quis exiſtimare poteſt pacem? aut dato, quod ſit pax: quodnam ſolatium invenient Apoſtoli, cùm Chriſtus diſcedit ab eis, & Spiritus ſancti differtur adventus? profectò: quia in illis ærumnis, & laboribus ſumma tranquillitas erat oppignorata. Ex illis namque idẽ ſolatium accipere poterant diſcipuli, ac ſi beneficia Dei conſequerentur; quia labores beneficiorũ Dei fidejuſſores ſunt.

172. Luc. 16. n. 22. Lucæ. 16. n. 22. de pauperrimo Lazaro refertur, fine vitæ finem miſeriis, & laboribus impoſuiſſe, ſed audi quam vicini aderant honores, & divina beneficia quomodo eum quæſierunt, ut pro laboribus mercedem conferrent. *Factum eſt autem, ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ.* Expende: quod angelicis humeris in ſinum Abrahæ portatur mendicus. Nónne ſat eſſet, quod virtute ſuperna transferretur illuc? cur tanto honore afficitur poſt mortem, qui dum viveret, divitis non habuit obtutum? Chryſoſtomus homilia de divite in tomo Chryſoſ. quinto, ſic reſpondet quęſito: *& portaretur ab angelo, & adduceretur, ne ſaltem ambulans laboraret. Portabatur poſt tantos labores, quia defecerat, & portabatur ab angelo. Non ſufficerat ad portandum pauperi unus angelus? ſed propterea plures veniunt, ut eorum lætitia faciant.* Angeli non tantum mendico levamen præſtiterunt, ſed honorem: quia portabatur ab eis, ſed cur ita? quia vitam miſeriis, & ærumnis plenam tranſegerat, Propter labores ergo honore, & levamine potitur, ſed adhuc urgeo: cur ſi laborum & ærumnarum eſt præmium levamen, & honor; non fruitur illis in hac vita mendicus? quia perinde eſt calamitatibus affici in hac vita, ac angelicis humeris elevari. Tanta eſt laborum dignitas!

173. Gen. 4. n. 9. Invidia ſimul, & ferro, aut fuſte, vel fune (ut alii volunt) Abelem fratrem interfecit Cain. Vix parricidium patravit, cùm Deus ſic parricidam alloquitur: *ubi eſt Abel frater tuus?* Geneſ. 4. num. 9. Valdè notatu dignum eſt, Deum non quæſiſſe Abelem, dum viveret, quamvis eum magno proſequeretur amore, ut ex acceptatione ſacrificiorum ejus liquidò conſtat. Quare ergo Deus Abelem poſt mortem requirit, quem dum viveret, non quæſivit? ſi rationem deſideras audi. Abel dum viveret à fratre Cain affectuosè tractabatur, ſimulabat parricida, venenum cordis tegebat, & blanditiis fratrem tractabat. Hac calliditate fratrem innocentem fefellit, ne vereretur in abditum locum egredi, in quo depravatum facinus fuit executus. Abel ergo vita tranquilla fruebatur, tum ſua conſcientia munitus, cui in omnibus placendi Deo erat ſtudium: tum quia parricidij nec minimam habuit ſuſpicionem: non eum pericula infeſtabant, non bonorum anxitudine inquietas tranſigebat noctes, ſed pacato animo vacabat Deo; tandem nullam expertus fuerat perſecutionem, uſque dum vitam amiſit. Ecce ergo, quare à Deo non exquiritur dum viveret;

qui tamen vix à fratre interemptus est, cùm protinus inquiritur diligenter. Accipe Chrysostomum lib. 2. de orando Deum serm. de laude Dei tom. 5. de Cain loquentem. *Fratrem enim, quem Deo gratum spectasset: interemit, existimans hoc pacto divinum illum amorem, quem auxit magis, intercludere: siquidem mortuum Deus diligentius conquirebat dicens: ubinam Abel frater tuus? non enim Dei desiderium extinxit invidia, quin potius auctum reddidit, non enim tua hac cæde, Cain, sunt Abel honores imminuti, sed aucti magis, & ampliati.* Pulchra sanè verba, & quæ laborum dignitatem satis extollunt, sed expendas, quæso illud: *siquidem mortuum Deus diligentius conquirebat, dicens, ubinam Abel frater tuus.* Putabat Cain, si è medio tolleret fratrem, divinum erga eum amorem extinguendum: at deceptus à suo dolo, potius auxit divinum amorem; nam fraterna cæde diligentius Abel conquiritur, & amplioribus à Deo honoratur affectibus: siquidem post mortem diligentius conquiritur, qui tamen dum viveret, sic inquisitus non fuerat.

Chrysost.

174. Lamina aurea, quæ frontem ornabat Pontificis, & in qua *sanctum Domino* incisum erat, non fuit fusilis, sed opere malleatorio extensa, ut ex nostro Abulensi notavi in expositione litteræ hujus versus 37. num. 6. Hac de causa putarem in ea nomen Dei excisum; quia extensa fuit mallei iterata contusione, per quam laborum, & calamitatis pressura non ineptè intelligitur. Ecce mysterium. Dei nomen scribitur in lamina, quę afflictos designat, ut quanti eos faciat Deus, denotetur. Ob hoc ipse Exod. 3. n. 6. gloriatur nominibus servorum suorum insignire, dicens: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob*, si diceret, Abraham, Isaac, & Iacob fuisse Dei, acquiescerem: nam servi domini sunt. At Dominus servorum nominibus propriam nobilitatem exponere, novum, & inusitatum videtur. Perbellè Chrysostomus tom. 5. homil. de Anna, & precatione, citans Paulum ad Hebræos 11. n. 16. *Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum*, (ait) *quamobrem non erubescit, Deus vocari Deus ipsorum: non erubescit, inquit, à servis Dominus appellationem sumere. Quare non erubescit? dic rationem nimirum, ut nos eum imitemur. Quia hospites sunt, inquit, & advena, hospes enim vilis, & contemnendus esse videtur.* Abjectorum nomine gloriatur Deus: & sicut advena communiter contemnitur, & ut vilis æstimatur, probris afficitur, & exul est, sic Abraham, Isaac, & Iacob, qui extra patriam extorres exterum solum ut peregrini, & contemptibiles habitarunt. Insuper, quis eorum non est tentatus laboribus, eos patienter sustinens? ob hoc ergo Deus nomine ipsorum appellari voluit. Apocal. 14. n. 1. centum quadraginta quatuor millia referuntur: *habentes nomen eius, & nomen patris scriptum in frontibus suis.* Hi (ut dicitur ibid. num. 14.) de magna tribulatione venerunt (quamvis aliqui putent, distinctos fuisse ab illis, quod non obscurè insignat sacer textus) verùm ut mortalitatem deducamus, puta hos, qui nomine Dei insigniti sunt, ex tribulatione venisse, hoc est, magna tribulatione purgatos, & invenies causam ob quam nomen Dei in frontibus eorum fuerit scriptum. Nam nulla pretiosior charta est, ut in ea nomen Dei exaretur, quàm justus laboribus, & calamitatibus probatus.

Exod. 3. num. 6.

Chrysost.

Apoc. 14. n. 1.

Illatio CCLXIX.

Timore, reverentia, & sanctitate accedendum est ad sacram Eucharistiam.

175. Augustinus quæst. 120. in Exodum pro illo, quod in vulgata legitur: *Facies & laminam de auro purissimo, & sculpes in ea opere calatorio sanctum Domino:* legit: *Facies laminam auream puram, & formabis in eadem formatione sanctitatem Domini.* Hæc lamina aurea pura, in qua sanctum Domini per antonomasiam scriptum fuerat; significabat animam aurea charitate puram, quæ in se suscipit sanctum sanctorum, hoc est, ineffabile sacramentum Eucharistiæ. Nam si Deus tantam in illa lamina exegit puritatem, ut in ea nomen sacrum cælaretur; quam puritatem non postulabit, ut ipse Deus requiesceret in anima? ob hoc fideles cùm ad tantum sacramentum accedimus, debemus cum timore, reverentia, & sanctitate accedere.

Augustin.

176. *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in lateribus Aquilonis, similis ero altissimo:* superbe elatus blaterabat infelix ille lucifer. Isaiæ 14. n. 13. O nimis arrogans, & stolide vix tua pulchritudine tumes cùm præsumis æquare pulchritudinis auctorem? sed animadversione dignum puto, superbum angelum non dixisse: *similis ero Deo, sed altissimo*, si contra Deum audaciter conspiraverat præsumens ejus coæquare naturam: cur non dixit; similis ero Deo? Chrysostomus respondit, *sustulit Deum, & posuit altissimum, timens, quem offenderat, nominare.* Procaciter, & temerè lucifer divinam sedem ambivit; tamen tumens superbia timuit Dei nomen, quem offenderat, assumere: quia se judicavit indignum, ut tale nomen labiis immundis proferret, si ergo dæmon in sua malitia obstinatus, timet, Deum quem offenderat nominare: dæmone pejor videtur homo, qui conscientia impura non solum nomen, sed & ipsum assumit indignè in sacra synaxi latentem, timor dæmonem detinet: en Deum nominet: & homo temerario ausu non timet, totum Deum suscipere indignè. Ergo dæmone obstinatior est homo.

Isa. 14. n. 13.

Chrysost.

177. Timorem dæmonis audisti, sed servilem audi reverentem timorem præstitum ab angelis. Furebat Herodis insania, & tyrannis contra Deum infantem, quam ut eluderet Ioseph, admonetur ab angelo dicente: *surge, accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi, usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Matt. 2. n. 14. & 15. Chrysol. ser. 151. hæc expendens ait: *Reverentius diceret; vade in Ægyptum: ut esset profectio, non fuga: voluntas, non necessitas: iudicium, non metus: humanum saltem, si non divinum: at nunc mandatur fuga, mandatur cœlitus*

Matth. 2. n. 14. & 15.

Chrysol.

mandatur per angelum, ut videatur cælum timor ante tenuiſſe quàm terram, ſed quomodo timet cælum regis irati crudelitatem? non veretur damnum ſibi inferendũ, ſed Deo parvulo. Chriſti necem machinabatur Herodes, & in ſacroſanctum corpus, & ſanguinem ejus parabat inſidias. Timet ergo cælum, ne corpori, & ſanguini Chriſti irrogaretur injuria. Quid non præſtabit homo, ut ad ſacrum convivium reverenter accedat, ne tantum offendat beneficium?

178. Ad præſentiam arcæ, *ſteterunt aquæ deſcendentes in loco uno, & adinſtar montis intumeſcentes apparebant.* Ioſue 3. n. 16. Chryſolog. ſerm. 140. diligenter inquirit: quid eſt, quod aquæ ad præſentiam arcæ ſteterunt inſtar montis naturalis curſus velut oblitæ? & reſpondet: *ibi elementa corripit, ut ſervulos inſtituat ad timorem*, ſed ad quid homo tunc inſtruitur ad timorẽ? profectò, quia arca typum gerebat Euchariſtiæ. Meritò ergo ad timorem tunc inſtruimur, ut quanto timore ad auguſtiſſimum ſacramentum Euchariſtiæ accedendum ſit, doceamur.

Ioſue 3. n. 16. Chryſol.

179. Et quid mirum, quod aquę velut timore congelatæ ſteterint, ſi lapis, & terra contremuerunt corpus Chriſti ſuſcipientes? deponitur Chriſti corpus in ſepulchro: adimpletur triduum, & reſurgit Chriſtus victor è tumulo. Quid inde? *ecce terra motus factus eſt magnus.* Matth. 28. n. 2. ſed cur ſepulchrum tremore concutitur? Chryſ. in Pſ. 2. *ſepulchrum, accepto corpore, territum, quod Patris theſaurum accepiſſet, depoſitum cum tremore reddit.* Diſcat hinc homo timore, & reverentia Chriſti corpus ſumere.

Matt. 28. n. 2. Chryſoſ.

180. Sed age jam, & vide Mariæ turbationem, cùm ab angelo ſalutatur: *turbata eſt in ſermone eius.* Lucæ 1. n. 29. ſed cur turbatur plena gratiæ, & quæ cum Domino erat? Chryſ. ſerm. 140. peracutè reſpondit: *mox ſenſit in ſe ſupernum ſuſcipi iudicem, ubi ante iam cæleſtem, & contemplata eſt metatorẽ.* Turbatur Maria: quia intra pectoris clauſtra Dominum ſuſcipiebat, ſi ergo mater gratiæ, cùm tantũ Dominũ ſuſciperet, prę humilitate, & reverentia turbatur: quid non verebitur homo?

Luc. 1. n. 29. Chryſol.

181. *Obſecro concede mihi ſervo tuo, ut tollã onus duorum burdonum de terra:* ait Naaman Syrus Eliſæo mũdatus à lepra 4. Reg. 5. n. 17. ad quid Naamã terram ex Iſrael aſportare deſiderat in Syriam? Abul. ib. q. 22. ideo factum exiſtimat, ut Iſraelitarum Deo erigeret aram, & cultum exhiberet, ſed adhuc urgeo: Cur Naaman ex terra Iſrael, & non ex terra Syriæ cupiebat altare? reſpondet idem Toſtatus q. 23. *Secunda cauſa eſt propter religionem, & ſanctitatem terræ: nam terra Iſrael reputabatur ſancta, quia ibi colebatur Deus verus, & tenebatur lex ob illo data: terra autem alia non erat ſic ſancta: ideo voluit de terra Iſrael accipere terram pro altari.* Grato animo pro ſalute obtẽta Naamã Deo vero erigere cupiebat altare, in quo ipſum coleret: viſumq; ſibi fuit, religione, & reverentia commoto, terram Syriæ indignam fore, ut ex ea Deo vero fabricaretur altare; eo quòd à civibus, & incolis idololatriæ deditis habitabatur. Concupivit ergo terram Iſrael, quæ ſancta ab omnibus dicebatur, ut decenti Deus coleretur cultu, & reverentia; indignum judicans altare ex Gentilium terra fabricatum, ſi ergo idololatra hoc ſtudio curavit Deum revereri: quanto tenetur Chriſtianus ad altare accedere, in quo verum Deum accipit in edulium? ſi altare ex terra Syriæ tanto Deo indignum habuit Naaman: cur fidelis, qui ad Euchariſticam menſam accedit, non ſe prius probabit, an Gentili terrę ſit admixtus? ſi terra ſancta exquiritur ad conſtruẽdum altare: potiori jure cor mundum eſt præparandũ ad recipiendũ Deũ, qui in altari colitur.

4. Reg. 5. n. 17. Abulenſ.

182. Peregrino, & raro elogio ſponſæ labia celebrat ſponſus. Cant. 4. n. 3. *ſicut vitta coccinea labia tua*, labia ſponſæ vitalem vittam appellat: quia dum coccinea, hoc eſt, charitate ferventia ſponſum ligant, & tenent compeditum, ſic Bernard. ſerm. 24. in Cant. dum ait: *vulneratur oculo: labio inflammatur, etiam & ligatur, ideo vitta comparatur.* Aliam etiam rationem aſſignat ibid. his verbis: *ideo coccinea commendat labia, quod illi coccinea ſunt, quod illi calentia videntur, quod illa flãmea ſentit, & in mutuam amplius ſuccendunt charitatem.* Quaſi diceret: ideò labia coccinea extollit, quia charitate erga ſponſum plena ſunt, ſed cur charitatis ardore ſuccenſa labia iſta requirit ſponſus? quia deſiderabat labia ad ſupiciendum ejus corpus apta, labia enim coccinea, & fervida ardoris exiſtentis in corde erant indicia. Ideo ergo hæc labia placuerunt ſponſo: quia ſic ad ſuſcipiendam Euchariſtiam labia requirit, quæ cordis incendium manifeſtent.

Cant. 4. n. 3. Bernard.

183. Hoc ipſum indicavit Chriſtus, dum dixit Io. 6. n. 54. & 55. *Qui manducat meam carnem, & bibu meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo*, quæ verba de digno ſuſcipiente intelligenda ſunt, ut tenent communiter PP. & interpretes, ſed cur non dixit Chriſtus, prius manere in homine, ſi deſiderat, hominem dignè ſuſcipere tantum ſacramentum? ſi dignè quilibet tenetur accedere: ergo jã Chriſtus eſt in ſuſcipiente. Quomodo dicit prius, *in me manet*, & poſtea addit; *& ego in illo*? verum eſt, pręcedere ſanctitatem ad dignam Euchariſtię ſuſceptionem, & ex vi ejus, Chriſtum manere in anima; & ſic poteſt etiam dici, animã manere in Chriſto: ut exinde intelligas requiri ſanctitatem ad recipiendam ſanctitatem, ſed adhuc expende; cur Chriſtus in ſuſcipiente, & ſuſcipiens manet in Chriſto; aut quid eſt, Chriſtũ manere in anima, & animã in Chriſto? nihil aliud, quã reciproca manſione utrumq; eſſe in utroque: ſic Bern. *Non ſanè aliàs unimur Deo, nã ſi manduco, & non manducor, me in ſe habere ille, ſe non etiam in me eſſe videbitur; ſit igitur firma integraq; connexio, ut ego in eo, & nihilominus in me ipſo ſit.* Itaq; ſecundũ mentẽ Bernardi, hominẽ manere in Chriſto perinde eſt, ac hominẽ cibũ eſſe Chriſti, & Chriſtum hominis. Vnde & homo manducat Chriſtum, & Chriſtus manducat hominẽ, at hoc videtur difficile. Alimentum namq; ut nutritioni inſerviat, nõ debet eſſe vitale, ſed inanime. Nemo enim nutritur ex viventi, ob hoc diſertiſſimi medici aſſerunt vivẽtia ſanguine nutriri, quia ſanguis expers vitæ judicatur, ſic Ariſt. 2. de partib. animaliũ c. 10. & 3. de hiſt. animaliũ, c. 19. & deducitur ex S. Th. 3. p. q. 31, art. 1. ad 5. cõſentit DD. Fran. Valleſ. l. 2. cont.

Ioan. 6. n. 54. Bernard. Ariſtot. S. Thom. Valeſius.

Petrus Garcia. controverſ. c. 4. ei adſtipulatur primarius hujus ſæculi medicus Petrus Garcia Carrero ſuper Fen. 1. l. 1. Avicennæ doctrina 5. c. 3. & alij graviſſimi doctores, ſi ergo vivens non nutritur ex viventi: ergo Chriſtus hominem nō valet manducare, nec homo Chriſtum. Quomodo ergo aſſerit Bernardus, utrumq; eſſe utriuſq; alimentum, cùm ambo gaudeant vita? perbellè ſanè, imò quia homo vivus eſt, ſumit eum Chriſtus in cibum. Hoc eſt, quia homo gratia & ſanctitate vivit, & huic ſæculo, & vitiis eſt mortuus; ideo gratiſſimum Chriſto eſt alimentum. Eſto ergo mortuus rebus ſæcularibus, & peccatis; & vivus gratia, ut ex te nutriri poſſit Chriſtus: & vive juſtitia, & ſanctitate, ut ſic nutriri poſſis ex Chriſto. Hoc modo manducaberis, & manducabis.

184. Ioſeph ille, qui à Pilato petiit corpus Chriſti ad ſepeliendum, nobilis, & juſtus dicitur Lucæ 23. n. 50. Marc. 15. n. 46. ſic refertur: *Ioſeph autē mercatus ſindonem, & deponens eum, involvit ſindone, & poſuit eum in monumento, quod erat exciſum de petra.* Ioan. 19. n. 14. ſic deſcribitur monumentum, in quo corpus dominicum depoſitum fuit: *erat autem in loco, ubi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum novū, in quo nondum quiſquā poſitus fuerat.* Expende quanto ſtudio Evangeliſtæ Chriſti referunt ſepulchrum, ſindone munda involvitur, in ſepulchro novo à viro juſto, & timorato ſepelitur. Ob quam rationem hæc peculiariter narrantur? reſpondet Hieronymus ad c. 11. epiſt. 1. ad Corint. explicans illa verba: *probet autem ſeipſum homo,* & ait: *Ioſeph ille juſtus propterea ſindone munda involutum in ſepulchro novo corpus Domini ſepelivit; præfigurans corpus Domini accepturos tam mundam mentem habere debere, quàm novam.* Hac ergo puritate accede, ſi tanti convivij delicias deſideras percipere.

Marc. 15. n. 46. Ioan. 19. n. 14.

Hieron.

ILLATIO CCLXX.

Si Chriſtum ſumere, & manducare deſideras, alterius rei deſiderio non es divertendus

185. PRopoſitæ theſi dedit occaſionem teſtimonium Ioan. 6. n. 54. & 55. dicentis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* Cùm ergo Chriſtus maneat in ſuſpiciente: meritò petimus in eo nullius rei deſiderium niſi Chriſti, qui animam ſatiat, dum amore ſauciat. Notavi ſæpius Chriſtum Dominum, qui ardentiſſimo deſiderio hoc ſacramentum inſtituere deſiderabat, illud diſtuliſſe uſque ad ſuę vitæ finem, ſic teſtantur Evangeliſtæ, & Paulus 1. ad Corinth. 11. n. 23. dicens: *Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panē. &c.* ſed cur jam imminente morte, & non alio tempore, tantum inſtituit ſacramentum? deinde: quare in eo, mortis ſuæ nobis reliquit memoriam? ut doceamur, ad Euchariſtiam accedendū tali diſpoſitione, ac ſi jam eſſemus in ultima noſtræ vitæ periodo. Conſidera hominem morti jam proximum, & cùm vita cum morte init duellum, homo terrena omnia parvi facit, quia tunc omnia ut vilia ſpernit, ſolum Deum quærens, ſi viam ſequitur veritatis. Ideo ergo Chriſtus in hoc ſacramento mortem ſuam repræſentat, ut nos tanquam mortui rebus ſæcularibus accedamus ad illam ſacram menſam; ſæcularia bona deſpicientes, ſicut ſolent benè morientes deſpicere, ſic Baſilius hom. 1. in Ioan. *Oportet accedentem ad corpus, & ſanguinem Domini non ſolum purum eſſe à quovis inquinamento carnis ac ſpiritus, ne iudicium edat, & bibat: ſed oſtendere memoriam eius, qui pro nobis mortuus eſt, in eo quod mortificatus eſt peccato, mundo, ac ſibi ipſi, & Deo vivit.* Qui ad Euchariſtiam accedit, peccata deflere, mundo, ac ſibi ipſi, ſi poſſibile eſt, renunciare, & ſoli Deo vivere, debet.

Ioan. 6. n. 54.

1. ad Cor. 11. n. 23.

Baſilius.

Hoc explicuit Paulus ad Galat. 2. n. 20. dum ait: *vivo ego, iam non ego, ſed vivit in me Chriſtus,* ſed quî fieri poteſt, quod Paulus non propria, ſed Chriſti vita vivat? Paulus eſt, & exiſtit: ergo vivit vita propria, quomodo ergo vivere negat: *vivo ego, iam non ego?* quia Chriſti vita vivit. Chriſti corpus, & ſanguinem acceperat: ergo jam non propria, ſed Chriſti vita vivebat, ſic Ambr. l. de paradiſo c. ult. *vivo iam nō ego, hoc eſt, non ego, qui terram ante manducabam: non ego qui fœnū, quia omnis caro fœnū: ſed vivit in me Chriſtus; hoc eſt, vivit panis ille vivus, qui venit è cœlo, vivit ſapientia, vivit gratia, vivit iuſtitia, vivit reſurrectio.* Igitur qui corpus, & ſanguinem Chriſti accipit, non tam vita propria, quàm Chriſti vita vivit, gloriatur Paulus non de propria vita? ſed quia Chriſtus, qui vita eſt, vivit in ipſo. Unde quia Chriſti corpore, & ſanguine erat nutritus, ſoli Deo vivebat, rebus autem caducis ac ſi non viveret, ſic, ſic vivere debet, qui Chriſtum eſt recepturus, & recipere deſiderat.

186. Ad Gal. 2. n. 20.

Ambroſ.

Hoſpitio recipitur Chriſtus apud Mariam, & Martham, illa ſecus pedes Domini contēplationi vacabat; iſta diſponebat neceſſaria ad conviviū: conqueritur Martha, eo quòd Maria reliquerat ſolā miniſtrare, cui reſpondit Dominus: *Martha, Martha, ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porrò unum eſt neceſſariū. Maria optimam partem elegit, quæ nō auferetur ab ea.* Lucæ 10. n. 41. & 42. Duo hîc notare libet: primum. Martham reprehendi à Chriſto, quia ea quæ in ejus obſequium erant, præparabat: ſecundum, Mariā laudari, quę circa Chriſti hoſpitium nō erat intenta, ſi ergo Martha, quæ Domini ſunt, curabat, & Maria ſecus pedes Domini erat: cur illa reprehenditur, & iſta laudatur? aut quî hæc optimā partē elegit? eſtne dignū reprehenſione, Chriſti obſequiis vacare? quare ergo Marthæ reprehenditur ſtudium? quia licet hoc in Chriſti tenderet obſequium, erat tamē cū digreſſione ad temporalia; & Chriſtus ita nos ſibi intentos ſolicitat, ut nihil præter ipſum attendamus. Hoc mirificè præſtitit Maria, quæ Chriſtum ſuſcipiens ab omni cura vacavit, ut ſoli Deo vacaret. Meritò ergo laudatur Maria, quæ Domino parans hoſpitium, ad nihil aliud diſtrahitur: ſic namque ſuſcipiendus eſt Dominus. Martha autem Dominum ſuſcipiens, ad tēporalia diſtracta, non ſolum Chriſti quærebat. Ecce cauſam ob quam reprehenditur. Audi Hieron. epiſt. 22. ad Euſtochium c. 10. *Lege Evangelium, & vide quomodo Maria ad pedes Domini ſedēs, Martha ſtudio præferatur, & certè Martha ſedula*

187. Lucæ 10. n. 41. & 42.

Hieron.

dulo hospitalitatis officio, Domino atque discipulis eius præparabat. Martha, inquit, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: pauca autem necessaria sunt aut unum: Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, esto & tu Maria, cibu præferto doctrinam. Sorores tuæ curritent, & quærant, quomodo Christum hospitem suscipiant, tu semel sæculi onere proiecto, sede ad pedes Domini. Anima ergo, quæ Deum hospitem suscipit rejecta omni sæculari cura soli Deo vacare debet, & hoc modo ei gratum præparat hospitium.

188. De Manna illo dicitur, descendisse instar roris non in castris, sed extra illa: *mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum*, Ex. 16. n. 13. sed cur non intra castra, in quibus filij Israel habitabant, descendit manna, sed extra illa? Philo Hebræus lib. 2. allegoriar. reddit hanc rationem. *Hic sermo* (loquitur de manna) *non ubique apparet, sed ubi desertum est vacuum vitiis, & affectibus.* Quasi diceret: non intra castra, in quibus habitabant Hebræi, sed extra illa descendit manna; quia in castris erat diffidentia Hebræorum; murmuratio contra Moysem, eo quod eos eduxisset ex Ægypto, ut fame (sicut ipsi putabant) opprimerentur in deserto, descendit ergo manna extra castra in solitudine, ubi non erat tentorium: quia manna non ubiq; apparet, sed ubi desertum est vitiis, & affectibus vacuum. Quod alto Dei consilio dispositũ judico: quia in manna (ut nemo ignorat) sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum obumbrabatur. Meritò ergo descendit manna non intra castra, ubi peccata, & secularium rerum cura vigebant, sed extra illa, ubi erat solitudo: ut exinde instruamur, manna divinum Eucharistię non descendere intra pectus sæcularibus curis irretitum, & peccatorum sordibus maculatum, sed in corda munda, & exuta ab his curis, veluti sunt, quæ in solitudinem deserti secesserunt, ut toto animo, & studio Deo vacent. Hic præparatione debet homo tantum hospitem suscipere.

Exod. 16. n. 13. Philo Hebr.

189. In monumento, in quo nullus fuerat sepultus, corpus Christi sepelivit Ioseph. Matth. 27. n. 59. *& accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda, & posuit illud in monumento suo novo, quod excíderat in petra.* Lucas id clarius dixit. c. 23. n. 53. *& posuit eum in monumento excíso, in quo nondum quisquam positus erat*, idem refert Io. c. 19. n. 41. sed cur sepulchrum, in quo corpus Christi fuit depositum, novum erat, ita ut in eo nõdum aliquis conditus esset? aliqui respondent, ut hoc sepulchrum Mariæ virginitatem exprimeret: nam ex matre virgine natus Christus, voluit mortuus in sepulchro etiam virgine recondi, ut integritatis maternæ nulli dubium esset, sed ad rem dico: ideo sepulchrum novum, in quo nullus positus fuerat, Christo sepeliendo præparatur; quia Christi corpus nullibi quiescere poterat, nisi in loco à nemine antea occupato. O felix anima quę sic talem hospitem valet suscipere! in ea sine dubio quiescit totus Christus, sed præcipuè latitans in Eucharistia.

Matt. 27. n. 59. Luc. 23. n. 53.

190. Non semel adverti, laminam in qua sanctum Domini erat sculptum ex simplici materia conflatam. Numera omnes ornatus Aaronis & invenies eos composita constare materia. Ephod, & Rationale ex variis coloribus: tunica hyacinthina tintinnabulis, & malogranatis: itidem cingulum, & tiara, tunica linea etiam secundùm aliquos ocelata, sola lamina pura, & simplex ex auro purissimo extensa, sed ad quid lamina pura, & sine mixtione? certè: quia in ea *sanctũ Domini*, in quo augustissimum Eucharistię sacramentum signabatur, erat scribendum. Meritò ergo lamina fuit tota aurea, id est, tota ardens incendio charitatis, absque alterius rei mixtione, ut sanctitatis Domini charta digna existeret, esto ergo, ô homo totus aureus, hoc est, ardens Dei amator sine sæcularium rerum desiderio, si cupis ut in te sanctum sanctorũ, & fons ipse sanctitatis sculpatur. Audi Bedam hb. 3. de tabernaculo reddentẽ rationem, ob quam lamina illa fuerit ex auro purissimo sine alterius rei mixtione: *ut munditiã cordis, vel corporis, in quo mysteria nostræ redemptionis recondere, vel gestare debemus, ostenderet.* Quid illustrius?

ILLATIO CCLXXI.

Expenduntur damna, quæ patitur, qui indignè suscipit Eucharistiam.

191. HUjus illationis intentum non est, deterrere fideles, ut arceantur à mensa Eucharistica, eo quod aperiantur damna, in quæ incurrit, qui indignè ad eam accedit; sed instruere eos, ut dignè, & reverenter accedant, sequar sanctorũ vestigia, eorum adducens testimonia. Ambr. in c. 11. primę ad Corint. ait: *nihil enim differt ab infidelibus, qui inconsideratè ad mensam Domini accedit.* imò addereim negare hunc panem esse cælestem, & vitam conferre, qui sine reverentia, & in peccato illum manducare præsumeret. *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit non moriatur*: dicebat Iesus Io. 6. n. 48. & 49. discrimen assignat Christus inter Eucharistiam & manna. Hoc namque non è cælo, sed ex aëre descendit. Nam licet Ps. 77. n. 24. dicatur: *& panem cœli dedit eis*: Euth. ibid. sic ait: *per cælum hic aërem intelligit, iuxta illud: volucres cæli, vel quia manna è cælo videbatur descendere.* Rursus idem Euth. expendens verba illa ejusdem Psal. 77. n. 25. *panem angelorum manducavit homo*, ait: *non hoc dicit, quasi angeli manna vescantur, sed quia angeli illud ministrabant*, at Eucharisticus panis, qui Christus ipse est, è cælo descendit, insuper aliam differentiam assignat idem Euth. Nam illud manna Hebræorum non præservabat à morte: mortui enim sunt, qui illo vescebantur. At qui dignè sumunt Eucharistiam, non decedunt; quia vitam animę consequuntur. Ideo ergo manna Hebræorum à pane cæli, & angelorum excluditur, quia Hebræos à morte non præservavit. Panis enim cæli & angelorum confert vitam, & exterminat mortem. Hoc præstat panis Eucharisticus, ut ipse testatur: *qui manducat hunc panem vivet in æternum.* Ioan. 6. n. 58. ex his infero, hominem, qui temerè ad tantum sacramentum accedit indignè, negare Christum esse angelorum panem, & è cælo descendisse. Nam (ut vidimus ex Euth.) ideo manna non è cælo, sed ex aëre descendit, nec angelorum panis fuit; quia à morte non præservabat, nec vitam

Ambros. Ioan. 6. n. 48. & 49. Psal. 77. n. 24. Euthym. Psal. 77. n. 25. Euthym. Ioan. 6. n. 58.

tam conferebat: sed Eucharisticus cibus cùm indignè sumitur, nec vitam confert nec à morte præservat: ergo qui indignè illud accipit, negat esse cibum cælestem, & angelorum. Ex mala dispositione suscipientis provenit, quod non vitam, sed mortem conferat: ex eadem etiam, quantum humana valet malitia, oritur, quod cælestis panis non sit.

192. Insuper: qui indignè ad sacram accedit synaxim, rejicitur à Dei consortio, Ioan. 13. n. 30. de Iuda traditore dicitur: *Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuò.* D. Ambr. l. 2. de Cain, & Abel. c. 4. hujus repulsæ hanc reddit rationē: *Eiicitur itaque, & excluditur, eo quod iam cum Domino Iesu esse non possit.* Difficilis videtur ratio Ambrosij. Nam si Christus secum admisit proditorem, sciens esse latronem, avarum, invidum & ingratum: cur post buccellam eum exclusit? Si cùm esset Iudas irretitus tot criminibus, admissus fuit à Christo in collegam: quare post bucellam eum rejecit? Si, quia erat peccator? Maculatus antea erat. Hæc enim ipsum à Deo separabant: nam non bene conveniunt peccator, & Deus. Quare ergo si Christum eum secum admiserat; post buccellam non solum rejicit; quinetiam nec cum Iesu Deo Iudas poterat esse? Ostendit Ambr. impossibile esse, Christum habere consortium cum indigno susceptore Eucharistiæ, simulque Christi patientiam. Nam sustinuit proditorem tot culpis infectum: at cùm eum vidit, impudenter sacrosanctum ejus corpus recipere; velut non valens sustinere tantum flagitium, ita à se exclusit impium discipulum, ut jam cum magistro esse non possit.

Ioan. 13. n. 30.

Ambros.

193. Multis erat Iudas sacrilegus; & quia Dominum tradidit; & quia corpus, & sanguinem traditum indignè recepit in Eucharistia. *Post buccellam tunc introivit in eum Sathanas.* Ioan. 13. n. 27. Anastasius Synaita in fragmento de sancta communione dixit: *Ipse* (id est Iudas) *cum ex impollutis manibus Domini divinum panem accepisset; quia eum indignè acceperat, protinus ingressus est Sathanas in eum.* Ecce pœna pro tanto flagitio. Victor Antioch. in c. 14. Marci ad illa verba; & manducantibus illis, ait. *Ioannes post acceptam buccellam Sathanam in illum introisse scribit. At hoc ea de causa non contigit quod Sathanas acceptum Christi corpus pro nihilo duceret, aut cõtemneret, sed quod Deus impudentem proditorii ausum impunem abire non vellet.* Nota ex mente Victoris diabolũ non introisse in Iudam, quia diabolus corpus Christi contemneret, sed in pœnam Iudæ. Ergo pejor diabolo fuit Iudas, qui parvipẽdit corpus, & sanguinẽ Christi tradens, & sumens. Adverte secundò: in pœnã tanti flagitij Sathanã introisse in cor Iudæ. Sed cur non dicitur, introisse in eum, cùm de traditione cogitabat, siquidem jam nefarium sacrilegium conceperat perpetrare: imo mutato stylo dicitur: *cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eũ Iudas.* Ioan. 13. n. 2. quasi majus scelus esset indignè suscipere corpus Christi, quàm tradere: ideo cum indignè suscipit Iudas, in eum intrat Sathanas; cùm proditionẽ concipiebat, nõ dicitur introisse, sed misisse suggestionẽ in cor. Vt aliqui delictum indignę susceptionis exaggerarent, putarunt Iudam non sumpsisse corpus Christi; & qui à discipulo nequã vendi permisit, noluit permittere, à Iuda accipi in sacramento. Audi eundem victorem ubi supra. *Sunt tamen qui Iudam ante porrectum Eucharistiæ sacramentum exivisse existimant. Sanè Ioannes quidquam eiusmodi subindicare videtur. Dicunt hi, nequaquam decuisse, ut cadis Christi minister salutaris communionis symbolum acciperet: addunt idem, Christum cætera omnia æquanimiter toleravisse, hoc verò tantum piaculum, ne utiquam permittere voluisse.* Sed si hos auctores interrogarem; Cur Christus Iudæ permisit, ut eum traderet, non autem ut corpus sacrum sumeret? Responderent: quia hoc erat majus piaculum.

Ioan. 13. n. 27.

Anastas. Syn.

Victor Antioch

Ioan. 13. n. 2.

Victor Antioc.

Prænunciat Christus: tradendum fore à discipulo: timẽt omnes asseclæ, solus Iudas non timet, quia Deum non timebat. Scisitatur Ioan. à Domino instante Petro, quisnam esse traditurus? Cui respondit Iesus: *Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simoni Iscariotæ.* Ioan. 13. n. 26. sed attende animo: Quid est, quod Christus, ut ostenderet proditorem, non dat aliud signum prẽter intinctum panem? Aut quæ est intinctio panis, quæ discipuli traditionem valet ostendere? Augustinus apud S. Thomam, 3. p. q. 81. ar. 2. sic ait: *Significatur autem fortasse, ut Augustinus ibidem, per panis intinctionem fictio Iudæ.* Nota connexionem, per intinctionem panis signabatur fictio, & mala dispositio, qua Iudas ad sumendum panem Eucharisticum accessit. Ergo indigna susceptio Eucharistiæ quasi naturale signum fuit proditionis Christi. Quod est idem, ac dicere: de illo, qui indignè suscipit Eucharistiam, præsumitur tantum nefas, ut si haberet opportunitatem, Christum traderet.

194.

Ioan. 13. n. 26.

Augustin. S. Thom.

Ob hoc, qui indignè ad tantum sacramentũ accedit, non solum capite plectitur, sed etiam pœna, qua punitur crimen læsæ majestatis committens. Rex ille, qui opiparum paravit convivium hominem exutum veste nuptiali sic alloquitur. *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium.* Matt. 22. n. 12. Communiter per hunc regem, Christum; per convivium, Eucharistiam; per illum hominem sine veste nuptiali, indignè accedentem ad altare intelligunt interpretes. Sed cur homo ille mittitur in tenebras exteriores, hoc est, æterno igni mancipatur? Quia sic ad Eucharistiam accedens, eadem plectitur pœna, ac si crimen læsæ majestatis commisisset. Combustionis pœna mulctatur, qui regiam offendit personam, sigillum, aut monetam falsificat: hoc crimen committit, qui indignè suscipit Eucharistiam. Chrysolog. serm. 23. adest, dicens. *Hinc est, quod rex supernus illum, qui indigna veste maiestatis eius ausus est, intrare convivium, ligari, præcipitari, detrudi in tenebras iussit exteriores: quia deformitas invitati ad invitantis redundat iniuriam.* Ratio ob quam homo ille destinatur igni, & flammea plectitur pœna; quia præsumpsit temerè posse indignè ad

195.

Matth. 22. n. 12.

Chrysol.

tantum accedere convivium, & supremam Christi majestatem lædere.

196. Hoc supplicio Nadab, & Abiud Aaronis filij mulctati sunt, quia non igne sacro, sed prophano, illo scilicet, quo condiebantur carnes sacrificiorum, adolebant incensum. Levit. 10. num. 2. *Egressus ignis à Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino.* Hoc est, in ipsa oblatione incensi, ut explicat Tostatus ibid. q. 3. & 4. sed cur tam acriter puniuntur? Chrysolog. serm. 26. respondet: *Denique Nadab, & Abiud sacerdotes filij Aaron sacerdotis, dum contaminare externo igne altaria præsumunt, ipsius altaris consumuntur incendio: ut sumerent de sacrificio pœnam, qui fecerant de propitiatione peccatum.* Ignis, qui in altari ardebat, contra eos obarmatur, & ipsius altaris consumuntur incendio; quia altari irrogabant injuriam. In quo magnum latebat mysterium: nam altare illud Eucharisticum præfigurabat altare. Consumuntur ergo ab igne ipsius altaris, ut denotaretur ab igne tanti sacramenti consumendi, qui prophanè, & sacrilegè ad id accedere præsumunt. Igne ergo æterno isti consumendi sunt: nam cum Christus in Eucharistia regio coronetur diademate; qui temerario ausu tanto regi irrogant injuriam pœnâ crimini læsæ majestatis debita plectuntur. Insuper: cùm teste Ambrosio citato. n. 191. nihil differat ab infidelibus, qui inconsideratè ad mensam Domini accedit, meritò ignea pœna punitur: nam quæ major infidelitas excogitari potest, quàm ignem amoris, quo Christus ardet in Eucharistia, convertere in supplicium, de sacrificio sumere pœnam, & de propitiatione facere peccatum? Vt ergo tot damna vitemus, cum reverentia, timore, & charitate ad charitatis convivium expedit accedere.

Vers. XXXVIII. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificaverunt filij Israël in cunctis muneribus, & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit Dominus.

EXPOSITIO LITTERÆ.

1. IN hoc versu intermittit sacer textus agere de ornatu Pontificis, & nondum completo sermone quædam interserit de administratione sacerdotis; & statim versu sequenti ad proprium redit institutum: quo admirabili dispositione factum est, ut inquit noster Abulens. q. 17. Nam cùm hîc ageretur de vestibus Aaronis, quibus ornatus ministrabat coram Domino, ut dictum est supra vers. 3. & per Pontificis administrationem peccata eorum, pro quibus preces effundebat, expiarentur: ideo quando agitur de vestibus Pontificis, congruè interponitur sermo de remissione peccatorum. Quare dicitur: *Portabitq; Aaron*: vel quilibet alius sacerdos, sive maximus sive minor, quando ministraverit in sacrificiis quia etiam minores sacerdotes sacrificabant, & ministrabant coram Domino aliis ministrationibus ut patet Levit. 8. *Iniquitates eorũ, quæ obtulerunt.* Id est: Aaron portabit pondus iniquitatum filiorum Israel, pro quibus munera offerebat, & ut delerentur orabat, juxta illud Oseæ 4. n. 8. ubi de sacerdotibus dicitur *Peccata populi comedent*: id est, sacerdotes comedent omnia sacrificia, & munera, atque oblata pro peccatis populi Israel. Ita Abulens. loco citato. In hunc sensum referam Origenem Hom. 10. in Numer. ubi expendens verba illa cap. 18. Num. n. 1. ubi dicitur: *Dixitq; Dominus ad Aaron, tu, & filij tui, & domus patris tui portabitis iniquitatem sanctuarij, & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri*: ait Adamantius. *Tu, & filij tui, & domus patris tui tecum sumetis peccata sanctorum: potest quidem ita exponi locus iste, ut per ea quæ offert Pontifex pro peccato unusquisque, & purificat eum pro quo obtulerit, scriptum sit, tu, & filij tui tecum sumetis peccata sanctorum.* Hoc ipsum confirmat Abulensis: quia non ait sacer textus, quod Aaron portabit iniquitates eorum, qui obtulerunt, sed quæ obtulerunt in neutro genere. Unde iniquitates non referuntur ad filios Israel, sed ad oblata, non quia res oblatæ haberent iniquitates (culpæ enim incapaces sunt) sed quia pro iniquitatibus offerebantur.

Num. 18. n. 1. Orig.

2. Cajetanus ad præfata verba aliter ea exponit: ait enim tantam esse vim peccatorum filiorum Israel, ut redundaverit etiam in sacrificia, & oblationes. Nam quemadmodum in scriptura dicitur, altare mundari. Ex. 29. n. 36. & Num. 4. n. 13. quasi peccata populi retunderentur in altare: ita sacrificia, & oblata appellãtur immũda. Oleaster in præsenti ait: quod cùm Deus mundus, sanctus, & impollutus sit, quæ ei offeruntur, munda, sancta, & impolluta debent esse: quod si aliter contingebat, Aaronis vitio vertebatur, cujus muneris erat immũda arcere à sacrificiis, alias luebat pœnas immunditiæ, vel defectus sanctificatorum, vel sacrificiorum, & hoc est, portare iniquitates. Oleastro cõsentit Cornel. à Lapide, Saa, Menochius, & alij præfata verba intelligunt de iniquitatibus commissis dum nõ ritè, & rectè offerebant, seq; sanctificabant sacerdotes, ut debebant: vel quia offerentes indebitè accedebant ad offerendum: Unde secundùm hos auctores tam referuntur hęc verba ad sacerdotes, quàm ad offerentes, quasi sensus sit, *iniquitates eorũ*, id est, sacerdotum, & offerentium. Vel dicito, secundùm eosdẽ auctores, ly *portabit* dici de sacerdote deprecaturo Deũ, & oblaturo pro offerentibus in figuram Christi, qui pro omnibus satisfecit.

Cajet. Oleast. Cornel. Saa. Menoch.

3. *In cunctis muneribus, & donariis.* Noster Tostatus, q. citata inter munus, & donum aliquod discrimen agnovit. Munus hîc accipitur pro oblatione ad quam tenebatur, qui peccatum commiserat, sive esset summus sacerdos, sive princeps populi, sive omnis populus, aut quilibet de illo: & pro singulis assignatur certa oblatio. Levit. 4. & 5. & Num. 15. Deinde munus dicitur illud, quod aliqua obligatione tenebatur offerri, ut decimæ, & primitiæ, quæ Levitis, & sacerdotibus dabantur à popularibus, ut constat Num. 18. Dona, aut donaria dicebantur, quæ liberaliter, & absque obligatione tribuebantur. ut ipsa nominis origo

Abulens.

3. Abulens.

monſtrat: ſicut in holocauſtis, aut victimis pacificis, aut in votis, vel aliis donis. Portabat ergo Aaron iniquitates eorum, quæ Deo offerebantur ſive eſſent munera, ſive dona: quia quod Deo offertur debet eſſe ſanctum, aliàs Aaronis vitio vertebatur. Vel dicito, ſi placet, quod omnia hæc offerebat Aaron pro peccatis populi, munera pro commiſſis, ut Deus eis indulgeret, dona, ut ſuam conferret gratiam, ne committerentur: vel offerebantur pro gratiarum actione, eo quod Deus conceſſiſſet petita, vel quia jam reconciliatus eſſet.

4. *Erit autem lamina ſemper in fronte eius*, ſermo eſt de illa lamina, quam ſacerdos portabat ſupra frontem. Hîc, *ſemper*, non ſignificat in omni tempore: aliàs teneretur illam portare domi, cubans, vel dormiens, quod eſſet maximum inconveniens, nam idem poſſet dici de reliquo ornatu Pontificis. Item quando ſummus ſacerdos ingrediebatur in ſancta ſanctorum ſolum portabat linea ornamenta etiam ſacerdotibus minoribus communia (ut ſupra Verſ. 4. q. 8. notavimus) ſignificat ergo hîc, *ſemper*, idem ac quando Pontifex miniſtrabat, quia in tali functione utebatur ornatu Pontificio.

5. *Vt placatus ſit ei Dominus.* Abulenſ. q. 18. putat in illa lamina nihil eſſe, quod ex ſe Deum inclinaret, ad hoc ut placaretur: quia Deus nulla re inclinatur, vel ad iram, vel ad miſericordiam, ſed quando vult miſeretur, quando non vult, concitatur ad iram. Profuit tamen ſecundùm ſe illa lamina ad ornatum, & reverentiam ſacerdotis miniſtrantis, ſicut cætera ornamenta, quod etiam in magnum honorem Dei refundebatur. Cajetanus loco citato, per laminam ait, Deum placari, eo quod cum jugiter eſſet, ſuper frontem Pontificis repræſentabatur Deo ſua ſanctitas, qua placabatur, auferēdo iniquitates ſacrificiorum. Idē docuerunt Oleaſter, & Cornelius loco citato.

Abulenſ.

Cajet. Oleaſt. Cornel.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCLXXII.

Subditorum crimina præſulem inficiunt.

6. IN magno diſcrimine eſt, qui in præfecturæ dignitate conſtituitur; & dum ſedet, ferè labitur præceps. Hoc innuebat Ieſus cum regnū fugiens, ſeceſſit in ſolitudinem. Ioan. 6. num. 15. *Ieſus vero cùm cognoviſſet, quia venturi eſſent, ut raperent eum in regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.* Greg. 1. p. Paſtoralis c. 3. ita factum autumat, ut oſtenderetur, quod periculis eſſet obnoxium regimen animarum: non quia Dominus illis poſſet ſubjacere, ſed ut nobis præberet exemplum, ne regimen aliorum appeteremus. *Hinc Dei, & hominum mediator* (inquit Gregorius) *regnum percipere vitavit in terris, qui ſupernorum quoque ſpirituum ſcientiamq; tranſcendens ante ſæcula regnat in cœlis, ſcriptum quippe eſt: Ieſus ergo cùm cognoviſſet, quia venturi eſſent, ut raperent eum & facerent regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. Quis enim principari hominibus tam ſine culpa potuiſſet quàm is, qui hos nimirum regeret, quos ipſe creaverat? Sed quia idcirco in carne apparuit, ut non ſolū nos per paſſionem redimeret; verumetiam per converſationem doceret, exemplum ſe ſequentibus præbens, rex fieri noluit.* Perdifficile eſt, hominum regere voluntates, multiſque periculis obnoxium: quæ quantumvis facillimè poterat Chriſtus ſuperare, voluit in terris regno carere, ut tanto exemplo doceremur, fugere principatum. Nimis attentum exigit præfectura præſulem, ne ſua incuria ſubditi delinquant: nam ſubditorum crimina præſules maculant, & inficiunt.

Ioan. 6. n. 15.

Greg.

Levit. 4. n. 3. dicitur: *Si ſacerdos, qui unctus eſt, peccaverit, delinquere faciens populū, offeret pro peccato ſuo vitulum immaculatū Domino.* Hac victima placabatur Deus: & ſacerdotis noxam remittebat. Eandē pro cuncto populo exegit. ibid. n. 13. *Quod ſi omnis turba Iſrael ignoraverit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini eſt, & poſtea intellexerit peccatum ſuum, offeret pro peccato ſuo vitulum.* At cur Deus eandem victimam pro ſacerdotis, & totius populi culpa poſtulabat? An quia peccatum ſacerdotis æquivaleat criminibus totius populi? Forſan ob hoc. Verùm aliā rationem excogitavit Heſichius ad præfata verba, nempe: quia omnia peccata populi refundebantur in ſacerdotem tanquam in præſulē. *Idem præcipit in ſacrificio turbæ, & ſacerdotis, vitulum ſcilicet immolari: unde apertiſſimè oſtendit, eadem eſſe peccata ſacerdotis & plebis: quare idem ſacrificium pro utriſq; oblatū.* æquale pro ſacerdote, & pro tota plebe offerebatur ſacrificium; ut exinde noſcas eadem eſſe, ſacerdotis, & plebis peccata, hoc eſt, ſacerdotē, cui ex proprio munere incūbebat plebis crimina impedire peccare ſubditorū culpis.

7. Levit. 4. n. 3.

Ibid. n. 13.

Heſichi.

Miſerè protoparentes noſtri tranſgreſſi ſunt divinum mandatum, & qui ejuſdem felicitatis fuerant conſortes, ejuſdem calamitatis fiunt participes. Verùm, attēde, quomodo Deus ſe geſſit in diſcuſſione delicti. Adamum vocavit, nō mulierē: *Vocavitq; Deus Adam, & dixit ei: ubi es Adam?* Gen. 3. n. 9. Notavit hoc Philo Hebr. l. 2. allegoriar. hoc modo hæſitans: *Cur ſolus Adam vocatur, quamvis uxor una lateat?* Ambo divinam legem violarunt; uterq; divinæ juſtitiæ timens æquitatem, & examen ſtrictiſſimum ſub foliis ficus latebat. Si ergo ambo prævaricati ſint; cur ſolus Adam accerſitur? Inſuper: mulier prævaricationi dedit exordium; ergo ſi vocatur Adam, ut pro piaculo ſententiam audiat: cur uxor ejus nō defertur in judicium, ut culpæ pœnam reportet? Idem Philo dubium abſolvit dicens: *Quando mens redarguitur, & ad mutationem trahitur, nō ſolum ipſa vocatur, verumetiam omnes potentiæ.* Loquitur hic auctor de præſule ſub mentis nomine, & de ſubditis ſub voce potentiarum. Hinc facilè ejus cogitatus intelligitur. Vocatur Adam proprio nomine, non autem uxor ejus, licet hæc delicto ianuam aperuerit: quia ille hujus erat caput, & præſul. Verum eſt Evam prævaricationi dediſſe exordium: attamen cùm Adam regimen ejus haberet, fœminæ delictum illius incurię vertendum erat. Ex proprio munere tenebatur vir mulieris curam agere, & cum ſerpente loqui, non permittere, ac tandem ei omnem peccandi amputare occaſionē, nihil de hoc curavit homo, imo uxoris ſuaſioni conſenſit. Meritò

8. Gen. 3. n. 9. Philo Hebr.

ergo

ergo prior vocatur in judiciũ Adam, quàm ejus uxor. Nã licet Eva peccato dediſſet initiũ; tamẽ viro tribuitur, quia illud non impedivit. Hæc enim eſt præſulis obligatio, ſemper ſubditorum curam agere: & hoc ejus diſcrimen, ſi ſubditi prolabantur in peccata.

9. Huc ſpectant verba illius Prophetæ, qui Iehu unxit in regẽ Iſraël. 4. Reg. 9. n. 7. *Hæc dixit Dominus Deus Iſrël, unxi te in regem ſuper populum Domini Iſraël, & percuties domũ Achab Domini tui; & ulciſcar ſanguinẽ ſervorum meorũ Prophetarũ, & ſanguinem omnium ſervorũ Domini de manu Iezabel.* Noſter Abul. ibi. q. 11. inquirit: cur Deus unxit Iehu in regẽ Iſraël, ut percuteret domũ Achab, & ulciſceretur ſanguinẽ Prophetarũ? Achab non occidit Prophetas, ſed Iezabel, eo quod idola Baal adorare noluiſſent. Ergo Iezabel digna erat divina juſtitia; ſecus autem Achab. Quare ergo regis domus eſt delenda? Perdoctè Toſtatus: *Achab tamẽ ſciebat iſta, & videbat, & quamquã ipſe non videret ea fieri, tamẽ permittebat ea facere uxori ſuæ Iezabel: & quia poterat prohibere, & nõ prohibebat, videbatur ipſe agere: potiſſimè quia ad officiũ ſuum pertinebat corrigere vitia, & prohibere omnia mala in regno.* Ideo Achab plectitur, & à regno deponitur, quia quamvis ipſe Prophetas non occidiſſet; tenebatur tamen tyrannidem Iezabelis cohibere, & Prophetarum necem impedire, cùm rex eſſet, & ex proprio munere vitia corrigere teneretur. Meritò ergo reginæ ſcelera illi imputantur, & ſpoliatur purpura, & regno.

4 Reg. 9. n. 7.

Abulenſ.

10. Nec ſolum humanus princeps ſubditorum maculatur criminibus: verum etiam divinus rex, & cui peccati ſordes repugnant, videtur maculari ſubditorum flagitiis, non quia poſſit delinquere (abſit) ſed ut oſtẽdatur ſtrictiſſima præſulis obligatio in ſubditis cohibendis. Hoc ni fallor obũbravit diadema illud ex ſpinis contextũ, & injuriosè capiti Domini impoſitum. Mat. 27. n. 29. *Et plectentes coronã de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius.* Tertull. de corona militis c. 14. his ſpinis peccatorũ noſtrorum figurã exprimi autumavit, dum dixit: *Ex ſpinis opinor & tribulis in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis.* Sed difficilis videtur aſſertio Tertullianis: nã ſi tribuli, ex quibus contexta erat illa corona, peccatorum noſtrorũ exprimebat figuram: cur Dominus illis tediminiri permiſit? Dedecet enim peccatis Deum coronari; ipſe tanto odio proſequitur, ne vel apparẽat, Chriſtum hominum crimina tanti facere, ut ſuper ſuum caput imponat. Quare ergò peccatis corõnatur ſignificatis tribulis & ſpinis? Quia cùm ſpinæ hominum peccata deſignarent ſubditorũ Chriſto ſupremo regi, in regiũ caput aſcẽdere præſumũt, illudq; pungere & maculare contendunt. Tam effreni audacia ſubditorum peccata in præſulẽ conjurãtur, ut in caput Chriſti, quantum poſſunt, aſcẽdere contendant. Non quia immaculatus agens peccatorum mundi eſſet particeps (hoc enim vel cogitare nefas eſſet) ſed ut exinde conſtet, ſubditorum crimina ita præſulẽ inficere, ut vel ipſe Chriſtus, qui ſanctus eſt infinitè, & cui nihil magis repugnat, quã peccatum, ex eo quod hominum teneret imperium, eorum culpis videtur maculari. Hinc diſcant præſules ſubditorum non diſſimulare peccata, ſed corrigere, & punire.

Matt. 27. n. 29.

Tertull.

Aaron dicitur portare iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & ſanctificaverunt filii Iſraël in cũctis muneribus, & donariis ſuis. Primò: quia ſi in populo ſunt iniquitates, prælatum onerant, eiq; attribuuntur. Secundò: ſanctificatorum etiã iniquitates Aaroni imputabantur: hoc eſt, ſi hoſtiæ, & victimæ contra legis præſcriptum offerebãtur (vel ut alii volunt) ſi offerentes in ipſa oblatione delinquebãt, ut vidimus n. 2. & 3. Hoc onus graviſſimè ſibi impoſuit, qui regẽdi munus ſuſcepit. 11.

Illatio CCLXXIII.

Summa infelicitas eſt haurire venenũ, unde alij invenerunt alimentum proficuum.

12. GRave damnum patiuntur, qui in bonis, in honore, in valetudine jacturam experti calamitatibus undiq; circundatur: omni ſolatio indigent, & vix ſolamen invenire poſſunt. Attamen in his non omnis adverſa concluditur fortuna: reſtat adhuc major calamitas, ſcilicet, invenire infelicitatẽ, ubi alii felicitatem invenerunt. Hæc ſumma eſt miſeria: & ultra hanc nõ poteſt tranſgredi infelicitas. Adeſt pro hoc themate S. Iob patientia inconcuſſa, virilis animus, & conſtans fortitudo. Orbatur filiis, divitiis ſpoliatur, in ſummamq; paupertatem devenit, thronus pro ſterquilinio commutatur, ibiq; ulcere peſſimo percuſſus non queritur de tanta calamitate, imo pro ea Deo gratias rependit: at cum illius amici conviciis eum affecerunt, quaſi invictæ patientiæ immemor reſpondit c. 19. n. 2. *Vſquequo affligis animam meam, & atteris me ſermonibus?* Doluit ſanctus athleta ab amicis contumeliis affici, & qui vulneribus plenus nec minimã emiſit querelam, verbis amicorum ſagittatus conqueritur. Mirum ſanè eſt hoc (& quid in Iob non mirabile?) ô ſtrenuæ patientiæ dux; ſuſtines conſtanter Sabæorum rapinam, Chaldæorum impetum, liberorum immaturam mortem, & nec verbum profers, niſi ut Domino benedicas: & vix amicorum audis improperia, cùm protinus cõqueris? Eſt ne major calamitas, quam tibi verbis infligunt amici, quàm orbari filiis, divitiis ſpoliari, & ab honore regio deponi? Ita ſanè: ideò in his tacet, in illa conqueritur: quia ab amicis non aſpera, ſed conſolatoria expectabat verba & ſagittis crudeliora invenit. A dæmone quid præter plagas? A Sabæis quid præter furta? A Chaldæis quid præter rapinam expectaret, quos ut ferales inimicos verebatur? Ab inimicis infeſtari, & offendi, valde frequens eſt; at ab amicis injurias pati, rarum, & præter ſpem. Conqueritur ergo Iob de amicorum conviciis, ut extremam calamitatẽ, in quã pervenerat oſtenderet, eo quod, ubi alii ſolamen habent, ipſe dolorem acerbiſſimum invenit. Audi Orig. l. 3. in Iob *Poſtquam verò omnia tentavit nequiſſimus adverſarius, etiam ad hoc pervenit, ut amicos in inimicos converteret, atque ſynceros ſodales adverſarios efficeret, callidè tractans apud ſemetipſum, ac dicens: ſi per os uxoris eum ſeducere non valui, per os amicorum ad inimicitiam permutatorum perficiam ut irritem, exaggerẽ, exacerbem, ſuccendam, ac ſuprà modum inflammatus atque exaggeratus ad Dei blaſphemiam convertatur.* Nullum lapidem non movit dæmon, ut Iobi patien-

Iob. 19. n. 2.

Origen.

patientiam superaret, eum liberis charissimis orbans, divitiis spolians, ab honore deponens; qui cùm videret, quod illum superare non posset, crudelissimam, & fortissimam emisit sagittâ, amicos, scilicet in inimicos conversos, à quibus probris & contumeliis afficeretur: quasi magis confideret dæmon de opprobriis amicorum, quàm de anteactis miseriis. Quia extrema calamitas est ab his, à quibus solatium sperabamus, contumelias, & opprobria haurire.

13. Plagæ, quibus Deus Pharaonem rebellem, & totam Ægyptum afflixit, hac una sapis superque epilogantur. Percussit Aaron aquâ Nili, & versa est in sanguinẽ: & ait sacer textus Exod. 7. n. 22.

Exod. 7. n. 22. *Fecerunt́q́, similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis.* Theod. q. 18. in Exod. inquirit: cur permisit Deus, maleficos, & incantatores Ægyptiũ aliqua patrasse prodigia similia illis, quæ fecerat Moyses, ut virgas in serpentes converteret. Ibid. n. 12. aquam in sanguinem commutaret, &c. Cui quæsito respondet, ideo factum fuisse, ut cor Pharaonis induratum molestius & infœlicius affligeretur, plagas illas à subditis propriis, & Ægypti civibus recipiens. *Itaq́, per eos* (inquit) *Deum illum affligebat: quasi verò dixisset: quia & plecti delectat, tuorum etiam servorum opera te castigabo, & per tuos te plectam.* Quod est dicere: Pharaonis cor induratũ erat, & divinæ voluntati renuebat, obedire: at Deus, ut resipisceret repetitis plagis puniebat eum; sed ut eas molestius sentiret rex, servorum suorum opera infligi disposuit. Servi namq; Pharaonis obsequium potius regi quàm, jacturam regno tenebantur præstare; & à servis non calimitates, & plagas, sed obsequia sperabat Pharao. Ergo cùm ab illis, videret plagas infligi, summoperè affligeretur, velut homo, qui jam est in summa calamitate, quæ in eo consistit, ut mala suscipiamus ab eis, à quibus sperabamus bona.

Theod.

14. Adhuc paulisper sistamus ad Nili ripam, & videbimus aquam in sanguinem transmutatam: Quid infœlicius, quàm litis anxietudine affligi, & aquarum levamine carere? Corrupta erat aqua, & colore horribilis, quam si Ægyptii potabant, veluti venenum sumentes necabantur; qua si carerent, sitis ardore combusti vitã commutabant cum morte. In paludibus, in fontibus, in fluviis, non aqua, sed sanguis scaturiebat, ut miserè perirent Ægyptii: at Hebræis non sanguis, sed aqua offerebatur. Id exprimitur Sap. 11. n. 5. ubi dicitur: *Pœnas passi sunt inimici illorum à defectione potus, & cum abundarẽt filii Israel lætati sunt.* Agnosce discrimen: Hebræis erat aqua suavis, quæ Ægyptiis cruor horribilis, sed examinare libet, in quo Ægyptii has pœnas patiebantur? An quia aqua carerent, qua sitim extinguere possent. Non levis hæc pœna. Verùm alia durior eos affligebat, videlicet, quod eadem aqua eis cruor mortifer us esset, quæ Hebræis erat potus suavissimus. Id expressit Theodor. oratione de Christi nativitate, & stella dum dixit: *Aqua utebantur Hebræi, sanguis autem Ægyptiis Nilus factus. Hæc erat summa calamitas.*

Sap. 11. n. 5.

Theod.

15. Hoc ipsum tenebrarum plaga, qua Ægyptiorũ gloria caligine sepulta obscurabatur, demonstrabat Exod. 10. n. 22. *Extenditq́, Moyses manum in cœlũ & facta sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus. Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco, in quo erat: ubicumq; autẽ habitabant filii Israel, lux erat.* Ecce quàm dispar sit utriusque populi sors. Apud Ægyptios densa caligine tenebræ erant, ita ut palpari possent: apud Hebræos autem lucis radiabat pulchritudo; & tamen uterque populus eandem habitabant regionem. Sed cur Israëlitæ lucis fruuntur usura, cùm opprimuntur Ægyptii tenebrarum densitate? Ut istorum pressura multò molestior esset. Quid enim infœlicius, quam in eodem solo tenebris operiri Ægyptios, in quo Israëlitæ lucis fruebantur nitore? idem aër tenebrosius erat Ægyptiis, qui lucidus Israëlitis apparebat; hosq; reddebat expeditos, illos autem velut tenebrarum compedibus ligatos, ita ut nec moveri, nec situm auderent præ caliginis horrore permutare. Extrema ergo fuit Ægyptiorum calamitas: extrema profectò; nam quæ major potest excogitari, quàm ibi tenebras invenire, ubi alii radius lucis illuminantur?

Exod. 10. n. 22.

16. Adest etiam pro nostro themate misera divitis, & Lazari fœlix sors: ille æternis cruciatibus mancipatus, iste in sinu Abrahæ alacris requiescebat. Sic Lucas c. 16. n. 23. de divite dicens: *Elevans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius.* Mirum sanè est, quod infelix ille dives undequaq; flammis, & tenebris circumdatus Lazarum in sinu Abrahæ recumbentem posset aspicere. Totus epulo ignis compedibus erat ligatus: quomodo oculos habuit liberos, ut videret mendicum? Profectò, ut ex hoc ejus augerentur tormenta: Ipse enim cùm esset in cruciatibus, vidit Lazarũ in sinu Abrahæ, hoc est, velut gloria fruentem. Ecce divitis miseriam maximam, nempe, ibi torqueri, ubi alius gloria perfruitur. Pulchrè Chrysost. tom. 2. Hom. de divite. *In tormentis erat, oculos suos liberos habebat, ut alterius latissimam posset aspicere. Propterea dimittuntur oculi liberi, ut magis torqueatur: quia non habebat, quod alius habet. Aliorum divitiæ, eorum, qui in paupertate sunt, tormenta sunt.* Quid clarius?

Luc. 16. n. 23.

Chrysost.

17. E contra idem Chrysost. conc. 1. de Lazaro hoc ipsum expendit, considerat miserrimum pauperem, ulceribus plenum, contemptum ab omnibus, & ad januam divitis jacentem: è contrà verò divitem epulonem, purpura, & bysso indutum, affluentem divitiis, nullis deliciis parcentem, epulantem splendidè, ut refert Luc. c. 16. n. 19. & miseriam Lazari expendens, ait: *Ad hæc altam doloris accessionem adjungebat, quod alterum illum in felicitate conspiciebat, non quod invidus esset, ac pravus, sed quod omnes solent in aliorum prosperitate exactius suas præsentes calamitates.* Patiebatur pauper, undequaq; doloribus circumdatus, affligebatur fame, pauperie, ulceribus, contemptu: at inter tot mala altam doloris accessionem adjungebat, nempe quod se infœlicem, ubi illum fœlicem, conspiciebat. Hoc est, quod crudelius torquet, & molestius vulnerat, opprimi infœlicitate, ubi alij fœlicitate perfruuntur.

Chrysost.

18. Portabit Aaron iniquitates eorum, quæ obtu-

lerunt,

lerunt,& sanctificaverunt filij Israël,&c. Cajet. ibid. ait, tantam fuisse vim peccatorum filiorum Israël, ut etiam in ipsa sacrificia refunderetur. In quo satis apparebat illius populi infœlicitas; non solum, quia Deum habebat offensum, & iratum, sed quia sacrificia quæ populi erant reconciliatio, convertebat in supplicium. Hæc erat extrema calamitas, ex propitiatione habere peccatū. Heu (faxit Deus, ut numquam contingat) si aliquis divinam sumeret Eucharistiam peccati mortalis labe fœdatus: quàm infelix erit! siquidem ex medicina hauriet venenum, ex remedio periculum, ex lucro damnum. Hæc absque dubio extrema erit miseria.

ILLATIO CCLXXIV.

Ad Mariæ præsentiam iratus contra homines Deus penitus placatur.

19. E Fronte Pontificis pendebat lamina, ut Deus placatus esset populo, qui contra eum, injustè offensus, & justè iratus erat, ut constat ex nostro textu: *Et erit lamina semper in fronte eius, ut placatus sit Dominus.* Sed quid erat in lamina, propter quod Deus placaretur? Meo videri, quid aliud quàm quod lamina illa (ut vers. 37. n. 91. diximus) Dei genitricem Mariam repræsentabat? Maria enim advocata nostra est, pro nobis semper interpellat, filioq; dilectissimo ubera, quæ eum lactaverunt, demonstrat, ut nobis placatus indulgeat. Sapientissimus Idiota ad contemplationem de virgine, sic de illa loquitur. *Ipsa super benedicto filio suo irato potentissimè reconciliat servos, & amatores suos.* Refugium nostrum est Maria, in cujus conspectu iratus contra nos Deus iram deponit.

Idiota.

20. Exod. 12. n. 13. cùm Deus iratus contra Ægyptios exterminatorem Angelum mitteret, ne Hebræi mixtim perirent, jussit superliminaria domuum liniri sanguine agni: *Et videbo sanguinem, & transibo vos.* Septuaginta legêre: *& protegam vos.* Sed à quo volebat Deus defendere populum Israël, cùm ipse esset, qui interfecturus erat Ægyptios? A se ipso iracundia pleno. Deus contra Deum habebat certamen. Deus offensus contra Deum placatum sanguine agni. Sed cur in conspectu sanguinis agni deponit iram? Quia sanguis ille, quo postes domorum erant aspersi, significabat sanguinē Christi, quam de beatissima Virgine susceperit: sic Eusеb. Emissenus hom. 1. de nativitate Domini: *Sanguinem, quem etiam pro matre obtulit, de sanguine matris accepit.* Respexit Deus in sanguine illo aliquem respectum ad Mariam: ecce causam ob quam Deus iratus videns illum sanguinem protegit Israël. Nam ubi (etsi à longè) umbra adest Mariæ, proculdubio Deus placatur, & ex vindice justo fit benignus defensor.

Exod. 12. n. 13. Septuag.

Eusеb. Emiss.

21. Psal. 141. n. 5. sic Christus æternum Patrem alloquitur. *Considerabam ad dexteram, & videbam, & nō erat, qui cognosceret me,* Conqueritur Christus, quòd pendens è cruce nullum amicum invenit. Antoninus Florent. serm. in Sabbatho 3. Quadragesimæ sic inquirit: *Quare non dicit ad sinistram? Respondeo propter matrem, quæ ibi erat.* Maria stabat juxta crucem: at, teste Antonino, stabat, ad sinistram Christi; aliàs quomodo diceret Iesus, quòd vertens oculos ad dexteram, non invenit, qui cognosceret eum? Nam si Maria esset ad dexteram filij, cognosceret utique. Ergo erat ad sinistram. Sed adhuc urgeo: cur Maria stat ad sinistram Christi? Per sinistrā (teste Bernardo serm. 51. in Cantic.) justitiam, & supplicium designatur: *Videtur mihi hoc loco per lævā verbi intelligi posse comminationem supplicij.* Insuper: ad sinistram Christi peccatores sunt: quomodo ergo Maria, quæ est mater gratiæ, est in loco peccatorum? Quam piè! Ut sic Christum obligaret ad eorum conspectum, & misericordiam: nam matrem respiciens, quæ ad sinistram erat, peccatores, qui ibidem erant, videret à fortiori. Ecce quomodo propter matrem, peccatoribus, à quibus Christus oculos averterat, restituit, & misericordiam concedit.

Psal. 141. num. 5. Antoninus.

Bernard.

Nec solùm placatur Deus ob Mariam; verumetiam Maria ligat Dei manus, ne homines puniat, *Læva eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Dicebat Maria Cantic. 2. n. 6. Sed cur læva Christi sub capite Mariæ absconditur? Ibi velut ligata est uno crine colli sponsæ: quia (ut numero præcedenti vidimus ex Bernardo) Læva Christi significat justitiam, supplicium, & pœnam: abconditur ergo hæc manus sub Mariæ capite, & ligata detinetur, ne contra homines exequatur rigorem. Dexteram verò, quæ regni promissionem significat, solutam reliquit, ut hominibus largiter benefaciat.

22. Cant. 2. n. 6.

23. Exod. 3. n. 2. *Apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat, quod rubus arderet & non combureretur.* Hîc ignis velut propriæ, & nativæ activitatis immemor, refulsit, sed non cōbussit: visio hæc visu delectabilis erat, & undequaque admirabilis Exod. 19. n. 18. cùm Deus descendit super montem Sinai, sic dicitur: *Totus mons Sinai fumabat, eo quòd descendisset Dominus Deus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo, quasi de fornace, erat q; omnis mons terribilis,* &c. Vide hîc ignem fumantem, comburentem, fulgurantem: audiuntur tonitrua, tubæ bellicæ resonant, ibid. n. 19. & totus mons est terribilis. Quid est hoc? Utrobique Deus apparet: sed in rubo mansuetus, benignus, & pacificus; in Sinai terribilis, tonans, & bellicus. Quare ergo sic Deus in rubo, & aliter in monte? Quia Deus in rubo erat velut in conspectu matris (rubus enim secundùm mentem Ecclesiæ Mariæ expressa fuit figura) In monte Sinai nec in umbra adfuit Maria. En ergo causam, ob quam Deus videtur terribilis in monte, & in rubo affabilis. Nam ubi adest Maria adhuc in umbra, Deus est benignus: Deus autem sine Maria terribilis.

Exod. num. 2.

Exod. 19. n. 18.

24. Ob Mariam à multis periculis liberamur: & quamvis nostra crimina divinam justitiam excitent; si erga Maria sumus devoti à maximo discrimine liberabimur. *Equidem vir mortis es; sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini.* 3. Reg. 2. n. 26. dixit Salomon ad Abiathar sacerdotem, eo quòd Adoniæ favebat, ut regnaret. Sed quid quod Abiathar arcam Domini portasset, si jam spoliatus erat à sacerdotio, ut constat ibidem? Augustinus Wichmanus c. 13.

3. Reg. 2. n. 26.

Auguſt. Wichmanus. in 3. tomo Bibliot. Virgin. ſatis aptè ad rem noſtram reſpondit his verbis: *Cùm enim arca illa teſtamenti, ſanctiſſimæ Virginis Deiparæ, in qua Manna verè abſconditum, figuram geſſerit (prout latè, præter alios ſanctus præſul Mediolanenſis, ſermon. 8.) ſanè arcam Domini portare nihil aliud erit, quàm affectuoſam in Deiparam devotionem verbo, & opere declarare.* Liber evaſit Abiathar, quia portaverat arcam Domini, in qua beatiſſima virgo Maria præſignabatur: Ergo potiori jure nos propter tantam dominam erimus liberi, & divinus Salomon irâ in favores, & beneficia commutabit.

25. Efficax eſt Mariæ patrocinium (ut vidimus) & quidquid à filio ſuo petit, impetrat: at ut Deus libenter ejus acquieſcat precibus, opus eſt, ut ex parte noſtri cauſa divinæ indignationis auferatur: aliàs forſan invocatio Mariæ caſſa erit. Infeliciter pugnarunt Iſraëlitæ contra Philiſtæos, ſiquidem ignominiosè victi ſunt conſilioque inito decreverunt, arcam collocare in medio caſtrorum, ut defenderet eos, & vinceret inimicos. Quid inde? Audi ſacrum oraculum 1. Reg. 4. n. 10. *Pugnaverunt ergo Philiſtiim, & caſus eſt Iſraël, & fugit unuſquiſque in tabernaculum ſuũ: & facta eſt plaga magna nimis: & ceciderunt de Iſraël triginta millia peditum. Et arca Dei capta eſt. Duoq; filii Heli mortui ſunt, Ophni, & Phineès.* Mirabilis, & peregrina eſt hæc Dei permiſſio: victus eſt populus Iſraël, & arca Dei capta eſt: Sed cur Deus populo tantam permiſit jacturam, & arcæ captivitatem? Ad præſentiam arcæ Jordanis fluenta ſteterunt magno ſtupore, & reverentia: quomodo hîc vincitur Iſraël, & arca eos non defendit, quæ turres, & muros Jericho demolivit. Cajetanus hîc ad rem noſtram reſpondit: *Devota intentio, ac commendanda ſpes, ſi facta reſpondiſſent intentioni, ac ſpei. Fiducia enim in arca Domini quamvis in ſe bona, ac ſancta ſit, inſufficiens tamen eſt, niſi bonis operibus comprobetur. Recurrerunt iſti ad exteriorem cæremoniam omittendo internam pœnitentiam peccatorum ſuorum.* Putabat populus Iſraël, quòd devotio, & arcæ veneratio ſat erat ad vincendos hoſtes; & curam non agebat de peccatorum pœnitentia, pro quibus Deus tot ei immiſerat damna. Errabat populus, quia fiducia in arca inſufficiens eſt, niſi bonis operibus comprobetur. Efficaciſſimum eſt Mariæ patrocinium; cujus arca typus extitit: laudabilis erga eam affectuoſa devotio: at opus eſt, ut noſtris bonis operibus comprobetur. Sic, ſic ut domina accedit ad filii tribunal, non ſolùm rogans, ſed etiam imperans, ut dixit Petrus Damianus ſermon. de Nativit. Virginis: *Accedis ante illud aureũ humanæ reconciliationis altare, non ſolùm rogans, ſed etiã imperans: domina, non ancilla.*

Cajet.

Verſus XXXIX. Stringes tunicam byſſo: & tiaram byſsinâ facies, & baltheum opere plumarij.

Verſus XL. Porro filijs Aaron tunicas lineas parabis, & baltheos, ac tiaras in gloriam, & decorem.

EXPOSITIO LITTERÆ.

Stringes tunicam byſſo. Agit hîc ſacer textus de tunica qua ornandus erat Aaron, ſed quia controverſum, de qua tunica ſit ſermo, ſeq. quæſtione id diſquirendum eſt. 1.

QVÆSTIO XXX.
Litteralis.

An in præſenti ſermo ſit de tunica linea, vel hyacinthina?

DUplici tunica ornabatur ſacerdos: una linea; altera hyacinthina: quæſtio præſens eſt, de qua hîc ſit ſermo. Abulenſis hîc q. 19. videtur defendere, loqui ſacrum textum de tunica hyacinthina, non de linea. Confirmat ſuum placitum, ex eo quòd quoties ſermo eſt de tunica linea rariſſimè dicitur tunica ſimpliciter, ſed cum adiectione, ſcilicet, tunica linea: at tunica hyacinthina abſolutè vocatur tunica, & ſine aliquo additamento, aut determinatione: ergo intelligitur de tunica hyacinthina, & non de linea. Confirmatur ſecundò ex verſione Septuaginta, in qua pro illis verbis: *Stringes tunicam byſſo*: habetur, *& nodi tunicarum ex byſſo*: Ergo ſignum eſt, hanc tunicam byſſinam eſſe tantum ex parte nodorum, non autem ſimpliciter. Tertiò roboratur, quia iſta tunica cingebatur byſſo: ſed tunica ſtricta non indigebat cingi, ſed potius hyacinthina, cùm eſſet lata: ergo de hac, & non de illa eſt in præſenti ſermo. 2. Abulenſ. Septuag.

Communis ſententia ferè omnium ſcriptorum plauſu comprobata aſſerit, non agi hîc de tunica hyacinthina, ſed de byſſina, hoc eſt, ex byſſo contexta. Ita D. Hieronymus epiſt. 128. ad Fabiolam. Lyran. Cajetan. Sa, Oleaſter, Cornelius, Haye & alii ad prefata verba Exodi. Item Beda lib. 3. de tabernaculo c. 8. Gulielmus Durand. in ſuo Rationali. lib. 3. cap. 19. Sixtus Senenſ. lib. 3. Bibliot. de ornatu Pontificis Aaron. Barradas lib. 3. de miniſtris templi c. 48. Ribera de veſtibus ſacerdotalibus lib. 3. cap. 7. Chaſſanæus in Catalogo gloriæ mundi. Sopranis digreſſione prima de re veſtiaria Iudæorum §. 2. & alii quamplurimi. Confirmari poteſt hæc ſententia, quia hîc videtur agere ſacer textus de tunica, quæ communis erat tam Pontifici, quàm aliis ſacerdotibus minoribus; cùm ſtatim agat de cydari, vel tiara byſſina, quæ etiam propria erat inferiorum ſacerdotum, & ſupremi. Atqui tunica Pontifici, & inferioribus ſacerdotibus communis linea erat: ergo de ea hîc eſt in præſentiarum ſermo. Rurſus: quia ubi Vulgata habet: *Stringes tunicam byſſo*: ex Hebræo legitur: *& ſtringes tunicam byſſinam.* Ergo ex byſſo contexta erat tunica, de qua hîc eſt ſermo. 3. Hieron. Lyra. Cajet. Sa, Oleaſter, Cornel. Haye. Beda. Durand. Sixt. Senenſ. Barradas Ribera. Chaſſan. Sopran.

Reſtat nunc Abulenſis evertere fundamentum. Dicebat; in ſacro textu abſolutè, cùm de tunica Hyacinthina agitur, eam appellari tunicam ſimpliciter. Sed hoc falſum eſt: nam 4.

in

in nostro capite vigesimo octavo, numero trigesimo primo dicitur: *Facies & tunicam Superhumeralis totam hyacinthinam.* Ecce quomodo sacer textus non loquitur absolutè, sed cum additamento, explicans quando sermo sit de tunica hyacinthina. Nec ob hoc negamus in aliis locis simpliciter appellari tunicam.

QVÆSTIO XXXI. Litteralis.

De forma tunicæ byssinæ.

5. HActenus de materia hujus tunicæ disputavimus: restat nunc de forma ejus aliqua prælibare. Primò sciendum est, hanc tunicam, utpote ad sacrum sacerdotum ornatum spectantem, fuisse non communem, sed specialem vestem sacerdotibus deputatam, ut sacra perficerent; supponiqúe tunicæ hyacinthinæ. Erat stricta. Hoc expressit sacer textus dum dixit suprà versu 4. *Facient tunicam & lineam strictam:* Id est, absque ruga, ut exposuit Hieronymus epistol. 128. citat. dicens: *Hæc adhæret corpori, & tam arcta est, & strictis manicis ut nulla omnino in veste sit ruga.* Sic etiam sentire, Sixtus Senensis, Barradas, Cornelius, & Sopranis citati quæstione præcedenti Insuper hæc tunica erat talaris: hoc est, usque ad talos pertingens: sic relati auctores. Utrumque asseruit Iosephus lib. 3. Antiquit. cap. 8. cùm dixit. *Tunica hæc talaris corpori adstricta habet manicas circa brachia, & ipsis adstrictas.*

Hieron. Sixtus Senens. Barrad. Cornel. Sopranis. Ioseph.

6. Circa formam hujus tunicæ dubitari posset: an esset oculata hoc est, picturata figuris oculorum? Ambigendi ansam præbent variæ versiones. Nam in Hebræo est: *Ketones tasbets:* & noster Vulgatus textus habet: *Lineam*, sive *tunicam strictam.* Alii vertunt: *tunicam opere Phrygionico, oculis contextam.* ut Pagninus, Vatablus, *tunicam oculatam.* Rabbi Salomon, *tunicam palatam*: palis scilicet, aut sedibus annulorum distinctam. Montanus in descriptione vestium Aaronis sic ait: *Erat tunica certis ordinibus, quas listas vocant, insignis, illiq; ordines oculati omnes, cuiusmodi Mappas in Belgio contextas vidimus, quæ perdicis oculis à figuratum illarum frequentia vulgò vocantur.* Alij apud Lyppomanum in catena ad cap. 28. Exodi vertunt: *Tunicam inclusionis, id est, gemmatam*: Variis nempe gemmis inclusis distinctam. Verùm hæc omnia commentitia putant Barradas, Haye, & Sopranis relati. Mirum sanè esset, hos oculos, & gemmas non vidisse oculatissimos Interpretes Chaldæum, Philonem, & Iosephum, qui utpote sacerdos hac tunica ornatus aliquoties ministraret.

Paginus. Vatabl. Rabbi Salo. Montan.

7. *Et tiaram byssinam facies.* Hîc est sermo de tiara tam inferioribus sacerdotibus, quàm Pontifici communi, quę alio nomine cydaris dicitur. Hæc erat linea, & ex bysso, ut constat Levit. 16. n. 4. ita D. Hieronym. loco citato. Iosephus ubi suprà. Abulens. quæst. 19. in hoc caput 28. Cajetanus ad hunc locum, Ribera lib. 3. de vestibus sacerdotalibus cap. 8. Barradas lib. 3. de ministris templi cap. 49. Sopranis digressione prima de re vestiaria Iudæorum §. 4. & alii.

Hieron. Ioseph. Abulens. Cajet. Ribera. Barrad. Sopran.

QVÆSTIO XXXII. Litteralis.

Quanam forma constaret tiara byssina?

8. CIrca formam tiaræ byssinæ majus est dissidium inter Interpretes, quàm circa materiam: quamobrem vocamus in dubium: an scilicet fuerit rotunda, vel acuta. Quidam, relati ab Abulensi quæst. 19. c. 28. Exodi, putavere, fuisse acutam instar illius, quam summus Pontifex Aaron portabat, solumque coloris varietate distinctam; nam summi sacerdotis erat hyacinthina, hæc linea, vel byssina. Communis tamen interpretum consensus est, fuisse rotundam. Audi Hieronymum epist. 128. sæpè citata. *Quartum genus est vestimenti rotundum pileolum, quale pictum in Vlysseo conspicimus, quasi sphæra media sit divisa, & pars una ponatur in capite.... Non habet acumen in summo, nec totum usque ad comam caput tegit; sed tertiam partem à fronte inopertum relinquit, atque ita in occipitio vitta constrictum est, ut non facile labatur ex capite. Est autem byssinum, & sic affabre opertum linteolo, ut nulla acus vestigia extrinsecùs appareant.* Ferè hæc omnia ex Iosepho desumpsit Hieronymus. Ille insuper addidit, esse aliud velamen desuper circumdatum, descendens usque ad inferiora barbæ, celans pilei illius ligaturas, & totam capitis superficiem; aptariqúe perfectè, ne laborante sacerdote circa sacrificia corrueret.

Hieron.

QVÆSTIO XXXIII. Litteralis.

An tiara hæc coronis ornaretur; & quales essent coronæ?

9. ALiud circa hunc ornatum superest exagitandum dubium: an scilicet tiara hęc coronis ornaretur: & quales essent hæ coronæ? Dubitandi ratio desumitur ex c. 39. Exodi n. 25. & 26. ubi dicitur: *Fecerunt & tunicas byssinas opere textili Aaron, & filiis, & mitras cum coronulis suis ex bysso.* Ex quo manifestè videtur constare, tiaram byssinam coronulis fuisse ornatam, quod nulli dubium esse potest. Difficultas est, ex qua materia fuerint hæ coronulæ. Beda. lib. 3. de tabernaculo cap. 8. & Arnoldus Carnotensis tract. de septem ultimis verbis senserunt, has coronulas aureas fuisse: & illud, quod dicitur ex bysso, referendum esse ad mitras, non ad coronas.

Exod. 39 num. 25. & 26.

Arnold. Carnot.

10. Verùm hæc sententia communiter explodi-

tur ex Iosepho lib. 3. antiquit. cap. 3. Philone 2. de Monarchia, & ex testimonio relato num. præcedenti, ex quo constat, coronulas has

has ex byſſo factas: quibus verbis apertè ſignificat ſcriptura, vittas byſſinas tiarę circumplicatas, & in orbem ſinuosè ductas coronas appellari. Sic Ioſephus, Sa, Ribera, Barradas, Sopranis, & alij. Montanus etiam his conſentit: addit inſuper, ut amplius has coronulas explicet, cydarim, aut tiaram fuiſſe eo ferè modo, quo Orientalium incolarum tiara, quam Turcico vocabulo appellat *Torbant*, eſſeque lineam, aut byſſinam ſimpliciſſimæ, candidiſſimæque albedinis, cui ad frontem alligabatur aurea lamina, &c. Unde ex mente hujus auctoris hîc ageretur tiara Pontificis, quod mihi maximè diplicet. Conſtat ergo has coronulas fuiſſe lineas, & byſſinas, non aureas, aliàs enim hoc expreſſiſſent Hieronymus, & Iſidorus, qui de hoc, & aliis ornatibus ex profeſſo egerunt.

Ioſeph. Sa. Ribera. Barrad. Sopran. Montanus.

QVÆSTIO XXXIV.
Litteralis.

An fuerit duplex tiara: & quod diſcrimen inter utramque verſaretur?

19. QUæſtio præſens duo inquirit. Primum: an ſummo Pontifici adſcripta fuerit diverſa tiara ab illa qua ornabatur minor ſacerdos? Secundum: quod diſcrimen eſſet inter utamque tiaram? Certum mihi ſemper fuit, diverſo genere tiaræ ornari Pontificem ab illo, quo inferiores ſacerdotes ornabantur. Hoc mihi perſuaſum habeo: quia Pontifex habebat ſpecialem ornatum, quo, nefas eſſet aliis ſacerdotibus uti; ut Ephod, Rationali, tunica hyacinthina, & lamina: ergo ornatus capitis, qualis eſt tiara, diverſi generis fuit ab illa, qua ſacerdotum minorum capita ornabantur. Nam ſi pectori, humeris, & aliis partibus pretioſiores veſtes aſſignatæ ſunt, multò potiori jure capiti, quod præcipua pars eſt corporis. Sic Ioſephus libro tertio antiquit. c. 11. Abulenſ. quæſtio. vigeſima ſecunda in c. 28. Exod. Barradas tom. 2. lib. 3. capit. 46.

Ioſeph. Abulenſ. Barrad.

12. Altera difficultas ſupereſt enodanda, nempe, quod diſcrimen verſabatur inter tiaram Pontificis, & aliorum ſacerdotum? Tiara aliorum ſacerdotum byſſina erat, ut diximus numero ſeptimo, hac etiam utebatur Pontifex, & ſupra eam habebat aliam tiaram, vel ex hyacintho variatam, & circundatam aurea corona tribus ordinibus facta, ut docet Ioſephus loco nuperrimè citato. Vel totam hyacinthinam, ut vult noſter Abulenſis quæſt. vigeſima ſecunda relata. Ut ſic exteriùs diverſimodè ornetur caput Pontificis. Aliam differentiam aſſignant Guilielmus Durandus libro tertio capit. decimo nono, & Chaſſanæus in catalogo gloriæ mundi 1. p. concluſ. 3. nempe, quod tiara Pontificis procedebat in acutum, habebatque circulum aureum cum malogranatis, & floribus: ſecus autem tiara aliorum ſacerdotum.

Ioſeph. Abulenſ. Durand. Chaſſan.

Et Baltheum opere plumario. De balteo eadem eſt controverſia, ac de tiara, an ſcilicet duplex fuerit? Unus Pontifici; & alius minoribus ſacerdotibus: quapropter id ſequenti quæſtione examinandum eſt. 13.

QVÆSTIO XXXV.
Litteralis.

An idem genus baltei fuerit commune Pontifici, & aliis ſacerdotibus.

IN preſenti verſu apertè agitur de balteo ſummo artificio contexto ex aureis, hyacinthinis, purpureis, coccineis, atque byſſinis filis, quo omnes veſtes ſacerdotales ſtringerentur. Ioſephus lib. 3. antiquit. capite undecimo ſic eum deſcribit. *Accinguntur circa pectus modicè, ſuper illud zonam circumdantes latam quaſi digitis quatuor, variè ita contextam, ut videatur pellis eſſe viperea: in qua flores intexti ſunt coccinei, & purpurei cum hyacintho, & byſſo commixti. Stamen autem eius zonæ eſt ſolum byſſus: & ſumens initium cinctura à pectore, & circumdans reducitur iterum ante pectus, & uſque ad crura dimittitur, donec ſacerdos nihil operatur. Pro decore namque videntium eſt ita compoſita. Cùm vero ad ſtudia ſacrificiorum, & myſteriorum præparatur, ne impediatur opus, in lævo humero eam portat.* Elegantiùs eundem balteum nobis depinxit Divus Hieronymus Epiſt. 128. dum dixit: *Hoc cingulum in ſimilitudinem pellis colubri, qua exuit ſenectutem, ſic in rotundum textum eſt, ut marſupium longius putes, Textum eſt ſubtegmine cocci, purpura, hyacintho, & ſtamine byſſino, ob decorem, & fortitudinem, atque ita polymita arte diſtinctum, ut diverſos flores, ac gemmas artificis manu non textas, ſed additas arbitreris. Lineam tunicam, de qua ſupra diximus, inter umbilicum, & pectus hoc ſtringunt balteo; qui quatuor digitorum habens latitudinem, & ex una parte ad crura pendens, cum ad ſacrificia curſu, & expeditione opus eſt, in lævum humerum retorquetur.* Verùm ex his non ſatis liquet, de quo balteo ſermo ſit in præſenti, quamvis Hieronymus aſſerat hoc balteo tunicam lineam fuiſſe ſtrictam. 14. Ioſeph. Hieron.

His non obſtantibus dicendum eſt, ſacrum textum in hoc verſu loqui de balteo, quo ſolùm ſummus ſacerdos cingebatur: ac per conſequens alium fuiſſe balteum communem omnibus ſacerdotibus. Nam ut rectè notarunt Beda lib. 3. de tabernaculo cap. 8. & in Gloſſa ad hunc locum; & Salianus anno 2544. numer. 570. præter balteum opere plumario contextum, alium adducit ſcriptura Exod. 28. num. 40. Locutus fuerat ſacer textus verſu 39. de balteo opere polymito fabricato: & ſtatim minoribus ſacerdotibus balteos aſſignat, non opere Phrygionico contextos. Ergo ex eo eſt, quia ſolus balteus Pontificis tanta varietate ornabatur. Quapropter Origenes homil. 6. in Levitic. Cajetanus Exod. 28. num. 41. Barradas 15. Beda. Salianus.

das lib. 3. de ministris templi cap. 48. Cornel. ad hæc verba. Supranis de re vestiaria Iudæorum digressione 1. §. 3. putarunt cingulum, quo inferiores sacerdotes cingebantur, fuisse byssinum, & simplici artificio contextum, & eo tunicam lineam cingi, quod deno:atur per illa verba: *Stringes tunicam bysso*: cuius planissimus sensus est: cinges tunicam zona byssina. Constat etiam Leuitic. 16. numero 4. Cingulum verò solius Pontificis proprium vario florum genere distinctum opere Phrygio, ut patet, Exod. 39. num. 28. ubi dicitur: *Cingulum verò de bysso retorta, hyacintho, purpura, & vermiculo distinctum arte plumaria.* Secutus fuit etiam hanc distinctionem cingulorum noster Abulensis in capite 28. Exod. quæst. 2. quæst. 6. & quæst. 22.

Exod. 39. n. 18.

16. *Porro filijs Aaron tunicas lineas parabis, & balteos, ac tiaras in gloriam, & decorem.* In hoc versu explicat sacer textus vestes minorum sacerdotum, quæ etiá communes erant Pontifici. *Filius Aaron*, id est, Nadab, Abiud, Eleazar, & Ithamar. ex his solus Eleazir obtinuit summum sacerdotium, ut suprà dictum est, versu 2. *Tunicas lineas parabis*: id est, tunicas strictas, quibus induebantur tam Sacerdotes minores, quàm Pontifex super proprias, aut vulgares vestes. *Et balteos*: his cingebantur minores sacerdotes. Nam quamvis hæ tunicæ essent strictæ, balteis etiam cingebantur tantùm byssinis. *Ac tiaras*: sermo est de tiaris minorum sacerdotum, quæ byssinæ erant, ut dictum est, num. 7. *In gloriam, & decorem.* Id est ut explicat Abulensis hîc quæst. 19. ut pulchri sint, & honorentur: seu ut placet Oleastro: ad gravitatem, & pulchritudinem. Apud homines namque vestes magnum honorem tribuunt: quare rectè ille dixit: *Si toga crassa mihi est, aspernor*, &c.

Abulens. Oleaster.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCLXXV.

Sacerdotij dos est album castitatis lilium.

17. IN omnibus debet sacerdos præstare popularibus, sed præcipuè in castitate, & pudicitia. Hæc virtus sic innata sacerdotio videtur, ut sacerdotum infulæ rubore suffundantur, si impuritatis labe maculentur. Propter hoc etiam apud barbaros & idololatras obseruatum fuit, ut quantùm fieri posset, eorum sacerdotes, vel à licita copula abstinerent. Audi Augustinum, tom. 10. serm. 37. ad fratres in eremo. *Vidimus*, inquit, *sacerdotes uxoratos, tantæ abstinentiæ erant, quòd licèt uxores omnes haberent, numquam tamen nisi semel in anno eas tangere volebant, qua die ab omni sacrificio abstinebant.* Hæc apud Æthyopes. Deinde prosequitur. *Vidimus, & in inferioribus partibus Æthyopiæ homines unum oculum tantum in fronte habentes, quorum sacerdotes à conversationibus hominum fugiebant, ab omni libidine carnis se abstinebant, & in septimana, in qua Diis suis thura offerre debebant ab omni labe carnis abstinebant se, nihil sumebant, nisi mensuram aquæ per diem, & sic contenti manentes dignè sacrificium Diis suis offerebant.* Augustin.

O grandis Christianorum miseria! Ecce Pagani Doctores fidelium facti sunt. Lumine naturæ cognoverunt isti aliena esse à sacerdotio carnis delectamenta.

Id ipsum confirmat Elias Cretensis in orat. 3. Nazianzeni adversùs Iulianum adducens illud Homeri cum Iove loquentis.

Circum te Selli degunt, queis balnea nulla
Spurcitiem è pedibus tollunt, queis terra cubile est.

Sic prosequitur Elias: *Selli autem natio in Dodona, in qua Iovis oraculum erat. Ex quibus scilicet Selli sacerdotes ad Iovis cultum creabantur: qui quidem ut in Dei famulatu essent, castitatem colebant, nec balneo uientes, nec in lecto dormientes, verùm humi brevissimum somnum carpentes. Atque illi quidem in Iovis honorem hæc faciebant. At nostri Philosophi in veri Dei honorem ab his rebus abstinent.* Hæc obsequia falso Deo barbari, & idololatræ præstabant, annexam putantes esse sacerdotio castimoniam. Si ergo homines lumine fidei destituti iudicarunt, castitatem in sacerdotibus requiri, ut dignè & competenter Diis falsis sacrificia offerrent: quid dicemus fideles Evangelicæ doctrinæ radiis illustrati? Protectò castimoniam, & continentiam sic inseparabilem esse à sacerdotio, ut ejus dos sit albicans lilium castitatis.

18. Homer. Elias Cretens.

Levit. 21. n. 13. sic Deus præcepit sacerdoti: *Virginem ducet uxorem.* Miraberis huius præcepti scrupulum. Quid intererat, quòd sacerdos duceret virginem, vel corruptam: ut Deus voluerit eum constringere ad ducendam Virginem? Petrus Damianus opusculo 25. de dignitate sacerdotii cap. 1. per uxorem virginem Evangelici sacerdotis vitam intellexit. Ideo ergo veteri sacerdoti uxor virgo designatur ex lege; ut exinde pateat, quòd sacerdos Christi tenetur ad continentiam seruandam; Et quemadmodum diuino præcepto uxori veteris sacerdotis pro dote fuit assignata virginitas; sic Evangelico continentia esset dos. Audi Damianum. *Vxor vita eius, & conversatio non inconvenienter accipitur, qua scilicet esse virgo præcipitur, ut ab immundi spiritus obsoleta luxuria, qui violator est animarum, immunis, & incorrupta seruetur.*

19. Levit. 21. num. 13.

Damian.

Sæpè notavi, in sacro eloquio sacerdotes vocari Angelos: sic Malachiæ 2. num. 7. *Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Sed cur sacerdos Angelico honoratur vocabulo? Sacerdos etsi tanta dignitate fulgeat, & naturam angelicam transcendat tanto munere ornatus, homo est naturâ: quare ergo dicitur Angelus? Ideo judico: quia sicut Angeli à natura dotem castitatis obtinuêre; sic sacerdotes ex suo munere seruent tanquam dotem sacerdotio concessam. Accipe elegantissima verba Chrysostomi lib. 3. de sacerdotio tom. 5. sic sacerdotum dignitatem extollentis. *Etenim sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cœlestium classem, ordinemq; referendum est: atque id per quod meritò: quippe non mortalis quisque, non Angelus, non Archangelus, non alia quavis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiam in carne manentibus auctor fuit, ut Angelorum ministe-*

20. Malach. 2. n. 7.

Chrysost.

rium animo conciperent. Idcirco necesse est, sacerdotem sic esse parum, ut si in ipsis cœlis collocatus inter cœlestes illas virtutes medius staret. Multa tangit Chrysostomus, quæ sacerdotibus suadent castitatem. Nam eos inter cœlestes incolas annumerat: deinde à Spiritu Sancto sacerdotalem ordinem asserit dispolitum: tandem Angelorum ministerium illis tribuit, ut ob hoc tanta puritate fulgeant, ut inter ipsos Angelos sine rubore possint stare: imo ab ipsis Angelis sacerdos castitatis observator servitur.

21. Deuter. 34. n. 5. Cajetan. Epiph.

Mortuusque est ibi Moyses servus Domini in terra Moab jubente Domino: & sepelivit eum in valle terra Moab contra Phogor. Deuteron. 34. n. 5. Cajetanus ibidem notavit: *Ipse Deus scribitur sepeliens Moysem.* D. Epiphanius lib. 1. contra hæreses cap. 9. sic scripsit. *Sepelierunt Angeli, velut habet traditio qua ad nos devenit, corpus Moysis sancti, neque inquinati sunt à sancto corpore.* Et Cajetanus relatus dixit: *Omnia itaque humana officia à sepultura Moysis excluduntur, ex hoc quòd Deus angelico ministerio sepelivit ipsum.* Rara excellentia est, corpus Moysis ab Angelis sepiliri omni humana diligentia exclusa! sed Notatu dignum judico examinare, cur Moyses ab Angelis sepeliatur? Et quare à sancto corpore non sint inquinati? Homo ab Angelis servitur, & in funere collocatur? Utique: quia Moyses cùm sacerdos esset (juxta illud Psalm. 98. n. 6. *Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius*) castitatis fuit integerrimus amator. Hanc castimoniæ prærogativam mihi indicant illa verba Epiphanii: *Neque inquinati sunt à sancto corpore*: Cur non inquinati? Quia Moyses castitatem coluit. Meritò ergò ei Angelicæ inservierunt potestates, velut venerantes castitatem sacerdotalem. Nam sacerdos castus dignus est ab Angelis inserviri.

22.

Castitas sic sacerdotum innata est virtus: ut qui castitate floret, jus habeat ad sacerdotium. Egregium facinus Phinees hujus cogitatus præbet confirmationem. Vidit Hebræum rem habentem cum Madianitide: at zelo divinæ legis; *Arrepto pugione ingressus est post illam Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum, scilicet, & fœminam.* Num. 25. n. 8. Quid inde? Sic locutus est ad Moysem Deus. *Phinees avertit iram meam à filiis Israël, quia zelo mei commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israël in zelo meo. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo.* Hîc notare placet: cur si facinus Phinees summo opere placuit Deo, ei non confertur regnum, sed sacerdotium? Examinemus hoc facinus. Quid defendit Phinees? Dei honorem, qui violatione castitatis lædebatur. Præceperat enim Deus, ne quisquam Hebræorum auderet rem habere cum mulieribus Madian: hanc legem violaverat Zambri, quam ut vindicaret Phinees, & velut castitatis vexillum elevans, illum & Madianitidem confodit. Meritò ergo Deus Phineem, quem defensorem vidit castitatis infulis sacerdotalibus honoravit: nam qui pro castitate viriliter pugnat, & luxuriosos punit, summo sacerdotio dignus comprobatur. Adest Abulens. ibidem q. 7. dicens:

Nu 25. num. 8.

Ibid. n. 11. 12. & 13.

Abulens.

Hic ponitur remuneratio, & laus bona actionis Phinees, scilicet, quòd Deus reddidit testimonium illi, quòd placasset iram eius, & promisit ei sacerdotium æternum.

Tunica stricta linea, seu byssina vestitus, cidari ornatus; & balteo ex eadem materia præcinctus summus Pontifex nobis proponitur, & eodem ornatu sacerdotes inferiores ministrabant. Sed ad quid tam Pontifex, quàm alij sacerdotes tanto candore ornantur? Ut sacerdos ostendatur undequaque castus. Servare enim debet, qui tanta dignitate gaudet, castitatem in capite, visum ab inhonestis avertens: ecce cur cidari byssina ornatur. Insuper, & castus debet esse in pectore, hoc est cogitationes impuras rejicere: ob hoc cingulo candido cingitur. Tandem totum corpus tunica stricta linea, & talari induebatur: ut à capite usque ad pedes albedine micans, sciat debere totum esse castum, & continentem. Castitas ergo est sacerdotis integrum, & præcipuum ornamentum, & sacerdotij inæstimabilis dos. Audi nostrum Tostatum castissimum præsulem, imo & virginem, ut ex perpetua apud Abulenses traditione, & ejus epitaphio constat. *Iste candor in capite est* (inquit quæst. 22. in cap. 28. Exodi) *& in toto corpore, quia ex capite cogitationes sunt. Debent autem cogitationes nostræ castæ esse, & totum corpus nostrum lucidum juxta sententiã Salvatoris: & licet iste candor notet puritatem ab omni vitio, præcipuè tamen à macula vitij carnis, quod proprius maculat.* Placet etiam verba venerabilis Bedæ adducere, qui lib. 3. de tabernaculo cap. 8. sic ait rationem reddens cur hæc tunica erat stricta. *Cùm continentia non cuilibet membro violenter imposita, sed in toto corpore est delectabiliter consummata. Hæc enim linea debet stringere manus, & brachia sacerdotis, ne quid inutile faciat; pectus, ne quid inane cogitet; ventrem ne gulosus sit. Subiecta ventri membra, ne lasciviendo totam sacerdotalis habitus pulchritudinem corrumpant. Genua, ne ab orationibus instantia torpeant. Tibias, & pedes, ne ad malum currant. Induatur ergo sacerdos primò linea stricta, ut corpus ab iniquis operibus, & mentẽ compescat à pravis cogitationibus.* De balteo idem docuerat Divus Isidorus c. 45. in Exodum dum dixit: *Balteo præcingitur sacerdos, per quod rerum incentiva, & luxuria libidinum restinguantur.* Ex his apertè constat, quòd licet sacerdos omni virtutum genere fulgere debet, præcipuè candore castitatis.

23.

Abulens.

Bedas.

ILLATIO CCLXXVI.

Castitas omnium virtutum est fundamentum, & vitæ spiritualis principium.

MAgnus Basilius interrogatione 17. sic de castitate loquitur. *Est ergo continentia peccatorum sublatio, vitiosarum affectionum emendatio, corporis ad naturales etiam usque passiones, cupiditatesque mortificatio, principium vitæ spiritualis, sempiternorum bonorum Conci-*

24. Basilius.

liatio

liatio, voluptatis aculeum in seipsa abolens. Magna hîc de castitate profert Basilius: sed nota illud: *Principium vita spiritualis.* An quia castitas sit cæterarum virtutum fundamentum? Certè, hæc virtus non solùm Principium, sed fundamentum est cæterarum virtutum.

25. Eligitur Ezechiel à Deo, ut futura populo prædiceret, & magna annuntiaret: & tamen tacuit, usque dum orbatus fuit uxore: *Mortua est uxor mea vespere, feciique mane, sicut præceperat mihi.* Ezechiel. 24. numero 18. Si tamen Ezec. 24. num. 18. inquiras: cur Ezechiel protinus populo divina verba non proposuit, nec fuit Prophetæ munere functus, sed prophetiam suspensam habuit, donec uxor ejus vitam commutaret cum morte: & post ejus obitum statim Prophetæ, & Doctoris munus implevit? Respondet tibi Hieronymus libro primo adversus Jovinianum Hieron. capit. 8. his verbis: *Ezechiel, qui captivus tenebatur in Babylone, qui tempestatem ab Aquilone venientem viderat, & turbinem cuncta rapientem, ait: Mortua est uxor mea ad vesperam, & feci mane, sicut præceptum mihi erat. Prædixerat ei Dominus, quòd in die illa aperiret os ejus, & loqueretur, & non taceret amplius. Diligenter attende; donec uxor viveret, non habebat libertatem populum commonendi: moritur uxor, & conjugale vinculum solvitur, & absque ulla trepidatione semper in officio Prophetali est.* Sed adhuc urget difficultas. Quid obstare poterat Ezechielis uxor, ut munus exerceret Prophetale? Profectò: quia dum matrimonij vinculum durabat, castitatis flore non pollebat Ezechiel. Tunc enim (etsi honestos,) conjugales admittebat amplexus: mortua tamen uxore, à carnali usu penitus abstinuit. Ergo nunc ornatur decore Prophetiæ, & Doctoris munus subire incipit; quia jam vallatus erat liliis castitatis. Nam quî posset Propheticum donum exercere carnis illecebris allectus? Quasi sine castitate, quæ vitæ spiritualis est principium, & cæterarum virtutum fundamentum, vacua sit Prophetia.

26. Hoc absque dubio Salvator omnium ostendit, cùm Discipulos alloquens dixit Lucæ 12. n. Luc. 12. num. 35. 35. *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris,* &c. Communiter hîc Expositores docent Apostolos, & in eis fideles admoneri ad servandam castitatem: hoc enim designat lumborum cingulum. Rursus per lucernas ardentes bona opera designari, nemo est, qui dubitet. Sed cur Dominus primùm Discipulos castitatis balteo præcinctos desiderat, & deinde bonorum operum ardore, & luce fulgentes? Sola castitas prima, & seorsim proponitur: cætera virtutum opera cumulatim, & confusè admonentur. Cur ita? Ut castitatem cæterarum virtutum fundamentum prædicaret. Adest Gregorius Gregor. Magnus homilia 13. in Evangelia dicens: *Duo autem sunt: quæ iubentur; & lumbos restringere, & lucernas tenere: ut & munditia sit castitatis in corpore, & lumen veritatis in operatione.* Duo iubentur: Expressè, & præcipuè castitas; deindè aliæ virtutes. Unde non solùm denotatur, castitatem omnium virtutum esse fundamentum (sed solam castitatem ex una parte omnibus virtutibus æquivalere; siquidem Dominus primò solam castitatem præcepit, deinde cæteras virtutes: velut plus desideraris hanc virtutem, quàm alias.

Nec longè à nostro themate abest Apostolus scribens ad Titum, c. 2. n. 11. & 12. *Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè vivamus in hoc sæculo.* Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum, c. 23. in fine, sic legit hæc ultima verba: *Castè & iustè, & piè vivamus in præsenti sæculo.* Nota, Paulum, cùm cœlestem viam nos doceret, ut abnegantes desideria hujus sæculi ornaremur virtutum pulchritudine, prius retulisse castitatem; deinde justitiam tandemque pietatem. At cur castitas omnibus præfertur? Non quia omnes antecellat, sed ad explicandum vitæ spiritualis esse principium, & fundamentum. Dixerat Apostolus 1. ad Timot. 2. numer. 15. *Mulier salvabitur per filiorum generationem, si permanserit in Fide, dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.* Id est, mulier, nupta (de hac enim loquitur Paulus,) salvabitur per filiorum educationem, si ipsa perseveraverit, aut perseverare eos fecerit, (utroque modo exponitur in Bibl. Magna,) in Fide, dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. Ex Syriaco autem legitur: *Si permanserit in Fide, in charitate, & sanctificatione, & castitate.* Notare libet: cur annumeratis tot, & præclarissimis virtutibus, fide, scilicet, & caritate, imò & ipsa sanctificatione, qua anima Deo placet, additur castitas, aut sobrietas, quæ teste Chrysostomo, & aliis in Bibliis Magnis) est temperantia ab illecebris? Ubi adest charitas, quæ, ut ait Augustinus, est animæ pulchritudo, & eam transformat in Deum, imò omnium virtutum est anima, & ornamentum; decesse non potest castitas: cur ergo Apostolus post charitatem, & sanctificationem mentionem facit castitatis? quia charitas velut vacua esset, imò non esset charitas sine ornamento castitatis. Pulchrè Gregorius Magnus homilia decima tertia in Evangelia: *Nec castitas ergo magna est sine bono opere, nec opus bonum est aliquid sine castitate.* Quod est dicere: si posset dari charitas sine castitate, inanis esset charitas. Sine charitate, inquit Apostolus 1. ad Corinthios 13. Etiamsi linguis hominum loquar, & Angelorum factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens: sine charitate etiamsi habuero Prophetiam, & novero mysteria omnia, etiamsi fidem habuero, ita ut montes transferam, nihil sum, &c. Est ergo charitatis elogium singulare, cæteris virtutibus vitam, & meritum tribuere. An hoc etiam castitati tribuit Gregorius, cùm dixit: *Nec opus bonum est aliquod sine castitate?* Absit. Non enim tantum Doctorem latere poterat, charitatem inter omnes virtutes primas ferre: solùm voluit ostendere charitatem sine castitate à ratione charitatis deficere. Annumerat ergo Apostolus, post fidem, & dilectionem, castitatem, non quia castitas compleat eas aut perficiat; sed ut ostendat sine castitate, quæ vitæ spiritualis est principium, & fundamentum

27. Ad Tit. 2. n. 11. & 12.

1 ad Tim. 2. n. 15.

Syriac.

Gregor.

cæteras virtutes evanescere. Ob hoc dicebat Augustinus serm. 37. ad fratres in eremo de castitate loquens: *Hæc est illa virtus sine qua, quis est factus omnium reus. Hæc est illa virtus, quæ nos Deo commendat, quæ Angelos nos facit, quæ nos super æthera volando conducit.* Meritò ergo eam cæterarum virtutum vocamus fundamentum.

28. Triplici ornatu ex byssо contexto ornabatur Sacerdos, nempe, tunica linea, thiara, seu cidari, & balteo, vel cingulo; quibus etiam triplex imponebatur ornatus ex hyacintho contextus, scilicet, tunica, mitra, & cingulum: Super tunicam album alia hyacinthina; super cidarim byssinam mitra hyacinthina; & super cingulum ex byssо contextum balteus opere plumarij fabricatus. Cur hæc? Quia super castitatem, per colorem album designatam, quæ omnium virtutum est ornamentum, cœlestis vitæ desiderium, per colorem hyacinthinum explicatum, aptatur miri-
Abulens. ficè. Id expressit noster Abulensis hîc quæst. 22. dicens: *Non enim bene tunica hyacinthina, nisi super tunicam lineam ponitur, nec mitra hyacinthina, nisi super cidarim lineam, aptatur: quia vita cœlestis, quæ hyacinthina est, & desiderium æternorum nunquam alicui inerunt, nisi super puritatem vitæ fundentur. Oportet enim primò, omnia inquinamenta vitiorum devitare, quod est candidum esse; deinde vitam cœlestem, quæ hyacinthina est, totis actionibus, & inquirere, & judicare.* Divus Thomas à Villanova sermone tertio de sancto Augustino eandem rationem adducit, ob quam cingulo utraque tunica stringebatur, nempe, ut exinde
S Thom. à Villan. constaret, sine castitate inutile esse animæ ornamentum virtutum. Audi eum: *Sed universa hæc vestium amplitudo castitatis cingulo pulcherrimo constringenda est, sine quo quantumlibet pretiosa vestis, nullum animæ potest præstare fomentum.* Si ergo sine castitate friget anima: meritò à Basilio castitas vitæ spiritualis dicitur principium, & fundamentum.

ILLATIO CCLXXVII.

Antistes plenus sit oculis, ut subditis benefaciat.

29. ONeris potiùs, quàm muneris est officium Antistitis: non sibi, sed alijs eligitur, qui ad gubernandum promovetur. Quapropter oculis plenus debet esse, qui aliorum suscipit regimen, ut omnia penetret, & temporali, & spirituali eorum subveniat indigentiæ. Admirabilis, & mysteriis plenus Ezechieli demonstratur currus: sed non minùs admirabiles illius rotæ, quibus spiritus vitæ insederat; undequaque ocellatæ
Ezech. 1. num. 18. erant testante divino Oraculo, Ezechiel. 1, n. 18. *Statura quoq; erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus: & totum corpus oculis plenum, in circuitu ipsarum quatuor.* At cur tota circumferentia rotarum oculis erat plena? Certè, quia Spiritus sanctus potestate, & majestate regia fulgens sedebat in rotis. Ut ergo ostenderet, Antistitis studium debere esse habendi ob oculos omnes subditos, ut eis subveniat: cùm Spiritus sanctus in rotis appa-

ret regio splendore fulgens, plenus oculis insedit, intimans dominandi obligationem.

Apocalyps. 4. n. 6. De illis animalibus, quæ 30.
thronum Dei circumdabant, dicitur: *Et in medio* Apoc. 4.
sedis, & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis num. 6.
ante, & retro. Ecce animalia describuntur undequaque ocellata, ante, retro, & intus: nam ibidem, n. 8. refertur: *Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas in circuitu: & intus* Ibid. n. 8.
plena sunt oculis. Sed cur tot oculis hæc animalia ornantur? Quidam per ea quatuor Evangelistas intelligunt, & divini Verbi præcones: Sic Augustinus lib. 1. de consensu Evangelist. c. 6. & in hæc verba Apocalypsis Hieronymus in proœmio super Evangelium Matthæi, Beda, Primasius, Richardus de sancto Victore, Rupertus, Ansbertus, Pannonius, & alii ad præfata verba. Alii per hæc animalia Christum Dominum expressum volunt, qui incarnatione fuit homo: in passione vitulus: in resurrectione Leo: Aquilà in ascensione: ut Anastasius Sinaita lib. 4. Hexamer. Abulensis in Proœmium, D. Hieronymus super quatuor Evangel. Ansbertus, Rupertus, Pannonius, Aretas, & Glossa Ordinaria ad hæc verba Apocalyps. Exprimebatur ergo secundùm hanc sententiam vigilantissima cura Doctorum, & Evangelistarum, & Prælatorum. Habebant ergo illa animalia ante, retro, & intus tantam multitudinem oculorum, ut docerentur Prælati semper attento animo, vigilanti studio, & prudenti circumspectione subditorum agere negotia.

August. Hieron. Beda. Primas. Richard. Rupert. Ansbert. Pannon. Anastas. Abulen. Aretas. Glossa. Ordin.

Hujus curæ magnum nobis Christus præbuit 31.
exemplum, cùm mulierem quandam à sanguinis curavit profluvio: sed nota modum, quo eam ab inveterato morbo liberavit: *Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis eius.* Lucæ 8. numero 44. Re- Lucæ 8.
prehensione videtur digna hæc mulier, aut inur- num. 44.
banitatis notari potest; siquidem accedens retro videbatur potius salutem furari, quàm petere. Cur non ante oculos Domini flexo poplite, & summis precibus desideratam, & iamdiu amissam valetudinem petit, ut visa ejus miseria piissima viscera Domini commoverentur? Sed mirare hujus fœminæ prudentem Fidem, qua à Christo, ut supremo Deo, sperabat salutem. Credidit Christum supremum Dominum totum plenum oculis, ut ei subveniret: & ideo judicavit, idem esse, retro accedere, ac si à fronte peteret salutem. Perbellè Chrysologus sermone 34. *Accessit retro. Sed ubi? Retro nihil erat, ibi faciem, quam declinabat, invenit. Erat in Christo corpus multiplex; sed erat Deitas simplex: erat totus oculus, qui post se supplicem sibi videbat:* Quamvis hæc mulier retro accesserit, non poterat Dominici visus fugere conspectum. Christus namque solùm in facie oculos habere videbatur: at totus erat oculus, ut subveniret; in eoque nihil est retro, cùm omnia gubernet, ut supremus Antistes. Chrysol.

De primo Rege Hebræorum Saüle sacro 32.
eloquio attestante dicitur: 1. Reg. 10. num. 23. 1. Reg.
Stetit in medio populi, & altior fuit universo po- 10. n. 23.
pulo ab humero, & sursum. Sed cur primus il-

lius

lius gentis Rex omnes tanta proceritate excelluit, & altior fuit universo populo ab humero, & sursum? Putarem, id postulare Regium munus, & studium regendi. Nam qui omnes tanta altitudine excellebat, medius inter omnes neminem non videret: Quia quocumque se verteret, velut speculator in alta rupe positus subditorum agmina conspiceret. Eligitur ergo Saul tanta altitudine procerus, ut ostenderetur, oportere Regem omnes subditos ob oculos habere, neminemque ab ejus conspectu excludere, ut sic pietate motus omnium subveniat indigentiæ.

33. Huc spectat illud amantissimæ sponsæ erga dilectum suum celebre encomium oculorum. Cant. 5. n. 12. *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & residentes juxta fluenta plenissima.* Non mirarer, si sponsa oculos sponsi celebrans, columbarum oculis tantum compararet; cùm ipse suæ amasiæ pulchritudinem oculorum etiam columbarum oculis contulit. Cant. 1. n. 15. Quod, notatu dignum existimo, est, dicere sponsam sponsi oculis columbis super rivulos aquarum assimulari. At cur potiùs columbis juxta aquarum fluenta existentibus sponsi oculos comparat, quàm columbis intra nidulos degentibus? Beda lib. 5. in Cantica, viam nobis aperuit cogitatui, dicens: *Columbæ siquidem super rivulos aquarum, non solùm propter potum, vel lavacrum loci amœnitatem, ac munditiem residere solent; sed etiam, ut venientu umbram accipitris in aquarum perspicuitate prævidere, ac sic imminens ab hoste periculum evadere possent.* Naturali instinctu columbæ juxta aquarum fluenta congregantur, ut in eis velut in speculo accipitris effigiem intuentes hostis periculum evadant. Quod est dicere: ita columbarum perspicax est visus, ut non solùm, quæ è regione posita sunt videant; verumetiam quæ à tergo, vel supernè veniunt, conspiciant. Sponsa ergo, ut sedulam curam sponsi Regis exprimeret, ejusque juge subveniendi studium declararet, visum habere prædicat, non qualemcumque, sed columbarũ juxta fluenta existentium: denotans sponsum, non solùm videre, quæ è regione sunt posita, sed etiam quæ à visu, nisi speculari artificio conspici nequirent. Hoc enim est munus principis, & gubernantis studium, scilicet, omnia videre, nihil non considerare, & subditorum mores habere comprehensos, ut juxta eorum qualitatem, vel præmium largiatur, vel pœnam infligat.

34. Tunica hæc stricta, quam byssinam putamus, ab aliis, *oculis contexta*, ut à Pagnino: aut, *oculata*, ut à Vatablo, & Montano dicitur, ut notavimus in expositione litteræ. Quod an verum sit aliorum judicio committo. Verùm si hos sequamur Doctores, non mediocre nostræ illationi confertur robur. Erat ergo tunica hæc undequaque imaginibus oculorum plena, quia internè induebat sacerdotem, ut exinde disceret, habere semper in animo sedulam curam, & vigilans studiũ circa subditorum mores, & necessitates. Hæc enim est Antistitis præcipua cura, & obligatio. Nam si subditorum vita, & necessitates eum latent, nec illam corrigere, nec istis subvenire poterit: unde nec muneri suo satisfaciet.

Versus XLI. Vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios ejus cum eo: & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

EXPOSITIO LITTERÆ.

VESTIESQVE *his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios ejus cum eo.* Loquitur Deus Moysi. Abulensis q. 19. Et Cajetanus hîc asserunt, sermonem esse de tribus præcedentibus ornamentis, scilicet, tunica stricta, balteo, & cydari, quæ communia erant tum Aaroni, tum & filiis ejus. Hoc assertum efficaciter confirmatur: quia aliàs fas esset minoribus sacerdotibus uti Ephod, Rationali, & aliis ornamentis Pontifici reservatis. Quod nemo concedet. Ergo hæc verba de prælatis tribus vestibus intelligenda sunt. 1. Abulens. Cajet.

Et cunctorum consecrabis manus: id est, (ut notant Abulensis, Cajetanus, Oleaster, Sa, Menochius, & alii,) complebis, vel implebis manus eorum (ut est in Hebræo) dans eis in manus, quod offerant. Id enim fiebat in consecratione Sacerdotum. Itaque in Scriptura implere manum, significat consecrare in Sacerdotem. 2. Abulens. Cajet. Oleaster. Sa Menoch.

Difficultas est, quænam sit hęc manus impletio? Abulensis putat, hanc impletionem factam per cœremonias, & ritus, quibus consecrabantur tam Pontifex, quàm Sacerdotes inferiores. Ritus isti erant hujusmodi. Circa Aaronem audi: Primò, lavabatur, deinde indutus vestibus, & ornatu Pontificio adducebatur ad ostium tabernaculi, ibique oleo unctionis super caput ejus infuso, initiabatur in Pontificem. Consecratio filiorum ejus hoc ritu perficiebatur. Primo lavabantur: deinde induebantur omnibus vestibus, quibus ministraturi erant: quædam offerebant sacrificia: tandem accepto ariete, Aaronis, & filiorum manibus impositis super illum, Moyses immolabat arietem, cujus sanguine intingebat extremum auriculæ dexteræ Aaronis, & filiorum ejus, & pollices utriusque manus, & pedis dextri; oleoque unctionis aspergens vestes Aaronis, & filiorum ejus complebat consecrationem: Ut constat Levit. c. 8. Alij verò quos refert Oleaster per manuum impletionem unctionem intelligunt, qua Sacerdotum munus ungebantur, ac si sensus sit: *Implebis manus* (ut ex Hebræo, & Septuaginta legitur) id est, *implebis manus eorum unguento.* 3. Hebraic. Septuag.

Noster Abulensis discrimen aliquod agnovit inter consecrationem, & sanctificationem Sacerdotum quamvis hæc simul fierent. Sanctificare enim est, Sanctos efficere, id est, ad cultum 4. Abulens.

tum Dei applicare. Consecrare autem est, quibusdam uti cæremoniis ad hoc, ut aliqui ad ministrandum coram Domino idonei sint. Verùm in re hæc non sunt distincta nec separantur: quia dum aliquis consecratur, per hujusmodi cæremonias applicatur ad cultum Dei, ita ut non debeat vacare negotiis sæcularibus, sed tantum divino cultui intervire. *Ut Sacerdotio fungantur mihi*: id est, ut ministrent coram me jam initiati in Sacerdotes.

EXPOSITIO AD MORES.

ILLATIO CCLXXVIII.

Sacerdos Deo totus tradendus est neglectâ temporalium rerum curâ.

5. TOtus sit Deo, qui Deo consecratur, ne si divinis admisceantur prophana, vituperetur sacrum ministerium. Docuerat hoc Abraham, cùm immolaturus Filium ascendebat in montem. *Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignem, & gladium.* Gen. 22. n. 6. Non erit inutile indagare: cur Abraham igne, & gladio utramque occupat manum? Aut cur non in una ignem, & gladium portat? Vel quare saltem ignem Isaac non tradidit, cui ligna asportanda tradiderat? Considera munus Abrahami, & dubium exinde solves. Cùm sanctus Patriarcha obedientia fretus, & fide armatus montis ascendebat cacumen causa immolandi filium, Sacerdotis officio fungebatur: sic docuit S. Zeno Veronens. sermone de Abraham dicens: *Nec deest ad ministerium gladius, ut pater esset pariter, & Sacerdos.* Utramque ergo manum occupat igne, & gladio, ut denotet, ad tantam functionem exercendam, omnem conatum, omnemque operationem divino obsequio habere dicatam: tanquam desint illi manus, nisi ad sacerdotale ministerium peragendum. Audi Philonem Hebræum libro de Cherubim. *An non vides*, inquit, *quod & sapiens ille Abraham quando inceperit juxta Deum metiri omnia, nihil creatura tribuens, accipit ad ignei gladii similitudinem ignem & gladium. Resecare, & exurere quidquid mortale habebat, ut expedita cogitatione sublimis ad eum evolaret.* Sacerdotale munus subierat Abraham cùm filium immolaturus ascendebat in montem; & cupiens tanto muneri satisfacere, utramque occupavit manum, tum ut soli Deo serviret, tum ut erga filium resecaret affectum, & exureret: putans indignum esse Sacerdotio, cum tanto ministero creaturæ curam admiscere.

Gen. 22. num. 6.

Zeno.

Philo. Hebr.

6. Ex persecutore Doctor Ecclesiæ, & ex Saulo Paulus surgit è terra divina voce consternatus Actor. 9. num. 8. *Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat.* Nota: Paulum amisisse visum, auditu tamen non fuisse orbatum, siquidem Domini vocem audivit. Sed cur visum amittit? Quia divina incœpit audire. Hoc est, non vidit sæcularia, & terrena, quia divino jam se maniparat obsequio, dicens: *Domine, quid me vis facere?* Ibidem, numer. 6. Accipe Ambrosium l. 2. de Abrahamo, c. 9. *In actibus Apostolorum legimus, quia circumfulsit lux Saulum de cœlo, & cecidit, horrore animi turbatus est, & audivit vocem de cœlo dicentem: Saule, Saule, quid me persequeris? Desinit enim videre sæcularia, qui incipit audire divina.* Audierat Paulus Dominicam vocem, & eam in corde retinens, voluntatem propriam divinæ subjecit voluntati. Quid ergo mirum, quod nihil videat terrenum? Nam qui ex animo divinæ se tradit voluntati toto conatu in Deum suspirat, omne terrenum despiciens. Sit ergo Sacerdos ad terrena cœcus, & videns cor habeat ad cœlestia, utpote Deo consecratus.

Actor. 9. num. 8.

Ibid. n. 6.

Ambros.

Levit. 1. n. 9. Sancitum sic erat de vitulo, qui in holocaustum Deo offerebatur. *Detractâ, pelle hostiæ artus in frusta concident, & subicient in altari ignem, struent lignorum ante compositis. Et membra, quæ sunt cæsa desuper ordinantes, caput videlicet & cuncta, quæ adhærent recori, intestinis, & pedibus lotis aquæ: adolebitque ea Sacerdos super altare in holocaustum, & suavem odorem Domino.* Eodem modo præcipitur, offerri holocaustum de ovibus, & capris ibid. à n. 10. usque ad 13. & de avibus à n. 14. usque ad finem capitis. Hinc non leve dubium insurgit: Cur holocaustum petit, victimam integrâ consumi, cùm id non exigeret sacrificiū pro peccato, nec hostia pacifica? Triplex erat apud Hebræos sacrificium. Holocaustum, quod offerebatur Deo specialiter ad reverentiam majestatis illius, & amorem bonitatis ejus. Aliud erat sacrificium pro peccato; quod offerebatur ad remissionem peccati, cujus una pars comburebatur, altera cedebat in usum Sacerdotum, nisi cùm offerebatur pro peccato totius populi, vel Sacerdotum: nam tunc totum comburebatur. Tertium vocabatur hostia pacifica quæ offerebatur Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro salute, & prosperitate offerentium. Hujus una pars incendebatur; altera cedebat in usum Sacerdotum; tertia in usum offerentium. Hæc omnia, & plura notatu digna invenies apud Angelicum Doctorem, 1. 2. quæst. 102. artic. 3. ad 8. Si tamen desideres propositæ quæstionis solutionem, audi eundem sanctum Thomam ibidem, ubi mirificè assignat rationem ob quam holocaustum integrè consumebatur, non tamen alia sacrificia. *Ad octavum dicendum, quòd triplex erat sacrificiorum genus. Quoddam erat, quod totum comburebatur, & hoc dicebatur holocaustum, quasi totum incensum. Huiusmodi enim sacrificium offerebatur Deo specialiter ad reverentiam majestatis ipsius, & amorem bonitatis eius, & conveniebat perfectioni statui in impletione consiliorum, & ideo totum comburebatur; ut sicut totum animal resolutum in vaporem, sursum ascendebat, ita etiam significaretur totum hominem, & omnia, quæ ipsius sunt, Deo dominio esse subiecta, & ei esse offerenda.* Quod perinde est, ac si diceret: cùm holocaustum præcisè Deo offerretur, totum consumendum erat, ne ex eo aliquid subtraheretur, quod cupiditati creaturæ posset inservire. Alia enim sacrificia ob utilitatem sacrificantium instituta sunt, vel ut bona impetraret populus, vel ut à malis eripere-

Levit. 1. num. 9.

7.

S. Thom.

peretur. Hæc quoniam ad homines pertinebant, ipsorum opinione erat dividenda: illud verò, in quo solus Dei cultus intendebatur, totum Deo erat consecrandum. Docemur in hoc, quòd cum Deo præstamus obsequia, nullo modo distrahamur creatarum rerum solicitudine.

8. Docuerat, hoc felix illa Iesu Christi amasia, Magdalenam intelligo, cùm fratris orbata solatio, & nobilium Hebræorum constipata choro, qui è Ierosolymis, ut eam consolarentur, advenerant, Iesu Christi adventus conscia, nec urbanitatis ignara, diligenter suum inquisivit amasium. Ioan. 11. n. 29. *Illa, ut audivit, surgit citò, & venit ad eum.* Miraberis fanè, Magdalenam, utpotè fœminam nobilem, urbanitatis jura fregisse; siquidem spretis omnibus, qui urbanę consuetudini inservientes eam consolandi causa advenerant, velut ex abrupto surrexisse cœlestem sponsum inquirendi studio. Si tamen Magdalenæ votum consideres, eam à calumnia inurbanitatis absolves. Diligebat Iesum, totoque animo ejus se obsequio consecraverat. Quid ergo mirum si omnibus posthabitis soli Deo præstaret honorem? Ea enim est ferventis animi, & in Dei obsequium intendentis conditio, ut terrena quæque despiciat, ut soli Deo inserviat. Adest pro nobis Basilius Seleucus concio. 2. de Lazari exsuscitatione, cùm dixit: *Non verita est turbam, non sinistram opinionem, quam de Christo habebant: (aderant enim multi inimici, qui inter cætera dicebant: non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, ut hic non moreretur?) Verùm præceptore præsente humana omnia posthabuit totaq; in unum hoc incubuit, ut Magistro suo constaret honor.* Placere Christo, & non hominibus, intendebat Magdalena: ideo adveniente Domino, omnibus posthabitis quærit Christum, ut ardentissimum erga eum amorem ostenderet, cui, spretis omnibus creatis, solùm desiderabat præstare obsequium.

Ioan. 11. n. 29.

Basil. Seleuc.

9. Sacerdotum manus consecrabantur, cùm in munus sacerdotale initiarentur, ut plenæ unguento unctionis tanto ministerio servirent. Sed ad quid hoc ritu consecrabantur Sacerdotes? Ut docerentur omnem operationem per utramque manum significatam in Deum dirigere. Quod est, dicere: solùm debet Sacerdos habere manus, ut Dei obsequium exerceat: at, ut ad res sęculares distrahantur, non debet habere manus. Sacerdos enim ex proprio munere Deo consecratus est: ergo sic divino servitio mancipatus, ut nullius rei curâ divagetur. Id expressit Philo libro de Gigantibus: *Sacerdotes*, inquit, *Dei homines sunt, quorum maior dignitas est, quàm ut misceant se humanæ Reipublicæ, & mundi vitæ sint; sublimiores omnibus rebus sensibilibus migrarunt in mundum intelligibilem, ibi sortiti domicilium, adscripti Reipublicæ idearum incorruptibilium.*

Philo Hebr.

ILLATIO CCLXXIX.

Ecclesiis, & ministris altaris dona conferenda sunt, non extrahenda ab eis.

10. NOn hominibus, sed Deo conferuntur, quæ templis, & Sacerdotibus donantur: templis, quia in eis summo, & vero Deo cultus exhibetur: Sacerdotibus, quia ministri sunt Dei. Ergo è converso, qui temerariè præsumit Ecclesiarum, & Sacerdotum bona auferre, vel usurpare, non hominum bona, sed ipsius Dei patrimonium usurpat. Ob hoc Christiani Principes liberali & extensa manu ditarunt Ecclesias, & earum ministros: sic fecit Constantinus Imperator: sic Alphonsus Navarræ cognomento debellator, qui totius Hispaniæ tenuit imperium: sic prudens Philippus: sic innumeri, quorum donarijs, (ut certa testificantur diplomata, & Ecclesiarum thesauri muta voce clamant,) Deo cultus ornatu, & magnificentia honorificè exhibetur. Hæc, & plura à Catholicis Dynastis invenies facta, ut satis superque prædicant historiæ. Libet jam hoc ipsum sacris comprobare testimoniis, ut in Regum, & Principum cordibus (utinam stylo adamantino) sculptum sit, Ecclesiis, & earum ministris dona conferre, non auferre donata.

11. Præ oculis se offert Hebræorum Principum liberalitas ad conficiendum ornatum Sacerdotum, ut constat Exod. 35. num. 27. ubi dicitur: *Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumerale, & Rationale.* Præmiserat sacer Historiographus à num. 21. Liberalitatem totius populi, & quod mente promptissima, ac devota obtulerat Domino primitias ad faciendum opus tabernaculi testimonii, & ad divinum cultum exhibendum, & ornandos Sacerdotes, præstitis tam à viris, quàm à fœminis armillis, inauribus, annulis, argento, auro, gemmis, metallis, & lignis: quare ergo expresè addidit sacer textus, Principes obtulisse gemmas ad ornatum Sacerdotum? Si universa multitudo filiorum Israël, tam viri, quàm fœminæ mente promptissima, & devota hæc obtulerant: ego etiam Principes extensa manu ea obtulere. Quare ergo specialiter Principum fit mentio? Ut constaret, Principes constringi ad conferendum, quę ad templi fabricam, & Sacerdotum ornatum pertinebant. Ita Origen. hom. 13. in Exod. dicens: *Hic enim Pontificis refertur ornatus, sed ad hac explenda Principes requiruntur.* Omnis multitudo filiorum Israël contribuerat ad construendum tabernaculum, & Sacerdotum ornatum conficiendum: attamen sacer textus consultò subjunxit, Principes obtulisse, non quia nõ obtulerint, sed ut intelligant, non semel, sed pluries teneri ad ditandas Ecclesias, prohiberiq́ue ab illis, & earum ministris bona auferri.

Exod. 15 num. 27.

Origen.

12. Hoc exprimitur Exod. 28. n. 38. ubi dicitur: *Portabit Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificaverunt filii Israël in cunctis muneribus, & donarijs suis.* Noster Abul. ibid. quæst. 17. Magnum agnovit discrimen inter hoc, quod est, offer-

Exod. 28. n. 38.

offerre munera, & donaria. *Munus*, erat, quod ex lege debebatur offerri: & hoc omnes comprehendebat ab infimo usque ad Pontificem, ut constat Levit. 4. & 5. Hoc sensu decimæ, & primitiæ dicuntur munera Num. 18. *Donum* erat, quod liberaliter concedebatur, sicut holocaustum, & hostia pacifica. Offerebant ergo filij Israël Sacerdotibus non solum ea, quæ lege debebantur, ut munera; sed dona, ad quæ conferenda nulla erat obligatio: in hoc instruebantur tam Principes, quàm populus ad conferendum Sacerdotibus, non solùm, quæ debebantur, sed illa ad quæ nulla lege erant obstricti. Ergo consequenter ab eis non auferre, quæ donata erant.

13. Si hæc ita sint, omnia abundant in Republica, & nemo ex sæcularibus indigebit. Hoc ostendam apertè ex textu præclarissimo Actuum Apostolorum, c. 4. n. 34. Ibi enim de fidelibus primitivæ Ecclesiæ dicitur: *Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes offerebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum.* Mirum sanè, in illa ætate nascentis Ecclesiæ nullum fidelium opprimi paupertate, nec aliquid ei deesse ad victum, & vestitum necessarium. Sed cur fidelibus tunc necessaria erãt in promptu, ita ut nullus esset indigus? Id exposuit sacer textus: nempe quia pretium bonorum ponebant ante pedes Apostolorum. Hoc est, omnia Apostolis conferebantur, ut inter cæteros distribuerent. Ex quo constat, quòd ministris Dei tradita non minuuntur, sed augentur; è contra verò ablata, aut extracta ab illis prorsus evanescunt. Hinc est: quòd Reges, qui templa donis impleverunt, etiam in hac vita mercedem tam piæ liberalitatis acceperunt, & victoriam ab inimicis reportarunt: sin autem ab Ecclesiis & Ecclesiasticis extorserunt tributa, aut bona usurparunt, miserabilem regno inflixerunt jacturam. Donandum ergo est Sacerdotibus, non ab eis dona extorquenda; hoc denotabat consecratio eorum, quæ manuum dicebatur impletio.

Actor. 4. num. 34.

Illatio CCLXXX.

Ingenui sunt Ecclesiarum ministri; ac proinde immunes ab omni genere tributorum.

14. Ex præfatis illatione præcedenti duo apertè colliguntur, quæ non sunt probanda, sed manifestanda in hac, & sequenti illatione. In præsentiarum ergo Ecclesiam conabor vindicare à tributorum, & exactionum injuria. Ambobus oculis deflebat Tertullianus libro de fuga in persecutione, capite decimo tertio, sui temporis calamitatem; quia Ecclesiastica bona vi quadam extrahebantur tacito tributorum nomine, sed sub donarij hypocrisi. *Qui comminatur*, inquit, *si non acceperit, non postulat, sed extorquet. Non eleëmosynam expectat qui non misetur, sed timendus venit.* Multoties ab Ecclesiasticis immunitatis jure servato non exiguntur tributa; at sub nomine donarij tributa solvuntur frequenter; nam dona non postulantur, sed extorquentur. Quid ergo hoc differt à tributorum gravamine? Caveant ergo Reges, & Magistratus, vim aliquam Ecclesiasticis inferre, cùm donaria exigunt, quia hoc est, eos reddere tributarios, quos divinum jus, & naturale fecit ingenuos, & Ecclesiasticos liberos, & immunes declaravit.

Tertull.

Divino jure Sacerdotum immunitas, (ut alia prætermittam,) constat ex Numerorum capite tertio, numero duodecimo, ubi Deus suos appellat Sacerdotes: *Erunt mihi Levitæ mei.* Et ibidem, capite primo, numero quadragesimo nono. Cùm idem Dominus Moysi præciperet numerare ex singulis tribubus omnes viros à vigesimo anno, & supra ut debellarent adversarios Cananæos, Iebusæos, &c. Tribus Levi non est numerata ipso Domino præcipiente. *Tribum Levi noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israël sed constitue eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet.* Grave hîc urget dubium. Cur si ista computatio filiorum Israël erat præparatio ad bellum contra hostes populi, viam occludentes ad terram promissionis, & conantes delere Hebræos, excluduntur Levitæ? Noster Abulensis ad præfata verba asserit, Levitas annumeratos fuisse, ut constat Numeror. capite tertio, sed non cum filiis Israël. Audi Tostatum. *Sed constitues eos super tabernaculum testimonij. Hic ponitur causa, quare non deberent numerari Levitæ cum alijs Israëlitis, scilicet quia ponendi erant super sanctuarium, & conveniebat eis istud ministerium; ideo non poterant vacare, bellicis operationibus, sicut alij, qui computabantur inter filios Israël.* Sed adhuc urgeo. Tunc duodecim tribus dimicaturæ erant contra habitatores terræ promissionis. Ergo æquum erat, ut in hoc conflictu sumerent arma, & dimicarent Levitæ, sicut aliæ tribus. Verùm si penetres rationem Tostati, evacuabitur difficultas. Levitis incumbebat sanctuarij custodia, & ejus ministratio; & ideo non poterant rebus bellicis vacare: non quia eis non liceret, (nam ut ipse probat quæstione vigesima quinta super caput primum Numerorum, non erat vetitum Sacerdotibus arma sumere, & populum adjuvare, cùm id postulabat necessitas,) sed ideo à Deo exempti sunt, quia sanctuario inserviebant. Ex quibus liquidò constat, Deum exemisse Sacerdotes ab obligatione belli. Si igitur quando communis populi instabat necessitas, & contra adversarios urgebat bellum, noluit Deus Levitas comprehendere, nec vasa, nec cætera, quæ ad ministerium sanctuarii pertinebant; evidenter colligitur, Sacerdotes, & bona sacra etiam in necessitate urgentissima à tributis, & exactionibus fore exempta.

15. Num. 3. num. 12. Ibid. c. 1. num. 49. Abulens.

16. Lumen naturale hoc clamitat. Quid aliud denotat, Ethnicos, & Gentiles fallos eorum Sacerdotes à tributorum exactionibus immunes conservasse. Potest-ne major excogitari

tari necessitas, quàm illa, quæ olim viguit apud Ægyptios; & in universo orbe, quando oppressis omnibus fame, ferè spiritum exhalabant? Tunc in universali illa egestate cùm Pharao totam Ægyptum oneraret tributis, sacerdotum terram servavit immunem. Genes. 47. num. 26. *Ex eo tempore, usque in præsentem diem in universa terra Egypti regibus quinta pars solvitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* Hæc verba exponens Chrysostom. homil. 65. sic exclamat. *Audiant, qui nunc vivunt, quantam olim sacerdotum idolorum curam habuerint, & discant, ut vel saltem parem habeant honorem his, quibus omnium Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, & idololatræ per hoc putabant, idola magis coli, si ita eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum?* Aurea sanè verba, & tanto antistite digna, qui Ecclesiasticæ immunitatis fuit accerrimus defensor! Vtinam & nunc omnes sic clamarent antistites, ut Ecclesiarum querelæ regum ferirent aures, & corda, & læsam Ecclesiæ immunitatem vindicarent! Verùm expendamus factum Pharaonis in exemptione sacerdotum Ægypti. Hi falsis Diis exhibebant cultum; & tamen eos exemit Ioseph vir aliàs Dei veri cultor. Sed cur Ioseph tanto honore affecit sacerdotes Deorum, quos non colebat? Quia licèt falsi Dij, tamen erant sacerdotes. Nec miror, Iosephum eis hunc honorem præstitisse: quia hoc fecit, ut posteritati præberet exemplum ad colendos veri Dei ministros. Et quod omni admiratione dignum est; ipse Pharao idololatra, & avarus hanc exemptionem approbavit, & sacerdotalem statum non gravavit tributis. At hoc fecit lumine rationis instructus. Putabat (ut ait Chrysostomus) per hoc idola magis colere, si eorum ministros à tributorum exactionibus liberaret. Hoc ipsa naturalis ratio dictat, adhuc his, quibus veri Dei lumen non refulsit. Discant ergo ex his principes veri Dei cultores sanctè, & religiosè Ecclesias, & earum ministros tractare, & eis tributorum onera non imponere.

Gen. 47. n. 26.

Chrysost.

17. Immunis erat Christus à tributorum solutione, immunes etiam discipuli, & tamen velut juri proprio cedens Dominus, & ne scandalum exactoribus objiceret, sic Petrum alloquitur: *Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore eius invenies staterem: illum sumens da eis pro me, & te.* Matth. decimo septimo, numero vigesimo sexto. Multa hîc disputant sacri expositores, quæ referre non vacat: solum inquirendum existimo; quare Christus cùm loculos haberet, & mulieres religiosas, quæ eum ex Iudæa sequebantur, & necessaria suppeditarent, non ex suis loculis, sed ex pisce solvit tributum? Respondet Maldonatus ibidem ex sententia Chrysostomi, & Euthymij: *Ita Christum solvere voluisse, ut nec publicanos offenderet, nec suum perderet privilegium, dum non ex suo, sed ex invento solveret.* Voluit Christus solvere tributum pro se, & Petro, sed ex stratere invento, & non ex propriis bonis, ut sic illæsa manere et eorem immunitas. Item respondeo: ideò ex statere miraculosè creato Christum solvisse tributum; ut ostenderet, ministros altaris sic immunes esse à solutione tributorum, ut nisi patrato miraculo ea solvere non debeant. Vel ita rarum debere esse, eos subjacere tributis, sicut rarum est, quod miraculosè contingit. Vel sic à tributis alienos, ac si omnibus caterent bonis, & impotentes essent ad ea solvenda. Omnia hæc, si attentè expendas, continentur in prædicta solutione Christi.

Matt. 17. n. 26.

Maldon.

Illatio CCLXXXI.

Ecclesiarum bona ab Ecclesiis non sunt extrahenda, nec ad profanos usus applicanda.

18. Libera est Ecclesia à vectigalibus, & tributis (ut vidimus Illatione præcedenti) sacra enim sunt ejus bona, utpotè Dei cultui dedicata: unde nulla de causa à principibus ad usus profanos usurpanda sunt. Hoc enim si contingat, fideles dolore, & reges verecundia afficiet. Ob id Tertullianus lib. de fuga in persecutione cap. 13. profusis lachrymis querebatur dicens: *Massaliter* (id est, ut docet Pamelius ibidem, simul, & pro omnibus, non sigillatim pro hoc, aut illo) *totius Ecclesia tributum sibi irrogaverunt. Nescio dolendum, an erubescendum.* Verumque absque dubio erubescendum, & dolendum esset, si ab Ecclesiis exigerentur tributa, & earum bona ad usus profanos applicarentur.

Tertull.

19. Quanto honore habenda sint vasa, quæ Dei cultui inserviunt, docuit nos Nabuchodonosor cùm vi, & armis cepit Ierosolymam. *Protulit inde thesauros domus Domini, & thesauros domus regis: & concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex in templo Domini.* 4. Regum 24. num. 13. Noster Abulens. ad hæc verba quæst. 11. inquirit, quid fecit rex idolalatra de istis vasis? Non semel, sed ter (respondet Tostatus) hæc vasa à Ierosolymis in Babylonem fuerunt asportata. Primò: quando Nabuchodonosor regem Ioachim transtulit in Babylonem, ut constat. 2. Paralip. cap. ultimo. Deinde quando alterum Ioachim filium hujus adduxit in Babylonem, ut constat 4. Reg. 24. num. 2. Tandem: quando Nabuzardan Ierosolymam devastavit 4. Reg. 24. & post hæc sic prosequitur Abulensis. *Sciendum ulteriùs, quòd ista vasa eo tempore quo manserunt in Babylone fuerunt in magno honore: nam non fuerunt applicata alicui humano usui; sed posuit illa Nabuchodonosor in templo Dei sui in custodia, & fuerunt ibi semper custodita usque ad diem, quo Cyrus iussit illa dare Hebræis, ut redirent in Ierusalem. De hoc 2. Paralipomen. ultimo. Et lib. 3. Esdræ 2. & Ieremiæ ultimo. Et nullus fuit toto tempore ausus accedere vasa ad illa. Nam Nabuchodonosor posuerat ea in templo Dei sui, fortè, quia timebat Deum Israël, & non audebat convertere vasa sua ad usus humanos, sed posuit ea in loco honorabiliori in templo Dei*

4. Reg. 24. n. 13.

Abulen.

ſui ; quia nullum alium locum ipſe honorabiliorem, & ſacratiorem reputabat. Vide nunc qualiter rex infidelis, & idololatra vaſa veri Dei honoraverit ? Nam licèt Ieroſolymam deſtruxerat, in ipſo furore belli vaſa hæc reſervavit, ut in templo Dei ſui recondita ſummo honore cuſtodirentur. Si ergo rex hoſtis populi Dei crudeliſſimus vaſa ejus tanto honore affecit, ut non auderet ea in profanos uſus convertere : nec ſuſpicandum eſt, de Chriſtiano, & Catholico principe tantum commiſſurum flagitium, ut vaſa Deo optimo maximo conſecrata in profanos uſus convertat. Timuit rex Idololatra Deum Iſraël, quem non colebat ; & ob hoc veneratus eſt ejus vaſa : timeant & reges Catholici iram Dei, quem colunt, ne tantum committant ſcelus.

20. Tantum flagitium eſt vaſa ſacra in profanos uſus convertere, ut vel rex idololatra ſui compos id non ſit auſus uſque dum vino madefactus, & à ratione alienus fuit. De Balthaſare id refertur, Daniel. quinto numero ſecundo. Dan. 5. n. 2. *Præcepit ergo iam temulentus, ut afferrerentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportaverat Nabuchodonoſor pater eius de templo, quod fuit in Ieruſalem, ut biberent in eis rex, & optimates eius, uxoreſque eius, & concubinæ*, &c. tunc apparuerunt digiti ſcribentes regis, & regni finem. Non hæreo huic exemplo : nam certum erat, regis, & regni imminere ruinam, ſi vaſa ſacra in prophanos uſus convertebantur. Solùm expendo illud, quod notanter dixit ſacer textus, Balthaſarem jam à vino oppreſſum, & ratione orbatùm hoc ſcelus neſandum præcepiſſe : *Præcepit ergo iam temulentus.* Sed ad quid regis ebrietas refertur ? Ut conſtaret, quod quamvis Balthaſar eſſet idololatra, & infidelis, niſi temulentus, & ratione privatus rem hanc non præcepiſſet. Sic Abulenſis quæſtione decima tertia, in caput vigeſimùm quintum libri quarti Regum. Abulenſ. *Balthaſar quia erat temulentus, voluit, ut in iſtis vaſis biberent uxor ſua, & concubina, & omnes, qui erant in convivio.* Quod eſt dicere : Si Chaldæorum rex ſui eſſet compos, nunquam rem hujuſmodi imperaret : ſed quia temulentus erat id præcepit. Quo præclarè oſtenditur, neminem niſi ratione privatum ſacra vaſa in communes uſus converſurum.

21. Hæc expreſſa ſunt, ſed video aulicos, & qui regum auribus adulationis venenum inſerunt, poſſe reſpondere, non eſſe intelligenda, cùm rex impetitur bellis, & theſauri regii non ſufficiunt. Tunc aſſerunt, fas eſſe regibus, ſacra vaſa uſurpare, & in bellorum ſumptus conſumere. Verùm quia hujus politicæ rationis laqueo, ne dicam diabolicæ, quàmplurimi irretiti pereunt, placet dicere, quid in hoc caſu liceat, & ad hoc in medium adducam doctrinam noſtri doctiſſimi Abulenſis immunitatis Eccleſiaſticæ acerrimi propugnatoris. Expendit ipſe factum illud Ezechiæ regis Iuda, cùm à Sennacherib Aſſyriorum rege longa obſidione Ieroſolyma opprimeretur 4. Regum 18. numero 15. ubi refertur tradidiſſe argentum, quod erat in domo Domini, & in theſauris regis Aſſyriorum principi : *In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipſe affixerat, & dedit eas regi Aſſyriorum.* 4. Reg. 18. n. 15. Abulenſ. ibidem quæſt. 30. inquirit, an peccaverat Ezechias theſaurum domus Domini tradens regi Sennacherib ? Reſpondit, non peccaſſe : quem ut à culpa liberet, tres adducit rationes, & conditiones, ut rex poſſit theſaurum Eccleſiæ accipere. Prima : ſi adeſt honeſta cauſa : ſecus nefas eſſet, & irreligio res Deo dicatas in uſum turpem convertere. Secunda eſt : ſi adeſt neceſſitas, non quælibet, ſed ita urgens, ut nullatenus aliud ſuperſit medium, niſi accipere Eccleſiæ bona. Audi Toſtatum : Abulenſ. *Nam ſi Ezechias habuiſſet, unde ſolveret tributum iſtud regi Aſſyriorum, non debebat recurrere ad theſauros domus domini : quia non debebat recurri ad iſta, niſi deficientibus omnibus profanis bonis, & iſtud fecit Ezechias, quia priùs ipſe dedit, aurum, & argentum, quod potuit invenire in theſauris regis, & quando non habuit, unde reliqua ſolveret, recurrit ad theſauros domus Domini.* Tertia conditio eſt : ut rex teneatur reddere, quod accepit. Nam cùm illud non ſit regis, niſi præſtitâ cautione reddendi, committeret furtum. Hæc omnia ſervaſſe Ezechiam, non eſt dubium, cùm eſſet pius, & religioſus. Quare proſequitur Abulenſis. *Et ex hoc apparet, quòd licet accipere à Prælatis, vel Regibus de licentia Prælatorum de theſauris Eccleſiæ, quando ſunt in magna neceſſitate, datâ tamen cautione de ſolvendo iſtud Eccleſiæ, ita ut ſemper Eccleſia indemnis maneat. Et hoc verum eſt, niſi ſint vaſa ſacra, quæ accipiuntur : quia iſta non debent trahi ad aliquem uſum profanum ex quantacumque neceſſitate, ſed potiùs deberent deſtrui, & reduci in maſſam auri vel argenti, & ſi eſſet extrema neceſſitas poterant ſic dari. Sic enim factum eſt hîc. Nam quamquam eſſet Ezechias in magna anguſtia, non dedit de vaſis ſacris Domus Domini, in quibus miniſtrabatur, ſed ſolùm de theſauris, qui erant in maſſa argenti, vel auri, vel numiſmatis. Quod patet ; quia vaſa ſacra, quæ fecerat Salomon pro miniſterio domus Domini, manſerunt poſt hoc, & ducta ſunt in Babylonem infrà 24. & poſtea reducta in Ieruſalem.* Verba ſanè tanto antiſtite digna. Ex quibus apertè conſtat, quando, & quomodo liceat regibus theſauros, & vaſa Eccleſiæ accipere.

Hæc ſunt, quæ ſervare tenetur rex, cùm ſacros accipit theſauros, ſi pius eſt, & timet Deum : at impius, & qui violare ſacra non timet, quamvis propriæ, & laicorum facultates ſuppetant, niſi Eccleſiarum theſauros arripiat, non ſatiatur ejus prava cupiditas. Sic fecit olim perfidus ille Chaldæorum dux Nabuzardam. cùm Ieroſolymam vi, & armis occupaſſet, vaſa primùm, columnas æreas templi, & quidquid divino cultui inſerviebat, aſportavit in Babylonem, ut conſtat quarto Regum 25. à numero 13. Quod facinus expendens Hieronymus epiſtol. 22. ad Euſtochium cap. 10. ſic ait. *Denique frequentibus bellis Iudæa convulſa, vaſa primum Domini capta, atque tranſlata ſunt ; & inter epulas, & concubinarum greges. Quia palma vitiorum* 22.

eſt

est, honesta polluere: Balthasar potat in phialis. Quod est dicere: in misera illa Ierosolymæ devastatione Chaldæi vasa Domini primùm transtulere in Babylonem. Nam quantumvis tunc in domo regia essent magni thesauri; impia cupiditas sacra vasa primùm invasit; quia palma vitiorum est, honesta polluere. Nec mirum, cùm Chaldæi Deum non colerent, si manu impiâ arripuerint sacra. Quod mirandum, & ambobus oculis flendum est, quod inter Catholicos, vel rumor hujus sacrilegij serpat? & quod quando facultates laicæ suppetunt, audeant adulatores regum proferre, fas esse, thesauros Ecclesiarum, & vasa sacra usurpare. De his non immeritò diceremus, quod de Chaldæis Hieron. *Quia palma vitiorum est, honesta polluere.* Non enim putant, ditari posse reges, nisi Ecclesiæ in summam egestatem redigantur. Timeant flagellum Domini, si tantum commiserint flagitium.

23. Esther 7. n. 10. Vide Amanis præpositi exitum infelicem: *Suspensus est itaque Aman in patibulo, quod paraverat Mardochæo.* Esther 7. n. 10. Cur Aman, qui regis habebat vices apud Medos & Persas à cubiculo regis transferetur in patibulum subiens extremam, & ignominiæ plenam infelicitatem? Ambros. Opportunè respondet Ambrosius lib. de Iosepho cap. 7. *Aman quoque à cubiculo regis, & ipse præpositus, dum invadere Ecclesias Domini improbâ temeritate contendit, populumq; fidelem spoliare, ac persequi, gravibus sacrilegia suppliciis expendit.* Meritò ergo ignominiosa pœnâ plectitur, qui contra Ecclesias Dei improbâ temeritate contendebat: nam qui in Ecclesiarum bona manus extendit, perdit principatum, & infeliciter periit.

ILLATIO CCLXXXII.

Paupertas magnam vim habet, ut animam à recto tramite avertat.

24. Chrysost. NEcessitate opprimi, & paupertate affligi, martyrium appellavit Chrysostomus homil. de divite in tom. 5. *Habet paupertas martyrium suum, & egestas bene tolerata facit martyrium: sed egestas propter Christum, nõ propter necessitatem.* Tanta est paupertatis vis benè toleratæ, & propter Christum perpessæ, ut martyres faciat: Martyr est, qui pro Christo subit mortem: martyr etiam, qui opprimitur inopia propter Christum: nam non minùs crudelis est paupertas, quàm mors. Id explicuit Pharao cùm ab Hebræis illusus magno exercitu fugienti populo comminabatur dicens: *Persequar, & comprehendam, & dividam spolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.* Exod. 15. n. 9. Pro verbis ultimis legitur ex Hebræo: *Paupores faciet eos manus mea.* Nota, quòd ubi sacer textus refert, Pharaonem comminari mortem Hebræis; ex Hebræo legitur, comminari paupertatem. At hæc diversa videntur: quid mors cum paupertate? Quia reducere aliquem in magnam paupertatem, perinde videtur, ac eum de medio tollere. Est enim paupertas martyrium, quod aufert vitam, & priusquam tollat, affligit, & torquet. Neque egestatis crudelitas alio modo explicari potuit, quàm mortis acerbitate.

Mendicus ille, qui ulceribus plenus jacebat ad januam divitis, cupiebat saturari de micis, quæ cadebant ex epulonis mensa Lucæ 16. n. 20. & 21. 25. *Quia iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa eius.* Lucæ 16. n. 20. & 21. Notabam, mendicum istum non habuisse curam de medendis ulceribus, quæ paulatim ei mortem inferebant, sed solùm de saturitate. At cur pauper neĉ quærit doloribus remedium, nec levamen, sed tantum curat de fame sublevanda? Pulchrè respondet Chrysostom. tom. 2. homil. de divite dicens: *Ægrotatio habet aliquod solatium, si opes habet: sin autem ad infirmitatis magnitudinem est paupertas, duplex infirmitas..... Quanta verò in isto pœna est, & inter tanta vulnera non meminit doloris plagarum, sed famis, cupiens saturari de micis, quæ cadant de mensa divitis.* Non curat pauper de vulneribus, quamtumvis eorum doloribus affligeretur, & tamen famis meminit, majus malum putans famem, quàm vulnera, quæ muta voce mortem vocabant. Grave malum est jactura valetudinis; sed si opes adsunt, aliquod habetur solatium: at cùm egestas, & infirmitas simul adsunt, miserè duplicatur infelicitas. Conqueritur ergo de fame mendicus, non de vulneribus, quæ totidem junuas aperuerunt morti, gravius malum reputans famem, quàm mortem.

Cùm ergo egestatis tyrannica vis saltem morti coæquetur, vel sit veluti quædam vita mortua, magnam proculdubio habet efficacitatem paupertas, ut avertat animum à recto tramite virtutis. Egestatis lydio lapide indagavit dæmon Christi divinitatem, Viderat eum quadraginta diebus, & quadraginta noctibus jejunantem, posteaque esurientem, & accedens tentator dixit ei: *Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.* Matth. 4. num. 3. Sed cur antea diabolus non accessit? Basil. Magnus in catena S. Thom. ad c. 4. Lucæ sic respondit: *Sentiens enim diabolus: quia ubi fames, ibi imbecillitas, aggreditur ad tentandum.* Idem docuit Chrysolog. serm 11. dicens: *Esurijt Christus, ut tentandi materiam diabolus inveniret.* Non fuit ausus dæmon tentare Christum, quia viderat jejunantem, usque dum vidit esurientem: reveritus jejunium, esuriem contempsit, putans vincere, quem necessitate cibi videbat oppressum. Vnde accedit dicens? *Si filius Dei es:* quasi diceret; in hoc cognoscam, si filius Dei est; hoc est, si necessitate vincitur, homo imbecillis est; si autem non cedit fami, Deus est. Nam ab egestate non vinci præter fortitudinem hominis est, aut hominis, qui secum habet Deum. Ita tyrannica est indigentiæ vis, ut reputari debeat miraculum, necessitate oppressum non deserere viam virtutis, ut à tanta tyrannide liberetur.

26. Matth. 4. n. 3. Basilius. Chrysol.

Adest textus apud Matth. 12. numero 1. nostrum intentum confirmans. 27. *In illo tempore abiit Iesus per sata Sabbatho: discipuli autem esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare.* Matth. 12. n. 1. Admiratur Chrysostomus homil. 40. hæc expendens. Quorsum, inquirit, refert Matthæus

discipulorum esuriem, imò egestatem extremá, siquidem non habebant quid manducarent, nisi spicas, quas collegerunt ex satis? Certè, ut insolitam rem narraret, & miraculum referret. Sed quale fuit hoc prodigium? Quod discipuli fame oppressi à Christo non recederent. Tanto namque fervore magistrum Deum sequebantur, ut nec ipsa indigentia posset eos avellere ab ejus consortio. Libato verba ex ore aureo Græciæ.

Chrysost. *Tu verò abstinentiam discipulorum mecum admiraret* (inquit Chrysostomus) *admirare, inquam, quomodo nullam corporis curam, nullum studium habeant, sed sine præmeditatione, ac præparatione sibi mensam constituunt, ut continua ferè cogantur inedia premi; nec tamen sic à Christo recedant.* Admiratione dignum est discipulos continua inedia premi, & tamen Christi sequi vestigia. Nam victos ab egestate non recedere à Christo, nec viam salutis deserere, rarum, & mirabile est.

28. Innumerabilis turba virorum, & mulierum sequebatur Christum per desertum, & ait sacer

Matth. 14. n. 15. textus Matth. 14. n. 15. *Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius dicentes, desertus locus est, & hora iam præterijt, dimitte turbas, ut euntes in castella emant sibi escas.* Post solis occasum deprecantur discipuli, ut dimittat turbas. Sed ad quid deprecationis refertur hora? Sat esset dicere, discipulos effudisse preces pro turba. Quare ergo declaratur tempus vespertinum? Præclarè

Chrysost. Chrysostomus in catena S. Thomæ ad hunc locum. *Turbarum fidem ostendit, quod Dominum etiam famem patientes expectabant usque ad vesperam: ideò sequitur: Vespere autem facto,* &c. Signat tempus Evangelista, ut ostenderet turbarum fidem: siquidem patientes famem usque ad vesperam secutæ sunt Christum. Magna profectò fides, & omni digna admiratione contra vim famis, & indigentiæ sequi Christum.

29. Sed adhuc urgeo: tanta est vis egestatis, ut amorem ardentissimum vincat, & cordis pignus tradat, ne aliquis necessitatis tyrannide pereat oppressus. Manserat Simeon Iacobi filius obses, donec fratres eius deferrent Iosepho dilectum fratrem Benjamin: quod cùm parenti retulissent, respondit Iacob: *Non descendet filius meus vobiscum* Gen. 42. n. 38. Transactis aliquot diebus,

Gen. 42. n. 38. cùm fames premeret Iacobum, & ejus familiam, jussit filiis, ut iterum redirent in Ægyptum ad ferendam alimoniam: cui respondit Iudas, sine fratre nostro Benjamin, vanum erit iter nostrũ, nam præses Pharaonis juramento promisit; non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo: nunc elige quod volueris, sed nos te supplices deprecamur, ut mittas puerum, ut proficiscamur, & possimus vivere. Quibus auditis respondit Iacob: *Si sic necesse est, facite quod vultis.* Genes. 43. n. 12. Hæc expendens Chrysostomus

Gen. 43. n. 12. homil. 64. in Genes. sic ait; *Vide nunc, dilecte quomodo famis necessitas patrũ amorem vicerit.* Ardentissimo amore Iacob diligebat Benjamin, & in eo totum habebat solatium: quomodo ergo mitteretur in terram longinquam, & præcipuè in consortio fratrum, de quibus suspicabatur Iacob infelicem exitum Iosephi? Parvi videbatur habere filium, aliàs dilectissimum, siquidem prolixi itineris periculis eum tradit. Si fortis est, ut mors dilectio: cur amori cessit Iacob, & victus precibus mittit in terram longinquam dilectissimum filium? Quia famis opprimebatur tyrannide: & egestatis, & famis fortitudo potentior est amore, quæ patris amorem vicit. Meritò ergo dicimus, mirabile esse, aliquem à necessitate non vinci, & virtutis tramitem non deserere.

Cùm sacerdotes consecrabantur, manus eo- 30.
rum replebantur muneribus, & ritu sanctificabantur. Rara profectò, & inaudita cæremonia. Nam quæ connexio potest esse inter consecrationem, & adimpletionem manuum? Puto, ideò factum, ut ostenderetur sacerdotum puritas, & innocentia, eo quòd donariis, & muneribus pleni, non erant indigentes. Vbi namque necessitas abest, non periclitatur justitia: nam indigentia solet esse virtutis excidium. Rarus est, qui à necessitate non vincitur, & qui veritatis viam non deserit, si sit indigus.

Vers. xlij. Facies & fœminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, à renibus usque ad femora.

Vers. xliij. Et utentur eis Aaron, & filij ejus, quando ingredientur tabernaculum testimonij, vel quando appropinquant ad altare, ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum.

EXPOSITIO LITTERÆ.

FACIES *& fœminalia linea*: Describit sacer textus ultimo loco ornatum, quem primò induebat sacerdos. Hæc vestis communis erat tam Pontifici, quàm alijs sacerdotibus. Materia hujus ornatus erat byssus retorta, ut 1.
constat, Exod. 39. secundùm translationem He- Hebraïc.
braïc. n. 29. ubi dicitur: *Fœminalia quoque ex bysso retorta*: quamvis in Vulgata ibid. n. 27. ex byssо tantùm referantur: *Fœminalia quoque linea byssina.* Exod 39.
D. Hieron. epist. 128. eorum materiam, & for- n. 17.
miam sic describit. *Lineis fœminalibus, qua usque ad* Hieron.
genua ad poplites veniunt, verenda celantur: & superior pars sub umbilico vehementer adstringitur: ut si quando expedit (id est sacerdotes) *mactant victimas, tauros, & arietes trahunt, portantq; onera, & in officio ministrandi sunt, etiamsi lapsi fuerint, & femora revelarint, non pateat, quod apertum est. Inde & gradu altaris prohibentur fieri* (Exod. 20. num. 26.) *ne inferior populus ascendentium verenda conspiciat. Vocaturq; lingua Hebræa hoc genus vestimenti, Michnesè, à nostris fœminalia, vel bracca usque ad genua pertingentes.* Insuper addit Hieronymus ex Iosepho hæc fœminalia

fuisse

fuisse ex byssо retorta contexta ob fortitudinẽ,

Augustinus. Augustinus quæst. 122. in Exodum sic de his loquitur: *Et facies eis femoralia linea, tegere turpitudinem corporis eorum, à lumbis usque ad femora erant.*

Ambros. Ambrosius lib. 1. officiorum c. 18. sic ait. *Sacerdotes quoq; veteri more, sicut in Exodo legimus, braccas accipiebant: sicut ad Moysem dictum est à Domino: & facies illis braccas lineas, ut tegatur turpitudo puderis, à lumbis usque ad femora erunt.*

2. *A renibus usque ad femora.* Hoc est, pendebant ab umbilico, & renibus usque ad femora: hoc est, usque ad genua, sumptis femoribus pro genibus. Nam sæpe in scriptura ponitur pars proxima pro viciniori: ut cõstat ex illo Iob. 40. n. 11. *Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in umbilico ventris eius.* Quæ verba, ut exponit Gregorius, de viri, & fœminæ luxuriâ intelligenda sunt, & tamen illius luxuria non est in lumbis, nec hujus in umbilico, sed in aliis membris vicinioribus. Sic ergo possumus in concordiam redigere Hieronymum asserentem fœminalia pendere usq; ad genua, & Augustinum, & Ambrosium dicentes, attingere usque ad femora sumptis femoribus pro genibus, utpote pro partibus vicinioribus.

Iob. 40. n. 11.

Quæstio XXXVI.

Litteralis.

An fœminalia inter vestes sacras annumeranda sint?

3. Ratio dubitandi est: quia non solùm sacerdotes, sed etiam laïci eis uti poterant: sed ornatus sacer à laïcis non potest usurpari, & eo, ut indumento, uti: Ergo fœminalia non erant sacra. Nihilominus tamen noster Abulensis hîc quæst. 20. asserit ea inter vestes sacras annumeranda. Nam hæc fœminalia, de quibus hîc loquitur sacer textus non erant femoralia vulgaria, quibus aliis temporibus utebantur Pontifex, & alij sacerdotes, & forsan laïci; sed illa, quibus utebantur, cùm ad ministrandum accedebant. Idque duplici ratione confirmat desumptâ ex fine eorum, & ex auctore; ex isto: quia sicut de aliis vestibus refertur, quòd à Moyse conficiebantur, sic de istis fœminalibus. Ergo erant sacra, sicut cæteræ vestes. Ex fine eorum hoc deducitur: quia erant, ut operirent turpitudinem sacerdotum: hoc est (inquit Tostatus quæst. 19.) ut operirent pudendę, vel membrum genitale: quod turpe dicitur; non quia in sua substantia turpe sit (quia à Deo factum est, & à Deo nihil turpe) sed quia de hoc membro erubescimus, quæ est conditio rerum turpium. Hoc ipsum docuit Oleaster, qui ex Hebræo legit: *Carnem nuditatis eius.* Nam Hebræi, inquit, pudenda vocant nuditatem. Levit. 18. ubi per turpitudinem passim intelligunt nuditatem, hoc est, pudenda; & rectè hæc appellantur nuditas, quia non debent esse nuda. Deserviebant ergo fœminalia ad tegendam turpitudinem sacerdotum, cùm accedebant ad altare: ergo erant ornatus sacer.

Abulens.

Oleaster.

Quæstio XXXVII.

Litteralis.

An Aaron fuerit usus in ministerio Pontificis, caligis, & calceamentis?

C Ornelius à Lapide hîc notat, nullam fieri mentionem caligarum, vel tibialium; quia putat his caruisse sacerdotes in ministerio altaris: nam nudis pedibus ministrabant in reverentiæ, & cultus Dei signũ. Ob hoc Exodi 3. n. 5. Moysi jubet Deus calceamenta deponere: Et Iosue 5. n. 15. hoc ipsum præceptum fuit injunctus, ut majori veneratione ad locum illum accederent, quẽ Deus sua præsentia sanctificaverat, ut docent Eusebius, Rupertus, & Cajetanus apud Tirinum ad c. 3. Exodi in Biblia Magna. Hinc verisimiliter mos apud Iudæos emanavit excalceandi pedes in ingressu templi. Quod de sacerdotibus Iudæorum certò constat Exodi 30. & 40. De Pythagoricis quoq; & Spartiatis, Turcis, & aliis Saracenis, de Æthiopibus etiam Christianis testes sunt Iosephus, Procopius, Hermippus, & alij eorumdem gentium scriptores apud Tirinum loco citato.

4.

Euseb. Rupert. Cajet. Tirinus.

Iosephus. Procopius. Hermippus.

Et utentur eis Aaron, & filij eius: id est: vtentur eis fœminalibus. Vel ut alij volunt; *utentur eis*: id est, vestibus, ita ut Aaron, & filij ejus uterentur eis vestibus per distributionem accommodâ secundùm cujuslibet statum. *Quando ingrediuntur tabernaculum testimonij.* Tam summo, quàm minoribus sacerdotibus permissum erat ingredi tabernaculum testimonij: quia etiam sacerdotes minores ministrabant intra tabernaculum offerendo incensum in altari thymiamatis, præparando, & accendendo lucernas in candelabro, & apponendo, vel removendo panes propositionis. Ita Abulens. hîc q. 20. Dicitur *Tabernaculum testimonij*, quia intra illud erat arca, in qua erant Manna, tabulę legis, Virga Aaronis, & Deuteronomium legis. Vocatur etiam *tabernaculum fœderis*: quia fœdus dicitur pactum inter aliquos initum: & pactum inter Deum, & Israëlitas fuit de observatione decem præceptorum, quæ continentur in duabus tabulis. Ita Abulens. loco citato. *Vel quando appropinquant ad altare.* Sermo est de altari holocaustorum, quod erat in atrio tabernaculi ante ostium ejus, in quo offerebantur omnia sacrificia, quæ etiam immolabant minores sacerdotes: nam cùm in magnis solemnitatibus plurima offerrentur, summus sacerdos non poterat, absque minorum juvamine ea offerre: ut contigit tempore Salomonis, qui mille obtulit hostias in die, quâ introduxit arcam, & altare in templum, quod construxerat 2. Paralip. c. 1. *Vt ministrent in sanctuario.* Sanctuarium dicitur locus sanctus: & aliquando sumitur specialiter pro tabernaculo, prout distinguitur contra atrium, ut in hoc cap. 28. num. 35. *Et vestietur eã Aaron in officio ministerij, ut audiatur sonitus, quando ingreditur, & egreditur sanctuarium in conspectu Domini.* Vbi accipitur sanctuarium pro tabernaculo excluso atrio,

5.

Abulens.

Exod. 28. n. 35.

nam in atrium poterant ingredi sacerdotes vulgaribus vestibus induti. Deinde quia, si per sanctuarium intelligeretur etiam atrium tabernaculi, extra hoc deberet Pontifex indui vestibus sacris: quod apertè est falsum: quia ut cōstat Exod. 30. n. 18. & 19. prius Pontifex, aut quilibet sacerdos minor accedebat ad labrum æneum; quod erat ante altare holocaustorum, & ostium tabernaculi, & in eo lavabat manus, & pedes, & post hæc indutis vestibus competentibus ministrabat. Nec ob hoc negandum est, aliquando nomine sanctuarij accipi totum tabernaculum etiam cum atrio, ut Numer. 3. & 18.

6. *Ne iniquitatis rei moriantur*, præceperat Deus sacerdotibus ministraturis, indui fœminalibus, ne moriantur: hoc est, ne, si hoc præceptum violaverint, plectantur morte. Oleaster sic legit: *& non ferent iniquitatem*: id est, pœnam iniquitatis, nempe mortem, ac pro eodem reputet committere iniquitatem, & mortem pati.

7. *Legitimum sempiternum, &c.* Abulens. q. 21. per *legitimū* intelligit cæremoniale: ac si diceret; semper quando sacerdotes ministrant, debent indui fœminalibus. Alij per *legitimum* interpretantur *statutum*: quasi diceret: volo, ut hoc statutum de vestibus sacris Aaron, & posteri ejus observent in perpetuum. Ita Cajetan. & Cornelius hîc, Saa & Menochius in Biblia magna.

Abulens. Cajet. Cornel. Saa. Menoch.

Quæstio XXXVIII.

Litteralis.

An lex de ornatu sacerdotum fuerit sempiterna?

8. PRæsens controversia procedit de lege, qua Deus jussit sacerdotes indui vestibus sacris; quomodo intelligenda sit, quod fuerit sempiterna? ratio difficultatis est, quia Aaronis, & filiorum ejus sacerdotium non fuit sempiternum: ergo lex de illis ornandis non potuit esse sempiterna. Quomodo ergo in textu dicitur *legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum?*

9. Augustin. q. 124. in Exod præfata verba exponens, sic dubium solvit: *De ordine autem Aaron dictum est quidem in sempiternum, vel propter tempus non præceptum quousque observaretur: vel quod res significaret æternas. Nusquam tamen est dictum de sacerdotio Aaron, quia iuravit Dominus, & non pœnitebit eum: & ideo dictum est in illo sacerdotio* (nempe Christi) *secundùm ordinem Melchisedech, non pœnitebit eum: ut significaret, quia de sacerdotio Aaron pœnituit eum, & mutavit illud.* Idem docuerat lib. 17. de civit. c. 6. docent etiam Isidorus lib. 2. de officiis Ecclesiast. c. 5. & Beda ad c. 1. lib. 1. Regum.

Augustin. Isidorus. Beda.

10. Veneror responsum tantorum doctorum: attamen dubij propositi non omnino evacuavit difficultatem: quia hîc dicitur Aaronis sacerdotium sempiternum, & tamen revocatum est: quod absque dubio sempiternum fuisset, si à Deo non fuisset revocatum. Ad solutionem hujus dubij notandum est, nomen, *sempiternum* in sacris literis non semper significare durationem simpliciter æternam, ut patet in servo, qui nolebat relinquere dominum suum, de quo dicitur Deut. 15. n. 17. *serviat tibi usque in æternum*, & de David commorante apud regem Achis de quo dicebat: *erit mihi servus sempiternus*, 1. Reg. 27. n. 11. & de Daniele incluso in lacu leonum dicente ad regem Darium. *Rex in æternum vive.* Daniel. c. 3. num. 9. in quibus locis non significatur duratio æterna, sed diuturna, sic sacerdotium Aaronis, & filiorum ejus sempiternum dicitur, hoc est duraturum in tota ejus familia, toto tempore legis.

Deut. 15. n. 17. 1. Reg. 27. n. 11. Dan. 3. n. 9.

EXPOSITIO AD MORES

Illatio CCLXXXIII.

Sacerdotum castitas secura, fortis, ita ut vel minimæ suspicioni non subjaceat.

11. HVjus thematis dedit exordium S. Thom. à Villan. concione 3. de sancto Augustino his verbis. *Quid enim sacerdoti decentius, quid commodius, quàm decor, & puritas castitatis? sit pius, sit fervidus, sit humilis, sit devotus, sit quidquid vis, si non est castus, nihil est, altari non congruit. Quomodo enim ad tantum ministerium sacrilegis manibus accedet impurus, & fœtidus, cùm etiam astra non sint munda in conspectu eius? unde Isaias: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Quid dixi, qui fertis: imo; qui estis vasa Domini, id est, sacrarium Dei in quibus manna cæleste, & angelorum cibus quotidie infertur, atq; reconditur.* Præ omnibus colere castitatem tenemur sacerdotes, imò non solum colere & servare, sed ita pudicitiæ radiis fulgere, ut nec minimę suspicionis impuritatis admittamus specimen.

Thom à Villan. Iob. 25. n. 5. Isaiæ 52. n. 11. ad Hebr. 9. n. 4.

12. Divus Ambrosius ser. 82. tom. 5. apibus comparat sacerdotes. At primo aspectu minus apta videtur hæc comparatio: nam quid sacerdotium cum favo? aut quid cum apibus sacerdotes? respondet favus Ecclesiæ: *Quia sicut apes de divinarum scripturarum floscvlis suavia mella conficiunt, & quidquid ad medicinam pertinet animarum oris sui arte componunt. Rectè comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis præferunt, cibū vitæ cœlestis exhibent, aculeum legis exerunt.* Apes multiplicantur, vitam castam habentes. Comparantur ergo apibus sacerdotes, ut instruantur ad castitatem colendam, si filios, & cœlicolas multiplicare desiderant. Nam sicut apum examina castitate generantur, & conservantur continentiâ eis à naturâ insita: sic sacerdotium augetur, si sacerdotes castitatis lilio floreant.

Ambros.

13. Isaias 52. num. 11. sic sacerdotes alloquitur: *Pollutum nolite tangere, exite de medio eius, mundamini, qui fertis vasa Domini.* Nimius videtur Propheta, dum admonet sacerdotes, ne pollutum tangant. Quid interest, tangere pollutum, vel immundum? adhuc magis urget, dum non solum tactum, sed voluntatem tangendi prohibet. Ad quid ergo tam stricto præcepto eos arcet à voluntate tangendi immundum? quia cùm sacerdotes tantâ excellentiâ fulgeant

Isa. 52. n. 11.

Augusti. geant, in eis nec voluntas tangendi immundum reperiri debet. Audi Augustinum serm. 36. ad fratres in eremo. *Propterea, sacerdotes altissimi Dei, vobis dicitur, mundamini, qui fertis vasa Domini. Vos enim estis, qui vasa Domini ferre debetis, quibus datum est, nosse mysteria regni Dei. Vos estis sal terræ, lux mundi, lucerna accensa, civitas in monte posita, columna templi, lignum scientiæ in medio paradisi positum, patroni, & rectores terræ, angelorum, & paradisi cives, Prophetarum Filij, Patriarcharum cognati, Apostolorum successores. Mundamini ergo, ut dignè cum patribus ferre positis vasa Domini.* Retulit Augustinus tot excellentiarum numerum, ut exinde agnoscant sacerdotes, quanta dignitate fulgent, & mundi sint colentes castitatem illis gratuitam, sed sacerdotio innatam.

14. Nec adhuc tacet Augustinus ibid. serm. 37. exponens verba illa ad Ephesios 5. n. 3. ubi sic ait Apostolus: *Fornicatio, & omnis immunditia, aut avaritia non nominetur in vobis.* Hæc de sacerdotibus intelligit Aurelius dicens: *Fornicatio, & omnis immunditia non nominetur in vobis, ne mens vestra colloquiis malis possit corrumpi. Ideo fratres, attendite, quòd non solum à vobis removenda est fornicatio, sed etiam omnis suspicio falsa. Non decet clericum cum mulieribus sedere, vel fabulari, vel domum earum frequentare, ne suspicio mala inde progrediatur. O quàm vilis, & quàm miser, & pusillanimis reputatur clericus, qui frequenter cum mulieribus conversatur.* Tanta castimonia fulgere debet sacerdos, ut non tantum corpore, & mente castus existat, verùm etiam in verbis ostendat cordis castitatem. Parum hoc erit sacerdoti: debet etiam removere omnẽ suspicionem, etiam falsam, ne populo videatur incontinens, abstinens se à consortio, & vanis confabulationibus mulierum.

ad Eph. 5. n. 2. Augusti.

15. Cùm oppressus fame David à sacerdote Abimelech panem, quo reficeretur, exigeret, respondit sacerdos: *Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri maximè à mulieribus* 1. Reg. 21. n. 4. sed cur sacerdos non interrogat ipsum Davidem: an continentiam servaverit, sed in pueris eam desiderat? an quia David illorum panum alimoniâ non erat cibandus? verè omnibus panis ille conferendus erat. Cur ergo de puerorum continentia, & non Davidis interrogat sacerdos? quia David panem sanctum erat accepturus in manibus, ut se, & pueros suos cibaret, in quo sacerdotis panem sanctum accipientis & distribuentis relucebat effigies. De castimonia ergo Davidis, qui tunc sacerdotem repræsentabat, non dubitavit Abimelech: quia de sacerdotis continentia non solum dubitandum non est, verùm contra eam nec minima suspicio admittenda, si ergo summus sacerdos non dubitavit de continentia Davidis, quia quodammodo figurabat sacerdotes: quanta castitate pollere debet, qui sacerdotali unguento consecratus sacrosanctum Christi corpus offert in Eucharistia? hæc expendebat Augustinus ubi supra dicens: *si ergo interrogavit sacerdos: utrum servi David mundi essent propter panes propositionis accipiendos, quid facere nos debemus, miseri sacerdotes, propter corpus Domini accipiendum?*

1. Reg. 21. n. 4.

Augusti.

Facies & fœminalia, ut operiant carnem turpitudinis suæ, &c. Augustinus quæst. 122. in Exodum sic inquirit: *cùm vestis tanta cooperiat totum corpus, quid est, quod ait, femoralia facies linea tegere turpitudinem corporis eorum: quasi apparere posset tantâ desuper veste adhibitâ?* sed audi eumdem respondentem: *nisi quia signum esse voluit in hoc castitatis, vel continentiæ, quæ à Deo per indumentum significatur, ut non ex ipso habita, sed data intelligatur.* Ita scrupulosa est sacerdotum castitas, ut quantumvis sacerdos ornatus fuerit tunica talari, insuper & hyacinthina, quibus satis superq; carnis turpitudo tegebatur, addi voluerit Deus fœminalia, ut omninò renoveretur periculum eam detegendi: in quo inniuebatur, non sat esse sacerdoti, castitatem servare, ni etiam pericula, quæ contra eam militare possunt, removeat, sacerdotis namque castitas sic debet custodiri, ut vel pericula visus evitentur. Secundò tanto studio sacerdotis præcipitur regi carnis turpitudo, ne exterius appareat in eo aliquid inhonestum. Hoc præceptum de fœminalibus etiam Ambrosius lib. 1. officio. cap. 18. pro servanda castitate intelligit, dum approbans interpretationem aliorum circa usum femoralium, sic ait. *Plerique spirituali interpretatione ad cautionem verecundiæ, & custodiam castitatis, dictum arbitrantur.* Fœminalibus ergo induebantur sacerdotes, quamvis tunica byssina, & talari ornati, ad cautionem verecundiæ, & custodiam castitatis: quia castitas quantumvis custodia semper indiget custodiri. 16. Ambros.

Placet hîc referre verba Philippi Abbatis lib. de continentia clericorum c. 45. ubi sic ait: *Pulchrè divinus sermo ea nempe fœminalia altari ministrantibus asseruit, specialiter convenire, ut eis studeant, carnis suæ turpitudinem operire, ne inveniantur mores ab officio dissentire, si quis sine illis altari præsumpserit deservire: neque enim debet ministerium sibi altaris assumere, qui cæterùs virtutibus continentiam non studet adiungere: quia sicut non nisi sanctus debet altari famulari, sic ad famulandum non nisi continens potest significari.* 17. Phil. Abbas.

Beda lib. 3. de tabernaculo cap. 8. ingeniosè notavit non fuisse Moysi præceptum, quod fœminalibus indueret Aaronem, & filios ejus, sed quod faceret, ut isti induerentur. *Unde* (inquit) *non iubetur Moyses hoc vestimento induere Aaron, & filios eius, sicut de prioribus dicitur: vesties bis Aaron fratrem tuum; &c. sed facies fœminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ.* Rationem affert hujus discriminis, sic prosequens: *Tu fœminalia Pontifici, & filiis eius facies: tu castitatis regulam docebis: tu abstinendum ab uxorio complexu his, qui sacerdotio fruituri sunt intimabis: nulli tamen violentum huius continentiæ iugum impones, sed quicumque sacerdotes fieri & altari servire volunt, sponte sua desistant servi esse uxorum.* Multa hîc docet venerabilis Beda. Primò Deum Moysi non injunxisse præceptum induendi sacerdotes fœminalibus, sed faciendi illa: quia qui sacerdotes erant consecrandi, debebant doceri & instrui in regula castitatis servandæ, qua semel instructi, ad eos spectabat eam colere, & custodire. Secundò: ut ostenderet sponte, & non invitè sacerdotalem statum 18.

eligendum fore: semel tamen electo voluntaria castitas commendatur. Quod intelligi debet de illis sacerdotibus, quibus permissum erat uxorem virginem ducere: nam de Evangelicis, quamvis suscipere sacerdotalem ordinem, nobis fuerit voluntarium; at semel suscepto obligatione castitatis servandæ obstringimur. Tertiò: fœminalibus Moyses non induit sacerdotes, sed eis id commisit: quia cùm fœminalia significarent custodiam castitatis, sat erat hujus virtutis proponere pulchritudinem, ut intelligerent sacerdotes, eam servare oportere.

19. Verùm non qualibet castitate florere debent sacerdotes, sed firmâ, & inconcussâ. Id exprimitur in hoc, quod fœminalia hæc confecta erant ex byssо retorta (ut constat Exod. 39. n. 29. secundùm translationem Hebraicam) id est duplicatis filis contexta, ne rumpantur, inquit Iosephus lib. 3. antiq. cap. 8. cùm ergo fœminalibus (ut diximus ex Augustino, Ambrosio, Philippo, & Beda citatis) castitatis ornatus designetur, quo ornari debet sacerdos; apertè constat his indicari sacerdotes non castitatem quomodolibet, sed firmam & inconcussam colere debere.

20. Ad custodiendam hanc gemmam pretiosissimam, summo studio laborare debet sacerdos, custodiam custodiæ addens, ne in securitate sit securus, & ne periclitetur in portu. Huc spectat illa prohibitio sacerdoti facta Exod. 20. n. 26. *Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua.* Vide quanto studio Deus consulat sacerdotum honestati, sacerdoti nefas erat ad altare ascendere, nisi femoralibus induto: ergo non erat periculum revelandi aliquid inhonestum. Ad quid ergo Deus prohibet, altare gradibus extrui, & per eos sacerdotem ascendere? Profectò, quia quantumvis tunica talari, & fœminalibus protecta erat sacerdotis honestas, prohibito ascensu per gradus adhibuit Deus illi novam custodiam, & amovit omne periculum revelandi turpitudinem sacerdotis. Hinc docemur, quod licet sacerdotum castitas, & honestas omni cura, & custodia vallata sit; ne in ipsa securitate periclitetur, removendam fore vel possibilitatem periculi.

Exod. 20. n. 26.

21. Tandem: sic sacerdotes florere debent castitatis lilio, ut si eo orbentur infeliciter, propter hoc crimen mortis pœnâ plectantur. In hoc capite 26. n. 43. sic stricto præcepto obligantur sacerdotes (quidquid dicat Beda) fœminalibus uti, ut si aliàs fecerint, capitali morte damnentur. Sed quid est, quod cùm de aliis vestibus agitur, etiamsi omittantur, nulla mortis mentio ingeritur; sicut cùm de femoralibus sermo instituitur? nefas erat sacerdoti sine aliis vestibus sacris sanctuarium ingredi, sicut sine fœminalibus: quare ergo omissionis hujus ornatus exprimitur pœnâ, non verò aliarum vestium? nec id vacat mysterio. Quia cùm per fœminalia præcipuè sacerdotum castitas, puritas, & honestas designetur; si sacerdos sine castitate, impurus, & inhonestus ad altare accesserit: mortis reus est, sed dices eadem pœna dignus existit, si accederet sine aliis vestibus: ergo assignata ratio non concludit. His non obstantibus dico ideo in omissione fœminalium pœnam mortis fuisse inflictam, ad ostendendum quod licet sacerdos in aliis deficiat, aliquando misericordi veniâ connivetur: at si contra castitatem deliquerit: statim plectitur pœnâ mortis, quia mortem intulit sacerdotio.

ILLATIO CCLXXXIV.

Tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet.

22. Misera est habendi cupiditas: hæc si alicujus cor possideat, quantumvis divitiis affluat, pauperrimum reddit. Non est pauper, qui nihil possidet, sed qui omnium æstuat desiderio. Miserrimus autem, & pauperrimus est: qui non solùm omnia cupit, sed & possessa abscondit. Hæc enim est avari miserrima conditio, cui tam deest, quod habet, quàm quod non habet, elegantissimè hoc explicuit Ambr. lib. de Ioseph c. 4. qui postquam expendisset verba illa Ioannis 8. n. 34. *Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati*, sic ait: *quo modo enim non servus omnis avarus, qui pro exigua pecunia lucello seipsum auctionatur? timet enim ne congesta amittat, qui non utenda congessit: maiori periculo servaturus quo maiora quæsivit. Quomodo non mendicus, cui sunt parva, qua possidet? nam etsi mihi dives videatur, sibi eget: nec testimonium sua vota solatur, qui quod optat nescit credere.* Mendicum, & servum vocat Ambr. avarum: utrumque est. Illud, quia semper desiderat: hoc, quia divitiis inservit despoticâ subjectione, sed majorem emphasim invenio in verbis Ambrosij. Mendicus est avarus, etsi plenus divitiis: quia si mendicare, paupertatis est signum, & indigentiæ: quis magis indigus, quam ille, qui non utenda congessit? servus etiam est, non solùm peccati, sed divitiarum: nam ut non amittat eas, sibi ipsi negat necessaria. Item servus est: quia servus nihil habet, ergo etsi abundet divitiis, jure servitutis amisit dominium. Meritò ergo miser, qui etsi nobis dives videatur, sibi eget.

Ambros. Ioan. 8. n. 34.

23. Columbanus Abbas hoc explicuit his carminibus, quæ in tom. 8. Bibl. veter. Patrum referuntur.

Semper avarus eget, nec habet, quod habere videtur.
Ille domi solus nummos abscondit in arca,
Divitias cumulans, dum sese nescit amare,
Plus amat heredem, servat cui cuncta fideles.

Verè servus, qui hæredem amat, dum sese nescit amare: sibi detrahit, quod aliis relinquet consumendum: eget, nec habet quod habere videtur.

24. Psalmo 32. excitat nos regius Psaltes ad Dei laudes decantandas ob immensa erga nos beneficia; cumque retulisset cœlorum creationem, & stellarum ornatum, ait num. 7. *Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.* Genebrardus ad hæc verba asserit, hic alludere Davidem ad illud, quando Deus aquas, quæ in initio erant terris superfusæ, coërcuit in suo alveo, ibique concluſit, ut thesauri servari & reponi solent. Idem docuerunt Sa, & Menochius in Bibl. magna. Attamen Ioannes Sopranis in cap. 21. lib. 1. Reg. asserit, hæc verba, *ponens*

Psal. 32. n. 7. Genebrardus. Sa Menoch. Sopran.

ponens in thesaurù abyssos, fore intelligenda per inversionem hoc modo: *ponens thesauros in abyssis*. Eodem modo intelligit verba illa lib. 1. Reg. c. 21. n. 5. *sanctificata via in vasis*, id est, *vasa in via ipsa sanctificata*, si hanc admittamus expositionē, examinandum supererat: cur prædicat David, posuisse Deum thesauros in abyssis? magnam copiam aquarum significat abyssus: quid ergo sibi vult David, cùm ait, thesauros reconditos fuisse in abyssis, hoc est, intra aquarum latebras, duo mihi se offerunt respondenda, utrumque contra avaros. Primò judico, ideò Davidem thesauros in abyssis repositos esse prædicare: quia cùm avari cor sit in thesauro, juxta illud Matthæi 6. n. 21. *Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*, ut ergo denotaret, cor avari esse in abyssis, vel abyssos in corde avari, posuit in thesauris abyssos, vel thesauros in abyssis, & benè cor avari est in abyssis: quia sicut abyssi confusione abundant, & in eis omnia velut indiscreta confunduntur; sic in corde avari omnia confusa sunt. Secundò respondeo, ideò thesauros in abyssis esse, hoc est, in magna aquarum copia, ut agnoscamus, quod sicut, quæ in mari sunt, à nemine possidentur, sic, quæ in avari arca servantur, quæ verè ei abyssus est, nemini inserviunt.

1. Reg. 21. n. 5.

Matth. 6. n. 21.

25. Si verba illa nostri textus: *& utentur eis Aaron, & filij eius, quando ingredientur tabernaculum, &c.* intelligantur non solùm de fœminalibus, sed etiam de omni ornatu sacerdotum (ut notavimus num. 5.) mirificè consonant cum translatione Septuaginta interpretum sic legentium: *& habebit Aaron eas, & filij eius, quando ingrediuntur tabernaculum*, sed ubinam est consonantia? nam in sacro textu legitur: *utentur eis*: apud Septuaginta: *habebit eas*. An idem est habere, & uti? apud Dei ministros idem prorsus debet esse. Nam si haberent vestes, & eis non uterentur, perinde esset, ac non habere: quid prodest nobis, aurum, argentum, gemmas, omnia genera divitiarum possidere; si eis non utimur, egentibus succurrendo, aut in alios pios usus convertendo? hæc enim est avari hominis conditio, non uti eis, quæ possidet, sed recondere, cui tam deest, quod habet, quàm quod non habet.

Septuaginta.

Illatio CCLXXXV.

Perit, quicumque peccat: quia peccatum est mors.

Summa infelicitas est peccatum; quia summa felicitate privat. Qui peccat ex amico fit inimicus Dei. Ergo summè infelix est, qui suis flagitiis dissolvit tantam amicitiam, summa infelicitas in humanis est mors corporis: quia hac desinit, & post eam solum ei restat sepulchrum, & vermes. Huic comparatur peccati miseria, ut explicetur, quàm infelix sit, qui peccatum committit. Peccatum in nihilum redigit peccantem. Ergo perit, qui peccat; quia peccatum est animæ mors miserrima.

26.

Peccavit Adam, & pro uno pomo totum fructum perdidit paradisi: quæritur à Deo, & non inventur. Quid mirum, cùm mordens pomum conversus fuerat in arborem? hoc nimirum denotarunt foliorum ficus perizomata. Quid inde? *vocavitq; Dominus Deus Adam, & dixit ei, ubi es?* Gen. 3. n. 9. O bone Deus, infinitè sapiens? ubi est sapientia tua, qua vel abditissima penetras? si tecū semper est, utpotè à te indistincta: quare locum, in quo absconditus est Adam, inquiris? videris tuæ præscientiæ, qua futura noscis, antequam fiant, præjudicare, sedula hominis inquisitione? aut cur inquiris, quod intueris? Tertull. lib. 2. contra Marcionem, cap. 25. sic dubium solvit: *Neque enim simplici modo, id est, interrogatorio sono legendum est, ubi es Adam? sed impresso & incusso, & imputativo, Adā ubi es, id est, in perditione es: id est, iam hic non es, & ut increpandi, & dolendi exitus vox sit.* Non inquirit Deus, ubi esset Adam, quia locum, in quo esset, ignorasset, sed ut ostenderet miserrimum ejus statum. Quasi exclamaret, & diceret: ô miserum Adam, jam non es: quia, quod antea eras, amisisti! in perditione es: ergo in loco non es, quia nihil es, sic explicuerat Philo Hebræus lib. 2. allegoriar. exponens hæc verba: *Adam ubi es*, dum dixit: *quærenti ubi es? respondeatur, nusquam. Nullum enim locum habet malis hominum anima, cui vel insistat, vel insideat.* Miror virum doctum asserere, peccatorem nullibi esse; cùm infernus animæ peccatricis proprius sit locus. At taliter se destruit peccator, ut vel infernus, ni Deus id imperaret, eum non susciperet. Nullibi ergo asserit Philo esse peccantem; ut ostenderet, nihil esse, qui peccat. Quod est, alicubi est: ergo cùm peccator nullibi sit, nihil est peccator, periit ergo, qui à Deo recessit per peccatū.

Gen. 3. n. 9.

Tertull.

Philo Hebr.

28. Negat Petrus noscere Christum, & ad mulierculæ vocem titubat Ecclesiæ petra dicens: *Mulier non novi illum.* Luc. 22. n. 57. vix Petrum magistrum negavit, cùm iterum interrogatus etiam seipsum negavit: *& post pusillum alius videns eum dixit: & tu de illis es, Petrus verò ait: ô homo non sum.* Nota Petrum hîc variasse stylum: nam cùm primùm interrogatur, negat nosse Christū; cùm secundò, seipsum negat dicens: *ô homo non sum.* Quem negat hîc Petrus se, an Christū? profectò, & Christum, & se, sed cur hîc, se etiā negat, cùm negat Christum? ingeniosus, & devotus erga Petrum adest Ambr. ibidem solvens dubium: *quia videbatur negare Christi societatem, utique se negavit.* Cùm Petrus interrogatur secundò, ut peccator respondit: & ideò seipsum negat: quia Christum negaverat: ac si diceret; Christi societatem nego, ergo jam non sum, id est, nō sum, quod eram, quia negationis committo peccatum. Tanta est miseria peccantis, ut hoc ipso, quod peccat desinat esse, quod erat.

Luc. 22. n. 57. ibid. n. 58.

Ambros.

Hanc peccati miseriam confirmat sacer textus prodigum nobis ob oculos proponens. Luc. 15. n. 17. **29.** *in se reversus dixit: quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus.* In se revertitur hic juvenis: ergo extra se erat, & suum esse amiserat, sed quomodo potuit à se discedere, ut in se rediret? quia peccavit, totus transivit in brutum: ergo amisit, quod erat. Revertitur ergo in se, quia paternam domum suspirabat. Pulchrè Chrysologus serm. 2. *In se reversus est, in se ante redit, ut rediret ad patrem, qui à se ante recesserat, cùm recessit à patre: à se migrat*

Luc. 15. n. 17.

Chrysol.

migrat, & ab homine totus tranſit in beſtiam paternæ pietatis immemor, gratiæ genitoris oblitus. Receſſus prodigi à patre, receſſus eſt peccatoris à Deo. Meritò ergo à ſe recedere dicitur, qui oblitus eſt per peccatum gratiæ genitoris. Cùm ergo, qui à ſe recedit, delinat eſſe, quod erat, & in alium tranſeat: ſic peccator, cùm peccat à ſe recedens, totus tranſit in beſtiam. Ergo moritur per peccatum, confirmat hoc alacritas illa, quâ pater prodigi ejus celebravit adventum: ſed audi ab eo cauſam ob quam convivium parat lautiſſimum. *Quia hic filius meus* (inquit) *mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus eſt*, ibid. n. 24. ſed quomodo mortuus fuerat hic filius? Theophilact. in catena S. Thom. ad præfata verba: *quantum ergo ad vitiorum conditionem mortuus fuerat.* Ergo moritur, quiſquis peccat.

Ibid. n. 24. Theoph.

30. Luc. 15. n. 6. Gregor.

Inventâ ove illâ perditâ plenus gaudio ſic cœleſtis ille paſtor dicebat, Luc. 15. n. 6. *Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat*, ſed quando illa ovis periit? D. Gregorius in catena S. Thom. ad hæc verba ſic reſpondet: *una ovis tunc perit, quando peccando homo paſcua vitæ reliquit.* Mortua erat ovis illa; quia per peccatum à cœleſti receſſerat paſtore.

31. Fletus Rachelis hujus theſis erit non inutilia confirmatio: ſic eum refert Ieremias c. 31. n. 15. *Vox in Rhama audita eſt, ploratus, & ululatus multus: Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.* D. Ambroſ. in Pſalm. 37. per Rachelem intelligit Eccleſiam; per filios fideles in culpam prolapſos. Audi eum: *Rachel Eccleſia eſt, in qua benedicitur plebs Dei, ipſa pro te fleat, ipſa tua peccata deploret, & fleat multum, ut conſolationem facilem non admittat, quemadmodum qui plurimum dolent*, ſed cur conſolari non vult Eccleſia? & quare plurimum dolet? *quia non ſunt.* At quando fideles deſierunt eſſe? quando peccarunt. Accipe iterum Ambroſ. *Ideò conſolari ſe noluit, quia, qui erat, eſſe deſiſti*, ſolatium non admittit Eccleſia pro fidelibus peccatoribus, ſed eos ambobus oculis deplorat, quia non ſunt, hoc eſt, quia peccando vitam amiſerant.

32. Oleaſt.

Mortis rei erant ſacerdotes, ſi tabernaculum ingrederentur ſine fœminalibus, ut conſtat ex hoc cap. 28. num. 43. ubi poſt præceptum de non ingrediendo ſine veſtibus ſacris, ſtatim ſubjungitur: *Ne iniquitatis rei moriantur.* Oleaſter ibid. ſic legit: *Et non ferent iniquitatem, id eſt, pœnam iniquitatis. Quod ſtatim explicat, dicens: & non morientur. Quaſi pro eodem reputet, ferre iniquitatem, & mori*, ſed quomodo hic auctor iniquitatem cum morte confundit? optimè. Nam qui peccat, ſeipſum interficit; & perinde eſt peccatum in ſe admittere, ac mortem infelicem pati. Cave ergo à peccato ſicut à morte, ut Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui pro omnibus mortem crucis ſuſtulit, conferat vitam ſempiternam. Amen.

Sit laus Deo Patri, Filio, & Spiritui ſancto: beatiſſimæque intemeratæ Virgini Mariæ, ejuſque immaculatæ Conceptioni.

Quidquid in hoc Volumine ſcripſi, & quidquid dixero, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ correctioni ſubmitto.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Quæ in hoc Volumine continentur.

Primus numerus versum significat, secundus marginalem, tertius paginam.

A.

Aaron Vide *Ornatus.*

AARONIS ornatus totius mundi imaginem referebat, in significatione allegorica adducta in principio voluminis. Ratio hujus significatus ex Philone. Ibid.
Ad sacerdotale munus præparatus ornatus Aaronis. v.1.n.1.p.5.
Aaron frater Moysis: filius Amram, & Jocabed de tribu Levi. Ibid.
Uxor ejus Elisabeth: filij, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. ibid.
Aaron summus sacerdos simul cum Moyse, v.1.n.4.p.5.
Nobilitas Aaronis ex sacerdotio maximè fulsit. v.1.n.2. p.5.
Ex filiis Aaron solus Eleazar fuit summus sacerdos: & post eum usque ad Ozi: deinde translatum fuit sacerdotium ad familiam Ithamar. ibid.n.8.p.6.
Ornatus sacerdotalis præceptus anno mundi 1544. & anno primo ab egressu Israel de Ægypto, mense Maij. ibid. n.11.
Aaron consecratus fuit in sacerdotem anno secundo egressionis ex Ægypto mense primo die Octava. ibid.
Purgatur à subitaneo ornatu, & subita dignitate. v.2.n.35. p.44.
Aaron quia sacerdos, non fuit notatus signo, vel infirmitate delinquentium in adoratione vituli. v.3.n.35.p.59.
Aaroni diversus ornatus, ac aliis sacerdotibus. v.4 n.7. p.67.
Aaron, & alij Pontifices extra tabernaculum sacris vestibus non ornabantur, peculiaribus tamen & dissimilibus ab aliis. v 4.n.11.p.68.
Aaron, & Pontifices semel in anno ingrediebantur in sancta sanctorum sine ornatu pretioso. ibid.n.13.p.68.
Aaron portabat in humeris duos lapides onychinos. v.10. n.2.p.131.
Aaron ut suos liberaret, angelo vastatori se objecit. v.14. n.52.p.141.
Aaron scutis in humeris ornabatur. Ad quid? v.14.n.189. p.176.
Manus Moysis, & Aaronis una. Quo sensu? v.16.n.9.p. 183.
Aaron in pectore habuit doctrinam, & veritatem. v.30. n.1. & 2.p.348.

Abel.

Abel sustinendo mortem interfecit Cain. v.5.n.99.p.93.
Abel mortuus vivit, quomodo. ibid.
Sanguis Abelis effusus in terram clamabat contra Cain: non autem ipse Abel, nec sanguis in venis detentus. v. 5.n.105.p.95.
Locus, in quo Abel mortem subiit, sine herba, sine floribus, &c. ibid.
Ejus sacrificium igne approbatum. v.8.n.63.p.95.
Abelis hostia approbata fumo in cœlum directo, & ubertate fructuum. ibid.
Item approbata: quia non solum sua, & eximia, & selecta; sed & semetipsum offerebat. ibid.
Abelis dona cum anima offerebantur. ibid.
Abel interfectus, invidia, ferro, fuste, vel fune. v.37.n.173. p.447.
Abel post mortem diligentius quæritur à Deo. ibid.

Abraham.

Abraham in filio jugulabatur. v.3.n.13.p.53.
Abraham plenus dierum dicitur: quia justus. v.5.n.14. p.73.
Abraham pater, & sacerdos in sacrificio filij. ibid.n.24. p.75.
Pro sola promissione terræ gratias Deo obtulit. v.14.n. 134.p.162.
Abrahamo Deus non apparuit post mortem Saræ. v.16. n.35.p.189.
Abrahami convivium Eucharistiam designavit. v.37.n. 42.p.490.
Abraham fide genuit Isaac. ibid.n.74.p.418.
Abraham immolaturus filium gladium, & ignem portavit, resecans, & comburens omne terrenum. v.40.n.5. p.459.

Absentia. Vide *Amor.*

Absentia Dei voluntaria ejusdem fructuosam promittit præsentiam. v.19.n.43 & per totam. p.297.
Achates idem quod chrysopasus. v.17.n.16.p.203.
Achates octava gemma Rationalis. v.19.n.54.p.299.
Propter ejus copiam parvi habetur. v.19.n.54.p 299.
Sic dicta ab Achate Siciliæ fluvio. ibid.n.55.p.299.
Variæ ejus species: unde varij colores ei assignantur. ibid. n.56.p.299.
Variæ imagines depictæ in Achate. ibid.
In Achate Pyrrhi novem musæ, & Apollo citharam tenens spectabantur, naturali penicillo depicta. ibid.
In Achate nomen *Asser* scriptum. ibid.n.57.p.300.
Variæ hujus gemmæ virtutes, & proprietates. ibid.
Ex Achate fuit calix, in quo Christus Dominus consecravit. ibid.n.59.p.300.
Achates beato Thadæo Apostolo correspondebat. ibid. n.84.p.306.

Adam.

Cùm vetitum accepit, principatum amisit. v.5.n.28.p.76.
Dum patientia ornatus conservavit regnum. ibid.n.36. p.79. & v.17.n.61.p.196.
Ad imaginem Dei factus, quia in gratia conditus. v.30. n.102.p.371.
Ter ejus sanctitas explicatur: quia creabatur, ut esset rex. ibid.
Adam, velut obrutus divinis beneficiis, antequam conderetur. ibid.
In gratia, & sanctitate creatus. v.30 n.108 p.373.
Ex terra desumpta ex quatuor mundi plagis formatus. v. 37.n.22.p.403.
Hoc explicat ejus nomen quatuor litteris, ex quibus constat. ibid.
In ejus nomine figuratur crux. ibid.
In ejus creatione Trinitatis mysterium obumbratũ. ibid.
In eo tres divinæ hypostases singillarunt crucem, Quare? ibidem.

Index rerum notabilium.

Adami limus Christi pignus: quia in eo delineata crux. Ibid.n.27.p.404.
Tot gratiis ornatus non laudatur à Deo, quare. v.37. n.163.p.445.
Adam per peccatum in arborem conversus, quomodo. v.43.n.27.

Ætas.

Vide Meritum, Operatio.

Affectus.

Vide Amor.
Alexander magnus Jaddum summum Sacerdotem Hebræorum adoravit, & ditavit, admirabilis casus refertur. v.2.n.5.p.35.

Altare.

Altare holocaustorum erat in atrio externo tabernaculi: & posteà in atrio templi. v.4.n.12.p.68.
Altare Thymiamatis erat in sanctuario. Ibid.
Polluitur altare, cùm ejus ministri sunt discordes. v.8. n.64.p.130.
Ob hoc, desideravit Deus altare ex lapidibus insectis. Ibid.
In altari specialiter adest Deus: quia in eo ei exhibetur cultus. v.12.n.30.p.135.
Altare holocaustorum Mariam semper Virginem denotabat. v.30.n.46.p.365.

Amethystus.

Nona gemma Rationalis nomen *Issachar* incisum habebat. v.19.n.87.p.306.
Variæ ejus species, & colores. Ibid.
Amethystus interpretatur sine vino. Ibid.
Significat sobrietatem, & valet contra robur vini. Ibid.
Amethystus radiabat in annulo, quo sanctus Joseph subarrhavit beatissimam Virginem Mariam. Ibid.
Qui gerit Amethystum, non tentatur à vino. Ibid.n.88. p.307.
Radiat colore roseo, violaceo, & purpureo. Ibid.
Amethystus B Matthiæ Apostolo correspondet. Ibid. n.119.p.313.

Amici. Vide *Inimici.*

Plus inimicis, quàm amicis debemus. v.17.n.84.p.219.
Præstantior est inimicorum amor, quàm amicorum. Ibid. n.87.p.220.
Justè queritur amicus, cùm videt inimicum, quem putabat amicum. v.18.n.51.p.258.
Simulati amici plus nocent, quàm inimici manifesti. v.19. n.37. & per tot.p.295.
Verus amicus pretiosa gemma. Ibid.n.37.
Difficulter invenitur verus amicus: ideò pretiosus. Ibid.
Error in electione amici sensibilis, & irreparabilis. Ibid.
Utiliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Ibid.
Amicitiæ jura frangere, est velut sacrilegium. v.19. n.38.p.295.
Simulata amicitia est efficacior pestis. Ibid.n.39.p.296.
Simulatum Amicum sustinere, magnum facinus, & Dei proprium. Ibid.n.41.p.295.
Amicus verus pretiosissimus thesaurus. v.20.n.50.p.324.
Ejus descriptio verbis Bernardi. Ibid.
Verus Amicus in prosperis, & adversis adest. Ibid.
Ab Amicis probra accipere summa calamitas. v.38. n.12. & 13.p.455.

Amor.

Amor singularis consortem non recipit, socium non admittit. v.1.n.85.p.27.
Amor erga Deum vel tenuem pulverem, aut subtilem auram terrenorum respuit. v.1.n.84. & per tot.p.27.
Amor nihil timet, omnia discrimina contemnit. v.2.n.9. p.36.
Qui Deum amat nihil timet. Ibid.
Amans vivit in amante. v.3.n.13.p.53.
Amor patientiæ creditor, & amoris patientia. v.5.n.39. & per tot.p.80.
Ubi adest Amor tormenta admittuntur ut delitiæ. Ibid. n.39.
Amor nunquam otiosus; semper operatur. Ibid.n.41. p.80.
Generosus Amor rei amare non patitur absentiam. Ibid. n.51. & per tot. p.83.
Moritur Amans, si rei dilectæ mediet absentia. Ibid. n.52.p.83.
Illustre Amoris stemma liberalitas. v.5.n.59. & per tot. p.85.
Amoris incendium occultare difficillimum. v.5.n.73. & per tot. p.87.
Amor inimicorum. Vide *Inimici.*
Amor erga Deum, & proximum nequeunt separari. Ibid. n.157. & per tot. p.108.
Verus Amor passionibus probatur. v.8.n.26.p.120.
Verus Amor pro dilectis pati. Ibid.n.27.p.120.
Mutuus visus amoris indicium. v.8.n.62.p.129.
Amor ex difficilioribus operibus comprobatur. v.14. n.38.p.139.
Amor inimicorũ nos elevat ad filios Dei. v.17.n.65.p.215.
Præstantior inimicorum amor amicorum amore. v.17. n.87.p.139.
Amor inimicorum filios Dei constituit. Ibid.n.90. & per tot. p.151.
Imò patrem ipsius Dei efficit. Quo sensu? Ibid.n.95. p.152.
Amor nimis audax. v.17.n.188.p.244.
Absentia amoris noverca. v.19.n.46.p.298.
Ubi adest Amor, difficilia facilia, amara dulcia, terribilia suavissima reputantur. v.28.n.22. & per tot.p.341.

S. Andreas.

Andreas carbunculus igne spiritus accensus. v.18.n.68. p.263.
Andreas carbunculus in caligine vitæ legalis quæsitum Messiam invenit. Ibid.
Andreas virilis interpretatur. Ibid.n.69.p.263.
Item interpretatur decorus, vel respondens. Ibid
Andreas primus Baptistæ, & Christi discipulus. Ibid. n.70 p.263.
Andreas in munere Apostolico secundus: in electione primus. Ibid.
Andreas præfertur Abrahamo, Jacobo, & Isaiæ. Ibid.n.71.
Andreas fratri Petro annunciavit Messiam. Ibid.n.72.
Charitas Andreæ erga fratrem Petrum. v.18.n.72.p.263.
Primus Christi annunciator sanctus Andreas. Ibid.
Andreas non sibi soli voluit bonum, sed etiam aliis communicavit. Ibid.
Andreas vices gessit æterni. Ibid.n.73.p.264.
Ob hoc sublimior cruce, & sanguine videtur. Ibid.
Andreas cælibem duxit vitam. Ibid.n.74.p.264.
Andreæ amor, & crucis desiderium. Ibid.n.75.p.264.
Crux pro patibulo assignata ei. Ibid.
Quo sensu, vox, qua Andreas salutavit crucem, diversa sit ab illa, qua dixit Christus transeat à me calix iste? Ibid. n.76.p.264.

Angelus.

Malus ob suam impatientiam principatum amisit. v.5. n.37.p.79. & v.17.n.61.p.213.
Angelus Apostata cur non est misericordiam Dei consecutus? v.18.n.145.p.257.
Angeli origo, & peccatum non exprimitur: quia ex ejus publicitate nullus fructus. v.28.n.10.p.338.
Peccatum Angeli culpam hominis excedit. Ibid.
Origo Angeli nihil. Ibid.
Angelus in gratia, & sanctitate creatus. v.30.n.108. p.373.
Angeli nunc sunt confirmati in gratia. Ibid.n.110.p.374.
Angeli reverentur Sacerdotes. v.55.n.11.p.380.
Angeli minores Sacerdotibus. Ibid.n.19.p.382.
Angeli adstant in conspectu Domini. Ibid.
Angeli per scalam Jacob ascendentes bonos; angeli descendentes malos significarunt. v.37.n.49.p.411.
Causa ob quam angelus non redemptus. Ibid.n.94.p.414.

Anima.

Anima decrescere non potest, quia accrescere respuit. v.8. n.49.p.225.

Index rerum notabilium.

Anna.

Anna mater Samuelis liberaliòr quàm Abraham. v.3. n.13.p.53.
Contumeliis Phenennæ nihil respondit: at Eli eam ebriam judicanti plenè satisfecit. Quare? v.19. n.102.p.310.
Anna mater Samuelis abstinuit à vino. ibid.
Anna gratia interpretatur. v.30.n.70.p.362.

Annuli.

Plures Annuli erant in Rationali, & superhumerali. v.28. n.5.p.337.
In quatuor angulis rationalis totidem erant annuli. ibid. n.6.
Totidem etiam in cavitate superhumeralis. ibid.

Apis.

Apum regina aculeum habet, tamen eo non utitur ad vindicandum. Quare? v.1.n.101.p.32.

Apostoli.

Duodecim Apostoli totidem gemmis Rationalis significati: & per novem relatas ab Ezech. cap. 28. & per duodecim Apoc. 21. v.17.n.17.p.203.
Cur duodecim Apostolos elegerit Christus? ibid.n.18. p.203.
Pax est Apostolorum hæreditas. ibid.n.152.p.236.
Apostoli gentes, quibus prædicaverant Evangelium, Epistolis consolabantur, & confirmabant doctrinâ. v.20. n.56.p.315.
Nullus Apostolus scripsit epistolas nisi gentibus, quibus prædicaverat. ibid.n.56.
Omnes dubitarunt de resurrectione Christi, v.20.n.95. p.334.
Per duodecim gemmas Rationalis Apostoli intelliguntur. v.30.n.18.p.351.
Apostoli in gratia confirmati in die Pentecostes. ibid. n.110.p.374.
Apostolorum pedes lavit Christus, ut eos mundaret à veneno serpentis. ibid.n.114.p.375.
Apostoli homines dicuntur, quando ut homines operantur. v.37.n.157.p.443.

Aqua.

Lustrationis dicebatur, cùi cineres vaccæ rufæ pro peccatis combustæ infundebantur. v.4.n.3.p.66.
Aqua elevata ad Baptismum: quia in exordio animas produxit. v.5.n.67.p.86.
Aquarum attributum virginitas. v.5.n.178.p.113.
Aqua terræ contigua Spiritus sancti præsentia honorata in exordio. v.20.n.67.p.218.
Aquæ inferiores cur congregatæ in locum unum; secus superiores? v.29.n.10.p.344.
Aquæ inferiores subditos, Superiores Prælatos significant. ibid.
Aqua Jordanis potius lota à Christo, quàm lavit eum. v. 30.n.37.p.754.
Aqua mater filiorum Dei: ideò prævenia ab Spiritu sancto. ibid.n.84.p.366.
Aqua velut Spiritus sancti sponsa ad regenerandos homines. ibid.
Sola Aqua non polluebatur contactu monticiniorum. Quare? ibid.n.97.p.369.
Aqua non fuit maledicta à Deo propter duo. ibid.n.99. p.370.
Aquæ filiorum Adæ typus. v.30.n.121.p.377.
Aquæ velut in thesauro reconditæ. v.43.n.25.p.477.

Aquila.

Aquila dominandi auspicium: Regum diademata præsignat. v.14.n.41.p.140.
Non in unguibus, sed super alas filios portat: sic Reges subditos. ibid.
Aquila reprobata à Deo: quia superba. ibid.n.45.p.140.
Significat potentes, Principes, & Prælatos. ibid.
Aquilæ singularis gratitudo. v.14.n.130.p.161.
Aquilæ esus interdictus à Deo. Quare? v.35.n.26.p.384.

Arca.

Duodecim lapides, quos erexit Josue in ea reconditos sensit Tertullianus. v.17.n.18.p.203.
Cur Arca fœderis velata? v.18.n.41.p.236.
Arca fœderis pro Domino multoties usurpatur in Scriptura. v.29.n.5.p.343.
Arca Testamenti typus Mariæ. v.30.n.75.p.363.
Arca fœderis Eucharistiam, & Mariam significavit. ibid. n.114. & v.37.n.106.p.428.

Arimaspi.

Arimaspi genus hominum in medio frontis unum oculum habentium, & degentium in Scythia. v.17.n.118. p.228.
Cum Gryphis pugnant colligendi smaragdos causa. ibid.
Vide, *Magi.*

Avarus.

Tam deest Avaro, quod habet, quàm quod non habet. v. 43.n.22, illat. 284. per tot. p.476.
Miserrima Avari conditio describitur ab Ambrosio. ibid. n.22.
Avarus hæredem amat, cùm se nescit amare. ibid.n.23.
Cor Avari in abysso; vel abyssus in corde avari. ibid.n.24.
Quod Avarus possidet nemini inservit. ibid.

Aurum.

Omnia corrumpit. v.5.n.23.p.75.
Aurum patientiæ symbolum. ibid.n.38.p.79.
Aurum charitatem, & amorem significat. ibid. n.44.p.81. & v.23.n.27.p.342.
Omni ornatui Pontificis deserviebat. ibid.n.58.p.84. & 65. & 72. p.87.
Per Aurum divinitatis claritas designatur. ibid.n.72.p.87.
Aurum metallorum gravissimum: ideò ex eo coronæ. v. 14.n.37.p.138.

Azymi.

Eorum festivitas. v.24.n.14.p.69.

B.

Balteus.

Describitur pulchritudo baltei Pontificis. v.40. n.14.p.460.
Balteus Pontificis opere plumario contextus. ibid.n.15.
Aliorum Sacerdotum byssinus. ibid.
Balteus castitatem significat. ibid.n.23.p.461.

S. Bartholomæus.

Ei chrysolitus correspondebat in Rationali. v.20.n.22. p.319.
Bartholomæus auro illustrior, & fortior. ibid.
Prædicavit Evangelium Indis Fortunatis. ibid.n.23.p.319.
Dormivit Albanopoli majoris Armeniæ. ibid.
Bartholomæus interpretatur filius suspendentis aquas. ibid.n.24.
Speciali modo est Filius Dei, gratia tamen. ibid.n.25.
Varia attributa hujus Apostoli. ibid.n.25.
Variæ sententiæ circa ejus personam. ibid.n.26.
Bartholomæus non est Nathanael. ibid.
Idola comminuit. ibid.n.27.
Excoriatus primò; exinde crucifixus capite deorsum; demum nondum mortuus decapitatus. ibid.

Beneficia.

Divinis beneficiis cooperandum est. v.8.n.44. p.124. & v.20.n.38. & per tot. p.321.
Qui Beneficium accepit, debitor dantis constituitur. v.14. n.129.p.161.
Beneficium quædam lex, quæ ad gratitudinem obligat: ideò lex, & manna simul asservabantur. ibid.n.133. p.162.
Quanto onere prematur, qui beneficium ab aliquo recepit. v.14.n.136. per tot.p.163.
Multoties, qui beneficium largitur vendit illud, & emit accipientem. ibid.n.136.
Nec minima beneficia debemus oblivisci. ibid.n.137.
Etiam minutissima aggravant suscipientem. ibid.

Index rerum notabilium.

Beneficia accepta usque ad servitutem redigunt suscipientem. Ibid.n.138.
Ligant animum suscipientis. ibid.n.139 p.164.
Nihil apud homines senescit celerius quàm beneficium. Ibid.n.142.p.164.

Beryllus.

Duodecima gemma Rationalis. v.20.n.63.p.327.
A quibusdam Jaspis; ab aliis margarita; ab aliis panthera dicitur. Ibid.
Viridem & similem smaragdo putavit Isidorus. Ibid.
Sexangulus politur, ut luceat. Ibid.
Ejus genera novem: pretiosiores Indiæ. Ibid.
In eo nomen *Benjamin* incisum. ibid.
Hæc gemma magni habita à regibus. ibid.n.64.p.328.
Alexandri sceptrum beryllis distinctum. ibid.
Proprietates, & virtutes ejus. ibid.n.65.
Beryllus viridis cum pallore pretiosior. ibid.
Beryllus jejunium significat. v.20.n.73.p.330.
Item veram pœnitentiam. ibid.n.78.p.331.
Afflictorum symbolum. ibid.n.85.p.332.
Beryllus Beato Thomæ Apostolo correspondebat. ibid.n.91.p.333.

Beseleël.

Fuit princeps omnium operum tabernaculi, & ornatus sacerdotalis. v.3.n.1.p.51.
Fuit de tribu Juda. ibid.
De spiritu repletus ad fabricam tabernaculi, & ornatus Aaronis. v.3.n.2 & 3.n.5.p.51.
Præter scientiam infusam habuit acquisitam ad id. ibid.n.5.
Bonum cum malo admiscet dæmon, ut bonum pervertat. v.3.n.50.p.63.
Bonum multoties persuadet dæmon, ut ad malum alliciat. ibid.
Boni, & mali admixtio Deo displicet. ibid.
Boni, & mali admixtio plus Deo displicet, quàm malum. ibid.n.51.p.63.
Bona temporalia vilescunt cum æternis comparata. v.5.n.85. & per tot.p.90.
Bona temporalia imaginaria. ibid.n.85.
Brevia, & ficta. v.19.n.106. & per tot.p.311.
Bono publico consulens, dignus est regno. v.20.n.32, per tot.p.320.

Bellum.

Timor imminentis belli arcet à peccatis. v.8.n.32.p.121.
Ad Bellum spontanei milites apti. ibid.n.34.p.122.
Quando princeps pugnat, milites nullis parcunt periculis. v.17.n.127. & 128. p.230.
Syri nudo pectore cum furore ad prælium veniunt. ibid.n.57.p.237.
In Bello exitus incertus. v.20.n.17. & 18.p.318.
Sub pellibus agere, est militiæ deservire. v.20.n.18.p.318.
Reprehenduntur milites, qui bello non assistunt. Ibid.

Byssus.

Significat terram ex Hieronymo, in significatione allegorica.
Variæ sententiæ circa naturam byssi. v.5.n.8 p.72.
Byssus est genus lini pretiosissimi, tenuissimi & candidissimi. ibid.
Nascitur in Achaia, in India, & in Ægypto. Ibid.
Hoc lini genus maximi habitum apud antiquos. ibid.
Aliqui putant, esse texturam lini, quam nunc vocamus *Olanda*, vel *Cambrai*. ibid.
Sunt, qui negant, nunc reperiri byssum. ibid.
Byssus carnem virgineam significat. v.5.n.171.p.111.

C.

Cain.

SEipsum interfecit. Quomodo? v.5.n.99 p.93.
Cain vivens est mortuus. ibid.
Non suscepit Deus cum beneplacito ejus sacrificium: quia cum fratre non habebat concordiam. v.8.n.63.p.129.
Ejus hostia reprobata sterilitate frugum. ibid.p.129.
Item reprobata; quia munera, & non se offerebat. Ibid.
Caini dona sine anima. Ibid.
Item reprobata; quia non obtulit meliora, & prius invidus Deo, quam fratri. ibid.

Calamitas.

Vide: *Labores.*

Calceamenta.

Calceamenta deponere, est signum reverentiæ. v.37.n.123 p.433. & v 43.n.4.p.473.
Sine Calceamentis ministrabat Pontifex. v.43.n.4.p.473.

Calcedonius.

Idem, quod Carbunculus. v.17.n.15.p.102.

Carbunculus.

Idem, quod Calcedonius. v.17.n.15.p.102. & v.18.n.68. p.263.
Carbunculus in secunda serie Rationalis primùs, in Pectorali quartum habebat locum: & in eo nomen *Judæ* incisum. v.18.n.1.p.246.
Omnium gemmarum principatum tenet: lucet in tenebris ut carbo ignitus: vena lactea cinctus. ibid.n.2.
Duodecim ejus species, inter eas Rubini annumerantur. ibid.n.3.
Carbunculus Indicus aureas guttas continet veluti septem stellas hyadas in ejus profunditate apparentes. ibid.
Carbunculus omnium gemmarum pretiosissimus. ibid.
Omnium gemmarum habet virtutes, & proprietates. ibid.
Carbunculus jactatus in ignem languidus, & veluti mortuus apparet: aqua tamen superfusa carbonibus priorem fulgorem recuperat. ibid.
Ejus virtutes annumerantur. ibid.n.4.p.247.
Carbunculus Eucharistiam significat. v.18.n.26.p.252.
Cur in Carbunculo nomen Judæ incisum? ibid.

Castitas.

Vide: *Virginitas.*

In cælo patria est castitatis: angelos facit castitas. v.5.n.167.p.111.
Indignus est imperio, qui castitatem non servat. v.17.n.145.illat.135. per tot. p.234.
Ob eximiam Castitatem Joseph duarum tribuum caput, & parens. ibid.
Castitatis, & Eucharistiæ consonantia. v.17.n.176. illat.141. per tot. p.242.
Castitas Christo in Eucharistia latenti cibus jucundissimus. ibid.n.179.
Qui Castitatem servant, velut angelos debemus vereri, si hominum habitu appareant. v.35.n.33 p.385.
Castitas sacerdotum dos. v.40.n.17.illat.275. per tot.p.461.
Castitatem servabant Gentilium sacerdotes. ibid.n.17. & 18.
Sacerdos Castus ab Angelis servitur. ibid.n.21.p.462.
Castitas jus quoddam ad sacerdotium. ibid.n.22.
Castitas per cingulum significatur ibid.n.23. & 26.p.463.
Castitas principium vitæ spiritualis, & omnium virtutum fundamentum. v.40.n.24. illat. 270. per tot p.462.
Castitatis fructus. ibid.n 24.
Ezechiel usque dum castitatem servavit suspensam habuit Prophetiam. ibid.n.25.p.463.
Sola Castitas videtur æquivalere omnibus virtutibus. ibid.n.26.
Sine Castitate, si daretur charitas, inanis esset. ibid.n.27.
Sine Castitate factus es omnium reus. ibid.
Castitas nos Deo commendat: angelos facit & super æthera volando conducit. ibid.
Sine Castitate friget anima: inutile est ornamentum virtutum. ibid.n.28.p.464.

Catenulæ.

Duæ Catenulæ aureæ procedebant ab humeris Pontificis versus pectus, ut eis Rationale superhumerali esset conjunctum. v. 14.n.34. 35. & 36.p.138.
Duæ item à Rationali pendebant versus partem infenorem,

rem, ut Rationale, & superhumerale separari non possent. Ibid. v. 28.n.6.p.337.

Cæcus.

Cæcus à Sacerdotio arcebatur. v.35.n.50.p.390.

Cete.

Quando cum undis luditur est tempestatis signum. v.20. n.79.p.331.
Cete gaudet in tempestate. ibid.

Charitas.

Vide: *Amor*, *Concordia*.

Charitas regina virtutum honoratur stemmatibus patientiæ. v.5.n.34.p.78.
Charitas summum fidei Sacramentum, Christiani nominis thesaurus, Ibid.
Qui Charitate sunt conjuncti similitudinem exprimunt Deitatis. v.14.n.200.p.179.
Charitas omnia vincit amara ut dulcia, & difficillima ut suavia amplectitur. v.28.n.22. illat. 206. per tot.p.341.
Aurum significat charitatem. Ibid.n.28.
Charitas quanto ampliatur, tanto celsius sublimatur. v.29. n.10.p.344.
Charitas cæterarum virtutum anima. v.40 n.27.p.463.
Si Charitas posset esse sine castitate, inanis esset. ibid.

Christus.

Christus summus Sacerdos. v.1.n.20.p.8.
Item rex, & utrumque in cruce. Ibid.
In eo adimpletum fuit somnium Joseph de adoratione solis, &c. Quando surrexit à mortuis. v.1.n.29.p.11.
Pluris fecit, vocari nomine Jesu, quàm Emmanuelis. Quare? v.1.n 33.p.12.
Summoperè dilexit sponsam Ecclesiam. v.2.n.24.p.40.
Regnavit in cruce. v.2.n.59. & 60.p.50.
Christus plus nostram salutem, quàm suum levamen desideravit. Ibid.n.61.
Christus liberalior ostenditur, cùm benefacit ante preces. v.3.n.15.p.54.
Verbum exinaniri dicitur in incarnatione: quia totum quod habebat præstitit humanitati. v.3.n.23.p.56.
Moritur Christus, cùm donat, quidquid habet. Ibid.n.25.
Docet, quanta reverentia exhibenda sit Sacerdotibus. v.3. n.28. illat. 32. per tot. p. 57.
Christus in quantum homo sacerdos, & rex. Ibid.n.31.p.58.
Super Caput suum ponit dignitatem Sacerdotum. ibid.
Christus porta, via, veritas, & vita. v.3.n.55.p.65.
Sic diligendus, ut nullius rei sæcularis cura admittatur. ibid.
Christus, quando illuditur, & irridetur, coronatur ut rex: quia patientiâ coronatur. v.5.n.33. & 35.p.78. & 79.
Corpus, & sanguinem suum sumpsit, ut faceret, quod docebat. v.5.n.40.p.80.
Item, ut in Cruce velut duplicatum corpus, & sanguinem daret, ibid.
Christus patiendi anxius. v.5.n.42.p.81.
Derelictum à Patre se prædicavit, quia patiendi opportunitas terminabatur. Ibid.
De Patre & de seipso, ut Deo queritur in Cruce, & non de Spiritu sancto. Quare? Ibid.n.43.
Christus nec per instans ab hominibus separari permisit. v.5.n.54. & 55.p.83. & 84.
Liberali ingenio sui amoris ardorem ostendit in cruce. ibid.n.62. & 63.p.85.
Ejus humanitas opprobriis plena cum gloria æquivocatur. v.5.n.92.p.91.
Christus in horto sudore sanguineo madefit. Quare? v.5. n.106.p.95.
Sudore sanguineo, & non aqueo madefit: quia hominum peccata Christi sanguine debuerunt tergi. Ibid.
Item Christus sanguinem sudat, cùm peccat sacerdos. Ibid.
Christus videtur suum sanguinem projicere. Quia vindicem de inimicis se præbebat. Ibid.
Cur turbatur in limine mortis. v.5.n.39 p.103.
Contumeliosus sibi fuit Christus in utero matris, & velut impatiens, quia gloria crucis differebatur. Ibid.n.140. p.104.
Fugit in Ægyptum, ne gloria crucis careret. v.41.n.143. p.105.
Resurrectio ejus illustratur gloriâ crucis. Ibid.n.144. illat.60. per tot. p.105.
Non resurrexit cum plagis flagellorum, & spinarum: quia eas non recepit in cruce. Ibid.n.146.p. 106.
Christi sanguis pro omnibus effusus. v.5.n.148. illat.61. per tot. p. 106.
Potuit delere ipsum peccatum, quo fusus est. ibid.
Christus ibi crucifixus, ubi Adam humatus. Quare? ibid n.152.p.107.
Christus in cruce Mariam appellavit mulierem, & non matrem, ut virginitatis dissimularet honorem, & sic posset mori. ibid.n.175.p.113.
Suo sanguine, etsi purpureo, nos dealbavit. v.8.n.27.p.120.
Christus primogenitus mortuorum. Quo sensu? ibid.n.28.
Cùm venerit ad judicium, secum afferet vulnera clavorum. ibid.n.71.p.172.
Christus faciem abscondit, quando negandi habet speciem. v.14.n.157.p.168.
Ne videatur negare, quod petimus, patitur aliquâ ignorantia notari. ibid.n.158.
Christus sub umbra Eucharistiæ figuratæ in convivio Abrahami, faciem abscondit; quia postulata negabat. ibid.n.155.
Christus formosus, & bellicosus: quia docebat, & operabatur. v.16.n.8.p.183.
In limine suæ passionis extremi judicij recordatur, ut feliciter inciperet, & consummaret. ibid.n.41. & 42. p.190. & 191.
Christus tristis usque ad mortem propter damna Judæis infligenda à Romanis. ibid.n.48 p.192.
Vel tristis, quia differebatur ejus mors, & nostra salus. ibid.
Vel tristis, quia differebatur gloria crucis. ibid.
Vel quia seipsum judicem timebat redditurus rationem pro peccatis hominum, pro quibus Patri satisfiebat. ibid.
Christus ad judicandum ut fulgur veniet; quia ad puniendum. v.17.n.121.p.219.
Item ut fulgur; quia Dei Verbum, & doctor. ibid.
Christus in cruce omnes fideles adunare voluit: quia ibi sacerdos. ibid.n.155 p.236.
Cùm in se discordiam partium suarum sensit, derelictum à Patre se demonstrat. ibid n.154.
Velut æneus serpens immobilis fuit in cruce. ibid.n.159. p.238.
Christus dum loquitur non comprehenditur; secus si taceret. v.17.n 167 p.240. & 168.
Christus dicitur flos: quia est auctor virginitatis. ibid. n.173.p.241.
In Eucharistia corpus, & sanguinem Virginem offert: quia virgines, vel ad minus castos desiderat suscipientes. ibid.n.177 p.242.
Ob hoc ejus corpus in sepulchro novo reconditum. ibid.
Testamentum Christi, & legata. v.17.n.186.p.244.
Cur in Cruce Mariam mulierem, & non matrem appellavit. v.18.n.6.p.247.
Mulierem eam appellans è cruce nihil honoris ei detraxit. ibid.
Ex pietate erga venerabilem matrem magis commendatur Christi divinitas, quàm prodigiis, quæ in ejus passione fuerunt patrata. ibid.n.7.
E latere Christi prius aqua, deinde sanguis manavit. v.18. n.22.p.251.
Christus cum dignè suscipitur vivit: moritur, si indignè suscipiatur. Quo sensu? ibid.n.22.
Vivit Christus, cùm vitam confert. ibid.
Credibile est, accepisse Eucharistiam post resurrectionem. ibid.n 31.p.254.
Christus in cruce liberalissimus. v.18.n.37.38. & 40. p.255. & 256.
Christus in Eucharistia rex. ibid.n.42. illat.148. per tot. p 256.
Apud Pilatum regnum admisit, à turba oblatum fugit. ibid.n.43.
Majori reverentia desidetat Christus venerari in Euchatistia, quàm extra illam. v.37.n.57.illat. 251. per tot. p.413.
Christus manum dexteram suam appellat; non sic sinistram. Quare? v.18.n.157.p 283.
Christus pluris facit pauperes, quàm divites; abjectos,

quàm potentissimos. v.19.n.11. & 12. p.291.
Christo lucrum est benefacere. v.20.n.11.p.317.
Christus hominibus in hac vita degentibus misericors: in alia justus. ibid.
Christo pati glorioſum: inglorium carere passionis acerbitate. v.20.n.86. illat. 201. per tot. p. 332.
Cur Christus in meridie patitur, & in nocte resurgit? ibid. n.86.
Adhuc impassibilis pati desiderat. ibid.n.89.p.333.
Christi studium in occultandis defectibus Sacerdotum. v. 28 n.11.p.338. & 17.p.340. & 18.19. & 20. ibid.
Christus significatus in *Urim*, & *Thumim*. v.30.n.18.p.351.
Christus rationale, & superhumerale. ibid.n.69 p.361.
Christus virga Jesse. ibid.n.66.
Christus flos virgæ Jesse. ibid.n.71.p.362.
Solus meruit nostram redemptionem. v 30.n.100.p.370.
Christus post crucem dedit discipulis potestatem remittendi peccata. v.35.n.12.p.380.
Clariorem habet originem, ut Sacerdos, quàm ut rex. ibid. n.14.p.381.
Christus cùm nominatur Dei Filius, honoratur titulo Sacerdotis. ibid.n.15.
Ut Deus non est Sacerdos, sed ut homo. ibid.
Si Christus apud Patrem aliquo esset honorandus, præter id quod habet à Patre; Sacerdotio honorandus esset. ibid.
Pluris facit Sacerdotes, quàm Angelos, ibid.n.19. & 20. p.382.
Cur non dicitur Sacerdos secundùm ordinem Aaron, sed Melchisedech? v.35.n.58.p.391.
Crucis ignominia Christum prædicat Deum. v.37. n.12. illat. 143. per tot. p.399.
Per Crucem victoriam reportat de inimicis. Ibid.n.13.
Noluit Deus prædicari, usque dum crucem subiret. Ibid. n.16.p.401.
Cur conqueritur derelictus à Patre? Ibid.n.17.
Christus per Eliam significatus. Ibid.n.23.p.403.
In Cruce, & non sine illa voluit Deus agnosci. ibid. n.26.p.404.
Pluris fecit gloriam crucis, quàm à populo venerari ut Deum. ibid.
Christi pignus limus Adæ; quia in eo crux delineata. ibid. n.27.
Filius Dei naturam, relicta angelica, assumpsit, quia capax passionis, & crucis. ibid.n.28.p 405.
Christus majori cultu revereri vult post crucem. v.37. illat. 246 per tot. p.405.
Christus bis venditus à Judæis: in typo, & in veritate. ibid. n.34.p.407.
Pretiosior videtur cum Cruce, quàm sine illa. ibid.
Christus post crucem à Patre gremio molliori complectitur. ibid.n.34.
Ejus liberalitas magis nitet ex cruce. v.37.n 35. illat. 247. per tot. p.407.
In Cruce suum meritum, & nostram redemptionem consummavit. ibid.n.35.
Verbum in principio nobis dulce: dulcior caro factum: dulcissimum in cruce suspensum. ibid.
Sacramenta à Christo in cruce pendente hauserunt valorem, & efficaciam. ibid.
In Cruce nescit retinere, aut absondere beneficia. ibid. n.36.
Sic liberalis, ut vel suum nomen effundat. ibid.n.37. p.408.
In Cruce, & in Eucharistia nos pavit. v.37.n.42.p.409.
In Cruce requievit. ibid.
Vel intueri Christum crucifixum, liberat à morte. ibid. n.52.p.411.
Inter Christum, & Mariam maxima connexio. v.37. n.104. illat. 259. per tot. p.417.
Christus est Filius Mariæ, & non potuit esse filius gratiæ. Ibid n.116.p.430.
Christus Mariæ debitor, secus æterni Patris. Quo ingenio? Ibid.n.117.p.431.
Patri non debet gratias rependere propter divinitatem: qui Mariæ eas debet propter humanitatem Ibid.
Christus cessit prædicari Deus, ut Filius Mariæ haberetur. Ibid.n.119.p.432.
Opprobria sustinuit, ut crederetur Filius Mariæ. v.37. n.120.
Quasi sui immemor matri præbuit solatium è cruce. ibid. n.121.
E Cruce Mariam mulierem vocavit. Quare? Ibid.
Propter Mariæ honorem aliquantulùm distulit nostram redemptionem. Ibid.
Pluris habuit matrem, quàm humani generis redemptionem. Ibid.
Christo visum est, violentiam pati, cum ab utero matris egreditur, tametsi æternus Pater eum susciperet. Quo ingenio? v.37.n.122.p.433.
Christus simul cum matre majorem exigit cultum, quàm solus. Ibid.n.123.
Humanitate coronatur Christus, quia ex Maria. Ibid. n.124. & 125. p.434.
Eſtimo Chriſto à ſu ſanctiſſima madre ſobre ſus ojos. Ibid. n.125.
Christus, quà filius Mariæ creviſſe videtur in celsitudine, & sanctitate. v.37.n.127. illat. 262. per tot. p.434.
Humanitas Christi sancta à Maria matre. Ibid.n.131. & 132.p.532.
Christus singulariter sanctus duplici sensu. ibid.
Dicitur Mariæ fructus. Quo ingenio? Ibid.n.132.
De Maria benedicta Christus nascitur benedictus. Ibid.
Christus Sol in præsepio. Ibid.n.133.p.436.
Christus ut Filius Patris, & Mariæ lux. Ibid.
Deus à principio mundi salvator: personaliter ab incarnatione. v.37.n.142.p.438.
Cur Christus derelictus in cruce vocat Deum, & non Patrem? Ibid.n.158.p.443.
Christus exprimitur per quatuor animalia Apocalypsis. v 40.n.30.p. 464.
In incarnatione homo: in passione vitulus: in resurrectione leo: in ascensione aquila. ibid.
Christus plenus oculis ad subveniendum nobis. v.40. n. 30. & 31.p.464.

Chryſolitus.

Chrysolitus divina gemma Rationalis. v.20.n.2.p.315.
Ab aliquibus Tharsis, à loco, vel mari sic dicta. Ibid.
Colore maris radiat. Ibid.
Selectissimus in India nascitur. Ibid.
Variæ sententiæ circa colorem hujus gemmæ. Ibid.
Nocte igneam, die auream lucem mittit. Ibid.
In eo nomen Zabulon incisum. Ibid.
Hujus gemmæ proprietates. Ibid n.3.
Hæc gemma B. Bartholomæo correspondebat. v.20. n.22.p.319.

Chryſopaſus.

Chrysopasus achatæ correspondet. v.17.n.164.p.203.

Ciconia.

Pietatis exemplum: erga parentes summam curam habet. v.18.n.5.p.247.
Ciconia redeuntis anni nunciatrix, tristitiam hiemis ejicit, & veri temporis lætitiam introducit. Ibid.
Longa vita gaudet propter pietatem erga parentes. Ibid.

Cidaris.

Cidaris, & tiaræ discrimen. v.37.n.3.p.398. & v.40.n.11. & 12.p.460.
Cidaris linea ex byssо communis Pontifici, & sacerdotibus. v.40.n.7.p.459.
Cidaris erat rotunda quasi sphæra media. Ibid.n.8.
Habebat vittas byssinas circumplicatas, & in orbem sinuosè ductas, quæ appellabantur coronæ. Ibid.n.10. p.460.

Cinis.

Pulveris jugis memoria, in quem homo convertendus est, vitæ felicissimum auspicium. v.16.n.22. illat. 107. per tot. p.186.
Favori potius, quàm pœnæ tribuendum, quod homo resolvatur in Cineres. v.16.n.22.p.186. & v.35.n.71. illat. 241. per tot. p.394.
Memoria Cineris, & abjecti principij vincit superbiam felicitatis. v.20.n.4. illat. 89. per tot. p.315.
Cinis pignus beneficiorum Dei. v.35.n.72.p.394.

Qui

Qui pulverem ignorat, benedictionem Dei ignorabit. ibid.n.73.
Corpus hominis,quia pulvis,animæ præfertur.Quomodo? ibid.n.74.
Tota miseria diaboli est; quia Cinis non est. ibid.n 75. p.395.
Qui se pulverem considerat,fulget sicut stella. ibid.76.
Cinis ab igne non consumitur,nec comburitur: unde,qui se considerat Cinerem ab æternis flammis liberatur. ibid.n.77.
Cineris recordatio mentem illuminat, oculos aperit, & vincit inimicos. v.35.n 80. illat. 242. & per tot.p.396.

Claudus.

Claudus arcetur,ne offerat panes Domino. v.35.n.26. p.384
Animal Claudum prohibebatur immolari. ibid.
Claudus non poterat altari deservire. ibid.
Aquila aliquantulum Claudicat; ideò à Deo reprobata. ibid.

Coccus, vel *Coccum*.

Ignem exprimit. In significatione allegorica.
Coccum granum tinctorium dicitur à Dioscoride. v.5. n.7.p.72.
Frutex est fullonis,cui adhærent grana,ex quibus generantur vermes rubri instar sanguinis. ibid.
Cujus arboris sit? ibid.
Coccum eximium circa Emeritam Lusitaniæ urbem teste Plinio. ibid.
Coccineus color ex illis granis nomen habuit. ibid.
In quo differant color Coccineus,& purpureus. ibid.
Quid sit Coccum distinctum. ibid.
Coccus bis tinctus amorem erga Deum, & proximum significat. v.5.n.161.p.109.
Coccus ignem significat. ibid.n.156.p.108. & n.166. p.110.
Coccus duplicatus munus doctoris significat. v.17. n.122.p.229.

Cognitio propria.

Miranda res, cùm quis in culmine dignitatis abjectam recognoscit originem. v.8.n.67. per tot. & v.17. n.52. illat. 122. per tot. p.218.
Seipsum cognoscere,miraculum est: ubi suprà.
Cognitio propria fastigium felicitatis vincit. v.20.n.4. illat. 189. per tot p. 315.
Cognitio propria uberes fructus parit. v.28.n.13.p.339.

Colores.

Color albus castitatis insigne. v.2.n.21.p.40.
Quatuor colores superhumerales,quatuor anni tempora significant. v.5.n.9 p.72.
Item totum universum significant. ibid.n.156.p.108.
Color viridis divinam exprimit misericordiam. v.18. n.148.p.280.

Columba.

Spiritus sancti sedes,quia pacis amica. v.1.n.70.p.22.
Non permissum in columba tentare mulierem, quia futura erat sedes Spiritus sancti. v.16.n.65.p.196.
Item quia velamen sanctitatis, non debet esse operculum injustitiæ. ibid.
In columba declaratur natura Spiritus sancti. Quomodo? v 37.n.29.p.405.
Columba, in qua descendit Spiritus Sanctus semper volabat,adhuc sedens. Quare? ibid.
Columbæ juxta aquarum fluenta congregantur, ut in aquis videant accipitrem,& fugiant. v.40.n.33. p.465.

Concionator.

Vide: *Doctores.*

Concordia.

Maximè utilis. v.1.n.17 p.7.
Principis Ecclesiastici, & sæcularis Concordia regna & respublicas conservat. ibid.n.18 & per tot. p. 7.
Adest Deus,ubi Concordia residet. v.1.n.68. & per tot.p.22.
Anima Concordiæ amica quæritur,& rogatur à Deo. ibid. n.70.p.23.
Unitatis,& Concordiæ Deus sit encomiastes. Ibid. n.71.p.23.
Concordia vulnerat Deum,& ejus cor aufert. v. 3. n 54.p.64.
Concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. v.8.n.60.p.129.
Commendatur concordia inter divini altaris ministros. v.8.n.60. & per tot p.129.
In quolibet regno desiderabilis est Concordia, & pax: & quot fructus ex ea oriantur. v.14.n.190. & per tot. p.176.
Vincit,qui amat Concordiam,etiamsi victus sit. ibid. n.191.p.176.
Quidquid Concordes petierint à Deo,fiet illis. ibid. n.193.p.177.
Apostolorum Concordia vocavit Spiritum sanctum,ut tot dona eis largiretur. ibid.n.193.p.177.
Concordia cor divinum aufert. v.14 n.185. & per tot.p.178.
Animorum unio est veluti quædam divinitatis effigies. ibid. n.198. & per tot. p.179.
Concordiæ amicus comprobatur Dei opus. ibid.
Concordia non solum unum beat,sicut timor; vel plures sicut aliæ virtutes, sed totum populum, beatum reddit. ibid.n.201.p. 180.
Pax est Testamentum Jesu,& hæreditas. v.17.n.152. p.236.
Pax supplet absentiam corporis Christi. ibid.
Amaritudo mortis ex discordia nascitur. ibid.n.154. p.236.
Concordia propria virtus Sacerdotum. v.35.n. 56. & per tot. p. 392.
Discrimen inter pacem Christi,& mundi. v.37.n.171. p.447.

Confessio Vide: *Pœnitentia.*

Conscientia.

Defensione non indiget, quem conscientiæ securitas defendit. v.14 n.184.p.175.

Consilium.

Prævio consilio quodlibet negotium aggrediendum. v. 35 n 46. & per tot. p. 389.

Consuetudo.

Consuetudinem vincere maximum miraculum. v.8. n.70.p.131.
Difficile est,vincere peccandi consuetudinem. v.17. n.136. & per tot. p.232.
Consuetudo peccandi hebetat intellectum, ut peccare non intelligat. ibid n.136.
Divina virtus exigitur ad vincendum depravatam consuetudinem. ibid.n.141. & per tot. pag.

Corona.

Vide: *Dignitas, Regnum.*
Corona,si splendet,aggravat: onerat,si honorat. v.14. n.37. & per tot. p.138.
Sin Hebraicè coronam, florem, & alam significat, denotans coronam facilè marcescere, & volare. v.37.n.5. p.398.
Corona præcipuum insigne regum. ibid.n.124.p.433.
Corona spinea capiti Christi impositа peccata nostra præsignabat. Quomodo? v.38.n.10.p.455.

Crux.

Christus crucem non deseruit,quia in ea rex. v.2. n 59. & 60 p.50
In cruce Christus velut duplicatum corpus, & sanguinem obtulit Quo ingenio. v.5.n.40.p.80.
Crucis, & Eucharistiæ certamen,& mutua correspondentia. ibid.
Seraphini Isaiæ crucem formabant. ibid n.41.p.80.
Aves per aerem crucem formant. ibid.
In cruce Christus liberali ingenio sui amoris ardorem ostendit. ibid.n.62.p.85.& 93.
Crux gloria Christo visa est. v.5.n 92.p.91.
Crux gloria,& imperium Christi. ibid.n.121. & per tot. p.99.

Crux per purpuram Aaronis designabatur. Ibid.n.127. p.100.
Per Crucem victoriam consequimur de inimicis. v.5. n.128. & per tot. p.100.
Romani ignoranter Crucis effigie celebrabant victorias. Ibid.
Crux arbor vitæ. v.5.n.133.p.101.
Apud Ægyptios signum Crucis littera hieroglyphica vitæ index. Ibid.
Olim apud Græcos, & Latinos damnandis affigebatur littera O Thita; liberandis T Thau. Ibid.
In beatitudine omnes beati signati sunt cruce. Ibid.
Crux vitæ felicissimum auspicium. v.5.n.133. & per tot. p.102.
Cur gloria Christi. v.5.n.138.p.103.
In cruce ostendit Christus suæ gloriæ celsitudinem. Ibid. & per tot. pag.
Post gloriam æternæ generationis nulla major, quam crucis. v.5.n.141.p.105.
Judas vocatur amicus à Christo; Petrus Sathanas: quia ille crucem parabat, iste impediebat. Ibid.n.142.p.105.
Crux est gloriatio gloriationum. Ibid.n.144.p.105.
Gloria resurrectionis Christi à Cruce. Ibid.n.145. & per tot. p.106.
Crux elevata ubi Adam fuerat humatus. Quare? ibid. n.152.p.107.
Crux significata in Rationali, & superhumerali. ibid. n.154.p.108.
Lignum amaras aquas in dulces convertens crucem significavit. v.14.n.91.p.152.
In conspectu crucis omnia dulcia sunt. ibid.
Christus liberalior cum latrone, quàm cum Patriarchis: quia vidit eum in cruce. v.14.n.121.p.159.
Christus in Cruce liberalissimus: & quia in ea aliquod specimen habebat negandi, faciem abscondit. ibid. n.157.p.168.
Christus in cruce recordatur extremi judicii. Quare? v.16. n.41. & 42.p.190.
Tristatur Christus: quia differebatur gloria crucis. ibid. n.48.p.192.
Crux servanda post consummationem sæculi. v.18. n.31.p.254.
In cruce Christus liberalissimus. ibid.n.37. p.255.
Crucis gloria addita gloriæ Thaboris. v.19. n.108.p.311.
Sine Crucis gloria noluit Christus in hac vita possidere gloriam in corpore. ibid.
Crux Christi gloria est. v.20.n.87.p.332.
Christus triumphat in cruce. ibid.n.88.p.333.
Crucem non refugit Christus, qui tamen refugiebat lanceam. Quare? v.20.n.90.p.333.
Post crucem Christus dedit discipulis potestatem remittendi peccata. v.35.n.12.p.380.
Crucis ignominia divinitatem Christi ostendit. v.37. n.12. per tot. p.399.
Lamina Pontificis crucem designabat. ibid.n.12. & 21. p.403.
Vel obumbrata Crux victoriam reportat de inimicis ibid. n.13.p.400.
Crux per nomen Jehovah significata. ibid.n.12.
Sine Crucis signo, noluit Deus agnosci. ibid.n.14. & 16.p.401.
Deus falsus indignus est gloria Crucis. v.37.n.18. & per tot. p.402.
Ubi adest Crux, abest falsum numen. ibid.n.19.
Magnum, & execrabile crimen Diis falsis tribuere crucem. ibid.n.20.
Elevatio manuum crucem significat in scriptura. ibid.
Crux SS. Trinitatis sigillum. ibid.n.22.p.403.
Orbis Crucis clypeo munitus, & signatus. ibid.
Vel obumbrata Crux confert vitam. ibid.n.23.
Crucis velut anxius Pater æternus. v.37.n.24.p.403.
Seraphim Crucem formabant. ibid.n.24.
Crux Patrem æternum clarificavit. ibid.n.25.p.404.
Propter Crucem nostra natura angelicæ præfertur à Deo. ibid.n.28.p.405.
Aves cùm volant Crucem formant. ibid.n.29.
Post Crucem majorem cultum desiderat Deus. v.37. n.31. & per tot. p.405.
Ante crucem noluit Christus suam potestatem manifestare discipulis. ibid.n.32.p.406.
Aliquo modo post crucem crevit potestas, & majestas Christi. ibid.
Crux Christo in sinu Patris molliorem accubitum præparavit. ibid.n.34.p.406.
Post Crucem pretiosior videtur Christus. ibid.p.406.
Ex cruce Christi liberalitas nitidior. v.37.n.35. & per tot.p.407.
In cruce meritum Christi consummatum. ibid.n.35.
Dei filius in Cruce nobis dulcissimus. ibid.
Sacramenta à Cruce hauserunt valorem, & efficaciam. ibid.
Deus ante Crucem solùm notus in Judæa: post illam in universo orbe. ibid n.37.p.408.
Ante Crucem Judæis plurima beneficia, post illam omnibus hominibus elargitur Deus. ibid.
Crux summa opportunitas ad consequenda à Deo beneficia. ibid.n.38.
Sub Crucis clypeo pellitur omnis metus. v.37.n.40.p.409.
Crux defendit nos. ibid.
Aves Crucem formant. ibid.
Arbor, sub qua Abraham Deo paravit convivium Crucem designavit. ibid.n.42.
In Eucharistia, & in cruce nobis se Christus dedit cibum. ibid.n.43.
Plures benedictiones in Missa quid significent. ibid.n.44.
Prima littera Canonis Missæ crucem ostendit. ibid.
Agnus Paschalis in Cruce versabatur ad ignem. ibid.
Crux mors est malis, vita bonis. v.37.n.45. & per tot.p.410.
Crux in Jacobi scala significata. ibid.n.49.p.411.
In Cruce gloria sub specie injuriæ confertur. Quo ingenio? v. 37.n.50. & per tot.p.411.
In Cruce, & in Eucharistia gloria merendi, & felicitas comparandi conjunguntur, ut sit completa felicitas. ibid.n.57. & per tot. p.413.
Crux nunquam separatur ab Eucharistia, nec è contra. ibid.n.57.
Usque dum Christus subiit crucem noluit Filius Dei prædicari. v.37.n.159.p.443.

D.

David.

David typus Christi in cruce pendentis superavit Goliath. v.5.n.132.p.102.
David dum laboribus caruit Deum offendit. v.14.n.178. p.173.
Davidis humilitas admirabilis. v.17.n.54.p.212.
David animam in manibus portabat propter eleemosynam. v.19.n.17.p.291.
David solus videtur rex in Christi genealogia; quia primus. v.20.n.53.p.324.

Defectus.

Sacerdotum Defectus non sunt revelandi. v.3.n.35. & 36.p.59.
Mavult Deus notari severitatis, quàm Sacerdotum detegere defectus. ibid.
Qui Defectus, & præsertim defunctorum, & genealogiarum manifestant, dæmonibus sunt pejores. v.14. n.144.p.104. & v.18.n.16.p.250.
Defectus non sunt detegendi, ni ex eorum publicatione proveniat fructus spiritualis. v.28.n.9. & per tot.p.388.

Defunctus.

Facilè viventes obliviscuntur defunctorum. v.21. n.3. & per tot.p.335.
Defunctorum non solum obliviscimur, sed & memoriæ potentiam amittimus. ibid.

Dæmon.

Bonum cum malo admiscet, ut pervertat bonum. v.3. n.50.p.63.
Bonum persuadet multoties, ut ad malum alliciat. ibid.
Dæmones sunt, qui defunctorum ossa corrodunt, ut eorum defectus patefaciant. v.14.n.144.p.165.

& v.18.n.16.p.250.
Dæmon ingratus ingratum habitaculum quærit. ibid.
Dæmoni attribuere opera Dei, est peccatum in Spiritum sanctum. ibid.n.146.p.280.
Dæmon imminentis damni metu concussus Christum recognoscit. ibid.n 177. p.286.
In gemmis, & in aliis rebus est efficacia indirecta ad Dæmones effugandos. v.17.n.11.p.201.
Dæmon cùm peccatum suadet, proponit occultandum: at post commissum manifestat statim. ibid.n.24.p.204.
Cur dæmon permisit homines, ut Deos adorari? ibid. n.131.p.231.
Sævitia dæmonis est à Dei societate homines subducere. v.18.n.16.p.250.
Dæmoni majus tormentum videtur, homines non torquere, quàm ipsum à gehenna comburi. v.19. n.77.p.304.
Dæmon detractionis auctor. ibid.n.78.p.304.
Dæmon per se non audet, quod lingua hominis audet. Ibid.
Dæmonis & Mariæ semper virginis maxima oppositio. v.30.n.105.p.372.
Dæmon per draconem significatur. ibid.

Dependentia.

Qui ab aliquo dependet, inquirit ejus voluntatem, ut ei semper placeat, & gratus sit. v.14.n.109.p.156.
Qui non dependet operatur justè. ibid.n.111.p.156.
Necessitas viva vox ad excitandam divinam largitatem. v.14.n.160. & per tot. p.169.
Necessitas non est occàsio ad deserendum Deum: quia ubi humana desunt, divina succurrunt. ibid.n.164. & 165. p.169. & 170.
Dependens si justè operatur, & libertatem docet, omnibus dignus est dominari. v.17.n.160.p.138.

Desiderium.

Nostrum non propendet in bonum, sed in malùm: ideò Deus nobis proponit bonum sub specie mali, & æternum sub imagine temporalis. v.37.n.50.p.357. & per tot. p.

Detractio.

Vide: *Lingua.*

Deus.

Deus unus, indivisus, & simplex: infinitus, quia à se: & à se, quia unus. v.1.n.68.p.21.
Adest Deus, ubi concordia adest. ibid. & per tot. p.
Deus quærit, & rogat animam pacis amicam. ibid. n.70. p.23.
Deus unitatis, & concordiæ encomiastes. ibid.n.71.p.23.
Melius est incidere in manus Dei, quàm hominum. ibid. n.75.p.24.
Dei bonitas infinita: ideò summè amabilis. v.1 n.84. p.27.
Qui Deum amat, & quærit, nihil timet. v.2.n.9.p.36.
Deo in omnibus placendum, ut dignè laudetur. v.2. n.14.p.38.
Solus Deus in judicando verax. v.2.n.36.p.44.
Deus suos defendit, sagittas, & tela in se recipiens. v.2. n.58.p.50.
Deus nullis precibus præmissis mundum condidit, ut sic suæ liberalitatis majus præberet insigne. v.3.n.14.p.54.
Deus maximè innotuit in beneficiorum largitate. v.3. n.17. & per tot. p.54.
Deus proprium nomen reliquit, & nomen largitoris admisit: quasi pluris faciens stemma largientis, quàm fontis totius esse. v.3.n.18 p.54.
Nomen Dei benedicitur, & quasi sanctificatur per largitionem beneficiorum. ibid.n.20.p.55.
Ubi primùm à benefaciendo cessat, quasi mortuus esse videtur. v.3.n.22 & per tot. p.55.
Beneficæ potentiæ *Deus* nomen est. ibid.n.22.p.55.
Ipsa natura Dei est dare. ibid.
Quidquid in Deo communicari potest perfectionem includit; secus quod communicari nequit, etiamsi divinum sit. v 3.n.24.p.56.
Deo displicet boni, & mali admixtio. v.3.n.50.p.63.
Boni, & mali consortium plus Deo displicet, quàm malum. ibid.n.51.p.63.
Deus dicitur Deus zelotes: quia verus amator animarum: ideò non patitur eas ad alia diverti. v.3.n.52.p.63.
Deus amore saucius prædicatur ab anima, quæ tota se ei tradidit, ibid.n.54.p.64.
Via, quæ ducit ad Deum arcta est: quia alterius rei cura oneratos non admittit. v.3.n.55.p.65.
Deus sanctus super omnes sanctos: quia recipiendi incapax. v.5.n.30.p.77.
Dei virtus est patientia. ibid.n.32. & 33.p.78.
Cùm Deus primum beneficium præstat ad plura tribuit pignus. v.5.n.66. & per tot. p.85.
Deus in igne illuminante, non comburente. v.5.n.110. & 112.p.96. & 97.
Amor erga Deum, & proximum inseparabilis. v.5. n.157. & per tot.p.108.
Deus lætitiam capit ex sua perseverantia in operando. v. 8.n.37.p.122.
Deus specialiter assistit in altari, in quo ei exhibetur cultus. v.12.n.30.p.137.
Deus sicut aquila portavit filios Israël. Quare? v.14. n.41.p.139.
Deus magis honorat pœnitentes, quàm innocentes. v.14. n.66. & per totam p.145.
Deus, quia independens, summè rectus in operando. v.14. n.114.p.157.
Deus factus homo benignior, & liberalior apparet. ibid. n.116.per tot. p.158.
In homine justo requiescit Deus. ibid.n.127.p.161.
Deus magni facit supplicum preces. ibid.n.148. & per tot. p.166.
A Deo postulandum est, quod nobis expedit. ibid.
Sicut thymiama benè confectum delectat olfactum; sic oratio justi suavis ante Deum. ibid.
Deus magis deliciatur cum hominibus, quàm cum angelis. Quare? v.14.n.149.p.166.
Deus nos exaudit, antequam oremus. ibid.n.151.p.167.
Pluris Deus æstimat pascere, quàm pasci: dare, quàm accipere: orari, quàm recipere. ibid.n.152.p.167.
Patitur reputari oblivioſus, ut eum exoremus. ibid. n.153.p.167.
Cùm Deus postulata negat, velut rubore suffusus faciem absondit. v.14.n.154. & per tot. p.168.
Non derelinquit nos, nisi eum primum deseramus. ibid. n.156.p.168.
Deus cum specimen negandi habet, faciem absondit. ibid. n.157.p.168.
Intra velum fundebantur ad Deum preces: eo quod multoties erat negaturus postulata; quasi faciem abscondens. ibid.n.159.p.169.
Deus aliquando negat, quod postulamus, ut abundantiùs, quæ differt concedat. v.14.n.179.& per tot.p.173.
Deus precibus detinetur, & concedere vult, quod aliàs concessurus non erat. v.14.n.182. & 183.p 174.
Qui à Deo mala postulat, mali Deum facit auctorem. ibid.192.p.177.
Deus magni facit à concordibus exorari. ibid.
Felix est, qui à Deo non distat: infelix qui distat. v.18. n.10. & per tot. p.248.
Cum Deo, iter est quies, vigilia somnus, periculum securitas. ibid.n.11.p.248.
Qui Deo proximus est, sic est potens, ut Deum ipsum divincat. ibid.n.14.p.249.
Qui peccat in conspectu Dei, quodammodo est felix. Quo sensu? v.18.n.15.p.249.
Sine Dei præsentia homo in statu innocentiæ miseriis est obnoxius: cum illa latro securus. ibid.n.18.p.250.
Deus beneficia confert, & absondit manus: quod est magnum liberalitatis ingenium. v.18.n.34. & per tot. p.255.
In Deo misericordia magis fulget, quam justitia. ibid. n.83.p.265.
Dei vicinitas omnem timorem pellit, & magnam ingerit fortitudinem. v.18.n.94.p.268.
Deus fortiorem, & potentiorem se ostendit hominem, cum quo conversatur. ibid.n.97.p.269.
Si Deus, quà potens incutit timorem; quà vicinus defendit. ibid.n.98.p.269.
Dei vicinitas, vel in umbra pellit timorem, & tantam præ-

bet fortitudinem, ut homo prævaleat contra Deum. ibid.
Deus misericordiæ, & judicij Deus. v.18.n.144.p.279.
Cùm in hominem iratscitur, secum affert suam misericordiam. ibid. & per tot. pag.
Deus ipso calamo, quo sententiam scribit, delet. Quo ingenio? ibid.n.147.p.280.
Deus ex se habet misereri, ex nobis punire. ibid. n.154. & per tot. p.282.
Deus cùm punit, velut patitur violentiam. ibid.n.154. p.282.
Deus liberè fert sententiam, absque acceptatione personarum. ibid.n.155.p.282.
Deus dum punit, velut suffunditur rubore. v.18.n.159. & per tot. p.283.
Deus cùm misereturin die, cùm punit in nocte venit. v. 18. n.159. & per tot. p.283.
Apud Deum pluris habentur pauperes, quàm divites. v. 19.n.11. & per tot. p.290.
Deus velut corrumpitur eleemosynis. ibid.n.20. & per tot. p.292.
Deus eleemosynis ex justo judice fit benignus. ibid. n.23.p.293.
Dei voluntaria absentia fructuosam promittit ejusdem præsentiam. v.19.n.43. & per tot.p.297.
Deus in hac vita misericors; in alia justus. v.20.n.10. & per tot. p.317.
Deo lucrum benefacere. ibid.n.11.p.317.
Cùm Deus præstat favorem; adhibeat homo diligentiam. v.20.n.38. & per tot. p.321.
Deus multoties loquitur more humano. v.29.n.2.p.342.
Deo præbere occasionem benefaciendi, est suæ naturæ renovare memoriam. v.29.n.12. illat. 208. per tot. p.345.
Deus non est venditor beneficiorum, sed donator. ibid. n.12.
Deus liberalissimus; quia incapax recipiendi. ibid.
Idem reputat Deus sibi obsequia præstari, ac hominibus beneficia conferre. ibid.n.14.
Deus exorari desiderat, etiamsi daturus sit, magni æstimans orationem. v.29.n.21. illat. 210. & per tot. p. 347.
Sæpè Deus videri vult parcus, ut exoretur. ibid.n.24 & 25.
Deus specialiter assistit, ubi specialiter colitur. v.30.n.2. p.348.
Deus viva voce respondebat Sacerdoti ornato vestibus sacris, & præmissis precibus. ibid.n.33.p.353.
Deus dat legem naturæ? non è contra natura legem Deo. v.30 n.121.p.377.
Deo malè inservit, qui negotiis sæcularibus est irretitus. ibid.n.124.
Deus non solum sanctus, sed ipsa sanctitas. v.37.n.10. p.399.
Deus falsus indignus est excellentia crucis. ibid. n.18. illat. 264. & per tot. p.402.
Deus nostræ inclinationi accomodatur, ut nobis benefaciat. v.37.n.50. illat. 250. per tot. p.411.
Deus unus, Deus Trinus testimoniis scripturæ ostenditur. ibid.n.61.illat. 252. & per tot.p 415.
Argumentum numinis falsi, est pluralitas Deitatis. ibid. n.62.
Quidquid est in creatis inferius est Deo, & à Deo dependens. ibid.n.68.p.417.
Negat quodammodo Deum quisquis eum humanis rationibus metiri conatur. ibid.n.69.
Deus amori cedit, ne videatur comprehendi à creatura. ibid.n.70.
Deus ignis est, & in igne descendit. v 37.n.107.p.428.
Deus à principio mundi salvator: personaliter verò ab incarnatione. ibid.n.142.p. 438.

Discordia.

Vide: *Concordia.*

Dignitas.

Vide: *Honores.*

Divites, Divitiæ.

Per Christi viam difficulter divites incedunt. v.3,n.55. p.65.
Divitiæ paupertatis sunt vatiçinium. v.8.n.49. illat. 71. per tot. p.125.
Miraculum est divitias relinquere, & ad Deum converti divitem. v.17.n.106. & 109.p.225. & 226.
Gaudere plus debet, qui divitias deserit, quàm qui acquirit. v.18.n.29.p.252.
Arbor ulmea divitibus comparatur. Quo ingenio. v.19. n.32.p.299.

Divini.

Divini: vide, *Magi.*

Doctores.

Luci comparantur propter verba: sali propter opera. v. 3.n.7.p.52.
Doctorum munus loqui, & operari. ibid.
Doctor lucear, & ardeat: & amet, & intelligat. v.5.n.46. p.82.
Sit lux ardens, & lucens. ibid.n.48. & 49.
Prius operibus fulgeat doctor, quàm divinum verbum annunciet. v.8.n.31. illat. 68. per tot.p.121.
Doctores, & divini verbi præcones luceant, & ardeant, vocibus opera conjungentes. v.16.n.6. illat. 104. per tot. p.128.
Doctor ex justitia tenetur exequi, quod docet. ibid.n.10. p.183.
Docendo reprehendat, & reprehendendo doceat. v.17. n.120. illat. 130. per tot. p.229.
Non docet secundùm veritatem, qui non operatur, quod docet. v.30.n.42. illat. 211. & per tot. p.355.
Increpantur doctores, qui vitia non reprehendunt. ibid. n.47.p.357.
Canibus comparantur doctores. Quare? ibid.
Doctor, vel concionator veritatem annunciare tenetur, ne videatur mercenarius. ibid.
Doceat cum potestate, ut ejus doctrina sit admirabilis ibid. n.48.
Elegantissimus, si regem, aut potentiorem est reprehensurus, loquelam, & vocem amittet. ibid.n.49.
Doctor regum, & potentiorum reprehendens vitia SS. Trinitatis est organum, & interpres. ibid.n.50.
Prædicator tenetur ad annunciandam veritatem adhuc cum dispendio vitæ. v.30.n.51.p.358.
In concionatore agni innocentia requiritur. ibid.
Veritas in docendo omnem excedit lapidem pretiosum. ibid.n.52.
Veritas in docendo doctorem augustiorem reddit. ibid. n.52.
Qui castitatem non servat, non potest divinum verbum annunciare. v.40.n.25 p.463.
Doctor sit plenus oculis, ut vitia reprehendat. ibid. n.30.p.464.

Doctrina.

Doctrina sociam habeat veritatem, ut inconcussa sit. v. 30 n.41.p.355.
Doctrina sine veritate vana, & sine ornatu. ibid.
Doctrina sæpè argutiis, & sophistarum nebulis obscuratur: sed propter veritatem non extinguitur. ibid.
Doctrina cum operibus conjuncta. Vide: Doctores.
Non est vera doctrina, quæ operibus docentis non conformatur. v 30.n.42. illat. 211. per tot.p.355.
Vera doctrina non est, quæ operum, & sanæ intentionis est expers. ibid.n.46.
Doctrina est perfectio, & inflammatio. ibid.
Cor requiritur ad veritatem doctrinæ. ibid.
Doctrina non in tiara, sed in corde Pontificis: quia in eo veram doctrinam desiderabat Deus. v.30.n.63 p.360.
Non est vera doctrina, quæ hujus mundi sapientia est. ibid.
Infame est abuti ratione, & corrumpere doctrinam. ibid.
Doctrina quæ à corde non procedit non est vera. ibid.

Vide: *Scientiam: Sapientiam.*

Donum.

Vide: *Munus.*

Abelis dona animata fuerunt. v.8.n.63.p 119.
Dona omnia corrumpunt. v.5.n.23.p.75.
Donis hallucinantur homines; & velut aves laqueo, muneri-

neribus capiuntur. Ibid.
Donorum acceptio in judice execranda. Ibid.n.29.p.77.
Donorum anima in donantis animo consistit. v.8.n.63. p.129.
Munerum acceptio ab strenuo judice fugienda. v.18. n.87. illat. 155. per tot. p.267.
Reprehenditur in sacra pagina. Ibid.n.87.
Discrimen inter donum,& munus,ex Abulensi. v.38. n.3.p.453.
Donaria si extorqueantur,non differunt à tributis. v.41. n.14.p.468.

E.

Ebietas. Ebrius.

EBrietas malum sine medicamine. v.19.n.89 p.307
Ebrius sub diaboli tyrannide est. Ibid.
Reprehenditur ebrietas à Prophetis. ibid.n.90.
Ebrius nescit semetipsum,& nescit ubi est. Ibid.
Hilaritas ebrij vertitur in ruinam. Ibid.
Damna,& attributa ebrietatis ex Augustino,& Chrysologo. Ibid.
Ebrietas mater,& origo omnium vitiorum. Ibid.
Ebrius ridiculus est famulis; inimicis,& amicis miserabilis; omnium dignus detestatione. Bestia est, non homo. v.19.n.90. & 91 p.307.
Ebrietas Hebræorum tabulas legis confregit. Ibid.n.91.
Ebrij non solum bruta,sed insensibilia. Ibid.n.92.
Ebrij sunt sicut simulacra gentium. Ibid.
Ebrietas omnia vitia significat. Ibid.n.93.p.308.
Pejoris conditionis est ebrius,quàm dæmoniacus. Ibid. n.94.
Deus aquam de petra, non vinum populo propinavit. Quare? Ibid n.95.
Dum Hebræi aquam biberunt, cibati sunt Manna: vicerunt hostes: & non erat in eis infirmus: Deinde propter duos omnes mortui sunt. Ibid.n.69 p 309.
Elias dum vino usus,miracula non patravit. Ibid.n.97.
Ebrius erat Herodes,cùm decollavit Baptistam. Ibid.
Ebrietas idolatriæ mater. v.19.n.98. & 99.
Vino comparatur infidelitas. Ibid.
Vinum,vel ebrietas venenum insanabile. Ibid.
Quàm aliena à ministris altaris ebrietas. v.19.n.100. illat. 185. per tot. p.309.
Ebrietas in aliis crimen est, in sacerdotibus sacrilegium. Ibid.n.100.
In Sacerdote nec nominanda ebrietas. Ibid.
Dedecet honoratam feminam, vel suspicio ebrietatis. Ibid.102.p.310.
Filij Aaronis igne perierunt propter ebrietatem. Ibid.103.
Vinum,& quidquid inebriare potest prohibitum Aaroni, & filiis ejus. Ibid.n.104.
Sacerdoti Evangelico cum mensura vinum permittitur. ibid.n.105.

Ecclesia.

Ecclesiarum bona à regibus non debent usurpari. v.1. n.24.p.40.
Excidium regni certum est, cùm reges Ecclesiarum bona usurpant. Ibid. per tot. illat. p 40.
Christus summoperè dilexit sponsam Ecclesiam. Ibid.
Si bona Ecclesiarum,& Sacerdotum ad profanos usus convertantur,perit sacerdotium. v.2.n.28.p.41.
Historia notanda,& lex Alexij Commenij imperatoris de non usurpandis rebus Ecclesiarum. Ibid.n.38.p.41.
Ecclesia eo utitur ornatu,qui aptior est festivitati. v.4. n.14.p.69.
In Petri nomine figurata est Ecclesia. v.18.n.165.p.284.
Ecclesia nostros defectus manifestat, ut exinde uberes fructus percipiamus. v.28.n.134.p.339.
Bona Ecclesiæ à regibus conferenda,non usurpanda. v.41. n.10. illat. 279. per tot. p.468.
Ecclesia immunis est à tributis. v.41.n.14.illat. 280. per tot. p.468.
Sub donarij hypochrisi Ecclesiam tributariam facere, iniquum. ibid.n.14.
Bona Ecclesiarum etiam in urgentissima necessitate à tributis sunt libera. ibid n.15.
Ecclesiæ, & earum bona omni jure exempta à tributis. Ibid.n.15. & 16.
Ecclesiarum bona non sunt extrahenda ab Ecclesiis, nec convertenda in profanos usus. v.41.n.18. illat. 281. per tot. p.469.
Dolendum, & erubescendum est, quando Ecclesia fit tributaria. Ibid.n.18.
Vasa sacra in profanos usus convertere, nec rex idololatra ausus est,nisi temulentus. Ibid.n.20.
Imminet regni ruina cùm sacra vasa in profanos usus convertuntur. Ibid.n.20.
Quando,& quomodo liceat regibus thesauros,& vasa Ecclesiæ accipere. Ibid.n.22.p.470.
Palma vitiorum est, vasa sacra in profanos usus convertere. Ibid.
Solus impius rex hoc flagitium ausus est committere.Ibid.
Graviter punitur, qui Ecclesias, & earum bona infectatur. Ibid.n.23.

Electio.

Non effectu sanguinis,sed propter merita facienda. v.1. n.23. & sequentibus p. 9.
Electio justa,eligentis & electi est gloria. Ibid. & v. 19.n.124.p 314.
Cùm electores solum Deum respiciunt, electio justa evadit. v.19.n.124.p.314.

Eleëmosyna.

Aliquot excellentiæ Eleëmosynæ referuntur. v.19. n.16. illat. 170. per tot. p.291.
Eleëmosyna est anima largientis. ibid.n.17.
Manus largientis eleëmosynam sunt manus Dei. Ibid.
Anima, quæ pauperibus succurrit,in Dei manibus requiescit. Ibid.
Eleëmosyna,vel Judam aliquando defendit. Ibid.n.18. p.292.
Per eleëmosynam fit homo Dei similis, imò & cognatus. Ibid.n.19.
Eleëmosynis velut corrumpitur divinum tribunal. v.19. n.20. illat. 271. per tot. p.292.
Iter regium ad cælum est eleëmosyna. Ibid.n.21.
Eleëmosyna ex justo benignum reddit Deum. Ibid.n.23. p.293.
Eleëmosynis divina decreta revocantur. Quo sensu? Ibid.
Ipsum Deum alit,quod pauperibus elargitur, v.19.n.24. per tot. p.293.
Eximia eleëmosynæ felicitas. Ibid.n.27.
Maxima lucra ex eleëmosynâ. v.19.n.28. illat.173. per tot p.294.
Eleëmosyna pro uno centum reddit. Ibid.n.28.
Eleëmosyna bona auget,non minuit. Ibid.n.29.
Eleëmosyna arborem infructuosam fructuosam reddit. Quo ingenio? Ibid.n.32.
Eleëmosyna elargienda manibus terebratis exemplo Christi. v.37.n.36.p.407.

Elias.

Translatus est in paradisum, ut simul cum Enoch vitam quietam ageret: & in fine mundi adversus anti-Christum redeant,& tandem debitum mortis solvant. v.2. n.19.p.39.
Elias visus est transferri ab Eliseo justo. Ibid.
Ideò pallium emisit: quia Eliseus dignus erat eo ornari. Ibid.
Elias fuit primus,qui mortuum revocavit ad vitam. v.5. n.134 p.102.
Cur Elias currus, & auriga Israël. v 14.n.40.p.139.
Elias dum vino usus est,non patravit miracula. v.19.n.97.
Elias totus resplenduit in Thabor. v.19.n.115.p.312.
Elias signo crucis aquam multiplicavit; & ibi verus Deus manifestatur igne cœlitus misso. v.37.n.14.p 400.
Elias puerum suscitavit Trinitatis, & crucis patrocinio. Ibid.n.23.p.403.
Elias hîc gessit personam Christi. Ibid.

Eliseus.

Index rerum notabilium.

Eliſæus.

Eliſeus miraculoſus mortis recordatione. v.16. n.26.p.187.
Miraculoſior mortuus, quàm vivens. ibid.n.27.
Signo crucis mortuum ſuſcitavit. v.37.n.23.p.403.

Enoch.

Tranſlatus eſt in paradiſum, ut vitam quietam ageret, & in fine mundi adverſus anti-Chriſtum redeat, & tandem mortis debitum ſolvat. v.2.n.19.p.39.
Enoch non eſt viſus, quando fuit tranſlatus: quia ibi nemo adfuit dignus videre eum. ibid.
Enoch non emiſit pallium, quando tranſlatus fuit, quia ibi nullus erat Juſtus, qui eo ornari mereretur. ibid.

Ephod.

Duo lapides ejus exprimebant duo hemiſpheria. In ſignificatione allegorica, Ephod, lineum Levitis, & Laicis erat permiſſum. v.4.n.10.p.68. & v.6.n.15.p.118.
Ephod ab *Ephad*, quod eſt cingere, vel ambire dictum. v.6.n.1.p.115.
Ephod etiam ſcapulare dictum. ibid.
Materia Ephod aurum, hyacinthus, purpura, coccuſque bis tinctus, & byſſus retorta. ibid.n.2.
Per Ephod cælum ſignificatur. ibid.
Forma hujus ornatus. ibid.
Duo ſmaragdi pretioſiſſimi ornabant eum ſecundùm aliquos. ibid.
Ephod habebat vacuitatem verſus pectus, in qua inferebatur Rationale. v.6.n.4.p.115.
Variæ ſententiæ circa Ephod. ibid.n.5.p.116.
Ephod erat veſtis ſpecioſiſſima dictis coloribus variegata in gloriam, & decorem Pontificis. ibid.n.7.
Hoc Ephod ornatus fuit Samuel; quia Sacerdos. v.6. n.15.p.118.
Diſcrimen inter Ephod Pontificum, & Sacerdotum; Levitarum, & Laicorum. ibid.
Ephod Pontificis non habebat manicas. ibid.n.16.
Ephod noſtro amictui correſpondet. ibid.n.18.
Oræ ejus conjungebantur in parte inferiori. v.7.n.22. p.119.
Varietas Ephod erat opus polymitum, non pictura animalium, aut corporum cæleſtium. v.8.n.23.p.119.
Ephod Pontificis duabus gemmis onychinis fulſiſſe, certum. v.10.n.3.p.133.
Ephod habebat uncinos, & ſcuta in humeris. v.14. n.189.p.176.
Ephod Pontificis habebat annulos aureos in ſua cavitate verſus pectus, ut Rationale firmiter ei ligaretur. v.20. n.6. & ſeqq. p.316.
Ephod Pontificale nunquam induebatur ſine Rationali. ibid.n.8.
Ephod Pontificis Chriſtum ſignificabat. v.30.n.69.p.361.

Epiſcopus.

Vide: *Præſul*.

Eva.

Eva, id eſt, mater viventium? quia ex Adamo mortuo in effigie formata: quia ex memoria mortis, vitæ mater reſurgit. v.16.n.23.p.186.
Diſcrimen inter Evam & Mariam. v.18.n.116.p.273.
Eva ingratia, & ſanctitate condita. v.30.n.108.p.373.

Euchariſtia.

In ea Chriſtus divitias ſuas velut effudit. v.3.n.38.p.60.
Summa gratitudo ei debetur: quia ſummum beneficium. ibid.
Phaſe hoc ſacramentum præſignavit. ibid.n.39.p.60.
Sine ſordibus accedendum eſt ad Euchariſtiam. ibid.
Uſque dum ex Ægypto exierunt Iſraelitæ, & omnis cibus, quem exinde aſportaverant, conſumptus fuit, Deus eis non tribuit Manna. Quare? ibid.n.40.p.60.
Magna cum puritate accedendum eſt ad Euchariſtiam. v.3.n.38. per tot. p.60.
Ad dignè, & reverenter Chriſtum ſuſcipiendum, præcedebat Deus in anima. ibid.n.41.p.60.
Ad Euchariſtiam accedendum, ac ſi diem ultimum agoremus. v.3.n.44.p.61.
Non ſolum morientis puritate accedere quis debet ad eam, verùm eam ac ſi judicandus eſſet tremendo Dei judicio. ibid.n.45.p.62.
Euchariſtia non ceſſabit uſque ad finem ſæculi. ibid.
Chriſtus in Euchariſtia ſumpſit Corpus, & ſanguinem ſuũ, ut quodammodo duplicatum daret in cruce. v.5.n.40. p.80.
Euchariſtiæ, & crucis certamen, & mutua correſpondentia. ibid.
Ut Euchariſtiam ſumas, nullum mandatum Dei prætermittas. v.14.n.123.p.160.
Niſi prævia charitate non eſt accedendum ad Euchariſtiam. ibid.n.125.p.160.
Requieſcit Chriſtus in ſuſcipiente dignè. ibid.n.127.p.161.
Chriſtus ſub figura Euchariſtiæ in Abrahæ convivio obumbratæ faciem abſcondit: quia poſtulata negavit. ibid.n.155.p.168.
Mira inter Euchariſtiam, & caſtitatem concordia. v.17. n.167. & per tot. p.242.
Chriſtus corpus, & ſanguinem virginem offert in Euchariſtia: quia deſiderat virgines, vel ad minus caſtos ſuſcipientes ibid.n.177.p.242.
Ob id ejus corpus poſitum in ſepulchro novo. ibid.
Celebrandum eſt à caſtis hoc ſacramentum: ideò panis dicitur Angelorum. ibid.n.178.p.142.
Chriſtus in Euchariſtia paſcit, & paſcitur; manducat, & manducatur. ibid.n.179.p.242.
Peccatorum gemitus magna tempeſtivitas ad Euchariſtiam ſuſcipiendam. v.18.n.20. per tot.p.251.
Ad recipiendam Euchariſtiam tanta requiritur puritas, qualem habet homo, qui aſcendit è ſacro fonte. Quo ſenſu? ibid.n.21.p.251.
Qui dignè Chriſtum ſuſcipit, quodammodo ei vitam confert. Ibid.
Euchariſtia in carbunculo præſignata. Ibid.n.26.p.252. & 46.p.257.
Euchariſtia omnium bonorum compendium. v.18. n.27. per tot.p.253.
Euchariſtiæ umbræ aliquæ. ibid.
Qui dignè eam ſuſcipit, omnes ſibi comparat opes. ibid. n.29.p.253.
Euchariſtia videtur beatitati addere beatitatem. ibid. n.30. & 31.p.254.
Euchariſtia tanti valoris eſt ac ipſa gloria. Ibid.
Conjicitur, Euchariſtiam ſervandam eſſe in æternum. v.18.n.31.p.254.
Credibile eſt, Chriſtum accepiſſe Euchariſtiam poſt reſurrectionem. ibid.
Qui piger renuit ſuſcipere Euchariſtiam, plorare debet, ac ſi infelicitatem pateretur. Ibid.n.35.p.254.
Ingenium liberalitatis Euchariſtiæ oſtenditur. v.18. n.34. per tot.p.255.
Chriſtus in carex. v.18.n.42.per tot. p.256.
Incredibile videtur aliquem ad Euchariſtiam indignè accedere. v.18.n.47. per tot.p.247.
Qui indignè eam ſuſcipit ingratiſſimus eſt non ſolum in largitorem tanti beneficij, ſed etiam contra ipſum beneficium. v.18.n.47.p.257.
In Juda confidit Chriſtus, quia Euchariſtiam ſuſcepit. ibid. n.51.p.258.
Euchariſtia antonomaticè dicitur ſanctificatio divina. ibid.
Integrum Tribunal concitat contra ſe, qui indignè ſuſcipit Euchariſtiam. v.18.n.53. per tot.p.259.
Qui indignè accedit ad eam contra ſeipſum fert ſententiam, & ſui judex ſeipſum condemnat. ibid.n.54. p.259.
Item, calamum Chriſto miniſtrat, ut contra eum ſcribat ſenrentiam. ibid.n.15.p.260.
Difficulter remittetur peccatum recipiendi indignè Euchariſtiam. ibid.n.56.p.260.
Majori cultu deſiderat Chriſtus in Euchariſtia venerari, quàm extra illam. v.18.n.57. per tot.p.260.
Euchariſtia luxuriam exterminat: caſticas prævenit, & ſubſequitur. v.18.n.62. per tot. p.262.
Euchariſtia germinat virgines, nutrit, & alit. ibid.
Ex vi verborum Caro, & ſanguis Chriſti in Euchariſtia prop-

propter Mariam. ibid.n.67 p 262.
Post institutam Eucharistiam Christus dedit Apostolis potestatem remittendi peccata. v.35.n.12.p.380.
Eucharistia significata fuit in nomine *Iehovah*, quod exaratum erat in lamina aurea Pontificis.v.37.n.39.p.408.
Sanctissimum per antonomasiam sacramentum Eucharistiæ. ibid.
Eucharistiæ,& crucis connexio expenditur. ibid. per tot. pag.
Sub protectione Eucharistiæ,pellitur omnis timor. ibid. n.40.p.409.
Eucharistia nos defendit. ibid.
Abrahæ convivium Eucharistiam designavit. ibid.n.42. p.409.
In Eucharistia, & in cruce Christus nobis se dedit cibum, ibid.n.43.p.409
Eucharistia mors est malis,vita bonis. v.37.n.45.p.410.
Christus in Eucharistia bona æterna sub specie temporalium confert. Quo igenio. v.37.n.50. per tot.p.411.
In Eucharistia, & in cruce gloria merendi, & felicitas comparandi conjunguntur, ut fit completa felicitas. ibid n.57. per tot. p.413.
Eucharistia nunquam à cruce separatur. ibid.
In quo, qui dignè Eucharistiam suscipit, excedat beatos. ibid.n.60.p.415.
Item,quo sensu beatitatem consequatur. ibid.
Eucharistia videtur excellentior ipsa gloria. Quomodo? ibid
Ad Eucharistiam timore, reverentia, & sanctitate accedendum est. v.37.n.174.p.448.
Qui indignè Eucharistiam sumit,dæmone pejor est. Ibid. n.176 p.448.
Cælum timet, ne Corpori, & Sanguini Christi irroget injuriam. Ibid.n.177.p.448.
Figuram Eucharistiæ aquæ timuerunt. Ibid.n.178.p.449.
Lapis, & terra timent, quia Corpus Christi susceperunt. ibid.n.179.p.449.
Turbatur Maria,quia Dominum susciebat. ibid.n.180. p.449.
Cor mundum est præparandum ad recipiendum Deum. ibid.n.181.p.449.
Labia coccinea requirit Christus ad Eucharistiam suscipiendam: hæc ligant sponsum. Quo ingenio? ibid. n.182.p 449.
Sanctitas requiritur ad recipiendam sanctam Eucharistiã. Ibid.n.183. & 184. p.450.
Christus in Eucharistia est cibus hominis:. & homo cibus Christi. Ibid.n.183.p.449.
Ex homine vivo, & mortuo nutritur Christus in Eucharistia. Quo ingenio? v.37.n.163.p 449.
Cui Christus usque ad horam suæ mortis distulit institutionem Eucharistiæ. ibid.n.185.p.450.
Ad Eucharistiam accede sine desiderio alterius rei. v.37. n.185 & per tot. p.450.
Mortuus rebus hujus sæculi accede ad Eucharistiam. Ibid. n.185.p.450.
Qui corpus Christi accipit,vivit vita Christi: sibi mortuus, Christo vivus accedat. ibid.n.186. & 187.p.450.
Cor suscipiens Eucharistiam totum aureum, sine mixtione alterius rei. ibid.n.190.p 451.
Infidelis est, qui ad Eucharistiam inconsideratè accedit. ibid.191 p.451.
Qui tic accedit negat hunc panem esse cælestem. ibid.
Item rejicitur à Dei consortio. ibid.n.192 p 452.
Qui indignè suscipit Eucharistiam dæmonis est possessio. ibid.n.193.p 452.
Pejor diabolo est. Ibid.
Majus crimen videtur, indignè sumere Eucharistiam, quàm tradere Christum. Ibid.
Dubium est,an Judas susceperit Eucharistiam. v.37. n.193.p.452.
Indigna susceptio Eucharistiæ, quasi signum naturale proditionis Christi. ibid.n 194 p.452.
Crimen lætæ Majestatis est, accedere indignè ad Eucharistiam. ibid.n.195. & 196.p.453.
Summa calamitas est,ex Eucharistia haurire venenum,ex qua alij sumunt antidotum.v.39.n.11. & per tot.p.455.
Placatur Deus sanguine agni; qua Eucharistiam significabat. ibid.n.20.p.457.

Exemplum.

Prælatorum efficacissimum: etiam bruta, & insensibilia ad ejus imitationem movet. v.2.n.6. & per tot. p.36.
Viva lex est exemplum subditos obligans. ibid.
Majorum exemplum valde efficax,idque sequi,omnes putant sibi licere. v.14.n.90. illat. 127. per tot.p.221.
Majorum exemplum valde efficax. v.17.n.125. illat. 131. per tot. p.230.
Pernicioſum majorum exemplum. ibid.n.130. & 131. p.231.
Prodigium est majorum exempla non imitari. ibid. n.133. illat.132.per tot.p.231.

F.

Facies.

Facies intentionum speculum est. v.2.n.18.p.39.
Quos odio habemus, nec vocem audire, nec vultum eorum videre,æquo animo patimur. v.8.n.62.p.129.

Felicitas.

Humana felicitas imminentis adversitatis est vaticinium. v.8.n.49. illat.71.per tot.p.125.
Tormentum est,felicitatem silentio premere. v.8.n.57. p.127.
Præsens felicitas temperatur abjectionis præsentis memoria, v.14.n.52.p.141.
Felicitas non turbat magnanimum. v.17.n.156. illat. 137. per tot. p.237.
Ut Felicitatem vincas, propriæ memor esto infelicitatis. v.20.n.4. illat 189. per tot. p.315.
Magnæ virtutis est cum felicitate luctari, & magnæ felicitatis à felicitate non vinci. ibid.
Consequi,quod meretur,completa est felicitas. v.37. n.57. illat.251. per tot.p.413.

Vide, *Infelicitas.*

Fœmina.

Fœmina non debet imperare marito. v.14.n.58.p 143.
Fœmina incontempta fit, amorem convertit in odium. ibid.n.187.p.175.
Luxuriosa & inhonesta non meretur vocari domina.v.17. n.148.p.235.
Mulier eadem vita, voluntate, & respiratione ac maritus vivit. v.18.n.118.illat. 161. per tot.p.274.
Honoratam fœminam dedecet ebrietas. v.19.n.102. p.310.
Romanæ fœminæ laudatæ publicè: quia bono publico consuluerunt. v.20.n.33.p.320.
Mulier nupta salvabitur per filiorum educationem, &c. v.40.n.27.p.463.

Fœminalia.

Ex bysso retortâ, communia Pontifici, & aliis Sacerdotibus. v.43.n.1.p.472.
Forma, & ministerium eorum refertur. ibid.
Fœminalia ad tegendam turpitudinem pudoris inventa. ibid.
Inter ornatus sacros annumeranda. Ibid.n.3.
Castitatem significant. Ibid.n.16. & seqq. p.475.

Festivitates.

De Festo expiationis. v.4.n.14.p.66.
De Festo azymorum. Ibid.
De Festo Pentecostes. Ibid.
Dies Festus,dies Domini dicitur: ideò colendus. v.10. n.12.p.317.

Fides.

Fides requiritur ad patranda miracula. v.17.n.192. p.295.

Filij.

Vide, *Parentes.*

Filij tenentur honorem exhibere parentibus. v.1.n.41. p.15.

Qui parentes honorant, etsi primogeniti non sint, primatum habent in paterna domo. ibid.n.42.p.15.

Digni sunt, qui hoc præstant, ut à Deo non sejungantur. ibid.n.43.p.15.

Item solum eis supereſt, spiritum tradere in æterni Patris manus. ibid.n.44.p.15.

Filius paternos mores non imitans adulterinus reputatur. v.1.n.46. illat. 6. per tot.p.16.

Res præter naturam videtur, si filius paternos mores non imitetur. ibid. n.49.p.17.

Filij à parentibus illustribus ducentes originem tenentur operari præclarè. v.1.n.51.illat. 7.per tot.p.17.

Honor filiorum transfunditur in parentes. v.10.n.17. p.135.

Qui paternos mores non imitatur, non est filius verus. v. 14.n.75.p.148.

Multum valent filiorum preces apud patrem. ibid.n.81. p.149.

Filij putant sibi licere, quod à parentibus fieri vident. v. 14.n.96. illat.84.per tot.p.151.

Prodigium est, si filij parentum exempla non sequantur. v.17. n.133. illat. 132. per tot.p.231.

Filij summoperè æstimare debent parentes. v.18.n.5. illat. 143. per tot. p.247.

Quid divinum est, filios pietatem erga parentes exercere. ibid.n.7.

Filij, nec in somnis obliviscantur honoris erga parentes debiti. ibid.n.8.p.249.

Filij vel falsum crimen parentibus impositum plorare debent. v.30.n.89.p.367.

Filij parentum maculis fœdantur. ibid.

Filius paternos mores non imitans, non videtur filius sui patris. v.37.n.156.p.442.

Fortitudo.

Magnanimus, & fortis in prosperis, & adversis æquo animo inconcussus perseverat. v.17.n.156.illat.136.per tot. p.237.

G.

Gemmæ.

Lapides onychini in auro inclusi. v.12.n.28.p.136.

De conchis, & generatione Gemmarum. v.17.n.3. p.200.

Auctores qui de gemmarum proprietatibus scripsêre ibid. n.5.

In Gemmis reperitur virtus ad effectus admirabiles præstandos. ibid.n.6.

Non reperitur hæc virtus ex diversa constellatione. ibid. n.6.

In Gemmis non est efficacia ad attrahendam voluntatem nostram. ibid.n.8.p.201.

In Gemmis nulla est virtus physica ad dæmones effugandos. ibid.n.11. & 12.

Est tamen virtus, quæ indirectè agat in eos. ibid.n.12.

Gemmæ relatæ ab Ezechiele cap. 28. & Apocalypsi. cap. 21. Eædem sunt cum relatis. cap. 28. Exodi. v. 17. n.14. & sequentibus p. 202.

Lapidibus obrui, apud Hebræos, & Gentiles ignominiosum erat. v.17 n.71.

In lapidibus naturali penicillo variæ imagines depictæ. v.19.n.56.p. 299.

In quodam lapide naturaliter depictus sacerdos vestibus sacris ornatus, & Missæ sacrificium celebrans. ibid.

Propè Numantiam lapides inveniuntur, in quibus ex ea parte, qua confringuntur crucis vexillum apparet. ibid.

In Clavisio innumeri lapides inveniuntur conchis, & baculis peregrinorum naturaliter signati. ibid.

Abulæ adest lapis, in quo imago B. Mariæ, & Filij Dei naturaliter depicta reveretur. ibid.

Omnes Gemmæ rationalis inclusæ erant auro. v.20. n.1.p.314.

In singulis gemmis rationalis non erant omnia nomina duodecim Patriarcharum sculpta; sed singula in singulis. v.21.n.1.p.355.

Hæ gemmæ duodecim erant, sicut & nomina Patriarcharum. ibid.

Quo ordine, & arte fuerint hæc nomina cælata. vide: *Onyx.*

Primi lapides Moysi à Deo dati, ignorantur ex qua materia. v.30.n.15.p.351.

Figmentum est, fulgoribus gemmarum Deum dedisse oracula. ibid.n.32.p.353.

Gigantes.

Cur exclusi ab Ecclesia Dei? v.35.n.59.p.391.

Gratitudo, Gratus.

Vide: *Beneficia.*

Admirabile, & rarum gratitudinis exemplum. v.14. n.130.p.161.

Semper gratus sit, qui beneficia recepit. Ibid.n.129. illat.90. per tot.p.161.

Gratus animus pro sola beneficij promissione gratias rependit. ibid.n.134.p.162.

Pro minimo beneficio gratiæ referendæ sunt. ibid. n.137.p.163.

Gratus animus in servitutem se offert pro compensatione beneficij. ibid.n.138.

Ligatum se offert manibus, & pedibus, ut suam gratitudinem ostendat. ibid.n.139.p.164.

Jure gratitudinis debemus vivere soli Deo. ibid.n.140.

H.

Herodes.

NOn ex Juda, sed ex Idumæa duxit originem. v.14. n.165.p.170.

Ebrius cùm esset Baptistam interfecit. v.19.n.97.p.309.

Holocaustum.

Holocaustum. Vide: *Sacrificium.*

Homo.

In ejus creatione Trinitas explicatur: quia producebatur rex. v.1.n.80.p.26.

Judicium hominis falsitati obnoxium. v.2.n.36. illat. 23. per tot. p.44.

Ipsa lux periclitatur, si hominum committitur judicio. ibid.n.38.

Testimonium lucis increatæ non committitur cuilibet, sed homini à Deo misso. v.2.n.38.p.44.

Vel in visu fallitur humana cognitio: non sunt senes, quos canis venerabiles videt, sed quos mores probant. v.2.n.39.p.44.

Humanus visus lucidum non videt: indecorum videt summa perspicacia. v.2.n.42.illat.24.per tot.p.46.

Homo, quod lucet phantasma putat: quod obscurum est, ut verum credit. v.2.n.47.illat.25.per tot.p.47.

Homo diligendus est, quia Dei imago. v.5.n.157.p.108.

Homo, quia virgo conditus ad imaginem Dei factus. ibid. n.169.p.109.

Quomodo factus est in animam viventem. ibid.n.176 p.113.

Homo in sublimitate abjectam originem recognoscens, miraculosus est. v.8.n.67.illat.74.per tot.p.131.

Homo sine miraculo vel ipsum solem obtenebrabit. ibid. n.70.p.132.

Homo per peccatum velut in arborem, & in brutum transformatur. v.14.n.105 p.155.

Homo sic propriæ utilitatis anxius, ut propter eam faciat, quod aliàs non efficeret. v.14 n.109.illat.87. & per tot.p.156.

Homo independens, quod justum est, operatur. ibid.n.127. p.161.

Homo rectus à Deo creatus, & os habet in sublimi loco, ut à Deo petat opem. ibid.n.149.p.166.

Homines vincunt dæmones, ut justorum plectatur superbia. v.17.n.48.

Omnia moderatur patientia: solus homo impatiens: & mise-

Index rerum notabilium.

miſerum ſe putat, ſi ſemper idem ſit. v.17.n.59.p.213.
Homo patiens videtur ſupra naturam humanam. ibid. n.64.p.214.
Hominis miſertus eſt Deus, & non angeli. Quare? v.18. n.146.p 280.
Cùm Deus in hominem iraſcitur, ſemper ſociam admittit miſericordiam. ibid & per tot. pag.
Homo vix naſcitur cùm lachrymas effundit. Quare? v.19. n.109.p.311.
Homo dum vivit ſperet de divina miſericordia: in alia vita ſolum ſupereſt divina juſtitia. v.20.n.10.illat. 190. per tot.p.317.
Homo cooperetur Deo vocanti, ſi uberes fructus deſiderat. v.20.n.38.illat.194 per tot p.321.
Judicium humanum falſitati obnoxium. v.20.n.44. illat.195. per tot. p.323.
Humanæ conjecturæ multoties inhumanæ ſunt. ibid. n 45.
Homo ineptus eſt ad diſcernendum inter bonum & malum. ibid.n.46.
Homines non ſolum obliviſcuntur defunctorum, ſed ipſam memoriam admittunt, ut recordari non poſſint. v.21.n 3. illat 203 per tot.p.335.
Hominis peccatum, & origo aperitur: quia ex publicitate magnus fructus. v.28.n.10.p.338.
Peccatum hominum minus, quàm angeli. ibid.
Origo hominis pulvis abjectiſſimus. ibid.
Homo multoties intellectu vult, & voluntate intelligit. ibid.n.24.
Cur hominis caput redimitur corona? v.30 n.64.p.360.
Homo quia intellectu præditus ad imaginem Dei factus. ibid n 65.p 361.
Homo præfertur angelis, quia humillimus inter creaturas intellectuales. v.35.n.67.p.393.
Homo quod pulvis ſit, non eſt injuria naturæ, ſed divinæ largitatis vadimonium. ibid.n.71.illat.241.per tot. p 394.
Natura humana angelicæ præfertur: quia crucis capax. v.37.n.28.p.405.
Homo redemptus: ſecus angelus. ibid.n.94 p 424.
Homo pretioſum opus Dei. ibid.n.96.p.425.
Homo non eſt dignus laude propter nobilitatem generis, ſed propter ſplendorem virtutis. v.37 n.163.p.445.

Honor.

Vide: *Dignitas, Merita.*

Honor non eſt in honorante, nec in honorem conſequente, ſed in merente. v.1.n. 28.p.10.
Si abſunt merita, conſequi, non eſt honor, ſed dedecus. ibid.
Honores fugiunt inſectantes, fugientes inſectantur. v.1. n 65.illat.9.per tot p.20.
Honor ſubitaneus ſuſpectus eſt, ſi ejus ignoratur origo. v.2. n.30.illat.22.per tot p.42.
Miranda res eſt, cùm aliquis in faſtigio dignitatis abjectæ originis recordatur. v.8.n.67.illat.74.per tot.p.131. & v.17.n 52 illat.122 per tot.p.211.
Non eſt deſideranda dignitas ultra propriam ſphæram. v.14 n.102.illat.86. per tot p.154
Dignitatis indignus eſt, qui in culmine dignitatis alios parvipendet. v.17.n.52.p.211.
E contra, qui humilis eſt affabilis dignus comprobatur. ibid.
Indecorum eſt ſine meritis honores acquirere. v.18. n 43. p.256.
Honor, aut dignitas non debet eſſe ſine meritis. v.19. n.60.illat.178 per tot.p.300.
Dignitas in indigno ornamentum in luto. ibid.n.60.
Dignitatem habere ſine merito dedecus eſt. ibid. n.63 p 301.
Magna dignitas debetur ei, qui bono publico conſulit. v. 20.n 31.illat.193.per tot.p 329.

Hoſtilitas.

Vide: *Bellum.*

Humilitas.

Mirabiliter humilis eſt qui in faſtigio dignitatis abjectæ originis recordatur. v.8 n.67. & per tot. pag. & v.17.n.52.illat.122.per tot.p.211.
Qui aſcendere cupit, opus eſt, ut deſcendat. v.14.n.84. p.150.
Minimum de ſe ſentire, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe. ibid n 84.
Deſcenſus gradus eſt, non deſcenſus. ibid.n 85.
Quantum quis ſe demiſerit, tantum in altiora levabitur. ibid.n.86. & 87.
Humilis ſupra caput ſuum ponit Deus. ibid.n.86. 87. & 88.
Humilis non vult, quod non eſt, ut habeat, quod eſt. v.14. n.104.p.155.
Propter humiliratem B. Virgo elevata fuit ad ſupræmam Deiparæ dignitatem. v.19.n.123 p.314.
Sine Humilitate non poteſt acquiri ſalus. ibid.
Humilitas magnes beneficiorum Dei. v.35.n 66. illat.24 per tot.p 392.
Idem eſt propter Deum humiliari, & exaltari uſque ad ſummum ibid n.68.p.399.
Qui propter Deum ſe abjicit, diademate regio redimitur. ibid.
Humilis videtur gaudere omnipotentia, & infirmitate. ibid.n.69.

Hyacinthus.

Aëri correſpondet: vide ſignificationem allegoricam.
Hujus nominis, & flores, & gemmæ ſunt. v.5.n.2.p.70.
Variæ opiniones circa ejus colorem. ibid.
Spem, & deſiderium cæleſtium ſignificat. v.5.n.84. & 90. p.89 & 91.
Hyacinthus gemma lygurio correſpondet. v.17.n.16. p 203.
Hyacinthus diſtincta gemma à ſaphyro. v.18 n.81. p.285.
Hyacinthus forſan eſt lyncurius. v.19.n.3 p.288.
Variæ opiniones circa colorem Hyacinthi. ibid.n.5. p.289.
Variæ ejus ſpecies. ibid.
Hyacinthus ſignificat fidem aſcenſionis Chriſti in cælum. ibid.
Virtutes, & proprietates Hyacinthi. ibid.
Vitta Hyacinthina ligabatur rationale ſuperhumerali. v. 28.n.6.p 337
Eadem ligabatur lamina tiaræ Pontificis. v.37.n.3.p 398.

Hypocriſis, Hypocrita.

Malè fingit, qui benè fingere putat: alius eſt à ſe qui aliud tenet in mente quàm oſtendit more. v.2.n 18 p.39.
Sanctitatis pallio non debet ornari vitium. v.2.n.19. & 20.p.39.
Virtus dum occulta, manet intemerata: ſi in lucem prodit, in profundo vanitatis ſubmergitur. v.2.n.53. & 54 p 48 & 49.
Virtus manifeſtata vincitur: occulta vincit. ibid.n.55.
Definitio hypocriſis, & ejus effectus. v.16.n.63.p.196.
Hypocrita eſt ſimulator. ibid.
Vera ſanctitas, quæ exterius ſi lucet, ardet in corde. ibid. n 63 illat.115. per tot.p. 196.
Falſa ſanctitas, quæ exterius lucens, in corde non ardet. ibid. & per tot. pag.
Velamen ſanctitatis, & juſtitiæ non debet eſſe injuſtitiæ velamen. Ibid.n.65 & 66.
Aliquando ſancti exterius peccatores ſe oſtendunt, ut hypocriſim fugiant v.17.n.37 p 207.
Infelicitates, & effectus hypocriſis. ibid.
Hypocrita amicus ſimulatus, plus nocet quàm peccator, & inimicus manifeſtus. v.19.n.57. illat. 175. per tot. p 295.
Hypocriſis ſumma infelicitas. v.19.n.16. p.345.
Magno conſilio laudandus eſt homo, ne laudetur hypocrita. v.37.n.163 p.445.

Index rerum notabilium.

I.

Jacob.

Ordo inter filios ejus: & qualiter eorum nomina ſcripta erant in lapidibus Onychinis ſuperhumeralis. v.10.n.6.p.133.

Stemmata,& vexilla filiorum Jacob. ibid.n.8. & 9, p.133.

In gemmis non ſolum fuerunt ſculpta nomina filiorum Jacob,ſed etiam picturata,ut facilius poſſent legi. Ibid. n.11 p.134.

Jacob vulneratus in femore benedictionem Dei obtinuit. v.14.n.168. p.170.

Jacob vicit Eſaù,quia ceſſit ei,concordiæ anxius. Ibid. n.191. p.176.

Plantam fratris tenuit, non inimicitiæ cauſa, ſed forſan manum ejus quærens in ſignum amicitiæ. Ibid.

Filij Jacob,excepto Joſeph,peccatum beſtialitatis commiſerunt. v.17.n.35.p.207.

Filiorum Jacob virtutes referuntur. v.29.n.4.p.343.

S. Iacobus Alpheus.

Alphæus,quid ſignificet. v.20.n.58.p.326.

Dictus frater Domini. Ibid.n.59. Quare? Ibid.

Jacobus,qui videbatur columna Eccleſiæ Petro ceſſit. Ibid.

Jacobus Eccleſiæ Jeroſolymæ fuit Præſul. Quid ſignificet. Ibid.

Jacobus ſimilis Chriſto facie, vita, & modo converſationis. Ibid.

Jacobus minor, cur dictus: & cur cognomento juſtus? Ibid.n.60.

Jacobus de utero matris ſanctus fuit. Ibid.

Genua ejus obduruerùt callo aſſiduitate orationis: & frons ejus ſimiliter jugi ad pavimentum proſtratione corporis. Ibid.n 61.

Propter inceſſantem orationem dictus frater Chriſti. Ibid.

Jacobus de pinna templi præcipitatus confractis cruribus orabat pro perſecutoribus. Ibid.

Fuſte percuſſus in cerebro interiit. Ibid.n.62.p.327.

Propter ejus necem ſubverſam Jeroſolymam,ſenſit Joſephus. Ibid.

Jacobus non ſolum remiſit injurias, & pro perſecutoribus oravit,verùm etiam excuſavit eos. Ibid.

Jacobus in diligendis inimicis. Stephanum videtur antecedere. Ibid.

S. Iacobus Zebedæi.

Onyx B. Jacobo correſpondebat in rationali. v.20.n.49. p.324.

Jacobus frater Joannis Evangeliſtæ Chriſtum comitatur in proſperis,& adverſis. Ibid.n.50.

Verus amicus,& Chriſti ſolatium. Ibid.n.50.

Duodecim tribus, quæ erant in diſperſione prædicavit Evangelium. Ibid.n.51.

Venit in Hiſpaniam,& prædicavit Evangelium & myſterium immaculatæ conceptionis Virginis Mariæ. Ibid.

Ab Herode decapitatus eſt in die incarnationis, & paſſionis. Ibid.n. 52.

Primus inter omnes Apoſtolos, qui mortem ſubiit pro Chriſto. Ibid.n.53.

Jacobus eligitur ad videndam gloriam Thaboris,&c. Cur? Ibid.

Primus in paſſione,& primus in fruitione gloriæ. Ibid.

Jacobus ſolus videtur martyr inter Apoſtolos. Quo ingenio. Ibid.

Jacobus adverſus ſpirituales nequitias pugnavit: propter plura. Ibid.n.54.p 325.

Devotio ad viſitanda ejus limina expenditur. Ibid.n.55.

Jacobus iſte ſcripſit epiſtolam canonicam. Ibid.n.56.

Jacobus iſte vocatus eſt frater Domini. Ibid n 57.

Tridentinùm non definivit cujus Jacobi fuerit illa epiſtola. Ibid.n.57.

Iaſpis.

Erat ſexta Rationalis gemma,duriſſima eſt,& in ea nomẽ Nephtali ſcriptum. v.18.n.142.p.278.

Jaſpis habet colorem ſecundùm diverſas ſpecies, quæ variæ ſunt. Ibid.

In diverſis regionibus invenitur. Ibid.

Jaſpis,qui in pectore Aaronis fulſit,viridi radiabat colore. Ibid.n.143.p.279.

Jaſpis viridis quaſdam habet venulas, & tot virtutes, quot venas. Ibid.

Jaſpis vulgò appellatur lapis multicoloris,ſed largè: nam Jaſpis inter gemmas annumeratur. Ibid.

Virtutes,& proprietates hujus gemmæ. ibid.

Jaſpis B. Petrum ſignificavit. v.18.n.164.p.289.

Iehovah.

Trinitatis myſterium, & Incarnationis ſignificavit apud veteres Judæos. v.30.n 14.p.350.

Explicantur litteræ hujus vocis, & accommodantur tribus perſonis. ibid.

Per, *Sanctum Domino* ſcriptum in lamina intelligit Hieronymus,& plures patres nomen Tetragrammaton Jehovah. v.37.n.7.p.398.

Explicatur hoc nomen à Philone. ibid.n.8.p.399.

Hoc nomen ineffabile apud Hebræos. ibid.

Myſterium SS. Trinitatis continet. ibid.

Significavit nomen Jeſu. ibid.n 11.

Typus erat crucis. ibid.n.12.

Item Euchariſtiam ſignificabat. ibid.n.39.p.408.

Iejunium.

Impetum ignis cohibet. v.2.n.9. & 10. p.36. & 37.

Jejunium vitæ cæleſtis imago. v.20.n.66.p.328.

Jejunium animæ refectio,& cibus mentis. ibid.

Jejunium culpæ mors,remedium ſalutis,radix gratiæ,fundamentum caſtitatis. ibid.

Ignis præfertur cæteris elementis quia jejunat in ſua ſphera. ibid.n.67.

In igne Deus apparuit in fornace Babylonis: quia jejunare didicit ignis à jejunis pueris. Ibid.n 68.p.329.

Angeli non jejunantes homines: homines jejunantes angeli videntur. ibid.n.69.

Jejunans angelis ſimilis. ibid.n.70.

Jejunans fit quaſi ſimilis Chriſto glorioſo. ibid.n.71. & 72. p.330.

Iejunans vir à Chriſto diſcernitur: propter quod opus eſt divino teſtimonio ipſum declarante. ibid n.72.

Jejunium reveritus dæmon non ſuit auſus tentare Chriſtum,uſque dum vidit eſurientem. v.41.n.26.p.471.

Ignis.

Ignis ſedes ſpiritus ſancti,ut loqui faceret. v.5.n.76. p 88.

Item,quia illuminabat,& comburebat. ibid.n.110. & 112.p.96 & 97.

Ignis ſignificabitur in cocco. ibid.n.156.p.108.

Perfecti præſulis ſymbolum. ibid.n.166.p.110.

Igne approbatum ſacrificium Abelis: & alia ſacrificia. v.8 n.63.p.129.

Ignis eximium doctorem ſignificat. v.17.n.122. p.229.

Ignis ſupremum locum inter elementa habet,& cœlo contiguum. v.20.n.67.p.328.

Ignis,& lux in exordio eadem entitas ſecundùm aliquos. ibid.

Ignis inter creata primus Dei benedictionem obtinuit. ibid.

In ſua ſphæra ſervat jejunium: ideò præfertur cæteris elementis. ibid.

Ignis, qui per 70. annos abſconditus perdura vit, ignoratur ex qua materia fuerit. v.30.n.15. p.350.

Deus ignis dicitur,& in igne deſcendit. v.37. n.107.p.428.

Ildephonſus Toſtatus.

Ildephonſus Toſtatus caſtiſſimus præſul virginitatem ſervavit. v.40.n.23.p.402.

Index rerum notabilium.

Impatientia.

Vide: *Patientia.*

Incantatores.

Vide: *Magi.*

Incipere.

Honorifico plausu dignus est à quo aliqua res sumpsit exordium. v.5.n.134.p.102. & v.14.n.61.illat.79. per tot.p.144.

Non est indecorum ab inceptis animum revocare, si rationi non consonant. v.16.n.49.illat.112.per tot.p.192.

Qui alicui rei dedit initium, non est cum cæteris computandus. v.18.n.169.p.285.

Qui rem aliquam incipit solus videtur, etiamsi alij sequantur. v.20.n.53.p.324.

Incipere, & non perficere non est laude dignum. v.30. n.53.illat.214. per tot.p.358.

Infelicitas, Infelix.

Infelix est, qui semper felix est. v.8.n.55.p.127.

Infelicitas viam sternit felicitati. v.8.n.55.illat.72. per tot. p.127.

Infelix est, qui sine adversario transiit vitam. v.17.n.84. p.219.

Abjecti animi est ab infelicitate vinci: fortis, & magnanimi in infelicitate permanere inconcussum. v.17. n.136.illat.137. per tot. p.237.

Infelicitatis memoria temperat superbiam felicitatis. v.20. n.4.illat.189.per tot.p.315.

Summa infelicitas haurire venenum, unde alij invenerunt alimentum proficuum. v.38.n.12.illat.273. per tot.p.455.

Ingrati. Ingratitudo.

Ingratis recordanda sunt beneficia, ut suffundantur rubore: sic fecit Deus filiis Israël. v.14.n.41.p.139.

Ingratus est, qui beneficium dissimulat; ingratus qui non reddit; ingratissimus omnium, qui oblitus est. ibid. n.129.p.161.

Petulans ingratitudo post beneficium ostendere largitorem. ibid n.131.p.162.

Turpe vitium ingratitudo: ideò fugienda. ibid. n.142.p.164.

Ingratus adjutorem non inveniet. ibid.

Deus summoperè ingratitudinem detestatur. v.14. n.142. & per totam pag.

Ingratus velut ligat Dei manus, ne ei beneficiat. ibid. n.143.

Ingratus habitaculum & centrum est dæmonis. ibid. n.144.p.165.

Ingratitudo est peccatum contra Spiritum sanctum; ac proinde irremissibile. ibid.n.146.

Ingrati duriores sunt lapidibus. ibid.n.147.p.166.

Summa ingratitudo offendere beneficium. v.18.n.47. p.257.

Inimici.

Inimicum diligere est cælestis vindicta. v.5.n.97.p.93.

Plus debemus inimicis persequentibus, quàm amicis obsequentibus. v.17.n.84.illat.116.per tot.p.219.

Inimicis gratiæ referendæ pro injuriis. ibid.

Miser est, qui sine adversario transiit vitam. ibid.n.84.

Præstantior est inimicorum amor, quàm amicorum. ibid. n.87.p.210.

Persecutores, & inimici sunt amici. ibid.

Qui diligit inimicum efficitur filius Dei. v.17.n.90. illat.127. per tot. p.221.

Pro inimicis orare, est requiescere in Domino. ibid. n.94.p.222.

Qui inimicis indulget, & pro eis orat, non moritur, sed requiescit. ibid.

Qui diligit inimicos non est terræ incola, sed cælestis patriæ. ibid.

Ipsius Dei pater est. Quo sensu? ibid.n.95.p.223.

Amare inimicum, & ei benefacere, magnum est: at excusare offensam, maximum. v.20.n.62.p.327.

Injuria.

Qui patienter eas sustinet, Christianè sumit vindictam de inimicis. v.5.n.97.illat.52.per tot.p.93.

Satius est injuriam pati, quàm inferre. ibid.n.100.p.100.

Infecti sanguinis est indicium injuriarum sumere vindictam. v.5.n.103.illat.53.per tot.p.94.

Injuriarum vindicta à Christiano aliena: quia indicat, earum vindicem à Deo longè dissitum. v.5.n.108. illat.54. per tot.p.96.

Pro injuriis gratiæ referendæ sunt. v.17.n.84. illat.126. per tot. p.219.

Injuriarum remissio filios Dei constituit. ibid.n.90. illat.127.per tot. p.221.

Qui injurias remittit videtur absolvere à peccatis. Quo sensu? ibid.n.92.p.222.

Solus spiritus in sinu Christi requiescens valet orare pro inimicis. ibid.n.94.

Qui injurias remittit, non solum est filius Dei sed pater ipsius videtur. Quo sensu? ibid.n.95.p.223.

Qui patienter tolerat injurias, Deum habet vindicem earum. ibid.n.96.illat 128.per tot.p.223.

Optimam partem elegit, qui injurias non vindicat. ibid. n.98.

Hujus Christus est advocatus. ibid.

Qui remittit injurias dignus est regno. v.17.n.100. p.224.

Qui injuriam irrogat, diaboli minister est. Ibid. n.101.

Miserandus est iste: quia diaboli sagittarius. Ibid.

Intellectus. Intelligens.

Non benè intelligit, qui sine veritate intelligit. v.30. n.58.illat.215.per tot. p.359.

Intellectu prorsus caret, qui non intelligit veritatem. ibid. n.58.

Objectum intellectus est verum. ibid.

Qui veritatem non intelligit, non est dicendus intelligens, sed callidus, aut seductor. Ibid.

Filij hujus sæculi etiamsi prudentiores appareant non sunt intelligentes. ibid.n.59.

Caput hominis coronatur: quia in eo residet intellectus. Ibid.n.64 p.360.

Vide: *Sapientia, Doctrina.*

Israël populus.

Vide: *Iacob.*

Invidia. Invidus.

Oculi invidi etiam fratrum lucida fugiunt. v.1.n.74. p.24.

Vel pulchritudo lucis, si hominum testimoniis committitur, poterit pati discrimen obscurante invidia. v.2. n.36.p.44.

Non solum extranei, imò fratres fratris splendorem videre nolunt, qui tamen ad videndum, quod est obscurum, lynceos habent oculos. v.2.n.42.illat.24.per tot.p.46.

Invidia, quod lucet phantasma putat: quod obscurat, verum. v.2.n.47.illat.25.per tot.p.47.

Invidia est peccatum in Spiritum sanctum. v.14.n.146. p.165.

Non parva, sed magna; illustria, non obscura insectatur invidia. v.18.n.100.p.170.

Continuum certamen est inter felicitatem, & invidiam. Ibid.n.100.

Comitatur invidia ambulantes in gloria. Ibid.

Invidia neque fratri parcit. Ibid.n.102.

Invidus felicem se putat, si adhuc propria infelicitate, aliorum felicitates impediat. v.18.n.104. illat.158. per tot p.271.

Invido prosperitas aliena supplicium est. Ibid. n.104.

Parum ei videtur, si felix sit, nisi alter sit infelix. Ibid.

Mavult invidus esse infelicem, quàm cum inviso felicem. Ibid.n.105. & 106.

Index rerum notabilium.

Invidia germen diaboli. ibid.
Invidus semper minor est inviso, etiamsi rex sit. v.18. n.110 illat. 159. per tot. p 272.
Invidus non solum præsenti felicitate invisi, sed futura, vel possibili torquetur. ibid.n.114.p.273.
Invidus diaboli germen, & diabolo pejor. v.18.n.115. illat 160. per tot. p 273.
Invidiæ effectus, & damna. ibid.n 115.
Invidus ad detrahendum aptior est dæmone. ibid.n.117. p.274.
Invidia mentem obcæcat. v.20.n.20.p.319.

Joannes Baptistæ.

Habuit in utero sanctitatem, & usum rationis. v.1.n.26. p.10.
Sanctus velut jure hæreditario. v.1.n 36.p.13.
Vix natus fecessit in desertum, ut hæreditariæ nobilitatis adimpleret munus. v.1.n.53.p.18.
Joannes missus fuit ad testificandum de luce Christo, ut crederetur lux. v.1.n.38.p.44.
Deus, qui nullius est indigus, videtur indigere Joannis testimonio. ibid.
In Jordane descendit Spiritus sanctus super Christum, ut eum discerneret à Joanne. v.5.n.68.p.86.
Joannes filium candidum, & rosa purpurea Carmeli. v.8. n.29.p.121.
Joannes clamavit in utero, ut munus suum adimpleret. v.14.n.82.p.149.
Magna humilitas Joannis oblatam Deitatem non admittere: & magna excellentia ejus, quod Deus putaretur. v.17.n.113.p.227.
Joannes lucerna ardens, & lucens. Quo sensu? ibid. n 120.p.229.
Joannes homo cùm esset dicitur Angelus propter jejunium. v.20.n.70 p.329.
Joannes post passionem miraculosus habetur ab Herode. ibid. n.82.p.332.
Joannes summa reverentia veneratus est sacerdotes Evangelij. v.35.n.21.p.382.
Joannes recenter natus inter Mariæ brachia requievit. ibid.n.31.p.386.

Ioannes Evangelista.

A mortis censu existimatur exemptus propter virginitatem. v.5 n 174 p 113.
Joannes seipsum commendat, ne videatur ingratus. v.14. n.132.p.162.
Joanni correspondebat smaragdus. v.17.n.181. p.243. & n.194. p. 246.
Christus Joannem laudat: nam lingua humana non sufficit. Ibid.
Magnæ excellentiæ, & attributa hujus Apostoli referuntur. ibid.n.282.p.243.
Munia, quæ inter alios sanctos distributa sunt, in Joanne compilantur. ibid n.183.
Plusquam Propheta ad similitudinem alterius Joannis. ibid.
Hausit Joannes de sinu unigeniti, quod de paterno hauserat Christus. Quo sensu? ibid.n.184.
Cognitio Joannis excessit cognitionem Patriarcharum, & Prophetarum. ibid.
In quo Joannes excedat Petrum in cognitione Christi? ibid.n.185 p.244.
Alij sancti legatarij, Joannis Christi hæres. v.17. n.186 p.244.
Maria hæreditas Joannis. ibid.
Ardentissimo amore, & tanquam filius à Maria dilectus Joannes. ibid.
Joannes velut consecratus in Mariæ filium ex vi verborum Christi. ibid.
Summa Joannis erga Mariam reverentia. ibid.
Joannes amore, & dilectione idem quod Jesus. ibid.
Prius dicitur Joannes filius Mariæ, quàm Maria mater Joannis. Quare? ibid.n 187.
Cur Joannes sine Christi licentia in ejus pectore recubuit ibid n.188.
Comparatio inter utrumque Joannem. v.17.n.188. p.244.
Joannes nullibi interrogatur à Judæis, an esset discipulus Christi? Singulare privilegium Joannis. ibid. n.189.p.245.
Comparatio inter Joannem, & Petrum. ibid.n.190.
Mors Joannis fulgentissima. ibid.n.191.p.245.
Ejus corpus disparuit è sepulchro. ibid.
Ejus sepulchrum manavit Manna. ibid.
Disparuit ejus corpus, ne ab Ephesinis coloretur, ut Deus, ibid n 191.
Joannes ex lapidibus gemmas, & virgis aurum fecit. ibid. n.192.
Venenum ei non nocuit. ibid.
Præsul infidelis pallio Joannis mortuos suscitavit. ibid.
Præponitur Elisæo in patrandis miraculis. ibid.n.193. p 246.
Joannes propter virginitatem filius Mariæ. ibid n.194.
Joannes eligitur ad videndam gloriam Thaboris, & ad alia: quia virginitatis exordium. v.20.n.53. p.324.
Joannes, qui omnia reliquerat, solum bona gratiæ habebat. v.30.n.71.p.362.

Iob.

Iob præfertur Abeli: hic unam mortem, & celerem passus est? Iob mille: & mortem superavit ejus memoria. v.16.n 30.p.188.
Iob in sterquilinio, hoc est, in sepulchro non tentatur à Dæmone Quare? ibid.n.31.
Laudatur, quia inter malos bonus extitit. v.17.n 33. p.207.
Iob prædicatur homo, ne supra ejus naturam existimetur. ibid n 64.p.214.
Iob ex fortitudine, audita filiorum morte surrexit & scidit vestimenta sua. ibid.n.157.p.137.
Idem fuit in prosperis, & adversis. ibid.
Scidit vestimenta sua, ut sensibilis appareret. ibid. n.158.
Ob id maledixit diem nativitatis. v.20.n.15. p.318.
In Iob præparavit Deus feretrum diabolo. v.17.n.47. p.209.

Ioseph.

Mariæ sponsus electus, ut sol. v.1.n.29.p.10.
Cum vivis agebat quando Christus surrexit. ibid.
Ioseph Jacobi filius positus in honore patientissimus. v.8. n.67 p.131.
Nomen ejus secundùm aliquos non fuit incisum in gemmis Rationalis, & superhumeralis. v.10.n.17.p.135.
Vera sententia est, fuisse scriptum. ibid.n 20.
Ioseph laudatur, & duarum tribuum pater; quia inter malos fuit bonus. v.17.n 35.p.207.
Item, ob eximium candorem castitatis. ibid.n.160. p 238.
Item, quia æquo animo libertatem docuit servus, & Dominus. ibid.
Nomen Ioseph bis in gemmis incisum: quia bono publico consuluit. v.20.n.37.p.321.
Ioseph laborum gradibus ascendit ad regnum. v.20.n.84. p 332.
B. Ioseph annulo amethystem habente subharravit Mariam. v.19 n.87.p.306.
Ioseph Iacobi filius typus Christi. v.37.n.34.p.407.

Iubilatio.

Significat clamorem consonum exercitus, qui tempore congressus omnes cohortatur ad certamen. v.14. n.101.p 179.
Item significat vocem victoriæ. ibid.
Item unitatem affectuum. ibid.

Iudæ.

Vide: *Thadeus.*

Nomen Iudæ in carbunculo scriptum, quia proavus Christi. v 18 r.9 p.248.
Iudas proditor Eucharistiam recepit. ibid.n.42.p 218.
Cur proditor in ipso limine proditionis à Christo vocatur amicus. ibid.n 50.

Cur

Cur in Juda confidit Christus. Ibid.n.51.

Judices.

Vide : *Præsul.*

Aliud est munus judicis ; aliud mediatoris. v.1.n.108.p.34.
Judicum manus munerum maculis ne sordescant. v.5. n.23. illat. 40. per tot. p.75.
Olim simulachra judicum manibus mutila erant. ibid.
Justitia fulget, qui munera spernit : qui ea recipit magistratum amittet. v.5.n.27. illat. 41. per tot. p.76.
Excidium est regni cum judices vendunt præmia debita dignis. ibid.n.29.p.77.
Salubris doctrina judicibus ex Gregorio ad coërcenda vitia. v.16.n.12.p.184.
In judice requiritur certa criminum notitia ad puniendũ, ut judicium sit justum. ibid.n.12. illat. 105. per tot. p.184.
Vel dæmonem non condemnat Deus nisi probato crimine. ibid.n.14.
Judices nimis crudeles in discrimine sunt violandi justitiam. ibid n.15.
Judex justitia,non potestate puniat. v.16.n.17. illat.106. per tot.p.185.
Judex desistat ab inceptis,si videt,non esse rationi consentanea. ibid.n.49. illat. 112. per tot. p.192.
Dei sapientia desideratur ad munus judicis adimplendum. ibid.n.54.p.194.
Judex ignoret personas,& solum judicet justum. v.16. n.69. illat.116. per tot.p.197.
Deus in mundi fabrica veri judicis munus ostendit. ibid.
Judici non sat est bonitas,si deest justitia. ibid.
Judex, si justitiam violat, virgam convertit in draconem. ibid.n.71.p.198.
Judices in eadem statera propria, & aliena negotia ponderent. ibid n.73.p.199.
Abominabiles sunt judices, qui habent legem, & legem : hoc est,amicis unam,extraneis aliam. ibid.
Judex nullius rei metu turbari debet. v.17.n.41 illat.120. per tot. p.208.
Judex, qui timet, & justum damnabit, & absolvet reum. v.17 n.45.p.209.
Timidus judex vel contra ipsum Deum feret sententiam, ne deponatur à dignitatis fastigio. Ibid.
Judex docendo reprehendendo, doceat. v.17.n.120.illat. 130.per tot p 229.
Ignorantia judicis sæpè innocentes damnat, & absolvit reos. v.18.n.82.p.265.
Maturo consilio, & probato crimine judex sententiam proferat. ibid.illat.154.per tot. p.265.
Judex ante sententiam reum non afficiat contumeliis. ibid.n.85.p.266.
Judices viria odio prosequantur,hominem amore. Ibid.
Munerum acceptio fugienda à strenuo judice. v.18.n.87. illat.155.per tot. p.267.
Reprehenditur in scriptura. ibid.n.87.
Judex, si recipiendi habet propensionem, judicio ineptus. ibid.n.88.
Judex,si munera recipit obtenebratur. Ibid.n.89.
Judex non solum manus, sed etiam visum à muneribus amoveat. ibid.n.90.
Nec post sententiam munera recipiat, adhuc gratificationis causa. ibid.n.91.
De judice integerrimo nequit dubitari, munera contemnere. ibid.n 92.p.268.
Judex,qui munera non recipit totus cælestis est.ibid.n.93.
Vel à levi suspicione recipiendi judex sit securus. Ibid.
Judicibus duas aures, & duos oculos præbuit proprium munus. v.19.n.6.p.289.
Judices ex æquo partium jura respiciant, non affectu, vel sanguine. v 35.n.26.illat. 232. per tot.p.384.
Qui aliter faciunt reprobantur à Deo,& puniuntur. ibid. n.26. & 27.

Iudicium extremum.

Ejus memoria formidabilis : proficua, & efficax ad non peccandum. v.8.n.32.p.121.
Christus in extremo judicio signa clavorum ostendet : Quare ? ibid.n.71.p.132.
Memoria judicij pædagogus pietatis. v.16.n.38. p.38. & p. 190.
Mundum ab infantia instruxit Deus hac memoria : ob id creator,& judex prædicatur in exordio. ibid.n.39.
Ab hac memoria reges Israël accepere coronam. Ibid. n.40.
Ex memoria judicij Dominica passio fælix habuit auspicium,& exordium. ibid.n.41. & 42.p.191.
Dies judicij recordatur ab Ecclesia ante nativitatẽ Christi,ut possimus accipere ut redemptorem,quem præmeditati fuimus judicem. Ibid.n.43.
Item,ut redemptoris encomia fæliciter inciperet. ibid. n.44.
Vel somniata hujus judicij memoria,viro etiam sancto,& fortissimo formidabilis. v.16.n.46.illat.111. per tot. p.191.
Vel ipsi Christo judici hoc tribunal videtur formidabile. ibid.n.48.p.192.
In extremo judicio Christus veniet ut fulgur, quia ad puniendum venier. v.16.n.121.
Sic timendum hoc tribunal, ut in Dei misericordia speremus. v.18.n.149.p.280.
Dies judicij dies Domini dicitur. Quo sensu : v.20. n.12. p.317.
In illa non datur locus misericordiæ,sed justitiæ. Ibid. illat.190.per tot. p.317.
In illa multi,qui hic habiti sunt ut sancti ; peccatores manifestabuntur,& è contra. v.20.n.44 p.323.

Iudicium humanum.

Falsirati obnoxium. v.2.n.36. illat.23.per tot. p.44. & v.20.n.44. illat.195. per tot.p.323.
Non est temerè proferendum judicium. v.20.n.47. p 323.

Iustus.

De solis justis prædicatur in scriptura, quod sint pleni dierum. v.5.n.14.p 73.
Solus justus vivit : peccatores non vivunt. v.5.n.21. p.75.
Sancti peccatorum recordantur,ut ea detestentur. v.17. n.57.p.212.
Sanctorum vita cæteris vivendi norma est. v.17. n.125.p.230
Justus tribulationibus gaudet, & glorioſum nomen acquirit. v.20.n.79. & illat.200.per tot p.331.
Justus tribulationibus politur,& radiat. Ibid.n. 86.p.332.

Iuvenes.

Vide : *Senes.*

L.

Labores.

Laboriosa vita ipsam gloriam æquare videtur. v.5. n.91.illat.51.per tot.p.91.
Gloria à laboribus patitur zelotypiam. Ibid.n.94. p.92.
Labores ipsius Christi vicarij. ibid.n.95.
Tanta est laborantium dignitas, ut vel ipse Deus cum eis æquivocari non respuat. v.8.n.25.illat.67. per tot.p.120.
Labores, & calamitates viam aperiunt felicitati. v.8. n.55.illat.72. per tot.p.127.
Laboriosa vita divini amoris index. v.14.n.167. illat.96 per tot. p.170.
Labores per aquam designantur, ibid.p.171.
Rebus prosperis corrumpimur,adversis corrigimur. Ibid. n.174.p.172.
Calamitates nobis sunt adjumentum, ad servanda Dei mandata. Ibid.
Labores ex Saulo Paulum, ex persecutore Doctorem Ecclesiæ fecerunt, Ibid.n.175.

Duriſſimus Pharao laboribus concuſſus Deum verum reveretur. ibid.n.176.
Ipſe dæmon calamitatis imminentis timore concuſſus Deum adorat. ibid.n.177.p.173.
Labor maximus ſpe præmij ſuavis ſit. v.19.n.113. illat.187. per tot. p 312
Sine ſpe mercedis minimus labor difficillimus. ibid. n.117 p.313.
Laboribus patienter toleratis glorioſum nomen acquiritur. v.20.n.79. illat.200.per tot.p.331.
Laboribus ad regnum aſcenditur. ibid.n 84.p 332.
Labores æternorum bonorum calculi. v.37.n.53 p.412.
Labores beneficiorum Dei ſunt pignora. ibid.n.169. illat.268 per tot.p.446.
Labores ſunt pax à Chriſto collata. ibid.n.171 p.447.
Laborantium patientiâ honoratur Deus. ibid.n.174. p.448.
Lachrymæ. Vide: *Pœnitentia.*

Lamina aurea.

Laminæ materia aurum puriſſimum. v.37.n.1.p.397.
In ea opere cælatoris, *ſanctum Domino*, erat ſcriptum. Quomodo. ibid.n.2.
Quid per, *ſanctum Domino*, intelligatur? Inſuper aliquæ verſiones. ibid.
Ligabatur lamina tiaræ Pontificis funiculo coloris cæleſtis. ibid.n 3.p.398.
Lamina erat ſuper frontem Pontificis, non tamen ejus oculos operiebat. ibid.
Variæ ſententiæ circa formam hujus laminæ. ibid. n.4. & 5.
Lamina erat in forma ſemicirculi. ibid.n.6.
In ea nomen Jehovah erat ſcriptum. ibid. n.7 & 8.p.399.
Non ſolum hoc nomen, ſed ſanctitas Domini erat ſcripta in ea. ibid. n.9.
Lamina crucis erat typus. ibid.n.11. & 21.p.403.
Lamina omnibus ſacratior ornatus. v.37.n.90.p.423.
Lamina Beatam Mariam ſignificabat ibid n.91.
Lamina nullam terræ aut alterius metalli habebat mixtionem. ibid
Lamina aurea placabatur Deus. Quo ſenſu? v.38.n.5. p.454.

Lapides.

Vide: *Gemmæ.*

Legitimum.

Per Legitimum, cæremoniale, aut ſtatutum intelligitur. v.43.n.7.p 474.

Lætitia.

Lætitia luctus eſt vaticinium. v.8.n.51.p.126.
Lætitia, & luctus velut conjuges in eadem domo habitant. ibid.

Leopardus.

Leopardus odorem alli fugit, &c. Ex D. Ambr. v.17.n.8. p.201.

Levi, & Levitæ.

Levitæ non fuerunt recenſiti; nec ſortem habuerunt inter alias Tribus. v.1.n.83.p.27.
De Tribu Levi erant ſummus, & inferiores Sacerdotes. v.4.n.8.p.65.
Tota Tribus Levi erat Deo conſecrata, ut in tabernaculo, & templo miniſtraret. ibid.n.3.p.66.
Divisa fuit in ordinem ſacerdotalem, & purè Levitucum. Ibid
Levitarum munus, & ætas ad miniſtrandum. Ibid.
Illicitum illis erat, videre, aut tangere vaſa, & reliqua. Ibid.
Ritus, quibus conſecrabantur Levitæ. Ibid.
Levitæ ad ſuum munus exercendum nullas habuerunt veſtes ſacras. v.4.n.9 p.67.
Nomen Levi ſcriptum in gemmis ſuperhumeralis, & Rationalis. v.10.n.20.p 135.
Cùm de bello agitur, non annumeratur Tribus Levi. Ibid. n.14 p.136.
Cùm agitur de aliquo bono ſpirituali annumeratur. Ibid.
Levi annumeratur in propoſitione panum. Ibid.
Nomen Levi tertij filij Jacob in ſmaragdo radiabat in Rationali. v.17.n.19.p.203.
Tribus Levi hæreditas, & poſſeſſio Domini. v.4.n.24. & v.35.n.23.p.383.

Lex.

Legis gloria ex ejus obſervantia: nam ſuperfluit Lex, ſi ſubditorum deſit obedientia. v.1.n.108.p 34.
Lex honoratur ex vita imperantis. v.5.n.115.p.97.
Lex ſervanda etiam proprio diſpendio Principis, raro exemplo confirmatur v.14.n.205.p.181.
Quando Præſul Leges obſervat, ſubditi eas libenter amplectuntur. v.16.n 72 p.198.
Punitur Moyſes; quia Legem à ſubditis obſervari voluit, & non ab ipſo. Ibid.
Lex omnibus æqualis. Ibid n.73. & 74.p.199.
Lex Chriſti, jugum ſuave: quia in cordibus noſtris ſcripta. v.28.n.25.p.341.

Liberalitas.

Perilluſtre Liberalitatis inſigne eſt: beneficium conferre ante petitionem. v.3 n. 12 illat.29.per tot.p.53.
Non eſt Liberalis, qui ob remunerationem donat. ibid.
Nec qui tardè, & compulſus precibus beneficia elargitur. Ibid
Non eſt Liberalis, qui dat quando non oportet. v.14. n.179.p.173.
Liberaliſſimus eſt, qui negat, ut concedat largius. Ibid. illat.98.per tot. p.173.
Liberalitatis ingenium, beneficia conferre, & manum abſcondere, qua conferuntur. v.18.n.34.illat. 147. per tot. p 355.
Vide: *Chriſtus. Deus.*

Lingua.

Lingua detrahens diaboli ſagittarius, & miniſter. v.17. n.102.p.224.
Linguæ maledicæ expenduntur damna. v.19.n.65. illat.179. per tot.p 302.
Lingua effrænata totum corpus maculat. ibid.n 65.
Lingua ſi frænum non habeat, nullus homo cum illa vivere poteſt. Ibid.
Tria damna linguæ uno motu: contra ſeipſam: contra proximum: contra audientes. Ibid.
Ferociſſima vipera eſt. Ibid.
Lingua detrahens jacula mittit. Ibid.n.66.
Lingua crudelior gladio: ſiquidem eſt ipſa mors. Ibid. n.67.
Lingua maledica plus nocet, quàm exercitus hoſtium. ibid. n.68.
Lingua maledica crudelior clavis, ſpinis, & lancea Chriſti. Ibid.n.69.
Lingua oſſa non habet, & oſſa comminuit. v.19.n.71. p.303.
Lingua ignis eſt, vel propter mobilitatem vel quia inflammat. Ibid n.72.
Item, ignis dicitur: quia omnia comburere deſiderat. Ibid.
Item, quia ſicut ignis alta petit: ſic lingua contra excelſos armatur. Ibid.
Lingua univerſitas iniquitatis. Quo ingenio? Ibid.n 73.
Lingua mundus iniquitatis. Quare? Ibid.
Lingua maledica omnes virtutes maculat. Ibid.n.74.
Lingua maledica incendit ſeries genealogiarum. Quomodo? Ibid n.75.
Item, inflammat non ſolum vivos, ſed mortuos, & beatitudine fruentes. Ibid.
Lingua dolota tyrannorum crudelitatem imitatur. Ibid.
Lingua maledica dæmone crudelior. Ibid.n.76. & 77.
Quod dæmon per ſe non audet, patronâ lingua conſequi præſumit. Ibid.n.77.
Detractionis auctor dæmon fuit. Ibid n 78.
Contra Deum lingua primò ſuum evomit venenum. Ibid.
Dæmon per ſe non audet, quod lingua hominis audet. Ibid.
Lingua maledica adhuc in hac vita plectitur. v.19.n.79. p 305.
Lingua maledica omnes dehonorat: ideò contra eam omnium

omnium linguæ conjurantur. Ibid.n.79.
Lingua perversa, nec ipsi Deo parcit. Ibid.n.80.
Qui Linguâ offendit Linguâ punitur. Ibid.
Lingua maledica etiam inaudita condemnatur, & punitur. Ibid.n.81.
Iniquitas Linguæ videtur solum puniri in alia vita. Ibid. n.82.
Non videtur esse aliud peccatum nisi detractionis. Ibid. n.83.p.306.
Lingua Sacerdotis non ad detrahendum, sed ad honorandum. v.35.n.62.illat.239.per tot.p.392.
Qui Lingua offendit lingua punitur. v.37.n.19.p.402.

Luctus.

Vide: *Lætitia.*

Lupus.

Si prius hominem viderit, vocem eripit: è contra, si se prævisum senserit, deponit ferociam & non potest currere. Ex Ambrosio. v.17.n.8.p.201.

Luna.

Luna stultitiæ symbolum. v.5.n.49.p.82.
Luna noctis tenet imperium: quia omnibus æqualiter illuminat, & bono publico consulit. v.10.n.34.p.320.
Luna peccatum significat. v.30.n.105.p.372.
Luna Principes sæculares significat. v.30.n.125.p.377.
Cur Luna noctis tenet imperium? Ibid.
Luna inconstans: ideò luminare minus. v.35.n.40.p.387.

Lux.

Sol, & lux prima die creata idem sunt. v.5.n.119.p.98.
Lux prima die creata: quartâ in Solem coagmentata. Ibid.
Lux ante firmamentum, & alia producta, ut cætera comprobaret. v.14.n.185.p.175.
Lux peccatoribus inimica, amica justis. Ibid.n.186.
Lux, & ignis eadem entitas in exordio secundùm aliquos. v.20.n.67.p.328.
Lux prima Dei operatio in excellentia, & pulchritudine: ideò præventa sancti Spiritus præsentia. v.30.n.79. p.364.

Lyncurius, vel *Lygurius.*

Lygurius septima gemma Rationalis ab aliquibus Lyncurius dicitur; quia ex lyncis urina, & terra coagmentatur. v.19.n.1.p.288.
Præcedens sententia de Lyncurio impugnatur. Ibid.n.2. & 3.
Lyncurij proprietates. ibid.n.5.p.289.
In Lygurio nomen *Dan* inclusum. Ibid.
Lygurius invenitur in renibus bovis. Ibid.
Lygurius Beato Symoni Apostolo corresponde[t] v.19. n.48.p.298.

M.

Magdalena.

MAgdalena à pedibus Christi ascendit usque ad caput. v.14.n.87.p.150.
Lingua, quæ contra Magdalenam murmurat, etiam contra Christum murmurat: quia Magdalenæ honor Christi est. v.16.n.67.p.197.
Pedes Domini terfit capillis, ut iterum lachrymas resumeret ad plorandum. Ibid.
Magdalenæ, & Pharisæi comparatio. Ibid.
Magdalena optimam partem elegit: quia injurias non vindicavit. v.17.n.98.p.223.
Magdalenæ Christus semper advocatus. Ibid.
Alia est post pœnitentiam à seipsa peccatrice. v.19.n.35. p.295.
Magdalena ut Christo inserviat, omnia despexit. v.41. n.8.p.467.

Magi. Magia.

Sæpè in sacra Pagina reprehenduntur. v.17.n.67.p.215.
Magiæ vacare, idem est, ac simulachris, & idolis exhibere cultum. Ibid.n.68.
Benedictus est populus, qui maleficis caret, maledictus, qui habet eos. Ibid.n.69.p.216.
Populus in quo est Magia, populus diaboli est. Ibid.n.70.
Talis indiget divino testimonio, ut credatur populus Dei. Ibid.
Magorum infame sepulchrum. Ibid.n.71.
Malefici graviori pœna affecti in Ægypto, quàm Pharao. Ibid.n.72.

Magnanimus.

Vide: *Fortitudo.*

Mala Punica.

Pendebant ex fimbria tunicæ hyacinthinæ per gyrum. v.35.n.4.p.379.
Trecenta sexaginta sex fuere. Ex Clemente Alexandrino. Ibid.n.8.p.379.
Quinquaginta. Ex Prospero. Ibid.
Alij duodecim: alij octuaginta fuisse asserunt. Ibid.
Communis sententia fuisse septuaginta duo Quare? Ibid.
Mala punica contexta erant filis quatuor colorum, non filis aureis. Ibid.n.10.p.380.
Concordiam significabant. v.35.n.61.p.392.

Malefici.

Vide: *Magi.*
Noluit Deus Hebræis in Ægypto conferre Manna. v.3. n.40.p.60.
Nec usque dum totus cibus ex Ægypto asportatus fuit consumptus: quia Manna Eucharistiam, Ægyptus peccatum significabat. Ibid.
Manna, vel intra Arcam servatum, vel cum Arca connexum. v.14.n.124.p.160.
Manna ex sepulchro Joannis Evangelistæ manavit. v.17. n.191.p.245.
Manna asservatum post ejus usum in memoriam tanti beneficij. v.18.n.31.p.254.
Cur intempesta nocte descendebat. Ibid.n.41.p.256.
Manna Mariam significavit. v.30.n.114.p.375.
Manna descendebat in manus Moysis, quas elevatas habebat in cælum. v.37.n.44.p.409.
Manna extra castra descendebat. Quare? Ibid.n.188. p.451.
Manna in aëre formatum, ideò de cælo dicitur descendere. Ibid.n.191.
Manna Panis Angelorum. Quo sensu? Ibid.

Manus.

Per dexteram misericordiam, per sinistram judicium. v. 18.n.157.p.683.
Sola manus extensa ad pauperem videtur vivere in corpore. v.19.n.17.p.291.
Manuum elevatio crucem significat. v.37.n.20.p.402.
Manus sint terebratæ ad succurrendum pauperibus. v.37. n.36.p.407.
Impletio manuum significat consecrationem Sacerdotum. v.41.n.2.p.465.
Manus à muneribus abstineant recipiendis. ibid.

Vide: *Judices*, & *Præsul.*

Mare æneum.

Magna ejus capacitas. v.14.n.39.p.139.

Maria.

Maria pulchra ut Luna. v.1.n.29.p.11.
Ut Mariæ sit memor, sui videtur oblitus Christus. v.1. n.39.p.14.
Solam Mariam præ oculis habuit Christus patiens in cruce. Ibid.
Non permisit Christus, ut in eam Judaica rabies profanam mitteret manum, qui permisit, ut in eum mitteret: quasi pluris faciens matrem, quàm se. Ibid.
Præcessit in Maria Deus, ut Deum ipsa susciperet. v.3. n.41.p.60.
Major Mariæ excellentia post maternitatem virginitas. v.5.n.170.p.111.
Ex Matre Virgine quid divinum habuit Filius Dei. Quo

ſenſu? ibid.
Maria, quia Virgo velut Phœnix breviter ſurrexit è tumulo. ibid.n.172.p.112.
Si Maria Virgo non eſſet, Mater Dei non eligeretur. ibid. n.180.p.114.
Virginitas Mariæ redemptioni deſervit. Quomodo? ibid.
Maria maximè commendatur à Chriſto dicente: *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei*, &c. v.8.n.47.p.125.
Tunica inconſutilis Chriſti non fuit diviſa, quia à Beata Virgine contexta. ibid.n.64.p.150.
Beata Virgo etiam à ſceleſtis venerata. ibid.
Maria ex gratitudine Ancillam Domini ſe appellavit. v.14. n.138.p.163.
Maria in ſumma dignitate ſummè humilis. v.17.n.56. p.213.
Carnem, quam Chriſtus confert in Euchariſtia, ex Maria accepit. ibid,n.176. p.242.
Sanguinem item, quem pro Matre obtulit, de ſanguine Matris accepit. ibid.
Maria Joannis hæreditas. ibid.n.186.p.244.
Majori & ardentiori amore Maria dilexit Joannem, quàm aliæ matres ſuos diligunt filios. ibid.
Maria ſancta ſanctorum: propitiatorium, vas continens Manna. ibid.n.186.p.245.
Propter Mariam caro, & ſanguis Chriſti in Euchariſtia ex vi verborum. v.18.n.67.p.262.
Ex Maria ut matre, & ut virgine carnem, & ſanguinem aſſumpſit Deus. Quare? ibid.
Maternitas, & virginitas in Maria inſeparabiles. ibid.
Diſcrimen inter Mariam, & Evam. v.18.n.116.p.273.
Maria oratione perfecit incarnationem. v.19.n.22.p.347.
De ea quidquid dicitur, minor laus eſt, quàm ejus dignitas meretur. v.30.n.69.p.361.
Maria mare eſt, & adhuc in portu pelagus. Ibid.
Maria gemma ſplendidiſſima in Rationali fulgens. Ibid.
Maria in Rationali Pontificis figurata. Ibid.
Mariæ gratia ſemper firma. Ibid.
Tota Maria charitate circumdata. Ibid.
Mariæ puritas in ejus conceptione oſtenditur. v.30.n.69. illat.217. per tot. p.361.
Nihil eſt in Mariæ conceptione, quod gratiam non ſpiret. ibid n.70. p.362.
Maria producta in viſceribus gratiæ. ibid.
Cur Maria potius à radice Jeſſe, quàm Abrahami, aut aliorum. ibid.n.71.
Conceptio Mariæ videtur conceptio gratiæ. ibid.n.72.
Maria gratiæ fœtus. ibid.
Totam Mariam ſibi rapuit Spiritus ſanctus. ibid.n.73.
Quia Mater Dei, Spiritus ſanctus cum ea. ibid.
Maria hortus concluſus, fons ſignatus in conceptione. ibid. n.74.p.363.
Maria fons & quando fons: ſigillata, & cuſtodita: ex quo puritas conceptionis ejus oſtenditur. ibid.
Maria abſque labe orginali, quia Dei opificium. v.30. n.75.illat.218.per tot.p.363.
Maria per Arcam Teſtamenti ſignificata. ibid n.75.
Maria gratiæ, & naturæ effectus, ſed magis gratiæ, quàm naturæ. ibid.
Maria ab Emmanuele condita. ibid.
Maria templum, & hoſpitium ſanctiſſimæ Trinitatis. ibid.
Maria thalamus Filij Dei. ibid.
Maria Dei poſſeſſio, & initium viarum ſuarum. ibid.n.76.
In Chriſti genealogia non recenſentur Mariæ parentes: quia Maria potius ad Deum factorem ſuum, quàm ad proprios parentes refertur. ibid.
Maria à Deo condita, & tunc ornata gratia, ut ipſi placeret. ibid.
Maria ſpeciale Dei opificium inter omnia creata. ibid. n.77.
Maria antequam eſſet, præventa fuit à Spiritu ſancto. Ibid. n.79.p.364.
Maria lux, & Mater ſolis; ideò ſemper fulgens. ibid.
Maria invenit gratiam: non è contra, gratia Mariam. v. 30.n.81.p.364.
Gratia inventa à Maria eſt originalis. ibid.
Maria, quia mater Dei ab originali culpa immunis. v.30. n.81.illat.219.per tot.p.364.
Summa connexio inter conceptionem Mariæ, & Chriſti incarnationem. ibid.n.81. & 82.
Chriſto oportuit condere Matrem ſine labe originali ibid.
Maria vellus: ob idque ſine peccato originali, ac ſi alterius eſſet naturæ. ibid.n.82.
Primi parentes in gratia conditi. Ergo & Maria. ibid. n.83.p.365.
Si peccato originali maculata indecens Chriſti Mater eſſet. v.30.n.85.illat.220.per tot.p.365.
Maria altare holocauſtorum puriſſimum. ibid. n.86.p.366.
Præſumeret culpa Chriſtum infeciſſe, ſi matrem maculaſſet. v.30.n.87. illat.221.per tot.p.366.
Inter Mariam, & Chriſtum non ſolum unitas, ſed identitas. Quomodo? ibid.n.87.
Mariæ, & Chriſti eadem vita. Quo ſenſu? ibid.
Si Maria peccatum originale contraxiſſet, ſiere teneretur Chriſtus tantam matris ignominiam. ibid.n.89.p.367.
Si Maria peccato originali infecta eſſet, idem de ſeipſo videretur indicare Chriſtus. v.30.n.90.p.367.
Maria, quia Virgo abſque peccato originali. ibid.n.91. illat.222. per tot.p.368.
Maria ſemper Virgo anima, & corpore. ibid.n.91.
Maria non Virgo mente, ſi peccato originali fœdata. ibid.
Maria nec per inſtans permittitur eſſe cum Angelo, quin Deus ſit cum illa. ibid n.93.
Maria in partu doloris ignoravit moleſtias. ibid.n.94.
Maria eſt ipſa virginitas, aut perſona virginitatis. Quo ſenſu? ibid.n.95.p.369.
Puritas Marianæ conceptionis teſtimonio S. Thomæ probatur. ibid.
Maria, quia univerſalis benefica ab originali culpa immunis. v.30.n.69.p.369. per tot pag.
Mariæ patrocinium omnes comprehendit, & in omni ſtatu. ibid.n.96.
Per Mariam Angeli lætantur: Tota Trinitas lætificatur, & ſanctificatur: Filius Dei carnis ſubſtantiam habet. ibid.
Patrocinium Mariæ majus eſt, quàm intelligentia apprehendi poſſit. ibid.
Maria in Eſther figurata. ibid.n.98.p.370.
Maria juxta Crucem, ut pro ſalute noſtra, ſi opus eſſet, animam poneret. Ibid.n.100.
Maria titulo corredemptricis honoratur. Quo ſenſu? Ibid.
Maria ſalutis hominum auctrix. Ibid.
Maria hominum reparatrix. Ibid.
Maria cauſa ſalutis humani generis. Ibid.
Maria totius generis humani mediatrix. Ibid.
Maria juxta Crucem firmo animo ſtetit firma. Ibid.
Mariæ imperium puritatem ejus conceptionis confirmat. v.30.n.101. illat.214. per tot.p.371.
Maria, quia Mater Dei omnium creaturarum Regina. Ibid. n.101.
Nullum inſtans in Maria, in quo non intelligatur Mater Dei, & Regina creaturarum. Ibid.
Maria antequam conciperetur, gratia, & ſanctitate intelligitur præventa. Quo ſenſu? v.30.n.104.p.372.
Maria tota cæleſtis. ibid n.105.
Maria undequaque fulgens, ut ſol, id eſt, ardore charitatis. Ibid.
Culpa ſub pedibus Mariæ calcata, & devicta. Ibid.
Maria hominibus, & Angelis caput ſuum ornat. Ibid.
Maria ſtellis fulgentior. Ibid.
Maria cum dæmone maximam habet oppoſitionem. Ibid.
Maria prius tota claritate cæli fulſit, quàm dæmoni veniret in mentem, quod eam maculare poſſet. Ibid.
Maria aurora: exinde puritas conceptionis ejus. Ibid.n.106.
Maria in conceptione Sol, & Luna. Ibid.
Si Maria in conceptione maculata eſſet; perinde eſſet concipi, ac non concipi. Ibid.n.107.p.373.
Marianæ conceptionis puritas ex gratia Angelorum, & protoparentum demonſtratur. v.30.n.108.illat.225. per tot. p.373.
Maria Dei ſanctuarium. Ibid.n.109.
Maria in ſua conceptione omnes Sanctos antecelluit. Ibid.illat.225. per tot.p.373.
Maria in ſua conceptione confirmata in gratia. Ibid. n.111.p.374.
Cur Maria non comparatur ſtellis? ibid.n.111.

In

Index rerum notabilium.

In ejus conceptione, nec umbra, aut ſuſpicio peccati apparuit. v.30.n.112. illat. per tot.p.374.
Maria non adfuit in cœnaculo in quo Chriſtus Euchariſtiam inſtituit. Quare? ibid.n.114.p.375.
Maria cœleſtis Manna de cœlo deſcendit. ibid.
Inter Mariam, & Euchariſtiam eſt conſanguinitatis cognatio. ibid.
Maria baptizata à Chriſto. ibid.n.125.
Si aliqua umbra eſt in Maria, eſt umbra lucis, & Spiritus Sancti ſplendor. ibid.n.116.
Cur à Davide, & non ab Abrahamo incæpit Mariæ genealogia? v.30.n.117.p.376.
Conceptio Mariæ ſic à peccato Adami libera, ac ſi ab eo non duceret originem, aut ac ſi alterius eſſet naturæ. v.30.n.118.illat.227.per tot.p.376.
Conceptio Mariæ comparatur roſæ. Quo ingenio? ibid. n.118.
Maria roſa ex colore crucis purpurata. ibid.
Virga Aaronis immaculatæ conceptionis Mariæ typus. ibid.n.119.
Inſtans Marianæ conceptionis hora aurea fuit. v.30. n.119 p.376.
In ejus conceptione principium ſalutis hominum. ibid.
Maria favo comparatur. Quare? ibid.n.120.
Maria omnibus firmamentis firmius firmamentum. ibid. n.121.p.377.
Triplici corona Maria redimitur. ibid.n.122.
Maria ſemper alba candore gratiæ, ideò de Libano venit. ibid.
Maria turbatur, quia Angelum vidit in juvenis ſpecie, vel quia hominis vocem audivit. v.35.n.34.p.386.
Maria ante Baptiſtæ nativitatem reverſa eſt in domum ſuam fugiens multitudinem hominum. ibid.n.35.
Marianæ conceptionis immunitas probatur. v.35. n.72.p.394.
Maria in lamina aurea ſignificata. v.37.n.91.p.423.
Tota aurea abſque ſordibus noſtræ naturæ, ut ſanctum ſanctorum in ea ſcriberetur. ibid.
Maria, quia lamina immunis à peccato originali, & terra maledicta. ibid.
Maria Liber vitæ, in quo divinum Verbum ſcriptum. ibid. n.92.p.424.
Maria ob hoc à peccato originali immunis. v.37. n.91.illat.257. per tot. p.423.
Deus Author hujus Libri: hinc Maria ſine peccato originali. ibid.n.94.p.424.
Maria non ſolum in gratia, ſed in gloria concepta. v.37. n.98.illat.258.per tot p.426.
Maria in rubo Moyſis præſignata. ibid.n.100.
Maria virga florens, & virga aromatum. ibid.n.101.
Mariæ gratia cœleſtis. Quo ingenio? ibid.n.102.p.427.
Mariæ nativitas feſtorum antecambulo, myſterij Chriſti præludium. v.37 n.104.p.427.
Mariæ nativitas fœliciſſimum auſpicium nativitatis Chriſti. ibid. & illat.259. per tot. p.427.
Maria ſtella ex Iacob. ibid.
Maria aurora in nativitate. ibid.n.105.p.428.
Defendi umbrâ Mariæ, eſt, defendi umbrâ Dei. ibid.n.106.
Maria virga aromatum in nativitate. ibid.n.107.
Maria velut ſignum naturale Chriſti. ibid.
Maria in nativitate virga Jeſſe. ibid.n.108.p.429.
Maria cùm naſcitur, videtur Chriſtus jam oriri. ibid.
Eximia Deiparæ dignitas expenditur. v.37.n.112. illat. 429. per tot.p.429.
Laudes Mariæ à dignitate matris inchoandæ. ibid.n.112.
Solo Deo excepto, cunctis ſuperior eſt Maria. ibid.
Tanta eſt hæc dignitas, ut neceſſe ſit dicere, Mariam non eſſe Deum. ibid.n.113. 114. & 115.p.429. & 430.
Maria in generando Chriſtum præfertur gratiæ. Quo ingenio? ibid.n.116.
Mariæ debitor Chriſtus, ſecus æterni Patris. Quomodo? ibid n.117.p.431.
Si Maria ſuum non præberet conſenſum non fierit incarnatio. ibid.
Mariæ gratias rependere debet Chriſtus propter humanam naturam, ſecus Patri propter divinam. ibid.
Tanti Deus fecit Mariam, ut cui eam commiſit, poſſit ſuam divinitatem committere. ibid.n.118.
Ut Mariæ filius haberetur, ceſſit Chriſtus prædicari Deus. ibid.n.119 p.432.
Ut Mariæ filius crederetur opprobria, & mortem ſuſtinuit. ibid.n.120.
Pluris æſtimavit Chriſtus Matri præbere ſolatium, quàm ſibimet afferre ſolamen. ibid.n.121.
Cur à Chriſto è cruce mulier appellata Maria. ibid.
Propter honorem Mariæ Chriſtus aliquantulùm diſtulit noſtram redemptionem. ibid.
Pluris Matrem æſtimavit Chriſtus, quàm totius generis humani redemptionem. ibid.
Violentum eſt Chriſto à Maria ſeparari, tametſi Pater æternus eum ſuſcipiat. v.37.n.122 p.433.
Chriſtus cùm adeſt ſimul cum matre majorem, quàm ſolus exigit reverentiam. ibid.n.123.
Maria coronavit Chriſtum, quando eum genuit. ibid. n.124.
Eſtimò Chriſto à ſu Madre ſobre ſus ojos. ibid. & n.125. p.434.
Chriſtus ut filius Mariæ creviſſe videtur in celſitudine, & ſanctitate. v.37.n.127. illat.262.per tot. p.434.
Maria in conceptione virga; quia gratioſa, & recta. Ibid. n.127.
Maria nubes, & nubes levis. ibid.n.129 p.435.
Quia Mariæ filius Chriſtus ſanctus. ibid.n.131. & 132.
Ex Maria ſolus Deus naſci poterat. ibid.
Maria virga, Chriſtus fructus. Quo ingenio. ibid.n.132.
De Maria benedicta Chriſtus benedictus. ibid.
Maria ſtella in terra genuit Solem, & lucem. ibid.n.133 p.436.
Mariæ uterus lumen. ibid.
Sine Deo Mariæ laudes nequeunt decantari. v.137. n.134. illat.263. per tot. p.436.
Deus talem fecit Mariam, ut ipſe fieret ex illa: ergo concepta in gratia, & ſanctitate. ibid.n.134.
Maria mater gentium, forma Dei, nutrix cœleſtis Panis. ibid.n.135.
Inaudita fuit Mariæ ſalutatio. ibid.
Maria Liber ſcriptus intus & foris, & ſignatus ſeptem ſigillis. ibid.n.136.p.437.
Solus Chriſtus ſuæ Matris cognoſcit excellentiam. ibid.
Maria liber ſciptus intus & foris, & ſignatus ſeptem ſigillis. ibid.n.136.p.437.
Solus Chriſtus ſuæ matris cognoſcit excellentiam. ibid.
Maria ſemper in dextera Dei fuit: quia in ea nihil ſiniſtrum, inde puritas Marianæ conceptionis probatur. ibid.
Maria, quia gratiæ abyſſus, quodammodo incomprehenſibilis. ibid.
Ipſa Maria non valet explicare, quanta ipſa ſit. ibid. n.137 & 138.
Inventa Maria invenitur omne bonum. v.37 n.139.
Poſt Chriſtum Maria eſt totum noſtrum patrocinium. ibid.
Maria flos campi: omnibus benefica. Ibid.n.140.p.438.
Gaudium Mariæ ex noſtra felicitate augetur. ibid. n.141. & 142.
Mariam ſalus omnium ſummoperè delectat. v.37. n.142.p.439.
Maria non ſibi ſoli, ſed omnibus eſt. ibid.n.142.
Omnibus ſubvenit, & omnium eſt. Ibid.n.143.
Maria in omni tempore nobis ſubvenit. ibid. n.144.p.439.
Maria non ſolum juſtis, ſed pœnitentibus, imò & peccatoribus ſubvenit. ibid.
Maria non flevit juxta crucem. Quare? ibid.n.145.
Maria patrocinare nobis deſiderat, etiamſi ejus ſuprema dignitas Deiparæ in hominum opinione periclitetur. ibid.
Maria maluit videri immunda, quàm non proficua. ibid. n.146.
Maria non tenebatur lege purificationis. Ibid.
Celſitudo Marianæ gloriæ deſcribitur à Damiano. ibid. n.147.
Maria in aſſumptione uſque ad thronum Dei pervenit. ibid.
Maria in Trinitatis ſede repoſita naturam angelicam ſolicitat ad videndum. ibid.
Gloria Mariæ excedit gloriam omnium beatorum. Ibid.

Gratia,

Gratia,& gloria Mariæ immenſa. Ibid.
Gloria Mariæ ipſos beatos decoravit. Quo ſenſu? ibid.
Labia Dei incunabula Mariæ: inde puritas conceptionis ejus. ibid.n.148 p.440.
Maria fons cùm intrat in gloriam. v.37.n.148.p.440.
Maria in gloria requieſcit inter brachia Chriſti. ibid.
Maria ſceptrum gloriæ Chriſti. ibid.
Gloria Mariæ videtur felicitare angelos in gloria. ibid. n.149.
Mariæ gloria Chriſti videtur ſimilis. Quo ſenſu? v.37. n.150.p.441.
Maria in gloria poſt Chriſtum ſingularem conſtituit chorum, infra quem omnes ſancti conſtituti ſunt. ibid.
Angeli in præſentia gloriæ Mariæ videntur non eſſe in gloria. ibid.n.151.& 152.
Maria in aſſumptione ſoli comparatur: quia omnes beatos excedit. ibid.n.153 p.442.
Maria in gloria fulget ut ſol: indeque gloria angelorum, & hominum gloria non apparet. ibid.n.153.& 154.
Sola Maria in cælo ut regina ornatur corona: cæteri ſancti, etiam angeli ſupremi ſunt ſicut miniſtri. ibid.n.154.
Ad Mariæ præſentiam iratus Deus placatur. v.38.n.19. illat 274. per tot p.457.
Maria juxta crucem ſtabat ad ſiniſtram Chriſti. Ad quid? ibid.n.21.
Maria Dei manus ligat, ne homines puniat. ibid.n.22.
Sine Maria Deus terribilis, cum ea manſuetus. ibid.n.23.
Maria à maximo diſcrimine liberat. ibid.n.24.
Mariæ devoti ſecuri à periculis. ibid.
Ut Mariæ patrocinium proſit nobis, debemus auferre divinæ indignationis cauſam. ibid.n.25.p.458.
Maria ut Domina accedit ad Dei tribunal, non ſolum rogans, ſed impetrans. ibid.n.25.

Martyrium.

Martyrum ſanguinem proprium reputat Chriſtus. v.8. n.27.28. & 29. p.120. & p.121.

Vide: *Labores* & *Patientia.*

S. Matthias.

Huic Apoſtolo amethyſtus correſpondet. v.19.n.119. p.313.
Matthias in locum Judæ proditoris ſorte ſubrogatur. ibid.
Collegium Apoſtolicum à ſuſpicione imperfectionis vindicavit. Quo ſenſu. ibid.n.120 p.314.
Matthias unus ex ſeptuaginta diſcipulis. ibid.n.121.
In Æthiopia prædicavit Evangelium hominibus ruſticis: illic mortuus,& ſepultus. ibid.
Matthias donatus, vel donum Dei interpretatur. ibid. n.122.
Etiam interpretatur Dei parvulus, vel humilis. ibid.
Propter humilitatem ad Apoſtolatum elevatus. ibid. n.123.
Electio maximè eum commendat. ibid.n.124.
Aliquæ excellentiæ hujus Apoſtoli. ibid.

S. Matthæus.

Matthæo topazius correſpondebat. v.17.n.103.p.224.
Binomius fuit: nam Levi, & Matthæus dictus. ibid.n.104.
Matthæus interpretatur mandatum altiſſimi. Ibid.
Comparatur Phyſon egredienti è paradiſo. Ibid.
Proprietates Phyſon accommodantur. B Mathæo. Ibid.
Matthæus à Deo donatus interpretatur. Ibid.
Matthæus apertè ſuum nomen explicuit, ut declararet magnam Dei miſericordiam erga eum. Ibid.n.105. p.225.
Item ex magna humilitate, ut ſuam ignominiam aperiat. Ibid.n.105.
Pluris fecit divinam oſtendere miſericordiam, quàm ſuos occultare defectus. Ibid.
Matthæi converſio miraculoſa. Ibid n.106.
De telonio ad Apoſtolatum aſcendere, maximum prodigium. ibid.n.107.
Rara erga Matthæum Chriſti benignitas. ibid.n.108 p.226.
Pauli converſio adinſtar converſionis Matthæi. ibid.
Matthæi vocatio mirabilior quàm Petri,& aliorum. ibid. n.109.
Etiam deſiderium divitiarum reliquit Matthæus. ibid.
Omninò, ſtatim, & animo promptiſſimo ſe Chriſto tradidit. ibid.n.110.
Matthæus magnum convivium Chriſto, & publicanis præparavit, ut qui erat avaritiæ magiſter, eſſet miſericordiæ doctor. ibid.n.111.
Item, ut publicanos afferret ad Chriſtum, & eſſet à ſua converſione Chriſti prædicator. ibid.
Item, ut gratum animum oſtenderet, & ne ſolus beneficium tantum accipiat. ibid.
Item, gaudens, quia deſerebat divitias. ibid.
Primus Evangelium ſcripſit Hebræa lingua Judæis converſis. v.17.n.112.p.227.
Alta Matthæi prærogativa, quod primus ſcripſerit Evangelium. ibid.
Matthæus filium regis Æthiopiæ revocavit ad vitam: propter quod illa gens ut Deum voluit adorare eum, quod renuit Apoſtolus. ibid.n.113.
Major in hoc videtur Matthæi reſiſtentia, quàm Baptiſtæ. ibid.
B. Matthæus victima virginitatis dicitur, quare? ibid. n.114.
Offerens Miſſæ ſacrificium interfectus eſt. ibid.
Matthæus à convivio incepit, & in convivio interfectus eſt: & ſanguinem proprium effudit in gratiarum actionem ſanguinis Chriſti accepti. ibid.
Proprietates, & nomen topazij B. Matthæo conveniunt. ibid.
Matthæus proprio honori non conſuluit, ut Dei miſericordiam explicaret, & peccatores vocaret ad pœnitentiam. v.28.n.12.p.338.

Matrimonium.

Per Matrimonium conjuges eadem vita, affectu & corde vivunt. v.1.n.29.p.11.
Velamen in fœminis matrimonij ſignum. v.17.n.174. p.241.
Inter conjuges una fit anima, una voluntas, una reſpiratio. v.18.n.118. illat.161. per tot. p.274.
Conjugalis amor cæleſtis eſt. Ibid.n.121.p.275.

Mendacium.

Mendacium obumbrat veritatem, non extinguit. v.30. n.36. illat. 211. per tot. p.353.
Semper inſidiatur veritati. ibid.n.36.
Mendacium vincitur à veritate. ibid.
Non ſolum eſt mendacium in dicendo, ſed in intelligendo, & operando. ibid.n.42.43 &46. p.355.& 356.
Mendacium ſervile vitium, & abjecti animi. ibid.n.47. p.357.
Mendacium à viro nobili alienum. v.30.n.89.p.367.
In præſentia Trinitatis perit omne mendacium. v.37. n.53. illat.254.per tot. p.418.

Merita.

Gradibus meritorum, non conſanguinitatis ad dignitatem culmen eſt aſcendendum. v.1.n.22.illat. 2. per tot.p.9.
Glorioſius eſt mereri, quàm conſequi. v.1.n.28.illat. 3. per tot.p.10.
Sine Meritis indecorum eſt, dignitatem acquirere. v.18. n.43.p.256.
Merita non debent eſſe ſine honore. v.19.n.60. illat.178. per tot. p.300.
Magno honore dignus, qui bono publico conſulit. v.20. n.32. illat.193. per tot.p.320.
Conſequi, quod meremur, eſt completa felicitas. v.37. n.57. illat.251 per tot. p.413.
Beatitas ſine meritis acquiſita lachrymabilis videtur. ibid. n.59 p.414.
Merendi excellentia ipſam gloriam felicitat. ibid.

Miracula.

Fides requiritur ad ea patranda. v.17.n.192.p.245.

Miſericordia.

Deſperatio divinæ miſericordiæ eſt peccatum in Spiritum ſanctum. v.14.n.146.p.165.
Quod in Deo fulget, eſt miſericordia. v.18.n.83. p.265.

Miſericordia Dei non præſcribit ejus juſtitiæ nec juſtitia miſericordiæ. v.18.n.144.illat.143. per tot.p.279.
Eodem calamo, quo Deus ſcribit ſententiam in hominem,delet? Quo ingenio? ibid.n.147.p.280.
Sic timenda eſt juſtitia divina, ut quæratur miſericordia: & ſic de divina miſericordia confidendum, ut non contemnatur juſtitia divina. ibid.n.149.illat.164. per tot.p.280.
Terribilis eſt divina miſericordia. Quo ſenſu? ibid.
Miſericordia proprium Dei attributum. ibid.n.154. illat.165. per tot.p.282.
Deus ſi deponit miſericordiam, velut rubore ſuffunditur. v.18.n.159.illat.166. per tot.p.283.
Deus, cùm miſeretur, in die; cùm punit in nocte venit. ibid. & per tot. pag.
Deus in hac vita miſericordia utitur; in alia juſtitia. v.20. n.10.illat.190. per tot. p.317.

Mors.

Timenda eſt mors: quia ex ea pendet æternitas vel in gloriam, vel in pœnam. v.3.n.43.p.61.
Qui putat,ſe quotidie moriturum,non peccabit. ibid.
Mortis ſedula, & continua recordatio vitæ eſt felicisſimum auſpicium. v.16.n.22.illat.106.per tot.p.186.
Favori potius quàm pœnæ vertendum eſt, quod Deus hominem morti deſtinavit. ibid.n.22.
Mortis,& ſomni comparatio. ibid.n.23.
Ex memoria mortis Eva producta, ut mater eſſet viventium. ibid.
Favor Dei ad vitam per mortem nos ducit. ibid.n.24. p.187.
Dies innumerabiles accipit,qui mortis recordatur. ibid. n.25.
Miraculoſus eſt,qui mortis recordatur. ibid.n.26.
Ex morte haud difficulter vita reſurgit. Quo ſenſu? ibid. n.27.
Qui mortem ſibi familiarem facit,non timet. v.19. n.29.p.188.
Memoria mortis coërcet à peccando. ibid.
Memoria mortis mortem vincit. ibid.n.30.
Memoria mortis dæmonem vincit. ibid.n.31.
Perditionem ſuam auguratur dæmon ex mortis memoria. ibid.n.32.p.188.
Infelix reputandus eſt,qui memoria mortis à peccatis non avertitur. ibid.n.33.
Deus ducit illum,qui mortis non deſerit memoriam. v.16. n.34.
Mortis recordatio videtur ſupplere Dei præſentiam. ibid. n.35.
Cùm Deus utitur memoria mortis facilius exequitur ſuam voluntatem. ibid.n.36.
Per mortis memoriam revocatur homo à peccatis, & viâ ſalutis invenit. ibid.n.37.p.190.
Dæmonis intentum eſt, abolere in nobis mortis memoriam,ut ad peccandum inducat. ibid.
A mortis memoria reges cæperunt regnare. ibid.n.40.
Mortis memoria mentem illuminat, oculos aperit, & vincit inimicos. v.35.n.80.illat.142.per tot.p.396.

Vide: *Cinis.*

Moyſes.

Frater Aaronis,ſimul cum eo Sacerdos. v.1.n.4.p.5.
Munus Sacerdotale exercuit. ibid.n.5.
Moyſis facies fulſit ex conſortio ſermonis Dei: quia dilectiſſimus à Deo. v.5.n.60.p.85.
Moyſes aſſiſtens in Thaboris gloria promiſſum à Deo accepit. v.5.n.92.p.91.
Pro ſuis mortem ſubire,non recuſabat. v.14.n.53.p.142.
Moyſes in Sinai ſolum reſplenduit in facie: in Thabor totus glorificatus ex integro, quare. ibid.n.120.p.159. & v.19.n.15.p.312.
Manus Moyſis,& Aaron eadem. Quo ſenſu? v.16.n.9. p.183.
Moyſes non peccavit mortaliter imperium populi recuſans. ibid.n.54.p.194.
Moyſes punitur,quia non ſibi,ſed aliis legem volvit. ibid. n.72.p.198.
Ejus ſepulchrum occultum,ne coleretur,ut Deus. v.17. n.191.p.245.
Moyſes non reſtitit divino mandato, ſed timuit onus imperij. v.20.n.6.p.316.
Moyſes manus levabat, ut deſcenderet manna: deguſtabat prius,& populo conferebat. v.37.n.44.p.409.
Expenditur puritas manuum ejus. ibid.n.44.
Calceamenta depoſuit in ſignum reverentiæ. ibid.n.123. p.433.
Moyſes ſepultus à Deo,& miniſterio angelorum. v.40. n.21.p.470.
Angeli non ſunt coinquinati ex contactu Moyſis. ibid.
Moyſes caſtitatem Sacerdotalem ſervavit: ideò ab angelis veneratus. ibid.

Mulieres.

Vide: *Fœmina.*

Munus.

Baptiſta ante nativitatem munus ſuum adimplevit. v.1. n.53.p.18. & v.14.n.83.p.149.
Munera omnia corrumpunt. v.5.n.23.p.75.
Mortuus eſt,qui munus ſuum non adimplet. v.5.n.19. p.74.
Munera faciunt, ut homines hallucinentur: velut aves laqueo,ſic muneribus capiuntur. ibid.n.23.p.75.
Munerum acceptio in judice abominabilis. v.5.n.29.p.77.
Angeli venerantur, quos vident adimplere ſua munia. v.14.n.52.p.141.
Qui muneri ſuo non ſatisfacit,punitur. v.14.n.55.illat.78. per tot.p.142.
Chriſtus quando naſcitur, celebratur ab angelis, quando muneri ſuo dedit initium à Patre, & Spiritu ſancto laudatur. ibid.n.64.p.145.
Nemo eſt,quod eſt,uſque dum ſuo muneri ſatisfacit. v.37. n.160.p.444.
Diſcrimen inter munus,& donum,ex Abulenſi. v.38. n.3.p.453.

Vide: *Ioannem Baptiſtam.*

N.

Nathinæi.

ERant templi miniſtri inferiores ſacerdotibus, & Levitis, de Gabaonitarum genere, quibus onus cædendi ligna, & portandi aquam in miniſterium tabernaculi incumbebat. v.4.n.4.p.66.
Nathinæi,id eſt,donati interpretantur. ibid.
His ſecundùm aliquos,correſpondent donati religionum. ibid.
Alij putant correſpondere noſtris Subdiaconis. ibid.
Non erant miniſtri intra templum, ſicut erant janitores, & cantores. ibid.

Natura humana.

Vide: *Homo.*

Nazaræi.

Nazaræi non erant ex tribu Levi, ac proinde nec ſacerdotes. v.4.n.5.p.67.
Nazaræus idem, quod ſepatatus, ſegregatus, coronatus. ibid.
Nazaræi ſe totos in divinum cultum mancipabant. ibid.
Magnum Nazaræorum votum,per antonomaſiam. ibid.
Leges Nazaræorum. ibid.

Neceſſitas.

Vide: *Dependentia.*

Nobilitas, Nobilis.

Tenetur Nobilis ſplendor ſanguinis ornatum addere vitæ tutum. v.1.n.51. & per tot.p.17.
Nobilis cæteris præſtare tenetur in virtute. v.1.n.73. illat.12.p.25. per tot. pag.
Cum ingenuis, & nobilibus non aſpero, ſed blandienti ſermone agendum, ſi eorum animos lucrari deſidero. v.1.n.100.p.32.

Index rerum notabilium.

Etsi desint divitiæ, sat est pretiosam habere originem. v.5. n.26.p.76.
Vindicare injurias non est nobilium, sed ignobilium. v.5. n.103.illat.53.per tot.p.94.
Vera nobilitas sola virtutis prosapia. v.14.n.71. illat.81.per tot.p.147.
Nobiles quadam necessitate constringuntur, ne à majorum probitate degenerent. Ibid.n.78.illat.82. per tot. p.148.
Nobilis virtutem non amplectens ignominiosus est. Ibid. n.79.
Carpuntur nobiles virtutem non sectantes. Ibid.
Nulla est nobilitas in homine, imò & in angelo quæ abjectum principium non habuerit. v.17.n.62.p.211.
Mendacium à viro nobili alienum. v.30.n.89 p.367.
Vindicta à viro nobili aliena. Ibid.
Vera nobilitas ex moribus cognoscitur. v.37.n.155. p.442.
Non est nobilis, qui vitiorum servitute deprimitur. Ibid. n.156. & 158. p.442. & 443.
Nulla est notabilitas, quæ lutum non habeat. Ibid. n.155.p.442.
Nobilissimus, si sub specie peccati est, patrem nobilem non audet vocare. Ibid.n.158.p.443.
Nobilitas operibus illustratur. Ibid.n.159.
Non est nobilis, qui non operatur ut nobilis. Ibid. n.160. & 161. p.444.
Nobilis est, qui operatur ut nobilis. Ibid.n.161.
Nobilis non est, qui peccatis inservit. Ibid.n.164 p.445.
Etiam majestas peccatis obscuratur. Ibid.n.161.p.444.
Maxima Nobilitas non est laude digna, donec operibus illustratur. Ibid.n.163.p.445.
Nemo laudandus à præclara stirpe, sed ab operibus. Ibid.
Nobilitas sine sanctitate non lucet. Ibid.n.164.
Nobilium peccata reprehenduntur. v.37.n.165. illat.168. per tot. p.445.
Nobilium peccata sunt gravissima. Ibid.n.166.

Noë.

Noë justus perfectè inter malos: non fuit inferior in sanctitate quàm Enoch. v.17.n.32.p.206.
Imperium Noë illustrius quàm Adæ imperium. v.37. n.58.p.414.

Nomen.

In onychinis gemmis nomina filiorum Israël incisa. v.10. n.11.p.134.
Nomen gloriosè vulgatum accipitur pro gloria in sacra pagina. v.10.n.15.p.134.
Impositio nominis dominium testatur. v.18.n.136.p.277.
Consortium meretur nominis, qui consortium habet operis. Ibid.n.173.p.286.
In gemmis Rationalis nomina filiorum Israël. v.17. n.201.

Nomen Jesu.

Pluris hoc nomen fecit Christus, quàm Emmanuëlis. v.1. n.33.p.12.
Nomen Jesu est super omne nomen. Ibid.n.34.p.13.
Excelsius numine Jehovah. Ibid.
Hoc Nomen non solum effusum, sed exinanitum. v.5. n.61.p.85.
Nomen Jesu quanta reverentia proferendum. v.37.n.8. p.399
Nomen Jesu coronabat Pontificem, Ibid.n.10.
Est corona Sacerdotum. Ibid.
Nomen Jesu vel in figura vincit, & triumphat. Ibid.n.13.
Nomen Jesu ante crucem in lamina aurea: post crucem in adamante. v.37.n.31 p.405.
Item scriptum in Christi corpore quinque vulneribus: nam totidem litteræ id componunt. Ibid.
Nomen Jesu ab Angelo, & non ab homine prænunciatum. v.37.n.78.p.429.
Dulce, & suave nomen Jesu, consecratum ab æterno: non est aliud nomen in quo salvari oporteat. Ibid.
Nomen Jesu aliquando Christum ut Deum, aliquando ut hominem demonstrat. Ibid.
Nomen Jesu à Gabriele annunciatum, non inventum. Ibid.n.79.
Prolatione hujus nominis majora miracula patrantur, quàm attactu, & oratione Christi. Ibid.n.80.
Fides resurrectionis Christi adscribitur nomini Jesu. Ibid.
Nomen Jesu nomen super omne nomen. Ibid.n.81. p.421.
Cur sic appellatum. ibid.
In eo omnia Christi nomina, & excellentiæ continentur. Ibid.n.82.
Nomen Jesus excellentius quàm nomen Deus. ibid.n.83.
Audito nomine Jesu genu flectimur, aut caput inclinamus, non autem audito nomine, *Deus*. ibid.
Nomen Jesu Salvatorem, & Redemptorem: Deus creatorem significat. ibid.
Hoc nomen à tota Trinitate impositum. ibid.
In hoc nomine salus nostra, non nomine Dei. Quo sensu? ibid.
Majus peccatum est, assumere nomen Jesu in vanum, quàm nomen Dei. ibid.
Hoc Nomine signantur justi, & electi. v.37.n.84. p.421.
Hoc Nomen Pontifex portabat in fronte, ut majestas tanti nominis omnibus pateret. ibid.
Hoc Nomen significat Salvatorem apud Hebræos: apud Græcos, medicum: ideò corporibus, & animabus medetur. ibid.n.85.p.422.
Hoc Nomen omnibus prodest, ideò oleum effusum. ibid.
Huic Nomini justificatio nostra tribuitur. Quo sensu? ibid.
In Nomine Jesu salus nostra. ibid.n.86.
Christi omnipotentia hoc nomine enituit. ibid.n.87.
Omnia Christi miracula patrata sub hujus nominis patrocinio. ibid n.87.
Primum miraculum ab Apostolis patratum sub hoc nomine. ibid.
Sub hoc nomine bonum principium habuit prædicatio Evangelij ibid.
Hoc Nomen defendit, & protegit Christi sanctitatem. ibid.n.88.
Hoc Nomen Christum defendit in cruce à mortis rigore. ibid.
Timuit mors cum hoc nomine inire certamen. Quo ingenio? ibid.
Dubitare de hujus nominis benefica virtute, injuriosum est Christo. ibid.n.89.p.423.
Hoc Nomen cuncta sanctificat, & eximiam sedem tenet. ibid.n.90.
Nomen Jesu est nomen hominis. v.37.n.119.p.432.
Hoc Nomen æstimavit Christus super caput suum. ibid. n.125.p.434.

Numerus.

Sæpè in sacra pagina singularis numerus ponitur pro plurali. v.2.n.1.p.35.
Duodenarius significat universitatem. v.17.n.17 p.203.
Duodenarius mysteriosus in scriptum. ibid.n.18.

O.

Obedientia.

QUi Deo obedire renuit, imperare non potest. v.10. n.6.p.316.

Vide: *Lex.*

Obligatio.

Vide: *Munus.*

Occasio.

Qui in Occasione, vel in periculo cadendi, non cadit; propè est, ut cadat. v.8.n.45.p.124.
Timenda est vel minima peccandi occasio. v.14. n.95.illat.85. per tot p.153.
Occasionis via nec aspicienda est; ne per eam iterum ambulemus. v.17 n.57 p.212.
Si peccati adest occasio; non potest obsequium Deo placere. v.21.n.4.p.335.
Fugit pericula, qui prudenter præcavet. v.35.n.40. illat.236. per tot.p.389.

Odium.

Index rerum notabilium.

Odium.

Quos odio habemus, nec vocem audire, nec vultum videre æquo animo patimur. v.8.n.62.p.129.

Onyx, Onychinus lapis.

Onychinī erant duo lapides superhumeralis in quibus nomina filiorum Israël incisa. v.10.n.3 p.133.
Onychinus lapis, quem Pontifex in dextero humero gestabat, secundùm Josephum micabat fulgentissimè, quoties litatum esset, præter naturam, & consuetudinem. ibid.n.4.
In Onychinis gemmis nomina filiorum Israël, non stemmata, aut trophæa incisa. ibid.n.11.p.134.
Hæc nomina non solum erant sculpta, sed etiam picturata. ibid.
Isti lapides inclusi erant auro. v.12.n.28 p.139.
Vocantur lapides recordationis, vel memoriæ. ibid.n.29.
Dicuntur lapides memoriæ non ad memoriam gloriosæ stirpis, sed ad memoriam suffragij. ibid.
Ob recordationem Dei, vel Aaronis portabat Pontifex hos lapides. Quo sensu? ibid.n.31.p.137.
Onyx Christum repræsentabat: ideò bis assumitur ad ornatum Pontificis, quod de alia gemma non legitur. v.14.n.122.p.159.
Onyx idem, quod sardonyx. v.17.n.15.p.202.
Onyx nocivas qualitates habet, quæ non nocent in præsentia sardi. ibid.n.22.
Onyx undecima gemma Rationalis. v.20.n.28.p.320.
Beryllus est species onychini. ibid.
Color Onycis est similis unguis humani. Ibid.n.29.
Onyx Indica igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabica nigra est cum candidis zonis. ibid.
Ejus quinque sunt genera. ibid.
In ea scriptum nomen Josephi. ibid.n.31.
Habet specularem formam: in eaque imagines eversæ ficut in speculis concavis videntur. ibid.

Ooliab.

Ooliab de tribu *Dan* Princeps operum tabernaculi, & ornatus sacerdotalis artifex. v.3.n.1.p.51.
Dei Spiritu repletus fabricavit tabernaculum & ornatum sacerdotum. v.3.n.2. & 5.p.51.
Præter scientiam infusam habuit naturalem, & acquisitam ad id. ibid.n.5.

Opera, Operationes.

Ex operibus vita supputanda, non ex diebus, vel annis. v.5.n.15.p.73.
Qui Operatur, ut senex, etiamsi sit juvenis, senex est. ibid.
Operari facinorà egregia, nullo docente exemplo, summo honore est dignum. v.14.n.61.illat.79.per tot.p.144.
Operatur justè, qui non dependet. v.14.n.111.p.156.
Bona Opera lucem desiderant. ibid.n.185. & 186.p.175.
Quid per opus polymitum. v.16.n.3.p.182.
Operari desine, si à ratione devias. v.16.n.49.illat. 112. per tot.p.192.
Dum in hac vita vivimus operandum est: in alia non est locus operandi. v.20.n.10.illat.190.per tot.p.317.
Opus non in principio, sed in fine laudandum. v.30.n.53. illat.214.per tot.p.359.
Primum opus magna approbatione dignum. ibid.n.79. p.364.
Nullus artifex opera sua despicit. v.37.n.94.illat.257. per tot.p.424.
Secundùm operationum qualitatem, qualitas & nobilitas censenda. ibid.n.169. & 161.p.444.

Oratio.

Oratio Ecclesiæ, & populi sæcularis debellat hostes. v.1. n.19.p 7.
Non gratis accipit, qui precibus consequitur beneficium. v.3.n.12.p.53.
Oratio vincit inimicos. v.8.n.39.p.123.
Aaronis oratio angelum vastatorem cohibuit. v.14.n.52. p.141.
Deus magnificat supplicum preces. Ibid.n.148.illat.93. per tot.p.166.
Per Orationem solum, quod nobis expedit postulandum. Ibid.
Sicut thymiama benè confectum delectat olfactum; sic oratio justi suavis ante Deum. Ibid.
Orationi videtur Deus obedire. Ibid.n.150.p.167.
Deus exaudit nos ante preces nostras. Ibid.n.151.
Pluris facit Deus, rogari, ut det, quàm accipere. Ibid.n.152.
Cùm Deus negat, quod petimus, velut rubore suffusus faciem abscondit. v.14.n.154.illat.94.per tot.p.168.
Precibus detinetur Deus; & concedere vult rogatus, quod aliàs erat concessurus. Ibid.n.182. & 183.p.174.
Obtinebit oratio communis, quidquid petierit. ibid.n.192. p.177.
Qui à Deo mala petit, mali Deum facit auctorem. Ibid.
Oratio Christi ad Patrem declaravit ejus esse Filium. v.20. n.61.p.326.
Orationis efficacia cælestia claustra penetrat. v.29.n.16. p.345.
Scientia Orationis à Deo inventa. Ibid.
Qui orat, fugiat hypocrisim. Ibid.
Summa infelicitas cùm oratio fit in peccatum. Ibid.
Oratio non verborum abundantia, sed recta intentione fiat. Ibid.
Qui Deum orat, Deo fit familiaris; propriamque recognoscit vilitatem, &c. Ibid.
Oratio non solum Deum post ipsam trahit, sed & ipsum Deum post seipsum. Ibid.n.17.p.346.
Orationis perseverantia omnia consequitur. Ibid.
Oratio in hac vita consequitur, quod Deus confert in alia. v.29.n.18.p.346.
Sine voce auditur, & exauditur oratio. ibid.n.19
Deus vult exorari, etiamsi daturus sit, magni æstimans orationem. ibid.n.21.illat.210.per tot.p.347.
Oratione perfectum fuit opus incarnationis. Ibid.n.22.
Ut Orationi non deroget, aliquando Deus vult parcus videri. Ibid.n.24. & 25.

Ornatus.

Ornatus sacerdotalis allegorica significatio: Vide in principio operis.
Ornatus sacerdotalis sanctus dictus: quia consecratus ad Dei cultum. v.2.n.2.p 35.
Glorioſus ornatus, & specialis venerabilem reddit habentem. Ibid.n.3.
Ornatus sacerdotalis glorioſus. Ibid.n.4.
In die expiationis deponebat Pontifex ornatum glorioſum: quia erat dies pœnitentiæ. Ibid.
Sic glorioſus erat Pontificis ornatus, ut Pontifex appareret Deus. Ibid.
Alexander Magnus Jaddum ſummum ſacerdotem adoravit propter gloriam ornatus Pontificalis. Ibid.n.5.
Ornatus Aaronis opera juſtiuæ, & ſanctitatis ſignificavit. v.2.n.12.p.37.
In Ornatu Aaronis totus orbis deſcriptus: quia omnes in vita ſacerdotis inveniunt, quid debeant imitari. Ibid.
Qualis eſt exterior corporis ornatus, tale debet eſſe interius cordis indumentum. v.2.n.18.illat. 20.per tot.p.39.
Ornatu juſti peccator non debet ornari. v.2.n.19. & 20. p 39.
Veſtium ſciſſio magnum doloris indicium. Ibid.n.27. p.41.
Nefas erat ſacerdoti veſtes ſuas ſcindere. Quare. Ibid.
Subitaneus, & fulgentiſſimus ornatus valde ſuſpectus. ibid. n.30.p.42.
Ornatus ſacerdotum à Beſeleël, & Ooliab fabricatus. v.3. n.1.p.51.
Hi illuſtrati à Deo confecerunt ornatum. v.3.n.2.p.51.
Totus Aaronis ornatus largè dicitur veſtis. Ibid.n.6.p.52.
Ordo inter veſtes, & ornatum Aaronis, & minorum ſacerdotum. v.4.n.1.p.65.
Quibus veſtibus Pontifex; & quibus minores ſacerdotes ornabantur. Ibid.n.2.7. & 8.p.67.v.40.n.18. p.461.
Summum nomen Dei coronabat totum ornatum. v.4. n.8.p.67.
Ornatus vulgaris ſacerdotum diverſus à populari. Ibid. n.11.p.68.
Veſtes ſacræ, & ornatus novem. Ibid.

Ornatus sacer aptandus qualitati festi. ibid.n.14.p.69.
Pontifex ornatu sacro indutus ministrabat in altari holocaustorum. ibid.n.15.
Non tamen cùm ministrabat in altari thymiamatis, vel velabat arcam, & aliò quando movendum erat tabernaculum. ibid n.16.
Pretiosa fuit tota materia ornatus sacerdotalis: quia nihil vile debet esse in sacerdote. v.5.n.1 p.70.
Ornatus Aaronis rectitudinem vitæ sacerdotum designabat. v.5.n.16.p.74.
Scutis in humeris ornabatur Pontifex, ad quid? v.14. n.189.p.176.
Ornatus Aaronis significat Christum in Eucharistia. v.18. n.21 p 251.
Nefas erat Aaroni, & aliis sacerdotibus sine vestibus sactis ministrare. v.43 n.7.p.474.
Lex de hoc ornatu dicitur sempiterna. Quomodo? ibid. n.9. & 10.

Otium.

Otium omnium vitiorum magister: noverca virtutum. v.5.n.17.p.74.
Otium sepelit hominem antequam moriatur. ibid.
Qui nihil agit, non vivit. ibid.illat.39.per tot.p.74.
Lapidea statua est, qui otio inservit. ibid.n.20.

P.

Palma.

Semper virens prima folia conservat: significat perseverantiam. v.35.n.38.p.386.

Panis propositionis.

Panes propositionis duodecim in memoriam duodecim tribuum. v.4.n.15.p.69.

Parentes.

Vide: *Filij.*

Parentum gloria transfunditur in filios. v.1.n.38.illat.4. per tot.p.14.
Parentum exemplum efficacissimum. v 2.n.6.p.36.
Æquum est, ut parentes plus filios diligant, quos digniores vident. v.2.n.20.p.39.
Reprehensibilis est inordinatus parentum affectus erga filios. ibid.
Pater vivit in filio. v.3.n.13 p.53.
Parentes in filiis honorantur. v.10.n.17.p.135.
Parentes filios severè non reprehendentes, quando oportet, graviter plectuntur. v.14.n.58.p.143.
Quod parentes faciunt, id sibi putant filij faciendum. v.14. n.90.illat.84.per tot.p.151.
Parentes apud filios in magno pretio debent esse. v.18. n.5 illat.143.per tot. p.247.
Rara ciconiæ erga parentes pietas. ibid.
Parentes possunt plus diligere filios, qui magis merentur. v.19.n.62.p.289.
Vel remota suspicio maculæ parentum filios inficit. v.19. n.102.p.309.

Pater æternus.

Fuit nubes lucida Thaboris. v.18.n.178.p.287.
Pater æternus tacuit, usque dum vidit Christum in Jordane: tunc voce declaravit Christum Filium suum. Quare? v.30 n.37.p.354.
Pater æternus, velut crucis anxius sedet in throno. v.37. n.24.p.403.
Pater æternus per crucem clarificatus. ibid.n.25 p.404.
Pater æternus necessariò generat Filium. v.37.n.117. p 431.
Patris æterni negotium generare Filium. ibid.
Pater non communicat liberaliter Filio essentiam divinam. ibid.

Patientia.

Patiens verus Dominus est: impatiens deponitur à solio dominandi. v.5.n.32.illat.42.per tot.p.78. & v.17.n.61.p.213.
Patientia à Deo sumpsit originem. v.5.n.32.p.78.
Est virtus communis Deo, & hominibus. ibid.
Regum propria virtus. ibid.
Patientiæ, & charitatis mira comparatio. ibid.n.34.
Patientiâ coronatur charitas. ibid.
Per patientiam fabricatur corona beatitudinis. ibid.n.38. p.79.
Patientia amoris creditor, & patientiæ amor. v.5. n.39.illat.43.per tot.p.80.
Qui patienter sustinet injurias, Christianam sumit vindictam de offensore. v.5.n.97.per tot.p.93.
Patientia in oblivisendis injuriis maximè elucescit.

Vide: *Inimici.*

Patientia punit offendentis malitiam. ibid.n.100.p.94.
Patiendi gloria sedem secundam habet post generationem æternam. v.5.n.141.p.104.
Patienter labores sustinendi sunt: quia felicitati viam aperiunt. v.8.n.55.illat.72. per tot. p.127.
Invicta patientia uberrimos fructus confert. v.17. n.59.illat.113.per tot. p.223.
Non solum omnia elementa, sed etiam omnes virtutes indigent patientia. ibid.n.59.
Omnia modulatur, & regit patientia. ibid.
In patientia possidetur anima. Quo ingenio? v.17.n.60. p.223.
Impatientia, & peccatum, mater, & proles. ibid.n.61.
Propter patientiam confert Deus, velut ex justitia, quod patiens desiderat. v.17.n.62. & 63. p 214.
Patiens, indiget declarari homo, ne supra naturam existimetur. v.17.n.64.p.213.
Patientia transfert patientem in Filium Dei. n.65.p.215.
Qui patienter tolerat injurias, Deum habet vindicem earum. v.17.n.96.illat.128. per tot. p.223.
Patientia injuriarum est vindicta. ibid.n.97.
Optimam partem elegit, qui injurias patienter sustinet. ibid.n 98.
Hujus advocatus est Christus. ibid.
Patientiâ gloriosum nomen acquiritur. v.20.n.79.illat. 200. per tot.p.331.
Patientia elevat oppressum. ibid.n.83 p.332.
Patientia ad regnum elevat. ibid.n.84.
Parum est ad regnum ascendere, nisi per patientiam. ibid.
Patientem non unus Angelus, sed plures portant in cælum. v.37.n.172.p.447.
Deus gloriosè prædicatur Deus patientium. ibid.n.174. p.448.

Patriarchæ.

Vide: *Jacob.*

S. Paulus.

Habebat unum cor erga subditos: & divisum cor pro qualitate eorum. v.14.n.47.p.140.
Habebat subditos scriptos in corde suo. ibid.
Paulus pro suis mori non recusabat. ibid.n.53. p.141.
Ardenti amore erga fratres pro eis anathema esse desiderabat. v.17.n.88.p.220.
Piè prodigus cælestia bona relinqueret propter salutem fratrum. ibid.
Item optabat separari à gratia Dei, & à dilectione, ut dilectionem augeret. ibid.
Paulus persecutores suos fratres habebat. ibid.
Rara erga Paulum Christi misericordia. v.17.n.108.p.225.
Paulo Sapphyrus correspondebat in Rationali. v.18. n.122 p.275.
Difficile est, beati Pauli laudes celebrare. ibid.
Omnia, quæ sunt in sanctis hominibus, & Angelis dispersa, in B. Paulo collecta sunt. ibid. & n.137. p.277.
Majus sacrificium Pauli, quàm Abelis. ibid.n.123. p 276.
Paulus excellentior Noë: quia mundum liberavit à majori diluvio. ibid.n.124.
Abrahamo in omnibus præponitur Paulus. ibid. n.125.
Etiam fuit Paulus præstantior Isaac. ibid. n.126.

Item

Index rerum notabilium.

Item antefertur Jacobo. ibid.n.127.
Iosephum etiam præcelluit. ibid.n.128.
Jobo etiam antefertur. ibid.n.129.
Moysem item excelluit. ibid.n.130.
Præstat etiam Iosuam,& Samuelem. ibid.n.131.
Davide excellentior. ibid.n.132.p.277.
Elia etiam fuit præstantior Paulus. ibid.n.133.
Cum Baptista confertur. v.18.n.134 p.277.
In omnibus Christo similis perhibetur. ibid.n.135.
Paulus vivebat vitâ Christi. ibid.
Cor Pauli erat cor Christi, tabulæ Spiritus sancti, atque charitatis volumen. ibid.
Paulus totus erat Christi. ibid.n.136.
Cur Spiritus sanctus nomen Sauli in Paulum permutavit? ibid.
Pauli,& Petri,comparatio. ibid.n.137.
Christus minuit peccatum Pauli. ibid.
In conversione Pauli peccator spem veniæ concipit,& accipit formam pœnitentiæ. ibid.n.138.
Conversio Pauli terfit lachrymas Christi. ibid.
Eximia charitas Pauli erga persecutores expenditur. ibid. n.139 p.278.
Confertur cum dilectione B. Stephani. ibid.
Optabat Paulus in gehennam incidere, ut Israëlitas fideles videret. ibid.
Paulus pluris fecit pati pro Christo, quàm audisse arcana verba,& raptum in cælum,& alia. ibid.n.140.p.278.
Tanta est Pauli sanctitas, ut vel ipse Christus admiretur. ibid n.141.
Paulus totus sapphyrinus,cælestis homo,& terrestris angelus. ibid.
Sapphyri in virtutes,& proprietates B. Paulo accomodantur. ibid.

Pauperes. Paupertas.

Pauperes pluris apud Deum habentur,quàm divites. v.19. n.10.illat.169.per tot. p.190.
Magnam virtutem indicat pauperes,& abjectos divitibus, & potentibus præponere. ibid.
Reipublicæ excidium est, cùm pauperes opprimantur. v. 19.n.14.
Extensis manibus pauperibus succurrendum. v.37. n.36.p.407.
Paupertas magnam vim habet, ut animum à recto tramite avertat. v.41.n.24.illat.282.per tot p.471.
Habet paupertas martyrium suum. ibid.n.24.
Paupertas propter Christum martyres facit. ibid.
Paupertas,& mors idem. ibid.n.25.
Non vinci à necessitate supra hominis naturam est. ibid. n.26.
Deum sequi oppressos necessitate magnum miraculum. ibid.n.27.& 28 p.472.
Tanta est vis egestatis, ut amorem ardentissimum vincat. ibid.n.29.

Pax.

Vide: *Concordia.*

Peccatum. Peccatores.

Propter peccatum filiorum Eleazari translatum fuit sacerdotium ad familiam Ithamar. v.1.n.8.p.6.
Peccatum adorandi vitulum delinquentes notavit, vel aliqua infirmitate, vel signo externo, ut manifestarentur. v.3.n.35.p.59.
De peccatoribus non prædicatur, quod sint pleni dierum. v.5.n.14.p.73.
Peccatum nihil est,& in nihilum redigit peccantem. ibid. n.21.p.75.
Dies peccatorum Deus non cognoscit. Quomodo? v.5. n.21.
Peccati complex pœnæ est particeps. v.8.n.52.p.126.
Peccatores fumo comparantur, vel quia peccatorum obscuritate nigri: vel quia sicut fumus ignem, & sic peccatores sua crimina manifestant. v.14.n.103 p.154.
Peccatores superbi. ibid.
Peccator transformatur in arborem, & in brutum. ibid. n.105.p.155.
Semper erat peccator. ibid.n.106.
Quid sit peccatum in Spiritum sanctum? v.14.n.146. p.165.
Peccatoris intentum peccatum abscondere; peccati verò se manifestare. v.17.n.24.illat.117.per tot.p.204.
Peccata revocanda sunt in memoriam,ut detestentur.ibid. n.57.p.212.
Majorum peccata multa damna inferunt. ibid.n.129. 130.131.& 132.p.231.
Peccandi consuetudo difficulter vincitur. v.17.n.136. illat 133.per tot.p.232.
Peccator consuetudine peccandi irretitus passeri in rete comparatur. ibid.n.139 p.233.
Peccatum consuetudine inveteratum non dolet. ibid.
Divina exigitur virtus ad vincendam peccandi consuetudinem. ibid.n.141.illat.134.per tot.p.233.
Peccatores divinæ misericordiæ manus conferunt, ut puniat. v.18.n.154 illat.165.per tot.p.282.
Peccatum vulnus est,Pœnitentia vulneris ligatura. v.20, n.47.p.330.
Vel remotam causam peccati punit Deus. v.30.n.99. p.370.
Peccatores semper exosam habent lucem. v.35.n.81. p.396.
Ubi sublimior est prærogativa,major est culpa. v.37. n.165.illat.268.per tot.p.445.
Peccatum inficit sacrificia,& altaria. v.38,n.2.p.453.
Perit,qui peccat: quia peccatum est mors. v.43.n.26. illat 285.per tot.p.477.
Peccati damna expenduntur. ibid.n.26.
Peccator nullibi est,quia nihil est. ibid.n.27.
Vel infernus non susciperet peccatorem, ni Deus id imperaret. ibid.
Peccator suum esse amisit. ibid.n.28.
Peccator à se recedit,& transit in brutum. ibid.n.29.

Pentecostes.

Vide: *Festivitates.*

Periculum.

Vide: *Occasio.*

Perseverantia.

Inceptum opus usque ad consummationem perducere, magnam Deo lætitiam affert. v.8.n.36.illat.69.per tot.p.122.
Deus ex sua perseverantia in operando maximam capit lætitiam. v.8.n.37.p.122.
Cessare à bono opere, vel per tempus breve maximè Deo displicet. ibid.n.39 p.123.
Ille benè proficit,ille benè consummat,qui quotidie sic agit,quasi semper incipiat. v.8.n.43 p.124.
Qui benè incipit, si non vult esse melior, definit esse bonus. ibid.n.45.
Laudantur à Christo,qui in bono perseverant. ibid. n.47.p.125.
Tanto conatu prosequendum est inceptum, ac si tunc ei daretur initium. v.16.n.58.illat.114 per tot.p.195.
Perseverantiæ elogia & fructus; ex Bernardo. ibid.n.58.
Perseverantiæ succedit beatitudo. ibid.
Rationale Pontificis perseverantiam denotabat. ibid. n.62.p.196.
Qui ab inceptis desistit indignus est regia potestate. v.18. n.88.p.267.
Incipere,& non perficere non est laude dignum. v.30. n.53.illat 214.per tot p.358.
Perseverare usque in finem summoperè Deo placet. ibid. n.55.56.& 57.p.359.
Sicut perseverantia Deo placet; inconstantia displicet, v.35.n.38.p.386.
Sol perseverantiæ symbolum. ibid.n.40.p.387.
Non sat est,ingredi in viam virtutis: perseverare,necesse est. ibid.n.41.
Ignominiosum est declinare à via, quæ ducit ad vitam; v.35.n.43.illat.235.per tot.p.387.
Pœnâ criminis læsæ Majestatis plectitur, qui à virtute recedit. ibid.n.43.
Viliori notâ inuritur inconstans in via virtutis, quàm si esset servus. ibid.n.44.p.388.
Qui non est constans dignus est,spoliari principatu. ibid. n.45.

Index rerum notabilium.

S. Petrus.

Petrus adhuc in via prædicatur beatus; quia merebatur beatitudinem. v.1.n.31.p.12.
Dormiebat in carcere vel curis oppressus, vel securè quiescens confidens in divina providentia. v.2.n.49.p.47.
Christus Petri merita, & excellentiam manifestat. v.14. n.38.p.139.
Petrus columna Ecclesiæ. Quo ingenio? ibid.n.42.
Petrus secutus est Christum omnibus discipulis aufugientibus, etiamsi notus non esset Pontifici: quod maximè commendat ejus amorem erga magistrum. v.17. n.37.p.207.
Petrus per Jaspidem significatur. v.18.n.164.p.284.
In Petri nomine figurata est Ecclesia. ibid.n.165.
Tantus est Petrus, ut à solo Christo pro meritis laudari possit. ibid.n.166.
Petri confessio Baptistæ, & Marthæ confessioni præfertur. ibid.
Petrus adhuc viator dicitur beatus. Quo sensu? ibid n.167.
Tantus est Petrus, ut suo nomine eximiè celebretur. ibid. n.168.p.285.
Petri nominis excellentiæ. ibid.
Petrus primum fidei fundamentum: & primus à Christo vocatus. ibid.n.169.
Petrus non est annumerandus cum cæteris. ibid. n.169. & 170.
Inscitia filiorum Zebedæi fuit, præsumere æqualitatem cum Petro. ibid.n.171.
Nemo sicut Petrus amabat Jesum. v.18.n.172.p.285.
Petrus omnium dilectissimus à Christo. ibid.
Joanni dilecto præponitur. ibid.
Præter Petrum non est similis Deo, nec in cælo, neque in terra. ibid.
In manu Petri est manus altissimi. ibid.n.173.p.286.
Christi efficitur familiaris, qui familiaris est Petri. ibid.
Christi, & Petri maxima similitudo. ibid.
Tantus est Petrus, ut opus sit fide adjuvari, ne credatur Deus. v.18.n.173. & 174 p.286.
Talis est Petrus, ut ejus judicio, velut pareat Christus. ibid. n.175.
Permissus est Petrus negare Christum, ne coadjutor redemptionis habeatur. ibid.n.176.
Videtur Christus indigere Petro ad sui veritatem confirmandam. ibid.n.177.
Quod Christus permisit in seipso, quod judicaretur apparens, non permisit in Petro. ibid.
Petrus honorem Christi vindicavit. ibid.
Si in Petro est aliquis defectus tegitur à Spiritu sancto. ibid.n.178.p.287.
Quando Petrus in Thabor nescit, quid diceret; extasi alienatus à sensu erat. ibid.
Excusatur Petrus, quando dixit: *Si oportuerit me mori tecum*, &c. ibid.n.179.
Excusatur item, quando dixit: *Absit à te Domine.* ibid. n.180.
Petrus resupinus crucem ascendit. ibid.
Sic Petrus resurrexit à culpa; ut videatur non cecidisse. ibid.n.181.
Excusatur Petrus à trina negatione. ibid.n.181. & 182. p.288.
Error Petri doctrina justorum, & titubatio Petri omnium Petra est. ibid.n.182.
Petrus Christum negavit: attamen taliter se gessit, ac si eum non negasset. ibid.
Petrus cum negat Christum non est Petrus. ibid.
Felicius cecidit Petrus, quàm alij steterunt. ibid.
Petrus eligitur ad videndam gloriam Thaboris, &c. v.20. n.53.p.324.
Si Petrus peteret à Christo in Thabor claritatem gloriæ, consequitur eam. v.29.n.18.p.346.

Pœnitens. Penitentia.

In die pœnitentiæ lugubri veste induebatur Pontifex. v.4. n.14.p.69.
Deus magis solet honorare pœnitentes, quàm innocentes. v.14.n.66.illat.80.per tot. p.145.
Peccatorum gemitus magna tempestivitas ad Eucharistiæ susciendam. v.18.n.20.illat.145.per tot.p.251.
Qui per pœnitentiam celeriter resurgit à peccatis, videtur non cecidisse. v.18.n.181.p.287.
Non quod fuit pœnitens, sed quod est per pœnitentiam, oportet attendere. v.19.n.33.illat.174.per tot. p.295.
Pœnitentia confert pulchritudinem animæ. ibid.n.34.
Injuriosum est pœnitenbus præcedentis vitæ cineres imponere. ibid.
Pœnitentia sic mundat animam, ut vix videatur illa, quæ præcesserat in statu peccati. ibid.n.35.
Post hanc vitam non est locus pœnitentiæ. v.20.n.13. p.317.
Reprehenduntur peccatores, qui erubescunt, pœnitentiam agere. v.20.n.74.p.330.
Pœnitentia vulneris ligatura, peccatum vulnus. ibid.
Vera pœnitentia postulat, peccatorum retractationem cum proposito de cætero non peccandi; spem veniæ, & delictorum confessionem. v.20.n.74.illat.199. per tot.p.330.
Pœnitentia ficta veniam non consequitur. ibid.n.77. p.331.
Vera pœnitentia significata in ultima gemma Rationalis; quia illâ vita nostra debet terminari. ibid.n.78.

Præmium.

Spes præmij nullis parcit laboribus. v.19.n.113.illat. 187. per tot.p.312.
Sine spe præmij etiam minima difficila sunt. ibid. & per tot. pag.

Pharisæi.

Ex omni tribu esse poterant: unde non erant Sacerdotes, aut ministri templi. v.4.n.6.p.67.
Pharisæi interpretantur separati, vel gloriantes: quia gloriabantur habere clavem ad aperiendas scripturas. Ibid.

Phase.

Vide: *Eucharistia.*

Phœnix.

Ejus existentia Sanctorum patrum, & plurimorum auctorum comprobatur. v.3.n.172.p.112.
Deservit ad comprobanda multa nostræ fidei mysteria. Ibid.
Ejus patria, ortus, ætas, & mors. Ibid.
Phœnix ex morte vitam nanciscitur: quia virgo Ibid.
Ex memoria mortis vitam acquirit. v.16.n.25.p.187.

Pectorale.

Vide: *Rationale.*

S. Philippus.

Sardius correspondet B. Philippo Apostolo propter ignitum erga Christum amorem. v.17.n.73.p.217.
Proprietas, & virtutes Sardij accommodantur huic Apostolo. Ibid.n.74.
In aliquo videtur excellentior conversio Philippi, quàm Petri, & Andreæ conversio. Ibid.n.75.
Philippus tertius discipulus Christi. Ibid.
Philippus ex magnitudine cordis, & ardenti desiderio cognoscendi, æternum Patrem videre desiderabat. Ibid.
Constanti animo Hebionitarum hæresim reprehendit. Ibid.n.76.
Magnum miraculum ab hoc Apostolo patratum refertur. Ibid.
Philippus os lampadis, vel lampadarum interpretatur. Ibid.
Item interpretatur os manuum, quia quod voce prædicabat, confirmabat opere, & exemplo. Ibid.
Dæmones propulsavit. Ibid.n.78.p.218.
Patientissimus, & prudentissimus à principio suæ conversionis. Ibid.n.79.

Pontifex veteris legis.

Pontifex non solum pro suo populo, sed pro omni creatura orabat, & gratias agebat Deo. Vide significationem allegoriam.
Ex tribu Levi, & ex familia Aaronis eligendus erat. v.1. n.1.p.25. & v.4.n.2.p.65.

Ejus

Ejus munia,& aliorum Sacerdotum. Ibid.
Quibus in locis munia sua præstabat. Ibid.
Solus Pontifex intrabat in Sancta Sanctorum semel in anno. Ibid.n.13.p.68.
Pontifici diversus ornatus assignabatur. v.4.n.7.p.67.
Pontifex extra tabernaculum non sacris, sed aliis vestibus utebatur, dissimilibus tamen ab aliis, ut esset notus. Ibid,n.11.p.68.
Pontifex in humeris portabat duos clypeos, ut se defenderet,neminem offenderet. v.12.n.32. & v.14.n.189. p.176.
Pontificem reveritus est Angelus devastator. v.14. n.52.p.141.
In pectore Pontificis nomina duodecim Patriarcharum scripta. Quare. v.29.n.4.p.343.
Pontifex ornabatur tunica hyacinthina intra sanctuarium & non extra illud. v.35.n.6.p.379.
Nefas erat Pontifici egredi è sanctuario, cùm aliquis moriebatur. v.35.n.24.p.383.
Cæcus inutilis ad summum Sacerdotium. Ibid.n.50. p.390.
Peccatum Pontifici æquivalet peccato totius populi.v.38. n.7.p.454.
Consecratio Pontificis,& ejus ritus. v.41.n.3.p.465.
Pontifex intra tabernaculum ministrabat: ejus functiones referuntur. v.43.n.5.p.473.

Vide: *Sacerdos.*

Porcus.

Ingratitudinis symbolum. v.14.n.144.p.165.

Preces. Vide: *Oratio.*

Prædicatores.

Vide: *Doctores.*

Præsul.

Quando præsul Ecclesiasticus, & sæcularis charitatis vinculo vinciuntur,nihil infaustum evenit. v.1. n.19.illat.1. per tot.p.7.
Quando præsul dignos eligit, & non affectu sanguinis, vel amicitiæ; electi,& eligentis est honor. v.1.n.23. 24.25. & 27. p.9. & 10.
Dedecus est principi, si tantum sibi, & non subditis consulat. v.1.n.73. & per tot.p.24.
Non sibi,sed aliis eligitur rex,aut præsul. Ibid.
Præsul sicut Sol influat in cæteros, non tamen in seipsum: & quia etiam in omnium utilitatem radios emittit. ibid.n.73.p.24.
Fugit populus à præsule sibi soli fulgente. ibid.n.74.
Præsul sicut in dignitate omnibus antecellit, sic & in virtute omnibus præstare tenetur. v.1.n.79. illat. 12. per tot. p.25.
Aquæ,quæ super cælos sunt,Prælatos designant. v.1. n.82.p.27.
Quos princeps affabiliter tractat, velut in servitutem voluntariam redigit. v.1.n.99.illat.16.per tot.p.31.
Cum ingenuis & ratione præditis, non vi, aut imperiali voce agat princeps,sed blandienti sermone,& familiari manu,si eorum desiderat obedientiam.ibid.n.100.p.32.
Adsit rex cum suis in periculis; cùm sui pro eo discrimina patiuntur. Exemplo Noëmi confirmatur, qui aderat cum brutis: quia bruta propter homines erant in tanto periculo constituta. v.1.n.103.p.33.
Nullus est princeps, qui subditorum consortio non indigeat coadjuvari. v.1.n.105.illat.1.per tot.p.33.
Efficacissimum est Prælatorum exemplum,etiam bruta,& insensibilia ad ejus imitationem movet. v.2.n.6. illat. 18. per tot.p.36.
Viva lex est præsulis exemplum,subditos obligans. Ibid.
Caveant reges, ne in bona Ecclesiarum, & Sacerdotum manus extendant, si sui, & regni non desiderant excidium. v.2.n.24.illat.21.per tot.p.40.
Reges ob nullam indigentiam, nec inconsultò bona Ecclesiastica arripiant; aliàs regnum amittent. ibid. n.25. & 26.p.41.
Historia notanda, & lex Alexij Commeni Imperatoris de non subtrahendis rebus sacris. v.2.n.28.p.42.
Præsul legem adimplens splendore dignus est. ibid.n.45. p.46.
Præsul subditorum utilitati studeat potius,quàm propriæ. v.2.n.57.illat.27. per tot.p.49.
Rex non vivit,nisi dum benè vivit. v.5.n.13.p.73.
Regentis manus munerum maculis ne sordescant. v.5. n.23. illat.40.per tot.p.75.
Justus est.præsul,qui munera spernit: qui accipit ea,amittet principatum. v.5.n.27.illat.41.per tot. p.76.
Excidium est regni cum præsules pecuniis vendunt præmia debita dignis. ibid.n.29.p.77.
Regia virtus est patientia. ibid.n.32. & seqq.p.78.
Rex impatiens amittit regnum: patiens conservat. ibid.
Præsul sine umbra peccati,ita ut videatur inculpabilis. v. 5.n.114. illat. 55. per tot.p.97.
Præsulis culpa est, non solum prava committere; sed honesta non facere. ibid.
Præsul nec nimis rigidus, nec nimis lenis: sed medius pro opportunitate. v.5.n.162.illat.63.per tot.p.109.
Honor capitis ad membra pertendit: sicut pœna membrorum ad dolorem capitis. v.8.n.29.p.121.
Sciant præsules coronarum gemmas fulgentissimas honorare caput,& onerare humeros. v.14.n.37.illat. 75.per tot.p.138.
Subditorum sordes præsuli imputantur. Ibid.n.39. p.139. & 47. p.140.
Reges,& Prælati subditos in humeris,non in unguibus portare debent. v.14.n.41 p.139.
Præsul subditos velut gemmas æstimet. v.14.n.45 illat. 76.per tot.p.140.
Præsul unum cor,& divisum etiam erga subditos. Quo ingenio. Ibid.n 47.
Præsul subditos nobiles, & ingnobiles debet æstimare. Ibid n.49.p.141.
Præsul bonos,ut remuneret; malos,ut emendet, æstimet. ibid.
Præsul adhuc cum propriæ vitæ dispendio commodis subditorum debet consulere. v.14.n.50.illat.77.per tot.p.141.
Præsul magna cum patientia subditorum infirmitates ferat,eosque æquo animo doceat. ibid.n.50.
Subditus melior sit, si in conspectu præsulis versetur semper. v.14.n.51.p.141.
Angeli in magno honore habent Prælatos suo muneri satisfacientes. Ibid.
Nunquam præsul debet suorum oblivisci. Ibid.n.54. p.142.
Prælatorum oculi ad subditos,vel ad Deum. Ibid.
Increpantur,qui affirmant,Prælatos à subditis abesse posse. ibid.
Præsules comparantur gradientibus per funem. v.14. n.55.p.142.
Punitur præsul,qui ministerium suum non adimplet.ibid. & per tot. pag.
Quando subditi imperant superiori, amittitur principatus. v.14.n.58.p.143.
Quod Prælatum feciſſe vident, id sibi omnes faciendum putant. v.14.n.90.illat 84.per tot.p.151.
Prælatus speculum,& exemplar reipublicæ. ibid.n.90.
Cum reprehenditur præsul propter aliqua crimina, etiam subditi in similia prolapsi reprehenduntur. v.14. n.93.p.152.
Princeps,qui suorum experitur incommoda,eorum misereatur. ibid.n.116 p.158.
Proprio dispendio tenetur præsul suorum utilitati consulere. ibid.n.203.p.180.
Rarum justitiæ exemplum in Zeleuco præside. ibid. n.205.p.181.
Salubris doctrina D. Gregorij ad gubernandum, & vitia coërcenda. v.16.n.12.p.184.
Superbia præsulum redarguitur, qui sicut idola adorari ambiunt. ibid.n.15.
Præsul nimis rigidus in discrimine est, violandi justitiam. ibid.
Præsul,nec severus,nec lenis,sed medius. ibid.n.17.p.185.
Non potestate,sed justitia puniat. ibid. & per tot. illat. 106. p.185.
Reges à memoria mortis regnare cæperunt, ibid.n.40. p.190.

Index rerum notabilium.

Præsul desistat ab incæptis, si videt, rationi non esse consentanea. v.16.n.49.illat.112.per tot.p.192.
Ineptus est ad regimen, qui litterarum caret ornamento. v.16.n.53.illat.113.per tot p.193.
Ad regendum providè, & absque defectu Dei sapientia requiritur. v.16.n.55.p.194.
Summa calamitas reipublicæ est, imperitum habere gubernatorem. v.16.n.57.
Præsul nullius rei metu turbari debet. v.17.n.41. illat.120.per tot.p.208.
Præsul timidus, & damnabit justum, & absolvet reum. v.17.n.45.p.209.
Præsul timidus vel contra ipsum Deum ferret sententiam, ne deponatur. ibid.
Reges solent obsequia molestiis, exiliis, & morte remunerare. v.17.n.100.p.224.
Præsul docendo reprehendat, & reprehendendo doceat. v.17.n.120.illat.130.p.229.
Majorum exemplum efficax. ibid.n.125.illat.131.per tot. p.230.
Quando princeps pugnat, milites omnia pericula aggrediuntur. ibid.n.127. & 128.
Præsul vel vita privatus ad ejus movet imitationem. ibid. n.129.p.231.
Majus nocumentum præstat præsul depravatis actionibus, quam tota populi multitudo. ibid.n.131.
Luxuriantis animi vita turpis purpuram regiam, & gubernantis togam devenustat. v.17.n.145.illat.135. per tot.p.234.
Gubernantis castitas supponenda; non dubitanda. ibid. n.146.p.235.
Subditorum crimina præsuli imputantur. ibid.n.162. illat.138.per tot.p.238.
Principum stemma liberalitas. v.18.n.42.p.256.
Præsul pro suis injurias sustinens fulgentissima redimitur corona. ibid.n.43.
Rex in sinistra tenet sceptrum, ut dexteram habeat expeditam ad regis munia adimplenda: neque honoratur sceptro, ut sit otiosus. ibid.n.55.p.260.
Qui ab incæptis desistit, indignus est imperio. v.18.n.88. p.267.
Qui ab utero matris recipiendi habet propensionem ineptus est imperio. ibid.
Præsul munera recipiens obtenebratur. ibid.n.89.p.267.
Præsul indiget antidoto contra invidiam. v.18.n.103. p.270.
Rex si laboret invidia, minorem inviso se confitetur. ibid. n.110. & per tot.p.272.
Prælatorum præsentia, & visus multa subditis commoda afferunt. v.19.n.6. & per tot.p.289.
Vel depictos subditos emendat præsulis visus. ibid.n.7. p.289.
Quando præsul subit laborem, subditi libentissimè eum amplectuntur. ibid.n.8.p.289.
Conspectus præsulis subditorum animos accendit ad arduа aggredienda. Ibid.
Præsul non solum præsentia, sed futura, imò possibilia crimina vitare tenetur. Ibid.n.9.p.290.
Regis est excellentia pauperculos, & abjectos potentibus præponere. v.19.n.11.p.290.
Rex cum bono publico, & non sibi consulit, dignus est imperio. v.20.n.32. & per tot.p.320.
Rex imperare quod justum est populo, non autem ei obedire tenetur. v.20.n.77.p.331.
Regis pia actio, occultare defectus sacerdotum. v.28. n.15.p.339.
Subditi Prælatorum defectus tegant. ibid.n.21.p.340.
Si præsul habeat in corde subditos, leve erit onus gubernandi. ibid.n.27.p.342.
Præsul ex suo munere liberalis erga subditos. v.29.n.7. & per tot.p.344.
Princeps veritate coronatur. v.30.n.47.p.357.
Præsul scientia, & prudentia polleat. v.30.n.64. & per tot.p.360.
Sicut corona propria regis, sic & intellectus. ibid.n.64. p.360.
Præsul sine litteris, & prudentia rex scænæ est. ibid.
Rex ex officio sanctus debet esse. v.30.n.102.p.371.
Majestas regia velut prævenitur sanctitate, antequam sit. ibid.
Vel à longè spectata omne peccatum excludit. ibid. n.103.p.371.
Rex ex munere tenetur subditos honorare. ibid.n.105. p.372.
Præsul in omnibus debet subditos excellere. v.30. n.109.p.373.
Præsul Ecclesiasticus per Solem, sæcularis per Lunam designatur. v.30.n.125.p.377.
Inconstans indignus est principatu. v.35.n.45.p.388.
Regum dignitas sacerdotali multo inferior. ibid. n.52. & per tot.p.390.
Mirum discrimen inter reges, & sacerdotes. ibid.
Reges ungebantur à sacerdotibus. Quare? ibid. n.53.p.390.
Quod sacerdotes calcant, super humeros debent principes portare. ibid.n.54.p.390.
Infimum sacerdotum est supremum regum. ibid.n.55. p.390.
Dignitas regum vix attingit fimbriam sacerdotum. Ibid.
Quod præsul accipit, si apud se non retineat, sed eroget in bonum publicum, etiamsi ros sit, crescit in Manna. v.37. n.44.p.407.
Rex operibus coronatur. ibid.n.160.p.444.
Rex, qui non operatur, ut debet, non est rex. ibid.n.161. & 162.p.444.
Non satis est majestate fulgere, si probata vita non sit. Ibid. n.164.p.445.
Regum, & præsulum peccata gravissima. ibid.n.166. p.445.
Subditorum peccata præsules inficiunt. v.38.n.6. per tot. p.454.
Qui alios regit, multis periculis subjacet. Ibid.n.6.p.454.
Præsul sit plenus oculis; ut benefaciat subditis. v.40. n.19. & per tot.p.464.
Reges, qui Ecclesias, & earum ministros ditarunt. v.41. n.10.p.467.
Reges Ecclesiis, & earum ministris dona conferant, non auferant. ibid.n.10. & per tot.p.467.
Impius rex vasa sacra usurpat, & in profanos convertit usus. ibid.n.22.p.470.

Vide: *Judices.*

Præmium.

Vide: *Spes.*

Princeps.

Vide: *Præsul.*

Principium.

Vide: *Incipere.*

Pulchritudo.

Pulchritudo corporis in symetria colorum, & partiū proportione consistit: animæ autem in concentu virtutum. v.2.n.13.p.38.
Vilescit pulchritudo externa, si desit animæ decor. v.2. n.21.p.40.
Pulchritudo occulta secum extitit, marcescit manifestata. ibid.n.52.p.48.

Pulvis.

Vide: *Cinis.*

Purpura.

Exprimit mare. In significatione allegorica.
Color purpureus sic dictus à purpura pisce, à quo extrahebatur incisa vena in faucibus existente. v.5.n.3.p.70.
Cujusnam fuerit hujus tincturæ inventio. ibid.
In Tyro hæc tinctura vel primùm inventa, vel cum gloria propagata. v.5.n.3.p.70.
Jam non invenitur purpura, ibid.
Hoc liquore imperatores scribebant in majestatis indiciū. ibid.
Purpura dicta est conchilium: inde vestes purpura tinctæ conchiliatæ dictæ: dicta etiam fuit Tyria, & Sydonia, Phœnicia murex. Quare? ibid.n.4.p.71.
Purpuræ varij colores. ibid.n.5.p.71.
Apud antiquos pulcherrima purpurea dicebantur. Ibid.
Purpureus color non probatur in crinibus. ibid.
Usus purpuræ regum, & nobilissimorum. v.5.n.6.p.71.

Purpu-

Purpura dabatur in signum amicitiæ. ibid.
Romani cùm publico nomine sacrificabant, ornabantur purpura. ibid.
Pueri nobilium Romanorum purpura ornabantur, ut admonerentur pudoris ingenui. ibid.
Apud Romanos triclinia ex purpura. ibid.
Salomon ad ornatum templi, & suum solium usus est purpura. ibid.
Apud imperatores ipsius solis dicata. ibid.
Purpura significat tolerantiam passionum propter Deum. v.5.n.96.p.92.
Purpura sacerdotis crucem præsignavit: item regale esse sacerdotium. v.5.n.121.p.99.

Pythones.

Vide: *Magi.*

R.

Rationale.

IN eo quatuor ordines gemmarum, quæ quatuor anni tempora exprimebant. In significatione allegorica.
Rationale superhumerali conjungebatur ex parte superiori duabus catenulis aureis. v.12 n.33.p.137.
Ut sacerdos pacem, & unitatem amaret. v.14.n.194. p.177.
Per istam colligationem concordia inter filios Israël significabatur. ibid.n.197.p.178.
Rationale Hebraicè, *Cosche*, id est, Pectorale à pectore dicitur. v.16.n.1.p.181.
Græcè dicitur, *Logion*, id est, Rationale ab effectu: quia per ipsum de his, quæ quærebantur reddebatur ratio. ibid.
Hic ornatus, teste Hieronymo, omnibus sacratior fuit. ibid.
Ex auro purpura hyacintho, coccoque bis tincto, & bysso retorta opere polymito quadriangulum erat Rationale, habens magnitudinem palmi. ibid.
Cur dicebatur Rationale judicij? Variæ sententiæ. ibid. n.2.p.181.
Rationale ex duplicata tela confectum. ibid.n.5.p.182.
Rationale perseverantiam significat. ibid.n.62.p.196.
Rationale quadriangulum justitiam significabat. ibid. n.74 p.199.
Quatuor ordines gemmarum diversarum continebat, in quibus nomina filiorum Israël erant sculpta. v.17. n.1.p.199.
Habebat in quatuor angulis totidem annulos aureos, in quibus inserebantur catenulæ aureæ, ut separari non posset à superhumerali. v.28.n.5. & 6.p.337.
Ligabatur item vittis hyacinthinis. ibid,n.6. & 8.p.338.
Rationale judicij dictum: quia per id Deus consulebatur, & dabat responsa. v.29.n.1.p.341.
Super pectus Pontificis erat; ideò Pectorale dictum. ibid.
Rationale erat memoriale coram Domino. Quo sensu? Ibid.n.2.3. & 4 p.343.
In Rationali erant *Urim*, & *Thumim*: id est, doctrina, & veritas. v.30.n.1.p.348.
In medio habebat stellam auream: & ex utraque parte duos smaragdos, & in medio eorum adamantem, qui diversimodè radiabat secundùm diversos eventus, quos annuntiabat, ex sententia Anastasij Nizeni. v.30. n.30. p.352.
Rationale Christum, & Mariam significabat. Ibid.n.69. p.361.

Regnum.

Honorata servitus est Regnum. v.14.n.37.p.122.
Regnum honorat, & onerat. Ibid.
Molestius est, vacare regimini, quàm jejuniis, & pœnitentiis. Ibid.n.38.p.123.
Hominibus præesse, res est omnium maximè laboriosa. Ibid.n.50.p.125.
Imperare non potest, qui Deo renuit obedire. v.20. n.6 p.316.
Regimen multis periculis obnoxium. v.38.n.6.p.454.

Religiosi.

Sic Deo vacare debent, ut nec tenuem pulverem, aut subtilem aërem terrenarum rerum admittant. v.1.n84. per tot.p.27.
Qui se Deo vovit, nihil, quod ad homines, & præsentem vitam pertineat, debet facere. v.3.n.48.p.63.
In religioso non debet esse admixtio boni, mali, imò, si fieri potest, nec mali notitia. Ibid.n.50.p.69.
Qui Deo consecratur, totum se exhibeat Deo, ita ut nec levem visum ad terrena convertat. ibid.n.52. per tot.p.63.
Donati religionum correspondent Nathinæis. v.4.n.p.66.
Seipsum Deo tradere magnum est. ibid.n.5.p.67.
Non est verus religiosus, qui lingua sua honorem proximi vulnerat. v.35.n.64 p.392.
Religiosus totus sit Deo, rerum sæcularium cura neglecta. v.41.n.5.per tot.p.466.
Religiosi discalceati in signum reverentiæ Dei, v.37. n.123.p.433. & v.43.n.4.p.473.

Requiescere.

Requiescere, significat in scriptura ab aliquo opere feriari, v.37.n.54.p.412.

Ruben.

Ejus nomen in sardio incisum. v.17.n.19.p.203.
Ruben incestum commisit maculans paternum stratum. Ibid.n.31.p.206.
Ruben inter parricidas non fuit parricida. Ibid.n.36.p.207.

Rex.

Vide: *Præsul.*

S.

Sacerdos. Sacerdotium.

DEus curat de ornatu Sacerdotum, ac si eorum esset indigus. In Operis Perioka.
Sacerdos non solum pro suo populo, sed pro omni creatura preces effundebat, & Deo agebat gratias. In significatione allegorica.
Sacerdotes segregati à negotiis sæcularibus. v.1.n.p.5.
Ex tribu Levi Sacerdotes electi. Quare. Ibid.
Non est tota tribu, sed ex familia Aaronis; ut ejus nobilitas magis eluceseeret. v.1.n.2.p.5.
Ad sacerdotium sanctior, & doctior vocandus. v.1.n.25. p.10.
Insensibilia reverentur Sacerdotes. Ibid.n.81.p.26.
Sacerdos populo præstare debet. Ibid.
Sacerdotes non fuerunt recensiti, nec sortes inter cæteras tribus acceperunt: quia non debent esse sicut cæteri. v.1.n.83 p.27.
Sacerdotum vita magisterium, & speculum populi. Ibid, p.27.
Sacerdotes sic Deo vacare debent, ut nec tenuem pulverem, aut subtilem aërem terrenarum rerum admittant. v.1.n.84. per tot. p.27.
Sacerdotis sanctitas ex veste cognoscitur. v.2.n.23. p.40.
Tales debent esse Sacerdotes sicut per vestes sacras significatur. Ibid.
Ad ornatum Sacerdotum misit Deus habitum infusum. v.3.n.2. & 3. p.51.
Sacerdotes Gentiles honorabantur ab idololatris. v.3.n.28. p.57.
Sacerdotes sic à Christo honorantur, ut habeat eos super palmas manuum suarum. Ibid.n.29. p.57.
Adhuc Judæ proditori, ut Sacerdoti hoc obsequium præstitit. Ibid.
Caiphæ, licet falso Sacerdoti, idem præstitit. Ibid. n.30.p.57.
Christus supra suum caput ponit Sacerdotes. Ibid. n.31.p.58.

Index rerum notabilium.

Tanta eſt dignitas Sacerdotum, ut vel ipſe Deus curam honoris eorum habebat. Ibid.n 32 p.58.
Sacerdotes homines ſunt; ſed non ſunt homines hominum, ſed Dei. v.5 n.33.p.58.
Non ſolum peccatum, verùm ejus ſuſpicio, imò & poſſibilitas ſuſpicionis ab eis releganda eſt. v.3.n 33.p.58.
Sacerdos, ut altari deſerviat, ne dedecoretur umbra, aut peccati ſigno. Ibid.per tot.p.58.
Sacerdotum defectus non ſunt revelandi. Ibid.n.35. & 36 p.59.
Sacerdotes tametſi peccatores ſint, propter tantam dignitatem vocantur ſancti. v.3.n.36.p.59.
Mavult Deus ſeveritatis notari, quàm defectus ſacerdotum detegere. Ibid.
Qui ſe Deo vovit, nihil, quod ad homines, & præſentem vitam pertineat, debet facere. Ibid. n.48.p.62.
Sacerdos totus ſit Deo, ut nec levem viſum, vel capillum tenuem Deo conſecratum non habeat. v.3.n.52. per tot.p.63.
Summus Sacerdos de tribu Levi, & familia Aaronis: inferiores Sacerdotes de eadem tribu, & familia. v.4 n. 1. p.65.
Pontificis, & Sacerdotum munia. Ibid.
Quibus in locis ſua miniſteria præſtabant. Ibid.
Solus ſummus ſacerdos intrabat in ſancta ſanctorum ſemel in anno. Ibid.
Tam Pontifex, quàm inferiores Sacerdotes offerebant thymiama, & immolabant vitulam rufam extra caſtra. Ibid.p.67.
Vulgares veſtes Sacerdotum diverſæ erant à popularibus, ut ſic à cæteris extra tabernaculum diſcerneretur. v.4. n.11.p.68.
Pontifex ſemel in anno ingrediebatur in ſancta ſanctorũ ſine veſtibus pretioſis. ibid.n.13.p.68.
In Sacerdote nihil vile, ſed omnia pretioſa. v.5.n.1.p.70.
Sudore ſanguineo madefit Chriſtus, cùm peccat ſacerdos. v.5.n.106.p.95
Sacerdos ſanctus: ſine umbra peccati: inculpabilis. v.5. n.114. per tot.p 97.
Sacerdotis delictum eſt, non ſolum prava committere, ſed honeſta non facere. Ibid.
Sacerdotibus nefas erat, duas habere uxores. v.6.n.9. p.117.
Puniuntur, qui Sacerdotale munus uſurpant. Ibid.n.12. p.117.
Commendatur concordia inter miniſtros altaris. v.8.n.60. per tot.p.128.
Laceratur veſtis Chriſti, cùm inter ſacerdotes eſt diſcordia. Ibid n.65 p.130.
Sacerdos in humeris ſcutula geſtabat, ut ſe defenderet, neminem offenderet. v.12.n.32.p.137.v.14.n 189.p.176.
Sacerdotem reveritus eſt Angelus devaſtator. v.14.n.52. p.141.
Inſenſibiles undæ reverentur ſacerdotes, ut ad id homines inſtruantur. v.14.n.118.p.158.
Sacerdos duo ſcuta aurea geſtabat in humeris, quia in vitæ ſplendore defenſus eſt, & aliis armis non indiget. v. 14.n.189.p.176.
Sacerdotes pacis, & unitatis amatores debent eſſe. ibid. n.194 p.177.
Sacerdos ſapientia floreat. v.16.n.56.p.194.
Luxuriantis animi vita turpis Sacerdotalem dignitatem devenuſtat. v.17.n.145.per tot.p 234.
Sacerdotum ſtudium lites, & diſcordias reipublicæ ſedare. v.17.n.151.per tot.p.236.
Sacerdotum patrimonium, & hæreditas eſt pax. Ibid. n.152 p.236.
Sacerdotes fugiant ebrietatem. v.19.n.100.per tot.p 309.
Ebrietas in aliis crimen eſt; in ſacerdote ſacrilegium. Ibid. n.100.p.309.
In Sacerdote nec nominanda ebrietas. Ibid.
Filij Aaronis ebrij conſumpti ſunt ab igne. Ibid.n 103. p.310.
Vinum, & quod inebriare poterat, prohibitum ſunt ſacerdotibus. Ibid.n.104.p.310.
Sacerdoti Evangelico cum menſura permittitur vinum. ibid.n.105.p.310.
Sacerdotum defectus celandi, non manifeſtandi ſunt. v. 28 n.11. & 15.p.338.per tot.p.339.
Vel levis culpa ſacerdotum occultanda. Ibid.n.17.p.340.
Vel Judæ defectus non manifeſtavit Chriſtus: quia erat ſacerdos. ibid.n.19. & 20.p.340.
Sacerdos in habitu, & veſte nullam admittat indecentiã. ibid.n.21 p 340.
In duodecim Patriarchis, qui erant in pectore Pontificis, inſtruebatur ad imitandas eorum virtutes. v.19. n.4.p.343.
Sacerdoti ornato veſtibus ſacris, & deprecanti Deus dabat reſponſa, ut dignitas ſaderdotalis in magno honore haberetur. v.30.n.34.p.353.
Sacerdotes à negotiis ſæcularibus vacare debent. v.30. n.123 per tot.p 377.
Sacerdotes ſunt cives ſanctorum, & domeſtici Dei. v.30. n.133.p.377.
Sol Sacerdotum typus. ibid.n.125.p.377.
Summa calamitas, quando eſt ſacerdos ſicut populus. Quo ſenſu? ibid.n.126.p.378.
Pontifex ornabatur tunica hyacinthina intra ſanctuarium, & non extra illud. v.35 n.6.p.379.
Sonitus tintinnabulorum audiebatur, quando ſacerdos ingrediebatur, & egrediebatur ſanctuarium ad excitandam reverentiam Deo debitam, tam in ſacerdote, quàm in populo. ibid.n.7.p 379.
Sacerdotij dignitas divinitatis gerit vices, eamque quodammodo imitatur. v.35.n.11.per tot.p.380.
Sacerdotes eandem poteſtatem habent, quam Pater dedit Filio. ibid.n.12 p 380.
Sacerdotes dij vocantur in ſacra pagina. ibid. n.13.p 380.
Sacerdotium à gratia ſumpſit exordium, & terminatur in Deo. ibid.n.14.p.381.
Sacerdotium præſtat dignitati regiæ. ibid.
Si Chriſtus aliquando honorandus eſt apud Patrem, præter id quod abipſo habet, ſacerdotio honorandus eſt. ibid. n.15.p 381.
Sacerdos humanam imò angelicam tranſcendit naturam. ibid.n.17 per tot.p.382.
Sacerdos eſt angelus. ibid.n.18.p.382.
Sacerdos ſedet coram Domino: angeli aſſitant. Ibid. n.19.p.382.
Pluris Chriſtus Sacerdotes facit, quàm angelos. ibid. n.19. & 20.p.382.
Sacerdotes ſunt calceamenta Chriſti à Baptiſta venerata. ibid.n.21.
Sacerdos totus cæleſtis, & à ſæcularibus abſtractus. v.35. n.22.per tot.p.383.
Sacerdotes negotiatores Dei, non hujus ſæculi ſunt. Ibid. n.22.p.383.
Sacerdos Deo vacans aurum, & gemmæ. ibid.
Si Sacerdotes diſtrahantur ad negotia ſæcularia; plorandum eſt. ibid.n.23.p.383.
Contemptibilis fit ſacerdos, ſi id faciat. ibid.n.22.
Sacerdotes Dei poſſeſſio, & hæreditas. ibid.n.23.
Solùm prohibebatur Pontifici è ſanctuario egredi, cùm aliquis moreretur. ibid.n.24.p.383.
Grave malum, cùm ſacerdos eſt ſicut populus. Quo ſenſu? v.35.n 24.p.383.
Sacerdos à pedibus uſque ad caput totus cæleſtis. Ibid. n.25.
Cæcus à ſacerdotio arcebatur. ibid. n.50.p 390.
Sacerdos prudens ſit. Ibid.
Sacerdotum dignitas ſuper Majeſtatem regum. v.35.n.52. per tot. p.390.
Mirum diſcrimen inter ſacerdotes & reges. Ibid.n.52.
Sacerdotes ungebant reges. Quare? ibid.n.53.
Quod ſacerdotes calcant, ſuper humeros ſuos debent portare principes, & reges. ibid.n.54.p.390.
Infirmum Sacerdotum eſt ſupremum regum. ibid.n.55. p 390.
Dignitas regum vix fimbriam ſacerdotum attingit. Ibid.
Sacerdotes ex munere tenentur ad conſervandam pacem. v.35.n.56.per tot.p.391.
Item tenentur, non diſſeminare diſcordias. Ibid.
Sacerdos diſcordes in concordiam redigens cum Deo ambulat. ibid.n.59 p.391.
Sacerdotum lingua ad honorandum, non ad detrahendũ conceſſa. v.35.n.62.per tot.p.392.

Sacer-

Index rerum notabilium.

Sacerdos detrahens indignus est inservire altari, ibid. n. 62.
Sacerdos, quia angelus est, omnium defendat honorem. ibid. n. 63.
Non est judicandus sacerdos: qui lingua sua honorem proximi vulnerat. ibid. n. 64. p. 393.
Sacerdotes portabant iniquitates sacrificiorum. Quo sensu? v. 38. n. 1. & 2. p. 453.
Peccatum sacerdotis æquivalet peccato totius populi. ibid. n. 7. p. 454.
Castitas sacerdotum dos. v. 40. n. 17. per tot. p. 461.
Gentilium sacerdotes ab illicita copula abstinebant. ibid. n. 17.
Rarum exemplum castitatis in sacerdotibus Gentilium. ibid. & n. 18. p. 461.
Sacerdotes à Spiritu sancto instituti. v. 40. n. 20. p. 461.
Inter angelos annumerantur. ibid.
Sacerdos castus ab angelis servitur. ibid. & n. 21. p. 462.
Jus habet ad sacerdotium, qui castitate floret. v. 40. n. 22. p. 462.
Sacerdos à capite usque ad pedes debet esse castus. ibid. n. 23. p. 462.
Sacerdotes veteres consecrabantur per impletionem manuum. v. 41. n. 2. p. 465.
Consecratio Pontificis, & aliorum sacerdotum, & ejus ritus. ibid. n. 3.
Sacerdos totus Deo tradendus neglecta rerum sæcularium cura. v. 41. n. 5. per tot. p. 466.
Sacerdos non debet habere manus nisi ad sacrificia. ibid. n. 5.
Sacerdotum bona à regibus non sunt usurpanda, sed conferenda v. 41. n. 10. per tot. p. 467.
Si hoc in fiat, abundat regnum, & nemo indiget. ibid. n. 13. p. 468.
Sacerdotes immunes à tributis. v. 41. n. 14. per tot. p. 468.
Subdonarij hypocrisi sacerdotes tributarios facere, iniquum est ibid. n. 14.
Sacerdotes adhuc in necessitate urgentissima à tributis sunt immunes. ibid. n. 15.
Sacerdotes omni jure exempti à tributis. ibid. 15. & 16. p. 468.
Apud Gentiles adhuc in extrema necessitate bona sacerdotum exempta. ibid. n. 16.
Sacerdotes nisi miraculo facto non debent solvere tributa. ibid. n. 17. p. 469.
Sic immunes sunt à tributis, ac si bona non haberent. ibid.
Sacerdotes ex inventis, non ex propriis solvunt tributa. ibid.
Ita rarò, ut est miraculum, ea solvant. ibid.
Dolendum, & erubescendum, quando sacerdotes eas solvunt. ibid. n. 18. p. 469.
Tam Pontifex, quàm alij sacerdotes ministrabant intra tabernaculum. v. 43. n. 5. p. 473.
Eorum functiones. ibid.
Sacerdotium Aaronis temporale, secus sacerdotium Christi. v. 43. n. 9. p. 474.
Sacerdotum castitas absque ulla suspicione. ibid. n. 11. per tot. p. 474.
Sacerdoti nihil decentius, & commodius, quàm castitas. ibid. n. 11.
Sacerdos quamvis aliis virtutibus fulgeat, sine castitate nihil est. ibid.
Sacerdotes sunt vasa Dei, & sacrarium, in quo Manna reconditur. ibid.
Sacerdotes apibus comparantur propter castitatem. ibid. n. 12.
Plures sacerdotum excellentiæ. ibid. n. 13. p. 474.
Fugere debet sacerdos, vel falsam impuritatis suspicionem, ibid. n. 14. p. 475.
Sacerdos vel remotum periculum violandi castitatem fugiat. ibid. n. 16.
Sponte eligendum est sacerdotium, semel tamen admisso servanda est castitas. ibid. n. 18. p. 475.
Non qualibet castitate fulgere debet sacerdos, sed firma, & inconcussa. v. 43. n. 19. p. 476.
Vel probabilitatem violandi castitatem removere debet sacerdos. ibid. n. 20. p. 476.
Sacerdos violans castitatem reus est mortis. ibid. n. 21. p. 476.
Sarcerdotes uti debent bonis suis, subveniendo pauperibus. ibid. n. 25. p. 477.

Sacrificium.

Sacrificium Abelis, & alia approbata igne de cælo misso, v. 8. n. 63. p. 129.
Sacrificium Cain reprobatum: quia odio prosequebatur fratrem. ibid.
Sacrificium Abelis approbatum fumo in cælum directo, aut fœcunditate ovium. ibid.
Caini hostia reprobata sterilitate frugum. ibid.
Cur Deus voluit sacrificia in deserto offerri à populo, & non in Ægypto? v. 30. n. 124. p. 377.
Sacrificia offerebantur pro peccatis. v. 38. n. 1. p. 453.
Diversitas sacrificiorum refertur. v. 41. n. 7. p. 466.

Sal.

Sale plures urbes seminatæ leguntur in Scriptura. v. 35. n. 43. p. 388.
Sal terram reddit sterilem: & aliquando afficit ignominia. ibid.
Sale aspergitur domus delinquentis in maximam ignominiam. ibid.

Samuel.

Sacerdos fuit, non de familia Aaronis, sed divino privilegio. v. 7. n. 11. & seqq. p. 117.

Sancta Sanctorum.

Vide: *Tabernaculum.*

Pontifex semel in anno, & sine vestibus pretiosis intrabat in sancta sanctorum. v. 4. n. 2. p. 65.

Sanctuarium.

Vide: *Tabernaculum.*

Sancti.

Vide: *Justus.*

Sapientia. Sapiens.

Vera sapientia habet cum charitate consortium. v. 5. n. 45. per tot. p. 81.
Stultus est, qui malè vivit, etiamsi sapientissimus sit. v. 16. n. 8. p. 182.
Maxima scientia est vitia fugere, & ad Deum tota mente converti. ibid.
Sapientia requiritur in gubernante. ibid. n. 53. & per tot. p. 193.
Sapientia, & bonitas res magna: sapientia sine bonitate falsitas. v. 30. n. 42. per tot. p. 355.
Calliditas non est sapientia, sed dolus. ibid. n. 59. & 60. p. 359.
Qui Dei desiderat sapientiam, sapientiæ sæculi obliviscatur. ibid. n. 61. p. 360.
Qui bonus est, hic verè sapiens. ibid.
Malus licet polleat sapientia, insipiens est. ibid.
Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. ibid. n. 62.
Vera sapientia ab intellectu, & corde ducit originem. ibid. & n. 63. p. 360.
Vide: *Doctrina.*

Sapphyrus.

Sapphyrus, id est, numerus, propter abundantiam. v. 18. n. 77. p. 265.
Aliqui putant esse Jaspidem propter varietatem colorum. ibid.
Colore cælesti radiat secundùm alios. ibid.
Variæ opiniones circa ejus colorem. ibid. n. 78. p. 265.
Hæbrei putant adamantem esse speciem Sapphyri. Ibid. n. 79. p. 265.
Alij, esse de genere chrystallorum. ibid.
Sapphyri fortitudo. ibid.
Sapphyrus Rationalis cælesti colore fulgebat. ibid. n. 80. p. 265.
In Sapphyro nomen *Dan* incisum. ibid.
Virtutes, & proprietates hujus gemmæ. ibid.

Index rerum notabilium.

Dij Gentium sine Sapphyro non dabant responsa. ibid.
Pretiosissimus in mari rubro invenitur. ibid.
Sapphyrus distinctus à hyacintho, perlucidus, & gloriæ Dei imago. ibid.n.81.p.265.
Beato Paulo correspondebat. v.18.n.122.p.275.

Sardius.

Prima gemma Rationalis nomen Ruben Jacobi primogeniti habuit incisum. v.17.n.19.p.203.
Sardius, etsi pretiosa, novissima inter gemmas. ibid. n.20.p.203
In Hebræo dicitur *Odem* à verbo *Adam*, eo quod rubro fulgeat colore. ibid.
Aliqui putant idem esse cum rubino. ibid.p.203.
Dicitur Sardius, quia à Sardis reperta. Ibid.n.21.p.204.
Reperitur, etiam in India, & alibi: cujus plura genera. Ibid.
Sardius humore hebetatur, & oleo magis, quàm alio liquore. ibid.
Virtutes, & proprietates hujus gemmæ. ibid.n.22.
Sardius Beato Philippo Apostolo correspondet. ibid. n.23.p.204. & 73. p. 217.
Sardius patientiæ symbolum: ideò primum locum occupabat in Rationali. ibid.n.66.p.225.

Sardonyx.

Idem, quod Onyx. v.17.n.15.p.203.

Scala Jacob.

Crucem designavit. v.37.n.40.p.411.
Angeli per eam ascendentes, bonos; Angeli descendentes, malos significarunt. ibid.

Scriptura sacra.

Ejus verba, ut sonant accipienda; cùm ex eis nihil contra fidem sequitur. v.10.n.12.p.134.
Frequenter in ea multa dicuntur per anticipationem. v. 14.n.198.p.179.
Sæpè in ea species pro genere usurpatur. v.17.n.15.p.203.
Item: *æternum* idem sonat, quod semper. v.29.p.343.
In scriptura pars proxima pro viciniori usurpatur. v.43. n.2.p.473.

Scientia.

Vide: *Sapientia.*

Scribæ.

Ex omni Tribu esse poterant: unde inter Sacerdotes, & Ministros templi non debent annumerari. v.4.n.6.p.67.
Exponebant scripturas, & docebant populum: & ideò legisperiti vocantur. ibid.
Modestiores, & humiliores Pharisæis. ibid.p.68.

Selli.

Selli natio in Dodona, in qua Jovis erat oraculum. v.40. n.18.p.467.
Ex eis Sacerdotes ad Jovis cultum creabantur, probaci primum magna vitæ austeritate. Ibid.
Austeritas vitæ eorum. ibid.

Senes.

Non sunt senes, qui operantur ut juvenes: nec sunt juvenes, qui operantur, ut senes. v.2.n.39.p.45. & v.5. n.15.p.73.

Sententia.

In Sententia persistere cum rationi consonat, laudabile est: si rationi dissonet, eam non revocare, reprehensione dignum. v.16.n.49. per tot.p.192.

Sermo Dei. Vide: *Verbum Dei.*

Serpens æneus.

Serpens æneus Christum Dominum significavit. v.37. n.52.p.411.

Somnus.

Hebræi putarunt somnum esse, unam ex septuaginta partibus mortis. v.16.n.23.p.86.
Græci appellarunt somnum mysteria parva mortis. ibid.
Tertullianus mortis speculum. Ibid.
Virgilius morti affinem. ibid.
Seneca mortis fratrem. ibid.
Plutarchus dixit, eandem esse faciem mortui, & dormientis. ibid.

Societas malorum.

Malorum Societas, quem afficit, inficit. v.1.n.89. per tot.p.28.
Vel pium studium, si cum errantibus sit, errare facit. v.1. n.94.p.28. & 30.
Vel ipse Deus, cui prorsus repugnat malorum contagium, ex eorum consortio videtur infici. v.1.n.95. per tot. p.30.
Medius adest Christus inter bonos, & malos, ne illi ab istis inficiantur. v.1.n.98.p.31.
Mirabile est, si iniquorum consortium pios, & religiosos viros non pervertat. v.17.n.32. per tot.p.206.
Immensi præconij est, esse bonum cum malis. ibid.n.32. p.206.
Malorum Societas etiam sacra inficit. v.38.n.2.p.453.

Sol.

Quando imperio Josuæ stetit in medio cæli: & quando voce Isaiæ repedavit decem gradibus, orbes cælestes mutati sunt. v.1.n.49.p.36.
Sol sibi inimicas tenebras amplectitur, Christi exemplo pro inimicis orantis motus. v.2.n.11.p.37.
Sol veræ sapientiæ symbolum. v.5.n.49.p.82.
Sol in prima die productus: in quarta coagmentatus in globum. v.5.n.119.p.98.
Sol, & lux prima die creata idem sunt. ibid.
Si Sol non occideret, non oriretur. Quo ingenio? v.8. n.58.p.126.
In Sole nihil novum absque miraculo. ibid.n.70.p.131.
Cum Sol retrocessit imperio Isaiæ tangebat punctum Meridianum. ibid.n.70.p.131.
Solis imperium obscuratur, si vel vaporem recipiat à sublunaribus. v.18.n.89.p.267.
Sol præses diei: quia bono publico consulit; & omnes æqualiter respicit. v.20.n.34.p.323.
Sol Principes Ecclesiasticos significat. v.30.n.125. p.377
Cur Sol diei tenet imperium. ibid.
Sol idem semper: ideò luminare majus v.30.n.40.p.387.
Sol omnibus oritur. v.37.n.143.p.438.

Solemnitates.

Vide: *Festivitates.*

Spes.

Nulla est difficultas, ubi spei adest lenocinium. v.5.n.75. per tot.p.88.
Omnia fiunt propter spem. ibid.n.79.
Spes præmij, labores & tribulationes sentire non permittit. ibid.n.83.p.89.
Spes præmij nullis parcit laboribus. v.19.n.115. per tot.p.312.
Sine Spe etiam minima difficilia sunt. ibid. per tot.pag.

Smaragdus.

Smaragdus tertia gemma Rationalis nomen Levi tertij filij Jacob habebat incisum. v.17.n.19.p.203.
Tertium locum tenet inter gemmas splendentes post margaritas, & uniones; primum inter gemmas virentes. ibid.n.115.p.228.
Smaragdus ab aliquibus putatur chrysoliti species, quæ vocatur topazius aureus. ibid.
Smaragdus non solum viridissimus inter omnes gemmas, sed inter herbas virentes: vocatur Smaragdus à nimia viriditate. ibid.n.116.p.228.
Variæ virtutes, & proprietates hujus gemmæ. ibid. n.117.p.228.
Non molestat oculos, imò visum hebetem reddit clariorem. ibid.
Durissima est ad scalpendum: attamen ejus viriditas sic scalpentes delectat, ut laborem non sentiant. ibid.

Non

Non patitur peregrinas impressiones: in luce, in Sole, in igne, in umbra eodem modo mittit splendorem. Ibid. n.228.
Nero per smaragdum spectabat gladiatorum pugnas, ne ad pietatem moveretur. Ibid.
Smaragdus rerum venerearum est impatiens: quod exemplo regis Ungariæ confirmatur. Ibid.
Smaragdus virginitatis, & castitatis symbolum. Ibid.
Pretiosissimus colligitur in Scythia stante Aquilone, sed maximo labore, & periculo propter Gryphos infestantes Ibid.n.118.p.128.
Provinciæ variæ in quibus reperiuntur. Ibid.
Duodecim sunt species: tamen, qui in pectore Aaronis radiabat, pretiosissimus erat. Ibid.
Smaragdus serpentis oculos defluere, si diutus intueantur. Ibid.
Genuæ asservatur vas amplum ex Smaragdo, in quo Christum consecrasse, refertur. Ibid.n.119.p.229.

Spiritus sanctus.

Pacis amicus: in pace sedem constituit v.n.69. & 70.p.22.
In columbæ specie descendit: quia columba pacem amat. ibid.n.70.
Spiritus sanctus descendit super Christum in Jordane, ut à Joanne distingueret. v.5.n.68.p.86.
Descendit super aquas: quia in exordio descenderat. ibid.
Spiritus sanctus in exordio apparuit: quia amor abscondi non valet. ibid.n.74.p.86.
Ob id scientiam habet vocis. ibid.n.75.p.87.
Igneis linguis descendit, ut loqui faceret, & manifestaretur. ibid.n.76.p.87.
Spiritus sanctus in igne descendit in die Pentecostes, qui illuminat, & non comburit. v.5.n.112.p.97.
Fecit ex aquis vehiculum; quia virgines erant. v.5.n.178. p.113.
Bonorum operum perseverantiâ maximè delectatur. v. 8.n.40.p.123.
Quid sit peccatum in spiritum sanctum? v.14.n.146. p.165.
Concordia discipulorum vocavit Spiritum sanctum ut eis tot dona largiretur. Ibid.n.193.p.177.
Quare in Jordane descendit sub columbæ specie, & in die Pentecostes sub linguis igneis? v.16.n.7.p.185.
Spiritus sanctus descendit in igne; quia ad inflammanda corda discipulorum descendebat. Ibid.n.36.p.194.
Spiritus sanctus in linguarum specie descendit in discipulos ad docendos eos: quia futuri erant gubernatores ibid.
Liberalitas Spiritus Sancti magno ingenio ostenditur. v. 18.n.39.p.256.
Lucida nubes Thaboris fuit Spiritus sanctus. v.18.n.178. p.287.
In columbæ specie descendit Spiritus sanctus, ut ejus natura declaretur. Quomodo? v.37.n.29.p.405.
In figura crucis descendit in Jordanem, ut quoddammodo haberet crucem. v.37.n.29.p.405.
Spiritus sancti adventus crucis signo invitatur. Ibid.n.30. p.405.
Signo crucis communicatur Spiritus sanctus. Ibid.
Spiritus Sanctus plenus oculis ad benefaciendum. v.40. n.19.p.464.

Stare.

In scriptura justitiam originalem significat. v.30.n.100. p.370.

Superbia, superbus.

Aquila superbos significat. v.14.n.45.p.140.
Superbis revocanda est in memoriam abjectio originis suæ, ut moderentur, & non insolescant. v.14.n.51. p.141. & v.17.n.52. & per tot. p.211.
Superbus ultra suam sphæram volare desiderans cornit. v.14.n.102. & per tot. p.154.
Superbia non est magnitudo, sed tumor. Ibid.n.103.
Superbus vult, quod non est, & amittit, quod est. Ibid. n.104. & 105. p.155.
Superbia unum tantum pedem habet, ut superbus non ambulet, sed cadat. Ibid.n.107.p.156.
Superbum, & superbiam abjectissimis mediis punit Deus. v.17.n.47. & per tot. p.209.
Homines vincunt dæmones, ut istorum plectatur superbia. Ibid.n.48.p.210.

Superhumerale.

Vide: *Ephod.*

S. Symon.

Beato Symoni Lygurius correspondebat in Rationali. v. 19.n.48.p.298.
Symon Galilæus fuit: dicitur Cananæus à Cana Galileæ. ibid.n.49.p.298.
Dicitur zelotes: vel quia zelotes idem sonat, quod Cananæus: vel propter ardentem amorem erga Christum. Ibid.n.50.p.298.
Symon fuit sponsus in nuptiis Canan, quando Christus aquam convertit in vinum. ibid.
Prædicavit Evangelium in Ægypto, in Judæa, in Perside. Ibid.n.51.p.298.
Innumera patravit miracula. Ibid.
Symon successit in Episcopatu Jerosolymitano beato Jacobo. Ibid.n.52.p.299.
Tempore Trajani crucifixus est, eodem die, quo Judas frater Jacobi, licet non eodem anno, nec in eodem loco, & ideò ambobus communis solemnitas. Ibid.
Solus Symon inter omnes Apostolos crucifixus est in Hierusalem: unde non vulgarem habet excellentiam. Ibid. n.53.p.299.

T.

Tabernaculum.

Vide: *Ecclesia.*

INtra Tabernaculum fiebant functiones Pontificis. v.4. n.2.p.66. & v.43.n.5.p.473.
Tripartitum erat tabernaculum; in atrium, sanctuarium, & sancta sanctorum. v.4.n.12.p.67.
In atrio externo erat altare holocaustorum. Ibid.
Intra Tabernaculum ante velum erat altare thymiamatis: in parte Meridiana candelabrum: in Aquilonari mensa panum: & hic locus dicebatur sanctuarium. Ibid.
Post velum erat arca fœderis: & hic locus dicebatur Sancta sanctorum. Ibid.
Tabernaculum fœderis, cur dictum? v.43.n.5.p.473.
Sanctuarium aliquando accipitur pro toto tabernaculo, prout distinguitur contra atrium. Ibid.
Aliquando accipitur sanctuarium pro toto tabernaculo, etiam cum atrio. Ibid.

Terra.

Inanis, & vacua creata: ne Deus credatur; quia omnibus benefacit. v.3.n.19.p.550.
Terra infimum locum in universo occupat. v.20.n.67. p.328.
Terra prius ornata herba, floribus, & plantis, quàm cælum syderibus. Quare? Ibid.
Terra super mare conquievit. Ex Tertulliano. Ibid.n.83. p.352.
Terra ex qua plasmatus Adam ex quatuor mundi partibus. v.37.n.22.p.403.

Testis.

Homo ut testimonium præbeat, à Deo mitti necesse est. v. 2.n.38.p.44.

S. Thadeus.

Achates in Rationali correspondebat B. Thadæo Apostolo. v.19.n.84.p.306.
Prædicavit in Mesopotamia, in Ponto, in Perside. ibid.
Iste Apostolus vocatur Judas Jacobi, quia ejus frater. ibid. n.85.
Item dictus Lebbeus, id est, corculum. ibid.
Scripsit epistolam canonicam. ibid.n.86.
Videtur B. Petrum ab hac epistola aliqua mutuasse, & in sua transcripsisse. ibid.n.86.p.306.

Index rerum notabilium.

Theraphim.

Theraphim significant idola, vel imagines. v.30.n.6. p.316.

Thumim.

Vide: *Urim.*

Tiara.

Ex Tiara Pontificis pendebat lamina aurea. v.37.n.3. p.398.
Tiaræ, & cidaris discrimen. ibid. & v.40.n.11.& 12. p.460.
Tiara Pontificis hyacinthina erat. ibid.
Variæ sententiæ circa colorem, & formam Tiaræ. ibid.
Tiara secundùm Josephum tribus coronis aureis erat circundata. ibid.
Castaneus circulum aureum tiaræ concedit cum malogranatis, & floribus. ibid. & v.40.n.12 p.460.

Tintinnabula.

Tintinnabula aurea pendebant à tunica hyacinthina Pontificis per gyrum. v.35.n.4 p.379.
Quid significavit eorum sonitus. ibid n.6. & 7.
Trecenta & sexaginta sex fuerunt. Ex Clemente Alexand. ibid.n.8.p.379
Quinquaginta fuerunt. Ex Prospero. ibid.
Alij affirmant, tantum duodecim fuisse: alij octuaginta. ibid
Communis sententia septuaginta & duo tenet. ibid.n.9. p.380.
Hujus sententiæ ratio adducitur. ibid.
Tintinnabula non erant picturata. ibid.n.10.p.380.

S. Thomas Apostolus.

B. Thomæ beryllus correspondebat in Rationali. v.20. n.91 p 333.
Thomas multis provinciis prædicavit Evangelium, dormivit in civitate Calamina in India. Ibid.n 92 p.334.
Thomas interpretatur abyssus geminus. Quare? ibid.
Infidelitas Thomæ nobis profuit ad credendum. ibid n.93.
Confertur Thomas ad confitendam resurrectionem Christi, cum B. Josepho attestante virginitatem Mariæ Ibid. n.94 p.334
Non solum Thomas dubitavit de resurrectione Christi, sed & cæteri Apostoli. v.20.n.95.p.334.
Minor fuit Thomæ incredulitas, quàm aliorum Apostolorum. ibid.
Pro solo Thoma fecit Christus, quod fecerat pro cæteris Apostolis ibid n 96.
Solus Thomas appellavit Christum Deum. ibid.n.97. p 334.
Thomas columba in foraminibus petræ, & passer, & turtur in nido. ibid.
Digitus Thomæ magister orbis, & verus index. ibid.
Thomas evertit infidelitatem, & errores ibid.
Thomas quæsivit resurrectionem Christi, & invenit divinitatem. ibid.

Topazius.

Topazius secunda gemma Rationalis nomen Symeonis filij secundi Jacob habebat incisum. v.17.n.19.p.203.
Hæc gemma rubra, & carbunculo similis prædicatur ab aliquibus: ab aliis viridis. ibid n.80.p.218.
Nascitur Pazi, quæ est Indiæ urbs inventa à Trogloditis: amplissima est omnium gemmarum; & sola nobilium linam sentit. ibid.
Ejus significatio ex lingua Trogloditarum. ibid.
Topazius fulget colore mixto ex auro, & cæsti, & ante solem positus super omnes gemmas. ibid.
Multa sunt genera hujus gemmæ, viliora tamen. ibid.
Alia ratio hujus nominis topazion. Ibid.n.81.
Pretiosissimus est, qui nascitur in Carminia, & per eam omnis lapis pretiosus intelligitur. ibid.n 81.p.218.
Refertur topazij magnitudo. ibid.n.82.p.219.
Hujus gemmæ raræ virtutes referuntur. ibid n.83.
Topazius B. Matthæo correspondebat, v.17.n.103.p.224.

Tribus.

Tribus multipliciter accipitur. v.10.n.26.p.136.

Tributum.

Ecclesiæ, & sacerdotes immunes à tributis. v.41.n.14. & per tot.p.468
Donaria petere, & extorquere, est, tributum imponere. ibid.n.14.
Sub hypocrisi donarij exigitur tributum. ibid.

Trinitas.

In hominis creatione Trinitas explicatur: quia universi creabatur princeps. v.1.n.80.p.26.
Trinitatis mysterium in nomine Jehovah obumbratum. v.30 n.14.p.350. & v.37.n.8 p.399.
Tanti mysterij umbra honorabatur Pontifex. ibid.
Trinitatis personæ figuram crucis affectant. ibid. n.21. per tot. pag
Trinitas obumbratur in primi hominis creatione. ibid. n.22.p.403.
Trinitatis personæ crucem in se subire non valentes in sua imagine eam impresserunt. ibid.
Sancta Trinitas sedit in throno Isaiæ; quia in eo plures cruces. v 37.n.24 p.403.
Trinitas personarum, & unitas essentiæ scripturæ testimoniis ostenditur. ibid.n.61.p.415.
Omnem intelligentiam superat hoc mysterium. ibid n.61.
Non potest major unitas excogitari, quàm unitas Trinitatis. ibid n.62.
Æqualitas divinarum personarum ingeniosè, & perdoctè ostenditur à Nazianzeno ibid n.67.p.416.
Incomprehensibilitas extollit mysterium Trinitatis. v.37. n.69. & per tot p.417.
Trinitati, quia incomprehensibilis est, assentiri debemus. ibid.n.69.
Trinitatis mysterium omnium maximum. ibid.
Trinitas non est scrutanda, sed credenda ibid n 71.
Trinitatem scrutari temeritas, credere salus animarum, videre summa felicitas est. ibid n.71. p.417.
Ostenditur incomprehensibilitas hujus mysterij. ibid. n.71 p.418.
Sub Trinitatis umbra omnis veritas firma consistit, & ad ejus conspectum omne fugit mendacium. v.37.n.73. & per tot. p.418.

Troglodita.

Troglodita gentes ferocissimæ serpentum carnibus alimentur. v.18.n.3.p.246.

Tunica.

Tunica hyacinthina significabat elementum aëris. Insignificatione allegorica.
Tintinnabula ejus concentû elementorum exprimebant. ibid p.246.
Tunica inconsutilis Christi non fuit divisa: quia B. Mariæ virginis pignus. v.8.n 64.p.130.
Tunica hyacinthina superhumeralis tunica dicta: quia ei supponebatur. v.35.n.1.p 378.
Talaris erat. Quo sensu? ibid.n.5.p.379.
Alij laneam; alij sericam putant. ibid.n.2.
Non habuit manicas ibid.
Forma hujus tunicæ describitur. ibid.n.2. & 3.
In fimbria habebat tintinnabula aurea; & quasi mala Punica, & inter ea flores insertos. Ibid.n.4.p.379.
Intra sanctuarium hac tunica ornabatur sacerdos. ibid.n.6.
Tunica tam summo, quàm aliis sacerdotibus communis ex byssi erat contexta. v.40 n.3.p 458.
Tunica byssina sacra erat, stricta, hoc est, absque ruga. ibid. n.54.p 469.
Hæc tunica talaris erat. ibid.n.6.
Manicas habebat strictas. ibid.
Hæc tunica ab aliquibus picturata; ab aliis plena oculis; ab aliis gemmata asseritur. ibid.n.6.p 469.
Candidam esse, verior sententia. ibid.

Index rerum notabilium.

V.

Verbum Dei.

Dei verbum exigit opera annunciantis. v.3.n.7. & per tot. p.52.
Vox Dei videtur,& auditur. ibid.n.9.
Gladius flammeus Cherubim ſermonem Dei ſignificavit. v.5.n.46.p.82.
Verbum Dei ardens,& lucens. ibid.
Divinus ſermo dæmones terret,& fugat. v.17.n.167. & per tot.p.240.
Sermo Domini inimicos vincit. v.17.n.167. & 168.p.140.
Chriſtus dum tacet, comprehenditur; non comprehenditur,ſi loquitur. ibid.
Lapis quo David proſternit Goliam, ſermonem Domini ſignificavit. ibid.n.169.p.240.
Chriſtus doctrinam ſuam,& verba ſua defendit. v.18. n.11.p.338.
Dei ſermo dat leges naturæ. v.30.n.121.p.377.

Veritas.

Veritas ſic amara eſt injuſtis, ut vel ejus vocem abhorreant: ideò Herodes Joannem decollavit: quia veritatis erat vox. v.8.n.29.p.121.
Veritas obumbrari poteſt,extingui non poteſt. v.30.n.36. & per tot.p.353.
Potentiſſima eſt veritas: & ideò ei mendacium inſidiatur. ibid.n.36.
Veritas vincit mendacium. ibid.n.39.p.354.
Pereunte prolatore veritatis non interiit veritas.ibid.n.40. p.355.
Veritatem pingebant antiqui, quaſi malum Perſicum, cui folium unum adhærebat. Quo ingenio? v.30.n.42. p.355.
Veritas eſt illuminatio,& ſimplicitas. ibid.n.46.p.356.
Veritas diadema principis. ibid.
Veritas excedit omnem lapidem pretioſum. ibid n.52. p.358.
Qui ſine veritate intelligit,non benè intelligit.v.30 n.58. per tot.p.359.
Intellectu prorſus caret,qui veritatem non intelligit.Ibid. n.58.
Qui veritatem non intelligit, non eſt prudentior, nec intelligentior. ibid.n.59.
Infame omninò eſt,opprimere veritatem. ibid.n.63. p.360.
Sub umbra Trinitatis omnis veritas firma conſiſtit. v.37. n.73. per tot.p.418.
Vide: *Doctores.*

Veſtis.

Vide: *Ornatus.*

Vicinitas Dei. Vide: *Deus.*

Vinum.

Vide: *Ebrietas.*

Vindicta.

Satius eſt,benè queri,quam malè vindicari. v.5.n.103. p.94.
Vindicta genus ignominioſiſſimum eſt. ibid.
Intecti ſanguinis eſt indicium injuriarum ſumere vindictam. v.5.n.103. per tot.p.64.
Vindicta à viro nobili aliena. v.30.n.89.p.367.

Virga.

Moyſis,& Aaronis eadem. v.1.n.19.p.7.
In colubrum verſa. Quare. v.16.n.71.p.198.
Cur Moyſes virga tot mirabilia patravit? v.17.n.53. p.221.
Virga imperium ſignificat. v.30.n.66.p.361.
Virga Jeſſe Chriſtum,& Mariam ſignificat. ibid.n.66. & 71.p.362.
Virga Aaronis tametſi amygdalas dederit, non fuit ex amygdalo. v.30.n.119.p.376.
Virga Aaronis,Mariæ & ejus conceptionis typus. Ibid.
Virga Jeſſe typus Mariæ. ibid.n.120.p.376.
Virga Moyſis typus crucis, & in figuram crucis formata. v.37.n.46.p.410.
Aliis virga,aliis ſerpens. ibid.n.47.
Aliis item ſanguinem,aliis aquam propinavit. ibid.n.48. p.411.

Virginitas. Virgo.

Vide: *Caſtitas.*

Angelicam tranſcendit naturam, qui gemma ornatur virginitatis. v.5.n.167.p.111.
Laudabilior eſt virginitas in noſtra natura,quàm in angelica. ibid.
In cælo patria eſt caſtitatis. Ibid.
Chriſtus familiam virginum inſtituit in terris,ut in eis haberet angelos. ibid.
Virginitas ſimiles nos Deo reddit. ibid.n.169.p.111.
Virginitas reddit immortales. v.5.n.172.per tot.p.112.
Phœnix eſt virgo: ideò reſurgit. ibid.
Virginitas ſummoperè attrahit Deum. v.5.n.176.per tot.p.113.
Difficile eſt de virginitate habere ſermonem. ibid.
Virginitas terræ, ex qua factus eſt homo, Deum attraxit, ut inſpiraret in eum. ibid.n.178.
Qui virgines ſunt, videntur ſolum redempti. Quo ſenſu? ibid.n.179.p.113.
Sine virginitate Maria Dei mater nòn eſſet. ibid.n.180. p.114.
Virginitas aufert divinum cor. ibid.n.181.
Indignus eſt imperio,qui caſtitatem non ſervat. v.17. n.145.per tot.p.134.
Ob eximiam caſtitatem,Joſeph duarum tribuum caput & parens. ibid.n.160.p.238.
Tener virginitatis flos, vel tenui libidinis aura marceſcit, ibid.n.171. per tot. p.241.
Virginitas flos à ſanctis patribus appellatur. Ibid.
Virginitas vel cæleſtis flos,vel terrena ſtella. ibid.
Sic ſcrupuloſa eſt virginitas, ut nec virginum veſtis maculari debeat aliqua libidinis nota. ibid.n.172. & 173.p.241.
Velamen innuptis fœminis,& virginibus proprius ornatus. ibid.n.174.
Virginitatis flos vel aſpectu futuri ſponſi marceſcit. ibid.
Smaragdus virginitatis ſymbolum. Quare? Ibid.n.175. p.242.
Caſtitatis & Euchariſtiæ conſonatia. v.17.n.176. per tot. p.242.
Virginitas eſt cibus incundiſſimus Chriſti latentis in Euchariſtia. ibid.n.179.p.242.
Item Chriſtus in Euchariſtia virgines,& caſtos paſcit.Ibid.
Virginitas Joannis fecit eum Filium Mariæ. ibid.n.194. p.246.
Euchariſtia virgines germinat,nutrit,& alit. v.18.n.62. p.262.
Virginitas Mariæ ab originali labe eam vindicavit. v.30. n.91.per tot. p.368.
Alia eſt Virginitas corporis; alia eſt animæ. ibid.n.91.
Fuga à conſpectu hominum eſt virginitatis cuſtodia.v.35. n.31. per tot. p.385.
Videndi,& videndæ deſiderium virginitatem devenuſtat. ibid.n.31.
Qui virginitatem ſervat, vel Angelos debet formidare, ſi hominum habitu appareant. ibid.n.32.
Virginitas ſcrupuloſa eſt: Mariæ exemplo oſtenditur. ibid.n.34.p.386.
Qui virgo eſt,etiam ſemetipſum timet. ibid.
Virgo vera hominum fugit conſpectum. Mariæ exemplo confirmatur. ibid.n.35.
Virgo, ſi Deum quærat per loca publica, non inveniet. ibid.n.36.
E contra ſi clauſa ſit,à ſponſo quæratur. ibid.n.36.p.286.
Caſtitas ſacerdotum dos. v.40.n.17. & per tot.p.461.
Caſtitatem ſervabant Gentilium ſacerdotes. ibid.17. & 18.
Sacerdos caſtus ab Angelis ſervitur. ibid.n.21.p.462.
Caſtitatis jus quoddam ad ſacerdotium. ibid.n.22.
Caſtitas per cingulum ſignificatur. ibid.n.23.& 26. p.463.
Caſtitas principium vitæ ſpiritualis, & omnium virtutum fun-

Index rerum notabilium.

fundamentum. v.40.n.24. & per tot. p.462.
Castitatis fructus. ibid.n.24.
Ezechiel non prophetavit, usque dum penitus servavit castitatem. ibid.n.25.p.463.
Sola castitas omnibus virtutibus videtur æquivalere. ibid. n.26.
Sine castitate, si daretur charitas, inanis esset. Ibid.n.27. p.463.
Homo sine castitate factus est omnium reus. ibid.
Castitas non Deo commendat: Angelos facit: & super æthera volando conducit. ibid.
Sine castitate friget anima, inutile est ornamentum virtutum. ibid.n.28.p.464.

Virtus.

Ad culmen virtutis non subitò, sed pedetentim est ascendendum. v.1.n.56. & per tot.p.18.
Concentus, & harmonia virtutum animam reddit speciosam. v.2.n.13.p.38.
Virtutes sic inter se cohærent, ut, qui unam habet, omnes habeat; & qui una caruerit, careat cunctis. ibid. & per tot. pag.
Subitanea virtus valde suspecta est. v.2.n.30. & per tot. p.42.
Virtus occulta secura; manifestata periculosa. v.2.n.52. per tot. p.48.
Sicut pulchritudo est virtus; visa marcescit, crescit occulta. ibid.
Virtus manifestata vincitur; occulta vincit. ibid.n.55. p.49.
Vera nobilitas sola virtutis prosapia. v.14.n.71. & per tot.p.147.
Nobiles necessitate quadam constringuntur, ad non degenerandum à majorum probitate. v.14.n.78. & per tot.p.148.
Eximia virtus est, pauperes, & abjectos divitibus, & potentissimis præponere. v.19.n.10 & per tot.p.290.
Virtus obumbrari potest; extingui non potest. v.30. n.36.p.353.
Virtus usque ad finem prosequenda Vide: *Perseverantia.*
Non initium, sed finis boni operis celebratus. v.30. n.53 & per tot.p.358.
Non sat est viam virtutis ingredi: perseverare necesse est. v.35.n.41.p.384.
Ignominiosum est declinare à virtutis via. ibid.n.43. & per tot.p.387.

Visus.

Visus humanus ad illustre cæcus: ad id quod est turpe lyncæus. v.2.n.42. & per tot.p.46.
Visus humanus fallibilis. ibid.n.49 p.47.
Mutuus visus amoris indicium est. v.8.n.62.p.129.
Visus affectum indicat aspicientis. v.14.n.150.p.167.
Visus humanus falsitati obnoxius. v.20.n.48 p.324.

Vita.

Tota vita Deo dicanda. v.5.n.9.p.72.
Illi solùm vivunt, qui benè vivunt. ibid.n.10. & per tot. p.72.
Non ex diebus vita, aut ætas, sed operibus supputanda. v.5.n.15.p.73.
In hac vita nulla firmitas. v.8.n.45. & n.52. p.125. & 126.
Fælicitas hujus vitæ infælicitatis vaticinium. ibid. n.49. & per tot.p.125.
Vita homines cum morte confunditur. v.19.n.106. & per tot.p.311.
Hujus vitæ gloria scenæ quædam. Ibid.
Christi gloria, quia in hac vita alternas inter esse, & non esse. ibid.n.108.
Vix homo nascitur, cùm sentit, quod natus sit ad mortem. Ibid.n.109.
Homo vix nascitur, cùm flet, velut suas celebrans exequias. Ibid.
Efficax argumentum Tertulliani ad probandam conjunctionem nostræ vitæ cum morte. &. ibid.n.110.p.311.
Elegans hujus vitæ descriptio ab Augustino. Ibid. n.111 p.312.
In hac vita de divina misericordia est sperandum, quia in alia solum supereſt divina justitia. v.20.n.10. & per tot.p.317.
Tota vita discendum est vivere: imò tota vita discendum est mori. Ibid.
Humana vita multis periculis obnoxia. v.20.n.15. & per tot.p.318.
Durior videtur hæc vita quàm ipsa mors. Ibid n.16.
Cur hæc vita militia appelletur. Ibid.n.17. & 18.
Magis plorandus est vivus, quàm mortuus. Ibid.n.19. & 20. p.319.

Vita.

Vittis hyacinthinis ligabantur superhumerale, & Rationale. v.28.n.6. & 8.p.337. & 338.
Josephus putavit, has vittas esse ex quatuor coloribus contextas. Ibid.n.8.
Vittâ hyacinthina ligabatur lamina tiaræ Pontificis. v.37.

Umbra.

Significat protectionem in sacra pagina. v.37.n.114. p.430.

Voluntas.

Vide: *Amor.*

Vultus.

Vide: *Facies.*

Uncus, vel Uncius.

Uncinus instrumentum est recurvum ad aliquid comprehendendum, vel tenendum. v.13 n.32.p.137.

Unitas.

Vide: *Concordia.*

Urim, & Thumim.

Variæ versiones harum vocum. v.30.n.1.p.348.
Urim, & Thumim pendebant in pectore Pontificis quando ingrediebatur sanctuarium. Ibid.n.2.
Difficillimum est quid intelligatur per Urim, & Thumim. Ibid.n.4.
Vera interpretatio harum vocum est; *doctrina & veritas.* Ibid.
Harum vocum radices, & significationes. Ibid.n.5. & 6.p.348.
Rabbini putarunt, Urim, & Thumim esse quasdam laminas, quibus responsa dabantur. Ibid.n.7.
Alij fuisse idola, vel simulachra, quibus futura prænunciabantur. Ibid.n.8.p.349.
Alij duodecim lapides Rationalis intelligunt. Ibid n.10.
Alij accommodationem Rationalis pectori Aaronis asserunt. Ibid.n.13.p.350.
Alij fuisse Dei nomen Tetragrammaton. Ibid.n.14.
Alij fuisse opus ex incognita materia à Deo elaboratum, & datum. Ibid.n.15.
Alij fuisse adamantem, qui diverso modo radiabat pro varietate eventus. Ibid.n.16.
Alij duos lapides distinctos à duodecim. Ibid.
Per Urim, & Thumim Emmanuelem intelligit Cyrillus. Ibid.n.18.p.351.
Vera sententia est: hæc nomina *Urim*, & *Thumim*, hoc est, *Doctrina*, & *veritas*, exarata, aut scripta fuisse in Rationali. Ibid.n.21.
Hæc nomina filis aureis scripta erant, vel opere Phrigionico in latere dextro, & sinistro Rationalis. Ibid.n.25. 26. & 27.p.352.
Urim, & Thumim ad oracula monstranda deserviebant. Ibid.n.28.
Variæ sententiæ de usu Urim, & Thumim. Ibid.n.29. & 30.p.352.
Figmentum est, fulgoribus lapidum, vel per Urim, & Thumim Deum dedisse oracula Ibid.n.31.p.353.
Deus sacerdoti oranti, & interroganti ornato Urim & Thumim, respondebat viva voce. v.30.n.33. & 34. p.353.
Urim, & Thumim cessarunt, cùm destructum fuit templum Salomonis. Ibid.n.34.p.358.

FINIS.

1-6-2

Digitized by Google